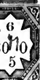

C. CORNELII
TACITI
OPERA
QVAE EXSTANT.

IVSTVS LIPSIVS postremùm recensuit.

Additi COMMENTARII *aucti emendatíque ab vltimâ manu.*

Accessit C. VELLEIVS PATERCVLVS
cum eiusdem LIPSI auctioribus NOTIS.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
M. DC. VII.

ANNALIVM, *ab excessu Augusti, Libri* XVI.

HISTORIARVM, *ab excessu Neronis, Libri* V.

DE MORIBVS *Germanorum, Liber* I.

DE VITA *Iulij Agricolæ, Liber* I.

DIALOGVS, *De caussis corruptæ eloquentiæ, ambigui scriptoris.*

SERENISS^MO ET POTENTISS^MO

ALBERTO

ARCHIDVCI AVSTRIAE,

BVRGVNDIÆ DVCI,

PRINCIPI AC DOMINO BELGARVM.

VPREMAE induſtriæ & vltimæ tandem curæ CORNELIVM ſuum SER^ME, inter viuos adhuc LIPSIVS tuus, vti dare cœperat, ita voto pariter ac voce SERENITATI TVAE conſecrabat. meritiſſimò. MAXIMO ET OPT. SVO PRINCIPI, magnum, æternúmque auctorem. Talem enim omnes hunc iudicant, & quem ſolum Maieſtati ſuæ parem Romana vetuſtas habuit; quem omnia proculcantium barbarorum adhuc mitis ſæuities, ideò pænè ſeruaſſe videtur, vt quantum bonum tot ſupra nos ſæculis negauerit, æmulâ apud poſteros teſtatione profiteretur. Nec alia profectò quàm ſe vrgentis fati inuidia, lacerum, ægrum, inualidúmque TACITVM protuliſſet, & nulli magis rei quàm medicinæ obnoxium; vt dum multis ſimul remediis interficeretur, adiuuantium iniuriâ periiſſe potiùs, quàm tenebrarum exitio exiſtimaretur. Parum itaque interfuiſſet, hunc Hiſtoricum principem poſtliminiâ natiuitate in lucem non prodiiſſe, aut LIPSIVM non vixiſſe, cùm

vtriusque sortis sic ratio constet, alterum alteri in se ipso ad sanitatem, ad æternitatem profuisse. Maiorum igitur æuo, sed totius humani generis BONO, è tenebris scriptor iste emerserat: verùm in istam quam vides, DOMINE, valetudinem splendorémque, accuratâ LIPSIANI ingenij curatione refloruit. Nec semel, vnâque operâ summum virum hoc elaborasse scimus, & nisi per gradus in istud humanæ prudentiæ culmen euasisse, omnibus constat. Sic ij solent qui ad alta & ardua eunt, retractuum ordines moderatè sequi, non cursu fatigari; iam fessum & anhelantem spiritum morâ recipere, sessione recuperare. Nisi multo labore maxima perficiuntur; & qui tristissimi seculi succurrere fortunæ, qui totius posteritatis perficere prudentiam scriptor poterat, hunc nisi vitæ suæ annis, & iugi procedentis ætatis sollicitudine, producere LIPSIVS & hominibus assignare debuit. Fecit & perfecit, SER^{ME}, maximúmque imperij & magnitudinis tuæ momentum talis, tantúsque TACITVS semper censebitur. Cui gloriæ, sanè non inferiori gratiâ, per omnem futuri temporis memoriam, monumentum tale subscribetur:

ALBERTO ET ISABELLA OPTT. ET MAXX. BELGARVM PRINCIPIBVS,
IVSTVS LIPSIVS
OMNI DOCTRINA SAPIENTIAQ. VIR EMINENTISSIMVS,
ADVERSISSIMIS LICET TEMPORIBVS,
GRATIA VALVIT, DIGNITATE EFFVLSIT:
NEC SINE MAXIMORVM ETIAM DOMINORVM LACRYMIS,
TOTIVSQ. EVROPÆ CVM GEMITV SVSPIRIISQ.
VIVERE INTER MORTALES VITAM DESIIT.

Non

Non cæteris virtutibus tuis, O MAXIME PRINCEPS, inuidiam facio. Pietas, Iustitia, Magnanimitas, Clementia, aliæque cælestes dotes, cælo iterùm debentur. tantùm inter mortales, immortalitatem prouehere, & narrare posteris ingenia possunt. Foue, faue

O PATER, ô PRINCEPS, ô SANGVEN DIS ORIVNDVM.

IVSTI LIPSI mentem & manum,
pari tantùm pietate, expressi

SER^{TI} VESTRAE

æternùm deuotus

Ioannes VVouerius Antuerpiensis.

IMPER. CÆSARI
MAXIMILIANO II.
AVG. GERMANICO
P. P. PIO FELICI B. R. N.

IVSTVS LIPSIVS
D. N. M. Q. EIVS.

ISTORIAM aptè ſcribere, Imperaror, maiorum temporibus non ſolùm magna, ſed etiam rara laus fuit. Vtriuſque cauſſa à difficultate eſt: difficultas ex eo, quòd quæ aliis ſcientiis ferè ſingula proponuntur, ea hiſtoriæ legitimæ vniuerſa. Poëta ſi adpoſitè ad delectationem; orator ad fidem; philoſophus ad vitam dicat: impleſſe munus ſuum videntur. Hiſtoriæ ſcriptor niſi hæc tria ſimul miſceat ac temperet, fruſtrà ſe iactet in ſingulis, neque adlegi aliter inter meliores illos & quaſi patricios hiſtoricos à prudenti Cenſore poteſt. Sed primum de tribus omnis hiſtoria habet, quia animos noſtros nuda narratio, cuicuimodi illa, natura delectat: alterum deſideramus non rarò in Græcis: tertium etiam in noſtris. Vt abſtineam iudicare de antiquis illis Fabio Pictore, L. Cincio, M. Catone, Valerio Antiate, Gellio, Licinio Macro, aliiſque quorum ſcripta vixerunt: ex iis qui ſuperant, C. Cæſar laudatur in primis. Si vt diſertus narrator; libens aſſentio. eſt enim eius viri pura oratio, ſine fuco ac calamiſtris ornata, vel Romanis vel Atticis Muſis digniſſima. ſin vt perfectus hiſtoricus; dubitare me dicam, cùm & nonnulli fidem eius in hiſtoriâ ciuili requirant, & tertium illud ἠθικὸν καὶ πολιτικὸν totum ei deſit. Itaque ipſe Cæſar, ceteroqui minimè ſui contemtor, Commentarios inſcripſit non Hiſtorias: & hoc ipſo laudem veram meruit quòd falſam adfectare contempſit. Iam verò princeps hiſtoricorum audit Liuius. ſi magnitudinem operis, & varietatem rerum ſpecta-

ſpectamus, rectè: ſed tamen (quod more maiorum liceat) à Liuij lectione ſemper commotior ſurrexi, non ſemper melior aut ad vitæ caſus inſtructior. Salluſtius vnus ex III. viris illis eſt qui feliciter conſecutus videtur hæc omnia, & quem, ſi mei arbitrij res ſit, in hoc luſtro principem Senatus hiſtorici legere non dubitem. Nam ceteri deinceps minorum quaſi gentium hiſtorici quantum à ſuperiorum ætate, tantum & à laude afuerunt. niſi quod admirabile eſt quantum inter iſtos vnus excellat, imitator Salluſtij Corn. Tacitus, omni virtute antiquis proximus, longo quidem interuallo, ſed tamen proximus: & ſi linguæ Latinæ eſſet eadem puritas, cetera ſic perfectus, vt vocare illos ipſos antiquos in certamen poſſit dignitatis. Acer ſcriptor, Dij boni, & prudens: & quem ſi vnquam in manibus hominum verſari vtile fuit, his certè temporibus & hac ſcenâ rerum expediat. Non ille Annibalis funeſtas Rom. victorias, non ſpecioſam Lucretiæ necem, non vatum prodigia aut Etruſca portenta recenſet, & quæ alia ſunt oblectandi magis quàm inſtruendi lectoris: hic mihi quiſque principum aulas, principum interiorem vitam, conſilia, iuſſa, facta conſideret, & obuiâ in plerîſque noſtrorum temporum ſimilitudine, ab iiſdem cauſſis pares exitus animo præcipiat. Inuenies ſub Tyrannide adulationes, delationes, non ignota huic ſæculo mala; nihil ſincerum, nihil ſimplex, & nec apud amicos tutam fidem; frequentatas accuſationes maieſtatis, vnicum crimen eorum qui crimine vacabant; cumulatas illuſtrium virorum neces, & pacem quouis bello ſæuiorem. Triſtia ex iis pleraque, fateor, & legentibus mæſta: ſed ſingulis noſtrûm à Thraſeâ iam moriente dictum putemus, *Specta iuuenis, & omen quidem Di prohibeant, ceterùm in ea tempora natus es vt firmare animum expediat conſtantibus exemplis.* Accedit genus ipſum ſermonis minimè ſordidum aut vulgare, diſtinctum crebris & neſcio vnde ex abdito erutis ſententiis, quas vel veritate vel breuitate vicem oraculi poſſis accipere. Hunc igitur talem tantumque ſcriptorem, Imp. meis laboribus quà meliorem quà illuſtriorem redditum Auguſto nomini tuo inſcripſi, & quæ antiqua formula votorum eſt, libens meritò donaui dedicaui. Libens inquam, propter memoriam delati mihi nuper à M. tuâ beneficij: meritiſſimò autem, propter diuinas in omni genere virtutes tuas. Omitto illam heroicam fortitudinem in periculis, iuſtitiam in

cognitionibus, constantiam in dubiis, prudentiam in consiliis: tantam & tam admirabilem clementiam, quantam experimur, quis vnquam in Principe vidit, legit, audiuit? Nouem iam circiter anni sunt cùm te imperio orbis terræ, publica Felicitas admouit: toto hoc tempore gladium, nisi in hostem, strictum non vidimus. Nec defuerunt irritamenta seueritatis tuæ, aut semina ciuilis motus: sed videlicet prudenti moderatione quæ vulnerata erant sanasti potiùs quàm recidisti, & quædam dissimulans nec in omnia anxiè anquirens maluisti videri inuenisse bonos quàm fecisse. Turpis illa Tyrannorum vox, & quam vtinam hodie nemo æmularetur, *Oderint dum metuant*: at tua, quam factis cottidie promis, quàm præclara!

Ne metuant dum diligant. Et

Malo vereri quàm timeri me à meis.

Præclarè. Non est enim, Cæsar, maiestas timeri, sed immanitas; neque vllum contra vim munimentum tutius est quàm munimento non egere. Iam verò quanta illa tua est in subditos comitas dicam? an humanitas? an nouæ atque inauditæ virtuti quærendum nouum nomen sit? Nihil gratiæ caussâ loquar: sed, Deus bone, quæ vidi ipse Viennæ! Admittebantur ad sacros sermones tuos priuati cum principibus, pagani cum militibus, viri cum feminis, senes pænè dicam cum pueris intermixtis. Querelas aut desideria sua promebant, non solùm patienter audiente te, sed interdum manu & vultu ipso, si quos fortè insolitus ille splendor percusserat, vt auderent, inuitante. Et iam audebant: finémque sermoni suus cuiusque pudor, non fastidium tuum faciebat. O virtutem magnam & iam demum cælo delapsam! hoc est verè Principem esse, hoc patriæ patrem: & Principem curis publicis præferre, patrem priuatis. Itaque, Cæsar, his nouis virtutibus hoc nouum consecutus es, vt cùm alios Cæsares à morte demum cælum receperit, te iam nunc omnes habeant tamquàm præsens & salutare numen; & inauditâ quadam felicitate, virtuti tuæ non comitetur immortalitas gloriæ, sed præcurrat. Atque hę quidem virtutes quamquàm à cælesti naturâ tuâ sunt, tamen vel augeri vel ornari aliquam partem videntur à studiis doctrinæ. quæ quanti æstimes hinc discimus, quòd vna Viennensis aula tua plures eruditos habeat, quàm aliorum tota regna. Quibus & Bibliothecam iam instruxisti sic adfluentem omni genere monumentorum, vt certamine cùm Philadelpho & Perga-

Pergamenis regibus inſtituto vel ſupetare eos poſſe videaris vel certè æquare. in quâ tantâ magnificentiâ neſcio magis mirari animum Maieſtatis tuę an Fortunam debeam: animũ excelſum, quòd colligere tam multa voluerit; Fortunam, quòd potuerit. In quorum tam felicium monumentorum numero ſi erit vt hic Tacitus meus cenſeatur: næ ille multò beatior, meo iudicio, fuerit, quàm olim cùm eum Imp. M. Claudius Tacitus deſcribi & collocari in omnibus bibliothecis iuſſit. ſiquidem ille vitam ad exiguum tempus dare potuit, quę nunc pænè eum defecerat: tuæ Maieſtatis iudicio probatus Tacitus, vt poëta vetus loquitur,

Caneſcet ſæclis innumerabilibus.

AD LECTOREM.

ABES *Commentarium meum, Lector, opinione tuâ, & promisso meo fortasse tardius. nec mirum: quia seriò opus adgressus, eiusmodi comperi, vt properandum in eo mihi fuerit, non festinandum. Multa in Annalium libris rara, recondita, & paucitate scriptorum eius æui obscura: multa etiam ex non vulgatis ritibus & vetustissimo iure haurienda. Nec dux mihi alius ad hoc iter. Primi, inquam, hanc viam ingredimur, Ferreto, Alciato, Vertranio visam potiùs quàm tritam. Denique scripsi hos Commentarios, non exscripsi: & meo remigio, vt ille ait, rem gessi. Correctiones aliquot veteres firmaui, nouas addidi. neutrum ambitiosè: quia certè peccamus iam nos Critici in hanc partem; & vt olim vitiis, sic nunc remediis laboratur. Quædam etiam in aliis scriptoribus passim animaduersa: non quia adfectarim, sed quia dabant se sub manum. Vt in segete flores quidam internascuntur suâ sponte: sic in his scriptis alieni generis notæ. Historiæ & moribus, cùm opus fuit, prætuli facem: sed non nisi cùm opus. Nam vulgata quædam, & è Dione Suetonioq; in loco prompta adspergere, cui rei? Fanaticorum est & eorum qui exierunt è potestate, mero meridie accendere lucernam. Et tamen, scio, facilia quædam mihi visa, quæ obscura aliis: sed quid? iamantè testor me nec pueris ista elaborasse (quid enim iis cum Tacito?) nec detortis quibusdam variisq; iudiciis, quibus nusquā liquet aut lucet. Inueni tam fatuum, qui rectissimos Taciti locos inuerteret, & optimum quemque eius sensum. Breuitas etiam mea fortasse quibusdam non ad gustum. quid faciam? ita natura mea & iudicium est: & tractari malo, quàm semel adspici & tangi. Aquam maris dulciorem in imo esse aiunt, quàm in summo: sic fortasse suauiora tibi ista cùm penetraueris. Aut si magis protrita tibi sapiunt & vulgata: abi mi homo, non ego cymbalum ad tuas aures. A te seriè & erudite Lector peto, vt sicubi lapsus sum aut siquid mihi elapsum, corrigas, non culpes. quia reuerâ in tanto opere nec vnus omnia peruidi, & in quibusdam alludo potiùs ad sententiam fortasse, quàm tango. Politica non attigi. Siue enim peritis, siue imperitis; frustrà. Illi sponte eligere possunt: hi nec electis rectè vti. Et audio iam esse, quibus propriè ea cura. Ego quod potui, id feci: nec impedio, siquis in eodem Circo curret ad palmam. Vale, &, si merui, faue Lector. Lugduni Batauorum, Kal. Augustis,* ∞. IↃ. LXXX.

ALLO-

ALLOCVTIO ITERATA
ET NOVISSIMA.

SCRIPTOR *hic est, Lector, quem ego me produxisse tuo bono & lator, & panè iacto: certè neque notum satis antea, neque luce aut medicinâ dignâ (egebat autem) donatum. Magnus scriptor est, & qui propriè facit magnis: id est, iis qui tractant reipublicæ clauum, aut à consiliis monitisque tractanti adsunt. Quæ pars prudentiæ est, militaris siue ciuilis, quis affectus hominum, etsi occultus; qui casus aut euentus rerum, quos iste non palam aperit, aut sub velo ostendit? Audeo & debeo asserere, hunc hominem videri in alta quadam speculâ rerum humanarum fuisse: & illinc gnarum scientémque proclamare, Hoc caue, hoc facito: Iuuabit, aut lædet: Ille & ille effectus erit. Sicut nautæ in apicem mali submittere exploratorem solent, contra aduentores subitos, contra scopulos, vada, terram: sic istum habere licet, aduersus pericula, eumdem ad felicia incepta & inoffensum rerum cursum. Non est in Græcis aut Latinis, & fidenter dicam non erit, qui prudentiæ omnigenæ laude huic se comparet: adeò non veremur, ne quis anteponat. Singula pagina, quid pagina? singula linea dogmata, consilia, monita sunt: sed breuia sæpe aut occulta, & opus sagace quadam mente ad odorandum & assequendum. Sicut non omnes canes feram, non item lectores virtutes huius dotésque aut indagent, aut captent. Viris opus est, & cum ingenij quadam subtilitate, iudicij rectitudine: & vt verbo dicam, natura bonitate. Qui non habet, me audiat, & res alias agat. Sed de auctore omitto (& satis ille se laudat:) de operâ meâ dicam. Iam anni triginta sex sunt, cùm adolescens Romæ animum huc intendi, & libros veteres comparaui, vt melior illustriórque per me prodiret. Grande opus, in illâ ætate: sed animus vel Deus impulit: & idem dedit, etsi gradatim, perfecisse. Nam primùm* Notis *illustraui, Coloniensi secessu à nostris turbis: largius deinde, & pleno* Commentario, *Lugduni in Batauis, iterùm secessu. Nam dicere, si non queri, liceat: ætas mea in hoc æui patriæque turbidum incidit, vt pacem & quietem nomine magis, quàm re nouerim: & inter assiduos fluctus aut pericula, ab adolescente peruenerim ad senectutem. In Batauis igitur Commentarium dedi, & non displicuisse passim in Europâ vidi,* ἵνα μηδὲν ἐπαχθὲς λέγω. *Non, inquam, displicuisse: & multos deinde, quasi muscas, ad odorem bonæ famæ conuolasse, & in eodem mustaceo, quod dicitur, lauream quæsiuisse. Quosdam ex iis modestos, bonæ frugis, & qui pro parte symbolam contulerunt:* (* vt nihil odiosum dicam.)

quosdam

quosdam alios, & qui illudere aut incquitare studium haberent, & alienæ famæ * μῶμον, ut ille ait, ἀνάψαι. Illos amaui, hos tuli: & multorum * ἄνοιαν καὶ ἄγνοιαν silentio & patientiâ dissimulaui. Stringere gladium si libuisset; quàm multos in procliue mihi fuit abiicere aut repellere, qui etiamnunc modestiam meam victoriam suam ducunt? Sed illi viderint: aut potiùs meliores mentes viderint, quorum iudicij & censuræ libenter facimus hæc & alia nostra scripta. Ego sine iactantiâ scio & effero, pauca esse quæ excusem, pleraque in quibus possim gloriari. Neque tamen omnia licuit aut libuit * ἀκριβολογεῖσθαι καὶ διεξέρχεσθαι: & loca quædam, sine aliorum ope codicum, * ἔχουσι ἀνιάτως. Sed & quædam in re aut historiâ tenebras habent, huius æui face vix illustrandas. Quid tamen refert? plurima aut præcipua cùm sana siue illustria sunt, * στέργειν oportet, & ad fructus in hac & simili lectione, non ad folia ire. Vtinam faciant! vtinam non perseueret ista * ἐν τοῖς κριτικοῖς ἄκριτος ἡ ἔρις καὶ ταραχὴ! in quâ ego rideam magis nescio, an indigner. De monito, de prudentiâ, pauci quærunt aut satagunt: vbi verbi aut scriptiunculæ res est, hîc lubet * λόγους πλάττειν, καὶ πομπεύειν. Dij boni, quàm inquietum & vanum est homo, cui scientiæ opinio lenocinatur & applaudit! Itaque hi tales velut è tripode profantur:

* Κέκλυτε μαντιπόλοι τόδε θέσφατον Ἀπόλλωνος.

Fidem in alios incurrunt, morbo non caussâ: & citiùs in naui lignum desideres, quàm conuicium in eorum scriptis. Gaudent pugnâ: & sicut Symplegades olim assiduè collisæ, sic inter se isti. Non enim mecum hercules, non: caui sedulò, & magis hoc studui, industriâ in scribendo, modestiâ in tractando, extra ambitum, nec extra gloriam esse. Quòd siquis non dicam meliora, sed paria aut probabilia saltem attulit: ego ille fui, qui libens sustuli, qui ostentaui, & scripta mea hæc ipsa dicent. Neque enim negamus, alios vtiliter allaborasse, & quamquam nos primi aut præcipui viam muniuimus, illos etiam adiuuisse ad complanandum, aut emuniendum. Hoc in paucis, sed bonis Notis, è Galliâ Iosias Mercerus fecit; hoc Curtius Pichena ab Italiâ; sed & è Britanniâ contulit Sauillus. Pichena tamen super omnes, adiutus à Florentino bonæ notæ codice, qui in Medicæâ bibliothecâ asseruatur, & qui centenis circiter locis coniecturas nostras (quod gaudeam) confirmauit. His talibus, & pluribus à me adiumentis, nunc postremam hanc Taciti editionem damus: nec aliam à me exspecta, siue quia animus aliò vocat, siue quia valetudo ab omni tali operâ remouet, & ad extremas quasdam * μελετὰς ducit. Ego pareo: tu scito me hîc & Textum longè meliorem, scitiúsque distinctum dedisse; & ipsis Commentariis multa addidisse, coniecturas aut scholia; atque etiam in Historias Notis. Quædam tamen & subduxisse, aut certè seposuisse in finem Commentarij, quò interdum remitteris sub EXCVRSVM voce. Quid ij sunt? vberiores notæ aut

* maculam inurere.
* amentiam & inscitiam.
* exactè inquirere & exsequi.
* sunt insanabilia.
* acquiescere.
* in Criticis non iudicanda lis, & turbatio.
* verba ducere & triumphare.
* Fatidici audite hæc præsaga oracula Phœbi.
* curas.

aut dissertatiunculæ, olim insertæ, super ritu aliquo veteri, aut facto: quæ etsi ad Tacitum, tamen turbatura nunc instituti nostri ordinem videbantur, neque Textui aptè sit innecti aut subiungi. Igitur abiungere, & ad ea remittere Lectorem, satis nobis visum: præsertim cùm inuenire ac legere, promptum volenti esset. In istis aut aliis, ADDITIO *interdum adiicitur: quæ significat è* CVRIS SECVNDIS *hoc esse, quas olim dedimus seorsim. Sed & bonâ fide quædam eiecimus, id est correximus, aut sententiam mutauimus: neque id puditum est, quia, vt ille ait,* qui sæpè nauigat, aliquando patitur tempestates: *& in multiplici aut longâ scriptione, opus interuenire aberrationes, siue* * ἀποτυχίας. *Humanum est, ignosce: turpe perseuerare, aut defendere. quod non fecimus, & aliena iudicia non libenter audire tantùm solemus, sed & sæpè auscultare. Tantum est. te vti frui cupio, Lector: sed inprimis Tacito ipso, & altius aliquid firmiúsque, quàm Criticorum siue & Grammaticorum has curas, spirare. Non enim ad ista, sed per ista, imus. Louanij,* XV. *Kal. Septembr. anno Christiano* ∞. IↃC. V. *ætatis meæ quinquagesimooctauo, minus mensibus duobus.*

* frustrationes.

C.COR-

C. CORNELII TACITI VITA, HONORES, ET SCRIPTA.

CAIVS CORNELIVS Tacitus, cui vulgò P. prænomen faciunt, non illâ patriciâ Corneliâ gente, sed aliâ minùs illustri natus est, extremis, vt opinio mea fert, Ti. Claudij Imp. temporibus. Pater auusque honores gesserint, & ad remp. accesserint, necne, vt re vetustâ & incertâ nihil adfirmem: propius à vero abest, ipsum primum ius imaginis & honores in familiam non nimis illustrem intulisse. initium dignitatis illi sub Vespasiano fuit, à quo, Plinio auctore, procurator datus Galliæ Belgicæ, rationes Principis administrauit. quæ dignitas equestri ordini diu peculiaris fuit. Reuersus, à Tito, vt opinor, Quæsturam accepit: certè dignitatem suam quam Vespasianus inchoauerat, auctam & adiutam esse à Tito, ipse in Historiis profitetur: nec aliud suspicari est quàm Quæsturam aut si fortè Ædilitatem, quia Præturâ XIV. demum consulatu Domitiani auctus est. In quo erroris manifestus est eruditus vir, qui Domitiano IX. & Verginio Rufo II. COSS. Prætorem Tacitum constituit. Nam Tacitus quidem ipse in Annali XI. disertè ait se XV. virum S. F. ac tum prætorem ludis sæcularibus Domitiani cum curâ adfuisse. Atqui ludos sæculares à Domitiano editos A. V. C. DCCCXLI. id est quinquennio ipso posterius quàm Vertranio placuit, ex monumentis antiquis liquidæ veritatis est. Exstant nummi non pauci cum his notis, IMP. CÆS. FLAV. DOMITIANVS. AVG. GERM. PONT. MAX. TR. POTEST. VIII. COS. XIIII. LVD. SÆC. FEC. Ad consulatum deinde satis longo interuallo imperante Neruâ peruenit A. V. C. DCCCL. suffectus in locum demortui T. Verginij Rufi, illius qui delatum à Germanicis legionibus imperium constanter spreuerat. quem & defunctum pro rostris Tacitus laudauit. Exsulasse eum sub Domitiano quidam tradiderunt; magis tamen, vt opinor, pro more vulgi, qui magnis viris insignes casus adfingere amat, quàm quòd eius rei certus auctor sit. Ego legendo non aliud comperio, quàm afuisse eum aliquot annis ab vrbe, idque eo ipso tempore quo Iulius Agricola socer eius mortem obierit COSS. Pompeio Conlegâ, & Cor. Prisco, non tam exsilij necessitate, vt arbitror, quàm tædio temporum & cupidine otij. Nam quòd iidem, vt omni ex parte tam anxia diligentia constet, decennium in exsilio egisse scribunt, ac demum exorato Domitiano restitutum; Latinè vt loquar, inanis fabula est. ac credo eos homines cùm hoc scriberent, indormiisse bello Troiano, & illinc decennia sua sumsisse. Constat enim apud vigilantes & sobrios, Domitianum à ludis suis sæcularibus, quibus certè Tacitus Prætor Romæ adfuit, VII. dumtaxat annos vixisse, octauo conspiratione suorum occisum.

occisum. Hæc ferè in Rep. Iu priuatâ eius vitâ ista sunt. Vxorem duxit A.V.C. DCCCXXX. Vespasiano IIX. & C. Iulio Agricolâ coss. Agricolæ filiam, idque illi ad extremam ætatem concors & tranquillum matrimonium fuit. Liberos haud dubiè reliquit, & ex iis, nisi coniecturâ fallor, longo interuallo nepotem M. Claudium Tacitum qui posteà Imp. appellatus est (sic enim eum Imperatorem nummi appellant, non vt vulgus, P. Annium Tacitum) qui, vt Fl. Vopiscus refert, parentem suum apellare hunc Tacitum solet. Historiæ scribendæ senex demum vacauit, cùm reliquum ætatis in foro & caussis orandis egisset. Ex Plinij epistolis & Tacitum in principibus oratoribus fuisse, & orationes aliquot edidisse, intelligimus. Æquales habuit, Fabium Quinctilianum, vtrumque Plinium, Iulium Florum, Secundum, Maternum, M. Aprum, Eprium Marcellum, Vipsanium Messallam. Scripsit primùm omnium, vti pòst docebo, Histotiatum libros ab excessu Neronis ad imperium Neruæ. Deinde Annales ab Augusti excessu ad finem Netonis, quorum omnium quanta iactura & quibus locis facta sit in tempore memorabo. Nominantur & eius Facetiarum libri à Fulgentio, cum hoc ftagmento, *Casi itaque morum eclogio in filiis relicto.* Mortis eius tempus non exprimo: natalem tamen annum propemodum inuêni. Odoratus sum ex Plinij Nepotis epistolâ, quæ libro VII. Nam ait disertè propemodum ætate æqualem se Tacito. At Plinius incendio Vesuuini montis, quo auunculus periit, agebat, vt ipse ait, duodeuicesimum annum. Natus ergo Plinius (nam incendium illud secundo anno Titi) non dubiè anno vrbis conditæ, DCCCXVI. Memmio Regulo & Verginio Rufo coss. At Tacitus paullò maior natu, quod eâdem illâ epistolâ testatum reliquit Plinius. Ergo natus extremo imperio Claudij, vel potius, initio Netonis: vixetitque, opinor, vel ad imperium Hadriani. Historiam quidem exorsus est scribere post mortem Neruæ. clarum, quoniam principio I. Histor. vocat Diuum Neruam. qui honos non habetur, nisi principi mortuo.

VETERVM SCRIPTORVM
DE TACITO TESTIMONIA
VEL EIVSDEM FRAGMENTA.

Plin. lib. VII. Nat. hist. cap. XVI.

Ipsi nos pridem vidimus eadem omnia in filio Corn. Taciti equitis R. Galliæ Belgicæ rationes procurantis.

Plinius Nepos lib. II. Epist. I.

Laudatus est Verginius à consule Cornelio Tacito. Nam hic felicitati eius supremus cumulus accessit, laudator eloquentissimus.

Eodem libro, Epistol. XI.

Respondit Cornelius Tacitus eloquentissimè, & quod eximium orationi eius inest, σεμνῶς.

Libro

[1] C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI [2] ANNALIVM LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

B *AVGVSTVS Nolæ mortem obit. Tiberius succedit, tardè & cupidinem dissimulans. Pannonicas legiones tres grauis seditio incessit. ea, misso Druso Tib. F. ægrè componitur. Idem in Germaniâ inferiore motus. qui consedit, non sine sanguine & cæde. Germanicus Cæsar in hostem ducit: eaque expeditione Marsi, Tubantes, Bructeri, Vsipetes vastati aut cæsi. Iulia Augusti F. Rhegij vitam finijt. Sodales in honorem Augusti, & ludi Augustalia instituti. Germanicus iterùm Rhenum transmittit, in Chattos ducit. agros, domos, homines, vastat, vrit, cædit. Segestes obsidione Arminij liberatur. Ob hæc Imperator consalutatus. Bellum deinde in Cheruscos gestum. reliquiæ Vari & militum lectæ: iisq; suprema soluta. Romani in reditu, sub Cæcinâ duce, periclitati. tamē hostes prosperâ eruptione fusi, fugati. Maiestatis lex reducta & asperè exercita. Tiberis inundat. Theatralis tumultus est: & per eam caussam decreta Patrum expressa ad coërcendos histriones. Postremò actum de subducendis Tiberi aquis. eoq; nomine querelæ ciuitatum Italiæ & legationes. Hæc biennio ferè gesta,*

SEX. POMPEIO, ET SEX. APVLEIO COSS.

NERONE CLAVDIO DRVSO CAESARE, ET C. NORBANO COSS.

C VRBEM ROMAM à principio reges habuere. Libertatem, & Consulatum L. Brutus instituit. [3] Dictaturæ ad tempus sumebantur: neque Decemuiralis potestas [4] vltra biennium, neque Tribunorum militum consulare ius diu valuit. Non Cinnæ, non Sullæ longa dominatio. & Pompeij Crassique potentia, citò in Cæsarem; Lepidi, atque Antonij arma, in Augustum cessêre. qui cuncta discordiis ciuilibus

Rei Rom. status:

Ad Augustū.

COMMENTARIVS.

1. CAII CORNELII TACITI.] *Id verum huic scriptori prænomen adserui. Sidonius lib.* IV. *ad Polemium epistolâ:* Caius Tacitus è
D maioribus vnus tuis, Vlpianorum temporum consularis. *Et ad Leonem:* Namque & antiquitùs cùm Caius Cornelius Tacitus Caio Plinio Secundo paria suasisset. *Sed & epigraphe Farnesianæ libri*, C. Cornelij Taciti Romanas historias scribentis ex his qui reperiuntur liber primus. *Publium prænomen quod in libris tritis, à casu aut à vulgo est. Mihi autem in ipso aditu testari placet,* Odi profanum vulgus & arceo.

2. ANNALIVM LIBER.] *Benè Rhenanus, qui hanc inscriptionem adserit, etiam contra libros. In quibus plerisque est,* Actorum diurnalium, *vel, vt in Veneto,* Actionum diurnalium. *Qui tamen titulus non accepto referendus alicui imperito. Vnde enim illi in mentem fuissent Acta, vel Diurna? sed cuipiam antiquiorū aut, qui Taciti Annales non ineptissimè comparauit cum Actis vrbis. Quem tamen refellit ipse Tacitus libro* XIII. Nerone II. L. Pisone Coss. pauca memoriâ digna euenêre, nisi cui lubeat laudandis fundamentis & trabibus volumina implere: cùm ex dignitate Populi Rom. repertum sit, res illustres Annalibus, talia diurnis vrbis Actis mandare. *Alibi:* Nemo Annales nostros cum scripturâ eorum contenderit. *Itémque:* Ni destinatum mihi foret suum quæque in annum referre. *Etiam Iornandes in rebus Gothicis, Cornelium hunc citat*, Annalium scriptorem.

3. DICTATVRAE AD TEMPVS.] *Quas diuturnas primus Sulla fecit, Cæsar perpetuas. Et hic gradus ad Principatum: quò Præfatio ista ducit.*

4. VLTRA BIENNIVM.] *Ita accipio, quasi dicat, haud multo vltra biennium. Nam exactè si putas, reuerà vltra biennium Decemuiri imperium tenuere. Liuium & Fastos vide. Nec tamen Vertranio adsentior*, vltra triennium, *sufficienti.*

Qui primus princeps dictus. *Populi Romani. *Materia huic scriptioni: A Tiberio ad Galbam.* *Artes & via Augusti ad imperium.*

libus fessa, [5] nomine Principis sub imperium accepit. Sed [6] veteris *reip. prospera vel A
tempotibusque Augusti dicendis non de-
aduersa, claris scriptotibus memorata sunt:
fuête decora ingenia, donec gliscente adulatione [7] deteretentur. [8] Tiberij, Caijque, &
Claudij, ac Netonis res, [9] florentibus ipsis, ob metum falsæ; postquam occiderant, re-
centibus odiis compositæ sunt. Inde consilium mihi pauca de Augusto, & extrema
tradere: mox Tiberij principatum, & cetera: sine irâ, & studio, quorum caussas procul
habeo. Postquam Bruto & Cassio cæsis, nulla iam [10] publica arma; Pompeius [11] apud
Siciliam oppressus, [12] exutoque Lepido, interfecto Antonio, nc Iulianis quidem patti-
bus, nisi Cæsar dux reliquus: posito Triumuiri nomine, Consulem se ferens, & ad
tuendam plebem Tribunicio iure contentum; [13] vbi militem donis, populum anno-
nâ, cunctos dulcedine otij pellexit; insurgere paullatim, munia Senatus, magistratuum,
legum in se ttahere, nullo aduersante: cùm fetocissimi per acies, aut proscriptione ceci-
dissent. ceteti nobilium, quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extolle-
rentut; ac nouis ex rebus aucti, tuta & præsentia, quàm verera & periculosa mallent. B
Neque prouinciæ illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populique impe-
rio ob [14] certamina potentium, & [15] auatitiam magistratuum: inualido legum auxilio,
quæ vi, ambitu, postremò pecuniâ turbabantur. Ceterùm Augustus subsidia domina-
tioni [16] Claudium Marcellum, sorotis filium admodum adolescentem, Pontificatu &
curuli

Varij, quos successores destinauit. Marcellus:

ficienti. Nam id includat trienniumeos imperasse. quod contrò est, & non nisi supra biennium aliquot menses.

5. NOMINE PRINCIPIS.] *Non ergo tam celebre tunc* Imperatoris *nomen, eò quidem notatione. Et Augusto visum illud* Principis, *minuenda inuidia: quia etiam olim Princeps Senatus. Quod exemplum non dubiè secutus. Noster infrà:* Non tegno tamen neque dictaturâ, sed Principis nomine constitutam rempublicam. *Ouidius de Augusto ad Romulum.*

Tu domini nomen, Principis ille tenet.

Dio de Tiberio: πρόκριτός τε τῆς γερουσίας κατὰ τὸ ἀρχαῖον ὠνομάζετο. καὶ πολλάκις γε ἔλεγεν ὅτι δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν πρόκριτός εἰμι: Princeps autem Senatus, ritu prisco, dicebatur. & ipse sæpè aiebat, Dominum se setuorum esse, Imperatorem militum, Principem ceterorum. *nec temerè aliter Tacitus appellat. Inde Principatus, & Principium etiam pro imperio, Suetonij cap.* XXXI. Augusti Principium, clade Varianâ; Tiberij, ruinâ spectaculorum memorabile factum. *Ita opt. liber, & puto sincerè. Tertullianus quidem receptam eam significationem fuisse ostendit, aduersus Hermogenem:* Possunt & aliter, *inquit*, principium interpretari, non abs re tamen. Nam & in Græco principij vocabulum quod est ἀρχὴ, non tantùm ordinatiuum sed & potestatiuum capit principatum. Vnde & ἄρχοντες dicuntur principes. Ergo secundùm hanc quoque significationem, Principium pro potestate & principatu sumetur. *Sed & Glossæ Græcæ distinctè ἀρχὴ, τὸ προοίμιον,* exordium. *& deinde* Ἀρχὴ, imperium, magisterium, præsidatus, principium.

*Florus li. IV. cap. VIII. Dio XLIX.

6. VETERIS REIP.] *Ita Vertranio placitum, traiectis notis, quæ vulgò,* p.r.

7. DETERERENTVR.] *Ita rectè. non* deterrerentur. *Tacitus lib.* II. *Histor.* Siquid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis & comessationibus & principis imitatione deteritur. *Horatius pari metaphorâ:* —— Culpâ deterit ingenI.

8. TIBERII CAIIQVE.] *Fines designat intra quos hi libri. qui attingunt quattuor dumtaxat principes. Vt vel hinc liqueat Historias seorsum scriptas, finemque Annalium fuisse in fine Neronis.*

9. FLORENTIBVS IPSIS.] *Itaque verissima scriptio de Principibus, cùm iam esse desierunt. Quod Arrianus in rebus Alexandri pro argumento habet, fideliter eas à Ptolomæo & Aristobulo traditas,* ὅτι τελευτηκότος ἤδη Ἀλεξάνδρου συγγράφουσιν, ὅτε αὐτοῖς ἥτε ἀνάγκη καὶ ὁ μισθὸς τοῦ ἄλλως τι, ἢ ὡς συνηνέχθη, συγγράψαι, ἀπῆν: quòd mortuo iam Alexandro scripserint, cùm necessitas aut præmium aliter aliquid scribendi abesset. C

10. PVBLICA ARMA.] *Senatus populique, pro republicâ & à republicâ. Tantùm priuata nunc arma, & in propriam potentiam.*

11. APVD SICILIAM OPPRESSVS.] *Non mehercules apud Siciliam. In Asiâ oppressum eum iugulatumque, consentiunt scriptores. de vrbe tamen ambigitur. Dio cæsum vult* ἐν Μιδαείῳ τῆς Φρυγίας, *in Phrygia oppido Midaio.* **Florus & Appianus Mileti, quæ Cariæ adscripta. Sed noster victum eum saltem intellegit, & copias eius apud Siciliam oppressas. Ita & Florus de eodem:* In Siculo freto iuuenis oppressus est. D

12. EXVTOQVE LEPIDO.] *Eleganter, id est, exarmato, & exercitu spoliato. Nam* XX. *legiones ei ademit.*

13. VBI MILITEM DONIS.] *Respexit huc Victor cùm de eodem Augusto scripsit:* Illectis per dona militibus, atque annonæ curandæ specie vulgo, ceteros haud difficulter subegit.

14. CERTAMINA POTENTIVM.] *Factiones in vrbe, & tum bella: quæ miseras prouincias affligebant.*

15. AVARITIAM.] *Rapinas & extorsiones Præsidum, in populi imperio dissimulatas, aut inuicem donatas.*

16. CLAVDIVM MARCELLVM.] *Magnam illam Romæ & libertatis spem. De cuius laudibus plenâ manu Seneca ad Marciam:* Octauia Marcellum amisit,

A curuli Ædilitate: M. Agrippam [17] ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ socium, Agrippa.
[18] geminatis cõsulatibus extulit. mox [19] defuncto Marcello, generum sumsit: Tiberium Neronem, & Claudium Drusum priuignos, [20] imperatoriis nominibus auxit, integrâ etiamdum domo suâ. Nam genitos Agrippâ Caium ac Lucium, [21] in familiam Cæsarum induxerat: nec dum positâ puerili prætextâ, [22] Principes iuuentutis appellari, C. & L. Cæsares.
[23] desti-

amisit, cui & auunculus & socer incumbere cœperat, in quem onus imperij reclinaret: (*malo, reclinare*) adolescentem animo alacrem, ingenio potentem, sed & frugalitatis continentiæque in illis aut annis aut opibus non mediocriter admirandæ: patientem laboris, voluptatibus alienum, & quantumcumque imponere illi auunculus, &, vt ita dicam, inædificare voluisset, laturum.

17. IGNOBILEM LOCO.] *Adeò vt ipsum generis sui nominisq́; pœniteret. Narrat comiter Seneca pater Controuers. lib.* II. Tantâ autem Mæcenas
B sub diuo Augusto libertate fuit (*corrigo*, Tanta autem sub diuo Augusto libertas fuit. *nihil hîc de Mæcenate, & exculcanda vox malè inculcata*) vt præpotenti tunc M. Agrippæ non defuerint qui ignobilitatem obiicerent. Vipsanius Agrippa fuerat. Vipsanij nomen quasi argumentum paternæ humilitatis sustulerat, & M. Agrippa dicebatur. Cùm defenderet reum, fuit accusator qui diceret Agrippam & quod in medium est (*iterùm rescribo*, Agrippa M. & quod in medio est. *ea enim verba ioci, & gentis nomen medium inter cognomen prænomenq́;*) volebat Vipsanium intellegi. Fuit qui diceret *Concurrite Agrippa malum habebis responde diis. Ea in arte (*potiùs* parte) vtique mihi
C videtur admiratione dignus Augustus: sed horum non possum non misereri, qui tanti putant caput potiùs quàm digitum perdere. *Scribendum*, dictum.

18. GEMINATIS CONSVLATIBVS.] *Ideóne geminatis, quia bis consul? Caue censeas. tertiùm enim fuisse Dio docet & Fasti. itemq́; Velleius:* Agrippa, *inquiens*, quem vsque in tertium consulatum & mox collegium Tribuniciæ potestatis, amicitia Principis euexerat. *Sed ideò id dixit, quia postremi duo consulatus Agrippæ coniuncti continentésque. Qui sanè honos erat: & rarò cuiquam eâ ætate tributus, præter principes re, aut destinatione.*

19. DEFVNCTO MARCELLO.] *Qui Baijs obijt, vt clarè testatum reliquit, Elegiâ huic rei propriâ, poeta Vmber. Nec scio cur vir doctus tanto opere pertendat mortuum eum potiùs in* * *Stabiano. Quid?*
D *Propertius qui vixit id aui, locum nesciuit funestum iuueni tam illustri? Sciuit. sed dedit hoc, inquit, Liuia, quæ suspicione laborabat Marcelli intercempti. Nec herclè immeritò. Num ergo venenum dari Baijs minùs potuit, ac in Stabiano? Scilicet solata omni crimine illa aulica Medea, si Marcellus obijt Baijs. Ego verò, vir maxime, caussam nullam video huius tuæ tam seriæ adsertionis: placetq́; cum Propertio & vulgatis Seruij libris mortuum eum in Baiano. Suspicionem quidem de Liuiâ Dio huiusmodi inseruit:* αἰτίαν μὲν οὖν ἡ Λιβία τοῦ θανάτου τοῦ Μαρκέλλου εἶχεν, ὅτι τῶν υἱέων αὐτῆς προετετίμητο: Caussam mortis Marcelli Liuia habuit, quòd is eius filiis anteponeretur. *At Tacitus Pliniusque eâ culpâ non liberant etiam Augustum. Annal.* II. Sed suberat occulta formido reputantibus, haud prosperum in Druso patre eius fauorem vulgi: auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis studiis ereptum, breues & infaustos populi Romani amores. *Plinius lib.* VII. *inter Augusti infortunia:* Suspecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ ablegatio. *Quasi conceperit aliquid cupieritque contra Augustum, amore pristini status & libertatis.*

20. IMPERATORIIS NOMINIBVS AVXIT.] *Non eo more quo rei Romanæ domini, Imperatores dicti: sed quo olim, qui rempub. militia feliciter gessissent. Vulgatus olim honos: non item sub Imp. qui rei prosperè gestæ lauream & laudem sibi adscribi volebant auspiciisq́; suis. Turbat in sententiâ huius loci vir doctus, & miror. Tu vide Dionem Cassium lib.* LIV. *&* LV. *& Velleium, itemq́; ea quæ scribo ad extremum librum quartum.*

21. IN FAMILIAM CÆSARVM INDVXERAT.] *Emptos domi à patre per æs & libram. Ita loquebantur, non per assem, vt perperam inoleuit Suetonij capite* LXIV. *Quamquam reuerà in eâ formulâ Aes non aliud notat quàm Assem. Varro libro* VIII. Pro assibus nonnumquam æs dicebant antiqui. à quo dicimus assem tenentes, Hoc ab ære æneaq́; librâ. *Ritum hunc (vt omittam notata aliis) notat explicatq́; eleganter Clemens Alexandrinus Strom. quinto:* Καὶ τὰ παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ τῶν διαθηκῶν γινόμενα τάξιν εἴληχε διὰ δικαιοσύνην, ἐκεῖνα ζυγὰ καὶ ἀσσάρια, χαρπισμοί τε καὶ αἱ τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις. τὰ μὲν γὰρ ἵνα δικαίως γένηται, τὰ δὲ εἰς τὸν τῆς τιμῆς μερισμόν, τὰ δ' ὅπως ὁ παρατυχών, ὡς βάρους τινὸς αὐτῷ ἐπιτιθεμένου, ἴσως ἀκούσῃ, καὶ τάξιν μεσίτου λάβῃ. *Triplex antiquitatis ritus, interpreti non intellectus. Aes & libra in testamentis, Vindicia, & Antestatio. Nam* χαρπισμοὺς *ad vindicias adsertionemq́; refero:* τὰς τῶν ὤτων ἐπιψαύσεις, *aurium tactiones, ad Antestationem. Omnia enim hæc ad familiæ mutationem pertinent, quæ per testamentum, de quâ Quinctilianus Declamat.* CCCVII. Non dixerim testamentum, cui libripens deest & familiæ emptor, & cetera iuri necessaria. * *Agellius & Iurisconsulti.*

22. PRINCIPES IVVENTVTIS APPELLARI.] *Quod sanè ridiculum, vt principes iuuentutis sint, qui etiamnum in pueris. Natus autem Gaius anno vrbis* DCCXXXIV. *Sex. Apuleio, P. Silio Coss. At Lucius biennio toto minor, ex Dione* LV. *in actis eius anni. Princeps iuuentutis* (πρόκριτον τῆς νεότητος *Zonaras hic reddidit) ab Augusto inualuit, ad futurum imperium titulus & omen. Sunt nummi cum inscriptione:* C. L. CÆSARES. AVGVSTI. F COS. DES. PRINC. IVVENT. *adposita effigies Caij Luciq́;, cum clypeis & hastis, quæ Tirocinij die equites dederant, honoris Augusti caussâ. Dio:* καὶ αἱ πέλται, τά τε δόρατα, ἃ παρὰ τῶν ἱππέων εἰς τοὺς ἐφήβους ἐσιόντες χρυσᾶ εἰλήφεσαν, εἰς τὸ βουλευτήριον ἀνετέθη. *Obserua Dionem aureas hastas dicere, quas lapis Ancyranus (magna apud me fidei, vt quem viuus conceperit Augustus ipse) argenteas. Verba sunt, vti ad me missa*

* Mutila ista. Videtur versus fuisse. *Concurrite omnes augures aruspices.*

* Lib. xv. cap. xxvii.

* Tamen concilies non difficulter, quia Stabij haud procul Baijs.

[23] destinare consules, specie recusantis flagrantissimè cupiuerat. Vt Agrippa vitâ concessit; L. Cæsarem euntem ad Hispanienses exercitus, [24] Caium remeantem Armeniâ, & vulnere inualidum, mors fato propera, vel [25] Nouercæ Liuiæ dolus abstulit; [26] Drusoque pridem exstincto, Nero solus è priuignis erat: illuc cuncta vergere. filius, collega imperij, consors Tribuniciæ potestatis adsumitur, omnisque per exercitus ostentatur: non obscuris, vt antea, matris artibus, sed palàm hortatu. Nam senem Augustum deuinxerat adeò, vti nepotem vnicum, Agrippam Postumum, in [27] insulam Planasiam proiiceret: rudem sanè bonarum artium, & robore corporis stolidè ferocem, [28] nullius tamen flagitij compertum. At herculè Germanicum Druso ortum, octo apud Rhenum legionibus imposuit, adsciriique per adoptionem à Tiberio iussit, quamquam esset in domo Tiberij filius iuuenis, sed [29] quò pluribus munimentis insisteret. Bellum eâ tempestate nullum, nisi aduersus Germanos supererat: abolendæ magis infamiæ, ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum, quàm cupidine proferendi imperij, aut digno ob præmium. Domi res tranquillæ. eadem magistratuum [30] vocabula. iuniores

(Marginal notes: *Denique Tiberius Nero.* — *Et id gratiâ matris Liuiæ.* — *Germanicus Drusi filius Galliæ præfectus.* — *Status rerum, & affectus ciuium sub Augusto.*)

A

B

beneficio viri illustris Augerij Busbequij: EQVITES. AVTEM. ROMANI. VNIVERSI. PRINCIPEM. .... HASTIS. ARGENTEIS. DONATVM. APPELLAVERVNT. *quam lacunam ritè expleueris:* Principem iuuent. Caium.

23. DESTINARE CONSVLES.] *Et verò perfecerat. Roma marmor, de Caio:* QVEM. POPVLVS. COS. CREAVIT. ANNOS. NATVM. XIIII. *Ait annos natum quattuordecim: & addicit Dionis ratio, qui consulem facit designatum anno vrbis* DCCXLVIII. *Tamen Augustus in iam dicto lapide,* XV. *illi annum circumdat, sed nempe quem ingressus erat, & iam agebat. Verba sunt:* Honoris mei caussâ Senatus populusque Romanus annum quintum & decimum *agentis Consulis designauit, vt eum magistratum inirent post quinquennium ex eo die quo deducti in forum.

(Marginal note: **pro Agentes, & Consules, antiqua scriptura.*)

24. CAIVM REMEANTEM ARMENIA.] *In Lyciâ mortuum eum valuit Suetonius cum Velleio. Ille his verbis:* Caium & Lucium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis. *Iste his:* Deinde reluctatus inuitusque reuertens in Italiam, in vrbe Lyciæ, Limyram vocant, morbo obiit. *Etiam Florus:* Massiliæ Lucius morbo soluitur: in Lyciâ Caius ex vulnere. *Fugerit ergo ratia memoriasum illum senem necesse est, qui in Syriâ tradidit defunctum. Dico Senecam patrem in Controuersiis:* Itaque cùm mortuo in Syriâ C. Cæsare codicillo questus esset Augustus, quòd in tam magno & recenti luctu suo cænasset. *Sed erit fortassè, qui culpam eam in exscriptorem causeret, rescriberetque,* Lyciâ. *Addi velim Suetonij locum, Tib. cap.* XV: Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto. *nec addi solùm, sed & corrigi. Nam hoc de triennio, nónne nimis laxum? apparet è Velleio:* Caius, *inquit*, in vrbe Lyciæ morbo obiit, cùm ante annum fermè L. Cæsar Massiliæ morbo decessisset. *En, dumtaxat interuallum facit paullò plus anni. Et ipse Suetonius* Duodeuiginti *modò* menses *interponit, verbis quæ suprà. Non ergo ambiges, quin scribend.* intra biennium: *si hunc putamus sensum. Nam in alium me duxit P. Iohannes Deckerius è Societate Iesu, qui refert ad* triennium *Tiberiani reditus, & vult vtrumque periisse intra tres primos annos, ex quo ille Rhodo reuersus. Historia approbat.*

25. NOVERCAE LIVIÆ.] *Nata exitia reip. hæc mulier, & sua domus. Sed benè quòd Tacitus nusquam dissimulat fraudem eius & scelus. Plinius cautior, qui suspicionem hanc tangens, cauit sibi obscuritate sermonis:* Incusatæ filiorum mortes, luctusque non tantùm orbitate tristes. *Nec enim aliò traxeris ea verba, non me quidem interprete.*

26. DRVSO PRIDEM EXSTINCTO.] *Nempe ante annos circiter* XII. *priusquam Caius moreretur. Quippe Drusus obiit ex lapsu equi, in Germaniâ, anno vrbis* DCCXLV. *ex Dione libro* LV. *initio: & Caius anno* DCCLVI. *Imposuerat mihi Dion olim, in cuius libro hiatus est, & anni aliquot omissi. atque ita narratur mors Caij, quasi biennio post illam Drusi. Sed, vt dixi, defectio & hiatus est, atque anni plures medij desunt: quod in Notis ad Velleium obseruamus.*

C

27. INSVLAM PLANASIAM.] *Atqui Siciliam vocat Scholiastes Iuuenalis vetus.* Agrippa, *inquit*, in Siciliâ propter morum feritatem ab Augusto relegatus est. *Errat. nam de Planasiâ adfirmat cum nostro etiam Dio, & ait vicinam Corsicæ esse, libro extremo* LV. *In quâ narratiunculâ quod legitur,* καὶ τὴν Λιουΐαν ὡς μητρυιὰν διέβαλλεν: & Iuliam vt nouercam aspernabatur: *meo iudicio* τὴν Λιουΐαν *faciendum est. Non enim matrem suam Agrippa insectabatur (& illa verò iam relegata aberat) sed Liuiam, vt probabile est, Augustæ stirpi numquam æquam.*

28. NVLLIVS TAMEN FLAGITII.] *Imitatione Liuij, si fortè, qui de T. Manlio:* Filium iuuenem, nullius probri compertum, extorrem vrbe egit.

D

29. QVO PLVRIBVS MVNIMENTIS.] *Verè emendaui. Filij enim heredesque, passim dicuntur subsidia & firmamenta regni. Tacitus* V. *Histor.* Non legiones, non classes, proinde firma imperij munimenta quàm numerum liberorum. *Euripides:*

φῦναι τυράννοις παῖδας ἔρυμα δ᾽ οὐ μικρόν.

Sic Subsidia aulæ, *Suetonio;* Adminicula Augusti, *Senecæ; heredes imperij dicuntur: & verè. Siculus ille momar (exprimit quod verum est à me indignatio) cum suâ coniecturâ,* sed qui pluribus morum vitiis insisteret, *abeat Narbonam.*

30. VOCABVLA.] *Sed non vis aut potestas. Cæsar in se traxerat.*

31. ÆGRO

A res post Actiacam victoriam, etiam senes plerique inter bella ciuium nati: quotusquisque reliquus, qui remp. vidisset? Igitur verso ciuitatis statu, nihil vsquam prisci & integri moris: omnis, exutâ æqualitate, iussa principis aspectare: nullâ in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seque & domum & pacem sustentauit. Postquam prouecta iam senectus, [31] ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes nouæ: pauci bona libertatis incassum disserere, plures bellum pauescere, alij cupere; pars multò maxima [32] imminentis dominos variis rumoribus differebant. Trucem Agrippam, & ignominiâ accensum, non ætate, neque rerum experientiâ tantæ moli parem. Tiberium Neronem maturum annis, spectatum bello: sed vetere atque insitâ Claudiæ familiæ superbiâ; multaque indicia sæuitię, quamquam premantur, erumpere. Hunc & primâ ab infantiâ eductum in domo regnatrice: congestos iuueni consulatus, triumphos: ne iis quidem annis, quibus Rhodi specie secessus [33] exsulem egerit, aliquid quàm iram, & simulationem, & secretas libidines meditatum. accedere matrem muliebri impoten-
B tiâ: seruiendum feminæ, duobusq; insuper adolescentibus, qui remp. interim [34] premant, quandoque distrahant. Hæc atque talia agitantibus, grauescere valetudo Augusti: & quidam [35] scelus vxoris suspectabant. Quippe rumor incesserat, paucos ante menses, Augustum electis consciis, & comite vno Fabio Maximo, Planasiam vectum, ad visendum Agrippam. multas illîc vtrimque lacrymas, & signa caritatis, spemque ex eo, fore vt iuuenis penatibus aui redderetur. Quod [36] Maximum vxori Martiæ apertuisse: illam Liuiæ. [37] C. Nauum id Cæsari. neque multo pòst, exstincto Maximo (dubium

Indicia de successoribus: Nec bona de Tiberio.

Morbus Augusti, quem à fraude Liuia confebant: Quia reconciliandus Agrippa videbatur.

31. ÆGRO ET CORPORE.] *Velim traiici, & ægro corpore.*

32. IMMINENTES DOMINOS VARIIS RVMORIBVS DIFFEREBANT.] *Notobis ingenium plebis,*

——cui mos humili læsisse veneno
C Summa, nec impositos, vmquam ceruice volēti
Ferre duces.

33. EXSVLEM EGERIT.] *Ita Principem agere, & Agere se paullò minus quàm priuatum, in Suetonio aliisq. lego. Et in nostro lib. III. Histor.* Quanto ferocius paullò antè se egerint, tanto cupidiùs voluptates hausisse. *M. Antonio tamen Mureto, cuius scripta Venus inhabitat pariter cum Musis, leg. videtur,* exsul egerit.

34. PREMANT, QVANDOQVE DISTRAHANT.] *Dixi corruptum olim locum mutilumq. Redeo in viam admonitu amici qui explicat: Drusus & Germanicus nunc quidem coniuncti prement rempub. at olim orto, fors fuit, discidio, eamdem distrahent per bellum ciuile dissipabuntq. Consule Muretum lib. XI. cap. I.*

35. SCELVS VXORIS.] *Hæc est tertia venenaria*
D *huius palma, & iure lemniscata. Tangit verò suspicionem illam de ficubus, qua nota ex Dione.*

36. MAXIMVM VXORI MARTIÆ.] *Habet eleganter historiam totam in Plutarchi περὶ ἀδολεσχίας. quem locum pretium puto vt conuertam penè verbatim.* Fuluius verò Cæsaris Augusti amicus, cùm iam senem eum sæpiùs querentem audiret de solitudine suæ domus; quodque duobus nepotibus fato functis, Postumo, qui solus reliquus, ex calumniâ nescio quâ exsulante, cogeretur vxoris suæ filium ad successionem imperij vocare, quamquam miserans & consilium captans reuocandi ab exsilio nepotis: eùm, inquam, hæc audiret Fuluius, enuntiauit suæ vxori, illa Liuiæ. Liuia autem acerbè eum Cæsare egit, cur, quoniam iampridem id decreuisset, non accerseret nepotem, sed se odio inuidiæque successoris obiiceret? Venientem igitur, de more, manè Fuluium & solitum illud dicentem Aue, Cæsar resalutauit, *Vale, inquit, Fului. Atque ille id intellegens, domum se illicò subduxit, & vocatâ vxore: Resciuit, inquit, Cæsar, non siluisse me arcana. ideò mori mihi decretum est. Vxor autem: Iure, ait, quoniam tamdiu mecum habitans viuensque nec noueris nec caueris intemperantiam meæ linguæ. Sed præcedam tamen ego. & accepto gladio, seipsa viro coram interemit. *Hæc Plutarchus: nec alibi tam liquidè narrata res. Hoc contùm male, quòd Φούλβιον vbique vocat, qui Fabius est. Fabius ille Maximus, qui consul fuit anno vrbis* DCCXLII. *Item quòd Martiam interfectam vult ante maritum. cùm noster clarè vixisse eam dicat, & auditos gemitus eius in funere mariti. Atque hæc homini vera caussa mortis: ne innocuum poëtam oneremus, aut potiùs ipse se, de Ponto,*

Occidis ante preces, caussáq; ego Maxime mortis,
Nec fueram tanti, me reor esse tuæ.

Est enim hic Maximus, quem Naso coluit, & ad quem Elegia non vna. Sed & vxor Nasonis, propinqua Maximi seu coniugis eius Martia, ex his versibus:

Ille ego, de vestrâ cui data nupta domo est.
Hanc probat, & primis dilectam semper ab annis
Est inter comites Martia censa suas.

Est censa, *pro censuit, satis nouè, imò antiquè. Sic Adfectatus est regnum, pro Adfectauit:* Spectatus est suem, *in Varrone lego: retineoq.:* Communicati sunt, *pro Communicauerunt, in Liuio;* Peragratus est regionem, *in Velleio, & plura. Tangit hanc de Fabio tragœdiam etiam Plinius:* Iuxta hæc abdicatio Postumi Agrippæ post adoptionem: desiderium post relegationem. inde suspicio in Fabium, arcanorumque proditiones.

Quod solet morituris dici abiturisque, ὑγίαιν.

37. C. NAVVM ID.] *Pridem emendaui firmauiq.,* Gnarum id Cæsari. *Gay Naui nulla persona est in*

(dubium an [38] quæsitâ morte) auditos in funere eius Martiæ gemitus semet incusantis, A

Tiberius subitò reuocatur.

quòd caussa exitij marito fuisset. Vtcumque se ea res habuit, vixdum ingressus Illyricum Tiberius, properis matris litteris accitur: neque satis compertum est, spirantem

Liuiana & mulica artes in celandâ morte Principis.

adhuc Augustum apud vrbem Nolam, an exanimem repererit. Acribus namque custodiis domum, & vias sepserat Liuia: lætique interdum nuntij vulgabantur, donec prouisis quæ tempus monebat, simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem

Agrippæ cædes.

fama eadem tulit. Primum facinus noui principatus fuit, Postumi Agrippæ cædes: quem ignarum inermumque, quamuis firmatus animo, [39] centurio ægrè confecit. Ni-

Quam Tiberius frustrà à se reyicit.

hil de eâ re Tiberius apud Senatum disseruit. patris iussa simulabat, quibus præscripsisset Tribuno custodiæ adposito, ne cunctaretur Agrippam morte adficere, quandocumque ipse supremum diem expleuisset. Multa sine dubio sæuaque Augustus de moribus adolescentis questus, vt exsilium eius Senatusconsulto sanciretur, perfecerat: ceterùm in nullius vmquam suorum necem durauit: neque mortem nepoti pro securitate priuigni inlatam, credibile erat. propius vero, Tiberium ac Liuiam, illum metu, hanc B nouercalibus odiis, suspecti & inuisi iuuenis cædem festinauisse. Nuncianti centurioni, [40] vt mos militiæ, factum esse quod imperasset: neque imperasse sese, & rationem facti reddendam apud senatum, respondit. Quod postquam [41] Sallustius Crispus particeps secretorum (is ad tribunum [42] miserat codicillos) comperit: metuens ne reus subderetur,

Sallustij pro tempore, sed in omnia tempora verum effatum.

iuxta periculoso [43] ficta seu vera promeret, monuit Liuiam, ne arcana domus, ne consilia amicorum, ministeria militum vulgarentur: néve Tiberius vim principatus resolueret, cuncta ad senatum vocando. eam conditionem esse imperandi, [44] vt non aliter ratio

est in hoc actu. Sic lib. v. Gnarum id Cæsari. eoq́, dubitauit de tradendâ repub. *Alibi:* Gnarum id duci. incessitque itineri & prœlio. *Sed ecce hanc mihi quasi desponsam coniecturam, est qui sine vllo diuortio velit abducere. Ego verò non dimitto. nec enim soli Atridæ vxores suas amant, ait ille.*

38. QVÆSITA MORTE.] *Illatâ, & violentâ, machinatione Augusti.*

39. CENTVRIO ÆGRE CONFECIT.] *A Tribuno interfectum Suetonius voluit:* Hunc, *ait*, Tribunus custos adpositus occidit, lectis codicillis quibus id facere iubebatur. *Sed Dio pariter vt noster, à centurione:* ὁ ἑκατόνταρχος ὁ τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἔχων καινοτομοῦντά τι ἀπέσφαξεν: Centurio, qui custodiam eius habebat, res nouas molientem, interfecit. *Credo verum esse vt à Centurione occisus sit, at iussu Tribuni.*

40. VT MOS MILITIÆ.] *Sollennia militiæ verba, Factum quod imperasti. Suetonius:* Renuncianti Tribuno factum esse quod imperasset. *Et in Claudio:* De nece Consularis viri renunciante centurione factum esse quod imperasset.

41. SALLVSTIVS CRISPVS.] *Est ille, cuius vitam mortemq́, infrà memorat lib.* III. *Sallustij historiarum regis ex sorore nepos. Nominat eum Seneca inter intimos Augusti, lib.* I. *de Clementiâ:* Ignouit abauus tuus victis. Nam si non ignouisset, quibus imperasset? Sallustium, & Cocceios, & Duillios, & totam cohortem interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit. *Sed coda, quis in Senecâ Duillius? Falsus. scribendumq́,* Deillios, *siue* Dellios. *Deillius à Senecâ patre dicitur, in Suasoriâ:* Bellissimam tamen rem Deillius dixit, quem Messalla Coruinus desertorem bellorum ciuilium vocat: quia à Dolabellâ ad Cassium, à Cassio deinde transiuit ad Antonium, nouissimè ab Antonio transfugit ad Cæsarem. Hic est Deillius

**Herodiano lib.* VII. *de Quæstore misso ad cædē Vitaliani.*

cuius epistolæ lasciuæ ad Cleopatram feruntur. *Græcis tamen est Dellius, Plutarcho Dioniq́. Item Horatio, inscriptione Odes tertiæ libro* II. *vbi temerè interpretes* Gellium *sufficiunt. Plutarchus eum historias quoque scripsisse ostendit:* πολλοὺς, *inquit*, καὶ τῶν ἄλλων φίλων οἱ Κλεοπάτρας κόλακες ἐξέβαλον, τὰς παροινίας καὶ βωμολοχίας οὐχ ὑπομένοντας, ὧν καὶ Μάρκος ἦν Σιλανὸς, καὶ Δέλλιος ὁ ἱστορικός: Multos & alios Antonij amicos, Cleopatræ asseclæ & adulatores exegerunt, quòd petulátia ista & scurrilia non ferrent: inter quos fuit M. Silanus, & Dellius historicus. *Eadem Dio, quinquagesimo libro. Ad Sallustium autem istum facit, quod Plinius lib.* XXXIIII. Metallum quoddam Sallustianum appellatum, *scribit*, ab amico diui Augusti. C

42. MISERAT CODICILLOS.] *Ita enim receptum, quia magis cautum militibus esset, cædem mandari per libellum. scilicet ne Imperator auctoritatem posset defugere. Pulchrè Herodianus lib.* III. *de Saturnino & Plautiano:* ὁ δὲ Σατουρνῖνος γραμματεῖον ᾔτησε τοῦ φόνου φέρειν τὰς ἐντολάς. ἔθος γὰρ τοῦτο τυραννικὸν, εἴ τινα ἐκπέμποιεν ἐπὶ φόνον ἄκριτον, ἐντέλλεσθαι τοῦτο διὰ γραμμάτων, ἵνα μὴ γιγνόμενον ᾖ ἀκατασήμαντον: At Saturninus codicillos, siue libellum petiit, qui cædis mandata haberet. Mos enim ille regius, vt eùm mittunt ad cædem alicuius, sine sententiâ aut iudicio, patrandam; tunc id per scriptum iubeant, ne eùm factum fuerit, sine tesserâ aut notâ sit. *Ad quem vsum Duplices adhibitas, *alibi lectum.* D

43. FICTA SEV VERA.] *Ficta, si à Tiberio crimen amoliretur; ne ipse eius damnaretur à Senatu. Vera, si Tiberium auctorem ederet, ab eo puniendus aut tollendus.*

44. VT NON ALITER RATIO CONSTET.] *Scitum dictum, nec quidquam mutemus. A mensulariis dictum est, quibus constant rationes cùm pares sunt.*

A ratio constet, quàm si vni reddatur. At Romæ ruere in seruitium Consules, Patres, *Roma quàm*
eques. quanto quis illustrior, tanto magis falsi ac festinantes, vultuque composito, ne *seruituti ob-*
læti excessu principis, neu tristiores primordio, [45] lacrymas, gaudium, questus, adula- *noxini.*
tiones miscebant. Sex. Pompeius & Sex. Apuleius Coss. primi in verba Tiberij Cæ- *A.V.C.D. CCLXVII.*
saris iurauere: apudque eos Seius Strabo, & [46] C. Turranius: ille prætoriarum Cohor- *Iuratum in*
tium præfectus, hic annonæ. mox senatus, milesque & populus. Nam Tiberius cuncta *nouum prin-*
per Consules incipiebat, tamquam vetere Rep. & ambiguus imperandi. ne edictum *cipem.*
quidem, quo patres in curiam vocabat, nisi Tribuniciæ potestatis præscriptione posuit,
sub Augusto acceptæ. Verba edicti fuere pauca, & sensu permodesto. de honoribus *Tiberij callida*
parentis consulturum: [47] neque abscedere à corpore: idq; vnum ex publicis muneribus *tergiuersatio.*
vsurpare. Sed defuncto Augusto, signum prætoriis cohortibus, vt Imperator dederat.
[48] excubiæ, arma, [49] cetera aulæ. miles in forum, miles in curiam comitabatur: litteras
ad exercitus, tamquam adepto principatu, misit: nusquam cunctabundus, nisi cùm in
B senatu loqueretur. Caussa præcipua [50] ex formidine, ne Germanicus in cuius ma- *Et ea, quo fi-*
nu [51] tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum fauor, habere *ne.*
imperium, quàm exspectare mallet. Dabat & famæ, vt vocatus electusque potiùs à
Rep. videretur, quàm per [52] vxorium ambitum, & senili adoptione inrepsisse. Posteà
cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem.
nam verba, vultus, in crimen detorquens recondebat. Nihil primo senatus die agi pas-
sus, nisi de supremis Augusti. cuius testamentum inlatum per [53] virgines Vestæ, Tibe- *Testamentum*
rium *Augusti.*

sunt. Plin. lib. 1. epist. Mirum est quàm singulis diebus in vrbe ratio aut constet, aut constare videatur, cunctisque non constet. *Idem Panegyrico:* Augeo principis munus, cùm ostendo liberalitati eius inesse rationem. Ambitio enim, & iactantia, & effusio, & quiduis potiùs quàm liberali-
C tas est, cui ratio non cõstat. *Vsi & auctores prisci iuris l. 1. De obseq. parent. l. penult. De re militari. Adde Valentis dictum apud Spartianum:* Non sibi apud deos inferos constare rationem, quòd quamuis hostem suum, Pisonem tamen iussisset occidi, virum cuius similem Rom. resp. non haberet.

45. LACRIMAS, GAVDIVM.] *Acutè Muretus:* lacrimas gaudio, questus adulatione miscebant. *Placet rei hominisq; caussâ.*

46. C. TVRRANIVS.] *Et quidem primus in eo munere, ab Augusto. Nam Augustus acceptam à populo Præfecturam, nisi fallor, tenuit dum vixit: aut certè paullò ante mortem substituit sibi Turranium istum. Adsero id ex Cornelij nostri verbis Annalium* XI. Tum potissimum amicorum vocat, primumque rei frumentariæ Præfectum Turranium: *nisi*
D *tamen aliter accipis, vt in loca videbo. Turranij etiam mentio Senecæ, ad Paulinum cap. extremo: nescio an huius, quia procurationem illi tribuit, nõ præfecturam. Nominat & Ouidius in poetarum albo:*

Musaq; TurranI tragicis subnixa cothurnis.

& in doctorum, Plinij index. Sed quæras. cùm præf. prætorio & Annonæ in verba Tiberij iurarint, cur omissus præfectus vrbis? cuius auctoritas non minor, (maior imò illa Annonario) & cui proprius in vrbe miles. Credo equidem omissum, quia nemo fuit. Taurus Statilius defunctus erat, cui Piso suffectus post aliquot annos à Tiberio, vti doceo clarè lib. VI.

47. NEQVE ABSCEDERE A CORPORE.] *Non reip. corpore, ne inducat te Maurus; sed Augusti. Datum enim honori defuncti Augusti à Tiberio, quod ab eo olim Druso. Lib.* III. Ipsum quippe Augustum asperrimo hiemis Ticinum vsque progressum, neque abscedentem à corpore vrbem simul intrauisse. *Sed cur id è publicis muneribus? Visum ita Tiberio loqui, ad honorem Augusti. quasi magistratuum præcipuè esset, & eorum qui reip. primi, curare funus semonis illius, & viri supra viros.*

48. EXCVBIÆ, ARMA.] *Præcipua hæc signa tunc Principis. Noster de Muciano: Nec deerat ipse stipatus armatis*, apparatu, incessu, excubiis, vim Principis amplecti, nomen remittere.

49. CETERA AVLÆ.] *Quæ hæc cetera? puto lictores, fasces laureati, & siquid præterea tunc receptum principi distinguendo. Neque enim adhuc illa Principatus insignia, Ignis, Diadema, Purpura: quæ reperta sequenti æuo, & ad exemplum regum. Vide* EXCVRS. *in litterâ* A.

50. EX FORMIDINE.] *Cunctandi nempe caussa, formido ex Germanico: ne si ille tantis viribus & gratiâ imperium vellet, ipse turpiter abijceretur. Melius ergo censebat non agnoscere, donec nosset eius mentem.*

51. TOT LEGIONES.] *Octo ad Rhenum, in ripâ Gallicâ: præcipuum, vno loco, imperij robur. Atque eæ cum suis auxiliis & equitatu, facilè ad* C. M. *militum accedebant.*

52. VXORIVM AMBITVM.] *Matris Liuiæ, quæ à marito id exambierat.*

53. VIRGINES VESTÆ.] *More scilicet Romano, qui pactiones, fœdera, testamenta, pecunias etiam deponebant in templis: & sæpissimè in isto Vestæ, quod religione primum. Dio* XLVIII. *de pace inter Triumuiros & Sextum initâ:* ταῦτά τε οὖν συνθέμενοι, καὶ συγγραψάμενοι, τά τε γραμματεῖα ταῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένοις παρακατέθεντο: Hæc ita pacti, & scriptis consignantes, tabellas apud Vestales deposuerunt. *Eadem in re Appianus:* καὶ ταῦτα συνεγράψαντο, ἐσημήναντο καὶ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις, φυλάσσειν ἔπεμψαν ἐς Ῥώμην. *Sed & Iulianum testamentum virgini Maximæ traditum, Suetonius ait:*

 M. An-

rium & Liuiam heredes habuit. [54] Liuia in familiam Iuliam, nomenque Augustæ ad- A
sumebatur. In spem secundam nepotes pronepotesque: tertio gradu primores ciuitatis scripserat: plerosque inuisos sibi, [55] sed iactantiâ gloriaque ad posteros. Legata non vltra [56] ciuilem modum, nisi quòd [57] populo & plebi CCCCXXXV. prætoriarum cohortium militibus singula nummûm millia; [58] legionariis autem cohortibus ciuium Romanorum, trecenos nummos viritim dedit. Tum consultatum de honoribus. ex quîs maximè insignes visi: vt [59] portâ triumphali duceretur funus, Gallus Asinius; vt legum latarum tituli, victarum ab eo gentium vocabula anteferrentur, L. Arruntius censuere. addebat Messalla Valerius; [60] renouandum per annos sacramentum in nomen Tiberij. inter-

Honores eximij in funere eius.

M. Antonij, depositum apud Vestales, Plutarchus. Et generatim de templis, * *Vlpianus:* Si custodiam testamenti æditu us suscepit. *Dixi & pecunias in templis deponi solere. quod verum adeò, vt quidam omnes fortunas in iis haberent, quasi custodiâ certâ. Herodianus lib. I. de templo Pacis, quod exustum sub Commodo:* πλουσιώτατον δὲ ἦν πάντων ἱερῶν, δι' ἀσφάλειαν ἕκαστος δὲ ὅ εἶχεν, ἐκεῖσε ἐθησαυρίζετο. ἀλλὰ τὸ πῦρ ἐκ τῆς νυκτὸς πολλοὺς ἐκ πλουσίων πένητας ἐποίησεν. *Nec mirum, quia milite hæc templa custodiebantur. Tertullianus de Coronâ, vbi non vult Christianum militem scribi.* Et excubabit pro templis, quibus renunciabit? & cœnabit illic, vbi Apostolo non placet? & quos interdiu exorcismis fugauit, noctibus defensabit, incumbens & requiescens super luncho quo perfossum est latus Christi? *Et in Apologetico:* Ædes suas dij tuerentur & imagines: quæ, vt opinor, Cæsarum milites excubiis salua præstant. *Ideò Iuuenalis Castora vigilem dixit:*

—& ad vigilem ponendi Castora nummi.

*Lib. III. de tabulis exhib.

54. LIVIA IN FAMILIAM IVLIAM.] *Ideò in nummis & lapidibus exhinc ferè Iulia scripta aut sculpta, non Liuia: quod item in Notis ad Valerium obseruamus. Sed nomen Augustæ an recepit? Negat ecce Suetonius Claudio, cap.* XI. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompâ currum elephantorum Augustæo similem decernendum curauit. Patri Circenses annuos natali die, matri carpentum quod per circum duceretur, & cognomen Augustę, ab auiâ recusatum. *Dicit ab Auiâ id recusatum: quæ non alia quàm Liuia est. Mirum. Liuiam enim Augustam faciunt scribuntq́; alij omnes. & herclè si ambitionem feminæ noui, non recusauit. Tacitus lib.* IIII. Decretum quotiens Augusta theatrum introisset. *Alibi:* Augustæ valetudo atrox. *Et:* Iulia Augusta mortem obiit. *Plinius:* Liuia Drusilla, quæ posteà Augustæ matrimonij nomen accepit. *Idem lapides sexcenti testantur & nummi. Quid ergo Suetonio visum dissentire? Non ipsi quidem, sed librario qui peruertit. Liquet enim nobis corruptum locum, scribendumq́;* ab viuâ recusatum: *vel,* ab eâ viuâ. *Ad matrem Antoniam hæc referuntur, non ad Auiam: vti docet vel ἀκολουθία sermonis. Quæ viua donata Augustæ nomine à Caligulâ* (ταύτην τε γὰρ Αὐγούσταν εὐθὺς καὶ ἱέρειαν τοῦ Αὐγούστου ἀπέδειξε, *ait Dio) id spreuit: & mortua nunc per Claudium recepit. Itaque in lapidibus Claudiani aui:* ANTONIAI. AVG. DRVSI *sculptum hodieq́. Hoc verum. at interpretes in Suetoniano loco quàm natant? qui licet ad portum se recipiant, me duce.*

55. SED IACTANTIA GLORIAQVE.] *Quare* iactantiâ? *quasi sine affectu scilicet, optimos vtilissimosq́; patriæ legisset.*

56. CIVILEM MODVM.] *Id est, nihil præcipuum nouumq́; in legatis, nihil regium, aut præter ciuium modum moremq́;. Nam de Falcidiæ modo accipere, (ignoscent viri magni) prauum acumen est.* B

57. POPVLO ET PLEBI CCCCXXXV.] *Video placere viro docto, emendari è Suetonio:* populo & plebi CCCC. tribubus XXXV. *vt intelligamus, ait, præter quadringenties legatum populo, etiam in singulas tribus centena millia relicta esse. Hæreo: & è vulgatis Taciti verbis eruo bonum sanè sensum. Coniunctim scilicet extulit noster, quæ magis distinctè Tranquillus. Ea tamen eius mens, vt populo legatum sit quadringenties, tribubus siue plebi* XXXV. *Ni esset; non iunxisset duas eas voces*, populo & plebi. *Sed populus ergo alius à tribubus? Alius, hac quidem in parte. Populo legauit quadringenties viritim distribuendum, &, καθ' ἓν: tribubus triciesquinquies. id est, corpori tribuum vniuerso. veluti si collegio legem, & collegiis singulis seorsum. Discrimen hoc summamq́; exactam neglexit Dio, qui satis habet dicere legatum populo* CCCC. *neglexi vereor & ego, dum in Electis motus hæsitatione aliorum tentaui corrigere in Suetonij verbis*, tribulibus XXXV. C

58. LEGIONARIIS COHORTIBVS CIVIVM.] *Benè additum, ne accipiamus etiam cohortes sociales. Ideò & Dio vertit,* τῷ τε λοιπῷ τῷ πολιτικῷ πλήθει πέντε καὶ ἑβδομήκοντα δραχμάς: reliquis militibus è ciuibus septuagintaquinque drachmas. *Itaque ille idem legiones* πολιτικὰ στρατόπεδα *non semel appellat: quia scripta ex ciuibus tantùm. Fuit tamen cùm in Dione placeret,* τῷ ὁπλιτικῷ πλήθει. *malè. Suetonius:* Legionariis trecenos nummos: quam summam repræsentari iussit. nam & confiscatam semper, repositamque habuerat. *Vbi* confiscatam, *in fiscis adseruatam: vti Tertullianus eleganti metaphorâ, de Fugâ*, Felices itaque pauperes, qui animam totam in confiscato habent. D

59. PORTA TRIVMPHALI.] *Suetonius cap.* C. *in Aug.* Inter alia complura censuerunt quidam, funus portâ triumphali ducendum, præcedente Victoriâ. *Neque dicit id factum: quod tamen viri docti ex Dione asserunt, me mirante. qui video Dionem nihil tale, imò contrà scribere,* funus eius ab equitibus noctu vrbi illatum. *Si noctu, quid refert per quam portam? Hoc tamen Dio*, imaginem eius è Palatio ceream, habitu triumphali, ductam; itemque alteram in curru triumphali.

60. RENOVANDVM PER ANNOS.] *De eo ritu dico ad lib.* XVI. *Valuit autem hæc sententia & voluit,*

A interrogatusque à Tiberio, num se mandante eam sententiam promsisset? sponte dixisse, respondit: neque in iis quæ ad Remp. pertinerent, consilio nisi suo vsurum, vel cum periculo offensionis. ea sola species adulandi supererat. Conclamant patres, [61] corpus ad rogum humeris senatorum ferendum. [62] Remisit Cæsar adroganti moderatione: populumque edicto monuit, ne, vt quondam nimiis studiis funus diui Iulij turbassent, ita Augustum in foro, potiusquam [63] in campo Martis, sede destinatâ, cremari vellent. Die funeris, milites velut præsidio stetere. multum irridentibus, qui ipsi viderant, quique à parentibus acceperant, diem illum crudi adhuc seruitij, & libertatis improsperè repetitæ, cùm occisus dictator Cæsar, aliis pessimum, aliis pulcherrimum, facinus videretur: nunc senem principem longâ potentiâ, prouisis etiam heredum in Remp. opibus, auxilio scilicet militari tuendum, vt sepultura eius quieta foret. Multus hinc ipso de Augusto sermo. plerisque vana mirantibus: [64] quòd idem dies accepti quondam imperij princeps, & vitæ supremus: quòd Nolæ in domo & cubiculo, in quo B pater eius Octauius, vitam finiuisset. numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Coruinum & C. Marium [65] simul æquauerat. continuata per septem & triginta annos tribunicia potestas: nomen Imperatoris semel atque vicies partum: aliaque honorum multiplicata, aut noua. At apud prudentes vita eius variè extollebatur, arguebatúrve. Hi *pietate erga parentem, &* [66] *necessitudine Reip. in quâ nullus tunc legibus locus, ad arma ciuilia actum, quæ neque parari possent, neque haberi per bonas artes. multa Antonio, vt interfectores patris vlcisceretur, multa Lepido concessisse. postquam hic socordiâ senuerit, ille per libidines pessum datus sit: non aliud discordantis patriæ remedium fuisse, quàm vt ab vno* rege-

Iudicia in vtramque partem de eo: Vulgi primò:

Inde prudentium: Qui cum partim laudabant:

luit, Tiberium iam Principem esse. neque enim alij iuratur. Eu͂q; velut offensus, rogat, qua auctore dixisset?

61. CORPVS HVMERIS.] *Qui honor, nisi fallor, Sullæ habitus primo Romanorum. Appianum lege I. Ciuil.*

C 62. REMISIT CÆSAR.] *Quid? non ergo elatum corpus humeris Senatorum? Est verò. Suetonius:* Senatorum humeris delatus in campum crematusque. *Idem Dio. At Remittendi verbum eò valet, vt non sit factum. Libro* IIII. Remissa Ædilibus talis cura. *Lib.* XI. Hortantibus dehinc inediam & lenem exitum. remittere beneficium Asiaticus ait. *Scribo ergo*, permisit Cæsar. *Sed eam ipsam permissionem arrogantem esse vult Tacitus: quia per speciem modestiæ, & quasi pugnare cum Senatu nollet, habuit amplissimum ardinem inter vestillaues. Simile illud libri* VI. *de Asinio Galla*: Consultusque Cæsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere.

ADD. *De correctiane nunc ambigo, quia docuit me vir ille qui omnes, (Cuiacium dico, quem nemo satis vnquam miratus est qui cepit) eamdem vim inesse* D *verbo Remittendi. Exempla apud ipsum in postremis Obseruationibus. Et sanè in Irenæo etiam legi:* Remittite mortuos sepelire mortuos suos.

63. IN CAMPO MARTIS.] *Primum Sullam in campo Martio, per honorem, sepultum tradit Appianus. Nam alij etiam illustres viri, extra vrbem. At postea Iulia ibi tumulus; & mox ipsius Iulij: nunc Augusti*, sede destinatâ: *id est, in Mausolea, quod sibi struxit.*

64. QVOD IDEM DIES.] *Erit fortasse qui hic adhæreat, cui adiutorium ego. Triplex enim ratio numerandi imperij Augustei. Alij, plurimiq;, ab Actiacâ pugnâ numerant, cùm victo Antonio patens fuit imperij solus. Ea pugna pugnata* IV. *Nonas Septembres. Quidam à sexta eius consulatu, cùm imperium illi à Senatu firmatum, datumq; cognomen Augusti. quasi is legitimi principatus primus dies. Id fuit,* VII. *eidus Ianuar. Atque ea ratio numerandi prouinciis ferè familiaris. ita in lapide, qui Narbone:* VII. QVOQVE. IDVS. IANVARIAS. QVA. DIE. PRIMVM. IMPERIVM. ORBIS. TERRARVM. AVSPICATVS. EST. THVRE. VINO. SVPPLICENT. *Orosius paullùm à lapide dissentiens,* VIII. *nominat Idus.* Cæsar, *inquit*, victor ab Oriente rediens, octauum Idus Ianuar. vrbem triplici triumpho ingressus est. Hoc die primùm Augustus consalutatus est. atque ex eâ die summa rerum ac potestatum penes vnum esse cœpit & mansit, quod Græci μοναρχίαν vocant. *Longius recedit Censorinus, qui reijcit in* XVI. *Kal. Febr.* Ante diem, *inquit*, XVI. Kal. Febr. C. Iulius Cæsar diui filius Imp. Augustus sententiâ Munatij Planci dictus est. *Ouidius Idus dumtaxat nominat:*

Idibus in magni custos Iouis æde sacerdos
Semimaris flammis viscera libat ouis.
Redditaq; est omnis * populo prouincia nostro:
Et tuus Augusto nomine dictus auus.

Sed lapidem ego credo verum dicere. Tertij denique numerabant à prima eius consulatu: scilicet quia is gradus & aditus ad reliquas honores. Is fuit XIIII. *Kal. Septembres. Eam rationem secutus est quicumque ille scriptor de caussis corruptæ eloquentiæ, qui imperitasse Augustum ait annis* LVI. *fallente numera, nisi ad hanc rationem. Quam ipsam secuti curiosi isti, qui initium imperij & finem Augusti vitæ in eumdem diem, miraculi caussâ, conferebant. Satis dixi: tu abi liber & expeditus.*

* Prouinciarum enim diuisio facta eodem illo die.

65. SIMVL ÆQVAVERAT.] *Nam Valerius sextùm, Marius septimùm consul. At*
Ter Latio deciesque tulit labentibus annis
Augustus fasces.
vt ait Statius in Siluis.

66. NECESSITVDINE REIP.] *Id est, necessitate. quia,*

regeretur. Non regno tamen, neque dictaturâ, sed Principis nomine constitutam Remp. [67] *mari* A
Oceano, aut amnibus longinquis septum imperium: regiones, prouincias, classes, cuncta inter se connexa: ius apud ciues, modestiam apud socios: vrbem ipsam magnifico ornatu: pauca admodum vi tractata, quò ceteris quies esset. [68] Dicebatur contrà, *pietatem erga parentem, & tempora Reipublicæ, obtentui sumpta. ceterùm cupidine dominandi concitos per largitiones veteranos, paratum ab adolescente priuato exercitum, corruptas* [69] *consulis legiones, simulatam Pompeianarum gratiam partium. mox vbi decreto patrum, fasces & ius prætoris inuaserit: cæsis Hircio & Pansâ (siue hostis illos; seu Pansam venenum vulneri adfusum, sui milites Hircium, & machinator doli Cęsar abstulerant:) vtriusque copias occupauisse. extortum inuito senatu consulatum, armaque quæ in Antonium acceperit, contra Remp. versa. proscriptionem ciuium, diuisiones agrorum, ne ipsis quidem qui fecêre laudatas. Sanè Cassij, & Brutorum exitus paternis inimicitiis datos (quamquam fas sit priuata odia publicis vtilitatibus remittere) sed Pompeium imagine pacis, sed Lepidum specie amicitiæ deceptos: pòst, Antonium* [70] *Tarentino Brundisinoque fœdere, &* [71] *nuptiis sororis illectum, subdolæ adfinitatis pœnas morte exsoluisse. Pacem si-* B
ne dubio post hæc, verùm cruentam. [72] *Lollianas,* [73] *Varianasque clades: interfectos Romæ* [74] *Varrones,* [75] *Egnatios,* [76] *Iulos. Nec domesticis abstinebatur. abducta Neroni vxor: & consulti*

Plures damnabant.

quia, vt mox loquitur, tempora reip. *id poscebant, & asperum hoc remedij.*

67. MARI OCEANO, AVT.] *Hoc verum, & docui in Admirandis. Tamen addendum hîc ex Herodiano, de Augusto:* ποταμῶν τε μεγέθει, καὶ τάφρων, ἢ ὀρῶν περιβλήμασιν, ἐρήμῳ τε γῇ καὶ δυσβάτῳ, ὠφράξε τὴν ἀρχήν: Fluminum magnitudine, & fossarum, vel montium superciliis, terrâ item desertâ & ægrè peruiâ, muniuit imperium. *Illîc distinctè pleraque: noster vniuersè, & præcipua dixit. Sed fuere alibi* Fossæ, Castra, Stipites: *quæ talia* Limites *appellat Spartianus in Hadriano.* In plurimis, *inquit*, locis, in quibus Barbari non fluminibus, sed limitibus diuiduntur, stipitibus magnis, in modum muralis sepis, funditus iactis atque connexis, Barbaros separauit. *Fuit instar valli castrensis, aut potiùs Sudeti. Hîc passim limitanei milites, quos Zosimus narrat à Constantino sublatos, magno rei Romanæ malo.*

68. DICEBATVR CONTRA.] *Vberiùs hanc partem exsequitur: an quia ipse in eâ? non ambigo.*

69. CONSVLIS LEGIONES.] *D. Iunij Bruti, quas in Mutinensi obsidio ad se traxit.*

70. TARENTINO BRVNDISINOQVE FOEDERE.] Ὑστερολογία *est. Nam Brundisinum fœdus aliquot annis prius Tarentino. Vtrumque autem à loco, vbi ictum. Brundisinum, quod Cæsar cum Antonio coijt, Perusiâ captâ: cùm morte opportunâ Fuluiæ, sublatum esset non dubium bellum, anno vrbis* DCCXIV. *Octauia tunc Antonio data, & prouincia Orientis. At Tarentinum triennio posterius est: cùm iterùm simultate exortâ,* ὁ μὲν Ἀντώνιος *(verba Appiani sunt Ciuilium quinto)* ἐξ Ἀθηνῶν ἐς Τάραντα διέπλει ναυσὶ τριακοσίαις: Antonius ex vrbe Athenarum nauigauit Tarentum, cum trecentis nauibus. *sed prudentiâ Octauiæ, adnitente item Agrippâ & Mæcenate; iterùm composita res. Antonius Cæsari centum naues ad bellum Siculum, ipse illi duas legiones ad bellum Parthicum attribuit. Adi, si libido est, Plutarchum Antonio, Dionem* XLIX.

71. NVPTIIS SORORIS ILLECTVM.] *Octauia ex Ancharia. de quo instabili coniugio mirè fœdatus Senecæ patris locus Suasoriâ primâ. Vide* EXCVRS. *in* B.

72. LOLLIANAS.] *Non impleo paginas istis, quæ alibi exposita & prompta. In hac Lollianâ clade Iulium Obsequentem emendo de prodigiis:* Insidiis Romanorum Germani circumuēti, sub M. Lollio Legato, grauiter vexati. *Nam contrà scribo,* insidiis Germanorum Romani circumuenti. *Vide præterea Suetonium in Aug. Dionem* LIV. *Eusebium Chronicis, olympiad.* CXC.

73. VARIANASQVE CLADES.] *Clades ea nota. sed Senecæ de illâ locus non sine labe, etiam in emendatis nuper libris. Epist.* XLVII. Marianâ clade quàm multos splendidissimè natos, Senatorium per militiam auspicâtes gradum, fortuna depressit? alium ex illis pastorem, alium custodem casulæ fecit. *Cladêne Marianâ? vbi ista, aut quando? Nam C. ille Marius victor vbique, si memini, & fecit* C
seruos, non dedit. Quòd de eâ accipias, quam Germanis intulit: nugæ. An Germani Senatorium per militiam auspicantur gradum? Certissimè rescribendum: Varianâ. *Hanc enim nostram intellegit: & opportuno recentiq. exemplo admonet, posse è summâ fortunâ labi ad imam.*

74. VARRONES.] *Fuit Licinius Varro Murena. de cuius insidiis, præter alios, Strabo libro* XIIII. εὐτ' ἐμπιστεὼν εἰς τὴν Μουρήνα φιλίαν, ἐκείνῳ συνεάλω φεύγων, φωραθείσης τῆς κατὰ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ ἐπιβολῆς.

75. EGNATIOS.] *M. Egnatius Rufus Aedilis. de quo Dio* LIII. *Sueton. cap.* XIX. Mox M. Egnatij, D
exin Plautij Rufi. *ita ibi scrib. non* Genutij. *Vide Senecam de Clementiâ* 1. *cap.* IX.

76. INTERFECTOS IVLOS.] *Dicere videtur iussu Augusti occisum Iulum: idq. & Dio prodidit, lib.* LV. *At Velleius suâ manû cecidisse eum dat intellegi:* Iulus Antonius, *inquit*, singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator eius domus, ipse sceleris à se commissi vltor fuit. *Quid tum? nihil hæc pugnant. præcessit scilicet iussus Augusti: quem ille exsecutus suâ manu. Iulum autem Antonium intellegit Triumuiri filium, ad quem Horatij Oda. Cognomen ei Africanus: quod malè adhæsit Fabio, cum quo consul fuit, apud Sueton. in Claudio cap.* 11. *Paullo enim Fabio cognomen Maximi fuit. & sunt duæ ex ordine Horatianæ Odæ, libri quarti prima & secunda, ad hos non dubiè consules, perq. eam occasionem coniunctim*

A *fulti per ludibrium pontifices, an concepto, nec dum edito partu ritè nuberet :* [77] *qui Tedij & Vedij Pollionis luxus : postremò Liuia grauis in Remp. mater, grauior domui Cæsarum nouerca. nihil deorum honoribus relictum, cùm se* [78] *templis & effigie numinum, per flamines & sacerdotes coli vellet. ne Tiberium quidem caritate, aut Reip. curâ successorem adscitum : sed quoniam adrogantiam sæuitiamque introspexerit,* [79] *comparatione deterrimâ sibi gloriam quæsiuisse.* Etenim Augustus, paucis antè annis, cùm Tiberio Tribuniciam potestatem à patribus rursum postularet, quamquam honorâ oratione, quædam de [80] habitu cultuque & institutis eius iecerat, quæ velut excusando exprobraret. Ceterùm sepulturâ more perfectâ, [81] templum & cælestes religiones decernuntur. Versæ inde ad Tiberium preces. & ille variè disserebat, *de magnitudine imperij, suâ* [82] *modestiâ. solam diui Augusti mentem tantæ molis capacem : se in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse, quàm arduum, quàm subiectum fortunæ, regendi cuncta onus. proinde in ciuitate tot illustribus viris subnixâ, non ad vnum omnia deferrent. plures faciliùs munia Reip. sociatis laboribus executuros.* Plus in oratione tali *Tiberius reijcit à se imperium.*
B dignitatis, quàm fidei erat : Tiberioque etiam in rebus quas non occuleret, seu naturâ, siue adsuetudine, suspensa semper & obscura verba : tunc verò, nitenti vt sensus suos penitus abderet, in incertum & ambiguum magis implicabantur. At patres quibus vnus *Perplexâ & obscurâ, vt mos eius, oratione.*

ctim scripta. De eo Iulo Seneca in De breuitate vitæ: Filia & tot nobiles iuuenes, adulterio velut sacramento adacti, infractam ætatem territabant. postquam (*melius*, postque) iterùm timenda cum Antonio mulier. *Apparet enim hunc Iulum arcanum aliquod scelus (cui proximus ab adulteria gradus est) cum Iuliâ in Augustum concepisse: vti alim cum Cleopatrâ eius pater.*

77. QVI TEDII ET VEDII POLLIONIS LVXVS.] *Non extrîco quis hic Tedius. Vtrúmne Atedius scribendum? vt sit ille qui* **Ciceroni dictus inter*
C *Cæsaris amicos. An Sex. Tedium Afrum capimus, qui consul designatus se præcipitauit, apud Suetanium? Leuiter placet. magis est, vt geminata ab hæsitante librario vox sit, scribamusq́ue :* Qui Vedij Pollionis luxus. *In Senecô sanè simile mendum succreuerat, tertio de Irâ, cap.* XL. Diuus Augustus cùm cænaret apud Vedium Pollionem. *ita restituit Pincianus, cùm anteà,* Atedium, *legeretur. Pincianus, selectus mihi censor, & verbis modicus, re iudicioq́ue ingens. Mentio huius Vedij luxuriaq́ue, eius apud multos, Dionem* LIIII. *Plinium lib.* IX. *Tertullianum de Pallio. Hic est ille Pollio qui testamento Cæsari Pausylypum legauit: & è cuius dirutô domo, facta Romæ porticus quæ Liuiæ dicta.*

78. TEMPLIS ET EFFIGIE NVMINVM.] *Magna & insana ambitio. quam exemplo Herculis & Liberi patris, excusare tamen videtur libro* IV. *noster. Sed*
D *Augustus adhuc viuus & hominem fungens, in prouinciis esse coliq́ue voluit pro deo. in prouinciis, non in Italiâ aut Romæ. Suetonius :* Templa quamuis sciret etiam proconsulibus decerni solere: nulla tamen in prouinciâ recepit, nisi communi suo Romæque nomine. Nam in vrbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore. *De vrbe ait; Dio etiam de Italiâ lib.* LIIII. *Quod Tacitus scribit effigie numinum : valet in eam mentem, vt signo adposita Augusti statuis sint, quæ solent deorum. puto, radius, hasta, fulmen. Lucanus:*

Fulminibus manes, radiisque ornabit & astris.

Itaq́ue Nummi etiam hodie, in quibus Augusti caput radiatum.

At de Flaminibus & sacerdatibus Augusti, plena omnia monumenta : & putidum sit referre. Vide pluscula in EXCVRS. *in* C.

79. COMPARATIONE DETERRIMA.] *Sine placet,* tæterrimâ. *De re Suetonius, Tib. cap.* XXI. Augustum ambitione tractum, vt tali successore, desiderabilior ipse quandoque fieret.

80. HABITV CVLTVQVE EIVS.] *Ad habitum spectant hæc Suetanij, Tib. cap.* LXVIII. Incedebat ceruice rigidâ & obstipâ, adducto ferè vultu, plerumque tacitus : nullo aut rarissimo, cum proximis etiam sermone, eoque tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. *Addit pro Tacito etiam :* Quæ omnia ingrata, & arrogantię plena, animaduertit Augustus, & excusare tentauit sæpè apud Senatum & populum. *Atque hæc ad* habitum : *in cultu eius quid notabile aut arrogans, haud nunc memini legere.* * *Epistolis ad Atticum.*

81. TEMPLVM ET CÆLESTES.] *Templum in Palatio ipso, ex decreto Senatus. Dio:* καὶ αὐτῷ (Augusto) ἔν τε τῇ Ῥώμῃ ἡρῷον ψηφισθὲν μὲν ὑπὸ τῆς γερουσίας, οἰκοδομηθὲν δὲ ὑπό τε τῆς Λιουίας καὶ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου ἐποιήθη, καὶ ἄλλοθι πολλαχόθι: Ipsi Augusto templum Romę decretum quidem à Senatu, sed à Liuiâ & Tiberio structum est : idque alibi, & pluribus locis. *Liuia tamen soli id opus attribuit (præter Dionis & Suetonij mentem cap.* XLVII.*) Plinius lib.* XII. Radicem eius magni ponderis vidimus in Palatij templo, quod fecerat diuo Augusto coniux Augusta, aureæ pateræ impositam. *Huc respicientem credo Senecam scribere, Consolatione ad Polybium :* Fortuna ibit violentior per omnia, sicut est solita, eas quoque domos ausa iniuriæ caussâ intrare, in quas non nisi per templa aditur, & atram laureatis foribus inducere vestem. *Puta enim id templum in Palatij vestibulo fuisse. etsi referre fortean possis ad templum Apollinis Palatini. Ceterùm* ἀποθέωσιν *hanc Augusti, quam Tacitus commemorat, carmine singularis libri complexus videtur Ouidius, vt ipse quidem indicat, De Ponto:*

Quale tamen potui de cælite, Brute, recenti
Vestra procul positus carmen in ora dedi.

& alibi.

82. MODESTIA.] *Id est, moderatione : animo minimè ambitioso. atque sic alibi vsurpat, Mureto notatum.*

83. AD

At Senatus vrget. *Rationarium imperij profertur.* *Asinij improuisum telum in Tiberium.* *Sed id deijcit.* *Qui tamen offensus Asinio, etiam alijs de caussis.* *Item Arruntio: qui vir magnus, & eò magna spei suspectus.*

vnus metus, si intelligere viderentur, in questus, lacrimas, vota effundi: ad deos, [83] ad A
effigiem Augusti, ad genua ipsius manus tendere: [84] cùm proferri libellum recitarique iussit. Opes publicæ continebantur. quantum ciuium, sociorumque in armis: quot classes, regna, ptouinciæ, tributa, aut vectigalia, & [85] necessitates ac largitiones. quæ cuncta suâ manu perscripserat Augustus: [86] addideratque consilium, coërcendi intra terminos imperij. incertum [87] metu, an pet inuidiam. Inter quæ senatu ad infimas obtestationes ptocumbente, dixit fortè Tiberius, se, vt non toti Reip. parem, ita quæcumque pars sibi mandaretur, eius tutelam susceptutum. Tum Asinius Gallus, *Interrogo,* inquit, *Cæsar,* [88] *quam partem Reip. mandari tibi velis?* Perculsus improuisâ interrogatione, paullùm reticuit, dein collecto animo respondit: *Nequaquam decorum pudori suo, legere aliquid aut euitare ex eo, cui in vniuersum excusari mallet.* Rursus Gallus (etenim vultu offensionem coniectauerat) *non idcircò interrogatum* ait, *vt diuideret quæ separari nequirent: sed vt suâ confeßione argueretur, vnum esse Reip. corpus, atque vnius animo regendum.* addidit laudem de Augusto, Tiberiumque ipsum victoriarum suarum, quæque in togâ per tot B
annos egregiè fecisset, admonuit. Nec ideò iram eius leniuit, pridem inuisus, tamquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, [89] plusquam ciuilia agitaret, Pollionisque Asinij patris ferociam retineret. Post quæ L. Arruntius, haud multum discrepans à Galli oratione, perinde offendit. quamquam Tiberio nulla verus in [90] Arruntium ira. sed diuitem, promptum, artibus egregijs

83. AD EFFIGIEM AVGVSTI.] *Quæ in ipsâ curiâ. Apparet enim ex illis quæ de Hortensio infrà:* Modò Hortensij inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens.

84. CVM PROFERRI LIBELLVM.] *Libellum eum se, quem Suetonius Rationarium imperij non incommodè adpellat. scilicet quia rationes ea publicæ continebantur. Videbatur autem prolatione libelli flexus paullùm Tiberius, & imperium accepturus, cùm curas susciperet. Vocat idem auctor etiam Breuiarium imperij, cap. vltimo:* De tribus voluminibus, vno mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum, quem vellet incîdi in ęneis tabulis, quę ante Mausoleum statuerentur: tertio, breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis vbique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. *Vbi nota mihi etiam, Indicem hunc rerum Augusti, certò illum esse cuius exemplar Ancyræ positum, & curante nobilissimo Busbequio, exscriptum. Nam titulus in câ ipsâ tabulâ iste:* Rerum gestarum diui Augusti, quibus orbem terrarum imperio Populi Romani subiecit, & impensarum, quas in rempublicam populumque Romanum fecit, incisarum in duabus aheneis pilis, quæ sunt Romæ positæ, exemplar subiectum. *Ex quo haud temerè collegerim dixerimque, in Suetonio scribendum,* in æneis pilis, *non tabulis. De eâdem re loqui vtrumque, id quidem clarum est.*

85. NECESSITATES AC LARGITIONES.] *Necessitates vocat onera publica, quæque necessariò in milites, in populum, aliasque imperij res eroganda. Liuius eâdem sententiâ lib.* XXIIII. Prodeundum in concionem Fuluio prætori esse, indicandasque populo publicas necessitates. *Lampridius Alexandro:* Quartarios iam formatos in monetâ detinuit, exspectans vt si vectigal contrahere potuisset, eosdem ederet. Sed cùm non potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit. *Capitolinus paullò aliter in Gordianis:* Familiæ Gordiani hoc Senatus decreuit, vt à tutelis atque legationibus, & à publicis necessitatibus semper vacarent. *Tacitus libro* II. *pro onere vel angore, ex ære alieno: siue & paupertate.* Hortaturque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indicijs illigaret.

86. ADDIDERAT CONSILIVM.] *Quod consilium suum plenè extollit Augustus ipse apud Iulianum in Menippeâ de Cæsaribus:* ὑπὸ δὲ τῆς ἐμφυλίων στάσεων τὴν ῥώμην ὁρῶν εἰς ἔσχατον ἐλαύνουσαν πολλάκις κίνδυνον, οὕτω διεθέμην τὰ περὶ αὐτήν, ὥστε εἶναι δι' ὑμᾶς, ὦ θεοί, τὸ λοιπὸν ἀδαμαντίνην. οὐ γὰρ ταῖς ἀμέτροις ἐπιθυμίαις εἴκων, ἐπικτᾶσθαι πάντως αὐτῇ διενοήθην, ὅρια δὲ διττὰ ὥσπερ ὑπὸ τῆς φύσεως ἀποδεδομένα, Ἴστρον καὶ Εὐφράτην ποταμοὺς ἐθέμην. *Sed qui termini siue limites Rom. imperij sub Augusto? Duos nominat Iulianus, Istrum & Euphratem: quibus adde Rhenum, & Oceanum, & quæ suprà dixi.* C

87. METV, AN PER INVIDIAM.] *Metu, quem pro ipsis habebat,* ne studio plura quærendi, antè parta amitterent. *Atque hanc rationem ab ipso Augusto in libello datam, Dio est auctor.*

88. QVAM PARTEM REIP.] *Explicat Dio. Tiberius, inquit, tres fecerat reip. partes. prima Romam & Italiam complectebatur: altera, exercitus: tertia, prouincias. Vni ex istis parem se aiebat, non omnibus. At bono histrioni detracta propemodum persona est, improuisâ interrogatione Galli.* D

89. PLVSQVAM CIVILIA.] *Calpurnius Flaccus declamatione* VI. Sceleratis ingenijs & plusquam ciuilia cupientibus non dominari instar seruitutis est.

90. ARRVNTIVM DIVITEM.] *Est is qui consul anno vrbis* DCCXXXII. *Artes in eo doctrinamque suspicit. non vanè, quoniam ex Plinij Indice lib.* III. *&* V. *inter scriptores censitus illustres fuit. & scripsit, nisi fallor, Geographica. Diuitias etiam commemorat. quas Seneca non fuisse ostendit à bonâ arte, si de eo quidem sensit lib.* VI. *De Benef.* An tu Arruntium & Haterium & ceteros qui captandorum testamentorum

A egregijs, & pari famâ publicè, suspectabar. Quippe Augustus supremis sermonibus cùm tractarer, qui nam adipisci principem locum suffecturi abnuerenr, aut impares vellent, vel ijdem possent cuperentque: MO. Lepidum dixerat capacem, sed aspernantem; Gallum Asinium, auidum & minorem; L. Arruntium, non indignum, & si casus daretur, ausurum. De prioribus consentitur, pro Arruntio quidam Cn. Pisonem tradidêre: omnesque prærer Lepidum, variis mox criminibus, struenre Tiberio, circumuenti sunt. Etiam Q. Harerius, & Mametcus Scaurus, suspicacem animum perstrinxêre. Haterius cùm dixisset, *Quousque patieris Cæsar* [91] *non adesse caput Reip.?* Scaurus quia dixerat, spem esse ex eo non inritas fore Senatus preces, quòd relationi consulum iure Tribuniciæ potestatis non intercessisset. In Haterium statim inuectus est, Scaurum, cui implacabiliùs irascebarur, silentio tramisit. fessusque clamore omnium, expostulatione singulorum, flexit paulatim, non vt fateretur suscipi à se imperium, sed vt negare & rogari desineret. Constat Haterium, cùm deprecandi causâ palarium introisser, ambu-

Augusti iudicium de his qui imperio digni.

Haterij commissum in Tiberium:

Et Scauri.

B lantisque Tiberij genua aduolueterut, propè à militibus inrerfectum, quia Tiberius casu, an manibus eius impeditus, prociderar. neque tamen periculo talis viri mitigatus est, donec Haterius Augustam orarer, [92] eiusque curatissimis precibus protegeretur. Multa patrum & in Augustam adulatio. alij *Parentem*, alij *Matrem patriæ* appellandam, plerique vt nomini Cæsaris adscriberetur, *Iuliæ filius*, censebant. Ille moderandos feminarum honores dictitans, eademque se remperantiâ vsurum in his quæ sibi tribuerentur, ceterùm anxius inuidiâ, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, [93] ne lictorem quidem ei decerni passus est: [94] aramque adoptionis, & alia huiuscemodi prohibuit. At Germanico Cæsari [95] proconsulate imperium petiuit, missique legati qui deferrent,

Illius periculum à milite.

Senatus fœda adulatio in Liuiam:

Quam Tiberius temperat.

mentorum artem professi sunt, non putas eadem habere, quę designatores & libitinarios vota? *Sed alium ab ista, opinor, intellegit Seneca: qui sub Caia* C *magnus, & qui antè praca. Iosephum vide* XIX. *Antiq. cap.* I. *sub finem.*

91. NON ADESSE CAPVT REIP.] *Sententiam potiùs in hoc loca expedimus, quàm verba. Lectio quam posui, à Ferreta est, qui adseuerat in Medicæa codice sic scriptum. Et cur ambigimus? sententia hercle percommoda est: assensum Tiberium, pro reliquâ suâ modestiâ, quòd* caput reip. *nominaretur, qui tamquam veteri libertate vnus vellet esse è multis. Nec absurdè legeris è vulgatis,* non esse caput te reip.?

92. EIVSQVE CVRATISSIMIS.] *Ita correxi: vulgò*, & vsque.

93. NE LICTOREM QVIDEM.] *Qua tamen vulgò femina principes vsa, Vestalium exemplo. Claudij quidem Agrippina, etiam duobus. Tacitus,* Decreti & à Senatu lictores duo, Flaminium Claudiale.

D 94. ARAMQVE ADOPTIONIS.] *Ludas hic facit vir doctus, equite non plaudente. Damnat lectionem veterem, & multis verbis suadet hanc nouam,* æraque adoptionis. *quasi Tiberius, inquit, in æs incidi adoptionem publiceque praponi vetuerit. Mi homo, hodie nihil credo tibi. Nam natus mihi mos Romanus, quo receptum vt propaganda memoria causâ, ara aut templum statueretur virtuti reique, quam cuperent laudatam. Noster lib.* III. Præceperant animis orationem patres: quò quæsitior adulatio fuit. nec tamen repertum, nisi vt effigies principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque solita censerent. *Ita apud eumdem, cùm Tiberius publica iudicia vltus esset Germanici mortem:* Cæcina Seuerus censuit aram Vltioni. *Et ob amicitiam cum Seiano, lib.* IV. *Patres* aram Clementię, aram Amicitiæ, effigiesque circum Cæsaris, & Seiani censuêre. *Et lib.* XV. *past natam ex Poppaâ pralem*, Supplicationes à Senatu decretæ, & templum Fecunditati. *Eôdem traho Suetanij illud in Caligulâ, cap.* VIII. *prater interpretum mentem:* Addit etiam pro argumento, aras ibi ostendi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium. *Errat idem ille dum censet, de Tiberij adaptione hîc agi: cùm Tacitus intellegat de Liuiæ. Nam Liuia testamenta adoptata in familiam Iuliam nomenque Augusta: & nouo exempla, coniux facta filia mariti. Ideò dum Liuiæ adulantur, decreta ara Adoptioni. Passim in lapidibus & Nummis,* Diui filia *lega. vt in marmore Hispaniensi:*

IVLIÆ. AVG.
DIVI. F. MATRI
TI. CÆSARIS. AVG. PRIN
CIPIS. ET. CONSERVATORIS
ET. DRVSI. GERMANICI
M. CORNELIVS. PROCVLVS
PONTIFEX. CÆSARVM.

Nummo area, S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. *carpenti formâ tracti à duobus mulis.*

95. PROCONSVLARE IMPERIVM.] *Quódne antè habebat? Nam Dio disertè proconsulare imperium illi tribuit. anna* DCCLXIIII. *id est, triennia antè. Lib.* LV. Τιβέριος μὲν ϗ Γερμανικὸς ἀντὶ ὑπάτου ἄρχων ἐς τὴν Κελτικὴν ἐσέβαλον, Tiberius, & Germanicus Proconsul, in Celticam inuasiones fecerunt. *Sed intellegit, credo, proconsulare imperium perpetuum: quod inter titulos principatus. In oratione Alexandri apud Lampridium:* Gratias vobis P. C. de Cæsareo nomine, de pontificatu max. de Trib. potestate, & proconsulari imperio. quæ omnia nouo exemplo vno die in me contulistis. *Ab eâdem mente Nera lib.* XII. *curante Agrippinâ*, Proconsulare imperium extra vrbem habet, &

ferrent, simul mæstitiam eius ob excessum Augusti solarentur. quò minùs idem pro A
Druso postularetur, ea caussa, quòd designarus consul Drusus, præsensq; erat. [96] Candi-
datos præturæ duodecim nominauit, [97] numerum ab Augusto traditum: & hortante
Ratio comitiorum. senaru vt augeret, iureiurando obstrinxit, se non excessurum. [98] Tum primùm è cam-
po comitia ad patres translata sunt. nam ad eam diem, & si potissima arbitrio Princi-
pis, quædam tamen studiis tribuum fiebant. neque populus ademprum ius questus
est, nisi inani rumore: & senatus largitionibus ac precibus sordidis exsolutus, libens te-
nuit, moderante Tiberio, ne plures quàm quattuor candidatos commendaret, sine re-
pulsâ & [99] ambitu designandos. Inter quæ Tribuni plebeij petiuere, vt proprio sum-
Ludi Augustales. ru ederent [100] ludos, qui de nomine Augusti Fastis additi, Augustales vocarentur. sed
decreta pecunia ex ærario, [101] vtque per Circum triumphali veste vterentur: [102] curru ve-
hi haud permissum. mox celebratio annua ad Prætorem translara, cui inter ciues & pe-
Seditio in Pannoniâ regrinos iurisdictio euenisset. Hic rerum vrbanarum status erat, cùm Pannoni-
cas legiones seditio incessit: nullis nouis caussis, nisi quòd mutatus princeps licentiam B
turbarum, & ex ciuili bello spem præmiorum ostendebat. Castris æstiuis tres simul le-
giones habebantur, præsidente Iunio Blæso: qui fine Augusti, & initijs Tiberij audiris,
ob

Princeps iuuentutis appellatur. *Exemplum ab Augusto, cui decretum perpetuum Proconsulare imperium Dio tradit lib.* LIII.

96. CANDIDATOS PRÆTVRÆ XII.] *Pratorum origo, progressus, augmentum, satis ambiguè tradita: etiam ab iis, quibus hac vna cura fuit. Ego breuiter rem expediui, & ad historiæ fidem; quæ vide, si vis, in* EXCVRS. *in* D.

97. NVMERVM AB AVGVSTO.] *Diffusè magis Velleius:* Post redditum cælo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen diuinis honoratum: primum Principalium eius operum fuit ordinatio comitiorum, quam manu suâ scriptam D. Augustus reliquerat. quo tempore mihi fratrique meo candidatis Cæsaris destinari Prætoribus contigit. Consecutis, vt neq post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret.

98. TVM PRIMVM COMITIA.] *Comitiorum res, amissâ libertate, variè habita: ac vide omnino in* EXCVRS. *quæ huc faciunt, litterâ* E.

99. AMBITV DESIGN.] *Id est, vt nec opus quidem haberent in Senatu ambire: sufficeretq; sola Principis commendatio.*

100. LVDOS, QVI DE NOMINE AVGVSTI.] *Verū est. nam & in Kalendario veteri hodieq; legimus,* IV. *eid. Octob.* AVGVST. *id est, Augustalia. Eorum ludorum originem repperio, anno* DCCXXXV. *cum ex Græciensi & Siculâ peregrinatione redux Augustus, passus est inter alios honores*, τύχῃ τε ἐπαναγωγῷ βωμὸν ἱδρυθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἀφίκοιτο, ἔν τε ταῖς ἱερομηνίαις ἀριθμεῖσθαι, καὶ Αὐγουστάλια ὀνομάζεσθαι: Fortunæ reduci aram sacrari, & diem quâ redierat, in Fastis scribi, & Augustalia dici. *Ludiq; eo die ex decreto Senatus instituti, octennio posteriùs, Aelio Tuberone, Paullo Fabio Coss. Idem scriptor:* Τὰ δ' ἐδὴ Αὐγουστάλια, ἃ καὶ νῦν ἄγεται, τότε πρῶτον ἐκ δόγματος ἐτελέσθη: Augustalia, quæ & nunc celebrantur, tunc primùm ex Sc^to. acta sunt. *At Suida Augustale etiam locus est, in quo præfecti regionum & cultores Augusti saltabant, Idibus Octobris. Video hominem alludere velle ad hos ludos: sed ita, vt eum planè non capiam.* Αὐγουστεῖον, *inquit*, ἐκλήθη διὰ τὸ τῇ ιε. τοῦ ὀκτωβρίου μηνὸς οἱ ῥεγεωνάρχαι καὶ στεφανοφόροι ἐχόρευον ἐν τῷ αὐγουστείῳ, οἷον ἐν τῷ ὀρφανοτροφείῳ, εἰς τιμὴν Τιβερίου. *Scies tamen & alios ludos fuisse, die natali Augusti, qui pariter celebrabantur in Circo, notatos Fastis,* VIIII. *Kal. Octob.* H. D. AVGVSTI. NATALIS. LVD. CIRC. *Quorum mentio est Dioni in actis anni* DCCXLIII. *& Suetonio, nisi fallor, cap.* LVII. Equites Romani natalem eius sponte atque consensu biduo semper celebrarunt. *Quos intellegit & Ouidius lib.* IIII. *De Ponto:*

Pontica me tellus, quantis hac possumus orâ
Natalem ludis, scit celebrare dei.

Sed eos caue cum Augustalibus confundas. C

101. VTQVE PER CIRCVM.] *Tribuni, mortuo Augusto, præfecti his ludis, ait Dio, quasi sacri: vt id quoque cederet honori Augusti. Ludi autem ipsi, Circenses; id est curules, & si fortè Venatio. Quod vestem triumphalem petunt Tribuni: faciunt ad exemplum Consulum & Prætorum, quibus in Circo ludos præbentibus ius toga picta. Iuuenalis:*

— similisque triumpho
Prædo caballorum Prætor sedet.

Quo versu hasi aliquando, num leg. præda: *quia magna scilicet pecuniæ vis effundenda prætori in aurigas & equos, iisq; ipse quasi præda. Idem alibi,*

— & medio sublimem in puluere Circi
In tunicâ Iouis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ.

Nec alius sententia illud Cornelij nostri lib. XII. Ludicro Circensium Britannicus in prætextâ, Nero D
triumphalium veste, trãsuecti sunt. *vt dicā in loco.*

102. CVRRV VEHI HAVD PERMISSVM.] *Ne prorsus æquarentur potestati maiori. De curru Prætorum in Circo, Iuuenalis:*

Quid si vidisset prætorem in curribus altis
Exstantem?

Plinius: Non vetus & bigarum celebratio in his qui preturâ functi, curru vecti essent per Circum. *De Consulum, Plinius alter in Laudatione Traiani:* Nos sub tuis oculis augustior solito currus accipiet: nos inter secunda omina & vota certantia vehemur alacres, & incerti vtrâ ex parte maior auribus nostris clamor accidat. *Scripsiq; de his vberiùs peculiari De spectaculis libro, cui Saturnalia Index.*

103. IVSTI-

A ob [103] iustitium aut gaudium, intermiserat solita munia. Eo principio lasciuire miles, discordare, pessimi cuiusque sermonibus præbere autes, denique luxum & otium cupere, disciplinam & laborem aspernari. Erat in castris Percennius quidam, [104] dux olim theatralium operarum, dein gregarius miles, procax linguâ, & miscere cœtus histrionali studio doctus. Is imperitos animos, & quænam post Augustum militiæ conditio ambigentes, impellere paullatim nocturnis colloquijs, aut flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus, deterrimum quemque congregare. Postremò, promptis iam & alijs seditionis ministris, velut concionabundus interrogabat, *Cur paucis centurionibus, paucioribus tribunis, in modum seruorum obedirent? quando ausuros exposcere remedia, nisi nouum & nutantem adhuc principem, precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignauiâ peccatum, quòd [105] tricena aut quadragena stipendia senes, & plerique truncoto ex vulneribus corpore, tolerent. ne demissis quidem finem esse militiæ, sed [106] apud vexillum retentos, [107] alio vocabulo, eosdem labores perferre. [108] ac si quis tot casus vitá superauerit; trahi adhuc diuersas in terras,*
B *vbi per nomen agrorum, [109] vligines paludum, vel inculta montium accipiant. Enimuerò militiam*

Cui otium, caussa:

Et fax, quispiam Percennius.

Eius seditiosa oratio ad milites.

Diuturnitatem militia culpat.

103. IVSTITIVM AVT GAVDIVM.] *Iustitium, ob mortem Augusti indictum, & publicus dolor & cessatio: gaudium, ob initio Tiberij. & tunc quoque feria in Natali imperij.*

104. DVX OLIM THEATRALIVM OPERARVM.] *In theatro, sicut in Circo, suæ partes & factiones: distracto videlicet fauore plebis in hunc histrionem, in illum. Eæ non rarò in tumultum exibant, imò pugnam, imò cædem. Dux his factionibus & signifer, leuissimus quisque è plebe: cui lingua manusq; ad iniurias & contumelias prompta. Ab vno exemplo disce rem totam, apud Suetonium Nerone, cap.* XXVI. Interdiu quoque clàm gestatoriâ
C sellâ delatus in Theatrum, seditionibus Pantomimorum ex parte prosceoij superiore, signifer simul ac spectator aderat. & cùm ad manus ventum esset, lapidibusq; & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse iecit in populum, atque etiam prætoris caput consauciauit. *Operæ autem theatroles Tacito: vt Ciceroni, operæ Clodianæ: & in lapide prisco,* OPERÆ. VETERES. A. SCÆNA. *Plinio etiam operæ in Circo, sed à me correcto: lib.* IIX. *cap.* VI. L. Piso inductos dumtaxat (*Elephantos intellegit*) in Circum, atque vt contemptus eorum increscеret, ab operariis hastas præpilatas habentibus pet circum totum actos. *vbi,* ab operis *scribendum esse confirmo.*

105. TRICENA AVT QVADRAGENA.] *Atqui vicena, ex lege, debebant tantum: & tunc* Veterani *dicebantur. Suidas:* Βετεράνος παρὰ ῥωμαίοις ὁ ἀπο-
D λυθεὶς τῆς στρατείας. ἐπὶ εἰκοσαετίαν δὲ ἦτοι ἐδούλευον: Veteranus Romanis dicitur, qui solutus est militiâ. in vigesimum autem annum solent merere. *Quod verum est: sed sub Principibus, vt hîc dicitur, parùm seruatum.*

106. APVD VEXILLVM RETENTOS.] *Attende qui historiam principum legis. Apud antiquos simplex & vna honesta missio: ob Augusti ano facta duplex: Exauctoratio & Missio. Tacitus auctor sic distinguendi, infrà:* Placitum vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis; exauctorari qui senadena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes nisi propulsandi hostis. *Exauctorationis eo vis, vt (exempli caussâ) legio aliqua sacramento solueretur, signis aquilaq; ademptis: non tamen dimitteretur protenus, sed seorsum in exercitu ageret sub vno aliquo* *vexillo, donec præmia soluerentur & agri. *Intereà immunis ò labore, excubijs, vigilijs, & munere omni castrensi esset: exceptô pugnô in hostem. At plenæ missionis effectus, vt statim ab exercitu castrisq; domum aut in colonias irent, præmiis acceptis. Cui bono hoc inuentum? inquies. Bono fisci. Suetonius in Tiberio, cap.* XLVIII. Atque etiam missiooes veteranorum rarissimas fecit, ex senio mortem, & morte compendium captans. *Præmia enim, de quibus mox dicam, mortui: non debebantur: sicut nec cum caussâ missis, ante stipendia completa. Ideò Caligula (Suetonio narrante, cap.* XLIIII. in exercitu recensendo, plerisque Centurionum maturis iam, & nonnullis ante paucissimos quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademit, caussatus senium cuiusque & imbecillitatem. *Copis ergo nunc, cur hîc de tricenis quadragenisq; stipendiis querela: & infrà totiens mentio retentionis apud vexillum, fons Pannonicæ & Germanicæ seditionis.*

*Addit Appian. lib. II. Ciuil. & vno deducenda colonia Principe. quem omnino vide.

107. ALIO VOCABVLO.] *Quomodo? Veterani enim propriè dicebantur, non legionarij. Ita lib.* III. Vexillum veteranorum, non plus quingenti. *Histor. lib.* III. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora cum ceteris prętoriis cohortibus, veterani è prætorio, classicorum ingens numerus. *Nam & Prætoriani post* XVI. *annos habebantur sub vexillo. Dicti etiam Emeriti. Glossæ priscæ,* Emeritus ἀπολειτουργήσας ἢ ἀποστρατευσάμενος. *iterumq;* Emeritus, ἔντιμος κατὰ στρατιωτικὴς καμάτους. *Significat* Immunes *eos fuisse, & operum vacuos. Dicti sæpè item Vexillarij. vt mox,* Vexillarij discordium legionum: *in Historiarum libris,* vexillarij XIII[a]. XV[a]. *legionum, &c. De ijsdem laboribus, quod addunt: mentiuntur.*

108. AC SI QVIS TOT CASVS.] *Nónne melius?* siqui tot casus vitæ superauerint.

109. VLIGINES PALVOVM VEL INCVLTA.] *Id quidē contra leges militares. Nam in Flacco Siculo lego,* Siluas & loca aspera in assignationem non venisse. siquid amari vel incerti soli esset, id assignatione non datum: sed militi veteranoque, culturam assignatam. *Querela autem consimilis apud Sallustianum Lepidum:* Egregiâ scilicet mercede, cùm relegati in paludes ac siluas, contumeliam atque inuidiam suam, præmia peoes alios intellegeot.

Et paupertatem. *tiam ipsam grauem, infructuosam:* [110] *denis in diem assibus animam & corpus æstimari:* [111] *hinc* A
vestem, arma, tentoria, hinc sæuitiam centurionum, & [112] *vacationes munerum redimi. At*
Et duritiem. *herclè verbera, & vulnera, duram hiemem, exercitas æstates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna. nec aliud leuamentum, quàm si certis sub legibus militia iniretur. vt singulos denarios mererent; sextusdecimus stipendij annus finem adferret; ne vltrà sub vexillis tenerentur, sed iisdem in castris* [113] *præmium pecuniâ solueretur. An prætorias cohortes,* [114] *quæ binos denarios * acceperint,* [115] *quæ post sexdecim annos penatibus suis reddantur, plus periculorum suscipere? Non obtrectari à se vrbanas excubias, sibi tamen apud horridas gentes è contubernijs hostem aspici.* Adstrepebat vulgus diuersis incitamentis. hi verberum notas, illi caniciem, plurimi detrita tegmina & nudum corpus exprobrantes. Postremò eò furoris venêre, vt tres legiones miscere in vnam agitauerint. depulsi æmulatione, quia suæ quisque legioni eum honorem quærebant, aliò vertunt; atque vnà tres aquilas & signa cohortium locant: [116] simul congerunt cespites, exstruunt tribunal, quò magis conspicua sedes foret. Properantibus Blæsus aduênit. increpabátque, ac retinebat singulos, B
[117] clamitans, *Meâ potiùs cæde imbuite manus. leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab impe-*

Contrà, præmia aliorum ostendit.
** accepêrent.*
Furere incipit miles.
Moderari & sistere Blæsus conatur.

legent. *Illudit enim atque imminuit Sullanas agrorum diuisiones, quòd pleraque palustria adsignata militibus aut inculta.*

110. DENIS IN DIEM ASSIBVS.] *Gordius, vt multis visum, hic nodus: nec ego tamen Alexander. solui enim, non abrupi: &* EXCVRS. *nostros adi in* F.

111. HINC VESTEM, ARMA.] *Vides ergo, aucto à Iulio vel ab Augusto stipendio, abrogatam illam Gracchi legem, quâ militi è publico vestem dari iussit, sine vllâ stipendij detractione. Quod fugerat me admonere in Electis, cap. De stipendio. Ambigas tamen an secuti principes iterùm non reduxerint Gracchi hac parte legem. Lampridius certè in Alexandro:* Donauit, *inquit,* & ocreas, & braccas, & calciamenta inter vestimenta militaria. *& pòst in personâ Principis:* Qui acceptam à prouincialibus annonam, qui vestem, qui stipendia vobis attribuit.

112. VACATIONES MVNERVM.] *Scripsi eâ de re ad libros Historiarum.*

113. PRÆMIVM PECVNIA.] *Quale istud pecuniarium præmium? Pete ab* EXCVRS. *nostris, in* G.

114. QVÆ BINOS DENARIOS.] *Bini denarij decreti à Senatu Prætorianis, in honorem Augusti: vt scilicet fidelem gererent eius curam, in salute cuius salus publica nixa. Id accidit in* VII. *eius Consulatu. Si tamen Dionis verba vera, non binos denarios meriti Prætoriani: sed tantùm,* XX. *asses. Nam ait,* τοῖς δορυφορήσουσιν αὐτὸν διπλάσιον τὸν μισθὸν τοῦ τοῖς ἄλλοις στρατιώταις διδομένου ψηφισθῆναι διεπράξαντο. *Si, inquam, duplum quod ceteris militibus, datum Prætorianis: constat inuidiosam orationem esse nebulonis Percennij de duobus denarijs, & augenda rei. Quantum enim intersit, docui antè. At exemplum hoc stipendij Prætorianis augendi, sumptum à militiâ veteri: apud quos Prætoria cohors sesquiplum accipiebat, honoris caussâ. Vide Festum in Prætoria cohors.*

ADD. *Vir doctus, in re nummariâ, nuper emendari censuit,* quæ bis denos acciperent. *Nam constat ex Dione, inquit, accepisse eos saltem duplum quàm alij milites: nec id plus fecerit, quàm vicenos nummos. Denariûm autem duorum æstimatio amplior. Intellego. vellem & ipse ea, quæ in hanc rem satis scripsi. Quis nostrûm exigit ista rigidè ad veri lancem? Binos denarios? sic nempe, quomodo legionarij vnum denarium. Is enim eis definitus, sed solutus numquam nisi æstimatione infimâ & priscâ. Eâdem igitur fide & pretia duos denarios cepere Prætoriani. Quas quòd disertè tamen exprimit Percennius: quis miretur? in seditione id facit, & ad animos scilicet vero an falso inflammandos.*

115. QVÆ POST SEXDECIM ANNOS.] *Lapsus ergo Dio, qui lib.* LIIII. *disertè tradit, Augustum definisse annos Prætorijs cohortibus duodecim, alijs sedecim. Nisi tamen id decretum mutatum postea, anno* DCCLVIII. *Quod apparet ex eodem Dione, libro* LV. *vbi de præmiis militaribus, quem adi.* C

116. SIMVL CONGERVNT CESPITES.] *Nota morem antiquum. Tribunal Imperatorium ecce in castris, etiam illâ ætate cespiticium. Plinius in laudatione Traiani:* Decora facies consulis: multa post sæcula tribunal viridi cespite exstructum, nec fascium tantùm, sed pilorum signorumque honore (*malim,* horrore) circumdatum. *Xiphilinus de Boodiciâ reginâ Britanniæ,* συνήγαγε δὲ τὸ στράτευμα ἀμφὶ δώδεκα μυριάδας ὄν, καὶ ἀνέβη ἐπὶ βῆμα ἐκ γῆς ἑλώδους ἐς τὸν Ῥωμαϊκὸν τρόπον πεποιημένον. *Eleganter.* & ascendit, *inquit,* tribunal è terrâ palustri, more Romano confectum. *Statius in Siluis:*

Hic suetus dare iura parens, hoc cespite turmas
Adfari.

Ammianus lib. XXIII. Ipse aggere glebali assistens, coronaque celsarum circumdatus potestatum, talia ore sereno disseruit. *Lucanus lib.* V. *de Cæsare concionante:* D

——— stetit aggere fulti
Cespitis, intrepidus vultu; meruitque timeri
Non metuens.

Plutarchus in Pompeio: βήματος δὲ οὐκ ὄντος, οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενιάδος φθάσαντος, ὃ ποιοῦσιν αὐτοί, τῆς γῆς ἐντομὰς βαθείας λαμβάνοντες, καὶ καταλλήλων συντιθέντες, *&c. Claudianus de bello Getico:*

Dictis antè tamen princeps confirmat ituros,
Aggere conspicuus. stat circumfusa iuuentus
Nixa hastis, pronasq; ferox accommodat aures.

117. CLAMITANS, MEA POTIVS CÆDE.] *Mirum videri possit, & quid caussa, cur ob tribunal cespiticium adeò inclamet Blæsus? Nam subiungit:* Leuiore flagitio legatum interficietis, quàm ab imperatore

A *imperatore desciscitis. aut incolumis fidem legionum retinebo, aut iugulatus pœnitentiam adcelerabo.* Aggerebatur nihilominus cespes, iamque pectori vsque adcreuerat, cùm tandem [118] peruicaciâ victi inceptum omisêre. Blæsus multâ dicendi arte, *Non per seditionem & turbas desideria militum ad Cæsarem ferenda, ait: neque veteres ab imperatoribus priscis, neque ipsos à diuo Augusto tam noua petiuisse, & parùm in tempore, incipientes principis curas onerari. Si tamen tenderent in pace tentare, quæ ne ciuilium quidem bellorum victores expostulauerint: cur contra morem obsequij, contra fas disciplinæ, vim meditentur? decernerent legatos, seq; coram mandata darent.* Adclamauere, vt filius Blæsi tribunus legatione eâ fungeretur, peteretq; militibus missionem ab sexdecim annis. cetera mandaturos, vbi prima prouenissent. Profecto iuuene, modicum otium: sed superbire miles, quòd filius Legati orator publicæ caussæ, satis ostenderet, necessitate expressa, quæ per modestiam non obtinuissent. Interea manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, [119] ob itinera, & pontes, & alios vsus, postquam turbatum in castris accepêre, vexilla conuel-

Qui suadet Legationem ad principem.

Id factum: & filius eius missus.

Sed recruduit seditio, manipulorum aliquot superuentu.

B lunt: direptisque proximis vicis, ipsoque [120] Nauporto quod municipij instar erat, retinentis centuriones irrisu & contumeliis, postremò verberibus insectantur: præcipuâ in Aufidienum Rufum [121] præfectum castrorum irâ. quem dereptum [122] vehiculo, sarcinis grauant, aguntque primo in agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immensa onera, tam longa itinera libenter ferret? Quippe Rufus diu manipularis, dein centurio, mox castris præfectus, antiquam duramque militiam reuocabat, [123] inuictus operis ac laboris, & eò immitior quia tolerauerat. Horum aduentu redintegratur seditio, & vagi circumiecta populabantur. Blæsus paucos maximè prædâ onustos, ad terrorem ceterorum, adfici verberibus, [124] claudi carcere iubet. nam etiam tum legato à centurionibus, & optimo quoque manipularium, parebatur. Illi obniti trahentibus, prensare circumstantium genua, ciere modò nomina singulorum, modò centuriam quisque cuius manipularis erat, cohortem, legionem, eadem omnibus imminere clamitantes: simul probra in Legatum cumulant, cælum ac deos obtestantur: nihil reliqui faciunt, quò

A quis præfectus castrorũ violatur.

Blæsus coërcere conatur.

C minùs inuidiam, misericordiam, metum, & iras permouerent. Adcurritur ab vniuersis, & carcere effracto, soluunt vincula: desertoresque ac rerum capitalium damnatos, sibi iam miscent. Flagrantior inde vis, plures seditioni duces. & Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blæsi adleuatus circumstantium humeris, apud turbatos, & quid pararet intentos, *Vos quidem,* inquit, *his innocentibus, & miserrimis lucem & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddit? quem missum ad vos à Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proximâ iugulauit* [125] *per gladiatores suos, quos in exitium militum habet atque armat. Responde Blæse, vbi cadauer abieceris? ne hostes quidem*

Frustrà. nam carcerem frangunt.

Vibuleni fallax facinus.

peratore desciscitis. *Capitale ergo adeò facinus illud? capitale prorsus. Nam tribunalis exstructio, ascensioq;, signum propriũ Imperatoris: quod allocuturus milites conscenderet. Simile apud Vopiscum in Probo.* Vndique ab omnibus adclamatum est,

D Probe Auguste dij te seruent. Deinde concursus, & cespiticium tribunal, appellatusque Imperator. *Sed & allocutio ipsa soli Imperatori seruata posteà. Ammianus de Iuliano nondum Principe, lib. XVI.* Et cùm alloqui pariter omnes nec longitudo spatiorum extenta, nec in vnum coactæ multitudinis permitteret crebritas, (& alioqui vitabat grauioris inuidiæ pondus, ne videretur id adfectasse, quod sibi soli deberi Augustus existimabat) cautior sui, *&c.*

118. PERVICACIA VICTI.] *Ipsius Blæsi, & si qui alij fortiter obsisterent.*

119. OB ITINERA. *Expeditionem ergo meditabantur, eoq; hac procurabant: neque alio fine simul in Æstiuis erant.*

120. NAVPORTO.] *Meminit & Velleius. Strabo collocat in Tauriscis, situ ab Aquileiâ stadiis* CCCL. *sed vocat* Ναύποντον, *corruptè, vt opinor.*

121. PRÆFECTVM CASTRORVM.] *Munus fuit, nescio an antiquum. mentionem quidem eius ante Principes nondum inuêni: posteà, sæpiùs. Vide* EXCVRS. *in* H.

122. VEHICVLO.] *Honestiores ergo militum etiam tunc in vehiculo aut equo.*

123. INVICTVS OPERIS.] *Medicea scriptura,* intus operis. *Verum censeo,* vetus operis. *In Tacito,* vetus militiæ, *& in Silio ipsa hac verba:*

— gnatos belli, veterésq; laborum.

124. CLAVDI CARCERE.] *In castris statiuis ergo carcer. & cùm exercitus moueret, eosdem catenâ trahebant more militari, vt alibi dicam. Iuuenalis, Satyrâ* VI.

Inde fides arti, sonuit si dextera ferro
Læuaque, si longo castrorum in carcere mansit.

125. PER GLADIATORES SVOS.] *Refer ad solutum sæculi eius morem, quo Præsides, Præfecti prouinciarum, familias gladiatorum alebant, ad specta-*

 cula

*quidem sepulturam inuident. cùm osculis, cùm lacrimis dolorem meum impleuero: me quoque trucidari iube. dum interfectos nullum ob scelus, sed quia vtilitati legionum consulebamus, *hi sepeliant.* Incendebat hæc fletu, & pectus atque os manibus verberans: mox disiectis quorum per humeros sustinebatur, præceps & singulorum pedibus aduolutus, tantum consternationis inuidiæque conciuit, vt pars militum, gladiatores qui è seruitio Blæsi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent, alij ad quærendum corpus effunderentur. ac ni properè neque corpus vllum reperiri, & seruos adhibitis cruciatibus abnuere cædem, neque illi fuisse vmquam fratrem pernotuisset, haut multum ab exitio Legati aberant. Tribunos tamen, ac præfectum castrorum extrusere: sarcinæ fugientium direptæ. & centurio Lucillius interficitur, [126] cui militaribus facetijs vocabulum, *Cedò alteram*, indiderant: quia fractâ vite in tergo militis, alteram clarâ voce, ac rursus aliam poscebat. ceteros latebræ texère, vno retento Clemente Iulio, qui perferendis militum mandatis habebatur idoneus, ob promptum ingenium. Quin ipsæ inter se legiones Octaua & Quintadecima ferrum parabant: dum centurionem [127] cognomento Sirpicum, illa morti deposcit, Quintadecumani tuentur: ni miles Nonanus preces, & aduersum aspernantis, minas interiecisset. Hæc audita, quamquam abstrusum, & tristissima quæque maximè occultantem Tiberium perpulère, vt Drusum filium cum primoribus ciuitatis, duabusque prætoriis cohortibus mitteret, nullis satis certis mandatis, ex re consulturum. & cohortes dilecto milite supra solitum firmatæ. additur magna pars prætoriani equitis, & robora Germanorum, [128] qui tum custodes imperatori aderant: simul prætorij præfectus Ælius Seianus, collega Straboni patri suo datus, magnâ apud Tiberium auctoritate, rector iuueni, & ceteris periculorum præmiorumque ostentator. Druso propinquanti, quasi per officium obuiæ fuere legiones: non lætæ, vt adsolet, [129] neque insignibus fulgentes, sed inluuie deformi, & vultu, quamquam mæstitiam imitarentur, contumaciæ propiores. Postquam vallum introijt: portas stationibus firmant, globos armatorum certis castrorum locis opperiri iubent: ceteri tribunal ingenti agmine circumueniunt. Stabat Drusus silentium manu poscens. [130] illi quoties oculos ad multitudinem retulerant, vocibus truculentis strepere; rursum viso Cæsare, trepidare. murmur incertum, [131] atrox clamor, & repentè quies. diuersis animorum motibus, pauebant terrebantque. Tandem interrupto tumultu, litteras patris recitat. in quîs perscriptum erat, *præcipuam ipsi fortissimarum legionum curam, quibuscum plurima bella tolerauisset. vbi primùm à luctu requiesset animus, acturum apud patres de postulatis eorum: misisse interim filium, vt sine contatione concederet, quæ statim tribui possent: cetera Senatui seruanda. quem neque gratiæ, neque seueritatis expertem haberi par esset.* Responsum est à concione, mandata Clementi centurioni quæ *preferret. Is orditur de missione à sexdecim annis: de præmijs finitæ militiæ: vt denarius diurnum stipendium foret: ne vehicula exhibenda.

Margin notes: *hi. — Quod inuidiam & mortem penè Blæso attulit. — Tribuni militum pulsi. — Lucillius cæsus. — Turbatores inter se turbant. — Drusus à Tiberio mittitur seditionis sedanda. — Ei comes & & consultor Seianus datus. — Excipitur à legionibus parum comiter. — Litteras Tiberij recitat. — Miles distincti quædam postulat: *perferret.

cula exhibenda. Nam enim inter milites lecti, ne erres.

126. CVI MILITARIBVS FACETIIS.] *Moris huius militaris exemplum item in Aureliani vitâ:* Huic signum exercitus apposuerat, Manu ad ferrum: vt si fortè quæreretur quis Aurelianus aliquid fecisset vel gessisset, suggereretur, Aurelianus manu ad ferrum. *De vite autem Centurianum, protrita iam res & conculcata.*

127. COGNOMENTO SIRPICVM.] *Caussa huius cognomenti me fugit. An fortè Sirpicus, à sirpando? quod est ligare, nodoq; constringere, priscâ quidem voce. Vnde Sirpi, ænigmata siue nodi. Quiàne verberauit obsoleto illo verbo militum aures? an quia asperior in constringendis militibus duriùsque?*

128. QVI TVM CVSTODES IMPERATORI.] *Receptis erga iterùm Germanos custodes Tiberius, destitutas post cladem Varianam ab Augusto. Suetonius Aug. cap.* XLIX. *De custodibus istis, alibi abundè.*

129. NEQVE INSIGNIBVS FVLGENTES.] *De cultu & incultu insignium notanda quædam obseruo, & promo in* EXCVRS. *in* I.

130. ILLI QVOTIES OCVLOS.] *Is quidem mos & affectus vulgi, in turbâ suâ audacis. Lucanus pariter in seditione:*

— quippe ipsa metus exsoluerat audax
Turba suos. quidquid multis peccatur, inultû est.

Et Velleius: Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contemplatus frequentiam suam à disciplinâ descîscit.

131. ATROX CLAMOR, REPENTE QVIES.] *Video expulsam priscam vocem, repens quies. Porro huic sententiæ Silianum illud planè geminum est:*

Clamor sæpè repens, & sæpè silentia fixis
In tellurem oculis.

Clamor autem, cùm terrerent, vt sequitur; quies, cùm timerent.

132. NVM-

A ne veterani sub vexillo haberentur. Ad ea Drusus cùm arbitrium senatus & patris obtenderet, clamore turbatur. *Cur venisset, neque augendis militum stipendiis, neque alleuandis laboribus, denique nullâ benefaciendi licentiâ? at herculè verbera, & necem cunctis permitti. Tiberium olim nomine Augusti desideria legionum frustrari solitum: easdem artes Drusum retulisse.* [132] *Numquámne* * *nisi ad se filios familiarum venturos? Nouum id planè, quòd imperator sola militis commoda ad senatum reiiciat. eumdem ergo senatum consulendum, quoties supplicia aut prælia indicantur. an præmia sub dominis, pœnas sine arbitrio esse?* Postremò deserunt tribunal, vt quis prætorianorum militum, amicorúmve Cæsaris occurreret, manus intentantes, caussam discordiæ, & initium armorum. maximè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli, firmare Drusum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aspernari. Nec multò pòst digredientem cum Cæsare, ac prouisu periculi hiberna castra repetentem, circumsistunt, rogitantes, *quò pergeret? ad imperatorem, an ad patres? vt illic quoque commodis legionum aduersaretur?* simul ingruunt, saxa iaciunt. iam-

B que lapidis ictu cruentus, & exitij certus, adcursu multitudinis, quæ cum Druso aduenerat, protectus est. Noctem minacem, & in scelus erupturam, fors leniuit. nam [133] Luna clariore penè cælo visa languescere. Id miles, rationis ignarus, omen præsentium accepit, ac suis laboribus defectionem sideris adsimilans, prosperéque cessura quæ pergerent, si fulgor & claritudo deæ redderetur. [134] Igitur æris sono, tubarum cornuúmque concentu strepere: prout splendidior, obscuriórve, lætari, aut mærere. & postquam ortæ nubes offecêre visui, creditúmque conditam tenebris: (vt sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes) sibi æternum laborem portendi, sua facinora auersari deos lamentantur. Vtendum inclinatione eâ Cæsar, & quæ casus obtulerat in sapientiam vertenda ratus, circumiri tentoria iubet. Accitur centurio Clemens, & si qui alij bonis artibus grati in vulgus: * in vigiliis, [135] stationibus, custodiis portarum se inferunt, spem offerunt, metum intendunt. *Quousque filium imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennióne, & Vibuleno sacramentum dicturi sumus? Percennius &*

C *Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largientur? Denique pro Neronibus & Drusis, imperium populi Rom. capessent? quin potiùs* [136] *vt nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? Tarda sunt quæ in commune expostulantur: priuatam gratiam statim mereare, statim recipias.* Commotis per hęc mentibus, & inter se suspectis, [137] tironem à veterano, legionem à legione dissociant. Tum redire paullatim amor obsequij: omittunt portas, signa vnum in locum principio seditionis congregata, suas in sedes referunt. Drusus orto die, & vocatâ concione; quamquam rudis dicendi, [138] nobilitate ingenitâ, incusat priora, probat præsentia. negat se terrore & minis vinci: flexos ad modestiam si videat, si suppli-

Ea Drusus differt. *Hinc tumultus.* * ad se nisi. *Et Cn. Lentulo periculum.* *Tandem casu seditio componitur.* *Quo velut omine so vulgus territum.* *Nec deest occasioni Drusus.* * ij *Ergo flectuntur, & obnoxios se ostendunt.*

132. NVMQVAMNE NISI.] *Verior lectio è verborum traiectu:* numquámne ad se nisi filios.

133. LVNA CLARIORE PAENE CAELO.] *Quid hoc, clariore penè cælo? cassa palearum, si examinas. A Beraaldo ea lectio est, quam sperne: & substitue,*

D Luna claro repentè cælo. *Facit sententia, & prisca scriptura,* clamore pena cælo. *Clara autem cælo is luna languor: & ideo sequitur,* postquàm ortæ nubes offecêre visui.

134. IGITVR ÆRIS SONO.] *Clarum exemplum vana religionis, ad leuandas Lunæ labores. Ita enim opinio erat. Iuuenalis, nimis facetè de sexu tinniente:* Vna laboranti poterit succurrere Lunæ.

Liuius lib. XXVI. Dispositi in muris Campanorum imbellis multitudo cum æris crepitu, qualis in defectu Lunæ silêti nocte cieri solet. *Quem morem nec Christianos desiisse, discas è Diuo Maximo Taurinensi Episcopo: qui nimis id indignatur & culpat Homiliâ propriâ,* De defectu Lunæ. *Ait inter alia hic apta:* Cùm requirerem quid sibi clamor hic vellet, dixerunt mihi quòd laboranti Lunæ vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret.

135. STATIONIBVS.] *Qua ante portas quidem, sed paullò longiùs: atqui & in ipsis* Custodiæ *fuerunt, & has adiungit. Nos in Militiâ, lib.* v. *Dialog.* VIII.

136. VT NOVISSIMI IN CVLPAM.] *Hoc accipiendum, quasi ad meliores militum dictum. Etsi enim omnes rebellauerant; non aquè promptè, & quidam secuti magis, quàm ducentes. Has nunc excitat.*

137. TIRONEM.] *Intellegit qui stipendia nondum complessent, abiunctos ab ijs qui sub vexillo veterani.*

138. NOBILITATE INGENITA.] *Culpaui; nec nunc omnino capio. nisi quòd videtur simile illi dicta apud Lucanum:* —quos Lentulus omnes
Virtutis stimulis, & nobilitate dolendi
Præcessit.
Huic apud Claudianum: —mistâ sed nobilis irâ.
In quibus plus scilicet aliquid intellegitur, quàm dicitur.

supplices audiat, scripturum patri, vt placatus legionum preces exciperet. orantibus, A rursum idem Blæsus & L. Apronius eques Romanus è cohorte Drusi, [139] Iustusque Catonius primi ordinis centurio, ad Tiberium mittuntur. Certatum inde sententiis, cùm alij *opperiendos legatos, atque interim comitate permulcendum militem censerent*; alij *fortioribus remediis agendum. nihil in vulgo modicum: terrere, ni paueant: vbi pertimuerint, impunè contemni. dum superstitio vrgeat, adijciendos* [140] *ex duce metus, sublatis seditionis auctoribus.* Promtum ad asperiora ingenium Druso erat. vocatos Vibulenum & Percennium interfici iubet. Tradunt plerique intra tabernaculum ducis obrutos, alij [141] corpora extra vallum abiecta ostentui. Tum, vt quisque præcipuus turbator, conquisiti. & pars extra castra palantes, à centurionibus, aut prætoriarum cohortium militibus cæsi: quosdam ipsi manipuli, documentum fidei, tradidere. Auxerat militum curas prærnatura hiems, imbribus continuis adeòque sæuis, vt non egredi tentoria, congregari inter se, [142] vix tutari signa possent, quæ turbine atque vndâ raptabantur. durabat & formido cælestis iræ, nec frustra aduersus impios hebescere sidera, ruere tempestates. B non aliud malorum leuamentum, quàm si linquerent castra infausta temerataque, & soluti piaculo, suis quisque hibernis redderentur. Primùm octaua, dein quintadecuma legio, rediere. nonanus opperiendas Tiberij epistolas clamitauerat: mox [143] desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem sponte præuenit. & Drusus non exspectato legatorum regressu, quia præsentia satis consederant, in vrbem rediit.

Sententia tamen diuersa de motu prorsus sedando.

Victriq; apud asperum Drusum asperior.

Capita tumultus cæsa.

Denique legiones castris sua reddita.

Iisdem fermè diebus, iisdem caussis Germanicæ legiones turbatę, quanto plures, tanto violentiùs: & magnâ spe fore vt Germanicus Cęsar imperium alterius pati nequiret, daretque se legionibus, vi suâ cuncta *tracturus. Duo apud ripam Rheni exercitus erant. cui nomen superiori, sub C. Silio legato; inferiorem A. Cæcina curabat. Regimen summæ rei penes Germanicum, [144] agendo Galliarum censui tum intentum. Sed quibus Silius moderabatur, mente ambiguâ, fortunam seditionis alienæ speculabantur. inferioris exercitus miles in rabiem prolapsus est, orto [145] ab *vndeuicesimanis quintanisque initio, & tractis primâ quoque ac vicesimâ legionibus. nam iisdem C æstiuis, in finibus Vbiorum habebantur, per otium, aut leuia munia. Igitur audito fine Augusti, [146] vernacula multitudo, nuper acto in vrbe dilectu, lasciuiæ sueta, laborum intolerans, implere ceterorum rudes animos: *Venisse tempus quo veterani maturam missionem, iuuenes largiora stipendia, tuncti modum miseriarum exposcerent, sæuitiamque centurionum*

Seditio eadem, sed acrior, in Galliâ.

*tracturis.

In quâ duo exercitus, superior, inferior.

Initium motus ab inferiore.

*vna & vicesim.

139. IVSTVSQVE CATONIVS PRIMI ORDINIS CENTVRIO.] *Credo eum esse, qui posteà Prætorij præfectus imperante Claudio, & Messalinæ fraude interfectus. Suadeo legas Dionem,* LX. *De primo ordine, ego in Milit. lib.* II.

140. EX DVCE METVS.] *Ne mutemus. dictio est quam amat Tacitus. Ita lib.* II. Languescet industria, si nullus ex se metus aut spes. *Vitâ Agricolæ:* Tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. *A Sallustio sumpsit de rep. ad Cæs.* Neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum formido ex multis recidat.

141. CORPORA EXTRA VALLVM.] *Vt in oppidis animaduersiones extra muros; sic & in castris extra vallum. Ideò corpora hîc abiecta in eum locum, qui fuit extra portam Decumanam, à castrorum tergo, vti ex Vegetio discas lib.* I. *cap.* XXIII. *Seneca* I. *De irâ cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat, cùm subitò apparuit commilito ille. *Hirtius de bello Africano:* Sic extra vallum deducti sunt, & cruciabiliter interfecti. *Calpurnius Declamatione* VII. *in ipso argumento*: Imperator corpora eorum extra vallum proiici iussit. *Eiusdem sententiæ, quod idem Tacitus statim:* Conuulsos laniatosque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proiiciunt.

142. VIX TVTARI SIGNA.] *Id est, recta habere & seruare in principiis, vbi defixa.*

143. DESOLATVS.] *Solus relictus,* μονωθείς; *vt Glossæ veteres.*

144. AGENDO GALLIARVM CENSVI.] *Censum accipies, non qualis Romæ, vt notæ saltem essent Gallorum facultates: sed vt ex modo census tributum penderent & vectigal. Quod cùm in aliis* D *prouinciis seruabatur (apud Iurisconsultos titulo toto de censibus:) tum in Galliâ potissimùm, ditissimâ prouinciarum. Adde sis nostra in* EXCVRS. K.

145. AB VNDEVICESIMANIS.] *In Germaniâ inferiori, hac ætate vbique* XXI*am legionem reperio, non decimamnonam. Itaque hic & sæpiùs, repone,* Vnaetuicesimanis. *Quæ vox remotior ab vsu hodie, imposuit scriptorum vulgo. Adi, si placet, ad lib.* I. *Histor. Notas.*

146. VERNACVLA MVLTIVDO.] *Ante quinque circiter annos, nunciatâ in vrbe clade Varianâ. cùm quidem Romæ subitum militem Augustus conscripsit, ad tutelam ripæ Rheni; & plerosque è libertinis. Sueton. cap.* XXV. *& Dio* LVI.

A *turionum vlciscerentur*. Non vnus hæc, vt Pannonicas inter legiones, Percennius, nec apud trepidas militum aures alios validiores exercitus respicientium, sed multa seditiosorum ora vocesque. *suâ in manu sitam rem Romanam, suis victoriis augeri Remp.* [147] *in suum cognomentum adsciscí imperatores*. Nec Legatus obuiam ibat: quippe plurium vecordia constantiam exemerat. repentè lymphati, districtis gladijs, in centuriones inuadunt. ea vetustissima militaribus odijs materies, & sæuiendi principium. prostratos [148] verberibus mulctant, [149] sexageni singulos, vt numerum centurionum adæquarent. Tum conuulsos laniatosque, & partim exanimos, ante vallum, aut in amnem Rhenum proijciunt. Septimius cùm perfugisset ad tribunal, pedibusque Cæcinæ aduolueretur, cò vsque flagitatus est, donec ad exitium dederetur. Cassius Chærea, mox cæde C. Cæsaris memoriam apud posteros adeptus, tum adolescens & animi ferox, inter obstantes & armatos ferro viam patefecit. Non tribunus vltrà, non castrorum præfectus ius obtinuit: vigilias, stationes, & si qua alia præsens vsus indixerat, ipsi partiebantur. Id militares ani-

Voces seditiosorum, vota, & mina.

Sæuitia in centuriones.

Cassij Chæreæ animosum factum.

B mos altiùs coniectantibus præcipuum indicium magni atque implacabilis motus, quòd neque disiecti, [150] *nil paucorum instinctu, sed pariter ardescerent, pariter silerent: tantâ æqualitate & constantiâ, vt regi crederes. Intereà Germanico per Gallias, vt diximus, [151] census accipienti, excessisse Augustum adfertur. Neptem eius Agrippinam in matrimonio, pluresque ex eâ liberos habebat. Ipse Druso fratre Tiberij genitus, Augustę nepos: sed anxius occultis in se patrui auiæque odiis, quorum caussæ acriores, [152] quia iniquæ. quippe Drusi magna apud populum R. memoria, [153] credebaturque si rerum potitus foret, libertatem redditurus. vnde in Germanicum fauor, & spes eadem. Nam iuueni ciuile ingenium, mira comitas, & diuersa à Tiberij sermone, vultu, adrogantibus & obscuris. Accedebant muliebres offensiones, nouercalibus Liuiæ in Agrippinam stimulis: atque ipsa Agrippina paullò commotior, nisi quòd castitate, & mariti amore, quamuis indomitum animum in bonū vertebat. Sed Germanicus quantò summę spei propior, tantò impensiùs pro Tiberio niti: Sequanos proximos, & Belgarum ciuitates in

** vel*

Germanicus Cæsar tunc in Galliâ:

Magnâ laude & gratiâ iuuenis:

Et Tiberio, præter meritum, nunc fidissimus.

C verba eius adigit. Dehinc, audito legionum tumultu, raptim profectus, obuias extra castra habuit, deiectis in terram oculis velut pœnitentiâ. Postquam vallum iniit, dissoni questus audiri cœpere. & quidam prehensâ manu eius, per speciem osculandi, inseruerunt digitos, vt vacua dentibus ora contingeret: alij curuata senio membra ostendebant. Adsistentem concionem, quia permixta videbatur, discedere in manipulos iubet: sic meliùs audituros responsum: vexilla præferri, vt id saltem discerneret cohortes. tardè obtemperauere. Tunc à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphosque Tiberij, præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima fecisset. Italiæ inde consensum, Galliarum fidem extollit, nil vsquam turbidum

Is statim ad legiones properat.

Verbis increpat, & ad fidem hortatur.

147. IN SVVM COGNOMENTVM.] *Si ad sua tempora Tacitus respexit, clara res: omnes enim post Tiberium ferè Imperatores cognomen sumpserunt à* D *pugnacissimâ gente. At quid est, quod hic milites in eo glorientur, nisi si diuini & præscij futurorum? Nam ad hoc aui solus Drusus & Germanicus, cognomine illo vsi, ex decreto quod apud Dionem habes* LV. *& si quisquam ex Imperatoribus, solus certè Tiberius. Sed correctione explico me, & omnino scrib. censeo*, adscisci imperaturos. *idq; verum, cognomento illo insignitos eos, qui in spe Principatus. Præter dictos, ecce Vitellius Imp.* filium sinu retinens Germanicum appellauit, cinxitque cunctis fortunæ principalis insignibus.

148. VERBERIBVS MVLCTANT.] *Malim*, mulcant, *in hac significatione. Cicero pro Milone:* Quâ in turbâ C. Viuienus senator ita est mulcatus, vt vitam amiserit. *Liuius lib.* XXIX. In legatum, lictoribus priùs indignum in modum mulcatis, impetum faciunt. *Idem lib.* VIII. Sperare se, corpore regio mulcato, virum & suos redempturam. *& alibi*, Mulcare virgis. *Quibus locis omnibus*, Multare, *non æquè placet.*

149. SEXAGENI SINGVLOS.] *In legione plenâ, sexaginta centuriones. Dionysius Halicarnasseus, libro* IX. *& Vegetius: ego plenè in Militiâ.*

150. NIL PAVCORVM INSTINCTV.] *Rhenano placet*, vel paucorum, *nec sperno.*

151. CENSVS ACCIPIENTI.] *Eâ formâ sermonis Iurisconsulto dicta* legatio ad census accipiendos. c. 1. D. *De munerib. & honoribus.*

152. QVIA INIQVAE.] *A virtutibus eius ortæ. Inuidebant, & erectum ingenium timebant.*

153. CREDEBATVRQVE SI RERVM.] *Imò prodita à Tiberio eius epistola est, quâ de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat. Quæ vna caussa necis pio in patriam iuueni, sed infelici. Sueton. in Tiberio, cap.* L.

154. Me-

dum aut discors. silentio hæc, vel murmure modico audita sunt. Vt seditionem attigit, A
vbi modestia militaris? vbi veteris disciplinæ decus? quónam tribunos? quò centuriones exegissent? rogitans: nudát vniuersi corpora, cicatrices ex vulneribus, verberum notas exprobrant:

Illi desideria sua & querelas promunt:

mox indiscretis vocibus, pretia vacationum, angustias stipendij, duritiam operum, ac propriis nominibus incusant, vallum, fossas, pabuli, materiæ, lignorum adgestus, & si qua alia ex necessitate, aut aduersus otium castrorum quæruntur. Atrocissimus veteranorum clamor oriebatur, qui tricena aut supra stipendia numerantes, [154] mederetur fessis, neu mortem in iisdem laboribus, sed finem tam exercitæ militiæ, neque inopem requiem, orabant. Fuêre etiam qui legatam à diuo Augusto pecuniam reposcerent,

Pars imperiũ offerunt.

[155] faustis in Germanicum ominibus: [156] &, si vellet imperium, promtos ostentauêre. Tum verò quasi scelere contaminaretur, præceps tribunali desiluit. opposuerunt abeunti arma, minitantes, ni regrederetur.

Acriter renuit, & mori eligit.

At ille moriturum potiùs quàm fidem exueret clamitans, [157] ferrum à latere diripuit, elatumque deferebat in pectus, ni proximi prehensam dextram vi attinuissent. extrema & conglobata inter se pars concionis, ac vix credibile dictu, quidam singuli propiùs incedentes, feriret, hortabantur: & miles, nomine B

Cui rei gladium quispiã petulanter offert.

Calusidius, strictum obtulit gladium, addito, *Acutiorem esse.* Sæuum id, malique moris, etiam furentibus visum: ac spatium fuit, quo Cæsar ab amicis in tabernaculum raperetur.

Sed amici Germanicum abripiunt.

consultatum ibi de remedio. etenim nuntiabatur parari legatos, qui superiorem exercitum ad caussam eamdem traherent: destinatum excidio Vbiorum oppidum: imbutasque prædâ manus, in direptionem Galliarum erupturas.

De medicinâ ancipitis mali consultant.

Augebat metum gnarus Romanæ seditionis, &, si omitteretur ripa, inuasurus hostis. at si auxilia & socij aduersum abscedentis legiones armarentur, ciuile bellum suscipi. periculosa seueritas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur, in ancipiti Rep.

Ea visa optima, indulgere.

Igitur volutatis inter se rationibus placitum, vt epistolæ nomine principis scriberentur, missionem dari vicena stipendia meritis, exauctorari qui sena dena fecissent, ac retineri sub vexillo, ceterorum immunes, nisi propulsandi hostis. [158] legata quæ petiuerant, exsolui duplicarique.

Igitur capiunt, quæ petierant.

Sensit miles in tempus conficta, statimque flagitauit. missio per tribunos maturatur, largitio differebatur. [159] in hiberna cuiusquam non abscessere quintani * vndeuigesimanique, donec iisdem in æstiuis, contractâ ex viatico amicorum ipsiusque Cæsaris pecuniâ, persolueretur. C

**vna & vic.*

Missionem & pecuniam.

Primam ac vicesimam legiones Cæcina legatus in ciuitatem Vbio-

154. MEDERETVR FESSIS.] *Similia Iuliani milites, in seditione apud Lucanum:*

—— iam respice canos
Inualidasque manus, & inanes cerne lacertos.
Vsus abit vitæ. bellis consumpsimus æuum;
Ad mortem dimitte senes.

155. FAVSTIS IN GERMANICVM OMINIBVS.] *An verò*, nominibus? *Sic quidem Suetonius de Caligulâ:* Densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit, super fausta nomina, sidus & pullum & pupum appellantium. *Fausta nomina sunt, Di te seruent Auguste, Imperator, Princeps, Felix, Victor, aliaq; ab adulatione vulgi nata. Dio quidem ab hac lectione est:* τόν τε Τιβέριον, *inquit*, ἐκακηγόρησαν, καὶ τὸν Γερμανικὸν αὐτοκράτορα ἐπεκάλεσαν.

156. ET, SI VELLET IMPERIVM.] *Id Velleius ita exprimit:* Defuitque qui contra remp. duceret, non qui ducerentur. *Nec alia fine legata petunt: tamquam illum scilicet habeant pro herede.*

157. FERRVM A LATERE.] *Rectè* à latere. *Nam mos priscus gladium ex humero suspendere, & dimittere ad latus. Homer. Iliad.* β.

Ἀμφὶ δ' ἄρ' ὤμοισιν βάλετο ξίφος ἀργυρόηλον.
Circum humeros iecit clauis gladium argentatis. *Odyss.* θ.
—— Περὶ δ' ἄρ ξίφος ὀξὺ θέτ' ὤμῳ.
— Gladium circumdedit armo.

Virgilius:
Tum lateri atque humeris Tegeæum subligat ensem.

Idem:
—— atque ensem collo suspendit eburnum.

Nec id Heröum modò sæculo, sed obtinuit postea. atque adeò apud Romanos. Claudian.
Gestatosque patri scapulis radiantibus enses.

Et Germanos. VVindichindus: Subnixi stabant (*Saxones*) paruis scutis, habentes ad renes cultellos magnos. *Ad renes enim (vt eiusmodi scriptorum Atticismus est) valet Ad latera.* D

158. LEGATA QVÆ PETIVERANT.] *Rectè erga in Suetonij Tiberio scriptum:* Militi post duplicata ex Augusti testamento legata, nihil vmquam largitus est. *vbi malè Beroaldus*, publicata.

159. IN HIBERNA CVIVSQVAM NON ABSCESSERE.] *Malebam:* in hiberna vsquam: *sed Iosia Merceri, amici olim nostri, verissima lectio & distinctio:* Largitio differebatur in hiberna cuiusque. *Nam in castris æstiuis iunctim legiones habebantur, in hibernis singula seorsim. Volebant erga differri, & interim duelli: sed miles fraudem suspicatus abnuit.*

160. CVM

A Vbiorum reduxit, turpi agmine, [160] cùm fisci de imperatore rapti inter signa interque aquilas veherentur. Germanicus superiorem ad exercitum profectus, secundam & tertiamdecumam & sextamdecumam [161] legiones nihil *contatus sacramento adigit. Quartadecumani paullùm dubitauerant. pecunia & missio, quamuis non flagitantibus, oblata est. At in Chaucis cœptauere seditionem, præsidium agitantes vexillarij discordium legionum, & præsenti duorum militum supplicio paullùm repressi sunt. Iusserat id Menius castrorum præfectus, [162] bono magis exemplo, quàm concesso iure. deinde intumescente motu, profugus repertusque, postquam intutæ latebræ, præsidium ab audaciâ mutuatur: *Non præfectum ab iis, sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari.* simul exterritis qui obstiterant, raptum vexillum ad ripam vertit, & si quis agmine decessisset, pro desertore fore, clamitans, reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos. Intereà legati [163] ab Senatu egressi, iam apud aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima atque vicesima, veteranique nuper missi sub vexillo hie-
B mabant. Pauidos & conscientiâ vecordes intrat metus, venisse patrum iussu, qui irrita facerent, quæ per seditionem expresserant. vtque mos vulgo, quamuis falsis reum subdere, Munatium Plancum [164] consulatu functum, principem legationis, auctorem senatusconsulti incusant: & [165] nocte concubiâ vexillum in domo Germanici situm flagitare occipiunt: concursuque ad ianuam facto, moliuntur fores: extractum cubili Cæsarem, tradere vexillum intento mortis metu subigunt, mox vagi per vias, obuios habuere legatos, auditâ consternatione ad Germanicum tendentes. ingerunt contumelias, cæ-
dem

At superior exercitus in fide mansit: *contatas.

Nisi quòd vexillarij quidam turbauere.

Quos fortiter repressit & composuit Menius.

Sed iterùm duæ legiones insaniunt.

Cæsari vim intentant.

160. CVM FISCI DE IMPERATORE.] *Tangit non dubiè morem priscum, quo pecunias solitum deponere ad signa. Ij enim militares dij, id templum. Vegetius lib.* II. *cap.* XX. *Sueton. Domit. cap.* VII.

161. LEGIONES NIHIL CONTATVS.] *Imò*, contatas. *vt ad legiones ipsas referas.*

C 162. BONO MAGIS EXEMPLO, QVAM CONCESSO IVRE.] *Soli enim illi ius plectendi militis, qui exercitus rector. Et Augusti quidem instituto (quod apud Dionem libro* LIII.*) solis Proprætoribus siue legatis Augusti, quos gladio succinxerat, id ius fuit: posteà etiam proconsulibus, vniuersisque prouinciarum rectoribus, ex lege* VI. *De off. præsid. Saltem vt punirent milites gregarios. leg.* IX. *De custod. reorum:* Qui exercitum accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet.

163. AB SENATV EGRESSI.] *Siue placet*, digressi. *Vulgò est*, regressi: *sed falsò, nequedum vlli missi. Intelligit legatos, vel qui à Senatu decreti ad ferendum Proconsulare imperium, de quibus suprà: vel qui à Tiberio missi ad turbas sedandas, de quibus iam audierat. Hoc Dio sentire videtur. Res sic vide-*
D *tur: sed vt apertè fabuler*, ab Senatu digressi *vel* egressi, *haud satis placet: magis lectio Florentini codicis*, legati ab Senatu, regressum iam. *vt à superiore exercitu regressum iterùm ad Aram Vbiorum velit, ibique conuentum. Ac plurimum fortasse ibi, aut Coloniæ Agrippinæ, agebat: quidni, vel in vxoris patrisque eius gratiam?*

164. CONSVLATV FVNCTVM.] *Et quidem nuper. Consul enim fuit anno ante, cum C. Silio. Munatium illum esse, qui Censor fuit anno* DCCXXXII. *fuge credere. Non facilè ætas fert; non Taciti verba. Dixisset enim potiùs à præcipuo honore*, Censurâ functum. *Filius, credo, eius.*

165. NOCTE CONCVBIA VEXILLVM.] *Quod vexillum? illúdne sub quo veterani habebantur? non videtur. Non enim illi solùm, sed duæ legiones in eadem culpâ. quorum signa aquilæque in castris, non in tabernaculo ducis. Refer ergo ad aliud vexillum, & obserua ritum antiquum. Signum futuræ pugnæ, vexillum purpureum fuit. quod adseruabatur meritò in tabernaculo ducis, quia illi soli ius & arbitrium proponendi. Hoc insignitè & κατ' ἐξοχὴν, Vexillum dictum. Doctè Glossæ veteres:* Ρύσιον φάρσος, vexillum. *At de more, Cæsar belli Gallici lib.* II. Cæsari omnia vno tempore erant agenda. vexillum proponendum, quod erat insigne cùm ad arma concurri oporteret. *De bello ciuili*: Sequenti die cùm iter facere Cæsar vellet, renunciatum est à speculatoribus Pompeium de tertiâ vigiliâ in acie stetisse. Hoc nuncio allato, vexillum proposuit. *Plutarchus formam eius satis describit in Fabio:* τὸ τῆς μάχης σημεῖον ἐξέθηκε. ἔστι δὲ χιτὼν κόκκινος ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενος: Signum pugnæ proposuit. est autem tunica coccinea, super prætorium extensa. *Quod Plutarchus* χιτῶνα *dicit, Tunicam etiam Isidorus:* Russata, quam pœniceam vocant, nos coccineam. Hac sub consulibus Romani vsi sunt milites, vnde etiam Russati vocabantur. Solebat enim pridie quàm dimicandum esset, ante principia poni *(vellem dixisset*, ante prætorium poni, *vel*, supra prætorium; *id enim verius)* quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ. *Plutarchus iterùm in Bruto:* ἅμα δὲ ἡμέρᾳ προὔκειτο μὲν τῷ Βρούτου χάρακι καὶ τῷ Κασσίου σύμβολον ἀγῶνος, φοινικοῦς χιτών: Vnà cum luce, propositum fuit in Bruti & Cassij castris signum pugnæ, tunica punicea. *Non ergo simpliciter velum fuit, sed tunicæ formâ. Mansit is mos ad tempora imperij labentis. Ammianus, lib.* XXVII. Signis ilicò fixis ex more, cùm vndique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum stetit regibilis miles: vexillum operiens extollendum, quod erat opportunè subeundæ indicium pugnæ. *Hoc illud vexillum est quod lymphati milites postulant, & cum eo ius scilicet cædis & armorum.*

166. QVAM

Planco mortem. dem parant: Planco maximè, quem dignitas fugâ impediuerat. neque aliud periclitanti subsidium, [166] quàm castra primæ legionis. illic signa & aquilam amplexus, religione sese tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuisset, rarum etiam inter hostes, legatus populi Romani, Romanis in castris, sanguine suo [167] altaria deûm commaculauisset. Luce demum, postquam dux, & miles, & facta noscebantur, ingressus castra Germanicus, perduci ad se Plancum imperat, recipitque in tribunal. Tum fatalem increpans rabiem, neque militum, sed deûm irâ resurgere, cur venerint legati aperit: ius legationis, atque ipsius Planci grauem & immeritum casum, simul quantum dedecoris adierit legio, facundè miseratur. attonitaque magis quàm quietâ concione, legatos præsidio auxiliarium equitum dimittit. Eo in *metu arguêre Germanicum omnes, quòd non ad superiorem exercitum pergeret, vbi obsequia, & contra rebellis auxilium. *Satis superque missione & pecuniâ, & mollibus consultis peccatum: vel si vilis ipsi salus, cur filium paruulum, cur grauidam coniugem inter furentes, & omnis humani iuris violatores haberet? illos saltem auo, & Reip. redderet.* Diu cunctatus, [168] aspernantem vxorem, cùm se diuo Augusto ortam, neque degenerem ad pericula testaretur, postremò vterum eius, & communem filium multo cum fletu complexus, vt abiret perpulit. Incedebat muliebre & miserabile agmen, profuga ducis vxor paruulum sinu filium gerens, lamentantes circùm amicorum coniuges, quæ simul trahebantur: [169] nec minùs tristes *qui manebant. Non florentis Cæsaris, neque suis in castris, sed velut in vrbe victâ facies gemitusque ac planctus, etiam militum aures oraque aduertêre. Progrediuntur contuberniis. *quis ille flebilis sonus? quod tam triste? feminas inlustres, non centurionem ad tutelam, non militem, nihil imperatoriæ vxoris, aut comitatus soliti, pergere ad Treueros, [170] & externæ fidei.* Pudor inde & miseratio, & patris Agrippæ, Augusti aui memoria, socer Drusus: ipsa insigni fecunditate, præclarâ pudicitiâ. [171] iam infans in castris genitus, in contubernio legionum eductus, quem militari vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumque [172] ad concilianda vulgi studia eo tegmine pedum induebatur. Sed nihil æquè flexit, quàm inuidia in Treueros. orant, obsistunt, rediret, maneret: pars Agrippinæ occursantes, plurimi ad Germanicum regressi. isque vt erat recens dolore & irâ,

A

Concionem Germanicus habet.

Mouetur, non placat. *motu.

B

Filium & vxorem à se dimittit.

*quæ

Ea res militem in pœnitentiam dedit.

C

166. QVAM CASTRA PRIMÆ LEGIONIS: ILLIC SIGNA ET AQVILAM AMPLEXVS.] *Haret an distinguendum sit*, quàm castra. primæ legionis illîc signa. *Videntur enim duæ hæ legiones vnis in hibernis fuisse: sic tamen, vt ritu Romano, quæque legio cum signis seorsum locaretur. Ideò ait Plancum confugisse ad aquilam & signa primæ legionis. Suprà, tres legiones Pannonicæ castris æstiuis simul habebantur: separatæ tamen aquilæ, donec per furorem,* vnà tres aquilas & signa cohortium locarent, *ait Tacitus. Receptam tamen interpunctionem tueri videtur, quod sequitur,* Quantum dedecoris adierit legio, facundè miseratur. *vt videantur hæc in vnius legionis castris gesta.*

167. ALTARIA DEVM.] *Sunt aræ, vt opinor, quæ in Principiis honori Aquilarum & castrensium Deorum erant: itemq; Principum, quorum effigies in signis. Vide Militiam nostram, lib.* V. *Dial.* IIII.

168. ASPERNANTEM VXOREM.] *Puto verius,* aspernante vxore.

169. NEC MINVS TRISTES QVI.] *Lego*, quæ. *de feminis enim sermo, coniugibusq; amicorum.*

170. ET EXTERNÆ FIDEI.] *Nã erga coloniã tunc Treuiri fuisse videntur: etsi in Hist. lib.* IIII. *bis sic appellat, putemq; sub Claudio hoc iure demũ donatos.*

171. IAM INFANS IN CASTRIS.] *Caium Caligulam in castris natum versiculi prisci adfirmabant,*

In castris genitus, patriis nutritus in armis,
Iam designati Principis omen erat.

Etiam Plinius in Germanicâ historiâ, apud Treueros vico Ambitarino, id est, apud hiberna legionum. Et clarè hîc noster. Alij aliter: vide EXCVRS. *in* L.

Quasi paruam caligam.

172. AD CONCILIANDA STVDIA VVLGI.] *Ait, studia vulgi: militaris scilicet. Nam Tribuni & centuriones dignioresq; militum; veste & habitu erant à gregariis distincti, vt alibi dicam accuratè. At caliga, tegmen vulgi. Infrà:* Tanquam parum ambitiosè filium gregali habitu circumferat, *Caligulamque appellari velit. *Non ita plenè Dio expressit, qui vertit,* ὅτι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τὸ πλεῖστον τραφεὶς τοῖς στρατιωτικοῖς ὑποδήμασιν ἀντὶ τῶν ἀστικῶν ἐχρῆτο: *Melius Suetonius,* Caligulæ cognomen castrensi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. *Caligatus igitur, manipularis, gregarius, eadem sunt: pro militum plebe, id est qui honorem aut gradum in castris nondum ceperunt. Sueton. in Augusto, cap.* XXV. Dona militaria aliquanto faciliùs phaleras & torques, quidquid auro argentoq; constaret, quàm vallares ac murales coronas quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè & sine ambitione, ac sæpè etiam caligatis tribuit. *Iurisconsultus, l.* IX. *De custod. reorum.* Qui exercitũ accipit, ius animaduertendi in milites caligatos habet. *cum exceptione dixit, quia in digniores nõ habet. Legi in lapide vetusto,*

C. OPPIO. C. F. VEL.
OMNIBVS. OFFICIIS.
IN. CALIGA. FVNCTO.

D

Et ab

[illegible] ita cœpit. *Non mihi uxor, aut filius, patre & [illegible] imperium Romanum [illegible] exercitus [illegible] ad [illegible] trahens ad exitium [illegible], nunc [illegible] meo tantum [illegible] tiores vos [illegible] An cives [illegible] tam [illegible] stium [illegible] & [illegible] quitum [illegible] Diuus [illegible] tam [illegible] erat [illegible] non [illegible] sanguine [illegible] O improuidi [illegible] exercitus meo [illegible] tamen & trium [illegible] rentium [illegible] clarissimus [illegible] Tua diue [illegible] cælo [illegible] tua pater [illegible] m [illegible] bus, [illegible] pudor & gloria [illegible] exitium [illegible] quoque quo [illegible] alia [illegible] tum, [illegible] ori, [illegible] urbibus. [illegible] ad pœnitentiam [illegible] id [illegible] meruit.* [illegible] es [illegible] fatentes, orabant, puniret noxios, ignosceret lapsis, & duce- [illegible] are [illegible] dux [illegible] n alumnus, neve obses Gallis tra- [illegible] Agrippinæ excusauit ob [illegible] partum, & hiemem. ventu- [illegible] exsequerentur. Discurrunt mutati, & seditiosissimum quemque [illegible] C. Cetronium: qui iudicium & pœnas [illegible] exercuit. [178] Stabant pro concione legiones, districtis gla- [illegible] per tribunum ostendebatur. si nocentem adclamauerant, præceps [illegible] gaudebat cædibus miles, tamquam semet absolueret. nec Cæsar arce-

Mutati, ne vitra se obscant.

Ipsi seditiosos puniunt.

[illegible] *De Beneficiis* [illegible] consulatum [illegible] *bus. Item Plinius lib.* [illegible]

[illegible] XVIII [illegible]

[illegible]] *Plutar-* [illegible]

[illegible] VERBERA ISTVD DECVS [illegible]] *ortetur* [illegible] *testim* [illegible] omnium Gallorum fortissimi [illegible] Germani [illegible] Germaniæ [illegible] *Nos* [illegible] robur. [illegible] *non illud,*

[illegible] ποτ' ἦσαν ἄλκιμοι Μιλήσιοι

Olim fuere strenui Milesii.

[illegible] VA PATIR DRVS [illegible] *cor huius* [illegible] *quis eo duce res* [illegible] *alterum quos Imperator sibi* [illegible] legionibus dedit, quod [illegible] nullam [illegible] *ter* [illegible] fuissent. [illegible]

178 STABANT PRO C[illegible]] *Exemplum,* [illegible] *quod* [illegible] lib. XXIX. Cùm inue [illegible]

* *V. ad Tac. de* [illegible]

cum-

arcebat, quando nullo ipsius iussu, penes eosdem sæuitia facti & inuidia erat [illegible] A
exemplum veterani, haut multò pòst in Rætiam mi[illegible]tur, specie defendendæ prouinciæ, ob imminentis Sueuos: ceterùm vt auellerentur castris, trucibus adhuc non minùs asperitate remedij, quàm sceleris memoriâ. [179] Centurionatum inde egit. ci[illegible]s ab imperatore nomen, [180] ordinem, patriam, numerum stipendiorum, quæ strenuè in prœliis fecisset, & cui erant [181] do[illegible]ria militaria, edebat. si tribuni, si legio, industriam innocentiamque adprobauerant, [illegible]inebat ordines: vbi auaritiam, aut crudelitatem consensu obiectauissent, soluebatur mi[illegible]ia. Sic compositis præsentibus, haut minor moles supererat, ob ferociam quintæ & vnaetvicesimæ legionum [illegible] simum apud lapidem, (loco Vetera nomen est) hibernantium. nam primi seditionem cœptauerant, atrocissimum quodque facinus horum manibus patratum. nec pœnâ commilitonum exterriti, nec pœnitentiâ conuersi, iras retinebant. [illegible] Cæsar arma, classem, socios demittere Rheno, parat [illegible]perium detrectetur, bello certaturus. At Romæ nondum cognito, qui[illegible]isset exitus in Illyrico, & legionum Germanicarum motu audito, trepida ciuitas incusare Tiberium, quòd dum patres, & plebem, inualida & inermia, cogitatione fictâ ludificetur, dissideat interim miles, neque duorum adolescentium nondum adultâ auctoritate comprimi queat. ire ipsum, & opponere maiestatem imperatoriam debuisse; cessuris, vbi principem longa experientia, eundemque seueritatis & munificentiæ summum vidissent. An Augustum [illegible] ætate, toties in Germanias commeare potuisse; Tiberium vigentem annis, sedere in senatu verba patrum cauillantem? satis prospectum vrbanæ seruituti: militaribus animis adhibenda fomenta, vt [illegible]re pacem velint. * Immotum aduersus eos sermones, fixumque Tiberio fuit, non omittere caput rerum, neque se remque publicam in casum dare. Multa quippe & diuersa angebant: *validior per Germaniam exercitus; propior apud Pannoniam: ille Galliarum opibus subnixus, hic Italiæ imminens. quos igitur ante ferret? ac ne postpositi contumeliâ incenderentur. At per filios pariter adiri,* [182] *maiestate saluâ, cui maior è longinquo reuerentia. simul adolescentibus excusatum, quædam ad patrem reiicere: resistentisque Germanico, aut Druso, posse à se mitigari vel infringi: quod aliud sub[illegible] dium si imperatorem spreuissent.* Ceterùm vt iam iamque iturus legit comites, conquisiuit impedimenta, adornauit [183] naues. mox hiemem, aut negotia variè caussatus, primo prudentes, dein vulgum, diutissime prouincias fefellit. At Germanicus quamquam contracto exercitu, & paratâ in defectores vltione, dandum adhuc spatium ratus, si recenti exemplo sibi ipsi consulerent, præmittit literas ad Cæcinam, venire se validâ manu, ac ni supplicium in malos præsumant, vsurum promiscuâ cæde. Eas Cæcina aquiliferis signiferisque, &, quod maxime castrorum sincerum erat, occultè recitat: vtque cunctos infamiæ, seipsos morti eximant hortatur. nam in pace caussas & merita spectari; vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxtà

Cæsar inde per artem eos seiungit.

Nomina Centurionum suffecit.

Sed dux adhuc legiones turbida apud Vetera.

Ineunt pacantur.

Romæ incommotis his animis.

Tiberium culpant, qui ipse non occurrat.

Sed ille vulpes fedit imperij premit. *Immotus.

Et iter simulat, non somniat.

Interea Germanicus minis & terrore rem conficit.

cumseptos; Quid de istis nefariis, inquit proditoribus fieri o[illegible]ere contubernales deuot[illegible] censeti? Secutu[illegible] adclamationem rogantium sanguine vindicari, eos qui inter Constantianos merebant, prisco more militibus dedit occidendos.

179. CEN[illegible]. *Nescio an, le[illegible]ua forma S[illegible]natum [illegible]ere dicimus. Satis autem an[illegible] tota hæc [illegible]io, militibus adhibitis qua[illegible] cùm solitus id Imperat[illegible]is al[illegible] & ex more, esset. [illegible]le notat noster in Cæcinâ.* Vt[illegible] licentiâ militem imbueret, interfe[illegible]m C[illegible]ionum or[illegible]nes legionibus offerebat [illegible]co su[illegible]agio turbidissimus [illegible]que dilectu. II. Hist. *Etsi Germani [illegible] tamē plenam totamq. electionem militis non [illegible].*

180. ORDINEM.] *Id est, quota Centuriæ du[illegible]or esset. nam in ea discrimen & dignitas: primæ, secundæ, tertiæ. Bene autem* Ordinem: *quia appellabant,* primi aut secundi Ordinis *Centurionem. Nos explicatè in Milit. II. Dial. VIII.*

181 DONARIA M[illegible]IA.] *[illegible]ilice, tor[illegible]ues, phaleræ, h[illegible] corona. ex quibus promoueri ad ordines altiores milites solere, indicat & a Lucan. lib. I.* D

——— summi tum munera pili
Lælius, emeritique gerens insignia doni
Se[illegible]is referentem præmia quercum.

Inter omnia autem quæ noster enumerat, cur siluit censum. cuius rationem habitam in declamatione quapiam ostendit Porcius Latro: Census Senatorium gradum [illegible]endit census in castris ordinem promouet [illegible]us iudicem in foro legit.

1[illegible]2. MAIESTATE SALVA.] *Vera & callida gnome. A Thucydide videri potest, lib VI.* [illegible]

185. NAVES.] *Quorsum naues, si in Galliam aut Germaniam iturus? An hæc simulatio ad Pannoniam spectat? quo etsi terra, tamen [illegible] super mari licebat traycer[illegible].*

1[illegible]. E[illegible]

... calere. Illi, tentatis quos idoneos rebantur, postquam maiorem legionum partem ... vident; de sententiâ legati, statuunt tempus, quo fœdissimum quemque & ... promptum ferro inuadant. Tunc signo inter se dato, irrumpunt contubernia ... ignaros nullo, nisi consciis, noscente quod cædis initium, quis finis. Di... quæ vnquam accidêre, ciuilium armorum facies. non prælio, non ad... è castris, sed iisdem è cubilibus, quos simul vescentis dies, simul quietos nox ha... discedunt in partes, ingerunt tela. clamor, vulnera, sanguis palàm: caussa in oc... fors regit. & quidam bonorum cæsi. postquam, intellecto in quos sæuire... quoque arma rapuerant. Neque legatus, aut tribunus moderator adfuit: ... licentia atque vltio & satietas. Mox ingressus castra Germanicus, non ... plurimis cum lacrymis, sed cladem adpellans, cremari corpora iubet. ... etiam tùm animos cupido inuolat eundi in hostem, piaculum furoris: nec ali... placari commilitonum manes, quàm si pectoribus impiis honesta vulnera ac... Sequitur ardorem militum Cæsar, iunctoque ponte tramittit duodecim mil... è legionibus sex, & viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ seditio... intemerata modestia fuit. Læti neque procul Germani agitabant, dum iustitio ob ... Augustum, pôst discordiis attinemur. At Romanus agmine propero siluam Cæsiam limitemque à [185] Tiberio cœptum scindit. castra in limite locat, frontem ac ... vallo, [186] latera, concædibus munitur. Inde saltus obscuros permeat, consultat... ex duobus itineribus, breue & solitum sequatur: an impeditius & intentatum, eo... hostibus incautum. Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur. etenim attulerant ex... festam eam Germanis noctem, ac sollennibus epulis ludicram. Cæcina cum ... cohortibus præire, & obstantia siluarum amoliri iubetur: legiones modico in... sequuntur. Iuuit nox sideribus inlustris. ventumque ad vicos Marsorum, & ... datæ stationes, stratis etiam tum per cubilia, propterque mensas, nullo metu, ... positis vigiliis: adeò cuncta incuriâ disiecta erant, neque belli timor: ac ne pax ... nisi languida, & soluta inter temulentos. Cæsar auidas legiones, quò latior po... foret, quatuor in cuneos dispertit. quinquaginta millium spatium, ferro flam... que peruastat. non sexus, non ætas miserationem attulit. profana simul & sacra, & ... celeberrimum illis gentibus [187] templum, quod Tanfanæ vocabant, solo æquantur. sine ... fuere milites, qui semisomnos, inermos, aut palantis ceciderant. Exciuit ea strages Bructeros, Tubantes, Vsipetes: saltusque per quos exercitui regressus, insedêre. quod gnarum duci: incessitque itineri & prœlio. pars equitum, & auxiliariæ cohortes ducebant: ... prima legio, & mediis impedimentis, sinistrum latus * vndeuicesimani, dextrum ... clausere: vicesima legio terga firmauit, pôst ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigeretur, immoti; dein latera, & frontem modicè adsultantes, totâ vi nouissimos incurrêre. turbabanturque densis Germanorum cateruis leues cohortes, cum Cæsar aduectus ad vicesimanos voce magnâ, *hoc illud tempus oblitterandæ seditionis* ... *pergerent, properarent culpam in decus vertere.* Exarsere animis, vnoque impe-

Ipsi inter se turbatores suos cadunt.

Sed per hoc cessatum est.

Id dolet Cæsar.

Mox ducit in hostem, vt anoxas & obliteret. Rhenum transit.

Ad Marsos venit.

Quos securos, & incustoditos cædit.

Tanfanæ templum diruit. Redeuntes insidiæ à finitimis parantur.

* vnâ &

Sed virtute eas irritas facit.

E LEGIONIBUS SEX, ET VIGINTI.] *Di... historiam. Interpunge*, è legionibus, ... & ... *Quatuor enim dumtaxat legiones ... in id bellum duc ... nec plures in Germania ... erant. Clarum ex sequentibus, vbi legiones enumerat.* Mox prima legio: sinistrum latus vndeuicesimani clausere, dextrum quintani: vicesima legio terga firmauit.

185. TIBERIO COEPTUM SCINDIT.] *Fortè, ... Vtrum autem limes hic à Tiberio structus ad ... vendos ... Germanos? an potius ... & via. ... ea etiam silua, dubites an Hesia ... nomine etiamnunc eo tractu manet, in ... Ducatu* Hessetwaldt. *Quæ vox non* abest, *quin à Deo* Heso *nomen habeat, quem Galli Germaniq;* Martem *colebant.*

186. LATERA CONCÆDIBUS MUNITUR.] *Alij,* munit: *ego*, munitus, *malè. muniendi hic mos à Germanis Gallisq;. Ammianus, lib.* XVI. Difficiles vias & suapte naturâ cliuosas concædibus clausere sollerter, arbonbus immensi roboris cæsis. *Vsus eâ voce & Cæsar. At Concisa vocare videtur P. Diaconus:* Factis etiam concisis, *inquit*, per deuia siluarum iter fuit super eos.

187. TEMPLUM QUOD TANFANÆ.] *Quis deus, quæ dea? Quidam* ἐτυμολογίζουσι *quasi esset;* Tanfang: *quod linguâ nostrâ principium rerum. At Britanni prisci, suâ linguâ Tan, ignem vocant.*

impetu perruptum hostem, redigunt in aperta, cæduntque: simul primi agminis A copiæ euasere siluas, castraque communiuere. Quietum inde iter. fidensque recentibus, ac priorum oblitus miles, in hibernis locatur. Nunciata ea, Tiberium lætitia curaque adfecere. gaudebat oppressam seditionem: sed quod largiendis pecuniis, & missione festinatâ fauorem militum quæsiuisset, bellicâ quoque Germanici gloriâ, angebatur. Retulit tamen ad Senatum de rebus gestis, multaque de virtute eius memorauit: magis in speciem verbis adornata, quàm vt penitus sentire crederetur. Paucioribus Drusum, & finem Illyrici motus laudauit; sed intentior, & fidâ oratione. cunctaque quæ Germanicus indulserat, seruauit etiam apud Pannonicos exercitus. Eodem anno, [188] Iulia supremum diem obiit, ob impudicitiam olim à patre Augusto Pandatariâ insulâ, mox opido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clausa. Fuerat in matrimonio Tiberij, florentibus Caio & Lucio Cæsaribus, spreueratque [189] vt imparem: nec alia tam intima Tiberio caussa, cur Rhodum abscederet. imperium adeptus, extorrem, infamem, & post interfectum postumum Agrippam, omnis spei egenam, inopiâ B ac tabe longâ peremit, obscuram fore necem [190] longinquitate exsilij ratus. Par caussa sæuitiæ in [191] Sempronium Gracchum, qui familiâ nobili, sollers ingenio, & prauè facundus, eamdem Iuliam in matrimonio M. Agrippæ temerauerat. nec is libidini finis. Traditam Tiberio, peruicax adulter contumaciâ & odiis in maritum accendebat. litteræque quas Iulia patri Augusto cum insectatione Tiberij scripsit, à Graccho compositæ credebantur. Igitur amotus Cercinam, Africi maris insulam, quatuordecim annis exsilium tolerauit. Tunc milites ad cædem missi, inuenêre in prominenti littoris nihil lætum opperientem. quorum aduentu breue tempus petiuit, vt suprema mandata vxori Alliariæ per litteras daret: ceruicemque percussoribus obtulit. constantiâ mortis, haut indignus Sempronio nomine; vitâ degenerauerat. quidam non Româ eos milites, sed [192] ab L. Asprenate proconsule Africæ missos tradidere, auctore Tiberio, qui famam cædis posse in Asprenatem verti, frustrà sperauerat. Idem annus nouas cærimonias accepit, addito [193] sodalium Augustalium sacerdotio, [194] vt quondam T. Tatius C retinendis Sabinorum sacris, sodales Titios instituerat. sorte ducti è primoribus ciuitatis

Tiberius audit Germanicum, & inuidet.

Iulia Augusti F. obit, alimentis subtractis.

Caditur & Gracchus adulter eius.

Sodales Augustales instituti.

188. IVLIA OB IMPVDICITIAM.] *Qui feminam hanc impudicitiæ arguant, multi testes. Seneca de Benef. lib.* VI. *cap.* XXXII. Augustus flagitia principalis domus in publicum emisit, admissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis comessationibus vrbem, forum ipsum ac rostra ex quibus pater legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, cotidianum ad Marsyam concursum, cùm ex adulterâ in quæstuariam versa ius omnis licentiæ sub ignoto adultero peteret. *Plinius*, Apud nos huius licentiæ exemplum non est aliud, quam filia D. Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam litteræ illius dei gemunt. *vel, vt clarissimus Torrentius emendat*, illius describunt. *etsi ego malim*, degemunt. *De hoc Marsyâ, præter ea quæ dixi Antiquis, Statius*,

Marsyaque timet manum ac *rudentem.

id est tribunal metuit & forum. Arnobius lib. II. Quia fornicem Lucilianum & Marsyam Pomponi obsignatum memoria continetis. *Vide Dionem lib.* LV.

* *Emendo, tridentem.*

189. VT IMPAREM.] *Taurum non ad illud iugum.*

190. LONGINQVITATE EXSILII RATVS.] *Id est, diuturnitate. Nam relegata Iulia anno* DCCXLVIII. *ex quo ad hunc dum anni ferè viginti.*

191. SEMPRONIVM GRACCHVM.] *Velleius lib. posteriore:* Quinctius Crispinus singularem nequitiam supercilio truci protegens, & App. Claudius & Sempronius Gracchus ac Scipio, aliique minoris nominis viriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet vxore violatâ, pœnas pependêre: cum Cæsaris filiam, & Neronis violassent coniugem. *Vidimus & nummos huius Gracchi*, TI. SEMPRONIVS. GRACCVS. IIII. VIR. Q. DESIG. *id est, quatuoruir, quæstor designatus. in parte alterâ*, DIVI. IVLII. F.

192. AB L. ASPRENATE.] *Credo cognomen esse gentis Noniæ. De Asprenatum claritudine & familiâ consulari Plinius lib.* XXX. *cap.* VII. *Suetonius in Aug. cap.* XLIII. D

193. SODALIVM AVGVSTALIVM SACERDOTIO.] *Idque exemplum placuit deinceps in omnibus Imperatoribus, qui facti Diui. Ita sodales Flauij, Hadrianales, Aeliani, Antonini, passim in historiâ memorati. Lapis priscus:*

NERONI CÆSARI. GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVGVS. PRON.
FLAM. AVGVSTALI. SODALI AVGVSTALI. Q. Q. NOVANIVS. Q. L. SÆVIVS.

194. VT QVONDAM T. TATIVS] *Pugnat aperto Marte secum Tacitus, lib.* II. *Historiarum: vbi vult sodales Titios (ita enim scribo, non Tatios, ex lapid. & libris) dictosque à prænomine Tatij institutos non retinendis sacris, sed memoriæ Tatij sacrandæ. Quæ caussa hoc quidem loco aptior erat, forte &* verior.

A tatis vnus & viginti. Tiberius, Drusúsque, & Claudius, & Germanicus adiiciuntur. Ludos Augustales, [195]tunc primùm * cœptos, turbauit discordia, ex certamine histrionum. [196] Indulserat ei ludicro Augustus,dum Mæcenati obtemperat effuso in amorem Bathylli. neque ipse abhorrebat talibus studiis, & ciuile rebatur misceri voluptatibus vulgi. alia Tiberio morum via: sed populum per tot annos molliter habitum,nondum audebat ad duriora vertere. Druso Cæsare, C.Norbano Coss.decernitur Germanico triumphus manente bello; quod quamquam in æstatem summâ ope parabat,initio veris & repentino in Chattos excursu,præcepit. nam spes incesserat dissidere hostem in Arminium ac Segestem, insignem vtrumque perfidiâ in nos,aut fide. Arminius,turbator Germaniæ : Segestes, parari rebellionem sæpè aliàs, & supremo conuiuio post quod in arma itum, aperuit: suasitque Varo, vt se, & Arminium, & ceteros proceres vinciret: nihil ausuram plebem principibus amotis , atque ipsi tempus fore quo crimina, & innoxios discerneret. sed Varus fato, & vi Arminij cecidit. Segestes quamB quam consensu gentis in bellum tractus, discors manebat, auctis priuatim odiis, quòd Arminius filiam eius alij pactam rapuerat. gener inuisus inimici soceri, quæque apud concordes vincula caritatis, incitamenta irarum apud infensos erant. Igitur Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum [197]cis Rhenum colentium, Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoq; castello super vestigia paterni præsidij [198] in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit, L. Apronio ad munitiones viarum & fluminum relicto. Nam, ratum illi cęlo, siccitate, & amnibus modicis inoffensum iter properauerat : imbresque & fluminum auctus regredienti metuebantur. sed Chattis adeò improuisus aduênit, vt quod imbecillum ętate ac sexu, statim captum, aut trucidatum sit: iuuentus [199] flumen Adranam nando tramiserit: Romanosque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis sagittisque pulsi, tentatis frustrà conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugissent, reliqui omissis pagis vicisque in siluas diC sperguntur. Cæsar incenso [200]Mattio(id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum:

Histrionia turba.
* cœpta
A. V. C. DCCLXIX.
Germanicus Cattos irrumpit.
Arminius.
Segestes.
Copia, diuisio, & itinera Germanici.
Cattos improuisus opprimit.
Mattium incendit.

uerior. Faces Augustales subdidere, quod sacerdotium vt Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. *Dionysius hanc rem non attigit, contentus dixisse, honestè sepultum Tatium, & quotannis ei publicas inferias factas.*

195. TVNC PRIMVM COEPTOS.] *Quomodo id verum? siquidem ludi Augustales iampridem instituti celebratique. Q. Aelio Tuberone, Paullo Fabio Coss. vt dixi suprà. Rescribe igitur*, tunc primùm cœpta. *idq; Tacito ipso auctore, infrà:* Theatri licentia proximo priore anno cœpta grauiùs tum erupit.

196. INDVLSERAT EI LVDICRO AVGVSTVS.] *Imò verò, quod censeo me primum aduertisse, Augu-*
D *stum id ludicrum inuênit. Suidas:* ὄρχησις παντιμος. ταύτην ὁ Αὔγουστος Καῖσαρ ἐφεῦρε, Πυλάδου καὶ Βαχχύλδου πρώτων αὐτὴν μετελθόντων. *Emenda,* ὄρχησις, παντόμιμος. *Et verè Suidas. Ante Augustum sanè liberáque rep. Pantomimorum nullum vestigium. Zosimus lib. 1. inter caussas labefactati imperij non vanè refert, quòd* Octauiani temporibus pantomimorum saltatio priùs incognita in vsu esse cœperit, Pylade ac Bathyllo primis eius auctoribus. *Quod Suidas notat, in* Αθηνοδώρος: *caue ad Tiberij tempora referas; sed Augusti.* κατὰ δὲ τοὺς καιροὺς ἐκείνους καὶ ἡ παντόμιμος ὄρχησις εἰσήχθη, οὔπω πρότερον οὖσα. *Emenda etiam suprà in Suidà,* Βαθύλλου. *Duo Pantomimi siue histriones (vulgò enim in historiâ, vt hic Tacito, miscentur eæ voces) eximij, Pylades & Bathyllus. Posterior, ignis & delicium Mæcenatis. Dionem non capiunt vulgò, qui hunc amorem honestè tetigit, lib.* LIIII. ὅθενπερ πάνυ σοφῶς ὁ Πυλάδης ἐπιτιμώμενος ὑπ' αὐτοῦ (Αὐγούστου) ἐπεὶ Βαθύλλῳ ὁμοτέχνῳ τέ οἱ ὄντι καὶ τῷ Μαικήνᾳ προσήκοντι διεστασίαζεν, *&c. vbi tamen intellegi etiam potest, hunc* * *Bathyllum seruum Mæcenatis fuisse. Seneca pater,* Recitabat rescriptum Labieni pro Bathyllo Mæcenate (*corrige,* Mæcenatis) in quo suspicietis adolescentis animum , illos dentes ad mordendum prouocantis. *Corruptum id nomen, apud eumdem Senecam, Præfat. lib.* III. Si Thrax essem, Fusius essem: Si Pantomimus essem, Pantillus essem: sieques, Melison. *Lege,* Bathyllus essem.

* Alexandrinus fuisse videtur, ex Athenęo lib. 1.

197. CIS RHENVM COLENTIVM.] *Vt erant Vangiones, Triboci, Nemetes, Treueri, Neruij. sed & pars aliqua Batauorum.*

198. IN MONTE TAVNO.] *Alij,* Tauro *scribunt. Vbi is, mecum alij ignorant.*

199. FLVMEN ADRANAM.] *Quod Iunius noster* Ederam *accipit in Hassis: qui Fuldam amnem illabitur.*

200. MATTIO.] *Ματτιακὸν Germaniæ vrbs est Ptolomæo. Marspurgum Hassiæ esse, non abhorret à vero. Adfirmare enim hæc talia, in tantâ mutatione temporum, stultum: & tamen suauis hodie ingeniorum lusus. Ab hoc autem Mattio, Mattiacos nostros quidni deducam? Vt non solùm contermini iam & socij, sed etiam consanguinei sint Batauorum.*

num: non auso hoste terga abeuntium lacessere, quod illi moris, quoties astu magis, A
quàm per formidinem cessit. Fuerat animus Cheruscis iuuare Chattos, sed exterruit
Cæcina huc illuc ferens arma: & Marsos congredi ausos, prospero prælio cohibuit. Ne-

Legati à Segeste, auxilium petunt.

que multò pòst legati à Segeste venerunt, auxilium orantes aduersus vim popularium, à
quîs circumsidebatur; validiore apud eos Arminio, quando bellum suadebat. Nam
barbaris, quanto quis audaciâ promptus, tanto magis fidus, [201] rebus commotis potior
habetur. Addiderat Segestes legatis filium, [202] nomine Segimundum. sed iuuenis con-
scientiâ cunctabatur. quippe anno quo Germaniæ desciuere, sacerdos [203] apud Aram
Vbiorum creatus ruperat vittas, profugus ad rebelles. Adductus tamen in spem cle-
mentiæ Romanæ, pertulit patris mandata, benigneq; exceptus, cum præsidio Gallicam

Tulit ipse Germanicus.

in ripam missus est. Germanico pretium fuit, conuertere agmen: pugnatumque in ob-
sidentis, & ereptus Segestes magnâ cum propinquorum & clientium manu. Inerant

Vxor Arminij capta.

feminæ nobiles, inter quas vxor Arminij, eademque filia Segestis, mariti magis quàm
parentis animo, neque victa in lacrymas, neque voce supplex, [204] compressis intra sinum B
manibus grauidum vterum intuens. Ferebantur & spolia Varianæ cladis, plerisque eo-
rum qui tum in deditionem veniebant prædę data. Simul Segestes ipse ingens visu, &

Segestis oratio, quidquid vetat, fermulis.

memoriâ bonę societatis impauidus. verba eius in hunc modum fuere. *Non hic mihi
primus erga populum Rom. fidei & constantiæ dies. ex quo à diuo Augusto ciuitate donatus sum,
amicos inimicosque ex vestris vtilitatibus delegi: neque odio patriæ, (quippe proditores, etiam
iis quos anteponunt, inuisi sunt) verùm quia Romanis Germanisque idem conducere: & pa-
cem, quàm bellum probabam. Ergo raptorem filiæ meæ, violatorem fœderis vestri Arminium,
apud Varum, qui tum exercitui præsidebat, reum feci. dilatus segnitiâ ducis, quia parum præ-
sidij in legibus erat, vt me & Arminium, & conscios vinciret, flagitaui. Testis illa nox, mihi vti-
nam potiùs nouissima! quæ secuta sunt, defleri magis, quàm defendi possunt. ceterùm & inieci
catenas Arminio, & à factione eius iniectas perpessus sum. Atque vbi primùm tui copia, ve-
tera nouis, & quieta turbidis antehabeo; neque ob præmium, sed vt me perfidiâ exsoluam: si-
mul genti Germanorum idoneus conciliator, si pœnitentiam quàm perniciem maluerit. Pro iu-* C
uentâ & errore filij veniam precor. filiam necessitate huc adductam, fateor: tuum erit consul-

Ipse & comites benignè habiti.

tare, [205] *vtrùm præualeat, quòd ex Arminio concepit, an quòd ex me genita est.* Cęsar, clemen-
ti responso, liberis propinquisque eius incolumitatem, ipsi sedem [206] veterem in pro-
uinciâ pollicetur. Exercitum reduxit, nomenque Imperatoris auctore Tiberio accepit.

Filius Arminij Rauennæ educatur.

Arminij vxor, virilis sexus stirpem edidit: educatus Rauennę [207] puer, quo mox ludi-
brio conflictatus sit, in tempore memorabo. Fama dediti benigneque excepti Segestis
vulga-

201. REBVS COMMOTIS.] *Imò scribo,* rebusque motis. *ex sententiâ, & Taciti exemplo, lib.* XIIII. Deesse tantum defuisse, qui rebus motis facilè reperiretur.

† De quâ & de eius sacerdote, Epitoma Liuij CXXXVII.

202. NOMINE * SEGIMVNDVM.] *Horum & plurium ducum mentio apud Strabonem, lib.* VII. ἔτισαν δὲ δίκας ἅπαντες, καὶ παρέσχον τῷ νεωτέρῳ Γερμανικῷ λαμπρότατον θρίαμβον, ἐν ᾧ ἐθριαμβεύθη τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν σώματα καὶ γυναικῶν, Σεμιγοῦντός τε καὶ Σεγέστου υἱὸς, (*corrige* Σεγιμοῦντός τε Σεγέστου υἱὸς, *copulâ item deletâ*) Χηρούσκων ἡγεμὼν, καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ, γυνὴ δ' Ἀρμενίου τοῦ πολεμαρχήσαντος ἐν τοῖς Χηρούσκοις ἐν τῇ πρὸς Οὔαρον παρασπονδήσει: Pœnas dederunt omnes, & triumphum pulcherrimum Germanico Cæsari, in quo ducta illustrium captiuorum captiuarumque corpora, vt Segimuntus Segestis filius, Cheruscorum dux, eiusque soror, vxor Armenij, qui bello præfuerat apud Cheruscos in expeditione contra Varum.

* Hodie Sigismundus.

203. APVD ARAM VBIORVM.] *Frequens huius aræ mentio. Vidi qui vellet * Bonnam nunc esse. ego vereor vt propiùs abfuerit ab opido Vbiorum. Quid-quid hodie sit, puto originem ei loco à veneratione Augusti, cui nouo caliti ara illîc, receptâ adulatione, exstructa, vti † ara Lugduni: & ad eam sacerdotes ex primoribus gentis. inter quos hic Segimundus.*

* Vide Epist. Iac. Campij, in Nouo-Ant. Modij.

204. COMPRESSIS INTRA.] *Qui habitus etiamnũc Germanicis matronis (videre videor) per modestiam & decorum assumptus.* D

205. VTRVM PRÆVALEAT.] *Vter plus iuris in eam habeat, & vtri parêre magis debeat, patri an marito mox patri.*

206. VETEREM IN PROVINCIA.] *Nescio an verius,* vetere in prouinciâ. *id enim ad securitatem Segestis, ne sedem acciperet in prouinciâ nouâ obnoxiâ hosti. Per veterem autem prouinciam, ceperim Galliam. infrà,* Coleret Segestes victam ripam, redderet filio sacerdotium. *Tamen fieri potest vt sedem iam ante defectionem in Galliâ habuerit: atque ita,* veterem. *An* vberem *placet? an aliud è veteri scripto elicis, qui habet,* vetera?

207. PVER QVO MOX LVDIBRIO.] *Apud alios nihil repperi. Tacitus hæc narrauerit, in rebus Caij aut Claudij, libris qui perierunt.*

208. NVM-

A vulgata, vt quibusque bellum inuitis aut cupientibus erat, spe vel dolore accipitur. Arminium, super insitam violentiam, rapta vxor, subiectus seruitio vxoris vterus, vecordem agebant: volitabatque per Cheruscos, arma in Segestem, arma in Cæsarem poscens. neque probris temperabat. *Egregium patrem, magnum imperatorem, fortem exercitum, quorum tot manus vnam mulierculam auexerint! sibi tres legiones, totidem legatos procubuisse. Non enim se proditione, neque aduersus feminas grauidas, sed palàm aduersus armatos bellum tractare. cerni adhuc Germanorum in lucis signa Romana, quæ diis patriis suspenderit. coleret Segestes victam ripam; redderet filio sacerdotium: hominem Germanos* [208] *numquam satis excusaturos, quòd inter Albim & Rhenum virgas, & secures, & togam viderint. Aliis gentibus,* [209] *ignorantiâ imperij Romani, inexperta esse supplicia, nescia tributa: quæ quando exuerint, irritusque discesserit ille inter numina dicatus Augustus, ille delectus Tiberius; ne imperitum adolescentulum, ne seditiosum exercitum pauescerent. Si patriam, parentes, antiqua mallent, quàm dominos, & colonias nouas; Arminium potiùs gloriæ ac libertatis, quàm*

Cuius pater armis & ultionem parat.

Inuectio eius in Segestem & Romanos.

B *Segestem flagitiosæ seruitutis ducem sequerentur.* Conciti per hæc, non modò Cherusci, sed conterminæ gentes: tractúsque in partis Inguiomerus Arminij patruus, veteri apud Romanos auctoritate. vnde maior Cæsari metus: & ne bellum mole vnâ ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. [210] Equitem Pædo præfectus, finibus Frisiorum ducit. ipse impositas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: simulque pedes, eques, classis, apud prædictum amnem conuenêre. Chauci cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros sua vrenteis, expeditâ cum manu L. Stertinius, missu Germanici fudit, interque cædem & prædam, reperit vndeuicesimæ legionis aquilam, cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haut procul [211] Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem inuadit soluendi suprema militibus, ducique; permoto ad miserationem omni qui aderat exercitu,

Cherusci & finitimi, tracti in Romanos.

Etiam Inguiomerus.

Copia Romana ad Amisiam.

Bructeri fusi.

Ventum ad Teutoburgiensem saltum:

C ob propinquos, amicos, denique ob casus bellorum & sortem hominum. præmisso Cæcinâ, vt occulta saltuum scrutaretur, pontésque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret, incedunt mæstos locos, visúque ac memoriâ deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, [212] trium legionum manus ostentabant: dein [213] semiruto vallo, humili fossâ, accisæ iam reliquiæ consedisse intellegebantur. Medio campi albentia ossa, vt fugerant, vt restiterant, disiecta vel aggerata. adiacebant fragmina telorum, equorúmque artus, simul truncis arborum antefixa ora: lucis propinquis barbaræ aræ, apud quas tribunos, ac primorum ordinum centuriones mactauerant. & cladis eius superstites pugnam aut vincula elapsi, referebant, hîc cecidisse legatos, illîc raptas aquilas; primum vbi vulnus Varo adactum; vbi infelici dextrâ, & suo ictu mortem inuenerit: quo tribunali concionatus Arminius: quot patibula captiuis, [214] quæ scrobes: vtque signis & aquilis per superbiam inluserit. Igitur Romanus

Vbi infelix Vari pugna.

Facies eius calamitatis.

D 208. NVMQVAM SATIS EXCVSATVROS.] *Fortè*, accusaturos. *& statim*, ignorantiam imperij Rom.

209. IGNORANTIA IMPERII ROM.] *Quasi dicat, longinquiores gentes tutæ sunt à superbiâ & imperio Romano, ipso situ, & Romanos nec norunt: nos in limite, virtute nos liberauimus, & porrò liberemus.*

210. EQVITEM PEDO.] *Credo Albinouanus Pedo, cuius fragmentum exstat de nauigatione Oceani. Est tamen & alius Pedo Pompeius vir illustris, quem nominat Seneca in Ludo de morte Claudij.*

211. TEVTOBVRGIENSI SALTV.] *Nomen etiamnum retinet inclytus Romanâ clade saltus,* Teuteberg: *& victoriæ cognomine insignis campus,* Winfeldt, *ad opidulum Hornam, in Westfaliâ.*

212. TRIVM LEGIONVM MANVS.] *Quo argumento ex principiis colligebatur manus trium legionum? Quia quotiens plures legiones vnis castris, principia sua cuique legioni descripta: in quibus aquila & signa. Item, Principia maiora. Vide Milit. Rom. lib. V.*

213. SEMIRVTO VALLO.] *Videtur bina castra designare. vna ante cladem, iusta, magna: altera in clade, quæ secundo die in monte quodam fecisse eos Dio tradit; at tertio, occidione occisos. Hæc secunda igitur describere mihi nunc videtur, semiperfecta, & vbi reliquiæ se collegerint.*

214. QVÆ SCROBES.] *Obseruo scrobium mentionem aliquotiens in suppliciis. siue quia soliti puniendum in scrobe collocare, quò securius ferirent: siue, quia deposituri in eâ * cadauer. Vix enim est, vt eiusmo-*

* Tale aliquid è Suetonij Nerone, cap. XLIX.

Reliquiæ lectæ & humatæ. manus qui aderat exercitus, sextum post cladis annum, trium legionum ossa, nullo nos- A
scente alienas reliquias an suorum humo tegeret, omnes vt coniunctos, vt consangui-
Ipso Cæsare ad pietatem eam præeunte. neos, auctâ in hostem irâ, mæsti simul & infensi condebant. Primum extruendo tu-
mulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos, & præsentibus doloris
socius. Quod Tiberio haut probatum. seu cuncta Germanici in deterius trahenti; si-
ue exercitum imagine cæsorum insepultorumque, tardatum ad prœlia, & formidolo-
siorem hostium credebat. neque imperatorem auguratu & [215] vetustissimis cerimoniis
Inde pugna cum Arminio: præditum, [216] adtrectare feralia debuisse. Sed Germanicus cedentem in auia Arminium
secutus, vbi primùm copia fuit, euehi equites, campúmque quem hostis insederat, eripi
iubet. Arminius colligi suos, & propinquare siluis monitos, vertit repentè: mox si-
Nec Romanis satis prospera. gnum prorumpendi dedit iis, quos per saltus occultauerat. Tunc nouâ acie turbatus
eques, missæque subsidiariæ cohortes, & fugientium agmine impulsæ, auxerant con-
sternationem: trudebanturque in paludem gnaram vincentibus, iniquam nesciis, ni
Cæsar productas legiones instruxisset. inde hostibus terror, fiducia militi: & manibus B
æquis abscessum. Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe vt aduexerat, re-
portat. Pars equitum, litore Oceani, petere Rhenum iussa. Cæcina qui suum militem
ducebat, monitus, quamquam notis itineribus regrederetur, Pontes longos quàm ma-
turrimè superare. [217] Angustus is trames, vastas inter paludes, & [218] quondam à L. Do-
mitio aggeratus: cetera limosa, tenacia graui cœno, aut riuis incerta erant: circùm siluę
paulla-

eiusmodi damnati, combusti fuerint, aut iusta eis facta. Tacitus lib. XV. Pœna Flauij Veianio nigro Tribuno mandatur. Is proximo in agro scrobem effodi iussit: quem Flauius vt humilem & angustum increpans, Ne hoc quidem, inquit, ex disciplinâ. *Philo Iudaeus,* εἰς Φλάκκον: *apparatum supplicij eius describens:* οἱ δὲ ἀθρόοι διώκοντες καταλαμβάνουσι, καὶ οἱ μὲν εὐθὺς ὤρυττον βόθρον, οἱ δὲ πρὸς βίαν εἷλκον ἀφηνιάζοντα καὶ κεκραγότα: Illi (milites) vno spiritu persequentes eum comprehendunt: & pars statim foueam fodiunt, pars per vim clamantem reluctantemque trahunt.

ADD. DE *Scrobe, verissimè notasse me censeo, iacta in eam corpora damnatorum. Id, qui tunc mores, pro ignominiâ. nec enim terrâ corpora condebant, sed igne absumebant. Iuuat in arcano ritu Polybius, de Carthaginiensibus supplicio affectis:* κολοβώσαντες δὲ καὶ συντρίψαντες τὰ σκέλη, ἔτι ζῶντας ἔρριψαν εἴς τινα τάφρον: Admutilantes eos & crura frangentes, etiam viuos adhuc proiecerunt in quamdam scrobem. *lib.* I.

215. VETVSTISSIMIS CERIMONIIS.] *Quæ adhærent Auguratui, nec violanda erant. Exstat inscriptio Romæ, sed mutila: in quâ* Germanicus Cæsar *scribitur,* Ti. Augusti F. Diui Augusti N. Diui Iulij PRO. N. AVGVR. FLAMEN. AVG. *Infrà etiam, lib.* II. Nequis augur aut flamen in locum Germanici, nisi gentis Iuliæ, crearetur.

216. ADTRECTARE FERALIA.] *Non augures solùm, sed Pontifices, &, opinor, omnes sacerdotes arcebantur à funestis. Apparet ex facto Augusti & Tiberij, qui velo interposito, mortuos laudarunt. Item ex Plutarcho, in Sullâ. qui scribit,* Metellam vxorem eius obiisse: *addit,* καὶ τῶν ἱερέων τὸν Σύλλαν οὐκ ἐώντων αὐτῇ προσελθεῖν, οὐδὲ τὴν οἰκίαν τῷ κήδει μιανθῆναι, γραψάμενος διάλυσιν τοῦ γάμου ὁ Σύλλας, ἔτι ζῶσαν ἐκέλευσεν εἰς ἑτέραν οἰκίαν μετακομισθῆναι: Cùm Pontifices non sinerent Sullam ad eam visere, neque domum eius funere pollui; Sullam scripsisse libellum diuortij, eamque adhuc viuam in aliam domum iussisse transferri. *Notabilis ritus, aut cerimonia: & credo pluries aut sollenniter vsurpatam. Sulla autem inter sacerdotes: neque scio an & Augures. certè lituus comparet in quibusdam eius nummis. Sed de offensâ Tiberij, credo & occultam caussam Tiberio fuisse; quòd hoc factum nimis populare, & conciliando militi videbatur. Quâ consimili Philippus Macedonum rex, cui bellum cum Romanis fuit, alienus ab Antiocho rege Syriæ factus. qui Macedonas cæsos ad Cynoscephalas sepelierat: humaniter, sed quasi cum tacitâ Philippi redargutione. Vide Appianum in Syriaco.* C

217. ANGVSTVS IS TRAMES.] *Vbi is hodie? & an est? ex Taciti totâ descriptione (considera serio) inducor illum esse, qui hodieq. exstat & vsui est, inter paludes aut vligines, haud procul Amisiâ flumine, inter* Lingam, VVeddam, *&* Cocuordam. *Aliquot milliariû spatium occupât: itq. per medias solus hic limes, manu factus, arenis magno opere congestis, & palis trabibusq. ad marginãdum defixis. Extrema palorum æuo detrita sunt, sed sub terrâ vel aquis reperiuntur: & Batauí nunc tam opportuno loco vsi, quà aditus in Frisiam datur, valido propugnaculo, in ipso limite illo, muniuerunt. Vocant* Bretaniæ vligines (Bretansche-heyde) *nostrû linguâ: & discis iam, vbi & vnde* Britannica herba *reperta aut dicta, Plinio frustrà inquisitum. Est ab istâ* Britanniâ, *siue magis* Bretanniâ: *& tu, sodes, Plinium vide, in Frisiis herbam hanc mirè celebrantem, libro* XXV. *cap.* III. *Porrò isti Limites siue Aggeres,* Kaij *etiam Latinis olim dicti: quæ vox & Batauis manet.* D

218. QVONDAM A L. DOMITIO.] *Neronis principis auo. Tacitus, libro* IIII. Pòst exercitu flumen Albim transgressus est, longiùs penetratâ Germaniâ quàm quisquam priorum. easque ob res insignia triumphi adeptus est. *Sueton. Nerone, cap.* IIII. Non minùs aurigandi arte in adolescentiâ clarus, quàm deinde triumphalibus ornamentis ex Germanico bello. *In alium sanè Domitium ista non cadunt.*

219. QVA-

B [illegible]es. quantum Arminius impleuit, compendiis [illegible], [illegible] cinis at [illegible] militem cùm ant[illegible] Cæcinę subitò [illegible] tustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, [illegible] opus, & alij prœlium incęperent. Barbari perfringere stationes, [illegible] lacessere, circumgrediuntur, occursant. [illegible] operantium bel[illegible]or, & cuncta pariter Romanis aduersa. locus vligine profunda, idem [illegible] instabilis, procedentibus lubricus, corpora grauia loricis, neque librare pila [illegible] vndâ poterant. Contra Cheruscis sueta apud paludes prœlia, procera membra, [illegible] ad vulnera facienda, quamuis procul. nox demum inclinantis tum le[illegible] pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumtâ [illegible] aquarum circumsurgentibus iugis oriæ, vertere in subiecta. mersaq; [illegible], [illegible] quod effectum operis, duplicatus militi labor. [219] Quadra[illegible] [illegible] iam Cæcina parendi, aut imperitandi habebat: secundarum ambiguarum[illegible] [illegible]um sciens, eóque interritus. Igitur futura voluens, non aliud reppetit, quam vt [illegible] is coërceret, donec saucij, quantúmque grauioris agminis, anteirent. nam [illegible]o montium & paludum, porrigebatur planicie, quæ tenuem aciem pateretur. De[illegible] [illegible]nes, quinta dextro lateri, * vndeuicesima in læuum, primani ducendum ad [illegible], vicesimanus aduersum secuturos. Nox per diuersa inquies, cum barbari festis [illegible]ul[illegible], læto cantu, aut truci sonore subiecta vallium ac resultantis saltus complerent: apud Romanos inualidi ignes, [221] interruptæ voces, atque ipsi passim adiacerent val[illegible], [illegible]erent tentoriis, insomnes magis quàm peruigiles. ducemque terruit dira quies. [illegible] Quinctilium Varum sanguine oblitum, & paludibus emersum, c[illegible] & au[illegible] [illegible] est, velut vocantem, non tamen obsecutus, & manum intendentis [illegible]. [illegible] luce missæ in latera legiones, metu, an contumaciâ, locum deseruêre: capto [illegible]e campo, humentia vltrà. Neque tamen Arminius, quamquam libero incursu, [illegible]ro[illegible]pit: sed vt hæsere cœno fossisque impedimenta, turbati circum milites, in-
C [illegible]s [illegible]or[illegible] ordo, vtque tali in tempore sibi quisque properus, & lentæ aduersum [illegible], irrumpere Germanos iubet, clamitans, *En Varus, & eodem iterùm fato victæ [illegible]iones.* Simul hæc: & cum dilectis scindit agmen, equisque maximè vulnera ingerit. illi sanguine suo, & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disiicere obuios, proterere iacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque aduersùm ferri ingruentia tela, ne[illegible] [illegible] potcrant. Cæcina dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus c[illegible]bat[illegible], ni prima legio sese opposuisset. iuuit hostium auiditas, omi[illegible]â cæde, prædam [illegible]: enisæque legiones, vesperascente die, in aperta & solida. neque i[illegible] [illegible] finis. struendum vallum, petendus agger: amissa magnâ ex parte, per quæ

Germani in reditu Arminius aggreditur.

Tentamen sumunt.

Cæcina tamen vetus dux aduersa tolerat:

Et ratione obuiam it.

* *vna &*

Sed miles consternatur.

Ipsi etiam diuinæ manum præsagium.

Victi & cæsi penè Romani.

Et capere ipse dux.

219. QVADRAGESIMVM ID STIPENDIVM.] *E[illegible] o[illegible] m[illegible]le, de quo l. b. III.* Inter quæ Seuerus [illegible]t, ne quem magistratum cui pro[illegible]
D [illegible]cia[illegible]uenit[illegible]t, [illegible]ur co[illegible]. multum antè [illegible]rdem sibi coniugem, & sex partus en[illegible] quæ in publicum statueret, domi [illegible], [illegible] Italiam, quamquam ipse [illegible] p[illegible]as quadraginta stipendia expleu[illegible].

220. I[illegible]ALI[illegible] I[illegible].] *Similis prorsus descriptio [illegible] n de[illegible] ne pars;* περὶ Κυρου [illegible] ἀθύμως ἔχοντες, [illegible] ἐκοιμήσαντο, [illegible] [illegible] ὅπλα πολλοὶ οὐκ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ἐνόμι[illegible] [illegible]ione mesti & desperan[illegible] [illegible] [illegible]pserunt, pauci [illegible]unt, ad[illegible] non [illegible]ulti ea nocte ibant. Iacuit quisque vbi casus eum posuit, cùm dormire non possent, tristitiâ & desiderio patriæ, parentum, vxorum, liberorum: quos videre vltrà spes non erat. *Porrò de Castrorum his [illegible]gnibus, in Militiâ nobis scriptum.*

221. INTERRVPTÆ VOCES.] *Quæ, aut quorum? Vigilum. Ita capiendi auctor [illegible] Tacitus V. Hist.* Vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam iussi silere, ne quietem eius turbarent. Ita intermisso signo & vocibus, se quoque in somnum lapsos. *Duo igitur sollennia Romanis vigilibus, Signum & Voces. Signum, capio Buccinam: Voces, istas quas interposuisse videntur munere suo functi, ad vigiles alios excitandos. Colligo ex Ambrosio Hexam. lib. V. cap. XV. vbi militari more de vigiliis gruum:* Ceteris quiescentibus, aliæ circumeunt. pòst vbi vigiliarum tempus fuerit impletum perfuncta munere in somnum se præmisso clangore componit vt excitet dormientem, cui vicem muneris traditura est.

quæ [222] egeritur humus, aut exciditur cespes. non tentoria manipulis, non fomenta sauciis. infectos cœno aut cruore cibos diuidentes funestas tenebras, & tot hominum millibus vnum iam reliquum diem lamentabantur. Forte equus abruptis vinculis vagus, & clamore territus, quosdam occurrentium obturbauit. tanta inde consternatio irrupisse Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas; quarum [223] Decumana maximè petebatur, auersa hosti, & fugientibus tutior. Cæcina, comperto vanam esse formidinem, cùm tamen neque auctoritate, neque precibus, ne manu quidem obsistere, aut retinere militem quiret, [224] proiectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus legati eundum erat, clausit viam. simul tribuni & centuriones falsum pauorem docuerunt. Tunc contractos in principia, iussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. *Vnam in armis salutem, sed ea consilio temperanda: manendumque intra vallum, donec expugnandi hostes spe, propiùs succederent: mox vndique erumpendum. illâ eruptione ad Rhenum perueniri. quòd si fugerent, pluris siluas, profundas magis paludes, sæuitiam hostium superesse: at victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ [225] in castris honesta, memorat*: reticuit de aduersis. Equos dehinc, [226] orsus à suis, legatorum tribunorumque, nullâ ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit: vt hi, mox pedes, in hostem inuaderent. Haut minùs inquies Germanus, spe, cupidine, & diuersis ducum sententiis agebat: Arminio, sinerent egredi, egressosque rursum per humida & impedita circumuenirent, suadente: atrociora Inguiomero, & læta barbaris, vt vallum armis ambirent. promtam expugnationem, plures captiuos, incorruptam prædam fore. Igitur ortâ die, proruunt fossas, [227] iniiciunt crates, summa valli prensant, raro super milite, & quasi ob metum defixo. Postquam hæsere munimentis, datur cohortibus signum, cornuáq; ac tubæ concinuere. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hîc siluas, nec paludes, sed æquis locis æquos deos. Hosti, facile excidium, & paucos & semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quantò inopina, tantò maiora offunduntur: cadebantque, vt rebus secundis auidi, ità aduersis incauti. Arminius integer, Inguiomerus post graue vulnus, pugnam deseruêre: vulgus trucidatum est, donec ira & dies permansit. nocte demum reuersæ legiones, quamuis plus vulnerum, eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuêre. Peruaserat interim circumuenti exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peti. ac ni Agrippina [228] impositum Rheno pontem solui prohibuisset, erant qui id flagitium formidine auderent. sed femina ingens animi, munia ducis per eos dies induit, militibusque vt quis inops, aut saucius, vestem [229] & fomenta dilargita est. Tradit C. Plinius, Germanicorum bellorum scriptor, stetisse apud principium pontis, laudes & grates reuersis legionibus habentem. Id Tiberij animum altiùs penetrauit. *Non enim simplices eas curas, nec aduersus externos militem quæri. nihil relictum impe-*

Nocturnus pauor apud exteriorem. Quorà fugâ dux agressus. Consilium eius probum. Quod successit. Et hostes cupidine victoriæ, victoriam amiserunt. Agrippina in his casibus virilis animum. Qui Tiberium offendit.

A B C

222. EGERITVR HVMVS.] *Corbulæ & sportæ.*

223. DECVMANA MAXIME.] *Ea opposita Prætoria ex aduerso, & plurimùm remota ab hoste erat, & ab eo ibat. Vide Militiam nostram libro* V.

224. CÆCINA PROIECTVS.] *Habes idem prorsus factum in Plutarchi Pompeio, sub initium. Vide.*

225. IN CASTRIS HONESTA.] *Olim aut nuper in militiâ feliciter abs iis gesta.*

226. ORSVS A SVIS.] *Ferri potest intelligi, quòd plures suos equos distribuerit: præcipuum tamen, à suo. Vt Commentario Cæsaris primo:* Cæsar primùm suo, deinde omnium e conspectu remotis equis. *Statim etiam,* Hostis facile excidium. *sententia desiderat, non,* Hosti, *quod inoleuit.*

227. INIICIVNT CRATES.] *Duplex hic ratio transeundi fossas, vt aut prorutâ à labris terrâ complerent; aut cratibus iniectis, velut ponte transirent. Vtramque tangit. neque enim Turnebo assentiar legenti,* orta die proruunt. fossis iniiciunt crates *De cratibus, etiam Galli apud Cæsarem vsurpant, lib.* VII. Proximam fossam cratibus integunt, atque aggere explent. *Vbi etiam de Aggere. quem & Romani huic rei vsurpabãt, è fascibus, scilicet & leui materie.*

228. IMPOSITVM RHENO PONTEM.] *Quâ parte Rheni iste pons? Ne trahant ad se Agrippinenses: falluntur. apud* Treueros fuit. Nam Agrippina discedens à marito, tunc tumultuari, in Treueros yt, vt suprà libro primo ipse inquit, mansit. Pons ergo ipse in loco. Strabo lib.* IV. μετὰ δὲ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριβόκχους παροικοῦσι τὸν Ῥῆνον Τρηούηροι, καθ' οὓς πεποίηται τὸ ζεῦγμα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νυνὶ τῶν στρατηγούντων τὸν Γερμανικὸν πόλεμον.

* Tamen & alij duo Rheni pontes, Bonnæ & Gelduba ex Floro.

229. ET FOMENTA.] *Nempe vulneribus. Solent enim hoc Imperatores conciliandis militibus: fecit & Traianus. Vide Suidam, in λαμπαδίον, & meum Plinij Panegyricum.*

D

[illegible] *[illegible] pulos interuisat, signa adeat, largitionem [illegible] tamquam pa-[illegible] duci ge[illegible]ali habitu [illegible]rcumferat, Cæsaremque Caligulam a[illegible]ell[illegible] velit. [illegible] exerci[illegible]us Agrippinam, quam legatos, quàm duces: compre[illegible]am a muliere [illegible] prin[illegible]us ob[illegible]cre non quiuerit.* Accendebat hæc onerabat[illegible] Seia-[illegible] r[illegible]), odia in lon[illegible]um ia[illegible]s, [illegible] recon[illegible]eret [illegible] pro-[illegible] l[illegible]ionum, q[illegible]as naui[illegible] ve[illegible] secun[illegible] & qua[illegible]decimani [illegible] tri[illegible] Vi[illegible]lio d[illegible]das tra[illegible] q[illegible]o l[illegible] c[illegible]so [illegible]na-[illegible]r. Vitelli[illegible] p[illegible] h[illegible], [illegible] od[illegible] ad[illegible]e [illegible]uit mox impul[illegible] a[illegible]on[illegible] sidere æquinoctij, q[illegible] xi-[illegible]u, [illegible]pi a[illegible]que agmen: & [illegible]plebantur terræ. [illegible] eadem fre[illegible] co-[illegible] neque d[illegible]ni pote[illegible]ant in[illegible] a solidis, b[illegible] a profun[illegible]is. Ster-[illegible], hauriuntur gurgi[illegible]us [illegible]menta, sarcinæ, c[illegible]pora exa[illegible]a, in[illegible]-[illegible] per [illegible] in[illegible] modo pecto[illegible], modò ore [illegible] ex-[illegible] of[illegible]bri[illegible] solo dis[illegible] aut o[illegible]ruri. non vox, & [illegible] i h[illegible]at[illegible]s iuua-[illegible] vndâ. nil [illegible]renuus ab ignauo, [illegible] sapiens à prud[illegible]ti, cons[illegible]ia à casu [illegible] pari violentia inuoluebantur. Tandem Vitellius in editiora enisus, eo-[illegible] pernoctauere sine vtensi[illegible]bus, sine igni; ma[illegible]na pars nu[illegible]o aut [illegible] haut [illegible]minùs miserabiles, quàm [illegible]os hostis ci[illegible]det. quippe illis [illegible] v[illegible]is inglori[illegible] exitium. [illegible] red[illegible] [234] penetratum-[illegible] Visur[illegible]in, [illegible] Cæsar classe contenderat. Im[illegible]o[illegible] deinde legiones, va-[illegible] mersas: nec fides salutis, antequam Cæsarem exercitumque reducem [illegible]s ad accipiendum in deditionem Segimerum fratrem Segestis [illegible] filium eius in ciuitatem Vbiorum pe[illegible]duxerat. data [illegible]que [illegible] e[illegible]o, cunctatiùs filio, quia Quinctilij Vari co[illegible] inlusisse dic[illegible]bantur. [illegible] exercitus damna certauere Galliæ, Hispaniæ, Italiæ: quod cui-[illegible]m, arma, equos, aurum offerentes. quorum laudato studio Germanicus, [illegible] & equis ad bellum sumtis, propria pecunia militem iuuit. Vtque cladis [illegible] c[illegible]ate leniret, c[illegible]mire saucios; facta singulorum extollere: vul-[illegible] spe, ali[illegible] glori[illegible] cunctos alloquio & curâ, sibique & prœlio fir-[illegible] halia insignia A. Cæcinę, L. Apronio, C. Silio, ob res [illegible]s. Nomen patris patriæ Tiberius à populo sępiùs ingestum, re-[illegible] in acta sua iurari, quamquam censente senatu, permisit [illegible] cuncta [illegible]ta, quantoque plus adeptus foret, tanto se magis in lubrico dictans.

Sed emerse- runt ad alta.

Segimerus in deditionem acceptus, cum filio.

Tiberij simulata modestia.

Periculum a legione qua litore vadunt.

Effusione in planu Oceani.

[illegible] ERET.] *Est hoc in colo[illegible] Fri[illegible]orum. vt mare longi[illegible] tinè à [illegible] in [illegible] naue destituat. Ipsi nauiga-[illegible] expe[illegible]imus.*

[illegible] OCTI.] *Idem Cæsar sen-[illegible]e B[illegible], in Commenta-[illegible] on[illegible] horrentem ab vsu [illegible] nem [illegible] re, apud Strabo-[illegible] no. [illegible] m tam n[illegible] haud iustè*

[illegible] R[illegible]. *Ex hi[illegible] c[illegible] ortis olim arena-[illegible]te qua[illegible] anum [illegible] maiori[illegible] anot[illegible] arenarum [illegible] me monitore deo.*

[illegible] REBET.] *C[illegible]arum est [illegible]ri-[illegible] m[illegible]ti.*

[illegible] E A[illegible] A[illegible]N[illegible]M V[illegible]R-[illegible] m Re-[illegible] us [illegible] an-[illegible] quo [illegible]u nunc*

ad Visurgim? Tempe[illegible]ate. inquies. Benè. sed quomodo Vit[illegible], qui & [illegible] paullo antè ad Amisiam, & (ne tempestatem iterum susciperet) terrâ yt, nunc quoque ad Visur[illegible]im? Hæc si probe narrantur, Germaniam pro[illegible]o petiêre: non Galliam repetiêre: aut fallunt me [illegible] locorum omnes situs.

ADD. *Meritò h[illegible] hæsimus: at nunc me (animo b[illegible] meo) expediui. Nam [illegible]ibendum,* ad a[illegible]nem Vid[illegible] *quem Ptolemæus in hoc trac[illegible] nouit, & ille[illegible]st quem* Vechtam *[illegible]odie [illegible]ocant, & ad* Gel-ni[illegible] *in [illegible]num Austr[illegible]em, mox [illegible]ceanum in-flu[illegible] ne Taciti narrat[illegible]o euincit, pensi[illegible]ata. F[illegible] ad Ami[illegible]am dimi[illegible] V[illegible]llium, ipse naue conscendit: [illegible] ille terra, [illegible] mar[illegible] & [illegible] conue-nire ad amnem, [illegible] potu[illegible]. Enimuerò & portus [illegible] à Pt[illegible]maeo locatur, [illegible]* Manar-manis, *ne[illegible] a[illegible]horret* S[illegible]m *esse.*

235. I[illegible]M ET FI[illegible]M [illegible]IVS] *S[illegible]imeri filium Se[illegible]acum nomine. S[illegible]abo [illegible]b. [illegible] Σεσί-θακ[illegible] [illegible] Χ[illegible] [illegible]ος. Sed c[illegible] n S[illegible] one, Σιγιμηρ[illegible]. Nam Taciti [illegible] ipt[illegible] ra ad etymon apta eius lingua.*

[illegible] quam si Iouem [illegible]

[illegible]6. C[illegible] SEVERI LIBIDINI. [illegible] infra, ad [illegible]

2[illegible] C[illegible] [illegible] cap. LIX.

238. GR[illegible] SIM[illegible] Benefic[illegible] Su[illegible] T[illegible] pęne public[illegible] remp[illegible] ixit.

2[illegible]9. D[illegible] REPR[illegible]VM [illegible] opinor. [illegible] corripuit, [illegible] ad [illegible]

24[illegible] [illegible] Ouidius de [illegible]

Nec [illegible] volet hospita tellus [illegible] lom[illegible]

Non [illegible]

24[illegible] [illegible] tradunt [illegible] imag[illegible] Ca[illegible]

Prim[illegible] futuros [illegible]

[illegible]

[illegible] post Granium Marcellum, [246] prætorem Bithyniæ, Quæstor ipsius Cæpio Crispinus maiestatis postulauit, subscribente [247] Romano Hispone. qui formam vitæ iniit, quam posteà celebrem miseriæ temporum, & audaciæ hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis sæuitiæ principis adrepit, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod secuti [248] ex pauperibus diuites, ex contemtis metuendi, perniciem aliis ac postremum sibi inuenêre. Sed Marcellum insimulabat, sinistros de Tiberio sermones habuisse. ineuitabile crimen, cùm ex moribus principis fœdissima quæque diligeret accusator, obiectaretque reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. Addidit Hispo, statuam Marcelli altiùs quàm Cæsarum sitam: & aliâ in statuâ, [249] amputato capite Augusti, effigiem Tiberij inditam. ad quod exarsit adeò, vt ruptâ taciturnitate proclamaret, *se quoque in eâ caussâ laturum sententiam palàm & iuratum*, [250] quò ceteris eadem necessitas fieret. Manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. Igitur Cn. Piso, *Quo*, inquit, *loco censebis Cæsar? si primus, habebo quod sequar: si post omnes, vereor ne imprudens dissentiam.* permotus his, quantoque incautiùs efferbuerat, pœnitentiâ patiens, tulit [251] absolui reum criminibus maiestatis: de pecuniis repetundis, [252] ad reciperatores itum est. Nec patrum cognitionibus satiatus, iudiciis adsidebat in cornu tribunalis, ne prætorem curuli depelleret: multaque eo coram, aduersus ambitum & [253] potentium preces constituta. sed dum veritati consulitur, libertas corrumpebatur. Inter quæ [254] Pius Aurelius senator, questus mole publicæ viæ, ductúque aquatum, labefactas ædis suas, auxilium patrum inuocabat. resistentibus ærarij prætoribus, subuenit Cæsar, pretiúmque ædium Aurelio tribuit, erogandæ per honesta pecuniæ cupiens: quam virtutem diu retinuit, cùm ceteras exueret. Propertio Celeri prætorio, veniam ordinis ob paupertatem petenti, decies sestertium largitus est, satis comperto, paternas ei angustias esse. [255] tentantis eadem alios, probare caussam senatui iussit: cupidine seueritatis, in his etiam quæ ritè faceret, acerbus. vnde ceteri silentium & paupertatem confessioni & beneficio præposuere. Eodem anno continuis imbribus auctus Tibe-

Calumniatores sub tyrannis magni.

Ab his Marcellus accusatur, ut maledicus in Cæsarem.

Qui iram voce etiam vulgauit:

Pisone acutè & liberè carpente.

Tiberij in iudiciis seueritas, an sanitas.

Liberalitas eius in aliquot senatores.

[illegible] contempta religio satis deum vltorem habet.

[246]. PRÆTOREM BITHYNIÆ.] *De scripturâ [illegible] sidus exoriens suæ Galliæ Ios. Mercerus. nec [illegible]. Prætorem Bithyniæ ait: nónne debuisset [illegible]sulem? Ex re quidem & ex vero. Nam Bithynia [illegible] diuisione Augusti inter eas prouincias quæ Senatui & populo relicta: id est, proconsulares. Dio, & [illegible] quid dicam? Vulgatam haud tuear, nisi si [illegible] Augustum in eâ re mutatum, quod obserues [illegible] semel.*

[247]. ROMANO HISPONE.] *Cuius declamationes [illegible] lecta in Seneca controuersiis non vno loco.*

248. EX PAVPERIBVS DIVITES.] *Videri possit [illegible] Demosthene, Philip.* IIII. καὶ γὰρ τούτων μὲν ἐκ πτωχῶν ταχὺ πλούσιοι γεγόνασι, καὶ ἀδόξων ἔνδοξοι: Nam horum quidam ex pauperibus statim diuites facti, & ex ignobilibus gloriosi [illegible]biles.

[249]. AMPVTATO CAPITE.] *Quod nunc crimini, id receptum fuisse suo æuo Plinius indicat: [illegible], inquit,* figuratum discrimine capita per[illegible]. *Et Caligula, simulachra numinum è totâ [illegible] conquisiuit, quibus capite dempto suum imponeret. Suetonius. Cur tamen Tiberius ita hîc exarsit, [illegible]ssa aliqua est. Nam solebant Tyrannos eâ ignominia afficere: videbaturq́ occultè quasi talem Marcellus damnasse Augustum. Hieronymus in prophetam Abacuc, cap.* III. Cùm Tyrannus detruncatur, [illegible] quoque eius deponuntur & statuæ, & vultu tantummodo commutato ablatoque capite, eius facies qui vicerit superponitur.

250. QVÒ CETERIS.] *Vix epinor hæc inter verba Tiberij fuisse. Nimis hoc superbum, aut sæuum: sed interpretatione suâ, & verâ, addit noster. Et sequentia Pisonis argutiùs ad priora referuntur.*

251. ABSOLVI REVM.] *Absoluine? atqui damnatum eum Suetonius ait:* Statuæ quidam Augusti caput dempserat, vt alterius imponeret. acta res est in Senatu & quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo, paullatim genus calumniæ eò processit, *&c. Ego non concilio: nisi si repetundarum damnatus fuit, non maiestatis. quod tamen omnino Suetonius voluisse videtur.*

252. AD RECIPERATORES ITVM.] *Ergo damnatus Repetundarum fuit, & tum Iudices dati ad æstimandum. Vide sodes, quæ scribo in* XIIII. *Annal. super criminis huius pœnâ.*

253. POTENTIVM PRECES.] *In iudiciis, solent enim Aduocatos aut Deprecatores adducere potentissimos ciuitatis. Ex Cicerone & Asconio notum: repressitq́ Tiberius, quia iustitiam corrumpebat. At ipse, adiungit noster,* libertatem. *nam quomodo? quia scilicet in iudiciis assiduus, ea velut regebat ac temperabat, & sententiæ obnoxiæ illiterant.*

254. PIVS AVRELIVS.] *Fortassè hic inter maiores optimi principis Antonini: etsi nulla mentio Capitolino.*

255. TENTANTIS EADEM.] *Adi Senecam De Beneficiis lib.* II. *cap.* VII.

Tiberis inundat, cum insigni vrbis detrimento. Tiberis, plana vrbis ſtagnauerat: relabentem ſecuta eſt ædificiorum & hominum ſtrages. Igitur cenſuit Aſinius Gallus, vt libri Sibyllini adirentur. renuit Tiberius, perinde diuina humanaque obtegens: ſed remedium coërcendi fluminis Ateio Capitoni, & L. Arruntio mandatum. [256] Achaiam ac Macedoniam onera deprecantis, [257] leuari in præſens proconſulari imperio, [258] tradique Cæſari placuit. Edendis gladiatoribus, quos *Druſus gladiatoris dat, ſed cruento munere.* Germanici fratris, ac ſuo nomine obtulerat, Druſus præſedit, quamquam vili ſanguine nimis gaudens: [259] quod vulgus formidoloſum, & pater arguiſſe dicebatur. cur abſtinuerit ſpectaculô ipſe, variè trahebant; alij tædio cœtus, quidam triſtitiâ ingenij, & metu comparationis, quia Auguſtus comiter interfuiſſet. Non crediderim ad oſtentandam ſæuitiam, mouendaſque populi offenſiones, conceſſam filio materiem: quamquam id quoque dictum eſt. *Hiſtrionum cauſſâ, tumultus & cædes.* At theatri licentia proximo priore anno cœpta, grauiùs tum erupit, occiſis non modò è plebe, ſed [260] militibus & centurione, vulnerato tribuno prætoriæ cohortis, dum probra in magiſtratus & diſſenſionem vulgi prohibent. A
Actum de eâ ſeditione apud patres, dicebanturque ſententiæ, vt prætoribus ius virgarum in hiſtriones eſſet. interceſſit Haterius Agrippa tribunus plebei, increpitúſque eſt Aſinij Galli oratione, ſilente Tiberio, qui ea ſimulacra libertatis ſenatui præbebat. valuit tamen interceſſio, [261] quia diuus Auguſtus immunes verberum hiſtriones quondam reſponderat, neque fas Tiberio infringere dicta eius. [262] De modo lucaris, & aduerſus laſciuiam fautorum, multa decernuntur; ex quîs maximè inſignia: [263] *Ne domos Panto-* B

Decreta patrum ad coercendum.

256. ACHAIAM AC MACEDONIAM.] *Achaiam quod ait, capies Græciam totam. nec enim aliter tunc appellabant Romani. Scriptor quiſpiam apud Suidam.* Μόμμιος τὴν Κόρινθον εἷλεν αὐτοβοεὶ, πρωτεύουσαν παντὸς, κατὰ τοῦτο, τοῦ ἑλληνικοῦ. ὅθεν δοκοῦσι καὶ νῦν Ἀχαΐαν ὀνομάζειν τὴν ἑλλάδα ῥωμαῖοι, ἐς τὸ χειρωθὲν ἔθνος ὃ προεστὸς ἦν τότε τῆς ἑλλάδος τὴν ὅλην μεταβαλόντες τῆς χώρας ἐπωνυμίαν: Mommius Corinthum ſtatim & primo impetu cepit, tunc principem totius Græciæ. Ex quo Romani & nunc videntur Achaiam nominare, totam Græciam: à gente deuictâ, quæ tunc Græciæ præerat, vniuerſam appellationem ſumentes. *Pauſanias lib.* VII. Porrò redactâ vniuersâ Gręciâ in prouinciæ formam, mittitur ad eam obtinendam ex vrbe Prætor, quem Achaiæ non Græciæ appellant, quòd ſcilicet Græci ſubacti ſunt, obtinentibus principatum Achæis.

257. LEVARI PROCONSVLARI IMPERIO.] *Durius ergo Proconſulare imperium Præſidiali: nec cauſſam ſatis ſcio. Inquiro, & dico aliquid in* EXCVRS. *litterâ* M. *vide.*

258. TRADIQVE CÆSARI.] *Quod etiam factum. ideoq; Strabo, qui vixit medio Tiberij principatu, libro extremo, Achaiam & Macedoniam Cæſarianis prouinciis accenſuit: aliter quàm Dio, qui populi. Sed mutauit iterùm Claudius, qui populo reſtituit. Habes in Suetonij cap.* XXV. *& Dionis* LX.

259. QVOD VVLGVS.] *Confirmo ſcrib.* quod in vulgus. *Ita priſci ſcriptores, & ipſe Tacitus:* Multaque in vulgus grata vſurpauit, incedere ſine milite, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu.

260. MILITIBVS ET CENTVRIONE.] *Refer ad cohortem, quæ adſidere ludis ſolita: itemq; nota cruentas iſtas ſeditiones, & quid niſi pugnas? vt nõ iniuriâ Valerius* Theatra *dixerit* Vrbana caſtra: quoniam hæc quoque, *inquit*, ſæpenumerò voluptatem & religionẽ ciuili ſanguine, ſcenicorum portentorum gratiâ macularunt. *lib.* II. *cap.* IIII.

261. QVIA DIVVS AVGVSTVS.] *Auguſtus ad frangendos rigidos illos animos, non dubiè rei ludicræ fautor. Ideò* Coërcitionem in hiſtriones magiſtratibus, omni loco & tempore, lege vetere permiſſam, ademit: præterquàm ludos & ſcenam. *ait Sueton. cap.* XLV. *Vbi emendo,* ludis & ſcenâ. *veriſſima opinmaq; ſententia. Mos vetus puniri hiſtriones ab Aedilibus, Prætoribus, Conſulibus, quouis tempore & quouis loco permittebat: artauit Auguſtus, & non niſi per tempus ludorum permiſit, & in loco ipſo vbi peccarant, id eſt, in ſcenâ. Ademit etiam ius virgarum. Quod tamen redditum eſſe magiſtratibus videtur lege Iuliâ de vi publicâ: non quidem nominatim, ſed prudentum interpretatione. Vide Paullum lib.* V. *Sentent. tit.* XXVI. *Quæ tamen coërcitio relicta ab Auguſto? Exſilium, & carcer. Ideò* [a] *infrà in Tiberij principatu legis,* Pulſi tum hiſtriones Italiâ: *&* [b] *alibi,* in vincla ductos fautores hiſtrionum. *idem ergo iuris in hiſtriones ipſos.* C

[a] Lib IIII.
[b] Lib. XIII.

262. DE MODO LVCARIS.] *Lucar, merces hiſtrionum. à lucis, qui multi circa vrbem, quorum reditus deſtinati ad ludos. Plutarchus in Cauſsis, & Feſtus: ibique, magni patris magna proles. Pluſcula adde ex* EXCVRS. *in* N. D

263. NE DOMOS PANTOMIMORVM.] *Magnum ſtudium, vt video, Romanorum in has nugas hominum, imò furor. Veſtibula eorum, quaſi principum, frequentabantur: adhærebant egreſsibus, non vulgus modò, ſed Eques Senatusq;. Plinius lib.* XXIX. Nullius hiſtrionis equorúmve trigarij comitatior egreſſus in publico erat: cùm Crinas Maſſilienſis, *&c. Seneca Epiſtolâ* XLVII. Oſtendam nobiliſſimos iuuenes mancipia Pantomimorum. *Idem fine libri* I. *Quæſt. natural.* Stat per ſucceſſores Pyladis & Bathylli domus, harum artium multi diſcipuli ſunt multique doctores. priuatim vrbe totâ ſonat pulpitum: in hoc viri, in hoc fœminæ tripudiant. mares inter ſe vxoresque contendunt, vter det latus illis. *Dare latus, explico, vter latero ſit illis:*

...*morum senator introiret : ne egredientis in publicum, equites Romani cingerent :* [264] *aut ... in theatro spectarentur. & spectantium immodestiam* [265] *exsilio mulctandi potestas ... fieret.* [266] Templum vt in colonia Tarraconensi strueretur Augusto, petenti-... Hispanis permissum; datumque in omnes prouincias exemplum. [267] Centesimam ... venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius [268] mi-... ærarium eo subsidio niti. simul [269] imparem oneri Remp. nisi vicesimo militiæ ... veterani dimitterentur. ita proximæ seditionis male consulta, quibus sexdecim ... stipendiorum finem expresserant, abolita in posterum. [270] Actum deinde in senatu ab ... Arruntio & Ateio, an ob moderandas Tiberis exundationes verterentur flumina & ... lacus, per quos augescit. Auditæque municipiorum & coloniarum legationes, orantibus ... Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus in amnem Arnum transferretur, idque ipsis ... perniciem adferret. Congruentia his Interamnates disseruere, pessum ituros fœcundis-... simos Italiæ campos, si amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus, superstagna-... uisset. Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recu-... santes, quippe in adiacentia erupturum. optime rebus mortalium consuluisse naturam, ... quæ sua ora fluminibus, suos cursus, vtque originem ita fines dederit. Spectandas ... etiam religiones sociorum, qui [271] sacra, & lucos, & aras patriis amnibus dicauerint. ... quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluuiis orbatum, minore gloria fluere. Seu ... preces coloniarum, seu difficultas operum, siue superstitio valuit, [272] vt in sententiam ... Pisonis concederetur, qui nil mutandum censuerat. Prorogatur Poppæo Sabino pro-uinciâ

Templū Augusto in Hispania.
Centesima rerum venalium.
Reuocatæ, quæ seditiosi milites expresserant.
Agitatum, qui Tiberis coerceri posset.

...*illis : vt hic Tacitus*; Ne egredientes, Equites ...om. cingerent: *vt Martialis*,

Eutychus ille tuum, Castrice, dulce latus.

...nc insaniam quam bene notat damnatq; Tertullia...us! Etenim ipsi actores (*ait, libello De Spectacu...lis*) & administratores spectaculorum, quadriga-C...ios, scenicos, xysticos, arenarios illos amentissi-...mos, quibus viri animas, feminæ aut illis etiam corpora sua substernunt, propter quos in ea committunt quę reprehendunt, quàm magnifaciunt? deponunt & diminuunt ignominiâ & capitis minutione. *quem libens adduxi, vt eruam correctione elegantem sensum*: quibus viri animas, feminæ autem illis etiam corpora sua substernunt. *idq; verissimum. Vir magnus qui conatus est ante me, non attigit.*

264. AVT ALIBI.] *Puta, ne domi, ne in hortis.*

265. EXSILIO MVLCTANDI.] *Etiam vinculis. Infrà, lib.* XIII. Inter Vibullium prætorem & Tribunum Antistium ortum certamen, quòd immodestos fautores histrionum à Prætore in vincla ductos omitti iussisset. comprobauere pa-D tres, incusatâ Antistij licentiâ. *Ex hoc decreto patrū nata lex, quæ Pandectis insita, De pœnis, l.* XXVIII. Solent quidam qui volgò se Iuuenes appellant, in quibusdam ciuitatibus, turbulentibus se adclamationibus popularium (*ita vocat locum ipsum, vbi spectabat populi plebs*) accommodare. qui si amplius nihil admiserint, fustibus cæsi dimittuntur, aut etiam spectaculis eis interdicitur. quòd si correcti in eisdem deprehenduntur, exsilio puniendi sunt. *At ecce disertè: Exsilio; vt hic, noster.*

266. TEMPLVM VT IN COLONIA TARRACONENSI.] *Mansit id templum ad æuum Hadriani. In eius vitâ*, Tarracone hiemauit, vbi sumptu suo ædem Augusti restituit. *Item in Seueri vitâ: Somniauit filii dici*, vt templum Tarraconense Augusti, quod iam labebatur, restitueret. *Antea iam viuus aram illic habuerat : de quâ, & palmâ ibi enatâ, iocus eius in Fabio. Quod sequitur,* Datumque in omnes prouincias exemplum, *caue acceperis, quasi litterarum exemplaria diffusa & transcripta ad omnes prouincias, cum Vertranio. sed hoc ait, exemplo Tarraconensium monitos alios, vt peterent impetrarentq; idem.*

267. CENTESIMAM.] *Dico libro* II.

268. MILITARE ÆRARIVM.] *Cuius inuentor Augustus. Suetonius, cap.* XLIX. Vtque perpetuò ac sine difficultate sumptus ad tuendos milites prosequendosque suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus nouis instituit. *Id factum anno* DCCLIX. *ex Dionis* LV. *Zonaras Agrippæ Postumi damnati bona in ærarium militare relata ait. Pro-prÿq; huic ærario Præfecti. Tacitus lib. v. de P. Vitellio:* claustra ærarij cui Præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse. *Lapis in Samnio,*

L. NERATIO. C. F.
VOL. PROCVLO
PRÆF. ÆRARI. MILITARIS.

269. IMPAREM ONERI REMP.] *Quo enim citius dimittebantur (expresserant autem vt decimosexto anno) eo plura & statim repræsentanda præmia. Ideò id indultum, reuocatum.*

270. ACTVM IN SENATV.] *Tacitus hic & suprà duobus modò commissam eam curam scripsit. at Dio auctor quinqueuiros à Tiberio constitutos, qui Tiberis inundationes arcerent vertarentq;. Vide eius verba, lib.* LVII. *actu anni* DCCLXVIII. *Cur opus fuerit nouâ electione nescio: quia præfecerat pridem Augustus. Sueton. cap.* XXXVII. *In monumentis frequenter,* CVRATOR. RIPARVM. ET. ALVEI. TIBERIS.

271. SACRA, ET LVCOS.] *Nam fluuÿ priscis inter deos: & res notior, quàm vt exemplis firmetur.*

272. VT IN SENTENTIAM PISONIS.] *Ita omissa nunc res. Nerua tamen posteà, siue Traianus, ad ar-*

Tiberius Præsides rarò mutare solitus.

uincia Mœsia, additis Achaiâ & Macedoniâ. Id quoque motum Tiberij fuit, continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus,[273] aut iurisdictionibus habere. Caussæ variæ traduntur. alij tædio nouæ curæ, semel placita pro æternis seruauisse: quidam inuidiâ, ne plures fruerentur. sunt qui existiment, vt callidum eius ingenium, ita anxium iudicium. neque enim eminentis virtutes sectabatur, & rursum vitia oderat. ex optimis, periculum sibi; à pessimis, dedecus publicum metuebat. quâ hæsitatione postremò eò prouectus est, vt mandauerit quibusdam prouincias, quos egredi vrbe non erat passurus. De comitiis consularibus, quæ tum primùm illo principe, ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa, non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. Modò subtractis candidatorum nominibus, originem cuiusque & vitam, & stipendia descripsit, vt qui forent intelligeretur. aliquando, eâ quoque significatione subtractâ, candidatos hortatus, ne ambitu comitia turbarent, suam ad id curam pollicitus est. plerumque, eos tantùm apud se professos disseruit, quorum nomina consulibus edidisset: posse & alios profiteri, si gratiæ, aut meritis confiderent. speciosa verbis, re inania, aut subdola: quantoque maiore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad infensius seruitium.

Comitiorum confusa tunc ratio.

A

B

ad arcendos fatales huius fluuij & non sine omine auctus, fossam duxit. de quâ Plinius sensit lib. VIII. *Epistol.* Tiberis alueum excessit, & quamquam fossâ, quam prouidentissimus Imperator fecit exhaustus, premit valles, innatat campis, quaque planum solum, pro solo cernitur. *Legerim*, quâque planum, solus pro solo cernitur.

273. AVT IVRISDICTIONIBVS. *Prouincias inermes sic appellat, à præcipuo in iis Præsidum munere, quod solâ ferè iurisdictione implebatur.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER II.

BREVIARIVM LIBRI.

MOTVS aliqui in Oriente. Vonones Parthorum rex solio & solo suo ab Artabano pellitur: & ad Armenios profugus, ab his in regnum accipitur. Quo eodem mox demouetur à Silano Præside Syriæ, ob metum & Artabani minas. At Tiberius, specie moti Orientis, Germanicum à legionibus suetis abstrahit. cui paret ille, sed lentè. Prius enim Germaniam ingreditur, & fabricatâ ingenti classe, exercitum Oceano ad Amisiam flumen vehit. Illic Angriuarios Stertinio duce populatur & sternit. mox Cheruscos & Arminium ingenti prœlio vincit. multumque gloriæ partum, nisi in regressu fortuita clades eam obliterasset. Nauium enim hominumque maximam partem in Oceano amisit, vi tempestatis & imperitiâ eius maris. Intereà Romæ vir nobilis Libo Drusus studij rerum nouarum defertur. accusatur in Senatu, & parte aliquâ conuincitur. Tiberium infensum expertus, & veniæ nullâ spe, gladio incubuit. M. Hortali preces (nepos is Hortensij) in manifestâ paupertate, spretæ à Principe. Clemens Posthumi Agrippæ seruus, domino interfecto, faciem & nomen eius mentitur. res Romanas turbat. occultè conscios & adiutores multos habet. operâ tamen & ingenio Sallustij Crispi fine motu capitur, & Romam perducitur. Sub id tempus Germanicus de Cattis, Cheruscis, alijsq; gentibus triumphat. Archelaus Cappadocum rex in vrbem accitus, & indignè habitus, fato moritur. Regnum eius in prouinciam redactum. Germanico Oriens permissus, cum maiore, quoquò adisset, imperio: Cn. Pisoni Syria, cum occultis (vt creditur) in Germanicum mandatis. Drusus in Illyricum it, dux contra Germanos. qui tamen inter se discordes, otium & securitatem Romanis fecère. Cherusci duce Arminio, potentem & veterem regem Marabo-duum, magno nec incruento prœlio vincunt. In Asiâ duodecim celebres vrbes terræ motu collapsæ, aut haustæ sunt. Tacfarinas in Africâ bellum siue latrocinium exercet. idque à Furio Proconsule statim repressum. Germanicus in Armeniam venit: regem Zenonem, amoto Vonone, volentibus iis imponit. Drusus Germanos ad discordias inlicit. Maraboduus vi Catualdæ regno pulsus in Italiam venit, & Rauennæ per duodeuiginti annos egit. Idem Catualda mox casus, qui Forum Iulium missus. Rhescuporis Thracum rex, operâ Pomponij Flacci in vincla datur: Romam perducitur. Germanicus Aegyptum lustrat. reuersus inimicitias cum Pisone exercet, & denunciat. sed paullò pòst morbo correptus, cum ingenti gentium omnium luctu, Antiochiæ extinguitur. Veneni à Pisone dati suspicio erat. qui conatus armis Syriam repetere, à Sentio aliisq; Germanici amicis impeditur. Honores multi Germanico mortuo Romæ decreti. Sanctiones contra muliebrem impudicitiam. Virgo Vestalis capta. Arminius in Germaniâ dolo cæsus. Hæc gesta annis quattuor,

COSS.
T. STATILIO SISENNA TAVRO, ET L. SCRIBONIO LIBONE.
C. CAECILIO RVFO, ET L. POMPONIO FLACCO.
TIBERIO CAESARE AVG. III. ET GERMANICO CAESARE II.
M. IVNIO SILANO, ET C. NORBANO FLACCO.

Caussa & initia belli Parthici. A. V. C. DCCLXIX. *Phrahates rex, Augusto amicus.*

SISENNA Statilio Tauro, L. Libone coss. mota Orientis regna, prouinciæque Romanæ; initio apud Parthos orto, qui petitum Româ, acceptumque regem, quamuis gentis Arsacidarum, vt externum aspernabantur. Is fuit Vonones, obses Augusto datus à Phrahate. Nam Phrahates quamquam depulisset exercitus, ducesque Romanos, cuncta venerantium officia ad Augustum verterat: [1] partemque prolis, firmandæ amicitiæ, miserat: haut perinde nostri metu, quàm [2] fidei popularium diffisus. Post finem Phrahatis & [3] sequentium Regum, ob internas cædes, venêre in vrbem legati à primoribus Parthis, qui Vononem [4] vetustissimum liberorum eius accirent. Magnificum id sibi credidit Cæsar, [5] auxitque opibus: & accepere barbari lætantes, vt fermè ad noua imperia. Mox subit pudor, degenerauisse Parthos, petitum alio ex orbe regem, hostium artibus infectum. iam inter prouincias Romanas [6] solium Arsacidarum haberi, darique. *Vbi illam gloriam trucidantium Crassum, exturbantium Antonium, si mancipium Cæsaris, tot per annos seruitutem perpessum, Parthis imperitet?* Accendebat dedignantes & ipse, diuersus à maiorum institutis, [7] raro venatu, segni equorum curâ, quoties per vrbes incederet lecticæ gestamine, fastuque erga patrias epulas. irridebantur & Græci comites, ac vilissima vtensilium [8] anulo clausa. sed prompti aditus, obuia comitas, ignotæ Parthis virtutes, [9] noua vitia; & quia ipsorum maioribus aliena, perinde odium prauis &

Eius filius Vonones à Tiberio in regnum missus. Qui non diu gratus.

A

B

COMMENTARIVS.

1. PARTEMQVE PROLIS.] *Quattuor filios, si Straboni credimus, & eorum vxores duas cum filiis item quattuor misit Romam. Verba eius sententiaque gemina sunt huic loco, lib.* XVI. ὁ Φραάτης καλέσας εἰς σύλλογον Τίτιον, τὸν ἐπιστατοῦντα τότε τῆς Συρίας, τέτταρας παῖδας γνησίους ἐνεχείρισεν ὅμηρα αὐτῷ, Σαρασπάδην, καὶ Κεροσπάδην, καὶ Φραάτην, καὶ Βονώνην, καὶ γυναῖκας τούτων δύο, καὶ υἱεῖς τέτταρας, δεδιὼς τὰς στάσεις καὶ τοὺς ἐπιτιθεμένους αὐτῷ: Phraates vocato ad colloquium Titio, qui tunc Syriæ præerat, quattuor legitimos filios ei tradidit obsides, Saraspadem, Cerospadem, Phraatem, & Vononem, & vxores horum duas, & quattuor liberos, veritus domesticas seditiones & insidias. *Tantùm in iis emendauerim,* Φραάτην καὶ Βονώνην. *Fuerunt enim inter obsides, Phraates & Vonones. Vide eumdem scriptorem, libro* VI. *Hac ipsâ de re Iustinus lib.* XLII. Sed & filij nepotesque Phrahatis obsides Augusto dati.

2. FIDEI POPVLARIVM.] *Eadem caussa in Strabone. nec immeritò etiam liberis suis diffisus, ne suo exemplo se tollerent. Ipse enim Orodem patrem sustulerat, itemque fratres viginti nouem. Iosephus missionem hanc obsidum ad Thermusa vxoris artes refert, vt illis absentibus filio suo Phraataci regnum conficeret: quod euenit.*

3. SEQVENTIVM REGVM.] *Adeò ergo multi intercessêre inter Phraatem, & filium eius hunc Vononem? Ego sanè duos reperio, Phraatem, & Orodem. Sed quia confusum hoc totum stemma, & multa eius in Tacito mentio: dedi in* EXCVRS. *super eo, quod opus, litterâ A.*

4. VETVSTISSIMVM LIBERORVM.] *Atqui in Strabone quartus ordine, minimusque ponitur.*

5. AVXITQVE OPIBVS.] *Comitatu, pecuniâ, aliâ pompâ instruxit, regum in morem.*

6. SOLIVM ARSACIDARVM.] *Quod & sæpius est factum. eoque, velut de more, scribit Hegesippus, in oratione Agrippæ regis:* Persarum superba audimus imperia, sed eorum quoque obsides vidimus, & cùm ipsi pluribus nationibus imperent, offerunt liberos suos, & nobilitatem suam. seruire Romanis gaudent pro fide pacis, simul vt seruiendo discant suis imperare. Offerunt vestes, monilia, elephantos quoque Romanis, vnum tributum reges imponere. *Postrema hic faciunt, & emendem:* elephantos: quodque Romanis vnum (*vel*, summum) tributum. C

7. RARO VENATV, SEGNI EQVORVM CVRA.] *Quæ tamen vnica studia procerum regisque. Xenophon lib.* VIII. παιδείας. τῆς πολεμικῆς δ' ἕνεκα ἀσκήσεως, ἐπὶ θήραν ἐξῆγεν, οὕσπερ ἀσκεῖν ταῦτα ᾤετο χρῆναι, ταύτην ἡγούμενος καὶ ὅλως ἀρίστην ἄσκησιν πολεμικῶν εἶναι, καὶ ἱππικῆς δὲ ἀληθεστάτην. καὶ νῦν δὲ βασιλεὺς, καὶ οἱ ἄλλοι περὶ βασιλέα ταῦτα ποιοῦντες διατελοῦσιν: Militaris exercitij gratiâ ad venationem eduxit, quos ad eam idoneos rebatur. hanc existimans & vniuersè optimam exercitationem ad militiam esse, & maximè ad equestrem. Itaque & nunc Rex Persarum, atque alij circa Regem, assidui sunt in venatu. D

8. ANVLO CLAVSA.] *Signatorium anulum intellegit, siue, vt alij appellant, sigillaricium, qui habeat* χαρακτῆρα. *De quo Vopiscus in Aureliano:* Vxori & filiæ anulum sigillaricium quasi priuatus instituit. *Moris autem Romani, vt domi supellex penusque omnis eo signaretur: nequid negligentiâ aut furto periret. Exempla in* EXCVRS. *vide in B.*

9. NOVA VITIA.] *Vultne ipsæ virtutes ignotas, habitas pro vitiis? possit sic accipi: vt comitas illa, pro vilitate fuerit: sed potius est, duo dici. vt & ignotas quasdam virtutes intulerit; & noua etiam vitia, luxum*

A uis & honestis. Igitur Artabanus Arsacidarum è sanguine, apud Dahas adultus excitur; primoque congressu fusus, [10] reparat vires, regnoque potitur. Victo Vononi [11] perfugium Armenia fuit, vacua tunc, interque Parthorum & Romanas opes infida, [12] ob scelus Antonij: qui Artauasden regem Armeniorum specie amicitiæ inlectum, dein catenis oneratum, postremò interfecerat. Eius filius Artaxias, memoriâ patris nobis infensus, Arsacidarum vi seque regnumque tutatus est. [13] occiso Artaxiâ per dolum propinquorum, datus à Cæsare Armeniis Tigranes, deductusque in regnum à Tiberio Nerone. Nec Tigrani diuturnum imperium fuit, neque liberis eius, quamquam sociatis [14] more externo in matrimonium regnumque. dein iussu Augusti impositus Artauasdes, & non sine clade nostrâ deiectus. Tum C. Cæsar componendæ Armeniæ deligitur. Is Ariobarzanem origine Medum, ob insignem corporis formam, & præclarum animum, volentibus Armeniis præfecit. Ariobarzane morte fortuitâ absumto, stirpem eius haut tolerauere: tentatoque feminæ imperio, cui nomen Erato, eaque breui pulsâ,

Et ab Artabano mox deicitur. *Profugus in Armeniam abit.* *In quâ varia mutatio regum:* *Tigranes imponitur:*

B incerti solutique, & [15] magis sine domino, quàm in libertate, profugum Vononem in regnum accipiunt. Sed vbi minitari [16] Artabanus, & parum subsidij in Armeniis, vel si nostrâ vi defenderetur, bellum aduersus Parthos sumendum erat: rector Syriæ Creticus Silanus excitum custodiâ circumdat, manente luxu & regio nomine. quod ludibrium vt effugere agitauerit Vonones, [17] in loco reddemus. Ceterùm Tiberio haut ingratum accidit, turbari res Orientis, vt eâ specie Germanicum suetis legionibus abstraheret, nouisque prouinciis impositum, [18] dolo simul & casibus obiectaret. At ille quanto acriora in eum studia militum, & auersa patrui voluntas, celerandæ victoriæ intentior, tractare præliorum vias, & [19] quæ sibi tertium iam annum belligeranti [20] sæua vel prospera euenissent. fundi Germanos [21] acie & iustis locis; iuuari siluis, paludibus, breui æstate, & præmaturâ hieme. suum militem, haut perinde vulneribus, quàm spatiis itinerum, damno armorum adfici: fessas Gallias ministrandis equis: longum impedimentorum agmen, opportunum ad insidias, defensantibus iniquum. At si ma-

Iam Vonones: *Sed metu Parthorum remouetur.* *His caussis in Orientem Germanicus destinatur.* *Sed ille in Germanos bellum mallet.*

C re intretur, [22] promtam ipsis possessionem, & hostibus ignotam: simul bellum [23] maturiùs

---

luxum videlicet, delicias, aliaque Romana. Mox, ipsorum maioribus: *haud malè etiam,* moribus.

10. REPARAT VIRES.] *Fugâ captâ ad montes Mediæ, ait Iosephus.*

11. PERFVGIVM ARMENIA.] *Primò Seleucia. Vide eumdem Scriptorem libro* XVIII.

12. OB SCELVS ANTONII.] *Verè scelus. nec enim censori Tacito, ludus & iocus, vt hodie, fallere fidem. Artauasdes autem Antonium expeditione Parthicâ deseruisse visus, fallacibus ab eo litteris excîtus, in vincla habitus, & in triumpho Alexandriam ductus est. Vide Dionem, & Plutarchum.*

13. OCCISO ARTAXIA.] *Iosephus hunc Artaxiam filium facit Artabazis. ita enim appellat pro*
D *Artauasde, vt alibi etiam Plutarchus. occisum eum à propinquis non dicit, dicit à Tiberio & Archelao pulsum. Horatius gloriam tribuere Tiberio videtur non pulsi solùm, sed etiam occisi. Ad Itium,*

—— Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit.

Suetonius, * Ducto ad orientem exercitu regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro Tribunali diadema imposuit. *Dio historiam confundit, & Artabazem nominat pro Artaxiâ, Tigranem facit eius fratrem. lib.* LIIII. *Res autem ita habet. Artauasdes siue Artabazes, duûm filiorum pater, Artaxiæ & Tigranis. ille maior natu. Adi Iosephum, lib.* XV. *cap.* IV.

14. MORE EXTERNO.] *Quimas etiam Aegyptius, aliusque barbarus ad Orientem.*

15. MAGIS SINE DOMINO.] *Nam libertas legibus & magistratibus suis constat, & imperij certâ formâ. Itaque sine domino esse possunt, nec tamen liberi propriè dicendi.*

16. ARTABANVS.] *Qui Orodem siue Herodem filium suum regem iis dedit. Iosephus lib.* XVIII. *cap.* IIII. *qui etiam hanc rem fusiùs exsequitur, paullum tamen à Tacito diuersus.*

17. IN LOCO REDDEMVS.] *Reddidit, hoc ipso libro sub finem.*

18. DOLO SIMVL.] *Dolo, quem ipse meditabatur, & in longinquis locis veneno tollere, obscuriore sic famâ.*

19. QVÆ SIBI TERTIVM IAM ANNVM BELLIGERANTI.] *Imò plures. Nam continenter in Germanos bellum gessit, à clade Vari: excepta anno Consulatus. Sed Tacitus à postremâ eius missione annos numerat, quæ fuit exacto consulatu eius, sub Augusti mortem.*

20. SÆVA VEL PROSPERA.] *Verius hîc esset,* scæua: *id est, sinistra.*

21. ACIE ET IVSTIS LOCIS.] *Nouè dictum, pro æquis locis.*

22. PROMPTAM IPSIS POSS.] *Nam triremes & classem in Rheno, & ad Oceanum, ordinariam Romani habebant. At eo æuo Germani nauigiorum rudes: mox quàm didicerunt? Saxones, Normanni, & piratarum illa agmina dicant: qui Europam per sæcula aliquot magnis classibus cladibusque infestarunt.*

23. MATVRIVS INCIPI.] *Quare? nam & triremibus æstas exspectanda erat. Sed caussam credo in commea-*

* Facit hoc Epigramma 1. lib. IIII. Florilegij Græci εἰς κλαῦ…

turiùs incipi, legionesque & commeatus pariter vehi: integrum equitem, equosque, per A ora & aluaeos fluminum mediâ in Germaniâ fore. Igitur huc intendit, missis ad census Galliarum, P. Vitellio & * Cantio. Silius, & Anteius, & Cæcina fabricandæ classi praeponuntur. Mille naues sufficere visæ, properatæque. aliæ [24] breues, angustâ puppi proraque, & lato vtero, quò faciliùs fluctus tolerarent: quædam, planæ carinis, vt sine noxâ siderent: plures, [25] appositis vtrimque gubernaculis, conuerso vt repentè remigio, hinc vel illinc adpellerent: multæ pontibus stratæ, super quas tormenta veherentur, simul aptæ ferendis equis aut commeatui, velis habiles, citæ remis, augebantur alacritate militum in speciem ac terrorem. Insula Batauorum in quam conuenirent prædicta, ob faciles adpulsus, [26] accipiendisque copiis, & transmittendum ad bellum opportuna. Nam Rhenus vno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agri Bataui, velut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen & violentiam cursus, quà Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque B vocabulum mutat Mosâ flumine, eiusque immenso ore eundem in Oceanum effunditur. Sed Cæsar, dum adiguntur naues, Silium legatum cum expeditâ manu inruptionem in Chattos facere iubet. ipse, audito castellum Lupiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. neque Silio ob subitos imbres aliud actum, quàm vt modicam prędam, & Arpi principis Chattorum coniugem, filiamque raperet. Neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecere, ad famam aduentus eius dilapsi. [27] tumulum tamen nuper Varianis legionibus structum, & [28] veterem aram Druso sitam disiecerant. Restituit aram, honorique patris princeps ipse [29] cum legionibus decucurrit. Tumulum

Igitur nouâ ratione, & mari eos aggreditur.
*Scantio.
Classe mille nauium.
Qua in portuosâ Batauiâ conuenerunt.
Interea proludia quædam belli, in Chattos.
Ara Drusi.

commeatibus, de quibus adiungit. Quia enim tarda æstas & messis in Germaniâ, hæc exspectanda erat, ob frumenta & pabula: aut magnâ mole & morâ, identidem ista subuehenda.

24. BREVES, ANGVSTA PVPPI.] *Breues opponit* Longis *nauibus, id est triremibus: & describit lato alueo, angustâ prorâ & puppi, vno verbo naues hodie maris nostri.*

25. APPOSITIS VTRIMQVE GVBERNACVLIS.] *Id quidem genus nauigij binis gubernaculis, hodie inuisum. At noster iterum de, cribit, lib. III. Histor. vocatq. Cameras*: Sic inter vndas voluuntur pari vtrimque prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiscretum & innoxium est. *Item De moribus Germanorum*: Forma nauium eo differt, quòd vtrimque prora paratam semper appulsui frontem gerit. *Reperio & apud Suidam prisci scriptoris verba, nescio an hanc ipsam rem narrantis*: πλοῖα μονήρη, ἔστιν ἃ καὶ δίκροτα κατεσκευάσαντο. τινὰ δὲ καὶ ἐκ τῆς πρύμνης καὶ ἐκ τῆς πρώρας ἑκατέρωθεν πηδαλίοις ἤσκητο, ὅπως αὐτοί τε μὴ μεταστρεφόμενοι καὶ ἐπιπλέωσι καὶ ἀναχωρῶσι, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐν τῷ παράπλῳ καὶ ἀπόπλῳ αὐτῶν σφάλλωσιν: Naues simplices vniusque ordinis, interdum & biremes faciunt. quasdam verò & ex puppe & ex prorâ gubernaculis instruunt; vt ipsi nihil conuersi & accedant & recedant; hostesque & adnauigantes & abnauigantes fallant ac circumueniant.

*Idque ex Eutropio sumpsit, lib. VII.

26. ACCIPIENDISQVE COPIIS.] *Si qua alia insula, in hac mundi pila.*

27. TVMVLVM NVPER.] *De quo suprà lib. I.* Primum exstruendo tumulo cespitem Cæsar posuit, gratissimo munere in defunctos. *Tumulus ille, non aliud quàm κενοτάφιον fuit. habesq. huius ritus illustre apud Xenophontem exemplum, lib. VI. expeditionis Cyri. vbi inane sepulchrum constituitur militibus defunctis, quorum reliquia non faciles repertu.* ἐνίους δὲ τοὺς ἐκ τῆς ὁδοῦ συνενεχθέντες ἔθαψαν, ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ὡς ἐδύναντο κάλλιστα. οὓς δὲ μὴ ηὕρισκον, κενοτάφιον αὐτοῖς ἐποίησαν μέγα, καὶ πυρὰν μεγάλην, καὶ στεφάνους ἐπέθεσαν. *Et apud Virgilium libro III.* C

— manesque vocabat
Hectoreum ad tumulum, viridi quem cespite inanem
Et geminas, caussam lacrimis, sacrauerat aras.

28. VETEREM ARAM DRVSO.] *Druso mortuo cenotaphium decretum ad Rhenum ipsum. Dio LV. & Suetonius*, Exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem stato die, quotannis decurreret, & Galliarum ciuitates publice supplicarent. *Nescio an huic tumulo adiuncta ara: apparet, quia Suetonius ait, supplicarent. Volunt id cenotaphium ad * Moguntiacum fuisse. repugnat hic locus, qui constituit inter Lupiam & Rhenum. Sed & Rauenna sepulcrum Drusus habuit, à Claudione eius F.* D *an ab Augusto ipso exstructum? cuius memoria in lapide prisco, ibi:*

TI. CLAVDIVS. DRVSI. F. CÆS. AVG. GERM. PONT. MAX. TRIB. POT. II. COS. DESIG. III. IMP. III. P. P. DEDIT. OB. MEMORIAM. PATRIS. SVI. DEC. VII. COLLEGII. FABR. M. R. HS. ∞. N. LIBERALITATE. DONAVIT. SVB. HAC. CONDICIONE. VT. QVOTANNIS. ROSAS. AD. MONVMENTVM. EIVS. DEFERANT. ET. IBI. EPVLENTVR. DVMTAXAT. IN. V. ID. IVLIAS. QVOD. SI. NEGLEXERINT. TVNC. AD. VIII. EIVSDEM. COLLEGII. PERTINERE. DEBEBIT. CONDICIONE. SVPRADICTA.

29. CVM LEGIONIBVS DECVCVRRIT.] *Antiquissimi inuenti Decursio in funere illustrium virorum.*

A lum iterare haut visum. & cuncta [30] inter castellum, Alisonem, ac Rhenum nouis limitibus, aggeribusque permunita. Iamque classis aduenerat, cùm præmisso commeatu, & distributis in legiones ac socios nauibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus, precatúsque Drusum patrem, vt se [31] eadem ausum, libens placatúsque exemplo ac memoriâ consiliorum atque operum iuuaret: [32] lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam flumen secundâ nauigatione peruehitur. [33] classis Amisiæ relicta, læuo amne. erratúmque in eo, quòd non subuexit. transposuit militem dextras in terras iturum: ita plures dies efficiendis pontibus absumti. Et eques quidem ac legiones prima æstuaria, nondum adcrescente vndâ, intrepidi transiêre: postremum auxiliorum agmen, Batauique in parte eâ, dum insultant aquis artémque nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Metanti castra Cæsari Angriuariorum defectio à tergo nunciatur. Missus illicò Stertinius cum equite & armaturâ leui, igne & cædibus perfidiam vltus est: [34] flumen Visurgis Romanos Cheruscósque interfluebat. eius in ripâ cum ceteris primoribus

Fossâ Drusianâ copia transuecta.

Ad Amisiam ventum.

Bataui natatores.

Angriuarij deficiunt, sed reuocantur.

B Armi-

rum. Homerus in funere Patrocli, Virgilius Pallantis descripsit.

Ter circum accensos cincti fulgentibus armis
Decurrêre rogos.

Liuius Pœnis etiam vsitatam ostendit lib. XXV. *in morte Gracchi.* Alij ab Hannibale, & ea vulgarior fama est, * in vestibulo primorum castrorum rogum exstructum esse: armatum exercitum decurrisse cum tripudiis Hispanorum, motibusque armorum & corporum suæ cuique genti assuetis. *Lucanus lib.* VIII.

—— totus vt ignem
Proiectis mærens exercitus ambiat armis.

Statius lib. VI. *optimè.*

C Tunc septem numero turmas (centenus vbique
Surgit eques) versis ducunt insignibus ipsi
Graiugenæ reges: lustrantque, ex more, sinistro
Orbe rogum, & stâtes inclinant puluere flâmas.
Ter curuos egêre sinus, illisaque telis
Tela sonant: quater horrendum pepulêre fragorem
Arma, quater mollem famularum brachia planctum.

30. INTER CASTELLVM ALISONEM.] *Distinguendum videri*, castellum, Alisonem, ac Rhenum, *pronuntiauit Vertranius. & rectè, ad mentem Dionis, lib.* LIV. *Nam scribit à Druso castellum exstructum ad Lupiæ & Alisonis confluenta, quod opinor ipsum esse, quod dixit noster obsessum fuisse. Velleio tamen loci nomen Aliso est, & Ptolomæo Ἄλεισον inter Germaniæ vrbes.* Vesaliam *hodiernam*
D *faciunt.*

31. EADEM AVSVM.] *Ita est. Nam & Drusus classe Oceanum tentauit; imo & pugnam nauibus conseruit in Amasiâ fluuio, vicitque Bructeros. Strabo lib.* VII. Εἰσὶ δὲ μεταξὺ καὶ ἄλλοι ποταμοὶ πλωτοί, ὧν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δροῦσος Βρουκτέρους κατεναυμάχησε: Sunt & alij interiecti nauigabiles fluuij, in quorum vno Amasiâ, Drusus Bructeros nauali prælio vicit. *Sed & Petrarcha auctor, arcum triumphalem Romæ sibi visum Druso Neroni huic inscriptum: è quo fracto hos dumtaxat versus à se lectos.*

—— ad diuortia Rheni
Peruasi hostiles depopulatus agros.
Dum tibi Roma decus æternaq; sudo trophæa,
Ister pacatis lenior ibit aquis.

32. LACVS INDE.] *Lacus nominat semper plures, vt lib.* I. *suprà*: Ipse impositas nauibus quattuor legiones per lacus vexit. *At hodie vnus, quod mare Meridionale appellant. Apparet autem clarè, gentes ibi terrásque fuisse pluribus lacubus interstinctas.*

33. CLASSIS AMISIÆ RELICTA.] *Locus mihi ambigua sententia & perplexa. Vidi qui sic vellet. Classem relictam in ripâ citeriore (aspectu Galliæ dico:) & in hoc culpari Germanicum, quòd non in ripâ vlteriore. Pontibus enim tunc nihil opus fuisset, quibus nunc iunxit amnem, & dies plures absumpsit. Simplex hæc sententia, fateor, & ex primo verborum aspectu. At qui scrutetur, valdè, vereor, repugnet. Primùm si classis in citimâ ripâ posita: quomodo aptè annectitur, militem transpositum in terras dextras? Sanè eo positu, si quid ego capio, vti amnis classi læuus fuit, ita & terræ trans amnem. Deinde, quis hîc (malum) Germanici & Romanorum stupor, classem non appellere ad vlteriorem ripam, in flumine iam noto: & vanam illam operam sumere in exstruendo ponte? præsertim re nullâ aut hoste impediente. Tertiò, si ea res, cur Pontes multitudinis numero nominat? potuit enim & debuit transmitti ponte vno. Cur* Subuehendi *verbo vtitur, cùm verius* Transuehendi? *Nescio an hæc diluent. Mea de Taciti mente mens est: Classem relictam in vlteriore ripâ fluminis, vti debuit: sed tamen in imâ, & mari proximâ, quod non debuit. Quomodo igitur tunc, inquies, amnis illi læuus? ex positurâ nempe nauium, quas verisimile est quiescentes eos & in statione habuisse. Nempe proras in Oceanum verterunt, tamquam reditura, nec vltrà scilicet progressura. Pone autem milites in iis & vectores vt soles, facie ad proram versâ: nonne sic læuus iis amnis, & terra in quas transponuntur dextra? Peccatum tamen à Germanico, quòd humilibus & humentibus illis locis militem exposuerit (debuisset longiùs subuehere:) in quibus transeundis, opus pontium structurâ. Ad mare enim æstuaria: non sic supra.*

** Legerim, in* vestibulo primore.

34. FLVMEN VISVRGIS.] *Mutuâ Romanorum Germanorumq; clade nobilis amnis. cui famam præcipuè Tacitus dedit: & ipse Tacito (mirum fatum) vitam. Nam quinque hi primores libri inuenti Corbeiæ, quod monasterium ad Visurgim est. atque illinc depromptum verè hunc thesaurum Quæstor quidam Pontificius ad magnum Leonem detulit, donatus ab eo aureis quingentis.*

35. PE-

Arminius adstitit, quæsitóque an Cæsar venisset, postquam adesse responsum est, vt A
licetet cum fratre conloqui otauit. Erat is in exercitu cognomento Flauius, insignis fide, & amisso per vulnus oculo paucis antè annis, duce Tiberio. tum petmissum. progressúsque salutatur ab Atminio: qui amoris stipatotibus, vt sagittarij nostrâ pro ripâ dispositi abscederent, postulat; & postquam digressi, vnde ea deformitas oris interrogat frattem. illo locum, & prœlium referente, quódnam ptæmium recepisset, exquirit. Flauius aucta stipendia, torquem, & coronam, aliaque militaria dona memorat, intidente Atminio vilia seruitij pretia. Exin diuersi ordiuntur: hic *magnitudinem Romanam, opes Cæsaris, & victis graues pœnas, in deditionem venienti paratam clementiam; neque coniugem & filium eius hostiliter haberi.* Ille *fas patriæ, libertatem auitam,* [15] *penetralis Germaniæ deos, matrem precum sociam; ne propinquorum & adfinium, denique gentis suæ desertor & proditor, quàm imperator esse mallet.* Paullatim inde ad iutgia prolapsi, quò minùs pugnam consererent, ne flumine quidem intetiecto cohibebantur: ni Stertinius adcurrens, plenum iræ, armaque & equum poscentem Flauium attinuisset. Cernebatur contrà minitabundus Arminius, prœliúmque denuntians. B nam pleraque Latino setmone interiaciebat, vt qui Romanis in castris ductor popularium meruisset. Postero die, Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cęsar, nisi pontibus præsidiisque impositis, date in discrimen legiones haut imperatorium ratus, equitem vado tramittit. præfuère Sterrinius & è numero primipilarium Æmilius, distanribus locis inuecti, vt hostem diducerent: quà celerrimus amnis, Carioualda dux Batauorum erupit. eum Cherusci fugam simulantes, in planitiem saltibus circumiectam traxère: dein coorti, & vndique effusi ttudunt aduersos, instant cedentibus, collectósque in orbem, pars congressi, quidam eminus ptoturbant. Catioualda, diu sustentatâ hostium sæuitiâ, hortatus suos vt ingruentes cateruas globo frangetent, atque ipse in densissimos irrumpens, congestis telis & suffosso equo labitur, ac multi nobilium circà. ceteros vis sua, aut equites cum Stertinio Æmilióque subuenientes, periculo exemère. Cæsar transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit, dilectum ab Atminio locum pugnæ, C conuenisse & alias nationes in siluam Herculi sacram, ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem. habita indici fides, & cetnebantut ignes, suggressique propiùs speculatores audiri fremitum equorum, immensique & inconditi agminis murmut attulère. Igitur propinquo summæ rei disctimine, explorandos militum animos tatus, quónam id modo incorruptum foret, secum agitabat. Tribunos & centuriones læta sæpiùs, quàm comperta nunciare; libettorum seruilia ingenia; amicis inesse adulationem; si concio vocetur, illîc quoque, quæ pauci incipiant, teliquos obstrepere. penitus noscendas mentes, cùm secreti & incustoditi, inter militaris cibos, spem aut metum proferrent. Nocte cœptâ, [16] egressus augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno, contectus humeros [17] ferinâ pelle, adit castrorum vias, adsistit tabetnaculis, fruitúrque famâ sui: cùm hic nobilitatem ducis, decotem alius, plurimi patientiam, comitatem, pet seria per iocos eumdem animum, laudibus fertent: reddendamque gratiam in acie faterentut: simul perfidos & tuptores pacis, vltioni & gloriæ D mactandos. Intet quæ vnus hostium Latinæ linguæ sciens, acto ad vallum equo, voce magnâ, coniuges, & agros, & stipendij indies, donec bellatetur, sestertios centenos, si quis

Arminij colloquium cum fratre Flauio.

Quod in iurgia & penè pugnâ desijt.

Arminius latinè sciens.

Flumen Romani transeunt.

Cum ijs Batauis strenuè, sed parùm feliciter.

Carioualda dux eorum aliíque cæsi.

Silua Herculis.

Germanicus animos militum callidè tentat.

Repperit volentes in se & in pugnam.

35. PENETRALIS GERMANIÆ DEOS.] *Valet,* penetrales, *prisco scribendi more: id est,* penates. *Et tamen vis quædã in verbo est, quasi intimos penates.*

36. EGRESSVS AVGVRALI.] *Nihil muto. in castris Romanis ad dexram Prætorij Auguraculum fuit, vbi duces auspicarentur & ex pullis auguria captarent. quod Græcis οἰωνιςήριον est. Hyginus manuß. verbis tamen corruptis,* Auguratorium parte dextrâ prætoriatur à principalem agnouimus, vt dixi, ne & augurium rectè capere potest. parte læuâ tribunal statuitur, vt augurio accepto insuper ascendat ad exercitum * felicia hospicio adloquatur. *Ita Tacito Auguralis ara commemoratur in castris Corbulonis, lib.* XV. *Erudito tamen viro,* egressus Augustali, *legend. videtur: quia in Quinctiliano scriptum libro* VIII. Carmen funebre, propriè Nænia; & tabernaculum ducis, Augustale. *Non idem mihi videbatur.*

*Lego, felici auspicio.

37. FERINA PELLE.] *Quare ferinâ pelle? vt habitum mentiretur Germani, credo; qui plerumque pelliti. Germani autem multi non in castris solùm, sed, vt opinor, inter eius custodes.*

38. Vi-

A quis transfugisset, Arminij nomine pollicetur. Incendit ea contumelia legionum iras. veniret dies, daretur pugna: sumturum militem Germanorum agros, tracturum coniuges: accipere omen, & matrimonia ac pecunias hostium prædę destinare. Tertiâ fermè vigiliâ, adsultatum est castris, sine coniectu teli: postquam crebras pro munimentis cohortes, & nihil remissum sensêre. Nox eadem lætam Germanico quietem tulit, [38] vidítque se operatum, & sanguine sacro respersâ prętextâ, pulchriorem aliam manibus Auiæ Augustæ accepisse. Auctus omine, addicentibus auspiciis, vocat concionem, & quæ sapientiâ præuisa aptaque imminenti pugnæ, disserit. *Non campos modò militi Romano ad prælium bonos, sed si ratio adsit, siluas & saltus. nec enim* [39] *immensa barbarorum scuta, enormis hastas, inter truncos arborum, & enata humo virgulta, perinde haberi quàm pila, & gladios, & hærentia corpori tegmina. densarent ictus, ora mucronibus quærerent: non loricam Germano, non galeam: ne scuta quidem ferro neruóve firmata, sed viminum textus, vel tenuis & fucatas colore tabulas.* [40] *primam vtcumque aciem hastatam,*
B *ceteris, pręusta aut breuia tela. Iam corpus, vt visu toruum, & ad breuem impetum validum; sic* [41] *nullâ vulnerum patientiâ. sine pudore flagitij, sine curâ ducum, abire, fugere: pauidos aduersis, inter secunda, non diuini, non humani iuris memores. Si tædio viarum ac maris finem cupiant; hac acie parari. propiorem iam Albim, quàm Rhenum: neque bellum vltrà, modò se* [42] *patris patruíque vestigia prementem, iisdem in terris victorem sisterent.* Orationem ducis secutus militum ardor, signúmque pugnæ datum. Nec Arminius, aut ceteri Germanorum proceres omittebant suos quisque testari. *Hos esse Romanos Variani exercitus fugacissimos, qui ne bellum tolerarent, seditionem induerint: quorum pars onusta vulneribus tergum, pars fluctibus & procellis fractos artus, infensis rursum hostibus,* [43] *aduersis diis obiiciant, nullâ boni spe. Classem quippe & auia Oceani quæsita, ne quis venientibus occurreret, ne pulsos premeret: sed vbi miscuerint manus, inane victis ventorum remorúmque subsidium. meminissent modò auaritiæ, crudelitatis, superbiæ:* * *aliud sibi reliquum quàm tenere libertatem, aut mori ante seruitium?* Sic accensos & prœlium poscentes in campum, cui
C [44] Idistauiso nomen, deducunt. is medius inter Visurgim & colles, vt ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur. ponè tergum insurgebat silua, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos, campum & prima siluarum, barbara acies tenuit: soli Cherusci iuga insedêre, vt prœliantibus Romanis desuper incurrerent. Noster exercitus sic incessit. auxiliares Galli, Germaníque in fronte: post quos pedites sagittarij: dein quattuor legiones, & cum duabus prætoriis cohor-

Arminius præmium defectionis pronunciari iubet.

Castra etiam hostis tentat: vtrumque frustrà.

In somno felix omen Germanico.

Consilium & ratio exponitur futuræ pugnæ.

Germanorũ arma parum firma.

Ipsi ferociores, quàm fortiores.

Arminius & suos animat: Romanos deprimit:

In ipsâ audaciâ metus incusat.

* an aliud

Loci descriptio, vbi pugna.

Ordo & dispositio vtrimque acierum.

38. VIDITQVE SE OPERATVM.] *Operandi verbum, ad sacra. Tibullus,* Tunc pubes operata deo. *Curtius.* Per dies decem Libero patri operatum habuit exercitum. *Restitue apud Liuium, lib.* x. Dum hostes operati superstitionibus, concilia secreta agunt, Amiternum opidum de Sa-
D mnitibus vi cepit. *ita meus codex. vulgò,* superati. *Quod ait, respersam prætextam: scire licet pontifices, imò sacerdotes omnes, cùm diis facerent, prætextâ vsos: Germanicus autem Augur. Lampridius in Alexandra,* Accepit prætextam etiam cùm sacra faceret, sed loco Pontificis maximi, non Imperatoris. *Appianus* ἐμφυλ. α. οὗτος μὲν Ἀσελλίων στρατηγῶν τε καὶ σπένδων, καὶ ἱερὰν καὶ ἐπίχρυσον ἐσθῆτα ὡς ἐν θυσίᾳ περικείμενος, ἀμφὶ δευτέραν ὥραν ἐσφάζετο ἐν ἀγορᾷ μέσῃ περὶ τοῖς ἱεροῖς. *Quinctilianus declamat.* CCCXL. Ego vobis allego etiam ipsum illud sacrum prætextarum, quo sacerdotes velantur, quo magistratus: quo infirmitatem pueritiæ sacram facimus ac venerabilem. *Spartianus in Hadriana:* Natali suo vltimo cùm Antoninum commendaret, prætexta sponte delapsa caput ei operuit. *vbi corrigo,* apetuit: *quia sacrificabant capite velato. Adi & Zosimum lib.* IIII. *vbi delata ad Gratianum Christianum Principem prætexta pontificia, & spreta. ab hac mente Plinius placari purpurâ deas scripsit, respiciens scilicet ad prætextam libro* IX. Distinguit ab equite Curiam, dis aduocatur placandis, omnemque vestem illuminat.

39. IMMENSA BARB. SCVTA.] *Dicimus in Germaniâ, infrà.*

40. PRIMAM VTCVMQVE.] *Ibidem vide.*

41. NVLLA VVLNERVM PATIENTIA.] *Videntur adumbrata è Thucydide, qui Brasidam inducit hortantem suos contra Illurias: eosque iisdem moribus fingit lib.* IIII. *vbi inter cetera:* οὔτε γὰρ τάξιν ἔχοντες, αἰσχυνθεῖεν ἂν λιπεῖν τινα χώραν βιαζόμενοι, ἥτε φυγὴ καὶ ἡ ἔφοδος αὐτῶν, ἴσην ἔχουσα δόξαν τοῦ καλοῦ, ἀνεξέλεγκτον καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἔχει.

42. PATRIS PATRVIQVE.] *Drusi, & Tiberij.*

43. ADVERSIS DIIS.] *Ita correxi: vulgò,* odiis.

44. IDISTAVISO NOMEN.] *Ea loca in peregrinatione vidi, & vel scriptoris huius causâ curiosius lustraui. Animus autem mihi dicit, hunc ipsum campum esse, qui infra Bremam, mare versus, pul-* chrè

cohortibus, ac dilecto equite Cæsar: exin totidem aliæ legiones, & leuis armatura cum A equite sagittario, ceteræque sociorum cohortes. Intentus paratusque miles, vt ordo agminis, in aciem * adsisteret. Visis Cheruscorum cateruis, quæ per ferociam proruperant, validissimos equitum incurrere latus, Stertinium cum ceteris turmis circumgredi, tergaque inuadere iubet, ipse in tempore adfuturus. Intereà pulcherrimum augurium, octo aquilæ petere siluas, & intrare visæ, [45] Imperatorem aduertêre. exclamat, *Irent*, [46] *sequerentur Romanas aues, propria* [47] *legionum numina.* Simul pedestris acies infertur. & præmissus eques, postremos ac latera impulit. mirumque dictu, duo hostium agmina diuersâ fugâ, qui siluam tenuerant in aperta, qui campis adstiterant, in siluam ruebant: medij inter hos Cherusci, collibus detrudebantur. inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam. Incubueratque sagittariis, illà rupturus, ni Rætorum, Vindelicorumque, & Gallicæ cohortes signa obiecissent: nisu tamen corporis, & impetu equi peruasit, oblitus faciem suo cruore ne nosceretur. quidam agnitum à Chaucis inter auxilia Romana agentibus, emissumque tradiderunt. B Virtus, seu fraus eadem, Inguiomero effugium dedit: ceteri passim trucidati. & plerosque tranare Visurgim conantes, iniecta tela aut vis fluminis, postremò moles ruentium, & incidentes ripæ, operuêre. quidam turpi fugâ in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis per ludibrium figebantur: alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. Quintâ ab horâ diei ad noctem cæsi hostes, decem millia passuum cadaueribus atque armis oppleuêre: [48] repertis inter spolia eorum cathenis, quas in Romanos, vt non dubio euentu, portauerant. Miles in loco prœlij, [49] Tiberium Imperatorem salutauit, struxitque aggerem, & in modum tropæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea species dolore & irâ adfecit. qui modò abire sedibus, trans Albim concedere parabant, pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, iuuentus, senes, agmen Romanum repentè incursant, turbant. postremò diligunt locum, flumine & siluis clausum, artâ intus planitie, & humidâ: siluas quoque C profunda palus ambibat, nisi quòd latus vnum Angriuarij lato aggere extulerant, quò à Cheruscis dirimerentur. hîc pedes adstitit, equitem propinquis lucis texêre, vt ingressis

Pugna committitur: * *adsistêre.*

Quam felicem Romanis Aquilæ prodeunt.

Vincunturq́ Germani: Nec virtus Arminio, nisi ad effugium profuit.

Idem Inguiomero.

Trophæum Romani in loco excitant.

Quâ contumeliâ Germani accensi.

thrè lateq́ se pandit, inter flumen & colles saltusq́ circumiectos. Nan potest aptior pugna magna planicies, & pro Taciti hic descriptione. Distat ab oppido Bremâ duobus circiter Germanicis milliaribus, circa pagum qui Vegesackus *dicitur.*

45 IMPERATOREM ADVERTERE.] *Sic lib.* IV. *Hist.* Aduertit ea res Vespasianum. *& Liuius libro* I. *emendante me:* Aduerteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. *Nam hactenus* auerteratque, *scriptum reperias, ignorantiâ historicæ dictionis. Ceterùm, illud mirum vnde hîc aquila nostris terris haud temerè visæ. Ac subuereor vt falsa species obiectu Germanico, aliaq́ alites fuerint.*

46. SEQVERENTVR ROMANAS AVES.] *Aquilas intellegit, quæ à C. Mario auo propria Romanis. De quibus in* EXCVRS C.

47. LEGIONVM NVMINA.] *Ita alibi:* Mox conuersus ad signa & bellorum deos. *Dionysius, de ijsdem:* τιμιώτατα γὰρ ῥωμαίοις ταῦτα ἐπὶ στρατείας, καὶ ὥσπερ ἱδρύματα θεῶν ἱερὰ νομίζονται. *Adeò autem signa prædiis, vti per ea miles iuraret. Liuius lib.* VI. Obstringere periurio non se solùm suumque caput, sed signa militaria & aquilas, sacramentique religionem. *Tertullianus:* Religio Romanorum tota castrensis signa ueneratur, signa iurat, omnibus dijs præponit. *Exemplum eius sacramenti egregium apud Lucanum lib.* I. *vbi Lælius Cæsari:*

— per signa decem felicia castris,
Perq; tuos iuro quocúque ex hoste triumphos.

Imò & adorata ea. Disce è Sozomeno Eccles. Hist. libro I. *cap.* IV. *vbi de Labaro.* Σημεῖον δὲ τοῦτο τιμιώτατον, καθότι ἀεὶ τοῦ βασιλέως ἡγεῖσθαι, καὶ προσκυνεῖσθαι νενόμιστο παρὰ στρατιωτῶν: Hoc signum venerabile maxime quia & principem antecedere, & adorari etiam à militibus solebat.

48. REPERTIS CATHENIS.] *Fecit idem M. Antonius apud Florum lib.* III. *qui* Cretam inuasit cum ingenti quidem victoriæ spe atque fiduciâ, adeò vt plures cathenas in nauibus quàm arma portaret. *Fecit Flaminius, in Polybia lib.* III. *qui suos ita vanitatis impleuit,* vt plures essent qui ἁλύσεις καὶ πέδας καὶ τοιαύτην παρασκευὴν ferrent, quàm qui arma. *Sed vtriusque quis exitus? qui nunc Germanorum. Nec aliter solet magnus ille deus, qui deiicit quidquid vanè se attollit.* D

49. TIBERIVM IMP. SALVTAVIT.] *Oportuerat Germanicum ipsum, qui dux & auctor facti. Sed Augustus vt auspicia seruauit sibi; sic honorem omnem rei à ducibus suis legatisve gestæ. Nam qui ductu quidem suo, alienis tamen auspicijs vicerat: ne antiquitus quidem Imp. salutabatur, aut triumphabat. Hoc adulans suo Principi Horatius voluit:*

Te copias, te consilium, & tuos
Præbente diuos.

Et ab

A sis siluam legionibus à tergo foret. Nihil ex iis Cæsari incognitum: consilia, locos, *Iterúmque ad pugnam ventum.*
prompta, occulta nouerat, astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Seio Tuberoni
legato tradit equitem, campúmque. peditum aciem ita instruxit, vt pars æquo in siluam
aditu incederet, pars obiectum aggerem eniteretur. quod arduum, sibi; cetera legatis
permisit. Quibus plana euenerant, facilè inrupêre: quîs impugnandus agger, vt
si murum succederent, grauibus supernè ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem *Quæ acris & ambigua:*
cominus pugnam, remotísque paullùm legionibus, funditores [50] libratorésque excutere
tela, & proturbare hostem iubet. missæ è tormentis hastæ, quantóque conspicui magis
propugnatores, tantò pluribus vulneribus deiecti. Primus Cæsar cum prætoriis cohortibus,
capto vallo, dedit impetum in siluas. conlato illîc gradu certatum. hostem à
tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant: vtrisque necessitas in loco, spes
in virtute, salus ex victoriâ. Nec minor Germanis animus, sed genere pugnæ & armorum
superabantur: cùm ingens multitudo, artis locis, prælongas hastas non protenderet,
B ret, non colligeret, neque adsultibus & velocitate corporum vteretur, coacta stabile ad
prœlium. Contrà miles, cui [51] scutum pectori adpressum, & [52] insidens capulo manus,
latos barbarorum artus, [53] nuda ora foderet, viámque strage hostium aperiret: impromto
iam Arminio, ob continua pericula, siue illum recèns acceptum vulnus tardauerat.
Quin & Inguiomerum totâ volitantem acie, fortuna magis quàm virtus deserebat.
& Germanicus quò magis adgnosceretur, [54] detraxerat tegimen capiti, orabatque
insisterent cædibus, nil opus captiuis, solam internicionem gentis finem bello fore.
Iamque sero diei subducit ex acie legionem, faciendis castris: ceteræ ad noctem cruore *Romani tamen pro victoribus.*
hostium satiatæ sunt. equites ambiguè certauêre. Laudatis pro concione victoribus
Cæsar, congeriem armorum struxit, superbo cum titulo, DEBELLATIS INTER *Monumētum & titulus rerum magnificus.*
RHENVM ALBIMQVE NATIONIBVS EXERCITVM TIBERII CAESARIS EA MONIMENTA
MARTI ET IOVI ET AVGVSTO SACRAVISSE. de se nihil addidit, metu
inuidiæ, an ratus conscientiam * facti satis esse. Mox bellum in Angtiuarios Stertinio ** Vel, factis.*
C mandat, ni deditionem properauissent: atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam
omnium accepêre. [55] Sed æstate iam adultâ, legionum aliæ itinere terrestri in hibernacula
remissę, plures Cęsar classi impositas per flumen Amisiam Oceano inuexit. Ac *Miles plerusque classe reducitur:*
primò placidum æquor mille nauium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium
globo [56] effusa grando: simul variis vndique procellis, incerti fluctus prospectum *Cum clade, & pauci exitio.*
adimere, regimen impedire: miléſque pauidus, & casuum maris ignarus, dum turbat
nautas, vel intempestiuè iuuat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cælum,
& [57] mare omne in Austrum cessit, qui tumidis Germanię terris, profundis amnibus, *Ita Oceanus intumuit.*
immenso

Et ab hac re statim, in trophai inscriptione legis, Exercitum Tiberij Imperatoris ea monumenta consecrauisse; *non, Germanici, qui ducebat.*

50. LIBRATORESQVE.] *Sunt qui tormentis hastas aut lapides excutiunt: quia librant scilicet, & sa-*
D *ctius arte expendunt. Sic* III. *Histor.* vincla ac libramenta tormentorum *appellat. Hoc verius, quàm referri ad* librilia: *quod suspicabar* IIII. *Poliorcet. Dialog.* III.

51. SCVTVM PECTORI.] *Diuersum à Germanico. Illud planum, non sic tegebat: hoc incuruum, corpori adhærebat, & circumfundebatur.*

52. INSIDENS CAPVLO.] *Pulchrè & significanter dictum, in minoribus gladijs. In oblongis, quibus ritu Gallorum Germani vtebantur, non eadem manus habitudo: neque firmiter aut tenet gladios, aut regit.*

53. NVDA ORA.] *Nam, ait noster in Germaniâ,* vix vni alterive cassis aut galea.

54. DETRAXERAT TEGIMEN.] *Idem video Cyrum minorem fecisse in pugnâ illâ sibi extremâ: cuius caussam tamen Xenophon ambiguè refert ad morem Persarum, qui nudis capitibus pugnam inibant.*

55. SED ÆSTATE IAM ADVLTA.] *Sapè ita loquitur noster, imitatione apertâ Sallustij. quā phrasim opera est semel à iuuētute intelligi, ex Seruianis notis, ad illud* Vere nouo. Id ést, *ait,* primo mense Martio. Nam veteres per singula tempora anni, quæ in tres menses diuiduntur, obseruant, vt sic dicant: Primum mensem, Nouum ver: secundum, Adultum: tertium, Præceps. Ita de Hieme, Æstate, Autumno. sic semper Sallustius. *Simile, quod Græci annum partiuntur:* ἱςαμένου τοῦ ἔτους, μεσοῦντος, ἢ λήγοντος.

56. EFFVSA GRANDO.] *Sub quam, occultâ caussâ, semper, vt aiunt, Oceanus intumescit.*

57. MARE OMNE IN AVSTRVM.] *Non abnuo de vero Austro. nam ille à terrâ naues in mare interius rapiat: quod ostendis factum, cùm subdit,* disiecitque naues in aperta Oceani. *Procul igitur à litore: cui Notus impegisset. Facit eódem, quod de* insulis longiùs sitis *adiungit: & potest* Orcadas *intelligere*

immenso nubium tractu validus, & rigore vicini Septemtrionis horridior, rapuit disiecitque naues in aperta Oceani, aut insulas saxis abruptas, vel per occulta vada infestas. A

Eius tempestatis pulchra species.

**nantes*

quibus paullùm ægreque vitatis postquàm mutabat æstus, [58] eódem quò ventus ferebat; non adhærere anchoris, non exhaurire inrumpentis vndas poterant. equi, iumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò leuarentur [59] aluei * manantes per latera, & fluctu super vrgente. Quanto violentior cetero mari Oceanus, & truculentiâ cęli præstat Germania, tantum illa clades nouitate & magnitudine excessit, hostilibus circùm litoribus, aut ita vasto & profundo, vt credatur nouissimum ac sine terris mare. pars nauium haustæ sunt, plures, apud insulas longiùs sitas eiectæ: milesque nullo illîc hominum cultu, fame absumptus, nisi quos corpora equorum eodem elisa tolerauerant.

Germanicus in Chaucos reycitur.

Seruati & alij quidam, sed pauci.

Sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit, quem per omnes illos dies noctésque, apud [60] scopulos & prominentis oras, cùm se tanti exitij reum clamitaret, vix cohibuêre amici, quò minùs eodem mari oppereret. Tandem relabente æstu, & secundante vento, claudæ naues, raro remigio, aut intentis vestibus, & quædam à validioribus tractæ, reuertêre: quas raptim refectas misit, vt scrutarentur insulas. B collecti eâ curâ plerique: multos Angriuarij nuper in fidem accepti, redemtos ab interioribus reddidere. quidam in Britanniam rapti, & remissi à regulis. Vt quis ex longinquo reuenerat, miracula narrabant, vim turbinum, & [61] inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & beluarum formas: visa, siue ex metu credita.

Hac clades Germanos erigit: quos contra Cæsar it.

Marsos vastat, exscindit.

Sed fama classis amissæ, vt Germanos ad spem belli, ita Cæsarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus, ire in Chattos imperat: ipse maioribus copiis Marsos irrumpit. quorum dux Malouendus nuper in deditionem acceptus, [62] propinquo loco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio seruari indicat. Missa extemplò manus, quæ hostem à fronte eliceret, alij qui terga circumgressi recluderent humum: & vtrisque adfuit fortuna. Eò promtior Cæsar pergit introrsus, populatur, exscindit, [63] non ausum congredi hostem: aut sicubi restiterat, statim pulsum, nec vnquam magis, vt ex captiuis cognitum est, pauentem. Quippe inuictos & nullis casibus superabiles Romanos prædicabant, qui perditâ classe, amissis armis, post constrata equorum virorumque corporibus litora, eâdem virtute, pari ferociâ, & veluti aucti numero inrupissent. C

**hiberna*

Germani ad pacem iam pertebant:

Sed Cæsarem maior Cæsar auocat.

Reductus inde [64] in * Hiona miles, lætus animi, quòd aduersa maris, expeditione prosperâ pensauisset. addidit munificentiam Cæsar, quantum quis damni professus erat exsoluendo. Nec dubium habebatur, labare hostes, petendæque pacis consilia sumere, & si proxima ęstas adiiceretur, posse bellum patrari: sed crebris epistolis Tiberius monebat, *rediret ad decretum triumphum. satis iam euentuum, satis casuum: prospera illi & magna prælia: eorum quoque meminisset, quæ venti & fluctus, nullâ ducis culpâ, grauia tamen & sæua damna intulissent.* [65] *Se nouies à diuo Augusto*

gere, aut potiùs eas, quæ haud procul litore Frisico hodieq; exstant. Nam quòd longinquas *facit; fama & redeuntes hæc auxerunt, ac timidis insolitisq; maris ita visa.*

58. EÓDEM QVÒ VENTVS FEREBAT.] *Non malè etiam*, eodemque quò ventus: *atque ita iam didici in Florentino esse. Liuius lib.* XXVI. Acer etiam Septemtrio ortus inclinatum stagnum eódem quò æstus ferebat.

59. ALVEI MANANTES.] *Nec displiceret scribi*, nantes.

60. SCOPVLOS ET PROM.] *Quantum ego vidi vel audiui, non sunt in eo tractu litorales scopuli. Est mollis aut arenosa terra, nec nisi arte aut opere elata.*

61. INAVDITAS VOLVCRES.] *Nec ea quidem sunt. Lubuit istis apud ignaras aures, in his & sequentibus, τερατεύειν, & narrare quæ noster meritò ambigit*, visa, siue ex metu credita. *Imò nec visa, nec credita, sed vanitate efficta.*

62. PROPINQVO LOCO.] *Malim*, luco. *Hic autem inuenta aquilarum vna, & suprà lib.* 1. *altera. ergo receptæ nunc omnes, quia tertia seruata militis astu. Florus tamen scripsit*, Signa, & aquilas duas adhuc Barbari possident: tertiam signifer, *&c. Parùm considerate. nisi ex Liuij personâ & ætate loqui hominem placet.* D

63. NON AVSVM CONGREDI HOSTEM.] *Legerim hæc & sequentia*, non auso c. hoste, pulso, pauente.

64. IN HIONA MILES.] *Vera correctio Beroaldi*, in hiberna miles, *ex Taciti verbis ipsis. Rhenanus qui*, Iuhiona, *legit: & ego qui seriò alim refelli, digni ambo qui plectamur.*

65. SE NOVIES IN GERMANIAM.] *Non toties in propriè Germaniam: quare in Historiis, & examina:*

A *Augusto in Germaniam missum, plura consilio quàm vi perfecisse.* [66] *Sic Sugambros in deditionem acceptos, sic Suevos, regemque Marobodum pace obstrictum. posse & Cheruscos, ceterasque rebellium gentes, quando Romanæ vltioni consultum est, internis discordiis relinqui.* Precante Germanico annum efficiendis cœptis, acriùs modestiam eius adgreditur, alterum consulatum offerendo, cuius munia præsens obiret. simul adnectebat, si foret adhuc bellandum, relinqueret materiem Drusi fratris gloriæ, qui nullo tùm alio hoste, nonnisi apud Germanias adsequi nomen imperatorium, & [67] deportare lauream posset. Haud cunctatus est vltrà Germanicus, quanquam fingi ea, seque per inuidiam parto iam decori abstrahi intelligeret. Sub idem tempus, è familiâ Scriboniorum Libo Drusus defertur moliri res nouas. Eius negotij initium, ordinem, finem curatiùs disseram; quia tum primùm reperta sunt, quæ per tot annos Remp. exedère. Firmius Catus Senator, ex intimâ Libonis amicitiâ, iuuenem improuidum & facilem inanibus, ad Chaldæorum promissa, Magorum sacra, somniorum etiam interpretes impulit: [68] dum

Cui cauta & lenta consilia quàm ferocia magis cordi. *Honoribus etiam Germanicum emollit.* *Libo Drusus maiestatis accusatur.* *Qui temerè Chaldæos consuluit.*

B proauum Pompeium, [69] amitam Scriboniam, quæ quondam Augusti coniunx fuerat, consobrinos Cæsares, plenam imaginibus domum ostentat: hortaturque ad luxum & æs alienum, socius libidinum & necessitatum, quò pluribus indiciis inligaret. Vt satis testium, & qui serui eadem noscerent, reperit: aditum ad principem postulat, demonstrato crimine & reo [70] per Flaccum Vescularium equitem Romanum, cui propior cum Tiberio vsus erat. Cæsar indicium haut aspernatus, congressus abnuit: posse enim, eodem Flacco internuntio, sermones commeare. atque interim Libonem ornat præturâ, conuictibus adhibet, non vultu alienatus, non verbis commotior (adeò iram condiderat) cunctáque eius dicta factáque cùm prohibere posset, scire malebat. donec Iunius quidam tentatus vt infernas vmbras carminibus eliceret, ad Fulcinium Trionem indicium detulit. Celebre inter accusatores Trionis ingenium erat, auidumque famæ malæ. statim corripit reum, adit consules; senatus cognitionem poscit: & vocantur patres, addito, consultandum super re magnâ & atroci. Libo interim veste mutatâ,

Delatus ab iisdem quos ipse impulerant. *Tiberius dissimulat, & tacere eum patitur.* *Ad extremum in senatu accusatur.*

C cum primoribus fœminis, circumire domos, orare adfines, vocem aduersum pericula poscere: abnuentibus cunctis, cùm diuersa prætenderent, [71] eâdem formidine. Die senatus

amina: sed intellegit sumitq; vnà missiones, opinor, in Pannoniam, & Illyricum.

66. Sic Sugambros.] *Id accidit Tiberio ipso duce. Vide Dionem lib.* LV. *in cuius verbis menda, Cantabriq; appellantur in Germaniâ, qui reuerà Sugambri: vt monui olim Antiquar. lect. lib.* I. *cap.* VI. *Suetonius:* Sueuos & Sugambros dedentes se in Galliam traduxit, & in proximis Rheno agris collocauit. *Eutropius lib.* VII. Tiberius cccc. M. captiuorum ex Germaniâ transtulit, & supra ripam Rheni in Galliâ collocauit. *Isidorus non obscurè indicat hos ipsos esse, qui Burgundiones postea appellati, largiter potuerunt.* Burgundiones, inquit, quondam à Romanis subactâ *interiore Germaniâ per castrorum limites positi à Tiberio Cæsare, in magnam coaluerunt gentem. atque ita nomen ex locis sumpserunt, quia crebra per limites habitacula constituta, Burgos vulgò vocant. Hi posteà rebelles effecti Romanis, plusquam LXXX. ∞. armatorum ripas Rheni fluminis insederunt, & nomen gentis obtinuerunt. *A quo tamen dissensus it Ammianus, qui originem eorum à Romanis trahit:* Gratanter ratione geminâ Principis accepta sunt litteræ. primâ, quòd iam inde temporibus priscis sobolem se esse Romanam Burgundij sciunt: dein quòd salinarum, finiumque causâ Alemanis sæpe iurgabant.

D

67. Deportare lauream posset.] *Id est, triumphare. Triumphantes enim ascendere Capitolium soliti, & laurum quam manu tenebant, quaq; in fascibus lictorum, deponere in gremio Iouis: arbitri si licet victoriæ & auctoris. Plura in* Excurs. D.

68. Dvm proavvm Pompeivm.] *Ante lucem quærere occepi hoc stemma, & vereor vt concubium noctis sit priusquam pertingam. Cur Liboni huic proauus Pompeius, scio: cur Cæsares consobrini. In Scriboniâ amitâ hæreo, quæ ex historiis quidem adstruitur saltem matertera maior, nisi placet amitæ nomine abusum Tacitum esse. Si non est: sequitur vt paternum genus etiam (nam de materno constat) huic adolescenti è Scribonys sit. Et suadet, hercle nomen: quia Tacito dicitur, Scribonius Libo Drusus. Censeo L. Scribonio Liboni, qui consul cum M. Antonio, fuit, fratrem fuisse alium Scribonium, cuius nepos iste. ita, inquam, vt maritus Pompeiæ Scribonius aliquis fuerit. Liquere res nisi ex genesi non potest: quam in* Exevrs. *vide.* E.

**Fortè, vlteriore Germ.*

69. Amitam Scriboniam.] *Digna lectu de totâ hac re apud Senec. epist.* LXXI.

70. Per Flaccvm Vescvlarivm.] *Qui tamen infrà lib.* V. *est, Vescularius Atticus insidiarum in Libonem internuncius.*

71. Eadem formidine.] *Omnes enim timebant Principis offensam.*

72. Le-

natus metu & ægritudine fessus, siue vt tradidêre quidam, simulato morbo, [72] lecticâ A
delatus ad fores curiæ, [73] innisúsque fratri, & manus ac supplices voces ad Tiberium tendens, immoto eius vultu excipitur. mox libellos & auctores recitat Cæsar, ita moderans, ne lenire, néve asperare crimina videretur. Accesserant præter Trionem & Catum accusatores, Fonteius Agrippa, [74] & C. Liuius, certabántque cui ius perorandi in reum daretur: donec Liuius, quia nec ipsi inter se concederent, & Libo sine patrono introisset, singillatim se crimina obiecturum professus, protulit libellos vecordes adeò, vt consultauerit Libo, an habiturus foret opes, [75] quîs viam Appiam Brundisium vsque pecuniâ operiret, inierant & alia huiuscemodi, stolida, vana; si molliùs acciperes, miseranda. Vni tamen libello, manu Libonis, nominibus Cæsarum aut senatórum, additas [76] atroces vel occultas notas, accusator arguebat. Negante reo, agnoscentes seruos per tormenta interrogari placuit. Et quia [77] vetere senatusconsulto, quæstio in caput domini prohibebatur, callidus & [78] noui iuris repertor Tiberius, mancipari singulos [79] actori publico iubet: scilicet, vt in Libonem ex seruis, saluo senatusconsulto, quæ- B
reretur. Ob quæ posterum diem reus petiuit, domúmque digressus, extremas preces [80] P. Quirinio propinquo suo ad principem mandauit: responsum est, vt senatum rogaret. Cingebatur interim [81] milite domus, strepebántque etiam in vestibulo, vt audiri, vt adspici possent: cùm Libo, ipsis, quas in nouissimam voluptatem adhibuerat, epulis excruciatus, vocare percussorem, prehensare seruorum dextras, inserere gladium. atque illis, dum trepidant, dum refugiunt, euertentibus adpositum mensâ lumen, feralibus iam sibi tenebris, duos ictus in viscera direxit. Ad gemitum conlabentis, accurrêre

Et conuincitur vecordiæ potiùs, quàm sceleris.

Serui in dominum torti, & aduersa leges nouo pallio velata.

Libo denique, tædio & desperatione se conficit.

72. LECTICA DELATVS.] *Quod receptum in solis ægris. Nam lectica quamquam iam vulgata, tamen spernebantur adhuc à Curiæ aditu. Suetonius de Tiberio:* Numquã curiam nisi solus intrauit: lecticâ quódam introlatus æger, comites à se remouit.

73. INNISVSQVE FRATRI.] *Puto L. Scribonio Liboni, qui hoc anno consul.*

74. ET C. LIVIVS.] *Nescio an*, Cluuius.

75. QVÎS VIAM APPIAM.] *Non temerè de viâ Appiâ consultauit vanum caput, quia ea inter Romanas vias longissima, & quasi regina, vt ait Statius:*

—— quà limite noto
Appia longarum teritur regina viarum.

Sed pertinuitne ea Brundisium vsque? Negat Frontinus de Aquaductibus, qui vltra Capuam non porrigit. Appia aqua, *inquit*, inducta est ab Ap. Claudio Censore. qui & viam Appiam à portâ Capenâ vsque ad vrbem Capuam muniendam curauit. *Adfirmat tamen hic Tacitus, & Strabo, prolixè lib.* V. *&* VI. *& Horatius:*

Brundisium melius Numici via ducat, an Appi.

olýq. Omnes benè. Nam Appius ipse non herclè vltra Capuam perduxit. ne potuit quidem, vt fines tunc erant imperij Romani. perduxit posteà siue C. Gracchus Tribunus, qui plerasque vias fecit, refecit: siue C. Cæsar, qui curator viæ Appiæ non leuiter in eam impendit: siue Augustus, de quo inscriptiones priscæ, S. P. Q. R. QVOD. VIÆ. MVNITÆ. SVNT. *Nam certum aliquid non alij, non ego inueni.*

76. ATROCES VEL OCCVLTAS.] *Quæ ad mortem eorum pertinerent, aut cædem.*

77. VETERE SENATVSCONSVLTO.] *Quando & à quo latum id Sc. quæro. Sanè antiquum est, & Cicero referre videtur ad morem maiorum potiùs, quàm ad legem.* Nam cùm more maiorum de seruis in dominum ne tormentis quidem quæri liceat: exortus est seruus, qui quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. *Idem:* Maiores nostri in dominum de seruo quæri noluerunt, non quia non posset verum inueniri, sed quia videbatur indignum esse, & domino morte ipsâ tristius. *Derogatum ei legi antiquitus, in causâ incesti. Pro Milone:* De seruis nullâ lege quæstio C
est in dominum, nisi de incestu, vt fuit in Clodium. *Iurisconsulti excipiunt etiam adulterij crimen, fraudati census, & maiestatis. l. 1. C. de quæstionibus.*

78. NOVI IVRIS REPERTOR TIBERIVS.] *Imò infamia huius inuenti penes Augustum: erratq; noster, si non errat Dio lib.* LV. ὅτι δ' οὐκ ἐξὸν ὂν δοῦλον κατὰ δεσπότου βασανισθῆναι, ἐκέλευσεν ὁσάκις ἂν χρεία τοιούτου τινὸς γίγνηται, τῷ δημοσίῳ αὐτὸν, ἢ καὶ ἑαυτῷ πιπράσκεσθαι, ὅπως ὡς ἀλλότριος τοῦ κρινομένου ὢν ἐξετάζηται), οἱ μὲν ᾐτιῶντο ὅτι ὁ νόμος τῇ τοῦ δεσπότου μεταλλαγῇ καταλύεσθαι ἔμελλεν: Quod verò cùm non liceret seruum in caput domini torqueri, iussit, vt quoties eius rei vsus esset, vendi seruum vel Actori publico, vel sibiipsi Principi; vt iam quasi alienus à reo examinari posset: id sanè D
nonnulli criminati sunt, quasi legem eâ domini mutatione dissolueret.

79. ACTORI PVBLICO.] *Mancipari, mancipio tradi:* πιπράσκεσθαι, *siue vendi, dixit Dio. Suprà:* Hortísque venditis statuam Augusti simul mancipasset. *Lib.* III. Seruos quoque Silani, vt tormentis interrogarentur, actor publicus mancipio acceperat. *Sed quis publicus actor? non alius, quàm publicus siue seruus siue libertus: proprio tamen munere, qui res rationesq; Reip. administrabat. Plura in* EXCVRS. F.

80. P. QVIRINO PROPINQVO SVO.] *Est P. Sulpicius Quirinus, qui Aemiliam Lepidam habuit vxorem. vnde adfinitas. Nam ipse ignobilis.*

81. MILITE DOMVS.] *Qui necessitatem ostenderent, & sponte aut vi pereundum.*

82. PRÆ-

A carcere liberti, & cæde visâ miles abstitit. Accusatio tamen apud patres adseueratione eâdem peracta, iurauitque Tiberius petiturum se vitam, quamuis nocenti, nisi voluntariam mortem properauisset. Bona inter accusatores diuiduntur: & [82] præturæ extra ordinem datæ, his qui senatorij ordinis erant. [83] Tunc Cotta Messalinus, ne imago Libonis exsequias posterorum comitaretur, censuit: Gn. Lentulus, ne quis Scribonius cognomentum Drusi adsumeret. supplicationum dies, Pomponij Flacci sententiâ, constituti. vt dona Ioui, Marti, Concordiæ, vtque Iduum Septembrium dies quo se Libo interfecerat, dies festus haberetur, [84] L. P. & Gallus * Asinius, & Papius Mutilus, & L. Apronius decreuêre: quorum auctoritates, adulationesque retuli, vt sciretur vetus id in Rep. malum. [85] Facta & de Mathematicis Magisque Italiâ pellendis senatus consulta: quorum è numero, L. Pituanius [86] saxo deiectus est. In P. Martium consules [87] extra portam Exquilinam, cùm [88] classicum canere iussissent, [89] more prisco aduertêre. Proximo senatus die, multa in luxum ciuitatis dicta à Q. Haterio consulari,
B Octauio Frontone præturâ functo: decretumque [90] ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent, [91] ne vestis serica viros fœdaret. Excessit Fronto, ac postulauit [92] modum argento, supellectili, familiæ. Erat quippe adhuc frequens senatoribus, si quid è Rep. crede-

Præmia accusatoribus.

Et varia in mortuum decreta, prauissima adulationis:

* Asinij

Vanum vtilissimum, de vatibus pellendis.

Luxus publicus leuiter coercitus.

82. PRÆTVRÆ EXTRA ORDINEM.] *An supra numerum eas Pratores adsectos vult? certè enim vnius prætura tantùm vacabat. An potiùs, in annum proximum destinatos eos, extra sortem aleamq; comitiorum.*

83. TVNC COTTA MESSALINVS.] *Cotta hic inter notas & vibices eius secli, filius, vt Plinius* ait, Messallæ oratoris: patris optimi degener proles. De imaginibus in funere, deq; hoc interdicta, non repeto ea quæ scripsi in Electis cap. XXIX. Sic Bruti & Cassij imagines abolitæ, infrà lib. III.* Viginti
C clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, Manlij, Quinctij, aliaque eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus hoc ipso, quòd effigies eorum non visebantur.

84. L. P. ET GALLVS ASINIVS] *Vereor vt elapsum exscriptori sit aliquod nomen. Diuinabam olim,* L. Pætus, Gallus Asinius. *Pætos sanè illo æuo in Senatu fuisse, docet liber* XV. *vbi Cæsonius Pætus. Quid si etiam,* L. P. & Gallus Asinij? *vt prænominibus distinguat plures eius gentis. Nam Asinij aliquot Senatores, imò consulares, vti infrà dicam.*

85. FACTA ET DE MATHEMATICIS.] *Imò repetita potiùs. Nam veteri lege edictoq; pridem amota è rep. illa pestis. Adde quæ in* EXCVRS. G.

86. SAXO DEIECTVS EST.] *Tarpeio. ita dicebant, sine aliâ additione. Plautus:*

D Qui in amore, (*malim* amorem) præcipitauit,
peiùs perit, quàm si saxo saliat.

Lucretius: —— scelerisque luela
Carcer, & horribilis de saxo iactus deorsum.

87. EXTRA PORTAM EXQVILINAM] *Supplicia pleraque apud Romanos sane falsa extra portas. credo, ne frequenti sanguine & cæde, contaminari oculi ciuium, aut delibari videretur libertas. Exempla in* EXCVRS. H.

88. CLASSICVM CANERE.] *Non cuilibet è plebe doctorum notus mos. Cùm cuius rei capitalis dies dicta esset, classicum in celeberrimis vrbis locis canebat, & postremò ante ianuam damnati. Plutarchus in Gracchis: καίτοι πάτριόν ἐστιν ἡμῖν, εἴ τις ἔχων δίκην θανατικὴν μὴ ὑπακούει, τούτου πρὸς τὰς θύρας ἕωθεν ἐλθόντα σαλπιγκτὴν ἀνακαλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι, καὶ μὴ πρότερον ἐπιφέρειν ψῆφον αὐτῷ τοὺς δικαστάς:* Patrius nobis mos est, si quis capitis accusatur neque obaudit, ad eius fores mane Tubicinem ire, & classicum canere, nec antè iudices sententiam de eo ferre. *Seneca lib. I. de Irâ:* Itaque etsi peruersa induenda magistratui vestis, & conuocanda classico concio est, procedam in tribunal non furens nec infestus, sed vultu lenis, & illa sollennia verba graui magis quàm rabidâ voce concipiam. *In Commentario IV. Sergij apud Varronem lib. V. de LL.* Quo die comitia erunt, in arce classicum canat, endo (*sic emendo*) circumque mœros & ante priuati huiusce T. Quinctij Trogi scelerosi hominis hosticum (*leg. est* hostium) canat & vt in campo cum primo luci adsit. *Seneca iterum huc respexit Epist.* XVII. Cùm classicum cecinit, scit non se peti: cùm aliqua conclamatio est, quomodo exeat, non quid efferat, quærit. *Puto & Lucilium, hoc versu Trochaico:*

Rauco concionem sonitu & curuis cogant cornibus.

Nec Romæ solùm & inter ciues seruatus ille mos: sed etiam in prouincijs, nisi fallunt me Declamatores (& herclè vereor vt animi ingenijq; caussâ fallant) apud Senecam patrem lib. IX. Controu. II. de Flaminio qui inter cœnam noxium puniuit. Capito: Fit à præcone silentium: adhibentur deinde legitima verba: canitur ex altera parte classicum. *Cassius Seuerus:* Si tribunal conscenderit conuiuiali veste: si cùm classicum canere debeat, symphoniam canere iusserit.

** Lib. X. cap. XXII.*

89. MORE PRISCO.] *Supplicium prisci moris quale, pete à me in lib. XV.*

90. NE VASA AVRO] *Vide luxum eius æui, & gratulare sæculo nostro. Dio paullò communiùs id concipit: quasi interdicta omnia vasa auri, nisi quæ ad sacra.*

91. NE VESTIS SERICA.] *Nolim erres. distincta genera vestium olim. Byssina, Bombycina, Serica. quæ persequor & euoluo in* EXCVRS. I.

92. MODVM ARGENTO.] *Idest, certum pondus numerumq; definiri voluit: tot pondo argenti, tot seruos, talem supellectilem.*

93. ALIAM

Quem ex professo defendit Asinius. credederent, loco sententiæ promere. Contrà Gallus Asinius disseruit, *Auctu imperij adoleuisse etiam priuatas opes, idque non nouum, sed è vetustissimis moribus. Aliam apud Fabricios,* [93] *aliam apud Scipiones pecuniam, & cuncta ad Remp. referri. quâ tenui, angustas ciuium domos; postquam eò magnificentiæ venerit, gliscere singulos. Neque in familiâ & argento, quæque ad vsum parentur, nimium aliquid, aut modicum, nisi ex fortunâ possidentis. distinctos senatus & equitum census: non quia diuersi naturâ, sed vt locis, ordinibus, dignationibus antistent,* [94] *talesque ad requiem animi aut salubritatem corporum parentur. nisi fortè clarissimo cuique plures curas, maiora pericula subeunda, delinimentis curarum & periculorum carendum esse.* A

Facili assensu, in omnium seruitage. Facilem adsensum Gallo, sub nominibus honestis, [95] confessio vitiorum & similitudo audientium dedit. Adiecerat & Tiberius, non id tempus censuræ: nec si quid in motibus labaret, defuturum corrigendi auctorem. *Pisonis libera vox & mina.* Inter quæ L. Piso ambitum fori, corrupta iudicia, sæuitiam oratorum accusationes minitantium increpans, abire se, & cedere vrbe, victurum in aliquo abdito & longinquo rure testabatur. simul curiam relinquebat. Commotus est Tiberius, & quamquam mitibus verbis Pisonem permulsisset, propinquos quoque eius impulit, vt abeuntem auctoritate vel precibus tenerent. B Haut minus liberi doloris documentum idem Piso mox dedit, vocatâ in ius Vrgulaniâ, quam supra leges amicitia Augustæ extulerat. *Vrgulania, delicium Liuiæ.* nec aut Vrgulania obtemperauit, in domum Cæsaris spreto Pisone vecta; aut ille abstitit, quamquam Augusta se violari & imminui quereretur. Tiberius hactenus indulgere matri ciuile ratus, vt se iturum ad prætoris tribunal, adfuturum Vrgulaniæ diceret, processit palatio, procul sequi iussis militibus. spectabatur, occursante populo, compositus ore, & sermonibus variis tempus atque iter ducens: donec propinquis Pisonem frustrà coërcentibus, deferri Augusta pecuniam quæ petebatur iuberet. Isque finis rei, ex quâ neque Piso inglorius, & Cæsar maiore famâ fuit. *Potentia, vel impotentia potius, muliercula.* Ceterùm Vrgulaniæ potentia adeò nimia ciuitati erat, vt testis in caussâ quâdam quæ apud senatum tractabatur, venire dedignaretur: [96] missus est prætor, qui domi interrogaret: cùm virgines Vestales in foro & iudicio audiri, quoties testimonium dicerent, vetus mos fuerit. Res eo anno prolatas haut referrem, ni pretium C foret, Gn. Pisonis & Asinij Galli super eo negotio diuersas sententias noscere. *De rebus agendis certatio.* Piso, quamquam [97] abfuturum se dixerat Cæsar, ob id magis agendum censebat, vt absente principe, senatus & equites possent sua munia sustinere. decorum Reip. fore. Gallus, quia speciem libertatis Piso præceperat, nihil satis illustre, aut ex dignitate populi Romani nisi coràm & sub oculis Cæsaris: eoque conuentum Italiæ & adfluentis prouincias, præsentiæ eius seruanda dicebat. Audiente hæc Tiberio ac silente, magnis vtrimque contentionibus acta: sed res dilatæ. *Asinij Galli sententia super comitijs.* Et certamen Gallo aduersus Cæsarem exortum est. nam [98] censuit in quinquennium magistratuum comitia habenda: [99] vtque legionum

93. ALIAM APVD SCIPIONES PECVNIAM.] *Largâ significatione pecuniam dixit, vt lex X. viralis, & Iurisconsulti.*

94. TALESQVE AD REQVIEM ANIMI.] *Quid est illud,* tales? *Censeo rescribendum,* dignationibus antistent, aliisque, quæ ad requiem. *Ideò (inquit bonus patronus luxuriæ) repertum discernere censum Senatorum equitumq́; à plebe: non solùm vt loco, ordine, dignitate, præmineant, sed etiam supellectile, veste, alijsq́; quæ animo aut corpori cara. Potes etiam legere,* ita aliis quæ ad. *minusq́; recedes à scripturâ.*

95. CONFESSIO VITIORVM.] *Possis legi,* consensio.

96. MISSVS EST PRÆTOR.] *Quod in egregiis personis obseruari Paulus iubet, l. XV. De iureiurando:* Ad egregias personas, eosque qui valetudine impediuntur, domum mitti oportet ad iurandum.

97. ABFVTVRVM SE DIXERAT.] *Omnino sic legendum. Atqui non abfuit, vt è sequentibus omnibus colligas. Ita est: sed dixerat, vt sæpè, & hæc talia ex vsu aut caussâ simulabat.*

98. CENSVIT IN QVINQVENNIVM.] *Non à se id inuênit Gallus, sed imitari decretum C. Cæsaris voluit, de quo Appianus, in personâ M. Antonij, II. Ciuil.* ἡμεῖς γὰρ αὐτοὶ σχεδὸν ἅπαντες, οἱ μὲν ἤρξαμεν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος, οἱ δ' ἔτι ἄρχομεν, αἱρετοὶ πρὸς ἐκείνου γενόμενοι, οἱ δ' ἐς τὸ μέλλον ἄρχειν κεχειροτονήμεθα. ἐς γὰρ πενταετές, ὡς ἴστε, καὶ τὰ ἀστικὰ ἡμῖν καὶ τὰ ἐτήσια, καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἢ στρατοπέδων ἡγεμονίας διετάξατο: Nos enim propè omnes, alij gessimus magistratus electi a Cæsare alij iamnunc gerimus, alij geremus etiam ab eo designati. Nam in quinquennium, vt scitis, vrbanos annuosque magistratus, & item prouinciarum aut exercituum Præfecturas ordinauit. *De quo etiam Suet. sentit cap. LXXVI. in Iulio:* Magistratus in plures annos ordinauit. D

99. VTQVE LEGIONVM LEGATI.] *In exercitu amplices legati, Consulares & Pratorij. Consularis*

toti

A num legati, qui ante præturam eâ militiâ fungebantur, iam tum prætores destinarentur: princeps duodecim candidatos, in annos singulos nominaret. Haut dubium erat, eam sententiam altiùs penetrare, & [100] arcana imperij tentari: Tiberius tamen [101] quasi augeretur potestas eius disseruit. *Graue moderationi suæ tot eligere, tot differre. vix per singulos annos offensiones vitari, quamuis repulsam propinqua spes soletur: quantum odij fore ab his qui vltra quinquennium proiciantur! vnde prospici posse, quæ cuique tam longo temporis spacio mens, domus, fortuna. superbire homines etiam annui designatione: quid si honorem per quinquennium agitent? quintuplicari prorsus magistratus, subuerti leges, quæ sua [102] spatia exercendæ candidatorum industriæ, quærendisque aut potiundis honoribus statuerint.* Fauorabili in speciem oratione vim imperij tenuit, censusque quorumdam senatorum iuuit. quò magis mirum fuit, quòd [103] preces M. Hortali nobilis iuuenis, in paupertate manifestâ, superbiùs accepisset. Nepos erat oratoris Hortensij, inlectus à diuo Augusto liberalitate [104] decies sestertiûm ducere vxorem, suscipere liberos, ne clarissima familia ex-
B tingueretur. Igitur quatuor filiis ante limen curiæ adstantibus, loco sententiæ, quum in palatio senatus haberetur, modò Hortensij inter oratores sitam imaginem, modò Augusti intuens, ad hunc modum cœpit. *Patres conscripti, hos quorum numerum & pueritiam videtis, non sponte sustuli, sed quia princeps monebat: simul maiores mei meruerant, vt posteros haberent. nam ego, qui non pecuniam, non studia populi, neque eloquentiam gentile domus nostrę bonum varietate temporum accipere vel parare potuissem, satis habebam, si tenues res meæ nec mihi pudori, nec cuiquam oneri forent. iussus ab imperatore, vxorem duxi. En stirps*

Pro Cæsare, vt videbatur;

Sed reiecta à Cæsare, ob suas caussas.

Is liberalis in quosdam Senatores;

Asper contrà in nepotem Hortensij.

Qui composita oratione inopiam fatetur, & subsidium poscit.

toti exercitui, Prætorius legioni vni præsidebat. At ecce Gallus, quia multæ legiones, & plures sanè quàm quotannis Prætores (nam ad XXV. *aut* VI. *illo æuo erant:) Gallus, inquam, hic blanditum legatis iuit, &, vt putabat, Cæsari. Voluit illos, qui ab eo præpositi ante Præturam, iamtum Prætores designatos eoipso*
C *facto esse; & sequenti anno inire. Quid amplius?* duodecim candidatos in singulos annos à Principe nominari. *Sed cuius rei candidatos? Legationis, an Præturæ? Si istud, tum augeatur valdè Prætorum numerus, aut certè Prætoriorum: quod tamen Gallus callidè suasit nouo reperto, quia Cæsar iurauerat (I. Annal.) se numerum duodenarium in Prætoribus non excessurum. At nunc potest excedere, sed alio titulo & mantello. An placet legationis candidatos accipi? & vt Cæsar quotannis omnes illos nominet, solusq; comitia hæc peragat? Neque id sperno: sed spreuit valdè Tiberius, qui totum hoc caput eius sententiæ nec refutatione, imò nec repetitione dignum censuit: & in oratione reijcit prius caput tantùm, de magistratibus in quinque annos.*

100. ARCANA IMPERII.] *Quare? Quia vali-*
D *di nimis illi electi fuissent, & potuissent tractu in Principem coire. Item, odia ferebantur in ipsum, & fortasse conspiratio, à repulsis. Et sanè ea mens Taciti, quod verba illa mox ostendunt:* fauorabili oratione vim imperij tenuit: *qua resoluta igitur, & velut eneruata fuisset, illâ sententiâ. Nam addo etiam, inter arcana imperij esse, vt Princeps gratiæ & beneficij sit potens: vix aut non esset, in tam longum tempus honoribus semel datis.*

101. QVASI AVGERETVR.] *In Mediceo,* auretur, *legitur voce admutilatâ. Illa vera lectio. Augebatur enim potestas, cùm in eius manum comitia tot annorum, nouâ ratione, darentur.*

102. SPATIA EXERCENDÆ.] *Tot mensibus aut diebus petant, & in candidâ sunto: tot deinde adepti, gerant. Neque enim sollenniter petere toto anno licebat. Atque hoc est* spatium exercendæ candidatorum industriæ, *olim legibus finitum.*

103. PRECES M. HORTALI.] *Ortalus scribitur in Suetonio:* Plerosque modestiâ & pudore deterruit, in quibus Ortalum Q. Hortensij oratoris nepotem, qui permodicâ re familiari, auctore Augusto, quattuor liberos tulerat. *Ortalus igitur Hortensiæ gentis cognomen. Cicero ad Atticum, lib.* IV. Ortalus in eâ caussâ fuit, cuiusmodi solet. *Infanda quadam de hoc ipso, nisi fallor, Hortensio Valerius Maximus narrat lib.* III. Iam Q. quidem Hortensij, qui in maximo & ingenuorum ciuium & amplissimorum prouentu, summum auctoritatis atque eloquentiæ gradum obtinuit, Nepos Hortensius Corbio omnibus scortis abiectiorem & obscæniorem vitam exegit: ad vltimumque lingua eius tam libidini cunctorum inter lupanaria prostitit, quàm aui pro salute ciuium in foro excubuerat. *sed vocat Corbionem. A'nne igitur scrib.* Hortalus Corbio? *an corrupta ea vox, substituendúmque,* Ortalus? *alterum certè horum. Principio etiam Valerianæ narrationis emendo,* in maximo & ingeniorum, & ciuium amplissimorum prouentu. *Facio iudicem nostrum Pighium, cui scriptor hic non medicinam debet, sed vitam. Sed hic Ortalus Hortensij nepos, numquid ex filio? Appâret. nam & Valerius disertè Hortensium eum appellat. Attamen filius magni illius Oratoris, bello ciuili Brutiano perijt, præmaturè. Velleius:* Eadem Lucullum Hortensiumq; eminentissimorum virorum filios fortuna abstulit. *Sed debuit scilicet iam tunc prolem seuisse, & reliquisse in vrbe. Catulli Elegia quæ ad Ortalum est: censeo eam esse ad huius auum.*

104. DECIES HS.] *Is est ipse census Senatorius, qui sub Augusto fuit. nam auxit eum & produxit. Sunt ista* viginti quinque millia Philippicûm.

ſtirps & progenies [105] *tot conſulum, tot dictatorum. nec ad inuidiam iſta, ſed conciliandæ miſericordiæ refero. adſequentur florente te Cæſar quos dederis honores, interim Q. Hortenſij pronepotes, diui Auguſti alumnos, ab inopiâ defende.* [106] Inclinatio ſenatus incitamentum Tiberio fuit, quò promtiùs aduerſaretur, his fermè verbis vſus. *Si quantum pauperum eſt, venire huc, & liberis ſuis petere pecunias cœperint: ſinguli numquam exſatiabuntur, Reſp. deficiet. nec ſanè ideò à maioribus conceſſum eſt egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat loco ſententiæ proferre, vt priuata negotia, res familiares noſtras hic augeamus: cum inuidiá ſenatus & principum, ſiue indulſerint largitionem, ſiue abnuerint. Non enim preces ſunt iſtuc, ſed efflagitatio intempeſtiua quidem & improuiſa: cùm alijs de rebus conuenerint patres, conſurgere, & numero atque ætate liberûm ſuorum, vrgere modeſtiam ſenatus,* [107] *eamdem vim in me tranſmittere, ac velut perfringere ærarium: quod ſi ambitione exhauſerimus, per ſcelera ſupplendum erit. Dedit tibi Hortale diuus Auguſtus pecuniam, ſed non compellatus, nec ea lege vt ſemper daretur. langueſcet alioqui induſtria, intendetur ſecordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes; & ſecuri omnes aliena ſubſidia exſpectabunt, ſibi ignaui, nobis graues.* Hæc atque talia, quamquam cum adſenſu audita ab his, quibus omnia principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt, plures per ſilentium aut occultum murmur excepêre. ſenſitque Tiberius, & cùm paullùm reticuiſſet, Hortalo ſe reſpondiſſe ait, ceterùm ſi patribus videretur, daturum liberis eius * ducena ſeſtertia ſingulis, qui ſexus virilis eſſent. Egêre alij grates: ſiluit Hortalus, pauore, an auitæ nobilitatis etiam inter anguſtias fortunæ retinens. neque miſeratus eſt poſthac Tiberius, quamuis domus Hortenſij pudendam ad inopiam dilaberetur. Eodem anno, mancipij vnius audacia, ni maturè ſubuentum foret, diſcordijs armiſque ciuilibus Remp. perculiſſet. Poſtumi Agrippæ ſeruus, nomine Clemens, comperto fine Auguſti, pergere in inſulam Planaſiam, & fraude aut vi raptum Agrippam ferre ad exercitus Germanicos, non ſeruili animo concepit. Auſa eius impediuit tarditas onerariæ nauis. atque interim patratâ cæde, ad maiora & magis præcipitia conuerſus, [108] furatus cineres, [109] vectuſque Coram Etruriæ promontorium, ignotis locis ſeſe abdit, donec crinem barbamque promitteret. nam ætate & formâ haut diſſimili in dominum erat. Tum per idoneos & ſecreti eius ſocios, crebeſcit viuere Agrippam, occultis primùm ſermonibus, vt vetita ſolent; mox vago rumore apud imperitiſſimi cuiuſque promtas aures, aut rurſum apud turbidos, eoque noua cupientes. Atque ipſe adire municipia obſcuro diei, neque propalàm aſpici, neque diutiùs iiſdem locis. ſed quia veritas viſu & morâ, falſa feſtinatione & incertis valeſcunt, [110] relinquebat famam, aut præueniebat. Vulgabatur interim per Italiam, ſeruatum

A B C

Clauſa Tiberio aures & bulga.

Duriter imò negat.

* quinque millia *Philippicûm.*

Ita illuſtris Hortenſiana domus collapſa.

Clementis ſerui non ſeruile facinus.

Lapſus primâ ſpe, ad alteram accingitur.

Agrippam ſe facit.

105. TOT CONSVLVM.] *Vaniloqua hominis oratio & falſa. vbi enim iſti tot Conſules, tot Dictatores? Certè ego in Hortenſiâ gente vnum Dictatorem reperio, & Conſulem vnum. Dictatorem anno vrbis* CDLXVII. *ſeceſſione plebis. Conſulem, Q. Hortenſium, huius auum. Sed intellegit fortaſſe maiores ſuos etiam ex gente maternâ.*

106. INCLINATIO SENATVS.] *Quare illa impediuit, aut arcuit? debuiſſet incitare. nam videri volebat omnia per Senatum agere. Sed hic aliud. iſta inclinatio popularitatem quamdam referebat, & ſeuerum Principem, quaſi ad famam & gratiam componebat: ſpretum Tiberio. Fortaſſè etiam, quia ſponte volebat dare, & ſolus gratiam habere, non ab alijs inuitatus aut impulſus.*

107. EAMDEM VIM.] *Priſca ſcriptura*, in me tranſmeret. *ex quo Beatus*, tranſumere. *Legebam*, eâdem, inuidiam in me tranſmittere. *vel etiam*, tandem vim. *Primò, inquit, vrgent modeſtiam Senatus, denique velut vim mihi adhibent, & ærarium perfringunt. Vim dico, quia velut pro ſententiâ dicunt, & Senatus aſſenſum capiunt, aut captant: cui parêre me ſit neceſſum.*

108. FVRATVS CINERES.] *Quare hoc? an ne conſtaret eo argumento mortuum Poſtumum, quem viuum ille, & ſe eſſe, credi volebat? An caritate in dominum fecit, & alibi ſepulturus?*

109. VECTVSQVE CORAM.] *Apud Dionem leges, in Galliam profectum eum. Sed Cora nomen ego apud Geographos in hoc tractu non reperio: reperio Coſa. quod Etruriæ opidum fuit in ſublimi colle ad mare, cum ſubiecto ſinu. Strabo lib.* V. μετὰ δὲ Ποπλώνιον Κόσσα πόλις, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ἔστι δ᾽ ἐν κόλπῳ βουνὸς ὑψηλός. *Vicinum id portui Herculis Sex. Rutilius in Itinerario locat:* Et deſolatæ mœnia fœda Coſæ. *Seruius de eodem:* Coſæ ciuitas Thuſciæ, quæ numero ſingulari etiam ſecundùm Salluſtium dicitur. *Nominat & Plinius lib.* III. *Itaque qui me audiet,* Coſam *hîc reſtituet.* D

110. RELINQVEBAT FAMAM.] *Statim abeundo ſcilicet, priuſquam benè innoteſceret:* præueniebat *autem, ex inopinato & celeriter ſe ſiſtendo. Ita parùm gnaros relinquebat, parùm prouidis ſe ſiſtebat.*

111. SER-

A tum munere deûm Agrippam, credebatur Romæ. iamque Hostiam inuectum multi- *Stulti & auidi multi credunt.*
tudo ingens, iam in vrbe clandestini cœtus celebrabant: cùm Tiberium anceps cura
distrahere, vine militum [111] seruum suum coërceret, an inanem credulitatem tempore
ipso vanescere sineret. modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambi- *Tiberius callide & tranquillè orientem tumultum disjycit.*
guus pudoris ac metus reputabat. Postremò dat negotium Sallustio Crispo. ille è clien-
tibus duos (quidam milites fuisse tradunt) dilegit, atque hortatur, simulatâ conscientiâ
adeant, offerant pecuniam, fidem atque pericula polliceantur. Exsequuntur vt iussum
erat. dein speculari noctem incustoditam, acceptâ idoneâ manu, vinctum clauso ore in *Falsum Agrippam capit.*
palatium traxêre. Percontanti Tiberio, *Quomodò Agrippa factus esset?* respondisse fertur,
Quomodò tu Cæsar. Vt ederet socios, subigi non potuit. nec Tiberius pœnam eius pa- *Cunctis in os Cæsaris pulcra & libera vox.*
làm ausus, in secretâ palatij parte interfici iussit, corpusque clàm auferri. & quamquam
multi è domo principis, equitesque ac senatores, sustentasse opibus, iuuisse consiliis di-
cerentur, haut quæsitum. Fine anni, arcus propter ædem Saturni, ob recepta signa cum *Arcus triumphalis Germanico.*
B Varo amissa, ductu Germanici, auspiciis Tiberij; & ædes Fortis fortunæ Tiberim iu-
xta in hortis, quos Cæsar dictator populo Rom. legauerat; [112] sacrarium genti Iuliæ, ef-
figiesque diuo Augusto apud Bouillas, dicantur. C. Cœlio, L. Pomponio coss. Ger- *A. V. C. DCCLXX.*
manicus Cæsar A. D. VII. Kalendas Iunias [113] triumphauit de Cheruscis Chattisque &
Angriuariis, quæque aliæ nationes vsque ad Albim colunt. vecta spolia, captiui, simu- *Ipse speciosissimè triumphat.*
lacra montium, fluminum, prœliorum: bellumque, quia conficere prohibitus erat,
pro confecto accipiebatur. augebat intuentium visus eximia ipsius species, [114] currusque
quinque liberis onustus: sed suberat occulta formido reputantibus, haut prosperum in
Druso patre eius fauorem vulgi, auunculum eiusdem Marcellum flagrantibus plebis
studiis intra iuuentam ereptum, breues & infaustos populi Romani amores. Ceterùm ** septem Philipp. & ferus.*
Tiberius, nomine Germanici, * trecenos plebi sestertios viritim dedit, seque collegam
consulatui eius destinauit. Nec ideò sinceræ caritatis fidem adsecutus, amoliti iuuenem *Procul mox remouetur. per speciem honoris.*
specie honoris statuit, struxitque caussas, aut fortè oblatas artipuit. Rex Archelaus
C [115] quinquagesimum annum Cappadociâ potiebatur, inuisus Tiberio, quòd eum *Archelaus Cappadocum rex inuisus Principi.*
Rhodi agentem nullo officio coluisset. nec id Archelaus per superbiam omiserat, sed ab
intimis Augusti monitus; quia florente C. Cæsare, missoque ad res Orientis, intuta Ti-
berij amicitia credebatur. Vt versâ Cæsarum sobole, imperium adeptus est, elicit Ar-
chelaum matris litteris, quæ non dissimularis filij offensionibus clementiam offerebat, *Per dolum arcessitur.*
si ad precandum veniret. ille ignarus doli, vel si intelligere crederetur vim metuens, in
vrbem properat: exceptusque immiti à principe, & mox accusatus in senatu, non ob *Accusatur, & moritur.*
crimina quæ fingebantur, sed angore, simul fessus senio, & quia regibus æqua nedum
infima insolita sunt, finem vitæ sponte an fato impleuit. Regnum [116] in prouinciam re- *Regnum eius Prouincia factum.*
dactum

111. SERVVM SVVM COERCERET.] *Rectum est. Etsi enim Clemens hic seruus Agrippæ olim: tamen nunc Tiberij. ad quem scilicet vniuersa Agrippæ hereditas venerat.*

D 112. SACRARIVM GENTI IVLIÆ.] *Addito etiam ludicro Circensi. quod docent Cornelij verba, lib.* XV. Ludicrum Circense, vt Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. *At de Sacrario, exemplum imitatus in gente Flauiâ Domitianus. Statius* V. *Siluar.*

— æternæ modò qui sacraria genti
Condidit, inque alio posuit sua sidera cælo.

113. TRIVMPHAVIT DE CHERVSCIS.] *Plures gentes in hoc triumpho Strabo nominat, sed verbis corruptis: de quibus videro in Germaniâ Taciti.*

114. CVRRVS QVINQVE LIBERIS.] *Ex triumphantium ritu, qui pueros minores in curru, grandiores interdum equis triumphalibus imponebant. Cicero, pro Murenâ, Plutarch. Suetonius, alij.*

115. QVINQVAGESIMVM ANNVM.] *Inst a putatio. Cepit enim regnum ab Antonio, anno vrbis* DCCXVIII. *Consule Dionem lib.* XLIX.

116. IN PROVINCIAM REDACTVM EST.] *Non nunc quidem, sed paullò pòst à Germanico misso ad res Orientis. Infrà:* At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium legatum accepêre. *Strabo, lib.* XII. τῆς δὲ μεγάλης Καππαδοκίας νῦν μὲν οὐκ ἴσμεν πρώτην διάταξιν. τελευτήσαντος γὰρ τὸν βίον Ἀρχελάου τοῦ βασιλεύσαντος ἔγνω Καῖσάρ τε καὶ ἡ σύγκλητος ἐπαρχίαν εἶναι Ῥωμαίων αὐτήν. *Regnum autem Cappadociæ à Tiberio primùm in prouinciam redactum, consensu traditum est. Appianum quis hîc audiet, qui refert ad Augustum? Verba eius in Mithridatico:* Ἀριοβαρζάνης μὲν οὖν τὴν βασιλείαν ὅλην τῷ παιδὶ ἐνεχείρισε, καὶ πολλαὶ μεταβολαὶ μέχρι Καίσαρος ἐγένοντο τοῦ Σεβαστοῦ. ἐφ' οὗ, καθάπερ τὰ λοιπά, καὶ ἥδε ἡ βασιλεία περιῆλθεν ἐς στρατηγίαν. Ariobarzanes regnum filio tradidit: variæque mutationes interuenerunt ad Cæsarem vsque Augustum. Is, vt pleraque alia, etiam hoc regnum

(Cappa-

dactum est, fructibusque eius leuari posse [117] centesimæ vectigal professus Cæsar, du- A centesimam in posterum statuit. Per idem tempus Antiocho Comagenorum, Philopatore Cilicum regibus defunctis, turbabantur nationes, plerisque Romanum, aliis regium imperium cupientibus: & prouinciæ Syria atque Iudæa, fessæ oneribus, diminutionem tributi orabant. Igitur hęc, & de Armeniâ quæ suprà memoraui, apud patres disseruit, nec posse [118] motum Orientem nisi Germanici sapientiâ componi. Nam suam ætatem vergere, Drusi nondum satis adoleuisse. Tunc decreto patrum, permissæ Germanico prouinciæ, quæ mari diuiduntur, [119] maiusque imperium quoquò adisset, quàm his qui sorte aut missu principis obtinerent. Sed Tiberius demouerat Syriâ [120] Creticum Silanum, per adfinitatem connexum Germanico, quia Silani filia Neroni vetustissimo liberorum eius pacta erat: præfeceratque Cn. Pisonem ingenio violentum, & obsequij ignarum, insitâ ferociâ à patre Pisone, qui [121] ciuili bello resurgentes in Africâ partes acerrimo ministerio aduersus Cæsarem iuuit. mox Brutum & Cassium secutus, concesso reditu, petitione honorum abstinuit, donec vltrò ambiretur delatum ab Augusto [122] consulatum accipere. Sed præter paternos spiritus vxoris B quoque [123] Plancinæ nobilitate & opibus accendebatur. vix Tiberio concedere, [124] liberos eius vt multum infrà despectare: nec dubium habebat, se delectum, qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coërcendas. credidêre quidam data & à Tiberio occulta mandata, & Plancinam haut dubiè Augusta monuit, muliebri æmulatione Agrippinam [125] insectandi. diuisa namque & discors aula erat, tacitis in Drusum aut Germanicum studiis. Tiberius, vt proprium & sui sanguinis Drusum fouebat: Germanico, alienatio patrui, amorem apud ceteros auxerat; & quia claritudine materni generis anteibat, [126] auum M. Antonium, auunculum Augustum ferens. contrà Druso proauus eques Rom. Pomponius Atticus, dedecere Claudiorum imagines videbatur: & con-

Centussis alia in Oriente.

Quibus firmandis Germanicus eligitur: Cum amplâ potestate.

Sed Tiberius coercet, & æmulum ei adiungit, ferocis ingenio, Pisonem:

Cum occultis mandatis.

Germanicus gratiosus supra Drusum.

(Cappadociam) in Prouinciam redegit. Viâ excidisti, ô bone & fide aliàs scriptor.

117. CENTESIMÆ VECTIGAL.] *Onus hoc impositum vrbi & Italiæ, post bella ciuilia, ab Augusta: anna, nisi erra,* DCCLIX. *quo tempore ærarium militare institutum, vt tradit Dio lib.* LV. *Caligo ex verbis Taciti, qua lib.* I. Centesimam rerum venalium post bella ciuilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo subsidio niti. *Nan aliud autem hoc vectigal, quàm centesimus rerum in auctione venalium nummus. Auctor sic interpretandi Suetonius, qui ducentesimam auctionum appellat, in Caligulâ cap.* XVI. Ducentesimam auctionum Italiæ remisit. *ubi benè Turnebus emendat,* Centesimam. *Benè, inquam, maximus ille Criticus aui nostri. Nec iuuat Suetony receptam lectianem hic locus Taciti: quia ille idem Tiberius, quasi pænitentiâ beneficij, centesimam iterùm instituit, ducentesimâ inductâ. Clarè Dio. lib.* LVII. χρὶ μετὰ τῦτο *(id est, post Seiani mortem)* τέλος δ' ἑκατοστὸν ἔχον, ἑκατοστὸν ἦγαγε. *Non narrat id Tacitus. fatear, quia ea omnis historia exstricta. At Dio idem, vbi de Caligulâ, sibi canstans, centesimam ab eo sublatam ait, nan Ducentesimam. Vide eius verba,* LIX.

118. MOTVM ORIENTEM.] *Rectè; quasi dicat, turbatum concitatumque Orientem. aliàs, non peccabis si legas,* motum Orientis.

119. MAIVSQVE IMPERIVM.] *Id eximium ius tributum etiam olim Pompeio Magno, bella in piratas. Quod ait, sorte aut missu: diuidit Proconsules, à Prætoribus Legatisque. vt verè notaui lib.* I. *suprà.*

120. CRETICVM SILANVM.] *Ex Iunia familia hic Silanus, sed adoptione in Cæciliam transierat. Itaque nomina illi, Q. Cæcilius Metellus Creticus Silanus. Ex Diane, Cassiodaro, aliisque qui scripserunt Fastas. Consul fuit anno vrbis* DCCLX. *cum Neruâ Siliana.* C

121. CIVILI BELLO.] *Ita est, & naminat semel iterùmque inter duces aduersarios Hirtius tersissimo belli Africi Commentariala:* M. Petreius, & Cn. Piso cum equitibus Numidis mille centum electis, peditatuque eius generis satis grandi occurrunt. *Item anie:* Adrumeti Cn. Piso cum Mauris circiter III. millibus apparuit.

122. CONSVLATVM ACCIPERE.] *Consul fuit Cn. Calpurnius Piso, cum ipsa Augusta, anna* DCCXXXI. *De ministeria eius in bella Africa, vide, si lubet, Hirtium initia libri.*

123. PLANCINÆ NOBILITATE.] *A Dione Munatia Plancina dicitur: vt certum sit eam celebris illius L. Munatij Planci filiam fuisse aut neptem. Nominat hanc ipsam Roma lapis, in ædibus Cæsiis:* D

DIS. MANIBVS
L. MVNATI
PLANCINÆ. L.
POLYCLITI.

id est, Plancina liberti.

124. LIBEROS EIVS.] *Germanicum intellege, & Drusum.*

125. INSECTANDI.] *Nan muta, etsi dictia non trita. Sic lib.* XV. Vologesi penitus infixum erat arma Romana vitandi.

126. AVVM M. ANTONIVM.] *Tu qui in historiâ tira, hac pete ex Tabulâ stirpis Augustæ, quam inserui, fine librarum. Videbis autem* auunculum, *intellegi* proauunculum.

127. VA-

A coniunx Germanici Agrippina, fecunditate ac famâ Liuiam vxorem Drusi præcellebat.
sed fratres egregiè concordes, & proximorum certaminibus inconcussi. Nec multò pòst
Drusus in Illyricum missus est, vt suesceret militiæ, studiaque exercitus pararet; simul *Drusus Illyricum mittitur.*
iuuenem vrbano luxu lasciuientem meliùs in castris haberi Tiberius, seque tutiorem re-
batur, vtroque filio legiones obtinente. Sed Sueui prætendebantur, auxilium aduersus *Germani inter se dissident.*
Cheruscos orantes. nam discessu Romanorum, ac [127] vacui externo metu, gentis assue-
tudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in se verterant. vis nationum, virtus ducum
in æquo: sed Maroboduum regis nomen [128] inuisum apud populares; Arminium pro *Pars pro Maroboduo,*
libertate bellantem fauor habebat. Igitur non modò Cherusci sociique eorum, vetus *Pars pro Arminio.*
Arminij miles, sumsêre bellum: sed è regno etiam Marobodui Sueuæ gentes, Semno-
nes ac Longobardi, defecêre ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum
manu clientum ad Maroboduum perfugisset: non aliam ob caussam, quàm [129] quia
fratris filio iuueni, patruus senex parêre dedignabatur. Diriguntur acies pari vtrimque *Parantur ad pugnam.*
B spe, nec vt olim apud Germanos vagis incursibus, aut disiectas per cateruas. quippe
longâ aduersus nos militiâ, insueuerant sequi signa, subsidiis firmari, dicta imperato-
rum accipere. At tunc Arminius equo conlustrans cuncta, vt quosque aduectus erat,
Reciperatam libertatem, trucidatas legiones, spolia adhuc & tela Romanis direpta, in manibus *Arminij ad suos verba.*
multorum ostentabat. contrà fugacem Maroboduum appellans, præliorum expertem, Hercyniæ
latebris defensum, ac mox per dona & legationes petiuisse fœdus, proditorem patriæ, satelli-
tem Cæsaris, haut minùs infensis animis exturbandum quàm Varum Quinctilium interfecerint.
meminissent modò tot præliorum, quorum euentu, & ad postremum eiectis Romanis, satis pro-
batum, penes vtros summa belli fuerit. Neque Maroboduus iactantiâ sui, aut probris in *Maroboduus ad suos.*
hostem abstinebat. sed Inguiomerum tenens, *Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius*
consiliis gesta, quæ prosperè ciciderint, testabatur. vecordem Arminium, & rerum nescium, alie-
num gloriam in se trahere: quoniam tres vacuas legiones & ducem fraudis ignarum perfidiâ dece-
perit: magnâ cum clade Germaniæ, & ignominiâ suâ; cùm coniunx, cùm filius eius, seruitium ad-
C *huc tolerent. At se duodecim legionibus petitum duce Tiberio, illibatam Germanorum gloriam*
seruauisse. mox conditionibus æquis discessum. neque pœnitere quòd ipsorum in manu sit, inte-
grum aduersus Romanos bellum, an pacem incruentam malint. His vocibus instinctos exerci- *Acriter concurritur.*
tus, propriæ quoque caussæ stimulabant. cùm à Cheruscis Langobardisque, pro anti-
quo decore, aut recenti libertate; & contrà, augendę dominationi certaretur. Non a-
liàs maiore mole concursum, neque ambiguo magis euentu, fusis vtrimque dextris cor-
nibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. Id *Sed pro victo Maroboduus*
signum *fuit.*

127. VACVI EXTERNO METV.] *Simile illi Sallustiana:* Postquam remoto metu Punico simultates exercere vacuum fuit.

128. INVISVM APVD POPVLARES.] *Iure. Nam hic Maroboduus adolescens, Romæ benignè ab Augu-*
D *sto habitus, reuersus ad suos, artes & seruitutem intulit externas. de quo iucunda & necessaria scitu Strabo lib.* VII. ἐν ταύτῃ δὲ ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σοήβων ἔθνη. τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπερ τὰ τῶν Κολδούων. ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ Βουίασμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον, ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτοῦ Μαρκομάννους. Ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λουίους τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους, καὶ Βούτονας, καὶ Μουγιλώνας, καὶ Ζιβινοὺς καὶ τῶν Σοήβων αὐτῶν μέγα ἔθνος Ζέμνωνας: in hac Germaniæ parte est etiam Hercynius saltus, & gentes Sueuorum: quarum aliæ ipsam incolunt siluam, vt Colduli (*suspecta lectio, nec eam gentem nominatam alibi reperio*) in quibus est & Bouiasmum (*fortè,* Boyhaimum *vera scriptura, quasi Baiorum domus*) Marobodui regia. in quem locum cùm alios complures transtulit, tum populares suos Marcomannos. Occupauit enim dominationem priuatus, post reditum suum Româ: vbi iuuenis vixerat, & beneficiis ab Augusto affectus fuerat. Reuersus autem regnauit, & subiecit sibi, præter dictos, Luios (*omnino scribo* Λυγίους, *siue Lygias, quæ præcipua Sueuorum gens Tacito*) magnam nationem, Zumos, Butones (*lego,* Guthones) Mugilones, Sibinos, & inter ipsos Sueuos magnum populum Semnonas. *Ex his clarescit illa Taciti, quæ sequuntur, Maroboduum* Hercyniæ latebris defensum; Cæsaris satellitem: *magisque è Velleio, quem omnino vide.*

129. QVIA FRATRIS FILIO IVVENI.] *Iuuenili prorsus ætate res magnas gessit, decus illud Germaniæ. Varum fudit anno vigesimosexto ætatis. Maroboduum nunc, anno* XXXV. *facile collectu ex Tacito, qui eum trigintaseptem annos vita, duodecim imperij explesse scribit. Obijt autem anno* DCCLXXII. *biennio post hanc pugnam.*

signum perculſit fuit: & *transfugis paullatim nudatus, in Marcomannos conceſſit, miſitque legatos ad Tiberium oratutos auxilia. Reſponſum eſt, non iure eum aduerſus Cheruſcos arma Romana inuocare, qui pugnantis in eumdem hoſtem Romanos nullâ ope iuuiſſet. Miſſus tamen Druſus, vt retulimus, pacis firmator. [130] Eodem anno [131] duodecim celebres Aſiæ vrbes conlapſæ, nocturno motu terræ. quò improuiſior grauiorque peſtis fuit. neque ſolitum in tali caſu effugium ſubueniebat in aperta prorumpendi, quia diductis terris hauriebantur. Sediſſe immenſos montes, viſa in arduo quæ plana fuerint, effulſiſſe inter ruinam ignes memorant. [132] Aſperrima in Sardianos lues, plurimum in eoſdem miſericordiæ traxit. nam *centies ſeſtertiûm pollicitus Cæſar: & quantum ærario, aut fiſco pendebant, in quinquennium remiſit. [133] Magnetes à Sipylo, proximi damno ac remedio habiti. [134] Temnios, Piladelphenos, Ægæatas, Apollonienſes, [135] quique Moſceni aut Macedones Hyrcani vocantur, & Hierocæſaream, Myrinam, Cymen, Tmolum leuari idem in tempus tributis; mittique ex ſenatu placuit, qui præſentia ſpectaret, refoueretque. Delectus eſt M. *Aletus è prætoriis, ne conſulari obtinente Aſiam æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur. Magnificam in publicum largitionem auxit Cæſar haut minùs gratâ liberalitate, quòd [136] bona Æmiliæ Muſæ locupletis inteſtatæ petita in fiſcum, Æmilio Lepido cuius è domo videbatur;

*transfugiis
Auxilium à Romanis nequidquam petit.

Grauis in Aſiâ terræ-motus.

ccl. millia Philipp.
Ko preſſos Cæſar ſubleuat.

*Aleius

Liberalitas etiam eius priuatim in quoſdam.

130. EODEM ANNO.] *Terræmotus huius mentio Plinio:* Maximus terræ, memoriâ mortalium, exſtitit motus Tiberij Cæſaris principatu, XII. vrbibus Aſiæ vnâ nocte proſtratis. *Bonum Oroſium quàm fugit ratio, qui hunc tremorem terræ ad tempus refert mortui noſtri Seruatoris? quod nos quidem ſcimus totis quatuordecim annis poſterius fuiſſe. Scilicet egebant hoc fuco ſacræ litteræ. De eodem Strabo, libro* XII. καὶ τὰ περὶ Σίπυλον δὲ καὶ τὴν ἀνατροπὴν αὐτοῦ, οὐ δεῖ μῦθον τίθεσθαι. Καὶ γὰρ νῦν τὴν Μαγνησίαν, τὴν ὑπ' αὐτῷ, κατέβαλον σεισμοί. ἡνίκα καὶ Σάρδεις καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἐπιφανεστάτας κατὰ πολλὰ μέρη διελυμήνατο. ἐπηνώρθωσε δὲ ὁ ἡγεμὼν χρήματα ἐπιδούς, καθάπερ καὶ πρότερον ἐπὶ τῆς γενομένης συμφορᾶς Τραλλιανοῖς ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ Λαοδικεῦσιν: Et quæ de Sipylo, deque eius ſubuerſione dicuntur, non oportet fabulam cenſere. Nam & nunc Magneſiam, quæ ſub ipſo eſt, terræmotus deiecerunt; quando & Sardes, & alias illuſtres vrbium, pluribus locis labefactauit. Inſtaurauit autem Princeps, pecunias largiens; ſicut & pater eius (*Auguſtus*) anteà, in ſimili clade, Trallianis & Laodicenis ſubuenerat.

131. DVODECIM.] *At Tredecim eas facit Euſebius in Chronico, ſed nominibus valdè corruptis.* Tredecim vrbes terræmotu corruerunt. Epheſus, Magneſia, Sardis, Moſthene, Megęchyero, Cęſarea, Philadelphia, Hımolus, Temis, Cumę, Myrrhina, Apollonia, Diahircania. *Emendabis:* Moſthene, Ægæ, Hierocæſarea, Philadelphia, Tmolus, Temnus, Cumę, Myrina, Apollonia, Hircania.

132. ASPERRIMA IN SARDIANOS LVES.] *Bianoris epigramma in hanc rem eſt lib.* I. *Anthologiæ:*

Σάρδιες αἱ τὸ πάλαι Γύγου πόλις, αἵ τ' Ἀλυάττου,
Σάρδιες, αἱ βασιλεῖ Περσὶς ἐν Ἀσιάδι,
αἳ χρυσῷ τὸ παλαιὸν ἐπλινθώσασθε μέλαθρον,
ὄλβον Πακτωλοῦ ῥεύματι δεξάμεναι,
νῦν δὲ ὅλαι δύστηνοι, ἐς ἓν κακὸν ἁρπασθεῖσαι,
ἐς βυθὸν ἐξ ἀχανοῦς χάσματος ἠρίπετε.
Βοῦρα καὶ εἰς Ἑλίκην κεκλυσμέναι, αἱ δ' ἐνὶ χέρσῳ
Σάρδιες, ἐν βυθίαις εἰς ἓν ἔκεισθε τέλος.

133. MAGNETES A SIPYLO.] *Strabo.* οὐκ ἄπωθεν δὲ τούτων τῶν πόλεων, οὐδ' ἡ Μαγνησία ἐστὶν ἡ ὑπὸ Σιπύλῳ ἐλευθέρα πόλις ὑπὸ Ῥωμαίων κεκριμένη. καὶ ταύτην δὲ ἐκάκωσαν οἱ νεωστὶ γενόμενοι σεισμοί: Haud procul his vrbibus & Magneſia eſt à Sipylo: quæ libera iudicata eſt à Romanis. Hanc & terræmotus ij adflixerunt, qui nuper exſtiterunt. *Scitum iam autem duas Magneſias eſſe, à Sipylo, & à Mæandro. Tiberiani nummi exſtant, monumentum beniuolentiæ & liberalitatis in adflictas vrbes, quibus inſcriptum:* CIVITATIBVS. ASIÆ. RESTITVTIS.

134. TEMNIOS.] *Vrbs ipſa Temnus Straboni* XIII.

135. QVIQVE MOSCENI.] *Verius* Moſteni: *quo nomine vrbs Lydiæ.*

136. BONA ÆMILIÆ MVSÆ.] *In tenebroſo loco collineabo ad ſcopum, & neſcio an tangam. Æmiliam hanc Muſam libertam fuiſſe, id primum pono. argumento cognominis Græci, quod ſcio notam ſeruitutis. Ideò in Tacito legerim,* Muſæ L. locupletis, *id eſt, Libertæ locupletis, vſitatâ formulâ ſcribendi. Sed cur, inquies, bona eius petita in fiſcum? cur non data patrono patroniſve, vti lex iubet? Iulianus ait:* *Si libertus inteſtato deceſſerit, patronum aut filium nepotémve eius ad ſucceſſionem vocari, indubitatum eſt. *Vlpianus ait:* *Liberto inteſtato mortuo, primùm ſuis deferri hereditatem verum eſt: ſi hi non fuerint, tunc patrono. *Hæc ſi vera: quis locus potuit eſſe fiſco? An fortè nec ſuus heres huic Muſæ, nec patronus ſuper quiſquam fuit? Tale aliquid elicias ex Taciti verbis, dum ait,* Lepido conceſſit, cuius è domo videbatur: *quaſi ambiguum de domo patronoque fuiſſet. Erant autem non Romæ ſolùm, ſed & in prouinciis Procuratores ſiue Rationales, qui bona eiuſmodi caduca legerent tollerént que. Strabo de Aegypto:* ἄλλος δ' ἐστὶν ὁ προσαγορευόμενος ἴδιος λόγος, ὃς τῶν ἀδεσπότων καὶ τῶν εἰς Καίσαρα πίπτειν ὀφειλόντων ἐξεταστής ἐστι.

*Leg. XXIII. De bonâ libert.
*Leg. II. De ſuis heredib.

137. Q. VI-

A debatur; & Patulei diuitis equitis Romani hereditatem (quamquam ipse heres in parte legeretur) tradidit M. Seruilio, quem prioribus neque suspectis tabulis scriptum compererat: nobilitatem vtriusque pecuniâ iuuandam præfatus. Neque hereditatem cuiusquam adiit, nisi cùm amicitiâ meruisset: ignotos & aliis infensos, eoque principem nuncupantes, procul arcebat. Ceterùm vt honestam innocentium paupertatem leuauit; ita prodigos & ob flagitia egentes Vibidium Varronem, Marium Nepotem, Appium Appianum, Cornelium Sullam, [137] Q. Vitellium mouit senatu, aut sponte cedere passus est. *In alios, seueritas:* Iisdem temporibus deûm ædes vetustate aut igni abolitas, cœptasq; ab Augusto, dedicauit: *In deos, pietas.* Libero Liberæq; & Cereri, iuxta Circum maximum, [138] quas A. Postumius dictator vouerat: eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio & Marco Publiciis ædilibus constitutam: & Iano templum, quod apud forum olitorium [139] C. Duillius struxerat, qui primus rem Romanam prosperè mari gessit, triumphumque naualem de Pœnis meruit. [140] Spei ædes à Germanico sacratur: hanc Atilius vouerat eodem bello.

B Adolescebat intereà lex maiestatis. Et Apuleiâ Variliam [141] sororis Augusti neptem, quia probrosis sermonibus diuum Augustum ac Tiberium, & matrem eius inlusisset, [142] Cæsariq; connexa, adulterio teneretur, maiestatis delator arcessebat. *Varilia maiestatis postulatur.* De adulterio satis caueri lege Iuliâ visum. Maiestatis crimen distingui Cæsar postulauit; damnariq; si qua de Augusto inreligiosè dixisset: in se iacta, nolle ad cognitionem vocari. Interrogatus à consule quid de his censeret, quæ de matre eius locuta secus argueretur, reticuit: dein proximo senatus die, illius quoque nomine orauit, ne cui verba in eam quoquo modo habita crimini forent. liberauitq; Apuleiam lege maiestatis: adulterij [143] grauiorem pœnam deprecatus, vt exemplo maiorum [144] propinquis suis vltra ducentesimum lapidem remoueretur

137. Q. VITELLIVM.] *Suetonius in Vitellio cap.* II. *satis obscurè:* Quintus caruit ordine, cùm auctore Tiberio secerni minùs idoneos Senato-
C res remoueriq́ue placuisset.

138. QVAS A. POSTVMIVS DICTATOR.] *Emèdo*, quam. *His enim tribus vnum templum. A solo Dionysio copiosa lux huic loco, lib.* VI. *de A. Postumio:* ἀπὸ δὲ τῶν λαφύρων ἐξελόμενος τὰς δεκάτας, ἀγῶνάς τε καὶ θυσίας τοῖς θεοῖς ἐποίει, καὶ ναοῦ κατασκευὰς ἐξεμίσθωσε Δήμητρι, καὶ Διονύσῳ, καὶ Κόρῃ, κατ' εὐχήν. *Vouit igitur A. Postumius, sed dedicauit C. Cassius Consul. Idem Dionysius, fine eiusce libri:* Κάσσιος δὲ ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων, ὁ καταλειφθεὶς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τόν τε ναὸν τῆς Δήμητρος καὶ Διονύσου καὶ Κόρης ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ καθιέρωσε, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς τοῦ μεγίστου ἱπποδρόμου τέρμασιν, ὑπὲρ αὐτὰς ἱδρυμένος τὰς ἀφέσεις, εὐξαμένου μὲν αὐτὸν Αὔλου Ποστουμίου τοῦ δικτάτορος, &c. Cassius alter Consul relictus Romæ templum interim Cereris, Liberi, Li-
D beræque dedicauit. quod est in extremo Circo maximo super ipsos carceres situm, votum olim ab A. Postumio dictatore, &c. *Est autem Liber, Bacchus: Libera, soror eius Proserpina, nati ex Cerere vterque. Ideò ordo decentior in Dionysio, qui matrem religiosè vbique præponit, quàm in nostro qui posthabuit. Libera autem aliàs Cora. Lapis Romæ,* DEO. BACCHO. CERERI. ET. CORÆ. SACRATÆ. APVD. ÆGYNAM. *Estq; eadem cum Proserpinâ. E Solino tolli velim glossema cap.* XI. Quem propter est demersum foramen quo Ditem patrem ad raptus Proserpinæ liberè exeuntem fama est in lucem ausum. *scribe*, ad raptus Liberæ exeuntem. *&*, fama est lucem ausum. *Adde Liuij locum lib.* III. Familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum iret.

139. C. DVILLIVS.] *Aedes Iani ad infimum Argiletum, in foro Olitorio fuit: & structam volunt Liuius atque alij à Numâ. An aliud ab illo templum noster igitur intelligit? an restitutum, aut amplius structum, à Duillio fuit? Hoc putem.*

140. SPEI ÆDES.] *Cicero* II. *de Legibus:* Rectè etiam à Calatino Spes consecrata est. *Liuius lib.* XXIII. Ædem Spei, quæ in foro olitorio est, fulmine tactam.

141. SORORIS AVGVSTI NEPTEM.] *Vtrius sororis? Octauiæ maioris, an minoris? Sanè de minoris liberis aut coniugio, nihil legi: si maioris, oportet aliquam Marcellarum (duæ fuerunt) nuptam in gentem Apuleiam, & liberos habuisse. Facit, quod Dio Cassius duobus locis (lib.* LXV. *&* LXVI.) Sext. Apuleium, *qui consul fuit in Augusti morte, eum* συγγενῆ αὐγούστου *appellat*, cognatum Augusti.

142. CÆSARIQVE CONNEXA.] *Duplex crimen in hac inscriptione Maiestatis. Prius, conuicia in Principes: alterum, adulterium. Quomodo istud? quia, inquit,* Cęsari connexa. *Est enim interpretatio ab ipso Augusto petita,* qui culpam inter viros ac feminas vulgatam (*noster* III. *Annali*) graui nomine læsarum religionum, ac violatæ Maiestatis, appellabat. *Ita nunc igitur delator Maiestatis accersit, quia cognata Cæsari.*

143. GRAVIOREM POENAM.] *De hoc loco, & pœnâ legitimâ adulterij, dicendum mihi infrà lib.* IV. *si tibi cura est, vide.*

144. PROPINQVIS SVIS.] *Id est, à propinquis. Amat ita loqui noster, vt,* Ceterasque vrbes, quæ Macedonibus sitę Græca vocabula retinent. *Suetonius in Aug. cap.* I. Et ostendebatur ara Octauio consecrata. *id est, ob Octauio: nec crede cum interpretibus, rudi illo & ignaro adulandi æuo, Octauio ipsi sacratam aram. Quod ait. exemplo maiorum: satis notum est, ex lege Romuli vxorem ita fuisse in*

manu

De prætore subſtituendo contentio. ueretur ſuaſit. Adultero Manlio Italiâ atque Africâ interdictum eſt. De prætore in lo- A
cum Vipſanij Galli, quem mors abſtulerat, ſubrogando, certamen inceſſit. Germani-
cus atque Druſus (nam etiam tum Romæ erant) [145] Haterium Agrippam propinquum
Germanici fouebant: contrà plerique nitebantur, [146] vt numerus liberorum in can-
didatis præpolleret, quod lex iubebat. Lætabatur Tiberius, cùm inter filios eius & le-
ges ſenatus diſceptaret. victa eſt ſine dubio lex: ſed neque ſtatim, & paucis ſuffragiis:
Bellum in Africâ motum. Cui dux Tacfarinas. quomodo, etiam cùm valerent, leges vincebantur. Eodem anno cœptum in Africâ bel-
lum, duce hoſtium Tacfarinate. is natione Numida, in caſtris Romanis auxiliaris ſti-
pendia meritus, mox deſertor, vagos primùm, & latrociniis ſuetos, ad prædam & raptus
congregare; dein more militiæ per vexilla & turmas componere; poſtremò non incon-
ditæ turbæ, ſed [147] Muſulanorum dux haberi. valida ea gens, & ſolitudinibus Africæ
propinqua, nullo etiam tum vrbium cultu, cepit arma, Mauroſq; accolas in bellum tra-
Et alter, Mazippa. xit. dux & his Mazippa. diuiſuſque exercitus: vt Tacfarinas lectos viros, & Roma-
num in modum armatos caſtris attineret, diſciplinâ & imperiis ſueſceret: Mazippa leui B
cum copiâ, incendia & cædes, & terrorem circumferret. compulerantque [148] Cini-
Camillus proconſul ſe opponit. thios, haut ſpernendam nationem, in eadem; cùm Furius Camillus proconſul Africæ,
legionem & quod ſub ſignis ſociorum, in vnum conductos ad hoſtem duxit. modicam
manum, ſi multitudinem Numidarum atque Maurorum ſpectares; ſed nihil æquè ca-
uebatur, quàm ne bellum [149] metu eluderent. ſpe victoriæ inducti ſunt, vt vincerentur.
Igitur legio medio, leues cohortes duæque alæ in cornibus locantur. nec Tacfarinas pu-
Et prælio fundit. gnam detractauit. fuſi Numidæ, multoſque poſt annos Furio nomini partum decus
militiæ. [150] nam poſt illum reciperatorem vrbis, filiumque eius Camillum, penes alias
familias imperatoria laus fuerat. Atque hic, quem memorauimus, bellorum expers ha-
Ideò triũphalia ei decreta. bebatur. eò pronior Tiberius res geſtas apud Senatum celebrauit: & decreuêre patres
A. V. C. DCCLXXI. triumphalia inſignia. quod Camillo ob modeſtiam vitæ impunè fuit. Sequens annus
Germanici actiones, & iter. Tiberium tertiò, Germanicum iterùm conſules habuit. ſed eum honorem Germanicus
iniit apud vrbem [151] Achaiæ Nicopolim, quò venerat per Illyricam oram, viſo fratre C
Druſo

manu viri, vt de crimine eius omni, cum propinquis cognoſceret, ſtatueretq;. Dionyſius auctor lib. II. & Cato: Vir cùm diuortium facit (*ita in tibi leg. eſt*) *mulieri iudex procenſorque eſt. imperium quod videtur habet. Siquid peruersè tetreque factum eſt à muliere, multatur: ſi vinum bibit, ſi cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur. *Liuius lib.* XXXIX. Mulieres damnatas cognatis, aut in quorum manu eſſent, tradebant, vt ipſi in priuato animaduerterent. ſi nemo erat idoneus ſupplicij exactor, in publico animaduertebatur. *Suetonius in Tiberio:* Matronas proſtratæ pudicitiæ, quibus accuſator publicus deeſſet, vt propinqui, more maiorum de communi ſententiâ coërcerent, auctor fuit. *Tacitus lib.* XIII. Plautus, priſco inſtituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit, & inſontem nuntiauit. *Adi & Valerium lib.* VI. *cap.* III.

**Alter tamen hunc locum explico De lege Papiâ.*

145. HATERIVM AGRIPPAM.] *Eſt is, qui ſuprà Tribunus plebis fuit:* Interceſſit Haterius Agrippa Tribunus plebei, increpituſque eſt Aſinij Galli oratione. *De propinquitate, nihil mihi compertum.*

146. VT NVMERVS LIBERORVM.] *Non ergo prorſus libera comitia illo patrum, ſed deuincta lege. Legem quam intellegit, eſt Papia. qua in magiſtratu, & ſorte prouinciarum prætulit improlibus eos quibus proles. Noſter lib.* XV. Percrebuerat eâ tempeſtate prauiſſimus mos, cùm propinquis comitiis aut ſorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adſciſcerent filios: præturaſque & prouincias inter patres ſortiti, ſtatim emitterent manu quos adoptauerant. *vbi clarè de Præturis, vt hic. Simile in Tribunatu. Plinius lib.* VII. *Caleſtrium Tironem familiariſſimè diligo. ille me in Tribunatu liberorum iure præceſſit: ego illum in Præturâ ſum conſecutus, cùm mihi Cæſar annum remiſiſſet.

147. MVSVLANORVM DVX.] *Ptolomæus vocat,* Μισουλάμιος: *Plinius, Miſulanos.*

148. CINITHIOS.] *Plinio dicti videntur Ethini.*

149. METV ELVDERENT.] *Optimè. id eſt, ne metu Romanorum vtrinm traherent bellum, nullâ copiô pugna. Aſſidet huic illud Claudiani, De laudib. Stilic. lib.* I. D

—— res mira relatu:
Ne timeare, times; & quem vindicta manebat,
Deſperare vetas.

Rhenanus tamen, aſtu, *maluit.*

150. NAM POST ILLVM.] *Tamen ex eôdem gente duo adhuc triumphi notantur, alter P. Fury de Galleis, anno* DXXX. *alter L. Fury Purpureonis de hiſdem Galleis,* DLIII. *Huius autem Camilli, de quo nunc, filius credo fuit, qui imperium temporibus Claudij fruſtrò ſibi vindicauit.*

151. ACHAIÆ NICOPOLIM.] *Benè locè Achaiæ nomen ſumit, non pro Græciô ſolùm (quod alibi annotamus) ſed pro Epiro, vbi ſanè hæc vrbs eſt, ab Auguſto ſtructa ad Ambracium ſinum: monumentum*

A Druso in Dalmatiâ agente, Hadriatici ac mox Ionij maris aduersam nauigationem perpessus. Igitur paucos dies insumsit reficiendæ classi, simul sinus Actiacâ victoriâ inclitos, & sacratas ab Augusto manubias, castraque Antonij cum recordatione maiorum suorum adiit. namque ei, vt memoraui, auunculus Augustus, auus Antonius erant, magnaque illic imago [152] tristium lætorumque. Hinc ventum Athenas, fœderique sociæ & vetustæ vrbis datum, vt [153] vno lictore vteretur. Excepêre Græci quæsitissimis honoribus, vetera suorum facta dictaque præferentes, quò plus dignationis adulatio haberet. Petitâ inde Eubœâ, tramisit Lesbum, vbi Agrippina nouissimo partu Iuliam edidit. tum extrema Asiæ, Perinthumque ac Byzantium Thracias vrbes, mox Propontidis angustias, & os Ponticum intrat, cupidine veteres locos, & famâ celebratos noscendi: pariterque prouincias internis certaminibus, aut magistratuum iniuriis fessas refouebat. Atque illum in regressu [154] sacra Samothracum visere nitentem, obuij aquilones depulêre. [155] Igitur aliaque quæ ibi varietate fortunę, & nostri origine veneranda, relegit A-
B siam, appellitque Colophona, vt [156] Clarij Apollinis oraculo vteretur. Non femina illic, vt apud Delphos, sed certis è familiis & fermè Mileto accitus sacerdos, numerum modò consultantium & nomina audit: tum in specum degressus, haustâ fontis arcani aquâ, ignarus plerumque litterarum & carminum, edit responsa, versibus compositis super rebus quas quis mente concepit. & ferebatur, Germanico per ambages, vt mos oraculis, maturum exitium cecinisse. At Cn. Piso, quò properantiùs destinata inciperet, ciuitatem Atheniensium turbido incessu exterritam oratione sęuâ increpat: obliquè Germanicum perstringens, *quòd contra decus Romani nominis non Athenienses tot cladibus exstinctos, sed colluuiem illam nationum comitate nimiâ coluisset. hos enim esse Mithradatis aduersus Sullam, Antonij aduersus diuum Augustum socios.* Etiam vetera obiectabat, quæ in Macedones

Actium visitat. *Athenas.* *Eubœam, & Lesbum: Byzantium, & loca Pontica.* *Redit in Asiam, & Colophone deum consulit.* *Ratio ibi oraculi.* *Cn. Piso acerbus ipse aduentu in Germanicum.* *Athenienses increpat & obiicit.*

tum scilicet victoria Actiaca. Credo ideò, quia illo anno tota hæc regio vni Præsidi permissa, ideoq; & nomine vno dicta.

C 152. TRISTIVM LÆTORVMQVE.] *Tristium, si Antonium spectaret: lætorum, si Augustum. Et ipse abvtroque, in vtrumque affectus.*

153. VNO LICTORE VTERETVR.] *Vim terrorem& imperij Romani ostendebant, lictores, secures, fasces. Ideò cùm, adempto illo metu, magistratus quasi ad amicos agere volebant: remouebant insignia potestatis. Sic Antonio olim in eâdem vrbe (ait Appianus) ἠγοῦ δὲ ἦσαν αὐτῷ σημεῖον, σὺν δύο φίλοις καὶ σὺν ἀκολούθοις δύο, ἐς διδασκάλων διατριβὰς ἀκροάσεις. Et Tiberius Rhodi*, genus vitæ admodum ciuile instituit, sine lictore aut viatore, gymnasio interdum obambulans. *Suetonius cap. XI.*

154. SACRA SAMOTHRACVM.] *Samothracia Insula non eadem cùm Imbrasiâ, vt censet Musarum decus: nec Imbrasus fluuius siue Parthenius in hac,*
D *sed in Ionicâ Samo, quæ ideò Parthenias dicta, vt discimus ex Strabone, Plinio, & Hygino. Eustathius:* ἡ δὲ Θεοσσαλία Σάμος λέγεται, καὶ Σαμοθράκη συνθέτως. καλεῖται καὶ ὕτω πρὸς διαστολὴν ὅ ἰτέρας Σάμου Ἰωνικῆς. *Imò tres distinctæ Sami, de quibus doctè noster, Ortelius in Thesauro Geographico, quem vide. Ideò firmanda in Varrone prisca lectio.* Terra & cælum, vt Samothracum initia docent, sunt Dei magni, & hi, quos dixi, multis nominibus. Nam neq; quas Samothracia (*non* Ambracia, *aut*, Imbrasia) ante portas statuit duas viriles species ahenas, dei magni: neque vt volgus putat, hi Samothraces dij, qui Castor & Pollux: sed hi, mas & femina, & hi quos augurum libri scriptos habent sic Diui potes: & sunt pro illis qui in Samothrace θεοὶ δυνατοί. *Initia quæ Varro dicit, sunt hæc sacra, de quibus noster. sacra religiosa in primis etiam apud Romanos. Ideò poëta satyricus,*

—iuret licet & Samothracum
Et nostrorum aras.

Suidas: Ἐν Σαμοθράκῃ ἦσαν τελεταί τινες, ἃς ἐδόκουν τελεσθεῖσαι πρὸς ἀλεξιφάρμακον κινδύνων τινῶν. ὥς δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν κορυβάντων μυστήρια, καὶ τὰ τῆς Ἑκάτης. *Propter religionem loci, confugiebant illuc olim nocentes, vt colliges ex* *II. Anthologiæ, & facto Persei Macedonum regis, apud Liuium. Adde Strabonem lib. X.*

Epig. inscript.

155. IGITVR ALIAQVE.] *Turbatus locus, aut mutilus. Si turbatus tantùm, sic repono.* Atque illum in regressu sacra Samothracum visere nitentem, aliaque quæ ibi varietate fortunæ & origine nostri veneranda, obuij Aquilones depulêre. Igitur relegit Asiam. *Sed quæ varietas fortunæ aut origo Romanorum in Samothrace? Principium Troianæ gentis inde: à Troianis autem Romani. Dionysius lib. I. Dardanum facit in hanc insulam venisse, quæ tunc Melane dicta; & pulsum inde sterilitate soli deuenisse ea Phrygia loca, vbi pòst Troia. Ideò olim Dardania dicta Samothrace, vt Plinius auctor. Benè ergò*, origine nostri. *Sed & Varro II. Humanarum*, Dardanum deos penates ex Samothrace in Phrygiam, Æneam ex Phrygiâ Italiam aduexisse, *tradidit. Et quadam huic rei suggeret Seruius, in illud vatis magni,*

——antiquam exquirite matrem.

Varietatem fortunæ vel ad Dardanum refer; vel ad Romanos, qui ex tam paruis magni. Fieri tamen potest, vt mutilus locus sit, fueritq; aliquid de Ilio etiam insertum, fonte non dubio Romulæ gentis.

Lib. III in-

156. CLARII APOLLINIS ORACVLO.] *Strabo tamen, qui huic ætati compar, ita loquitur de hoc oraculo*

Rhodum nauigat:

Periclitantem Germanicus liberat.

In Syriam prævenit: Ambitu & corruptione castra corrumpit.

Petit idem vxor eius.

At Germanicus Armeniam it.

Cui Zenonem regem dat.

Cappadoces & Comageni, prætores accipiunt.

dones improsperè, violenter in suos fecissent; offensus vrbi propriâ quoque irâ, quia Theophilum quemdam Aréo iudicio falsi damnatum, precibus suis non concederent. Exin nauigatione A celeri per Cycladas, & compendia maris, adsequitur Germanicum apud insulam Rhodum, haut nescium quibus insectationibus petitus foret: sed tantâ mansuetudine agebat, vt cùm orta tempestas raperet in abrupta, possetque interitus inimici ad casum referri, miserit triremes quarum subsidio discrimini eximeretur. Neque tamen mitigatus Piso, & vix diei moram perpessus, linquit Germanicum, prævenitque. & postquam Syriam ac legiones attigit, largitione, ambitu, infimos manipularium iuuando, cùm veteres centuriones, seueros tribunos demoueret, locaque eorum clientibus suis, vel deterrimo cuique attribueret, desidiam in castris, licentiam in vrbibus, vagum ac lascivientem per agros militem sineret, eò vsque corruptionis prouectus est, vt sermone vulgi, parens legionum haberetur. Nec Plancina se intra decora feminis tenebat, sed exercitio equitum, [157] decursibus cohortium interesse: in Agrippinam, in Germanicum contumelias iacere: quibusdam etiam bonorum militum ad mala obsequia promtis, B quòd haut inuito imperatore ea fieri, occultus rumor incedebat. Nota hæc Germanico, sed [158] præuerti ad Armenios instantior cura fuit. Ambigua gens ea antiquitus, hominum ingeniis, & situ terrarum, quo nostris prouinciis latè prætenta, penitus ad Medos porrigitur, maximisque imperiis interiecti, & sæpiùs discordes sunt, aduersus Romanos odio, & in Parthum inuidiâ. Regem illâ tempestate non habebant, amoto Vonone: sed fauor nationis inclinabat in Zenonem, [159] Polemonis regis Pontici filium, quòd is primâ ab infantiâ instituta & cultum Armeniorum [160] æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebémque iuxtà deuinxerat. Igitur Germanicus in vrbe Artaxatâ, adprobantibus nobilibus, circumfusâ multitudine, [161] insigne regium capiti eius imposuit. ceteri venerantes regem, Artaxiam consalutauêre; quod illi vocabulum indiderant, [162] ex nomine vrbis. At Cappadoces in formam prouinciæ redacti, Q. Veranium [163] legatum accepêre. & quædam ex regiis tributis deminuta, quò mitius Romanum imperium speraretur. Comagenis Q. Seruæus præponitur, tum C primùm

culo, tamquam nullum tunc fuerit. Κολοφὼν πόλις Ἰωνικὴ, καὶ πρὸ αὐτῆς ἄλσος τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος, ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν ποτε παλαιόν.

157. DECVRSIBVS COHORTIVM INTERESSE.] *Alia hæc Decursio ab illâ funebri, de quâ dixi. Nam hæc exercitij fuit: solita vsurpari ter quot mensibus ex institutione diui Augusti. Vegetio Campicursio dicitur: quem vide lib. I. cap. XXVII. & lib. III. cap. IV. Campestris decursio Suetonio, in Galbâ:* Campestrem decursionem scuto moderatus. *in Nerone:* Indictâque decursione Prætorianis, scutum suâ manu prætulit. *Et sanè indecorum, feminam in his spectari, & velut moderari.*

158. PRÆVERTI AD ARMENIOS.] *Ita infrà:* Aut si quando ad interna præuerterent. *Curtius* VI. Tamen ad Satibarzanem opprimendum præuerti optimum ratus. *Apuleius Apol.* II. Nunc tempus est ad epistolas Pudentillæ præuerti. *Plautus & Liuius quoque, sed sine præpositione.*

159. POLEMONIS REGIS PONTICI.] *Melius,* regis Ponti. *Polemo autem Zenonis Rhetoris filius ad regnum peruenit concessu Antonij & Augusti. de quo vide Dionem in actis anni* DCCXXIX. *Vxorem habuit Pythodorim: quam mirè à prudentiâ aliisque virtutibus laudat Strabo; & quæ nunc, mortuo marito, præerat rebus regni. Polemoni illi filius item Zeno, qui nunc Armeniæ datus rex. Strabo lib.* XII. τῆς δὲ Πυθοδωρίδος υἱῶν ὁ μὲν ἰδιώτης συνδιοικεῖ τῇ μητρὶ τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ νεωστὶ καθίσταται τῆς μεγάλης Ἀρμενίας βασιλεύς.

160. ÆMVLATVS.] *Possis Sallustiano exemplo legi,* æmulus. At Pompeius à primâ adolescentiâ, Alexandri regis facta dictaque æmulus erat.

161. INSIGNE REGIVM.] *Zenonem itaque regem Armeniæ dedit Germanicus, sed sine vllo, vt vides, bello. addo, nec metu belli. Mirum igitur à Suetonio scribi, Cal. cap. 1. Germanicus* ad componendum Orientis statum expulsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cappadociam in prouinciæ formam redegisset, Antiochiæ obijt. *Quem, sodes, ille regem deuicit? auctoritate tota res perfecta non armis. Videbar appositè corrigere,* deiecisset. *sed nec id plenè verum: quia Vonones à Silano dudum regno amotus, ante Germanici aduentum. Itaque corrigas potiùs,* regem dedisset. D

162. EX NOMINE VRBIS.] *Mirum. cùm iam antè plures reges eo nomine fuerint: & vrbs ipsa potiùs nomen habuit ab aliquo regum, vti Tigranocerta.*

163. LEGATVM ACCEPERE.] *Hiems media est, tamen æstuo. Legatum, inquit, nónne id est, Prætorem siue Proprætorem? Ita enim dicti, qui in Cæsaris prouincias missi: & hos omnes legi reperio è Senatu. Si id est: quis Dionem nobis conciliet, super eâdem re scribentem?* Καὶ τοῦτο καὶ ἡ Καππαδοκία τῶν τε Ῥωμαίων ἐγένετο, καὶ ἱππεῦσι ἐπετράπη: Secundùm hæc & Cappadocia Romani iuris facta, & Equiti regenda permissa. *Si enim Equiti, quomodo Legato? Fateor in minores prouincias sæpè Equites missos, imò & Libertos; sed cum Procuratorum titulo, non Legatorum. Tamen à Dione & Tranquillus est, in Vespas.*

A primùm [164] ad ius prætoris translatis. Cunctaque socialia prosperè composita, non ideò lætum Germanicum habebant, ob superbiam Pisonis, qui iussus partem legionum ipse, aut per filium in Armeniam ducere, vtrumque neglexerat. Cyrri demum apud hiberna decumæ legionis conuenêre, firmato vultu Piso aduersus metum, Germanicus ne minari crederetur. & erat, vt retuli, clementior: sed amici accendendis offensionibus callidi, intendere vera, adgerere falsa, ipsumque & Plancinam, [165] & filios variis modis criminari. Postremò paucis familiarium adhibitis sermo cœptus à Cæsare, qualem ira & dissimulatio gignit. responsum à Pisone precibus contumacibus, discesserántque [166] opertis odiis. pôstque ratus in tribunali Cæsaris Piso; & si quando adsideret, atrox, ac dissentire manifestus. vox quoque eius audita est in conuiuio, cùm apud Regem Nabatæorum [167] coronæ aureæ magno pondere Cæsari & Agrippinæ, leues Pisoni & ceteris offerrentur; [168] *principis Romani, non Parthi regis filio eas epulas dari.* abiecitque simul coronam, & multa in luxum addidit, quæ Germanico, quamquam acerba, to-

B lerabantur tamen. Inter quæ ab rege Parthorum Artabano legati venêre. miserat amicitiam ac fœdus memoraturos, & cupere renouari dextras, datur úmque honori Germanici, vt ripam Euphratis accederet: petere interim, ne Vonones in Syriâ haberetur, neu proceres gentium propinquis nuntiis ad discordias traheret. Ad ea Germanicus, de societate Romanorum Parthorúmque, magnificè: de aduentu Regis & cultu sui, cum decore ac modestiâ respondit. Vonones Pompeiopolim Ciliciæ, maritimam vrbem, amotus est. datum id non modò precibus Artabani, sed contumeliæ Pisonis, cui gratissimus erat ob plurima officia & dona, quibus Plancinâ deuinxerat. M. Silano, L. Norbano coss. Germanicus Ægyptum proficiscitur, [169] cognoscendæ antiquitatis: sed cura pro-

Germanicus & Piso conueniunt, querula.

Discedunt irati.

Legati ab Artabano.

Vonones Syriâ demouetur.

A. V. C. DCCLXXII.

Germanicus ad Ægyptum, visum noti.

psis. cap. VIII. Cappadociæ, propter assiduos Barbarorum incursus, Legiones addidit, Consularémque rectorem imposuit pro Equite Romano. *Ego censeam primò quidem Legatum impositum: sed*
C *post id mutasse.. Dionem autem oculos habuisse in eo quod obtineret, non quod obtinuisset.*

164. AD IVS PRÆTORIS.] *Verius esset*, Propretoris: *sed ista miscentur, & passim in Tacito Prætor, Proprætor, Legatus, munere eodem. Strabo ad hanc rem:* ἡ Κομαγηνὴ μικρά τις ἐστιν. ἔχει δ' ἐρυμνὴν πόλιν Σαμόσατα, ἐν ᾗ τὸ βασίλειον ὑπῆρχε. νῦν δ' ἐπαρχία γέγονε. *id est:* Comagene, modica regio. vrbem munitam habet Samosata, in quâ regia fuit. nunc in prouinciam redacta est. *Nec moueat te quòd Suetonius prouinciam eam factam primùm vult à Vespasiano, cap.* VIII. *quia Caligula regibus eam iterum tradiderat, vt narrat Dio* LIX. Antiocho, *inquit*, Antiochi filio Comagenem paternum regnum adiectis Ciliciæ maritimis dedit. *Vt ergo Caligula Tiberij; sic Caligula decretum Vespasia-*
D *nus rescidit.*

165. ET FILIOS CRIMINARI.] *Hæc de dissidio & calumniis inter Pisonem & Germanicum, quique partium vtriusque ibi erant. Sed quomodo* filios *criminentur? sanè vnus ibi* M. Piso *filius: &* Cneius *alter*, omne hoc tempus in vrbe egit, *quod ipse Tacitus infrà libro* III. *scripsit: nec paternæ fortunæ aut criminis potuit adiungi. Vide an non* filium: *nisi & Cneius Romæ aliquid in Germanicum; aut criminati vniuersè sunt filiorum superbiam, contumaciam, aut talia.*

166. OPERTIS ODIIS.] *Lego*, apertis.

167. CORONÆ AVREÆ.] *Corona conuiniorum è floribus foliisque vulgata: non æquè ex auro. Quas tamen non solùm in illo Orientis luxu, sed etiam Romæ vsum aliquem habuisse discas ex Capitolino: qui in Aelio Vero scribit.* Data etiam conuiuis aurea atque argentea pocula & gemmata: coronas quin etiam datas lemniscis aureis interpositis, & alieni temporis floribus. *Item Vlpiano, De auro & argento legato:* Cedent igitur gemmæ fialis vel lancibus inclusæ auro argentóve. sed & in coronis mensarum, gemmæ coronis cedent, & hæ mensis. *At in Aegypto hunc morem Iustinus tangit lib.* XVIII. Missi, *inquit*, à Senatu in Ægyptum Legati, cùm ingentia sibi à Ptolemæo rege missa munera spreuissent, interiectis diebus ad cænam inuitatis aureæ coronæ missæ sunt. quas illi honoris caussâ receptas, posterâ die statuis regis imposuerunt. *Etiam Polybius lib.* XV. *qui ostendit tamen Regibus tantùm ex auro dari solere, aliis alias. Itaque narrat de Aristomene quodam, qui Agathocli, etsi non regi, per adulationem eius generis imposuit:* πρῶτος μὲν γὰρ, *inquit*, ὡς ἑαυτὸν ἐπὶ δεῖπνον καλέσας τὸν Ἀγαθοκλέα, χρυσοῦν στέφανον ἀνέδωκε μόνῳ τῶν παρόντων. ὃ τοῖς βασιλεῦσιν αὐτοῖς, ἔθος ἐστὶ μόνοις συγχωρεῖσθαι: Primus hic enim Agathoclem ad se in cænam inuitans. auream ei coronam dedit soli omnium conuiuarum. quod solis regibus tribui mos est. *Neque scio an huc faciat, quod Laertius in Xenocrate scribit:* χρυσῷ στεφάνῳ τιμηθέντα ἐπ' ἄθλῳ πολυποσίας: aureâ coronâ donatum, in præmium multæ potationis. *Certè ad conuiuia etiam spectat.*

168. PRINCIPIS ROMANI.] *Claret sententia. quasi dicat, luxum illum alienum Romanis moribus, dignum Parthorum. Aemilius tamen hîc λεπτολογεῖ, & perdit multa verba.*

169. COGNOSCENDÆ ANTIQVITATIS.] *Auditis Principes? imitamini. Hæc cognitio ad gloriam honestumq. excitat: hæc parandi viam ostendit.*

 270. APER-

ra prouinciæ prætendebatur. leuauitque [170] apertis horreis pretia frugum: multaque A *Studium popularitatis in eo.* in vulgus grata vsurpauit, sine milite incedere, [171] pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione; quem eadem factitauisse apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius, cultu habituque eius lenibus *Tiberius improbat.* verbis perstricto, acerrimè increpuit, [172] quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis, Alexandriam introisset. nam Augustus, inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi senatoribus aut [173] equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum: ne fame vrgeret Italiam, quisquis eam prouinciam, [174] claustraque terræ ac maris, quamuis leui præsidio aduersum ingentes exercitus insedisset. Sed Germanicus, *Canopus.* nondum comperto profectionem eam incusari, Nilo subuehebatur, orsus opido à Canopo. Condidêre id Spartani, ob sepultum illîc rectorem nauis Canopum: quâ tempestate Menelaus Græciam repetens, diuersum ad mare terramque Libyam delatus. Inde proximum amnis os dicatum Herculi, quem indigenæ ortum apud se & antiquissimum perhibent, eosque qui posteà pari virtute fuerint, in cognomentum eius adscitos: B *Thebæ veteres.* mox visit veterum Thebarum magna vestigia. & manebant [175] structis molibus litteræ Ægyptiæ, priorem opulentiam complexæ: iussusque è senioribus sacerdotum patrium sermonem interpretari, referebat habitasse quondam septingenta milia ætate mi- *Earum olim opes supra fidem.* litari: atque eo cum exercitu [176] regem Rhamsen Libyâ, Æthiopiâ, Medisque & Persis, & Bactriano, ac Scythiâ potitum, quasque terras Suri Armeniique & contigui Cappadoces colunt, inde Bithynum, hinc Lycium ad mare imperio tenuisse. [177] legebantur & indicta gentibus tributa, pondus argenti & auri, numerus armorum equorumque, & dona templis ebur atque odores, quasque copias frumenti & omnium vtensilium quæque natio penderet, haut minùs magnifica, quàm nunc vi Parthorum, aut potentiâ Romanâ iubentur. Ceterùm Germanicus aliis quoque miraculis intendit animum. *Memnonis statua.* quorum præcipua fuêre, [178] Memnonis saxea effigies, vbi radiis solis icta est vocalem sonum reddens: disiectasque inter & vix peruias arenas, instar montium eductæ Py- *Pyramides.* ramides, certamine & opibus regum: lacúsque effossâ humo superfluentis Nili receptacula: atque alibi angustiæ, & profunda altitudo, nullis inquirentium spatiis penetrabi- C lis. Exin ventum Elephantinen ac Syenen, [179] claustra olim Romani imperij; quod *In Germania discordia, astu Drusi.* nunc rubrum ad mare patescit. Dum ea æstas Germanico plures per prouincias transigitur, haut leue decus Drusus quæsiuit, inliciens Germanos ad discordias, vtque fracto iam

170. APERTIS HORREIS.] *Publicis, opinor. vbi frumentum asseruabant in plebis Romanæ, & quod superesset, in alios vsus. At ille, in caritate fortè annonæ, indigenis indulsit.*

171. PEDIBVS INTECTIS INCEDERE.] *Interpretor, incessisse crepidatum palliatùmque. Plura in* EXCVRS. K.

172. QVÒD CONTRA INSTITVTA.] *Vide Suet. Tiberio, cap.* LII. *& quæ dicam ad lib.* I. *Histor.*

173. EQVITIBVS ROMANIS ILLVSTRIBVS.] *De hoc cognomine equitum infrà.*

174. CLAVSTRAQVE TERRÆ AC MARIS.] *Intelligit Pelusium, Paratonium, & Alexandriam. In Propertio:*

Claustraque Pelusij Romano subruta ferro.

175. STRVCTIS MOLIBVS.] *Intelligit obeliscos, de quarum frequentiâ & notis consule omnino Ammianum, lib.* XVII. *atque in hac ipsâ re. Nos etiam in Aegyptijs* ADMIRANDIS.

176. REGEM RHAMSEN.] *De hac tantâ potentiâ Aegyptiorum nihil legi. nec facilè credam. Nam quod Suidas ait, Thulin quemdam Aegyptium regem, vsque ad Oceanum imperium tenuisse, à quo dicta sit Thule: quid tam infandum somniauit vllus ægrotus? Nescio an hic sit Rhamses, quo regnãte Ilium captum esse vult Plinius libro* XXXVI. *cap.* VIII. *vbi tamen leges,* Ramises, *corruptè.*

177. LEGEBANTVR ET INDICTA.] *De his prioribusque vide Strabonem in descriptione Thebarum lib.* XVII. *qui cum Cornelio Gallo illuc profectus pleraque refert oculatâ fide: egregius mehercules, & non ad vulgi gustum scriptor.*

178. MEMNONIS SAXEA EFFIGIES.] *Visitur, vt Plinius vult, in Serapis templo formâ colossi:* quem, *ait,* cottidianò, solis ortu contactum radiis crepare dicunt. *Iuuenal.* D

Dimidio magicę resonant vbi Mẽnone chordę.

Dimidium cur vocet, explicat Strabo: τοῦ δὲ ἑτέρου τὰ ἄνω μέρη τὰ ἀπὸ τῆς καθέδρας πέπτωκε σεισμοῦ γενηθέντος, ὥς φασι. *qui etiam vidisse se ait, & cum multis alijs circiter horam primam diei sonitum aliquem audisse. Philostratus ab Apollonio eam statuam in Aethiopiâ visam ait: & mentitur non insolens, siue ipse, siue impurus ille magus. Nam certum est in Aegypto fuisse. Vide præter alios Pausaniam, in Atticis.*

179. CLAVSTRA OLIM ROMANI IMPERII] *Alio sensu* Claustra, *quàm paulloantè. nam nunc terminum & finem intelligit, qui claudit. Insertum hoc autem in gratiam laudemq́. Traiani, qui res magnas gessit ad Orientem, limitibus imperij ad rubrum mare*

[...]am Maroboduo vſque in exitium inſiſteretur. Erat inter Gotones nobilis iuuenis nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui, & tunc dubiis rebus eius, vltionem auſus. Is valida manu fines Marcomannorum ingreditur, corruptiſque primoribus ad ſocietatem, [180] irrumpit regiam, caſtellúmque iuxtà ſitum. veteres illic Sueuorum prædæ, & noſtris è prouinciis lixæ, ac negotiatores reperti, quos ius commercij, dein cupido augendi pecuniam, poſtremùm obliuio patriæ, ſuis quemque ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit. Maroboduo vndique deſerto, non aliud ſubſidium quàm miſericordia Cæſaris fuit. tranſgreſſus Danubium, quà Noricam prouinciam præfluit, ſcripſit Tiberio, non vt profugus aut ſupplex, ſed ex memoriâ prioris fortunæ: nam multis nationibus clariſſimum quondam regem ad ſe vocantibus, Romanam amicitiam prætuliſſe. Reſponſum à Cæſare, tutam ei honoratamque ſedem in Italiâ fore, ſi maneret: ſin rebus eius aliud conduceret, abiturum fide quâ veniſſet. Ceterùm apud ſenatum diſſeruit, non Philippum Athenienſibus, non Pyrrhum, aut Antiochum, populo Romano perinde metuendos fuiſſe. Exſtat oratio quâ magnitudinem viri, violentiam ſubiectarum ei gentium, & quàm propinquus Italiæ hoſtis, ſuaque in deſtruendo eo conſilia extulit. Et Maroboduus quidem Rauennæ habitus, ſi quando inſoleſcerent Sueui, quaſi rediturus in regnum oſtentabatur. ſed non exceſſit Italiâ per duodeuiginti annos; conſenuitque multum imminutâ claritate, ob nimiam viuendi cupidinem. Idem Catualdæ caſus, neque aliud perfugium. pulſus haut multò pòſt Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptuſque, forum Iulium Narbonenſis Galliæ coloniam mittitur. Barbari vtrumque comitati, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra inter flumina [181] Marum & Cuſum locantur, dato rege Vannio gentis Quadorum. Simul nuntiato regem Artaxiam Armeniis à Germanico datum, decreuêre patres, vt Germanicus atque Druſus ouantes vrbem introirent. ſtructi & arcus circum latera templi Martis Vltoris, [182] cum effigie Cæſarum: lætiore Tiberio, quia pacem ſapientiâ firmauerat, quàm ſi bellum per acies confeciſſet. Igitur [183] Rheſcuporim quoque Thraciæ regem aſtu adgreditur. omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat: quo defuncto, Auguſtus partem Thracum Rheſcuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permiſit. In eâ diuiſione arua, & vrbes, & vicina Græcis, Cotyi; quod incultum, ferox, adnexum hoſtibus, Rheſcuporidi ceſſit. [184] ipſorumque regum ingenia, illi mite, & amœnum, huic atrox, auidum, & ſocietatis impatiens erat. Sed primò ſubdolâ concordiâ egêre. mox Rheſcuporis egredi fines, vertere in ſe Cotyi data, & reſiſtenti vim facere; cunctanter ſub Auguſto, quem auctorem vtriuſque regni, ſi ſperneretur, vindicem metuebat. enimuerò auditâ mutatione principis, immittere latronum globos, exſcindere caſtella, cauſas bello. Nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne compoſita turbarentur. diligit centurionem, qui nunciaret regibus, ne armis diſceptarent: ſtatimque à Cotye dimiſſa ſunt, quæ parauerat, auxilia. Rheſcuporis fictâ modeſtiâ poſtulat, eundem in locum coiretur, poſſe de controuerſiis colloquio tranſigi. nec diu dubitatum de tempore, loco, dein conditionibus: cùm alter facilitate, alter fraude cuncta inter ſe concederent, acciperentque. Rheſcuporis ſanciendo, vt dictitabat, fœderi, conuiuium

Catualda Marobodum pellit.

Is ad Romanos confugit.

Vir & virtus Marobodui.

Qui Rauennæ diu habitus.

Sed & Catualda pellitur & à Romanis recipitur.

Honores ob has res Germanico & Druso.

Thracia diuidet, in Cotyn & Rhescuporim.

Hic illum vincit, & premit.

[...]re promotis. Eleganter apud Suidam ſcriptor in[...]tus ſuper hac ipſâ re: Ῥωμαίων ἀρχὴ, ἀυτὴ τῆς Ἀσσυ[ρίων] καὶ Περσῶν καὶ Μακεδόνων τὴν πρὶν, μακρῷ ὑπερ[...]. [...] ἐρυθρὰν θάλασσαν, καὶ Νεῖλον καὶ καταῤῥάκτας, καὶ [...] Μαιῶτιν. *& reliqua; quæ non dubiè adtexit [...] rebus Traiani. Ita Tacitus lib.* IIII. Quanto ſit [an]guſtius imperatum: *præ quàm nunc videlicet [...] æuo.*

180. INRVMPIT REGIAM.] *Bouiaſmum in Her[cy]niâ ſiluâ, de quo attuli ſuprà Strabonis verba.*

181. MARVM ET CVSVM.] *Mariſus hic fluuius [...]tus Straboni lib.* VII. *Maris, Herodoto: Mariſia, Iornandi: Aethica Margus. Retinet nomen hodie, & incolis appellatur Maros.*

182. CVM EFFIGIE CÆSARVM.] *Germanici, & Druſi.*

183. RHESCVPORIM.] *Non in alio nomine magis variatum. Dio* Ῥασκύποριν; *Velleius Rhaſcupolin, Suetonij optimus in Vaticano codex, Thraſcypolin. quomodo & in Liuia ſcriptum leges. Lucanus vocat* —gelidæ dominum Raſcipolin oræ. *De hiſtoriâ autem ipſâ conſule Dionem lib.* LIIII. *in actis anni* DCCXXXVIII.

184. IPSORVMQVE REGVM.] *Adeò hoc verum eſt, vt Cotys ille etiam litteris & poëſi excultus fuerit.*

Tandemq; in vincla conycit. uiuium adiicit; tractaque in multam noctem lætitiâ, per epulas ac vinolentiam incau- A
tum Cotyn, & postquàm dolum intellexerat, sacra regni, eiusdem familiæ deos, & ho-
spitalis mensas obtestantem, catenis onerat. Thraciaque omni potitus, scripsit ad Ti-
berium, structas sibi insidias, præuentum insidiatorem: simul bellum aduersus Ba-
starnas Scythasque prætendens, nouis peditum & equitum copiis sese firmabat. Molliter
rescriptum, *si fraus abesset, posse eum innocentiæ fidere: ceterùm neque se, neque senatum,*
nisi cognitâ caussâ, ius & iniuriam discreturos. proinde tradito Cotye veniret, transferretque
inuidiam criminis. Eas litteras Latinius Pandus Proprætor Mœsiæ, cum militibus quîs
Cotys traderetur, in Thraciam misit. Rhescuporis inter metum & iram cunctatus, ma-
Etiam occidit. luit patrati, quàm incepti facinoris reus esse: occidi Cotyn iubet, mortemque sponte
sumptam ementitur. Nec tamen Cæsar placitas semel artes mutauit, sed defuncto Pan-
Flaccus à Tiberio missus sceleri vindicando. do, quem sibi infensum Rhescuporis arguebat, [185] Pomponium Flaccum veterem sti-
pendiis, & artâ cum rege amicitiâ, eóque accommodatiorem ad fallendum, ob id ma-
ximè Mœsiæ præfecit. Flaccus in Thraciam transgressus, per ingentia promissa, quam- B
uis ambiguum & scelera sua reputantem, perpulit, vt præsidia Romana intraret. cir-
Quod fecit, sed Tiberianâ arte. cumdata hinc regi specie honoris valida manus, tribunique, & centuriones, monendo,
suadendo, & quantò longiùs abscedebatur apertiore custodiâ, postremò gnarum neces-
Rhescuporis Romæ accusatur, damnatur. sitatis in vrbem traxêre. Accusatus in senatu ab vxore Cotyis damnatur, vt procul re-
gno teneretur. Thracia in Rhœmetalcen filium, quem paternis consiliis aduersatum
constabat, inque liberos Cotyis diuiditur: iisque nondum adultis Trebellienus Rufus
præturâ functus datur, qui regnum interim tractaret; exemplo, quo maiores [186] M.
Lepidum Ptolomæi liberis tutorem, in Ægyptum miserant. Rhescuporis Alexandriam
deuectus, atque illîc fugam tentans, an ficto crimine, interficitur. Per idem tem-
Vonones fugam tentat. pus Vonones, quem [187] amotum in Ciliciam memoraui, corruptis custodibus effugere
ad Armenios, inde in Albanos Heniochosque, & consanguineum sibi regem Scytha-
rum conatus est, specie venandi. omissis maritimis locis, auia saltuum petiit, mox per-
nicitate equi ad amnem Pyramum contendit, cuius pontes accolę ruperant, auditâ regis C
Sed reprehenditur, & interficitur. fugâ: neq; vado penetrari poterat. Igitur in ripâ fluminis, à Vibio Frõtone præfecto equi-
tum vincîtur. mox Remmius Euocatus, priori custodiæ regis adpositus, quasi per iram
gladio eum transfigit: vnde maior fides, conscientiâ sceleris & metu indicij, mortem
Vononi illatam. At Germanicus Ægypto remeans, cuncta quæ apud legiones aut
vrbes iusserat, abolita, vel in contrarium versa cognoscit. hinc graues in Pisonem con-
tumeliæ, nec minùs acerba quæ ab illo in Cæsarem [188] tentabantur. * Dein Piso abire
Piso à Germanico palàm dissidet. Suriâ statuit, mox aduersâ Germanici valetudine detentus, vbi recreatum accepit, vo-
taque pro incolumitate soluebantur, [189] admotas hostias, sacrificalem apparatum,
[190] fe-

fuerit. Ad eum enim est elegia IX. *Ouidij lib.* III. *De Ponto: & in huius regno Vates ille exsulauit. quod scire volo iuuentutem.*

185. POMPONIVM FLACCVM.] *Est ipse de quo Ouidius lib.* IV. *De Ponto eleg.* IX.

Præfuit his, Græcine, locis modò Flaccus, & illo
Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit.
Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli:
Hic arcu fisos, tenuit ense Getas.

Atq; idem præfuit posteà Syriæ, vt scribit noster lib. IV.

186. M. LEPIDVM.] *Valerius Maxim. lib.* IV. *cap.* IV. Cùm Ptolemæus rex tutorem populum Rom. filio reliquisset, Senatus M. Æmilium Lepidum Pontif. Max. bis Consulem ad pueri tutelam gerendam Alexandream misit: amplissimique & integerrimi viri sanctitatem, reip. vsibus & sacris comparatam externę procurationi vacare voluit, ne fides ciuitatis nostræ frustrà petita existimaretur. *Iustinus lib.* XXX. Mittitur & M. Lepidus in Ægyptum, qui tutoris nomine regnum pupilli administraret. *Exstant & denarij argentei cum inscriptione,* M. LEPIDVS. PONT. MAX. TVTOR. REG. *in parte versâ, caput turritum, subscriptum,* ALEXANDREA. D

187. AMOTVM IN CILICIAM MEMORAVI.] *Pompeiopolim, suprà. Suetonius paullò aliter hæc narrat, & cum Tiberij probro:* Sed & Vononem Parthorum regem, qui pulsus à suis quasi in fidem populi Romani cum ingenti gazâ Antiochiam se receperat, spoliauit perfidiâ, & occidit. *Vt Taciti narratio est, Imperator extra culpam.*

188. TENTABANTVR. * DEIN PISO.] *Ad eam quam posui notam, suspicio mihi est, ne quid desit. non enim satis plena videtur narratio.*

189. ADMOTAS HOSTIAS.] *Sacrorum verbum est. Suetonius in Caligulâ,* Admota altaribus victima, succinctus poparum habitu. *idem significat, quod Tibullo & alijs, statuere ad aram.*

190. FE-

A [190] festam Antiochiensium plebem, per lictores proturbat. Tum [191] Seleuciam digreditur, opperiens ægritudinem quæ rursum Germanico acciderat. sæuam vim morbi augebat persuasio veneni à Pisone accepti: & reperiebantur [192] solo ac parietibus [193] erutæ humanorum corporum reliquiæ, carmina, & deuotiones, & nomen Germanici plumbeis tabulis insculptum, semiusti cineres, ac [194] tabe obliti, aliaque malefícia quîs creditur animas numinibus infernis sacrari. simul missi à Pisone incusabantur, vt valetudinis aduersa rimantes. Ea Germanico haut minùs irâ, quàm per metum accepta; si limen obsideretur, si effundendus spiritus sub oculis inimicorum foret: quid deinde miserrimæ coniugi, quid infantibus liberis euenturum? lenta videri veneficia: festinare & vrgere vt prouinciam, vt legiones solus habeat: sed non vsque eò defectum Germanicum, neque præmia cædis apud interfectorem mansura. [195] Componit epistolas, quîs amicitiam ei renunciabat. Addunt plerique iussum prouinciâ decedere. nec Piso moratus vltrà, nauis soluit, moderabaturque cursui, [196] quò propiùs regrederetur, si mors

Atque hic in morbo haret.

Cui caussam plerique dabant, veneuum Pisonis.

Germanicus amicitiam cum illo dirimit.

B Germanici Suriam aperuisset. Cæsar paullisper ad spem erectus, dein fesso corpore, vbi finis aderat, adsistentes amicos in hunc modum alloquitur: *Si fato concederem, iustus mihi dolor etiam aduersus deos esset, quòd me [197] parentibus, liberis, patriæ, [198] intra iuuentam præmaturo exitu raperent. nunc scelere Pisonis & Plancinæ interceptus, vltimas preces pectoribus vestris relinquo, referatis patri ac fratri, quibus acerbitatibus dilaceratus, quibus insidiis circumuentus miserrimam vitam pessimâ morte finierim. Si quos spes meæ, si quos propinquus sanguis, etiam quos inuidia erga viuentem mouebat; inlacrymabunt, quondam florentem, & tot bellorum superstitem, [199] muliebri fraude cecidisse. Erit vobis locus querendi apud senatum, inuocandi leges. Non hoc præcipuum amicorum munus est, prosequi defunctum ignauo questu: sed quæ voluerit meminisse, quæ mandauerit exsequi. flebunt Germanicum etiam ignoti; vindicabitis vos, si me potiùs quàm fortunam meam fouebatis. Ostendite populo Romano diui Augusti neptem, eamdemque coniugem meam: numerate sex liberos. Misericordia cum accusantibus erit. fingentibusque scelesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.* Iu-

Morituri eius ad amicos verba.

Quis Pisonem cum vxore incusat:

Et vltionem mandat.

C rauêre amici, [200] dextram morientis contingentes, spiritum antè quàm vltionem amissuros. Tum ad vxorem versus, per memoriam sui, per communes liberos orauit, exueret ferociam, sæuienti fortunæ submitteret animum, neu regressa in vrbem æmulatione potentiæ, validiores irritaret. Hæc palàm, & alia secretò, per quæ ostendere credebatur metum ex Tiberio. Neque multò pòst exstinguitur, ingenti luctu prouinciæ & circumiacentium populorum. Indoluêre exteræ nationes regesque. tanta illi comitas in socios, mansuetudo in hostes: visúque & auditu iuxtà venerabilis, cùm magnitudinem

Coniugi etiam monita dat;

Moriturque.

Magno luctu omnium, ob virtutes.

190. FESTAM ANTIOCH.] *Lato habitu, & candidatam.*

191. SELEVCIAM.] *Plures Seleucia, atque adeò in ipsâ Syriâ. Sed hanc puto, quæ* Pieria *cognominatur Straboni, Ciceroni, Polybio, Ptolemæo. Nam in litore maris est, parabatque nauigationem Piso: tum*
D *etiam haud procul Antiochiâ, è quâ veniebat.*

192. SOLO AC PARIETIBVS.] *Muretus*, parietinis *conjicit.*

193. ERVTÆ HVMANORVM CORPORVM RELIQVIÆ.] *Dio sic expressit,* ὀστᾶ γὰρ ἀνθρώπων ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ ᾤκει κατορωρυγμένα, καὶ ἐλασμοὶ μολίβδινοι ἀράς τινας μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντες εὑρέθη. *Sunt hæ persuasiones è vulgo: & ideò vanæ. Appuleius callidè descripsit* III. *Milesior.* Instruxit feralem officinam omne genus aromatis & ignorabiliter laminis litteratis, & infelicium manium durantibus caluis, defletorum, sepultorum etiam cadauerum expositis multis admodum membris. hic nares & digiti, illîc carnosi (*vel etiam* cariosi) claui pendentium: alibi trucidatorum seruatus cruor, & extorta dentibus ferarum trunca caluaria. *Ita nos eum locum totum emaculamus.*

194. TABE OBLITI.] *Malim,* tabô.

195. COMPONIT EPISTOLAS.] *Mos ex veteri illâ & simplici vitâ: quâ receptum, amicitiam & inimicitiam promptam habere in ore & in fronte. Adi* EXCVRS. *in* L.

196. QVO PROPIVS.] *Benè, suo quodam sensu. quid si tamen,* properius?

197. PARENTIBVS, LIBERIS.] *Atqui vnica parens supererat, Antonia mater; Druso pridem functo.*

198. INTRA IVVENTAM.] *Romano more. quibus iuuenta finiebatur anno* XLV.

199. MVLIEBRI FRAVDE.] *Plancinam intellege: nec Liuiam omitte. quam certum mihi est huic sceleri fuisse architectam.*

200. DEXTRAM MORIENTIS CONTINGENTES.] *Quæ sedes fidei. Sed & apud Xenophontem Cyrus moriens hortatur amicos vt dextram suam contingant.* ὅστις οὖν ὑμῶν, ἢ δεξιᾶς βούλεται τῆς ἐμῆς ἅψασθαι, ἢ ὄμμα τοὐμὸν ζῶντος ἔτι προσιδεῖν ἐθέλει, προσίτω.

201. HAVT

nem & grauitatem summæ fortunæ retineret, inuidiam & adrogantiam effugerat. Funus sine imaginibus & pompâ; per laudes, & memoriam virtutum eius, celebre fuit. Et erant qui formam, ætatem, genus mortis, ob propinquitatem etiam locorum, in quibus interiit, Magni Alexandri fatis adæquarent. *Nam vtrumque corpore decoro, genere insigni*, [201] *haut multum triginta annos egressum, suorum insidiis externas inter gentes occidisse. sed hunc mitem erga amicos, modicum voluptatum, vno matrimonio, certis liberis egisse: neque minus prœliatorem, etiam si temeritas abfuerit, præpeditusque sit perculsas tot victoriis Germanias seruitio premere. Quòd si solus arbiter rerum, si iure & nomine regio fuisset, tanto promtiùs adsecuturum gloriam militiæ, quantum clementiâ, temperantiâ, ceteris bonis artibus præstitisset.* Corpus antequam cremaretur, nudatum in foro Antiochiensium, qui locus sepulturæ destinabatur. [202] Prætulerítne veneficij signa, parùm constitit. nam vt quis misericordiâ in Germanicum, & præsumtâ suspicione, aut fauore in Pisonem pronior, diuersi interpretabantur. Consultatum inde inter legatos, quique alij senatorum aderant, quisnam Suriæ præficeretur. & ceteris modicè nisis, inter Vibium Marsum, & Gn. Sentium, diu quæsitum: dein Marsus seniori, & acriùs tendenti Sentio concessit. Isq; infamem veneficiis eâ in prouinciâ, & Plancinæ percaram, nomine Martinam, in vrbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio, ceterisque qui crimina & accusationem tamquam aduersus receptos iam reos instruebant. At Agrippina quamquam defessa luctu, & corpore ægro, omnium tamen quæ vltionem morarentur intolerans, ascendit classem cum cineribus Germanici, & liberis; miserantibus cunctis, quòd femina nobilitate princeps, pulcherrimo modò matrimonio inter venerantes gratantisque aspici solita, tunc feralis reliquias sinu ferret, incerta vltionis, anxia sui, & infelici fecunditate fortunæ toties obnoxia. Pisonem interim apud Coum insulam nuntius adsequitur, excessisse Germanicum. Quo intemperanter accepto, cædit victimas, adit templa: neque ipse gaudium moderans, & magis insolescente Plancinâ, quæ luctum amissæ sororis, tum primùm [203] læto cultu mutauit. Adfluebant centuriones, monebantq; promta illi legionum studia, repeteret prouinciam non iure ablatam, & vacuam. Igitur quid agendum consultanti, M. Piso filius *properandum in vrbem censebat: nihil adhuc inexpiabile admissum, neque suspiciones imbecillas, aut inania famæ, pertimescenda. discordiam erga Germanicum odio fortasse dignam, non pœnâ: & ademptione prouinciæ, satisfactum inimicis. Quòd si regrederetur, obsistente Sentio, ciuile bellum incipi; nec duraturos in partibus centuriones militesque, apud quos recens imperatoris sui memoria, & penitus infixus in Cæsares amor praualeret.* Contrà Domitius Celer ex intimâ eius amicitiâ disseruit; *Vtendum euentu. Pisonem, non Sentium, Suriæ præpositum. Huic fasces & ius prætoris, huic legiones datas. si quid hostile ingruat, quem iustiùs arma oppositurum, quàm qui legati auctoritatem, & propria mandata acceperit? Relinquendum etiam rumoribus tempus, quo senescant. plerumque innocentes, recenti inuidiæ impares. At si teneat exercitum, augeat vires, multa quæ prouideri non possint, fortuitò in melius casura. An festinamus cum Germanici cineribus adpellere, vt te inauditum & indefensum planctus Agrippinæ, ac vulgus imperitum, primo rumore rapiant? Est tibi Augustæ conscientia, est Cæsaris fauor, sed in occulto: & periisse Germanicum nulli iactantiùs mærent, quàm qui maximè lætantur.* Haut magnâ mole Piso, promtus ferocibus, in sententiam trahitur, missisque ad Tiberium epistolis, incusat Germanicum luxus & superbiæ: seque pulsum, vt locus rebus nouis pateficret, curam exercitus, eâdem fide quâ tenuerit, repetiuisse. Simul Domitium impositum triremi vitare litorum oram, præ-

Cum Alexandro comparatur.

Disceptatio de Syria præside.

Sentius factus.

Agrippina Romam properat.

At Piso de reditu in Syriam ambigit.

Quem dissuadet filius.

Alij suadent:

Et persuadent.

201. HAVT MVLTVM TRIGINTA ANNOS EGRESSVM.] *Obijt Germanicus anno* XXXIV. *vita accepta.*

202. PRÆTVLERÍTNE VENEFICII SIGNA.] *Multi adfirmant. Plinius lib.* XI. Cor negatur cremari posse in iis qui cardiaco morbo obierunt, aut veneno interemptis. Certè exstat oratio Vitellij quâ reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoe vsus argumento: palamque testatus non potuisse ob venenum cor Germanici Cæsaris comburi.

203. LÆTO CVLTV MVTAVIT.] *Quasi ingratulatione, aut quasi voti damnata. Vide Festum, in verbis, Minuitur luctus. Quis autem feminæ tristis, quis lætus cultus; nos in* EXCVRS. *quærimus, in* M.

A præterque insulas [204] lato mari pergere in Suriam iubet. concurrentes desertores per manipulos componit, armat lixas, traiectisque in continentem nauibus, vexillum tironum in Suriam euntium intercipit. Regulis Cilicum vt se auxiliis iuuarent scribit; haut ignauo ad ministeria belli iuuene Pisone, quamquam suscipiendum bellum abnuisset. Igitur oram Lyciæ ac Pamphyliæ prælegentes, obuiis nauibus, quæ Agrippinam vehebant, vtrimque infensi, arma primò expediere: dein mutuâ formidine, non vltra iurgium processum est. Marsusque Vibius nunciauit Pisoni, Romam ad dicendam caussam veniret. Ille eludens respondit, adfuturum vbi prætor qui de veneficiis quæreret, reo atque accusatoribus diem prædixisset. Interim Domitius Laodiceam vrbem Suriæ adpulsus, cùm hiberna sextæ legionis peteret, quòd eam maximè nouis consiliis idoneam rebatur, à Pacuuio legato præuenitur. Id Sentius Pisoni per litteras aperit, monetque ne castra corruptoribus, ne prouinciam bello tentet. quosque Germanici memores, aut inimicis eius aduersos cognouerat, contrahit, magnitudinem imperatoris identidem B ingerens, & Rempublicam armis peti: ducitque validam manum, & prælio paratam. Nec Piso, quamquam cœpta secus cadebant, omisit tutissima è præsentibus: sed castellum Ciliciæ munitum admodum, cui nomen [205] Celenderis, occupat. Nam admixtis desertoribus, & tirone nuper intercepto, suisque & Plancinæ seruitiis, auxilia Cilicum quæ reguli miserant, in numerum legionis composuerat. Cæsarisque se legatum testabatur *prouinciâ quam is dedisset arceri, non à legionibus (earum quippe accitu venire) sed à Sentio, priuatum odium falsis criminibus tegente. consisterent in acie, non pugnaturis militibus, vbi Pisonem ab ipsis parentem quondam appellatum, si iure ageretur potiorem; si armis, non inualidum, vidissent.* Tum pro munimentis castelli manipulos explicat, colle arduo & derupto. nam cetera mari cinguntur. Contrà veterani, ordinibus ac subsidiis instructi. hinc militum, inde locorum asperitas: sed non animus, non spes, ne tela quidem nisi agrestia, ad subitum vsum properata. Vt venêre in manus, non vltrà dubitatum, quàm dum Romanæ cohortes in æquum enitetentur: vertunt terga Cilices; seque ca- C stello claudunt. Interim Piso classem, haut procul opperientem, oppugnare frustrà tentauit: regressusque, & pro muris modò semet adflictando, modò singulos nomine ciens, præmiis vocans, seditionem cœptabat: adeòque commouerat, vt signifer legionis sextæ signum ad eum transtulerit. Tum Sentius [206] occanere cornua tubasque, & peti aggerem, erigi scalas iussit, ac promtissimum quemque succedere: alios tormentis hastas, saxa, & faces ingerere. Tandem victâ pertinaciâ Piso orauit, vti traditis armis maneret in castello, dum Cæsar cui Suriam permitteret, consulitur. Non receptæ conditiones. nec aliud, quàm naues & tutum in vrbem iter, concessum est. At Romæ postquam Germanici valetudo percrebuit, cunctàque vt ex longinquo aucta in deterius adferebantur: dolor, ira, & erumpebant questus. *Ideò nimirùm in extremas terras relegatum: ideò Pisoni permissam prouinciam: hoc egisse secretos Augustæ cum Plancinâ sermones: vera prorsus de Druso seniores locutos, displicere regnantibus ciuilia filiorum ingenia: neque ob aliud interceptos, quàm quia populum Romanum æquo iure complecti, redditâ libertate, agitauerint.* D Hos vulgi sermones audita mors adeò incendit, vt ante edictum magistratuum, ante senatusconsultum, [207] sumto iustitio desererentur fora, clauderentur domus, passim silentia & gemitus, nihil compositum in ostentationem. Et quamquam [208] neque insignibus

Copias & vim parat in Sentium.

Obuiam habet Agrippinam.

Castellum Ciliciæ quoddam occupat:

Aciem etiam struit:

Sed facilè à Sentio pellitur.

Romam dimittitur. Vbi Germanici valetudo in magnâ curâ:

Et mors in maximo luctu.

204. LATO MARI.] *Equidem tolero, sed verius fortasse,* alto.

205. CELENDERIS.] *Nominat id Iosephus lib. XVII. collocatq. in viâ quâ Romam ibatur. sed in eo scriptum reperies,* Celendris *meminit & Ptolemæus. Antiquissimum id fuit, si Apollodoro fides lib. III. Biblioth. qui conditionem eius refert ad Sandarum Tithoni nepotem.&c, inquit, ἐκ Συρίας ἐλθὼν εἰς Κιλικίαν πόλιν ἔκτισε Κελένδερι.*

206. OCCANERE CORNVA.] *Occultè surreptum Sallustio est,* Iussu Metelli cornicines occanuere.

207. SVMTO IVSTITIO.] *Olim in tumultu aut calamitate è Dictatore Consulibúsve indici iustitium solitum, ex decreto Senatus: nunc passim in funere principum virorum. Sic. lib. I.* Qui fine Augusti & initiis Tiberij auditis, ob iustitium aut gaudium intermiserat solita munia. *De vi habituq. iustitij nihil melius possum Petro Fabro, eruditæ diligentiæ viro. quem consule lib. II. Semestrium cap. X.*

208. NEQVE INSIGNIBVS LVGENTIVM.] *Indicto enim iustitio mutabant etiam vestem. Lucanus:*
——— ferale per vrbem

Iusti-

gnibus lugentium abstinerent, altiùs animis mœrebant. Fortè negotiatores, viuente A adhuc Germanico Syriâ egressi, lętiora de valetudine eius attulêre: statim credita, statim vulgata sunt. vt quisque obuius, quamuis leuiter audita, in alios, atque illi in plures cumulata gaudio transferunt. cursant per vrbem, [209] moliuntur templorum fores: iuuit credulitatem nox, & promtior inter tenebras adfirmatio. Nec obstitit falsis Tiberius, donec tempore ac spatio vanescerent: & populus, quasi rursum ereptum, acriùs *Multi honores mortuo.* doluit. Honores, vt quis amore in Germanicum aut ingenio validus, reperti decretique: vt nomen eius [210] Saliari carmine caneretur; [211] sedes curules sacerdotum Augustalium locis, superque eas querceæ coronæ statuerentur; [212] ludos Circenses eburna effigies præiret; néve quis flamen aut augur in locum Germanici, nisi gentis Iuliæ, crearetur. Arcus additi Romæ, & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inscriptione rerum gestarum, ac [213] mortem ob Remp. obiisse: sepulcrum Antiochiæ vbi crematus: tribunal Epidaphnæ, quo in loco vitam finierat. Statuarum locorúmve in *Clypeus inter oratores.* quîs coleretur, haud facilè quis numerum inierit. [214] Cùm censeretur clypeus, auro & B magnitudine insignis, inter auctores eloquentiæ; adseruit Tiberius, solitum paremque ceteris dicaturum. neque enim eloquentiam fortunâ discerni, & satis inlustre, si veteres inter scriptores haberetur. Equester ordo cuneum Germanici appellauit, qui Iuniorum

Iustitium, latuit plebeio tectus amictu
Omnis honos, nullos comitata est purpura fasces.

Iuuenalis:

Pullati proceres, differt vadimonia Prætor.

Seneca epist. XVIII. Nam quod fieri nisi in tumultu & tristi tempore ciuitatis non solebat, voluptatus caussâ vestem mutauimus.

209. MOLIVNTVR TEMPLORVM FORES.] *Nam vespere hæc gesta, aut nocte, & tum clausa templa. Suetonius Calig. cap.* VI. *de ipsâ hac re:* Repentè iam vesperi, cùm incertis auctoribus conualuisse percrebuisset; passim cum luminibus & victimis in Capitolium concursum est, ac pænè reuulsæ templi fores, nequid gestientes vota reddere moraretur.

210. SALIARI CARMINE.] *Qui honos non nisi nominibus deorum. Hoc exemplo M. Antoninus Philosophus, mortuo filio Vero,* iussit vt nomen eius Saliari carmini insereretur. *ita malo apud Spartianum, quàm,* inferretur.

211. SEDES CVRVLES.] *Spectaculis Romam transductis, magno honori fuit publicus in iis locus. exempla multa. Eualuit paullatim adulatio, vt non solùm viuis, sed etiam absentibus mortuisq́; daretur is locus, memoriæ conseruandæ. Loci præbiti indicium, sella esset. Primum vestigium eius ritus odorari videor in Liuij verbis, lib.* II. *de Valerio Dictatore:* Dictator triumphans in vrbem inuehitur. super solitos honores locus in Circo ipsi posterisque, ad spectaculum datus: sella in eo loco curulis posita. *Cæsari habitus deinde idem honos, vt clarè Dio lib.* XLIV. ἐψηφίσαντο τόν τε δίφρον αὐτοῦ τὸν ἐπίχρυσον εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸν στέφανον τὸν διάλιθον καὶ διάχρυσον ἐσάγεσθαι. *Mox M. Marcello defuncto. de quo verba eiusdem scriptoris, lib.* LIII. Μαρκέλλῳ δὲ καὶ εἰκόνα χρυσῆν, καὶ στέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἔς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι, καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε. *idest,* Marcelli & imaginem auream, & coronam auream, & sedem curulem Romanis ludis in theatrum inferri iussit, mediaque illa poni inter sedes editorum. *Sed & Seuerus, Pertinaci mortuo non vnam sellam, sed tres in theatro posuit: vti apud Xiphilinum scribitur his verbis.* καὶ χρυσῆν εἰκόνα αὐτοῦ ἐφ' ἅρματος ἐλεφάντων ἐς τὸ ἱππόδρομον ἐσάγεσθαι, καὶ ἐς τὰ λοιπὰ ἐκέλευσε θέατρα θρόνους τε τρεῖς καταχρύσους αὐτοῦ ἐσκομίζεσθαι. *Lego etiam sedes aureas in Theatrum illatas Tiberio & Seiano absentibus, & miror interpretem id vertisse, currus, apud Dionem lib.* LVIII. δίφρους τε ἐπιχρύσους ἐς τὰ θέατρα ἀμφοῖν ἐσέφερον. *Germanico igitur decreta eiusmodi curules sedes per trina, vt opinor, theatra* C *inter sacerdotum Augustalium sedes: & corona in iis è quercu, ob ciues scilicet seruatos. Hunc ritum non alibi adhuc videram explicatum.*

212. LVDOS CIRCENSES.] *Qui honos diis habitus, & qui diuinos deinde honores meriti videbantur. Ritus non obscurus.*

213. MORTEM OB REMP. OBIISSE.] *Hoc Druso quoque fratri eius tributum; & voluit dictum Pedo ad Liuiam:*

Consul, & ignoti victor Germanicus orbis,
Qui fuit heu mortis publica caussa: legor.

Sed tu rescribe, Cui fuit: *ad hanc mentem.*

214. CVM CENSERETVR CLYPEVS.] *Veteris inuenti fuit imagines illustrium virorum publicè in templo, curiaq́; deponi & quasi dedicari. Sic Africani* D *imago in Capitolio, Catonis Censorij in Curiâ collocata. Valerius Maximus, lib.* VIII. *cap.* XV. Africanus imaginem in cellâ Iouis opt. max. positam habet: quę quotiescumque funus aliquod Cornelię genti celebrandum est, inde petitur: vnique illi instar atrii, Capitolium est. Tam herclè quàm superiori Catoni, Curia. vnde effigies illius ad eiusdem generis officia expromitur. Gratum ordinem, qui vtilissimum reip. Senatorem tantum non semper secum habitare voluerit. *Sed cumulatiùs id fecit vt apparet, Augustus; qui primarias imagines in Curiâ collocauit, suis quasque locis distinctas: siue quis belli, siue pacis artibus claruisset. Ita suprà legimus,* Hortensij imaginem positam inter Oratores: *idemq́; honos nunc Germanico petitus. Sed clypei nomine Tacitus cur vsus? quia imagines illæ, vt censeo,* *instar*

A niorum dicebatur; instituitque [215] vti turmæ Idibus Iuliis imaginem eius sequerentur. pleraque manent, quædam statim omissa sunt, aut vetustas oblitterauit. Ceterùm recenti adhuc mæstitiâ, soror Germanici Liuia, nupta Druso, [216] duos virilis sexus simul enixa est. quod rarum lætumque etiam modicis penatibus, tanto gaudio Principem adfecit, vt non temperauerit, quin iactaret apud patres, nulli antè Romanorum eiusdem fastigij viro geminam stirpem editam. nam cuncta etiam fortuita ad gloriam vertebat. Sed populo tali in tempore id quoque dolorem tulit. tanquam auctus liberis Drusus, domum Germanici magis vrgeret. Eodem anno grauibus [217] senatus decretis libido feminarum coërcita, cautumq; ne quęstum corpore facerer, cui auus, aut pater, aut maritus Eques Rom. fuisset. nam Vistilia prætoriâ familiâ genita, licentiam stupri [218] apud Ædiles vulgauerat; more inter veteres recepto, qui satis pœnarum aduersum impudicas in ipsâ professione flagitij credebant. [219] *exacta & à Titidio Labeone Vistiliæ marito, cur in vxore delicti manifestâ vltionem legis omisisset? atque illo prætendente [220] sexa-
B ginta dies ad consultandum datos nec dum præteriisse, satis visum de Vistiliâ statuere. eaque in insulam Seriphon abdita est. [221] Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisque pellendis. factumque patrum consultum, vt [222] quattuor milia libertini generis eâ superstitione

Liuia Drusi geminos parit.

Compressa libido mulierum nouis sectis.

**Fortè exactum.*

Pulsa externa sacra.

instar militaris clypei rotundæ: ex ære, auro, argento. Firmamentum aut lucem EXCVRSVS *noster dabit, in* N. *vide.*

215. VTI TVRMÆ.] *Ita accipio, vt in sollenni illâ Transuectione equitum Germanici imago pro vexillo esset, quod sequerentur. Libro* VI. Quorum imagines pro vexillis secuti essent, duces imperatoresque diligerent. *Aliud autem Transuectio equitum: aliud Recognitio, siue Censio, siue Probatio. & caue ea confundas. Transuectio à Q. Fabio Rulliano instituta, vt Liuius lib.* IX. *Valerius* I. *auctores sunt.*
C *eiusq; formam & quasi Pompam graphicè depinxit Dionysius lib.* VI. *Idibus Quinctilibus siue Iulys fieri solitam Dionysius idem dixit, quia victoria ad lacum Regillum incidit in eum diem. Sed &* Castorum ædes Idibus Quinctilibus dedicata, *ait Liuius lib.* II. *quorum honori præcipuè transuectio instituta. At recognitio equitum, olim à Censoribus singulis lustris: posteà ab Imperatoribus passim facta tempore non certo. idque non aliud fuit, quàm censura quædam in equites equosq; publicos, & quasi examen. Nos plura, lib.* I. *De Milit. Adi, si lubet.*

216. DVOS VIRILIS SEXVS.] *Disce ergo hinc, quod nondum aly, Tiberium illum Drusi F. Tiberij N. quem Caius sustulit, superfuisse ex his geminis: & ideò Gemellum cognominatum. Et sanè numismata quædam huius Drusi ærea exstare aiunt, in quibus ex-*
D *pressa gemellorum capita surgentia è copiæ cornu.*

217. SENATVS DECRETIS.] *Quorum decretorum particula hæc apud Tertullianum, De pallio:* Habes spectare quod Cæcina Seuerus grauiter Senatui impressit, matrona sine stolâ in publico. denique Lentuli Auguris consultis, quæ ita sese exauctorasset, pro stupro erat pœna: quoniam quidem indices custodesque dignitatis habitus, vt lenocinij factitandi impedimenta, sedulò quædam desuefecerant.

218. APVD ÆDILES VVLGAVERAT.] *Minus expressa apud alios vestigia huius moris: quæ hîc in Tacito clara. Appâret autem in stupra matronarum ordinis primi aut secundi, grauiter semper animaduersum, ad seruandum publicum decus: non tam grauiter in libertinarum aut è plebe. quibus hæc militia Venerea, moribus tantumnon permissa: quod vel ex Horatio, Ouidio alysq; liquere potest. Sed & illud pa- ret cuiuis feminæ licitum fuisse vulgare corpus, modò apud Aediles id profiteretur. Cui professioni consequens, vt iure cederet & dignitate matronali, etiam, vt opinor, ornamentis; censeretúrque inter togatas. Quod facilè adstruam ex Suetonij verbis in Tiberio, cap.* XXXV. Feminæ famosæ, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exsoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: quas, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit. *Vt ergo ibi lenocinium profitebantur, ad amittendum ius matronarum: sic hîc stuprum, eâdem fine. Plura in* EXCVRS. O.

219. EXACTA ET A TITIDIO.] *Vertranius,* exactum: *cui adsentio.*

220. SEXAGINTA DIES.] *Dies sexaginta dati lege Iuliâ, à die diuortij, marito ad accusandum. Clarum ex l.* XI. XIIII. XV. *Ad legem Iuliam de adulterys. quas vide.*

221. ACTVM ET.] *Non tunc primùm. Nam & Agrippa Præfectus vrbi ab Augusto, sacra Aegyptia repreßit: edicta, nequis ea intra quingentos ab vrbe passus exerceret. Id accidit anno* DCCXXXIV. *vt habes apud Dionem* LIV. *Sed de hoc Tiberiano edicto capiendus Seneca epist.* CIX. His instinctus abstinere animalibus cœpi: & anno peracto, non tantùm facilis mihi erat consuetudo, sed dulcis. Quæris quomodò desierim? In Tiberij Cæsaris principatum iuuentæ tempus inciderat. alienigena tum sacra mouebantur: & inter argumenta superstitionis ponebatur animalium quorumdam abstinentia. *Apparetq; eum intellegere etiam Iudaica sacra, qui abstinuerunt animalibus quibusdam, vt sue. Quamquam & Romani posteà diebus religiosis abstinere carne cœperint, Aegyptio ritu. Spartianus in Iuliana:* Sæpè autem, nullâ existente religione, oleribus leguminibusque contentus, sine carne cænauit.

222. QVATTVOR MILIA.] *Iosephus lib.* XVIII. *id deplorat, & ostendit in ea numera solos Iudæos fuisse. cui subscribit Suetonius:* Iudæorum iuuentutem, per speciem sacramenti, in prouincias grauioris

uioris

ſtitione infecta, quîs idonea ætas, in inſulam Sardiniam veherentur, coërcendis illîc latrociniis, & ſi ob grauitatem cæli interiiſſent, vile damnum: ceteri cederent Italiâ, A
Capta Veſtalis.
niſi certam ante diem profanos ritus exuiſſent. Poſt quæ rettulit Cæſar, [223] capiendam virginem in locum Occiæ, [224] quæ ſeptem & quinquaginta per annos ſummâ ſanctimoniâ Veſtalibus ſacris prçſederat: egitque grates Fonteio Agrippæ, & Domitio Pollioni, quòd offerendo filias, de officio in Remp. certarent. prælata eſt Pollionis filia, non ob aliud, quàm quòd mater eius [225] in eodem coniugio manebat. Nam Agrippa diſſidio domum imminuerat. & Cæſar quamuis poſthabitam, [226] decies ſeſtertij dote ſolatus eſt. Sæuitiam annonç incuſante plebe, [227] ſtatuit frumento pretium quod emtor penderet, binoſque nummos ſe additurum negotiatoribus in ſingulos modios.
Titulos & ſpecioſa nominum Tiberius auerſatur.
Neque tamen ob ea parentis patriæ delatum & anteà vocabulum adſumſit, acerbeque increpuit eos, qui diuinas occupationes, [228] ipſúmque dominum dixerant. vnde anguſta & lubrica oratio, ſub principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat. Reperio apud
* ſenioreſque.
[229] ſcriptores * ſenatoréſque eorumdem temporum, Adgandeſtrij principis Chattorum B
Arminij mortem Germanus non germanus promittit.
lectas in ſenatu litteras, quibus mortem Arminij promittebat, ſi patrandæ neci venenum mitteretur: reſponſumque eſſe, non fraude neque occultis, ſed palàm & armatum populum Romanum hoſtes ſuos vlciſci. quâ gloriâ æquabat ſe Tiberius priſcis imperatoribus, qui venenum in Pyrrhum Regem vetuerant, prodiderántque.
Spreta ea perfidia:
Cæterùm Arminius, abſcedentibus Romanis & pulſo Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium aduerſam habuit: petitúſque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit,
Et nihilo ſeciùs à ſuis columen illud patriæ tollitur.
liberator haut dubiè Germaniæ, & qui non primordia populi Rom. ſicut alij reges ducéſque, ſed florentiſſimum imperium laceſſierit: prœliis ambiguus, bello non victus. ſeptem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ expleuit: canitúrque adhuc barbaras apud gentes, Græcorum annalibus ignotus, qui ſua tantùm mirantur: Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incurioſi.
Cui verum à Tacito elogium.

uioris cæli diſtribuit. *Huic calamitati occaſionem cauſſamq́, præbuiſſe ſtupra quædam & fraudes tectas nomine religionis non iniucundè Ioſephus idem deſcribit, in hiſtoriâ Paullinæ & Mundi. quem, ſi animus fert, vide lib.* XVIII. *cap.* VII.

223. CAPIENDAM VIRGINEM.] *Et de verbo, & de ritu toto, ſcripſi in proprio Syntagmate* De Veſtâ & Veſtalibus.

224. QVÆ SEPTEM ET QVINQVAGINTA.] *At lex definiebat miniſterio virginum tantùm annos triginta. ſpontanea igitur manſio illa Occiæ.*

225. IN EODEM CONIVGIO.] *Id eſt, vniuira eſſet. cuius rei honos. Tertullianus:* Monogamia apud ethnicos in ſummo honore eſt: vt & virginibus nubentibus vniuira pronuba adhibeatur, & ſic auſpicij initium eſt. Item in quibuſdam ſollennibus & auſpiciis, vt prior ſit vniuirç locus. Certè Flaminia non niſi vniuira eſt.

226. DECIES SESTERTII DOTE.] *Numerus hic in dote, quod obſeruauimus, inter honeſtiores quaſi legitimus & ſolemnis. notatq́, diſertè Iuuenalis,*

—— & ritu decies centena dabuntur
Antiquo.

Et Seneca: Beatioréſne iſtos putas, quorum Pantomimæ decies ſeſtertio nubunt, quàm Scipionem, cuius liberi à Senatu in dotem æs graue acceperunt? *Et Martialis non vno loco.* C

227. STATVIT FRVMENTO PRETIVM.] *De modo pretioq́, annonæ, infrà lib.* XV.

228. IPSVM DOMINVM.] *Rectiſſimè. facta tantùm ſuppetiiſſent dictis. Nam Domini vox propriè, non niſi in ſeruos: aut etiam coniunctos, de quo* EXCVRS. P.

229. SCRIPTORES SENATORESQVE.] *Non diſpliceat,* Senioreſque. *primùm quia ſæpè aduocat noſter teſtes eius æui, qui fuiſſent in re præſenti. vt lib.* III. Memini audire me ex ſenioribus, viſum inter manus Piſonis libellum. *& lib.* XI. Verùm audita ſcriptaque ſenioribus tradam. *Deinde quia peccatum & aliàs in eâ voce, vt lib.* XIII. Sed impetum eius, multum priùs laudatâ magnitudine animi, attinuere Senatores, diſſolutionem imperij docendo, *&c. vbi certè ſcribo,* ſeniores. *vt dicam in loco. Poſſit tamen aliquis defendere hic Senatores: quia res quaſi arcanò acta in Senatu. Sed viderit Lector. à priori ſententiâ nobiliſſimus Ianus Douza noſter eſt; de quo plura dicere iubet & prohibet me amor. Tollam manum, & in tam boni nominis memoriâ paullisper conquieſcam.* D

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER III.

BREVIARIVM LIBRI.

GRIPPINA *cum Germanici reliquiis Brundisium, inde Romam peruenit. ea tumulo Augusti illata, & funus ductum. Drusus in Illyricum redit. Cn.* B *Piso cùm Romam rediisset, veneni & Maiestatis postulatur. dictâ causâ, cùm omnia infensa & infesta experiretur, manus sibi adfert. Tacfarinas bellum in Africâ renouat: quod opprimitur à L. Apronio Proconsule. Lepida Aemilia adulterij & veneni defertur, damnaturque. Papia Poppęa lex ad id tempus asperiùs exercita, mollitur à Tiberio, & nexus eius exsoluuntur. Iterùm Africam incurrit Tacfarinas: cui tandem Iunius Blæsus deligitur. Equites aliquot Romani Maiestatis damnantur. Gallię rebellant, ducibus Iulio Sacrouiro & Iulio Floro. infeliciter: quia à legionibus Germanicis copiæ earum cæsæ, & ipsæ ad vetus iugum retractæ. C. Lutorius eques, Maiestatis damnatus, in carcere exanimatus est. Cura luxus coërcendi cœpta, & omissa. Drusus Tribuniciam potestatem accipit. Flamen Dialis vetitus prouinciam sortiri. Asyla Græcorum lustrata & repurgata. C. Silanus repetundarum & Maiestatis damnatus. Tacfarinatem Iunius proturbat, & fratrem eius capit. Iuniæ illustris feminæ mors & funus. Hæc triennio gesta,*

C M. VALERIO ET M. AVRELIO COSS.
TIBERIO IMP. IIII. ET DRVSO NERONE II. COSS.
C. SVLPICIO ET D. HATERIO COSS.

IHIL intermissâ nauigatione hiberni maris Agrippina Corcyram insulam aduehitur, litora Calabriæ contra sitam. Illîc paucos dies componendo animo insumit, violenta luctu, & nescia tolerandi. Interim aduentu eius audito, intimus quisque amicorum, & plerique militares, vt quique sub Germanico stipendia fecerant, multique etiam ignoti vicinis è municipiis, pars officium in principem rati, plures illos secuti, ruere ad opidum Brundisium; quod nauiganti celerrimum fidissimúmque adpulsu erat. Atque vbi primùm ex alto visa classis, complentur non modò portus & proxima maris, sed mœnia ac tecta, quáq; longissimè prospectari poterat, mærentium turbâ, ac rogitantium inter se, silentióne an voce D aliquâ egredientem exciperent. neq; satis constabat quid pro tempore foret: cùm classis paullatim successit, non alacri vt adsolet remigio, sed cunctis ad tristitiam compositis. Postquam duobus cum liberis feralem vrnam tenens egressa naui, defixit oculos, idem omnium gemitus, neque discerneres, proximos, alienos, virorum feminarúmve planctus: nisi quòd comitatum Agrippinæ longo mærore fessum, obuij & recentes in dolore anteibant. Miserat duas prætorias cohortes Cæsar, addito vt magistratus Calabrię, Apulíque, & Campani, suprema erga memoriam filij sui munera fungerentur. Igitur tribunorum centurionúmque humeris cineres portabantur: præcedebant [1] incomta signa, versi fasces: atque vbi colonias transgrederentur, atrata plebes, [2] trabeati equites, pro opibus loci, vestem, odores, aliaque [3] funerum sollennia cremabant. etiam quorum diuersa opida, tamen obuij, & victimas atque aras Diis Manibus statuentes, lacrymis & conclamationibus dolorem testabantur. Drusus Terracinam progressus est, cum

Corcyram Agrippina cum vrnâ appellit.

Obuiam illi populariter Brundisium itur.

Magno planctu excipitur.

A municipiis, à coloniis.

A primoribus vrbis. *A. V. C. DCCLXXIII.* *At Tiberius cum matre parietibus se tenent:* *Itemq; mater Germanici Antonia.* *Ossa in Mausolaeum illata.*

Claudio fratre liberisque Germanici, qui in vrbe fuerant. Consules, M. Valerius & M. Aurelius (iam enim [4] magistratum occœperant) & senatus, ac magna pars populi viam compleuêre; [5] disiecti, & vt cuique libitum flentes. aberat quippe adulatio, gnaris omnibus lætam Tiberio Germanici mortem malè dissimulari. Tiberius atque Augusta publico abstinuêre, inferius maiestate suâ rati si palàm lamentarentur; an ne omnium oculis vultum eorum scrutantibus falsi intelligerentur. [6] Matrem Antoniam non apud auctores rerum, non diurnâ actorum scripturâ, reperio vllo insigni officio functam: cùm super Agrippinam, & Drusum, & Claudium, ceteri quoque consanguinei nominatim perscripti sint: seu valetudine præpediebatur, seu victus luctu animus, magnitudinem mali perferre visu non tolerauit. faciliùs crediderim, Tiberio & Augustâ, qui domo non excedebant, cohibitam: vt par mæror, & matris exemplo, auia quoque & patruus attineri viderentur. Dies quo reliquiæ tumulo Augusti inferebantur, modò per silentium vastus, modò ploratibus inquies: plena vrbis itinera, [7] conlucen- A

tes B

COMMENTARIVS.

1. INCOMTA SIGNA.] *De ornatu signorum dixi in lib. I. De versis fascibus, res sic habet. In dolore quia omnia fieri præter morem amant: etiam lictores fasces præferebant inuersas. Pedo in Eleg. ad Liuiam,*

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi:
Et vidi versos, indiciumque mali.

Statius Thebaidos VI.

—— versis ducunt insignibus ipsi
Graiugenæ reges.

Nec fasces solùm suos lictores, sed milites inuertebant etiam scuta & arma. Virgilius:

—— & versis Arcades armis.

manentq; in militiâ nostrâ hodie vestigia eius ritus. Adde, quod non indignum monitu, versionem hanc armorum, non luctus solùm notam fuisse, sed etiam transfugij & defectionis. Ammianus lib. XXVI. Eumque secuti complures, iam gladios quatientes & pila, ad Imperatorem transeunt, cum vexillis scuta peruersa gestantes: quod defectionis signum est apertissimum. *Sed quare hic, aut vnde Fasces? neque enim populi Romani magistratus adfuisse video. Respondeo, signa quidem Prætorianorum fuisse: at fasces ipsius Germanici defuncti, qui cineribus præferebantur insignia nuper potestatis. Addo, quòd Designatores lictores suos habere solitis, qui funeris ordinem & sollennia curabant.*

2. TRABEATI EQVITES.] *Trabea quid ad luctum? nihil. imò contrà vtebantur eâ in diebus sollennibus lætisque; vt equitum Transuectione, quod Dionysius notat. Sed & Domitiano decretum per honorem, vt quotiens consulatum gereret,* equites Romani quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum, inter lictores apparitoresque. *Denique nusquam trabea in luctu: equitesq; Romæ togâ pullâ vsi in funere, vt reliqui ciues. Credo igitur vestem hanc trabibus purpuræ intextis (id enim trabea) sumptam hic, non doloris indicium, sed ordinis. ad discriminandum, inquam, in coloniis equitem à plebe, & splendorem funeri conciliandum, trabeæ sumptæ. Illæ enim propriæ equitum: (nam Grammaticorum inuenta hic non moror, qui faciunt etiã regum, ducum, augurum) & ideò Trabeata agmina, ipsi equites Statio, in Epulo Domitiani:*

Hic tum Romuleos proceres, trabeataq; Cęsar
Agmina, mille simul iussit discumbere mensis.

& in V. *Siluarum ad Crispinum: quem locum fusiùs adscribam, quia mei eget.*

— non te series inhonora parentum,
Obscurum proauis, & priscæ lucis egentem
Plebeiâ de stirpe tulit. non sanguine cretus
Turmali trabeque ac remis, & paupere clauo
Augustam sedem & Latij penetrale Senatus
Aduena pulsasti: sed præcedente tuorum
Agmine.

Verè enim emendo, non sanguine cretus Turmali, trabeaque Remi, nec paupere clauo. *id est, non tu ex plebe satus, imò nec ex ordine equestri. quem deinde describis tribus notis, luxuriâ non indecorâ ingenij, vt solet in illo poetâ. Turmalem sanguinem vocat; quia propria equitum Turmæ: Trabeam Remi, quia ij trabeati, exemplo regum: Pauperem clauum, id est angustum & artum, qui ordinis equestris.* C

3. FVNERVM SOLLENNIA.] *Obserua hunc ritum, quòd alibi defunctis, & visto iam cadauere, nihilominus non Aras tantùm statuebant, sed struebant & accendebant Rogos, quasi verum ibi funus & cadauer esset. Ostendit hic locus, & Seneca ad Martiam, cap.* III. *de Druso, huius patre, qui in Germaniâ obierat, & reliquiæ item relatæ:* Mater longo itinere reliquias Drusi sui prosecuta, tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi toties illum amitteret. *Ait,* per omnem Italiam: *in colonijs nempe & municipijs, quà transibant: vt hic.* D

4. MAGISTRATVM OCCOEPERANT.] *Ergo Ianuario hæc mense gesta.*

5. DISIECTI.] *Satis hoc mirum, vbi Coss. & Senatus, qui solent ordine & compositè incedere siue stare. Sed hic apparet aliter factum, sparsosq; fuisse: an quia sponte venerant? an id quoque testando dolori? cui confusio videtur adhærere, nec decori cura.*

6. MATREM ANTONIAM.] *Hæc illa est Antonia Drusi, quam Plinius ait numquam spuisse. illa, quam Valerius mirè laudat à continentiâ & amore in coniugem, lib.* IV. *cap.* III.

7. CONLVCENTES PER CAMPVM.] *Dixit ad morem priscum: quo ij qui funus prosequebantur, cereos*

A tes per campum Martis faces. illîc miles cum armis, [8] sine insignibus magistratus; populus per tribus, concidisse Remp. nihil spei reliquum clamirabant: promtiùs apertiusque, quàm vt meminisse imperitantium crederes. *Magno honore omnium in defunctum;* Nihil tamen Tiberium magis penetrauit, quàm studia hominum accensa in Agrippinam; cùm *decus patriæ*, [9] *solum Augusti sanguinem, vnicum antiquitatis specimen* appellarent, versique ad cælum ac deos, integram illi subolem, ac superstitem iniquorum precarentur. *Amore, in coniugem & liberos viuos.* Fuêre qui publici funeris pompam requirerent, compararéntque quæ in Drusum patrem Germanici honora & magnifica Augustus fecisset. *Querela populi de Tiberio.* *ipsum quippe asperrimo hiemis, [10] Ticinum vsque progressum, neque abscedentem à corpore simul vrbem intrauisse: circumfusas lecto [11] Claudiorum Iuliorumque imagines, defletum in foro, laudatum prò rostris, cuncta à maioribus reperta, aut quæ posteri inuenerint, cumulata. At Germanico ne solitos quidem, & cuicumque nobili debitos honores, contigisse. sanè corpus ob longinquitatem itinerum externis terris quoquo modo crematum: sed tanto plura decora mox tribui par fuisse, quanto prima fors negauisset.* *Qui parcius visus in honorandis reliquijs.* [12] *non fratrem nisi*
B *vnius diei viâ, non patruum saltem portâ tenus obuium. vbi illa veterum instituta? præpositam* [13] *toro effigiem, meditata ad memoriam virtutis carmina, & laudationes & lacrymas,* [14] *vel doloris imitamenta?* Gnarum id Tiberio fuit. vtq; premeret vulgi sermones, [15] monuit edicto, *Multos illustrium Romanorum ob Remp. obijsse, neminem tam flagranti desiderio celebratum.* *Excusat, & erigit populum edicto.* [16] *idque & sibi & cunctis egregium, si modus adiceretur.* [17] *non enim eadem decora principibus viris & imperatori, populoque. modicis domibus, aut ciuitatibus, conuenisse recenti dolore luctum, & ex mærore solatia: sed referendum iam animum ad firmitudinem, vt quondam diuus Julius amissâ vnicâ filiâ, vt diuus Augustus ereptis nepotibus, abstruserint tristitiam. Nil opus*

reos manibus gestabant, candelas, funalia, faces. Donatus id obtinuisse eò censet, quia noctu olim cadauera solita efferri. Super hoc more EXCVRS. *in* A.

8. SINE INSIGNIBVS MAGISTRATVS.] *Id est,*
C *sine togâ prætextâ, sine anulis, sine lato clauo. Quæ omnia accuratè mihi dicta in scripto De funeribus singulari.*

9. SOLVM AVGVSTI SANGVINEM.] *Non verè: plures erant, vt Lepidi & Silani ex Iuliâ nepte. sed reliquos velut degeneres, credo, arguunt, hanc solam Augusto dignam.*

10. TICINVM VSQVE.] *Vide quædam non vulgata apud Valerium Maximum, lib.* V. *cap.* V.

11. CLAVDIORVM IVLIORVMQVE IMAGINES.] *Drusus hic in Iuliam familiam ne adoptione quidem venit. vnde ergo in pompâ funebri imagines illi gentis Iuliæ? nisi fortè quia mater deducta in domum Augusti. Hæc & talia de summo pectore dici possunt: at mihi nondum euluit coniectura mea,* Liuiorum. *Caussâ duplici. primùm, non præposuisset Claudios Iulijs Tacitus. id nefas. deinde cùm à patre*
D *latæ imagines, cur omissæ à matre? quæ præsertim antiquæ, & multæ?*

12. NON FRATREM.] *Scribe,* fratres. *nisi sui & historiæ oblitus Tacitus. Duo enim Germanico superstites fratres, Claudius naturâ, adoptione Drusus. semperq; eo nomine etiam hunc noster insignit. Scripsit autem suprà, Drusum & Claudium Tarracinam vsque progressos.*

13. TORO EFFIGIEM] *Ritum fuisse arbitror, vt si cadauer adhuc vegetum & coloratum, ipsum in toro siue lecto ostenderetur: sin autem (vt in peregrè functis, aut diu functis) aut non esset cadauer, aut decorè proponi non posset, tum effigies cerea eius loco in lecto ostenderetur. Collige ex hoc loco, tum Dionis de Augusto, qui Nolæ obierat:* Lectus erat, *inquit,* ex auro & ebore, purpureis auratisque stragulis: in cuius imâ parte cadauer arcæ inclusum latebat; effigies autem eius cerea, triumphali habitu suprà apparebat. *Idem in Pertinacis funere, quod ei Seuerus sollenniter duxit, adnotauit idem scriptor, & in ipsius Seueri Herodianus.*

14. VEL DOLORIS IMITAMENTA.] *Simile in Claudij funere, lib.* XII. Ceterùm peractis tristitiæ imitamentis.

15. MONVIT EDICTO.] *Ita moris ætate illâ, vt Princeps populum peccantem aut exorbitantem alloqueretur per libellum, coërceretq;. Eò respicit metaphora scita Senecæ, epist.* XCV. Præcepta sapientiæ, quæ affectus nostros velut edicto coërcent & obligant. *& caue quidquam ibi mutes.*

16. IDQVE ET SIBI ET CVNCTIS.] *An non magis,* & functis? *in vulgatâ mihi frigus.*

17. NON ENIM EADEM DECORA.] *Sententia commoda. non eadem decere Principes viros primoresq; in republicâ, & ipsum Imperatorem; eadem inquam, quæ populum. Huic luctum permitti, at non illis. Planè hoc ipsis Tiberij verbis quasi expressum voluit Pedo, illius æui poëta:*

Non eadem vulgusq; decent, & culmina rerum.

Ennius poeta, apud D. Hieronymum:

Pebs hocce regi antistat; in loco licet
Lacrimare plebi, regi honestè non licet.

Similia Euripides in Iphigeniâ, vbi Agamemnon profatur:

Ἡ δυσγένεια δ' ὡς ἔχει τι χρήσιμον;
Καὶ γὰρ δακρῦσαι ῥαδίως αὐτοῖς ἔχει
Ἄνολβα τ' εἰπεῖν. τῷ δὲ γενναίῳ φύσιν
* Ἅπαντα ταῦτα. τῷ τ' ὄχλῳ δουλεύομεν. * Sic lego.
Ἐγὼ γὰρ ἐκβαλεῖν μὲν αἰδοῦμαι δάκρυ.
Plebeia sors quàm præstat alibi nobili?
Collacrimare namque iis facilè licet,
Et misera fari verba. Contrà, nobili

opus vetustioribus exemplis: quoties populus Romanus clades exercituum, interitum ducum, funditus amissas nobiles familias constanter tulerit. Principes mortales, Remp. æternam esse. proin repeterent sollennia: & quia ludorum [18] *Megalensium spectaculum suberat, etiam voluptates resumerent.* Tum exuto iustitio, reditum ad munia: & Drusus Illyricos ad exercitus profectus est, erectis omnium animis petendæ è Pisone vltionis: & crebro questu, quòd vagus interim per amœna Asiæ atque Achaię, adroganti & subdolâ morâ, scelerum probationes subuerteret. Nam vulgatum erat missam, vt dixi, à Gn. Sentio famosam veneficiis Martinam, subitâ morte Brundisij exstinctam, venenumque nodo crinium eius occultatum, nec vlla in corpore signa sumpti exitij reperta. At Piso, præmisso in vrbem filio, datisque mandatis, per quæ principem molliret, ad Drusum pergit; quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem sibi sperabat. Tiberius quò integrum iudicium ostentaret, exceptum comiter iuuenem, [19] suetâ erga filios familiarum nobiles liberalitate auget. Drusus Pisoni, si vera forent quæ iacerentur, præcipuum in dolore suum locum respondit: sed malle falsa & inania, nec cuiquam mortem Germanici exitiosam esse. Hæc palàm, & vitato omni secreto: neque dubitabantur [20] præscripta * & à Tiberio, cùm incallidus alioqui & facilis iuuentâ, senilibus tum artibus vteretur. Piso, Dalmatico mari tramisso, relictisque apud Anconam nauibus, per Picenum, ac mox Flaminiam viam, adsequitur legionem quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur: eaque res agitata rumoribus, vt in agmine atque itinere crebrò se militibus ostentauisset. Ab Narniâ, vitandę suspicionis, an quia pauidis consilia in incerto sunt, Nare ac mox Tiberi deuectus auxit vulgi iras, quia nauem tumulo Cæsarum adpulerat; dieque, & ripâ frequenti, magno clientium agmine ipse, feminarum comitatu Plancina, & vultu alacres incessere. Fuit inter irritamenta inuidiæ domus foro imminens, [21] festo ornatu, conuiuiumque & epulæ, & celebritate loci nihil occultum. Posterâ die, Fulcinius Trio Pisonem apud consules postulauit. contrà Vitellius, ac Vetanius, ceterique Germanicum comitati tendebant, nullas esse partes Trioni; neque se accusatores, sed rerum indices & testes, mandata Germanici perlaturos. Ille, dimissâ eius caussæ delatione, vt priorem vitam accusaret obtinuit: petitumque est à principe, cognitionem exciperet. quod ne reus quidem abnuebat, studia populi & patrum metuens. contrà, Tiberium spernendis rumoribus validum, & conscientiæ matris innexum esse: veraque, aut in deterius credita, iudice ab vno faciliùs discerni: odium & inuidiam apud multos valere. Haut fallebat Tiberium moles cognitio-

Iustitium omissum. — *Piso ad Drusum abit, purgandi sui causa.* — *Septuosè ille respondet, & ex Tiberiano prescripto.* — * ei. — *At Piso Romam venit, ore & animi alacer.* — *Postulatur à pluribus.* — *Idq; apud Tiberium iudicem.*

A B C

Haud facilia ista. namque plebi non damus,
Ideoque lacrimare vereor. & pudet.

At verò in Taciti verbis, legebam olim: Non enim decora eadem Principibus viris & imperatori populo. Modicis domibus *&c: Populus imperator & princeps, Romani sunt: ideoq; contrà, de* modicis ciuitatibus *mox sequitur. Probat Pichena, sed hac ampliùs vellet:* Populo, quæ mod. d. a. ciuitatibus. Conuenisse *&c.*

18. MEGALENSIVM SPECTACVLVM SVBERAT.] *Vides ergo multum temporis intercessisse à die mortis Germanici. Nam mortuus ipse extrema Nouembri. quod facilè colligo ex Suetonij verbis scribentis:* Et vt fato functum palàm factum est, non solatiis vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitq; etiam per festos Decembris mensis dies. *id est, per Saturnalia, quæ medio Decembri. At Megalensium spectaculum, de quo nunc, incidit in Nonas Aprileis. per quas,* LVDI. MATRI. MAG. *vt in Kalendario notatum.*

19. SVETA ERGA FIL.] *Mos igitur fuit, Principem donare aliquid filiis Præsidum, qui è prouinciis redirent, atque ipsum adirent. Exempla velim notari.*

20. PRÆSCRIPTA ET A TIBERIO.] *Melius,* præscripta ei.

21. FESTO ORNATV.] *Ob lætitiam domini redeuntis. Ornatum festum intelligit laurum & lucernas. Iuuenalis:*

Ornentur postes, & grandi ianua lauro.

De lucernis vide quæ notaui in Electis, cap. III. *& adde egregium Arriani locum in Sermonibus Epicteti, lib.* I. *cap.* XIX. ἠξίωται δημαρχίας. πάντες οἱ ἀπαντῶντες συνήδονται, ἄλλος τοὺς ὀφθαλμοὺς καταφιλεῖ, ἄλλος τὸν τράχηλον, οἱ δοῦλοι τὰς χεῖρας. ἔρχεται εἰς οἶκον, εὑρίσκει λύχνους ἁπτομένους. ἀναβαίνει εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἐπιθύει. *Id est:* Tribunatum aliquis adeptus est. omnes obuij gratulantur, alius oculos, alius collum osculatur, serui manus. Domum venit, inuenit collucentes lucernas. in Capitolium ascendit, sacrificat. *Idem lib.* II. τέκνον, ἂν σωθῇς, ἅψω λύχνους, ταῦτ' ἐστὶ τὰ τοῦ φιλοστόργου. μέγα σοι ἀγαθὸν ἐσται σωθέντι, τοιούτῳ καὶ λύχνον ἅπτειν ἄξιον. *Nec lucernas solùm in diebus eiusmodi festis, sed etiam funalia cereósque accendebant. Panegyristes Laudatione Theodosij:* Quid portas virentibus sertis coronatas? quid aulæis tardantes plateas, accensisque

D

A nitionis, quaque ipse famâ distraheretur. Igitur paucis familiarium adhibitis, minas
accusantium, & hinc preces audit, integramque caussam ad senatum remittit. Atque *Sed ille à se ad Senatum reycit.*
interim Drusus rediens Illyrico, quamquam patres censuissent ob receptum Marobo-
duum, & res priore æstate gestas vt ouans iniret, prolato honore vrbem intrauit. Post
quæ, reo [22] T. Arruntium, [23] Fulcinium, Asinium Gallum, Æserninum [24] Marcel-
lum, [25] Sex. Pompeium patronos petenti, iisque diuersa excusantibus, M. Lepidus, & *Patroni reo.*
L. Piso, & Liueneius Regulus adfuêre: arrectâ omni ciuitate, quanta fides amicis Ger-
manici, quæ fiducia reo, satin' cohiberet ac premeret sensus suos Tiberius: iis haut
aliàs intentior populus, plus sibi in principem occultæ vocis, aut suspicacis silentij per-
misit. Die senatus, Cæsar orationem habuit meditato temperamento. [26] *Patris sui le-* *Cæsaris oratio ad patres flexa, callida, verè Tiberiana.*
gatum atque amicum Pisonem fuisse, adiutoremque Germanico datum à se, auctore senatu, re-
bus apud Orientem administrandis. illic contumaciâ & certaminibus asperasset iuuenem, exitu-
que eius lætatus esset, an scelere exstinxisset, integris animis diiudicandum. Nam si legatus offi-
B *cij terminos, obsequium erga imperatorem exuit, eiusdemque morte, & luctu meo lætatus est;*
odero, seponamque à domo meâ, & priuatas inimicitias, [27] non Principis vlciscar. Sin facinus
in cuiuscumque mortalium nece vindicandum detegitur: vos verò & liberos Germanici, &
nos parentes iustis solatiis adficite. simulque illud reputate, turbidè & seditiosè tractauerit ex-
ercitus Piso, quæsita sint per ambitionem studia militum, armis repetita prouincia; an falsa
hæc in maius vulgauerint accusatores. quorum ego nimiis studiis iure succenseo. Nam quò per-
tinuit, nudare corpus & contrectandum vulgi oculis permittere, differrique etiam per externos,
tamquam veneno interceptus esset, si incerta adhuc ista, & scrutanda sunt? Defleo equidem
filium meum, semperque deflebo: sed neque reum prohibeo, quò minùs cuncta proferat, qui-
bus innocentia eius subleuari, aut siqua fuit iniquitas Germanici, coargui possit. vosque oro,
ne, quia dolori meo caussa connexa est, obiecta crimina pro adprobatis accipiatis. Si quos propin-
quus sanguis, aut fides sua patronos dedit, quantum quisque eloquentiâ & curâ valet, iuuate
periclitantem. Ad eumdem laborem, eamdem constantiam accusatores hortor. Id solum Germa-
C *nico super leges præstiterimus, quòd in curiâ potiùs quàm in foro, apud senatum quàm apud*
iudices, de morte eius anquiritur: cetera pari modestiâ tractentur. nemo Drusi lacrymas, nemo
mæstitiam meam spectet, nec siqua in nos aduersa finguntur. Exin biduum criminibus obii-
ciendis statuitur, vtque sex dierum spatio interiecto, reus per tridnum defenderetur. *Accusatorum oratio, & criminatio.*
Tum Fulcinius vetera & inania orditur, ambitiosè, auareque habitam Hispaniam. quod
neque conuictum noxæ reo, si recentia purgaret; neque defensum absolutioni erat, si
teneretur maioribus flagitiis. Post quem [28] Seruæus, & Veranius, & Vitellius consimili
studio, sed multâ eloquentiâ Vitellius, obiecêre, *odio Germanici, & rerum nouarum stu-*
dio,

censisque funalibus auctum diem referam? *vbi ex aptimo libra lega,* aulæis vndantes plateas.

22. T. ARRVNTIVM.] *Nicalaus Faber, vir quem Probitas & Eruditio iuxtà amant (veris, nec ambitiosis laudibus vtor) Notis ad Senecam patrem*
D *legendum censet,* Lucium, *non* Titum. *verissimè. est illustris ille vir, Senatar & Cansularis, Augusti iudicio dignus Principatu: Tacito nostro sæpè nominatus.*

23. FVLCINIVM.] *Quid? Fulcinium Trionem patronum petit Piso? atqui is accusatianem eius petiit, obtinuitque. & mox etiam exsequitur. Ambigo de lectiane, nisi alius aliquis Fulcinius ab isto.*

24. MARCELLVM.] *Eprium nomine: cuius celebre ingenium in fora.*

25. SEX. POMPEIVM.] *Est ille, qui suprà cum Apuleio consul. quem Valerius Maximus amicum patronumque suum nimis plenâ manu laudat lib. IIII. cap. VII. Vocat clarissimum ac disertissimum virum, & addit:* A quo omnium incrementa commodorum vltrò oblata cepi: per quem tutior aduersus casus steti: qui studia nostra ductu & auspiciis suis lucidiora & alacriora reddidit. *& satis facundè dicta, quæ sequuntur. Et lib. II. cap. I. adsignificat proconsulem eum Asiæ fuisse, comite se. vacat ibi,* virum vt omnibus virtutibus, ita humanitatis quoque laudibus instructissimum: *addit que,* facundissimum sermonem ore eius, quasi è beato quodam eloquentiæ fonte manasse. *Nec dissentit *Ouidius, qui vitam illi suam fortunasque non vna loca refert acceptas. vt appareat hunc Sextum amicum vnicè fuisse Musis studiisque: & ideò à nobis fugitiuam memoriam eius non frustrà retractam.* *Vt lib. IIII. De Ponto, eleg. I. & IV. & V. quas vide.

26. PATRIS SVI LEGATVM.] *In Hispaniâ, vt appâret ex sequentibus.*

27. NON PRINCIPIS VLCISCAR.] *Ita emendauimus. tamen cùm vetus lectio sit,* noui Principis: *aptiùs, vt nunc censeo, ex eâ feceris,* non vt Princeps: *siue mauis,* non vi Principis. *Nan vtar potestate, quam Princeps habet: sed noxas mihi illatas, vt priuatus vlciscar.*

28. SERVÆVS.] *De hoc ipso Tacitus lib. VI.* Quintus Set-

dio, Pisonem vulgus militum, per licentiam & sociorum iniurias, eò vsque corrupisse, vt parens legionum à deterrimis appellaretur: contrà, in optimum quemque, maximè in comites & amicos Germanici, sæuisse. postremò ipsum deuotionibus & veneno peremisse: sacra hinc & immolationes nefandas ipsius atque Plancinæ: petitam armis Remp. vtque reus agi posset, acie victum. A

Quam haud vsquequaque tenuit. Defensio in ceteris trepidauit. nam neque ambitionem militarem, neque prouinciam pessimo cuique obnoxiam, ne contumelias quidem aduersum imperatorem inficiari poterat: solum veneni crimen visus est diluisse. quod ne accusatores quidem satis firmabant, in conuiuio Germanici, [29] cùm super eum Piso discumberet, infectos manibus eius cibos arguentes. quippe absurdum videbatur, inter aliena seruitia, & tot adstantium visu, ipso Germanico coram id ausum: offerebatque familiam reus, & ministros in tormenta flagitabat. *In eum iudices haud propitij, & populus offensissimus.* Sed iudices per diuersa implacabiles erant. Cæsar ob bellum prouinciæ inlatum: Senatus, numquam satis credito, sine fraude Germanicum interiisse. [30] scripsissent expostulantes: quod haut minùs Tiberius quàm Piso abnuêre. Simul populi ante curiam voces audiebantur, non temperaturos manibus, si patrum sententias euasisset: [31] effigiésque Pisonis traxerant in Gemonias ac diuellebant, ni iussu principis protectæ repositæque forent. Igitur inditus lecticę, & à tribuno prætorię cohortis deductus est: vario rumore, custos salutis, an [32] mortis exactor sequeretur. Eadem Plancinæ inuidia, maior gratia: eóque ambiguum habebatur, quantum Cæsari in eam liceret. Atque ipsa, donec mediæ Pisoni spes, sociam se cuiuscumque fortunæ, & si ita ferret, comitem exitij promittebat. *Plancina à marito se secat à suam dimicat. Ipse tamen defensionem iterat.* vt secretis Augustæ precibus veniam obtinuit; paullatim segregari à marito, diuidere defensionem cœpit. Quod reus postquam sibi exitiabile intellegit, an adhuc experiretur dubitans, hortantibus filiis durat mentem, senatúmque rursum ingreditur: redintegratamque accusationem, infensas patrum voces, aduersa & sæua cuncta perpessus, nullo magis exterritus est, quàm quòd *Nec aures aut mentes misericordes reperit.* Tiberium sine miseratione, sine irâ, obstinatum clausúmque vidit, ne quo adfectu perrumperetur. Relatus domum, tamquam defensionem in posterum meditaretur, pauca conscribit, obsignatque, & liberto tradit. Tum solita curando corpori exsequitur. *Igitur sese ipse absoluit.* dein multam post noctem, egressâ cubiculo vxore, opperiri fores iussit: & cœptâ luce, perfosso iugulo, iacente humi gladio, repertus est. *Sermo in Tiberium, qui mihi verissimus.* Audire me memini ex senioribus, visum sæpiùs inter manus Pisonis libellum, quem ipse non vulgauerit, sed amicos eius dictitauisse, litteras Tiberij, & mandata in Germanicum continere: [33] ac destinatum promere apud patres, Principemque arguere, ni elusus à Seiano per vana promissa foret. nec illum sponte exstinctum, verùm immisso percussore. quorum neutrum adseuerauerim: neque tamen occulere debui narratum ab iis, qui nostram ad iuuentam durauerunt, B C

tus Seruæus post hęc, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus & quondam Germanici comes.

29. CVM SVPER EVM PISO.] *Interior ergo discubuit Germanicus, vt dignissimus. de quo ordine sedendi non omnia mihi dicta in Conuiuio: dicam alibi, plenè & apertis tibiis.*

30. SCRIPSISSENT EXPOSTVLANTES.] *Alieno loco hæc inserta. Mihi sententia præclarè reddi videtur, si iis amotis legas:* Senatus, numquam satis credito sine fraude Germanicum interiisse: simul populi ante Curiam voces audiebantur. *Quæ tamen illa quæ superant remittenda sint, mihi non liquet.*

31. EFFIGIESQVE PISONIS.] *Id solet in damnatis. Iuuenalis,*

— descendunt statuæ restemque sequuntur,

32. MORTIS EXACTOR SEQVERETVR.] *Exactor, qui præpositus ad exigendum perficiendúmque, & quasi custos. Liuius lib. II. De Bruto filios plectente:* Et qui spectator erat amouendus, eum ipsum fortuna exactorem supplicij dedit. *Plinius lib. IX. epistolâ ad Paullinum:* Ac deinde ex meis aliquos operis exactores, custodes fructibus ponam. *Romæ marmor epitaphium,*

* Exactor, simpliciter is credo, qui fructus prædiorum, nomina, pecuniasque exigit.

M. AVRELIVS. AVGG. NN.
LIB. EPAPHRODITVS
EXSACTOR. OPERVM. DOM. NN. D

Tacitus in supplicijs ferè vsurpat, vt lib. XI. Denuntiat centurionibus qui aderant, exsequi cædem. custos & exactor è libertis Euodus datus. *Ambrosius lib. de Tobiâ cap. VIIII.* Dum vadis cum aduersario tuo ad magistratum, da operam liberari ab illo, ne fortè producat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. *Sed & * ἁπλῶς reperio, quasi muneris nomen, Exactor. vt in Musæo Carpensi,*

SEX. POMPEIVS. FAVSTVS
SEX. POMPEI. EXACTOR.

33. AC DESTINATVM PROMERE.] *Eiusdem sententia fuit, quod Suetonius scripsit, in Tib. cap. LII.* Quem (*Pisonem*) mox huius criminis reum putant

A rauerunt. Cæsar flexo in mæstitiam ore, suam inuidiam tali morte quæsitam apud senatum, crebrisque interrogationibus exquirit qualem Piso diem supremum, noctemque exegisset. [34] *Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente, recitat codicillos à Pisone in hunc fermè modum compositos. *Conspiratione inimicorum & inuidiâ falsi criminis oppressus, [35] quatenus veritati & innocentiæ meæ nusquam locus est, deos immortales testor, vixisse me Cæsar cum fide aduersum te, neque aliâ in matrem tuam pietate: vosque oro liberis meis consulatis. ex quibus Cn. Piso qualicumque fortunæ meæ non est adiunctus, cùm omne hoc tempus in vrbe egerit: M. Piso repetere Syriam dehortatus est. atque vtinam ego potiùs filio iuueni, quàm ille patri seni cessisset! eò impensiùs precor, ne meæ prauitatis pœnas innoxius luat. Per quinque & quadraginta annorum obsequium, [36] per collegium consulatus quondam diuo Augusto parenti tuo probatus, & tibi amicus, nec quidquam post hæc rogaturus, salutem infelicis filij rogo.* De Plancinâ nihil addidit. Post quæ Tiberius adolescentem crimine ciuilis belli purgauit: patris quippe iussa, nec potuisse filium detractare:

Desunt quędam.

Pisonis ad Cæsarem tabella.

Piso filius absoluitur.

B simul nobilitatem domus, etiam ipsius, quoquo modo meriti, grauem casum miseratus. Pro Plancinâ cum pudore & flagitio disseruit, matris preces obtendens: in quam optimi cuiusque secreti questus magis ardescebant. *Id ergo fas auiæ, interfectricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui? quòd pro omnibus ciuibus leges obtineant, vni Germanico non contigisse. Vitellij & Veranij voce defletum Cæsarem; ab imperatore & Augustâ defensam Plancinam. proinde venena & artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque auiam ac patruum sanguine miserrimæ domus exsatiaret.* Biduum super hęc imagine cognitionis absumtum; vrgente Tiberio liberos Pisonis, matrem vti tuerentur. Et cùm accusatores ac testes certatim perorarent, respondente nullo, miseratio quàm inuidia augebatur. Primus sententiam rogatus Aurelius Cotta Consul (nam referente Cæsare, [37] magistratus eo etiam munere fungebantur) nomen Pisonis radendum fastis censuit: partem bonorum publicandam, pars vt Gn. Pisoni filio concederetur, [38] isque prænomen mutaret. M. Piso [39] exutâ dignitate, & accepto [40] quinquagies se-

Plancina precibus eripitur.

Sententia in Pisonem.

C stertio, in decem annos *relegatus, concessâ Plancinæ incolumitate ob preces Augustæ. Multa ex eâ sententiâ mitigata sunt à Principe: ne nomen Pisonis fastis eximeretur, quando M. Antonij qui bellum patriæ fecisset, Iuli Antonij qui domum Augusti violasset, manerent. & M. Pisonem ignominiæ exemit, concessitque ei paterna bona; satis firmus, vt sæpè memoraui, aduersum pecuniam, & tum pudore absolutæ Plancinæ placabilior. Atque idem, cùm Valerius Messallinus signum aureum in æde Martis vltoris, Cæcina Seuerus aram Vltioni statuendam censuissent, prohibuit: ob externas ea victorias sacrari dictitans, domestica mala tristitiâ operienda. Addiderat Messallinus, Tiberio, & Augustæ, & Antoniæ, & Agrippinæ Drusoque, ob vindictam Germanici, grates agendas, omiseratque Claudij mentionem. & Messallinum quidem L. Asprenas senatu coram percontatus est, an prudens præterisset? ac tum demum nomen Claudij adscriptum est. Mihi, quanto plura recentium seu veterum reuoluo, tanto magis ludibria

**relegaretur.*

Quas Tiberius mitigat.

Claudium adulatio imprudenter praterit, post Principem.

D

tant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent. *loco hodie non corrupto solùm, sed defecto. Conatur tamen ingeniosè Torrentius:* ni Seianus secretò obstaret.

34. ATQVE ILLO PLERAQVE.] *Non fugiet corruptio loci attentum lectorem. Quis enim erit, ad quem hæc referantur,* Atque illo? *nullum certè nomen præiuit. Puto mutila esse. nisi sint; scribe,* Atque filio. *Est enim εὔλογον filium Pisonis attulisse parentis codicillos, & ab eo quæsisse Tiberium singulatim de morte.*

35. QVATENVS VERITATI.] *Melius,* quatinus: *id est, quoniam.*

36. PER COLLEGIVM.] *Quian, Augusto collega, an quia Tiberio ipsi? Vtrumque enim verum. & consul cum Augusto fuit anno* DCCXXXI. *consul iterùm cum Tiberio,* DCCXLVII.

37. MAGISTRATVS ETIAM.] *Non vanè id notat. prisco enim more, magistratus à iudicandi onere immunes. Cicero in Verrem actione* I. *& alij.*

38. ISQVE PRÆNOMEN MVTARET.] *Quod & factum. nisi Dio mihi imponit, qui libro* LX. *Lucium (non Cnæum) Pisonem Cn. Pisonis & Plancinæ filium præfuisse Africæ sub Claudio tradidit.*

39. EXVTA DIGNITATE.] *Senatoriâ videlicet. Ita inferiùs scriptum,* exuere ordinem.

40. QVINQVAGIES SESTERTIO.] *Sunt nobis,* centum viginti quinque millia Philippicûm. *Videsis opes eius aui, etiam ab hoc exemplo: & quomodo vel exsuli prouisum. Verè ergo Seneca:* Eò temporum luxuria prolapsa est, vt maius viaticum exsulum sit, quàm olim patrimonium Principum fuit.

41. ADEÒ

bria rerum mortalium cunctis in negotiis obuersantur. quippe famâ, spe, veneratione A potiùs omnes destinabantur imperio, quàm quem futurum principem fortuna in occulto tenebat. Paucis pòst diebus Cæsar auctor senatui fuit, Vitellio, atque Veranio, & Seruæo sacerdotia tribuendi: Fulcinio suffragium ad honores pollicitus, monuit, ne facundiam violentiâ præcipitaret. Is finis fuit vlciscendâ Germanici morte, non modò apud illos homines qui tum agebant, etiam secutis temporibus variò rumore iactatâ. [41] adeò maxima quæque ambigua sunt, dum alij quoquo modo audita pro compertis habent; alij vera in contrarium vertunt. & gliscit vtrumque posteritate. [42] At Drusus

Drusus ouans init. vrbe egressus repetendis auspiciis, mox ouans introijt. paucosque pòst dies Vipsania mater eius excessit, vna omnium Agrippæ liberorum [43] miti obitu. nam ceteros mani-

Bellum in Africâ instauratum Tacfarinate duce. festum ferro, vel creditum est, veneno aut fame exstinctos. Eodem anno Tacfarinas, quem priore æstate pulsum à Camillo memoraui, bellum in Africâ renouat, vagis primùm populationibus, & ob pernicitatem inultis: dein vicos exscindere, trahere graues prædas: postremò haut procul [44] Pagydâ flumine, cohortem Romanam circumsedit. B Præerat castello Decrius, impiger manu, exercitus militiâ, & illam obsidionem flagitij ratus. Is cohortatus milites vt copiam pugnæ in aperto facerent, aciem pro castris instruit. Primoque impetu pulsâ cohorte, promtus inter tela occursat fugientibus, incre-

Cohors Romana fusa. pat signiferos, quòd inconditis aut desertoribus miles Romanus terga daret. simul excepra vulnera. & quamquam transfosso oculo, aduersum os in hostem intendit, neque prœlium omisit, donec desertus suis caderet. Quæ postquam L. Apronio (nam Camillo successerat) comperta; magis dedecore suorum, quàm gloriâ hostis anxius, raro

Quam decimat Apronius. eâ tempestate & è vetere memoriâ facinore, decumum quemque ignominiosæ cohortis, [45] sorte ductos, fuste necat. Tantumque seueritate profectum, vt vexillum vetera-

Eâ seueritate, pauci hostem proturbant. norum non amplius quingenti numero, easdem Tacfarinatis copias, præsidium, cui Thala nomen, adgressas fuderint. quo prœlio Rufus Heluius gregarius miles seruati ciuis decus rettulit, donatusque est ab Apronio torquibus & hastâ. Cæsar addidit ciuicam coronam, quòd non eam quoque [46] Apronius iure proconsulis tribuisset, questus C magis,

41. ADEÒ MAXIMA QVÆQVE.] *Similis querela Thucydidis lib. I.* οἱ γὰρ ἄνθρωποι τὰς ἀκοὰς τῶν προγεγενημένων, καὶ ἢν ἐπιχώρια σφίσιν ᾖ, ὁμοίως ἀβασανίστως παρ' ἀλλήλων δέχονται. *& statim:* οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπὶ τὰ ἑτοῖμα μᾶλλον τρέπονται. *nec dubium, quin ad hac loca respexerit noster.*

42. AT DRVSVS VRBE EGRESSVS.] *Quæras, quò hæc egreßio & reditio? Ad morem priscum. quo obtinuit, vt qui è prouincijs cum imperio redirent, il-*

**Cap. LXIII.* *lud ipsum amitterent simul intrassent vrbem. Ideò Liuius libro* XXVI. Quinto Fuluio ne minueretur imperium, si in vrbem venisset, decreuit Senatus. *Et magis ad lucem Taciti, quod Dio lib.* LIV. *tradit, Augusto decretum perpetuum Proconsulare imperium, ita vt nec si intra vrbem venisset, minueretur, néve necessum esset (vt ipse loquitur)* ἀνανεοῦσθαι τὴν ἀρχήν. *id est, renouare, siue vt Tacitus, repetere auspicia. Nam auspicij nomine etiam imperium hîc cape. Sed cui rei Druso opus fuit repetito imperio? ad ouationem. Nam qui triumphans ouánsve vrbem ingreditur, eum imperia id facit in illum diem: Drusus autem imperium amiserat ingressus vrbem ob fratris sui mortem. Debuit ergo repetere, vt ouaret. Eius sententia sunt, qua apud Ciceronem legis, spem trium-*

**Ad Atticum, lib. VII. epist. VII.* *phi abijcientem:* * Vtar eâ portâ, quam primam videro. *& apud Cælium:* Neque enim stultè Appius, qui simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in vrbem, triumphique postulationem abiecerat. *Apud Vlpianum, l. vlt. De off. Proconsul.* Proconsul portam Romæ ingressus deponit imperium. *Iterùm apud* Ciceronem:* Mihi valdè placet de triumpho nos moliri aliquid, & extra vrbem esse cum iustissimâ caussâ.

**Ad Attic. lib. VII. ep. I.*

43. MITI OBITV.] *Miti obitu, id est, citra vim, & ex fato. Sed videamus. M. Agrippa tres vxores fuerunt. Prima, Pomponia Attici filia, conciliante eas nuptias M. Antonio Triumuiro. ex eâ genuit Vipsaniam, de quâ hîc, Drusi matrem. Altera, Marcella Octauiæ filia. ex eâ quoque liberi, si Suetonio fides disertè id in* Augusto tradenti. etsi nihil de ijs posteà reperias, & videatur ea proles non fuisse vitalis. Tertia vxor, Iulia. ex eâ nati Caius & Lucius Cæsares, Postumus Agrippa, Agrippina & Iulia. In his plerisque vera Taciti nota. Caius enim & Lucius veneno crediti perijsse; Agrippina, fame; Postumus, ferro.* D *Iuliam excipio, cuius mortem libro* IV. *ita narrat ipse Tacitus vt ex naturâ videatur, ferri aut veneni nullâ mentione.*

44. PAGYDA FLVMINE.] *Quem alia nomine Belum dici Plinius ait.*

45. SORTE DVCTOS.] *Totidem Sallustiana verba Seruius citat,* Sorte ductos fusti necat. *quod ad Crassum referendum videri in decimatione cohortis vnius verè obseruauit noster Douza.*

46. APRONIVS IVRE PROCONSVLIS.] *Huc refer illud Suetonij, cap.* XXXII. Corripuit Consulares exercitibus præpositos, quòd de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrẽt: quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent.

47. OB-

A magis, quàm offensus. Sed Tacfarinas perculsis Numidis, &[47] obsidia aspernantibus, spargit bellum; vbi instaretur, cedens, ac rursum in terga remeans: & dum ea ratio barbaro fuit, inritum fessumque Romanum impunè ludificabatur. Postquam deflexit ad maritimos locos; inligatus prædâ, statiuis castris hærebat. missusque patris Apronius Cesianus cum equite & cohortibus auxiliariis, quîs velocissimos legionum addiderat, prosperam aduersum Numidas pugnam facit, pellitque in deserta. At Romæ Lepida, cui super Æmiliorum decus L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defertur simulauisse partum ex P. Quirinio diuite atque orbo. adiiciebantur adulteria, venena; [48] quæsitumque per Chaldæos in domum Cæsaris, defendente ream Manio Lepido fratre. Quirinus [49] post dictum repudium adhuc infensus, quamuis infami ac nocenti miserationem addiderat. Haut facilè quis dispexerit illâ in cognitione mentem Principis: adeò vertit ac miscuit iræ & clementiæ signa; deprecatus primò senatum, ne maiestatis crimina tractarentur. Mox M. Seruilium è consularibus, aliósque testes inlexit

Lepida accusatur suppositi partus:

Et maiestatis.

Tiberius perplexè agit.

B ad proferenda, quæ velut reticeri voluerat. * idemque seruos Lepidæ, cùm [50] militari custodiâ haberentur, transtulit ad consules: neque per tormenta interrogari passus est, de his quæ ad domum suam pertinerent. Exemit etiam Drusum [51] consulem designatum dicendæ primo loco sententiæ. quod alij ciuile rebantur, ne ceteris adsentiendi necessitas fieret: quidam ad sæuitiam trahebant. neque enim cessurum nisi damnandi officio. Lepida ludorum diebus, qui cognitionem interuenerant, theatrum cum claris feminis ingressa, lamentatione flebili maiores suos ciens, ipsumque Pompeium, cuius ea monimenta & adstantes imagines visebantur, tantum misericordiæ permouit, vt effusi in lacrymas sæua & detestanda Quirinio clamitarent, cuius senectæ atque orbitati [52] & obscurissimæ domui, [53] destinata quondam vxor L. Cęsari, ac diuo Augusto nurus, dederetur. dein tormentis seruorum patefacta sunt flagitia, itumque in sententiam Rubellij Blandi, à quo aquâ atque igni arcebatur. Huic Drusus adsensit, quamquam alij mitiùs censuissent. mox Scauro, qui filiam ex eâ genuerat, datum, ne bona publica-

** itemque.*

Miseratio populi in Lepidam.

Sed rea conuincitur, & damnatur.

C rentur. Tum demum aperuit Tiberius, compertum sibi etiam ex P. Quirinij seruis, veneno eum à Lepidâ petitum. Inlustrium domuum aduersa (etenim haut multum distanti tempore Calpurnij Pisonem, Æmilij Lepidam amiserant) solatio adfecit D. Silanus Iuniæ familiæ redditus. casum eius paucis repetam. Vt valida diuo Augusto in Remp. fortuna; ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac nepris, quas vrbe depulit, adulterosque earum morte aut fugâ puniuit. nam culpam inter viros ac feminas vulgatam, graui nomine læsarum religionum, ac violatæ maiestatis appellando,

Iunius Silanus exsilij veniam impetrat.

47. OBSIDIA ASPERNANTIBVS.] *Id est, cùm nollent obsidere aut oppugnare vltrà præsidia Romana, malè bis terq; accepti.*

48. QVÆSITVMQVE PER CHALDÆOS.] *Quod semper capitale.* Cui enim opus perscrutari
D super Cæsaris salute, nisi à quo aliquid aduersus illum cogitatur, vel optatur, aut post illam speratur & sustinetur? Non enim eâ mente de caris consulitur, quâ de dominis, *ait appositè ad hanc rem Tertullianus.*

49. POST DICTVM REPVDIVM.] *Non ita capies, quasi alibi dixerit de eo repudio: sed Dicere repudium vsurpat, quad Mittere vulgò. id est, postquam repudiasset eam Quirinius. Repudiarat autem ante annos* XX. *Suet. Tib. cap.* XLIX.

50. MILITARI CVSTODIA.] *Militarem custodiam vti se habuit paullò vberiùs explicaui: non tibi veterane, sed tibi tira, in* EXCVRSS. *nostris: quos vtiliter & ad alia Taciti vide, in* B.

51. CONSVLEM DESIGNATVM.] *Appianus:* Σιλανὸς μὲν δὴ πρῶτος ἔλεγεν, ὃς ἐς τὸ μέλλον ᾕρητο ὑπατεύειν, ὧδε γὰρ Ῥωμαίοις ὁ μέλλων ὑπατεύσειν πρῶτος εἰσφέρει γνώμην, ὡς αὐτὸς οἶμαι πολλὰ τῶν κυρουμένων ἐργασόμενος, καὶ ἐκ τοῦδε εὐβουλότερόν τε καὶ εὐλαβέστερον ἐνθυμησόμενος περὶ ἑκάστου: Silanus primus sententiam dixit, qui in sequentem annum Cos. designatus erat. Ita enim apud Romanos futuri anni Consul primus censet; vt qui ipse multa è consultis patraturus sit, ideoque putatur cautiùs magisq; intentè de singulis cogitaturus.

52. ET OBSCVRISSIMÆ DOMVI.] *Abundè infrà hoc ipso libro.*

53. DESTINATA VXOR L. CÆSARI AC DIVO AVGVSTO NVRVS.] *Non alibi quàm in lapide repperi hanc historiam, qui Bergomi visitur,*

PVDENS. M. LEPIDI. L. GRAMMATICVS.
PROCVRATOR. ERAM. LEPIDÆ. MORESQVE.
REGEBAM. DVM. VIXI. MANSIT. CÆSARIS.
ILLA. NVRVS. PHILOLOGVS. DISCIPVLVS.

Post damnationem demùm positus lapis videtur: & Pudenti adscripta gloria, tamquam illa viuo, Lepida casta, bona.

54. LI-

lando, clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur. Sed aliorum exitus, si- A
mul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produ-
Qui adulter in nepte Augusti. xero. D. Silanus in nepti Augusti adulter, quamquam non vltrà foret sæuitum, quàm
vt amicitiâ Cæsaris prohiberetur; exsilium sibi demonstrari intellexit: nec nisi Tiberio
imperitante deprecari Senatum ac Principem ausus est, M. Silani fratris potentiâ, qui
per insignem nobilitatem & eloquentiam præcellebat. Sed Tiberius grates agenti Si-
lano, patribus coram respondit, se quoque lætari quòd frater eius è peregrinatione lon-
ginquâ reuertisset: idque iure [54] licitum, quia non senatusconsulto, non lege pulsus fo-
ret: sibi tamen aduersus eum integras parentis sui offensiones: neque reditu Silani, dis-
soluta quæ Augustus voluisset. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Rela-
Papia lex moderationem quæsit. tum deinde [55] de moderandâ Papiâ Poppæâ, quam senior Augustus post Iulias roga-
tiones [56] incitandis cælibum pœnis, & augendo ætario sanxerat. nec ideò coniugia &
educationes liberûm frequentabantur, [57] prævalidâ orbitate. ceterùm multitudo pe-
riclitantium gliscebat, cùm omnis domus delatorum interpretationibus subuerteren- B
tur: vtque antehac flagitiis, ita tunc legibus laborabatur. Ea res admonet, vt de prin-
cipiis iuris, & quibus modis ad hanc multitudinem infinitam ac varietatem legum per-
Excursus ad initia & progressus legum. uentum sit, altiùs disseram. Vetustissimi mortalium, nullâ adhuc malâ libidine, sine
probro, scelere, eoque sine pœnâ aut coërcitionibus agebant: neque præmiis opus erat,
cùm honesta suopte ingenio peterentur; & vbi nihil contra morem cuperent, nihil per
metum vetabantur. At postquam exui æqualitas, & pro modestiâ ac pudore, ambitio
& vis incedebat; prouenêre dominationes: multosque apud populos, æternùm man-
Quæ pauca primo, & simplices. sêre. Quidam statim, aut postquam Regum pertæsum, leges maluerunt. Hæ primò
rudibus hominum animis simplices erant. maximeque fama celebrauit Cretensium,
quas Minos: Spartanorum, quas Lycurgus: ac mox Atheniensibus quæsitiores iam &
plures Solon perscripsit. Nobis Romulus, vt libitum, imperitauerat: dein Numa re-
ligionibus & diuino iure populum deuinxit; repertaque quædam à Tullo & Anco: sed
Creuerunt paullatim: præcipuus Seruius Tullius sanctor legum fuit, quîs etiam reges obtemperarent. Pulso C
Tarquinio, aduersum patrum factiones multa populus parauit tuendæ libertatis, & fir-
mandæ concordiæ: creatique decemuiri, & accitis quæ vsquam egregia, compositæ
duodecim tabulę, finis æqui iuris. nam secutę leges, etsi aliquando in maleficos ex deli-
cto, sępiùs tamen dissensione ordinum, & apiscendi inlicitos honores, aut pellendi cla-
Studiis partium, aut odiis. ros viros, aliaque ob praua per vim latæ sunt. Hinc Gracchi, & Saturnini, turbatores
plebis: nec minor largitor nomine senatus Drusus; corrupti spe, aut inlusi per interces-
sionem socij. Ac ne bello quidem Italico, mox ciuili omissum, quin multa & diuersa
Sulla correctionem molitur: sciscerentur; donec L. Sulla dictator, abolitis vel conuersis prioribus cùm plura addi-
disset,

54. LICITVM, QVIA NON SC. NON LEGE.] *Obserua triplex ratio, siue via, à patriâ abeundi. Primum, iussu decretoq́, Senatus, quasi reip. interesset. Quæ ratio validissima, nec facilè veniam aut indulgentiam inueniebat. Ideò Augustus in Agrippâ Postumo,* multa de moribus adolescentis questus, vt exsilium eius Sc. sanciretur, perfecerat: *Annalium primo. Altera ratio, per Iudices, & sententiam ex lege. Hæc quoque firma, & olim vsurpata: at tertia nouitia, cùm Princeps in exsilium mittebat, quæ veriùs relegatio tantùm erat, & velut à parente publico (nam & patribus domi ac priuatim hoc ius) facta. Ouidius omnes tangit* II. *Tristium:*

Nec mea decreto damnasti facta Senatus,
Nec mea Selecto iudice iussa fuga est.
Tristibus inuectus verbis (ita Principe dignum)
Vltus es offensas, vt decet, ipse tuas.
Adde, quòd Edictum, quàmuis immite minaxque,
Attamen in pœnæ nomine lene fuit.

Quippe Relegatus, non Exsul, dicor in illo.
Gradatim ibi vides tres has species: & leuissimam ac lenissimam tertiam, quæ auctoritate magis, quàm iure constat. Cùm tamen Edicto Principum vim legis D
haberent: verbo Legis, *& hanc speciem Tacitus est complexus: & cùm nulla harum interuenisset, apertè quidem, Tiberius redeundi meritò gratiam fecit.*

55. DE MODERANDA PAPIA POPPÆA.] *Lex apud veteres in multâ famâ, & vsu: de quâ vbertim disserimus in* EXCVRS. *& multa ad Taciti aliorumq́, lucem, in* C.

56. INCITANDIS CÆLIBVM POENIS.] *Id est, augendis atque intendendis.*

57. PRÆVALIDA ORBITATE.] *Quia id genus omnes captabant, colebant. Seneca:* In ciuitate nostrâ plus gratiæ orbitas confert, quàm eripit: adeoque senectutem solitudo ad potentiam ducit, vt quidam odia filiorum simulent, & liberos eiurent, & orbitatem manu faciant.

58. LE-

A diſſet, otium ei rei haut in longum parauit, ſtatim turbidis [58] Lepidi rogationibus. neque multo pôſt Tribunis reddita licentia, quoquò vellent populum agitandi. Iamque non modò in commune, ſed in ſingulos homines latæ quæſtiones: & corruptiſſimâ Rep. plurimæ leges. Tum Gn. Pompeius tertiùm conſul, corrigendis moribus dilectus, & grauior remediis quàm delicta erant, ſuarumque legum [59] auctor idem ac ſubuerſor, quæ armis tuebatur armis amiſit. Exin continua [60] per viginti annos diſcordia, non mos, non ius. deterrima quæque impunè; ac multa honeſta exitio fuêre. Sexto demum conſulatu Cæſar Auguſtus potentiæ ſecurus, quæ triumuiratu iuſſerat, aboleuit: deditque iura quîs pace & Principe vteremur. [61] acriora ex eo vincla, inditi cuſtodes, & [62] lege Papiâ Poppæâ præmiis inducti * viſi à priuilegiis parentum ceſſaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. ſed altiùs penetrabant, vrbemque & Italiam, & quod vſquam ciuium, corripuerant: [63] multorúmque exciſi ſtatus, & terror omnibus intentabatur: ni Tiberius ſtatuendo remedio quinque conſularium, quinque è

Item Pompeius.

Denique Auguſtus, magis cum effectu.

* vt ſi.

Ab eo hac Papia, immodicè ſeuera.

Ergo Tiberius nunc temperat.

B prætoriis, totidem è cetero ſenatu ſorte duxiſſet. apud quos exſoluti plerique legis nexus, modicum in præſens leuamentum fuêre. Per idem tempus Neronem è liberis Germanici iam ingreſſum iuuentam, commendauit patribus; vtque munere [64] capeſſendi vigintiuiratus ſolueretur, & [65] quinquennio maturiùs quàm per leges Quæſituram peteret, non ſine inriſu audientium poſtulauit. [66] Prætendebat ſibi atque fratri decreta eadem, petente Auguſto: ſed neque tum fuiſſe dubitauerim, qui eiuſmodi preces occulti inluderent. ac tamen initia faſtigij Cæſaribus erant: [67] magiſque in oculis vetus mos, & priuignis cum vitrico leuior neceſſitudo, quàm auo aduerſum nepotem. [68] Additur pon-

Nero Germanici filius in viros ſeribitur.

58. Lepidi rogationibvs.] *De quibus Florus lib.* IIII. *& quædam Salluſt. in Fragm.*

59. Avctor idem ac svbversor.] *Nam leges de Ambitu & Iudicijs tulit: & in ſuis amicis non ſeruauit, imò perrupit. Ex Dione, Aſconio, alijs.*

C 60. Per viginti annos discordia.] *Rotundus numerus, non verus. Nam à Pompei* II. *conſulatu ad Auguſti* VI. *ſunt inter anni* XXIIII.

61. Acriora ex eo vincla.] *Aſſentior Pichena*, artiora.

62. Lege Papia Poppæa præmiis indvcti.] *Delatores ſcilicet accuſatoresq́. Suetonius Nerone, cap.* X. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit. *vt appareat præmia magna fuiſſe, & fortean tertiam aut ſemiſſem.*

63. Mvltorvmqve excisi statvs.] *Hoc eſt quod anteà dixit*, omniſque domus delatorum interpretationibus ſubuertebantur. *Et calumniæ multæ in hac lege circa ingenuitatis iura, & ſimilia: vt periclitaretur non dubiè multorum ſtatus. Plinius*

D *Panegyrico, de hiſdem:* Vidimus delatorum iudicium quaſi graſſatorum, quaſi latronum. Non ſolitudinem illi nouiter, ſed templum ſed forum inſederant: nulla iam teſtamenta ſecura, nullus ſtatus certus, non orbitas, non liberi proderant. Auxerat hoc malum Principum auaritia. Aduertiſti oculos, *&c. Quibus in verbis emendo*, Non ſolitudinem illi, non iter. *quod perperam coöleuerat*, nouiter. *Itinera ſanè inſident obſidéntque graſſatores.*

64. Capessendi vigintiviratvs solveretvr.] *Non ergo aditus ad maiores honores, niſi illo adepto? Appáret ex his verbis. itemq́ è Dione de Claudio, lib.* LVIII. Τὺς γαμβρὺς τότε ἐν τοῖς εἰκοσιν ἀνδράσιν ἄρξαι, καὶ μετὰ τοῦτο πολιαρχῆσαι ἐν ταῖς ἀνοχαῖς ἐκέλευσε, καὶ ὀψέ ποτε πέντε ἔτεσι θᾶσσον τὰς ἀρχὰς αἰτῆσαι σφίσιν ἐπέτρεψε: Generos ſuos iuſſit in Vigintiuiris eſſe, tum & Præfectos vrbi in ferijs Latinis, denique quinquennio maturiùs magiſtratus petere indulſit. *Vigintiuiros aperuit nobis ſolus Dio* LIIII. *Triumuiros Monetales, Triumuiros Capitales, Quattuoruiros Viales, Decemuiros Stlitibus. Inſtituti ſunt hoc numero ab Auguſto (anteà ad vigintiſex erant) anno* DCCXLI. *Dionem adi, atque etiam Feſtum in voce Præfectura: cuius locum Cuiacius emendauit lib.* XI. *Obſeruat.*

65. Qvinqvennio matvrivs.] *Vides ergo quàm aberret vir doctus & Italiæ ſua Suada, qui negat legitimam vllam ætatem Quæſturæ fuiſſe. Fuit, præter hunc locum, Spartianus in Iuliano:* Quæſtor, ante annum quàm legitima ætas ſinebat, deſignatus eſt. *Sueton. in Calig. cap.* I. Quæſturam quinquennio antequam per leges liceret, & poſt eam Conſulatum ſtatim geſſit. *Sed quænam illa? vide in* Excvrs. D.

66. Prætendebat sibi.] *Vide Dionem de Tiberio, lib.* LIII. *in actis anni* DCCXXX. *de Druſo lib.* LIIII. *actis anni* DCCXXXV.

67. Magisqve in ocvlis.] *Quaſi dicat. tamen alij non illudebant, & attendebant hæc initia & gradus ad Principatum eſſe. Quæſturam, inquam, extra ordinem aut ætatem datam, & ſolutionem à Vigintiuiratu, itemq́ attendebant vetus & ab Auguſto inſtitutum, non recens à Tiberio; quod ſi ille feciſſet, qui vitricus tantùm iſtorum erat (Tiberij & Druſi:) cur non Tiberius in nepotibus vſurparet, magis iuncti? Nepotibus tamen, adoptione: cùm ſanguine propatruus eorum eſſet.*

68. Additvr pontificatvs.] *De Nerone agit Germanici F. quem tamen ego Pontificem, in lapidibus, qui datâ operâ honori eius & memoriæ poſiti, non lego. Exſtat vrna (à Caligulâ, vt è Suetonio colligas, dicata) Romæ:*

Pontifex fit.
pontificatus, & [69] quo primùm die forum ingressus est, congiarium plebi, admodum A
lætæ, quòd Germanici stirpem iam pubetem aspiciebat. Auctum dehinc gaudium,
[70] nuptiis Netonis & Iuliæ Drusi filiæ. Vtque hæc secundo tumore, ita aduersis animis
acceptum, [71] quòd filio Claudij socer Seianus destinaretur. polluisse nobilitatem fami-
Volusij, & Salustij mores.
liæ videbatur, suspectúmque iam nimiæ spei Seianum vltrò extulisse. Fine anni con-
cessere vitâ insignes viri, L. Volusius, & Sallustius Crispus. Volusio vetus familia, ne-
que tamen præturam egressa. ipse consulatum intulit, [72] censoriâ etiam potestate legen-
dis equitum decuriis functus, opúmque quîs domus illa immensùm viguit, primus ac-
Elogia.
cumulator. Crispum equestri ortum loco, C. Sallustius, rerum Romanarum florentis-
simus auctor, sororis nepotem in nomen adsciuit. atque ille, quamquam promto ad ca-
pessendos honores aditu, Mæcenatem æmulatus, sine dignitate senatoriâ multos trium-
phalium, consulariúmque potentiâ anteiit. diuersus à veterum instituto, per cultum &
munditias, copiaque & affluentiâ, luxu propior. suberat tamen vigor animi, ingenti-
bus negotiis par; eò acrior, quò somnum & inertiam magis ostentabat. Igitur incolu- B
mi Mæcenate proximus, mox præcipuus cui secreta imperatorum inniterentur, & inter-
ficiendi Postumi Agrippæ conscius, ætate prouectâ speciem magis in amicitiâ principis,
Potentia aulæ infida.
quàm vim tenuit. idque & Mæcenati acciderat: fato potentiæ raro sempiternæ: an sa-
tias capit, aut illos cùm omnia tribuerunt, aut hos, cùm iam nihil reliquum est quod
A. V. C. DCCLXXIV.
cupiant. Sequitur Tiberij quartus, Drusi secundus consulatus, patris atque filij
collegio insignis. nam biennio antè, Germanici cum Tiberio idem honor, neque pa-
Tiberius Româ secedit.
truo lætus, neque naturâ tam connexus fuerat. Eius anni principio Tiberius, quasi fir-
mandæ valetudini, in Campaniam concessit: longam & continuam absentiam paulla-
tim meditans; siue vt amoto patre, Drusus munia consulatus solus impleret. Ac fortè
L. Sulla immodestiæ accusatur: Quòd prætorio viro non cessisset.
parua res magnum ad certamen progressa, præbuit iuueni materiam apiscendi fauoris.
Domitius Corbulo, præturâ functus, de L. Sullâ nobili iuuene questus est apud sena-
tum, [73] quòd sibi inter spectacula gladiatorum, loco non decessisset. pro Corbulone æ-
tas, C

OSSA.
NERONIS. CÆSARIS
GERMANICI. CÆSARIS. F.
DIVI. AVG. PRON. FLAMIN
AVGVSTALIS. QVÆSTORIS.

Et in Hispaniâ marmor, quod amicus noster Carolus Clusius descripsit:

NERONI. CÆSARI
GERMANICI. F.
TI. AVGVSTI. N. DIVI. AVG.
PRON. FLAMINI. AVGVSTALI
SODALI. AVGVSTALI

Vbi cùm Flamen vtrobique insculpatur, non Pontifex: subuereri in mentem venit, ne in cognato honore Tacitus si fortè aberrarit.

**Fortè leg. cùm ei.*

69. QVO PRIMVM DIE.] *Id est Tirocinij die, siue togæ virilis. quo, auspicij caussâ, tirones à patre proximisq́, sollenni officio in forum deduci, & inde in Capitolium solent. Notat Plutarchus in Bruto: & Valerius Max. lib.* V. *cap.* IIII. M. Cotta eo ipso die quo togam sumpsit virilem, protenus vt è Capitolio descendit, C. Carbonem, à quo pater eius damnatus fuerat, postulauit. *Suetonius in Augusto:* Duodecimum & decimumtertium consulatum magno, id est, XVII. annorum interuallo, vltrò petiit, vt Caium & Lucium filios amplissimo præditus magistratu suo quemque tirocinio deduceret in forum. *In Tiberio*: Romam reuersus, deducto in forum filio Druso. *Munera etiam sportulasq́ dari tirocinio solere, obseruabis hic ex Tacito, & Suetonij Nerone, cap.* VII. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit. *& Calig. cap.* X. *Nec in Principum modo liberis, sed vulgo id seruatum, disco ex Plinio lib.* X *Epist.* Qui virilem togam sumunt, vel nuptias faciunt, vel ineunt magistratum, solent totam bulen atque etiam è plebe non exiguum numerum vocare, b nosque denarios vel singulos dare.

70. NVPTIIS NERONIS] *Quod igitur suprà est:* Silani filiam Neroni vetustissimo libertorum Germanici pactam (*lib.* II.) *pactam desponsamq́ fuisse credimus, nuptam deductamq́ non fuisse. Aut si fuit, fatum abstulit, & locum huic fecit.*

71. QVÒD FILIO CLAVDII.] *Explicat Suetonius, Claudij cap.* XXVII. Drusum Pompeiis impuberem amisit, pyro per lusum in sublime iacto, & hiatu oris excepto: *cui & ante paucos dies Seiani filiam despondisset. *ita enim eum locum in Antiquis olim restituimus. Vide infrà, initium lib.* IV. D

72. CENSORIA ETIAM POTESTATE.] *Munúsne illud intelligit, quod Augustus instituit, Triumuiratum recognoscendi equites? de quo Suetonius cap.* XXXVII. *An potiùs lectas ab eo decurias iudicū vult, (quod Cēsorum olim munus) honore à Principe dato?*

73. QVÒD SIBI INTER SPECTACVLA.] *In theatro olim discreta loca: nondum, vt vides, in Circo aut Amphitheatro. Aliàs, caussa non fuisset huic querelæ. Discreuit primus Claudius Imp. &* in Circo, (*Suetonij verba sunt cap.* XXI.) propria Senatoribus constituit loca, promiscuè spectare solitis. *Tamen Augusti temporibus decretum Patrum fuit,* vt quoties quid spectaculi vsquam publicè ederetur, primus

A tas, patrius mos, ſtudia ſeniorum erant: contrà, Mamercus Scaurus & L. Arruntius, aliíque Sullæ propinqui nitebantur. certabant orationibus, & [74] memorabantur exempla maiorum, qui iuuentutis inreuerentiam grauibus decretis notauiſſent: donec Druſus apta temperandis animis diſſeruit, & ſatisfactum Corbuloni per Mamercum, qui patruus ſimul ac vitricus Sullæ, & [75] oratorum eâ ætate vberrimus erat. Idem Corbulo plurima per Italiam itinera, [76] fraude mancipum & incuriâ magiſtratuum interrupta & imperuia clamitando, [77] exſecutionem eius negotij libens ſuſcepit. quod haut perinde publicè vſui habitum, quàm exitioſum multis, [78] quorum in pecuniam atque famam damnationibus & haſtâ ſæuiebat. Neque multò pòſt miſſis ad ſenatum litteris Tiberius, motam ruſum Africam incurſu Tacfarinatis docuit; iudicióque patrum diligendum proconſulem, gnarum militię, corpore validum, & bello ſuffecturum. quod initium Sex. Pompeius agitandi aduerſus M. Lepidum odij nactus, vt ſecordem, inopem, & maioribus ſuis dedecorum, eóque etiam Aſiæ ſorte depellendum incuſauit.

Corbulo viarum curam accipit. *Seuerè exercet.* *Lepidus in Aſiam proconſul.*

B aduerſo ſenatu, qui Lepidum mitem magis quàm ignauum, paternas ei anguſtias, & nobilitatem ſine probro actam, honori quàm ignominiæ habendam ducebat. Igitur miſſus in Aſiam. Et de Africâ decretum vt Cæſar legeret, cui mandanda foret. Inter quæ Seuerus Cęcina cenſuit, ne quem magiſtratum, cui prouincia obueniſſet, [79] vxor comitaretur: multum antè repetito, concordem ſibi coniugem, & ſex partus enixam: ſeque quæ in publicum ſtatueret domi ſeruauiſſe, cohibitâ intra Italiam, quamquam ipſe pluris per prouincias [80] quadraginta ſtipendia expleuiſſet. *Haut enim fruſtrà placitum olim, ne feminæ in ſocios aut gentes externas traherentur. ineſſe mulierum comitatui, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad ſimilitudinem barbari inceſſus conuertant. non imbecillem tantùm & imparem laboribus ſexum; ſed ſi licentia adſit, ſæuum, ambitioſum, poteſtatis auidum. Incedere inter milites, habere ad manum centuriones:* [81] *præſediſſe nuper feminam exercitio cohortium, decurſu legionum. cogitarent ipſi, quoties repetundarum aliqui arguerentur, plura vxoribus obiectari. his ſtatim adhæreſcere deterrimum quemque prouincialium: ab his negotia ſuſcipi, tranſigi: duorum egreſſus coli, duo eſſe prætoria. peruicacibus*
C *magis & impotentibus mulierum iuſsis, quæ Oppiis quondam, aliiſque legibus conſtrictæ, nunc vinclis exſolutis, domos, fora, iam & exercitus regerent.* Paucorum hęc adſenſu audita; plures obturbabant, neque relatum de negotio, neque Cæcinam dignum tantæ rei cenſorem.

Cæcina vxores à prouinciis arcet. *Suis & iuſtis cauſsis.*

primus ſubſelliorum ordo vacaret Senatoribus, *ait idem Sueton in Auguſt. cap.* XLIV. *Sed id extra vrbem dumtaxat fuit firmum.*

74. MEMORABANTVR EXEMPLA MAIORVM.] *Si animus eſt, conſule Electa mea, capite De lictoribus. & adde quod in Plutarchi Gracchis ſcribitur, C. Veturio mortem allatam, quòd Tribuno in forum venienti non deceßiſſet.*

75. ORATORVM EA ÆTATE.] *Dico lib.* VI.

76. FRAVDE MANCIPVM.] *Mancipes hîc, qui*
D *vias publicas reficiendas quæſtus ſui cauſâ redimebant. Hyginus;* Viæ publicæ & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. *Lapis Romæ in hortis Carpenſibus,*

CN. CORNELIO.
CN. F. SAB.
MANCIPI. VIÆ. APPIÆ.

Sed qui magiſtratus? credo, intelligit minores, id eſt Curatores viarũ qui ab Auguſto. Vide EXCVRS. *in* E.

77. EXSECVTIONEM EIVS NEGOTII.] *Non nunc tantùm, ſed & poſteà iterùm ſub Caio: & vir cætera magnus, haſit in his calumnia ſordibus, bonis omnibus inuitis. Vide Dionem lib.* LIX.

78. QVORVM IN PECVNIAM.] *In poſſeſſorum videlicet, qui agros haberent viæ vicinos. Quaſdam enim vias collaticiô pecuniô tueri finitimi debebant: vt vulgò hodie. Hyginus manuſcriptus:* Viæ publicæ auctorum nomina obtinent, & Curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. Nam & quarumdam tutelæ à poſſeſſoribus, per tempora, certa ſumma exigitur.

79. VXOR COMITARETVR.] *Olim id inſolens. Declamatores apud Senecam patrem, lib.* IX. *Controu. de Flaminio.* Hic eſt Flaminius qui exiturus in prouinciam, vxorem à portâ dimiſit. *& alius:* In hoc tecum vxorem non miſimus? vt ſalua prouincia ſit, optemus meretrici bonam mentem. *ita lego locum eum & diſtinguo. Nec in crebro vſu etiam temporibus Auguſti. vt ex Suetonij verbis apparet, cap.* XXIIII. Diſciplinam ſeueriſſimè rexit. ne Legatorum quidem cuiquam, niſi grauatè, hibernisque demum menſibus, permiſit vxorem interuiſere. *Sed irrepſit: & Germanico Agrippina in prouinciis comes, ipſi Auguſto Liuia.*

80. QVADRAGINTA STIPENDIA.] *Eſt ergo idem ille Cæcina de quo ſuprà lib.* 1. Quadrageſimum id ſtipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat.

81. PRÆSEDISSE NVPER FEMINAM.] *Tangit Plancinam. ſuprà:* Nec Plancina ſe intra decôra feminis tenebat, ſed exercitio equitum, decurſibus cohortium intereſſe.

Cui Messallinus repugnat. Sed caussis vix caussis.

tem. mox Valerius Messallinus, cui parens Messalla, ineratque imago paternę facun- A
dix, respondit. *Multa duritie veterum meliùs & lætiùs mutata. neque enim, vt olim, obside-*
ri vrbem bellis, aut prouincias hostilis esse: & pauca feminarum necessitatibus concedi, quæ ne
coniugum quidem penates, adeò socios non onerent. cetera promiscua cum marito, nec vllum in
eo pacis impedimentum. Bella planè accinctis obeunda: sed reuertentibus post laborem, quod
honestius quàm vxorium leuamentum? At quasdam in ambitionem aut auaritiam prolapsas.
Quid ipsorum magistratuum, nónne plerosque variis libidinibus obnoxios? non tamen ideò ne-
minem in prouinciam mitti. Corruptos sæpè prauitatibus vxorum maritos: num ergo omnes cæ-
libes integros? Placuisse quondam Oppias leges, sic temporibus Reip. postulantibus: remissum a-
liquid posteà, & mitigatum, quia expedierit. Frustra nostram ignauiam alia ad vocabula trans-
ferri. nam viri in eo culpam, si femina modum excedat. porrò ob vnius aut alterius imbecillum
animum, malè eripi maritis consortia rerum secundarum aduersarumque; simul sexum naturâ
inualidum deseri, & exponi suo luxu, cupidinibus alienis. Vix præsenti custodiâ manère illæsa
coniugia: quid fore, si per plures annos in modum dissidij oblitterentur? Sic obuiam irent iis B

Et tamen Drusus assensus & alij.

quæ alibi peccarentur, vt flagitiorum vrbis meminissent. Addidit pauca Drusus de matri-
monio suo. *nam Principibus adeunda sæpiùs longinqua imperij. Quoties diuum Augustum in*
Occidentem atque Orientem meauisse comite Liuiâ? se quoque in Illyricum profectum, &, si ita
conducat, alias ad gentes iturum, haut semper æquo animo, si ab vxore carissimâ, & [82] *tot com-*
munium liberorum parente diuelleretur. Sic Cæcinæ sententia elusa. Et proximi senatus
die, Tiberius per litteras castigatis obliquè patribus, quòd cuncta curarum ad Princi-

** Manium. M. Lepidus recusat proconsulatum Africæ.*

pem reiicerent, [83] *M. Lepidum & Iunium Blæsum nominauit: ex quîs proconsul A-
fricæ legeretur. Tum audita amborum verba, intentiùs excusante se Lepido, cùm vale-
tudinem corporis, ætatem liberûm, nubilem filiam obtenderet: intelligereturque etiam
quod silebat, auunculum esse Seiani Blæsum, atque eò præualidum. Respondit Blæ-
sus specie recusantis, sed neque eâdem adseueratione, & consensu adulantium auditus

Abusus in Principum imaginibus.

est. Exin promtum, quod multorum intimis questibus tegebatur. Incedebat enim de-
terrimo cuique licentia, impunè probra, & inuidiam in bonos excitandi, [84] arreptâ ima- C
gine Cæsaris: libertique etiam ac serui, patrono vel domino, cùm voces, cùm manus in-

Quas pessimi pro inuiolato clypeo habebant.

tentarent, vltrò metuebantur. Igitur [85] C. Cestius Senator disseruit; *Principes quidem*
instar deorum esse: sed neque à diis nisi iustas supplicum preces audiri, neque quemquam in
Capitolium, aliáve vrbis templa perfugere, vt eo subsidio ad flagitia vtatur. Abolitas leges,
& funditus versas, vbi in foro, in limine curiæ, ab Anniâ Rufillâ, quam fraudis sub iudi-
ce damnauisset, probra sibi & minæ intendantur. neque ipse [86] *audeat ius experiri, ob effigiem*
Imperatoris oppositam. Haut dissimilia alij, & quidam atrociora circumstrepebant: pre-

Sed exemplo vno repressi.

cabanturque Drusum, daret vltionis exemplum. donec accitam conuictamque attineri
[87] publicâ custodiâ iussit. Et Confidius Æquus, & Cœlius Cursor equites Rom. quòd
fictis maiestatis criminibus Magium Cæcilianum prætorem petiuissent, auctore Prin-
cipe,

82. TOT COMMVNIVM LIBERORVM PARENTE.] *Non plus trium. Infrà:* Esse illi coniugem, & tres liberos.

83. M. LEPIDVM.] *Duóne ergo Lepidi ea tempore prænominibus isdem? Nam alius certè ab isto, qui Proconsul Asiæ, paginâ superiore. Non censeo: Manium censeo prænomen fuisse huic, non Marcum, facili scriptorum in notâ eâ lapsu. Et hercle Manium Lepidum suprà reperies clarè, Lepidæ, quæ damnata, fratrem. Diuersa etiam ingenia istorum. Marcus, ignauus, secors: Manius, prudens, grauis, sauis aliorum adulationibus aduersus. quem Tacitus ex professo laudat lib. IV. Repono ergo vbique Manium, in eo Lepido qui in Senatu & in vrbe.*

84. ARREPTA IMAGINE CÆSARIS.] *Græci moris fuit, ad vim iniuriamq; arcendam, confugere ad templa, statuas, aras. Eo genere tutelæ frequenter supplices vtebantur, frequentissimè serui. Vide nostra in* EXCVRS. F. D

85. C. CESTIVS SENATOR.] *Nescio an moris Tacito inter titulos addere*, Senator. *Et quid hic opus? aut quis nesciat in Senatu non nisi Senatorem disseruisse? Ambigo (non enim affirmo) an non* Senior *substituendum: ad discrimen. quia reperio illo æuo duos Cestios fuisse, patrem & filium. libro VI. infrà.* Admonuit Cestium patrem. *An magis placet,* Senatu? *quod esset in Senatu: eliciet ipsi Tacito percrebrâ.*

86. AVDEAT IVS EXPERIRI.] *A glossâ videtur,* Ius. *Experiri enim, pro iure agere, frequentissimum priscis.*

87. PVBLICA CVSTODIA IVSSIT.] *Publicam custodiam, puto carcerem: discretámque à militari.*

88. DIEM

A cipe, ac decreto senatus puniri. Vtrumque in laudem Drusi trahebatur: ab eo, in vrbe inter coetus & sermones hominum obseruante, secreta patris mitigati. neque luxus in iuuene adeò displicebat: huc potiùs intenderet, [88] diem ædificationibus, noctem conuiuiis traheret, quàm solus & nullis voluptatibus auocatus, mæstam vigilantiam, & malas curas exerceret. non enim Tiberius, non accusatores fatiscebant. Et Ancharius Priscus Cæsium Cordum proconsulem Cretæ postulauerat repetundis, addito maiestatis crimine: quod tum omnium accusationum [89] complementum erat. Cæsar Antistium Veterem, è primoribus Macedoniæ absolutum adulterij, increpitis iudicibus, ad dicendam maiestatis caussam retraxit, vt turbidum, & Rhescuporidis consiliis permixtum, quâ tempestate [90] Cotye fratre interfecto, bellum aduersus nos voluerat. Igitur aquâ & igni interdictum reo, adpositúmque vt teneretur insulâ, neque Macedoniæ neque Thraciæ opportunâ. Nam Thracia diuiso imperio in Rhœmetalcen & liberos Cotyis, quîs ob infantiam tutor erat Trebellienus Rufus, insolentiâ nostri discors agebat; neque minùs Rhœmetalcen, quàm Trebellienum incusans, popularium iniurias inultas sinere.
B [91] Cælaletæ, Odrusæque, & alij, validæ nationes, arma cepère, ducibus diuersis & paribus inter se per ignobilitatem: quæ caussa fuit, ne in bellum atrox coalescerent. pars turbant præsentia, alij montem Hæmum transgrediuntur, vt remotos populos concirent: plurimi ac maximè compositi regem, vrbemque [92] Philippopolim à Macedone Philippo sitam, circumsidunt. Quæ vbi cognita [93] P. Velleio, (is proximum exercitum præsi-

Drusi obiter laudatio.

Accusationes.

Thraces rebellant.

88. DIEM ÆDIFICATIONIBVS.] *Verâne hæc lectio? si est; interpretor in Druso notari studium ædificandi, & crebras insanasque substructiones. ex sententiâ scriptoris Græci apud Suidam:* οἰκοδομήματα ἀσύνετα καὶ δαπανηρὰς λειτουργείας χαίρειν ἐάσαντας χρὴ τοὺς ἄρχοντας ἄρχειν. φευκτέον γὰρ, ὁ ἄρχων ὁ χαίρων οἰκοδομήμασιν εὐπρεπέσιν. *Nam hoc tolerabile, præquàm illud Ferreti.* Ædificationibus, *ait,*
C pro eo quod est emendandis rebus: nisi in verbo mendum sit. *Sed est profectò, me quoque iudice, mendum. Quis enim apud Romanos viro principi ædificationes vitio dedit? laudi potiùs: vt M. Agrippæ, Augusto, aliisque. Et vt vitium sint: quis scriptor id prodidit de Druso? cuius monumentum vllum ædificiúmve suspicione non tango. Lego,* editionibus. *conuenienter sanè ad Drusi mores. Nam Editiones, propriè spectacula muneraque: Editores, qui ea præbent, vti in Saturnalibus dixi. Diem ergo trahebat Drusus editionibus, siue spectaculis: noctem, conuiuiis epulisque. Notant vtrumque id vitium in eo scriptores. Noster suprà:* Edendis gladiatoribus Drusus præsedit, quamquam vili sanguine nimis gaudens. quod in vulgus formidolosum, & pater arguisse dicebatur. *Vbi vides describi studium eius in*
D *gladiatores, non sine sauitiæ notâ. Nec in gladiatores modò, sed & histriones, scenicósque, Dio.* τοῖς τε ὀρχησταῖς οὕτω προσέκειτο, ὥστε καὶ στασιάζειν αὐτοὺς, καὶ μηδ᾽ ὑπὸ τῶν νόμων, οὓς ὁ Τιβέριος ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐσενηνόχει, καθίστασθαι. *Id est,* Pantomimis adeò deditus fuit, vt ad seditiones concitaret eos, neque legibus, quas Tiberius super iis tulerat, parere sineret. *Iterùm:* τῷ δὲ Δρούσῳ τῷ υἱεῖ, καὶ ἀσελγεστάτῳ καὶ ὠμοτάτῳ, ὥστε καὶ τὰ ὀξύτατα τῶν ξιφῶν Δρουσιανὰ ἀπ᾽ αὐτοῦ κληθῆναι, ὄντι, καὶ ἤχθετο, καὶ ἐπετίμα καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ πολλάκις. *Id est,* Druso autem filio, cùm petulantissimus & crudelissimus esset, (adeò vt gladij acutissimi, Drusiani ab eo vocentur) vehementer succensuit, publicéque ac priuatim sæpè inclamauit. *Crudelis ergo Drusus, & ideò cruentis illis spectaculis gaudens: quæ sibi non in publico solùm, vt opinor, sed sæpè domi repræsentabat & in hortis. De ebrietate eius, vide eumdem lib.* LVIII. *Hæc Taciti mens, hæc lectio: me quidem iudice. Sed qui gladij illi Drusiani, quos Dio nominat? vide, si lubet, in* EXCVRS. G.

89. COMPLEMENTVM ERAT.] *Plinij verbis,* vnicum crimen eorum, qui crimine vacabant.

90. COTYE FRATRE.] *Minimè herclè fratre, sed (Tacito ipsi si fides)* fratris filio. *Ita enim lib.* II. *scriptum:* Omnem eam nationem Rhœmetalces tenuerat. quòd defuncto Augustus partem Thracum Rhescuporidi fratri eius, partem filio Cotyi permisit. *Et Velleius:* Quâ ille prudentiâ Rascupolim interfectorem fratris sui filij Cotyis euocauit. *Quin humani ergo aliquid Tacitus hic passus sit, nemo negauerit.*

91. CÆLALETÆ, ODRVSÆQVE, ET ALII.] *A Plinio* Celætæ *dicuntur: à Dione lib.* LIIII. Σιαλῆται, *sed corruptè. Qui autem,* Alij? *Populi nomen, sed peruersum. Placuit in* * *Epistolicis,* Astij, *reponi: & caussam vide. At nunc verum censeo,* Dij. *quæ vox abijt in* alij, *lineâ tantùm diductâ. Similis error notatus mihi infrà, in Agricolæ vitâ. Dij autem, montani Thraces. Locuples auctor Thucydides lib.* II. παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρᾳκῶν πολλοὺς, οἱ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες.

* Lib. v. cap. XXIV & nominat Astos etiam Strabo, lib. VII. inter Thracas.

92. PHILIPPOPOLIM.] *Describit eam Strabo lib.* VII. *in Astorum regione:* ὑπέρκειται δὲ τοῦ Βυζαντίου τὸ τῶν Ἀστῶν ἔθνος, *(ex Liuio,* Ἀστίων *leg. esset)* ἐν ᾧ πόλις Καλύβη, Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τοὺς πονηροτάτους ἐνταῦθα ἱδρύσαντος. *id est:* Superiacet Byzantium Astorum gens, in quâ opidum Calybe, in quâ Philippus Amyntæ F. pessimos quosque collocauit. *Dicta eadem est, Trimuntium, Poneropolis,* Δουλόπολις, *caussis claris è Strabone.*

93. P. VELLEIO.] *Sunt qui illum velint esse, cuius Breuiarium historiæ in manu: sertum, doctum, quantumuis apus, sed plenum adulationis fœdissimæ, cuius me pudet. Nec abnuerim, quin ille sit. Meruit seruitio tam proiecto euehi ad res magnas. quamquam*

P. Velleius facilè cadit.

præsidebat) alarios equites ac leues cohortium mittit in eos, qui prædabundi aut adsumendis auxiliis vagabantur. ipse robur peditum, ad exsoluendum obsidium ducit. Simulque cuncta prosperè acta, cæsis populatoribus, & dissensione ortâ apud obsidentes, regisque opportunâ eruptione, & aduentu legionis. neque aciem aut prœlium dici decuit, in quo semermes ac palantes trucidati sunt, sine nostro sanguine. A

Maior rebellio in Galliis.

Cui duces, Iulius Florus, & Iulius Sacrouir.

Eodem anno Galliarum ciuitates, ob magnitudinem æris alieni, rebellionem cœptauêre: cuius extimulator acerrimus inter Treueros Iulius Florus, apud Æduos Iulius Sacrouir. nobilitas ambobus, & maiorum bona facta, eóque Romana ciuitas olim data, cùm id rarum, nec nisi virtuti pretium esset. Ii secretis conloquiis, ferocissimo quoque adsumto, aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo; componunt, Florus Belgas, Sacrouir propiores Gallos concite. Igitur per conciliabula & cœtus seditiosa disserebant, de continuatione tributorum, [94] grauitate fænoris, sæuitiâ ac superbiâ præsidentium: & discordare militem, audito Germanici exitio. egregium resumendæ libertati tempus, si ipsi florentes, quàm inops Italia, quàm imbellis vrbana plebes, nihil validum in exercitibus, nisi quod externum, cogitarent. B Haut fermè vlla ciuitas intacta seminibus eius motus fuit. sed erupêre primi Andecaui, ac Turonii. quorum Andecauos [95] Acilius Auiola legatus, excitâ cohorte, quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit: Turonii, legionario milite, quem [96] Visellius Varro inferioris Germaniæ legatus miserat, oppressi, eodem Auiolâ duce, & quibusdam Galliarum primoribus; qui tulêre auxilium, quò dissimularent defectionem, magísque in tempore efferrent. Spectatus & Sacrouir intecto capite pugnam pro Romanis ciens, ostentandę, vt ferebat, virtutis: sed captiui, ne incesseretur telis, adgnoscendum se præbuisse, arguebant. Consultus super eo Tiberius, aspernatus est indicium, aluitque dubitatione bellum.

Primi motus ab Auiolâ repressi.

Florus nihilominus alias copias colligit.

Interim Florus insistere destinatis, pellicere alam equitum, quæ conscripta Treueris, militiâ disciplinaque nostrâ habebatur, vt cæsis negotiatoribus Romanis bellum inciperet: paucíque equitum corrupti, plures in officio mansêre. Aliud [97] vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebantque saltus, quibus nomen Arduenna, cùm legiones vtroque ab exercitu, quas Visellius & C. Silius aduersis itineribus obiecerant, arcuerunt. C prçmissúsque cum delectâ manu Iulius Indus, è ciuitate eâdem, discors Floro, & ob id nauandæ operæ auidior, inconditam multitudinem adhuc disiecit. Florus incertis latebris victores frustratus, postremò visis militibus qui effugia insederant, suâ manu cecidit: isque Treuerici tumultus finis.

Præuenitur à Visellio & Silio.

Et manu suâ mortem sumit.

Æduos Sacrouir turbat.

Apud Æduos maior moles exorta, quanto ciuitas opulentior, & comprimendi procul præsidium. Augustodunum caput gentis, armatis cohortibus, Sacrouir occupauerat, *nobilissimam Galliarum subolem, [98] liberalibus studiis ibi operatam, vt eo pignore parentes propinquósque eorum adiungeret. simul

** & nobiliss.*

modicus originis, vt ipse fateri videtur, & diu tantùm Trib. militum: posteà præfectus Tib. Cæsaris per nouem annos aut Legatus, ait ipse lib. II. Prænomen tamen illi in vulgatis libris est, Caius: nec id moueat. Nam Priscianus lib. VI. *eumdem Marcum appellat: noster hic Publium. Quàm confundi illa soleant, doctus scio.*

94. GRAVITATE FÆNORIS.] *Ita hoc habet. prouinciales & auida, cùm tributis grauibus premerentur, aliisq; extra ordinem oneribus: pecuniam mutuam capiebant à diuitibus illis Romanis, idq; grandi fænore. Vnde hæ querelæ, & in Cicerone exempla iamtunc sunt; & Dio scribit* Senecam caussam rebellioni Britannicæ, sub Nerone, dedisse, quòd quadringenties HSS. grandi fænore creditum, subitò vniuersum repetiisset.

95. ACILIVS AVIOLA.] *Hic ille ipse, quem Plinius insigni exemplo, elatum in rogo reuixisse tradidit: & quia subueniri non potuit, viuum exustum. Nam quod Onufrius aliiq; ad illum Acilium referunt, qui consul extremus Claudio: desinant licet erroris. Manifestus ἀναχρονισμὸς est. Nam ecce Valerius (quem scripsisse omnes scimus Tiberio imperante) lib. I. cap.* VIII. *eamdem historiam recensuit. Quomodo autem ille operi suo inseruerit, quod post Claudium gestum.* D

96. VISELLIVS VARRO.] *Nominatur in lapide Romæ,*

L. VISELLIVS. C. F. VARRO
CVRATOR. RIPAR. ET ALVEI TIBERIS.

Hicne, an alius?

97. VVLGVS OBÆRATORVM.] *More Galliæ. Vide Cæsarem commentar.* I.

98. LIBERALIBVS STVDIIS IBI OPERATAM.] *Digna res natâ, quòd iamtunc ea vrbs hospitium Musarum. Nam Rhenanus quæ leuamens fuit, cùm gloriam eam transferre voluit ad Augustoclinienses? Scilicet indigni hac gloriâ nos Galli. Tueor & retineo in* EXCVRS. H.

99. GLA-

A mul arma occultè fabricata iuuentuti dispertit. Quadraginta millia fuêre, quintâ sui parte legionariis atmis, ceteri cum venabulis & cultris, quæque alia venantibus tela sunt. adduntur è seruitiis [99] gladiaturæ destinati, quibus more gentico continuum ferri tegimen ([100] Cruppellarios vocant) inferendis ictibus inhabiles, accipiendis impenetrabiles. Augebantur hæ copiæ, vicinatum ciuitatum vt nondum apertâ consensione, ita viritim promtis studiis; & certamine ducum Romanorum, quos inter ambigebatur, vtroque bellum sibi poscente. mox Varro inualidus senectâ, vigenti Silio concessit. At Romæ non Treueros modò & Æduos, sed [101] quattuor & sexaginta Galliarum ciuitates desciuisse, adsumptos in societatem Germanos, dubias Hispanias; cuncta (vt mos famæ) in maius credita. optimus quisque Reip. curâ mærebat: multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur. increpabántque Tiberium, quòd in tanto rerum motu, libellis accusatorum insumeret operam. *An Iulium Sacrouirum, maiestatis crimine, reum in senatu fore? exstitisse tandem viros, qui cruentas epistolas armis cohiberent. miseram pacem vel bello benè mutari.* Tanto impensiùs in securitatem compositus, neque loco, neque vultu mutato, sed, vt solitum, per illos dies egit: altitudine animi, an comperetat modica esse, & vulgatis leuiora? Interim Silius cum legionibus duabus incedens, præmissâ auxiliari manu, vastat Sequanorum pagos, qui finium extremi, & Æduis contermini, sociíque in armis erant. Mox Augustodunum petit propero agmine, certantibus inter se signiferis, fremente etiam gregario milite, ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderent modò aduersos, & aspicerentur. id satis ad victoriam. Duodecimum apud lapidem, Sacrouir copiæque, patentibus locis apparuêre. In fronte statuerat ferratos, in cornibus cohortes, à tergo semermos. Ipse inter primores equo insigni adire, *memorare veteres Gallorum glorias, quæque Romanis aduersa intulissent: quàm decora victoribus libertas: quanto intolerantior seruitus iterum victis.* Non diu hæc, nec apud lætos. etenim propinquabat legionum acies: inconditique ac militiæ nescij opidani, [102] neque oculis neque auribus satis competebant. Contrà Silius, etsi præsumta spes hortandi caussas exemerat, clamitabat tamen; *Pudendum ipsis, quòd Germaniarum victores, aduersum Gallos tamquam in hostem ducerentur. vna nuper cohors [103] rebellem Turonium, vna ala Treuerum, paucæ huius ipsius exercitus turmæ profligauere Sequanos. quanto pecuniâ dites, & voluptatibus opulentos, tanto magis imbelles Æduos, euincite, & fugientibus consulite.* Ingens ad ea clamor. & circumfudit eques: frontémque pedites

(Margin: *Magnum exercitum cogit.* — *Ea res in metu Romanus.* — B *Sed non callido Tiberio.* — *Silius Gallis obuiam it.* — *Sacrouir componit suos, & excitat.* — C *Idem Silius.*)

99. GLADIATVRÆ DESTINATI.] *E Gallicâ genus gladiatorum, qui Mirmillones: quorum arma hîc descripta. Vide Saturnalia nostra.*

100. CRVPELLARIOS VOCANT.] *Non alibi ea vox mihi lecta. Hasi ne* Clibanarios *scribendum esset. Nazarius in Laudatione Constantini:* Quæ enim illa fuisse dicitur species: quàm atrox visu? quàm formidolosa? operimento ferri equi atque D homines pariter obsepti. Clibanariis in exercitu nomen est: supernè omnibus tectis, equorum pectoribus demissa lorica & crurum tenus pendens, sine impedimento gressus à noxâ vulneris vindicabat. *Ammianus lib.* XVI. Sparsíq; cataphracti equites, quos Clibanarios dictitant. *Iterumq;:* Notant enim licet prudentem ex equo bellatorem cum Clibanario nostro congressum, tegminibus ferreis abscondito bellatori nocere non posse. *Vocem peregrinam & Persicam esse, suadeor Lampridij verbis in Seuero:* Centum millia equitum eorum fudimus Cataphractarios, quos illi Clibanarios vocant. *Alioqui non incommodè à Græco* κλίβανος *deduxeris. quod σκεῦός τι σιδηροῦν, ἐφ' ᾧ τοὺς ἄρτους ὀπτῶσι definit Moschopulus. Et Clibanus apud Leonem Imp. passim, pro thorace quo pectus tegitur. At hîc tamen nihil mutem: & fortasse* * *Crupellarij pedites fuerunt, non equites. Sanè ex Tacitu narratione non colliges pugnasse eos ex equis.*

(Margin: *In Glossis, Crupel. ... μονομάχοι.*)

101. QVATTVOR ET SEXAGINTA.] *In tertas gentes videntur Galliam diuisisse. Strabo lib.* IV. *Lugduni aram Augusto exstructam ait, à communi Gallia: cum inscriptione* LX. *gentium. Quod in nummis etiam M. Antonij legimus,* LVGDVNI. A. XL. *libentiùs ad gentium numerum retulerim, quàm vt alij, ad annorum coloniæ conditæ. Appianus in Celtico ampliore numero,* ἔθνη τετρακόσια, *in Gallijs ponit,* πόλεις ὑπὲρ ὀκτακοσίας.

102. NEQVE OCVLIS NEQVE.] *Sallustianum est apud Nonium:* Formidine attonitus, neque animo, neque auribus, aut linguâ competere. *Etiam tale hoc Liuij lib.* V. Romani ne auribus quidem atque oculis satis constare poterant.

103. REBELLEM TVRONIVM.] *Itáne* Turonium, *an veriùs* Andecauum? *Ipse quidem paullo antè narrauit:* Andecauos Acilius Auiola, excitâ cohorte quæ Lugduni præsidium agitabat, coërcuit: Turonij, Legionario milite, quem Visellius Varro miserat, oppressi.

Pugna, vix pugna: statimq; fusi Galli.

Crupellarij cæsi.

Sacrouir item, sed sua dextrâ.

Tiberius simulat iter in Gallias.

Quirinij mors honestata publicè.

Quid ille hominis?

C. Lutorius maiestatis defertur.

dites inuasêre. nec contatum apud latera: paullum motæ attulêre ferrati, restantibus A laminis aduersum pila & gladios. sed miles correptis securibus & dolabris, vt si murum perrumperet, cædere tegmina & corpora: quidam trudibus aut furcis, inertem molem prosternere. iacentésque nullo ad resurgendum nisu, quasi exanimes linquebantur. Sacrouir primò Augustodunum, dein metu deditionis in villam propinquam cum fidissimis pergit. Illîc suâ manu, reliqui mutuis ictibus occidêre: incensa super villa, omnes cremauit. Tum demum Tiberius ortum patratúmque bellum senatui scripsit. neque demsit, aut addidit vero; sed fide ac virtute legatos, se consiliis superfuisse. simul caussas, cur non ipse, non Drusus profecti ad id bellum forent, adiunxit; *magnitudinem imperij extollens.* [104] *neque decorum principibus, si vna alteráve ciuitas turbet, omissâ vrbe, vnde in omnia regimen. nunc quia non metu ducatur, iturum vt præsentia spectaret, componeretque.* Decreuêre patres vota pro reditu eius, supplicationésque, & alia decora. Solus Dolabella Cornelius dum anteire ceteros parat, absurdam in adulationem progressus, censuit vt ouans è Campaniâ vrbem introiret. Igitur secutæ Cæsaris litteræ, quibus se non tam B vacuum gloriâ prædicabat, vt post ferocissimas gentes perdomitas, tot receptos in iuuentâ, aut spretos triumphos, iam senior peregrinationis suburbanæ inane præmium peteret. Sub idem tempus, vt mors Sulpicij Quirinij publicis exsequiis frequentaretur, petiuit à senatu. Nihil ad veterem & patriciam Sulpiciorum familiam Quirinius pertinuit, ortus apud municipium Lanuuium: sed impiger militiæ, & acribus ministeriis [105] consulatum sub diuo Augusto, [106] mox expugnatis per Ciliciam Homonadensium castellis insignia triumphi adeptus, [107] datúsque rector C. Cæsari Armeniam obtinenti, Tiberium quoque Rhodi agentem coluerat. quod tunc patefecit in senatu: laudatis in se officiis, & [108] incusato M. Lollio, quem auctorem C. Cæsari prauitatis & discordiarum arguebat. Sed ceteris haut læta memoria Quirinij erat, ob intenta, vt memoraui, Lepidæ pericula, sordidamque & præpotentem senectam. Fine anni [109] C. Lutorium Priscum equitem Romanum, post celebre carmen, quo Germanici suprema defleuerat, pecuniâ donatum à Cæsare, corripuit delator: obiectans ægro Druso composuisse, quòd C si exstinctus foret, maiore præmio vulgaretur. Id C. Lutorius in domo P. Petronij, soceri eius Vitelliâ coram, multisq; inlustribus feminis, per vaniloquentiam legerat. Vt delator exstitit, ceteris ad dicendum testimonium exterritis, sola Vitellia nihil se audiuisse adseuerauit: sed arguentibus, ad perniciem plus fidei fuit. sententiaque Haterij Agrippæ consulis designati indictum reo vltimum supplicium. Contrà Mō. Lepidus in hunc modum

104. NEQVE DECORVM PRINCIPIBVS.] *Nam in minoribus bellis, Principi, vt Claudianus ait,*

Vindictam mandasse sat est.

Et ipsa Roma huic rei apud eumdem vatem:

— medium non deserit vmquam
Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

105. CONSVLATVM SVB.] *Consul fuit anno vrbis* DCCXLII. *cum M. Valerio Messallâ. Quirinius à Dione, Iosepho, Tacito constanter appellatur: vt mirer cur maluerit Onufrius, Quirinus.*

106. MOX EXPVGNATIS PER CILICIAM.] *Tangit historiam solus, quod sciam, Strabo, lib.* XII. τοὺς δὲ Ὁμοναδέας Κυρίνιος ἐξεπόρθησε λιμῷ, καὶ τετρακισχιλίους ἄνδρας ἐζώγρησε καὶ συνῴκισεν εἰς τὰς ἐγγὺς πόλεις. τὴν δὲ χώραν ἀπέλιπεν ἔρημον τῶν ἐν ἀκμῇ. *id est,* Homonadenses autem Quirinius fame expugnauit, quattuor millia virorum cepit & in vicinas vrbes distribuit, regione spoliatâ omni iuuentute. *At idem is etiam in Africâ gessit, si Floro accredam, aut certè veteribus eius libris. Nam libri vltimi, cap. vltimo, vbi legitur:* Marmaridas atque Garamantas Furnio subigendos dedit: *alter meus scriptus codex*, Curinio, *alter* Quirino *refert. & puto rectè.*

107. DATVSQVE RECTOR.] *Diu etiam pòst, in Syriam missus ad census describendos. de quâ re multa Iosephus lib.* XVIII. *cap.* I. II. *& seq. Et mentio eius apud Lucam in historiâ sacrâ.*

108. INCVSATO M. LOLLIO.] *Ita emendaui olim, cùm vulgò esset* M. Folio. *Hausi emendationem* D *facilè ex historiâ, quæ apud Suetonium:* Namque priuignum Caium Orienti præpositum, cùm visendi gratiâ traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis & rectoris eius. *Item Plinium lib* IX. *& Velleium lib.* II. *Fuit enim hic Lollius C. Cæsari rector, quo more principibus iuuenibus etiam nunc dantur: & post illum P. Sulpicius Quirinius, Tiberio amicus. Caussa errori, quòd in priscis libris sine geminatione ferè,* Lolio.

109. C. LVTORIVM PRISCVM.] *Vulgò,* Clutorium. *Sed Dio auctor sic emendandi, apud quem est,* Γάϊος Λουτώριος. *Error ex adhæsu notarum, vt infrà* Panteius, *qui est P. Anteius. Mentio huius aut alterius Lutorij apud Plinium lib.* VII. *cap.* XXIX. *vbi tamen malè,* Sutorio Prisco.

110. NE

A modum exorsus est. *Si P. C. vnum id spectamus, quàm nefariâ voce Lutorius Priscus mentem suam & aures hominum polluerit; neque carcer, neque laqueus,* [110] *ne seruiles quidem cruciatus in eum suffecerint. sin flagitia & facinora sine modo sunt, suppliciis ac remediis, Principis moderatio, maiorúmque & vestra exempla temperant, & vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt: est locus sententiæ, per quam neque huic delictum impunè sit, & nos clementiæ simul ac seueritatis non pœniteat. Sæpè audiui Principem nostrum conquerentem, si quis sumtâ morte misericordiam eius præuenisset. vita Lutorij* [111] *in integro* * *est, qui neque seruatus in periculum Reip. neque interfectus in exemplum ibit. studia illi vt plena vecordiæ, ita inania & fluxa sunt: nec quidquam graue ac serium ex eo metuas, qui suorum ipse flagitiorum proditor, non virorum animis, sed muliercularum adrepit. Cedat tamen vrbe, & bonis amissis aquâ & igni arceatur. quod perinde censeo, ac si lege maiestatis teneretur.* Solus Lepido Rubellius Blandus è consulatibus adsensit: ceteri sententiam Agrippæ secuti. ductúsque in carcerem Priscus, ac statim exanimatus. Id Tiberius solitis sibi ambagibus apud senatum incu-

B sauit, cùm extolleret pietatem quamuis modicas Principis iniurias acriter vlciscentium, deprecaretur tam præcipitis [112] verborum pœnas: laudaret Lepidum, nec Agrippam argueret. Igitur factum S. C. ne decreta patrum [113] ante diem decimum, [114] ad ærarium deferrentur: idque vitæ spatium damnatis prorogaretur. sed non senatui libertas ad pœnitendum erat; neque Tiberius interiectu temporis mitigabatur. C. Sulpicius, D. Haterius consules, sequuntur. Inturbidus externis rebus annus, domi suspectâ seueritate aduersum luxum; qui immensùm proruperat, ad cuncta quîs pecunia prodigitur. Sed alia sumtuum quamuis grauiora, dissimulatis plerùmque pretiis occultabantur; ventris & ganeæ paratus adsiduis sermonibus vulgati, fecerant curam, ne Princeps antiquæ parcimoniæ, duriùs aduerteret. Nam incipiente C. Bibulo, ceteri quoque ędiles disseruerant, [115] sperni sumtuariam legem, vetitaque vtensilium pretia augeri in dies: nec

Pro eo Lepidi oratio.

* esto.

Sed plures damnant.

S.C. de interuallo ad pœnam.

A. V. C. DCCLXXV.

Agitatum de luxu coercendo.

110 NE SERVILES QVIDEM.] *Id est, patibu-*
C *la crucésque.*

111. IN INTEGRO EST.] *Sententia mihi mallet*, esto.

112. VERBORVM POENAS.] *Rectè. quia verba, non facta Lutorij pœnâ adfecta sunt. Nec malè tamen*, reorum pœnas, *argumento decreti, quod secutum.*

113. ANTE DIEM DECIMVM.] *Interciderat nota numeri, quam nos certis auctoribus restituimus. Suetonio in Tiber. cap.* LXXV. Nam cùm Senatusconsulto cautum esset, vt pœna damnatorum semper in decimum diem differretur. *Dione lib.* LVII. καὶ δόγμα τι ἐκδοθῆναι ἐκέλευσε, μήτ' ἀποθνήσκειν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὸν καταψηφισθέντα ὑπ' αὐτῆς, μήτε τὸ γράμμα τὸ ἐπ' αὐτῷ γενόμενον, ἐς τὸ δημόσιον ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ χρόνου ἀποτίθεσθαι. *Qui & idem repetit, fine libri* LVIII. *Nec aliud Seneca*
D *sensit, De tranquillitate* 1. *capite* XIIII. Credísne illum decem medios vsque ad supplicium dies sine vllâ solicitudine exegisse? *Mansisse videtur id decretum, donec Theodosius Imp. clementissimè conuicto & damnato reo dies indulsit triginta vitæ: in l. Si vindicari C. De pœnis. Sidonius ergo non abest quin falsus sit, lib.* 1. *Epist. qui id tribuit SC. Tiberiano.* Ex vetere, *inquit*, Sc. Tiberiano triginta dierum vitam post sententiam trahit. *Hæc satis certa videbantur. at turbant me Declamatores: inter quos Quinctilianus Themate declamationis* CCCIII. Damnatorum, *inquit*, supplicia in diem tricesimum differantur. *Et in ipsâ Declamatione*: Et mihi videtur ideò constituta esse lex, quæ damnatum post tricesimum diem puniri voluit: quoniam videbat legum lator posse fieri vt deciperetur accusator. *Item Calpurnius Flaccus (Pythœo nostro auctores hos debemus) Declamat.* XXV. Pœna raptoris in diem trigesimum differatur. *Nam vixisse istos ante Theodosij longè æuum, satis claret. An igitur exolescentem rettulit dumtaxat* * *ratámque Tiberianam legem habuit Theodosius, & in Tacito, Dione, Senecâ, suspicamur de mendo? An potiùs Declamatores illi in transscribēdo vitiati à posteris sunt, & ad posteriorem illam legem aptati? Mehercle hæreo.eò magis, quòd Quinctilianum illum Augusti æuo vixisse volunt: quod ex hoc loco non potest.*

* Quod tamen aliter etiam ex Zonarâ appâret.

114. AD ÆRARIVM DEFERRENTVR.] *In ærario tabula publica & acta Senatus. Liuius lib.* XXXV. Verùm cùm sint notissimæ sibi cum Consule inimicitiæ, quid ab eo posse quemquam ęqui exspectare, qui per infrequentiam furtim factum Sc. ad ærarium detulerit? *Nec antè rata, donec delata. intereà Auctoritas dicebatur, non SC. vt ex Cicerone & Dione iam alij notarunt. Vide similem in Tacito locum lib.* XIII. *de multis Ædilium.*

115. SPERNI SVMPTVARIAM LEGEM.] *Augusti sumptuariam intellegit, de quâ Agellius lib.* II. Postremò lex Iulia ad populum peruenit, Cæsare Augusto imperante, quâ profestis quidem diebus ducenti finiuntur: Kalendis, Idibus, Nonis, & aliis quibusdam festis, trecenti: nuptiis autem & repotiis HS. millies esse. Etiam dicit Capito Atteius edictum Diui ne Augusti an Tiberij Cæsaris, &c. *Quo loco claram mendam per occasionem tollo, legoq;* nuptiis autem & repotiis sestertij mille. Esse etiam dicit Capito, &c. *Sestertiûm millies ad nuptias ve definiat vlla lex? non potest: nimis immane est. At sestertij mille conueniunt, & συμμετρίαν habent cum numero priore, ducentorum trecentorúmque. Ceterùm hanc*

nec mediocribus remediis sisti posse. & consulti patres, integrum id negotium ad Principem distulerant. A Sed Tiberius sæpè apud se pensitato, an coërceri tam profusæ cupidines possent: num coërcitio [116] plus damni in Remp. ferret: quàm indecorum adtrectate quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum inlustrium posceret: postremò litteras ad senatum composuit, quarum sententia in hunc modum fuit. *Ceteris forsitan in rebus P. C. magis expediat me coràm interrogari, & dicere quid è Rep. censeam: in hac relatione, subtrahi oculos meos melius fuit, ne denotantibus vobis ora, ac metum singulorum qui pudendi luxus arguerentur, ipse etiam viderem eos, ac velut deprehenderem. Quòd si mecum antè viri strenui ædiles consilium habuissent; nescio an suasurus fuerim omittere potius prævalida & adulta vitia, quàm hoc adsequi, vt palàm fieret quibus flagitiis impares essemus. sed illi quidem officio functi sunt, vt ceteros quoque magistratus sua munia implere velim: mihi autem neque honestum silere, neque proloqui expeditum, quia non ædilis, aut prætoris, aut consulis partes sustineo: maius aliquid & excelsius à principe postulatur; & cùm rectè factorum sibi quisque gratiam trahant, vnius inuidiâ ab omnibus peccatur.* B *Quid enim primum prohibere, & priscum ad morem recidere aggrediar? villarum ne infinita spatia, [117] familiarum numerum, & nationes? argenti & auri pondus? æris, tabularumque miracula? [118] promiscuas viris & feminis vestes? atque illa feminarum propria, quis [119] lapidum caussâ pecuniæ nostræ ad externas aut hostiles gentes transferuntur? Nec ignoro in conuiuiis & circulis incusari ista, & modum posci. sed si quis legem sanciat, pœnas indicat: iidem illi ciuitatem verti, splendidissimo cuique exitium parari, neminem criminis expertem clamitabunt. Atqui ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, nisi per dura & aspera coërceas. corruptus*

Ea super re Tiberij epistola.

Quâ dissuadet medicinam.

Quia vitia prævalebant.

hanc Tiberij curam intellexit Plinius lib. XXXIII. *cap.* II. *hoc diuersus, quòd C. Sulpicium Galbam Aedilem nominat, non C. Bibulum, reijcitque in annum sequentem quo consules Vetus & Pollio.* Tiberij demùm, *inquit*, principatus nono anno, in vnitatem venit equester ordo, anulorumque auctoritati forma constituta est, C. Asinio Pollione, C. Antistio Vetere Coss. anno vrbis conditæ DCCLXXV. quod miremur, futili pænè de caussâ. Cùm C. Sulpicius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucupatur, questus esset in Senatu, vulgo institores eius culpæ defendi anulis. *Fieri tamen potest, vt iterata tunc ea inquisitio.*

116. PLVS DAMNI] *E numero scilicet periclitantium, & malitiâ delatorum. Itemque ex infamiâ, vt addit, tot illustrium.*

117. FAMILIARVM NVMERVM.] *Numerum seruorum Romanis eum reperta, qui non facilè fidem inueniat moribus nostris: Tacitus lib.* XIV. *Pedanio Costa tribuit quadringentos: Plinius Cæcilio cuidam Isidoro quinquies mille. Et hi nihil dicunt, præ Athenæo, cuius ipsa ponam verba, è lib.* VI. *cap.* VII. πρὸς ταῦτα ἀπαντήσας ὁ Λαρήνσιος ἔφη. ἀλλὰ Ῥωμαίων ἕκαστος, οἶδας δ' ἀκριβῶς ταῦτα ὦ καλὲ Μασσούριε, πλείστους ὅσους κεκτημένος οἰκέτας. καὶ γὰρ μυρίους καὶ δισμυρίους, καὶ ἔτι πλείους δὲ πάμπολλοι κέκτηνται: οὐκ ἐπὶ προσόδοις δὲ, ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας: ἀλλ' οἱ πλείους τῶν Ῥωμαίων συμπροϊόντας ἔχουσι τοὺς πλείστους. *id est*: Post hæc reuersus Laurentius ait. At Romanorum vnus aliquis quanto plures possideat seruos, tu nosti optime Massuri. Nam ad decem & viginti millia, imò plures etiam, multi habuerunt. nec tamen vt quæstum ex iis faciant, sicut Græcorum ditissimus ille Nicias: sed plerique Romani anteambulones eos habent comitesque maximâ ex parte. *Seneca de Demetrio*: Feliciorem ne tu Demetrium Pompeianum vocas, quem non puduit locupletiorem esse Pompeio? Numerus illi quotidie seruorum velut Imperatori exercitus referebatur: cui iamdudum diuitiæ esse debuerunt duo vicarij & cella laxior. *Tot serui, si Dea placet, vni seruo. Vt non iniuriâ queratur & culpet Plinius* mancipiorum legiones, & C in domo turbam externam, & seruorum quoque caussâ nomenclatorem adhibendum. *Nec Romæ solùm hæc copia: etiam Athenis. Thucydidem auctorem habeo, ex eâ vrbe, bello Peloponnesiaca, idque vna tempore, transfugisse ad hostem super viginti millia seruorum: & quidem seruorum, qui manuarias operas exercerent. Quantam vim in vrbe suspicari debemus fuisse reliquam? Verba eius, si quis requirit, hæc lib.* VII. τῆς τε γὰρ χώρας ἁπάσης (οἱ Ἀθηναῖοι) ἐστέρηντο, καὶ ἀνδραπόδων πλέον ἢ δύο μυριάδες ηὐτομολήκεσαν. καὶ τούτων πολὺ μέρος χειροτέχναι.

118. PROMISCVAS VIRIS ET FEMINIS VESTES.] *Sericas intellegit Coásque, quibus abstinebant nec viri. Carpit non semel grauissimus auctor Seneca. vt epist.* CXXIII. Non videntur tibi contra naturam viuere, qui commutant cum feminis vestem? D non viuunt contra naturam, qui exspectant (*corriga* expetunt) vt pueritia splendeat tempore alieno? *&* CXV. Quod vides istos sequi, qui aut vellunt barbam aut interuellunt; qui labra pressiùs tondent & abradunt, seruatâ & submissâ ceterâ parte: qui lacernas coloris improbi sumunt, qui perlucentem togam. *Et Plinius*: Nec puduit has vestes (*de Coys loquitur*) vsurpare etiam viros, leuitatem propter æstiuam. In tantum à loricâ gerendâ discessêre mores, vt oneri sint etiam vestes. *Plura pete è Clem. Alexandr. lib.* III. *Pædag. cap.* III. *cuius index*, πρὸς τοὺς καλλωπιζομένους τῶν ἀνδρῶν.

119. LAPIDVM CAVSSA, PECVNIÆ.] *Gemmas intellegit, & inprimis vniones: quorum feminis ad inaures creber vsus. Vide* EXCVRS. I.

120. VNIVS

A *ruptus simul & corruptor, æger & flagrans animus, haut leuioribus remediis restinguendus est, quàm libidinibus ardescit. Tot à maioribus repertæ leges, tot quas diuus Augustus tulit, illæ obliuione, hæ (quod flagitiosius est) contemtu abolitæ, securiorem luxum fecêre. nam si velis quod nondum vetitum est; timeas, ne vetère. at si prohibita impunè transcenderis, neque metus vltrà, neque pudor est. Cur ergo olim parcimonia pollebat? quia sibi quisque moderabatur: quia* [120] *vnius vrbis ciues eramus. ne iritamenta quidem eadem, intra Italiam dominantibus. externis victoriis aliena; ciuilibus, etiam nostra consumere didicimus. Quantulum istud est, de quo ædiles admonent? Quàm, si cetera respicias, in leui habendum! At herculè nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie voluitur. ac nisi prouinciarum copiæ & dominis, & seruitiis, & agris subuenerint; nostra nos scilicet nemora, nostræque villæ tuebuntur? Hanc P. C. curam sustinet princeps: hæc omissa, funditus Remp. trahet: reliquis intra animum medendum est. nos, pudor; pauperes, necessitas; diuites, satias in melius mutet. Aut si quis ex magistratibus, tantam industriam ac se-* *Quia etiam alia maiora curanda.*

B *ueritatem pollicetur, vt ire obuiam queat; hunc & laudo, & exonerari laborum meorum partem fateor. Sin accusare vitia volunt, dein cùm gloriam eius rei adepti sunt,* [121] *simultates faciunt, ac mihi relinquunt; credite P. C. me quoque non esse offensionum auidum. quas cùm graues, &* [122] *plerumque iniquas pro Rep. suscipiam, inanes & irritas neque mihi aut vobis vsui futuras iure deprecor.* Auditis Cæsaris litteris, remissa Ædilibus talis cura; luxusque mensæ, à fine Actiaci belli, ad ea arma quîs Ser. Galba [123] rerum adeptus est, per annos centum profusis sumtibus exerciti, paullatim exoleuêre. Caussas eius mutationis quærere libet. Dites olim familiæ nobilium, aut claritudine insignes, studio magnificentiæ prolabebantur. nam etiam tum plebem, socios, regna colere, & coli licitum. vt quisque opibus, domo, paratu speciosus, per nomen & clientelas inlustrior habebatur. postquam cædibus sæuitum, & magnitudo famæ exitio erat; ceteri ad sapientiora conuertêre. simul noui homines è municipiis & coloniis, atque etiam prouinciis, in senatum crebrò adsumti, domesticam parcimoniam intulerunt. & quamquam fortunâ vel *Omissa igitur coërcitio.* *Sed sponte mutari mores in melius. Quare?*

C industriâ plerique pecuniosam ad senectam peruenirent; mansit tamen prior animus. Sed præcipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu victúque: [124] obsequium inde in Principem, & æmulandi amor, validior quàm pœna ex legibus & metus. Nisi fortè rebus cunctis inest quidam velut orbis, vt quemadmodum temporum vices, ita morum vertantur: nec omnia apud priores meliora, sed nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris tulit. [125] verùm hæc * nobis maiores certamina ex honesto maneant. Tiberius famâ moderationis partâ, quòd ingruentis accusatores repressérat, mittit litteras ad senatum, quîs potestatem Tribuniciam Druso petebat. Id summi fastigij vocabulū [126] Augustus reppetit, ne regis aut dictatoris nomen adsu- *Exempla, validiora quàm leges.* * nobis in maiores. *Tribunicia potestas Druso petita.*

120. VNIVS VRBIS CIVES.] *Quasi dicat, at nunc ex omni orbe mixtio sumus. Vndique gentes ciuitate & honoribus donatæ, itemq; non donatæ confluximus. Quæ vera sunt de illo æuo: vel Senecam ad Heluiam vide, cap.* VI.

D

121. SIMVLTATES FACIVNT.] *Iof. Mercerus,* fugiunt: *at ego* faciunt, *verum puto. Semina simultatum illi spargunt, me volunt colligere acerbos fructus. Mox etiam,* remissam curam *interpretantur,* permissam. *nam ita Suetonius Tib. cap.* XXXIIII. Annonam macelli Senatus arbitrio quotannis temperandam censuit, dato Ædilibus negotio, popinas ganeasque vsqueeò inhibendi, vt ne opera quidem pistoria vænalia proponi finerent. *Sed hoc sanè ad publicum luxum, & diuitum istorum, non spectat: magis ad pretia rerum (prior quidem pars:) & reliqua ad plebecula disciplinam. Nihil quidem nunc actum, Tacitus ita clarè dicit, & post orationem etiam ostendit, vt calumnia sit aliter interpretari. Et age, dissentiat à Suetonio: an rarum est?*

122. PLERVMQVE INIQVAS.] *A prauis caussis animisque ortas, non ex merito meo.*

123. RERVM ADEPTVS EST.] *Faciebam olim,* rem Romanam adeptus: *nunc non muto. Est archaismus, & sic dictum, vt* Rerum potiri. *Nam ita lib.* VI. Nihil abnuentem, dum dominationis apisceretur.

124. OBSEQVIVM INDE IN PRINCIPEM.] *Simillimum, quod Panegyristes ad Theodosium:* Tuæ Imperator epulæ mensis communibus parciores. hinc certatim in omnes luxuriæ pudor, parcimoniæ cultus inoleuit: & quiescentibus legum minis, subiit quemque *(ita lego)* priuatim pœnitentia.

125. VERVM HÆC NOBIS.] *In funesto hoc loco olim conclamaui. Fortè,* nobis in maiores. *id est, aduersum maiores. medicina, quæ huic mortuo non faciet vitam.*

126. AVGVSTVS REPPERIT.] *Ita cum Tacito plerique*

adſumeret, ac tamen appellatione aliquâ cetera imperia præmineret. M. dein Agrippam ſocium eius poteſtatis, quo defuncto Tiberium Neronem dilegit, ne ſucceſſor in incerto foret. ſic cohiberi prauas aliorum ſpes rebatur: ſimul modeſtiæ Neronis, & ſuæ magnitudini fidebat. Quo tunc exemplo, Tiberius Druſum ſummæ rei admouet: cùm incolumi Germanico, integrum inter duos iudicium tenuiſſet. Sed principio litterarum veneratus deos, vt conſilia ſua Reip. proſperarent, modica de moribus adoleſcentis, neque in falſum aucta, rettulit. *eſſe illi coniugem & tres liberos*, [127] *eamque ætatem quâ ipſe quondam à diuo Auguſto ad capeſſendum hoc munus vocatus ſit. Neque nunc properè, ſed per octo annos capto experimento, compreſſis ſeditionibus, compoſitis bellis, triumphalem & bis conſulem, noti laboris participem ſumi.* Præceperant animis orationem patres: quo quæſitior adulatio fuit. nec tamen repertum, niſi vt effigies Principum, aras deûm, templa & arcus, aliaque ſolita cenſerent. niſi quòd M. Silanus ex contumeliâ conſulatus, honorem Principibus petiuit: dixitque pro ſententiâ, vt publicis priuatiſque monimentis, ad memoriam temporum, non conſulum nomina præſcriberentur, ſed eorum qui tribuniciam poteſtatem gererent. [128] *Atque Haterius cùm eius diei ſenatus conſulta aureis litteris figenda in curiâ cenſuiſſet, derid iculo fuit, ſenex fœdiſſimæ adulationis tantùm infamiâ vſurus. Inter quæ, prouinciâ Africâ Iunio Blæſo prorogatâ, Seruius Maluginenſis flamen Dialis, vt Aſiam ſorte haberet poſtulauit; fruſtrà vulgatum dictitans *non licere* [129] *Dialibus egredi Italiâ. neque aliud ius ſuum, quàm* [130] *Martialium, Quirinaliumque flaminum.* [131] *porrò ſi hi duxiſſent prouincias, cur Dialibus id vetitum? nulla de eo populi ſcita, non in libris cærimoniarum reperiri. Sæpe Pontifices Dialia ſacra feciſſe, ſi flamen valetudine aut munere publico impediretur.* [132] *duobus & ſeptuaginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem, neminem ſuffectum: neque tamen ceſſauiſſe religiones. Quòd ſi per tot annos poſſit non creari, nullo ſacrorum damno; quanto facilius abfuturum, ad vnius anni proconſulare imperium? Priuatis olim ſimultatibus effectum, vt à Pontificibus maximis ire in prouincias prohiberentur: nunc deûm munere, ſummum Pontificum etiam ſummum hominum eſſe, non æmulatione, non*

(Margin notes: *Et impetrata, cum adulatione patrum.* — * *At Q. Haterius:* — *Flamen Dialis prouinciam ambit.*)

A B C

plerique ſcriptores tradiderunt. quos refellit Dio, libro XLII. *vbi disertè ſcriptum*, Cæſarem admiſiſſe vt Dictator in integrum annum diceretur, & Tribuniciam poteſtatem per omne æuum haberet. *Non ergo vocis auctor Auguſtus. Sed hoc tamen verum, Cæſarem eo titulo publicè non vſum: vſus eſt primus Auguſtus, & dedit ei ſplendorem. ideoq; origo eius non immeritò relata ad ipſum.*

127. EAMQVE ÆTATEM QVA.] *Egit ergo Druſus tunc trigeſimum ſextum annum. Nam Tiberius natus eſt L. Munatio Planco, M. Lepido iterùm Coſſ. anno vrbis* DCCXII. *A quo die, anni medij triginta ſex ad Tribuniciam eius poteſtatem; quæ delata, anno vrbis* DCCXLVIII.

128. ATQVE HATERIVS.] *Non dubiè ſcribendum*, At Q. Haterius. *idq; illi prænomen. Simile in Suetonij Vitellio mendum cap.* 1. Exſtatque elogij ad Q. Vitellium libellus. *Scribo*, exſtat Q. Longini. *vel vt Muretum video velle*, Q. Clodij.

129. DIALIBVS EGREDI ITALIA.] *Adeò non egredi, vt nec vrbe abeſſe ijs liceret vnâ nocte. quod lege in Camilli oratione apud Liuium, lib.* V. Flamini Diali, *inquit*, noctem vnam manere extra vrbem nefas eſt.

130. MARTIALIVM QVIRINALIVMQVE.] *Atqui nec his quidem antiquitus egredi Italiâ conceſſum. Valerius lib.* 1. *cap.* 1. Metellus verò Pont. Max. Poſtumium Conſulem, eumdemque Flaminem Martialem, ad bellum gerendum Africam petentem, ne à ſacris diſcederet, multâ indictâ, vrbem egredi paſſus non eſt: religioniq; ſummum imperium ceſſit. *Epitome Liuij*, XIX. Cæcilius Metellus Pont. Max. A. Poſtumium Conſulem, quoniam idem & Flamen Martialis erat, in vrbe tenuit, nec paſſus eſt à ſacris recedere. *Et de Quirinali, Liuius lib.* XXXVII. Priuſquam in prouincias Prætores irent, certamen inter P. Licinium Pont. Max. fuit & Q. Fabium Pictorem Flaminem Quirinalem, quale patrum memoriâ inter L. Metellum & Poſtumium Albinum fuerat. Religio ad poſtremum vicit, & dicto audiens eſſe Flamen Pontifici iuſſus. *Eadem cærimonia Pontificem max. tenuiſſe videtur ex Liuianâ epitome* LIX. Aduerſus eum P. Licinius Craſſus conſul, cùm idem Pont. max. eſſet, quod numquam anteà factum erat, extra Italiam profectus, victus & interemptus eſt. *Sed ſcire licet quædam ex his cum æuo mutaſſe. Aliàs, apertè falſis exemplis ſe iuuet hic Flamen.* D

131. PORRÒ SI HI DVXISSENT.] *Offendo in hac phraſi. Fortè*, ſi hi duo rexiſſent. *Duo, Martialis & Quirinalis. vel*, ſi hi direxiſſent. *Aliquis tamen fortaſſè ad ſortem haud malè traxerit: &* duxerint, *id eſt ſorte extraxerint.*

132. DVOBVS ET SEPTVAGINTA ANNIS.] *Conſtat ratio. Nam Merula interfectus anno vrbis* DCLXVIII. *Suffectus Flamen nouus ab Auguſto, anno vrbis* DCCXLIIII. *Notat Dio lib.* LIIII. Κἀν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ, *ait*, ὅ, τι ἱερεὺς τοῦ Διὸς πρῶτον μετὰ τὸν Μερούλαν ἀπεδείχθη. *Non turbat, quod Iulius Cæſar Flamen Dialis deſtinatus fuerit, teſte Suetonio cap.* 1. *quia tantùm deſtinatus & à Syllâ eodem*

A *um odio, aut priuatis adfectionibus obnoxium.* Aduersus quæ cùm augur Lentulus aliique variè dissererent, eò decursum est, vt Pontificis Max. sententiam opperirentur. Tiberius, dilatâ notione de iure Flaminis, decretas ob tribuniciam Drusi potestatem cærimonias temperauit; nominatim arguens insolentiam sententiæ, aureasque litteras contra patrium morem. Recitatæ & Drusi epistolæ, quamquam ad modestiam flexæ, pro superbissimis accipiuntur. *Huc recidisse cuncta, vt ne iuuenis quidem tanto honore accepto, adiret vrbis deos, ingrederetur senatum,* [133] *auspicia saltem gentile apud solum inciperet?* [134] *Bellum scilicet, aut diuerso terrarum tractu distineri, litora & lacus Campaniæ tum maximè peragrantem. sic imbui rectorem generis humani: id primum è paternis consiliis discere. sanè grauaretur aspectum ciuium senex Imperator, fessamque ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod, nisi ex adrogantiá, impedimentum?* Sed Tiberius vim principatus sibi firmans, imaginem antiquitatis senatui præbebat, postulata prouinciarum ad disquisitionem patrum mittendo. Crebescebat enim Græcas per vrbes licentia atque impunitas asyla

Alij obsistunt.

Drusus superbia notatur.

Obliqua in eum verba.

De iure asylorum certamen.

B statuendi. [135] Complebantur templa pessimis seruitiorum. eodem subsidio obærati aduersum creditores, suspectique capitalium criminum receptabantur. Nec vllum satis validum imperium erat coërcendis seditionibus populi, flagitia hominum vt cærimonias deûm protegentis. Igitur placitum vt mitterent ciuitates iura, atque legatos. Et quædam quod falsò vsurpauerant sponte omisêre: multæ vetustis superstitionibus, aut meritis in populum Romanum fidebant. Magnaque eius diei species fuit, quo senatus maiorum beneficia, sociorum pacta, regum etiam qui ante vim Romanam valuerant decreta, ipsorúmque numinum religiones introspexit; libero, vt quondam, quid firmaret mutarétve. [136] Primi omnium Ephesij adiêre, memorantes, non, vt vulgus crederet, Dianam atque Apollinem Delo genitos: esse apud se Cenchrium amnem, [137] locum Ortygiam, vbi Latonam partu grauidam, & [138] oleæ, quæ tum etiam maneat, adnisam, edidisse ea numina: deorúmque monitu sacratum nemus. Atque ipsum illîc Apollinem,

Senatu iudice.

Ephesij id sibi vindicant.

C

eodem sacerdotio mox multatus est. Facit huc Suetonij illud, cap. XXXI. *in Augusto:* Nonnulla ex antiquissimis cærimoniis paullatim abolita restituit, vt Salutis augurium, Diale flaminium.

133. AVSPICIA SALTEM.] *Lucem dat Liuij locus lib.* XXII. *de C. Flaminio, qui ante initum Consulatum profectus ab vrbe.* Quod enim illi iustum imperium, quod auspicium esse? Magistratus id à domo, publicis priuatisque penatibus, Latinis ferijs actis, sacrificio in monte perfecto, votis ritè in Capitolio nuncupatis, secum ferre. nec priuatum auspicia sequi: nec sine auspicijs profectum in externo ea solo noua atque integra concipere posse. *Vide etiam quæ de auspicijs infrà scribo, lib.* IV.

D 134. BELLVM SCILICET.] *Non malè etiam,* bello: *siue*, bello eum. *sed distinctione adhibitâ commodè seruaueris illud prius.*

135. COMPLEBANTVR TEMPLA.] *Tribus ergo generibus hominum perfugium in asylis: seruis, obæratis, maleficis. De maleficis seruisque, Plutarchus* περὶ δεισιδαιμονίας. ἔστι δούλῳ φύξιμος βωμός, ἔστι καὶ λῃσταῖς ἀβέβηλα πολλὰ τῶν ἱερῶν. καὶ πολεμίους φεύγοντες, ἂν ἀγάλματος λάβωνται ἢ ναοῦ, θαρροῦσιν. *De obæratis, idem libello De vitandis vsuris:* ἡ μὲν γὰρ Ἄρτεμις ἡ ἐν Ἐφέσῳ τοῖς χρεώσταις, ὅταν καταφύγωσιν εἰς τὸ ἱερὸν αὐτῆς, ἀσυλίαν παρέχει καὶ ἄδειαν ἀπὸ τῶν δανείων. *Et Sallustius eleganter de Pompeio, Epistolâ ad Cæsarem:* Eoque per omne tempus belli, quasi sacro atque inspoliato fano debitores vsi. *Adde quæ de Asylis Pollux:* Εἰ δὲ καὶ ἄσυλόν τι εἴη, τοῦτο καὶ προσφύγιον λέγε, καὶ φύξιμον, καὶ ἱεροὺς ὅρους, ἐφ' ὅσον τοῖς οἰκέταις ἀσφάλεια.

136. PRIMI OMNIVM EPHESII.] *Quibus Diana culta celebri illo templo. Statuam eius describit Minutius Felix in Dialogo:* Diana interim est altè succincta venatrix: & Ephesia mammis multis & verubus exstructa. *vbi repono,* vberibus exstructa. *De toto hoc Asylo eleganter Strabo lib.* XIV. Ἄσυλον δὲ μένει τὸ ἱερὸν καὶ νῦν, καὶ πρότερον. τῆς δ' ἀσυλίας τοὺς ὅρους ἀλλαγῆναι συνέβη πολλάκις. Ἀλεξάνδρου μὲν ἐπὶ στάδιον ἐκτείναντος, Μιθριδάτου δὲ τόξευμα ἀφέντος ἀπὸ τῆς γωνίας τοῦ κεράμου, καὶ δόξαντα ὑπερβαλέσθαι μικρὰ τὸ στάδιον. Ἀντωνίου δὲ διπλασιάσαντος τοῦτο, καὶ συμπεριλαβόντος τῇ ἀσυλίᾳ μέρος τι τῆς πόλεως. ἐφάνη δὲ τοῦτο βλαβερόν, καὶ ἐπὶ τοῖς κακούργοις ποιοῦν τὴν πόλιν· ὥστ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ. *Cui descriptioni caussa non est vt aliunde quippiam addam.*

137. LOCVM ORTYGIAM.] *Scribendum,* Lucum. *Strabo:* Ἐν δὲ τῇ αὐτῇ παραλίᾳ μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ἐστὶ καὶ ἡ Ὀρτυγία, διαπρεπὲς ἄλσος παντοδαπῆς ὕλης, κυπαρίττου δὲ τῆς πλείστης. διαρρεῖ δὲ ὁ Κέγχριος ποταμός, οὗ φασι νίψασθαι τὴν Λητὼ μετὰ τὰς ὠδῖνας. Ἐνταῦθα γὰρ μυθεύουσι τὴν λοχείαν καὶ τὴν τροφὸν τὴν Ὀρτυγίαν, καὶ τὸ ἄδυτον, ἐν ᾧ ἡ λοχεία, καὶ τὴν πλησίον ἐλαίαν, ᾗ πρῶτον ἐπαναπαύσασθαί φασι τὴν θεὸν ἀπολυθεῖσαν τῶν ὠδίνων. *Quæ sola, satis illustrant hunc totum Græcanicæ fabulæ locum. Vide tamen, si lubet, Epigrammatarium Græcum lib.* IV. εἰς ναούς. *vbi Ephesum vocat, Dianæ* τὰν τροφόν.

138. OLEÆ, QVÆ TVM.] *Paullò aliter Strabo, vt vidisti: qui vult post partum demùm, innisam oleæ quietis caussâ.*

139. SVP-

nem, post interfectos Cyclopas, Iouis iram vitauisse. Mox Liberum patrem bello victorem, [139] supplicibus Amazonum quæ aram insederant, ignouisse. Auctam hinc concessu Herculis, cùm Lydiâ potiretur, cærimoniam templo: neque Persarum dirione, A
Item Magnetes:
diminutum ius. post Macedonas, dein nos seruauisse. Proximo Magnetes, L. Scipionis, & L. Sullæ constitutis nitebantur. quorum ille Antiocho, hic Mithradate, pulsis, fidem atque virtutem Magnetum decorauêre, vti [140] Dianę Leucophryenę perfugium inuiolabile foret.
Aphrodisienses: Stratonicenses: *attulêre, laudati, quòd.* *Hierocæsarienses:*
Aphrodisienses posthac, & Stratonicenses dictatoris Cæsaris ob vetusta in parteis merita, & recens diui Augusti decretum *attulêre. [141] Laudati quòd Parthorum inruptionem, nihil muratâ in populum Romanum constantiâ, pertulissent. Sed Aphrodisiensium ciuitas, Veneris, [142] Stratonicensium, Iouis & Triuiæ religionem tuebantur. Altiùs [143] Hierocæsarienses exposuêre, [144] Persicam apud se Dianam, delubrum rege Cyro dicatum. & memorabantur Perpernæ, Isaurici, multaque alia imperatorum nomina, qui non modò templo, sed duobus milibus passuum eamdem sanctitatem tribuerant.
Cyprij.
Exin Cyprij tribus delubris, quorum vetustissimum Paphię Veneri auctor Aërias, pôst filius eius Amathus Veneri Amathusiæ, & Ioui Salaminio Teucer, Telamonis patris irâ profugus, posuissent. Auditæ aliarum quoque ciuitatum legationes. B
Permissa res Consulibus.
Quorum copiâ fessi patres, & quia studiis certabatur; consulibus permisêre, vt perspecto iure, & si qua iniquitas inuolueretur, rem integram rursum ad senatum referrent.
Qui pluribus hoc ius adiudicauère.
Consules super eas ciuitates quas memoraui, apud Pergamum, Æsculapij compertum asylum retulerunt: ceteros obscuris ob vetustatem initiis niti. Nam Smyrnæos oraculum Apollinis, cuius imperio Stratonicidi Veneri templum dicauerint: [145] Tenios eiusdem carmen referre, quo sacrare Neptuni effigiem, ædémque iussi sint. propiora Sardianos, Alexandri victoris id donum, neque minùs Milesios [146] Dario rege *vti: sed cultus numinum vtrisque, [147] Dianam aut Apollinem venerandi. Petiêre & Cretenses simula-
niti.

139. SVPPLICIBVS AMAZONVM.] *Aliquid eâ de re Pausanias lib.* VII. *vbi de templo Dianæ Ephesiæ. quem suadeo legas.*

140. DIANÆ LEVCOPHRYENÆ.] *Scribe*, Leucophrynæ. *Eius deæ templum in Magnetibus, descripsit Strabo lib.* XIV. *Caussam cognominis ad feminam aliquam quæ ibi condita, referre ex Arnobio possis. lib.* VI. In Didymæo Milesio Cleochum dicit habuisse suptema Leandrus: funeris Leucophrynę monumentum in fano apud Magnesiam Dianæ esse Myndius profitetur ac memorat Zeno. *Et Clemente in Protrept.* ἐνταῦθα τῆς Λευκοφρύνης τὸ μνημεῖον, οὐκ ἄξιον παρελθεῖν, ἑπομένης Ζήνωνι τῷ Μυνδίῳ, ὃ ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἐν Μαγνησίᾳ κεκήδευται. *Vel ad Tenedon insulam, quæ olim appellata Leucophryn, vbi Dianæ sanctissimum templum. Xenophon rerum Græcarum lib.* III. τὸ δ' Ἑλληνικὸν στράτευμα ἐς Λεύκοφρυν ἀπῆλθε, ἔνθα ἦν Ἀρτέμιδος ἱερὸν μάλα ἅγιον, καὶ λίμνη. *eiusq. exemplo & cognomine fortassè ædificatum in Magnetibus istud. Pausan. lib.* I. Magnetes, quibus ex regis liberalitate imperauit Themistocles, Leucophrynem Dianam colunt. *At Appianus* ἐμφυλ. ε. *etiam alterum eius deæ fanum locat Mileti, cognomento pari.* τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, *inquit*, ἱκέτιδα οὖσαν ἐν Μιλήτῳ τῆς Λευκοφρύνης Ἀρτέμιδος, πέμψας ὁ Ἀντώνιος ἀνεῖλε. *Et Pausanias aram Athenis, cui à Themistoclis filijs dicata statua.*

141. LAVDATI QVÒD PARTHORVM.] *Parthorum irruptionem intellegit, quæ duce Labieno. de quâ, & de hac ipsâ Stratonicea Dio* XLVIII. ὁ δὲ δὴ Λαβιῆνος ἐν τούτῳ τήν τε Κιλικίαν κατέσχε, καὶ τῆς Ἀσίας τὰς ἠπειρώτιδας πόλεις παρεστήσατο, πλὴν Στρατονικείας, τὰ μὲν πλεῖστα ἄνευ πολέμου, Μύλασα δὲ καὶ Ἀλάβανδα διὰ κινδύνων ἑλών. C

142. STRATONICENSIVM.] *Stratonicéa Cariæ vrbs est, & templa duo in suburbano agro habet*, Iouis Chrysaori, & Hecates (*siue* Triuiæ) in Laginis. *Strabonem vide lib.* XIIII. *Notat & Pausanias*, quòd olim ea vrbs & regio Chrysaoris dicta fuerit, *nimirum ab hoc templo.*

143. HIEROCÆSARIENSES.] *Opidũ est in Lydiâ.*

144. PERSICAM DIANAM.] *Atqui ipsi Lydi illi* Persici *cognomen habent, velut inde ortundi. Pausanias notat in Eliacorum* I. Sunt, *inquit*, Lydis qui Persici cognominantur, templa in Hierocæsareâ opido, & Hypæpis. In vtroque templo ædicula siue cella est, cum aris: super his cinis. eoque ingressus sacerdos siue magus (*ad Magicam enim Pausanias hoc miraculum refert*) *tiarâ caput velatus, foco arida ligna imponit:* & Deum nescio quem barbarico sermone (*Persico, opinor*) inuocans, vbi desijt, statim è lignis sponte purissima flamma emicat & adsurgit. *Id se vidisse Pausanias testatur: & non dubiè hinc templo religio, & ius mox Asyli.* D

145. TENIOS EIVSDEM CARMEN.] *Insulæ Teni (quæ inter Cycladas) cultores. De hac re, Strabo lib.* X. Tenus insula opidum habet non magnum, sed extra illud in luco Neptuni templum, dignum sanè quod spectetur: *& de magno ibi conuentu addit.*

146. DARIO REGI VTI.] *Scribo*, niti.

147. DIANAM AVT APOLLINEM.] *Sardiani Dianam cognomento Coloënem; cuius templum* μεγάλην ἁγιστείαν ἔχει, *ait Strabo: Milesij Apollinem venerabantur, cognomento Didymeum. De quo idem Strabo, & Suetonius Calig. cap.* XXI.

148. Mo-

A mulacro diui Augusti. Factaque senatusconsulta, quîs multo cum honore, [148] modus tamen præscribebatur; iussique ipsis in templis [149] facere aras sacrandam ad memoriam; neu specie religionis in ambitionem delaberentur. Sub idem tempus Iuliæ Augustæ valetudo atrox, necessitudinem Principi fecit festinati in vrbem reditus: sincerâ adhuc inter matrem filiúmque concordiâ, siue occultis odiis. Neque enim multò antè, cùm haut procul theatro [150] Marcelli effigiem diuo Augusto Iulia dicaret; Tiberij nomen, suo postscripserat. idque ille credebatur, vt inferius maiestate Principis, graui & dissimulatâ offensione abdidisse. Sed tum supplicia diis, [151] ludíque Magni ab senatu decernuntur, quos Pontifices, & augures, & quindecimuiri, septemuiris simul & sodalibus Augustalibus ederent. Censuerat L. Apronius, vt feciales quoque iis ludis præsiderent: contradixit Cæsar, distincto sacerdotiorum iure, & repetitis exemplis. neque enim vmquam fecialibus hoc maiestatis fuisse. Ideò Augustales adiectos, quia proprium eius domus sacerdotium esset, pro quâ vota persoluerentur. Exequi sententias haut in-

Augusta morbus.

Tiberij in eam non sincerus amor.

B stitui, nisi insignes per honestum, aut notabili dedecore: quod præcipuum munus annalium reor, ne virtutes sileantur, vtque prauis dictis factisque ex posteritate & infamiâ metus sit. Ceterùm tempora illa adeò infecta & adulatione sordida fuêre, vt non modò primores ciuitatis, quibus claritudo sua obsequiis protegenda erat; sed omnes consulares, magna pars eorum qui præturâ functi, multique etiam pedarij senatores certatim exsurgerent, fœdaque & nimia censerent. Memoriæ proditur, Tiberium, quoties curiâ egrederetur, Græcis verbis in hunc modum eloqui solitum, O HOMINES AD SERVITVTEM PARATOS! scilicet etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam proiectæ seruientium patientiæ tædebat. Paullatim dehinc, ab indecoris ad infesta transgrediebantur. C. Silanum proconsulem Asiæ, repetundarum à sociis postulatum, Mamer-

Adulationis fœditas tunc & crebritas.

Adeò vt Cæsar ipse obiceret.

C. Silanus postulatur.

148. MODVS TAMEN PRÆSCRIBEBATVR.] *Non satis considerotè ergo elapsum hoc Tranquillo:* Aboleuit & ius moremque asylorum, quæ vsquam erant. *Dumtaxat moderatus est, & temperauit.*

C

149. FACERE ARAS.] *Curtius Picheno in scripto esse ait*, fiere æra: *atque ita* figere, *pulcherrimè emendat. Voluit nempe Senatus in ære sculpi & proponi hæc decreta, & has suas modificationes.*

150. MARCELLI EFFIGIEM DIVO AVGVSTO.] *Nota morem haud etiam notum statuas effigiesq́ dedicandi certis dijs. cuius vestigium in hoc lapide vetusto,*

P. VEIDIVS. P. F. POLLIO
CÆSAREM. IMP. CÆSARI. AVG.
ET. COLONIAI. BENEVENTANAI.

Pollio enim ibi non aliud quàm effigiem Cæsaris Imp. dedicat consecratq́ Augusto & coloniæ suæ. Et clarius in Strabone lib. XIV. Ἦν δὲ καὶ ἡ ἀναδυομένη Ἀφροδίτη, ἣ νῦν ἀνάκειται τοῦ θεοῦ Καίσαρι ἐν Ῥώμῃ, τοῦ Σεβαστοῦ ἀναθέντος τῷ πατρὶ τὴν ἀρχηγέτιν τοῦ γένους αὐτοῦ. *id est:* Erat ibidem & Venus emergens, quæ nunc sacrata est Diuo Cæsari Romæ, Augusto eam patri vt auctorem generis dedicante. *Etiam Dionysius, lib.* II. *Antiq. scribit*, Romulum ex manubijs Vulcano dedicasse quadrigas aureas, simulque suam effigiem. *Hunc morem in Græciâ quoque fuisse, Diogenes mihi prait in vitâ Platonis. vbi ait Mithridatem, quandam Platonis statuam in Academiâ dedicasse, cum inscriptione istâ:* Μιθραδάτης ὁ Ῥοδοβάτου Πέρσης Μούσαις εἰκόνα ἀνέθετο Πλάτωνος, ἣν Σιλανίων ἐποίησε. Mithridates Rodobati filius Persa Musis statuam Platonis dedicauit, quam Silanio fecit.

D

151. LVDIQVE MAGNI.] *Ludi Magni, ijdem cum Romanis. Quia autem ludi plerique sacri dijs, & instituti ad eos placandos: visum est, vt cura eorum editioq́ sacerdotibus esset. Non omnibus tamen: sed collegiis sacerdotum quattuor. quæ ista: Pontifices, Augures, Septemuiri epulones, Quindecemuiri. Dio lib.* LIII. *sub initium de ludis Actiacis Agrippæ:* καὶ αὕτη μὲν (scilicet ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῇ νίκῃ τῇ πρὸς τῷ Ἀκτίῳ) διὰ πέντε ἀεὶ ἐτῶν μέχρι που ἐγίγνετο, ταῖς τέσσαρσιν ἱερωσύναις ἐκ περιτροπῆς μέλλουσα. λέγω δὲ τοὺς ποντίφικας, καὶ τοὺς οἰωνιστὰς τούς τε ἑπτὰ καὶ τοὺς πεντεκαίδεκα ἄνδρας καλουμένους. *id est*, Atque ij ludi in hunc vsque diem quinquennio quoque celebrati: quorum curatio penes quattuor collegia sacerdotum, ordine & in vices. Dico Pontificum, Augurum, Septemuirorum, vti appellantur, & Quindecimuirûm. *Idem lib.* LVIII. *de ijs quæ decreto post mortem Seiani.* ἐψηφίσαντο δὲ ἑορτὴν διά τε τῶν ἀρχόντων καὶ διὰ τῶν ἱερέων ἁπάντων (ὃ μὴ πώποτε ἐγεγόνει) ἀχθῆναι, καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐτελεύτησε, καὶ ἵππων ἀγῶσι καὶ θηρίων σφαγαῖς ἐτησίοις διά τε τῶν ἐς τὰς τέσσαρας ἱερωσύνας τελούντων, καὶ διὰ τῶν τοῦ Αὐγούστου θιασωτῶν ἀγάλλεσθαι, ὃ οὐδέποτε ἐπεποίητο. *Quibus verbis interpretis errorem esse scio: qui vertit*, per quattuor collegia Pontificum. *imperitè, cùm debuisset*, sacerdotum. *Pontificum sanè collegium vnum est. Quòd dicit autem Dio non antea pronuntiatos ludos curatosq́ per quattuor collegia, & Augustales: id si sensit, errat, & refellit hominem clarè hic, qui in manu, Taciti locus. Ceterùm ad curationem sacerdotalem pertinet Cornelij & ille locus Annali* XI. Ijsque ludis intentiùs adfui, sacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum Prætor. Quod non iactantiâ refero, sed quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura.

152. L. Cor-

Accuſatores eius, qui, & quales:
Mamercus Scaurus è conſularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, ſimul A
corripiunt: obiectántque violatum Auguſti numen, ſpretam Tiberij maieſtatem.
Mamercus antiqua exempla iaciens; [152] L. Cottam à Scipione Africano, [153] Ser. Galbam à Catone cenſorio, P. Rutilium à M. Scauro accuſatos. Videlicet Scipio & Cato talia vlciſcebantur; aut ille Scaurus, quem proauum ſuum, [154] opprobrium maiorum Mamercus, infami operâ dehoneſtabat. [155] Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Seiani potentiâ ſenator, obſcura initia impudentibus auſis [156] propolluebat.
Brutidius.
[157] Brutidium artibus honeſtis copioſum, & ſi rectum iter pergeret, ad clariſſima quæque iturum, feſtinatio exſtimulabat; dum æqualis, dein ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ipſe ſpes anteire parat. quod multos etiam bonos peſſum dedit, qui ſpretis quæ tarda cum ſecuritate, præmatura vel cum exitio properant. Auxêre numerum accuſatorum Gellius Poplicola & [158] M. Paconius: ille quæſtor Silani, hic legatus. Nec
Omnia Silano aduerſa:
dubium habebatur, ſæuitiæ captarúmque pecuniarum teneri reum. ſed multa adgerebantur etiam inſontibus periculoſa; cùm ſuper tot ſenatores aduerſos, facundiſſimis B
totius Aſiæ, eóque ad accuſandum delectis, reſponderet ſolus & orandi neſcius, proprio
*Etiam ipſe Princeps. * et.*
in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat. non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, *eò quòd ipſe creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur. ac ſæpè etiam confitendum erat, ne fruſtrà quæſiuiſſet. Seruos quoque
**interrogarentur.*
Silani, vt tormentis *interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis neceſſariorum iuuaret periclitantem, maieſtatis crimina ſubdebantur, vinclum & neceſſitas ſilendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defenſionem ſui deſeruit; auſis ad Cæſarem codicillis, quibus inuidiam & preces miſcuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quò excuſatiùs ſub exemplo acciperentur, libellos diui Auguſti de [159] Voleſo Meſſallâ eiuſdem Aſiæ proconſule, factúmque in eum ſenatuſconſultum recitari iubet.
Sententia in eius damnatione.
Tum L. Piſonem ſententiam rogat. ille multum de clementiâ Principis præfatus, aquâ atque igni Silano interdicendum cenſuit, ipſúmque in inſulam Gyarum relegandum:
Eadem ceteri, niſi quòd Gn. Lentulus ſeparanda Silani materna bona (quippe [160] aliâ C
parente

152. L. COTTAM.] *Cicero Diuinatione in Verrem, ibiq. Aſconius: & Valerius lib.* VIII. *cap.* I.

153. SER. GALBAM.] *De Galbâ, ibidem Cicero, & Valerius: de Rutilio Liuius epiſt.* LXX. *Cicero in Bruto, & Oratore* I. *Oroſius libro* V.

154. OPPROBRIVM MAIORVM.] *Salluſtianum eſt.*

155. IVNIO OTHONI.] *Declamator fuit eo æuo notus. Seneca pater & ipſum & genus eius dicendi deſcribit, non ſine notâ, lib.* II. *Controu.* I. *Ait illum vſum tecto genere dicendi & ſuſpicioſo, vbi minimè opus, & cùm apertè liceret agere.* Benè, *inquit*, de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere. *Acumen loci reddo, ſcribóque,* legere. *Acta, publica ſunt, nec aliud tam vulgò promptum notúmque. adeò vt prouerbij loco Seneca filius alibi dixerit,* Beneficia in acta non mitto, *id eſt, non publico, non diuulgo. Quid autem magis ridiculum, quàm Acta publica alicui recitare in aurem? Subtilis ergo in id vitium hominis iocus: quem bellè æmulatus eſt Martialis:*

Garris in aurem ſemper omnibus Cinna,
Garris & illud, teſte quod licet turbâ.
Adeóne penitus hic ſedit tibi morbus,
Vt ſæpè in aurem Cinna Cæſarem laudes?

Nec enim dubito, quin oculos habueris ad breue illud Scauri acutumq. dictum.

156. PROPOLLVEBAT.] *Clariſſimus Nic. Faber,* perpolluebat. *Hieron. Groſlotius noſter (verè noſter, dudum ſtudijs nuper amore mihi iunctus)* propellebat: *bono pariter & prompto ſenſu.*

157. BRVTIDIVM ARTIBVS HONESTIS.] *Vera laus. Non ſolùm enim inter oratores rhetoráſque locum habuit, recenſente Senecâ non ſemel: ſed etiam hiſtoriam ſcripſit, vt ex fragmentis appâret, cum laude. Pete ea à Senecâ patre, in Suaſoria De morte Ciceronis. Puto eumdem eſſe, quem ſignauit Iuuenalis:*

——— pallidulus mî
Brutidius meus ad Martis fuit obuius aram.

158. M. PACONIVS.] *Quem poſtillà reum maieſtatis Tiberius interfecit, admonitu ſcurræ cuiuſdam. Sueton. Tib. cap.* LXI.

159. VOLESO MESSALLA.] *Cuius ſæuitia clarum exemplum in Senecâ lib.* II. *De irâ. vbi item vocat eum Aſia Proconſulem ſub Auguſto.* Voleſus nuper ſub diuo Auguſto proconſul Aſiæ, cùm trecentos vnâ die ſecuri percuſſiſſet, incedens inter cadauera vultu ſuperbo, quaſi magnificum quiddam conſpiciendumque feciſſet, Græcè proclamauit, O rem regiam! Quis hæc rex feciſſet? non fuit hæc ira, ſed maius malum & inſanabile. *Nec plura ſuper eo mihi comperta.* D

160. ALIA PARENTE GENITI.] *Certè hæc implexa. Pichena interpretatur, Silano fuiſſe matrem & nouercã. Materna autem bona intelligi, vera matris, quæ ſeparanda à nouerca, ac filio danda vt auia paterna. Ego cauſſæ nihil video, cur bona matris non fuerint Silani huic rei: & ſimul igitur cum paternis,*
pari

A parente geniti) reddendaque filio dixit, adnuente Tiberio. At [161] Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs ſequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, *ne quis vitâ probroſus, & opertus infamiâ, prouinciam ſortiretur: idque princeps diiudicaret. nam à legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipſos, melius in ſocios, prouideri ne peccaretur.* Aduerſum quæ diſſeruit Cæſar: *Non quidem ſibi ignara quæ de Silano vulgabantur, ſed non ex rumore ſtatuendum. multos in prouinciis contrà, quàm ſpes aut metus de illis fuerit, egiſſe. excitari quoſdam ad meliora, magnitudine rerum; hebeſcere alios. neque poſſe principem ſuâ ſcientiâ cuncta complecti: neque expedire, vt ambitione alienâ trahatur. Ideò leges in facta conſtitui, quia futura in incerto ſint. ſic à maioribus inſtitutum, vt ſi antiiſſent delicta, pœnæ ſequerentur. Ne verterent ſapienter reperta, & ſemper placita. ſatis onerum principibus, ſatis etiam potentiæ:* [162] *minutura, quoties gliſcat poteſtas: nec vtendum imperio, vbi legibus agi poſſit.* Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, ſi propriâ irâ non impelleretur, addidit, inſulam Gyatum immitem & ſine cultu hominum eſſe: darent Iuniæ familiæ, & viro quondam ordinis eiuſdem, [163] Cytheram potiùs concederet. id ſororem quoque Silani [164] Torquatam, priſcæ ſanctimoniæ virginem expetere. In hanc ſententiam facta diſceſſio. [165] Pòſt auditi Cyrenenſes, & accuſante Anchario Priſco, Cæſius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maieſtatis poſtulatum, quòd effigiem principis promiſcuum ad vſum argenti vertiſſet, recipi Cæſar inter reos vetuit: palàm aſpernante Ateio Capitone, quaſi per libertatem. *Non enim debere eripi patribus vim ſtatuendi, neque tantum maleficium impunè habendum. ſanè lentus in ſuo dolore eſſet; Reip. iniurias ne largiretur.* Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quàm vt dicebantur: perſtititque intercedere. Capito inſignitior infamiâ fuit: quòd humani diuinique iuris ſciens, [166] egregium publicum, & bonas domi artes dehoneſtauiſſet. Inceſſit dein religio, quo nam in templo

Dolabella ſæua adulatio.

Cui Tiberius reſiſtit.

Et ex aliorum ſententiis non nulla mitigat.

Accuſantur damnanturque alij.

Ateij Capitonis ſeruilis libertas.

pari iure, confiſcanda. C *Mihi ſemper aliquid occulti vulneris in hac ſcripturâ viſum, & ſententiam affirmare penè audeam, etſi vix ſcripturam. Sed hæc quoque fortaſſe fuerit:* quippe tali parente geniti: *vel,* quippe illâ parente, *per admirationem. Enimuerò Lentulus ſeparari materna bona per honorem voluit, & reſpectu illius parentis: quæ ex Auguſti ſanguine ſcilicet eſſet. Hoc in Silanis verum eſt: & Tacitus noſter libro* XIII. Silanum abnepotem Diui Auguſti *facit. & Plinius,* Diuus Auguſtus neptis ſuæ nepotem genitum vidit, quo exceſſit anno. *Stemma tamen ſeriatim hoc tepore, difficile ſit. Quòd ſi in lectione nihil mutas: tum ego interpretari capiar; Duas matres Silano huic reo fuiſſe, veram & nouercam. Nouerca autem bona maximâ ex parte Silano reliquerat, in gratiam mariti, vel obſequiis, vt fit, priuigni capta. Nunc cenſet Lentulus, ſeparanda ea bona;* D *quippe cùm* non eâ parente genitus eſſet: *ſed aduenticia illa, & ex indulgentiâ data, filio item indulgenda. Hæc dixerim, nec mihi firma aut proba, vt premiſi. Scripſit ad me ex Hiſpaniâ vir doctus, in vetere libro ſe legiſſe:* quippe altâ parente. *quod ad noſtrum illum ſenſum faciat, ſed mallem aliud verbi.*

161. CORNELIVS DOLABELLA.] *Præter ceteros adulator: qui ſuprà cenſuit, vt Tiberius ouans vrbem iniret. cuius mentio in priſca lapide coniunctim cum hoc C. Silano:*

P. CORNELIVS. P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS. C. F. SILANVS. FLAMEN. MARTIAL.
EX. S. C.
FACIVNDVM. CVRAVERVNT. IDEM. QVE
PROBAVERVNT.

162. MINVTVRA, QVOTIES.] *Ne deliberare quidem quemquam puto, quin coniectura noſtra vera ſit,* Minui iura, quoties gliſ. pot. *præclara & ex vſu rerum gnome.*

163. CYTHERAM POTIVS.] *In manuſcripta,* Cythonum. *Putes* Cythmum *fuiſſe, quæ inſula eſt iuxta Atticam, ſub Eubœâ, noſtro alibi, Ptolomæo item & Plinio, nominata.*

164. TORQVATAM.] *Cuius memoriam ſeruat marmor Romæ:*

IVNIÆ. C. SILANI. F.
TORQVATÆ. VIR. VEST.
MAXIMÆ

itemque alterum in hortis Vaticani mihi lectum:

I. IVNONI
IVNIÆ. C. SILANI. F.
TORQVATÆ
SACERDOTI. VESTALI
ANNIS. LXIIII.
CÆLESTI. PATRONÆ
ACTIVS. L.

165. PÒST AVDITI CYRENENSES.] *Fluctuaui in hoc loco. ſuprà enim ſcriptum eâdem de re:* Ancharius Priſcus Cæſium Cordum Proconſulem Cretæ poſtulauerat repetundis. *Mirum videbatur agere Cyrenenſes in illum, qui aliena prouinciæ rector: & inclinabam vt ſubſtituerem,* Cretenſes. *Diſpulit hanc caliginem Strabo, apud quem libro vltima in diuiſione prouinciarum lega, Cretam cum Cyrenaicâ eiuſdem Proconſulis fuiſſe. Ab hac mente Suetonius Veſpaſ. cap.* II. Quæſtor Cretam & Cyrenas prouinciam ſorte cepit. *Vbi malè quidam libri,* prouincias.

166. EGREGIVM PVBLICVM.] *Ita dictum, vt*

 vulgò

templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ equites Romani vouerant Equestri Fortunæ. nam & si delubra eius deæ multa in vrbe, [167]nullum tamen tali cognomento erat. repertum est ædem esse apud Antium quę sic nuncuparetur, cunctasque cærimonias Italicis in opidis, templaque, & numinum effigies, iuris atque imperij Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus Seruium Maluginensem Flaminem Dialem, promsit Cæsar: recitauitque decretum Pontificum. *Quoties valetudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis maximi arbitrio, [168] plusquam binoctium, abesset: dum ne diebus publici sacrificij, neu sæpius quàm bis eumdem in annum*. Quæ Principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & prouinciarum administrationem dialibus non concedi. memorabaturque [169] L. Metelli Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium Flaminem attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginēsi proximus erat, conlata. Iisdem diebus Lepidus à senatu petiuit, vt basilicam Paulli, [170] Æmilia monumenta, propriâ pecuniâ firmaret ornaretque. Erat etiam-tum in more publica munificentia. nec Augustus [171] arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & posterûm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, eo quòd nemo è familiâ restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij. simul laudibus Seianum extulit, tamquam labore vigilantiaq; eius tanta vis vnum intra damnum stetisset. & censuêre patres effigiem Seiano, quæ [172] apud theatrum Pompeij locaretur. Neque multo pòst Cæsar cùm Iunium Blæsum proconsulem Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. At tamen res Blęsi dignæ decore tali fuêre. nam Tacfarinas quamquam sæpiùs depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, sedémque vltrò sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non aliàs magis * suâ populique contumeliâ Rom. indoluisse Cæsarem ferunt; quàm quòd desertor & prædo, hostium more ageret. Ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atque Mithradatis ingentibus bellis labaret Resp. datum, vt pacto in fidem acciperetur: nedum pulcherrimo popu-

Equestris Fortuna.

De iure Flaminis decretum.

Basilica Lepidi refecta.

Et Pompeij theatrum.

Tacfarinas in armis.

Improba eius petitio.

* suâ populiq; Rom. con.

A

B

C

D

vulgò bonum publicum; & Liuio pessimum publicum, *lib* 11. *Rhenanum risi scribentem* Obscurus locus est (*censeo Delphos mittamus ad consulendum*) aut certè mendosus: qui forsan sic legi debeat, Se, remp. & bonas domi artes.

167. NVLLVM TALI COGNOMENTO ERAT.] *Mirum verò. Nam & Liuius & Valerius auctores sunt Q. Fuluium Romæ dedicasse ædem Fortunæ Equestri. Nominat & Iulius Obsequens.* C. Claudio, *inquit*, M. Perpernâ Coss. bubo in æde Fortunæ Equestris comprehensus, inter manus exspirauit. *Incendio consumptam suspicemur nisi obstaret P. Victor, qui eam collocat in regione* IX. *vrbis suo etiam æuo. Fatebor ingenuè, aliud quod pro Tacito dicam non habeo.*

168. PLVSQVAM BINOCTIVM.] *Ita in manuscripto Mediceo, allegatis aliis vocibus: placétque. Licere Flamini abesse, sed consulto & consciscente Pontifice, etiam plusquam binoctium: sed dumtaxat in aduersâ valetudine, & cum exceptionibus quæ sequuntur. Vulgata tamen lectio erat*, dum ne plusquam: *sed nouitia cùm sit, quis moretur?*

169. L. METELLI PONTIF.] *Auctorum loca adduxi suprà.*

170. ÆMILIA MONVMENTA.] *Benè Aemilia monumenta. Non enim vnius Aemilij opus. Aemilius Paullus qui posteà cum C. Marcello consul, duas Basilicas, veterem refecit, nouam locauit. auctor Cicero ad Atticum lib.* IV *epist.* XVII. *Nouam interuentu bellorum ciuilium non perfecit ipse; (vt aliter mari video virum inter antiquarios primum:) perfecit sub Augusto Paullus Aemilius, qui consul anno* DCCXX. *& posteà censor. Dio libro* XLIX. καὶ τὴν στοὰν Παύλου καλουμένην Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος ἰδίοις τέλεσιν ἐξῳκοδόμησε, καὶ τῇ ὑπατείᾳ καθιέρωσεν. *Eam incendio consumptam refecit* XX *annis pòst alius Aemilius; vt narrat idem Dio lib.* LIV. ἡ μὲν γὰρ στοὰ μετὰ τοῦτο, ὀνόματι μὲν τῷ Αἰμιλίου, ἐς ὃν τὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν γένος ἐληλύθει, τῷ δ' ἔργῳ ὑπ' Αὐγούστου καὶ τῶν τοῦ Παύλου φίλων ᾠκοδομήθη. *Et nunc post annos* XXXV. *iterùm collapsam, firmauit ornauitq́; Manius Lepidus, is de quo dixi suprà.*

171. ARGVERAT TAVRVM.] *Scribendum*, arcuerat *id est vetuerat, prohibuerat. Tauri, amphitheatrum intellegit in campo Martio: Martij Philippi, ædem Herculis Musarum: Balbi, theatrum. Vide Suetonium Aug. cap.* XXIX. *Dionem lib.* LI *&* LIV.

172. APVD THEATRVM POMPEII.] *De eâ Seneca, ad Marciam cap.* XXII. Decernebatur Seiano statua, in Pompeij theatro ponenda, quod exustum Cæsar reficiebat: exclamauit Cordus, Tunc verè theatrum perire.

*Appianus eam extructam vult è pecuniâ clolo talentorum, quam à Cęsare acceperat, ne ei aduersaretur. Lib. 11. Ciuil.

173. Ti-

A populi Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. Dat negotium Blęso, ceteros quidem ad spem prolicetet arma sine noxâ ponendi, ipsius autem ducis quoquo modo poritetur. Et recepti eâ veniâ plerique. mox aduersum artes Tacfarinaris, haut dissimili modo belligeratum. Nam quia ille tobore exercitus impar, furandi meliot, plutis per globos incursaret, eluderetque, & insidias simul tentaret: tres incessus, totidem agmina parantut. ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuir, quâ prædatio in Leptinos & suffugia Garamantum: alio latere, ne Cittensium pagi impunè trahetentur, ptopriam manum Blęsus filius duxit. Medio, cum dilectis castella & munitiones idoneis locis imponens, dux ipse, arta & infensa hostibus cuncta feeerat: quia quoquò inelinatent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & sæpè à tergo erat. multique eo modo cæsi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plutes in manus dispergit, præponitque centuriones virtutis expertæ: nec, vt mos fuerat, actâ æstate rettahit copias, aut in hibernaculis veteris prouinciæ componit: sed vt in limine B belli, dispositis castellis, per expeditos & solitudinum gnaros mutanrem mapalia Tacfarinatem proturbat. donec fratre eius capto, tegressus est; properantiùs tamen quàm ex vtilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pto confecto interpreratus, id quoque Blæso tribuit, vt imperator à legionibus salutaretut: prisco erga duces honore, qui benè gestâ Rep. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur. erantq; plures simul Imperatores, nec super ceterorum æqualitatem. concessit quibusdam & Augustus id vocabulum, ac tunc [173] Tiberius Blęso. Postremùm obiête eo anno viri illustres, [174] Asinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Asinio auis, fratre Druso insignis; [175] Cæsarique progener destinatus. Et Capito Ateius, de quo memoraui, principem in ciuirate locum studiis ciuilibus adsecurus, sed auo centurione Sullano, patre prætorio. [176] consulatum ei adeeleraueratt Augustus, vt Labeonem Antistium iisdem partibus præcellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namque illa ætas duo

pacis

Blæsus cum aggreditur:

Diuisis copijs:

Iterumq; diuisis.

Fratrem eius capit: Afficitq; bellum, non tamen conficit.

Capitonis mors & elogium:

C 173. TIBERIVS BLÆSO.] *Distinguo locum,* Blæso postremum. Obiere eo anno, *non leui ad historiam momento. Olim & liberâ rep. multi Impp. dicti, vt quisque rem suis auspicijs benè gessisset. Displicuit Augusto, & vt reliquos honores in se, sic & hoc nomen traxit. quod communicatum posteà cum paucis, & ferè non nisi ex gente Augustâ. Tiberius tamen hîc Blæsum Imperatoris nomine insignit: eúmque è priuatis postremum. id est, vt posthinde soli Principes eo titulo sint vsi, nemini vltrà concesso subditorum. Velleius:* Iunius Blæsus proconsul in Africâ, ornamenta triumphalia, cum appellatione Imperatoriâ meruit. *Neque etiam indignum notâ, quod obseruamus in nummis & inscriptionibus, Imperatoris titulum cùm Principis est, præponi; cùm victoris, subiun-* D *gi. hoc modo.* Imp., Cæsar Augustus, *&c. contrà* Iunius Blæsus Imp. M. Tullius Cicero Imp. *Quod etiam è Suetonij Iulio colligas capite* LXXVI. *cuius id inuentum.*

174. ASINIVS SALONINVS.] *Asinio Pollioni oratori & historico filius natus Asinius Gallus, quem capitis Salonis Delmaticâ vrbe agnamenta dixit Salaninum. Seruius auctor in Virg. eclog.* II. *Etsi id cognomen Tacitus & Dio illi nusquam tribuunt, contenti dixisse Asinium Gallum. Is Saloninus duxit Vipsaniam, Agrippæ filiam; dimissam paullò antè à Tiberio, qui ex eâ sustulerat Drusum. Hoc est quod Tacitus lib.* I. *scripsit:* Nec Gallus ideò iram eius leniuit, pridem inuisus tamquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret. *Habuit ex eâ liberos complures. Virilis sexus istos, C. Asinium Saloninum, de quo hîc: Asinium Gallum, de quo Suetonius, & Dio: Asinium Pollionem, qui consul anno vrbis* DCCLVI. *de quo Plinius, Tacitus, Dio & Fasti: Asinium Agrippam, de quo libro sequenti: Asinium Celerem, quem consularem Plinius nominat & ponit sub Principe Caio. Nec vanum est, quòd tribuo tam multos. Iubet hoc Tacitus lib.* VI. *vbi de morte Asinij Galli patris:* Scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. *Cui loco abundè lucem fecerint ista. Superest vt virum doctum eripiam è luto. qui haret, quomodo hîc Asinius Saloninus Drusi frater mortuus dicatur, quem Suetonius & Dio viuum ponunt Claudij æuo? Nam Suetonius ecce, capite* XIII. *in Claudio:* Conspirauerant ad res nouas Gallus Asinius & Statilius Coruinus, Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes. *& Dio lib. vltimo:* Ασίνιος δὲ δὴ Γάλλος ὁ τοῦ Δρούσου πρὸς μητρὸς ἀδελφὸς ἐπεβούλευσε μὲν τῷ Κλαυδίῳ, *&c. Itaque quasi in pugnâ clarâ, concludit:* Quid verum sit, deus aliquis viderit. *Imò ego homo. Frater enim hic Salonini, non ipse: ne vltrà turbes, & in simpulo, quod dicitur, excites fluctus.*

175. CÆSARIQVE PROGENER.] *Vti aliquam duceret è liberis Germanici.*

176. CONSVLATVM.] *Quem cepit inter suffectos anno vrbis* DCCLIX. *Lapis priscus Romæ:*

C. ATEIO. CAPITONE. C. VIBIO. POSTVMO. COS.

Cum Labeone confertur. pacis decora simul tulit. sed [177] Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior: A Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra stetit, commendatio ex iniuriâ; huic, quòd consulatum adeptus est, odium ex inuidiâ oriebatur. *Iunia mors.* Et [178] Iunia sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno supremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Cassij vxor, M. Bruti soror. Testamentum eius multo apud vulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cùm fermè cunctos proceres cum honore nominauisset, Cæsarem omisit. quod ciuiliter acceptum: neque prohibuit quo minùs laudatione pro rostris, ceterisque sollennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, [179] Manlij, Quinctij, aliaque eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quòd effigies eorum non visebantur.

177. LABEO INCORRVPTA LIBERTATE.] *Patrem æmulatus, virum præclarum & prudentem, qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit. Appianus lib.* IIII. Λαβεὼν δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνώριμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τοῦ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νῦν περιωνύμου, τοῦ πιστοτάτου τῶν οἰκετῶν τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ περιστρέψας αὐτὸν ὡς ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐλευθεροῦν, ἐπιστρεφομένῳ ξίφος ἔδωκε, καὶ τὴν σφαγὴν ὑπέσχε.

178. IVNIA CATONE AVVNCVLO.] *D. Iunius Silanus, qui consul cum L. Licinio Murenâ, vxorem habuit Seruiliam sororem M. Catonis. Ex ijs nata hæc Iunia soror M. Bruti per matrem (nam Bruti pater fuit M. Iunius Brutus) Tertia vel Tertulla cognomento: de quâ notus Ciceronis iocus, Tertia deducta est. Diuersa igitur ab hac Iuniâ, de quâ Velleius:* M. Lepidus iuuenis, Lepidi eius qui III. vir fuerat reip. constituendæ filius, Iuniâ Bruti sorore natus. *Nam hæc vxor Lepidi fuit: nisi si antè Cassij, quod non opinor.* B

179. MANLII, QVINCTII.] *Quare Manlij? quia Iunij Silani, innexi Manliæ genti. T. Manlius Torquatus filium in adoptionem dedit D. Silano. de quo Ciceronem vide* I. *de Finibus, Valerium libro* V. *capite* VIII. *De Quinctijs nihil dum repperi.*

C. COR-

A

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

ELII Seiani præfecti præt. ingenium & mores. Is ad dominationem adspi-
B *rat: & vt perueniat, Drusum Tib. Filium è medio tollit, adiuuante vxore*
Liuiá, quam stupro priùs polluerat. Eidem fini castra Prætoria Romę iu-
bet exstrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapsæ impe-
rij res. ideóque qui status tunc rerum, quis numerus, quæ loca cohortium &
legionum, Tacitus opportunè exsequitur. At Druso iam mortuo, Senatum
Princeps ingreditur: eum mæstum erigit: Germanici duos filios inducit, eósque vt imperij here-
des patribus commendat. Seianus quò destinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, &
semina futuri odij in ipsam liberósque iacit. Tiberius legationes & accusationes aliquot ciuita-
tium & prouinciarum audit. Histriones siue Pantomimos immodestiùs agentes Italiá pellit.
De Flamine Diali eiúsque cærimoniis temperandis noua lex lata. Sacerdotes, sollennibus votis,
etiam Drusum & Neronem dis commendauerant. ægrè id Tiberius tulit, & initium in eos exi-
tij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piso, C. Caßius, Plautius Siluanus, ac-
cusati aut damnati. In Africá Tacfarinatis bello finis impositus à P. Dolabellâ. ipse Tacfarinas
casus. Semina seruilis motus in Italiâ, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in Senatu à fi-
C *lio accusatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliíque damnantur. Inter eos Cremutius Cor-*
dus historiæ scriptor, quòd Brutum & Cassium laudauisset, eiúsque libri combusti. Cyzicenis li-
bertas ademta. Templi honorem ab Hispanis oblatam Tiberius spernit. Seianus rebus ex voto
adhuc fluentibus, altiora struit: & Liuiam sibi vxorem à Principe petit. hic modestè negat,
additis caussis. Sed ille vt potentiam sibi augeret, magísque opportunum Tiberium haberet,
perpulit eum ad secessum ab vrbe. nec multò pòst persuasit. Intereà Romæ legationes Græco-
rum auditæ, de iure asylorum. In Hispaniá L. Piso prætor à quodam agreste interficitur. In
Thraciâ, montani Thraces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppæus Sabinus, &
triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romę adulterij accusata & damnata. Agrippina
maritum sibi postulat, nec accipit. Vndecim Asię ciuitates certant, in quâ earum templum Tibe-
rio statueretur. Smyrnæi prælati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato consilio, in Campaniam ab
vrbe abiit. vbi in speluncá quádam, repentino lapsu lapidum, periclitatur: sed à Seiano serua-
D *tur. quæ res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem è liberis Germanici aggreditur, &*
variis artibus calumniísque subuertit. Amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debi-
litata, vel obruta. Romæ ingens incendium Cælium montem deurit. Princeps Capreas insulam
transit, ibíque se recondit. Titus Sabinus turpi fraude circumuentus accusatur, damnatúrque
ipsis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Frisij rebellant: quos L. Apronius Proprætor infe-
rioris Germaniæ parùm feliciter repressum iit. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam
vxorem accipit. Hæc sexennio ferè gestà,

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.
CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.
COSSO LENTVLO, ASINIO AGRIPPA.
CN. LENTVLO GAETVL. C. CALVISIO.
M. LICINIO CRASSO, L. CALPVRNIO PIS.
AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

C. Asi-

A. V. C. DCCLXXVI.

Mutatio Tiberij in peius.

Caussa. Aelius Seianus.

ASINIO, C. Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat compositæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; sæuire ipse, aut sæuientibus vires præbere. Initium & caussa penes [1] Ælium Seianum, cohortibus prætoriis præfectum: cuius de potentiâ suprà memoraui. Nunc originem, mores, & [2] quo facinore [3] dominationem captauerit, expediam. [4] Genitus Vulsiniis, [5] patre Seio Strabone equite Romano, & primâ iuuentâ C. Cæsarem diui Augusti nepotem sectatus, non sine rumore [6] Apicio diuiti & prodigo stuprum venum dedisse; mox Tiberium variis artibus deuinxit adeò, vt obscurum aduersùm alios, sibi vni incautum intectumque efficeret. non tam sollertiâ, (quippe iisdem artibus victus est) quàm deûm irâ in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & superbia. palàm compositus pudor, intus summa apiscendi libido: eiúsque caussâ, modò largitio & luxus, sæpius industria ac vigilantia, haut minùs noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturę modicam anteà intendit, [7] dispersas per vrbem cohortes vna in castra conducendo; vt simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros [8] metus crederetur. Prætendebat lasciuire militem diductum: si quid subitum

Qui Apicij delicium: post, Tiberij consilium.

Mores eius miri, & mixti.

Castrorum in vrbe ille auctor.

A B

COMMENTARIVS.

1. AELIVM SEIANVM.] *Funestum hoc Romanis caput patrem habuit Seium Strabonem: sed in adoptionem datus alicui ex Aeliis, dictus mutato inflexoque, vt solet, patris nomine, L. Aelius Seianus. Id enim prænomen illi Dio dat lib.* LVII. *At in nummo æreo legi adfirmat mihi quidam Tiberium Seianum, cuius hac inscriptio:* TI. CÆSAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. AVGVSTA. BILBILIS. *parte alterâ, corona è quercu.* TI. ÆLIO. SEIANO. *Non vidi ego.*

2. QVO FACINORE.] *Nece Drusi, quem veneno sustulit.*

3. DOMINATIONEM CAPTAVERIT] *Probum videbatur: & captauit certè, non cepit. Tamen cùm in Medicæo sit*, raptum perit, *placet quod Pichena efformat*, raptum ierit.

4. GENITVS VVLSINIIS.] *Quia ergo Vulsiniensis Seianus, ideò acutè & non sine morsu Iuuenalis:*

> —— idem populus, si Nortia Thusco
> Fauisset, si oppressa foret secura senectus
> Principis, hac ipsâ Seianum diceret horâ
> Augustum.

Nam Nortia, vel potiùs, vt libri meliores, Nurscia, Volsiniensium peculiaris dea. Liuius lib. VII. Volsiniis quoque clauos indices numeri annorum fixos in templo Nursciæ Etruscæ deæ diligens talium monumentorum [auctor] Cincius adfirmat. *Vbi velim deleri intrutum illud glossema, quod circumscripsi. Tertullianus:* Asculanorum Ancaria dea, Volsiniensium Nurscia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.

5. PATRE SEIO STRABONE.] *Qui & ipse prætoriis cohortibus præfuit: sed in Aegypti administrationem misso, solus deinde filius. Ob hæc officia, attollit magnifico elogio Velleius:* Seianus Ælius, principe equestris ordinis patre natus, materno verò genere clarissimas, veteresque & honoribus insignes, complexus familias. *Quod autem maternum genus? Iunium, vt opinor: hoc argumento, quòd* Iunius Blæsus Proconsul Africæ, auunculus *ei fuit. Tacitus lib.* III. *extremo.* C

6. APICIO DIVITI.] *Quod idem Dio adfirmat lib.* LVII. *qui M. Gauium Apicium nominat. Sed Apicios eiusdem notæ & luxus tres reperio. Primum, qui Athenæo nominatus lib.* IIII. *cap.* XX. *qui veteri Rep. vixit, quemque à Posidonio celebratum ait, & auctorem fuisse vt Rutilius in exsilium mitteretur. Alterum, qui Augusti & Tiberij æuo. de quo noster hic, & Seneca Consolat. ad Elbiam:* Apicius nostrâ memoriâ vixit, qui in eâ vrbe ex quâ aliquando Philosophi vt corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplinâ suâ sæculum infecit. *Qui idem Plinio dictus* nepotum omnium altissimus gurges: *& de cuius deliciis volumen Appioni Grammatico scriptum, lego in Athenæi lib.* VII. *At tertium, qui in imperio Traiani, cuius mentio apud Suidam in* ὄστρεα. Τραιανῷ ἐν Πάρθοις ὄντι καὶ τῆς θαλάσσης ἀπέχοντι ἡμερῶν πολλῶν ὁδὸν, Ἀπίκιος ὁ ὀψοφάγος ὄστρεα νεαρὰ διεπέμψατο ὑπὸ σοφίας τεθησαυρισμένα. *si tamen Traiani ibi vox incorrupta.* D

7. DISPERSAS PER VRBEM.] *Non per vrbem modo, sed per oppida vicina dispersæ fuerunt Prætoriæ cohortes, ex Suetonij cap.* XLIX. *in Augusto:* Neque vnquam plures quàm tres cohortes in vrbe esse passus est, easque sine castris: reliquas in hiberna & æstiua circa finitima oppida dimittere assuerat.

8. METVS CREDERETVR.] *Monuit me Iosias Mercerus legendum videri*, dederetur, *vel*, dideretur. *quod verbum sanè vbique in Tacito velut fataliter corruptum. In manuscripto aiunt esse*, credetur: *siquis aliud fortè eruet.*

9. PRO-

A tum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri. & feueriùs acturos, si vallum statuatur 9 procul vrbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra, inrepere paullatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse diligere. 10 neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, vt socium laborum, non modò in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies eius, 11 interque principia legionum sineret. Ceterùm plena Cæsarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant: & quia vi tot simul corripere intutum, dolus interualla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via, & à Druso incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè iurgio 12 intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. Igitur cuncta tentanti promtissimum visum, 13 ad vxorem eius Liuiam conuertere: quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incensus, adulterio pellexit. B & postquam primi flagitij potitus est, neque femina amissâ pudicitiâ alia abnuerit: ad coniugij spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa, cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac maiores & posteros 14 municipali adultero fœdabat; vt pro honestis & præsentibus, flagitiosa & incerta exspectaret. Sumitur in conscientiam 15 Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequens secretis. pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuersa interdum consilia adferebat. Interim anni principio, Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumsit: quæque fratri eius Neroni decreuerat senatus, repetita. addidit orationem Cæsar, multâ eum laude filij sui, quòd patriâ beneuolentiâ in fratris liberos foret. Nam Drusus (quamquam arduum sit, eòdem loci potentiam & concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certè non aduersus habebatur. Exin vetus & sæpè simulatum proficiscendi in prouincias consilium refertur. multitudinem veteranorum prætexebat imperator, & C dilectibus supplendos exercitus. nam voluntarium militem deesse: ac si suppeditet, non

Viam ad imperium struit.

Igitur Drusum amoliri conatur.

Idq; per Liuiam vxorem, stupro cognitam.

Eudemus adminster.

Drusus minor in viros lectus.

9. PROCVL VRBIS INLECEBRIS.] *Quomodo hoc verum? nam castra ista ad ipsam vrbem fuerunt, iuxta portam Viminalem: & hoc antiquary nostri hodie docuerunt, vel Onufrium in vrbe Româ vide. Adde hae Scholiastis prisci, in Iuuenalem:* Iuxta Aggerem primus posuit castra Seianus, id est super Diocletianas: quę dicta sunt Castra Prętoria. *Sunt ipsa, qua dixi, nam Agger Tarquinij, est ad Viminalem; & infra, Diocletiana. Sed quod quærebam, quomodo igitur* procul vrbis illecebris? *Non nimis hercle: nisi quòd non in medijs ipsis, & quòd amoti à consuetudine vulgi. Item, quòd vallo clausi, & licentia cohibita: quò adspectum.*

D 10. NEQVE SENATORIO AMBITV.] *Id est, neque nolebat à Senatu ambiri, coli: cùm & eos promoneret, ac posse ibi doceret.*

11. INTERQVE PRINCIPIA LEGIONVM SINERET.] *Inter militaria signa, ait Suetonius capite* XLVIII. *in Tiberio. de quo ritu abundè in libris Histor. & Milit. Rom.*

12. INTENDERAT SEIANO MANVS.] *Intendere manus, principium & caussa turgij etiam hodie apud Italum vulgus. Libro* I. *suprà:* Postremò deserunt tribunal, vt quis Prætorianorum militum amicorúmve Cæsaris occurreret, manus intentare, caussam discordiæ & initium armorum. *Lib.* XIII. Simul intendere manus, aggerere probra. *Seneca De clementiâ lib.* I. Conclamatio ciuitatis & fuga est, & dis ipsis manus intenduntur. *At quod sequitur, Seianos palmâ percussum à Druso: aliter apud Dionem & Zonaram legas, qui Drusum percussum volunt à Seiano. Itaque eorum fide rescribit hic Vertranius,* Et hic contrà tendentis os verberauerat. *Neutri mihi persuadent; non illi sententiam, non hic lectionem. Seianum non tam proruptâ audaciâ fuisse crediderim, vt vltrò verberarit Principis Romani filium, Tribuniciâ potestate, & imperij consortem: & conuenit magis in mores Drusi, cui adeò prompta ad verbera manus, vt hac de caussâ Castor sit cognominatus, teste Dione ipso lib.* LVII.

13. AD VXOREM EIVS LIVIAM.] *Suetonius Liuillam semper vocat: vt Claudillam, quam noster Claudiam. Nec te mouerit. ὑποκοριστικὸν est, vt Secundilla, Tertulla, Quartilla in feminarum nominibus per blanditias frequens. Sic in Musæo Carpensi lapis de hac ipsâ Liuiâ,*

SECVNDA	TI. CLAVDIVS
LIVILLAES	CÆSARIS. L.
MEDICA	CELER. ÆDITVS
	A. VESTA.

14. MVNICIPALI ADVLTERO.] *Quasi diceret, Ne Romano quidem. Nam municipales, tunc minus honorati, aut pares vrbanis censebantur. Ita Iuuenalis, per contemptum:* Municipalis eques. *Florus:* Municipalia prodigia. *Erat autem Seianus Vulsiniys natus.*

15. EVDEMVS.] *In criminatione medicorum non omisit eum Plinius lib.* XXIX. *cap.* I. Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, vt Eudemi in Liuiâ Drusi Cæsaris.

16. QVAN-

non eâdem virtute ac modestiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam A sumant. percensuitque cursim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur. Quod mihi quoque exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socij reges, [16] quanto sit angustiùs imperitatum. Italiam vtroque mari [17] duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximumque Galliæ litus rostratæ naues præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in opidum Foroiuliense miserat, valido cum remige. Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, [18] octo legiones erant. [19] Hispaniæ recens perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani: [20] cetera Africæ, per duas legiones, parique numero Ægyptus. dehinc initio ab Suriâ vsque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coërcita; accolis Hibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersùm externa imperia. Et Thraciam, Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamque Danubij, legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœsiâ attinebant: [21] totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo B illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haut procul accirentur. Quamquam insideret vrbem proprius miles, [22] tres vrbanæ, nouem prętoriæ cohortes, Etruriâ fermè Vmbriaque dilectę, aut vetere Latio, [23] & * colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum [24] socię triremes, alæque, & auxilia cohortium. [25] neque multò secus in iis virium: sed persequi incertum *fuit; cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recensere ceteras quoque Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitę sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus disserere: & in adula-

Recensus legionum & militum: Quot, & vbi Classes.
Legiones Germanicæ.
Hispanicæ.
Africanæ.
Syricæ.
Pannonicæ.
Mœsicæ.
Dalmaticæ.
Vrbanus miles.
* coloniis
* fuerit.
Ciuilis administratio, qualis hactenus

16. QVANTO SIT ANGVSTIVS.] *Rectè. & dictum in Traiani laudem, qui fines imperij promouit. Dixi suprà.*

17. DVÆ CLASSES.] *Hoc & sequentia explico vbertim in Admirandis, lib. I.*

18. OCTO LEGIONES.] *Diuisæ per varia castra & castella. Florus de Druso:* Per Rheni quidem ripam ampliùs quinquaginta castella direxit. *Quæ non dubia origo nobilium in eo tractu opidorum.*

19. HISPANIÆ RECENS PERDOMITÆ.] *Ab Augusto. Liuius libro* XXVIII. *de Hispaniâ:* Ita ergo prima Romanis inita prouinciarum, quę quidem continentis sint. postrema omnium nostrâ demùm ætate ductu auspicioque Augusti Cæsaris perdomita est. *Propter Cantabros scilicet & Astures, quos ipse deuicit.*

20. CETERA AFRICÆ PER DVAS.] *Ain' tu duas? Atqui vna legio adtributa Africæ ab Augusto Tiberioque, te ipso teste non vno loco. Libro* IV. *Historiarum scribis.* Legio in Africâ auxiliaque tutandis imperij finibus, sub Diuo Augusto Tiberioque principibus, Proconsuli parebant. *Et lib.* II. *Annalium:* Furius Camillus Proconsul Africæ, legionem, & quod sub signis sociorum, ad hostem duxit. *Libro* II. *Histor.* In Africâ legio, cohortesque delectæ à Clodio Macro. *Vidimus hunc nexum, & soluemus. Vnam legionem ordinariam Africæ fuisse, verissimum est. Vnde hic ergo duæ? Per bellum Tacfarinatis abducta è Pannoniâ legio, & in Africam missa. Suprà libro* III. Piso adsequitur legionem, quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. *Ea ibi mansit biennium paullò ampliùs, iterumque in Pannoniam remissa. Hoc ipso libro, statim:* Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat: nec Proconsul eius anni Dolabella retinere ausus fuerat, iussa Principis magis C quàm incerta belli metuens. *At enim quia quo loco quoque legio hoc ipso anno fuerit, decretum scribere Tacito, & nondum eò abductâ: ideò duas ecce in Africâ collocauit, in Pannoniâ duas. Atqui tres in istâ debuerat: quod clarum vel ex ijs, quæ in seditione trium Pannonicarum legionum dicta suprà. Vbi etiam recensita hæc Nona.*

21. TOTIDEM APVD DALMATIAM.] *Dalmatiâ Augusto traditâ, perpetuumque præsidium in eâ decretum, anno vrbis* DCCXLIII. *Anteà inermis fuit. Adi Dionem, lib.* LIIII.

22. TRES VRBANÆ, NOVEM PRÆTORIÆ COHORTES.] *Vigilum autem cur omittit? quæ numero & robore supra vrbanas. Septem enim cohortes erant, institutæ iam inde ab Augusto. Caussa hæc. quia id aui, inter legitimos iustósque milites, Vigiles non censebantur. Itaque in omnibus bellis ciuilibus Galbæ, Othonis, Vitellij, rara eorum mentio, nullus vsus. E libertinis lecti erant, vile genus, & Vulcani potiùs ministri quàm Martis. Itaque nec Præfecti vigilum inter illustres dignitates mentio Tacito vsquam:* D *cuius auctoritas tamen adoleuit, sicut & militum ipsorum, vti ex Pandectis aliisque scriptoribus clarum. Dicam de hoc omni vrbano milite cum curâ, ad libros Historiarum.*

23. ET COLONIS.] *Potiùs*, coloniis.

24. SOCIÆ TRIREMES.] *Vt classis in Danubio, classis in Rheno, in Ponto.*

25. NEQVE MVLTO SECVS.] *Dicit clarè, non minus virium roborisque in Auxilijs fuisse, quàm in Legionibus: ex quo magnitudinem opésque videas imperij Romani.*

26. RARI

A adulationem lapsos, cohibebat ipse. mandabatque honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando: vt satis constaret, non alios poriores fuisse. Sua consulibus, sua prætoribus species: minorum quoque magistratuum exercita potestas: legesque, si maiestatis quæstio eximeretur, bono in vsu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex famâ mandabat; semelque adsumti renebantur, prorsus sine modo, cùm plerique iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex principe. quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obuiam iit, quantum impendio, diligentiaque poterat. Et ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera sine auaritiâ aut crudelitate magistratuum tolerarent, prouidebat: corporum verbera, ademtiones bonorum aberant. [26] Rari per Italiam Cæsaris agri; modesta seruitia; intra paucos libertos domus; ac si quando cum priuatis disceptaret, forum & ius. quæ cuncta,
B non quidem comi viâ, sed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur. nam dum superfuit, mansêre: quia Seianus incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis notescere volebat, & vltor metuebatur, non occultus odij, & crebrò querens, *incolumi filio adiutorem imperij alium vocari. & quantum superesse vt collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo; vbi sis ingressus, adesse studia & ministros. extructa iam sponte præfecti castra, datos in manum milites:* [27] *cerni effigiem eius, in monumentis Gn. Pompeij:* [28] *communes illi cum familiâ Drusorum fore nepotes.* [29] *precandam post hæc Modestiam, vt contentus esset.* Neque rarò, neque apud paucos talia iaciebat; & secreta quoque eius, corruptâ vxore, prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paullatim irrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, [30] vt octo post annos cognitum est. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto, necdum sepulto, curiam ingressus est: [31] consulesque sede vulgari per speciem mæ-
C stitiæ sedentes, honoris locique admonuit; & effusum in lacrimas senatum, victo gemitu, simul oratione continuâ erexit. *Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti*

Drusi de Seiano querela.

Quas vxor extulit

Igitur veneno tollitur.

Firmitudo Tiberij in eo casu.

26. Rari per Italiam.] *Non latifundia, vt posteà, ex bonorum publicatione, & reorum damnationibus parta.*

27. Cerni effigiem eivs.] *Statuam aneam in theatro Pompey. Dio.*

28. Commvnes illi.] *Consideremus, quæso. Suetonius Claudij filio Druso desponsam Seiani filiam scribit, cap.* XXVII. *in Claudio. nec alius sententia est, quod noster lib.* III. *dixit Claudij filio Seianum socerum destinatum. Hac certa, clara. sed quomodo hic Drusus queritur, communes illi fore cum Drusorum*
D *gente nepotes? Locum non habet ea querela, vana est. si verè idem Suetonius scribit, Drusum exstinctum post paucos dies, quàm ei Seiani filia esset desponsa. Desponsa* * *autem ante biennium, vt ex Taciti suprà verbis clarum: ante biennium ergo exstinctus, & simul connubij nepotumq. spes. An aliud aliquid est, quò noster hîc respexit? nemo dicet. In Zonarâ lego, Iuliam Drusi filiam desponsam Seiano: corruptè. quia scribendum Liuiam: intellegitq. Germanici sororem, de quâ infrà dicemus, Drusi maioris prolem. Quid nugamur? cùm omnia scrinia excusserimus, non infitiabimur, quin Tacitus guttam attigerit è flumine Lethes.*

29. Precandam post hæc Modestiam.] *Mirum genus loquendi, quasi Modestia inter deas. Et caue tamen immutes. simile illud è libro* XV. Sic quoque optimam Fortunam orandam, vt pedes confectus itinerum spatiis equitem assequeretur.

30. Vt octo post annos.] *Rectè. eoipso videlicet anno, quo interfectus Seianus, cùm Apicata eius vxor hac scelera prodidit. Vide Dionem* LVIII.

31. Consvles sede vvlgari.] *Id est, in sedibus Prætorum aut Tribunorum, vt Dio interpretari videtur, in morte Augusti, lib.* LVI. ἐκαθίζοντο δὲ οἱ μὲν πολλοὶ ὡς που ἑκάστοις ἐώθει, οἱ δ᾽ ὕπατοι κάτω ἐν τοῖς βάθροις, ὁ μὲν τῷ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ τῷ τῶν δημάρχων. *Verterem ego:* Sederunt autèm vulgus Senatorum, quo quisque loco solebat: Cōsules verò infernè in subsellijs, alter Prætorum, alter Tribunorum. *Nec dissimile est, quod Suetonius scribit, Claudium* de maiore negotio acturum, medium inter Consulum sellas Tribunicio subsellio sedisse. *Humiles autem Senatorum omnium sedes, alta Consulum & excelsa. Lucanus* V.

* Anno vrbis DCCLXXIII.

Vt primùm mæstum tenuêre silentia cœtum,
Lentulus è celsâ sublimis sede profatur.

Lentulus enim ibi Consul. & alius poeta quispiam,

Conspicuum signis cùm premet altus ebur.

Intellegit Consulis sellam curulem: in quâ, ornatus caussâ, signa. Idem:

Signa quoque in sellâ nossem formata curuli
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

K 32. Pro-

Accusatores etiam, qui, & quales. Mamercus Scaurus è consularibus, Iunius Otho prætor, Brutidius Niger ædilis, simul A corripiunt: obiectántque violatum Augusti numen, spretam Tiberij maiestatem. Mamercus antiqua exempla iaciens; [152] L. Cottam à Scipione Africano, [153] Ser. Galbam à Catone censorio, P. Rutilium à M. Scauro accusatos. Videlicet Scipio & Cato talia vlciscebantur; aut ille Scaurus, quem proauum suum, [154] opprobrium maiorum Mamercus, infami operâ dehonestabat. [155] Iunio Othoni litterarium ludum exercere vetus ars fuit, mox Seiani potentiâ senator, obscura initia impudentibus ausis [156] propolluebat. [157] Brutidium artibus honestis copiosum, & si rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum, festinatio exstimulabat; dum æqualis, dein superiores, postremò suasmet ipse spes anteire parat. quod multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cum securitate, præmatura vel cum exitio properant. Auxêre numerum accusatorum Gellius Poplicola & [158] M. Paconius: ille quæstor Silani, hic legatus. Nec dubium habebatur, sæuitiæ captarumque pecuniarum teneri reum. sed multa adgerebantur etiam insontibus periculosa; cùm super tot senatores aduersos, facundissimis B totius Asiæ, eóque ad accusandum delectis, responderet solus & orandi nescius, proprio in metu, qui exercitam quoque eloquentiam debilitat. non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, * eo quòd ipse creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere, dabatur. ac sæpè eti● confitendum erat, ne frustrà quæsiuisset. Seruos quoque Silani, vt tormentis * interrogentur, actor publicus mancipio acceperat. & ne quis necessariorum iuuaret periclitantem, maiestatis crimina subdebantur, vinclum & necessitas silendi. Igitur petito paucorum dierum interiectu, defensionem sui deseruit; ausis ad Cæsarem codicillis, quibus inuidiam & preces miscuerat. Tiberius quæ in Silanum parabat, quò excusatiùs sub exemplo acciperentur, libellos diui Augusti de [159] Voleso Messallâ eiusdem Asiæ proconsule, factumque in eum senatusconsultum recitari iubet. Tum L. Pisonem sententiam rogat. ille multum de clementiâ Principis præfatus, aquâ atque igni Silano interdicendum censuit, ipsúmque in insulam Gyarum relegandum. Eadem ceteri, nisi quòd Gn. Lentulus separanda Silani materna bona (quippe [160] aliâ C parente

Brutidius. *Omnia Silano aduersa.* *Etiam ipse Princeps.* * et. *interrogarentur. *Sententia in eius damnatione.*

152. L. COTTAM.] *Cicero Diuinatione in Verrem, ibiq. Asconius: & Valerius lib.* VIII. *cap.* I.

153. SER. GALBAM.] *De Galbâ, ibidem Cicero, & Valerius: de Rutilio Liuius epist.* LXX. *Cicero in Bruto, & Oratore* I. *Orosius libro* V.

154. OPPROBRIVM MAIORVM.] *Sallustianum est.*

155. IVNIO OTHONI.] *Declamator fuit eo æuo notus. Seneca pater & ipsum & genus eius dicendi describit, non sine notâ, lib.* II. *Controu.* I. *Ait illum vsum tecto genere dicendi & suspicioso, vbi minimè opus, & cùm apertè liceret agere.* Benè, *inquit*, de hoc vitio illius Scaurus aiebat, illum acta in aurem tegere. *Acumen loci reddo, scribóque*, legere. *Acta, publica sunt, nec aliud tam vulgo promptum notúmque. adeò vt prouerbij loco Seneca filius alibi dixerit*, Beneficia in acta non mitto, *id est, non publico, non diuulgo. Quid autem magis ridiculum, quàm Acta publica alicui recitare in aurem? Subtilis ergo in id vitium hominis iocus: quem bellè æmulatus est Martialis*:

Garris in aurem semper omnibus Cinna,
Garris & illud, teste quod licet turbâ.
Adeóne penitus hic sedit tibi morbus,
Vt sæpè in aurem Cinna Cæsarem laudes?

Nec enim dubito, quin oculos habuerit ad breue illud Scauri acutumq. dictum.

156. PROPOLLVEBAT.] *Clarissimus Nic. Faber*, perpolluebat. *Hieron. Groslotius noster (verè noster, dudum studijs nuper amore mihi iunctus)* propellebat: *bono pariter & prompto sensu.*

157. BRVTIDIVM ARTIBVS HONESTIS.] *Vera laus. Non solùm enim inter oratores rhetorásque locum habuit, recensente Senecâ non semel: sed etiam historiam scripsit, vt ex fragmentis apparet, cum laude. Pete ea à Senecâ patre, in Suasoriâ De morte Ciceronis. Puto eundem esse, quem signauit Iuuenalis:*

pallidulus mî
Brutidius meus ad Martis fuit obuius aram.

158. M. PACONIVS.] *Quem postillà reum maiestatis Tiberius interfecit, admonitu scurræ cuiusdam. Sueton. Tib. cap.* LXI.

159. VOLESO MESSALLA.] *Cuius sæuitiæ clarum exemplum in Senecâ lib.* II. *De irâ. vbi item vocat eum Asiæ Proconsulem sub Augusto.* Volesus nuper sub diuo Augusto proconsul Asiæ, cùm trecentos vnâ die securi percussisset, incedens inter cadauera vultu superbo, quasi magnificum quiddam conspiciendúmque fecisset, Græcè proclamauit, O rem regiam! Quis hæc rex fecisset? non fuit hæc ira, sed maius malum & insanabile. *Nec plura super eo mihi comperta.* D

160. ALIA PARENTE GENITI.] *Certè hæc implexa. Pichena interpretatur, Silano fuisse matrem & nouercã. Materna autem bona intelligi, vera matris, quæ separanda à nouercæ, ac filio danda vt aute paterna. Ego caussa nihil video, cur bona matris non fuerint Silani hic res: & simul igitur cum paternis, pari*

A parente geniti) reddendaque filio dixit, adnuente Tiberio. At [161] Cornelius Dolabella, dum adulationem longiùs sequitur, increpitis C. Silani moribus, addidit, *ne quis vitâ probrosus, & opertus infamiâ, prouinciam sortiretur: idque princeps diiudicaret. nam à legibus delicta puniri: quanto fore mitius in ipsos, melius in socios, prouideri ne peccaretur.* Aduersùm quæ disseruit Cæsar: *Non quidem sibi ignara quæ de Silano vulgabantur, sed non ex rumore statuendum. multos in prouinciis contrà, quàm spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdam ad meliora, magnitudine rerum; hebescere alios. neque posse principem suâ scientiâ cuncta complecti: neque expedire, vt ambitione alienâ trahatur. Ideò leges in facta constitui, quia futura in incerto sint. sic à maioribus institutum, vt si antissent delicta, pœnæ sequerentur. Ne verterent sapienter reperta, & semper placita. satis onerum principibus, satis etiam potentiæ: [162] minutura, quoties gliscat potestas: nec vtendum imperio, vbi legibus agi possit.* Quanto rarior apud Tiberium popularitas, tanto lætioribus animis accepta. Atque ille prudens moderandi, si propriâ irâ non impelleretur, addidit, insulam Gyarum inmitem & sine cultu hominum esse: darent Iuniæ familiæ, & viro quondam ordinis eiusdem, [163] Cytheram potiùs concederet. id sororem quoque Silani [164] Torquatam, priscæ sanctimoniæ virginem expetere. In hanc sententiam facta discessio. [165] Pòst auditi Cyrenenses, & accusante Anchario Prisco, Cæsius Cordus repetundarum damnatur. L. Ennium equitem Romanum maiestatis postulatum, quòd effigiem principis promiscuum ad vsum argenti vertisset, recipi Cæsar inter reos vetuit: palàm aspernante Ateio Capitone, quasi per libertatem. *Non enim debere eripi patribus vim statuendi, neque tantum maleficium impunè habendum. sanè lentus in suo dolore esset; Reip. iniurias ne largiretur.* Intellexit hæc Tiberius vt erant magis, quàm vt dicebantur: perstititque intercedere. Capito insignitior infamiâ fuit: quòd humani diuinique iuris sciens, [166] egregium publicum, & bonas domi artes dehonestauisset. Incessit dein religio, quo nam in templo

Dolabellæ sæua adulatio.

Cui Tiberius resistit.

Et ex aliorum sententia nonnulla mitigat.

Accusantur damnanturq́ & alij.

Ateij Capitonis seruilis libertas.

pari iure, confiscanda. Mihi semper aliquid occulti vulneris in hac scripturâ visum, & sententiam affirmare penè audeam, etsi vix scripturam. Sed hæc quoque fortasse fuerit: quippe tali parente geniti: *vel,* quippe illâ parente, *per admirationem. Enimuerò Lentulus separari materna bona per honorem voluit, & respectu illius parentis: quæ ex Augusti sanguine scilicet esset. Hoc in Silanis verum est: & Tacitus noster libro* XIII. Silanum abnepotem Diui Augusti *facit. & Plinius,* Diuus Augustus neptis suæ nepotem genitum vidit, quo excessit anno. *Stemma tamen seriatim hoc tepore, difficile sit. Quòd si in lectione nihil mutas: tum ego interpretari capiar; Duas matres Silano huic reo fuisse, veram & nouercam. Nouerca autem bona maximâ ex parte Silano reliquerat, in gratiam mariti, vel obsequijs, vt fit, priuigni capta. Nunc censet Lentulus, separanda ea bona; quippe cùm* non eâ parente genitus esset: *sed aduenticia illa, & ex indulgentiâ data, filio item indulgendu. Hæc dixerim, nec mihi firma aut proba, vt promisi. Scripsit ad me ex Hispaniâ vir doctus, in vetere libro se legisse:* quippe altâ parente. *quod ad nostrum illum sensum faciat, sed mallem aliud verbi.*

161. CORNELIVS DOLABELLA.] *Præter ceteros adulator: qui suprà censuit, vt Tiberius ouans vrbem iniret. cuius mentio in prisco lapide coniunctim cum hoc C. Silano:*

P. CORNELIVS. P. F. DOLABELLA
C. IVNIVS. C. F. SILANVS. FLAMEN. MARTIAL.
EX. S. C.
FACIVNDVM. CVRAVERVNT. IDEM. QVE
PROBAVERVNT.

162. MINVTVRA, QVOTIES.] *Ne deliberare quidem quemquam puto, quin coniectura nostra vera sit,* Minuitura, quoties glis. pot. *præclara & ex vsu rerum gnome.*

163. CYTHERAM POTIVS.] *In manuscripto,* Cythonum. *Putes* Cythnum *fuisse, quæ insula est iuxta Atticam, sub Eubœâ, nostro alibi, Ptolomæo item & Plinio, nominata.*

164. TORQVATAM.] *Cuius memoriam seruat marmor Romæ:*

IVNIÆ. C. SILANI. F.
TORQVATÆ. VIR. VEST.
MAXIMÆ

itemq́ alterum in hortis Vaticani mihi lectum:

I. IVNONI
IVNIÆ. C. SILANI. F.
TORQVATÆ
SACERDOTI. VESTALI
ANNIS. LXIIII.
CÆLESTI. PATRONÆ
ACTIVS. L.

165. PÒST AVDITI CYRENENSES.] *Fluctuaui in hoc loco. suprà enim scriptum eâdem de re:* Ancharius Priscus Cæsium Cordum Proconsulem Cretæ postulauerat repetundis. *Mirum videbatur agere Cyrenenses in illum, qui alienæ prouinciæ rector: & inclinabam vt substituerem,* Cretenses. *Dispulit hanc caliginem Strabo, apud quem libro vltimo in diuisione prouinciarum lego, Cretam cum Cyrenaicâ eiusdem Proconsulis fuisse. Ab hac mente Suetonius Vespas. cap.* II. Quæstor Cretam & Cyrenas prouinciam sorte cepit. *Vbi malè quidam libri,* prouincias.

166. EGREGIVM PVBLICVM.] *Ita dictum, vt vulgò*

templo locandum foret donum, quod pro valetudine Augustæ equites Romani vouerant Equestri Fortunæ. nam & si delubra eius deæ multa in vrbe, [167] nullum tamen tali cognomento erat. repertum est ædem esse apud Antium quę sic nuncuparetur, cunctasque cærimonias Italicis in opidis, templaque, & numinum effigies, iuris atque imperij Romani esse. ita donum apud Antium statuitur. Et quando de religionibus tractabatur, dilatum nuper responsum aduersus Seruium Maluginensem Flaminem Dialem, promsit Cæsar: recitauitque decretum Pontificum. *Quoties valetudo aduersa Flaminem Dialem incessisset, vt Pontificis maximi arbitrio,* [168] *plusquam binoctium, abesset: dum ne diebus publici sacrificij, neu sæpius quàm bis eumdem in annum.* Quæ Principe Augusto constituta, satis ostendebant, annuam absentiam & prouinciarum administrationem dialibus non concedi. memorabaturque [169] L. Metelli Pontificis maximi exemplum, qui Aulum Postumium Flaminem attinuisset. Ita sors Asiæ in eum, qui consularium Maluginési proximus erat, conlata. Iisdem diebus Lepidus à senatu petiuit, vt basilicam Paulli, [170] Æmilia monumenta, propriâ pecuniâ firmaret ornaretque. Erat etiam tum in more publica munificentia. nec Augustus [171] arguerat Taurum, Philippum, Balbum, hostiles exuuias, aut exundantis opes ornatum ad vrbis, & posterûm gloriam conferre. quo tum exemplo Lepidus, quamquam pecuniæ modicus, auitum decus recoluit. At Pompeij theatrum igne fortuito haustum, Cæsar exstructurum pollicitus est, cò quòd nemo è familiâ restaurando sufficeret, manente tamen nomine Pompeij. simul laudibus Seianum extulit, tamquam labore vigilantiaq; eius tanta vis vnum intra damnum stetisset. & censuêre patres effigiem Seiano, quæ [172] apud theatrum Pompeij locaretur. Neque multo pòst Cæsar cùm Iunium Blæsum proconsulem Africæ triumphi insignibus attolleret, dare id se dixit honori Seiani, cuius ille auunculus erat. At tamen res Blæsi dignæ decore tali fuêre. nam Tacfarinas quamquam sæpius depulsus, reparatis per intima Africæ auxiliis, huc adrogantiæ venerat, vt legatos ad Tiberium mitteret, sedémque vltrò sibi atque exercitui suo postularet, aut bellum inexplicabile minitaretur. Non aliàs magis* suâ populique contumeliâ Rom. indoluisse Cæsarem ferunt; quàm quòd desertor & prædo, hostium more ageret. Ne Spartaco quidem, post tot consularium exercituum clades inultam Italiam vrenti, quamquam Sertorij atque Mithradatis ingentibus bellis labaret Resp. datum, vt pacto in fidem acciperetur: nedum pulcherrimo popu-

Equestris fortuna.

De iure Flaminis decretum.

Basilica Paulli refecta.

Et Pompeij theatrum.

Tacfarinas in armis.

Improba eius petitio.

* suâ populiq; Rom. con.

vulgò bonum publicum; & Liuio pessimum publicum, *lib* 11. *Rhenanum risi scribentem* Obscurus locus est *(censca Delphos mittamus ad consulendum)* aut certè mendosus: qui forsan sic legi debeat, Se, remp. & bonas domi artes.

167. NVLLVM TALI COGNOMENTO ERAT.] *Mirum verò. Nam & Liuius & Valerius auctores sunt Q. Fuluium Romæ dedicasse ædem Fortunæ Equestri. Nominat & Iulius Obsequens.* C. Claudio, *inquit*, M. Perpernâ Coss bubo in æde Fortunæ Equestris comprehensus, inter manus exspirauit. *Incendio consumptam suspicemur nisi obstaret P. Victor, qui eam collocat in regione IX. vrbis suo etiam æuo. Fatebor ingenuè, aliud quod pro Tacito dicam non habeo:*

*Appianus eam extructam vult è pecuniâ clo. Io talento rum, quam à Cęsare acceperat, ne ei aduersaretur. Lib. 11. Ciuil.

168. PLVSQVAM BINOCTIVM.] *Ita in manuscripto Medicæo, allegatis alijs noctibus: placétque. Licere Flamini abesse, sed consulto & consciente Pontifice, etiam plusquam binoctium: sed dumtaxat in aduersâ valetudine, & cum exceptionibus quæ sequuntur. Vulgato tamen lectio erat*, dum ne plusquam: *sed nautia cùm sit, quis moretur?*

169. L. METELLI PONTIF.] *Auctorum loco adduxi suprà.*

170. ÆMILIA MONVMENTA.] *Benè Aemilio monumenta. Non enim vnius Aemilij opus. Aemilius Paullus qui posteà cum C. Marcello consul, duas Basilicas, veterem refecit, nouam locauit. auctor Cicero ad Atticum lib.* IV. *epist.* XVII. *Nouam interuentu bellorum ciuilium non perfecit ipse, (ve aliqui mirari video virum inter antiquarios primum:) perfecit sub Augusto Paullus Aemilius, qui consul anno* DCCXX. *& posteà censor. Dio libro* XLIX. καὶ ἡ στοὰν Παύλου καλουμένην Αἰμίλιος Λέπιδος Παῦλος ἰδίοις τέλεσιν ἐξῳκοδόμησε, καὶ τῇ ὑπατείᾳ καθιέρωσε. *Eam incendio consumptam refecit* XX. *annis pòst alius Aemilius; vt narrat idem Dio lib.* LIV. ἡ μὲν οὖν στοὰ μετὰ τοῦτο, ὀνόματι μὲν ὅτι Αἰμιλίου, ἐς ὃν τὸ τοῦ ποιήσαντος αὐτὴν γένος ἐληλύθει, τῷ δὲ ἔργῳ ὑπ' Αὐγούστου καὶ τῶν τοῦ Παύλου φίλων ᾠκοδομήθη. *Et nunc post annos* XXXV. *iterùm collapsam, firmauit ornauitq; Manius Lepidus, is de quo dixi suprà.*

171. ARGVERAT TAVRVM.] *Scribendum*, arcuerat. *id est vetuerat, prohibuerat. Tauri, amphitheatrum intellegit in campo Martio: Martij Philippi, ædem Herculis Musarum: Balbi, theatrum. Vide Suetonium Aug. cap.* XXIX. *Dionem lib.* LI *&* LIV.

172. APVD THEATRVM POMPEII.] *De eâ Seneca, ad Marciam cap.* XXII. Decernebatur Seiano statua, in Pompeij theatro ponenda, quod exustum Cæsar reficiebat: exclamauit Cordus, Tunc verè theatrum perire.

173. Ti-

A [...] Romani fastigio, latro Tacfarinas, pace & concessione agrorum redimeretur. [...]gotium Blęso, ceteros quidem ad spem proliceret arma sine noxâ ponendi, ipsius [...] ducis quoquo modo potiretur. Et recepti eâ veniâ plerique. mox aduersum artes Tac[far]inaris, haut dissimili modo belligeratum. Nam quia ille robore exercitus im[par], [f]urandi melior, pluris per globos incursaret, eluderetque, & insidias simul tentaret: [...]cessus, totidem agmina parantur. ex quîs Cornelius Scipio legatus præfuit, quâ [...]dario in Leptinos & suffugia Garamantum: alio latere, ne Cirtensium pagi impu[ne] [...]herentur, propriam manum Blęsus filius duxit. Medio, cum dilectis castella & [mun]itiones idoneis locis imponens, dux ipse, atta & infensa hostibus cuncta fecerat: [...] quoquò inclinarent, pars aliqua militis Romani in ore, in latere, & sæpè à tergo e[rat]: [...] multique eo modo cæsi, aut circumuenti. Tunc tripartitum exercitum plures in [ma]nus dispergit, præponitque centuriones virtutis expertæ: nec, vt mos fuerat, actâ [æs]tate retrahit copias, aut in hibernaculis veteris prouinciæ componit: sed vt in limine B [be]lli, dispositis castellis, per expeditos & solitudinum gnaros mutantem mapalia Tac[far]inatem proturbat. donec fratre eius capto, regressus est; properantiùs tamen quàm [ex] vtilitate sociorum, relictis per quos resurgeret bellum. Sed Tiberius pro confecto in[ter]pretatus, id quoque Blæso tribuit, vt imperator à legionibus salutaretur: prisco erga [du]ces honore, qui benè gestâ Rep. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabantur. [...]tq; plures simul Imperatores, nec super ceterorum æqualitatem. concessit quibus[...] & Augustus id vocabulum, ac tunc [173] Tiberius Blęso. Postremùm obiêre eo an[no] viri illustres, [174] Asinius Saloninus, M. Agrippâ & Pollione Asinio auis, fratre Dru[so] insignis; [175] Cæsarique progener destinatus. Et Capito Ateius, de quo memoraui, [prin]cipem in ciuitate locum studiis ciuilibus adsecutus, sed auo centurione Sullano, pa[tre] prætorio. [176] consulatum ei adcelerauerat Augustus, vt Labeonem Antistium iis[de]m partibus præcellentem dignatione eius magistratus anteiret. Namque illa ætas duo pacis

Blæsus eum aggreditur. *Diuisis copiis.* *Iterumq; diuisis.* *Fratrem eius capit: Afficitq; bellum, non tamen conficit.* *Capitonis mors & elogium.*

C [1]73. TIBERIVS BLÆSO.] *Distinguo lo[co]*, Blæso postremum. Obiere eo anno, *non [...] ad historiam momento. Olim & liberâ rep. mul[ti] [Im]p. dicti, vt quisque rem suis auspiciis benè ges[sit]. Displicuit Augusto, & vt reliquas honores [...], sic & hoc nomen traxit. quod communica[...] posteà cum paucis, & ferè non nisi ex gente [A]ugustâ. Tiberius tamen hic Blæsum Imperato[ris] nomine insignit: eùmque è priuatis postremum. [...]est, vt passim de soli Principes eo titulo sint vsi, [...]ni vltrò concesso subditorum. Velleius:* Iunius [Blæ]sus proconsul in Africâ, ornamenta trium[p]halia, cum appellatione Imperatoris meruit. *[N]eque etiam indignum notâ, quod obseruamus in [n]ummis & inscriptionibus, Imperatoris titulum [...] Principis esse, præponi; cùm victoris, subiun[gi] D [...] hoc modo.* Imp., Cæsar Augustus, *&c. contrà* Iunius Blæsus Imp. M. Tullius Cicero Imp. *Quod [et]iam è Suetonij Iulio colligas capite* LXXVI. *cuius [...] inuentum.*

174. ASINIVS SALONINVS.] *Asinio Pollio[ne] oratori & historica filius notus Asinius Gallus, quem capitis Salonis Delmaticâ vrbe cognomenta di[x]it Saloninum. Seruius auctor in Virg. eclog.* II. *Etsi id cognomen Tacitus & Dio illi nusquam tribuunt, contenti dixisse Asinium Gallum. Is Saloninus duxit Vipsaniam, Agrippæ filiam; dimissam paullò antè à Tiberio, qui ex eâ sustulerat Drusum. Hoc est quod Tacitus lib.* I. *scripsit:* Nec Gallus ideò iram eius leniuit, pridem inuisus tamquam ductâ in matrimonium Vipsaniâ M. Agrippæ filiâ, quæ quondam Tiberij vxor fuerat, plusquam ciuilia agitaret. *Habuit ex eâ liberos complures. Virilis sexus istos, C. Asinium Saloninum, de quo hic: Asinium Gallum, de quo Suetonius, & Dio: Asinium Pollionem, qui consul anno vrbis* DCCLVI. *de qua Plinius, Tacitus, Dio & Fasti: Asinium Agrippam, de quo libro sequenti: Asinium Celerem, quem consularem Plinius nominat & ponit sub Principe Caio. Nec vonum est, quòd tribuo tam multos. Iubet hoc Tacitus lib.* VI. *vbi de morte Asinij Galli patris:* Scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, tot consularium parenti. *Cui loco abundè lucem fecerint ista. Superest vt virum doctum eripiam è luto. qui haret, quomodo hic Asinius Saloninus Drusi frater mortuus dicatur, quem Suetonius & Dio viuum ponunt Claudij auo? Nam Suetonius ecce, capite* XIII. *in Claudio:* Conspirauerant ad res nouas Gallus Asinius & Statilius Coruinus, Pollionis ac Messallæ oratorum nepotes. *& Dio lib. vltimo:* Ἀσίνιος δὲ δὴ Γάλλος ὁ τῷ Δρούσῳ πρὸς μητρὸς ἀδελφὸς ἐπεβούλευσε μὲν τῷ Κλαυδίῳ, *&c. Itaque quosi in pugnâ clarâ, concludit:* Quid verum sit, deus aliquis viderit. *Imò ego homo. Frater enim hic Salanini, non ipse: ne vltrò turbes, & in simpulo, quod dicitur, excites fluctus.*

175. CÆSARIQVE PROGENER.] *Vti aliquam duceret è liberis Germanici.*

176. CONSVLATVM.] *Quem cepit inter suffectos anno vrbis* DCCLIX. *Lapis priscus Romæ:*

C. ATEIO. CAPITONE. C. VIBIO. POSTVMO. COS.

Cum Labeone confertur. pacis decora simul tulit. sed [177] Labeo incorruptâ libertate, & ob id famâ celebratior: A
Capitonis obsequium dominantibus magis probabatur. Illi, quòd præturam intra stetit, commendatio ex iniuriâ; huic, quòd consulatum adeptus est, odium ex inuidiâ oriebatur. *Iunia mors.* Et [178] Iunia sexagesimo quarto post Philippensem aciem anno supremum diem expleuit, Catone auunculo genita, C. Cassij vxor, M. Bruti soror. Testamentum eius multo apud vulgum rumore fuit: quia in magnis opibus, cùm fermè cunctos proceres cum honore nominauisset, Cæsarem omisit. quod ciuiliter acceptum: neque prohibuit quo minùs laudatione pro rostris, ceterisque sollennibus funus cohonestaretur. Viginti clarissimarum familiarum imagines antelatæ sunt, [179] Manlij, Quinctij, aliaque eiusdem nobilitatis nomina: sed præfulgebant Cassius atque Brutus, eo ipso, quòd effigies eorum non visebantur.

177. LABEO INCORRVPTA LIBERTATE.] *Patrem æmulatus, virum præclarum & prudentem, qui bello Philippensi pro libertate fortiter occubuit. Appianus lib.* IIII. Λαβεὼν δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνώριμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τοῦ κατ᾽ ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νῦν περιωνύμου, τοῦ πιστοτάτου τῶν οἰκετῶν τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ περιστρέψας αὐτὸν ὡς ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐλευθεροῦν, ἐπιστρεφομένῳ ξίφος ἔδωκε, καὶ τὴν σφαγὴν ὑπέσχε.

178. IVNIA CATONE AVVNCVLO.] *D. Iunius Silanus, qui consul cum L. Licinio Murenâ, vxorem habuit Seruiliam sororem M. Catonis. Ex ijs nata hæc Iunia soror M. Bruti per matrem (nam Bruti pater fuit M. Iunius Brutus) Tertia vel Tertulla cognomento: de quâ notus Ciceronis iocus, Tertia deducta est. Diuersa igitur ab hac Iuniâ, de quâ Velleius:* M. Lepidus iuuenis, Lepidi eius qui III. vir fuerat reip. constituendæ filius, Iuniâ Bruti sorore natus. *Nam hæc vxor Lepidi fuit: nisi si antè Cassij, quod non opinor.* B

179. MANLII, QVINCTII.] *Quare Manlij? quia Iunij Silani, innexi Manliæ genti. T. Manlius Torquatus filium in adoptionem dedit D. Silano. de quo Ciceronem vide* I. *de Finibus, Valerium libro* V. *capite* VIII. *De Quinctijs nihil dum repperi.*

C. COR-

A

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER IIII.

BREVIARIVM LIBRI.

AELII Seiani præfecti præt. ingenium & mores. Is ad dominationem adspi-
rat: & vt perueniat, Drusum Tib. Filium è medio tollit, adiuuante vxore
B *Liuiâ, quam stupro prius polluerat. Eidem fini castra Prætoria Romę iu-*
bet exstrui, & militem in vnum locum conduci. Ab hoc tempore lapsæ impe-
rij res. ideoque qui status tunc rerum, quis numerus, quæ loca cohortium &
legionum, Tacitus opportunè exsequitur. At Druso iam mortuo, Senatum
Princeps ingreditur: eum mæstum erigit: Germanici duos filios inducit, eosque vt imperij here-
des patribus commendat. Seianus quò destinata perficeret, Agrippinam callidè calumniatur, &
semina futuri odij in ipsam liberosque iacit. Tiberius legationes & accusationes aliquot ciuita-
tium & prouinciarum audit. Histriones siue Pantomimos immodestiùs agentes Italiâ pellit.
De Flamine Diali eiusque cærimoniis temperandis noua lex lata. Sacerdotes, sollennibus votis,
etiam Drusum & Neronem dis commendauerant. ægrè id Tiberius tulit, & initium in eos exi-
tij fuit. C. Silius ex amicis Germanici damnatus. Cn. Piso, C. Caßius, Plautius Siluanus, ac-
cusati aut damnati. In Africâ Tacfarinatis bello finis impositus à P. Dolabellâ. ipse Tacfarinas
C *cæsus. Semina seruilis motus in Italiâ, sed statim oppressa. Q. Vibius Serenus in Senatu à fi-*
lio accusatur, & Amorgum amouetur. P. Suillius, aliique damnantur. Inter eos Cremutius Cor-
dus historiæ scriptor, quòd Brutum & Cassium laudauisset, eiusque libri combusti. Cyzicenis li-
bertas ademta. Templi honorem ab Hispanis oblatam Tiberius spernit. Seianus rebus ex voto
adhuc fluentibus, altiora struit: & Liuiam sibi vxorem à Principe petit. hic modestè negat,
additis caussis. Sed ille vt potentiam sibi augeret, magisque opportunum Tiberium haberet,
perpulit eum ad secessum ab vrbe. nec multò pòst persuasit. Intereà Romæ legationes Græco-
rum auditæ, de iure asylorum. In Hispaniâ L. Piso prætor à quodam agreste interficitur. In
Thraciâ, montani Thraces dilectus abnuunt, arma sumunt. vicit eos Poppæus Sabinus, &
triumphi insignia accepit. Claudia Pulchra Romę adulterij accusata & damnata. Agrippina
maritum sibi postulat, nec accipit. Vndecim Asię ciuitates certant, in quâ earum templum Tibe-
rio statueretur. Smyrnæi prælati. Tandem Tiberius, non vltrà dilato consilio, in Campaniam ab
vrbe abiit. vbi in speluncâ quâdam, repentino lapsu lapidum, periclitatur: sed à Seiano serua-
tur. quæ res huic fidem addidit. Igitur Neronem maiorem è liberis Germanici aggreditur, &
D *variis artibus calumniisque subuertit. Amphitheatri casu Fidenis multa hominum millia debi-*
litata, vel obruta. Romæ ingens incendium Cælium montem deurit. Princeps Capreas insulam
transit, ibique se recondit. Titus Sabinus turpi fraude circumuentus accusatur, damnatúrque
ipsis anni Kalendis. Iulia neptis moritur. Frisij rebellant: quos L. Apronius Proprætor infe-
rioris Germaniæ parùm feliciter repressum iit. Cn. Domitius Agrippinam Germanici filiam
vxorem accipit. Hæc sexennio ferè gesta,

C. ASINIO, C. ANTISTIO COSS.
CORNELIO CETHEGO, VISELLIO VARRONE.
COSSO LENTVLO, ASINIO AGRIPPA.
CN. LENTVLO GAETVL. C. CALVISIO.
M. LICINIO CRASSO, L. CALPVRNIO PIS.
AP. IVNIO SILANO, P. SILIO NERVA.

A. V. C. D. CCLXXVI.

Mutatio Tiberij in peius.

Caussa, Aelius Seianus.

ASINIO, C. Antistio Coss. nonus Tiberio annus erat compositæ Reip. florentis domus: (nam Germanici mortem inter prospera ducebat) cùm repentè turbare fortuna cœpit; sæuire ipse, aut sæuientibus vires præbere. Initium & caussa penes [1] Ælium Seianum, cohortibus prætoriis præfectum: cuius de potentiâ suprà memoraui. Nunc originem, mores, & [2] quo facinore [3] dominationem captauerit, expediam. [4] Genitus Vulsiniis, [5] patre Seio Strabone equite Romano, & primâ iuuentâ C. Cæsarem diui Augusti nepotem sectatus, non sine rumore [6] Apicio diuiti & prodigo stuprum venum dedisse; mox Tiberium variis artibus deuinxit adeò, vt obscurum aduersùm alios, sibi vni incautum intectumque efficeret. non tam sollertiâ, (quippe iisdem artibus victus est) quàm deûm irâ in rem Romanam; cuius pari exitio viguit, ceciditque. Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminator, iuxtà adulatio & superbia. palàm compositus pudor, intus summa apiscendi libido: eiúsque caussâ, modò largitio & luxus, sæpius industria ac vigilantia, haut minùs noxiæ, quoties parando regno finguntur. Vim præfecturę modicam anteà intendit, [7] dispersas per vrbem cohortes vna in castra conducendo; vt simul imperia acciperent, numeroque & robore, & visu inter se, fiducia ipsis, in ceteros [8] metus crederetur. Prætendebat lasciuire militem diductum: siquid subitum

Qui Apicij delicium: post, Tiberij consilium.

Mores eius miri, & mixti.

Castrorum in vrbe ille auctor.

A

B

COMMENTARIVS.

1. AELIVM SEIANVM.] *Funestum hoc Romanis caput patrem habuit Seium Strabonem: sed in adoptionem datus alicui ex Aeliis, dictus mutato inflexoque, vt solet, patris nomine, L. Aelius Seianus. Id enim prænomen illi Dio dat lib.* LVII. *At in nummo æreo legi adfirmat mihi quidam Tiberium Seianum, cuius hæc inscriptio:* TI. CÆSAR. DIVI. AVGVSTI. F. AVGVSTVS. AVGVSTA. BILBILIS. *parte alterâ, corona è quercu.* TI. ÆLIO. SEIANO. *Non vidi ego.*

2. QVO FACINORE.] *Nece Drusi, quem veneno sustulit.*

3. DOMINATIONEM CAPTAVERIT] *Probum videbatur: & captauit certè, non cepit. Tamen cùm in Mediceo sit,* raptum perit, *placet quod Pichena efformat*, raptum ierit.

4. GENITVS VVLSINIIS] *Quia ergo Vulsiniensis Seianus, ideò acutè & non sine morsu Iuuenalis:*

—— idem populus, si Nortia Thusco
Fauisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsâ Seianum diceret horâ
Augustum.

Nam Nortia, vel potiùs, vt libri meliores, Nurscia, Volsiniensium peculiaris dea. Liuius lib. VII. Volsiniis quoque clauos indices numeri annorum fixos in templo Nursciæ Etruscæ deæ diligens talium monumentorum [auctor] Cincius adfirmat. *Vbi velim deleri minutum illud glossema, quod circumscripsi. Tertullianus:* Asculanorum Ancaria dea, Volsiniensium Nurscia, Otriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.

5. PATRE SEIO STRABONE.] *Qui & ipse prætoriis cohortibus præfuit: sed in Aegypti administrationem misso, solus deinde filius. Ob hæc officia, attollit magnifico elogio Velleius:* Seianus Ælius, principe equestris ordinis patre natus, materno verò genere clarissimas, veteresque & honoribus insignes, complexus familias. *Quod autem maternum genus? Iunium, vt opinor: hoc argumento, quòd* Iunius Blæsus Proconsul Africæ, auunculus *ei fuit. Tacitus lib.* III. *extremo.* C

6. APICIO DIVITI.] *Quod idem Dio adfirmat lib.* LVII. *qui M. Gauium Apicium nominat. Sed Apicios eiusdem notæ & luxus tres reperio. Primum, qui Athenæo nominatur lib.* IIII. *cap.* XX. *qui veteri Rep. vixit, quemque à Posidonio celebratum ait, & auctorem fuisse vt Rutilius in exsilium mitteretur. Alterum, qui Augusti & Tiberij æuo. de quo noster hîc, & Seneca Consolat. ad Helbiam:* Apicius nostrâ memoriâ vixit, qui in eâ vrbe ex quâ aliquando Philosophi vt corruptores iuuentutis abire iussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplinâ suâ sæculum infecit. *Qui idem Plinio dictus* nepotum omnium altissimus gurges: *& de cuius deliciis volumen Appioni Grammatico scriptum, lego in Athenæi lib.* VII. *At tertium, qui in imperio Traiani, cuius mentio apud Suidam in* ὄστρεα. Τραιανῷ ἐν Πάρθοις ὄντι καὶ τῆς θαλάσσης ἀπέχοντι ἡμερῶν πολλῶν ὁδόν, Ἀπίκιος ὁ ὀψοφάγος ὄστρεα νεαρὰ ἐπέμψατο ὑπὸ σοφίας τεθησαυρισμένα. *si tamen Traiani ibi vox incorrupta.* D

7. DISPERSAS PER VRBEM.] *Non per vrbem modò, sed per opida vicina dispersæ fuerunt Prætoriæ cohortes, ex Suetonij cap.* XLIX. *in Augusto:* Neque vmquam plures quàm tres cohortes in vrbe esse passus est, easque sine castris: reliquas in hiberna & æstiua circa finitima opida dimittere assuerat.

8. METVS CREDERETVR] *Monuit me Iosias Mercerus legendum videri,* dederetur, *vel,* dideretur. *quod verbum sanè vbique in Tacito velut fataliter corruptum. In manuscripto etiam esse,* crederetur: *siquis aliud fortè eruet.*

9. PRO-

A tum ingruat, maiore auxilio pariter subueniri. & seueriùs acturos, si vallum statuatur [9] procul vrbis inlecebris. Vt perfecta sunt castra, inrepere paullatim militares animos, adeundo, appellando: simul centuriones ac tribunos ipse diligere. [10] neque senatorio ambitu abstinebat, clientes suos honoribus aut prouinciis ornando, facili Tiberio, atque ita prono, vt socium laborum, non modò in sermonibus, sed apud patres & populum celebraret, colique per theatra & fora effigies eius, [11] interque principia legionum sineret. *Viam ad imperium struit.* Ceterùm plena Cæsarum domus, iuuenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant: & quia vi tot simul corripere intutum, dolus interualla scelerum poscebat. placuit tamen occultior via, & à Druso incipere, in quem recenti irâ ferebatur. Nam Drusus impatiens æmuli, & animo commotior, orto fortè iurgio [12] intenderat Seiano manus, & contra tendentis os verberauerat. *Igitur Drusum amoliri conatur.* Igitur cuncta tentanti promtissimum visum, [13] ad vxorem eius Liuiam conuertere: quæ soror Germanici, formæ initio ætatis indecoræ, mox pulchritudine præcellebat. Hanc, vt amore incensus, adulterio pellexit. *Idq; per Liuiam vxorem, stupro cognitam.*

B & postquam primi flagitij potitus est, neque femina amissâ pudicitiâ alia abnuerit: ad coniugij spem, consortium regni, & necem mariti impulit. Atque illa, cui auunculus Augustus, socer Tiberius, ex Druso liberi, seque ac maiores & posteros [14] municipali adultero fœdabat; vt pro honestis & præsentibus, flagitiosa & incerta exspectaret. Sumitur in conscientiam [15] Eudemus amicus ac medicus Liuiæ, specie artis frequens secretis. *Eudemus administer.* pellit domo Seianus vxorem Apicatam, ex quâ tres liberos genuerat, ne pellici suspectaretur. Sed magnitudo facinoris metum, prolationes, diuersa interdum consilia adferebat. Interim anni principio, Drusus ex Germanici liberis togam virilem sumsit: *Drusus minor in viros lectus.* quæque fratri eius Neroni decreuerat senatus, repetita. addidit orationem Cæsar, multâ cum laude filij sui, quòd patriâ beneuolentiâ in fratris liberos foret. Nam Drusus (quamquam arduum sit, eôdem loci potentiam & concordiam esse) æquus adolescentibus, aut certè non aduersus habebatur. Exin vetus & sæpè simulatum proficiscendi in prouincias consilium refertur. multitudinem veteranorum prætexebat imperator, &

C dilectibus supplendos exercitus. nam voluntarium militem deesse: ac si suppeditet, non

9. PROCVL VRBIS INLECEBRIS.] *Quomodo hoc verum? nam castra ista ad ipsam vrbem fuerunt, iuxta portam Viminalem: & hoc antiquarij nostri hodie docuerunt, vel Onufrium in vrbe Româ vide. Adde hæc Scholiastis prisci, in Iuuenalem:* Iuxta Aggerem primus posuit castra Seianus, id est super Diocletianas: quę dicta sunt Castra Prętoria. *Sunt ipsa, quæ dixi. nam Agger Tarquinij, est ad Viminalem; & infra, Diocletianæ. Sed quod quærebam, quomodo igitur* procul vrbis illecebris? *Non nimis herclè: nisi quòd non in medijs ipsis, & quòd amoti à consuetudine vulgi. Item, quòd vallo clausi, & licentia cohibita: quò adspectum.*

D 10. NEQVE SENATORIO AMBITV.] *Id est, neque nolebat à Senatu ambiri, coli: cùm & eos promoueret, ac posse ibi doceret.*

11. INTERQVE PRINCIPIA LEGIONVM SINERET.] *Inter militaria signa, ait Suetonius capite* XLVIII. *in Tiberio. de quo ritu abundè in libris Histor. & Milit. Rom.*

12. INTENDERAT SEIANO MANVS.] *Intendere manus, principium & caussa iurgij etiam hodie apud Italum vulgus. Libro* 1. *suprà*: Postremò deserunt tribunal, vt quis Prætorianorum militum amicorúmve Cæsaris occurreret, manus intentare, caussam discordiæ & initium armorum. *Lib.* XIII. Simul intendere manus, aggerere probra. *Seneca De clementiâ lib.* 1. Conclamatio ciuitatis & fuga est, & dis ipsis manus intenduntur. *At quod sequitur, Seianum palmâ percussum à Druso: aliter apud Dionem & Zonaram legas, qui Drusum percussum volunt à Seiano. Itaque eorum fide rescribit hic Vertranius,* Et hic contrà tendentis os verberauerat. *Neutri mihi persuadent; non illi sententiam, non hic lectionem. Seianum non tam præruptâ audaciâ fuisse crediderim, vt vltrò verberarit Principis Romani filium, Tribuniciâ potestate, & imperij consortem: & conuenit magis in mores Drusi, cui adeò prompta ad verbera manus, vt hâc de caussâ Castor sit cognominatus, teste Dione ipso lib.* LVII.

13. AD VXOREM EIVS LIVIAM.] *Suetonius Liuillam semper vocat: vt Claudillam, quam noster Claudiam. Nec te mouerit. ὑποκόρισμα est, vt Secundilla, Tertulla, Quartilla in feminarum nominibus per blanditias frequens. Sic in Musæo Carpensi lapis de hac ipsâ Liuiâ,*

SECVNDA — TI. CLAVDIVS
LIVILLAES — CÆSARIS. L.
MEDICA — CELER. ÆDITVS
A. VESTA.

14. MVNICIPALI ADVLTERO.] *Quasi diceret, Ne Romano quidem. Nam municipales, tunc minùs honorati, aut pares vrbanis censebantur. Ita Iuuenalis, per contemptum:* Municipalis eques. *Florus:* Municipalia prodigia. *Erat autem Seianus Vulsinijs natus.*

15. EVDEMVS.] *In criminatione medicorum non omisit eum Plinius lib.* XXIX. *cap.* 1. Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, vt Eudemi in Liuiâ Drusi Cæsaris.

16. QVAN-

non eâdem virtute ac modestiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi sponte militiam A
Recensus legionum & militum: Quot, & vbi Classes.
sumant. percensuitque cursim numerum legionum, & quas prouincias tutarentur.
Quod mihi quoque exsequendum reor, quæ tum Romana copia in armis, qui socij reges, [16] quanto sit angustiùs imperitatum. Italiam vtroque mari [17] duæ classes, Misenum apud & Rauennam, proximumque Galliæ litus rostratæ naues præsidebant, quas Actiacâ victoriâ captas Augustus in opidum Foroiuliense miserat, valido cum remige.
Legiones Germanica. Hispanica. Africana. Syrica.
Sed præcipuum robur Rhenum iuxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, [18] octo legiones erant. [19] Hispaniæ recèns perdomitæ, tribus habebantur. Mauros Iuba rex acceperat, donum populi Romani: [20] cetera Africæ, per duas legiones, parique numero Ægyptus. dhinc initio ab Suriâ vsque ad flumen Euphraten, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quattuor legionibus coërcita; accolis Hibero, Albanoque, & aliis regibus, qui magnitudine nostrâ proteguntur aduersùm externa imperia. Et Thraciam,
Pannonica. Mœsica. Dalmatica.
Rhœmetalces ac liberi Cotyis: ripamque Danubij, legionum duæ in Pannoniâ, duæ in Mœsiâ attinebant: [21] totidem apud Dalmatiam locatis, quæ positu regionis à tergo B
illis, ac si repentinum auxilium Italia posceret, haut procul accirentur. Quanquam in-
Vrbanus miles.
** coloniis*
sideret vrbem proprius miles, [22] tres vrbanæ, nouem prętoriæ cohortes, Etruriâ fermè Vmbriaque dilectę, aut vetere Latio, [23] & * colonis antiquitus Romanis. At apud idonea prouinciarum [24] sociç triremes, alæque, & auxilia cohortium. [25] neque multò secus
** fuerit.*
in iis virium: sed persequi incertum *fuit; cùm ex vsu temporis huc illuc mearent, gliscerent numero, & aliquando minuerentur. Congruens crediderim recensere ceteras
Ciuilis administratio, qualis hactenus
quoque Reip. partes, quibus modis ad eam diem habitę sint: quando Tiberio mutati in deterius principatus initium ille annus attulit. Iam primùm publica negotia, & priuatorum maxima, apud patres tractabantur: dabaturque primoribus disserere: & in adula-

16. QVANTO SIT ANGVSTIVS.] *Rectè. & dictum in Traiani laudem, qui fines imperij promouit. Dixi suprà.*

17. DVÆ CLASSES.] *Hac & sequentia explico vbertim in Admirandis, lib. 1.*

18. OCTO LEGIONES.] *Diuisæ per varia castra & castella. Florus de Druso:* Per Rheni quidem ripam ampliùs quinquaginta castella direxit. *Quæ non dubia origo nobilium in eo tractu opidorum.*

19. HISPANIÆ RECENS PERDOMITÆ.] *Ab Augusto. Liuius libro* XXVIII. *de Hispaniâ:* Ita ergo prima Romanis inita prouinciarum, quę quidem continentis sint. postrema omnium nostrâ demùm ætate ductu auspicioque Augusti Cæsaris perdomita est. *Propter Cantabros scilicet & Astures, quos ipse deuicit.*

20. CETERA AFRICÆ PER DVAS.] *Ain' tu duas? Atqui vna legio adtributa Africæ ab Augusto Tiberioq́;, te ipso teste non vno loco. Libro* IV. *Historiarum scribis.* Legio in Africâ auxiliaque tutandis imperij finibus, sub Diuo Augusto Tiberioque principibus, Proconsuli parebant. *Et lib.* II. *Annalium:* Furius Camillus Proconsul Africæ, legionem, & quod sub signis sociorum, ad hostem duxit. *Libro* II. *Histor.* In Africâ legio, cohortesque dilectæ à Clodio Macro. *Vidimus hunc nexum, & soluemus. Vnam legionem ordinariam Africæ fuisse, verissimum est. Vnde hic ergo duæ? Per bellum Tacfarinatis abducta è Pannoniâ legio, & in Africam missa. Suprà libro* III. Piso adsequitur legionem, quæ è Pannoniâ in vrbem, dein præsidio Africæ ducebatur. *Ea ibi mansit biennium paullò ampliùs, iterumq́; in Pannoniam remissa. Hoc ipso libro, statim:* Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat: nec Proconsul eius anni Dolabella retinere ausus fuerat, iussa Principis magis quàm incerta belli metuens. *At enim quia quo loco C quæque legio hoc ipso anno fuerit, decretum scribere Tacito, & nondum eâ abductâ: ideò duas ecce in Africâ collocauit, in Pannoniâ duas. Atqui tres in istâ debuerat: quod clarum vel ex ijs, quæ in seditione trium Pannonicarum legionum dicta suprà. Vbi etiam recensita hæc Nona.*

21. TOTIDEM APVD DALMATIAM.] *Dalmatia Augusto tradita, perpetuumq́; præsidium in eâ decretum, anno vrbis* DCCXLIII. *Anteà inermis fuit. Adi Dionem, lib.* LIIII.

22. TRES VRBANÆ, NOVEM PRÆTORIÆ COHORTES.] *Vigilum autem cur omittit? quæ numero & robore supra vrbanas. Septem enim cohortes erant, institutæ iam inde ab Augusto. Caussa hæc. quia id æui, inter legitimos iustósque milites, Vigiles non D censebantur. Itaque in omnibus bellis ciuilibus Galbæ, Othonis, Vitellij, rara eorum mentio, nullus vsus. E libertinis lecti erant, vile genus, & Vulcáni potiùs ministri quàm Martis. Itaque nec Præfecti vigilum inter illustres dignitates mentio Tacito vsquam: cuius auctoritas tamen adoleuit, sicut & militum ipsorum, vti ex Pandectis alijsq́; scriptoribus clarum. Dicam de hoc omni vrbano milite cum curâ, ad libros Historiarum.*

23. ET COLONIS.] *Potiùs*, coloniis.

24. SOCIÆ TRIREMES.] *Vt classis in Danubio, classis in Rheno, in Ponto.*

25. NEQVE MVLTO SECVS.] *Dicit clarè, non minus virium roborisque in Auxilijs fuisse, quàm in Legionibus: ex quo magnitudinem opésque videas imperij Romani.*

26. RARI

A adulationem lapsos, cohibebat ipse. mandabatque honores, nobilitatem maiorum, claritudinem militiæ, inlustres domi artes spectando: vt satis constaret, non alios potiores fuisse. Sua consulibus, sua prætoribus species: minorum quoque magistratuum exercita potestas: legesque, si maiestatis quæstio eximeretur, bono in vsu. At frumenta, & pecuniæ vectigales, cetera publicorum fructuum, societatibus equitum Romanorum agitabantur. Res suas Cæsar spectatissimo cuique, quibusdam ignotis ex famâ mandabat; semelque adsumti tenebantur, prorsus sine modo, cùm plerique iisdem negotiis insenescerent. Plebes acri quidem annonâ fatigabatur: sed nulla in eo culpa ex principe. quin infecunditati terrarum, aut asperis maris obuiam iit, quantum impendio, diligentiaque poterat. Et ne prouinciæ nouis oneribus turbarentur, vtque vetera sine auaritiâ aut crudelitate magistratuum tolerarent, prouidebat: corporum verbera, ademtiones bonorum aberant. [26] Rari per Italiam Cæsaris agri; modesta seruitia; intra paucos libertos domus; ac si quando cum priuatis disceptaret, forum & ius. quæ cuncta,
B non quidem comi viâ, sed horridus ac plerumque formidatus retinebat tamen, donec morte Drusi verterentur. nam dum superfuit, mansêre: quia Seianus incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis notescere volebat, & vltor metuebatur, non occultus odij, & crebrò querens, *incolumi filio adiutorem imperij alium vocari. & quantum superesse vt collega dicatur? Primas dominandi spes in arduo; vbi sis ingressus, adesse studia & ministros. exstructa iam sponte præfecti castra, datos in manum milites:* [27] *cerni effigiem eius, in monumentis Gn. Pompeij:* [28] *communes illi cum familiâ Drusorum fore nepotes.* [29] *precandam post hæc Modestiam, vt contentus esset.* Neque rarò, neque apud paucos talia iaciebat; & secreta quoque eius, corruptâ vxore, prodebantur. Igitur Seianus maturandum ratus, diligit venenum, quo paullatim irrepente, fortuitus morbus adsimularetur. Id Druso datum per Lygdum Spadonem, [30] vt octo post annos cognitum est. Ceterùm Tiberius per omnes valetudinis eius dies, nullo metu, an vt firmitudinem animi ostentaret, etiam defuncto, needum sepulto, curiam ingressus est: [31] consulesque sede vulgari per speciem mæ-
C stitiæ sedentes, honoris locique admonuit; & effusum in lacrimas senatum, victo gemitu, simul oratione continuâ erexit. *Non quidem sibi ignarum, posse argui, quòd tam recenti*

Drusi de Seiano querela.

Quam vxor extulit

Igitur veneno tollitur.

Firmitudo Tiberij in eo casu.

26. RARI PER ITALIAM.] *Non latifundia, vt posteà, ex bonorum publicatione, & reorum damnationibus parta.*

27. CERNI EFFIGIEM EIVS.] *Statuam aneam in theatro Pompey. Dio.*

28. COMMVNES ILLI.] *Consideremus, quæso. Suetonius Claudij filio Druso desponsam Seiani filiam scribit, cap.* XXVII. *in Claudio. nec alius sententia est, quod noster lib.* III. *dixit Claudij filio Seianum socerum destinatum. Hæc certa, clara. sed quomodo hîc Drusus queritur, communes illi fore cum Drusorum*
D *gente nepotes? Locum non habet ea querela, vana est. si verè idem Suetonius scribit, Drusum exstinctum post paucos dies, quàm ei Seiani filia esset desponsa. Desponsa* * *autem ante biennium, vt ex Taciti suprà verbis clarum: ante biennium ergo exstinctus, & simul connubij nepotumque spes. An aliud aliquid est, quò noster hîc respexit? nemo dicet. In Zanarâ lego, Iuliam Drusi filiam desponsam Seiano: corruptè. quia scribendum Liuiam: intellegitque Germanici sororem, de quâ infrà dicemus, Drusi maioris prolem. Quid nugamur? cùm omnia scrinia excusserimus, non infitiabimur, quin Tacitus guttam attigerit è flumine Lethes.*

29. PRECANDAM POST HÆC MODESTIAM.] *Mirum genus loquendi, quasi Modestia inter deas. Etiam tamen immutes. simile illud è libro* XV. Sic quoque optimam Fortunam orandam, vt pedes confectus itinerum spatiis equitem assequeretur.

30. VT OCTO POST ANNOS.] *Rectè. eoipso videlicet anno, quo interfectus Seianus, cùm Apicata eius vxor hæc scelera prodidit. Vide Dionem* LVIII.

31. CONSVLES SEDE VVLGARI.] *Id est, in sedibus Prætorum aut Tribunorum, vt Dio interpretari videtur, in morte Augusti, lib.* LVI. *ἐκαθίζοντο δὲ οἱ μὲν πολλοὶ ὡς που ἕκαστος εἰώθει, οἱ δ' ὕπατοι κάτω ἐν τοῖς βάθροις, ὁ μὲν τῷ τῶν στρατηγῶν, ὁ δὲ τῷ τῶν δημάρχων. Verterem ego:* Sederunt autèm vulgus Senatorum, quo quisque loco solebat: Cõsules verò infernè in subsellijs, alter Prętorum, alter Tribunorum. *Nec dissimile est, quod Suetonius scribit, Claudium* de maiore negotio acturum, medium inter Consulum sellas Tribunicio subsellio sedisse. *Humiles autem Senatorum omnium sedes, alta Consulum & excelsa. Lucanus* V.

Vt primùm mæstum tenuêre silentia cœtum,
Lentulus è celsâ sublimis sede profatur.

Lentulus enim ibi Consul. & alius poeta quispiam,

Conspicuum signis cùm premet altus ebur.

Intellegit Consulis sellam curulem: in quâ, ornatus caussâ, signa. Idem:

Signa quoque in sellâ nossem formata curuli
Et totum Numidæ sculptile dentis opus.

*Anno vrbis DCCLXXIII.

K

32. PRO-

centi dolore subierit oculos senatus: vix [32] *propinquorum alloquia tolerari,* [33] *vix diem adspici à plerisque lugentium. neque illos imbecillitatis damnandos; se tamen fortiora solatia è complexu Reip. petiuisse.* Miseratusq; Augustæ extremam senectam, rudem adhuc nepotum, & vergentem ætatem suam, vt Germanici liberi, vnica præsentium malorum leuamenta, inducerentur, petiuit. Egressi consules, firmatos adloquio adolescentulos, deductósq; ante Cæsarem statuunt. Quibus adprehensis, *Patres Conscripti, Hos,* inquit, *orbatos parente, tradidi patruo ipsorum, precatusque sum, quamquam esset illi propria suboles, ne secus quàm suum sanguinem foueret ac tolleret, sibiq; & posteris confirmaret. Erepto Druso, preces ad vos conuerto, dijsque & patriâ coram obtestor, Augusti pronepotes, clarißimis maioribus genitos suscipite, regite: vestram meamque vicem explete. Hi vobis Nero & Druse parentum loco: ita nati estis, vt bona malàque vestra ad Remp. pertineant.* Magno ea fletu, & mox precationibus faustis audita. ac si modum orationi posuisset; misericordiâ sui gloriaque animos audientium impleuerat. ad vana & toties inrisa reuolutus, de reddendâ Rep. vtque consules seu quis alius regimen susciperent, vero quoque & honesto fidem demsit. Memoriæ Drusi eadem quæ in Germanicum decernuntur; plerisque additis, vt fermè amat posterior adulatio. Funus imaginum pompâ maximè inlustre fuit, cùm origo Iuliæ gentis Æneas, omnésque Albanorum reges, & conditor vrbis Romulus, pòst Sabina nobilitas, [34] Appius Clausus, ceteræque Claudiorum effigies, longo ordine spectarentur. In tradendâ morte Drusi, quæ plurimis maximéque fidis auctoribus memorata sunt, rettuli: sed non omiserim eorumdem temporum rumorem validum adeò, vt nondum exolescat. Corruptâ ad scelus Liuiâ, Seianum Lygdi quoque Spadonis animum stupro vinxisse: quòd is Lygdus ætate atque formâ carus domino, interque primores ministros erat. deinde inter conscios, vbi locus veneficij, tempusque composita sunt; eò audaciæ prouectum, vt verteret, & occulto indicio Drusum veneni in patrem arguens, moneret Tiberium, vitandam potionem quæ prima ei apud filium epulanti offerretur. Eâ fraude tum senem, postquam conuiuium inierat, exceptum poculum Druso tradidisse: atque illo ignaro & iuueniliter hauriente, auctam suspicionem, tamquam metu & pudore, sibimet inrogaret mortem, quam patri struxerat. [35] Hæc vulgò iactata, super id quòd nullo auctore certo firmantur, promtè refutaueris. Quis enim mediocri prudentiâ, nedum Tiberius tantis rebus exercitus, inaudito filio exitium offerret, idque suâ manu, & nullo ad pœnitendum regressu? Quin potiùs ministrum veneni excruciaret, auctorem exquireret, insitâ denique etiam in extraneos cunctatione & morâ, aduersùm vnicum & nullius antè flagitij compertum vteretur. Sed quia Seianus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimiâ caritate in eum Cæsaris, & ceterorum in vtrumque odio, quamuis fabulosa & immania credebantur: [36] atrociore semper famâ, erga dominantium exitus. Ordo alioqui sceleris per Apicatam Seiani proditus, tormentis Eudemi ac Lygdi patefactus est: neque quisquam scriptor tam infensus exstitit, vt Tiberio obiectaret, cùm omnia alia conquirerent, intenderentque. Mihi tradendi arguendíque rumoris caussa fuit, vt claro sub exemplo falsas auditiones depellerem, peteremque ab iis quorum in manus cura nostra venerit, ne diuulgata atque incredibilia, auidè accepta, veris neque in miraculum corruptis antehabeant. Ceterùm [37] laudante filium pro rostris Tiberio, senatus populusque habitum ac voces dolentum simula-

Germanici liberim curiam accitt.

Commendati patribus.

Curam rerum deprecatur Tiberius.

Parùm seriò.

Funus Drusi.

Variatum in morte eius tradendâ.

Quamnonnemo patri parum prouide adscribit.

Refellit noster.

A

B

C

D

32. PROPINQVORVM ALLOQVIA.] *Alloquia, propriè in consolatione. notatum alijs.*

33. VIX DIEM ADSPICI.] *Ita enim moris, vt limine & domo se continerent in luctu. Plinius lib.* IX. Mitto ad Ariam. rogo vt veniat. quoniam me recens adhuc luctus limine contineret.

34. APPIVS CLAVSVS.] *Lego,* Atta Clausus, *vel* Attus. *Adi lib.* XII. *Annal.*

35. HÆC VVLGO IACTATA.] *Et credita Orosio, qui libro* VII. *tradit Drusum à Tiberio veneno exstinctum. At me non valdè mouent eiusmodi scriptores, legitimæ historiæ (dicam iratis quorumdam auribus) dehonestamenta.*

36 ATROCIORE SEMPER FAMA.] *Id valet, spargi plurimùm & credi atrocia aut tragica, de morte dominantium.*

37. LAVDANTE FILIVM.] *Velo quidem interposito, ne Pontificis maximi oculi adspectu cadaueris funestarentur. Seneca, Consolatione ad Martiam:* Tiberius Cęsar, & quem genuerat, & quem adoptauerat, amisit. ipse tamen pro rostris laudauit filium, stetitque, in conspectu posito corpore, interiecto

A simulatione magis quàm libens induebat, domumque Germanici reuiuiscere occulti *Fauor omniū in liberos Germanici.*
lætabantur. Quod principium fauoris, & mater Agrippina spem malè tegens, perniciem adcelerauere. Nam Seianus vbi videt mortem Drusi inultam interfectoribus, sine mærore publico esse, ferox scelerum, & quia prima prouenerant, volutare secum, *Quibus insidiatur Seianus.*
quonam modo Germanici liberos peruerteret, quorum non dubia successio. neque spargi venenum in tres poterat, egregiâ custodum fide, & pudicitiâ Agrippinæ impenetrabili. Igitur contumaciam eius insectari, vetus Augustæ odium, recentem Liuię conscientiam exagitare, vt superbiam fecunditate subnixam, popularibus studiis inhiare dominationi, apud Cæsarem arguerent. *Et Agrippinam matrem primò criminatur.* Atque hæc callidis criminatoribus (inter quos dilegerat [38] Iulium Postumum, per adulterium Mutiliæ Priscæ inter intimos auiæ, & consiliis suis peridoneum: quia Prisca in animo Augustę valida) anum suapte naturâ potentiæ anxiam, insociabilem nurui efficiebat. Agrippinæ quoque proximi inliciebantur, prauis sermonibus tumidos spiritus perstimulare. At Tiberius, nihil intermissâ re-
B rum curâ, negotia pro solatiis accipiens, ius ciuium, preces sociorū tractabat. Factaq; auctore eo senatusconsulta, vt ciuitati Cibyraticę apud Asiam, Ægitensi apud Achaiam *Subleuatæ vrbes.*
motu terræ labefactis, subueniretur remissione tributi in triennium. Et Vibius Serenus [39] proconsul vlterioris Hispaniæ de vi publicâ damnatus, [40] ob atrocitatem temporum in insulam Amorgum deportatur. *Accusati aliquot:* Carsius Sacerdos reus tamquam frumento hostem Tacfarinatem iuuisset, absoluitur; eiusdemque criminis C. Gracchus. Hunc comitem exilij admodum infantem, [41] Pater Sempronius in insulam Cercinam tulerat. *Inter eos C. Gracchus.* Illîc adultus inter extorres & liberalium artium nescios, mox per Africam ac Siciliam mutando sordidas merces sustentabatur: nec tamen effugit magnę fortunæ pericula. At ni Ælius Lamia & L. Apronius, qui Africam obtinuerant, insontem protexissent, claritudine infausti generis, & paternis aduersis foret abstractus. Is quoque annus legationes Græcarum ciuitatum habuit; Samiis Iunonis, Cois Æsculapij delubro, vetustum asyli ius vt firmaretur, petentibus. *Iterùm de Asylis actum.* Samij decreto Amphictyonum nitebantur, quîs
C præcipuum fuit rerum omnium iudicium, quâ tempestate Græci conditis per Asiam vrbi-

iecto tantummodò velamento, quod Pontificis oculos à funere arceret. *Recenset eumdem ritum Dio LIV in funere Agrippæ, sed caussam eius ignorare fatetur, & quam Seneca dedit, refellit. Verba sunt:* τόν τε λόγον τὸν ἐπ' αὐτῷ εἶπε παραπέτασμά τι πρὸ τοῦ νεκροῦ παρατείνας, ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδα διὰ τί ἐποίησεν. εἴρηται δ' ὅμως τοῖς μὲν ὅτι ἀρχιερεὺς ἦν, τοῖς δὲ ὅτι τὰ τῶν τιμητῶν ἔπραττεν, οὐκ ὀρθῶς φρονοῦσιν. οὔτε γὰρ τῷ ἀρχιερεῖ ἀπείρηται νεκρὸν ὁρᾶν, οὔτε τῷ τιμητῇ, πλὴν ἂν τὸ τέλος ταῖς ἀπογραφαῖς μέλλῃ ἐπάξειν. *Id est:* Sed & laudationem Agrippæ Augustus recitauit, velo quupiam ante mortuum expanso. Id cui rei factum, mihi non liquet. Tamen alij volunt ideò, quia Pontifex esset: alij, quia obi-
D ret munera Censoris. Neutri rectè. Neque enim vel Pontifici mortuum adspicere nefas: neque Censori, nisi cùm finem censioni imponit, conditque lustrum. *Hæc Dio. sed ego existimo, de Pontifice Senecam* * *vera dicere. Sacer enim: ideoq; non ipsum solum arceri aspectu funesto, sed & statuas deorum voluerunt. Quæ si in loco positæ, vbi supplicia & cædes, velari eas mos fuit, aut transferri. Notat ipse Dio lib. vltimo.* Claudius, *inquit*, delectabatur gladiatoribus, & præsertim meridianis. Ideò plerosque seruos, qui dominos sub Caio aut Tiberio calumniati erant, hoc modo perdebat. Eorumque tantus fuit numerus, vt Augusti statuam eo loci positam iusserit transferri, ne aut semper adspiceret cædes, aut semper velata esset. *Ceterùm de Pontifice, in Iudæorum ritu simile Philo notat, De Monarchiâ*: à cadauere arceri.

38. IVLIVM POSTVMVM.] *Estne ille, qui Præfectus Aegypto posteà? de quo Romæ lapis,*

PRO. SALVTE. TI. CLAVDI. CÆSARIS. AVG.
GERMANICI. PONT. MAX. TRIB. POT. VII.
COS. IIII. IMP. XV. P. P. CENSORIS.
.·.·.·.·.·. LIBERORVMQVE
EX VOTO. SVSCEPTO. C. IVLIVS. SEX. F. COR.
POSTVMVS. PRÆF. ÆGYPTI.

Vix puto. Claudij enim æuo ille floruit, non hoc Tiberiano.

39. PROCONSVL VLTERIORIS HISPANIÆ.] *Id est Bæticæ, quæ populo relicta, & ideo in eâ Proconsul. Plura distinctiùs de Hispaniæ diuisione insi à ad I. Histor.*

40. OB ATROCITATEM TEMPORVM.] *Placet olim emendatio,* atrocitatem morum. *quam velim distinctione iuuari hoc modo:* de vi publicâ damnatus ob atrocitatem morum, in insulam. *Facilis exscribentium lapsus repetitione syllabæ,* tem morum. *Etsi non sum ignarus à Suetonio* temporum atrocitatem *dictam, Calig. cap. VI. sed hic vt censeo parùm opportunè. Puto autem pertinuisse ad Serenum caput hoc legis Iuliæ:* Iuliâ de vi publiâ tenetur, qui cùm imperium potestatémve haberet, ciuem R. aduersus prouocationem necauerit, verberauerit, iusseritve quid fieri, aut quid in collum iniecerit vt torqueatur.

41. PATER SEMPRONIVS.] *Qui adulter in Iuliâ, suprà lib. I.*

Facit à Senecâ Tacitus libro II. Neq; Imperatorem aurato & vetustissimis ectimoniis prędatum contrectare feralia debuisse.

vrbibus orâ maris potiebantur. Neque dispar apud Coos antiquitas: & accedebat meritum ex loco. Nam ciues Romanos templo Æsculapij induxerant, cùm iussu regis Mithradatis apud cunctas Asiç insulas & vrbes trucidarentur. Variis dehinc & sæpiùs in-

Histriones coërcentur.

ritis prætorum questibus, posttemò Cæsar de immodestiâ histrionum rettulit. Multa ab iis in publicum seditiosè, fæda per domos tentati: [42] Oscum quondam ludicrum leuissimæ apud vulgum oblectationis, eò flagitiorum & virium venisse, vt auctoritate patrum coërcendum sit. Pulsi tum histriones Italiâ. Idem annus alio quoque luctu Cæsarem adficit, alterum ex geminis Drusi liberis extinguendo: neque minùs morte amici.

Lucillij mors, & publicum funus.

Is fuit Lucillius Longus, omnium illi tristium lætorumque socius, vnusque è senatoribus Rhodij secessus comes. Ita quamquam nouo homini, [43] censorium funus, effigiem [44] apud forum Augusti, publicâ pecuniâ patres decreuêre: apud quos etiam tum

Capito damnatur.

cuncta tractabantur. adeò vt [45] procurator Asiæ Lucillius Capito, accusante prouinciâ caussam dixerit, magnâ cum adseueratione Principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse. quòd si vim prætoris vsurpasset, manibusque militum vsus foret; spreta in eo mandata sua, audirent socios. Ita reus, cognito negotio, damnatur. Ob quam vltionem, & quia priore anno in C. Silanum vindicatum erat, decreuêre Asiç vr-

Tiberio templum in Asiâ.

bes templum Tiberio matrique eius, ac senatui. Et permissum statuere. egitque Nero grates eâ caussâ patribus atque auo, lætas inter audientium adfectiones, qui, recenti memoriâ Germanici, illum adspici, illum audiri rebantur: aderantque iuueni modestia, ac

42. OSCVM LVDICRVM.] *Quod celebratum Romæ, non Romanâ linguâ. Strabo libro* V. Ἴδιον δέ τι τοῖς Ὄσκοις καὶ τῷ τῶν Αὐσονίων ἔθνει συμβέβηκε. τῶν μὲν γὰρ Ὄσκων ἐκλελοιπότων, ἡ διάλεκτος μένει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε ποιήματα σκηνοβατεῖσθαι κατά τινα ἀγῶνα πάτριον, καὶ μιμολογεῖσθαι. *Censent idem, cum Atellanis ludis: nec errant. Nam Atella, Oscorum vrbs. Sermo autem Oscus, diuersus à Latino. Titinnius.*

Qui Oscè & Volscè fabulantur, nam Latinè nesciunt.

Quo & Campani vsi videntur, &, vt Liuius alibi me docet, Samnites.

43. CENSORIVM FVNVS.] *Quæri video quid sit censorium funus. Vertranius censuit, id esse in cuius nimiam pompam, vt in opus censorium, animaduertere Censoribus licuisset, nisi iussus Prætoris adfuisset. Nimis velim ad manum mihi laurus sit, quam mordeam: ita præcordia mihi saliunt ad risum. Alij idem putant Funus publicum, Funus censorium, Funus indictiuum. Non audio. arbitror ego Funus publicum & indictiuum, eadem: nec aliud esse, quàm cùm denuntiatur & indicitur publicitus per præconem. Censorium, partem eius esse: id est, vt omne Censorium funus, Publicum sit (qui enim aliter honoratum esse potest?) at non omne Publicum, Censorium. Vt inter magistratus, honoratissimi Censores, ijque cumulus quasi reliquarum dignitatum: sic inter funera illud, primo loco. Itaque Capitolinus de Pertinace:* Funus imaginarium ei & Censorium ductum est, & ab ipso Seuero funebri laudatione honoratus est. *Tacitus de Sabino fratre Imperatoris:* Funusque Censorium Flauio Sabino ductum. *Et lib.* XII. Decretum Claudio censorium funus, & mox consecratio. *Quâ ergo notâ eximium hoc funus? Credo istâ, vt omnia in eo purpurea essent, vestes stragulaque. in alijs, tantùm purpura prætexta. Non obscurè annuere mihi videtur Polybius, lib.* VI. Vbi autem præclarus aliquis ex domesticis obijt, instituunt funeris apparatum, & circumfusi qui similes magnitudine ac staturâ videntur, vestes capiunt; si consul vel prætor fuit, purpurâ prætextas; si censor, purpureas; si * triumphalis, auro intextas. *Postrema Græcè sic habent:* ἐὰν μὲν ὕπατος ἢ στρατηγὸς ᾖ γεγονώς, περιπορφύρους (*intellege* ἐσθῆτας λαμβάνουσι.) ἐὰν δὲ τιμητής, πορφυρᾶς, ἐὰν δὲ καὶ τεθριαμβευκώς, διαχρύσους. *Publico autem funeri opponitur, Tacitum. id est, sine pompâ, sine designatore, sine ludis, præcone, indictione, silens & quietum. Seneca, De Tranquillitate lib.* I. *cap.* I. Quid opus est sæculis duratura componere? Vis tu nunc id agere, ne te posteri taceant? Morti natus es. minus molestiarum habet funus Tacitum.

*At de triumphali, sub principibus nihil legi: & videtur confusum cum Censorio. Nã & Claudius & Pertinax eo elati, tamquam dignissimo.

ADD. *E Polybij verbis sufficere distinctum Censorium funus à Triumphali fuisse, & hoc dignius. Mihi ita non videtur. Primùm, quia nemo Latinorum Triumphale nominat. Deinde, quia Censorium reperio Principibus ipsis ductum (vt Claudio, vt Pertinaci:) quos constat honestissimo affectos. Tertiò, quia illa ipsa ornamenta quæ Triumphali tribuit Polybius, reperire est in isto. Vide Xiphilinum in Seuero. Currum huic interuenisse, ritu triumphantium, non opinor. Nam quod in Propertio legis,*

Cuius honoratis ossa vehantur equis:

verius est, aquis. *& ille ipse poëta superiori eius libri Elegiâ, in amne infero distinxit duplices sedes & * nauigationes. Quod in Dione etiam scriptum funere Augusti, imaginem eius vnam (tres enim fuerunt) vectam* ἐφ' ἅρματος πομπικοῦ, *id est*, curru triumphali, *vt interpretes volunt: ego mallem*, curru pompali. *& Carpentum intellegam, quo per pompam Circensium dij transuecti. Hoc enim noui honoris genus appositè tributum nouo diuo.*

*Torbaque diuersa nauigat omnis aqua.

44. APVD FORVM AVGVSTI.] *Vbi in vtraque porticu ab ipso Augusto locatæ statuæ omnium veterum ducum. Suetonius.*

45. PROCVRATOR ASIÆ.] *Eadem omnia è Tacito Dio, libro* LVIII. *in extremo.*

46. NAM

A ac forma, principe viro digna, notis in eum Seiani odiis ob periculum gratiora. Sub idem tempus de flamine Diali, in locum Seruij Maluginensis defuncti legendo, simul rogandâ nouâ lege, disseruit Cæsar. [46] *Nam patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex quis vnus legeretur, vetusto more: neque adesse, vt olim, eam copiam, omissâ confarreandi adsuetudine, aut inter paucos retentâ. pluresque eius rei caussas adferebat; potissimam, penes incuriam virorum feminarumque. Accedere ipsius cærimoniæ difficultates, quæ consultò vitarentur.* [47] *Et quando exiret è iure patrio, qui id flaminium apisceretur, quæque in manum flaminis conueniret. Ita medendum senatus decreto, aut lege; sicut Augustus quædam ex horridâ illâ antiquitate, ad præsentem vsum flexisset.* Igitur tractatis religionibus, placitum, instituto flaminum nihil demutari: sed lata lex, quâ [48] flaminica Dialis sacrorum caussâ in potestate viri, cetera promiscuo feminarum iure ageret. & filius Maluginensis patri suffectus. Vtque glisceret dignatio sacerdotum, atque ipsis promtior animus foret ad capessendas cærimonias, decretum Corneliæ virgini, quæ in locum Scantiæ capiebatur, * LLS. xx. & quoties Augusta theatrum introisset, vt [49] sedes inter Vestalium B consideret. Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. Pontifices eorumque exemplo ceteri sacerdotes, cùm pro incolumitate Principis [50] vota susciperent, Neronem quoque & Drusum iisdem diis commendauêre; non tam caritate iuuenum, quàm adulatione: quæ moribus corruptis, perinde anceps si nulla, & vbi nimia est. Nam Tiberius haut vmquam domui Germanici mitis, tum verò æquari adolescentes senectæ suę, impatienter indoluit: accitósq; Pontifices percontatus est, num id precibus Agrippinæ, aut minis tribuissent. Et illi quidem quamquam abnuerent, modicè perstricti, (etenim pars magna è propinquis ipsius, aut primores ciuitatis erant:) ceterùm in senatu, oratione monuit in posterum, ne quis mobiles adolescentium animos, præmaturis honoribus ad superbiam extolleret. Instabat quippe Seianus, incusabatq; *diductam ciuitatem, vt ciuili bello. esse qui se partium Agrippinæ vocent: ac ni resistatur, fore pluris. neque aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si vnus alterve maximè promti subuerterentur.* Quâ caussâ C. Silium, & Titium Sabinum, adgreditur. amicitia Germanici perniciosa vtrique: Silio, & C quòd ingentis exercitus septem per annos moderator, partisq; apud Germaniam triumpha-

Flaminis allectio.

De vxore eius aliquid nouatum.

Honos Vestalibus additus,

*quinquaginta millia Philipp.

A. V. C. DCCLXXVII. Vota publicis inserti Nero & Drusus.

Indignante Principe.

Quem acuit Seianus.

Amici Germanici petuntur.

46. NAM PATRICIOS CONFARREATIS PARENTIBVS.] *Non alibi tam expressi ritus in legendo Diali. Ait,* patricios. *Quia cùm quindecim Flamines essent, ex ijs tres primi instituti à Numâ, non nisi ex patribus legebantur: ijq; Maiores dicti. alij etiam è plebe, appellatiq; Flamines minores. Addit,* confarreatis parentibus. *quia, vt Plinius ait,* in sacris nihil religiosius confarreationis vinculo erat. *Triplex enim matrimonij contrahendi mos, Vsu, Farre, Coemptione. Antiquissimum genus, Farre videtur, quod Dionysius appellat γάμον κτ̀ τὺς ἱερὺς νόμους. eratq; necessum non solùm Flaminem nasci confarrea-* D *tis parentibus, sed & ipsum cum Flaminicâ farre iungi. Seruius Danielis in excerptis à Pythœo:* Tribus modis apud veteres nuptiæ fiebant, Vsu, si, verbi gratiâ, mulier anno vno cum viro, licet sine legibus fuisset. Farre, cùm per Pontificem Max. & Dialem Flaminem per fruges & molam salsam coniungebantur: vnde Confarreatio appellatur, ex quibus patrimi & matrimi nascebantur. Coemptione verò atque in manu conuentione, cùm illa in filiæ locum, maritus in patris veniebat, vt si quis prior fuisset defunctus, locum hereditatis iustum alteri faceret. *Iterum alibi:* Quid enim est aliud dextræ, quàm in manum conuenire? quæ conuentio eo ritu perficitur, vt aquâ & igni adhibitis duobus maximis elementis, natura coniuncta habeatur. quæ res ad farreatas nuptias pertinet, quibus Flaminem & Flaminicam iure Pontificio in Matrimonium necesse est conuenire. *Et paullò pòst:* Mos fuit Flamini ac Flaminiæ vt per Farreationem in nuptias conuenirent, sellas duas iugatas, ouili pelle superiniectâ poni, eius ouis quæ hostia fuisset: & ibi nubentes velatis capitibus in confarreatione Flamen ac Flaminica residerent. Confarreationes autem tonitru dirimit. *Pulchra reliquia. Adde Festum in Diffarreatio, & Arnobium lib.* IIII. Vxores enim dij habent, atq; in coniugalia fœdera conditionibus veniunt antè quæsitis. Vsu, farreo, coëmptione, genialis lectuli sacramenta conducunt.

47. ET QVANDO EXIRET.] *Defectum locum censeo: & deesse qua ad cæremoniarum difficultatem pertinent. Qui cantus cæremaniæq; Flaminio adiuncta, habes apud Agellium lib.* X. *cap.* XV.

48. FLAMINICA DIALIS.] *Flaminia, appellari mulier ipsa videtur, ex lapide prisco,* MARCELLA. FLAMINIA. AVGVSTÆ.

49. SEDES INTER VESTALIVM.] *Quibus locus è regione Prætoris. Suetonius Aug. cap.* XLIIII. Solis virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, & contra Prætoris tribunal dedit.

50. VOTA SVSCIPERENT.] *De quibus dicam Annali* XVI. *Ceterùm notat Dio hoc anno prima decennalia Tiberij Cæsaris celebrata: quorum originem pete ab eodem scriptore lib.* LIII.

51. PRO

phalibus Sacrouiriani belli victor, quanto maiore mole procideret, plus formidinis in alios dispergebatur. Credebant plerique auctam offensionem ipsius intemperantiâ, immodicè iactantis, suum militem in obsequio durauisse, cùm alij ad seditiones prolaberentur: neque mansurum Tiberio imperium, si iis quoque legionibus cupido nouandi fuisset. Destrui per hæc fortunam suam Cæsar, imparemque tanto merito rebatur. Nam beneficia eò vsque læta sunt, dum videntur exsolui posse: vbi multum anteuenêre, [51] pro gratiâ odium redditur. Erat vxor Silio Sosia Galla, caritate Agrippinę inuisa Principi. Hos corripi, dilato ad tempus Sabino, placitum: immissusque Varro consul, qui paternas inimicitias obtendens, odiis Seiani per dedecus suum gratificabatur. Precante reo breuem moram, dum accusator consulatu abiret, aduersatus est Cæsar: *solitum quippe magistratibus, diem priuatis dicere. nec infringendum consulis ius, cuius vigiliis niteretur, ne quod Resp. detrimentum caperet.* Proprium id Tiberio fuit, scelera nuper reperta priscis verbis obtegere. Igitur multâ adseueratione, quasi aut legibus cum Silio ageretur, aut Varro consul, aut illud Resp. esset, coguntur patres: silente reo, vel si defensionem cœptaret, non occultante cuius iram premeretur. Conscientia belli Sacrouir diu dissimulatus, victoria per auaritiam fœdata, & vxor Sosia arguebantur. nec dubiè repetundarum criminibus hærebant: sed cuncta quæstione maiestatis exercita; & Silius imminentem damnationem voluntario fine præuertit. Sæuitum tamen in bona, [52] non vt stipendiariis pecuniæ redderentur, quorum nemo repetebat: sed [53] liberalitas Augusti auulsa, computatis singillatim quæ fisco petebantur. ea prima Tiberio erga pecuniam alienam diligentia fuit. Sosia in exsilium pellitur Asinij Galli sententiâ, qui partem bonorum publicandam, pars vt liberis relinqueretur, censuerat. contrà *M. Lepidus quartam accusatoribus [54] secundùm necessitudinem legis, cetera liberis concessit. Hunc ego Lepidum, temporibus illis, grauem & sapientem virum fuisse comperio. Nam pleraque ab sæuis adulationibus aliorum, in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat, cùm æquabili auctoritate & gratiâ apud Tiberium viguerit. Vnde dubitare cogor, fato & sorte nascendi, vt cetera, ita principum inclinatio in hos, offensio in illos; an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abruptam contumaciam, & deforme obsequium, pergere iter ambitione ac periculis vacuum. At Messallinus Cotta, haut

Silius primo. — *Quem Consul Varro accusat.* — *Sed Silius sponte vitâ abiit.* — *Vxor eius pulsa.* — ** M. id est Manius.* — *Lepidus egregiè laudatus.*

A B C

51. PRO GRATIA ODIVM REDDITVR.] *Seneca Epist.* XIX. Quidam quò plus debent, magis oderunt Leue æs alienum, debitorem facit: graue inimicum.

52. NON VT STIPENDIARIIS.] *Id est Gallis prouincialibus, quos exhauserat.*

53. LIBERALITAS AVGVSTI AVVLSA.] *Alij aliter, in loco, vt solet, obscuro. & ferè intelligunt, auulsis separatisq; ijs, quæ Augustus dono ei dederat, reliqua petita in fiscum. Ego putarem, illa vel maximè obnoxia fuisse, & vt ab ingrato repetenda. Sed meo iudicio, nihil hic de primo Augusto, de Tiberio ipso sermo est: & hîc denique auaritiam eius se reuelasse, anteà occultam. Legerem pro hoc sensu,* Augusti conuulsa. *Suprà Tacitus dixit,* Tiberium aduersus pecuniam satis firmum fuisse: *& alibi sic ostendit.*

54. SECVNDVM NECESSITVDINEM LEGIS.] *Legis, vt censeo, Iulia de Maiestate. Nam quod alij de Papiâ suspicantur, refuto. Dicit à me Tacitus, qui cuncta in hac quæstione exercita scribit lege Maiestatis. Quarta autem præmium, non in hâc solùm, sed etiam De repetundis lege. de quâ ipsâ nihil abnuo, quin hîc accipiamus. Asconius in Verrem non vno loco ostendit, Quadruplatores dictos à præmio quarta, quam consequebantur. Innuit ipse Cicero lege & more id receptum:* Non enim, *inquit,* spolia C. Verris, sed existumationem populi Rom. concupiui. *Fortasse & in criminibus alijs præmium idem. Ideò vulgare præmium id interpreter in Paullo, l.* XIII. *De iure fisci:* Heredem, *ait*, eius vltra vulgare præmium nihil consecuturum. *De lege Maiestatis, auctor mihi adfirmandi Iosephus lib.* XIX. *vbi de seruis, quos Caius in dominos emittebat:* ῥᾴδιον γὰρ, *inquit,* ψευδομένοις τε κατὰ τῶν κυρίων πιστεύεσθαι, καὶ τὰ χρήματα ἐνδείξασιν αὐτῶν, ἅμα ἐλευθέροις τε εἶναι καὶ πλουσίοις, μισθῷ τῶν κατηγοριῶν, διὰ τὰ ἆθλα αὐτοῖς προκεῖσθαι τὰς ὀγδόας τῶν οὐσιῶν: Facile enim ijs & mentientibus contra dominos credi, & opes aperientibus simul liberis diuitibusque fieri: propter præmium accusationum, quo octaua bonorum pars ijs proposita. *Si octaua seruo, benè colligo, libero quartam. Nec in serulis accusatione aliud capere persuadeor, quàm crimen Maiestatis. Illud moneo, Principum æuo, non tam ex lege quàm arbitrio Senatus præmia decreta. Libro* VI. *infrà:* Quâ damnatâ cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho trib. pl. intercessit. *Sic libro* XVI. Liberto & accusatori præmium operæ (*non pecunia vlla sed*) locus in theatro inter Tribunicios viatores datur. *Interdum certa pecunia adtributa, vt Eprio Marcello quinquagies* H-S, *Thraseâ damnato: Regulo septuagies* H-S. *& sacerdotium, damnato Crasso. Tacitus Ann. lib.* XVI. *& Histor.* IIII. *Nec prætereundus hîc Dionis locus, qui de præmijs eorum qui Cæsaris percussores* D

A haut minùs claris maioribus, sed animo diuersus, censuit [55] cauendum senatusconsulto, vt quamquam insontes magistratus, & culpæ alienæ nescij, prouincialibus vxorum criminibus, perinde quàm suis plecterentur. Actum dehinc de Calpurnio Pisone, nobili ac feroci viro. Is namque, [56] vt retuli, cessurum se vrbe ob factiones accusatorum in senatu clamitauerat: & spretâ potentiâ Augustæ, trahere in ius Vrgulaniam, domoque Principis excire ausus erat. Quæ in præsens Tiberius ciuiliter habuit. sed in animo reuoluente iras, etiam si impetus offensionis languerat, memoria valebat: [57] Pisonemque grauiùs secreti sermonis incusauit aduersùm maiestatem habiti. adiecítque in domo eius [58] venenum esse, cúmque gladio accinctum introire curiam. Quod vt atrociùs vero tramissum. ceterorum quæ multa cumulabantur, receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. Relatum & de [59] Cassio Seuero exsule, qui sordidæ originis, maleficæ vitæ, sed orandi validus, [60] per immodicas inimicitias, [61] vt iudicio iurati senatus Cretam amoueretur, effecerat: atque illîc eadem actitando, recentia veteraque odia aduertit: bonísq; exutus, interdicto igni atque aquâ, [62] saxo Seriphio [63] consenuit. Per idem tempus [64] Plautius Siluanus prætor, incertis caussis Aproniam coniugem

Piso accusatur.

Ante damnationem moritur.

Cassio Seuero pœna exasperatur. (B)

Apronia à marito præcipitata.

tussores accusabant, χρήματα, *inquit*, ἐκ τῆς τοῦ ἁλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἴ τινα ἀρχὴν εἶχεν, τό, τε μηκέτι μήτ' αὐτὸν, τοὺς τε υἱεῖς, τούς τε ἐγγόνους αὐτοῦ στρατεύεσθαι, ἐλάμβανον. *id est*: Præmium accusationis pecuniam accipiebant è bonis damnati, & honorem aut magistratum quemcumque is gerebat: item vacationem à militiâ, sibi, liberis, nepotibus. *Vt videantur legis eius pedia exemplo instituta præmia accusatorum.*

55. CAVENDVM SENATVSCONSVLTO.] *Et cautum non dubiè hoc anno. Si enim antè; quorsus hæc sententia? Tamen Vlpianus De Officio Proconsulis,*
C *decretum id refert ad Cottam & Messallam Coss. id est, ad quartum antè annum. Ait:* Proficisci quidem Proconsulem melius est sine vxore, sed & cum vxore potest, dummodò sciat Senatum Cottâ & Messallâ Coss. censuisse futurum, vt si quid vxores eorum qui ad officia proficiscuntur deliquerint, ab ipsis ratio & vindicta exigatur. *Vir *doctissimus conatur legere*, Senatum Cottâ Messalino consulente censuisse. *acutè: sed me iudice, non exsoluet vllum acumen Domitium hac culpâ.*

56. VT RETTVLI.] *Libro I.*

57. PISONEMQVE GRAVIVS.] *Mendum arguunt multa. Primum, quòd accusator nemo expressus, vt solet. quòd Tiberius ipse incusasse eum dicitur, insolens Imperatori. quòd pars accusationis spreta dicitur, vt atrocior vera: quod non euenisset Principe accusante. Nequis dicat non legitimam accusa-*
D *tionem fuisse, tantùm Principis mandatum: ecce addit,* Ceterorum receptus est reus, neque peractus ob mortem opportunam. *At reus recipi sine accusatore non potuit. Lego igitur,* Pisonem Q. Granius. *Granij Romæ non ignoti iam inde à Lucilij æuo, apud quem Granius præco: & infrà lib. VI. Granius Martianus, suprà lib. I. Granius Marcellus.*

58. VENENVM ESSE.] *Quo fine? an vt Cæsari præberet; an potiùs ipse in necessitate vteretur? atque ita liberior scilicet, prouisa exitu, ferociaréque agitaret. Et apparet ita mox factum, ac mortem sumpsisse.*

59. CASSIO SEVERO.] *Qui primus flexisse dicitur ab illâ rectâ & vetere dicendi viâ. quem & historiam scripsisse comperior ex Tertulliani Apolog. & Suetonij Vitellio, cap. II. Eius laudes vide apud Senecam patrem lib. III. Controuers. initio.*

60. PER IMMODICAS INIMICITIAS.] *Suspectum.*

61. VT IVDICIO IVRATI SENATVS.] *Quod sub Augusta ei accidit, scriptis etiam librisque abolitis. Suetan. Calig. cap XVI. noster suprà, lib. I. Ait,* iudicio iurati Senatus. *quod erat, cùm Senatus deum testem aduocabat, se censiturum, quod è fide suâ réque publicâ videretur. Liuius lib. XLII.* Vt iuratus Senatus decerneret; qui eam rem quæreret decernerétque. *Lib. XXX.* Patres igitur iurati (ita conuenerat) ita censuerunt, vti Consules prouincias inter se compararent. *Appianus lib. II. Ciuil.* Τοῦτο μόνον δεξάμενοι τὸ λεχθὲν οἱ ἕτεροι, ἤτουν σφίσι ψῆφον ἀναδοθῆναι περὶ τοῦ Καίσαρος ἐπὶ ὅρκῳ. *Tacitus hoc ipso libro:* P. Suillium amouendum in insulam censuit tantâ contentione animi, vt & iureiurando obstringeret è Rep. id esse. *Morem eum posteà obtinuisse in omni Senatu, idque lege quadam Traiani, colligas ex Plinij verbis, lib. V. Epistol.* Quinetiam Dextrum, qui primus diuersum censuerat, perlatâ lege de Senatu habendo, iurare coëgit è republicâ esse quod censuisset. *Græci id vocabant ἱερὰν συμβουλήν: & formula eius eleganter expressa apud Xenophontem περὶ ἀναβάσεως Κύρου, lib. V. in oratione Hecatonymi.* εἰ μὲν συμβουλεύοιμι ἃ βέλτιστά μοι δοκεῖ εἶναι, πολλά μοι ἀγαθὰ γένοιτο. εἰ δὲ μή, τἀναντία, αὕτη γὰρ ἱερὰ συμβουλὴ λεγομένη εἶναι, δοκεῖ μοι παρεῖναι. *Sed is mos quando primùm cœpit? haud temerè dixerim. Puto tamen Coriolani æuo. in cuius caussâ Tribuni plebis volunt & impetrant, vt* Senatus iuratus sententiam dicat, vti solet in consessu iudicum. *Dionysius ait, lib. VII.*

* Cuiac. Obseruat. lib. VI. cap. XXX.

62. SAXO SERIPHIO.] *Verè,* saxo. *Vide Strabonem lib. X.*

63. CONSENVIT.] *Benè,* consenuit. *Nam annis XXV. in exsilio hæsit. Eusebius Chronicis:* Cassius Seuerus orator egregius XXV. exsilij sui anno, summâ inopiâ, moritur: vix panno verenda contectus.

64. PLAVTIVS SILVANVS.] *Similis at non eadem res narrata Quinctiliano lib. VII. cap. III.* Id autem genus, de quo nouissimè dixi, non solùm in scholis sæpè tractatur, sed etiam in foro. Nam id est in caussâ Næuij Apruniani (*lego* Nonij Aproniani)

gem in præceps iecit; tractúsque ad Cæsarem ab L. Apronio socero, turbatâ mente re- A spondit, tamquam ipse somno grauis atq; eò ignarus, & vxor sponte mortem sumsisset. Non cutanter Tiberius pergit in domum, visit cubiculum; in quo reluctantis & impulsæ vestigia cernebantur. Refert ad senatum, datísque iudicibus [65] Vrgulania Siluani auia pugionem nepoti misit. quod perinde creditum, quasi Principis monitu, ob amicitiam Augustæ cum Vrgulaniâ.

Isq; ad mortem actus.

Reus frustrà tentato ferro, venas præbuit exsoluendas. Mox Numantina, prior vxor eius, accusata iniecisse carminibus & veneficiis vecordiam marito, insons iudicatur. Is demum annus populum Romanum longo aduersùm Numidam Tacfarinatem bello absoluit. Nam priores duces [66] sibi impetrando triumphalium insigni sufficere res suas crediderant, hostem omittebant. Iamque [67] tres laureatæ in vrbe statuæ; & adhuc [68] raptabat Africam Tacfarinas, auctus Maurorum auxiliis, qui [69] Ptolomęo Iubæ filio iuuentâ incurioso, libertos regios, & seruilia imperia bello mutauerant.

Bellum vltimum cum Tacfarinate.

Erat illi prædarum receptor, ac socius populandi, rex Gatamantum; non vt cum exercitu incederet, sed missis leuibus copiis, quæ ex longinquo in maius B audiebantur: ipsaque è prouinciâ, vt quis fortunæ inops, moribus turbidus, promtiùs ruebant, quia Cæsar post res à Blæso gestas, quasi nullis iam in Africâ hostibus reportari Nonam legionem iusserat: nec [70] proconsul eius anni P. Dolabella retinere ausus erat, iussa principis magis, quàm incerta belli metuens. Igitur Tacfarinas, disperso rumore, rem Romanam aliis quoque ab nationibus lacerari, eóque paullatim Africâ decedere, ac posse reliquos circumueniri, si cuncti, quibus libertas seruitio potior, incubuissent: auget vires, positísque castris [71] Thubuscum opidum circumsidet. At Dolabella contracto quod erat militum, terrore nominis Romani, & quia Numidæ peditum aciem ferre nequeunt, primo sui incessu soluit obsidium, locorúmque opportuna permuniuit: simul principes Musulamorum defectionem cœptantes securi percutit.

Dolabella comprimit.

Dein quia pluribus aduersùm Tacfarinatem expeditionibus cognitum, non graui nec vno incursu consectandum hostem vagum: excito cum popularibus rege Ptolomæo, quattuor agmina parat, quæ legatis ac tribunis data: & prædatorias manus, delecti C Maurorum duxêre. Ipse consultor aderat omnibus. Nec multò pòst adfertur, Numidas apud castellum semirutum, ab ipsis quondam incensum, cui nomen Auzea, positis mapalibus consedisse: fisos loco, quia vastis circùm saltibus claudebatur. Tum expeditæ

Denique diuisis copiis opprimit.

niani) solùm quæsitum, Præcipitatáne esset ab eo vxor, an se ipsa suâ sponte iecisset. Quam actionem equidem solam in hoc tempus emiseram: quod ipsum fecisse seductum iuuenili cupiditate gloriæ fateor. *De hoc ipso autem Plautio lapis:*

TI. PLAVTIO. M. F. M. N.
SILVANO. ÆLIANO.
PONTIF. SODALI. AVGVSTALI
III. VIR. A. A. A. F. F. Q. TI. CÆSARIS
LEG. LEG. V. IN. GERMANIA.

Id est, Triumuiro auro argento æri flando feriundo, Quæstori Tiberij Cæs. Legato Legionis quintæ.

65. VRGVLANIA.] *Vrgulanij in gente Plautiâ sunt. Lapis:* A. PLAVTIVS. M. F. VRGVLANIVS. *& Suetonij Clâudio. Plautia Vrgulanilla, non Herculanilla eius vxor: quod rectè monuit ex veteri libro Torrentius.*

66. SIBI IMPETRANDO.] *Corrigo*, vbi impetrando.

67. TRES LAVREATÆ.] *Furij Camilli, L. Apronij, Iunij Blæsi. De statuis triumphalibus Plinius. & Tacitus in Agricolâ:* Igitur triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, multo verborum honore cumulata decerni iubet.

68. RAPTABAT AFRICAM,] *Non*, reptabat, *vt vulgò. Alibi:* Igitur raptare inter se, immittere latronum globos.

69. PTOLEMÆO IVBÆ FILIO.] *Quem Caius posteà interfecit. Sueton. cap* XXVI. Ptolemęum regis Iubæ filium consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij ex Selenâ filiâ nepos) interfecit. *Seneca De Tranquillitate:* Ptolemæum regem Africæ, Mithridatem Armeniæ, inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est: al- D ter, vt meliore fide mitteretur optabat. *Ex verbis Senecæ appâret dimissum Ptolemæum, sed per viam iussu Caij interfectum.*

70. PROCONSVL EIVS ANNI P. DOLABELLA.] *Cuius memoriam in Illyrico seruat lapis:*

P. CORNELIO
DOLABELLÆ. COS.
VII. VIRO. EPVLONI
SODALI. TITIENSI
LEG. PRO. PR. DIVI. AVGVSTI
ET. TI. CÆSARIS. AVGVSTI
CIVITATES. SVPERIORIS
PROVINCIÆ. HILLYRICI

71. THVBVSCVM OPIDVM.] *Mauritaniæ Cæsariensis. aliàs, Tubusuptus, & Succubæ dictum.*

72. Di-

A peditæ cohortes alæque, quam in partem ducerentur ignaræ, cito agmine rapiuntur. Simúlque cœptus dies, & concentu tubarum, ac truci clamore aderant semisomnos in barbaros: præpeditis Numidarum equis, aut diuersos pastus pererrantibus. Ab Romanis confertus pedes, dispositæ turmæ, cuncta prœlio prouisa: hostibus contrà omnium nesciis, non arma, non ordo, non consilium, sed pecorum modo, trahi, occidi, capi. Infensus miles memoriâ laborum, & aduersùm eludentes optatæ toties pugnæ, se quisque vltione & sanguine explebant. Differtur per manipulos, Tacfarinatem omnes, notum tot prœliis, consectentur: non nisi duce interfecto, requiem belli fore. At ille, [72] dilectis circùm stipatoribus, vinctoque iam filio, & effusis vndique Romanis, ruendo in tela, captiuitatem haut inultâ morte effugit. Isque finis armis impositus. Dolabellæ petenti abnuit triumphalia Tiberius, Seiano tribuens, ne Blæsi auunculi eius laus obsolesceret. Sed neque Blæsus ideò inlustrior, & huic negatus honor gloriam intendit. quippe minore exercitu, insigneis captiuos, cædem ducis, bellique confecti famam deB portarat. Sequebantur & Garamantum legati, rarò in vrbe visi, quos Tacfarinate cæso, perculsa gens [73] & culpæ nescia, ad satisfaciendum populo Rom. miserat. Cognitis dehinc Ptolemæi per id bellum studiis, repertus ex vetusto mos, missúsque è senatoribus, qui scipionem eburnum, togam pictam, [74] antiqua patrum munera daret, regemque & socium atque amicum appellaret. Eadem æstate, mota per Italiam seruilis belli semina fors oppressit. Auctor tumultus T. Curtisius, quondam prætoriæ cohortis miles. primò cœtibus clandestinis, apud Brundisium, & circumiecta opida; mox positis propalàm libellis, ad libertatem vocabat agrestia per longinquos saltus & ferocia seruitia: cùm velut munere deûm, tres biremes adpulêre ad vsus commeantium illo mari. Et erat iisdem regionibus Curtius Lupus quæstor, cui prouincia vetere ex more [75] Cales euenerat. Is dispositâ Classiariorum copiâ, cœptantem cummaximè coniurationem disiecit. Missúsque à Cæsare properè Staius tribunus cum validâ manu, ducem ipsum & proximos audaciæ in vrbem traxit; iam trepidam, ob multitudinem familiaC rum, quæ gliscebat immensùm, minore in dies plebe ingenuâ. Iisdem consulibus miseriarum ac sæuitiæ exemplum atrox, reus pater, accusator filius, [76] nomen viri, Q. Vibius

Ipso Tacfarinate cæso.

Triumphalia tamen non impetrat.

Ptolemæo regi dona, ritu prisco.

Bellum seruile nascitur.

Sed in herbâ opprimitur.

Q. Serenus à filio accusatus.

72. DILECTIS CIRCVM.] *Mercerus*, disiectis. *Ego etiam statim*, offusis vndique, *malim.*

73. ET CVLPÆ NESCIA.] *Imò*, culpæ conscia. *atque ita scribo. Nam suprà ait*, prædarum receptorem & socium prædandi fuisse Garamantum regem, missis leuibus copiis. *Non ergo extra culpam.*

74. ANTIQVA PATRVM MVNERA.] *Et valdè quidem antiqua. Siquidem Porsenæ regi ea misso lego apud Dionysium lib.* V. ἡ δὲ τῶν ῥωμαίων βουλὴ μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν τυῤῥηνῶν συνελθοῦσα, ἐψη-
D φίσατο Πορσίνῳ μὲν πέμψαι θρόνον ἐλεφάντινον καὶ σκῆπτρον, καὶ στέφανον χρύσεον, καὶ θριαμβικὴν ἐσθῆτα ὑφ᾽ ἧς οἱ βασιλεῖς ἐκοσμοῦντο. *Nec prius vestigium, opinor, eius ritus.*

75. CALES EVENERAT.] *Vtrùm Calles hîc legimus, an Cales? Si Calles: interpretor ex Suetonij loco, in Iulio cap.* XIX. Opera ab optimatibus data est, vt prouinciæ futuris Consulibus minimi negotij, id est, siluæ callesque decernerentur. *Vt antiquitus quidem calles, (eo nomine intelligimus curam publicorum saltuum colliumque, in quibus pecora pascebantur, ære aliquo constituto) prouincia Quæstorum fuerit: interdum & Consulum, si bello nusquam aut hostis. Sed nec Cales mihi displiceat: vt in eo opido Quæstoris fuerit sedes. Sic enim in Liuio lego, Pisas Consulibus decretas, &, Tarentum Prætoribus: & lib.* XXV. Nero prætor Suessulam sortitur. *quibus opidorum nominibus, loca scio intellegi vicina. Veteri autem rep. ante Sullam, cùm octo Quæstores essent, exque iis duo Militares, duo Vrbani: satis constat quattuor reliquos prouincias in Italiâ aut certè Siciliâ habuisse: externis prouinciis imperio nondum adiunctis. Eas puto sic constituendas, (quid enim nisi arbitrium interponam in re cæcâ & obscurâ?)* * *Aquariam siue Frumentariam, Ostiæ: cuius mentio Ciceroni pro Cn. Plancio, pro Murenâ: & Interrogatione in Vatinium testem. cui Quæstori ora tota maris inferi, subuectio frumenti, res nautica, aliaque talia curæ. Secundam Gallicam, Arimini. Meminit Suetonius in Claudio, cap.* XXIIII. Detractâ Quæstoribus Osthensi & Gallicâ prouinciâ, curam ærarij Saturni reddidit. *Video tibi* * *virum doctum velle*, callium prouinciâ: *eruditè fateor & acutè. & tamen sustinet assensionem meam Plutarchi locus Sertorio: quem Quæstorem designatum ait Galliæ circumpadanæ.* ταμίας, *inquit*, ἀποδείκνυται τῆς περὶ Παδον Γαλατίας. *Tertiam Calibus, ad Vulturnum flumen. qui Quæstor tractui Campano Sidicinoque præfuit Brundisium vsque. Eam non alio tibicine fulcire possum, quàm hoc loco. Quartam adhuc quæro. nisi si fuerit in Siciliâ Lilybæi. argumento, quòd ea prima prouinciarum facta: & quòd etiam inferiori æuo cùm missus illuc Prætor, semper in Siciliâ duo Quæstores Syracusanus & Lilybætanus.*

* Vide Antiquas meas, lib. I. cap. XII.

* Torrentium in eum locum.

76. NOMEN VIRI Q. VIBIVS.] *Puto legendum*

bius Serenus, in senatum inducti sunt, ab exsilio retractus, illuuieque ac squalore obsitus, & tum catenâ vinctus [77] perorante filio. Præparatur adolescens multis munditiis, alacri vultu. *structas principi insidias, missosque in Galliam concitores belli*, index idem & testis dicebat; adnectebatque, *Cæcilium Cornutum prætorium ministrauisse pecuniam.* qui tædio curarum, & quia periculum pro exitio habebatur, mortem in se festinauit. At contrà reus nihil infracto animo, obuersus in filium, quatere vincula, *vocare vltores deos, vt sibi quidem redderent exsilium, vbi procul tali more ageret, filium autem quandoque supplicia sequerentur. Adseuerabatque innocentem Cornutum, & falsa exterritum: idque facilè intellectu, si proderentur alij. non enim se cædem principis & res nouas, vno socio cogitasse.* Tum accusator Gn. Lentulum, & Seium Tuberonem, nominat: magno pudore Cæsaris, cùm primores ciuitatis, intimi ipsius amici, Lentulus senectutis extremæ, Tubero defecto corpore, tumultus hostilis, & turbandæ Reip. arcesserentur. Sed hi quidem statim exemti. in patrem, ex seruis quæsitum: & quæstio aduersa accusatori fuit. qui scelere vecors, simul vulgi rumore territus, [78] robur & saxum, aut parricidarum pœnas minitantium, cessit vrbe: ac retractus Rauennâ, exsequi accusationem adigitur; non occultante Tiberio vetus odium, aduersus exsulem Serenum. Nam [79] post damnatum Libonem, missis ad Cæsarem litteris exprobrauerat, suum tantum studium sine fructu fuisse: addideratque quædam contumaciùs, quàm tutum apud aures superbas & offensioni proniores. Ea Cæsar octo post annos rettulit, medium tempus variè arguens, etiam si tormenta, peruicaciâ seruorum, contrà euenissent. Dictis dein sententiis vt Serenus more maiorum puniretur, quò molliret inuidiam, [80] intercessit. Gallus Asinius, Gyaro aut Donusâ claudendum censere: id quoque aspernatus est, egenam aquæ vtramque insulam referens, dandosque vitæ vsus, cui vita concederetur. ita Serenus Amorgum reportatur. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmiis accusatorum abolendis, si quis maiestatis postulatus ante perfectum iudicium se ipse vitâ priuauisset: ibaturque in eam sententiam, ni duriùs contráque morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, *Irritas leges, Remp. in præcipiti* conquestus esset. *subuerterent potiùs iura, quàm custodes eorum amouerent.* Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, & pœnis quidem numquam satis coërcitum, per præmia eliciebantur. His tam adsiduis, tamque mæstis, modica lætitia interiicitur, quòd C. Cominium equitem Roma-

Odium Tiberij in eum, & caussa.

Damnatur, & deportatur.

Præmia accusatorum à Cæsare firmantur.

dum totum locum, reus pater, accusator filius (nomen vtrique Vibius Serenus) in Senatum inducti sunt. *quod postea firmatum à veteri lectione didici, quæ est*, vtrique. *Nec malè etiam coiuerit hiulca aliàs oratio, traiectis verbis*: reus pater, accusator filius in Senatum inducti sunt. Nomen viri Q. Vibius Serenus, ab exsilio retractus.

77. PERORANTE FILIO. PRÆPARATVR ADOLESCENS MVLTIS MVNDITIIS.] *Audiui virum magnum & meritis in litteras clarum Err. Memmium legere:* Perorante filio patet. Paratur adolescens. *Et rei & hominis caussâ quis non comprobet?*

78. ROBVR ET SAXVM.] Robus, *ait Festus*, in carcere is locus, quò præcipitatur maleficorum genus, quod antè arcis robusteis includebatur. *Liuius* XXXVIII. Vt in carcere instar furis & latronis vir clarissimus includatur, & in robore ac tenebris exspiret, deinde ante carcerem nudus proiiciatur. *Plautus Fænulo:*

Vos ego iam detrudam ad molas: inde porrò ad puteum atque robustum codicem.

Et allusit per iocum idem Captiuis:

At ego faciam vt pudeat, nam in roborem te torum dabo.

vbi malim scribi, in robur. *Nec tamen omiserim, hic in Tacito, Robur videri potiùs supplicij locum quàm custodiæ. Valerius ita accepit, lib.* VI. *cap.* III. Quinetiam familiares Gracchorum, nequis reip. inimicis amicus esse vellet, de robore præcipitati sunt. *& Lucanus lib.* II.

Sæua Tribunicio maduerunt robora tabo.

Itemq; Calpurnius, scitus sanè declamator, Declamat. V. Video carcerem publicum saxis ingentibus structum, angustis foraminibus tenuem lucis vmbram recipientem. In hunc coniecti, robur Tullianum prospiciunt: & quoties iacentes ferrati postis stridor excitat, exanimantur, & alienum supplicium aspectando (*ita inibi lega*) suum discunt. *Ex quo clarè discas robur hoc in Tulliano fuisse, id est carceris inferiore loco. Liuius* XXXIV. Pleminius in inferiorem demissus carcerem est, necatusque.

79. POST DAMNATVM LIBONEM.] *At in damnatione Libonis nulla mentio huius Sereni, nulla partes.*

80. INTERCESSIT GALLVS ASINIVS.] *Vulgò vitiosa distinctio. Scribe totum locum*, intercessit. Gallus Asinius G a. D. claudendum censere. *id est, censebat. Intercedendi Aspernandiq; verba ad Cæsarem ipsum referenda sunt, qui iure Tribunicia potestatis intercessit decreto, inuidia minuendæ.*

81. SVIL-

A Romanum, probrosi in se carminis conuictum, Cęsar precibus fratris, qui senator erat, concessit. Quò magis mirum habebatur, gnarum meliorum, & quæ fama clementiam sequeretur, tristiora malle. neque enim socordiâ peccabat; nec occultum est, quando ex veritate, quando adumbratâ lætitiâ, facta Imperatorum celebrentur. quin ipse compositus aliàs, & velut eluctantium verborum, solutiùs promtiusque eloquebatur, quoties subueniret. At P.[81] Suilium, quæstorem quondam Germanici, cùm Italiâ arceretur, conuictus pecuniam ob rem iudicandam cepisse, amouendum in insulam censuit; tantâ contentione animi, vt & iurando obstringeret è Rep. id esse. Quod asperè acceptum ad præsens, mox in laudem vertit, regresso Suilio: quem vidit sequens ætas præpotentem, venalem, & Claudij Principis amicitiâ diu prosperè, numquam benè vsum. Eadem pœna in Catum Firmium senatorem statuitur, tamquam falsis maiestatis criminibus sororem petiuisset. Catus, vt rettuli, Libonem inlexerat insidiis, deinde indicio perculerat. eius operæ memor Tiberius, sed alia prætendens, exsilium deprecatus est: quò minùs senatu pelleretur, non obstitit. Pleraque eorum quæ rettuli, quęque referam, parua forsitan & leuia memoratu videri non nescius sum: sed nemo Annales nostros cum scripturâ eorum contenderit, qui veteres populi Romani res composuêre. Ingentia illi bella, expugnationes vrbium, fusos captósque reges; aut, si quando ad interna præuerterent, discordias consulum aduersum tribunos, agrarias frumentariásque leges, plebis & optimatium certamina, libero egressu memorabant. Nobis in arto, & inglorius labor. immota quippe aut modicè lacessita pax, mæstæ vrbis res, & Princeps proferendi imperij incuriosus erat. Non tamen sine vsu fuerit, introspicere illa primo aspectu leuia; ex quîs magnarum sæpe rerum[82] motus oriuntur. Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut singuli regunt. delecta ex his & constituta Reip. forma, laudari facilius, quàm euenire; vel si euênit, haut diuturna esse potest. Igitur vt olim plebe validâ, vel cùm patres pollerent, noscenda vulgi natura, & quibus modis temperanter haberetur; senatusque & optimatium ingenia qui maximè perdidicerant, C callidi temporum & sapientes credebantur: sic conuerso statu,[83] neque alia rerum quàm si vnus imperitet, hæc conquiri tradique in rem fuerit. quia pauci prudentiâ, honesta ab deterioribus, vtilia ab noxiis discernunt: plures, aliorum euentis docentur. [84] Ceterùm vt profutura; ita minimum oblectationis adferunt. nam situs gentium, varietates prœliorum, clari ducum exitus, retinent ac redintegrant legêtium animum: nos sæua iussa, continuas accusationes, fallaces amicitias, perniciem innocentium,[85] & easdem exitu caussas coniungimus; obuiâ rerum similitudine, & satietate. Tum quòd antiquis scriptoribus rarus obtrectator, neque refert cuiusquam, Punicas Romanásve acies lætiùs extuleris: at multorum, qui Tiberio regente pœnam vel infamiam subiêre, posteri manent. vtque familiæ ipsæ iam exstinctæ sint; reperies qui ob similitudinem morum, aliena malefacta sibi obiectari putent. etiam gloria ac virtus infensos habet,[86] vt animus ex propinquo diuersa arguens. Sed ad incepta redeo. Cornelio Cosso, Asinio Agrippâ Coss. Cremutius Cordus postulatur, nouo ac tunc primùm audito crimine, quòd editis annalibus, laudatoque M. Bruto,[87] C. Cassium *Romanorum vltimum* dixisset. Accusa-

C. Cominio ignotum, ob fratrem.

P. Suilius deportatur.

De scriptione esse indecorum.

Et quis eius vsus.

A. V. C. DCCLXXIX. *Cremutius postulatur nouo & futili crimine.*

81. SVILIVM QVÆSTOREM.] *Gloriatur ipse in oratione contra Senecam:* Se Quæstorem Germanici; illum domus eius adulterum fuisse.

82. MOTVS ORIVNTVR.] *Lego,* monitus oriuntur. *Non enim vllos motus ex accusatione aliisq. talibus oriri vult: sed rerum salubrium exempla monitionesq. Qui reuerà pulcherrimus historiæ fructus.*

83. NEQVE ALIA RERVM.] *Emendaui,* neque aliâ re Rom. *Rem Romanam hoc sensu non semel dixit.*

84. CETERVM VT PROFVTVRA.] *Dixit idem Thucydides:* καὶ ἐς μὲν ἀκρόασιν ἴσως τὸ μὴ μυθῶδες αὐτῶν ἀτερπέστερον φανεῖται.

85. ET EASDEM EXITV CAVSSAS.] *Id est, pares exitus à paribus caussis. Passim damnati, ob suspiciones, delationes: innocentes, aut illustres. Vide qui legeret,* easdem exitij.

86. VT ANIMVS EX PROPINQVO.] *Legam,* vt nimis ex prop. *Si laudes nuperam virtutem, offendis: at de antiquis, ferre possumus, vt aeuo dissitis, & oggerere,* Aliud sæculum *fuisse. At si propinqua laudes, arguis & viris qui dissimiles. Si voles etiam,* vt animos ex propinquo *non refutem.*

87. C. CASSIVM ROMANORVM VLTIMVM.] *Hoc quidem Bruti ipsius elogium fuit de Cassio iam mortuo: publicéque dixit.* ἔσχατον ἄνδρα ῥωμαίων τὸν Κάσσιον.

cuſabant [88] Satrius Secundus, & Pinarius Natta, Seiani clientes. id perniciabile reo, & A
Cæſar truci vultu defenſionem accipiens: quam Cremutius, relinquendę vitæ certus,
Libera & pulchra eius defenſio. in hunc modum exorſus eſt: *Verba mea, P.C. arguuntur: adeò factorum innocens ſum. Sed neque hæc in principem, aut principis parentem, quos lex maieſtatis amplectitur: Brutum & Caſſium laudauiſſe dicor: quorum res geſtas cùm plurimi compoſuerint, nemo ſine honore memorauit. Titus Liuius, eloquentiæ ac fidei præclarus in primis, Gn. Pompeium tantis laudibus tulit, vt Pompeianum eum Auguſtus appellaret: neque id amicitiæ eorum offecit. Scipionem, Afranium, hunc ipſum Caßium, hunc Brutum, nuſquam [89] latrones & parricidas, quæ nunc vocabula imponuntur, ſæpe vt inſignis viros nominat. [90] Aſinij Pollionis ſcripta, egregiam eorumdem memoriam tradunt. Meſſalla Coruinus, imperatorem ſuum Caßium prædicabat: & vterque opibuſque atque honoribus peruiguêre. Marci Ciceronis libro, quò Catonem cælo æquauit, quid aliud dictator Cæſar quàm reſcriptâ oratione, velut apud iudices reſpondit? Antonij epiſtolæ, Bruti conciones, falſa quidem in Auguſtum probra, ſed multa cum acerbitate habent. carmina Bibaculi & Catulli, referta contumeliis Cæſarum leguntur. Sed ipſe diuus Iulius, ipſe diuus Auguſtus, & tulêre iſta, & reli-* B
quêre; haut facilè dixerim, moderatione magis, an ſapientiâ. namque ſpreta exoleſcunt: ſi iraſcare, adgnita videntur. Non attingo Græcos, quorum non modò libertas, etiam libido impunita: aut ſi quis aduertit, dictis dicta vltus eſt. Sed maximè ſolutum, & ſine obtrectatore fuit, prodere de iis quos mors odio aut gratiæ exemiſſet. Num cum armatis Caßio & Bruto, ac Philippenſes campos obtinentibus, belli ciuilis cauſſâ populum per conciones incendo? An illi quidem [91] ſeptuageſimum ante annum peremti, quo modo imaginibus ſuis noſcuntur, quas nec victor quidem aboleuit, ſic partem memoriæ apud ſcriptores retinent? Suum cuique decus poſteritas rependit. nec deerunt, ſi damnatio ingruit, qui non modò Caſſij & Bruti, ſed etiam mei meminerint. *Vitâ fortiter abijt.* Egreſſus dein ſenatu, [92] vitam abſtinentiâ finiuit. [93] libros per ædiles cremandos cen-

† Κάσσιον. *Plutarchus in Bruto. Inde ergo magnificam eam vocem Cremutius ſumpſit. Neque aliter* Romanus quiſpiam Philopœnionem laudans, Vltimum Græcorum dixit: *quod in eodem Plutarcho leges. At in ſimilem ſententiam de Bruto, & ad Brutum, Lucanus canit:*

O decus imperij, ſpes ô ſuprema Senatus,
Extremum tanti generis per ſæcula nomen.

88. SATRIVS SECVNDVS ET PINARIVS NATTA.] *Alterius mentio Seneca, in Conſolatione ad Martiam huius Cremutij filiam:* Propone, *inquit,* illud acerbiſſimum tibi tempus, quo Seianus patrem tuum clienti ſuo Satrio Secundo congiarium dedit. Iraſcebatur illi ob vnum aut alterum liberius dictum: quod tacitus ferre non potuerat, Seianum in ceruices noſtras non imponi quidem, ſed deſcendere. *ſcribo,* eſcendere, *id eſt, pedetentim & per gradus Imperatorem fieri.*

89. LATRONES ET PARRICIDAS.] *Adſpexit ad has ſeruilis adulationis voces idem Lucanus, de Pompeij cæde:*

—— ſcelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas?

Qui poëta vbiq; tam liberi imò licentis ſtili in Principes eſt, vt mirer ea ſcripta ſub Principe. & quidem tali.

90. ASINII POLLIONIS SCRIPTA.] *Qui* XVII. *libros Hiſtoriarum ſcripſit, auctore Suidâ. Citat Suetonius, & alij.*

91. SEPTVAGESIMVM ANTE ANNVM.] *Rotundum numerum poſuit, non verum. qui erat* LXVI. *Facilis ſupputatio. Nam bellum Philippenſe anno vrbis* DCCXI. *at nunc annus* DCCLXXIIX.

92. VITAM ABSTINENTIA FINIVIT.] *Diſtinctè totam hiſtoriam Seneca:* Vſus itaque balneo, C & quò plus imponeret, in cubiculum ſe quaſi guſtaturus contulit: & dimiſſis pueris, quædam per feneſtram, vt videretur ediſſe, proiecit à cęnâ. Deinde quaſi (*corrupta interpunctio ab ignaris moris priſci, ſcribe,* proiecit. A cænâ deinde quaſi. *Mos vulgo obtinebat vt in balnea, aut ſtatim poſt balneum aliquid ſumerent, quod vocabant Guſtare & Guſtum, & deinde nihilominus venirent ad legitimam cœnam*) iam ſatis in cubiculo ediſſet, abſtinuit: alteroque die & tertio idem fecit. Quarto ipsâ infirmitate corporis faciebat indicium. Cognito conſilio eius, publica voluptas erat, quòd e faucibus auidiſſimorum luporum educeretur præda. Accuſatores, Seiano auctore, adeunt conſulum tribunalia: queruntur mori Cordum, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæſtione, an D mortis rei perderentur. Dum deliberatur, dum accuſatores iterùm adeunt, ille ſe abſoluerat. *Quem locum eo libentiùs adſcripſi, vt ab alijs depaſtum emendarem. Corruptum enim illud,* an mortis rei perderentur: *& ad Oedipum relegat nos Pincianus. In libro manuſcripto legi,* proderentur. *itaque cum adſeueratione emenda,* an morte rei prohiberentur. *Probat ipſe Seneca, ſtatim:* Fles quòd quemquam tuorum mori neceſſe fuit? Pænè non licuit.

93. LIBROS PER ÆDILES.] *Aliàs id per Triumuiros factum. In vitâ Agricolæ.* Delegato Triumuiris miniſterio, vt monumenta clariſſimorum ingeniorum in comitio ac foro vrerentur. *Aliàs per Prætorem. Valerius:* Græcos Numæ libros L. Petillius

A censuêre patres, sed manserunt [94] occultari, & editi. Quò magis socordiam eorum inridere libet, qui præsenti potentiâ, credunt extingui posse etiam sequentis æui memoriam. Nam contrà, punitis ingeniis gliscit auctoritas: neque aliud externi reges, aut qui eâdem sæuitiâ vsi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis gloriam peperêre. Ceterùm postulandis reis, tam continuus annus fuit, vt feriarum Latinarum diebus, [95] Præfectum vrbis Drusum, [96] auspicandi gratiâ tribunal ingressum, adierit Calpurnius Saluianus in Sex. Marium. [97] quod à Cæsare palàm increpitum, caussa exsilij Saluiano fuit. Obiecta publicè Cyzicenis [98] incuria cærimoniarum diui Augusti, additis violentiæ criminibus aduersum ciues Romanos. & amisêre libertatem, quam bello Mithradatis meruerant circumsessi. nec minùs suâ constantiâ, quàm præsidio Luculli pulso rege. At Fonteius Capito, qui proconsul Asiam curauerat, absoluitur; comperto ficta in eum crimina, per Vibium Serenum. neque tamen id Sereno noxæ fuit, quem odium publicum tutiorem faciebat. [99] nam vt quis districtior accusator, velut sacrosanctus erat: leues, ig-

Libri eius exusti frustra, & augenda fama.

B nobiles, pœnis adficiebantur. Per idem tempus Hispania vlterior, missis ad senatum legatis orauit, vt exemplo Asiæ delubrum Tiberio matrique eius exstrueret: quâ occasione Cæsar, validus alioqui spernendis honoribus, & respondendum ratus iis quorum rumore

Templum Hispani Tiberio struendum volunt.

tilius Prætor vrbanus ex auctoritate Senatus per victimarios igne facto in conspectu populi cremauit. *Primus Romanorum hanc ingenij sui pœnam subijt Labienus. Vide pulchra apud Senecam patrem lib. x. Controu. initia.*

94. OCCVLTATI, ET EDITI.] *Occultati à filiâ, & ab eâdem posteà editi. Itaque nihil muto. Vertrania tamen placet,* & abditi. *Non moris Tacito, bina verba ponere eiusdem rei. Vide Senecæ I. caput Consolat. ad Marciam. Scripserat hic Cremutius bella ciuilia & res Augusti: exstantq́; fragmenta, ex quibus genus dicẽdi colligas, in Suasoriâ Senecæ de morte Ciceronis.*

C 95. PRÆFECTVM VRBIS DRVSVM.] *Capio Drusum Germanici filium. Moris enim vt Latinarum diebus præficeretur vrbi adolescens aliquis ex primâ nobilitate. Dico adolescens, quoniam, vt Mutius ait,* ex eâ ætate præfectus fiat, quæ non sit Senatoria. *apud Agell. XIIII. cap. vlt. Dio tamen indicare videtur ab Augusto id institutum, lib. XLIX.* ἐν δὲ ταῖς ἀνοχαῖς οἱ ἱεροποιοὶ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος πολίαρχοι παῖδές τε ἄνηβοι ἐξ ἱππέων, ἀλλ' οὐκ ἐκ βουλευτῶν γεγονότες ἦρξαν. *Ita & Nero Præf. vrbi à Claudio. Sueton. cap. VII.*

96. AVSPICANDI GRATIA.] *Moris vt quicumque munus aut magistratum caperent, primo eius die leuiter aliquid delibarent, auspicij saltem caussâ. Asconius ad illud Ciceronis in Verrem,* Qui auspicatò à Chelidone surrexisset: Auspicari dicuntur

D ineuntes magistratus: & quia Chelidon, id est hirundo, vrbem frequentat, facetè vrbanam prouinciam Chelidonis, auspicio meretricis dicit esse susceptam. *Itaque appellabant primum illum,* * *Auspicalem diem. Panegyristes:* Illum tamen primum Consulatus tui auspicalem diem tacitus præterire nullo modo possum: quo tu solus omnium consecutus es, vt quod tempus anteà incipiendis tantummodò rebus aptum esse videbatur, tunc primùm potuerit sufficere peragendis, vnoque solis curriculo & officia te Consulis incohantem videret, & Imperatoris implentem. *Non alia fax clarior ad hunc ritum. & benè ait, incipiendis rebus: quia tantùm leues quædam & tralaticia caussæ proponi solent, dicis gratiâ. Suetonius Nerone:* Auspicatus est & iurisdictionem Præfectus vrbi (*ita lego, non, præfecti vrbis*) sacro Latinarum, celeberrimis patronis non translaticias, vt assolet, & breues, sed maximas plurimasq́; postulationes certatim ingerentibus: quamquam interdictum à Claudio esset. *Nec magistratus solùm, sed etiam priuati homines vulgò Kal. Ianuarijs artes suas, religionis ominisq́; caussâ auspicabantur. Ouidius,*

Tempora commisi nascentia rebus agendis,
Totus ab auspicio ne foret annus iners.
Quisque suas artes ob idem delibat agendo,
Nec plus quàm solitum testificatur opus.

Seneca epistolâ LXXXIIII. Ille tantus Psychrolutes, qui Kal. Ianuarijs in Euripum saltabam: qui anno nouo, quemadmodum legere, scribere, dicere aliquid, sic auspicabar in Virginem desilire. *Suetonium eôdem traho, Nerone, cap. XLVI.* Kal. Ianuarijs auspicanti, Sporus anulum muneri obtulit, cuius gemmæ sculptura erat Proserpinæ raptus. *Illud proprium studiosis, vt auspicarentur lucubrationes suas nocturnas, vt opinor, Volcanalibus ipsis. Appâret ex Plinij verbis epist. ad Macrum de auunculi sui vitâ studijsq́;:* Lucubrare Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi caussâ sed studendi. *Volcanalia autem IX. Kal. Septembres.*

97. QVOD A CÆSARE PALAM INCREPITVM.] *Iure, quia, vt dixi, non seriæ caussæ, sed leues quædam tunc agi solita: multò minùs capitales, & ominis saui ac scæui.*

98. INCVRIA CÆRIMONIARVM DIVI AVGVSTI.] *Quòd fanum honori eius cœptum non perfecissent, & quòd ciues quosdam Rom. in vincla habuissent. Dio & Suetonius cap. XXXVII.* Cyzicenis in ciues Rom. violentiùs quædam ausis publicè libertatem ademit, quam bello Mithradatico meruerant. *Ademerat sanè Cyzicenis libertatem & Augustus, ob ciues item Rom. flagris cæsos: sed mox restituit. vti apud Dionem reperies lib. LIIII. actis anni DCCXXXIIII. & DCCXL. Strabo lib. XII. Cyzicum liberam fuisse ait suo etiam æuo. ex quo vides magnum illum scriptorem desijsse viuere aut scribere, ante hunc Tiberij annum.*

* A quo more auspicia consulatus Symmacho, lib. I. epist. XCV.

99. NAM VT QVIS DISTRICTIOR.] *Planè ex illo Sallustiano oracula, sub Tyrannis:* Quàm quisque pessimè fecit, tam maximè tutus est.

L 100. Di-

Eius sententia de hoc honorum genere.

tumore arguebatur in ambitionem flexisse, huiuscemodi orationem cœpit. *Scio P. C.* A
constantiam meam à plerisque desideratam, quòd Asiæ ciuitatibus nuper idem istud petentibus, non sim aduersatus. ergo & prioris silentij defensionem, & quid in futurum statuerim, simul aperiam. Cùm [100] *diuus Augustus, sibi atque vrbi Romæ templum apud Pergamum sisti non prohibuisset; qui* [101] *omnia facta dictáque eius vice legis obseruem, placitum iam exemplum promtiùs secutus sum, quia cultui meo veneratio senatus adiungebatur. Ceterùm vt semel recepisse, veniam habuerit; ita per omnes prouincias effigie numinum sacrari, ambitiosum, superbum. Et vanescit Augusti honor, si promiscuis adulationibus vulgatur. Ego me P. C. mortalem esse, & hominum officia fungi, satisque habere; si locum principem impleam, & vos testor, & meminisse posteros volo. qui satis superque memoriæ meæ tribuent, vt maioribus meis dignum, rerum vestrarum prouidum, constantem in periculis, offensionum pro vtilitate publicâ non pauidum, credant. Hæc mihi in animis vestris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & mansuræ. Nam quæ saxo struuntur, si iudicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Proinde socios, ciues, &* [102] *deos & deas ipsas, precor: hos, vt mihi ad finem vsque vitæ, quietam & intelli* B
gentem humani diuinique iuris mentem duint; illos, vt quandocumque concessero, cum laude & bonis recordationibus, facta atque famam nominis mei prosequantur. Perstititque posthac, secretis etiam sermonibus, aspernari talem sui cultum. quod alij modestiam; multi quia diffideret; quidam vt degeneris animi interpretabantur. Optumos quippe mortalium, altissima cupere. Sic Herculem & Liberum apud Græcos, Quirinum apud nos, deûm numero additos. Meliùs Augustum, qui sperauerit. Cetera Principibus statim adesse: vnum insatiabiliter parandum, prosperam sui memoriam. nam contemtu famæ, contemni virtutes. At Seianus nimiâ fortunâ * secors & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Liuiâ, componit ad Cæsarem codicillos. [103] moris quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire. eius talis forma fuit. *Beneuolentiâ patris Augusti, & mox plurimis Tiberij iudiciis, ita insueuisse, vt spes votaque sua non priùs ad deos, quàm ad Principum aures conferret. Neque fulgorem honorum vmquam precatum: excubias ac labores, vt vnum è militibus, pro incolumitate Imperatoris* C
malle. Attamen quod pulcherrimum, adeptum, vt [104] *coniunctione Cæsaris dignus crederetur. hinc initium spei. Et quoniam audiuerit Augustum, in conlocandâ filiâ, nonnihil* [105] *etiam de equi-*

Verba præclara, & non pro Tiberio.

Viri magni magna famæ auidi.

* *vecors.*

Seianus nuptias Liuiæ petit: Id est scripto.

100. DIVVS AVGVSTVS SIBI.] *Exemplum huius adulationis à Persis, de quibus apud Q. Curtium postremus seruorum Cleo:* Persas non solùm piè, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperij, salutis esse tutelam. * *Eadem Augusto mens. sed vt leniret inuidiam, non sibi soli permisit templa statui, sed coniunctim vrbi Romæ: quæ iampridem scilicet inter deas. Suetonius:* Templa quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere. in nullâ tamen prouinciâ nisi communi suo Romæque nomine recepit. *Ita à communi Asiæ Pergami statutum templum, de quo hîc Tacitus, & denarij veteres: in quibus templi forma cum inscriptione,* COM. ASIÆ. ROM. ET. AVG. *id est, Commune Asiæ Rom. & Augusto. de qua satis multa Dio lib.* LI. *in actis anni* DCCXXV. *Facit quod in lapidibus legimus,* FLAMINI. ROM. ET. AVG. *& apud Rufum Templum Romæ & Augusti, in ipsâ vrbe.*

* De quo Philo ad Caium: accepisse eum honores eiusmodi, non quòd probaret, sed quia id postularet amplitudo imperij, cui veneratio quędam parabatur his artibus.

101. OMNIA FACTA DICTAQVE.] *Quod de se hîc Tiberius, tribuit illi etiam Strabo, lib.* VI. *extremo:* Tiberius, *inquit*, successit Augusto: κανόνα τῆς διοικήσεως καὶ τῶν προσταγμάτων ποιούμενος ἐκεῖνον: regulam normamque gubernationis & imperij illum faciens.

102. DEOS ET DEAS IPSAS.] *Optimè, nec, vt alij,* Deas reijcias. *Est sollennis precatio, exempla Græcorum. Demosthenes:* θεοῖς εὔχομαι πᾶσι καὶ πάσαις: *& sæpiùs. Est à fonte Homerica:*

Κέκλυτέ μευ πάντες τε θεοὶ, πᾶσαί τε θέαιναι:
Omnes dij me audite, atque omnes me quoque diuæ.

103. MORIS QVIPPE TVM ERAT.] *Probus sapiensque mos, & quem ego sanè laudem. Repertorem eius C. Cæsarem fuisse moneatur à me iuuentus. Ita enim Plutarchum accipio in Cæsare:* λέγεται δὲ καὶ τὸ διὰ γραμμάτων τοῖς φίλοις ὁμιλεῖν, Καίσαρα πρῶτον μηχανήσασθαι, τὴν κατὰ πρόσωπον ἔντευξιν ὑπὲρ τῶν ἐπειγόντων, τοῦ καιροῦ, διά τε πλῆθος ἀσχολιῶν, καὶ τῆς πόλεως τὸ μέγεθος, μὴ περιμένοντος: Ferunt & Cæsarem primum rationem repperisse amicos per litteras conueniendi, cùm coràm agendi de rebus iis quæ incidissent, nec multitudo occupationum, nec vrbis magnitudo semper spatium darent. *Quod referri non nisi ad amicos præsentes posse, clarum est. Tenuit caluitque eumdem morem Augustus, qui* sermones cum singulis, atque etiam cum Liuiâ suâ, grauiores, non nisi in scriptis & è libello habebat; ne plus minúsve loqueretur. *Suetonius cap.* LXXXIIII.

104. CONIVNCTIONE CÆSARIS.] *Filia eius Claudij filio desponsa.*

105. ETIAM DE EQVITIBVS ROMANIS.] *Suetonius:* Agrippâ defuncto, multis ac diu etiam ex equestri

A *equitibus Romanis consultauisse: ita si maritus Liuiæ quæreretur, haberet in animo amicum, solâ necessitudinis glorio vsurum. Non enim exuere imposita munia: satis æstimare, firmari domum aduersum iniquas Agrippinæ offensiones: idque [106] liberorum caussâ. nam sibi multum superque vitæ fore, quod tali cum Principe expleuisset.* Ad ea Tiberius, laudatâ pietate Seiani, suisque in eum beneficiis modicè percursis, cùm tempus tamquam ad integram consultationem petiuisset, adiunxit. [107] *Ceteris mortalibus in eo stare consilia, quid sibi conducere putent: Principum diuersam esse sortem, quibus præcipua rerum od famam dirigenda. ideò se non illuc decurrere, quod promtum rescriptu: posse ipsom Liuiam statuere, nubendum post Drusum, an in penatibus iisdem tolerandum haberet: esse illi matrem & auiam, propiora consilia. simpliciùs acturum. de inimicitiis primùm Agrippinæ: quas longè acriùs arsuras, si matrimonium Liuiæ, velut in partes, domum Cæsarum distraxisset. Sic quoque erumpere æmulationem feminarum, eaque discordiâ nepotes suos conuelli: quid si intendatur certamen, tali coniugio? [108] Falleris enim Seiane, si te mansurum in eodem ordine putas, & Liuiam quæ* B [109] *C. Cæsari, mox Druso nupta fuerit, eâ mente acturam vt cum equite Romano senescat. Ego vt sinam, credis ne passuros, qui fratrem eius, qui patrem maioresque nostros, in summis imperiis vidère? Vis tu quidem istum intra locum sistere. sed illi magistratus & primores qui te inuito perrumpunt, [110] omnibusque de rebus consulunt, [111] excessisse iam pridem equestre fastigium, longeque antisse [112] patris mei amicitias, non occulti ferunt, perque inuidiam tui me quoque incusant. At enim Augustus filiam suam equiti Romano tradere meditatus est. Mirum herculè, si cùm in omnis curas distraheretur, immensumque attolli prouideret, quem coniunctione tali super alios extulisset, [113] C. Proculeium & quosdam in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipub. negotiis permixtos. Sed si dubitatione Augusti mouemur; quanto validius est quòd M. Agrippæ, mox mihi conlocauit? Atque ego hæc, pro amicitiâ, non occultaui: ceterùm neque tuis, neque Liuiæ destinatis, aduersabor. Ipse quid intra animum volutauerim, quibus adhuc necessitudinibus immiscere te mihi parem: omittam ad præsens referre. id tantùm aperiam, nihil esse tam excelsum, quod non virtutes istæ, tuusque in me animus merean-* C *tur. datoque tempore, vel in senatu, vel in concione non reticebo.* Rursum Seianus, non iam de matrimonio, sed altiùs metuens tacita suspicionum: vulgi rumorem, ingruentem inuidiam deprecatur. Ac ne assiduos in domum cœtus arcendo, infringeret potentiam, aut receptando, facultatem criminantibus præberet; huc flexit, vt Tiberium ad vitam procul Româ, amœnis locis degendam, impelleret. Multa quippe prouidebat. suâ in manu aditus, litterarumque magnâ ex parte se arbitrum fore, cùm [114] per milites commearent:

Obliquè negat Tiberius.

Callidū Seiani cōsilium.

Qui Principem abducit.

equestri ordine circumspectis conditionibus, Tiberium priuignum suum elegit.

106. LIBERORVM CAVSSA.] *Non hoc dicit, quod in fronte videtur: velle se matrimonium, liberorum caussâ, vti formulo & lex erant: sed firmandæ Drusi domus, quæ desolota iam illo mortuo erot, contro Agrippinam. Firmondo, inquam, liberorum Drusi* D *gratiâ: & vt illos (nepotes Tiberij) tueretur. Sequentia id adfirmant, alioqui longinqua:* nam sibi satis vitæ *&c: quosi dicat, De se non angi, aut suâ posteritate: felice, si cum Principe viuat, obeâtque.*

107. CETERIS MORTALIBVS.] *Vix abest quin ad Sallustium respexerit, quem non legit solùm sedulò, sed sublègit. Nam opud eum Cæsar, pari sententiô differit:* Aliis alia licentia est P. C. qui demissi in obscuro vitam agunt. si quid iracundiâ deliquêre; pauci sciunt: fama atque fortuna eorum pares sunt. Qui magno imperio præditi in excelsu ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales nouêre. Ita in maximâ fortunâ minima licentia est.

108. FALLERIS ENIM SEIANE.] *Respondet illi parti,* Non enim exuere se imposita munia.

109. C. CÆSARI.] *Augusti filio.*

110. OMNIBVSQVE DE REBVS CONSVLVNT.] *Senatores igitur intelligere videtur, qui publicè consulunt, & de rep. censent. Neque de priuatis ceperim, qui Tiberio consilium darent.*

111. EXCESSISSE IAM PRIDEM.] *Quare? aut quo in facto? Credo, quio Protorys honoribus insignitus Seionus à Tiberio, atque ita velut exemtus Equiti, & insertus in Senatum. Sed & posteà Consulem eum fecit, & Senotorem palàm. Suetonij igitur scriptio, adfirmantis (in Tito cap. VI.)* Præfecturam Prætorij, numquam ad id tempus, nisi ab equite Ro. administratam, *nònne legenda cautè? videtur: & cum exceptione huius, otque etiam * olius, (vt alibi dicam) exempli.*

*In Clemente Arretino, lib. IV. Hist.

112. PATRIS MEI AMICITIAS.] *Id est, amicos. Intelligit Augusti Agrippam aut Mæcenatem.*

113. C. PROCVLEIVM.] *Qui frater Varronis Murenæ, illius qui in Augustum conspirauit: cuius etiam soror Mæcenati vxor. Dio LIIII. Laudat eum Horatius:*

Viuet extento Proculeius æuo
Notus in fratres animi paterni.

114. PER MILITES COMMEARENT.] *Obseruo*

litteras

mearent: mox Cæsarem vergente iam senectâ secretoque loci mollitum, munia imperij faciliùs tramissurum: & minui sibi inuidiam, ademtâ salutantum turbâ, sublatisque inanibus, verâ potentiâ augere. A

Caussæ, quibus persuadet.

Igitur paullatim negotia vrbis, populi adcursus, multitudinem adfluentium increpat, extollens laudibus quietem & solitudinem: quîs abesse tædia & offensiones, ac præcipua rerum maximè agitari. At fortè habita per illos dies de [115] Votieno Montano, celebris ingenij viro, cognitio, cunctantem iam Tiberium perpulit, vt vitandos crederet patrum cœtus vocesque, quæ plerumque veræ & graues coràm ingerebantur. nam postulato Votieno ob contumelias in Cæsarem dictas, testis Æmilius è militaribus viris, dum studio probandi cuncta refert, & quamquam inter obstrepentes magnâ adseueratione nititur; audiuit Tiberius probra, quîs per occultum lacerabatur: adeóque perculsus est, vt se vel statim, vel in cognitione purgaturum clamitaret: precibúsque proximorum, adulatione omnium, ægrè componeret animum.

Plures accusati, damnati.

Et Votienus quidem [116] maiestatis pœnis adfectus est: Cæsar obiectam sibi aduersus reos inclementiam eò peruicaciùs amplexus, Aquiliam adulterij delatam, cum Vario Ligure, quamquam Lentulus Getulicus consul designatus [117] lege Iuliâ damnasset, exsilio puniuit: Apidiumque Merulam, quòd in acta diui Augusti non iurauerat, [118] albo senatorio erasit. B

Controuersia super templo: Inter Lacedæmonios & Messenios.

Auditæ dehinc Lacedæmoniorum & Messeniorum legationes, de iure templi [119] Dianæ Limenetidis; quod suis à maioribus, suaq; in terrâ dicatum, Lacedæmonij firmabant annalium memoriâ, vatumque carminibus. Sed Macedonis Philippi, cum quo bellassent, armis ademtum; ac pòst C. Cæsaris & M. Antonij sententiâ redditum. Contrà Messenij, veterem inter Herculis posteros diuisionem Peloponnesi protulêre, suóque regi [120] Dentheliatem agrum, in quo id delubrum, cessisse: monimentaque

litteras per milites solere transmitti, & quidem per eos qui Speculatores dicti. Plutarchus in Galbâ Nymphidium præfectum prætorio valdè offensum scribit, quòd Consules litteras & diplomata μὴ παρ' αὐτοῦ καὶ σφραγῖδα καὶ στρατιώτας λαβόντες ἀνέπεμψαν. sine signo suo & militibus misissent. *Nec alius sententiæ illud Taciti lib.* II. *Histor.* Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ Vitellio accesserit, postquam speculatores Syriâ Iudæaque adactum in verba eius Orientem nuntiauêre. *Hæc clara, & firmandæ Suetonij scripturæ, quæ in omnibus ferè manuss. Cal. cap.* XLIIII. Magnificas Romam litteras misit, monitis speculatoribus vt vehiculo ad forum vsque & Curiam pertenderent. *Deprauarunt volgò,* sæpè latoribus.

115. VOTIENO MONTANO.] *Cuius inter celebres oratores mentio Senecæ lib.* V. *controuers.* VII. *& Præfatione lib.* IX. *Etiam inter poëtas Ouidio:*

Quiq; vel imparibus numeris Mõtane vel æquis
Sufficis, & gemino carmine nomen habes.

116. MAIESTATIS POENIS ADFECTVS EST.] *Quibus pœnis, propiùs disce ex Eusebio in Chronicis:* Votienus Montanus Narbonensis orator, in Balearibus insulis moritur, illuc à Tiberio relegatus.

117. LEGE IVLIA DAMNASSET.] *Adulterij pœna quæ olim, non in promptu: reclusi, quà potui, & tenebris prisci æui radium aliquem nouæ lucis dedi, in* EXCVRSV, *quem huic rei vide, in* A.

118. ALBO SENATORIO.] *Album* τὸ λεύκωμα; *id est, tabula albata in quibus nomina aliudve quid inscriptum. Sic legis Album Prætoris, Album Decurionum, Album Iudicum: & in Tertulliano, Album Apostolorum. Senatorum autem Album primus instituit Augustus, anno* DCCXLVI. *cùm recenso Senatu, mulctas infrequentibus imposuisset, & simul definisset numerum intra quem Sc. non fieret. Eas ad res vsum necessarium Album: quod renouatum quotannis, & in Curiâ propositum. Dio:* τά τε ὀνόματα συμπάντων βουλευόντων ἐς λεύκωμα ἀναγράψας ἐξέθηκε, καὶ ἐξ ἐκείνου καὶ νῦν κατ' ἔτος οὕτω ποιεῖται. *id est:* Nomina omnium Senatorum in albo descripta proposuit: atque ex eo, quotannis etiam nunc ita fit. C

119. DIANÆ LIMENETIDIS.] *Scripturam eam iuuare aliquid Calimachi versus videntur in Dianæ Hymno:* — καὶ μὲν ἀγυιαῖς ἔασι καὶ λιμένεσσιν ἐπίσκοπος. *quasi eadem illa dea vijs præsit portibúsque. At tu nihil ambigens repone,* Limnatidis. *Ita historia hîc postulat, & consensio scriptorum. Siue enim à Limnis vico (qui aliter Amyclæ dictus) Messeniæ: siue* ἀπὸ τῆς λίμνης, *à palude, agnominata ea dea, certè Limnatis scribendum, siue Limnetis. Prioris sententiæ Strabo esse videtur lib.* VIII. τὸ δ' ἐν Λίμναις τῆς Ἀρτέμιδος ἱερὸν. Λιμναῖον, ἐφ' ᾧ Μεσσήνιοι περὶ τὰς παρθένους ὑβρίσαι δοκοῦσι τὰς ἀφιγμένας ἐπὶ τὴν θυσίαν, ἐν μεθορίοις ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὅπου κοινὴν συνετέλουν πανήγυριν καὶ θυσίαν ἀμφότεροι. *Nec dissimilia libro sexto. At à lacu deriuat clarè Pausanias lib.* IIII. *&* VI. *itemq. Artemidorus lib.* II. *qui Dianam in somnijs visam boni ominis piscatoribus esse vult, quoniam & Λιμνῆτις dicatur.* D

120. DENTHELIATEM AGRVM.] *Lectionis & historiæ obscuræ locus. Placet,* regi Penthilo Eleatem agrum. *Penthilus Arcadiæ, & nisi fallor, Messeniorum rex, filius Orestis. Strabo lib.* XIII. Ὀρέστου δὲ ἐν Ἀρκαδίᾳ τελευτήσαντος τὸν βίον, διαδέξασθαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πένθιλον λέγουσι, καὶ προελθεῖν μέχρι Θρᾴκης, ἑξήκοντα ἔτεσι τῶν Τρωικῶν ὕστερον, ὑπ' αὐτὴν τὴν τῶν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον. *id est:* Oresti in Arcadiâ defuncto successisse in regno Penthilum filium eius aiunt, & processisse in Thraciam

A taque eius rei sculpta saxis, & ære prisco manere. Quòd si vatum, annalium, ad testimonia vocentur; plures sibi ac locupletiores esse. neque Philippum potentiâ, sed ex vero statuisse. idem regis Antigoni, idem Imperatoris Mummij iudicium: sic Milesios, permisso publicè arbitrio, postremò Atidium Geminum, prætorem Achaiæ, decreuisse. Ita secundùm Messenios datum. Et Segestani, ædem Veneris, [121] montem apud Erycum vetustate delapsam, testautati postulauêre: nota memorantes de origine eius, & lęta Tiberio. suscepit eutam libens, [122] vt consanguineus. Tune tractatæ Massiliensium preces, probatúmque [123] P. Rutilij exemplum. namque eum legibus pulsum, ciuem sibi Smyrnæi addiderant. quo iure Vulcatius Moschus, exsul in Massilienses receptus, bona sua Reip. eorum, vt patriæ reliquerat. Obiête eo anno viri nobiles, Gn. Lentulus, & L. Domitius. [124] Lentulo super consulatum & triumphalia de Gętulis, gloriæ fuerat benè tolerata paupertas, dein magnæ opes innocenter partæ & modestè habitæ. [125] Do-

Vincunt Messenij.

Lentuli & Domitij mors, & elogia.

B ciam vsque, sexaginta ferè post Troicas res annis: quo ipso tempore in Peloponnesum redierunt posteri Herculis.,* *Velleius lib.* 1. Post Orestis interitum filij eius Penthelus & Tisamenus, regnauere triennio. Tum, ferè anno octogesimo (*Strabo numerauit annos dumtaxat sexaginta*) post Troiam captam, centesimo & vigesimo quàm Hercules ad deos excesserat, Pelopis progenies quæ omni hoc tempore, pulsis Heraclidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. *Tempora & res satis conueniunt: disconuenit fortasse Tacitus, qui regem ipsum è posteris Herculis facere videtur. At cùm omnia Græcorum scrinia excussi, qui progeniem Herculis prodidêre, interq; alios Theophilum lib.* 11. *aduersum gentes: Penthilum nullum reperio. Turbat etiam, quòd Pausanias libro quarto, vbi Messeniorum reges ordine*
C *enumerat, neminem recenset hoc nomine. Quid si legas ergo* Pentheo Eleatem agrum? *quid si*, Temeno? *qui certè inter Heraclidas est. Sed is Argis regnum habuit, vt Pausanias auctor. Quem eumdem in hac historiâ si sequimur, Cresphonti nomen fuit Messeniorum regi: cui in diuisione per fraudem liquescentis sortis, terra ea obuênit. Scripserim ergo*, suoque regi dein Eleatem agrum. *Eleatem sanè retinea: quia Strabo mihi auctor totam regiunculam inter Dymen & Messenam, Eleam vocatam fuisse.* * *Dentheleatem, siue potiùs Dentheletem recipere non possum, quia Thracia ij populi; apud quos qui potuit esse hoc templum? Dixi multa. si erro, da sodes coronam: quia tantum toties non ferire difficile est, ait ille.*

ADD. *Mercerus*, Tegeatem, *aut* Thuriatem *mallet: & cum eo Pausanias profectò, quem vide. Nec*
D *enim ἔργα facio, historiarum hæc πάρεργα.*

121. MONTEM APVD ERYCVM.] *Imò*, Erycem. *Eryx enim Siciliæ ille mons dictus, descriptus Polybio lib.* 1. *cum ipso templo, & Straboni in* VI. *De eo Virgilius:*

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ.

Et ad eius instar etiam Romæ templum erectum Veneris Erycinæ ad portam Collinam. de quo Ouidius & Liuius. At illud mirum, quod noster hîc Tiberio tribuit, id Suetonium Claudio adscripsisse, cap. XXV. Templum in Siciliâ Veneris Erycinæ vetustate collapsum, vt ex ærario P. R. reficeretur, auctor fuit. *An Suetonius id scripsit ἀλογιστί? an verè instauratum iterùm à Claudio fuit? Quod tamen haud facile creditu, tam pauco annorum interuallo.*

122. VT CONSANGVINEVS.] *Quia Segestani pariter à Troianis orti. Panegyricus tamen scriptor, ad solos in Siciliâ Mamertinos eam gloriam transfert:* Imputauêre se origine fabulosâ, *inquit*, in Siciliâ Mamertini, in Asiâ Ilienses.

* Aliquid hac de re & Tertul. De Pallio.

123. P. RVTILII EXEMPLVM.] *De quo Ouidius:*

Et graue magnanimi robur mirare Rutili
Non vsi reditus conditione dari.
Smyrna virum tenuit, non Pontus & hostica tellus.

Velleius, Cicero, Seneca, omnes scriptores.

124. LENTVLO SVPER CONSVLATVM.] *Plures Lentuli sub hoc æuum, & vereor vt confuderint quosdam viri docti. Lentulum Augurem eumdem fuisse cum hoc Gætulico censent. Non consentio ego. Primùm, quia ille semper Auguris cognomine, quasi ad discrimen adfectus: quod desiisset, facto loco agnomini meliori. Vbi, inquam, ille Augur nominatur, nusquam adiectum Gætulici nomen. Iterùm, quia huic Auguri liberi nulli. Colligo ex Suetonij Tiberio, qui ait* Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, angore & metu ad fastidium vitæ à Tiberio actum: & vt ne quo nisi ipso herede moreretur. *Non tam impudens Tiberius, (præsertim hoc imperij sui æuo) qui id exprimeret ab homine, cui suus heres. At Lentulo Gætulico filius, vti docebo, cognomine eodem. Denique notari Augurem, vt inertem, sine ingenio, sine linguâ, à Senecâ video: illum laudari à Tacito hîc & lib.* 1. Præcipuè infensi Cn. Lentulo, quòd is ante alios ætate & gloriâ belli firmare Drusum credebatur, & illa militiæ flagitia primus aspernari. *Non mouet me quòd opes magnas Gætulico Tacitus tribuit, magnas item Auguri Seneca Suetoniúsque. Disparitas enim elucet ea ipso. Gætulico gloriæ fuerunt opes innocenter partæ & modestè habitæ, ait noster: vitio Auguri, cuius sordes & sterilitatem notat Seneca his verbis:* Cn. Lentulus Augur diuitiarum maximum exemplum, antequam illum libertini pauperem facerent (hic quater millies H-S. suum vidit. propriè dixi: nihil enim ampliùs quàm vidit) ingenij fuit tam sterilis, quàm animi. Cùm enim esset auarissimus, nummos citiùs emittebat, quàm verba. tanta erat illi inopia sermonis. *Censeo ergo diuersum ab Augure Gætulicum fuisse: censeo tamen, non pugno. Sed & Gætulici duo, Pater, filiusque. Pater ecce, qui hoc anno mortuus: filius, qui sequenti consul. Nominant Fasti, Dio, Tacitus ipse. Velleius clarissimè:* Sed Cossus etiam victoriæ testimonium in cognomen filij contulit, adolescen-

* Quę opinio Vertranij est.

[125] Domitium decorauit pater, ciuili bello maris potens: donec Antonij partibus, mox Cæsaris misceretur. Auus, Pharsalicâ acie, pro optimatibus ceciderat: ipse electus, cui *minor Antonia Octauiâ genita, in matrimonium daretur. Pôst, exercitu flumen Albim transcendit, longiùs penetratâ Germaniâ, quàm quisquam priorum. easque ob res insignia triumphi adeptus est. Obiit & L. Antonius, multâ claritudine generis, sed improsperâ. nam patre eius Iulo Antonio ob adulteriũ Iuliç morte punito, hunc admodum adolescentulum, [126] sororis nepotem, seposuit Augustus in ciuitatem Massiliensem: vbi speciẽ studiorum nomen exsilij tegeretur. Habitus tamen supremis honor: ossaque tumulo Octauiorum inlata, per decretum senatus. Iisdem consulibus, facinus atrox in citeriore Hispaniâ admissum à quodam agreste, [127] nationis Termestinæ. is prætorem prouinciæ, L. Pisonem, pace incuriosum ex improuiso in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecit: ac pernicitate equi profugus, postquam saltuosos locos attigerat, dimisso equo, per derupta & auia sequenteis frustratus est. neque diu fefellit. nam prehenso ductóque per proximos pagos equo, cuius foret cognitum. & repertus cùm tormentis edere conscios adigeretur; voce magnâ, sermone patrio, frustra se interrogari clamitauit, adsisterent socij ac spectarent: nullam vim tantam doloris fore, vt veritatem eliceret. [128] idémque cùm posterò ad quęstionem retraheretur, eo nisu proripuit se custodibus, saxóque caput adflixit, vt statim exanimaretur. Sed Piso Termestinorum dolo cæsus habetur: qui pecunias è publico interceptas, acriùs, quàm vt tolerarent barbari, cogebat. Lentulo Gętulico, C. Caluisio Coss. decreta triumphi insignia Poppæo Sabino, contusis Thracum gentibus, [129] qui montium editis, inculti, atque eo ferociùs agitabant. Caussa motus, super hominum ingenium, quòd pati dilectus, & validissimum quemque militiæ nostræ dare aspernabantur; ne regibus quidem parêre nisi ex libidine soliti; aut si mitterent auxilia, suos ductores præficere, nec nisi aduersùm accolas belligerare. Ac tum rumor incesserat fore, vt disiecti aliísque nationibus permixti, diuersas in terras traherentur. Sed antequam arma inciperent, misêre legatos, amicitiam, obsequiúmq; memoraturos; & mansura hæc, si nullo nouo onere tentarentur. sin vt victis seruitium indiceretur; esse sibi ferrum & iuuentutem, & promtum libertati, aut ad mortem animum. Simul castella rupibus indita, conlatósque illuc parentes & coniuges ostentabant, bellúmque impeditum, arduum, cruentum, minitabantur. At Sabinus, donec exercitus in vnum conduceret, datis mitibus responsis, dum Pomponius Labeo è Mœsiâ cum Legione, rex Rhœmetalces cum auxiliis popularium, qui fidem non mutauerant, veniret: additâ præsenti copiâ, ad hostem pergit, compositum

In Suetonio est, maior.

Item L. Antonij.

Piso Prætor Hispaniæ interficitur.

Mira constantia interfectoris.

A. V. C. DCCLXXII.

In Thraciâ motus & bellum.

Obuiam prudenter & cautè Sabinus it.

A B C

---

adolescentis in omnium virtutum exempla geniti. *Filius est, cui locus inter doctos: cuius Historia & poemata laudantur à priscis. Historia, à Suetonio, Cal. cap.* VIII. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit. *Poemata, Martiale, Præfatione quâpiam, Sidonio, & Probo. Leguntur & hodie quadam Græca* III. *&* VI. *Anthologia, vbi corruptè titulus,* Γετυλλίου *pro* Γετυλικοῦ. *Superuixit iste ad Caij principatum, interfectus ab eo cùm Germaniæ præfuisset decem annos. Dio,* LIX.

*Lib. III. cap. III.

125. DOMITIVM DECORAVIT PATER.] *Vide Suetonium in Nerone cap.* I. *Velleium* II.

126. SORORIS NEPOTEM.] *Natus enim ex Iulo Antonio & Marcellâ Octauia F. Consule Augusti nostrum Stemma.*

127. NATIONIS TERMESTINÆ.] *Termisum opidum clarum in Hispanys agnoscit Appianus:* Τερμισὸν δὲ μεγάλην πόλιν αἰεὶ δυσπειθῆ Ῥωμαίοις γενομένην, ἐξ ἐρυμνοῦ κατήγαγεν ἐς τὸ πεδίον, καὶ ἐκέλευσεν οἰκεῖν ἀτειχίστως. *Et credo me verè emendasse illud Sallustij:* Hi saltibus occupatis Termestinorum agros inuasêre. *vbi vulgò,* tum externorum agros. *Opidum ipsum Termes* * *Plinio dictum: vnde Termestini.*

128. IDEMQVE CVM POSTERO.] *Vertranius notat,* Deest hîc nomen, dic. *Imò iudicium hic tibi. Solens priscis sine additione dicere, Hesternò, Cottidianò, Annò, Hornò, Posterò: & ferè Aduerbiorum in morem. Exempla, iuuentutis caussâ, sint ista. Tacitus* XV. *Annal.* Posterò, cùm ad eosdem cruciatus retraheretur, gestamine sellæ, *&c. Plautus Capteiuis:* Nisi cottidianò sesquiopus confeceris. *vbi perperam legas,* cottidianos, *vulgò. Sic idem ille Annò, non semel dixit, vt alibi notaui & correxi. Sic Cicero lib.* IIII. *ad Atticum, Anniuersariò, item Voluntariò, Commodò, & plura. Hesternò etiam eâdem ratione mihi lectum.* D

129. QVI MONTIVM EDITIS.] *Hi sunt quos* ὀρεινοὺς Θρᾷκας *Thucydides appellat, describitque libro* II. παρεκάλει δὲ καὶ τῶν ὀρεινῶν Θρᾳκῶν τοὺς πολλοὺς τῶν αὐτονόμων καὶ μαχαιροφόρων, οἳ Δῖοι καλοῦνται, τὴν Ῥοδόπην οἱ πλεῖστοι οἰκοῦντες. *Quod ait eos* αὐτονόμους: *idem Tacitus voluit, cùm hic scripsit,* ne regibus quidem nisi ex libidine parêre solitos.

130. AVT

A situm iam per angustias saltuum quidam audentiùs apertis in collibus visebantur. quos dux Romanus acie suggressus, haut ægrè pepulit, sanguine barbarorum modico, ob propinqua suffugia. Mox castris in loco communitis, validâ manu montem occupat, angustum, & æquali dorso continuum vsque ad proximum castellum, quod magna vis armata [130]aut incondita tuebatur. simul in fetocissimos qui ante vallum [131]more gentis cum carminibus & tripudiis præsultabant, mittit delectos sagittariorum. Ij dum eminus grassabantur, crebra & multa vulnera fecêre, propiùs incedentes, eruptione subitâ turbati sunt, receptíque subsidio Sugambræ cohortis, quam Romanus promtam ad pericula, nec minùs cantuum & armorum tumultu trucem, haut procul instruxerat. Translata dehinc castra hostem propter, relictis apud priora munimenta Thracibus, quos nobis adfuisse memoraui. iisque permissum vastare, vrere, trahere prædas, dum populatio lucem intrà sisteretur, noctémque in castris tutam & vigilem capessent. id primò seruatum: mox versi in luxum, & raptis opulenti, omittere stationes, lascivia epularum, aut somno & vino procumbere. Igitur hostes incuriâ eorum competâ, duo agmina parant: quorum altero, populatores inuaderentur; alij castra Romana adpugnarent, non spe capiendi, sed vt clamore, telis, suo quisque periculo intentus, sonorem alterius prœlij non acciperet. tenebræ insuper delectæ, augendam ad formidinem. Sed qui vallum legionum tentabant, facilè pelluntur. Thracum auxilia repentino incursu territa, cùm pars munitionibus adiacerent, plures extrà palarentur, tanto infensiùs cæsi, quanto perfugæ & proditores ferre arma ad suum patriæque seruitium incusabantur. Posterâ die Sabinus exercitum æquo loco ostendit, si barbari successu noctis alacres, prœlium auderent. & postquam castello, aut coniunctis tumulis non degrediebantur; obsidium cœpit per præsidia, quæ opportunè iam muniebat. dein fossam [132]loricamque contexens, quattuor millia passuum ambitu amplexus est. Tum paullatim, vt aquam pabulumque eriperet, contrahere claustra, artaque circumdare. & struebatur agger, vnde saxa, hastæ, ignes propinquum iam in hostem iacerentur. sed C nihil æquè quàm sitis fatigabat, cùm ingens multitudo bellatorum, imbellium, vno reliquo fonte vterentur. [133] Simul æquè armenta (vt mos barbaris) iuxtà clausa, egestate pabuli exanimari: adiacêre corpora hominum, quos vulnera, quos sitis peremerat: polluì cuncta sanie, odore, contactu. Rebusque turbatis, [134] malum extremum discordia accessit: his deditionem, aliis mortem, & mutuos inter se ictus parantibus. & erant qui non inultum exitium, sed eruptionem suaderent: neque ignobiles, quamuis diuersi sententiis. Verùm è ducibus, Dinis prouectus senectâ, & longo vsu vim atque clementiam Romanam edoctus, ponenda arma, vnum adflictis id remedium, disserebat. Primusque se cum coniuge & liberis victori permisit: secuti ætate aut sexu imbecilli, & quibus maior vitæ quàm gloriæ cupido. At iuuentus Tarsam inter & Turesim distrahebatur. vtrique destinatum cum libertate occidere: sed Tarsa properum finem, abrumpendas pariter spes ac metus clamitans, dedit exemplum, demisso in pectus ferro. nec

Primo impetu pellit.

Illi populares suos vagos cædunt.

Sed à Sabino arctius obsidentur.

Aquarum inopia premuntur.

Diffidunt sibi per deditionem.

Tarsa nimis viriliter consilium, & factum.

D

130. AVT INCONDITA.] *Rectè Rhenanus*, at incondita, *præter Taciti mentem.*

131. MORE GENTIS.] *Notat barbaricum eum ritum eleganter Thucydides in oratione Brasidæ, libro IIII.* οὗτοι δὲ τὴν μέλλησιν μὲν ἔχουσιν τοῖς ἀπείροις φοβεράν. καὶ γὰρ πλήθει ὄψεως δεινοί, καὶ βοῆς μεγέθει ἀφόρητοι. ἥ τε διακενῆς ἐπανάσεισις τῶν ὅπλων ἔχει τινὰ δήλωσιν ἀπειλῆς, προσμῖξαι δὲ τοῖς ὑπομένουσιν αὐτὰ οὐχ ὅμοιοι. *Vbi scribi velim*, πλήξει ὄψεως. *quod Tacitus transtulit ad Germanos*, corpus visu toruum. *De hoc ritu in loco plura.*

132. LORICAMQVE CONTEXENS.] *Id est, exiguum vallum, & sæpè è cratibus, aut sepis instar: ideóque hîc*, contexens. *Vide Poliorcetica nostra, lib. II. Dial. II.*

133. SIMVL ÆQVE ARMENTA.] *Malim*, simulque armenta. *Possis etiam*, Simul equi, armenta: *sed hoc præfero.*

134. MALVM EXTREMVM DISCORDIA.] *Neque nollem*, malorum extremum. *Ceterùm ad vitam & vsum notanda gnome. quam adfirmat item Polybius lib. V.* διόπερ ἦν, *inquit*, ἀμφισβητήσεως, φιλοτιμίας, ὀργῆς τε ἐν ἀλλήλοις πάντα πλήρη. τοῦτο γὰρ δὴ φιλεῖ γίγνεσθαι, καὶ περὶ κοινὰ πράγματα καὶ περὶ τοὺς κατ' ἰδίαν βίους, ὅταν ἐλλείπωσιν αἱ χορηγίαι τὰς ἑκάστων ἐπιβολάς: Quamobrem suspicionis, contentionis, iræ omnia plena erant. Hoc enim & in publicis & in priuatis rebus vsuuenire solet, cùm incepta nostra deserunt successus & sumptus. *Hæc talia, quisquis vir es, obserua & decerpe, serios historiarum fructus.*

nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis suâ cum manu noctem oppetitur, A haut nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis: & ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido, modò per vastum silentium incertos obsessores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia seruarent immoti,

Alij erumpunt & castra tentant.

telisque non in falsum iactis. Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, præustas sudes, decisa robora iacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas: quidam pontes & scalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaq; prehensare, detrahere, & aduersus resistenteis cominus niti. Miles contrà deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ spes, & si cedant, insignitius flagitium: illis extrema iam salus, & adsistentes plerisque matres & coniuges, earumque lamenta addunt animos. Nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuisa: suorum atque hostium ignoratio: & montis anfractu repercussæ velut à tergo voces, adeò cuncta miscuerant, vt quædam munimenta Romani quasi perrupta omisissent. Neque ta- B

Conatu irrito.

men peruasêre hostes, nisi admodum pauci: ceteros, deleto promtissimo quoque aut

Ita ad extremum dediti.

saucio, adpetente iam luce, trusêre ad summa castelli. vbi tandem coacta deditio, & proxima sponte inimicorum recepta: reliquis, quò minùs vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi & sæua hiems subuênit. At Romæ commotâ principis do-

Claudia Pulchra accusata Romæ.

mo, vt series futuri in Agrippinam exitij inciperet, [135] Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia

Indignante Agrippinâ.

in principem & deuotiones obiectabat. Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac forte sacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, *Non eiusdem ait mactare diuo Augusto victimas, & posteros eius insectari. non in effigies mutas diuinum spiritum transfusum;* [136] *sed imaginem veram cælesti sanguine ortam* [137] *intelligere discrimen,* [138] *suscipere sordes. Frustrà Pulchram præscribi, cui sola exitij caussa sit, quòd Agrippinam stultè prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ ob eadem adflictæ.* Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque [139] Græco versu admonuit: *ideò lædi,* C

Domitij Afri laus.

quia non regnaret. Pulchra & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & secutâ adseueratione Cæsaris, quâ [140] suo iure disertum eum appellauit. Mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit. nisi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ demsit, dum fessâ mente retinet silentij impatientiam. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm visitet eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrymis, mox

Agrippina maritum petit.

inuidiam & preces orditur: *subueniret solitudini, daret maritum, habilem adhuc iuuentam sibi, neque aliud probis, quàm ex matrimonio solatium:* [141] *esse in ciuitate, Germanici coniugem:* ac li-

135. CLAVDIA PVLCHRA SOBRINA.] *Dionem adi, qui historiam hancce recensuit inter acta Caij, vbi de Domitio. Sobrina hæc Claudia quomodo Agrippinæ fuerit, nondum repperi. hoc tantùm, filium eius Quinctilium Varum, desponsum filiæ Germanici. quod ostendo infrà.*

136. SED IMAGINEM VERAM.] *Assentior Mureto,* se imaginem.

137. INTELLIGERE DISCRIMEN.] *Periculum scire, quod immineret,* sordes suscipere, *vt in reatu propinquorum. De se Agrippina sentit.*

138. SVSCIPERE SORDES.] *Hoc ad Agrippinam, quæ ipsa in sordibus, vt videtur, ob reatum Pulchræ sobrinæ.*

139. GRÆCO VERSV ADMONVIT.] *Suetonius extulit,* Si non dominaris filiola, iniuriam accipere existimas? *Ex quo Canterus noster diuinat,* Εἰ μὴ κρατεῖς, τεκνίον, ὑβρίζεσθαι δοκεῖς. *Sed non est dubium quin ad Iasonis vocem aspexerit Tiberius, quam ille in Tragœdiâ quapiam emiserit. cuius mens hæc & verba apud Aristotelem* III. *Polit. cap.* III. καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη, πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι: & ob hoc non iniuriâ Iason dixit, Lædi se quia non regnaret: scilicet inscius priuatum agere. D

140. SVO IVRE DISERTVM.] *Et sanè magnificat eum vbique Quinctilianus, quem senem ab se adolescentulo cultum ait, lib.* V.

141. ESSE IN CIVITATE * GERMANICI.] *Non ego medicus huic loco: vidi qui legeret:* esse in ciuitate, qui Germanici e. *Sed in manuscripto cùm palàm lacuna sit,* ciuitate .... Germanici, *cur non defectum arbitremur?*

142. Ex

A *& liberos eius recipere dignaretur*. Sed Cæsar non ignarus quantum [142] ex Rep. peteretur;
ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso,quamquam instantem, *Non impetrat.*
reliquit. Id ego à scriptoribus annalium non traditum, repperi in [143] commentariis A-
grippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater,vitam suam & casus suorum posteris me-
morauit. Cæterùm Seianus mœrentem & improuidam altiùs perculit,immissis qui per *Insidiæ in eam Seiani.*
speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. Atque illa
simulationum nescia, cùm propter discumberet,non vultu aut sermone flecti,nullos at-
tingere cibos; donec aduertit Tiberius, fortè, an quia audiuerat? idque quò acriùs ex-
periretur, poma vt erant adposita laudans, nurui suâ manu tradidit. Aucta ex eo suspi-
cio Agrippinæ, & intacta ore, [144] seruis tramisit. nec tamen Tiberij vox coràm secuta,
sed obuersus ad matrem, non mirum ait, si quid seuerius in eam statuisset, à quâ vene-
ficij insimularetur. Inde rumor, parari exitium: neque id imperatorem palàm audere,
secretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæsar quò [145] famam auerteret,adesse frequens
B senatui, legatósque Asiæ ambigentes,quánam in ciuitate [146] templum statueretur, plu- *Certamen Asiaticarum vrbium pro templo Augusti.*
ris per dies audiuit. Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuersæ. neque
multum inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in populum Ro-
manum, per bella Persi & Aristonici aliorumque regum. Verùm Hypæpeni Trallia- *Singulorum argumenta & inductiones.*
níque Laodicenis & Magnetibus simul tramissi,vt parùm validi. Ne Ilienses quidem,
cùm parentem vrbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant. paul-
lùm addubitatum,quòd Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terrę nu-
tauisse sedes suas, viuóque in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo
ipso nitebantur) æde Augusto ibi sitâ, satis adeptos creditum. Ephesij, Milesíjque, hi
Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupauisse ciuitates visi. Ita Sardianos inter, Smyr-
næósque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitauêre, vt consanguinei. nam
Tyrrhenum Lydúmque [147] Atye rege genitos, ob multitudinem diuisisse gentem. Ly-
C dum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum nouas vt conderet sedes. Et ducum è
nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italiâ: auctámque adhuc Lydorum
opulentiam, missis in Græciam populis, [148] cui mox à Pelope nomen: simul litteras im-
peratorum, & icta nobiscum fœdera bello Macedonum, vbertatémque fluminum suo-
rum, temperiem cæli, ac dites circùm terras memorabant. At Smyrnęi repetitâ vetusta-
te, [149] seu Tantalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuinâ & ipse stirpe, siue vna Ama-
zonum condidisset: transcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum
officiis,

142. Ex Rep. peteretvr.] *Cui, illo coniugio cum Augusti nepte, velut alterum caput dabatur. Ideò de* metu *sequitur, quem silentio dissimulauit.*

143. Commentariis Agrippinæ filiæ.] *Quæ mulier perita & industria præter sexum. Citat eam Plinius indice libri* VII. *vocatq́; Agrippinam*
D *Claudij: scilicet vxorem. Et libro* VII. Neronem paullò antè principem, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. *Non pertinent ad hanc, vt vir doctus nuper censuit, Augusti laudes apud Suetonium cap.* LXXXVI. Et quâdam epistolâ Agrippinæ neptis ingenium collaudans: Sed opus est, inquit, dare te operam ne molestè scribas aut loquare. *Manifestus est ἀναχρονισμός. Pertinent ad matrem huius, quæ Augusto neptis: ista proneptis. Nec dubium, quin hæc quidem viuo Augusto planè adhuc puera.*

144. Servis tramisit.] *Qui ad fulcra lecti, ex more.*

145. Famam averteret.] *Et populi sermones alibi occuparet. Eo enim fine ipse in Senatu creber, & res illustriores acta; ne vacare ipse priuatis videretur, néve populo de ijs loqui esset.*

146. Templvm statveretvr.] *Illud, quod destinatum Tiberio & Senatui, à communi Asiæ.*

147. Atye rege genitos.] *Atys Herculis & Omphales filius, è duobus filijs sorte tactâ alterum retinuit Lydum nomine, alterum in Italiam misit coloniæ deducendæ: cui nomen Tyrrhenus, & ab eo Tyrrhenia terra. Ita ferè Strabo libro* V. *conuenienter ad Taciti verba: & Tertullianus, De spectaculis*, Lydos ex Asiâ transuenas in Etruriâ consedisse Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri successerat, (*lego*, cesserat, *siue*, secesserat) regni contentione. *Paullò diuersus tamen ab istis Dionysius lib.* I. *quem licet legas, Velleiumq́; libro* I.

148. Cvi mox a Pelope nomen.] *Quem Pelopem vulgò Phrygem, Pausanias & quidam Lydum faciunt.*

149. Sev Tantalvs Iove ortvs] *Variantes has sententias super conditâ Smyrnâ notabis passim. De Theseo & Atheniensibus, sensit Epigrammatarius lib.* IIII. εἰς εἰκόνα Πεισιστράτου. *vbi Athenienses hoc argumento Homerum sibi vindicant:*

Ἡμέτερος γὰρ ἐκεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης,
Εἴπερ Ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπῳκίσαμεν.

De Ama-

officiis, missâ nauali copiâ non modò externa ad bella, sed quæ in Italiâ tolerabantur: A
[150] séque primos templum vrbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem iam Romani populi rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punicâ vrbe, & validis per Asiam regibus. Simul L. Sullam testem adferebant, grauissimo in discrimine exercitus ob asperitatem hiemis, & pænuriam vestis, cùm id Smyrnam in concionem nuntiatum foret, omnes qui adstabant detraxisse corpori tegmina, nostrisq; legionibus misisse.

Vincunt Smyrnæi.

Ita rogati sententiam patres, Smyrnæos prætulerunt. censuitque Vibius Marsus, vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, super numerum legaretur, qui templi curam susciperet: & quia Lepidus ipse diligere per modestiam abnuebat, Valerius Naso è prætoriis sorte missus est.

Tiberius Roma abit.

Inter quæ diu meditato, prolatóque sæpiùs consilio, tandem [151] Cęsar in Campaniam specie dedicandi templum apud Capuam Ioui, [152] apud Nolam Augusto; sed certus procul vrbe degere.

Varij varias caussas dant: Seianum:

Caussam abscessus quamquam secutus plurimos auctorum ad Seiani artes retuli, quia tamen cæde eius patratâ, [153] sex posteà annos pari secreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipsum referri verius sit, B

Sæuitiam eius:

sæuitiam ac libidinem cùm factis promeret, locis occultantem.

Deformem formam:

Erant qui crederent, in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse. [154] quippe illi prægracilis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlcerosa facies, ac plerumque medicaminibus interstincta: & Rhodi secreto, vitare cœtus, recondere voluptates insuêrat.

Matrem.

Traditur etiam matris impotentiâ extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur; neque depellere poterat, cùm dominationem ipsam donum eius accepisset. Nam dubitauerat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ imponere: sed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adsciuit. idque Augusta exprobrabat, reposcebat.

Pauci illius comites.

Profectio arto comitatu fuit. vnus senator consulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia: eques Romanus, præter Seianum,

ex

De Amazone, quæ nomen Smyrnæ à se dederit, initio libri XIIII. *Strabo. Ceterùm lapides nummiq; hoc opidum Zmyrnam scribunt, non vt obtinuit per Sigma.*

150. SE PRIMOS TEMPLVM VRBIS.] *Obseruabis Philologus. Accidit hoc anno vrbis* DLVIII. *Secuti exemplum sunt Alabandenses annis* XXIIII. *circiter posteriùs. gloriantur apud Liuium, lib.* XLIII. Alabandenses templum vrbis Romæ se fecisse commemorauerunt, ludosque anniuersarios ei Diuæ instituisse. *Prudentius de hâc Deâ:*

—— colitur nam sanguine & ipsa
More deæ, nomenq; loci ceu numen habetur:
Atque Vrbis Venerisq; pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolētur thura deabus.

Vbi vides commune Romæ templum in ipsâ vrbe cum Venere fuisse. Ad hanc quoque Diuam ille poëta:

Exaudi regina tui pulcherrima mundi
Inter sidereos Roma recepta polos.

Claudianus in monte Palatino collocat, lib. II. *De laudib. Stilic. vbi Prouincias facit Romæ supplicantes:*

Conueniunt ad recta Deæ, quæ candida lucent
Monte Palatino.

151. CÆSAR IN CAMPANIAM.] *Vox abest sententiæ explendæ. Lego,* Cæsar ijt Campaniam.

152. APVD NOLAM.] *Loco vbi mortuus. Adi Dionem lib.* LVI. *in extremo: Suetonium cap.* XL.

153. SEX POSTEA ANNOS.] *Abijt vrbe Tiberius, anno* DCCLXXIX. *nec redijt: obijt vitâ* DCCXC. *Vndecim ergo abfuit continuos annos. Errorem Plutarchi non dissimulo, aut potiùs exscriptoris, Libello de exsilio: vbi legitur Tiberius septem annis Capreas inhabitasse. Verba sunt:* Τιβέριος δὲ Καῖσαρ ἐν Καπρέαις ἑπτὰ ἔτη διητήθη μεχρὶ τῆς τελευτῆς. *Falsum.* C *Nec iuuerit eum, quòd non statim Capreas secessit. Vix enim in Campaniâ hæsit dimidiatum annum, vt liquet ex Cornelio nostro. Damna ergo lectionem, nisi mauis Plutarchum, & scribe,* δέκα, *vel* ἕνδεκα ἔτη. *Etiam in Suetonij loco, vbi de hac absentiâ, adhæresco, cap.* LI. Toto quidem triennio, quo viuente matre abfuit, semel omnino eam, nec ampliùs quàm vno die, ac paucissimis vidit horis. *& malim,* toto biennio. *Egressus enim Tiberius fine anni* DCCLXXIX. *obijt illa principio anni* LXXXII. *vt ex Tacito clarum. Non ergo fuerunt inter toti tres anni.*

154. QVIPPE ILLI PRÆGRACILIS.] *Pugnat hæc delineatio, è diametro, cum Suetonij verbis:* Corpore fuit amplo atque robusto. staturâ, quæ iustam excederet. latus ab humeris & pectore: ceteris quoque membris vsque ad imos pedes ęqualis & congruens. D *De veritate, secundùm neutrum pronuntio. Quod sequitur,* Vlcerosa facies, ac plerumq; medicaminibus interstincta: *explicat idem Suetonius* Facie honestâ, in quâ tamen crebri & subtiles tumores *In cuius verbis vitium. quid enim est subtilis tumor? Libri aliquot Pulmanni nostri,* subiti tumores. *nihilo melius. At tu me duce scribe:* substilli tumores. *vel etiam,* substilles. *Non potuit magis aptiore verbo exprimi liquor saniesq;, quæ in eiusmodi tumoribus minutatim stillat. Ita Substillum Festo, tempus ante postq; pluuiam, quòd iam stillaret aut nondum desijsset. Tertullianus:* Aut imbres ruunt, & si qua missilia cum imbribus, dehinc substillum, & denuò sudum. *Cato De re rusticâ, in Stranguriâ vsurpat:* Nunc de ijs quibus ægrè lotium it, quibusque substillum est.

155. CVR-

A ex inlustribus [155] Curtius Atticus. ceteri liberalibus studiis præditi, fermè Græci, quorum sermonibus leuaretur. Ferebant periti cælestium, iis motibus siderum excessisse Româ Tiberium, vt reditus illi negaretur. vnde exitij caussa multis fuit, properum finem vitæ coniectantibus, vulgantibusque. neque enim tam incredibilem caussam prouidebant, vt vndecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breue confinium artis, & falsi; veraque quàm obscuris tegerentur. nam in vrbem non regressurum, haut forte dictum: ceterorum nescij egêre, cùm propinquo rure, aut litore, & sæpè mœnia vrbis adsidens, extremam senectam compleuerit. Ac fortè illis diebus oblatum Cæsari anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitque ipsi materiem, cur amicitiæ constantiæque Seiani magis fideret. Vescebantur in [156] villâ cui vocabulum Speluncæ, [157] mare Amuclanum inter Fundanosque montes, natiuo in specu. eius os lapsis repentè saxis, obruit quosdam ministros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium celebrabant. Seianus [158] genu, vultúque & manibus super Cæsarem suspensus, oppo-
B suit sese incidentibus: atque habitu tali repertus est à militibus, qui subsidio venerant. Maior ex eo, & quamquam exitiosa suaderet, vt non sui anxius, cum fide audiebatur. Adsimulabátque iudicis partes aduersus Germanici stirpem, subditis qui accusatorum nomina sustinerent, maximeque insectarentur Neronem proximum successioni, & quamquam modestâ iuuentâ, plerumque tamen quid in præsentiarum conduceret oblitum: dum à libertis & clientibus apiscendæ potentiæ propetis exstimulatur, vt erectum & fidentem animi ostenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus: neque ausurum contrà Seianum, qui nunc patientiam senis, & segnitiam iuuenis iuxtà insultet. Hæc atque talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, sed interdum voces procedebant contumaces, & inconsultæ: quas adpositi custodes exceptas auctasque cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diuersæ insuper sollicitudinum formæ oriebantur. Nam alius [159] occursum eius vitare, quidam salutatione redditâ statim auerti, plerique inceptum sermonem abrumpere; insistentibus contrà inridentibusque,
C qui Seiano fautores aderant. Enimuerò Tiberius toruus, aut [160] falsum renidens vultu, seu loqueretur, seu taceret. iuuenis crimen ex silentio, ex voce: ne nox quidem secura, [161] cùm vxor vigilias, somnos, suspiria matri Liuiæ, atque illa Seiano patefaceret. qui fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe obiectâ principis loci, si priorem ætate & iam labefactum demouisset. Atrox Drusi ingenium, super cupidinem potentię, & solita fratribus odia, accendebatur inuidiâ: quòd mater Agrippina promtior Neroni erat. neque tamen Seianus ita Drusum fouebat, vt non in eum quoque semina futuri exitij meditaretur: gnarus præferocem, & insidiis magis opportunum. Fine anni excessêre

Mira prædictio super emansione eius.

Periculum Cæsaris.

Et Seiani impauida fides.

Nero iuueniliter incautus.

Et deferturad Tiberium.

Cuius frater Drusus in fratrem armatur.

155. CVRTIVS ATTICVS.] *Est ille, quem lib. VI. subuersum artibus Seiani ait: & ad quem Ouidij Elegia IIII. & VII. libri secundi De Ponto.*

156. VILLA, CVI VOCABVLVM SPELVNCÆ.]
D *Prætorium Suetonius appellat, more sui sæcli; quo omnes villæ elegantiores & non rustici vsus, Prætoria dictæ. Nomen illi à re, quia imposita vel adiuncta huic natiua spelunca. Id secutos in positurâ villæ Romanos, docet Senecæ locus de villâ Vatia:* Speluncæ sunt duæ, *inquit*, magni operis, laxo atrio, paries manufactus (*scribo*, pares manufactis:) quarum altera solem non recipit, altera vsque in Occidentem tenet. *Ceterùm hoc ipso in facto recensendo non sine censione Suetonium dimitto. cuius vulgati libri:* In Prætorio cui Spelunca nomen erat, incęnante eo, complura & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt. *& aio rescribendum:* in cænantem eum. *Addo, hodieq; nomen manere, & opidulum esse: extremis montibus Fundanis, ad mare adiacens.*

157. MARE AMVCLANVM INTER.] *Amyclæ duplices. Altera Laconum quæ silentio perierunt, vt paræmia est: altera Italorum, inter Caietam & Tarracinam, quas à Serpentibus deletas crediderunt Solinus Pliniusq;. Ab his Amyclis, mari illi nomen.*

158. GENV VVLTVQVE.] *Hac positio facilè capitur, si cogitas iacentem in lecto Tiberium: vt solent vescentes. Ipse igitur tali habitu super eum, vt tueretur.*

159. OCCVRSVM EIVS VITARE.] *Pulchra & graphica descriptio eorum, qui amant, metuunt; volunt, nolunt iungi. Et simillima in Sidonio, de sese delato ob Satyram.* Alij tamen mihi plus quàm deceret ad genua volui; alij ne salutarent, fugere post statuas, occuli post columnas; alij tristes vultuosique iunctis mihi lateribus incedere.

160. FALSVM RENIDENS VVLTV.] *Distinguo sic:* renidens vultu. seu loqueretur, seu taceret iuuenis; crimen ex silentio, ex voce. *Turbant vulgò.*

161. CVM VXOR.] *Iulia Drusi F. quæ Neroni nupta: quamq; posteà Claudius, Messallina dolo, interfecit. Sueton. & Dio.*

162. ASI-

Agrippa & Haterij mors. sêre insignes viri, [162] Asinius Agrippa, claris maioribus quàm vetustis, vitaque non degener. Et [163] Q. Haterius familiâ senatoriâ, eloquentiæ quoad vixit celebratæ: monimenta ingenij eius haut perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in posterum valescit; sic Haterij canorum illud & profluens, cum ipso simul exstinctum est. M. Licinio, L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem æquauit malum improuisum. eius initium simul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, [164] Atilius quidam libertini generis, quo specta-culum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: vt qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordidâ mercede id negotium quæsiuisset. Adfluxêre auidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre sexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effusius. vnde grauior pestis fuit, confertâ mole, dein conuulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensámque vim mortalium spectaculo intentos, aut qui circùm adstabant, præceps trahit atque operit. Et illi quidem quos principium stragis in mortem adflixerat, vt tali sorte, cruciatum effugêre. Miserandi magis, quos abruptâ parte corporis, nondum vita deseruerat: qui per diem visu, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noscebant. Iam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuersâ de caussâ amici aut necessarij aberant, pauebant tamen: neque dum comperto, quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus. Vt cœpêre dimoueri obruta; concursus ad exanimos, complectentium, osculantium: & sæpè certamen, si confusior facies, & par forma aut ætas, errorem adnoscentibus fecerat. [165] Quinquaginta hominum milia, eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautúmque in posterum senatusconsulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor *quadringentorum milium res, néve amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatæ. Atilius in exsilium actus est. Ceterùm sub recentem cladem patuêre procerum domus, fomenta, & medici passim præbiti: fuitque vrbs per illos dies, quamquam mæstâ facie, veterum institutis similis, qui magna post prœlia saucios largitione, & curâ sustentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cùm ignis violentia vrbem vltra solitum adfecit, deusto monte Cælio: feralémque annum ferebant, & ominibus aduersis susceptum principi consilium absentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæsar obuiam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud senatum, ab inlustribus: famáque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignoros etiam & vltrò accitos munificentiâ iuuerat. Adduntur sententiæ, vt mons Cælius in posterum [166] Augustus appellaretur: quando cunctis circùm flagrantibus, sola Tiberij effigies sita in domo Iunij senatoris, inuio-

Marginalia: A. V. C. DCCXXC. — *Fidenis Amphitheatrum, parum firmiter structum.* — *Id(que) magnâ strage hominum corruit.* — *Decem millia Philipp. censu olim equester. — *Incendium Romæ atrox.* — *Cæsar liberalitate mitigat.* — A, B, C (right margin).

*Ipse totam stringit multo sufflamine consul.

162. ASINIVS AGRIPPA.] *Censeo filium Asinij Galli: ideóque addit, clariores illi maiores, quàm vetustiores. Nam Asinia gens in lucem protracta ab Augusto, qui non iniuriâ exsulit auum huius Pollionem.*

163. Q. HATERIVS, ELOQVENTIÆ CELEBRATÆ.] *Inter declamatores recenses Seneca pater, inurisq́, eamdem notam quam hic Tacitus.* Q. Haterius, *inquit*, pulcherrimam imaginem mouit. Cœpit enim subito quo solebat cursu orationis scribere (*vellem*, describere) quasi exaudiret aliquem tumultum, vastari omnia ac rapi, comburi incendiis villas, fugas agrestium. & cùm omnia impleßet, terrore, adiecit, Quid exhorruisti adolescens? socer tuus venit. *De eodem homine vitióq, corrigendus Seneca filius, epist.* XL. Namque Echeti cursum suis temporibus oratoris celeberrimi, longè abesse ab homine sano volo. *lege*, Nam Q. Hateri. *Elegans in hanc rem Augusti iocus*, Haterius noster *sufflaminandus est. *quod à curribus tractum. Ad hunc hominem Eusebiana ista refer in Chronicis:* Q. Haterius (*malè in eo* Athcrius) promptus & popularis orator, vsque ad xc. prope annum summo honore consenescit. D

164. ATILIVS QVIDAM LIBERTINI GENERIS.] *Ergóne permissum libertis edere ludos? Apparet. Suetonius tamen aliud indicare videtur Claudij cap.* XXVIII. *De Harpocrâ magna gratia apud Imp. liberto:* Cui, *ait*, lecticâ per vrbem vehendi, spectaculaque publicè edendi ius tribuit. *Sed credo vetitum Romæ tantùm, non in municipijs coloniisque.*

165. QVINQVAGINTA HOMINVM MILLIA.] *Nihil mutemus. Suetonius & Orosius viginti hominum millia perijsse ea casu aiunt: noster quinquaginta, sed latius sumens, debilitatos non solùm obtritos.*

166. AVGVSTVS APPELLARETVR.] *Vide Suetonium, cap.* XLVIII.

167. CLAV-

A inuiolata mansisset. *Euenisse id olim*[167] *Claudiæ Quinctiæ, eiusq; statuam vim ignium bis elapsam, maiores apud ædem Matris deûm consecrauisse. Sanctos acceptósq; numinibus Claudios: & augendam carimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dij ostenderint.* Haut fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse, quòd talis siluę frequens, fecundúsq; erat: mox Cælium appellitatum[168] à Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruscę, cùm[169] auxilium * appellatum ductauisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alius tegum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, [170] vnde Tuscum vicum è vocabulo aduenarum dictum. Sed vt studia procerum, & largitio principis, aduersum casum solatium tulerant; ita accusatorum maior in dies & infestior vis sine leuamento grassabatur. corripuerátque[171] Varum Quinctilium, diuitem & Cæsari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè vsus, plura ad flagi- B tia accingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen senatus, & opperiendum imperatorem censuit: quod vnum, vrgentium malorum suffugium in tempus erat. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, ne quis quietem eius inrumperet, concursúsque oppidanorum disposito milite prohiberentur; perosus tamen municipia, & colonias, omniáque in continenti sita,[172] Capreas se in insulam abdidit, trium milium freto ab extremis

Statua eius intacta igni.

Cælij montis nomen, vnde.
* *appellatus*

Quinctilius Varus accusatur.

Tiberius Capreas concessit.

167. CLAVDIÆ QVINCTIÆ.] *Duo nomina gentilitia huic feminæ? Non est Romanum. Scribo,* Claudiæ Quintæ. *Tertio, Secunda, Quarta, Quinto, multerum agnomina ab ordine nascendi. Ita Liuio libro* XL. Calpurnius Piso necatus à Quartâ Hostiliâ vxore dicebatur. *In vetusto lapide,* QVARTA. C LIVIA. *& alibi,* QVINCTA. NONIA. *Eoq; exemplo hic, Quinta Claudia. Iudicium meum firmat historia, quia Ap. Claudio huius patri quinque filiæ fuerunt. Cicero in Catone:* Quattuor robustos filios, & quinque filias Appius regebat, & senex & cæcus. *Malè ergo in scriptore de Viris illustribus, Liuia Claudia. Quod ad historiam hanc, miraculumq́;: habet apud solum, nisi oberro, Valerium, lib. 1. cap.* VIII. Possunt & illa miraculorum loco poni, quòd Q. Claudiæ statua in vestibulo templi Matris deum posita, bis eâ æde incendio consumptâ, prius P. Nasicâ Scipione, L. Bestiâ; item M. Seruilio & L. Lamiâ Coss. in suâ basi flammis intacta stetit.

168. A CÆLE VIBENNA.] *Mutant annales, in nomine, in tempore, in re. Nomen illi Calem, noster* D *& Varro faciunt lib.* IIII. *Calium, Dionysius & Tabula Claudiana, quæ Lugduni. Tempus adnentus eius, ad Romulum Varro & Dionysius rettulêre: ad Tarquinium, Tacitus & Claudius in tabulâ dictâ. Festus, (vt Fragmenta sunt) de Tarquinio item inseruit: sed disfescuit nomen; & Calem ac Vibennam facit duos fratres. In re ipsâ: Dionysius Romam migrasse eum, impulsum Romuli famâ; Tacitus, auxily ferendi causâ; Claudius, exactum variâ fortunâ pulsumq́;, describunt. Tabula illius Claudiana verba digna adscribi.* Seruius Tullius, si nostros sequimur, captiuâ natus Ocresiâ: si Tuscos, Cæli quondam Viuennæ sodalis fidelissimus omnisque eius casus comes, postquam variâ fortunâ exactus cum omnibus reliquijs Cæliani exercitus Etruriâ excessit, montem Cælium occupauit, & à duce suo Cælio ita appellitatus. Mutatoque nomine (nam Tuscè Mastarna ei nomen erat) ita appellatus est, vt dixi.

169. AVXILIVM APPELLATVM * TAVISSET.] *Hæc scriptura, aiunt, codicis Medicei. Variè restituunt. Putem τὸ* appellatum, *è priore lineâ repetitum frustrà, delendumq;. Ita legerim,* cùm auxilium tulisset.

170. VNDE TVSCVM VICVM.] *Aliter visum Liuio, qui lib.* II. *cognominatum vult à reliquijs exercitus Porsenæ, qui è fugâ receperant se Romam, victi ad Ariciam à Cumanis.* Pars, *inquit,* perexigua duce amisso, quia nullum propius perfugium erat, Romam inermes & fortunâ & specie supplicum delati sunt. His locus ad habitandum datus, quem deinde Tuscum vicum appellarunt. *Varro item leniter dissentit.* Hi post Cælis obitum, *inquit,* quòd nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus Vicus Tuscus; & ideò ibi Vortumnum stare, quòd is deus Etruriæ. *De Vortumno quod ait, confirmat Propertius,*

Tuscus ego, Tuscis orior: nec pœnitet Inter
Prœlia Volscinos deseruisse focos.

Vbi perperam Volscinos, quia Volsci in Etruriâ non fuerunt. Libri manuss. Volsanos. *quos sequor, aut certè,* Volsinios.

171. VARVM QVINCTILIVM.] *Censeo filium esse infelicis patris, qui in Germaniâ cæsus. Sed quomodo Cæsari propinquus? Credo, quia Germanici filiam duxerat vxorem. Seneca lib.* 1. *Controu.* III. Declamauerat apud illum hanc controuersiam Varus Quinctilius, tunc Germanici gener & prætextatus. *Itaque absocer illi: Tiberius fuit. An etiam propinquus aliâ de caussâ? Puto, quia Claudia Pulchra Vari mater, sobrina Agrippinæ dicitur suprà. nec tamen vltrà repperi.*

172. CAPREAS.] *Scholiastes Iuuenalis, ad hæc*

M poëta

rium tantam inuidiam adiisse: quæsitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quò minus noui magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secutæ insuper litteræ, A

Ministri scelerum, serius aut citius puniti.

grates agentis, quòd hominem infensum Reip. puniuissent. adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre; auebat animus anteire, statímque memorare exitus, quos [181] Latinius atque Opsius, cęterique flagitij eius repertores habuêre, non modò postquam C. Cęsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio. qui scelerum ministros, vt peruerti ab aliis nolebat; ita plerumque satiatus, & oblatis in eamdem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius liberorum [182] Agrippina matertera erat, petendum à Principe, vt metus suos senatui fateretur, amouerique sineret.

Tiberius recludi mentem suam indignatur.

Nullam æquè Tiberius, [183] vt rebatur, ex virtutibus suis quàm dissimulationem diligebat. eò ægriùs accepit, recludi quæ premeret: sed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt [184] contationes Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta coniungere. B

Neptis Iuliæ mors.

Per idem tempus [185] Iulia mortem obiit, quam neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat, proieceratque in insulam Trimerum, haud procul Apulis litoribus. Illîc viginti annis exsilium tolerauit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palàm ostentabat.

Frisij rebellant. Auariter habiti.

Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre, nostrâ magis auaritiâ, quàm obsequij impatientes. Tributum iis Drusus iusserat modicum, pro angustiâ rerum: vt [186] in vsus militares, coria boum penderent. non intentâ cuiusquam curâ, quæ firmitudo, quæ mensura: donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga vrorum dilegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quîs ingentium beluarum feraces saltus, [187] modica domi armenta sunt. Ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira & questus. C

Sæuiunt in Romanos præsidiarios.

[188] & postquam non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fugâ præuenit, receptus castello [189] cui nomen Fleuum: & haud spernenda illîc ciuium sociorúmque manus litora Oceani præsidebat.

L. Apronius it obuiam.

Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouinciâ, peditúmque & equitum auxiliarium delectos acciuit: ac simul vtrumque

prudentem: *sed malè. Obijcit liberè Sabinus, De industriâ & consulto Tiberium hæc patrare, vt omnibus constaret, omni tempore omnia in reos licere. Ita nemo excuset, inquit, tamquam ignarus aut incogitans hunc diem polluisse.*

181. LATINIVS ATQVE OPSIVS.] *De Opsio in his libris nihil: de Latinio habes libro* VI.

182. AGRIPPINA MATERTERA ERAT.] *Nimirum quia Vipsania vxor Asinij, consanguinea Agrippinæ soror: id est, eodem patre Vipsanio natæ ambæ, diuersâ matre. Vide nostrum Stemma.*

183. VT REBATVR.] *Ad sequentia refer. Putabat hanc virtutem esse, non erat.*

184. CONTATIONES PRINCIPIS.] Contationes *non aptè aut rectè* aperiri *mihi dicuntur, siue quis mallet,* operiri. *Ego,* cogitationes, *magis scribam. Tum explico: Seianum mitigasse Tiberium, quia non nolebat frigus & lentitudinem illam excitari, ac cogitationes eius produci: vt denique voti sui compos fieret, duobus illis afflictis. quod præuidebat fore, vt Tiberius occultam adhuc iram promeret, & atroce facto ostenderet, cùm non vltrà lateret. Et sanè ita euênit, statimq; initio anni proximi duo illi (Agrippina & Nero) accusati & damnati. An quis etiam,* operirentur, *mallet? Tum esset, mitigasse ideò Seianum, quia nondum maturum videbatur sensus Principis aperiri, excusauitq; Asinium eius dicti: vt scilicet maius odium morâ conciperet, & denique tristibus factis efferret.*

185. IVLIA.] *Iulia filia, quæ nupta Aemilio Paullo. Scholiastes Iuuenalis in Sat.* VI à barbaro relegatam *scribit: sed corrigendum,* ab auo. D

186. IN VSVS MILITARES] *Nempe ad scuta, ad tentoria militum, etiam ad machinarum paratum. Simile tributum in Bosphoro, tempore Græcanicorum Imperatorum, pensum Cedrenus docet, & appellat τὰς συντελείας τῶν βοῶν. Addit autem (quàm verè, nescio)* Bosphoro inde nomen esse, ἀπὸ τοῦ τελεῖν ῥωμαίοις κατ' ἔτος ἀντὶ χρημάτων βόας: ab eo, quòd penderent Romanis quotannis, pro pecuniâ, tributum boum. *Lego &* equos datos à Dalmatis, *in tributo: idq; medio & inferiore æuo.*

187. MODICA DOMI ARMENTA.] *Aliter est nostro æuo, & eminent.*

188. ET POSTQVAM NON SVBVENIEBAT.] *Legendum,* subueniebatur: *aut,* nemo subueniebat.

189. CVI NOMEN FLEVVM.] *Scribo in libris Histor.*

190. ALAM

A [illegible] exercitum Rheno deuectum, Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad [illegible]anda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, tradu[illegible] grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, [190] alam Caninefatem, & [illegible] peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. [illegible] iam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. [illegible] tres leues cohortes; ac rursum duæ; dein tempore interiecto, acriùs eques immis- *Parùm prouidus, aut felix.* [illegible] satis validi si simul incubuissent, per interuallum aduenantes, neque constantiam [illegible]derant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quin[illegible]gionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ suorum re, in anceps tra[illegible], missis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt Quintani ante alios, & [illegible] pugnâ hoste pulso, recipiunt cohortis alasque fessas vulneribus. Neque dux Ro[illegible] vltum ijt, aut corpora humauit: quamquam multi tribunorum præfectorum- *Clades duplex Romanorum:* [illegible] & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos Ro-
B [illegible]orum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in posterum extractâ, confe[illegible]: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam stipendia[illegible] illâ, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde in[illegible] Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitte- *Dissimulata Tiberio.* [illegible]. Neque senatus in eo cura, an imperij extrema dehonestarentur: pauor internus oc[illegible]pauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuersis su[illegible] rebus consulerentur, aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque circùm Cæsaris [illegible] Seiani censuêre: crebrisque precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non [illegible] tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digressi sunt: satis visum, omittere insulam, & [illegible] proximo Campaniæ adspici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum; cuius durior congressus, atque eò per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium *Seiani potentia, & fastus.* spectanti. quippe Romæ, sueti discursus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quis-
C que ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo discrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur: donec idque vetitum. & reuenêre in vrbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cùm coràm Gn. Domitio tradidisset, in vrbe celebrari *Agrippina nubit Domitio.* nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem dilegerat. Nam is [191] auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

190. ALAM CANINEFATEM.] *Cuius mentio Vulsinij in lapide.* PRÆF. EQVITVM. ALÆ. PRIMÆ. CANNANEFATVM.

191. AVIAM OCTAVIAM.] *Quia filius L. Domitij ex Antoniâ maiore. Antonia autem ex Octauiâ & M. Antonio sata. Auunculus ergo maior illi Augustus. Est autem hic Domitius, qui pater Principis Neronis.*

 C. COR-

nec defuere qui eodem modo oppeterent. Turesis suâ cum manu noctem opperitur, **A** haut nescio duce nostro. Igitur firmatæ stationes densioribus globis: & ingruebat nox nimbo atrox, hostisque clamore turbido, modò per vastum silentium incertos obsessores effecerat: cùm Sabinus circumire, hortari, ne ad ambigua sonitus, aut simulationem quietis, casum insidiantibus aperirent, sed sua quisque munia seruarent immoti, telisque non in falsum iactis. *Alij erumpunt & castra tentant:* Interea barbari cateruis decurrentes, nunc in vallum manualia saxa, præustas sudes, decisa robora iacere: nunc virgultis, & cratibus, & corporibus exanimis, complere fossas: quidam pontes & scalas antè fabricati inferre propugnaculis, eaq; prehensare, detrahere, & aduersus resistenteis cominus niti. Miles contrà deturbare telis, pellere vmbonibus, muralia pila, congestas lapidum moles prouoluere. His partæ victoriæ spes, & si cedant, insignitius flagitium: illis extrema iam salus, & adsistentes plerisque matres & coniuges, earumque lamenta addunt animos. Nox aliis in audaciam, aliis ad formidinem opportuna: incerti ictus, vulnera improuisa: suorum atque hostium ignoratio: & montis amfractu repercussæ velut à tergo voces, adeò cuncta miscuerant, vt quædam munimenta Romani quasi perrupta omiserint. **B** Neque tamen peruasêre hostes, nisi admodum pauci: *Conatu irrito.* ceteros, deleto promtissimo quoque aut saucio, adpetente iam luce, trusêre ad summa castelli. *Ita ad extremum dediti.* vbi tandem coacta deditio, & proxima sponte inimicorum recepta: reliquis, quò minùs vi aut obsidio subigerentur, præmatura montis Hæmi & sæua hiems subuênit. At Romæ commotâ principis domo, *Claudia Pulchra accusata Romæ:* vt series futuri in Agrippinam exitij inciperet, [135] Claudia Pulchra sobrina eius postulatur, accusante Domitio Afro. Is recens præturâ, modicus dignationis, & quoquo facinore properus clarescere, crimen impudicitiæ, adulterum Furnium, veneficia in principem & deuotiones obiectabat. *Indignante Agrippinâ.* Agrippina semper atrox, tum & periculo propinquæ accensa, pergit ad Tiberium, ac fortè sacrificantem patri repperit. quo initio inuidiæ, *Non eiusdem ait mactare diuo Augusto victimas, & posteros eius insectari. non in effigies mutas diuinum spiritum transfusum;* [136] *sed imaginem veram cælesti sanguine ortam* [137] *intelligere discrimen,* [138] *suscipere sordes. Frustrà Pulchram præscribi, cui sola exitij caussa sit, quòd Agrippinam stultè prorsus ad cultum delegerit, oblita Sosiæ ob eadem adflictæ.* **C** Audita hæc raram occulti pectoris vocem elicuere, correptamque [139] Græco versu admonuit: *ideò lædi, quia non regnaret.* *Domitij Afri laus.* Pulchra & Furnius damnantur. Afer primoribus oratorum additus, diuulgato ingenio, & secutâ adseueratione Cæsaris, quâ [140] suo iure disertum eum appellauit. Mox capessendis accusationibus, aut reos tutando, prosperiore eloquentiæ quàm morum famâ fuit. nisi quòd ætas extrema multum etiam eloquentiæ demsit, dum fessâ mente retinet silentij impatientiam. At Agrippina peruicax iræ, & morbo corporis implicata, cùm viseret eam Cæsar, profusis diu ac per silentium lacrymis, mox inuidiam & preces orditur: *Agrippina maritum petit.* *subueniret solitudini, daret maritum, habilem adhuc iuuentam sibi, neque alind probis, quàm ex matrimonio solatium:* [141] *esse in ciuitate, Germanici coniugem: ac li-*

135. CLAVDIA PVLCHRA SOBRINA.] *Dionem adi, qui historiam hancce recensuit inter acta Caij, vbi de Domitio. Sobrina hæc Claudia quomodo Agrippinæ fuerit, nondum repperi: hoc tantùm, filium eius Quinctilium Varum, desponsum filiæ Germanici. quod ostendo infrà.*

136. SED IMAGINEM VERAM.] *Assentior Mureto,* se imaginem.

137. INTELLIGERE DISCRIMEN.] *Periculum scire, quod immineret,* sordes suscipere, *vt in reatu propinquorum. De se Agrippina sentit.*

138. SVSCIPERE SORDES.] *Hoc ad Agrippinam, quæ ipsa in sordibus, vt videtur, ob reatum Pulchræ sobrinæ.*

139. GRÆCO VERSV ADMONVIT.] *Suetonius extulit,* Si non dominaris filiola, iniuriam accipere existimas? *Ex quo Canterus noster diuinat,* Εἰ μὴ κρατεῖς, τέκνον, ὑβρίζεσθ' οἴει. *Sed non est dubium* **D** *quin ad Iasonis vocem aspexerit Tiberius, quam ille in Tragœdiâ quapiam emiserit. cuius mens hæc & verba apud Aristotelem* III. *Polit. cap.* III. καὶ διὰ τοῦτ' ἴσως Ἰάσων ἔφη, πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ, ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι: & ob hoc non iniuriâ Iason dixit, Lædi se quia non regnaret: scilicet inscius priuatum agere.

140. SVO IVRE DISERTVM.] *Et sanè magnificat eum vbique Quinctilianus, quem senem ab se adolescentulo cultum ait, lib.* V.

141. ESSE IN CIVITATE * GERMANICI.] *Non ego medicus huic loco: vidi qui legeret:* esse in ciuitate, qui Germanici e. *Sed in manuscripto cùm palàm lacuna sit,* ciuitate .... Germanici, *cur non defectum arbitremur?*

142. Er

A *a liberos eius recipere dignaretur*. Sed Cæsar non ignarus quantum [142] ex Rep. peteretur; ne tamen offensionis aut metus manifestus foret, sine responso, quamquam instantem, reliquit. *Non impetrat.* Id ego à scriptoribus annalium non traditum, repperi in [143] commentariis Agrippinæ filiæ: quæ Neronis principis mater, vitam suam & casus suorum posteris memorauit. Cæterùm Seiauus mærentem & improuidam altiùs perculit, immissis qui per speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas. *Insidiæ in eam Seiani.* Atque illa simulationum nescia, cùm propter discumberet, non vultu aut sermone flecti, nullos attingere cibos; donec aduertit Tiberius, fortè, an quia audiuerat? idque quò acriùs experiretur, poma vt erant adposita laudans, nurui suâ manu tradidit. Aucta ex eo suspicio Agrippinæ, & intacta ore, [144] seruis tramisit. nec tamen Tiberij vox coràm secuta, sed obuersus ad matrem, non mirum ait, si quid seuerius in eam statuisset, à quâ veneficij insimularetur. Inde rumor, parari exitium: neque id imperatorem palàm audere, secretum ad perpetrandum quæri. Sed Cæsar quò [145] famam auerteret, adesse frequens

B senatui, legatósque Asiæ ambigentes, quánam in ciuitate [146] templum statueretur, plures per dies audiuit. *Certamen Asiaticarum vrbium pro templo Augusti.* Vndecim vrbes certabant pari ambitione, viribus diuersæ. neque multum inter se distantia memorabant, de vetustate generis, studio in populum Romanum, per bella Persi & Aristonici aliorumque regum. Verùm Hypæpeni Trallianíque Laodicenis & Magnetibus simul tramissi, vt parùm validi. *Singularum argumenta & inductiones.* Ne Ilienses quidem, cùm parentem vrbis Romæ Troiam referrent, nisi antiquitatis gloriâ pollebant. paullùm addubitatum, quòd Halicarnassij mille & ducentos per annos nullo motu terræ nutauisse sedes suas, viuóque in saxo fundamenta templi adseuerauerant. Pergamenos (eo ipso nitebantur) æde Augusto ibi sitâ, satis adeptos creditum. Ephesij, Milesijque, hi Apollinis, illi Dianæ cærimoniâ occupauisse ciuitates visi. Ita Sardianos inter, Smyrnæósque deliberatum. Sardiani decretum Etruriæ recitauêre, vt consanguinei. nam Tyrrhenum Lydúmque [147] Atye rege genitos, ob multitudinem diuisisse gentem. Ly-

C dum patriis in terris resedisse; Tyrrheno datum nouas vt conderet sedes. Et ducum è nominibus indita vocabula, illis per Asiam, his in Italiâ: auctámque adhuc Lydorum opulentiam, missis in Græciam populis, [148] cui mox à Pelope nomen: simul litteras imperatorum, & icta nobiscum fœdera bello Macedonum, vbertatémque fluminum suorum, temperiem cæli, ac dites circùm terras memorabant. At Smyrnęi repetitâ vetustate, [149] seu Tantalus Ioue ortus, illos, siue Theseus diuinâ & ipse stirpe, siue vna Amazonum condidisset: transcendêre ad ea, quîs maximè fidebant in populum Romanum officiis,

142. EX REP. PETERETVR.] *Cui, illo coniugio cum Augusti nepte, velut alterum caput dabatur. Ideò de* metu *sequitur, quem silentio dissimulauit.*

143. COMMENTARIIS AGRIPPINÆ FILIÆ.] *Quæ mulier perita & industria præter sexum. Citat eam Plinius indice libri* VII. *vocatq́; Agrippinam*

D *Claudij: scilicet vxorem. Et libro* VII. Neronem paullò antè principem, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. *Non pertinent ad hanc, vt vir doctus nuper censuit, Augusti laudes apud Suetonium cap.* LXXXVI. Et quâdam epistolâ Agrippinæ neptis ingenium collaudans: Sed opus est, inquit, dare te operam ne molestè scribas aut loquare. *Manifestus est ἀναχρονισμός. Pertinent ad matrem huius, quæ Augusto neptis: ista proneptis. Nec dubium, quin hæc quidem viuo Augusta planè adhuc puera.*

144. SERVIS TRAMISIT.] *Qui ad fulcra lecti, ex more.*

145. FAMAM AVERTERET.] *Et populi sermones alibi occuparet. Eo enim fine ipse in Senatu creber, & res illustriores acta; ne vacare ipse priuatis videretur, néve populo de ijs loqui esset.*

146. TEMPLVM STATVERETVR.] *Illud, quod destinatum Tiberio & Senatui, à communi Asiæ.*

147. ATYE REGE GENITOS.] *Atys Herculis & Omphales filius, è duobus filijs sorte tactâ alterum retinuit Lydum nomine, alterum in Italiam misit colonia deducenda: cui nomen Tyrrhenus, & ab eo Tyrrhenia terra. Ita ferè Strabo libro* V. *conuenienter ad Taciti verba: & Tertullianus, De spectaculis*, Lydos ex Asiâ transuenas in Etruriâ consedisse Timæus refert, duce Tyrrheno, qui fratri successerat, (*lega*, cesserat, *siue*, secesserat) regni contentione. *Paullò diuersus tamen ab istis Dionysius lib.* I. *quem licet legas, Velleiumq́; libro* I.

148. CVI MOX A PELOPE NOMEN.] *Quem Pelopem vulgò Phrygem, Pausanias & quidam Lydum faciunt.*

149. SEV TANTALVS IOVE ORTVS] *Variantes has sententias super conditâ Smyrnâ notabis passim. De Theseo & Atheniensibus, sensit Epigrammatarius lib.* IIII. εἰς εἰκόνα Πεισιστράτου. *vbi Athenienses hoc argumenta Homerum sibi vindicant:*

Ἡμέτερος γὰρ ἐκεῖνος ὁ χρύσεος ἦν πολιήτης,
Εἴπερ Ἀθηναῖοι Σμύρναν ἀπῳκίσαμεν.

De Ama-

officiis, missâ nauali copiâ non modò externa ad bella, sed quæ in Italiâ tolerabantur: **A**
[150] séque primos templum vrbis Romæ statuisse, M. Porcio consule, magnis quidem
iam Romani populi rebus, nondum tamen ad summum elatis, stante adhuc Punicâ
vrbe, & validis per Asiam regibus. Simul L. Sullam testem adferebant, grauissimo in
discrimine exercitus ob asperitatem hiemis, & pænuriam vestis, cùm id Smyrnam in
concionem nuntiatum foret, omnes qui adstabant detraxisse corpori tegmina, nostrisq;
Vincunt Smyrnæi. legionibus misisse. Ita rogati sententiam patres, Smyrnæos prætulerunt. censuitque Vi-
bius Marsus, vt M. Lepido, cui ea prouincia obuenerat, super numerum legaretur, qui
templi curam susciperet: & quia Lepidus ipse diligere per modestiam abnuebat, Vale-
Tiberius Romá abit. rius Naso è prætoriis sorte missus est. Inter quæ diu meditato, prolatóque sæpiùs consi-
lio, tandem [151] Cęsar in Campaniam specie dedicandi templum apud Capuam Ioui,
Varij varias caussas dant: [152] apud Nolam Augusto; sed certus procul vrbe degere. Caussam abscessus quam-
Seianum: quam secutus plurimos auctorum ad Seiani artes retuli, quia tamen cæde eius patratâ,
[153] sex posteà annos pari secreto coniunxit, plerumque permoueor, num ad ipsum re- **B**
Sæuitiam eius: ferri verius sit, sæuitiam ac libidinem cùm factis promeret, locis occultantem. Erant qui
Deformem formam: crederent, in senectute quoque corporis habitum pudori fuisse. [154] quippe illi prægraci-
lis & incurua proceritas, nudus capillo vertex, vlcerosa facies, ac plerumque medicami-
nibus interstincta: & Rhodi secreto, vitare cœtus, recondere voluptates insuêrat. Tra-
Matrem. ditur etiam matris impotentiâ extrusum, quam dominationis sociam aspernabatur;
neque depellere poterat, cùm dominationem ipsam donum eius accepisset. Nam dubi-
tauerat Augustus Germanicum sororis nepotem, & cunctis laudatum, rei Romanæ im-
ponere: sed precibus vxoris euictus, Tiberio Germanicum, sibi Tiberium adsciuit. id-
Pauci illius comites. que Augusta exprobrabat, reposcebat. Profectio arto comitatu fuit. vnus senator con-
sulatu functus, Cocceius Nerua, cui legum peritia: eques Romanus, præter Seianum,
ex

De Amazone, quæ nomen Smyrnæ à se dederit, initio libri XIIII. *Strabo. Ceterùm lapides nummiq; hoc opidum Zmyrnam scribunt, non vt obtinuit per Sigma.*

150. SE PRIMOS TEMPLVM VRBIS.] *Obseruabit Philologus. Accidit hoc anno vrbis* DLVIII. *Secuti exemplum sunt Alabandenses annis* XXIIII. *circiter posteriùs. gloriantur apud Liuium, lib.* XLIII. Alabandenses templum vrbis Romæ se fecisse commemorauerunt, ludosque anniuersarios ei Diuæ instituisse. *Prudentius de hâc Deâ:*

—— colitur nam sanguine & ipsa
More deæ, nomenq; loci ceu numen habetur:
Atque Vrbis Venerisq; pari se culmine tollunt
Templa, simul geminis adolétur thura deabus.

Vbi vides commune Romæ templum in ipsâ vrbe cum Venere fuisse. Ad hanc quoque Diuam ille poëta:

Exaudi regina tui pulcherrima mundi
Inter sidereos Roma recepta polos.

Claudianus in monte Palatino collocat, lib. II. *De laudib. Stilic. vbi Prouincias facit Romæ supplicantes:*

Conueniunt ad tecta Deæ, quæ candida lucent
Monte Palatino.

151. CÆSAR IN CAMPANIAM.] *Vox abest sententiæ explendæ. Lego,* Cæsar ijt Campaniam.

152. APVD NOLAM.] *Loco vbi mortuus. Adi Dionem lib.* LVI. *in extremo: Suetonium cap.* XL.

153. SEX POSTEA ANNOS.] *Abijt vrbe Tiberius, anno* DCCLXXIX. *nec redijt: abijt vitâ* DCCXC. *Vndecim ergo abfuit continuos annos. Errorem Plutarchi non dissimulo, aut potiùs exscriptoris, Libello de exsilio: vbi legitur Tiberius septem annis Capreas inhabitasse. Verba sunt:* Τιβέριος δὲ Καῖσαρ ἐν Καπρίαις ἑπτὰ ἔτη διῃτήθη μέχρι τῆς τελευτῆς. *Falsum.* **C**
Nec iuuerit eum, quòd non statim Capreas secessit. Vix enim in Campaniâ hæsit dimidiatum annum, vt liquet ex Cornelio nostro. Damna ergo lectionem, nisi manis Plutarchum, & scribe, δέκα, *vel* ἕνδεκα ἔτη. *Etiam in Suetonij loco, vbi de hac absentiâ, adhæresco, cap.* LI. Toto quidem triennio, quo viuente matre abfuit, semel omnino eam, nec ampliùs quàm vno die, ac paucissimis vidit horis. *& malim,* toto biennio. *Egressus enim Tiberius fine anni* DCCLXXIX. *obijt illa principio anni* LXXXII. *vt ex Tacito clarum. Non ergo fuerunt inter toti tres anni.*

154. QVIPPE ILLI PRÆGRACILIS.] *Pugnat hæc delineatio, è diametro, cum Suetonij verbis:* Corpore fuit amplo atque robusto. staturâ, quæ iustam excederet. latus ab humeris & pectore: ceteris quoque membris vsque ad imos pedes ęqualis & congruens. *De veritate, secundùm neutrum pronuntio. Quod sequitur,* Vlcerosa facies, ac plerumq; medicaminibus interstincta: *explicat idem Suetonius* Facie honestâ, in quâ tamen crebri & subtiles tumores *In cuius verbis vitium. quid enim est subtilis tumor? Libri aliquot Pulmanni nostri,* subiti tumores. *nihilo melius. At tu me duce scribe:* substilli tumores. *vel etiam,* substilles. *Non potuit magis aptiore verbo exprimi liquor saniesq;, quæ in eiusmodi tumoribus minutatim stillat. Ita Substillum Festo, tempus ante postq; pluuiam, quòd iam stillaret aut nondum desijsset. Tertullianus:* Aut imbres ruunt, & si qua missilia cum imbribus, dehinc substillum, & denuò sudum. *Cato De re rusticâ, in Stranguriá vsurpat:* Nunc de ijs quibus ægrè lotium it, quibusque substillum est.

155. CVR-

A ex inluſtribus [155] Curtius Atticus. ceteri liberalibus ſtudiis prædit, fermè Græci, quo-
rum ſermonibus leuaretur. Ferebant periti cæleſtium, iis motibus ſiderum exceſſiſſe *Mira prædi-*
Romā Tiberium, vt reditus illi negaretur. vnde exitij cauſſa multis fuit, properum fi- *ctio ſuper o-*
nem vitæ coniectantibus, vulgantibuſque. neque enim tam incredibilem cauſſam pro- *manſione eius.*
uidebant, vt vndecim per annos libens patriâ careret. Mox patuit breue confinium ar-
tis, & falſi; veraque quàm obſcuris regerentur. nam in vrbem non regreſſurum, haut
forte dictum: ceterorum neſcij egêre, cùm propinquo rure, aut litore, & ſæpè mœnia
vrbis adſidens, extremam ſenectam compleuerit. Ac forte illis diebus oblatum Cæſari *Periculum*
anceps periculum, auxit vana rumoris: præbuitque ipſi materiem, cur amicitiæ con- *Cæſaris.*
ſtantiæque Seiani magis fideret. Veſcebantur in [156] villâ cui vocabulum Speluncæ;
[157] mare Amuclanum inter Fundanoſque montes, natiuo in ſpecu. eius os lapſis repen-
tè ſaxis, obruit quoſdam miniſtros. hinc metus in omnes, & fuga eorum qui conuiuium
celebrabant. Seianus [158] genu, vultúque & manibus ſuper Cæſarem ſuſpenſus, oppo- *Et Seiani im-*
B ſuit ſeſe incidentibus: atque habitu tali repertus eſt à militibus, qui ſubſidio venerant. *penſa fides.*
Maior ex eo, & quamquam exitioſa ſuaderet, vt non ſui anxius, cum fide audiebatur.
Adſimulabatque iudicis partes aduerſus Germanici ſtirpem, ſubditis qui accuſatorum
nomina ſuſtinerent, maximeque inſectarentur Neronem proximum ſucceſſioni, & *Nero iuueni-*
quamquam modeſtâ iuuentâ, plerumque tamen quid in præſentiarum conduceret ob- *liter incautus.*
litum: dum à libertis & clientibus apiſcendæ potentiæ properis exſtimulatur, vt ere-
ctum & fidentem animi oſtenderet: velle id populum Romanum: cupere exercitus:
neque auſurum contrà Seianum, qui nunc patientiam ſenis, & ſegnitiam iuuenis iu-
xtà inſultet. Hæc atque talia audienti, nihil quidem prauæ cogitationis, ſed interdum vo- *Et defertur ad*
ces procedebant contumaces, & inconſultæ: quas adpoſiti cuſtodes exceptas auctaſque *Tiberium.*
cùm deferrent, neque Neroni defendere daretur, diuerſæ inſuper ſolicitudinum formæ
oriebantur. Nam alius [159] occurſum eius vitare, quidam ſalutatione redditâ ſtatim a-
uerti, plerique inceptum ſermonem abrumpere; inſiſtentibus contrà inridentibuſque,
C qui Seiano fautores aderant. Enimuerò Tiberius toruus, aut [160] falſum renidens vultu,
ſeu loqueretur, ſeu taceret. iuuenis crimen ex ſilentio, ex voce: ne nox quidem ſecura,
[161] cùm vxor vigilias, ſomnos, ſuſpiria matri Liuiæ, atque illa Seiano patefaceret. qui fra-
trem quoque Neronis Druſum traxit in partes, ſpe obiectâ principis loci, ſi priorem æ- *Cuius frater*
tate & iam labefactum demouiſſet. Atrox Druſi ingenium, ſuper cupidinem potentię, *Druſus in fra-*
& ſolita fratribus odia, accendebatur inuidiâ: quòd mater Agrippina promtior Neroni *trem arma-*
erat. neque tamen Seianus ita Druſum fouebat, vt non in eum quoque ſemina futuri *tur.*
exitij meditaretur: gnarus præferocem, & inſidiis magis opportunum. Fine anni exceſ-
ſêre

155. CVRTIVS ATTICVS.] *Eſt ille, quem lib. VI. ſubuerſum artibus Seiani ait: & ad quem Ouidy Elegia IIII. & VII. libri ſecundi De Ponto.*

156. VILLA, CVI VOCABVLVM SPELVNCÆ.] *Prætorium Suetonius appellat, more ſui ſæcli; quo omnes villæ elegantiores & non ruſtici vſus, Prætoria dictæ. Nomen illi à re, quia impoſita vel adiuncta huic natiuæ ſpeluncæ. Id ſecutos in poſiturâ villæ Romanos, docet Seneca locus de villâ Vatiæ:* Speluncæ ſunt
D duæ, *inquit*, magni operis, laxo atrio, pares manufactus (*ſcribo*, pares manufactis:) quarum altera ſolem non recipit, altera vſque in Occidentem tenet. *Ceterùm hoc ipſo in facto recenſendo non ſine cenſione Suetonium dimitto. cuius vulgati libri:* In Prætorio cui Spelunca nomen erat, incęnante eo, complura & ingentia ſaxa fortuitò ſupernè delapſa ſunt. *& aio reſcribendum:* in cænantem eum. *Addo, hodieq; nomen manere, & opidulum eſſe: extremis montibus Fundanis, ad mare adiacens.*

157. MARE AMVCLANVM INTER.] *Amyclæ duplices. Altera Laconum quæ ſilentio perierunt, vt parœmia eſt: altera Italorum, inter Caietam & Tarracinam, quas à Serpentibus deletas crediderunt Solinus Pliniuſq;. Ab his Amyclis, mari illi nomen.*

158. GENV VVLTVQVE.] *Hæc poſitio facilè capitur, ſi cogitas iacentem in lecto Tiberium: vt ſolent veſcentes. Ipſe igitur tali habitu ſuper eum, vt tueretur.*

159. OCCVRSVM EIVS VITARE.] *Pulchra & graphica deſcriptio eorum, qui amant, metuunt; volunt, nolunt iungi. Et ſimillima in Sidonio, de ſeſe delato ob Satyram.* Alij tamen mihi plus quàm deceret ad genua volui; alij ne ſalutarent, fugere poſt ſtatuas, occuli poſt columnas; alij triſtes vultuoſique iunctis mihi lateribus incedere.

160. FALSVM RENIDENS VVLTV.] *Diſtinguo ſic:* renidens vultu. ſeu loqueretur, ſeu taceret iuuenis; crimen ex ſilentio, ex voce. *Turbant vulgò.*

161. CVM VXOR.] *Iulia Druſi F. quæ Neroni nupta: quamq; poſteà Claudius, Meſſallinæ dolo, interfecit. Sueton. & Dio.*

162. ASI-

Agrippa & Haterij mors.

sêre insignes viri, [162] Asinius Agrippa, claris maioribus quàm vetustis, vitaque non degener. Et [163] Q. Haterius familiâ senatoriâ, eloquentiæ quoad vixit celebratæ: monimenta ingenij eius haut perinde retinentur. Scilicet impetu magis, quàm curâ vigebat. vtque aliorum meditatio & labor in posterum valescit; sic Haterij canorum illud & profluens, cum ipso simul exstinctum est. M. Licinio, L. Calpurnio Coss. ingentium bellorum cladem æquauit malum improuisum. eius initium simul & finis extitit. Nam cœpto apud Fidenam amphitheatro, [164] Atilius quidam libertini generis, quo spectaculum gladiatorum celebraret, neque fundamenta per solidum subdidit, neque firmis nexibus ligneam compagem superstruxit: vt qui non abundantiâ pecuniæ, nec municipali ambitione, sed in sordidâ mercede id negotium quæsiuisset. Adfluxêre auidi talium, imperitante Tiberio procul voluptatibus habiti, virile ac muliebre sexus, omnis ætas, ob propinquitatem loci effusius. vnde grauior pestis fuit, confertâ mole, dein conuulsâ, dum ruit intus, aut in exteriora effunditur: immensámque vim mortalium spectaculo intentos, aut qui circùm adstabant, præceps trahit atque operit. Et illi quidem quos principium stragis in mortem adflixerat, vt tali sorte, cruciatum effugêre. Miserandi magis, quos abruptâ parte corporis, nondum vita deseruerat: qui per diem visu, per noctem vlulatibus & gemitu, coniuges aut liberos noscebant. Iam ceteri famâ exciti, hic fratrem, propinquum ille, alius parentes lamentari. etiam quorum diuersâ de causſâ amici aut necessarij aberant, pauere tamen: neque dum comperto, quos illa vis perculisset, latior ex incerto metus. Vt cœpêre dimoueri obruta, concursus ad exanimos, complectentium, osculantium: & sæpè certamen, si confusior facies, & par forma aut ætas, errorem adnoscentibus fecerat. [165] Quinquaginta hominum milia, eo casu debilitata vel obtrita sunt. Cautúmque in posterum senatusconsulto, ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor *quadringentorum milium res, néve amphitheatrum imponeretur, nisi solo firmitatis spectatæ. Atilius in exsilium actus est. Ceterùm sub recentem cladem patuêre procerum domus, fomenta, & medici passim præbiti: fuitque vrbs per illos dies, quamquam mæstâ facie, veterum institutis similis, qui magna post prœlia saucios largitione, & curâ sustentabant. Nondum ea clades exoleuerat, cùm ignis violentia vrbem vltra solitum adfecit, deusto monte Cælio: feralémque annum ferebant, & ominibus aduersis susceptum principi consilium absentiæ, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes, ni Cæsar obuiam isset, tribuendo pecunias ex modo detrimenti. Actæque ei grates apud senatum, ab inlustribus: famáque apud populum, quia sine ambitione, aut proximorum precibus, ignotos etiam & vltrò accitos munificentiâ iuuerat. Adduntur sententiæ, vt mons Cælius in posterum [166] Augustus appellaretur: quando cunctis circùm flagrantibus, sola Tiberij effigies sita in domo Iunij senatoris, inuio-

A. V. C. DCCLXXX. (margin: A. V. C. DCCXXC.)

Fidenis Amphitheatrum, parùm firmiter structum.

Idq; magnâ strage hominum corruit.

*Decem milia Philipp. census olim equester.

Incendium Romæ atrox.

Cæsar liberalitate mitigat.

A B C (section letters in the right margin)

*Ipse totam stringit multo sufflamine consul.

162. ASINIVS AGRIPPA.] *Censeo filium Asinij Galli: ideóque addit, clariores illi maiores, quàm vetustiores. Nam Asinia gens in lucem protracta ab Augusto, qui non iniuriâ extulit auum huius Pollionem.*

163. Q. HATERIVS, ELOQVENTIÆ CELEBRATÆ.] *Inter declamatores recenset Seneca pater, inuritq; eamdem notam quam hic Tacitus.* Q. Haterius, *inquit*, pulcherrimam imaginem mouit. Cœpit enim subito quo solebat cursu orationis scribere (*vellem*, describere) quasi exaudiret aliquem tumultum, vastari omnia ac rapi, comburi incendiis villas, fugas agrestium. & cùm omnia impleſſet, terrore, adiecit, Quid exhorruisti adolescens? socer tuus venit. *De eodem homine vitióq; corrigendo Seneca filius, epist.* XL. Namque Echeti cursum suis temporibus oratoris celeberrimi, longè abesse ab homine sano volo. *lege*, Nam Q. Hateri. *Elegans in hanc rem Augusti iocus*, Haterius noster *sufflaminandus est. *quod à curribus tractum. Ad hunc hominem Eusebiana ista refer in Chronicis*: Q. Haterius (*malè in eo* Atherius) promptus & popularis orator, vsque ad XC. prope annum summo honore consenescit. D

164. ATILIVS QVIDAM LIBERTINI GENERIS.] *Ergóne permissum libertis edere ludos? Apparet. Suetonius tamen aliud indicare videtur Claudij cap.* XXVIII. *De Harpocrâ magnæ gratiæ apud Imp. liberto:* Cui, *ait*, lecticâ per vrbem vehendi, spectaculaque publicè edendi ius tribuit. *Sed credo vetitum Romæ tantùm, non in municipijs coloniisque.*

165. QVINQVAGINTA HOMINVM MILLIA.] *Nihil mutemus. Suetonius & Orosius viginti hominum millia perijsse eo casu aiunt: noster quinquaginta, sed latiùs sumens, debilitatos non solùm obtritos.*

166. AVGVSTVS APPELLARETVR.] *Vide Suetonium, cap.* XLVIII.

167. CLAV-

A inuiolata mansisset. *Euenisse id olim*[167] *Claudiæ Quinctiæ, eiúsq; statuam vim ignium bis elapsam, maiores apud ędem Matris deûm consecrauisse. sanctos acceptósq; numinibus Claudios: & augendam cærimoniam loco, in quo tantum in Principem honorem dij ostenderint.* Haut fuerit absurdum tradere, montem eum antiquitus Querquetulanum cognomento fuisse, quòd talis siluę frequens, fecundúsq; erat: mox Cælium appellitatum [168] à Cæle Vibennâ, qui dux gentis Etruscę, cùm [169] auxilium * appellatum ductauisset, sedem eam acceperat à Tarquinio Prisco, seu quis alius regum dedit. nam scriptores in eo dissentiunt. cetera non ambigua sunt, magnas eas copias per plana etiam ac foro propinqua habitauisse, [170] vnde Tuscum vicum è vocabulo aduenarum dictum. Sed vt studia procerum, & largitio principis, aduersum casum solatium tulerant; ita accusatorum maior in dies & infestior vis sine leuamento grassabatur. corripuerátque [171] Varum Quinctilium, diuitem & Cæsari propinquum, Domitius Afer, Claudiæ Pulchræ matris eius condemnator; nullo mirante, quòd diu egens, & parto nuper præmio malè vsus, pluta ad flagi-
B tia accingeretur. Publium Dolabellam socium delationis exstitisse, miraculo erat; quia claris maioribus, & Varo connexus, suam ipse nobilitatem, suum sanguinem perditum ibat. Restitit tamen senatus, & opperiendum imperatorem censuit. quod vnum, vrgentium malorum suffugium in tempus erat. At Cæsar dedicatis per Campaniam templis, quamquam edicto monuisset, ne quis quietem eius inrumpetet, concursúsque oppidanorum disposito milite prohiberentur; perosus tamen municipia, & colonias, omniáque in continenti sita, [172] Capreas se in insulam abdidit, trium milium freto ab extremis

Statua eius intacta igni.

Cælij montis nomen, vnde?

* appellatus

Quinctilius Varus accusatur.

Tiberius Capreas concessit.

167. CLAVDIÆ QVINCTIÆ.] *Duo nomina gentilitia huic feminæ? Non est Romanum. Scribo,* Claudiæ Quintæ. *Tertia, Secunda, Quarta, Quinta, mulierum agnomina ab ordine nascendi. Ita Liuio libro* XL. Calpurnius Piso necatus à Quartâ Hostiliâ vxore dicebatur. *In vetusto lapide,* QVARTA.
C LIVIA. *& alibi,* QVINCTA. NONIA. *Eaq; exemplo hic, Quinta Claudia. Iudicium meum firmat historia, quia Ap. Claudia huius patri quinque filiæ fuerunt. Cicero in Catone:* Quattuor robustos filios, & quinque filias Appius regebat, & senex & cæcus. *Malè ergo in scriptore de Viris illustribus, Liuia Claudia. Quod ad historiam hanc, miraculumq;: habes apud saluum, nisi aberra, Valerium, lib.* 1. *cap.* VIII. Possunt & illa miraculorum loco poni, quòd Q. Claudiæ statua in vestibulo templi Matrisdeum posita, bis eâ æde incendio consumptâ, priùs P. Nasicâ Scipione, L. Bestiâ; item M. Seruilio & L. Lamiâ Coss. in suâ basi flammis intacta stetit.

168. A CÆLE VIBENNA.] *Mutant annales, in nomine, in tempore, in re. Nomen illi Calem, noster*
D *& Varro faciunt lib.* IIII. *Cælium, Dionysius & Tabula Claudiana, quæ Lugduni. Tempus aduentus eius, ad Romulum Varro & Dionysius rettulêre: ad Tarquinium, Tacitus & Claudius in tabulâ dictâ. Festus, (vt Fragmenta sunt) de Tarquinio item inseruit: sed dissescuit nomen; & Calem ac Vibennam facit duas fratres. In re ipsâ: Dionysius Romam migrasse eum, impulsum Romuli famâ; Tacitus, auxilij ferendi caussâ; Claudius, exactum variâ fortunâ pulsumq;, describunt. Tabulæ illius Claudianæ verba digna adscribi.* Seruius Tullius, si nostros sequimur, captiuâ natus Ocresiâ: si Tuscos, Cæli quondam Viuennæ sodalis fidelissimus omnisque eius casus comes, postquam variâ fortunâ exactus cum omnibus reliquijs Cæliani exercitus Etruriâ excessit, montem Cælium occupauit, & à duce suo Cælio ita appellitatus. Mutatoque nomine (nam Tuscè Mastarna ei nomen erat) ita appellatus est, vt dixi.

169. AVXILIVM APPELLATVM * TAVISSET.] *Hæc scriptura, aiunt, codicis Medicæi. Variè restituunt. Putem τὸ* appellatum, *è priore lineâ repetitum frustrà, delendumq;. Ita legerim,* cùm auxilium tulisset.

170. VNDE TVSCVM VICVM.] *Aliter visum Liuio, qui lib.* II. *cognominatum vult à reliquijs exercitus Porsenæ, qui è fugâ receperant se Romam, victi ad Ariciam à Cumanis.* Pars, *inquit,* perexigua duce amisso, quia nullum propius perfugium erat, Romam inermes & fortunâ & specie supplicum delati sunt. His locus ad habitandum datus, quem deinde Tuscum vicum appellarunt. *Varro item leuiter dissentit.* Hi post Cælis obitum, *inquit,* quòd nimis munita loca tenerent, neque sine suspicione essent, deducti dicuntur in planum. Ab eis dictus Vicus Tuscus; & ideò ibi Vortumnum stare, quòd is deus Etruriæ. *De Vortumna quod ait, confirmat Propertius,*

Tuscus ego, Tuscis orior: nec pœnitet Inter
Prœlia Volscinos deseruisse focos.

Vbi perperam Volscinas, quia Volsci in Etruriâ non fuerunt. Libri manuss. Volsanos. *quos sequor, aut certè,* Volsinios.

171. VARVM QVINCTILIVM.] *Censeo filium esse infelicis patris, qui in Germaniâ cæsus. Sed quomodo Cæsari propinquus? Credo, quia Germanici filiam duxerat vxarem. Seneca lib.* 1. *Controu.* III. Declamauerat apud illum hanc controuersiam Varus Quinctilius, tunc Germanici gener & prętextatus. *Itaque abfocer illi Tiberius fuit. An etiam propinquus aliâ de caussâ? Puto, quia Claudia Pulchra Vari mater, sobrina Agrippinæ dicitur suprà. nec tamen vltrà repperi.*

172. CAPREAS.] *Scholiastes Iuuenalis, ad hæc poeta*

M

rium tantam inuidiam adiisse: quæsitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quò minùs noui magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secutæ insuper litteræ, A

Ministri scelerum, serius aut citius puniti.

grates agentis, quòd hominem infensum Reip. puniuissent. adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre; auebat animus anteire, statímque memorare exitus, quos [181] Latinius atque Opsius, ceteríque flagitij eius repertores habuêre, non modò postquam C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio. qui scelerum ministros, vt peruerti ab aliis nolebat; ita plerumque satiatus, & oblatis in eamdem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius liberorum [182] Agrippina matertera erat, petendum à Principe, vt metus suos senatui fateretur, amouerique sineret. Nullam æquè Tiberius,

Tiberius recludi mentem suam indignatur.

[183] vt rebatur, ex virtutibus suis quàm dissimulationem diligebat. eò ægriùs accepit, recludi quæ premeret: sed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt [184] contationes B Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta coniungere.

Neptis Iuliæ mors.

Per idem tempus [185] Iulia mortem obiit, quàm neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat, proieceratque in insulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. Illîc viginti annis exsilium tolerauit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palàm ostentabat.

Frisij rebellant. Auariter habiti.

Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre, nostrâ magis auaritiâ, quàm obsequij impatientes. Tributum iis Drusus iusserat modicum, pro angustiâ rerum: vt [186] in vsus militares, coria boum penderent. non intentâ cuiusquam curâ, quæ firmitudo, quæ mensura: donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga vrorum delegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quîs ingentium beluarum feraces saltus, [187] modica domi armenta sunt. Ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira & questus. C

Saeuiunt in Romanos præsidiarios.

[188] & postquam non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fugâ præuenit, receptus castello [189] cui nomen Fleuum: & haut spernenda illîc ciuium sociorúmque manus litora Oceani præsidebat.

L. Apronius is obuiam.

Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouinciâ, peditúmque & equitum auxiliarium delectos acciuit: ac simul vtrumque

prudentem: *sed malè. Obijcit liberè Sabinus, De industriâ & consulto Tiberium hæc patrare, vt omnibus constaret, omni tempore omnia in reos licere. Ita nemo excuset, inquit, tamquam ignarus aut incogitans hunc diem polluisset.*

181. LATINIVS ATQVE OPSIVS.] *De Opsio in his libris nihil: de Latinio habes libro* VI.

182. AGRIPPINA MATERTERA ERAT.] *Nimirum quia Vipsania vxor Asinij, consanguinea Agrippinæ soror: id est, eodem patre Vipsanio natæ ambæ, diuersâ matre. Vide nostrum Stemma.*

183. VT REBATVR.] *Ad sequentia refer. Putabat hanc virtutem esse, non erat.*

184. CONTATIONES PRINCIPIS.] Contationes *non aptè aut rectè* aperiri *mihi dicuntur, siue quis mallet*, operiri. *Ego*, cogitationes, *magis scribam. Tum explico: Seianum mitigasse Tiberium, quia non nolebat frigus & lentitudinem illam excitari, ac cogitationes eius produci: vt denique voti sui compos fieret, duabus illis afflictis. quod prauidebat fore, vt Tiberius occultam adhuc iram promeret, & atroce facto ostenderet, cùm non vltrà lateret. Et sanè ita euênit, statimq́; initio anni proximi duo illi (Agrippina & Nero) accusati & damnati. An quis etiam*, operirentur, *mallet? Tum esset, mitigasse ideò Seianum, quia nondum moturum videbatur sensus Principis aperiri, excusauitq́; Asinium eius dicti: vt scilicet maius odium morâ conciperet, & denique tristibus factis efferret.*

185. IVLIA.] *Iuliæ filio, quæ nupta Aemilio Paullo. Scholiastes Iuuenalis in Sat.* VI *à barbaro relegatam scribit: sed corrigendum*, ab auo. D

186. IN VSVS MILITARES] *Nempe ad scuta, ad tentoria militum, etiam ad machinarum paratum. Simile tributum in Bosphoro, tempore Græcanicorum Imperatorum, pensum Cedrenus docet, & appellat* τὰς συντελείας τῶν βοῶν. *Addit autem (quàm verè, nescio)* Bosphoro inde nomen esse, ἀπὸ τοῦ τελεῖν ῥωμαίοις κατ' ἔτος ἀντὶ χρημάτων βόας: ab eo, quòd penderent Romanis quotannis, pro pecuniâ, tributum boum. *Lego &* equos datos à Dalmatis, *in tributo: idq́; medio & inferiore æuo.*

187. MODICA DOMI ARMENTA.] *Aliter est nostro æuo, & eminent.*

188. ET POSTQVAM NON SVBVENIEBAT.] *Legendum*, subueniebatur: *aut*, nemo subueniebat.

189. CVI NOMEN FLEVVM.] *Scribo in libris Histor.*

190. ALAM

A utrumque exercitum Rheno deuectum, Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, [190] alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes; ac rursum duæ; dein tempore interiecto, acrius eques immissus. satis validi, si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt Quintani ante alios, & acri pugnâ hoste pulso, recipiunt cohortis alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus vltum ijt, aut corpora humauit: quamquam multi tribunorum præfectorumque & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos Ro- B manorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in posterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptorigis quondam stipendiarij villâ, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatus in eo cura, an imperij extrema dehonestarentur: pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuersis super rebus consulerentur, aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque circùm Cæsaris ac Seiani censuêre: crebrisque precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digressi sunt: satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniæ adspici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum; cuius durior congressus, atque eò per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium spectanti. quippe Romæ, sueti discursus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quisC que ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo discrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur: donec idque vetitum. & reuenêre in vrbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cùm coràm Gn. Domitio tradidisset, in vrbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem delegerat. Nam is [191] auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

Parum prouidus, aut felix.

Clades duplex Romanorum.

Dissimulata Tiberio.

Seiani potentia, & fastus.

Agrippina nubit Domitio.

190. ALAM CANINEFATEM.] *Cuius mentio Vulsinijs in lapide.* PRÆF. EQVITVM. ALÆ. PRIMÆ. CANNANEFATVM.

191. AVIAM OCTAVIAM.] *Quia filius L. Domitij ex Antoniâ maiore. Antonia autem ex Octauiâ & M. Antonio nata. Auunculus ergo maior illi Augustus. Est autem hic Domitius, qui pater Principis Neronis.*

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER V.

BREVIARIVM LIBRI.

IVIA Augusta moritur: eoque Seiani potentia crescit. Agrippina & Nerò Principis litteris accusantur. Nec multò pòst Seianus ipse, detectâ cupidine imperij, peruertitur: cum magnâ amicorum eius strage. (Quæ omnia Tacito singillatim tradita æuum aboluit.) Falsus apud Cycladas Drusus se ostendit. sed diligentiâ & astu Poppæi Sabini capitur. Hæc gesta annis circiter tribus, B

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO Coss.
TIBERIO CAESARE V. L. AELIO SEIANO.

A. V. C. DCCLXXXII. *Mors Iuliæ, & eius elogium.*

VBELLIO & Fusio Coss. quorum vtrique Geminus cognomentum erat, [1] Iulia Augusta mortem obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione [2] Liuiorum Iuliorúmque clarissimæ. primum ei matrimonium & liberi fuêre, cum Tiberio Nerone: qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pactâ, in vrbem rediit. Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne spatio quidem ad enitendum dato, penatibus suis grauidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit, sed [3] sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: sanctitate domus priscum ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, C

Funus. [4] vxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filij benè composita. Funus eius modicum,

COMMENTARIVS.

1. IVLIA AVGVSTA MORTEM OBIIT.] *De cuius vita annis dissensus est scriptorum. Plinius lib.* XIIII. *cap.* VI. *annos ei tribuit* LXXXII. Iulia, *inquit*, Augusta LXXXII. annos vitæ Pucino rettulit acceptos, non alio vino vsa. *At Dio*: ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, *ait*, ἡ Λιουία μετήλλαξεν, ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα. *Sed labor, vt Plinium è Dione corrigendum censeam.*

2. LIVIORVM IVLIORVMQVE.] *Duas ergo familias complexa per adoptionem Liuia. Ipsa enim è Claudiis, vnde & cognomen tenuit Drusillæ. Sed pater eius insertus adoptione in Liuios, quod hîc Tacitus voluit dictum. Nec aliter accipies quod scriptum extremo libro sexto:* Quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam adoptionibus transierit. *Non enim ipsa, sed pater: cui nomen apud Velleium, Liuius Drusus Claudianus. Vocat simpliciter Dio libro* XLVIII. *Liuium Drusum: & cùm à Bruto stetisset, post pugnam Philippensem manus ait adtulisse sibi. Clara hæc è Suetonio, in Tib. cap.* III. Ex hac stirpe Claudiâ Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Ap. Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ adoptato in eam materno auo. *Ad quæ verba tamen interpretes conniuent.* D

3. SANGVINI AVGVSTI.] *Nam Germanicus Druso ortus, Liuiæ sanguis: Agrippina, ex Iuliâ sanguis Augusti.*

4. VXOR FACILIS.] *Nemo meliùs explicauerit, quàm ipsa Liuia. cuius hoc inter apophthegmata Dio recenset:* Interrogante quodam, quâ ratione & arte Augustum ita sibi deuinxisset, ac penè subiecisset: respondit: ὅτι αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα

A dictum, testamentum diu irritum fuit. laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote, qui mox rerum potitus est. At Tiberius quòd supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutatâ amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras excusauit: honoresque memoriæ eius ab senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito, ne [5] cælestis religio decerneretur: sic ipsam maluisse. Quin & parte eiusdem epistolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium consulem obliquè perstringens. is gratiâ Augustæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis irridere solitus: quarum apud præpotentes in longum memoria est. Ceterùm ex eo [6] prærupta iam & vergens dominatio. nam incolumi Augustâ, erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obsequium; neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. Tunc velut frenis exsoluti proruperunt. missæque in Agrippinam ac Neronem litteræ; quas pridem adlatas & cohibitas ab Augustâ credidit vulgus. haut enim multum post mortem eius recitatæ sunt. Verba ine-
B tant quæsitâ asperitate: sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus; adrogantiam oris & contumacem animum incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quîs nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratiæ trahuntur, vt referretur postulauêre, promtissimo Cottâ Messallino cum atroci sententiâ. sed aliis à primoribus, maximeque à magistratibus, trepidabatur: quippe Tiberius & si infensè inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, [7] componendis patrum actis dilectus à Cæsare, eóque meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè specimen constantiæ dederat) seu prauâ sollertiâ, dum [8] imminentium oblitus incerta pauet, inserere se dubitantibus, ac monere consules ne relationem inciperent: disserebatque, breuibus momentis summa verti posse, [9] dandúmque interstitium pœnitentiæ senis. Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam; festísque in Cæsarem ominibus, falsas litteras, & Prin-
C cipe inuito exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratum. Ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Seianum sententiæ, exercentibus plerisque per occultum, atque eò procaciùs, libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior,

Tiberius etiã mortua parùm æquus.
Deterius iam imperium.
Agrippina & Nero accusati.
Quibus criminibus?
Anceps in hoc iudicio Senatus.
Quem ad mitiora inclinat Rusticus.
Etiam populi fauor.

πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μήτε ἄλλο τι τῶν ἐκείνου πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτε διώκουσα, μήτε αἰσθάνεσθαι προσποιοῦσα: Ipsa eximiè pudica & sobria; omnia eius mandata alacriter obiens; neque in facta eius alia inquirens, minimè autem in lusus amatorios, eosque dissimulans. *En facilitatem.*

5. CÆLESTIS RELIGIO.] *Quam tamen posteà ei tribuit Claudius, effigie eius in templo Augusti consecratâ, sacrisque, quæ Vestales facerent, institutis: edi-*
D *cto etiam, vt per nomen eius feminæ iurarent. Dio lib.* LX. *& Suetonius cap.* XI. *Claudij. Exstant Nummi,* DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *caput radiatum, ara ante pedes: parte auersâ,* S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. *carpentum, cui subiuncti duo muli. Nec dubito, quin consecrata hæc Iulia habitu & nomine Iunonis. Prudentius,*

Adiecere sacrum, fieret quo * Liuia Iuno,
Non minùs infamis thalami sortita cubile,
Quàm cùm fraterno caluit Saturnia lecto.

Quamquam ea nomine adfecta à poëtis etiam viua. Ouidius,

Cùm tibi contigerit vultum Iunonis adire.

Vt autem Liuia habitu Iunonis, sic Drusilla à Caio consecrata Veneris, cognomento Panthea. Auctor idem Dio LIX. *Quò refero inscriptionem priscam,*

VENERI. CÆLESTI
AVGVSTÆ. SACR.
NVMMIA. C. F. DORCAS
S. P. F. C.

6. PRÆRVPTA ET VERGENS.] *Ita repasui. & intellega, cadentē aut præcipitē: non vltrà in statu. Vulgò* vrgens, *quod sanum explicant, nescio quo exemplo.*

7. COMPONENDIS PATRVM ACTIS.] *Duplicia Acta reperio, Senatus, Populique. Acta Senatus alio nomine, Commentarij Senatus, Tacito lib.* XV. *Acta populi, aliàs Diurna, aliàs Publica. Dixi distinctè de vtrisque, quia confundi video non à iuuentute, sed & à doctis: dixi, inquam, in* EXCVRS. A.

8. IMMINENTIVM OBLITVS.] *Mala præsentia & pericula negligit, præ futuris. Plus scilicet timebat ab heredibus, quos destinabat, quàm à Tiberio.*

9. DANDVMQVE INTERSTITIVM.] *In Florentino:* quandoque germanicis stitium pænitentiæ senis. *Posset elici:* dandumque Germanicis, interstitium *(siue places* spatium*)* pænitentiæ senis. *Suadebat iste, saltem vel Germanicorum memoriæ magnæ (Drusi aui, & filij, qui pater aut maritus horum) Germanicorum, inquam, memoriæ hoc largiendum, vt spatium esset pænitētiæ senis. Posse enim illum ad bonam mentem redire, si tempus medium esset, nec iussa eius statim patraretur. Sanè aliquid de Germanicis fuit: etsi locus fortasse non plenus.*

** Libri vett. Iulia. rectè, si adoptionem spectes.*

 10. AB

tior, & materies criminandi. *Spretum dolorem Principis,*[10] *ab Senatu desciuisse populum: audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum consulta. quid reliquum, nisi vt caperent ferrum?* A
Cæsar ægerrime accipit. *& quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatorésque deligerent?* Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotem & nurum probris, increpitaque per edictum plebe, questus apud patres, quòd fraude vnius senatoris imperatoria maiestas elusa publicè foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec vltrà deliberatum, quò minùs non, quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed paratos ad vltionem [11] vi principis impediri
*Magnus hiatus hic, totíq. desunt triennij ferè gesta. testarentur. [12] * Quattuor & quadraginta orationes super eâ re habitæ, ex quîs ob metum paucæ, plures adsuetudine, [13] *mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui.*

versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciuerat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fouère, cum scelere insectantur.

miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare, haut discreuerim, [14] * *non crudelitatem, non clementiam cuiusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. vos obtestor, ne memoriam nostri per mœrorem quàm læti retineatis, adiiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.* [15] Tunc singulos, vt cuique adsistere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens, partem diei absumsit. multóque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cùm superesse tempus nouissimis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neque Cæsar vllis criminibus aut probris defunctum B
Vitellius & Pomponius accusati. insectatus est, [16] cùm in Blæsum multa fœdaque incusauisset. [17] Relatum inde de P. Vitellio, & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse: huic à Considio præturâ functo ob-
*Aelij. cuius gentis cognomen Gallus. iectabatur * Velij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quasi fidissimum ad subsidium perfugisset. neque aliud periclitantibus auxilij, quàm [18] in fratrum constantiâ fuit, qui vades exstitêre. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxtà gra-
Ille se interficit: Hic moram trahit, & superuiuit. Liberi Seiani puniti. uatus Vitellius, petito [19] per speciem studiorum scalpro, leuem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio inlustri, dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac, vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur: vanescente quamquam plebis irâ, ac plerisque per priora supplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, [20] puella adeò nescia, vt crebrò interrogaret, *quod ob delictum, & quò trahere-* C
Etiam virguncula: heu, per scelus prius violata. *tur? neque facturam vltrà. & posse se puerili verbere moneri.* Tradunt temporis eius auctores, quia [21] triumuirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum

10. AB SENATV.] *Distingue contra vulgus,* spretum dolorem principis ab Senatu, desciuisse populum.

11. VI PRINCIPIS IMPEDIRI TESTARENTVR.] *Malum tuum, Corneli, fatum! Non pagina aliqua at sed libri hîc perierunt, quibus gesta ferè triennij continebantur, de Agrippina liberumq́, eius exitu, de Seiani spe conatúque, de eiusdem cum agmine amicorum strage, de Liuiæ flagitijs & morte. ad summam, flos quasi historiæ tuæ. Adeò bonis illis patribus cura otiumq́, fuit describere Orosios & Vapiscos, & huiusmodi quisquilias, præ tuo aura.*

12. QVATTVOR ET QVADRAGINTA ORATIONES.] *Quæ praeunt, gesta sunt Fusio & Rubellio Coss. initio anni: hæc autem C. Memmio Regulo & Fulcinio Triane. Ita interciderunt acta pleraque anni* DCCLXXXII. *acta omnia anni sequentis, quo Coss. M. Vinucius & L. Cassius. Item huius anni, quo ex Kal. Maij suffecti Tiberio & Seiano Consules Regulus & Trio.*

13. MIHI PVDOREM, AVT.] Ἀποσπασμάτιον *ex oratione cuiuspiam damnandi ob Seianum, vti & sequens membrum.*

14. NON CRVDELITATEM.] *Magni animi voces, vel abrupti. & similes à Vibio Virio prolatæ, quem Liuius suâ manu moriturum ita loqui facit, libra* XXVI. Cruciatus contumeliasque, quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte præterquam honestâ, etiam leui, possum.

15. TVNC SINGVLOS.] *Quis iste? dignus erat quem nossemus, ob constantiam mortis.*

16. CVM IN BLÆSVM.] *Mallem deletâ voculâ,* Cùm Blæsum. D

17. RELATVM INDE DE P. VITELLIO.] *Vide Suetonium Vitellij cap.* II.

18. IN FRATRVM CONSTANTIA.] *Suetonius ita narrat, vt de vno fratre modò dicat.* Publius, *inquit*, post Præturę honorem, inter Seiani conscios arreptus, & fratri in custodiam datus, scalpro librario venas incidit: & obligari se passus, in eâdem custodiâ morbo perijt.

19. PER SPECIEM STVDIORVM.] *Doctus enim fuit, & scripta reliquit. Tertullianus De animâ:* In Vitellij commentarijs conditum est.

20. PVELLA ADEÒ NESCIO.] *Illa ipsa quæ sponsa Claudij filio, vt hic notat Dio.*

21. TRIVMVIRALI SVPPLICIO AFFICI VIRGINEM.] *Triumuiri, qui aliàs Iudices capitales,* prorsus

A ... um iuxta compressam: exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abie... ...er idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis, quàm diuturno ru... ..., Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum. & ... iuuenis haut dispari ætate, quibusdam Cæsaris libertis velut agnitus, per dolúmque ... ...itantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promtis Græcorum animis ad no... ...e mira. [21] quippe lapsum custodiâ, pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut ... ...am inuasurum fingebant simul, credebantque. Iam iuuentutis concursu, iam pu... ...cis studiis frequentabatur, lætus præsentibus & inanium spe; cùm auditum id Pop... ...o Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, [23] Achaiam quoque curabat. Igitur quò ve... ...seu falsa anteiret, [24] Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam Ægæi maris insulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus, angustiasque Isthmi euadit: marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, [25] ibi demum cognoscit. sollertiùs interrogato, quis nam foret? dixit se M. Silano genitum. & multis B sectatorum dilapsis, ascendisse nauem, tamquam Italiam peteret. scripsitque hæc Tiberio: [26] neque nos originem finémve eius rei vltrà comperimus. Exitu anni, diu aucta discordiâ consulum erupit. nam Trio facilis capessendis inimicitiis & foro exercitus, vt segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros obliquè perstrinxerat: ille nisi lacesseretur modestiæ retinens, non modò retudit collegam, sed vt noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansêre infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

Pseudo-Drusus.

Quem Sabinus capit.

prorsus iidem Romæ qui vndecimuiri Athenis. Munus eorum præesse carceri, punire damnatos: itemq́ cognoscere de furtis admissisq́, seruorum aut eiusmodi vilıorum capitum ad Maniam calumniam. Quod idem in Atheniensibus fuisse, disco ex Suidâ. Ἐνδεκα, *inquit,* ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις ἐπιμελουμένη τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ καταχρίτων, ἐφ' ἣν ἀνήγοντο οἱ κλέπται καὶ οἱ ἀνδραποδισταί. *Nec ambigo quin Romanus exemplum* C *inde. Alia de his habes apud Rauardum II. Varior. & Fabrum, quæ non recoquam ego. Sed cur ait inauditum virginem adfici triumuirali supplicio, id est laqueo? Id quidem ita ceperum quasi non simpliciter virginem dixerit, sed impubem inuestemq́. Lex enim non tam virginitati ignotum cautumq́ volult, quàm ætati. Ita nec pueros interfici fas, nisi togâ sumptâ & relatos in viros. Hinc apud Dionem scriptum, à Triumuiris in proscriptione iussum puerum quemdam Togam virilem sumere, vt scilicet iure posset interfici, lib. XLVII.* καὶ ἄλλα τε, *ait,* διὰ τοῦτο πολλὰ παρανόμως ... καὶ παῖδά τινα ... ἐσήγαγον, ἵν' ὡς ἐς ἄνδρας ... ἀποθάνῃ. *Appuleius II. apol. de puero præcoci malitiâ.* Hoc magis noxius, quòd cum veniâ perniciosus est: & nondum pœnæ, iam iniuriæ sufficit. *Quam caussam & hic subesse arbitror, vt compressa deuirginataque, mulier videretur & plena annis.*

22. QVIPPE LAPSVM.] *Fortè*, elapsum.

23. ACHAIAM QVOQVE CVRABAT.] *Ex decreto illo, lib. I. quo* Achaiam & Macedoniam onera deprecantes leuari proconsulari imperio, tradíque Cæsari placuit.

24. TORONÆVM THERMÆVMQVE SINVM.] *Quorum ille ad Toronem Macedoniæ vrbem; hic iuxta Macedoniam, Axy fluuij receptor.*

25. IBI DEMVM COGNOSCIT.] *Locus inter mancos. Nec enim vbi aut quomodo deprehensus fugitiuus ille, narratum. Post,* cognoscit, ** ergo ponenda nota. Et statim scribe,* interrogato.

26. NEQVE NOS.] *At repperrunt Zonaras & Dio, qui missum eum ad Tiberium tradiderunt; Caligulæ nuptias Antij celebrantem.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER VI.

BREVIARIVM LIBRI.

IBERII arcanæ & fœdæ libidines. Multorum accusationes: interque eos M. Terentij equitis R. cuius libera & egregia defensio inserta. L. Pisonis Præfecti vrbis mors & funus: & per occasionem de origine eius muneris & progressu. De Sibullarum carminibus recipiendis consultatio: & quæ in iis cautio. Seditio Romæ ob grauitatem annonæ. Germanici duæ filiæ nuptum datæ, L. Cassio, & M. Vinicio. Fœneratores accusati. repressæ vsuræ. & liberalitate Cæsaris fides multorum refectæ. Iterum accusationes maiestatis: & vno edicto omnes conscij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæsar Caligula Claudiam vxorem accipit: eius mores & callida simulatio in auum. Tiberij præsagium de Ser. Galbá: & per caussam eam de Mathematicis aliquid & Thrasullo. Drusi Germanici filij miseranda mors: item Agrippinæ. Nerua Iureconsultus inediâ voluntariâ obijt. aliquot aliorum inlustrium mortes. Phœnix in Ægypto visa, & super eá veterum narrationes ac iudicia. Accusationes variæ & mortes. Parthorum legati in vrbem venêre, ad nouum regem petendum. & Tiberius vnum, deinde alterum misit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiusque ingenium. Prælia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates sufficitur Vitellij consilio & armis. At Romæ illustrium damnationes & mortes. Clitæ Cappadoces regi suo rebelles & repressi. Teridates rex discidio procerum pellitur; & Artabanus in regnum iterum accitur. Romæ incendium atrox: quod Cæsar liberalitate sua mitigauit. Tiberij deliberatio de successore: eiusque morbus & mors. Gesta hæc annis circiter sex,

B (beside line 2) · C (beside line 17)

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO
Q. PLAVTIO. SEX. PAPINIO
CN. ACERRONIO. C. PONTIO

COSS.

A. V. C. DCCLXXXV.

Tiberius Romam adit, non init.

Capreas redit.

Ibi libidines fœdè exercet.

1
N. DOMITIVS & Camillus Scribonianus consulatum inietant; cùm Cæsar, tramisso quod Capreas & Surrentum interluit freto, D
Campaniam prælegebar, ambiguus an vrbem intraret: seu quia contrà destinauerat, speciem venturi simulans. & sæpè in propinqua digressus, aditis [2] iuxta Tiberim hortis, saxa rursum & solitudinem maris repetiit, pudore scelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarserat, vt more regio pubem ingenuam stupris pollueret. nec formam tantùm & decora corpora; sed in his modestam pueritiam, in aliis imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. Tuncque primùm ignota antè vocabula reperta sunt, [3] sellariorum & spintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ. præpositique serui qui quærerent, pertraherent. dona in promtos, minas aduersum abnuentes; & si retineret propinquus aut parens, vim, raptus, suaque ipsi libita velut in captos exercebant. At Romæ principio anni, quasi recèns cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur, [4] in effigies quoque ac me-

Decreta in Seianum & Liuiam.

A ac memoriam eius. & bona Seiani ablata ærario, vt in fiscum cogerentur, [5] tum rettulêre Scipiones. Hæc & Silani & Cassij, iisdem fermè aut paullùm imminutatis verbis adseueratione multâ censebant; cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam magnis nominibus inserit, per deridiculum auditur. *Togonij adulatoria sententia,* Nam Principem orabat diligere senatores, ex quîs viginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset, salutem eius defenderent. crediderat nimirùm epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus poscentis, vt tutus à Capreis vrbem peteret. Tiberius tamen ludibria seriis permiscere solitus, *Refutata Tiberio.* egit gratias beneuolentiæ patrum: *sed quos omitti posse? quos diligi? semper ne eosdem? an subinde alios? &* [6] *honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos, an è magistratibus? Quam deinde speciem fore, sumentium in limine curię gladios? neque sibi vitam tanti, si armis tegenda foret.* Hæc aduersus Togonium, verbis moderans: neque vltrà abolitionem sententiæ suadere. At Iunium Gallionem, qui censuerat vt prætoriani *actis stipendiis, *Altera Gallionis,* ius apiscerentur [7] in quattuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; *Acerrimè increpita.* velut coràm

B rogitans, *quid illi cum militibus?* [8] *quos neque dicta imperatoris, neque præmia nisi ab imperatore accipere par esset. Reperisse prorsus, quod diuus Augustus non prouiderit. an potiùs discordiam & seditionem à satellite Seiani quæsitam? quâ rudes animos, nomine honoris, ad corrumpendum militiæ morem propelleret.* Hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim *Imò & pœna.* curiâ, deinde Italiâ exactus. & quia incusabatur facilè toleraturus exsilium, dilectâ Lesbo insulâ, nobili & amœnâ, retrahitur in vrbem, [9] custoditúrque domibus magistratuum.

COMMENTARIVS.

1\. INITIVM *sexti libri arbitraria hic iure constitui, non certo. Cui enim probes tantam vim rerum, quantam dixi, triennijq́ gesta vno libro*

C *cum sequentibus inclusa fuisse? Secreui igitur. non quia liqueret mihi initium in his demùm verbis faciundum: sed quia magnitudinem resq́ gestas æstimanti, ita videbatur. Denique vt scires saltem, hunc vulgo quintum librum in duos esse tribuendum.*

2\. IVXTA TIBERIM HORTIS.] *Hortos Cæsaris accipio, de quibus Horat.*

Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.

Ij vicini Naumachiæ fuerunt, siquidem eâdem de re Suetonius Tiber. cap. LXXII. Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos naumachiæ hortos subuectus est, dispositâ statione per ripas Tiberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret. *Vide ijs de*

D *hortis & Sueton. Iulio, cap.* LXXXIII.

3\. SELLARIORVM AC SPINTRIARVM.] *Vide si lubet Suetonium Tiber. cap.* XLIII. *& Turnebum lib.* V. *cap.* I. *Qui tamen non satis explicant, cur Sellarij dicti à fœditate loci. Sed ego non vialo te Pudor.*

4\. IN EFFIGIES QVOQVE ET MEMORIAM EIVS.] *Crebra talium mentio: disce semel hunc morem, si placet, è nostro* EXCVRSV, *in* A.

5\. *TVM RETTVLERE SCIPIONES.] *Stigmatias locus non frustrà. *Desunt enim quædam. Vel hoc argumento, quòd rettulisse Scipiones dicit. at relatio Consulum erat, censio tantùm Senatorum. Possis si fortè, legi:* vt in fiscum cogerentur coss. rettulêre. Scipiones hæc, & Silani & Cassij, *&c. Sed vt tectum sit, non sanatum vulnus.*

6\. HONORIBVS PERFVNCTOS, AN IVVENES?] *Quidam ergo in Senatu, honoribus nondum functi. Quod manauit ab Augusto:* qui liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adsuescerent, protenus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ interesse permisit. *ait Sueton. Aug. cap.* XXXVIII. *Tacitus Annali* XIII. Iulius Montanus Senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset. *Plura ibi.*

7\. IN QVATTVORDECIM ORDINIBVS SEDENDI.] *Tamquam equites essent. Caussam sententiæ sumpsit à Primipilaribus, qui functi militiâ, Equites censebantur. Simile volunt in Prætorianis. Vide me in Milit. Rom. lib.* II. *Dial.* VIII.

8\. QVOS NEQVE DICTA IMPERATORIS.] *Hæret sententia, fortassè explicanda; si legas:* dicta non Imperatoris: *negatione insertâ.*

9\. CVSTODITVRQVE DOMIBVS MAGISTRATVVM.] *Præter carcerem & custodiam militarem, custodia alia duplex: Apud Magistratus, & Apud vades. Apud Magistratus, cùm reus Consuli, Prætori, Aedili (interdum & Senatori, etiam non è Magistratu) committebatur. quod non nisi in reis illustrioribus vsurpatum, eaq́ custodia libera dicta. Sallustius in Catilinaria:* Senatus decreuit vti abdicato magistratu Lentulus itemque ceteri in liberis custodiis haberentur. itaq; Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Cæsari, Ceparius Cn. Terentio Senatori traduntur. *Cicero in Bruto*: Domi teneamus eam septam liberali custodiâ. *quasi si alia illa, seruilis. Iulius Firmicus:* In custodiâ quandoque, *Vide Dispunct. sed liberâ exponetur. *Et sanè hæc Libera, dignorum tantùm & plerumque Senatorum. Hieronymus contra Vigilantium:* Sint ergo non tetro aliquo carcere, sed amœnâ & liberâ custodiâ, tamquam patres quidã ordinis Senatorij. *Dio optimè lib.* LVIII. *de Asinio Gallo: qui hanc custodiam, φυλακὴν ἄδεσμον*

tremis Surrentini promuntorij diiunctam. Solitudinem eius placuisse maximè credide- A
Descripta ea insula.
rim, quoniam importuosum circà mare, & vix modicis nauigiis [173] pauca subsidia. neque adpulerit quisquam, nisi gnaro custode. cæli temperies hieme mitis, obiectu montis quo sæua ventorum arcentur. æstas in Fauonium obuersa, & aperto circùm pelago peramœna, prospectabatque pulcherrimum sinum, antequam Vesuuius mons ardescens faciem loci verteret. Græcos ea tenuisse, Capreasque [174] Thelebois habitatas, fama tradit. Sed tum Tiberius duodecim villarum nominibus, & molibus insederat;
xii illi Cæsaris villæ.
quanto intentus olim publicas ad curas, tanto occultior in luxus, & malum otium resolutus. Manebat quippe suspicionum & credendi temeritas, quam Seianus augere etiam in vrbe suetus, acriùs turbabat, non iam occultis aduersum Agrippinam & Neronem insidiis.
In loco occulto, occulta calumnia.
quîs additus miles, nuntios, introitus, aperta, secreta, velut in annales referebat: vltróque struebantur, qui monerent perfugere ad Germaniæ exercitus, vel celeberrimo fori effigiem diui Augusti amplecti, populúmque ac senatum auxilio vocare. Eaque sprera ab illis, velut pararent, obiiciebantur. Iunio Silano & Silio Neruâ Coss. fœ- B
A. V. C. DCCXCI. Titius Sabinus in carcerem datus:
dum anni principium incessit, tracto in carcerem [175] illustri equite Romano Titio Sabino, ob amicitiam Germanici. neque enim omiserat coniugem, liberosque eius percolere, sectator domi, comes in publico, post tot clientes vnus; eóque apud bonos laudatus, & grauis iniquis. Hunc Latinius Latiaris, Porcius Cato, *Peritius Rufus, M. Opsius, præturâ functi adgrediuntur, cupidine consulatus; ad quem non nisi per Seianum aditus. neque Seiani voluntas, nisi scelere quærebatur. Compositum inter ipsos, vt Latiaris, qui modico vsu Sabinum contingebat, strueret dolum, ceteri testes adessent: deinde accusationem inciperent. Igitur Latiaris iácere fortuitos primùm sermones: mox laudare constantiam. quòd non, vt ceteri, florentis domus amicus, adflictam deseruisset: simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, disserebat. Et postquam Sabinus, vt sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, iunxit questus; audentiùs iam onerat Seianum, sæuitiam, superbiam, spes eius. ne in Tiberium quidem conuicio abstinet. Iique sermones, tamquam vetita miscuissent, speciem artæ amicitiæ C
facere. Ac iam vltrò Sabinus quærere Latiarem, ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Consultant quos memoraui, quónam modo ea plurium auditu acciperentur. nam loco, in quem coibatur, seruanda solitudinis facies; & si ponè fores adsisterent, metus visus, sonitus, aut fortè ortæ suspicionis erat. [176] Tectum inter & laquearia, tres senatores, haut minùs turpi latebrâ quàm detestandâ fraude, sese abstrudunt; foraminibus & rimis aurem admouent. Intereà Latiaris repertum in publico Sabinum, velut recèns cognita narraturus, domum & in cubiculum trahit: præteritaque & instantia, quorum affatim copia, ac nouos terrores cumulat. Eadem ille, & diutiùs, quando

** Petilius*

Circumuentus turpi fraude.

poëta — angustâ Caprearum in rupe sedentis: Sedentis, *inquit*: significat & diuem turpiter vixisse Capreis Tiberium. *Corrige*, & diu & turpiter.

173. PAVCA SVBSIDIA.] *Id est, stationes & tutiora loca, in quibus naues subsidere, & suffugium habere possent.*

174. THELEBOIS HABITATAS.] *Ideò Teleboæ pro ipsis Capreis, Ausonio:*

— viridesque resultant
Teleboæ.

Virgilius caussam nominis tangit:

— Teleboûm Capreas dum regna teneret.

Emit, siue permutauit eas cum rep. Neapolitanorum Imp. Augustus, tradita earum vice Pithecusis, siue, vt Suetonius appellat, Aenariâ, Aug. cap. XCII. Notat Dio LII. in extremo, & clarè Strabo lib. V. Αἱ δὲ Κάπρεαι δύο πολίχνας εἶχον τὸ παλαιόν, ὕστερον δὲ μίαν. Νεαπολῖται δὲ καὶ ταύτην κατέσχον, πολέμῳ δὲ ἀποβαλόντες τὰς πιθηκούσας, ἀπέλαβον πάλιν, δόντος αὐτοῖς Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, τὰς δὲ Καπρέας ἴδιον ποιησαμένου κτίσμα. *Ab hac caussâ ergo Capreæ in censu Cæsarum: quam Tiberius* XII. *villarum nominibus insedit, ait noster. Iis villis nomina* D
fuisse censeo XII. *deorum ex Suetonio, qui Capreis adsignat* Villam cui nomen Iouis; *cap.* LXV. *Sed & Pharus in eâ insulâ, vsui nautis. Idem*, Turris Phari terræ motu Capreis concidit. *quod ponit inter omina Tiberianæ mortis. Extructa iterum, ex his Statij versibus:*

Teleboúmque domos: trepidis vbi dulcia nautis
Lumina noctiuagæ tollit Pharus æmula Lunæ.

175. INLVSTRI EQVITE R. TITIO SABINO.] *Titum prænomen illi dat Plinius*: Ap. Iunio, *ait*, P. Silio Cos. Cùm animaduerteretur ex caussâ Neronis, Germanici F. in T. Sabinum & seruitia eius.

176. TECTVM INTER ET LAQVEARIA.] *Dii deaque auctores perdant tam scelestæ fraudis. cuius tamen*

A quando mæsta, vbi semel prorupêre, difficiliùs reticentur. Properata inde accusatio, missísque ad Cæsarem litteris ordinem fraudis, suúmque ipsi dedecus narrauêre. Non aliàs magis anxia & pauens ciuitas, [177] egens aduersùm proximos. congressus, colloquia, notæ ignotęque aures vitari; etiam muta atque inanima, tectum & parietes circumspectabantur. Sed Cæsar [178] sollennia incipientis anni Kalen. Ianuarias, epistolâ precatus: vertit in Sabinum, corruptos quosdam libertorum, & petitum se arguens, vltionemque haut obscurè poscebat. nec mora, quin decerneretur. & trahebatur damnatus, quantum obductâ veste & adstrictis faucibus niti poterat, clamitans, *Sic inchoari annum, has Seiano victimas cadere. quò intendisset oculos, quò verba acciderent, fuga, vastitas: deseri itinera, fora: & quidam regrediebantur, ostentabantque se rursum, id ipsum pauentes, quod timuissent. Quem enim diem vacuum pœnâ, [179] vbi inter sacra & vota, quo tempore verbis etiam profanis abstineri mos esset, vincla & laqueus inducantur? [180] Non imprudentem Tiberium*

Kalendæ anni violantur.

B *men exemplum ab Ephoris esse, moneo iuuentutem. Pausaniam Spartæ regem, cùm ad Ephoros detulisset Argilius quidam proditionis, & occultæ cum Rege societatis, eamq́; in rem litteras eius ostendisset: vt tamen ipsi coràm ea audirent cognoscerentq́;, commenti fraudem sunt, vt in templum perfugeret Argilius quasi ad aram. vbi Pausaniæ in os hæc exprobraret, apud conscium non negaturo: Ephori autem in occulto laterent, duplici quodam tabulato disclusi. Pete hæc à Thucydide disertim narrante lib. i. Nec dubitabis, quin perfidiæ nouum exemplum sit à facto illo.*

177. EGENS ADVERSVM PROXIMOS.] *Litterulâ additâ restituo:* tegens. *Dicto similis in Cicerone, pro Roscio,* Tecti esse ad alienos possumus: socium verò fallere qui possumus?

178. SOLLENNIA INCIPIENTIS ANNI.] *Illu-* C *dit nobis vir doctus, dum interpretatur, Tiberium ipso Kalendarum die à Senatu populóque strenas per epistolam exegisse. & id multis verbis. Quanto procliuius & verius erat dicere, Tiberium initio epistolæ præfatum (ita scripserim, quàm* precatum*) de Kalendis noui anni, quæ festa & sacra vulgò? Nec,* precatus, *damno sententiâ istâ: vt sacra auspiciaq́; eius diei primâ epistolâ veneratus Cæsar sit. Ita suprà legi:* Sed principio litterarum veneratus deos. *Sanè dies ille, siquis alius, religiosus in vulgus. Plinius:* Primum incipientis anni diem lætis precationibus inuicem faustum ominamur. *Templa aperiebant, vota concipiebant pro suâ quisque publicâque salute. Prudentius:*

— Iano etiam celebri de mense litatur
Auspiciis epulísque sacris: quas inueterato
Heu miseri, sub honore agitãt, & gaudia ducũt
Festa Kalendarum.

Vide & Ouidium in Fastis. Sed & ludi tum in palatio. Iulianus in Misopog. Εἴργω τῶν θεάτρων ἐμαυτὸν ὑπ' ἀβελτηρίας, οὐδ' εἴσω τῆς αὐλῆς παραδέχομαι τὴν θυμέλην, ἔξω τῆς νουμηνίας τοῦ ἔτους. *At de stipe strenisq́;, quæ est ratio? cùm adeò auersatus eum morem Tiberius sit, (homo aliàs abhorrens omnes eiusmodi vitæ amœnitates) vt plerumque extra vrbem Kalendis ipsis egerit, ne admitteret strenas. Clarè Dio:* τούτου δ' οὖν ἕνεκα ἔξω ἀεὶ τῇ νουμηνίᾳ διῆγε, καὶ ἵνα μηδένα τῶν ἀνθρώπων ἄσχολον περί τε τὰς νέας ἀρχὰς καὶ περὶ τὴν ἑορτὴν ἔχοντα ποιῇ, ἢ καὶ ἀργύριον παρ' αὐτῶν λαμβάνῃ. οὐδ' ἐγὼ οὐδὲ τὸν Αὔγουστον ἐπὶ τούτῳ ἐπαινῶ, διὰ τὸ πολλὴν δυσχέρειαν ἐν αὐτῷ, πολλὴν δὲ καὶ ἀνάλωσιν ἐκ τοῦ ἀντιδόσεως γίγνεσθαι. *Religionem & auspicia Kalendarum illustrabit etiam hic D.* * *Maximi locus viri docti, vetusti, (auum illius ante mille annos:) è Sermone cui Titulus,* De Kalendis Ianuarijs increpatio. *In quo multa appositè in hanc vanitatem: & istud.* Nouum annum Ianuarias appellant Kalendas, cùm vetusto semper errore & horrore sordescant. Auspicia etiam vanissimi colligere se dicunt: ac statum vitæ suæ inanibus indicijs æstimantes per incerta auium ferarumque signa, imminentis anni futura rimantur: cùm vtique apud deum solum sit notitia futurorum. *At de Epulis illo die, vide omnino epist.* LXIV. *D. Augustini ad Aurelianum.*

* Quamquam ista & Ambrosio tributa, vt multa alia.

179. VBI INTER SACRA ET VOTA.] *Nihil enim triste publicè priuatimque primo illo die patrabant: nedum vt punirent. Plutarchus in Mario:* καὶ προσελθὼν (ὁ Μάριος) ἐν ταῖς καλάνδαις Ἰανουαρίαις, ἔτους ἀρχῇ, Σέξτον τινὰ Λικίννιον κατεκρήμνισε. ὃ καὶ ἐκείνοις καὶ τῇ πόλει τῶν αὖθις ἔδοξε κακῶν γεγονέναι σημεῖον μέγιστον. *Id est:* Progressúsque Marius Calendis ipsis Ianuariis, initio anni, Sextum quẽdam Licinium de saxo iecit. quod & illis & vrbi impendentium malorum maximum visum præsagium. *Nec mirum si Romani diem illum eximium habuerint à pœnâ: quippe qui omnes dies festos. Seneca pater lib. v. controuersiâ* IIII. Accusatus est à fratre parricidij, & damnatus. Diebus festis intercedentibus, pœna ex lege dilata est. *Suetonius de Tiberij sæuitiâ:* Nullus à pœnâ hominum cessauit dies, ne religiosus quidem & sacer. *Philo Iudæus contra Flaccum:* τοῖς ὀρθῶς πολιτευομένοις τῶν ἀρχόντων ἔθος ἐστὶ μηδένα κολάζειν τῶν κατακρίτων, ἄχρις ἂν αἱ ἐπιφανεῖς γενέθλιοι καὶ πανηγύρεις αὗται τῶν ἐπιφανῶν Σεβαστῶν διεξέλθωσιν. *id est:* Bonis & benè administrantibus Præsidibus mos est, in neminem damnatum animaduertere, donec sollennes celebritates natalitijque dies Augustorum præterierint. *Similis Athenis lex, vt in morte Socratis Xenophon expressit.* ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τριάκοντα ἡμέρας βιῶναι, διὰ τὸ Δήλια μὲν ἐκείνου τοῦ μηνὸς εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα ἐᾶν δημοσίᾳ ἀποθνήσκειν, ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ. *Sed & videntur Romani etiam in bello, per Kalendas istas, abstinuisse ab armis. Subindicat Appianus* v. *Ciuilium:* νουμηνίας δ' ἔτους ἐς τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν οὔσης, φυλάξας ὁ Λεύκιος τὴν ἑορτήν, ὡς ἀμελείας τοῖς πολεμίοις αἰτίαν, ἐξέθορε νυκτὸς ἐπὶ τὰς πύλας αὐτῶν.

180. NON IMPRVDENTEM.] *Scriptus codex,* pruden-

rium tantam inuidiam adiisse: quæsitum meditatumque, ne quid impedire credatur, quo minus noui magistratus, quo modo delubra & altaria, sic carcerem recludant. Secutæ insuper litteræ, grates agentis, quòd hominem infensum Reip. puniuissent. adiecto, trepidam sibi vitam, suspectas inimicorum insidias, nullo nominatim compellato: neque tamen dubitabatur in Neronem & Agrippinam intendi. Ni mihi destinatum foret, suum quæque in annum referre; auebat animus anteire, statimque memorare exitus, quos [181] Latinius atque Opsius, ceterique flagitij eius repertores habuêre, non modò postquam C. Cæsar rerum potitus est, sed incolumi Tiberio. qui scelerum ministros, vt peruerti ab aliis nolebat; ita plerumque satiatus, & oblatis in eamdem operam recentibus, veteres & prægraues adflixit. verùm has atque alias sontium pœnas, in tempore trademus. Tum censuit Asinius Gallus, cuius liberorum [182] Agrippina matertera erat, petendum à Principe, vt metus suos senatui fateretur, amouerique sineret. Nullam æquè Tiberius, [183] vt rebatur, ex virtutibus suis quàm dissimulationem diligebat. eò ægriùs accepit, recludi quæ premeret: sed mitigauit Seianus, non Galli amore, verùm vt [184] contationes Principis aperirentur: gnarus lentum in meditando, vbi prorupisset, tristibus dictis atrocia facta coniungere. Per idem tempus [185] Iulia mortem obiit, quàm neptem Augustus conuictam adulterij damnauerat, proieceratque in insulam Trimerum, haut procul Apulis litoribus. Illîc viginti annis exsilium tolerauit, Augustæ ope sustentata: quæ florentes priuignos cùm per occultum subuertisset, misericordiam erga adflictos palàm ostentabat. Eodem anno Frisij transrhenanus populus pacem exuêre, nostrâ magis auaritiâ, quàm obsequij impatientes. Tributum iis Drusus iusserat modicum, pro angustiâ rerum: vt [186] in vsus militares, coria boum penderent. non intentâ cuiusquam curâ, quæ firmitudo, quæ mensura: donec Olennius è primipilaribus, regendis Frisiis impositus, terga vrorum dilegit, quorum ad formam acciperentur. Id aliis quoque nationibus arduum, apud Germanos difficiliùs tolerabatur, quîs ingentium belluarum feraces saltus, [187] modica domi armenta sunt. Ac primò boues ipsos, mox agros, postremò corpora coniugum aut liberorum, seruitio tradebant. Hinc ira & questus. [188] & postquam non subueniebat, remedium ex bello. rapti qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fugâ præuênit, receptus castello [189] cui nomen Fleuum: & haut spernenda illîc ciuium sociorúmque manus litora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum è superiore prouinciâ, peditúmque & equitum auxiliarium dilectos acciuit: ac simul vtrumque

Ministri scelerum, serius aut citius puniti.

Tiberius recludi mentem suam indignatur.

Neptis Iuliæ mors.

Frisij rebellant. Auariter habiti.

Saeuiunt in Romanos præsidiarios.

L. Apronius iis obuiam.

prudentem: *sed malè. Obiicit liberè Sabinus, De industriâ & consultò Tiberium hac patrare, vt omnibus constaret, omni tempore omnia in reos licere. Ita nemo excuset, inquit, tamquam ignarus aut incogitans hunc diem polluisset.*

181. Latinius atque Opsius.] *De Opsio in his libris nihil: de Latinio habes libro* vi.

182. Agrippina matertera erat.] *Nimirum quia Vipsania vxor Asinij, consanguinea Agrippinæ soror: id est, eodem patre Vipsanio nata ambæ, diuersâ matre. Vide nostrum Stemma.*

183. Vt rebatur.] *Ad sequentia refer. Putabat hanc virtutem esse, non erat.*

184. Contationes Principis.] Contationes *non aptè aut rectè* aperiri *mihi dicuntur, siue quis mallet,* operiri. *Ego,* cogitationes, *malim scribam. Tum explico: Seianum mitigasse Tiberium, quia non nolebat frigus & lentitudinem illam excitari, ac cogitationes eius produci: vt denique voti sui compos fieret, duobus illis afflictis. quod præuidebat fore, vt Tiberius occultam adhuc iram promeret, & atroce facto ostenderet, cùm non vltrò lateret. Et sanè ita euênit, statimq. initio anni proximi duo illi (Agrippina & Nero) accusati & damnati. An quis etiam,* operirentur, *mallet? Tum esset, mitigasse ideò Seianum, quia nondum maturum videbatur sensus Principis operiri, excusauitq. Asinium eius dicti: vt scilicet maius odium morâ conciperet, & denique tristibus factis efferret.*

185. Ivlia.] *Iuliæ filia, quæ nupta Aemilio Paullo. Scholiastes Iuuenalis in Sat.* vi. à barbaro relegatam *scribit: sed corrigendum,* ab auo.

186. In vsvs militares.] *Nempe ad scuta, ad tentoria militum, etiam ad machinarum paratum. Simile tributum in Bosphoro, tempore Græcanicorum Imperatorum, pensum Cedrenus docet, & appellat τὰς συντελείας τῶν βοῶν. Addit autem (quàm verè, nescio)* Bosphoro inde nomen esse, ἀπὸ τοῦ τελεῖν ῥωμαίοις κατ' ἔτος ἀντὶ χρημάτων βόας: ab eo, quòd penderent Romanis quotannis, pro pecuniâ, tributum boum. *Lego &* equos datos à Dalmatis, *in tributo: idq. medio & inferiore æuo.*

187. Modica domi armenta.] *Aliter est nostro æuo, & eminent.*

188. Et postqvam non svbveniebat.] *Legendum,* subueniebatur: *aut,* nemo subueniebat.

189. Cvi nomen Flevvm.] *Scribo in libris Histor.*

A utrumque exercitum Rheno deuectum, Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus, traducendo grauiori agmini, firmat. atque interim, repertis vadis, [190] alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium iubet. qui iam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. Tum tres leues cohortes; ac rursum duæ; dein tempore interiecto, acriùs eques immissus. satis validi si simul incubuissent, per interuallum aduentantes, neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Cethego Labeoni legato quintæ legionis, quod reliquum auxiliorum tradit. atque ille dubiâ suorum re, in anceps tractus, missis nuntiis vim legionum implorabat. Prorumpunt Quintani ante alios, & acri pugnâ hoste pulso, recipiunt cohortis alasque fessas vulneribus. Neque dux Romanus vltum ijt, aut corpora humauit: quamquam multi tribunorum præfectorumque & insignes centuriones cecidissent. Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in posterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis quondam stipendiarij villâ, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse. Clarum inde inter Germanos Frisium nomen: dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret. Neque senatus in eo cura, an imperij extrema dehonestarentur: pauor internus occupauerat animos, cui remedium adulatione quærebatur. Ita quamquam diuersis super rebus consulerentur, aram Clementiæ, aram Amicitiæ, effigiesque circùm Cæsaris ac Seiani censuêre: crebrisque precibus efflagitabant, visendi sui copiam facerent. Non illi tamen in vrbem, aut propinqua vrbi digressi sunt: satis visum, omittere insulam, & in proximo Campaniæ adspici. eò venire patres, eques, magna pars plebis, anxij erga Seianum; cuius durior congressus, atque eò per ambitum, & societate consiliorum parabatur. Satis constabat auctam ei adrogantiam, fœdum illud in propatulo seruitium spectanti. quippe Romæ, sueti discursus: & magnitudine vrbis, incertum, quod quisque ad negotium pergat. Ibi campo aut litore iacentes, nullo discrimine noctem ac diem, iuxta gratiam aut fastus ianitorum perpetiebantur: donec idque vetitum. & reuenêre in vrbem trepidi, quos non sermone, non visu dignatus erat: quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ grauis exitus imminebat. Ceterùm Tiberius neptem Agrippinam, Germanico ortam, cùm coràm Gn. Domitio tradidisset, in vrbe celebrari nuptias iussit. In Domitio, super vetustatem generis, propinquum Cæsaribus sanguinem delegerat. Nam is [191] auiam Octauiam, & per eam Augustum auunculum præferebat.

Parùm prouidus, aut felix.

Clades duplex Romanorum:

Dissimulata Tiberio.

Seiani potentia, & fastus.

Agrippina nubit Domitio.

190. ALAM CANINEFATEM.] *Cuius mentio Vulsinij in lapide.* PRÆF. EQVITVM. ALÆ. PRIMÆ. CANNANEFATVM.

191. AVIAM OCTAVIAM.] *Quia filius L. Domitij ex Antoniâ maiore. Antonia autem ex Octauiâ & M. Antonio sata. Auunculus ergo maior illi Augustus. Est autem hic Domitius, qui pater Principis Neronis.*

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER V.

BREVIARIVM LIBRI.

IVIA Augusta moritur: eóque Seiani potentia crescit. Agrippina & Nero Principis litteris accusantur. Nec multò post Seianus ipse, detectâ cupidine imperij, peruertitur: cum magnâ amicorum eius strage. (Quæ omnia Tacito singillatum tradita æuum aboluit.) Falsus apud Cycladas Drusus se ostendit. sed diligentiâ & astu Poppæi Sabini capitur. Hæc gesta annis circiter tribus, B

C. RVBELLIO GEMINO. C. FVFIO GEMINO
M. VINVCIO QVARTINO. C. CASSIO LONGINO Coss.
TIBERIO CAESARE V. L. AELIO SEIANO.

A. V. C. DCCLXXXII. *Mors Iuliæ, & eius elogium.*

VBELLIO & Fufio Coss. quorum vtrique Geminus cognomentum erat, [1] Iulia Augusta mortem obiit, ætate extremâ, nobilitatis per Claudiam familiam, & adoptione [2] Liuiorum Iuliorúmque clarissimæ. primum ei matrimonium & liberi fuêre, cum Tiberio Nerone: qui bello Perusino profugus, pace inter Sex. Pompeium ac triumuiros pactâ, in vrbem rediit. C Exin Cæsar cupidine formæ aufert marito, incertum an inuitam, adeò properus, vt ne spatio quidem ad enitendum dato, penatibus suis grauidam induxerit. Nullam posthac subolem edidit, sed [3] sanguini Augusti per coniunctionem Agrippinæ & Germanici adnexa, communes pronepotes habuit: sanctitate domus priscum ad morem, comis vltrà quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, *Funus.* [4] vxor facilis, & cum artibus mariti, simulatione filij benè composita. Funus eius modicum,

COMMENTARIVS.

1. IVLIA AVGVSTA MORTEM OBIIT.] *De cuius vitæ annis dissensus est scriptorum. Plinius lib.* XIIII. *cap.* VI. *annos ei tribuit* LXXXII. Iulia, *inquit*, Augusta LXXXII. annos vitæ Pucino rettulit acceptos, non alio vino vsa. *At Dio:* ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, *ait*, ἡ Λιουία μετήλλαξεν, ἓξ καὶ ὀγδοήκοντα ἔτη ζήσασα. *Sed labor, vt Plinium è Dione corrigendum censeam.*

2. LIVIORVM IVLIORVMQVE.] *Duas ergo familias complexa per adoptionem Liuia. Ipsa enim è Claudiis, vnde & cognomen tenuit Drusillæ. Sed pater eius insertus adoptione in Liuios, quod hîc Tacitus voluit dictum. Nec aliter accipies quod scriptum extremo libro sexto:* Quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam adoptionibus transierit. *Non enim ipsa, sed pater: cui nomen apud Velleium, Liuius Drusus Claudianus. Vocat simpliciter Dio libro* XLVIII. *Liuium Drusum: & cùm à Bruto stetisset, post pugnam Philippensem manus ait adtulisse* D *sibi. Clara hæc è Suetonio, in Tib. cap.* III. Ex hac stirpe Claudiâ Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Ap. Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ adoptato in eam materno auo. *Ad quæ verba tamen interpretes conniuent.*

3. SANGVINI AVGVSTI.] *Nam Germanicus Druso ortus, Liuia sanguis: Agrippina, ex Iuliâ sanguis Augusti.*

4. VXOR FACILIS.] *Nemo meliùs explicauerit, quàm ipsa Liuia. cuius hoc inter apophthegmata Dio recenset.* Interrogante quodam, quâ ratione & arte Augustum ita sibi deuinxisset, ac penè subiecisset: respondit: ὅτι αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα

A ditum, testamentum diu irritum fuit. laudata est pro rostris à C. Cæsare pronepote, qui mox rerum potitus est. At Tiberius quòd supremis in matrem officiis defuisset, nihil mutatâ amœnitate vitæ, magnitudinem negotiorum per litteras excusauit: honoresque memoriæ eius ab senatu largè decretos, quasi per modestiam imminuit, paucis admodum receptis, & addito, ne [5] cælestis religio decerneretur: sic ipsam maluisse. Quin & parte eiusdem epistolæ increpuit amicitias muliebres, Fufium consulem obliquè perstringens. is gratiâ Augustæ floruerat, aptus alliciendis feminarum animis, dicax idem, & Tiberium acerbis facetiis irridere solitus: quarum apud præpotentes in longum memoria est. Ceterùm ex eo [6] prærupta iam & vergens dominatio. nam incolumi Augustâ, erat adhuc perfugium: quia Tiberio inueteratum erga matrem obsequium; neque Seianus audebat auctoritati parentis anteire. Tunc velut frenis exsoluti proruperunt. missæque in Agrippinam ac Neronem litteræ; quas pridem adlatas & cohibitas ab Augustâ credidit vulgus. haut enim multum post mortem eius recitatæ sunt. Verba ine-
B rant quæsitâ asperitate: sed non arma, non rerum nouarum studium, amores iuuenum, & impudicitiam nepoti obiectabat. in nurum ne id quidem confingere ausus; adrogantiam oris & contumacem animum incusauit, magno senatus pauore ac silentio: donec pauci, quîs nulla ex honesto spes, & publica mala singulis in occasionem gratię trahuntur, vt referretur postulauêre, promtissimo Cottâ Messallino cum atroci sententiâ. sed aliis à primoribus, maximeque à magistratibus, trepidabatur: quippe Tiberius & si infensè inuectus, cetera ambigua reliquerat. Fuit in senatu Iunius Rusticus, [7] componendis patrum actis dilectus à Cæsare, eóque meditationes eius introspicere creditus: is fatali quodam motu (neque enim antè specimen constantiæ dederat) seu prauâ sollertiâ, dum [8] imminentium oblitus incerta pauet, inserere se dubitantibus, ac monere consules ne relationem inciperent: disserebatque, breuibus momentis summa verti posse, [9] dandúmque interstitium pœnitentiæ senis. Simul populus effigies Agrippinæ ac Neronis gerens, circumsistit curiam; festísque in Cæsarem ominibus, falsas litteras, & Prin-
C cipe inuito exitium domui eius intendi clamitat. ita nihil triste illo die patratum. Ferebantur etiam sub nominibus consularium fictæ in Seianum sententiæ, exercentibus plerisque per occultum, atque eò procaciùs, libidinem ingeniorum. vnde illi ira violentior,

Tiberius etiā mortua parūm æquus.

Deterius iam imperium.

Agrippina & Nero accusat.

Quibus criminibus?

Anceps in hoc iudicio Senatus.

Quem ad mitiora inclinat Rusticus.

Etiam populi fauor.

πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μήτε ἄλλο τι τῶν ἐκείνου πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτε διώκουσα, μήτε αἰσθάνεσθαι προσποιοῦσα: Ipsa eximiè pudica & sobria; omnia eius mandata alacriter obiens; neque in facta eius alia inquirens, minimè autem in lusus amatorios, eosque dissimulans. *En facilitatem.*

5. CÆLESTIS RELIGIO.] *Quam tamen posteà ei tribuit Claudius, effigie eius in templo Augusti consecratâ, sacrisque, qua Vestales facerent, institutis: edi-*
D *cto etiam, vt per nomen eius femina iurarent. Dio lib.* LX. *& Suetonius cap.* XI. *Claudij. Exstant Nummi,* DIVVS. AVGVSTVS. PATER. *caput radiatum, ara ante pedes: parte auersâ,* S. P. Q. R. DIVÆ. IVLIÆ. AVGVSTI. FIL. *carpentum, cui subiuncti duo muli. Nec dubito, quin consecrata hæc Iulia habitu & nomine Iunonis. Prudentius,*

Adiecere sacrum, fieret quo * Liuia Iuno,
Non minùs infamis thalami sortita cubile,
Quam cùm fraterno caluit Saturnia lecto.

Quamquam eo nomine adfecta à poëtis etiam viua. Ouidius,

Cùm tibi contigerit vultum Iunonis adire.

Vt autem Liuia habitu Iunonis, sic Drusilla à Caio consecrata Veneris, cognomento Panthea. Auctor idem Dio LIX. *Quò refero inscriptionem priscam,*

VENERI. CÆLESTI
AVGVSTÆ. SACR.
NVMMIA. C. F. DORCAS
S. P. F. C.

6. PRÆRVPTA ET VERGENS.] *Ita reposui & intellego, cadentē aut præcipitē: non vltrà in statu. Vulgò* vrgens, *quod sanum explicant, nescio quo exemplo.*

7. COMPONENDIS PATRVM ACTIS.] *Duplicia Acta reperio, Senatus, Populique. Acta Senatus alio nomine, Commentarij Senatus, Tacito lib.* XV. *Acta populi, aliàs Diurna, aliàs Publica. Dixi distinctè de vtrisque, quia confundi video non à iuuentute, sed & à doctis: dixi, inquam, in* EXCVRS. A.

8. IMMINENTIVM OBLITVS.] *Mala præsentia & pericula negligit, præ futuris. Plus scilicet timebat ab heredibus, quas destinabat, quàm à Tiberio.*

9. DANDVMQVE INTERSTITIVM.] *In Florentino:* quandoque germanicis stitium pænitentiæ senis. *Posset elici:* dandumque Germanicis interstitium *(siue places* spatium*)* pænitentiæ senis. *Suadebat ille, saltem vel Germanicorum memoriæ magna (Drusi aui, & filij, qui pater aut maritus horum) Germanicorum, inquam, memoriæ hoc largiendum, vt spatium esset pænitētiæ senis. Posse enim illum ad bonam mentem redire, si tempus medium esset, nec iussio eius statim patraretur. Sanè aliquid de Germanicis fuit: etsi locus fortasse non plenus.*

** Libri vett. Iulia. rectè, si adoptionem species.*

 10. AB

tior, & materies criminandi. *Spretum dolorem Principis,* [10] *ab Senatu desciuisse populum: audiri iam & legi nouas conciones, noua patrum consulta. quid reliquum, nisi vt caperent ferrum? & quorum imagines pro vexillis secuti forent, duces imperatoresque diligerent?* Igitur Cæsar repetitis aduersum nepotem & nurum probris, increpitaque per edictum plebe, questus apud patres, quòd fraude vnius senatoris imperatoria maiestas elusa publicè foret, integra tamen sibi cuncta postulauit. nec vltrà deliberatum, quò minùs non, quidem extrema decernerent, id enim vetitum, sed paratos ad vltionem [11] vi principis impediri testarentur. [12] *Quattuor & quadraginta orationes super eâ re habitæ, ex quîs ob metum paucæ, plures adsuetudine, *[13] *mihi pudorem aut Seiano inuidiam allaturum censui.* A

Cæsar ægerrimè accipit.

**Magnus hiatus historiæ. desunt triennij ferè gesta.*

versa est fortuna, & ille quidem qui collegam & generum adsciuerat, sibi ignoscit. ceteri quem per dedecora fouère, cum scelere insectantur.

miserius sit ob amicitiam accusari, an amicum accusare, haut discreuerim, [14] **non crudelitatem, non *clementiam cuiusquam experiar, sed liber & mihi ipsi probatus antibo periculum. vos obtestor, ne memoriam nostri per mærorem quàm læti retineatis, adiiciendo me quoque iis, qui fine egregio publica mala effugerunt.* [15] Tunc singulos, vt cuique adsistere, alloqui animus erat, retinens aut dimittens, partem diei absumsit. multóque adhuc cœtu, & cunctis intrepidum vultum eius spectantibus, cùm superesse tempus nouissimis crederent, gladio quem sinu abdiderat incubuit. Neque Cæsar vllis criminibus aut probris defunctum insectatus est, [16] cùm in Blæsum multa fœdaque incusauisset. [17] Relatum inde de P. Vitellio, & Pomponio Secundo. illum indices arguebant, claustra ærarij cui præfectus erat, & militarem pecuniam rebus nouis obtulisse: huic à Considio præturâ functo obiectabatur *Velij Galli amicitia, qui punito Seiano, in hortos Pomponij quasi fidissimum ad subsidium perfugisset. neque aliud periclitantibus auxilij, quàm [18] in fratrum constantiâ fuit, qui vades exstitêre. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxtà grauatus Vitellius, petito [19] per speciem studiorum scalpro, leuem ictum venis intulit, vitamque ægritudine animi finiuit. At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio inlustri, dum aduersam fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. Placitum posthac, vt in reliquos Seiani liberos aduerteretur: vanescente quamquam plebis irâ, ac plerisque per priora supplicia lenitis. Igitur portantur in carcerem, filius imminentium intelligens, [20] puella adeò nescia, vt crebrò interrogaret, *quod ob delictum, & quò traheretur? neque facturam vltrà. &, posse se puerili verbere moneri.* Tradunt temporis eius auctores, quia [21] triumuirali supplicio affici virginem inauditum habebatur, à carnifice laqueum B C

Vitellius & Pomponius accusati.

**Aelij. eius gentis cognomen Gallus.*

Ille se interficit: Hic moram trahit, & superuiuit. Liberi Seiani puniti.

Etiam virguncula: heu, per scelus priùs violata.

10. AB SENATV.] *Distingue contra vulgus,* spretum dolorem principis ab Senatu, desciuisse populum.

11. VI PRINCIPIS IMPEDIRI TESTARENTVR.] *Malum tuum, Corneli, fatum! Non paginæ aliquot sed libri hîc perierunt, quibus gesta ferè triennij continebantur, de Agrippinæ liberumq; eius exitu, de Seiani spe conatúque, de eiusdem cum agmine amicorum strage, de Liuiæ flagitijs & morte. ad summam, flos quasi historiæ tuæ. Adeò bonis illis patribus cura otiumq; fuit describere Orosios & Vopiscos, & huiusmodi quisquilias, præ tuo auro.*

12. QVATTVOR ET QVADRAGINTA ORATIONES.] *Quæ præeunt, gesta sunt Fufio & Rubellio Coss. initio anni: hæc autem C. Memmio Regulo & Fulcinio Trione. Ita interciderunt octo pleraque anni DCCLXXXII. octo omnia anni sequentis, quo Coss. M. Vinucius & L. Cassius. Item huius anni, quo ex Kal. Maij suffecti Tiberio & Seiano Consules Regulus & Trio.*

13. MIHI PVDOREM, AVT.] Ἀποσπασμάτιον *ex oratione cuiuspiam damnandi ob Seianum, vti & sequens membrum.*

14. NON CRVDELITATEM.] *Magni animi voces, vel abrupti. & similes à Vibio Virio prolata, quem Liuius suô manu moriturum ita loqui facit, libro* XXVI. Cruciatus contumeliasque, quas sperat hostis, dum liber, dum mei potens sum, effugere morte præterquam honestâ, etiam leui, possum.

15. TVNC SINGVLOS.] *Quis iste? dignus erat quem nossemus, ob constantiam mortis.*

16. CVM IN BLÆSVM.] *Mallem deletô vocula,* Cùm Blæsum. D

17. RELATVM INDE DE P. VITELLIO.] *Vide Suetonium Vitellij cap.* II.

18. IN FRATRVM CONSTANTIA.] *Suetonius ita narrat, vt de vno fratre modò dicat.* Publius, *inquit*, post Prætura honorem, inter Seiani conscios arreptus, & fratri in custodiam datus, scalpro librario venas incidit: & obligari se passus, in eâdem custodiâ morbo perijt.

19. PER SPECIEM STVDIORVM.] *Doctus enim fuit, & scripta reliquit. Tertullianus De animâ:* In Vitellij commentariis conditum est.

20. PVELLA ADEÒ NESCIO.] *Illa ipsa quæ sponsa Claudij filio, vt hic notat Dio.*

21. TRIVMVIRALI SVPPLICIO AFFICI VIRGINEM.] *Triumuiri, qui aliàs Iudices capitales,* prorsus

A [illegible]m iuxta compressam: exin oblisis faucibus, id ætatis corpora in Gemonias abie-[illegible] [illegible]er idem tempus Asia atque Achaia exterritæ sunt, acri magis, quàm diuturno ru-[illegible], Drusum Germanici filium apud Cycladas insulas, mox in continenti visum. & *Pseudo-Drusus.* [illegible] iuuenis haut dispari ætate, quibusdam Cesaris libertis velut agnitus, per dolúmque [illegible]tantibus. Alliciebantur ignari famâ nominis, & promtis Grecorum animis ad no-[illegible]e mira. [22] quippe lapsum custodiâ, pergere ad paternos exercitus, Ægyptum aut [illegible]am inuasurum fingebant simul, credebantque. Iam iuuentutis concursu, iam pu-[illegible]is studiis frequentabatur, lætus præsentibus & inanium spe; cùm auditum id Pop-[illegible]o Sabino. Is Macedoniæ tum intentus, [23] Achaiam quoque curabat. Igitur quò ve-[illegible] seu falsa anteiret, [24] Toronæum Thermæumque sinum præfestinans, mox Eubœam [illegible]gæi maris insulam, & Piræeum Atticæ oræ, dein Corinthiense litus, angustiasque [illegible]thmi euadit: marique alio Nicopolim Romanam coloniam ingressus, [25] ibi demum [illegible]ognoscit. sollertiùs interrogato, quis nam foret? dixit se M. Silano genitum. & multis *Quem Sabinus capit.*
B sectatorum dilapsis, ascendisse nauem, tamquam Italiam peteret. scripsitque hæc Tibe-[illegible] [26] neque nos originem finémve eius rei vltrà comperimus. Exitu anni, diu aucta discordiâ consulum erupit. nam Trio facilis capessendis inimicitiis & foro exercitus, vt segnem Regulum ad opprimendos Seiani ministros obliquè perstrinxerat: ille nisi lacesseretur modestiæ retinens, non modò retudit collegam, sed vt noxium coniurationis ad disquisitionem trahebat. Multisque patrum orantibus, ponerent odia in perniciem itura, mansêre infensi ac minitantes, donec magistratu abirent.

prorsus ijdem Romæ qui vndecimuiri Athenis. Munus eorum praeesse carceri, punire damnatos: itemq. cognoscere de furtis admissisq. seruorum aut eiusmodi viliorum capitum ad Maniam columnam. Quod idem in Atheniensibus fuisse, disco ex Suidâ. Ἕνδεκα, *inquit,* ἀρχὴ ἐν Ἀθήναις ἐπιμελουμένη τῶν ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ κατακριτῶν, ἐφ᾽ ἣν ἀνήγοντο οἱ κλέπται καὶ οἱ
C ἀνδραποδισταί. *Nec ambigo quin Romanus exemplum inde. Alia de his habes apud Rauardum* II. *Varior. & Fabrum, quæ non recoquam ego. Sed cur ait inauditum virginem adfici triumuirali supplicio, idest laqueo? Id quidem ita ceperim quasi non simpliciter virginem dixerit, sed impubem inuestemq. Lex enim non tam virginitati ignotum cautumq. voluit, quàm ætati. Ita nec pueros interfici fas, nisi togâ sumptâ & relatos in viros. Hinc apud Dionem scriptum, à Triumuiris in proscriptione iussum puerum quemdam Togam virilem sumere, vt scilicet iure posset interfici, lib.* XLVII. καὶ ἄλλα τε, *ait,* διὰ τοῦτο πολλὰ παρενομήθη, καὶ παιδίσκον τινὰ ἐς ἐφήβους ἐσήγαγον, ἵν᾽ ὡς ἐς ἄνδρας ἤδη τελῶν ἀποθάνῃ. *Appuleius* II. *apol. de puero præcoci malitiâ.* Hoc magis noxius, quòd cum veniâ perniciosus est: & nondum pœnæ, iam iniuriæ sufficit. *Quam caussam & hic subesse arbitror, vt compressa deuirginatáque, mulier videretur & plena annis.*

22. QVIPPE LAPSVM.] *Fortè*, elapsum.

23. ACHAIAM QVOQVE CVRABAT.] *Ex decreto illo, lib.* I. *quo* Achaiam & Macedoniam onera deprecantes leuari proconsulari imperio, tradíque Cæsari placuit.

24. TORONÆVM THERMÆVMQVE SINVM.] *Quorum ille ad Toronem Macedoniæ vrbem; hic iuxta Macedoniam, Axij fluuij receptor.*

25. IBI DEMVM COGNOSCIT.] *Locus intermancos. Nec enim vbi aut quomodo deprehensus fugitiuus ille, narratum. Post,* cognoscit, * *ergo ponenda nota. Et statim scribe,* interrogato.

26. NEQVE NOS.] *At reppererunt Zonaras & Dio, qui missum eum ad Tiberium tradiderunt, Caligula nuptias Antij celebrantem.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER VI.

BREVIARIVM LIBRI.

TIBERII *arcana & fœda libidines. Multorum accuſationes: interque eos M. Terentij equitis R. cuius libera & egregia defenſio inſerta. L. Piſonis Præfecti vrbis mors & funus: & per occaſionem de origine eius muneris & progreſſu. De Sibullarum carminibus recipiendis conſultatio: & quæ in iis cautio. Seditio Romæ ob grauitatem annonæ. Germanici duæ filiæ nuptum datæ, L. Caſſio, & M. Vinicio. Fœneratores accuſati. repreſſæ vſuræ. & liberalitate Cæſaris fides multorum refecta. Iterum accuſationes maieſtatis: & vno edicto omnes conſcij Seianianæ coniurationis necati. C. Cæſar Caligula Claudiam vxorem accipit: eius mores & callida ſimulatio in auum. Tiberij præſagium de Ser. Galba: & per cauſſam eam de Mathematicis aliquid & Thraſullo. Druſi Germanici filij miſeranda mors: item Agrippinæ. Nerua Iureconſultus inedia voluntaria obijt. aliquot aliorum illuſtrium mortes. Phœnix in Ægypto viſa, & ſuper ea veterum narrationes ac iudicia. Accuſationes variæ & mortes. Parthorum legati in vrbem venêre, ad nouum regem petendum. & Tiberius vnum, deinde alterum miſit. L. Vitellius Orienti præfectus: eiuſque ingenium. Prælia inter Armenios & Parthos. Artabanus regno exutus, & in Scythiam profugus, cui Teridates ſufficitur Vitellij conſilio & armis. At Romæ illuſtrium damnationes & mortes. Clitæ Cappadoces regi ſuo rebelles & repreſſi. Teridates rex diſcidio procerum pellitur; & Artabanus in regnum iterum accitur. Romæ incendium atrox: quod Cæſar liberalitate ſua mitigauit. Tiberij deliberatio de ſucceſſore: eiuſque morbus & mors. Geſta hæc annis circiter ſex,*

CN. DOMITIO. M. FVRIO CAMILLO
SER. SVLPICIO GALBA. L. CORNELIO SVLLA
PAVLLO FABIO PERSICO. L. VITELLIO
C. CESTIO GALLO. M. SERVILIO RVFO — COSS.
Q. PLAVTIO. SEX. PAPINIO
CN. ACERRONIO. C. PONTIO

A. V. C. DCCLXXXV.

Tiberius Romam adit, non init.

Capreas redit.

Ibi libidines fœdæ exercet.

Decreta in Seianum & Liuiam.

[1] CN. DOMITIVS & Camillus Scribonianus conſulatum inierant; cùm Cæſar, tramiſſo quod Capreas & Surrentum interluit freto, Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret: ſeu quia contrà deſtinauerat, ſpeciem venturi ſimulans. & ſæpè in propinqua digreſſus, aditis [2] iuxta Tiberim hortis, ſaxa rurſum & ſolitudinem maris repetiit, pudore ſcelerum & libidinum: quibus adeò indomitis exarſerat, vt more regio pubem ingenuam ſtupris pollueret. nec formam tantùm & decora corpora; ſed in his modeſtam pueritiam, in aliis imagines maiorum, incitamentum cupidinis habebat. Tuncque primùm ignota antè vocabula reperta ſunt, [3] ſellariorum & ſpintriarum, ex fœditate loci ac multiplici patientiâ. præpoſitique ſerui qui quærerent, pertraherent. dona in promtos, minas aduerſum abnuentes; & ſi retineret propinquus aut parens, vim, raptus, ſuaque ipſi libita velut in captos exercebant. At Romæ principio anni, quaſi recèns cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces ſententiæ dicebantur, [4] in effigies quoque ac me-

A ...oriam eius. & bona Seiani ablata ærario, vt in fiscum cogerentur, [5] tum rettu-
...iones. Hæc & Silani & Cassij, iisdem fermè aut paullùm immutatis verbis ad-
...ne multâ censebant; cùm repentè Togonius Gallus, dum ignobilitatem suam
...is nominibus inserit, per deridiculum auditur. Nam Principem orabat diligere
...es, ex quîs viginti sorte ducti & ferro accincti, quoties curiam inisset, salutem e-
...en derent. crediderat nimirùm epistolæ, subsidio sibi alterum ex consulibus po-
..., vt tutus à Capreis vrbem peteret. Tiberius tamen ludibria seriis permiscere so-
..., egit gratias beneuolentiæ patrum: *sed quos omitti posse? quos diligi? semper ne eos-*
... an subinde alios? & [6] honoribus perfunctos, an iuuenes? priuatos, an è magistratibus?
... deinde speciem fore, sumentium in limine curiæ gladios? neque sibi vitam tanti, si armis
... foret. Hæc aduersus Togonium, verbis moderans: neque vltrà abolitionem
...ntiæ suadere. At Iunium Gallionem, qui censuerat vt prætoriani actis stipendiis,
...apiscerentur [7] in quattuordecim ordinibus sedendi, violenter increpuit; velut coràm
B ...itans, *quid illi cum militibus? [8] quos neque dicta imperatoris, neque præmia nisi ab impera-*
... accipere par esset. Reperisse prorsus, quod diuus Augustus non prouiderit. an potiùs discor-
... & seditionem à satellite Seiani quæsitam? quâ rudes animos, nomine honoris, ad corrum-
...dum militiæ morem propelleret. Hoc pretium Gallio meditatæ adulationis tulit, statim
...riâ, dein de Italiâ exactus. & quia incusabatur facilè toleraturus exsilium, dilectâ Les-
...insulâ, nobili & amœnâ, retrahitur in vrbem, [9] custoditúrque domibus magistra-
tuum.

Togonij adulatoria sententia.

Refutata Tiberio.

Altera Gallionis.

Acerrimè increpita.

Imò & punita.

COMMENTARIVS.

1. INITIVM *sexti libri arbitrario hîc iure constitui, non certo. Cui enim probes tantam vim rerum, quantam dixi, trienniíq; gesta vno libro cum sequentibus inclusa fuisse? Secreui igitur. non quia liqueret mi-*
C *hi initium in his demùm verbis faciundum: sed quia magnitudinem resq; gestas æstimanti, ita videbatur. Denique vt scires saltem, hunc vulgo quintum librum in duos esse tribuendum.*

2. IVXTA TIBERIM HORTIS.] *Hortos Cæsaris accipio, de quibus Horat.*

Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.

Ij vicini Naumachiæ fuerunt, siquidem eâdem de re Suetonius Tiber. cap. LXXII. Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos naumachiæ hortos subuectus est, dispositâ statione per ripas Tiberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret. *Vide ijs de*
D *hortis & Sueton. Iulio, cap.* LXXXIII.

3. SELLARIORVM AC SPINTRIARVM.] *Vide si lubet Suetonium Tiber. cap.* XLIII. *& Turnebum lib.* V. *cap.* I. *Qui tamen non satis explicant, cur Sellarij dicti à fœditate loci. Sed ego non violo te Pudor.*

4. IN EFFIGIES QVOQVE ET MEMORIAM EIVS.] *Crebra talium mentio: disce semel hunc morem, si placet, è nostro* EXCVRSV, *in* A.

5. *TVM RETTVLERE SCIPIONES.] *Stigmatias locus non frustrà.* Desunt enim quædam. Vel hoc argumento, quòd rettulisse Scipiones dicit. at relatio Consulum erat, censio tantùm Senatorum. Possis fortè, legi:* vt in fiscum cogerentur coss. rettulère. Scipiones hæc, & Silani & Cassij, *&c. Sed vt tectum sit, non sanatum vulnus.*

6. HONORIBVS PERFVNCTOS, AN IVVENES?] *Quidam ergo in Senatu, honoribus nondum functi. Quod manauit ab Augusto:* qui liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adsuescerent, protenus virili togæ latum clauum inducere, & Curiæ interesse permisit. *ait Sueton. Aug. cap.* XXXVIII. *Tacitus Annali* XIII. Iulius Montanus Senatorij ordinis, sed qui nondum honorem capessisset. *Plura ibi.*

7. IN QVATTVORDECIM ORDINIBVS SEDENDI.] *Tamquam equites essent. Caussam sententiæ sumpsit à Primipilaribus, qui functi militiâ, Equites censebantur. Simile volunt in Prætorianis. Vide me in Milit. Rom. lib.* II. *Dial.* VIII.

8. QVOS NEQVE DICTA IMPERATORIS.] *Hæret sententia, fortassè explicanda, si legas:* dicta non Imperatoris: *negatione insertâ.*

9. CVSTODITVRQVE DOMIBVS MAGISTRATVVM.] *Præter carcerem & custodiam militarem, custodia alia duplex: Apud Magistratus, & Apud vades. Apud Magistratus, cùm reus Consuli, Prætori, Aedili (interdum & Senatori, etiam non è Magistratu) committebatur. quod non nisi in reis illustrioribus vsurpatum, eaq; custodia libera dicta. Sallustius in Catilinario:* Senatus decreuit vti abdicato magistratu Lentulus itemque ceteri in liberis custodiis haberentur. itaq; Lentulus P. Lentulo Spintheri, qui tum ædilis erat, Cethegus Q. Cornificio, Statilius C. Cæsari, Cepatius Cn. Terentio Senatori traduntur. *Cicero in Bruto*: Domi teneamus eam septam liberali custodiâ. *quasi si alia illa, seruilis. Iulius Firmicus:* In custodiâ quandoque, sed liberâ exponetur. *Et sanè hæc Libera, dignorum tantùm & plerumque Senatorum. Hieronymus contra Vigilantium:* Sint ergo non tetro aliquo carcere, sed amœnâ & liberâ custodiâ, tamquam patres quidã ordinis Senatorij. *Dio optimè lib.* LVIII. *de Asinio Gallo: qui hanc custodiam,* φυλακὴν ἀδέσ-
μον

*Vide Dispunct.

Sestius Paconianus. * *Paconianum*

tuum. Iisdem litteris Cæsar [10] Sestium * Pagonianum prætorium perculit, magno patrum gaudio, audacem, maleficum, omnium secreta rimantem, dilectúmque à Seiano, cuius ope dolus C. Cæsari pararetur. quod postquam patefactum, prorúpêre concepta [11] per idem odia, & summum supplicium decernebatur, ni professus indicium foret. A

Latinius Latiaris.

Vt verò Latinium Latiarem [12] ingressus est accusator Acrius, iuxtà inuisi, gratissimum spectaculum præbebatur. Latiaris, vt rettuli, præcipuus olim circumueniendi Titij Sabini, & tunc luendæ pœnæ primus fuit.

Renouatur dissidium inter consules.

Inter quæ Haterius Agrippa consules anni prioris inuasit, *cur mutuâ accusatione intentâ, nunc silerent?* [13] *metum prorsus & noxam conscientiæ pro fœdere haberi: at non patribus reticenda quæ audiuissent.* Regulus manere tempus vltionis, seque coram Principe exsecuturum: Trio æmulationem inter collegas, & si qua discordes iecissent meliùs oblitterari, respondit.

Maximus sedat.

Vrgente Agrippâ, [14] Sanquinius Maximus è consularibus orauit senatum, ne curas Imperatoris, conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis. sic Regulo salus, & Trioni dilatio exitij quæsita. Haterius inuisior fuit, B quia somno aut libidinosis vigiliis marcidus, & ob segnitiam, quamuis crudelem principem non metuens, inlustribus viris perniciem inter ganeum ac stupra meditabatur.

Cotta Messallinus accusatur.

Exin Cotta Messallinus, sæuissimæ cuiusque sententiæ auctor, eóque inueteratâ inuidiâ, vbi primùm facultas data, [15] arguitur pleraque, C. Cæsarem [16] quasi incestæ virilitatis, & cùm [17] die natali Augustæ [18] inter sacerdotes epularetur, [19] No-

μον vocat, id est liberam & sine vinclis. addítq́; πρὸς τε γὰρ τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἐτηρεῖτο, ἔξω τῆς τοῦ Τιβερίου ἀρχῆς. τότε γὰρ πρὸς τῶν στρατηγῶν ἐφυλάχθη, ἵνα μὴ φύγῃ, οὐ μὰ Δί', ἀλλ' ἵνα μὴ τελευτήσῃ. *id est*, Custodiebaturque semper à Consulibus, nisi cùm Tiberius Consul esset. tunc enim à Prætoribus obseruabatur, non herclè ne effugere, sed ne mori posset. *Sidonius 1. Epist. de Aruando:* In Capitolio custodiebatur à Flauio Asellio hospite, Comite sacrarum largitionum. *Custodia apud vades, cùm eorum periculo fideiussoribus reus tradebatur. Tacitus lib.* v. Nec aliud periclitantibus subsidij, quàm in constantiâ fratrum fuit, qui vades exstitêre. *Clariusq́; de eâdem re Suetonius Vitell. cap.* 11. Publius post Prœturæ honorem inter Seiani conscios arreptus, & in custodiam fratri datus. *Vlpianus l.* 1. *De custod. reorum*: De custodiâ reorum æstimare Proconsul solet, vtrùm in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, an fideiussoribus committenda. *Symmachus lib* 1. *Epist.* Statui vt Felix vadibus, qui Fulgentio non essent cogniti, traderetur.

10. SESTIVM PAGONIANVM.] *Sextius Paconianus scribitur infrà:* Nec dispares Trebelliени Rufi & Sextij Paconiani exitus.

11. PER IDEM ODIA.] *Emendo*, concepta pridem.

12. INGRESSVS EST ACCVSATOR ACRIVS.] *Restitui non malè*, aggressus est, accusator ac reus iuxtà inuisi. *Paconius & Latiaris adiorum dua nomina. Itaque gaudium patrum fuit perculso Pacanio à Cæsare: gaudium alterum nominata, ab eo indice, Latiari.*

13 METVM PRORSVS ET NOXAM.] *Si examinas, stabis à Grasłotio legēte:* noxę conscientiam. *Ego etiam velim*, habere, *non*, haberi: *sententiâ volente.*

14. SANQVINIVS MAXIMVS.] *Verius vt grandiori litterâ notes*, Sanquinius Maximus, *vt sit eius gentis cognomen. Nam maximum suo inter Consulares fuisse, non placet, nec verum est. Consul enim suffectus demùm fuit ante annos quattuor, Vrbis anno* DCCLXXXI. *Præfectum vrbis eum fuisse comperior sub Caio, ex Dionis corruptis verbis, libro* LIX. τριάκοντα δὲ δὴ ἡμέρας ἦρξε, (*Caius videlicet*) καίτοι Λουκίῳ Ἀπρωνίῳ τῷ συνάρχοντι ἓξ μῆνας δοθείσας, καὶ αὐτὸν Σαύνιος Μάξιμος πολιαρχῶν διεδέξατο. *scribe*, Σαγκύινιος, *& hunc cape, qui tunc Præf. vrbi & secundùm Consul. Præfuit & inferiori Germaniæ, ex Tacito lib.* XI. Chauci nullâ dissensione domi, & morte Sanquinij alacres. C

15. ARGVITVR PLERAQVE *C. CÆSAREM.] *Ne hunc quidem locum, ex Aedilitia edicto, perhibeo sanum integrumq́;. Remedium aliquod, si legas:* Arguitur pleraque: C. Cæsarem quasi incestæ virilitatis, & cùm die natali Augustæ inter sacerdotes epularetur nouemdialem eam cęnam dixisset, *vt, inquam*, τὸ dixisset, *reducas etiam ad priora, statimq́; eodem exemplo legas*, addidisset. *Sed metuo vt hæc, cum Aristophane, sit σιχάνη ἐπιθυμία.*

16. QVASI INCESTÆ VIRILITATIS.] *Constabit sententia iocúsque*, Incertæ virilitatis. *Atq; ita scribe. sic alibi*, Abdus ademtæ virilitatis. *Notat autem Caligulam quasi ambiguè virum, quique, vt Suetonius ait, pudicitiæ neque suæ neque alienæ pepercerit. Infrà:* Siue composuerat quædam in C. Cæsarem vt impudicum, siue facto habita fides. *Iocus aliquis in verbis: quasi dicas Andragynum eum fuisse*, ἀμφοτέρων ἀφροδίτην τηρούμενον. D

17. DIE NATALI AVGVSTÆ.] *Imò verò*, Augusti. *Liuiæ quidem natalem post mortem eius epulo ludisve celebratum non inuenio. Nec verò Tiberius, aliàs haud pronus in matrem, id permiserit. cùm etiam minores quosdam honores à Senatu ei decretos vetuerit abrogaritq́;. Dionem vide, vbi de ijs quæ Liuiæ decreta: verbum nullum de natali. At de Augusti certum est: cuius vitalis dies annuis ludis epulisq́; celeber. Repete ea quæ scripsi, de Augustalibus ludis ad lib.* 1.

18. INTER SACERDOTES EPVLARETVR.] *Obserua*

A [19] Nouemdialem eam cęnam dixisse: querentémque de potentiâ [20] M. Lepidi, ac L. Aruntij,

ferua ergo illa die epulum fuisse, & , vt apparet, per collegia. Dia auctor, Senatores tunc conuiuatas in Capitolio, libra LIIII. τὰ γενέθλια, *inquit*, τοῦ Αὐγούστου ὁ Ἴουλος ὁ τοῦ Ἀντωνίου παῖς στρατηγῶν, καὶ ἱπποδρομίᾳ καὶ σφαγαῖς θηρίων ἑώρτασε. καὶ ἐν τῷ καπιτωλίῳ καὶ ἐκεῖνον καὶ τὴν βουλὴν, κατὰ δόγμα αὐτῆς, εἱστίασεν: Natalem Augusti Iulus Antonij filius, tunc Prætor, celebrauit Circensibus & Venatione. Senatum etiam & ipsum Augustum, ex decreto patrum, epulo excepit in Capitolio. *Videtur idem scriptor hoc Conuiuium extendere ad vulgus etiam hominum, libro eadem infrà:* Καὶ αὐτὸν, διά τε ταῦτα καὶ διὰ τἆλλα, ἀνδριᾶσί τε ἐκ συντελείας ἐτίμησαν,
B καὶ τῷ, τοῖς τε ἀγύνοις καὶ τοῖς ἀνάνδροις καὶ συνθεᾶσθαι τοῖς ἄλλοις, καὶ συνδειπνεῖν ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ, δοῦναι: Et ipsum (*Augustum*) ob hæc & alia merita, cùm statuis ex ære collato honorarunt, tum etiam isto, quòd permiserunt vt ij quibus vxor non esset aut quibus vir deesset, spectare nihilominus vnà cum alijs & conuiuari in Natali eius possent. *Sed fallor, aut hæc de ijs tantùm, qui quave Senatorij gradus. Post Principes seruarunt, imò lætitiam eius diei etiam auxerunt. D. Maximus quædam mihi suppeditat sine prævaricatione non omittenda, Sermone In vigilijs Natalis Dominici.* Lętitia quanta sit, *inquit*, quantusque concursus cùm Imperatoris mundi istius Natalis celebrandus est, benè nostis. quemadmodum Duces eius & Principes, omnes etiam militantes, accurati sericis vestibus, accincti operosis cingulis auro fulgente preciosis,
C ambiant solito nitidiùs in conspectu regis incedere. *Et paullò posteriùs:* Deinde, quia in die Natalis sui sciunt eum largum futurum ac donaturum plurima vel ministris suis, vel his qui in domo eius abiecti putantur & viles: tantâ priùs thesauros eius replere diuitiarum varietate festinant, vt inquantum erogare voluerit, intantum prærogatio copiosa non desit, & antè voluntas donandi deficiat quàm substantia largiendi. Hæc autem ideò sollicitè faciunt, quia maiorem sibi remunerationem pro hac solicitudine sperant futuram. *Quibus in postremis, nota mihi morem donandæ stipis Principi natū, vt opinor, ex more Augusti. qui Kalēdis, & aliàs, solitus largiter munera capere & dare.*

19. NOVEMDIALEM EAM CÆNAM.] *Caussam ioci paullò altiùs petendum. Mortuis, ritu Romano,*
D *non ante diem nanum parentabatur. Tunc ijs iusta, ludi, epulæ, inscriptia, & funeri finis. Donatus Phormione:* In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nonus, quo parentalia concluduntur. *Poëtæ alludunt. Vt Virgilius:*

Prætereà si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit.

Vt Statius in Archemori funere:

Roscida iam nouies cælo dimiserat astra
Lucifer.

Et ab eâ mente Iustinianus in Nouellâ quâdam scribit, in nonum diem fieri μνήμας defunctorum. *Glossa:* Nouemdialia, ἔνατα ἐπὶ νεκρῶν ἀγόμενα. *Augustinus in Genesim:* Nescio vtrùm inueniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum nouem dies, quod apud Latinos Nouemdial appellant. *Nano ergo illo die, præter alia, cæna funebris epulæq. Iulius Obsequēs:* In sacro Nouemdiali cæna deę posita, à cane adesa, antequàm delibaretur. *etsi ambigo an id ad sacrum Nouemdiale referendum, quod * solitum fieri post lapidum imbrem. Tertullianus de Testimonio animæ:* Vocas securos mortuos, siquando extra portam cum obsoniis & * mattiis tibi potiùs parentans ad busta cedis, aut à bustis dilutior redis. *Idem de Resurrectione carnis:* At ego magis ridebo vulgus tunc quoque cùm ipsos defunctos atrocissimè exurit, quos postmodum gulosissimè nutrit: iisdem ignibus & promerens & offendens. *Eam vocat Appuleius Cœnam feralem lib.* IV. *Florid.* Procul igitur faces abigerent, procul ignes amolirentur, cænam feralem à tumulo ad mensam referrent. *Et Iuuenalis,*

* Quod instituit Tullus rex de quo abundè Liuius lib. I.
* Aliquid Suidas in ματτύη.

— dimidio constrictus gammarus ouo
Ponitur, exiguâ feralis cæna patellâ.

*Vbi nota * oua videri in eiusmodi cænis tralaticia fuisse, vti * lentem & salem:* ἃ νομίζουσι Ῥωμαῖοι πένθιμα, καὶ προτίθενται τοῖς νέκυσιν, *ait in Crasso Plutarchus. Sanè certas quosdam cibos proprias fuisse huic mortuali cænæ, docet etiam Xiphilinus in Domitiano, vbi de simulata illa sepulcrali epulo:* καὶ μετὰ τοῦτο πάνθ᾽ ὅσαπερ ἐν τοῖς ἐναγίσμασι καθαγίζεται, καὶ ἐκείνοις μέλανα ἐν σκεύεσιν ὁμοίοις προσηνέχθη. *Hanc cænam Silicernium vocatam, docent Nonius, Festus. & Tertullianus:* Quò differt ab epulo Iouis silicernium? à simpuuio obba? ab aruspice pollinctor? *Hunc morem transisse ad Christianos etiam Augustinus narrat & leuiter excusat, De ciuit. Dei lib.* IX. *cap. vlt.* Quicumque, *inquit*, epulas suas eò (*ad sepulchra martyrum*) deferunt: quod quidem à Christianis melioribus non fit, & in plerisque terris nulla est talis consuetudo: tamen quicumque id faciunt, eas cùm apposuerint, orant, & auferunt vt vescantur. *Et lib.* VI. *Confess. cap.* II. *de matre suâ.* Cùm ad memorias sanctorum, sicut in Africâ solet, pultes, & panem & merum attulisset. *addit mox, vetitum ab Ambrosio*, quòd illa parentalia superstitioni gentium essent simillima. *Paullini locum huic rei subtexa, in Felicis Natali* IX.

* Quia adhiberi ad lustrationem solitā.
* In Plut. Crasso est φακοὺς καὶ ἅλας: at in Appiani Parth. eadem narrantis φακοὺς καὶ μάζας, lentem & libum.

— ignoscenda tamen puto talia, paruis
Gaudia quæ ducunt epulis. quia mentibus error
Inrepit rudibus: nec tantæ conscia culpæ
Simplicitas pietate * cadit, malè credula sanctos
Perfusis halante mero gaudere sepulcris.

* Legam, caret.

Vbi rusticulos suos in Italiâ excusat, quòd vsi vel abusi per simplicitatem, veteri gentilium more ad sepulchrum ipsum D. Felicis. Ad eas ergo nouemdiales epulas hîc allusum. & cùm natalis Augusti celebraretur, dies lætus auctorq. vitæ, videns sibi Cotta ferales potiùs eas epulas dixit. siue quia ille natus, exitij caussâ multis; siue quia ante nouem fortè dies, multi à Tiberio animaduersi interfectiq. Quod placet. & mirum ni exciderit is iocus (verior liberiorq. quàm vt Cottā deceat) post stragem Seiani. Non absimile Plauti illud:

Cocus ille nundinalis est, in nonum diem
Solet ire coctum.

id est, Feralis nouemdialisq., & qui mortuis tantùm parat in cænam. vt præit nobis benè Festus.

20. M. LEPIDI.] *Manij., vt sæpè.*

21. PRÆ-

runtij, cum quibus ob rem pecuniariam disceptabar, addidisse, *Illos quidem senatus, me autem tuebitur Tiberiolus meus.* neque contatiùs à primoribus ciuitatis reuincebatur: iisque instanribus, ad Imperatorem prouocauit. A

Prouocat ad Cæsarem.

Nec mulrò pòst litteræ adferuntur, quibus in modum defensionis, repetito inter se atque Cottam amicitiæ principio, crebrisque eius officiis commemoratis, ne verba prauè detorta, neu conuiualium fabularum simplicitas in crimen duceretur, postulauit.

Ab eo, eripitur.

Insigne visum est earum Cæsaris litterarum initium, nam his verbis exorsus est. *Quid scribam vobis P. C. aut quomodò scribam, aut quid omnino non scribam hoc tempore, dij me deæque peiùs perdant quàm perire quotidie sentio, si scio.* Adeò facinora atque flagitia sua ipsi quoque in supplicium verterant.

Mira confessio Tiberij & notabilis.

Neque frustrà [21] præstantissimus sapientiæ firmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando vt corpora verberibus, ita sæuitiâ, libidine, malis consultis, animus dilaceretur. Quippe Tiberium non fortuna, non solitudines protegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur.

Tyrannorum occulta supplicia.

Tum factâ patribus potestate statuendi de Cæciliano senatore, qui plurima aduersum Cottam promserat, placitum eamdem pœnam irrogari, quam in Aruseium & Sanquinium accusatores L. Arruntij. quo non aliud honorificentius Cottæ euênit, qui nobilis quidem, sed egens ob luxum, per flagitia infamis, [22] sanctissimis Arruntij artibus dignitate vltionis æquabatur. B

Cæcilianus accusator Cottæ, ipse damnatur.

Quintus Seruæus posthac, & Minutius Thermus inducti. Seruæus præturâ functus, & quondam Germanici comes: Minutius equestri loco, modestè habitâ Seiani amicitiâ, vnde illis maior miseratio. contrà Tiberius præcipuos ad scelera increpans, admonuit [23] C. Cæstium patrem dicere senatui, quæ sibi scripsisset: suscepitque Cæstius accusationem.

Q. Seruæus & Thermus damnati.

quod maximè exitiabile tulêre illa tempora, cùm primores senatus infimas etiam delationes exercerent, alij propalàm, multi per occultum: neque discerneres alienos à coniunctis, amicos ab ignotis, quid repens, aut vetustate obscurum: perinde in foro, in conuiuio, quaque de re locuti incusabantur, vt quis præuenire & reum [24] destinare properat; pars ad subsidium sui, plures infecti quasi valetudine & contactu.

Passim delationes, vt sub tyrannide.

Sed Minutius & Seruæus damnati, [25] indicibus accessêre. Tractique sunt in casum eumdem Iulius Africanus è Santonis Gallicâ ciuitate, Seius Quadratus. originem non repperi. C Neque sum ignarus à plerisque scriptoribus, omissa multorum pericula & pœnas, dum copiâ fatiscunt; aut quæ ipsis nimia & mœsta fuerant, ne pari tædio lecturos adficerent, verentur. Nobis pleraque digna cognitu obuenêre, quamquam ab aliis incelebrata. Nam eâ tempestate quâ Seiani amicitiam ceteri falsò exuerant, ausus est eques Romanus M. Terentius ob id reus, amplecti, ad hunc modum apud senatum ordiendo. *Fortunæ quidem meæ fortaßè minùs expediat adnoscere crimen, quàm abnuere. sed vtcumque casura res est, [26] fatebor & fuisse me Seiano amicum, & vt essem expetisse,*

M. Terentius accusatur.

21. PRÆSTANTISSIMVS SAPIENTIÆ.] *Credo Socrati hoc elogium, & iure tribuit. Apud Platonem sanè in nono De rep. gnome talis:* Ἐστιν ἄρα τῇ ἀληθείᾳ, κἂν εἰ μή τῳ δοκῇ, ὁ τῷ ὄντι τύραννος τῷ ὄντι δοῦλος τὰς μεγίστας θωπείας καὶ δουλείας, καὶ κόλαξ τῶν πονηροτάτων, καὶ (πένης τῇ ἀληθείᾳ φαίνεται), ἐάν τις ὅλην ψυχὴν ἐπίστηται θεάσασθαι, καὶ φόβου γέμων διὰ παντὸς τοῦ βίου, σφαδασμῶν τε καὶ ὀδυνῶν πλήρης: Est igitur, etsi alicui haud videatur, is qui verè tyrannus est, verè seruus, maximæ adulationis & seruitutis, idemque adulator pessimorum: & reipsâ pauper apparet, siquis totam eius mentem possit inspicere, denique metus in omni vitâ plenus, agitationumque & angorum. *Sed & antè & posteà (magnus enim locus est) pluro huic rei Socrates effatur, & istis similia: etsi noster contraxit.*

22. SANCTISSIMIS ARRVNTII ARTIBVS.] *De eo dixi, suprà ad lib. 1. At de accusatione eius, nihil in libris qui nunc sunt.*

23. C. CÆSTIVM PATREM.] *Duo ergo Cæstij Romæ, pater filiusque? Non inuenî. Fuit qui Cæstium Pium vellet legi: quia frequens declamatoris eius Senecæ mentio. Mihi, siquid mutandum, placeat,* Cæstium Prætorem. *potuitque obijci error ex notis. Cæstius quidem Prætor fuit, ille ipse, vti diuino, de quo Romæ inscriptio,* D

C. CESTIVS. L. F. POB. EPVLO. PR. TR. PL.
VII. VIR. EPVLONVM.

Itaque appâret scribendum Cestius, *litterâ spretâ, quoniam & in nummis* L. CESTIVS.

24. DESTINARE PROPERAT.] *Non abiecerim*, poterat.

25. INDICIBVS ACCESSERE.] *Id est, seruati sunt, quia indicium professi. Ita suprà:* Summum supplicium decernebatur, nisi indicium professus foret.

26. FATEBOR ET FVISSE ME.] *Tota hæc Terentij oratio, vt & coussa, simillima est illi Amyntæ apud*

A *isse, & postquam adeptus eram, lætatum. Videram collegam patris regendis prætoriis cohortibus, mox vrbis & militiæ munia simul obeuntem. illius propinqui & adfines honoribus augebantur: vt quisque Seiano intimus, ita ad Cæsaris amicitiam validus. contrà quibus infensus esset, metu ac sordibus conflictabantur. nec quemquam exemplo adsumo: cunctos qui nouissimi consilij expertes fuimus, meo vnius discrimine defendam. Non enim Seianum Vulsiniensem, sed* [27] *Claudiæ & Iuliæ domus partem, quas adfinitate occupauerat, tuum Cæsar generum, tui consulatus socium, tua officia in Rep: capessentem colebamus. Non est nostrum æstimare, quem suprà ceteros, & quibus de caussis extollas. tibi summum rerum iudicium dij dedére; nobis obsequij gloria relicta est. Spectamus porrò quæ coràm habentur, cui ex te opes, honores, quis plurima iuuandi nocendive potentia. quæ Seiano fuisse, nemo negauerit. abditos Principis sensus, & si quod occultius parat, exquirere inlicitum, anceps: nec ideò adsequare. Ne P.C. vltimum Seiani diem, sed sexdecim annos cogitaueritis, etiam* [28] *Satrium atque Pomponium venerabamur: libertis quoque ac ianitoribus eius notescere, pro magnifico accipiebatur. Quid ergo? indistincta hæc*
B *defensio & promiscua dabitur? imò iustis terminis diuidatur. Insidiæ in Remp. consilia cædis aduersum Imperatorem, puniantur: de amicitiâ & officiis, idem finis & te Cæsar & nos absolueris.* Constantiâ orationis, & quia repertus erat qui efferret, quæ omnes animo agitabant, eò vsque potuêre, vt accusatores eius, additis quæ antè deliquerant, exsilio aut morte multarentur. Secutæ dehinc Tiberij litteræ in Sex. Vestilium prætorium, quem Druso fratri percarum, [29] in cohortem suam transtulerat. caussa offensionis Vestilio fuit, seu composuerat quædam in C. Cæsarem vt impudicum, siue ficto habita fides. atque ob id conuictu Principis prohibitus, cùm senili manu ferrum tentauisset, obligauit venas: pre-

Diserte & liberè se defendit.

Ipse absolutus, qui arguerant, damnati.

Vestilius se interimit.

apud Curtium libro VII. *Et membra sanè aliquot sunt, quæ dicas illinc translata. Nam Amyntas ita:* Amicitiam quæ nobis cum Philotâ fuit, adeò non inficior, vt expetisse quoque nos, magnósque ex eâ fructus percepisse confitear. An verò Parme-
C nionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes pænè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu herculè, si verum audire vis rex, huius nobis periculi caussa es. Quis enim alius effecit, vt ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi, ad hunc gradum amicitiæ tuæ adscendimus. Is apud te fuit, cuius & gratiam experere, & iram timere possemus. *Et mox:* Igitur si hoc crimen est, paucos innocentes habes, imò herculè neminem. Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt: sed totidem quot volebant, esse non poterant. Ita si à consciis amicos non diuidis, nec ab amicis quidem separabis illos qui idem esse voluerunt. *Quæ delector, ita me deus amet, exscribere candidissimè & disertissimè dicta. At postrema verba etiam corre-*
D *ctiunculâ iuuo & interpunctis.* Omnes enim Philotæ amici esse voluerunt. Sed totidem quot volebant, esse non poterant. Ita sed si à consciis, *&c. Prorsus ita legendum, ex Amyntæ quidem mente: quod facilè videbis, qui ipse eam habes.*

27. CLAVDIÆ ET IVLIÆ.] *Claudiæ per filium, Iuliæ per se: quia Liuiam duxerat Germanici sororem.*

28. SATRIVM ATQVE POMPONIVM.] Satrius *est ille, qui Cremutium accusauit suprà:* Pomponium *puto,* Quintum *prænomine, qui* moribus inquies, *ait noster infrà, hæc & talia* factitari à se prætendebat, vt periculis Pomponij Secundi fratris mederetur: *de quo in extremo lib.* V.

29. IN COHORTEM SVAM.] *Cohortem amicorum. ita enim vocabant exemplo prætoriæ cohortis. Seneca De Clementiâ,* Sallustium, & Cocceios, & Deillios, & totam cohortem primam interioris admissionis ex aduersariorum castris conscripsit. *Vbi vides plures fuisse amicorum* cohortes, & quasi gradus. Quod originem habuit à Graccho & Liuio Tribunis. Idem scriptor, De Beneficijs:* Apud nos primi omnium Gracchus & Liuius Drusus instituerunt segregare turbam suam, & alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios cum vniuersis. Habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt & secundos, *numquam veros. *Itaque dicebantur Amici primæ, secundæ, tertiæ admissionis. ex ordine, quo admittebantur. Ille ipse.* Non sunt isti amici qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur. *Lampridius in Alexandro:* Moderationis tantæ fuit, vt amicos nô solùm primi ac secundi loci, sed etiam inferioris, ægrotantes viseret. *Et Tiberius ipse amicos solitus describere in tres classes. Vide Sueton. capite* XLVI. *Ab hoc more Admissiones manarunt,* Admissionales; & Officium admittendi. Admissionum eius facilitatem in Traiani laudatione Plinius admiratur: Alexandrum* quasi vnum è Senatoribus, patente velo, Admissionalibus remotis, salutatum esse *Lampridius scribit: & Accoleius* magister Admissionum *nominatur in Flauij Aureliano. Id munus fuit libertorum, vt clarum ex Suetonij Vespas. cap.* XIIII. Quidam ex officio admissionis simul expellens, abire Morboniam iusserat. *Fuit autem is libertus Phœbus. Plinius hoc idem ostendit loco non sano, libro* XXXIII. *cap.* III. Fuit & alia Claudij principatu differentia. in solis his quibus admissionem liberti eius dedissent imaginem principis in anulo ex auro gerendi magnâ criminum occasione: quæ omnia salutaris exortus Vespasiani principis aboleuit, æqualiter publicando principem. *quem corrigo,* quibus admissionum liberti ius dedissent: *Quod ait criminum occasionem fuisse,* refer

*Sueton. Calig. cap. XIX.

*Legerim, numquid, interrogatione sententiâ erectâ.

*Quos Arrianus describit lib. IV. Diss. αἱ, inquit, ...

Plures grega-tim accusati. precatúsque per codicillos, immiti rescripto, venas resoluit. Aceruatim ex eo [30] Annius Pollio, Appius Silanus, Scauro Mamerco simul, ac Sabino Caluisio, maiestatis postulantur, & [31] Vicinianus Pollioni patri adiiciebatur, clari genus, & quidam summis honoribus. contremuerántque patres. Nam quotusquisque adfinitatis, aut amicitiæ tot inlustrium virorum, expers erat? ni Celsus vrbanæ cohortis tribunus, tum inter indices, Appium & Caluisium discrimini exemisset. Cęsar Pollionis, ac Viciniani, Scaurique caussam vt ipse eum senatu nosceret, distulit, datis quibusdam in Scaurum tristibus notis. *Etiam feminæ.* Ne feminæ quidem exsortes periculi, quâ occupandæ Reip. argui non poterant, [32] ob lacrymas incusabantur. necatáque est anus Vitia [33] Fufij Gemini mater, quòd filij necem fleuisset. Hæc apud senatum. Nec secus apud Principem, Vescularius Atticus ac Iulius Marinus ad mortem aguntur, è vetustissimis familiarium Rhodum secuti, & & apud Capreas indiuidui. Vescularius insidiarum in Libonem internuntius: Marino participe, Seianus [34] Curtium Atticum oppresserat. quo lætiùs acceptum, sua exempla *L. Pisonis mors, & laudatio.* in consultores recidisse. [35] Per idem tempus [36] L. Piso Pontifex, rarum in tantâ claritudine, fato obiit: nullius seruilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter moderans. Patrem ei [37] Censorium fuisse memoraui, ætas ad octogesimum annum processit. decus triumphale [38] in Thraciâ meruerat: sed præcipua ex eo gloria, quòd præfectus vrbi recens, continuam potestatem, & insolentiâ parendi grauiorem, *Præfectura vrbis origo, & progressus.* mirè temperauit. Namque anteà profectis domo regibus, ac mox magistratibus, ne vrbs sine imperio foret, in tempus diligebatur qui ius redderet, ac subitis mederetur: ferúntque ab Romulo Dentrem Romulium, pòst ab Tullo Hostilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impositos. dein consules mandabant: duratque simulacrum, quoties ob ferias Latinas præficitur, qui consulare munus A B

refer ad ea quæ de imagine Principis dicta mihi in lib. III. *& quæ Seneca De Benef.* III. *cap.* XXVI.

30. ANNIVS POLLIO.] *Est ille, qui posteà in Neronem coniurauit, amicorum eius præcipuus. Tacitus lib.* XV.

31. VICINIANVS.] *Lego*, Vinicianus. *auctore Dione lib.* LX. *qui hunc Annium Vinicianum coniurasse in Claudium cum Scriboniano adserit.*

32. OB LACRYMAS INCVSABANTVR.] *Heu, misera conditio sub tyrannis: vbi nec liber, liberrimus affectuũ, dolor. Claudianus hoc pulchrè exprimit:*
——— tacitique sepultos
Suspirant gemitus, indignarique verentur.

33. FVFII GEMINI.] *Qui antè Consul.*

34. CVRTIVM ATTICVM.] *Equitem R. ex inlustribus, qui Tiberio comes Capreas. suprà lib.* IV.

35. PER IDEM TEMPVS.] *Quid ergo* [*] *Iosepho* [*] *Zonaræ, in mentem venit viuum eum facere Tiberio iam defuncto? Nec enim aliam habeo de quo possint illa intellegi:* à Caio binas epistolas missas, vnam ad Senatum de Tiberij morte & suo imperio; alteram ad Pisonem Præf. vrbis, quà iubebat Agrippam è castris transferri in priscas suas ædes. *An imposuit Syro celebritas nominis Pisonis, & per Syrum (nam ab illo hausit) Græco? An alius aliquis Piso tunc præfectus? quod non reppert. huic quidem Pisoni Ælius Lamia suffectus est, de quo Dio:* τόν τε Πίσωνα τ̃ πολίαρχον τελευτήσαντα δημοσίᾳ ταφῆ ἐτίμησεν. καὶ Λάμιον ἀντ' αὐτῆ ταμίας ἀνθείλετο, ὃν προσποιηθῆναι τῆ Συρίᾳ προστάξας κατεῖχεν τῆ Ῥώμῃ. *scribe* Λαμίαν. *Ridiculus interpres, qui vertit* Lucium ei Quæstorem suffecit, *inductus pueriii errato. Sed illeipse paullo pòst obyt, vt habes mox in nostro: & successit Lentulus Cossus. Disco ex Seneca, epist.* LXXXIII. L. Piso vrbis custos, ebrius ex quo semel factus fuit, maiorem partem noctis in conuiuio exigebat, vsque in horam sextam ferè dormiebat. hoc erat eius matutinum. Officium tamen suum, quo tutela vrbis continebatur, diligentissimè administrauit. Huic & D. Augustus dedit secreta mandata cùm illum præponeret Thraciæ, quam perdomuit: & Tiberius proficiscens in Campaniam, cùm multa in vrbe & suspecta relinqueret & inuisa. Puto quia illi benè cesserat Pisonis ebrietas, posteà Cossum fecit vrbis præfectum, virum grauem, moderatum, sed mersum vino & madentem. *Lego ex libro manuſ.* ebrius, ex quo semel factus est, fuit. *id est, post vnam illam ebrietatem (quæ tam benè cesserat, & cuius pretium Præfecturam ipsam habebat, vt Plinius scribit lib.* XIIII. *cap. vlt. & Suet. Tib. cap.* XLII.) *semper placuit ei esse ebrium. Iacet alioqui sententia, nec à me erigi potest.* C D

*Lib. XVIII. cap. XIII.
*II. Annal.

36. L. PISO PONTIFEX.] *Nescio an ex notis error. scribendúmque, Piso P. V. id esset, Præfectus vrbi.*

37. CENSORIVM FVISSE MEMORAVI.] *Non quidem in his libris qui exstant. Tamen intellegi vult L. Pisonem socerum C. Cæsaris, qui Censor cum Appio Claudio, Anno vrbis* DCCIIII. *quo ipso anno, vt ratio ætatis Tacito constet (ait enim vixisse octoginta annos) natus fuisse debuit hic Piso.*

38. IN THRACIA MERVERAT.] *Velleius:* Atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in arma accensis, L. Pisonis, quem hodieque diligentissimum atque lenissimum securitatis vrbanæ custodem habemus, virtus compressit. *Vide & Dionem* LIII.

39. CIL-

A nus vsurpet. Cæterùm Augustus bellis ciuilibus [39] Cilnium Mæcenatem equestris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumsit è consularibus qui [40] coërceret seruitia, & quod ciuium audaciâ turbidum, nisi vim metuat. [41] primúsque Messalla Coruinus eam potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercendi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouectâ ætate, egregiè tolerauit. Dein Piso, [42] viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto senatus celebratus est. Relatum inde ad Patres à Quinctiliano tribuno plebei de libro Sibullæ, quem Caninius Gallus quindecimuir recipi inter ceteros eiusdem vatis, & eâ de re senatusconsultum postulauerat. quo per discessionem facto, misit litteras Cæsar modicè tribunum increpans, ignarum antiqui moris ob iuuentam: Gallo exprobrabat, quòd scientiæ cærimoniarúmque vetus, incerto auctore, ante sententiam collegij, non, vt assolet, [43] lecto per magistros æstimatóque carmine, apud infrequentem senatum egisset. Simul commonefecit: quia B multa vana sub nomine celebri vulgabantur, [44] sanxisse Augustum, quem intra diem ad prætorem vrbanum deferrentur, neque habere priuatim liceret. quod à maioribus quoque decretum erat, post exustum [45] sociali bello capitolium, quæsitis Samo, Ilio, Erythris, per Africam etiam, ac Siciliam, & Italicas colonias carminibus Sibullæ; vna seu plures fuêre; datóque sacerdotibus negotio, quantum humana ope potuissent, vera discernere. Igitur tunc quoque notioni quindecimuirûm is liber subiicitur. Iisdem consulibus, grauitate annonæ iuxta seditionem ventum. multaque & plures per dies, in theatro licentiùs efflagitata, quàm solitum aduersum Imperatorem. quîs commotus, incusauit magistratus patrésque, quòd non publicâ auctoritate populum coërcuissent: addi-

Cilnius Mæcenas.

Messalla Coruinus.

Statilius Taurus.

Super Sibylino libro disceptatio.

Cæsar eum reijcit.

Seditio pauli ob annonam ariam.

39. CILNIVM MÆCENATEM.] *Non vt receptum est,* Cillinium. *Cilnius enim gentile nomen patris huius & altaris Musarum. Cui domus prisca Arretum, vt olim ex Linto* doui: & adde Silij versus*
C *huiusce rei:*

Cilnius Arreti Tyrrhenis ortus in oris
Clarum nomen erat.

etsi ibi quoque vulgò, Cilinus. *Nam Silius, vt solet, historiam exornat flore hominum sui superiorisq; æui. Præfecit autem Romæ Italiæq; Mæcenatem Augustus per bellum Siculum. Consule Dionem* XLIX. *in actis anni* DCCXVIII.

40. COERCERET SERVITIA.] *Circumscribit potestatem Præfecturæ, quo tamen aucto. Suadeo legas Dionem in Oratione Mæcenatis lib.* LII.

41. PRIMVSQVE MESSALLA CORVINVS.] *Tradit idem Eusebius Chronico:* Messalla Coruinus, *inquit,* primus Præfectus vrbis factus, sexto die magistratu se abdicauit, inciuilem potestatem esse contestans. *At Dio lib.* LIIII. *in*
D *actis anni* DCCXXXIIII. *ito narrat, vt M. Agrippam primum faciat Præfectum vrbi. cui mox anno* DCCXXXVIII. *Taurum sufficit, huius Coruini nullâ mentione.*

42. VIGINTI PER ANNOS PROBATVS.] *Ligat me nodus. Quid? viginti per annos Præfectus Piso? Fuerit ergo necesse est ab anno vrbis* DCCLXV. *Nam ab eo die in hoc tempus viginti ipsi anni. Atqui Augustus tunc vixit, imperauitq;. Quomodo ergo verum; quod Plinius Suetoniusq; consensu tradiderunt, à principe Tiberio Pisonem factum Præf. vrbis, propter bidui assiduam compotationem? Illius verba sunt lib.* XIIII. Eaq; commendatione (*ebrietatis scilicet*) credidêre L. Pisonem vrbis Romæ curæ ab eo delectum, quòd biduo duabusque noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem. *Noto eo,* apud ipsum iam principem. *Suetonius cap.* XLII. Posteà princeps in ipsâ publicorum morum correctione cum Pomponio Flacco & L. Pisone, noctem (*dissentit Plinius, qui ait duas noctes*) continuumque biduum epulando potandoque consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam vrbis confestim detulit. *Ait disertè,* Posteà princeps. *Atqui vel ab initio principatus Tiberij ad hunc diem Pisonianæ mortis anni dumtaxat* XVII. *Sed hoc ampliùs ex Suetonio colliges, factum Pisonem Præfectum, sub idem tempus quo Pomponius Syriæ Prætor. Ille autem* Syriæ non ante annum* DCCLXXIII. *præponi potuit (Mæsiam enim prouinciam administrabat anno* DCCLXXII. *vti ex Taciti libro* II. *clarum;) non ergo tot annos Piso Præfectus vrbi. His rationibus cogor vt in Tacito restituam,* Piso decem per annos. *quia Pomponium Syriæ præfuisse ante annum* LXXV. *non probabile. Sit ergo hic error ex notis geminatis.*

*Antiq. Lect. lib. 1. cap. XXII.

*Mortuus enim est in administratione Syriæ. vi Tac. inf.

43. LECTO PER MAGISTROS.] *Magistri sunt sacerdotum. Valerius lib.* I. A patre suo collegij Saliorum magistro iussus. *Plinius lib.* XXVIII. *cap.* II. Quindecimuirûm collegij magister. *In lapide:* ORDO. SACERDOTVM. MAGISTRO. SVO. *Et Sueton. Calig. cap.* XXII. *Domit. cap.* IIII. *Capitolinus,* Fuit in eo sacerdotio, & vates, & præsul, & magister.

44. SANXISSE AVGVSTVM.] *Pete è Suetonio, cap.* XXXI. *in Augusta.*

45. SOCIALI BELLO.] *Quid ais? Sociali siue Italico bello Capitolium flagrauit? Non alios, sed te, in te oduaco. qui scribis Histor. lib.* III. Capitolium flagrasse L. Scipione, C. Norbano COSS. *Atqui tunc tamdiu positum Sociale bellum. Tullius tibi adsit, ò memoriæ vitio non excuset.* Ciuili bello *scripsisse omnino te ex historiâ oportuit.*

 46. MAIO-

Decreto & Edicto coercita.

addiditque quibus è prouinciis, & quanto [46] maiorem quàm Augustus rei frumentariæ copiam, aduectaret. Ita castigandæ plebi compositum senatusconsultum, priscâ seueritate. [47] neque segniùs consules edixêre. silentium ipsius non ciuile, vt crediderat, sed in superbiam accipiebatur. Fine anni Geminius, Celsus, Pompeius, equites Romani cecidêre coniurationis crimine. Ex quîs Geminius prodigentiâ opum, ac mollitiâ vitæ amicus Sciano, nihil ad serium. Et Iulius Celsus tribunus, in vinclis laxatam catenam, & circumdaram in diuersum tendens, suam ipse ceruicem perfregit. At Rubrio Fabaro, tamquam desperatis rebus Romanis, Parthorum ad misericordiam fugeret, custodes additi. [48] sanus repertus apud fretum Siciliæ, retractúsque per centurionem, nullas probabiles caussas longinquæ peregrinationis adferebat. Mansit tamen incolumis, obliuione magis quàm clementiâ.

A. V. C. DCCLXXXVI. Progeneri Cæsari quæsiti & lecti. M. Vinicius: L. Cassius.

Ser. Galbâ, L. Sullâ Coss. diu quæsito quos neptibus suis maritos destinaret Cæsar, postquam instabat virginum ætas, [49] L. Cassium, M. Vinicium legit. Vinicio opidanum genus. [50] Calibus ortus, patre atque auo consularibus, cetera equestri familiâ erat, mitis ingenio, & comtæ facundiæ. Cassius plebei Romæ B generis, verùm antiqui honoratique, & seuerâ patris disciplinâ eductus, facilitate sæpiùs quàm industriâ commendabatur. Huic Drusillam, Vinicio Iuliam, Germanico genitas coniungit. supérque eâ re senatui scripsit, leui cum honore iuuenum. dein redditis absentiæ caussis [51] admodum vagis, flexit ad grauiora, & offensiones [52] ob Remp. cœptas: vtque Macro præfectus, tribunorumque & centurionum pauci, secum introirent quoties curiam ingrederetur, petiuit. Factóque largè, & sine præscriptione generis, aut numeri, senatusconsulto; ne tecta quidem vrbis, adeò publicum consilium numquam adijt, deuijs plerumque itineribus [53] ambigens patriam & declinans.

Fæneratores in eos tracti.

Intereà magna vis accusatorum in eos inrupit, qui pecunias fænore auctitabant, [54] aduersum legem dictatoris Cæsaris, quâ de modo credendi, possidendique intra Italiam cauetur; omissam olim, quia priuato vsui bonum publicum postponitur. Sanè vetus vrbi fænebre malum, & seditionum discordiarúmque creberrima caussa: eóque cohibebatur antiquis C

46. MAIOREM QVAM AVGVSTVS.] *Aliquid hac de re scripsi in Electis cap. De Annonâ. Sed modum tributi Aegyptiaci, qui tunc me latuit, erui ex Sex. Victore, in Augusto:* Huius, *inquit*, tempore ex Ægypto vrbi annua ducenties centena millia frumenti inferebantur. *velim interseri*, centena millia modiûm frumenti. *quæ vox, litterâ saltem notato, M. vt solet, perijt.*

47. NEQVE SEGNIVS.] *Fortè*, sequiùs.

48. SANVS REPERTVS.] *Quasi dicat illuc tantùm itare solitos ægros? Suspecta lectio. Mercero placebat*, sanè is.

49. L. CASSIVM.] *Ita rectè, estq́ue ille qui consul cum M. Vinucio Quartino fuit, anno vrbis* DCCLXXXIII. *Nam Suetonius disertè notat Drusillam collocatam L. Cassio Longino consulari. Pomponius de Origine iuris manum adijt * viris magnis, qui scribenti credunt, C. Cassium Longinum illum qui Iurisconsultus, consulem fuisse cum Quartino Tiberij temporibus. Atque censent hunc ipsum esse, qui progener Cæsari nunc factus. Mihi cautio est ne temerè credam homini, etiam aliàs falloci. Erras. Non est hic, Pomponi, iuris antistes ille quem censes. Primùm, quia Tacitus inter elogio morum generisq́ue, laudem ei nullam tribuit iuris: deinde, quia prænominibus diuersi. Lucius hic est; Caius ille tuus, constanti veterum scripto. Cassiodorus ecce L. Cassium & M. Vinicium Coss. nominat: Suetonius in Caio,* Lucium Cassium Longinum: *& Tacitus in hoc loco. Diuersi vitâ etiam, & morte. Iurisconsultus ille in honore sub Claudio fuit, Syriam administrauit, pulsus à Nerone, per Vespasianum redijt, & omne illud tempus vixit: iste sub Caio proconsul Asiæ, & monentibus sortibus caueret Cassium, à tyranno cæsus est. Sueton. cap.* LVII. *& Dio* LIX. *qui tamen malè Caium vocat. Denique quid respondet ad illud Taciti*, Facilitate sæpiùs quàm industriâ commendabatur? *Demit ecce illi industriam ingeniúmque: & audeant dicere, hæc conuenire in magnum illum sacerdotem. Plura de hoc C. Cassio, lib.* XVI.

* Onufrio in Fastis, & Antonio August. De Familiis Rom.

50. CALIBVS ORTVS.] *Hic est M. ille Vinicius (placet alijs Vinucius scribi, etsi Dio semper, οὐινίκιος) ad quem historiam suam Velleius misit, cuiq́ue indecorè & seruiliter blanditur. Produxit vitam ad Claudium, & à Messalinâ, quia pudorem seruauit, interfectus. Habes in Dione libro extremo. Pater eius Publius, Consul anno vrbis* DCCLV. *Auus Marcus, anno* DCCXXXV. D

51. ADMODVM VAGIS.] *Nescio an melius*, vanis. *vt caussas dicat futiles leuesq́ue. Tamen non malè*, vagis: *quasi alienis & parùm certis.*

52. OB REMP. COEPTAS.] *An magis*, captas, *an cum Mureto*, susceptas?

53. AMBIGENS PATRIAM.] *Beato placuit*, ambiens. *Vulgatam tueri videtur, quod suprà scriptum:* Campaniam prælegebat, ambiguus an vrbem intraret; *ni suspecta esset dictionis nouitas.*

54. ADVERSVM LEGEM CÆSARIS.] *Suggerit eam legem apertè, quod sciam, solus Dio lib.* XLI. ἐπειδὴ τε συχνοὶ πολλὰ χρήματά τε ἔχειν καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων καὶ μυρίων δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ ἢ

A quis quoque & minùs corruptis moribus. Nam primò [55] duodecim tabulis sanctum, *Leges & scita fœnebria.*
ne quis vnciario fænore ampliùs exerceret, cùm anteà ex libidine locupletium agitaretur. [56] dein rogatione tribuniciâ, ad semuncias redacta, [57] postremò vetita versura. multisque plebis scitis obuiam itum fraudibus, quæ toties repressæ, miras per artes rursum oriebantur. Sed tum Gracchus Prætor, cui ea quęstio euenerat, multitudine periclitantium subactus, rettulit ad senatum: trepidique patres (neque enim quisquam tali culpâ vacuus) veniam à Principe petiuêre: & concedente, annus in posterum, sexque *Remedium exuberanti malo:*
menses dati, quîs secundùm iussa legis, rationes familiares quisque componerent. Hinc inopia rei nummariæ, commoto simul omnium ære alieno: & quia tot damnatis, bonisque eorum diuenditis, signatum argentum fisco vel ęrario attinebatur. ad hoc senatus præscripserat, [58] duas quisque fœnoris partes in agris per Italiam conlocaret. Sed creditores in solidum appellabant: nec decorum appellatis, minuere fidem. Ita primò concursatio, & preces; dein strepere prætoris tribunal. eaque quæ remedio quæsita, ven- *Quod penè in exitium vertit.*
B ditio, & emtio, in contrarium mutari; quia fœneratores omnem pecuniam mercandis agris condiderant. Copiam vendendi secutâ vtilitate, quanto quis obæratior ægriùs distrahebant. multique fortunis prouoluebantur: euersio rei familiatis dignitatem ac famam præceps dabat: donec tulit opem Cæsar, disposito per mensas millies sestertio, *Nisi Cæsar subuenisset. Egregia liberalitate.*
factaque mutuandi copiâ sine vsuris per triennium, si debitor populo in duplum *prædiis cauisset. Sic refecta fides. & paullatim priuati quoque creditores reperti: neque em- ** Quidam, prædibus.*
tio agrorum exercita ad formam senatusconsulti, acribus, vt fermè talia, initiis, incurioso fine. Dein redeunt priores metus, postulato maiestatis Considio Proculo: qui nul- *Considius accusatus, damnatus, necatus.*
lo pauore diem natalem celebrans, raptus in curiam, pariterque damnatus interfectusque. & sorori eius Sanciæ aquâ atque igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is mo- *Q. Pomponij prauitas.*
ribus inquies, hæc & huiuscemodi à se factitari prætendebat, vt partâ apud Principem gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. Etiam in Pompeiam Macrinam exsilium statuitur, cuius maritum Argolicum, socerum Laconem è primoribus Achæo-
C rum, Cæsar adflixerat. Pater quoque inlustris eques Romanus, ac frater Prętorius, cùm damnatio instaret, se ipsi interfecêre. datum erat crimini, quòd [59] Theophanem Mity- *Heu criminal risu, an lacrimis dignat*
lenæum proauum eorum, Gn. Magnus inter intimos habuisset: quodque defuncto Theo-

ρίῳ ἢ καὶ χρυσίῳ κεκτῆσθ. *id est:* Et quoniam complures pecuniam multam habere & occultare dicebantur: edixit nequis in argento auróve ampliùs possideret quàm LX. sestertia. *Et alludunt alij scriptores, vt Sueton. Tib. cap.* XLIX. *dum scribit quosdam damnatos*, quibus nihil aliud sit obiectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecuniâ haberent. *Partem, scilicet maiorem quàm pro lege. In quâ Suetonij verâ sententiâ eruendâ Scholiastæ sunt frustrà. Reliquum pecuniæ conferri Cæsar voluit in agros.*

D
55. Dvodecim tabvlis sanctvm.] *Ad eam sanctionem Liuius ad M. Duellium Trib. pl. refert post* XII. *tabulas, aliquot annis. Lib.* VII. C. Marcio, Cn. Manlio Coss. de vnciario fœnore à M. Duellio Tribuno pl rogatio est perlata: & plebs aliquanto eam cupidiùs sciuit, accepitque.

56. Dein rogatione tribvnicia.] *Decem annis post illam Duellij. Liuius:* T. Manlio Torquato, C. Plautio Coss semunciarium tantùm ex vnciario fœnus factum.

57. Postremò vetita versvra.] *Id est, sublatum omne fænus. quod ambiguè Liuius ponit in actis anni* CDXII. *quinto anno, post semunciam constitutam:* Præter hæc, *inquit*, inuenio apud quosdam L. Genutium Tribunum pl. tulisse ad populum ne fœnerare liceret. *Magis cum Tacito adfirmat Appianus lib. 1. Ciuilium:* τοῦ δ' αὐτοῦ χρόνου καὶ τὸ ἄστυ οἱ χρῆσται πρὸς ἀλλήλους ἐστασίασαν, οἱ μὲν πράττοντες τὰ χρέα σὺν τόκοις, νόμου τινὸς παλαιοῦ (*Genutij legem intellegit*) προσαγορεύοντος μὴ δανείζειν ἐπὶ τόκοις, ἢ ζημίαν τὸν οὕτω δανείσαντα προσοφλεῖν. ἔθους δὲ χρονίου τοὺς τόκους βεβαιοῦντος, οἱ μὲν καὶ τὸ ἔθος ᾔτουν, οἱ δὲ οἷον ἐκ πολέμων τε καὶ στάσεων ἀνεβάλλοντο τὰς ἀποδόσεις, εἰσὶ δ' οἱ καὶ τὴν ζημίαν τοὺς δανείσαντας ἐκτίσειν ἠπείλουν.

58. Dvas qvisqve foenoris partes.] *Sueton. Tiber. cap.* XLVIII. *Simile quod Plinius lib.* VI. *epistol. de Senatu sui æui:* Patrimonij tertiam partem conferre iussit in ea quæ solo continerentur. *Capitolinus de M. Antonino.* Iussit vt senatores peregrini quartam partem in Italiâ possiderent.

59. Theophanem Mitylenævm proavvm.] *Horum auus fuit M. Pompeius Theophanes, Asiæ Procurator, Tiberio ex intimis amicis. Strabo lib.* XIII. οὗτος δὲ (Θεοφάνης) καὶ πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπῆρξε, καὶ Πομπηΐῳ τῷ Μάγνῳ κατέστη φίλος, μάλιστα διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτὴν, καὶ πάσας συγκατώρθωσεν αὐτῷ τὰς πράξεις. καὶ ἑαυτὸν πάντων Ἑλλήνων ἐπιφανέστατον ἀνέδειξεν. υἱόν τε ἀπέλιπε Μάρκον Πομπήϊον, ὃν τῆς Ἀσίας ἐπίτροπον κατέστησέ ποτε Καῖσαρ ὁ Σεβαστός. καὶ νῦν ἐν τοῖς πρώτοις ἐξετάζεται τῶν Τιβερίου φίλων.

Sex. Marius incesti arguitur. Theophani, cælestes honores Græca adulatio tribuerat. Post quos Sex. Marius Hispa- A
niarum ditissimus, defertur incestasse filiam, & saxo Tarpeio deiicitur. ac ne dubium
Ob id, siue ob pecuniam, occiditur. haberetur, [60] magnitudinem pecuniæ malo vertisse, aurariasque eius, quamquam pu-
blicarentur, sibimet Tiberius seposuit. inritatusque suppliciis, cunctos qui carcere atti-
Promiscua & miseranda cædes: nebantur accusati societatis cum Seiano, necari iubet. [61] Iacuit immensa strages: omnis
sexus, omnis ætas: inlustres, ignobiles: dispersi, aut aggregati. neque propinquis, aut
Quam nec licuit miserari. amicis adsistere, inlacrymare, ne visere quidem diutiùs dabatur. sed circumiecti custo-
des, & in mærorem cuiusque intenti, corpora putrefacta adsectabantur, dum in Tibe-
rim traherentur. vbi fluitantia, aut ripis adpulsa, non cremare quisquam, non continge-
** vi, metu:* re. Interciderat [62] sortis humanę commercium * vi metus; quantúmque sæuitia glisce-
C. Cæsar vxorem accipit. Tegens sui & fallax eius animus. ret, miseratio arcebatur. Sub idem tempus, C. Cæsar discedenti Capreas auo comes,
Claudiam M. Silani filiam coniugio accepit; immanem animum subdolâ modestiâ te-
gens, non damnatione matris, non exsilio fratrum ruptâ voce, [63] qualem diem Tibe-
rius induisset, pari habitu, haut multùm distantibus verbis. Vnde mox scitum Passie- B
ni oratoris dictum percrebuit, *Neque meliorem vmquam seruum, neque deteriorem dominum*
Tiberij vaticinium. *fuisse.* Non omiserim [64] præsagium Tiberij, de Ser. Galbâ tum consule; quem accitum,
& diuersis sermonibus pertentatum, postremò Græcis verbis in hanc sententiam adlo-
cutus: [65] *Et tu Galba quandoque degustabis imperium.* seram ac breuem potentiam signi-
Ex arte Chaldaâ quod ego abnuo. ficans, scientiâ Chaldęorum artis, cuius apiscendæ, otium apud Rhodum, magistrum
[66] Trasullum, habuit, peritiam eius hoc modo expertus. Quoties super negotio consul-
taret, editâ domus parte, ac liberti vnius conscientiâ vtebatur. is litterarum ignarus,
corpore valido, per auia ac derupta (nam saxis domus imminet) præibat eum cuius ar-
tem experiri Tiberius statuisset: & regredientem, si vanitatis aut fraudum suspicio in-
Thrasylli exploratio, cesserat, in subiectum mare præcipitabat, ne index arcani existeret. Igitur Trasullus iis-
dem rupibus inductus, postquam percontantem commouerat, imperium ipsi, & futura
sollerter patefaciens: interrogatur, an suam quoque genitalem horam comperisset, quem
tum annum, qualem diem haberet. Ille positus siderum, ac spatia dimensus, hærere C
primò, dein pauescere: & quantum introspiceret, magis ac magis trepidus admiratio-
nis

60. MAGNITVDINEM PECVNIÆ MALO VERTISSE.] *De quâ vide Dionem libro* LVIII. *& de hac historiâ totâ. nescio an hic idem ille Marius qui ante annos aliquot postulatus. suprà lib.* IV. Drusum auspicandi gratiâ tribunal ingressum adijt Calpurnius Saluianus in Sex. Marium.

61. IACVIT IMMENSA STRAGES.] *Mirum tragœdias eas verborum Tacitum miscere, si interfecti non plures viginti. Ita enim Suetonius cap.* LXI. Viginti vno die abiecti, tractique, inter eos pueri & feminæ. *Sed numerum eum, reipsâ admanente, corruptum dixero: substituóque,* ∞: *id est, mille. quod fatuus exscriptor interpretatus est Viginti. Certè de maiori numero fatebitur, qui Taciti verba vigilans leget. Menda numerorum in Suetonio plura, & quædam magna rei. vt Nerone, cap.* XII. Exhibuit ad ferrum etiam quadringentos Senatores, sexcentosque equites Romanos. *Quadringenti Senatores, dimidia Senatus pars. quos omnes depugnasse in arenâ, fuge credere. Corrigo,* quadragenos. *De equitibus etiam malim,* sexagenos. *firmante coniecturam Dione, qui auctor est pugnasse tantùm equites triginta. Simile in Claudij, cap.* XXXII. Conuiuia & ampla & assidua agitauit, ac ferè patentissimis locis, vt plerumque sexcenteni simul discumberent. *Scribo,* plerumque sexageni. *Sexcenti conuiua, epulum publicum, non conuiuium. Plura huius generis aliàs. Statim etiam in Taciti verbis lego,* interciderat sortis hu. commercium vi, metu.

62. SORTIS HVMANÆ.] *Sors humana, mors est & inopinati aut incerti casus. Ita lib.* I. *Annal.* Permoto ad miserationem exercitu, ob casus bellorum, & sortem hominum. *At sortis eius* commercium, *est miseratio & agnitio similis fortunæ: quæ omnibus potest euenire. Hanc sequitur auxilium vel solatium, & sepultura, communi quodam iure.*

63. QVALEM DIEM.] *Corruptè. Videntur verba huc tralata ex pag. sequenti:* quem tum annum, qualem diem haberet. *Vertranius conatur,* qualem die Tiberius. *hoc sensu, Caligula talem habitum induebat, qualem Tiberius quoque die induisset. Coniectura, quam ego non emerim sestertio nummo.* D

64. PRÆSAGIVM TIBERII.] *Pugnat Suetonius, qui non Tiberio sed Augusto præsagium hoc tribuit; nec de Consule Galbâ, sed puero. Lege eum lib.* VII. *cap.* IIII. *A Tacito stant Iosephus & Dio.*

65. ET TV GALBA.] *Hoc de Consule Tiberius: at Suetonius de puero refert,* Augustum apprehensâ eius buculâ dixisse, *καὶ σὺ τέκνον τ ἀρχῆς ἡμῶν παραγεύσῃ. Quæ sunt ipsa, quæ hîc Tiberio adscribuntur: quod idem cum nostro & Dio facit. Ita censeat aliquis Suetonium vel alios auctores secutum, vel memoriolâ lapsum: etsi potuit vterque diuerso tempore prædixisse, sed itáne verbis iisdem?*

66. TRASVLLVM.] *Qui etiam de re medicinâ libros composuisse videtur, laudante Plinio plus vno loco. Pete fusè hac à Dione, lib.* LV.

67. In

A nis & metus. postremò exclamat, ambiguum sibi ac propè vltimum discrimen instare. Tum complexus eum Tiberius, præscium periculorum, & incolumem fore gratatur; quæque dixerat oraculi vice accipiens, inter intimos amicorum tenet. Sed mihi hæc, ac talia audienti, in incerto iudicium est, fatóne res mortalium & necessitate immutabili, an forte voluantur. quippe sapientissimos veterum, quíque sectam eorum æmulantur, diuersos reperies: ac multis insitam opinionem, non initia nostri, non finem, non denique homines diis curæ. Ideò creberrima & tristia in bonos, læta apud deteriores esse. Contrà alij, fatum quidem congruere rebus putant, sed non è vagis stellis, verùm apud principia, & nexus naturalium caussarum. ac tamen electionem vitę nobis relinquunt: quam vbi elegeris, certum imminentium ordinem. neque mala vel bona, quæ vulgus putet: multos qui conflictari aduersis videantur, beatos; ac plerosque, quamquam magnas per opes, miserrimos: si illi grauem fortunam constanter tolerêt, hi prosperâ inconsultè vtantur. Ceterùm plurimis mortalium non eximitur, quin primo cuiusq; ortu ventura destinentur: sed quædam secus quàm dicta sint cadere, fallaciis ignara dicentium.
B ita corrumpi fidem artis, cuius clara documenta, antiqua ætas & nostra tulerit. Quippe à filio eiusdem Trasulli, prędictum Neronis imperium, [67] in tempore memorabitur, ne nunc incepto longiùs abierim. Iisdem consulibus [68] Asinij Galli mors vulgatur, quem egestate cibi peremtum haut dubium: sponte vel necessitate, incertum habebatur. Consultúsq; Cęsar an sepeliri sineret, non erubuit permittere, vltróq; incusare casus, qui reum abstulissent antequam coràm cōuinceretur. scilicet medio triennio defuerat tempus subeundi iudicium consulari seni, [69] tot consularium parenti. Drusus deinde exstinguitur; cùm se miserandis alimentis, mandendo è cubili tomento, nonum ad diem detinuisset. Tradidere quidam, [70] descriptū fuisse Macroni, si arma ab Seiano tentarentur, extractum custodiâ iuuenem, (nam in palatio attinebatur) ducem populo imponere. mox quia rumor incedebat, fore vt nurui ac nepoti conciliaretur Cæsar; sæuitiam, quàm pœnitentiam maluit. Quin & inuectus in defunctum, probra corporis, exitiabilem in suos, in-
C fensum Reip. animum obiecit: recitarique factorum dictorúmque eius descripta per dies iussit. quo non aliud atrocius visum. Adstitisse tot per annos, qui vultum, gemitus, occultum etiam murmur exciperent. & potuisse auum audire, legere, in publicum promere, vix fides; nisi quòd Actij centurionis, & Didymi liberti epistolæ, seruorum nomina præferebant, vt quis egredientem cubiculo Drusum pulsauerat, exterruerat. Etiam sua verba centurio sæuitiæ plena, tamquam egregium, vocésque deficientis adiecerat; quîs primò alienationem mentis simulans, quasi per dementiam, funesta Tiberio, mox vbi exspes vitæ fuit, meditatas compositasque diras imprecabatur: vt quemadmodum nurum, filiúmque fratris, & nepotes, domumque omnem cædibus compleuisset; ita pœnas nomini generique maiorum, & posteris exsolueret. Obturbabant quidem patres, specie detestandi. sed penetrabat pauor, & admiratio, callidum olim & tegendis sceleribus obscurum, huc confidentiæ venisse, vt tamquam dimotis parietibus ostenderet nepotem sub verbere centurionis, inter seruorum ictus, extrema vitæ ali-
D menta frustrà orantem. Nondum is dolor exoleuerat, cùm de Agrippinâ auditum: quam interfecto Seiano spe sustentatam prouixisse reor: & postquam nihil de sæuitiâ remittebatur, voluntate exstinctam, nisi si negatis alimentis, adsimulatus est finis, qui videretur sponte sumtus. Enimuerò Tiberius fœdissimis criminationibus exarsit, impudicitiam arguens, & Asinium Gallum adulterum, eiúsque morte ad tædium vitæ compulsam.

Et certa præscientia.
Ambigit de Gubernatione nostri:
Fatalis ea, an fortuita.
Sed illam probat magis.
Fidem etiam Mathematicis adstruit, sed quibus Genius.
Asinij Galli mors:
Et Drusi, filij Germanici.
Nec mortuo parcit Cæsar.
Varia in eum atrocitas.
Diræ illius in Tiberium.
Agrippinâ mater, inediâ exstinctâ.
Hanc quoquè Cæsar criminatur.

67. IN TEMPORE MEMORABITVR.] *Non est in libris qui supersunt id vaticiniū; ne in Suetonio quidē.*

68. ASINII GALLI MORS.] *Quem eodem die & conuiuam Tiberij fuisse, & eo subornante damnatum, narrat Dio lib.* LVIII. *in actis anni* DCCXXCII. *Est ille qui filius Pollionis Asinij librum edidit, quo patrem Ciceroni comparauit: cui rescripsit imperator Claudius. Suetonius in eius vitâ, & Plinius in Epistolis. Agellius lib.* XVII. *cap.* 1. *Eusebius in Chronicis notat* Asinium Gallum diris supplicijs mactatum anno ante T. Liuij mortem.

69. TOT CONSVLARIVM PARENTI.] *Plures enim filios habuit, qui Consules. Vide ea quæ notaui in fine libri tertij Annal. suprà.*

70. DESCRIPTVM FVISSE.] *Muretus*, præscriptum.

71. NERVA

Purgat noster.

A pulsam. Sed Agrippina æqui impatiens, dominandi auida, virilibus curis, feminarum vitia exuerat. Eodem die defunctam, quo biennio antè Seianus pœnas luisset, memoriæque id prodendum addidit Cæsar: iactauitque quòd non laqueo strangulata, neque in Gemonias proiecta foret. Actæ ob id grates, decretumq; vt quintodecimo Kal. Nouembris, vtriusque necis die, per omnis annos, donum Ioui sacraretur.

Cocceius Nerua sponte vitâ abit. Nec Tiberio orante cedit.

Haut multo pòst Cocceius [71] Nerua continuus Principis, omnis diuini humanique iuris sciens, integro statu, corpore inlæso, moriendi consilium cepit. Quod vt Tiberio cognitum; adsidere, caussas requirere, addere preces; fateri postremò graue cònscientiæ, graue famæ suæ, si proximus amicorum, nullis moriendi rationibus, vitam fugeret. auersatus sermonem Nerua, abstinentiam cibi coniunxit. Ferebant gnari cogitationum eius, quantò propiùs mala Reip. viseret, irâ, & metu, dum integer, dum intentatus, honestum finem voluisse. Ceterùm Agrippinæ pernicies, quod vix credibile, Plancinam traxit. Nupta olim Gn. Pisoni; & palàm læta morte Germanici, cùm Piso caderet, precibus Augustę, nec minùs inimicitijs Agrippinæ defensa erat. Vt odium & gratia desiêre, ius valuit. B

Plancina se interficit.

peritaque criminibus haut ignotis, suâ manu, sera magis, quàm immerita supplicia persoluit.

Iulia Rubellio denupsit.

Tot luctibus funestâ ciuitate, pars mæroris fuit, quòd Iulia Drusi filia, quondam Neronis vxor, denupsit in domum Rubellij Blandi, [72] cuius auum Tiburtem equitem Romanum plerique meminerant.

Aelij Lamiæ mors.

Extremo anni mors Ælij Lamiæ funere censorio celebrata; qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, vrbi præfuerat. genus illi decorum, viuida senectus, & non permissa prouincia dignationem addiderat. Exin [73] Flacco Pomponio Syrię proprętore defuncto, recitantur Cęsaris litteræ, quîs incusabat egregium quemque, & regendis exercitibus idoneum, abnuere id munus: séque eâ necessitudine ad preces cogi, per quas consularium aliqui capessere prouincias adigerentur. oblitus Arruntium ne in Hispaniam pergeret, decimum iam annum attineri.

Manij Lepidi mors.

Obiit eodem anno & [74] M. Lepidus, de cuius moderatione, atque sapientiâ in prioribus libris satis conlocaui. neque nobilitas diutiùs demonstranda est: quippe Æmilium genus fecundum bonorum ciuium, & qui eâdem familiâ corruptis moribus, inlustri tamen fortunâ egêre. C

A. V. C. DCCLXXXVII. Phœnix visus.

[75] Paullo Fabio, L. Vitellio Coss: post longum sæculorum ambitum, auis Phœnix in Ægyptum venit; præbuitque materiem doctissimis indigenarum, & Græcorum, multa super eo miraculo disserendi. de quibus congruunt; & plura ambigua, sed cognitu non absurda promere libet.

Quæ illa auis, & quam vitalis?

Sacrum soli id animal, [76] & ore ac distinctu pinnarum à ceteris auibus diuersum, consentiunt qui formam eius definiêre. De numero annorum varia traduntur: maximè vulgatum, quingentorum spatium. sunt qui adseuerent, mille quadringentos [77] sexaginta vnum interici; prioresque alites Sesostride primùm, pòst Amaside, dominantibus, dein Ptolemæo, qui ex Macedonibus tertius regnauit, in ciuitatem cui Heliopolis nomen, aduolauisse, multo ceterarum volucrum comitatu, nouam faciem mirantium.

Multorum inditio falsus: & mox certè.

Sed antiquitas quidem obscura. inter Ptolemæum ac

71. NERVA CONTINVVS PRINCIPIS.] *Celeber iuris auctor, de quo Pomponius:* Hic etiam Nerua Cæsari familiarissimus fuit. *Consul fuit cum Vibio Rufino anno* DCCLXXV.

72. CVIVS AVVM TIBVRTEM.] *At pater eius tamen consularis, de quo lib.* III. Solus Lepido è consularibus Rubellius Blandus adsensit. *Consul suffectus fuit anno* DCCLXXI.

73. FLACCO POMPONIO.] *De eodem Suetonius cap.* XLII. *Tiberij:* Posteà princeps in ipsâ publicorum morum correctione, cum Pomponio Flacco & L. Pisone, noctem continuumque biduum epulando potandoque consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri prefecturam vrbis confestim detulit. *Vti aliquot libri,* Pompeio Flacco. *malè. est enim illeipse, qui ante* XV. *annos Mœsiæ præfuerat. Tacit. lib.* II.

74. M. LEPIDVS.] *Iterùm,* Manius.

75. PAVLLO FABIO L. VITELLIO COSS] *Dio, Solinus, Plinius, biennio posteriùs venisse eum volunt, Q. Plautio, Sex. Papinio Coss. Vereor vt stare sententia Taciti possit, contra tot testes. Nota autem ex Dione hosipsos Consules post celebrata decennalia Tiberij pœna adfectos. quod tacuit noster. Ex quo non vanè dixerim, narrationi huic annali deesse quadam. Non enim Consulum supplicium certè omisisset.* D

76. ET ORE AC DISTINCTV.] *Haud mutem. nam os ei etiam eximium,* cristis faciem caputque *(ait Plinius)* plumeo apice cohonestantibus. *Ingeniosè aliòqui Pichena,* colore ac.

77. SEXAGINTA VNVM.] *Nimis minutum aut curiosum de* vno *anno. Itaque Muretus sententiam expedisse mihi videtur:* sexaginta: vnum in tertiis: *Neque enim probabile, hoc omissum, de vnitate.*

78. SEPVL-

A ac Tiberium minùs ducenti quinquaginta anni fuerunt. vnde nonnulli falsum hunc
Phœnicem, neque Arabum è terris credidêre, nihilque vsurpauisse ex his quæ vetus me-
moria firmauit. confecto quippe annorum numero, vbi mors propinquet, suis in terris
struere nidum, eique vim genitalem adfundere: ex quâ fetum oriri, & primam adulto
curam sepeliendi patris. neque id temerè, sed sublato murrhæ pondere, tentatóque per
longum iter, vbi par oneri, par meatui sit, subire patrium corpus, inque Solis aram per-
ferre, atque adolere. hæc incerta & fabulosis aucta. Ceterùm aspici aliquando in Æ-
gypto eam volucrem, non ambigitur. At Romæ cæde continuâ, Pomponius Labeo, *Pomponius*
quem præfuisse Mœsiæ rettuli, per abruptas venas sanguinem effudit: æmulatáque est *Labeo moritur sponte.*
coniunx Paxæa. nam promtas eiusmodi mortes, metus carnificis faciebat: & quia da- *Multiq; tunc*
mnati, publicatis bonis, [78] sepulturâ prohibebantur: eorum [79] qui de se statuebant, hu- *aliy, & quare?*
mabantur corpora, manebant testamenta, pretium festinandi. Sed Cæsar missis ad se-
natum litteris, disseruit, *morem fuisse maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere do-*
B *mo, eumque finem gratiæ ponere: id se repetiuisse in Labeone. atque illum, quia malè admini-*
stratæ prouinciæ, aliorúmque criminum vrgebatur; culpam inuidia velauisse, frustrà conter-
ritâ vxore, quam etsi nocentem, periculi tamen expertem fuisse. [80] Mamercus dein Scaurus *Scaurus Mamercus accusatus:*
rursum postulatur, insignis nobilitate & orandis caussis, vitâ probrosus. nihil hunc ami-
citia Seiani, sed labefecit haut minùs validum ad exitia Macronis odium, qui easdem
artes occultiùs exercebat: detuleratque [81] argumentum tragœdiæ à Scauro scriptæ, ad-
ditis

78. Sepultura prohibebantur] *Sepulturâ luctuq; adfinium prohiberi, nisi magnarum scelerum damnatos (puta parricidij, perduellionis; itemq; suspendiosos) non moris apud priscas. Inualuit sub Tyrannis, ideoq; quasi nouum, in Tiberij sæuitiâ Suetonius notat, cap.* LXI. Interdictum ne capite damnatos propinqui lugerent. *itémque:* Nemo pu-
C nitorum non in Gemonias abiectus, vncoq; tractus. *Qui autem tracti, Tiberis eis sepultura. Idem in publicatione bonorum fuit. quæ apud antiquos in crimine perduellionis & hostilitatis tantùm exercita, & fortassè parricidij. ita Sp. Malij* bona contacta pretijs regni mercandi vendere atque in publicum redigere Quæstores iussi, *ait Liuius: ita Ciceronis damnati, à Clodio: M. Lepidi, à Senatu publica facta, quia secutus Antonij sectam. Primus publicationem ad omnia crimina (publica intellego) traxit Cæsar: qui, vt Suetonius ait,* pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eò faciliùs scelere se obligarent, quòd integris patrimonijs exsulabant: parricidas, [vt * Cicero scribit] bonis omnibus, reliquos dimidiâ parte multauit. *Tenuit ea lex sub Augusto qui tamen cum multis diuitibus vel dimidia pars, nimia essent opes, & in ipso exsilio caussa luxus: sanxit,*
D *vt ijs omnibus quibus aquâ & igni interdictum (id est Iurisconsultorum verbo, Deportatis) non plus possidere liceret quingentis millibus nummûm. Dio* LVI. *Intenditq; iterùm sæuitiam eam Tiberius, latâ lege, quâ interdictis aquâ & igni adempta omnis testamenti factio. Idem Dio* LVII. *Quam legem interpretans Caius l.* VIII. *Qui test. fac. possunt:* Si cui aquâ & igni interdictum sit, *inquit*, eius nec illud testamentum valet quod antè fecerit, nec id quod posteà. Bona quoque quæ tunc habuit cùm damnaretur, publicabuntur.

79. Qui de se statuissent.] *Non mirum, quia ne damnati quidem, nec peracti rei. Dio hæc omnia exprimere voluit, in actis anni* DCCLXXXIIII. ἔς τι τὴν ἀγορὰν τὰ σώματα ἁπάντων ἐῤῥίπτετο, καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο. ἤδη δὲ καὶ ὅπως οἱ παῖδες τῶν οὐσιῶν αὐτῶν κληρονομῶσι. *vbi puero mendum clarum, scribendúmque,* μὴ κληρονομῶσι, *insertâ voce. Ideo enim abiecta corpora tractaq;, ne liberi succedere in bona possent, quæ iam publica vt damnatorum palam punitorumq;. Mirum ex sequentibus Dionis verbis interpretem id non vidisse. Bona ergo manebant, siquis præuenisset damnationem, & testamenta. Sed quid in præmijs accusatorum? nihilo seciùs dari solere, ostendit Taciti locus suprà, lib.* IV. Et quia Cornutus suâ manu ceciderat, actum de præmijs accusatorum abolendis, siquis maiestatis postulatus, ante perfectum iudicium seipse vitâ priuauisset. ibaturque in eam sententiam, ni duriùs contraque morem suum palàm pro accusatoribus Cæsar, irritas leges, & remp. in præcipiti conquestus esset. Sic delatores, genus hominum publico exitio repertum, per præmia eliciebantur. *Dari non solere, Seneca in narrandâ Cremutij morte, quæ sub hoc Tiberij tempus.* Cognito consilio eius, *inquit*, publica voluptas erat, quòd è faucibus auidissimorum luporum eriperetur præda. Accusatores adeunt Consulum tribunalia, queruntur Cordum mori, vt interpellarent quod coëgerant. Adeò illis Cordus videbatur effugere. Magna res erat in quæstione, an morte rei prohiberentur. *Nec satis scio, quomodo in concordiam reducam eos locos. Sub Claudio & Nerone fortean aliud fuerit: & Senecam deceperit mos sui æui.* ** A Glossemate sunt, tolle.*

80. Mamercus Scaurus.] *Malè hic à Dione,* Μάρκος. *De probrosâ eius vitâ, lege Senecam lib.* IV. *de Benef. cap.* XXXI. *aut potiùs non lege impuritatem hominis & ἄῤῥητον μῖξον. Notat eum breui stigmate Tertullianus de Pallio:* Dabo catharcticum impuritati Scauri, & aleæ Curij, & vinolentiæ Antonij.

81. Argumentum tragoediæ.] *Cui nomen Atreus fuit. Versus qui in Tiberium flecti videbatur, ex Euripide:*

Τὰς τῶν κρατούντων ἀμαθίας χρεὼν φέρειν.

Adi Dionem.

82. Ab

ditis versibus qui in Tiberium flecterentur. Verùm [82] ab Seruilio & Cornelio accusa- A
A se absolutus. toribus, adulterium Liuiæ, magorum sacra obiectabantur. Scaurus, vt dignum veteri-
a Sextiâ bus Æmiliis, damnationem anteit; hortante *Sextiâ vxore: quæ incitamentum mor-
tis, & particeps fuit. Ac tamen accusatores, si facultas incideret, pœnis adficiebantur:
vt Seruilius Corneliusque perdito Scauro famosi, quia pecuniam à Vario Ligure omit-
tendę delationis ceperant, in insulas, interdicto igni atque aquâ, demoti sunt. & Abu-
Getulicus postulatus. dius Ruso functus ædilitate, dum Lentulo Getulico, sub quo legioni prefuerat, pericu-
lum facessit, quòd is Seiani filium generum destinasset, vltro damnatur, atque vrbe ex-
igitur. Getulicus eâ tempestate superioris Germanię legiones curabat; mirumque amo-
Mirâ fiduciâ euadit. rem adsecutus erat, effusæ clementiæ, modicus seueritate, & proximo quoque exercitui
per L. Apronium socerum non ingratus. Vnde fama constans, ausum mittere ad Cæ-
Epistola eius ad Tiberium. sarem litteras, *Adfinitatem sibi cum Seiano haut sponte, sed consilio Tiberij cœptam: perinde
se, quàm Tiberium falli potuisse. neque errorem eumdem illi sine fraude; aliis exitio habendum.
Sibi fidem integram, &, si nullis insidiis peteretur, mansuram: successorem non aliter quàm in-* B
*dicium mortis accepturum. firmarent velut fœdus, quo Princeps ceterarum rerum potiretur,
ipse prouinciam retineret.* Hæc mira quamquam, fidem ex eo trahebant, quòd vnus om-
nium Seiani adfinium incolumis, multáque gratiâ mansit: reputante Tiberio publi-
A. V. C. DCCLXXXIIX. cum sibi odium, extremam ætatem, magísque famâ quàm vi, stare res suas. C. Ce-
Partim in vrbem venerūt, Artabanum amoturi qui suis Romanisque inuisus. stio, M. Seruilio Coss. nobiles Parthi in vrbem venêre, ignaro rege Artabano. Is metu
Germanici fidus Romanis, ęquabilis in suos; mox superbiam in nos, sęuitiam in popu-
lares sumsit. fretus bellis, quæ secunda aduersum circumiectas nationes exercuerat, &
senectutem Tiberij vt inermem despiciens; auidúsque Armenię, cui defuncto rege Ar-
taxiâ, Arsacem liberorum suorum veterrimum imposuit, additâ contumeliâ. & missis
qui gazam à Vonone relictam in Syriâ Ciliciáque reposcerent, simul veteres Persarum
ac Macedonum terminos: seque inuasurum possessa Cyro, & pòst Alexandro, per vani-
loquentiam ac minas iaciebat. Sed Parthis mittendi secretos nuntios validissimus au-
ctor fuit Sinnaces, insigni familiâ ac perinde opibus; & proximus huic Abdus, ademtæ C
virilitatis. [83] Non despectum id apud barbaros, vltróque potentiam habet. Ij adscitis &
aliis primoribus, quia neminem gentis Arsacidarum summæ rei imponere poterant, in-
Phrahatem ad regnum postulant. terfectis ab Artabano plerísque aut nondum adultis; Phrahatem regis Phrahatis filium
Româ poscebant. Nomine tantùm & auctore opus, vt sponte Cæsaris, vt genus Arsa-
Permittit Cæsar. cis, ripam apud Euphratis cerneretur. Cupitum id Tiberio. ornat Phrahatem, ac-
cingitque paternum ad fastigium: destinata retinens, consiliis & astu res externas moli-
ri, arma procul habere. Intereà cognitis insidiis, Artabanus tardari metu; modò cupi-
dine vindictæ inardescere. Et barbaris cunctatio, seruilis: statim exsequi, regium vide-
tur. Valuit tamen vtilitas, vt Abdum specie amicitiæ vocatum ad epulas, lento veneno
Sed ille moritur. inligaret; Sinnacen dissimulatione ac donis, simul per negotia, moraretur. Et Phraha-
tes apud Syriam, dum omisso cultu Romano, cui per tot annos insueuerat, instituta
Alium submittit Tiberius. Parthorum sumit, patriis moribus impar, morbo absumtus est. Sed non Tiberius omi-
sit incepta. Tiridatem sanguinis eiusdem, æmulum Artabano, reciperandæque Ar- D
meniæ

82. AB SERVILIO ET CORNELIO.] *Cornelio fuit cognomen Thusci. Seneca pater Suasoriâ II.* Thuscus ille qui Scaurum Mamercum, in quo Scaurorum familia exstincta est, maiestatis reum fecerat, homo quàm improbi animi, tam infelicis ingenij.

83. NON DESPECTVM.] *Ex instituto Cyri apud Xenophontem lib. VII. qui custodiam curamque sui corporis solis commisit Eunuchis: & intimam aulam ex hoc semiuiro genere constituit, quasi fidissimo. Itaque deinceps in honore. Sed & Persæ primi priuasse viro creduntur. Stephanus de Vrbibus:* Σπάδα, ὡς ἑτέρως, κώμη περσική, ἐν ᾗ πρώτη εὐνουχισμὸς γέγονεν. *Petronius,*

Persarum ritu, malè pubescentibus annis
Surripuêre viros, exsectaque viscera ferro
In Venerem fregêre.

Alij ad Semiramim referunt, vt Ammianus. Vtramque famam posuit Claudianus in Eutropium, libro I.

—— seu prima Semiramis astu
Assyrijs mentita virum, ne vocis acutæ
Mollities, læuesque genæ se prodere possent,
Hos sibi coniunxit similes: seu Persica ferro
Luxuries vetuit nasci lanuginis vmbram.

Vbi scriptum etiam, Parthica. *nullo vitio, quia populi ij tunc confusi.*

84. Ex-

A ...æ Hiberum Mithradatem diligit, conciliatque fratri Pharasmani, qui gentile im...m obtinebat: & cunctis, quæ apud Orientem parabantur, L. Virellium præfecit. *Vitellio Oriēti præfecto.* ...de homine haut sum ignarus sinistram in vrbe famam, pletaque fœda memorati: ce...n regendis prouincijs priscâ virtute egit. Vnde regressus, & formidine C. Cęsaris, fa...aritate Claudij, turpe in seruitium mutatus; [84] exemplar apud posteros adulatorij *Eius mores & ingenium.* ...cotis habetur. cesseruntque prima postremis, & bona iuuentæ senectus flagitiosa ...rauit. At ex regulis, prior Mithradates Pharasmanen perpulit, dolo & vi conatus *Cooriuntur in Parthum.* ...iuuare: repertiq; corruptores, ministros Arsacis multo auro ad scelus cogunt, simul ...beri magnis copijs Armeniam irrumpunt, & [85] vrbe Artaxata potiuntur. Quæ post- *Ille Orodem in eos mittit.* ...am Artabano cognita; [86] filium Orodem vltorem parat, datque Parthorum copias, ...ttit qui auxilia mercede facerent. Contrà, Pharasmanes adiungere Albanos, [87] acci-...e Sarmatas, quorum Sceptruchi vtrimque donis acceptis, more gentico diuersa in-...êre. Sed Hiberi locorum potentes, Caspiâ viâ Sarmatam in Armenios raptim ef-

B ...dunt. [88] At qui Parthis aduentabant, facilè arcebantur, cùm alios incessus hostis ...usisset, vnum reliquum, [89] mare inter & extremos Albanorum montes, æstus impe-...et. quia flatibus Etesiarum implentur vada, hibernus Auster reuoluit fluctus, pulso-...e introrsus freto, breuia litorum nudantur. Interim Orodem sociorum inopem, au-*Sed viribus imparem.* ...s auxilio Pharasmanes vocare ad pugnam, & detrectantem incessere, adequitare ca-...s, infensare pabula; ac sæpè, modum obsidij, stationibus cingebat: donec Parthi con-...eliarum insolentes, circumsisterent regem, poscerent prœlium. atq; illis sola in equi-...is: Pharasmanes & pedite valebat. nam Hiberi Albanique saltuosos locos incolen-*Hiberi & Albani, vnde orti.* ...duritiæ patientiæque magis insueuêre. Feruntque se [90] Thessalis ortos; quâ tem pesta-...ason post auectam Medeam, genitosq; ex eâ liberos, inanem mox regiam Æetæ, va-...que Colchos repetiuit. [91] Multaque de nomine eius, & oraculum Phryxi celebrant. ...quisquam ariete sacrificauerit, credito vexisse Phryxum: siue id animal, seu nauis in-...ne fuit. Ceterùm directâ vtrimque acie, Parthus imperium Orientis, claritudinē Ar-*Pugna committitur.*

C ...datum: contraque ignobilem Hiberum, mercenario milite, [92] disserebat. Pharasma-... *integros semet à Parthico dominatu: quanto maiora peterent, plus decoris victores, aut si ter-...arent, flagitij atque periculi laturos. simul horridam suorum aciem, picta auro Medorum agmi-...m, hinc viros, inde prædam ostendere.* Enimuerò apud Sarmatas non vna vox ducis. se quis-...que stimulant, ne pugnam per sagittas inirent, impetu & comminus preueniendum. Va-...hinc bellantium species. cùm Parthus sequi vel fugere pari arte suetus, distraheret tur-mas,

[84]. EXEMPLAR APVD POSTEROS.] *Corrigamus ergo Senecam, vbi vulgò lib.* IV. *Natur. Quæst. cap.* I. Alius adulatione clàm vtetur, alius ex aperto palā, rusticitate simularâ, quasi simplicitas illa nō ars sit. Plancus artifex ante Villeum maximus, aiebat, non esse occultè, nec ex dissimulato blandiendū. *& legamus*, ante Vitellium. *Villeus enim ignotus: at Vitellij huius mirū in adulando ingenium, etiam Sue-*

D *tonius celebrat, c.* II. *in Vitellio, & Dio* LVIII. *Plancus autē in Senecâ, est is qui apud Fuluiā Antonij magnus: de cuius adulatoriis moribus Appianus lib.* III. *Ciuil.*

85. VRBE ARTAXATA.] *Malim*, vrbem. *Tamen & Artaxatam & Tigranocertam priore numero, noster alijq; scripserunt.*

86. FILIVM ORODEM.] *Omnis hæc historia apud Iosephum, libro* XVIII. *cap.* VIII.

87. ACCIPERE SARMATAS.] *Profectò fuit*, acciere Sarmatas: *id est arcessere & aduocare.*

88. AT QVI PARTHIS ADV.] *Nempe Sarmata, qui diuersa, vt dixit, more gentis induerant: & hodie faciunt Tatari, qui ea loca tenent.*

89. MARE INTER ET.] *Mare, nēpe Caspium: & res ita habet. Extremi fines Albanorū, versus Sarmatiam, Caspium mare tangunt. Ad illud vsque, perpetuis ferè montibus à Sarmatis separantur: ergo aditus in Albaniā, per litoris eius orā, & plana vicina. Sed hæc quoque, inquit, clausa tūc Sarmatis. quia ab Oriente Etesiæ flabāt, & vndas fluctusq; in plana impellebāt, atq; ita restagnabāt. Transitus autē Sarmatis non alius in Armeniā, quàm per Albanos; & in Albanos per illud litus.*

90. THESSALIS ORTOS.] *Strabo li.* XI. *qui de Oraculo itē Phryxi, & vetitā arietis cæde, his verbis:* ἐν τῇ μοσχικῇ τὸ τῆς Λευκοθέας ἱερὸν, Φρίξου ἵδρυμα, καὶ μαντεῖον ἐκείνου, ὅπου κριὸς οὐ θύεται. *At aliter Iustinus, qui hos ad Orientem Albanos, deducit ex Italiâ ab Albano mōte. Eius verba lib.* XLII. Cum Albanis fœdus percussit *Iason.* qui Herculem ex Italiâ ab Albano monte, cùm Geryone exstincto, armenta eius per Italiam duceret, secuti dicuntur: quique memores Italicę originis, exercitum Cn. Pompeij, bello Mithridatico fratres salutauere.

91. MVLTAQVE DE NOMINE EIVS.] *Id capio, loca siue templa de nomine eius dici. Ita Strabo*, Iasonem, cum Armenio Thessalo, profectum vsque ad mare Caspium: ὡς, *inquit*, μαρτυρεῖ τά τε Ιασόνεια, καὶ ἄλλα ὑπομνήματα: sicut testâtur Iasonéa, & alia monumenta. *Iasonéa, acceperim sacella aut templa Iasonis honori. Iustinus* XLII. Iasoni totus fere Oriens, vt conditori, diuinos honores templaq; constituit. *Quē etiam vide super hoc reditu in Colchos, Medeâ rursum adsumptâ: vt hic noster tetigit.*

92. DISSEREBAT.] *Magis pro sententiâ esset*, differebat.

mas, ſpatium ictibus quæreret: Sarmatæ omiſſo arcu, quo breuiùs valent, contis gladijſ- A
que ruerent. modò equeſtris prœlij more, [93] frontis & tergi vices; aliquando, vt conſerta acies, corporibus & pulſu armorum pellerent, pellerentur. Iamque & Albani Hiberique prenſare, deturbare, ancipitem pugnam hoſtibus facere. quos ſuper, eques, & propioribus vulneribus pedites adflictabant. Inter quæ Pharaſmanes Orodesque dum ſtrenuis adſunt, aut dubitantibus ſubueniunt, conſpicui, eoq; gnari, clamore, telis, equis concurrunt: inſtantiùs Pharaſmanes. nam vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, prælatus equo, & fortiſſimis ſatellitum protegentibus ſaucium. Fama tamen occiſi [94] falsò credita, exterruit Parthos, victoriamque conceſſere. Mox Artabanus totâ mole regni [95] vltimi. id peritiâ locorum, ab Hiberis meliùs pugnatum. nec ideò abſcedebat, ni contractis legionibus Vitellius, & ſubdito rumore tamquam Meſopotamiam inuaſurus, metum Romani belli feciſſet. Tum omiſſa Armenia, verſæque Artabani res: inliciente Vitellio, deſererent regem ſæuum in pace, & aduerſis prœliorum exitioſum. Igitur Sinnaces, quem antè infenſum memoraui, patrem Abdageſem, aliosq; [96] occultos conſulit, & B
tunc continuis cladibus promtiores ad defectionem trahit: adfluentibus paullatim, qui metu magis quàm beneuolentiâ ſubiecti, repertis auctoribus ſuſtulerant animum. Nec iam aliud Artabano reliquum, quàm ſi qui externorum, corpori cuſtodes aderant, ſuis quiſque ſedibus extorres; quîs neq; boni intellectus, neque mali cura, ſed mercede aluntur, miniſtri ſceleribus. His adſumtis, in longinqua & contermina Scythiæ fugam maturauit, ſpe auxilij: quia Hircanis Carmanijsque per adfinitatem innexus erat. Atque interim poſſe [97] Parthos abſentium æquos, præſentibus mobiles, ad pœnitentiam mutari. At Vitellius profugo Artabano, & flexis ad nouum regem popularium animis, hortatus Tiridaten parata capeſſere, robur legionum, ſociorumque ripam ad Euphratis ducit. Sacrificantibus, cùm hic more Romano [98] Suouetaurilia daret, ille equum placando amni adornaſſet; nuntiauere accolę Euphraten nullâ imbrium vi, ſponte & immenſùm attolli: ſimul albentibus ſpumis [99] in modum diadematis ſinuare orbes; auſpicium proſperi
tranſ- C

In quâ Orodes ſuccubuit, ac penè occubuit.

Artabano omnia infeſta, infida.

Scythiam aufugit.

Vitellius ad Euphratem Rom. exercitum ducit.

93. FRONTIS ET TERGI VICES.] *Scribo*, vice. *& ſententiam expedio. A Salluſtio eſt, qui in hiſtoriis:* More equeſtris prœlij, ſumptis tergis, atque redditis. *Et in Iugurthâ:* Quibus illi freti, non vti equeſtri prœlio ſolet, ſequi, dein cedere: ſed aduorſis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem. *Frontis & tergi vice. id eſt, alternâ mutatione modò frontis modò tergi.*

94. FALSÒ CREDITA.] *Lego*, dedica. *vel*, didita. *At Ioſephus reuerâ occiſum eum tradit lib.* XVIII.

95. VLTIMI * ID PERITIA.] *Niſi quid deſit (nec puto hercle, *quoniam totâ hac narratione belli externi conciſus Tacitus) commodò reſtituemus:* regni vltum iit. peritiâ l. a. H. m. pugnatum. *Amat ita loqui noſter, & Salluſtius:* Quàm maximâ curâ vltum ire iniurias feſtinat.

96. OCCVLTOS CONSVLIT.] *Scribo*, conligit.

97. PARTHOS ABSENTIVM ÆQVOS.] *Prorſus idem conſilij datum, & ſucceſſu ſimile, regi Chilperico, ratione item pari, in Franciâ. Vide Aimoinum libro* 1. *cap.* VII.

98. SVOVETAVRILIA DARET, ILLE EQVVM.] *De Suouetaurilibus dico ad lib.* IV. *Hiſtoriarum. De equo res ſic habet. Sollennis Perſarum victima Soli, equus. Iuſtinus:* Solem vnum eſſe deum Perſæ credunt, & equos eidem deo ſacratos ferunt. *Xenophon lib.* IV. περὶ Κύρου ἀναβάσ. καὶ ἵππον ὃν εἰλήφει παλαιότερον, δίδωσι (Ξενοφῶν) τῷ κωμάρχῃ ἀναθρέψαντι καταθῦσαι, ὅτι ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ ἡλίου, δεδιὼς μὴ ἀποθάνῃ. *Et lib.* VIII. Κύρου παιδείας. πρῶτον μὲν ἤγοντο τῷ Διῒ ταῦροι πάγκαλοι εἰς τέσσαρας. μετὰ δὲ τούτους, ἵπποι ἤγοντο θῦμα τῷ ἡλίῳ. *Idemq; Pauſania in Laconicis notatum. At de amne, nihil nobis lectum. Sed & aliis gentibus victima, equus. Apud Romanos, Marti. Feſtus, in Equus. Et apud Myſios: Florus:* Illi ſtatim ante aciem immolato equo, concepére votum, &c. *Apud Maſſagetas, item Soli. Strabo lib.* XI. θεὸν δὲ ἥλιον μόνον ἡγοῦνται, τούτῳ δὲ ἱπποθυτοῦσι. *Pugnat cum ſuperioribus, quod idem Strabo lib.* XV. *de Carmanis ſcribit:* ὄνον τε θύουσι τῷ Ἄρει, ὃν (Πέρσαι σέβον) θεῶν μόνον. *Alij enim Perſis Solem, quem Mithram dicunt, deum vnicum tribuunt, non Martem, vt hic (per obliuionem fortè) Strabo.*

99. IN MODVM DIADEMATIS.] *Ad diadematis formam aſpicit: quam, ſi vacat, à me cape. Diadema commune olim inſigne regum, non aliud quàm faſcia tenuis cingens caput. Seneca:* Vides illum Scythiæ Sarmatiæve regem inſigni capitis decorum? ſi vis illum æſtimare, totumque ſcire qualis ſit, faſciam ſolue. multum mali ſub illâ latet. *Florus libro* III. Ipſe veſte purpureâ, argenteoque baculo, & regium in morem fronte redimitâ. *Atque ea faſcia, alba. Tacitus hic:* Albentibus ſpumis, in modum diadematis. *Silius lib.* XVI. *de Iubâ rege.* D

—— regniq; inſigne vetuſti
Geſtat læua decus, cinguntur tempora vittâ
Albenti.

Plinius: Regibus apum in fronte macula, quodam diademate candicans. *Ab hac cauſâ*, quidam è turbâ (*apud Suetonium in Iulio, cap.* LXXIX.) ſtatuæ

A transgreſſus. quidam callidiùs interpretabantur, initia conatus ſecunda, neque diuturna:
quia eorum quæ terrâ cælóve portenderentur, certior fides, fluminum inſtabilis natura,
ſimul oſtenderet omina, raperetque. Sed ponte nauibus effecto, tramiſſoque exercitu, *Ponte eum*
primus Ornoſpades multis equitum millibus in caſtra venit: exſul quondam, & Tibe- *iungit.*
rio, cùm Dalmaticum bellum conficeret, haut inglorius auxiliator, eoque ciuitate Roma-
nâ donatus. mox repetitâ amicitiâ regis, multo apud eum honore, præfectus campis, qui *Aggregantur*
Euphrate & Tigre inclutis amnibus circumflui Meſopotamiæ nomen acceperunt. Ne- *fautores aut*
que multo pòſt, Sinnaces auget copias: & columen partium Abdageſes, gazam & para- *conſcij.*
tus regios adicit. Vitellius oſtentaſſe Romana arma ſatis ratus, monet Tiridaten primo-
resque: hunc, Phrahatis aui & altoris Cæſaris, quæ vtrobique pulchra, meminerit: illos
obſequium in regem, reuerentiam in nos, decus quiſque ſuum & fidem retinerent. Exin *Copias redu-*
cum legionibus in Syriam remeauit. Quæ duabus ęſtatibus geſta coniunxi, quò requieſ- *cit Vitellius.*
ceret animus à domeſticis malis. Non enim Tiberium, quamquam triennio poſt cędem *Tiberij tenax*
B Seiani, quæ ceteros mollire ſolent, tempus, preces, ſatias, mitigabant, quin incerta vel ab- *ſæuitia.*
olita pro grauiſſimis & recentibus puniret. Eo metu Fulcinius Trio ingruentis accuſa- *Trionis in*
tores haut perpeſſus, [100] ſupremis tabulis multa & atrocia in Macronem ac præcipuos li- *eum ſuprema*
bertorum Cæſaris compoſuit: ipſi fluxam ſenio mentem, & continuo abſceſſu velut ex- *libertas.*
ſilium obiectando. Quæ ab heredibus occultata, recitari Tiberius iuſſit: patientiam li-
bertatis alienæ oſtentans, & cõtemtor ſuæ infamiæ; an ſcelerum Seiani diu neſcius, mox
quoquo modo dicta vulgari malebat, veritatiſque, cui adulatio officit, per probra ſaltem
gnarus fieri. Iiſdem diebus Granius Martianus ſenator à C. Graccho maieſtatis poſtu- *Plurium*
latus, vim vitæ ſuę attulit: Tatiuſque Gratianus præturâ functus, lege eâdem extremum *mortes.*
ad ſupplicium damnatus. Nec diſpares [101] Trebellieni Rufi, & Sextij Paconiani exitus.
Nam Trebellienus ſuâ manu cecidit; Paconianus in carcere, [102] ob carmina illîc in prin-
cipem factitata, ſtrangulatus eſt. Hęc Tiberius non mari, vt olim, diuiſus, neque per lon- *Tiberius ad*
C ginquos nuntios accipiebat, ſed [103] vrbem iuxta; eodem vt die, vel noctis interiectu, lit- *vrbem.*
teris conſulum reſcriberet: quaſi aſpiciens vndantem per domos ſanguinem, aut manus
carnifi-

tuæ Cęſaris coronam lauream candidâ faſciâ prę-ligatam impoſuit: *quaſi diadema illi attribuens. Et apud Valerium lib.* VI. *cap.* II. *Pompeio* candidâ faſciâ crus alligatum habenti, Fauonius, Non refert, inquit, quâ in parte corporis ſit diadema. *Corrige Egeſippum, belli Iudaici lib.* II. *ca.* I. Quid enim ſella aurea, allatumque diadema, niſi regni forent inſignia? *& ſcribe*, albatumque. *Apud Perſas paullò aliter. quibus nec omnino candidum diadema, nec capiti nudo circumplexum, ſed Cidari ſiue Tiaræ. Xenophon libro* VIII. Habebat Cyrus diadema circum Tiaram, vti & cognati eius idem inſigne ferebant. *Curtius libro* III. Cidarim Perſæ vocabant
D regium capitis inſigne. hoc cærulea faſcia diſtincta albo circuibat. *Quæ verba* ἐξ ἀπὸ κοινοῦ, *pronuncio parùm ſana. Damnat ipſe Curtius, lib.* VI. *de Alexandro:* Itaque purpureum diadema diſtinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, veſtemq; Perſicam ſumpſit. *Si purpureum, quomodo cæruleum? nec ſanè cæruleum colorem inter regios aut Principales lêgi. An illic ſcribendum*, coccinea faſcia? *an*, hoc cæruleum? *vt inſigne capitis tali colore fuerit, non faſcia ipſa. De medicinâ enim certâ alius viderit: non hic mihi cognomen Sullæ.*

100. SVPREMIS TABVLIS.] *Quæ teſtamentorum licentia adeò recepta, vt plerique ingeniorum petulantiam non alia velo exercerent. Ita Fabricius Veiento* multa & probroſa in patres & ſacerdotes compoſuit, iis libris quibus nomen Codicillorum dederat. *ait Tacitus lib.* XIV. *Et ab hac mente in Auguſto Suetonius cap.* LVI. Iocis quoque quorumdam inuidioſis aut petulantibus laceſſitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibendâ teſtamentorum licentiâ, ne Senatus quidquam conſtitueret, interceſſit. *Ab hac, inquam, mente. nec virum doctum, C. Sigonium quiſquam audiat corrigentem*, de inhibendâ ſcommatorum licentiâ. *Enimuerò exempla huius libertatis in extremâ tabulâ habebis in Tacito plura. Et hæc autem & quæ ſequuntur, tantum non ad verbum conuertit Dio: addito, Trionem vitâ interfeciſſe ſeipſum. quod neſcio an intellegi ſatis habuerit Tacitus; an expreſſum ab eo per ignauiam deſcribentium exciderit.*

101. TREBELLIENI RVFI.] *Illius, qui præturâ functus, tutor à Senatu liberis Cotyis Thraciæ regis datus fuit. lib.* II. *ſuprà.*

102. OB CARMINA ILLIC IN PRINCIPEM FACTITATA.] *Video eſſe qui tranſponant*, ob carmina in Principem factitata, illic ſtrangulatus eſt. *Quaſi carmina extra carcerem facta. Falluntur, falluntúrque. Ante triennium enim hic Paconianus in carcere fuit, & quia indicium profeſſus erat, retentus: donec carmina exitium illi maturauère. Lege initium libri huius.*

103. VRBEM IVXTA.] *Tuſculi, aut in Albana. Dio.*

Poppæi Sabini exitus.

carnificum. Fine anni [104] Poppæus Sabinus concessit vitâ, modicus originis, principum A amicitiâ consulatum ac triumphale decus adeptus: maximisque prouincijs per quattuor & viginti annos impositus, nullam ob eximiam artem, sed quòd par negotijs, neque suprà erat.

A. V. C. DCCLXXXII.

Q. Plautius Sex. Papinius Coss. sequuntur. [105] Eo anno, neque quòd L. Aruseius morte adfecti forent, adsuetudine malorum vt atrox aduertebatur; sed exterruit, quòd [106] Vibulenus Agrippa eques Romanus, cùm perorassent accusatores, in ipsâ curiâ depromtum sinu venenum hausit: prolapsusq; ac moribundus, festinatis lictorum manibus in carcerem raptus est, faucesque iam exanimis laqueo vexatæ.

Fœda mors Agrippæ. Tigranes ex-rex Armeniæ damnatur.

Ne Tigranes quidem Armeniâ quondam potitus, ac tunc reus, nomine regio supplicia ciuium effugit. At C. Galba consularis, & duo Blæsij voluntario exitu cecidêre. [107] Galba, tristibus Cæsaris litteris prouinciam sortiri prohibitus; Blæsijs sacerdotia integrâ eorum domo destinata, conuulsâ, distulerat: tunc vt vacua contulit in alios. quod signum mortis intellexêre, & exsecuti sunt.

Lepida vitam ipsa sibi finit.

Et [108] Æmylia Lepida, quam iuueni Druso nuptam rettuli, crebris criminibus maritum insecuta, quamquam intestabilis, tamen impunita agebat, dum su- B perfuit pater Lepidus. pòst à delatoribus corripitur, ob seruum adulterum: nec dubitabatur de flagitio. Ergo omissâ defensione, finem vitæ sibi posuit. Per idem tempus [109] Clitarum natio Cappadociæ, Archelao subiecta, quia nostrum in modũ deferre census, pati tributa adigebatur, in iuga Tauri montis abscessit: locorúmque ingenio sese contra imbelles regis copias tutabatur: donec M. Trebellius legatus à Vitellio præside Syriæ cum quattuor millibus legionariorum, & dilectis auxilijs missus, duos collis, quos barbari insederant (minori Cadra, alteri Dauara nomen est) operibus circumdedit. &

Cappadoces rebellant. Trebellius sub iugum reducit.

erumpere ausos ferro, ceteros siti, ad deditionem coëgit. At Tiridates volentibus Parthis Nicephorium & Anthemusiada, ceterasque vrbes, quæ Macedonibus sitæ, Græca vocabula vsurpant, Halumque & Artemitam Parthica opida recepit; certantibus gaudio, qui Artabanum Scythas inter eductum ob sæuitiam exsecrati, come Tiridatis ingenium Romanas per artes sperabant.

Tiridati regi prospera initia.

Seleucia, ciuitas opulens.

Plurimum adulationis Seleucenses induêre, ciuitas potens, septa muris, neque in barbarum corrupta, sed conditoris Seleuci retinens. Trecenti C opibus, aut sapientiâ delecti, vt senatus. sua populo vis, & quoties concordes agunt, spernitur Parthus: vbi dissensere, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocãt, accitus in partem, aduersum omnes valescit. Id nuper acciderat Artabano regnante, qui plebem primoribus tradidit ex suo vsu. nam populi imperium, iuxta libertatẽ; paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Tum aduentantem Tiridatem extollunt, veterũ regum honoribus, & quos recens ætas largiùs inuênit. simul probra in Artabanum fundebant, maternâ origine Arsaciden, cetera degenerem. Tiridates rem Seleucensem populo permittit. mox consultans quo nam die sollennia regni capesseret; litteras Phrahatis & Hieronis, qui validissimas præfecturas obtinebant, accipit, breuem moram precantium. placitúmque opperiri viros præpollentis. Atque interim [110] Ctesiphon sedes imperij petita.

Ei se adiungit.

104. POPPÆVS SABINVS CONCESSIT VITA.] *Suâ sponte, non fato. Vide Dionem.*

105. EO ANNO NEQVE QVOD L. ARVSEIVS.] *Desunt non dubiè propria aliquot nomina eorum qui damnati occisiq. Vertranius labentem locum immissâ voce fulcit*, Eo anno neque quòd alij, neque quòd L. Aruseius. *sed tibicine non bono.*

*Suet. Vesp. cap. VIII.

106. VIBVLENVS AGRIPPA.] *Vibilius dicitur Dioni.*

107. GALBA TRISTIBVS CÆSARIS LITTERIS.] *Frater est illius, qui posteà Princeps. Suetonius:* Caius attritis facultatibus vrbe cessit, prohibitusque à Tiberio sortiri anno suo Proconsulatum, voluntariâ morte obiit.

108. ÆMYLIA LEPIDA QVAM IVVENI DRVSO NVPTAM RETTVLI.] *Nusquam id in his libris scriptum.*

109. CLITARVM NATIO CAPPADOCIÆ, ARCHELAO SVBIECTA.] *Malè vulgò*, Citarum. D *Iidem Clitæ, Cilices, non Cappadoces dicuntur ab eodem Tacito lib. XII.* Nec multo pòst agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum est. *Ideò hîc legerim*, Clitarum natio, Cappadoci Archelao subiecta. *Nam Cilicia cognomento Trachea, proprios reges habuit ad tempora* * *Vespasiani. Caue enim de Archelao acceperis Cappadocum rege, qui pridem mortuus, & regnum eius in prouinciam redactum. Nescio tamen an hic Archelaus eius filius fuerit: ideò Cappadox dictus. Posteà à Pichenâ monitum, in scripto sic etiam esse.*

110. CTESIPHON SEDES IMPERII.] *Vt Herodianus ait*, ἔνθα ἦν τὰ βασίλεια τοῦ Παρθυαίου. *Ea vrbs, siue pagus potiùs vicinus Seleuciæ. Strabo:* πλησίον δ' ἐστὶ κώμη Κτησιφῶν λεγομένη, μεγάλη. ταύτην δὲ

A tita. ſed vbi diem ex die prolatabant, multis coràm & adprobantibus, Surena patrio mo-
re Tiridatem inſigni regio euinxit. Ac ſi ſtatim interiora, ceteraſque nationes petiuiſſet; *Coronatur Tiridates.*
oppreſſa contantium dubitatio, & omnes in vnum cedebant. Adſidendo caſtellum, in
quod pecuniam & pellices Artabanus contulerat, dedit ſpatium exuendi pacta. Nam *Sed morâ res ſunt corrumpit.*
Phrahates & Hiero, & ſi qui alij dilectum capiendo diademati diem non concelebraue-
rant, pars metu, quidam inuidiâ in Abdageſen, qui tum aulâ, & nouo rege potiebatur, ad *Abeunt ab eo, qui antè promi.*
Artabanum vertêre. Iſque in Hyrcanis repertus eſt, inluuie obſitus, & alimenta arcu ex-
pediens. ac primò tamquam dolus pararetur, territus; vbi data fides reddendę domina-
tioni veniſſe, adleuatur animum, & quæ repentina mutatio exquirit. Tum Hiero pueri- *Artabanum reducunt.*
tiam Tiridatis increpat: neque penes Arſacidem imperium, ſed inane nomen apud im-
bellem externâ mollitiâ: vim in Abdageſis domo. Senſit vetus regnandi, falſos in amo- *Is properè agit:*
re, odia non fingere. nec vltrà moratus, quàm dum Scytharum auxilia conciret, pergit
properus, & præueniens inimicorum aſtus, amicorum pœnitentiam. Neque exuerat pę-
B dorem, vt vulgum miſeratione aduerteret. non fraus, non preces; nihil omiſſum, quo
ambiguos inliceret, promti firmarentur. Iamque multâ manu, propinqua Seleuciæ ad-
uentabat; cùm Tiridates ſimul famâ atque ipſo Artabano perculſus, diſtrahi conſilijs, *Tiridates lentè.*
iret contrà, an bellum contatione tractaret. Quibus prœlium & feſtinati caſus placebāt,
diſiectos & longinquitate itineris feſſos, ne animo quidem ſatis ad obſequium coaluiſſe
diſſerunt; proditores nuper hoſteſque eius, quem rurſum foueant. Verùm Abdageſes
regrediendum in Meſopotamiam cenſebat, vt amne obiecto Armenijs interim Ely-
mæiſque & ceteris à tergo excitis, aucti copijs ſocialibus, & quas dux Romanus miſiſſet,
fortunam tentarent. Ea ſententia valuit, quia plurima auctoritas penes Abdageſen, & Ti- *Et cedit hoſti.*
ridates ignauus ad pericula erat. ſed fugæ ſpecie diſceſſum, ac principio à gente Arabum
facto, ceteri domos abeunt, vel in caſtra Artabani: donec Tiridates cum paucis in Syriam
reuectus, pudore proditionis omnes exſoluit. Idem annus graui igne vrbem adficit, de- *Incendium Romæ.*
C uſtâ parte Circi, quæ Auentino contigua, ipſoque Auentino. quod damnum Cæſar ad
gloriam vertit, exſolutis domuum & inſularum pretijs. [111] Millies ſeſtertiûm eâ munifi- *Cui ſolamen à Cæſare.*
centiâ conlocatum: tanto acceptius in vulgum, quanto modicus priuatis ædificationi-
bus. Ne publicè quidem niſi duo opera ſtruxit, [112] templum Auguſto, & ſcenam Pom-
peiani theatri: eaque perfecta contemtu ambitionis, an per ſenectutem, haut dedicauit.
ſed æſtimando cuiuſque detrimento quattuor progeneri Cæſaris, Gn. Domitius, Caſſius
Longinus, M. Vinicius, Rubellius Blandus dilecti, additusque nominatione conſulum
P. Petronius. Et pro ingenio cuiuſque quæſiti decretique in Principem honores. Quos
omiſerit receperítve in incerto fuit, ob propinquum vitę finem. Neque enim multo pòſt
ſupremi Tiberio conſules, Gn. Acerronius, C. Pontius magiſtratum occepere, nimiâ iam *A. V. C. DCCXC.*
potentiâ Macronis: qui gratiam C. Cæſaris numquam ſibi neglectam, acriùs in dies fo- *Macro præfectus prætorio.*
uebat. impuleratque poſt mortem Claudiæ, quam nuptam ei rettuli, vxorem ſuam En-
niam inmittendo, amore iuuenem inlicere, pactoq; matrimonij vincire, nihil abnuen- *Caligulam captat, & ipſe captatur.*
tem dum dominationis apiſceretur. Nam & ſi commotus ingenio; ſimulationum ta-
D men falſa, in ſinu aui perdidicerat. Gnarum hoc Principi. eoque dubitauit de tradendâ *Tiberius ambigit de ſucceſſore.*
Rep. primùm inter nepotes, quorum Druſo genitus, ſanguine & caritate propior, ſed
nondum

τῇ δὲ ἐποιοῦντο χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς. *Plinius:* Cteſiphontem iuxta tertium ab eâ lapidem in Chalonitide condidêre Parthi. *Et conditorem eius Vardanem regem facit Ammianus, libro* XXIII. *Pugnat tamen iis Procopius lib.* II. *De bello Perſico:* Apud Aſſyrios ciuitates duæ maximæ ſunt Seleucia & Cteſiphon Macedonum ædificia. *De vrbis huius ſitu, & duplici munitiſſimâ arce, lege Gregorium Nazianzenum, Orat.* IV. *in Iulianũ.*

111. MILLIES SESTERTIVM.] *Sunt vicieſquinquies centena millia Philippicûm. Egregia munificentia, & quam mirum eſt Suetonio non dictam aut neglectam. Nam vbi ex propoſito de hac re, Tiberij cap.* XLVIII. Publicè munificentiam bis omnino exhibuit, propoſito millies HS. gratuito in triennij tempus; & rurſus dominis inſularum, quæ in monte Cælio deflagrauerant, pretio reſtituto. *Sed vtraque hac munificentia præiuit, & in Tacito narrata eſt: hæc poſterior, & inſignis, Suetonium effugit.*

112. TEMPLVM AVGVSTO.] *Vide Sueton. cap.* XLVII. *in Tiberio, & cap.* XXI. *Calig. qui leuiter diſſentit. Ille enim ſemiperfecta opera fuiſſe ait, quæ noſter perfecta.*

113. Oc-

nondum pubertatem ingressus: Germanici filio robur iuuentæ, vulgi studia. eaq; apud A
auum odij caussa. Etiam de Claudio agitanti, quòd is compositâ ætate, bonarum artium
cupiens erat, imminuta mens eius obstitit. Sin extra domũ successor quæreretur, ne me-
moria Augusti, ne nomen Cęsarum in ludibria & contumelias verteret, metuebat. quip-
pe illi non perinde curæ gratia præsentiũ, quàm in posteros ambitio. Mox incertus ani-
mi, fesso corpore, consilium cui impar erat, fato permisit: iactis tamen vocibus, per quas
Præsagia eius.
intelligeretur prouidus futurorum. Namque Macroni non abditâ ambage, [113] *Occiden-
tem ab eo deseri, Orientem spectari* exprobrauit. Et C. Cæsari fortè orto sermone L. Sullam
inridenti, *omnia Sullæ vitia, & nullam eiusdem virtutem habiturum* prædixit. simul crebris
Morbum dissimulat.
cum lacrymis minorem ex nepotibus complexus, truci alterius vultu: *occides hunc tu*, in-
quit, *& te alius*. Sed grauescẽte valetudine, nihil è libidinibus omittebat, in patientiâ fir-
mitudinem simulans: [114] solitusq; eludere medicorum artes, atque eos qui post tricesi-
mum ætatis annum ad internoscenda corpori suo vtilia vel noxia, alieni consilij indige-
rent. Interim Romæ futuris etiam post Tiberium cædibus semina iaciebantur. Lælius B
Balbus Acutiam, P. Vitellij quondam vxorem, maiestatis postulauerat: quâ damnatâ,
cùm præmium accusatori decerneretur, Iunius Otho tribunus plebei intercessit. vnde il-
Albucilla accusata, cum aliis illustribus.
lis odia, mox Othoni exsilium. Dein multorum amoribus famosa Albucilla, cui matri-
moniũ cum [115] Satrio Secundo coniurationis indice fuerat, defertur impietatis in Prin-
cipem. connectebantur vt conscij & adulteri eius, Gn. Domitius, Vibius Marsus, L. Ar-
runtius. de claritudine Domitij suprà memoraui: Marsus quoq; vetustis honoribus, &
inlustris studijs erat. Sed testium interrogationi, tormentis seruorum Macronem præse-
disse, commentarij ad senatum missi ferebant: nullæq; in eos Imperatoris litteræ, suspi-
cionem dabant, inualido ac fortasse ignaro, ficta pleraque ob inimicitias Macronis notas
in Arruntium. Igitur Domitius defensionem meditãs, Marsus tamquam inediam desti-
Arruntius vitâ abit, tædio temporũ.
nauisset, produxere vitam. Arruntius cunctatione & moras suadentibus amicis: *Non eadem
omnibus decora*, respõdit. *sibi satis ætatis: neque aliud pœnitendum, quàm quòd inter* [116] *ludibria
& pericula anxiam senectam tolerauisset, diu Seiano, nunc Macroni, semper alicui potentium inui-* C
*sus; non culpâ, sed vt flagitiorum impatiens. Sanè paucos & supremos Principis dies posse vitari;
quemadmodum euasurum imminentis iuuentam? An cùm Tiberius post tantam rerum experien-*
Benè vaticinatur de futurâ Caligulâ.
*tiam, vi dominationis conuulsus & mutatus sit: C. Cæsarem vix finitâ pueritiâ, ignarum omnium,
aut pessimis innutritum, meliora capessiturum, Macrone duce? qui vt deterior ad opprimendũ Seia-
num delectus, plura per scelera Remp. conflictauisset. Prospectare iam se acrius seruitium, eoq; fuge-
re simul acta & instantia*. Hæc vatis in modum dictitans, venas resoluit. Documento se-
quentia erunt, benè Arruntium morte vsum. Albucilla inrito ictu à semet vulnerata, ius-
su senatus in carcerem fertur. Stuprorum eius ministri, Grasidius Sacerdos prætorius, vt
in insulam deportaretur, Pontius Fregellanus amitteret ordinem Senatorium: & eædem
pœnæ in Lælium Balbum decernuntur. id quidem à lætantibus, quia Balbus truci elo-
Papinius se præcipitat:
quentiâ habebatur, promtus aduersùm insontes. Iisdem diebus Sex. Papinius consulari
familiâ, repentinum & informem exitum dilegit, iacto in præceps corpore. caussa ad ma-
In matre (nefas) suspectus.
trem referebatur, quæ pridem repudiata, adsentationibus atque luxu [117] perpulisset iu- D
uenem

113. OCCIDENTEM AB EO DESERI.] *Gloria acuti dicti penes Pompeium, qui Sullæ abnegãti triumphum confidenter dixit, ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες, ἢ δυόμενον * προσκυνοῦσιν. ὡς αὑτῷ μὲν αὐξανομένης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως*: Quod plures Solem orientem, quàm occidentem adorarent. significans, suam crescere potentiam, illius vanescere & marcere. *Fons dicti ab eo, quod plerisque populis religione receptum, salutare solem orientem: vt alibi dicam.*

** Adorant.* id ad morem orientalium populorum referendum.

114. SOLITVS ELVDERE.] *Tiberianum hoc apophthegma etiam Plutarchus inseruit præceptis de valetudine tuendâ; sed corruptus, vereor, in numero: ἤκουσα Τιβέριόν ποτε Καίσαρα εἰπεῖν ὡς ἀνὴρ ὑπὲρ ἑξήκοντα γεγονὼς ἔτη καὶ προτείνων ἰατρῷ χεῖρα, καταγέλαστός ἐστιν. Nam post sexagesimum annum ait, quod noster tricesimum non dubiè veriùs. Rescripserim, ὑπὲρ τριάκοντα ἔτη. iuuante etiam Suetonio.* Valetudine prosperrimâ vsus est, quamuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit, sine adiumento consilioque medicorum.

115. SATRIO SECVNDO.] *Ille idem est, qui suprà cliens Seiani, & nunc, vt apparet, eius euersor.*

116. LVDIRIA ET PERICVLA.] *Scriptus codex*, pericularia. *An* pericula varia?

117. PERPVLISSET IVVENEM AD EA.] *Intellegit incestum simile, quale obiectum Ciceroni in*
Tullio-

A uenem ad ea, quorum effugiũ non nisi morte inueniret. Igitur accusata in senatu, quamquam genua patrum aduolueretur, [118] luctumq; communem, & magis imbecillum tali super casu feminarum animum, aliaq; in eundem dolorem mœsta & [119] miseranda diu ferret, vrbe tamen in decem annos prohibita est, donec minor filius lubricum iuuentæ exiret. Iam Tiberium corpus, iam vires, nondum dissimulatio deserebat. Idem animi rigor, sermone ac vultu intentus, quæsitâ interdum comitate, quamuis manifestam defectionem tegebat: mutatisque sæpius locis, tandem apud promontorium Miseni cõsedit, [120] in villâ, cui L. Lucullus quondam dominus. illîc eum adpropinquare supremis, tali modo compertum. Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, nõ quidem regere valetudines Principis solitus, consilij tamen copiam præbere. Is velut propria ad negotia digrediens, & [121] per speciem officij manum complexus, pulsum venarum attigit: neque fefellit. Nam Tiberius incertum an offensus, tantoque magis iram premens, instaurari epulas iubet, discumbitque vltra solitum; quasi honori abeuntis amici tribueret. Charicles tamen labi spiritum, nec vltra biduum duraturum Macroni firmauit. Inde cuncta B colloquijs inter præsentes, nuntijs apud legatos & exercitus festinabantur. Decimo septimo kalend. Aprilis interclusâ animâ, creditus est mortalitatem expleuisse. Et multo gratantum concursu, ad capienda imperij primordia C. Cæsar egrediebatur: cùm repentè adfertur, redire Tiberio vocem ac visus, vocarique qui recreandæ defectioni cibum adferrent. Pauor hinc in omnes; & ceteri passim dispergi, se quisque mœstum aut nescium fingere. Cæsar in silentium fixus, à summâ spe, nouissima exspectabat. Macro intrepidus, opprimi senem iniectu multæ vestis iubet, discedique ab limine. Sic Tiberius finiuit, [122] octauo & septuagesimo ætatis anno. Pater ei Nero, & vtrimque origo gentis Claudiæ, quamquam mater in Liuiam, & mox Iuliam familiam, adoptionibus transierit. casus primâ ab infantiâ ancipites. Nam proscriptum patrem exsul secutus, vbi domum Augusti priuignus introijt, multis æmulis conflictatus est; dum Marcellus & Agrippa, mox Caius Luciusque Cæsares, viguere. Etiam frater eius Drusus prosperiore ciuium amore erat. Sed maximè in lubrico egit, acceptâ in matrimonium Iuliâ: C impudicitiam vxoris tolerans, [123] aut declinans. Dein Rhodo regressus, vacuos principis penates duodecim annis, mox rei Romanæ arbitrium tribus fermè & viginti obtinuit. Morum quoque tempora illi diuersa. egregium vitâ famaque quoad priuatus, vel in imperijs sub Augusto fuit: occultum ac subdolum fingendis virtutibus, donec Germanicus ac Drusus superfuere. Idem inter bona malaque mixtus, incolumi matre: intestabilis sæuitiâ, sed obtectis libidinibus, dum Seianum dilexit, timuitve. Postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & metu, suo tantùm ingenio vtebatur.

Tiberius deficit, sed tegit.

Medicus astu comperit.

Macroni enunciat.

Ille moritur.

Non sine vi & fraude.

De eo elogium.

Tulliolam. de quo infami sermone Seruius ad illud Virgil. Hic thalamum inuasit natæ.

118. Lvctvmqve commvnem.] *Anne etiam*, lectum?

D 119. Miseranda div ferret.] *Emendo*, miseranda differret, *coniunctis vocibus quas diduxerant.*

120. In villa cvi L. Lvcvllvs.] *De eâ ferè his verbis Plutarchus in Mario.* Villam in Misenensi Marius amœnam & molliùs exstructam possidebat, quàm deceret virum militarem & tot bellorum victorem. Eam aiunt LXXV. ∞. denariûm emisse Corneliam, nec multo pòst L. Lucullum quingentis millibus denariûm & ducentis. Tantum breui luxuria creuit, & ciuitas inualuit in abundantes opes.

121. Per speciem officii.] *Nescio an*, per speciem osculi. *Ea quidem mens, Suetonius*: cùm manum sibi osculandi causâ apprehendisset.

122. Octavo et septvagesimo ætatis anno.] *Vel vt Victor, post septuagesimum octauum annum & mensem quartum. Dio tamen anno toto diuersus ab istis, qui ait vixisse* ἑπτὰ καὶ ἑβδομήκοντα ἔτη, καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἐννέα. *Et hercle veriùs, si Suetonio credendum & actis: qui natum Tiberium ponunt anno vrbis* DCCXII. *Manatio & Lepido Coss.* XVI. *Kal. Decembres. mortuus autem est, consensu omnium, anno* DCCXC. XVII. *Kal. Aprilis. Quamquam & Dionis rationes non planè ad eum calculum pariaueris.*

123. Avt declinans.] *Tolerauit in vrbe, & coràm: declinauit, cùm Rhodum secessit.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI

AB EXCESSV DIVI AVGVSTI

ANNALIVM LIBER XI.

BREVIARIVM LIBRI.

ALERIVS *Asiaticus fraude Messallinæ & Vitellij euertitur. Aduocatis præmij modus pro patrocinio definitus. Parthorum res intestino regum discidio turbatæ. Ludi sæculares Romæ editi. Litteræ tres nouæ à Claudio reper-* B *tæ: & eâ occasione de primis litteris. Italus Cheruscis rex imponitur. Corbulo inferiori Germaniæ præficitur, & ipsam, militemque seuerè regit. Curtius Rufus triumphalia adsequitur: deque ipso viro. De Quæstorum munere & numero. Galliæ proceres ius plenum ciuitatis Romanæ adipiscuntur, Patricij augentur, lustrum conditur. Messallina impudicissima feminarum, amore vecors, C. Silio palàm nubit. res ad Claudium defertur: qui in vxorem & administros libidinum, impulsu libertorum, animaduertit. Hæc gesta annis ferè duobus,*

C. VALERIO ASIATICO. M. VALERIO MESSALLA
A. VITELLIO. L. VIPSANIO — COSS.

Horti Luculliani.

Asiaticus accusatur.

1 AM Valerium Asiaticum bis consulem, fuisse quondam [2] adulterum eius credidit: pariterque hortis inhians, quos ille [3] à Lucullo C cœptos insigni magnificentiâ extollebat, Suilium accusandis vtrisque immittit. Adiungitur [4] Sosibius Britannici educator, qui per speciem beneuolentiæ moneret Claudium, [5] auri vim atque opes principibus infensas: præcipuum auctorem Asiaticum interficiendi Cæsaris,

COMMENTARIVS.

1. HVNC *librum ἀκέφαλον esse ne moneri quidem necesse est. Desunt autem, à fine libri* VI. *ad huius initium, res gestæ annorum circiter decem. In quibus C. Caligulæ principatus in vniuersum, & Claudiani imperij primores anni sex perierunt. Olim adolescens contexui Caianam historiam, & initia Claudij, Corneliano exemplo, stiloque. Distuli aut spreui edere: posteà in migrationibus meis, vt alia quædam, periit mihi hic labor, fraude an casu, non dicam.*

2. ADVLTERVM EIVS.] *Poppæa, vt apparet.*

3. A LVCVLLO COEPTOS.] *Libri vett.* à Lucullo emptos. *idem* extollebat, *non quod Rhenano supponere visum,* excolebat. *Luculliani horti infrà sæpiùs nominati. & in principis res peruenerunt, manseruntq́; ad ætatem Traiani. De iis quidem Plutarchus:* ὅπου καὶ νῦν, ἐπίδοσιν τοιαύτην τῆς τρυφῆς ἐχούσης, οἱ Λευκολλιανοὶ κῆποι, τῶν βασιλικῶν ἐν τοῖς πολυτελεστάτοις ἀριθμοῦνται. *id est:* Ex quo etiamnunc, tantâ accessione factâ ad luxum, horti Luculliani inter sumptuosissimas res principis censentur.

4. SOSIBIVS.] *Nescio an ille sit, qui Arnobio nominatus libro* IV. Nam ab Hippocoöntis liberis ipsum Sosibius Herculem cruciatum rettulisse pronunciat. *itemq́; Clementi Alexandrino, Ad gentes. Suidas etiam litteratoris meminit hoc nomine, in* Σωσίβιος.

5. AVRI VIM ATQVE OPES.] *In vulgatis est,* D Caueri vim. *& turbant in restituendo loco Rhenanus & Maurus. Mihi veræ lectionis auctor Farnesianus liber, in quo* cauri. *e. litterâ superiùs adpictâ: & historia ipsa, quantam auri vis Asiatico caussa necis. Dio:* ὁ δ᾽ Ἀσιατικὸς ἐδόθη τῷ ἀρχῷ ὑπ᾽ αὐτῶν τῶν πλούτου, ὑφ᾽ ὧνπερ καὶ ἀπέθανεν. *& si alium est, adde reliqua, cum iis quæ apud Zonaram excerpta. Auri vis, optima dictio, quam iterum vsurpat noster lib.* XVI. Specum altitudine immensâ, quo magna vis auri contineretur. *Quod Vertranius interpunctione iuuari locum existimat,* per speciem b. moneret, Claudium caueri, vim atque opes. *quasi Sosibius Asiaticum monuisset, non Claudium: clarè sequentia aspernantur. Denique quid hoc sit, vim esse principibus infensam? quasi non cædis etiam è plebe. Nam omnis certè vis, omnibus mala.*

ADD.

A fari, [6] non extimuisse concionem populi Romani, gloriamque facinoris vltrò petere. clarum ex eo in vrbe, [7] deditâ per prouincias famâ, parare iter ad Germanicos exercitus; quando genitus Viennæ, multisque & validis propinquitatibus subnixus, turbare gentiles nationes [8] promtum haberet. At Claudius nihil vltrà scrutatus, citis cum militibus tamquam opprimendo bello, Crispinum prætorij præfectum misit: à quo repertus est apud Baias, vinclisque inditis in vrbem raptus, neque datâ senatus copiâ, intra cubiculum auditur, Messallinâ coram. Et Suilius, corruptionem militum, quos pecuniâ & stupro in *omni flagitio obstrictos arguebat, exin adulterium Poppææ, ac postremùm mollitiam corporis obiectare. Ad quod [9] victo silentio prorupit reus, & *Interroga*, inquit, *Suili filios tuos, virum me esse fatebuntur*: ingressusque defensionem, commoto maiorem in modum Claudio, Messallinæ quoque lacrymas exciuit. quibus abluendis cubiculo egrediens, monet Vitellium ne elabi reum sineret. Ipsa ad perniciem Poppææ festinat, subditis qui terrore carceris ad voluntariam mortem propelle-
B rent: adeò ignaro Cæsare, vt paucos post dies epulantem apud se maritum eius Scipionem percontaretur, cur [10] sine vxore discubuisset? atque ille functam fato responderet. Sed consultanti super absolutione Asiatici, flens Vitellius commemoratâ vetustate amicitiæ, vtique [11] Antoniam Principis matrem pariter obseruassent, dein percussis Asiatici

In vrbem rapitur.

Clàm auditur.

* omne flagitium.

Fraude Vitellij auertitur.

ADD. *Repugnauerunt mihi quidam è superuacuo, in verissimâ emendatione. quam probat iis vel Aristoteles*, IV. *Politic. cap.* XI. οἱ μὲν ἐν ὑπεροχαῖς εὐτυχημάτων ὄντες, ἰσχύος καὶ πλούτου, καὶ φίλων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων, ἄρχεσθαι οὔτε βούλονται οὔτε ἐπίστανται: Qui in affluentiâ fortunæ, virium, opum, & amicorum aliorumque talium, constituti sunt: regi atque obedire neque volunt, neque norunt. *Ex quo vides, Sasibium nimis verè monuisse* aurum & opes Principibus infensa.

C 6. NON EXTIMVISSE CONCIONEM.] *Ex scriptis legas*, non extimuisse concione populi Rom. fateri, gloriamque. *Id est, in concione. Quòd autem ait præcipuum auctorem interficiendi Cæsaris Asiaticum, addicit ei Seneca lib.* II. *De Tranq. cap.* XVIII. Ea referam quæ illum (*Caium*) exitio dederunt: Asiaticum Valerium in primis amicis habebat, ferocem virum & vix æquo animo alienas contumelias laturum. Huic in côuiuio, item in * concione, clarissimâ voce, qualis in concubitu esset vxor eius, obiecit. Di boni, hoc virum audire, principem scire, & vsque eò licentiam peruenisse, vt non dico consulari, non dico amico, sed tantùm marito, princeps & adulterium suum narret & fastidium? *Suetonius & Iosephus amittunt.*

7. DEDITA PER PROVINCIAS.] *Siue mauis*,
D didita. *Lucretius*:

—— rerum simulacra feruntur
Vndique, & in cunctas iaciuntur didita partes.

Virgilius:

Cognatique patres, tum terris didita fama
Coniunxère tibi.

8. PROMPTVM HABERET.] *Alter Vatic.* propretij haberet. *Nihil elicio, quod anteferam vulgata.*

9. VICTO SILENTIO.] *Veteres*, indicto. *rectè, vt prorupisse ad loquendum intellegamus, etsi silentium antè iussum.*

10. SINE VXORE DISCVBVISSET.] *Disces hinc vxores vulgò adhiberi solitas ad conuiuia. Aemilius Probus*: Quem enim Romanorum pudet vxorem ducere in conuiuium? *Et olim quidem cubantibus viris sedere solitæ, (vt Seruius ex Varrone notat, ad illud*, Perpetuis soliti patres considere mensis, *& Valer. Maximus lib.* II. *De matrimoniorum ritu:) posteà etiam accumbere. In accubitu ille mos, vt recumberent in sinu virorum. Ouidius ad puellam, quæ cum viro cœnatura*:

Alteriusque sinus aptè subiecta fouebis?
Iniiciet collo cùm volet ille manum?

Iterùmque:

Nec premat indignis siniro tua colla lacertis,
Mite nec in rigido pectore pone caput.

Sed & amicæ puerique meritarij non aliter iacebant apud amatores. Id vocabant interiorem iacere. Scipio in Oratione aduersus Gallum: Qui in conuiuiis adolescentulus cum amatore, cum chirodotâ tunicâ interior (*etsi Agellij in libris*, inferior, *scriptum: non item malè*) accubuerit; eúmne quisquam dubitet quin idem fecerit, quod cinædi facere solét? *Itaque arguit ecce mollitiam à decubitu ipso. Suetonius in Cæsare, cap.* XLIX. *Cæsarem à Dolabellâ dictum ait*, spondam interiorem regiæ lecticæ: *non ab aliâ caussâ, ne interpretes vltrà alucinentur. Eádem faciunt Tranquilli verba de Caij libidinibus, capite* XXIV. Cum omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit, plenoque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore supra cubante. *Nam sorores infra se, id est in sinu, collocabat, quasi iustas vxores: legitimâ consorte, loca pulsâ. Nec aliud Cicero significat in Epistolâ quâdam hilariore*: Infra Eutrapelum Cytheris accubuit. *Liuius libro* XXXIX. *de scorto*: Tum illam infra eum accubantem, negasse, vmquam vidisse quemquam securi ferientem. *Vbi liber optimus*, in terra eum. *vt videatur fuisse*, intra: *& fortè sic in prioribus.*

* Fortè, cognitione, cùm videlicet adsessor ei consiliariusque Asiaticus esset.

11. ANTONIAM.] *De quâ lapis Romæ*,

ANTONIAI
AVGVSTAI
DRVSI
SACERDOTI. DIVI
AVGVSTI
MATRI. TI. CLAVDI.
CÆSARIS. AVG. P. P.

12. LIBE-

Asiatici in remp. officiis recentique aduersus Britanniam militiâ, quæque alia concilian- A
dæ misericordiæ videbantur: [12] liberum ei mortis arbitrium permisit. & secuta sunt Claudij verba, in eandem clementiam. [13] Hortantibus dehinc quibusdam inediam & lenem exitum, remittere beneficium Asiaticus ait: & vsurpatis quibus insueuerat exercitationibus, lauto corpore, hilarè epulatus, cùm se honestiùs calliditate Tiberij, vel

Securè moritur. impetu C. Cæsaris periturum dixisset, quàm quòd fraude muliebri & [14] impudico Vitellij ore caderet, venas exsoluit. viso tamen antè rogo, iussoque transferri partem in aliam, ne opacitas arborum vapore ignis minueretur. Tantum illi securitatis nouissimæ fuit. Vocantur post hæc patres, pergitque Suilius addere reos [15] equites Romanos il-

Equites Rom. duo interfecti. lustres, [16] quibus Petra cognomentum. At caussa necis ex eo quòd domum suam [17] Mnesteris & Poppææ congressibus præbuissent. Verùm nocturnæ quietis species alteri obiecta, tamquam vidisset Claudium [18] spiceâ coronâ euinctum, spicis retro conuersis:

12. LIBERVM EI.] *Satis confusè ista, vt pleraque omnia hoc libro: quem scio interpolatum à malâ & imperitâ manu. Sententia tamen hæc ex Dione: vt subornatus Vitellius quasi Valerij nomine culpam agnoscentis, peteret mortis arbitrium: idque à Claudio concessum.*

13. HORTANTIBVS DEHINC QVIBVSDAM.] *Excidit vocula, puto: scribendúmque*: quibusdam ad inediam. *si non imposuit olim mihi Orbilius meus.*

14. IMPVDICO VITELLII ORE.] *Quióne inter Ligures Vitellius? an quia, vt Suetonius ait*, amore libertinæ perinfamis, etiam saliuis eius melle commistis, cottidie palàm arterias & fauces pro remedio fouebat?

15. EQVITES ROMANOS ILLVSTRES.] *Qui sunt Equites illustres? Neque enim temerarium est certè, quòd totiens is titulus repetitus. Vt lib.* IV. *Annal.* Eques Romanus ex illustribus Curtius Atticus. *Libro* VI. Pater quoque illustris eques Romanus ac frater Prætorius. *Lib.* XV. Die pacta Tiberius Alexander illustris eques Romanus, minister bello datus. *Hoc ipso libro*: Eadem constantia & illustres equites Rom. cupidos naturæ necis fecit. *Suspicor ego sic dictos, qui non quidem Senatores, sed & censum habebant & spem Senatoriæ dignitatis. Imò etiam ordinis eius insigne, id est latum clauum. Colligo, quòd Tacitus Equites illustres cum Senatoribus coniungit pari gradu. Lib.* II. *Annal.* Acerrimè increpuit quòd contra instituta Augusti Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut equitibus Rom. illustribus, seposuit Ægyptum. *Et clarè Annal.* XVI. Mella & Crispinus equites Romani, dignitate Senatoriâ. *Hæreo an ad hanc rem Dionis verba accommodem lib.* LIX. τοῦ τε τέλους τοῦ τῶν ἱππέων ὀλιγανδροῦντος, τοὺς πρώτους ἐξ ἁπάσης καὶ τῆς ἔξω ἀρχῆς τοῖς τε συγγενέσι καὶ ταῖς περιουσίαις μεταπεμψάμενος κατελέξατο, καί τισιν αὐτῶν καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ βουλευτικῇ καὶ πρὶν ἄρξαι τινὰ ἀρχὴν δι᾽ ἧς ἐς τὴν γερουσίαν ἐσερχόμεθα, χρῆσθαί τι ἐπὶ τῇ τῆς βουλῆς ἐλπίδι ἔδωκε. πρότερον γὰρ μόνοις, ὡς ἔοικε, πως τοῖς ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ φύλου γεγενημένοις τοῦτο ποιεῖν ἐξῆν. *Id est*: Cùm ordo autem equestris ad paucos redigeretur, primores ex omni imperio etiam extra Italiam qui genere & opibus excellerent in eum allegit: & quibusdam eorum etiam Senatoriâ veste, priusquam magistratum vllum cepissent, vti dedit in spem dignitatis. Nam anteà non nisi iis qui Senatoriâ stirpe essent (*malè ista & contra historiam verterat vir doctus*) id permissum. *Hæreo, inquam, an eo faciant* B
istuc. apta quidem, sed à Caio id statutum Dio ait: Illustrium autem titulus ante eum. Refero ergo potiùs ad Augustum, (etsi de veste negare non possumus, quin sit à Caio) qui anno DCCXLII. *legem tulit, vt ex Equitibus, qui non minùs decies sestertio possiderent, eligerentur à magistratibus, è quibus tribuni Senatorésque fierent: qui gesto Tribunatu aut retinerent Senatorium ordinem si vellent, aut iterùm redirent ad equestrem. Verba sunt Dionis lib.* LIV. τὴν δὲ δημαρχίαν ὀλίγων σφόδρα αἰτούντων, ἐνομοθέτησεν, ἐκ τῶν ἱππέων τῶν μὴ ἔλαττον πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας κεκτημένων προβάλλεσθαι τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ἕνα ἕκαστον, κἀκ τούτων τὸ πλῆθος τοὺς ἐνδέοντας αἱρεῖσθαι. εἰ μὲν καὶ βουλεύειν μετὰ τοῦτο ἐθέλοιεν, εἰ δὲ μή, ἐς τὴν ἱππάδα αὖθις ἐπανιέναι ἐξεῖναι. *Qui ergo in hoc se-* C
minario Senatus equites, dicti illustres. Reperio & insignes, vt hoc libro: Samius insignis eques Romanus. *iterúmque*: Cn. Nonius insignis eques Rom. *Item Splendidos, vt Plinius libro* VI. *Epistol.* Passienus Paulus splendidus eques Rom. *& alibi idem*: Scribis Robustum splendidum equitem Rom. *Et Cicero ipse non semel in Verrem. Sed hi duo tituli infra illum non dubiè: & à famâ ducti, opibúsque. Alij ab istis Illustres sunt, qui in Codice Iustinianeo, & Cassiodoro.*

16. QVIBVS PETRA COGNOMENTVM.] *A quibus ala Petrina, opinor, nominata lib.* IV. *Historiarum: itemq; in Notitiâ imperij.*

17. MNESTERIS ET POPPÆÆ CONGRESSIBVS.] *Veterum editionum lectio*, Valerij & Poppææ. *apta sanè ad historiam, quia Valerio Asiatico obiectum* D
adulterium Poppææ: & fortè equitibus istis, quod interpretes & administri. Libri tamen scripti, Nesteris, *aut* Nestoris. *Ex quo Rhenanus M. Nestoris, nec rectè. Germanum illi Pantomimo nomen, Mnester: vel lapidis fide, qui in ædibus Crepanicorum Romæ*:

TI. IVLIO.
AVG. L.
MNESTERI

Nescio ergo an Poppææ etiam adulterium obiectum dilecti huius mimi: in quo & Messalina deperiit. Ceterùm hæc Poppæa illa est quæ cunctas ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam reliquit filiæ, quæ scortum siue vxor Neroni. Quam genuit ex priore marito, T. Ollio.

18. SPICEA CORONA EVINCTVM.] *Quæ Cereris propria, & sacerdotum item Arualium, vt Plinius*

A uersis : eaque imagine grauitatem annonæ dixisset. [19] Quidam pampineam coronam albentibus foliis visam, atque ita interpretatum tradidere, [20] * vergente autumno mortem Principis ostendi. Illud haur ambigitur, qualicumque insomnio, ipsi fratrique perniciem allatam. Sestertiûm quindecies, & insignia præturæ Crispino decreta. Adiecit Vitellius sestertiûm decies Sosibio : quòd Britannicum præceptis, Claudium consiliis iuuaret. Rogatus sententiam & Scipio : *cùm idem*, inquit, *de admissis Poppææ sentiam quod omnes, putate me idem dicere quod omnes.* eleganti temperamenro inter coniugalem amorem, & senatoriam necessitatem. Continuus inde & sæuus accusandis reis Suilius, multique audaciæ eius æmuli. Nam cuncta legum & [21] magistratuum munia in se rrahens Princeps, materiam prædandi patefecerat. nec quidquam publicæ mercis tam venale fuit, quàm aduocatorum perfidia : adeò vt Samius insignis eques Romanus, quadringentis nummorum milibus Suilio datis, & cognitâ præuaricatione, ferro in domo eius incubuerit. Igitur incipiente C. Silio consule designato, cuius de potentiâ & exitio in

Idq; ob somnium.
** Vat. vertente.*
Scipionis cauta modestia dictum.
Aduocatorũ vulgò perfidia.

B tempore memorabo, consurgunt patres, [22] legemque Cinciam flagitant. quâ cauetur antiquitùs, ne quis ob caussam orandam pecuniam donúmve accipiat. Deinde obstrepentibus his quibus ea contumelia parabatur, discors Suilio Silius acriter incubuit, veterum oratorum exempla referens, *qui famam in posteros, præmia eloquentiæ cogitauissent pulcherrima. Alioquin & bonarum artium principem sordidis ministeriis fœdari : nec fidem integram manere, vbi magnitudo quæstuum spectetur. Quòd si in nullius mercedem * negotia tueantur, pauciora fore : nunc inimicitias, accusationes, odia, & iniurias foueri, vt quomodo vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam aduocatis ferat.* [23] *Meminissent C. Asinij, & Messallæ, ac recentiorum Arruntij & Esernini : ad summa prouectos incorruptâ vitâ & facundiâ.* Talia dicente consule designato, consentientibus aliis parabatur sententia, quâ lege repetundarum tenerentur : cùm Suilius, & Cossutianus, & ceteri, qui non iudicium (quippe in manifestos) sed pœnam statui videbant, circumsistunt Cæsarem, antè acta deprecantes. [24] Et postquam annuit tacens, incipiunt. *Quem illum tantâ superbiâ esse, vt*

Cui coercenda lex Cincia postulatur.
** Vet. negotiantur,*
Repugnant cetera.

C *æternitatem famæ spe præsumat ? vsui & rebus subsidium præparari, ne quis inopiâ aduocatorum potentioribus obnoxius sit. Neque tamen eloquentiam gratuitò contingere : omitti curas familiares,*

nius notat lib. XVIII. *cap.* II. *Corona ea aliâs non infelix, omen triste habuit quòd spicis esset retro conuersis : sicut quod ante pugnam in Philippis, corona inuersa Cassio imposita.*

19. QVIDAM PAMPINEAM CORONAM.] *Consensit cum interpretatione huius somnij Artemidorus lib.* I. *cap.* LXXIX. *vbi obseruat coronam è vite præter Dionysiacos artifices mortem ac vincla significare, propter pampinos implicatos & inflexos. Similia crimina valuisse apud Constantium non inscitè Ammianus narrat, lib.* XV. Mercurius Solemniorum appellatus comes, si per quietem quisquam vidisse

D aliquid amico narrasset, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat. & ob hoc homo, tamquam inexplicabili obnoxius culpæ, graui mole criminis pulsabatur. Hæc augente vulgatiùs famâ, tantum aberat, vt proderet quisquam visa nocturna, vt ægrè homines dormisse sese pręsentibus faterentur externis: mærebantque docti quidam, quòd apud Atlantæos nati non essent, vbi memorantur somnia non videri.

20. VERGENTE AVTVMNO.] *Farnes.* vertente.

21. MAGISTRATVVM MVNIA.] *Farnes.* nece, *refert, pro,* munia. *Deleo verò vtrumque, vt glossema : scribòque*, cuncta legum & magistratuum in se trahens.

22. LEGEMQVE CINCIAM FLAGITANT.] *Certa ea scriptura ex libris, & historiâ. Legem de donis & muneribus (Muneralem apiè Plautus dixit) tulit M. Cincius trib. pl. anno vrbis,* DXLIX. *Retulit iterùm Augustus euanescentem vetustate, & firmauit nouo consulto Senatus. Dio* LIV. καὶ τοὺς ῥήτορας ἀμισθὶ συναγορεύειν, ἢ τετραπλάσιον ὅσον ἂν λάβωσιν ἐκτίνειν, ἐκέλευσε. *Noto eò, nequis miretur cùm plebiscitum fuerit, vocari Senatusconsultum à Tacito lib.* XIV. Eius opprimendi gratiâ repetitum credebatur S c. pœnaque Cinciæ legis, aduersus eos qui pretio caussas orauissent. *Et Plinio epistolâ vltimâ libri* V. Caussa dilationis Nepos Prætor, qui legi De muneribus præposuerat breue edictum. admonebat accusatores, admonebat reos exsecuturum se quæ S c. continerentur. Suberat edicto Senatusconsultum. hoc omnes qui quid negotij haberent, iurare priusquam agerent iubebantur, nihil se ob aduocationem cuiquam dedisse, promisisse, cauisse. His enim verbis & mille prætereà & venire aduocationes, & emi vetabantur. *Sed id S c. credo fuisse à Traiano. Cetera super hac lege vide apud Manutium, cuius scrinia non compilo. Legem Titiam quisquis hîc reposuit (ea enim scriptura in vulgatis) Rhemmia pœnâ dignus ipse.*

23. MEMINISSENT C. ASINII.] *Omisi verba, quæ nõ repperi in libris scriptis, aliunde inculcata.*

24. ET POSTQVAM ANNVIT TACENS.] *Veteres*, tacere. *Lego*, postquam annuit, agere incipiunt.

25. MVL-

res, vt quis se alienis negotiis intendat. [25] *multos militiâ, quosdam exercendo agros tolerare vitam: nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit. Facilè Asinium, & Messallam, inter Antonium & Augustum bellorum præmiis refertos, aut ditium familiarum heredes Æserninos & Arruntios, magnum animum induisse. Prompta sibi exempla, quantis mercedibus P. Clodius aut C. Curio concionari soliti sint. se modicos senatores,* [26] *qui à Rep. nulla nisi pacis emolumenta peterent:* [27] *cogitare plebem, quâ togâ enitesceret: sublatis studiorum pretiis, etiam studia peritura, vt minus decora.* Hæc ita haut frustrà dicta Princeps ratus, capiendis pecuniis posuit modum, [28] vsque ad dena sestertia, quæ egressi repetundarum tenerentur. Sub idem tempus Mithridates, quem imperitasse Armeniis, & ad præsentiam Cæsaris [29] vectum memoraui, monente Claudio in regnum remeauit, fisus Pharasmanis opibus. Is rex Hyberis, idemque Mithradatis frater, nuntiabat discordare Parthos: summaque imperij ambiguâ, minora sine curâ haberi. Nam inter Gotarzis pleraque sæua (qui necem fratri Artabano, coniugique ac filio eius præparauerat, vnde metus eius in ceteros) acciuêre Bardanem. Ille vt erat magnis ausis promtus, biduo [30] tria millia stadiorum * inuadit, ignarumque & exterritum Gotarzem proturbat: neque contatur, quin proximas præfecturas corripiat, solis Seleucensibus dominationem eius abnuentibus. In quos, vt patris sui quoque defectores, irâ magis quàm ex vsu præsenti accensus, implicatur obsidione vrbis validæ, & munimentis obiecti amnis, muroque & commeatibus firmatæ. Interim Gotarzes Daharum Hyrcanorumque opibus auctus, bellum renouat: coactusque Bardanes omittere Seleuciam, Bactrianos apud campos castra contulit. Tunc distractis Orientis viribus, & quonam inclinarent incertis; casus Mithradati datus est occupandi Armeniam, vi militis Romani ad exscindenda castellorum ardua, simulq; Hybero exercitu campos persultante: Nec enim restitere Armenij, fuso qui prœlium ausus erat Demonacte præfecto. Paullulum cunctationis attulit rex minoris Armeniæ Cotys, versis illuc quibusdam procerum; deinde litteris Cæsaris coërcitus. & cuncta in Mithradatem fluxere, atrociorem quàm nouo regno conduceret. At Parthi imperatores cùm pugnam pararent, [31] fœdus repentè faciunt, cognitis popularium insidijs, quas Gotarzes fratri patefecerat. congressique primò cunctanter, deinde complexi dextras, apud altaria deûm pepigere, fraudem inimicorum vlcisci, atque ipsi inter se concedere. Potior Barda-

Margin: A (beside line 1); *Princeps moderatur & præmium definit.*; *Mithridates in Armeniam redit.*; *Dum Parthi discordes.*; B; ** Vel, euadit.*; *Gotarzes pellitur.*; *Sed reparat vires.*; C; *Pacem deinde cum Bardane init.*

25. MVLTOS MILITIA.] *Ad eam sententiam Sallustius*, Humillimus quisque in aruis, aut militiâ, nullius honestæ rei egens, satis sibi, satisque patriæ erat: *vt verè emendauit nobilissimus noster Dousa.*

26. QVI A REPVBLICA.] *Quidam scripti*, qui & a: *ex quo Pichena*, quietâ rep. *& mox deinde*, petere. *Assentior.*

27. COGITARE PLEBEM.] *Displicent quæ scripsi olim, & induco. Vett.* cogitaret. *Scribo*, cogitare & plebem, quâ togâ enitesceret. *id est, etiam quemuis è plebe occupatum esse, vt emergeret se, & nitidiore togâ vti posset. Sed reuerâ (iterabo hunc animi mei sensum) & narrationes & orationes istæ, turbatæ, concisæ. Confer, sodes, hunc* XI. *librum, cum vno quouis è primoribus: iurabis elapsum eum imperitorum manibus, velut è pugnâ aliquâ Cannensi.*

28. VSQVE AD DENA SESTERTIA.] *Eandem summam Nero etiam definiit, credo. de quo Suetonius cap.* XVII. Item vt litigatores pro patrociniis certam iustamque mercedem darent. *Sæpiùs enim relata hæc lex, cùm perrumperet improbitas forensis. Eandem summam capere & Traianus aduocatis permisit, sed dumtaxat post negotia peracta. Plinius li.* V. Peractis tamen negotiis permittebātur pecuniam dumtaxat decem millium dare. *Nam decem millia* H-S. *idem quod dena* H-S. *idem, quod centum aurei, vt alibi docebo. Quod honorarium patrono Vlpianus tribuit in singulas caussas, l.* 1. *De variis & extr. cognit.*

29. VECTVM MEMORAVI.] *In libris scilicet, quibus descriptæ res Caij. Dio lib.* LX. *rem breuiter tangit:* τὸ Μιθριδάτην τὸν Ἴβηρα ὃν ὁ Γάιος μεταπεμψάμενος ἐδεδέκει, οἴκαδε πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἀρχῆς ἀπέπεμψεν. *id est,* Mithridatem Iberum, quem Caius accersitum in vinclis habuerat, domum ad recipetandum regnum remisit. *Quod hîc in Tacito est,* vectum; *manusc.* vinctum. *Legerim,* ad præsentiam Cæsaris vectum vinctumque memoraui. *Quamquam Seneca non vinctum modò, sed in exsilium missum fuisse significat, De Tranquillit. cap.* XI. Ptolemæum Africæ regem, Armeniæ Mithridatem inter Caianas custodias vidimus. Alter in exsilium missus est, (*Mithridates scilicet:*) alter vt meliore fide mitteretur, optabat.

Margin: D

30. TRIA MILLIA.] *Est ingens cursus in biduo: sed noctes etiam hauddubiè assumptæ. Faciunt* trecenta septuagintaquinque *milliaria Romana. est idem cursus, quem Annibal confecit, à Scipione victus: & vide me, si voles, Centuriâ Epist. ad Italos, epist.* LIX.

31. FOEDVS REPENTE FACIVNT.] *Non vt in libris hodie,* iaciunt. *Benè etiam Maurus,* iciunt. *Porrò an hic* Bardanes *sit, quem in eo tractu, regem à se*

A Bardanes visus retinendo regno. Ar Gotarzes,ne quid æmulationis exsisteret,penitus in Hyrcaniam abijt: regressoque Bardani * dedirur Seleucia,septimo post defectionem anno;non sine dedecore Parthorum, quos vna ciuitas tamdiu elusetar. Exin validissimas præfecturas inuasit. [31] & reciperare Armeniam, * ni Vibio Marso Syriæ legaro bellum minitante cohibitus foret. Atque interim Gotarzes pœnitentiâ concessi regni, & reuocante nobilitate, cui in pace durius seruitium est, contrahit copias. & huic contrâ itum ad amnem Erindem: in cuius transgressu multum certato,peruicit Bardanes, prosperisque prœlijs medias nationes subegir. [33] ad flumen Ginden,quod Dahas Ariosque disterminat. Ibi modus rebus secundis positus. nam Parthi quamquam victores, longinquam militiam aspernabantur. Igitur exstructis monimentis, quibus opes suas testabatur, nec cuiquam ante Arsacidarum tributa illis de gentibus * patata,regreditur : ingens gloriâ,atque eò ferocior,& subiectis intolerantior. Qui dolo antè composito, incautum venationique intentum interfecere, primam intra iuuentam, sed claritudine paucos in-
B ter senum regum,si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsiuisset. Nece Bardanis turbatæ Parthorum res, inter ambiguos quis in regnum acciperetur. Multi ad Gotarzen inclinabant; quidam ad Mehedatem [34] prolem Phrahatis, obsidio nobis datum. Deinde præualuit Gotarzes. [35] potiusque regiâ,per sæuitiem ac luxum adegit Parthos mittere ad Principem Romanum occultas preces, quis permitti Meherdatem patrium ad fastigium orabant. Iisdem consulibus ludi sæculares octingentesimo post Romam conditam, [36] quarto & sexagesimo quàm Augustus ediderat, spectati sunt. Vtriusque principis [37] rationes prætermitto, satis narratas libris quibus res Imperatoris Domitiani composui. nam is quoque edidit ludos sæculares, iisque intentiùs affui sacerdotio Quindecimuirali prædiius, ac tum prætor. quod non iactantiâ refero,sed quia [38] collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura, & [39] magistratus potissimùm exsequebantur officia cærimoniarum. Sedente Claudio Circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent, interque eos Britannicus Imperatore
C genitus, & L.Domitius adoptione mox in imperium & cognomentum Neronis adscitus;

Ita vt hic in regno maneat.
* *Alter Vat.* dedit se vrbs Sel.
Sed pax ea haud in longum.
Iterùm dissident. pugnat. victore Bardane.
* patta
Quem superbientem sui interimunt.
Gotarzes iterum regnat.
Ludi sæculares Romæ.
Domitius Nero spe destinatur imperio.

à seruisum & conuentum Apollonius apud Philostratum dicit, nescio. Aetas patiotur: sed & ibi nototur, pulsum eum regno fuisse,& tertium tunc annum iterùm regnasse. *Lib. 1.*

31. ET RECIPERARE ARMENIAM.] *Non sanus locus: de quo velut in tenebris micabo. Libri scripti voce auctiores*, reciperare Armeniam habebat. *Et tectiùmne illud? vt sit Græcorum ἔχω, ἀντὶ τοῦ δύναμαι: quemodo Cicero, Appuleius, Agellius, alijque è Latinis interdum. An,* hauebat? *an,* audebat? *verbum quidem infarciendum est, ruenti sententiæ fulcientanda. Venetâ editione*, reciperare Armeniam parabat, *expressum inuenies. In Vat. opt. (siquid hoc ad rem) habeat, scribitur. litterâ aliâ supernè adie-*
D *ctâ. Quid si etiam*, reciperare Armeniam ibat? *siue* vadebat?

33. AD FLVMEN GINDEN.] *Vett.* Sinden. *Gindes fluuius nominatur etiam Seneca* III. *de Irâ:* Cyrus cùm Babylonem oppugnaturus festinaret ad bellum, Ginden latè fusum amnem vado transire tentauit, *& quæ sequuntur: è quibus hauris sententiam Tibulliani versus.*

— aut rapidus Cyri dementia Gindes.

Vbi malè vett. libri, Cydnus. *Nam & Herodoto* Γύνδης.

34. PROLEM PHRAHATIS.] *Non filium, ne erres, sed nepotem ex Vonone. Ipse Tacitus infrà.*

35. POTIVSQVE REGIA.] *Vat. opt.* tegiam. *Itaq, scripsit.*

36. QVARTO ET SEXAGESIMO.] *Plinius:* Eò minùs miror Stephanionem, qui primus togatas saltare instituit, vtrisque sæcularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Consulatu suo quarto fecit: quando & sexagintatres non amplius interfuêre anni.

37. RATIONES PRÆTERMITTO.] *Quæ tamen clara sunt. Augustus enim priscom institutionem secutus est, & edidit quintos ludos sæculares anno centesimo & nono (decimo debuisset, si paruisset artæ legi) exactô. Claudius ita rationem instituit, vt centesimo quoque anno censuerit celebrandos: quasi sæculum rotundo centum annorum numero definiens. Itaque insuper habitô computotione Augusti & priscô: rettulit nunc octingentesimo vrbis anno, se* IIII. *& L. Vitellio* III. *Coss. Plura si cupis, vade ad Onufrij Panuini eô super re libellum: viri industrij, diligentis, & cui Romanæ memoria (curam tantùm ferrè potuisset aut limam) debent, debebúntque.*

38. COLLEGIO QVINDECIMVIRVM.] *Ideò Horotius in Carmine sæculari:*

Quindecim Diana preces virorum
Curet.

Et in Nummis Augusti: IMP. CÆS. AVG. LVD. SÆC. XV. S. F. *id est*, Quindecimuiri sacris faciundis. *Quamquam ad eos & altorum ludorum curam pertinuisse, alibi mihi dictum.*

39. MAGISTRATVS POTISSIMVM.] *Hoc ad id spectat, quòd Prætorem se tunc præmisit: eòque, inquit, gnarum huius rei & permixtum.*

tus; fauor plebis acrior in Domitium, loco præsagij acceptus est. vulgabaturque affuisse infanriæ eius dracones in modum custodum, fabulosa & externis miraculis assimilara. nam ipse haut quaquam sui detractor, [40] vnam omnino anguem in cubiculo visam narrare solitus est. Verùm inclinatio populi supererat ex memoriâ Germanici, cuius illa reliqua suboles virilis: & matri Agrippinæ miseratio augebatur, ob sæuitiam Messallinæ. quæ semper infesta, & tunc commotior, quo minùs strueret crimina & accusatores, nouo & furori proximo amore distinebatur. Nam in C. Silium, iuuentutis Romanæ pulcherrimum, ita exarserat, vt Iuniam Syllanam nobilem feminam, matrimonio eius exturbaret, vacuoque adultero poriretur. Neque Silius flagitij aut periculi nescius erat; sed certo si abnueret exitio, & nonnullâ fallendi spe, simul magnis præmijs, opperiri futura, & præsentibus frui pro solatio habebat. Illa non furtim, sed multo comitatu ventitare domum, [41] egressibus adhærescere, largiri opes, honores: postremò velut translatâ iam fortunâ, serui, liberti, paratus principis apud * adulterum visebantur. At Claudius matrimonij sui ignarus, & munia censoria vsurpans, theatralem populi lasciuiam seueris edictis increpuit, quòd [42] in P. Pomponium consularem (is carmina scenæ dabat) inque feminas illustres probra iecerat. Et lege latâ, sæuitiam creditorum coërcuit, [43] ne in mortem parentum pecunias filijs familiarum fenori darent: fontesque aquarum [44] Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit. Ac nouas litterarū formas addidit, vulgauitque: A B

Messallina in Silium amor.
Palàm & quasi in iustum virum.
* *Manuscr.* alterum.
At Claudius aliud agit. Leges fert.
Aquas ducit.
Nouas litteras format.

40. VNAM OMNINO ANGVEM.] *Paullo aliter Xiphilinus, qui exuuias dumtaxat serpentis ad caput Neronis pueri inuentas ait: idq. vates ita interpretatos, magnam potentiam ab homine sene capturum. quia serpentes positis exuuiis senectutem exuerent. En vanitatem!*

41. EGRESSIBVS ADHÆRESCERE.] *Qui mos Romæ colendi potentiores.*

42. IN P. POMPONIVM CONSVLAREM.] *Qui consul fuit anno* DCCXXCII. *iterùm sub Caio, anno* DCCXCIIII. *Sed de prænomine illustris viri & poetæ, quæro. Hîc Publius dicitur: infrà, Lucius;* Deinde L. Pomponius Legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, *&c. Loqui enim eum de hoc poetâ, docent quæ subiunxit:* decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quîs carminum gloria præcellit. *At Dioni est Quintus:* ἔπειτα τοὺς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ ὄντας ἀπέλυσεν, ὧν εἷς ἦν Κύϊντος Πομπώνιος ἑπτὰ ὅλοις ἔτεσιν ἐν τῷ οἰκήματι μεθ' ὑπατείαν κακωθείς. *Quæ ipsa de hoc vate accipiendo, clarum ex iis quæ Tacitus lib.* VI. *Vbi cùm descripsisset custodiam huius Pomponij apud fratrem, addit:* At Pomponius multâ morum elegantiâ, & ingenio illustri, dum fortunam æquus tolerat, Tiberio superstes fuit. *Et sunt ab eo tempore, ad liberationem è custodiâ, omnino septem. Hanc nominis litem dabam secundùm Dionem (quippe integrè perscriptum apud eum prænomen est:) nisi submonuisset Tacitus fratrem poetæ fuisse Quinctum, Lib.* VI. Sanciæ aquâ & igni interdictum, accusante Q. Pomponio. Is moribus inquies, hæc & huiusmodi à se factitari prætendebat, vt partâ apud principē gratiâ, periculis Pomponij Secundi fratris mederetur. *Itaque nihil constituo. Est autem hic, non Atellanarum scriptor, (qui L. Pomponius Bononiensis dictus, Ciceroni, Senecæ, Macrobio, Nonio, Festo, laudatus:) sed tragœdiarum. Quinctil.* Eorum quos viderim, longè princeps Pomponius Secundus, quem senes parùm Tragicum putabant, eruditione ac nitore præstare confitebantur. *Plinius in epist.* Pomponius Secundus scriptor Tragœdiarum, siquid fortè familiarior amicus tolleret, dum ipse retinendum arbitraretur, dicere solebat, Ad populum prouoco. *Hic est quem tanti Plinius alter fecit, vt vitam eius miserit in scripta. Libro* XIV. Nobili exemplo docuimus, referentes vitam Pomponij Secundi vatis, cœnamque quam Principi dedit. *Et alibi:* Ita sunt longinqua monumenta Tiberij Caijque Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem ciuemque clarissimum vidi annos ferè post ducentos. C

43. NE IN MORTEM PARENTVM.] *Quæ circumscriptio iuuentutis iam antè vetita, Lætoriâ lege. Sed paullò aliter. Nam Lætoria lex saltem cauerat iis, qui intra* XXV. *annos. alios insuper habuerat: Claudius vniuersè constituit de omnibus filiis familiarum, etiam supra legitimam ætatem. Lætoria etiam lex, fenoris aut pecuniæ nullâ mentione, simpliciter vetabat,* minorem vigintiquinque annis stipulari, *id est,* ἀνεπερωτᾶδζ, *ait Priscianus, sine stipulanti respondere. De eô non dubiè Plautus sensit:*

Perij, an non tū me lex perdit quina-vicinaria?
Meruunt credere omnes.

Et alibi:

Ni dolo malo instipulatus sies, níve etiamdum siem
Quinque & viginti natus annos. D

Asperius eamdem Claudij legem rettulit Vespasianus, Ne filiorum-familias feneratoribus exigēdi crediti ius vmquam esset, ne post patrum quidem mortem. *Satis multa Ictī ad Sc. Macedonianum.*

44. SIMBRVINIS COLLIBVS.] *Vett.* Sub Imbruinis. *Lego,* sub Imbriuinis. *Prorsum addi eam voculam placet. Non enim ex ipsis collibus deductam aquam vult: sed fontes aquarum qui sub collibus, Romam perductos. Locus ipse in melioribus Liuij libris,* Imbriuium, *lib.* VIII. *& Silio:*

—— gelidoque rigantur
Imbriuio.

Apud Celsum tamen Simbruinas item aquas legas, lib. IV. *cap.* V. Consistere in frigidis medicatisque fontibus, quales Cutiliarum, Simbruinarumque sunt, salutare est.

45. PRI-

A uitque: comperto Græcam quoque litteraturã non simul cœptam, absolutamq;. [45] Primi per figuras animalium Ægyptij sensus mentis effingebant; [46] & antiquissima monumenta memoriæ humanæ impressa saxis cernuntur; & litterarum semet inuentores perhibent. Inde Phœnicas, quia mari præpollebant, intulisse Græciæ, gloriamque adeptos, tamquam reppererint quæ acceperant. Quippe [47] fama est Cadmum classe Phœnicum vectum, rudibus adhuc Græcorum populis artis eius auctorem fuisse. Quidam [48] Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum, & [49] temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant, sexdecim litterarum formas; mox alios, ac præcipuum Simonidem ceteras reperisse. At in Italiâ Etrusci ab Corinthio Damarato, Aborigenes [50] Arcade ab Euandro didicerunt. Et formæ litteris Latinis, quæ veterrimis Græcorum. [51] sed nobis quoque paucæ primùm fuêre: deinde additæ sunt. Quo exemplo [52] Claudius tres litteras adiecit, quæ vsui imperitante eo, pòst oblitteratæ, aspiciuntur etiam nunc [53] in ære

B 45. PRIMI PER FIGVRAS ANIMALIVM.] *Non animalium solùm, sed & rerum mutarum: quæ Hieroglyphicæ notæ dictæ. Litteras tamen posteà Aegyptiis siue Isis regina tradidit, siue Mercurius: sed ita, vt priscas illas notas, quas ἱερὰς dicebant, Sacerdotes retinerent: alias, quas πανδήμους, vulgus.*

46. ET ANTIQVISSIMA MONVMENTA.] *Lego*, ea antiquissima.

47. FAMA EST CADMVM.] *Atque ita creditum plerisque scriptoribus. vt Clementi Alexandrino, Strom.* I. Κάδμος δὲ Φοῖνιξ ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἕλλησιν εὑρετής, ὥς φησιν Εὔφορος (*verius*, Ἔφορος) ὅθεν καὶ Φοινικήια τὰ γράμματα Ἡρόδοτος κεκλῆσθαι γράφει. *Q. Curtius:* Si famæ libet credere, hæc
C gens (*Phœnices*) litteras prima aut docuit, aut didicit. *Isidorus:* Græcarum litterarum vsum primi Phœnices reppererunt. Hinc est quòd phœniceo colore librorum capita describuntur, quia ab ipsis litteræ initium habuerunt. *Quòd ait de colore capitum siue titulorum in libris, verum & vetus est. Ouidius,*

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Caussa tamen inepta, & ex pectore Isidori. De Cadmo inuentore Agenoris F. vide & Plinium lib. VII. *& Suidam, in* Φοινικήια.

48. CECROPEM ATHENIENSEM, VEL LINVM.] *Cecropem tamen plerique Aegypto ortum fatentur, & illinc intulisse litteras. Linus est Apollinis & Terpsichoræ filius, de quo Suidas:* λέγεται δὲ πρῶτος οὗτος ἀπὸ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν. *Ita vides in diuersitate sententiarum, consentire tamen omnes de Phœnice aut Aegypto: & benè
D Plinius, numquam dubitasse ait quin littera ab Assyriis essent.*

49. TEMPORIBVS TROIANIS PALAMEDEM.] *Videamus. Troianis temporibus reperta primùm littera? Imò siue Cadmus, siue Cecrops eas repperit, trecentis propemodum ante id bellum annis. Quin & Orpheus Poëta vixit scripsitq. maior illo æuo. At quidam ita memorant de Palamede. Sed vix tamen aliqui veterum: & ad fidem rerum emendes:* Quidam Cecropem Atheniensem, vel Linum Thebanum sedecim litterarum formas, & Troianis temporibus Palamedem Argiuum tres memorant, mox alios ac præcipuè Simonidem ceteras reppperisse. *Ita res habet. Sedecim litteræ primò: Palamedes tres addidit, vt Isidorus censet; siue quattuor, vt Plinius, *Suidas, (& per me quidem in Tacito etiam legeris,* Palamedem Argiuum IIII. memorant. *nam ex notis omissis confusisq. hic error.) alias Simonides Pythagorasq. Possis etiam verbis non traiectis scribere:* Quidam Cecropem Atheniensem vel Linum Thebanum. Et temporibus Troianis Palamedem Argiuum memorant IIII. litterarum formas, *&c. Etsi fateor tamen in Gorgiæ declamatione, pro Palamede: eum dici* auctorem litterarum, ἁπλῶς *& indefinitè. Itaque non nimis pertendo. etsi pro meâ sententiâ licet Irenæum etiam addas, libro* I. *aduer. Hæres. cap.* XII.

50. ARCADE AB EVANDRO.] *Siue à Carmentâ eius matre, vt visum aliis.*

51. SED NOBIS QVOQVE PAVCÆ.] *Latinis primò non nisi* XVI. *litteræ. Kappa, Sallustius ludimagister inuenit: Gamma, Spurius Caruilius: litteram X. ætas Augusti.*

52. CLAVDIVS TRES LITTERAS ADIECIT.] *Suetonius*, Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. *Vterque esse litteras tres ait. Sed quærimus eas: & quibusdam visum promptius, dubitare de Suetonij scripturâ. Non adhibebo id mantelium ignauiæ meæ ego. Planissimè tres Claudius repperit. Aeolicum Digamma, cuius facies littera Ⅎ. inuersa. Quinctilianus.* Nec inutiliter Claudius Æolicam illam Ⅎ. ad hos vsus litterarum adiecerat. *Et iterùm:* Æolicæ quoque litteræ, quâ ceruom seruomque dicimus, etiamsi forma à nobis repudiata est, vis tamen manet. *Hanc non Claudius solus inter litteras habendam censuit, sed & Varro: si credimus Annæo Cornuto.* Hanc litteram, *inquit in Orthographiâ*, Terentius Varro dum vult demonstrare, ita præscribit. VA. Qui ergo in hac syllabâ sonus est, idem litteræ erit *Hoc digamma etiam hodie in lapidibus Claudianis:* TERMINAℲIT AMPLIAℲITQVE. *&*, DIℲI. AVGVSTI. *De hac ergo clarum. Secundam eruo è Prisciano lib.* I. *Antisigma. Ait*; S. & P. loco Græcæ Ψ. fungitur. Pro quo Claudius Cæsar antisigma ⨯ hac figurâ scribi voluit: sed nulli ausi sunt antiquã scripturam mutare. *Antisigma ideò, quia duo sigma obuerso dorso* ↄc. *Hac enim semilunæ figurâ, prisci Græci sigma formabant. In tertiâ litterâ hæremus. nec auxilio est Grammaticorum manus. Non ille, qui* AI. *diphthongum fuisse censet, quia in Claudij æuo lapidibus*, ANTONIAI. DIℲAI. *& similia scripta. Constat enim antiquitus creberrimè vsurpatam hanc diphthongum.*

* In voce Παλαμήδης.

[13] in ære publicandis plebiſcitis per fora ac templa fixo. Retrulir deinde ad ſenatum ſu- A
Haruſpices firmat.
per collegio haruſpicum, ne [14] *vetuſtiſſima Italiæ diſciplina per deſidiam exoleſceret: ſæpè*
aduerſis Reip. temporibus accitis, quorum monitu redintegratas cærimonias, & in poſterum re-
ctiùs habitas. primoresque Etruriæ ſponte, aut patrum Romanorum impulſu, retinuiſſe ſcientiam,
& in familias propagaſſe: quod nunc ſegniùs fieri, publicâ circa bonas artes ſocordiâ, & quia ex-
ternæ ſuperſtitiones valeſcant. Et læta quidem in præſens omnia; ſed benignitati deûm gratiam
referendam, ne ritus ſacrorum inter ambigua culti, per proſpera oblitterarentur. Factum ex eo
ſenatuſconſultum: viderent pontifices, quæ retinenda firmandaque haruſpicum. Eo-
Cheruſci regem Româ petunt.
dem anno Cheruſcorum gens regem Româ petiuit, amiſſis per interna bella nobilibus,
& vno reliquo ſtirpis regiæ, qui apud vrbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic
genus è Flauio, frarre Arminij. Mater [15] ex Catumero, principe Cattorum erat. ipſe for-
mâ decorus, & armis equiſque in patrium noſtrumque morem exercitus. Igitur Cæſar,
Et Cæſar mittit.
auctum pecuniâ, additis ſtipatoribus, hortatur gentile decus magno animo capeſſere.
Illum primum Romæ ortum, nec obſidem, ſed ciuem, ire externum ad imperium. Ac B
Accipitur gratè primò:
primò lætus Germanis aduentus, atque eò magis, quòd nullis diſcordijs imbutus pari in
omnes ſtudio ageret; celebrari, coli, modò comitatem & temperantiam nulli inuiſam,
Sed mox viloſcit. In eum ſurgitur.
ſæpiùs vinolentiam ac libidines, grata barbaris, vſurpans. Iamque ad proximos, iam
longiùs clareſcere; cùm potentiam eius ſuſpectantes qui factionibus floruerant, diſce-
dunt ad conterminos populos, ac teſtificantur, *Adimi veterem Germaniæ libertatem, & Ro-*
manas opes inſurgere. adeò neminẽ iiſdem in terris ortum, qui Principis locũ impleat: niſi explora-
toris Flauij progenies ſupra cunctos attollatur? Fruſtrà [16] *Arminium præſcribi: cuius ſi filius hoſtili*
in ſolo adultus, in regnum veniſſet, poſſe extimeſci, infectum alimoniâ, ſeruitio, cultu, omnibus exter-
nis. At ſi paterna Italo mens eſſet, non aliũ infenſiùs arma contra patriam ac deos penates, quàm pa-
Ipſe quoque ſe parat.
rentes eius exercuiſſe. His atque talibus, magnas copias coëgêre: nec pauciores Italum ſe-
quebantur. *Non enim irrupiſſe ad inuitos, ſed accitum memorabant. quando nobilitate ceteros an-*
teiret, virtutem experirentur, an dignum ſe patruo Arminio, auo Catumero præberet. Nec patrem
illi rubori eſſe, quòd fidem aduerſus Romanos, volentibus Germanis ſumtam, numquam omiſiſſet. C
falsò libertatis vocabulum obtendi ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei,
Et prælio vincit.
niſi per diſcordias habeant. Aſtrepebat huic alacre vulgus, & magno * inter Barbaros prœ-
** magno vt inter*
lio victor rex; dehinc ſecũdâ fortunâ ad ſuperbiam prolapſus, pulſuſque, ac rurſus Lan-
Chauci Belgicam infeſtant.
gobardorum opibus refectus, per læta per aduerſa res Cheruſcas afflictabat. Per idem
tempus Chauci, nullâ diſſenſione domi, & [17] morte Sanquinij alacres, dum Corbulo
adueniat, inferiorem Germaniam incurſauere, duce Gannaſco. qui natione Canineſas,
[18] auxi-

Non etiam ille, qui litteram neſcio quam inuentam à Claudio leniendo R. putat, ex corruptis Velij Longi verbis: in quibus prioribus de Aeolico digammâ ſaltem egiſſe Velium ſcio. Sed nec Martianus Capella, qui ſic ſcribit. Huic litteræ S. Diuus Claudius P. adiecit aut C. propter ↄ. & ϛ. Græcas, Pſalterium, ſaxa. *Cenſet enim ille à Claudia nouum* x. *repertum. quod vanum puto, quia* x. *in vſu temporibus iam Auguſti, vt diſertè monet Iſidorus. Sed &* x. *inter eas à Varrone & Quinctiliano cenſetur, quæ non neceſſaria. Varro in Fragmento quopiam, ex libro De Grammaticâ.* Litterarum partim ſunt, & dicuntur, vt A. B. partim dicuntur, & non ſunt, vt H. & X. partim ſunt, neque dicuntur, vt φ. ↄ. *Ex quibus verbis non abſurdè collegeris, duabus his litteris, quæ neceſſaria Varrone teſte, nouam formam induiſſe Claudium nomenque. Et de* ↄ. *quidem clarum, cui Antiſigma reſpondit: de* φ. *Claudiano neglexerunt tradere Grammatici, & ego non diuino. Vbi quidem littera, non dubiè neceſſaria, & alius eius ſonus quàm* F. *vti monuit etiam Quinctilianus. Hac in re Grammaticâ nugamur: & omittere licuiſſet ſi Claudij liber exſtaret, quem de ratione harum litterarum edidit.*

53. IN ÆRE PVBLICANDIS PLEBISCITIS.] *Ego verò cum Imperatoribus tolla hæc plebiſcita: quæ vim vſumque Claudij temporibus habere non potuerũt, omni poteſtate tralatâ ad vnum. Quære exempla in hiſtoriâ principum, non inuenies. Legerim,* publicandis ſcitis. *Sciti nomen generale eſt, & ad decreta omnia pertinet ac iuſſa. Et haud dubiè ea ſcriptura obſeruata non ſolùm in plebiſcitis (vt demus ea fuiſſe) ſed in legibus aliis, edictiſque.* D

54. VETVSTISSIMA.] *Quam ipſi Romani liberos ſuos capere volebant, ac publicè mittebantur. Vide Valerium lib. 1. de Relig. & Ciceronem II. de Diuinat.*

55. EX CATVMERO.] *In Vatic. eſt,* Actumero: *Strabone* Οὐκρόμηρος ἡγεμὼν Καττων, *id eſt,* Vcromerus. *vel ad etymon Germanicum veriùs,* Acromerus.

56. ARMINIVM PRÆSCRIBI.] *Qui illi patruus: & tamquam in eius gratiam honoremque Principatu ornatus eſſet.*

57. MORTE SANQVINII.] *Sanquinij Maximi, de quo ſuprà dixi.*

58. AVXI-

A [58] auxiliaris, & diu meritus, pòst transfuga, leuibus nauigijs prædabundus, Gallorum
maximè oram vastabat, non ignarus dites & imbelles esse. At Corbulo prouinciam in- *Corbulo eos*
gressus, magnâ cum curâ & mox gloriâ, cui principium illa militia fuit, triremes alueo *reprimit.*
Rheni, ceteras nauium, vt quæque habiles, per [59] æstuaria & fossas adegit: lintribusque *Disciplinam*
hostium depressis, & exturbato Gannasco, vbi præsentia satis composita sunt, legiones *apud suos firmat:*
operum & laboris ignaras, populationibus lętantes, veterem ad morem reduxit: ne quis
agmine decederet, nec pugnam nisi iussus iniret. stationes, vigiliæ, diurna nocturnaque
munia, in armis agitabantur. Feruntque militem, quia [60] vallum non accinctus, atque *Perquàm seuerè.*
alium quia pugione tantùm accinctus foderet, morte punitos. Quæ nimia & incertum
an [61] falsò iacta, originem tamen è seueritate ducis traxere: intentumque & magnis de-
lictis inexorabilē scias, cui tantum asperitatis etiam aduersus leuia credebatur. Ceterùm
is terror milites hostesque in diuersum affecit. [62] nos virtutem auximus; Barbari fero- *Sed cum magno fructu.*
ciam infregere. Et natio Frisiorum, [63] post rebellionem clade L. Apronij cœptam in- *Frisios componit.*
B fensa, aut malè fida, datis obsidibus consedit apud agros à Corbulone descriptos. Idem
senatum, magistratus, leges imposuit. Ac ne iussa exuerent, [64] præsidium immuniuit;
missis qui maiores Chaucos ad deditionē pellicerent, simul Gannascum dolo aggrede- *Gannascum interficit.*
rentur. Nec irritæ aut [65] degeneres insidiæ fuere aduersus transfugā, & violatorem fidei.
Sed cæde eius motæ Chaucorum mentes, & Corbulo semina rebellionis præbebat, vt
lætâ apud plerosque, ita apud quosdam sinistrâ famâ. *cur hostem conciret? aduersa in Rem-*
publicam casura: [66] *cùm prosperè egisset, formidolosum paci, virum insignem, & ignauo principi*
prægrauem. Ideò Claudius adeò nouam in Germanias vim prohibuit; vt referri præsidia *Claudius ardorem eius frangit.*
cis Rhenum iuberet. Iam castra in hostili solo molienti Corbuloni, hæ litteræ reddun-
tur. Ille re subitâ, quamquam multa simul offunderentur, metus ex imperatore, con-
temtio ex barbaris, ludibrium apud socios, nihil aliud prolocutus, quàm [67] *Beatos quos-*
dam duces Romanos, signum receptui dedit. [68] Ne tamen miles otium exueret, [69] inter
Mosam Rhenumque, trium & viginti millium spatio, fossam produxit, [70] quâ incerta *Fossa Corbulonis.*
C oceani vetarentur. insignia tamen triumphi indulsit Cæsar, quamuis bellum negauisset.

Nec

58. AVXILIARIS, ET DIV MERITVS, PÒST TRANSFVGA.] *Vaticana scriptura*, auxiliare esd in meritis. *Fortasse*, auxiliaris, dein emeritus. *Nam & auxilia, illo æuo, credam adstricta ad militiæ certum modum. Mercero placet*, Auxiliare æs&diu meritus.

59. ÆSTVARIA ET FOSSAS.] *Per Drusianam fossam, & lacus, qui plures tunc, in vnum Meridionalem coiuerunt.*

60. VALLVM NON ACCINCTVS.] *Aliud est ac si dixisset, Discinctus. Non accinctum fodere, est sine gladio fodere: Discinctum fodere, est soluta fluxaque tunicâ in morem muliebrem. At ex disciplinâ erat, cum gladio opus facere. Vegetius* III. Milites
D gladio cincti fossam aperiunt.

61. FALSÒ IACTA.] *Venet. editio*; iacta, aucta. *hæsitante librario vtrum præferret, vtrumque adscripsit. Ego quidem hic malim*, falsò aucta.

62. NOS VIRTVTEM AVXIMVS.] *Vereor vt scripserit*, virtute auximus. *Augendi verbum patiendi significatu, vt infrà.*

63. POST REBELLIONEM.] *Non vt receptum*, per rebell. *Historia ipsa narrata fine libri* IV.

64. PRÆSIDIVM IMMVNIVIT.] *Ita manuscr. At vulgi lectio*, inde muniuit. *Suspicari possis antiquè fuisse* endomuniuit. *Vti apud Liuium lib.* V. Iuuentutem militarem Senatusque robur in arcem Capitoliumque conscendere: armisque & frumento collatis, ex loco inde munito deos hominesque & Romanum nomen defendere. *scripserim*, endomunito.

65. DEGENERES INSIDIÆ.] *Non indigna nomine Romano, aut ipso Corbulone: quia nempe in transfugam, & militiæ desertorem. Hoc enim est, quòd* fidei violatorem *dicit: id est, sacramenti.*

66. CVM PROSPERE EGISSET.] *Iosiæ Merceri lectio verior*, sin prosperè, *& approbata quibusdam libris. Sententia, Aduersa reip. nocitura; prospera, ipsi Corbuloni.*

67. BEATOS QVOSDAM DVCES.] *Corruptione litteræ, periit huic dicto Venus. Scribe*, quondam. *id est, olim liberâ rep. Persuadet Dio, qui sic extulit:* ὦ μακάριοι οἱ πάλαι ποτὲ στρατηγήσαντες.

68. NE TAMEN MILES.] *Sententia scripturam eam damnat. Lege ergo*, Vt tamen.

69. INTER MOSAM RHENVMQVE.] *Dio consentit*, διώρυξε, *inquit*, πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ῥήνου καὶ τοῦ Μόσου, σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα. *Nam stadia centum* LXX. *milliaria conficiunt* XXIII. *duobus stadiis & semi minùs: ita vt septem stadia cum dimidio pro milliari capias, quod Plutarchus, Suidas, aliique monuerunt. Interpres tamen Dionis milliario* XXI. *vertit: & addit non conuenire illi cum Cornelianâ ratione.*

70. QVA INCERTA OCEANI VETARENTVR.] *Rectè. non* vectarentur. *Dio interpretatur*, ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημμυρίδι ἀναρρέοντες πε-

Nec multo pòst Curtius Rufus eumdem honorem adipiſcitur, qui [71] in agro Mattiaco recluſerat ſpecus, quærendis venis argenti: vnde tenuis fructus, nec in longum fuit. At legionibus cum damno labor, ecfodere riuos, quæq́ue in aperto grauia, humum infrà moliri. quîs ſubactus miles, & quia plures per prouincias ſimilia tolerabantur, componit occultas litteras nomine exercituum, precantium imperatorem, vt quibus permiſſurus eſſet exercitus, triumphalia antè tribueret. [72] De origine Curtij Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidere, neque falſa promſerim, & vera exſequi pudet. Poſtquam adoleuit, [73] ſectator quæſtoris cui Africa obrigerat, dum in opido Abrumeto vacuis per medium diei porticibus ſecretus agitat, [74] oblata ei ſpecies muliebris vltra modum humanum, & audita eſt vox: *Tu es Rufe, qui in hanc prouinciam pro conſule venies.* Tali omine in ſpem ſublatus, digreſſusq́ue in vrbem, & largitione amicorum, ſimul acri ingenio, quæſturam, & mox nobiles inter candidatos præturam principis ſuffragio aſſequitur: cùm hiſce verbis Tiberius dedecus natalium eius velauiſſet, *Curtius Rufus videtur mihi ex ſe natus.* Longâ poſt hæc ſenectâ, & aduerſus ſuperiores triſti adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, conſulare imperium, triumphi inſignia, ac poſtremò Africam obtinuit: atque ibi defunctus, fatale præſagium impleuit. Intereà Romæ, nullis palàm neque cognitis mox cauſſis, Gn. Nouius inſignis eques Romanus, [75] ferro accinctus reperitur in cœtu ſalutantium Principem: nam poſtquam tormentis dila- A B

Curtius Rufus.

Circa eum miraculum.

Grandia incrementa.

Nouius cum ferro, in Principem.

λαγίζωσιν. ne fluuij in Oceani æſtu refluentes ſuperſtagnarent. *Fuiſſe ergo neceſſum eſt foſſam eam inferioris Batauiæ parte, inter Rhenum veterem, Moſamq́. vbi ferè vbique inter duos fluuios* XXIII. *milliarium interuallum. Supra agrum Batauum, inter Maſam & adhuc integrum Rhenum, eſſe non patuit: quoniam illic certè periculum nullum ab æſtu. Vertranius, cui legi placet,* vitarentur *(hoc ſenſu, vt foſſam eam perduxerit quâ commeari à Moſâ ad Rhenum poſſet ne Oceani pericula neceſſum eſſet ſubire) non placet. Multò minùs Ferretus. qui μετέωρος certè fuit, cùm Moſam hîc cum Moſellâ confudit, & ea ſcripſit quæ rideant Batauorum pueri.*

71. IN AGRO MATTIACO.] *Suſpectum eſſe, & potiùs* Maciaco, *vel* Mazyaco *legendum videri (qui populi Africæ ſunt) docui in Saturnalium* II.

72. DE ORIGINE CVRTII RVFI.] *Eſt qui hunc cenſeat eſſe illum, qui memoriam ſcripſit rerum Alexandri, purè mehercules & Latinè. Modius certè noſter, cuius cenſuræ Curtius non leuiter debet, teſtatum reliquit cognomen ei Rufi tribui à libris. Pugnare tamen ætas videatur, ſi quidem ad Auguſtum referenda illa ſunt è libro eius* X. Proinde iure meritoq́ue populus Rom. ſalutem ſe principi ſuo debere profitetur, cui noctis, quam pæne ſupremam habuimus, nouum ſidus illuxit. Huius herculè, non Solis ortus lucem caliganti reddidit mundo, cùm ſine ſuo capite diſcordia membra trepidarent. Quot ille rum exſtinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempeſtatem ſubitâ ſerenitate diſcuſſit? Nõ ergo reuireſcit ſolùm, ſed etiam floret imperium. Abſit modò inuidia, excipiet huius ſæculi tempora eiuſdem domus vtinã perpetua, certè diuturna poſteritas. *Sed non ſunt: nec quidquam hîc de ſidere Iulia, vt nugantur. Refutant ſequentia: quoniam Auguſtus cùm ad imperium venit, non exſtinxit bellorum faces, non gladios condidit: ſed accendit, eduxit. Refutat & ille locus è lib.* III. *de vrbe Tyra.* Multis ergo caſibus defuncta, & poſt excidium renata, nunc tamen, longâ pace cuncta refouente, ſub tutelâ Romanæ conſuetudinis acquieſcit. *Nam ait & agnaſcit* longam pacem *in re Romanâ. An ea ſub initia Auguſti? imo viginti annorum bella. Itaque priora illa refero ad Caij Caligulæ cædem, & confuſionem quæ ſecuta: Senatu imperium abrogante, milite & plebe ſtabiliente. Hæc ſunt illa ſine capite diſcordia membra; & Claudius ipſe, nouum ſidus. Tamen incerta hæc mihi, fatear: & facilè manum dedero, ſiquis adferet veriſimiliora.*

73. SECTATOR QVÆSTORIS.] *Vatic.* Sector. *nec ſperno. Ad haſtam enim ſectiones exercebant. Vulgatam tamen firmat Plinius de hoc ipſo Curtio Rufo libro* VII. *epiſtol.* Tenuis adhuc & obſcurus obtinenti Africam comes hæſerat. *Ait enim, comes.* C

74. OBLATA EI SPECIES MVLIEBRIS.] *Plinius ſuper eodem miraculo:* Inclinato die ſpatiabatur in porticu. offertur ei mulieris figura, humanâ grandior, pulchriorq́ue perterrito, Africam ſe futurorum prænunciam dixit. iturum enim Romam, honoreſq́ue geſturum, atque etiam cum ſummo imperio in eandem prouinciam reuerſurum, ibiq́ue moriturum. *Quod ait vltra modum humanum: ſemper ita antiqui, vt fidem diuinitatis adſtruant eiuſmodi idolis. Virgilius:*

Viſa mihi ante oculos, & notâ maior imago. D

Iuuenalis:

—— tua ſacra & maior imago
Humanâ, turbat pauidum cogitq́ue fateri.

Xenophon lib. VIII. *παιδείας.* Ἔδοξεν αὐτῷ προσελθὼν, κρείττων τις ἢ κατ' ἄνθρωπον, εἰπεῖν. συσκευάζου, ὦ Κῦρε. ἤδη γὰρ εἰς θεοὺς ἄπει. *Tacitus* I. *Hiſtor.* Erupiſſe cellâ Iunonis maiorem humanâ ſpeciem.

75. FERRO ACCINCTVS REPERITVR.] *Ideò Claudius primus (& fortaſſe hac occaſione) ſcrutatores inſtituit, qui promiſcuè omnes ad principem ſalutandi vel quâ aliâ cauſſâ venientes excuterent. Suetonius:* Salutatoribus ſcrutatores ſemper appoſuit, & quidem omnibus, & acerbiſſimos. *Quos tamen Veſpaſianus iterùm ſuſtulit, narrante eodem Suetonio, cap.* XII. *Verba Dionis ad hunc morem* digna

A dilaniabatur, [76] de se Nouius conscios non edidit, incertum an occultans. Iisdem consulibus P. Dolabella censuit [77] spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecuniâ eorum, qui quæsturam adipiscerentur. Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctisque ciuium, si bonis artibus fiderent, licitum petere magistratus: ac ne ætas quidem distinguebatur, quin primâ iuuentâ consulatū ac dictaturas inirent. Sed quæstores, regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: quod lex curiata ostendit, ab L. Bruto repetita. Mansitque consulibus potestas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. creatique primùm [78] Valerius Potus, Æmylius Mamercus, [79] LXIII. anno post Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliscentibus negotiis, duo additi qui Romæ curarent. [80] Mox duplicatus numerus, stipendiariâ iam Italiâ, & accedētibus prouinciarū vectigalibus. Pòst lege Syllæ [81] viginti creati supplendo senatui, cui iudicia tradiderat. & quamquam equites iudicia reciperauissent; quæstura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium, gratuitò

B concedebatur, donec sententiâ Dolabellæ velut venundaretur. A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, cùm de supplendo senatu agitaretur, primoresque Galliæ quæ Comata appellatur, [82] fœdera & ciuitatem Romanam pridem asseculi; ius adipiscendorum in vrbe honorum expeterent: multos eâ super re variusque rumor, & studiis diuersis apud Principem certabatur, asseuerantium, *Non adeò ægram Italiam, vt senatum suppeditare vrbi suæ*

Quæstoribus necessitas muneris imposita.

Ex occasione, de Quæstura.

A. V. C. DCCCI.

Galli ciuitatem plenam adfectant.

Contradicitur.

digna legi: Κλαύδιος τά τε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάττετο, καὶ πάντας τοὺς προσιόντας οἱ καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας ἐρευνᾶσθαι ἐποίει, μή τι ξιφίδιον ἔχωσιν. ἔν τε τοῖς συμποσίοις πάντως τινὰς στρατιώτας συνόντας εἶχε. καὶ τοῦτο μὲν ἐξ ἐκείνου καταδειχθὲν, καὶ δεῦρο ἀεὶ γίγνεται. ἡ δὲ δὴ ἔρευνα ἡ διὰ πάντων διὰ Οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο: Claudius cùm alia acriter obser-

C uabat, cum omnes qui ad ipsum venirent, viros & fœminas explorari iubebat, nequem gladium aut sicam haberent. in conuiuiis etiam vbique milites quosdam adstantes habebat: atque id ab eo ostensum, deinceps ad hoc æui seruatur: at scrutatio illa omnium, per Vespasianum sublata est. *Mansit igitur de Militibus: at de Scrutatione Vespasianus sustulit. quod vide in Suetonio, cap.* XII. *& fac ab istis lucem. Mos iste scrutandi vetus, & Græcis quoque. Tangit Plutarchus in Timoleonte: vbi Dionysium iam exsulem, irrisum à quodam ait,* qui intrans ad eum vestem excussit vt tyrannis fieri solet. *Locum totum vide.*

76. DE SE NOVIVS CONSCIOS.] *Non integer locus vel indicio libri Farnesiani, qui cum lacunâ refert:* De se noui ·.·.·.·.·.·. conscios. *Videmur non incommodè explere posse:* de se Nouius confessus, conscios non edidit.

D 77. SPECTACVLVM GLADIATORVM.] *Suetonius:* Collegio Quæstorum, pro straturâ viarum, gladiatorium munus iniunxit. *Quod mutauit Nero, qui censuit,* vt ne designatis quidem Quæstoribus edendi gladiatores necessitas esset, *ait Tacitus lib.* XIII. *Iterùm induxit Domitianus, notante Suetonio cap.* IV. *& perseuerauit. Tertullianus:* Transiit hoc genus editionis ab honoribus mortuorum ad honores viuentium, Quæsturas dico, & magistratus, & Flaminia & Sacerdotia. *Plura de his, proprio libro.*

78. VALERIVS POTVS.] *Ita libri scripti. Lego,* Potitus, *quod Valeriæ gentis cognomen est. In vulgatis Valerius Postumius, imperitè. Est autem ille ipse qui Consul* posteà anno V. CCLXXXIV. *Quod clarè ex Dionysio hauries lib.* IX.

79. LXIII. ANNO POST.] *Error numeri. nisi placet de primis quæstoribus totos* XL. *annos à Liuio & Dionysio discrepare Tacitum. Nam anno vrbis* CCLXIX. *Q. F. Ser. Cornelio Coss. Liuio primi Quæstores nominati, L. Valerius & Cæso Fabius: itemque Dionysio lib.* VIII. *At ex hac Taciti putatione, circa annum demum vrbis* CCCVIII. *Quæstores statuamus necesse est. Quod falsum esse, liquet vel ex eo, quòd Liuius & Dionysius post annum illum* CCLXIX. *sæpiùs iam Quæstores nominant. Corrige hìc ergo,* XXIII. *anno. vt ratio constet. In altero tamen Quæstore manet adhuc dissensus: qui Liuio & Dionysio est Cæso Fabius, non Mam. Æmilius, vt nostro. Nam Plutarchus planè diuersus, qui P. Veturium & M. Minutium nominat.*

80. MOX DVPLICATVS NVMERVS.] *Epitome Liuii* XV. Quæstorum numerus ampliatus est, vt octo essent. *Quod accidit circiter annum vrbis* CDLXXXVIII.

81. VIGINTI CREATI SVPPLENDO SENATVI.] *Vti à Cæsare Dictatore quadraginta, eâdem, ni fallor, caussâ. Vide Dionem* XLIII.

82. FOEDERA ET CIVITATEM.] *Duplex Gallia, Cisalpina, Transalpina. Cisalpini iterùm duplices, Cispadani, Transpadani. Ex his qui cis Padum, ius ciuitatis assecuti sunt post bellum Marsicum: qui trans Padum, ius Latii eodem tempore, ferente Pompeio Strabone, qui pater Magni. Ea lex, Pompeia dicta. Sed non contenti Latinitate Transpadani, turbas sæpè mouerunt: incitante etiam post Quæsturam C. Cæsare. Nec enim de aliis Suetoniana illa capio;* Decedens ergo ante tempus colonias Latinas de petendâ ciuitate agitantes adiit, & ad audendum aliquid concitasset, nisi consules conscriptas in Ciliciam legiones paullisper ob idipsum retinuissent. *Donec ille Cæsar Dictator primùm, transtulit eas in ciuium ius, narrante Dione lib.* XLI. Τοῖς Γαλάταις τοῖς ἐντὸς τῶν Ἄλπεων ὑπὲρ τὸν Ἠριδανὸν οἰκοῦσι τὴν πολιτείαν, ἅτε καὶ ἄρξας αὐτῶν, ἀπέδωκε. *At de Transalpinis non liquidè pureque aliquid scriptum reperio, nisi quòd Strabo ostendit Cauaros, Salyesque*

suæ nequiret: suffecisse olim [83] *indigenas consanguineis populis, nec pœnitere veteris Reip. Quin* A *adhuc memorari exempla, quæ priscis moribus ad virtutem & gloriam Romana indoles prodiderit. An parum, quòd* [84] *Veneti & Insubres curiam inruperint,* [85] *nisi cœtus alienigenarum velut captiuitas inferatur? quem vltrà honorem residuis nobilium?* [86] *aut si quis pauper è Latio senator foret? Oppleturos omnia diuites illos, quorum aui proauique, hostilium nationum duces, exercitus nostros* [87] *ferro vique ceciderint; diuum Iulium apud Alesiam obsederint. Recentia hæc. quid si memoria eorum moriretur,* [88] *qui Capitolio &* [89] *arâ Romanâ manibus eorumdem prostratis. Fruerentur sanè vocabulo ciuitatis: insignia patrum, decora magistratuum, ne vulgarent.* His atque talibus haut permotus Princeps; etiam statim contrà disseruit, & vocato

Sed ab iis est Princeps.

senatu [90] ita exorsus est. *Maiores mei (quorum antiquissimus Clausus origine Sabinâ, simul in ciuitatem Romanam & in familias patriciorum adscitus est) hortantur, vti paribus consilijs Remp capessam, transferendo huc quod vsquam egregium fuerit. Neque enim ignoro Iulios Albâ, Coruncanios Camerio, Porcios Tusculo; & ne vetera scrutemur, Etruriâ Lucaniaque, & omni Italiâ, in senatum accitos. Postremò ipsam ad Alpes promotam, vt non modò singuli viritim, sed* B *terræ gentesque in nomen nostrum coalescerent. Tunc solida domi quies, & aduersus externa floruimus, cùm Transpadani in ciuitatem recepti, cùm specie* [91] *deductarum per orbem terræ legionum, additis prouincialium validissimis, fesso imperio subuentum est. Num pœnitet Balbos ex Hispaniâ, nec minùs insignes viros è Galliâ Narbonensi transiuisse? Manent posteri eorum, nec amore in hanc patriam nobis concedunt. Quid aliud exitio Lacedæmonijs & Atheniensibus fuit, quamquam armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arcebant? At conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, vt plerosque populos eodem die hostes, dein ciues habuerit. Aduenæ in nos regnauerunt.* [92] *Libertinorum filijs magistratus mandari,* [93] *non, vt plerique falluntur,* * *recens, sed*

* Vat. repens.

lyesq; ciuitate donatos, tempore tamen non expresso. Πάντας, *inquit,* οὕτω προσαγορεύουσι (*Cauarorum nomine, scilicet*) τοὺς ταύτῃ βαρβάρους, οὐδὲ βαρβάρους ἔτι ὄντας, ἀλλὰ μετακειμένους τὸ πλέον εἰς τὸν τῶν Ρωμαίων τύπον καὶ τῇ γλώττῃ καὶ τοῖς βίοις, τινὰς δὲ καὶ τῇ πολιτείᾳ. *id est*, omnes ita appellant, qui ibi incolunt, Barbaros: etsi nunc non Barbaros, quia plerique eorum ad Romanum habitum transierunt & linguâ & moribus, quidam etiam in ciuitatem eorum recepti. *Donatos tamen non dubium est ab Augusto: tuncne cùm Italiam ad Alpes promouit? an potiùs in diuturnâ illâ peregrinatione, cùm ad res Galliæ constituendas biennium continuum illic egit? Quod obiter suadere Dio videtur lib.* LIV. *qui Augustum in eâ peregrinatione libertatem & ius ciuitatis aliis dedisse ait, aliis ademisse. Ciuitatem autem accipimus, sine iure suffragij: quod nunc à Claudio demum adsecuti.*

83. INDIGENAS CONSANGVINEIS.] *Sensus videatur. Olim Latinos (qui indigenæ) suffecisse Romanis, sanguine & affinitate cum iis iunctis: cur non nunc tota Italia? Possis etiam*, indigenas consanguineos populos: *eodem sensu.*

84. VENETI ET INSVBRES.] *Qui populi Transpadani. Ex his colligas, Cauaros, de quibus Strabo, pleno ciuium iure non fuisse. Eos enim potiùs hic nominassent.*

85. NISI COETVS ALIENIGENARVM.] *Quod sinè haut diu pòst euenit. adeò vt Augustinus verè scripserit*, Numquid non multi Senatores in aliis terris, qui Romam ne facie quidem norunt? *libro* v. *De ciuit. cap.* XVI.

86. AVT SIQVIS PAVPER.] *Negandi vim habet, quasi dicat: an aliquis etiam pauper è Latio Senator fiet? non fiet. posset etiam*, aut ecquis.

87. FERRO VIQVE CECIDERINT.] *Ita in meis libris, & rectè. Vulgò*, Ferro igniqúe. *Simile mendum scio esse in Suetonij Claudio, cap.* XXI. Diu cunctatus, an omnes igni ferroque absumeret, tandem è suâ sede prosiluit. *Lege*, vi ferroque.

88. QVI CAPITOLIO ET ARA ROMANA.] C *Locus fractus corruptusq;, vti oratiuncula hæc tota. Nec ista Attius Nauius pater augurum restituerit, sine libris: nedum vt Beatus nobis persuadeat Germanam lectionem esse*, qui Capitolio & arâ Romanâ? manibus eorumdem parceretis? *Est enim, inquit, Aposiopesis: subaudiendumq;, potiti sunt. quâ figurâ medius fidius vellem ipse vsus esset. Mei libri*, memoria eorum memoretur qui Capitolio & æra Romana manibus eorumdem per se satis.

89. ARA ROMANA.] *Aram Maximam intellegit, quæ inter sacerrima Romæ.*

90. ITA EXORSVS EST.] *Quæ oratio Principis memoriæ caussâ Lugduni habita, celeberrimâ vrbe Galliarum, & in æs incisa. Tabula manet illicò etiam nunc; & dignum lectu exemplar eius, quod, exscriptorum fide, proposui in* EXCVRSV A. *eò magis, quòd* D *multa in eo ad Taciti lucem.*

91. DEDVCTARVM PER ORBEM.] *In colonias nempe deductarum. Iisq; missi è prouincialibus ferè semper aliqui, eodem iure.*

92. LIBERTINORVM FILIIS.] *Hoc illud est quod Suetonius notat in Claudio:* Appium Cæcum Censorem, proauctorem generis sui, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquamdiu libertinos dictos, non ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. *Et notat verè. Nam libertorum filij adeò à curiâ remoti temporibus priscis, vt nec in militiam sint admissi. & bello Italico libertini primùm militare cœperunt, vt notat Epitome Liuiana* LXXIII.

93. NON, VT PLERIQVE FALLVNTVR, RECENS.]

A *sed priori populo factitatum est. At cum Senonibus pugnauimus. scilicet Volsci & Æqui, numquam aduersam nobis aciem struxere? Capti à Gallis sumus. sed & Tuscis obsides dedimus, & Samnitium iugum subiuimus. Attamen si cuncta bella recenseas, nullum* [94] *breuiore spatio quàm aduersus Gallos confectum. continua inde ac fida pax. Iam moribus, artibus, affinitatibus nostris mixti, aurum & opes suas inferant potiùs, quàm separati habeant.* [95] *Omnia P. C. quæ nunc vetustissima creduntur, noua fuere. plebei magistratus post patricios, Latini post plebeios, ceterarum Italiæ gentium post Latinos. Inueterascet hoc quoque: & quod hodie exemplis tuemur, inter exempla erit.* Orationem Principis secuto patrum consulto, ptimi Edui senatorum in vrbe ius adepti sunt. datum id fœderi antiquo, & quia [96] soli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vsurpant. Iisdem diebus in numerum patriciorum asciuit Cæsar [97] vetustissimum quêque è senatu, aut quibus elari parentes fuerant: paucis iam reliquis familiarum, quas [98] Romulus maiorum, & L. Brutus minorum gentium appellauerant, exhaustis etiam quas dictator Cæsar lege Cassiâ, & ptinceps [99] Augustus lege Sæ-
B niâ sublegêre. Lætaq; hęc in R.P. munia, multo gaudio *Censoris inibâtur. Famosos probris

Igitur impetrant.

Patricij supplentur.

* *Fam. Cæsaris.*

CENS.] *Non herclè antiquius, quàm à Cæsare. Primus ille libertorum filios allegit in Senatum, & magistratu ornauit. Dio* XLIII. καὶ παμπληθεῖς μὲν ἐπὶ τὴν γερουσίαν, μηδὲν διακρίνων, μήτ' εἴ τις στρατιώτης, μήτ' εἴ τις ἀπελευθέρου παῖς ἦν, ἐσέγραψεν: *id est*, Multos in Senatum allêgit, nihil diiudicans vtrùm quis miles esset, vtrúmve filius liberti.

94. BREVIORE SPATIO.] *Ita, si Galliam comatam spectas, de quâ hîc agitur: nam decimo anno à Cæsare perdomita est. Aliter in aliis, quod historiæ dicent.*

95. OMNIA P. C. QVÆ NVNC.] *Pulchram*
C *& acutam Sententiam reperio à Synesio Cyrenensi Episcopo, haud disparibus sanè verbis, expressam in epistolâ* LVII. πολλὰ τῶν δεόντων ὁ χρόνος ἐξεῦρε, καὶ διωρθώσατο. οὐχ ἅπαντα πρὸς παραδείγματα γίνεται, καὶ τῶν γινομένων ἕκαστον ἀρχὴν ἔσχε. ἡμεῖς ἄρξωμεν ἔθει βελτίονι. *Verto:* Multas rerum vtilium tempus inuênit, aut correxit. Non omnia ad exempla fiunt, & singula quæ facta sunt initium semel habuerût. Demus & nos principium meliori consuetudini. *Simile, sed breuiter, Tertullianus aduers. Marc. I. cap.* IX. Omnis res anterior posteriori normam præministrauit.

96. SOLI GALLORVM FRATERNITATIS NOMEN.] *In Panegyrico Flauiensium nomine apud Constantinum dicto:* Quænam igitur gens toto orbe terrarum in amore Romani nominis Æduis se
D postulet anteponi? qui primi omnium inter illas immanes & barbaras Galliæ gentes plurimis Senatusconsultis fratres populi Rom. appellati sunt: & cùm à ceteris Rhodano ad Rhenum vsque populis ne pax quidem posset nisi suspecta sperari, soli consanguinitatis nomine gloriati sunt. *Et passim:* Imputauêre se origine fabulosâ in Siciliâ Mamertini, in Asiâ Ilienses: soli Ædui non metu territi, non adulatione compulsi, sed ingenuâ & simplici caritate fratres populi Rom. crediti sunt. *Benè ait, crediti. Neque enim aliunde, vt credo, fratres, quàm ex sermone communi Gallorum Germanorúmque, quâ fideles socij, fratres amiciq; dicuntur. non quia ab Iliaco sanguine, vt suggerunt quidam. Sed quod Tacitus dicit solos Aeduos id nomen vsurpasse: repugnat Lucanus, qui tribuit etiam Aruernis:*

Et docilis rector monstrati Belga couini,
Aruernique ausi Latio se fingere fratres
Sanguine ab Iliaco populi.

Et lapis antiquus, qui Batauis. GENS. BATAVORVM. AMICI. ET. FRATRES. ROM. IMP. *quæ inscriptio eruta armamentario Britannica, ad astium veteris Rheni. Tamen Diodorus etiam præ Tacito, libro* V. ἡ Γαλατία κατοικεῖται μὲν ὑπὸ πολλῶν ἐθνῶν διαφόρων τοῖς μεγέθεσι. ὧν ἔστιν ἓν πρὸς Ῥωμαίους ἔχον συγγένειαν παλαιὰν καὶ φιλίαν, τὴν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διαμένουσαν.

97. VETVSTISSIMVM QVEMQVE E SENATV.] *Aliud Patricij, aliud Senatores. Senatores multi è plebe, vt septuennibus pueris notum. Claudius igitur, ne exstingui, & intermori patriciorũ familias pateretur, antiquissimum quemque è plebeis Senatoribus retulit in patres. Dico antiquissimum, siue ætatis ratione, seu potiùs temporis, quo in Senatu fuit. Hæc clara Taciti mens. At vir iuris & antiquitatis consultus, quasi in Cimmerios delatus esset, ita hîc cæcutit. Vertit se in omnes formas, & tandem definit scribendum esse:* vetustissimum quemque è se natum. *Sa[illegible] lector, & non rides?*

98. ROMVLVS MAIORVM.] *Tacitus sensisse videtur omnes patricios qui à regibus lecti (plures enim reges post Romulum legerunt) Maiores fuisse: qui à Bruto, Minores. Liuius tamen & alij, contrà. cuius rei confusam veritatem vide apud Onufrium in Fastis, quem non exscribo. Sed Tacito, vt opinor, auctores sui. Lud. Viues tamen, patrum æuo doctrinâ celebri, verbis aliquot insertis hîc legebat:* Romulus maiorum gentium, L. Tarquinius minorum, Brutus conscriptorum appellauerant. *cuius epistolam eâ super re publicauit amicus meus dum vixit G. Canterus in Nouis suis. At mihi nondum animus adsentiendi: nec tibi quidem, si cum iudicio excusseris, quæ Onufrius per satyram & confusè, vt solet, collêgit.*

99. AVGVSTVS LEGE SÆNIA.] *Ille idem Viues scribit,* Seruiâ. *Ius & mos Belgæ, dissentiendi ab Ibero.* Sæniâ *enim vera lectio. Colliga ex Dione* LII. *qui hunc patriciorum dilectum confert in annum vrbis* DCCXXV. τό τε τῶν εὐπατριδῶν γένος, *inquit*, συνεπλήθυσε, τῆς βουλῆς οἱ δῆθεν ἐπιτρεψάσης τοῦτο ποιῆσαι. *id est*; Patriciorum numerum impleuit; Senatu scilicet id ei iubente. *Ex quo vides Sc. aliquod fuisse*

Senatum purgat Cæsar, clementi viâ.

bris quo nam modo senatu depelleret anxius, [100] mitem & recens repertam qu andam A [101] ex seueritate priscâ rationem adhibuit: monendo, secum quisque de se consulraret, peteretque [102] ius exeundi ordinis. facilem eius rei veniam. & motos senatu, & excusatos simul propositurum: vt iudicium censorum ac pudor sponte cedentium permixti, ignominiam mollirent. Ob ea Vipsanius consul rettulit, [103] *patrem senatus appellandum esse Claudium. quippe promiscuum patris patriæ cognomentum: noua in Remp. merita, non vsitatis vocabulis honoranda.* Sed ipse cohibuit consulem vt nimiùm assentantem. condiditq; lustrum, quo censa sunt ciuium [104] LXIX. centena, & LXIIII. millia. Isque illi finis inscitiæ erga domum suam fuit. haut multo pòst, flagitia vxoris noscere ac punire adactus, vt deinde ardesceret in nuptias incestas. Iam Messallina facilitate adulterorum in fastidium versa, ad incognitas libidines profluebat; cùm abrumpi dissimulationem etiam Silius, siue fatali vecordiâ, an imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus, vrgebat. *Quippe non eò ventum, vt senecta Principis opperiretur. in sontibus innoxia consilia; flagitijs manifestis, subsidium ab audaciâ petendum. Adesse conscios paria metuentes: se cælibem,* B *orbum, nuptijs & adoptando Britannico paratum. mansuram eandem Messallinæ potentiam, additâ securitate, si præuenirent Claudium, vt insidijs incautum, ita iræ properum.* Segniter hæ voces acceptæ, non amore in maritum, sed ne Silius summa adeptus, sperneret adulteram, scelusque inter ancipitia probatum, veris mox pretijs æstimaret. nomen tamen matrimonij concupiuit; [105] ob magnitudinem infamiæ: cuius apud prodigos nouissima voluptas est. Nec vltrà exspectato, quàm dum [106] sacrificij gratiâ Claudius Hostiam proficisceretur, cuncta nuptiarum sollennia celebrat. Haut sum ignarus fabulosum visum iri, tantum vllis mortalium securitatis fuisse, in ciuitate omnium gnarâ & nihil reticente: nedum consulem designatum, cum vxore Principis, prædictâ die, adhibitis qui obsi-

Lustrum condit.

Messallina ruit. Præcipiti etiam Silio.

Viuo marito, alium induxit.

Incredendâ audaciâ, an impudentiâ.

fuisse eius rei. siue legem. Legibus nomina à consulibus: & consul suffectus prioris anni, L. SÆNIVS. *in monumentis. Vertranium ergo, qui* Sentiam *reposuit, non audiemus.*

100. MITEM ET RECENS REPERTAM.] *Repertam ab Augusto. Habes in Dione libro* LII. *in extremo.*

101. EX SEVERITATE PRISCA.] *Alucinor, aut scribendum voce additâ:* Haud ex seueritate. *Sententiam eam esse, id mihi certum. Hæc ita scripseram: sed ecce Pichena ex Florentino codice vere emendat:* repertam, quàm ex: *sententiâ illâ meâ, id est (Cornelianâ phrasi)* potius quàm.

102. IVS EXEVNDI ORDINIS.] *Solos Siliciæ abite nebulones. Enimuerò Latinitas scribi vult,* ordine. *aut potiùs,* exuendi ordinis. *Ita lib.* III. Piso exutâ dignitate in decem annos relegatur.

103. PATREM SENATVS.] *Quod imitati, sibi sumpserunt Balbinus & Pupienus Augusti. In Nummis:* IMP. CÆS. PVPIEN. MAXIMVS. AVG. *Tum parte versâ:* PATRES SENATVS.

104. LXIX. CENTENA, ET LXIIII. MILLIA.] *Conuenit cum Cassiodori ratione sexaginta nouem centena millia exprimentis. cum libris haud planè conuenit. è quibus Vatic. ille fidus exprimere videtur* quinquaginta octo centena & octogintaquattuor millia & LXXII. *Nec miremur de granditate numeri: cùm iam tunc sub Augusto (nondum tot populis in ciuitatē acceptis) censa reperiam* quadragies centena millia. *Lapidis inscriptio quam obtrudunt,* TEMPORIBVS CLAVDII TIBERII FACTA HOMINVM ARMIGERVM OSTENSIONE IN ROMA SEPTIESDECIES CENTENA MILLIA LXXXVII. *parùm vera aut fida mihi est. & tamen cùm de his saltem qui arma ferrent agat, nihil nobis obstat.*

105. OB MAGNITVDINEM INFAMIÆ.] *Elegantissima gnome. cuius acumen non cepit Ferretus. Explicat vnus Seneca epist.* CXXIII. Nolunt solita peccare, quibus peccandi præmium infamia est. *vbi tamen malè, & præter reliquum iudicium, Pincianus,* in famâ est; *legi voluit. Ita autem est. hominibus perditis & ad flagitia proiectis, ipsa infamia voluptas est. Audi Valerium Maximum, de Polemone, lib.* VI. *cap. De mutatione morum:* Perditæ luxuriæ Athenis adolescens Polemo, neque illecebris tantùm sed ipsâ infamiâ gaudens. *Vbi addo voculam è libro veteri,* neque illecebris eius tantùm: *sententiâ omnino volente.* C

106. SACRIFICII GRATIA HOSTIAM.] *Imò rei frumentariæ gratiâ, ait Dio: pellicum caussâ, Victor. Sed sacrificium credo à Claudio institutum rei frumentariæ caussâ, in Castorum æde. Id enim numen ibi cultum, ventorum mariśq; caussâ. Ita lego apud Ammianum lib.* XIX. *in summâ inopiâ frumenti, Tertullum qui Præf. annonæ,* apud Ostiam in æde Castorum sacrificasse, tranquillitatemq; mare molliuisse. *Id sacrum perpetuum fuit, & suspicor à Claudio institutum, qui portum illum celebrem & farum Ostiæ exstruxit. Celebrabatur sollenni quadam lætitiâ, mense Maio: ideoq; post-sæculo Maiuma dictum. Suidas:* Μαϊουμᾶς. πανήγυρις ἐγίνετο ἐν τῇ Ῥώμῃ κατὰ τὸν Μάϊον μῆνα, ὅτε παράλιον καταλαμβάνοντες πόλιν τὴν λεγομένην Ὀστίαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ἠνείχοντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν, ἀλλήλους ἐμβάλλοντες. *Iulianus Cæsar in Antiochico:* ὑμῶν δὲ ἕκαστος ἰδίᾳ μὲν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὰς ἑορτὰς τοῦ Μαϊουμᾶ χρήματα ἀπολέσαντες, ὑπὲρ δ' ὑμῶν D

A obſignarent velut [107] ſuſcipiendorum liberorum cauſſâ, conueniſſe: atque illam audiſſe auſpicum verba, [108] ſubiſſe, ſacrificaſſe apud deos, [109] diſcubitum inter conuiuas, oſcula, complexus, noctem denique actam licentiâ coniugali. Sed nihil compoſitum miraculi cauſſâ, verùm audita ſcriptaque ſenioribus [110] tradam. Igitur domus Principis inhorruerat; maximeque quos penes potentia, & ſi res verterent, formido, non iam ſecretis colloquijs, ſed apertè fremere. [111] *Dum induſtria cubiculum principis occulit adulteros, dedecus quidem illatum,* [112] *ſed* excidium procul abfuiſſe. nunc iuuenem nobilem,* [113] *dignitate formæ, iuuentâ, ac propinquo conſulatu, maiorem ad ſpem accingi. nec enim occultum, quid poſt tale matrimonium ſupereſſet.* Subibat ſine dubio metus, reputantes hebetem Claudium & vxori deuinctum, multaſque mortes iuſſu Meſſallinæ patratas. Rurſus ipſa facilitas Imperatoris fiduciam dabat, ſi atrocitate criminis præualuiſſent, poſſe opprimi damnatam antequam ream. Sed in eo diſcrimen verti, ſi defenſio audiretur, vtque clauſæ aures etiam confitenti forent. Ac primò Caliſtus iam mihi [114] circa necem Cæſaris narratus, B & [115] Appianæ cædis molitor Narciſſus, flagrantiſſimaque eo tempore gratiâ Pallas, agita-

Id eſt ſollenniter. — *Palatium & Palatini turbantur.* — * exitium — *Deliberant.*

τ ὑμῶν αὐτῶν καὶ τῆς σωτηρίας τ πόλεως εἰσδεὶς θύει. Nec aliud intellexit Aethicus in Coſmographiâ: Tiberis inſulam facit inter portam vrbis & Oſtiam ciuitatem, vbi populus Rom. cum vrbis Præfecto vel Conſule, Caſtorum celebrandorum cauſſâ egreditur, ſollennitate iucundâ. *Vbi vides Caſtorum ſollenne, & Maiumam, idem eſſe. Hanc originem Maiumæ nec inſcitam, nec alienam à vero puto.*

107. SVSCIPIENDORVM LIBERORVM CAVSSA.] *Ea formula in nuptiis legitimis ſollennis, ad coniugij verum finem.* Nec enim ob aliud, *ait Auguſtinus*, femina nubit, quàm, vt mater fiat. *vnde & matrimonium ominis cauſſâ dictum. Ideò Græci* C *definiunt, γάμον, σύνοδον ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς κτ νόμον, ἐπὶ γνησίων τέκνων σπορᾷ. Et apud Athenienſes (ait Iſidorus Peluſiota lib.* III. *epiſt.* CCXLIII.*) ἡ συνάφεια ἡ κτ νόμον, ἐπ' ἀρότῳ παίδων ἐλέγετο γνησίων:* Legitima coniunctio, ad ſeminandos liberos dicebatur fieri. *Menander etiam pulchrè, apud Clementem:*

Παίδων ἐπ' ἀρότῳ τῶν γνησίων δίδωμί σοι
Τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα.

Et Auguſtus ſenile quoddam coniugium iniuſtum pronunciauit, quoniam non quærendorum liberûm cauſſâ initum, *ait Valerius lib.* VII. *cap.* VII. *In ipſis autem tabulis eo verbo ſolita exprimi. Auguſtin. lib.* XIV. *De ciuit.* Quid concubitus coniugalis, qui ſecundùm matrimonialium præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſſâ liberorum? *Adde & Suetan. Iul. cap.* LI.

D 108. SVBISSE, SACRIFICASSE.] *Verbum* ſubiſſe, *corruptum indico. Fortean*, nupſiſſe, *id eſt, ſallenni luteo flammeo, qui mos nouis nuptis, faciem velaſſe. Scripſi & ſenſi ita olim. at nunc delibero etiam atque etiam, & ambigo an ſubeundi verbum non hîc germanum & inter legitima nuptiarum. Quinctilianus ſuſpicionem facit in ſermone Declamationis* CCXLVII. Dicit pars diuerſa. non fuiſti vxor. non ſubſiſti cum illo. *Legerim*, non ſubiiſti. *Et ſubitionem hanc intellegam, ſiue cùm deducta ſubiret mariti domum: ſiue de iugo. modò is ritus tamen ſatis certus.*

109. DISCVBITVM INTER CONVIVAS.] *Et quidem formâ nuptiali: quæ volebat vt noua nupta in gremio mariti iaceret. Morem eum exprimit Iuuenalis:* —— ingens
Cæna, ſed & gremio iacuit noua nupta mariti.

quaſi ecce id inter ſallennia nuptiarum. Appuleius de nuptiis Pſyches: Accumbebat ſummum thorum maritus, Pſychen gremio ſuo complexus. *Ideò rectè in Catulla,*

Adſpice intus vt accubans
Vir tuus Tyrio in thoro
Totus immineat tibi.

Nec rectè magnus ille cenſor, quem vnum æmulor mirórque, Adſpice imus, *emendauit. Imúſne in illa geniali ſuo epulo maritus? imò Summus, vel Appuleio teſte. Intus accubare, vt intus canere. Interior autem maritus, reſpectu ſponſæ ad quam hîc ſermo. Siquid tamen mutandum, legerim,* vnctus. *qui mos Romanis in omni conuiuio ſallenni.*

110. TRADAM.] *Magis pro mente,* trado. *iam enim illa incredenda ſcripſit.*

111. DVM INDVSTRIA CVBICVLVM.] *Regem olim feci, qui emendaſſet hunc locum. itaque concurſum à multis ad coranam, & non vnus mihi indicauit ſcribendum:* Dum hiſtrio cubiculo Principis occultatur, dedecus. *veriſſimè. intellegit enim Mneſterem illum Pantomimum, qui diu in deliciis Meſſallinæ. Libri ſcripti non longè abeunt ab hac lectione,* Dum inſtruo cubiculum Principis exultauero, dedecus. *Poſſis extremo item ſcribere*, cubiculo Principis exſultat, verè dedecus.

112. SED EXCIDIVM.] *In Florentino eſt*, ſed & ſcidium: *è quo Pichena.* diſſidium. *Sed profectò plus quàm diſſidium hîc timebatur, &* exitium, *atque extrema.*

113. DIGNITATE FORMÆ, IVVENTA.] *Ita lego, non* formâ. *Dignitas formæ propriè de viris, vti notat vetus litterator Agrætius. illud,* iuuentâ, *ſuſpectum facit Vatic. qui refert*, Vimentis. *Ex quo Palmerius diductim legebat*, vi mentis.

114. CIRCA NECEM CÆSARIS NARRATVS.] *C. Cæſaris Caligulæ: cuius necis conſcius particépſque fuit hic libertus, narrante Ioſepho lib.* XIX. *cap.* I. *Scilicet autem Tacitum hoc narraſſe in libris qui de Caligulâ.*

115. APPIANÆ CÆDIS MOLITOR.] *Vide Sueton. cap.* XXXVII. *in cuius verbis*, Nec multo pòſt ex compoſito irrumpere Appius nunciatus, cui pridie ad id temporis vt adeſſet, præceptum erat: quaſi planè repræſentaretur ſomnij fides, accerſi-

Dissentiunt. agitauêre; [116] num Messallinam secretis minis depellerent amore Silij, cuncta alia dissimulantes. deinde metu, ne ad perniciem vltrò traherentur, desistunt, Pallas per ignauiam, Calistus [117] prioris quoque regiæ peritus, & potentiam cautis quàm acrioribus *Narcissus tamen ausus detegere.* consilijs tutius haberi. perstitit Narcissus, solum id immutans, ne quo sermone præsciam criminis & accusatoris faceret. Ipse ad occasiones intentus, longâ apud Hostiam Cæsaris morâ, duas pellices, [118] quarum is corpori maximè insueuerat, largitione ac promissis, & vxore deiectâ plus potentiæ ostentando, perpulit delationem subire. Exin Calpur- *Sed per pellices.* nia (id pellici nomen) vbi datum secretum, Cæsaris genibus prouoluta nupsisse Messallinam Silio exclamat. simul Cleopatram, quæ idem opperiens adstabat, an comperisset, interrogat: atque illâ annuente, cieri Narcissum postulat. Is veniam in præteritum petens, quòd ei [119] cis Vectium, cis Plautium dissimulauisset, nec nunc adulteria obiecturum ait, [120] ne domum, seruitia, & ceteros fortunæ paratus reposceret; frueretur imò ijs, & redderet vxorem, [121] rumperetque tabulas nuptiales. *An discidium, inquit, tuum nosti? nam matrimonium Silij vidit populus, & senatus & miles: ac ni properè agis, tenet* B *Claudius amicos consulit.* *vrbem maritus.* Tum potissimum amicorum vocat, [122] primumque rei frumentariæ præ-

accersi statim, ac mori iussus est, *menda est. Quò enim accersi iubetur, qui iam aderat? Non fugit Torrentium, qui ex libris legit, arcessi, pro accusari, vt interpretatur. Mihi, arceri, verum videtur: vt exclusum eum à Claudio intellegamus, nec admissum. Transscripserim etiam, arceri, ac statim mori. Historiam pete à Dione.*

116. Nvm Messallinam secretis.] *Obscure examinanti, nec scio an satis nexa. Sententia videtur. deliberasse libertos bifariàm: primò, an ad Claudium deferrent, quæ pars protinùs: hic iam, an ipsam Messallinam secretò de Silio monerent, alia adulterio dissimulantes. Destitêre ob vtroque alij:* Narcissus perstitit, *sed in sententiâ priore, id est de Claudio admonendo.*

117. Prioris qvoqve regiæ.] *Sub Caio, apud quem in gratiâ potentiâq; fuit. Dio, vbi de Domitio Afro, lib. LIX. Et eleganter Seneca, epistolâ quadam:* Stare ante limen Callisti dominũ suum vidi, & eum qui illi impegerat titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, aliis intrãtibus excludi. *Sed fuit non minùs magnus apud Claudium. estq; illeipse cui Scribonius Largus medicus eius aui opus suum inscribit, & appellat C. Iulium Callistum.*

118. Qvarvm is corpori.] *Vatic.* corporibus.

119. Cis Vectivm, cis Plavtivm.] *Emendaui praeeunte Vaticano, qui habebat,* Cis Vecticis Plautio. *Et verè. Duo enim famosi in hac Messallinæ & quasi primorum ordinum adulteri, Vectius Valens & Plautius Lateranus: quos tamen dissimulasse, & siluisse se dicit. Sed an magis pro hac sententiâ,* bis Vectium, bis Plautium? *An,* Circa Vectium? *Non accusatos quidem illos, aut certè iterum excusatos, sequentia etiam dicunt. Ceterùm famosi, vt dixi, hi adulteri. De Vectio, non Scribonius & Plinius de Medicis:* Exortus mox est Vectius Valens adulterio Messallinæ Claudij Cæsaris nobilitatus. *Item Scribonius Largus:* Hoc medicamentum Apulei Celsi fuit, præceptoris Valentis & nostri. *De Plautio mox, & lib. XIII.* Secutaque lenitas in Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinę ordine remotum reddidit Senatui. *At viri docti desperatam huius loci restitutionem censebant: cùm vulgò esset,* cis Vectium Plantium.

120. Ne domvm, servitia, et ceteros fortvnæ paratvs reposceret.] *Contaminatissimum locum Ferretus esse vult: qui mihi castus, purus. Inuidiosâ concessione libertus: Fruatur sanè, inquit, Silius domo tuâ, seruis, veste, & gazâ omni regiâ (nam hæc tralata ob adulterã ad Silium, notante etiam Dione:) reddat saltem vxorem.*

121. Rvmperetqve tabvlas nvptiales.] *Ad legitimum matrimoniũ olim Tabulæ & signatores adhibiti. Tabulis & dos continebatur, & illo sollennis coniugij caussa, Liberûm quærendorum. Iuuenalis,* Signatæ tabulæ, dictum, Feliciter. C *Appuleius,* Quòd in villâ non in oppido tabulæ sint consignatæ quarto & vltimo loco obiecere. *Meminerunt non semel Iurisconsulti: & propriè huic rei libro Cl. V. Brissonius, cuius accuratâ diligentiâ doctrinâq; non à me, non ab aliis quidquam addo. Vt ergo eo tabulæ matrimonio firmando: sic eadem rupta, dissparando. Iuuenal.*

——— tabulas quoque ruperat, & iam
Signabat, totâ vix hæc ego nocte redemi.

De his tabulis locum accipio, qui in priscis Glossis: λεγούσης τινὸς γυναικὸς τὴν ἐπίδοσιν τοῦ ἰδίου υἱοῦ ἀφῃρῆσθαι ἀπό τινος, αὐτόν τε υἱὸν ἴδιον εἶναι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἀνήκειν τὴν ἐπίδοσιν, ἠρνήσατο ἄλλος. ἀπεκρίθη γυνὴ, ῥωμαΐδα αὐτὴν γεγενῆσθαι, καὶ δέλτους μὲν γεγράφθαι, γάμους δὲ μὴ γεγονέναι. μὴ δυνηθέντος οὖν αὐτὸν ἀποδεῖξαι υἱὸν ἴδιον εἶναι περὶ οὗ ἐπράττετο: Ὁπότε μὴ ἔστι σὸς υἱὸς, τὴν ἐπίδοσιν ἀπόδος. Dicente quadam muliere cõgiarium filij sui ablatum esse à nescio quo, D eumque filium suum esse, & ad se pertinere congiarium: negauit alius. Respondit mulier, Latinam se fuisse, & tabulas quidem scriptas fuisse, nuptias verò non fuisse. Cùm ergo non potuisset eum ostendere filium suũ de quo agebatur, Cùm non sit tuus filius, congiarium redde.

122. Primvmqve rei frvmentariæ Præf. Tvrranivm.] *Dixi aliquid ad lib. I. Annalium, & videtur primus in hoc munere fuisse. Tamen ambigo de totâ hac sententiâ, & ne verius legi:* Tum potissimos amicorum vocat, primumque rei fr. Præf. *hac mente: vocat præcipuos amicos, ac primò Turranium, deinde Getam.*

123. Lvsivm

A præfectum Turtanium, pòst [123] Lusium Getam prætorianis impositum, percontatur. [124] Quibus fatentibus, tum certatim ceteri circumstrepunt, iret in castra, firmaret prætorias cohortes, securitati antequam vindictæ consuleret. *Trepidè trepidat.* Satis constat eo pauore offusum Claudium, vt identidem interrogaret, *an ipse imperij potens? an Silius priuatus esset?* At Messallina non aliâs solutior luxu, [125] adulto autumno, simulacrum Vindemiæ per domum celebrabat: vrgeri præla, fluere lacus, & feminæ pellibus accinctæ assultabant, *Messallina intereà bacchatur,* vt sacrificantes vel insanientes Bacchæ. [126] ipsa crine fluxo, thyrsum quatiens; iuxtaque Silius hederâ vinctus, gerere cothurnos, iacere caput, strepente circum procaci choro. *Cum vecordi suo cœtu.* Ferunt Vectium Valentem lasciuiâ in præaltam arborem connisum, interrogantibus quid aspiceret, respondisse, *tempestatem ab Hostiâ atrocem.* siue ceperat ea species, seu fortè lapsa vox in præsagium vertit. Non rumor interea, sed vndique nuntij incedunt, qui gnara *Milites eos dissipant, & quosdam capiunt.* Claudio cuncta, & venire promtũ vltioni afferrent. Igitur Messallina [127] Lucullianos in hortos, Silius dissimulando metu, ad munia fori digrediuntur. Ceteris passim dilabentibus, affuêre centuriones, inditaque sunt vincula, vt quis reperiebatur in publico aut
B per latebras. Messallina tamen, quamquam res aduersæ consilium adimerent, ire obuiam, & aspici à marito, quod sæpè subsidium habuerat, haut segniter intendit: *Illa preces & artes parat.* iussitque vt Britannicus & Octauia in complexum patris pergerent. Et Vibidiam virginum Vestalium *Marito obuiat.*

123. LVSIVM GETAM.] *Id illi verum & gentile nomen, non* Lucium, *aut* Luscium. *Duo autem hoc tempore Pratorij Præfecti, Lusius Geta & Rufus Crispinus.*

124. QVIBVS FATENTIBVS.] *Libri mei scripti,* tacentibus.

125. ADVLTO AVTVMNO SIMVLACRVM VINDEMIÆ PER DOMVM CELEBRABAT.] *Adultò Autumno, id est mense Octobri. Itàque etiam*
C *in Horologio veteri Romæ signatum eo mense,* VINDEMIÆ SACRVM LIBERO. *Et persuasum mihi non aliud esse hoc Vindemiale festum, quàm sacra Liberi quæ C.Cæsar primus Romæ celebrauit: etsi Athenienses mense Nouembri celebrasse, in Philostrati quarto legi. De ipsâ re, Seruius ad eos versus,* Daphnis & Armenias, *&c.* Hoc, *inquit,* apertè ad Cæsarem pertinet, quem constat primùm sacra Liberi patris transtulisse Romam. *Ideò nummus percussus Cæsari, in cuius parte* C. VIBIVS. RVFVS. *& impressa ara cui persona histrionia imposita, item thyrsus, & tigris adiuncta. ad memoriam non dubiè huius rei. Lampridius in Eligabalo:* Cùm ad vindemiam vocasset amicos nobiles, & ad corbes sedisset, grauissimum quemque percontari cœpit an esset promptus in Venerem: posteaquam senes vidit erubescere, contulit se ad iuuenes. à qui-
D bus cùm audiret ætati congrua, gaudere cœpit, & dicere vere liberam *(emendo,* Liberi. *in eo enim lusum, quasi ea libertas vindemialis digna verè libero deo)* vindemiam esse, quam sic celebrarent. Ferunt multi ab ipso primùm repertum, vt in Vindemiarum festo multa in dominos iocularia & audientibus dominis dicerentur. *Capitolinus in M. Antonino:* Vindemias priuato modo cum amicis agebat. *Videturque ritus posteà Imperij fuisse, vt Princeps extra vrbem, dies aliquot lasciuiret & vacaret huic Vindemiali festo. Paullus Diaconus libro* III. *De gestis Longobard. cap.* VI. Procedente itaque Tiberio ad villam, vt iuxta ritum Imperialem triginta dies ad Vindemiam iocundaretur, Sophia vocatum ad se Iustinianum voluit ad imperium sublimare. *Idem festum, Magnam coronam dictum esse, suspicor ex Tertulliani his verbis:* Sed & aliâs Liberum principem coronæ planè laureæ etiam vulgus agnoscit, cùm dies in illum sollennes Magnam appellat coronam. *Alia ab hoc festo, ne erres, Liberalia: quæ antiquæ liberæq. reip. & incidebant in* XV. *Kal. Apriles. De queîs Varro libro* V. *& Kalendarium Romanum.*

126. IPSA CRINE FLVXO, THYRSVM QVATIENS, IVXTAQVE SILIVS HEDERA VINCTVS, GERERE COTHVRNOS.] *Eodem habitu Antonium depingit Velleius, qui Liberum se ferebat:* Cùm Liberum patrem appellari se iussisset, cùm redimitus hederâ, coronaque velatus aureâ, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus curru velut Liber pater vectus esset Alexandriæ. *De cothurnis, etiam Virgil.*

—— nudataque musto
Tinge nouo mecum direptis crura cothurnis.

De thyrsa, præter alios Iustinus: ὥσπερ αἱ βάκχαι διὰ σχήματος εἰρηνικοῦ τὰς λόγχας ἐν τοῖς θύρσοις περιφέρουσιν. *id est,* Veluti Bacchæ per speciem habitumque pacis lanceas in thyrsis circumferũt. *Vide & Plinium* XVI. *cap.* XXXIIII. *Athenæus eiusmodi Bacchi insignia in Pyrrhicâ saltatione recepta fuisse ostendit lib.* XIII. ἡ δὲ καθ' ἡμᾶς πυῤῥίχη Διονυσιακή τις εἶναι δοκεῖ, ἐπιεικεςέρα οὖσα τῆς ἀρχαίας. ἔχουσι γὰρ οἱ ὀρχούμενοι θύρσους ἀντὶ δοράτων, προΐενται δὲ ἐπ' ἀλλήλους καὶ νάρθηκας, καὶ λαμπάδας φέρουσιν. ὀρχοῦνται δὲ τὰ περὶ τὸν Διόνυσον καὶ τὰ περὶ τοὺς Ἰνδούς, καὶ τὰ περὶ τὸν Πενθέα. *Quæ verba lucem dare volo iis quæ hic præcedunt,* feminæ pellibus accinctæ assultabant, velut sacrificantes vel insanientes Bacchæ.

127. LVCVLLIANOS IN HORTOS.] *De quibus initia huius libri. Tamen & Luciliana prædia reperio, & hic in manuß. constanter hortos Lucilianos. Lapis Romæ:*

D. M.
CRESCENTIS. NEPOTI. FORTVNATI.
CÆSARIS. N. SER. EXACTORIS.
PRÆDIORVM. LVCILIANORVM.

128. VETV-

ſtalium [128] vetuſtiſſimam orauit, Pontificis maximi aures adire, clementiam expetere. A
Atque interim tribus omnino comitantibus (id repentè ſolitudinis erat) ſpatium vrbis
pedibus emenſa, vehiculo quo purgamenta hortorum eripiuntur, Hoſtienſem viam intrat:
nullâ cuiuſquam miſericordiâ, quia flagitiorum deformitas præualebat. Trepidabatur
nihilominus à Cæſare. quippe Getæ prætorij præfecto haut ſatis fidebat, ad honeſta
ſeu praua iuxtà leui. Ergo Narciſſus, aſſumtis quibus idem metus, non aliam ſpem
incolumitatis Cæſaris affirmat, quàm ſi ius militum vno illo die in aliquem libertorum
transferret: ſeque offert ſuſcepturum. Ac ne, dùm in vrbem vehitur, ad pœnitentiam à
L. Vitellio, [129] P. Largo Cæcinâ mutaretur; [130] in eodem geſtamine ſedem poſcit ſumitque.
Crebra poſt hæc fama fuit, inter diuerſas Principis voces, cùm modò incuſaret
flagitia vxoris, aliquando ad memoriam coniugij, & infantiam liberorum reuolueretur,
non aliud prolocutum Vitellium, quàm *O facinus, ô ſcelus*. Inſtabat quidem Narciſſus
* aperire ambages, & veri copiam * facere: ſed non ideò peruicit, quin ſuſpenſa &
quò ducerentur inclinatura reſponderet; exemploque eius Largus Cæcina vteretur. Et B
iam erat in aſpectu Meſſallina, clamitabatque audiret Octauiæ & Britannici matrem:
cùm obſtreperet accuſator, Silium & nuptias referens. ſimul codicillos libidinum indices
tradidit, quibus viſus Cæſaris auerteret. Nec multo pòſt vrbem ingredienti offerebantur
communes liberi, niſi Narciſſus amoueri eos iuſſiſſet. Vibidiam depellere nequiuit,
quin multâ cum inuidiâ flagitaret, ne indefenſa coniunx exitio daretur. Ergo auditurum
Principem, & fore diluendi criminis facultatem reſpondit: iret interim virgo &
ſacra capeſſeret. Mirum inter hæc ſilentium Claudij: Vitellius ignaro propior: omnia
liberto obediebant. Pateſieri domum adulteri, atque illuc deduci Imperatorem iubet.
Ac primùm [131] in veſtibulo, effigiem patris Silij conſulto ſenatus abolitam, demonſtrat:
tum [132] quidquid habitum Neronibus & Druſis, in pretium probri ceſſiſſe. incenſumque
& ad minas prorumpentem, caſtris infert, paratâ concione militum; apud quos,
præmonente Narciſſo, pauca verba fecit. nam & ſi iuſtum dolorem, pudor impediebat.
Cohortium clamor dehinc continuus, nomina reorum & pœnas flagitantium: ad- C
motuſque Silius tribunali, non defenſionem, non moras tentauit, precatus vt mors acceleraretur.
eadem conſtantia & illuſtres equites Romanos cupidos maturæ necis fecit,
Titium Proculum [133] cuſtodem [Silio ac] Meſſallinæ datum, & [134] indicium offerentem

Claudius. ſui ſimilis, natat.

Et nutat.

Narciſſus virum, imò principem agit.

* *Aliquot libri*, aperiret & taceret.

Vibidia auditur, non exauditur.

Domum Silij adeunt.

Inde caſtra.

Mox ſontium cædes.

128. VETVSTISSIMAM.] *Eſt eadem, quæ* Virgo maxima *dicitur. Nam ab ætate præerat, & ſic dicebatur. Nos in* Veſtâ.

129. P. LARGO CÆCINA.] *Fratre, opinor, C. Cæcinæ Largi, qui Conſul cum Claudio fuit, anno vrbis* DCCXCV. *& in conſulatu interfectus. Quem intellegit Aſconius, in Pro M. Scauro:* Scauri domum poſſidet nunc Longus Cæcina, qui conſul fuit cum Claudio. *ſcribe,* Largus. *& diſce hinc quæ Aſconij certa ætas.*

130. IN EODEM CESTAMINE.] *Id eſt, geſtatoriâ ſellâ. quæ à Claudio deducta in vulgi vſum, vt * docui. Sic libro* XIV. Geſtamine Baulos peruectam. *Apparet tamen in vno geſtamine plures ſellas fuiſſe, vt hic vides in Narciſſo, qui eodem geſtamine ſellam poſcit ſumitque.*

* in Electis

131. IN VESTIBVLO EFFIGIEM PATRIS SILII CONSVLTO SENATVS ABOLITAM DEMONSTRAT.] *In atrio ſiue in veſtibulo ædium, imagines maiorum: vti hic Silij patris. Sed enim Silius Legatus olim inferioris Germaniæ damnatus crimine maieſtatis cum vxore Soſiâ Gallâ, vt lib.* IV. *narratum: ideoq; & imagines abolitæ, quas tamen filius reſtituerat. Criminatur ergo id libertus.*

132. QVIDQVID HABITVM NERONIBVS.] *Lege,* auitum: *quod monuit me I C. Claudius Chifletius.*

133. CVSTODEM SILIO AC MESSALLINÆ DATVM.] *Quis dederit Silio cuſtodem? Claudiúſne, qui omnium ignarus? Legi. In Vat. eſt,* Cuſtodem Meſſallinæ dat. *alienâ deinde manu adpictum,* ac Silio. *Lege igitur:* Cuſtodem Meſſallinæ datum. *vel etiam:* cuſtodem à Silio Meſſallinæ datum. *Alterum quidem verum eſt, vt hic Titius ſiue à Claudio adpoſitus vxori cuſtos; ſiue à Silio, vt amica. Vtrumque enim ſolens Romanis. De maritis, Tibullus,* Ipſe malus docui, quo poſſet ludere pacto D
Cuſtodes.
De amatoribus, Propertius,
Quos igitur tibi cuſtodes, quæ limina ponam?
Miſellus ille cuſtos! cui id monſtrum commiſſum, quod non Argus cum Mercurio cuſtodiſſet. Vertranius inexplicabilem lacum cenſet, niſi cuſtodem pro exactore interpretemur, ſcilicet qui mortis pœnas exigat. Verum merumq; ſomnium.

134. INDICIVM OFFERENTEM.] *Benè confeſſum. Nam indicium, ait in Eunucho Donatus, propriè eſt eius qui vnà peccauerit. Aſconius ad illud Ciceronis:* Quapropter ſi indicium tibi poſtulas dari. *ait:* Index eſt, qui facinoris, cuius ipſe eſt conſcius, latebras indicat, impunitate propoſitâ. *Quæ*

tamen

tem Vectium Valentem & confessum, & Pompeium Vrbicum. at [135] Saufellum Trogum ex conscijs trahi ad supplicium iubet. [136] Decius quoque Calpurnianus vigilum præfectus, Sulpicius Rufus ludi procurator, Iuncus Virgilianus senator, eâdē pœnâ affecti. solus Mnester contationem attulit, dilaniatâ veste clamitans *aspiceret verberum notas, reminisceretur vocis, quâ se* [137] *obnoxium iussis Messallinæ dedisset. Alijs largitione aut spei magnitudine, sibi ex necessitate culpam: nec cuiquam antè pereundū fuisse, si Silius rerum potiretur.* Commotum his, & pronum ad misericordiam Cæsarem, perpulêre liberti, ne tot illustribus viris interfectis, histrioni consuleretur: sponte an coactus tam magna peccauisset, nihil referre. Ne Trauli quidem Montani, equitis Romani, defensio recepta est. is modestâ iuuentâ, sed corpore insigni, accitus vltrò, noctemq́ue intra vnam à Messallinâ proturbatus erat, paribus lasciuijs ad cupidinem & fastidio. Suilio Cesonino, & Plautio Laterano mors remittitur: huic [138] ob patrui egregium meritum; Cesoninus vitiis protectus est, tamquam in illo fœdissimo cœtu [139] passus muliebria. Interim Mes-
B sallina Lucullianis in hortis prolatare vitam, componere preces, nonnullâ spe, & aliquando irâ. tantâ inter extrema superbiâ agebat. Ac ni cædem eius Narcissus properauisset, verterat pernicies in accusatorem. Nam Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus, vbi vino incaluisset, iri iubet nuntiariq́ue miseræ (hoc enim verbo vsum ferunt,) dicendam ad caussam posterâ die adesset. Quod vbi auditum, & languescere ira, redire amor, ac si contarentur, propinqua nox, & vxorij cubiculi memoria timebantur; prorupit Narcissus, denunciatq́ue centurionibus & tribuno qui aderant, exsequi cædem. ita Imperatorem iubere. Custos & exactor è libertis, Euodus datus. isq́ue raptim in hortos progressus, reperit fusam humi, [140] assidente matre Lepidâ: quæ florenti filiæ haut concors, supremis eius necessitatibus ad miserationem euicta erat: suadebatq́ue ne percussorem opperiretur. transisse vitam, neque aliud quàm [141] morte

Mnester non vanè se excusat.

Tamen frustrà.

O propudium feminæ!

Messallina etiam nunc ferox.

Et sanè languebat Claudius.

Nisi libertus astu præuenisset.

tamen impunitas circumscripta est: quia, vt idem no-
C *tat*, Certa sunt in quibus impunitas indici datur, vt in caussâ proditionis, maiestatis, & si quid huiusmodi.

135. SAVFELLVM TROGVM.] *Vatic.* Saufellium. *Scribo*, Saufeium, *& induxit librarios illud I. longiusculum, vt L. scriberent. Horum omnium mentio Seneca in Menippaâ de Claudij morte. vbi tamen disiunctim scribe* M. Heluius, Trogus. *Qui hic etiam Traulus, malè fortasse in Senecâ*, Sex. Trallus.

136. DECIVS QVOQVE CALPVRNIANVS.] *Scripti libri*, Dcorius. *Puta*, Decrius. *quod nomen & infrà inuenies.*

137. OBNOXIVM IVSSIS MESSALLINÆ.] *Commentum feminæ lepidum. Mimum istum deperibat Messallina. sollicitat. Ille tergiuersari, metuere Imperatorem. Quid ergo si maritus ipse iubeat? in-*
D *quit. Et cum marito egit, quasi operâ Mnesteris aliquâ in re illi vsus. Ille vocatum mimum malè accipit, iubet in omnibus vxori obediat pareátque. Paruit. & id iussum valere sibi nunc vult ad veniam obtinendam & vitam. Dio* LX.

138. OB PATRVI EGREGIVM MERITVM.] *A. Plautij, suspicor, qui Britanniam Claudio subegit.*

139. PASSVS MVLIEBRIA.] *Simile illorum inuentum in Suetonij Domitiana cap.* X. Qui se quò faciliùs expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant. *Dij deaq; istas, non corpore non animo viras. Adeò turpior omni morte hæc fuga mortis.*

140. ASSIDENTE MATRE LEPIDA.] *Quænam hæc Lepida? Ego verò repperisse me censeo famosæ feminæ (Messallinam dico) stirpem & matrem. Suetonius scribit:* Post has Valeriam Messallinam Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. *vbi dissimulant interpretes, quomodo hic Valerius Claudio consobrinus. Dicam ego. Ex L. Domitio & maiore Antoniâ natus est Cn. Domitius pater Neronis principis, & item Lepida amita eiusdem, de quâ* * *infrà. Hæc Lepida, est illa ipsa quæ nupta Valerio Messallæ, & quæ hic Messallinæ dicta mater. At Claudius natus ex Druso & minore Antoniâ, vti clarum. Stemma istud:*

* Lib. XIII.

```
                     { ANTONIA,     { CN. DOMITIVS.
                     {   maior.     { AGRIPPINA, vxor.  { NERO IMP.
M. ANTONIVS          {              { DOMITIA LEPIDA.
   III. vir.         { L. DOMITIVS  { VALERIVS MESSALLA { VALERIA MESSAL-
                     {   maritus.   {   maritus.        {   LINA vxor Claudij.
                     { ANTONIA
OCTAVIA.             {   minor.          { GERMANICVS.
                       DRVSVS, maritus.  { CLAVDIVS IMP.
```

Vides ergo Claudium & Lepidam Domitiam (id enim duplex illi nomen fuisse alibi ostendo) verè consobrinos. Atque hac ratione fortè maritum ipsum Lepidæ, Suetonius dixerit Claudij consobrinum. Tamen tutius putarim legi, Barbati Messallæ & consobrinæ suæ filiam. *Sententia quidem non alia est: & hæc Lepida Neronis amita, Messallinæ mater. Suetan. Claudij cap.* XXVI.

141. MORTE

[141] morte decus quærendum. Sed animo per libidines corrupto, nihil honestum inerat: lacrymæque & questus irriti ducebantur. Tum impetu venientium pulsæ fores, astitit tribunus per silentium, at libertus increpans multis ac seruilibus probris. Tunc primùm fortunam suam introspexit, ferrumque accepit, quod frustrà iugulo ac pectori per trepidationem admouens, [142] ictu tribuni transfigitur. corpus matri concessum. Nuntiatumque Claudio epulanti perisse Messallinam, non distincto suâ an alienâ manu: nec ille quæsiuit, poposcitque poculum, & solita conuiuio celebrauit. Ne secutis quidem diebus, odij, gaudij, iræ, tristitiæ, vllius denique humani affectus signa dedit; non cùm lætantes accusatores aspiceret, non cùm filios mærentes. Iuuitque obliuionem eius senatus, censendo nomen & effigies priuatis ac publicis locis demouendas. decreta Narcisso Quæstoria insignia, [143] leuissimum fastigij eius, cùm secundum Pallantem & Callistum ageret, honesta quidem, sed ex quibus deterrima orirentur, * flagitiis inultis. A

A tribuno ea interficitur.

Claudius nec quærit, nec curat.

* Corrupta.

B

141. MORTE DECVS.] *Placet*, morti, *vt in Veneto.*

142. ICTV TRIBVNI TRANSFIGITVR.] *Malim*, transfigitur.

143. LEVISSIMVM FASTIGII EIVS.] *Hac cum lineis postumis, corrupta, hiulca, nec iuuant aut discrepant libri, nisi quòd*, Tristitiis inultis, *non* Flagitiis, *vti substituisse fatetur Rhenanus. Ego ab eiusmodi vlceribus sanandis, sani hominis censeo abstinere manum. Nam sine librorum ope, irrita abierit Hygia ipsa.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV DIVI AVGVSTI ANNALIVM LIBER XII.

BREVIARIVM LIBRI.

B LAVDIVS *de matrimonio deliberat: & Agrippina aliis præfertur, Germanici fratris eius filia. Eæ nuptiæ decreto Senatus firmatæ, & legitimæ habitæ. L. Silanus mortem sibi consciscit, Claudij gener. Annæus Seneca ab exsilio redit. Octauia Claudij filia Neroni desponsa. Parthi regem Romá petunt Meherdatem: qui prœlio congressus à Gotarze vincitur. Mithridates Ponti regnum recipere tendit irrito conatu. victus Romam tandem perducitur. Lollia inlustris femina Agrippinæ artibus damnata. Claudius pomœrium vrbis profert: & qui ante eum protulerint. Nero Domitius à Claudio adoptatur. Colonia in Vbios deducta. Catti latrocinia agitantes vincuntur. Vannius Sueuorum rex, pellitur regno. P. Ostorij in Britanniá res, & de Caractaco rege victoria. Britannicus Agrippinæ fraudibus Neroni posthabetur, & fidelissimi comitum paullatim ab eo remouentur. Prodigia aliquot, & Romæ annonæ caritas. Bellum inter Armenios & Hiberos: cui Parthi & Romani quoque miscentur. Furius Scribonianus relegatus. S. C. Claudianum de feminis quæ seruo succumberent. Motus aliquis in Iudæá inter incolas & Romanos milites. Claudius lacum Fucinum emisit, & naualé spectaculum*

C *præbuit. Procuratorum in prouinciis auctoritas ab eodem stabilita. Cois immunitas concessa. Byzantiis tributum ad tempus remissum. Lepida ad mortem agitur. Claudius denique veneno non obscurè ab vxore tollitur. Nero primordia imperij capit. Gesta hæc annis sex,*

C. POMPEIO. Q. VERANNIO
C. ANTISTIO. M. SVILIO RVFO
TI. CLAVDIO. V. SER. CORNELIO ORFITO
P. CORNELIO SVLLA. L. SALVIO OTHONE — COSS.
D. IVNIO SILANO. Q. HATERIO
M. ASINIO MARCELLO. M. ACILIO AVIOLA

D ÆDE Messallinæ conuulsa Principis domus, orto apud libertos certamine, quis diligeret vxorem Claudio [1] cælibi vitę intonanti, & coniugum imperiis obnoxio. Nec minore ambitu feminæ exarserant, suam quæque nobilitatem, formam, opes, contendere, ac digna tanto matrimonio ostentare. Sed maximè ambigebatur inter Lolliam Paullinam, [2] M. Lollij consularis filiam, & Iuliam Agrippinam Germanico genitam. huic Pallas, illi Calistus, fautores aderant. at Ælia Petina è familiâ Tuberonum, Narcisso fouebatur. Ipse modò huc, modò illuc, vt quemque suadentium audierat promtus, discordantes in concilium vocat, ac promere sententiam, & adiicere rationes iubet. Narcissus vetus matrimonium, familiam communem (nam Antonia ex Petinâ erat) nihil in penatibus eius nouum differebat, si sueta coniunx rediret, haut quaquam nouercalibus odiis visura Britannicum & Octauiam, proxima suis pignora. Calistus improbatam longo dissidio, ac si rursus assumeretur, eo ipso superbam, longéque rectius Lolliam induci, quando nullos liberos genuisset, vacuam æmulatione, & priuignis parentis loco futuram. At Pallas id maximè in Agrippinâ laudare, quod Germanici nepotem secum traheret dignum prorsus imperatoriâ fortunâ, stirpem nobilem

Claudius vxorem quærit. *Vxores ipsum.* *Liberti alij aliam commendant.* *Æliam, Narcissus:* *Lolliam, Calistus.* *Agrippinam, Pallas.*

 [3] & fami-

[1] & familiæ Claudiæ, quæ posteros coniungeret; ne femina experta fecunditatis, integrâ iuuentâ, claritudinem Cæsarum aliam in domum ferret. Præualuere hæc adiura Agrippinæ illecebris. A

Et hic vincit: insinuante se etiam Agrippinâ.

Quæ ad eum per speciem necessitudinis crebrò ventitando pellicit patruum, vt prælata ceteris, & nondum vxor, potentiâ vxoriâ iam vteretur. Nam vbi sui matrimonij certa fuit, struere maiora, nuptiasque Domitij, quem ex Gn. Ænobarbo genuerat, & Octaniæ Cæsaris filiæ moliri: quod sine scelere perpetrari non poterat, quia L. Silano desponderat Octauiam Cæsar.

In Silanum dolus struitur:

[4] iuuenemque & alia clarum, insigni triumphalium, & gladiatorij muneris magnificentiâ, protulerat ad studia vulgi. Sed nihil arduum videbatur in animo Principis, cui non iudicium, non odium erat, [5] nisi indita & iussa.

Administro Vitellio.

Igitur Vitellius nomine Censoris, [6] seruiles fallacias obtegens, ingruentiumque dominationum prouisor, quò gratiam Agrippinæ pararet, consiliis eius implicari, ferre crimina in Silanum, cui sanè decora & procax soror Iunia Caluina haut multum antè Vitellij nurus fuerat. hinc initium accusationis, [7] fratrisque non incestum, sed incustoditum amorem ad infamiam traxit. & præbebat Cęsar aures, accipiendis aduersum B generum suspicionibus caritate filiæ promtior. At Silanus insidiarum nescius, ac fortè

Qui Senatu eum pellit: Claudius à sperata sua abiungit. A. V. C. DCCCII. Agrippinam ipse habet, nondum ducit. Idq; infamia mota. Vitellius rem perficit:

eo anno prætor, repentè per edictum Vitellij ordine senatorio mouetur, quamquam lecto pridem senatu, lustroque condito, simul affinitatem Claudius diremit. adactúsque Silanus eiurare magistratum, & reliquus præturæ dies in Eprium Marcellum collatus est. C. Pompeio, Q. Verannio Coss. pactum inter Claudium & Agrippinam matrimonium. [8] Iam famâ, iam amore illicito firmabatur, necdum celebrare sollennia nuptiarum audebant, nullo exemplo deductâ in domum patrui, fratris filiâ. [9] Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur. Nec antè omissa contatio, quàm Vitellius suis artibus id perpetrandum sumsit. Percontatusque Cæsarem,

COMMENTARIVS.

C

1. CÆLIBI VITÆ INTONANTI.] *In manuscriptis quibusdam,* cælibis: *& vellet Pichena,* cælibis vitæ intoleranti *Illud vulgatum, nescio quo modo, mihi pro moribus & sermone Claudij videtur.*

2. M. LOLLII CONSVLARIS FILIAM.] *Non prisci illius Lollij, qui moderator C. Cæsari datus, ne erres. sed filij eius. qui tamen quando consul fuerit, ignoro. Tempora suadent, & clarissimè Plinius libro* IX. *cap.* XXXV. *qui hanc Lolliam Paullinam neptem illius Lollij appellat.*

3. ET FAMILIÆ CLAVDIÆ.] *Expediri sententia potest: tamen mauelim scribi,* & familiæ Claudiæ. quin posteros coniungeret. *vt quasi hortantis ea sint liberti.*

4. IVVENEMQVE ET ALIA CLARVM.] *Ita disertè vatic. veréque. Transmarina forma sermonis est,* νικίσκον τά τ' ἄλλα λαμπρὸν, *crebrúmque apud Latinos, Homo cetera bonus, & similia: in Agellio, Homo pleraque non indiligens.*

5. NISI INDITA ET IVSSA.] *Muretus,* indicta.

6. SERVILES FALLACIAS OBTEGENS.] *Dubitaui ne prisco verba scrib.* seruiles pellacias. *Apud Lucretium scriptum.*

Subdola cùm ridet placidi pellacia ponti.

& conuenientior huic sententiæ visa ea vox. Non enim tam fraudes erant, quàm adulationes humiles & demissæ ad pelliciendam parandamq; gratiam Agrippinæ, vt addit noster.

7. FRATRISQVE NON INCESTVM.] *Vatic.* fratrumque. *quod probo. In reliquâ scripturâ pendeo animi. Vulgatam si ferimus: sententiam esse valo, Tractum in crimen esse non amorem incestum inter fratrem sororemq;. sed tantùm incustoditum. id est, amorem parùm cautum circumspectumq;, & qui sine crimine, rapi tamen in crimen potuerit. Simillimum illud Plinij è lib.* VI. *epistolar.* Tuitus sum Iulium Bassum, vt incustoditum nimis & incautum, ita minimè malum. *Siquid mutandum, legerem,* incustoditum sermonem. *E Senecâ certè clarum non aliud verè obiectum huic Silano, quàm verba aduersus sororem nuptialia, & parùm cauta. Ait in Ludo de morte Claudij:* Qui, quantum quidem in ipso fuit, damnatum incesti L. Silanum generū suum occidit. Oro propter quid? Sororem suam festiuissimam omnium puellarum, quam omnes Venerem vocarent, maluit Iunonem vocare. *ita enim restitui eum locum nuper.* D

8. IAM FAMA.] *Distinguunt libri mei,* matrimonium, iam famâ. *Et rectè. quoniam ante istos consules matrimonium pactum. Suprà enim scriptum:* quæ postquam matrimonij sui certa fuit. *Statim etiam è Farnes. scripseris,* deductæ in domum patrui fratris filiæ.

9. QVIN ET INCESTVM.] *Sententiam loci censeo: Fruebantur quidem matrimonij bonis Claudius & Agrippina: at non securi. quia & incestum subesse videbatur, nondum firmatis eiusmodi nuptiis; & periculum ne populus, ab exemplo, passim vsurparet, publico malo.*

10. CIVIVM

A Cæsarem, an iussis populi, an auctoritati senatus cederet? vbi ille vnum se [10] ciuium & consensui imparem respondit, opperiri intra palatium iubet. ipse curiam ingreditur, summamque Reip. agi obtestans, veniam dicendi ante alios exposcit, orditurque. *Grauißimos Principis labores, quis orbem terræ capessat, egere adminiculis, vt domesticâ curâ vacuus, in commune consulat. quod porrò honestius censoriæ mentis leuamen, quàm assumere coniugem prosperis dubiisque sociam? cui cogitationes intimas, cui paruos liberos tradat; non luxui aut voluptatibus assuefactus, sed qui primâ ab iuuentâ legibus obtemperauisset.* Postquam hæc fauorabili oratione præmisit, multaque patrum assentatio sequebatur; capto rursus initio, *Quando maritandum Principem cuncti suaderent, diligi oportere feminam nobilitate, puerperiis, sanctimoniâ insignem. Nec diu inquirendum, quin Agrippina claritudine generis anteiret. datum ab eâ fœcunditatis experimentum, & congruere artes honestas. Id verò egregium, quod prouisu Deûm [12] vidua iungeretur Principi, sua tantùm matrimonia experto. audiuisse à parentibus, [13] vidisse ipsos, arripi coniuges ad libita Cæsarum: procul id à præsenti modestiâ. statue-* B *retur imò [14] documentum, quo vxorem Imperator acciperet. At enim noua nobis in fratrum filias coniugia, sed aliis gentibus sollennia, nec lege vllâ prohibita. Et [15] sobrinarum diu ignorata, [16] tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hoc quoque in his quæ mox vsurpentur.* Haut defuere qui certatim, si cunctaretur Cæsar, vi acturos testificantes, erumperent curiâ. Conglobatur promiscua multitudo, populumque Romanum eadem rogare clamitat. Nec Claudius vltrà exspectato, obuium apud forum præbet se gratantibus. Senatumque ingressus [17] decretum postulat, quo iustæ inter patruos

Senatu adiuuante.

Et vulgus mox in partibus.

Ita lex lata pro incesto.

10. CIVIVM ET CONSENSVI.] *Delendo copula. vel, quod verius, addendo vox scriptori elapsa,* ciuium & S. consensui. *id est, Senatus. Ita respondebit Claudij oratio, Vitellianæ. Tamen aliquis ceperit (aut i.m cepit) quasi esset,* Vnum se ciuium, & consensui imparem: *quod ego non probem, nec cer-* C *tè Princeps vnus è vulgo ciuium est: non.*

11. SVMMAMQVE REIP. AGI.] *Scribo,* summamque rempublicam.

12. VIDVA IVNGERETVR.] *Vidua Agrippina mortua, sub initia imperij Claudiani, Crispo Passieno, cui post Domitium nupserat Plinius libro* XVI. Arborem mori eximiam ætate nostrâ adamauit Passienus Crispus bis consul. orator, Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarus. *Sueton. Nerone:* Verùm Claudio imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit, sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. *Tamen idem ille Paßienus anteà maritus Domitiæ sororis Aenobarbi. Quod ex Quinctiliano colligas lib.* VI. *cap.* II. *Apud Senecam de hoc eodem lib.* IV. *Natur. Quæst. initio:* Crispus Passienus, quo ego nil noui D acutiùs in omnibus rebus, maximè in distinguendis (*omnino scrib.* distringendis) & curandis vitiis, sæpe dicebat: Adulationi opus esse non claudere ostium, sed aperire, & quidem sic quemadmodum amicæ solet. quæ si impulit, grata est: gratior, si effregit. *Iterùm scribe,* sed operire. *id est, leniter obducere, opponere ostium: ne pereat dicta sua Venus. Plusculaetiam in* EXCVRS. A. *vide.*

13. VIDISSE IPSOS] *Principe Caio.*

14. DOCVMENTVM, QVO VXOREM.] *Nugax oratio. quid enim? non antea Imperatoribus semper vxor? semper. Quid ergo opus ei rei documento? Tu corrige,* quomodo vxorem. *Id enim vult adulator homo, prodendum esse posteris exemplum, vt Imperator vxorem Senatu suasore & auctore capiat.*

15. SOBRINARVM.] *Sobrinas appellat: tamen palàm est, intellegi debere de Consobrinis. Quis enim hoc censeat, eos quos propriè Sobrinos, legum auctores appellant, arceri inter se nuptiis? numquam factum. Sed veteres hæc miscebant, vocularum haud æquè curiosi captatores. In Glossis priscis legas,* Ἀνέψιος, Consobrinus, Sobrinus. *Alibi:* Θεῖα πρὸς μητρὸς, Consobrina. *Et:* Ἐξάδελφος, ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν, Consobrinus. *Quid, quòd Velleius simili libertate,* Consobrinum Ti. Gracchi *Scipionem Nasicam appellat: qui Iurisconsultorum finitione Sobrinus sit?*

16. TEMPORE ADDITO PERCREBVISSE.] *Malim,* tempore percrebuisse, *reiectâ voce quæ glossographum sapit: aut potiùs inuertâ,* tempore adeò. *& id verum puto. De reipsâ, Plutarchus auctor in Caussis, quæst.* VI. *diu apud Romanos sobrinarum coniugia (*ἀνεψίας *ipse appellat, & benè vertit Xylander) fuisse inuisa: cœpisse tamen à leniculâ caussâ, quam ipse denarrat. factumque decretum populi,* πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰ δ᾽ ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι. *id est,* licere omnibus ducere vsque ad consobrinas, suprà autem vetari. *Hoc quando propriè cœperit, non dicit: satis vetus esse, ex Liuio discas. apud quem, libro* XLII. *ita loquitur Sp. Ligustinus:* Cùm primùm in ætatem veni, pater mihi vxorem fratris sui filiam dedit: *imò quasi in laudem hoc recenset. Sanè coniugia eo deinceps crebra: & sic inter illustres, M. Marcellus Iuliam Augusti F. duxit, sibi sobrinam: aliique plures. Sustulit tamen easipsas nuptias Theodosius, de quo Victor:* Tantum, *inquit,* pudori tribuit & continentiæ, vt consobrinarum nuptias vetuerit, tamquam sororum: *permiserúntque iterùm Arcadius & Honorius l.* XIX. *C. De nuptiis.*

17. DECRETVM POSTVLAT.] *Zonaras:* ψήφισμα ἐποιήσαντο, ἐξεῖναι Ῥωμαίοις ἀδελφιδᾶς ἄγεσθαι. *Ast Tacitus, Fratrum filias: & strictè capias, non enim licuit sororum. Quod notauit accuratè & dif-*

truos fratrumque filias nuptiæ etiam in posterum statuerentur. Neque tamen repertus **A** est, nisi vnus talis matrimonij cupitor, [18] Talledius Seuerus eques Romanus, quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant. Versa ex eo ciuitas, & cuncta feminæ obediebant, non per lasciuiam, vt Messallina, rebus Romanis illudenti. [19] Addictum quasi & virile seruitium. Palàm seueritas, ac sæpiùs superbia: nihil domi impudicum, nisi dominationi expediret: cupido auri immensa obtentum habebat, quasi subsidium regno pararetur. [20] Die nuptiarum Silanus sibi mortē consciuit. siue eò vsque spem vitæ produxerat; seu delecto die, augendam ad inuidiam. [21] Caluina soror eius [22] Italiâ pulsa est. Addidit Claudius, [23] sacra ex legibus Tulli regis, piaculaque apud lucum Dianæ per pontifices danda: [24] irridentibus cunctis, quòd pœnæ procurationesque incesti id temporis exquirerentur. At Agrippina ne malis tantùm facinoribus notesceret, [25] veniam exsilij pro Annæo Senecâ, simul præturam impetrat, lætum in publicum rata, ob claritudinem studiorum eius; vtque Domitij pueritia [26] tali magistro adolesceret, & consiliis eiusdem ad spem dominationis vterentur. quia Seneca fidus in Agrippi- **B** nam memoriâ beneficij, & infensus Claudio dolore iniuriæ credebatur. Placitum dehinc non vltrà cunctari: sed designatum consulem Memmium Pollionem ingentibus promissis inducunt, sententiam expromere, quâ hortaretur Claudius, despondere Octauiam Domitio. quod ætati vtriusque non absurdum, & maiora patefacturum erat. Pollio haut disparibus verbis, ac nuper Vitellius, censet: desponderturque Octauia. ac secundùm priorem necessitudinem, sponsus iam & gener Domitius æquari Britannico, studiis

Potens mariti & rerum Agrippina.

Silanus mortem sponte sumit.

Magnus Seneca patriæ restituitur. Neroni præficitur.

Eidem Octauia despondetur.

fusè, quantum satis est. Cuiacius XIII. *obser. cap.* XVI. *quem non exscribo. Nec sustulit Nerua hoc Sc. vt idem verâ interpretatione collegit. De Claudij hoc facto Tragicus:*

Genitamque fratris, coniugem captus, sibi
Toris nefandis, flebili iunxit face.

vbi meliùs leges, Genitamque fratre coniugem captam. *Domitianus imitatus exemplum est, qui Iuliam habuit filiam Titi.*

18. TALLEDIVS SEVERVS.] T. Alledius *scribo. & vidi posteà ita citare hunc locum Beraaldum. In monumentis priscis,* M. ALLIDI. *in Iuuenali,*

— tibi habe frumentum Alledius, inquit.

Quod noster vnum imitatorem sceleris eius facit, Suetonius dissentit, qui duas, cap. XXXI. *Noster, credo, non habuit curæ nescio quem recensere libertinum. Vocat etiam equitem R. quem ille Primipilarem. Nec aberrat, quoniam primi pili comes, gradus equestris. Martialis:*

Et referes pili præmia clarus eques.

19. ADDICTVM QVASI.] *Arbitrio meo, transponantur verba,* Addictum & quasi virile. *Lectioni stabilienda (nam ego aliter solicitaui) est, quod apud eumdem Tacitum de moribus Germanorum scribitur:* Trans Lygios Gothones regnantur, paullò iam addictiùs quàm ceteræ Germanorum Gentes, nondum tamen supra libertatem. *Nec pœnitet tamen prorsus coniecturæ,* Adductum, *præsertim quæ firmatur codice Budensi, & item Florentino: de quo verbo in lib. Histor.*

20. DIE NVPTIARVM.] *Mala ergo distinctio, & historia vitiandæ, in Suetonij Claudio obtinuit, cap.* XXIX. Silanus abdicare se præturâ, morique initio anni coactus. Die ipso Claudij & Agrippinæ nuptiarum in quinque & triginta Senatores trecentosque ampliùs equites animaduertit. *Apage. nulla cædes nuptiali eius die lecta. scribeque,* initio anni coactus, die ipso Cl. & Ag. nuptiarum. In quinque, *&c.*

21. CALVINA SOROR EIVS.] *Fortasse illa, quæ vitam produxit ad Vespasiani imperium. de quâ Sueton. cap.* XXIII. *Vespas.* Cùm Mausoleum repentè patuisset, ad Iuniam *(malè enim editum suppositumque à Scholiastis,* Iuliam) Caluinam è gente Augusti pertinere dicebat. *Nam Silani isti inter abnepotes Augusti fuerunt, vt dicam.* **C**

22. ITALIA PVLSA EST.] *Si pulsa tantùm, quid ita Commentator Iuuenalis scribit eam à se interfectam?* Caluina, *inquit,* Prætoris cuiusdam soror, quæ se occidit tamquam infamis in fratrem *(lege,* fratre.) Claudij temporibus. *Hoc notat ad illud è Satyr.* III.

——— donat Caluinæ vel Catienæ.

Homo errat.

23. SACRA EX LEGIBVS TVLLI.] *Non alia sacra piaculaque accipio, quàm quibus Tullus olim rex in Horatia sororiam cædem luit expiauitque. Liuius:* Itaque vt cædes manifesta aliquo tamen piaculo lueretur, imperatum patri vt filium expiaret pecuniâ publicâ. is quibusdam piacularibus sacrificiis factis (quæ deinde genti Horatiæ tradita sunt) transmisso per viam tigillo, velut sub iugum misit iuuenem. *Similiàque Dionys. lib.* III. *qui addit ea sacra per Pontifices facta: conuenienter cum iis, quæ hîc Tacitus.* **D**

24. IRRIDENTIBVS CVNCTIS.] *Et herclè ridiculum, quòd Claudius Silani cum sorore incestum piacularibus sacris lueret: ipse in eâdem culpâ. Nam piacula istæc caue aliò referas, quàm ad crimen Silani.*

25. VENIAM EXSILII] *Relegatus enim Seneca post Quæsturam à Claudio in Corsicam insulam, ob suspicionem adulterij cum Iuliâ Germanici filiâ, Vinicij uxore. Cuius criminis scena à Messallinâ fuit. Scena dico. Non enim reipsâ expetit in te hæc culpa, â Romani nominis & sapientiæ magne sol.*

26. TALI MAGISTRO ADOLESCERET.] *Magno, magna magistro: vtili priuatim & publicè, si Neronis*

A studiis matris, arte eorum quîs ob accusatam Messallinam vltio ex filio timebatur. Per
idem tempus legati Parthorum ad expetendum, [27] vt rettuli, Meherdatem missi, se- *Parthi legati Romæ:*
natum ingrediuntur, mandata in hunc modum incipiunt. *Non se fœderis ignaros, nec*
defectione à familiâ Arsacidarum venire: sed filium Vononis, nepotem Phrahatis, accersere ad- *Regem petentes.*
uersus dominationem Gotarzis, nobilitati plebique iuxtà intolerandam. Iam fratres, iam propin-
quos, iam longiùs sitos, cædibus exhaustos: adici coniuges grauidas, liberos paruos, dum secors do-
mi, [28] *bellis infaustus, ignauiam sæuitiâ tegat. Veterem sibi ac publicè cœptam nobiscum amici-*
tiam: & subueniendum sociis virium æmulis, cedentibusque per reuerentiam. Ideò regum obsides
liberos dari, vt si domestici imperij tædeat, sit regressus ad Principem patresque, quorum mori-
bus assuefactus rex melior asscisceretur. Vbi hæc atque talia dissertauêre, incipit orationem
Cæsar de fastigio Romano, Parthorumque obsequiis: seque diuo Augusto adæquabat, *Claudius eum mittit:*
petitum ab eo regem referens, omissâ Tiberij memoriâ, quamquam [29] is quoque mi-
serat. Addiditque præcepta (& enim aderat Meherdates) vt non dominationem & ser- *Et præceptis instruit: ipsum,*
B uos, sed rectorem & ciues cogitaret, clementiamque ac iustitiam [30] quanto ignara bar-
baris, tanto toleratiora capesseret. Hinc versus ad legatos, extollit laudibus alumnum *Et legatos.*
vrbis, spectatæ ad id modestiæ: ac tamen ferenda regum ingenia, neque vsui crebras
mutationes. rem Romanam huc satietate gloriæ prouectam, vt externis quoque genti-
bus quietem velit datam. Post hæc C. Cassio, qui Syriæ præerat, deducere iuuenem ri-
pam ad Euphratis iubet. Eâ tempestate Cassius [31] ceteros præeminebat peritiâ legum. *C. Cassius iurisperitus.*
nam militares artes per otium ignotæ, industriosque ac ignauos pax in æquo tenet. At-
tamen quantum sine bello dabatur, reuocare priscum morem, [32] exercere legiones, cu- *Nec belli negligens.*
râ, prouisu, agere perinde ac si hostis ingrueret. Ita dignum maioribus suis, & familiâ
Cassiâ ratus, [33] per illas quoque gentes celebratâ. Igitur excitis quorum de sententiâ *Meherdatem in regnum ducere conatur:*
petitus rex, positisque castris apud Zeugma, vnde maximè peruius amnis, postquam il-
lustres Parthi [34] rexque Arabum Abbarus aduenerat; monet Meherdatem, barbaro-
C rum impetus acres, cunctatione languescere, aut in perfidiam mutari. itaque vrgeret cœ-
pta. Quod spretum fraude Abbari, qui iuuenem ignarum, & summam fortunam in *Sed conatur.*
luxu ratum, multos per dies attinuit apud opidum Edessam. Et vocante Carrhene, *Fraus & imperitia impedit.*
promtasque res ostentante si citi aduenissent, non cominus Mesopotamiam, sed flexu
Armeniam petunt, id temporis importunam, quia hiems occipiebat. Exin niuibus &
montibus fessi, postquã campis propinquabant, copiis Carrhenis adiunguntur. Trans-
missoque amne Tigri, permeant Adiabenos, [35] quorum rex Iuliates societatem Me- *Initia leniter prospera.*
herdatis palàm induerat: in Gotarzen per occulta & magis fida inclinabat. Sed capta
in transitu vrbs Ninos vetustissima sedes Assyriæ, [36] castellum insigne famâ, quòd po-
strem̀ò

Neronis indoles, aut Romana fata, voluissent. Sed ad historiam, adde hac Scholiastis, in Iuuenalis Sat. v. Seneca sub Claudio, quasi conscius adulteriorum Iuliæ; Germanici filiæ, in Corsicam relegatus, post triennium reuocatus est. Qui etsi magno de-
D siderio Athenas intenderet, ab Agrippinâ tamen, erudiendo Neroni, in palatium adductus, sæuum immanemque natum & sensit citò, & mitigauit. inter familiares solitus dicere, Non fore sæuo illi leoni, quin, gustato semel hominis sanguine, ingenita redeat sæuitia.

27. VT RETTVLI.] *Libro* XI. *vide.*

28. BELLIS INFAVSTVS.] *Elegantissimi ingenij & doctrina noster Modius obseruat è libro vetere,* belli infaustus. *rectè: eâ formâ, quâ Militia clarus.*

29. IS QVOQVE MISERAT.] *Et quidem tres miserat. Vononem, Phraätem, Teridatem. Adi lib.* II. *suprà, &* VI.

30. QVANTO IGNARA BARBARIS.] *Ita èdidi è Vatic. Farnesiano erat,* ignota: *vulgò,* ignoratiora. *Phrasis vulgata & obuia in Tacito.*

31. CETEROS PRÆEMINEBAT.] *Vatican.* ceteris præerat. *Accipio.*

32. EXERCERE LEGIONES.] *Vett.* exercitare.

33. PER ILLAS QVOQVE GENTES.] *Ob Cassium illum qui τυραννοκτόνος, cuius in Syriâ prospera res post cladem Crassi.*

34. REX ARABVM ABBARVS.] *Sollenne illis regibus nomen, vt Ptolemaus Aegyptiis. Vatic.* Acbarus *semper scriptum, & Appiano* Ἄκβαρος: *in Nummis antiquis,* Ἄβγαρος.

35. QVORVM REX IVLIATES.] *Ita edidi ex meis libris. Vulgò tamen,* Hyliates: *& statim infrà,* Ezates, *etiam in manuss. Scito verum nomen esse,* Izates. *Ita enim appellatur constanter Iosepho libro* XX. *Antiq. cap.* II. III. *vbi & historia omnis explicita de origine huius regis & progressu. Narrat autem Iosephus Iudaica religionis eum, & matrem Helenam fuisse: multaq; alia, qua opera sit legere.*

36. CASTELLVM INSIGNE FAMA.] *Attentum lectorem non fallet vitium. Quid enim? An Ninon*

Præstigiæ apud templum Herculis. stremò inter Darium atque Alexandrum prœlio Persarum illic opes conciderant. Interea Gotarzes apud montem cui nomen Sambulos, vota diis loci suscipiebat, præcipuâ religione Herculis: qui tempore stato, per quietem monet sacerdotes, vt, templū iuxta, equos venatui adornatos sistant. equi vbi pharetras [37] telis onustas accepere, per saltus vagi, nocte demum vacuis pharetris, multo cum anhelitu redeunt. Rursus deus quas siluas peterrauerint, nocturno visu demonstrat: reperiunturque fusæ passim feræ. Ceterùm Gotarzes nondum satis aucto exercitu, flumine Cormâ pro munimento vti. Et *Gotarzes fraude & argenteis hastis pugnat.* quamquam per insectationes & nuncios ad prœlium vocaretur, nectere moras, locos mutare, & missis corruptoribus exuendam ad fidem hostes emercari. Ex quîs Ezates Adiabenus, * mox Abbarus Arabum, cum exercitu abscedunt; leuitate gentili, & quia *• Farn. & rex.* experimentis cognitum est, Barbaros malle Româ petere Reges quàm habere. At Meherdates validis auxiliis nudatus, ceterorum proditione suspectâ, quod vnum reliquum, rem in casum dare, prœlioque experiri statuit. Nec detractauit pugnam Gotarzes, diminutis hostibus ferox. Concursumque magnâ cæde, & ambiguo euentu: donec Car- *Ad extremū. verū & ferrū etiam pugnā.* rhenem, profligatis obuersis, longiùs euectum integer à tergo globus circumueniret. Tum omni spe perditâ, Meherdates promissa Parrhacis paterni clientis secutus, dolo eius vincitur, traditurque victori. Atque ille non propinquum neque Arsacis de gente, *Vincitque hostem. Cui capto turpiter illudit.* sed alienigenam & Romanum increpans, auribus decisis viuere iubet, ostentui clementiæ suæ & in nos dehonestamento. Dein Gotarzes morbo obiit, accitusque in regnum Vonones, Medis tum præsidens. Nulla huic prospera aut aduersa quîs memoraretur. *Sed mox moritur.* breui & inglorio imperio perfunctus est: resque Parthorum in filium eius Vologesen *Mithradates Bosphori regnū affectat.* translatæ. At [38] Mithradates Bosphoranus amissis opibus vagus, postea quam Didium ducem Romanum, roburque exercitus abiisse cognouerat, relictos in nouo regno Cotyn iuuentâ rudem, & paucas cohortium cum Iulio Aquilâ equite Romano; spretis vtrisque, concire nationes, illicere perfugas, postremò exercitu coacto, regem Dandaridarum exturbat, imperioque eius potitur. Quæ vbi cognita, & iam iamque Bosphorum *Resistitur à Cotye, & Romanis.* inuasurus habebatur, diffisi propriis viribus Aquila & Cotys, quia [39] Zorsines Soracorum rex hostilia resumserat, externas & ipsi gratias quæsiuere, missis legatis ad Eunonem qui [40] Adorsorum genti præcellebat. Nec fuit in arduo societas, potentiam Romanam aduersus rebellem Mithradatem ostentantibus. Igitur pepigêre, equestribus prœliis Eunones certaret, obsidia vrbium Romani capesserent. Tum composito agmine incedunt. cuius frontem & terga, Adorsi; media cohortes & Bosphorani, tutabantur; [41] nostris, in armis. Sic pulsus hostis, ventumque Soza oppidum Dandaricæ, quod *Ii pellunt hostem.* desertum à Mithradate, ob ambiguos popularium animos obtineri relicto ibi præsidio visum. Exin Soracos pergunt. & transgressi amnem Pandam, circumueniunt vrbem *Vspen oppidum oppugnant.* Vspen, editam loco, & mœnibus ac fossis munitam, nisi quòd mœnia non saxo, [42] sed cratibus iunctis, ac mediâ humo aduersum irrumpentes inualida erant: eductæque altiùs turres, facibus atque hastis turbabant obsessos. ac ni prœlium nox diremisset, cœpta patrataque expugnatio eundem intra diem foret. Postero misêre legatos, veniam liberis

non castellum vocat, quem paullò antè vrbem? Et vtrúmne apud Ninon postremum Dary cum Alexandro prœlium fuit? Imò haud procul Arbelô, apud pagum Gaugamela. Inseruerim ergo vocem, sedes Assyriæ, & Arbela castellum insigne famâ: *aut certè si satis sit id intellegi, additâ copulâ*, sedes Assyriæ, & castellum.

37. TELIS ONVSTAS.] *Vatic.* telis omissis onustas, *nec scio quid voce eâ faciam. Fortè*, telis omnigenis onustas.

38. MITHRADATES.] *Dio Mithrodatem quemdam nominat, prolem magni illius; cui Claudius regnum Bosphori largitus sit. libro LX. Sed is alius debet fuisse ab isto.*

39. ZORSINES SORACORVM REX.] *Farnes.* Siracusorum. *Vera scriptura*, Siracorum. *Nam & ò Strabone in XI.* τὰ τῶν Σιράκων φῦλα *dicuntur. Populi sunt ad Caucasum.*

40. ADORSORVM GENTI.] *Straboni, Plinio, Ptolemæo, hi populi dicti*, Aorsi: *inter Scythas.*

41. NOSTRIS IN ARMIS.] *Aliter exaudio, quàm vulgus. id est. nostri in lateribus erant, & ad armos. Nec enim solos Romanos in armis fuisse censendum: sed cùm Aorsi in fronte agminis & tergo essent, in medio Bosphorani; Romanos latera tutatos esse. Nisi tamen legendum*, nostris armis. *vt dicat Bosphoranos, Romano ritu instructos ornatósque: quod malo.*

42. SED CRATIBVS IVNCTIS.] *Vatic.* cratibus & vimentis. *probo.*

43. PLE-

A liberis corporibus orantes: Seruitij decem millia offerebant. quod aspernati sunt victores, quia trucidare deditos sæuum, tantam multitudinem custodiâ cingere arduum: vt belli potiùs iure caderent. Datumque militibus, qui scalis euaserant, signum cædis. Excidio Vspensium metus ceteris iniectus, nihil tutum ratis, cùm arma, munimenta, impediti vel eminentes loci, amnesque & vrbes iuxtà perrumperentur. Igitur Zorsines diu pensitato Mithradatisne rebus extremis, an patrio regno consuleret: postquam præualuit gêtilis vtilitas, datis obsidibus, apud effigiem Cæsaris procubuit, magnâ gloriâ exercitus Romani, quem incruentum & victorem, tridui itinere abfuisse ab amne Tanai constitit. Sed in regressu dispar fortuna fuit; quia nauium quasdam, quæ mari remeabant, in litora Taurorum delatas circumuenêre barbari, præfecto cohortis, & [43] plerisque centurionum interfectis. Intereà Mithradates nullo in armis subsidio, consultat cuius misericordiam experiretur. Frater Cotys proditor olim, deinde hostis, metuebatur. Romanorum nemo id auctoritatis aderat, vt promissa eius magni penderentur. Ad

Expugnant, & excidunt.

Zorsines deserit Mithradatem.

Et ipse ad misericordiam inclinat.

B Eunonem conuertit [44] propriis odiis infensum, & recens coniunctâ nobiscum amicitiâ, validum. Igitur cultu, vultuque quàm maximè ad præsentem fortunam comparato, regiam ingreditur, genibusque eius prouolutus, *Mithradates*, inquit, *terrâ marique Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum. Vtere vt voles prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt.* At Eunones claritudine viri, mutatione rerum, & prece haut degenere permotus, alleuat supplicem, laudatque quòd gentem Adorsorum, quòd suam dexteram petendæ veniæ dilegerit. Simul legatos litterasque ad Cæsarem in hunc modum mittit. *Po. Romani imperatoribus magnarumque nationum regibus, primam ex similitudine fortunæ amicitiam: sibi & Claudio, ex communione victoriæ esse. Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur. Sic Zorsini victo nihil ereptum. Pro Mithradate quando grauius mereretur, non potentiam, neque regnum precari; sed ne triumpharetur, neve* [45] *pœnas capite expenderet.* Atque Claudius, quamquam nobilitatibus externis mitis, dubitauit tamen, accipere captiuum pacto salutis, an repetere armis rectiùs foret.* Hinc dolor in-

Implorat fidē Eunonis.

Qui eum attollit.

Et apud Claudium intercedit.

Ille ambigit, veniā an panā afficiat.

*Huc

C iuriarum, & libido vindictæ adigebat. Sed disserebatur contrà: *Suscipi bellum auio itinere, importuoso mari: ad hoc reges feroces, vagos populos, solum frugum egens: tum tædium ex morâ, pericula ex properantiâ; modicam victoribus laudem, ac multum infamiæ si pellerentur. quin arriperet oblata, & seruaret exsulem: cui inopi quanto longiorem vitam, tanto plus supplicij fore.* His permotus, scripsit Eunoni, *meritum quidem nouissima exempla Mithradatem, nec sibi vim ad exequendum deesse: verùm ita maioribus placitum,* [46] *quantâ peruicaciâ in hostem, tantâ beneficentiâ aduersus supplices vtendum. nam triumphos de populis regnisque integris adquiri.* Traditus post hoc Mithradates, vectusque Romam per [47] Iunium Cilonem procuratorem Ponti, ferociùs quàm pro fortunâ disseruisse apud Cæsarem ferebatur. Elataque vox eius in vulgum hisce verbis: *Non sum remissus ad te, sed reuersus: vel si non credis, dimitte & quære.* vultu quoque interrito permansit, cùm rostra iuxta, custodibus circumdatus, visui populo præberetur. Consularia insignia Coloni, Aquilæ prætoria decernuntur. Iisdem consulibus atrox odij Agrippina ac Lolliæ infensa, quòd secum de matrimonio Principis certauisset; molitur crimina, & accusatorem, qui obiiceret Chaldæos, magos, interrogatumque Apollinis Clarij simulacrum super nuptiis Imperatoris. Exin Claudius inauditâ reâ, multa de claritudine eius apud senatum præfatus,

Vicit sententia mollior.

Mithradates tamen ad Cæsarem venit.

Ferocia eius verba.

D *Lollia euertitur.*

43. PLERISQVE CENTVRIONVM.] *A Rhenano est, ex emendatione, vt ait, cadiis Bud. Nam mei manuß. itemq; editiones antiquæ*, plerisque consulanum: *quidam*, consiliarium. *Verum puto*, auxiliarium. *Nam præit de Præfecto cohortis.*

44. PROPRIIS ODIIS INFENSVM.] *Franc. Medius è Rodolphi Agricolæ eadice negationem inseru*, non infensum. *Quod approba. Non enim Eunon à se Mithradatem oderat, sed in gratiam aspectûmque Romanorum.*

45. POENAS CAPITE EXPENDERET.] *Farnes.* exciperet. *At de mare ipso plectendi in carcere triumphatas duces, suadeo omnino legas Fabrum libro* II. *Semestr. cap.* III.

46. QVANTA PERVICACIA IN HOSTEM.] *A M. Antonio Mureto est, qui ingeniosè veram lectionem peruidit. Nam vulgò erat*, quantâlibet pertinaciâ in hoc tentatâ. Peruicaciâ *autem in Vatic. scriptum.*

47. IVNIVM COLONEM.] *Hic & infrà emendo*, Cilonem. *Dio auctor lib.* LX. *facetâ narratione insertâ super hoc homine. Præfuerit Bithynus, inquit.*

fatus, [48] sorore L. Volusij genitam, maiorem ei patruum Cottam Messallinum esse, A
[49] Mennio quondam Regulo nuptam; (nam de C. Cæsaris nuptiis consultò reticebat) addidit perniciosa in Remp. consilia, & materiem sceleri detrahendam. Proin publicatis bonis, cederet Italiâ. Ita quinquagies sestertiûm ex opibus immensis exsuli relictũ. Et Calpurnia illustris femina peruertitur, quia formā eius laudauerat Princeps, nullâ libidine, sed fortuito sermone. vnde vis Agrippinæ citra vltima stetit. In Lolliā mittitur tribunus, à quo ad mortem adigeretur. Damnatus & lege repetundarum [50] Cadius Rufus, accusantibus Bithynis. Galliæ Narbonensi ob egregiam in patres reuerentiam datum, [51] vt senatoribus eius prouinciæ, non exquisitâ Principis sententiâ, iure quo Sicilia haberetur, res suas inuisere liceret. Ituræique & Iudæi, defunctis regibus [52] Sohemo atque Agrippâ, prouinciæ Syriæ additi. [53] Salutis augurium quinque & viginti annis omissum

Etiam Calpurnia.

* *Pro Galliâ Narbonensi priuilegium.*

inqu[illegible]m Bithynia adiuncta, vt opinor, Pontica administrationi) & præfuerat nequiter, auarè. Questi Bithyni apud Claudium sunt, poposceruntq; pœnas. Cùm parùm intellexisset Claudius in turbâ strepituq; adstantium, quid dixissent Bithyni alios interrogat. Ibi Narcissus pronus in Cilonem, audaci mendacio edidit, gratias eos agere Giloni. Tum ille, Præsit ergo eis alterum biennium. Dicitur autem Dioni Ιούνιος Κίλων: *& firmat Velius Longus:* Cilones, *ait*, vocantur homines angusti capitis & longi: chilones à breuioribus labiis dicti. *Glossæ:* Cilo, προκέφαλος. *Declamator in Sallustium, pro hominibus nequam improbisq; accepit:* Quidquid impudicorum, Cilonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorum in totâ vrbe fuit. *Vide Festum, in* Chilo, *&* Cilones.

* *Ideò in Tacito hic non exquisita principis sententia.*

48. SORORE L. VOLVSII GENITAM.] *De cuius gentis nobilitate Rutilius in Itinerario:*

Qui Volusi antiquo deriuat stemmate nomen:
Et reges Rutulos, teste Marone, refert.

49. MENNIO QVONDAM REGVLO.] *Vide Sueton. in Caio, cap.* XXV. *itémque Dionem. Statim vox* Nuptiis *abest Farnesi codici: & illæsâ sententiâ potest.*

50. CADIVS RVFVS.] *Malè ego olim*, Claudius; *malè vir doctus, in Re nummariâ*, Cordius *restituit. Est ille, de quo* II. *Histor.* Redditus Cadio Ruso, Pedio Blæso Senatorius locus: qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. *Si mutamus: legerem*, Tadius.

51. VT SENATORIBVS EIVS PROVINCIÆ.] *Liberâ rep. liberum Senatoribus peregrinari etiam rei priuatæ caussâ. Id tantùm excogitatum, vt legatio libera peteretur à Senatu, sumereturque: quò maiori abessent cum dignitate. Cicero sæpè. At lapsâ rep. in seruitutem, Senatoribus etiam adempta hæc libertas. Augustus id instituit imperio firmando, & nequis illustriorum commeore ad exercitus aut conciliare milites prouincialésve posset. Dio eleganter* LII. *in extremo:* προσέταξε πᾶσι τοῖς βουλεύουσι μὴ ἐκδημεῖν ἔξω τῆς Ἰταλίας, ἂν μὴ αὐτός τινι κελεύσῃ, ἢ καὶ ἐπιτρέψῃ. καὶ τοῦτο καὶ δεῦρο ἀεὶ φυλάσσεται. *id est:* Edixit omnibus Senatoribus, nequis eorum peregrinari extra Italiam vellet, iniussu permissúve suo. quod interdictum ad hoc vsque æuum seruatur. *Quamquam præiuisse ad hoc factum Augusto Iulius videtur:* qui sanxit nequis Senatoris filius nisi contubernalis aut comes Magistratus peregrè proficisceretur, *ait Sueton. cap.* XLII. *Vbi libido mihi legendi*, nequis Senator Senatorísve filius. *Si enim filiis interdictum, maior ratio vt Senatoribus ipsis. In vsu autem, vt commeatus peregrinandi à Cæsare ac Senatu peterentur. Suetonius Calig. cap.* XXIX. Prætorium virum ex secessu Anticyræ propagari sibi commeatum sæpiùs desiderantem, cùm mandasset interimi, *&c. quo loco reiectâ voculâ scripserim*, Prætor. virum secessu Ant. *Sed Claudius à se solo id peti primus instituit. Sueton. cap.* XXIII. *subobscurè:* Commeatus à Senatu peti solitos* sui beneficij fecit. *cui lucem do ex Dione:* τοῖς δ' οὖν, *inquit*, αἰτουμένοις, ὥστε ἔξω τῆς Ἰταλίας ἀποδημῆσαι, ἐφίει μὲν καὶ καθ' ἑαυτὸν ἄνευ τῆς βουλῆς. τοῦτό γε μὴν καὶ νόμῳ τινὶ αὐτῷ δοκεῖν ποιεῖν, δόγμα γενέσθαι ἐκέλευσε. *id est:* Petentibus extra Italiam eundi commeatum, per se concessit, Senatu non consulto. quod tamen vt lege aliquâ facere videretur, iussit super eâ re confici Senatus decretum. *Vide & l.* XXII. C
Ad municipalem. Atque inprimis Cassiodorum: apud quem expressa Formula ipsa dandi huius per principem commeatus, lib. III. *Variar. epist.* XXI. *Augustus tamen in hoc decreto suo Siciliam exceperat: sicut nũc Claudius Narbonensem. quia vtraque prouincia vicina & quasi suburbana. Dio:* πλὴν γὰρ ὅτι ἔς τε τὴν Σικελίαν καὶ ἐς τὴν Γαλατίαν τὴν περὶ Νάρβωνα, οὐδαμόσε ἄλλοσε βουλευτῇ ἀποδημῆσαι ἔξεστιν. *id est:* Exceptâ enim Siciliâ, & Galliâ Narbonẽsi, nusquam aliò peregrinari Senatori fas est. *Ad hoc Claudianum interdictum respexit Suidas, etsi id paullò aliter effert, in* Κλαύδιος. *Ait:* νόμον προὔθηκε μὴ δύνασθαι βουλευτὴν ὑπὲρ ἑπτὰ σημεῖα τῆς πόλεως ὁδεύειν, χωρὶς τῆς τοῦ βασιλέως κελεύσεως. *id est:* Legem tulit, ne cui Senatori abire vrbe ad septimum lapidem fas esset, principis iniussu.

D

52. SOHEMO ATQVE AGRIPPA.] *Quorum ille Arabum Ituræorum, hic Iudææ rex. Sohemus autem scribendum, aut certè Soæmus ex Dione: non Sohennius, vt edition. vulgata. Dio de Caligulâ:* ἐν δὲ τούτῳ, Σοαίμῳ τῷ τῶν Ἰτυραίων τῶν Ἀράβων, καὶ Πολέμωνι τῷ τοῦ Πόντου ἀρχὴν ψηφισαμένης τῆς βουλῆς ἐχαρίσατο. *De Agrippâ & mutatione secutâ vide Iosephum* XX. *Antiquit. qui tamen nihil apertè de contributione Iudæorum in Syros. Imò verò etiamtunc, vt antè, Præsides suos siue Procuratores habebant: qui adspiciebant quidem Legatum Syriæ, sed non assiduè audiebant. Quin & Agrippa iunior rex etiam fuit, patre defuncto. Quomodo igitur* prouinciæ Syriæ additi *nouiter, cogitandum sit, aut à peritioribus rogitandum.*

53. SALVTIS AVGVRIVM.] *Quod è tenebris primus*

A omissum repeti, ac deinde continuari placitum. Et [54] pomœrium vrbis auxit Cæsar more prisco; quo iis qui protulêre imperium, etiam terminos vrbis propagare datur. Nec tamen duces Romani, quamquam magnis nationibus subactis, vsurpauerant, nisi [55] L. Sylla, & diuus Augustus. [56] Regum in eo ambitio, vel gloria, variè vulgata. Sed initium condendi, & quod pomœrium Romulus posuerit, noscere haud absurdum reor. Igitur à foro boario, vbi æreum tauri simulacrum aspicimus, quia id genus animalium aratro subditur, sulcus designandi opidi cœptus, vt magnam Herculis aram amplecteretur. Inde certis spatiis interiecti lapides, per ima montis Palatini ad aram Consi, [57] mox ad Curias veteres, tum ad sacellum Larium: forumque Romanum & Capitolium non à Romulo, sed à T. Tatio additum vrbi credidere. Mox pro fortunâ pomœrium auctum. Et quos tum Claudius terminos posuerit, facile cognitu, & publicis actis præscriptum. C. Antistio, M. Suilio Coss. [58] adoptio in Domitium auctoritate Pallantis festinatur. qui obstrictus Agrippinæ vt conciliator nuptiarum, & mox stupro eius

Pomœrium profertur.

Termini vrbis sub Romulo.

A. V. C. DCCCIII.

Domitius adoptatus: Pallante auctore.

B illigatus, stimulabat Claudium, *consuleret Reip. Britannici pueritiam robore circumdaret. Sic apud diuum Augustum, quamquam nepotibus subnixum, viguisse priuignos: à Tiberio, super propriam stirpem, Germanicum assumtum. Se quoque accingeret iuuene, partem curarum capessituro.* His euictus, biennio maiorem natu Domitium filio anteponit, habitâ apud senatum oratione in eũdem, quem à liberto acceperat, modum. Adnotabant periti, [59] nullam antehac adoptionem inter patricios Claudios reperiri, eosque ab [60] Attâ Clauso continuos durauisse. Ceterùm actæ Principi grates, exquisitiore in Domitium adulatione. Rogataque lex, quâ in familiam Claudiam & nomen Neronis transiret. Augetur &

primus eruit Politianus: quem licet legas Miscell. cap. XIII. Dionem XXXVII. & LI. Festum in voce Maximus Prætor. Sed numerus in Tacito satin' verus? delibero. Nam suprema mentio capti huius Augurij apud Dionem est anno vrbis DCCXXV. cùm &
C *Ianus item ab Augusto clusus. atqui ab eo die ad hunc DCCCII. vrbis annum, non XXV. vti hic scriptum, sed LXXVII. intersunt anni. Vt erga verus iustúsque hic numerus sit, à Tiberio repetitum id augurium necesse est, Cornelio Cethego, Visellio Varrone Coss. anno vrbis DCCLXXVII.*

54. POMOERIVM VRBIS.] *Idq; lapis etiam nunc testatur Claudiani aui, Romæ:*

TI. CLAVDIVS
DRVSI F. CAISAR
AVG. GERMANICVS
PONT. MAX. TRIB. POT.
VIIII. IMP. XVI. COSS. IIII.
CENSOR P. P.
AVCTIS. POPVLI. ROMANI
FINIBVS. POMERIVM
D AMPLIAVIT. TERMINAVITQ.

Auxit, post Britanniam Romano imperio adiectam.

55. L. SVLLA ET D. AVGVSTVS.] *Non defendo te, Corneli: erras. Etiam C. Cæsar auxit interiectus inter eos duos. Agellius auctor lib. XIII. cap. XIV. Dio libro XLIII.* ταῦτά τε ἐποίει, καὶ νόμους εἰσέφερε, τό, τε πωμήριον ἐπὶ πλεῖον ἐπεξήγαγε. *Apud eumdem Antonius in laudatione Cæsaris funebri:* ὁ καὶ τὸ πωμήριον αὐτῆς (τῆς πόλεως) ἐπαυξήσας, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατασφαγείς, &c. *Cicero ad Attic. li. XIII.* De vrbe augenda quid sit promulgatum, non intellexi. id sane scire velim. *Iuuat tamen aliquid nostrum, quod Suetonius exactæ in talibus diligentiæ, nihil huius in Iulio commemorat: & fortean concepta à Iulio res, perfecta demum ab Augusto. Nam ille nugatur apud* * *Senecam ridiculus, qui Syllam vltimũ* Romanorum protulisse pomœrium tradidit: quod numquam Prouinciali sed Italico agro acquisito mos proferre apud antiquos fuit. *Vide quæ huc faciunt, apud Vopiscum in Aureliano.*

56. REGVM IN EO AMBITIO.] *Consule Onufrium in vrbe Româ.*

57. MOX AD CVRIAS VETERES.] *Ita manuss. & rectè. Varro de L. L.* Curiæ duorum generum. Nam & vbi curarent sacerdotes res diuinas, vt curiæ veteres: & vbi Senatus humanas, vt curia Hostilia. *Festus:* Nouæ curiæ ad computum Fabricium factæ, quòd parùm amplæ veteres à Romulo factæ. *Plautus:* Sub veteribus ibi sunt qui dant, quique accipiunt fœnore. *Liuius XLIV.* Ædes P. Africani ponè Veteres ad Vortumni signum laneasque (*scribe*, lanienasque) & tabernas coniunctas in publicum emit. *Ouidius easdem intellegit III. Fastor.*

Ianua tunc regis posita viret arbore Phœbi:
Ante tuas itidem Curia prisca fores.

58. ADOPTIO IN DOMITIVM.] *Agnosce ergo lector, & tolle, librarij errorem (non enim ipsius Suetonij, puto) Neronis cap. VII.* Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæoque Senecæ iam tunc Senatori in disciplinam traditus. *Adoptatus Nero XI. ætatis anno? Falsum, vel te iudice & indice Suetoni. Nam idem scribis XVII. anno ad imperium eum peruenisse, quod & Tacitus & Dio adstruunt. Atqui ab hoc die ad imperium anni intersunt non quinque.* Duodecimo, *ergo in Suetonio scribendum: si ratio quidem constatura est.*

59. NVLLAM ANTEHAC ADOPTIONEM.] *Atqui Tiberius Germanicum adoptauit, vti natum. Excusabunt ij curiosi, quòd Tiberius iam è Claudiis migrarat in gentem Iuliam.*

60. ATTA CLAVSO.] *Secuti sumus spectatæ fidei codicem*

* De Breuit. vitæ, cap. XIV.

Agrippina, Augusta appellata. *Britannicus spretus & depressus.*

tur & Agrippina cognomento Augustæ. quibus patratis, nemo adeò expers misericordiæ fuit, quem non Britannici fortunę mœror afficeret. [61] desolatus paullatim etiam seruilibus ministeriis, per intempestiua nouercæ officia, in ludibria vertebat, intelligens falsi. Neque enim segnem ei fuisse indolem ferunt: [62] siue verum; seu periculis commendatus, retinuit famam sine experimento. Sed Agrippina, quò vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci imperat; cui nomen inditum [63] ex vocabulo ipsius. Ac fortè acciderat, vt eam gentem Rheno transgressam [64] auus Agrippa in fidem acciperet. Iisdem temporibus in superiore Germaniâ trepidatum, aduentu Cattorum latrocina agitantium. [65] Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemeras addito equite alario monuit, vt anteirent populatores, vel dilapsis improuisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum, diuisique in duo agmina, qui læuum iter petiuerant, recens reuersos, prædaque per luxum vsos & somno graues circumuenêre. Aucta lætitia, quòd quosdam è clade Varianâ, [66] post quadragesimum annum, seruitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendiis ierát, obuio hosti & aciem auso, plus cladis faciunt. Et prædâ famaque onusti, ad montem Taurum reuertuntur, vbi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine vlciscendi casum pugnæ pręberent. Illi metu ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quîs æternùm discordant, circumgrederentur, legatos in vrbem & obsides misere. decretusque Pomponio triumphalis honos, modica pars famæ eius apud posteros, in quîs carminum gloriâ præcellit. Per idem tempus Vannius [67] Sueuis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, primâ imperij ætate

Agrippinensis colonia deducta. *Catti latrocinantur: haud impunè.* *Circumuenti, & cæsi.* *Pomponius poeta tragicus.*

A B (margin letters)

codicem Vat. qui disertim habet Atto Cluso. *superius tamen alienâ manu I. addito, vt fieret, Attio. Vt miror Iurisconsultum Vertranium scribere duos Vatic.* Accio Clauso, *referre. Sed ille quidem nobis imposuit: ego si fallo, tum mihi quiuis oculos*

Istos, suppositis eruito manibus.

Facit à Vatic. in eâdem bibliothecâ vetus Sueton. qui initio libri tertij, Attâ Claudio *refert. Et quidni probabile, cùm Clausus recens è Sabinis esset, prænomen eum habuisse terminatione Sabinum? Emendandus ita, me iudice, Liuius lib.* II. Atta Clausus, cui postea Appio Claudio Romæ nomen fuit. *& lib.* X. Principé nobilitatis vestræ, seu Attam Clausum, seu Ap. Claudium vultis. *De Clauso, manifestè post Vergilium Silius* XVII. *Punicor.*

Hic priscâ ducens Clausorū ab origine nomen Claudia.

Et Ouidius in Fastis:

Claudia Quincta genus Clauso referebat ab alto.

61. DESOLATVS PAVLLATIM.] *Ita capio. Britannicus spoliatus exutusq; paullatim non solùm honestiore comitatu, sed etiam seruulis; cùm Agrippina eos, quasi ad alia officia operasq; auocaret. Desolatus,* μονωθεὶς. *solus relictus: vti libro* I. Nonanus operiendas Tiberij epistolas clamitauerat; mox desolatus aliorum discessione, imminentem necessitatem spontè præuertit.

62. SIVE VERVM; SEV PERICVLIS.] *Desiste medici: nullum hic vulnus. Siue, inquit, reuera non segnis illi indoles fuit: siue pericula, & ex periculis fauor, hanc ei famam circumdederunt. Alternans hic sermo per Tacito familiaris. Lib.* III. Longam & continuam absentiam paullatim meditans, siue vt amoto patre Drusus munia consulatus solus obiret. *Lib.* II. De se nihil addidit metu inuidiæ, an ratus conscientiam factis satis esse. *Et exempla obuia.*

63. EX VOCABVLO IPSIVS.] *Parum* ἀναλόγως *ergo vulgò Colonia Agrippina dicitur, etsi ita passim in Aethico & Itinerario Antonini: melius Agrippinensis, aut Agrippinensium. Etiam Claudia agnominata, fide lapidis, quem totum adscribamus ad gratiam celeberrimæ vrbis.* C

M. MARIO. M. F.
STEL. TITIO. RVFINO
COS.
LEG. LEG. I. MINER. P. F.
CVR. COL. CLAVD. AVG.
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILIÆ
CVR. AMITERNOR. PRÆF.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON
SEVIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATICL. LEG. I. ADIV. P. F.
IIII. VIRO. STLITIBVS. IVDIC.

Quo iure deducta colonia fuerit, Paulus libro II. *De censibus:* In Germaniâ inferiore Agrippinenses iuris Italici sunt.

64. AVVS AGRIPPA.] *Quod factum credo Agrippâ & L. Gallo Coss. anno vrbis* DCCXVII. *ex Dione lib.* XLVIII. D

65. DEINDE L. POMPONIVS LEGATVS.] *Parum cohæret narratio. Cui rei enim illud,* Deinde? *Vereor vt exciderint ea quæ de Sulpicij Galbæ & P. Gabinij expeditione aduersum Cattos Marsósque Dio narrauit, lib.* LX. *Quamquam ea gesta annis aliquot antè.*

66. POST QVADRAGESIMVM ANNVM.] *Iusta supputatio. Clades illa enim accepta, anno* DCCLXIII.

67. SVEVIS A DRVSO CÆSARE.] *Non genti toti Sueuorum, sed iis qui Maraboduum & Catualdam reges comitati erant:* qui à Druso, ne quietas prouincias immixti turbarent, Danubium vltra inter

A ætate clarus acceptusque popularibus: [68] mox diuturnitatem in superbiam mutans,&
odio accolarum, simul domesticis discordiis circumuentus. Auctores fuêre, Iubillius
Hermundurorum rex,& Vangio ac [69] Sido sorore Vannij geniti. Nec Claudius,quam-
quam sæpe oratus, arma certantibus barbaris interposuit, tutum Vannio perfugium
promittens si pelleretur. scripsitque [70] P. Attilio Histro, qui [71] Pannoniæ præsidebat,
legionem ipsaque è prouinciâ lecta auxilia, pro ripâ componeret, subsidio victis, & ter-
rori aduersus victores, ne fortunâ elati, nostram quoque pacem turbarent. nam vis in-
numera Ligij, aliæque gentes aduentabant, famâ ditis regni quod Vannius [72] xxx. per
annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi manus propria pedites, eques è Sar-
matis Iazygibus erat, impar multitudini hostium: eoque castellis sese defensare, bel-
lumque ducere statuerat. Sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos
vagi, necessitudinem pugnæ attulere, quia Ligius Hermundurusque illic ingruerant.
Igitur digressus castellis Vannius, funditur prœlio; quamquam rebus aduersis laudatus,
B quòd & pugnam manu capessiit, & corpore aduerso vulnera excepit. Ceterùm ad clas-
sem in Danubio opperientem perfûgit. Secuti mox clientes,& acceptis agris, in Pannoniâ
locati sunt. Regnum Vangio ac Sido inter se partiuêre. [73] egregiâ aduersus nos fide:
subiectis suóne an seruitij ingenio, dum adipiscerentur dominationes multâ caritate, &
maiore odio postquam adepti sunt. At in Britanniâ P. Ostorium proprætorem turbi-
dæ res excepere, effusis in agrum sociorũ hostibus, eò violentiùs, quòd nouum ducem
exercitu ignoto,& cœptâ hyeme, iturum obuiam non rebantur. Ille gnarus primis euen-
tibus metum aut fiduciam gigni, citas cohortes rapit: & cæsis qui restiterunt, disiectos
consectarus, ne rursus conglobarentur, infensaque & infida pax non duci non militi re-
quiem permitteret, detrahere arma suspectis, [74] cinctosque castris Antonam & Sabri-
nam fluuios cohibere parat. Quod primi Iceni abnuere, valida gens, nec [75] prœliis con-
cussa, quia societatem nostram volentes accesserant. hisque auctoribus circumiectæ na-
C tiones locum pugnæ dilegêre, septum agresti aggere & aditu angusto, ne peruius equiti
foret. Ea munimenta dux Romanus, quamquam sine robore legionum sociales copias
ducebat, perrumpere aggreditur,& distributis cohortibus, [76] turmas quoque peditum
ad mu-

Vannius rex è suis inuaditur.

Negat auxilia Claudius.

Ille pugnâ vincitur. Regnum cedit aliis.

In Britanniâ mouet se hostis.

Disiicit P. Ostorius.

Deinde & pugnâ vincit.

inter flumina Marum & Cusum locati sunt, dato rege Vannio gentis Quadorum, *ait noster lib.* II. *Annal. Vanny regnum in porte describit Plinius:* Campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes verò & saltus pulsi ab his Daci ad Pathissum amnem, à * Moro siue is Duria est, à Sueuis regnoq; Vanniano dirimens eos.

68. Mox DIVTVRNITATEM.] *Lego*, diuturnitate. *Mutans, pro mutatus. quod apparet ex manuß. Varro:* In priore verbo graues prosodiæ quæ fuerunt, manent: reliquæ mutant.

69. SIDO.] *Illeipse qui posteà in partibus Vespa-*
D *siani. Tacit* III. *Hist.* Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueuorum.

70. P. ATTILIO HISTRO.] *Vatic. & Flor.* Atellio. *In veteri inscriptione reperio hominem: quæ sic habet fide Aldi.*

SEX. PALPELIO. P. F. VEL.
HISTRO
LEG. TI. CLAVDI. CÆSARIS
AVG. PRO. COS.
PR. TR. PL. X. VIR. STL. IVDIC.
TR. MIL. LEG. XIIII. GERMANICÆ
COMITI. PI. CÆSARIS. AVG.
DATO. SVB. DIVO. AVG.

Quæ si ad illum referendo, quod ego censeo: legend. hic, scripsitque Palpelio.

71. PANNONIÆ PRÆSIDEBAT.] *Quidam scripti*, Pannoniam: *nec rarò ita noster. lib.* IV. Galliæ litus rostratæ naues præsidebant. *Iterúmque:* Litora oceani præsidebat.

72. TRIGINTA PER ANNOS.] *Legitima ratio esset* XXXIII. per annos.

73. EGREGIA ADVERSVS NOS FIDE.] *Ita Vatic. Liuius lib.* V. Quamquam aduersus Rom. nulla cis amicitia erat. *Noster lib.* III. Et priuignis cum vitrico leuior necessitudo, quàm auo aduersus nepotem. *At vulgò*, apud nos fide *legeris, non Latinè.*

74. CINCTOSQVE CASTRIS ANTONAM.] *Aciem omnem habui ad hunc locum, nec quidquam peruidi. Libri vett.* cunctisque castris. *Fortè:* detrahere arma suspectis, cinctisque: castris Antonam ad * Sabrinam fluuium cohibere parat. *Sine, vt Agricola legebat*, iunctisque castris. *Antona sanè ciuitas videtur, monétque hodie Northomptona: quasi dicas Septemtrionalis Hammonis ciuitas. Nam*, Ton, *priscis Britannis semper ciuitas. Olim diutnoui*, cinctosque castris, Antonâ & Sabrinâ fluuiis. *eo sensu, vt hostem vagum & metuentem pugnæ partim castris, partim fluminibus cingeret, & ab effusâ populatione arceret. Sed ludimus aleam, in loco fortasse non pleno.*

75. PROELIIS CONCVSSA.] *Farn.* contusi.

76. TVRMAS QVOQVE PEDITVM.] *Ego scio numquam turmas peditum dici, quod tamen libri*

* Nescio an corr. Maro.

* Sabrina fl. Ptolemæo est, Sabriana.

 omnes

ad munia accingit. Tunc dato signo perfringunt aggerem, fuisque claustris impeditos A turbant. Atque illi conscientiâ rebellionis & obsepris effugiis, multa & clara facinora fecere. Quâ pugnâ filius legati, M. Ostorius, seruati ciuis decus meruit. Ceterùm clade Icenorum compositi qui bellum inter & pacem dubitabant; & 77 ductus in Cangos exercitus. Vastati agri, prædæ passim actæ: non ausis aciem hostibus, vel si ex occulto carpere agmen tentarent, punito dolo. Iam ventum haud procul mari, quod Hiberniam insulam aspectat; cùm ortæ apud Brigantes discordiæ retraxêre ducem, destinationis certum, ne noua moliretur, nisi prioribus firmatis. Et Brigantes quidem, paucis qui arma cœptabant interfectis, in reliquos datâ veniâ, resedêre. Silurum gens, non atrocitate, non clementiâ mutabatur, quin bellum exerceret, castrisque legionum premenda foret. Id quò promptius veniret, 78 colonia Camalodunum validâ veteranorum manu deducitur in agros captiuos, subsidium aduersus rebelles, & imbuendis sociis ad officia legum. Itum inde in Siluras, super propriam ferociam, 79 Caractaci viribus confisos. quem multa ambigua, multa prospera extulerant, vt ceteros Britannorum imperatores præmineret. 80 Sed astu, tum locorum fraude prior, vi militum inferior, transfert bellum in Ordouicas, additisque 81 qui pacem nostram metuebant, nouissimum casum experitur: sumto ad prœlium loco, vt aditus, abscessus, cuncta nobis importuna, & suis in melius essent. Tunc montibus arduis, & si qua clementer accedi poterant, in modum valli saxa præstruit: & præfluebat amnis vado incerto, 82 cateruaque maiorum pro munimentis constiterant. Adhoc gentium ductores circumire, hortari, firmare animos, minuendo metu, accendendâ spe, aliisque belli incitamentis. Enimuerò Caractacus huc illuc volitans, *illum diem, illam aciem testabatur, aut reciperandæ libertatis,* 83 *aut seruitutis æternæ initium fore. vocabatque nomina maiorum, qui dictatorem Cæsarem pepulissent: quorum virtute vacui à securibus & tributis, intemerata coniugum & liberorum corpora retinerent.* Hæc atque talia dicenti, adstrepere vulgus; gentili quisque religione obstringi, non telis, non vulneribus cessuros. Obstupefecit ea alacritas ducem Romanum: simul obiectus amnis, additum vallum, imminentia iuga, nihil nisi atrox & propugnatoribus frequens, terrebat. Sed miles prælium poscere, cuncta virtute expugnabilia clamitare, præfectique ac tribuni paria disserentes, ardorem exercitus incendebant. Tum Ostorius, circumspectis quæ impenetrabilia, quæque peruia, ducit infensos, amnémque haut

Cangi vastantur.

Brigantes compescuntur.

Camalodunû colonia deducta.

Caractacus rex Silurum: B

Prælium in Romanos audet.

Suos excitat:

Et mirè alacres reddit. C

Tamen Romani inuadunt, etsi loco fisos.

omnes præ se ferunt. *Possit legi*, Turmas, quodque peditum. *Addo, Pichenam distinctione expedire*, Turmas quoque, peditum ad munia accingit. *Id est, turmas equitum (qui immunes) iubet peditum officia fungi.*

77. DVCTVS IN CANGOS EXERCITVS.] *Promontorium καγγανῶν etiam Ptolemæus in Britanniâ agnoscit, sed qui fuerint propriè hi populi, certât. Ego hoc scio vicinos Icenis fuisse, & cum iis restituendos Cæsari lib.* v. *Corruptè enim ibi legas:* Cenimagni, Segontiaci, Bibroci, missis legationibus, sese Cæsari dederunt. *Nam Cenimagni unsquam lecti inter Britanniæ gentes. Diuido, & scribo:* Iceni, Cangi. *Capio iudicem te Guilielme Camdene, qui Britanniæ tuæ nebulas claro ingenij sole nuper illustrasti.*

78. COLONIA CAMALODVNVM.] *Quod oppidum anteà, regum in eo tractu sedes. Dio* Καμουλόδουνον τὸ τῆ Κυνοβελλίνου βασίλειον *appellat. At Camalodunum lapidi prisco insculptum, eccisti.* CENSITOR. CIVIVM. ROMANORVM. COLONIÆ. VICTRICENSIS. QVÆ. EST. IN. BRITANNIA. CAMALODVNI. *Duplex autem eo nomine oppidum, alterum in Brigantibus, alterum in Trinobantibus, colliges ex Ptolemæo Pliniòque. Nescio an nomen illis à peculiari aliquo & indigenâ deo: cuius fortean mentio in hoc lapide:*

*Camulus indigena deus, idem qui Mars.

* CAMVLO. SANC.
FORTISS.
SAC.
TI. CLAVDIVS. TI. F. QVIR.
TERTIVS.
MIL. COG. VII. PR. T. VERI
L. D. D. D.

79. CARACTACI VIRIBVS.] *Dio* Καταράκτον *nominat, alij Catacratum: Zonaras Caratacum. Caradocum vocasse videntur Britanni. Certè etiam hodie locus est, & in eo parietina arcis, quem* Caer Caradoc *vocant: id est, oppidum siue arcem Caradoci.* D

80. SED ASTV, TVM.] *Amplector Florentinam scripturam. Sed* tum astu, locorum fraude prior: *vt sit sensus, astu translatum ab eo bellum, quia fraude ex locorum peritiâ prior esset. Monuit Pichena.*

81. QVI PACEM NOSTRAM.] *Libri aliquot editionum veterum*, pacem in iram. *Ego legerim*, pacem an iram nostram. *Duplex scilicet stimulus capiendi arma in Romanos: siue quòd pacem & seruitutem multi timerent, siue quòd extrema ab iratis.*

82. CATERVAQVE MAIORVM.] *Lego*, cateruæq; nationum. *Solitum ita Britânis Gallisq., struere aciem per nationes, vt discreta virtus eluceret.*

83. AVT SERVITVTIS ÆTERNÆ.] *Nescio an elegantius verùsque*, aut seruitutis æternæ fore, *voce deletâ.*

84. SPATIS

A haut difficulter euadit. Vbi ventum ad aggerem, dum missilibus certabatur, plus vul-
nerum in nos, & pleræque cædes oriebantur. Postea quam facta testudine, rudes & in-
formes saxorum compages distractæ, parque cominus acies; decedere Barbari in iuga *Atque perua-*
montium. Sed eò quoque irrupere ferentarius grauísque miles. illi, telis assultantes; hi, *dunt.*
conferto gradu, turbatis contrà Britannorum ordinibus, apud quos nulla loricarum ga-
leárumve tegmina: & si auxiliaribus resisterent, gladijs ac pilis legionariorum; si huc
verterent, [84] spatis & hastis auxiliarium sternebantur. clara ea victoria fuit, captaque *Cadunt, aut*
vxore & filiâ Caractaci, fratres quoque in deditionem accepti. Ipse (vt fermè intuta sunt *capiunt.*
aduersa) cùm fidem Cartismanduæ reginæ Brigantum petiuisset, vinctus ac victoribus *Ipse dux de-*
traditus est, [85] nono pòst anno quàm bellum in Britanniâ cœptum. Vnde fama eius *ditus,*
euecta insulas, & proximas prouincias peruagata, per Italiam quoque celebrabatur: aue-
bántque visere, quis ille, tot per annos, opes nostras spreuisset. Ne Romæ quidem igno- *Et Romam*
bile Caractaci nomen erat. Et Cæsar dum suum decus extollit, addidit gloriam victo. *perductus.*
B Vocatus quippe vt ad insigne spectaculum populus. Stetere in armis prætoriæ cohortes, *Populoq. vt*
campo qui [86] castra præiacet. Tunc incedentibus regijs clientelis phaleræ torquesque, *in triumpho,*
quæque externis bellis quæsierat, traducta; mox fratres & coniunx & filia: postremò *ostentatus.*
ipse ostentatus. Ceterorum preces degeneres fuere, ex metu. At non Caractacus aut vul-
tu demisso, aut verbis misericordiam requirens, vbi tribunali astitit, in hunc modum lo-
cutus est. *Si quanta nobilitas & fortuna mihi fuit, tanta rerum prosperarum moderatio fuisset;* *Verba eius*
amicus potiùs in hanc vrbem, quàm captus venissem: neque dedignatus esses claris maioribus or- *erecta ad Cæ-*
tum, pluribus gentibus imperantem, fœdere pacis accipere. Præsens sors mea vt mihi informis, sic *sarem.*
tibi magnifica est. habui equos, viros, arma, opes. quid mirum, si hæc inuitus amisi? [87] *Nam si vos*
omnibus imperitare vultis, sequitur vt omnes seruitutem accipiant. Si statim deditus traderer, ne-
que mea fortuna, neque tua gloria inclaruisset: & supplicium mei [88] *obliuio sequeretur. At si in-*
columem seruaueris, æternum exemplar clementiæ ero. Ad ea Cæsar veniam ipsique, & coniu- *Veniam im-*
gi, & fratribus, tribuit. Atque illi vinculis exsoluti, Agrippinam quoque haut procul alio *petrat, cum*
C suggestu conspicuam, iisdem quibus Principem laudibus gratibusque venerati sunt. *suis.*
Nouum sanè, & moribus veterum insolitum, feminam signis Romanis præsidere. Ipsa
semet patri à maioribus suis imperij sociam ferebat. Vocati posthac patres, multa &
magnifica super captiuitate Caractaci disseruere. Neque minus id clarum, quàm cùm
Siphacem P. Scipio, Persem L. Paullus, & si qui alij victos reges populo Ro. ostendêre.
Censentur Ostorio triumphi insignia, prosperis ad id rebus eius, mox ambiguis: siue *Triumphalia*
quòd amoto Caractaco, quasi debellatum foret, minùs intenta apud nos militia fuit; si- *Ostorio decre-*
ue hostes miseratione tanti regis, acriùs ad vltionem exarsere. Præfectum castrorum, & *ta.*
legionarias cohortes exstruendis apud Siluras præsidijs relictas, circumfundunt. [89] ac *Cuius tamen*
ni citò vicis & castellis proximis subuentum foret; copiæ tum occidione occubuissent. *res maxime*
Præfe- *clinarunt.*

84. Spatis et hastis avxiliarivm.] *Obserua diuersa arma inter legionarios, auxiliarésque. illis gladios & pila; his spatas & hastas tribuit. Spathas autem,* gladios maiores *interpretatur Vegetius, lib. II. cap. XV.*

D

85. Nono pòst anno.] *Atqui bellum cœpit Claudio tertiùm, L. Vitellio secundum Coss. vt Dio clarè tradidit: nec inde ad hunc diem plus annos septem numeraueris, vt suspicio iure numeralis mendi sit. Pugnant etiam hæc cum iis quæ tertio Histor. scribuntur:* Carthimandua, *inquit*, Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: & auxerat potentia, postquàm capto per dolum rege Caractaco instruxisse triumphum Claudij Cæsaris videbatur. *Nam triumphus Claudij aliquot annis anterior: nec in eo hercle ductus iste Caractacus. Vt nihil dici possit, quin Tacitum in Historiis aut memoria fefellerit, aut pronexerit calor quidam scriptionis. Sed & eadem quæ de Vennsio hic adduntur, reperies in Historiis narrata, vt sub Vespasiano gesta.*

86. Castra præiacet.] *Vatic.* castris. *Et statim lego*, regis clientelis.

87. Nam si vos omnibvs imperitare.] *Falsò verò hoc & ineptè dicitur. Idne consequens, vt qui velit, quod velit, possit? Ego me Britannis regem esse volo: illi accipiant? Emendo priorem voculam, &* Num *lego: atque ita sententiam interrogatione inspiro. Ego, inquit, vobis me opposui. quid mirum? An quia vos omnibus imperare vultis, omnes statim imperari etiam velint? non hercules animosi nos & liberi.*

88. Oblivio seqveretvr.] *Lego*, sequetur, *& distinctione sententiam expedio:* Et supplicium mei, obliuio sequetur: at si incolumem, *&c.*

89. Ac ni citò vicis.] *Editione priscâ, & quibusdam scriptis:* citò nunciis. *Suspicor*, ni citis nunciis

Præfectus tamen & octo centuriones, ac promtissimus [90] quisque manipulus cecidere. **A**
nec multo pôst pabulantis nostros, ipsasque missas ad subsidium turmas profligant.
Tum Ostorius cohortes expeditas exposuit: nec ideò fugam sistebat, ni legiones prœlium excepissent. Earum robore æquata pugna, dein nobis pro meliore fuit. Effugêre hostes tenui damno, quia inclinabat dies. Crebra hinc prœlia, & sæpiùs in modum latrocinij: per saltus, per paludes, vt cuique sors, aut virtus: temerè, [91] prouisa: ob iram, ob prædam; iussu, & aliquando ignaris ducibus. ac præcipuâ Silurum peruicaciâ, quos accendebat vulgata Imperatoris Ro. vox: vt quondam Sugambri excisi, & in Gallias traiecti forent, ita Silurum nomen penitus exstinguendum. Igitur duas auxiliares cohortes, auaritiâ præfectorum incautiùs populantes, intercepere. Spoliaque & captiuos largiendo, ceteras quoque nationes ad defectionem trahebant, cùm tædio curarum fessus Ostorius, concessit vitâ, lætis hostibus, tamquam ducem haut spernendum; & si non prœlium, at certè bellum absumsisset. At Cæsar, cognitâ morte legati, ne prouincia sine rectore foret, A. Didium suffecit. Is properè vectus, non tamen integras res inuênit, aduersâ interim legionis pugnâ, cui Manlius Valens præerat. auctaque & apud hostes eius rei fama, quò venientem ducem exterrerent. atque illo augente audita, [92] vt maior laus compositi, vel si durauissent, venia iustior tribueretur. Silures id quoque damnum intulerant, lateque persultabant, donec accursu Didij pellerentur. Sed post captum Caractacum, præcipuus scientiâ rei militaris Venutius è [93] Iugantum ciuitate, vt suprà memoraui, fidusque diu, & Romanis armis defensus, cùm Cartismanduam reginam matrimonio teneret, mox orto dissidio, & statim bello, etiam aduersus nos hostilia induerat. Sed primò tantùm inter ipsos certabatur, callidisque Cartismandua artibus, fratrem ac propinquos Venutij intercepit. Inde accensi hostes, stimulante ignominiâ, [94] ne feminę imperio subderentur, valida & lecta armis iuuentus regnum eius inuadunt. quod nobis præuisum, & missæ auxilio cohortes acre prœlium fecere, cuius initio ambiguo, finis lętior fuit. Neque dispari euentu pugnatum à legione, cui Cesius Nasica præerat. Nam Didius senectute grauis, & multâ copiâ honorum, per ministros agere, & arcere hostem satis habebat. Hæc, quamquam à duobus Ostorio Didioque proprætoribus plures per annos gesta, coniunxi, ne diuisa haut perinde ad memoriam sui valerent. Nunc ad temporum ordinem redeo. Ti. Claudio quintùm, Ser. Cornelio Orfito Coss. [95] virilis toga Neroni maturata, quò capessendæ Reipub. habilis videretur. Et Cæsar adulationibus senatus libens cessit, [96] vt vicesimo ætatis anno consulatum Nero iniret: atque interim **B** **C**

Silures, pervicaciter resistunt Romanis.

Ostorius moritur.

Succedit A. Didius.

Res turbatæ & fluxæ inuenit.

Venutius Britannorum dux.

A. V. C. CCMIII. Nero in viros transit.

nuntiis è castellis. *nisi placet*, ni citò municipiis & castellis. *Malo etiam mox*, promptissimus quisque è manipulis cecidere. *Et*, cohortes expeditas opposuit.

90. QVISQVE MANIPVLVS.] *Verius*, è manipulis.

91. PROVISA.] *Verius*, prouisu.

92. VT MAIOR LAVS COMPOSITI, VEL SI DVRAVISSENT.] *Iudicaui deesse olim aliquid. malè. Scribe tantùm*, compositis, *& sententia liquida erit.*

93. IVGANTVM CIVITATE.] *Legit*, Brigantum, *Rodolphus. & sanè è tertio Historiarum ita appâret. Nam quod hic ait suprà se rettulisse, non lego id quidem in his libris.*

94. NE FEMINÆ IMPERIO SVBDERENTVR.] *Vereor Tacite, vt mens tibi præsens. In tuis moribus, non in Britannorum fuisti, cùm hac scripsisti. Numquid illis ignominiosum subdi feminæ? Te igitur audi.* Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare. *Quod clarè testatur Boudicæa tua, lib. XIV.*

95. VIRILIS TOGA NERONI MATVRATA.] *Benè, maturata. Non enim ex ritu populi Rom. debebatur ante expletum annum XIV. At ipse, ineunte cepit. Tertullianus de animâ.* Iura ciuilia abhinc (*id est à XIV. anno*) agendis rebus attemperant. *Idem De virginib. veland.* Ethnici feminas quidem à XII. annis, masculos verò à duobus ampliùs ad negotia mittunt. *Nec alius sententia illud Cornely infrà lib. XIII.* Turbatus his Nero, & propinquo iam die quo quartumdecimum ætatis annũ Britannicus explebat. *Nota quod ait, explebat: quia tunc referendus in viros, & ideò ab eo metus. Vetus Horatij interpres indicatum id voluit dum scribit*, Nobiles pueros prætextâ veste sub disciplinâ vsque ad annum decimumquintum vsos. *scilicet quia tunc togâ eam mutabant virili. Hoc verum est. nec velim pendêre vltrà viros doctos in Tyrocinij legitimo die. Nam quòd Augustus altiũ seriùs ceperint togam, ab aliâ quàuis causâ fuit, non à lege aut more.* **D**

96. VT VICESIMO ÆTATIS ANNO.] *Decretum frustrà. Consulatum enim iniit decimoseptimo ætatis anno: sed tam princeps, & legum securus.*

97. PRO-

A interim designatus, [97] proconsulare imperium extra vrbem haberet, ac Princeps iuuentutis appellaretur. Additum nomine eius donatiuum militi, congiarium plebi. & ludicro Circensium, quod acquirendis vulgi studijs edebatur, Britannicus in prætextâ, Nero triumphalium veste transuecti sunt. Spectaret populus hunc decore imperatorio; illum puerili habitu, ac perinde fortunam vtriusque præsumeret. Simul qui centurionum tribunorumque sortem Britannici miserabantur, remoti fictis caussis, & alij per speciem honoris. etiam libertorum si quis incorruptâ fide, depellitur. [98] Tali occasione obuij inter se, Nero Britannicum nomine, ille Domitium, salutauere. Quod vt discordiæ initium, Agrippina multo questu, ad maritum defert: spemi quippe adoptionem, quæque censuerint patres, [99] iusserit populus, intra penates abrogari: ac nisi [100] prauitas tam infensa docentium arceatur, eruptura in publicam perniciem. Commotus his quasi criminibus Claudius, optimum quemque educatorem filij exsilio ac morte afficit: datosque à nouercâ, custodiæ eius imponit. Nondum tamen summa moliri Agrippina aude-
B bat, ni prætoriarum cohortium curâ exsoluerentur Lusius Geta, & Rufus Crispinus, quos Messallinæ memores & liberis eius deuinctos credebat. Igitur distrahi cohortes ambitu duorum, & si ab vno regerentur, intentiorem fore disciplinam asseuerante vxore, transfertur regimen cohortium ad Burrhum Afranium egregiæ militaris famæ, gnarum tamen cuius sponte præficeretur. Suum quoque fastigium Agrippina extollere altiùs, carpento Capitolium ingredi, qui mos [101] sacerdotibus, & [102] sacris antiquitùs concessus, venerationem augebat feminæ: quam Imperatore genitam, sororem eius qui rerum

Princeps iuuentutis dicitur.

Omnes in re Britannico præponuntur.

Custodes fidi ab isto amouentur.

Burrhus Prætorio præfectus.

97. PROCONSVLARE IMPERIVM.] *Initium fastigij Cæsaribus: quod eâ mente etiam Germanico tributum fuit, lib.* 1.

98. TALI OCCASIONE OBVII.] *Quæ hæc occasio? Non enim præcessit: nec ad Circenses velim*
C *referri. At tu distingue*, Etiam libertorum siquis incorruptâ fide depellitur, tali occasione. Obuij inter se, *&c. Remouendi enim ministros fidiores occasio, nato ex hoc, quod denarrat, facto.*

99. IVSSERIT POPVLVS.] *Rogato enim lex fuit, quô in familiam Claudiam, & nomen Neronis transiret, vt ait suprà.*

100. PRAVITAS TAM INFENSA DOCENTIVM.] *Ita accipio, quasi dicat magistros eos esse ad iras & offensas. Romanus tamen priscæ editionis codex*, Prauitas tam impensa, *præfert. quod magis approbo: idest, grandis, immodesta.*

101. SACERDOTIBVS ET SACRIS.] *Emendatio à libris est. Nam vulgatâ quid ineptius*, & sacris Druidibus? *qui nihil ad res moresque Romanos. Ex*
D *quâ voce tamen Pythæus acutè*, virginibus, *faciebat. Sacerdotes, Vestales capio: sacra, deos ipsos flotuósque, quas pompâ Circensi traduci in carpentis mos fuit. De Vestalibus, Prudentius:*

Fertur per medias vt publica pompa plateas
Pilento residens molli.

Idemque de sacerdotibus feminis vniuersè Artemidorus adsignificat lib. 1. *cap.* LVIII. *vbi curru in somniis per vrbem vehi, liberis mulieribus & virginibus bona sacerdotia ait portendere. Scilicet quia id sacerdotum insigne. De diis, aut consecratis, Sueton. Claudio cap.* XI. Matri carpentum, quo per Circum duceretur. *Item Calig. cap.* XV. Matri Circenses carpentumque instituit, quo in pompâ traduceretur. *Olim tamen commune fuisse videtur, vt matronæ vulgo carpentis vterentur ad sacra. Ouidius:*

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant,

Hæc quoque ab Euandri dicta parére reor.

Liuius lib. XXXIV. Ne mulier iuncto vehiculo nisi sacrorum publicorum caussâ veheretur. *Sed exoleuit scilicet ille mos, vtique post repertas lecticas. & mansit saltem in veneratione sacerdotum, deorúmque. Prima Messallina honorem hunc à Senatu cepit:* καὶ τῇ Μεσσαλίνῃ, *ait Dio,* τὴν προεδρίαν ἣν καὶ ἡ Λιουία ἐχήκει, καὶ τῷ καρπέντῳ χρῆσθαι ἔδοσαν. *& iuxta eam Agrippina nunc, de quâ idem scriptor:* καὶ ἡ μὲν ταχὺ καὶ αὐτὴ Μεσσαλῖνα ἐγένετο, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τιμὰς ἄλλας τινὰς καὶ τῷ καρπέντῳ ἐν ταῖς πανηγύρεσι χρῆσθαι παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβεν. *Posteáque etiam* * *Præfecti prætorio carpentis vsi, & (nisi Vopisci locus in Aureliani initio fallit) etiam Præf. vrbis. Et mos satis certus: hæreo in Cornelianâ saltem lectione. Ait in Capitolium ingredi carpento, concessum Agrippinæ. quid? in Capitolium tantùm? vereor vt nimis angustè: & certè non ad exemplum Messallinæ, quæ etiam carpento mariti sui currum secuta, triumphantis. Denique Dio laxè,* ἐν ταῖς πανηγύρεσι *ait: idest, per festos omnes dies lætósque. Nec tamen muto quidquam aut repono. Carpenti formam veram erues ex Numis Agrippinæ: & qui differat à rhedâ, aliquid apud Pausaniam lib.* v. *in descriptione Olympiæ ludorum.*

* Cassiodor. lib VI. in formulâ præf. præt. Symmachus lib. X. dist. XVII.

102. SACRIS DRVIDIBVS.] *Vox reicula vnde irrepserit, meritò quæro. non enim fortuita est, nec à librario temerè inculcata. Galli sanè olim vsi carpentis, scio. sed pugnæ caussâ, non honoris: nec Druides soli, sed vulgus. Suspicari liceat (proinde vt fracti hi libri sunt) scriptum hîc aliquid de Druidibus fuisse, quorum religionem noménque, quantum in se fuit, Claudius sustulit, Seneca in Menippeâ Claudianâ, & Suetonio teste. Etsi Plinio ad Tiberium id referre visum, lib.* XXX. Tiberij Cæsaris, *inquit,* principatus sustulit Druidas Gallorum, & hoc genus vatum medicorumque. *Sed Tiberium scilicet in vrbe tantùm sustulisse, Claudium in Galliâ ipsâ.*

103. VNI-

rum potitus sit, & coniugem & matrem fuisse, [103] vnicum ad hunc diem exemplum A est. Inter quæ præcipuus propugnator eius Vitellius, validissimâ gratiâ, ætate extremâ (adeò incertę sunt potentium res) accusatione corripitur, deferente Iunio Lupo senatore. Is crimina maiestatis, & cupidinem imperij obiectabat. Præbuissetque aures Cæsar, nisi Agrippinæ minis magis quàm precibus mutatus esset, vt accusatori aquâ atque igne interdiceret. [104] Hactenus Vitellius voluerat. Multa eo anno prodigia euenere. Insessum diris auibus Capitolium: crebris terræmotibus prorutæ domus: ac dum latiùs metuitur, trepidatione vulgi, inualidus quisque obtriti. Frugum quoque egestas, & orta ex eo fames, in prodigium accipiebatur. Nec occulti tantum questus; sed iura reddentē Claudium circumuasere clamoribus turbidis, pulsumq; in extremam fori partem vrgebant, donec militum globo infestos perrupit. [105] Quindecim dierum alimenta vrbi non ampliùs superfuisse constitit. magnaque deûm benignitate, & [106] modestiâ hiemis, rebus extremis subuentum. [107] At hercule olim ex Italiæ regionibus longinquas in prouincias commeatus portabant. nec nunc in fecunditate laboratur, sed Africâ potiùs & Ægyptum exercemus, nauibusque & casibus vita populi Romani permissa est. Eodem B anno bellum inter Armenios Hyberosque exortum, Parthis quoque ac Romanis grauissimorum inter se motuum caussa fuit. Genti Parthorum Vologeses imperitabat, maternâ origine ex pellice Græcâ, concessu fratrum regnum adeptus. Hyberos Pharasmanes vetustâ possessione, Armenios frater eius Mithradates obtinebat opibus nostris. Erat Pharasmani filius nomine Rhadamistus, decorâ proceritate, vi corporis insignis, & patrias artes edoctus, claraque inter accolas famâ. Is modicum Hyberiæ regnum senectâ patris detineri ferociùs crebriusque iactabat; quàm vt cupidinem occultaret. Igitur Pharasmanes iuuenem [108] potentiæ promptæ, & studio popularium accinctum, vergentibus iam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare, pulsis Parthis datam Mithradati à semet memorando: sed vim differendam, & potiorem dolum, quò incautum opprimeret. Ita Rhadamistus simulatâ aduersus patrem discordiâ, tamquam nouercæ odijs impar, pergit ad patruum. multaque ab eo comitate in speciem liberûm C cultus, primores Armeniorum ad res nouas illicit, [109] ignaro & ornante insuper Mithradate. Reconciliationis specie assumtâ, regressus ad patrem, [110] quæ fraude confici potuerint prompta nuntiat, cetera armis exsequenda. Interim Pharasmanes belli caussas confingit. prœlianti sibi aduersus Regem Albanorum, & Romanos auxilio vocanti fratrem aduersatum, eamque iniuriam excidio ipsius vltum iturum. Simul magnas copias filio tradidit. Ille eruptione subitâ territum exutumque campis Mithradatem, compulit in Castellum Gorneas, tutum loco ac præsidio militum, quîs Cęlius Pollio præfectus, centurio

Vitellius maiestatis defertur. *Sed Agrippinarum eripit.* *Prodigia Romæ.* *Annona penuria.* *Motus in Armeniâ.* *Rhadamistus regni auidus* *In Armeniam mittitur.* *Patruo dolum struit.* *Et tandem apertâ vi aggreditur.*

103. VNICVM AD HVNC DIEM EXEMPLVM EST.] *Inter Romanos dumtaxat. aliàs parum cauta adfirmatio: sicut & illa Pliniana li.* VII., *nisi restringas ad Græcos.* Vna feminarum in omni æuo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis vxor, regis mater fuit. *Nam apud Aegyptios aliosq; Barbaros sunt exempla.*

104. HACTENVS VITELLIVS VOLVERAT.] *Potuisset enim sæuire in mortem eius: sed contentus hac quasi deportatione fuit.*

105. QVINDECIM DIERVM ALIMENTA.] *Id est, Canon dierum* X V. *Maius autem isto periculum sub Cato, cùm septem aut octo certè dierum cibaria tantum superfuisse Seneca notat ad Paulinum, cap.* XVIII.

106. MODESTIA HIEMIS.] *Ita capio vt dicat modestâ & quietâ, præter solitum, hieme anni, frumentum nauibus subuectum: quod aliàs hieme adhi, non moris. Vide Suetonium, cap.* XVIII. *Hac scriptura codicum. alij tamen,* modestiâ vrbis, *alij,* molestiâ hiemis *reponunt. malè, malè.*

107. AT HERCVLE OLIM.] *Querela quæ expressa videri possit ex illâ Varronianâ:* Igitur quod nunc intra murum ferè patresfamiliæ correpserunt, & manus mouere maluerunt in theatro ac Circo quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis aduehant, quî saturi fiamus, D ex Africâ & Sardiniâ. *Post bella certè ciuilia, & fusum tantum sanguinis, Italia inducta vastitas. Lucani eâ in re sententias opera sit legere lib.* VII.

108. POTENTIÆ PROMPTÆ.] *Malo,* promptum.

109. IGNARO ET ORNANTE INSVPER MITHRADATE.] *Ita emendaui, nescio an rectè. Distinctione potiùs peccatum est, scribendúmque:* Ignaro & ornante i. Mithradate, reconciliationis specie, *&c. sententiâ continuante.*

110. QVÆ FRAVDE CONFICI.] *Ita emendauimus. Malè vulgò,* quâ fraude confici potuerit, promptè nuntiat. *Sententia est. parata sibi promptaque, quæ ad fraudem spectent: cetera vim requirere.*

111. TE

A centurio Casperius præerat. Nihil tam ignarum barbaris, quàm machinamenta & astus oppugnationum. At nobis ea pars militiæ maximè gnara est. Ita Rhadamistus frustrà vel cum damno tentatis munitionibus, obsidium incipit. Et cùm vis negligeretur, auaritiam præfecti emercatur; obtestante Casperio, ne socius rex, ne Armenia donum populi Romani, scelere & pecuniâ venderentur. Postremò quia multitudinem hostium Pollio, iussa patris Rhadamistus, obtendebant; pactus inducias, abscedit: vt nisi Pharasmanem bello absterruisset, [111] T. Vinidium Quadratum præsidem Syriæ doceret, quo in statu Armeniæ forent. Digressu centurionis velut custode exsolutus præfectus, hortati Mithridatem ad sanciendum fœdus; *coniunctionem fratrum, ac priorem ætate Pharasmanem, & cetera necessitudinum nomina referens, quòd filiam eius in matrimonio haberet, quòd ipse Rhadamisto socer esset. Non abnuere pacem Hyberos, quamquam in tempore valídiores, & satis cognitam Armeniorum perfidiam. nec aliud præsidij quàm castellum* * *commeatu egenum. ne dubitaret armis,* [112] *quàm incruentas conditiones malle.* Contante ad ea Mithradate, & suspectis præfecti consilijs quòd pellicem regiam polluerat, inque omnem libidinem venalis habebatur; Casperius interim ad Pharasmanem peruadit: vtque Hyberi obsidio decedant, expostulat. Ille propalàm incerta, & sæpiùs molliora respondens, secretis nuntijs monet Rhadamistum, oppugnationem quoquo modo accelerare. Augetur flagitij merces, & Pollio occultâ corruptione impellit milites, vt pacem flagitarent, seque præsidio abituros minitarentur. Quâ necessitate, Mithradates diem locumque fœderi accepit, castelloque egreditur. Ac primò Rhadamistus in amplexus eius effusus, simulare obsequium, socerum ac parentem appellare. Adijcit iusiurandum, non ferro, non veneno vim allaturum: simul in lucum propinquum trahit, [113] prouisum illic sacrificium imperatum dictitans, vt dijs testibus pax firmaretur. Mos est regibus quoties in societatem coëant, [114] implicare dextras, pollicesque inter se vincire, nodoque præstringere. Mox vbi sanguis in artus extremos se effuderit, leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum. Sed tunc qui C ea vincula admouebat, decidisse simulans genua Mithradatis inuadit, ipsumque prosternit: simulque concursu plurium [115] inijciuntur catenæ, ac compedes (quod dedecorum Barba-

Præfecti Romani perfidia.

** Farn. commeatuum*

Et libido.

Qui prodit Mithradatē.

Is in vincula datur.

111. TE VINIDIVM QVADRATVM.] *Vatic. liber*, Tumidium. *Verum nomen*, Numidium. *Ex Iosepho libro* XX. *qui vocat disertè*, Νουμίδιον Κοδρᾶτον τῆς Συρίας ἡγεμονευκότα. *Sed & Plinius in epistolis non vno loco docet gentile nomen Quadratorum Numidium esse. Ita lib.* VI. *Numidia Quadratilla nominatur: lib.* VII. *Numidius Quadratus adolescens.*

112. QVAM INCRVENTAS CONDITIONES.] *Ego*, incruentâ conditione. *At Groslotius*, τὸ quàm *deletum it.*

D 113. PROVISVM ILLIC SACRIFICIVM.] *Superfluit verbum alterum. quid enim refert prouisum sacrificium, an imperatum dixeris? Vera, puto, lectio:* prouisu suo illic sacrif. *siue etiam:* prouisum illic sacrif. ac paratum. *Video alios explicare vulgatum, Prouisum ibi sacrificium, quod imperasset: sed vbi de imperato legitur? nisi intelligit à seipso imperatum.*

114. IMPLICARE DEXTRAS.] *Morem hunc sanciendæ priuatim publiceque amicitiæ vsitatos esse Scythas, Armenios, & in eâ orâ gentes legi. De Scythis Lucianus in Toxari, siue de Amicitiâ:* οὐ γὰρ ἐντέμνοντες ἅπαξ τοὺς δακτύλους, ἐνσταλάξωμεν τὸ αἷμα εἰς κύλικα, καὶ τὰ ξίφη ἄκρα βάψαντες, ἅμα ἀμφότεροι ἐπισχόμενοι, πίωμεν, οὐκ ἔστιν ὅ, τι μετὰ τοῦθ' ἡμᾶς διαλύσειεν ἄν. *Mela lib.* I. *cap.* II. Ne fœdera quidem incruenta sunt: sauciant se qui paciscuntur, exemptumque sanguinem, vbi permiscuère, degustant. *De Armeniis Valerius lib.* IX. Sariaster aduersus patrem suum Tigranem Armeniæ regem ita cum amicis consensit, vt omnes dextris manibus sanguinem mitterent, atque eum inuicem sorberent. *Et vniuersè Tertullianus Apologetico:* Legite necubi relatum sit, diffusum brachiis sanguinem ex alterutro degustatum, nationes quasdam fœderi comparasse. Nescio quid & sub Catilinâ degustatum est. *Atque is mos, patrum etiam æuo, passim repertus ab Hispanis, apud Barbaros noui orbis. Sed nec Romanis ipsis ignota cruenta potio quæ Assiratum iis dicta, quoniam Assir, sanguis, vt aiunt Glossæ. Festum ita capio:* Assiratum apud antiquos dicebatur genus quoddam potionis ex vino & sanguine temperatum, quòd Latini prisci sanguinem Assir vocarent. *Etsi fortasse ea potio olim in sacris. quod suadere videtur Sallustius.* Fuere, *inquit*, qui dicerent Catilinam humani corporis sanguinem vino permixtum in pateris circumtulisse. inde cùm post exsecrationem omnes degustauissent, sicuti in sollennibus sacris fieri consueuit, aperuisse consilium suum. *Ait enim consuetum id in sollennibus sacris. Silius videtur innuere, lib.* II.

Parte aliâ supplex infernis Annibal aris
Arcanum Stygiâ libat cum vate cruorem.

115. INIICIVNTVR CATENÆ, AC COMPEDES.] *Hæsi ipse olim in his vinclis: vnde facilè me nunc expedio, scriboque:* iniiciuntur catenæ: ac com-

Batbaris) trahebatur. Moxque vulgus duro imperio habirum, probra ac vetbera inrentabar. A Er erant contrà, qui ranram [116] fortunæ commurationem miserarentur. Secutaque cum paruis liberis coniunx, cuncta lamentatione complebar. Diuersis & contectis vehiculis abduntut, dum Pharasmanis iussa exquirerenrur. Illi cupido regni fratre & filiâ porior, animusque sceleribus pararus. visui ramen consuluit, ne coràm inrerficerentur. Er Rhadamistus quasi iurisiurandi memor, non ferrum, non venenum in sororem & patruum expromit, sed proiectos in humum, & veste multâ grauique opertos necat. Filij quoque Mirhradaris, quòd cædibus parentum illacrymauerant, trucidati sunr. Ar Quadratus cognoscens proditum Mithradarem, & regnum ab interfectoribus obtineri, voear concilium, docer acta, & an vlcisceretur consultat. Paucis decus publicum curæ: plures rura disserunt. [117] *Omnes scelus externum, cum lætitiá habendum. Semina etiam odiorum iacienda, vt sæpè Principes Romani eamdem Armeniam specie largitionis, turbandis Barbarorum animis præbuerint. Potiretur Rhadamistus malè partis, dum inuisus, infamis. quando id magis ex vsu, quàm* [118] *si cum gloriá adeptus foret.* In hanc senrenriam itum. Ne B ramen annuisse facinori viderentur, & diuersa Cæsar præciperer; missi ad Pharasmanem nunrij, vr abscederer à finibus Armenijs, filiumque abstraheret. Erar Cappadociæ procuraror Iulius Pelignus, * ignaui animi, & derididiculo corporis iuxtà despiciendus. sed Claudio perquàm familiaris, [119] cùm priuaras olim conuersariones curaret, iners orium oblectaret. Is Pelignus auxilijs prouincialium contractis, tamquam recuperaturus Armeniam, dum socios magis quàm hostes prædatur, abscessu suorum, & incursanribus Barbaris, præsidij egens, ad Rhadamistum venit, donisque eius euictus, vltrò regium insigne sumere cohortatur: sumentique adest auctor & sarelles. Quod vbi turpi famâ diuulgarum; ne ceteri quoque ex Peligno coniectarentur, Helutdius Priscus legarus cum legione mitrirur, rebus turbidis pro rempore vt consuleret. Igitur properè môtem Taurum transgressus, moderarione plura quàm vi composuerar: cùm redire in Syriam iubetur, ne initium belli aduersus Parthos exsisteret. Nam Vologeses casum inuadendæ Armeniæ obuenisse ratus, quam à maioribus suis possessam, externus rex flagitio obtineret, C conrrahit copias, fratremque Tiridatem deducere in regnum parat, ne qua pars domus sine imperio ageret. Incessu Parthorum, sine acie pulsi Hyberi: vrbesque Armeniorum Artaxata & Tigranocerta iugum accepere. Dein arrox hiems, seu parum prouisi commeatus, & orta ex vrroque tabes, perpellunr Vologesen omirtere præsentia. vacuamque rursus Armeniam Rhadamistus inuasit, truculentior quàm anrea, tamquam aduersus defectores, & in tempore rebellaturos. Atque illi quamuis seruitio sueti, parientiam abrumpunt, armisque regiam circumueniunt. Nec aliud Rhadamisto subsidium fuit, quàm pernicitas equorum, quîs seque & coniugem abstulit. Sed coniunx grauida, primam vtcumque fugam ob metum hostilem & mariti caritatem tolerauit. Pòst festinatione continuâ, vbi quati vrerus, & viscera vibrantur, orare vt morte honestâ contumelijs

Denique spiritu exuitur. — *Romani deliberant de vlciscendo.* — *Sed absistunt.* — *Iulius Pelignus conatur aliquid:* — * *ignauiâ* — *Infeliciter.* — *Et transit ad hostem.* — *Parthi Armeniam inuadunt:* — *Nec subsistunt.* — *Rhadamistus à suis pellitur.*

compede, quod dedecorum Barbaris, rrahebatur. *Ad morem Romanum Tacitus narrat. Iniecta, inquit, catena: imò & oblongâ compede per viam tractus. qui ritus apud Romanos quidem receptus est in custodiâ militari, at apud Barbaros dedecori habetur & ignominia summa. Verissima lectio, sententiáque. Ita Athenion Manium Aquillium (quasi per summam ignominiam) tractum describit ab equite catenam longam habente. quem locum omnino vide transcriptum à me ex Athenao suprà De custodiâ militari. lib.* III.

116. FORTVNÆ COMMVTATIONEM.] *Malè vulgò,* commotionem.

117. OMNES SCELVS EXTERNVM.] *Sententiæ reddita lux, si scribas,* Omne scelus, *litterâ detractâ: vt sint verba ex oratione censentium.*

118. SI CVM GLORIA ADEPTVS.] *Scribo hac omnia:* quanto id magis ex vsu, quàm si cum gloriâ adempta forent? *At nunc (vltimis curis) video,* D *explicare Pichenam quod vulgatum est: Magis hoc ex vsu Romano, si cum infamiâ, quàm si cum gloriâ regnum adeptus: quia scilicet incertior futurus, odiisque magis obnoxius. Non damno.*

119. CVM PRIVATAS OLIM.] *Deprecor inuidiam: sed profectò hunc locum, siquem alium, propitiis Musis restitui, hoc modo:* Cùm priuatus olim conuersatione scurrarum iners otium oblectaret. *Claudius ante imperium vilis, abiectus, scurris & sordidissimis hominibus conuixit:* è quorum contubernio super veterem segnitiæ notam, ebrietatis quoque & aleæ infamiam subiit, *ait Sueton. cap.* V. *Inter eos hic Pelignus. Libri veteres, quorum vestigia institi, habent:* cum priuatis olim conuersationes curaret, iners otium obiectaret. *vnus Vatican.* cursationes, *pro,* conuersationes.

120. AD-

A lijs capriuitatis eximeretur. Ille primò amplecti, alleuare, adhortari, modò virtutem admirans, modò timore æger, ne quis relictâ potiretur. Postremò violenriâ amoris, & facinorum non rudis, distringit acinacem, vulneraramque ad ripam Araxis trahir, flumini tradir, ne corpus etiam auferretur. Ipse præceps Hyberos ad patrium regnum peruadit. Interim Zenobiam (id mulieri nomen) placidâ illuuie spirantem, ac viræ manifestam,
[110] aduertêre pastores; & dignitate formæ haut degenerem reputantes, obligant vulnus, agrestia medicamina adhibent; cognitoque nomine & casu, in vrbem Artaxata ferunt. vnde publicâ curâ deducta ad Tiridatem, comiterque excepta, cultu regio habira est. Fausto Syllâ, Saluio Othone Coss. Furius Scribonianus in exsilium agitur, quasi finem Principis per Chaldæos scrutaretur. adnectebatur crimini Iunia mater eius, vt casus prioris (nam relegata erat) impatiens. Pater Scriboniani Camillus arma per Dalmatiam mouerar. Idque ad clementiam trahebat Cæsar, qui stirpem hostilem irerum conseruaret. Neque tamen exsuli longa posthac vita fuit: morte fortuitâ, an per venenum exstin-
B ctus esser, vt quisque credidir, vulgauere. De mathematicis Italiâ pellendis factum Senatusconsultum, atrox & irritum. Laudati dehinc oratione Principis, qui ob angustias familiares ordine senatorio sponte cederent, motique qui remanendo impudentiam paupertati adijcerent. Inter quæ refertur ad patres de pœnâ feminarum, quæ seruis coniungerentur. Statuiturque vt ignaro domino ad id prolapsa, [121] in seruitutem sui consensisset, & qui nati essent, pro libertis haberentur. [122] Pallanti, quem repertorem eius relationis

Vxorem, vt putat, interficit.

A. V. C. CCMV. *Furius in exsilium pulsus.*

Item Mathematici.

Senatusconsultum super muliebri libidine.

120. ADVERTERE PASTORES.] *Sic lib. 11.* Octo aquilæ, petere siluas visæ aduertêre Imperatorem. *Id verbum eâ notione reddendum Liuio, li. 1. de Metio Curtio in paludem coniecto:* aduerteratque ea res etiam Sabinos tanti periculo viri. *id est, conuerterat illuc animos oculosq; Sabinorum. Nam libris*
C *omnibus,* auerterat, *scriptum, alio sensu.*

121. IN SERVITVTEM SVI CONSENSISSET.] *Non prompta lectio sententiaq; huius loci: mihi quidem. Nam aliis omnia liquent. Aiunt non dubiam sententiam esse hanc: mulierem liberam, quæ cum alieno seruo soluta sit domino insciente, seruam fieri velut proprio consensu: & natos item ex iis, liberos non haberi. Itaque nunc nuper ecce emendauit vir doctus;* vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem, ceu consensisset: & qui nati essenr, pro liberis ne haberentur. *Sed mihi, per bonam gratiam, ius sit dissentire. Nego alterum illud membrum, de natis ex eo coitu in seruitutem habendis, vsquam repperiri in legum libris: ato contra ius esse. Fauor libertatis exposcit, vt nati è libera sint liberi: adeoq; superueniens calamitas matris, nocere ei qui in vtero est non debet, vt sufficiat matrem liberam vel medio tempore habuisse.*
D *Paullus lib.* 11. *Sentent. tit.* XXIIII. *Marcianus l.* V. *De statu hominum. Quo iure erga serui isti? Clementiiis vulgata lectio aiebat,* pro libertis haberentur: *sed non veriùs. Quomodo enim libertus, qui nūquam seruus? Adde quòd manuscriptis vestigium nullum eius membri. verba, inquam, ea,* & qui nati essent, *absunt manuscriptis omnibus, etiam Budensi. Vt mihi quidem Farnesiani codicis scriptura certa sit:* vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitute: si consensisset, pro liberta haberetur. *Optimè. Duplex videlicet eius* Sc^{to} *membrum, in eas quæ ignaro, quæq; sciente domino, peccatum id peccassent. Et si quidem ignaro, ait lex: serua esto. sin volente; habetor pro libertâ. Omnino enim propositum legislatori à seruili contubernio abstinere lubricum sexum: & siue sciente siue insc*i*o domino ea mixtio, posuit pœnam. sed ἀνα-λόγως, & pro gradu noxæ intentiorem, remissioremque. Sed cui rei, inquies, fuerit pro libertâ? Huic, vt vinculo aliquo teneatur domino serui, ad operas libertorum aliaq; eius ordinis præstanda. Ius item domino in feminæ bonis: & quidquid in veram libertam. Sed rectè,* pro libertâ: *non enim liberta verè. Rettulit hoc ipsum decretum posteà (credo quia aboluerat, licentiâ temporum, & iniussu) Vespasianus princeps, de quo Suetonius:* Auctor Senatui fuit decernendi, vt quæ se seruo alieno iunxisset, ancilla haberetur. *ita tamen, vt apud Iurisconsultos nomen manserit consulti Claudiani: non à Claudio Pallante, qui repertor, sed à Claudio Principe qui rettulit. Tertullianus item adspexit, ad vxorem lib.* 11. Nónne insuper censuerunt *(Romani)* seruituti vindicandas, quæ cum alieno seruo, post dominorum denunciationem, in consuetudine perseuerarunt? *Plura ad hanc rem petes, si opera tibi est, à P.* Fabro *libro* 1. *Semestr. cap.* XXV. *Reuerâ enim ad asciam factum, quidquid dedolauit ille faber.*

122. PALLANTI PRÆTORIA INSIGNIA.] *De quo inscriptia:*

TI. CLAVDIVS. AVG. L.
PALLAS
HVIC. SENATVS. OB. FIDEM
PIETATEM. QVE. ERGA
PATRONOS. ORNAMENTA
PRÆTORIA. DECREVIT
ET. H-S. CENTIES. QVIN
QVAGIES. CVIVS. HONORE
CONTENTVS. FVIT

Et indignatur iure in hoc facto maior Plinius, libro XXXV. *(ad Pallantem enim ea refero) cap. penult.* Hoc est insigne vænalitiis gregibus, opprobriumq; insolentis fortunæ. quos & nos adeo potiri rerum vidimus, vt prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu, iubenre Agrippinâ Claudij Cæsaris, viderimus: tantumque non cum laureatis fascibus remitti illò vnde cretatis pedibus aduenissent. *Itémque minor libro* VIII. *epistolarum epistol.* V. *quem vide.*

123. BAREA

tionisediderat Cæsar, prætoria insignia, & centies quinquagesies sestertium censuit consul designatus [123] Barea Soranus: additum à Scipione Cornelio, grates publicè agen- A

Adulatio in Pallantem.

das, quòd [124] regibus Arcadiæ ortus, veterrimam nobilitatem vsui publico postponeret, séque inter ministros Principis haberi sineret. Asseuerauit Claudius, contentum honore Pallantem, intra priorem paupertatem subsistere. Et [125] fixum est publico Senatusconsultum, quo libertinus sestertij ter millies possessor, antiquæ parcimoniæ laudibus cumulabatur.

Felix Iudaa Prafectus.

At non frater eius cognomento [126] Felix pari moderatione agebat, iampridem Iudææ impositus, & cuncta malefacta sibi impunè ratus, tantâ potentiâ subnixo. Sanè præbuerant Iudæi speciem motus ortâ seditione, postquam [127] cognitâ cæde Caij haut obtemperatum esset. manebat metus, ne quis Principum eadem imperitaret.

Res ibi turbat. Item q; Ventidius.

Atque interim Felix intempestiuis remedijs delicta accendebat, æmulo ad deterrima Ventidio Cumano, cui pars prouinciæ habebatur: ita diuisis, vt huic Galilæorum natio, [128] Felici Samaritæ parerent, discordes olim, & tum contemtu regentium minùs coërcitis odijs. Igitur raptare inter se, immittere latronum globos, componere insidias, & B aliquando prœlijs congredi, spoliaque & prædas ad procuratores referre. Hique primò lætari, mox gliscente pernicie, cùm arma militum interiecissent, cæsi milites. Arsissétque

Quadratus componit.

bello prouincia, ni Quadratus Syriæ rector subuenisset. Nec diu aduersus Iudæos qui in necem militum proruperant, dubitatum, quin capite pœnas luerent: Cumanus & Felix contationem afferebant, quia Claudius caussis rebellionis auditis, ius statuendi etiam de procuratoribus dederat. Sed Quadratus Felicem inter iudices ostentauit, receptum in tribunal, quò studia accusantium deterrerentur. [129] damnatusque flagitiorum, quę duo deliquerant, Cumanus; & quies prouinciæ reddita.

In Cilicia motus.
** Vat. hic & infrà, Atrosoboro.*

Nec multo pòst agrestium Cilicum nationes, quibus Clitarum cognomentum, sępè & aliàs commotæ, tunc * Trosobore duce, montes asperos castris cepêre. Atque inde decursu in litora aut vrbes, vim cultoribus ac opidanis, ac plerumque in mercatores & nauicularios audebant. Obsessaque ciuitas Anemu-

123. BAREA SORANVS.] *Lega in lapide,*

Q. MARCIO. BAREA.
T. RVSTIO. NVMMIO. COSS.

Si de isto; habemus viri celebris gentile nomen.

124. REGIBVS ARCADIÆ ORTVS.] *Vide quæso mancipium hoc togatum. Pallantem ad regum stirpem refert: credo, quia Pallas aliquis Virgilio aliisq; inter Arcadum reges. O opprobrium omnium Scipionum: & dignissimè domino Pallante! Nos hunc nequissimum seruum trans mare aduectum inter venales, ex Plinio scimus: & eumdem Antoniæ matri seruisse, ex Iosepho lib.* XVIII. *qui* Πάλλαντα *appellat* τὸν πιϛότατον τῶν δούλων αὐτῆς. *Ab eâ ergo ad Claudium peruênit.*

125. FIXVM EST PVBLICO.] *Ita libri scripti: & non abhorret à Cornelianâ phrasi. At vulgò,* ære publico, *legas, non sine additamenti suspicione.*

126. FELIX IAMPRIDEM.] *Non hercle ita pridem, si Iosepho in gentili historiâ credendum. Præpositus enim demum Iudææ est, post damnatum Cumanum. Iosephus lib. 22.* Ιουδαϊκῆς ἁλώσεως, *cap.* XXII. *clarè:* μετὰ ταῦτα, *inquit,* Ιουδαίας μὲν ἐπίτροπον Φήλικα τὸν Πάλλαντος ἀδελφὸν ἐκπέμπει τῆς τε Γαλιλαίας καὶ Σαμαρείας καὶ Περαίας. *Vt fortassè hic rescribendum sit,* Felix haut pridem Iudææ impositus. *Hunc libertum, Claudium Felicem Iosephus, Suidas, Zonaras nominant: At Antonium Felicem, Tacitus lib.* v. *Histor.* Antonius Felix per omnem sæuitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit. *Ne te turbet; scies plerasque istos è libertis Antoniæ matris fuisse. eòque binomines, aliàs principis, aliàs patronæ mortuæ nomen tulisse.*

127. COGNITA CÆDE CAII*.] *Lacuna hîc & hiatus. quem tamen ab historiâ facilè expleuero. Tangit enim motum illum Iudæorum, qui Caligulâ imperante fuit, ob statuas eius in templo erigi & coli iussas. Tacitus lib.* v. *histor.* Dein iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potiùs sumpsêre. quem motum Cæsaris mors diremit. *Et disce rem omnem è Iosepho lib.* II. ἁλώσεως. *itémque* XX. ἀρχαιολογίας. *Tangit, adsero, illum motum. argumento claro in his verbis,* Cognitâ cæde Caij. *&:* manebat metus, ne quis principum eadem imperitaret. *Qui aliter medicinam adferunt: aberrât. Sed quid hoc, inquiunt, ad Felicem, qui tanta pòst successit? Nam ille quidem motus Petronio procuratore fuit. Dicam, Repetit rem ab alto Tacitus, & initia recenset motuum secutorum. quas auxit accenditq; infelix iste* C *Felix. Apud Suidam tamen alterius mentio turbæ, cui componendæ Felix electus:* στασιάντων *(inquit in voce* Κλαύδιος) τῶν Ἰουδαίων καὶ Χριϛιανῶν, ἄρχοντα ἐπέϛησεν αὐτοῖς Κλαύδιον Φήλικα, κελεύσας αὐτῷ τιμωρῆσαι τούτους. D

128. FELICI SAMARITÆ PARERENT.] *Apud Iosephum Felicis adhuc nullæ partes: contráque Cumanus à Samaritis stetisse legetur. Sed tu eum vide, non vnâ in re à nostro dissentientem. lib.* XX. *Antiq. cap.* IV. V.

129. DAMNATVS FLAGITIORVM.] *Apertè magis & distinctè scriptor Iudæus. Negat à Quadrato damnatum Cumanum, sed ipsum cum Celere Tribuno missum ad Cæsarem, qui de re cognosceret statueretque. Ita Cumano exsilium irrogatum: Celerem remissum Hierasolyma, & vicatim discerptum.*

130. MAGNI-

Anemuriensis, & missi è Syriâ in subsidium equites cum præfecto Curtio Seuero turbantur: quòd duri circùm loci, peditibusq́; ad pugnam idonei, equestre prœlium haut patiebantur. Dein rex eius oræ Antiochus, blandimentis aduersus plebem, fraude in ducem, cùm Barbarorum copias dissociaslet; Trosobore paucisque primoribus interfectis, *Rex Antiochus sedat.* cæteros clementiâ composuit. Sub idem tempus, inter lacum Fucinum amnemque Lyrin petrupto monte, quò [110] magnificentia operis à pluribus viseretur, lacu in ipso naualé prœlium adornatur, vt quondam Augustus structo [111] cis Tiberim stagno, sed leuibus nauigijs & minore copiâ ediderat. [112] Claudius triremes quadriremesque & vndeuiginti hominum milia armauit, [113] cincto ratibus ambitu, ne vaga effugia forent: attamen spatium amplexus, ad vim remigij, & gubernantium artes, impetusque nauium prœlio solitos. in ratibus prætoriarum cohortium manipuli turmæque adstiterant, antepositis propugnaculis, ex quîs catapultæ balistæq́; tenderetur. Reliqua lacus, [114] classiarij tectis nauibus obtinebant. Ripas & colles, ac montium edita in modū theatri, multitudo innumera compleuit, proximis è municipiis, & alij vrbe ex ipsâ, visendi cupidine, aut officio in Principem. Ipse insigni paludamento, neque procul [115] Agrippina chlamyde auratâ præsedêre. Pugnatum, quamquam inter sontes, fortium virorum animo: ac post multum vulnerum, occidioni exemti sunt. Sed perfecto spectaculo apertū aquarum iter, & incuria operis manifesta fuit, haut satis depressi ad lacus ima vel media. Eoque, tempore interiecto, [116] altiùs effossi specus; & contrahendę rursus multitudini, gladiatorum spectaculum editur, inditis pontibus pedestrem ad pugnam. Quin & conuiuium effluuio lacus appositum magnâ formidine cunctos affecit, quia vis aquarū prorumpens, proxima trahebat, conuulsis vlterioribus, aut fragore & sonitu exterritis. Simul Agrippina trepidatione Principis vsa, ministrum operis Narcissum incusat cupidinis, ac prędarum. Nec ille reticet, impotentiam muliebrem nimiasque spes eius arguens. [117] D. Iunio, Q. Haterio Coss. sedecim annos natus Nero Octauiam Cæsaris filiam in matrimonium accepit. Vtque studijs honestis, & [118] eloquentiæ gloriâ nitesceret; causâ

Naumachia in lacu Fucino. *Magnâ pugnantium copiâ.* *Itémque spectantium.* *Lacus ipse emissus.* *Parùm fideliter.* *A. V. C. DCCCVI. Nero Octauiam ducit.*

B

C

130. MAGNIFICENTIA OPERIS.] *Quæ ex Eusebij siue Hieronymi notâ in Chronica elucebit.* Claudius, *inquit*, circa hæc tempora Fucinum lacum exsiccauit, vndecim annos triginta hominum millibus sine intermissione operantibus.

131. CIS TIBERIM STAGNO.] *De quo Suetonius:* Edidit nauale prœlium, circa Tiberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est.

132. CLAVDIVS TRIREMES.] *Censemus reponi numerum debere, scribimusq́;,* Claudius centum triremes. *Tot enim fuisse, credimus Dioni:* οἱ δὲ ναυμαχήσαντες, *inquit,* θανάτῳ καταδεδικασμένοι ἦσαν, καὶ πεντήκοντα ναῦς ἑκάτεροι εἶχον, οἱ μὲν Ῥόδιοι, οἱ δὲ Σικελοὶ ὀνομασθέντες. *Si vtrimque naues quinquaginta: in vniuersum ergo centum. Idémque numerus in Xiphilino. At ecce Suetonius duodenas dumtaxat nominat.* Hoc spectaculo, *ait*, classis Sicula & Rhodia concurrerunt duodenarum triremium singulæ. *Falsò. Omitto Dionem: sed quomodo hominum illa vis in duodenis vtrimque nauibus? quando vndeuiginti millia pugnasse hanc naualem pugnam Tacitus exprimat disertè. Non ergo abest quin ad Dionis reiq́; fidem corrigendus Tranquillus sit,* quinquagenûm triremium.

D

133. CINCTO RATIBVS AMBITV.] *Quid si,* cratibus? *aut* trabibus? *Tale quid substiterit non inuita Dione, qui lacum mura ligneo circumdatum scribit:* τεῖχός τι περὶ τὴν λίμνην ξύλινον κατεσκευάσθη, καὶ ἴκρια ἐπήχθη. *Eius ergo quasi Valli tutela præpositus Pratarij miles.*

134. CLASSIARII TECTIS NAVIBVS.] *Ita restitui. pro,* rectis. *Tecta naues, idonea ad pugnam; αἱ τὰ καταστρώματα ἔχουσαι, vti Thucydides appellat.*

135. AGRIPPINA CHLAMYDE AVRATA.] *Dio etiam Neronem adiungit:* ὁ δὲ Κλαύδιος, ὅ, τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν, ἥ τε Ἀγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. *Plinius:* Nos vidimus Agrippinam Claudij principis, edente eo naualis prœlij spectaculum, adsidentem ei indutam paludamento, auro textili, siue aliâ materiâ.

136. ALTIVS EFFOSSI SPECVS.] *De laborioso hoc opere vide Plinium libro* XXXVI. *cap.* XV. *Quod ante Claudium tamen conceperat D. * Iulius, non inceperat: nec ritè perfecit ipse Claudius, quantam manus posteà admouit & Hadrianus. Spartianus in eius vitâ.*

* Sueton. Iulij cap. XLIV.

137. D. IVNIO Q. HATERIO COSS.] *Non concilia in hac omni narratione Tacitum cum Suetonio. Noster matrimonium cum Octauia, caussarum dictiones, ad consules refert quos posuit: Suetonius gesta hac vult tata anno antè, Claudio quintùm & Cornelio Orfito Coss. Nec enim de alio Claudij consulatu intellexeris illa:* Apud patrem Consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodiis atque Iliensibus Grecè verba fecit. Nec multò pôst duxit vxorem Octauiam. *At inter eum consulatum, & hunc Taciti annum, interiecti, Faustus Sulla, & Saluius Otho. Vter verior, mihi sanè non liquet.*

138. ELOQVENTIÆ GLORIA NITESCERET.] *profectò in Groslotij mei correctionem inclino,* notesceret.

caussâ Iliensium susceptâ, Romanum Troiâ demissum, & Iuliæ stirpis auctorem Æneam, aliaque haut procul fabulis vetera facundè exsecutus, [139] impetrat vt Ilienses omni publico munere soluerentur. Eodem oratore Bononiensi Coloniæ igni haustæ subuentum, centies sestertij largitione. [140] Redditur Rhodijs libertas, adempta sæpè aut firmata, prout bellis externis meruerant, aut domi seditione deliquerant: tributumque Apamiensibus terræmotu conuulsis, in quinquennium remissum. At Claudius sæuissima quæque promere adigebatur eiusdem Agrippinæ artibus, quæ Statilium Taurum opibus illustrem hortis eius inhians peruertit, accusante Tarquitio Prisco. Legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquam reuenerant, pauca repetundarum crimina, ceterùm magicas superstitiones obiectabat. Nec ille diutiùs falsum accusatorem indignâ sorte perpessus, vim vitæ suæ attulit, ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curiâ exactus est. quod Patres odio delatoris, contra ambitum Agrippinæ peruicere. Eodem anno sæpiùs audita vox Principis, parem vim rerum habendam [141] à procuratoribus suis iudicatarum, ac si ipse statuisset. Ac ne fortuitò prolapsus videretur, Senatus quoque consulto cautum pleniùs quàm anteà & vberiùs. Nam diuus Augustus apud equestres qui Ægypto præsiderent lege agi, decretaque eorum proinde haberi iusserat, ac si magistratus Romani constituissent: mox alias per prouincias, & [142] in vrbe pleraque concessa sunt, quæ olim à prætoribus noscebantur. Claudius omne ius tradidit, de quo toties seditione aut armis certatum, cùm Sempronijs rogationibus equester ordo

Caussas agit.

Statilius Taurus damnatur.

Procuratorū potestas aucta.

Origo eius potentia.

A

B

139. IMPETRAT VT ILIENSES.] *Liber vet.* perpetrat, *rectè. Sed quid? non iam antè immunes Ilienses? immunes pridem. Primus Alexander, post pugnam ad Granicum amnem,* ἐλευθέραν καὶ ἄφορον *eam vrbem pronuntiauit, ait Strabo in* XIII. *Certamen deinde Romanis, in honestandâ vrbe, vt credebant, parente. In fœdere quod cum Antiocho, immunitas Iliensibus data, & Rhœteum ac Gergithum concessa: vt auctor est Liuius lib.* XXXVIII. *Epistola deinde Græca Senatus populiq. Romani ad Seleucum regem missa (Suetonij verba sunt, Claudij cap.* XXV.*)* amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. *Sulla etiam, Asiam constituens, eosdem* ἐλευθέρους ἠφίει, καὶ Ῥωμαίων ἀνέγραφε φίλους: Liberos dimisit, & socios amicosque Romanorum scripsit, *ait Appianus. An hoc mutatum posteà (& sæpè solet) nescio: Iulius quidem Cæsar iterùm & agrum, & libertatem dedit, & immunitatem: nec imminuit Tiberius aut Augustus. Strabo:* Καῖσαρ ὁ θεὸς χώραν τε προσένειμεν αὐτοῖς, καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν αὐτοῖς συνεφύλαξε. καὶ μέχρι νῦν συμβαίνουσιν ἐν τούτοις. *Quis ergo ea abstulit, vt opus fuerit siue reddi à Claudio, seu firmari? An Caligula? nihil lectum. Credo equidem, nemo: sed vel Claudius adiecit aliquid ad immunitatem olim datam, effecitq. vt plenissimâ vterentur, (atque ideò Tacitus scripserit,* vt omni publico munere soluerentur, *quasi anteà non omni:) aut concessâ, sed publicanorum improbitate motâ, sanxit in perpetuum stabiliuitque. Suetonius:* Iliensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit. *Callistratus, De excusat.* Iliensibus & propter inclytam nobilitatem ciuitatis, & propter coniunctionem originis Romanæ, iam antiquitus & Senatusconsultis & principum constitutionibus plenissima immunitas tributa est, vt etiam tutelæ excusationem habeant.

140. REDDITVR RHODIIS LIBERTAS.] *Adempta nuper ab ipso Claudio, propter ciues quosdam Romanos in crucem actos, vt notat Dio. Sed restituta, orante Nerone. cuius honori iure Epigramma illud adsero, quod nomine Antiphili legitur primo Anthologia,* εἰς νήσους. *Nec enim aliò spectat, quàm ad hoc factum.*

Ὡς πάρος ἀελίῳ, νῦν Καίσαρος ἡ Ῥόδος εἰμὶ
Νᾶσος, ἴσον δ' αὐχῶ φέγγος ἀπ' ἀμφοτέρων.
Ἤδη σβεννυμέναν με, νέα κατεφώτισεν ἀκτὶς
Ἅλιε, καὶ παρὰ σὸν φέγγος ἔλαμψε Νέρων.
Πῶς εἴπω; τίνι μᾶλλον ὀφείλομαι; ὃς μὲν ἔδειξεν
Ἐξ ἅλος, ὃς δ' ἤδη ῥύσατο δυομέναν.

C

Argutum epigramma. & comparat Neronem eccè cum Sole. quia vt ille Rhodum retexit radijs fecitq. oriri, sic iste pressam & occidentem restituit, reduxitq. in lucem.

141. A PROCVRATORIBVS SVIS IVDICATARVM.] *Defunguntur vulgò leuiter interpretatione huius loci, & alterius Suetoniani comparis:* Vt rata essent quæ Procuratores sui in iudicando statuerent, à Senatu precariò exegit. *Referunt enim ad Procuratores rei familiaris in prouincijs: quibus datum nunc ius volunt cognoscendi statuendique inter priuatos & fiscum, in re pecuniariâ quidem: non enim criminum. argumento l.* II. *C. Si aduers. fisc. l.* VIII. *§. Transactiones. De transact. l.* I. *C. De iurisd. omn. iudic. Itaque non aliud Tacitum tam longâ & querulâ oratione indignari, quàm iurisdictionem Procuratoribus mandatam in re & caussâ fiscali pecuniariâ: eorúmque decreta firma à Claudio habita & rata. Sed mihi profectò, &, credo, Tacito alia mens est. cui lucem dare conamur in* EXCVRSV B.

D

142. IN VRBE PLERAQVE CONCESSA.] *In vrbe Equitibus Romanis latè datum ius. vti ab Augusto Mæcenati in Præfecturâ vrbis, vti Præfecto Prætorio semper: quia is ex Equite ad tempora Vespasiani. Sed & Procuratoribus Cæsaris in vrbe aliquod ius, extra res fisci. Vlpianus:* Frequens est etiam legis Fabiæ cognitio in tribunalibus Præsidum: quamquam quidam Procuratores Cæsaris vsurpauerint, quàm Romæ tam in prouincijs.

143. SER-

A ordo in possessione iudiciorum locaretur, aut rursum [141] Seruiliæ leges senatui iudicia
redderent. Mariusque & Sylla olim de eo vel præcipuè bellarunt. Sed tunc Ordinum
diuersa studia: & qui vicerant, publicè valebant. C. Oppius & Cornelius Balbus primi
Cæsaris opibus potuere conditiones pacis & arbitria belli tractare. [144] Matios posthac
& Vedios, & cetera equitum Romanorum præualida nomina, referre nihil attinuerit;
cùm Claudius [145] libertos, quos rei familiari præfecerat, sibique & legibus adæquaue-
rit. Rettulit dein de immunitate Cois tribuendâ. Multaque super antiquitate eorum *Cois immunitas data.*
memorauit: [146] Argiuos vel cum Latonæ parente, vetustissimos insulæ cultores: mox
aduentu Æsculapij artem medendi illatam, maximeque inter posteros eius celebrem
fuisse, nomina singulorum referens, & quibus quisque ætatibus viguissent. Quin etiam
dixit Xenephontem, cuius scientiâ ipse vteretur, eâdem familiâ ortum: precibusq; eius
dandum, vt omni tributo vacui in posterum Coi, sacram & tantùm dei ministram in-
sulam colerent. neque dubium habetur, multa eorundem in Pop. Rom. merita, sociaf-
B que victorias potuisse tradi. Sed Claudius facilitate solitâ, quod vni concesserat, nullis ex-
trinsecus adiumentis velauit. At Byzantij, datâ dicendi copiâ, cùm magnitudinem one- *Byzantij leuari tributis postulant.*
rum apud senatum deprecarentur, cuncta repetiuere; orsi à fœdere quod nobiscum ice-
rant, quâ tempestate bellauimus aduersus regem Macedonum, cui vt degeneri, Pseudo-
philippi vocabulum impositum. [147] Missas posthac copias in Antiochum, Persen, Ari-
stonicum, & piratico bello [148] adiutum Antonium. memorabantque quæ Syllæ, aut
Lucullo, aut Pompeio obtulissent. Mox recentia in Cæsares merita. quando ea loca in-
siderent, quæ transmeantibus terrâ marique ducibus, exercitibusque, simul vehendo
commeatu opportuna forent. Namque artissimo inter Europam Asiamque diuortio,
Byzantium in extremâ Europâ [149] posuere Græci. quibus Pythium Apollinem consu- *Situs. & opportunitas eius oppidi.*
lentibus vbi conderent vrbem, redditum oraculum est: *quærerent sedem, cæcorum terris*
aduer-

143. SERVILIÆ LEGES.] *Plures eo nomine: sed*
C *vna Iudiciaria, quam tulit Q. Seruilius Cæpio Consul. de quâ Cicero sæpiùs, & Asconius.*

144. MATIOS POSTHAC ET VEDIOS.] *Vedium intellegit Pollionem, & C. siue Cn. Matium. Etsi libri hîc omnes ineptè*, Macchyos, *vel*, Matthios. *C. Matij, qui inter amicos Iulij Cæsaris, mentio Suetonij cap.* LII. Quæ scire C. Matium, C. Oppium reliquosque Cæsaris amicos. *item Ciceroni ad Trebatium:* Quòd in C. Matij suauissimi doctissimique hominis familiaritatem venisti. *Et quia Cicero elogio doctissimi ornat, censui olim eumdem esse cum illo qui Mimiambos & Iliada scripsit, quem Agellius Macrobiusque laudant, vt hominem impensè doctum. Sed tamen cum Cnæi prænomine: vti & apud Plinium Cn. Matius legitur inter amicos Augusti, lib.* XII. Cn. Matius ex equestri ordine
D Diui Augusti amicus. *Qui fortasse alius ab illo primo, & de quo hîc sermo. In lapide quodam geminatâ litterâ sculptum legi* P. MATTIVS. CHARITON.

145. LIBERTOS QVOS REI FAMILIARI.] *Iuuare videtur eos qui Claudianum scitum ad Rationales tantùm referunt. Frustrà. Procuratores enim omnes primò rei familiari siue fisco præfecti, sed imago imperij quibusdam adiuncta.*

146. ARGIVOS VEL CVM LATONÆ PARENTE.] *Certissima emendatio est & elegantis ingenij clara index, quam à Iasiâ Mercero accepi:* Argiuos vel Cœum Latonæ parentem. *Pater enim eius deæ* Κοῖος *vel* Κεῖος. *Hesiodus:*

Φοίϐη δ' αὖ Κοίου πολυήρατον ἦλθεν ἐς εὐνήν,
Κυσσαμένη δ' ἤπειτα θεὰ θεοῦ ἐν φιλότητι
Λητὼ κυανόπεπλον ἐγείνατο.

Et ab eo nomen ipsi insulæ datum. Huic ipsi rei Gryphus in Athenæi X. *ex veteri carmine:*

— *μήτηρ δ' ἐστὶν ἀριθμοῖο παῖς*: numeri mihi filia mater. Significatur Latona, *inquit Athenæus,* Cæi filia: *quia* Macedones Numerum, Cæum agnominant. *At de Xenophonte quod additur, est ille medicus, cuius Diogeni Laërtio mentio in fine Xenophontis Socratici:* Τρίτος, ἰατρὸς Κῷος.

147. MISSAS POSTHAC COPIAS.] *Quid posthac? erga Antiochus & Perses post Pseudophilippum? minimè, tempore hi anteeunt: sed scilicet Byzantij primùm, vt validius, fœdus memorant, quod tempore Pseudophilippi coiit: tum addunt de Auxiliis variè latis. Itaque* posthac, *non tempus rei gestæ, sed dicta notat. Malim tamen*, post hæc, *eo sensu.*

148. ADIVTVM ANTONIVM.] *Capio non de celebri natoq; Antonia, qui Triumuir: sed de M. Antonio, qui curator oræ maritimæ cum infinita imperio, sub initia Piratici belli. de qua illud Sallustij innotuit*, M. Antonius perdundæ pecuniæ genitus, vacuusque à curis nisi instantibus. *Vide Ciceronem, & Asconium, in Verrem.*

149. POSVERE GRÆCI.] *Pleraque Historia Spartanis adscribit conditam hanc nobilem vrbem, & fatalem imperiorum sedem. Iustinus & Isidorus à Pausaniâ rege; Claudianus à Byzante quodam non obscurè exstructam vult: in Eutropium lib.* II.

——— hoc Byzas Constantinusque videbunt?

In Ioanne Sarisbariensi de nugis Curialium (in quo centone multos pannos purpuræ agnasco, & fragmenta aut melioris) lega: Chilon Lacedæmonius iungendæ societatis caussâ missus Corinthum, duces & seniores populi ludétes inuênit in aleâ. Infecto

aduersam. Eâ ambage Chalcedonij monstrabantur, quòd priores illuc aduecti, [150] præuisâ locorum vtilitate, peiora legissent. Quippe Byzantium fertili solo, fecundoque mari. quia [151] vis piscium in Pontum erumpens, & [152] obliquis subter vndas saxis exterrita, omisso alterius litoris flexu, hos ad portus defertur. Vnde primò quæstuosi & opulenti; pòst magnitudine onerum vrgente, finem aut modum orabant, annitente Principe, qui [153] Thracio Bosphoranoque bello recèns fessos iuuandosque rettulit. Ita tributa in quinquennium remissa. M. Asinio, M. Acilio Coss. mutationem rerum in deterius portendi, cognitum est crebris prodigijs. Signa enim ac tentoria militum igne cælesti arsere. Fastigio Capitolij [154] examen apum insedit. Biformes hominum partus. Et suis A

A. V. C. DCCCVII. *Prodigia multa Claudiana necis.*

itaque negotio reuersus est, dicens se nolle gloriam Spartanorum, quorum virtus constructo Byzantio clarescebat, hac maculare infamiâ, vt dicerentur eum aleatoribus contraxisse societatem. *At alij non conditam à Pausaniâ, sed saltem expugnatam tradiderunt; inter quos Aemilius Probus: Ammiano verò est* Atticorum colonia, *lib.* XXII.

150. PRÆVISA LOCORVM VTILITATE.] *Ad sententiam fortasse aptiùs,* parum visâ locorum vtilitate. *Ideà enim cæci, oracula dicti. Apud Strabonem denarrata tota res, lib.* VII. τὸν Ἀπόλλω, *inquit,* φασὶ τοῖς κτίσασι τὸ Βυζάντιον ὕστερον, μετὰ τὴν ὑπὸ Μεγαρέων Χαλκηδόνος κτίσιν, χρηστηριαζομένοις, προστάξαι ποιήσασθαι τὴν ἵδρυσιν ἀπ᾽ ἐναντίων τῶν τυφλῶν. τυφλοὺς καλέσαντα τοὺς Χαλκηδονίους, ὅτι πρότερον πλεύσαντας εἰς τοὺς τόπους ἀφέντες τὴν πέραν καταχεῖν, τοσοῦτον πλοῦν ἐχούσαν, εἵλοντο τὴν λυπροτέραν. *Habes eadem in Heradota, libra* IV. *nisi quòd illic dictum hoc & scomma in Chalcedonios Megabyzo Satrapæ tribuit. Septemdecim autem annis conditam Chalcedona ante Byzantium, ibidem etiam traditum.*

151. VIS PISCIVM IN PONTVM.] *Falsa lectio: damnata ab historiâ, & à libris. Nam libri omnes,* vis piscium in Metapontum erumpens. *Ex quis verè corriges,* vis piscium innumera Pontum erumpens. *Ita scilicet res est. capia ista piscium (Pelamydes sunt) non intrantes è mari Aegæa Pontum, vt vulgata lectio suadet, sed exeuntes erumpentesq́; capiuntur. Fatura enim eorum in paludibus Maotidis est; atque inde adulti, grege facto, Pontum Propontidémque intrant. atque ibi captura. Strabo clarè lib.* VII. *super hac ipsâ re atque pisce:* γεννᾶται οὖν τὸ ζῶον, (*Pelamydem intellegit*) ἐν τοῖς ἕλεσι τῆς Μαιώτιδος. ἰσχύσαν δὲ μικρὸν, ἐκπίπτει διὰ τοῦ στόματος ἀγεληδὸν, καὶ φέρεται παρὰ τὴν Ἀσιανὴν ἠϊόνα μέχρι Τραπεζοῦντος καὶ Φαρνακίας. *Et post pauca addit:* ἐπειδὰν δ᾽ ἤδη συνάψῃ ταῖς κυανέαις, καὶ παραλλάξῃ ταύτας, ἐκ τῆς Χαλκηδονιακῆς ἀκτῆς, λευκή τις πέτρα προσπίπτουσα φοβεῖ τὸ ζῶον, ὥστ᾽ εὐθὺς εἰς τὴν περαίαν τρέπεσθαι. παραλαβὼν δὲ ὁ ἐνταῦθα ῥοῦς ἅμα καὶ τῶν τόπων εὐφυῶν, ὄντων πρὸς τὸ τὸν ἐκεῖ ῥοῦν τῆς θαλάττης, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον καὶ τὸ πρὸς αὐτὸ κέρας τετράφθαι φυσικῶς, συνελαύνεται δεῦρο, καὶ παρέχει τοῖς Βυζαντίοις καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων πρόσοδον ἀξιόλογον. *Eadémque ex Aristotele colliges libra* VIII. *De Historiâ animalium, cap.* XIII. *Pliniani codicis mendam non silea in hac narratione lib.* IX. *cap.* XV. Est in Euripo, *ait,* Thracij Bospori, in ipsis Europam Asiamq́ue seperantis freti angustiis, saxum miri candoris, à vado ad summa perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Asiæ. Huius adspectu repètè territi, semper aduersum Byzantij promontorium, ex eâ caussâ appellatum Chrysoceras, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij est, magnâ Chalcedonis penuriâ. B
Opperiuntur autem Aquilonis flatum, vt secundo fluctu exeant è Ponto: nec nisi intrantes Pontum Byzantij capiuntur. *Quid? non capiuntur nisi intrantes Pontum? contrà antè dixit, capi exeuntes è Ponto, non intrantes. quod verissimum est. Itaque alij vice Ponti,* Propontidem *substituunt: Pincianus tatum lacum rescribit confidentiùs,* nec nisi infantes tunc Byzantij capiuntur. *Fortasse veriùs, simpliciùs certè,* intrantes portum Byzantij, *vt ad ipsum oppidum, & in portu fuerit ea captura. Nam cornu illud ad quod deferebantur, fuit περιοχὴ τοῦ Βυζαντίου τείχει, vt Strabo ait: imò, vt Plinius, in ipsa illo promontorio quod Cornu vocant, Byzantium vrbs. Atque ibi in multos sinus scissum, tanquam ramos (εἰς οὓς ἐμπίπτουσαι αἱ πηλαμύδες ἁλίσκονται) faciebat vrbi illi portum. Strabonem vide.* C

ADD. *Ad correctionem nostram, & exitum piscium è Pōto, facit valdè Sallustij locus, apud Seruium lib.* IV. *& Iuuenalis interpretem Sat.* IV. Quâ tempestate vis piscium Ponto erumpit. *Tamen, ne callidè dissimulem, vulgatam lectionem D. Ambrosius affirmare videtur, Hexam. libro* V. *capite* X. Pisces, *inquit,* ex plurimis locis, à diuerso sinu maris, innumeri, velut communi consilio conuenientes, coniuncto agmine flatus Aquilonis petunt, & ad illud Septemtrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, si ascendentes videas, rheuma quoddam esse. ita proruunt, fluctúsque intersecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violento impetu profluentes. *Sed mox addit, ingruente hieme, & postquam ibi fætificauerint, immensa agmine regredi. Vide locum: & vtramuis lectionem defendi posse, tu defendes.* D

152. OBLIQVIS SVBTER VNDAS.] *Quærunt, quæ hæc saxa obliqua? Ego dicam. è litore Chalcedonis saxa à latere se attendunt, & velut ex transuersa (Straboni scriptum) atque ea igitur fugiunt. At Franciscus Medices, quia Strabo idem & Plinius candidum saxum id dicunt, vellet hic legi,* albis, *vel* albidis, *pro voce,* obliquis. *Vellem & ego homini caussâ. quis enim Musicus Medices non amet? sed non possum hanc per audacem coniecturam.*

153. THRACIO BOSPHORANOQVE BELLO.] *Thracium bellum intellegit, quod cũ Thracibus mantanis gestum, duce Poppæo Sabino; Bosphoranum, quod cum rege Mithridate. De illo, noster lib.* IV. *de hoc, suprà, ista ipso libra.*

154. EXAMEN APVM.] *Quod semper inter portenta:*

A fuis fetus editus, cui accipitrum vngues erant. Numerabatur inter ostenta, diminutus omnium magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac prætore, & consule, paucos intra menses defunctis. Sed in præcipuo pauore Agrippina vocem Claudij, quam temulentus iecerat, fatale sibi, vt coniugum flagitia ferret, dein puniret, metuens, agere & celerare statuit, [155] perditâ priùs Domitiâ leuibus & muliebribus caussis: quia Lepida [156] minore Antoniâ genita, auunculo Augusto, [157] Agrippinæ sobrinâ prior, ac Gnei mariti eius soror, parem sibi claritudinem credebat. nec forma, ætas, opes multum distabant. & vtraque [158] impudica, infamis, vinolenta, haut minùs vitijs æmulabantur quàm si qua ex fortunâ prospera acceperant. Enimuerò certamen acerrimum, amita potius an mater apud Neronem præualeret. Nam Lepida blandimentis & largitionibus iuuenilem animum deuinciebat; truci contrà ac minaci Agrippinâ, quæ filio dare imperium, tolerare imperitantem nequibat. Ceterùm obiecta sunt [159] quòd coniugium Principis deuotionibus petiuisset, quodque parum coërcitis per Calabriam seruorum

Agrippina in Lepidam æmulatio. Virtusque mores.

Hæc accusata.

B agminibus pacem Italiæ turbaret. Ob hæc mors indicta, multum aduersante Narcisso, qui Agrippinam magis magisque suspectans, promsisse inter proximos ferebatur, *certam sibi perniciem, seu Britannicus rerum, seu Nero potiretur. Verùm ita de se meritum Cæsarem, vt vitam vsui eius impenderet. Conuictam Messallinam & Silium.* [160] *Pares iterum accusandi caussas esse, si Nero imperitaret. Britannico successore, nullum Principi meritum, ac nouercæ insidijs domum omnem conuelli, maiore flagitio, quàm si impudicitiam prioris coniugis reticuisset. quamquam ne impudicitiam quidem nunc abesse, Pallante adultero. ne quis ambigat, decus, pudorem, corpus, cuncta regno viliora habere.* Hæc atque talia dictitans, amplecti Britannicum, robur ætatis quàm maturrimum precari: modò ad deos, modò ad ipsum rendere manus, adolesceret, patris inimicos depelleret: matris etiam interfectores vlcisceretur. In tantâ mole curarum, Claudius valetudine aduersâ corripitur, refouendisque viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, [161] Sinuessam pergit. Tum Agrippina sceleris

Et ad mortem acta.

Narcissi libera voces.

Qui Britannico fidus.

Claudius ægrotat.

C olim certa, & oblatæ occasionis propera, nec ministrorum egens, de genere veneni consultauit: ne repentino & præcipiti facinus proderetur; si lentum & tabidum delegisset, ne ad-

portenta: cùm visum loco insolenti. Silium Italicum emendari velim libro VIII. *de prodigiis quæ ante pugnam Cannensem:*

Obseditque frequens castrorum limina bubo:
Nec densæ trepidis absunt se inuoluere nubes
Cessaruntq; aquilis: non vnus crine corusco
Regnorum euersor rubuit lethale cometes.

scribique:

Nec densæ trepidis apium se inuoluere nubes
Cessarunt aquilis. *Nubes apium, examina vocat, quæ insederunt signa. Quod sequitur,* Suis fetus editus *libris omnibus erat*, fetum editum: *& fortassè nominandi casu sic dixerint etiam antiqui.*

D 155. PERDITA PRIVS DOMITIA.] *Nemo tam inconspectus in legendo, qui vitium non videat malè hærentis & incohibilis orationis. Domitia, inquit, perdita est: & subdit quasi de aliâ, quia inter Lepidam & Agrippinam æmulatio exercebatur. Corrige verò, & reduc aberrantem vocem:* perditâ priùs Domitiâ Lepidâ leuibus & muliebribus caussis: quia minore Antoniâ genita. *Scilicet Cn. Domitio duas fuisse filias, quarum vtraque Domitia gentis nomine dicta: sed minor, de quâ hic, discriminandi caussâ, cum Lepida cognomine. Ea nunc ad mortem adacta. Suetonius Nerone, cap.* VII. Amitam Lepidam ream testimonio coràm adflixit, gratificans matri à quâ rea premebatur. *At Domitia altera superuixit, & mentio eius lib.* XIII. *estq; veneno sublata à Nerone, paullò post mortem matris. Vide Suetonium Ner. cap.* XXXIV. *& Xiphilinum.*

156. MINORE ANTONIA GENITA.] *Culpant me quòd non scripserim*, maiore. *Non me, sed Tacitum. Ita enim iterùm sensit scripsitq; noster lib.* IV. *Annal.* Cn. Domitius electus cui minor Antonia Octauiâ genita in matrimonium daretur. *At enim Suetonius & Plutarchus aliter. Quid ergo? nouum est, vt dissensus aliquis scriptorum sit? Et tamen Plutarchus clarè id non dicit: clarè Suetonius, fateor, plus vno loco. sed cur arbiter ego inter eos sim? Soluo me iudicatu isto, & bono veterique ritu, iuro mihi nō liquere.*

157. AGRIPPINÆ SOBRINA PRIOR.] *Sine quod Iurisconsulti suggerunt*, subrinâ propior: *etsi eadem vis alteri illi vocula. Lepida autem Germanico patri Agrippinæ, consobrina fuit. Filia ergo Germanici, Lepida sobrinâ propior. Res satis clara ex Stemmate nostro Augusti.*

158. IMPVDICA, INFAMIS, VINOLENTA.] *Malim*, violenta: *vt superba & commota animo vtraque fuerit. De vini notâ nihil legi.*

159. QVÒD CONIVGIVM PRINCIPIS.] *Id est, coniugem. Nam vt Claudij coniugium ipsa ambierit, non lectum. Abusa ergo vetitis artibus ad perniciem Agrippinæ. Sic Seruitium pro seruo, & matrimonium pro matronâ* alibi notaui, & Clientelas pro clientibus in Tacito.*

* In Liuio lib. X. *Et conuocatu plebeio matrimonij, conquesta de iniuriâ patriciarum, &c.*

160. PARES ITERVM ACCVSANDI.] *Ita hæc distinguenda sunt: etsi suspecta mendi.*

161. SINVESSAM PERGIT.] *Sinuessana aqua lib. I. Histor. & Plinio lib.* XXXI. *commendata, ob vim quamdam salubrem.*

ne admotus supremis Claudius, & dolo intellecto, ad amorem filij rediret. Exquisitum A aliquid placebat, quod turbaret mentem, & mortem differret. Diligitur artifex talium, vocabulo Locusta, nuper veneficij damnata, & diu inter instrumenta regni habita. Eius mulieris ingenio paratum virus, cuius minister è spadonibus fuit Halotus, [162] inferre epulas, & explorare gustu solitus. Adeoque cuncta mox pernotuere, vt temporum illorum scriptores prodiderint, infusum delectabili cibo boletorum venenum; nec vim medicaminis statim intellectam, secordiáne Claudij an vinolentiâ. simul soluta aluus subuenisse videbatur. Igitur exterrita Agrippina, & quando vltima timebantur, spretâ præsentium inuidiâ, prouisam iam sibi Xenophontis medici conscientiam adhibet. Ille tamquam nisus euomentis adiuuaret, pinnam rapido veneno illitam faucibus eius demisisse creditur: haut ignarus summa scelera incipi cum periculo, peragi cum præmio.

Boleto eum sanat Agrippina.

Mors celatur.

Vocabatur interim senatus, votaque pro incolumitate Principis consules & sacerdotes nuncupabant, cùm iam exanimis vestibus & fomentis obtegeretur, dum res firmando Neronis imperio componuntur. Iam primùm Agrippina, velut dolore victa & solatia B conquirens, tenere amplexu Britannicum, veram paterni oris effigiem appellare, ac varijs artibus demorari, ne cubiculo egrederetur. Antoniam quoque & Octauiam sorores eius attinuit, & cunctos aditus custodijs clauserat; crebroque vulgabat, ire in melius valetudinem Principis, quo miles bonâ in spe ageret, tempusque prosperum ex monitis Chaldæorum * attentaret. Tunc medio diei, tertio ante idus Octobr. foribus palatij repentè diductis, comitante Burrho Nero egreditur ad cohortem, quæ more militiæ excubijs adest. ibi monente Præfecto, festis vocibus exceptus, inditur lecticæ. Dubitauisse quosdam ferunt respectantes, rogitantesque vbi Britannicus esset? mox nullo in diuersum auctore, quæ offerebantur secuti sunt. Illatusque castris Nero, & congruentia tempori præfatus, promisso donatiuo, [163] ad exemplum paternæ largitionis, Imperator consalutatur. Sententiam militum secuta Patrum consulta. nec dubitatum est apud prouincias. Cælestesque honores Claudio decernuntur, & funeris sollenne perinde ac diuo Augusto celebratur: æmulante Agrippinâ proauiæ Liuiæ magnificentiam. Testamentum C tamen haut recitatum, ne antepositus filio priuignus, iniuriâ & inuidiâ animos vulgi turbaret.

** Quidam scripti, adventaret.*

Imperium Neroni traditur.

Claudio funus, & consecratio.

162. INFERRE EPVLAS ET EXPLORARE.] *Sic libro* XIII. Quia cibos potusque eius delectus ex ministris explorabat. *Cui id munus, vt passim in lapidibus dicitur, Prægustator: in quodam etiam,* A. POTIONE. *Athenæus lib.* IV. ὃν νῦν καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι προγεύστην, τότε οἱ Ἕλληνες προτένθην ὠνόμαζον. *Mos qui liberâ rep. ignotus Romanis: quem tamen cœpisse conicio ab Augusto, non vano argumento lapidis qui Romæ:*

GENIO
CÆLI. HERODIAN.
PRÆGVSTATOR
DIVI AVGVSTI
IDEM. POSTEA. VILLICVS. IN
HORTIS SALLVSTIANIS
DECESSIT. NONIS. AVGVSTIS
M. COCCEIO. NERVA
C. VIBIO. RVFINO COSS.

Tenuitque Tiberius, de quo lego: TI. CLAVDIVS. FLAMMA. CLAVSVS. TI. AVG. PRÆGVSTATOR. *& deinceps alij. Traductum morem opinor à Persis maximè, de quis Xenophon libro* I. παιδείας. οἱ τῶν βασιλέων οἰνοχόοι, ἐπειδὰν ἐνδιδῶσι τὴν φιάλην, ἀρύσαντες ἀπ' αὐτῆς τῷ κυάθῳ, εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα ἐγχεάμενοι, καταρροφοῦσιν, τοῦ δὴ εἰ φάρμακα ἐγχέοιεν, μὴ λυσιτελεῖν αὐτοῖς. *Vbi & ritum habes prægustandi.*

163. AD EXEMPLVM PATERNÆ LARGITIONIS.] *Promisit ergo viritim* quinadena sestertia. *vt Suetonius in Claudio expressit cap.* X. D *siue vt Iosephus*, quina millia drachmarum: *quæ sunt* Sestertia vicena, *siue nobis* quingenti Philippæi. *Nam quòd olim ex Dione dixi, de centenis nummis: erraui. ea enim donatio à Claudio vsurpata singulis deinceps natalibus imperij sui.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XIII.

BREVIARIVM LIBRI.

*SILANVS proconsul Asiæ, veneno necatus, Agrippinæ fraude. item Narcissus ad mortem actus. Claudio funus censorium ductum, & laudatur à Principe. Bona Neronis initia, & multa arbitrio Senatus constituta. Parthi Armeniam adfectant: quibus Domitius Corbulo opponitur. Nero Acten libertam amat, matre frem**en**te. eáque caussa imminuta materna potentia. Pallas libertus curâ rerum demotus. mox venenum Britannico properatum: & festinum eius funus. Agrippina Neroni offensior, & visa res nouas moliri. accusata eo nomine, absoluitur. Neronis luxus & lasciui per noctem discursus. Actum de libertis in seruitutem reuocandis, sed non peractum. Damnationes aliquot illustrium, itémque à fato mortes. Iterum cum Parthis discordia, super Armeniâ. ad quod bellum priscâ seueritate & disciplinâ militem suum Corbulo firmauit. Is Armeniam ingreditur, castella aliquot exscindit, vrbem Artaxata capit & incendit: rege Tiridate prœlium aut defensionem nusquam auso. P. Suilius Romæ damnatur, adnitente Senecâ. Octauius Sagitta Pontiam tergiuersantem de nuptijs, impotentiâ amoris, ferro transadigit. libertus suum crimen id fatetur, magno exemplo. Poppæam Sabinam amare Nero occipit: deque ingenio & Venere eius feminæ. Cornelius Sulla Massiliam amouetur, suspectus Principi. Publicanorum iniquitas temperata. In Germaniâ Frisij res mouent: & sedes iuxta Rhenum conantur figere. frustrà. quia pulsi ab Romano equite & disiecti. Eosdem agros mox Ansibarij occupant, sed eodem fato. Hermunduri Cattique inter se bellantur. sed magno prœlio Catti ad exitium penè gentis cæsi. Gesta hæc annis quattuor.*

IMP. CLAVDIO NERONE L. ANTISTIO VETERE
Q. VOLVSIO P. CORNELIO SCIPIONE.
IMP. CLAVDIO NERONE. II. L. CALPVRNIO PISONE
IMP. CLAVDIO NERONE III. VALERIO MESSALLA
Coss.

PRIMA nouo Principatu mors [1] Iunij Silani proconsulis Asiæ, ignaro Nerone, per dolum Agrippinæ paratur. non quia ingenij violentiâ exitum irritauerit, segnis & dominationibus alijs fastiditus, adeò vt [2] C. Cæsar pecudem auream eum appellare solitus sit: verùm Agrippina fratri eius [3] L. Silano necem molita vltorem metuebat, crebrâ vulgi famâ, anteponendum esse vix dum pueritiam egresso Neroni, & imperium per scelus adepto, virum ætate compositâ, insontem, nobilem, & quod tunc spectaretur, è Cæsarum posteris. quippe & [4] Silanus D. Augusti abnepos erat. hæc caussa necis: ministri fuere [5] P. Celerius eques Romanus, & Ælius libertus, rei familiaris Principis in Asiâ impositi. Ab ijs proconsuli venenum inter epulas datum est, apertiùs quàm vt fallerent. Nec minùs properatò Narcissus Claudij libertus, de cuius iurgijs aduersus Agrippinam rettuli, asperâ custodiâ, & necessitate extremâ, ad mortem agitur; inuito Principe, cuius abditis adhuc vitijs per auaritiam ac prodigentiam mirè congruebat. Ibaturque in cædes, nisi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obuiam issent. Hi rectores imperatoriæ iuuentæ, & [6] pari in societate potentiæ concordes, diuersâ arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis, & seueritate morum; Seneca præceptis eloquentiæ, &

Iunius Silanus. *Palàm veneno necatus.* *Narcissus etiam ad mortem actus.* *Burrhi & Senecæ laudatio.*

comitate honestâ. iuuantes inuicem, quò faciliùs lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent. Certamen vtrique vnum erat contra fetociam Agrippinæ, quæ cunctis malæ dominationis cupidinibus flagrans, habebat in partibus Pallantem, quo auctore Claudius nuptijs incestis & adoptione exitiosâ semet peruerterat. Sed neque Neroni infra seruos ingenium; & Pallas tristi arrogantiâ modum liberti egressus, tædium sui mouerat. Propalam tamen omnes in eam honores cumula- A

COMMENTARIVS.

1. IVNII SILANI.] *Crebra in historiâ horum temporum mentio Silanorum, & confusa: quæ, cautio mihi est, ne turbet iuuentutem. Eâ re, non stemma quidem eius familia ponam (arduus ille & fortaßè vanus labor:) sed illustriß.mos quosque, quo Imperatore, quóque exitu fuerint, exsequar, cum temporum notâ. Exordio è Tiberio principe: quia quæ suprà, nihil ad Spartam meam.*

C. IVNIVS. C. F. SILANVS. *Consul fuit cum P. Cornelio Dolabellâ anno* DCCLXII. *sub Augusto: Proconsul Asiæ, sub Tiberio, damnatúsque repetundarum & proiectus in Cytheram insulam. Tacit. lib.* III. *Annal.*

M. IVNIVS. M. F. SILANVS. *Consul fuit sub Tiberio,* DCCLXXI. *Proconsul Africæ fuit, auctore Tacito lib.* IV. *Histor.* Mox C. Cæsar turbidus animi, ac M. Silanum obtinentem Africam metuens. *Socer fuit Caij Caligulæ, & ab eodem interfectus, Sueton. cap.* XII. *&* XXIII. *item Dio.*

D. IVNIVS M. F. SILANVS, *Marci prioris frater. Is adulter in Iuliâ nepte Augusti, in exsilium iuit; rediitq́; per gratiam & potentiam M. fratris sui. Fuit posthac in vrbe, neque honores adeptus est. Tacit. lib.* III. *Annal.*

AP IVNIVS SILANVS. *Consul fuit sub Tib. anno* DCCLXXX. *Consocer Claudij dicitur Suetonio, propter L. Silanum filium eius Octauiæ sponsum. Proconsul Hispaniæ, & maritus Lepidæ matris Messallinæ. à Claudio, incerta crimine, occisus. Dio* LX. *Suetan. cap.* XXIX *&* XXXVII.

Eius duo filij L. SILANVS, *&* M. SILANVS. *Lucius, gener Claudij fuit, Octauiæ sponsus, Agrippinæ artibus ad mortem actus. Marcus consul fuit cum Valerio Asiatico, anno* DCCXCIX. *in quo error insignis Onufrij, qui Asiatico collegam dat Messallam,* *quem Dio refutat & Fasti Græci. Proconsul Asiæ fuit, & à Nerone nunc interfectus. De eo Plinius libro* VII. Diuus Augustus, in reliquâ exemplorum raritate, nepos suæ nepotem vidit genitum quo excessit anno, M. Silanum: qui cùm Asiam B obtineret post consulatum (*malim scribi*, proconsulatu) Neronis principis successione, veneno eius sublatus est. *Etsi Plinius scelus hoc Neroni adscribit, quod noster reiicit in matrem.*

Fuit & D. IVNIVS SILANVS, *consul anno* DCCCVI.

2. C. CÆSAR PECVDEM AVREAM.] *Vereor vt scriptori nostro constet ratio. Non enim in hunc M. Silanum expetit Caij dictum: sed in illum alterum, qui eius socer. Dio clarè:* ὁ δὲ δὴ πενθερὸς αὐτοῦ Μάρκος Σιλανὸς, ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. ὁ δὲ Γάϊος τά τε ἄλλα ἰσχυρῶς προεπηλάκιζε, (καίτοι οὕτω καλῶς περὶ αὐτοῦ φρονῶν, ὥστε καὶ χρυσοῦν αὐτὸν πρόβατον ὀνομάζειν) καὶ ὅπως μηκέτι πρῶτος ἐπιψηφίζῃ. &c. *Cui vt assentiar, ætas Silani me inducit. Natus enim est* C *extremo, vt Plinius ait, Augusti anno: à quo ad hunc diem anni dumtaxat quadraginta sunt. Non ergo in eâ ætate hic adolescens formidini aut contemptui aliis dominationibus esse potuit, cuius adhuc* οὐδεὶς λόγος. *Sed vt in homine Tacitus, sic in dicto aberrat Græcus. Putat enim laudis honorisq́; fuisse: quod reuerâ probri fuit, & falsè tactum in hominem diuitem, sed ignauum, hebetem, ouiculam meram.*

3. L. SILANO.] *Conuenit cum historiâ: tamen libri scripti,* C. Silano.

4. SILANVS D. AVGVSTI ABNEPOS.] *Prait ad stemma aliquomodo Plinius, qui eum nepotem scribit Augusti nepotis. Atqui Augusto è Iuliâ filiâ neptes duæ, Iulia & Agrippina. E Iuliô hunc deriuo, hoc modo:*

D

IVLIA, *Aug.F. cui vir M. Agrippa.* — { IVLIA, *cui vir* L. Æmilius *Paullus. Suet. Aug. c.* LXIIII. — { ÆMILIA LEPIDA *proneptis Augusti. Suet. cap.* XXVI. *in Claud. cui vir* AP. *Iunius Silanus. clara argumento, quia Suet. eum consocerum Claudij vocat. Posteà tamen alteri Lepidæ maritus, quæ mater Messallinæ. Ex Dione.* — { M. SILANVS *de quo hic.* L. SILANVS. *Claudij gener.*

Stemma hoc satis certum est. Ne fallat te tantùm Dio, qui Lepidam matrem Messallinæ, vxorem tribuit Appio: sed sub finem vitæ. At M. ille Silanus Augusti abnepos genitus fuit viuo Augusto. Appium hunc Silanum intellegit Augustus in epistolâ quadā, vocatq́; ad finem Claudij ob hoc matrimonium, apud Sueton. Claud. cap. IV. Curare cum ludis Martialibus triclinium Sacerdotum nō displicet nobis, si est passurus se ab Silano filio homine sibi adfini admoneri, nequid faciat quod cōspici & derideri possit.

5. P. CELERIVS.] *Infrà*, P. Celer *dicitur.* P. Celerem accusante Asiâ, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconsule. *Hîc ergo corrige.*

6. PARI IN SOCIETATE POT.] *Siquid mutandum, legam:* paris in societate potentiæ. *Sed vix opus, etsi alij conantur.*

7. SIGNVM

Honores in Agrippinam.

A mulabantur, [7] signumque more militiæ petenti tribuno dedit, OPTIMAE MATRIS. Decreti & à senatu [8] duo lictores, flaminium Claudiale, simul Claudio censorium funus,& mox consecratio. Die funeris,laudationem eius Princeps exorsus est. Dum antiquitatem generis,consulatus, ac triumphos maiorum enumerabat; intentus ipse & ceteri. Liberalium quoque attium commemoratio,&nihil regente eo Reip.triste ab externis accidisse, pronis animis audita. Postquam ad prouidentiam sapientiamque flexit; nemo risui temperare,quamquam oratio à Senecâ composita,multum cultus præferret: vt fuit illi viro ingenium amœnum,& temporis illius auribus accommodatum. Adnotabant seniores, quibus otium est vetera & præsentia contendere, primum ex ijs qui rerum potiti essent Neronem, alienæ facundiæ eguisse. Nam dictator Cæsar summis oratoribus æmulus; & Augusto prompta ac profluens, quæ deceret Principem, eloquentia fuit. Tiberius artem quoque callebat, quâ verba expenderet, tum validus sensibus aut consulto ambiguus. Etiam [9] C. Cæsaris turbata mens vim dicendi non corrupit. Nec

Laudatio funebris Claudij.

Non sine audientium irrisu.

Nero infans:

At non ceteri Principes.

B in Claudio quoties meditata dissereret,elegantiam requireres.Nero puerilibus statim annis,viuidum animum in alia detorsit. Cælare & pingere, cantus aut regimen equorum exercere. & aliquando carminibus pangendis, inesse sibi elementa doctrinæ ostendebat. Ceterùm peractis tristitiæ imitamentis, curiam ingressus, & de auctoritate patrum, & consensu militum præfatus, consilia sibi & exempla capessendi egregiè imperij memorauit: nec iuuentam armis ciuilibus,aut domesticis discordijs imbutam: nulla odia,nullas iniurias, nec cupidinem vltionis afferre. Tum formam futuri principatus præscripsit,ea maximè declinans, quorum recens flagrabat inuidia. Non enim se negotiorum omnium iudicem fore, vt clausis vnam intra domum accusatoribus & reis, paucorum potentiâ grassaretur. Nihil in penatibus suis venale,aut ambitioni peruium : discretam domum & Remp. Teneret antiqua munia senatus. Consulum tribunalibus Italia & [10] publicæ prouinciæ assisterent. [11] Illi patrum aditum præberent; se mandatis exercitibus consulturum. Nec defuit fides. Multaque arbitrio senatus constituta sunt, Ne

Eius honesta oratio in curiâ.

Forma gubernandi.

Senatui auctoritas restituta.

C quis ad caussam orandam mercede aut donis emeretur; Ne designatis quidem quæstoribus

7. SIGNVM MORE MILITIÆ.] *Signum siue Tessera semper Tribunis data, etiam rep. antiquâ. Liuius lib.* XXVIII. Forma tamen Romanorum castrorum constabat, quòd Tribunos & iura reddere in principiis sinebant, & signum ab iis petebant,& in stationes ac vigilias ordine ibant. *Dabatur à Consule, Pretore, eòve qui exercitui tali præerat. Idem Liuius:* In Prætorio tetenderunt Albius & Atrius, classicum apud eos cecinit,signum ab iis petitum est. *At Prætorij Tribunus à solo Principe. Ideò suprà lib.* 1. *inter signa accepti imperij Tacitus posuit:* Defuncto Augusto signum prætoriis cohortibus, vt Imperator, dederat. *Super hac re plura in* EXCVRS. A.

D 8. DVO LICTORES, FLAMINIVM CLAVDIALE.] *At Liuiæ decretus lictor tantùm vnus,& idipsum recusante Tiberio. Flaminium Claudiale quomodò ad honestandam facit Agrippinam? Credo vt ipsa Flaminia Claudij esset : exemplo Liuiæ quæ Augusti. Nam eam sacerdotem Augusti fuisse docui ad lib.* 1. *velimq́; addi Paterculi locum, quem viri docti emendare conati frustrà, lib.* 11. Liuia Romanarum eminentissima, quam posteà coniugem Augusti vidimus, quam transgressi ad eos sacerdotem ac filiam. *Legunt*, quin transgressa ad deos sacerdotem pæne habuit ac flaminem. *quasi ad Liuiam ipsam referenda sint, quæ mortua cælesti religione culta per flamines ac sacerdotes. Campas loquuntur & floccos: tu lege mecum,*quam transgressi ad deos. *Liuia enim est, Liuia, quæ mariti sui in deos relati & sacerdos fuit & filia. Satis dictum suprà.*

9. C. CÆSARIS.] *Qui etiam libros scripsit De arte dicendi,vt vult Suidas:* Γαῖος Καῖσαρ ὃς ἐπεκλήθη Καλλιγόλας, ῥητορικὴν τέχνην ἔγραψε ῥωμαϊκῶς. *quem tamen puto ego falli : eosq́; Germanici fuisse.*

10. PVBLICÆ PROVINCIÆ.] *Spectat ad diuisionem Augustæam. Claudius pleraque omnia ad se traxerat: at Nero populi prouincias (ea enim publicæ) earumq́; controuersias solis Consulibus curæ fore: se Cæsarianis prouinciis, in quibus exercitus, velle consulere prædixit.*

11. ILLI PATRVM ADITVM.] *Non muto. Consules, inquit, præbeant prouincialibus aditum Patrum. At hæc oratio Senecæ adeò grata Patribus, ait Xiphilinus,* ὥστε καὶ ἐς ἀργυρᾶν στήλην ἐγγραφῆναι, καὶ ἐν ταῖς νέαις τῶν ἀεὶ ὑπάτων ἀρχαῖς ἀναγινώσκεσθαι ψηφισθῆναι : vt in argenteam columnam incisa sit, & Kalendis anni noui cùm Consules ineunt ex decreto deinceps lecta. *Nec nouum id Senatus decretum: excipio de argento. Nam & anteà semper Principum orationes in æs incisæ, & Kalendis Ian. recitatæ. Morem quem non nimis notum suggerit mihi Dio lib. vltimo:* τότε δὲ λόγους τινὰς ἐν τῇ νουμηνίᾳ τοῦ τε Αὐγούστου καὶ τοῦ Τιβερίου κατὰ δόγμα ἀναγινωσκομένους, ὥστε καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας τοὺς βουλευτὰς παρατείνεσθαι, ἔπαυσεν, ἀρκοῦν εἶναι φήσας, ἐν ταῖς στήλαις αὐτοὺς ἐγγεγράφθαι. *id est :* Cùm legerent in Senatu Orationes quasdam Augusti & Tiberij ex decreto, ita vt ad vesperam Senatus detineretur, legentes Claudius inhibuit: sufficere dicens,quòd eæ in

Agrippina supra feminam eunte.

ribus [12] edendi gladiatores necessitas esset. Quod quidem aduersante Agrippinâ, tamquam acta Claudij subuerterentur, obtinuere patres. [13] qui in palatium ob id vocabantur, vt astaret [14] abditis à tergo foribus velo discreta, quod visum arceret, [15] aditus non adimeret. Quin & legatis Armeniorum caussam gentis apud Neronem orantibus, [16] escendere suggestum Imperatoris, & præsidere simul parabat; nisi ceteris pauore defixis, Seneca admonuisset, venienti matri occurreret. Ita specie pietatis, obuiam itum dedecori. Fine anni turbidis rumoribus prorupisse rursum Parthos, & rapi Armeniam, allatum est; pulso Rhadamisto, qui sæpe regni eius potitus, dein profugus, tum quoque bellum deseruerat. Igitur in vrbe sermonum auidâ, quemadmodum Princeps vix septemdecim annos egressus, suscipere eam molem aut propulsare posset: quod subsidium in eo qui à feminâ regeretur: num prœlia quoque & oppugnationes vrbium, & cetera belli per magistros administrari possent, anquirebant. Contrà. *alij melius euenisse disserunt, quàm si inualidus senectâ & ignauiâ Claudius, militiæ ad labores vocaretur, seruilibus iussis obtemperaturus. Burrhum tamen & Senecam multarum rerum experientiâ cognitos: & Imperatori quantum ad robur deesse? cùm octauodecimo ætatis anno Gn. Pompeius, nonodecimo Cæsar Octauianus, ciuilia bella sustinuerint. Pleraque in summâ fortunâ auspicijs & consilijs, quàm telis & manibus geri. Daturum planè documentum, honestis an secus amicis vteretur, si ducem amotâ inuidiâ egregium, quàm si pecuniosum & gratiâ subnixum per ambitum deligeret.* Hæc atque talia vulgantibus, Nero & iuuentutem proximas per prouincias quæsitam supplendis Orientis legionibus admouere, legionesque ipsas propiùs Armeniam collocari iubet. Duosque veteres reges [17] Agrippam & Iocchum expedire copias, quîs Parthorum fines vltrò A B

Armenia turbat.

Sermones hinc in Neronem.

Et alij pro Nerone.

Ipse curam belli suscipit.

ex in columnis incisæ essent. *Lucem hinc da Plinij Panegyrico:* Acclamationes nostras, *inquit*, nequa intereiperet obliuio, P.C. in publica acta mittendas, & incidendas in ære censuistis. Antè Orationes principum tantùm eiusmodi genere monumentorum mandari æternitati solebant: acclamationes quidem nostræ parietibus Curiæ claudebantur. *Et ab hoc ritu est, quod Q. Haterius apud Tacitum lib.* III. *censet* eius diei Senatusconsulta aureis litteris in curiâ figenda: *Ingerunt & Iurisconsulti, apud quas locis aliquot Orationes ha Principum laudata. Sed nec ab aliâ caussâ euenisse crediderim, quòd Claudij oratia Lugduni nostra auo reperta in Tabulâ æris.*

12. EDENDI GLADIATORES NECESSITAS.] *Pertinet ad abolendum Claudij scitum. qui, auctore Dolabellâ, sanxit* spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum pecuniâ eorum qui Quæsturam adipiscerentur: *ait Tacitus lib.* XI. *Vbi suspecta vox,* adipiscerentur. *Cur enim hic ἐμφατικῶς scriptum,* Ne designatis quidem: *nisi quia anteà ex eâ sanctione, dabant etiam Candidati? Atque ita in Lampridij Alexandra lega:* Quæstores candidatos (*malim* Quæsturæ) ex suâ pecuniâ iussit munera populo dare, sed vt post Quæsturam Præturam acciperent. *Ceterùm hoc Neronis decretum aboleuit iterum Domitianus: de quo Suetonius capite* IV.

13. QVI IN PALATIVM.] *Puto in templum* * *Apollinis Palatini. Suprà lib.* II. Quattuor filiis ante limen Curiæ adstantibus, cùm in Palatio Senatus haberetur.

*Vide Suet. Aug. cap. XXIX.

14. ABDITIS A TERGO FORIBVS VELO DISCRETA.] *Meliùs,* obditis. *Intellegit autem vela quæ prætenta foribus: quibus etiam Claudius se texit. Sueton. cap.* X. Prurepsit ad solanum proximum, interque foribus prætenta vela se abdidit. *Et Eligabalus, narrante Lampridio:* Subito militum strepitu exterritus, in angulum se condidit, obiectuque veli cubicularis, quod in introitu cubiculi erat, se texit. *Iulius Pollux describit lib.* X. πρὸ μὲν τοῦ κοιτῶνος ἐπὶ ταῖς θύραις, παραπετάσματα σοι δεῖ, εἴτε ἁπλοῦν εἴη τὸ παραπέτασμα λιτὸν ἐξ ὀθόνης, εἴτε καὶ πολύχρουν. *Id velum leuabatur, in admissionibus. Seneca, epist.* LXXXI. Non crepuit subinde ostium, non alleuabatur velum. *Lampridius in Alexandro:* Salutabatur quasi vnus de Senatoribus, patente velo, admissionalibus remotis. *Inde apud Ic*[ti] *caussas cognascere leuata velo; id est palàm omnibus admissis, l.v.C. De naufragiis:* De submersis nauibus decernimus vt leuato velo istæ caussæ cognuscantur. *Ad hæc & talia vela facit lapis vetus Romæ:* C

TI. CL. THALLVS.
PRÆPOSITVS VELARIORVM
DOMVS AVGVSTIANÆ.

Erant tamen & alia vela in canationibus arcendi frigoris, itemq. ornatus caussâ: de quibus Seneca lib. IV. *Quæst. Nat. & Tertullianus De habitu muliebri.* D

15. ADITVS NON ADIMERET.] *Imò verò adimebat aditus: nec adiri conspicive Agrippina voluit. Scribo,* auditus.

16. ESCENDERE SVGGESTVM.] *Probissima vox, & repperi ita in Farnesiano: sicuti paullò post in Vatican.* anquirebant. *Nemo autem tinctus hac meliori litteraturâ, cui non ista hodie nota.*

17. AGRIPPAM ET IOCCHVM.] *Agrippam intellegit Agrippa filium, cognomento Iuniorem: qui Galilææ, Trachonitidis, & partis Iudææ rex. de qua Iosephus lib.* XX. *satis. Sed Iocchus iste quis? Vtrùm* Bocchus *rescribendum? an potiùs, expletâ voce,* Antiochus? *Quod verum censeo. Intellegit Antiochum regem Commagenes & in parte Ciliciæ. de qua Iosephus*

A vltrò intrarent, simul pontes per amnem Euphratem iungi. Et [18] minorem Armeniam Aristobulo, regionem [19] Sophenem Sohemo cum insignibus regijs mandat. Exortusque in tempore æmulus Vologeso, filius Vardanes. Et abscessere Armeniâ Parthi, tamquam differrent bellum. Sed apud senatum omnia in maius celebrata sunt, sententijs eorum, qui supplicationes & diebus supplicationum vestem Principi triumphalem, vtque ouans vrbem iniret, effigiesque eius pari magnitudine ac Martis Vltoris, eodem in templo censuere: præter suetam adulationem læti, quòd Domitium Corbulonem retinendæ Armeniæ præposuerat. Videbaturque locus virtutibus patefactus. Copiæ Orientis ita diuiduntur, vt pars auxiliarium cum duabus legionibus apud prouinciam Syriam, & legatum eius [20] Quadratum Vinidium, remaneret; par ciuium sociorumque numerus Corbuloni esset, additis cohortibus alisque, quæ apud Cappadociam hiemabant. Socij reges, prout bello conduceret, parêre iussi. Sed studia eorum in Corbulonem promptiora erant. qui vt famæ inseruiret, quæ in nouis cœptis validissima est, itinere properè
B confecto, [21] apud Egas ciuitatem Ciliciæ obuium Quadratum habuit, illuc progressum, ne si ad accipiendas copias Syriam intrauisset Corbulo, omnium ora in se verteret, corpore ingens, verbis magnificus, & super experientiam sapientiamque, etiam [22] specie inanium validus. Ceterùm vterque Vologesem regem nuntijs monebant, pacem quàm bellum mallet; datisque obsidibus, solitam prioribus reuerentiam in populum Romanum continuaret. Et Vologeses quo bellum [23] ex æquo modo pararet, an vt æmulationis suspectos per nomen obsidum amoueret, tradit nobilissimos ex familiâ Arsacidarum. Accepitque eos [24] centurio Hostorius ab Vinidio missus, fortè [25] priore de caussâ adito rege. Quod postquam Corbuloni cognitum est; ire præfectum cohortis Arrium Varum, & * recipere obsides iubet. Hinc ortum inter præfectum & centurionem iurgium, ne diutiùs externis spectaculo esset, arbitrium rei obsidibus legatisque qui eos ducebant, permissum. Atque illi ob recentem gloriam, & inclinatione quâdam
C etiam hostium, Corbulonem prætulere. Vnde discordia inter duces. querente Vinidio prærepta quę suis consilijs patrauisset; testante contrà Corbulone, non priùs conuersum regem ad offerendos obsides, quàm ipse dux bello delectus, spes eius ad metum mutaret. Nero quo componeret diuersos, sic euulgari iussit: Ob res à Quadrato & Corbulone prosperè gestas, laurum [26] fascibus Imperatorijs addi. quæ in alios consules egressa, con-

Parthi Armeniam omittunt.

Inde honores in Principem, variaque omnij.

Corbulo Armeniæ rebus præfectus.

Copias à Quadrato accipit.

Vologeses ad pacem inclinat.

Obsides dat.

* *Vat. recipe-rare*

Vnde dissidiũ inter Romanos duces.

Nero componit.

phus libro XIX. Ἀντίοχον δὲ ἣν εἶχεν βασιλείαν ἀφελόμενος, Κιλικίας μέρει τινὶ; καὶ Κομμαγηνῇ δωρεῖ). *Et Dio lib.* LX. *Confirmat eam scripturam noster infrà, qui in auxiliis Corbulonis Antiochum nominat: iteratq; hoc mandatum.* Simul, *inquit*, Antiochum regem monet proximas sibi Præfecturas petere: *Vaticano tamen est*, Lochium.

18. MINOREM ARMENIAM ARISTOBVLO.] *Iosephus* XX. τὴν τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας προστασίαν, D Ἀριστόβουλος Ἡρώδου τῆς Χαλκίδος βασιλέως παῖς, ὑπὸ Νέρωνος ἐγχειρίζεται. *& addit, id factum* τῷ πρώτῳ τῆς Νέρωνος ἀρχῆς ἔτει, *conuenienter planè cum Tacito.*

19. SOPHENEM SOHEMO.] *Nescio an idem sit qui à Caio constitutus Arabum Ituræorum rex, auctore Dione. Sed apud eum* Σοαῖμος *dicitur: & fortaßè ita hic scribendum.*

20. QVADRATVM VINIDIVM.] *Numidium, vt suprà.*

21. APVD EGAS.] *Libri mei, Ægæas, & rectè. Id enim Ciliciæ opidum. Strabo,* μετὰ δὲ Μαλλὸν, Αἰγαῖαι πολίχνιον ὕφορμον ἔχον. *id est:* Post Mallum Ægææ opidulum, quod stationem nauibus habet.

22. SPECIE INANIVM VALIDVS.] *Restitui, meo animo, verè. Corbulo, inquit, non solùm verâ virtute sapientiaq; magnus, sed etiam animos allicere peritus specie inanium; id est, gestibus, verbis, habitúque externo. At nostri Censores quàm hic mente, vt ait ille, exsensâ! Beatus legit,* spe animûm validus. *pro animorum inquit. Vertranius,* spe immanium, *scilicet rerum. Cum bonâ gratiâ, abite quæso, & cucurbitas pingite.*

23. EX ÆQVO MODO.] *Nisi fallor,* τὸ modo, παρέλκει: *aut certè cum Mercero legam,* ex commodo.

24. CENTVRIO HOSTORIVS.] *Vaticanus codex,* Centurio Histius. *Parum, aut nihil est: tamen infrà, post triennium, in his locis* Istius Capito *est*, Castrorum præfectus.

25. PRIORE DE CAVSSA.] *Mureto accedo,* prior eâ de caussâ, *legenti.*

26. FASCIBVS IMPERATORIIS.] *De fascibus Imperatorum siue Principum (nec enim alios hic intelleges) docebo iuuenes: fors fuit, & quosdam senes. Olim non nisi magistratus populi Romani, aut qui cum imperio in prouinciis, fascibus vsi. Quid ergo Princeps in vrbe, si nullum gereret ordinarium magistrum? Nihilo seciùs fasces duodecim illi. Origo rei ab Augusto; cuius honori Senatus decreuit anno vrbis* DCCXXXV.

sa, coniunxi. Eodem anno Cæsar effigiem Gn. Domitio patri, consularia insignia Asconio Labeoni, quo tutore vsus erat, petiuit à senatu: sibiq; statuas argẽto vel auro solidas, aduersus offerentes prohibuit. Er quamquam censuissent Patres, vt principium anni inciperet mense Decemb. quo ortus erat Nero, veterem religionem kalendarum Ianu. inchoando anno retinuit. Neque recepti sunt in reos Carinas Celer senator, seruo accusante, aut Iulius Densus eques ter, cui fauor in Britannicum crimini dabatur. Claudio Nerone, L. Antistio Coss. cùm in [27] acta Principum iurarent magistratus, in sua acta collegam Antistium iurare prohibuit: magnis patrum laudibus, vt iuuenilis animus leuium quoque rerum gloriâ sublatus, maiores continuaret. Secutaque lenitas in [28] Plautium Lateranum, quem ob adulterium Messallinæ ordine remotum, reddidit senatui, clementiam suam obstringens crebris orationibus; quas Seneca, testificando quàm honesta præciperet, [29] vel iactandi ingenij, voce Principis vulgabat. Ceterùm infracta paulatim potentia matris, delapso Nerone in amorem libertæ, [30] cui vocabulum Acte fuit: simul assumtis in conscientiam Othone & Claudio Senecione adolescentulis decoris, quorum Otho familiâ consulari, Senecio liberto Cæsaris patre genitus, ignarâ matre, dein frustrà obnitente, [31] penitus irrepserat per luxum & ambigua secreta. [32] ne seuerioribus quidem Principis amicis aduersantibus, mulierculâ nullâ cuiusquam iniuriâ cupidines Principis explente, quando vxore ab Octauiâ, nobili quidem & probitatis spectatæ, fato quodam, an quia præualent illicita, abhorrebat. metuebaturque ne in stupra feminarum illustrium prorumperet, si illâ libidine prohiberetur. Sed Agrippina libertam æmulam, nurum ancillam, aliaque eundem in modum muliebriter fremere. Neque pœnitentiam filij, aut satietatem opperiri: quantoq; fœdiora exprobrabat, acriùs accendere. donec vi amoris subactus, exueret obsequium in matrem, [33] Senecæque permitteret. Ex cuius familiaribus [34] Annæus Serenus, simulatione amoris aduersus eandem liberram primas adolescentis cupidines velauerat, præbueratque nomen, vt quę Princeps furtim mulierculæ tribuebat, ille palàm largiretur. Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta iuuenem aggredi, suum potiùs cubiculum ac sinum offerre contegendis quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent. Quin & fatebatur intempestiuam seueritatem, & suarum opum quæ haut procul Imperatorijs aberant, copias tradebat. vt nimia nuper coërcendo filio; ita rursum intemperanter demissa. Quæ mutatio neque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque caueri insidias mulieris semper atrocis, tum & falsæ. Fortè illis diebus Cæsar inspecto ornatu, quo Principum coniuges ac parentes effulserant, diligit vestem & gemmas, misitque donum matri

Populariter quædã Romæ gerit.

A. V. C. DCCCIIX.

Clementiam ostentat.

Amor eius in Acten.

Qui Agrippinæ odiosus,

Et auertere conatur mi- nus:

Mox blandimentis.

Frustrà.

A B C

DCCXXXV. *vti Consulari potestate semper esset, fascibusque duodecim vteretur. Dio* LIV. ὁ δὲ Αὔγουστος τὴν τῶν ὑπάτων ἐξουσίαν διὰ βίου ἔλαβεν, ὥστε καὶ ταῖς δώδεκα ῥάβδοις ἀεὶ καὶ πανταχοῦ χρῆσθαι, καὶ ἐν μέσῳ τῶν ἀεὶ ὑπατευόντων ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθίζεσθαι. *Eumq; morem tenuerunt* * *Principes secuti: ita vt laurum tamen fascibus non adderent, nisi in victoriâ: vti hîc factum. At statim per adulationem irrupit, vt omnium Principum fasces, & semper laureati essent. eâque notâ maximè distinctus à vulgo Princeps. Herodianus de Gordiano libro* VII. εἵπετο δὲ αὐτῷ πᾶσα ἡ βασιλικὴ πομπή, τῶν μὲν στρατιωτῶν καὶ δορυφόρων προϊόντων. αἵ τε ῥάβδοι δαφνηφόρουν, ὅπερ ἐστὶ σύμβολον εἰς τὸ διαγνῶναι τὰς βασιλικὰς ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν. *Capitolinus in Maximinis:* Inde Carthaginem venit cum pompâ regali, & protectoribus, & fascibus laureatis. *Quando id cæperit, ignoro: paullatim quidem non solùm laureati admissi fasces, sed & aurati. Claudianus Panegyrico in* VI. *consulatum Honorij,*

— agnoscunt rostra curules
Auditas quondam proauis: desuetaq; cingit
Regius auratis fora Fascibus Vlpia lictor.

* Imò Domitianus XXI v. sumpsit. Sueton.

27. ACTA PRINCIPVM.] *Non vt receptum, principis. Iurabant enim in acta non vnius qui imperitabat, sed & priorum. Dicam multa ad lib.* XVI.

28. PLAVTIVM LATERANVM.] *Suprà lib.* XI.

29. VEL IACTANDI INGENII.] *Contaminarant impura manus,* causâ iactandi. *At vox ea eleganter abest Vatic.* D

30. CVI VOCABVLVM ACTE.] *Ex Asiâ oriunda mulier: cuius genus Nero (vt splendorẽ ei adstrueret) ad Attalum regem porrigebat. Xiphilinus.*

31. PENITVS IRREPSERAT.] *Scribe,* irrepserant. *ad Senecionem enim pertinet & Othonem. non ad Acten.*

32. NE SEVERIORIBVS QVIDEM.] *Libri scripti,* senioribus.

33. SENECÆQVE PERMITTERET.] *Hærere me iubent libri. Nam Farnes.* seque neci permitteret. *Vatic.* seque permitteret. *addito superiùs,* neci. *E quibus,* seque Senecæ, *occurrebat: nisi aliud latet. Tamen de Senecâ fuisse, verba subsita statim dicunt.*

34. ANNÆVS SERENVS.] *Qui Præfectus vigilum*

A matri: nullâ parcimoniâ, cùm præcipua & cupita alijs, prior deferret. Sed Agrippina non his instrui cultus suos, sed ceteris arceri proclamat, & diuidere filium, quæ cuncta ex ipsâ haberet. Nec defuere qui in deterius referrent. Et Nero infensus ijs quibus superbia muliebris innitebatur, [35] demouet Pallantem curâ rerum, quîs à Claudio impositus, velut arbitrum regni agebat. Ferebaturque digrediente eo, magna prosequentium multitudine, non absurdè dixisse: *Ire Pallantem, vt eiuraret.* Sanè pepigerat Pallas, ne cuius facti in præteritum interrogaretur, [36] paresque rationes cum Rep. haberet. Præceps post hæc Agrippina, ruere in terrorem & minas, neque Principis auribus abstinere, quo minus testaretur, *adultum iam esse Britannicum, veram dignamque stirpem suscipiendo patris imperio; quod insitus & adoptiuus, per iniurias matris exerceret. Non abnuere se, quin cuncta infelicis domus mala patefierent, suæ in primis nuptiæ, suum veneficium. Id solum dijs & sibi prouisum, quòd viueret priuignus. Ituram cum illo in castra. Audiretur hinc Germanici filia, [37] inde vilis rursus Burrhus & exsul Seneca, [38] truncâ scilicet manu, & professoriâ linguâ, generis hu-*
B *mani regimen expostulantes.* Simul intendere manus, aggerere probra: consecratum Claudium, infernos Silanorum manes inuocare, & tot irrita facinora. Turbatus his Nero, & propinquo die, quo quartumdecimum ætatis annum Britannicus explebat, volutare secum, modò matris violentiam, modò ipsius indolem, vt quidem experimento nuper cognitam, quo tamen fauorem latè quæsiuisset. Festis Saturno diebus [39] inter alia æqualium ludicra, [40] regnum lusu sortientium, euenerat ea sors Neroni. Igitur ceteris diuersa, nec ruborem illatura: vbi Britannico iussit exsurgeret, progressusque in medium cantum aliquem inciperet, irrisum ex eo sperans pueri, sobrios quoque conuictus, nedum temulentos ignorantis; ille constanter [41] exorsus est carmen, quo euolutum eum sede patriâ rebusque summis significabatur. Vnde orta miseratio manifestior, quia dissimulationem nox & lasciuia exemerat. Nero intellectâ inuidiâ, odium intendit. Vrgenti-

Quia ipsa auertit se à matre.

Pallantem etiam ab alto detrahit.

Hinc minax oratio Agrippinæ.

Nero Britannicū suspicit.

Qui iniuria & miseria sua intellegens.

lum Neronis. Plinius lib. XXII. Fungi familias nu-
C per interemêre & tota conuiuia, Annæum Serenum Præfectum Neronis vigilum & Tribunos & Centuriones. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? *De hoc amico suo capiendus Seneca, epist.* LXIII. Hæc tibi scribo, is qui Annæum Serenum carissimum mihi tam immodicè fleui, vt, quod minimè velim, inter exempla sim eorum quos dolor vicit. *Et inscripsit eidem libros suos De Tranquillitate, monumentum amoris.*

35. Demovet Pallantem cvra rervm.] *A rationibus Claudij fuit, ex Suet. cap.* XXVIII. *& lapide, in quo sculptum:* PALLANS. CÆS. N. SER. ADIVTOR. A. RATIONIBVS.

36. Paresqve rationes.] *Id est, (vti Iurisconsulti loquuntur) vt pariator esset, siue ἀλοίπαστος: nec reliqua vlla haberet. Sic parem rationem facere*
D *Seneca dixit, lib.* II. *epist. & lib.* VI. *De Benef. cap.* XL. *item Iurisc. l. vlt. De doli except. l.* XX. *De manum. testam.*

37. Inde vilis rvrsvs Bvrrhvs.] *Vatic.* bibil. *Suspicari possis, num* debilis, *legendum. Debilitas enim loco probri, quia & sacris olim arcebantur, & decreta Augusti etiam Senatu. Sequitur autem de hoc ipso Burrho,* Truncâ scilicet manu. *Suspectum atque,* τὸ rursus, *quòd hîc nulli rei. Puto fuisse,* rufus: *glossema scilicet ad cognomen Afranij, Burrhus. Nam Latini Burrhum, rufum dicebant, à Græca. Glossa:* Burrum. ξανθόν, πυῤῥόν. *Vide Festum.*

38. Trvnca scilicet manv.] *Agricola adnotauit,* tunicatâ manu. *à sene, an à libris? Et sanè videntur mollitiam Burrha obiectare & tunicas manicatas.*

39. Inter alia æqvalivm lvdicra.] *Interpretes ad illustrationem loci adferunt, quæ Pollux scribit lib.* IX. Βασιλίνδα, *inquit,* ἐστὶν ὅταν διακληρωθέντες, ὁ μὲν βασιλεὺς προστάττῃ τὸ πρακτέον, ὁ δὲ ὑπηρέτης εἶναι λαχὼν πανταχόθεν ἀποκρινεῖ. *Magis facit Arriani locus libro* I. *Dissertationum Epicteti.* Ἐν Σατορναλίοις λέλογχε βασιλεύς. ἔδοξε γὰρ παῖξαι ταύτην τὴν παιδίαν. προστάσσει, σὺ πίε, σὺ κέρασον, σὺ ᾆσον, σὺ ἄπελθε, σὺ ἐλθέ. ὑπακούω, ἵνα μὴ παρ' ἐμὲ λύηται ἡ παιδία. *id est:* Saturnalium diebus rex eligitur. Iubet enim ludere hunc lusum. Is imperat, Tu bibe, tu misce, tu expelle, tu abi, tu veni. Pareo, ne meâ caussâ soluatur ludus. *Et maximè Luciani in Saturnalibus:* ὁρᾷς ἡλίκον τὸ ἀγαθόν, ὅτι καὶ βασιλέα μόνον ἐφ' ἁπάντων γενέσθαι, τῷ ἀστραγάλῳ κρατήσαντα. ὡς μήτε ἐπιταχθείης γελοῖα ἐπιτάγματα, καὶ αὐτὸς ἐπιτάττειν ἔχοις, τῷ μὲν αἰσχρόν τι περὶ αὑτοῦ ἀναβοῆσαι, τῷ δὲ γυμνὸν ὀρχήσασθαι, καὶ ἀράμενον τὴν αὐλητρίδα τρὶς τὴν οἰκίαν περιελθεῖν. Vides *(inquit apud Græcum Saturnus magnificans suum regnum)* quantum bonum sit regem inter omnes eligi, si viceris talo. Cùm neque quisquam tibi ridiculum aliquid imperet, & tu imperare aliis possis: huic, vt turpe aliquid de seipso vociferetur, illi vt saltet nudus, vtque sublatâ in humeros tibicinâ ter domum circumeat.

40. Regnvm lvsv sortientivm.] *Eo ritu, quo regna conuiuiorum: id est talo. Ex Luciani suprà verbis. Florentinus etiam codex:* ludicra R. regnum: *quod valet,* Romanum.

41. Exorsvs est carmen.] *Vetus illud ex Ennio tritum.*

O Pater, ô patria, ô Priami domus
Septum altisono cardine templum, &c.

gentibusque Agrippinæ minis, quia nullum crimen, neque iubere eædem fratris palàm A
Veneno tollere eum parat. audebat, occulta molitur. Parari venenum iubet, ministro [41] Pollione Iulio prætoriæ cohortis tribuno, cuius curâ attinebatur damnata veneficij nomine Locusta, multâ scelerum famâ. Nam vt proximus quisque Britannico, neque fas, neque fidem pensi haberet, olim prouisum erat. Primum venenum ab ipsis educatoribus accepit, transmisitque exsolutâ aluo parum validum, siue temperamentum inerat, ne statim sæuiret. Sed Nero
Et quidem præcipiti. lenti sceleris impatiens, minitari tribuno, iubere supplicium veneficæ; quòd dum rumorem respiciunt, dum parant defensiones, securitatem morarentur. Promittentibus dein tam præcipitem necem quàm si ferro vrgeretur, cubiculum Cæsaris iuxta decoquitur virus, cognitis antea venenis rapidum. Mos habebatur, Principum liberos cum ceteris idem ætatis nobilibus [43] sedentes vesci in aspectu propinquorum, propriâ & parciore mensâ. Illic epulante Britannico, quia cibos potusque eius dilectus ex ministris gustu explorabat, ne omitteretur institutum, aut vtriusque morte proderetur scelus, talis dolus repertus est. [44] Innoxia adhuc præcalida, & libata gustu potio traditur Britan- B
Datur ei in frigidâ. Illico obit. nico. Dein postquam feruore aspernabatur, [45] frigidâ in aquâ affunditur venenum; quod ita cunctos eius artus peruasit, vt vox pariter & spiritus eius raperentur. Trepidatum à circumsedentibus, diffugiunt imprudentes. At quibus altior intellectus, resistunt defixi, & Neronem intuentes. Ille vt erat reclinis, & nescio similis, solitum ita, ait, per comitialem morbum, quo primùm ab infantiâ afflictaretur Britannicus, & redituros paulatim visus sensusque. At Agrippinæ is pauor, ea consternatio mentis quamuis vultu premeretur, emicuit; vt perinde ignaram fuisse ac Octauiam sororem Britannici constiterit. quippe sibi supremum auxilium ereptum, & parricidij exemplum intelligebat. [46] Octauia quoque quamuis rudibus annis, dolorem, caritatem, omnis affectus abscondere didicerat. Ita post breue silentium, repetita conuiuij lætitia. [47] Nox eadem necem

Britan-

42. POLLIONE IVLIO.] *Puto eum esse qui posteà Præf. prætorio fuit, sub Othone. Vide Plutarch. in Othone.*

43. SEDENTES VESCI.] *Suetonius super eodem ritu, Claudij cap.* XXXII Adhibebat omni cænæ & liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes vescerentur. *Idem in Augusto, cap.* LXIV. *de nepotibus eius:* Neque cænauit vnà, nisi in imo lecto adsiderent. *Vbi scripserim,* nisi vt imo. *Ex quibus vides pueros sedisse ad fulcra pedesq́ parentum. Sedisse, dico. Spernebant enim etiam tunc accubitum à pueris, à seruis: quasi luxuria ritum illi ætati ordiníve non decorum. De seruis, Plautus Sticho:* Potius in subselliis Cyniceè accipiemur, quàm in lecto. *Idem Persâ:* Non postulo equidem med in lecto accumbere, Scis tu med esse imi subsellij virum. *Donatus in vitâ Terentij:* Iussus antè Cæcilio recitare, ad cænantem cùm venisset, quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens legisse dicitur: post paucos verò versus, inuitatus vt accumberet, cænasse vnà. *Senecam sic accipio De Tranquillit. lib.* II. *cap.* XV. Non accipiet sapiens contumeliam, si in conuiuio regis recumbere infra mensam, vescique cum seruis ignominiosa officia sortitis iubebitur. *Quâ contumeliâ à Caio Pomponius secundus adfectus: qui cibum cum eo cepit,* παρὰ τοῖς ποσὶν αὐτοῦ καθήμενος, *ait Dio: scilicet quasi Veionis illius seruus. Nec aliò Plutarchus respexit, cùm in Conuiuio suo reliquos quidem accumbentes facit, at Aesopum qui seruus, sedentem in subsellio apud Solonem.*

44. INNOXIA ADHVC AC PRÆCALIDA.] *Retuli ad calidæ potionem in Electis. & velim ei capiti addi Arriani locum lib.* I. *cap.* XIII. ὅταν δὲ θερμὸν αἰτήσαντός σου μὴ ὑπακούσῃ ὁ παῖς, ἢ ὑπακούσας χλιαρώτερον ἐνέγκῃ, ἢ μηδ' εὑρεθῇ ἐν τῇ οἰκίᾳ, τὸ μὴ χαλεπαίνειν μηδὲ ῥήγνυσθαι, οὐκ ἔστιν ἀρεστὸν τοῖς θεοῖς; *qui simillimus illi Seneca, quem adduxi è lib. De Irâ. Ceterùm ex hac potione gustasse etiam Titus credebatur* Britannicum iuxta cubans, *ait Suetonius Titi cap.* II. *Miror cur* cubans *scripserit: nam ille verò* sedit, *vt hîc in Tacito, cum Britannico scilicet* simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institutus, *vt ipse Suetonius ibi scripsit. Nec probabile, in pari ætate, Titum supra Dominum honore affectum. Sed exciderit hoc Suetonio, pro vulgato more scribenti.* C

45. FRIGIDA IN AQVA.] *Ita factum & Alexandro, ab eâdem caussâ & cautione. Iustinus:* In aquâ frigidâ venenum habuerunt, quam prægustatæ iam potioni supermiserunt. *Est error hac in re, opinor, Aeliani in Var. Histor. lib.* V. *qui disertè vult venenum ei in cibo datum, non potu.* Μυρίοι γ' οὖν, *inquit,* καὶ πίνοντές τι κακὸν κατέπιον, ὡς Ἀλέξανδρος, καὶ ἐσθίοντες, ὡς Κλαύδιος ὁ Ῥωμαῖος, καὶ Βρεταννικὸς, ὁ τούτου παῖς. *Atqui de potu & Tacitus, & Suetonius, adfirmant.* D

46. OCTAVIA QVOQVE.] *Scribe,* Octauiæ. *is pauor videlicet fuit.*

47. NOX EADEM.] *Miror ergo, quomodo vera quæ Græci tradiderunt, Britannici corpus gypso multo oblitum à Nerone fuisse, ne linor appareret è veneno: sed pluuiam coörtam eluisse gypsum, dum cadauer per forum effertur; omniumq́ oculis scelus subiecisse. Hæc Zonaras, hæc Dio. Scitè, sed parum verè: vt Taciti quidem narratio est. Nam hæc omnia operire nox potuit.*

48. In

A Britannici & rogum coniunxit, prouiso antè funebri apparatu, qui modicus fuit. [48] In *Nocte effertur & vritur.*
campo tamen Martio sepultus est, adeò turbidis imbribus, vt vulgus iram deûm porten-
di crediderit aduersus facinus, cui plerique etiam hominum ignoscebant, antiquas fra-
trum discordias, & insociabile regnum existimantes. Tradunt plerique eorum tempo-
rum scriptores, crebris ante exitium diebus [49] illusisse pueritiæ Britannici Neronem. vt
iam non præmatura, neque sæua mors videri queat, quâuis inter sacra mensæ, ne tempo-
re quidem ad complexû sorori dato, ante oculos inimici properata sit, in illû supremum
Claudiorum sanguinem, stupro priùs quàm veneno pollutum. Festinationem exsequia- *Edictum super eâ re Cæsaris.*
rum edicto Cæsar defendit, id à maioribus institutum referens, [50] *subtrahere oculis acer-
ba funera, neque laudationibus, aut pompâ detinere. Ceterùm & sibi amisso fratris auxilio, reli-
quas spes in Rep: sitas: & tanto magis fouendum patribus populoque Principem, qui vnus super-
esset è familiâ summum ad fastigium genitâ.* Exin largitione potissimos amicorum auxit. Nec *Liberalitas ad redimendū scelus.*
defuerunt, qui arguerent [51] viros grauitatem asseuerantes, quòd domos villasq; id tem-
B poris quasi prædas diuisissent. Alij necessitatem adhibitam credebant à Principe, scele-
ris sibi conscio, & veniam sperante, si largitionibus validissimum quemque obstrinxis-
set. At matris ira nullâ munificentiâ leniri; sed amplecti Octauiam, crebra cum amicis *Agrippina tamen mansit infensior.*
secreta habere. Super ingenitam auaritiam, vndique pecunias quasi [52] in subsidium
corripiens, tribunos & centuriones comiter excipere. Nomina & virtutes nobilium, qui
etiam tum supererant, in honore habere: quasi quæreret ducem & partes. Cognitum
id Neroni, excubiasque militares, [53] quę vt coniugi Imperatoris soli tum & vt matri *Cui Nero excubias adimit.*
seruabantur, & [54] Germanos super eumdem honorem custodes additos digredi iubet.
Ac ne cœtu salutantium frequentaretur, separat domum, matremque transfert in eam
quæ Antoniæ fuerat: quoties ipse illuc ventitaret, septus turbâ centurionum, & post
breue osculum digrediens. Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quàm
fama potentiæ, non suâ vi nixæ. Statim relictum Agrippinæ limen. Nemo solari, nemo *Igitur cultores eam deserunt.*
C adire, præter paucas feminas. amore an odio, incertum. Ex quibus erat Iunia Silana,
quam

48. IN CAMPO TAMEN MARTIO SEPVLTVS.] *Non tamen ibi combustus: sed reliquia eius in vrnâ, illata, vt opinor, monumenta Augusti.*

49. ILLVSISSE.] *Prisci aliquat*, illusum esse: *scribe*, isse. Ludere *autem &* Illudere, *in re Veneris vsurpant: sed hoc ferè in fœdâ. Suetonius Tiberij cap.* XLV. Fœminarum capitibus illudere.

50. SVBTRAHERE OCVLIS ACERBA FVNERA.] *Nata ritum. Acerba enim & immatura funera, qua intra Tyrocinij diem, pompâ funebri aut laudatione non dignata. Vide me ad Seneca De Breuit. vita, cap. vlt.*

51. VIROS GRAVITATEM ASSEVERANTES.] *In Senecam & Burrhum criminatia spectat. quam de-*
D *luit tamen leuiter ipse Tacitus, Seneca vbique volens & amicus: aliter quàm ille Bithynus, qui inimicitias cum Senecâ indictas exercet, & ex professo.*

52. IN SVBSIDIVM CORRIPIENS.] *Vel* corripere.

53. QVÆ VT CONIVGI IMPERATORIS SOLI.] *Emendaui verissimè:* quæ vt coniugi Imperatoris olim, tum. *Iampridem, inquit, excubia Agrippina: Claudio quidem viuo, vt coniugi Principis: Nerone imperante, vt matri.*

54. GERMANOS SVPER EVMDEM HONOREM.] *Duplex erga custodia Agrippina, vti & Principi ipsi: Prætoriani militis, Germaniq;. Suetonius capite* XXXIV. Abductaque militum & Germanorum statione, contubernio quoque ac Palatio expulit. *Iampridem verò Germanis habitus is honos: & ante eos Hispanis. Nam Iulius Cæsar Hispanorum cohortem habuerat custodia sue, Suetan. in Iul. capite* LXXXVI. *& Calagurritanorum manum Augustus, Suetan. cap.* XLIX. *Sed ij dimissi: & earum vicem allecti Germani. Quos ipsos metu aliquo & suspicione ob Vari cladem* dimiserat, sed mox, vt opinor, recepit Augustus. Habuit certè eos inter initia Principatus, Tiberius, ex Tacito lib.* I. Robora Germanorum qui tum custodes Imperatori aderant. *aliiq; ad Galbam vsque,* qui cohortem Germanorum olim à Cæsaribus ad custodiam corporis institutam atque multis experimentis fidelissimam dissoluit. *Sed & post eum iterùm recepta, vti clarum ex historiâ inferiore. Imò & externi reges vitam suam commisère istis. De Herode quidem* lego Iudaa, habuisse eum in satellitia Germanos. Fauea tibi pugnacissima & fidelissima gens, faueo hanc laudem. quæ tamen propria quodammodo Batauorum. Vti enim hodie Heluetij, sic illi olim eximij visi ad hoc munus. Itaque indiscriminatim modò Bataui ij custodes appellati, modò Germani. Batauos Suetan. Cal. cap.* XLIII. *nominat, Plutarchus in Othone, Dio apertissimè libro* LV. *Ex cuius verbis etiam disces, Equites peditésque in hac manu fuisse. sicut & in Constitutione Hadriani, inter Vexillationes Palatinas Batauas equites seniores iunioresque recensitas reperies. Ad hos non dubiè custodes illa Arriani spectant de oblongis gladiis, quorum & nunc Germana genti vsus, lib.* IV. *Dissertationum:* δείκνυέ μοι τὰς μαχαίρας τῶν δορυφόρων. ἰδού, ἡλίκαι εἰσὶ καὶ πῶς ὀξεῖαι; τί οὖν ποιοῦσιν αἱ μεγάλαι αὗται μάχαιραι καὶ ὀξεῖαι; ἀποκτιννύουσι. *id est:*
Osten-

* Suet. cap. XLVIII.

* Apud Ioseph. li. XVII.

quam matrimonio C. Silij à Messallinâ depulsam, [55] suprà rettuli, [56] insignis genere, A formâ lasciua, & Agrippinæ diu percara. mox occultis inter eas offensionibus, quia [57] Sextium Africanum nobilem iuuenem à nuptiis Silanæ deterruerat Agrippina, impudicam & vergentem annis dictitans; non vt Africanum sibi seponeret, sed ne opibus & orbitate Silanæ maritus potiretur. Illa spe vltionis oblatâ, parat accusatores ex clientibus suis [58] Iturium & Caluisium, non vetera, & sæpiùs iam audita deferens; quòd Britannici mortem lugeret, aut Octauiæ iniurias euulgaret: sed destinauisse eam [59] Rubellium Plautum, per maternam originem pari ac Nero gradu à diuo Augusto, ad res nouas extollere; coniugioque eius etiam imperio Remp. rursus inuadere. hæc Iturius & Caluisius [60] Atimeto Domitiæ Neronis amitæ liberto aperiunt. Qui lætus oblatis (quippe inter Agrippinam & Domitiam infensa æmulatio exercebatur) Paridem histrionem libertum & ipsum Domitiæ impulit ire properè, crimenque atrociter deferre. Prouecta nox erat, & Neroni per vinolentiam trahebatur. Cùm ingreditur Paris, solitus alioquin id temporis [61] lusus Principis intendere. Sed tunc compositus ad mæstitiam, B expositoque indicij ordine, ita audientem exterret, vt non tantùm matrem Plautumque interficere, sed Burrhum etiam demouere præfecturâ destinaret, tamquam Agrippinæ gratiâ prouectum, & vicem reddentem. [62] Fabius Rusticus auctor est, scriptos esse [63] ad Cæcinam Thuscum codicillos mandatâ ei prætoriatum cohortium curâ, sed ope Senecæ

Silana ineam insurgit.

Insidiarum in Principem accusat.

Nero mirificè terretur.

Ostende mihi gladios istos satellitum. Ecce, quàm magni, quamque acuti! Quid ergo faciunt isti magni gladij & acuti? occidunt. *Reperto & Frisios in hoc numero, vicinos scilicet Batauis ingenio, situq. Lapis Interamnæ:* HILARIVS. NERONIS. CÆSARIS. CORPORIS. CVSTOS. NATIONS. FRISO.

55. SVPRA RETTVLI.] *Libro* XI. *Credo sororem esse Marci Luciiq. Silanorum.*

56. INSIGNIS GENERE, FORMA LASCIVA.] *Romana vetus editio,* formâ, lasciuiâ. *non displicet.*

57. SEXTIVM AFRICANVM.] *Scribe,* Sex. *vt prænomen sit. lib.* XIV Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano. *Nobilitatem hanc Africani repetendam arbitror à Iulo Antonio Marcellæ marito, cui cognomen Africano. Ei filius L. Antonius lib.* V. *suprà: & hic, vt opinor, nepos.*

58. ITVRIVM.] *Verius,* Titurium. *atque ita scribunt libri veteres infrà,* XIV. *Annali. Simile mendum* III. *ad Q. Fratrem libro:* Ad Labienum & ad Ligurium litteras dabo. *Malim,* Titurium, *qui in Cæsaris legatis.*

59. RVBELLIVM PLAVTVM.] *Rectè Plautum. Noster lib.* XIV. Et omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. *Iterùm:* Compertoque Plautum & Sillam maximè timeri. *Lib.* XVI. Interfectum esse Rubellium Plautum generum L. Veteris. *Græcique constanter semper,* Πλαῦτος. *Vbi ergo frons,* Plancus, *aut,* Blandus *substituentium? At enim pater illi fuit Rubellius Blandus. Homo inconspectè, an nescis plerosque filiorum cognomine à patribus diuersos fuisse, hoc æuo? Taciti vna aut altera pagina tibi testis. In Iuuenali ergo corrige, Sat.* VIII.

——— tecum est mihi sermo Rubelli
Plaute, tumes alto Drusorum sanguine.

Suetonius qui A. Plancum quemdam iuuenem nominat, non tibi imponet: alius est ab isto, vt dicam lib. XIV. *vbi de morte huius Plauti. Quod ait Tacitus pari eum gradu à Diuo Augusto fuisse ac Neronem: id clarum. Rubellius Blandus maritus Iuliæ Drusi filiæ fuit. ex iis genitus hic Rubellius Plautus. Tabulam nostram adi.*

60. ATIMETO DOMITIÆ.] *Aetas non abnuit, quin sit ille libertus, de quo hodie inscriptio in ædibus Cæsiorum,* ATIMETVS. PAMPHILI. TI. CÆSARIS. AVG. L. L. ANTEROTIANVS. *cum* C *carmine Romano Græcóque, in mortem Homonœæ coniugis. E domo enim Pamphili Tiberiani liberti transire ad hanc Domitiam potuit. De eodem fortasse Scribonij Largi locus est, sed vitiatus, cap.* CXIX. Cassij medici, *inquit,* colice bona, multis nota propter effectus, vera hæc est: vt ab eius seruo Atimeto accepi, legato Tiberij Cæsaris. *Quomodo enim seruus legatus Cæsaris sit? Scribam,* legato Tiberio Cæsari. *hac mente, vt à Cassio moriente legatum relictus sit Tiberio.*

61. LVSVS PRINCIPIS INTENDERE.] *Nec malè,* luxus.

62. FABIVS RVSTICVS.] *Historias eorum temporum scripsit: de quo elogium nostri, in Agricolâ:* Liuius veterum, Fabius Rusticus recentium eloquentissimi scriptores.

63. AD CÆCINAM TVSCVM CODICILLOS.] D *Benè & ad ritum eius æui, Codicillos. Nam officia omnia administrationésque dari à Principe moris, in codicillis. Tacitus in Agricolâ:* Credidêre plerique missum è secretioribus ministeriis libertum, codicillos quibus ei Syria dabatur, tulisse. *Sidonius lib.* I. *Epistol.* Vacante aulâ turbatâque repub. solus inuentus est, qui ad Gallias administrandas fascibus priùs quàm codicillis ausus accingi, *&c. Ingerit idem non conniuenti lectori Suetonius Claud. capite* XXIX. Suppositos, aut etiam palàm immutatos datorum officiorum codicillos. *Et Arrian. lib.* III. *Dissert.* Ἀλλὰ καὶ κριτής εἰμι τῶν Ἑλλήνων. οἶδας κρίνειν, τί σοι ἐποίησεν εἰδέναι; Καῖσάρ μοι κωδίκελλον ἔγραψε. γραψάτω σοι ἵνα κρίνῃς περὶ τῶν μουσικῶν, καὶ τί σοι ὄφελος; *Zeno Imp. l.* I. *C. Vt omnes indices:* Aut

A Senecæ dignationem Burrho retentam. [64] Plinius & [65] Cluuius nihil dubitatum de fide præfecti referunt. ſanè Fabius inclinat ad laudes Senecæ, cuius amicitiâ floruit. Nos conſenſum auctorum ſecuturi, quæ diuerſa prodiderint, ſub nominibus ipſorum tradémus. Nero trepidus, & interficiendæ matris auidus, non priùs differri potuit, quàm Burrhus necem eius promitteret, ſi facinoris coargueretur, *Sed cuicumque, nedum parenti defenſionem tribuendam. nec accuſatores adeſſe,* [66] *ſed vocem vnius ex inimicâ domo afferri.* [67] *Refutare tenebras, & vigilatam conuiuio noctem, omniaque temeritati & inſcitiæ propiora.* Sic lenito Principis metu & luce ortâ, itur ad Agrippinam vt noſceret obiecta, diſſolueretque, vel pœnas lueret. Burrhus iis mandatis, Senecâ coram, fungebatur. Aderant & ex libertis, arbitri ſermonis. Deinde à Burrho, poſtquam crimina & auctores expoſuit, minaciter actum. Agrippina ferociæ memor, *Non miror,* inquit, *Silanam numquam edito partu, matrum affectus ignotos habere. Neque enim perinde à parentibus liberi; quàm ab impudicâ adulteri mutantur. Nec ſi Iturius & Caluiſius adeſis omnibus fortunis, nouiſsimam ſuſ-*

In eadem matris imminet.

Coërcetur à Burrho.

Agrippina ferio ſe purgat.

B *cipiendæ accuſationis operam anui rependunt; ideo aut mihi infamia parricidij, aut Cæſari conſcientia ſubeunda eſt. nam Domitiæ inimicitiis gratias agerem, ſi beniuolentiâ mecum in Neronem meum certaret. Nunc per concubinum Atimetum, & hiſtrionem Paridem, quaſi ſcenæ fabulas componit. Baiarum ſuarum piſcinas excolebat, cùm meis conſiliis adoptio, & proconſulare ius, & deſignatio conſulatus, & cetera adipiſcendo imperio præpararentur. Aut exiſtat qui cohortes in vrbe tentatas, qui prouinciarum fidem labefactatam, denique ſeruos vel libertos ad ſcelus corruptos arguat.* [68] *Viuere ego Britannico potiente rerum poteram: at ſi Plautus aut quis alius Remp. iudicaturus obtinuerit; deſunt ſcilicet mihi accuſatores, qui non verba impatientiâ caritatis aliquando incauta, ſed ea crimina obiiciant, quibus niſi à filio mater abſolui non poſſim.* Commotis qui aderant, vltroque ſpiritus eius mitigantibus, colloquium filij expoſcit. Vbi nihil pro innocentiâ [69] quaſi diffideret, nec beneficiis quaſi exprobraret, diſſeruit, ſed vltionem in delatores & præmia amicis obtinuit. Præfectura annonæ [70] Senio Ruſo, [71] cura

Filium ipſa conuenit.

Placat. & placatur.

C

Aut codicilli alterius adminiſtrationis oblati. & *l.* XII. *C. De Dignitat.* Iudices qui ſe furtis & ſceleribus fuerint maculaſſe conuicti, ablatis codicillorum inſignibus & honore exuti, &c. *Lampridium verè interpretemur ex iſtis, in Alexandro:* Pontificatus & Quindecimuiratus & Auguratus codicillares fecit, ita vt in Senatum allegerentur. *Codicillares, id eſt, tribuit eos ipſe per codicillos: cùm anteà cooptari à collegis, partim à plebe ſolerent. De hiſdem codicillis interpretor Suetonÿ locum Tib. cap.* XLII. Alteri Syriam prouinciam, alteri præfecturam vrbis confeſtim detulit; codicillis quoque iucundiſſimos & omnium horarum amicos profeſſus. *Cæcina Tuſcus quem hîc nominat, eſt ille qui poſteà Præf. Aegypti à Nerone relegatus eſt. Sueton. cap.* XXXV. Tuſcum nutricis filium relegauit, quòd

D in procuratione Ægypti balneis in aduentū ſuum extructis lauiſſet. *Dionem corrige:* τί δὲ ὅτι καὶ Κίνναν Τοῦσκον ὑπερώρισεν, ὅτι τῆς Αἰγύπτου ἄρχων ἐλούσατο ἐν τῷ βαλανείῳ ὃ ἐκεῖνος ὡς καὶ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἥξοντι, ἐπεποίητο. & *ſcribe,* τί δὲ ὅτι Καικίναν. *Superfuit tamen Neroni, & nominat iterùm noſter libro* III. *Hiſt.* Apud Cæcinam Tuſcum epulari multos, præcipuum honore Iunium Blæſum, nuntiatur.

64. PLINIVS.] *In libris Hiſtoriarum, quos à fine Aufidÿ Baſsi compoſuit triginta & vnum. Ipſe in Præfatione ad Titum:* Nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere iuſto, temporum noſtrorum hiſtoriam orſi à fine Aufidij Baſſi. *Eoſdem libros intellegit,* II. *Hiſtor. nat. capite* LXXXIII. Nec minus mirum oſtentum & noſtra cognouit ætas, anno Neronis principis ſupremo, ſicut in rebus eius expoſuimus. *Et cap.* LIII. Amnes retrò fluere & noſtra vidit ætas, Neronis principis ſupremis, ſicut in rebus eius retulimus. *Credo autem ſcripſiſſe Aufidium à bellis ciuilibus ad res Claudÿ aut paullùm infrà. Certè vixit eâ ætate, & viri optimi (ita appellat) conſtantiā in lentâ morte Seneca deſcribit epiſt.* XXX. *Citantur bina eius fragmenta in Suaſoriâ pro Cicerone.*

65. CLVVIVS.] *Non,* Cliuius. *Eſt Cluuius ille Rufus, vir conſularis, qui huius inferiorisq. ætatis hiſtoriam ſcripſit. Plinius lib.* VIII. Ita ſecum aliquando Cluuium locutum, Scis Virgini, quæ hiſtoriæ fides debeatur: proinde, ſiquid in hiſtoriis meis legis aliter ac velles, rogo ignoſcas. *Emenda Plutarchum in Othone, apud quem ſub initium male* Κλαύδιος Ροῦφος *ſcriptum & verſum. Nominat aliquotiens noſter, & Sueton.*

66. SED VOCEM VNIVS EX INIMICA DOMO.] *Hæſito num ſcrib.* vocem mimi ex mimicâ domo. *De Paride enim: & fatalis quidam librariorum in iis vocibus error.*

67. REFVTARE TENEBRAS.] *Hæret ſententia: quam explicari poſſe puto, ſi legas,* Reputaret tenebras.

68. VIVERE EGO BRITANNICO.] *Lege notâ interrogandi,* Viuere e. B. p. r. poteram? *Sequentia ſcripſerim,* remp. iudicatúſve obtinuerit. *id eſt, ſi Plautus rerum, iudiciorúmve potiretur. Rodolphus legit,* remp. inuaſurus.

69. QVASI DIFFIDERET.] *Rodolphus adnotauit,* quaſi defenderet.

70. SENIO RVFO.] *Fenius illi nomen: atque ita ſemper infrà.*

[71] cura ludorum qui à Cæsare parabantur Arruntio Stellæ, [72] Ægyptus C. Balbillo A
permittuntur. [73] Syria P. Anteio destinata,& variis mox artibus illusus,ad postremum
Accusatores eius variè puniti. in vrbe retentus est. At Silana in exsilium acta. Caluisius quoque & Iturius relegantur.
De Atimeto supplicium sumtum, validiore apud libidines Principis Paride, quàm vt
pœnâ afficeretur. Plautus ad præsens silentio transmissus est. Deferuntur dehinc con-
Pallas, & Burrhus, delati. sensisse Pallas, ac Burrhus, vt Cornelius Sulla claritudine generis, & affinitate Claudij,
cui per nuptias Antoniæ, gener erat, ad imperium vocaretur. Eius accusationis auctor
exstitit Pętus quidam, exercendis apud ærarium sectionibus famosus, & tum vanitatis
Illius contemptrix superbia. manifestus. Nec tam grata Pallantis innocentia, quàm grauis superbia fuit. quippe no-
minatis libertis eius, quos conscios haberet, respondit, nihil vmquam se domi, nisi nutu
aut manu significasse, vel si plura demonstranda essent scripto vsum, ne vocem conso-
ciaret. Burrhus quamuis reus, inter iudices sententiam dixit. Exsiliumque accusatori
irrogatum,& tabulæ exustę sunt,quibus oblitterata ærarij monimenta retrahebat. Fine
Miles à theatro remotus. anni [74] statio cohortis assidere ludis solita, demouetur, quo maior species libertatis es- B
set; vtque miles theatrali licentiæ non permixtus, incorruptior ageret, & plebs daret
experimentum, an amotis custodibus, modestiam retineret. Vrbem Princeps lustrauit
A. V. C. CCMIX. è responso haruspicum, quòd Iouis ac Mineruæ ædes de cælo tactæ erant. [75] Q. Vo-
Neronis nocturna lasciuia. lusio, P. Scipione Coss. otium foris, fœda domi lasciuia, quâ Nero itinera vrbis,& lu-
panaria, & diuerticula, veste seruili in dissimulationem sui compositus pererrabat, co-
mitantibus qui raperent ad venditionem exposita, & obuiis vulnera inferrent, aduer-
sus ignaros adeò, vt ipse quoque acciperet ictus, [76] & ore præferret. Deinde vbi Cæ-
sarem esse qui grassaretur pernotuit, augebanturque iniuriæ aduersus viros [77] feminas-
Quam vulgò imitati: que insignes, & quidam simili licentiâ sub nomine Neronis, [78] multi propriis cum
Iulius Montanus infeliciter. globis eadem exercebant, & [79] in modum captiuitatis nox agebatur. [80] Iulius quidam
Montanus senatorij ordinis, [81] sed qui nondum honorem capessisset, congressus fortè
per tenebras cum Principe, quia vim tentantem acriter repulerat, deinde agnitum ora-
uerat, quasi exprobrasset, mori adactus est. Nero autem metuentior in posterum, mili- C
tes sibi,& plerosque gladiatorum circumdedit, qui rixarum initia modica, & quasi pri-
uata

71. CVRA LVDORVM ARRVNTIO STELLÆ.] *Inter dignitates ergaea res fuit. sic libro* XI. Sulpicius Rufus ludi procurator. *In lapide prisca Tibure:* CVRAT. MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORI. *Apud Sueton. Cal. cap.* XXVII. Curator munerum ac venationum.

72. ÆGYPTVS C. BALBILLO.] *De hoc Seneca lib.* IV. *Nat. Quæst. cap.* II. Balbillus virorum optimus, præfectusque in omni litterarum genere rarissimus, auctor est cùm ipse Præfectus obtineret Ægyptum, *&c. etsi malè vulgò*, Babillus. *Corruptum & in Plinio idem nomen, lib.* XIX. *proœmio.* Galerius à freto Siciliæ Alexandriam septimâ die peruênit, Babilius sextâ, ambo Præfecti. *scribe*, Balbillus. *In lapidibus nominatur quidem*, TI. IVLIVS. BALBILLVS. SACERDOS. SOLIS.

73. SYRIA P. ANTEIO.] *Ineptè vulgò*, Pantello. *errore duplici. Coniectura nostra certò firmatur è Taciti* XVI. Simul annuam pecuniã à P. Anteio ministrari cognoscit;neque nescium habebat Anteium caritate Agrippinæ inuisum Neroni.

74. STATIO COHORTIS.] *Non repeto quæ scripsi Epistolic. libro* III. *Epistolâ* XVIII.

75. Q. VOLVSIO P. SCIPIONE.] *Ita mei libri, idq. Fasti comprobant. Lapis Neapoli,*

Q. VOLVSIO. SATVRN.
P. CORNELIO. SCIP. COS.
AVGVSTALES
QVI. NERONI CLAVDIO
CÆSARI. AVGVST. ET
AGRIPPINÆ. AVGVSTÆ
I. O. M. ET. GENIO. COLONIÆ
LVDOS. FECERVNT. XIII. XII. K. MART.

Nominat & Phlegon in Admirandis, Q. Volusium P. Scipionem coss.

76. ET ORE PRÆFERRET.] *Vera lectio. Beatus Maurusq. frustrà adlaborant in scripturâ codicis Budensis: quem ex hoc aliisque locis scias fuisse non optimæ notæ. Legunt tamen illi*, & ore se Cæsarem præferret. *Ineptè. Hoc noster voluit clarè, excepisse eum ab ignaris ictus, & læsâ facie prætulisse. Plinius lib.* XIII. *de Thapsiâ:* Nero Cæsar claritatem ei dedit initio imperij,nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thure ceraque,& secuto die contra famam cutem sinceram circumferens. D

77. FEMINASQVE INSIGNES.] *Farn.* illustres.

78. MVLTI PROPRIIS.] *Melius*, inulti.

79. IN MODVM CAPTIVITATIS.] *Diuino scribend.* in modum captæ ciuitatis. *Ea enim facies potiùs, quàm carceris custodiave.*

80. IVLIVS QVIDAM MONTANVS.] *Si memoria mihi firma, poeta quidam eo nomine apud Senecam patrem laudatur.*

81. SED QVI HONOREM NONDVM.] *Suetonius*

A uata finerent. si à læsis validiùs ageretur; arma inferebant. Ludicram quoque licentiam, & fautores histrionum velut in prœlia conuertir, impunirate & præmiis; atque ipse occultus, & plerumque coràm prospectans: donec discordi populo, & grauioris morus terrore, non aliud temedium tepertum est, quàm vt histriones Italiâ pellerentur, milesque theatro rursum assideret. *Miles iterum in theatrum reductus.* Per idem tempus actum in senatu de fraudibus libertorum, efflagitatumque vt aduersus malè meritos, [82] reuocandæ libertatis ius patronis *De ingratis libertis deliberatio.* daretur. Nec deerant qui censerent. Sed consules relationem incipere non ausi ignaro Principe, [83] perscripsere tamen consensum senatus. Ille auctor constitutionis fieret, vt inter paucos & sententiæ aduersos, quibusdam coaliram libertate irreuerentiam eò prorupisse frementibus, [84] *vi an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum consultarent, an verberibus manus vltrò intenderent, impelleréntve pœnam suam dissuadentes. Quid enim aliud* [85] *læso patrono concessum, quàm vt vicesimum vltra lapidem, in oram Campaniæ libertum releget? Ceteras actiones promiscuas & pares esse. Tribuendum aliquod telum quod sperni ne-* *Contra eos dictum:*
B *queat. Nec graue manumissis, per idem obsequium retinendi libertatem, per quod assecuti sint. Ac criminum manifestos, meritò ad seruitutem retrahi; vt metu coërceantur, quos beneficia non mutauissent.* Dissetebatut contrà. *Paucorum culpam ipsis exitiosam esse debere. nihil vniuersorum iuri derogandum. quippe latè fusum id corpus. Hinc* * *plerumque tribus*, [86] *decurias*, [87] *mini-* *Pro iis dicta.* ** plerasque*

nius Laticlauium vocat: tu scita. Ante & sub hoc auum mos, vt liberi Senatorum, lato clauo induerentur vnà cum virili togâ, Curiæq; interessent. Ab Augusto institutum, qui Liberis Senatorum, quò celeriùs reip. adsuescerent, protinus virili togæ latum clauum induere, & Curiæ interesse permisit. *A quo more Ouidius:*

Liberior fratri sumpta, mihique toga est:
Induiturq; humeris cum lato purpura clauo.

C *Iidem ergo Laticlauij: iidem capessendis honoribus destinati. Noster libro* XIV. Valerius Fabianus capessendis honoribus destinatus. *Statius* III. *Siluarum:*

Notus adhuc tantùm maioris munere claui.

Alij sunt Tribuni laticlauij, de quibus hæc non capio. Iulius ergo Montanus Senatorij quidem laci, sed qui magistratum adhuc nullum cepisset, & tantùm laticlauius.

82. REVOCANDÆ LIBERTATIS IVS.] *Non ergo ratum* * *Claudij iudicium, quo* Ingratos & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem: *Suetan. cap.* XXV. *In qua Claudius exemplum Atheniensium secutus videri patest, apud quos* conuictus à patrono libertus ingratus, iure libertatis exuitur, *ait Valerius lib.* II. *cap.* VI. *& Plutarch. in Solone. Iudicauit ergo quidem ita Claudius, sed in le-*
D *gibus & more Romano aliud fuit, vti audiemus.*

83. PERSCRIPSERE TAMEN CONSENSVM.] *Puto leg. interpungendúmque*, Perscripsere tamen consensum Senatus illi, an auctor constitutionis fieret, vt inter paucos & sententiæ diuersos. *Firmant illa Taciti lib.* XIV. At Consules perficere Senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari.

84. VI AN ÆQVO CVM PATRONIS.] *Occisus locus, ita viuam & sentiam ego. Ecce tamen Vespillones aliquot (non enim medicos) ad hoc funus. Est qui legat.* Vi an æquo cum patronis iure agerent, sententiam eorum confutarent, ac verberibus vltrò manus intenderent, implere vel pœnam suam dissuadentes. *Alius*; vt ne æquo cum p. i. a. s. e. conculcarent: ac v. v. m. intenderent, implerentve p. s. d. *Parcite boni viri; non vos, non ego restituemus sine libris. à quibus nihil hîc iuuar. Ludibria tamen mea hæc:* vt iam nec æquo cum patronis iure agerent. Sententia eorum consultari, an verberibus manus vltrò intenderēt, impunè vel pœnam suetam dissuadentes. *Ad manuum intentionem facit aliquid locus è lib.* III. *Annal.* Libertique etiam ac serui; patrono vel domino, cùm voces cùm manus intentarent, vltrò metuebantur.

85. LÆSO PATRONO CONCESSVM.] *Quando id aut quâ lege, patrono concessum, quærimus. Suspicor esse ab Augusto, qui, vt Dio ait, lib.* LV. *constituit* τὰ δικαιώματα οἷς οὔτε ἄλλοι πρὸς τοὺς ἐλευθερωμένους, καὶ αὐτοὶ οἱ δεσπόται σφῶν γενόμενοι χρήσοιντο. *id est*, iura, quibus erga libertos cùm alij, tum ipsi patroni vterentur. *Et relegatio quidem est ab exemplis aui prisci. Vt enim patres olim filios rus relegabant pœna & molestia causâ, (vti Roscius Amerinus, vti Torquatus à patribus relegati leguntur:) sic patronis relegandi libertos ius nunc tribuit siue* ** Adde his l. v. De iure patro. vbi strictiùs de hac Claudij constitutione.* *quis alius, siue Augustus. Sed in numera numqua ratio? & cur non vltra* XX. *lapidem? Nihil reperio. Præfectus quidem vrbi intra cētesimum lapidem cognascebat: vltra, Præfectus Prætorio: vt notat Vlpianus in* * *fragm. Pythæanus lib.* IX. *De offic. procons.* ** Tit. de plagiaris & l. 1. De off. Præf. vrbis.* *Eóque exempla Seuerus Imp. Prætorianos milites vltra centesimum lapidem abesse ab vrbe iussit, apud Herodianum lib.* II. *Et Prosper Aquitanus de Symmacho: quem, cùm Aram Victoriæ restitui postulasset*, iratus Princeps, statim à suis aspectibus pulsum in centesimo lapide, rhedæ non stratæ impositum, eâ die manere præcepit. *Dio tamen libro* LII. *vbi de Præfecto vrbis, iurisdictionem eius angustius terminat*, ἔξω τῆς πόλεως μέχρι πεντήκοντα καὶ ἑξακοσίων σταδίων: *ea essent milliaria circiter* LXXXVII. *nisi in Dione rescribendum sit*, ἑπτακοσίων: *quod puto. Sanè ad Præf. vrbis pertinuisse, audire patronos querentes de libertis, ex Vlpiano clarum l.* 1. *De off. Præf. vrbis. Sed Tacitus patrono ipsi hanc relegationem, vt apparet, tribuit: nec tamen videtur vsurpari potuisse, sine auctoritate maiori.*

86. DECVRIAS.] *Iudicúmne decurias intellegit, an potiùs scribarum? Puto, scribarum. Qui ordo*

latè

[87] *ministeria magistratibus & sacerdotibus,* [88] *cohortes etiam in vrbe conscriptas. & plurimis equitum, plerisque senatoribus, non aliunde originem trahi. Si separentur libertini; manifestam fore penuriam ingenuorum. non frustrà maiores cùm dignitatem ordinum diuiderent, libertatem in commune posuisse. Quin &* [89] *manumittendi duas species institutas, vt relinqueretur* [90] *pænitentiæ aut nouo beneficio locus. Quos vindictâ patronus non liberauerit; velut vinculo seruitutis attineri. Dispiceret quisque merita, tardéque concederet, quod datum adimeretur.* Hæc sententia valuit. Sctipsitque Cæsat senatui, priuatim expenderent caussam libertorum, quoties à pattonis arguerentur: in commune nihil detogent. Nec multo pòst, [91] ereptus amitæ libettus Paris, quasi iure ciuili; non sine infamiâ Ptincipis, cuius iussu perpertatum ingenuitatis iudicium erat. Manebat nihilominus quædam imago Reip. Nam intet Vibullium ptætorem & plebei tribunum Antistium ortum certamen, quòd immodestos fautores histrionum, & à prætote in vincula ductos, tribunus omitti iussisset. comptobauete patres, incusatâ Antistij licentiâ. Simul [92] prohibiti tribuni ius ptætorum & consulum ptæripete, aut vocare ex Italiâ cum quibus lege agi posset. Addidit L. Piso designatus consul, ne quid intta domum pto potestate animaduerterent: néve multam ab iis dictam, quæstotes ætatij in publicas tabulas ante quattuor menses refertent: medio tempotis conttadicete liceret. déque eo consules statuerent. Cohibita artiùs & ædilium potestas, statutúmque quantum cutules, quantum plebei pignotis caperent, vel pœnæ ittogatent. Eò Heluidius Ptiscus tribunus plebis aduersus Obultronium Sabinum ætatij quæstotem contentiones ptoprias exetcuit, tamquam ius hastæ aduersus inopes inclementet * augetet. Dein Princeps cutam tabularum publicarum à quæstoribus ad præfectos transtulit. [93] Vatiè habita, ac sæpè immutata eius tei forma. Nam

Margin, beside the lines above: A; *Et hi obtinuére.*; *Paris ingenuus iudicatus.*; *Ius tribunicium coercitum:*; B; *Item Aedilitium.*; * agerer

losè fusus Romæ, & non inhonestus. Liberti autem ordinem cum pretio certo emebant, vti è Cicerone haurias III. *lib. in Verrem:* Ad eos me scribas reuoca: noli hos colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis ac scenicorum corollariis, cùm decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem ciuitatis se venisse dicunt. *Et paullò pòst, de iisdem:* Mirabimur turpes aliquos esse in eo ordine, quò cuiuis pretio licet peruenire? *Scribæ y diuisi per decurias. Sueton. in Claudio cap.* I. Corpus eius per municipiorum coloniarumque primores, suscipientibus obuiis scribarum decuriis, ad vrbem deuectum. *Reperiésque sparsim Quæstorios scribas, Aedilitios, Prætorios, item scribas ærarij, Portorij, &c.*

87. MINISTERIA MAGISTRATIBVS.] *Lictores, viatores, præcones, calatores, præcias.*

88. COHORTES ETIAM IN VRBE.] *Cohortes vigilum, quæ scriptæ primò ex milite libertino. Strabo, lib.* V. *Dio* XLVIII.

89. MANVMITTENDI DVAS SPECIES.] *Libertas duplex, Iusta, Non iusta. Iusta quæ vindictâ, censu, testamento data: Non iusta, quæ inter amicos, in conuiuio, per epistolam. Seneca De vitâ beatâ, cap.* XXIV. Hominibus prodesse natura iubet, serui liberive sint; ingenui an libertini; iustæ libertatis an inter amicos datæ. *Rectéque libri veteres aliquot in Suetonij Aug. cap.* XL. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate, multóque pluribus à libertate iustâ remouisse. *Iustâ illâ qui manumissi, planè plenéq. liberi: qui alterâ, vinclo adhuc quodam, vt Tacitus ait, attinebantur seruitutis. Imò retrahi poterant in seruitutem. Fragmentum quoddam Ic. veteris à Puteano.* Hi qui domini voluntate in libertate erant, manebant serui: & manumissores audebant in seruitute denuò eos per vim ducere. Interueniebat Prætor, & non permittebat manumissum seruire. *& addit pòst:* Sed nunc habét propriam libertatem qui inter amicos manumittuntur, & fiunt Latini Iuniani. *Scitè ergo ob hunc* * *iteratæ seruitutis metum Messenio seruus apud Plautum, qui inter amicos manumissus subiicit,* C

Sed meliore est opus auspicio, liber perpetuò vt fiem.

Margin: * Hę sunt iterationes, quarũ mentio Iustin. Nouell. LXXVIII.

90. POENITENTIÆ, AVT NOVO BENEFICIO.] *Pœnitentia, vt retraheres in seruitutem: beneficio, vt vindictâ liberares. Ita apud Plinium lib.* VII. *epist.* Facilè deflecter ad te, si voles vindictâ liberare, quos proximè inter amicos manumisisti.

91. EREPTVS AMITÆ LIBERTVS.] *Zamiam ergo aliquam in nos molitus Vlpianus, cùm scripsit l.* III. *De condict. con. datô:* Neratius etiam libro Membranarum refert, Paridem Pantomimum à Domitiâ Neronis filiâ, decem quæ ei pro libertate dederat, repetisse per iudicem. *filiamque eam Neroni fecit, quæ est amita, magnô suâ librariive culpâ. Sed librarium id peccasse clementius est: scribendumq.*, Neronis amitâ: *aut potiùs*, Neronis consilio. *quod firmat Tacitus, qui Neronis iussu patratum id ingenuitatis iudicium ait.* D

92. PROHIBITI TRIBVNI.] *Non mirum. Quippe qui nec Romæ vocationem habuerint, auctore Varrone: cuius verba in Agellij Noct. lib.* XIII. *cap.* XII. *in Italiâ multò minùs, quippe cùm potestas eorum vrbis dumtaxat finibus terminaretur. Vide Dionys. lib.* VIII.

93. VARIE HABITA, AC SÆPE IMMVTATA.] *Quam varietatem breuiter exposui, cum temporum luce, in* EXCVRS. B. *Illinc ad variam Taciti, plures locos pete.*

94. AMI-

A Nam Augustus permisit senatui diligere præfectos. dein ambitu suffragiorũ suspecto, sorte ducebantur ex numero prætorum qui præessent. Neque id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæstores rursum imposuit, iisque ne metu offensionum segniùs consulerent, extra ordinem honores permisit. Sed deerat robur ætatis eum primum magistratum capessentibus. Igitur Nero * præfecturâ perfunctos, & experientiâ probatos dilegit. Damnatus iisdem consulibus Vipsanius Lenâs, ob Sardiniam prouinciam auarè habitam. Absolutus Cestius Proculus repetundarum, cedentibus accusatoribus. Clodius Quirinalis, quòd præfectus remigum qui Rauennę haberentur, velut infimam nationum, Italiam luxuriâ sæuitiaque afflictauisset, veneno damnationem anteuertit. [94] Aminius Rebius ex primoribus peritiâ legum, & pecunię magnitudine, cruciatus ægræ senectæ misso per venas sanguine effugit: haut creditus sufficere ad cõstantiam sumendæ mortis, ob libidines muliebriter infamis. At [95] L. Volusius egregiâ famâ concessit. cui tres & nonaginta anni spatium viuendi, præcipuæque

B opes bonis artibus, inoffensa tot Imperatorum malitia fuit. Nerone secundùm, L. Pisone consulibus, pauca memoriâ digna euenêre. nisi cui libeat, laudandis fundamentis & trabibus, quîs [96] mòlem amphitheatri apud campum Martis Cæsar extruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Romani repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. Ceterùm colonia Capua atque Nuceria, additis veteranis, firmatæ sunt. plebeique congiarium [97] quadrageni nummi viritim dati, & sestertium quadringenties ærario illatum est ad retinendam populi fidem. [98] Vectigal quoque quintæ & vicesimæ venalium mancipiorum remissum, specie magis quàm vi. quia cùm venditor pendere iuberetur, in partem pretij emtoribus accrescebat. Edixit Cæsar, ne quis magistratus, aut procurator qui prouinciam obtineret, spectaculum gladiatorum, aut ferarum, aut quod aliud ludicrum ederet. Nam antè non minùs tali largitione, quàm corripiendis pecuniis, subiectos affligebant; dum quæ libidine deliquerant, ambitu propugnant. [99] Factum & S. consultum vltioni iuxtà & securitati, vt si

C quis à suis seruis interfectus esset, ij quoque qui testamento manumissi sub eodem tecto mansissent, inter seruos supplicia penderent. Redditur ordini Lusius Varius consularis, aua-

De præfectis ærarij variatio.

* prætura.

L. Volusij mors, & opes.

A. V. C. DCCCX. *Amphitheatrum Neronianum.*

Edictum, ne Præsides ludos ederent.

Vitæ dominicæ consultum.

94. Aminivs Rebivs.] *Libri vett.* C. Aminius. *nescio an*, Caninius Rebilus. *Certè (& doleo) ignotus mihi, quicumq. hic laudatus Iurisconsultus.*

95. L. Volvsivs.] *De huius senio Plinius lib.* VII. Nuper L. Volusius Saturninus omniũ quos in consulatu sententiam rogauerat superstes fuit. *Præfectum eum vrbi fuisse colligas ex altera Plinij loca:* Nuper L. Volusio Saturnino in Præfecturâ vrbis exstincto, notum, è Corneliâ Scipionum gentis, * Volusium Saturninum qui fuit Consul, genitum post LXII. annum. *Et de diuitiis eius, Ta-*
D *citus lib.* XIV. Et quantum Volusio longa parcimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. *Sed & tota Volusiorum domus diues. Tacitus Annal.* III. Volusio vetus familia, neque tamen Præturam egressa. ipse consularum intulit, opumque, quis domus illa immensùm viguit, primus accumulator.

96. Molem amphitheatri.] *Quod totum è ligno struxit, Suetan. cap.* XII. *Vide librum nostrum, si placet, De Amphitheatro.*

97. Qvadrageni nvmmi.] *Illiberalis liberalitas. Corrigo*, quadringeni: *& do auctorem Suetonium cap.* X. Diuisis populo viritim quadringenis nummis, Senatorum nobilissimo cuique, &c.

98. Vectigal qvoqve qvintæ et vicesimæ.] *Ampla populi Rom. vectigalia: nullum, censeo, amplius eo quod è seruis, libertisque. Rem eam paullò vberiùs à capite mihi tractanti, aut gratia, aut venia esto. Antiquissimum vectigal Vicesimæ reperio, quæ ad libertos. Institutum anno vrbis* CCCXCVII. *C. Marcio Cn. Manlio Coss. Liuius lib.* VII. Ab altero Consule (*Cn. Manlio*) nihil memorabile gestum, nisi quòd legem nouo exemplo ad Sutrium in castris tributim, de Vicesimâ eorum qui manumitterentur, tulit. Patres, quia eâ lege haud paruum vectigal inopi ærario additum esset, auctores fuerunt. *Ea Vicesima semper exhinc exercita, ad tempora Principum inferiorum. Itaque non infrequens memoria in libris. Ab hac aurum Vicesimarium deriuo, quod in sanctiore ærario: de quo Liuius lib.* XXVII. Consulibus aurum Vicesimarium, quod in sanctiore ærario ad vltimos casus seruaretur, promi placuit. *Plura ad hoc vectigal, in* Excvr. C. *& quæ ad Tacitum faciunt. Vide.*

* Intellegit Plinius Q. Volusium, qui cos. anno DCCCIX.

99. Factvm Sc.] *Quod Pisonianum dictum, in l. Senatusconf. De* Sc. *Silan. & Neronianum à Paulla, lib.* III. *Sentent. Certè conditum vulgatumq. est, Nerone* II. *& Pisone Coss. Latum eâ de re & anteà sub Augusto, P. Cornelio Dolabellâ, & C. Silano Coss. vnde nomen* Sc. *Silaniani: sed minùs plenè. Dixerunt plura ante me, Vertranius hoc loco, & I. Cuiacius, I. Obsern. cap.* XVIII.

100. Pom-

Pomponia Græcina. auaritiæ criminibus olim perculsus. Et [100] Pomponia Græcina insignis femina Plautio, qui ouans se de Britanniis retulit, nupta, ac [101] superstitionis externæ rea, mariti iudicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit, & insontem nuntiauit. Longa huic Pomponiæ ætas, & continua tristitia fuit. Nam [102] post Iuliam Drusi filiam dolo Messallinæ interfectam, [103] per quadraginta annos, non cultu nisi lugubri, non animo nisi mæsto egit. Idque illi imperitante Claudio impunè, mox ad gloriam vertit. Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem, *P. Celer accusatur.* accusante Asiâ, quia absoluere nequibat Cæsar, traxit, senectâ donec mortem obiret. Nam Celer interfecto, vt memoraui, Silano proconsule, magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat. *Et Cossutianus Capito.* [104] Cossutianum Capitonem Cilices detulerant, maculosum fœdumque, & idem ius audaciæ in prouinciâ ratum, quod in vrbe exercuerat. Sed pertinaci accusatione conflictatus, postremò defensionem omisit, ac lege repetundarum damnatus est. *Eprius Marcellus.* Pro Eprio Marcello, à quo Lycij res repetebant, eò vsque ambitus præualuit, vt quidam accusatorum eius exsilio mulctarentur, tamquam insonti periculum fecissent. *A. V. C. DCCCXI.* Nerone tertiùm consule simul iniit consulatum Valerius Messalla, [105] cuius B proauum oratorem Coruinum, diuo Augusto abauo Neronis, collegam in eo magistratu fuisse, pauci iam senum meminerant. *Messalla consulatus, & laus.* sed nobili familiæ honor auctus est, oblatis [106] in singulos annos quingenis sestertiis, quibus Messalla paupertatem innoxiam sustentaret. *Neronis liberalitas in illustres.* Aurelio quoque Cottæ & Haterio Antonino annuam pecuniam statuit Princeps, quamuis per luxum [107] auitas opes dissipassent. Eius anni principio, mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinendâ Armeniâ bellum, acriter sumitur: *In Armeniâ, & pro eâ, bellum.* quia nec Vologeses sinebat fratrem Tiridatem dati à se regni expertem esse, aut alienæ id potentiæ donum habere: & Corbulo dignum magnitudine populi Romani rebatur, parta olim à Lucullo Pompeioque recipere. Ad hæc Armenij ambiguâ fide vtraque arma inuitabant, situ terrarum, similitudine morum Parthis propiores, connubiisque permixti, ac libertate ignotâ * illue magis ad seruitium inclinantes. ** illuc* *Corbulo militem disciplinâ firmat.* Sed Corbuloni plus molis aduersus ignauiam militum, quàm contra perfidiam hostium erat. C Quippe Syriâ transmotæ legiones, pace longâ segnes, munia Romanorum *Certè desidi.* ægerrimè tolerabant. Satis constitit fuisse in eo exercitu veteranos, qui non stationem, non vigilias inissent: vallum fossamque quasi noua & mira viserent: sine galeis, sine loricis, nitidi & quæstuosi, militiâ per opida expletâ. Igitur dimissis quibus senecta, aut valetu-

100. POMPONIA GRÆCINA.] *Soror filiáve Pomponij Græcini qui consul sub Augusto: & ad quem Elegia Ouidij* IV. *De Ponto.*

101. SVPERSTITIONIS EXTERNÆ REA.] *Christianismi credo accusatam hanc feminam, siue vt tunc confundebant, Iudaismi. Non ergo superstitionis, sed religionis. Etsi vniuersè fateor, genus hoc ad* θρησκείαν *& inanem externumque cultum, nimis pronum.* * *Strabo pulchrè & ex Veri adyto:* ἅπαντες γὰρ τῆς δεισιδαιμονίας ἀρχηγοὺς οἴονται τὰς γυναῖκας. αὗται δὲ καὶ τοὺς ἄνδρας προκαλοῦνται πρὸς τὰς ἐπὶ πλέον θεραπείας τῶν θεῶν, καὶ ἑορτάς, καὶ ποτνιασμούς. σπάνιον δὲ εἴ τις ἀνὴρ καθ' αὑτὸν ζῶν εὑρίσκεται τοιοῦτος. Superstitionis auctores & duces esse fæminas, omnes opinantur. Eæ enimuerò viros inuitant ad superuacuos nimiosque deorum cultus, & dies festos, & venerationes. At rarò profectò vir cælebs & sibi viuens inuenietur talis. ** Lib. VII.*

102. POST IVLIAM DRVSI FILIAM.] *Duas enim Iulias Claudius sustulit, suasu siue iussu Messallinæ: alteram Drusi, alteram Germanici prolem. Suet. cap.* XXIX. *& Dio* LX. *Seneca in Ludo.*

103. PER QVADRAGINTA ANNOS.] *Luctus hic, vt clarum, ob Iuliam interfectam. Ab eius ergo cade quadraginta anni? Falsum. Nam ea cæsa paullò antè expeditionem Claudij in Britanniam, vti è Dione liquebit tibi. Scribe fideiubente me,* quattuordecim annos. *Mors enim Iuliæ in annum incidit vrbis* DCCXVI. *à quo ad hunc Neronis consulatum iusti* XIV. *anni.*

104. COSSVTIANVM CAPITONEM CILICES.] *Hunc aut alium sui aui intellegi Iuuenalis voluit Sat.* VIII.

—— quàm fulmine iusto D
Et Capito & Tutor ruerint damnante Senatu,
Piratæ Cilicum.

Sed magis certò Fabius libro VI. Egregiè nobis adolescentibus dixisse accusator Cossutiani Capitonis videbatur, Græcè quidem, sed in húc sensum: Erubescit Cæsarem timere.

105. CVIVS PROAVVM ORATOREM.] *Vulgò* auctorem, *pessimè.*

106. IN SINGVLOS ANNOS QVINGENIS SESTERTIIS.] *Hunc ergo Suetonius intellexit capite* X. Senatorum nobilissimo cuique annua salaria, & quibusdam quingena constituit.

107. AVITAS OPES.] *Vulgò*, habitas, *errore tralatitio.*

108. ITA

A valetudo aduersa erat, supplementum petiuit. Et habiti per Galatiam ac Cappadociam dilectus. Adiectaque ex Germaniâ legio cum equitibus alariis,& pedidatu cohortium : retentusque omnis exercitus sub pellibus, quamuis hieme sæuâ adeò, vt obducta glacie, nisi effossa humus, tentoriis locum non præberet. Ambusti multorum artus vi frigoris, & quidam inter excubias exanimati sunt. Annotatusque miles, qui fascem lignorum gestabar, [108] ira prærigui sse manus, vt oneri adhærentes, truncis brachiis deciderent. Ipse cultu leui,capite intecto,in agmine,in laboribus,frequens adesse ;laudem strenuis,solatium inualidis, exemplum omnibus ostendere. Dehinc quia duritiam cęli militiæque multi abnuebant, deserebántque, remedium seueritate quæsitum est. Nec enim, vt in aliis exercitibus, primum alterúmque delictum venia prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim capite pœnas luebat. idque vsu salubre,& misericordiâ melius apparuit. Quippe pauciores illa castra deseruere, quàm ea in quibus ignoscebatur.

Ille bene exercitat. — *Et exemplo præit.* — *Seueritas eius.* — *Re salubris.*

Interim Corbulo legionibus intra castra habitis, donec ver adolesceret, dispositísque B per idoneos locos cohortibus auxiliariis, ne pugnam [109] priores adirent, prædicit. Curam præsidiorum Pactio Orphito primipili honore persuncto mandat. Is quamquam incautos Barbaros, & bene gerendæ rei casum offerri scripserat, tenere se munimentis, & maiores copias opperiri iubetur. Sed rupto imperio,postquam paucæ è proximis castellis turmæ aduenerant, pugnamque imperitiâ poscebant ; congressus cum hoste funditur. Et damno eius exterriti qui subsidiū ferre debuerant, sua quisque in castra trepidâ fugâ rediere. Quod grauiter Corbulo accepit. increpitumq; Pactium,& præfectos, militésque [110] tendere omnes extra vallum iussit: inque eâ contumeliâ detenti, nec nisi precibus vniuersi exercitus exsoluti sunt. At Tiridates super proprias clientelas, ope Vologesi fratris adiutus, non furtim iam, sed palàm bello infensare Armeniam, quósque fidos nobis rebatur depopulari, & si copiæ contrà ducerentur, eludere, [111] huc quoque & illuc volitans, plura famâ quàm pugnâ extrahere. Igitur Corbulo, quæsito diu prœlio, frustra habitus, & exemplo hostium circumferre bellum coactus, dispartit vires, vt C legati præfectique diuersos locos pariter inuaderent. simul [112] Antiochum regem monet, proximas sibi præfecturas petere. Nam Pharasmanes interfecto filio Rhadamisto, quasi [113] proditore suo, quo fidem in nos testaretur, vetus aduersus Armenios odium promptiùs exercebat. Tunc quoque primùm illecti. Isichi, gens [114] ante alias socia Romanis, auia Armeniæ incursauit. Ita consilia Tiridati in contrarium vertebantur. Mittebatq; oratores,qui suo Parthorumque nomine expostularent, *cur datis nuper obsidibus, redintegratáque amicitiâ, quæ nouis quoque beneficiis locum aperiret, vetere Armeniæ possessione depelleretur? Ideò nondum ipsum Vologesem commotum, quia causâ, quàm vi agere mallet. Sin persta-*

Vetat suos excurrere: — *Qui fecerant, mulctat.* — *Tiridates palam incursat Armeniam.* — *Prœlium tamen vitat. Ita copias ipse spargit.* — *Tiridates in metu, legatos mittit.*

108. ITA PRÆRIGVISSE MANVS.] *Significat ipsas manus, frigore præmortuas, vnà cum fasce deuolutas vel abiectas. Negat aut ridet* * *vir quidam scriptis & genere nobilis, olim mihi seriò inter amicos. Atquiu & Dio notat in illo tractu vim frigoris esse* D (*libro* XLIX. *actis anni* DCCXVIII.) *& Annales Turcici*, supra Trebizium, Soleimāni milites eùm Parthos insequerentur, tanto frigore oppressos, vt plurimi manus pedesque amitterent. *Hac nostro auo factum, anno* ∞. IↃ. XXXV: *neque igitur sic mirandum illud Taciti, aut ridendum. Scio & à gnaris similia aut maiora asseri, qui in Septemtrione fuerunt.*

109. PRIORES ADIRENT, PRÆDICIT.] *Prabum quod in Romano libro est*, priores auderent. *Vellem etiam*, edicit.

110. TENDERE OMNES EXTRA VALLVM.] *Quod pœnæ militaris genus antiquum. Liuius lib.* X. Cohortes quæ signa amiserant, extra vallum sine tentoriis destituit. *Valerius lib.* II. *cap.* VII. Néve quis eorum intra castra tenderet, néve locum extra assignatum vallo aut fossâ cingeret, néve tentorium ex pellibus haberet. *Vide & Palyb. lib.* VI. *Sed propriè de hac ipsâ re, sic Frontinus* IV. *Strategem.* Domitius Corbulo in Armeniâ duas alas & tres cohortes, quæ ad castellum initio hostibus cesserant, extra vallum iussit tendere.

* *Michaël Montanus.*

111. HVC QVOQVE ET ILLVC VOLITANS.] *Lego primùm*, hucque & illuc. *deinde, vt in libro apt.* pugnâ exterrêre. *Vera sententia, scriptióque. Nam hoc ait, Tiridatem ostendisse potiùs arma, quàm intulisse; & plura exterruisse aduentus sui famâ, quàm pugnâ.*

112. ANTIOCHVM.] *Commagena regem, vt suprà dictum.*

113. PRODITORE SVO.] *Scribo*, sui.

114. ANTE ALIAS SOCIA.] *Nostro scilicet tempore socij & fidi super alias: etsi tunc illecti. Ita possis capere, fateor: nec displicet tamen meum vetus:* gens haut aliâs.

115. VE-

perstaretur in bello; non defore Arsacidis virtutem fortunamque, sæpiùs clade Romanâ expertam. Ad ea Corbulo, satis comperto, Vologesem defectione Hyrcaniæ attineri, suadet Tiridati precibus Cæsarem aggredi: posse illi regnum stabile, & res incruentas contingere, si omissâ spe longinquâ & serâ, præsentem potiorem que sequeretur. Placitum dehinc, quia commeantibus inuicem nuntiis, nihil in summâ pacis proficiebatur, colloquio ipsorum tempus locumque destinari. Mille equitum præsidium Tiridates affore sibi dicebat: quantum Corbuloni cuiusque generis militum assisteret, non statuere, dum positis loricis & galeis, in faciem pacis veniretur. Cuicúque mortalium, nedum [115] veteri & prouido duci, barbaræ astutiæ patuissent. Ideò artum inde numerum finiri, & hinc maiorem afferri, vt dolus patraretur. Nam equiti sagittatum vsu exercito si detecta corpora obiicerentur; nihil profuturam multitudinem. [116] Dissimulato tamen intellectu, rectiùs de his quæ in publicum consulerentur, totis exercitibus coram differtaturos respondit. Locumque dilegit, cuius pars altera colles erant clementer assurgentes, accipiendis peditum ordinibus; pars in planitiem porrigebatur, ad explicandas equitum turmas. Diéque pacto, prior Corbulo socias cohortes & auxilia regum pro cornibus, medio sextam legionem constituit: cui accita per noctem aliis ex castris, tria millia tertianorum permiscuerat, vnâ cum aquilâ, quasi eadem legio spectaretur. Tiridates vergente iam die procul astitit, vnde videri magis quàm audiri posset. Ita sine congressu dux Romanus abscedere militem sua quemque in castra iubet. Rex siue fraudem suspectans, quia plura simul in loca ibatur; siue vt commeatus nostros Pontico mari, & Trapezunte opido aduentantes interciperet, propere discedit. Sed neque commeatibus vim facere potuit, quia per montes ducebantur præsidiis nostris insessos: & Corbulo, ne irritum bellum traheretur, vtque Armenios ad sua defendenda cogeret, exscindere parat castella. Sibique quod validissimum in eâ præfecturâ cognomento Volandum sumit. minora Cornelio Flacco legato, & [117] Isteo Capitoni castrorum præfecto mandat. Tum circumspectis munimentis, & quæ expugnationi idonea, prouisis, hortatur milites, vt hostem vagum, neque paci aut prœlio paratum, sed perfidiam & ignauiam fugâ confitentem, exuerent sedibus, gloriæque pariter & prædæ consulerent. Tum quadripartito exercitu, hos in testudinem conglobatos, subtuendo vallo inducit; alios scalas mœnibus admouere; multos tormentis faces & hastas incutere iubet. Libratoribus funditoribúsque attributus locus, [118] vnde eminus glandes torquerent: ne qua pars subsidium laborantibus ferret, pari vndique metu. Tantus inde ardor certantis exercitus fuit, vt intra tertiam diei partem, nudati propugnatoribus muri, obiices portarum subuersi, capta escensu munimenta, omnésque puberes trucidati sint, nullo milite amisso, paucis admodum vulneratis. & imbelle vulgus sub coronâ venundatum: reliqua præda victoribus cessit. Pari fortunâ legatus ac præfectus vsi sunt, tribúsque vnâ die castellis expugnatis, cetera terrore, & alia sponte incolarum, in deditionem veniebant. vnde orta fiducia [119] caput gentis Artaxata aggrediendi. Nec tamen proximo itinere ductæ legiones, quæ si amnem Araxem, qui mœnia alluit, ponte transgrederentur, sub ictum dabantur:

Corbulo submissionem suadet.
De colloquio agitur.
In quo dolum Barbarus struit:
Romanus intelleget.
Qui tamen prodit:
Et eminus Tiridates, Sed irriti abeunt.
Ille Armeniā ingreditur.
Castella expugnat.
Artaxata ipsa aggreditur.

B C D

115. VETERI ET PROVIDO DVCI.] *Cuius eruditionis etiam & study in litteris signum, quòd Plinius aliquottens Corbulonem inter auctores laudat, quorum operâ vsus. vti Indice libri* V. *&* VI. *Patrem egregio viro fuisse suspicor Pomponium, aut Orfitum, suadente Plinio lib.* VII. *cap.* V. Vestilia, C. Herdicij ac posteà Pomponij Orfiti (*scribe ex libris*, Pomponij atque Orfiti) clarissimorum ciuium coniux, ex his quattuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Suillium Rufum vndecimo, Corbulonem septimo, vtrumque consulem: posteà Cæsoniam Caij Principis coniugem, octauo.

116. DISSIMVLATO TAMEN INTELLECTV.] *Ad Taciti phrasim magis*, intellecta.

117. ISTEO CAPITONI.] *Ex lapid.* Insteio. *Mirum ni idem, qui suprà Hostorius dicitur, vbi de recipiendis obsidibus actum. Certè Vatic. liber eo loci,* Histeus, *non* Hostorius *præferebat. Nec moueor, quòd ibi centurio dicitur, hîc Præfectus castrorum. Potuit enim honore esse auctus.*

118. VNDE EMINVS GLANDES TORQVERENT.] *Libratores ergo glandes torquebant? imò tela, lapidésque. Integer locus, quod mirère, apud Calepinum legitur:* vnde eminus lapides, & glandes torquerent.

119. CAPVT GENTIS ARTAXATA.] *Conditam ab Artaxiâ rege, suasu Annibalis Pœni. Plutarchum adi in Lucullo.*

120. ET

A bantur: procul & larioribus vadis transiere. At Tiridates pudore & meru, ne si conces- *Tiridates*
sisser obsidioni, nihil opis in ipso videretur: si prohiberet, impeditis locis, seque & eque- *prohibere*
stres copias illigarer: statuit postremò ostendere aciem, [120] & dato die prœlium inci- *conatur.*
pere, vel simulatione fugæ, locum fraudi parare. Igitur repentè agmen Romanum cir-
cumfundit, non ignaro duce nostro, qui viæ pariter & pugnæ composuerat exercitum.
Latere dextro tertia legio, sinistro sexta incedebat, mediis decumanorum dilectis: re-
cepta inter ordines impedimenta, & tergum mille equites tuebantur. quibus iusserat, vt
instantibus cominus resisterent, refugos non sequerentur. in cornibus pedes sagittarius,
& cetera manus equitum ibat, [121] productior cornu in sinistro per ima collium, vt si
hostis intrauisset, fronte simul & sinu exciperetur. Assultare ex diuerso Tiridates, non *Locum fraudi*
vsque ad iactum teli, sed cùm minitans, tum specie trepidantis, si laxare ordines & di- *& pugna*
uersos consectari posset. Vbi nihil temeritate solutum, nec ampliùs quàm decurio equi- *quærit: Sed apud ho-*
tum audentiùs progressus, & sagittis confixus, ceteros ad obsequium exemplo firmaue- *stem non opportunum.*
B rat, propinquis iam tenebris abscessit. Et Corbulo castra in loco metatus, an expeditis *Itaque abscedit.*
legionibus nocte Artaxata pergeret, obsidioneque circumdaret, agitauit, concessisse il-
luc Tiridatem ratus. Dein postquam exploratores attulere longinquum regis iter, &
Medi an Albani peterentur, incertum, lucem opperitur: præmissaque leuis armatura,
quę muros interim ambiret, oppugnationemque eminus inciperet. Sed opidani portis
sponte patefactis, se suáque Romanis permisere. quod salutem ipsis tulit: Artaxatis *Artaxata*
ignis immissus, deletaque & solo æquata sunt. quia nec teneri sine valido præsidio, ob *dedita:*
magnitudinem mœnium, nec id nobis virium erat, quòd firmando præsidio, & capes- *Combusta.*
sendo bello diuideretur. vel si integra & incustodita relinquerentur, nulla in eo vtilitas
aut gloria quòd capta essent. Adiicitur miraculum [122] velut numine oblatum. Nam
[123] cuncta extra tecta hactenus sole illustria fuere: quod mœnibus cingebatur, ita re-
pentè atrâ nube coopertum, fulguribúsque discretum est, vt quasi infensantibus deis
exitio tradi crederetur. Ob hæc consalutatus imperator Nero, & senatusconsulto sup- *Neroni ob*
C plicationes habitæ: statuæque & arcus, & continui consulatus Principi: vtque inter fe- *hæc honores.*
stos referretur dies, quo patrata victoria, quo nuntiata, quo relatum de eâ esset, aliaque
in eandem formam decernuntur. adeò modum egressa, vt C.Cassius de ceteris honori-
bus assensus, si pro benignitate fortunæ diis grates agerentur, ne totum quidem annum
supplicationibus sufficere disseruerit. eoque oportere diuidi sacros & negotiosos dies,
quîs diuina colerentur, & humana non impedirent. Variis deinde casibus iactatus, &
multorum odia meritus reus, haud tamen sine inuidiâ Senecæ damnatur. Is fuit P.Sui- *P. Suilius*
lius, imperitante Claudio terribilis ac venalis, & mutatione temporum, non quantum *reus.*
inimici cuperent demissus: quique se nocentem videri, quàm supplicem mallet. Eius
opprimendi gratiâ repertum credebatur senatusconsultum, pœnáque Cinciæ legis, ad-
uersus eos qui pretio caussas orauissent. nec Suilius questu aut exprobratione abstinebat,
præter ferociam animi, extremâ senectâ liber & Senecam increpans, *infensum amicis* *Qui acriter*
Claudij, sub quo iustissimum exsilium pertulisset. Simul studiis inertibus, & iuuenum imperitiæ *in Senecam inuehit.*
D *suetum, inuidere iis qui viuidam & incorruptam eloquentiam tuendis ciuibus exercerent.*
[124] *Se quæstorem Germanici; illum domus eius adulterum fuisse. An grauius existimandum,*
sponte litigatoris præmium honestæ operæ assequi, quàm corrumpere cubicula Principum femina- *Adulterium*
rum? Quâ sapientiâ, quibus philosophorum præceptis, intra quadriennium regiæ amicitiæ, [125] *ter* *obiicit:*
millies

120. ET DATO DIE.] *Id est, primo die dato, tùm illo xisset. Ita* IV. *Annal.* datoque tempore, non reticeto: *id est, oblato.*

121. PRODVCTIOR CORNV IN SINISTRO.] *Expeditior omnino & verior erit lectio:* productiore cornuum sinistro. *E cornibus, inquit, productius erat sinistrum. & caussam addit.*

122. VELVT NVMINE OBLATVM.] *Farnesianus superadditum*, velut deûm numine.

123. CVNCTA EXTRA TECTA HACTENVS SOLE ILLVSTRIA FVERE.] *Puto*, cuncta extrà, tecta tenus: *sive quod in Florentino esse posteà didici*, tectis. *Sententia. Extra vrbem, vsque ad tecta domusq;, omnia sole liquida.*

124. SE QVÆSTOREM GERMANICI.] *Suilius Quæstor, Germanico bello. Annal.* IV. At P.Suilium Quæstorem quondam Germanici. *Adulterum Senecam in Iuliâ Germanici filia fuisse volt. Dixi antè.*

125. TER MILLIES SESTERTIVM.] *Summa eadem diuitiarum Seneca, expressa à Dione; qui omnes res*

V

Rapinas & auaritiam.

millies sestertium parauisset? Romæ testamenta & orbos, velut indagine eius capi: Italiam & prouincias, immenso fenore hauriri. At sibi labore quæsitam, & modicam pecuniam esse. Crimen, periculum, omnia potiùs toleraturum, quàm veterem ac [126] *olim partam dignationem subitæ* [127] *felicitati submittere.* Nec deerant qui hæc iisdem verbis, aut versa in deterius Senecæ deferrent. Repertique accusatores, direptos socios cùm Suilius prouinciam Asiam regeret, ac publicæ pecuniæ peculatum detulêre. A

At ipse variè accusatur.

Mox quia inquisitionem annuam impetrauerat, breuius visum, suburbana crimina incipi, quorum obuij testes erant. Ij acerbitate accusationis [128] Q. Pomponium ad necessitatem belli ciuilis detrusum; Iuliam Drusi filiam, Sabinamque Poppæam ad mortem actas; & Valerium Asiaticum, Lusium Saturninum, Cornelium Lupum circumuētos; iam equitum Romanorum agmina damnata, omnemque Claudij sæuitiam Suilio obiectabant. Ille nihil ex his sponte susceptum, sed Principi paruisse defendebat, donec eam orationem Cæsar cohibuit, compertum sibi referens ex commentariis patris sui, nullam cuiusquam accusationem ab eo coactam. Tum iussa Messallinæ prætendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium electum, qui sæuienti impudicæ vocem præberet? B Puniendos rerum atrocium ministros, vbi pretia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent. Igitur ademptâ bonorum parte (nam [129] filio & nepti pars concedebatur, eximebanturque etiam quę testamento matris aut aui acceperant) in insulas Baleares pellitur:

Et in insulam pellitur.

non in ipso discrimine, non post damnationem fractus animo. Ferebaturque copiosâ & molli vitâ, secretum illud tolerauisse. Filium eius Nerulinum aggressis accusatoribus per inuidiam patris, & crimina repetundarum, intercessit Princeps, tamquam satis expletâ vltione.

Octauij Sagittæ vecors amor:

Per idem tempus Octauius Sagitta plebei tribunus, Pontiæ mulieris nuptæ amore vecors, ingentibus donis adulterium, & mox vt omitteret maritum emercatur, suum matrimonium promittens, ac nuptias eius pactus. Sed vbi mulier vacua fuit, nectere moras, aduersam patris voluntatem caussari, repertaque spe ditioris coniugis, promissa exuere. Octauius contrà modò conqueri, modò minitari, famam perditam, pecuniam exhaustam obtestans: denique salutem, quæ sola reliqua esset, arbitrio eius permittens. C Ac postquam spernebatur; noctem vnam ad solatium poscit, quâ delinitus, modum in posterum adhiberet. Statuitur nox. Et Pontia consciæ ancillæ custodiam cubiculi mandat. Ille, vno cum liberto, ferrum veste occultum infert. Tum, vt assolet in amore & irâ, iurgia, preces, exprobratio, satisfactio; & pars tenebrarum libidine seposita.

Et immane factum.

Et questu incensus, nihil metuentem ferro transuerberat, & accurrentem ancillam vulnere absterret, cubiculoq; prorumpit. Posterâ die manifesta cædes, haut ambiguus percussor. quippe mansitasse vnà conuincebatur. Sed libertus suum illud facinus profiteri, se patroni [110] iniurias vltum esse.

Quod libertus in se deriuat.

Commoueratque quosdam magnitudine exempli: donec ancilla ex vulnere refecta, verum aperuit. postulatusque apud consules à patre interfectæ, postquam tribunatu abierat, sententiâ patrum, & lege Corneliâ de sicariis condemnatur. Non minùs insignis eo anno impudicitia, maiorum Reip. malorum initium fecit.

** Fors. Ellio*

Poppææ genus.

Erat in ciuitate Sabina Poppæa, T. * Ollio patre genita, sed nomen aui materni sumserat, illustri memoriâ Poppæi Sabini consulari & triumphali decore præfulgentis. Nam [131] Ollium D

nes res relictas habet prout culpet virum inculpatum. Ita adulterium illi obiicit cum Agrippinâ: pullarium eum fuisse ait, idemq; vitium ab illo insitum Neroni: caussam auctoremq; interfectæ matris: aliáque, quæ homo vanus, præter fidem præterq; omnium mentem conuiciatur velut è plaustro. Quibus odij caussis? aut quo mendacij pretio? Nam Seneca tantò anterior, non iniuriâ non beneficio cognitus illi. Sed credo, iudicij quædam morumq; peruersitas fuit, quæ eumdem illum in Ciceronem exacuit, quæ in Cassium, Brutum, omnésque bonos. Caueat ab his, moneo, iuuentus: & è campis illis ita antiquitatum & historiæ flores legat, vt non colligat venena. At quod ad diuitias elegantiamq; Senecæ attinet, vide lector & lege egregium eius libellum De vitâ beatâ: quem scripsit non aliâ re, quàm vt ora obstrueret calumniatoribus istis. præsertim à capite XVII.

126. OLIM PARTAM.] *Ex aliis libris liceat,* diu partam.

127. FELICITATI SVBMITTERE.] *Lege,* submitteret.

128. Q. POMPONIVM.] *Nihil legi. qui sequuntur, y ferè nominati Seneca in Ludo.*

129. FILIO ET NEPTI PARS CONCEDEBATVR.] *Ablego te ad Cuiacium, Obsern.* VI. *cap.* XXIII. *qui ante me abundè dixit.*

130. INIVRIAS VLTVM ESSE.] *Mallem,* vltum isse.

131. OLLIVM

A [131] Ollium honoribus nondum functum, amicitia Seiani peruertit. Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum. Quippe mater eius ætatis suæ feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. Opes claritudini generis sufficiebant. Sermo comis, [132] nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuiâ vti. rarus in publicum egressus; idque [133] velata parte oris, ne satiaret aspectum, vel quia sic decebat. Famæ numquam pepercit, maritos & adulteros non distinguens: neque affectui suo, aut alieno obnoxia. vnde vtilitas ostenderetur, illuc libidinem transferebat. Igitur agentem eam in matrimonio [134] Rufi Crispini equitis Romani, ex quo filium genuerat, Otho pellexit iuuentâ ac luxu, & quia flagrantissimus in amicitiâ Neronis habebatur. Nec mora, quin adulterio matrimonium iungeretur. [135] Otho, siue amore incautus, laudare formam elegantiamque vxoris apud Principem: siue vt accenderet, ac si eâdem feminâ poterentur, id quoque vinculum potentiam ei adijceret. Sæpè auditus est consurgens è conuiuio Cæsaris, se ire ad illam, [136] sibi concessam dictitans nobilitatem,
B pulchritudinem, vota omnium, & gaudia felicium. His atque talibus irritamentis, non longa cunctatio interponitur. Sed accepto aditu, Poppæa primùm per blandimenta & artes valescere, imparem cupidini se, & formâ Neronis captam simulans: mox acri iam Principis amore, ad superbiam vertens, si vltra vnam alteramque noctem attineretur, nuptam esse se dictitans, nec posse matrimonium amittere, deuinctam Othoni per genus vitæ, [137] quod nemo adæquaret. Illum animo & cultu magnificum: ibi se summâ fortunâ digna visere. At Neronem pellice ancillâ, & assuetudine Actes deuinctum, [138] nil è contubernio seruili, nisi abiectum & sordidum traxisse. Deijcitur familiaritate suetâ, pòst congressu & comitatu, Otho: & postremò, ne in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur. Vbi vsque ad ciuilia arma, non ex priore infamiâ, sed integrè sanctèque egit, procax otij, & potestatis temperantior. Hactenus Nero flagitijs & sceleribus velamenta quæsiuit. Suspectabat maximè Cornelium Syllam, socors ingenium eius in contrarium trahens, callidumque & simulatorem interpretando. Quem
C metum Graptus ex libertis Cæsaris, vsu & senectâ [139] à Tiberio vsque domum Principum edoctus, tali mendacio intendit. Pons Miluius in eo tempore celebris nocturnis illecebris erat: ventitabatque illuc Nero, quo solutiùs vrbem extra lasciuiret. Igitur regredienti per viam Flaminiam compositas insidias, fatoque euitatas, quoniam diuerso itinere

Forma. *Mores.* *Pellacia.* *Crispino ea nupta.* *Mox Othoni.* *Qui apud Neronem laudat,* *Audientem, & mox vocantem.* *Ea miris artibus hominem illicit.* *Otho sepositur.* *Sulla suspectus Neroni.* *Et suspectior redditur liberti dolo.*

131. OLLIVM HONORIBVS NONDVM FVNCTVM.] *Atqui Quæstorium eum fuisse Suetonius autumat, cap. XXXV. Sed Quæstura fortasse non tam honos, quàm aditus ad honorem. Ipse tamen Tacitus lib. XII. Quæsturam inter magistratus recensuit, Agellius, & alij.*

132. NEC ABSVRDVM INGENIVM.] *E Sallustio imitatum, qui de Semproniâ:* Ingenium eius haud absurdum versus facere.

133. VELATA PARTE ORIS.] *Ad æmulatio-*
D *nem credo mulierum Arabiæ, de quibus Tertullianus in libello De virginibus velandis:* Arabiæ feminæ non caput, sed faciem quoque ita totam tegunt, vt vno oculo liberato, contentæ sint dimidiam frui lucem quàm totam faciem prostituere. *Sed caussa in hoc nobili scorto, & in illis dispar.*

134. RVFI CRISPINI EQVITIS.] *Alij,* Crispi. *Sed Crispinum et cognomen Plutarchus in Galbâ, noster lib. XV. & clarissimè Seneca seu quis alius (non enim certè Philosophus) in Octauiâ. vbi Poppæa inducitur:* ——— venientem intuor

Comitante turbâ coniugem quondam meum
Gnatumq;. properat petere complexus meos
Crispinus, & intermissa libare oscula.

Rufius Crispinus filius eius à Suetonio nominatur, capite XXXV.

135. OTHO, SIVE AMORE INCAVTVS, LAVDARE FORMAM ELEGANTIAMQVE VXORIS APVD PRINCIPEM.] *Verè incautus. & simillimâ vecordiâ ille Candaules apud Iustinum libro* 1. Hic vxorem, quam propter pulchritudinem deperibat, prædicare omnibus solebat, non contentus voluptatum suarum tacitâ conscientiâ. prorsus, quasi silentium damnum pulchritudinis esset. *Vecordiâ inquam simili, sed & fato.*

136. SIBI CONCESSAM DICTITANS.] *Adheresco. Fortean,* sibi concessam à dis iactans nobilitatem, pulchritudinem: *Aut,* sibi concessam dis dignam nobilitatem. *Budensi aiunt legi,* vbi concessam dictitaret. *ex eo diuinabam,* vbi congestam delibaret.

137. QVOD NEMO ADÆQVARET.] *Vidi qui legeret,* quod Nero non adæquaret. *Ego,* Nero haud æquaret.

138. NIL E CONTVBERNIO SERVILI.] *Propriè. Non enim nuptiæ cum seruis, sed contubernium.*

139. A TIBERIO VSQVE.] *Vatic.* Tiberio auousque. *ex quo fecerim,* Tiberio abusque, *deletâ priore præpositione.*

nere Sallustianos in hortos remeauerit, auctoremque eius doli Syllam ementitur: quia A
fortè redeuntibus ministris Principis, quidam per iuuenilem licentiam quę tunc passim exercebatur, inanem metum fecerant. Neque seruorum quisquam, neque clientium Syllæ agnitus: Maximeque despecta & nullius ausi capax natura eius, à crimine abhorrebat: perinde tamen quasi conuictus esset, cedere patriâ, & [140] Massiliensium mœnibus coërceri iubetur. *Massiliam ablegatur.* Iisdem consulibus auditæ Puteolanorum legationes, quas diuersas senatorius ordo plebsque ad senatum miserant: illi vim multitudinis, hi magistratuum & primi cuiusque auaritiam increpantes. *Puteolis discordia.* Cumq; seditio ad saxa & minas ignium progressa necem & arma perliceret; C. Cassius adhibendo remedio delectus. quia seueritatem eius non tolerabant, precante ipso, ad Scribonios fratres ea cura transfertur, datâ cohorte prætoriâ. cuius terrore & paucorum supplicio, rediit opidanis concordia. Non referrem vulgatissimum senatusconsultum, quo ciuitati Syracusanorum egredi [141] numerum edendis gladiatoribus finitum permittebatur; nisi Pætus Thrasea contradixisset, præbuissetque materiam obtrectatoribus arguendæ sententię. *Thraseas nec minuta reip. negligit.* *Cur enim si Remp. egere* B
Id increpant. *libertate senatoriâ crederet, tam leuia consectaretur? quin de bello aut pace, de vectigalibus & legibus,* [142] *quibusque aliis Romana continentur, suaderet dissuaderetve? Licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in ea postulare. An solùm emendatione dignum, ne Syracusis spectacula largiùs ederentur? Cetera per omnes imperij partes perinde egregia, quàm si non Nero, sed Thrasea regimen eorum teneret? Quæ si summâ dissimulatione transmitterentur, quanto magis inanibus abstinendum?* *Ipse rationem dat.* Thrasea contrà, rationem poscentibus amicis, non præsentium ignarum respondebat, eiusmodi consulta corrigere: sed patrum honori dare, vt manifestum fieret, magnarum rerum curam non dissimulaturos, qui animum etiam leuissimis aduerterent. Eodem anno crebris populi flagitationibus immodestiam publicanorum arguentis, dubitauit Nero an cuncta vectigalia omitti iuberet: idque pulcherrimum donum generi mortalium daret. *Neroni impetus vectigalia tollere.* Sed impetum eius, multum priùs laudatâ magnitudine animi, [143] attinuere senatores, dissolutionem imperij docendo, si fructus quibus Resp. sustineretur, deminuerentur. *Continetur à senioribus & sanioribus.* Quippe sublatis portoriis, sequens vt tributorum abolitio expostularetur. Plerasque vectigalium societates, à consulibus & tribunis plebis constitutas, acri etiam populi Rom. tum libertate. Reliqua mox ita prouisa, vt ratio quæstuum & necessitas erogationum inter se congruerent. C Temperandas planè publicanorum cupidines, ne per tot annos sine querelâ tolerata, nouis acerbitatibus ad inuidiam verterent. Ergo edixit Princeps vt [144] leges cuiusque publici occultæ ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones, non vltrà annum resumerent. *Sed publicanis leges data.* Romæ prætor per prouincias qui pro prætore aut consule essent, iura aduersus publicanos extra ordinem redderent. Militibus immunitas seruaretur, nisi in iis quæ vaeno exercerent. Aliaque admodum æqua: quæ breui seruata, dein frustra

140. MASSILIENSIVM MOENIBVS.] *Relegandi genus tunc frequens. Sic Iulia opido Rheginorum ab Augusto clausa: Silanus à Nerone Bario municipio Apuliæ: Dolabella in coloniam Aquinatem ab Othone sepositus.*

141. NVMERVM EDENDIS GLADIATORIBVS.] *Augustus edixit anno vrbis* DCCXXXII. *μήθ' ὁπλομαχίαν πλεονάκις ἢ δὶς ἐν ἑκάστῳ ἔτει, μήτε πλειόνων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀνδρῶν ποιεῖν.* neque sæpiùs quàm bis in anno gladiatores dare, neq; vltra paria sexaginta *Dio* LIV. *Simile edictum anteà à Senatu, de quo Sueton. Iulij, cap.* X. Cùm multiplici vndique familiâ comparatâ inimicos exterruisset, cautum est de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere liceret. *Saturnalia nostra vide.*

142. QVIBVSQVE ALIIS ROMANA.] *Insero vocem,* res Romana continetur. *Sequentia emendaui, distinxi, sublatâ confusione, quæ in libris.*

143. ATTINVERE SENATORES.] *Fero. sed prafero meum illud,* seniores.

144. LEGES CVIVSQVE PVBLICI.] *Publicum hic non ciuitas aut commune cuiusque opidi, vti censent: sed τὸ δημόσιον, τελωνία. Plautus Trucul.* D

Illa, haud ego, habuit publicum, peruorsè interpretaris.

Seneca epist. CXX. Iam ego paraueram fiscos: circumspiciebam in quod me mare negotiaturus immitterem, quod publicum agitarem. quas accerserem merces. *Suet. Cal. cap.* XL. Additumque ad caput legis, vt tenerentur publico, quæ meretricium quæve lenociniū fecissent. *Seneca iterùm epist.* CII. Ille qui & mari & terrâ pecuniam agitabat, qui ad publica quoque, nullum relinquens inexpertum genus quæstus, accesserat. *vbi malè substituunt,* publicanos.

145. QVA-

A ſta habita ſunt. Manet tamen abolitio [145] quadrageſimæ quinquageſimæque, & quæ alia exactionibus illicitis nomina publicani inuenerant. Temperata apud tranſmarinas prouincias [146] frumenti ſubuectio. [147] Et ne cenſibus negotiatorum naues aſcriberentur, tributumque pro illis penderent, conſtitutum. Reos ex prouinciâ Africâ, qui proconſulare imperium illic habuerant, [148] Sulpicium Camerinum, & [149] Pomponium Siluanum, abſoluit Cæſar. Camerinum aduerſus priuatos & paucos, ſæuitiæ magis quàm captarum prouinciarum crimina obiicientes: Siluanum magna vis accuſatorum circumſteterat, poſcebatque tempus euocandorum teſtium: reus illico defendi poſtulabat. valuitque pecunioſâ orbitate & ſenectâ, quam vltra eorum vitam produxit, quorum ambitu euaſerat. Quietæ ad id tempus res in Germaniâ fuerant, ingenio ducum, qui peruulgatis triumphi inſignibus, maius ex eo decus ſperabant, ſi pacem continuauiſſent. Paullinus Pompeius, L. Vetus, eâ tempeſtate exercitui præerant. Ne tamen ſegnẽ militem attinerent, ille [150] inchoatum ante tres & ſexaginta annos à Druſo aggerem coërcendo Rheno, abſoluit: Vetus, [151] Moſellam atq; Ararim, factâ inter vtrumque foſsâ connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare ſubuectæ, per eam foſſam, mox fluuio Moſellâ, in Rhenum, exin Oceanum decurrerent, ſublatiſque itinerum difficultatibus, nauigabilia inter ſe Occidentis Septemtrioniſque litora fierent. Inuidit

Frumentaria naues immunes. *Sulpicius Camerinus abſolutus.* *Pomponius Siluanus abſolutus.* *Agger ad Rhenum cohibendum.* *Foſſa inter Ararim & Moſellam.*

145. QVADRAGESIMÆ QVINQVAGESIMÆQVE.] *Portorium id fuit, explicatum Quinctiliano in parte, Declamat.* CCCLIX. Præter inſtrumenta itineris, omnes res quadrageſimam publicano debeant. *Sed abolitio hæc Neroniana, non firma. certè Symmachi æuo iterùm præbita Quadrageſima: vt diſcas è lib.* V. *epiſt.* Quadrageſimæ portorium non rectè poſcitur à Senatoribus Candidatis: quia noſtri ordinis functiones onerari geminis incommodis non oportet. Quæſo igitur vt humanitatem noſtri ordinis editoribus impartias, & vrſorum tranſuectionem cupiditati mancipum ſubtrahas. *Etiam Quinquageſima: de quâ idem:* Quæſtores ordinis noſtri numquam ferarum ſuarum portorium contulerunt. Nunc à fratre meo Cynegio V. C. quinquageſimæ vectigal exigitur, quod ſolos vrſorum negotiatores, vtpote quæſtui ſeruientes, oportet agnoſcere. *De hac Quadrageſimâ capio Suetonium Veſpaſ. cap.* I. Huius filius publicum quadrageſimæ in Aſiâ egit, manebantque (*lego,* mantantque, *quia peruenisse eas ad ſuum æuum ſubindicat Tranquillus: vel potius,* monebantque) imagines ſub hoc titulo, *καλῶς τελωνήσαντι. At in Caligul. cap.* XL. *alia herclè ab iſtâ; temporaria dumtaxat, & quæ cum impuro illo periit:* Exigebatur pro litibus atque iudiciis vbicumque conceptis quadrageſima ſummæ de quâ litigaretur. *Sed & Quinquageſimam venalium de quâ ſuprà, diſparo ab iſtâ: ſicut Quinquageſimas illas Ciceronis* III. *libro in Verrem, quæ ad aratores pertinuerunt decumanóſque.*

146. FRVMENTI SVBVECTIO.] *Quæ hæc ſubuectio? illáne, quâ Romam? ex Africâ & Aegypta puta, aliiſq; prouinciis ad alimenta plebis. An intellegis in ipſis prouinciis modum poſitum, quò & quatenus frumenta ſua aduehérent? Fraudes enim & hic committi ſolere, & moleſtias obiici prouincialibus, è Taciti Agricolâ diſces.* Emere, *inquit,* vltrò frumenta, & vendere cogebantur. Deuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hibernis in remota & auia deferrent: donec quod omnibus in promptu erat, paucis lucroſum fieret.

147. ET NE CENSIBVS.] *Mutuare huic loco lucem à P. Fabro lib.* I. *Semeſt. cap.* XXV.

148. SVLPICIVM CAMERINVM ABSOLVIT.] *Sed eumdem paullò pòſt cum filio interfecit, ἐγκαλέσας σφισι, ait Xiphilinus, ὅτι Πυθικοὶ ἐκ προγόνων ἐπικαλούμενοι, οὐκ ἐπαύσαντο πρόσρημα τοῦτ' ἔχοντες, ἀλλ' ἐς τὰς τοῦ Νέρωνος νίκας τὰς Πυθικὰς ἐκ τῆς ὁμωνυμίας ἠσέβουν.* obiiciens illis, quòd Pythici ab antiquo dicti, non abſtinerent nunc eo cognomine, ſed in Neronis Pythicas victorias ex ſimilitudine nominis iniurij eſſent. *Qui Dionis ſiue abbreuiatoris eius corruptus locus, ſcribóque, ὅτι Ποιτικοὶ ἐκ προγόνων; &c. Sulpicij enimuerò non Pythici, ſed Pœtici cognominati, vti liquere poteſt ex Faſtis. Quod cognomen ad iniuriam ſuam trahebat Nero, quia ipſe ſolus victor, ſolus Pythicus. Notabit ergo philologus ſimilitudinem aliquam inter eas voces, veteri germanaq; pronunciatione fuiſſe.*

149. POMPONIVM SILVANVM.] *Eſt cùm Pompeium Siluanum in Tacito (lib.* II. *Hiſtor.) reperias; eſt cùm Popp. Ælium. Librariorum ea varietas ſit, an hominum, alibi videbo.*

150. INCHOATVM A DRVSO AGGEREM.] *Intellegítne foſſam Druſianam, Iſalæ hodie cognomine inſignem? quæ Rhenum imminuit, exhauſit, & quaſi coërcuit? An potiùs aliud opus in Gallicâ ripâ, quo tumidum & vagum cum pernicie accolarum amnem reprimeret? Videtur. & refero ad aggerem iſtum, quæ libro* V. *Hiſtor. ſcripta:* Quin & diruit molem à Druſo Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, diſiectis quæ morabantur, effudit. *Vidi qui molem eam vellent eſſe Druſoburgum ad Iſalam nunc ſitum. Næ illi falluntur. Nam qui poteſt? In Galliarum ripâ ea moles fuiſſe debuit, non in Germaniæ: vti facto Ciuilis, Tacitiq; verbis ratio conſtet. Refellere quidem igitur aliena poſſim, firmare adhuc ipſe nihil.*

151. MOSELLAM ATQVE ARARIM.] *Deus bone, vtile, magnũ, regium vel Romanum planè opus! Sic Carolus Magnus Danubium & Rhenũ ſtatuit; alij alia: ſed omnes ſtatuerunt tãtùm. & neſcio quæ vis ab alto ferè impedit mutari hæc per Naturam ſtatuta.*

 152. ÆLIVS

Inuidit operi [152] Ælius Gracilis Belgicæ legatus, deterrendo Verterem, ne legiones alie- A
næ prouinciæ inferret, studiaque Galliarum affectaret. formidolosum id Imperatori dictitans; quo plerumque prohibentur conatus honesti. Ceterùm continuo exercituum otio fama incessit, ereptum ius legatis ducendi in hostem. eoque Frisij iuuentutem saltibus aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admouêre ripæ, agrósque vacuos, & militum vsui sepositos insedere, auctore Verrito, & Malorige, qui nationem eam regebant, [153] in quâ tum Germani regnabant. Iamque fixerant domos, semina aruis intulerant, vtque patrium solum exercebant; cùm [154] Dubius Auitus acceptâ à Paullino prouinciâ, minitando vim Romanam, nisi abscederent Frisij veteres in locos, aut nouam sedem à Cæsare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere. Profectique Romam, dum aliis curis intentum Neronem opperiuntur, inter ea quæ Barbaris ostentantur, intrauere Pompeij theatrum, quo magnitudinem populi viserent. Illic per otium (neque enim ludicris ignari oblectabantur) dum consessum caueæ, discrimina ordinum, quis eques, vbi senatus percontantur, [155] aduertêre quos- B
dam cultu externo in sedibus senatorum: & quinam forent rogitantes, postquàm audiuerant, earum gentium legatis id honoris datum, quæ virtute & amicitiâ Romanâ præcellerent, NVLLOS MORTALIVM ARMIS AVT FIDE ANTE GERMANOS ESSE, exclamant, degrediunturque, & inter patres considunt. quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui, & [156] bona æmulatio. Nero ciuitate Romanâ ambos donauit. Frisios decedere agris iussit. Atque illis aspernantibus, auxiliaris eques repentè immissus, necessitatem attulit, captis cæsisve qui peruicaciùs restiterant. Eosdem agros Ansibarij occupauere, validior gens, non modò suâ copiâ, sed adiacentium populorum miseratione: quia pulsi à Chaucis & sedis inopes, tutum exsilium orabant. Aderatque iis clarus per illas gentes, & nobis quoque fidus, nomine Boiocalus, vinctum se rebellione Cheruscâ, iussu Arminij referens, mox Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse, [157] quinquaginta annorum obsequia. Id quoque adiungere, *quòd gentem suam ditioni nostræ subiiceret.* [158] *Quotam par-* C
tem campi iacere, in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur? [159] *Seruarent sanè receptos gregibus inter hominum famam; modò ne vastitatem & solitudinem mallent,* quàm

Frisij limitaneos agros insident.

Legatos Romam mittũt.

Eorum Germana simplicitas.

Sed agris cedere coguntur.

Ansibarij eosdem occupant.

Duce Boiocalo.

152. ÆLIVS GRACILIS.] *E libris,* Ælius Gracchus.

153. IN QVA TVM GERMANI REGNABANT.] *Florentinus codex,* inquantum Germani: *optimè. id est, quatenus Germanis quidem est regnum, qui in semilibertate.*

154. DVBIVS AVITVS.] *Labor vt scribam,* Vibius Auitus, *inducente me Plinio, qui Neronis temporibus præsedisse Galliæ Germaniæq. inferiori, Vibium Auitum significat libro* XXXIV. *cap.* VII. Statuam Aruernorum cùm faceret, prouinciæ Vibio Auito præsidente. *Anteà suspicabar de Didio: fallebar.*

155. ADVERTERE QVOSDAM CVLTV EXTERNO.] *Armenios & Parthos sedentes in Senatu, vti eleganter Suetonius loquitur. Morem autem eum fuisse, & hunc honorem bene meritis sociis, didici è Iustino: qui de Massiliensibus lib.* XLIII. Ob quod meritum & immunitas illis decreta, & locus spectaculorum in Senatu datus. *Item Iosepho, qui Decretum C. Cæsaris & Senatus recitat pro Iudæis, lib.* XIIII. *cap.* XVII. *in hæc verba:* δεδόσθαί τε Ὑρκανῷ, καὶ παισὶ τοῖς αὐτοῦ, καὶ πρεσβευταῖς τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ πεμφθεῖσιν, ἔντε συγμῇ μονομάχων καὶ θηρίων, καθεζομένους μετὰ τῶν συγκλητικῶν θεωρεῖν: Concedi Hircano eiusque filiis, item Legatis qui ab eo missi, gladiatorum & ferarum pugnas spectare, in sedibus Senatorum. *Dio Cassius in Fragm. de Traiano:* ὅτι ὁ Τραϊανὸς τοὺς πρεσβευτὰς τοὺς παρὰ τῶν βασιλέων ἀφικνουμένους, ἐν τῷ βουλευτικῷ θεάσασθαι ἐποίει: Quòd Traianus legatos à Regibus missos in Orchestrâ spectare iussit. *Etsi vetuerat id antè, suâ quadam caussâ, Augustus: vt in Suetonio leges, cap.* XLIV. *interdicto tamen non firmo. Sed ait Iustinus ecce, in Senatu: & Suetonius alibi, in equite spectare. nec errent vltrà, qui apud Suetonium in Claudio,* in Senatoriis, *tentant reponere. Sed quod de legatis his* D
ad Neronis tempora Tacitus rettulit, eximium & antiquæ nostræ simplicitatis factum: Tranquillo visum Claudio attribuere, cap. XXV. *Errat, me indice, Tranquillus.*

156. BONA ÆMVLATIO.] *Libri aliquot,* æmulatione: *ex quibus iunctim tunc scribam,* quasi impetus antiqui & boni æmulatione: *& sanè sic fuit.*

157. QVINQVAGINTA ANNORVM.] *Libri vett.* quadraginta. *A clade certè Varianâ ad hoc annum, quadraginta sex circiter anni sunt.*

158. QVOTAM PARTEM CAMPI.] *Fortè,* Quò tantam, *aut,* quò eam. *Vulgatam etiam tolero, & capio.*

159. SERVARENT SANE RECEPTOS.] *Scriberem,* exceptos, *&* famem.

A *quàm amicos populos. Chamauorum quondam ea arua, mox Tubantum, & pòst Vſipiorum fuiſ-*
ſe. Sicut cælum diis, ita terras generi mortalium datas: quæque ſint vacuæ, eas publicas eſſe.
Solem deinde reſpiciens, & cetera ſidera vocans, quaſi coràm interrogabat, vellentne contueri
inane ſolum? potiùs mare ſuperfunderent aduerſus terrarum ereptores. [160] Et commotus his
Auitus, patienda meliorum imperia. Id diis quos implorarent placitum, vt arbitrium
penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios iudices, quàm ſe- *Quem cor-*
ipſos paterentur. Hæc in publicum Anſibariis reſpondit, ipſi Boiocalo ob memoriam *rumpere Aui-*
amicitiæ daturum agros. quod ille, vt proditionis pretium, aſpernatus addidit: De- *tus conatur.*
eſſe nobis terra, in quâ viuamus, in quâ moriamur, non poteſt. atque ita infenſis v-
trimque animis diſceſſum. Illi Bructeros, Tencteros, vlteriores etiam nationes ſocias *Ille perſeue-*
bello vocabant. Auitus ſcripto ad [161] Curtilium Manciam ſuperioris exercitus lega- *rat.*
tum, vt Rhenum tranſgreſſus, arma à tergo oſtenderet, ipſe legiones in agrum Tencte-
rûm induxit, excidium minitans, niſi cauſſam ſuam diſſociarent. Igitur abſiſtentibus *Sed auxilia*
B his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoque aliena pericula deſerentibus, ſola *eum deſerunt.*
Anſibariorum gens retrò ad Vſipios & Tubantes conceſſit. quorum terris exacti, cùm
Cattos, dein Cheruſcos petiſſent, errore longo, hoſpites, egeni, hoſtes, in alieno quod *Denique An-*
iuuentutis erat, cæduntur. Imbellis ætas in prædam diuiſa eſt. Eâdem æſtate inter *ſibarij caſi.*
Hermunduros Cattoſque certatum magno prœlio, [162] dum flumen gignendo ſale fe- *Bellum inter*
cundum, & conterminum, vi trahunt; ſuper libidinem cuncta armis agendi, religio- *Cattos &*
ne inſitâ, eos maximè locos propinquare cælo, precéſque mortalium à deis nuſquam *Hermundu-*
propiùs audiri. Inde indulgentiâ numinum, illo in amne illiſíque ſiluis, ſalem proue- *ros.* *Flumen ſal-*
nire, non vt alias apud gentes [163] eluuie maris areſcente vndâ, ſed ſuper ardentem ar- *ſum.*
borum ſtruem fuſâ, contrariis inter ſe elementis, igne atque aquis * concretâ. Sed bel- *concretum.*
lum Hermunduris proſperum: [164] Cattis exitio fuit. quia victores diuerſam aciem *Catti occiſio-*
Marti ac Mercurio ſacrauere, quo voto equi, viri, [165] cùm ita victa occidioni dantur. *ne occiſi.*
Et minæ quidem hoſtiles in ipſos vertebantur. Sed [166] ciuitas Iuhonum ſocia nobis
C malo improuiſo afflicta eſt. Nam ignes terrâ editi, villas, arua, vicos, paſſim corri- *Ignis è terrâ*
piebant, ferebanturque in ipſa conditæ nuper Coloniæ mœnia. neque extingui pote- *enatus.*
rant; non ſi imbres caderent, non ſi fluuialibus aquis, aut quo alio [167] humore nite-
rentur: donec inopiâ remedij, & irâ cladis, agreſtes quidam eminus ſaxa iacere, dein
reſi-

160. ET COMMOTVS HIS AVITVS.] *Turbata & trunca forſitan. Lego tamen:* Nec commotus his Auitus patienda m. imperia ait. Dis quos, &c.

161. CVRTILIVM MANCIAM.] *Phlegon De admirandis:* Curtilius Ma●cias legatus in Germaniâ exercitum duxit Q. Voluſio & P. Scipione coſſ.

162. DVM FLVMEN GIGNENDO SALE.] D *Non abhorret certè à fide, vt hoc flumen, Sala fuerit: argumento vel nominis ipſo. Flumen nobile, mihi carum: domicilij olim cauſſâ, & Andreæ Ellingeri medici primarij; cuius fides & doctrina, magna mihi dum viuam.*

163. ELVVIE MARIS ARESCENTE VNDA, SED.] *Muretus*, areſcente, ſed vndâ. *At ipſâ de re Plin. lib.* XXXI. Galliæ Germaniæque ardentibus lignis aquam ſalſam infundunt. *Varro De re Ruſticâ* I. In Galliâ Tranſalpinâ intus ad Rhenum, cùm exercitum ducerem aliquot regiones acceſſi, vbi ſalem nec foſſitium nec maritimum haberent, ſed ex quibuſdam lignis combuſtis, carbonibus ſalſis pro eo vterentur. *Vbi lego,* intus Rhenum, *particulâ addititiâ reiectâ.*

164. CATTIS EXITIO FVIT.] *Non diſſimulo alucinationem & παρόραμα viri docti noſtratis, qui ab hac pugnâ initia deriuat Bataue genti. Cenſet enim victos pulſoſque eo prælio Cattos, deueniſſe maritimos locos vbi nunc Batauia eſt, & originem dediſſe inter Belgas nobiliſſimæ genti. Cæcitatem! Bataui noti celebréſque diu ante hanc æuo Neronis pugnam: & Cattorum migratio de quâ Tacitus in libello De Germaniâ, non dubiè antiquior.* Bataui, *inquit*, non multum ex ripâ, ſed inſulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & ſeditione domeſticâ in eas ſedes tranſgreſſus, in quibus pars Romani imperij fierent.

165. CVM ITA VICTA OBSIDIONI.] *Placet Daneſij coniectura,* cuncta viua.

166. CIVITAS IVHONVM.] *De hoc igne nimia mira. Pighius amicus noſter cenſebat*, Huionum *ſcrib. quoniam in agro cognomine, hodie lapis multus ſub terrâ foſſilis, idoneus concipere ignem. Sed ego ambigo ne ea gens in Germaniâ ipſâ alibi fuerit, non in Belgicâ: & quidam libri,* Vibonum.

167. HVMORE NITERENTVR.] *Aiunt corruptum hoc verbi,* niterentur: *aut potiùs Florentini codicis exemplo delendum. Diſſentia, & promptum eſt,* niterentur exſtinguere, *ordinari.*

 168. PRO-

residentibus flammis propiùs suggressi, ictu fustium, aliisque verberibus, vt feras A absterrebant: postremò tegmina corpori direpta iniiciunt, quanto magis [168] profana & vsu polluta, tanto magis oppressura ignes. Eodem anno [169] Ruminalem arborem in comitio, [170] quæ super octingentos & quadraginta ante annos Remi Romulique infantiam rexerat, mortuis ramalibus & arescente trunco deminutam, prodigij loco habitum est, donec in nouos fetus reuiuisceret.

Ficus ruminalis exstincta.

168. PROFANA, ET VSV POLLVTA.] *Adde vocem è priscâ editione,* & vsu viliori polluta. *Vestes vult sanguinis aut seminis notis sordentes.*

169. RVMINALEM ARBOREM.] *De ficu Ruminali & Nauiâ digna lectu Scaliger in Festum, illustrissimum ingenium nostri aui.*

170. QVÆ SVPER OCTINGENTOS ET QVADRAGINTA ANTE ANNOS.] *Damno numerum. Nam hic annus vrbis conditæ* DCCCXI. *Romulus autem Remúsque* XVIII. *dumtaxat annos nati, cùm facta Roma est. Non ergo plures ab infantiâ eorum ad hunc diem annis triginta. Facilis putatio ex Dionysio, Liuio, & aliis. Ita ergo hîc emendem, &* octingentos & triginta *scribam, ne Tacitus manifestâ sit in culpâ.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XIV.

BREVIARIVM LIBRI.

B *NERO matrem suam fastidit, denique interficit. Excusat id factum apud Senatum: & is non ignoscit solùm, sed laudat. Inde ad deterrima quæque prorupit. currus agitauit. in scænâ cantauit. Quinquennale ludicrum Romæ institutum, vario sermone vulgi. Rubellius Plautus amouetur. At Corbulo in Armeniâ strenuè rem gerit: Tygranocerta capit: Tigranem regem iis imponit. Contrà in Britanniâ clades accepta, dum Suetonius Paullinus Monam insulam intrasset. & tota penè prouincia amissa: quam tamen mirâ constantiâ & vnius prælij successu Suetonius idem retinuit. Præfectus vrbis domi suæ interfectus. supplicium de familiâ sumtum. Lex Maiestatis reuocata. Burrhus obiit. Seneca à pessimis in inuidiam vocatur: ideóque commeatum à Principe petit, nec accipit. Tigellinus vnus omnia potest: is Plautum & Sullam interfici curat. Nero Octauiam dimittit: Poppææ iungitur. Seditionem super eâ re populus mouet: quæ caussa maturandi Octauiæ exitij. Ea interfecta in Pandateriâ insulâ. Gesta hæc annis circiter quattuor.*

C. VIPSANIO. L. FONTEIO CAPITONE
C IMP. NERONE. IV. COSSO CORNELIO LENTVLO — Coss.
C. CAESONIO PAETO. C. PETRONIO TVRPILIANO
P. MARIO CELSO. L. ASINIO GALLO

1. CAIO Vipsanio, Fonteio Coss. diu meditatum scelus non vltrà A. V. C.
Nero distulit, vetustate imperij coalitâ audaciâ, & flagrantior in DCCCXII. Nero agitat
dies amore Poppææ. quæ sibi matrimonium, & dissidium Octa- matris cædi:
uiæ incolumi Agrippinâ haut sperans, crebris criminationibus,
aliquando per facetias incusare Principem, & pupillum vocare,
qui iussis alienis obnoxius, non modò imperij, sed libertatis etiam
indigeret. *Cur enim differri nuptias suas? formam scilicet displicere, &* Per obliquum
triumphales auos? An fecunditatem, & verum animum timeri? ne simulante Poppæâ.
vxor saltem iniurias patrum, iram populi aduersus superbiam auaritiamque matris aperiat.
D *Quòd si nurum Agrippina non nisi filio infestam ferre posset, reddatur ipsa Othonis coniugio. ituram quoquò terrarum, vbi audiret potiùs contumelias imperatoris, quàm viseret periculis eius immixta.* Hæc atque talia lacrymis & arte adulteræ penetrantia, nemo prohibebat: cupientibus cunctis infringi matris potentiam, & credente nullo, vsque ad cædem eius duratura filij odia. Tradit Cluuius ardore retinendæ Agrippinam potentiæ eò vsque pro- Agrippina
uectam, vt medio diei, cùm id temporis Nero per vinum & epulas incalesceret, of- scelus tentat:
ferret se sæpiùs temulento comtam, & incesto paratam. Iamque lasciua oscula, & prænuntias flagitij blanditias, annotantibus proximis, Senecam contra muliebres illecebras subsidium à feminâ petiuisse: immissamque Acten libertam, quæ simul suo periculo, & infamiâ Neronis anxia, deferret, peruulgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis imperium. Fabius Rusticus non Agrippinæ, sed Neroni Siue ipso
cupitum id memorat, eiusdemque libertæ astu disiectum. Sed quæ Cluuius, eadem ce- Nero.
teri quoque auctores prodidere; & fama huc inclinat, seu conceperit animo tantum immanita-

manitatis Agrippina, seu credibilior nouæ libidinis meditatio in eâ visa est, quæ puellaribus annis [5] stuprum cum Lepido spe dominationis admiserat, pari cupidine vsque ad libita Pallantis prouoluta, & exercita ad omne flagitium pattui nuptiis. Igitur Nero vitare secretos eius congressus: abscedentem in hortos, aut Tusculanum vel Antiatem in agrum, laudare quòd otium lacesseret. Postremò vbicumque habetetur, prægrauem ratus, interficere constituit: hactenus consultans, veneno, an ferro, vel quâ aliâ vi. Placuitque primò venenum. Sed inter epulas Principis si datetur, referri ad casum non poterat, tali iam Britannici exitio. Et ministros tentare arduum videbatur, mulieris vsu scelerum aduersus insidias intentæ. atque ipsa præsumendo remedia munierat corpus. Ferrum & cædes quonam modo occultaretur, nemo reperiebat; & ne quis illi tanto facinori dilectus, iussa sperneret, metuebat. Obtulit ingenium Anicetus libertus, classis apud Misenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, ac mutuis odiis Agrippinæ inuisus. Ergo nauem posse componi docet, cuius pars ipso in mari per artem soluta effunderet ignaram. Nihil tam capax fortuitorum quàm mare; & si naufragio intercepta sit, quem adeò iniquum, vt sceleri assignet, quod venti & fluctus deliquerint? Additurum Principem defunctæ templum, & aras, & cetera ostentandæ pietatis. Placuit sollertia, [6] tempore etiam iuta, quando [7] Quinquatruum festos dies apud Baias frequentabat. Illuc matrem elicit, ferendas parentum iracundias, & placandum animum dictitans; quò rumorem

Qui paullatim abiungit se à matre. *Deliberat de interficiendâ.* *Anicetus solutilem nauem huic rei repperit.* *Baias Agrippina elicitur.*

A B

COMMENTARIVS.

1. CAIO VIPSANIO.] *Vulgati*, Vipsano. *Viri docti, Vipstanum eum nominant. Vide Fului nummos, in Aproniâ gente.*

2. TRIVMPHALES AVOS.] *Vnum tantum, Poppæum Sabinum.*

3. AN FECVNDITATEM ET VERVM ANIMVM.] *Distinguo*, Verum animum? Timerine vxor. *Nam quod V. C. Erricus Memmius legebat*, vterum annuum, *acutius quàm verius censeo.*

4. MEDIO DIEI, CVM ID TEMPORIS.] *Romani ergo epulabantur die medio? Non vulgò quidem: non item viri serij, sobrij, sicci. Sed describit Tacitus Neronis conuiuium adolescentis madidi, verè Tempestiuum. De quo, itémque de Intempestiuo, vide vtiliter notata in* EXCVR. A.

5. STVPRVM CVM LEPIDO.] *Qui Lepidus antea maritus Drusillæ, conuictus posteà coniurationis in Caium. Sueton. Cal. cap.* XXIV. *Dio* LIX. *itémque stupri in Agrippinam & Liuillam. Rutilius in Itinerario, de Lepidis:*

Haud procul hinc petitur signatus ab Hercule portus:
Vergentem sequitur mollior aura diem.
Inter castrorum vestigia sermo retexit
Sardöam, Lepido præcipitante, fugam.
Litore namq; Cosæ cognatos depulit hostes,
Virtutem Catuli Roma secuta ducis.
Ille tamen Lepidus peior, ciuilibus armis
Qui gessit sociis impia bella tribus.
Insidias paci moliri tertius ausus,
Tristibus excepit congrua fata reis.
Quartus Cæsareo dum vult irrepere regno,
Incesti pœnam soluit adulterij.

Primum mali fati Lepidum intellegit, qui cum Q. Catulo dissensit post obitum Sullæ, & in Sardiniâ periit. Alterum, qui triumuir. Tertium, qui conspirauit in Augustum, illius filium. Quartum, de quo hîc. Sed cur poëta ait, incestum eius adulterium cum Agrippinâ & Liuiâ? Ideò quia maritus Drusillæ Lepidus: & cum Agrippinâ etiam sanguine iunctus. Credo enim hunc Lepidum natum ex Aemilio Paullo & Iuliâ nepte Augusti. At Iulia soror Agrippinæ; quæ mater Caij, & sororum. Hinc clarum cur Caius successorem illum imperij destinauerit, & quinquennio maturiùs quàm per leges magistratum capere voluerit: quod Dio tradidit libro LIX. *Erat enim sanguinis gentisq; Augustæ, pari cum Caligulâ gradu. Præter rem hæc dixi, ad Suetonij historiæq; lucem.* C

6. TEMPORE ETIAM IVTA.] *Ita libri manuss.*

7. QVINQVATRVVM FESTOS DIES.] *Suetonius, solemnia Quinquatruum vocat: Horatius itē Quinquatrus festas. Caussa, quia ij dies Mineruæ, læti pueris, virisq;. De pueris, Horatius:*

——— puer vt festis Quinquatribus olim,
Exiguo gratoq; fruaris tempore raptim.

Et Symmachus lib. V. Nempe Mineruæ tibi sollenne de scholis notum est, vt ferè memores sumus etiam procedente ætate puerilium feriarum. Ad eum diem conuiuium tibi paramus. *Feriæ ergo pueris: at viris etiam ludi, & spectacula gladiatorum. Ouidius, de quinque his diebus:* D

Sanguine prima vacat: nec fas cōcurrere ferro.
Caussa, quòd est illâ nata Minerua die.
Altera, tresq; super rasâ celebrantur arenâ,
Ensibus exsertis bellica læta dea est.

Hinc disce, secundum Quinquatruum diem, natalem etiusce poëtæ fuisse. Lib. IV. *De Tristib.*

Lucifer amborum natalibus adfuit idem,
Vna celebrata est per duo liba dies.
Hæc est armiferæ de festis quinque Mineruæ,
Quæ fieri pugnâ prima cruenta solet.

Natus

A morem reconciliationis efficeret, [7] acciperetque Agrippinam, facili feminarum credulitate ad gaudia venientem. Dehinc obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, [9] ducitque Baulos: id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacu flexo mari alluitur. stabat inter alias nauis ornatior, tamquam id quoque honori matris daretur. Quippe sueuerat triremi, & classiariorum remigio vehi. Ac tum inuitata ad epulas erat, vt occultando facinori nox adhiberetur. Satis constitit exstitisse proditorem, & Agrippinam, auditis insidiis, an crederet ambiguam, [10] gestamine sellæ Baias peruectam. Ibi blandimentum subleuauit metum, comiter excepta, [11] superque ipsum collocata. Nam pluribus sermonibus modò familiaritate iuuenili Nero, [12] & rursus adductus quasi seria consociaret, tracto in longum conuictu, prosequitur abeuntem artiùs oculis & pectori hærens; siue explendâ simulatione, seu perituræ matris supremus aspectus, quamuis ferum animum retinebat. Noctem sideribus illustrem, & placido mari quietam, quasi conuincendum ad scelus, dij præbuere. Nec multum erat progressa nauis, duobus è numero familiarium Agrippinam comitantibus: ex quibus Crepereius Gallus haut procul gubernaculis adstabat, Aceronia super pedes cubitantis reclinis, pœnitentiam filij & reciperatam matris gratiam per gaudium memorabat. cùm dato signo, ruere tectum loci multo plumbo graue, pressusque Crepereius, & statim exanimatus. Agrippina & Aceronia [13] imminentibus tecti parietibus ac forte validioribus, quamuis oneri cederent, protectæ sunt: nec dissolutio nauigij sequebatur turbatis omnibus, & quòd plerique ignari etiam conscios impediebat. [14] Visum dehinc remigibus, vnum in latus inclinare, atque ita nauem submergere. Sed neque ipsis promtus in rem subitam consensus; & alij contrà nitentes dedere facultatem lenioris in mare iactus. Verùm Aceronia imprudens, dum se Agrippinam esse, & vt subueniretur matri Principis, clamitat, contis & remis, & quæ sors obtulerat, naualibus telis conficitur. Agrippina silens, eoque minus agnita, vnum tamen vulnus humero excepit. Nando, deinde occursu lembunculorum Lucrinum in lacum vecta, villæ C suæ infertur. Illic reputans, ideò se fallacibus litteris accitam, & honore præcipuo habitam, quodque litus iuxta non ventis acta, non saxis impulsa nauis, summâ sui parte, veluti terrestre machinamentum concidisset, obseruans etiam Aceroniæ necem, simul suum vulnus aspiciens, solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur: misit libertum Agerinum, qui nuntiaret filio, benignitate deûm, & fortunâ eius euasisse grauem

Conuiuio excipitur. *Blandè habetur.* *Fallacia naui imponitur.* *Qua in parte soluta est.* *Agrippina in mare se proiecit.* *Naufragio excepta est, & villa illata.* *Ad filium de periculo suo mittit.*

Natus ergo, sexto post Martias Idus. Sed & moris vt ij dies iucundè hilariterq; traducerentur. Augustus ad Tiberium: Nos, mi Tiberi, Quinquatrus satis iucundè egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus.

8. ACCIPERETQVE AGRIPPINAM.] *Assentior Pichenæ*, deciperetque *scribenti: nisi placet*, alliceretque.

9. DVCITQVE BAVLOS.] *Anteà Hortensij villa: tunc in Principum bonis. De eâ non inelegan-* D *ter Symmachus, eius possessor:*

Huc deus Alcides stabulanda armenta coëgit
Eruta Geryonis de lare tergemini.
Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos
Nuncupat, occulto nominis indicio.
Ab Diuo, ad proceres dominos fortuna cucurrit,
Fama loci obscuros ne pateretur heros.
Hanc celebrauit, opû felix Hortensius, aulam:
Contra Arpinatem qui stetit eloquio.

Fuit etiam Antonia Drusi, vti è Plinio disces lib. IX. *cap.* LV.

10. GESTAMINE SELLÆ.] *Priscis libris abest vox* sellæ. *Atque ita sanè* XI. *libro locutus*, In eodem gestamine sedem poscit, sumitque. *De Gestatoriâ sellâ, in Electis: Libri iidem*, Baulos, *non* Baias. *Malè ex Sueton. cap.* XXXIV. *Nam Dio hac parum clarè; & olim mihi imposuit.*

11. SVPERQVE IPSVM COLLOCATA.] *Ergo is locus in conuiuio honestior, quotiens duo accumberent. idq; rectè, (dissentiant licet) scio monuisse olim. Non refellit me alter Taciti locus, lib.* III. In conuiuio Germanici cùm super eum Piso discumberet, infectos cibos manibus eius arguentes. *Scito enim tres discubuisse, medíumque inter eos Germanicum.*

12. ET RVRSVS ADDVCTVS.] *Id est, seuerus, compositus, grauis. In Historiis super hac voce.*

13. EMINENTIBVS TECTI PARIETIBVS, AC FORTE VALIDIORIBVS, QVAMVIS ONERI CEDERENT.] *Video esse qui legant*, quàm vt oneri. *haud ab re. At mihi etiam vox* parietibus, *non firma: & quid si*, arietibus? *Sanè in Cæsare, vbi pontem in Rheno struit*, Sublicæ obliquæ, pro ariete adiguntur. *Et videntur fabri metaphorâ sic appellasse ligna sustentantia, & modicè inclinata instar Arietis subsilientis, aut Capra: vnde &* Capreoli *vulgò.*

14. VISVM DEHINC.] *Imò*, iussum, *vt libri aliquot, à nauarchis & fraudis auctoribus vel actoribus. Sanè remiges id à se non excogitarunt: & additur*, nec iussos omnes statim consensisse.

15. QVOD

uem casum. otate, vt quamuis periculo matris exterritus, visendi curam differret. sibi A
ad præsens quiete opus. Atque interim securitate simulatâ, medicamina vulneri, & fomenta
corpori adhibet. Testamentum Aceroniæ requiri, bonaque obsignari iubet. id
tantum non per simulationem. At Neroni nuntios patrati facinoris opperienti, affertur
Nero consternatus. euasisse ictu leui sauciam, & hactenus adito discrimine ne auctor dubitaretur. Tum pauore
exanimis, & iam iamque affore obtestans vindictæ properam, siue seruitia armaret,
vel militem accenderet, siue ad senatum & populum peruaderet, naufragium & vulnus,
& interfectos amicos obiiciendo; [15] quod contra subsidium sibi? nisi quid Bur-
Amicos aduocat. rhus & Seneca expergiscerentur. quos statim acciuerat, [16] incertum an & ante ignaros.
Illi ancipites consilij. Igitur longum vtriusque silentium, ne irriti dissuaderent: an eò descēsum credebant, vt
nisi præueniretur Agrippina, percundum Neroni esset. Pòst Seneca hactenus promptior,
respicere Burrhum, ac si sciitaretur, an militi imperanda cædes esset? Ille prætorianos
toti Cæsarum domui obstrictos, & memores Germanici, nihil aduersus progeniem
Anicetus iterum rem suscipit. eius atrox ausuros respondit: perpetraret Anicetus promissa. Qui nihil contarus, [17] poscit B
summam sceleris. Ad illam vocem Nero, illo sibi die dari imperium, auctoremque
tanti muneris libertum profitetur. Iret properè, duceretque promtissimos ad iussa. ipse
Crimen in Agrippinam ridiculè confingit. audito, venisse missu Agrippinæ nuntium Agerinum, scenam vltrò criminis parat: gladiumque,
dum mandata perfert, abiicit inter pedes eius. tum quasi deprehenso, vincla
iniici iubet: vt exitium Principis molitam matrem, & pudore deprehensi sceleris sponte
Vulgus ad periculum Agrippinæ excitati. mortem sumsisse confingeret. Interim vulgato Agrippinæ periculo, quasi casu euenisset,
vt quisque acceperat, decurrere ad litus. [18] Hi molium obiectus, hi proximas scaphas
scandere. Alij, quantum corpus sinebat, vadere in mare; quidam manus protendere.
Questibus, votis, clamore diuersa rogantium, aut incerta respondentium, omnis
ora compleri: affluere ingens multitudo cum luminibus, atq; vbi incolumem esse pernotuit,
vt ad gratandum sese expedire, donec aspectu armati & minitantis agminis dis-
Anicetus ædes eius irruit. iecti sunt. Anicetus villam statione circumdat, refractaque ianuâ, obuios seruorum arripit,
donec ad fores cubiculi veniret: cui pauci adstabant, ceteris terrore irrumpentium C
exterritis. Cubiculo modicum lumen inerat, & ancillarum vna: magis ac magis anxiâ
Agrippinâ, quòd nemo à filio, ac ne Agerinus quidem. aliam ferè litore faciem nunc,
solitudinem ac repentinos strepitus, & extremi mali indicia. Abeunte dehinc ancillâ, *Tu
quoque me deseris*, prolocuta, respicit Anicetum trierarcho Herculeo & Oloarito centu-
Animosè illa alloquitur. rione classiario comitatum. Ac si ad visendum venisset, refotam nuntiaret: sin facinus
patraturus, nihil se de filio credere, non imperatum parricidium. Circumsistunt lectum
percussores, & prior trierarchus fusti caput eius afflixit. Nam in mortem centurioni fer-
At ipsa & alij occidunt. rum distringenti, protendens vterum, *Ventrem feri*, exclamauit: [19] multisque vulneribus
confecta est. Hæc consensu traduntur. Aspexerit ne matrem exanimem Nero, &
formam

15. QVOD CONTRA SVBSIDIVM SIBI?] *Romana editio*, suffragium sibi? *Nec damna. Sanè Suffragari, adiuuare & opem ferre est: vt Refragari, obsistere. Inde & Refragium, quod Græcis ἐναντιότης. Hegesippus lib.* V. *cap.* XXVII. Gubernator obliquat velorum sinus, & sine refragio scinditur fretum. *eaq́ voce & alij vsi.*

16. INCERTVM AN ET ANTE IGNAROS.] *Fides tibi, Corneli, magis cura, quàm Dioni: qui Senecam auctorem impulsoremq́ vnicum Neroni eius criminis facit. idq́ à fide dignis multis traditum esse.*
Ἀλλ' ἐμὸν οὔποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν ἔπειθε.

17. POSCIT SVMMAM SCELERIS.] *Id est, peragere cupit quod cœpit agere, & extremam velut manum sceleri imponere.*

18. HI MOLIVM OBIECTVS SCANDERE.] *De his molibus ad Baias, Caßiodorus Variar.* IX. Quantis ibi molibus termini decēter inuasi sunt? quantis spatiis in visceribus æquoris terra promota est? *Strabo lib.* V. ἡ δὲ πόλις ἐμπορεῖον γεγένηται μέγιστον, χειροποιήτους ἔχουσα ὅρμους, διὰ τὴν εὐφυΐαν τῆς ἄμμου. ἡ ὥσπερ τῇ χάλικι καταμίξαντες τὴν ἀμμοκονίαν, προβάλλουσι χώματα εἰς τὴν θάλατταν. D *Virgilius:*

Qualis in Euboico Baiarum litore quondam
Saxea pila cadit.

Ausonium in eâ re corrigo,

Vel quæ Baianis pendent fluitantia pilis.

Malè enim hactenus, palis. *Enimuerò pila illa è saxo, vt Virgilius: in eadémque voce Liuius corrig. lib.* I. Modò intra illam pilam, & spolia hostium. *malè vulgò* illa pila. *intellegit columellam, quam Dionysius στυλίδα dixit, spoliis Curiatiorum. insignem.* Horatia peila, *apud Propert. tela ipsa sunt: nequis eo me refutet. At de pilis his ad Baias, etiam Seneca, epist.* LXXVIII. Omnis in pilis Puteolorum turba consistit.

19. MVLTISQVE VVLNERIBVS CONFECTA EST.]

A formam corporis eius laudauerit, sunt qui tradiderint, sunt qui abnuant. Cremata est nocte eâdem, [20] conuiuiali lecto, & exsequiis vilibus. Neque dum Nero rerum potiebatur congestâ aut clausâ humo; mox domesticorum curâ, leuem tumulum accepit, viam Miseni propter, & villam Cæsaris dictatoris, [21] quæ subiectos sinus editissima prospectat. Accenso rogo libertus eius, cognomento Mnester, ipse ferro se transegit: incertum caritate in patronam, an metu exitij. Hunc sui finem multos ante annos crediderat Agrippina, contemseratque. Nam consulenti super Nerone, responderunt Chaldæi, fore vt imperaret matremque occideret: atque illa, *Occidat*, inquit, *dum imperet*. Sed à Cæsare [22] perfecto demùm scelere, magnitudo eius intellecta est: reliquo noctis, modò per silentium defixus, sæpiùs pauore exsurgens, & mentis inops lucem opperiebatur, tamquam exitium allaturam. Atque eum, auctore Burrho, prima centurionum tribunorumque adulatio ad spem firmauit, prehensantium manu, gratantiumque, quòd discrimen improuisum, & matris facinus euasisset. Amici dehinc adire tem-

Viliter sepulta. *Prædictum ei hoc exitium.* *Nero sui impos, cæsâ matre.* *Prætoriani milites eum erigunt.*

B pla: & cœpto exemplo, proxima Campaniæ municipia victimis & legationibus lætitiam testari. Ipse diuersâ simulatione, mæstus, & quasi incolumitati suæ infensus, ac morti parentis illacrymans; quia tamen non vt hominum vultus, ita locorum facies mutantur, obuersabaturque maris illius & litorum grauis aspectus (& erant qui crederent, sonitum tubæ collibus circùm editis, planctusque tumulo matris audiri) Neapolim concessit, litterasque ad senatum misit, quarum summa erat, *Repertum cum ferro percussorem Agerinum, ex intimis Agrippinæ libertis, & luisse eam pœnam conscientiâ, quâ scelus parauisset. Adiiciebat crimina longiùs repetita, quòd consortium imperij, iuraturasque in feminæ verba prætorias cohortes, idemque dedecus senatus & populi sperauisset: ac* [23] *posteaquam frustra oblata sint, infensa militibus patribusque & plebi, dissuasisset donatiuum & congiarium, periculaque viris illustribus instruxisset. Quanto suo labore perpetratum, ne irrumperet curiam, ne gentibus externis responsa daret?* Temporum quoque Claudianorum [24] obliquâ insectatione, cuncta eius dominationis flagitia in matrem transtulit, [25] publicâ fortunâ

Mox amici, & ceteri. *Prodigium circa Agrippinæ tumulũ.* *Litteræ Neronis ad Senatum:*

C exstinctam referens. * Namque & naufragium narrabat. Quod fortuitum fuisse, quis adeò hebes inueniretur, vt crederet? aut à muliere naufragâ missum eum telo vnum, qui cohortes, & classes Imperatoris perfringeret? Ergo non iam Nero, cuius immanitas omnium questus anteibat, sed aduerso rumore Seneca erat, quòd [26] oratione tali confessionem scripsisset. Miro tamen certamine procerum decernuntur supplicationes apud omnia

** Iamque Falsa, & impudentes.* *Vnde & in Senecam inuidia.* *Decreta adulatoria.*

EST.] *Sustuli insigne glossema aliquot versuum, qui huc transcripti è Seneca Octauiâ verbatim. Eáque omnia iure desunt Vaticano. Non visum id ante me, ne ab eo quidem qui codices Vaticanos inspexisse iactat, miror & indignor. Hæc Agrippinæ mors. At Philostratus lib.* IV. *de Vitâ Apollonij, adfirmauit naufragio perisse Agrippinam solutili illâ naue. Adeò ille & genere & partibus scriptionis suæ nugator est.*

D 20. CONVIVIALI LECTO.] *Non funebri, & legitimè parato.*

21. QVÆ SVBIECTOS SINVS.] *Aptè ad hunc locum Seneca epist.* LII. C. Marius, & Cn. Pompeius, & Cæsar exstruxerunt quidem villas in regione Baianâ, sed illas imposuerunt summis iugis montium. Videbatur hoc magis militare, ex edito speculari longè lateque subiecta.

22. PERFECTO DEMVM SCELERE.] *Ita fit. currimus ad scelus præcipites, quod sedente impetu, verè mox pretiis æstimamus. Aurea gnome, sumptáne à Menandro? certè ab illo anteà sic elata, apud Stobæum.*

Οὐδεὶς ξύνοιδεν ἐξαμαρτάνων, πόσον
Ἁμαρτάνει τὸ μέγεθος, ὕστερον δ᾽ ὁρᾷ.

At nemo peccans, criminis sui modum
Peccando nouit, te peractâ respicit.

23. POSTEAQVAM FRVSTRA OBLATA.] *Perspicuum mendum. Farnes.* ablata. *Fortè intercisæ voces explendæ:* frustrà ab illâ tentata sint. *Aut potiùs adhæreamus Romanæ lectioni,* optata sint. *Interpretor, Posteaquam frustrà ea voluerit voueritque Agrippina.*

24. OBLIQVA INSECTATIONE.] *Vulgò, & libris scriptis,* oblitâ, *Ferretus,* obitâ. *Nostra emendatio certa videtur, ex ratione priscâ scribendi,* oblicâ.

25. PVBLICA FORTVNA EXSTINCTAM.] *Et inprimis ipsius priuatâ. Hinc illud, iure laudatum Quinctiliano, Africani Oratoris ad Neronem super hac morte:* Rogant te Cæsar Galliæ tuæ, vt felicitatem tuam fortiter feras.

26. ORATIONE TALI.] *Quinctilianus lib.* VIII. *de hac oratione:* Facit quasdam sententias sola geminatio: qualis est Senecæ in eo scripto quod Nero ad Senatum misit occisâ matre, cùm se periclitatum videri vellet. Saluum me esse adhuc nec credo, nec gaudeo.

nia puluinaria, vtque [27] Quinquatrus, quibus apertæ essent insidiæ, ludis annuis celebrarentur. Aureum Mineruæ simulacrum in curiâ, & iuxtà Principis imago statueretur. Dies natalis Agrippinæ inter nefastos esset. Thrasea Pætus silentio vel breui assensu priores adulationes transmittere solitus, [28] exitium senatui, ac sibi caussam periculi fecit, ceteris libertatis initium non præbuit. Prodigia quoque crebra & irrita intercessere. Anguem enixa mulier, & alia in concubitu mariti fulmine exanimata. iam sol repentè obscuratus, & tactæ de cælo quattuordecim vrbis regiones. quæ adeò [29] sine curâ deûm eueniebant, vt multos post annos Nero imperium & scelera continuauerit. Ceterùm quo grauaret inuidiam matris, eaque demotâ, auctam lenitatem suam testificaretur; feminas illustres [30] Iuniam & Calpurniam, præfecturâ functos Valerium Capitonem & Licinium Gabolum sedibus patriis reddidit, ab Agrippinâ olim pulsos. Etiam Lolliæ Paullinæ cineres reportati, sepulcrumque exstrui permisit: quosque ipse nuper relegauerat, Iturium & Caluisium pœnâ exsoluit. Nam Silana fato functa erat, longinquo ab exsilio Tarentum regressa, labante iam Agrippinâ, cuius inimicitiis conciderat, vel tum mitigatâ. Contanti in opidis Campaniæ, quo nam modo vrbem ingrederetur, an obsequium senatus, an studia plebis [31] repeteret anxio; contrà deterrimus quisque, quorum non alia regia secundior exstitit, inuisum Agrippinæ nomen, & morte eius accensum populi fauorem disserunt. Iret intrepidus, & venerationem sui coràm experiretur. Simul progredi exposcunt, & promtiora quàm promiserant inueniunt, obuias tribus, festo cultu senatum: coniugum ac liberorum agmina per sexum & ætatem disposita: exstructos quà incederet spectaculorum gradus, quo modo triumphi visuntur. Hinc superbus ac publici seruitij victor, Capitolium adiit; grates exsoluit: seque in omnes libidines effudit, quas malè coërcitas qualiscumque matris reuerentia tardauerat. [32] Vetus illi copia erat curriculo quadrigarum insistere, nec minùs fœdum studium [33] citharâ ludicrum in modum canere, cùm cœnaret: [34] quod regibus & antiquis ducibus factitatum memorabat. Idque vatum laudibus celebre, & deorum honori datum. Enimuerò cantus Apollini sacros, talique ornatu astare, non modò Græcis in vrbibus, sed Romana apud templa, numen præcipuum, & præscium. Nec iam sisti poterat;

Thrasea Senatu exit.
Mitiora aliquot facta Neronis.
Metuit vrbem ingredi.
Sed illa adulationi paratissima.
Inde Neroni contemtum fama.
Ad viles ludos se applicat.

A B C D

27. QVNIQVATRVS LVDIS ANNVIS.] *Nonne iam antè celebrabantur? Dixi enim de gladiatoribus. Sed puto hîc intellegi scenicos ludos annuos, aut Circenses.*

28. EXITIVM SENATVI AC SIBI.] *Locus qui mutilus videatur, & non est. Nihil enim narratur in quo Thraseas offenderit. At scribe mecum fidenter:* exit tum Senatu. *Hoc enim solo sibi discrimen peperit magnus ille vir, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur. Xiphilinus:* ὁ Πούπλιος δὲ Θρασέας Παῖτος ἦλθε μὲν ἐς τὸ συνέδριον, καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐπήκουσεν, ἀναγνωσθείσης δὲ αὐτῆς ἐξανέστη τε εὐθὺς πρὶν καὶ ὁτιοῦν ἀποφήνασθαι, καὶ ἐξῆλθε, διότι ἃ μὲν ἤθελεν εἰπεῖν οὐκ ἠδύνατο, ἃ δὲ ἠδύνατο, οὐκ ἤθελε. *Tacit.* XVI. *hunc ipsum locum respiciens:* Olim vtrisque infensus, & accedentibus caussis in Thraseam, quòd Senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur, vt memoraui.

29. SINE CVRA DEVM EVENIEBANT.] Ἐπικυρίζει *& hîc & alibi noster.*

30. IVNIAM.] *Caluinam, de quâ lib.* XII. *De Calpurniâ, eodem etiam libro. Statim,* Præturâ functos, *lego.*

31. REPETERET ANXIO.] *Libri quidam,* repetiret: *quod meritò Pichena probat. Dubitabat scilicet & angebatur, an Senatum obsequentem, plebem fauentem reperiret.*

32. VETVS ILLI COPIA ERAT.] *Ita libri prisci. substituerunt,* cura: *ad sententiam non malè. Nescio an,* copido, *siue,* cupido.

33. CITHARA LVDICRVM IN MODVM.] *Non etiam displiceat,* ludiorum. *Nummos certè cusit illa bellua, in quibus ipse citharœdico habitu, in tunicâ oblongâ, citharam percutiens. Describit eum habitum graphicè Apuleius* II. *Florido, in personâ Bathylli:* Eique prorsus citharœdicus status, deam conspiciens canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus ipsos, Græcanico cingulo, chlamydâ velat vtrumq; brachium adusque articulos palmarum. Cetera decoris instrumentis dependent. Cithara baltheo cælato apta, structim sustinetur; manus eius teneræ procerulæ, læua distantibus digitis neruos molitur, dextra psallentis gestu suo pabulum citharæ admouet, ceu parata percutere. *Ita enim locum eum legimus, distinguimus. Et quod ait de chlamydâ déque cingulo, etiam illa appârent in Neronianis nummis; excipio quòd non brachia velat, sed ab humeris dependet chlamys.*

34. QVOD REGIBVS ET ANTIQVIS DVCIBVS.] *Ita in Panegyrico illo ad Pisonem, qui hoc aeuo scriptus, inserta eadem defensio:*

Nec pudeat pepulisse lyram, cùm pace serenâ
Publica securis exsultent otia terris,
Ipse fidem mouisse ferox narratur Achilles.

Quem Ouidio ablatum, viri docti tribuunt Lucano. Neutri ego. Ab Ouidio ætas abiudicat: ab Lucano, conditio

A terat; cùm Senecæ ac Burrho visum, [35] ne vtroque peruinceret, alterum concedere. Clausumque [36] valle Vaticanâ spatium, in quo equos regeret, haut promiscuo spectaculo. *In circo Vaticano currus regit.* mox vltrò vocari populus Romanus, laudibus extollere, vt est vulgus cupiens voluptarum, & si eò Princeps trahat, lætum. Ceterùm euulgatus pudor non satietatem, *Mox palàm.* vt rebantur, sed incitamentum attulit. [37] Ratusque dedecus amoliri, si plures fœdasset, *Ad eadem nobiles adigit.* nobilium familiarum posteros, egestate venales in scenam deduxit: quos fato perfunctos ne nominatim tradam, maioribus eorum tribuendum puto. Nam & eius flagitium est, qui pecuniam ob delicta potiùs dedit, quàm ne delinquerent. Notos quoque equites Romanos operas arenæ promittere subegit, donis ingentibus: nisi quòd merces ab eo qui iubere potest, vim necessitatis affert. Ne tamen adhuc publico theatro dehonestaretur, [38] instituit ludos Iuuenalium vocabulo, in quos passim nomina data. non *Iuuenalia ludi.* nobilitas cuiquam, non ætas aut acti honores impedimento, quò minùs Græci Latiníve histrionis artem exercerent, vsque ad gestus modosque haut viriles. Quin & feminæ il-
B lustres deformia meditari. Exstructaque apud nemus, quod [39] nauali stagno circum- *Luxus ad Stagnum.* posuit Augustus, conuenticula & cauponæ, & posita væno irritamenta luxus. [40] dabanturque stipes, quas boni necessitate, intemperantes gloriâ consumerent. Inde glisce- re flagitia & infamia; nec vlla moribus corruptis olim plus libidinum circumdedit, *Et corrupta paullatim tota Roma.* quàm

eanditio scribentis. Nam ille quicumque poeta, ignotus fuit, obscurô domo, fortunâ tenui: & humiliùs blanditur Pisoni, quàm vt decuerit Lucanũ. Ait ecce:

——— tu Piso latentem
Exere: nos humilis domus, at sincera parentũ.
Sed tenuis Fortuna suâ caligine celat.

*At Lucanus certè natus, celeber: per se, pérque vxorem * pradiues. Adde Senecam patruum in aulâ: qui huic humili & tenui protendere manum potuisset, præ Pisone. Sed & decimanono ætatis anno scriptum hoc*
C *carmen. nam ait:*

Quamuis nunc iuuenile decus mihi pingere malas
Cœperit, & nondum vicesima venerit æstas.

Quod non conuenit in ætatem Lucani, præsertim cùm scriptum sit diu post consulatum Pisonis, & paullò antè detectam, ni fallor, coniurationem. Certè post consulatum diu: quoniam & eloquentiæ eius specimen Neapoli præbitum celebrat. quod scimus contigisse nos quinquennali certamine, cùm Nero in eâdem vrbe Græcanicâ copiam fecit suæ vocis, annis aliquot post Pisonis consulatum, quem iniit anno vrbis DCCCX. *Sed nec Statius huius carminis mentionem facit: cùm omnia minima scripta eius recenseat.* II. *Silu.*

35. NE VTROQVE PERVINCERET.] *Putarem,* ne vtrumque: *id est, ne duo illa extorqueret, alte-*
D *rum indulgere, vt in eo acquiesceret.*

36. VALLE VATICANA SPATIVM.] *Credo id à Plinio denotari lib.* XXXVI. Tertius obeliscus Romæ in Vaticano, Caij ac Neronis principum Circo.

37. RATVSQVE DEDECVS AMOLIRI.] *Romana editio,* dedecus molliri. *quod ego præfero.*

38. INSTITVIT LVDOS IVVENALIVM.] *Qui priuati, & per domum celebrati aut in hortis. Tacitus lib.* XV. Acriore in dies cupidine Nero agitabatur promiscuas scenas frequentandi: nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis. *Mansit nomen ludorum posteriori æuo, & imperatores quos in palatio ludos dabant, Kalendis noui anni (de quibus è Iuliano monui ad librum* IV.) *Iuuenalia videntur appellasse: ab exemplo hoc Neronis. Sidonius:*

Ianus fortè suas bifrons Kalendas
Sumendas referebat ad curules.
Mos est Cæsaribus die bis vno
(Priuatos vocitant) parare ludos.
Tunc cœtus iuuenum sed aulicorum
Elæi simulacra torua campi
Exercet spatiantibus quadrigis.

Et addit post descriptionem curulium ludorum,

Iam verò Iuuenalibus peractis.

**Vide Tacit. lib.* XVI. *De diuitiis Mellæ & Lucani.*

Vt videantur ij ludi, tunc quidem, scenicum nihil habuisse. Atque ita distinguit etiam, nisi fallor, Capitolinus in Gordianis: Cordus dicit in omnibus ciuitatibus Campaniæ, Piceni, Vmbriæ, de proprio illum per quatriduum ludos scenicos & Iuuenalia edidisse. *Quod notari valo. Neronis tamen æuo & instituta, scenici: ex Tacito hîc, & Plinio qui ad hos ludos respiciens ait Neronem* peculiari theatro in hortis primùm cantasse, & Pompeiano prælusisse. *Non prætereo notam Xiphilini, qui hos ludos institutos vult per caussam positæ à Nerone primæ barbæ. Et herclè ea nominis caussa. Iuuenalia enim dicta, quia vt Tirocinij die pueros exuebant: sic barbâ rasâ iuuentutem. transibántque tunc in viros. Vnde illud Domitiæ amitæ blandientis Neroni votum:* Simul hanc excepero, mori volo, *Suetonius cap.* XXXIV. *itaque is dies Romanis pariter festus. De Octauiano, Dio, lib.* XLVIII. ἀμέλει τὸν πώγωνα ὁ Καῖσαρ τότε πρῶτον ξυράμενος, αὐτός τε μεγάλως ἑώρτασε, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι δημοτελῆ ἑορτὴν παρέσχε. καὶ ὁ μὲν καὶ ἔπειτα ἐπιλειοῦτο τὸ γένειον, ὥσπερ οἱ ἄλλοι. *id est:* Cæsar tum primùm barbam radens, & ipse diem eum planè festum habuit, & aliis publicam festiuitatem indixit. atque ex eo etiam ipse genas suas leues habuit, ad exemplum reliquorum. *Alia huic ritus in* EXCVRS. B.

39. NAVALI STAGNO CIRCVMPOSVIT AVGVSTVS.] *Ad Tiberim. déque eo stagno suprà:* Augustus structo cis Tiberim stagno. *Et Suetonius. At nemus illud est, quod Cæsarum nemus appellatum. Vide & hîc Xiphilinum.*

40. DABANTVRQVE STIPES.] *Cui rei datæ stipes? ad ludósne? Ita olim sanè Apollinaribus ludis factum reperio.* Prætor edixit, *ait Liuius lib.* XXV.

 vt po-

quàm illa colluuies. Vix artibus honestis pudor retinetur; nedum inter certamina vitiorum, pudicitia, aut modestia, aut quidquam probi moris reseruaretur. Postremò [41] ipse scenam inscendit, multâ curâ tentans citharam & premeditans, [42] assistentibus familiaribus. [43] accesserat cohors militum, centuriones tribunique: & [44] mærens Burrhus, ac laudans. Tuncque primùm conscripti sunt equites Romani, cognomento Augustanorum, ætate ac robore conspicui, & pars ingenio procaces, alij in spe potentiæ. Hi dies ac noctes plausibus personare. Formam Principis vocemque deûm vocabulis appellantes, quasi per virtutem elati honoratique agere. Ne tamen ludicræ tantùm Imperatoris artes notescerent, [45] carminum quoque studium affectauit, contractis quibus aliqua pangendi facultas. [46] Nec dum insignis ætatis nati, considere simul, & allatos vel ibidem repertos versus connectere; atque ipsius verba quoque modo prolata supplere. quod species ipsa carminum docet, non impetu & instinctu, nec ore vno fluens. Etiam sapientiæ doctoribus tempus impartiebat post epulas: vtque contraria asseuerantium, discordiæ eruebantur. nec deerant, qui voce vultuque tristi inter oblectamenta regia spectari cuperent. Sub idem tempus, leui contentione atrox cædes orta inter colonos Nucerinos Pompeianosque, gladiatorio spectaculo, quod Liuineius Regulus, quem motum senatu rettuli, edebat. quippe oppidanâ lasciuiâ [47] inuicem incessente probra, deinde saxa, postremò ferrum sumsere, validiore Pompeianorum plebe, apud quos spectaculum edebatur. Ergo reportati sunt in vrbem multi è Nucerinis trunco per vulnera corpore, ac plerique liberorum ac parentum mortes deflebant. Cuius rei iudicium Princeps

Citharâ in publico canit.

Augustani equites lecti ad plausum.

Ad carmina etiam se dat.

Sed non sine alius Phœbis.

Philosophis studet.

Pompeius cædes per ludos.

vt populus per eos ludos stipem Apollini, quantum commodú esset, conferret. *Plinius lib.* XXXIII. Populus Romanus stipem spargere cœpit, Sp. Postumio, Q. Marcio coss. Tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam conferret L. Scipioni, ex quâ is ludos fecit. *Quæ verba ne te fallant. Nam stipes de quâ Liuius, multis annis prior notatione Plinianâ. Sed voluntariam, credo, Plinius intellexit: illa fuit ex edicto. Sed & Augustus stipem Prætoribus dari ad ludos voluit, innuente Dione* LIV. *initio:* τοῖς μὲν στρατηγοῖς τὰς πανηγύρεις πάσας συνέταξεν, ἐκ τε τοῦ δήμου δίδοσθαί τι αὐτοῖς κελεύσας. *nisi tamen* τὸ δημόσιον *intellegi voluit potiùs, quàm* δῆμον. *Stipes aliâs vsitatè dabantur diis, & ad res sacras. Seneca de Benef.* VII. Omnia deorum sunt: tamen diis posuimus domum, & stipem iecimus. *Et Epist.* CXVI. Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, nec auro argentoque suspenso, nec in thesauros stipe infusâ, sed piâ & rectâ voluntate. *Varro de L. L.* Diis cum thesauris assem dant, stipem dicunt. *Ita in capita fontium, quæ sacra, stipem iaciebant. Plinius libro* VII. *Epistol. de Clitumno:* Fons purus & vitreus, vt numerare iactas stipes, & relucentes calculos possis. *Seneca lib.* IV. *Quæst. Natural. de Nili venis:* In hæc ora stipem sacerdotes, & aurea dona Præfecti, cùm sollenne venit sacrum, iaciunt.

41. IPSE SCENAM INSCENDIT.] *Restitui ex libris. Vulgò,* ipse scenas incedit.

42. ASSISTENTIBVS FAMILIARIBVS.] *Falsò. Nam Vatic.* absistentibus facies. *Farnes.* assistentibus facies. *Similisq. lectio Budensis: quod facilè odorêris è Rhenano coniectante,* absistentium facie. *Vtrúmne,* assistentibus facibus? *Certè noctu & ad lumen etiam hi ludi exerciti. sequitúrque:* Illi dies ac noctes plausibus personare. *& ait, postremùm in scenam venisse Neronem. Ergo ad lumen. Infrà etiam,* Noctes quoque dedecori adiectas. *Sed & Sueton. Calig. cap.* XVIII. Quondam etiam & nocturnos ludos præbuit accensis facibus. *Naster iterùm infrà.* Lætitiæ magis, quàm lasciuiæ dari paucas totius quinquennij noctes, quibus, tâtâ luce ignium nihil illicitum occultari queat. *Vos diuini conferte operam, si mihi Phœbus hîc non fauit.*

43. ACCESSERAT COHORS MILITVM.] *Ita legend. non quia Suetonius cap.* XXII. *ita narrare videatur, sed quia res poscit. Nam Suetonius de alio ibi & publico theatro.*

44. MÆRENS BVRRHVS, AC LAVDANS.] *Vnus ergo hic tantùm Præfectus Prætorio. nec pugnat Suetonius qui duos nominat: quia Tacitus de Iuuenali ludicro adhuc loquitur; de publico theatro Suetonius, capite dicto.*

45. CARMINVM QVOQVE STVDIVM.] *Plinius libro* XXXVII. Domitius Nero in ceteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Poppeæ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine Succina appellando. *Intellexit & Seneca hunc poëtam libro* I. *Quæst. Natur.* Vt ait Nero Cæsar disertissimè, Colla Cytheriacæ splendent agitata columbæ. *Laudat eum Martialis lib.* VIII.

Carmina qui docti nota Neronis habet.

& libro IX.

Ipse tuas etiam veritus Nero dicitur aures,
Lasciuum iuueni cùm tibi lusit opus.

46. NEC DVM INSIGNIS ÆTATIS.] *Fortè leg.* quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis. Ij alternatim considere simul. *M. Antonius Muretus, cui scriptor hic noster in amoribus (& iure) corrigit:* quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis erat. Ij considere simul; & natos ibidem versus connectere, atq; ipsius verba quoquo modo prolata supplere. *Non damno: germana tamen esse non credo. Ceterùm ab hoc Cornelij iudicia Tranquillus dissentit, cap.* LII. *quem vide.*

47. INVICEM INCESSENTE.] *Lege,* incessentes.

48. APIO-

A ceps senatui, senatus consulibus permisit. Et rursus re ad patres delatâ, prohibiti publicè in decem annos eiusmodi cœtu Pompeiani, collegiaque quæ contra leges instituerant, dissoluta. Liuineius & qui alij seditionem conciuerant, exsilio multati sunt. Motus senatu & Pedius Blæsus, accusantibus Cyrenensibus, violatum ab eo thesaurum Æsculapij, dilectúmque militarem pretio & ambitione corruptum. Iidem Cyrenenses reum agebant Acilium Strabonem, prætoriâ potestate vsum, & missum disceptatorem à Claudio agrorum, quos regis [48] Apionis quondam habitos, & Pop. Rom. cum regno relictos, proximus quisque possessor inuaserant, diutináque licentiâ & iniuriâ, quasi iure & æquo nitebantur. Igitur abiudicatis agris, orta aduersus iudicem inuidia: & senatus ignota sibi esse mandata Claudij, & consulendum Principem respondit. Princeps probatâ Strabonis sententiâ, se nihilo minùs subuenire sociis, & vsurpata concedere scripsit. Sequuntur virorum illustrium mortes, Domitij Afri, & M. Seruilij, qui summis honoribus, & multâ eloquentiâ viguerant. Ille orando caussas, Seruilius diu foro, mox
B tradendis rebus Romanis celebris, [49] & elegantiâ vitæ, quam clariorem effecit, vt par ingenio, ita morũ diuersus. [50] Nerone quartùm, Cornelio Cosso Coss. [51] quinquennale ludicrum Romæ institutum est, ad morem Græci certaminis, variâ famâ, vt cuncta ferme noua. Quippe erant qui Gn. quoque [52] Pompeium incusatum à senioribus ferrent,

Ea punita, sed leuiter.

Acilius Strabo accusatus.

Domitij Afri mors:
Et Seruilij.

A. V. C. DCCCXIII.
Quinquennale certamen.

48. APIONIS QVONDAM HABITOS.] *Lego*, regi Apioni. *Rufus hac de re:* Cyrenas cum ceteris ciuitatibus Libyæ Pentapolis Ptolemæi antiquioris liberalitate suscepimus. Libyam supremo regis Apionis arbitrio sumus assecuti. *Item Eutropius:* Quo tempore Libya quoque Romano imperio, per testamentum Apionis qui rex eius fuerat, accessit. in quâ inclytæ ciuitates erant, Berenice, Ptolemais, & Cyrene. *Appianus in extremo Mi-*
C *thridatico:* τοῖς Ῥωμαίοις Κυρήνην Ἀπίων βασιλεὺς τῶν Λαγιδῶν γένους νόθος ἐκ διαθήκης ἀπέλιπεν. *Factum hoc anno vrbis* DCLX. *C. Cœlio L. Domitio Coss. Sed vt moneam, in verbis Rufi vereor vt menda sit, licet occultior. Quis ille Ptolemæus antiquior? Plerique omnes Aegyptij reges Ptolemæi, & parum proba aut recepta discriminis hac nota. Ausim rescribere,* Ptolemæi Apionis. *Nam hic sanè rex, Ptolemæus fuit, sed cognomento Apion. Appianus* I. *Ciuil.* Sequenti anno, sextâ & sexagesimâ Olympiade, populus Romanus duabus prouinciis ex testamentis regum est auctus, Bithyniam Nicomede relinquente, Cyrenen Ptolemæo ex Lagidis, cui Apioni cognomentum fuit.

49. ET ELEGANTIA VITAE, QVAM CLARIOREM.] *Traiecerim*, & quem elegantia vitæ clariorem effecit.

D 50. NERONE IIII. CORN. COSSO COSS.] *Quorum mentio in lapide Romæ:*

I. O. M. ET. GENIO
VENALIC
P. ACILIVS. CERDO
VOTVM SOLVIT
NERONE. CÆSARE
AVG. IIII.
COSSO. LENTVLO. COSSI. F. COS.

51. QVINQVENNALE LVDICRVM.] *Est hoc ipsum, quod noster lib.* XVI. lustrale certamen *appellat. Quod longo interuallo pòst reduxit & firmauit Gordianus Iunior Imperator. de quo appositè Victor:* Eoque anno lustri certamine, quod Nero Romam inuexerat, aucto firmatoque, in Persas profectus est. *Exemplum autem, credo, Nero sumpsit à Neapolitis, de queis Strabo lib.* V. Νυνὶ δὲ πεντετηρικὸς ἱερὸς ἀγὼν συντελεῖται παρ' αὐτοῖς, μουσικός τε καὶ γυμνικὸς ἐπὶ πλείους ἡμέρας, ἐνάμιλλος τοῖς ἐπιφανεστάτοις τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα. *id est:* Nunc autem quinquennale sacrum certamen apud eos celebratur, Musicum & gymnicum in plures dies: quod æmulum esse potest illustrissimis Græcorum ludis. *Nota quod ait,* νυνὶ δὲ. *Institutum enim id certamen eius auo, in honorem Augusti. Suetonius clarè, Aug. cap.* LXXXVIII. *& in Claudij cap.* XI. *Herodes etiam Iudææ rex theatrũ & certamen quinquennale condidit, ad honorem gratiamq; Augusti, vti Iosephus narrat lib.* XV. *Sunt & nummi Neroniani, in quibus mensa cum coronâ & lebete, inscripti:* CERTA. QVINQ. ROM. CO. SC. *id est,* Certamen Quinquennale Romæ constituit.

52. POMPEIVM INCVSATVM, QVOD.] *Perpetuum sanè theatrum Pompeius condidit primus, anno vrbis* DCLXXXXIX. *Anteà subitaria erant, & Censorum iussu plerumque disiecta. Tertullianus libello De spectaculis:* Sæpè Censores renascentia theatra destruebant moribus consulentes, quorum scilicet periculum ingens de lasciuiâ prouidebant. Itaque Pompeius Magnus solo theatro suo minor, cùm illam arcem omnium turpitudinum extruxisset, veritus quandoque memoriæ suæ censoriam animaduersionem, Veneris ædem superposuit. *Donec præcipitantibus moribus, exstruxerunt ipsi Censores. Valerius lib.* II. *cap.* IV. Theatra inchoata quidem sunt à Messallâ & Cassio Censoribus, ceterùm auctore Scipione Nasicâ, omnem apparatum operis eorum subiectum hastæ vænire placuit. *Appianus Ciuil.* I. τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον ὃ Λεύκιος Κάσσιος ἤρχετο, καὶ ἤδη που τέλος ἐλάμβανεν, ὡς καὶ τόδε στάσεων ἄρξον ἑτέρων, ἢ οὐ χρήσιμον ὅλως Ἑλληνικαῖς ἡδυπαθείαις Ῥωμαίους ἐθίζεσθαι. *Eamq; in rem* Sc. *interpositum, quod legis nomine Tertullianus intellexit in Apolog.* Quónam illæ leges abierunt, quæ theatra stuprandis moribus orientia, statim destruebant? *Velleij locus addatur, qui corruptus vulgò:* Cassius Censor à Lupercali in Palatium versus,

Contra theatra & ludos dictum.

ferrent, quòd mansuram theatri sedem posuisset. *Nam* [53] *anteà subitariis gradibus, & scenâ in tempus structâ, ludos edi solitos: vel si vetustiora repetas,* [54] *stantem populum spectauisse: si consideret, theatro dies totos ignauiâ continuaret. Ne spectaculorum quidem antiquitas seruaretur,* [55] *quoties P. R. sederet, nullâ cuiquam ciuium* [56] *necessitate certandi. Ceterùm abolitos paulatim patrios mores,* [57] *funditùs euerti per accitam lasciuiam; vt quod vsquam corrumpi & corrumpere queat, in vrbe visatur, degeneretque studijs externis iuuentus, gymnasia & otia, & turpes amores exercendo, Principe & senatu auctoribus. qui non modò licentiam vitijs permiserint, sed vim adhibeant. proceres Romani* [58] *specie orationum & carminum, scenâ polluantur. Quid superesse, nisi vt corpora quoque nudent, & cæstus assumant, easque pugnas pro militiâ & armis meditentur?* [59] *An iustitiam augurij, & decurias equitum, egregium iudicandi munus expleturos, si fractos sonos & dulcedinem vocum peritè audissent? Noctes quoque dedecori adiectas, ne quod tempus pudori relinquatur, sed cœtu promiscuo quod perditissimus quisque per diem concupiuerit, per tenebras audeat.* Pluribus ipsa licentia placebat, ac tamen

Pro iis dicta.

honesta nomina prætendebant. *Maiores quoque non abhorruisse* [60] *spectaculorum oblectamentis, pro fortunâ quæ tum erat; eoque à Thuscis accitos histriones,* [61] *à Thurijs equorum certamina, & possessâ Achaiâ Asiaque,* [62] *ludos curatiùs editos. neque quemquam Romæ honesto loco ortum, ad theatrales artes degenerauisse,* [63] *ducentis iam annis à L. Mumij triumpho,* [64] *qui primus id genus spectaculi in vrbe præbuerit. Sed & consultum parcimoniæ, quòd perpetua sedes theatro locata sit, potiùs quàm immenso sumtu, singulos per annos consurgeret ac strueretur. Nec perinde magistratus rem familiarem exhausturos, aut populo* [65] *efflagitandi Græca certamina à magistratibus caussam fore, cùm eo sumtu Resp. fungatur. Oratorum ac vatum victorias incitamentum ingenijs allaturas: nec cuiquam iudici graue, aures studijs honestis, & voluptatibus concessis*

versus, theatrum facere instituit: cui in demoliendo eximia ciuitatis seueritas, & consul Cæpio restitêre *Scribe,* in emoliendo, *&* Scipio.

53. ANTEA SVBITARIIS GRADIBVS.] *Ausonius:*

Ædilis olim scenam tabulatam dabat
Subitò excitatam, nullâ mole saxeâ.

54. STANTEM POPVLVM SPECTAVISSE.] *Valerius ait,* S C cautum, nequis in vrbe, propiúsve passus mille, subsellia posuisse, sedénsve ludos spectare vellet. *Sessionem tamen adstruere Liuius & Dionysius videntur lib. I. sub Tarquinio rege:* Loca diuisa patribus equitibusque, vbi spectacula sibi quisque facerent, fori appellati. Spectauère furcis duodenos ab terrâ spectacula alta sustinentibus pedes. *Sed tantùm in Circo.*

55. QVOTIES P. R. SEDERET.] *Libri scripti,* Prætor sederet. *Facilè & verè emendes,* Prætores ederent. *Enimuerò editionem ludorum magistratibus incubuisse, præsertim Prætori, notum iis qui in vestibulo versantur antiquitatis. Facit huic parti illa responsio:* Nec proinde magistratus rem familiarem exhausturos, *&c.*

56. NECESSITATE CERTANDI.] *Secutus sum manuscriptos. Vulgata scriptio tamen recta adæquè,* spectandi. *Vtrumque enim factitatum sub his comœdis principibus, vt viri illustres & ad certandum cogerentur & ad spectandum. Nec displiceat geminari,* necessitate spectandi aut certandi.

57. FVNDITVS EVERTI.] *Libris meis abest τὸ,* euerti. *& omiseris rectè. Scribi etiam passit,* & verti.

58. SPECIE ORATIONVM ET CARMINVM.] *Ad Musicum certamen refero.*

59. AN IVSTITIAM AVGVRII.] *Vitium: cui medendo impar ego.*

60. SPECTACVLORVM OBLECTAMENTIS.] *Farnes.* oblectamenta *verè.*

61. A THVRIIS EQVORVM CERTAMINA.] *Atqui Liuius lib. I. etiam equos à Thuscis deriuat.* Ludicrum fuit, equi pugilesque, ex Etruriâ maximè acciti. *Et cùm equorum certamina antiquissima Romæ sint, vix videntur ea petisse tam longinquè. Magna Græcia certè & illa ora in quâ Thurij, non tam pernota tunc Romanis. Qua tamen frons mea à Tacito dissentientis? Thurij vicini Tarentinis ab iisque euersi, vt Strabo narrat: quorum olim Sybaris opidum celebre deliciis. Ab Augusto colonia illuc deducta, Copia.*

62. LVDOS CVRATIVS EDITOS.] *Germana Cornelij vox, non,* accuratiùs, *ex libris.*

63. DVCENTIS IAM ANNIS.] *Et paullò pluribus. quandam triumphauit de Achæis & Corinthiis Mummius anno vrbis* DCVIII.

64 QVI PRIMVS ID GENVS.] *Quod genus? gymnicósne? inclinabam. sed primus athletas dedisse legitur in ædilitate Æmilius Scaurus, multis pòst annis. Potest igitur capere ludos Græcos. Nam anteà noti tantùm Osci & Latini. Cicero ad Marium libro* VII. Non enim puto te Græcos aut Oscos ludos desiderasse: præsertim cùm Oscos vel in Senatu spectare possis, Græcos verò ita non ames vt nec ad villam tuam viâ Græcâ ire soleas. *Hos triplices ludos Tranquillus in Iulio intellegit, cap.* XXXIX. Ludos regionatim vrbe totâ dedit, & quidem per omnium linguarum histriones. *Et Aug. capite* XLIII. Ludos fecit nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis, per omnium linguarum histriones.

65. EFFLAGITANDI GRÆCA CERTAMINA.] *Certaminis vox ad gymnasium spectare potiùs videtur, quàm ad scenam. Sed & in scenâ ipsâ certamen quoddam victoria.*

66. TOTIVS

A *cessis impartire. lætitiæ magis quàm lasciuiæ dari paucas* [66] *totius quinquennij noctes, quibus, tantâ luce ignium, nihil illicitum occultari queat.* Sanè nullo insigni dehonestamento id spectaculum transijt. Ac ne modica quidem studia plebis exarsere, quia redditi quamquam scenæ [67] Pantomimi, certaminibus sacris prohibebantur. [68] Eloquentiæ primas [partes] nemo tulit, sed victorem esse Cæsarem pronunciatum. [69] Græci amictus quos per eos dies plerique incesserant, tum exoleuerant. Inter quę & sidus cometes effulsit, de quo vulgi opinio est, tamquam mutationem regis portendat. Igitur quasi iam depulso Nerone, quisnam diligeretur inquirebant. & omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas per matrem ex Iuliâ familiâ. Ipse placita maiorum colebat, habitu seuero, castâ & secretâ domo; quantoque metu occultior, tanto plus famæ adeptus. Auxit rumorem pari vanitate orta interpretatio fulguris. Nam quia discumbentis Neronis apud Simbruina stagna, cui [70] Sublaqueum nomen est, ictæ dapes, mensaque disiecta erat, idque finibus Tiburtum acciderat, vnde paterna Plauto origo, hunc illū numine Deûm B destinari credebant. fouebantque multi, quibus noua & ancipitia præcolere auida & plerumque fallax ambitio est. Ergo permotus ijs Nero componit ad Plautum litteras, [71] consuleret sibi & turbis, seque prauè diffamantibus subtraheret. esse illi per Asiam auitos agros, in quibus tutâ & inturbidâ iuuentâ frueretur. Ita illuc cum coniuge Antistiâ & paucis familiarium concessit. Iisdem diebus nimia luxus cupido, infamiam & periculum Neroni tulit, quia fontem [72] aquæ Martiæ ad vrbem deductæ nando incesserat: videbaturque potus sacros & cærimoniam loci [73] corpore toto polluisse. secutaque anceps valetudo, iram deûm affirmauit. At Corbulo post deleta Artaxata, vtendum recenti terrore ratus, ad occupanda Tigranocerta, quibus excisis, metum hostium intenderet,

Nero primas tulit.

Cometes apparuit.

Is caussa rumoribus: Et periculum Plauto.

Qui in Asiā ablegatur.

Nero ægrotat.

Corbulo Tigranocerta pergit.

66. TOTIVS QVINQVENNII.] *Ita scripserim, non*, potius.

67. PANTOMIMI CERTAMINIBVS SACRIS.] *Certamina sacra, siue ἱεροὺς ἀγῶνας, ὧν τὰ ἆθλα ἐν* C *στεφάνῳ μόνῳ, definit Pollux, libro* III. *Tale hoc Neapolitanum, quod & ἱερὸς ἀγὼν à Strabone dicitur.*

68. ELOQVENTIÆ PRIMAS PARTES.] *Farnesiana abest*, partes. *rectè.*

69. GRÆCI AMICTVS.] *Libri leuiter oberrant. Nam Farnes.* Ciræciam iactam quo. *Vatican.* Græciam iactus ta quo. *Dixi aberrant. nam vera lectio hac:* Græci etiam amictus, quîs per eos dies p. incesserant. *vel*, quos p. e. d. p. ingesserant. *Græcanicum scilicet hoc certamen fuit, & ideò amiciebantur plerique ad morem Græcum, palliati crepidatique. Hæsi olim: sed expediuit me planè Dio lib.* LX. *de hoc ipso spectaculo, Neapoli: ἔπειτα ἔν γε τῇ Νεαπόλει καὶ παντάπασιν ἰδιωτικῶς ἔζη. τά τε γὰρ ἄλλα Ἑλληνικῶς καὶ αὐτὸς καὶ οἱ συνόντες οἱ διῃ-* D *τῶντο, καὶ ἐν μὲν ταῖς τῆς μουσικῆς θεωρίαις ἱμάτιον καὶ κρηπῖδας, ἐν δὲ τῷ γυμνικῷ ἀγῶνι πορφυρίδα καὶ στέφανον χρυσοῦν ἐλάμβανε. id est:* Deinde & Neapoli planè priuatum se gessit. Nam cùm in aliis, & ipse & qui cum eo erant, Græcorum ritu vixerunt, tum etiam in Musico spectaculo pallium & soleas induit, & in Gymnico agone vestem purpuream & auream coronam accepit. *Et simile quod in Commodo tradit, quotiens theatrum ingrederetur, solitum sumere χλαμύδα ὁλοπόρφυρον τὸ ἑλληνικὸν τρόπον, καὶ στέφανον ἔκ τε λίθων Ἰνδικῶν καὶ ἐκ χρυσοῦ πεποιημένον. Ex his facilè intellego restituoque Suetonij locum Domitiani cap.* IV. Certabant etiam & prosâ oratione Græcè Latineque, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoque & psilocitharistæ. In stadio verò cursu etiam virginum certamini præsedit crepidatus purpureaque amictus togâ Græcanicâ, capite gestans coronam auream. *Corrigo & distinguo:* & psilocitharistæ: in stadio verò cursu etiam virgines. Certamini præsedit, *&c. Vera lectio, vera mens: Certasse præter citharœdos, etiam chorocitharistas, & in stadia, certamine cursus, etiam virgines. At certamini toti quinquennali præsedisse Domitianum ritu Græco, purpureô togâ, & coronâ ornatum. Dixit enim Togam: mallem chlamydem, vti idem scriptor Neronis cap.* XXV. *reditum in vrbem describens habitu Græcanico:* in veste purpureâ, distinctâque stellis aureis chlamyde, *vbi*, veste, *glossematum puta, deleóque. Item Dio suprà, & Capitolinus in Pertinace:* Purpureasque chlamydes Græcanicas.

70. SVBLAQVEVM NOMEN EST.] *Plinius lib.* III. Anio lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedère Sublaceo *(ita enim potiùs scribend. quia à locu)* defert in Tiberim. *Addubito num vox Tacito desit, legendumq.:* villa cui Sublaceum nomen. *Certè Neronis villa Sublacensis Frontino de Aquaduct. cognita. Aimoinus lib.* II. *cap.* XVI. Benedictus pater in loco qui Sublacus dicitur, qui ab vrbe Româ XL. millibus abest, effulsit. *Philostratus libro* IIII. *De vitâ Apollonij ad hanc rem addit, calicem Neronis, quem iam ori admouerat, fulmine excussum.*

71. CONSVLERET SIBI ET TVRBIS.] *Volebam*, sibi & vrbi: *sed natant in Flor. legi* consuleret q. et vrbis: *ex quo appositè Picheno*, quieti vrbis *Sed sic tamen prius illud deest*, sibi: *nec abeo à meâ coniecturâ.*

72. AQVÆ MARTIÆ.] *Vera lectio. frustrà turbant libri, qui partim*, aquæ marginæ, *partim*, morgio, *referunt.*

73. CORPORE TOTO POLLVISSE.] *Imò*, corpore loto. *Fontes & capita aquarum priscis sacra: in iisque natare nefas. Plinius lib.* IIX. *de Clitumno:*

deret, vel si pepercisset, clementiæ famam adipisceretur; illuc pergit non infenso exerci- A
tu, ne spem veniæ auferret: neque tamen remissâ curâ, gnarus facilem mutatu gentem,
Diffugiunt, aut occulunt se hostes.
vt segnem ad pericula, ita infidam ad occasiones. Barbari pro ingenio quisque, alij pre-
ces offerre, quidam deserere vicos, & in auia digredi: ac fuere qui se speluncis, ac ca-
rissima secum abderent. Igitur dux Romanus diuersis artibus, misericordiâ aduersus
supplices, celeritate aduersus profugos, immitis ijs qui latebras insederant, ora & exitus
specuum sarmentis virgultisque completos, igni exurit. Atque illum fines suos præter-
Mardi eum incursant.
gredientem incursauere Mardi, latrocinijs exerciti, contraque irrumpentem montibus
defensi. quos Corbulo immissis Hyberis vastauit, hostilemque audaciam externo san-
Fame aliisq; incommodis laborat.
guine vltus est. Ipse exercitusque, vt nullis ex prœlio damnis, ita per inopiam & labores
fatiscebant, carne pecudum propulsare famem adacti. Ad hæc pænuria aquæ, feruida
æstas, longinqua itinera, solâ ducis patientiâ mitigabantur, eodem plura quàm gregario
milite tolerante. Ventum dehinc in locos cultos: demessæque segetes, & ex duobus ca-
stellis in quæ confugerant Armenij, [74] alterum impetu captum; qui primam vim de- B
pulerant, obsidione coguntur. Vnde in regionem Taurantium transgressus, improui-
Insidiæ capiti eius structæ.
sum periculum vitauit. Nam haut procul tentorio eius, [75] non ignobilis barbarus cum
telo repertus, ordinem insidiarum, seque auctorem & socios per tormenta edidit: conui-
ctique & puniti sunt, qui specie amicitiæ dolum parabant. Nec multo pòst legati Tigra-
Tigranocerta in fidem accepta.
nocerta missi, patêre mœnia afferunt, intentos popularis ad iussa; simul hospitale do-
num, coronam auream tradebant. Accepitque cum honore, nec quidquam vrbi detra-
ctum, quò promtius obsequium integri retinerent. At præsidium regium, quod ferox
iuuentus clauserat, non sine certamine expugnatum est. nam & prœlium pro muris ausi
erant, & pulsi intra munimenta aggeris, demùm irrumpentium armis cessere. quæ faci-
Hircani cum Parthis dissident: Societatem Romanam petunt.
liùs proueniebant, quia Parthi Hircano bello distinebantur. Miserantque Hyrcani ad
Principem Romanum societatem oratum, attineri à se Vologesen pro pignore amicitiæ
ostentantes. eos regredientes Corbulo, ne Euphratem transgressi hostium custodijs cir-
cumuenirentur, dato præsidio [76] ad litora maris rubri deduxit. Vnde vitatis Parthorum C
At Corbulo Armeniæ reliqua subigit.
finibus, patrias in sedes remeauere. Quin & Tiridatem per Medos extrema Armeniæ
intrantem, præmisso cum auxilijs Verulano legato, atque ipse legionibus citis, abire pro-
cul ac spem belli amittere subegit: quosque nobis ob regem auersos animi cognouerat,
cædibus & incendijs perpopulatus, possessionem Armeniæ vsurpabat. cùm aduenit Ti-
Cui Tigranes rex imponitur.
granes, à Nerone ad capessendum imperium delectus, Cappadocum ex nobilitate, regis
Archelai nepos; sed quòd diu obses apud vrbem fuerat, vsque ad seruilem patientiam
demissus. Nec consensu acceptus, durante apud quosdam fauore Arsacidarum. At ple-
rique superbiam Parthorum perosi, datum à Romanis regem malebant. Additum et-
iam præsidium, mille legionarij, tres sociorum cohortes, duæque equitum alæ. & quo
faciliùs

Pons terminus sacri profanique: in superiori parte nauigare tantùm, infrà etiam natare concessum. *Imò in quibusdam aquis nauigare etiam vetitum. Idem libro eodem, de lacu Vadimonis:* Nulla in hoc nauis (sacer enim est) sed innatant insulæ, *&c. Seneca epist.* XLI. *de his caremoniis:* Magnorum fluminum capita veneramur; subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes, & stagna quædam vel opacitas vel immensa altitudo sacrauit.

74. ALTERVM IMPETV CAPTVM.] *Vox addita, auctore Vatic.*

75. NON IGNOBILIS BARBARVS.] *Vnus Megistanûm. estq; illeipse, de quo Frontinus sic narrat.* Domitius Corbulo, cùm Tigranocertam obsideret, in quemdam ex Megistanis quos ceperat, animaduertit. caputque eius ballistâ excussum, intra munimenta hostium misit. Id fortè decidit in medium concilium, quod tum cùm maximè habebant Barbari. ad cuius conspectum velut ostento consternati ad deditionem festinauerunt. D

76. AD LITORA MARIS RVBRI DEDVXIT.] *Valdè equidem hic nunc hæreo, olim & in primis editionibus transitum aut neglectum. Ad quod* mare rubrum *Hyrcanos (de iis sermo) deduxit? Illud Aegyptium, quod vulgò sic appellant? ingens via sit, & nec sic in fines suos, nisi per Parthorum, intrarint. An alterum illud magnum & Indicum? ita solent veteres, fateor: sed nec hic ei locus, aut omnis Chorographia me fallit. Sunt enim Hyrcani ad mare Caspium ipsum siti, procul ab omni Indico: & pone vel flexu magno isse, tamen Parthorum fines omnia illa maritima ferè tangebant. Plinius:* Persæ rubrum mare semper accoluêre; *atque aliæ sub Parthis gentes. Considera, & inspice (oculorum res est) abeunt à patria millibus millium; & in discrimina ipsa veniunt, quæ vitabāt.*

Quod

A faciliùs nouum regnum tueretur, pars Armeniæ vt cuique finitima, 77 pars Nipolique & Aristobulo atque Antiocho parêre iussæ sunt. Corbulo in Syriam * accessit, morte Vinidij legati vacuam, ac sibi permissam. Eodem anno ex illustribus Asiæ vrbibus, Laodicea tremore terræ prolapsa, nullo à nobis remedio, proprijs opibus reualuit. At in Italiâ vetus opidum 78 Puteoli, ius Coloniæ, & cognomentum à Nerone adipiscuntur. Veterani Tarentum & Antium ascripti, non tamen infrequentiæ locorum subuenere, dilapsis pluribus in prouincias, in quibus stipendia expleuerant. 79 Neque coniugijs suscipiendis, neque alendis liberis sueti, orbas sine posteris domos relinquebāt. 80 Non enim, vt olim, vniuersæ legiones deducebantur cum tribunis & centurionibus, & sui cuiusque ordinis militibus, vt consensu & caritate Remp. efficerent; sed ignoti inter se, diuersis manipulis, sine rectore, sine affectibus mutuis, quasi ex alio genere mortalium repentè in vnum

* abscessit.

Laodicea terræmotu afflicta.

Colonia in Italiâ deducta.

Non cum effectu.

Quod dicam non habeo, nisi si scripsit Tacitus, ad li-
B tora maris sui. *Nam Tacitum vt imperitiæ accusem, durum improbumq; sit: & mea ista lectio haud ab re sit, ex Armeniâ cum præsidio, breui flexu, deductos ad mare, iuxta quod habitabant. Supra Euphratem igitur inerint, per montana & finitima Iberiæ ad suum mare.*

77. PARS NIPOLIQVE.] *Latet in corruptione nomen alicuius regis. Fortè,* Thrascypolique. *qui dynastæ alibi in finitimis Armeniæ locis.*

78. PVTEOLI IVS COLONIÆ.] *Puteoli, ais, adipiscuntur ius coloniæ? Ego verò aduocationem peto, vt deliberem. Nónne enim iampridem id opidum eo iure? Liquet ex Liuio, Velleióque, qui coloniam Puteolos deductam volunt anno vrbis* DLX. *P. Scipione Africano* II. *Ti Sempronio Coss. Sed & lapides testantur hodie:* AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO.
C XC. &, ÆDILIS. COLON. PVTEOLANORVM. & GENIO. COLONIÆ PVTEOLANORVM. *An colonis eorumq; posteris intermortuis, colonia esse desiit? an tempore interiecto transiit ad municipale ius? Ciceronis certè æuo municipium fuit, non colonia. Oratione pro M. Cælio:* Nam quod est obiectum municipibus adolescentem non esse probatum suis, nemini vmquam præsenti Puteolani maiorem honorem habuerunt, *&c. Concutit me tamen iterùm Frontinus in Catalogo coloniarum, cuius verba è manuscripto:* Puteoli, colonia Augusta. Augustus deduxit. ex vno latere iter populo debetur ped. xxx. Ager eius in iugeribus veteranis & Tribunis legionariis est adsignatus. *Colonia ergo adhuc recenti æuo. Recreat Agellius lib.* XVI. *cap.* XIII. *qui ostendit sæpè commutari solere colonias in muni-*
D *cipia, & contrà. Nisi tamen Cornelij verbis ea vis, vt velis vniuersum opidum incolasq; (plures autem inquilini eius loci, ob commercia & mare) præter eos qui restabant ex colonis Augustæis, colonico iure donatos. Et sanè duplex hoc genus hominum in coloniis fuisse, è Cicerone clarum, pro Sullâ: vbi dissidia etiam inter Pompeianos (ij erant ciues veteres) colonósque recenset. Quem vide. Alterum horum nisi sit, tu videris: mea in his salebris hæret nauis.*

ADD. *Placet eruditissimo nostro Pighio truncum locum esse, ob caussas ipsas quas in Commentario dixi. Itaque supplet voce addita,* Puteoli nouum ius coloniæ. * *Ipsum vide. Nam nos sententiâ nostrâ non demouemur, quam in extremâ Notâ posuimus, de toto opido in coloniæ ius nunc translato.*

79. NEQVE CONIVGIIS SVSCIPIENDIS.] *Milites itaque olim sine vxore vt appáret. nec ritu, sed lege id vetitum ait Dio lib.* LX. τοῖς στρατευομένοις ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔκ γε τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε. *id est:* Militibus quoniam ex legibus vxorem habere non poterant, iura indulsit maritorum. *Resoluisse hoc ius Seuerus Imp. videtur, si rectè capio Herodianum lib.* III. τοῖς στρατιώταις, *inquit*, πολλὰ συνεχώρησε, ἃ μὴ πρότερον εἶχον. καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε, γυναιξί τε συνοικεῖν. *Certè enim de coniugio legitimo capiendum videtur. quia contubernij militibus, opinor, semper ius. A Iunone arcebant eos, non à Venere Romanæ leges. Testis Liuius libro* XLIII. *qui quattuor millia hominum à Senatu petisse opidum vbi habitarent, ait: qui nati in Hispaniis ex militibus Romanis, & mulieribus Hispanis cum quibus nullum connubij ius. Imò peregrini milites, id est, non ciues, non amicas modò habuisse videntur, sed vxores. nisi me inducunt frustrà tabulæ Vespasiani & Domitiani æuo: quibus insculptum* ciuitatem datam militibus è classe Rauennate & cohortis III. Alpinorum, itemque concubium cum vxoribus quas tunc habuissent cùm est ciuitas eis data, aut quas posteà duxissent. *Tamen pugnat in eam sententiam Tertullianus, qui suo etiam æuo cælibes fuisse milites ostendit. Aeuum autem eius, sub Seueri. ait in exhortatione ad Castitatem:* Scilicet solis maritorum domibus bene est? Perierunt cælibum familiæ, spadonum, militum, aut peregrinantium sine vxoribus? Non enim & nos milites sumus? *Seueri ergo permissus aut ad Prætorianos tantùm pertinuit: aut verba ariè capienda, vt tantùm permiserit* συνοικεῖν γυναιξί, *cohabitare feminis, sub eodem tecto agere. & contubernales habere, non legitimas vxores. Sed non repugnat, inquies, toti huic sententiæ Liuius, qui disertè vxores militibus attribuit? Vt ecce libro* XXI. *in Scipionis exhortatione ad milites:* Vnusquisque se non corpus suum, sed coniugem ac liberos armis protegere putet. *Et alibi. Respondeo. Temporaneam tunc (bello Punico secundo) militiam fuisse, nec legibus suis, vt posteà, deuinctam. Capiebantur, mittebanturq; milites, non pro stipendiorum tempore, sed bellorum. At perpetuâ & firmâ* XXV. *annorum militiâ institutâ, hoc quoque inductum de cælibatu. Sanè etiam Iurisconsulti hac caussâ, caussam soluendi matrimonij Militiam numerant. L.* LX. Bonâ gratiâ dissolui matrimonium illud dicitur, quod propter sacerdotium, sterilitatem, valetudinem, militiam, retineri non potest.

* *In Hercule Prodicio.*

80. NON ENIM, VT OLIM, VNIVERSÆ LEGIONES.] *Exprimit deductionem veterem Hyginus:*

in vnum collecti, numerus magis quàm colonia. Comitia prætorum arbitrio senatus A
haberi solita, quòd acriore ambitu exarserant, princeps composuit, tris qui supra nume-
De appellationibus lex. rum petebant, legioni præficiendo. Auxitque patrum honorem statuendo, vt qui [81] à
priuatis iudicibus ad senatum prouocauissent, eiusdem pecuniæ periculum facerent, cu-
ius ij qui Imperatorem appellauere. nam antea vacuum id, solutumque pœnâ fuerat. Fi-
Vibius Secundus damnatus. ne anni Vibius Secundus eques Romanus, accusantibus Mauris repetundarum damna-
tur, atque Italiâ exigitur: [82] ne grauiore pœnâ afficeretur, Vibij Crispi fratris [83] fauore
A. V. C. DCCCXIV. enixus. Cesonio Pæto, Petronio Turpiliano Coss. grauis clades in Britanniâ acce-
Res Britannica. pta. In quâ neque [84] Auitus legatus, vt memoraui, nisi parta retinuerat; & successor Ve-
rannius, modicis excursibus [85] siluas populatus, quin vltrà bellum proferret, morte pro-
Verannius in eâ moritur. hibitus est: magnâ dum vixit seueritatis famâ, [86] supremis testamenti [verbis] ambi-
*prouinciam tionis manifestus. quippe multâ in Neronem adulatione addidit, subiecturum ei * pro-
uincias fuisse, si biennio proximo vixisset. Sed tum Paullinus Suetonius obtinebat Bri-
Suetonius Paullinus successit. tannos, scientiâ militiæ & rumore populi, qui neminem sine æmulo sinit, Corbulonis B
concertator: receptæque Armeniæ decus æquare domitis perduellibus cupiens. [87] Igi-
Qui Monam ingreditur. tur Monam insulam incolis validam, & receptaculum perfugarum aggredi parat, na-
uesque fabricatur plano alueo, aduersus breue litus & incertum. Sic pedites; equites va-
do secuti, aut altiores inter vndas, adnantes equis transmisere. Stabat pro litore diuersa
acies, densa armis virisque, intercursantibus feminis: in modum Furiarũ, veste ferali, cri-
Viri feminæq; occurrunt. nibus deiectis, faces præferebant. Druidæque circum, preces diras sublatis ad cælum
mani-

ginus: Multis legionibus contigit bellum feliciter transigere, & ad laboriosam agriculturæ requiem primo tyrocinij gradu peruenire. Nam cum signis & aquilâ & primis ordinibus ac tribunis deducebantur.

81. A PRIVATIS IVDICIBVS AD SENATVM.] *Lucis caussâ, rem appellationum à capite deduxi ad hoc Neronis æuum, in* EXCVR. C. *atque illinc lucem istis petes.*

82. NE GRAVIORE POENA AFFICERETVR.] *An ergo in crimine repetũdarum pœna grauior, quàm relegatio? Attentè legas. quia nec relegatio quidem. Olim sanè exsilium fuit, & æstimatio, vti Asconius notat in Verrem. & Cicero subindicat non semel: sed secuta lex Iulia immutauit. Ex eâ pœnam fuisse adfirmo, Amissionem ordinis, & æstimationem: nihil vltrà. id est, qui damnatus eo crimine esset, Senatu moueretur, & iudices acciperet ad æstimandam litem. Docet Suetonius in Iulio, cap.* XLIII. Repetundarum conuictos, etiam ordine Senatorio mouit. *Sed & hauries ex Tacito infrà:* Exin à Cossutio Capitone, qui nuper Senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui reciperauerat. *Is autem repetundarum lege damnatus, lib.* XIII. *Et* I. *Hist.* Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio aut Nerone ceciderant. *Apertius ex Plinio lib.* II. *epistol. vbi Marius Priscus, accusantibus Afris, sponte Senatu abiit, & iudices petiit, omissâ defensione: scilicet quasi eâ ratione satisfactum legi. & lib.* IV. *cùm Bassum Bæbius Macer lege repetundarum teneri censuisset; mitigans Cæpio, saluâ dignitate iudices dandos pronuntiauit. id est, vti in Senatu remaneret, factâ saltem æstimatione. Vide Epistolas ipsas, & volens fauebis sententiæ huic. Ab hac re Suetonianis verbis lumen, Othonis cap.* II. Tantum potentia, *inquit*, valuit, vt damnatum repetundis consularem virum priusquàm planè restitutionem ei impetrasset, non dubitarit in Senatum ad agendas gratias introducere. *Motus enim ille quicumque Senatu erat: sed Otho quasi plenè restitutum in Senatum introduxit. Hæc ergo ordinaria pœna: sed grauiùs & plerumque extra ordinem in id crimen animaduersum, pro delicti modo. Atque ea Macri mens leg.* VII. *Ad leg. Iul. repet.* Hodie ex lege repetundarum extra ordinem puniuntur. & plerumque vel exsilio, vel C etiam duriùs, prout admiserint. quid enim si ob hominem necandum pecuniam acceperint? vel interfecerint innocentem? *Eademq; ratione Plinius scripsit*, excessisse Priscum immanitate & sæuitiâ crimina, quibus dari iudices possent. cùm ob innocentes condemnandos, interficiendos etiam pecunias accepisset. *lib.* II. *epist.* XI. *Nec aliter capies, quod hîc Vibius relegatus est: exsilij etiam pœnam meritus, nisi frater intercessisset. sicut & lib.* III. *Annal. C. Silano proconsuli Asiæ repetundarum damnato, aquâ atque igni interdictum, ob insignem scilicet sæuitiam.*

83. FAVORE ENIXVS.] *Quidam libri*, opibus enixus.

84. AVITVS LEGATVS, VT MEMORAVI.] *Atqui A. Didium eum vocauit lib.* XII. *& Didium Gallum in Agricolæ vitâ. Vt ambigere possis num rescribend.* A. Didius. *Plura tamen cognomina habere potuit, more sui sæcli.* D

85. SILVAS POPVLATVS.] *Emendo*, Siluras populatus. *cum eâ enim Britanniæ gente tunc maximè bellum. Consule Tacitum lib.* XII.

86. SVPREMIS TESTAMENTI VERBIS.] *Glossematium est τὸ*, verbis. *& statim*, subiecturum ei prouinciam fuisse, *lego: capioq; Britanniam ipsam, quæ nondum perdomita.*

87. IGITVR MONAM INSVLAM.] *Credo hunc locum esse, quem aspexit Iornandes in Gothicis:* In extremâ Britanniæ parte Memma, quam Cornelius Annalium scriptor narrat. *Corrigo enim*, Mona.

88. CRVORE

A manibus fundentes, nouitate aspectus perculêre militem; vt quasi hærentibus mem-
bris, immobile corpus vulneribus præberent. Dein cohortationibus ducis, & se ipsi sti- *Sternuntur.*
mulantes, ne muliebre & fanaticum agmen pauescerent; inferunt signa, sternuntque ob-
uios, & igni suo inuoluunt. Præsidium posthac impositum * vicis, excisique luci, sæuis *Præsidium accipiunt.*
superstitionibus sacri. Nam [88] cruore captiuo adolere aras, & hominum fibris consule- * Victis
re deos fas habebant. Hæc agenti Suetonio, repentina defectio prouinciæ nuntiatur. Rex
Icenorum Prasutagus, [89] longâ opulentiâ clarus, Cæsarem heredem duasque filias scri- *Britannia quâ occasione defecerit.*
pserat, tali obsequio ratus regnum & domum suam procul iniuriâ fore. quod contrà
vertit. adeò vt regnum, per centuriones; domus per seruos, velut capta, vastarentur. Iam
primùm vxor eius [90] Boudicea verberibus affecta, & filiæ stupro violatæ sunt. Præci-
pui quique Icenorum, quasi cunctam regionem muneri accepissent, auitis bonis exuun- *Rapina Romanorum.*
tur, & propinqui regis inter mancipia habebantur. Quâ contumeliâ & metu grauiorum
(quando in formam prouinciæ cesserant) rapiunt arma, commotis ad rebellionem Tri-
B nobantibus, & qui alij nondum [91] seruitio assuefacti, resumere libertatem occultis con- *Trinobantes rebellant.*
iurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. Quippe in coloniam Camalodu-
num recèns deducti, pellebant domibus, exturbabant agris, captiuos, seruos appellando:
fouentibus impotentiam veteranorum militibus, similitudine vitæ, & spe eiusdem li-
centiæ. Ad hæc [92] templum diuo Claudio constitutum, quasi ara æternæ dominatio- *Claudij templum.*
nis aspiciebatur: [93] dilectique sacerdotes, specie religionis, omnes fortunas effundebãt.
Nec arduum videbatur, exscindere coloniam nullis munimentis septam: quòd ducibus
nostris parum prouisum erat, dum amœnitati priùs quàm vsui consulitur. Inter quæ
nullâ palàm caussâ delapsum Camaloduni simulacrum victoriæ, ac retro conuersum, *Prodigia cladis Romanæ nuncia.*
quasi cederet hostibus. Et feminæ in * furore turbatæ, adesse exitium canebant. [94] Ex- * furorem
ternosque fremitus in curiâ eorum auditos, consonuisse vlulatibus theatrum, [95] visam-
que speciem in æstuario, notam esse subuersæ coloniæ. Iam Oceanum cruento aspectu:
dilabente æstu, humanorum corporum effigies relictas, vt Britanni ad spem, ita veterani
C ad metum trahebant. Sed quia procul Suetonius aberat, petiuere à Cato Deciano pro- *Veterani auxilium petũt.*
curatore auxilium. Ille haut ampliùs quàm ducentos sine iustis armis misit: & inerat *Partè mittitur.*
modica militum manus, tutelâ templi freti. Et impedientibus qui occultè rebellionis
conscij consilia turbabant, neque fossam aut vallum præduxerunt, neque motis senibus
& feminis, iuuentus sola restitit: quasi mediâ pace incauti, multitudine barbarorum cir-
cumue-

88. Crvore captivo adolere aras.] *De hac Britannis, Gallis, Germanis, communi immanitate, dicam ad libellum De moribus Germaniæ.*

89. Longa opvlentia clarvs.] *Scribo,* longè. *vt sit, longè notum clarúmque fuisse, propter opes. Iceni autem in libris scriptis, Tigeni sunt.*

90. Boodicia.] *Dioni,* Βουνδουΐκα *est: Tacito infrà,* Boudicea; *in vitâ Agricolæ,* Voadica, *scri-*
D *ptum. Est illa, quam perplexè Gudas* Leænam dolosam, *appellat,* quæ rectores sibi relictos trucidauit.

91. Servitio assvefacti.] *Scripta veráque lectio,* seruitio facti.

92. Templvm Divo Clavdio.] *De eo Seneca in Menippeâ:* Parum est quod templum in Britanniâ habet, quod nunc (*lego,* hunc) barbari colunt & vt deum orant. *Quod in Tacito est,* ara dominationis, *libenter scripserim,* arra. *quasi id templum pignus & arrabo æternæ seruitutis. Quamquam & Aras sanè habuisse Claudium in Britanniâ fateor: Poeta eius æui ad ipsum:*

Oceanusque tuas vltra se respicit aras.
Qui finis mundo est, non erit imperio.

Nec tamen hic in Tacito, Templum ideò rectè dixeris Aram.

93. Dilectiqve sacerdotes.] *Legebantur enim Pontifices Flaminésque Claudio, ex prouincialibus ipsis: quibus in sacra victimásque eius diui multi faciendi sumptus. Vide Arriani verba, quæ adduxi lib. 1.*

94. Externosqve fremitvs in cvria eorvm avditos, consonvisse vlvlatibvs theatrvm.] *Prodigia eadem recenset Dio:* ἔκ τε τοῦ βουλευτηρίου θροῦς νυκτὸς βαρβαρικὸς μετὰ γέλωτος, καὶ ἐκ τοῦ θεάτρου θόρυβος μετ' οἰμωγῆς ἐξηκούετο: E curiâ sonitus barbaricus nocte, cum risu auditus, & è theatro tumultus cum vlulatu.

95. Visamqve speciem in æstvario.] *Quam speciem? aliquid deest, aut latet. In Dione hoc editur, statim post illa dicta:* οἰκίαι τέ τινες ἐν τῷ ταμίσᾳ ποταμῷ ὕφυδροι ἑωρῶντο: Domus etiam aliquæ in Tamesi sub aquis erant visæ. *Ergo legebam:* visamq; ædium speciem. *Sed enimuero Pichena in Florentino esse asserit:* in æstuario tam esæ subuersæ coloniæ. *Itaque nihil verius, quàm quod sentit,* Tamesæ *scribendum. Nimirum species subuersæ coloniæ, quæ apparuerat, signum erat euertendæ: & hæ sunt istæ Dionis ædes, sed subuersæ, dirutæ, incensæ.*

96. Pæto

Sed colonia capta, & ipsi cæsi. cumueniuntur. Et cetera quidem impetu direpta, aut incensa sunt: templum in quo se miles conglobauerat, biduo obsessum, expugnatumque. Et victor Britannus [96] Pæto A *Legio fusa.* Ceriali legato legionis nonæ in subsidium aduentanti obuius, fudit legionem, & quod peditum interfecit: Cerialis cum equitibus euasit in castra, & munimentis defensus est. Quâ clade & odijs prouinciæ, quam auaritiâ in bellum egerat, trepidus procurator Catus in Galliam transijt. *Suetonius auxilio accurrit à Monâ. Londinium venit:* At Suetonius mirâ constantiâ medios inter hostes [97] Londinium perrexit, cognomento quidem coloniæ nô insigne, sed copiâ negotiatorum & commeatuum maximè celebre. ibi ambiguus an illam sedem bello diligeret, circumspectâ infrequentiâ militis, satisq; magnis documentis temeritatem Petilij coërcitâm, vnius oppidi *Non mansit, sede parum tutâ.* damno seruare vniuersa statuit. Neque fletu & lacrymis auxilium eius orantium flexus est, quin daret profectionis signum, & comitantes in partem agminis acciperet. *Si* quos imbellis sexus, aut fessa ætas, vel loci dulcedo attinuerat; ab hoste oppressi sunt. Ea*Verulamium Britanni capiunt.* dem clades municipio Verulamio fuit, quia barbari omissis castellis præsidijsque militarium, quod vberrimum spoliant, [98] & deferentes in tutum, læti prædâ, & aliorum in B *Magna Romanorum vbique cædes.* signes petebant. Ad [99] septuaginta milia ciuium & sociorum, ijs quæ memoraui locis, occidisse constitit. Neque enim capere aut venundare, aliúdve quod belli commercium; sed cædes, [100] patibula, ignes, cruces, [101] tamquam redditurí supplicium, ac præreptâ interim vltione festinabant. Iam Suetonio quartadecima legio cum vexillarijs vicesi*Suetonius de re summâ aleam iacit.* marijs, & è proximis auxiliares, decem fermè milia armatorum erant: cùm omittere contationem, & congredi acie parat. diligitq; locum artis faucibus, & à tergo siluâ clausum; satis cognito, nihil hostium nisi in fronte, & apertam planitiem esse sine metu insi*Aciem instruit: Et Britanni contrà.* diarum. Igitur legionarius frequens ordinibus, leui circùm armaturâ conglobatus, pro cornibus eques astitit. At Britannorum copiæ passim per cateruas & turmas exsultabât, quanta non aliâs multitudo; & animo adeò fero, vt coniuges quoque testes victoriæ secum traherent, plaustrisque imponerent, quæ super extremum ambitum campi posue*Quibus femina dux.* rant. Boudicea curru filias præ se vehens, vt quamque nationem accesserat: *Solitum quidem Britannis feminarum ductu bellare testabatur; sed tunc non vt tantis maioribus ortam re-* C *Ea suos animat:* *gnum & opes, verùm vt vnam è vulgo, libertatem amissam, confectum verberibus corpus, contrectatam filiarum pudicitiam vlcisci. eò prouectas Romanorum cupidines, vt non corpora, nec senectam quidem, aut virginitatem impollutam relinquant. Adesse tamen deos iustæ vindictæ. cecidisse legionem, quæ prælium ausa sit: ceteros castris occultari, aut fugam circumspicere. Ne strepitum quidem & clamorem* [102] *tot milium, nedum impetus & manus perlaturos. Si copias armatorum, si caussas belli secum expenderent, vincendum illâ acie, vel cadendum esse. Id mulieri* *Et Suetonius suos:* *destinatum: viuerent viri, & seruirent.* Ne Suetonius quidem in tanto discrimine silebat. qui quamquam confideret virtuti, tamen exhortationes & preces miscebat. *Vt* [103] *sper-*

96. PÆTO CERIALI.] *Scribe,* Petilio. *Ita enim statim dicitur: estq. ille qui bellum Germanicum sub Vespasiano administrauit.*

97. LONDINIVM COPIA NEGOTIATORVM.] *Etiam hodie, eoq. nomine Princeps Britanniæ vrbs. Commeatum propriè accipit, vti Suetonius, Neronis cap.* XX. Alexandrini qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant: *Græcis κατάπλουν. Ammianus libro* XXVII. *de hac vrbe:* Londinium vetus opidum, quod Augustam posteritas appellauit.

98. ET DEFERENTES IN TVTVM.] *Repone lectionem scriptam,* & defendentibus intutum. *quæ in primâ recensione, meâ culpâ me fugit. Cetera etiam Mercerus ingeniosè sic concinnat:* quod vberrimum spolianti, & defendentibus intutum, læti prædâ, & aliorum segnes, petebant. *Alacres ad prædam, segnes ad cetera. Mihi tamen probaretur,* & laborum segnes.

99. SEPTVAGINTA MILIA CIVIVM.] *At Dio in plerâque hac historiâ Taciti velut interpres, periisse ait, μυριάδας ὀκτὼ τῶν τε Ῥωμαίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν. vt hic* LXXX. *fortasse verior scriptura sit.* D

100. PATIBVLA, IGNES, CRVCES.] *Diuersa hæc igitur, Patibula & Cruces? quodam sensu. Patibulum enim propriè, in quo suffixus homo expanditur, transuerso tamen ligno. Crux verò etiam, cùm is erecto simplicique stipiti adfigitur, siue infigitur: diximus abundè in libellis* De Cruce.

101. TAMQVAM REDDITVRI SVPPLICIVM.] *Potiùs,* reddituris.

102. TOT MILIVM.] *Fuisse enim in acie hostili δώδεκα μυριάδας, id est, centum viginti milia hominum, Dio auctor est. Noster omisit, vt pleraque alia, in hac narratione: non incuriâ aut culpâ suâ, sed, quod facilè odorere, librariorum inscriptorúmve, qui hos libros pessimè admutilarunt.*

103. SPER-

A [103] *ſpernerent ſonoras Barbarorum, & inanes minas. plus illic feminarum quàm iuuentutis aſpi-*
ci. imbelles, inermes, ceſſuros ſtatim, vbi ferrum virtutemque vincentium, toties fuſi agnouiſſent.
etiam in multis legionibus paucos eſſe qui prœlia profligarent. gloriæque eorum acceſſurum, quòd
modicâ manu, vniuerſi exercitus famam adipiſcerentur. Conferti tantùm, & pilis emiſſis, pòſt vm-
bonibus & gladijs ſtragem cædemque continuarent, prædæ immemores. partâ victoriâ, cuncta ipſis
ceſſura. Is ardor verba ducis ſequebatur, ita ſe ad intorquenda pila expedierat vetus mi- *Sponte valde promtos.*
les & multâ prœliorum experientiâ, vt certus euentus Suetonius, daret pugnæ ſignum.
Ac primùm legio gradu immota, & anguſtias loci pro munimento retinens, poſtquam *Romani excipiunt hoſtem:*
[104] propiùs ſuggreſſus hoſtis certo iactu tela exhauſerat, velut cuneo erupit. Idem auxi-
liarium impetus: & eques protentis haſtis, perfringit quod obuium & validum erat. Ce- *Inde inuadunt:*
teri terga præbuere, difficili effugio, quia circumiecta vehicula ſepſerant abitus. Et miles *Fundunt inſigni victoriâ.*
ne mulierum quidem neci temperabat. confixaque telis etiam iumenta, corporum cu-
mulum auxerant. Clara & antiquis victorijs par eâ die laus parta. quippe ſunt qui pau-
B lominus quàm octoginta millia Britannorum cecidiſſe tradant, militum quadringentis
fermè interfectis, nec multo ampliùs vulneratis. Boudicea [105] vitam veneno finiuit. Et *Boudicea ſeſe interimit:*
Pœnius Poſtumus præfectus caſtrorum ſecundæ legionis, cognitis quartadecimanorum *Et aliâ de cauſâ Pœnius.*
vicesimanorumque proſperis rebus, quia pari gloriâ legionem ſuam fraudauerat, ab-
nueratque contra ritum militiæ iuſſa ducis, ſe ipſum gladio tranſegit. Contractus dein-
de omnis exercitus, ſub pellibus habitus eſt, ad reliqua belli perpetranda. Auxitque co- *Aucta victrices copiæ à Cæſare.*
pias Cæſar, miſſis è Germaniâ duobus legionariorum millibus, octo auxiliariorum co-
hortibus, ac mille equitibus: quorum aduentu, nonani legionario milite ſuppleti ſunt. *Suetonius victoriâ vtebatur:*
Cohortes alæque nouis hibernaculis locatæ, quodque nationum ambiguum aut aduer-
ſum fuerat, igni atque ferro vaſtatur. Sed nihil æquè quàm fames affligebat ſerendis fru-
gibus incurioſos, & omni ætate ad bellum versâ, dum noſtros commeatus ſibi deſtinãt,
genteſque præferoces tardiùs ad pacem inclinant: quia Iulius Claſſicianus ſucceſſor Ca- *Niſi procurator Cæſaris impediſſet.*
to miſſus, & Suetonio diſcors, bonum publicum priuatis ſimultatibus impediebat. di-
C ſperſeratque nouum legatum opperiendum eſſe, ſine hoſtili irâ & ſuperbiâ victoris cle-
menter deditis conſulturum. Simul in vrbem mandabat, [106] nullum prœlio finem ex-
ſpectarent, niſi ſuccederetur Suetonio. cuius aduerſa, prauitati ipſius; [107] proſpera, ad
fortunam Reip. referebat. Igitur ad ſpectandum Britanniæ ſtatum miſſus eſt ex libertis *Polycletus in Britanniam venit arbiter.*
Polycletus, magnâ Neronis ſpe, poſſe auctoritate eius, non modò inter legatum procu-
ratoremque concordiam gigni; ſed & rebelles Barbarorum animos pace componi. Nec
defuit Polycletus, quo minus ingenti agmine Italiæ Galliæque grauis, poſtquam Ocea-
num tranſmiſerat, militibus quoque noſtris terribilis incederet. Sed hoſtibus irriſui fuit, *Non ſine irriſu hoſtium.*
apud quos flagrante etiam tum libertate, nondum cognita libertorum potentia erat.
mirabanturque, quòd dux & exercitus tanti belli confector ſeruitiis obedirent. Cun-
cta tamen ad Imperatorem in mollius relata. Detentuſque rebus gerundis Suetonius,
quòd poſt paucas naues in litore, remigiumque in iis amiſerat, tamquam durante bel-
lo tradere exercitum Petronio Turpiliano, qui iam conſulatu abierat, iubetur. Is non *Turpilianus ſuccedit Suetonio.*
D irritato hoſte, neque laceſſitus, honeſtum pacis nomen ſegni otio impoſuit. Eodem an-
no Romæ inſignia ſcelera, alterum ſenatoriâ, ſeruili alterum audaciâ, admiſſa ſunt. Do-
mitius Balbus erat prætorius, ſimul longâ ſenectâ, ſimul orbitate & pecuniâ inſidiis ob- *Romæ viro diuiti tabulæ ſubiectæ.*
noxius. Eius propinquus Valerius Fabianus capeſſendis honoribus deſtinatus, ſubdidit
teſtamen-

103. SPERNERENT SONORAS BARBARORVM.] *Vatic.* ſonores. *atque ita ſcripſiſſe Tacitum pertendo. Alibi:* ſonorem alterius prœlij non audirent.

104. PROPIVS SVGGRESSVS HOSTIS.] *Certo hac iactuum non videtur ad hoſtes referenda (pauciſſimi enim è Romanis cecidere, vt addit) ſed ad ipſos Romanos: ideoque legam,* ſuggreſſis hoſtibus: *atque ea veritas.*

105. VITAM VENENO FINIVIT.] *Dio, morbo.* ἀποθανούσης, *ait,* ἐν τούτῳ τῷ Βουδουίκης νόσῳ.

106. NVLLVM PROELIO FINEM.] Ἀκύρως. *legerim,* bello: *aut certè,* prœliorum.

107. PROSPERA, AD FORTVNAM REIP.] *In Rom. edit. legas,* proſpera, fortunæ. *At ſententia tota ſumpta à Salluſtio: cuius Fragmentum in ſimiles calumniatores:* Ad hæc, rumoribus, aduerſa in prauitatem; ſecunda, in caſum; fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant.

 108. VICIO

testamentum, ascitis [108] Vicio Rufino & Terentio Lentino equitibus Romanis. Illi A
[109] Antonium Primum & Asinium Marcellum sociauerant. Antonius audaciâ promptus, Marcellus Asinio Pollione proauo clarus, neque morum spernendus habebatur, nisi quòd paupertatem præcipuum malorum credebat. Igitur [110] Fabianus tabulas ijs quos memoraui, & alijs minùs illustribus, obsignat. Quod apud patres conuictum. Et Fabianus Antoniusque cum Rufino & Terentio [111] lege Corneliâ damnantur. Marcellum memoria maiorum, & preces Cæsaris, pœnæ magis quàm infamiæ exemêre. Perculit is dies Pompeium quoque Ælianum iuuenem quæstorium, tamquam flagitiorum Fabiani gnarum: eique Italiâ, & Hispaniâ in quâ ortus erat, interdictum est. Pari ignominiâ Valerius Ponticus afficitur, quòd reos, ne apud præfectum vrbis arguerentur, [112] ad prætorem detulisset; interim specie legum, mox præuaricando vltionem elusurus. Additur senatusconsultum: QVI TALEM *operam emtitasset, vendidissétve, vt perinde pœná teneretur, ac si publico* [113] *iudicio calumniæ condemnatus*. Haut multo pôst præfectum vrbis Pedanium Secundum seruus ipsius interfecit: seu negatâ libertate, [114] cui B
pretium pepigerat; siue amore exoleti infensus, & dominum æmulum non tolerans. Ceterùm [115] cùm vetere ex more familiam omnem, quæ sub eodem tecto mansitauerat, ad sup-

Falsarij damnati.

Lex Cornelia intenta.

Præfectus vrbi à seruo occisus.

108. VICIO RVFINO.] *Vett.* Vincio.

109. ANTONIVM PRIMVM.] *Illum qui posteà acerrima fax Vespasiano ad ciuile bellum: cuius multa in Histor. libris mentio.*

110. FABIANVS TABVLAS IIS.] *Manuduxit me ad veram hanc lectionem Vaticanus, qui* Tabulasiis, *refert. Reliqui omnes*, Tabulariis. *Quantillus error, quantas tenebras? Nam Ic^ti nostri miserè torquentur in Tabulariis istis eruendis. Alciatus eos putat, quos nunc Tabelliones vocamus: contrà Ferretus obsignatores & scriptores testamenti. Vertronius postremò, tamquam cornicum oculos, rescribendum censet:* Fabianus tabularius iis.

111. LEGE CORNELIA DAMNANTVR.] *Id est, ordine Senatorio mouentur. Nam quamuis legis Corneliæ ordinaria pœna Deportatio sit, & bonorum publicatio: tamen in honestioribus submotio etiam ordinis admissa est. Tacitus lib. 11. Histor.* Primus Antonius legibus nocens & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala senatorium ordinem reciperauerat. *Paullus libro v. Sentent.* Hi qui falsum vel alia testimonia dixerunt, aut in exsilium aguntur, aut in insulam relegantur, aut curiâ submouentur.

112. AD PRÆTOREM DETVLISSET.] *Quem Prætorem? vrbanúmne? Non opinor. nec enim eius in crimine cognitio. Olim sanè propriùs peculiarisque Prætor, qui constitutis Quæstionibus perpetuis cognosceret de Falso. Eum hîc intellegi credo. Etsi enim pleraque iudicia in Senatu aut apud Præf. vrbis, & Prætorum potestas imminuta: mansit tamen, opinor, veteris ritus imago quædam & vmbra. quam Ponticus hîc pro re amplexus, non sine suô fraude. At Præfectum vrbis omnia crimina omnino sibi vindicasse ab Vlpiano traditum est, l. 1. De offic. Præf. vrbis. non quidem ab Augusto, (falluntur qui id censent; & Augustus ius tantùm ei dedit in seruos; & quod ciuium audaciâ turbidum nisi vim metuat) sed crescente paullatim, concessu Principum vt solet, nouâ potestate.*

113. IVDICIO CALVMNIÆ CONDEMNATVS.] *Eum qui præuaricatus sit, quíve præuaricatorē emerit, fecerit: punit hoc* Sc. *calumniæ pœnâ. Ea est talio, & infamia, vti colligas ex l. penult. & l. IV. De præuaricat.*

114. CVI PRETIVM PEPIGERAT.] *Moribus receptum vti seruus interdum cum domino quasi pacisceretur in certum pretium: quod si exsoluisset, liber esset. Id pretium è peculio serui, vel adUenticio lucro. Seneca in Epistolis:* Mancipia quoque conditionis extremæ & in his sordibus nata omni modo exuere conantur seruitutem; peculium suum, quod comparauerunt ventre fraudato, pro capite numerant. *Virgilius eò respiciens:*

Nec spes libertatis erat, nec cura peculi. C

Et vetus sanè ille mos, cuius vestigia plura in Plauto. vt Asinariâ, Strobilus reperto thesauro,

Quin ego illi inuenisse me hanc prædam dico, atque eloquor?
Igitur orabo vt manu me mittat, ibo atque eloquar.

Gripus seruus, Rudente:

— ad herum veniam doctè atque astutè,
Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, vt sim liber.

Et clariùs in Casinâ:

Quid istâ tu me libertate territas?
Vobis inuitis atque amborum ingratiis,
Vnâ libellâ liber possum ego fieri.

Quod non aliter intellegendum, quàm vt cum hero iam antè pactus fuerit in libram. Et in hanc sententiam scripsit Hermogenianus aduersus dominum consistere seruis licere, siqui suis nummis redemptos se, & non manumissos contra placiti fidem adseuerent. *l.* LIII. *De iudiciis. Item Vlpianus*, Qui se dicit suis nummis redemptum, si hoc probauerit, exinde liber erit ex quo redemptus est. *Interdum verò imaginaria quædam emptio, interpositâ personâ tertiâ, adhibebatur. de quâ l.* IV. *De Manumission. Quod si dominus non seruaret fidem, querela seruo Romæ apud Præf. vrbi, apud Præsidem in prouinciis ex constitutione Diuorum fratrum fuit. l.* V. *De Manumission.* D

115. CVM VETERE EX MORE.] *Benè, veteri ex more. Nam etiam liberâ rep. id obtinuit, ex epistolâ Seruij Sulpicij de cæde Marcelli:* Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi: inueni duos libertos & pauculos

Igitur omnes familiares puniendi, ex more.

Quem Cassius rigidè retinet.

A ad supplicium agi oporteret, concursu plebis, quę tot innoxios protegebat, vsque ad seditionem ventum est: [116] senatusque, in quo ipso erant studia nimiam seueritatem aspernantium, pluribus nihil mutandum censentibus. Ex quibus C. Cassius sententiæ loco in hunc modum disseruit. *Sæpenumerò P. C. in hoc ordine interfui, cùm contra instituta & leges maiorum noua senatus decreta postularentur: neque sum aduersatus. non quia dubitarem super omnibus negotiis meliùs atque rectiùs olim prouisum, & quæ conuerterentur in deterius mutari; sed ne nimio amore antiqui moris studium meum extollere viderer. Simul quidquid hoc in nobis auctoritatis est, crebris contradictionibus destruendum non existimabam, vt maneret integrum, si quando Respublica consiliis eguisset. quod hodie euenit, consulari viro domi suæ interfecto, per insidias seruiles; quas nemo prohibuit, aut prodidit, quamuis nondum concusso senatusconsulto, quod supplicium toti familiæ minitabatur. Decernite herculè impunitatem. At quem dignitas sua defendet, cùm præfectura vrbis non profuerit? Quem numerus seruorum tuebitur, cùm Pedanium Secundum quadringenti non protexerint? Cui familia opem feret, quæ ne in metu qui-*
B *dem pericula nostra aduertit? An vt quidam fingere non erubescunt, iniurias suas vltus est interfector?* [117] *quia de paternâ pecuniâ transegerat, aut auitum mancipium detrahebatur? Pronuntiemus vltrò, dominum iure cæsum videri. Libet argumenta conquirere in eo, quod sapientioribus deliberatum est. Sed & si nunc primum statuendum haberemus, creditis ne seruum interficiendi domini animum sumsisse, vt non vox minax excideret: nihil per temeritatem proloqueretur? Sanè consilium occuluit, telum inter ignaros parauit.* [118] *num excubias transiret, cubiculi fores recluderet, lumen inferret, cædem patraret, omnibus nesciis? Multa sceleris indicia præueniunt serui. Si prodant, possumus singuli inter plures, tuti inter anxios; postremò si pereundum sit, non inulti inter nocentes agere. Suspecta maioribus nostris fuere ingenia seruorum, etiam cùm in agris aut domibus iisdem nascerentur, caritatemque dominorum statim acciperent. Postquam verò nationes in familiis habemus, quibus diuersi ritus, externa sacra aut nulla sunt, colluuiem istam non nisi metu coërcueris. At quidam insontes peribunt. Nam & ex fuso exercitu, cùm decimus quisque fuste feritur, etiam strenui sortiuntur. Habet aliquid ex iniquo omne magnum exemplum,*
C *quod contra singulos, vtilitate publicâ rependitur.* Sententiæ Cassij, vt nemo vnus contraire ausus est, ita dissonæ voces respondebant, numerum, aut ætatem, aut sexum, ac plurimorum indubiam innocentiam miserantium. Præualuit tamen pars quæ supplicium decernebat. Sed obtemperari non poterat, conglobatâ multitudine saxa ac faces minitante. Tum Cæsar populum edicto increpuit: atque omne iter quo damnati ad pœnam ducebantur, militaribus præsidiis sepsit. Censuerat Cingonius Varro vt liberti quoque qui sub eodem tecto fuissent, Italiâ deportarentur. Id à Principe prohibitum est, ne mos antiquus, quem misericordia non minuerat, per sæuitiam intenderetur. Damnatus iisdem consulibus Tarquitius Priscus repetundarum, Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, qui [119] accusatum ab eo Statilium Taurum proconsulem ipsius meminerant. Census per Gallias à Q. Volusio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt,

Multi infrà-ctum ibant:

Sed frustrà.

Præsidio disposito, omnes interfecti.

Census Galliarum.

pauculos seruos. reliquos aiebant profugisse me-
D tu perterritos, quòd dominus eorum ante tabernaculum interfectus esset. *Hunc priscæ seueritatis ritum firmauit posteà* Sc. *Silanianum sub Augusto, itemq. nunc Neronianum: de quibus Cuiacium vide Obseruat. lib. 1. cap.* XVIII. *& lib.* X. *cap.* XXXIII. *Addo ne feminas quidem immunes exceptásque fuisse: suasus Taciti infrà verbis,* Numerum, ætatem, aut sexum miserantium. *item rescriptio Hadriani l. 1. De* Sc. *Silaniano.*

116. SENATVSQVE, IN QVO.] *Expeditior sententia,* Senatuque in ipso.

117. QVIA DE PATERNA PECVNIA.] *Abite sinistræ manus: nihil mutandum. εἰρωνικῶς ista & ἐξ ἀντιστάσεως capienda sunt.*

118. NVM EXCVBIAS TRANSIRET.] *Nocturnas ergo ad limen excubias seruorum habuerunt domini potentiores. Quod tu mihi Philologe obserua. Quinctilianus Declamat. 1. pro Caco:* Dicitur cæcus sine rectore, sine duce, per inane longum, per tot offensa limina, per excubantes seruulos errasse cum ferro: cubiculum deinde patris intrasse. *Idem Declamat. 11. pra Caca:* Tu sentis quando senem vicerit lassitudo curarum. Scis pariter, an vnà quiescentium fores vallauerit cura seruorum. *Apuleius lib. 1.* Pueros ablegat arbitrio nocturni gannitus: *qui alioqui de more procubabant. Silius libro 1. ad hunc ritum de Annibale:*

Sæpè etiam famuli turbato ad limina somno
Expauêre trucem per vasta silentia vocem.

Vide & Appianum in Catanis morte, & Tacitum in Othonis.

119. ACCVSATVM AB EO STATILIVM TAVRVM.] *Suprà lib.* XII.

Memmij Reguli mors. & elogium. *Gymnasium Nero dedicat.* *A. V. C. DCCCXV.* *Antistius Maiestatis delatus.*

funt, æmulis inrer se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum vterque dedignatur, supra rulère. A Eo anno mortem obiit Memmius Regulus, auctoritate, constantiâ, famâ, in quanrum præumbrante Imperatoris fastigio datur, clarus, adeò vt Nero æger valetudine, & adulantibus circùm qui finem imperio adesse dicebant, si quid fato pateretur; responderit habere subsidium Rempublicam. Rogantibus dehinc in quo potissimùm, addiderit, in Memmio Regulo. Vixit tamen post hæc Regulus, quiete defensus, & quia nouâ generis claritudine, neque inuidiosis opibus erat. Gymnasium eo anno dedicatum à Nerone, [120] præbitumque oleum equiti ac senatui Græcâ facilitate. [121] P. Mario, L. Asinio consulibus, Antistius prætor [122] quem in tribunatu plebis licenter egisse memoraui, probrosa aduersus Principē carmina factitauit: vulgauitque celebri conuiuio, dum apud Ostorium Scapulam epulatur. Exin à Cossutiano Capitone, qui nuper senatorium ordinem precibus Tigellini soceri sui receperat, maiestatis delatus est. Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quę haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condemnatus à senatu, [123] intercessione B tribuniciâ morti eximeretur. Et cùm Ostorius nihil audiuisse pro testimonio dixisset, aduersis testibus creditum. Censuitque [124] Iunius Marullus consul designatus, adimendam reo præturam, necandumque more maiorum. Ceteris inde assentientibus, Pætus Thrasea multo cum honore Cæsaris, & acerrimè increpito Antistio, *Non quidquid nocens reus pati mereretur, id egregio sub Principe, & nullâ necessitate obstricto senatu, statuendum disseruit.* [125] *carnificem & laqueum pridem abolita: & esse pœnas legibus constitutas, quibus sine iudicum sæuitiâ & temporum infamiâ, supplicia decernerentur. Quin insulâ publicatis bonis, quo longiùs sontem vitam traxisset,* [126] *eo priuatim miserior, & publicæ clementiæ maximum exemplum futurum.* Libertas Thraseæ [127] silentium aliorum rupit. Et postquam discessionem consul permiserat, pedibus in sententiam eius iere, paucis exemtis: in quibus adulatione promtissimus fuit A. Vitellius, optimum quemque iurgio lacessens, & respōdenti reticens, vt pauida ingenia solent. At consules perficere senatus decretum non ausi, de consensu scripsere Cæsari. Ille inter pudorem & iram contatus, postremò rescripsit, C *nullâ iniuriâ prouocatum Antistium grauissimas in Principem contumelias dixisse. earum vltionem à patribus postulatam. Et pro magnitudine delicti pœnam statui par fuisse. ceterùm se qui seueritatem decernentium impediturus fuerit, moderationem non prohibere. statuerent vt vellent,* [128] *data*

De eo damnando variāt. *Mitiora Thraseas censet:* *Et obtinet.* *Tamen ad Cæsarem refertur:* *Ille ambiguè & iracundè respondet.*

120. PRÆBITVMQVE OLEVM.] *Si oleum populo tantùm præbitum, nihil nouum aut Græcanicum: præbuit antè P. Scipio, quem Aedilem dedisse congium olei in vicos singulos Liuio credo lib.* XXV. *Dedit & C. Cæsar post victoriam Africanam.* τόν τε δῆμον, *inquit Dio*, λαμπρῶς εἱστίασε, καὶ σῖτον ἔξω τοῦ τεταγμένου καὶ ἔλαιον προσεπέδωκεν. *Etiam M. Agrippa in Aedilitate oleum & salem, vt auctor idem Dio* XLIX. *Sed nemo eorum ad gymnasium, quod hîc Nero. Plinius*: Vsum olei ad luxuriam vertère Græci, in gymnasiis publicando. *Adde Sueton. cap.* XII.

121. P. MARIO, L. ASINIO COSS.] *Nomen huius primi consulis corruptè legas in vetustâ Persij vitâ nuper cum Iuuenalis Scholiaste editâ.* Decessit Persius VIII. Kalend. Decemb. Rubrio Mario, Asinio Gallo coss. *Scribe*, Publio Mario. *cui cognomen fuit, Celsus.*

122. QVEM IN TRIBVNATV LICENTER EGISSE MEMORAVI.] *Libro* XIII.

123. INTERCESSIONE TRIBVNICIA.] *Intercessione ipsius Cæsaris: qui ita clementiæ gloriam pararet.*

124. IVNIVS MARVLLVS CONSVL DESIGNATVS.] *Inter suffectos non dubiè Consules. Sed in hunc ipsum annum, Annæum Senecam & Trebellium Maximum coss. referunt viri docti in opere Fastorum: & loca sunt, quæ annuunt. Ausonius tamen in Panegyrico, Senecæ consulatum apertè detrahit:* Diues Seneca, nec tamen consul, arguetur rectiùs quàm prædicabitur non erudiisse indolem Neronis, sed armasse sæuitiam. *quo loco video esse qui negationem subtrahant, leganta:* Diues Seneca, tamen Consul.

125. CARNIFICEM ET LAQVEVM.] *Respondent illi decreto*, more maiorum necandum. *Ex* D *quo clarè discis, quid punire Tacito, more maiorum.*

126. EÒ PRIVATIM MISERIOR.] *Lego:* eò priuatim miseriorem: *& sermonis textus ita postulat.*

127. SILENTIVM ALIORVM.] *Vett.* seruitium. *At velim consideres satin' sana hæc tota narratio sit. Anteà prædixit,* Tum primùm reuocata ea lex credebatur, quę haut perinde exitium Antistio, quàm Imperatori gloriam quæsiuit, vt condēnatus à Senatu, intercessione Tribuniciâ morti eximeretur. *Quid? condemnatúsne Antistius à Senatu? Contrà video. in insulam seponitur. Idem intercessione Cæsaris morti eximitur? Falsum. nec quidquam in totâ re quod Neroni Clementiæ gloriam; sæuitia potiùs inuidiam parere possit. Ego sanè æstuo: nec cuneum reperio huic nodo. Nisi placet cum Iosiâ*

Mercero

A [128] *datâ etiam absoluendi licentiâ*. His atque talibus recitatis,& offensione manifestâ, non ideò aut consules mutauere relationem,aut Thrasea decessit sententiâ, ceteríve quę probauerant deseruere: pars ne Principem obiecisse inuidiæ viderentur, plures numero tuti, Thrasea suetâ firmitudine animi, & ne gloria intercideret. Haut dispari crimine [129] Fabricius Veiento conflictatus est, quòd multa & probrosa in patres & sacerdotes composuisset, ijs libris quibus [130] nomen codicillorum dederat. Adijciebat Talius Geminus accusator, venditata ab eo munera Principis, & adipiscendorum honorum ius. quę caussa Neroni fuit suscipiendi iudicij. Conuictumque Veientonem Italiâ depulit, & libros exuri iussit, conquisitos lectitatosque donec cum periculo parabantur: mox licentia habendi, obliuionem attulit. Sed grauescentibus in dies publicis malis, subsidia minuebantur. Concessitque vitâ Burrhus, incertum valetudine an veneno. Valetudo ex eo coniectabatur, quòd in se tumescentibus paulatim faucibus & impedito meatu, spiritum finiebat. Plures iussu Neronis, quasi remedium adhiberetur, illitum palatum B noxio medicamine asseuerabãt: & Burrhum intellecto scelere, cùm ad visendum Princeps venisset, aspectum eius auersatum, sciscitantique hactenus respondisse, *Ego me benè habeo*. Ciuitati grande desiderium eius mansit per memoriam virtutis, & successorum alterius segnem innocentiam, alterius flagrantissima flagitia & adulteria. Quippe Cæsar duos prætorijs cohortibus imposuerat: Fenium Rufum ex vulgi fauore, quia rem frumentariam sine quęstu tractabat: [131] Sofonium Tigellinum, veterem impudicitiam atque infamiam in eo secutus, [132] ac quæ illi pro cognatis moribus fuere. Validior Tigellinus in animo Principis, [133] ex intimis libidinibus assumtus. Prosperâ populi & militum

Veiento simili crimine vocatus in discrimen.

In Italiâ pulsus.

Burrhus obiit, alterum res Rom. fulcrum.

Cum suspicione Cæsariani veneni.

Duo Præfecti prætorio: Fenium Rufus:

Et Tigellinus.

Mercero elegantissimo iuuenum legi, quâ haud perinde. *vt ad accusatorem referas, non ad legem. qui non tam exitium eo facto quærebat, quàm gloriam Principi. Sed hominis consilium Thraseæ sententia subuertit.*

C 128. DATA ETIAM ABSOLVENDI.] *Melius è priscis*, datam etiam abs. licentiam.

129. FABRICIVS VEIENTO.] *Puto illum esse, qui A. Fabricius Dioni dicitur: quiq. Prætor, canes Circensibus ad currus adiunxit pro equis.*

130. NOMEN CODICILLORVM DEDERAT.] *Noto fuisse morem, vti in testamentis conuitia quædam & probra liberiùs scriberent: quæ ante Augustum inobseruata & permissa. Scilicet quia supremis illis tabulis & voci, danda videbatur aliqua libertas. Frenum inijcere Senatus voluerat; sed ille idem princeps, vt Suetonius ait*, de inhibendâ testamentorum licentiâ ne Senatus quidquam constitueret, intercessit. *Ea enim germana lectio, germana mens eius loci: non vt vir doctus substituit*, scommatorum. *Exempla in Tacito passim, de iis qui supremis* D *tabulis multa atrocia in Macronem, in Tiberium, aliósque potentes composuerint. Hoc exemplo ergo maledicentiæ suæ cauens Veiento, inscripsit opicos & oscos eos libros, Codicillos.*

131. SOFONIVM TIGELLINVM.] *Tigellinum libri appellant, & Græci, quibus semper* Τιγελλῖνος. *Sophronium corruptè epitoma Dionis: Ofonium Tacit. 1. histor. Quod ait de vetere infamiâ, intellegit credo stuprum eius cum Agrippinâ matre Neronis: quâ caussâ à Caio in exsilium pulsus. Dio,* ἐν τούτοις δὲ τότε φεύγουσι, καὶ ὁ Τιγελλῖνος ὁ Σωφόνιος ὡς καὶ Ἀγριππῖνην μεμοιχευκὼς ἐξεώσθη. *Mentio clara hominis, imò breuis vita descriptio, in Scholiaste veteri Iuuenalis, ad versum*, Pone Tigellinum. C. Fultinius *(corrigendum*, C. Ofonius*)* Tigellinus, patre Agrigentino, Scylaceum relegatus iuuenis, egens, verùm admodum pulcher, in concubinatum à Bincio & Lucio Domitio maritis Agrippinæ & Fuluiæ sororum Cæsaris, atque in vtriusque vxoribus suspectus, ob hoc vrbe summotus. *Plura illic vide, sed hæc corrige:* à Vinicio & Lucio. *itémque:* Agrippinæ & Liuiæ, sororum C. Cæsaris. *Nihil certius. Nam M. Vinicius Liuiam Germanici filiam vxorem habuit, & L. Domitius Agrippinam. Tacitus lib. VI. Idem Tigellini nomen corruptum odoror in Egesippi lib. IV. cap. XX. vbi de Nerone.* Et ideo, *inquit*, nequissimis se Nymphidio & Gemellino præcipuè credendum putauit. *Gemellinum hunc nusquam reperias, & suppone fidenter* Tigellino. *Adprobat, quod ipse subdit desertum Neronem ab vtroque: quod historia, & nominatim de Tigellino Tacitus, prodiderunt.*

132. AC QVÆ ILLI PRO COGNATIS MORIBVS.] *Non displicet Farnesiana scriptura*, Atque illi procognitis moribus fuêre. *id est, præscitum anteà, qui mores vtriusque. Vatic. refert*, progenitis moribus. *tentabam*, pro gentis maioribus. *quasi commendatione vitiorum pro natalibus vsus. Humilitatem quidem generis eius notat idem Tacitus 1. Historiar.* Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœdâ pueritiâ. *Fortè & sic leg.* vt qui illi pro geminis moribus faueret. *Geminum, simile. Emeritus ergo Tigellinus fauorem Neronis similitudine morum vitiorumq. Sed ne dissimulem, Farnesiana lectio firmari omnino à P. Victore videtur, phrasim hãc æmulante, imò sumente à Tacito, in Othone:* Qui potentiâ dies ferè quinque & octoginta, præcognitis moribus, potitus, postquam à Vitellio pulsus est, mortem sibi consciuit. *Atque ita Victor: tamen ingeniosus Mercerus diuisim illa Farnesiani codicis legebat:* illi pro cognitis: *tales, quales iamante noti.*

133. EX INTIMIS LIBIDINIBVS.] *Vatic.* in intimis. *esset ad intimas libidines electus.*

litum famâ Rufus, quod apud Neronem aduersum experiebatur. Mors Burrhi infregit A Senecæ potentiam, quia nec bonis artibus idem virium erat, altero velut duce amoto, & Nero ad deteriores inclinabat. Hi varijs criminationibus Senecam adoriūtur, *tamquam ingentes & priuatum modum euectas opes adhuc augeret, quodque studia ciuium in se verteret, hortorum quoque amœnitate & villarum magnificentiâ quasi Principem supergrederetur. Obijciebant etiam eloquentiæ laudem vni sibi asciscere, &* [134] *carmina crebriùs factitare, postquam Neroni amor eorum venisset. Nam oblectamentis Principis palàm iniquum, detractare vim eius equos regentis, illudere* * *voces quoties caneret. Quem ad finem nihil in Rep. clarum fore, quod non ab illo reperiri credatur? Certè finitam Neronis pueritiam, & robur iuuentæ adesse. exueret magistrum. satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis* At Seneca criminantium non ignarus, prodentibus ijs quibus aliqua honesti cura, & familiaritatem eius magis aspernante Cæsare, tempus sermoni orat: & accepto, ita incipit. *Quartusdecimus annus est Cæsar, ex quo spei tuæ admotus sum, octauus vt imperium obtines. Medio temporis tantum honorum atque opum in me cumulasti, vt nihil felicitati meæ desit, nisi moderatio eius. Vtar magnis exemplis, nec meæ fortunæ, sed tuæ.* [135] *Atauus tuus Augustus, M. Agrippæ Mitylenense secretum, C. Mæcenati vrbe in ipsâ, velut peregrinum otium permisit: quorum alter bellorum socius, alter Romæ pluribus laboribus iactatus, ampla quidem, sed pro ingentibus meritis præmia acceperant. Ego quid aliud munificentiæ adhibere potui quàm studia, vt sic dixerim, in vmbrâ educata? è quibus claritudo venit, quòd iuuentæ tuæ rudimentis affuisse videor, grande huius rei pretium. at tu gratiam immensam, innumeram pecuniam dedisti, adeò vt plerumque intra meipsum voluam: Egóne equestri & prouinciali loco ortus, proceribus ciuitatis annumeror? Inter nobiles & longa decora præferentes, nouitas mea enituit? Vbi est animus ille modicis contentus? Tales* [136] *hortos instruit & per hæc suburbana incedit, & tantis agrorum spatijs, tam lato fenore exuberat? Vna defensio occurrit, quòd muneribus tuis obniti non debui. Sed vterque mensuram impleuimus, & tu quantum Princeps tribuere amico posset, & ego quantum amicus à Principe accipere. Cetera inuidiam augent. quæ quidem, vt omnia mortalia, infra tuam magnitudinem iacet: sed mihi incumbit. mihi subueniendum est.* [137] *Quo modo in militiâ aut viâ fessus adminiculum orarem: ita in hoc itinere vitæ, senex, & leuissimis quoque curis impar, cùm opes meas vltrà sustinere non possim, præsidium peto. Iube eas per procuratores tuos administrari, in tuam fortunam recipi. Nec me in paupertatem ipse detrudam, sed traditis quorum fulgore perstringor, quod temporis hortorum aut villarum curæ seponitur, in animum reuocabo. Superest tibi robur, & tot pèr annos nixum fastigij regimen:* [138] *possumus seniores amici, quiete respondere. Hoc quoque in tuam gloriam cedet, eos ad summa vexisse, qui & modica tolerarent.* Ad quę Nero sic fermè respondit. *Quòd meditatæ orationi tuæ statim occurram, id primum tui muneris habeo, qui me non tantùm prauisa, sed subita expedire docuisti.* [139] *Auus meus Augustus Agrippæ & Mæcenati vsurpare otium post labores concessit; sed in eâ* * *ipsâ ætate, cuius auctoritas tueretur, quidquid illud & qualecumque tribuisse. attamen neutrum datis à se præmijs exuit. Bello & periculis meruerant. In his enim iuuenta Augusti versata est. Nec mihi tela & manus tuæ defuissent, in armis agenti. Sed quod præsens conditio poscebat, ratione, consilio, præceptis pueritiam, dein iuuentam meam fouisti. Et tua quidem erga me munera, dum vita suppetet, æterna erunt. Quę à me habes, horti, & fenus, & villæ,* D

Seneca auctoritas labascit.

In eum criminæ.

* vocem

Ipse cautè pariter & animosè se defendit.

Nero subdolè respondet.

* ipsa

Ah, nimis hoc verè.

134. CARMINA CREBRIVS FACTITARE.] *Tragœdiásne, quæ eius nomine feruntur? Non opinor, & alibi videro.*

135. ATAVVS TVVS AVGVSTVS.] *Imò* abauus.

136. HORTOS INSTRVIT.] *Vides hîc opes Senecæ in villis, agris, pecuniâ. Sed quod est*, instruit: *referri ad statuas, tabulas, aliumq. ornatum potest: etsi Flor. codex*, exstruit: *quod ad ædificia ibi superba & noua.*

137. QVO MODO IN MILITIA.] *Intellegit Optiones, qui adiutores Centurionibus dati. Festum corrige*, Optio qui nunc dicitur, anteà appellabatur accensus. Is adiutor dabatur centurioni à Tribuno militum, qui ex eo tempore, quem velint, centurionibus permissum est optare, & nomen ex facto sortitus est. *legóque*, à Tribuno, militemque ex eo tempore.

138. POSSVMVS SENIORES AMICI.] *Non vsquequaque placet. Vatic.* quietem, *præfert. Fortean*, possumus seniores amici quietem iure spondere. *Fuit cùm inculcatam vocem è sequenti lineâ putarem, legeremq; reiectâ*, poscimus seniores amici quietem. *Quid si*, quietem respondere? *Apuleius phraseos huius approbator Apol.* I I. Hásc ine gratias bonus filius matri respondes?

139. AVVS MEVS AVGVSTVS.] *Legam vt suprà*, abauus.

140. CLAV-

A *& villæ, casibus obnoxia sunt: ac licet multa videantur, plerique haut quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt. Pudet referre libertinos, qui ditiores spectãtur. Vnde etiam rubori mihi est, quòd præcipuus caritate, nondum omnes fortunâ antecellis. Verùm & tibi valida ætas, rebusq; & fructui rerum sufficiens, & nos prima imperij spatia ingredimur: nisi fortè aut te Vitellio ter consule, aut me* [140] *Claudio præponis. Sed quantum* [141] *Volusio longa parcimonia quæsiuit, tantum in te mea liberalitas explere non potest. Quin si quà in parte lubricum adolescentiæ nostræ declinat, reuocas,* [142] *inornatumque robur subsidio impensiùs regis. Non tua moderatio, si reddideris pecuniam, nec quies, si reliqueris Principem, sed mea auaritia, meæ crudelitatis metus in ore omnium versabitur. Quòd si maximè continentia tua laudetur, non tamen sapienti viro decorum fuerit, vnde amico infamiam* * *parat, inde gloriam sibi recipere.* His adijcit complexum & oscula, [143] factus naturâ & consuetudine exercitus velare odium fallacibus blanditijs. Seneca (qui finis omnium [144] cum dominante sermonum) grates agit: sed instituta prioris potentiæ commutat: prohibet cœtus salutantium: vitat comitantes: rarus per vrbem, quaB si valetudine infensâ, aut sapientiæ studijs domi attineretur. Perculso Senecâ, promtum fuit Rufum Fenium imminuere, Agrippinæ amicitiam in eo criminantibus. Validiorque in dies Tigellinus; & malas artes, quibus solis pollebat, gratiores ratus si Principem societate scelerum obstringeret, metus eius rimatur. Compertoque Plautum & Syllam maximè timeri, Plautum in Asiam, Syllam in Galliam Narbonensem nuper amotos: nobilitatem eorum, & propinquos huic Orientis, illi Germaniæ exercitus commemorat. *Non se, vt Burrhum, diuersas spes, sed solam incolumitatem Neronis spectare. cui caueri vtcumq; ab vrbanis insidijs* [145] *præsentiâ; longinquos motus quonam modo comprimi posse? Erectas Gallias ad nomen dictatorium,* [146] *nec minus suspectos Asiæ populos, claritudine aui Drusi.* [147] *Syllam inopem, vnde præcipuam audaciam; & simulatorem segnitiæ, dum temeritati locum reperiret. Plautum magnis opibus, ne fingere quidem cupidinem otij, sed veterum Romanorum imitamenta præferre, assumtâ etiam Stoicorum arrogantiâ, sectâque, quæ turbidos, & negotiorum appetentes faciat.* Nec vltrà mora. Sylla, sexto die peruectis Massiliam percussoribus, ante C metum & rumorem interficitur, cùm epulandi caussâ discumberet. Relatum caput eius illusit Nero, tamquam præmatura canitie deforme. Plauto parari necem, non perinde occultum fuit, quia pluribus salus eius curabatur, & spatium itineris ac maris tempusque interiectum mouerat famam: vulgoque fingebant, petitum ab eo Corbulonem, tum magnis exercitibus præsidentem, si clari atque insontes interficerentur, præcipuum ad pericula. quin & Asiam fauore iuuenis arma accepisse, nec milites ad scelus missos aut numero validos, aut animo promtos, postquam iussa efficere nequiuerint, ad spes nouas transisse vnà. [148] Hæc in ore famæ, credentium otio agebantur. Ceterùm libertus Plauti, celeritate ventorum præuenit centurionem, & mandata L. Antistij soceri attulit:

** paret*

Senecam comiter dimittit.

At ille vana rerum exuit, & quietem serio spectat.

Tigellinus increscit.

Plautum & Syllam criminatur.

Propudium hominis, etiã Stoicos.

Sulla occisus.

Parant & Plautum:

De quo vana quædam sparsa.

140. CLAVDIO PRÆPONIS.] *Siquid video, aut negatione inßitâ scribend.* non præponis: *aut mutandum in* postponis *Certè & Nero iudicio ante Claudium: & Seneca omni re ante Vitellium.*

D

141. VOLVSIO LONGA PARCIMONIA.] *Dixi supra: addo hoc nomen in Vatic. constanter semper scribi,* Volusino. *Porrò de diuitiis Volusiorum Silij egregius locus est, huc alludentis lib. V.*

Occumbis generose Volux. nec clausa repostis
Pondera thesauris, patrio nec regia quondam
Præfulgens ebore & possessa mapalia soli
Profuerint.

142. INORNATVMQVE ROBVR.] *Inornati vox displicet, cùm sequantur verba parum illi congrua. Malim,* inordinatumque. *id est, incompositum ætatis huius robur. Nec displicet sanè Faerni,* innatumque robur.

143. FACTVS NATVRA.] *Libri ita. Vulgò,* facctus.

144 CVM DOMINANTE SERMONVM.] *Quibusdam abest vox,* sermonum: *nec ego requiram.*

145. PRÆSENTIA; LONGINQVOS.] *Florentino est,* præsentiora: *ex quo alij,* præsentiore; *ego,* præsenti operâ *vellem, si tamen vulgata mutanda.*

146. NEC MINVS SVSPECTOS.] *Scribo,* suspensos.

147. SYLLAM, SIMVLATOREM SEGNITIÆ.] *Sæpe sic euenit, vt qui maximè ambitiosi, occultent. Pulchrè & ad Taciti lucem Seneca in Oedipo:*

Certissima est regnare cupienti via,
Laudare modica, & otium ac somnum loqui.
Ab inquieto sæpè laudatur quies.

Eiusdem sententiæ illud Nostri est: cuius disparem mitioremque naturam contrà interpretabatur. *lib. IV. Histor. in extremo.*

148. HÆC IN ORE FAMÆ.] *Modius noster in Nouo-antiquis legit,* more famæ. *&,* augebantur. *acutè. Ita I V. Hist.* More famæ in maius innotuêre.

149. OTIVM,

Et sanè socer ad audendum aliquid excitabat:
tulit: *effugeret segnem mortem,* [149] *otium, suffugium, & magni nominis miserationem. reper-* A
turum bonos, consociaturum audaces. nullum interim subsidium aspernandum. si sexaginta mili-
tes (tot enim adueniebant) propulisset; dum refertur nuntius Neroni, dum manus alia permeat,
multa secutura, quæ ad vsque bellum eualescerent. denique aut salutem tali consilio quæri, aut nihil
Sed immotū.
grauius audenti quàm ignauo patiendum esse. Sed Plautum ea non mouere. siue nullâ opem
prouidebat inermis atque exsul; seu tædio ambiguæ spei; an amore coniugis & libero-
rum, quibus placabiliorem fore Principem rebatur, nullâ sollicitudine turbatum. Sunt
qui alios à socero nuntios venisse ferant, tamquam nihil atrox immineret, doctoresque
Mortem intrepidè expectas:
sapientiæ [150] Cœranum Græci, Musonium Thusci generis, constantiam opperiendæ
mortis, pro incertâ & trepidâ vitâ suasisse. Repertus est certè per medium diei nudus, ex-
ercitando corpori. Talem eum centurio trucidauit, coram Pelagone Spadone, quem
Et excipit.
Nero centurioni & manipulo quasi satellitibus ministrum regium præposuerat. [151] Ca-
put interfecti relatum. cuius aspectu, ipsa Principis verba referam: *Quin, inquit, Nero*
deposito metu nuptias Poppææ ob eiusmodi terrores dilatas maturare paras, Octauiamque coniu- B
Nero de vtroque ad Senatum scribit, tectè.
gem amoliri, quamuis modestè agat, & nomine patris, & studijs populi grauem? Sed ad senatum
litteras misit, de cæde Syllæ Plautique haut confessus. verùm vtriusque turbidum inge-
nium esse, & sibi incolumitatem Reip. magnâ curâ haberi. Decretæ eo nomine supplica-
tiones, vtque Sylla & Plautus senatu mouerentur, grauioribus tamen ludibrijs quàm
malis. Igitur accepto patrum consulto, postquam cuncta scelerum pro egregijs accipi
Illi approbāt.
videt, exturbat Octauiam, sterilem dictans. Exin Poppææ coniungitur. Ea diu pellex, &
Octauia exturbatur, inductâ Poppeâ.
adulteri Neronis, mox mariti potens, quendam ex ministris Octauiæ impulit, seruilem
ei amorem objicere. destinaturque reus cognomento Eucerus, natione Alexandrinus,
Seruile adulterium illi obiicitur.
[152] canere tibijs doctus. Actæ ob id de ancillis quæstiones, & vi tormentorum victis
quibusdam, vt falsa annuerent, plures perstitere sanctitatem dominæ tueri. [153] Ex qui-
Constantia & confidentia ancillæ.
bus vna instanti Tigellino, castiora esse muliebria Octauiæ respondit, quàm os eius. Mo-
uetur tamen primò [154] ciuilis dissidij specie: domumque Burrhi, & prædia Plauti, in-
fausta dona accipit. Mox in Campaniam pulsa est, additâ militari custodiâ. Inde crebri C
questus, nec occulti per vulgum, cui minor sapientia, & ex mediocritate fortunæ, pau-
ciora pericula sunt. [155] His haut quaquam Nero pœnitentiâ flagitij coniugem reuoca-
Octauia reuocatur, motu populi.
uit Octauiam. Exin læti Capitolium scandunt, deosque tandem venerantur. Effigies
Poppææ proruunt. Octauiæ imagines gestant humeris, [156] spargunt floribus, foroque
ac templis statuunt. Itur etiam in Principis laudes, repetitum * venerantium. Iamque &
pala-

149. OTIVM, SVFFVGIVM.] *Suspecta.*

150. COERANVM GRÆCI, MVSONIVM THVSCI.] *Cœranus mihi irrepertus, nisi quòd Plinius Indice libri* II. *inter auctores quos delibauit, recenset* Ceranum. *In Seneca epistolâ* LXVI. *valdè celebratur huius æui* Claranus *quidam Philosophus. numquid ibi* Cœranus? *aut magis, in Tacito* Claranus? *Sed Musonius notior, qui Vulsiniis in Etruriâ natus,* equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus est, *ait noster lib.* III. *Hist. Nomina illi, C. Musonius Rufus, vti ex Tacito & Plinio colliges lib.* III. *epistolar. Superuixit ad imperium Vespasiani: vt iure culpes Suidam, interfectum eum à Nerone, bis adfirmantem. Vide eum in voce,* Μουσώνιος, *&* Κορνοῦτος. *Meliùs veriusque Philostratus lib.* VII. *qui Musonium Tyrrhenum in Gyaram insulam proiectum à Nerone scripsit. Vnde rediit, cùm ille abiisset.*

151. CAPVT INTERFECTI RELATVM.] *Non ergo idem hic ille Plautus, cuius necem Suetonius rettulit cap.* XXXV. *Non hercle idem. multa obstant. Primùm ille inter pueros, aut certè ætate inferior quàm Nero (stupro enim ante mortem illi cognitus.) At iste grandior. Ille Romæ fuisse debuit, cùm casus est: in Asiâ iste. Ille viuâ Agrippinâ; hic mortuâ pridem interfectus. Itaque illum cum libris aliquot verius est, A. Plautium vocari: filium fortasse eius qui de Britannis triumphauit. Cum nostro isto si confundis (quod faciunt plures:) quomodo vel hac parte Tacitum cum Suetonio iunges, qui diuersissima Neronis verba depromunt? Dio an de hoc Plauto locutus sit nescio,* τόν γε ὖν Πλοῦτον *(scribo* Πλαοῦτον*)* ἀποκτείνας, ἔπειτα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ προσενεχθεῖσαν οἱ ἰδὼν, Οὐκ ᾔδειν, ἔφη, ὅτι μεγάλην ῥῖνα εἶχεν. *Nam & ea verba diuersa ab istis. Quis tamen neget, quin & hæc potuerit adiungere?* D

152. CANERE TIBIIS DOCTVS.] *Flor.* canere per tibias. *An fortè,* canere pares tibias?

153. EX QVIBVS VNA.] *Nomen, liberrimæ ancillæ, Pythias, ex Dione.*

154. CIVILIS DISSIDII SPECIE.] *Id est, diuortij.*

155. HIS HAVT QVAQVAM NERO.] *Mutila, fracta: & in quibus restituendis, sine libris frustrà allaborem. In eâdem noxâ, sequentia. In Agricolæ tamen codice notatum:* His motus Nero, an pœnitentiâ flagitij. *sed ingenio, vt aptior, duce.*

156. SPARGVNT FLORIBVS.] *Sparsio illa florum*

A palatium multitudine & clamoribus complebant, cùm emissi militum globi verberibus & intento ferro turbatos disiecere. Mutataque quæ per seditionem verterant, & Poppææ honos repositus est. Quæ semper odio, rum & metu atrox, ne aut vulgi acrior vis ingrueret, aut Nero inclinatione populi mutaretur, prouoluta genibus eius: *Non eò loci res suas agi, vt de matrimonio certet (quamquam id sibi vitâ potius) sed vitam ipsam in extremum adductam à clientelis & seruitijs Octauiæ, quæ plebis sibi nomen indiderint, ea in pace ausis quæ vix bello euenirent. Arma illa aduersus Principem sumta. ducem tantùm defuisse, qui motis rebus facilè reperiretur. Omitteret modò Campaniam, & in vrbem ipsam pergeret, ad cuius nutum absentis tumultus cierentur. Quod alioquin suum delictum? quam cuiusquam offensionem? An quia veram progeniem penatibus Cæsaris datura sit, malle populum Romanum tibicinis Ægyptij subolem Imperatorio fastigio induci? Denique si id rebus conducat, libens quàm coactus acciret dominam, vel consuleret securitati iustâ vltione. Et modicis remedijs, primos motus consedisse.* [157] *at si desperent vxorem Neronis fore Octauiam, illi maritum daturos.* Varius sermo, & ad

Poppæa sibi metuit: Neronem acri oratione exstimulat.

B metum atque iram accommodatus, terruit simul audientem & accendit. Sed parum valebat suspicio in seruo, & [158] quæstionibus ancillarum eluserat. Ergo confessionem alicuius quæri placet, cui rerum quoque nouarum crimen affingeretur. Et visus idoneus maternæ necis patrator Anicetus, classi apud Misenum, vt memoraui, præfectus, leui post admissum scelus gratiâ, dein grauiore odio: quia grauiorũ facinorum ministri quasi exprobrantes aspiciuntur. Igitur accitum eum Cæsar operæ prioris admonet. Solum incolumitati Principis aduersus insidiãtem matrem subuenisse: locum haut minoris gratiæ instare, si coniugem infensam depelleret. Nec manu aut telo opus. Fateretur Octauiæ adulterium. Occulta quidem ad præsens, sed magna ei præmia, & secessus amœnos promittit: vel si negauisset, necem intentat. Ille insitâ vecordiâ, & facilitate priorum flagitiorum, plura etiam quàm iussum erat, fingit, faterurque apud amicos, quos velut consilio adhibuerat Princeps. Tum in Sardiniam pellitur, vbi non inops exsilium tolerauit, & fato obijt. At Nero præfectum spe sociandæ classis corruptum, & incusatæ paulo

Alia machina in Octauiam, Aniceto administro.

Qui fatetur adulterium.

C antè sterilitatis oblitus, abactos partus conscientiâ libidinum, eaque sibi comperta [159] dicto memorat. [160] Insulaque Pandateriâ Octauiam claudit. Non alia exsul visentium oculos maiore misericordiâ affecit. Meminerant adhuc quidam Agrippinæ à Tiberio, recentior Iuliæ memoria obuersabatur à Claudio pulsæ. Sed illis robur ætatis affuerat. Læta aliqua viderant, & præsentem sæuitiam melioris olim fortunæ recordatione leuabant. Huic * primùm nuptiarum dies loco funeris fuit, deductæ in domum, in quâ nihil nisi luctuosum haberet, erepto per venenum patre, & statim fratre. Tum ancilla dominâ validior. Et Poppæa non nisi in perniciem vxoris nupta. Postremò crimen omni exitio grauius. Ac puella vicesimo ætatis anno, inter centuriones & milites, præsagio malorum iam à vitâ exemta, nondum tamen morti acquiescebat. Paucis

Octauia insulâ clausa:

Magnâ miseratione populi.

* primus

rum recepta in eos, quos honore honestos volebant, quosq; beniuolentiâ prosequebantur. Liu. lib. XXXIII.

D Omnes tendere ad Imperatorem Romanum, vt ruente turbâ in vnum, adire, contingere dextram cupientium, coronas lemniscosque iacientium, haud procul periculo fuerit. *Capitolinus in M. Antonino:* In saliatu omen accepit imperij, coronis omnibus in puluinar ex more iacentibus, aliæ aliis locis hæserunt, huius velut manu capiti Martis aptata est. *vbi rectè scripseris*, coronas, &, iacientibus. *Ouidius de Germanico triumphante:*

Quaq; ibis manibus cirumplaudêre tuorum:
Vndique iactato flore tegente vias.

Herodianus lib. I. de Commodi aduentu in vrbem: τοιοῦτον δὲ θεασάμενοι τὸν βασιλέα οἱ Ῥωμαῖοι εὐφημίαις τε παντοδαπαῖς καὶ στεφάνων καὶ ἀνθέων βολαῖς ὑπεδέχοντο. *Virgil.*

Purpureos spargam flores, animamq; nepotis
His saltem accumulem donis.

157 AT SI DESPERENT.] *Si integra, lego:* An si desperent? *interrogandi notâ.*

158. QVÆSTIONIBVS ANCILLARVM ELVSERAT.] *Iacobo Lectio erudito iuueni adsentior scribenti;* elusa erat.

159. DICTO MEMORAT.] *Legendum hic*, edicto memorat, *idem Lectius, quem nominaui, docuit me verè. Nam principes per edicta populum adfabantur, vt notum.*

160. INSVLAQVE PANDATARIA.] *Quid ergo in mentem illi poetæ ignobili venit (non enim Seneca: cum certis argumentis post mortem eius scripta ea Tragœdia sit) qui relegare Octauiam in Aegyptum videtur.*

——— date vela fretis,
Ventisque, petat puppis Rector
Tandem Phariæ litora terræ.

Nisi si hoc vult Alexandrinâ dumtaxat naui auectam

Denique ad mortem acta. cis dehinc interiectis diebus, mori iubetur: cùm iam viduam se & tantùm sororem testaretur, [161] communeque Germanici, & posttremò Agrippinę nomen cieret. quâ incolumi infelix quidem matrimonium, sed sine exitio pertulisset. Restringitur vinculis, venæque eius per omnes artus exsoluuntur; & quia pressus pauore sanguis tardiùs labebatur, præferuidi balnei vapore enecatur. Additurque atrocior sæuitia, quòd caput amputatum latumque in vrbem Poppęa vidit. Dona ôb hæc templis decreta. Quod ad eum finem memorauimus, vt quicumque casus temporum illorum nobis vel alijs auctoribus noscent, præsumtum habeant, quoties fugas & cædes iussit Princeps, toties grates deis actas; quæque rerum secundarum olim, tum publicæ cladis insignia fuisse. Neque tamen silebimus, si quod senatusconsultum, adulatione nouum, aut patientiâ postremum fuit. Eodem anno libertorum potissimos [162] veneno interfecisse creditum est, [163] Doryphorum quasi aduersatum nuptijs Poppeæ, Pallantem quòd immensam pecuniam longâ senectâ detineret. Romanus secretis criminationibus incusauerat Senecam vt C. Pisonis socium, sed validiùs à Senecâ eodem crimine perculsus est. Vnde Pisoni timor & orta insidiarum in Neronem magna moles, sed improspera.

Caput Poppęa oblatum. O tempora feralia!

Nero libertos aliquot veneno tollit.

etiam Octauiam. Id enim contentiosus aliquis possit parum εὐλόγως dicere. aliàs reposuerim ego, Pandatariæ litora terræ.

161. COMMVNEQVE GERMANICI.] *Accipere possis, appellasse Octauiam patris nomen, qui Germanicus dictus, vti & Nero. Commune igitur vtrique. Tamen cùm in priscis libris sit*, Communesque; *nata mihi lectio*, cùm manesque germani. *Vt fratrem appellauerit sublatum, & deinde matrem.*

162. VENENO INTERFECISSE CREDITVM EST.] *Vel*, creditus est. *Vide Sueton. Nerone, cap.* XXXV.

163. DORYPHORVM.] *Est nomen siue cognomen liberti proprium. Fortasse & in hoc Xiphilini loco, in Nerone: Δορυφόρῳ τῷ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέποντι, ἀντιπίπτοντα ἅμα καὶ διακοσίας μυριάδας δοθῆναι ἐκέλευσε*: Doryphoro, qui à libellis erat, iussit dari ducentas quinquaginta Drachmarum myriadas. *Ita ego verterim, & munus nostri Doryphori eruerim: at interpres*, Prætoriano cuidam militi *fecit: qui non solent profectò à libellis aut talibus officiis esse.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XV.

BREVIARIVM LIBRI.

OLOGESES Parthorum Rex Armeniam inuadit. quem Corbulo cautè
B *& tamen fortiter repressit. Sed Cæsonius Pætus missu Neronis mox superuê-*
nit, proprius Armeniæ tuendæ dux. Is imperitiâ & temeritate rem perdidit:
turpi fœdere cum hoste depactus. Corbulo ei tamen sed serò succurrit. Neroni
filia ex Poppæâ nascitur, non vitalis. Legati Parthorum Romam venêre, su-
per Armeniâ retinendâ. irriti remittuntur: & bellum Corbuloni permissum.
Is Armeniam iterùm inuadit, & metu Parthis iniecto, ad colloquium ventum. Placuit arma po-
ni, & Tiridatem diadema statuæ Neronis submittere, nec nisi sponte eius resumere. Nero Neapoli
cantat in publico: Romæ luxu & libidine omnia polluit. Ipsa vrbs ardet casu, siue Principis dolo.
qui in ruinis eius ingentem sibi domum exstruxit. Christiani ab eo exagitati & necati, falso crimi-
ne incendij. Coniuratio in Neronem inita & detecta, capite eius C. Pisone. Multi interfecti in-
lustrium, interque eos Seneca. Grates tamen dijs actæ, & dona decreta templis, vt rebus lætis.
Gesta hæc annis paullò ampliùs tribus,

C. MEMMIO REGVLO.	VERGINIO RVFO	
C. LECANIO BASSO.	M. LICINIO CRASSO	Coss.
P. SILIO NERVA.	C. IVLIO ATTICO VESTINO	

C

NTEREA rex Parthorum Vologeses, cognitis Corbulonis re- *Vologeses*
bus, regemque alienigenam Tigranem Armeniæ impositum: si- *deliberat de*
mul, fratre Tiridate pulso, spretum Arsacidarum fastigium ire vl- *repetendâ*
tum volens, magnitudine rursum Romanâ & continui fœderis *Armeniâ.*
reuerentiâ, diuersas ad curas trahebatur: contator ingenio, & defe-
ctione Hyrcanorum gentis validæ, multisque ex eo bellis illigatus.
Atque illum ambiguum nouus insuper nuntius contumeliæ ex- *Impulit am-*
stimulat: quippe egressus Armeniâ Tigranes, Adiabenos conter- *biguum iniu-* *ria Tigranis.*
minam nationem latiùs ac diutiùs quàm per latrocinia vastauerat. Idque primores gen- *Fines Partho-*
tium ægrè tolerabant, eò contemtionis descensum, vt ne duce quidem Romano incursa- *rum populan-* *tur.*
D rentur, sed temeritate obsidis, tot per annos inter mancipia habiti. Accendebat dolorem *Monobazus*
eorum Monobazus, quem penes Adiabenum regimen, quod præsidium, aut vnde pe- *etiam exsti-*
teret, rogitans. Iam de Armeniâ concessum, proxima trahi: & nisi defendant Parthi, le- *mulat:*
uius seruitium apud Romanos deditis, quàm captis esse. Tiridates quoque regni profu- *Et Tiridates.*
gus, per silentium haut modicè querendo, grauior erat. NON *enim ignauiâ, magna im-*
peria contineri: virorum armorumque faciendum certamen. Id in summâ fortunâ æquius, quod
validius. Et sua retinere, priuatæ domus: de alienis certare, regiam laudem esse. Igitur commo- *Peruicere.*
tus his Vologeses concilium vocat, & proximum sibi Tiridatem constituit, atque ita or- *& oratione*
ditur; *Hunc ego eodem mecum patre genitum, cùm mihi per ætatem summo nomine concessisset, in* *sensa sua* *Vologeses* *aperit.*
possessionem Armeniæ deduxi, qui tertius potentiæ gradus habetur. Nam Medos Pacorus
anteceperat. videbarque contra vetera fratrum odia & certamina, familiæ nostræ penates ritè
composuisse. prohibent Romani, & pacem ipsis numquam prosperè lacessitam, nunc quoque in

exitium suum abrumpunt. Non ibo infitias, æquitate quàm sanguine, caussâ quàm armis retine- A *re parta maioribus malueram. si contatione deliqui, virtute corrigam. Vestra quidem vis & gloria in integro est, additâ modestiæ famâ. quæ neque summis mortalium spernenda est, & à diis*

Diadema Armenia Tiridati impo-nit.

Copias præ-mittit.

æstimatur. Simul diademate caput Tiridatis euinxit, promtam equitum manum, quæ tegem ex more sectabatur, Monesi nobili viro tradidit, adiectis Adiabenorum auxiliis: mandauitque Tigranem Armeniâ exturbari, dum ipse positis aduersus Hyrcanos discordiis, vires intimas, molemque belli ciet, prouinciis Romanis minitans. Quæ vbi Corbuloni certis nuntiis audita sunt: legiones duas cum Verulano Seuero, & [1] Vectio

At Corbulo auxiliatur Tigrani.

Bolano, subsidium Tigrani mittit, occulto præcepto, compositiùs cuncta, quàm festinantiùs agerent. quippe bellum habere, quàm gerere malebat. Scripseratque Cæsari, proprio duce opus esse, qui Armeniam defenderet: Syriam ingruente Vologese acriore

Præsidiis omnia firmat: In primis Syriam.

in discrimine esse. Atque interim reliquas legiones pro ripâ Euphratis locat: tumultuariam prouincialium manum armat: hostiles ingressus præsidiis intercipit. Et quia egena aquarum regio est, castella fontibus imposita. quosdam riuos congestu arenæ abdidit. B Ea dum à Corbulone tuendæ Syriæ parantur, acto raptim agmine Moneses vt famam

Tigranes vrbem principem occupat.

sui præiret, non ideò nescium aut incautum Tigranem offendit: qui occupauerat Tigranocerta, vrbem copiâ defensorum & [2] magnitudine mœnium validam. Ad hęc Nicephorius amnis haut spernendâ latitudine partem murorum ambit. & ducta ingens fossa, quâ fluuio diffidebatur. Inerantque milites, & prouisi antè commeatus. quorum subuectu pauci auidiùs progressi, & repentinis hostibus circumuenti, irâ magis quàm

Tentant eam frustrà Parthi.

metu ceteros accenderant. Sed Partho ad exsequendas obsidiones nulla cominus audacia: raris sagittis, neque clausos exterret, & semet frustratur. Adiabeni cùm promouere scalas & machinamenta inciperent, facilè detrusi, mox erumpentibus nostris cęduntur.

Corbulo legat ad Vologesem.

Corbulo tamen quamuis secundis rebus suis, moderandum fortunæ ratus, misit ad Vologesem, qui expostularent vim prouinciæ illatam. socium amicumque regem cohortes Romanas circumsidere. [3] omitteret potiùs obsidionem, aut se quoque in agro hostili castra positurum. Casperius Centurio in eam legationem dilectus, apud opidum C Nisibin septem & triginta milibus passuum à Tigranocertâ distantem adit regem, &

Nec ille à pace abhorret.

mandata ferociter edidit. Vologesi vetus, & penitus infixum erat, arma Romana vitandi: nec præsentia prosperè fluebant. irritum obsidium, tutus manu & copiis Tigranes, fugati qui expugnationem sumserant, missæ in Armeniam legiones, & aliæ pro Syriâ paratæ vltrò irrumpere. sibi imbecillum equitem pabuli inopiâ. nam exorta vis locustarum ambederat quidquid herbidum aut frondosum. Igitur metu abstruso mitiora obtendens, missurum ad Imperatorem Romanum legatos super petendâ Armeniâ &

Moneses reuocatur ab obsidione.

Pacta quædam occultiora inter Romanum & Parthum.

firmandâ pace respondet. Monesen omittere Tigranocerta iubet, ipse retrò concedit. Hæc plures vt formidine regis, & Corbulonis minis patrata & magnifica extollebant. Alij occultè pepigisse interpretabantur, vt omisso vtrimque bello, & abeunte Vologese, Tigranes quoque Armeniâ abscederet. *Cur enim exercitum Romanum à Tigranocertis deductum? Cur deserta per otium, quæ bello defenderant? An melius hibernauisse in extremâ Cappadociâ, raptim erectis tuguriis, quàm in sede regni modò retenti? Dilata prorsus arma, vt Vologe-* D

Cum Corbulonis inuidiâ.

Intereà Pætus aduenit cum copiis.

ses cum alio quàm cum Corbulone certaret: Corbulo meritæ tot per annos gloriæ, non vltrà periculum faceret. Nam, vt rettuli, proprium ducem tuendæ Armeniæ poposcerat, & aduentare [4] Cæsennius Pætus audiebatur: iamque aderat, copiis ita diuisis, vt quarta & duodecima legiones additâ quintâ quæ recèns è Mœsis excita erat, simul Pontica, & Gallatarum Cappadocumque auxilia Pæto obedirent: tertia, & sexta, & decima legiones, priorque Syriæ miles apud Corbulonem manerent. Cetera ex rerum vsu sociarent,

Ferociter loquitur.

partirenturve. Sed neque Corbulo æmuli patiens, & Pætus cui satis ad gloriam erat si proximus haberetur, despiciebat gesta, nihil cędis aut prædę, vsurpatas nominetenus vrbium expugnationes dictitans. Se tributa ac leges, & pro vmbrâ regis, Romanum ius

Legati Parthici irriti Româ redeũt.

victis impositurum. Sub idem tempus legati Vologesis, quos ad Principem missos memoraui, reuertêre irriti: bellumque propalam sumtum à Parthis. nec Pætus detractauit, sed duabus legionibus, quarum quartam Famisulanus Vectonianus eo in tempore, duode-

A duodecimam Calauius Sabinus regebant, Armeniam intrat, tristi omine. Nam in transgressu Euphratis, quem ponte transmittebat, nullâ palàm causâ, 5 turbatus equus qui consularia insignia gestabat, retrò euasit. Hostiáque quæ muniebantur hibernaculis assistens, semifacta opera fugâ petrupit, séque vallo extulit. & pila militum arsere, magis insigni prodigio, quia Parthus hostis missilibus telis decertat. Ceterùm Pętus spretis omnibus, necdum satis firmatis hibernaculis, nullo rei frumentariæ prouisu, rapit exercitum trans montem Taurum, reciperandis, vt ferebat, Tigranocertis, vastandísque regionibus, quas Corbulo integras omisisset. Et capta quædam castella, gloriæque & prædę nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam cum curâ habuisset. Longinquis itineribus percursando quę obtineri nequibant, corrupto qui captus erat commeatu, & instante iam hieme, reduxit exercitum. composuitque ad Cæsarem litteras, quasi confecto bello, verbis magnificas, rerum vacuas. Interim Corbulo numquam Euphratis ripam crebrioribus præsidijs insedit: & ne ponti inijciendo impedimentum hostiles turmæ afferrent, (iam enim subiectis campis magnâ specie volitabant) naues magnitudine pręstantes, & connexas trabibus, ac turribus auctas, agit per amnem, catapultisque & balistis proturbat Barbaros. in quos saxa & hastæ longiùs permeabant, quàm vt contrario sagittarum iactu adæquarentur. Dein pons continuatus, collesque aduersi per socias cohortes, pòst legionum castris occupantur, tantâ celeritate & ostentatione virium, vt Parthi omisso paratu inuadendæ Syriæ, spem omnem in Armeniam verterent. Ibi Pætus imminentium nescius, quinctam legionem procul in Ponto habebat. Reliquas promiscuis militum commeatibus infirmauerat; donec aduentare Vologesem magno & infenso agmine auditum. Accitur legio duodecima, & vnde famam aucti exercitus sperar, prodita infrequentia: quâ tamen retineri castra, & eludi Parthus tractu belli poterat, si Pæto aut in suis, aut in alienis consilijs constantia fuisset. Verùm vbi à viris militaribus aduersus vrgẽtes casus firmatus erat, rursus ne alienæ sentẽtię indigens videretur, in diuersa ac deteriora transibat. Et tunc relictis hibernis, non fossam neque vallum sibi, sed corpora & arma in hostem data clamitans, duxit legiones quasi prœlio certatu-

Pætus Armeniam intrat, aut infaustâ.

Principia tamen arrident.

Corbulo interea Euphrati assidet:

Ponte eum iunget.

Vologeses ad Pætum vertit.

Hic nutat valde & trepidat.

B

C

COMMENTARIVS.

1. VECTIO BOLANO.] *Scribe,* Vettio, *ex lapide :* C. CALPVRNIO. PISONE M. VETTIO BOLANO. COS. *De huius Bolani bellicâ gloriâ, Statius libro* V. *Siluar. ad filium eius Crispinum :*

—rigidi summam Mauortis agebat
Corbulo, sed comitem belli sociumq; laboris
Ille quoque egregiis multum miratus in armis
Bolanum, atq; illi curarum asperrima suetus
D Credere. ———

2. MAGNITVDINE MOENIVM VALIDAM.] *Adeò, vt Appianus producat mœnia Tigronocertæ in altitudine ad quinquaginta cubitos: quæ in imo adaptata equorum stabulis. Vide eum in Mithridatico.*

3. OMITTERET POTIVS.] *Lego,* ociùs, *non,* potiùs.

4. CÆSENNIVS PÆTVS.] *Qui malè in Dionis eclogis, quas nuper Fuluius Vrsinus dedit,* Σέννιος *scribitur. Enimuero* κεσέννιος Παῖτος *etiam in Iosepho scribitur, diciturq́ à Vespasiano missus ad Syriam administrandam, libro* VII. *Excidij, cap.* XXI. *An hic ipse, qui sub Nerone præfuerat, etsi parum bonâ famâ? ætas haud neget.*

5. TVRBATVS EQVVS QVI.] *Mos infrequens, & inobseruatus, de hoc equo. Geminum tamen locũ habes in Plutarchi Crasso, qui inter prodigia pariter futuræ cladis sic narrat:* Ἵππος δὲ τῶν στρατηγικῶν ἐπιφανῶς κεκοσμημένος, βίᾳ συνεπισπάσας τὸν ἡνίοχον εἰς τὸ ῥεῖθρον, ὑποβρύχιος ἠφανίσθη. *id est :* Equus verò ex Imperatoriis insigniter ornatus, tracto per vim rectore in flumen, submersus disparuit. *Item Obsequens inter ea quæ Pansæ Consuli haud læta euenerunt :* Equus phaleratus in ipsius conspectu festinans concidit. *Dionysius lib.* x. *Antiq. Rom. quâ parte de L. Quinctio agit Dictatore iam electo.* ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν, ἵππους τε αὐτῷ φαλάροις κεκοσμημένους εὐπρεπέσι προσῆγον, καὶ πελέκεις ἅμα ταῖς ῥάβδοις, ἐσθῆτάς τε ἁλουργὰς καὶ τὰ ἄλλα παράσημα οἷς πρότερον ἡ τῶν βασιλέων ἐκεκόσμητο ἀρχή, προσήνεγκαν. *id est :* Vt paullò propior iam erat, equos ei phaleris decorè ornatos adduxerunt, & secures cum fascibus, vestesque purpureas, & alia insignia, quibus olim regium imperium decoratum erat, obtulerunt. *Vt appareat equum vnum pluresve cum ornatu imperatorio, & consulari (si eum magistratum dux gessisset) è publico datos: non aliud, quàm specimen & notam dignitatis. Tacitus hîc consularia insignia ait: quia Cæsennius Pætus illeipse est qui ante annum Consul cum Petronio Turpiliano fuerat.*

taturus. Deinde amisso centurione & paucis militibus, quos visendis hostium copijs A

Imperitè militem spargit.

præmiserat, trepidus remeauit. Et quia minus acriter Vologeses institerat, vanâ rursus fiduciâ, tria millia dilectorum proximo Tauri iugo imposuit, quò transitum regis arcerent. Alares quoque Pannonios, robur equitatus, in parte campi locat. Coniunx ac filius castello, cui Arsamosata nomen est, abditi, datâ in præsidium cohorte, ac dispersò milite, qui in vnum habitus, vagum hostem promtiùs sustentauisset. ægrè compulsum ferunt, vt instantem Corbuloni fateretur. Nec à Corbulone properatum, quò gliscentibus periculis etiam subsidij laus augeretur. Expediri tamen itineri singula millia ex tribus legionibus, & alarios octingentos, parem numerum è cohortibus iussit. At Vologeses quamuis obsessa à Pæto itinera hinc peditatu, inde equite accepisset, nihil mutato consilio, sed vi ac minis alares exterruit, legionarios obtriuit, vno tantùm centurione Tarquitio Crescente turrim in quâ præsidium agitabat, defendere auso: factaque sæpiùs eruptione, & cæsis qui Barbarorum propiùs suggrediebantur, donec ignium iactu circumueniretur. peditum si quis integer, longinqua & auia; vulnerati, castra repetiuere: virtutem regis, sæuitiam & copias gentium, cuncta metu extollentes, facili credulitate eorum qui eadem pauebant. Nec dux quidem obniti aduersis, sed cuncta militiæ munia deseruerat, missis iterùm ad Corbulonem precibus, veniret properè, signa & aquilas, & nomen reliquum infelicis exercitus tueretur: se fidem interim donec vita suppeditet, retenturum. Ille interritus, & parte copiarum apud Syriam relictâ, vt munimenta Euphrati imposita retinerentur, quâ proximum & commeatibus non egenum, regionem Comagenam, exin Cappadociam, inde Armenios petiuit. Comitabantur exercitum præter alia assueta bello, magna vis camelorum onusta frumento, vt simul hostem famemque depelleret. Primùm è perculsis [6] Pactium primipili centurionem obuium habuit, dein plerosque militum: quos diuersas fugæ causas obtendentes, redire ad signa, & clementiam Pæti experiri monebat. Se nisi victoribus immitem esse. Simul suas legiones adire, hortari, priorum admonere, nouam gloriam ostendere. *Non vicos aut oppida Armeniorum, sed castra Romana, duasque in ijs legiones pretium laboris peti. Si singulis manipularibus præcipua seruati ciuis corona imperatoriâ manu tribueretur, quod illud & quantum decus, vbi par eorum* [7] *numerus adipisceretur, qui attulissent salutem, & qui accepissent?* His atque talibus in commune alacres, (& erant quos pericula fratrum, aut propinquorum proprijs stimulis incenderent) continuum diu noctuque iter properabant. Eoque intentiùs Vologeses premere obsessos, modò vallum legionum, modò castellum quo imbellis ætas defendebatur, oppugnare, propiùs incedens, quàm mos Parthis, si eâ temeritate hostem in prœlium eliceret. At illi vix contubernijs extracti, nec aliud quàm munimenta propugnabant: pars iussu ducis, & alij propriâ ignauiâ, aut Corbulonem opperientes, ac si vis ingrueret, prouisis exemplis Caudinæ ac Numantinæ cladis. Neque eandem vim Samnitibus Italico populo, aut Pœnis Romani Imperij æmulis. Validam quoque & laudatam antiquitatem, quoties fortuna contrà daret, saluti consuluisse. Quâ desperatione exercitus dux subactus, primas tamen litteras ad Vologesen, non supplices, sed in modum querentis composuit, *Quòd pro Armenijs semper Romanæ ditionis, aut subiectis regi quem Imperator delegisset, hostilia faceret. Pacem ex æquo vtilem. Nec præsentia tantùm spectaret. Ipsum aduersus duas legiones, totis regni viribus aduenisse: at Romanis orbem terrarum reliquum, quo bellum iuuarent.* Ad ea Vologeses, nihil pro causâ, sed *opperiendos sibi fratres Pacorum ac Tiridatem* rescripsit. *Illum locum tempusque consilio destinatum quid de Armeniâ cernerent.* [8] *Adiecisse deos dignum Arsacidarum, simul & de legionibus Romanis staturerent.* Missi pòst à Pæto nuntij, & regis colloquium petitum, qui Vasacem præfectum equitatus ire iussit. Tum

Auxilium à Corbulone iterum petit. — *Vologeses interea vt perrumpit.* — *Præsidia fugat, aut expugnat.* — *Pætus iacet.* — *Corbulonem intuetur & exspectat.* — *Ille festinat.* — *Suos ad robur & celeritatem excitat.* — *At Parthus Romanos premit & obsidet.* — *Languidè hi se defendunt.* — *Immò deditionem loquuntur & spectant.* — *Itaque Pætus pacem petit.* — *Tergiuersatur Vologeses.*

[B, C, D (margin letters)]

6. PACTIVM PRIMIPILI CENTVRIONEM.] *At suprà lib. XIII. perfunctum ea honore ait:* Curam præsidiorum Pactio Orfito primipili honore perfuncto mandat.

7. NVMERVS ADIPISCERETVR.] *Malo*, adspiceretur. *etsi non ignorem Plautum, & Tacitum ipsum alibi adipiscendi verbum παθητικῶς esse vsos.*

8. [8] ADIECISSE DEOS DIGNVM.] *Locus de quo tria verba non possum hiscere.*

9. FLVVIO

A Tum Pætus, Lucullos, Pompeios, & si qui duces obtinendæ donandæúe Armeniæ egerant: Vasaces imaginem retinendi donandíve penes nos, vim penes Parthos memorat. Et multum inuicem disceptato, Monobazus Adiabenus in diem posterum testis ijs quę pepigissent, adhibetur. Placuitque liberari obsidio legiones, & decedere omnem militem finibus Armeniorum, castellaque & commeatus Parthis tradi. Quibus perpetratis copia Vologesi fieret, mittendi ad Neronem legatos. Interim [9] fluuio Arsameti (is castra præfluebat) pontem imposuit, specie sibi illud iter experientis. Sed Parthi quasi documentum victoriæ iusserant. [10] namque ijs vsui fuit. Nostri per diuersum iere. [11] Addidit rumor, sub iugum missas legiones, & alia ex rebus infaustis: quorum simulacrum ab Armenijs vsurpatum est. Nam & munimenta ingressi sunt, antequam agmen Romanum decederet; & circumstetere vias, captiua olim mancipia, aut iumenta agnoscentes, abstrahentesque. Raptæ etiam vestes, retenta arma, pauido milite & concedente, ne qua prœlij caussa existeret. Vologeses armis & corporibus cæsorum aggregatis, quò
B cladem nostram testaretur, visu fugientium legionum abstinuit. Fama moderationis quærebatur, postquam superbiam expleuerat. Flumen Arsametem elephanto insidens, & [12] proximus quisque regi vi equorum perrupere, quia rumor incesserat, pontem cessurum oneri, dolo fabricantium. Sed qui ingredi ausi sunt, validum & fidum intellexere. Ceterùm obsessis adcò suppeditauisse rem frumentariam constitit, vt horreis ignem injicerent: [13] contraque prodiderit Corbulo Parthos inopes copiarum, & pabulo attrito, relicturos oppugnationem, neque se plus tridui itinere abfuisse. Adiecit, iureiurando Pæti [14] cautum apud signa, astantibus ijs, quos testificando rex misisset, neminem Romanum Armeniam ingressurum, donec referrentur litteræ Neronis, an paci annueret. Quæ vt augendæ infamiæ composita, sic reliqua non in obscuro habentur: vnâ die quadraginta millium spatium emensum esse Pætum, desertis passim saucijs. neque minùs deformem illam fugientium trepidationem, quàm si terga in acie vertissent. Corbulo cum suis copijs apud ripam Euphratis obuius, non eam speciem insignium & armo-
C rum prætulit, vt diuersitatem exprobraret. Mæsti manipuli, ac vicem commilitonum miserantes, ne lacrymis quidem temperauere. Vix præ fletu vsurpata consalutatio. Decesserat certamen virtutis, & ambitio gloriæ, felicium hominum affectus: sola misericordia

Tamen ad colloquium ventum.

Et ex eo, ad infamia pacta.

Quia Parthi variè illudūt Romanis:

Nimium pauidus.

Quibus omnia ex vberi: Et hostibus contrà.

Infamiam Pæti Corbulo auget:

Qui occurrit cum suis fugienti.

Milites inter se beneuoli.

9. FLVVIO ARSAMETI.] *Non alibi lectus nobis hic Arsametes: & omnino arbitramur falsum. Magis, quia in Dionis fragmentis (edidit haud ita pridem Fuluius Vrsinus) hic ipse fluuius* Arsanias *dicitur. Verba Dionis:* ἀφῆκε αὐτὸν προσομολογησάμενος, ἵνα τὸν ποταμὸν αὐτοῖς ἀρσανίαν ζεύξωσι: Parthus dimisit Pætum, priùs cum eo pactus vt ponte sibi iungerent fluuium Arsaniam. *Nominat & antè,* Ῥανδείαν πρὸς τῷ ἀρσανίᾳ ποταμῷ οὖσαν, Randeian (*opidum, siue vicum, vbi Pætus obsessus*) ad Arsaniam fluuium sitam. *Plinius quoque Arsaniam agnoscit, & in Euphratem labi facit, libro* V. *ca-*
D *pite* XXIV. *Sed & Plutarchus in Lucullo. Itaque corrigi prorsus velim in Tacito*, Fluuio Arsaniæ (etenim is castra præfl.) *litteris postremis in aliam voculam refarmatis. Emendabis iterùm, infrà.*

10. NAMQVE IIS VSVI FVIT.] *Ex Taciti consequâ narratione iudices legendum*, Neque iis vsui fuit. *Et firmat certè Dio, qui in hac re (vt sæpe) velut interpres Taciti:* ἵνα τὸν ποταμὸν ἀρσανίαν ζεύξωσιν. οὐχ ὅτι γεφύρας ἐδεῖτο (πεζῇ γὰρ αὐτὸν διελήλυθει) ἀλλ' ἵνα ἐνδείξηται σφίσιν, ὅτι κρείττων αὐτῶν ἦν.

11. ADDIDIT RVMOR.] *Cui rumori Suetonius etiam fidem habet, cap.* XXXIX.

12. PROXIMVS QVISQVE REGI VI EQVORVM.] *Suspicor de loci defectu. Nónne plerique Parthorum in equis (talis illorum militia) non solùm proximi regis? certè. Adde quod Dio disertim narrat*, regem quidem elephanto, alios sine vsu vllo pontis, vt priùs, transisse. αὐτὸς μὲν (βασιλεὺς) ἐπ' ἐλέφαντος, οἱ δὲ ἄλλοι, ὥσπερ καὶ πρότερον, ἀνεχώρησαν. *Itaque fidenter, fortaße & feliciter, expleo:* & proximus quisque regi, alij vi equorum perr. *Hac mente rex quidē in elephanto, & in simili belluâ eius exemplo primores transmisêre, aliud vulgus in equis.*

13. CONTRAQVE PRODIDERIT CORBVLO.] *In commentariis, opinor, aut historiâ harum rerum. Plinius certè Corbulonem inter scriptores censuit, Indice libri* V. *&* VI.

14. CAVTVM APVD SIGNA.] *Specta iuuenis, iuramenta Romanarum apud signa: id est, vti ego interpretor, apud principia. Illic enim signa, & pleraśque castrorum sollennes actus apud principia notabis celebratas. Dabo exempla, & labore meo leuabo tuum. Ius in principiis dictum. Liuius lib.* XXVIII. Tribunos tamen iura reddere in principiis sinebant. *Edicta ibi proposita. Vulcatius in Auidio Caßio:* Nam statim & ad signa edici iussit, & programma in parietibus fixit, vt si quis cinctus inueniretur in Daphne, discinctus rediret. *Litteræ lectæ, & habitæ allocutiones. Spartianus in Pescennia.* Itaque misi litteras recitandas ad signa, quibus, *&c. Tacitus*, Contractos in principia milites iussit cum silentio audire. *Castigatio & interdum animaduersio ibi. Suetonius Othone, cap.* I. Ausus est milites

quosdam

At non duces. dia valebat, & apud minores magis. Ducum inter se breuis sermo secutus est, [15] hæc conquerentium: * *irritum laborem, potuisse bellum fugâ Parthorum finiri.* Ille integra vtrique cuncta respondit, conuerterent aquilas, & iuncti inuaderent Armeniam, abscessu Vologesis infirmatam. *Non ea Imperatoris habere mandata Corbulo: periculo legionum commotum, è prouinciâ egressum. Quando in incerto habeantur Parthorum conatus, Syriam repetiturum. Sic quoque optumam fortunam orandam, vt pedes confectus spatijs itinerum, alacrem & facilitate camporum præuenientem equitem assequeretur.* Exin Pætus per Cappadociam hibernauit. At Vologesis ad Corbulonem missi nuntij, detraheret castella trans Euphratem, amnemque vt olim medium faceret. Ille Armeniam quoque diuersis præsidijs vacuam fieri expostulabat. Et postremò concessit rex: dirutaque quæ vltra Euphratem communierat Corbulo, & Armenij suo arbitrio relicti sunt. At Romæ trophæâ de Parthis, arcusque medio Capitolini montis sistebantur: decreta ab senatu integro adhuc bello, neque tum omissa, dum aspectui consulitur, spretâ conscientiâ. Quin & dissimulandis rerum externarum curis Nero frumentum plebis vetustate corruptum, in Tiberim iecit, quo [16] securitatem annonæ sistentaret. cuius pretio nihil additum est, quamuis ducentas fermè naues portu in ipso, violentia tempestatis, & centum alias Tiberi subuectas, fortuitus ignis absumsisset. Tris dein consulares, L. Pisonem, [17] Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus publicis præposuit, cum insectatione priorum Principum, qui grauitate sumtuum iustos reditus anteissent. se annuum sexcenties sestertiûm Reipub. largiri. Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitijs, aut sorte prouinciarum, plerique [18] orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasq; & prouincias inter patres sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. Qui magnâ cum inuidiâ senatum adeunt, ius naturæ, laboris educandi, aduersus fraudem & artes & breuitatem adoptionis enumerant: *Satis pretij esse orbis quòd multâ securitate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta promta & obuia haberent. Sibi promissa legum diu exspectata in ludibrium verti, quando quis sine solicitudine parens, sine luctu orbus, longa patrum vota repentè adæquaret.* Factum ex eo senatusconsultum, ne simulata adoptio in vllâ parte muneris publici iuuaret, ac [19] ne vsurpandis quidem hereditatibus prodesset. Exin Claudius Timarchus Cretensis reus agitur, ceteris criminibus, vt solent prævalidi prouincialium, & opibus nimijs ad iniurias minorum elati: vna vox eius vsque ad contumeliam senatus penetrauerat, quòd dictitasset, in suâ potestate situm, an proconsulibus qui Cretam obtinuissent, grates agerentur. Quam occasionem Pætus Thrasea ad bonum publicum vertens, postquam de reo censuerat, prouinciâ Cretâ depellendum,

Species fœderis inter Vologesen & Corbulonem.

Romæ tamen non nisi fausta omnia audita.

Frumentum vetus in Tiberim iactum.

Præfecti noui vectigalibus.

Querela de breui & fictâ adoptione.

Patres prouidentur, & prohibent.

Timarchus accusatur.

Ex occasione, Thraseæ sententia.

quosdam capite punire, & quidem ante principia, se coram. *Frontinus lib. IV. Stratag.* M. Cato memoriæ tradidit in furto comprehensis dextras esse præcisas, aut si leniùs animaduertere voluissent, in principiis sanguinem missum. *Signum etiam pugnæ propositum. Isidorus:* Russata pridie quàm dimicandum esset, solebat ante principia poni, quasi admonitio & indicium futuræ pugnæ.

15. HÆC CONQVERENTIVM: * IRRITVM.] *Reddere sententiam possis, nescio an verba. si legas:* Hic conqueri, tantum irritum laborem: *vel,* Hoc conquerente. *Breuis sermo ducum, inquit. Corbulo querebatur, frustrà se properasse & laborem eum sumpsisse, cùm ille auxilium non exspectasset: Pætus contrà, integra omnia, &c. Palmerius noster malebat,* huius conquerentis irritum laborem, illius integra vtique omnia.

*Apud Agel. lium lib. v. cap. XIX.

16. SECVRITATEM ANNONÆ SISTENTARET.] *Ita scripsi, nec pœnitet. Libri omnes,* sustentaret: *P. Faber,* ostentaret. *Suspicor antiquis vsurpatum Sistentare pro Ostentare; argumento etiam Plautini versus:* —— tu verò esurinum pecus

Aduenisti huc sistentatum cum exornatis ossibus. *Sic enim duo manuscripti in Vatican. tertius,* Sustentatum. *Et in eodem poëtâ alibi,* Extentatum, *reperio. Si quis tamen sustentaret seruat, possit interpretari, sustentatam seruatamque eâ ratione ipsam opinionem copiæ frumentariæ, cùm & in Tiberim abiiceret leuiter corruptum.*

17. DVCENNIVM GEMINVM.] *Qui sub Galbâ Præfectus vrbi, lib. I. Histor.*

18. ORBI FICTIS ADOPTIONIBVS.] *Quæ fraus olim etiam vsurpata, & reprehensa à * Scipione his verbis:* In aliâ tribu patrem, in aliâ filium suffragium ferre. Filium adoptiuum tam procedere, quàm si se natum habeat. *Quamquam censeo Scipionem non aliud intellexisse, quàm notionem Censoriam. & cùm ij inquirerent, qui vxores quisque liberos haberent; malâ quodam more, eos qui adoptassent non habuisse pro improlibus. Adde ad Taciti lucem l. II. De vacat. muner.*

19. NE VSVRPANDIS QVIDEM.] *Ne ad solidi capacitatem. argumenta l. LI. De Legatis II. Vide quæ notaui ad legem Papiam, lib. III.*

A dum, hæc addidit. *Vsu probatum est P. C. leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni. Sic oratorum licentia, Cinciam rogationem; candidatorum ambitus, Julias leges; magistratuum auaritia, Calpurnia scita, pepererunt.* [20] *Nam culpa quàm pœna tempore prior, emendari quàm peccare posterius est. Ergo aduersus nouam prouinciarum superbiam dignum fide constantiaque Romanâ capiamus consilium, quo tutelæ sociorum nihil derogetur, nobis opinio decedat, qualis quisque habeatur alibi quàm in ciuium iudicio esse. Olim quidem non modò prætor aut consul, sed priuati etiam mittebantur, qui prouincias viserent, & quid de cuiusque obsequio videretur, referrent. trepidabantque gentes de æstimatione singulorum. At nunc colimus externos, & adulamur, & quomodo ad nutum alicuius grates, ita promtiùs accusatio decernitur.* [21] *Decernaturque, & maneat prouincialibus, potentiam suam tali modo ostentandi. Sed laus falsa & precibus expressa, perinde cohibeantur, quàm malitia, quàm crudelitas. Plura sæpè peccantur, dum demeremur, quàm cùm offendimus. Quædam imò* [22] *virtutes odio sunt, seueritas obstinata, inuictus aduersùm gratiam animus. Inde initia magistratuum nostrorum meliora fermè, & finis*
B *inclinat, dum in modum candidatorum suffragia conquirimus. quæ si arceantur, æqualiùs atque constantiùs prouinciæ regentur. nam vt metu repetundarum infracta auaritia est, ita vetitâ gratiarum actione* [23] *ambitio cohibetur.* Magno assensu celebrata sententia. Non tamen senatusconsultum perfici potuit, [24] abnuentibus consulibus eâ de re relatum. Mox auctore Principe [25] sanxere, ne quis ad concilium sociorum referret, agendas apud senatum proprætoribus próve consulibus grates, neu quis eâ legatione fungeretur. Iisdem consulibus gymnasium ictu fulminis conflagrauit, effigiesque in eo Neronis ad informe æs liquefacta. Et [26] motu terræ, celebre Campaniæ opidum Pompeij, magnâ ex parte proruit. Defunctaque virgo Vestalis Lælia, in cuius locum Cornelia ex familiâ Cossorum capta est. [27] Memmio Regulo & Verginio Rufo Coss. natam sibi ex Poppæâ filiam Nero vltra mortale gaudium accepit, appellauitque Augustam, dato & Poppææ eodem cogno-

Et cohibita ambitio prouincialium.

Gymnasium fulmine.

Pompeij opidum terræmotu, corrupta.

A. V. C. DCCCXVI.

Filia Neroni nata:

20. NAM CVLPA QVAM POENA.] *Similis*
C *gnome in Tertulliano:* Nemo post-futura reprehendit, quæ ignorat futura: emendatio culpam non antecedit.

21. DECERNATVRQVE ET MANEAT.] *Si non fractus locus, scribo sententiâ ducente,* decernatur ne maneat. *Nisi per ironiam hæc dicta capies, & simulatâ quadam concessione. Quo sensu nihil mutem.*

22. VIRTVTES ODIO SVNT.] *Vulgo, qui eas grauatur.*

23. AMBITIO COHIBETVR.] *Legerim,* cohibebitur.

24. ABNVENTIBVS CONSVLIBVS EA DE RE RELATVM.] *Atqui,* licere patribus, quoties ius dicendæ sententiæ accepissent, quæ vellent expromere, relationemque in eâ postulare, *suprà lib.* XIII. *scripsit Tacitus. similiq. sententiâ lib.* II.
D *lego,* A maioribus concessum egredi aliquando relationem, & quod in commune conducat, loco sententiæ promere. *Licuisset ergo consulibus referre eâ de re ad patres: sed iis aliter visum. Ius relationis autem solis consulibus: nec sine relatione perfici potuit vllum* Sc. *Ideò Vespasiano concessum,* VTI. EI. SENATVM. HABERE. RELATIONEM. FACERE. REMITTERE. LICERET. *Ideò sequentibus principibus honoris causâ datum Ius tertiæ, quartæ, quintæ relationis: id est, me interprete, quoties consules ipsi non essent, tres nihilominus, quattuor, aut quinque relationes facere possent quâ de re cumq. iis visum. Sallennio relationum verba è Suetonij Calig. cap.* XV. *hoc didici:* Quod bonum felixque sit C. Cæsari, de N. patres conscripti, quid fieri placet?

25. SANXERE NE QVIS.] *Reperio iam antè sanxisse id Augustum. de quo Dionis verba isto lib.* LVI. *τοῖς ὑπηκόοις προσαπηγόρευσε μηδὲν τοῖς προστασσομένων αὐτοῖς ἀρχόντων μήτε ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς χρόνῳ, μήτε ἐντὸς ἑξήκοντα ἡμερῶν μετὰ τὸ ἀπαλλαγῆναι σφᾶς, τιμήν τινα διδόναι, ὅτι τινὲς μαρτυρίας παρ' αὐτῶν καὶ ἐπαίνους προπαρασκευαζόμενοι, πολλὰ διὰ τούτων ἐκακούργουν. id est:* Prouincialibus interdixit, ne cui Præsidum quamdiu in prouinciâ esset, neque intra sexagesimum à discessu eius diem, vllum honorem haberent: quoniam nonnulli testimonia sibi & laudationes à prouincialibus comparantes, multa eâ occasione peccabant. *Sed diuersum tamen hoc Neronianum consultum: quoniam illud Augusti post diem permittit laudationes; hoc planè & plenè tollit.*

26. MOTV TERRÆ.] *Dissentit Seneca, qui ad sequentes Coss. refert hunc terræ motum expressim:* Pompeios celebrem Campaniæ vrbem desedisse terræmotu, Lucili virorum optime, audiuimus: & quidem diebus hibernis, quos vacare à tali periculo maiores nostri solebant promittere. * Nonis Februarij fuit hic motus, Regulo & Verginio Coss. *Et herclè tam adseuerat id distinctè, vt credam vitium esse non Taciti (non id conuenit in fidei & diligentiæ vnicâ scriptorem) sed Aegysthi alicuius; cuius adulteria, & traiectiones compluries agnosco in hac regiô verè sponsâ.*

* Obserua. Ergo statim consulibus nouis, vt anni totius necessariò in alterutro error sit.

27. MEMMIO REGVLO ET VERGINIO COSS.] *Restitue iis prænomina vero ex lapide, præter mentem Onufrij Fastorum scriptoris:*

VOTVM. SOLVERVNT. L. M.
L. VERGINIO. RVFO.
C. MEMMIO. REGVLO.
COSS.

28. AD

cognomento. Locus puerperio colonia Antium fuit, vbi ipse generatus erat. Iam senatus vterum Poppææ commendauerat dijs, votaque publicè susceperat. quæ multiplicata, exsolutaque. Et additæ supplicationes, templumque Fecunditati, & certamen [28] ad exemplar Atticæ religionis decretum. Vtque Fortunarum effigies aureæ in solio Capitolini Iouis collocarentur: ludicrum Circense, vt [29] Iuliæ genti apud Bouillas, ita Claudiæ Domitiæque apud Antium ederetur. quæ fluxa fuêre, quartum intra mensem defunctâ infante: rursusque exortæ adulationes, censentium honorem diuæ, & puluinar, ædémque & sacerdotem. Atque ipse vt lætitiæ, ita mæroris immodicus egit. Adnotatum est, omni senatu Antium sub recentem partum effuso, Thrasean prohibitum, immoto animo prænuntiam imminentis cædis contumeliam excepisse. Secutam dehinc vocem Cæsaris ferunt, quâ reconciliatum se Thraseę apud Senecam iactauerit, ac Senecam Cæsari gratulatum. Vnde gloria egregiis viris, & pericula gliscebant. Inter quę veris principio, legati Parthorum mandata regis Vologesis, litterasque in eandem formam attulere: *Se priora & toties iactata super obtinendâ Armeniâ nunc omittere, quoniam dij quamuis potentium populorum arbitri possessionem Parthis non sine ignominiâ Romanâ tradidissent. Nuper clausum Tigranem, pòst Pætum legionesque cùm opprimere posset, incolumes dimisisse. Satis approbatam vim, datum & lenitatis experimentum. Nec recusaturum Tiridatem accipiendo diademati in vrbem venire, nisi sacerdotij religione attineretur. Iturum ad signa & effigies Principis, vbi legionibus coram, regnum auspicaretur.* Talibus Vologesis litteris, quia Pætus diuersa tamquam rebus integris scribebat, interrogatus centurio qui cum legatis aduenerat, quo in statu Armenia esset? omnes inde Romanos excessisse respondit. Tum intellecto Barbarorũ irrisu, qui peterent quod eripuerant, consuluit inter primores ciuitatis Nero, bellum anceps, [30] an pax in hoste placeret. Nec dubitatum de bello. Et Corbulo tot per annos militum atque hostium gnarus, gerendæ rei præficitur, ne cuius alterius inscitiâ rursum peccaretur, quia Pæti piguerat. Igitur irriti remittuntur, cum donis tamen, vnde spes fieret, non frustrà eadem oraturum Tiridatem, si preces ipse attulisset. [31] Syriæque exsecutio Cintio, copiæ militares Corbuloni permissæ, & quintadecima legio, ducente Mario Celso, è Pannoniâ adiecta est. Scribitur tetrarchis ac regibus præfectisque & procuratoribus, & qui prætorum finitimas prouincias regebant, iussis Corbulonis obsequi, in tantum fermè modum auctâ potestate, quem populus Romanus Gn. Pompeio bellum Piraticum gesturo dederat. Regressum Pætum cùm grauiora metueret, facetijs insectari satis habuit Cæsar, his fermè verbis: *Ignoscere se statim, ne tam promtus in pauorem, longiore sollicitudine ægresceret.* At Corbulo quartâ & duodecimâ legionibus, quæ fortissimo quoque amisso, & ceteris exterritis, parum habiles prœlio videbantur, in Syriam translatis, sextam inde ac tertiam legiones, integrum militem & crebris ac prosperis laboribus exercitum in Armeniam ducit. Addiditque legionem quintam quæ per Pontum agens, expers cladis fuerat. Simul quintadecimanos recens adductos,

Multiplicatis gratulatio patrû. — *At ea breui abiit.* — *Thraseas prohibetur aditu Cæsaris.* — *Legati Parthorum ad Principem.* — *Cum superbissimis mandatis.* — *Deliberat Princeps: Placuitq; bellum: Cui Corbulo Præfectus.* — *Et finitimi præsides regesq; obedire ei iussi.* — *Pætum scommate Nero excipit.* — *Copias Corbulo cogit.*

A B C D

28. AD EXEMPLAR ATTICÆ RELIGIONIS.] *Panathanæa Atheniensium intellegi volunt, de quibus apud Græcos obuij loci. Dubito. nam Panathanais respondebât Romana Quinquatrus, nescio an hoc certamen nouum. In libris etiam vacillare scripturam video. quorum Vaticanus optimus,* acciacæque *præfert, Farnesianus,* anciatæ. *An fuit,* Actiacæ religionis, *siue potius regionis? Nec enim maior hic, quàm in aliis ludis, religio. Enimuerò in Suetonio lego, Augusti cap.* XVIII. *ab eo Principe institutos.* Nicopoli apud Actium ludos quinquénales, quò celebratior eius victoriæ memoria in posterum esset. *Et durasse eos ad inferiora tempora, Mamertinus in Panegyrico docet:* Vrbs Nicopolis conciderat. & certamen ludicrum, lustris omnibus solitum frequentari, intermiserat temporis mœsti deforme iustitium. *Fuit autem certamen triplex, Gymnicum, Musicum, & Equestre, vt Dio tradit lib.* LI. *quem vide. Hæc mea olim mens, sed vt multa in hac ἀρχαιολογία incerta, nec vmquam eruenda, hic etiam dissentiunt; & vir pereruditus tuetur vulgatam lectionem, & explicat in Agonistici sui libro* III. *quem licet adire.*

29. IVLIÆ GENTI APVD BOVILLAS.] *Lib.* II. *Annal.* Sacrarium genti Iuliæ, effigiesque Diuo Augusto apud Bouillas dicantur.

30. AN PAX IN HOSTE.] *Fortassè rectius,* an pax inhonesta placeret.

31. SYRIÆQVE EXSECVTIO.] *Exsecutionem pro administratione vsurpat fortassè, vti alibi,* Negotij eius exsecutionem libens suscepit. *Seneca:* Differam hæc in præsenti. Desiderant enim longam & propriam exsecutionem. *Addubito tamen num leg.* Syriaque Sex. Cintio.

32. APVD

A adductos, & vexilla dilectorum ex Illyrico & Ægypto, quodque alarum cohortiumque, & auxilia regum in vnum conducta [32] apud Melitenen, quà transmittere Euphratem parabat. Tum lustratum ritè exercitum ad concionem vocat, orditurque magnifica de auspicijs imperatorijs, rebusque à se gestis, aduersam inscitiam Pæti declinans: multâ auctoritate, quæ viro militari pro facundiâ erat. *Lustrat, & oratione excitat.* Mox [33] iter L. Lucullo quondam penetratum, apertis quæ vetustas obsepserat, pergit. Et venientes Tiridatis Vologesisque de pace legatos haut aspernatus, adiungit ijs centuriones cum mandatis non immitibus. *Parthi ad eum legati.* *Nec viam in pacis claudit.* *Non enim adhuc eò ventum, vt certamine extremo opus esset. Multa Romanis secunda, quædam Parthis euenisse, documento aduersus superbiam: proinde & Tiridati conducere, intactum vastationibus regnum dono accipere; & Vologesen melius societate Romanâ, quàm damnis mutuis genti Parthorum consulturum.* [34] *Scire quantum intus discordiarum, quamque indomitas & præferoces nationes regeret. Contrà Imperatori suo immotam vbique pacem, & vnum id bellum esse.* Simul consilio terrorem adijcere, & Megistanas Armenios qui primi à nobis defe-
B cerant, pellit sedibus, castella eorum exscindit, plana, edita, validos, inualidosque, pari metu complet. *Rem nihilominus in Armeniâ gerit.* Non infensum, nedum hostili odio Corbulonis nomen etiam Barbaris habebatur, eoque consilium eius fidum credebant. Ergo Vologeses neque atrox in summam, & quibusdam præfecturis inducias petit. Tiridates locum diemque colloquio poscit. *Tiridates colloquium postulat.* Tempus propinquũ, locus in quo nuper obsessæ cum Pæto legiones erant, cùm à Barbaris dilectus esset, ob memoriam lætioris sibi rei, non est à Corbulone vitatus, vt dissimilitudo fortunę gloriam augeret. Neque infamiâ Pæti augebatur, quod eò maximè patuit, quia filio eius tribuno ducere manipulos, atque operiri reliquias malę pugnæ imperauit. Die pactâ [35] Tiberius Alexander illustris eques Romanus minister bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, [36] nondum senatoriâ ætate, sed pro legato quintę legioni impositus, in castra Tiridatis venêre, * honore eius, ac ne metueret insidias tali pignore. *Obsides à Romanis dantur.* ** honori* Viceni dehinc equites assumpti. Et viso Corbulone, rex prior equo desiluit: nec cunctatus Corbulo. Sed pedes vterque [37] dextras miscuere. *Ita rex ad Corbulonem venit.* Exin
C Romanus laudat iuuenem, omissis pręcipitibus tuta & salutaria capessentem. Ille de nobilitate generis multum præfatus, cetera temperanter adiungit. Iturum quippe Romam, laturumque nouum Cæsari decus, non aduersis Parthorum rebus supplicem Arsaciden. *Pacta inter eos.* Tum placuit Tiridatem ponere apud effigiem Cæsaris insigne regium, nec nisi manu Neronis resumere. & colloquium osculo finitum. Dein paucis diebus interiectis, magnâ vtrimque specie, inde eques compositus per turmas, & insignibus patriis, hinc agmina legionum stetere fulgentibus aquilis, [38] signisque & simulacris deûm in modum templi. Medio tribunal sedem curulem, & [39] sedes effigiem Neronis, sustinebat.

32. Apvd Melitenen.] *Ptolemæo, Μελιτηνή, Susianæ pars.*

33. Iter L. Lvcvllo.] *Plutarchum lege.*

34. Scire, qvantvm.] *Sententiam adiuueris,*
D *si scribas:* Sciret.

35. Tiberivs Alexander.] *Qui Procurator Iudææ post Cuspium Fadum: Idem anteà Alexandria Halabarches. Iosephus lib.* XX.

36. Nondvm Senatoria ætate.] *Quæ est annus vigesimusquintus, vt alibi monui.*

37. Dextras miscvere.] *Quod apud Persas sanctissimi fœderis. Iosephus:* ὁ δὲ Ἀρτάβανος τούς τε πατρῴους θεοὺς ἐπώμνυτο, μηδὲν κακὸν δράσειν αὐτούς, καὶ τὴν δεξιὰν ἐδίδου, ὅπερ μέγιστον παρὰ πᾶσι τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις παράδειγμα τοῦ θαρσεῖν γίνεται τοῖς ὁμιλοῦσιν. οὐ γὰρ ἂν ψεύσαιτό τις δεξιῶν ὑπ' αὐτοῦ δόσεως γενομένης, οὐδὲ πιστεύειν ἐνδοιάσειεν εἰ τοιᾶς δὲ ἀσφαλείας δόσις γένοιτο, παρὰ τῶν ἐν ὑποψίᾳ ἀδικήσειν καθεστηκότων. *Firmat Gemistus Plethon lib.* 11. *De rebus Græcorum:* Persarum rex Mentorem, quòd dextram dedisset, (maxima enim hæc apud Persas fides) conseruauit.

38. Signisqve et simvlacris devm.] *Videnda, si lubet, quæ de Signis in Militiâ scripsi. Multa & varia fuerũt, & clypeis imaginibusq; ornata: & ideò sic disposita & erecta comparat cum* deûm templo. *Ita enim distinguendum videtur: quia simulacra etsi Deorum ibi fortasse, pleraque tamen Principum erant, & qui rerum tunc potiebantur. Nisi quis censet, ad ornatum, in sollenni illâ velut pompâ, etiam statuas deorum adhibitas & dispositas: quod in aliorum arbitrio & opinatione relinquo.*

39. Sedes effigiem Neronis.] *De eâ re Dio in Eclogis nuper publicatis:* ἀλλὰ καὶ βῆμα ὑψηλὸν ἠγέρθη. καὶ ἐπ' αὐτοῦ εἰκόνες τοῦ Νέρωνος ἐστάθησαν. *Similis Sedes siue suggestus etiam Romæ in castris Prætoriis. Tacitus* 1. *Histor.* In suggestu, in quo paulloantè aurea Galbæ statua fuerat, medium inter signa Othonem collocant. *Ergo statua hæc vt apparet, in sede: exemplo scilicet deorum, qui sic plerumque ficti. Plinius Panegyrico:* Iamdudum illi ra-

Tiridates diadema detractum Neronis subiicit.

Epulo excipitur à Corbulone:

Et res Romanas docetur

nebat. Ad quam progressus Tiridates, [40] cæsis ex more victimis, sublatum capite diadema imagini subiecit. magnis apud cunctos animorum motibus, quos augebat insita adhuc oculis exercituum Romanorum cædes, aut obsidio. At nunc versos casus: iturum Tiridatem ostentui gentibus, quanto minus quàm captiuum? Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulasque, & rogitante rege caussas, quoties nouum aliquid aduerterat: vt, initia vigiliarum [41] per centurionem nuntiari, [42] conuiuium buccinâ dimitti, & [43] structa ante Augutalem aram subditâ face accendi: cuncta in maius extollens, admiratione A

si radiatum caput, & media inter deos sedes, auro staret aut ebore.

40. CÆSIS EX MORE VICTIMIS.] *Eum morem suggerunt Claudianus libro* I. *De laudibus Stilic.*

—— penetralibus ignem
Sacratum rapuere adytis, rituq; iuuencos
Chaldæo strauêre Magi. rex ipse micantem
Inclinat dextrâ pateram, secretaque belli
Et vaga testatur voluentem sidera Mithram.

Et Sidonius Panegyrico Leonis:

—— Magis iuratur ab illis
Ignis & vnda deus. nec non rata pacta futura
Hic diuos testatur auos. Chaldæus in extis
Pontificum de more senex arcana peregit
Murmura. ——

Strabo etiam aliquid de ritu victimas immolandi: μελίσαντος δὲ τοῦ μάγου τὰ κρέα τοῦ ὑφηγουμένου τὴν ἱερουργίαν ἀπίασι διελόμενοι, τοῖς θεοῖς οὐδὲν ἀπονείμαντες μέρος. τῆς γὰρ ψυχῆς φασι τοῦ ἱερείου δεῖσθαι τὸν θεὸν, ἄλλου δὲ οὐδενός. ὅμως δὲ τοῦ ἐπιπλόου τι μικρὸν τιθέασιν, ὡς λέγουσί τινες, ἐπὶ τὸ πῦρ. *id est:* Vbi autem magus qui sacrum peragit carnes in partes tribuit, suâ quisque acceptâ abeunt, diis nihil impartientes. Animam enim solam hostiæ deum velle aiunt, nihil prætereà. tamen omenti partem aliquam exiguam flammæ imponunt, vt quidam tradunt. *Doctè ergo de omento Catullus inseruit,*

Gnatus vt accepto veneretur carmine diuos,
Omentum in flammâ pingue liquefaciens.

vt ante me vulgauit magnus filiarum Mnemosynes antistes.

41. PER CENTVRIONEM NVNTIARI.] *Qui vigilias ordine obibant. Tacitus lib.* II. *Hist.* Varus, deflagrante paullatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. *Obibat ergo centurio, & rediens nunciabat Duci rectè habere. Polybium vide lib.* VI.

42. CONVIVIVM BVCCINA DIMITTI.] *Circuiui olim hunc ritum, non tetigi. At nunc in manum mihi dat Polybius, libro* XIV. Est ea Romanis consuetudo, vt tempore conuiuandi, cuncti tubicines ac buccinatores ad tentorium ducis personent, ad hoc, vt nocturnas custodias suis locis per id temporis constituant. *O locum opportunum, & huic rei vnicum! è quo etiam Liuio lux, qui morem hunc, sed obscuriùs, tangit, libro* XXX. Tribunis edicit, vt vbi prætorio dimisso, signa concinuissent: extemplò educerent è castris legiones. Ita, vt imperauerat, signa sub occasum solis efferri cœpta. *Scribit vterque de Scipionis astu, quo castra Syphacis clàm inuasit. Germanorum Principum mos nescio an originem trahat istinc. Certè receptum dynastis etiam hodie, vt conuiuium ineant ad sonum tubæ. Quod ipsum Alexandrum Macetam fecisse obseruo ex Athenæo, lib.* XII. ἐγίνετο δὲ τὰ δεῖπνα πρὸς σάλπιγγα, τότε μὲν ἐν τοῖς γάμοις, καὶ ἄλλως δ᾽ ἀεὶ ὅτε τύχοι σπονδοποιούμενος, ὥστε πᾶν εἰδέναι τὸ στρατόπεδον. *At enim, quia hîc de fine, & de Buccinâ tantùm, videsis me in Militiâ Rom. lib.* V. *Dial.* IX. *propiùs certiusq; hæc explicantem.*

43. STRVCTA ANTE AVGVRALEM.] *Hæsi & in hoc loco olim: quem nunc quidem perambulo leni pede. Lego:* structam ante Augurale aram. *Non enim vult structum aliquid accensúmve ante aram fuisse (non ille mos) sed in ipsâ. quam collocat ante Augurale, locum in dextrâ Prætorij parte, vt docuimus ex Hygini verbis, libro* II. *Sed quis iste ritus? nisi fallor, ille ipse qui in priuatorum etiam conuiuiis, carpendi aliquid è dapibus & libandi in honorem deorum. hoc tamen discrimine, quòd vulgò in focum libamenta ea illata, sedem scilicet Larium: hîc in Aram, paullò augustiùs, & pro splendore Imperatoris. Et de libatione quidem varij testes: propriè ad hunc morem isti. Homerus in Achillis conuiuio, libro* IX. B

—— θεοῖσι δὲ θῦσαι ἀνώγει
Πάτροκλον ὃν ἑταῖρον. ὁ δ᾽ ἐν πυρὶ βάλλε θυηλάς.
—— dIs iussit sacrificare C
Patroclum socium. hic libamina iecit in ignem.

Dionysius lib. IV. *Antiq.* Ἀπὸ τῆς ἑστίας τῆς βασιλείου, ἐφ᾽ ἧς ἄλλας τε συντελοῦσι ῥωμαῖοι ἱερουργίας, καὶ τὰς ἀπὸ τῶν δείπνων ἀπαρχὰς ἁγίζουσι. E foco regio, in quo cùm alia sacra Romani facere solent, tum & cænarum libare primitias. *Plutarchus de Fort. Rom. facit Ocrisiam* ἀπάργματα καὶ λοιβὴν λαμβάνουσαν ἀπὸ βασιλικῆς τραπέζης, καὶ, ὥσπερ εἰώθει, τῷ πυρὶ ἐπιβάλλουσαν: primitias & libamenta capientem è mensâ regiâ, &, vt solet, in ignem conicientem. *Silius pulcherrimè lib.* VII.

Distinxit dulces epulas, nulloque cruore
Pollutâ castus mensâ cerealia dona
Attulit, ac primum VESTÆ detersit honorem
Vndique, & in mediam iecit libamina flammâ.

Persius in patellâ poni & deferri solere ostendit: D

-- cultrixque foci secura patella

Vbi vetus interpres: Quia delibantiæ (*puto*, delibatæ) dapes in eâ positæ ad focum feruntur. *Inde* Patellarij dij, *Plauto: inde Varroni scriptum:* Deos colere, & dare in patellam μικρὸν κρέας. *Tibullus huc aspexit, Lares compellans:*

Adsitis diui. nec vos è paupere mensâ
Dona, nec è puris spernite fictilibus.

Etiam Liuius, libro XXXIX. Inter pocula atque epulas, vbi libare diis dapes, & benè precari mos esset. *Denique Horatius:*

—— vernasque procaces,
Pasco libatis dapibus.

satyricè & ambiguo sensu. siue quia non pasceret vernas, nisi prius libatis dapibus: siue quia è libatis dapibus. Et hoc postremum, vt religio poetæ fuit, magis censeam

A ratione prisci moris affecit. [44] postremo die spatium orauit, quo tantum itineris aditurus, fratres antè, matremque viseret: obsidem interea filiam tradit, litterasque supplices ad Neronem. Et digressus Pacorum apud Medos, Vologesen Ecbatanis repperit, non incuriosum fratris: quippe & proprijs nuntijs à Corbulone petierat, ne quam imaginem seruitij Tiridates perferret, [45] neu ferrum traderet, [46] aut complexu prouincias obtinentium arceretur, foribúsve eorum assisteret: tantusque ei Romæ, quantus consulibus, honor esset. Scilicet externæ superbiæ sueto, non erat notitia nostri: apud quos ius imperij valet, inania transmittuntur. Eodem anno Cæsar nationes Alpium maritimarum in ius Latij transtulit. [47] Equitum Romanorum locos sedilibus plebis anteposuit apud Circum. Namque ad eam diem [48] indiscreti inibant, quia lex Roscia nihil nisi de quatuordecim ordinibus sanxit. Spectacula gladiatorum idem annus habuit, pari magnificentiâ ac priora. Sed [49] feminarum illustrium senatorumque plures per arenam fœdati sunt. C. Lecanio, M. Licinio Coss. acriore in dies cupidine adigebatur Nero pro- *A. V. C. DCCCXVII.*
B miscuas scenas frequentandi. Nam adhuc per domum aut hortos cecinerat Iuuenalibus ludis, quos vt parum celebres & tantæ voci angustos spernebat. Non tamen Romæ incipere

Abit fratres salutaturus.

Alpium pars iure Latij donata.

Sedes equitû in Circo discreta.

tenseam ex eius mente. Non enim semper camburi libamenta ea mos, sæpè apponi tantùm, & mox edi. Artemidorus hoc clarè notat de sacrificulis eo cibo se sustentantibus. libro III. *cap.* III.

44. POSTREMO DIE.] *Fortè*, postero. *Nam noctem eam mansit, vti apparet ex vigilijs nunciatis.*

45. NEV FERRVM TRADERET.] *Persæ enim & Parthi omnes semper de more cincti. Ammianus lib.* XXIII. Omnes promiscuè vel inter epulas festosque dies gladiis cincti cernuntur. quem Græcorum veterum morem primos abiecisse Athenienses Thucydides est auctor. *At de ritu ponen-*
C *di apud Magistratus ferri, in Electis mihi dictum, cap. de Lictoribus.*

46. AVT COMPLEXV.] *Duplex ritus. Priorem illustro è Spartiano Seuero, de qua Legata Africæ:* In eâ legatione, cùm eum quidam municipum suorum Leptitanus, præcedentibus fascibus, vt antiquum contubernalem ipse plebeius amplexus esset; fustibus eum sub elogio præconis cecîdit, Legatum populi Rom. homo plebeius temerè amplecti noli. *Interdicti ergo prouinciales complexu. Sed nec in fores statim illis aditus; vti eleganter Saluianus lib.* III, *de Gubernat.* Intra ianuas non modò illustrium potestatum, sed etiam Præsidum aut Præpositorum, non omnes passim intrare præsumunt, nisi quos aut iudex vocauerit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprij dignitas in-
D troire permiserit: ita vt si quispiam fuerit insolenter ingressus, aut cædatur aut propellatur, aut aliquâ verecundiæ atq; existimationis suæ labe multetur. *Quod augendæ dignitati vsurpatum à Præsidibus; vti priuatim à quibusdam per superbiam Romæ.*

47. EQVITVM ROM. LOCOS.] *Rectè & ordine capienda hæc legendáque, ne cum aliis abeas errabundus. Ita autem in Circo sedendi (nam de Theatro alius mihi locus) res fuit. Ad Augusti æuum spectaculum id, Senatus, Eques, Plebes inibant indiscreti. Nam Roscia lex & Iulia Theatralis, de scenâ tantùm cauerant, non de Curulibus ludis. Qui quoniam antiquissimi; religione quâdam, censeo, & simul non alienandæ plebi, seruatus in iis mos priscus. Cornelio Cinnâ demum & Valerio Messallâ Coss. anno vrbis* DCCLVIII. *mutauit Augustus. Dio lib.* LV. καὶ τὰς ἱπποδρομίας χωρὶς μὲν οἱ βουλευταὶ, χωρὶς δὲ οἱ ἱππεῖς ἀπὸ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἶδον, ὃ καὶ νῦν γίγνεται. *Sed ita, vt saltem iuberet seorsim spectare Senatum, seorsim Equitem: non tamen loca illis certa adsignaret statáque. Itaque in aliâ atque aliâ regione Circi spectabant (sedilibus videlicet his aut illis à plebe occupatis) donec tollendæ confusioni, Claudius Imp. Senatui attribuit certam mansuramque sedem. Suetonius cap.* XXI. Circo maximo marmoreis carceribus auratisq; metis exculto, propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis. *Ait promiscuè: magis verè propriéque, vagè. Eam enim Suetonij mentem esse, libens Dioni concredo rem eam explicanti cum curâ, lib.* LX. ἑώρων μέν που καὶ πρότερον ἐν αὐτῷ *(de Circo prædixit)* ἰδίᾳ καὶ χωρὶς σφᾶς ὡς ἕκαστοι, τό, τε βουλευτικὸν καὶ τὸ ἱππικὸν καὶ ὁ ὅμιλος, ἀφ' οὗ περ τοῦτ' ἐνομίσθη· οὐ μέντοι καὶ τεταγμένα σφίσι χωρία ἀπεδέδεικτο. ἀλλὰ τότε ὁ Κλαύδιος τήν τε ἕδραν τὴν νῦν οὖσαν τοῖς βουλευταῖς ἀπένειμε. καὶ προσέτι τοῖς ἐθέλουσι σφῶν ἑτέρωθί που καὶ ἐν γε ἰδιωτικῇ ἐσθῆτι θεάσασθαι ἐπέτρεψε. *Sed Claudius Senatui tantùm. equiti ecce nunc Nero. Suetan. cap.* XI. Circensibus loca equiti secreta à ceteris tribuit. *Plinius libro* VIII. *cap.* VII. *satis ostendit noua exædificata ea loca fuisse:* Cæsar Dictator, *inquit*, euripis arenam circumdedit, quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. *Quod in fine verborum Dionis est, nolim negligas. Nam etiam post loca diuisa, promiscuè licuit spectare Senatoribus, sed in veste, vt ait, priuatâ. Exemplum in Plinio, lib.* IX. *epistol. vbi Corn. Tacitus hic ipse noster in Equestribus spectat, etsi Senator.* Numquam maiorem, *ait Plinius*, cepi voluptatem, quàm nuper ex sermone Corn. Taciti. Narrabat sedisse se Circensibus proximum equiti Rom. *&c. Hæc satis ad Taciti mentem: nam de lineâ, de cancellis, de loca feminarũ alibi dico vbertim.*

48. INDISCRETI INIBANT.] *Sic infrà:* Inisse eum domesticam scænam.

49. FEMINARVM ILLVSTRIVM SENATORVMQVE.] *Cur inueritis censores? Non enim, inquiunt, probabile feminas descendisse in arenam. Boni viri, quàm bene sentiunt de sexu, quo nihil abruptius cùm semel frenum excussit ingeniti pudoris! Sed discite, & credite priscis, non in caueam solùm feminas venisse, sed in arenam. Iuuenalem omitto satyrâ* VI.

Suetonius

Videtur delendum. — *Neapoli Nero se & vocem publicat.*

cipere [* scenas] ausus, Neapolim quasi Græcam vrbem dilegit. Inde initium fore, vt A transgressus in Achaiam, insignesque & antiquitùs sacras coronas adeptus, maiore famâ studia ciuium eliceret. Ergo contractum opidanorum vulgus, & quos è proximis colonijs & municipijs eius rei fama ciuerat, quique Cæsarem per honorem, aur varios vsus sectantur. eriam militum manipuli theattum Neapolitanorum complent. Illic, plerique vt arbitrabantur, rriste; vt ipse, prouidum potiùs & secundis uuminibus euênit. Nam egresso qui affuerat populo, vacuum & sine vllius noxâ theatrum collapsum est. Ergo per compositos cantus grares dijs, atque ipsam recentis casus fortunam celebrans, petiturusque maris Hadriæ traiectus, apud Beneuentum interim consedit: vbi gladiatorum munus à Vatinio celebre edebatur. [50] Vatinius inter fœdissima eius aulæ ostenta fuit, sutrinæ tabernæ alumnus, corpore detorto, facetijs scurrilibus: primò in contumelias assumtus, deinde optimi cuiusque criminatione eò vsque valuit, vt gratiâ, pecuniâ, vi nocendi etiam malis præmineret. Eius munus frequentanti Neroni, ne inter voluptates quidem à sceletibus cessabatur. Ijsdem quippe illis diebus Torquatus Silanus mori adigitur, quia super Iuniæ familiæ claritudinem diuum Augustum atauum ferebat. Iussi id B accusatores obicere, prodigum largitionibus, neque aliam spem quàm in nouis rebus esse. quin eum [51] nobiles habere, quos ab epistolis & libellis & rationibus appellet, [52] nomina summæ curæ & meditamenta. Tum intimus quisque libertorum vincti abreptique. Et cùm damnatio instaret, brachiorum venas Torquatus interscidir, secutaque Neronis oratio ex more: *Quamuis sontem & defensioni meritò diffisum, victurum tamen fuisse si clementiam iudicis exspectasset.* Nec multo pòst [53] omissâ in præsens Achaiâ (caussæ in incer-

Theatrum ruit, sed sine noxâ. — *Gladiatorum munus Beneuenti.* — *A pessimo Vatinio.* — *Iunius Torquatus ad mortē actus.*

Suetonius ecce in Domitiano cap. IV. Venationes gladiatoresque & noctibus ad lychnuchos dedit: nec virorum modò pugnas, sed & feminarum. *Et Statius de iisdem ludis* I. *Sil.*

Stat sexus rudis insciusque ferri,
Et pugnas capit improbus viriles.
Credas ad Tanaim ferumque Phasim
Thermodontiacas calere turmas.

Adeoque id verum & vulgatum, vt Seuera imperante cauendum Sc^to fuerit μηκέτι μηδ᾽ ἡμίαν γυναῖκα μονομαχεῖν. non vltrà feminam vllam ad gladium depugnare, *ait in Seuero Xiphilinus.*

50. VATINIVS INTER FOEDISSIMA EIVS AVLÆ OSTENTA.] *De hoc futore Vatinio, Martial.*

Vilia sutoris calicem monumenta Vatini
Accipe, sed nasus longior ille fuit.

cuius Epigrammatis argutiam non cepit Turnebus. Ego sententiam puto, cùm quattuor nasos oblongos haberet ille Vatinianus calix: tamen longiorem iis fuisse Vatinij nasum. Notatque callidè eum, vt acrem & sagacem inquisitorem criminatorémque. Ita enim fuit. Xiphilinus eum ait adeò hostē optimatibus fuisse, vt semper in ore haberet, μισῶ σε Καῖσαρ ὅτι συγκλητικὸς εἶ. *De poculo ipso Iuuenalis:*

Tu Beneuentani sutoris nomen habentem
Siccabis calicem nasorum quattuor.

51. NOBILES HABERE, QVOS.] *Nobilium vox mihi suspecta, atque alij examinanti. Qui enim isti tam viles nobiles, qui alteri sua sortis ad tale officium se submitterent? Imò nec Principes ipsi, nobiles ad ea munera habebant, sed libertos. Primus Vitellius (Verba Taciti* I. *Histor.)* ministeria Principatus per libertos agi solita, in equites Romanos disposuit. *Sed nec ea dispositia firma. vix cœpta abiit: eoque Spartianus Hadrianum Imp. quasi primum auctorem eius rei laudat:* Ab Epistolis, à Libellis, primus equites Rom. habuit. *Dionis locus non me mouet, oratione Mecenatis ad Augustum: vbi suadet*, ad Epistolas & ad Libellos adiutores quosdam ex Equitibus adsumi. *Nam id Dio inseruit (vt solet, & aliâs monui) ad aeui sui morem, atque illinc sumpsit. Sub Augusto certè non sic fuit. Quid ergo ad Taciti nunc locum? corruptum esse, & aut vocem eam* Nobiles *exsecandam abiiciendamque esse, malè infarctam; aut mutandam*, quin eum nonnullos habere. C

* Romulus Amasæus est.

52. NOMINA SVMMÆ CVRÆ.] *Iam capio, olim caligaui. Hæc inquit, nomina* Ab Epistolis, à Libellis, *sunt summa curæ nomina, id est Imperij & Principatus, itemque eius meditamenta. Significat, eo ipso quòd talia officia & nomenclaturas Torquatus in domo habeat, iam nunc incipere & meditari imperare. Cur enim has imagines eius vsurpat? Nam alij priuati* A manu *habent, non ab* Epistolis, Libellis, *& talia: ac conueniunt in Principes solos.*

53. OMISSA IN PRÆSENS ACHAIA.] *In quam cantandi caussâ iuit, & libertate eam donauit, vti Suetonius aliique tradidêre. Illud Pausania mirum, lib.* VII. Neronem Græciæ libertatem reddidisse, sine vllo imperij detrimento: quoniam pro eâ D Sardiniam prædiuitem insulam in prouinciæ formam redegent. *Aberrat. & intellegi voluit Alpes Cottianas, quæ sola cum Ponto Polemoniaco in prouinciam à Nerone redactæ. Sardinia quidem, vnà cum Siciliâ, prima prouinciarum.*

ADD. *Interpreti herculei succenseo (etsi fido aliâs & * docto) qui me vt iniustè Pausaniam arguerem fecit. Nam ipsum Græcè nuper editum cùm vidi (antea numquam fuit copia) verba eius in aliam sententiam, hæc repperi:* καὶ ἐλευθέραν ὁ Νέρων τὴν Ἑλλάδα ἀφίησιν ἁπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιησάμενος τῶν Ῥωμαίων. Σαρδὼ γὰρ τὴν νῆσον ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα ἀντὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντιδέδωκεν. *Quorum verborum vera hæc sententia:* Omnium immunem & liberam Nero reliquit Græciam, permutatione quadam

A incerto fuere) vrbem reuisit; prouincias Orientis, maximè Ægyptum, secretis imaginationibus agitans. Dein edicto restificatus non longam sui absentiam, & cuncta in Rep. perinde immota ac prospera fore, super eâ profectione adijt Capitolium. Illic veneratus deos, cùm Vestæ quoque templum inisset, repentè cunctos per artus tremens, seu numine exterrente, seu facinorum recordatione numquam timore vacuus, deseruit inceptum, *Omittit:* cunctas sibi curas amore patriæ leuiores dictitans. *Vidisse ciuium mæstos vultus, audire secretas querimonias, quòd tantum aditurus esset iter, cuius ne modicos quidem egressus tolerarent, sueti aduersum fortuita aspectu Principis refoueri. Ergo vt in priuatis necessitudinibus proxima pignora præualerent, ita populum Romanum vim plurimam habere : parendumque retinenti.* *Quasi caritate plebis & patria.* Hæc atque talia plebi volenti fuere, voluptatum cupidine, & quæ præcipua cura est, rei frumentariæ angustias si abesset metuenti. Senatus & primores in incerto erant, procul an corâm atrocior haberetur. dehinc, quæ natura magnis timoribus, deterius credebant quod euenerat. Ipse quò fidem acquireret, [54] nihil vsquam perinde lætum sibi; [55] pu-

B blicis locis struere conuiuia, totaque vrbe quasi domo vti. Et celeberrimæ luxu famaque *Infames eius epulæ.* epulæ fuere, quas Tigellino paratas, vt exemplum referam, ne sæpius eadem prodigentia narranda sit. Igitur [56] in stagno Agrippæ fabricatus est ratem, cui superpositum conuiuium nauium aliarum tractu moueretur. Naues auro & ebore distinctæ. Remigesque *Magno sumptu:* exoleti, per ætates & scientiam libidinum componebantur. Volucres & feras diuersis è terris, & animalia maris Oceano abusque petiuerat. Crepidinibus stagni lupanaria astabant, [57] illustribus feminis completa. Et contrà scorta visebantur, [58] nudis corporibus. Iam gestus motusque obsceni, & postquam tenebræ incedebant, quantum iuxta *Turpi libidine.* nemoris, & circumiecta tecta, consonare cantu & luminibus clarescere. Ipse per licita & illicita fœdatus, nihil flagitij reliquerat, quo corruptior ageret; nisi paucos post dies *Denique (ô scelus, scelus.) nubit.* vni ex illo contaminatorum grege, [59] cui nomen Pythagoræ fuit, in modum solennium coniugiorum denupsisset. Inditum Impetatori flammeum. [60] Missi auspices duo, & genia-

C quadam cum populo Romano factâ. Sardiniam enim insulam beatam & vberem, pro Græciâ ci attribuit. *Ita palàm lati erroris illius Pausanias liberatur : qui non hoc vult, vt Sardinia tunc demum prouincia sit facta. non hercules, non. sed vt cum populo permutata. Hoc tamen ipsum an verè? ambigas iurè. quia Strabo libro vltimo, & Dio* LIII. *Sardiniam iaminde à primâ diuisione Augusti, collacant inter populares. Quod si mutatum à mediis Principibus: Dionem id non monuisse profectò mirum est.*

54. NIHIL VSQVAM PERINDE LÆTVM SIBI.] *Mihi hoc lucet. Vertranium malle,* nihil vsquam periculosum sibi, *insipientia est. Clarè hoc ait: Nero vti reipsâ attenderet nullum sibi locum præ Româ esse: struxit in publico conuiuia, &c.*

D 55. PVBLICIS LOCIS STRVERE CONVIVIA.] *Suetonius :* Cænitabatque nonnumquam & in publico, Naumachiâ præclusâ, vel Martio campo, vel Citco maximo.

56. IN STAGNO AGRIPPÆ.] *Cuius mentio Strabani; itémque nemoris de quo hic, lib.* XIII. *de Lampsaco:* Ἐντεῦθεν δὲ μετήνεγκεν Ἀγρίππας τὸν πεπτωκότα λέοντα Λυσίππου ἔργον. ἀνέθηκε δὲ ἐν τῷ ἄλσει τῷ μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τοῦ Εὐρίπου. *id est:* Illinc transtulit Agrippa Leonem cadentem Lysippi opus. posuit verò in nemore, quod stagnum interiacet & Euripum. *Ammianus, puto, idem intellexit;* Inter quæ porticum excitauit ingentem * lauacro Agrippæ contiguam, Boni euentus cognomine.

57. ILLVSTRIBVS FEMINIS COMPLETA.] *Corrigo in hac sententiâ Suetonium cap.* XXVII. Insignes ganeæ & matronatum institorio copas imitantium. *Ergóque,* institoria, *pro locis ipsis.*

58. NVDIS CORPORIBVS.] *Ita receptum in prostitutis, vt nuda ostenderent quidquid sui. Iuuenalis:* —tum nuda papillis
Constitit auratis.
Lampridius Elagabalo: Et cùm ad meretrices habitu muliebri processisset, papillâ eiectâ. *Optimè omnium Dio, in eodem monstro:* γυμνός τε αὐτὴ ἐπὶ τῶν θυρῶν αὐτοῦ ἑστώς, ὥσπερ αἱ πόρναι, καὶ τὸ σινδόνιον χρυσοῖς κρίκοις ἐξηρτημένον διασείων, τούς τε παριόντας ἁβρᾷ τε καὶ κεκλασμένῃ τῇ φωνῇ προσεταιριζόμενος.

59. CVI NOMEN PYTHAGORÆ.] *At Doryphorum vocat Suetonius, facitque eum Neronis libertum. Enimuerò errare Tranquillum aio, quoniam Doryphorus antè mortuus. Tacitus libro* XIV. Eodem anno potissimos libertorum veneno interfecisse creditus est: Doryphorum, vt aduersatum nuptiis Puppææ. *A Tacito etiam Dio stat.*

60. MISSI AVSPICES DVO.] *E Sulpicio Seuero, qui locum hunc transscripsit apertè, leg. videtur,* auspices, dos, & gen. *Melius etiam,* visi, *quàm,* missi. *Verba Sulpicij :* Inditum Imperatori flammeum, dos & genialis thorus, & faces nuptiales: cuncta denique quæ vel in feminis non sine verecundiâ conspiciuntur, spectata. *Victor de hac re:* Amictus nubentium virginum specie, palam Senatu, dote datâ, in manum conuênit. *Sed & in Suetonio mentio dotis : nec herclè in his legitimis nuptiis omitti debuit.*

* Aut certè eius thermas intellegit.

61. PER

genialis torus, & faces nuptiales; cuncta denique spectata, quæ etiam in feminâ nox A operit. Sequitur clades, fortè, an dolo Principis incertum: nam vtrumque auctores prodidere: sed omnibus quæ huic vrbi per violentiam ignium acciderunt, grauior atque atrocior. Initium in eâ parte Circi ortum, quæ Palatino Cælioque montibus contigua est. Vbi [61] per tabernas, quibus id mercimonium inerat quo flamma alitur, simul cœptus ignis, & statim validus, ac vento citiùs longitudinem Circi corripuit. Neque enim domus munimentis septæ, vel templa muris cincta, aut quid aliud moræ intercacebat. Impetu peruagatum incendium, plana primùm, deinde in edita assurgens, & rursus inferiora populando anteijt remedia velocitate mali, & obnoxiâ vrbe artis itineribus, hucque & illuc flexis, atque [62] enormibus vicis, qualis vetus Roma fuit. Ad hoc lamenta pauentium feminarum, [63] fessa [ætate] aut rudis pueritiæ ætas, quique sibi, quique alijs consulebant, dum trahunt inualidos aut opperiuntur, pars morans, pars festinans, cuncta impediebant: & sæpè dum in tergum respectant, lateribus aut fronte circumueniebantur: vel si in proxima euaserant, illis quoque igni correptis, etiam quæ longinqua crediderant, in eodem casu repetiebantur. B Postremò quid vitarent, quid peterent ambigui, complere vias, sterni per agros: quidam amissis omnibus fortunis diurni quoque victus, alij caritate suorum quos eripere nequiuerant, quamuis patente effugio interiere. Nec quisquam defendere audebat, crebris multorum minis restinguere prohibentium; & qui alij palàm faces iaciebant, atque esse sibi auctorem vociferabantur: siue vt raptus licentiùs exercerent, seu iussu. Eo in tempore Nero Antij agens, non antè in vrbem regressus est, quàm domui eius, quâ palatium & [64] Mæcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret. Neque tamen sisti potuit, quin & palatium & domus & cuncta circùm haurirentur. Sed solatium populo exturbato & profugo, campum Martis ac [65] monumenta Agrippæ, hortos quin etiam suos patefecit. Et subitaria ædificia exstruxit, quæ multitudinem inopem acciperent. Subuectaque vtensilia ab Hostiâ, & propinquis municipijs. [66] pretiumq; frumenti minurum, vsque ad ternos nummos. Quæ quamquam popularia, in irritum cadebant, quia peruaserat rumor: ipso tempore flagrantis vrbis, C inisse eum domesticam scenam, & cecinisse Troianum excidium, præsentia mala vetustis cladibus assimilantem. [67] Sexto demùm die apud imas Esquilias finis incendio factus, proruptis per immensum ædificijs, vt continuæ violentiæ campus & velut vacuum cælum

Incendium grande Romæ.

Miseratiua facies.

Quod non restinguis licuit.

Domus etiam Principis exusta.

Receptacula quædam plebi data.

At ille canit inter flammas.

61. PER TABERNAS QVIBVS.] *Nam ibi, id est, in Velabro olearij. Plautus:*

De compacto rem gerunt, quasi in Velabro olearij.

Ideò à Victore in regione XI. *Circi maximi, locata ædes* Herculis Oliuarij. *Sed & Thurarius vicus istic. Denique purpura, serica, aliaq. merces. Martialis:*

Nec nisi prima velit de Thusco vellera vico.

62. ENORMIBVS VICIS.] *Liuius lib.* V. *post Gallicum incendium, id excusat.* Festinatio curam exemit vicos dirigendi, dum omisso sui alienique discrimine, in vacuo ædificant. *& addit,* formam vrbis esse occupatæ magis, quàm diuisæ similem.

63. FESSA ÆTATE AVT.] *Sentio corruptionem, & emaluor:* Fessa, aut rudis pueritiæ ætas, *superfluenti voce inducta. Describit in incendio infirmi sexus pauorem, & ætatis. Aetas infirma duplex, Pueritia, Senectus. Hanc noster vocat Fessam. supra lib.* XIV. Si quos imbellis sexus aut fessa ætas attinuerat *lib.* I. *Hist.* Fessa iam ætate Galbæ. *lib.* I. *Annal.* An Augustum fessâ ætate toties in Germaniam commeare potuisse?

64. MÆCENATIS HORTOS CONTINVAVERAT.] *Horti Mæcenatiani in Exquiliis. Bis autem à Nerone ædificata domus, productaque ad Exquilias ipsas. Suetonius,* Domum à Palatio Esquilias vsque fecit. quam primò Transitoriam, mox incendio absumptam restitutamque, Auream nominauit. *Priorem ergo nunc intellege.*

65. MONVMENTA AGRIPPÆ.] *Qua pluria in eo campo. Vide Dionem* LIII.

66. PRETIVMQVE FRVMENTI MINVTVM.] *Appâret ergo non planè gratuitum frumentum fuisse: nisi tamen intellegis de eo, quod supra annonarium modum supraq. menstruam tesseram capiebant. Sanè D & antea mentio pretij fuit;* Frumenti pretio nihil additum est, quamuis ducentas ferè naues, *&c. itémque post hoc libro:* Addiditque militibus sine pretio frumentum, quo antea ex modo annonæ vtebantur. *Hæc autem ratia conciliandi fauoris, pulchrè & ex sui sæcli ritu descripta Lucano lib.* III. *in Iulij persona:*

Quoque modo vanos populi conciret amores
Gnarus, & irarum caussas, & summa fauoris
Annonâ momenta trahi. namq; asserit vrbes
Sola fames, emiturque metus, cùm segne potentes
Vulgus alunt. nescit plebes ieiuna timere.

67. SEXTO DEMVM DIE.] *At Suetonius ait, sex dies septemq. noctes eâ clade sæuitum. Vterque longè*

A cælum occurreret. Nec dum posito metu [68] redibat. * Leuis rursum grassatus ignis, patulis magis vrbis locis, eoque strages hominum minor. delubra deûm, & porticus amœnitati dicatæ latiùs procidêre. Plusque infamię id incendiũ habuit, quia prædijs [69] Tigellini Æmilianis proruperat. [70] Videbaturque Nero condendę vrbis nouæ, & cognomento suo appellandę gloriam quærere. Quippe in regiones quattuordecim Roma diuiditur: quarum quattuor integræ manebant, tres solo tenus deiectę: septem reliquis pauca tectorum vestigia supererant, lacera & semiusta. Domuum, & insularum, & templorum, quę amissa sunt, numerum inire haut promtum fuerit: sed vetustissimâ religione, quod [71] Seruius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumq; quę pręsenti Herculi Arcas Euander sacrauerat, ædesque Sratoris Iouis vota Romulo, Numęque regia, & delubrum Vestæ cum penatibus populi Romani, exusta. iam opes tot victorijs quęsitæ, & [72] Græcarum artium decora, exin [73] monimenta ingeniorum antiqua & incorrupta, quamuis in tantâ resurgentis vrbis pulchritudine, multa seniores meminerant, quæ re-
B parari nequibant. Fuere qui annotarent, [74] XIIII. Kalen. Sextiles principium incendij huius ortum, quo & Senones captam vrbem inflammauerant. Alij eò vsque curâ progressi sunt, vt [75] totidem annos mensesque & dies inter vtraque incendia numerent. Ceterùm Nero vsus est patrię ruinis, exstruxitque domum, in quâ haut perinde gemmę & aurum miraculo essent, solita pridem, & luxu vulgata, quàm [76] arua & stagna, & in modum solitudinum hinc siluæ, inde aperta spatia, & prospectus: magistris & machinatoribus Seuero & Celere, quibus ingenium & audacia erat, etiam quę natura denegauisset,

Nec sine eius nutu videbatur id incendium.

Ceterùm tota penè Roma eo corrupta:

Et vetustissima templa:

Innumere statua.

Nero domum sibi exstruit,

Laxitate & splendore mirificam.

longè abit à lapide prisco, qui nouenos commemorat dies, Romæ ad Basilicam Petri,

EX. VOTO. SVSCEPTO. QVOO. OIV.
ERAT. NEGLECTVM. NEC. REOOITVM.
INCENDIOR. ARCENOORVM. CAVSSA
QVANOO. VRBS. PER. NOVEM. OIES.
C ARSIT. NERONIANIS. TEMPORIBVS.
ET. HAC. LEGE. OEOICATA. EST. NE.
CVI. LICEAT. INTRA. HOS. TERMI-
NOS. ÆOIFICIVM. EXSTRVERE.

Conciliari facilè noster potest, quia mox addit ignem rediisse. Primum vt incendium sex dierum fuerit; alterum, trium. Suetonium, aut lapidem certè non excuso.

68. REOIBAT. * LEVIS.] *Inussi notam. tamen legi potest, sententiá incolumi:* rediit, at leuiùs rursum grassaturus ignis.

69. TIGELLINI ÆMILIANIS.] *Puto legendum* in Æmilianis. *Aemiliana enim locus extra vrbem, ad campum Martium, coniunctus tamen continensq; vrbi. Varro lib* III. *De Re rust.* Eorum ædificia qui habitant extra portam Frumentariam, aut in Æmilianis. *Sueton. Claudio cap.* XVIII. Cùm Æmi-
D liana pertinaciùs arderent. *Est tamen in ipsâ vrbe & vicus Aemilianus regione* VII. *nominatus Sex. Rufo.*

70. VIDEBATVRQVE NERO.] *Sulpicius Seuerus lib.* II. *Sac. Histor. mutuatus hoc est à Tacito:* Sed opinio omnium inuidiam incendij in Principem retorquebat, credebaturque Imperator gloriam innouandæ vrbis quæsisse.

71. SER. TVLLIVS LVNÆ.] *Templum Lunæ in Auentino reperio, apud Liuium libro* XL. Forem ex æde Lunæ quæ in Auentino est raptam tulit, *&c. Rufus in regione* XII. Templum Lunæ in Auentino magnum. *Ouidius:*

Luna regit menses. huius quoque tempora mensis,
Finit Auentino Luna colenda iugo.

Suspicabar de Luâ matre anteà: sed falsò.

72. GRÆCARVM ARTIVM OECORA.] *Statuæ, & tabulæ magnorum artificum.*

73. MONIMENTA INGENIORVM.] *Libri veterum scripti, multi ab ipsis auctoribus: qui in priuatis aut publicis Bibliothecis perierunt. O iustam querelam! & si tunc, quid nunc post Barbaros dicam? Iure laboramus in restituendis.*

74. XIIII. KAL. SEXTILES.] *Satis mirus ille dierum concursus & conuenientia, & ab arcanis Prouidentia caussis. Sicut & in templo Hierosolymitano Iosephus notat, lib.* VII. *Excidij*, eodem mense & die à Tito incensum, quo olim à Babylonio rege fuisset. *Quis autem propriè ille dies Romani incendij? notatur à Tacito* Decimusquartus Kal. Sextilium: *sed cum manifesto errore vel librarij, vel ipsius potiùs, vt vult vir doctissimus in Temporum emendatione.* Nam omnes veteres, *inquit*, incendium illud euenisse non XIIII. sed XVI Kal Sextilis tradunt. *Fateor miratum me cùm legerem, & Taciti caussâ sedulò inquisiuisse. Sed profectò omnis me ratio fugit, aut hic virum illum magnum: & à capite rem inquisiui in* EXCVR. A.

75. TOTIOEM ANNOS MENSESQVE.] *Tricæ curiosorum hominum, quas non extrico. Computem ab vrbe condità? dispar ratio. A Troià incensâ? aquè dispar. Facilè collectu sibi ex Fastis. Vt mihi nunc videntur, tenebræ sunt, quas non illustret ipse Phœbus.*

76. ARVA ET STAGNA.] *Suetonius cap.* XXXIV. *& Martialis magis distinctè loca ipsa describens, libro* I. *epig.* II.

Hîc vbi conspicui venerablis Amphitheatri
Erigitur moles, stagna Neronis erant.
Hîc vbi miramur velocia munera thermas,
Abstulerat miseris tecta superbus ager.

uisset, per artem tentare, & viribus Principis illudere. Namque [77] ab lacu Auerno nauigabilem fossam vsque ad ostia Tiberina depressuros promiserant, squalenti litore, aut per montes aduersos. Neque enim aliud humidū gignendis aquis occurrit, quàm Pomptinæ paludes: cetera abrupta, aut arentia, ac si perrumpi possent, intolerandus labor, nec satis caussæ. Nero tamen, vt erat incredibilium cupitor, effodere proxima Auerno iuga connixus est: manentque vestigia irritæ spei. Ceterùm vrbis [78] quæ domus supererant, non vt post Gallica incendia, nullâ distinctione, nec passim erectæ: sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatijs, [79] cohibitâ ædificiorum altitudine, ac patefactis areis, additisque porticibus, quę frontem insularum protegerent. Easque porticus Nero suâ pecuniâ exstructurum, purgatasque areas dominis traditurum, pollicitus est. Addidit præmia pro cuiusque ordine, & rei familiaris copijs: finiuitque tempus, intra quod effectis domibus aut insulis, adipiscerentur. Ruderi accipiendo Hostienses paludes destinarat, vtque naues quæ frumentum Tiberi subuectassent, onustę rudere decurrerent. Ædificiaque ipsa certâ sui parte, sine trabibus, [80] saxo Gabino Albanoque solidarentur: quòd is lapis igni imperuius est. Iam aqua priuatorum licentiâ intercepta, quo largior & pluribus locis in publicum flueret, [81] custodes: & subsidia reprimendis ignibus, in propatulo quisque haberet: hęc communione parietum, sed proprijs quęque muris ambirentur. Ea ex vtilitate accepta decorem quoque nouæ vrbi attulere. Erant tamen qui crederent veterem illam formam salubritati magis conduxisse, quoniam angustiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde solis vapore perrumperentur. At nunc patulam latitudinem, & nullâ vmbrâ defensam, grauiore æstu ardescere. Et hæc quidem humanis consilijs prouidebantur. Mox petita à dijs piacula, aditique Sibyllæ libri, ex quibus supplicatum Vulcano & Ceteri Proserpinæque, ac propitiata Iuno per matronas, primùm in Capitolio, deinde apud proximum mare. Vnde haustâ aquâ, templum & simulacrum deæ prospersum est; & [82] lectisternia ac peruigilia celebrauere feminę quibus mariti erant. [83] Sed non ope humanâ, non largitionibus Principis aut deûm placamentis, decedebat infamia, quin iussum incendium crederetur. Ergo abolendo

Ipsa vrbis capta instaurata: (A)

Sed ad mensuram & compositè.

Etiam firmior contra incendia: (B)

Et veteri pulchrior: Non tamen salubrior.

Dijs supplicia instituta. (C)

77. AB LACV AVERNO.] *Plinius lib.* XIV. Anteà Cæcubo erat generositas, quod iam intercidit, & incuriâ coloni locique angustiâ: magis tamen fossâ Neronis, quam à Baiano lacu Ostiam vsque nauigabilem inchoauerat.

78. QVÆ DOMVS SVPERERANT.] *Pugnat in se sententia. Si enim supererant, quomodo erectæ? quod in dirutas incensasq́ conuenit. Putarim legend.* quæ domus perierant.

79. COHIBITA ÆDIFICIORVM ALTITVDINE.] *Quod iam antè Augustus fecerat, eôdem fini: id est, ad incendia arcenda, & maximè ruinas. Strabo lib.* V. πρὸς δὲ τὰς συμπτώσεις τὰ ὕψη τῶν καινῶν οἰκοδομημάτων καθελὼν, καὶ κωλύσας ἐξαίρειν ποδῶν ο΄. τὸ πρὸς ταῖς ὁδοῖς ταῖς δημοσίαις. *Sed & ante Augustum Rutilius orationem dixerat, De modo ædificiorum. Et Augustus quidem pedes* LXX. *tollere permisit: Troianus dumtaxat* LX. *vt notat Sex. Aurelius. qui modus fortasse & Neronianus fuit.*

80. SAXO GABINO ALBANOQVE.] *Eadem vis Sabino lapidi tributa ab Isidoro lib.* XVI. Sauinus lapis, *inquit*, fuscus addito oleo etiam lucere fertur. Est & quidam viridis lapis vehementer igni resistens. *Sed corrigo*, Gabinus, *è Strabone:* Γάβιοι μὲν ἐν τῇ Πραινεστίνῃ ὁδῷ κειμένη λατόμιον ἔχουσα ὑπουργὸν τῇ Ῥώμῃ μάλιστα τῶν ἄλλων. *id est*, Gabij in viâ Prænestinâ vrbs, latomias habet, quibus non aliæ vtibiliores Romanis. *De his similibusq́ lapidibus imperuiis igni, vide Vitruuium lib.* II. *cap.* VII.

81. CVSTODES.] *Puto custodes istos, castellarios appellatos, quia diuidiculis (vti veteres dicebant) siue castellis aquarum Præfecti. Lapis Romæ:*

CLEMENTI. CÆSAR
VM. N. SERVO. CASTE
LLARIO. AQVÆ. CL
AVDIÆ.

De castellis Hesychius, Vitruuius, Plinius, & Iurisconsulti, tit. De aquâ quotidianâ. Sed & ad tutelam aquarum familia publica instituta: quæ in aliquot ministeriorum species diducuntur, villicos, castellarios, curatores, silicarios, tectores, aliosque opifices, *ait Frontinus. quem in his vide.*

82. LECTISTERNIA AC PERVIGILIA.] *Probè omnino* Lectisternia. *cùm tamen in vet. Budensi &* (D) *Flor. sit*, Sellisternia: *non nefas suspicari* Solisternia. *vt intelligas feminas, (receptissimo tunc ritu) corpora in humum abiecisse, ad aras deorum repsisse. Lucan. libro* II.

Hæ lacrimis sparsere deos, hæ pectora duro
Afflixere solo.

Statius: —— omnibus aris
Illacrimat, signatq; fores, & pectore terget
Limina.

Et in Liuio, Polybio, Apuleio, exempla.

83. SED NON OPE HVMANA.] *Hæc, & quæ sequuntur, transcripsit iterùm Sulpitius:* Neque vllâ re Nero efficiebat, quin ab eo iussum incendium putaretur. Igitur vertit inuidiam in Christianos, actæque in innoxios crudelissimæ quæstiones.

A lendo rumori Nero subdidit reos, & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia inuisos, [84] vulgus Christianos appellabat. Auctor nominis eius CHRISTVS, qui Tiberio imperitante, per procuratorem [85] Pontium Pilatum supplicio affectus erat. Repressaque in præsens *exitiabilis superstitio rursus erumpebat, non modò per Iudæam originem eius mali, sed per vrbem etiam: quò cuncta vndique atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque. Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens, haut perinde in crimine incendij, quàm [86] odio humani generis conuicti sunt. Et pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent; aut crucibus affixi, aut flammandi; atque vbi defecisset dies, [87] in vsum nocturni luminis vrerentur. Hortos suos ei spectaculo Nero obtulerat, & Circense ludicrum edebat, habitu aurigæ permixtus plebi, [88] vel circulo insistens. Vnde quamquam aduersus sontes & nouissima exempla meritos, miseratio oriebatur; tamquam non vtilitate publicâ, sed in sæuitiam vnius absumerentur. Interea conferendis pecunijs peruastata Italia, prouinciæ euersæ, socijque populi, & quę ciuitatum liberæ vocantur. Inque B eam prędam etiam dij cessere, spoliatis in vrbe templis, egestóque [89] auro, quod triumphis, quod votis, omnis populi Romani ętas prosperè aut in metu sacrauerat. Enimuerò per Asiam atque Achaiam non dona tantùm, sed [90]†simulacra numinum abripiebantur,

Et alia supplicia in Christianos, quasi incendiarios.
*Vat. exitialis
Taco impie.
Insignis in eos crudelitas.
Nero intereà aurigatur.
Italiam & prouincias exhaurit.
Templa despoliat.

stiones. quin & nouæ mortes excogitatæ, vt ferarum tergis contecti laniatu canum interirent. Multi crucibus affixi, aut flammâ vsti. Plerique in id reseruati, vt cùm defecisset dies, in vsum nocturni luminis vrerentur.

84. VVLGVS CHRISTIANOS APPELLABAT.] *Sine*, Chrestianos, *vt scripsère per inscitiam* *alij. *Quod nomen ortum demum obserua imperia Claudij extrema. Suidas:* ἐπὶ Κλαυδίου βασιλέως Ῥωμαίων, C Πέτρου τοῦ ἀποστόλου χειροτονήσαντος Εὐόδιον ἐν Ἀντιοχείᾳ, μετωνομάσθησαν οἱ πάλαι λεγόμενοι Ναζαραῖοι καὶ Γαλιλαῖοι, Χριστιανοί. *Sed & Iudæi appellati anteà, quod frustrà negiant quidam. Apertè Arrianus lib.* II. *cap.* IX. ὅταν τινὰ ἐπαμφοτερίζοντα ἴδωμεν, εἰώθαμεν λέγειν, οὐκ ἔστιν Ἰουδαῖος, ἀλλ' ὑποκρίνεται. ὅταν δ' ἀναλάβῃ τὸ πάθος, τὸ τοῦ βεβαμμένου καὶ ᾑρημένου, τότε καὶ ἔστι τῷ ὄντι καὶ καλεῖται Ἰουδαῖος. *Ait*, τοῦ βεβαμμένου. *qui erga tincti & baptizati, præter Christianos? Suetonius Claud. cap.* XXV. Iudæos impulsore Chresto assiduè tumultuantes Româ expulit.

85. PONTIVM PILATVM.] *Qui sextus Procurator Iudææ, cum potestate Præsidis, fuit. Vide Iosephum lib.* XVIII. *Antiq. cap.* III. *Miror autem cur Syriæ Procuratorem, nimis diffusè, Tertullianus dicat, in Apologetico:* Pontio Pilato Syriam tunc ex D parte Romanâ procurante.

86. ODIO HVMANI GENERIS.] *Fæetnum legisse aiunt*, Odio generis conuicti. *Sed non ea mens Taciti: est ipsa, quam lib.* V. *Hist. expressit, de Iudæis:* Apud ipsos fides obstinata, misericordia in promptu, sed aduersus omnes alios hostile odium. *Et Arnabius dicet, Christianis hoc abiectum: quia scilicet diuersa omnia in moribus & sacris sitémque contagem & congressum eorum, theatra & circos, fugiebant.*

87. IN VSVM NOCTVRNI LVMINIS.] *Pro lychno & lucernâ. Credo Iuuenalem ad hac sæuitiæ genus spectasse.*

Pone Tigellinum: tædâ lucebis in illâ
Quâ stantes ardent qui fixo gutture fumant.

quos versus scio & vulgus interpretum, & egregium Turnebum, longè seciùs accipere. Ceterùm prima hac exercita in nostrum nomen crudelitas. sanguinis dico. Nam Claudius anteà tantùm expulerat. Sueton. cap. XXV. *Tertullianus:* Consulite Commentarios vestros, in illis reperietis Neronem primum in hanc sectam tum maximè Romæ orientem Cæsariano gladio ferocisse.

*Tertullianus Apol. ad notas & Lactantius.

88. VEL CIRCVLO INSISTENS.] *Ego perseuera legere*, vel curriculo, *sententiâ planè volente. Nero, inquit, interdum quasi spectatar immiscebatur plebi, interdum currui insistebat vt aurigator. Propriè insistebant. Plinius lib.* IX. *epistolar.* Quo magis miror tot millia virorum, tam pueriliter, identidem currentes equos, insistentes curribus homines videre. *At Neronem currus rexisse, nimis notum. Plinium leuiter emenda lib.* XXVIII. *capite* XVII. Feruntque & Neronem Principem hac potione recreari solitum, eùm sic quoque se trigario (*imò* trigarium) approbare vellet. *Approbare trigarium, valet, ostendere se legitimum aurigam & agitatorem equorum.*

89. AVRO, QVOD TRIVMPHIS.] *Aurum è triumphis, Coronarium capio: quod tam per alios innatuit: siue etiã, quod ab Imperatoribus per triumphos illatum. E votis, quod Senatus in re trepidâ Ioui aliisq. dijs vouebat. Petronius*, Ipse Senatus recti bonique præceptor, mille pondo auri Capitolio promittere solet. *Aut ipsi Consules, Prætorésve in prouincias & ad bellum ituri. Liuius libro* XXXI. Ludos Ioui, donumque vouere consulem, cui prouincia Macedonia euenisset, iussit. *Alibi:* Tum P. Sulpicius secundùm vota in Capitolio nuncupata paludatus cum lictoribus profectus. *Et exempla in Liuio passim.*

90. SIMVLACRA NVMINVM ABRIPIEBANTVR.] *Pausanias lib.* X. Non postremò Neronis impietatem dei donària effugere potuerunt. Is enim æneas quingentas, partim deorum, partim hominum, sustulit imagines. *Plinius ait lib.* XXXIV. *clarissima quaque signorum* violentia Neronis in vrbem conuecta, & in sellariis domus aureæ disposita fuisse.

bantur, missis in eas prouincias [91] Acrato ac [92] Secundo Carinate. Ille libertus cuicunque flagitio promtus: hic Græcâ doctrinâ ore tenus exercitus, animum bonis artibus A

Seneca vocem aut mentem his sceleribus non cōmodat. Venenum ei paratum.

[93] non induerat. Ferebatur Seneca, quò inuidiam sacrilegij à semet auerteret, longinqui ruris secessum orauisse: & postquam non concedebatur, fictâ valetudine quasi æger neruis, cubiculum non egressus. Tradidere quidam, venenum ei per libertum ipsius cui nomen Cleonicus, paratum, iussu Neronis: vitatúmque à Senecâ proditione liberti, seu

Continentia hominis.

propriâ formidine; [94] dum simplici victu, & agrestibus pomis, ac, si sitis admoneret, profluente aquâ vitam tolerat. Per idem tempus gladiatores apud opidum Præneste, tentatâ eruptione, præsidio militis, qui custos adesset, coërciti sunt: iam Spartacum & vetera mala rumoribus ferente populo, vt est nouarum rerum cupiens pauidúsque. Nec

Clades in mari.

multo pòst clades rei naualis accipitur, non bello (quippe haut aliàs tam immota pax) sed certum ad diem in Campaniam redire classem Nero iusserat, non exceptis maris casibus. Ergo gubernatores quamuis sæuiente pelago à Formijs mouere, & graui Africo, [95] dum promontorium Miseni superare contendunt, Cumanis litoribus impacti, triremium plerasque, & minora nauigia passim amiserunt. Fine anni vulgantur prodigia B

Prodigia plura.

imminentium malorum nuntia. Vis fulgurum non aliàs crebrior, & sidus cometes, sanguine illustri semper Neroni expiatum. Bicipites hominum aliorúmve animalium partus abiecti in publicum, aut in sacrificijs quibus [96] grauidas hostias immolare mos est, reperti. Et in agro Placentino viam propter natus vitulus, cui caput in crure esset. Secutáque haruspicum interpretatio: parari rerum humanarum aliud caput, sed non fore validum, neque occultum: quia in vtero repressum, aut iter iuxta editum sit. Ineunt deinde consulatum [97] Silius Nerua, & Atticus Vestinus, ceptâ simul & auctâ coniuratione, in quam certatim nomina dederant, senatores, eques, miles, feminæ etiam, cùm odio Neronis, tum fauore in C. Pisonem. Is Calpurnio genere ortus, ac multas insignesque

A. V. C. DCCCXIIX.

Coniuratio in Neronem.

Capito C. Pisone.

91. ACRATO AC SECVNDO.] *Prior horum nominatus & Dioni Chrysostomo, & tota res & rapina hæc denarrata: sed nomen corruptum est in libris. Verba in oratione, quam* Rhodiacam *inscripsit:* ἴστε γὰρ ἀκράτων ἧκε μόνος, τὴν οἰκουμένην σχεδὸν ἅπασαν περιελθὼν, τούτου χάριν, καὶ μηδὲ κώμην παρεὶς μηδεμίαν, ὡς καὶ κ᾽ἀνθάδε ἧκε. *Corrupta, inquam, priora palàm, & viri duo doctissimi mederi prætentarunt: ego faciam. In scripto codice aiunt esse:* ἀκράτων ἐκεῖ μόνος. *Lego,* ἴστε γὰρ, Ἄκρατος ἐκεῖνος, τὴν οἰκουμένην. *Vertenda:* Nostis enim, Acratus ille, omnem orbem ferè peruagatus, illius rei gratiâ (*statuas auferendi, & salta ornamenta*) & nullú pagum etiam aut vicum omittens, vt huc etiam venerit. *Hæc vera lectio; & Tacitus firmat, quod ad nomen attinet: in re autem, lucem à Dione etiam ipse capit, capietq́; locum totum vide. Volebam etiam legere:* Ἄκρατος τοῦ ἡγεμόνος, *ex vulgatâ editione: quod esset,* Acratus Principis, *libertus scilicet aut seruus: sed verius habeo, quod dixi.*

92. SECVNDO CARINATE.] *Suspicari possis Rhetorem illum esse, quem Dio scribit à Caio in exsilium missum, quia contra Tyrannos declamitauerat. quemq́; Iuuenalis tangit:*

Sicut Thrasymachi probat exitus, atq; Secundi Carinnatis.

Tinctum cum eloquentia litterarumq́; studiis, Taciti consequa verba indicant.

93. NON INDVERAT.] *Tentabam,* imbuerat. *Nunc adfirmo vulgatam scripturam: & perplacet metaphora hæc hausta. Quâ ipsâ vsus Agellius lib.* II. *de Aesopo fabulatore: qui, inquit,* res salubriter ac perspicienter animaduersas, in mentes animosq́; hominum cum audiendi quadam illecebrâ induit. *nan vt corrumpunt,* induxit. C

94. DVM SIMPLICI VICTV.] *In tantis opibus magna & rara abstinentiæ laus. Ipse de se epistol.* LXXXIV. Panis deinde siccus, & sine mensâ prandium, post quod non sunt lauandæ manus. Dormio minimum. Consuetudinem meam nosti, breuissimo somno vtor, & quasi interuigilo. *vbi ex veteri libro adsero,* & quasi interiungo, *ab aurigis metaphora: Epist.* CIX. Inde in omnem vitam vnguento abstinemus: quoniam optimus odor in corpore, est nullus. Inde vino caret stomachus. inde in omnem vitam balneum fugimus. *& plura ibidem.*

95. DVM PROMONTORIVM MISENI.] *Vti Puteolos scilicet venirent. Illic enim Alexandrinarum nauium portus, vt Strabo lib.* XVII. *indicat. Promontorium hoc infame naufragiis, vti è Senecâ colligas epist.* LXXVII. *de his ipsis Alexandrinis nauibus:* Cùm intrauêre Capreas, & promontorium ex quo D

Alta procelloso speculatur vertice Pallas,

ceteræ velo iubentur esse contentæ. *Statius:*

Prima salutauit Capreas, & margine dextro
Sparsit Tyrrhenæ Mareotica vina Mineruæ.

Libabant ergo procellosæ illi Palladi nautæ, periculo maris defuncti.

96. GRAVIDAS HOSTIAS IMMOLARE.] *Paucà super eo sacrarum ritu. Trahere huc pas sis illud Festi:* Confeta sus, quæ cum omni fetu adhibebatur ad sacrificium.

97. SILIVS NERVA.] *E Fastis & lapidibus,* Silanus Nerua.

A que familias paternâ nobilitate complexus, claro apud vulgum rumore erat, per virtutem aut species virtutibus similes. Namque [98] facundiam tuendis ciuibus exercebat, *Ille descriptus.* largitionem aduersus amicos; & ignotis quoque comi sermone & congressu. Aderant etiam fortuita, corpus procerum, decora facies. Sed procul grauitas morum, aut voluptarum parcimonia. Lenitati ac magnificentiæ, & aliquando luxui indulgebat. Idque pluribus probabatur, qui in tantâ vitiorum dulcedine summum imperium non restrictum, nec perseuerum volunt. Initium coniurationi non à cupiditate ipsius fuit. nec tamen facilè memorauerim, quis primus auctor, cuius instinctu concitum sit, quod tam multi sumserunt. Promtissimos [99] Subrium Flauium tribunum prætoriæ cohortis, & Sulpicium Asprum centurionem exstitisse, constantia exitus docuit. *Et qui præcipui in eâ.* Et Lucanus Annæus, *Lucanus poëta:* Plautiusque Lateranus consul designatus, viuida odia intulere. Lucanum propriæ caussæ accendebant, quòd famam carminum eius [100] premebat Nero, [101] prohibueratque ostentare, vanus assimulatione. Lateranum cõsulem designatum, nulla iniuria, sed amor Reipub. sociauit. At Flauius Sceuinus & Afranius Quinctianus, vterque senatorij ordinis, *Sceuinus:* contra famam sui, principium tanti facinoris capessiuere. Nam Sceuino dissoluta luxu mens, & proinde vita somno languida. [102] Quinctianus molli corpore infamis, & à Nerone probroso carmine diffamatus, *Quinctianus:* contumelias vltum ibat. Ergo dum scelera Principis, & finem adesse imperij, diligendúmque qui fessis rebus succurreret inter se aut inter amicos iaciunt, aggregauere Tullium Senecionem, Ceruarium Proculum, Vulcatium Araricum, *Plures alij:* Iulium Tugurinum, Munatium Gratum, [103] Antonium Natalem, Martium Festum, equites Romanos: ex quibus [104] Senecio è præcipuâ familiaritate Neronis speciem amicitiæ etiam tum retinens, eò pluribus periculis conflictabatur. Natalis particeps ad omne secretum Pisoni erat. Ceteris spes ex nouis rebus petebatur. Ascitæ sunt [105] super Subrium & Sulpicium, *Etiam ex prætorio.* de quibus rettuli, militares manus, Granius Siluanus & Statius Proximus, tribuni cohortium prætoriarum, Maximus Scaurus & Venetus Paullus centuriones. Sed summum robur in Fenio Rufo præfecto videbatur: *Imò & ipse Præfectus.*
C quem vitâ famâque laudatum, per sæuitiam impudicitiamque Tigellinus in animo Principis anteibat, fatigabatque criminationibus, ac sæpè in metum adduxerat, quasi adulterum Agrippinæ & desiderio eius vltioni intentum. Igitur vbi coniuratis, præfectum quoque prætorij in partes descendisse, crebro ipsius sermone facta fides; promtiùs iam de tempore ac loco cædis agitabant. Et cepisse impetum Subrius Flauius ferebatur, *Flauij bonestus impetus:* in scenâ canentem Neronem aggrediendi, aut cùm ardente domo per noctem huc illuc cursaret incustoditus. Hìc occasio solitudinis, ibi ipsa frequentia tanti decoris testis, pulcherrimum animum exstimulauerant: nisi impunitatis cupido retinuisset, magnis semper *Sed ignauiter remissus:*

98. FACVNDIAM TVENDIS CIVIBVS.] *Has omnes laudes eius cecinit quicumque ille adolescens poeta, in Panegyrico ad Pisonem.*

99. SVBRIVM FLAVIVM.] *Dioni dicitur,* Σοὔβιος Φλάβιος. *& statim.* Σουλπίκιος Ἄσπρος, *qui*
D *nostro est, Asper.*

100. PREMEBAT NERO.] *Sed idem tamen post mortem, famam ei non inuidit, id est legi & edi permisit. Hoc vult inscriptio vetus:*

M. ANNÆO LVCANO
CORDVBENSI POETÆ
BENEFICIO NERONIS
FAMA SERVATA.

Gaude liberrime poëtarum: litasti genio Aeternitatis.

101. PROHIBVERATQVE OSTENTARE, VANVS ASSIMVLATIONE.] *Quinquennali ludicro, cùm Orpheum Lucanus recitasset, coronatus contra Neronem est. quod agrè tulit citharædus Princeps. Statius:*

Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noster tibi præferatur Orpheus.

Sed quid sibi vult hîc, Vanus assimulatione? *An quòd Nero vano & irrito conatu assimilare & reddere Lucani versus voluit? Ita scriberes*, assimilatione. *Sed non placet. ne Fornesianum quidem scriptum*, vanâ assimulatione. *Lego clariùs*, vanus æmulatione.

102. QVINCTIANVS MOLLI CORPORE.] *Farnes.* mollitie corporis. *Ita Latinis dicta*, ἡ θήλεια νόσος. *Ouidius:*

Mollis erat, facilisque viris Pœantius heros.

103. ANTONIVM NATALEM.] *Non arbitror illum esse, quem Seneca cum probro describit*: Nuper Natalis tam improbæ linguæ, quàm impuræ, in cuius ore feminæ purgabantur.

104. SENECIO E PRÆCIPVA.] *Ergon' ille, qui lib.* XIII. *vnà cum Othone familiarissimus Neroni ostenditur, libidinum eius in Acten administer & interpres? Putem. sed ibi Claudius Senecio dicitur, hîc Tullius. Itaque me sustineo.*

105. SVPER SVBRIVM.] *Libri mei*, per Subrium.

A per conatibus aduersa. Interim contantibus prolatantibusque [106] spem ac metum, Epi- *Epicharis moras agrè fert.* charis quædam, incertum [107] quónam modo sciscitata (neq; illi antè vlla rerum honestarum cura fuerat) accendere, & arguere coniuratos: ac postremò lentitudinis eorum pertæsa, & in Campaniâ agens primores Classiariorum Misenensium labefacere, & con- *Proculum asciscere conatur.* scientiâ illigare connixa est tali initio. [108] Erat Chiliarchus in eâ classe Volusius Proculus, occidendæ matris Neronis inter ministros non ex magnitudine sceleris prouectus, vt rebatur. Is mulieri olim cognitus, seu recens ortâ amicitiâ, dum merita erga Neronem sua & quàm in irritum cecidissent, aperit, adijcitque questus & destinationem vindictæ, si facultas oriretur, spem dedit posse impelli & plures conciliare. nec leue auxilium in classe; crebras occasiones, quia Nero multo apud Puteolos & Misenum maris vsu lætabatur. Ergo Epicharis plura, & omnia scelera Principis orditur. [109] Neque senatui, quid manere, sed prouisum quo nam modo pœnas versæ Reip. daret: accingeretur modò, nauaret operam, & militum acerrimos duceret in partes, ac digna pretia exspectaret. No- *Ille eam defert.* mina tamen coniuratorum reticuit. Vnde Proculi indicium irritum fuit, quamuis ea B *Constanter has refutat.* quæ audierat ad Neronem detulisset. Accita quippe Epicharis, & cum indice composita, nullis testibus innixum facilè confutauit. Sed ipsa in custodiâ retenta est, suspectante *Consilium cadendi Tyranni apud Baias.* Nerone, haut falsa esse etiam quæ vera non probabantur. Coniuratis tamen metu proditionis permotis, placitum maturare cædem apud Baias, in villâ Pisonis: cuius amœnitate captus Cæsar crebrò ventitabat, balneasque & epulas inibat omissis excubijs, & fortunæ suæ mole. Sed abnuit Piso, inuidiam prætendens, si sacra mensæ dijque hospitales *Sed iterum omissum.* cæde qualiscumque Principis cruentarentur. Melius apud vrbem in illâ inuisâ & spolijs ciuium exstructâ domo, vel in publico patraturos, quod pro Rep. suscepissent. Hæc in *Metu ne alij arriperent Imperium.* commune: ceterùm timore occulto, [110] ne L. Silanus eximiâ nobilitate, disciplinaque C. Cassij apud quem educatus erat, ad omnem claritudinem sublatus, imperium inuaderet, promtè daturis operam qui à coniuratione integri essent, quique miserarentur Neronem tamquam per scelus interfectum. Pletique Vestini quoque consulis acre ingenium vitauisse Pisonem crediderunt, [111] ne à libertate moueretur, vel dilecto Impera- C tore alio, sui muneris Remp. faceret. Etenim expers coniurationis erat, quamuis super eo *Denique placuit Circensibus eum aggredi.* crimine Nero vetus aduersus insontem odium expleuerit. Tandem statuêre Circensium ludorum die, [112] qui Cereri celebratur, exsequi destinata: quia Cæsar ratus egres- *Scena gerendæ rei.* su, domo aut hortis clausus, ad ludicra Circi ventitabat; promtioresque aditus erant lætitiâ spectaculi. Ordinem insidijs composuerant, vt Lateranus quasi subsidium rei familiari oraret deprecabundus & genibus Principis accidens, prosterneret incautum premeretque, animi validus, & corpore ingens. Tum iacentem & impeditum, tribuni & centuriones, & ceterorum [113] vt quisque audentiæ habuisset, accurrerent, trucidarentque:

106. SPEM AC METVM.] *Nec malè*, spe ac metu.

107. QVONAM MODO SCISCITATA.] *Id est, vnde aut per quem odorata de coniuratione. Sperne Vertranij*, suscitata.

108. ERAT CHILIARCHVS.] *Ita libri. Vulgò*, nauarchus. *Bene Chiliarchus, pro Tribuno: sicut & Centuriones reperies plus semel in classe.*

109. NEQVE SENATVI, QVID MANERE.] *Vatic. codicis scripturam expreßi. nec dissentit Farnesianus, nisi quòd refert*, quod manere. *Quis Castor aut Pallux liberat me ab hoc æstu? Fortè*, Neque se nautam quidem manere. *quasi attollens coniuratorum numerum splendorémque id dicat mulier. etiam ipso cessante, prouisum viris melioribus quomodò nefarius ille pœnas daret.*

110. NE L. SILANVS.] *De quo inferiùs libro* XVI.

111. NE A LIBERTATE MOVERETVR.] *Vatic.* ne ad libertatem moraretur. *Ducit me sententia vt legam*, ne aut libertatem moliretur. *Duplex videlicet à Vestino metus. ne aut homo acer ad libertatem populum vocaret: aut alium à Pisone Principem diligeret.* D

112. QVI CERERI CELEBRATVR.] *Qui dies pridie Idus Apriles, ita notatus Kalendario veteri:* LVDI. CERERI. *& biduo antè*, LVDI. IN. CIRCO. *Infrà, noster:* vtque Circensium Cerealium ludicrum, pluribus equorum cursibus celebraretur. *Dio lib.* XLVII. *inter prodigia refert, quòd* Ædiles Cereri, loco Circensium & equestrium ludorum, gladiatorios exhibuerint. *Ouidium adde* IV. *Fastorum: & nummum veterem:* MEMMIVS ÆDILIS CERIALIA PREIMVS FECIT. *quod Cæsaris & Tullij æuo factum. Vide Politianum, Miscell. cap.* LXXXV.

113. VT QVISQVE AVDENTIÆ.] *Lectio à Vatic. est, Farnes.* audaciæ habuisset. *corruptè triti libri*, audiuisset.

A réntque: primas sibi partes expostulante Sceuino, qui pugionem templo Salutis in Etruriâ, siue, vt alij tradidere, Fortunæ Ferentano in opido detraxerat, [114] gestabatque velut [115] magni operis sacrum. Interim Piso apud ædem Cereris opperiretur, vnde eum præfectus Fenius & ceteri accitum ferrent in castra, comitante Antoniâ Claudij Cæsaris filiâ, ad eliciendum vulgi fauorem, quod C. Plinius memorat. Nobis quoquo modo traditum non occultare in animo fuit, [116] quamuis absurdum videretur & inane, aut ipsi Antoniam nomen & periculum commodauisse, aut Pisonem notum amore vxoris, alij matrimonio se obstrinxisse: nisi si cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est. [117] Sed mirum quàm inter diuersi generis, ordinis, ætatis, sexus, dites, pauperes, taciturnitate omnia cohibita sint: [118] donec proditio cœpit à domo Sceuini. Qui pridie insidiarum, multo sermone cum Antonio Natale, dein regressus domum, testamentum obsignauit: promtum vaginâ pugionem, de quo suprà rettuli, vetustate obrusum increpãs, asperari saxo, & mucronem ardescere iussit. Eamque curam liberto Milicho mandauit.

Fatum negat, & coniuratio detegitur. Per vanitatem Sceuini.

B Simul affluentius solito conuiuium initum. seruorum carissimi libertate, & alij pecuniâ donati. Atque ipse mæstus, & [119] magnæ cogitationis manifestus erat, quamuis lætitiam vagis sermonibus simularet. Postremò vulneribus ligamenta, quibúsque sistitur sanguis, [120] parare eumdem Milichum monet: siue gnarum coniurationis, & hucusque fidum, seu nescium, & tunc primùm arreptis suspicionibus, vt plerique tradidere, de consequentibus. Nam cùm secum seruilis animus præmia perfidiæ reputauit, simulque immensa pecunia & potentia obuersabantur, cessit fas, & salus patroni, & acceptę libertatis memoria. Etenim vxoris quoque consilium assumserat, muliebre ac deterius, quippe vltrò metum intentabat, multosque astitisse libertos ac seruos, qui eadem viderint: nihil profuturum vnius silentium. at præmia penes vnum fore, qui indicio prǫuenisset. Igitur cœptâ luce Milichus in hortos Seruilianos pergit: & cùm foribus arceretur, magna & atrocia afferre dictitans, deductusq; ab ianitoribus ad libertum Neronis [121] Epaphroditum, mox ab eo ad Neronem, vrgens periculum, graues coniurationes, & cetera

Milichus suspiciones arripit.

Cum vxore communicat.

Ad Principem defert.

C quæ audierat, coniectaueratque, docet. Telum quoque in necem eius paratum ostendit, accirique reum iussit. Is raptus per milites, & defensionem orsus, *Ferrum cuius argueretur, olim religione patriâ cultum, & in cubiculo habitum, ac fraude liberti subreptum* respondit. *Tabulas testamenti sæpiùs à se, & incustoditâ dierum obseruatione, signatas. Pecunias & libertates seruis & antè dono datas: sed ideò tunc largiùs, quia tenui iam re familiari, & instantibus creditoribus, testamento diffideret. Enim verò liberales semper epulas struxisse, & vitam amœnam, & duris iudicibus parum probatam. Fomenta vulneribus nulla iussu suo; sed quia cetera palàm*

Sceuinus sistitur.

Et fidenter se defendit.

114. GESTABATQVE VELVT.] *Gestabátne pugionem? non is mos Romæ. & per hanc vanitatem homo se palàm retexisset. Aliud omnino verbi fuisse suspicor:* seruabatque: iactabatque. *aut tale.*

115. MAGNI OPERIS SACRVM.] *Pichena ex Flor. collegit,* magno operi. *Neque ego nolim*, D magnis operis, *multitudinis numero.*

116. QVAMVIS ABSVRDVM VIDERETVR ET INANE, AVT IPSI ANTONIAM NOMEN ET PERICVLVM COMMODAVISSE.] *Rodolphus peracutè:* aut inani spei Antoniam. *Hi tales homines, si ad Critiam seriò se dedissent, quid non peruidissent? Et tamen nos Pelei placemus nobis in hac machærâ.*

117. SED MIRVM, QVAM INTER DIVERSI GENERIS, ORDINIS, ÆTATIS, SEXVS, TACITVRNITATE OMNIA COHIBITA.] *Certè mirum, in lubrico & præpeti hoc sermonis. Simile planè, quod Claudianus miratur, conspiratione militari in Ruffinum:*

— nec quisquam tantâ de plebe repertus,
Proderet incautis qui corda minantia verbis.
Quæ non posteritas, quæ non mirabitur ætas
Tanti consilium vulgi potuisse taceri,
Aut facinus tam grande regi?

Et plura, quæ addit.

118. DONEC PRODITIO COEPIT.] *Plutarchus libello de Garrulitate, longè aliter elatam & apertam narrat coniurationem. Sed ne tibi imponat, non istam. Duplex enim in Neronem coniuratio, Pisoniana, & Viniciana, vt auctor Suetan. cap. XXXVI. Ad Vinicianam ergo refer illa Plutarchi.*

119. MAGNÆ COGITATIONIS MANIFESTVS.] *Seneca in Controuersiâ* v. *lib.* 11. Tyrannus suspicatus est, siue isti aliquid excidit, siue magna consilia non benè vultus tegit.

120. PARARE EVMDEM MILICHVM.] *Sententia apta est: tamen libri illud verbi redarguunt: quorum partim,* sartiebat eumdem; *alij,* partiebarque; *nonnulli,* partiebatur. *Quid veri, quæro.*

121. EPAPHRODITVM.] *Qui à libellis fuit. de quo Suetonius Neron. cap.* XLIX. *Et Domit. capite* XIV. *Est illeipse, cuius nobilis seruus Epictetus fuit. Suidas, & Arrianus.*

Libertum arguit, *palàm vana obiecisset, adiungere* [122] *crimen visum, se pariter indicem & testem facere.* Adij- A
cit dictis constantiam. incusar vltrò intestabilem, & consceleratum, tantâ vocis ac vul-
Iam labantē, nisi vxor sub monuisset. tus securitate, vt labaret indicium, nisi Milichum vxor admonuisset, Antonium Nata-
lem multa cum Sceuino, [123] ac secretò collocutum, & esse vtrosque C.Pisonis intimos.
Ergo accitus Natalis: & diuersi interrogantur, quis nam is sermo, quâ de re fuisset. Tum
exorta suspicio, quia non congruentia respondebant. Inditaque vincla. Et tormentorum
Natalis vocatur: Et tota res patefacta. aspectum ac minas non tulere. Prior tamen Natalis totius coniurationis magis gnarus,
simul arguendi peritior, de Pisone primùm fatetur. Deinde adijcit Annæum Senecam,
siue internuncius inter eum Pisonémque fuit, siue vt Neronis gratiam pararet, qui in-
Seneca accusatus, fensus Senecæ, omnes ad eum opprimendum artes conquirebat. Tum cognito Natalis
indicio Sceuinus quoq; pari imbecillitate, an cuncta iam patefacta credens, nec vllum si-
Lucanus, lentij emolumentum, edidit ceteros. Ex quibus Lucanus, Quinctianúsque, & Senecio
diu abnuêre. Pòst promissa impunitate corrupti, quo tarditatem excusarent, Lucanus
Alij. Atillam matrem suam, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem
amicorum præcipuos nominauere. Atque interim Nero recordatus Volusij Proculi in- B
Epicharis admota tormentis, dicio Epicharim attineri, ratusque muliebre corpus impar dolori, tormentis dilacerari
iubet. At illam non verbera, non ignes, non ira eo acriùs torquentium ne à feminâ sper-
Nil fatetur. nerentur, peruicere quin obiecta denegaret. Sic primus quæstionis dies contemtus. Po-
Quin vltrò sese exanimat. stero cùm ad eosdem cruciatus retraheretur [124] gestamine sellæ (nam dissolutis mem-
bris insistere nequibat) vinclo fasciæ quam pectori detraxerat, in modum laquei ad ar-
cum sellæ restricto, indidit ceruicem, & corporis pondere connisa, tenuem iam spiritum
expressit: clariore exemplo libertina mulier in tantâ necessitate alienos ac propè ignotos
protegendo, cùm ingenui & viri & equites Romani [125] senatoresque intacti tormentis,
carissima suorum quisque pignorum proderent. Non enim omittebant Lucanus quo-
que & Senecio & Quinctianus passim conscios edere, magis magisque pauido Nerone,
Nero pauidus præsidia vbique disponit. quamquam multiplicatis excubijs semet sepsisset. Quin & vrbem, per manipulos occu-
paris mœnibus, insesso etiam mari & amne, velut in custodiam dedit. Volitabantque per
fora, per domos, rura quoque & proxima municipiorum, pedites equitesque permixti C
Agmina reorum trahuntur. Germanis, quibus fidebat Princeps quasi externis. Continua hinc & iuncta agmina tra-
hi, ac foribus hortorum adiacere. Atque vbi dicendam ad caussam introissent, lætatum
erga coniuratos, si fortuitus sermo, & subiti occursus, si conuiuium, si spectaculum si-
mul inissent pro crimine accipi: cùm super Neronis ac Tigellini sæuas percontationes,
Fenij Rufi dissimulatio. Fenius quoque Rufus violenter vrgeret, nondum ab indicibus nominatus, sed quò fi-
dem inscitiæ pararat, atrox aduersus socios. Idem Subrio Flauio assistenti, annuentique
an inter ipsam cognitionem distringeret gladium, cædémque patraret, [126] retinuit, in-
fregitque impetum iam manum ad capulum referentis. Fuere qui proditâ coniuratione,
Pisonem interea ad conandū multi hortantur: dum auditur Milichus, dum dubitat Sceuinus, hortarentur Pisonem pergere in castra,
aut [127] rostra escendere, studiáque militum & populi tentare: *si conatibus eius conscij ag-*
gregarentur, secuturos etiam integros. magnamque motæ rei famam, quæ plurimum in nouis consi-
Bonis rationibus. *lijs valeret. Nihil aduersum hoc Neroni prouisum. etiam fortes viros subitis terreri; nedum ille*
scenicus, Tigellino scilicet cum pellicibus suis comitante, arma contra cieret. Multa experiendo D
confi-

122. CRIMEN VISVM.] *Non erat hoc crimen, famenta parasse, sed coniurasse. Itaque legam*, crimini, cuius se pariter indicem & testem faceret. *Et verò libri etiam quidam*, faceret, *præferunt.*

123. AC SECRETO COLLOCVTVM.] *Farnes.* secreta, *& ad oram*, Seneca. *non probo. Statim è libris edidi*, An cuncta iam patefacta credens. *non vt abtinuerat*, ante. *Notum & creberrimum Tacito dicendi genus.*

124. GESTAMINE SELLÆ.] *Eadem sæuitia est quam tangit Ammianus libro* XXIX. Promiscuè iuuenes aliíque, membris omnibus capti, ad supplicia sellis gestoriis ducebantur.

125. SENATORESQVE INTACTI TORMENTIS.] *Ita Farnes. optimè Vatic.* intactis. *litterâ vnâ redundante. Ex qua fonte vulgatus error*, in tantis. *Res clara. Insigni laude, ait, dignanda libertina mulier, quæ toties pressa constanter indicare abnuerit ignotos: cùm viri & Senatores etiam proxima pignora sua proderent, sine tormentis.*

126. RETINVIT, INFREGITQVE.] *Faërnus dudum*, renuit, *legebat: probaturq́; à quibusdam libris, & rectum est. Annuerat Flauius, iste renuit.*

127. ROSTRA ESCENDERE.] *Libri scripti.*

128. BRE-

A *confiteri, quæ segnibus ardua videantur. Frustra silentium & fidem in tot consciorum animis & corporibus sperari. Cruciatu aut præmio, cuncta peruia esse. Venturos qui ipsum quoque vincirent, postremò indignâ nece afficerent. Quanto laudabilius periturum, dum amplectitur Remp. dum auxilia libertati inuocat, dum miles potius deesset, & plebes desereret, dum ipse maioribus, dum posteris, si vita præriperetur, mortem approbaret?* Immotus ijs, & paullulum in publico versatus, post domi secretus, animum aduersum suprema firmabat. *Non illi is animus.* donec manus militum adueniret, quos Nero tirones aut stipendijs recentes delegerat. Nam vetus miles timebatur, tamquam fauore imbutus. Obijt abruptis brachiorum venis. Testamentum fœdis aduersus Neronem adulationibus, amori vxoris dedit, quam degenerem, & solâ corporis formâ commendatam, amici matrimonio abstulerat. *Mortē sumit. Supremis tabulis adulatur Tyranno.* Nomen mulieris Arria Galla, priori marito, Domitius Silius: hic patientiâ, illa impudicitiâ, Pisonis infamiam propagauere. Proximam necem Plautij Laterani consulis designati Nero adiungit, adeò properè, vt non complecti liberos, non illud [128] breue mortis arbitrium permitteret. *Plautij Laterani egregia mors.*

B Raptus in locum [129] seruilibus pœnis sepositum, manu Statij tribuni trucidatur, [130] plenus constantis silentij, nec tribuno obijciens eamdem conscientiam. Sequitur cædes Annæi Senecæ lætissima Principi, non quia coniurationis manifestum compererat, sed vt ferro grassaretur, quando venenum non processerat. *Sapientia, id est, Seneca, cædes.* Solus quippe Natalis, & hactenus promisit: missum se ad ægrotū Senecam, vt viseret conquereretúrque, cur Pisonem aditu arceret? melius fore si amicitiam familiari congressu exercuissent. Et respondisse Senecam, sermones mutuos & crebra colloquia neutri conducere: ceterùm salutem suam incolumitate Pisonis inniti. Hæc ferre Granius Siluanus tribunus prætoriæ cohortis, & an dicta Natalis, suaque responsa nosceret, percontari Senecam iubetur. Is, fortè an prudēs, ad eum diem [131] ex Campaniâ remeauerat, [132] quartúmque apud lapidem suburbano rure substiterat. Illò propinquâ vesperâ tribunus venit, & villam globus militum sepsit. *Qui in rure suburbano.* Tum ipsi [133] cum Pompeiâ Paullinâ vxore & amicis duobus epulanti mandata Imperatoris edidit. Seneca missum ad se Natalem, conquestumq; nomine Pisonis quòd visen-

C

128. BREVE MORTIS ARBITRIVM.] *Profectò breue. Nam Nero* mori iussis non ampliùs quàm horarium spatium dabat.

129. SERVILIBVS POENIS SEPOSITVM.] *Disce ergo clarè, Lector, locum certum fuisse in pœnam seruorum viliumq; capitum. Quem illum? Sestertium, vt opinor. Is a enim locus, non Roma, sed extra vrbem, vbi cruces, patibula defixa, cadauera abiecta, aliaq; quæ ad supplicia plebis. Plutarchus in Galbâ*, τὸ δὲ Γάλβα τοῖς Πατροβίου καὶ Οὐιτελλίου δούλοις ἐδωρήσαντο. λαβόντες δὲ ἐκεῖνοι καὶ πάντα τρόπον αἰκισάμενοι καὶ καθυβρίσαντες, ἔρριψαν ὅπου τοὺς ὑπὸ τῶν Καισάρων κολαζομένους θανατοῦσιν. ὁ δὲ τόπος Σεστέρτιον καλεῖται. *id est:* Galbæ caput Patrobij & Vitellij seruis donarunt. quod illi acce-

D ptum omni contumeliarum & ludibriorum genere afficientes abiecerunt in locum, vbi occidi solent in quos Cæsar iussit animaduertere. Locus Sestertium dicitur. *Extra vrbem, dico, is locus (errant qui de Gemoniis suspicantur) vel nominis argumento. Sic enim dictus, quia semitertio ab vrbe milliari. Ea quidem ratio appellandi, recepta Romanis. Ita Septimum, Palatium sub vrbe, Iustiniani, l. XXXIV. C. De donation. Decimum, suburbanum Carthaginis Procopio. Septimum Hostiense, Symmachi villa, lib.* VI. *epist. Quartum Latina, apud eumdem lib.* IX. *Quartum Pollionis, Martialem lib.* III. *Credo fuisse extra portam* * *Esquilinam: & odorari videor corruptionem eius verbi in commētatore Horatij, vti Cruquius sedula industria interpres eum edidit.* Esquilinus mons Romæ ex septem montibus. Hinc Esquilina porta Romę dicitur, adsessorium, vbi certus erat locus sepulchrorum ad corpora pauperum aut sceleratorum viliumque comburenda, aut canibus proiicienda. *Legerim*, ad sestertium. *Sicut in vitâ Cypriani:* Cùm venisset ad eum locum qui dicitur Sextus, quarto ab vrbe milliari. *emendatum ab aliis rectè*, Sextertius.

130. PLENVS CONSTANTIS SILENTII.] *Egregij viri mortem plenius Arrianus descripsit, lib. I. cap.* 1. Λατερανός τις ἐν Ῥώμῃ κελευσθεὶς ὑπὸ τοῦ Νέρωνος ἀποκεφαλισθῆναι, ἐκτείνας τὸν τράχηλον, καὶ πληγείς, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν πληγὴν ἀσθενῆ γενομένην ἐπ' ὀλίγον συνελκυσθείς, πάλιν ἐξέτεινεν. ἀλλὰ καὶ ἔτι πρότερον, προσελθόντι Ἐπαφροδίτῳ τῷ ἀπελευθέρῳ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἀνακρίναντι αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ συγκρουσθῆναι, ἄν τι θέλω, φησίν, ἐρῶ σου τῷ κυρίῳ. *O excelsum animum! & supra omnem hanc terrenam fecem.*

131. EX CAMPANIA.] *Vbi extremis annis multus fuit, rarior in aulâ, & Sapientiæ studiis occupatus.* Epistolæ *ibi, &* Quæstiones Naturales, *sub hoc tempus structa.*

132. QVARTVMQVE APVD LAPIDEM.] *In villâ suâ Nomentanâ, vt volunt, qui vitam nobis scripsêre. Sed ambigo, quia Nomentum longius aberat, & duodecimo ferè lapide. Nisi si tractus eò versus hucusque Nomentanus diceretur.*

133. CVM POMPEIA PAVLLINA VXORE.] *Quam nobilissimam feminam Dio appellat; filiam fortean Pompeij Paullini, qui suprà Consularis dicitur, & vectigalibus publicis præpositus.*

* Puticulos ipsos vltra Esquilias Varro locat.

134. NEC

visendo eo prohiberetur, se ratione valetudinis & amore quietis, excusauisse respondit. A
Libera eius responsio ad quæsita.
Cur salutem priuati hominis incolumitati suæ anteferret, caussam non habuisse. [134] *nec sibi promptum in adulationes ingenium. Idque nulli magis gnarum quàm Neroni, qui sæpius libertatem Senecæ, quàm seruitium expertus esset.* Vbi hæc à tribuno relata sunt, Poppæa & Tigellino coram, quod erat sæuienti Principi intimum consiliorum, interrogat, an Seneca voluntariam mortem pararet? Tum tribunus [135] nulla pauoris signa, nihil triste in verbis eius aut vultu deprehensum confirmauit.
Constantia in verbis & vultu.
Ergo regredi, & indicere mortem iubetur. Tradit Fabius Rusticus, non eo quo venerat itinere reditum, sed flexisse ad Fenium præfectum, & expositis Cæsaris iussis, an obtemperaret interrogauisse: monitumque ab eo, vt exsequeretur, fatali omnium ignauiâ. Nam & Siluanus inter coniuratos erat, augebatque scelera in quorum vltionem consensetat. Voci tamen & aspectui pepercit. intromisitque ad Senecam vnum ex centurionibus, qui necessitatem vltimam denuntiaret.
Mors ei indicta.
Verba viri vltima vitam ipsa!
Ille interritus poscit testamenti tabulas: ac denegante centurione, conuersus ad amicos, *quando meritis eorum referre gratiam prohiberetur, quod vnum iam & tamen pulcherrimum habeat, imaginem vitæ suæ relinquere testatur. cuius si memores essent bonarum artium, famam tam constantis amicitiæ laturos.* B
Simul lacrymas eorum, modò sermone, modò intentior in modum coërcentis, ad firmitudinem reuocat, rogitans: *Vbi præcepta sapientiæ? vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentia? Cui enim ignaram fuisse sæuitiam Neronis? Neque aliud superesse post matrem fratremque interfectos, quàm vt educatoris præceptorisque necem adijceret.*
Vxorem affatur & firmat.
Vbi hæc atque talia velut in commune disseruit, complectitur vxorem. & paululum [136] aduersus præsentem formidinem mollitus, rogat oratque temperaret dolori, [137] ne æternum susciperet, sed in contemplatione vitæ per virtutem actæ, desiderium
Sed commori illa vult.
mariti solatijs honestis toleraret. Illa contrà, sibi quoque destinatam mortem adseuerat, manumque percussoris exposcit. Tum Seneca gloriæ eius non aduersus, simul amore, ne sibi vnicè dilectam ad iniurias relinqueret: *Vitæ, inquit, delinimenta monstraueram tibi, tu mortis decus mauis. non inuidebo exemplo. Sit huius tam fortis exitus constãtia penes vtrosque par, claritudinis plus in tuo fine.*
Venas sibi pariter incidunt.
Senex noster lentè & ægrè moritur.
Post quæ, eodem ictu brachia ferro exsoluunt. Seneca, C
quoniam senile corpus & paruo victu tenuatum, lenta effugia sanguini præbebat, crurum quoque & poplitum venas abrumpit. Sæuisque cruciatibus defessus, ne dolore suo animum vxoris infringeret, atque ipse visendo eius tormenta, ad impatientiam delaberetur, suadet in aliud cubiculum abscederet. Et nouissimo quoque momento suppeditante eloquentiâ, aduocatis scriptoribus, pleraque tradidit, quæ in vulgus edita eius verbis, inuertere supersedeo.
Multa dictat, & loquitur.
Paullina eius viuere cogitur.
At Nero, nullo in Paullinam proprio odio, ac ne glisceret inuidia crudelitatis, inhiberi mortem imperat. Hortantibus militibus, serui libertique obligant brachia, premunt sanguinem, incertum an ignaræ. Nam vt est vulgus ad deteriora promptum, non defuere qui crederent, donec implacabilem Neronem timuerit, famam sociatæ cum marito mortis petiuisse, deinde oblatâ mitiore spe, blandimentis vitæ euictam: cui addidit paucos postea annos, laudabili in maritum memoriâ, & ore ac membris in eum pallorem albentibus, vt ostentui esset, multum vitalis spiritus egestum.
Ipse cicutam sumit.
Seneca interim, durante tractu & lentitudine mortis, Statium Annæum diu sibi amicitiæ fide & arte medicinæ probatum, orat prouisum pridem [138] venenum, quo damnati pu- D
blico

134. NEC SIBI PROMTVM.] *Ipse de se ad Neronem:* Non blandiar auribus tuis. nec enim mihi hic mos est. Maluerim veris offendere, quàm placere adulando.

135. NVLLA PAVORIS SIGNA.] *Lege hæc cum sequentibus: & admitte, sodes, calumnias Dionis.*

136. ADVERSVS PRÆSENTEM FORMIDINEM.] *Liber Flor.* fortitudinem: *quod Pichena explicat, contra ingenitam ac præsentem fortitudinem. At ego,* formidinem, *retineam: sed à Senecâ amoliar in vxorem, legámque,* mollitam. *Quod si de Senecâ legam:* aduersus præsentia, formidine mollitus. *Nimirum adspectu illo complexúque amatæ & amantis vxoris, & cogitatione instantium, sensit metus aliquos motus: sed compressit, & euicit. statimq́ vxorem ad robur etiam hortatur.*

137. NE ÆTERNVM SVSCIPERET.] *Quid hîc turbent aut rescribant, nescio: creber & velut ex formulâ sermo erat de* æterno, *id est magno & insolabili dolore. Lucretius:*

—— æternumque
Nulla dies nobis mærorem è pectore tollet.

In lapidibus: Æterno dolore adflictus. *Rogat ergo parcè & modicè, id est sapienter, dolere.*

138. VENENVM, QVO.] *Cicutam.*

139. STA-

A blico Athenienſium iudicio exſtinguerentur, promeret: allatumque hauſit fruſtrà, frigidis iam artibus & elauſo corpore aduerſum vim veneni. Poſtremò [139] ſtagnum calidę aquæ inrroijr, reſpergens proximos ſeruorum, additâ voce, [140] *Libare ſe liquorem illum* IOVI *liberatori.* Exin [141] balneo illatus, & vapore eius exanimatus, ſine vllo funeris ſollenni crematur. Ita eodicillis præſcripſerat, cùm etiam rum prædiues & præpotens, ſupremis ſuis conſuleret. Fama fuir, Subrium Flauium eum centurionibus occulro concilio, neque tamen ignorante Senecâ, deſtinauiſſe, vt poſt occiſum * ope Piſonis Neronem, Piſo quoque inrerficeretur, tradereturque imperium Senecæ, quaſi inſonti, claritudine virtutum ad ſummum faſtigium delecto. Quin & verba Flauij vulgabantur, *Non referre dedecori, ſi citharœdus dimoueretur, & Tragœdus ſuccederet.* quia vr Nero cirharâ, ita Piſo Tragico ornatu canebat. Ceterùm militaris quoque conſpiratio non vltrà fefellit, accenſis indicibus ad prodendum Fenium Rufum; quem eumdem conſcium & inquiſitorem non tolerabant. Ergo inſtanti minitanrique [142] renitens Sceuinus, neminem

B ait plura ſcire quàm ipſum. Hortatutque vltrò redderet tam bono Principi vicem. Non vox aduerſum ea Fenio, non ſilentium, ſed verba ſua præpediens, & pauoris manifeſtus. ceteriſque, ac maximè Ceruario Proculo equite, ad conuincendum eum conniſis, iuſſu Imperatoris à Caſſio milite, qui ob inſigne corporis robur adſtabat, corripitur, vinciturque. Mox eorum indicio Subrius Flauius tribunus peruertitur, primò diſſimilitudinem morum ad defenſionem trahens, neque ſe atmatum cum inermibus & effeminatis tantum facinus conſociaturum. Dein poſtquam vrgebatur, confeſſionis gloriam amplexus, interrogatuſque à Nerone, quibus cauſſis ad [143] obliuionem ſacramenri proceſſiſſer: *Oderam te*, inquir, *nec quiſquam tibi fidelior militum fuit, dum amari meruiſti. odiſſe cœpi, poſtquam parricida matris & vxoris, auriga, hiſtrio & incendiarius extitiſti.* Ipſa rettuli verba, quia non vr Senecæ, vulgata eranr. Nec minùs noſci decebat militaris viri ſenſus [144] & incomtos & validos. Nihil in illâ coniuratione grauius auribus Neronis accidiſſe conſtitir, qui vt faciendis ſceleribus promtus, ita audiendi quæ faceret, inſolens erat. Pœna

C Flauij [145] Veiano Nigro tribuno mandatur. Is proximo in agro ſcrobem effodi iuſſit, quam

Denique balnei vapore exanimatur.

* *Flor. operâ.*

Rumor de Imperio ad Senecam transferendo.

Sed non tam felix Roma.

Fenius Præfectus tandem detectus.

Et Flauius Tribunus.

Qui primò negat:

Mox cum inſectatione fatetur.

139. STAGNVM CALIDÆ AQVÆ.] *Non ſolet: & ſcribit ipſe*, in omnem vitam balneo ſe abſtinuiſſe: *ſed nunc vſurpat primùm & poſtremùm, maturandæ morti, & vt ſanguis efflueret, vel & venenum in calidum corpus permearet.* Stagnum *autem intelligit* Solium, *opinor.*

140. LIBARE SE LIQVOREM.] *Ita Thraſeas moriturus*, Libemus, inquit, Ioui liberatori. *Cauſſa viris magnis, huius in ſupremis ioci, à more Graciæ, qui diſceſſuri è conuiuio libabant Ioui ſeruatori. ſic iſti è vitâ, Ioui liberatori. Athenæus libro* XV. *in fragmento quod Canterus olim amicus noſter publicauit:* τῷ δὲ μετὰ δεῖπνον κεκερασμένῳ πρώτῳ περιφερομένῳ ποτηρίῳ Δία σωτῆρα ἐπιλέγουσι. *Suidas:*
D ἔθος εἶχον οἱ παλαιοὶ, μετὰ τὸ δεῖπνον πίνειν ἀγαθοῦ δαίμονος, ἐπιῤῥοφοῦντες ἄκρατον, καὶ τοῦτο λέγειν ἀγαθοῦ δαίμονος. ἄλλοι δὲ φασὶ τὸ πρῶτον ποτήριον οὕτω λέγεσθαι, χωρίζεσθαι δὲ μέλλοντες, Διὸς σωτῆρος. *Adde huc, ſi vis, plura ab Eraſmo in Chiliade* II. *centuriâ* VIII. *in Prouerbio*, Seruatori tertius.

141. BALNEO ILLATVS.] *Sicco & Laconico, vt videtur, nam addit* vapore exanimatum, *acri illo & ardenti.*

142. RENITENS SCEVINVS.] *Imò*, renidens *& ſtatim:* redderet iam bono Principi vicem.

143. OBLIVIONEM SACRAMENTI.] *Non temerè ſacramenti mentio. Nam milites ſub Impp. antè omnia iurabant in Principis ſalutem. Pulchrè Arrianus lib.* I. *cap.* XIV. τῷ θεῷ ἔδει καὶ ἡμᾶς ὀμνύειν ὅρκον, οἷον οἱ στρατιῶται τῷ Καίσαρι. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν τὴν μισθοφορίαν λαμβάνοντες ὀμνύουσι πάντων προτιμήσειν τὴν τοῦ Καίσαρος σωτηρίαν. *id eſt:* Deo præſtandum nobis iuſiurandum eſt; quale militibus, Cæſari. At illi mercede acceptâ iurant rebus omnibus ſe prępoſituros ſalutem Cæſaris. *Tertullianus alluſit doctè, vt ſolet, De coronâ militis, vbi diſſuadet Chriſtiano militiam:* Credimúſne humanum ſacramentum diuino ſuperduci licere? & in alium dominum reſpondere poſt Chriſtum? & eierare patrem ac matrem & omnem proximum, quos & lex honorari præcepit? *Nam expreſſit propemodum formulam ipſam: quam attentus lector hauriet è Suetonij Calig. cap.* XV. De ſororibus auctor fuit vt omnibus ſacramentis adiiceretur, Neque me liberoſque meos cariores habeo, quàm Caium & ſorores eius. *vbi ſcribendum aio*, habebo. *Quod iuramentum Dio etiam communicare cum Senatoribus videtur, in acta iurantibus anno nono, de ipſo Caio, lib.* LIX. περὶ δὲ τοῦ Αὐγούστου τοῦ τε Γαΐου τά τε ἄλλα, ὥσπερ εἴθιστο, καὶ ὅτι καὶ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν τέκνων, καὶ ἐκεῖνον καὶ τὰς ἀδελφὰς αὐτοῦ προτιμήσουσιν ὤμοσαν. *Appoſitè ergo hic Nero à milite quærit, cur oblitus ſacramenti, perditum ire voluerit in cuius ſalutem iurauerat.*

144. ET INCOMTOS, ET VALIDOS.] *Aſſentior Rhenano*, incomtos, ſed validos.

145. VEIANO NIGRO TRIBVNO.] *Tribuni ergo interdum ſupplicium ipſi manu ſuâ ſumebant. Vti ſuprà hocce libro, Lateranus* manu Statij Tribuni

quam Flauius vt humilem & angustam increpans, circumstantibus militibus: *Ne hoc quidem*, inquit, *ex disciplinâ.* admonitus fortiter [146] protendere ceruicem: *Vtinam*, ait, *tu tam fortiter ferias.* Et ille multũ tremens, cùm vix duobus ictibus caput amputauisset, sæuitiam apud Neronem iactauit, [147] sesquiplagâ interfectum à se dicendo. Proximum constantiæ exemplum, Sulpicius Asper centurio præbuit: percontanti Neroni, cur in cædem suam conspirauisset? breuiter respondens: *Non aliter tot flagitijs eius* [148] *subueniri potuisse.* Tum iussam pœnam subijt. Nec ceteri centuriones in perpetiendis supplicijs degenerauere. At non Fenio Rufo par animus, sed lamentationes suas etiam in testamentum contulit. Opperiebatur Nero vt Vestinus quoque consul in crimen traheretur, violentum & infensum ratus: sed coniurati consilia cum Vestino non miscuerant, quidam vetustis in eum simultatibus, plures quia præcipitem & insociabilẽ credebant. Ceterùm Neronis odium aduersus Vestinum ex intimâ sodalitate cœperat, dum hic ignauiam Principis penitus cognitam despicit, ille [149] ferociam amici metuit, sæpè asperis facetijs illusus, quæ vbi multum ex vero traxere, acrem sui memoriam relinquunt. Accesserat recens caussa, quòd Vestinus [150] Statiliam Messallinam matrimonio sibi iunxerat, haut nescius inter adulteros eius & Cæsarem esse. Igitur non crimine, non accusatore exsistente, quia speciem indicij induere nõ poterat, ad vim dominationis conuersus, Gerelanum tribunum cum cohorte militum immittit: iubetque præuenire conatus consulis, occupare velut arcem eius, opprimere delectam iuuentutem, quia Vestinus imminentes foro ædes, [151] decoraque seruitia, & pari ætate habebat. Cuncta eo die munia consulis impleuerat: conuiuiumque celebrabat, nihil metuens, an dissimulando metu, cùm ingressi milites vocari eum à tribuno dixere. Ille nihil demoratus exsurgit. & omnia simul properantur, clauditur cubiculo, præsto est medicus, abscinduntur venæ, vigens adhuc balneo infertur, calidâ aquâ mersatur, nullâ editâ voce, quâ semet miseraretur. Circumdati interim custodiâ qui simul discubuerant, nec nisi prouectâ nocte emissi

Militariter moritur.

Asper pari fiduciâ.

Fenius contrà, muliebriter.

Nero Vestinũ culpari voluisset: In quem ei vetus odium.

Quia insons, pro imperio iubet mori.

Ille statim & intrepidè exsequitur.

buni trucidatur. *cui caput incisum esse ex Arriano didicimus. Et libro* XI. *Messallina*, ictu Tribuni transigitur. *Apud Senecam etiam scriptum, epist.* IV. Caius Cæsar iussit Lepidum Decio Tribuno præbere ceruicem. *Natari vala. nam aliâs, Speculatores ferè ad supplicia sumenda destinati: non insignes milites.*

146. PROTENDERE CERVICEM.] *Habitum hunc eorum qui gladio feriendi, describit Panegyristes in Theodosij laudatione:* poplitem flectere, ceruicem extendere ad plagam fortasse non vnam. *Quod supplicij genus tamen ignotum reip.* * *priscæ: etiam in militiâ. Ideò Lucanus:*

— nondum artis erat caput ense rotare.

Cœpit sub * *Impp. statimq́ in creberrimo vsu. A militiâ cœpisse credo, & in milites primò aç militibus vsurpatum. Suetonius Calig. cap.* XXXII. Miles decollandi artifex, quibuscumque è custodiâ capita amputabat. *Seneca, de Irâ lib.* I. *cap.* XVI. Damnatus extra vallum deductus est, & iam ceruicem porrigebat: cùm subitò apparuit ille commilito qui occisus videbatur. Tunc Centurio supplicio præpositus condere gladium speculatorem iubet. *& exempla obuia post Augustum. Honestior autem pœna gladij, quàm securis, ab eaq́ mente illam Antonini Caracallæ vocem capio, cùm securi Papinianus accisus esset,* Gladio te exequi oportuit meum iussum. *Xenophon eleganter de Cyri expedit. lib.* II. *extremo: de cæde Menonis Thessali:* μετὰ δὲ τὴν τῶν ἄλλων θάνατον στρατηγῶν τιμωρηθεὶς ὑπὸ βασιλέως ἀπέθανεν, οὐχ ὥσπερ Κλέαρχος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί, ἀποτμηθέντες τὰς κεφαλάς, ὅσπερ κάλλιστος θάνατος δοκεῖ εἶναι, ἀλλὰ ζῶν αἰκισθεὶς ἐνιαυτὸν, ὡς πονηρὸς, λέγεται τελευτῆς τυχεῖν. *id est:* Post aliorum Prætorum cædem, damnatus à rege interiit. Non vt Clearchus aliique duces, capite à ceruicibus ablato (quod pulcherrimum mortis genus esse censetur) sed annum totum variis contumeliis cruciatibusque affectus, vt sceleratus quispiam, tandem obiit.

* Eius enim loco securis.

* Imò in militiâ etiã antè, vt apparet ex Hirtij Com. de bello Africo & Hispan. vbi aliquoties militibus ceruices incisæ leguntur.

147. SESQVIPLAGA INTERFECTVM.] *Caligulæ præceptum,* Ita feri, vt mori se sentiat.

148. SVBVENIRI POTVISSE.] *Legi voluit,* obueniri, *optimus & doctissimus Faber: interpretatúrque resisti, & obuiam iri. Probabili per se coniecturæ fidẽ demit Suetonius, qui ad hæc ipse verba respiciens scripsit cap.* XXXVII. Cùm quidam crimen vltro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent, nisi morte, succurrere, dedecorato flagitiis omnibus. *Et clarè Dio, qui vertit:* ὅτι ἄλλως σοι βοηθῆσαι οὐκ ἠδυνάμην. *Sententia ergo animosior tenenda, ex horum scripto & interpretamento, videtur.*

149. FEROCIAM AMICI.] *Haud dubiè,* animi.

150. STATILIAM MESSALLINAM.] *Quæ posteà Neroni vxor. Sueton. cap.* XXXV.

151. DECORAQVE SERVITIA, ET PARI ÆTATE.] *Existimo, Pædagogia describit: id est, cætum elegantium puerorum, quos compositâ veste, facie, capillis, in publico habebant: & plerumque vnâ ætate. sic dicta, quia sub Pædagogo. Martialis:*

Et pædagogo non iubente lasciui
Parere gaudente villico capillati.

Plura super istis in EXCVRSV B.

152. VERSVS

A emiſſi ſunt, poſtquam pauorem eorum imminens exitium opperientium & imagina-
tus & irridens Nero, ſatis ſupplicij luiſſe ait pro epulis conſularibus. Exin M.Annæi Lu- *Lucanus occiſus:*
cani cædem imperat. Is profluente ſanguine, vbi frigeſcere pedes manusq́ue, & paula-
tim ab extremis cedere ſpiritum, feruido adhuc & compote mentis pectore intelligit,
recordatus carmen à ſe compoſitum, quo vulneratum militem per eiuſmodi mortis
imaginem obijſſe tradiderat, [152] verſus ipſos rettulit. eaque illi ſuprema vox fuit. Sene- *Et cæteri.*
cio poſthac & Quinctianus,& Sceuinus, non ex priore vitæ mollitiâ, mox reliqui con-
iuratorum periere,nullo facto dictóve memorando. Sed compleri interim vrbs funeri-
bus, Capitolium victimis: alius filio, fratre alius, aut propinquo, aut amico interfectis, *Romani interea ſacrificant, gaudent.*
agere grates deis,ornare lauru domum,genua ipſius aduolui,& dextram oſculis fatigare.
Atque ille gaudium id credens, Antonij Natalis & Ceruarij Proculi feſtinata indicia
impunitate remuneratur: Milichus præmijs ditatus, Conſeruatoris ſibi nomen Græco *Nero præmia indicibus distribuit:*
eius rei vocabulo aſſumſit. E tribunis Granius Siluanus quamuis abſolutus, ſuâ manu
B cecidit: Statius Proximus veniam quam ab Imperatore acceperat, vanitate exitus corru-
pit. Exuti dehinc tribunatu Pompeius,Cornelius Martialis, Flauius Nepos,Statius Do-
mitius; quaſi Principem non quidem odiſſent,ſed tamen exiſtimarentur. Nouio Priſco *Pœnas & exſilia ſuſpectis.*
per amicitiam Senecæ, & Glitio Gallo atque Annio Pollioni infamatis magis quàm
conuictis data exſilia. Priſcum Antonia Flacilla coniunx comitata eſt: Gallum Egnatia
Maximilla,magnis primùm & integris opibus,pòſt ademptis. quæ vtraque gloriam eis
auxere. Pellitur & Rufus Criſpinus occaſione coniurationis, ſed Neroni inuiſus, quòd
Poppæam quondam matrimonio tenuerat. [153] Verginium Rufum claritudo nominis
expulit. Nam Verginius ſtudia iuuenum eloquentiâ, Muſonius præceptis ſapientiæ fo-
uebat. Cluuidieno Quieto,Iulio Agrippæ,Blitio Catulino, Petronio Priſco, Iulio Alti-
no, velut in agmen & numerum, Ægæi maris inſulæ permittuntur. At Cadicia vxor
Sceuini,& [154] Cæſenius Maximus Italiâ prohibentur,reos fuiſſe ſe, tantùm pœnâ exper-
ti. At illa mater Annæi Lucani, ſine abſolutione [155] in ſupplicio diſſimulata. Quibus *Milites alloquitur:*
C perpetratis Nero,& concione militum habitâ,bina nummûm millia viritim manipula- *Et largitione auget.*
ribus diuiſit; [156] addiditq́ue ſine pretio frumentum, quo antè ex modo annonæ vte-
bantur. Tum quaſi geſta bello expoſiturus vocat ſenatum, & triumphale decus Petro-
nio Turpiliano conſulari,Cocceio Neruæ prætori deſignato, Tigellino præfecto præto- *Amicis item honoribus.*
rij

152. VERSVS IPSOS RETTVLIT.] *Sunt haud dubiè iſti,*

> Scinditur auulſus, nec ſicut vulnere ſanguis
> Emicuit lentus, ruptis cadit vndique venis.
> Diſcurſusq; animæ diuerſa in mẽbra meantis
> Interceptus aquis.

153. VERGINIVM RVFVM.] *Mancus locus: cenſeaq; immiſſa voce legendum,* Verginium & Muſonium Rufum: *aut,* Verginium & Rufum. *Ecce*
D *enim de Muſonia cauſſam ſtatim ſubiecit eius pulſi. & Dio narratâ coniuratione,* Ῥοῦφος μέντοι Μουσώνιος, *inquit,* ὁ φιλόσοφος ἐπὶ τούτοις ἐφυγαδεύθη. *Sed Verginius iſte quis eſt? Non enim ille, opinor, illuſtris. de cuius exſilia nan apud Tacitum, non apud Plinium vſquam lectum. Et quomodò potuit? qui Germaniæ & legianibus præfuit hiſipſis annis? Fuerit ergo eius aui Rhetor, quem Perſij vetuſta vita commemorat.* Studuit, *inquit,* apud Grammaticum Remmium Palæmonem, & apud Rhetorem Verginium Flaccum. *Vbi tamen vetuſtus codex B. Vulcanij,* Flauum *habet. Eſt illeipſe, de quo Fabius lib.* III. Scripſit de eâdem materiâ (*Rhetoricorum*) non pauca Cornificius, Celſus, & Lænas, & ætatis noſtræ Verginius, Plinius, Rutilius, *nominatq; & aliâs.*

154. CÆSENIVS MAXIMVS.] *Scrib.* Cæſonius, *& Martiali ab hac hiſtoriâ fœneranda lux, libra* VII. *ad Ouidium quendam:*

> Maximus ille tuus, Ouidi, Cæſonius hic eſt,
> Cuius adhuc vultum viuida cera tenet.
> Húc Nero dãnauit, ſed tu damnare Neronem
> Auſus es, & profugi, non tua fata, ſequi.
> Æquora per Scyllæ magnus comes exſulis iſti,
> Qui modò nolueras Conſulis ire comes.
> Si victura meis mandantur nomina chartis,
> Et fas eſt cineri me ſupereſſe meo:
> Audiet hæc præſens venturaq; turba, fuiſſe
> Illi te, Senecæ quod fuit ille ſuo.

Vbi diſcis & Canſulem fuiſſe hunc Cæſonium, & inter Senecæ amicos. qua cauſſa certè damnationis.

155. IN SVPPLICIO.] *Romana editio,* ſine abſolutione, ſine ſupplicio, *probiſſimè.*

156. ADDIDITQVE SINE PRETIO FRVMENTVM.] *Suetonius Ner. cap.* X. Conſtituit Prætorianis cohortibus frumentum menſtruum gratuitum. *Seuerus Imp. modum frumenti etiam auxit, de quo Herodianus:* καὶ τὸ σιτηρέσιον αὐτοῖς πρῶτος ηὔξησε, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς χρήσασθαι ἐπέτρεψε. *Iterúmque Antoninus eius F. patratâ cæde Getæ. Idem ſcriptor:* προσέθηκε δὲ τῷ σιτηρεσίῳ ἄλλο τοῦ τελουμένου ἥμισυ. *id eſt:* adiecit annonæ, ſuprà quàm ſoliti accipere, dimidium.

De Nymphidio, ex occasione.

Edictum & confessiones reorum proposita.

In Senatu adulantium certamen.

**redundat, vt opinor.*

Pugio Sceuini sacratus.

Verbis ominosis.

rij tribuit; Tigellinum & Neruam ita extollens, vt super triumphales in foro imagines, A apud palatium effigies eorum quoque sisteret. Dedit etiam consularia insignia Nymphidio; de quo quia nunc primùm oblatus est, pauca repetam. Nam & ipse pars Romanarum cladium erit. Igitur matre libertinâ ortus, quæ corpus decorum inter seruos libertosque Principum vulgauerat, ex C. Cęsare se genitum ferebat, quoniam forte quâdam habitu procerus & toruo vultu erat: siue C. Cæsar scortorum quoque cupiens, etiam matri eius illusit. Sed Nero vocato senatu, oratione inter patres habitâ, edictum apud populum, & collata in libros indicia, confessionesque damnatorum adiunxit. Etenim crebro vulgi rumore lacerabatur, tamquam viros insontes ob inuidiam aut metum exstinxisset. Ceterùm cœptam, adultamque & reuictam coniurationem neque tunc dubitauere, quibus verum noscendi cura erat; & fatentur, qui post interitum Neronis in vrbem regressi sunt. At in senatu cunctis vt cuique plurimum mœroris, in adulationem demissis, [157] Iunium Gallionem Senecæ fratris morte pauidum, & pro suâ incolumitate supplicem increpuit Salienus Clemens, hostem & parricidam vocans: donec B consensu patrum deterritus est, ne publicis malis abuti ad occasionem priuati odij videretur, [158] neu compositam & oblitteratam mansuetudinem Principis nouam ad sæuitiam traheret. Tum decreta dona & grates deis [*decernuntur] propriusque honos Soli, cui est vetus [159] ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occulta coniurationis, numine retexisset: vtque Circensium cerealium ludicrum pluribus equorum cursibus celebraretur: mensisque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exstrueretur, eo loci ex quo Sceuinus ferrum promserat. Ipse eum pugionem [160] apud Capitolium sacrauit, inscripsitque IOVI VINDICI. In præsens haut animaduersum, post arma Iulij Vindicis ad auspicium & præsagium futuræ vltionis trahebatur. Reperio in commentarijs senatus, Cerialem Anicium consulem designatum, pro sententiâ dixisse, vt templum diuo Neroni quàm maturrimè publicâ pecuniâ poneretur. Quod quidem ille decernebat, tamquam mortale fastigium egresso, & venerationem hominum merito: [161] quod ad omina olim sui exitus verteretur. [162] Nam deûm C honor Principi non antè habetur, quàm agere inter homines desierit.

157. IVNIVM GALLIONEM.] *Quem Nero pòst interfecit. Dio. In Eusebio autem clarius:* Iunius Annæus Gallio, frater Senecæ, egregius declamator, propriâ se manu interfecit: mortem eius Nerone in suam præsentiam differente. *Hoc confert illud Chronicon in annum hunc eumdem, quo Lucanus & Seneca occisi. Mirum in Tacito nihil esse, si tamen hoc tempore ea cædes.*

158. NEV COMPOSITAM ET.] *Prauè scriptum, & in contumeliam Neronis. Valdè scilicet Principem laudent, si obliteratam clementiam eius dicant: id est, abolitam & sepultam. Ne dubita scribere:* composita & obliterata mansuetudine Principis. *Hoc volunt. ne ea quæ obliterata iam essent & tantum non deleta ex animo Principis: ille renouaret, & noua sæuitiæ materiem suggereret.*

159. ÆDES APVD CIRCVM.] *De quâ Tertullianus libello De Spectaculis.*

160. APVD CAPITOLIVM SACRAVIT.] *Ritu veteri & recepto. Suetonius Cal. cap.* XXIIII. Tres gladios in necem suam præparatos, Marti vltori, addito elogio, consecrauit. *Idem Vitellio cap.* X. Pugionem quo se Otho occiderat, in Agrippinensem coloniam misit Marti dedicandum. *Dio in Antonino Caracallâ;* καὶ τὸ ξίφος, δι' οὗ τὸν ἀδελφὸν ἀπεκτόνει, ἀναθεῖναι τῷ θεῷ ἐτόλμησε. *Sed & apud Græcos, Olympias* gladium quo rex (*Philippus*) percussus erat, Apollini sub nomine Myrtales consecrauit. *ait Iustinus. Tertullianus pulchrè de Resurrectione carnis:* Gladius bene de bello cruentus, & melior homicida, laudem suam consecratione pensabit.

161. QVOD AD OMINA OLIM SVI EXITVS VERTERETVR.] *Liquida apertaque sententia.* Olim, *tantùm sit significatione futuri: quod pueris non ignotum. At nostri Critici ex Budensi Codice,* quod clàm ad omen ac dolum, *legunt, non sine* D *meo risu.*

162. NAM DEVM HONOR PRINCIPI NON ANTE HABETVR, QVAM AGERE INTER HOMINES DESIERIT.] *Tertullianus pulchrè & appositè huic rei:* Si non de mendacio erubescit eiusmodi adulatio, hominem deum appellando: timeat saltem de infausto. Maledictum est, ante Apotheosin, deum Cæsarem nuncupare.

C. COR-

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV DIVI AVGVSTI
ANNALIVM LIBER XVI.

BREVIARIVM LIBRI.

B FALSI *thesauri in Africâ reperti: inque ijs Neronis vanitas. Qui Romæ quinquennale certamen certat, prorsus histrionium in morem. Poppæa moritur: eique amplum funus ductum. C. Cassius & L. Silanus in exsilium pelluntur: posterior denique interficitur, ac plures alij. In Campaniâ magna & prodigij loco tempestas. Anteius & Ostorius ad mortem aguntur, Mella, Crispinus, Petronius. Thraseas Pætus etiam accusatur, tunc lumen Romani orbis: & Bareas Soranus. damnantur, & ipsi se absoluunt. Anni vnius hæc gesta: quia reliqua libri Fatum inuidit.*

C. SVETONIO. L. PONTIO TELESINO COSS.

ILLVSIT dehinc Neroni fortuna per vanitatem ipsius, & *Magni thesauri spes Neroni facta.*
promissa Cesellij Bassi, qui origine Pœnus, mente turbidâ, no-
cturnæ quietis imaginem ad spem haud dubiam retraxit. Vectus-
que Romam, Principis aditum emercatus, expromit repertum in
C agro suo specum altitudine immensâ, quo magna vis auri conti-
neretur, non in formam pecuniæ, sed rudi & antiquo pondere. La-
teres quippe prægraues iacere, astantibus parte aliâ columnis. quę
per tantum æui occulta, augendis præsentibus bonis. Ceterùm vt
coniectura demonstrat, Didonem Fenissam Tyro profugam, conditâ Carthagine, illas *Quem Dido olim abdidisset.*
opes abdidisse, ne nouus populus nimiâ pecuniâ lasciuiret: aut reges Numidarum &
aliàs infensi, cupidine auri ad bellum accenderentur. Igitur Nero non auctoris, non ip-
sius negotij fide satis spectatâ, [1] nec missis visoribus per quos nosceret, an vera assere- *Ille credit.*
rentur, auget vltrò rumorem, mittitque qui velut partam prædam adueherent. Dantur *Mittit qui adueherent.*
triremes & dilectum nauigium, iuuandæ festinationi. nec aliud per illos dies populus
credulitate prudentis diuersâ famâ tulerat. Ac fortè quinquennale ludicrum secundo
lustro celebrabatur: [2] oratoribusque præcipua materia in laudem Principis assumta
est. Non enim tantùm solitas fruges, nec metallis confusum aurum gigni, sed nouâ vber- *Oratores & vates etiam hac publicãt.*
D tate prouenire terras, & obuias opes deferre deos. quæque alia summâ facundiâ, nec mi-
nore adulatione seruilia fingebant, securi de facilitate credentis. Gliscebat interim luxu-
ria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblatis quas multos per annos pro-
digeret. Quin & inde iam largiebatur. Et diuitiarum exspectatio, inter caussas pauper- *Delusi omnes.*
tatis

COMMENTARIVS.

1. NEC MISSIS VISORIBVS.] *Ita inuisores Apuleius dixit, etsi alio quodam sensu, 1. Florido*: Siquis fortè in hoc pulcherrimo cœtu ex illis inuisoribus meis malignus sedet. *Mirum ni Sallustio quoque hæc vox restituenda apud Fabium lib.* IX. Vnde vsque eò processum est, vt non pœnitutum pro non acturo pœnitentiam: & Visuros, ad videndum missos idem auctor *(Sallustius)* dixerit. *Puto* Visores: *& hinc sumsisse nostrum.*

2. ORATORIBVSQVE PRÆCIPVA.] *Vatic.* abaratoribus oratoribusque. *Legerim*, ac rhetoribus oratoribusque: *vel*, ac vatibus oratoribusque. *Certè, & vates & oratores, Musico illo agone certasse scimus.*

Nihil, præter nihil, repertū. tatis publicæ erat. Nam Bassus [3] effosso agro suo, latisque circùm aruis, dum hunc vel A illum locum promissi specus adseuerat, sequunturque non modò milites, sed populus agrestium efficiendo operi assumtus, tandem positâ vecordiâ, non falsa antè somnia sua, seque tunc primùm elusum admirans, pudorem & metum morte voluntariâ effugit.

Somniator se interimit. Quidam vinctum ac mox dimissum tradidere, ademtis bonis in locum regiæ gazæ. Interea senatus propinquo iam [4] lustrali certamine, vt dedecus auerteret, offert Imperatori victoriam cantus, adijcit facundiæ coronam, quâ ludicra deformitas velaretur. Sed Nero nihil ambitu nec potestate senatus opus esse dictitans, [5] se æquum aduersus æmulos, & religione iudicum meritam laudem assecuturum, primò carmen in scenâ recitat: mox *Nero publicè citharâ, etiam Romæ canit:* flagitante vulgo, vt omnia studia sua publicaret (hæc enim verba dixere) ingreditur theatrum, cunctis citharæ legibus obtemperans: ne fessus resideret, ne sudorem, nisi eâ quam indutui gerebat veste detergeret: vt nulla oris aut narium excrementa viserentur.

Accuratè, ex scenicâ lege. Postremò [6] flexus genu, [7] & cœtum illum manu veneratus, sententias iudicum opperiebatur ficto pauore. Et plebs quidem vrbis, histrionum quoque gestus iuuare solita, B *Plebs vrbana applaudit:* personabat [8] certis modis, plausuque composito. Crederes lætari, ac fortasse lætabantur, per iniuriam publici flagitij. Sed qui remotis è municipijs, [9] seueramque adhuc, *Non illa severa, ac rustica.* & antiqui moris retinentes Italiam, quique per longinquas prouincias lasciuiæ inexperti officio legationum aut priuatâ vtilitate aduenerant, neque aspectum illum tolerare, neque labori inhonesto sufficere: cùm manibus nescijs fatiscerent, turbarent gnaros, ac sæpè à militibus verberarentur, qui per cuneos stabant, ne quod temporis momentum *Per vim retenti spectatores.* impari clamore, aut silentio segni præteriret. Constitit plerosque equitum, dum per angustias aditus & ingruentem multitudinem enituntur, obtritos: & alios dum diem noctemque

3. EFFOSSO AGRO.] *Simillima stultitia Pompeij exercitum incidit, cùm is in eâdem Africâ, contra Domitium & Iarbam, militaret. Nam cùm quidam thesauros aliquos casu repperissent: fuère qui dicerent persuaderéntque, totum eum locum auri plenum, à cladibus Pœnorum ibi repositi. Atque ita miles auidus ad fodiendum se dedit per plures dies, Pompeia ridente simul & indignante, tantam illam multitudinem stultâ auaritiâ & labore fatigari: donec tandem fessi & irriti, clamarent,* Duceret iam quò vellet, satis se pœnarum stultitiæ suæ dedisse. *Plutarchus in Pompeia.*

4. LVSTRALI CERTAMINE.] *Siue Quinquennali. Quod hic quidem anno sexto celebrari, miratur vir doctissimus, & erraris, cui latebra non sit, penè Tacitum accusat. Nam debebat quinto celebrari, inquit, quattuor dumtaxat annis interiectis. An distulisse Neronem aliquis dixerit? ille verò anteuenire solet, cupidine certaminum, & ante præstitutam diem reuocare, quod Suetonius in Nerone, cap.* XXI. *scripsit. Hæc vir ille magnus. Ego autem siquid video, aut firmiter numero, abnuo Tacitum vltra quintum annum produxisse. Ecce institutum est Nerone* IIII. *Cornelio Cosso Coss. vrbis anno* DCCCXIII. *nunc secundò editur, Silia & Attica Coss. anno* DCCCXVIII. *Certè ab illo ad istum ipsi anni quattuor intersunt, & quinto nunc anno editur; aut omnes calculi me fallunt.*

5. SE ÆQVVM.] *Quasi diceret, se æqualem & parem in hoc certamine. Sed non displicet, quod olim conieci,* seque vnum aduersus æm.

6. FLEXVS GENV.] *Imò & sollennia histrionum verba hæc pronuncians, κύριοί μου εὐμενῶς μου ἀκούσατε, Domini mei audite me libenter. Ex quo intelleges quid Principium apud Suetonium sit Neron. cap.* XXI. Vtque constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluuium Rufum pronunciauit. *Anteloquium scilicet illud citharœdicum, emerendi fauoris: vti & principia quadam, legitimo carmine, olim oratorum. De adoratione manu, dico ad lib. 1. Histor.* C

7. ET COETVM ILLVM MANV VENERATVS.] *In culpâ ponit Tacitus. Tamen Imperatoribus postea id seruatum, vt sollenni ritu populum adorarent in Circo. Claudianus pulchrè De* VI. *Cons. Honorij.*

O quantum populo secreti numinis addit
Imperij præsens species! quantamq; rependit
Maiestas alterna vicem! cùm regia, Circi
Connexũ gradibus, veneratur purpura, vulgus:
Consensuq; cauæ sublatus in æthera vallis
Plebis adoratæ reboat fragor.

8. CERTIS MODIS, PLAVSVQVE COMPOSITO.] *Ars enim, si dis placet, vtriusque rei: acclamandi, & plaudendi. Itaque addit,* cùm manibus nesciis fatiscerent, turbarẽt gnaros. *In edicto Theoderici regis ad populum Rom. lib. 1. Variar. Cassiodori:* D Soletis aëra ipsum mellifluis implere clamoribus, & vno solo dicere quod ipsas quoque belluas delectet audire. profertis voces organo dulciores; & ita sub quadam harmoniâ citharæ concauum theatrum per vos resonat, vt tonos possit quilibet credere, quàm clamores. *Modulatum hunc clamorem, concentum appellat Plinius in Panegyrico:* Et populus quidem Rom. dilectum principum seruat, quantoque paullò antè concentu formosum alium, hunc fortissimum personat. *Dio,* εὐρύθμως ἐκβοᾶν, *in Pertinace:* ὅσα τι εἰώθεσαν ἐν τοῖς θεάτροις ἐπὶ τῇ τοῦ Κομμόδου θεραπείᾳ εὐρύθμως πως ἐκβοᾶν, ταῦτα τότε μετασχηματίζοντες ἐς τὸ γελοιότατον ἐξῇδον. *Vide quadam huius rei ad 1. Histor.*

9. SEVERAMQVE ADHVC.] *Rod. Agricola legebat:* seueraque. *&,* retinentre Italiâ.

10. QVIPPE

A ctemque sedilibus continuant, morbo exitiabili correptos. [10] quippe grauior inerat metus, si spectaculo defuissent, multis palàm & pluribus occultis, vt nomina ac vultus, alacritatem, tristitiamque coëuntium scrutarentur. Vnde tenuioribus statim irrogata supplicia, aduersus illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditum odium. Ferebantque [11] Vespasianum tamquam somno conniueret, à Phœbo liberto increpitum, ægreque meliorum precibus obtectum: mox imminentem perniciem maiore fato effugisse. Post finem ludicri Poppæa mortem obijt, fortuitâ mariti iracundiâ, à quo grauida ictu calcis afflicta est. Neque enim venenum crediderim, quamuis quidam scriptores tradant, odio magis quàm ex fide. Quippe liberorum cupiens, & amori vxoris obnoxius erat. Corpus non igni abolitum, vt Romanus mos: sed regum externorum consuetudine, [12] differtum odoribus conditur, tumuloque Iuliorum infertur. Ductæ tamen publicæ exsequiæ, laudauitque ipse apud rostra formam eius, & quòd diuinæ infantis parens fuisset, aliaque fortunæ munera pro virtutibus. Mortem Poppæa vt palàm tristem,

Inquisitum in vultus & voces. *Vnde Vespasiano periculum.* *Poppæa moritur.* *More nouo sepulta.* *Nero eam pro rostris laudauit.*

B ita recordantibus lætam ob impudicitiam eius sæuitiamque, nouâ insuper inuidiâ Nero compleuit, prohibendo C. Cassium officio exsequiarum. quod primum indicium mali, neque in longum dilatum est. Sed Silanus additur, nullo crimine, nisi quòd Cassius opibus vetustis, & grauitate morum; [13] Silanus claritudine generis, & modestâ iuuentâ, præcellebant. Igitur missâ ad senatum oratione, remouendos à Rep. vtrosque disseruit. Obiectauitque Cassio quòd inter imagines maiorum, etiam C. Cassij effigiem coluisset, ita inscriptam: [14] DVCI PARTIVM. Quippe semina belli ciuilis, & defectionem à domo Cæsarum quæsitam. [15] Ac vt memoriâ tantum infensi nominis ad discordias vteretur, assumsisse L. Silanum iuuenem genere nobilem, [16] animo præruptum, quem nouis rebus ostentaret. Ipsum dehinc Silanum increpuit iisdem quibus patruum eius Torquatum, tamquam disponeret iam imperij curas, præficeretque rationibus & libellis & epistolis libertos: & inania simul & falsa. Nam Silanus intentior metu, & exitio patrui

Cassius & Silanus accusati: *Ob virtutes:* *Tamen ridicula quadam præscripta:* *Aut falsa.*

C 10. QVIPPE GRAVIOR INERAT METVS.] *O ludos, ò ineptias, sed cruentas & tristes! Nam mors comes aut exsilium, si quis segniter audiuisset scilicet hunc Phœbum. Philostratus scitè narrat*, Apollonium venisse Romá, & in hospitium quoddam, per hæc tempora, diuertisse Ibi autem hominem quemdam, scænico habitu, citharam tenentem & pulsantem, cantantem etiam, sed rudi & absonâ voce, superuenisse. qui solitus esset vrbem ita perambulare, & Neronis carmina cãtillare. Quæ si quis aut negligentiùs audisset, aut mercedem condignam non dedisset, ab eo tamquam impietatis reus conuiciis petebatur, & in carcerem ducebatur. Cordam prætereà, vsu detritam & fractam, quæ in ipsâ Neronianâ citharâ fuisset, vt ceimelium aliquod in arculâ ferebat: atque eam

D emptam sibi duabus minis ferebat, nec cuiquam porrò vendit urum, nisi qui præstantissimus in eâ arte esset, & aliquando Pythiis vicisset. *Atque addit, Apollonium ipsum & comites eius, cùm affici non viderentur, accusatos ab eo vt* Diuinæ vocis contemptores, *sed mercedulâ tamen datâ hominem placasse. Hæc libro* IIII.

11. VESPASIANVM A PHOEBO.] *Hoc igitur periculum Romæ adiit, vt hic Tacitus: sed simile in Achaiâ. de quo Suetonius Vespasiani cap.* IV. Peregrinatione Achaicâ inter comites Neronis, cùm cantante eo aut discederet, aut præsens obdormisceret, grauissimam contraxit offensam: prohibitusque non contubernio modò, sed etiam publicâ salutatione. *Itaque sæpius in istâ re subrusticus & verè Sabinus vir peccauit. Quod porrò ad Phœbum, is libertus admißionum fuit, ex Sueton. Vespas. cap.* XIV. *De eo lapis,*

TI. CLAVDIO. AVG. L.
PHOEBO.
CLAVDIA. PANAITYCHIS.

12. DIFFERTVM ODORIBVS.] *Plinius de Arabiâ:* Periti rerum adfirmant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps nouissimo Poppææ suæ die concremauerit.

13. SILANVS.] *Suspicor eumpse esse, cui posteà statua in foro posita, curante Capitone. Qua de re Plinij epistola tota, lib.* I. *ad Cornelium Titianum. Corruptè hoc nomen scriptum in Commentario Iuuenalis, ad illud Sat.* I.

—— magni delator amici.

Heliodorum dicit Stoicum Philosophum, qui Licinium Silanum condiscipulum suum testimonio oppressit. *Lege*, L. Iunium.

14. DVCI PARTIVM.] *Budensis codex*, Dux. *non malè. Hæc autem historia est: quam eleganter Ambros.* I. *Offic. tangit:* Si tyranni aliquis habeat imaginem, nónne obnoxius est damnationi? Memini legisse me quosdam capitali supplicio damnatos, quia Bruti & Cassij interfectorum Cæsaris imagines asseruarent. *De titulis autem imaginum scripsi in Electis, cap.* XXIX.

15. AC VT MEMORIA.] *Lego*, ac ne.

16. ANIMO PRÆRVPTVM.] *Non*, promptum: *ex Vaticano. Præruptus, vti Præfractus, de iis qui rigidâ effrenique audaciâ sunt. Ita Ciceroni pro Roscio*, Prorupta audacia, *dicta*.

patrui ad præcauendum exterritus erat. Inducit posthac vocabulo indicum, qui in Le- A
Additur Lepida, Cassij uxor.
pidam Cassij vxorem, Silani amitam, incestum cum fratris filio & diros sacrorum ritus
confingerent. Trahebantur vt conscij [17] Vulcatius Tullinus ac [18] Marcellus Corne-
lius senatores, & [19] Calpurnius Fabatus eques Romanus: qui appellato Principe in-
stantem damnationem frustrati, mox Neronem circa summa scelera distentum, quasi
Illi in exsilium pulsi.
minores euasere. Tunc senatusconsulto Cassio & Silano exsilia decernuntur; de Lepidâ
Cæsar statueret. Deportatusque in insulam Sardiniam Cassius, & [20] * senatus ius exspe-
Sed Silanus paullo pòst interfectus.
ctabatur. Silanus tamquam Naxum deueheretur, Hostiam amotus; pòst municipio A-
puliæ, cui nomen est Barium, clauditur. Illic indignissimum casum sapienter tolerans, à
centurione ad cædem misso corripitur. Suadentique venas abrumpere, animum quidem
morti destinatum ait, sed non permittere percussori gloriam ministerij. At centurio
quamuis inermem, prævalidum tamen & iræ quàm timori propiorem cernens, premi
à militibus iubet. Nec omisit Silanus obniti, & intendere ictus quantum manibus nu-
dis valebat, donec à centurione vulneribus aduersis tamquam in pugnâ caderet. Haut B
L. Vetus item accusatus:
minus promtè L. Vetus, socrúsque eius Sextia & Pollutia filia necem subiere: inuisi Prin-
cipi, tamquam viuendo exprobrarent interfectum esse Rubellium Plautum generum
Idq; à liberto.
Lucij Veteris. Sed initium deregendæ sæuitiæ præbuit interuersis patroni rebus ad accu-
sandum transgrediens Fortunatus libertus, ascito Claudio Demiano, quem ob flagitia
vinctum à Vetere Asiæ proconsule, exsoluit Nero in præmium accusationis. Quod vbi
cognitum reo, seque & libertum pari sorte componi, Formianos in agros digreditur. Il-
lic eum milites occultâ custodiâ circumdant. Aderat filia super ingruens periculum lon-
go dolore atrox, ex quo percussores Plauti mariti sui viderat: cruentamq; ceruicem eius
amplexa, seruabat sanguinem, & vestes respersas, vidua implexa luctu continuo, nec vl-
lis alimentis, nisi quæ mortem arcerent. Tum hortante patre, Neapolim pergit. Et quia
Filia pro eo intercedit:
aditu Neronis prohibebatur, egressus obsidens, audiret insontem, néve consulatus sui
[21] quondam collegam dederet liberto, modò muliebri eiulatu, aliquando sexum egres-
Nec impetrat.
sa, voce infensâ clamitabat. donec Princeps immobilem se precibus & inuidiæ iuxtà C
ostendit. Ergo nuntiat patri abijcere spem, & vti necessitate. Simul affertur parari cog-
nitionem senatus, & trucem sententiam. Nec defuere qui monerent magnâ ex parte he-
redem Cæsarem nuncupare, atque ita nepotibus de reliquo consulere. quod aspernatus,
ne vitam proximè libertatem actam nouissimo seruitio fœdaret, largitur in seruos quan-
tum aderat pecuniæ: & si qua asportari possent, sibi quemque deducere, tris modò lectu-
Miserabile trina mortis exemplum.
los ad suprema retineri iubet. Tunc eodem in cubiculo, eodem ferro abscindunt venas,
properique & singulis vestibus ad verecundiam velati, balneis inferuntur. pater, filiam;
auia, neptem; illa vtrosque intuens, & certatim precantes labenti animæ celerem exitum,
vt relinquerent suos superstites & morituros. Seruauitque ordinem fortuna: ac senior
prius, tum cui prima ætas, exstinguuntur. Accusati post sepulturam, decretumq; vt mo-
re maiorum punirentur. Et Nero intercessit, [22] mortem sine arbitrio permittens. ea cæ-
dibus

17. VVLCATIVS TVLLINVS.] *Credo,* Tertullinus *superuixitq; ad principatum Vespasiani. Lib* IV. *Histor.* Vulcatius Tertullinus tribunus plebei intercessit.

18. MARCELLVS CORNELIVS.] *Quem Galba deinde interfecit. lib.* I. *Histor.* Quam gloriam ad principatum attulit, nisi occisi Obultronij Sabini, & Cornelij Marcelli in Hispaniâ? *Noto eò, quia Tacitus ipse admonet, euasisse eos hoc discrimen, & Neroni superfuisse.*

19. CALPVRNIVS FABATVS.] *Ille prosocer Plinij secundi.*

20. * SENATVS IVS EXSPECTABATVR.] *Vulnus, cui non medeor. Palmerius legit (ita ab Hieron. Berchemio accepi, veteri meo amico)* Senatus iussus spectabatur. *Franciscus Medices:* & senectus eius exspectabatur. *At de exsilio Cassij, conuenienter cum Tacito Pomponius De orig. iuris:* Caius Cassius Longinus plurimum in ciuitate auctoritatis habuit, donec eum Cæsar (*Nero, non Claudius, vti censent*) pelleret: expulsusque ab eo in Sardiniam, reuocatus à Vespasiano. *De eximiâ eius scientiâ, noster lib.* XII. Eâ tempestate Cassius ceteros præeminebat peritiâ legum. *Plinius lib.* VII. *Epistol.* Lætor quòd domus C Cassij, huius qui Cassianæ scholæ princeps & parens fuit, seruiet domino non minori. D

21. QVONDAM COLLEGAM.] *Primo imperij eius anno.*

22. MORTEM SINE ARBITRIO PERMITTENS.] *Clarissimus Faber bis huncce locum attigit. Primò ei visum legere,* mortem libero arbitrio: *pòst maluit*

A dibus peractis ludibria adijciebantur. P. Gallus eques Romanus, quòd Fenio Rufo
intimus, & Vereri non alienus fuerat, aquâ atque igni prohibitus est: Liberto & accusatori præmium operæ, locus in theatro [23] inter viatores tribunicios datur. Et mensis qui
Aprilem eumdemque Neroneum sequebatur, Maius Claudij, [24] Iunius Germanici, *Honores Neroni.*
vocabulis mutantur: testificante Cornelio Orfito qui id censuerat, ideo Iunium mensem transmissum, quia duo iam Torquati ob scelera interfecti, infaustum nomen * Iunij tum fecissent. *nomen Iunij fecissent.*
Tot facinoribus fœdum annum etiam dij tempestatibus & morbis
insigniuere. Vastata Campania turbine ventorum, qui villas, arbusta, fruges passim disiecit, pertulitque violentiam ad vicina vrbi. *Tempestas in Campaniâ*
In quâ omne mortalium genus vis pestilentiæ depopulabatur, nullâ cæli intemperie quæ occurreret oculis. Sed domus corporibus *Pestis notabilis Romæ.*
exanimis, itinera funeribus complebantur. Non sexus, non ætas periculo vacua. Seruitia
perinde ac ingenua plebes raptim exstingui, inter coniugum & liberorum lamenta; qui
dum assident, dum deflent, sæpe eodem rogo cremabantur. Equitum senatorumque in-
B teritus quamuis promiscui, minùs flebiles erant, tamquam communi mortalitate sæuitiam Principis præuenirent. Eodem anno dilectus per Galliam Narbonensem Africamque & Asiam habiri sunt, supplendis Illyrici legionibus, ex quibus ætate aut valetudine fessi, sacramento soluebantur. [25] Cladē Lugdunensem quadragies sestertio solatus est Princeps, vt amissa vrbi reponerent. *Lugduno combusta subuenit Nero.*
quam pecuniam Lugdunenses antè obtulerant, turbidis casibus. C. Suetonio, [26] L. Telesino Coss. Antistius Sosianus factitatis in Neronem carminibus probrosis, exsilio, vt dixi, multatus, postquam id honoris *A. V. C. DCCCXIX.*
indicibus tamque promtum ad cædes Principem accepit, inquies animo, & occasionum *Sosianus exsul.*
haut segnis, Pammenem eiusdem loci exsulem, & Chaldæorum arte famosum, eoque
multorum amicitijs innixum, similitudine fortunæ sibi conciliat. Ventitare ad eum
[27] nuntios & consolationes non frustrà ratus, simul annuam pecuniam à P. Anteio mi-
nistrari cognoscit. *P. Anteium accusat:*
Neque nescium habebat, Anteium caritate Agrippinæ inuisum Neroni, opesque eius præcipuas ad eliciendam cupidinem, eamque caussam multis exitio
C esse. Igitur interceptis Anteij litteris, furatus etiam libellos quibus dies genitalis eius, &
euentura, secretis Pammenis occultabantur, simul repertis quæ de ortu vitaque Ostorij *Et Ostorium.*
Scapulæ composita erant, scribit ad Principem, magna se & quæ incolumitati eius conducerent allaturum, si breuem exsilij veniam impetrauisset. quippe Anteium & Ostorium imminere rebus, & sua Cæsarisque fata scrutari. Exin missæ libumicæ, aduehiturque properè Sosianus. Ac vulgato eius indicio, inter damnatos magis quàm inter reos
Anteius

maluit, suo arbitrio. *Quod postremum magni vatis effatum iure placet: magis tamen meum,* mortem sine arbitro. *Et adseuerem eam Cornely scripturam esse, à Florentino etiam codice (vt posteà comperi) approbatam. Mors sine arbitro; libera, sine domino, sine iudice. Simile lib. 1. Annal.* An præmia sub dominis, pœnas sine arbitro esse?

D 23. INTER VIATORES TRIBVNICIOS.] *Qui spectasse videntur non abiuncto à Tribunis loco, vti ad obsequia apparere possent. Hoc autem inter præmia: quia Tribunos honestissimo loco spectasse, vel hinc colligas, quòd Cæsari Iulio inter honores decretum:* vt semper sellâ curuli sederet, excepto per ludos. Tum enim sessio ei in Tribunicio subsellio, inter eos qui quoque anno Tribuni essent, concedebatur. *Dio lib.* XLIV. *Itemq; posteà Augusto:* vt in subselliis Tribunorum plebis sederet. *Dio idem, libro* XLIX.

24. IVNIVS GERMANICI.] *Obhareo. Series quidem mensium ita postulat: sed si* Iunius *in hoc numero, quomodo additur* Iunium transmissum, *quia infaustus esset? Itaque olim reponebam,* Iulius Germanici. *Sed libri mihi opponuntur, itemq; ratio, quòd iniuria facta Diuo Iulio videtur, si illi mensis suus ademptus. Quid dicam? verba tamen sequentia de Iunia abnuunt, etsi alij conantur pro,* transmissum, *rescribere,* transnominatum.

25. CLADEM LVGDVNENSEM.] *Cladem ex incendio conceptam. quod denarrat & deplorat Seneca epistolâ totâ* XCII. *Accidit centesimo anno à coloniâ deductâ, eodem Senecâ obseruante. Vt solatium hoc tardè adhibitum à Nerone sit, septimo post incendium anno. Nam deducta Lugdunum à Munatio Planco, anno vrbis* DCCXI.

26. L. TELESINO COS.] *Nomen ei L. Pontius Telesinus ex Velleio. Laudat vt philosophum, & insignem virum, plus vno loco Philostratus lib.* IV. *&* VII. *eumdemq; exsulasse eâ re sub Nerone scribit.*

27. NVNTIOS ET CONSOLATIONES.] *Omnino lego,* consultationes: *& iam notauit Pichena sic in Florentino esse. Verbum eius artis. Iuuenalis:*

—— quæ nullum consulit, & iam
Consulitur.

Noster: Quæ caritate erga parentem, non tamen aliud consultauerat, quam de incolumitate domus. *Paullò antè scribo,* multorum amicitiis innexum, *non,* innixum.

 28. APVD

Anteius Ostoriusque habebantur: adeò vt testamentum Anteij nemo obsignaret, nisi A
Tigellinus auctor exstitisset. Monitus priùs Anteius, ne supremas tabulas moraretur.
Ille venis incisis abit. At ille hausto veneno, tarditatem eius perosus, intercisis venis, mortem approperauit.
Ostorius longinquis in agris [28] apud finem Ligurum id temporis erat. eò missus cen-
Ad Ostorium centurio missus. turio, qui cædem eius maturaret. Caussa festinandi ex eo oriebatur, quòd Ostorius mul-
tâ militari famâ, & [29] ciuicam coronam apud Britanniam meritus, ingenti corporis ro-
bore armorumque scientiâ, metum Neroni fecerat, ne inuaderet, pauidum semper, &
repertâ nuper coniuratione magis exterritum. Igitur centurio vbi effugia villæ clausit,
iussa Imperatoris Ostorio aperit. Is fortitudinem aduersum hostes sæpe spectatam in se
vertit. Et quia venæ quamquam interruptę parum sanguinis effundebant, hactenus ma-
Atque is pugione se interemit. nu serui vsus vt immotum pugionem extolleret, adpressit dextram eius, iugulóque oc-
currit. Etiam si bella externa, & obitas pro Rep. mortes tantâ casuum similitudine me-
Excusatio tot tristium narrationum, & parium. morarem; méque ipsum satias cepisset, aliorúmque tædium exspectatem, quamuis ho-
nestos ciuium exitus, tristes tamen & continuos aspernantium. At nunc patientia serui-
lis, tantúmque sanguinis domi perditum, fatigant animum & mæstitiâ restringunt. Ne- B
que aliam defensionem ab ijs quibus ista noscenrur exegerim, quàm ne oderim tam se-
gniter pereuntes. Ita illa numinum in res Romanas fuit, quam non vt in cladibus exer-
cituum, aut captiuitate vrbium, semel editam transire licet. Detur hoc illustrium viro-
rum posteritati, vt quomodo exsequijs à promiscuâ sepulturâ separantur, ita in traditio-
ne supremorum accipiant habeantque propriam memoriam. Paucos quippe intra dies,
eodem agmine Annæus Mella, Cerialis Annicius, Rufus Crispinus, ac C. Petronius ce-
Crispinus mori iussus: cidere. Mella & Crispinus equites Romani, [30] dignitate senatoriâ. Nam hic [31] quondam
præfectus prætorij, & consularibus insignibus donatus, ac nuper crimine coniura-
tionis in Sardiniam exactus, accepto iussæ mortis nuntio semet interfecit. Mella quibus
Et Annæus Mella, Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abstinuerat, per ambitionem prę-
posteram, vt eques Romanus consularibus potentiâ æquaretur. Simul acquirendæ pe-
cuniæ breuius iter credebat, [32] per procurationes administrãdis Principis negotijs. Idem
Pater Lucani. Annæum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis. quo interfecto, [33] dum C
rem familiarem eius acriter requirit, accusatorem conciuit Fabium Romanum, ex inti-
mis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiúmque coniurationis scientia fingitur, assi-
milatis Lucani litteris. quas inspectas Nero, ferri ad eum iussit, opibus eius inhians. At
Mella, quæ tum promtissima mortis via, exsoluit venas: scriptis codicillis, quibus gran-
dem pecuniam in Tigellinum, generúmque eius Cossutianum Capitonem erogabat,
quò cetera manerent. Additur codicillis, tamquam de iniquitate exitij querens ita scri-
psisset: *se quidem mori nullis supplicij caussis, Rufum autem Crispinum & Anicium Cerialem
vitâ frui, infensos Principi.* quæ composita credebantur, de Crispino quia interfectus erat,
de Ceriale vt interficeretur. Neque enim multo pòst vim sibi attulit, minore quàm
ceteri miseratione, quia proditam C. Cæsari [34] coniurationem ab eo meminerant.
[35] De

28. APVD FINEM LIGVRVM.] *Non aspernabilis fortè coniectura nostra*, apud Fanum Ligurum. *Is locus, Templum alio nomine dictus. In vitâ Agricola:* Classis Othoniana licenter vaga, dum in Templo (Liguriæ pars est) hostiliter populatur. *Liuius tamen Finem Ligurum etiam appellat:* Redeuntes inde Ligurum extremo fine, agmen Romanum incidunt. *sed alio, nisi fallor, & communi magis sensu.*

29. CIVICAM CORONAM.] *Filij ergo M. Ostorij ista mors. Nam de eo libra* XII. *scriptum:* Quâ pugnâ filius legati M. Ostorius seruati ciuis decus meruit. *Pater sanè in ipsâ Britanniâ abiit.*

30. DIGNITATE SENATORIA.] *Non enim reuerâ Senatores, sed opibus ac splendore cuiusuis Senatorum pares. Equites Illustres.*

31. QVONDAM PRÆFECTVS PRÆTORII.] D
Sub Claudio lib. XI.

32. PER PROCVRATIONES.] *Ad quas soli equites aut liberti admissi.*

33. DVM REM FAMILIAREM.] *De Annao Mellâ sermo est, qui pater Lucani. Atqui de illo Eusebianum Chronicum:* L. Annæus Mella Senecæ frater & Gallionis, bona Lucani filij sui à Nerone promeretur. *Qua si vera lectio, opinandum à fisco aut fiscalibus quadam abrepta, & retenta. Sed ego ambigo, neque censea publicata bona, quia suâ manu cecidit, & damnationem prauenit. Quod si est, benè in Eusebio corrigas, & ad hac Taciti:* ob bona Lucani filij sui à Nerone perimitur.

34. CONIVRATIONEM.] *Coniurationem Aemilij Lepidi. de quâ Suetonius & Dio.*

35. DE

A [35] De C. Petronio pauca repetenda sunt. Nam [36] illi dies per somnũ, nox officijs, & oblectamentis vitæ transigebatur. Vtq; alios industria, ita hũc ignauia ad famam protulerat; habebaturque non ganeo & profligator, vt pleriq; sua haurientium, sed erudito luxu. Ac dicta factáque eius quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tanto gratiùs in speciem simplicitatis accipiebantur. Proconsul tamen Bithyniæ, & mox consul, vigentem se ac parem negotijs ostendit: dein reuolutus ad vitia, seu vitiorum imitationem, inter paucos familiarium Neroni assumtus est, elegantiæ arbiter, dum nihil amœnum, & molle affluentiâ putat, nisi quod ei Petronius approbauisset. Vnde inuidia Tigellini, quasi aduersus æmulum & scientiâ voluptatum potiorem. Ergo crudelitatem Principis, cui ceteræ libidines cedebant, aggreditur, amicitiam Sceuini Petronio obiectans; corrupto ad indicium seruo ademtáque defensione, & maiore parte familiæ in vincla raptâ. Fortè illis diebus Campaniam petiuerat Cæsar, & Cumas vsque progressus Petronius illic attinebatur. Nec tulit vltrà timoris aut spei moras. neque tamen

B præceps vitam expulit, sed incisas venas, vt libitum obligatas, aperire rursum, & alloqui amicos, non per seria, aut quibus constantiæ gloriam peteret. Audiebatque referentes, nihil de immortalitate animæ, & sapientium placitis, sed leuia carmina & faciles versus. Seruorum alios largitione, quosdam verberibus affecit. Iniit & vias, somno indulsit, vt quamquam coacta mors, fortuitæ similis esset. Ne codicillis quidem (quod plerique pereuntium) Neronem aut Tigellinum, aut quem alium potentium adulatus est: sed flagitia Principis sub nominibus exoletorum feminarúmque, & nouitate cuiusque stupri perscripsit, atque obsignata misit Neroni. fregitque annulum, ne mox vsui esset ad facienda pericula. Ambigenti Neroni quónam modo noctium suarum ingenia notescerent, offertur Silia matrimonio senatoris haut ignota, & ipsi ad omnem libidinem adscita, ac Petronio perquàm familiaris. agitur in exsilium, tamquam non siluisset quæ viderat pertuleratque, proprio odio. At Numicium Thermum prætura functum Tigellini simultatibus dedidit, quia libertus Thermi quædam de Tigellino criminosè detu-

C lerat, quæ cruciatibus tormentorum ipse patronus eius nece immeritâ lueret. Trucidatis tot insignibus viris, ad postremum Nero virtutem ipsam exscindere concupiuit, interfecto [37] Bareâ Sorano & [38] Thraseâ Pæto, olim vtrisq; infensus, & accedentibus caussis in Thraseam: quòd senatu egressus est, cùm de Agrippinâ referretur, vt memoraui: quódque Iuuenalium ludicro parum expetibilem operam præbuerat: eaque offensio altiùs

C. Petronius ad mortem actus.
Elegantia viri.
Diu Neroni percarus:
Donec, Tigellino adnitente, euertitur.
Solutè admodum moritur.
Neronis flagitia sua prima mißa.
Barea Soranus & Thrasea Pætus accusantur.

35. De C. Petronio.] *Quem viri docti eum censent, cuius fragmento hodie purissima impuritatis. De quo etiam delibero: sicut & de prænomine: quod apud Plinium libro* XXXVII. *cap.* 11. *Titus est, itemq; Plutarchum in libello,* Πῶς ἄν τις διακρίνειε τὸν κόλακα τοῦ φίλου. *Loqui eos de hoc eodem, res indicio est. Plinij verbo;* Titus Petronius Consularis moriturus, inuidiâ Neronis Principis, vt mensam eius exheredaret; trullam murrhinam ccc. H-S. em-

D ptam fregit. *Plutarchi:* ἢ τοὺς ἀσώτους καὶ πολυτελεῖς εἰς μικρολογίαν καὶ ῥυπαρίαν ὀνειδίζωσιν ὥσπερ Νέρωνα Τίτος Πετρώνιος. *Reperio &* Publium Petronium, *nisi fallor, hunc eumdem. de quo ita Scholiastes vetus Iuuenalis, in illud* —— sed clamat Pontia, feci. Pontia, *inquit,* Publij Petronij filia, quam Nero conuictam (*lego*, quem N. conuictum) in crimine coniurationis damnauit. *Nam Pontio quidem ob aliud scelus, veneno exstincta est, vt addit.*

36. Illi dies per somnvm.] *Vide verum hunc aduersipedem, vt Latini appellant. Dies noster, illi nox erat: & nox, pro die. Pulchrè omnino istos homines verè peruersos Seneca describit & culpat, epist.* CXXIII. Lucet? somni tempus. Quies est? (*pro nocte, Quietem dixit: atque ita locum interpretor ac distinguo*) nunc exerceamur, nũc gestemur, nunc prandeamus. Iam lux propius accedit? tempus est cœnæ. *Ac plura ibi de lucifugis illis vide. Adde & hæc Lampridij in Heliogabalo:* Traiecit & dierum actus noctibus, & nocturnos diebus. æstimans hoc inter instrumenta luxuriæ: ita vt serò de somno surgeret, & salutari inciperet, manè autem dormire inceptaret.

37. Barea Sorano.] *Qui ille est nominatus Boëtio de Consolat. lib.* 1. *prosâ* III.

38. Thrasea Pæto.] *Cuius gentile nomen adhuc quæro. Nam Dio P. Thraseam Pætum saltem appellat. Marmor vetus suadet Valerium fuisse.* C. DOMITIO. DEXTRO. II. L. VALERIO. MESSALLA. THRASIA. PRISCO COS. *Quod etsi de alio: ex cognomine tamen suspicemur de gente. Thraseas hic admirator vnicus Catonis, de cuius vitâ librum scripsit, indicante Plutarcho. Laudes eius sparsæ in Tacito, Arriano, Dione: sed ante alia egregium elogium de illo ipsius Neronis, in Plutarchi libello* πολιτικῶν παραγγελμάτων. *Ait,* Νέρων ὀλίγον ἔμπροσθεν ἢ κτεῖναι τὸν Θρασέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὅμως ἐγκαλοῦντός τινος ὡς κακῶς κεκριμένου καὶ ἀδίκως, Ἐβουλόμην ἄν, ἔφη, Θρασέαν οὕτως ἐμὲ φιλεῖν, ὡς δικαστὴς ἄριστός ἐστιν. *Salue, ô, salue vir magne, & inter Romanos sapientes sanctum mihi nomen. Tu magnum*

Crimina in istum. tiùs penetrabat, quia idem Thrasea Patauij, vnde ortus erat, [39] ludis Cęsticis à Troiano A
Antenore institutis, habitu tragico cecinerat. Die quoque quo prætor Antistius ob probra in Neronem composita ad mortem damnabatur, mitiora censuit, obtinuitque: & cùm deûm honores Poppææ decernuntur, spontè absens, funeri non interfuit. Quæ oblitterari non sinebat Capito Cossutianus, *Capito ea renouat.* præter animum ad flagitia præcipitem, inimicus Thraseæ, quòd auctoritate eius concidisset iuuantis Cilicum legatos, dum Capitonem repetundarum interrogant. *Et auget.* Quin & illa obiectabat: [40] *principio anni vitare Thraseam sollenne iusiurandum:* [41] *nuncupationibus votorum non adesse, quamuis Quindecimuirali sacerdotio præditum: numquam pro salute Principis,* [42] *aut cælesti voce immolauisse: assiduum olim & indefessum, qui vulgaribus quoque patrum consultis semet fautorem aut aduersarium ostenderet, triennio non introiisse curiam: nuperrimeque cùm ad coërcendos Silanum & Veterem certatim concurreretur, priuatis potiùs clientium negotijs vacauisse. secessionem iam id & partes; &, si multi idem audeant, bellum esse. Vt quondam C. Cæsarem,* inquit, *& M. Catonem; ita nunc te Nero & Thraseam auida discordiarum ciuitas loquitur. Et habet sectatores vel potiùs sa-* B *tellites, qui nondum contumaciam sententiarum, sed habitum vultumque eius sectantur, rigidi & tristes,* * *qui tibi lasciuiam exprobrent.* *Faer. quasi.* *Huic vni* [43] *incolumitas tua sine arte, sine honore. Prosperas Principis res spernit: etiam ne luctibus & doloribus non satiatur? Eiusdem animi est, Poppæam diuam non credere, cuius in acta diui Augusti & diui Iulij non iurare. Spernit religiones, abrogat leges. Diurna populi Romani per prouincias, per exercitus,* [44] *curatiùs leguntur, vt noscatur quid Thrasea non fecerit. Aut transeamus ad illa instituta, si potiora sunt: aut noua cupientibus auferatur dux & auctor.* [45] *Ista secta Tuberones & Fauonios veteri quoque Reip. ingrata nomina genuit. Vt imperium euertant, libertatem præferunt: si impetrauerint, ipsam aggredientur. Frustra Cassium amouisti, si gliscere & vigere Brutorum æmulos passurus es. Denique nihil ipse de Thraseâ scripseris, disceptatorem senatum nobis relinque.* Extollit irâ promtū Cossutiani animum Nero: adijcitq; Marcellum Eprium acri eloquentiâ. *Accessit Marcellus accusator.* At Bareâm Soranum iam

C

gnum decus Gallicæ gentis: tu ornamentum Romanæ curiæ: tu aureum sidus tenebrosi illius æui. Tua inter homines, non hominis vita: noua probitas, constantia, grauitas: & vita mortisq; æquabilis tenor.

39. LVDIS CÆSTICIS A TROIANO ANTENORE INSTITVTIS.] *Quid cæstibus cum cantu? Cecinisse enim hic dicitur Thraseas, non pugnasse: & à Dione* τραγῳδίαν ὑποκρινάμενος ἐν Παταουίῳ τῇ πατρίδι. *ita enim scribend. (Patauinus quia Thraseas) non ποταμίᾳ. Sed crederem, vt fit, tempore auctiores ornatioresq; eos ludos factos, & ad cæstus scenica etiam certamina adiecta. Turbat nos tamen & moratur Vatic. qui,* cetastis, *refert. Scripturo, de quâ nihil hiscam. Apud Liuium lib.* x. *nauale certamen annuum est Patauij: sed nihil ad istud. Agon item Drepanitanus, apud Sidonium in Abitaco suo, ad exemplar Troianæ superstitionis, pariter nihil istuc. Dio hoc tantùm monet, fuisse* ἑορτὴν τριακονταετηρίδα, *tricennale spectaculum.*

40. PRINCIPIO ANNI VITARE THRASEAM SOLLENNE IVSIVRANDVM.] *Cuius multa memoria in Tacito, alijsque. Ideò ordine rem exposui, in* EXCVRSV A.

41. NVNCVPATIONIBVS VOTORVM NON ADESSE.] *De quibus lib* IV. *Annal.* Pontifices eorumque exemplo ceteri sacerdotes cùm pro incolumitate Principis vota susciperent. *Sueton. Neron. cap.* XLVI. Votorum nuncupatione, magnâ iam ordinum frequentiâ, vix repertæ Capitolij claues. *Plura huic rei & opportuna, in* EXCVRS. B.

42. AVT CÆLESTI VOCE IMMOLAVISSE.] *Indignor cùm lego, imò non indignor, vt nunc ætas mea est & peritia ludibriorum in re humanâ. En summates illi viri, genere, dignitate, sapientiâ, titulum criminis accipiunt, quem pudeat memorasse. Sed eadem Philostratus libro* V. Accusationes quot & quantas è theatris oriri censes, cùm delatores ita redarguunt? Non venisti auditum Neronem; aut venisti quidem, sed neglegenter & non attentè audisti: risisti planè, non plausisti; nec pro ipsius VOCE SACRIFICASTI, vt clarior liquidiorque esset.

43. INCOLVMITAS TVA SINE ARTE.] *Sentio abesse vocem, quam volenti Cornelio reddo:* incolumitas tua sine curâ, artes sine honore. *Prius membrum ad nuncupationem omissam votorum spectat, quæ pro incolumitate Principis: alterum ad id, quòd numquam immolarit pro cælesti voce.*

D

44. CVRATIVS LEGVNTVR.] *Ita restitui, confusione librorum motus, qui ad vocem ignobiliorem adhæserant. Itaque,* Curiatium, *aut* Curantium, *ferè legas. At ita ante Tacitum Sallustius,* Curatissimè accepit. *& Ammianus:* Domicilia cuncta curatiùs ritu Romano instructa. *Noster lib.* XIV. Ludos curatiùs editos.

45. ISTA SECTA TVBERONES ET FAVONIOS.] *Stoicorum sectam, vitium hoc hominis culpat, & qui eam secuti. Tuberonem intellegit Q. Aelium, qui in epulo publico hædinis pellibus strauit lectos Punicanos, & vasa Samia exposuit. Cicero, Valerius, aliiq. Agellius lib.* I. Tubero iuris ciuilis antistes, & Stoicæ doctrinæ sectator. *Idem ille est, qui Lucullum Xerxem togatum appellitabat, Plutarcho memorante. Fauonius est, Catonis ille simia; de quo Suetonius*

A iam ſibi [46] Oſtorius Sabinus eques Romanus popoſcerat reum ex proconſulatu Aſiæ, in quâ offenſiones Principis auxit, iuſtitiâ atque induſtriâ: & quia portui Epheſiorum aperiendo curam inſumſerat: vimque ciuitatis Pergamenæ, prohibentis Acratum Cæſaris libertum ſtatuas & picturas auehere, [47] inultam omiſerat. Sed crimini dabatur amicitia Plauti, & ambitio conciliandæ prouinciæ ad ſpes nouas. Tempus damnationi delectum, quo Tiridates accipiendo Armeniæ regno aduentabat: vt ad externa rumoribus inteſtinum ſcelus obſcuraretur, an vt magnitudinem imperatoriam cęde inſignium virorum quaſi regio facinore oſtentaret. Igitur omni ciuitate ad excipiendum Principem ſpectandumque regem effuſâ, [48] Thraſea occurſu prohibitus non demiſit animum: ſed codicillos ad Neronem compoſuit, requirens obiecta, & expurgaturum aſſeuerans, ſi notitiam criminum & copiam diluendi habuiſſet. Eos codicillos Nero properanter accepit, ſpe [49] exterritum Thraſeam ſenſiſſe per quæ claritudinem Principis extolleret, ſuamq; famam dehoneſtaret. Quod vbi non euênit, vultumque & ſpiritus &
B libertatem inſontis vltrò extimuit, vocari patres iuſſit. Tum Thraſea inter proximos conſultauit, tentarétne defenſionem, an ſperneret. Diuerſa conſilia afferebantur. Quibus intrari curiam placebat, *ſecuros eſſe de conſtantiâ eius dixerunt, nihil dicturum, niſi quo gloriam augeret. Segnes & pauidos ſupremis ſuis* [50] *ſecretum circumdare. Aſpiceret populus virum morti obuium, audiret ſenatus voces quaſi ex aliquo numine ſupra humanas: poſſe ipſo miraculo etiam Neronem permoueri. ſin crudelitas perſiſteret, diſtingui certè apud poſteros memoriam honeſti exitus ab ignauiâ per ſilentium pereuntium.* Contrà, qui opperiendum domi cenſebant, de ipſo Thraſeâ eadem *ſed ludibria & contumelias imminere. ſubtraheret aures conuicijs & probris. Non ſolùm Coſſutianum aut Eprium ad ſcelus promtos,* [51] *ſupereſſe qui forſitan manus ictuſque per * immanitatem Auguſti. etiam bonos metu ſequi. Detraheret potiùs* [52] *ſenatui, quē perornauiſſet, infamiam tanti flagitij: & relinqueret incertum, quid viſo Thraſeâ reo decreturi patres fuerint. vt Neronem flagitiorum pudor caperet, irritâ ſpe agitari: multoque magis timendum, ne in coniugem, in familiam, in cetera pignora eius ſæuiret. Proinde intemeratus, impollutus, quorum*
C *veſtigijs & ſtudijs vitam duxerit, eorum gloriâ peteret finem.* Aderat conſilio Ruſticus Arulenus flagrans iuuenis, & cupidine laudis offerebat ſe interceſſurū ſenatuſconſulto. Nam plebis trib. erat. Cohibuit ſpiritus eius Thraſea, *ne vana & reo non profutura, interceſſori exitioſa inciperet. Sibi actam ætatem, & tot per annos continuum vitæ ordinem, non deſerendum: illi initium magiſtratuum, & integra quæ ſuperſint. Multum antè ſecum expenderet, quod tali tempore capeſſendæ Reip. iter ingrederetur.* Ceterùm ipſe, an venire in ſenatum deceret, meditationi ſuæ reliquit. At poſterâ luce duæ prætoriæ cohortes armatæ, templum genetricis Veneris inſedere. Aditum ſenatus globus togatorum obſederat, non occultis gladijs diſperſique per fora ac baſilicas cunei militares. inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam ſenatores. Et oratio Principis [53] per Quæſtorem eius audita eſt. Nemine nominatim compellato, patres arguebat, *quòd publica munia desererent, eorumque exemplo equites*

Crimina in Baream. — *Tiridates ſub hac in vrbem venit.* — *Thraſeas prohibetur occurrere.* — *Codicillos ad Neronem mittit.* — *Ambigit, an ſe defendat.* — *Sunt, qui ſuadeant;* — *Sunt, qui diſſuadeant.* — *Aruleni iuuenilis impetus.* — *Quem vir auguſtus cohibet.* — *Templum Nero milite complet.* — *Obliquâ oratione patres accuſat.*

Suetonius Aug. cap. XIII. *& Valerius Maximus*
D *lib.* II. *cap. vltimo. Plutarchus in Bruto. Vidi tamen qui,* Fannios, *hic reponeret, imperitè.*

46. OSTORIVS SABINVS] *Mutant libri. Alij,* ſibi Torius. *Vatic.* Subitorius. *Flexit me vt Oſtorius ſcriberem locus infrà, de hoc ipſo:* Oſtorio duodecies, & Quæſtoria inſignia tribuuntur.

47. INVLTAM OMISERAT.] *Vatic. Malè vulgò,* inuitam.

48. THRASEA OCCVRSV PROHIBITVS.] *Quod ſignum ſcilicet Principis indignantis, & à ſe atque aſpectu ſuo ſpernentis. Tale Veſpaſiano factum, ab eodem Nerone, apud Suetonium in Veſp. cap.* IV. Prohibitus non contubernio modò, ſed etiam publicâ ſalutatione. *Atque vt ibi ille ſalutatione prohibitus, ſic iſte occurſu.*

49. EXTERRITVM THRASEAM SENSISSE.] *Sententia mecum malit,* ſcripſiſſe: *& quod præuidi, firmat Florentinus nunc codex.*

50. SECRETVM CIRCVMDARE.] *Benè mei libri, pro quod vulgò,* otium dare.

51. SVPERESSE QVI FORSITAN MANVS ICTVSQVE * PER IMMANITATEM AVGVSTI.] *Animam agenti loco aquam ſic affuderim:* ictuſque parent. Immanitatem Auguſti etiam bonos metu ſequi.

52. SENATVI QVEM PERORNAVISSET.] *Puto leg.* quem ſemper ornauiſſet.

53. PER QVÆSTOREM EIVS.] *Non enim cuilibet è Quæſtorum collegio id munus, ſed Candidatis Principis l.* 1. *De offic. Quæſtoris. Ideò Tacitus expreſſim,* Quæſtorem eius. *Et in lapidibus aliquoties,* QVÆSTOR. AVG. *Reliqua ad hunc ritum trita.*

54. LON-

equites Rom. ad segnitiam verterentur. Etenim quid mirum è [54] *longinquis prouinciis aduenire, cùm plerique adepti consulatum & sacerdotia, hortorum potiùs amœnitati inseruirent?* A quod velut telum arripuere accusatores. Er initium faciente Cossutiano, maiore vi Marcellus, *summam Reip. agi clamitabat: contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui. Nimiùm mites ad eam diem patres, qui Thraseam desciscentem, qui generum eius Heluidium Priscum in iisdem furoribus, simul* [55] *Paconium Agrippinum paterni in Principes odij heredem, &* [56] *Curtium Montanum detestanda carmina factitantem, eludere impunè sinerent. Requirere se in senatu consularem, in votis sacerdotem, in iureiurando ciuem: nisi contra instituta & cærimonias maiorum, proditorem palàm & hostem Thrasea induisset. Denique agere senatorem, & Principis obtrectatores protegere solitus, veniret, censeret quid corrigi aut mutari vellet: faciliùs perlaturos singula increpantem,* [57] *quàm nunc silentium perferrent omnia damnantis. Pacem illi per orbem terræ, an victorias sine damno exercituum displicere? Ne hominem bonis publicis mæstum, & qui fora, theatra, templa pro solitudine haberet, qui minitaretur exsilium suum, ambitionis prauæ compotem facerent. Non illi consulta hæc, non magistratus, aut Romanam vrbem videri. Abrumperet vitam ab eâ ciuitate, cuius caritatem olim, nunc & aspectum exuisset.* B Cùm per hæc atque talia Marcellus inueheretur toruus & minax, voce, vultu, oculis ardesceret; non illa nota & [58] celebritate periculorum sueta iam senatus mæstitia, sed nouus & altior pauor, manus & tela militum cernentibus. simul ipsius Thraseæ venerabilis species obuersabatur: & erant qui Heluidium quoque miserarentur, innoxiæ affinitatis pœnas daturum. *Quid Agrippino obiectum, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitiâ concidisset. Enimuerò Montanum probæ iuuentæ, neque famosi carminis, quia protulerit ingenium, extorrem agi.* Atque interim Ostorius Sabinus Sorani accusator ingreditur, orditurque de amicitiâ Rubellij Plauti, quodque [59] proconsul Asiæ Soranus pro claritate sibi potiùs accommodatum, quàm ex vtilitate communi egisset, alendo seditiones ciuitatum. Vetera hæc. sed recens, discrimini patris filiâ connectebat, quod [60] pecuniam Magis dilargita esset. Acciderat sanè pietate Seruiliæ (id enim nomen puellæ fuit) quæ caritate erga paren- C

Marcellus in Thraseam insurgit.

Senatus ad hæc expauidus. Milites ante oculos. Thraseas in animo.

Iam & in Baream Ostorius inuehitur. Etiam in eius filiam.

54. LONGINQVIS PROVINCIIS ADVENIRI.] *Diuinabam*, haud veniri. *nec tamen sententia plenè consultum. Melius sic:* quid mirum nec longinquis prouinciis subueniri. *vel* prouinciis aduerti.

55. PACONIVM AGRIPPINVM.] *Hic ille Agrippinus è Stoicâ domo, laudatus Epicteto & Arriano. Quorum verba ad hanc historiam dabo. Epicteti Electis:* Διὰ τοῦτο ἐπαινῶ Ἀγριππῖνον δίκαιον, ὅτι πλείστου ἄξιος ἀνὴρ γενόμενος, οὐδεπώποτε ἐπῄνεσεν ἑαυτὸν, ἀλλ' εἰ καὶ ἄλλος τις αὐτὸν ἐπῄνει, ἠρυθρία. *& statim:* καί ποτε μέλλοντι ἀριστήσειν αὐτῷ, ἐπέστησεν ὁ λέγων, ὅτι φεύγειν αὐτὸν κελεύει Νέρων. καὶ ὃς ἔφη, οὐκοῦν, εἶπεν ἐν Ἀρικίᾳ ἀριστήσομεν. *Arriani lib. I. cap. I.* ἀπηγγέλθη αὐτῷ ὅτι κρίνῃ ἐν συγκλήτῳ. ἀγαθῇ τύχῃ. ἀλλ' ἦλθεν ἡ πέμπτη. ταύτῃ δ' εἰώθει γυμνασάμενος ψυχρολουτεῖν. ἀπέλθωμεν, καὶ γυμνασώμεθα. γυμνασαμένῳ λέγει τις αὐτῷ, ἐλθ' ὅτι κατακέκρισαι. φυγῇ, φησὶν, ἢ θανάτῳ; φυγῇ. τὰ ὑπάρχοντα τί; οὐκ ἀφῃρέθη. εἰς Ἀρικίαν οὖν ἀπελθόντες ἀριστήσωμεν. *id est:* Nunciatum ei, quòd iudicium de eo fieret in Senatu, bonum factum, inquit. At enim quinta hora iam aduênit (*non* Dies, *vti interpres ad ritum veterem parùm attentè*) quâ exerceri solet, & frigidâ lauari. Eamus, ait, & exerceamur. Exercitanti superuenit qui diceret, Fuge ociùs, damnatus es. Exsilio, inquit, an morte? Exsilio. Bona autem quid? Non ablata tibi. Ariciam ergo euntes, istic prandeamus. *Tacito ista lucem dabunt, dum paullò inferiùs ait*, pulsum eum Italiâ. *Sed cur Marcellus* paterni odij in principes heredem *Agrippinum calumniatur? Propter patrē eius Paconium, qui maiestatis reus sub Tiberio periit. Erue è Suetonij Tiber. cap.* LXI. Interrogatum eum à quodam nano astante mensæ inter Copreas (*ita leg. non*, Capteas) cur Paconius maiestatis reus tamdiu viueret? statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse, ceterùm post paucos dies scripsisse Senatui, vt de pœnâ Paconij quamprimùm statueret. *Ideò Tacitus mox:* Quid Agrippino obiectum, nisi tristem patris fortunam? quando & ille perinde innocens Tiberij sæuitiâ concidisset.

56. CVRTIVM MONTANVM] *Cuius mentio lib. IV. Histor.*

57. QVAM NVNC SILENTIVM PERFERRENT.] *En calumniam. Viri boni silentio etiam apud Tyrannum peccant. Audi illa apud Senecam, Oedipo:*

CR. Tacere liceat. nulla libertas minor
A rege petitur. OED. sæpè vel linguâ magis D
Regi atque regno muta libertas obest.

58. CELEBRITATE PERICVLORVM.] *Cum Rhenano lego*, crebritate.

59. PROCONSVL ASIÆ.] *Meliùs*, proconsulatum.

60. PECVNIAM MAGIS DILARGITA.] *Cape ad lucem historiæ Scholiastis hanc notam, ad illud Iuuenal.*

— faciet, quod deferat, ipse.

Egnatium Philosophum significat, qui filiam Bareæ Sorani, quam cùm ipse ad magicam descendisset, hortatus detulit Neroni. *Sed velim obiter corrigi:* quam, cùm ipsius ad magicam descendisset hortatu, Neroni detulit.

61. In

A patentem, simul imprudentiâ ætatis, non tamen aliud consultauerat, quàm de incolumitate domus, & an placabilis Nero, an cognitio senatus nihil atrox afferret. Igitur accita est in senatum, steteruntque diuersi ante tribunal consulum, grandis æuo patens, contrà filia intra vicesimum ætatis annum, nuper marito Annio Pollione [61] in exsilium pulso, viduata desolatáque; ac ne patrem quidem intuens, cuius onerasse pericula videbatur. Tum interrogante accusatore, an cultus dotales, an detractum ceruici monile venumdedisset, quo pecuniam faciendis magicis sacris contraheret? primùm strata humi, longóque fletu & silentio, pòst, [62] altaria, & aram complexa: *Nullos*, inquit, *impios deos, nullas deuotiones, nec aliud infelicibus precibus inuocaui, quàm vt hunc optimum patrem tu Cæsar & vos patres seruaretis incolumem. Sic gemmas & vestes & dignitatis insignia dedi; quomodo si sanguinem & vitam poposcissent. Viderint isti antehac mihi ignoti quo nomine sint, quas artes exerceant: nulla mihi Principis mentio, nisi inter numina fuit. Nescit tamen miserrimus pater. & si crimen est, sola deliqui.* Loquentis adhuc verba excipit Soranus, proclamatque, non illam

Illa in Curiã vocata. *Inuidiosè interrogat accusator:* *Ipsa piè & miserabiliter respondet.* *Pater eam excusat:*

B in prouinciam secum profectam, non Plauto per ætatem nosci potuisse, non criminibus mariti connexam, nimiæ tantùm pietatis ream, separarét à se quamcumque sortem subiret. Simul in amplexus occurrentis filiæ ruebat, nisi interiecti lictores vtrisque obstitissent: Mox datus testibus locus: & [63] quantum misericordiæ sæuitia accusationis permouerat, tantum iræ P. Egnatius testis conciuit. Cliens hic Sorani, & tunc emtus ad opprimendum amicum, auctoritatem Stoicæ sectæ pręferebat, habitu & ore ad exprimendam imaginem [64] honesti & exerciti, ceterùm animo perfidiosus, & subdolus, auaritiam & libidinem occultans. Quæ postquam pecuniâ reclusa sunt, dedit exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos, aut flagitijs commaculatos; sic specie bonarum artium falsos, & amicitiæ fallaces. Idem tamen dies & honestum exemplum tulit Cassij Asclepiodoti, qui magnitudine opum præcipuus inter Bithynos, quo obsequio florentem Soranum celebrauerat, labentem non deseruit. Exutúsque omnibus fortunis, & in exsilium actus, [65] æquitate deûm * erga bona maláque documenta. Thraseæ Sora-

Impurus testis, Egnatius, *Philosophiæ dehonestamentum.* *Thraseas & Soranus mori iussi.*

C nóque & Seruiliæ datur mortis arbitrium. Heluidius & Paconius Italiâ depelluntur. Montanus patri concessus est, [66] prædicto ne in Repub. haberetur. Accusatoribus Eprio & Cossutiano quinquagies sestertiûm singulis, Ostorio duodecies & quæstoria insignia tribuuntur. Tum ad Thraseam in hortis agentem [67] quæstor consulis missus, vesperascente iam die. illustrium virorum feminarumque cœtus frequentes egerat, maximè intentus [68] Demetrio Cynicæ institutionis doctori: cum quo, vt coniectare erat intentione vultus, & auditu si qua clariùs proloquebantur, de naturâ animæ, & dissociatione spiri-

Perfertur nuncius ad Thraseam: *Seriis sermonibus intentum:*

61. IN EXSILIVM PVLSO.] *Nuper inter coniuratos.*

62. ALTARIA ET ARAM COMPLEXA.] *Vtrùm aram Victoriæ intellegit, quæ ante curiam? an altaria & aram Veneris genetricis, in cuius templo nunc Senatus?*

D 63. QVANTVM MISERICORDIÆ.] *Præclarè libri. Vulgò* quantum nunc. *errore ex conciso ratione scribendi*, mīæ. *Ingenio suo pridem hanc correctionem vindicauerat Faernus. nec inuideo ego, nec culpo.*

64. HONESTI ET EXERCITI.] *Suadeo scribas*, honesti exercitus, *ex sententia ductu.*

65. ÆQVITATE DEVM * ERGA.] *Deprauatio, quam adnoto, non tollo. Nisi placet eum* ἐπινουρίζειν *& dicere, Deos hæc iisdem oculis adspexisse, æquos bonis malisq; exemplis, & sine curâ nostri.*

66. PRÆDICTO NE IN REP.] *Accipio, vt Romæ quidem esse ei liceret, sed procul ab honore omni & publicis muneribus vitam ageret priuatam.*

67. QVÆSTOR CONSVLIS MISSVS.] *Consulum ergo proprius aliquis Quæstor? Apparet è Dione: qui in actis anni* DCCXVI. *scribit*, Ap. Claudium & C Norbanum consules, primos binos Quæstores habuisse. *Si id non sit; scribam*, Quæstor Consuli missus. *id esset, à Consule missus. Quod fieri solere obseruamus in iis, qui damnati à Senatu. Nam Consul, eius caput: administer autem Consulis, Quæstor. Dio lib.* LVIII. *de Geminio Rufo:* Καὶ μαθὼν τὸν ταμίαν ἐπὶ δικαιώσει αὐτοῦ παρόντα, αὐτός τε ἑαυτὸν ἔτρωσε, καὶ ἐκείνῳ δείξας τὸ τραῦμα, Ἀπάγγειλον, ἔφη, τῇ γερουσίᾳ, ὅτι ἀνὴρ οὕτως ἀποθνήσκει. Audiens Quæstorem ad supplicium exigendum iam adesse, ipsus se vulnerauit: & plagam ei ostendens, Abi, nuncia, inquit, Senatui, virum sic mori.

68. DEMETRIO CYNICÆ INSTITVTIONIS.] *Quæ secta reuerâ à Stoicâ, tunicâ tantùm distat. id est, quòd nudiùs & inuerecundiùs Cynici, quæ velant & tegunt leuiter Stoici. Demetrij huius laus apud Philostratum lib.* IV. *De vitâ Apollonij, Senecam* VII. *De Beneficiis cap.* VII. *cuius verba:* Paullò antè Demetrium rettuli, quem mihi videtur rerum natura nostris temporibus tulisse, vt ostenderet nec illum à nobis corrumpi, nec nos (*omnino scribo*, &

ſpiritus corporiſque inquirebat: donec aduenit Domitius Cęcilianus ex intimis amicis, A & ei quid ſenatus cenſuiſſet, expoſuit. Igitur flentes quiritantesque qui aderant, faceſſere *Suos hortatur & roborat.* properè Thraſea, neu pericula ſua miſcere cum ſorte damnati hortatur. Arriamque tentantem mariti ſuprema, & [69] exemplum Arriæ matris ſequi, monet retinere vitam, filiæque communi ſubſidium vnicum non adimere. Tum progreſſus in porticum, illuc à quæſtore reperitur, lætitiæ propior, quia Heluidium generum ſuum Italiâ tantùm arceri cognouerat. Accepto dehinc ſenatuſconſulto, Heluidium & Demetrium in cubiculum inducit: porrectiſque vtriuſque brachij venis, poſtquam cruorem effudit, humum *Abit è vitâ, vià communi.* ſuper ſpargens, propius vocato quæſtore, *Libemus*, inquit, *Ioui liberatori. Specta iuuenis, & omen quidem dij prohibeant; ceterùm in ea tempora natus es, quibus firmare animum expediat conſtantibus exemplis.* Poſt lentitudine exitus graues cruciatus afferente, [70] obuerſis in Demetrium. *

bo, & nos. *ita enim concludit*, ne aut exemplum ſæculo, aut conuicium deeſſet) ab illo corripi poſſe. Virum exactæ (licet neget ipſe) ſapientiæ, firmæq; in his quę propoſuit conſtantiæ. *Et Epiſt. 63.* Demetrium virorum optimum mecum circumfero, & relictis conchyliatis cum illo ſeminudo loquor, illum admiror. *Vox eius magni animi ad Neronem, ἀπειλεῖς μοι θάνατον, σοὶ δ' ἡ φύσις, apud Arrianum.*

69. EXEMPLVM ARRIÆ MATRIS SEQVI.] *Arria mater, vxor fuit Cæcinæ Pæti, qui in partibus Scriboniani contra Claudium. Ideò ad mortem actus. Sed praiuit vxor, æterno & inaudito exemplo, ſemet feriendo; extractumq́ pugionem marito porrigendo cum voce, Pæte non dolet. Plinium lege, lib. III. epiſtolâ ad Nepotem. Martialis de hac heroinâ,*

Caſta ſuo gladium cùm traderet Arria Pæto,
Quem de viſceribus traxerat ipſa ſuis:
Si qua fides, Vulnus quod feci nō dolet, inquit:
Sed quod tu facies, hoc mihi Pæte dolet.

In Zonarâ & Dione eadem narratio. ſed corruptè verba Græca, παῖ οὐκ ἀλγῶ: & in puerili mendo Xylander, Puer, nō dolet. *Scribe, παῖτε οὐκ ἀλγῶ. Hanc* B *Arriam Scholiaſtes in vitâ Perſij notat fuiſſe poëtæ illi cognatam.* Ipſe Perſius, *inquit*, decem ferè annis ſummè dilectus apud Thraſeam eſt, ita vt peregrinaretur quoque cum eo aliquando cognatam eius Arriam vxorem habente. *Quid eſt autem, Diligi apud Thraſeam? Solœcus ſermo. Manuſcriptus Vulcanij*, apetithraſea. *Facile correctu*, à Pęto Thraſeâ. *Commentarij autem huius parum adhuc peruulgati auctoritate ſæpè nitor. quis carpet? doctus ille, probus: imò in pleràque parte & Probi. Vtinam hodie ſic commentemur! Debemus eum P. Pythœo Ic. viro doctrinæ, iudicij, vitæ directæ.*

70. OBVERSIS IN DEMETRIVM.] *Multa & libro huic, & Neronianæ hiſtoriæ deeſſe clarum. Duo anni dicendi ſuperſunt, in quibus de aduentu Teridatis, de coniuratione Vinicianâ, de motu Vindicis, aliáque, digna quæ à magno auctore tradita legeremus, ſi* C *Fatis ita viſum fuiſſet.*

A D

AD LECTOREM.

De diuisione, déque ordine Librorum Taciti.

NTE *rem, sed non abs re, monendus mihi bone Lector es, seiunctos disparatosq; à me hos Historiarum libros ab Annalium, caussâ non vnâ. Primùm Tacitus ita suasit, siue iussit :* Initium, *inquit,* mihi operis Ser. Galba. *& statim:* Opus aggredior plenum variis casibus. *Quæ verba, quis ille tam alind agens in legendo, qui noui operis esse non sentiat, non iuncti aut continuati? Adde quòd seriò præfatur, apparat, conciliat, formam futuri operis ponit. quæ omnia in vestibulis librorum recepta tantùm, satis liquet. Sed & Tertullianus in libello de Spectaculis præit ad hanc distinctionem clarè :* Cornelius, *inquit,* Tacitus in quinto Historiarum suarum bellum Iudaicum exorsus. *Rectè ad nostrum discrimen & verè : ad vulgi, vanissimè. quo is liber sit vigesimusprimus. Denique etiam titulus me induxit. Si enim priores illi Annales insigniti, vt * docui, à Tacito ipso: aliud nobis opus quærēdum cui, Historiæ, index. Nam hoc certè titulo libros etiam noster scripsit. Inde apud Vopiscum,* Historiæ Augustæ scriptor Tacitus. *Inde illud Plinij,* Auguror, nec me fallit augurium, Historias tuas immortales futuras. *At illud Historiarum opus, istud. cui inscri etiam Plinius ambitiosè nec importunè cupiebat, quia perduxerat id ad Plinij æuum. Sed & liber ille bonus fidusq; Vaticanus non temerè hic vacillat.* Incipit, *inquit,* liber XVII. secundùm quosdam. *Quidam illi errant. & seduxit eos temporum rerumq; coniunctio, vt vno filo illis de Nerone adtexta censerent ista de Galbâ. Adeò autem in re contrà est, vt sciam Tacitum hos Historiarum libros diu scripsisse ante Annales illos. Ipsi id accredo lib.* XI. *Ann.* Vtriusque, *inquit,* principis rationes prętermitto, satis narratas libris quibus res gestas Domitiani composui. *Nam Domitiani res, vel Præfatio ista te docebit, tractasse eum his libris. ad quos frustrà & ridiculè me mittit, si nondum scripti editiq;. Quin consilium hoc illi in vniuersâ historiâ : vt eam ordiretur à rebus æuo suo coniunctioribus & paullatim abiret ad superiora. Ne id quidem celat ipse* III. *Annali, vbi de Iuliâ Augusti filiâ :* Sed aliorum exitus, simul cetera illius ætatis memorabo, si effectis in quæ tendi, plures ad curas vitam produxero. *Itaque scripsit primò à Galbâ ad Traianum, & Historias appellauit. inde ab Tiberio ad Galbam, & Annales indigetauit.*

B · C · D

* Ad lib. 1. Annal.

ſcripturus eodem titulo fortaſſe & tractu res Triumuirorum & Auguſti. Fata inuiderunt. Hæc ratio mihi ante oculos, cùm Editione primâ Hiſtorias Annalibus antepoſui: non ætatis ſeriem ſecutus, ſed ſcriptionis tempus. Mutaui. non quia peccarim, ſed quia non mens mihi contentionis funem cum vulgo ducere ſuper re leui. Denique quia rerum magis ordinata ita ſeries. Moneo poſtremùm ſtilum ipſum, argumentum & cauſſam eſſe poſſe vtriuſque operis ſeparandi. Sane in iſtis Hiſtoriarum libris ſcribendi genus totum floridius, diffuſius, & velut canali fluens pleniore. in illis Annalium ſiccius, contractius. adeò vt illic plurium annorum res vno libro; hic vix vnius anni comprenſa pluribus libris. Siue ætas id fecit, ſiue potiùs iudicium curáque ſcribendi. A B

DE MATERIE OLIM HORVM LIBRORVM.

COMPLEXVS erat Tacitus his libris res domi foriſque geſtas, à Seruij Galbæ principatu ad initium Neruæ. Docet ipſe anteloquio operis: *Quòd ſi vita ſuppeditet, Principatum Diui Neruæ & imperium Traiani vberiorem ſecurioremq́ materiam ſenectuti ſepoſui.* Scripſit ergo hîc & deſcripſit Principes ſex, Galbam, Othonem, Vitellium, Veſpaſianum, Titum, Domitianum. Sub quibus multæ magnæque res in vrbe, in prouinciis: quarum capita libat ipſe totâ hac Præfatione. Ita clarum grande hoc hiſtoriarum opus fuiſſe, à Galbâ ad Neruam, annorum circiter viginti & vnius materiem complexum. Sed & numerum librorum ex Hieronymo dare fas eſt, qui ſic in Zachariam: *Cornelius Tacitus qui poſt Auguſtum vſque ad mortem Domitiani* (obſerua finem Hiſtoriarum) *vitas Cæſarum triginta voluminibus exarauit.* Ecce triginta libros in vniuerſum: atqui *Annalium* libri ſedecim, aut ſi fortè ſeptemdecim fuerũt: ergo Hiſtoriarum, tredecim. Suggeſſit Hieronymi locum opportunè vir nobilis è Britanniâ, Franciſcus Tregianus. At tu vides, Lector, quæ & quanta bonarum rerum iactura: &, ſcio, mecum ingemiſcis. Vbi Tacitus deſierat, cõſilium ordiri Ammiano fuit: qui veſtigia eius legit, ſed pede non tam fauſto. Ipſe de ſe Ammianus: *Hæc vt miles quondam & Græcus, à principatu Cæſaris Neruæ exorſus, ad vſque Valentis interitum, pro virium explicaui menſurâ.* C D

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIBER I.

BREVIARIVM LIBRI.

B ORDITVR, & quæ in Historiarum toto opere dicenda, carptim proponit: statum item tunc rei Romanæ: Galbæ ingenium, mores, gubernationem. Qui audito motu Germanico, Pisonem Cæsarem adoptat. Id Othonem offendit, qui spe suâ lapsus animum ad vtriusque cædem appulit. & perfecit, conciliatis sibi Prætorianis. Galba & Piso trucidantur, item T. Vinius. Otho in imperij sede est. cui tamen æmulus statim & hostis Vitellius exortus. De caussis motæ Germaniæ, & in eâ legionum. Vitellium Principem sumunt, & iter in Italiam: duobus ducibus, Valente Fabio, & Alieno Cæcinâ. Otho copias item ducesque parat. Recensio Prouinciarum, quæ penes vtrumque Principem. Intereà Roxolani Sarmatæ Mæsiam irrupêre: sed repulsi, aut cæsi. Seditio Romæ & tumultus Prætorianorum ingens exortus: qui Senatum vniuersum ad cædem deposcunt, vt Othoni infidum. Otho ægrè eos coërcet, & donatiuo mox placat. Idem classem instruit, mittitque in Galliam contra Vitellium. Denique ipse, omissâ vrbe, in eum it. Gesta hæc paucis mensibus,

C IMP. SER. GALBA. ET. T VINIO COSS.

INITIVM mihi operis [1] Ser. Galba iterùm, T. Vinius consules erunt. Nam post conditam vrbem [2] DCC. & XX. prioris æui annos multi auctores retulerunt: dum res populi Rom. memorabantur, pari eloquentiâ ac libertate. postquam bellatum apud Actium, atque * omnem potestatem ad vnum conferri pacis interfuit; magna illa ingenia cessere. Simul veritas pluribus modis infracta. primùm inscitiâ Reip. vt alienæ, mox libidine assentandi, aut rursus odio aduersus dominantes. Ita neutris cura posteritatis, inter infensos vel obnoxios. Sed ambitionem scriptoris facilè aduerseris: obtrectatio & liuor pronis auribus accipiuntur. quippe adulationi fœdum D crimen seruitutis, malignitati falsa species libertatis inest. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio nec iniuriâ cogniti. Dignitatem nostram à [3] Vespasiano inchoatam, à [4] Tito

*A. V. C. DCCCXXII. Caussa huius scriptionis. Priora, priores scripserāt. * Regius codex, omnium. Ipse hæc postrema parte curâ.*

N O T AE.

1. SERV. GALBA ITERVM T. VINIVS COSS.] *Vulgò appellant T. Iunium. At mihi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris eruti ad radices montis Cœlij:*

SER. GALBA. II. T. VINIO. COSS.

à quo præsertim staret Plutarchus, qui ferè hunc hominem Τίτον Ὀβίνιον, *aut* Οὐίνιον *appellat. Simile mendum in Suetonij Aug. cap.* XXVII. *vbi* T. Iunius Philopœmen, *scribitur, qui ex Dione est* Vinius. *etsi Appiani Scriptura firmat vulgatam. Sanè Iunia gens nobilior, quàm vt in hunc hominem conueniat: cuius pater dumtaxat ex familiâ Prætoriâ, vt Tacitus infrà refert.*

2. DCC. ET XX.] *Exactè si putas,* XXII. *reperies.*

3. VESPASIANO INCOHATAM.] *Quomodò? quiàne Procurator sub illa Belgica? E * Plinio id suspi-* *Lib. VII.*

[4] Tito auctam, à [5] Domitiano longiùs prouectam non abnuerim. sed incorruptam fidem professis, nec amore quisquam, & sine odio dicendus est. Quòd si vita suppediter, principatum [6] diui Neruæ, & imperium Traiani, vberiorem securioremque materiam senectuti seposui: rarâ temporũ felicitate, vbi sentire quæ velis, & quę sentias dicere licet. A

Materies operis. Opus aggredior [7] plenum variis casibus, atrox prœliis, discors seditionibus, ipsâ etiam pace sæuum. [8] Quattuor Principes ferro interemti. [9] Tria bella ciuilia, plura externa, ac plerumque permixta. *Varia bella.* Prosperæ, in Oriente; aduersæ, in Occidente res. Turbatum Illyricum, Galliæ nutantes, [10] perdomita Britannia, & statim missâ cohorte in [11] Sarmatarum ac Sueuorum gentes, nobilitatus [12] cladibus mutuis Dacus. Mota etiam propè

suspicere: sed suspicere tantùm. imò veriùs id ceperis de huius patre. Intellega ergo dignitatem eius incohatam à Vespasiano, quòd ab eo Quæstor, Senatórque factus.

4. TITO AVCTAM.] *Aedilitate, aut Tribunatu.*

5. DOMITIANO LONGIVS PROVECTAM.] *Quo Principe & Quindecimvir & Prætor fuisse, ipse testatur* XI. *Annal.*

6. DIVI NERVÆ.] *Ait, Diui. Capit ergo scribere eo mortuo & sacrato.*

7. PLENVM VARIIS CASIBVS.] *Parum firma aut germana lectio. Nam Vatic. ille apt.* opus aggredior opibus casibus, *præfert: & suprà adnotatum,* opimum. *Et in Romana antiquitus excuso, item legas,* opimum casibus. *Censeam fuisse,* opulens casibus. *quæ vox paullò à vulgo seductior, exscriptores seduxit.*

8. QVATTVOR PRINCIPES.] *Ne erres cum vulgo, neu Pisonem inter istos censeas. Intellegit enim Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum. Nam & ad huius exitum Historiam perduxit. Piso autem, dumtaxat Cæsar, non Princeps.*

9. TRIA BELLA CIVILIA.] *Quæ? Othonis in Vitellium: huius in Flauium; & L. Antonij in Domitianum. de quo Sueton. & Dio.*

10. PERDOMITA BRITANNIA, ET STATIM MISSA.] *In vitio aperto & confusione locus. Quid enim illud,* missâ cohorte? *Itáne vnius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Sueuos bellum? Nugæ. Denique quis hic sermonis contextus aut cohæsio, missâ cohorte in Sueuos, Dacum cladibus inuolatum? qui populi sanè diuersi. Omninò rectè correximus pridem:* perdomita Britannia, & statim amissa. coörtæ Sarmatarum ac Sueuorum gentes. nobilitatus clad. mutuis Dacus: *nec exiguo ad historiam momento. Discimus scilicet perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio accidit: eamq; laudem Agricolæ socero suo noster tribuit, in eius vitâ:* Britanniæ situm non in comparationem curæ ingeniique referam, sed quia tum primùm perdomita est*) & mox ignauiâ aut dissidio Principum in parte amissam: siue magis placet,* omissam. *Quod in Domitiani vltimis rebus verũ censeo, externo imperio non allaborantis. Etiam Spartianus auctor, sub principia imperij Hadriani,* teneri Britanniam sub Romanâ ditione non potuisse. *Addit ampliùs, penetrasse eumdem Principem in Britanniam, nec tamen totam reciperasse, sed* per octogintaquinque millia passuum murum duxisse qui Barbaros Romanosque diuideret. *Cuius muri mentio etiam Dioni in vitâ Commodi:* τῶν, *inquit,* ἐν τῇ νήσῳ ἐθνῶν *(de Britanniâ loquitur)* ὑπερβεβηκότων τὸ τεῖχος τὸ διορίζον αὐτούς τε καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα. *Alius ab isto murus, siue vallum potiùs, quod Seuerus Imperator duxit per millia passuum* XXXV. *vt Eutropius ait; siue,* XXXII. *vt Victor. De quo valla diffusè & disertè Beda, libro* I. *cap.* V. *Aliquid etiam VVindichindus Saxonicorum lib.* I. *At fons totius huius corruptionis (variè enim interpolatus locus) à verbo* coortæ *ortus: quod plerumque libri scripti in medio adspirant,* cohortæ, cohorti. *Hinc turbella.* B

11. SARMATARVM AC SVEVORVM.] *De Sarmatis, etiam apud alios leges: de Sueuis, vix puto. Cattos saltem nominant, in Domitiani quidem rebus. Sed tu scito. hos Sueuos, non illos esse qui in ipsâ Germaniâ, & qui vulgò noti: sed qui trans Istrum, assiti Sarmatis. Illi, inquam, ipsi, quibus Vannius à Druso rex datus, quiq; inter Marisum & Cusum fluuios locati. Itaque militiâ plerumque sociati cum illis. Libro* XII. *Annal.* Ipsi Vannio manus propria pedites, eques à Sarmatis Iazygibus erat. *Etiam nunc bello hoc in Domitianum. Dionis fragmenta præclarè (& absque iis hærebamus)* Ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις τισὶ πολεμηθέντες, πρέσβεις ἔπεμψαν, αἰτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομετιανοῦ, καὶ ἔλαβον. Ἀγανακτήσαντες ἐπὶ τούτῳ οἱ Σουῆβοι προσπαρέλαβον Ἰάζυγας, καὶ παρεσκευάζοντο ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἴστρον διαβησόμενοι: In Mysiâ Lygij cum Sueuis belligerantes, Legatos miserunt auxilium à Domitiano rogantes; & impetrauerunt. Quod ægrè ferentes Sueui, Iazygas assumpsêre, & apparabant se tamquam Istrum vnà cum iis transituri. C

12. CLADIBVS MVTVIS DACVS.] *Epitomarij de hoc bello Dacico, multa; & poeta Statius:*

Das Cattis Dacisque fidem.

Iterùm:

Hæc est quæ victis parcentia fœdera Cattis,
Quæque suum Dacis donat clementia montẽ.

Cur montem disertè nominat? sicut in eâdem istâ re:

Tu ciuile nefas, tu tardum in fœdera montem D
Longo Marte domas.

Quiáne montana Dacia, & tales ibi munitiones? Apparet è Fragm. Dionis, in Rebus Traiani: ὁ δὲ Τραϊανὸς ὄρη τε ἐντετειχισμένα ἔλαβε, καὶ ἐν αὐτοῖς τά τε ὅπλα, καὶ μηχανήματα, καὶ τὰ αἰχμάλωτα. *Suspicari etiam possis, in re occultius aliquid designari.* ἑνικῶς *enim & vnum montem dumtaxat appellitat. Aspectum igitur à poëtâ, ad ridendam & miri stuporis superstitionem Dacorum; quibus Sacerdos in monte quopiam Deus habebatur, & mons ipse Sacer. Strabo lib.* VII. παρὰ δὲ τοῖς Γέταις ὁ ἱερεὺς ὠνομάζετο θεός. καὶ τὸ ὄρος ὑπελήφθη ἱερόν, καὶ προσαγορεύουσιν οὕτως. Apud Getas Sacerdos, Deus dicitur; & mons, Sacer existimatur, atque ita appellatur. *At enim de Getis hoc Strabo ita. sed tu disce, Getarum paullum*

A propè Parthorum arma [13] falsi Neronis ludibrio. Iam verò Italia nouis cladibus, vel *Clades.*
post longam sæculorum seriem repetitis, afflicta. [14] Haustæ aut obrutę vrbes. Fæcun-
dissima Campaniæ ora, & vrbs, incendiis vastata; consumtis antiquissimis delubris,
ipso Capitolio ciuium manibus incenso. [15] Pollutæ cærimonię. magna adulteria. ple-
num exsiliis mare. infecti cædibus scopuli. [16] atrociùs in vrbe sæuitum. Nobilitas, *Sæuitia.*
opes, omissi gestique honores pro crimine; & ob virtutes, certissimum exitium. Nec
minus præmia delatorum inuisa quàm scelera: cùm alij sacerdotia & consulatus vt *Miseria.*
spolia adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent ferrent cuncta [17] odio
& terrore. [18] Corrupti in dominos serui, in patronos liberti: & quibus deerat inimicus,
per amicos oppressi. Non tamen adeò virtutum sterile sæculum, vt non & bona exem- *Etiam virtutes.*
pla prodiderit. Comitatæ profugos liberos matres, secutæ maritos in exsilia coniuges,
propinqui audentes, constantes generi, contumax etiam aduersus tormenta seruorum
fides. Supremæ clarorum virorum necessitates; ipsa necessitas fortiter tolerata; & lau- *Et exitus constantes.*
B datis antiquorum mortibus pares exitus. Præter multiplices rerum humanarum casus;
cælo terraque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum præsagia, læta, tristia, am-
bigua, manifesta. Nec enim vnquam atrocioribus populi Rom. cladibus, magísve iu-
stis iudiciis approbatum est, [19] non esse curæ deis securitatem nostram, esse vltionem.
Ceterùm antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis status vrbis, quæ *Caussæ motuum ab origine.*
mens exercituum, quis habitus prouinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid
ægrum fuerit: vt non modò casus euentusque rerum, [20] qui plerumque fortuiti sunt,
sed ratio etiam caussæque noscantur. Finis Neronis vt lætus primo gaudentium impetu
fuerat;

populum Dacos esse, ex Dione lib. LI. & Strabone ipso statim. Etiam Appianus notat Getas vltra Danubium, à Romanis Dacos appellari. *Adde etiam Cappadocibus montem pro Deo fuisse. Tyrius Maximus:* θεὸς καππαδόκαις καὶ θεὸς, καὶ ὅρκος, καὶ
C ἄγαλμα.

13. FALSI NERONIS LVDIBRIO.] *Dat & accipit lucem Suetonius, in extremo Nerone.* Denique cùm post XX. annos, adolescente me, exstitisset quidam conditionis incertæ, qui se Neronem esse diceret: tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus & vix redditus sit. *Post viginti annos, inquit, à morte Neronis. ergo in XIV. consulatu Domitiani hic motus.*

14. HAVSTÆ AVT OBRVTÆ VRBES. FÆCVNDISSIMA.] *Veriùs distinxeris,* Haustæ aut obr. vrbes fæcundissimâ Campaniæ orâ: & vrbs inc. vastata. *Id enim significat, in Campaniâ haustas aut obrutas vrbes prodigiosâ illâ eiectione Vesuuij montis, quæ sub Tito. Quâ duo oppida cum pagis multis obruta, Herculanum & Pompeij. quin ille ipse Naturæ magnus mystes Plinius, periit eodem casu. Sta-*
D *tius de hac re eleganter:*

Mira fides. credétne virûm ventura propago
Cùm segetes iterùm, cùm iam hæc deserta virebunt,
Infrà vrbes populosque premi?

*Tangit & * Plutarchus in iis quæ Thespesio reuelata, vbi* Βεσβιον ὄρος *appellat: quod male interpres Lesbium montem vertit. At quod in Tacito de incendiis vrbis est: intellige, de Capitolio exusto sub Vitellio, & de igne triduano, qui sub Tito. Dionem vide.*

15. POLLVTÆ CÆRIMONIÆ.] *Vestalium nempe incestis. quæ protraxit Domitianus, pariter & puniit. Præter historicos, Papinius allusit: qui prospectantem Domitianum facit,*

——— an tacitâ vigilet face Troicus ignis,
Atque exploratas iam laudet Vesta ministras.

16. ATROCIVS IN VRBE SÆVITVM.] *Rectè. Imago enim sæuitiæ cædiumque multa in insulis & prouinciis, maior in ipsâ vrbe. Egregius tamen & acutus quidam iuuenis mauult,* in vrbe seruitium.

17. ODIO ET TERRORE.] *Nam inuisi delatores, iidemque formidati.*

18. CORRVPTI IN DOMINOS SERVI.] *Spectat ad Domitianum maximè. Nam ille vulgò vsus delationibus & operâ seruorum. Plinius Panegyrica, hoc tangens:* Non enim iam serui, Principis nostri amici, sed nos sumus: nec pater patriæ alienis se mancipiis cariorem quàm ciuibus suis credit. Omnes accusatore domestico liberasti; vnoque salutis publicæ signo, illud, vt sic dicam, Seruile bellum sustulisti.

19. NON ESSE CVRÆ DEIS.] *Impium, impium, tuum dictum, Tacite: etsi non imprudens. Nam humano ingenio si rem libras: cùm tot clades, tot tristia, tam rara in bonos præmia: quid nisi aduigilare deos tantùm censeas in pœnas? Atqui nos scimus aliter: nec rem metimur ex iis modò quæ sunt, sed quæ futura. Qui vindicem tantùm deum statuit, tollit ex deo quod est dei, imò quod deus: vim beneficam, salutarem, & adiuuantem. Itaque homo sile: & tecum alter ille tenebrio, qui, clamat:*

Felix Roma quidē, ciuesque habitura superbos; *Libello περὶ τῶν ὑπὸ τοῦ θείου βραδέως τιμωρουμένων
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quàm vindicta placet.

A quo, fallor, aut tu sumpsisti.

20. QVI PLERVMQVE FORTVITI SVNT.] *Vlcus hic, nisi fallor, etsi tectum. Si enim casus euentúsque rerum fortuiti, quomodo remittis me ad caussas? aut cur vbique tam multus tu, tam serius in iis explicandis? Censeo immissâ negatione scribendum,* qui plerumque haud fortuiti sunt: *ad rem & ad verum certè, si non ad Taciti mentem.*

Mors Neronis variè lata aut tristis.
Bonis & magnis lata:
Malis & vilibus, contrà
Miles præmia spectabat:
Nymphidius eum turbat,
Galba parum benignè habet.
Qui & in aliis rebus peccat.
Sæuitiam exercet.
Vrbs plena milite.
**multi ad hoc numeri.*

fuerat; ita varios motus animorum, non modò in vrbe apud parres, apud populum, A apud vrbanum militem, sed omnes legiones ducesque conciuerar, euulgato imperij arcano, posse Principem alibi quàm Romæ fieri. Sed parres læti, vsurpatâ statim libertate, licentiùs vt erga Principem nouum & absentem. ptimores equitum proximi gaudio patrum. [21] pars populi integra, & magnis domibus annexa, clientes libertique damnatorum & exsulum, in spem erecti. Plebs sordida & circo ac rhearris sueta, simul deterrimi seruorum, aut qui adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, mæsti & rumorum auidi. Miles vrbanus longo Cæsarum sacramento imbutus, & ad destituendum Neronem arte magis & impulsu, quàm suo ingenio traductus, postquam neque dari donariuum sub nomine Galbæ promissum, neque magnis meritis ac præmiis eumdem in pace qui in bello locum, præuentámque gratiam, intelligit, apud Principem à legionibus factum, pronus ad nouas res, scelere insuper Nymphidij Sabini Præfecti imperium sibi molientis agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus. Sed quamuis capite defectionis ablato, manebat plerisque militum conscientia; nec deerant sermones, se- B nium atque auaritiam Galbæ increpantium. Laudata olim & militari famâ celebrata seueritas eius, angebat coaspernantes veterē disciplinam, atque ita XIIII. annis à Nerone assuefactos, vt haut minùs vitia Principum amarent, quàm olim virtutes verebantur. Accessit Galbæ vox pro Rep. honesta, ipsi anceps, legi à se militem, non emi. Nec enim ad hanc formam cetera erāt. Inualidum senem T. Vinius & Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignauissimus, [22] odio flagitiorum onerabant, contemtu inertiæ destruebant. Tardum Galbæ iter & cruentum, interfectis [23] Cingonio Varrone consule designato, & [24] Petronio Turpiliano consulari. ille vt Nymphidij socius, hic vt dux Neronis, inauditi atque indefensi, tamquam innocentes perierant. Introitus in vrbem, trucidatis tot milibus inermium militum, infaustus omine, atque ipsis etiam qui occiderant, formidolosus. Inductâ legione Hispanâ, remanente eâ [25] quam è classe Nero conscripserat, plena vrbs exercitu insolito. [26] multi ad hoc * & innumeri è Germaniâ ac Bri- C tanniâ & Illyrico, quos idem Nero electos præmissosque ad claustra Caspiarum, & bellum quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis cœptis reuocauerat: ingens nouis rebus materia, vt non in vnum aliquem prono fauore, ita audenri parata. Forte congrue-

rat

21. PARS POPVLI INTEGRA, ET MAGNIS.] *Attende, & mecum rescribes:* pars p. integra, & magnis domibus annexi clientes libertique damnatorum. *Integram partem populi appellat, sinceram & lasciuiâ temporum non corruptam.*

22. ODIO FLAGITIORVM ONERABANT.] *Siue, vt libri scripti,* oneratum. *Vox quidem ea retinenda est, malè à Beato expulsa.*

23. CINGONIO VARRONE.] *Ita scribamus. Iubet Vaticanus, qui non aliter nominat: & Plutarchus, cui est* Κιγγώνιος Βάῤῥων. *Sed in Taciti vulgatis etiam libris ita perscriptum, Annali* XIII. censuerat Cingonius Varro consul designatus. *Est autem hic ipse.*

** Lib. 1. Eccles. histor. cap. VIII. vbi tamen malè scriptum, ἀριθμοὶ*

24. PETRONIO TVRPILIANO.] *Qui consul fuit anno vrbis* DCCCXIV. *Plutarchum sperno, siue librarium, in quo* Τερτυλλιανὸς *dicitur.*

25. QVAM E CLASSE NERO.] *Iam olim legiones* Classicæ, *si Nummis fides in quibus video:* ANT. AVG. III. VIR. R. P. C. *& parte alterâ* LEG. XVII. CLASSICÆ.

26. MVLTI AD HOC ET INNVMERI.] *Vitium quiuis viderit & sermonis ineptias, imò sordes. Quid enim illud est,* multi & innumeri? *Adstricta nostro scriptori satis erat, credo, alterum. Ferretus emendabat,* milites ad hoc innumeri. *Ego verissimè ex Farnesiani vestigiis* multi ad hoc numeri. *Ad hoc, Sallustianum est: & valet, Etiam, Præterea. At numeros hic capio cohortes, manus, vexilla. Crebrum id verbi sub æuum Taciti, ea sensu. Plinius libro X. epistolar. de Tironibus:* nondum distributi in numeros erant. *Vlpianus:* exercitum non vnam cohortē neque alam dicimus, sed numeros multos militum. *Idem:* siquis militum ex alio numero tralatus sit in alium. *Suetonius Vespas. cap.* VI. & tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officium numeris parumper. *Claudianus:*

Regnorum tractat numeros, cuneosque re-
censet. D

*Nec cohortes solùm in hoc nomen, sed paullatim venêre etiam ipsæ legiones. Accredo hoc * Sozomeno scribenti:* τὰ Ῥωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσι: Romanorum legiones, quas nunc vocant Numeros. *Ac Capitolinum ita accipio in Macrino:* Timuit autem & collegam, ne ipse imperare cuperet, quòd si vel vnius numeri consensus accederet; neque ipse recusaret, & omnes cupidissimè id facerent. *quin noster ipse Tacitus hac voce iterùm vsus, in Agricolâ:* Quamquam transacta æstas, sparsi per prouinciam numeri. *Hæc quidem proba & certa. sed illex ista libido correctorum, ignara quiescere etiam in certis. Itaque rescribit quidam,* multi ad hoc innumeri. *id est, inquit, qui in numeros legionesque nondum relati. Acumen! quod fateor superfuisse*

A rat vt Clodij Macri & Fonteij Capitonis cædes nuntiarentur. Macrum in Africâ [27] haut dubiè turbantem, * Trebonius Garucianus procutator, iussu Galbæ; Capitonem in Germaniâ, cùm similia cœptaret, Cornelius Aquinus & Fabius Valens legati legionum interfecerant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, Capitonem vt auaritiâ & libidine fœdum ac maculosum, ita cogitatione rerum nouarum abstinuisse: sed à legatis bellum suadentibus, postquam impellere nequiuerint, crimen ac dolum compositum vltrò: & Galbam mobilitate ingenij, an ne altiùs scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. Ceterùm vtraque cædes sinistrè accepta: & inuiso semel Principe, seu benè seu malè facta premunt. Iam afferebant venalia cuncta, præpotentes liberti. Seruorum manus subitis auidæ, & tamquam apud senem festinantes. [28] eadémque nouæ aulæ mala, æquè grauia, non æquè excusata. Ipsa ætas Galbæ, & irrisui & fastidio erat, assuetis iuuentæ Neronis, & Imperatores formâ ac decore corporis (vt est mos vulgi) comparantibus. Et hic quidem Romæ, tamquam in tantâ multitudine, habitus animorum fuit. E prouinciijs, Hispaniæ præerat Cluuius Rufus, vir facundus, &, pacis artibus, belli inexpertus. Galliæ, super memoriam Vindicis, obligatæ [29] recenti dono Romanæ ciuitatis, & in posterum tributi leuamento. Proximæ tamen Germanis exercitibus Galliarum ciuitates, non eodem honore habitæ, quædam etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus, [30] soliciti & irati superbiâ recentis victoriæ, & metu, tamquam alias partes fouissent. Tardè à Nerone desciuerant: nec statim pro Galbâ Verginius. an imperare voluisset dubium: delatum ei à milite imperium conueniebat. Fonteium Capitonem occisum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux deerat, abducto Verginio per simulationem amicitiæ: quem non remitti, atque etiam reum esse, tamquam suum crimen accipiebant. Superior exercitus legatum Hordeonium Flaccum spernebat, senectâ ac debilitate pedum inualidum, sine constantiâ, sine auctoritate: ne quieto quidem milite, regimen. adeò furentes infirmitate retinentis vltrò etiam accendebantur. Inferioris Germaniæ legiones diutius sine consulari
C fuere: donec, missu Galbæ, Vitellius aderat, censoris Vitellij ac ter consulis filius. [31] Id satis videbatur. In Britannico exercitu nihil iratum. Non sanè aliæ legiones, per omnes ciuilium bellorum motus, innocentiùs egerunt: seu quia procul, & Oceano diuisæ; seu, crebris expeditionibus, doctę hostem potiùs odisse. Quies & Illyrico: quamquam excitæ à Nerone legiones, dum in Italiâ cunctantur, Verginium legationibus adissent. Sed longis

Clodius Macer casus:
* Trebonianus est Plutarcho
Capito Casus:
Cum inuidiâ Galba.
Qui libertis minus etiam obnoxius.
Cluuius Rufus Hispania Præses.
Galliarum pars aliena Galbæ.
Etiam legiones ad Rhenũ.
Hordeonius Flaccus parui earum præfectus:
Parti Vitellius.
Britannica legiones modesta.

perfuisse illi iuueni, magis quàm iudicium: nisi quòd ætas tamen id correxisset & direxisset. At tantùm abest, vt de tironibus aut collectitio milite hîc Tacitus: vt contrà, veteranos intellegat, & electos sub vexillis. Itaque magis distinctè paullò pòst, Illyrici exercitus electos *nominat, &* Germanica vexilla. *Omitto quòd notionem eam vocis nobis ingerit, sine*
D *exemplo.*

27. HAVT DVBIE TVRBANTEM.] *Vocem eicci, quæ aberat rectè ab optimo libro. & passim ita Turbandi verbo vsi prisci.*

28. EADEMQVE NOVÆ AVLÆ.] *Sententia (nam alios inuoluere video:) eadem mala noua aula Galbiana fuisse, quæ veteris, id est Neroniana: sed non æquè excusata. Quid ita? quia Nero ortu & natalibus Princeps, quia iuuenis, quia in plebem etiam gratiosus. Itaque plusculum ei licere volebant, & ignoscebant. Non sic in Galbâ, qui electus: qui senex, ideóq; prudens esse debebat; qui denique parcus, tristis, & per omnino paucis gratus.*

29. RECENTI DONO ROMANÆ CIVITATIS.] *Quomodo recenti? & nónne iampridem Galli isti comati id adepti à Claudio? clarum id è Taciti libro* XI. *Sed expedio. Olim quidem ius ciuium adepti, non tamen promiscuè, sed proceres tantùm. Cautè ibi & circumspectè Tacitus:* primores Galliæ, *inquit*, quæ Comata appellatur. *idq; mihi notes. Sed nunc ecce à Galbâ diffusum id ius in Gallos omnes, qui pro Vindice stetissent. Plutarchus apertissimè:* Ἐκ δὲ τούτου καὶ τὰ μετρίως πραττόμενα διαβολὴν εἶχεν, ὡς τὰ πρὸς τοὺς Γαλάτας Οὐινδικι συναραμένους. ἐδόκουν γὰρ οὐ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ὠνούμενοι παρὰ Οὐινίου τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν, καὶ πολιτείας: Inde & media eius facta reprehensionem habuêre: sicut de Gallis, qui Vindici adhæserant. Visi enim illi non Principis benignitate, sed pretio emisse à Vinnio remissionem tributorum, & ciuitatem.

30. SOLICITI ET IRATI.] *Haud temerè mutem. aptior tamen membrorum connexus & responsio si legas*, soliciti & elati. *Metu nempe soliciti, victoriâ elati.*

31. ID SATIS VIDEBATVR.] *Dictum videtur, quasi milites, titulos & imagines tantùm Vitellij spectarint, & paterna ei virtutes processerint pro suis. Aliàs non malè fortasse*, fatis: *vt missionem hanc Vitellij cælesti consilio adsignet, quæ ad imperium scilicet via.*

32. Mox

Syria præses Mucianus. Eius vita breuiter, & ingenium.

longis ſpatijs diſcreti exercitus, quod ſaluberrimum eſt ad continendam militarē fidem, A nec vitijs nec viribus miſcebantur. Oriens adhuc immotus. Syriam & quattuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir ſecundis aduerſiſque iuxtà famoſus. Inſignes amicitias iuuenis ambitioſè coluerat [32] mox attritis opibus, lubrico ſtatu, ſuſpectâ etiam Claudij iracundiâ, [33] in ſecretum Aſiæ repoſitus, tam propè ab exſule fuit, quàm poſteà à Principe. Luxuriâ, induſtriâ, comitate, arrogantiâ, malis boniſque artibus mixtus. nimiæ voluptates, cùm vacaret: quoties expedierat, magnæ virtutes. Palàm laudares, ſecreta malè audiebant. Sed apud ſubiectos, apud proximos, apud collegas, varijs illecebris potens: & cui expeditius fuerit tradere imperium, quàm obtinere.

Veſpaſianus cum Iudæis belligerat.

Bellum Iudaicum Flauius Veſpaſianus (ducem eum Nero delegerat) tribus legionibus adminiſtrabar. Nec Veſpaſiano aduerſus Galbam votum, aut animus. Quippe T. filium ad venerationem cultumque eius miſerat, vt [34] ſuo loco memorabimus. Occultâ lege fati, & oſtentis ac reſponſis deſtinatum Veſpaſiano liberiſque eius imperium, poſt fortunam credidimus. [35] Ægyptum copiaſq; quibus coërceretur, iam inde à diuo Auguſto, equites Romani obtinent loco regum. B Ita viſum expedire, prouinciam aditu difficilem, annonæ fecundam, ſuperſtitione, ac laſciuiâ diſcordem & mobilem, inſciam legum, ignaram magiſtratuum domi retinere.

Aegypti Præſes Ti. Alexander.

Regebat tum [36] Tiberius Alexander eiuſdem nationis. [37] Africa, ac legiones in eâ, interfecto Clodio Macro, contentæ qualicumque Principe, poſt experimentum domini minoris. [38] Duæ Mauretaniæ, Rhætia, Noricum, Thracia, & quæ aliæ procuraroribus cohibentur, vt cuique exercitui vicinæ, ita in fauorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes prouinciæ, atque ipſa in primis Italia, cuicumque ſeruitio expoſitæ, in pretium belli ceſſuræ erant. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus, cùm Ser. Galba iterùm, Titus Vinius conſules, [39] inchoauere annum

32. MOX ATTRITIS OPIBVS.] *Etiámne monebo? Grammaticum & leue eſt. tamen in fido illo Vatic. ſcriptum*, atteritis. *Et ſanè crebrò ita veteres. vt Tibullus in eodem hoc verbo:*

Aut operi inſuetas atteruiſſe manus.

Vt Accediſſe, *pro Acceſſiſſe*, Conſiſtiſſe *pro Conſtitiſſe, in Pandectis: &* Hauritum *pro Hauſtum in Apuleio. Et notaui plura talia, quæ vix promam quin rideant aut irriant magiſtelli noſtri. Quid tamen hîc rideant? ecce & à Florentino iam codice ſcripturam hanc ſtabilitam.*

33. IN SECRETVM ASIÆ] *In Lyciam, vt opinor, ſpecie Legationis. Colligo è Plinij lib.* XII. *cap.* I. Licinius Mucianus ter Conſul, & nuper prouinciæ eius *(Lyciæ)* legatus.

34. SVO LOCO MEMORABIMVS.] *Malè anteà*, memorauimus. *Nam hæc quidem narrat initio libri* II. *infrà.*

35. ÆGYPTVM, IAM INDE A D. AVGVSTO.] *Suprà* II. *Annal.* Nam Auguſtus, inter alia dominationis arcana, vetitis, niſi permiſſu, ingredi Senatoribus aut equitibus illuſtribus Romanis, ſepoſuit Ægyptum. *Arrianus id conſilij exemplíq; ab Alexandro Magno eſſe cenſet. qui (vt lib.* III. *notat)* in plures præfectos Ægyptum diſtribuit, miratus & naturam regionis & munimenta, neque tutum ſibi exiſtimans vnius imperij totam Ægyptum credi. *Ac deinde addit:* Et Romani mihi videntur ab Alexandro docti cuſtodire Ægyptum, nec quemquam Senatorij ordinis eò mittere, ſed aliquem ex equeſtri. *Cautio igitur ab Alexandro eſſe patuit: non tamen imitatio. quia ille in plures, iſti vni permiſerunt; ſed infirmo.*

36. TIBERIVS ALEXANDER.] *Ego hunc illum puto, qui in caſtris & gratiâ Corbulonis, libro* XIV. Die pactâ, Tiberius Alexander, illuſtris eques Romanus, miniſter bello datus, & Viuianus Annius gener Corbulonis, in caſtra Teridatis venêre. C *Qui & Iudeæ Procurator, apud Ioſephum libro* XX. *cap.* III. *Pater eius, item Tib. Alexander, qui Alabarches Alexandriæ, & frater Philonis Iudæi, cuius nunc ſcripta habemus.*

37. AFRICA AC LEGIONES IN EA.] *Plures igitur legiones tunc in Africâ? Vix opinor. Adi, ſi lubet, quæ ſcripſi initio libri* IV. *Annalium. Vna ſanè ordinaria legio in Africâ, neque aliter infrà numerat aut nominat, hoc ipſo anno:* legio in Africâ auxiliáque tutandis imperij finibus. *Iuuare aliquid hanc lectionem videatur libro* II. *locus:* In Africâ legio cohorteſque delectę à Clodio Macro, mox à Galbâ dimiſſæ. *quaſi nouam legionem illi veteri adiunxerit Macer, atque ita ſub initia Galbæ fuerint duæ. Vanè. quia cohortes dumtaxat delectas à Macro intellegit, non legionem ipſam. Igitur inclino vt hîc reſcribam*, Africa ac legio in eâ. D

38. DVÆ MAVRETANIÆ.] *Tingitana, & Cæſareenſis. Hanc diuiſionem Plinius acceptam fert Cæſari Caligulæ, lib.* V: *cap.* I. Principio terrarum, *inquit*, Mauretaniæ appellantur, vſque ad C. Cæſarem Germanici F. regna: ſæuitiâ eius in duas diuiſa prouincias. *At Dio palàm aduerſus, Claudio attribuit, lib.* LX. Πραχθέντων δὲ τούτων, ὁ Κλαύδιος δίχῃ τοὺς Μαύρους τοὺς ὑπηκόους ἔνειμε, ἔς τε τὰ περὶ Τίγγιν καὶ ἐς τὰ περὶ Καισάρειαν, ἀφ' ὧνπερ καὶ ὀνομάζονται καὶ δύο ἄρχουσιν ἱππεῦσι προσέταξε. His actis, Claudius Mauros dupliciter diuiſit, in eos qui ad Tingim, & qui ad Cæſaream, vnde & nomina habent: & duobus equitibus præpoſitis eos permiſit.

39. INCHOAVERE ANNVM SIBI VLTIMVM.] *Elegan-*

A num sibi vltimum, Reip. propè supremum. Paucis post Kalen. Ian. diebus Pompeij Propinqui procuratoris, è Belgicâ litteræ afferũtur, superioris Germaniæ legiones, 40 ruptâ sacramenti reuerentiâ, Imperatorem alium flagitare, & senatui ac Pop. Rom. arbitrium eligendi permittere, quo seditio molliùs acciperetur. Maturauit ea res consilium Galbæ, iam pridem de adoptione secum & cum proximis agitantis. Non sanè crebrior totâ ciuitate sermo per illos menses fuerat. primùm licentiâ ac libidine talia loquendi, de-in fessâ * iam ætate Galbæ. Paucis iudicium, aut Reip. amor: 41 multi occultâ spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum 42 ambitionis rumoribus destinabant. Etiam 43 in T. Vinij odium diuerterant, qui in dies quanto potentior, 44 eodem [actu] inuisior erat. Quippè hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates, ipsa Galbæ facilitas intendebat: cùm apud infirmum & credulum minore metu, & maiore præmio peccaretur. Potentia principatus diuisa in T. Vinium consulem, & Cornelium Laconem prætorij præfectum. Nec minor gratia 45 Icelo Galbæ liberto, 46 quem annulis donatum
B equestri nomine Martianum vocitabant. Hi discordes, & rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone; Laco atque Icelus consensu nõ tam vnum aliquem fouebant, quàm alium. Neque erat Galbę ignota Othonis ac T. Vinij amicitia, ex rumoribus nihil silẽtio transmittentium: quia Vinio vidua filia, cælebs Otho, gener ac socer destinabantur. Credo & Reip. curam subisse, frustra à Nerone translatæ, si apud Othonem relinqueretur. namque Otho pueritiam incuriosè, adolescentiam petulanter egerat, gratus Neroni æmulatione luxus. Eoque iam Poppæam Sabinam Principale scortum, vt apud conscium libidinum deposuerat, donec 47 Octauiam vxorem amoliretur. Mox suspectum in eâdem Poppæâ, 48 in prouinciam Lusitaniam specie legationis seposuit. Otho, comiter administratâ prouinciâ, primus in partes transgressus, nec segnis, & donec bellum fuit, inter præsentes splendidissimus, spem adoptionis statim conceptam, acriùs in dies rapiebat: fauentibus plerisque militum, pronâ in eum aulâ Neronis vt similem. Sed Galba,
C post

Nuntij de legionum Germanicarum defectione.

Galba de adoptando Cæsare cogitat.

* *Rhen.* fessâ annis ætate

Quem alij alium destinant.

Galba ipse vix sui arbitrij.

Triumviri eum regunt, aut distrahunt.

T. Vinius Othonem promouet.

Qui non eâ fortunâ dignus.

Tamen calidè ambiebat.

Eleganter dictum. Solicitant tamen. & nónne, inquiunt, idem est Vltimum ac Supremum? Fateor. geminanda tamen vox fuit ob sententiam disparem. Neu enim certè reip. vltimus annus. Aliàqui dicere percommodè potuisset, sibi & reip. supremum. *Non ergo audio adolescentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legendum*, reip. propè primum. *quia tantumnon vetus, inquit, resp. & libertas incæpere à Galbâ. Logi alogi.*

40. RVPTA SACRAMENTI REVERENTIA.] *Ita mei libri, & sententia exigit. Rhenanus dum Budensis codicis corruptam scripturam vt τεμβρίων ἱερὰ obseruat, nodum in scirpa quærit.*

41. MVLTI OCCVLTA SPE.] *Libri mei scripti,*
D stultâ spe. *vti & in Couarruuiæ. Placet tamen magis vulgata.*

42. AMBITIONIS RVMORIBVS.] *Verum non negaueris*, ambitiosis.

43. IN T. VINII ODIVM DIVERTERANT.] *Parùm cohærens lectio aut sententia. A priscis libris abest vox* diuerterant. *Et tollam sanè ego arbiter, legámque*: hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinij odium. qui in dies, *&c. Multi, inquit, successorem destinabant ex suâ spe, quidam ex odio Vinij. Non dissimile illud Taciti de Pisone:* Iuuenis recenti fauore, & infensus T. Vinio: seu quia erat, seu quia irati ita volebant. *Quod si retinendum tamen id verbi sit, mutem & diducam*, Etiam in T. Vinij odium diuersi ierant.

44. EODEM ACTV INVISIOR.] *Quid est illud, Actu inuisum esse? Ineptia, & sermo parùm non dicam lautus, sed Latinus. Scribebam sublatâ eâ voce*, eâdem inuisior erat. *genus sermonis notum vel ex vno Plauto. Placuit Iac. Lectij eruditi viri coniectura*, eodem auctu. *nunc mea ista*, eò dein fastu inuisior.

45. ICELO GALBÆ LIBERTO.] *Nequissimi huius seruuli nomen variè scriptum. Alibi* Hycellus, *alibi* Icellus. *Vaticanus semper* Icelus: *quem sequor. Plutarchum in eâ voce emaculo, in Galbâ:* Καὶ ἧκεν ἀπὸ Ῥώμης Ἰκελὸς ἀπελεύθερος ἑβδομαῖος. *Vulgò,* σικελὸς *scriptum: & verterunt homines docti*, Siculus quidam. *At Icelum hunc festinatum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. cap.* XXII.

46. QVEM ANVLIS DONATVM.] *De hoc eodem Suetonius:* Icelus paullò antè anulis aureis donatus, & Marciani cognomine ornatus, & iam summæ equestris gradus candidatus. *Viri docti interpretantur Summam equestris gradus, Præfecturam pratorij: haud improbè. Tamen ego magis intellegam de Procuratione, quæ propria equestris ordinis dignitas. An libertum promotum iri censeam ad Præfecturam, idq; sub Galbâ? numquam.*

47. OCTAVIAM VXOREM AMOLIRETVR.] *Iisdem in hanc rem verbis vsus est libro* XIV. *Annal. & sic mei libri. Couarruuiæ tamen codex & Budensis*, Octauia vxor amoueretur. *Quod rectum æquè.*

48. IN PROVINCIAM LVSITANIAM.] *Totidem verbis Suetonius:* Sepositus est per caussam legationis in Lusitaniam. *Sed opera est videre diuisionem Hispaniæ & Præfecturas, quoniam sæpè hic intercurrit.*

Sed Galba alium ab omnium mente eligit,

post nuntios Germanicæ seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxiùs quónam exercituum vis erumperet, ne vrbano quidem militi confisus, quod remedium vnicum rebatur, comitia imperij transigit. Adhibitoque super Vinium ac Laconem, Mario Celso consule designato, ac [49] Duccnio Gemino præfecto vrbis, pauca præfatus de suâ senectute, Pisonem Licinianum accersiri iubet: seu propriâ dilectione, siue, vt quidam tradiderunt, Lacone instante. cui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia: sed callidè vt ignotum fouebat, & prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. [50] Piso M. Crasso & Scriboniâ genitus, nobilis vtrimque, vultu habituque moris antiqui, & æstimatione rectâ seuerus, deterius interpretantibus tristior habebatur. Ea pars morum eius, quo suspectior solicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba apprehensâ Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur. *Si te priuatus, lege curiatâ apud Pontifices, vt moris est, adoptarem; & mihi egregium erat tunc, Pompeij & M. Crassi subolem in penates meos adsciscere; & tibi insigne, Sulpiciæ ac Lutatiæ decora, nobilitati tuæ adiecisse. Nunc me deorum hominumque consensu ad imperium vocatum, præclara indoles tua, & amor patriæ impulit, vt principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram. exemplo diui Augusti, qui sororis filium Marcellum, dein generum Agrippam, mox nepotes suos, postremò Tiberium Neronem priuignum, in proximo sibi fastigio collocauit. Sed Augustus in domo successorem quæsiuit; ego, in Rep. Non quia propinquos aut socios belli non habeam: sed neque ipse imperium ambitione accepi, [51] & iudicij mei documentum sint, non meæ tantùm necessitudines, quas tibi postposui, sed & tuæ. [52] Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortunâ, nisi tu potior esses. Ea ætas tua, quæ cupiditates adolescentiæ iam effugerit: ea vita, in quâ nihil præteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantùm aduersam tulisti. [53] Secundæ res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseriæ tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, liberta-*

Pisonem Licinianum,

Virum nobilē & seuerum.

Galba ad eū aurea oratio.

A B

tercurrit. *Diuisa ea ab Augusto in duas prouincias, Citeriorem & Vlteriorem. Citerior, Tarraconensis etiam dicta: cui Galba præfuit, cui nunc Cluuius Rufus. Vlterior diuiso in duas prouincias, Bæticam & Lusitaniam. Bætica populi fuit, & in eam missus Proconsul. Noster lib.* IV. Vibius Serenus vlterioris Hispaniæ Proconsul. *non quia tota Hispania vlterior (caute legas) Proconsulem habuerit, sed quia eius pars melior Bætica. Itaque confundebant scribendo siue loquendo. Plinius lib.* III. Prima Hispania terrarum est, Vlterior appellata, eadem Bætica. *Non tamen etiam regendo. Nam duæ Cæsaris fuerunt. sola Bætica populi. Strabo distinctè, libro* III. Νυνὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν μὲν ἀποδειχθεισῶν τῷ δήμῳ τε καὶ τῇ συγκλήτῳ, τῶν δὲ τῷ ἡγεμόνι τῶν ῥωμαίων, ἡ μὲν Βαιτικὴ πρόσκειται) τῷ δήμῳ, καὶ πέμπεται στρατηγὸς ἐπ' αὐτὴν, ἔχων ταμίαν τε καὶ πρεσβευτήν. ἡ δὲ λοιπὴ, καίσαρός ἐστι. πέμπονται δ' ἀπ' αὐτοῦ δύο πρεσβευταὶ, στρατηγικός τε καὶ ὑπατικός. Nunc quidem, prouinciis aliis attributis populo & Senatui, aliis Principi, Bætica populo relicta est, & mittitur in eam Proconsul qui habet Quæstorem & Legatum. reliqua autem Hispania Cæsaris est. & mittuntur in eam duo Legati, Prætorius & Consularis. *Addit deinde, Prætorium Lusitaniæ præfuisse, cum vnico Legato: Consularem reliqua, cum tribus Legatis tribusque legionibus. Consentit & Dio libro* LIII. *qui disertè* Bæticam populo adsignat, Lusitaniam & Tarraconensem Cæsari. *Quid igitur Appiano in mentem venit scribere, De bello Hispaniensi, extremo?* Ab eo tempore (*quo Cantabri ab Augusto victi*) Romani Iberiam, quæ hodie Hispania dicitur, in tres partes diuidere cœpisse mihi videntur, in quarum duas annuos magistratus Senatus mittit, in tertiam verò Præsidem Imperator. *Quæ è falso numquam excusem, nisi quid mutauit eius æuo. Strabo etiam libro vltimo, duas Hispanias recensere inter eas quæ Populi sunt, videtur. sed videtur: eaque res interpretem decepit. qui etiam* τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν, *id est* Vlteriorem *siue* Exteriorem *Hispaniam, turpiter* Interiorem *conuertit. Vellem monuisse eruditissimum Casaubonum, cuius ad Strabonem probas sanè Notas iam nunc vidi.* C

49. DVCENNIO GEMINO.] *Ille est, de quo libro* XV. *legis:* Exin Nero tres consulares L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paulinum vectigalibus præposuit.

50. PISO M. CRASSO ET SCRIBONIA GENITVS.] *Puto illo M. Crasso Frugi, qui consul fuit cum C. Lecanio Basso,* DCCCXVI. *sub Nerone. qui ipse è Calpurniis Frugi, in Liciniam gentem adoptione transiit, vt ex cognomine apparet: sicut hic noster iterum è Liciniis ad Calpurnios iuit. Quod autem de Scriboniâ addit: ex eo vides perperam in Plutarchi Galbâ legi,* κράσσου καὶ κελτιανος ἔγγονος: *& ex nostro corrigendum.* D

51. ET IVDICII MEI DOCVMENTVM.] *Sententiam antè inuolutam, filo & fide Vaticani codicis aptè euolui. Hoc dicit. Neque ego ambitione aut malis artibus imperium quæsiui: & quòd te iudicio successorem eligam, signum posthabiti non solùm mei amici sed & tui.*

52. EST TIBI FRATER.] *De quo libro* IV. *Historiarum:* Ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capessendam remp. hortatus.

53. SECVNDÆ RES ACRIORIBVS STIMVLIS.] *Xenophon pariter:* δοκεῖ δέ μοι ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά. τὰ μὲν γὰρ ὕβριν τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς

A *libertatem, amicitiam, præcipua humani animi bona, tu quidem eádem constantiá retinebis: sed alij* [54] *per obsequium imminuent. Irrumpet adulatio, blanditiæ pessimum veri affectus venenum, sua cuique vtilitas. Et iam ego ac tu simplicissimè inter nos hodie loquimur, ceteri, libentius cum fortuná nostrá, quàm nobiscum. Nam suadere Principi quod oporteat, multi laboris: assentatio erga Principem quemcumque, sine affectu peragitur. Si immensum imperij corpus stare ac librari sine rectore posset, dignus eram, à quo Resp. inciperet. Nunc eò necessitatis iampridem ventum est, vt nec mea senectus conferre plus populo Rom. possit, quàm bonum successorem; nec tua plus iuuenta, quàm bonum Principem. Sub Tiberio, & Caio, & Claudio, vnius familiæ quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi cœpimus. Et finitá Iuliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inueniet. Nam generari & nasci à Principibus, fortuitum, nec vltrà æstimatur: adoptandi iudicium integrum; & si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem longá Cæsarum serie tumentem, non Vindex cum inermi prouinciá, aut ego* [55] *cum vná legione, sed sua immanitas, sua luxuria ceruicibus publicis depulere. Neque erat adhuc damnati Principis* B *exemplum. Nos bello, & ab æstimantibus asciti, cum inuidiá quamuis, egregij erimus. Ne tamen territus fueris, si duæ legiones in hoc concussi orbis motu nondum quiescunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: & auditá adoptione, desinam videri senex, quod nunc mihi vnum obijcitur. Nero à pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi prouidendum est, ne etiam à bonis desideretur. Monere diutius neque temporis huius, & impletum est omne consilium, si te bene elegi.* [56] *Vtilissimus quidem ac breuissimus bonarum malarumque rerum dilectus, cogitare quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris. Neque enim hîc, vt in ceteris gentibus quæ regnantur, certa dominorum domus, & ceteri serui: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam seruitutem pati possunt: nec totam libertatem.* Et Galba quidem, hæc ac talia, tamquam Principem faceret; ceteri, tamquam cum facto loquebantur. Pisonem ferunt statim intuentibus, & mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati, aut exsultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrem imperatoremque reuerens, de se moderatus, nihil in vultu habituque mutatum: quasi imperare posset magis, quàm vellet. Consultatum inde, pro rostris, an in senatu, an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra placuit. honorificum C id militibus fore, quorum fauorem vt largitione & ambitu malè acquiri, ita per bonas artes haut spernendum. Circumsteterat interim palatium publica exspectatio magni secreti impatiens, & malè coërcitam famam supprimentes augebant. Quartum idus Ianu. fœdum imbribus diem, tonitrua & fulgura & cælestes minæ vltra solitum turbauerant. Obseruatum id antiquitus comitijs dirimendis, non terruit Galbam quo minus in castra pergeret: contemtorem talium vt fortuitorum; seu quæ fato manent, quamuis significata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem, imperatoriâ breuitate, adoptari à se Pisonem [57] more diui Augusti, & exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat: ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, vltrò asseuerat, quartam & * duo-

Piso par fortuna: Eamque immotus excipit.

In castra itur.

Adoptio exponitur.

τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. *Et sententia similis, Diodoro Siculo expressa, lib.* XIX. διόπερ ἔνιοι προσηκόντως ὑπολαμβάνουσιν εὐχερέστερον ὑπάρχειν συμφορὰς ἐνεγκεῖν ἐπιδεξίως, ἢ τὰς εὐμεγέθεις εὐημερίας ἐμφρόνως. αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸν περὶ τοῦ μέλλοντος φόβον ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ προγεγονὸς εὐτύχημα, προτρέπονται καταφρονεῖν πάντων. *Et Catoni illi Prisca:* Aduersæ res se domant, & docent quid opus sit facto: secundæ res lætitiâ transuorsum trudere solent à rectè intellegendo atque D consulendo.

54. PER OBSEQVIVM IMMINVENT.] *Ita diserte Vatic. & Venetus: nec quidquam pute (nam me quidem arbitra) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, & exemplaria vt haberent fecit*, alij licet per obsequium annuant.

55. CVM VNA LEGIONE.] *Vnâ tantùm? Atqui antea tres, in illâ parte Hispaniæ.* τρία τάγματα, tres legiones (*ita vertere interpres debuit, non* cohortes) *collocat sub Augusta Strabo. Etiam sub Tiberia noster, initio libri* IV. *Annal.* Hispaniæ, *inquit*, recèns perdomitæ tribus habebantur. *Sed iisipsis verbis adsignificat id mutatum, & imminutas legiones, animis eius gentis tempore imminutis & fractis. Itaque in Tarraconensi, cui Galba præfuit, vna tunc legio. Suetonius in Galbâ, cap.* X. *ostendit exercitum fuisse* legionis vnius, alarum duarum, trium cohortium.

56. VTILISSIMVS QVIDEM AC.] *Siue, vt Rhenano, & Mauro visum è Budensi*, vtilissimus idem.

57. MORE D. AVGVSTI, ET EXEMPLO MILITARI.] *Traiectio facta vacuum videtur: quam adoratus Aemilius Ferretus, legitque*, Exemplo D. Augusti & more militari: *me quidem vtrâque manu adsentiente.*

**Quidā libri, duoetuicesimam. Sed donatiui nulla mentio. *Veneta editio, addidit, Et omnino Galba nimis restrictius.*

* duodeuicesimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non vltra verba ac voces erras- A
se, & breui in officio fore. Nec vllum orationi aut lenocinium * additum, aut pretium.
Tribuni tamen centurionesque, & proximi militum, gratabundi respondent. per cete-
ros mæstitia ac silentium, tamquam vsurpatam etiam in pace donatiui necessitatem,
bello perdidissent. Constat potuisse conciliari animos quantulacumque parci senis libe-
ralitate. Nocuit antiquus rigor & nimia seueritas, cui iam pares non sumus. Inde apud
senatum non comtior Galbæ, non longior quàm apud milites sermo: Pisonis comis ora-

Inde apud Patres publicata adoptio: Admodum eā latos.

tio. Et patrum fauor aderat, multi voluntate effusiùs, qui noluerant mediè, ac plurimi
obuio obsequio priuatas spes agitantes, sine publicâ curâ. Nec aliud sequenti quatriduo
(quod medium inter adoptionem & cædem fuit) dictum à Pisone in publicum, fa-
ctúmve. Crebrioribus in dies Germanicæ defectionis nuntijs, & facili ciuitate ad acci-
pienda credendaque omnia noua, cùm tristia sunt, censuerant patres mittendos ad Ger-

Legati ad legiones Germanicas missi.

manicum exercitum legatos. agitatum secretò, num & Piso proficisceretur [58] maiore
prætextu: illi auctoritatem senatus, hic dignationē Cæsaris laturus. Placebat & Laconem
prætorij præfectum simul mitti. Is consilio intercessit. Legati quoque (nam senatus ele- B
ctionem Galbæ permiserat) fœdâ inconstantiâ nominati, excusati, substituti, ambitu re-

Pecunia in publicum quæsita: Et repetita à Neronis affectu.

manendi aut eundi, vt quemque metus vel spes impulerat. Proxima pecuniæ cura. Et
cuncta scrutantibus iustissimum visum est, inde repeti, vbi inopiæ caussa erat. [59] Bis &
vicies mille sestertium donationibus Nero effuderat. Appellari singulos iussit, decumâ
parte liberalitatis apud quemque eorum relictâ. At illis vix decumæ super portiones
erant: ijsdem erga aliena sumtibus, quibus sua prodegerant, cùm rapacissimo cuique ac
perditissimo, non agri, aut fœnus, sed sola instrumenta vitiorum manerent. [60] Exactio-
ni XXX. equites Romani præpositi, nouum officij genus, & ambitu ac numero onero-
sum: vbique hasta, & sector, & inquieta vrbs auctionibus. Attamen grande gaudium,
quòdtam pauperes forent quibus donasset Nero, quàm quibus abstulisset. Exauctorati
per eos dies tribuni, è prætorio Antonius Taurus, & [61] Antonius Naso: ex vrbanis co-
hortibus, Æmylius Pacensis: è vigilijs, Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed
metus initium: tamquam per artem & formidinem singuli pellerentur, omnibus suspe- C

Otho ad imperium se exstimulat:

ctis. Interea [62] Othonem, cui compositis rebus nulla spes, omne in turbido consilium,
multa simul exstimulabant: luxuria etiam Principi onerosa, inopia vix priuato toleran-
da, in Galbam ira, in Pisonem inuidia. Fingebat & metum, quo magis concupisceret.
*Prægrauem se Neroni fuisse. nec Lusitaniam rursus aut alterius exsilij honorem exspectandum:
suspectum semper inuisumque dominantibus, qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud se-
nem Principem: magis nociturum apud iuuenem, ingenio trucem, & longo exsilio efferatum. Occi-
di Othonem posse. proin agendum audendumque dum Galbæ auctoritas fluxa, Pisonis nondum
coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec contatione opus, vbi perniciosior sit
quies, quàm temeritas. Mortem omnibus ex naturâ æqualem, obliuione apud posteros, vel gloriâ
distingui. Ac si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri esse, meritò perire.*

Item liberti eius:

Non erat Othonis mollis & corpori similis animus. Et intimi libertorum seruorumque
corruptiùs quàm in priuatâ domo habiti, aulam Neronis, & luxus, adulteria, matrimo-
nia [63] ceterasque regnorum libidines auido talium, si auderet, vt sua ostentantes; quies- D
centi,

58. MAIORE PRÆTEXTV.] *Quid illud, maiore? Suspectum mihi hîc verbum.*

59. BIS ET VICIES MILLE SESTERTIVM.] *Veriùs fortasse*, bis & vicies millies. *quæ summa sanè grandiuscula, sed digna effusionibus eius monstri.* Erunt quinquaginta quinque milliones, *vt loquamur ritu & compendio nostro. Quid nimium pro opibus Romanus?*

60. EXACTIONI XXX. EQVITES PRÆPOSITI.] *In Suetonio est*, quinquaginta. *nec liquet mihi de veritate.*

61. ANTONIVS NASO.] *Farnesiano est*, Aurelius.

62. OTHONEM EXSTIMVLABANT, LVXVRIA.] *Veræ hæ mutationum caussæ. & prudenter Aristoteles eas ingerit Polit. V.* γίγνονται δὲ μεταβολαὶ, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς. καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοὶ, ἢ κατασκευάζουσιν ἕτερον. Fiunt mutationes cùm per luxum sua prodigunt. Tales enim innouare omnia student, & aut sibi tyrannidem aut alteri parare. *O veriloquium, quod vtinam principes imbibant, & corruptissimis hodie moribus aduertant!*

63. CETERASQVE REGNORVM LIBIDINES.] *Glossam præfert: ac fortasse germanius*, ceteraque regnorum auido talium. *Paulò antè etiam malim coniunctim legi*, adultera matrimonia.

64. LIBEN-

A centi, vt aliena exprobrabant: vrgentibus etiam mathematicis, dum nouos motus, & cla-
rum Othoni annum obseruatione siderum affirmant. genus hominum potentibus in-
fidum, sperantibus fallax, quod in ciuitate nostrâ & vetabitur semper, & retinebitur.
Multos secreta Poppææ mathematicos, pessimum principalis matrimonij instrumen-
tum, habuerant: è quibus Ptolemæus Othoni in Hispaniâ comes, cùm superfuturum
eum Netoni promisisset, postquam ex euentu fides, coniecturâ iam & rumore, senium
Galbæ, & iuuentam Othonis computantium, persuaserat fore, vt in imperium asciscere-
tur. Sed Otho tamquam peritiâ, & monitu fatorum prædicta accipiebat, cupidine inge-
nij humani [64] libentiùs obscura credi. Nec deerat Ptolemæus, iam & sceleris instinctor,
ad quod facillimè ab eiusmodi voto transitur. Sed sceleris cogitatio incertum an repens,
studia militum iam pridem spe successionis, aut paratu facinoris affectauerat. In itinere,
in agmine, in stationibus, vetustissimum quemque militum nomine vocans, ac memo-
riâ Neroniani comitatus, contubernales appellando, alios agnoscere, quosdam require-
B re, & pecuniâ aut gratiâ iuuare: inserendo sæpiùs querelas, & ambiguos de Galbâ sermo-
nes, quæque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia im-
perij, atrociùs accipiebantur: cùm Campaniæ lacus & Achaiæ vrbes classibus adire soli-
ti, Pirenæum & Alpes, & immensa viarum spatia; ægrè sub armis [65] eniterentur. Fla-
grantibus iam militum animis, velut faces addiderat Meuius Pudens è proximis Ti-
gellini. is mobilissimum quemque ingenio, aut pecuniæ indigum, & in nouas cupidita-
tes præcipitem alliciendo, eò paullatim progressus est, vt [66] per speciem conuiuij quo-
ties Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti, viritim centenos num-
mos diuideret. quam velut publicam largitionem, Otho, secretioribus apud singulos
præmijs, intendebat. adeò animosus corruptor, vt Cocceio [67] Proculo speculatori de
parte finium cum vicino ambigenti, vniuersum vicini agrum suâ pecuniâ emtum do-
no dederit: per secordiam præfecti, quem nota pariter & occulta fallebant. Sed tum è
libertis Onomastum futuro sceleri præfecit, à quo Barbium Proculum [68] Tesserarium
C speculatorum & Veturium [69] Optionem eorumdem perductos, postquam vario ser-
mone

Et diuinaculi.

Inter quos Ptolemaus quidam:

Fidem ulsâ prædictione meritus.

Milites in eum prona.

Variâ olim arte conciliati.

Et accessit corruptor Meuius Pudens.

Qui largiter nummos ei dabat, pro sportulâ.

Et Otho ipse animosus largitor.

Electi duo milites, aliorum illices.

64. LIBENTIVS OBSCVRA CREDI.] *Assentior Pichena*, credendi.

65. ENITERENTVR.] *Probum: nec improbè idem Pichena*, emetirentur.

66. PER SPECIEM CONVIVII.] *Sportularum titulo erogatio ea facta, nisi fallor.*

67. PROCVLO SPECVLATORI.] *Vbique hoc militiæ nomen & munus ita scribo, & Speculatores expello. Libri omnes scripti suadent: etiam lapides. vt ille Romæ:*

P. ÆL. MVCIANO
SPEC. LEG. II.
ADIVT.

D *Alius iuxta Aemiliam:*

L. CASVRIO. L. F.
CLV. SPECVLATORI.

Item: SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. *In Nummis item M. Antonij* CHORTIS. SPECVLATORVM. *Sed & in Marci Euangelio:* ὁ βασιλεὺς ἀποστείλας τὸν σπεκουλάτωρα. *& in Suetonij Calig.* caliga speculatoria, *scriptum. Sed verine hi speculatores siue exploratores? Vix opiner, & exempla refutant. Potius censeam fuisse inter custodes corporis imperatorij certum genus, qui velut in speculâ eius salutis. Vnde nomen. Certè Suidas clarè, Σπεκουλάτωρες, τὸ δορυφόρου interpretatur: & hîc in Tacito atque in Suetonio reperias inter satellites Principales. Arma iis Clypeus & Lancea. ex Iosepho* Ιουδαϊκ. ἁλώσ. *libro* III. *cap.* VI. Φέρουσι δὲ οἱ μὲν ἐπὶ τὸν στρατηγὸν ἐπίλεκτοι πεζοὶ, λόγχην καὶ ἀσπίδα. *& cap.* VIII. μεθ' ὃς αὐτὸς Οὐεσπασιανὸς ἐξήλαυνε, τούς τε ἐπιλέκτους τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων, καὶ τοὺς λογχοφόρους ἔχων. *Nam capiam ibi sanè* λογχοφόρους *siue Lancearios, hos Speculatores. Suetonius hortatur in Claudio:* Neque conuiuia inire est ausus, nisi vt speculatores cum lanceis circumstarent. *Et in Galbâ:* Descendentem Galbam speculator impulsu turbæ lanceâ propè vulnerauit. *Hi sunt quos sequẽs ætas Sculcatores dixisse videtur, quasi Ausculatores. quod verè notatum censeo à Cuiacio lib.* VI. *Obseru. cap.* XXXIII. *quem de alio etiam munere Speculatorum adi & audi.*

68. TESSERARIVM SPECVLATORVM.] *Ita scriptum meis libris. Cur spernam? Tesserarios enim suos cohortibus speculatorum fuisse, credam non vanè. Si quis tamen iunctim malit,* tesserarium speculatorem, *haud pugnem. In Glossario prisco:* Γραμματεύς: scriba, tesserarius. *In lapide, Romæ:* AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VII. PR. S. VERISSIMI. QVI. MILITAVIT. IN. EQ. SECVNDA. ITALICA. TESSERARIVS. ANN. VI. *Plutarchus in hac ipsâ narratione:* ἐν δὲ τούτοις Οὐετούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται, οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες.

69. OPTIONEM EORVMDEM.] *Constituta lectio pridem ab eximio Cuiacio, loco quem iam dixi. nisi quod,* eorumdem, *scripsi, non,* eôdem, *fide Vaticani libri. Optiones Romana militia vetus dixit, qui à dignioribus & cum gradu militibus adoptati, vicem*

eorum

mone callidos, audacesque cognouit, pretio & promissis onerat, datâ pecuniâ ad pertentandos plurium animos. A Suscepere duo manipulares imperium Pop. Rom. transferendum, & transtulerunt. In conscientiam facinoris paucis asciti, suspensos ceterorum animos, diuersis artibus stimulant: primores militum, [70] per beneficia Nymphidij vt suspectos: vulgus & ceteros, irâ & desperatione dilati toties donatiui. erant quos memoria Neronis, ac desiderium prioris licentiæ accenderet. in commune omnes metu murandæ militiæ terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque & auxiliorū motas iam mentes, postquam vulgatum erat labare Germanici exercitus fidem. Adeoque parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, vt [71] postero Iduum die, redeuntem à cœnâ Othonem rapturi fuerint, nisi incerta noctis, & totâ vrbe sparsa militum castra, nec facilem inter temulentos consensum timuissent: non Reip. curâ, quam fœdare Principis sui sanguine sobrij parabāt, sed ne per tenebras, vt quisque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus plerisque pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa; quædam apud Galbæ B aures præfectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consilijque quamuis egregij, quod non ipse afferret, inimicus, & aduersus peritos peruicax. XVIII. kalend. Feb. sacrificanti pro æde Apollinis Galbæ, haruspex Vmbricius tristia exta, & instantes insidias, ac domesticum hostem prædicit: audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque vt lætum è contrario, & suis cogitationibus prosperum interpretante. Nec multo pòst libertus Onomastus nuntiat, exspectari eum ab architecto & redemtoribus. quæ significatio coëuntium iam militum, & paratæ coniurationis conuenerat. Otho, caussam digressus requirentibus, cùm emi sibi prædia vetustate suspecta, eoque prius exploranda finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum in Velabrum, inde ad [72] Miliarium aureum, [73] sub ædem Saturni pergit. Ibi tres & viginti speculatores consalutatum Imperatorem, ac paucitate salutantium trepidum, & sellæ festinanter impositum strictis mucronibus rapiunt. Totidem fermè milites in itinere aggregantur; alij conscientiâ, plerique miraculo: pars clamore & gladijs, pars silentio, animos ex euentu sumturi. Stationem in castris agebat Iulius Martialis tribunus. C Is magnitudine subiti sceleris, an corrupta latiùs castra, ac si contrà tenderet, exitium metuens, præbuit plerisque suspicionem conscientiæ. Antepósuere ceteri quoque tribuni centurionesque præsentia dubijs & honestis. Isque habitus animorum fuit, vt pessimum facinus auderent pauci; plures vellent; omnes paterentur. Ignarus interim Galba & sacris intentus, fatigabat alieni iam imperij deos: cùm affertur rumor rapi in castra, incertum quem senatorem, mox Othonem esse qui raperetur. Simul ex totâ vrbe vt quisque obuius fuerat, alij formidinem augentes,

Hi variè mouent & alternant à Galbâ.

Et statim parata manus.

Indicia & initia seditionis spreta à Lacone.

Prædictum Galbæ discrimen: Audiente Othone.

Qui ad coniuratos suos pergit:

Paucos pro tantâ. *Rapiunt illum in castra.*

Et admittitur:

Dum alij silent, alij probant.

Ad Galbam it nuncius.

eorum subibant. Posterior ætas, nisi fallor, diuersa paullùm sensu, qui velut custodes quidam, arbitri, & inspectores. Plutarchus διοπτῆρας *vertit: & in legum libris, Optio fabricæ, simili sensu: in Ambrosio, Optio carceris scriptum. videntur in quâque centuriâ hi fuisse, ex lapide qui in Piceno:*

C. LVCILIVS. C. F. VEL. VINDEX
MIL. COH. VI. PRÆT. VIX. ANN. XXX.
MILITAVIT. ANNIS. XII. PRINCIPALIS
BENEFICIARIVS. TRIBVNI
DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA.

alibi vtrumque iunctum legas, & Tesserarium & Optionem: vt in illo marmore,

EQVITI. COH. EIVSDEM.
TESSERARIO. OPTIONI.

Male autem hactenus in Tacito hic, Othonem, *lectum, contra meliores libros, itémque Cuiacij manu & Turnebi.*

70. PER BENEFICIA NYMPHIDII.] *Id est, qui promoti essent per Nymphidium, eos incitare & irritare, vt Galbæ suspectos. quia Nymphidium inuisum ipse sustulerat. Commune autem, vt beneficiarij benefactori suo adhæreant. atque ita de Seiano Præfecto item Prætorij, suprà lib.* IV. Simul Centuriones ac Tribunos ipse diligere: *& quod sequitur, beneficij sui facere.*

71. POSTERO IDVVM DIE.] *Hispanus liber,* D dierum. *Ego vtrumque addititium puto, &* postero Iduum, *scribo.*

72. MILIARIVM AVREVM.] *Columna ex eo metallo, vt Plutarchus hic in Galbâ describit,* ad quam viæ omnes ex Italiâ desinebant. Fecit Augustus, cùm Curator viarum esset, *Dio lib.* LIV. *& statuit* in capite Romani fori. *Plin. lib.* III. *Victor iuxta Vicum Iugarium collocat; & rectè.* Ædes Opis & Saturni in vico iugario. Miliarium aureum.

73. SVB ÆDEM SATVRNI.] *Regius codex*, in ædem Saturni. *Vnde Rhenanus elicit*, in Saturni. *Falsò vterque. Suetonius conuincit:* vt se in foro, *inquit*, sub æde Saturni ad milliarium aureum opperirentur.

74. TEN-

A tes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur consultantibus pla-
cuit [74] tentari animum cohortis, quæ in palatio stationem agebat, nec per ipsum Gal-
Placuit fidem cohortis excubantis tētari.
bam, cuius integra auctoritas maioribus remedijs seruabatur: Piso pro gradibus domus
vocatos, in hunc modum allocutus est. *Sextus dies agitur, commilitones, ex quo ignarus fu-*
Alloquitur Piso facundè.
turi, & siue optandum hoc nomen siue timendum erat, Cæsar ascitus sum: quo domus nostræ aut
Reip. fato, in vestrâ manu positum est. non quia, meo nomine, tristiorem casum paueam, vt qui ad-
uersa expertus cùm maximè, ducam ne secunda quidem minus discriminis habere: patris & sena-
tus & ipsius imperij vicem doleo, si nobis aut perire hodie necesse est, aut, quod æquè apud bonos
miserum est, occidere. Solatium proximi motus habebamus, incruentam vrbem & res sine discor-
diâ translatas. Prouisum adoptione videbatur, vt ne post Galbam quidem bello locus esset. Nihil
arrogabo mihi nobilitatis aut modestiæ. neque enim relatu virtutum, in comparatione Othonis,
opus est. Vitia, quibus solis gloriatur, euertêre imperium, etiam cùm amicum Imperatoris ageret.
Habitúne & incessu, an illo muliebri ornatu, mereretur imperium? Falluntur, quibus luxuria spe-
B *cie liberalitatis imponit. Perdere iste sciet, donare nesciet. Stupra nunc, & comissationes, & femi-*
narum cœtus, voluit animo. hæc Principatus præmia putat, quorum libido ac voluptas, penes ip-
sum sit; rubor ac dedecus, penes omnes. Nemo enim vmquam imperium flagitio quæsitum bonis
artibus exercuit. Galbam consensus generis humani; me Galba, consentientibus vobis, Cæsarem
dixit. Si Resp. & senatus, & populus, vana nomina sunt: vestrâ, commilitones, interest, ne Im-
peratorem pessimi faciant. Legionum seditio aduersum duces suos audita est aliquando: vestra fi-
des famaque illæsa ad hunc diem mansit. & Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Mi-
nus XXX. *transfugæ & desertores, quos centurionem aut tribunum sibi eligentes nemo ferret,*
imperium assignabunt? Admittitis exemplum? & quiescendo commune crimen facitis? Transcen-
det hæc licentia in prouincias: & ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos pertinebunt. Nec est
plus quod pro cæde Principis, quàm quod innocentibus datur. sed proinde à nobis donatiuum ob
fidem, quàm ab alijs pro facinore accipietis. Dilapsis speculatoribus, cetera cohors non asper-
Illi fidi & proni videntur:
nata concionantem, [75] vt turbidis rebus euenit, timore magis, & nonnullo adhuc con-
C silio, parat signa, quod postea creditum est, insidijs & simulatione. Missus & [76] Celsus
Sed verbis. Mittitur ad conciliandos alios milites.
Marius ad electos Illyrici exercitus [77] Vipsanij in porticu tendentes. Præceptum Amu-
lio Sereno & Domitio Sabino primipilaribus, vt Germanicos milites è Libertatis atrio
accerserent. Legioni classicæ diffidebat, infestæ ob cædem commilitonum, quos primo
statim introitu trucidauerat Galba. Pergunt etiam in castra prætorianorum tribuni Ce-
Etiam ad ipsos prætorianos.
rius Seuerus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus, si incipiens adhuc & nondum adulta
seditio melioribus consilijs flecteretur. Tribunorum Subrium & Cetium milites adorti
Qui minantur & spernunt.
minis, Longinum manibus coërcent, exarmantque: quia non ordine militiæ, sed è Gal-
bæ amicis, fidus Principi suo, & desciscentibus suspectior erat. Legio classica nihil cun-
Nec alij sanè audiunt.
ctata prætorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi, Celsum infestis pilis proturbant.
Germanica vexilla diu nutauêre, inualidis adhuc corporibus, & placatis animis, quòd
eos à Nerone Alexandriam præmissos, atque inde rursus longâ nauigatione ægros, im-
pensiore curâ Galba refouebat. Vniuersa iam plebs palatium implebat, mixtis seruitijs,
Nisi quòd plebs æstuat pro Galbâ:
D & dissono clamore, cædem Othonis, & coniuratorum exsilium poscentium, vt si in circo
ac theatro ludicrum aliquod postularent. Neque illis iudicium aut veritas: quippe eo-
Non in longum.
dem die diuersa pari certamine postulaturis: sed tradito more, quemcumque Principem
adulandi,

74. TENTARI ANIMVM.] *Libri ferè*, pertentari: *ex quo ego*, prætentari.

75. VT TVRBIDIS REBVS EVENIT, TIMORE.] *Locus totus mihi inter infirmos. Vacillat etiam Budensis scriptio*, rebus euectior ire magis & nullo adhuc consilio. *Ex quâ facias* euenit, irâ magis, & nonnulli ad hoc. *At in Florentino est*, euenti orte magis: *vnde Pichena*, forte magis.

76. CELSVS MARIVS AD ELECTOS.] *Credo ideò, quia notus iis, & in Illyrico militauerat. Tacitus libro* XV. Et legio decimaquinta, ducente Mario Celso, è Pannonia adiecta est. *Videtur igitur Legatus fuisse eius legionis.*

77. VIPSANII IN PORTICV.] *Nam miles extra ordinem in vrbe, agere plerumque solitus in porticibus aut templis. Noster lib.* II. *infrà:* Sed miles in porticibus aut delubris. *Ipsi prætoriani in Palatij porticibus excubabant. Vult Isidorus lib.* IX. Excubitores, quòd excubias agunt. Sunt enim ex numero militum, & in porticibus excubant propter regalem custodiam.

 78. IRRVEN-

adulandi, licentiâ acclamationum, & ſtudijs inanibus. Interim Galbam duæ ſententiæ A diſtinebant. Titus Vinius *manendum intra domum, opponenda ſeruitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos cenſebat: daret malorum pœnitentiæ, daret bonorum conſenſui ſpatium. ſcelera impetu, bona conſilia morá valeſcere. Denique eundi vltrò ſi ratio ſit, eamdem mox facultatem: regreſſus, ſi pæniteat, in alienâ poteſtate.* Feſtinandum ceteris videbatur, antequam creſceret inualida adhuc coniuratio paucorum. *Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digreſſus, ad ignaros illatus, cunctatione nunc & ſegnitia terentium tempus, imitari Principem diſcat. Non exſpectandum, vt compoſitis caſtris, forum inuadat, & proſpectante Galbâ Capitolium adeat: dum egregius imperator, cum fortibus amicis, ianuâ ac limine tenus domum cludit, obſidionem nimirum toleraturus. Et præclarum in ſeruis auxilium, ſi conſenſus tantæ multitudinis, & quæ plurimum valet, prima indignatio langueſcat. Proinde intuta, quæ indecora: vel ſi cadere neceſſe ſit, occurrendum diſcrimini. Id Othoni inuidioſius, & ipſis honeſtum.* Repugnantem huic ſententię Vinium, Laco minaciter inuaſit, ſtimulante Icelo, priuati odij pertinaciâ, in publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, ſpecioſiora ſuadentibus acceſſit. Præmiſſus B tamen in caſtra Piſo, vt iuuenis magno nomine, recenti fauore, & infenſus T. Vinio; ſeu quia erat, ſeu quia irati ita volebant. Et faciliùs de odio creditur. Vix dum egreſſo Piſone, occiſum in caſtris Othonem, vagus primùm & incertus rumor, mox vt in magnis mendacijs, interfuiſſe ſe quidam, & vidiſſe affirmabant; credulâ famâ, inter gaudentes, & incurioſos. Multi arbitrabantur compoſitum auctumque rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad euocandum Galbam, læta falsò vulgauerint. Tum verò non populus tantùm & imperita plebs in plauſus & immodica ſtudia, ſed equitum plerique ac ſenatorum, poſito metu incauti, refractis palatij foribus, ruere intus, ac ſe Galbæ oſtentare, prę-reptam ſibi vltionem querentes. Ignauiſſimus quiſque, & (vt res docuit) in periculo non auſurus, nimij verbis, linguæ feroces: nemo ſcire, & omnes affirmare. donec inopiâ veri, & conſenſu errantium victus, ſumto thorace Galba, [78] irruenti turbæ neque ætate neque corpore ſiſtens, ſellâ leuaretur. Obuius in palatio Iulius Atticus ſpeculator, cruentum gladium oſtentans, occiſum à ſe Othonem clamauit. Et Galba, *Commilito*, inquit, C *quis iuſſit?* inſigni animo ad coërcendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, aduerſus blandientes incorruptus. Haut dubiæ iam in caſtris omnium mentes, tantuſque ardor, vt non contenti agmine & corporibus, in [79] ſuggeſtu, in quo paullo antè aurea Galbę ſtatua fuerat, medium inter ſigna Othonem vexillis circumdarent. Nec tribunis aut centurionibus adeundi locus: gregarius miles caueri inſuper præpoſitos iubebat. Strepere cuncta clamoribus & tumultu, & exhortatione mutuâ; non tamquam in populo ac plebe, varijs ſegni adulatione vocibus, ſed vt quemque affluentium militum aſpexerant, prehenſare manibus, [80] complecti armis, collocare iuxtà, præire ſacramentum, modò Imperatorem militibus, modò Imperatori milites commendare. Nec deerat Otho protendens manus, adorare vulgum, iacere oſcula, & omnia ſeruiliter pro dominatione. Poſtquam vniuerſa claſſiariorum legio ſacramentum eius accepit, fidens viribus, & quos adhuc ſingulos exſtimulauerat, accendendos in commune ratus, pro vallo caſtrorum ita cœpit. *Quis ad vos proceſſerim, commilitones, dicere non poſſum: quia* D *nec priuatum me* * *vocari ſuſtineo, Princeps à vobis nominatus, nec Principem, alio imperante. Veſtrum quoque nomen in incerto erit, donec dubitabitur Imperatorem populi Rom. in caſtris, an hoſtem habeatis. Auditiſne, vt pœna mea, & ſupplicium veſtrum ſimul poſtulentur? adeò manifeſtum eſt, neque perire nos, neque ſaluos eſſe, niſi vnà, poſſe. Et cuius leuitatis eſt Galba, iam fortaſſe*

T. Vinius in Palatio manendum cenſet.

Alij celeriter obuiam eundum.

Inter quos & Laco. Idq; factum.

Vanus interea rumor de cæde Othonis: Seu fortè, ſeu conſultò ſparſus.

Itaque omnes iam promti:

Et pro Galbâ omnes.

Inſigne eius dictum ad vanum militem.

At magis firma in caſtris mentes.

Vera illic alacritas & mina.

Otho geſtibus excitat.

Etiam aptâ oratione.

* Libri, vocare

78. IRRVENTI TVRBÆ.] *Rhenanus Budenſem ſcripturam ſecutus legit*, irruente turbâ, neque corpore ſiſtens. *hoc ſenſu, vt dicat propter irruentem turbam & quia corpore non poſſet ſiſtere ſiue inſiſtere, ſellâ leuatum. Meis tamen libris ſcripta ea voces, quas tollit: legamq́; potius*, irruenti turbæ neque æ. n. corpore reſiſtens. *hac mente: Galbam & ætate & corpore inualidum, non ſuſtinuiſſe effusè irruentem & gratulantem turbam.*

79. AVREA GALBÆ STATVA.] *Apparet ita tunc receptum in caſtris. Libro* XV. *Annal.* Medio tribunal ſedem curulem, & ſedes effigiem Neronis ſuſtinebat.

80. COMPLECTI ARMIS.] *Muretus vellet*, arctius. *Non equidem: & militaris ſalutatio fuit, & affuſi ſunt cum gladiis & ſcutis, atque iis amplexi. Si quid mutandum, vellem*, amplecti armis.

81. OBVL-

A *tasse promisit: vt qui nullo exposcente, tot milia innocentissimorum ciuium trucidauerit. Horror animum subit, quoties recordor feralem introitum, & hanc solam Galbæ victoriam, cùm in oculis vrbis decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspicijs vrbem ingressus, quam gloriam ad Principatum attulit, nisi occisi* [81] *Obultronij Sabini* [82] *& Cornelij Marcelli in Hispaniâ, Beruichilonis in Galliâ, Fontei Capitonis in Germaniâ, Clodij Macri in Africâ, Cingonij in viâ, Turpiliani in vrbe, Nymphidij in castris? Quæ vsquam prouincia, quæ castra sunt, nisi cruenta & maculata? aut, vt ipse prædicat, emendata & correcta? Nam quæ alij scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, seueritatem pro sæuitiâ, parsimoniam pro auaritiâ, supplicia & contumelias vestras, disciplinam appellat. Septem à Neronis fine menses sunt, & iam plus rapuit Icelus, quàm quod Polycleti, &* [83]. *Vatinij, & Elij [& alij] parauerunt. Minore auaritiâ aut licentiâ grassatus esset T. Vinius, si ipse imperasset. nunc & subiectos nos habuit tamquam suos, & viles vt alienos. Vna illa domus sufficit donatiuo, quod vobis numquam datur, & cotidie exprobratur. Ac ne qua saltem in successore Galbæ spes esset, accersit ab exsilio, quem tristitiâ*
B *& auaritiâ sui simillimum iudicabat. Vidistis, commilitones, notabili tempestate, etiam deos infaustam adoptionem aduersantes. Idem senatus, idem pop. Rom animus est. Vestra virtus exspectatur, apud quos omne honestis consilijs robur, & sine quibus quamuis egregia inualida sunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum sunt.* [84] *Nec vna cohors togata defendit nunc Galbam, sed detinet. Cùm vos aspexerit, cùm signum meum acceperit, hoc solum erit certamen, quis mihi plurimum imputet. Nullus contationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari nisi per actum.* Aperire deinde armamentarium iussit. rapta statim arma, sine more & ordine militiæ, vt prætorianus, aut legionarius insignibus suis distingueretur. Miscentur auxiliaribus, galeis scutisque. Nullo tribunorum centurionúmve adhortante, sibi quisque dux & instigator: & præcipuum pessimorum incitamentum, quod boni mærebant. Iam exterritus Piso fremitu crebrescentis seditionis, & vocibus in vrbem vsque resonantibus, egressum interim Galbam & foro appropinquantem assecutus erat: iam Marius Celsus haut læta rettulerat. cùm alij in palatium redire, alij Capi-
C tolium petere, plerique rostra occupanda censerent, plures tantùm sententijs aliorum contradicerent, vtque euenit in consilijs infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitasse Laco, ignato Galbâ, de occidendo T. Vinio dicitur, siue vt pœnâ eius animos militum mulceret, seu conscium Othonis credebat, ad postremum vel odio. Hæsitationem attulit tempus ac locus, quia initio cædis otto, difficilis modus: & turbauere consilium trepidi nuntij, ac proximorum diffugia, languentibus omnium studijs, qui primò alacres fidem atque animum ostentauerant. Agebatur huc illuc Galba, vario turbæ fluctuantis impulsu, completis vndique basilicis ac templis, lugubri prospectu. neque

Arma diuidut:

Iamq; in vrbē ruunt.

Galba fluctuat.

Laco agitat de Vinij Cæde.

Intempestiuè.

81. OBVLTRONII SABINI.] *Coniecturâ ductus sic restitui, cùm in libris esset*, ab vltroniis Albini. *Suspicor autem eum esse, de quo Tacitus Annali* XIII. Heluidius Priscus aduersus Obultronium Sabinum ærarij Quæstorem proprias contentiones
D exercuit.

82. ET CORNELII MARCELLI.] *Libri scripti ita appellant, hominem alio mihi ignotum. Paullò pòst* Vettij Chilonis *lego, cum Rhenano.*

83. VATINII ET ELII ET ALII.] *Vulgatis libris erat*, & Egij. *qui mihi quidem inter potentiores libertos irrepertus. At Elium inuenio (Dioni scribitur ἥλιος) qui magnus apud Neronem, quiq; abeunte eo in Græciam contillatum, profectus mansit vrbi Romæ. Est is ipse, de quo Tacitus libro* XIII. P. Celer eques Romanus & Elius libertus, rei familiari Principis in Asiâ impositi. *Quod sequitur*, & alij: *videndum ne superfluat, natúmque sit ex hæsitantiâ librarij, & adfinitate vocis prioris.*

84. NEC VNA COHORS TOGATA.] *Quare Togata? & satisne ea vox sana? sana. Appellat enim ita velut eleuans & infirmans, quia moris vt illa cohors quæ more militia excubabat, idipsum faceret sine armis, gladiis tantùm lanceisq; contenta. Itaque & togis induti erant, non sagis. Modestiæ caussâ institutum id videtur: & ne Mars palàm habitare videretur in suâ vrbe. Huc spectat quod infrà legis*, apertum in castris armamentarium fuisse, rapta arma. *quorum scilicet armorum non iis vulgò ius aut vsus, nisi Tribunis aut Præfecto permittente. Ideò in Martiali de Fusco, Præfecto Prætorij:*

Ille sacri lateris custos Martisq; togati:
Credita cui summi castra fuère ducis.

Vocat ecce togati Martis *custodem ab hoc habitu: atque adeò in ipsâ Italiâ totâ milites togatos esse voluit M. Antoninus, de quo Capitolinus:* Per Brundisium veniens in Italiam, togam & ipse sumpsit, & milites togatos esse iussit. nec vmquam sagati fuerunt sub eo milites. *Hæc tamen de ipsis Prætoriis cohortibus tantùm accipio, quæ è ciuibus: de Batauis Germanisq; custodibus scimus aliter fuisse.*

85. CENTV-

neque populi aut plebis vlla vox, sed attoniti vultus, & conuersæ ad omnia aures. non tu- A
Plebs iam silet, & pendet ab euentu. multus, non quies, quale magni metus & magnæ iræ silentium est. Othoni tamen ar-
mari plebem nuntiabatur. Ire præcipites, & occupare pericula iubet. Igitur milites Ro-
Milites Othoniani forum auidi irrumpunt. mani, quasi Vologesen, aut Pacorum, auito Arsacidarum solio depulsuri, ac non Impe-
ratorem suum inermem & senem trucidare pergerent, disiecta plebe, proculcato senatu,
truces armis, rapidis equis forum irrumpunt. Nec illos Capitolij aspectus, & imminen-
tium templorum religio, & priores & futuri Principes terruere, quo minus facerent sce-
Deficit & deserit Galbam sua cohors. lus, cuius vltor est quisquis successit. Viso cominus armatorum agmine, vexillarius co-
mitantis Galbam cohortis (Atilium Vergilionem fuisse tradunt) direptam Galbæ ima-
ginem solo afflixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum
Ipse à ferentibus in terrã proiicitur. fugâ populi forum, districta aduersus dubitantes tela. Iuxta Curtium lacum, trepida-
tione ferentium Galba proiectus è sellâ, ac prouolutus est. Extremam eius vocem, vt cui-
De supremâ voce eius variant: que odium aut admiratio fuit, variè prodidere. Alij suppliciter interrogasse, quid mali
meruisset? paucos dies exsoluendo donatiuo deprecatum. Plures obtulisse vltrò percus- B
soribus iugulum, agerent ac ferirent, si ita è Rep. videretur. non interfuit occidentium
Sicut & de percussore. quid diceret. De percussore non satis constat. quidam Terentium Euocatum, alij Leca-
nium, crebrior fama tradidit Camurium xv. legionis militem, impresso gladio, iugulum
eius hausisse. Ceteri crura brachiaque (nam pectus tegebatur) fœdè laniauere. pleraque
T. Vinius occisus. vulnera, feritate & sæuitiâ, trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium inuasere, de
quo & ipso ambigitur, consumserit ne vocem eius instans metus, an proclamauerit, non
esse ab Othone mandatum vt occideretur. Quod seu finxit formidine, seu conscientiâ
coniurationis confessus est: huc potiùs eius vita famaque inclinat, vt conscius sceleris fue-
rit, cuius caussa erat. ante ædem diui Iulij iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio
Sempronij Densi fides. Caro legionario milite in vtrumque latus transuerberatus. Insignê illâ die virum Sem-
pronium Densum ætas nostra vidit. [85] Centurio is prætoriæ cohortis ad Galbæ custo-
diam à Pisone additus, stricto pugione occurrens armatis, & scelus exprobrans, ac modò
manu, modò voce, vertendo in se percussores, quamquàm vulnerato Pisoni effugium C
Piso in Vestæ confugit. dedit. Piso in ædem Vestæ peruasit, exceptusque misericordiâ publici serui, & contuber-
nio eius abditus, non religione, nec cærimonijs, sed latebrâ imminens exitium differe-
** Libri aliquot, missu* bar. cùm aduenere, * iussu Othonis, nominatim in cædem eius ardentes, Sulpicius Flo-
rus è Britannicis cohortibus, nuper à Galbâ ciuitate donatus, & Statius Murcus specula-
Sed illinc extractus, & cæsus, tor. à quibus protractus Piso, in foribus templi trucidatur. Nullam cædem Otho maio-
re lætitiâ excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur: seu tum
Lubenti & læto admodum Othone. primùm leuata omni solicitudine mens, [86] vagare gaudio cœperat; seu recordatio ma-
iestatis in Galbâ, amicitiæ in T. Vinio, quamuis immitem animum imagine tristi con-
fuderat. Pisonis, vt inimici & æmuli, cæde lætari, ius fasque credebat. Præfixa contis
Multi gloriã hanc cædium affectant: capita gestabantur, inter signa cohortium iuxta Aquilam legionis, certatim ostentanti-
bus cruentas manus qui occiderant, qui interfuerant, [87] quíve verè, quíve falsò, vt pul-
chrum & memorabile facinus iactabant. Plures quàm CXX. libellos præmia exposcen-
tium, D

85. CENTVRIO IS PRÆTORIÆ COHORTIS AD GALBÆ.] *Aliter concepta lecta in Farnesij codice:* Centurio is prætoriæ ac Galbæ custodiæ à Pisone additus. *Quæ vtraque tamen parùm mihi certa. Quid enim? à Pisone custos hic Galbæ appositus? Quomodo potuit aut debuit? cùm Galbæ sanè, vt Principi, legitimi sui custodes & stipatores fuerint. Denique vnde ea auctoritas Pisoni? Tacitum etiam ipsum lege: videbis clarè Sempronium hunc non Galbæ tutorem sed Pisonis fuisse, cui quamuis vulnerato effugium etiam præbuit. Igitur inclinabam vt legerem:* Centurio is Prætorij, à Galbâ custodiæ Pisonis additus. *vt in illo motu rerum, Galba de Pisone anxius addiderit ei custodem centurionem. Hoc probabile. sustinet me tamen à pleno adsensu Dio & Plutarchus: qui ita narrant, vt Sempronius Galbam defenderit, non Pisonem. Si eos sequimur: tum mentem verborum Taciti faciam, vt hic Sempronius venerit in cohortes Prætorias, promotusq́; sit beneficio Pisonis: atque ita additus insertusq́; custodiæ. Vix tamen est, vt Taciti narratio cum Græcis iis non pugnet. Certè nec Suetonius opem quemquam tulisse Galbæ refert.*

86. VAGARE GAVDIO.] *Repertum in opt. Vatic. non spreui: quoniam passim veteres ita locutos sciebam. Vox autem apta, ad habitum explicandum mentis gaudio diffusæ & velut natantis.*

87. QVIVE VERE, QVIVE FALSÒ.] *Franc. Modius me monet in Rom. codice legi*, qui verè qui falsò. *Quod idem etiam scriptus Couarruuiæ liber habebat.*

88. TRA-

A tium, ob aliquam notabilem illâ die operam, Vitellius postea inuenit. omnesque conquiri & interfici iussit, non honore Galbæ, sed [88] tradito Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum vltionem. Alium crederes senatum, alium populum. Ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum præcurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manum: quantoque magis falsa erant quæ fiebant, tanto plura facere. Nec aspernabatur singulos Otho, auidum & minacem militum animum, voce vultuque temperans. Marium Celsum, Consulem designatum, & Galbæ vsque in extremas res amicum fidumque, ad supplicium expostulabant, industriæ eius innocentiæque quasi malis artibus infensi. Cædis & prædarum initium, & optimo cuique perniciem quæri apparebat. Sed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum scelus, iubere iam poterat. Ita [89] simulatione iræ, vinciri iussum, & maiores pœnas daturum affirmans, præsenti exitio subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Prætorij præfectos sibi ipsi legere: Plotium Firmum è manipularibus
B quondam, tum vigilibus præpositum, & incolumi adhuc Galbâ partes Othonis secutum. Adiungitur Licinius Proculus, intimâ familiaritate Othonis, suspectus consilia eius fouisse. vrbi Flauium Sabinum præfecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eamdem curam obtinuerat, plerisque Vespasianum fratrem in eo respicientibus. Flagitatum, vt [90] vacationes præstari centurionibus solitæ remitterentur. Namque gregarius miles, vt tributum annuum [91] pendebat. Pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem centurioni exsolueret, neque modum oneris quisquam, neque genus quæstus pensi habeba. Per latrocinia & raptus, aut seruilibus ministerijs, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles, labore ac sæuitiâ fatigari, donec vacationem emeret. Vbi sumtibus exhaustus, [92] secordiâ miser elanguerat, inops pro locuplete, & iners pro strenuo, in manipulum redibat. ac rursus alius atque alius, eâdem egestate ac licentiâ corrupti, ad seditionem & discordias, & ad extremum, bella ciuilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione, centurionum

Cum suo postea exitio.
At Romani nimium se dant Othoni.
Marius Celsus ad cædem postulatur.
Arte eripitur ab Othone.
Duo Præfecti Prætorio facti.
Miles vacationes tolli vult.
Quales eæ.

C 88. TRADITO PRINCIPIBVS MORE.] *Diu in hoc loco mei atque alieni fluctus. Nunc sisto in emendatione meâ vltimâ: verâ, etsi quidam renituntur. sed neque omnium est verã Criticam approbare, quid exercere? De re: ita lego.* Traditâ Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum vltione. *Ita verba structa aptè, quæ alioqui non redigas sub Grãmaticæ leges: ita sententia concinna & vera. Vltio, inquam, hæc tradita est Principibus more, ad præsens munimentum & tutelam sui. sed quæ vltio?* in posterum: *id est, post ipsos, & vt successor vlciscatur. Tacitus in hac re:* Fecêre facinus, cuius vltor est quisquis successit. *Et quo fine? vt ipsi in præsenti tutiores. Ita Claudius (in Suetonio)* Centuriones è coniuratis in Caium interemit, exempli caussâ: *& Domitianus Epaphroditum (in eodem)*
D vt ostenderet, ne bono quidem exemplo audendam Patroni necem. *Nimirum Principes, sollenniter puniendo Principum interfectores, se muniunt & tuentur. Oedipus hoc ita pulchrè apud Sophoclem, vbi ait velle se exsequi & punire Laij cædem:*

Ὅστις γὰρ ἦν ἐκεῖνον ὁ κτανών, τάχ᾽ ἂν
Κἄμ᾽ ἂν τοιαύτῃ χειρὶ τιμωρεῖν θέλοι.
Κείνῳ προσαρκῶν οὖν, ἐμαυτὸν ὠφελῶ:
Nam quisquis ille est Laium qui occiderit:
Is dextrâ eâdem me quoque ausit aggredi.
Cùm vindico igitur hunc, meipse munio.

89. SIMVLATIONE IRÆ.] *Seneca explicat, qui callidè hoc ad primam magnámque iram adhibendum suadet,* III. *De Irâ, cap.* XXXIX. *vt* quem non audet lenire, fallat. Simulabit, *inquit*, iram, tamquam adiutor, & doloris comes, plus auctoritatis in consilijs habeat: moras nectet, & dum maiorem quærit pœnam, præsentem differet. *Ipsa hæc nostra sunt, & monstis illius clarum hîc exemplum.*

90. VACATIONES.] *De his militarium operum vacationibus Iustinus capiendus fuit libro* XXXVII. Hieme deinde imminente, non in conuiuio, sed in campo, non in vacationibus, sed in exercitationibus, nec inter sodales, sed inter æquales, aut equo aut cursu aut viribus contendebat. *Nec acutissimum Palmerium audire amicus meus debuit Vocationes substituentem, & inuitationes interpretantem. Imò verò has militares Vacationes intellegit, & rectè propriéq; Exercitationibus opponit. Tacitus libro* I. *Annal.* Vacationes munerum *appellat. & iisdem verbis Quinctilianus pro Milite:* Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandiùs quàm militiæ disciplina postulat adulatum militi Tribunum: imperatas asperrimas expeditiones, vt remitterentur. *Talem vacationem & Liuius intellexit lib.* VII. *de cohortibus Hernicorum:* Immunes quoque operum militarium erant, vt in vnum pugnæ laborem reseruati plus quàm pro virili parte adnitendum scirent.

91. PENDEBAT. PARS MANIPVLIS.] *Libris veteribus vox inseritur*, pendebat quarta pars. *Numquid*, pendebat quartam? *vt velit in hoc tributum quartam stipendij partem erogatam? an magis Pichenam audimus?* Quarta pars manipuli sparsa per commeatus. *Audio, audio, & nihil melius veriúsve.*

92. SECORDIA MISER ELANGVERAT.] *Mallem*, miserè, *pro* miser: *aut cum Pichenâ,* insuper.

93. PISO-

Sed melius visum è fisco solui. rionum animos auerteret, ex fisco suo vacationes annuas exsoluturum promisit: rem A haut dubiè vtilem, & à bonis postea Principibus, perpetuitate disciplinæ, firmatam. *Laco occisus.* Laco præfectus, tamquam in insulam seponeretur, ab Euocato quem ad cædem eius Otho *Et Icelus.* præmiserat, confossus. In Mattianum Icelum, vt in libertum, palàm animaduersum. Exacto per scelera die, nouissimum malorum fuit lætitia. Vocat senatum prætor vrbanus, certant adulationibus ceteri magistratus. Accurrunt patres, decernitur Othoni tribuni- *In Senatu omnes honores Othoni habiti.* cia potestas, & nomen Augusti, & omnes Principum honores, annitentibus cunctis abolere conuicia ac probra, quæ promiscuè iacta hæsisse animo eius nemo sensit. Omisisset offensas, an distulisset, breuitate imperij in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, *Cæsi, sepulti.* per strages iacentium, in Capitolium atque inde in palatium vectus, concedi corpora sepulturæ, cremarique permisit. [93] Pisonem Verania vxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia composuere, quæsitis redemtisque capitibus, quę venalia interfecto- *De Pisone elogium.* res seruauerant. Piso vnum & tricesimum ætatis annum explebat, famâ meliore quàm fortunâ. Fratres eius [94] Magnum Claudius, [95] Crassum Nero interfecerant. Ipse diu B exsul, quatriduo Cæsar properatâ adoptione, ad hoc tantum maiori fratri prælatus est, *De T. Vinio elogium.* vt prior occideretur. T. Vinius XLVII. annos varijs moribus egit. Patet illi è prætoriâ familiâ, [96] maternus auus è proscriptis. Primâ militiâ infamis, Legatum Caluisium Sabinum habuerat: [97] cuius vxor, malâ cupidine visendi situm castrorũ, per noctem militari habitu ingressa, cùm vigilias & cetera militiæ munia [98] eâdem lasciuiâ tentasset; *Turpe eius stuprum.* [99] in ipsis principijs stuprum ausa, & criminis huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iussu C. Cæsaris oneratus catenis. mox mutatione temporum dimissus, cursu honorum inoffenso, legioni post præturam præpositus, probatusque. seruili deinceps probro re- *Furti etiam suspectus.* spersus est, tamquam scyphum aureum in conuiuio Claudij furatus. Et Claudius posterâ die soli omnium Vinio fictilibus ministrari iussit. Sed Vinius, proconsulatu, Galliam Narbonensem seuerè integreque rexit. Mox Galbæ amicitiâ in abruptum tractus, audax, callidus, promtus, & prout animum intendisset, prauus aut industrius, eâdem vi. Testamentum T. Vinij magnitudine opum irritum: Pisonis supremam voluntatem paupertas firmauit. C *Galba vix sepultus.* Galbæ corpus diu neglectum, & licentiâ tenebrarum plurimis ludibrijs vexatum, dispensator Argius, è prioribus seruis, humili sepulturâ in priuatis eius hortis contexit. Caput per lixas calonesque suffixum, laceratumque ante Patrobij tumulum (liber-

93. PISONEM VERANIA.] *Plutarchum hinc emendemus in eâdem istâ re: τὴν δὲ πείσωνος [κεφαλὴν] ἡ γυνὴ ἔλαβεν ὑ κεχρίου δεηθεῖσα. & scribamus, ἡ Οὐερανία δεηθεῖσα: vt interpretes aliquando nubeculâ istâ liberentur. Nam Verania est, quæ precibus caput mariti abstulit. De hac Plinius lib. II. epistolâ vltimâ:* Verania Pisonis grauiter iacebat, Pisonis dico illius quem Galba adoptauit.

94. MAGNVM CLAVDIVS, CRASSVM NERO.] *Atqui Seneca in Menippaâ, etiam Crassum videtur adserere à Claudio interfectum.* Occidit, *inquit*, in vnâ domo Crassum, Magnum, Scriboniam, Assarionem, nobiles tamen: Crassum verò tam fatuum, vt regnare posset.

95. CRASSVM NERO.] *Accusante Regulo. Huc enim illa Plinij faciunt, lib. I. epist. V.* Quid tibi cum mortuis? numquid ego aut Crasso aut Camerino molestos sum? quos ille *(Regulus)* sub Nerone accusauerat.

96. MATERNVS AVVS E PROSCRIPTIS.] *Ego censuissem, Paternum. Nam reperio in Dione T. Vinium proscriptum à Triumviris, & mirâ fide atque astu ab vxore Tanusiâ seruatum. lib.* XLVII. *Fieri autem potest, vt huius aui etsi materni nomen sumpserit, testamento an adoptione.*

97. CVIVS VXOR MALA CVPIDINE.] *Historiola hæc apud Dionem, in rebus Caij. Καλουΐσιος δὲ Σαβῖνος ἔν τε τοῖς πρώτοις τῆς βουλῆς ὤν, καὶ τότε ἐκ τῆς ἐν τῇ Παννονίᾳ ἀρχῆς ἀφιγμένος, ἥ τε γυνὴ αὐτοῦ Κορνηλία γραφέντες (καὶ γὰρ ἐκείνη ὡς φυλακάς τε ἐφοδεύσασα, καὶ τοὺς στρατιώτας ἀσκοῦντας ἰδοῦσα αἰτίαν ἔσχεν) οὐχ ὑπέμειναν τὴν κρίσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς προανάλωσαν.* Caluisius autem Sabinus inter Senatorum primos, & recèns à Præfecturâ Pannoniæ, vnaque vxor eius Cornelia accusati (crimini huic dabatur Vigilias circumiuisse, & milites exercentes inspectasse) non exspectatâ sententiâ seipsos interfecerunt.

98. EADEM LASCIVIA TENTASSET.] *Regius codex*, temperasset. *ex quo Rhenanus*, temerasset. D

99. IN IPSIS PRINCIPIIS.] *Plutarchus expressit, καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχείοις ἃ πριγκίπια Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Principia autem sacra, quia in iis aquilæ & signa, id est, dij militares. Sententiam ex eâdem re Quinctilianus petiit, pro Milite:* Sed neque hoc Mars parens, nec signa militaria aquilæque victrices sinant, vt tuâ quoque sententiâ quisquam vir & Romanus & miles, nimium pudicus sit, apud quem ante principia agendum est. *Hæc Principia Statius, etsi in re Græcâ, circumscribit libro* X.

Veotum ad concilij penetrale, domumque verendam
Signorum.

100. METVS

A (libertus is Neronis punitus à Galbâ fuerat) posterâ demum die repertum, & cremato
iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba tribus & septuaginta an- *Elogium de*
nis. quinque Principes prosperâ fortunâ emensus, & alieno imperio felicior, quàm suo. *eo, & iudicium.*
Vetus in familiâ nobilitas, magnæ opes. ipsi medium ingenium, magis extra vitia quàm
cum virtutibus. Famæ nec incuriosus, nec venditator. Pecuniæ alienæ non appetens,
suæ parcus, publicæ auarus. Amicorum libertorumque, vbi in bonos incidisset, sine re-
prehensione patiens: si mali forent, vsque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium, &
[100] metus temporum obtentui, vt quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat
ætas, militari laude apud Germanias floruit: proconsul Africam moderatè: iam senior,
citeriorem Hispaniam pari iustitiâ continuit, maior priuato visus, dum priuatus fuit, & *Dignus imperio visus, non fuit.*
omnium consensu capax imperij, nisi imperasset. Trepidam vrbem ac simul atrocita-
tem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores pauentem, nouus insuper de Vitellio *Nuncius de Vitellio electo.*
nuntius exterruit, ante cædem Galbæ suppressus, vt tantùm superioris Germaniæ exer-
B citum desciuisse crederetur. Tum duos omnium mortalium impudicitiâ, ignauiâ, lu- *Omnibus pauidis, & de rep. tam desperantibus.*
xuriâ. deterrimos, [101] velut ad perdendum imperium fataliter electos, non senatus mo-
dò & eques, quîs aliqua pars & cura Reip. sed vulgus quoque palàm mærere. Nec iam
recentia sæuę pacis exempla, sed repetitâ bellorũ ciuilium memoriâ, *captam toties* [102] *suis
ciuibus vrbem, vastitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Pharsaliam, Philippos, & Peru-
siam ac Mutinam, nota publicarum cladium nomina*, loquebãtur. *Propè euersum orbem, etiam
cùm de principatu inter bonos certaretur; sed mansisse C. Iulio, mansisse Cæsare Augusto victore,* *Certamen enim inter duos pessimos.*
*imperium, mansuram fuisse, sub Pompeio Brutoque, Remp. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in
templa ituros? Vtrasque impias preces, vtraque detestanda vota, inter duos, quorum bello solùm
id scires, deteriorem fore qui vicisset.* Erant qui Vespasianum & arma Orientis augurarен-
tur. &, vt potior vtroque Vespasianus, ita bellum aliud, atque alias clades horrebant.
Et ambigua de Vespasiano fama: solusque omnium ante se Principum, [103] in melius
mutatus est. Nunc initia caussasque motus Vitelliani expediam. Cæso cum omnibus *Germanici motus origo.*
C copiis Iulio Vindice, ferox prædâ gloriaque exercitus, vt cui sine labore ac periculo, ditis-
simi belli victoria euenisset, [104] expeditionem & aciem, præmia quàm stipendia ma-
lebat: diuque infructuosam & asperam militiam tolerauerat, ingenio loci cælique, &
seueritate disciplinæ, quam in pace inexorabilem discordiæ ciuium resoluunt: paratis *Ferociunt legiones ea.*
vtrimque corruptoribus, & perfidiâ impunitâ. Viri, arma, equi, [105] ad vsum & ad
decus supererant. Sed ante bellum, centurias tantùm suas turmasque nouerant: exerci-
citus finibus prouinciarum discernebantur. Tum aduersus Vindicem contractæ legio-
nes, seque & Gallias expertæ, quærere rursus arma, nouasque discordias: nec socios vt *Noua bella volunt.*
olim, sed hostes & victos vocabant. Nec deerat pars Galliarum quæ Rhenum accolit,
easdem partes secuta, ac tum acerrima instigatrix aduersus Galbianos: [106] hoc enim
nomen fastidito Vindice indiderant. Igitur Sequanis Æduisque, ac deinde prout opu-
lentia ciuitatibus erat, infensi, expugnationes vrbium, populationes agrorum, raptus pe- *Et inhiant opibus Gallorum.*
natium hauserunt animo; secundùm auaritiam & arrogantiam præcipua validiorum
D vitia, cõtumaciâ Gallorum irritati, qui remissam sibi à Galbâ quartam tributorum par-
tem,

100. METVS TEMPORVM OBTENTVI.] *A Rhenano est lib. scripti*, obtinuit: *quod verius hic puto.*

101. VELVT AD PERDENDVM IMPERIVM.] *Ita libri flagitant, ita sententia. Beatus tamen, Nos, inquit*, ad partiendum, *emendauimus.*

102. SVIS CIVIBVS VRBEM.] *Præfero quod in scriptis*, suis exercitibus.

103. IN MELIVS MVTATVS.] *Imitatus hoc palàm Ausonius, de eodem Vespasiano:*

Olim qui dubiam, priuato in tempore, famam
Par aliis Princeps, transtulit in melius.

Suetonium vide.

104. EXPEDITIONEM ET ACIEM.] *Non temerè mutem, & elicio sententiam etiam ex hac scripturâ. Tamen haud paullò clarior Antithesis videatur si legas*, expeditionem quàm otium.

105. AD VSVM ET AD DECVS.] *Id est, arma, equi, iis suppetebant, non ad necessitatem modò sed & ornatum. Tale est quod iisdem infrà tribuit*, baltheos & faleras insigniaque armorum argento decora. *Tamen libri quidam* dedecus: *ex quibus alij scribendum*, ad abusum & ad dedecus, *censuerunt. vt mea mens est, procul à Taciti mente, &*

Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano.

106. HOC ENIM NOMEN.] *Ita solita plebs, mutare per fastidium & innouare hac contumelia nomina. At Dionysio Gothofredo Ic. legendum videbatur*, fatis dato Vindice.

107. PVBLI-

Variis etiam rumoribus concitantur. tem,& [107] publicè donatos in ignominiam exercitus iactabant. Accessit callidè vulga- A
tum,temerè creditum,decumari legiones,& promtissimum quemque centurionum di-
mitti. vndique atroces nuntij,sinistra ex vrbe fama,infensa Lugdunẽsis colonia,& per-
tinaci pro Nerone fide fœcunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumq́ue
materies in ipsis castris,odio,metu,&,vbi vires suas respexerant,securitate. Sub ipsas su-
Intereà Vitellius ad eas venit. perioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna
legionum cum curâ adierat: redditi plerisque ordines, remissa ignominia, allenatæ no-
Insinuat sese, & ambit: tæ: plura ambitione, quædam iudicio: in quibus sordem & auaritiam Fontei Capito-
nis,adimendis assignandísve militiæ ordinibus,integrè mutauerat. Nec consularis lega-
ri mensurâ,sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud seueros humilis. Ita co-
Comis, mitatem bonitatemq́ue fauentes vocabant, quòd sine modo, sine iudicio, donaret sua,
Largus, largiretur aliena. Simul,auiditate imperandi,ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur.
Multi in vtroque exercitu sicut modesti quietiq́ue, ita mali & strenui: sed profusâ cupi-
dine, & insigni temeritate, legati legionum, [108] Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è B
Valens Legatus ad Principatum capessendum exstimulat. quibus Valens infensus Galbæ,tamquam detectam à se Verginij cunctationem,oppres-
sa Capitonis consilia ingratè tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans.
*Ipsum celebri vbique famâ: nullam in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, secutura Ger-
manorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium seni imperium, & breui transiturum: pande-
ret modò sinum, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitasse Verginium, equestri familiâ,
ignoto patre: imparem si recepisset imperium, tutum si recusasset. Vitellio tres patris consulatus,
censuram, collegium Cæsaris, imponere iampridem Imperatoris dignationem, & auferre priuati
Ille cupit, non audet. securitatem.* Quatiebatur his segne ingenium,vt concupisceret magis,quàm speraret. At
Cæcina Legatus infensus Galbæ. in superiore Germaniâ, Cæcina decorâ iuuentâ, corpore ingens, animi immodicus,
[109] cito sermone,erecto incessu,studia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba, quæ-
storem in Bæticâ,impigrè in partes suas transgressum,legioni præposuit. [110] Mox com-
pertum publicam pecuniam auertisse,vt peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægrè pas-
Nec vniuersi milites in eum proni. sus,miscere cuncta & priuata vulnera Reip. malis operire statuit. Nec deerant in exercitu C
semina discordiæ, quòd & bello aduersus Vindicem vniuersus affuerat, nec nisi occiso
Nerone translatus in Galbam, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniæ
Quos irritât etiam Gallo-Germani. præuentus erat. Et Treueri ac Lingones, quasq́ue alias ciuitates atrocibus edictis, aut
damno finium Galba perculerat,hibernis legionum propiùs miscentur. Vnde seditiosa
colloquia,& inter paganos corruptior miles,& in Verginium fauor cuicumque alij pro-
Lingonum Legati seditiosè agunt. futurus. Miserat ciuitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus, [111] dextras ho-
spitij insigne. Legati eorum in squalorem mæstitiamq́ue compositi, per principia, per
contu-

107. PVBLICE DONATOS.] *Agris, quos Galba Treuiris eripuerat, aliisque:* & damno finium perculerat, *vt infrà dicit.*

108. ALIENVS CÆCINA.] *Mihi, imò libris debetur verum hoc Cæcinæ nomen. Nam illi constanter* Alienum *scribunt. Etiam in Dionis Epitomâ semper,* ἀλιηνὸς. *Romanum verò id nomen: & nummi exstant,* C. CÆSAR. IMP. COS. ITER. ALIENVS. PROCOS. *Nominat & quemdam Alienum Cicero Diuinatione in Verrem. Vulgatis tamen Taciti libris hîc A. Cæcina dicitur: & Fastis, quos eruditi viri concinnarunt,* A. Licinius. *Vnde eruerint, miror.*

109. CITO SERMONE.] *An,* scito?

110. MOX COMPERTVM.] *Non item male,* comperto.

111. DEXTRAS HOSPITII INSIGNE.] *Fidei etiam & pacis. Cæsaris locus est, quem correctione libens huc traxerim, libro* VII. *De bello Gall.* Ædui visi ab latere nostris aperto. ij similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt. ac tametsi dextris humeris exertis animaduertebantur, quod insigne pacatis esse consueuerat; tamen idipsum sui fallendi caussâ milites ab hostibus factum existimabant. *De humeris, & quomodo exeri ij potuerint, nec capio nec legi. Glossema subolet, & insitio non proba: legamq́,* dextris exertis. *voce Humerorum eiectâ, nisi si ea aliter conformanda. Dextras quidem attolli, etiam nunc pacis ac socij aduentus* D *signum habetur.*

ADD. *In Cæsaris loco libenter nunc legerim,* dextris nudis exertis. *Liuius suadet libro* XXVIII. *qui scribit opidanos quosdam deditionem & amicitiam significantes, egressos:* dextras nudas ostentantes. *Lacedæmonij etiam apud Thucydidem libro* IV. *circumuenti ab Atheniensibus,* τὰς χεῖρας ἀνέσεισαν. manus quatiebant, *signum pacis & deditionis. In Frontino quidem lego, Humeros etiam exeri à militibus, sed longè alio sensu. libro* II. *Stratag. cap.* I. Cùm Sertorianos milites animaduertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, humerosq́ue exercentes *(lego,* exerentes*)* & lanceas vibrantes. *Itaque hoc magis in Cæsarianâ correctione nostrâ firmamur.*

112. INSITA

A contubernia, modò suas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, & vbi pronis mi-
litum auribus accipiebantur, ipsius exercitus pericula & contumelias conquerentes, ac-
cendebant animos. Nec procul seditione aberant, cùm Hordeonius Flaccus abire lega- *Hordeonius comprimere conatur:*
tos, vtque occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor, affir-
mantibus plerisque interfectos, ac ni sibi consulerent, fore vt acerrimi militum & præ- *Auget.*
sentia conquesti, per tenebras & inscitiam ceterorum occiderentur. Obstringuntur inter *Coniurant inter se milites.*
se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles, primò suspectus, tamquam cir-
cumdatis cohortibus alisque, impetus in legiones pararetur: mox eadem acriùs volens,
faciliore inter malos consensu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen
Germanicæ legiones solenni kalend. Ianuar. sacramento pro Galbâ adactæ, multâ con- *Inferior etiã exercitus turbat.*
tatione, & raris primorum ordinum vocibus: ceteri silentio, proximi cuiusq; audaciam
exspectantes, [112] insitâ mortalibus naturâ properè sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis
legionibus inerat diuersitas animorum: primani quintanique turbidi, adeò vt quidam *Iurãt quidam in Galbam, sed linguâ.*
B saxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac sextadecima legiones, nihil vltra fre-
mitum & minas ausæ, initium erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu, *At superior palàm deficit.*
quarta ac duoetuicesima legiones iisdem hibernis tendentes, ipso kalen. Ianu. die dirum-
punt imagines Galbæ: quarta legio promptiùs, [113] duoetuicesima [114] contanter. Mox
consensu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S.P.Q.R. oblitterata iam no-
mina, sacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorúmve pro Galbâ nitente, qui-
busdam, vt in tumultu, notabiliùs turbantibus. Non tamen quisquam in modum con-
cionis, aut suggestu locutus. neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij *Hordeonius nõ compescit.*
Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere du-
bios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pauidus, & socordiâ innocens. Quattuor cen-
turiones duodeuicesimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Mar-
cellus, Calpurnius Repentinus, cùm protegerent Galbæ imagines, impetu militum ab-
repti, vinctique. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris sacramenti. sed, quod in
C seditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu. secuta est,
coloniam Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam *Ad Vitellium is nuncius.*
& duodeuicesimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Pop. Rom. ver-
ba iurasse. Id sacramentum inane visum. [115] occupari nutantem fortunam, & offerri
Principem placuit. Missi à Vitellio ad legiones legatosque, qui desciuisse à Galbâ supe- *Qui porrò legatis indicat.*
riorem exercitum nuntiarent: proinde aut bellandum aduersus desciscentes, aut si con-
cordia & pax placeat, faciendum Imperatorem: & minore discrimine sumi Principem,
quàm quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtissimus è legatis Fabius
Valens. Is die postero coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariorum- *E quibus Fabius Valens Imperatorem eum salutat.*
que ingressus, Imperatorẽ Vitellium consalutauit. [116] Secutæ ingenti certamine eiusdem
prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis senatus populique Romani nomini- *Accedunt legiones:*
bus relictis III. Non. Ianu. Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes Remp.
fuisse. Ardorem exercituum Agrippinenses, Treueri, Lingones æquabant, auxilia, equos, *Et finitimi prouinciali.*
D arma, pecunias offerentes, vt quisque [117] corpore, opibus, ingenio validus. Nec Principes
modò coloniarum aut castrorum, quibus præsentia ex affluenti, & partâ victoriâ magnę
spes:

112. INSITA MORTALIBVS NATVRA PROPERE.] *Melius*, insito, *Vidi qui sequentia peruerteret*, non tam properè. *Verè peruerteret. Nam Taciti gnome, arcana, vt solet, veritatis est: & plebs ita facta, vt rebus arduis nemo facilè ducem se præbeat, comitem quiuis. Facit huc illud* III. *Histor.* Dum quæritur locus tempusque: quodque in tali re difficillimum est, prima vox.

113. DVOETVICESIMA.] *Couarruuiæ scriptus codex, ita passim. Probamus. Sæpè erratum etiam infrà. Rectè tamen integreq; scriptum lib.* III. sextadecimanos duoetuicesimanosque læuum cornu complesse. *Nos alibi in textu reposuimus.*

114. CONTANTER. MOX CONSENSV, AC.] *Melius distingui*. Contanter, mox consensu. Ac ne r.

115. OCCVPARI NVTANTEM FORTVNAM.] *Rectè. est qui malit*, inuitantem.

116. SECVTÆ INGENTI CERTAMINE.] *Hispanus liber*, ingenti agmine.

117. CORPORE, OPIBVS, INGENIO VALIDVS.] *Cur hic de ingenio? aut quis eius vsus? nisi fortè ad orandum, aut impellendum.*

Opes suas offerunt. spes: sed manipuli quoque & gregarius miles, viatica sua, & balteos, phalerasque, insi- A
gnia armorum argento decôra, loco pecuniæ tradebant: instinctu, & impetu, & auari-
tiâ. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi
solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Sæui-
Ipse quosdam punit: tiam militum plerosque ad pœnam exposcentium sæpiùs approbat, [118] pari simulatio-
In plerosque clementia vtitur. ne vinculorum frustratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus.
Iulium Burdonem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. Exarserat in eum ira-
cundia exercitus, tamquam crimen, ac mox insidias, Fonteio Capitoni struxisset. grata
erat memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palàm, ignoscere non nisi fallendo
licebat. Ita in custodiâ habitus: & post victoriam demum, stratis iam militum odijs, di-
Crispinus cæsus. missus est. Interim vt piaculum obijcitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis
Iulius Ciuilis liberatus. cruentauerat: eoque & postulantibus manifestior, & punienti vilior fuit. Iulius deinde
Ciuilis periculo exemtus, præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienare-
Cohortes Batauorum. tur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII. Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis B
auxilia, tum discordiâ temporum à legione digressæ: prout inclinassent, [119] grande mo-
mentum, sociæ aut aduersæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centurio-
nes, de quibus suprà rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauissimo inter
Valerius Asiaticus Vitellio se iunxit: desciscentes. Accessere partibus Valerius Asiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem
mox Vitellius generum asciuit: & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Itali-
Rhæti, câ legione, & alâ Taurinâ, Lugduni tendentibus. Nec in Rhæticis copijs mora, quo mi-
Et Britanni: nus statim adiungerentur. Ne in Britanniâ quidem dubitatum. Præerat Trebellius Ma-
Vbi res turbida. ximus, per auaritiam & sordes contemtus exercitui inuisusque. Accendebat odium eius
Roscius Cælius legatus vicesimæ legionis olim discors, sed occasione ciuilium armorum
atrociùs proruperant. Trebellius seditionem & confusum ordinem disciplinæ Cælio;
spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat: cùm interim, fœdis legatorum
certaminibus, modestia exercitus corrupta, eoq; discordiæ ventum, vt auxiliarium quo-
que militum [120] conuicijs proturbantibus, & aggregantibus se Cælio cohortibus alis- C
que, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto
Duplices copias in Italiâ Vitellius destinat. consulari, mansit. Rexêre legati legionum, pares iure, Cælius audendo potentior. Ad-
iuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusque Vitellius, duos duces, duo itinera
Alteras, sub Valente: bello destinauit. Fabius Valens allicere, vel si abnuerent, vastare Gallias, & Cottianis al-
pibus Italiam irrumpere; Cæcina propiore transitu, [121] Peninis iugis degredi iussus. Va-
lenti inferioris exercitus electi [122] cum Aquilâ quintæ legionis, & cohortibus alisque
Alteras, sub Cæcinâ duce. ad XL. millia armatorum data. XXX. millia Cęcina è superiore Germaniâ ducebat, quo-
rum robur [123] legio vna, prima & vicesima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia,
è quibus Vitellius suas quoque copias suppleuit, totâ mole belli secuturus. Mira inter ex-
Miles eius mirè feruet: ercitum imperatoremque diuersitas. Instare miles, arma poscere, dum Galliæ trepident,
dum Hispaniæ cunctentur. non obstare hiemem, neque ignauæ pacis moras. inuaden-
dam

118. PARI SIMVLATIONE VINCVLORVM FRVSTRATVR.] *Manifestum mendum. quò enim illud,* pari, *referetur? Tu vel meo periculo lege*, partim. *Sæuitiæ militum, inquit, sæpè indulget, & ad pœnam iis plerosque largitur: quosdam simulatione vinclorum subtrahit. Prisca lectio suffragatur huic correctioni, quæ præfert*, Patum. *ex qua*, pari, *emendasse fatetur Rhenanus. Partim autem, solitarium sæpe poni nec geminari semper, notius est quàm vt ostendam.*

119. GRANDE MOMENTVM.] *Iustini illud simile est:* Ingens momentum futurus, vtri parti accessisset. *Lucanus:*

Momentumque fuit, mutatus Curio, rerum.

120. CONVICIIS PROTVRBANTIBVS.] *Prisca editiones*, proturbatus. *quas sequor.* D

121. PENINIS IVGIS.] *Ita scribendum vbique, auctore Liuio. qui negat eas Alpes sic dici quòd Annibal Pœnus eâ transmiserit, sed à iugo excelsi montis quod Penum incolæ dicunt. Fidem ei nota etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia & in acutum fastigiata Pennas vocamus siue Pinnas.*

122. CVM AQVILA QVINTÆ LEGIONIS.] *Vatic. habet*, aquilex quintæ. *è quo legendum esse*, aquilâ xquintæ, *aut si magis places*, quintadecimæ, *ego censebam.*

123. LEGIO VNA, PRIMA ET VICESIMA.] *Distinctione locum iuui. Nec tamen nunc abnuo quin glossematium hic sit, scribendúmque*, vnaetuicesima.

124. NON

A dam Italiam, occupandam vrbem. nihil in diſcordijs ciuilibus feſtinatione tutius, vbi
facto magis quàm conſulto opus eſſet. Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus in- *Ipſe ſecors & languidus.*
erti luxu ac prodigis epulis præſumebat, medio diei temulentus, & ſaginâ grauis: cùm *Vni ventri deditus.*
tamen ardor & vis militum vltrò ducis munia implebat, vt ſi adeſſet Imperator, & ſtre-
nuis vel ignauis ſpem metumque adderet. Inſtructi intentique ſignum profectionis ex-
poſcunt: nomine Germanici, Vitellio ſtatim addito. Cęſarem ſe appellari, etiam victor
prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum agebat, ipſo *Felix augurium Valenti.*
profectionis die, aquila leni meatu prout agmen incederet, velut dux viæ præuolauit:
longumque per ſpatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, vt
haut dubium magnæ & proſperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt ſocios *Cuius agmen Diuoduri lymfatur.*
ſecuri adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum eſt) quamquam omni comi-
tate exceptos, ſubitus pauor exterruit, raptis repentè armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, *Ciues innoxios cadunt.*
non ob prædam, aut ſpoliandi cupidinem, ſed furore & rabie, & cauſſis incertis, eoque
B difficilioribus remedijs. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauе-
re. Cæſa tamen ad quattuor millia hominum. Iſque terror Gallias inuaſit, vt ve- *Vnde in reliquos Gallos terror.*
nienti mox agmini vniuerſæ ciuitates, cum magiſtratibus & precibus, occurrerent, ſtra-
tis per vias pueris feminiſque, quæque alia placamenta hoſtilis iræ, [124] non quidem in
bello, ſed pro pace tendebantur. Nuntium de cæde Galbæ & imperio Othonis, Fabius *Qui tamen cæſo Galbâ, palàm in Vitellium inclinant.*
Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidi-
nem permotus, bellum voluebat. Gallis cunctatio exemta, & in Othonem ac Vitellium
odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. beni-
gnè excepti, modeſtiâ certauêre. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à le-
gione quartadecimâ, vt ſuprà memorauimus, digreſſas exercitui ſuo Fabius Valens ad-
iunxerat. Iurgia primùm, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis ſtu- *Batauæ cohortes ferociter agunt.*
dia militum adgregantur, propè in prœlium exarſere, ni Valens animaduerſione pau- *Valens comprimit.*
corum, oblitos iam Batauos imperij admonuiſſet. Fruſtrà aductſus Æduos quæſita bel-
C li cauſſa. Iuſſi pecuniam atque arma deferre, gratuitos inſuper commeatus præbuere.
quod Ædui formidine, Lugdunenſes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina ab-
ductæ. [125] Cohortes XVIII. Lugduni, ſolitis ſibi hibernis, relinqui placuit. Manlius
Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitel-
lium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quò
incautior deciperetur, palàm laudatum. Veterem inter Lugdunenſes Viennenſeſque *Diſſidium vetus inter Lugdunenſes & Viennenſes.*
diſcordiam, proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebriùs infeſtiuſ-
que, quàm vt tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. Et Galba reditus
Lugdunenſium, occaſione iræ, in fiſcum verterat. Multus contrà in Viennenſes honor.
Vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne diſcretis connexum odium. Igitur Lugdunen- *Illi, milites in horum exitium promouent.*
ſes exſtimulare ſingulos militum, & in euerſionem Viennenſium impellere, obſeſſam
ab illis coloniam ſuam, adiutos Vindicis conatus, conſcriptas nuper legiones in præſi-
dium Galbæ referendo. Et vbi cauſſas odiorum prætenderant, magnitudinem prædæ
D oſtendebant. Nec iam ſecreta exhortatio, ſed publicæ preces. *Irent vltores, exſcinderent ſedem Gallici belli. cuncta illic externa & hoſtilia,* [126] *ſe coloniam Romanam & partem exercitus,*

124. NON QVIDEM IN BELLO.] *Locus obſcurus, ſed illuſtro (ſi tamen ſincerus:) Erant preces & ſupplicia, vt in bello: neque bellum erat, ſed tamen timebant hoſtilia, & pacem ſic orabant.*

125. COHORTES OCTODECIM LVGDVNI.] *At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cùm vndique miles conquiratur, & eo ad aciem opus: in vno eóque amico opido, impoſita tot cohortes? Sed ſit etiam vetera & ſolito tot cohortibus hiberno fuiſſe. quod falſum. Vnico enim dumtaxat iam olim Lugduni cohors: è Taciti* III. *Annal:* Andegauos Acilius Auiola, excitâ cohorte, quæ Lugduni præſidium agitabat, coërcuit. *manuſcriptos igitur meos audio, & hic* cohortē decimamoctauam, *repono. Vox etiam,* Lugduni, *ſuperuacua videtur, & velut interpretamentum inſerto.*

126. SE COLONIAM ROMANAM.] *Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Verò pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione quam pro Gallis habuit:* Ornatiſſima ecce valentiſſimaque colonia Viennenſium, quam longo iam tempore Senatores huic Curiæ confert? *Sed & noſter ſtatim, de eôdem:* Tum vetuſtas dignitaſque coloniæ valuit. *Equidem haud ſatis hæc concilio. Niſi ſi Viennenſes priſci, id eſt, Allobroges ſiue Galli, donati colonico iure, etſi militibus aut Romanis*

ciuibus

citus, & prosperarum aduersarumque rerum socios. si fortuna contrà daret, iratis ne relinqueren- A
tur. His & pluribus in eumdem modum, perpulerant, vt nec legati quidem ac duces
partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: cùm haut ignari discrimi-
Viennenses supplices occurrunt: nis sui Viennenses, velamenta & infulas præferentes, vbi agmen incesserat, arma, genua,
vestigia prehensando, flexêre militum animos. Addidit Valens [127] tricenos singulis mi-
Et infensos placant: litibus sestertios. Tum vetustas dignitasque coloniæ valuit. Et verba Fabij salutem in-
Precibus tamen mixto pretio. columitatemque Viennensium commendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen
armis mulctati, priuatis & promiscuis copijs iuuere militem. Sed fama constans fuit, ip-
Quin ipse dux emtus. sum Valentem magnâ pecuniâ emtum. Is diu sordidus, repentè diues, mutationem for-
tunæ malè tegebat, accensus egestate longâ cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuen-
Iam olim rapax. tâ, senex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum du-
ctus exercitus: ipsa itinerum spatia, & statiuorum mutationes venditante duce, fœdis
Quietiam vias & mansiones vendit. pactionibus aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatum, adeò minaciter, vt
Luco (municipium id Vocuntiorum est) faces admouerit, donec pecuniâ mitigaretur. B
quoties pecuniæ materia deesset, stupris & adulterijs exorabatur. Sic ad alpes peruētum.
Cæcina Heluetios inuadit. Plus prædæ ac sanguinis Cęcina hausit. Irritauerant turbidum ingenium Heluetij, Gal-
lica gens, olim armis virisque, mox memoriâ nominis clara, de cæde Galbæ ignari, &
Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac [128] festinatio vndeuicesi-
Nonnullâ ipsorũ culpâ. mæ legionis. Rapuerunt pecuniam missam in stipendium castelli, quod olim Heluetij
suis militibus ac stipendijs tuebantur. ægrè id passi Heluetij, interceptis epistolis, quæ
nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quos-
dam militum in custodiâ retinebant. Cęcina belli auidus, proximam quamque culpam
Vastat omnia. antequàm pœniteret, vltum ibat. Mota properè castra. Vastati agri. Direptus, longâ pa-
ce in modum municipij exstructus, locus, amœno salubrium aquarum vsu frequens.
Missi ad Rhætica auxilia nuntij, vt versos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur.
Illi trepidant. Illi ante discrimen feroces, in periculo pauidi, quamquam primo tumultu Claudium Se-
uerum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in vnum consulere. C
exitiosum aduersus veteranos prœlium, intuta obsidio, dilapsis vetustate mœnibus. hinc
Cæcina cũ valido exercitu, inde Rhęticæ alę cohortesq́;. & ipsorum Rhętorum iuuen-
tus sueta armis, & more militiæ exercita. vndique populatio & cædes. Ipsi in medio va-
Vocetium montem perfugiunt. gi abiectis armis, magna pars saucij aut palantes, [129] in montem Vocetium perfugere.
Ac statim immissâ cohorte Thracum depulsi, & consectantibus Germanis Rhætisque,
Sed plerique captiaut casi. per siluas atque in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa, multa sub coro-
nâ venumdata. Cumque direptis omnibus, Auenticum gentis caput iusto agmine pe-
teretur, missi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principi-
bus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit: ceteros veniæ vel sæuitiæ Vitellij reli-
Legati eorum ad Vitellium. quit. Haut facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem, an mi-
litem inuenerint. Ciuitatis excidium poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentãt.
Valdè asperatum. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Cossus, vnus ex lega-
Vis eloquentia. tis, notæ facundiæ, sed dicendi artem aptâ trepidatione occultans, atque eo validior, mi- D
litis animum mitigauit: vt est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericor-
diam, quàm immodicum sæuitiâ fuerat. effusis lacrymis, & meliora constantiùs postu-
lando, impunitatem salutemque ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetijs mo-
ratus dies, dum sententiæ Vitellij certior fieret, simul transitum Alpium parans, lętum
ex

ciuibus non deductis: Lugdunum autem contrà, magnam partem Romanis familiis stetit. Nam & hic externos immixtos, Dio suadet libro XLVI.

127. TRICENOS SINGVLIS MILITIBVS SESTERTIOS.] *Liber Hispanus,* trecenos. *quod verius. Nam prius illud non congiarium sit, sed heminarium: vt quidam iocabatur.* Treceni HS. *sunt nobis, septem Philippici & semis.*

128. FESTINATIO VNDEVICESIMÆ LEGIONIS.] *Vt suprà narrauit, Cæcina vnicam legionem habuit, eamq.* XXI^am. *Quis igitur hæreat, quin hic scribendum,* vnaetvicesimæ? *Didici posteà sic esse in Florentino.*

129. IN MONTEM VOCETIVM.] *Quidam libri,* Vocetum. *And. Schotus noster,* Vogesum, *reponebat. Quem fateor non quidem in Heluetiis esse, sed nec longè ab iis. Certè Vocetij non alibi mentio.*

130. IN

A ex Italiâ nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem, sacramento Vitellij
Ala Syllana Vitellio se iungit.
accessisse. Proconsulem Vitellium Syllani in Africâ habuerant: mox à Nerone, vt in Æ-
gyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac rum in Italiâ ma-
nentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentan-
tium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, transiere in partes: & vt do-
Et unà secum, aliquot oppida.
num aliquod nouo Principi, firmissima Trāspadanæ regionis municipia, Mediolanum,
ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. Id Cæcinæ per ipsos compertum.
Et quia præsidio alæ vnius latissima pars Italiæ defendi nequibat, præmissis Gallorum,
Lusitanorum, Britannorumque cohortibus, & Germanorum vexillis, [130] in alpe Graiâ
ipse paullulum contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduersus [131] Petro-
nium vrbis procuratorem, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus
Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes alasque, simul repu-
Cæcina Penninis alpibus transit.
tans plus gloriæ retentâ Italiâ, & vbicumque certatum foret, Noricos in cetera victoriæ
B præmia [132] accessuros, Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmē,
[133] hibernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim, contra spem omnium, non delitijs,
Otho compositè se gerit.
neque desidiâ torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem
imperij composita. Eoque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura.
Marium Celsum consulem designatum, per speciem vinculorum, sęuitię militum sub-
Celsum seruat:
tractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus, è viro claro & partibus inuiso,
petebatur. Celsus constanter seruatę erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum vl-
trò imputauit. [134] Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis ad-
Imò & ducem eligit.
hiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces dilegit. Mansitque
Celso velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix. Læta primoribus ciuita-
tis, celebrata in vulgus Celsi salus, ne militibus quidem ingrata fuit, [135] eamdem virtu-
tem admirantibus cui irascebantur. Par inde exsultatio, disparibus caussis consecuta,
impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœda pueritiâ,
Tigellinus noxa permissus.
C impudicâ senectâ, præfecturam vigilum & prætorij, & alia prȩmia virtutum, quia velo-
ciùs erat vitijs adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia scelera exercuit:
corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremò eiusdem deser-
tor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerso affectu,
quibus

130. IN ALPE GRAIA IPSE.] *Malè huic loco esse iurem apud omnes Censores. Pugnat historia, pugnant libri. De historiâ, quid certius quàm Cæcinam non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus suprà* · Cæcina propiore transitu Peninis iugis degredi iussus. *& paullò infrà:* Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit. *Atqui diuersi & dissiti hi transitus. Iam libri longè abeunt ab hoc scripto. Farnesianus,* in alpe triariâ, *sicut & Hispanus: Budensis,* triannâ: D *optimus Vatic.* cum alpe tarinâ: *ex qua ego,* alâ Taurinâ: *Sauillus*, Petrinâ. *Et certè Taurina, iam cum Valente, in Italiam ierat. Ergo Sauillo assentior, & libens.*

131. PETRONIVM VRBIS PROCVRATOREM.] *Cuius vrbis? imò totius Norici procurator erat, non vnius alicuius opidi. Vertranius Maurus Ic^tus emendat,* vrbis præfectum, *siue,* Prætorem. *Haud rectè. qua enim eius partes in Norica? Ego verò aut oblitâ eâ voce scripserim*, Petronium procuratorem, *aut mutatâ*, Petronium ibi procuratorem. *Vetus quidem lectio* vrbi *habet: quod deprauatum facilè ex* vbi *vel* ibi.

132. ACCESSVROS.] *Couarruuia liber & priscæ editiones*, cessuros.

133. HIBERNIS ADHVC NIVIBVS.] *Iidem libri*, hibernis adhuc Alpibus. *quod interpretor Sallustiano verbo, alpibus adhuc hiemantibus. Poëta etiam vetus ea sensu dixit:*

Iuppiter hibernas canâ niue conspuit Alpes.

134. NEC OTHO QVASI IGNOSCERET.] *Frons aliqua sententiæ appareat: sed si excutias, vana & falsa. Censeo emendandum:* sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet. *Duo videlicet, cùm Celsum sibi iungeret, Otho cauit. Ne aut ignoscere videretur, vt in vero magnoque crimine: aut ne hostis, id est, Vitellij metu, adsciscere sibi virum nobilem & fortem. Itaque nec obnoxium habere eum voluit, nec suspensum: sed statim assumpsit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat:* κελεύσας μάρκον κέλσον ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν, ἠσπάσατο καὶ διελέχθη φιλανθρώπως, καὶ παρεκάλεσε τῆς αἰτίας ἐπιλαθέσθαι μᾶλλον, ἢ τῆς ἀφέσεως μνημονεύειν. Iubens Marium Celsum ad se adduci, amplexus est virum, & benignè allocutus monuit vt caussæ magis obliuisceretur, quàm veniæ meminisset. *Hæc talia acumina frustrà multis verbis approbem iis qui non tales.*

135. EAMDEM VIRTVTEM ADMIRANTIBVS.] *Est vera & notabilis gnome. atque eadem in Liuij libro v. de Camillo:* Sed seueritate imperij victi, eamdem virtutem & oderant, & mirabantur.

 136. PRÆ-

Aequaliter odiosus omnibus. quibus odium Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam T. Vinij potentiâ A
defensus, prætexentis seruatam ab eo filiam, & haut dubiè seruauerat, non clementiâ
Nota scelestorum ingenii. (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum. quia pessimus quisque, diffidentiâ præsentium mutationem pauens, aduersus publicum odium priuatam gratiam [136] præparat: vnde nulla innocentiæ cura, sed vitæ impunitatis. Eo infensior populus, additâ ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidiâ, concurrere è totâ vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere: donec Tigellinus, accepto apud [137] Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nun-
Iugulum sibi secat. tio, inter stupra concubinarum, & oscula, & deformes moras, sectis nouaculâ faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu sero & inhonesto. Per idem tempus expostulata
Crispinilla liberata: ad supplicium [138] Galuia Crispinilla, varijs frustrationibus, & aduersâ dissimulantis Principis famâ, periculo exemta est: magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam
Imò ad potentiam posteà euecta. ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haut obscurè molira, totius postea ciuitatis gratiam obtinuit consulari matrimonio innixa, & apud Gal- B
Otho sistere & placare Vitellium nititur: bam, Othonem, Vitellium illæsa: mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis malisque temporibus iuxtà valent. Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epistolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcumque quietis
Et ille hunc. locum prodigæ vitæ legisset. Patia Vitellius ostendebat, primò mollius, stultâ vtrimque & indecorâ simulatione: mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falsò. Otho, reuocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad vtrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, easque quæ Lugduni agebant copias, specie
Legati ab Othone in Germaniam: senatus misit. Legati apud Vitellium remansere, promtiùs quàm vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat, remissi; antequam
A Valente epistola corruptrices Romam missa. legionibus miscerentur. Addidit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant vltrò, quòd [139] tantò antè traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertissent. Ita promissis simul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace ni- C
Etiam vtrimque percussores. hil amissuri. Neque ideò pretorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem missi. Vtrisque frustra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinem, mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, nouitate vultus,

136. PRÆPARAT: VNDE NVLLA INNOCENTIÆ CVRA.] *Non mutant libri, nisi quòd*, vices impunitatis, *habent. Tatum locum lega*: priuatam granam præparatum it: nullâ innocenniæ curâ, sed vice suæ impunitatis. *Palmerij etiam coniectura haud improba*: priuatam gratiam præparat vndevnde: nulla, *&c. Vndevnde Latinis valet* ὁποθενοῦν. *Quod autem ad sententiam, pulchra est, & vsu sæpiùs probata. Ita Dio notat, cùm Menas præfectus Sex. Pompeij in mari*, Helenum cepisset, libertum Cæsari admodum carum, statim sine precio remissum. qui beneficium hoc multo antè apud Cæsarem deponebat, & perfugium sibi, si res ita ferret, apud eum præparans.

137. SINVESSANAS AQVAS.] *Malè vulgò*, Suessanas. *Libri scripti docent, & Plutarchus in hac ipsa re*: ἐπεμψεν ἐπ' αὐτὸν ὁ Ὄθων εἰς τὰς περὶ Σινόεσσαν ἀγρούς. *Aquæ autem ea inter salubres habitæ. Plinius*: In eâdem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem fæminarum & insaniam virorum abolere creduntur. *Et quia ad vitia muliebria: ideò in Martiali*,

Diceret hictericam se forsitan altera mœcha
In Sinuessano velle sedere sinu.

Sed & Claudius apud Tacitum libro XII. refouendis viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, Sinuessam perrexit.

138. GALVIA CRISPINILLA.] Caluia *veriùs: an etiam*, ministra? *nec tamen illud damno. Ceterùm hac Caluia, à veste Sporo fuit, & eius Custos. Breuiarium Dionis, in Nerone*: χωρὶς δὲ, ὅτι πολύκλητος καὶ καλουΐα κρισπινίλλα ἦγον ἐπόρθουν, ἐσύλουν πάνθ' ὅσα ἐνεδέχετο, ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ ῥώμῃ, αὕτη δὲ μετά τε τοῦ Νέρωνος καὶ μετὰ τῆς Σαβίνης τοῦ Σπόρου. τήν τε γὰρ φυλακὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς περὶ ἐσθῆτα, καίπερ γυνὴ καὶ ἐπιφανὴς οὖσα, ἐπεπίστευτο. καὶ δι' αὐτῆς πάντες ἀπεδύοντο. Seorsum autem, & Polycletus & Caluia Crispinilla omnia obuia agebant, ferebant, spoliabant. Ille in vrbe, hæc autem cum Nerone & cum Sabinâ (ita Sporum nominabant:) cuius custodia ei concredita fuerat, & simul vestis Procuratio: quamquam mulier esset, & quidem nobilis. Quo prætexto, omnes ab eâ exuebantur. *Vides ex eâ notâ, quid femina Caluia hæc fuerit, & cur populo exosa.*

139. TANTÒ ANTE.] *Maiora verba quàm pro re. Nam interuallum sanè, inter Vitellij Othonisque imperium, exiguum. Iurarunt enim Germanici exercitus in Vitellij nomen Kalendis Ianuariis: at postridie Idus Galba cæsus, & Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, & aut militum aut Taciti assertio non vsquequaque cauta.*

140. ET

A vultus, omnibus inuicem gnatis, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioque eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur. [140] Et stetit domus vtraque sub Othone, incertum an metu; Vitellius victor, clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœsiæ, legiones. Idem ex Hispaniâ allatum: laudatusque per edictum Cluuius Rufus. & statim cognitum est, conuersam ad Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos & validiores. Longinquæ prouinciæ, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentum in nomine vrbis ac prætextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus,

Illyricana legiones pro Othone.

Hispani omnes transmarini.

B [141] omnesque versæ in Orientem prouinciæ, nomine eius tenebantur. Idem Africæ obsequium, initio à Carthagine orto. Neque exspectatâ Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam in malis temporibus [142] partem se Reip. fecerat) epulum plebi, ob lætitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraque sine modo festinauit. Carthaginem ceteræ ciuitates secutæ. Sic distractis exercitibus ac prouinciis, Vitellio quidem ad capessendam Principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multâ pace, munia imperij obibat: quædam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præsenti vsu properando. Consul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Verginio destinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppæus Vopiscus, prætextu veteris amicitiæ, plerique Viennensium honori datum interpretabantur. Ceteri consulatus ex destinatione Neronis, aut Galbæ, mansere. Cælio ac Flauio Sabinis, in Iulias; Arrio Antonino & Mario Celso, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho, pontificatus au-

Africa adiungitur.

Ipse Roma vtilia administrat.

Consules dispenit.

C guratusque honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit; & recens ab exsilio reuersos nobiles adolescentulos, auitis ac paternis sacerdotijs in solatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blæso, Seuino Promptino senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoscentibus, verso nomine, quod auaritia fuerat, videri maiestatem: cuius tum odio, etiam bonæ leges peribant. Eâdem largitione ciuitatum quoque ac prouinciarum animos aggressus, Hispaliensibus & Emeritensibus [143] familiarum adiectiones, [144] Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticæ Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, ostentui magis quàm mansura. Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppææ per senatusconsultum reposuit. Creditus est etiam de celebrandâ Neronis memoriâ agitauisse, spe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis * proponerent: atque etiam [145] Othoni, quibusdam diebus populus & miles, tamquam nobilitati ac decus astruerent,

Sacerdotia diuidit.

Damnatos quosdam restituit.

Beneficia varia largitur.

Poppæa statuas reponit.

* reponerent.

140. ET STETIT DOMVS VTRAQVE SVB OTHONE.] *Tu verò interpunge:* stetit domus vtraque sub Othone incertum an metu:

141. OMNESQVE VERSÆ IN ORIENTEM.] *Credo Germanum esse. aliquot tamen libri*, omnesq; versus Orientem.

142. PARTEM SE REIP. FECERAT.] *Interpretor. miscuerat se, velut & ipse inter curatores eius & administros. Ita suprà, hoc libro:* Non Senatus & eques modò, quis aliqua pars & cura reip.

143. FAMILIARVM ADIECTIONES.] *Ita solent Romani colonarum infrequentia subuenire, nouâ familiarum aliquot adiectione. Liuius lib.* LXIV. Postulantibus à Senatu Aquiliensium Legatis, vt colonorum numerum augeret, mille & quingentæ familiæ ex Sc. scriptæ.

144. LINGONIBVS VNIVERSIS.] *Latet hic omnino mendum. Primùm enim quis locus Lingonibus (Galliæ ij sunt) inter Hispaniæ populos esse potest? Adde, quòd Lingones istiipsi, primi & præcipui in Othonem hostes. Hi, qui Vitellium fouere; hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulere; hi, qui etiamnunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Vnde igitur iis præmium? Clarè aliena & falsa ea vox; & censeam Hispaniæ aliquam gentem reponendam: Lusonas, an Illurconas? an tale aliquod nomen, quod parum vicinum adhuc repperi corruptæ voci.* Nec scire fas est omnia, *ait Lyricus. tu cogitabis.*

145. OTHONI QVIBVSDAM DIEBVS.] *Quibus*

rent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel [146] cognoscendi pudore. Conuersis ad ciuile bellum animis, externa sine curâ habebantur. Eò audentiùs Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme cæsis duabus cohortibus, magnâ spe ad Mœsiam irruperant. nouem millia equitum, ex ferociâ & successu, prædæ magis quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incuriosos, tertia legio adiunctis auxilijs, repentè inuasit. Apud Romanos omnia prœlio apta. Sarmatæ dispersi, aut cupidine prædæ graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum ademtâ equorum pernicitate, velut vincti cædebantur. Namque mirum dictu vt sit omnis Sarmatarum virtus, velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignauum; vbi per turmas aduenêre, vix vlla acies obstiterit. Sed tum humido die, & soluto gelu, neque conti neque gladij, quos prælongos vtrâque manu regunt, vsui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis, aut præduro corio consertum; vt aduersus ictus impenetrabile, ita impetu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum) simul altitudine, & mollitiâ niuis, hauriebantur. Romanus miles facili loricâ, & missili pilo, aut lanceis assultans, vbi res posceret, leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi scuro mos est) comminùs fodiebat. donec pauci, qui prœlio superfuerant, paludibus abderentur. [147] Ibi sæuitiâ, hîc miseriâ vulnerum absumti. Postquam id Romę compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statuâ, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in se trahente, tamquam & ipse felix bello, & suis ducibus suisque exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, vnde nihil timebatur, orta seditio, propè vrbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem, [148] coloniâ Hostiensi, in vrbem acciri Otho iusserat. Armandę eius cura, Vario Crispino tribuno è prætorianis, data. Is quo magis vacuus, [149] quietis castris, iussa exsequeretur; vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet. Tempus, in suspicionem; caussa, in crimen; affectatio quietis, in tumultum eualuit. Et [150] visa inter temulentos arma, cupidinem sui mouere. Fremit miles, & tribunos centurionesque proditionis arguit, tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignati & [151] vino graues; pessimus quisque in occasionem prædarum; vulgus, vt mos est, cuiusque motus noui cupidum, & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditioni tribunum, & [152] seuerissimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gladij, insidentes equis, vrbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre conuiuium, primoribus feminis virisque, qui trepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius foret; modò constantiam simu-

Sarmatæ Mœsiam incurrunt. — *Romani aggrediuntur, & vincunt.* — *Genus pugnæ Sarmatarum.* — *Legati Romæ honorantur.* — *Ibi seditio.* — *Eius caussa.* — *Suspicio in Senatores.* — *Miles Prætorianus, ad arma.* — *Vrbem & palatium irrumpit.*

A B C D

Quibus diebus? & cur hoc ita ἀορίστως? Fortasse, Quinquatruum diebus: *quod scriptum initialibus modò litteris fuit.*

146. COGNOSCENDI PVDORE.] *Malim,* agnoscendi.

147. IBI SÆVITIA, HIC MISERIA.] *Mutilus locus, aut corruptus. Mihi ex sententiâ videatur:* illi sæuitiâ hiemis, hi miseriâ vulnerum absumpti. *Iunctim enim cum prioribus legenda. & reliqui confugerunt, inquit, ad paludes: quorum alij frigoris vi, alij iam læsi, cùm nemo curaret, miserè tabe & pure vulnerum perierunt.*

148. COLONIA HOSTIENSI.] *Scito eam illic perpetuam stationem habuisse, ex decreto Claudij. Suetonius in Claud. cap.* XXV. Puteolis & Hostiæ singulas cohortes, ad arcendos incendiorum casus, collocauit.

149. QVIETIS CASTRIS.] *Quia vigilia iamtunc constituta, & omnes in contuberniis, exceptis Vigilibus.*

150. VISA INTER TEM. ARMA.] *Is affectus Homero exprimitur, in Odysseâ π. vbi Vlysses Telemachum monet amouenda arma à procis, & caussam dat:*

Μήπως οἰνωθέντες, ἔριν στήσαντες ἐν ὑμῖν,
Ἀλλήλους τρώσητε.

& caussæ caussam:

——— αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος.

Nequando temulenti, iurgia deinde seratis,
Mutua lædentes.
——— namq; viros ferrum trahit ipsum.

151. VINO GRAVES.] *Quippe in cœnâ iam, aut potiùs à cœnâ. Vbi autem es vetus disciplina? Sed verò hæc castra vrbana, & cum vrbis vitiis.*

152. SEVERISSIMVM CENTVRIONVM.] *Vatic.* seuerissimos. *& Plutarchus ἑκατοντάρχας δύο interfectos scribit. Noster tamen etiam infra de vno tantùm:* Vnus altérve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? *Itaque placeat magis hîc legi, &* Seuerissimum centurionem, *vt proprium nomen expresserit interfecti. aut certè in altero Taciti loco,* centurionum ac tribuni, *scribendum erit.*

153. Vt

A simulare, modò formidine detegi, simul Othonis vultum intueri. Vtque euenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut secus discrimine senatus quàm suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat, & abire properè omnes è conuiuio iussit. Tum verò passim magistratus, proiectis insignibus, vitatâ comitum & seruorum frequentiâ, senes feminæque per tenebras, diuersa vrbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuique humillimus cliens, incertas latebras petiuêre. Militum impetus ne foribus quidem palatij coërcitus, quo minus conuiuium irrumperent, ostendi sibi Othonem expostulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum tuentibus obsistût. Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunosque, modò in senatum vniuersum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnû destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus. donec Otho, contra decus imperij thoro insistens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Redieruntque in castra inuiti, neque innocentes. Posterâ die, vel- *Diffugiunt Senatores.* *Ipsi omnibus minantur.* *Otho precibus ægrè cõpescit.*
B ut captâ vrbe, clausæ domus, rarus per vias populus, mæsta plebs, deiecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex suo quisque ingenio, mitiùs aut horridiùs. Finis sermonis in eo, vt quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atque illum tribuni centurionesque circumsistunt, abiectis militię insignibus, otium & salutem flagitantes. Sensit inuidiam miles, & compositus in obsequium, auctores seditionis ad supplicium vltrò postulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuersis militum animis, cùm optimus quisque remedium præsentis licentiæ posceret: vulgus & plures, seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus faciliùs ad ciuile bellum impellerentur: simul reputans non posse Principatum scelere quæsitum, subitâ modestiâ & priscâ grauitate retineri, sed discrimine vrbis & periculo senatus anxius, postremò ita disseruit. *Neque vt affectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones, neque vt animum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè supersunt:)* *Et sequenti die argenteis minis.* *Castra ingreditur.* *Insigni me hercules oratione affatur.*
C *sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in discordiam egêre) ac ne detractatione quidê aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acriùs quàm consideratiùs excitauit. Nam sæpè honestas rerum caussas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur? Tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet,* [153] *vt multa, per centuriones tribunosque tantùm, iuberi expediat. Si vbi iubeantur, quærere singulis liceat: pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempestâ rapientur arma? Vnus alterve* [154] *perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proximâ insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istuc pro me. sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam aduersus me potest.* [155] *Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur?*
D *quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potiùs, commilitones, quàm imperia ducum sciscitando, res militares continentur. Et* [156] *fortissimus in ipso discrimine exercitus*

153. VT MVLTA PER CENTVRIONES.] *Liber Hispanus,* vt multa centuriones tribunosque, *omissâ voculâ. Verissimè. Nam ea Othonis mens est, vt velit quadam imperia centurionibus tantùm tribunisque indicari, non in milites spargi. Florentinus liber habet,* Multa etiam centuriones: *aptimè.*

154 PERDITVS AC TEMVLENTVS.] *Puta,* percitus. *Nam ad instinctum quemdam &* insaniam *(ita statim) refert.*

155. SI VITELLIO ET SATELLITIBVS EIVS.] *Hac ipsa mouendi ratio ab hostium affectu & voto, vsurpata decenter Homero, Iliad. α.*

Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιιν.
Ridebit Priamus certè, & Priameia proles,
Atque alij Trôes gaudebunt gaudia magna,
Has inter vos si lites & iurgia norint.

Et cur non ab illo vberi eloquentia & sapientia fonte sit hic riuus.

156. FORTISSIMVS IN IPSO DISCRIMINE.] *Verissima gnome. qua veteri Græcorum dicto firmatur*

tus est, qui ante discrimen quietißimus. Vobis arma & animus sit; mihi consilium, & virtutis vestræ regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum pœna erit. Ceteri abolete memoriam fœdißimæ noctis. Nec illas aduersus senatum voces vllus vmquam exercitus audiat. Caput imperij, & decora omnium prouinciarum, ad pœnam vocare, non hercle illi, quos cùm maximè [157] *Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vlline Italiæ alumni, & Romana verè iuuentus, ad sanguinem & cædem deposcerent ordinem, cuius splendore & gloriâ, sordes & obscuritatem Vitellianarum partium perstringimus? Nationes aliquas occupauit Vitellius, imaginem quamdam exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit, vt hinc Resp. inde hostes Reip. constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc vrbem,* [158] *domibus & tectis, & congestu lapidum, stare creditis? Muta ista & inanima intercidere ac reparari* [159] *promiscuè possunt. æternitas rerum, & pax gentium, & mea cum vestrâ salus, incolumitate senatus firmatur. Hunc auspicato à parente & conditore vrbis nostræ institutum, & à regibus vsque ad Principes continuum & immortalem, sicut à maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam vt ex vobis senatores, ita ex senatoribus Principes nascuntur.* Et oratio ad perstringendos mulcendosq; militum animos, & seueritatis modus (neque enim in plures quàm in duos animaduerti iusserat) gratè accepta, compositique ad præsens, qui coërceri non poterant. [160] Non tamen quies vrbi redierat. strepitus telorum, & facies belli erat: [161] militibus, vt nihil in commune turbátibus, ita sparsis per domos, occulto habitu, & malignâ curâ in omnes, quos nobilitas aut opes, aut alia insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites venisse in vrbem ad studia partium noscenda, plerique credebant. Vnde plena omnia suspicionum, & vix secreta domuum sine formidine. sed plurimũ trepidationis in publico, vt quemque nuntium fama attulisset, animum vultumque conuersi, ne diffidere dubijs, ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto verò in curiam senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. Et priuato Othoni nuper, [162] atque

Duo è seditiosis puniti.

Roma omnia suspensa, suspecta.

Senatus ipse sententia anxius.

tur apud Eustathium: Θρασὺς πρὸ ἔργου, ἐν πολλοῦ κακός. Confidens ante rem, plerumque ignauus. *Aristoteles etiam aptè, in Nicomachæis, lib.* III. καὶ οἱ μὲν θρασεῖς, προπετεῖς καὶ βουλόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων κινδυνεύειν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἀφίστανται. οἱ δὲ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι. *id est:* Temerarij quidem, prompti & volentes sunt ante pericula periclitari; sed in ipsis, deficiunt: at fortes, in rebus, & factis acres, antè quietissimi. *Quem locum nihil absurdum Tacitum adspexisse & expreßisse. Sed & Homerus Græcos semper quietos & tacitos facit ante pugnam: Iliad.* α.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί.

Iliad. δ.

—— οἱ δ' ἄλλοι ἀκὴν ἴσαν (οὐδέ κε φαίης
Τόσσον λαὸν ἕπεσθαι ἔχοντ' ἐν στήθεσιν αὐδήν)
Σιγῇ δειδιότες σημάντορας.

Verùm ibant taciti, spirantes robur Achiui.
—— alij taciti ibant (nec dixisses
Hunc tantum populum linguæ vsum aut oris
habere:)
Ibant, quisque ducum reuerentes.

Talis & Liuianus Manlius, qui nullâ voce aut minis in Gallum ibat: sed pectus, animorum iræque tacitæ plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis distulerat.

157. VITELLIVS IN NOS CIET.] *Locum ab alijs fœdè interpolatum è Vaticano restitui, religiosè seruatâ eius scripturâ: nisi quòd* Audeant *feci, ex* Audiant. *Ne Germani quidem, inquit, illi barbari, quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad pœnam amplißimum ordinem deposcere: nedum vos Romana suboles. non etiam spreuerim scribere cum Hispano cod.* quìs cum maximè. *id est, quìs comitatus maximè Vitellius in nos mouet.*

158. DOMIBVS ET TECTIS.] *Tale Augustus in Dione, oratione ad populum, lib.* LVI. Ἄνθρωποι γάρ που πόλις ἐστὶν, οὐκ οἰκίαι, οὐδὲ στοαὶ, οὐδ' ἀγοραὶ ἀνδρῶν κεναί: Viri enim vrbs sunt, non domus, & porticus, aut fora hominum vacua. C

159. PROMISCVE POSSVNT.] *Budensis codex,* promiscua sunt: *itemq́ Florentinus, in quo* promisca sunt. *quod Hellenismo quodam retineri posse, immò debere, assentior Rhenano. Sed velim amplius,* inanima, *rescribi, paulloantè.*

160. NON TAMEN QVIES VRBI.] *Lectionem hanc & distinctionem à libris priscis non potui quin anteferrem vulgatæ, aut coniecturis aliorum parum firmis.*

161. MILITIBVS SPARSIS PER DOMOS.] *Turbarunt me verba, quæ iam capio. Significat enim milites in plebeiâ aut pacatâ veste, sine gladiis, domos perlustrasse, sermones excepisse aduersus Principem aut statum præsentem. Arrianus eum morem mihi suggerit, Dissertation. Epicteti libro* IV. *cap. vltimo.* Οὕτω καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν Ῥώμῃ οἱ προπετεῖς λαμβάνονται. παρακαθίσας σοι στρατιώτης ἐν σχήματι ἰδιωτικῷ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τὸν Καίσαρα, εἶτα σὺ ὥσπερ ἐνέχυρον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τῆς πίστεως τὸ αὐτὸν τῆς λοιδορίας κατῆρχθαι, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς. εἶτα δεθεὶς, ἀπάγῃ. *id est:* Hoc modo Romæ circumueniuntur à militibus isti procliuis linguę & effusi. Adsedit miles tibi quispiam, habitu priuati. is malè loqui de Cæsare incipit: tu tamquam pignus fidei id arripiens quod cœpit prior, ipse quoque effutis quidquid sentis. Deinde vinctus, abduceris. *Et hoc sine præsertim milites, qui Frumentarij dicti. De quo aliâs.* D

162. ATQVE

A [162] atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, & huc atque illuc tor-
quere, hostem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentissimus quisque, vulgaribus *Ne hunc illumve offenderent.*
conuicijs; quidam, vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurimæ voces, aut tu-
multu verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant, diuersis auctoribus *Cladium Romæ signa.*
vulgata. In vestibulo Capitolij omissas habenas bigæ, cui Victoria institerat. erupisse
cellâ Iunonis, maiorem humanâ speciem. statuam diui Iulij, in insulâ Tiberini amnis,
sereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuersam. prolocutum in Ethruriâ
bouem. insolitos animalium partus. & pluta alia, rudibus sæculis, etiam in pace obser-
uata, quæ nunc [163] tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio,
[164] etiam futuri pauor, subitâ inundatione Tiberis: qui immenso auctu, prorupto pon- *Tiberis inundat.*
te Sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modò iacentia & plana vrbis loca, sed
secura huiusmodi casuum impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubi-
libus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta
B stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtque pri-
mùm vacuus à periculo animus fuit, id ipsum, quòd paranti expeditionem Othoni,
campus Martius & via Flaminia iter belli esset obstructum, à fortuitis vel naturalibus
caussis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, lustratâ vrbe, *Otho Prouinciam statuit aggredi: idq; classe.*
& expensis belli consilijs, quando Peninæ Cottiæque alpes, & ceteri Galliarum aditus
Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe vali-
dâ & partibus fidâ, quòd reliquos cæsorum ad pontem Miluium, & sæuitiâ Galbæ in
custodiam habitos, [165] in numerum legionis composuerat. facta & reliquis spes ho-
noratioris in posterum militiæ. Addidit classi vrbanas cohortes, & plerosque è præto-
rianis, [166] vires & robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes. Summa
expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmilio Pacensi, cui *Duces expeditionis.*
ademptum à Galbâ Tribunatum reddiderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus
retinebat, ad obseruandam honestiorum fidem [167] inuitatus. Peditum equitumq; copijs
C Suetonius Paullinus, [168] Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima *Licinius Proculus:*
fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrbanæ militiæ impiger, bellorum insolens,
auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, vt cuique erat, criminando,
quod facillimum factu est, prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per *Calumniarû sartor.*
eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque artâ custodiâ, neque ob- *Dolabella relegatus.*
scurâ: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, & [169] propinquitate Galbæ monstra-
tus. Multos è magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut *Otho Senatores ad bellum ducit.*
ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet. In quîs & L. Vitellium, eo-
dem

162. ATQVE EADEM DICENTI, NOTA ADVLATIO.] *E Vatic. ita restituimus, voce vnâ additâ, & alterâ mutatâ. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceres? silentium pro contumaciâ esset. Diceres liberè & censeres? inuisa libertas. Ad*
D *gratiam loquerêre? non faceres fidem: quia priuatus nuper Otho, peritus harum artium, & iisdem adulationibus exercitus.*

163. TANTVM IN METV AVDIVNTVR.] *Quippe hoc ingenium vulgi, tunc conuerti ad religiones, & monstra obseruare aut fingere. Claudianus appositè, De bello Getico:*

Vtque est ingenioque loquax, & plurima fingi
Permittens crediq; Timor: nunc somnia vulgò
Narrari, tunc mõstra deûm, monitusq; sinistri.

Propiùsque ad Tacitum:

Et si quod fortasse Quies neglexerat omen,
Addit cura nouis.

164. ETIAM FVTVRI PAVOR.] *Is enim vt ait Plinius*, vates quodammodo intellegitur ac monitor, auctu semper religiosus.

165. IN NVMERVM LEGIONIS.] *Hispanus codex*, numero: *Romana editio & Florentinus*, numeros. *quod rectum hîc est: intellegendiq; numeri militares, de quibus iam prædixi.*

166. VIRES ET ROBVR.] *A coniecturâ nostrâ est. libri enim omnes*, è prætorianis viris, vt robur exercitus. *parùm aptè.*

167. INVITATVS.] *Vox*, Inuitatus, *suspecta. quidam libri*, Imitatus, *alij*, immutatus. *Faernus*, initio datus.

168. MARIVS CELSVS, ANNIVS GALLVS RECTORES DESTINATI.] *Liber Couarruuiæ*, rectores constituti. *Vtrumque spurium: & sententia sine ea constat.*

169. PROPINQVITATE GALBÆ.] *Quo vinculo, nescio: sed ipsi Galbæ suspectum Dolabellam de imperio, in Suetonij Galbâ, cap. XII. obseruo. Scribit & Plutarchus, cùm de successore Galba deliberaret*, amicos partim Dolabellę, plures Othoni studuisse. *Non ergo mirum, Othoni nunc suspectum, & à Vitellio mox interfectum.*

170. PACIS

Variis etiam rumoribus concitantur.

tem,& 107 publicè donatos in ignominiam exercitus iactabant. Accessit callidè vulga- A
tum,temerè creditum,decumari legiones,& promtissimum quemque centurionum di-
mitti. vndique atroces nuntij,sinistra ex vrbe fama,infensa Lugdunēsis colonia,& per-
tinaci pro Nerone fide fœcunda rumotibus. Sed plurima ad fingendum credendumque
materies in ipsis castris,odio,metu,&,vbi vires suas respexerant,securitate. Sub ipsas su-

Intereà Vitellius ad eas venit.
Insinuat sese, & ambit:

perioris anni kal. Decemb. Aulus Vitellius inferiorem Germaniam ingressus, hiberna
legionum cum curâ adierat: redditi plerisque ordines, remissa ignominia, allevatæ no-
tæ: plura ambitione, quædam iudicio: in quibus sordem & auaritiam Fontei Capito-
nis,adimendis assignandísve militiæ ordinibus, integrè mutauerat. Nec consularis lega-
ri mensurâ,sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud severos humilis. Ita co-

Comis,

mitatem bonitatemque fauentes vocabant, quòd sine modo, sine iudicio, donaret sua,

Largus,

largiretur aliena. Simul,auiditate imperandi,ipsa vitia pro virtutibus interpretabantur.
Multi in vtroque exercitu sicut modesti quietique, ita mali & strenui: sed profusâ cupi-
dine, & insigni temeritate, legati legionum, 108 Alienus Cæcina, & Fabius Valens: è B

Valens Legatus ad Principatum capessendum exstimulat.

quibus Valens infensus Galbæ,tamquam detectam à se Verginij cunctationem,oppres-
sa Capitonis consilia ingratè tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans.
Ipsum celebri vbique famâ: nullam in Flacco Hordeonio moram, affore Britanniam, secutura Germanorum auxilia, malè fidas prouincias, precarium seni imperium, & breui transiturum: panderet modò sinum, & venienti fortunæ occurreret. Meritò dubitasse Verginium, equestri familiâ, ignoto patre: imparem si recepisset imperium, tutum si recusasset. Vitellio tres patris consulatus, censuram, collegium Cæsaris, imponere iampridem Imperatoris dignationem, & auferre priuati securitatem.

Ille cupit, non audet.
Cæcina Legatus infensus Galbæ.

Quatiebatur his segne ingenium,vt concupisceret magis,quàm speraret. At
in superiore Germaniâ, Cæcina decorâ iuuentâ, corpore ingens, animi immodicus,
109 cito sermone,erecto incessu,studia militum allexerat. Hunc iuuenem Galba, quæ-
storem in Bæticâ,impigrè in partes suas transgressum,legioni præposuit. 110 Mox com-
pertum publicam pecuniam auertisse,vt peculatorem flagitari iussit. Cæcina ægrè pas-

Nec vniversi milites in eum proni.

sus,miscere cuncta & priuata vulnera Reip. malis operire statuit. Nec deerant in exercitu C
semina discordiæ, quòd & bello aduersus Vindicem vniuersus affuerat, nec nisi occiso
Nerone translatus in Galbam, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniæ

Quos irritât etiam Gallo-Germani.

præuentus erat. Et Treueri ac Lingones, quasque alias ciuitates atrocibus edictis, aut
damno finium Galba perculerat,hibernis legionum propiùs miscentur. Vnde seditiosa
colloquia, & inter paganos corruptior miles,& in Verginium fauor cuicumque alij pro-

Lingonum Legati seditiosè agunt.

futurus. Miserat ciuitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus, 111 dextras ho-
spitij insigne. Legati eorum in squalorem mæstitiamque compositi, per principia, per
contu-

107. PVBLICE DONATOS.] *Agris, quos Galba Treuiris eripuerat, aliisque:* & damno finium perculerat, *vt infrà dicit.*

108. ALIENVS CÆCINA.] *Mihi, imò libris debetur verum hoc Cæcinæ nomen. Nam illi constanter* Alienum *scribunt. Etiam in Dionis Epitomâ semper,* ἀλιηνὸς. *Romanum verò id nomen: & nummi exstant,* C. CÆSAR. IMP. COS. ITER. ALIENVS. PROCOS. *Nominat & quemdam Alienum Cicero Diuinatione in Verrem. Vulgatis tamen Taciti libris hic A. Cæcina dicitur: & Fastis, quos eruditi viri concinnarunt,* A. Licinius. *Vnde eruerint, miror.*

109. CITO SERMONE.] *An,* scito?

110. MOX COMPERTVM.] *Non item malè,* comperto.

111. DEXTRAS HOSPITII INSIGNE.] *Fidei etiam & pacis. Cæsaris locus est, quem correctione libens huc traxerim, libro* VII. *De bello Gall.* Ædui visi ab latere nostris aperto. ij similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt. ac tametsi dextris humeris exertis animaduertebantur, quod insigne pacatis esse consueuerat; tamen id ipsum sui fallendi caussâ milites ab hostibus factum existimabant. *De humeris, & quomodo exeri ij potuerint, nec capio nec legi. Glossema subolet, & insitio non proba: legamque,* dextris exertis. *voce Humerorum eiectâ, nisi si ea aliter conformanda. Dextras quidem attolli, etiam nunc pacis ac socij aduentus signum habetur.* D

ADD. *In Cæsaris loco libenter nunc legerim,* dextris nudis exertis. *Liuius suadet libro* XXVIII. *qui scribit opidanos quosdam deditionem & amicitiam significantes, egressos:* dextras nudas ostentantes. *Lacedæmonij etiam apud Thucydidem libro* IV. *circumuenti ab Atheniensibus,* τὰς χεῖρας ἀνέσεισαν. manus quatiebant, *signum pacis & deditionis. In Frontino quidem lego, Humeros etiam exeri à militibus, sed longè alio sensu. libro* II. *Stratag. cap.* I. Cùm Sertorianos milites animaduertisset magno impetu instinctos, deposcentes pugnam, humerosque exercentes *(lego,* exerentes*)* & lanceas vibrantes. *Itaque hoc magis in Cæsarianâ correctione nostrâ firmamur.*

A contubernia, modò suas iniurias, modò ciuitatum vicinarum præmia, & vbi pronis militum auribus accipiebantur, ipsius exercitus pericula & contumelias conquerentes, accendebant animos. Nec procul seditione aberant, cùm Hordeonius Flaccus abire legatos, vtque occultior digressus esset, nocte castris excedere iubet. Inde atrox rumor, affirmantium plerisque interfectos, ac ni sibi consulerent, fore vt acerrimi militum & præsentia conquesti, per tenebras & inscitiam ceterorum occiderentur. Obstringuntur inter se tacito fœdere legiones. Asciscitur auxiliorum miles, primò suspectus, tamquam circumdatis cohortibus alisque, impetus in legiones pararetur: mox eadem acriùs volens, faciliore inter malos consensu ad bellum, quàm in pace ad concordiam. Inferioris tamen Germanicæ legiones solenni kalend. Ianuar. sacramento pro Galbâ adactæ, multâ cunctatione, & raris primorum ordinum vocibus: ceteri silentio, proximi cuiusq; audaciam exspectantes, [112] insitâ mortalibus naturâ properè sequi, quæ piget inchoare. Sed ipsis legionibus inerat diuersitas animorum: primani quintanique turbidi, adeò vt quidam

Hordeonius comprimere conatur: *Auget.* *Coniurant inter se milites.* *Inferior etiã exercitus turbat.*

B saxa in Galbæ imagines iecerint: quintadecima ac sextadecima legiones, nihil vltra fremitum & minas ausæ, initium erumpendi circumspectabant. At in superiori exercitu, quarta ac duoetuicesima legiones iisdem hibernis tendentes, ipso kalen. Ianu. die dirumpunt imagines Galbæ: quarta legio promtiùs, [113] duoetvicesima [114] contanter. Mox consensu, ac ne reuerentiam imperij exuere viderentur, in S.P.Q.R. oblitterata iam nomina, sacramenta aduocabant. nullo legatorum tribunorúmve pro Galbâ nitente, quibusdam, vt in tumultu, notabiliùs turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis, aut suggestu locutus. neque enim erat adhuc cui imputaretur. Spectator flagitij Hordeonius Flaccus consularis legatus aderat, non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus, sed segnis, pauidus, & socordiâ innocens. Quattuor centuriones duodeuicesimæ legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cùm protegerent Galbæ imagines, impetu militum abrepti, vinctique. Nec cuiquam vltrà fides, aut memoria prioris sacramenti. sed, quod in

Iurãt quidam in Galbam, sed linguâ. *At superior palam deficit.* *Hordeonius nõ compescit.*

C seditionibus accidit, vnde plures erant, omnes fuere. Nocte quæ kalen. Ianu. secuta est, coloniam Agrippinensem Aquilifer quartæ legionis epulanti Vitellio nuntiat, quartam & duodeuicesimam legiones, proiectis Galbæ imaginibus, in Senatus & Pop. Rom. verba iurasse. Id sacramentum inane visum. [115] occupari nutantem fortunam, & offerri Principem placuit. Missi à Vitellio ad legiones legatosque, qui desciuisse à Galbâ superiorem exercitum nuntiarent: proinde aut bellandum aduersus desciscentes, aut si concordia & pax placeat, faciendum Imperatorem: & minore discrimine sumi Principem, quàm quæri. Proxima legionis primæ hiberna erant, & promtissimus è legatis Fabius Valens. Is die postero coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis, auxiliariorumque ingressus, Imperatorẽ Vitellium consalutauit. [116] Secutæ ingenti certamine eiusdem prouinciæ legiones: & superior exercitus, speciosis senatus populique Romani nominibus relictis III. Non. Ianu. Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes Remp. fuisse. Ardorem exercituum Agrippinenses, Treueri, Lingones æquabant, auxilia, equos,

Ad Vitellium is nuncius. *Qui porrò legatis indecat.* *E quibus Fabius Valens Imperatorem eum salutat.* *Accedunt legiones:* *Et finitimi prouinciales.*

D arma, pecunias offerentes, vt quisque [117] corpore, opibus, ingenio validus. Nec Principes modò coloniarum aut castrorum, quibus præsentia ex affluenti, & partâ victoriâ magnę spes:

112. INSITA MORTALIBVS NATVRA PROPERE.] *Melius*, insito, *Vidi qui sequentia peruerteret*, non tam properè. *Verè peruerteret. Nam Taciti gnome, arcanæ, vt solet, veritatis est: & plebs ita facta, vt rebus arduis nemo facilè ducem se præbeat, comitem quiuis. Facit huc illud* III. *Histor.* Dum quæritur locus tempusque: quodque in tali re difficillimum est, prima vox.

113. DVOETVICESIMA.] *Couarruuiæ scriptus codex, ita passim. Probamus. Sæpè erratum etiam infrà. Rectè tamen integreq; scriptum lib.* III. sextadecimanos duoetuicesimanosque læuum cornu complesse. *Nos alibi in textu reposuimus.*

114. CONTANTER. MOX CONSENSV, AC.] *Melius distingui.* Contanter, mox consensu. Ac ne r.

115. OCCVPARI NVTANTEM FORTVNAM.] *Rectè. est qui malit*, inuitantem.

116. SECVTÆ INGENTI CERTAMINE.] *Hispanus liber*, ingenti agmine.

117. CORPORE, OPIBVS, INGENIO VALIDVS.] *Cur hic de ingenio? aut quis eius vsus? nisi fortè ad orandum, aut impellendum.*

Opes suas offerunt. spes: sed manipuli quoque & gregarius miles, viatica sua, & balteos, phaleras que, insi- A
gnia armorum argento decôra, loco pecuniæ tradebant: instinctu, & impetu, & auari-
tiâ. Igitur laudatâ militum alacritate Vitellius, ministeria principatus per libertos agi
solita, in equites Romanos disponit. Vacationes centurionibus ex fisco numerat. Sæui-
Ipse quosdam punit: tiam militum plerosque ad pœnam exposcentium sæpiùs approbat, [118] pari simulatio-
In plerosque clementia vtitur. ne vinculorum frustratur. Pompeius Propinquus procurator Belgicæ statim interfectus.
Iulium Burdonem Germanicæ classis præfectum astu subtraxit. Exarserat in eum ira-
cundia exercitus, tamquam crimen, ac mox insidias, Fonteio Capitoni struxisset. grata
erát memoria Capitonis, & apud sæuientes occidere palàm, ignoscere non nisi fallendo
licebat. Ita in custodiâ habitus: & post victoriam demum, stratis iam militum odijs, di-
Crispinus cæsus. missus est. Interim vt piaculum obijcitur centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis
Iulius Ciuilis liberatus. cruentauerat: eoque & postulantibus manifestior, & punienti vilior fuit. Iulius deinde
Ciuilis periculo exemtus, præpotens inter Batauos, ne supplicio eius ferox gens alienare-
Cohortes Batauorum. tur. Et erant in ciuitate Lingonum VIII. Batauorum cohortes, quartædecimæ legionis B
auxilia, tum discordiâ temporum à legione digressæ: prout inclinassent, [119] grande mo-
mentum, sociæ aut aduersæ. Nonium, Donatium, Romilium, Calpurnium, centurio-
nes, de quibus suprà rettulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, grauissimo inter
Valerium Asiaticum Vitellio se iunxit: desciscentes. Accessere partibus Valerius Asiaticus, Belgicæ prouinciæ legatus, quem
mox Vitellius generum asciuit: & Iunius Blæsus Lugdunensis Galliæ rector, cum Itali-
Rhæti. câ legione, & alâ Taurinâ, Lugduni tendentibus. Nec in Rhæticis copijs mora, quo mi-
Et Britanni: nus statim adiungerentur. Ne in Britanniâ quidem dubitatum. Præerat Trebellius Ma-
Vbi res turbida. ximus, per auaritiam & sordes contemtus exercitui inuisusque. Accendebat odium eius
Roscius Cælius legatus vicesimæ legionis olim discors, sed occasione ciuilium armorum
arrociùs proruperant. Trebellius seditionem & confusum ordinem disciplinæ Cælio;
spoliatas & inopes legiones Cælius Trebellio obiectabat: cùm interim, fœdis legatorum
certaminibus, modestia exercitus corrupta, eoq; discordiæ ventum, vt auxiliarium quo-
que militum [120] conuicijs proturbantibus, & aggregantibus se Cælio cohortibus alis- C
que, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciæ, quamquam remoto
Duplices copias in Italiã Vitellius destinat. consulari, mansit. Rexêre legati legionum, pares iure, Cælius audendo potentior. Ad-
iuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusque Vitellius, duos duces, duo itinera
bello destinauit. Fabius Valens allicere, vel si abnuerent, vastare Gallias, & Cotianis al-
Alteras, sub Valente: pibus Italiam irrumpere; Cæcina propiore transitu, [121] Peninis iugis degredi iussus. Va-
lenti inferioris exercitus electi [122] cum Aquilâ quintæ legionis, & cohortibus alisque
Alteras, sub Cæcinâ duce. ad XL. millia armatorum data. XXX. millia Cęcina è superiore Germaniâ ducebat, quo-
rum robur [123] legio vna, prima & vicesima fuit. addita vtrique Germanorum auxilia,
è quibus Vitellius suas quoque copias suppleuit, totâ mole belli secuturus. Mira inrer ex-
Miles eius mirè feruet: ercitum imperatoremque diuersitas. Instare miles, arma poscere, dum Galliæ trepident,
dum Hispaniæ contentur. non obstare hiemem, neque ignauæ pacis moras. inuaden-
dam

118. PARI SIMVLATIONE VINCVLORVM FRVSTRATVR.] *Manifestum mendum. quò enim illud,* pari, *refercitur? Tu vel meo periculo lege*, partim. *Sauitiæ militum, inquit, sæpè indulget, & ad pœnam iis plerosque largitur: quosdam simulatione vinclorum subtrahit. Prisca lectio suffragatur huic correctioni, quæ præfert*, Parum. *ex quo*, pari, *emendasse fatetur Rhenanus. Partim autem, solitarium sæpe poni nec geminari semper, notius est quàm vt ostendam.*

119. GRANDE MOMENTVM.] *Iustini illud simile est:* Ingens momentum futurus, vtri parti accessisset. *Lucanus:*

Momentumque fuit, mutatus Curio, rerum.

120. CONVICIIS PROTVRBANTIBVS.] *Prisca editiones*, proturbatus. *quas sequor.* D

121. PENINIS IVGIS.] *Ita scribendum vbique, auctore Liuio. qui negat eas Alpes sic dici quòd Annibal Pœnus eâ transmiserit, sed à iugo excelsi montis quod Penum incolæ dicunt. Fidem ei nota etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia & in acutum fastigiata Pennas vocamus siue Pinnas.*

122. CVM AQVILA QVINTÆ LEGIONIS.] *Vatic. habet*, aquilex quintæ. *è quo legendum esse*, aquilâ xquintæ, *aut si magis placet*, quintadecimæ, *ego censebam.*

123. LEGIO VNA, PRIMA ET VICESIMA.] *Distinctione locum iuui. Nec tamen nunc abnuo quin glossematium hic sit, scribendùmque*, vnaetuicesima.

124. NON

A dam Italiam, occupandam vrbem. nihil in difcordijs ciuilibus feftinatione tutius, vbi facto magis quàm confulto opus effet. Torpebat Vitellius, & fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis præfumebat, medio diei temulentus, & faginâ grauis: cùm tamen ardor & vis militum vltrò ducis munia implebat, vt fi adeffet Imperator, & ftrenuis vel ignauis fpem metumque adderet. Inftructi intentique fignum profectionis expofcunt: nomine Germanici, Vitellio ftatim addito. Cęfarem fe appellari, etiam victor prohibuit. Lætum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum agebat, ipfo profectionis die, aquila leni meatu prout agmen incederet, velut dux viæ præuolauit: longumque per fpatium, is gaudentium militum clamor, ea quies interritæ alitis fuit, vt haut dubium magnæ & profperæ rei omen acciperetur. Et Treueros quidem vt focios fecuri adiere. Diuoduri (Mediomatricorum id opidum eft) quamquam omni comitate exceptos, fubitus pauor exterruit, raptis repentè armis, ad cædem innoxiæ ciuitatis, non ob prædam, aut fpoliandi cupidinem, fed furore & rabie, & cauffis incertis, eoque

Ipfe focors & languidus.
Vni ventri deditus.
Felix augurium Valenti.
Cuius agmen Diuoduri lymfatur.
Ciues innoxios cadunt.

B difficilioribus remedijs. donec precibus ducis mitigati, ab excidio ciuitatis temperauere. Cæfa tamen ad quattuor millia hominum. Ifque terror Gallias inuafit, vt venienti mox agmini vniuerfæ ciuitates, cum magiftratibus & precibus, occurrerent, ftratis per vias pueris feminifque, quæque alia placamenta hoftilis iræ, [124] non quidem in bello, fed pro pace tendebantur. Nuntium de cæde Galbæ & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium, aut formidinem permotus, bellum voluebat. Gallis contatio exemta, & in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio & metus. Proxima Lingonum ciuitas erat, fida partibus. benignè excepti, modeftiâ certauêre. Sed breuis lætitia fuit, cohortium intemperie, quas à legione quartadecimâ, vt fuprà memorauimus, digreffas exercitui fuo Fabius Valens adiunxerat. Iurgia primùm, mox rixa inter Batauos & legionarios. Dum his aut illis ftudia militum adgregantur, propè in prœlium exarfere, ni Valens animaduerfione paucorum, oblitos iam Batauos imperij admonuiffet. Frustrà aduerfus Æduos quæfita bel-

Vnde in reliquos Gallos terror.
Qui tamen cæfo Galbâ, palam in Vitellium inclinant.
Batauæ cohortes ferociter agunt.
Valens comprimit.

C licauffa. Iuffi pecuniam atque arma deferre, gratuitos infuper commeatus præbuere. quod Ædui formidine, Lugdunenfes gaudio fecere. Sed legio Italica & ala Taurina abductæ. [125] Cohortes XVIII. Lugduni, folitis fibi hibernis, relinqui placuit. Manlius Valens, legatus Italicæ legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. Secretis eum criminationibus infamauerat Fabius ignarum, & quò incautior deciperetur, palàm laudatum. Veterem inter Lugdunenfes Viennenfesque difcordiam, proximum bellum accenderat. multæ inuicem clades, crebriùs infeftiufque, quàm vt tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunenfium, occafione iræ, in fifcum verterat. Multus contrà in Viennenfes honor. Vnde æmulatio, & inuidia, & vno amne difcretis connexum odium. Igitur Lugdunenfes exftimulare fingulos militum, & in euerfionem Viennenfium impellere, obfeffam ab illis coloniam fuam, adiutos Vindicis conatus, confcriptas nuper legiones in præfidium Galbæ referendo. Et vbi cauffas odiorum prætendebant, magnitudinem prædæ

Diffidium vetus inter Lugdunenfes & Viennenfes.
Illi, milites in horum exitium prouocant.

D oftendebant. Nec iam fecreta exhortatio, fed publicæ preces. *Irent vltores, exfcinderent fedem Gallici belli. cuncta illic externa & hoftilia,* [126] *fe coloniam Romanam & partem exercitus,*

124. NON QVIDEM IN BELLO.] *Locus obfcurus, fed illuftro (fi tamen fincerus:) Erant preces & fupplicia, vt in bello: neque bellum erat, fed tamen timebant hoftilia, & pacem fic orabant.*

125. COHORTES OCTODECIM LVGDVNI.] *At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cùm vndique miles conquiratur, & eo ad aciem opus: in vno eóque amico opido, impofita tot cohortes? Sed ait etiam vetera & folita tot cohortibus hiberna fuiffe. quod falfum. Vnica enim dumtaxat iam olim Lugduni cohors: è Taciti* III. *Annal:* Andegauos Acilius Auiola, excitâ cohorte, quæ Lugduni præfidium agitabat, coërcuit. *manufcriptos igitur meos audio, & hic* cohortē decimamoctauam, *repono. Vox etiam,* Lugduni, *fuperuacua videtur, & velut interpretamentum inferta.*

126. SE COLONIAM ROMANAM.] *Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Verò pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione quam pro Gallis habuit:* Ornatiffima ecce valentiffimaque colonia Viennenfium, quam longo iam tempore Senatores huic Curiæ confert? *Sed & nofter ftatim, de eâdem:* Tum vetuftas dignitafque coloniæ valuit. *Equidem haud fatis hæc concilio. Nifi fi Viennenfes prifci, id eft, Allobroges fiue Galli, donati colonico iure, etfi militibus aut Romanis*

 ciuibus

citus, & prosperarum aduersarumque rerum socios. si fortuna contrà daret, iratis ne relinquerentur. His & pluribus in eumdem modum, perpulerant, vt nec legari quidem ac duces A
partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: cùm haut ignari discrimi-
Viennenses supplices occurrunt: Et infensos placant: Precibus tamen mixto pretio. nis sui Viennenses, velamenta & infulas præferentes, vbi agmen incesserat, arma, genua,
vestigia prehensando, flexêre militum animos. Addidit Valens [127] tricenos singulis mi-
litibus sestertios. Tum vetustas dignitasque coloniæ valuit. Et verba Fabij salutem in-
columitatemque Viennensium commendantis æquis auribus accepta. Publicè tamen
armis mulctari, priuatis & promiscuis copijs iuuere militem. Sed fama constans fuit, ip-
Quin ipse dux emtus. sum Valentem magnâ pecuniâ emtum. Is diu sordidus, repentè diues, mutationem for-
tunæ malè regebat, accensus egestate longâ cupidinibus, immoderatus, & inopi iuuen-
Iam olim rapax. tâ, senex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum du-
ctus exercitus: ipsa itinerum spatia, & statiuorum mutationes venditante duce, fœdis
Qui etiam vias & mansiones vendit. pactionibus aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatum, adeò minaciter, vt
Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admouerit, donec pecuniâ mitigaretur. B
quoties pecuniæ materia deesset, stupris & adulterijs exorabatur. Sic ad alpes peruentum.
Cæcina Heluetios inuadit. Plus prædæ ac sanguinis Cæcina hausit. Irritauerant turbidum ingenium Heluetij, Gal-
lica gens, olim armis virisque, mox memoriâ nominis clara, de cæde Galbæ ignari, &
Vitellij imperium abnuentes. Initium bello fuit auaritia ac [128] festinatio vndeuicesi-
Nonnullâ ipsorũ culpâ. mæ legionis. Rapuerunt pecuniam missam in stipendium castelli, quod olim Heluetij
suis militibus ac stipendijs tuebantur. ægrè id passi Heluetij, interceptis epistolis, quæ
nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, centurionem & quos-
dam militum in custodiâ retinebant. Cæcina belli auidus, proximam quamque culpam
Vastat omnia. antequàm pœniteret, vltum ibat. Mota properè castra. Vastati agri. Direptus, longâ pa-
ce in modum municipij exstructus, locus, amœno salubrium aquarum vsu frequens.
Missi ad Rhætica auxilia nuntij, vt versos in legionem Heluetios à tergo aggrederentur.
Illi trepidant. Illi ante discrimen feroces, in periculo pauidi, quamquam primo tumultu Claudium Se-
uerum ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in vnum consulere. C
exitiosum aduersus veteranos prœlium, intuta obsidio, dilapsis vetustate mœnibus. hinc
Cæcina cũ valido exercitu, inde Rhęticæ alę cohortesq;. & ipsorum Rhętorum iuuen-
tus sueta armis, & more militiæ exercita. vndique populatio & cædes. Ipsi in medio va-
Vocetium montem perfugiunt. Sed plerique capti aut cæsi. gi abiectis armis, magna pars saucij aut palantes, [129] in montem Vocetium perfugere.
Ac statim immissâ cohorte Thracum depulsi, & consectantibus Germanis Rhætisque,
per siluas atque in ipsis latebris trucidati. Multa hominum millia cæsa, multa sub coto-
nâ venumdata. Cumque direptis omnibus, Auenticum gentis caput iusto agmine pe-
teretur; missi qui dederent ciuitatem, & deditio accepta. In Iulium Alpinum è principi-
bus, vt concitorem belli, Cæcina animaduertit: ceteros veniæ vel sæuitiæ Vitellij reli-
Legati eorum ad Vitellium. quit. Haut facile dictu est, legati Heluetiorum minus placabilem Imperatorem, an mi-
litem inuenerint. Ciuitatis excidium poscunt, tela ac manus in ora legatorum intentãt.
Valdè asperatum. Ne Vitellius quidem minis ac verbis temperabat: cùm Claudius Cossus, vnus ex lega-
Vir eloquentia. tis, notæ facundiæ, sed dicendi artem aptâ trepidatione occultans, atque eo validior, mi- D
litis animum mitigauit: vt est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericor-
diam, quàm immodicum sæuitiâ fuerat. effusis lacrymis, & meliora constantiùs postu-
lando, impunitatem salutemque ciuitati impetrauere. Cæcina paucos in Heluetijs mo-
ratus dies, dum sententiæ Vitellij certior fieret, simul transitum Alpium parans, lętum

ciuibus non deductis: Lugdunum autem contrà, magnam partem Romanis familiis stetit. Nam & hic externos immixtos, Dio suadet libro XLVI.

127. TRICENOS SINGVLIS MILITIBVS SESTERTIOS.] *Liber Hispanus,* trecenos. *quod verius. Nam prius illud non congiarium sit, sed heminarium: vt quidam iocabatur.* Treceni HS. *sunt nobis, septem Philippici & semis.*

128. FESTINATIO VNDEVICESIMÆ LEGIONIS.] *Vt suprà narrauit, Cæcina vnicam legionem habuit, eamq;* XXI^m^. *Quis igitur hæreat, quin hic scribendum,* vnaetvicesimæ? *Didici posteà sic esse in Florentino.*

129. IN MONTEM VOCETIVM.] *Quidam libri,* Vocetum. *And. Schotus noster,* Vogesum, *reponebat. Quem fateor non quidem in Heluetiis esse, sed nec longè ab iis. Certè Vocetij non alibi mentio.*

A ex Italiâ nuntium accipit, alam Syllanam circa Padum agentem, sacramento Vitellij accessisse. Proconsulem Vitellium Syllani in Africâ habuerant: mox à Nerone, vt in Ægyptum præmitterentur, exciti, & ob bellum Vindicis remorati, ac tum in Italiâ manentes, instinctu decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur aduentantium legionum & famam Germanici exercitus attollebant, transiere in partes: & vt donum aliquod nouo Principi, firmissima Trāspadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas, adiunxere. Id Cæcinæ per ipsos compertum. Et quia præsidio alæ vnius latissima pars Italiæ defendi nequibat, præmissis Gallorum, Lusitanorum, Britannorumque cohortibus, & Germanorum vexillis, [130] in alpe Graiâ ipse paullulum contatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret, aduersus [131] Petronium vrbis procuratorem, qui concitis auxilijs, & interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu ne amitteret præmissas iam cohortes alasque, simul reputans plus gloriæ retentâ Italiâ, & vbicumque certatum foret, Noricos in cetera victoriæ B præmia [132] accessuros, Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmē, [133] hibernis adhuc niuibus traduxit. Otho interim, contra spem omnium, non delitijs, neque desidiâ torpescere. dilatæ voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem imperij composita. Eoque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura. Marium Celsum consulem designatum, per speciem vinculorum, sæuitię militum subtractum, acciri in Capitolium iubet. Clementiæ titulus, è viro claro & partibus inuiso, petebatur. Celsus constanter seruatę erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum vltrò imputauit. [134] Nec Otho quasi ignosceret, sed ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim intra intimos amicos habuit, & mox bello inter duces delegit. Mansitque Celso velut fataliter etiam pro Othone fides, integra & infelix. Læta primoribus ciuitatis, celebrata in vulgus Celsi salus, ne militibus quidem ingrata fuit, [135] eamdem virtutem admirantibus cui irascebantur. Par inde exsultatio, disparibus caussis consecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus obscuris parentibus, fœda pueritiâ, C impudicâ senectâ, præfecturam vigilum & prætorij, & alia prēmia virtutum, quia velocius erat vitijs adeptus, crudelitatem mox, deinde auaritiam, & virilia scelera exercuit: corrupto ad omne facinus Nerone, quædam ignaro ausus, ac postremò eiusdem desertor ac proditor. Vnde non alium pertinaciùs ad pœnam flagitauere, diuerso affectu, quibus

Ala Syllana Vitellio se iungit.

Et vnà secum, aliquot opida.

Cæcina Peninis alpibus transit.

Otho compositè se gerit.

Celsum seruat:

Imò & ducem eligit.

Tigellinus noxa permissus.

130. IN ALPE GRAIA IPSE.] *Malè huic loco esse iurem apud omnes Censores. Pugnat historia, pugnant libri. De historiâ, quid certius quàm Cæcinam non Graia monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus suprà*: Cæcina propiore transitu Peninis iugis degredi iussus. *& paullò infrà*: Penino subsignanum militem itinere & graue legionum agmen traduxit. *Atqui diuersi & dissiti hi transitus. Iam libri longè abeunt ab hoc scripto. Farnesianus*, in alpe triariâ, *sicut & Hispanus: Budensis*, triannâ: D *optimus Vatic.* cum alpe tarinâ: *ex quo ego*, alâ Taurinâ: *Sauillus*, Petrinâ. *Et certè Taurina, iam cum Valente, in Italiam ierat. Ergo Sauillo assentior, & libens.*

131. PETRONIVM VRBIS PROCVRATOREM.] *Cuius vrbis? imò totius Norici procurator erat, non vnius alicuius opidi. Vertranius Maurus Ic^tus emendat*, vrbis præfectum, *siue*, Prætorem. *Haud rectè. quæ enim eius partes in Norica? Ego verò aut oblitâ eâ voce scripserim*, Petronium procuratorem, *aut mutatâ*, Petronium ibi procuratorem. *Vetus quidem lectio* vrbi *habet: quod deprauatum facile ex* vbi *vel* ibi.

132. ACCESSVROS.] *Couarruuiæ liber & priscæ editiones*, cessuros.

133. HIBERNIS ADHVC NIVIBVS.] *Iidem libri*, hibernis adhuc Alpibus. *quod interpretor Sallustiano verbo, alpibus adhuc hiemantibus. Poëta etiam vetus eo sensu dixit:*

Iuppiter hibernas canâ niue conspuit Alpes.

134. NEC OTHO QVASI IGNOSCERET.] *Frons aliqua sententia appareat: sed si excutias, vana & falsa. Censeo emendandum*: sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet. *Duo videlicet, cùm Celsum sibi iungeret, Otho cauit. Ne aut ignoscere videretur, vt in vero magnoque crimine: aut ne hostis, id est, Vitellij metu, adsciscere sibi virum nobilem & fortem. Itaque nec obnoxium habere eum voluit, nec suspensum: sed statim assumpsit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat:* κελεύσας μάρτυρον κέλσον ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν, ἠσπάσατο καὶ διελέχθη φιλανθρώπως, καὶ παρεκάλεσε τῆς αἰτίας ἐπιλαθέσθαι μᾶλλον, ἢ τῆς ἀφέσεως μνημονεύειν. Iubens Marium Celsum ad se adduci, amplexus est virum, & benignè allocutus monuit vt caussæ magis obliuisceretur, quàm veniæ meminisset. *Hæc talia acumina frustrà multis verbis approbem iis qui non tales.*

135. EAMDEM VIRTVTEM ADMIRANTIBVS.] *Est vera & notabilis gnome. atque eadem in Liuij libro v. de Camillo:* Sed seueritate imperij victi, eamdem virtutem & oderant, & mirabantur.

Aequaliter odiosus omnibus. *Nota scelestorum ingenii.* quibus odium Neronis inerat, & quibus desiderium. Apud Galbam T. Vinij potentiâ A defensus, prætexentis seruatam ab eo filiam, & haut dubiè seruauerat, non clementiâ (quippe tot interfectis) sed effugio in futurum. quia pessimus quisque, diffidentiâ præsentium mutationem pauens, aduersus publicum odium priuatam gratiam [136] præparat: vnde nulla innocentiæ cura, sed vice impunitatis. Eo infensior populus, additâ ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinij inuidiâ, concurrere è totâ vrbe in palatium ac fora, & vbi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere: donec Tigellinus, accepto apud [137] Sinuessanas aquas supremæ necessitatis nuntio, *Iugulum sibi secat.* inter stupra concubinarum, & oscula, & desormes moras, sectis nouaculâ faucibus, infamem vitam fœdauit etiam exitu sero & inhonesto. Per idem tempus expostulata *Crispinilla liberata:* ad supplicium [138] Galuia Crispinilla, varijs frustrationibus, & aduersâ dissimulantis Principis famâ, periculo exemta est: magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam *Imò ad potentiam postea euecta.* ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populi Rom. haut obscurè molita, totius postea ciuitatis gratiam obtinuit consulari matrimonio innixa, & apud Gal- B bam, Othonem, Vitellium illæsa: mox potens pecuniâ, & orbitate, quæ bonis malisque *Otho sistere & placare Vitellium nititur:* temporibus iuxtà valent. Crebræ interim, & muliebribus blandimentis infectæ, ab Othone ad Vitellium epistolæ, offerebant pecuniam & gratiam, & quemcumque quietis *Et ille hunc.* locum prodigæ vitę legisset. Paria Vitellius ostendebat, primò mollius, stultâ vtrimque & indecorâ simulatione: mox quasi rixantes, stupra & flagitia inuicem obiectauere. neuter falsò. Otho, reuocatis quos Galba miserat legatis, rursus ad vtrumque Germanicum exercitum, & ad legionem Italicam, easque quæ Lugduni agebant copias, specie *Legati ab Othone in Germaniam:* senatus misit. Legati apud Vitellium remansere, promtiùs quàm vt retenti viderentur. Prætoriani, quos per simulationem officij legatis Otho adiunxerat, remissi, antequam *A Valente epistola corruptrices Romam missa.* legionibus miscerentur. Addidit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad prætorias & vrbanas cohortes, de viribus partium magnificas, & concordiam offerentes. Increpabant vltrò, quòd [139] tantò antè traditum Vitellio imperium, ad Othonem vertissent. Ita promissis simul, ac minis tentabantur: vt bello impares, in pace ni- C *Etiam vtrimque percussores.* hil amissuri. Neque ideò prętorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, à Vitellio in vrbem missi. Vtrisque frustra fuit: Vitellianis impunè, per tantam hominum multitudinem, mutuâ ignorantiâ fallentibus: Othoniani, nouitate vultus,

136. PRÆPARAT: VNDE NVLLA INNOCENTIÆ CVRA.] *Non mutant libri, nisi quòd,* vices impunitatis, *habent. Totum locum lego:* priuatam gratiam præparatum it: nullâ innocentiæ curâ, sed vice suæ impunitatis. *Palmerij etiam coniectura haud improba:* priuatam gratiam præparat vndevnde: nulla, *&c. Vndevnde Latinis valet* ὁποθενοῦν. *Quod autem ad sententiam, pulchra est, & vsu sæpius probata. Ita Dio narrat, cùm Menas præfectus Sex. Pompeij in mari,* Helenum cepisset, libertum Cæsari admodum carum, statim sine precio remissum. qui beneficium hoc multo antè apud Cæsarem deponebat, & perfugium sibi, si res ita ferret, apud eum præparans.

137. SINVESSANAS AQVAS.] *Malè vulgò,* Suessanas. *Libri scripti docent, & Plutarchus in hac ipsâ re:* ἐπέμψεν ἐπ' αὐτὸν ὁ Ὄθων εἰς τὰς περὶ Σινόεσσαν ἀγρούς. *Aqua autem ea inter salubres habita. Plinius:* In eâdem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum & insaniam virorum abolere creduntur. *Et quia ad vitia muliebria: ideò in Martiali,*

Diceret hictericam se forsitan altera mœcha
In Sinuessano velle sedere sinu.

Sed & Claudius apud Tacitum libro XII. refouendis viribus mollitie cæli & salubritate aquarum, Sinuessam perrexit.

138. GALVIA CRISPINILLA.] Caluia *verius: an etiam,* ministra? *nec tamen illud damno. Ceterùm hæc Caluia, à veste Sporo fuit, & eius Custos. Breuiarium Dionis, in Nerone:* χωρὶς δὲ, ὅτι Πολύκλειτος καὶ Καλουία Κρισπινίλλα ἦγον ἐπόρθουν, ἐσύλουν πάνθ' ὅσα ἐνεδέχετο, ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ, αὕτη δὲ μετά τε τοῦ Νέρωνος καὶ μετὰ τῆς Σαβίνης τοῦ Σπόρου. τήν τε γὰρ φυλακὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς περὶ ἐσθῆτα, καίπερ γυνὴ καὶ ἐπιφανὴς οὖσα, ἐπεπίστευτο, καὶ δι' αὐτῆς πάντες ἀπεδύοντο. Seorsum autem, & Polycletus & Caluia Crispinilla omnia obuia agebant, ferebant, spoliabant. Ille in vrbe, hæc autem cum Nerone & cum Sabinâ (ita Sporum nominabant:) cuius custodia ei concredita fuerat, & simul vestis Procuratio: quamquam mulier esset, & quidem nobilis. Quo prætexto, omnes ab eâ exuebantur. *Vides ex eâ notâ, quid femina Caluia hæc fuerit, & cur populo exosa.*

139. TANTÒ ANTE.] *Maiora verba quàm pro re. Nam interuallum sanè, inter Vitellij Othanisque imperium, exiguum. Iurarunt enim Germanici exercitus in Vitellij nomen Kalendis Ianuariis: at postridie Idus Galba cæsus, & Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, & aut militum aut Taciti adsertio non vsquequaque cauta.*

140. Ex

A vultus, omnibus inuicem gnaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum fratrem Othonis composuit, exitium ipsi filioque eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi seruarentur. [140] Et stetit domus vtraque sub Othone, incertum an metu; Vitellius victor, clementiæ gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, iurasse in eum Dalmatiæ, ac Pannoniæ, & Mœsiæ, legiones. Idem ex Hispaniâ allatum: laudatusque per edictum Cluuius Rufus. & statim cognitum est, conuersam ad Vitellium Hispaniam. Nec Aquitania quidem, quamquam à Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. Nusquam fides aut amor, metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido prouinciam Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos & validiores. Longinquę prouincię, & quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant, non partium studio, sed erat grande momentum in nomine vrbis ac prætextu senatus. Et occupauerat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriæ legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Ægyptus,

Illyricana legiones pro Othone.

Etpanè omnes transmarini.

B [141] omnesque versę in Orientem prouincię, nomine eius tenebantur. Idem Africę obsequium, initio à Carthagine orto. Neque exspectatâ Vipsani Aproniani proconsulis auctoritate, Crescens Neronis libertus (nam in malis temporibus [142] partem se Reip. fecerat) epulum plebi, ob lętitiam recentis imperij, obtulerat: & populus pleraque sine modo festinauit. Carthaginem cetera ciuitates secutę. Sic distractis exercitibus ac prouinciis, Vitellio quidem ad capessendam Principatus fortunam bello opus erat. Otho, vt in multâ pace, munia imperij obibat: quędam ex dignitate Reip.; pleraque, contra decus, ex præsenti vsu properando. Consul cum Titiano fratre in kalen. Martias ipse, proximos menses Verginio destinat, vt aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppęus Vopiscus, prętextu veteris amicitiæ, plerique Viennensium honori datum interpretabantur. Ceteri consulatus ex destinatione Neronis, aut Galbę, mansere. Cęlio ac Flauio Sabinis, in Iulias; Ario Antonino & Mario Celso, in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho, pontificatus au-

Africa adiungitur.

Ipse Romæ ciuilia administrat.

Consules disponit.

C guratusque honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit; & recens ab exsilio reuersos nobiles adolescentulos, auitis ac paternis sacerdotijs in solatium recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blęso, Seuino Promptino senatorius locus, qui repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant. Placuit ignoscentibus, verso nomine, quod auaritia fuerat, videri maiestatem: cuius tum odio, etiam bonæ leges peribant. Eâdem largitione ciuitatum quoque ac prouinciarum animos aggressus, Hispaliensibus & Emeritensibus [143] familiarum adiectiones, [144] Lingonibus vniuersis ciuitatem Romanam, prouinciæ Bæticę Maurorum ciuitates dono dedit. Noua iura Cappadociæ, noua Africæ, ostentui magis quàm mansura. Inter quæ necessitate præsentium rerum & instantibus curis excusata, ne tum quidem immemor amorum, statuas Poppęæ per senatusconsultum reposuit. Creditus est etiam de celebrandâ Neronis memoriâ agitauisse, spe vulgum alliciendi. Et fuere qui imagines Neronis * proponeret: atque etiam [145] Othoni, quibusdam diebus populus & miles, tamquam nobilitatē ac decus astruerent,

Sacerdotia diuidit.

Damnatos quosdam restituit.

Beneficia variè largitur.

Poppææ statuas reponit.

* *reponerent.*

140. Et stetit domus vtraque sub Othone.] *Tu verò interpunge:* stetit domus vtraque. sub Othone incertum an metu:

141. Omnesque versæ in Orientem.] *Credo Germanum esse. aliquot tamen libri*, omnesq; versus Orientem.

142. Partem se reip. fecerat.] *Interpretor. miscuerat se, velut & ipse inter curatores eius & administros. Ita suprà, hoc libro:* Non Senatus & eques modò, quîs aliqua pars & cura reip.

143. Familiarvm adiectiones.] *Ita solent Romani coloniarum infrequentiæ subuenire, nouâ familiarum aliquot adiectione. Liuius lib.* LXIV. Postulantibus à Senatu Aquiliensium Legatis, vt colonorum numerum augeret, mille & quingentæ familiæ ex Sc. scriptæ.

144. Lingonibvs vniversis.] *Latet hic omnino mendum. Primùm enim quis locus Lingonibus (Galliæ ij sunt) inter Hispaniæ populos esse potest? Adde, quòd Lingones istiipsi, primi & præcipui in Othonem hostes. Hi, qui Vitellium fouêre; hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulêre; hi, qui etiamnunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Vnde igitur iis præmium? Clarè aliena & falsa ea vox; & censeam Hispaniæ aliquam gentem reponendam: Lusonas, an Illurconas? an tale aliquod nomen, quod parum vicinum adhuc repperi corruptæ voci.* Nec scire fas est omnia, *ait Lyricus. tu cogitabis.*

145. Othoni qvibvsdam diebvs.]

rent, NERONI OTHONI acclamauit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel [146] cognoscendi pudore. Conuersis ad ciuile bellum animis, externa sine curâ habebantur. Eò A

Sarmatæ Mœsiam inuarunt.

audentiùs Rhoxolani, Sarmatica gens, ptiore hieme cæsis duabus cohortibus, magnâ spe ad Mœsiam irrupetant. nouem millia equitum, ex ferociâ & successu, prædę magis quàm pugnæ intenta. Igitur vagos & incuriosos, tertia legio adiunctis auxilijs, repentè

Romani aggrediuntur, & vincunt.

inuasit. Apud Romanos omnia prœlio apta. Sarmatæ dispersi, aut cupidine prędæ graues onere sarcinarum, & lubrico itinerum ademtâ equorum pernicirate, velut vincti cædebantur.

Genus pugnæ Sarmatarum.

Namque mirum dictu vt sit omnis Sarmatatum virtus, velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam ram ignauum; vbi per turmas aduenêre, vix vlla acies obstiterit. Sed rum humido die, & soluto gelu, neque conti neque gladij, quos prælongos vtrâque manu regunt, vsui, lapsantibus equis, & cataphractarum pondere (id principibus & nobilissimo cuique tegmen, ferteis laminis, aut præduro corio consertum; vt aduersus ictus impenetrabile, ita impetu hostium prouolutis inhabile ad resurgendum) simul altitudine, & mollitiâ niuis, hauriebantur. Romanus miles facili lori- B câ, & missili pilo, aut lanceis assultans, vbi res posceret, leui gladio inermem Sarmatam, (neque enim defendi scuto mos est) comminùs fodiebat. donec pauci, qui prœlio superfuerant, paludibus abderentur. [147] Ibi sæuitiâ, hîc miseriâ vulnerum absumti. Post-

Legati Romæ honorantur.

quam id Romę compertum, M. Aponius Mœsiam obtinens, triumphali statuâ, Fuluius Aurelius, & Iulianus Titius, ac Numisius Lupus, legati legionum, consularibus ornamentis donantur: læto Othone, & gloriam in se trahente, tamquam & ipse felix bello, & suis ducibus suisque exercitibus Remp. auxisset. Paruo interim initio, vnde nihil ri-

Ibi seditio.
Eius caussa.

mebarur, orta seditio, propè vrbi excidio fuit. Septimamdecimam cohortem, [148] coloniâ Hostiensi, in vrbem acciri Otho iusserat. Armandę eius cura, Vario Crispino tribuno è prætorianis, dara. Is quo magis vacuus, [149] quietis castris, iussa exsequeretur; vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet. Tempus, in suspi-

Suspicio in Senatores.

cionem; caussa, in crimen; affectatio quietis, in tumultum eualuit. Et [150] visa inter temulentos arma, cupidinem sui mouere. Fremit miles, & tribunos centurionesque pro- C

Miles Prætorianus, ad arma.

ditionis arguir, tamquam familiæ senatorum ad perniciem Othonis armarentur. Pars ignati & [151] vino graues; pessimus quisque in occasionem prædarum; vulgus, vt mos est, cuiusque motus noui cupidum, & obsequia meliorum nox abstulerat. Resistentem seditioni tribunum, & [152] seuerissimum centurionum obtruncant. rapta arma, nudati

Vrbem & palatium irrumpit.

gladij, insidentes equis, vrbem ac palatium petunr. Erar Othoni celebre conuiuium, primoribus feminis virisque, qui rrepidi, fortuitus ne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere & dispergi, periculosius forer; modò constanriam simu-

Quibus diebus? & cur hoc ito ἀορίστως? Fortasse, Quinquatruum diebus*: quod scriptum initialibus modo litteris fuit.*

146. COGNOSCENDI PUDORE.] *Molim,* agnoscendi.

147. IBI SÆVITIA, HIC MISERIA.] *Mutilus locus, out corruptus. Mihi ex sententiâ videatur:* illi sæuitiâ hiemis, hi miseriâ vulnerum absumpti. *Iunctim enim cum prioribus legenda. & reliqui confugerunt, inquit, ad paludes: quorum alij frigoris vi, alij iam læsi, cùm nemo curaret, miserè tabe & pure vulnerum perierunt.*

148. COLONIA HOSTIENSI.] *Scito eam illic perpetuam stationem habuisse, ex decreto Claudij. Suetonius in Claud. cap.* XXV. Pureolis & Hostiæ singulas cohortes, ad arcendos incendiorum casus, collocauit.

149. QVIETIS CASTRIS.] *Quia vigiliæ iamtunc constituta, & omnes in contuberniis, exceptis Vigilibus.*

150. VISA INTER TEM. ARMA.] *Is affectus Homero exprimitur, in Odysseâ π. vbi Vlysses Telemachum monet amouenda arma à procis, & caussam dat:*

Μήπως οἰνωθέντες, ἔριν στήσαντες ἐν ὑμῖν,
Ἀλλήλους τρώσητε.

& caussæ caussam:

—— αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα σίδηρος. D

Nequando temulenti, iurgia deinde seratis,
Mutua lædentes.
—— namq; viros ferrum trahit ipsum.

151. VINO GRAVES.] *Quippe in canâ iam, aut potiùs à canâ. Vbi autem es vetus disciplina? Sed verò hæc castro vrbano, & cum vrbis vitiis.*

152. SEVERISSIMVM CENTVRIONVM.] *Vatic.* seuerissimos. *& Plutarchus ἑκατοντάρχας δύο interfectos scribit. Noster tamen etiam infra de vno tantùm:* Vnus altérve perditus ac temulentus, centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? *Itaque placeat magis hîc legi, &* Seuerissimum centurionem, *vt proprium nomen expresserit interfecti. aut certè in altero Taciti loco,* centurionum ac tribuni, *scribendum erit.*

153. Vt

A simulare, modò formidine detegi, simul Othonis vultum intueri. Vtque euenit inclinatis ad suspicionem mentibus, cùm timeret Otho, timebatur. Sed haut secus discrimine senatus quàm suo territus, & præfectos prætorij ad mitigandas militum iras statim miserat, & abire properè omnes è conuiuio iussit. Tum verò passim magistratus, proiectis insignibus, vitatâ comitum & seruorum frequentiâ, senes feminæque per tenebras, diuersa vrbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, & vt cuique humillimus cliens, incertas latebras petiuêre. Militum impetus ne foribus quidem palatij coërcitus, quo minus conuiuium irrumperent, ostendi sibi Othonem expostulantes: vulnerato Iulio Martiale tribuno, & Vitellio Saturnino præfecto legionis, dum ruentibus obsistût. Vndique arma & minæ, modò in centuriones tribunosque, modò in senatum vniuersum: lymphatis cæco pauore animis, & quia neminem vnû destinare iræ poterant, licentiam in omnes poscentibus. donec Otho, contra decus imperij thoro insistens, precibus & lacrymis ægrè cohibuit. Redieruntque in castra inuiti, neque innocentes. Posterâ die, vel-
B ut captâ vrbe, clausæ domus, rarus per vias populus, mæsta plebs, deiecti in terram militum vultus, ac plus tristitiæ quàm pœnitentiæ. Manipulatim allocuti sunt Licinius Proculus, & Plotius Firmus, præfecti: ex suo quisque ingenio, mitiùs aut horridiùs. Finis sermonis in eo, vt quina millia nummûm singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. Atque illum tribuni centurionesque circumsistunt, abiectis militię insignibus, otium & salutem flagitantes. Sensit inuidiam miles, & compositus in obsequium, auctores seditionis ad supplicium vltrò postulabat. Otho quamquam turbidis rebus, & diuersis militum animis, cùm optimus quisque remedium præsentis licentiæ posceret: vulgus & plures, seditionibus & ambitioso imperio læti, per turbas & raptus faciliùs ad ciuile bellum impellerentur: simul reputans non posse Principatum scelere quæsitum, subitâ modestiâ & priscâ grauitate retineri, sed discrimine vrbis & periculo senatus anxius, postremò ita disseruit. *Neque vt affectus vestros in amorem mei accendere m, commilitones, neque vt animum ad virtutem cohortarer (vtraque enim egregiè supersunt:)*
C *sed veni postulaturus à vobis temperamentum vestræ fortitudinis, & erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupidine vel odio, (quæ multos exercitus in discordiam egêre) ac ne detrectatione quidê aut formidine periculorum, nimia pietas vestra acriùs quàm consideratiùs excitauit. Nam sæpè honestas rerum caussas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios palàm audiri, omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur? Tam nescire quædam milites, quàm scire oportet. Ita se ducum auctoritas, sic rigor disciplinæ habet, [153] vt multa per centuriones tribunosque tantùm, iuberi expediat. Si vbi iubeantur, quærere singulis liceat: pereunte obsequio, etiam imperium intercidit. An & illic nocte intempestâ rapientur arma? Vnus alterve [154] perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proximâ insanisse crediderim) centurionis ac tribuni sanguine manus imbuet? Imperatoris sui tentorium irrumpet? Vos quidem istuc pro me. sed in discursu ac tenebris, & rerum omnium confusione, patefieri occasio etiam aduersus me potest. [155] Si Vitellio & satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes imprecentur?*
D *quid aliud quàm seditionem & discordiam optabunt? ne miles centurioni, ne centurio tribuno obsequatur: hinc confusi pedites equitesque, in exitium ruamus. Parendo potiùs, commilitones, quàm imperia ducum sciscitando, res militares continentur. Et [156] fortissimus in ipso discrimine exercitus*

Diffugiunt Senatores.

Ipsi omnibus minantur.

Otho precibus ægrè componit.

Et sequenti die argenteis minis.

Castra ingreditur.

Insigni mehercules oratione affatur.

153. VT MVLTA PER CENTVRIONES.] *Liber Hispanus*, vt multa centuriones tribunosque, *omissâ voculâ. Verissimè. Nam ea Othonis mens est, vt velit quadam imperia centurionibus tantùm tribunisque indicari, non in milites spargi. Florentinus liber habet*, Multa etiam centuriones: *optimè.*

154 PERDITVS AC TEMVLENTVS.] *Puta*, percitus. *Nam ad instinctum quemdam &* insaniam *(ita statim) refert.*

155. SI VITELLIO ET SATELLITIBVS EIVS.] *Hæc ipsa monendi ratio ab hostium affectu & voto, vsurpata decenter Homero, Iliad. α.*

Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν.
Ridebit Priamus certè, & Priameia proles,
Atque alij Trôes gaudebunt gaudia magna,
Has inter vos si lites & iurgia norint.

Et cur non ab illo vberi eloquentia & sapientia fonte sit hic riuus.

156. FORTISSIMVS IN IPSO DISCRIMINE.] *Verissima gnome. qua veteri Græcorum dicto firmatur*

A [162] atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, & huc atque illuc torquere, hostem & parricidam Vitellium vocantes. Prouidentissimus quisque, vulgaribus conuicijs; quidam, vera probra iacere, in clamore tamen, & vbi plurimæ voces, aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant, diuersis auctoribus vulgata. In vestibulo Capitolij omissas habenas bigæ, cui Victoria institerat. erupisse cellâ Iunonis, maiorem humanâ speciem. statuam diui Iulij, in insulâ Tiberini amnis, sereno & immoto die, ab Occidente in Orientem conuersam. prolocutum in Ethruriâ bouem. insolitos animalium partus. & plura alia, rudibus sæculis, etiam in pace obseruata, quæ nunc [163] tantùm in metu audiuntur. Sed præcipuus, & cum præsenti exitio, [164] etiam futuri pauor, subitâ inundatione Tiberis: qui immenso auctu, proruptoponte Sublicio, ac strage obstantis molis refusus, non modò iacentia & plana vrbis loca, sed secura huiusmodi casuum impleuit. Rapti è publico plerique, plures in tabernis & cubilibus intercepti. Fames in vulgus, inopia quæstus, & penuria alimentorum, corrupta

Ne hunc illumve offenderent. *Cladium Romæ signa.* *Tiberis inundat.*

B stagnantibus aquis insularum fundamenta, dein remeante flumine dilapsa. Vtque primùm vacuus à periculo animus fuit, id ipsum, quòd paranti expeditionem Othoni, campus Martius & via Flaminia iter belli esset obstructum, à fortuitis vel naturalibus caussis, in prodigium & omen imminentium cladium vertebatur. Otho, lustratâ vrbe, & expensis belli consilijs, quando Peninæ Cottiæque alpes, & ceteri Galliarum aditus Vitellianis exercitibus claudebantur, Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ, quòd reliquos cæsorum ad pontem Miluium, & sæuitiâ Galbæ in custodiam habitos, [165] in numerum legionis composuerat. facta & reliquis spes honoratioris in posterum militiæ. Addidit classi vrbanas cohortes, & plerosque è prætorianis, [166] vires & robur exercitus, atque ipsis ducibus consilium & custodes. Summa expeditionis Antonio Nouellio, Suedio Clementi primipilaribus, Æmilio Pacensi, cui ademptum à Galbâ Tribunatum reddiderat, permissa. Curam nauium Oscus libertus retinebat, ad obseruandam honestiorum fidem [167] inuitatus. Peditum equitumq; copijs

Otho Prouinciam statuit aggredi: idq; classe. *Duces expeditionis.*

C Suetonius Paullinus, [168] Marius Celsus, Annius Gallus, rectores destinati. Sed plurima fides Licinio Proculo prætorij præfecto. Is vrbanæ militiæ impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, vt cuique erat, criminando, quod facillimum factu est, prauus & callidus, bonos & modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque artâ custodiâ, neque obscurâ: nullum ob crimen, sed vetusto nomine, & [169] propinquitate Galbæ monstratus. Multos è magistratibus, magnam consulatium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet. In quîs & L. Vitellium, eodem

Licinius Proculus. *Calumniarũ sartor.* *Dolabella relegatus.* *Otho Senatores ad bellum ducit.*

162. ATQVE EADEM DICENTI, NOTA ADVLATIO.] *E Vatic. ita restituimus, voce vnâ additâ, & alterâ mutatâ. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceret? silentium pro contumaciâ esset. Diceret liberè & censeret? inuisa libertas. Ad*
D *gratiam loquerêre? non faceret fidem: quia priuatus nuper Otho, peritus harum artium, & iisdem adulationibus exercitus.*

163. TANTVM IN METV AVDIVNTVR.] *Quippe hæc ingenium vulgi, tunc conuerti ad religiones, & monstra obseruare aut fingere. Claudianus appositè, De bello Getica:*

Vtque est ingenioque loquax, & plurima fingi
Permittens crediq; Timor: tunc somnia vulgò
Narrari, tunc mõstra deûm, monitusq; sinistri.

Propiùsque ad Tacitum:

Et si quod fortasse Quies neglexerat omen,
Addit cura nouis.

164. ETIAM FVTVRI PAVOR.] *It enim vt ait Plinius*, vates quodammodo intellegitur ac monitor, auctu semper religiosus.

165. IN NVMERVM LEGIONIS.] *Hispanus codex*, numero: *Romana editio & Florentinus*, numeros. *quod rectum hîc est: intellegendiq; numeri militares, de quibus iam prædixi.*

166. VIRES ET ROBVR.] *A coniecturâ nostrâ est. libri enim omnes*, è prætorianis viris, vt robur exercitus. *parùm aptè.*

167. INVITATVS.] *Vox*, Inuitatus, *suspecta. quidam libri*, Imitatus, *alij*, immutatus. *Faërnus*, initio datus.

168. MARIVS CELSVS, ANNIVS GALLVS RECTORES DESTINATI.] *Liber Couarruuiæ*, rectores constituti. *Vtrumque spurium: & sententia sine eo constat.*

169. PROPINQVITATE GALBÆ.] *Quo vinculo, nescio: sed ipsi Galbæ suspectum Dolabellam de imperio, in Suetonij Galbâ, cap.* XII. *obseruo. Scribit & Plutarchus, cùm de successore Galba deliberaret*, amicos partim Dolabellę, plures Othoni studuisse. *Non ergo mirum, Othoni nunc suspectum, & à Vitellio mox interfectum.*

170. PACIS

dem quo ceteros cultu,nec vt Imperatoris fratrem,nec vt hostis. Igitur motę vrbis curæ, A
Sed hercules imbelles. nullus ordo metu aut periculo vacuus, Primores senatus ætate inualidi, & longâ pace
desides; segnis & oblita bellorum nobilitas; ignarus militiæ eques: quanto magis oc-
cultare ac abdere pauorem nitebantur, manifestiùs pauidi. Nec deerant è contrario, qui
ambitione stolidâ,conspicua arma,insignes equos,quidam luxuriosos apparatus conui-
uiorum,& irritamenta libidinum,vt instrumenta belli mercarentur. Sapientibus quie-
tis & Reip.cura: leuissimus quisque,& futuri improuidus,spe vanâ tumens. Multis af-
flicta fides in pace,ac turbatis rebus alacres, & per incerta tutissimi. Sed vulgus & ma-
Plebs belli incommoda sensit. gnitudine nimiâ communium curarum expers populus, sentire paullarim belli mala,
conuersâ in militum vsum omni pecuniâ,intentis alimentorum pretijs: quæ motu Vin-
dicis,haut perinde plebem attriuerant, securâ tum vrbe, & prouinciali bello,quod inter
Diu eorum expers. legiones Galliasque velut externum fuit. Nam, ex quo diuus Augustus res Cæsarum
composuit, procul & in vnius solicitudinem aut decus, populus Romanus bellauerat.
Sub Tiberio & Caio, tantum [170] pacis aduersa pertimuere: Scriboniani contra Clau- B
dium incepta,simul audita & coërcita: Nero nuntijs magis & rumoribus, quàm armis
depulsus: tum legiones classesque,& quod ratò aliàs,prætorianus vrbanusque miles,in
aciem deducti. Oriens Occidensque & quidquid vtrimque virium est à tergo: sub du-
cibus alijs si bellatum foret,longo bello materia. Fuere, qui proficiscenti Othoni moras
Ancilium conditio. religionemque [171] nondum conditorum ancilium afferrent. Aspernatus omnem con-
tationem,vt Neroni quoque exitiosam: & Cęcina,iam alpes transgressus,exstimulabat.
Otho proficiscitur: Pridie Idus Mar. commendatâ patribus Rep.reliquias Neronianarum sectionum non-
dum in fiscum conuersas, reuocatis ab exsilio concessit: iustissimum donum, & in spe-
Concione priùs habitâ. ciem magnificum,sed [172] festinatâ exactione,vsu sterile. Mox vocatâ concione, maie-
statem vrbis,& consensum populi ac senatus pro se attollens, aduersum Vitellianas par-
tes modestè disseruit. inscitiam potiùs legionum, quàm audaciam increpans, nullâ Vi-
Quam cautè compositus. tellij mentione. siue ipsius ea moderatio, seu scriptor orationis sibi metuens, contume-
lijs in Vitellium abstinuit: quando, vt in consilijs militiæ Suetonio Paullino & Mario C
Galerius Trachalus. Celso, ita in rebus vrbanis Galerij Trachali ingenio Othonem vti credebatur. & erant
qui genus ipsum orandi noscerent,crebro fori vsu celebre,& ad implendas populi aures,
latum & sonans. Clamor vocesque vulgi,ex more adulandi,nimiæ & falsæ.quasi dicta-
torem Cæsarem, aut Imperatorem Augustum prosequerentur, ita studijs votisque cer-
tabanr. nec metu aut amore, [171] sed ex libidine seruitij, vt in familijs,priuata cuique sti-
mulatio,& vile iam decus publicum. Profectus Otho,quietem vrbis curasque imperij,
Saluio Titiano fratri permisit.

170. PACIS ADVERSA PERTIMVERE.] *Fallor, aut hoc rectum: etsi à mente tantùm nostrâ, sine libris. Nam illi omnes voce auctiores*, aduersa reip. pertimuêre. *quam nos tamen superesse censemus, imò sententiam perdere.*

171. NONDVM CONDITORVM ANCILIVM.] *Mitto te ad ea quæ scripsi olim lib.* V. *Antiq.Lection. cap.* XVI. *Quibus adtexi velim Ouidij locum lib.* III. *Fastorum.*

Arma mouent pugnā: pugna est aliena maritis.
Condita cùm fuerint, aptius omen erit.

quibus versibus vult Poëta ne coniugium quidem dextro pede adiri, cùm mota sunt ancilia sed cùm condita. Festus autem ostendit etiā alios aliquot dies fuisse, quibus Romani tenuerint se ab armis: Præliares dies, *inquit*,quibus fas est hostem bello lacessere. erant enim quædam feriæ publicæ, quibus nefas erat id facere.

172. FESTINATA EXACTIONE.] *Nempe ab ipsis qui fisco præerant: qui festinantes, & vt in talibus, diffidentes exegerant vel ante diem: pactione* D *etiam aliquâ aut remissione. Itaque pro hac sententiâ, benè Floren. & quidam libri*, festinatâ iampridem exactione: *additâ significanter voce.*

173. SED EX LIBIDINE SERVITII, VT IN FAMILIIS.] *Veriùs Clariusque distinxeris*, seruitij. Vt in familijs, *&c.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIBER II.

BREVIARIVM LIBRI.

*T*ITVS *Vespasianus Romam missus ad gratulandum Galbæ, cæde eius audi-*
B *tâ, substitit. Paphiam Venerem adit, & de futuris eam consulit. Læta omnia & magna accipit. Ad patrem redit. qui belli consilia agitat. sed bellum ipsum in occasionem differt. Falsus Nero detegitur, & capitur. Othonis copiæ, & duces; & classis eius in Galliam Narbonensem irruptio. In Corsicâ motus aliquis temeritate procuratoris. Cæcina Italiam intrat, Placentiam oppugnat, sed cum infamiâ & strage repulsus. Insidias paullò pòst Othonianis locat, sed eæ quoque in ipsum vertêre. Valens Ticinum venit. seditio ibi in eum militum. Quâ compositâ, Cæcinæ rapido agmine iungitur. Otho eo nuntio accepto, de summâ belli deliberat. trahi id melius; an fortunam experiri præstaret. Postremum pessimumque consilium prefert. Ita haut procul Bedriaco pugnatum. victi Othoniani: non tamen fracti. Sed Otho auersus à consiliis belli, mortem elegit. quam tam fortiter exsequitur, quàm noster facundè narrat. Post mortem eius, seditio militum & impetus in Virginium. Senatorum etiam periculum, falso quodam nuntio. Albinus in Africâ victus, & ea prouinciæ Vitellio adiunctæ. Quid in Italiâ Vitellius egerit, & legiones cohortesque victas*
C *quomodo distraxerit: non sine acri tumultu apud Ticinum. At in Syriâ Vespasianus & Mucianus seriò iam de bello deliberant. huius egregia ad illum oratio. Quâ persuasus Vespasianus imperium suscipit. legiones in nomen eius iurant. præterque Orientales, Mæsici & Pannonij etiam transeunt in partes. Vitellius intereà magno & minaci agmine vrbem intrat. Popularia multa vsurpat. Consilia item eius paratusque de bello. Gesta eodē anno, consulibus tamen aliis suffectis.*

STRVEBAT iam fortuna, in diuersâ parte terrarum, initia caussasque imperio: [1] quod variè orrum, lætum Reip. aut atrox, ipsis Principibus prosperum, aut exitio fuit. Titus Vespasianus è Iudæâ, incolumi adhuc Galbâ, [2] missus à patre, caussam profectionis officium erga Principem, & maturam petendis honoribus iuuentam ferebat. Sed vulgus fingendi auidum, disperserat, acci- *Titus ad Galbam missus.* rum in adoptionem. materia sermonibus, senium & orbitas Prin- *Vulgi spe futurus Princeps.* cipis, & intemperantia ciuitatis, donec vnus eligatur, multos desti-
D nandi. Augebat famam, ipsius Titi ingenium quantæcumque fortunæ capax, decor *Eius laus.* oris cum quadam maiestate, prosperę Vespasiani res, præsaga responsa, & inclinatis ad credendum animis, loco omnium etiam fortuna. Vbi Corinthi, Achaiæ vrbe, certos nuntios

N O T AE.

QVOD VARIE ORTVM.] *Non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisset. cuius lectio diuersa coëgit me acriùs paullò intueri. Nam in eo,* vari aborte, *scriptum. Et hercules vulgata inepta & exsensa. quid enim est, variè ortum esse imperium Vespasiani? Imò vnus & certus illius ortus. Scribo ex vestigiis illis priscis,* quod varia sorte. *Atque ita est. imperium Vespasianorum, felix reip. & infelix, itémque ipsis Principibus fuit.*

2. MISSVS A PATRE.] *Quâ de re ita Hegesippus* IIII. Sententiam noui Principis (*Galba*) de bello Iudaico sciscitari Vespasiano consilium fuit. misitque Titum filium, & regem Agrippam. Titus de Achaiâ reuertit, comperto quòd Galba occisus: Agrippa Romam contendit.

Galbam occisum audit. Deliberat, an pergeret: nuntios accepit de interitu Galbæ, & aderant qui arma Vitellij belluḿque affirmarent: A
anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta vtrimque perlustrat. Si pergeret in
vrbem; nullam officij gratiam, in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, siue Orthoni, obsidem fore. Sin rediret; offensam haut dubiam victoris. sed incertâ adhuc victoriâ, & concedente in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus Remp. susciperet;
** Var. offensarum.* obliuiscendum * infensarum, de bello agitantibus. His ac talibus inter spem metumque iactatum, spes vicit. Fuere qui accensum desiderio Berenices reginæ, vertisse iter
Sed resistit, & sedit iter. crederent. Neque abhorrebat à Berenice iuuenilis animus: sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentū. lætam voluptatibus adolescentiam egit, suo quàm patris imperio
** Var. præfectus,* modestior. Igitur oram Achaię, & Asię, ac læua maris * prætereuectus, Rhodum & Cyprum insulas, inde Syriam audentioribus spatiis petebat. Atque illū cupido incessit, ad-
Veneris Paphiæ templum adit. eundi visendiq́ue templum Paphiæ Veneris, inclytum per indigenas aduenásque. Haut fuerit longum initia religionis, templi situm, formam deæ, neque enim alibi sic habetur, paucis disserere. Conditorem templi [3] regem Aëriam vetus memoria, quidam ip- B
Quis id condiderit. sius deæ nomen id perhibent. Fama recentior tradit, à Cinarâ sacratum templum, deamq́ue ipsam conceptam mari, huc appulsam. Sed scientiam artemque haruspicum accitam, & Cilicem Thamyram intulisse. Atque ita pactum, vt familiæ vtriusque posteri cæremoniis præsiderent. Mox ne honore nullo regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsâ quam intulerant scientiâ hospites cessere. Tantùm Cinarades sacerdos
Ritus ibi sacrorum. consulitur. Hostiæ [4] vt quisque vouisset, mares diliguntur. Certissima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum. precibus & igne puro altaria adolentur, nec
Dea ipsius informe signū. vllis imbribus quamquam in aperto madescunt. Simulacrum deæ non effigie humanâ, [5] continuus orbis latiore initio tenuem in ambitum metæ modo exsurgens. Et ratio in obscuro. Titus spectatâ opulentiâ donisque regum, quæque alia lætum antiquitatibus Græcorum genus incertę vetustati affingit, de nauigatione primùm consuluit. Postquam pandi viam, & mare prosperum accepit, de se per ambages interrogat, cæsis compluri-
Titus à sacerdote futura discit. bus hostiis. Sostratus, sacerdotis id nomen erat, vbi læta & congruentia exta, magnisq; C
consultis annuere deam videt, pauca in pręsens & solita respondens, petito secreto futu-
Ad patrem redit. ra aperit. Titus aucto animo ad patrem peruectus, suspensis prouinciarum & exercituum mentibus, [6] ingens rerum [fiducia] accessit. [7] Profligauerat bellum Iudaicum Vespasianus, oppugnatione Hierosolymorum reliquâ; duro magis & arduo opere [8] ob ingenium gentis & peruicaciam superstitionis, quàm quòd satis virium obsessis ad
Eius vires & copia. tolerandas necessitates superesset. Tres, vt suprà memorauimus, ipsi Vespasiano legiones erant, exercitæ bello: quattuor [9] Mucianus obtinebat in pace. Sed æmulatio & proxi-

3. Regem Aeriam.] *Libri scripti aut* Verianum *hunc nominant, aut* Venerianum. *Pro vulgatâ lectione tamen Tacitus ipse in Annalibus est, libro* III. Exin Cypri tribus delubris. quorum vetustissimum Paphiæ Veneri, Aërias auctor, pòst filius eius Amathus, *&c. Aegyptum ipsam olim Aeriam dictam fuisse, Isidoro alibi traditum est & Agellio. Alciatus hic mauult*, Vranium. *De Cinarâ autem, quod sequitur, Homerus, Plutarchus, Athenæus, Arnobius, aliiq́ meminere.*

4. Vt qvisqve vovisset.] *Pichena ex vestigiis Florentini libri:* vt quisque vouit, sed mares.

5. Continvvs orbis latiore initio.] *Tyrius Maximus:* Venus à Paphiis colitur, cuius simulacrū nulli rei magis assimile, quā albæ pyramidi.

6. Ingens rervm fiducia.] *Suspicabar,* ingens rerum, *voce sequenti reiectâ. Sed Pichena sagaciter sensum eruit,* Ingens rerum fiduciâ *(sexto casu) quam ex oraculo conceperat. Audiamus.*

7. Profligaverat bellvm.] *Paullò aliter Profligandi verbo vsus, quàm placuit Agellio lib.* xv. *Noctium. qui in totâ eâ re vereor vt caliget. Ni ita est; barbarè etiam locutus sit Augustus in Ancyrano lapide:* CEPTA. PROFLIGATAQVE, OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. *quod exemplum rigidè & ex diametro cum Agellij notâ pugnat.*

8. Ob ingenivm gentis.] *Nam peruicaces scilicet, & cedere nescij Iudæi. Tamen in Florentino est,* ingenium montis: *& scimus Hierosolyma in arduo ferè sita.* D

9. Mvcianvs.] *Ita vbique præpotentis huius hominis nomen scripsi. Græci suadent, qui* Μουκιανὸν *appellant: & lapides, in quibus C. media, non T. semper sculptum. vt in illo Romæ:* L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MVCIANO. COS. *Multa etiam huius mentio in Plinio, qui Licinium ei nomen addit, & titulum ferè ter consulis, lib.* XII. Licinius Mucianus ter cos & nuper Lyciæ prouinciæ legatus. *Libro* XXXII. *de ostrearum præstantiâ:* Dicemus, *inquit*, alienâ linguâ, quæque peritissima huius Censuræ in nostro æuo fuit. Sunt ergo Muciani verba quæ subiiciam. *Et sæpe aliâs: ostenditq́ doctum & amœni ingenij fuisse, sed mollem, fractum, & alterum velut Mæcenatem.*

10. Et

A proximi exercitus gloria repulerat segnitiam. Quantumque illis roboris discrimina & labor, tantum his vigotis addiderat integra quies, [10] & inexpertus belli labor. auxilia vtrique cohortium alarúmque, & classes regésque, ac nomen dispari famâ celebre. Vespasianus acer militiæ, anteire agmen, locum castris capere, noctu diuque consilio, ac si res posceret, manu hostibus obniti, cibo fortuito, veste habituque vix à gregario milite discrepans, prorsus, si auaritia abesset, antiquis ducibus par. Mucianum è contrario magnificentia & opes, & cuncta priuatum modum supergressa extollebant. aptior sermone, dispositu, prouisuque, ciuilium rerum peritus. egregium Principatus temperamentum, si demtis vtriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur. Ceterùm hic Syriæ, ille Iudææ præpositus, vicinis prouinciatum administrationibus inuidiâ discordes, exitu demum Neronis, positis odiis in medium consuluere. primùm per amicos; dein præcipua concordiæ fides Titus, praua certamina communi vtilitate aboleuetat. naturâ atque arte compositus alliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni centurionesque, & vulgus

Ingenium & mores.

Muciani itē mores:

Qui Syriæ Præses.

B militum, industriâ, licentiâ, per virtutes, per voluptates, vt cuique ingenium, adsciscebantur. Antequam Titus aduentaret, sacramentum Othonis acceperat vterque exercitus, præcipitibus, vt assolet, nuntiis, & tardâ mole ciuilis belli, quod longâ concordiâ quietus Oriens, tunc primùm parabat. Namque olim validissima inter se ciuium arma, in Italiâ, Galliáve, viribus Occidentis cœpta. Et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est ciuile bellum, haut prosperi exitus fuerant. Audirique sæpiùs in Syriâ Iudæâque Cęsares quàm inspecti. Nulla seditio legionum; tantum aduersus Parthos minæ vario euentu. Et proximo ciuili bello, turbatis aliis, inconcussa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox vt Othonem ac Vitellium scelestis armis res Romanas raptum ire, vulgatum est, ne penes ceteros imperij præmia, penes ipsos tantùm seruitij necessitas esset, fremere miles, & vires suas circumspicere. Septem legiones statim & cum ingentibus auxiliis Syria Iudæáque: inde continua Ægyptus, [11] duęque legiones: hinc Cappadocia Pontúsque, & quidquid castrorum Armeniis prætendi-

Orientales legiones Othoni iurauerat:

Haud prona ad res nouas.

Nisi quòd in communi hoc tumore intumescunt. Freta suis viribus.

C tur. Asia, & ceteræ prouinciæ, nec virorum inopes, & pecuniæ opulentæ. quantum insularū mari cingitur, & parando interim bello [12] seclusum tutumque ipsum mare. Non fallebat duces impetus militum. Sed bellantibus aliis placuit exspectari bellum, [13] cùm in victores victósque numquam solida fides coalesceret. Nec referre Vitellium an Othonem superstitem fortuna faceret. Rebus secundis etiam egregios duces insolescere. discordiam his, ignauiam, luxuriem. & suismet vitiis, alterum bello, alterum victoriâ periturum. Igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mucianúsq; [14] nuper, ceteri olim mixtis consiliis, optimus quisque amore Reip. Multos dulcedo prædarum stimulabat; alios ambiguæ domi res. Ita boni maliqúe, caussis diuersis, studio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atque Asia falsò exterritæ, velut Nero aduenta-

Vespasianus tamen bellum prolatat.

Falsus Nero in Asiâ.

10. Et inexpertus belli labor.] *Redundare vox,* labor, *videtur, & incalcata huc è priore versu. Legam*, & inexpertis belli. *Ita suprà:* pacis D ambus, belli inexpertus.

11. Dvæqve legiones.] *Paullò aliter hoc olim. Nam C. Cæsar, Aegypto deuictâ, tres in eâ legiones reliquit. Auctor Suetonius in Iul. cap.* LXXVI. *Augustus eum numerum retinuit, imò & Tiberius: sub quo Strabo sanè vixit, & hac scripsit lib.* XVII. Ἐστὶ δὲ (*in Aegypto*) τρία τάγματα, ὧν τὸ ἓν κατὰ τὴν πόλιν ἵδρυται. τὰ δ' ἄλλα ἐν τῇ χώρᾳ. Sunt tres Legiones: quarum vna in vrbe agit, reliquæ in ipsâ regione. *Sed Tiberius tamen non in longum. Anno enim imperij eius nono, Tacitus clarè duas saltem legiones Aegypto adtribuit: vti & hîc. Libro* IV. Cetera Africæ per duas legiones, parique numero Ægyptus. *Obserua ergo obiter, paullò certius de Strabonis scriptione, quam vides eum desiisse ante hunc nonum Tiberiani imperij annum. Addo, Egesippum etiam de duabus hic legionibus assentiri Tacito, libro* IIII. Esse etiam illic duos ordines militarium virorum, quos sibi adiungere Vespasianus properauit.

12. Secluṡum tutumque.] *Vatic. Flor. & Romana editio,* secundū tutumq;. *quod approbo.*

13. Cum in victores victosque.] *Rodolphus & prisca item editio,* cum victoribus victos numquam solidâ fide coalescere. *At totum locum libentius nunc cum Pichenâ, legam:* exspectari belli exitum. victores victósque numquam, *&c.*

14. Nuper, ceteri olim.] *Locus subobscuræ sententiæ, imò incerta. Rodolphus legisse dicitur,* nuper Titi operâ mixtis consiliis. *sententiâ nihil aberrante; vereor tamen vt propriâ quadam lectione, non à libris. An* ceteros *intelligimus, amicos & familiares Vespasiani? qui iamdiu cum eo spem conceperant imperij, & de eo locati erant? Diu sanè spem conceptam, idq; ob omina multa & clara, Suetonius Vespas. cap.* V.

uentaret: vario super exitu eius rumore, eóque plutibus viuete eum fingentibus, cre- A
dentibúsque. Ceterorum casus conatúsque in contextu opetis dicemus. Tunc feruus è
Ponto, fiue, vt alij tradidere, libettinus ex Italiâ, citharæ & cantus petitus (vnde illi fu-
Qui militem collegit. per fimilitudinem otis propior ad fallendum fides) adiunctis defertoribus, quos inopiâ
vagos ingentibus promiffis cortuperat, matc ingreditur: ac vi tempeftatum [15] Scithi-
num infulam detrufus, & militum quofdam ex Otiente commeantium adfciuit, & ab-
nuentes intetfici iuffit, & fpoliatis uegotiatoribus, mancipiorum valentiffimum quem-
que armauit. Centurionémque Sifennam dextras, concordiæ infignia, Sytiaci exercitus
nomine ad prætotianos fetentem, vatijs artibus aggreffus eft: donec Sifenna clàm reli-
ctâ infulâ, trepidus & vim metuens aufugetet. indc latè terrot, multis ad celebritatem
nominis erectis, rerum nouatum cupidine & odio præfentium. Glifcentem in dies fa-
mam fors difcuffit. Galatiam ac Pamphyliam prouincias, Calpurnio Afprenati regen-
das Galba permiferat. Datæ è claffe Mifenenfi duæ ttiremes ad profequendum, cum
quibus Scithinum infulâ tenuir. Nec defuere qui trietarchos nomine Netonis accirent. B
Is in mæftitiam compofitus, & fidem fuorum quondam militum inuocans, vt eum in
Syriâ aut Ægypto fifteret otabat. Trietarchi nutantes, feu dolo, alloquendos fibi mi-
Sed opprimitur ab Afprenate. lites, & paratis omnium animis reuerfutos firmauerunt. Sed Afprenati cuncta ex fide
nuntiata. cuius cohortatione expugnata nauis, & interfectus quifquis ille etat. Corpus
infigne oculis comaque & toruitate vultus, in Afiam, atque indc Romam peruectum
eft. In ciuitate difcordi, & ob crebras Principum mutationes intet libertatem ac licen-
Vibius Crifpus Annium accufat. tiam incertâ, patuæ quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Crifpus pecuniâ,
potentiâ, ingenio intet claros magis quàm inter bonos, Annium Fauftum equeftris or-
dinis, qui temporibus Netonis delationes factitauerat, ad cognitionem fenatus vocabat.
Nam recens Galbæ principatu cenfuetant patres, vt accufatorum cauffæ nofcerentur.
Id fenatufconfultum variè iactatum, & prout potens vel inops reus inciderat, infirmum
** retinebatur adhuc. Terrore.* aut validum *retinebatur. Ad hæc terrote & propriâ vi Crifpus incubuerat delatotem
fratris fui peruertere: traxeratque magnam fenatus partem, vt indefenfum & inauditum C
dedi ad exitium poftulatent. Contrà apud alios nihil æquè reo proderat quàm nimia
potentia accufatoris: dari tempus, edi crimina, quamuis inuifum ac nocentem, more ta-
men audiendum cenfebant. Et valuere primò, dilataque in paucos dies cognitio. mox
Et damnat. damnatus eft Fauftus, nequaquam eo affenfu ciuitatis, quem peffimis moribus merue-
Ipfe tamen eiufdem criminis damnandus. rat. quippe ipfum Crifpum eafdem accufationes cum præmio exercuiffe meminetant.
Nec pœna criminis, fed vltor difplicebat. Læta interim Othoni principia belli, motis
Auxilia Othoni adfluüt. ad imperium eius è Dalmatiâ Pannoniáque exercitibus. Fuere quattuor legiones, è qui-
bus bina millia præmiffa. Ipfæ modicis interuallis fequebantur: feptima à Galbâ con-
Quartadecima, veterana & laudata legio. fcripta: veteranæ, vndecima ac tertiadecima, & præcipui famâ Quartadecumani, rebel-
lione Britanniæ compreffâ. Addiderat gloriam Nero, eligendo vt potiffimos. Vnde
longa illis erga Neronem fides, & erecta in Othonem ftudia. Sed quo plus virium ac
roboris, è fiduciâ tatdius inetat. agmen legionum, alæ cohortesque præueniebant. Ex
Copia vrbica. ipsâ vrbe haut fpernenda manus, quinque prætoriæ cohortes, & equitum vexilla cum D
legione primâ, ac deforme infuper auxilium, duo millia gladiatorum, fed pet ciuilia ar-
Annius Gallus & Spurinna ei duces. ma etiam feueris ducibus vfurpatum. His copijs rector additus Annius Gallus, cum
Veftricio Spurinnâ ad occupandas Padi ripas præmiffus: quoniam prima confiliotum
fruftrà ceciderant, ttanfgreffo iam alpes Cæcinâ, quem fifti intta Gallias poffe fperaue-
rat. Ipfum Othonem comitabantut fpeculatorum lecta cotpota, cum cetetis prætorijs
cohottibus, [16] vetetani è prætotio, claffi corum ingens numetus. Nec illi fegne aut cor-
ruptum

15. SCITHINVM INSVLAM.] *Farnef.* Cynthum. *Vatic.* Scithinum. *Vera lectio*, Cythnum: *quomodo aiunt legi in Florentino. quæ infula iuxta Atticam fub Eubœâ. Plinio nominatur lib.* IV. *& Ptolemæo dicitur* Κύθνος. *Philoni etiam in Flaccum fic dicitur, & iuxta Ceam collocatur. In Zonarâ non rectè fcriptum, hunc falfum Neronem in traiectu Cydni amnis interfectum: decepitque eum adfinitas hæc vocum.*

16. VETERANI E PRÆTORIO.] *Supereffe videantur hæ voces. Præmifit enim iam nunc de prætoriis omnibus cohortibus: qui igitur ifti amplius è prætorio? Sed non fuperfunt. Diftinguit enim à cohortibus, Veteranos. rectè. quia exauctoratos*

A ruptum luxu iter. sed loricâ ferreâ vsus, & ante signa pedester, horridus, incomtus, fa- *Otho cultu & victu militari.*
mæque dissimilis. Blandiebatur cœptis fortuna, possessâ per mare & naues maiore Ita-
liæ parte, penitus vsque ad initium maritimarum alpium. [17] quibus tentandis, aggre- *Prima belli e prospera.*
diendæque prouinciæ Narbonensi, Suedium Clementem, Antonium Nouellum, Æ-
mylium Pacensem duces dederat. Sed Pacensis per licentiam militum * victus; Anto- ** Flor. vinctus*
nio Nouello nulla auctoritas; Suedius Clemens ambitioso imperio regebat. vt aduer-
sus modestiam disciplinæ corruptus, ita prœliorum auidus. [18] Non Italia adiri, nec loca
sedesque patriæ videbantur: tamquam externa litora, & vrbes hostium vrere, vastare, *Sed milites licenter & fædè agunt.*
rapere: eò atrociùs, quòd nihil vsquam prouisum aduersum metus. pleni agri, apertæ
domus. occursantes domini iuxta coniuges & liberos, securitate pacis, & belli malo cir-
cumueniebantur. Maritimas tum alpes tenebat procurator Marius Maturus. Is conicitâ *Maturus Alpium procurator vincitur.*
gente, (nec deest iuuentus) arcere prouinciæ finibus Othonianos intendit. Sed primo
impetu cæsi disiectique montani, vt quibus temerè collectis, non castra non ducem no-
B scitantibus, neque in victoriâ decus esset, neque in fugâ flagitium. Irritatus eo prœlio
Othonis miles, vertit iras in municipium [19] Albium Intemelium. quippe in acie nihil *Albintemelium spoliatum.*
prædę, inopes agrestes, & vilia arma: nec capi poterant, pernix genus, & gnari loco-
rum. sed calamitatibus insontium expleta auaritia. Auxit inuidiam præclaro exemplo
femina Ligus, quæ filio abdito, cùm simul pecuniam occultari milites credidissent, eóq;
per cruciatus interrogarent vbi filium occuleret, vterum ostendens, latère respondit. Nec *Fortis ibi matris pietas.*
vllis deinde * [20] tortoribus, aut morte, constantiam vocis egregiæ mutauit. Imminere ** terroribus, Flor.*
prouinciæ Narbonensi, in verba Vitellij adactę, classem Othonis, Fabio Valenti trepidi
nuntij attulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum co- *Valens auxilia mittit Gallis.*
hortes, quattuor equitum turmas, vniuersam Treuerorum alam, cum Iulio Classico
præfecto misit. è quibus pars in coloniâ Foroiuliensi retenta; ne omnibus copiis in ter-
restre iter versis, vacuo mari classis acceleraret. Duodecim equitum turmæ, & lecti è
cohortibus, aduersus hostem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxi-
C lium, & quingenti Pannonij nondum sub signis. Nec mora prœlio: sed acie ita instru- *Pugnant cum Othonianis:*
ctâ, vt pars classicorum mixtis paganis in colles mari propinquos exsurgeret, quantum
inter colles ac litus æqui loci prætorianus miles expleret, in ipso mari vt annexa classis &
pugnæ parata, conuersa, & minaci fronte prætenderetur. Vitelliani quibus minor pedi-
tum vis, in equite robur, alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem
locant. Treuerorum turmæ obtulere se hosti incautè, cùm exciperet contrà veteranus *Sed Marte non fausto.*
miles, simul à latere saxis vrgeret apta ad iaciendum paganorum manus; qui sparsi inter
milites, strenui ignauíque in victoriâ idem audebant. Additus perculsis terror, inuectâ
in terga pugnantium classe. Ita vndique clausi. deletæque omnes copiæ forent, ni victo-
rem exercitum attinuisset obscurum noctis, obtérui fugientibus. Nec Vitelliani, quam- *Quem iterû tenent:*
quam victi, quieuere: accitis auxiliis, securum hostem, ac successu rerum secordiùs agen-
tem

Euocatos intellegit, & qui post sedecim stipendia habe-
D *bantur sub vexillo, non aliter quàm legionary, de qui-*
bus scripsi satis ad 1. *Annal. Atqui hi nec in legioni-*
bus vlterà censebantur, nec illi in cohortibus.

17. QVIBVS TENTANDIS, AGGREDIENDÆQVE.] *Farnesiana hæc scriptura est: quam verissimam censeo. Duplex enim mandatum Othoniani duces habuerunt; tentandarum Alpium, & Prouinciæ inuadendæ, quæ ad Vitellium defecerat. Suprà libro* 1. Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe validâ & partibus fidâ. *Infrà*: imminere prouinciæ Narbonensi in verba Vitellij adactæ classem Othonis, trepidi nuntij attulêre. *Vulgata lectio valdè turbat*: quibus tentandis aggrediendisque, prouinciæ Narbonensi, *&c. tamquam tres hi duces Prouinciæ impositi. & mage maiores tenebras offundit etiam Maurus.*

18. NON ITALIA ADIRI.] *Nihil ego hic nisi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter & Vertranius.*

19. ALBIVM INTEMELIVM.] *Ita quidem è Strabone scripseris libro* IV. τῶν δὲ Λιγύων, *inquit*, τῶν μὲν ὄντων Ἰγγαύνων, τῶν δὲ Ἰντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, τὴν μὲν ὀνομάζεσθαι Ἄλβιον Ἰντεμέλιον, οἷον Ἄλπιον, τὴν δὲ ἐπιτετμημένως μᾶλλον, Ἀλβίγγαυνον, *id est*: Cùm duplices sint Ligures, Intemelij & Ingauni; iure eorum ad mare colonię, altera Albium Intemelium dicta, quasi Alpium, altera paullò contractiùs, Albingaunum. *Nec aliter in Plinio. Quin tamen etiam concisè Albintemelium dicta fuerit, haud pertinaciter eo negatum.*

20. TORTORIBVS.] *Regius codex*, temporibus. *ex quo Rhenanus*, terroribus.

rem inuadunt. cæsi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud naues, donec fidente paulatim metu, occupato iuxtà colle defensi, mox irrupere. Atrox ibi cædes, & Tungrarum cohortium præfecti, sustentatâ diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis quidem incruenta victoria fuit, quorum improuidè secutos, conuersi equites circumuenerunt. Ac velut pactis induciis, ne hinc classis, inde equites subitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim Narbonensis Galliæ municipium, Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertêre. Corsicam ac Sardiniam, ceterasque proximi maris insulas, fama victricis classis in partibus Othonis tenuit. Sed Corsicam propè afflixit Decimi Pacarij procuratoris temeritas, tantâ mole belli nihil in * summa profutura, ipsi exitiosa. Namque Othonis odio iuuare Vitellium Corsorum viribus statuit, inani auxilio etiam si prouenisset. Vocatis Principibus insulæ, consilium aperit. Et contradicere ausos Claudium Phirricum trietarchum liburnicarum ibi nauium, Quinctium Certum equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti qui aderant, simul ignara & alieni metus socia imperitorum turba, in verba Vitellij iurauere. Sed vbi dilectum agere Pacarius, & inconditos homines fatigare militiæ muneribus occepit, laborem insolitum perosi, infirmitatem suam reputabant. Insulam esse quam incolerent, & longè Germaniam viresque legionum: direptos vastatosque classe, etiam quos cohortes alæque protegerent. Et auersi repentè animi, nec tamen apertâ vi: aptum tempus insidijs legêre. Digressis qui Pacarium frequentabant, nudus & auxilij inops, balneis interficitur. Trucidati & comites. Capita, vt hostium, ipsi interfectores ad Othonem tulere. Neque eos aut Otho præmio affecit, aut puniuit Vitellius, in multâ colluuie rerum maioribus flagitijs permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumque transmiserat, vt suprà memorauimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis fauore, nec quia Vitellium mallent, sed longa pax ad omne seruitium fregerat, faciles occupantibus, & melioribus incuriosos. Florentissimum Italiæ latus, quantum inter Padum Alpesq; camporum & vrbium, armis Vitellij (namque & præmissæ à Cæcinâ cohortes aduenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites, ac mille classici inter Placentiam Ticinumque: quo successu Vitellianus miles, non iam flumine aut ripis arcebatur. Irritabat quin etiam Batauos Transrhenanosque Padus ipse: quem repentè contra Placentiam transgressi, * raptis quibusdam exploratoribus, ita ceteros terruere, vt adesse omnem Cæcinæ exercitum trepidi ac falsi nuntiarent. Certum erat [21] Spurinnæ (is enim Placentiam obtinebat) nec dum venisse Cæcinam, & si propinquaret, coërcere intra munimenta militem, nec tris prætorias cohortes, & mille vexillarios cum paucis equitibus, veterano exercitui obijcere. Sed indomitus miles, & belli ignarus, correptis signis vexillisque ruere, & retinenti duci tela intentare, spretis centurionibus tribunisque prouidentiam ducis laudantibus [22] qui pro Othone, & accitum Cæcinam clamitabant. Fit temeritatis alienæ comes Spurinna, primò coactus, mox velle simulans, quo plus auctoritatis inesset consilijs, si seditio mitesceret. Postquam in conspectu Padus, & nox appetebat, vallari castra placuit. Is labor vrbano militi insolitus contudit animos. [23] Tum vetustissimus quisque castigare credulitatem suam, metum ac discrimen ostendere, si cum exercitu Cæcina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudisset. Iamque totis castris modesti sermones, & inserentibus se centurionibus tribunisque, laudare prouidentiam ducis: quòd coloniam virium & opum validam, robur ac sedem bello legisset. Ipse postremò Spurinna non tam culpam exprobrans, quàm ratione ostendens, relictis exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos, & imperia accipien-

Nec tunc feliciter. A

Procurator Corsicæ in Othonem molitur.
* summam
Aduersos sibi occidit. B

Sed & ipse mox ab insulanis occiditur.

Pars Italiæ prima pro Vitellio.

Eius miles vlterius penetrat. C
* captis

In quem pauci Othoniani ire volunt:

Alacriùs, quàm prudentiùs.

Coercentur arte quadam à duce. D

21. SPVRINNÆ.] *Vestricius est Spurinna, egregius dux, & qui ad Taciti medium æuum vixit. Plinij Secundi de eo epistola capienda est, lib. 11.* Heri à Senatu Vestricio principe auctore, Spurinnæ triumphalis statua decreta est. *quē locum tamen emacula:* Vestricio Spurinnæ, Principe auctore, triumphalis statua decreta. *Malè enim traiecta verba.*

22. QVI PRO OTHONE.] *Mercerus ingeniosè:* quin proditione accitum: *quasi id crimen Spurinnæ obiecerint, vt est in Plutarcho.*

23. TVM VETVSTISSIMVS QVISQVE.] *Vulgata antè lectio*, tum mœstissimus quisque. *ex quo Rhenanus illud* vetustissimus *extudit: ego malim* modestissimus.

24. INSITA

A cipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctæ turres, prouisa parataque non ar- *Placentia munitur.*
ma modò, sed obsequium & parendi amor, quod solum illis partibus defuit, cùm virtu-
tis haut pœniteret. At Cæcina, velut relictâ post alpes sæuitiâ ac licentiâ, modesto agmi- *Cæcina internè in Italiam.*
ne per Italiam incessit. Ornatum ipsius, municipia & coloniæ in superbiam trahebant:
quòd versicolore sagulo, brachas tegmen barbarum indutus, togatos alloqueretur. Vxo-
rem quoque eius Saloninam, quamquam in nullius iniuriam, insigni equo ostroque ve-
heretur, tamquam læsi grauabantur. [24] * Insitâ mortalibus naturâ, recentem aliorum fe- * Insito
licitatem ægris oculis introspicere, modumque fortunæ à nullis magis exigere, quàm
quos in æquo videre. Cæcina Padum transgressus, tentatâ Othonianorum fide per col-
loquium & promissa, iisdem petitus, postquam pax & concordia speciosis & irritis no-
minibus iactata sunt, consilia curasq; in oppugnationem Placentiæ magno terrore ver- *Placentiam statim oppugnat.*
rit: gnarus, vt initia belli prouenissent, famam in cetera fore. Sed primus dies, impetu
magis quàm veterani exercitus artibus, transactus. Aperti incautique muros subière,
B cibo vinoque prægraues. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, situm ex-
tra muros, conflagrauit: siue ab oppugnatoribus incensum, dum faces & glandes ac mis- *Amphitheatrū exustum:*
silem ignem in obsessos iaculantur, siue ab obsessis, dum regerunt. Municipale vulgus
pronum ad suspiciones, fraude illata ignis alimenta credidit, à quibusdam è vicinis co-
lonijs, [25] inuidiæ æmulatione, quòd nulla in Italiâ moles tam capax foret. quocumque *Capacissimū omniū Italiæ.*
casu accidit, dum atrociora metuebantur, in leui habitum: redditâ securitate, tamquam
nihil grauius pati potuissent, mærebant. Ceterùm, multo suorum cruore, pulsus Cæcina:
Et nox parandis operibus * assumta. Vitelliani pluteos cratesque & vineas suffodiendis * *Muretus,* absumpta.
muris, protegendisque oppugnatoribus, Othoniani sudes & immensas lapidū ac plum-
bi ætisque moles, perfringendis operibus, obruendisque hostibus expediunt. Vtrimque
pudor, vtrimque gloria, & diuersæ exhortationes, hinc legionum & Germanici exerci-
tus robur; inde vrbanæ militiæ, & prætoriarum cohortium decus attollentium. Illi, vt
segnem ac desidem, & circo ac theatris corruptum militem; hi, peregrinum & exter-
C num increpabant. simul Othonem, ac Vitellium, celebrantes culpantesque, vberiori-
bus inter se probris, quàm laudibus stimulabantur. Vix dum orto die, plena propugna- *Iterata oppugnatio:*
toribus mœnia, fulgentes armis virisque campi, densum legionum agmen, sparsa auxi-
liorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere, neglecta aut æuo fluxa
cominus aggredi. Ingerunt desuper Othoniani pila, librato magis & certo ictu, aduer- *Sed strenua repugnatio.*
sus temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio, nudis corpo-
ribus, super humeros scuta quatientium. Legionarius pluteis & cratibus tectus subruit
muros, instruit aggerem, molitur portas. Contrà prætoriani dispositos ad id ipsum mo-
lares, ingenti pondere ac fragore, prouoluunt. pars subeuntium obruti: pars confixi, &
exsangues aut laceri, cùm augeret stragem trepidatio, eoque acriùs è mœnibus vulnera-
rentur, redière, infractâ partium famâ. Et Cæcina, [26] famâ & pudore cœptæ temerè op- *Et abit Cæcina irritus.*
pugnationis, ne irrisus ac vanus iisdem castris assideret, traiecto rursus Pado, Cremonam
petere intendit. Tradidère se abeunti Turullius Cerialis, cum compluribus classicis, &
D Iulius Briganticus, cum paucis equitum. hic præfectus alæ, in Batauis genitus; ille pri-
mipilaris, & Cæcinæ haut alienus, quòd ordines in Germaniâ duxerat. Spurinna, com-
perto itinere hostium, defensam Placentiam, quæque acta, & quid Cæcina pararet, An-
nium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiæ du-
cebat, diffisus paucitati cohortium, ne longius obsidium, & vim Germanici exercitus
parum tolerarent. Vbi pulsum Cæcinam pergere Cremonam accepit, ægrè coërcitam
legionem,

24. INSITA MORTALIBVS NATVRA, RECENTEM ALIORVM FELICITATEM ÆGRIS OCVLIS INTROSPICERE.] *Verè hic morbus in nostris animis: nec nesciuit Aemilius Probus, siue Nepos, in Timotheo.* Est hoc commune vitium, *inquit*, magnis liberisque ciuitatibus, vt inuidia gloriæ comes sit: & libenter de his detrahant, quos emergere videant altiùs: neque animo æquo pauperes alienam opulentum intueantur fortunam.

25. INVIDIÆ ÆMVLATIONE.] *Muretus*, inuidiâ & æmulatione.

26. FAMA ET PVDORE.] *Lego*, fame. *Duplex enim caussa abscessus, Fames & Pudor irriti cœpti.*

27. BEDRIACI

Bedriacum, vicus. legionem, & pugnandi ardore vsque ad seditionem progressam, [27] Bedriaci sistit. Inter A Veronam Cremonamque situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infau- *Othonianorũ pugna prospera.* stusque. Iisdem diebus, à Martio Macro, haut procul Cremonâ, prosperè pugnatum. Namque promtus animi Martius, transuectos nauibus gladiatores, in aduersam Padi ripam, repentè effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, & ceteris Cremonam fugientibus, cæsi qui restiterant. Sed repressus vincentium impetus, ne nouis præsidijs firmati hostes, fortunam prœlij mutarent. Suspectum id Othonianis fuit, omnia quæ- *Qui seditiosi in duces.* cumque facta prauè æstimantibus. Certatim, vt quisque animo ignauus, procax ore, Annium Gallum, & Suetonium Paullinum, & Marium Celsum (nam eos Otho quoque præfecerat) vatijs criminibus incessebant. Acerrima seditionum ac discordiæ incitamenta, interfectores Galbæ, scelere & metu vecordes, miscere cuncta, modò palàm turbidis vocibus, modò occultis ad Othonem litteris. qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat, rebus prosperis incertus, & inter aduersa melior. Igitur Ti- *Titianus copiis præfectus.* tianum fratrem accitum, bello præposuit. Interea, Paullini & Celsi ductu, res egregiæ B gestæ. Angebant Cæcinam, nequidquam omnia cœpta, & senescens exercitus sui fama. pulsus Placentiâ, cæsis nuper auxilijs, etiam per concursum exploratorum, crebra magis quàm digna memoratu prœlia, inferior: propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriam, auidiùs quàm cõsultiùs, properabat. Ad duo- *Cæcina insidias ponit.* decimum à Cremonâ, [28] locus Castorum vocatur, ferocissimos auxiliarium imminentibus viæ lucis occultos imponit. equites procedere longiùs iussi, & irritato prœlio sponte *Quæ detecta Othonianis.* refugi, festinationem sequentium elicere, donec insidiæ coorirentur. Proditum id Othonianis ducibus. & curam peditum Paullinus, equitum Celsus, sumsere. Tertiæ decimę legionis vexillum, quattuor auxiliorum cohortes, & quingenti equites in sinistro locantur. Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes, artis ordinibus obtinuere. [29] Dextrâ fronte ** Mercerus, auxiliaribus.* prima legio incessit, cum duabus * vexillaribus cohortibus, & quingentis equitibus. Super hos è prætorio auxilijsque mille equites, cumulus prosperis, aut subsidium laborantibus, ducebantur. Antequam miscerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celsus do- C *Itaq; in ipsum vertère.* li prudens, repressit suos. Vitelliani temerè exsurgentes, cedente sensim Celso, longiùs secuti, vltrò in insidias præcipitantur. nam [30] à lateribus cohortes legionum, aduersâ fronte, & subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnæ non statim à Suetonio *Suetonij cautela & tarditas.* Paullino pediti datum. Cunctator naturâ, & cui cauta potiùs consilia cum ratione, quàm prospera ex casu placerent. compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem iubebat, satis citò incipi victoriam ratus, vbi prouisum foret ne vincerentur. Eâ cunctatione, spatium Vitellianis datum, in vineas nexu traducum impeditas, refugiendi. Et modica silua adhętebat, vnde rursus ausi, promtissimos prætorianorum equitum interfecere. vulneratur rex Epiphanes, impigrè pro Othone pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit: protritâ hostium acie, versi in fugam etiam qui subueniebant. Nam Cæcina non simul cohot-

27. Bedriaci.] *Vicus paruus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior cuius verum nomen norimus, quàm Cauna aut Philippi. Vulgò* Bebriacum *appellant. atq. ita Iuuenalis libri,*

Bebriaci in campo spolium adfectare PalatI.

At sincerus ille Vatic. Bedriacum, *semper. quamodo & in Clariss. Sambuci scripto codice exstare cognoui, cùm strictim eum Viennæ vidissem. In vetustis Suetonij libris,* Betriacũ, *dicitur: sicut & in Plutarcho,* Βηδριακὸν, πολίχνη πλησίον κρεμώνης. *Iuuenalis interpres quàm nugatur, qui vicum hunc Campaniæ facit! in Sat.* III. Othonem, *inquit*, bello ciuili Vitellius vicit apud Bebriacum Campanię. *Atqui noster clarè.* Inter Cremonam Veronamque situs est is vicus. *& ipse Scholiastes mox fatetur. Corrupta ea verba igitur, & scripsit:* apud Bedriaci campum. *Manifestò enim allusit Iuuenalis sui versum,*

Bedriaci campo spolium affectare PalatI.

Quod autem adtexitur: Horum bellum Cornelius scripsit & Pompeius Planta, qui ait Bebriacum D vicum esse à Cremonâ vicensimo lapide. *Sanè Cornelium hunc nostum intellegit: Pompeius ille quis sit, nondum repperi.*

28. Locus Castorum.] *Rectè, non* castrorum. *Suetonius eumpse locum*, ad Castoris *dixit: Orosius lib*, VII. circa locum quem Castores vocant.

29. Dextra fronte.] *Quæ hîc frons dextra? haud satis capio, & rescribo:* Aggerem viæ tres prætoriæ cohortes obtinuêre dextrâ. A fronte, prima legio incessit.

30. A lateribus cohortes legionum.] *Nihil ambigimus quin Tacitus scripserit,* à lateribus cohortes, legio aduersâ fronte. *Ita superior aciei dispositio postulat: & ad circumueniendum hostes, inuasionem tripertitam esse oportuit.*

31. Obire

A cohortes, sed singulas acciuerat: quæ res in prœlio trepidationem auxit, cùm dispersos, nec vsquam validos, pauor fugientium abriperet. Orta & in castris seditio, quòd non vniuersi ducerentur. Vinctus præfectus castrorum Iulius Gratus, tamquam fratri apud Othonem militanti proditionem ageret: cùm fratrem eius Iulium Frontonem tribunum, Othoniani sub eodem crimine vinxissent. Ceterùm ea vbique formido fuit, apud fugientes, occursantes, in acie, pro vallo, vt deleri cum vniuerso exercitu Cæcinam potuisse, ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset, vtrisque in partibus percrebuerit. Timuisse se Paullinus ferebat, tantum insuper laboris atque itineris, ne Vitellianus miles recens è castris fessos aggrederetur, perculsis nullum retro subsidium foret. apud paucos ea ducis ratio probata, in vulgus aduerso rumore fuit. Haut perinde id damnum Vitellianos in metum compulit, quàm ad modestiam cōposuit: nec solùm apud Cæcinam, qui culpam in militem conferebat, seditioni magis quàm prœlio paratum, sed Fabij quoque Valentis copiæ (iam enim Ticinum venerat) posito hostium contemtu, & re-

Vitelliani fuganctur.

Suetonius receptui canit: Sed præfestinò.

Valens venit in Italiam.

B cuperandi decoris cupidine, reuerentiùs & æqualiùs duci parebant. Grauis alioquin seditio exarserat, quam altiori initio (neque enim rerum à Cæcinâ gestarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batauorum, quas bello Neronis à quartadecimâ legione digressas, cùm Britanniam peterent, audito Vitellij motu in ciuitate Lingonum Fabio Valenti adiunctas rettulimus, superbè agebant, vt cuiusque legionis tentoria accessissent, coërcitos à se quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipsorum manu sitam iactantes. Contumeliosum id militibus, acerbum duci, corrupta iurgijs aut rixis disciplina. Ad postremum Valens è petulantiâ, etiam perfidiam suspectabat. Igitur nuntio allato, pulsam Treuerorum alam Tungrosque à classe Othonis, & Narbonensem Galliam circumiri, simul curâ socios tuendi, & militari astu, cohortes turbidas, ac si vnà forent, præualidas, dispergendi, partem Batauorum ire in subsidium iubet. Quod vbi auditum, vulgatumque, mærere socij, fremere legiones, *Orbari se fortissimorum virorum auxilio. veteres illos & tot bellorum victores, post-*

Batauorum iactantia.

Suspecta Valenti.

Diuidere eos parat.

Vnde nata seditio.

C *quam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci. si prouincia, vrbe & salute imperij potior sit, omnes illuc sequerentur: sin victoriæ sanitas, sustentaculum, columen in Italiâ verteretur, non abrumpendos, vt corpori, validissimos artus.* Hæc ferociter iactando, postquam, immissis lictoribus, Valens coërcere seditionem cœptabat, ipsum inuadunt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur. Spolia Galliarum, & Viennensium aurum, & pretia laborum suorum occultare clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula ducis, ipsamque humum pilis & lanceis rimabantur. nam Valens, seruili veste, apud decutionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus præfectus castrorum, deflagrante paulatim seditione, addit consilium, vetitis [31] obire vigilias centurionibus, omisso tubæ sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se attoniti: & id ipsum quòd nemo regeret pauentes, [32] silentio, patientiâ, postremò precibus ac lacrymis veniam quærebant. Vt verò deformis & flens, & præter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, fauor: versi in lætitiam (vt est vulgus vtroque immodicum) laudantes gratantes-

Dux comprimere parat: Sed ipsum inuadunt.

Latibre tegitur.

Varus per artem eos sedat.

Valens prodit, læto & gratanti milite.

D que, circumdatum aquilis signisque, in tribunal ferunt. Ille, vtili moderatione, non supplicium cuiusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, [33] paucos incusauit: gnarus ciuilibus bellis, plus militibus quàm ducibus, licere. Munientibus castra apud Ticinum, de aduersâ Cæcinæ pugnâ allatum, & propè renouata seditio, tamquam fraude & contationibus Valentis prœlio defuissent. Nolle requiem, nōn exspectare ducem, anteire signa, vrgere signiferos. rapido agmine Cæcinæ iunguntur. Improspera Valentis fama apud exercitum Cęcinæ erat: expositos se tanto pauciores integris hostium viribus querebantur, simul in suam excusationem, & aduentantiū robur per adulationem attollentes, ne vt victi & ignaui despectarentur. Et quamquam plus virium, propè duplica-

Qui festinat ad Cæcinam.

31. OBIRE VIGILIAS.] *De hoc ritu ego, in Militiâ lib. v. Dial. IX.*

32. SILENTIO, PATIENTIA.] *Malim,* silentio, pœnitentiâ.

33. PAVCOS INCVSAVIT.] *Lego,* paucis. *ad breuitatem enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant. & sanè omnes in hac culpâ, nec excerpi pauci potuere.*

34. FOEDVM

In quem milites valdè proni. *In Othonem probra.* *Comparatio eius cum Vitellio.*

plicatus legionum auxiliorumque numerus erat Valenti, studia tamen militum in Cæcinam inclinabant, super benignitatem animi quâ promtior habebatur, etiam vigore ætatis, proceritate corporis, & quodam inani fauore. Hinc æmulatio ducibus. Cæcina, vt [34] fœdum & maculosum: ille, vt vanum ac tumidum, irridebant. Sed condito odio, eamdem vtilitatem fouere, crebris epistolis, sine respectu veniæ, probra Othoni obiectantes: cùm duces partium Othonis, quamuis vbertimâ, conuiciorum in Vitellium materiâ, abstinerent. Sanè ante vtriusque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimâ, metuere, minùs Vitellij ignauæ voluptates, quàm Othonis flagrantissimæ libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium cædes Galbæ: contrà, illi initium belli nemo imputabat. Vitellius, ventre & gulâ sibi ipsi hostis: Otho, luxu, sæuitiâ, audaciâ, Reip. exitiosior ducebatur. Coniunctis Cæcinæ ac Valentis copijs, nulla vltrà penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho consultauit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum [35] Suetonius Paullinus, dignum famâ suâ ratus, quâ nemo illâ tempestate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli censere, festinationem hostibus, moram ipsis vtilem disseruit. *Exercitum Vitellij vniuersum aduenisse: nec multum virium à tergo, quoniam* [36] *Galliæ tumeant, & deserere Rheni ripam, irrupturis tam infestis nationibus, non conducat. Britannicum militem hoste & mari distineri: Hispanias, armis non ita redundare: prouinciam Narbonensem, incursu classis, & aduerso prœlio contremuisse: clausam alpibus, & nullo maris subsidio, Transpadanam Italiam, atque ipso transitu exercitus vastatam: non frumentum vsquam exercitui, nec exercitum sine copijs retineri posse. Iam Germanos, quod genus militum apud hostes atrocissimum sit, tracto in æstatem bello, fluxis corporibus, mutationem soli cælique haut toleraturos. Multa bella impetu valida, per tædia & moras euanuisse. Contrà, ipsis omnia opulenta, & fida: Pannoniam, Mæsiam, Dalmatiam, Orientem, cum integris exercitibus. Italiam: & caput rerum vrbem, senatumque & populum, numquam obscura nomina, etsi aliquando obumbrentur: publicas priuatasque opes, & immensam pecuniam, inter ciuiles discordias ferro validiorem: corpora militum aut Italiæ sueta, aut æstibus. Obiacere flumen Padum, tutas viris murisque vrbes, è quibus nullam hosti cessuram, Placentiæ defensione exploratum proinde duceret bellum.* [37] *Paucis diebus quartamdecimam legionem, magnâ ipsam famâ, cum Mæsiacis copijs affore. Tum rursus deliberaturum, & si prœlium placuisset, auctis viribus certaturos.* Accedebat sententiæ Paullini Marius Celsus. Idem placere Annio Gallo, paucos ante dies lapsu equi afflicto, missi qui consilium eius sciscitarentur, rettulerant. Otho pronus ad decertandum. Frater eius Titianus, & præfectus prætorij Proculus, imperitiâ properantes, fortunam & deos & numen Othonis adesse consilijs, affore conatibus testabantur. neu quis obuiam ire sententiæ

A B C

Deliberat Otho an pugnandum. *Negat peritissimus bellorum Suetonius.* *Othoni mens alia, & imperitus.*

34. Foedvm et macvlosvm.] *Valet in omne animi vitium & labem Maculosi vox: tamen vereor vt hic propriè in ignauiam ac timorem. Ex antithesi quæ sequitur, suspicèris: & magis ex hoc Ammiani loco, libro* XXX. Arguebat hîc idem Princeps (*Valentinianus*) timidos sæpiùs, Maculosos tales appellans & sordidos.

35. Svetonivs Pavllinvs.] *Et hic & alibi effusè laudat hunc Suetonium*, vetustissimum consularium, *vt infrà vocat, & non vnâ militiâ clarum. Præfuit Britannia, vt habes Annali* XIV. *& in Agricolâ bellum gessit, è Plinio lib.*V. Suetonius, *inquit*, Paullinus quem consulem vidimus, primus Romanorum ducum transgressus Atlantem, *&c. Vbi autem mens siue iudicium fuit viro magno & celebri, qui in Varijs suis nuper hunc Suetonium, patrem fecit Suetonij nostri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetonij Othone*: Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis tribunus angusticlauius. *Et liber, inquit, qui tineas & cariem senserat, habet*, Linus. *Omninò autem legendum Paulinus. Testem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem tacitam esse siuit. eius enim sæpè & in Annalibus & in Agricolæ vitâ honorificam mentionem facit. Hæc ille. Quid dicam? Non insector te vir elegantissime. sed bonâ fide hæc scribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis, Tribunus fuit: noster belli dux. Ille angusticlauius, id est nondum Senator, sed inter equites: iste, Consularis. nec tenue vsquam vestigium confusionis eius, quam facis. Hoc mihi in transcursu monitum, non vt carpam (Fidem testor:) sed vt claro sub exemplo doceam quàm fallax hæc Critica, & ignoscendum etiam nobis esse, si labimur interdum in proclivi istâ viâ.* D

36. Galliæ tvmeant, et.] *Copulam aptè inserui, ex Vatic. Tumere autem eleganti metaphorâ dicuntur, quæ erupturа videntur. vsurpauit Cicero bis in Epistolis ad Atticum.*

37. Pavcis diebvs qvartamdecimam.] *Hæc restitui, in vulgatis quà à verbis quà ab interpunctis mendosa.*

38. Brixel-

A tentiæ auderet, in adulationem concesserant. Postquam pugnari placitum, interesse pugnæ imperatorem, an seponi melius foret, dubitauere. Paullino & Celso iam non aduersantibus, ne Principem obiectare periculis viderentur, iidem illi deteriores consilij auctores perpulêre, vt [38] Brixellum concederet, ac dubijs prœliorum exemptus, summæ rerum & imperij se ipsum reseruaret. Is primus dies Othonianas partes afflixit. Namq; & cum ipso prætoriarum cohortium, & speculatorum, equitumque, valida manus discessit; & remanentium fractus animus: quando suspecti duces, & Otho, cui vni apud militem fides, dum & ipse non nisi militibus credit, imperia ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum Vitellianos fallebat, crebris vt in ciuili bello transfugijs, & exploratores curâ diuersa sciscitandi, sua non occultabant. Quieti intentique Cæcina ac Valens, quando hostis imprudentiâ rueret, quod loco sapientiæ est, alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes, aduersus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum miles segne otium tereret. Naues pari inter se spatio, validis vtrimque trabibus connexæ, aduersum in flumen dirigebantur, iactis insuper anchoris, quæ firmitatem pontis continerent. Sed anchorarum funes non extenti fluitabant, vt augescente flumine, inoffensus ordo nauium attolleretur. Claudebat pontem imposita turris, & in extremam nauem educta: vnde tormentis ac machinis hostes propulsarentur. Othoniani in ripâ turrim struxerant, saxaque & faces iaculabantur. Et erat insula amne medio, in quam gladiatores nauibus molientes, Germani nando prælabebantur. Ac fortè plures transgressos, completis liburnicis, per promptissimos gladiatorum Macer aggreditur. Sed neque ea constantia gladiatoribus ad prœlia quæ militibus, nec perinde nutantes è nauibus, quàm stabili gradu è ripâ, vulnera dirigebant. Et cùm variis trepidantium inclinationibus, immixti remiges propugnatoresque turbarentur, desilire in vada vltrò Germani, retentare puppes, scandere foros, aut cominus mergere. quæ cuncta in oculis vtriusque exercitus, quanto lætiora Vitellianis, tanto acriùs Othoniani caussam auctoremque cladis detestabantur. Et prœlium quidem, abruptis quæ superfuerant nauibus, fugâ diremptum: Macer ad exitium poscebatur. Iamque vulneratum eminus lanceâ, strictis gladijs inuaserant, cùm intercursu tribunorum centurionumque protegitur. Nec multò pòst, Vestricius Spurinna, iussu Othonis, relicto Placentiæ modico præsidio, cum cohortibus subuenit. Dein Flauium Sabinum consulem designatum Otho rectorem copijs misit, quibus Macer præfuerat, læto milite ad mutationem ducum, & ducibus ob crebras seditiones, tam infestam militiam aspernantibus. Inuenio apud quosdam auctores, pauore belli, seu fastidio vtriusque Principis, quorum flagiria ac dedecus apertiore in dies famâ noscebantur, dubitasse exercitus, num posito certamine, vel ipsi in medium consultarent, vel senatui permitterent legere Imperatorem. Atque eò duces Othonianos spatium ac moras suasisse, præcipuè Paullinum: quòd vetustissimus consularium, & militiâ clarus, gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset. Ego vt concesserim apud paucos, tacito voto, quietem pro discordiâ, bonum & innocentem Principem, pro pessimis ac flagitiosissimis expetitum: ita neque Paullinum, quâ prudentiâ fuit, sperasse, corruptissimo sæculo, tantam vulgi moderationem reor, vt qui pacem belli amore turbauerant, bellum pacis caritate deponerent: neque exercitus linguis moribusque dissonos, in hunc consensum potuisse coalescere: aut legatos ac duces, magnâ ex parte luxus, egestatis, scelerum sibi conscios, nisi pollutum obstrictumque meritis suis Principem passuros. Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiæ cupido, cum imperij magnitudine adoleuit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facilè habebatur. sed vbi subacto orbe, & æmulis vrbibus regibúsve excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter patres plebemque certamina exarsere. Modò turbulenti tribuni, modò consules præualidi, & in vrbe ac foro tentamenta

Hi viterunt. Etiam hoc, ut Otho interesset.

Vitelliani agût cautiùs.

Pontem in Pado struunt.

B

Leue prælium inter gladiatores & Germanos.

Non pro bono illis.

C

Iracundia militaris in Macrum.

Flauius Sabinus ei subsituitur.

Fama de fine pacis.

Quam refellit Tacitus.

D

Imperij cupido vetus.

Cui origo, opes. Pluresque Roma ad illud adspirarunt.

38. BRIXELLVM CONCEDERET.] *Ita factum, ibiq; se occidit. Elue mendam igitur quæ in Egesippo (scriptore mihi quidem haud spernendo) libro IV. capite XXIV.* Cùm Otho comperisset Valenti ac Cæcinæ, Vitellij comitibus, victoriam cessisse, Brixiæ positus, voluntariâ morte eripuit se ludibrio. *Facito* Brixelli.

menta ciuilium bellorum. Mox è plebe infimâ, C. Marius, & nobilium sæuissimus A
L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Post quos Gn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam postea, nisi de principatu quæsitum. Non discessere ab armis in Pharsaliâ ac Philippis ciuium legiones, nedum Othonis ac Vitellij exercitus sponte posituri bellum fuerint. Eadem illos deûm ira, eadem hominum rabies, eædem scelerum caussæ in discordiam egêre. Quòd singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignauiâ Principum factum est. Sed me veterum nouorumque morum reputatio longiùs tulit. Nunc ad rerum ordinem venio. Profecto Brixellum Othone, honor imperij penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum præfectum. Celsus & Paullinus, cùm prudentiâ eorum nemo vteretur, inani nomine ducum, alienæ culpæ prætendebantur. Tribuni centuriones que ambigui, quòd spretis melioribus, deterrimi valebant. Miles alacer, qui tamen [39] iussa ducum interpretari quàm exsequi mallet.

Titianus pro Othone copiis præest, sed titulo: Vi Proculus.

[40] Promoueri ad quartum à Bedriaco castra placuit, [41] adeò imperitè, vt quamquam verno tempore anni, & tot circùm amnibus, penuriâ aquæ fatigarentur. Ibi de prœlio B
dubitatum, Othone per litteras flagitante, vt maturarent: militibus, vt Imperator pugnæ adesset poscentibus: plerique copias trans Padum agentes acciri postulabant. Nec perinde dijudicari potest, quid optimum factu fuerit, quàm pessimum fuisse quod factum est. Non vt ad pugnam, sed ad bellandum profecti, Confluentes [42] Padi & Adduæ fluminum XVI. inde milium spatio distantes petebant. Celso & Paullino abnuentibus, militem itinere fessum, sarcinis grauem, obijcere hosti, non admissuro quo minus expeditus & vix quatuor milia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos, & vallum molientes aggrederetur. Titianus & Proculus, vbi consilijs vincerentur, ad ius imperij transibant. Aderat sanè [43] citus equo Numida, cum atrocibus mandatis, quibus Otho, increpitâ ducum segnitiâ, rem in discrimen mitti iubebat: [44] æger morâ, & spei impatiens. Eâdem die, ad Cæcinam operi pontis intentum, duo prætoriarum cohortium tribuni, colloquium eius postulantes, venerunt. Audire conditiones, ac reddere parabat, cùm præcipites exploratores adesse hostem nuntiauêre. Interruptus C
tribunorum sermo. eoque incertum fuit, insidias, an proditionem, vel aliquod honestum consilium cœptauerint. Cæcina dimissis tribunis, reuectus in castra, datum iussu Fabij

Imperitia contra & lapsus.

Militem fessum hosti obijciunt.

Duorum tribunorum colloquium.

Incertum cui fini.

39. IVSSA DVCVM INTERPRETARI.] *Id est, inquirere in caussas iussionis, & explorare ac ponderare, quàm simplici obedientiâ patrare. Tale in Agricolâ:* Adeò vt plerique viso aspectoque Agricolâ, quærerent famam, pauci interpretarentur. *Significat, multos ex specie tantùm externâ iudicasse, paucos inquisisse aut explorasse.*

40. PROMOVERI AD QVARTVM.] *E Plutarcho scriberes*, ad sextum. *Nam ille quinquaginta stadia numerat. Sed & paullò pòst vbi noster* XVI. *milliaria numerat, Græci eiusdem computatione* XII. *saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem.*

41. ADEÒ IMPERITE.] *Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, vt pleraque alia: etsi haud multum ætate nostro inferior.*

42. PADI ET ADDVÆ.] *In Vatic. locus hic in liturâ, sic tamen vt apertè esset eruere scriptum antiquitus*, Padi & Agele: *alienâ deinde manu factum*, Adduæ *Sed Agela ignotum mihi flumen, & censeam vulgatam esse veram. De Adduâ, Plinius lib.* II. *Strabo* III. *itémque Sidonius:* Vidimus vluosum Lambrum, cæruleum Adduam, velocem Athesim, pigrum Mincium.

43. CITVS EQVO NVMIDA.] *Quis hic Numida? num inter auxilia Othonis ea gens? minimè, sed inter obsequia. Ne fugiat enim te latens hic ex antiquo mos: quo receptum, vt viris lautioribus ditioribúsque Afri aut Numidæ equites essent, ad iter. Præcurrebant illi, & agmen ducebant heri sequentis. Seneca epist.* LXXXVIII. O quàm cuperem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in viâ diuitibus, cursores & Numidas & multum ante se pulueris agentem! *Idem expreßiùs epist.* CXXIV. Omnes sic iam peregrinantur, vt illos Numidarum præcurrat equitatus, vt agmen cursorum antecedat. *Martialis.*

Cùm cathedralitios portet tibi rheda ministros,
Et Libys in longo puluere sudet eques. D

De tali igitur hic capies: quanda & Principibus illis in vsu. Ex Martiali, in aduentum Domitiani:

Quando eques & picti tunicâ Nilotide Mauri
Ibitis? & populi vox erit vna, Venit?

Nec Suetanium aliter interpretemur (viderat sagacißimus Turnebus) in Nerone cap. XXX. Iter fecisse traditur phaleratâ cum Mazacum turbâ atq; cursorum. *Nam Mazaces, Afri.*

44. ÆGER MORA ET SPEI IMPATIENS.] *Talis in Homerico illo Hectore affectus:*

Βέλτερον αὖτ' ἔριδι ξυνελαυνέμεν. ὅττι τάχιστα
Εἴδομεν ὁπποτέρῳ κεν Ὀλύμπιος εὖχος ὀρέξῃ.

Et Polybij verißima gnome. βαρύτατος δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τοῦ μέλλοντος γίνεται χρόνος: Grauissima omnibus hominibus futuri temporis exspectatio.

45. ACCVR-

A Fabij Valentis pugnæ signum,& militem in armis inuenit. Dum legiones de ordine ag- *Vitelliani pugnæ se aptant.*
minis sortiuntur, equites prorupêre,& mirum dictu,à paucioribus Othonianis,quo mi-
nus in vallum impingerentur,Italicę legionis virtute territi sunt. ea strictis mucronibus,
redire pulsos,& pugnam resumere coëgit. Disposita Vitellianarum legionum acies, si- *Sine metu, & compositè.*
ne trepidatione,& enim (quamquam vicino hoste) aspectus armorum densis arbustis
prohibebatur: apud Othonianos pauidi duces,miles ducibus insensus, mixta vehicula *Apud Othonianos vltrò, turba.*
& lixæ,& præruptis vtrimque fossis, via quieto quoque agmini angusta. Circumsistere
alij signa sua,quærere alij: incertus vndique clamor, [45] accurrentium, clamantium: &
vt cuique audacia vel formido, in primam postremámve aciem prorumpebant, vel re-
uehebantur. Attonitas subito terrore mentes,falsum gaudium in languorem vertit, re- *Falso nuncio vs impositum.*
pertis qui desciuisse à Vitellio exercitum ementirentur. Is rumor ab exploratoribus Vi-
tellij dispersus,an ipsâ Othonis parte,seu dolo,seu fortè surrexerit, parum compertum.
Omisso pugnæ ardore, Othoniani vltrò salutauêre. & hostili murmure excepti, pleris-
B que suorum ignaris,quæ caussa salutandi,metum proditionis fecêre. Tum incubuit ho- *Tamen acriter pugnatũ.*
stium acies, integris ordinibus,robore & numero præstantior. Othoniani quamquam
dispersi,pauciores,fessi, prœlium tamen acriter sumsêre. Et per locos, arboribus ac vi-
neis impeditos,non vna pugnæ facies. cominus, eminusq́ue, cateruis ac cuneis,concur-
rebant: in aggere viæ, collato gradu, corporibus & [46] vmbonibus niti, omisso pilo-
rum iactu, gladiis & securibus galeas loricásque perrumpere, noscentes inter se, ceteris
conspicui,in euentum totius belli certabant. Fortè inter Padum viámque, patenti cam- *Duarum legionum certamen.*
po,duæ legiones congressæ sunt: pro Vitellio Vnaetuicesima, [47] cui cognomen Rapa-
ci, vetere gloriâ insignis: è parte Othonis, prima Adiutrix, non antè in aciem deducta,
sed ferox, & noui decoris auida. Primani, stratis [48] Vnaetuicesimanorum principiis,
aquilam abstulere. quo dolore accensa legio, & impulit rursus primanos, interfecto
Orphidio Benigno legato, & plurima signa, vexilláque ex hostibus rapuit. A parte aliâ,
propulsa quintanorum impetu tertiadecima legio: circumuenti plurium accursu quar-
C tadecimani. Et ducibus Othonis iam pridem profugis, Cæcina ac Valens subsidiis suos *Duces Othonis profugiũt.*
firmabant. Accessit recens auxilium Varus Alphenus cum Batauis, fusâ gladiatorum
manu, quam nauibus transuectam, oppositæ cohortes in ipso flumine trucidauerant.
ita victores latus hostium inuecti. Et mediâ acie perruptâ, fugere passim Othoniani *Et mox exercitus.*
Bedriacum petentes. Immensum id spatium. obstructæ strage corporum viæ; quo plus
cædis fuit. neque enim ciuilibus prœliis, capti in prædam vertuntur. Suetonius Paulli-
nus, & Licinius Proculus, diuersis itineribus, [49] castra vitauere. Vedium Aquilam *Qui ducibus infensus, tumultuatur in castris.*
tertiædecimę legionis legatum, iræ militum inconsultus pauor obtulit. Multo adhuc
die

45. ACCVRRENTIVM, CLAMANTIVM.] *Farnes. & priscæ editiones*, accurrentium, volantium; *Vatic.* vomantium. *vt omnino aliud hic verbi fuerit, placetq́ Pichenæ*, vocitantium.

46. VMBONIBVS NITI.] *Vocem*, niti, *ex Far-*
D *nes. & Vatic. addidi: & verò abesse sine sententiæ incommodo non potest.*

47. CVI COGNOMEN RAPACI.] *Non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum sæpè Tacitus commemorat, veterem à me lapidem proponi, in quo ea ordine desculpta. Conspicitur autem Romæ in Capitolio, formâ columellæ:*

NOMINA. LEG.

II. AVGusta.	II. ADIVTrix.	IIII. SCHYTHica.
VI. VICTRix.	IIII. FLAVia.	XVI. FLAVia.
XX. VICTRix.	VII. CLAVDia.	VI. FERRATensis.
VIII. AVGusta.	I. ITALica.	X. FRETENsis.
XXII. PRIMigenia.	V. MACEDonica.	III. CYRENensis.
I. MINERuia.	XI. CLAVDia.	II. TRAIANa.
XXX. VLPia.	XIII. GEMina.	III. AVGusta.
I. ADIVTrix.	XII. FVLMinatrix.	VII. GEMina.
X. GEMina.	XV. APOLlinea.	II. ITALIca.
XIIII. GEMina.	III. GALLIcana.	III. PARTHica.
I. PARTHica.	II. PARTHica.	

Velim Dionis recensum legionum, qui est libro LV. *cum hoc lapide conferri. à quo adiuti interpretes, paullò feliciùs sanè eum vertissent.*

48. VNAETVICESIMANORVM PRINCIPIIS.] *Aliquot libri*, principibus, *placet.*

49. CASTRA VITAVERE.] *Farnes.* castra petiuere.

dic vallum ingressus, clamore seditiosorum & fugacium circumstrepitur. Non probris, A
non manibus abstinent, desertorem proditoremque increpant, nullo proprio crimine
eius, sed, more vulgi, suum quisque flagitium aliis obiectantes. Titianum & Celsum
Placat Annius Gallus.
nox iuuit, dispositis iam excubiis, compressisque militibus, quos Annius Gallus precibus, consilio, auctoritate flexerat, ne super cladem aduersæ pugnæ, suismet ipsi cædibus sęuirent. siue finis bello venisset, seu resumere arma mallent, vnicum victis in consensu
Prætorij miles nihil fractus ed pugnâ.
leuamentum. Ceteris fractus animus. Prętorianus miles, non virtute se, sed proditione victum fremebat. Ne Vitellianis quidem incruentam fuisse victoriam, pulso equite, raptâ legionis aquilâ. Superesse cum ipso Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Mœsicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remansisse. hos certè nondum victos, & si ita ferret, honestiùs in acie perituros. His cogitationibus truces aut pauidi, extremâ desperatione ad iram sępius, quàm in formidinem, stimulabantur. At Vi-
Vitelliani victores castris adpropinquât.
tellianus exercitus, ad quintum à Bedriaco lapidem consedit, non ausis ducibus eodem die oppugnationem castrorum. Simul voluntaria deditio spetabatur. Sed expeditis & B
tantum ad prœlium egressis, munimentum fuere arma & victoria. Posterâ die, haut ambiguâ Othoniani exercitus voluntate, & qui ferociores fuerant ad pœnitentiam in-
Legati ad eos veniunt, pro veniâ.
clinantibus, missâ legatione, [50] apud duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati paulisper retenti. ea res hęsitationem attulit, ignaris adhuc an im-
Et impetrant.
petrassent. Mox remissâ legatione patuit vallum. Tum victi victorésque in lacrymas
Detestantur communiter ciuilia bella.
effusi, sortem ciuilem armorum miserâ lętitiâ detestantes. Iisdem tentoriis, alij fratrum, alij propinquorum vulnera fouebant. Spes & præmia in ambiguo: certa, funera & luctus. Nec quisquam adeò mali expers, vt non aliquam mortem mæreret. Requisitum Orphidij legati corpus, honore solito crematur. Paucos necessarij ipsorum sepeliuêre.
Tristis hic ad Othonem nuncius.
Ceterùm vulgus, super humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium pugnæ, nequaquam trepidus, & consilij certus. Mœsta primùm fama, dein profugi è prœlio per-
Quem milites fidissimi erigunt:
ditas res patefaciunt. Non exspectauit militum ardor vocem Imperatoris. bonum habere animum iubebant. superesse adhuc nouas vires, & ipsos extrema passuros, ausurosque. neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam & C
instinctu flagrabant. qui procul astiterant, tédere manus, & proximi prehensare genua,
Et eum iis Plotius Firmus.
promtissimo Plotio Firmo. [51] Is prætorij præfectus, identidem orabat, *Ne fidissimum exercitum, ne optimè meritos milites desereret:* [52] *maiore animo tolerari aduersa quàm relinqui.* [53] *fortes & strenuos, etiam contra fortunam, insistere spei, timidos & ignauos ad deliberationem*

tiuêre. *falsò. Nam Plutarchus apertè:* τῶν δὲ στρατηγῶν οὔτε Πρόκλος οὔτε Παυλῖνος συνεισελθεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἐξέκλιναν φοβούμενοι τοὺς στρατιώτας.

50. APVD DVCES VITELLIANOS DVBITATVM.] *Imò verò*, non dubitatum. *idq; res & Plutarchus suadent. Ideò optima lectio quam ex Flor. adstruit Pichena:* missa legatio: nec apud duces.

51. IS PRÆTORII PRÆFECTVS.] *Duo Præfecti pratorio sub Othone, Licinius Proculus & Plotius Firmus. Tacitus lib.* I. Prætorij Præfectos sibiipsi legêre, Plotium Firmum è manipularibus quondam, & Licinium Proculum. *Nec alios vsquam nominat. Vt iure mirer in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem pratorij Præfectum. Quod vix est vt sit sine mendo. verba eius:* οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλίωνος τοῦ ἑτέρου τῶν ἐπάρχων, ὀμνύειν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐιτέλλιον κελεύσαντος, &c. *malimque* Πλωτίου. *nisi huic Plotio etiam Pollionis cognomen, quod vnum dici superest.*

52. MAIORE ANIMO TOLERARI.] *Hæc illa sunt, quibus iugulare Stoicos aduersa omnis manus solet: pro quibus scutum habeo equidem quod opponam, nisi Religio me vetet. In hanc mentem igitur & Lucanus:*

—— fortissimus ille est,
Qui promptus metuenda pati, si cominus instent,
Et differre potest.

Illa virga apud egregium vatem (intellego qui Thebaida scripsit:) D

—— non est, vt putas, virtus, pater,
Timere vitam: sed malis ingentibus
Obstare, nec se vertere, ac retrò dare.

Cæsar. lib. VII. Animi est ista mollities, non virtus, inopiam paullisper ferre non posse. Qui se morti vltrò offerant faciliùs reperiuntur, quam qui dolorem patienter ferant. *Q. Curtius:* Fortium virorum est, magis mortem contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris, ad vilitatem sui compelluntur ignaui. *Biberunt omnes è paterâ Aristotelis, cuius hoc scitum in Ethicis:* τὸ δὲ ἀποθνήσκειν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἢ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δειλοῦ. *Heu, tacco.*

53. FORTES ET STRENVOS.] *Itaque Flarus, libro* IV. *cap.* VIII. Magnæ indolis signum est, sperare semper.

54. LEGIO-

A *nem formidine properare.* Quas inter voces, vt flexerat vultum, aut indurauerat Otho, clamor & gemitus. Nec prætoriani tantùm, proprius Othoni miles, sed præmissi Mœsiâ, eamdem obstinationem aduentantis exercitus, [14] legiones Aquileiam ingressas, nuntiabant. vt nemo dubitet potuisse renouari bellum atrox, lugubre, incertum victis, & victoribus. Ipse* versus à consilijs belli, *Hunc*, inquit, *animum, hanc virtutem vestram vltrà periculis obijcere, nimis grande vitæ meæ pretium puto. Quanto plus spei ostenditis, si viuere placeret, pulchrior mors erit. Experti inuicem sumus, ego ac fortuna. ne tempus computaueritis, [55] difficilius est temperare felicitati, quâ te non putes diu vsurum. Ciuile bellum à Vitellio cœpit, & vt de principatu certaremus armis, initium illic fuit. ne plusquam semel certemus, penes me exemplum erit. Hinc Othonem posteritas æstimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis. mihi non vltione, neque solatijs opus est. Alij diutius imperium tenuerint; nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanæ pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, & Reip. eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. Sed este superstites, nec diu moremur, ego*

B *incolumitatem vestram, vos constantiam meam.* [16] *Plura de extremis loqui, pars ignauiæ est. præcipuum destinationis meæ documentum habete, quòd de nemine queror. Nam incusare deos vel homines, eius est, qui viuere velit.* Talia locutus, vt cuique ætas aut dignitas, comiter appellatos, irent properè, neu remorando iram victoris asperarent, iuuenes auctoritate, senes precibus monebat: placidus ore, intrepidus verbis, intēpestiuas suorum lacrymas coërcens. Dari naues ac vehicula abeuntibus iubet. libellos epistolasque, studio erga se, aut Vitellium contumelijs, insignes, abolet. Pecunias distribuit parcè, nec vt periturus. Mox [57] Saluium Cocceianum fratris filium primâ iuuentâ trepidum, & mærentem, vltrò solatus est, laudando pietatem eius, castigando formidinem. *An Vitellium tam immitis animi fore, vt pro incolumi totâ domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? Mereri se festinato exitu clementiam victoris. Non enim vltimâ desperatione, sed poscente prælium exercitu, remisisse Reipub. nouissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quæsitum. post Iulios, Claudios, Seruios, se primum, in familiam nouam imperium intulisse, proinde erecto animo capesce-*

C *ret vitam,* [18] *neu patruum sibi Othonem fuisse, aut obliuisceretur vmquam, aut nimium meminisset.*

Sed ipse bellum abhorret.

** Libri alij, auersus.*

Oratio huic rei elegans.

Attendite principes.

Suos dimittit.

Cauet omnibus in posterum.

Fratris filium alloquitur.

54. LEGIONES AQVILEIAM INGRESSAS.] *De Mœsiæ legionibus tribus loquitur, de quibus hoc ipsum infrà:* Aquileiam iam progressæ, raptâ pecuniâ & inter se diuisâ, hostiliter egerunt. *Hoc eò noto, quòd in Suetonio aliter legas, & dumtaxat* bina ex his legionibus millia præmissa, *Aquileiam venisse. in Vespas. cap.* VI. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia, missa auxilio Othoni, postquàm iter ingressis nuntiatum est victũ eum, ac vim vitę suæ attulisse: nihilo secius Aquileiam vsque perseuerauerunt, quasi rumori minus crederent. *Et addit, metuentes vltionem de alio Imperatore cogitasse. Sed vereor vt Suetonius alucinetur in*

D duobus millibus: *qui non è Mæsicis, sed Pannonicis Dalmaticisq́; fuere. Ita enim idem Tacitus suprà dixerat:* Læta Othoni principia belli, motis ad imperium eius è Dalmatiâ Pannoniaq́; exercitibus. Fuêre quatuor legiones, è quibus bina millia præmissa. *Nec apud Tacitum leges, de præmissis illis è legionibus Mæsiacis. Sanè si & rem vides, probabilius tres ipsas legiones illa violenta & hostilia Aquileiæ ausas, & de Imperatore deliberasse, quàm sola ex iis duo millia electa.*

55. DIFFICILIVS EST TEMPERARE.] *Acutè, vt solet, Statius hoc expressit:*

Non parcit populis regnum breue.

Et est humanum ingenium scilicet auidum tunc & præceps.

56. PLVRA DE EXTREMIS LOQVI.] *Quem non capiant hæc talia, ex intimo animorum & affectuum penetrali deprompta? & sunt assidua in nostro scriptore. Quinctilianus Declamator simile, Declam.* CCCXLIV. Iam mihi narras moras. ipsum illud secretum quærere, & putare interesse vbi pereas, non est ardentis in mortem impetus. Non fiunt ista nisi subitò. nec quisquam (præsertim nullâ graui præcedente caussâ) spiritum ratione deposuit. *Etiam Aiax apud Sophoclem iam se interfecturus:*

Ἀλλ' οὐδὲν ἔργον ταῦτα θρηνεῖσθαι μάτην,
Ἀλλ' ἀρκτέον τὸ πρᾶγμα σὺν τάχει τινί.
Ὦ θάνατε, θάνατε, νῦν μ' ἐπίσκεψαι μολών:
Sed cui bono sit ista frustrà plangere?
Res ipsa agenda est, & quidem celeri manu.
O mors adesdum, ô mors veni atque me vide.

57. SALVIVM COCCEIANVM FRATRIS FILIVM.] *Melius ita, quàm* Cocceium, *quod Plutarchus præfert. Nam & Tranquillus ita appellat, in Domit. cap.* X. *vbi narrat hunc interfectum. At Suetonius non fratris solùm filium, sed ipsum hic fratrem præsentem facere videtur: contra Taciti & Plutarchi narrationem apertè. Nam ille in castra euaserat è pugnâ, seque cum aliis dedidit. Suetonij tamen verba, cap.* X. Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus. *quæ profectò non vera, si verus Tacitus.*

58. NEV PATRVVM SIBI OTHONEM.] *Totidem panè verbis Plutarchus:* μήτε ἐπιλαθέσθαι παντάπασι, μήτε ἄγαν μνημονεύειν, ὅτι Καίσαρα θεῖον ἔχει.

Morti se parat. nisset. Post quæ, dimotis omnibus, paulum requieuit. atque illum iam supremas curas *A* * agentem repens tumultus auertit, nuntiatâ consternatione ac licentiâ militum. namque abeuntibus exitium minitabantur, atrocissimâ in Verginium vi, quem clausâ domo obsidebant. increpitis seditionis auctoribus regressus, vacauit abeuntium alloquijs, donec omnes inuiolati digrederentur. [59] Vesperascente die, sitim haustu gelidæ aquæ sedauit. Tum [60] allatis pugionibus, cùm vtrumque prætentasset, alterum capiti subdit. Et explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, vtque affirmatur, non insomnem egit. Luce primâ, in ferrum pectore incubuit. Ad gemitum morientis, ingressi liberti, seruique, & Plotius Firmus prætorij præfectus, vnum vulnus inuenêre. Funus maturatum. ambitiosis id precibus petierat, ne amputaretur caput, ludibrio futurum. Tulere corpus prætoriæ cohortes, cum laudibus & lacrymis, vulnus manusque eius exosculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere se, non noxâ neque ob metum, sed æmulatione decoris, & caritate Principis. Ac postea, promiscuè Bedriaci, Placentiæ, alijsque in castris, celebratum id genus mortis. Othoni sepulcrum exstructum est, modicum, *B* & mansurum. Hunc vitæ finem habuit septimo & tricesimo ætatis anno. Origo illi è municipio Ferentino. Pater consularis, auus prætorius, [61] maternum genus impar, nec tamen indecorum. pueritia ac iuuenta, qualem monstrauimus. duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio, tantûdem apud posteros meruit bonæ famæ, quantum malæ. Vt conquirere fabulosa, & fictis oblectare legentium animos, procul grauitate cœpti operis crediderim; ita vulgatis traditisque demere fidem, non ausim. Die quo Bedriaci certabatur, auem inusitatâ specie, apud Regium Lepidum celebri * luco consedisse, incolæ memorant, nec deinde cœtu hominum, aut circumuolitantium alitum, territam pulsámve, donec Otho se ipse interficeret: tum ablatam ex oculis: & tempora reputantibus, initium finemque miraculi, cum Othonis exitu competisse. In funere eius, nouata luctu ac dolore militum seditio. nec erat, qui coërceret. Ad Verginium versi, modò vt reciperet imperium, nunc vt legatione apud Cæcinam ac Valentem fungeretur, minitantes orabant. Verginius per auersam domus portam furtim digressus, irrumpentes frustratus est. Earum, quę Brixelli egerant, cohortium, preces, Rubrius Gallus tulit. Et venia statim impetrata, concedentibus ad victorem, per Flauium Sabinum, ijs *C* copijs quibus præfuerat. Posito vbique bello, magna pars senatus extremum discrimen adijt, profecta cum Othone ab vrbe, dein Mutinæ relicta. illuc de aduerso prœlio allatum. Sed milites, vt falsum rumorem aspernantes, quòd infensum Othoni senatum arbitrabantur, custodire sermones, vultum habitumque trahere in deterius: conuicijs postremò ac probris caussam & initium cædis quærebant. cùm alius insuper metus senatoribus instaret, ne prævalidis iam Vitellij partibus, contanter excepisse victoriam crederentur. Ita trepidi & vtrimque anxij coëunt. nemo priuatim expedito consilio, inter multos, [62] societate culpæ turior. Onerabat pauentium curas ordo Mutinensis, arma & pecuniam offerendo, appellabatque Patres Conscriptos, intempestiuo honore. Notabile iurgium inde fuit, quo Licinius Cęcina Marcellum Eprium, vt ambigua disserentem, inuasit. Nec ceteri sententias aperiebant. Sed inuisum memoriâ delationum, expositumque ad inuidiam Marcelli nomen, irritauerat Cæcinam, vt nouus adhuc, & in senatum nuper adscitus, magnis inimicitijs clarescceret. Moderatione meliorum diremti. *D*
Et re-

Margin notes: *Impeditur seditione militum.* — *Quam interueniens sedat.* — *Nocte eâ dormit.* — *Manè se interficit.* — *Funeratur magno studio* — *Milites multi se quoque interficiunt.* — *Elogia de Othone.* — *Prodigium de aue visâ.* — * *Ferit, loco* — *Iterùm seditio militaris.* — *Senatus discrimen Mutinæ.* — *Eprius Marcellus accusatur.*
* *Quidã libri,* animo volutantem.

Non audiemus Beatum, qui verbum, nimium, *auctore Budensi codice delet, & vnà sententiæ acumen. Totum id enim in eo. sicut & in Plinij loco fuerat, epist.* XIV. *lib.* III. *quem deprauarunt:* Largius Macedo superbus alioqui & sæuus dominus, & qui seruisse patrem suum parùm imò minimum meminisset. *Tu scribe*, nimium meminisset.

59. Vesperascente die.] *Farnesiano est,* vesperante. *quod verum arbitramur. Agellius:* Vbi iam vesperauerat.

60. Allatis pugionibus.] *Vocem addunt aliquot libri*, pugionibus duobus. *atque ita Plutarchus:* δυεῖν ὄντων αὐτῷ ξιφῶν.

61. Maternum genus impar.] *Quomodo? si splendidissima ea fœmina fuit, Suetonio testante? Scribit enim de patre Othonis:* Ex Albiâ Terentiâ splendidissimâ feminâ duos tulit filios. *Sed melior ibi Scriptura*, splendidâ fœminâ: *quam ex opt. libro Torrentius adnotauit. idq; non aliud quàm ordinem equestrem propriè notat.*

62. Societate culpæ tutior.] *Puto,* tutiores.

63. Rvr-

A Et rediere omnes Bononiam, [63] rursus consiliaturi. Simul, medio temporis, plures nun- *Senatus Bononiam redit. Ibi de Othone certa fama.*
tij sperabantur. Bononiæ, diuisis per itinera qui recentissimum quemque percontaren-
tur, interrogatus Othonis libertus caussam digressus, habere se suprema eius mādata re-
spondit. Ipsum viuentem quidem relictum, sed solâ posteritatis curâ, & abruptis vitæ
blandimentis. Hinc admiratio, & plura interrogandi pudor. Atque omnium animi in
Vitellium inclinauere. Intererat consilijs frater eius L. Vitellius, seque iam adulantibus
offerebat, cùm repentè * Cenus libertus Neronis, atroci mendacio vniuersos perculit, af- ** Lib. vet. Gomenus. vera scriptura, Cœnus.*
firmans superuentu XIIII. legionis, iunctis à Brixello viribus, cæsos victores, versam
partium fortunam. Caussa fingendi fuit, vt [64] diplomata Othonis quæ negligebantur, *Liberti Neroniani audax mendacium. Ex quo periculum Senatui.*
lætiore nuntio reualescerent. Et Cenus quidem rapidus in vrbem vectus, paucos post
dies, iussu Vitellij pœnas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis
militibus vera esse quæ afferebantur. Intendebat formidinem, quòd publici consilij fa-
cie, discessum Mutinâ, desertæque partes forent. Nec vltrà in commune congressi, sibi
B quisque consulucre: donec missæ à Fabio Valente epistolæ, demerent metum. Et mors
Othonis, quò laudabilior, eò velociùs audita. At Romæ nihil trepidationis: [65] Cerea-
les ludi ex more spectabantur. vt cessisse vitâ Othonem, & à Flauio Sabino præfecto vr-
bis, quod erat in vrbe militum sacramento Vitellij adactum, certi auctores in theatrum
attulerunt, Vitellio plausere: populus, cum lauru ac floribus, Galbæ imagines circum *Plebs Romanâ statim ad Vitellium.*
templa tulit, congestis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtij, quem locum Gal-
ba moriens sanguine infecerat. In senatu, cuncta longis aliorum principatibus compo- *Senatus honores in Vitelliū cumulat.*
sita, statim decernuntur. Additæ erga Germanicos exercitus laudes, gratesque. & mis-
sa legatio, quæ gaudio fungeretur. Recitatæ Fabij Valentis epistolæ ad consules scriptæ,
haut immoderatè. [66] Gratior Cæcinæ modestia fuit, quòd non scripsisset. Ceterùm Ita-
lia grauiùs atque atrociùs, quàm bello afflictabatur. Dispersi per municipia & colonias *Cuius milites mirè petulantes.*
Vitelliani, spoliare, rapere, vi & stupris polluere, in omne fas nefasque auidi, aut venales,
non sacro, non profano abstinebant. Et fuère qui inimicos suos specie militum interfi-
C cerent. ipsique milites regionum gnari, refertos agros, dites dominos in prædam, aut si
repugnatum foret, ad excidium destinabant: obnoxiis ducibus, & prohibere non au-
sis. Minus auaritiæ in Cæcinâ, plus ambitionis: Valens, ob lucra & quæstus infamis,
eoque alienæ etiam culpæ dissimulator. Iam pridem attritis Italiæ rebus, [67] tantum pe-
ditum equitúmque, vis, damnáque, & iniuriæ, ægrè tolerabantur. Interim Vitellius vi-
ctoriæ suæ nescius, vt ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat.
Pauci veterum militum in hibernis relicti, festinatis per Gallias dilectibus, vt remanen-
tium legionum nomina supplerentur. [68] Cura belli Hordeonio Flacco permissa. Ipse è *Hordeonius Germaniæ præfectus.*
Britannico dilectu octo millia sibi adiunxit. Et paucorum dierum iter progressus, pro-
speras

63. RVRSVS CONSILIATVRI.] *Non muto. Horatius eo verbo vsus*, Gratum elocuta consiliantibus Iunone diuis. *& alij.*

D 64. DIPLOMATA OTHONIS.] *Ad cursum publicum ea spectant, & à Principe dabantur. Si ergo ille mortuus, quis parêret? Sed de Diplomatis plenè alibi: nunc Suetonij locum παρέργως emendemus, Calig. cap.* XXXVIII. Prolata diuorum Iulij & Augusti diplomata, vt vetera & obsoleta deflebat. *Cur deflebat? aut qui id conuenit? vidi qui* delebat, *vellet. Ego*, deflabat, *vel* difflabat, *verum contendo. non enim alio gestu meliùs expresseris superbum habitum illum contemnentis & respuentis. Eaq; difflatio etiam in nostris hodie moribus, vbi eleuamus quid aut aspernamur.*

65. CEREALES LVDI.] *Mors Othonis incidit in* XII. *Kal. Maias, computatione satis certâ, imperauitq;* XCV. *dies. Atqui suprà notaui (libro* XV. *in coniuratione Pisonianâ)* Cereris ludos *pridie Idus Apriles datos in Circo. Quod verum est, sed in plures nempe dies, & ad hoc ferè tempus perductos, ex hoc loco constet. Adde, quæ suprà scripsi.*

66. GRATIOR CÆCINÆ MODESTIA.] *Quid ita? quia inualuerat iam illo æuo, vt publicè nemo, id est ad Consules aut Senatum scriberet, præter Principem: alij autem omnes, ad istum. Itaque superbè se gessisse Valens visus, qui id fecit: modestè Cæcina, qui omisit. Tale illud lib.* IV. *Hist. de Muciano:* Miserat & epistolas ad Senatum, quæ materiem sermonibus præbuere. Si enim priuatus esset, cur publicè loqueretur?

67. TANTVM PEDITVM EQVITVMQVE, VIS.] *Si attendis, haud difficulter mecum fatebere, illud,* tantum, *à glossographo esse, legésque:* peditū equitúmque vis, damnaque, *&c. Vis pro multitudine & copiâ, tritum.*

68. CVRA BELLI HORDEONIO.] *Verissimè è Florentino corrigunt,* cura ripæ. *Nempe Rheni, & ne Germani transirent.*

69. NIHIL

speras apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidisse bellum accepit. Vocatâ concione, virtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, vt libertum suum Asiaticum equestri dignitate donaret, inhonestam adulationem compescuit. Dein, mobilitate ingenij, quod palàm abnuerat, inter secreta conuiuij largitur: honorauítque Asiaticum anulis, fœdum mancipium, & malis artibus ambitiosum. Iisdem diebus, accessisse partibus vtramque Mauretaniam, interfecto procuratore Albino, nuntij venère. Lucceius Albinus, à Nerone Mauretaniæ Cæsariensi præpositus, additâ per Galbam Tingitanæ prouinciæ administratione, haut spernendis viribus agebat. XVIII. cohortes, quinque alę, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia & raptus apta bello manus. cæso Galbâ, in Othonem pronus, nec Africâ contentus, Hispaniæ angusto freto diremtę imminebat. Inde Cluuio Rufo metus, & decimam legionem propinquare litori, vt transmissurus iussit. Præmissi centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. Neque arduum fuit, magnâ per prouincias Germanici exercitus famâ. Spargebatur insuper, spreto procuratoris vocabulo, Albinum insigne regis, & Iubæ nomen vsurpare. Ita mutatis animis, Asinius Pollio alę præfectus, è fidissimis Albino, & Festus ac Scipio cohortium præfecti opprimuntur. Ipse Albinus, dum è Tingitanâ prouinciâ Cæsariensem Mauretaniam petit, appulsus litori, trucidatur. Vxor eius, cùm se percussoribus obtulisset, simul interfecta est: [69] nihil eorum quę fierent Vitellio anquirente. Breui auditu, quamuis magna transibat, impar curis grauioribus. Exercitum itinere terrestri pergere iubet. Ipse Arare flumine deuehitur, nullo principali paratu, sed vetere egestate conspicuus: donec Iunius Blæsus, Lugdunensis Galliæ rector, genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamuis odium Vitellius [70] humilibus blanditiis velaret. Præsto fuere Lugduni, victricium victarúmque partium duces. Valentem & Cæcinam pro concione laudatos, curuli suæ circumposuit. Mox vniuersum exercitum occurrere infanti filio iubet. Perlatumque, & paludamento opertum, sinu retinens, Germanicum appellauit, cinxítque cunctis fortunæ principalis insignibus. Nimius honos inter secunda, rebus aduersis in solatium cessit. Tum interfecti centuriones promtissimi Othonianorum: vnde præcipua in Vitellium alienatio, per Illyricos exercitus. Simul ceteræ legiones contactu, & aduersus Germanicos milites inuidiâ, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum, ac Licinium Proculum, tristi morâ squalidos tenuit: donec auditi, necessarijs magis defensionibus, quàm honestis vterentur. Proditionem vltrò imputabant: spatium longi ante prœlium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi suæ assignantes. Et Vitellius credidit de perfidiâ, & fidem absoluit. Saluius Titianus, Othonis frater, nullum discrimen adijt, pietate & ignauiâ excusatus. Mario Celso consulatus seruatur. [71] Sed creditum famâ, obiectumque mox in senatu Cæcilio Simplici, quòd eum honorem pecuniâ mereari, nec sine exitio Celsi voluisset. Restitit Vitellius, deditque postea consulatum Simplici, innoxium & inemtum. Trachalum aduersus criminantes, Galeria vxor Vitellij protexit. Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) Maricus quidam, è plebe Boiorum, inserere sese fortunæ, & prouocare arma Romana, simulatione numinum ausus est. Iamque assertor Galliarum, & deus (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Æduorum pagos trahebat: cùm grauissima ciuitas, electâ iuuentute, adiectis à Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disiecit. Captus in eo prœlio Maricus, ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, stolidum vulgus inuiolabilem credebat, donec spectante Vitellio interfectus est. Nec vltrà in defectores, aut bona cuiusquam, sæuitum. Rata fuêre eorum, qui acie Othonianâ ceciderant, testamenta,

Asiaticum libertus anulis donatur.

Mauretania vtraque ad Vitellium redit.

In alterâ Albinus, & turbatores, cæsi.

Iunius Blæsus.

Vitellij filius vt Cæsar habetur.

Ipse aduersarios aut punit variè, aut absoluit.

Marici insania.

Qui pœnas cum sua luit.

69. NIHIL VITELLIO ANQVIRENTE.] *Meritò id verbum reposui, cùm in manuss. repperissem,* acquirente. *Anquiro enim pro Inquiro siue potiùs valdè quæro, veteri & probâ notâ signatum verbum est, Ciceroni, Varroni, aliisque crebrò vsurpatum, crebrò corruptum.*

70. HVMILIBVS BLANDITIIS.] *In Florentino,* vernilibus: *quod germanissimum.*

71. SED CREDITVM FAMA.] *Rectiúmne? an scribendum,* deditum famâ?

72. LON-

A menta, aut lex inteſtatis. Prorſus, ſi luxuriæ temperaret, auaritiam non timeres. Epularum fœda & inexplebilis libido. Ex vrbe atque Italiâ, irritamenta gulæ geſtabantur, *Vitellius gluto & ganeo.* ſtrepentibus ab vtroque mari itineribus. exhauſti conuiuiorum apparatibus principes ciuitatum. vaſtabantur ipſæ ciuitates. degenerabat à labore ac virtute miles, aſſuetudine voluptatum, & contemtu ducis. Præmiſit in vrbem edictum, quo vocabulum Auguſti differret, Cæſaris non reciperet, cùm de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italiâ mathematici. Cautum ſeuerè, ne equites Ro. ludo & arenâ polluerentur. Priores id Principes, pecuniâ, & ſæpiùs vi, perpulerant. *Edicta tamen eius quædam ſeuera.* Ac pleraque municipia, & coloniæ, æmulabantur corruptiſſimum quemque adoleſcentium, pretio illicere. Sed Vitellius, aduentu fratris, & irrepentibus dominationis magiſtris, ſuperbior & atrocior, occidi Dolabellam *Dolabellæ cædes.* iuſſit, quem in coloniam Aquinatem ſepoſitum ab Othone retulimus. Dolabella, auditâ morte Othonis, vrbem introierat. Id ei Plautius Varus, præturâ functus, ex intimis *Quem Varus improbè accuſat.* Dolabellæ amicis, apud Flauium Sabinum præfectum vrbis obiecit, tamquam ruptâ

B cuſtodiâ, ducem ſe victis partibus oſtentaſſet. Addidit tentatam cohortem, quæ Hoſtię ageret. nec vllis tantorum criminum probationibus, in pœnitentiam verſus, ſeram veniam poſt ſcelus quærebat. Cunctantem ſuper tantâ re Flauium Sabinum, Triaria L. Vitellij vxor, vltra feminam ferox, terruit è periculo Principis famam clementiæ affectare. Sabinus ſuopte ingenio mitis, vbi formido inceſſiſſet, facilis mutatu, & in alieno diſcrimine ſibi pauens, ne alleuaſſe videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu & odio, quòd Petroniam vxorem eius mox Dolabella in matrimonium accepiſſet, vocatum per epiſtolas, vitatâ Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam, atque ibi interfici iuſſit. [72] Longum interfectori viſum: in itinere ac tabernâ, proiectum humi iugulauit: magnâ cum inuidiâ noui Principatus, cuius hoc primum ſpecimen noſcebatur. Et Triariæ licentiam, modeſtum è proximo exemplum onerabat, Galeria Imperatoris vxor, *Galeria modeſta matrona.* non mixta triſtibus: & pari probitate, mater Vitelliorum Sextilia, antiqui moris. Dixiſſe quin etiam, ad primas filij ſui epiſtolas, ferebatur, non Germanicum à ſe, ſed Vitel- *Et Sextilia, etiā prudens.*

C lium genitum. Nec vllis poſtea fortunæ illecebris, aut ambitu ciuitatis in gaudium euecta, domus ſuæ tantùm aduerſa ſenſit. Digreſſum à Lugduno Vitellium, M. Cluuius Rufus aſſequitur, omiſsâ Hiſpaniâ: lætitiam & gratulationem vultu ferens, animo anxius, & petitum ſe criminationibus gnarus. Hilarius Cæſaris libertus detulerat, tamquam audito Vitellij & Othonis Principatu, propriam ipſe potentiam & poſſeſſionem *Cluuius etiam delatus.* Hiſpaniarum tentaſſet: eoque diplomatibus nullum Principem præſcripſiſſet. Interpretabatur quædam ex orationibus eius, contumelioſa in Vitellium, & pro ſe ipſo popularia. Auctoritas Cluuij præualuit, vt puniri vltrò libertum ſuum Vitellius iuberet. Cluuius comitatu Principis adiectus, non ademtâ Hiſpaniâ, quam rexit abſens, exemplo *Sed fidenter ſe purgat.* L. Arruntij, quem Tiberius Cæſar ob metum, Vitellius Cluuium nullâ formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. Profugerat Britanniâ, ob iracundiam militum. Miſſus eſt in locum eius, [73] Vectius Bolanus. E præſentibus, angebat Vitellium *Victæ legiones, non pro victis.* victarum legionum haut quaquam fractus animus. Sparſæ per Italiam, & victoribus

D permixtæ, hoſtilia loquebantur: præcipuâ quartadecimanorum ferociâ, qui ſe victos abnuebant. quippe Bedriacenſi acie, vexillariis tantùm pulſis, vires legionis non affuiſſe. Remitti eos in Britanniam, vnde à Nerone exciti erant, placuit, atque interim Batauorum cohortes vnà tendere, ob veterem aduerſus quartadecimanos diſcordiam. Nec diu *Quartadecimani à Batauis diſſident:* in tantis armatorum odiis quies fuit. Auguſtæ Taurinorum, dum opificem quemdam Batauus vt fraudatorē inſectatur, legionarius vt hoſpitem tuetur, ſui cuique commilitones aggregati, à conuiciis ad cædem tranſiēre. & prœlium atrox arſiſſet, ni duæ prætoriæ cohortes, cauſſam quartadecimanorum ſecutæ, his fiduciam, & metum Batauis *Ad manus veniunt.* feciſſent. quos Vitellius agmini ſuo iungit, vt fidos, legionem, Graiis alpibus traductam, *Sed ſeiunguntur.* eo flexu

72. LONGVM INTERFECTORI.] *Hic ordo verborum in meis libris: & ſententia liquet. Aly traiiciunt, quid niſi libidine quadam omnia mutandi?*

73. VECTIVS BOLANVS. E PRÆSENTIBVS.] *Diſtingui malim*, Bolanus è præſentibus. Angebat, *&c. vt ſignificet Bolanum è comitatu principis in Britanniam miſſum.*

co flexu itineris ire iubet, quo Viennam vitarent. Namque & Viennenses timebantur. A
Nocte quâ proficiscebatur legio, relictis passim ignibus, pars Taurinæ coloniæ ambusta: quod damnum, vt pleraque belli mala, maioribus aliarum vrbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani, postquam alpibus digressi sunt, seditiosissimus quisque signa Viennam ferebant. consensu meliorum compressi: & legio in Britanniam transuecta. Proximus Vitellio è prætorijs cohortibus metus erat. Separati primùm, deinde, addito honestæ missionis lenimento, arma ad tribunos suos ferebant: donec motum à Vespasiano bellum crebresceret. Tum, resumtâ militiâ, robur Flauianarum partium fuêre. Prima classicorum legio, in Hispaniam missa, vt pace & otio mitesceret. Vndecima ac septima, suis hibernis redditæ. Tertiadecimani, struere amphitheatra iussi. Nam Cæcina Cremonæ, Valens Bononiæ, spectaculum gladiatorum edere parabant: numquam ita ad curas intento Vitellio, vt voluptates obliuisceretur. Et quidem partes modestè distinxerat. 74 Apud victores orta seditio ludicro initio, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. B
Legati tribunique, ex moribus Imperatorum seueritatem æmulantur, vel tempestiuis conuiuijs gaudent. perinde miles intentus, 75 aut licentior. Apud Vitellium omnia indisposita, temulêta, peruigilijs ac Bacchanalibus, quàm disciplinæ & castris propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintæ, altero è Gallis auxiliaribus, 76 per lasciuiam & certamen luctandi accensis, postquam legionarius procideret, insultante Gallo, & ijs qui ad spectandū conuenerant in studia diductis; erupêre legionarij in perniciem auxiliorum, ac duæ cohortes interfectæ. Remedium tumultus fuit, alius tumultus. Puluis procul, & arma aspiciebantur. Conclamatum repentè XIIII. legionem, verso itinere, ad prœlium venire. sed erant agminis coactores. Agniti, demsere solicitudinem. Interim Verginij seruus fortè obuius, vt percussor Vitellij insimulatur. & ruebat ad conuiuium miles, mortem Verginij exposcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes suspiciones pauidus, de innocentiâ eius dubitauit. ægrè tamen cohibiti, qui exitium viri consularis, & quondam ducis sui flagitabant. Nec quemquam sæpiùs, quàm C
Verginium, omnis seditio infestauit. Manebat admiratio viri, & fama: sed oderant, vt fastiditi. Postero die, Vitellius, senatus legatione quam ibi opperiri iusserat, auditâ, transgressus in castra, vltrò pietatem militum collaudauit: frementibus auxilijs, tantum impunitatis atque arrogantiæ legionarijs accessisse. Cohortes Batauorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissæ, principium interno simul externoque bello parantibus fatis. Reddita ciuitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, & primâ statim defectione, inter inania belli assumtus. Ceterùm, vt largitionibus affectæ tamen imperij opes sufficerent, amputari legionum auxiliorumque numeros iubet, vetitis supplementis. Et promiscuæ missiones offerebantur. Exitiale id Reip., ingratum militi, cui eadem munia inter paucos, periculaque ac labor crebriùs redibant. & vires luxu corrumpebantur: contra veterem disciplinam, & instituta maiorum, apud quos virtute quàm pecuniâ res Romana meliùs stetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, & spectato munere Cæcinæ, insistere Bedriacensibus campis, ac vestigia recentis victoriæ lustrare D
oculis, concupiuit. Fœdum atque atrox spectaculum. intra XL. pugnæ diem, lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formæ, infecta tabo humus, protritis arboribus atque frugibus, dira vastitas. nec minus inhumana pars viæ, quam Cremonenses lauro rosisque constrauerant, 77 exstructis altaribus, cæsisque victimis, regium in mo-

In Britanniā transuecti. — *Prætoriani honestè missi.* — *Cæteræ legiones, aliæ alibi locatæ.* — *Seditio Ticini.* — *A leui causâ,* — *Inter legionarios & auxiliares.* — *Compescuit eos fama de hoste.* — *Verginius ad cædem poscitur.* — *Bataui in Germaniam redeunt.* — *Vitellius militares numeros accidit.* — *Locum felicis sibi pugnæ spectat.* — *Fœdum & tristem.*

74. APVD VICTORES ORTA SEDITIO.] *Vix tandem emersi me ex hac salebrâ, & vidi errorem. Transpositi enim per neglegentiam versus sunt, iique in hunc ordinem cogendi:* Et quidem partes modestè distraxerat, nisi numerus cæsorum inuidiam bello auxisset. Apud victores orta seditio, ludicro initio. Discubuerat Vitellius, *&c. Si tamen locus integer est, de quo ambigo. Scripsi* distraxerat, *non,* distinxerat: *ex Vatic. & videtur ad sententiam aptiùs, quia intellegit Vitellium satis clementer & modestè legiones aduersæ partis dissparasse & per varias prouincias distraxisse, ne coirent.*

75 AVT LICENTIOR.] *Anteà,* licentiosus, *legebatur: quod sanè elegam præ isto quod supposuit Rhenanus.*

76. PER LASCIVIAM ET CERTAMEN.] *Verius,* ad certamen: *quod in Florentino item exstat.*

77. EXSTRVCTIS ALTARIBVS, CÆSISQVE VICTIMIS.]

A in morem. quæ læta in præsens, mox perniciem ipsis fecêre. Aderant Valens & Cæcina, *Milites læti eâ specie:*
monstrabantque pugnæ locos: hinc erupisse legionum agmen, hinc equites coortos: in-
de circumfusas auxiliorum manus. Iam tribuni præfectique, sua quisque facta extollen-
tes, * falso vera, aut maiora vero miscebant. Vulgus quoque militum, clamore & gau- ** Flor. falsa, vera,*
dio, deflectere viâ, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum, strues corpo-
rum intueri, mirarique. Et erant quos varia sors rerum, lacrymæq; & misericordia subi-
ret. At non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum ciuium exhorruit. Lætus *Et Vitellius supra fas.*
vltrò, & tam propinquæ sortis ignarus, instaurabat sacrum dijs loci. Exin Bononiæ, à
Fabio Valente, gladiatorum spectaculum editur, aduecto ex vrbe cultu. Quantoque
magis propinquabat, tanto corruptius iter, immixtis histrionibus & spadonum gregi-
bus, & cetero Neronianæ aulæ ingenio. Namque & Neronem ipsum Vitellius admi- *Qui Neronis olim assecla.*
ratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate quâ honestissimus quisque,
sed luxu, & saginæ mancipatus emtusque. Vt Valenti & Cæcinæ vacuos honoris men- *Honores suis diuidit.*
B ses aperiret, coartati aliorum consulatus, [78] dissimulatus M. Macri tamquam Otho-
nianarum partium ducis: & Valerium Marinum, destinatum à Galbâ consulem, distu-
lit, nullâ offensâ, sed mitem, & iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur,
ingratus Principi, vt aduersus Neronem ausus, & Verginij exstimulator. Sed alias pro-
tulit caussas. actæque insuper Vitellio gratiæ consuetudine seruitij. Non vltra pau-
cos dies, quamquam acribus initijs cœptum, mendacium valuit. Exstiterat quidam, *Falsus Scribonianus.*
Scribonianum se Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Histriâ oc-
cultatum, quòd illic clientelæ & agri veterum Crassorum, ac nominis fauor manebat.
Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulæ assumto, vulgus credulum, & quidam
militum errore veri, seu turbarum studio, certatim aggregabantur: cùm pertractus ad
Vitellium, interrogatúsque quísnam mortalium esset, postquam nulla dictis fides, & à
domino noscebatur, conditione fugitiuus, nomine Geta, sumtum de eo supplicium in *Capite & cruce mendacium luit.*
seruilem modum. Vix credibile memoratu est, quantum superbiæ secordiæque Vitel-
C lio adoleuerit, postquam speculatores Syriâ Iudæaque, adactum in verba eius Orien- *Oriens in Vitellium iurat.*
tem nuntiauere. Nam etsi vagis adhuc & incertis auctoribus, erat tamen in ore famaq;
Vespasianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipse exercitusque,
vt nullo æmulo, sæuitiâ, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Vespasianus
bellum armaque, procul vel iuxtà sitas vires, circumspectabat. Miles ipsi adeò paratus, *Tamen Vespasianus occultè de imperio agitat.*
vt præeuntem sacramentum, & fausta Vitellio omnia precantem, per silentium audie-
rint. Muciani animus, nec Vespasiano alienus, & in Titum pronior. præfectus Ægypti
Alexander, consilia sociauerat. Tertiam legionem, quòd è Syriâ in Mœsiam transisset, *Vires suas circumspicit.*
suam numerabat. ceteræ Illyrici regiones, securæ sperabantur. Namque omnes exer-
citus flammauerat arrogantia venientium à Vitellio militum, quòd truces corpore, hor-
ridi sermone, ceteros vt impares irridebant. [79] Sed inerat à mole belli plerumque con- *Sperat: sed interdum & metuit.*
tatio, & Vespasianus modò in spem erectus, aliquando aduersa reputabat. *Quis ille*
dies

D VICTIMIS.] *Ara ista & Victima, Vitellij Genio & Victoriæ. Fœda, sed vetus adulatio: quam in aduentu Regum aut Principum vsurparunt Græci Latiniq. Iustinus libro* XXIV. Arsinoë prægressa virum, festum diem vrbi indicit, domos, templa, ceteraq; omnia exornari iubet: ARAS vbique HOSTIASQVE disponi. *Valerius lib.* IX. *De luxuriâ:* Quid sibi voluit princeps suorum temporum Metellus Pius, cùm in Hispaniâ ADVENTVS suos ab hospitibus ARIS ET THVRE excipi patiebatur? *Factum & Cæsari è Galliâ reduci. Hirtius lib.* VIII. Multitudo obuiam procedebat: HOSTIÆ omnibus locis immolabantur: tricliniis stratis fora templaque occupabantur. *Et passim deinde Principibus. In Caligulâ Sueton. cap.* XIII. Inter ALTARIA & VICTIMAS, ardentesque tedas, densissimo & lætissimo obuiorum agmine incessit. *In Galbâ idem c.* XVIII. Cùm per omne iter, dextrâ sinistrâque VICTIMÆ opidatim cæderentur. *Plinius Panegyrico, de aduentu Traiani:* Vt plena ALTARIBVS, angusta VICTIMIS cuncta! *Alius Panegyristes ad Maximianum:* Totamque hanc vrbem repentinâ tuâ in hostes eruptione solicitam, lætitiâ & exultatione & ARIS flagrantibus, & SACRIFICIIS & ODORIBVS accensis numini tuo, implesti.

78. DISSIMVLATVS M. MACRI.] *Scribendum videtur* Martij Macri. *Nam ita eum suprà crebrò nominat, qui Præfectus gladiatoribus fuit.*

79. SED INERAT A MOLE BELLI.] *In Florentino:* sed iniant à mole: *ex quo Pichena*, sed in tantâ mole.

80. ABIIT

dies foret, quo LX. ætatis annos, & duos filios iuuenes bello permitteret? Esse priuatis cogitationibus progressum: & prout velint, plus minúsve sumi ex fortunâ. Imperium cupientibus, nihil medium inter summa aut præcipitia. Versabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari. *Suas legiones, ciuili bello inexpertas: Vitellij, victrices. & apud victos, plus querimoniarum, quàm virium. Fluxam per discordias militum fidem, & periculum ex singulis. Quid enim profuturas cohortes alasque, si vnus alterque, præsenti facinore paratum ex diuerso præmium petat? Sic Scribonianum sub Claudio interfectum; sic percussorem eius Volaginium, è gregario ad summa militiæ prouectum. Facilius vniuersos impelli, quàm singulos vitari.* His pauoribus nutantem, & alij legati amiciq́ firmabant, & Mucianus post multos secretosque sermones, iam & coràm ita locutus. *Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur, Reip. vtile, ipsis gloriosum, aut promtum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse qui suadet considerandus est, adiciatúe consilio periculum suum: & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur. Ego te Vespasiane ad imperium voco, tam salutare Reip. quàm tibi magnificum. Iuxta deos, in tuâ manu positum est. Nec speciem adulantis expaueris, à contumeliâ quàm à laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non aduersus diui Augusti acerrimam mentem, nec aduersus cautißimam Tiberij senectutem, nec contra Caii quidem, aut Claudij, vel Neronis, fundatam longo imperio domum exurgimus. cessisti etiam Galbæ imaginibus. Torpere vltrà, & polluendam perdendamque Remp. relinquere, sopor & ignauia videretur, etiam si tibi, quàm inhonesta, tam tuta seruitus esset.* [80] *Abiit iam & transuectum est tempus, quo posses videri concupisse. Confugiendum est ad imperium. An excidit trucidatus Corbulo? splendidior origine quàm nos sumus, fateor: sed & Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus est apud timentem, quisquis timetur. Et posse ab exercitu Principem fieri, sibi ipse Vitellius documento est, nullis stipendijs, nullâ militari famâ, Galbæ odio prouectus. Ne Othonem quidem, ducis arte, aut exercitus vi, sed præproperâ ipsius desperatione victum, iam desiderabilem & magnum Principem fecit. Cùm interim spargit legiones, exarmat cohortes, noua quotidie bello semina ministrat. si quid ardoris ac ferociæ miles habuit, popinis, & comessationibus, & Principis imitatione, deteritur. Tibi è Iudæâ & Syriâ & Ægypto nouem legiones integræ, nullâ acie exhaustæ, non discordiâ corruptæ. sed firmatus vsu miles, & belli domitor externi. Classium, alarum, cohortium robora; & fidissimi reges; & tua ante omnes experientia. Nobis nihil vltrà arrogabo, quàm ne post Valentem ac Cæcinam numeremur. Ne tamen Mucianum socium spreueris, quia æmulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tuæ domui triumphale nomen, duo iuuenes, capax iam imperij alter, & primis militiæ annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Ceterùm inter nos non idem prosperarum aduersarúmque rerum ordo erit. Nam si vincimus; honorem quem dederis habebo: discrimen ac pericula, ex æquo partiemur. imò vt melius est, tu hos exercitus rege, mihi bellum, & præliorum incerta trade. Acriore hodie disciplinâ, victi, quàm victores agunt. hos ira, odium, vltionis cupiditas ad virtutem accendit. illi per fastidium, & contumaciam hebescunt.* [81] *Aperiet & recludet, contecta victricium partium & tumescentiæ vulnera, bellum ipsum. Nec mihi maior in tuâ vigilantiâ,* [82] *parcimoniâ, sapientiâ, fiducia est, quàm in Vitellij torpore, inscitiâ, sæuitiâ. Sed & meliorem in bello caussam,*

A (margin, line 1); B (margin, beside "Nec"); C (margin, beside "Ægypto"); D (margin, beside "bello")

Amici eum firmant: Inprimis acri & aptâ oratione Mucianus.

80. ABIIT IAM ET TRANSVECTVM.] *Obscura est sententia, & erga acuta. An hoc vult, iam senem esse Vespasianum, & in hac madestâ ætate nihil iuueniliter, aut cupidè atque ambitiosè visum iri agere, sed omnia studio & amore reipublicæ? An potius alio tela, & propria periculo excitat? Abiit iam tempus, nec in tua manu est, dißimulare aut tegere cupidinem imperij. Iam innatuit multis signis, & vt saluus sis,* confugiendum est ad imperium.

81. APERIET ET RECLVDET.] *Vix abest, quin ad hac Demosthenis sit adspectum: & certè paria sunt, in Olynthiacâ:* Ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν, ἕως μὲν ἐρρωμένος ᾖ τις, οὐδὲν ἐπαισθάνεται τῶν καθ' ἕκαστα σαθρῶν. ἐπὰν δὲ ἀρρόστημά τι συμβῇ, πάντα κινεῖται, κἂν ῥῆγμα, κἂν στρέμμα, κἂν ἄλλο τι τῶν ὑπορχόντων σαθρὸν ᾖ. οὕτω καὶ τῶν πόλεων, καὶ τῶν τυράννων, ἕως μὲν ἂν ἔξω πολεμῶσιν, ἀφανῆ τὰ κακὰ τοῖς πολλοῖς ἐστίν. ἐπειδὰν δὲ ὅμορος πόλεμος συμπλακῇ, πάντα ἐποίησεν ἔκδηλα: Vt in corporibus nostris, dum valet aliquis, nullum dolorem sentit è partibus affectis; cùm autem morbus superuenit, omnia commouentur, siue ruptura, siue luxatio, siue alia imbecillitas sit: ita res habet in vrbibus, & regibus. qui donec foris belligerant, mala sua secreta habent; vbi verò vicinum bellum conflatum est, omnia aperiuntur & elucescunt.

82. PARCIMONIA, SAPIENTIA.] *Ambiga de voce parcimoniæ. Conuenit in Vespasianum, scia. quem sordidum*

A *caussam, quàm in pace habemus. Nam* [83] *qui deliberant, desciuerunt*. Post Muciani oratio- *Cui omnes subseruiunt.*
nem ceteri audentiùs circumsistere, hortari, responsa vatum, & siderum motus referre.
Nec erat intactus tali superstitione, vt qui mox rerum dominus, Seleucum quemdam *Incitant & vaticinia:*
mathematicum, rectorem & præscium palàm habuerit. Recursabant animo vetera
omina. Cupressus arbor in agris eius, conspicuâ altitudine, repentè prociderat, ac poste- *Siue omina.*
râ die, eodem vestigio resurgens, procera & * latior virebat. grande id prosperumque, * *lætior*
consensu haruspicum: & summa claritudo iuueni admodum Vespasiano promissa. Sed
primò triumphalia, & consulatus, & Iudaicæ victoriæ decus, implesse fidem ominis vi-
debantur. Vt hæc adeptus est, portendi sibi imperium credebat. Est Iudæam inter Sy-
riamque Carmelus, ita vocant montem, deumque. [84] nec simulacrum deo, aut tem- *Carmelus deus.*
plum, (sic tradidere maiores) aram tantùm & reuerentiam. Illic sacrificanti Vespasia-
no, cùm spes occultas versaret animo, Basilides sacerdos, inspectis identidem extis,
Quidquid est, inquit, *Vespasiane quod paras, seu domum exstruere, seu prolatare agros, siue am-*
B *pliare seruitia, datur tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum*. Has ambages &
statim exceperat fama, & tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi: crebriores
apud ipsum sermones, quanto sperantibus plura dicuntur. Haut dubiâ destinatione
discessêre, Mucianus Antiochiam, Vespasianus Cæsaream. Illa Syriæ, hæc Iudææ ca-
put est. Initium ferendi ad Vespasianum imperij Alexandriæ cœptum, festinante Ti- *Prima Aegyptus Vespasiano iurat.*
berio Alexandro, qui kalen. Iul. sacramento legiones eius adegit. [85] Isque primus prin-
cipatus dies in posterum celebratus, quamuis Iudaicus exercitus [86] v. nonas Iul. apud *Sequuntur in Iudæâ legiones.*
ipsum iurasset, eo ardore, vt ne Titus quidem filius exspectaretur, Syriâ remeans, & con-
siliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: [87] non pa-
ratâ cognitione, non coniunctis legionibus, dum quæritur tempus locusque, quodque
in re tali difficillimum est, prima vox, dum animo spes, timor, ratio, casus obuersantur.
Egressum cubiculo Vespasianum, pauci milites solito assistunt ordine, vt legatum sa-
lutaturi: Imperatorem salutauerunt. Tum ceteri accurrere, Cæsarem, & Augustum, &
C omnia principatus vocabula cumulare. Mens à metu ad fortunam transierat. [88] In ip-
so nihil tumidum, arrogans, aut in rebus nouis nouum fuit. Vt primùm tantæ multi-
tudinis offusam oculis caliginem disiecit, [89] militariter locutus, læta omnia, & affluen-
tia

sordidum auarúmque omnes faciunt, non solùm parcum. sed cur inter principes & illustres virtutes hanc domesticam priuatámque nominet? aut cur in eâ fiduciam boni euentus collocet? Non digna videtur, quæ ad imperium adiuuet, aut ad id gradum struat: nisi fortasse comparatione Vitellij dictum, qui natus ad prodigendum. Vtcumque, liceat dubitare an non reponendum, acrimoniâ: *sed, vt dixi, dubitare.*

83. QVI DELIBERANT, DESCIVERVNT.] *Acutè & verè dictum. Fidem enim iam fregit, qui deliberat an seruet. Plutarchus exprimere in Galbâ va-*
D *luit (magni fecit ille vir hunc nostrum, & quamquam æuo compar, multa verbatim ex hac historiâ conuertit:) vbi Vinnium facit Galbam excitare & alloqui.* ὦ Γάλβα, τίνα τρόπον βουλεύεσαι; τὸ γὰρ ζητεῖν Νέρωνι εἰ πιστοὶ μένοιμεν, ἤδη μενόντων ἐστί. *Vocula negans excidit, & legendum* ἤδη οὐ μενόντων. *Verto:* O Galba, quomodo deliberas? Nam quærere an Neroni fidi maneamus, iam non manentium est. *Alludit & hoc Taciti, in Agricolâ:* Iam ipsos, quod difficillimum est, deliberare. Porrò in eiusmodi consiliis, periculosius esse deprehendi, quàm audere.

84. NEC SIMVLACRVM.] *Parissimum illud, quod de Herculea fano ad Gades tradit Silius lib.* III.

Sed nulla effigies, simulacraq; nota deorum:
Maiestate locum & sacro impleuere timore.

85. ISQVE PRIMVS PRINCIPATVS DIES.] *Dies ille, Natalis imperij decorè dictus. Spartianus Hadriano:* Tertio iduum earumdem Natalem imperij statuit celebrandum.

86. QVINTO NONAS IVLIAS.] *Suetonio scriptum,* quinto Idus. *sed eum ad exemplar Taciti emendandum videri non vanè prænuntiat clarissimus Torrentius.*

87. NON PARATA COGNITIONE.] *Cui rei hic cognitia? quam vocem Taciti mens planissimè spernit. Emenda verò,* non paratu ac concione.

88. IN IPSO NIHIL TVMIDVM.] *Ita decuit per se magnum animum, non attalli per fortunam. Claudiani illud pulchrum, & hic aptum.*

Frons priuata manet. non se meruisse fatetur,
Qui creuisse putat.

Attamen non leuiter innouauit Vespasianus, si vera quæ Sulpicius Seuerus scribit lib. II. *Sac. Hist.* Vespasianus cùm Hierosolymam obsideret, sumit imperium: &, vt mos est, diademate capiti imposito, ab exercitu Imperator consalutatus, Titum filium Cæsarem facit. *Sed palàm illa falsa. Nec mos eius aut diadema tulit, nec Flauius per somnium vsurpauit.*

89. MILITARITER LOCVTVS.] *Rectissimè. atque ita libri. Significat orationem eius castrēsem horridamq;*

Etiam in Syriâ, operâ Muciani.

tia excepit. Iam id ipsum opperiens Mucianus, alacrem militem in verba Vespasiani A
adegit. Tum Antiochensium theatrum ingressus, vbi illis [90] consultare mos est, concurrentes, & in adulationem effusos alloquitur: satis decorus etiam Græcâ facundiâ, omniumque quæ diceret atque ageret, arte quâdam ostentator. Nihil æquè prouinciam exercitumque accendit, quàm quod asseuerabat Mucianus, statuisse Vitellium, vt Germanicas legiones in Syriam, ad militiam opulentam quietamque transferret. Contrà, Syriacis legionibus Germanica hiberna, cælo ac laboribus dura mutarentur. Quippe & prouinciales, sueto militum contubernio gaudebant, plerique necessitudinibus & propinquitatibus mixti, & militibus, vetustate stipendiorum, nota & familiaria castra, in modum penatium [91] diligebantur. Ante idus Iul. Syria omnis in eodem sacramento

Et reges sequuntur: Sohemus, Antiochus, Agrippa, Berenice.

fuit. Accessere cum regno, Sohemus haut spernendis viribus, Antiochus vetustis [92] opibus ingens, & inseruientium regum ditissimus. Mox, per occultos suorum nuntios, [93] excitus ab vrbe Agrippa, ignato adhuc Vitellio, celeri nauigatione properauerat. Nec minore animo, regina Berenice partes iuuabat, florens ætate formaque, & seni quoque B
Vespasiano magnificentiâ munerum grata. Quidquid prouinciarum alluitur mari, Asiâ atque Achaiâ tenus, quantumque introrsus Pontum & Armenios patescit, iurauere. Sed inermes legati regebant, [94] nondum additis Cappadociæ legionibus. Consi-

Beryti conuentus.

lium de summâ rerum, Beryti habitum. Illuc Mucianus, cum legatis tribunisque, & splendidissimo quoque centurionum ac militum, venit. Et è Iudaico exercitu, lecta decora. Tantum simul peditum equitumque, & æmulantium inter se regum paratus, spe-

Omnia ad bellū parantur.

ciem fortunæ Principalis effecerant. Prima belli cura, agere dilectus, [95] reuocare veteranos. destinantur validæ ciuitates, exercendis armorum officinis. apud Antiochenses, aurum argentumque signatur. eaque cuncta per idoneos ministros, suis quæque locis, festinabantur. Ipse Vespasianus, adire, hortari; bonos laude, segnes exemplo, incitare sæ-

Honores in amicos Vespasianus largitur: At parcè pecuniam militi.

piùs quàm coërcere: vitia magis amicorum, quàm virtutes dissimulans. Multos, præfecturis & procurationibus; plerosque, senatorij ordinis honore percoluit, egregios viros, & mox summa adeptos. quibusdam, fortuna pro virtutibus fuit. Donatiua militi, neque C
Mucianus primâ concione, nisi modicè ostenderat. ne Vespasianus quidem, plus ciuili bello obtulit, quàm alij in pace, egregiè firmus aduersus militarem largitionem, eoque exercitu meliore. Missi ad Parthum Armeniumque legati. prouisumque, ne versis ad

Titus in Iudeâ manet:

ciuile bellum legionibus, terra nudarentur. Titum instare Iudææ, Vespasianum obtinere claustra Ægypti placuit. Sufficere videbantur aduersus Vitellium, pars copiarum, & dux Mucianus, & Vespasiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus legatosque scriptæ epistolæ, præceptumque vt prætorianos Vitellio infensos, reciperandę

Mucianus it ad bellum.

militiæ præmio inuitarent. Mucianus cum expeditâ manu, socium magis imperij quàm ministrum agens, non lento itinere, ne cunctari videretur, neque tamen properans, gliscere famam ipso spatio sinebat: gnarus modicas vires sibi, & maiora credi de absentibus.

Classim parat,

Sed legio sexta, & tredecim vexillariorum millia, ingenti agmine sequebantur. [96] Classem è Ponto, Byzantium adigi iusserat: ambiguus consilij, num omissâ Mœsiâ, Dyrrachium D

ridamq. fuisse, non cultam forensi aut vrbano more. Qui, militariter lautus, *castigant: ineptiunt.*

90. CONSVLTARE MOS EST.] *Qui mos scilicet plerisque Græcorum, & qui oriundi à Græcis. Frontinus* III. *Stratag. cap.* II. Alcibiades in theatro disseruit, vbi ex more Græcorum locus consultationi præbebatur. *Iustinus lib.* XXII. Agathocles velut reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet. *Inde illud Satyrici, de principe oratore:*

——— & pleni moderantem fræna theatri.

Meminit eiusce ritus Cicero, pro Flacco, & alij.

91. DILIGEBANTVR.] *Id est, amabant vetera & nota castra, iuxtà ac suas ædes. Clarum, nec monitione dignum: nisi correctores*, dirigebantur, *maluissent.*

92. OPIBVS INGENS.] *Adtextam censeo vocem*, ingens: *certè obnubilat sententiam & phrasem, quæ aliàs Tacito crebra.*

93. EXCITVS AB VRBE.] *Quomodo, aut quando ergo illuc venerat? ex Egesippo disce, lib.* IV. *c.* XXI. Sententiam noui Principis de bello Iudæorum sciscitari, Vespasiano consilium fuit: misitque Titum filium, & regem Agrippam. Titus de Achaiâ reuertit: Agrippa Romam contendit, vt apud nouum Principem locaret gratiam.

94. NONDVM ADDITIS.] *Vespasianus ipse addidit. Vide Tranquillum, cap.* VIII. *in Vespas.*

95. REVOCARE VETERANOS.] *In quibusdam*, euocare: *& rectè. Isti enim sunt verè Euocati: de quibus in Milit. nostrâ, lib.* I.

96. CLASSEM E PONTO.] *Intellege classem,* quæ

A chium pedite atque equite peteret: simul longis nauibus versum in Italiam mare clauderet, tutâ pone tergum Achaiâ Asiaque. quas inermes exponi Vitellio, ni præsidijs firmarentur: atque ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiæ protegeret, si simul Brundisium Tarentumque, & Lucaniæ Calabriæque litora, infestis classibus peterentur. Igitur nauium, militum, armorum paratu strepere prouinciæ. Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli ciuilis neruos dictitans Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. *Pecuniam inprimis.* passim delationes, & locupletissimus quisque in prædam correpti. quæ grauia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansêre. *Acres vbique exactiones:* ipso Vespasiano, *Et concussiones.* inter initia imperij, ad obtinendas iniquitates haut perinde obstinato: donec, indulgentiâ fortunæ, & prauis magistris, didicit, aususque est. Proprijs quoque opibus Mucianus bellum iuuit, largitus priuatim, quod auidiùs de Rep. sumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti; rarissimus quisque, eamdem in reciperando licen-
B tiam habuerunt. Accelerata interim Vespasiani cœpta, Illyrici exercitus studio. Transgressa in partes tertia legio, exemplum ceteris Mœsiæ legionibus præbuit. *Illyriciani ad Vespasianum transeunt:* Octaua erat ac septima Claudiana, imbutæ fauore Othonis, quamuis prœlio non interfuissent: Aquileiam iam progressæ, 97 proturbatis qui de Othone nuntiabant, laceratisque vexillis nomen Vitellij præferentibus, raptâ postremò pecuniâ, & inter se diuisâ, hostiliter egerant. Vnde metus, & ex metu consilium, posse imputari Vespasiano, quæ apud Vitellium excusanda erant. Ita tres Mœsicæ legiones per epistolas alliciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo motu Aponius Saturninus Mœsiæ rector, pessimum facinus audet, misso centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, septimæ legionis legatum; ob simultates, quibus caussam partium prætendebat. Iulianus, comperto discrimine, & gnatis locorum adscitis, per auia Mœsiæ vltra mõtem Hemum profugit. nec deinde ciuili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vepasianum iter trahens, & ex nuntiis cunctabundus, aut properans. At in Pannoniâ XIII. legio, ac
C VII. Galbiana, dolorem iramque Bedriacensis pugnæ retinentes, haut cunctanter Vespasiano accessere, vi præcipuâ 98 Primi Antonij. *Operâ maximè Antonij Primi.* Is legibus nocens, & tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, senatorium ordinem reciperauerat, præpositus à Galbâ septimæ legioni. scriptitasse Othoni credebatur, ducem se partibus offerens: à quo neglectus, in nullo Othoniani belli vsu fuit. labantibus Vitellij rebus Vespasianum secutus, grande momentum addidit, strenuus manu, sermone promtus, serendæ *Quid is hominis?* in alios inuidiæ artifex, discordiis & seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Mœsici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quamquam consularibus legatis nihil turbantibus. Titus Ampius 99 Flauianus Pannoniam, 100 Pompeius Sullanus Dalmatiam tenebant, diuites senes. Sed procurator aderat Cornelius Fuscus, vigens ætate, claris natalibus. primâ iuuentâ, quietis cupidine, senatorium ordinem exuerat. *Fax altera, Cornelius Fuscus.* idem pro Galbâ dux coloniæ suæ, eaq; operâ procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello facem præ-
D tulit. non tam præmiis periculorum, quàm ipsis periculis lætus, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malebat. Igitur mouere & quatere quidquid vsquam ægrum

qua Romanis etiam illic ordinaria, ad tuendam Ponti oram. Quanta ea fuit? hauries è solo Egesippo lib. II. in oratione (cui pulchra placent, eam legat) Agrippæ: Mæotia regna Bosporanique omnes Romano subiiciuntur imperio, & illud antè innauigabile pelagus quadraginta naues ad pacem exercent.

97. PROTVRBATIS QVI DE OTHONE.] *Idest, spretis reiectisque qui victum eum, & vixisse dicebant. quod Suetonius dixit,* rumori eos non credidisse: *vt solent homines, in spem suam proni.*

98. PRIMI ANTONII.] *Egesippi super hoc nobili duce errorem non celo: siue errores potiùs. Is enim libro IV. cap. XXIX. facit eum* Præfectum tertio ordini militari: *id est, legioni tertiæ. Atqui Septimæ præponit eum stilum noster. Item in Mysiâ eum collocat: noster clarè in Pannoniâ. Quis autem praeponderare fidem Cornelianam nesciat?*

99. FLAVIANVS.] *Malui quàm,* Fabianus. *Farnesianum codicem audio, & Tacitum ipsum qui non aliter sequenti libro appellat.*

100. POMPEIVS SVLLANVS.] *Imò Siluanus. Ita enim libro proximo:* Sex milia Dalmatarum ducebat Pompeius Siluanus, consularis senex.

 101. VERNA-

Alij excitantur item alacriùs. ægrum foret, aggrediuntur. Scriptæ in Britanniam ad quartadecimanos, in Hiſpaniam A
ad primanos epiſtolæ: quòd vtraq; legio pro Othone, aduerſa Vitellio fuerat. Spargun-
tur per Gallias litteræ, momentoque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exerci-
tibus palàm deſciſcentibus: ceteris fortunam ſecututis. Dum hæc per prouincias, à Ve-
Vitellius lentè interea ad vrbem: ſpaſiano ducibusq́ue partium, geruntur: Vitellius contemtior in dies ſegniorq́ue, ad
omnis municipiorum villarumq́ue amœnitates reſiſtens, graui vrbem agmine petebat.
Ingenti agmine. Sexaginta millia armatorum ſequebantur, licentiâ corrupta. Calonum numerus am-
plior, procaciſſimis etiam inter ſeruos lixarum ingeniis. tot legatorum amicorumq́ue
comitatus inhabilis ad parendum, etiam ſi ſummâ modeſtiâ regeretur. Onerabant mul-
titudinem, obuij ex vrbe ſenatores equiteſq́ue: quidam metu, multi per adulationem,
Cui & vilissimi miscentur. ceteri ac paullatim omnes, ne alijs proficiſcentibus, ipſi remanerent. Aggregabantur è
plebe, flagitioſa per obſequia Vitellio cogniti, ſcurræ, hiſtriones, aurigæ, quibus ille ami-
Italia atteditur, & atteritur. ciriatum dehoneſtamentis mirè gaudebat. Nec coloniæ modò, aut municipia, conge-
ſtu copiarum; ſed ipſi cultores, aruaq́ue, maturis iam frugibus, vt hoſtile ſolum, vaſta- B
bantur. Multæ & atroces inter ſe militum cædes, poſt ſeditionem Ticini cœptam; ma-
nente legionum auxiliorumq́ue diſcordiâ, vbi aduerſus paganos certandum foret, con-
ſenſu. Sed plurima ſtrages, ad ſeptimum ab vrbe lapidem. Singulis ibi militibus Vi-
tellius paratos cibos, vt gladiatoriam ſaginam, diuidebat. Et effuſa plebs, totis ſe caſtris
miſcuerat. Incurioſos milites, [101] vernaculâ vrbanitate quidam ſpoliauere, abſciſſis
furtim baltheis, an accincti forent rogitantes. Non tulit ludibrium inſolens contume-
Plebs vrbana à milite cæsa. liæ animus. Inermem populum gladiis inuaſere. Cæſus inter alios pater militis, cùm fi-
lium comitaretur, deinde agnitus. & vulgatâ cæde, temperatum ab innoxiis. In vrbe ta-
men trepidatum, præcurrentibus paſſim militibus. Forum maximè petebant, cupidine
Feritas Germanicorum militum. viſendi locum in quo Galba iacuiſſet. Nec minus ſæuum ſpectaculum erant ipſi, tergis
ferarum & ingentibus telis horrentes, cùm turbam populi per inſcitiam parum vitarent,
aut vbi lubrico viæ vel occurſu alicuius procidiſſent, ad iurgium, mox ad manus & fer-
rum tranſirent. Quin & tribuni præfectiq́ue, cum terrore & armatorum catervis voli- C
Vitellius vrbem init: tabant. Ipſe Vitellius, à ponte Miluio, inſigni equo, paludatus accinctuſq́ue, ſenatum
& populum ante ſe agens, quo minus vt captam vrbem ingrederetur, amicorum conſi-
Pulcherrimo exercitu. lio deterritus, ſumtâ prætextâ & compoſito agmine inceſſit. Quattuor legionum aqui-
læ per frontem, totidemq́ue circà è legionibus aliis vexilla; mox XII. alarum ſigna, &
poſt peditum ordines, eques: dein quattuor & XXX. cohortes, vt nomina gentium, aut
ſpecies armorum forent, diſcretæ. [102] Ante aquilam præfecti caſtrorum tribuniq́ue, &
primi centurionum, candidâ veſte: ceteri, iuxta ſuam quiſque centuriam, armis doniſ-
q́ue fulgentes. Et militum phaleræ torqueſq́ue ſplendebant. decôra facies, & non Vitel-
lio Principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingreſſus, atque ibi matrem complexus,
Concionem habet: Auguſtæ nomine honorauit. Poſterâ die, tamquam apud alterius ciuitatis ſenatum po-
pulumq́ue, magnificam orationem de ſemetipſo promſit, induſtriam temperantiamq́;
ſuam laudibus attollens: conſciis flagitiorum ipſis qui aderant, omniq́; Italiâ, per quam
Magno applausu vulgi. ſomno & luxu pudendus inceſſerat. Vulgus tamen, vacuum curis, & ſine falſi veriq́ue D
diſcrimine ſolitas adulationes edoctum, clamore & vocibus adſtrepebat: abnuentiq́ue
nomen Auguſti, expreſſêre vt aſſumeret, tam fruſtra quàm recuſauerat. Apud ciuita-
Malum omen Vitellio. tem cuncta interpretantem, funeſti ominis loco acceptum eſt, quòd maximum Pontifi-
catum adeptus Vitellius, de cærimoniis publicis XV. kal. Aug. edixiſſet, antiquitùs in-
fauſto die Cremerenſi Allienſiq́ue cladibus. adeò omnis humani diuiniq́ue iuris expers,
Popularem se facit. pari libertorum amicorumq́ue ſecordiâ, velut inter temulentos agebat. Sed comitia con-
ſulum cum candidatis ciuiliter celebrans, omnem infimæ plebis rumorem, in theatro vt
ſpectator, in circo vt fautor affectauit. quæ grata ſanè & popularia, ſi à virtutibus pro-
ficiſce-

101. VERNACVLA VRBANITATE.] *Libri aliquot veteres,* vernaculâ vrebantur vrbanitate. *Fuit omnino,* vt rebantur. *Illi iocari ſe vrbanatim cenſebant: at milites ruſticatim tetigerunt.*

102. ANTE AQVILAM.] *Accipe, ante quamque ſuam Aquilam. Alioqui veriùs Aquilas: quattuor nam erant ſimul.*

103. P. SABI-

A ficiſcerentur; memoriâ vitæ prioris, indecora & vilia accipiebantur. Ventitabat in ſenatum, etiam cum paruis de rebus patres conſulerentur. Ac fortè Priſcus Heluidius, prætor deſignatus, contra ſtudium eius cenſuerat. Commotus primò Vitellius, non tamen vltrà quàm tribunos plebis in auxilium ſpretę poteſtatis aduocauit. Mox mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, nihil noui accidiſſe reſpondit, quòd duo Senatores in Rep. diſſentirent: ſolitum ſe etiam Thraſeæ contradicere. Irriſere plerique impudentiam æmulationis. aliis id ipſum placebat, quòd non ex præpotentibus, ſed Thraſeam ad exemplar veræ gloriæ legiſſet. Præpoſuerat prætorianis [103] P. Sabinum, ac præfecturæ cohortis Iulium Priſcum, [104] dum centurio eſſet. Priſcus, Valentis; Sabinus, Cæcinę gratiâ pollebant. Inter diſcordes, Vitellio nihil auctoritatis. munia imperij Cæcina ac Valens obibant, olim anxij odiis, quæ bello & caſtris malè diſſimulata, prauitas amicorum, & fecunda gignendis inimicitiis ciuitas auxerat, dum ambitu, comitatu, & immenſis ſalutantium agminibus contendunt, comparanturque, variis in hunc aut illum Vitellij inclinationibus. B Nec vmquam ſatis fida potentia, vbi nimia eſt. Simul ipſum Vitellium, ſubitis offenſis aut intempeſtiuis blanditiis mutabilem, contẽnebant metuebantque. Nec eò ſegnius inuaſerant domos, hortos, opeſque imperij: cùm flebilis & egens nobilium turba, quos ipſos liberóſque patriæ Galba reddiderat, nullâ Principis miſericordiâ iuuarentur. Gratum primoribus ciuitatis, etiam plebs approbauit, quòd [105] reuerſis ab exſilio iura libertorum conceſſiſſet: quamquam id * omnino ſeruilia ingenia corrumpebant, abditis pecuniis per occultos aut [106] ambitioſos ſinus. Et quidam in domum Cæſaris tranſgreſſi, atque ipſis dominis potentiores. Sed miles, plenis caſtris, & redundante multitudine, in porticibus aut delubris, & vrbe totâ vagus, non principia noſcere, non ſeruare vigilias, neque labore firmati: per illecebras vrbis, & inhoneſta dictu, corpus otio, animum libidinibus imminuebat. Poſtremò ne ſalutis quidem curâ, [107] infamibus Vaticani locis magna pars teten-

Heluidius in eum liberior.

Quod comiter tamen acceptum.

Diſſidiũ inter Valentem & Cæcinam.

Qui omnia Romæ poſſunt.

Exſulibus ius libertorum reſtitutum.

* *Flor.* omnimodo

Miles Romæ effeminatur:

Atque languescit.

C 103. P. SABINVM, AC PRÆFECTVRÆ COHORTIS.] *Benè Mercerus*, P. Sabinum à Præfecturà cohortis: *id eſt, qui dumtaxat cohorti præfuerat, & docet alium hunc Sabinum à fratre Veſpaſiani eſſe.*

104. DVM CENTVRIO ESSET.] *In Farneſiano non erat vocula*, eſſet. *itaque ex facili & vero emendaui*, tum centurionem. *Significat vtrumque ex parua aut medica ad primam dignitatẽ promotum.*

105. REVERSIS AB EXSILIO IVRA LIBERTORVM CONCESSIT] *Interpretor. Cùm Galba exſules reſtituiſſet; non tamen etiam bona. credo, quia in fiſcum illata, & pleraque iam per prodigentiam Neronis conſumpta. Sed nec pars quæ accuſatoribus ſententiâ iudicum ſemel donata, temerè eripienda videbatur. Itaque egebant. Vitellius eos miſeratus, huc decurrit vt largiretur iura libertorum, dupliciter quidem: redderet inquam iura libertorum veterum, daret & eorum qui poſteà manumiſſi. non aliter quàm ſi ab illo iuſto domino manumiſſi fuiſſent. In ſpeciem igitur ingens hoc donum. Nam operas liberti domino debebant, alimenta ſi egeret, denique teſtamenta bonorum ſemiſſem. quæ omnia prompta & obuia tibi apud Ic*[tos]. *Hoc vulgò etiam appellant, Ius patronatus, & ius patronorum, Plinius epiſtolâ* XI. *libro* X. *Eiuſdem ſententiæ verſus illos Martialis cenſeo (Princeps Ic*[torum] *hodie variè eas tamen traxit) ad Traianum:*

Qui ſua reſtituis ſpoliato iura patrono,
Libertis exſul non erit ille ſuis.

D *Nec diſſimilis, imò maior benignitas Auguſti in Iulum Antonij hoſtis ſui filium. de qua Dio lib.* LI. τῷ Ἰούλῳ τῷ τοῦ Ἀντωνίου τῆς τε Φουλβίας υἱεῖ, τοὺς ἐξελευθέρους αὐτοῦ πάνθ' ὅσα τελευτῶντας σφᾶς καταλιπεῖν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἔδει, παραχρῆμα δοῦναι ἐκέλευσε: Iulo, Antonij & Fuluiæ filio, libertos eius, quidquid mortuos relinquere ex legibus conueniebat, ſtatim dare iuſſit. *Non enim dedit ſolùm ea iura, ſed repræſentauit.*

106. AMBITIOSOS SINVS] *Argui olim de mendo, ipſe fortaſſe arguendus. Sententiam nunc expedio: Vitellium quidem exſulibus reuerſis iura reddidiſſe vetera in libertos: ſed non cum magno fructu. quia pecunias ſuas occultabant per varias artes & receſſus. ita in alimentis, teſtamentis, aliiſq; patronos fraudabant, vt modici ipſi & inopes. Voci Sinus, ea vis ſubeſt fraudandi, ſubtrahendi, occulendi. Tacitus libro* IV. *infrà:* Tradi ſe præfectis centurionibuſque, quos vbi ſpoliis expleuerunt, mutari; exquirique nouos ſinus & varia prædandi vocabula. *Plinius libro* XXXVI. Vnde M. Scaurus pater, toties Princeps ciuitatis, & Marianis ſodalitiis rapinarum prouincialium ſinus? *Sinum vocat hominem ipſum, in quem rapina omnes collata velut in ſinum. Plura exempla huic rei vide, ſi lubet, apud Barn. Briſſonium in Lexico: & lumen ab eo fænerare, qui verè Europæ lumen.*

107. INFAMIBVS VATICANI LOCIS.] *Ob aërem parùm purum: quod etiam hodie experiuntur. Frontinus libro* II. *De Aquæductibus, vult id emendatum in totâ vrbe, ſuo æuo, idq; ablutione aquarum:* Ne pereuntes quidem aquæ otioſæ ſunt. Nam immunditiarum facies, & impurior ſpiritus, & cauſſæ grauioris cæli, quibus apud veteres VRBIS INFAMIS AER fuit, ſunt remotæ.

 108. SVPER

terendit. vnde crebræ in vulgus mortes. Et adiacentia Tiberi Germanorum Gal- A
Numerus cohortium in vrbe augetur. lorumque obnoxia morbis corpora, fluminis auiditas, & æstus impatientia labefecit. Insuper confusus, prauitate vel ambitu, ordo militiæ. Sedecim prætoriæ, quattuor vrbanæ cohortes scribebantur, quîs singula millia inessent. Plus in eo dilectu Valens audebat, tamquam ipsum Cæcinam periculo exemisset. sanè aduentu eius partes conualuerant, & sinistrum lenti itineris rumorem prospero prœlio verterat: omnisque inferioris Germaniæ miles Valentem assectabatur: vnde primùm creditur Cæcinæ fides fluitasse. Ceterùm non ita ducibus indulsit Vitellius, vt nō plus militi liceret. Sibi quis-
Idq; confusè. que militiam sumsere. quamuis indignus, si ita maluerat, vrbanæ militiæ adscribebatur: rursus bonis remanere inter legionarios aut alares volentibus, permissum. nec deërant qui vellent, fessi morbis, & intemperiem cæli incusantes. Robora tamen legionibus alisque subtracta, conuulsum castrorum decus, XX. millibus è toto exercitu permixtis ma-
Quidam ad supplicium postulati. gis quàm electis. Concionante Vitellio, postulantur ad supplicium Asiaticus, & Flauius, & Rufinus duces Galliarum, quòd pro Vindice bellassent. Nec coërcebat eiusmodi vo- B
ces Vitellius, [108] super insitam animo ignauiam, conscius sibi instare donatiuum & deesse pecuniam, [109] omnia alia militi largiebatur. [110] Liberti Principum, conferre pro numero mancipiorū, vt tributum iussi. Ipse solâ perdendi curâ, stabula aurigis exstrue-
Vitellius vim pecuniæ profudit. re. Circum, gladiatorum ferarumque spectaculis, opplere: tamquam in summâ abundantiâ, pecuniæ illudere. Quin & natalem Vitellij diem, Cæcina ac Valens, editis totâ vrbe vicatim gladiatoribus, celebrauere: ingenti paratu, & ante illum diem insolito. Lætum fœdissimo cuique, apud bonos inuidiæ fuit, quòd [111] exstructis in campo Mar-
Neroni parentat. *Flor. facem* tio aris, inferias [112] Neroni fecisset. Cæsæ publicè victimæ crematæque: * faces Augustales subdidere: quod sacerdotium, vt Romulus Tatio regi, ita Cæsar Tiberius Iuliæ genti sacrauit. Nondum quartus à victoriâ mensis, & libertus Vitellij Asiaticus, Poly-
Aula tunc corruptissima. cletos, Patrobios, & vetera odiorum nomina æquabat. Nemo in illâ aulâ, probitate aut industriâ certauit: vnum ad potentiam iter, prodigis epulis, & [113] sumtu Caianæ aquæ satiare inexplebiles Vitellij libidines. Ipse abundè ratus, si præsentibus frueretur, nec in C
longius consultans, [114] nouies millies sestertium paucissimis mensibus interuertisse
Miseria ciuium. creditur. Magna & misera ciuitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, variâ & pudendâ sorte agebat, donec successere Mucianus & Marcellus, & magis alij homines, quàm alij mores. Prima Vitellio tertiæ legionis defectio

108. SVPER INSITAM ANIMO IGNAVIAM.] *Flor. inserit vocem*, insitam morte animo. *Putarem*, insitam fortè: *etsi hoc ad caussam sequentem traho.*

109. OMNIA ALIA MILITI.] *Hunc quoque locum liberare inustâ notâ possumus: Ait enim hoc: Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, Impunitatem & licentiam omnis culpæ dedisse: vt hac saltem blanditiâ eum retineret. Nec aliter sanè fit in paupere militiâ.*

110. LIBERTI PRINCIPVM.] *Non muto: & scio multos Romæ, eosq; prædiuites, priorum Principum libertos. Videatur tamen & lectio & rapina proclinior, si libertos* patrum *substituas: aut de iis* Principes *hic capias.*

111. EXSTRVCTIS IN CAMPO.] *Scriptor incertus apud Suidam in voce* Βιτέλλιος, *hanc rem sic narrat:* καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Νέρωνος ἐς κοῖλόν τινα καὶ ἀφανῆ τάφον κατακείμενον ἀπεσέμνυνε.

112. NERONI FECISSET.] *Reposui pro,* iecisset.

113. SVMTV CAIANÆ AQVÆ.] *De Caianâ aquâ, id est, vt volunt, aquæductu illo sumtuoso; nuga magna. Nec Ferreti quidem emendatio ad genium meum aut librorum,* Caianæ aulæ. *Nobis suboluit mendum & eius caussa, è deductione copulæ: quam reddimus, legimúsque,* sumptu saginaque. *Saginæ vox apta, quoties de helluone Vitellio: & Tacito velut de industriâ vsurpata. Vt,* luxu & saginæ mancipatus emptusque. *Iterùm:* medio die temulentus & saginâ grauis. *Nec aliter Cicero pro Flacco:* Qui multitudinem illam non auctoritate, sed saginâ tenebat. *Hæc apta & bona. Palmerij tamen coniectura non minus recta,* sumptu ganeaque. D

114. NOVIES MILLIES SESTERTIVM.] *Sidonius in Panegyrico ad Maiorianum, abire ab hac summâ videtur, vbi vitia singulorum Principum recensens, de isto ait:*

—— post quina Vitelli
Millia, famosi ventris donata barathro.

Valdè, inquam, abit, si de totâ eius saginâ & luxu accipis: quod non debes, sed magis de singularibus epulis, & quòd tantum in paucis aliquot cœnis. Xiphilinus quidem ex Dione, ὀλίγων ἡμερῶν διελθουσῶν, ἑκατὸν εἰς τὸ δεῖπνον μυριάδας ἀναλῶσαι, *conscripsit:* in paucis diebus, centum myriades absumpsisse in cœnam: *quæ sunt Latinè* quadragies HSS; *nobis* centum millia *Philippicorum. Tale & Suetonius indicat, cùm* singulos apparatus dominis, siue conuiuatoribus, constitisse non minus quadringenis HS. *asse-*

A fectio nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus aggregaretur. Sed neque Aponius cuncta, vt trepidans re subita, perscripserat; & amici adulantes, molliùs interpretabantur. Vnius legionis eam seditionem: ceteris exercitibus constare fidem. In hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, prætorianos nuper exauctoratos insectatus, à quibus falsos rumores dispergi. nec vllum ciuilis belli metum asseuerabat, suppresso Vespasiani nomine, & vagis per vrbem militibus, qui sermones populi coërcerent. Id præcipuum alimentum famæ erat. Auxilia tamen è Germaniâ Britanniaque & Hispanijs exciuit: segniter, & necessitatem dissimulans. Perinde legati prouinciæque cunctabantur. Hordeonius Flaccus, suspectis iam Batauis, anxius proprio bello. Vectius Bolanus, numquam satis quietâ Britanniâ. & vterque ambigui. neque ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi consulari. Trium legionum legati, pares iure, & prosperis Vitellij rebus, certaturi ad obsequium; aduersam eius fortunam, ex æquo detractabant. In Africâ legio cohortesque dilectæ à Clodio Ma-

B cro, mox à Galbâ dimissæ, rursus iussu Vitellij militiam cœpere. simul cetera iuuentus dabat impigrè nomina. quippe [115] integrum illic ac fauorabilem proconsulatum Vitellius, famosum inuisumque Vespasianus egerat: perinde socij de imperio vtriusque coniectabant. sed experimentum contrà fuit. Ac primò Valerius Festus legatus, studia prouincialium cum fide iuuit. mox nutabat, palàm epistolis edictisque Vitellium, occultis nuntijs Vespasianum fouens, & hæc illáve defensurus, [116] prout inualuissent. Deprehensi cum litteris edictisque Vespasiani, per Rhætiam & Gallias militum & centurionum quidam, ad Vitellium missi necantur. plures fefellere, fide amicorum, aut [117] suomet astu occultati. Ita Vitellij paratus noscebantur: Vespasiani consiliorum pleraque ignota. primùm secordiâ Vitellij; deinde Pannonicæ alpes præsidijs insessæ, nuntios retinebant. [118] Mare quoque Etesiæ flabant. harum flatu in orientem nauigantibus secundum, inde aduersum erat. Tandem irruptione hostium, atrocibus vndique nuntijs exterritus, Cæcinam & Valentem expediri ad bellum iubet. Præmissus

C Cæcina. Valentem è graui corporis morbo tum primùm assurgentem, infirmitas tardabat. Longè alia proficiscentis ex vrbe Germanici exercitus species. Non vigor corporibus, non ardor animis. lentum & rarum agmen, & fluxa arma, segnes equi. impatiens solis, pulueris, tempestatum: quantumque hebes ad sustinendum laborem miles, tanto ad discordias promtior. Accedebat huc Cæcinæ ambitio vetus, torpor recens, nimiâ fortunæ indulgentiâ soluti in luxum: seu perfidiam meditanti, infringere exercitus virtutem, inter artes erat. Credidere plerique Flauij Sabini consilijs concussam Cæcinæ mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, rata apud Vespasianum fore pacta transitionis. simul odiorum inuidiæque erga Fabium Valentem admonebatur, vt impar apud Vitel-

Nuntij super defectione à Vitellio.

Quos studiô coercet ipse. Lentè militum colligit.

Africa pro eo admittitur.

Sed prafes eius occultè pro Vespasiano.

Cæcina it ad bellum. Non cum eodè milite, quem adduxerat.

Dux ipse solutus.

Sine corruptione etiam.

HS. *asserit: id est*, decies mille *Philippicis*: *sed obserua*, singulos. *Sidonius igitur in singulis illis millibus, dum* quina *ea numerat, intellegit* millena HS. D *neutro* (*vt cum Grammaticis dicam*) *genere: atque ita iusse efficit* quinquagies HS. *siue* centum vigintiquinque millia *Philippûm, prope ad Xiphilinum. Quod si in eo, pro more & communi sermone*, quina millia *dumtaxat captas, id est* quina HS: *quantulum fuit* centum vigintiquinque Philippæi: *ridiculum.*

115. INTEGRVM ILLIC.] *De Vitellio, eadem Suetonius in vitâ eius cap.* V. *At de Vespasiano mutat, & Africam integerrimè, inquit*, nec sine magnâ dignatione administrauit. *Qui concilientur, non video.*

116. PROVT INVALVISSENT.] *Non malè*, prout ij valuissent. *Temporum enim homine describit, qui nunc in suspenso, inclinaturus erat ad partes valentioris. Multi eiusmodi Vulpiones, præsertim per bella ciuica. Talis rex Iuliates, lib.* XII. *Annal. qui* societatem Meherdatis palàm induerat, in Gotarzem per occulta & magis fida inclinabat. *Et depingit in vno omnes Claudianus:*

Librauit geminas, euentu iudice, vires,
Ad rerum momenta cliens, seseque daturus
Victori.

117. SVOMET ASTV.] *A Ferreto est. malè antea*, statu.

118. MARE QVOQVE ETESIÆ.] *Intricata valdè lectio in scriptis. Vaticanus:* mare quoque & Blæsi flabra aquilonis, harum flatu, *nec aliter Farnes. At Budensis*, mare quoque & esi flabra Aquilonis verum flatur. *Nos legimus*, Mari quoque etesij flabant Aquilones. Hutum flatu. *Plinius libro* II. Post biduum iidem Aquilones constantiùs perflant, per dies XL. quos Etesias vocant. *Et clarum certè est, Aquilones propitios optabilesq́; iis, qui ex Italiâ Orientem adnauigant: qui ex eo Italiam, contrà. Cæsar lib.* III. *belli ciuil.* Ipse enim necessariò Etesiis tenebatur, qui Alexandriâ nauigantibus sunt aduersissimi venti.

Vitellium, grariam viresque apud nouum Principem pararet. Cæcina, complexu Vitel- A
lij mulro cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam præmi-
Copia eius. sit. Mox vexillarij [119] quartædecimæ & sextædecimæ legionum, dein quinta [120] &
duodeuicesima secutæ: postremo agmine Vnaeuicesima Rapax & prima Italica in-
cessere, cum Vexillarijs trium Britannicarum legionum, & electis auxilijs. Profecto Cæ-
cinâ, scripsit Fabius Valens exercitui, quem ipse ductauerat, vt in itinere opperiretur:
sic sibi cum Cæcinâ conuenisse. qui præsens, eoque validior, immutatum id consilium
finxit, vt ingruenti bello, totâ mole occurreretur. Ita accelerare legiones Cremonam,
pars Hostiliam petere iussæ. Ipse Rauennam diuertit, prætexto Classem alloquendi.
Proditionem cum Basso instruit. Mox Patauij secretum componendæ proditionis quæsitum. Namque [121] Lucilius Bas-
sus post præfecturam alæ, Rauennati simul ac Misenensi classibus à Vitellio præposi-
tus, quòd non statim præfecturam prætorij adeptus foret, iniquam iracundiam flagi-
Quem, Corrupitne? an ab eo corruptus? tiosâ perfidiâ vlciscebatur. Nec sciri potest, traxerit ne Cæcinam, an (quod euenit inter
malos, vt & similes sint) eadem illos prauitas impulerit. Scriptores temporum, qui po- B
tiente rerum Flauiâ domo, monumenta huiusce belli composuerunt, curam pacis &
amorem Reip. corruptas in adulationem caussas tradidere. Nobis, super insitam leuita-
tem & prodito Galbâ mox vilem fidem, æmulatione etiam inuidiaque, ne ab alijs apud
Vterque suos tentat, & immutat: Facilius Bassus. Vitellium anteirentur, [122] peruertisse ipsum Vitellium videntur. Cæcina legiones as-
securus, centurionum militumque animos obstinatos, pro Vitellio, varijs artibus sub-
ruebat. Bassô eadem molienti minor difficultas erat, lubricâ ad mutandam fidem classe,
ob memoriam recentis pro Othone militiæ.

119. QVARTÆDECIMÆ ET SEXTÆDECIMÆ.] *Libri scripti*, vexilla XIIII. & XIII. legionum. *Sed verius est*, XV. *aut, quod Mercera placet*, quartæ: *nam de Britannicis, max sequitur, inter quas hac* XIV. *fuit. Ceterùm, semel sciendum est, duplicia Vexilla videri illo æua fuisse. Prius, è veteranis: qui stipendiis peractis, id est vigesima militia anna absaluto, sub vexillis habebantur, danec præmium & emerita acciperent: de quibus* 1. *Annal. & alibi dixi. Alterum, ex electione, in necessitate aliqua aut bella: cùm ipsæ legiones & Aquilæ in castris aut prouinciis relinquebantur, certâ manu decerptâ, qui sub vexilla mittebantur. Hi tales, Vexillarij, & è tali legione, dicuntur: ac nimisquàm crebrum est in his libris. Testimoniis hæc firmare liceret: aliâs, aut ab alia fiet: nunc satis indicasse.*

120. ET DVODEVICESIMA.] *Vatic. & ipsa res poscunt*, duoetuicesima.

121. LLCILIVS BASSVS.] *Frustrà salicitant libri. Nam Vaticana est*, Blæsus: *Farnesiana*, Blexus. *At Bassi cognomen firmat omninò priscum monumentum quod Aquileia, cuius exemplar à Fuluio Vrsino mihi traditum subieci:*

IMP. CÆSAR. VESPASIANVS. AVG.
PONT. MAX.
TR. POT. II. IMP. VI. P. P. COSS. III. DES. IIII.
VETERANIS. QVI. MILITAVERVNT. IN.
CLASSE. RAVENATE. SVB. SEX. LVCILIO.
BASSO. QVI. SENA. ET. VICENA. STIPEN-
DIA. AVT. PLVRA. MERVERVNT. ET.
SVNT. DEDVCTI. IN. PANNONIAM. QVO-
RVM. NOMINA. SVBSCRIPTA. SVNT. IPSIS.
LIBERIS. POSTERISQVE. EORVM. CIVITA- C
TEM. DEDIT. ET CONVBIVM. CVM. VXO-
RIBVS. QVAS. TVNC. HABVISSENT. CVM.
EST. CIVITAS. IS. DATA. AVT. SI. QVI.
CÆLIBES. ESSENT. CVM. IIS. QVAS. POST-
EA DVXISSENT. DVMTAXAT. SINGVLI.
SINGVLAS. NON. APRIL. CÆSARE. AVG.
DOMITIANO. CN. PEDIO. CASTO. COS.
ILATORI. VENETI. F. CENTVRIONI. AME-
ZEIO. DESCRIPTVM. ET. RECOGNITVM.
EX. TABVLA. ÆNEA. QVÆ. FIXA. EST.
ROMÆ. IN. CAPITOLIO. AD. ARAM. GEN-
TIS. IVLIÆ. DEFORAS. PODIO. SINISTE-
RIORE. TAB. T. PAG. II. LOC. XXXXIIII.

122. PERVERTISSE IPSVM VITELLIVM.] *Vox Vitelly ineptè repetita, & inculcata, vt solet, ab interprete. Scribo eâ eiectâ*, peruertisse ipsum videntur. D

C. COR.

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIBER III.

BREVIARIVM LIBRI.

VESPASIANI *copiæ in Italiam veniunt, duce & instinctore Antonio Primo. Sparsim quædam gesta, & leues pugnæ. Classis Rauennàs ad Vespasia-*
B *num deficit: & proditorem animum Cæcina aperit. sed hic parum prosperè, quia à milite vinctus captusque. Prælium inde ad Bedriacum: quo victi Vitelliani. Iterùm superuentu nouarum legionum prælium: idque noctu. sed & tunc pulsi Vitelliani. Castra ad Cremonam oppugnantur & tandem expugnantur. vbi magna strages, paullò pòst in ipsâ vrbe omne genus cladium. Vitellius intereà in luxu, nec sine sæuitiâ. P. Sabinum vinciri iubet, Iunium Blæsum interfici. Fabius Valens contra Antonium venit: sed pugnâ illâ magnâ cognitâ, cum paucis aufugit, & in mari oppressus est. Britannia turbata, item Germania, & Dacia. Vespasiani duces Romam petunt. Vitellius insideri Apenninum iubet. sed belli mox pertæsus, paciscitur cum Sabino Vespasiani fratre. Quod pactum Germanici milites rupére. Sabinum in Capitolium compulerunt, obsederunt, expugnarunt, incenderunt. Quædam à L. Vitellio fratre Principis in Campaniâ gesta. Tandem Vespasiani omnes copiæ Romam venére: per vim & varia prælia ingressæ sunt, omniaque libidine & cæde fæda-*
C *runt. Mors ipsius Vitellij. Gesta vno eodemque anno.*

MELIORE fato fideque Flauianarum partium duces consilia belli tractabant. Petouionem in hiberna Tertiædecimæ legionis conuenerant. illic agitauêre, placerétne obstrui Pannoniæ alpes, donec à tergo vires vniuersæ consurgerent, an ire cominus, & certare pro Italiâ constantius foret. Quibus opperiri auxilia, & trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famámque extollebant, & aduenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: Ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum, & quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed infessis interim alpibus, venturum cum copiis Orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia prouinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri morâ, nouas vires affore, & præsentibus nihil periturum.*

Vespasiani duces de bello deliberant.

Quidam id differunt.

D Ad ea Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) *festinationem ipsis vtilem, Vitellio exitiosam* disseruit. *plus secordiæ, quàm fiduciæ, accessisse victoribus. Neque enim in procinctu & castris habitos: per omnia Italiæ municipia desides, tantùm hospitibus metuendos: quanto ferocius antè se egerint, tanto cupidiùs insolitas voluptates hausisse. Circo quoque, ac theatris, & amœnitate vrbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed addito spatio, rediturum & his robur meditatione belli. Nec procul Germaniam, vnde vires; Britanniam freto dirimi, iuxtà Gallias, Hispaniásque. vtrimque viros, equos, tributa: ipsamque Italiam, & opes vrbis. Ac si inferre arma vltrò velint: duas classes, vacuúmque Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in æstatem aliam bellum? vnde interim pecuniam, & commeatus? Quin potiùs eo ipso vterentur, quòd Pannonicæ legiones deceptæ magis, quàm victæ, resurgere in vltionem properent: Mœsici exercitus, integras vires attulerint. Si numerus militum potiùs, quàm legionum putetur: plus hinc roboris, nihil libidinum, & profuisse disciplinæ ipsum pudorem. Equites verò, ne tum quidem victos; sed, quamquam rebus aduersis, disiectam Vitellij aciem.*

Accelerant alij, & imprimis Antonius.

Duæ tunc Pannonicæ ac Mœsicæ alæ perrupêre hostem. Nunc XVI. *alarum coniuncta signa,* A *pulsu sonitúque, & nube ipsâ operient ac superfundent oblitos præliorum equites equósque. Nisi quis retinet, idem suasor auctórque consilij ero. Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete, mihi expeditæ cohortes sufficient.* [1] *Jam, reseratâ militiâ, impulsas Vitellij res audietis: iuuabit sequi, & vestigiis vincentis insistere.* Hæc atque talia, flagrans oculis, truci voce, quo latiùs audiretur, (& enim se centuriones & quidam militum consilio miscuerant) *[Quæ milites audiunt.]* ita effudit, vt cautos quoque ac prouidos permoueret: vulgus, & ceteri, vnum virum ducémque, spretâ aliorum segnitiâ laudibus ferrent. Hanc sui famam eâ statim concione commouerat, quâ recitatis Vespasiani epistolis, non, vt plerique, incerta disseruit, huc *[Vt virum, & vt apertum. Cornelius Fuscus.]* illuc tracturus interpretationem, prout conduxisset. Apertè descendisse in caussam videbatur: eóque gratior militibus erat, culpæ vel gloriæ socius. Proxima Cornelij Fusci procuratoris auctoritas. Is quoque inclementer in Vitellium inuehi solitus, nihil spei sibi *[T. Flauianus.]* inter aduersa reliquerat. [2] Titus Ampius Flauianus, naturâ ac senectâ cunctator, suspiciones militum irritabat, tamquam affinitatis cum Vitellio meminisset. Idémque, quòd B cœptante legionum motu profugus, dein sponte remeauerat, perfidiæ locum quæsisse credebatur. Nam Flauianum, omissâ Pannoniâ ingressum Italiam, & discrimini exemtum, rerum nouarum cupido, legati nomen resumere, & misceri ciuilibus armis impulerat, suadente Cornelio Fusco, non quia industriâ Flauiani egebat, sed vt consulare nomen, surgentibus tum maximè partibus, honestâ specie prætenderetur. Ceterùm [3] vt transmitteret in Italiam impunè, & eo vsui foret, scriptum Aponio socium reuirescere *[Vespasiani copiæ in Italiâ:]* crederet. [4] Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa, patentibus circùm campis ad pugnam equestrem, quâ præualebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famámque videbatur. Possessa ipso transitu [5] Vicentia: quod *[Vicentiam occupant:]* per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit, reputantibus illic Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus *[Etiam Veronam:]* pretium fuit. exemplo, opibúsque, partes iuuêre. [6] Et interceptus exercitus per Rhætiam Iuliásque alpes. ac ne peruium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat. quæ C ignara Vespasiano, aut vetita. quippe Aquileiæ sisti bellum, expectaríque Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonæ, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum, egestate stipendij

NOTAE.

1. IAM RESERATA MILITIA.] *Non sperno: aptius tamen fortasse, certè clarius,* reseratâ Italiâ. *Atque id Taciti siue Antonij concionantis mentem propius tangit.*

2. T. AMPIVS FLAVIANVS.] *Verum hoc nomen erui è libris, qui aut* Tampius *aut* Tumpius *præferunt, cohæsu scilicet notæ. Ampia gens inter Romanas nota. Vulgò Appium hîc legas, falsò: quia non vni duplex prænomen esse potuit.*

3. VT TRANSMITTERET.] *Clausula corrupta, manca, nec scio an loco posita. Farnesianus:* vt transmitteretur in Italiam impunè eo visui foret scriptum Aponio Satium reuirescere crederetur. *Nec aliter Vatic. nisi quod,* vsui: *& suprà* Satium, *adnotat,* Sotium. *Ficulnum auxilium: certè mihi, qui sine libris non enato ex hac lacunâ.*

4. QVÆSITVM INDE QVÆ.] *Variè olim peccatum in libris: sæpè etiam in transpositu foliarum aut traiectu. Quod hîc factum mihi liquet. Quomodo autem id alij Critici nō aduertêre ante me? mirum. Nam historiam saltem lege non ignauè: videbis, imò tanges. En, hîc deliberatur de sede belli in Italiâ, & Verona eligitur. Atqui nondum in Italiam copia vlla transmissa. Paginâ demum sequenti narratur,* Antonio rapienti partem equitum ad inuadendam Italiam Arrius Varus comes fuisse, & Aquileiam & proxima quæque occupasse. *Veronámne igitur venire potuerunt, à tergo his relictis? Sed & tota narratio, incomposita, dissona. cui verum veteremq́ ordinem dare, haud nostrum: in meliorem tamen paullò* D *aptioremq́ sic redigi censeam, vt dedi in* EXCVR. A.

5. VICENTIA.] *Vicetiam appellant Plinij meliores libri, & Strabo* Οὐικετίαν. *Etiam lapis:*

INTER
ATESTINOS
ET
VEICETINOS
FINES. TERMINOSQ.
POSVIT.

6. ET INTERCEPTVS.] *Vatic. & Farnes.* intertectus exercitus Retiam Iuliasque: *Ego ne hæc quidem integra puta aut satis composita. Legam tamen:* interiectus exercitus Ræticas Iuliasque Alpes, ne peruium illà Germanicis exercitibus foret, obsepserat.

7. VIPSA.

A pendij frumentíque ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebar, incruentam & sine luctu victoriam, & alia huiuscemodi prætexendo; sed gloriæ auidus, atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur. Igitur, repentino incursu, Antonius stationes hostium irrupit, tentatísque leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina, inter Hostiliam vicum Vetonensium, & paludes Tartari fluminis, castra permuniit, tutus loco, *Cæcinæ castra ad Hostiliam.* cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus, duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuere: aut rettò actæ, desertâ Italiâ turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina, per varias moras, prima hostibus prodidit tempora belli, dum quos armis pellere promtum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus, cum legione septimâ Claudianâ aduenit. *Qui verbis in Flauianos ferox, re amicus.* Legioni tribunus [7] Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui solus ad id bellum artes bo- *Messallæ laus.*
B nas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus, laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgati mentione, *Cæcinæ epistola parum libera:* nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus, quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces, omissâ prioris fortunæ defensione, pro Vespasiano magnificè, pro caussâ fidenter, [8] de exitu securi, Vitellium vt inimici, vt inno- *Liberrima Flauianorũ.* cuum exercitum Mœsicum celebrare. At ne inermes prouinciæ, barbaris nationibus exponerentur; Principes Sarmatarum Iazygum, penes quos ciuitatis regimen, in commilitium asciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ solâ valent, offerebant. remissum *Auxilia externa Vespasiani.* id munus, ne inter discordias externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede, ius fásque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Sueuorum, quibus vetus obsequium erga Romanos, [9] & gens fidei commissæ patientior: opposita in latus auxilia, infestâ Rhætiâ, cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium
C fidei. Igitur Sextilius Felix [10] cùm alâ Taurianâ & VIII. cohortibus, ac Noricorum iuuentute, ad occupandam ripam Æni fluminis, quod Rhætos Noricósque interfluit, missus, nec illis, aut his prœlium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohortibus, & partem equitum ad inuadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, [11] strenuus bello, quam gloriam ei dux Corbulo, & prosperæ in *Arrius Varus.* Armeniâ res addiderant. Idem, secretis apud Neronem sermonibus, ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde, infami gratiâ, primum pilum adepto, læta ad præsens malè

7. VIPSANIVS MESSALLA.] *Est ìsteipse, cui partes sermonis præcipuæ tribuũtur in libello De caussis corruptæ eloquentiæ. Amicum Tacito fuisse, ex elogiis his satis constat.*

8. DE EXITV SECVRI.] *Manuscripti,* de exercitu. *Quod edidi, magis placet.*

D 9. ET GENS FIDEI COMMISSÆ.] *Mei codices,* commissior, patientior. *An,* fide cognitior? *an impar medicina nostra huic vulneri? Palmerius legit:* fidei commissior: patenti orâ, opposita in latus auxilia. *nescio an fauente Aesculapio.*

10. CVM ALA TAVRIANA.] *Itàne? atqui ala Tauriana siue Taurina, adiuncta legioni Italicæ in Vitellij partibus erat: nec de transfugio aut discessu eius vsquam didicimus. Vt iusta caussa sit, cur Vaticanam & Flor. lectionem receptam,* Alà Aurianâ. *Nomina enim ferè equitum alis, à præfectis: Tauriana, Frontonianæ, Valeria, Silanæ, Auriana. & hæc ipsa Auriana perseuerauit ad labens imperium, legásque in Notitiâ imperij Sub dispositione Ducis Armeniæ:* Ala Auriana, Dascusæ.

11. STRENVVS BELLO, QVAM GLORIAM.] *Locus quem fœdatum arbitror non vanè. Nam scripti mei,* Strenuus bello magis quàm gloriâ. & dux Corbulo. *Diuinabam olim,* strenuus bello, quàm gloriâ: ei dux Corbulo & prosperæ in Armeniâ res. *omissâ voce,* addiderant, *quàm additam censebam à glossographo sententiæ fulciendæ. Genus quidem hoc loquendi, per Tacito crebrum. Annali* IV. Agrippa claris maioribus, quàm vetustis. *Annal.* I. Pacem quàm bellum probabam: *& sæpiùs. Plautus ipse non refugit, Rudente:*

Eò tacent, quia tacita bona est mulier semper, quàm loquens.

Iterùm Menæchmis:

Quin vidua viuã, quàm tuos mores perferam.

Nec quidquam in his mutandum. intellegitur enim, magis, potiùs: vti Græcis crebrò τὸ μᾶλλον. Iterum Plautus:

Certum est mori, quàm hunc pati lenonem in me grassari.

Liuius: Multiplex quàm pro numero damnũ est. *Laberius:* Consistes ægrè, & quàm descendas, decides. *Curtius lib.* VII. Nec me ars mea, quàm beniuolentia perturbat. *Noto pluribus, vt illustrem* genus

malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus ac Varus, [12] occupantes Aquileiæ A

Opitergium, Altinum, Patauium, Ateste, à Flauianis occupata.

proxima quæque,& Opitergij & Altini lætis animis accipiuntur. Relictum Altini præsidium,aduersus classem Rauennatem, nondum defectione eius auditâ. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxêre. Illic cognitum, tris Vitellianas cohortes, & alam cui [13] Scribonianæ nomen, ad Forum Alieni, ponte iuncto,consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoque nuntiabatur. luce primâ, inermes plerosque oppressêre. Prædictum,vt paucis interfectis,ceteros pauore ad mutandam fidem cogerent. Et fuêre, qui se statim dederent. plures, abrupto ponte,instanti hosti viam abstulerunt.

Legiones duæ iis accedunt.

Vulgatâ victoriâ, [14] post principia belli secundùm Flauianos, duæ legiones, septima Galbiana, Tertiadecima Gemina, cũ Vedio Aquilâ legato, Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti. & Minucius Iustus, præfectus castrorum legionis septimæ, [15] quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res, interpretatione gloriæ, in maius accipitur,

Galbæ imagines restitutæ.

postquam Galbæ imagines, discordiâ temporum subuersas, in omnibus municipiis re- B
coli iussit Antonius: decorum pro caussâ ratus, [16] si placeret Galbæ principatus. * Et partes præsumsêre, factâ tribunis & centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset spe, atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatę pro concione epistolæ addidêre fiduciam,quòd submissè Cęcina velut offendere Vespasianum timens, ipsorum duces contemtim, tamquam insultantes Vitellio scripsissent. Aduentu deinde duarum legionum, è quibus tertiam Dillius Aponianus, octauam Numisius

Verona obsessa.

Lupus ducebant, ostentare vires, & militari vallo Veronam circumdare placuit. Fortè Galbianæ legioni, in aduersâ fronte valli opus cesserat, & visi procul sociorum equites,

Seditio in castris.

vanam formidinem vt hostes fecere. Rapiuntur arma, [17] & vt proditionis * ira militum in T. Ampium Flauianum incubuit, nullo criminis argumento. Sed iam pridem inuisus,turbine quodam ad exitium poscebatur. propinquum Vitellij, proditorem Othonis,interceptorem donatiui clamitabant. Nec defensioni locus, quamquam supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, lacerâ veste, pectus atque ora singultu C
quatiens.Id ipsum apud infensos incitamentum erat,tamquam nimius pauor conscientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius,cùm loqui cœptaret. fremitu

Antonius arte lenire parat.

& clamore ceteros aspernantur, vni Antonio apertæ militum aures. Nam & facundia aderat mulcendique vulgum artes, & auctoritas. Vbi crudescere seditio, & à conuicijs

Qua detecta.

& probris, ad tela & manus transibant,inijci catenas Flauiano iubet. Sensit ludibrium miles,

genus dicendi quod obscurum visum multis & in Tacita durum. At de loco hoc ipso, nunc quidem hæreo. Parùm apta sententia videtur, strenuus gloriâ: *nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice*, strenuus bello magis quàm bonus. *Certè valdè mihi placeat legi*, strenuus bello,quàm bonus. gloriam ei dux Corbulo,*&c. Et vereor vti Radolphus in libro aliqua reppererit, non ausus sequi.*

12. OCCVPANTES AQVILEIÆ.] *Budensis codex & Romana editio*, occupatâ Aquileiâ, in proxima quæque. *Haud displicet. possit & legi*, in proximo quoque.

13. SCRIBONIANÆ NOMEN.] *Aliquot libri*, Sebonianæ.

14. POST PRINCIPIA BELLI.] *Abest particula*, post, *à Budensi: eaq. Rhenanus*, principio belli, *rescribit, me fauente.*

15. QVIA AVDACIVS QVAM.] *Sperno illud*, audaciùs: *ne proteruo militi vmquam ea in duce displicuerit, sed rigor potiùs & seueritas. Itaque benè Vaticanus*, adductiùs: *cui verbo ea vis. Tacitus libro* XIV. *Annal.* Pluribus sermonibus, modò familiaritate iuuenili Nero, & rursus adductiùs, quasi seria consociaret. *Idem* XIV. *Annal.* Adductum quasi & virile seruitium. *ita enim ibi malo cum codice Budensi,quàm* Addictum *Suetonius sensu simili Tiberium incessisse scripsit*, vultu adducto, plerumque tacitum: *id est, graui, serio, & seuero. Ita Seneca* vultum adducere in tristitiâ *vsurpat: & Capitolinus de Aelio Vero scribit*, fuisse fronte in supercilia adductâ venerabilẽ. *Caussa aperta huic significationi, à gestu. Qui enim alacres, comes, fron-* D
te etiam ferè sunt exporrectâ, & diffusâ: qui tristes, seueri, eâdem contractâ & adductâ. Non aliâ mente Propertius subductum vultum pro graui dixit:

Nunc volo subducto grauior subducere vultu.

16. SI PLACERET GALBÆ PRINCIPATVS.] *Malè diducta sententia & scripta. Puta:* si placere Galbæ principatum & partes,præsumpsissent. *Putauit, inquit, Antonius è re futurum, si homines animo præsumerent, Galbæ principatum & optimatum partes Vespasiano placere.*

17. ET VT PRODITIONIS IRA.] *Videatur vox abesse,legendumq.*:proditionis auctorem,*vel*, compertum: *nisi tamen compendio fuit*, & vt proditione, ira militum: *id est, vt in proditione, quasi ea esset.*

18. COR-

A miles, disiectisque qui tribunal ruebantur, extrema vis parabatur. Opposuit sinum Antonius stricto ferro, aut militum se manibus, aut suis moriturum obtestans: vt quemque notum, & aliquo militari honore insignem aspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. Mox conuersus ad signa & bellorum deos, hostium potiùs exercitibus illum furorem, illam discordiam inijcerent, orabat, donec fatisceret seditio, &, extremo iam die, sua quisque in tentoria dilaberetur. Profectus eâdem nocte Flauianus, obuijs Vespasiani literis, discrimini exemtus est. Legiones, veluti tabe infectæ, Aponium Saturninum Mœsici exercitus legatum, eò atrociùs aggrediuntur, quòd non, vt priùs, labore & opere fessæ, sed medio diei exarserant, vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur. vt olim virtutis modestiæque, nūc procacitatis & petulantiæ certamen erat; ne minus violenter Aponium, quàm Flauianum, ad supplicium deposcerent. Quippe * Mœsici, adiutam à se Pannoniorum vltionem, referentes; & Pannonici, velut absoluerentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus diuertebatur B Saturninus, pergunt. Nec tam Primus, Aponianus, & Messalla (quamquam omni modo nisi) eripuêre Saturninum, quàm obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantium fortè balnearum fornacibus abditus. Mox, omissis lictoribus; Patauium concessit. Digressu consularium, vni Antonio vis & potestas in vtrumque exercitum fuit; cedentibus collegis, & obuersis militum studijs. Nec deerant qui crederent, vtramque seditionem fraude Antonij cœptam, vt solus bello frueretur. Ne in Vitellij quidem partibus quietæ mentes. exitiosiore discordiâ, non suspicionibus vulgi, sed perfidiâ ducum turbabantur. Lucilius Bassus, classis Rauennatis præfectus, ambiguos militum animos, quòd magna pars Dalmatę Pannonijque erant, quę prouincię Vespasiano tenebatur, partibus eius aggregauerat. Nox proditioni electa, vt ceteris ignaris, soli in principia defectores coirent. Bassus, pudore seu metu quis nam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi, magno tumultu, Vitellij imagines inuadunt, & paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus rerum nouarum studio, in Vespasiânum inclinabat. Tum progres-C sus Lucilius auctorem se palàm præbet.* classis [18] Cornelium Tuscum præfectum sibi destinat, qui properè accucurrit. Bassus, honoratâ custodiâ, liburnicis nauibus Hadriam prouectus, à præfecto alę Mennio Rufino, præsidium illic agitante, vincitur. Sed exsoluta statim vincula, interuentu Hormi Cæsaris liberti. is quoque inter duces habebatur. At Cæcina, defectione classis vulgatâ, primores centurionum, & paucos militum, ceteris per militiæ munera dispersis, [19] secreta castrorum affectans, in principia vocat. Ibi Vespasiani virtutem, viresque partium extollit: transfugisse classem, [20] arcem commeatuum, ad uersas Gallias Hispaniasque, nihil in vrbe fidum, atque omnia de Vitellio in deterius. Mox, incipientibus qui conscij aderant, ceteros re nouâ attonitos, in verba Vespasiani adigit. Simul Vitellij imagines direptæ, & missi qui Antonio nuntiarent. Sed vbi totis castris [21] in famâ proditio, recurrens in principia miles, præscriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellij effigies aspexit: vastum primò silentium, mox cuncta simul erumpunt. *Huc cecidisse Germanici exercitus gloriam, vt sine prælio, sine vulnere, vinctas*

D

Igitur auctoritate agit.

Et peruincit.

Iterum seditio.

* *Vet. Mœsicæ legiones.*

Et pulsus Saturninus.

Antonius fœdentibus omnia regit.

Bassus classem prodit.

* *Hiatus aliquis & defectio.*

Cæcina idem conatur de exercitu.

Indignatio militum.

18. CORNELIVM TVSCVM.] *Lege*, Fuscum. *Ille est qui superiore libro nominatur.* Sed Cornelius Fuscus procurator (*Dalmatia*) aderat vigens ætate, claris natalibus. *Et hac in bello ciuili operâ, nisi fallor, benè penitus in Vespasiani domum insinuauit: & à Domitiano præfectus prætorio factus. Periit in Dacia, infelici pugnâ. Suetonius Domit. cap. VI. Dio, Victor. Iuuenalis de eodem*

Et qui vulturibus seruabat viscera Dacis.

19. SECRETA CASTRORVM.] *Eò refero, quòd dimisisset plerosque militum, paucis istis retentis. Itaque secretum & solitudo in castris. Alioqui si de Principijs capias; obstat Romanus ritus, quia illa pars frequentissima, & ibi ambulare & obuersari assiduè soliti. Facit etiam, quòd illos reliquos in Principia vocauit: non loci igitur illius secretum affectans, sed castrorum. Flor. etiam*, secretorum, *habet: ex quo benè*, secretum.

20. ARCEM COMMEATVVM.] *Benè emendauit iam olim in Antiquis. Præter exempla eius sermonis, quæ tunc adduxi: velim addi nouittum à Liuio, lib. III. qui castellum etiam in hac metaphorâ ponit:* Respicerent tribunal homines, castellum omnium scelerum.

21. IN FAMA PRODITIO.] *Alij libri*, infamia prodita. *nec sperno. Ita narrat, vt statim mouisse miles se videatur. At Egesippus (quem suadeo in totâ hâc historiâ legas) lib.* I V. *cap.* XXX. *noctem interponit: & manè demum* surgentes, euaginatis gladiis insiluisse super Cæcinam *facit.*

22. EXSVL

vinctas manus, & capta traderent arma? Quas enim ex diuerso legiones? Nempe victas. & abesse vnicum Othoniani exercitus robur, primanos, quartadecimanosque. quos tamen iisdem campis illis fuderint strauerintque, vt tot armatorum millia velut grex venalium [22] *exsuli Antonio donum darentur. Octo nimirum legiones vnius classis accessionem fore. Id Basso, id Cæcinæ visum, postquam domos, hortos, opes, principi abstulerint,* [23] *etiam militibus principem auferre, licet integros incruentosque, Flauianis quoque partibus viles. quid dicturos reposcentibus aut prospera, aut aduersa?* Hæc singuli, hæc vniuersi, vt quemque dolor impulerat, vociferantes, initio à quintâ legione orto, repositis Vitellij imaginibus, vincla Cæcinæ iniiciunt. Fabium Fabulum, quintæ legionis legatum, & Cassium Longum præfectum castrorum, duces diligunt. Fortè oblatos trium liburnicarum milites, ignaros & insontes trucidant. Relictis castris, abrupto ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam pergûr, vt legionibus primæ Italicæ & Vnietvicesimæ Rapaci iungerentur: quas Cæcina ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum præmiserat. Vbi hæc comperta Antonio, discordes animis, discretos viribus hostium exercitus aggredi statuit, antequam ducibus auctoritas, militi obsequium, & iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem profectum ab vrbe, acceleraturûque, cognitâ Cæcinę proditione, coniectabat. Et fidus Vitellio Fabius, nec militiæ ignarus. Simul ingens Germanorum vis, per Rhętiam timebatur: & Britanniâ Galliaque & Hispaniâ auxilia Vitellus acciuerat, immensam belli luem, ni Antonius id ipsum metuens, festinato prœlio victoriam præcepisset. Vniuerso cum exercitu, secundis à Veronâ castris, Bedriacum venit. Postero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonensem agrum missæ, vt specie parandarum copiarum, ciuili prędâ miles imbueretur. Ipse cum quattuor millibus equitum, ad octauum à Bedriaco progressus, quò licentiùs popularentur. Exploratores (vt mos est) longiùs curabant. Quinta fermè hora diei erat, cùm citus eques, aduentare hostes, pręgredi paucos, motum fremitumque latè audiri, nuntiauit. Dum Antonius, quid nam agendum, consultat, auiditate nauandę operę Arrius Varus cum promtissimis equitum prorupit, impulitque Vitellianos modicâ cęde. nam plurium accursu, versa fortuna, & acerrimus quisque sequentium, fugę vltimus erat. nec sponte Antonij properatum, & fore quę acciderant, rebatur. Hortatus suos, vt magno animo capesserent pugnam, diductis in latera turmis, vacuum in medio reliquit iter, quo Varum equitesque eius reciperet. Iussæ armati legiones, datum per agros signum, vt quâ cuique proximum, omissâ prædâ, prœlio occurrerent. Pauidus interim Varus, turbę suorum miscetur, intulitque formidinem. Pulsi cum sauciis integri, suomet ipsi metu, & angustiis viarum conflictabantur. Nullum in illâ trepidatione Antonius constantis ducis, aut fortissimi militis, officium omisit. occursat pauentibus, retinet cedentes. vbi plurimus labor, vnde aliqua spes, consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus suis, eò postremò ardoris prouectus est, vt vexillarium fugientem hastâ transuerberarit. mox raptum vexillum in hostem vertit. quo pudore, haut plures quàm centum equites restitêre. Iuuit locus, artiore illic viâ, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis, fugam impediebat. Ea necessitas, seu fortuna, lapsas iam partes restituit. Firmati inter se, densis ordinibus, excipiunt Vitellianos temerè effusos. atque illi consternantur. Antonius instare perculsis, sternere obuios. Simul ceteri, vt cuique ingenium, spoliare, capere, arma equosque abripere. Exciti prospero clamore, qui modò per agros fugâ palabantur, victoriæ se miscebant. Ad quartum à Cremonâ lapidem, fulsêre legionum signa, Rapacis atque Italicæ, læto inter initia equitum suorum prœlio, illuc vsque prouecta. Sed vbi fortuna contrà fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, nō obuiam ire, vltroque aggredi hostem, tantum per spatium cursu & pugnando fessum. [24] fortè victi, haut perinde

Cæcinam in vincla dant. — *Cremonam eunt.* — *Antonius occasione vti properat.* — *Bedriacum venit.* — *Subitum ibi prælium.* — *Nec Antonianis primò prosperum.* — *Sed rem Antonius restituit.* — *Nimisquàm animosè.* — *Adiuuat & casus.*

22. EXSVLI ANTONIO.] *Cur ille exsul, aut quando? Puto sub Nerone, lege Corneliâ, de Testamentis falsis damnatum, cùm tabulas subditititas, fraude & præmio inductus, obsignasset. Vide libro XIV. Annal. Actis anni* DCCCXIIII.

23. ETIAM MILITIBVS.] *Cum Ferreto omninò lego*, etiam milites auferre.

24. FORTE VICTI.] *Rodolphus*, victuri. *Mentem video: & tamen subuereor vt parum plena ista, & huic narrationi quædam desint.*

25. RAPTIM

Vitelliani autem sine duce.

A inde rebus prosperis ducem desiderauerant, atque in aduersis deesse intelligebant. Nutantem aciem, victor equitatus incursat. Et Vipsanius Messalla tribunus, cum Mœsicis auxiliaribus assequitur, quos militię gloriâ legionarijs quamquam [25] raptim ductos, æquabat. Ita mixtus pedes equesque, rupêre legionum agmen. Et propinqua Cremonensium mœnia, quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dabant.

Itaq fugiunt.

Nec Antonius vltrà institit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps prœlij fortuna, quamuis prospero fine, equites ęquosque afflictauerat. Inumbrante vesperâ, vniuersum Flauiani exercitus robur aduenit.

Interea Flauiana omnes copia iuncta.

Vtque cumulos super, & recentia cęde vestigia incessêre, quasi debellatum foret, pergere Cremonam, & victos in deditionem accipere, aut expugnare deposcunt.

Cremonam ire deposcunt.

Hæc in medio, pulchra dictu. Illa sibi quisque. *Posse coloniam plano sitam impetu capi. Idem audaciæ per tenebras irrumpentibus, & maiorem rapiendi licentiam.*

Spe præda.

Quòd si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces, & pro labore ac vulneribus, clementiam & gloriam inania laturos. sed opes Cremonensium, in sinu præfectorum legato-

B *rumque fore. Expugnatę vrbis prædam, ad militem; deditæ, ad duces pertinere.* Spernuntur centuriones tribunique, ac ne vox cuiusquam audiatur, quatiũt arma, rupturi imperium ni ducantur.

Ducibus etiã inuitis.

Vnus Antonium retinet.

Tum Antonius inserens se manipulis, vbi aspectu & auctoritate silentium fecerat: *Non se decus neque pretium eripere tam benè meritis* affirmabat: *sed diuisa inter exercitum ducesque munia. militibus cupidinem pugnandi conuenire; duces prouidendo, consultando, cunctatione sæpiùs, quàm temeritate prodesse. Vt pro virili portione, armis ac manu victoriam iuuerit; ratione & consilio, proprijs ducis artibus, profuturum. Neque enim ambigua esse quæ occurrant, noctem, & ignotæ situm vrbis, intus hostes, & cuncta insidijs opportuna.* [26] *non si pateant portæ, nisi explorato, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, ademto omni prospectu, quis æquus locus, quanta altitudo mœnium? tormentis ne & telis, an operibus & vineis aggredienda vrbs foret?* Mox conuersus ad singulos, *num secures, dolabras, & cetera expugnandis vrbibus, secum attulissent?* rogitabat. Et cùm abnuerent, *gladijs ne*, inquit, *& pilis, perfringere ac subruere muros, vllæ manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibúsve*

C *protegi necesse fuerit, vt vulgus improuidum irriti stabimus, altitudinem turrium, & aliena munimenta mirantes? Quin potiùs morâ noctis vnius, aduectis tormentis machinisque, vim victoriamque nobiscum ferimus.* Simul lixas calonesque cum recentissimis equitum, Bedriacum mittit, copias ceteraque vsui, allaturos. Id verò ægrè tolerante milite, prope seditionem ventum, cùm progressi equites sub ipsa mœnia, vagos ex Cremonensibus corripiunt. quorum indicio noscitur, sex Vitellianas legiones, omnemque exercitum qui Hostiliæ egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, compertâ suorum clade, in prœlium accingi, ac iam affore.

Cremonam Vitelliani omnes conuenêre: Parati prælio.

Is terror obstructas mentes, consilijs ducis, aperuit. Sistere * tertiam legionem, in ipso viæ Postumiæ aggere iubet, cui iuncta à læuo septima Galbiana, patenti campo stetit: dein septima Claudiana, agresti fossâ (ita locus erat) præmunita; dextro, octaua per apertum limitem; mox tertiadecima, densis arbustis intercepta.

** Quidã libri, tertiamdecimam*

Itaque & Flauiani se parant.

Hic aquilarum signorumque ordo. Milites mixti per tenebras, vt fors tulerat. prætorianum vexillum, proximum tertianis. cohortes auxiliorum, in cornibus. latera ac

Eorum dispositio.

D terga, equite circumdata. Sido atque Italicus Sueui, cum delectis popularium, primori in acie versabantur. At Vitellianus exercitus, cui acquiescere Cremonæ, & reciperatis cibo somnoque viribus, confectum algore atque inediâ hostem, posterâ die profligare ac [27] proruere, ratio fuit; indigus rectoris, inops consilij, tertiâ fermè noctis horâ, paratis, iamque dispositis Flauianis impingitur.

Vitelliani inuadunt.

Ordinem agminis disiecti per iram ac tenebras, asseuerare non ausim: quamquam alij tradiderunt, quartam Macedonicam, dextro suorum

Quorum ordo incertus.

25. RAPTIM DVCTOS.] *An ideò miratur æquari, quia raptim & celeriter ducti? non eò facit, nisi si fortè absque iustu, vt in festinatione, armis. An verius scribi,* raptim dilectos? *& quòd subitarius fuerit hic miles, sed sub bono duce mox bonus.*

26. NON SI PATEANT.] *Rodolphi lectio valde mihi arridet, nescio an à libris:* non si pateant portæ, non die, nisi exploratò intrandum.

27. PRORVERE RATIO FVIT.] *Notaui in Antiquis lib. II. cap. XVI. videri inductâ voce legend.* ac proruere fuit, *id est, licuit. Sed vereor vt ego quoque interdum (cur negem aut purgem communem Criticorum hanc noxam?) inter sectores, non medicos. Nunc sanè vocem eam tolero.*

i 28. PRIMI-

rum cornu; quintam, & quintamdecimam, cum vexillis nonæ, secundæque, & vicesimæ, Britannicarum legionum, mediam aciem; sextadecimanos, duoetuicesimanosque, & primanos, læuum cornu complesse. Rapaces atque Italici, omnibus se manipulis miscuerant. Equites, auxiliaque, sibi ipsi locum legêre. Prœlium totâ nocte varium, anceps, atrox; his, rursus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem prouisu iuuabant. Eademque, vtrâque acie, arma. crebris interrogationibus, notum pugnæ signum: permixta vexilla, vt quisque globus, capta ex hostibus, huc vel illuc raptabat. Vrgebatur maximè septima legio, nuper à Galbâ conscripta. Occisi sex primorum ordinum centuriones. abrepta quædam signa. Ipsam Aquilam, Atilius Verus [28] primipili centurio, multâ cum hostium strage, & ad extremum moriens, seruauerat. Sustinuit labentem aciem Antonius, accitis prætorianis. qui vbi excepêre pugnam, pellunt hostem, dein pelluntur. Namque Vitelliani, tormenta in aggerem viæ contulerant, vt tela vacuo atque aperto excuterentur, dispersa primò & arbustis sine hostium noxâ illisa. Magnitudine eximiâ, [29] quartadecimæ legionis balista, ingentibus saxis hostilem aciem proruebat: lateque cladem intulisset, ni duo milites præclarum facinus ausi, arreptis è strage scutis, ignorati vincla ac [30] libramenta tormentorum abscidissent. Statim confossi sunt, eoque intercidere nomina. de facto haut ambigitur. Neutrò inclinauerat fortuna, donec adultâ nocte, luna surgens ostenderet acies, falleretque. Sed Flauianis æquior à tergo. hinc maiores equorum virorumque vmbræ, & [31] falso, vt in corpora, ictu, tela hostium citrà cadebant. Vitelliani, aduerso lumine collucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti, offerebantur. Igitur Antonius, vbi noscere suos, noscique poterat, alios pudore & probris, multos laude & hortatu, omnes spe promissisque accendens, [32] *cur rari sumsissent arma*? Pannonicas legiones interrogabat. *Illos esse campos, in quibus abolere labem prioris ignominiæ, vbi reciperare gloriam possent.* Tum ad Mœsicos conuersus, principes auctoresque belli ciebat: *Frustrà minis & verbis prouocatos Vitellianos, si manus eorum oculósque non tolerent.* Hæc vt quosque accesserat. Plura ad Tertianos, veterum recentiúmque admonens: vt sub M. Antonio Parthos, sub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepulissent. Mox infensus prætorianis: *Vos*, inquit, *nisi vincitis pagani, quis alius Imperator, quæ castra alia excipient? Illic signa armáque vestra sunt, & mors victis.* [33] *Nam ignominiam consumsistis.* Vndique clamor. & orientem [34] solem (ita in Syriâ

Longa & anceps pugna per tenebras. — *Septima legio afflicta.* — *Duorum militum audax facinus.* — *Luna Flauianos iuuat:* — *Antonius imprimis, qui eos erigit.* — *Tertianorum laus.*

A B C D

28. PRIMIPILI CENTVRIO.] *Nam in eius Centurionis custodiâ Aquila. Ego De Milit. Rom. lib.* II. *Dial.* VIII.

29. QVARTADECIMÆ LEGIONIS.] *Qui potest? Nam quartadecima legio pro Othone steterat, & post Bedriacense prœlium statim à Vitellio in Britanniam remissa. Sed nec mentio eius in hac pugnâ, imò bello. Reponam fidenter,* quintadecimæ, *quæ inter Vitellianas paullò antè censa.*

30. LIBRAMENTA TORMENTORVM.] *Atqui vnius tormenti, siue Ballistæ, mentio est. Ergo,* tormento tum abscid. *aut antè,* Ballistæ, *legendum, &* protuebant.

31. FALSO VT IN CORPORA ICTV.] *Ita è libris restituimus. nec sententiam difficile capi, è similibus auctorum locis. Nam hæc fraus siue error aliâs quoque obiectus hosti. Plutarchus in Pugnâ Pompeij cum Mithridate:* ἐπῆσαν μὲν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες. πιεζομένου δὲ περὶ τὰς δύσεις τοῦ φωτὸς, αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προϊοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλον, οὐ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὡς ἐν χερσὶν ἤδη γεγονότων, τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην, οὐδενὸς ἐφίκοντο. *Id est:* Aggressi eos Romani sunt, Lunam à tergo habentes. quâ inclinante in occasum, vmbræ corporum anteriùs productæ hostibus incurrebant, qui parùm exactè interuallum hac caussâ discernere potuerunt. sed tamquam iam in manibus & intra tela essent, hastis temerè emissis, neminem attigerunt. *Florus paullò aliter narrat, nec rem cepisse visus est, de illa ipsâ pugnâ:* Nocturna ea dimicatio fuit, & Luna in partibus. quippe quasi commilitans, cùm à tergo hostibus, à facie Romanis se præbuisset: Pontici per errorem, longiùs cadentes vmbras suas, quasi hostium corpora petebant. *Si tamen ea lectio recta, nec interpolata ab imperitis. Nam certè Orosius etiam & Frontinus, Romanis in hac pugnâ Lunam fuisse à tergo fatentur: & Dio clarè,* κατόπιν. *Itaque emendem in Floro:* cùm à tergo Romanis, à facie hostibus se præbuisset: Pontici per errorem longiùs cadentes vmbras (*voculam illam*, suas, *expungimus*) quasi hostium corpora petebant. *Sanè ratio ipsa ita vult. nec tam bardum ego Florum vmquam censeam, vt hoc non ceperit.*

32. CVR RARI SVMSISSENT.] *Ex historiâ & sententiâ,* cur resumsissent. *Nam Pannonici semel victi, arma tamen iterùm sumserant.*

33. NAM IGNOMINIAM CONSVMSISTIS.] *Assidet acuto huic dicto illud Curtianum, libro* VI. Scit eos qui misericordiam consumserunt, ampliùs sperare non posse.

34. SOLEM (ITA IN SYRIA MOS EST.] *Nam hæc legio è Syriâ deducta, in quâ sub Corbulone militaue-*

A Syriâ mos est) Tertiani salutauere. 35 Vagus inde, consilio ducis, subditus rumor, aduenisse Mucianum, exercitus inuicem salutasse. gradum inferunt, quasi recentibus auxiliis aucti, rariore iam Vitellianorum acie, vt quos, nullo rectore, suus quemque impetus vel pauor 36 contraheret, diduceretve. Postquam pulsos sensit Antonius, denso agmine obturbat. laxati ordines abrumpuntur. nec restitui quiuere, impedientibus vehiculis, tormentisque. Per limitem viæ sparguntur, consectandi festinatione, victores. eò notabilior cædes fuit, quia filius patrem interfecit. Rem nominaque, auctore Vipsanio Messallâ, tradam. Iulius Mansuetus, ex Hispaniâ, Rapaci legioni additus, impuberem filium domi liquerat. Is mox adultus, inter septimanos à Galbâ conscriptus, oblatum fortè patrem & vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus, agnoscensque, & exanguem amplexus, voce flebili precabatur * piatos patris manes, néve se vt parricidam aduersarentur. publicum id facinus, & vnum militem quotam ciuilium armorum partem? Simul attollere corpus, aperire humum, supremo erga parentem officio fungi. Aduertêre proximi, deinde plures. hinc per omnem aciem miraculum, & quæstus, & sæuissimi belli exsecratio. Nec eo segniùs propinquos, affines, fratres trucidatos spoliant. Factum esse scelus loquuntur, faciuntque. Vt Cremonam venêre, nouum immensumque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles mœnibus Cremonensium castra sua, castris vallum circumiecerat. eaque munimenta rursus auxerat. Quorum aspectu hæsere victores, incertis ducibus quid iuberent. Incipere oppugnationem, fesso per diem noctemq; exercitu, arduum; & nullo iuxtà subsidio, anceps. Sin Bedriacum redirent; intolerandus tam longi itineris labor; & victoria ad irritum reuoluebatur. Munire castra; id quoque propinquis hostibus formidolosum, ne dispersos & opus molientes subitâ eruptione turbarent. Quæ super cuncta, terrebat ipsorum miles, periculi quàm moræ patientior. Quippe ingrata quæ tuta, & ex temeritate, spes. omnisque cædes, & vulnera, & sanguis, auiditate prædæ pensabantur. Huc inclinauit Antonius, cingique vallum coronâ iussit. Primò sagittis saxisque eminus certabant, maiore Flauianorum C pernicie, in quos tela desuper librabantur. Mox vallum portasque legionibus attribuit, vt discretus labor fortes ignauosque distingueret, atque ipsâ contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacensi viæ, tertiani septimanique sumsêre; dexteriora valli, octaua ac septima Claudiana; tertiadecimanos, ad Brixianam portam impetus tulit. Paulum inde moræ, dum è proximis agris ligones, dolabras, & alij falces, scalasque conuectant. Tum, elatis super capita scutis, densâ testudine succedunt. Romanæ vtrimque artes. pondera saxorum Vitelliani prouoluunt, disiectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur, donec solutâ compage scutorum exangues aut laceros prosternerent. 37 Multâ cum strage, incesserat contatio, ni duces fesso militi, & velut irritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormine id ingenium, vt Messalla tradit,

Callidum Antonij commentum. *Patrem filius interficit.* * *Vulgò, placatos* *Ad Cremonã castra.* *Opus oppugnatu arduum.* *Tamen oppugnant.* *Testudinem faciunt. Vitelliani eam disiiciunt.*

militauerat. At de more ipso, Herodianus lib. IV. *de Parthis, qui pugnam inituri orto iam Sole:* ἀσπασάμενοι δὲ τὸν ἥλιον, *inquit,* ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βάρβαροι μεγίστῃ κλαγγῇ βοήσαντες ἐπέδραμον τοῖς Ῥωμαίοις. *Sed obserua ampliùs: non solùm Syros aut Orientales Soli cultum hunc detulisse, sed gentium plerasque. Plato libro* X. *De legib.* Ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων, προσκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων. Orientе Sole & Lunâ, iisdemque occidentibus, in terram inclinationes & adorationes sunt, Græcorum omniumque Barbarorum. *Ipsis Romanis receptum, in precanda verti ad Orientem. Hyginus, de Limitibus:* Antiqui architecti in Occidentem templa rectè spectare scripserunt. Posteà placuit omnem religionem eò conuertere, ex quâ parte cæli terra illuminabatur. *Isidorus lib.* XV. *templa ita structa ait*, vt qui consuleret ac deprecaretur, rectum aspiceret Orientem. *Latinus Pacatus in Panegyrico ad Theodosium:* Nam vt diuinis rebus operantes, in eam cæli plagam ora conuertimus, à quâ lucis exordium est. *Nec Christiani abhorruerunt. Tertullianus Apologet. cap.* XVI. Alij planè humaniùs & verisimiliùs, Solem credût deum nostrum. Suspicio inde, quòd innotuerit nos ad Orientis regionem precari. Sed pleriq; vestrûm, adfectatione aliquando & cælestia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis.

35. VAGVS INDE, CONSILIO.] *Romanus codex*, vagus inde, an consilio. *quod valdè amplector. Ambigus videlicet, fortuitu natus inter milites is rumor, an arte ducis sparsus.*

36. CONTRAHERET, DIDVCERETVE.] *Sententia & ἀντίθεσις sic visa postulare. vulgò*, duceretve.

37. MVLTA CVM STRAGE, INCESSERAT.] *Id est, quia multa strages, timidior & cunctantior iam miles.*

Sed ſpe prædæ ceterum accenduntur. tradit,an potior auctor ſit C.Plinius,qui Antonium incuſat,haut facilè diſceuerim: ni- A
ſi quòd neque Antonius,neque Hormus,à famâ vitaque ſuâ,quamuis peſſimo flagitio,
degenerauêre. Non iam ſanguis,neque vulnera morabantur, quin ſubruerent vallum,
quaterentque portas, innixi humeris, & ſuper iteratam teſtudinem ſcandentes, prehen-
** Vet ſemianimes.* ſarent hoſtium tela brachiaque. integri cum ſaucijs, * ſemineces cum exſpirantibus vol-
uuntur, variâ pereuntium formâ, & omni imagine mortium. Acerrimum, ſeptimæ
tertiæque legionum,certamen. Et dux Antonius, cum delectis auxiliaribus, eòdem in-
cubuerat. Obſtinatos inter ſe, cùm ſuſtinere Vitelliani nequirent, & ſuperiecta tela te-
ſtudine laberentur, ipſam poſtremò baliſtâ in ſubeuntes propulêre: quæ vt ad præſens
diſiecit obruitque quos inciderat,ita pinnas ac ſumma valli ruinâ ſuâ traxit. Simul iun-
cta turris, ictibus ſaxorum ceſſit. quâ ſeptimani dum nituntur cuneis, tertianus ſecuri-
Denique perniuncunt & perrumpunt. bus gladijſque portam perfregit. Primum irrupiſſe C. Voluſium tertiæ legionis mili-
tem,inter omnes auctores conſtat. Is in vallum egreſſus,deturbatis qui reſiſterent, conſpi-
Vitelliani in vrbem fugâ feruntur. cuus manu ac voce,capta caſtra conclamauit. Ceteri, trepidis iam Vitellianis, ſeque è B
vallo præcipitantibus,perrupêre. 38 completur cæde,quantum inter caſtra murosque,
vacui fuit. Ac rurſus noua loborum facies, ardua vrbis mœnia, ſaxeæ turres, ferrati
Sed & hanc victores aggrediuntur. portarum obijces, vibrans tela miles, frequens obſtrictuſque Vitellianis partibus Cre-
monenſis populus, magna pars Italiæ ſtato in eoſdem dies mercatu congregata. quod
defenſoribus auxilium ob multitudinem,oppugnantibus incitamentum ob prædâ erat.
Ante vrbia incendunt. Rapi ignes Antonius,inferrique amœniſſimis extra vrbem ædificiis iubet: ſi damno re-
rum ſuarum, Cremonenſes ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta,
& altitudinem mœnium egreſſa, fortiſſimo quoque militum complet. Illi trabibus, te-
gulíſque, & facibus, propugnatores deturbant. Iam legiones in teſtudinem glomeran-
Langueſcunt Vitellianorum primi. tur, & alij tela ſaxáque incutiebant, cùm languere paullatim Vitellianorum animi, &
vt quiſque ordine anteibat, cedere fortunæ: ne Cremonâ quoque excisâ, nulla vltrà ve-
nia, omníſque ira victoris non in vulgus inops,ſed in tribunos centurionéſque, vbi pre-
tium cædis erat, reuerteretur. Gregarius miles, futuri ſecors, & ignobilitate tutior, per- C
ſtabat. Vagi per vias, in domibus abditi,pacem ne tum quidem orabant, cùm bellum
poſuiſſent. Primores caſtrorum, 39 nomen atque imagines Vitellij amoliuntur. Cate-
Cæcinam exſoluunt. nas Cæcinæ (nam etiam tum vinctus erat) exſoluunt, orántque, vt cauſſæ ſuæ depreca-
tor aſſiſtat. Aſpernantem tumentemque, lacrymis fatigant; extremum malorum, tot
fortiſſimi viri, proditoris opem inuocantes. mox velamenta & infulas pro mutis oſten-
Victoribus ſupplicant. tant. Cùm Antonius inhiberi tela iuſſiſſet, ſigna aquiláſque extulêre. Mæſtum iner-
mium

38. COMPLETVR CÆDE.] *Quis verò numerus cæſorum in his præliis? Tacuit noſter, expreſſit Egeſippus.* Exſtincta triginta millia & ducenti viri de exercitu Vitellij. Primuſque (id enim Antonio cognomentum erat) quattuor millia quingentos de Myſiacis militibus amiſit.

39. NOMEN ATQVE IMAGINES.] *Nomen eius in Signis. Mos enim ille, vt Imperatoris ſui nomen tum Vexillis inſcriberet, tum Scutis. Quod etiam in liberâ rep. video factitatum. Dio de Craſſo in Parthos mouente, lib.* XL. σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἱστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ᾽ αὐτῷ πρὸς δήλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σφῶν τοῦ αὐτοκράτορος ἐχόντων. Signum vnum, ex iis quæ magna ſunt & velorum ſimilia, & puniceas litteras inſcriptas habēt ad indicium exercitus & Imperatoris ſui faciendum. *Thebaidis ſcriptor etiam Græcis attribuit, ſed mentem habens in militiâ Romanâ.*

—— aureâ clarum notâ
Nomen ducum vexilla præſcriptum ferunt.

facitque litteras aureas, quas Dio puniceas. Huc Suetonij illud pertinet, Veſpaſ. cap. VI. Nomen eius vexillis omnibus ſine morâ inſcripſerunt. *Item Prudentij, de Conſtantino:*

CHRISTVS purpureum, gemmato textus in auro
Signabat LABARVM. CLYPEORVM inſignia CHRISTVS D
Scripſerat.

Qui bene addit de Clypeis, ſiue Scutis. nam & illic, vt dixi, inſcribebant. Quinctilianus, pro Milite: Inſcriptum in ſcuto C. Marij nomen. *Dio* XLII. *Marcellum ait*, nomen Pompeij cùm id ſcutis ſuis milites inſcriberent, deleſſe. *vti ſcilicet fautorem ſe Cæſari oſtenderet. Idem lib.* L. *notat, Romanos milites* Cleopatræ nomen ſcutis inſcripſiſſe, *quaſi Imperatoris. D. Ambroſius (ſiue quis alius ille ſcriptor) ad hunc ritum reſpexit Oratione funebri de Valentiniano:* Valentinianus habens in ſe imaginē Chriſti. Nec iniuriam putaueris. charactere Domini inſcribuntur & ſeruuli, & nomine Imperatoris ſignantur milites. *niſi tamen ad puncturas & ſtigmata militum hoc refers: quod non ſperno.*

40. VILES

A mium agmen, deiectis in terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victores, & primò ingerebant probra, intentabant ictus. Mox vt præberi ora contumeliis, & positâ omni ferociâ cuncta victi patiebantur, subit recordatio, illos esse, qui nuper Bedriaci victoriæ temperassent. Sed vbi Cæcina, prætextâ lictoribúsque insignis, dimotâ turbâ, consul incessit: exarsêre victores. superbiam, sæuitiamque (adeò inuisa scelera sunt) etiam perfidiam, obiectabant. Obstitit Antonius, datísque defensoribus ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium, inter armatos conflictabatur. nec procul cæde aberant, cùm precibus ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad concionem Antonius alloquitur, magnificè victores, victos elementer. de Cremonâ in neutrum. Exercitus, præter insitam prædandi cupidinem, vetere odio ad excidium Cremonésium incubuit. Iuuisse partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur. Mox tertiadecimanos ad exstruendum amphitheatrum relictos, vt sunt procacia vrbanæ plebis ingenia, petulantibus iurgijs illuserant. Auxit inuidiam editum illic à Cæcinâ gladiatorum spectaculum,

Inermes exeunt.

Flauiani infensi Cremonensibus.

Variâ de caussâ.

B culum, eademque rursus belli sedes, & præbiti in acie Vitellianis cibi: cæsæ quædam feminæ, studio partium ad prœlium progressæ. Tempus quoque mercatus, ditem alioquin coloniam, maiorum opum specie complebat. Ceteri duces in obscuro, Antonium fortuna famáque omnium oculis exposuerat. Is balneas, abluendo cruori, properè petit. Excepta vox est, cùm teporem incusaret, statim futurum vt incalescerent. Vernile dictum omnem inuidiam in eum vertit, tamquam signum incendendæ Cremonæ dedisset, quæ iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia irrupere, calonum lixarumque amplior numerus, & in libidinem ac sæuitiam corruptior. Non dignitas, non ætas protegebat, quo minus stupra cædibus, cædes stupris miscerentur. Grandæuos senes, exactâ ætate feminas, [40] viles ad prædam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo, aut quis formâ conspicuus incidisset, vi manibusque rapientium diuulsus, [41] ipsos postremò direptores in mutuam perniciem agebat. Dum pecuniam, vel grauia auro templorum dona, sibi quisque trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obuia

Sed primâ & intimâ, ob opes.

Cremona igitur inuasa:

Vexata, spoliata.

C aspernati, verberibus tormentisque dominorum, abdita scrutari, defossa eruere. Faces in manibus: quas, vbi prædam egesserant, in vacuas domos, & inania templa, per lasciuiam iaculabantur. Vtque exercitu vario linguis, moribus, cui ciues, socij, externi interessent, diuersæ cupidines, & aliud cuique fas, nec quidquam illicitum. Per quatriduum Cremona suffecit. cùm omnia sacra profanaque in igne considerent, solum Mephitis templum stetit ante mœnia, loco, seu numine, defensum. Hic exitus Cremonam habuit, anno CCLXXXVI. à primordio sui. Condita erat [42] Ti. Sempronio & P. Cornelio consulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum aduersus Gallos trans Padum agentes, & si qua alia vis [43] per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, vbere agri annexu, connubijsque gentium adoleuit floruítque, bellis externis intacta, ciuilibus infelix. Antonius [44] pudore flagitij, crebrescente inuidiâ, edixit, nequis Cremonenses captiuos detineret. Irritámque prædam militibus effecerat consensus Italiæ, emtionem talium mancipiorum aspernantis. Occidi cœpere. quod vbi

Templum Mephitis inuiolatũ igni.

Antonij imaginarium edictum pro ciuibus.

D enotuit, à propinquis affinibúsque occultè redimebantur. mox redijt Cremonam reliquus populus. reposita fora, templáque, [45] magnificentiâ municipum, & Vespasianus hortabatur. Ceterùm assidere sepultæ vrbis ruinis, noxia tabo humus, haud diu permisit.

Cremona instaurata Vespasiani iussu.

40. VILES AD PRÆDAM.] *Turnebo ne accedamus rescribenti*, miles ad prædam. *Taciti enimuerò mens, eos ipsos qui aut ætate aut imbecillitate non erant vllius æris, raptos tamen per sæuitiam & ad illusum. Curtius non absimiliter in direptione Persæpolis:* Neque auaritia solùm, sed etiam crudelitas in captâ vrbe grassata est. auro argentoq; onusti, vilia captiuorum corpora trucidabant.

41. IPSOS POSTREMÒ DIREPTORES.] *Talis illa in captâ vrbe descriptio Quinctiliani. libro* VIII: Et conata retinere infantem suum mater, & sicubi maius lucrum, pugna inter victores.

42. TI. SEMPRONIO.] *Id est, Tiberio. Malè enim vulgò*, Tito: *ex Liuio, & Fastis.*

43. PER ALPES RVERET.] *A Beato hoc est. antea*, irrueret. *Legam* ingrueret.

44. PVDORE FLAGITII.] *Ita mei libri. Budensis*, pistore. *vulgati pessimè*, post rem flagitij.

45. MAGNIFICENTIA MVNICIPVM.] *Placet magis quod in Rom. codice est*, munificentiâ.

46. NON

sit. Ad tertium lapidem progressi, vagos pauentésque Vitellianos, sua quemque apud A
signa componunt. Et victæ legiones, ne manente adhuc ciuili bello ambiguè agerent,
Victores spargunt victos. per Illyricum dispersæ. In Britanniam inde, & Hispanias, nuntios famámque; in Galliam, Iulium Calenum tribunum; in Germaniam, Alpinum Montanum præfectum
cohortis, quòd hic Treuir, Calenus Æduus, vterque Vitelliani fuerant, ostentui misêre.
Vitellius interea latet, & iacet. Simul transitus Alpium, præsidijs occupati: suspectâ Germaniâ, tamquam in auxilium
Vitellij accingeretur. At Vitellius, profecto Cæcinâ, cùm Fabium Valentem paucis pòst
diebus ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non alloquio
exercitióque militem firmare, [46] non in ore vulgi agere, sed vmbraculis hortorum abditus, vt ignaua animalia, quibus si cibum suggeras, iacent torpéntque, præterita, instantia, futura, pari obliuione dimiserat. Atque illum, in nemore Aricino desidem & marcentem, proditio Lucilij Bassi, ac defectio classis Rauennatis perculit. Nec multo pòst
Nuntij adeum de Basso & Cæcinâ. de Cæcinâ affertur mixtus gaudio dolor, & desciuisse, & ab exercitu vinctum. plus apud
secordem animum lætitia, quàm cura valuit. Multâ cum exsultatione in vrbem reue- B
P. Sabinum in vincla dat. Senatum habet. ctus, frequenti concione, pietatem militum laudibus cumulat. P. Sabinum prætorij præfectum, ob amicitiam Cæcinæ vinciri iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo.
Mox senatum, compositâ in magnificentiam oratione, allocutus, exquisitis patrum adulationibus attollitur. Initium atrocis in Cæcinam sententiæ, à L. Vitellio factum. Dein
Qui verba torquent & temperant. ceteri, compositâ indignatione, quòd consul Rempublicam, dux Imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum, prodidisset, velut pro Vitellio conquerentes,
suum dolorem proferebant. nulla, in oratione cuiusquam, erga Flauianos duces obtrectatio: errorem imprudentiámque exercituum culpantes, Vespasiani nomen suspensi
Diarius Consul suffectus. & vitabundi circumibant. Nec defuit, qui vnum consulatus diem (is enim in locum
Cæcinæ supererat) magno cum irrisu accipientis, tribuentísque, eblandiretur. Pridie kalend. Nouemb. Rosius Regulus iniit, eiurauítque. Annotabant periti, numquam antea non abrogato magistratu, neque lege latâ, alium suffectum. Nam consul vno die &
antè fuerat Caninius Rebilus, C. Cæsare dictatore, cùm belli ciuilis præmia festinaren- C
Iunij Blæsi mors: tur. Nota per eos dies Iunij Blæsi mors, & famosa fuit; de quâ sic accepimus. Graui corporis morbo æger Vitellius, Seruilianis hortis, turrim vicino sitam collucere per noctem
Ob leuem caussam. crebris luminibus animaduertit. Sciscitanti caussam, apud Cæcinam Tuscum epulari
multos, præcipuum honore Iunium Blæsum nuntiatur. Cetera in maius, de apparatu,
Sed delatores exaggerant: & solutis in lasciuiam animis. Nec defuere, qui ipsum Tuscum & alios, sed criminosiùs Blæsum incusarent, quòd ægro Principe lætos dies ageret. Vbi asperatum Vitellium, & posse Blæsum peruerti, satis patuit iis qui Principum offensas acriter speculan-
Et inprimis frater Principis, tur, datæ L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blæso, æmulatione prauâ, quòd eum
omni dedecore maculosum, egregiâ famâ anteibat, cubiculum Imperatoris reserat: fi-
Hac oratione vsus. lium eius sinu complexus, & genibus accidens, caussam confusionis quærenti. *Non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrymásque attulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicæ legiones, tot prouinciæ virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis arceat. In vrbe ac sinu cauendum hostem, Iunios Antoniósque auos iactantem, qui se stirpe imperatoriâ comem ac magnificum militibus ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius amicorum inimicorúmque negligens, fouet æmulum, principis labores è conuiuio prospectantem. Reddendam pro intempestiuâ lætitiâ mæstam & funebrem noctem, quâ sciat & sentiat viuere Vitellium, & imperare, & si quid fato accidat, filium habere.* Trepidanti inter scelus metúmque, ne dilata Blæsi mors maturam perniciem, palam

46. NON IN ORE VVLGI.] *Vera nostra coniectura. Nam in libris omnibus*, more vulgi. *quod sanè haud conuenit. At in ore agere, est Latinis coràm & in conspectu esse, sese offerre. Sallustianum est, & ab eo penu Tacito promptum. In oratione Cotta ad Quirites :* A primâ adolescentiâ, in ore vestro, priuatus & in magistratibus egi. *Fragmento alio:* In ore agens gentibus, populo, ciuitati. *Tacitus iterùm hoc libro :* Iulianus ad L. Vitellium perductus, verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. *Dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Panegyrico:* Sunt in honore hominum, & in honore famæ magna nomina, ex tenebris obliuionis, indulgentiâ Cæsaris. *Et lego:* Sunt in ore hominum, & in ore famæ.

A lam iussa atrocem inuidiam ferret: placuit [47] veneno grassari. Addidit facinori fidem, [48] nobili gaudio, Blæsum visendo. quin & audita est sæuissima Vitellij vox, quâ (ipsa enim verba referam) se pauisse oculos, spectatâ inimici morte, iactauit. Blæso super claritatem natalium & elegantiam morum, fidei obstinatio fuit. Integris quoque rebus, à Cæcinâ & primoribus partium iam Vitellium aspernantibus, ambitus, abnuere perseuerauit; sanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeò non principatus appetens, vt parum effugeret, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum spadonúmque agmine, segniùs quàm ad bellum incedens, proditam à Lucilio Basso Rauennatem classem, pernicibus nuncijs accepit. Et si cœptum iter properasset, nutantem Cæcinam præuenire, aut, ante discrimen pugnæ, assequi legiones potuisset. Nec deerant qui monerent, vt cum fidissimis per occultos tramites, vitatâ Rauennâ, Hostiliam Cremonámve pergeret. Alijs placebat, accitis ex vrbe prætorijs cohortibus, validâ manu perrumpere. Ipse, inutili contatione, agendi tempora consultando con-
B sumsit. Mox vtrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec prouidit. Missis ad Vitellium litteris, auxilium postulat. Venêre tres cohortes, cum alâ Britannicâ, neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens, ne in tanto discrimine quidem, infamiâ caruit; quo minus illicitas rapere voluptates, adulterijsque ac stupris polluere hospitum domus crederetur. Aderant vis & pecunia; & ruentis fortunæ nouissima libido. Aduentu demùm peditum equitúmque prauitas consilij patuit, quia nec vadere per hostes tam paruâ manu poterat, etiam si fidissima foret, nec integram fidem attulerant. Pudor tamen, & præsentis ducis reuerentia morabatur, haut diuturna vincula apud auidos periculorum, & [49] decoris securos. Eo metu, & paucis, quos aduersa non mutauerant, comitantibus; cohortes Ariminum præmittit. Alam tueri terga iubet. Ipse flexit in Vmbriam, atque inde in Etruriam: vbi cognito pugnæ Cremonensis euentu, non ignauum, &, si prouenisset, atrox consilium inijt, vt arreptis nauibus, in quamcumque partem Narbonensis
C prouinciæ egressus, [50] Gallias & Germaniæ gentes, nouumque bellum cieret. Digresso Valente, trepidos, qui Ariminum tenebant, Cornelius Fuscus admoto exercitu, & missis per proxima litorum liburnicis, terrâ marique circumuenit. Occupantur plana Vmbriæ, & quà Picenus ager Hadriâ alluitur. omnisque Italia, inter Vespasianum ac Vitellium, Apennini iugis diuidebatur. Fabius Valens è sinu Pisano, [51] sæuitiâ maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Monœci depellitur. haut procul inde agebat Marius Maturus, alpium maritimarum procurator, fidus Vitellio, cuius sacramentum, cunctis circà hostilibus, non exuerat. Is Valentem comiter exceptum; ne Galliam Narbonensem temerè ingrederetur monendo terruit. simul ceterorum fides [52] metu intacta. Nam circumiectas ciuitates, procurator Valerius Paullinus, strenuus militiæ, & Vespasiano ante fortunam amicus, in verba eius adegerat. Concitisque omnibus, qui exauctorati à Vitellio bellum sponte sumebant, Foroiuliensem coloniam, claustraque maris præsidio tuebatur: eo grauior auctor, quòd Paullino patria Forum Iulij, & honos apud Prætoria-
D nos, quorum quondam tribunus fuerat. Ipsique pagani, fauore municipali, & futuræ potentiæ spe iuuare partes annitebantur. quæ vbi paratu firma, & aucta rumore, apud

varios

Igitur veneno tollitur: Cum turpi Vitellij voce.

Valens parum militariter it ad bellum.

Tristia accipit.

Inutiliter cunctatur.

Libidine interea omnia fœdat.

In Vmbriam venit. Consilium eius forte.

Flauiani Italia prima occupant.

Valerius Paullinus pro Vespasiano.

47. VENENO GRASSARI.] *Ergo huc referam, in silentio interpretum, Suetonij hæc de Vitellio, capite XIV.* Nobiles viros, condiscipulos suos, tantúmnon ad societatem Imperij omnibus blanditijs allicefactos, vario genere fraudis occidit. etiam vnum veneno, manu suâ porrecto in aquæ frigidæ potione. *Priora Dolabellam notant; hæc de veneno, Iunium Blæsum.*

48. NOBILI GAVDIO.] *Nescio an,* notabili gaudio.

49. DECORIS SECVROS.] *Bono sensu: in Florentino tamen,* dedecoris, *fortasse & meliore.*

50. GALLIAS ET GERMANIÆ GENTES.] *Vocem aptè inserit Vatic. codex:* Gallias & exercitus & Germ. gentes. *Nam in Galliâ exercitus,* VIII. *legiones.*

51. SÆVITIA MARIS.] *Romana editio,* segnitiâ maris: *quod auribus meis blanditur: significatque, nullo, vel aduerso vento, vsum.*

52. METV INTACTA.] *Pichena censet,* infracta: *at mihi pro sententiâ nunc videbatur,* intentata. *Destitit Valens ab aliis tentandis, metu ne temerè se crederet & interciperetur. Quòd si eamdem sententiam è voce,* intacta, *elicis: haud immutem.*

 53. REGRE-

Valens mare intrat.

vatios Vitellianorum animos increbruere; Fabius Valens cum quattuot speculatoribus, A & tribus amicis, totidem centurionibus ad naues [51] tegreditut matutè: ceterisque remanete, & in verba Vespasiani adigi volentibus fuit. Cetetùm vt mare tutius Valenti, quàm litora, aut vrbes; ita futuri ambiguus, & magis quid vitaret quàm cui fidetet certus, aduersâ tempestate Stœchadas Massiliēsium insulas affertur. Ibi eum, missæ à Paullino libutnicæ, oppressêre.

Capitur à Paullino.

Capto Valente, cuncta ad victoris opes conuersa, initio per Hispaniam à primâ Adiutrice legione orto, quę memoriâ Othonis infensa Vitellio, decimam quoque ac sextam traxit. Nec Galliæ contabantur. Et Britanniam, inclytus etga Vespasianum fauor, quòd illîc secundæ legioni à Claudio ptæpositus, & bello clarus egetat, non sine motu adiunxit ceterarum: in quibus plerique centuriones ac milites à Vitellio prouecti, expertum iam Principem anxij mutabant. Eâ discordiâ, & cre-

In Britanniâ rebellio, Duce Venusio.

bris belli ciuilis tumoribus, Britanni sustulēte animos, auctote Venusio: qui super insitam ferociam, & Romani nominis odium, proprijs in Carthismanduam reginam stimulis accendebatur. Carthismandua Briganribus imperitabat, pollens nobilitate: & B [54] auxerat potētiam, postquam capto per dolum rege Carataco, instruxisse ttiumphum Claudij Cæsaris videbatur. Inde opes, & rerum secundarum luxus. spreto Venusio, is fuit maritus, atmigerum eius Vellocatum in mattimonium regnumque accepit. concussa statim flagitio domus. Pro matito, studia ciuitatis: pto adultero, libido reginæ, & sæuitia. Igitur Venusius, accitis auxilijs, simul ipsorum Brigantum defectione, in exttemum discrimen Carthismanduam adduxit. Tum petita à Romanis ptæsidia. & cohortes alæque nosttæ, varijs prœlijs, exemêre tamen periculo teginam. Regnum Venu-

In Germaniâ turba.

sio, bellum nobis relictum. Turbata per eosdem dies Germania, & socordiâ ducum, & seditione legionum. Externâ vi, & perfidiâ sociali, propè afflicta Romana tes. Id bellum, cum caussis & euentibus (etenim longiùs ptouectum est) mox memorabimus.

Et Daci rebellant:

Mota & Dacotum gens, numquam fida, tunc sine metu, abducto è Mœsiâ exetcitu. sed prima terum, quieti speculabantut: vbi flagrare Italiam bello, cuncta inuicem hostilia, accepêre, expugnatis cohortium alarumque hibetnis, vtrâque Danubij ripâ potieban- C tut.

Sed repressi opportunâ Muciani.

Iámque castra legionum exscindere patabant, ni Mucianus sextam legionem opposuisset, Cremonensis victoriæ gnarus, ac ne externa moles vtrimque ingruetet, si Dacus Germanúsque diuetsi irrupissent. Affuit, vt sæpè aliàs, fortuna populi Ro. quæ Mucianum vitésque Orientis illuc tulit: & quod Ctemonæ interim ttansegimus. Fonteius Agrippa ex Asiâ (proconsul eam prouinciam annuo impetio tenuerat) Mœsiæ ptæpositus est: additis copijs è Vitelliano exercitu, quem spargi per prouincias, & externo bel-

In Ponto bellum, Duce Aniceto liberto.

lo illigari, pats consilij, pacisque etat. Nec cetetæ nationes silebant. Subita per Pontum atma, Batbarum mancipium, regiæ quondam classis præfectus, mouerat. Is fuit Anicetus Polemonis libertus, ptæpotens olim, & postquam regnum in fotmam prouinciæ verte-

53. REGREDITVR MATVRE: CETERISQVE.] *Priora lega:* regreditur. Maturo ceterisque. *Intellegit enim Marium Maturum procuratorem Alpium, qui discessu Valentis velut exsolutus, transiit in Flauianas partes. Posteriora rectè alim Rhenanus emendauit, cùm vulgò esset,* volentibus liberum fuit, *infiticiâ voce: aut, vt in quibusdam,* auctor fuit. *Qui scilicet glossaghraphi ignorarunt genus dicendi à fante Graca: quod peritum illum sagacemq́; Germanum non fugit. Ingenij enim & industria laudem Rhenano libens do: & scio inter primores eum sua gentis. At carpsi olim libertùs. Non ego, sed atas.* (*etsi reuerâ multa in Rhenani iudicijs, qua probet nemo iudex è Selectis.*) *Nunc abiit ille feruor: & obtendere manum ad magnorum virorum culpas passim, quàm diducere & explicare. Reuerâ autem quantula hac sunt, de quibus litigamus? littera, syllaba, votula. Ridere mihi lubet, cùm virorum grauium & grandium velitatianes, imò pugnas video in his nugis. & metuo vt excitent me ad alteram Satyram. Nunc cum Aristaphane satis mihi inclamasse:*

—— λοιδοιρεῖσθ᾽ δ᾽ οὐ πρέπει
Ἄνδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας. D

54. AVXERAT POTENTIAM.] *Fallor, aut Tacitus scripsit,* potentia. *Quis enim aliàs iste qui auxit? At genus illud dicendi perelegant, Auxit potentia, id est, Aucta est, significatione occultâ quadam patiendi. Cata in hoc ipsa verbo:* Eodem nomine complures ex agris accessitauere. eò res eorum auxit. *Velleius Sedandi verbum sic vsurpat:* Postquam tempestas sedauit, Adherbal taurum immolat. *Plautus Leniendi:*

Dum hæ consilescunt turbæ atq; iræ leniunt.

Et plures eiusmodi Latina lingua delicias gustare tibi fas apud Agellium lib. XIIX. *cap.* XII. *Non dissimile, quod in Thucydidaa charactere obseruat Dionysius: sæpè τὰ παθητικὰ ῥήματα, δραστήρια: τὰ δ᾽ δραστήρια, παθητικὰ esse.*

55. VETV-

A vertetat, mutationis impatiens. Igitur Vitellij nomine, adſcitis gentibus, quæ Pontum accolunt, corrupto in ſpem rapinarum egentiſſimo quoque, haut temnendæ manus ductor, Trapezuntem, [55] vetuſtam admodum ciuitatem, à Græcis in extremo Ponticæ oræ conditam ſubitus irrupit. *Is Trapezuntem capit.* Cæſa ibi cohors, regium auxilium olim. mox donati ciuitate Romanâ, ſigna armáque in noſtrum modum, deſidiam licentiámque Græcorum retinebant. Claſſi quoque faces intulit, vacuo mari * eludens, quia lectiſſimas liburnicarum, omnémque militem Mucianus Byzantium adegetat. *Claſſem incendit.* ** Nec malè illudens* Quin & barbari contemtiùs vagabantur, fabricatis repentè nauibus, quas [56] cameras vocant, artis lateribus, latâ aluo, ſine vinculo æris aut ferri connexâ. *Cameræ, naues.* & tumido mari, prout fluctus attollitur, ſumma nauium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter vndas voluuntur, pari vtrimque prorâ, & mutabili remigio, quando hinc vel illinc appellere indiſcretum & innoxium eſt. Aduertit ea res [57] Veſpaſiani animum, vt vexillarios è legionibus, ducémque Virdium Geminum, ſpectatæ militiæ, diligeret. Ille incompoſi-
B tum & prædæ cupidine vagum hoſtem adortus, cogit in naues: effectiſque raptim liburnicis, aſſequitur Anicetum in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub [58] Sedochezorum regis auxilio, quem pecuniâ donisque ad ſocietatem perpulerat. Ac primò rex, minis armiſque ſupplicem tueri. Poſtquam merces proditionis, aut bellum oſtendebatur, fluxâ, vt eſt Barbaris, fide, pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, bellóque ſeruili finis impoſitus. *Anicetus Romanis traditur.* Lætum eâ victoriâ Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis prœlij nuntius in Ægypto aſſequitur. Eò properantiùs Alexandriam pergit, vt fracto Vitellij exercitu, vrbem quoque externæ opis indigam fame vrgeret. *Veſpaſianus Alexandriam venit.* Namque & Africam, eodem latere ſitam, terrâ maríque inuadere parabat, clauſis annonę ſubſidijs, inopiam, ac diſcordiam hoſti facturus. Dum hae totius orbis mutatione, fortuna imperij tranſit: Primus Antonius nequaquam pari innocentiâ, poſt Cremonam agebat. ſatisfactum bello ratus, & cetera ex facili: ſeu felicitas, in tali ingenio, auaritiâ, ſuperbiam, *Antonius immodeſtè agit:* ceteraque occulta mala patefecit. vt captam Italiam perſultare, vt ſuas legiones colere,
C omnibus dictis factiſque viam ſibi ad potentiam ſtruere. Vtque licentiâ militem imbueret, interfectorum centurionum ordines, legionibus offerebat. eo ſuffragio turbidiſſimus quiſque delecti. *Et ambitiosè.* nec miles in arbitrio ducum, ſed duces militari violentiâ trahebantur. quæ ſeditioſa, & corrumpendæ diſciplinæ, mox in prædam vertebat, nihil aduentantem Mucianum veritus, quod exitioſius erat quàm Veſpaſianum ſpreuiſſe. Ceterùm propinquâ hieme, & humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilæque victricium legionum, milites vulneribus aut ætate graues, plerique etiam *Copias in hoſtem expedit.* integri, Veronæ relicti. ſufficere cohortes alæque, & è legionibus lecti, profligato iam bello videbantur. Vndecima legio ſeſe adiunxerat, initio cunctata, ſed proſperis rebus, anxia quòd defuiſſet. Sex millia Dalmatarum, recens delectus, comitabantur. Ducebat Poppæus Siluanus conſularis. *Earum enumeratio.* vis cõſiliorum penes Annium Baſſum, legionis legatum. Is Siluanum ſecordem bello, & dies rerum, verbis terentem, ſpecie obſequij regebat, ad omniáque quæ agenda forent, quietâ cum induſtriâ aderat. Ad has copias, è claſſicis
D Rauennatibus legionariam militiam poſcentibus, optimus quiſque adſciti. Claſſem, Dalmatæ ſuppleuêre. Exercitus ducéſque ad Fanum Fortunæ iter ſiſtunt, de ſummâ rerum cunctantes, quòd motas ex vrbe prætorias cohortes audierant, & teneri præſidijs Apenninum rebantur, & ipſos [59] in regione bello attritâ, inopia & ſeditioſę militum vo- *Cunctantur in viâ.*

ces

55. Vetvstam admodvm civit.] *In Florentino:* vetuſta mama ciuitatem. *Omnino leg.* vetuſtâ famâ.

56. Cameras vocant.] *Noſtráſne hac vox? certè etiam hodie Cubilia tecta & clauſa cameras vocamus. & ab eâ ſimilitudine priſci, opinor, has naues. Strabo in deſcribendâ Boſporianâ orâ:* ἀκάτια ἔχουσι λεπτὰ, στενὰ, καὶ κοῦφα, ὅσον ἀνθρώπους πέντε καὶ εἴκοσι δεχόμενα. Καλοῦσι δὲ αὐτὰ οἱ Ἕλληνες καμάρας. *Vbi à gloſſulâ fortaſſe illa voces,* οἱ Ἕλληνες.

57. Vespasiani animvm.] *Scribas,* ea res Veſpaſianum, *voce ſequenti inductâ, breuius & verius. Ita loquitur Annal.* 11. Octo aquilæ petere ſiluas & intrare viſæ, aduertêre Imperatorem.

58. Sedochezorvm regis.] *Vatic.* Sedothezorum. *Rom.* Sedotoſorum. *Nullum hunc populum ego natum ſcio.*

59. In regione.] *Malè enim omnibus libris,* in legione.

60. Cla-

Pecunia & commeatuum angustiâ.

ces terrebant, [60] Clauarium (donatiui nomen est) flagitantium. nec pecuniam, aut frumentum prouiderant: & festinatió atque auiditas præpediebant, dum quæ accipi poterant, rapiuntur. A celeberrimos auctores habeo, tantam victoribus aduersus fas nefasque

Immani scelus militis.

irreuerentiam fuisse, vt gregarius eques, occisum à se proximâ acie fratrem professus, præmium à ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam cædem, ius hominum; aut vlcisci, ratio belli permittebat. Distulerant tamquam maiora meritum, quàm quæ statim exsoluerentur. nec quicquam vltrà traditur. Ceterùm, & prioribus ciuium bellis, par scelus inciderat. Nam prœlio, quo [61] apud Ianiculum aduersùm Cinnam pugnatum est, Pompeianus miles fratrem suum, dein cognito facinore, seipsum interfecit, vt Sisenna memorat. tanto acrior apud maiores, sicut virtutibus gloria, ita flagitijs pœnitentia fuit. Sed hæc aliáque ex veteri memoriâ reperita, quotiens res locúsque exempla recti, aut solatia mali poscent, haut absurdè memorabimus. Antonio ducibúsque partium, præmitti equites, omnémq; Vmbriam explorati placuit, si quà Apennini iuga clemen-

Reliqua copia arcessuntur.

tiùs adirentur: aciti aquilas signaque, & quidquid Veronæ militum foret. Padúmque B & mare, commeatibus compleri. Erant inter duces, qui nectcrent moras. quippe nimius

Muciani ambigua scripta.

iam Antonius, [62] & certiora de Muciano sperabantur. Namque Mucianus tam celeri victoriâ anxius, & ni præsens vrbe potiretur, expertem se belli glorięque ratus, ad Primum & Varum media scriptitabat, instandum cœptis, aut rursus conrandi vtilitates edisserens: atque ita compositus, vt ex euentu rerum aduersa abnueret, vel prospera agnosceret. Plotium Griphum, nuper ab Vespasiano in senatorium ordinem additum, ac legioni præpositum, ceterosque sibi fidos, apertiùs monuit. Iíque omnes, defestinatione

Qui alienat Vespasianum ab Antonio: Isto nec ignaro, nec dissimulante.

** Flor. linguâ.*

Littera eius superba.

Primi ac Vari sinistrè, & [63] Muciano volentia scripsête. Quibus epistolis Vespasiano missis, effecerat, vt non pro spe Antonij, consilia factaque eius æstimarentur. Ægrè id pati Antonius, & culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus coaluissent pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus * linguæ, & obsequij insolens. litteras ad Vespasianum composuit, iactantiùs quàm ad Principem, nec sine occultâ in Mucianum insectatione. *Se Pannonicas legiones in arma egisse, suis stimulis excitos Mœsiæ duces, suâ constantiâ perruptas alpes, occupatam Italiam, intersepta Germanorum Rhætorumque auxilia. quòd discordes, dispersasque Vitellij legiones, equestri procellâ, mox peditum vi, per diem noctémque fudisset, id pulcherrimum, & sui operis. casum Cremonæ, bello imputandum. maiore damno, plurium vrbium excidijs, veteres ciuium discordias reipublicæ stetisse. non se nuntijs neque epistolis, sed manu & armis Imperatori suo militare. neque officere gloriæ eorum, qui Asiam interim composuerint: illis Mœsiæ pacem, sibi salutem securitatemque Italiæ, cordi fuisse. suis exhortationibus, Gallias Hispaniasque validissimam terrarum partem, ad Vespasianum conuersas.* C

sed

60. CLAVARIVM.] *Quod prætextum & originem habuit, quasi ad militares claues, de quibus res iam nota. Simili formâ Vnguentarium Plinius dixit, lib.* II. *Epist.* XI. Præterea acceperat sestertiûm decem millia, fœdissimo quidem titulo, nomine Vnguentarij: *donationem scilicet à prouincialibus factam in Legatum, ad vnguenta. Sic in Suetonij Vespasiano, cap.* VIII. Classiarij petunt, constitui aliquid sibi calcearij nomine.

61. APVD IANICVLVM.] *Cum Tacito aut Sisennâ potiùs consentit Liuius epitomâ* LXXIX. *& alterum militem in Pompeij exercitu statuit, alterū Cinnæ. At Valerius lib.* V. *pro Cinnâ Sertorium substituit, cum quo & Orosius sentit libro* VI. *Bello Actiaco etiam idem euenisse, commemorat Epigramma vetus: quod vulgatum magno Scaligero debemus:*

Mæuius à castris miles melioribus ausus
Hostilem saltu præcipitare ratem,
In damnum felix, & victor vt impius esset,
Nescius occiso fratre superbus erat.
Dum legit exuuias hostiliaq; arma reuellit,
Fraternos vultus oraque nota videt.
Ille ferox. quid lenta manus nūc deniq; cesses?
Iustiùs hoste tibi qui moriatur adest.
Fraternam res nulla potest defendere cædem,
Mors tua sola potest, morte leuanda tuâ est. D
Viximus aduersis, iaceamus partibus isdem,
Dixit: & in dubio est vtrius ense cadat.
Ense meo moriar maculato cæde nefandâ?
Cui moreris, ferrum quo moriare, dabit.
Dixit, & in fratrem fraterno concidit ense,
Victorem & victum condidit vna manus.

62. ET CERTIORA DE MVCIANO.] *Magis placet Florentino scriptio,* ex Muciano. *Ambigebant duces, quid facturi aut non facturi, ex sequentibus: Mucianus aduentabat, alter penè Flauius, ergo ab illo certiores omnium futuri.*

63. MVCIANO VOLENTIA.] *Ita libri. Sallustianum videtur:* Pompeius multis suspicionibus volentia plebi facturus habebatur. *Beatus tamen* volenti *maluit.*

64. QVI

A *sed cecidisse in irritum labores, si præmia periculorum soli assequantur, qui periculis non affuerint.* Nec fefellere ea Mucianum. Inde graues simultates: quas Antonius simpliciùs, Mucianus callidè, eóque implacabiliùs nutriebat. At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, nuncios cladis occulrans, stultâ dissimulatione, remedia poriùs malorum, quàm mala differebat. Quippe confitenti consultantíque supeterant spes virésque: cùm è contrario læta omnia fingeret, falsis ingrauescebat. Mirum apud ipsum de bello silentium, prohibiti per ciuitatem sermones, eóque plutes: ac si liceret, veta narraturi, quia vetabantut, atrociora vulgauerant. Nec duces hostium, augendæ famæ deerant, captos Vitellij exploratores, circumductósque, vt roboia victoris exercitus noscetent, temittendo: quos omnes Vitellius secretò percontarus, interfici iussit. Notabili constantiâ, centurio Iulius Agrestis, post multos sermones quibus Vitellium ad virtutem frustra accendebat, perpulit, vt ad vires hostium spectandas, quæque apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occultâ fallere Antonium tentauit, sed mandata Impetatoris

Quibus mirè Mucianus offensus.
Vitellius cladem dissimulat.
Rumores vetat.
Centurionis memorabile factum.

B suumque animum professus, vt cuncta viseret, postulat. Missi qui locum prœlij, Cremonæ vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeauit, abnuentíque vera esse quæ referret, atque vltrò corruptum arguenti: *Quandoquidem*, inquit, *magno documento opus est, nec alius iam tibi aut vitæ aut mortis meæ vsus, dabo cui credas.* atque ita digressus, voluntariâ motte dicta firmauit. Quidam iussu Vitellij interfectum, de fide constantiáque eadem tradidere. Vitellius vt è somno excitus, Iulium Priscum, & Alphenum Varum, cum XIIII. prætorijs cohortibus, & omnibus equitum alis obsidere Apenninum iubet. Secuta è classicis legio. tot millia armatorum, lecta equis virísque, si alius dux foret, in ferendo quoque bello satis pollebant. Ceteræ cohortes, ad tuendam vrbem L. Vitellio fratri datæ. Ipse nihil è solito luxu remittens, & diffidentiâ propetus, festinare comitia, quibus consules in multos annos destinabat: fœdera socijs, Latium externis dilargiri: his tributa dimittere, alios immunitatibus iuuate, denique nullâ in posterum curâ, lacerare imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat, stultissi-

Tandem Vitellius Apenninū occupat.
Honores largitur,
Ant cōmoda.

C mus quisque pecunijs mercabatur. Apud sapientes cassa habebantur, quæ neque dari, neque accipi, saluâ republicâ poterant. Tandem, flagitante exercitu, [64] qui Meuaniam insederat, magno senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, & infidis consilijs obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum fœdarum volucrum superuolitauit, vt nube atrâ [65] diem obtenderent. Accessit dirum omen, profugus altaribus taurus, disiecto sacrificij apparatu, [66] longè nec vbi feriri hostias mos est, confossus. Sed præcipuum ipse Vitellius ostentum erat, ignatus militiæ, improuidus consilij. quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus vrgendo trahendóve bello modus, alios rogitans, & ad omnes nuntios, vultu quoque & incessu trepidus, dein temulentus. Postremò tædio castrorum, & auditâ defectione Misenensis classis, Romam reuertit, recentissimum quodque vulnus pauens, summi discriminis incuriosus. Nam cùm transgredi Apenninum integro exercitus sui robote, & fessos hieme atque inopiâ hostes aggredi, in aperto foret; dum dispergit vires,

In castra venit.
Mirum et prodigium.
Romā redit.
Pessimo in omnibus consilio vsus.

D acerrimum militem, & vsque in extrema obstinatum, trucidandum, capiendumq; tradidit, peritissimis centurionum dissentientibus, & si consulerentur, vera dicturis. [67] Arcuêre eos intimi amicorum Vitellij. ita formatis Principis auribus, vt aspera quæ vtilia, nec quidquam nisi iocundum & læsurum acciperet. Sed classem Misenensem (tantum

ciui-

64. QVI MEVANIAM INSEDERAT.] *Vocula addita è libris.*

65. DIEM OBTENDERENT.] *Benè ita libri, non,* obtunderent, *vt visum Beato. Quibusdam scriptum,* nube radium obtenderent. *vitiosè.*

66. LONGE, NEC VBI FERIRI.] *Præiuit ad emendationem hanc Vatic. qui refert*, longè neeui feriri. *Nam alij libri hic mutili. Ominosum verò antiquitus, si hostia fugisset, nec suo loco, id est ante aram cæsa fuisset. Festus*: Piacularia appellabant, quæ sacrificantibus tristia portendebant, cùm aut hostia ab arâ profugisset, aut percussa mugitum dedisset, aut in aliam partem corporis quàm oporteret, cecidisset. *Plinius*: Notatum est vitulos, ad aras humeris hominis allatos, non ferè litare: sicut nec claudicante, nec alienâ hostiâ deos placari, nec trahente se ab aris.

67. ARCVERE EOS.] *Verè. non* arguère.

68. IVLIA-

Misenensis classis defectio. ciuilibus discordijs etiam singulorum audacia valet) Claudius Fauentinus centurio, A
per ignominiam à Galbâ dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis pre-
tium proditionis ostentans. præerat classi Claudius Apollinaris, neque fidei constans,
neque strenuus in perfidiâ. & Apinius Tiro praeturâ functus, ac tum forte Minturnis
agens, ducem se defectoribus obtulit. à quibus municipia coloniæque impulsæ, præci-
Puteolani, pro Vespasiano puo Puteolanorum in Vespasianum studio, contrà Capuâ Vitellio fidâ, municipalem
æmulationem bellis ciuilibus miscebant. Vitellius, Claudium Iulianum (is nuper clas-
Capuani, pro Vitellio. sem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis dilegit. data in
Iulianus cum gladiatoribus transit ad Flauianos. auxilium vrbana cohors, & gladiatores, quibus [68] Iulianus præerat. Vt collata vtrim-
que castra, haut magnâ cunctatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarracinam
occupauêre, mœnibus situque magis, quàm ipsorum ingenio tutam. Quæ vbi Vitellio
L. Vitellius in eum it. cognita, parte copiarum Narniæ cum præfectis prætorij relictâ, L. Vitellium fratrem,
cum sex cohortibus & quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit.
Ipse æger animi, studijs militum & clamoribus populi arma poscẽtis refouebatur: dum B
vulgus ignauum, & nihil vltra verba ausurum, falsâ specie, exercitus & legiones appel-
lat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minùs fidus) vocari
Tribus Romana nomina dant. tribus iubet, dantes nomina sacramento adigit. Superfluente multitudine, curam dile-
ctus in consules partitur. Seruorum numerum & pondus argenti senatoribus indicit,
equites Romani obtulêre operam pecuniásque, etiam libertinis idem munus vltrò fla-
gitantibus. Ea simulatio, officia metu profecta, verterat in fauorem. Et plerique haut
perinde Vitellium, quàm casum locúmque principatus miserebantur. nec deerat ipse
vultu, voce, lacrymis, misericordiam elicere, largus promissis, &, quæ natura trepidan-
tium est, immodicus. Quin & Cæsarem se dici voluit, aspernatus antea. sed tunc, super-
stitione nominis, & quia in metu consilia prudentium, & vulgi rumor iuxtà audiuntur.
Ceterùm vt omnia inconsulti impetus cœpta, initijs valida, spatio languescunt, dilabi
paulatim senatores, equitésque, primò cunctanter & vbi ipse non aderat, mox [69] conter-
riti, mæstíve discrimine, donec Vitellius pudore irriti conatus, quæ non dabantur omi- C
sit. Vt terrorem Italiæ possessa Meuania, ac velut renatum ex integro bellum intulerat;
Multi Italorum ad Flauianos deficiunt. ita haut dubium erga Flauianas partes studium, tam pauidus Vitellij discessus addidit.
[70] ereptus Samnis, Pelignúsque, & Marsi, æmulatione, quòd Campania præuenisset, vt
in nouo obsequio ad cuncta belli munia acres erant. Sed fœdâ hieme per transitum A-
Hi Apenninũ transeunt. pennini conflictatus exercitus: & vix quieto agmine niues eluctantibus, patuit quan-
tum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retrò fortuna vertisset. quę Flauianis du-
Cerialis elapsus. cibus non minus sæpè quàm ratio affuit. Obuium illîc Petilium Cerialem habuêre, a-
gresti cultu, & notitiâ locorum, custodias Vitellij elapsum. Propinqua affinitas Ceriali
cum Vespasiano, nec ipse inglorius militiæ, eóque inter duces assumtus est. Flauio quo-
que Sabino, ac Domitiano patuisse effugium, multi tradidêre. Et missi ab Antonio nun-
tij, per varias fallendi artes penetrabant, locum ac præsidium monstrantes. Sabinus in-
Domitianus non item. habilem labori & audaciæ valetudinem caussabatur. Domitiano aderat animus: sed
custodes à Vitellio additi, quamquam se socios fugæ promitterent, tamquam insidian- D
tes timebantur. Atque ipse Vitellius, respectu suarum necessitudinum, nihil in Domi-
Castra Carsulis. tianum atrox parabat. Duces partium, vt Carsulas venêre, paucos ad requiem dies su-
munt: donec aquilæ, signáque legionum assequerentur. Et locus ipse castrorum place-
bat, latè prospectans, tuto copiarum aggestu, florentissimis ponè tergum municipijs. Si-
mul colloquia cum Vitellianis decem milium spatio distantibus, & proditio spetaba-
tur. Ægrè id pari miles, & victoriam malle quàm pacem. ne suas quidem legiones op-
petiebantur, vt prædæ quàm periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius do-
cuit,

68. IVLIANVS PRÆERAT.] *Mirum, ne ille ipse Iulianus, qui Plinio* curasse *dicitur* munus gladiatorium Neronis. *lib.* XXXVII. *cap.* III.

69. CONTERRITI MÆSTIVE.] *E Florentino, in quo est*, contempti mestine, *Pichena emendat:* contemptim & sine discr. *Bellè, bellè.*

70. EREPTVS SAMNIS.] *In Florentino*, erectus: *sed illud placet, ereptum nempe Vitellio, qui possidebat. Aut si* erectus, *capi licet animis erectos ob Vitellij discessum, & sic defecisse.*

71. RATIONE

A cuit, *Esse adhuc Vitellio vires, ambiguas si deliberarent, acres si desperassent. Initia bellorum ciuilium fortunæ permittenda, victoriam consilijs & [71] ratione perfici. Iam Misenensem classem & pulcherrimam Campaniæ oram desciuisse, nec plus è toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quàm quod inter Tarracinam Narniamque iaceat. Satis gloriæ prælio Cremonensi partum, & exitio Cremonæ, nimium inuidiæ. ne concupiscerent Romam capere potiùs, quàm seruare. Maiora illis præmia, & multo maximum decus, si incolumitatem senatui populóque Rom. sine sanguine quæsissent.* His & ralibus mitigati animi. Nec mulro pòst legiones venêre. Et terrore famaque aucti exercitus, Vitellianæ cohortes nutabanr, nullo in bellum adhortanre, multis ad rransitionem, qui suas cenrurias turmasque rradete donum victori, & sibi in posterum gratiam certabant. Per eos cognirum est, Interamnam proximis campis præsidio quadringenrorum equirum teneri. Missus extemplò Varus, cum expeditâ manu, paucos repugnantium interfecit. plures, abiectis armis, veniam petiuêre. quidam in castra refugi, cuncta formidine implebanr, augendo rumoribus virturem copiásque hostium, quo amissi præsidij dedecus lenirenr.

Antonius milites mitigat.

Præsidium Interamnæ interceptum.

B Nec vlla apud Virellianos flagitij pœna: & præmiis defectorum, vera fides. ac reliquum perfidiæ certamen, crebra rransfugia tribunorum centurionúmque. Nam gregarius miles induruerar pro Virellio, donec Priscus & Alphenus, desertis castris ad Vitellium regressi, pudore prodirionis cunctos exsoluerenr. Iisdem diebus, Fabius Valens, Vrbini, in custodiâ interficirur. Capur eius Virellianis cohortibus ostenratum, ne quam vltrà spem fouerenr. nam peruasisse in Germanias Valentem, & veteres illic nouósque exercitus ciere credebant. Visâ cæde, in desperationem versi. & Flauianus exercitus, immane quantum animo exitium Valentis, vt finem belli, accepir. Narus erar Valens Anagniæ, equestri familiâ, procax moribus, neque absurdus ingenio famam vrbanitatis per lasciuiam petere. [72] Iudicro Iuuenalium sub Netone, velut ex necessirare, mox sponre mimos actirauir, scirè magis quàm probè. Legatus legionis, & fouit Verginium, & infamauir. Fonteium Capitonem in prodirionem corruptum, seu quia corrumpere nequiuerar, inrerfecir. Galbæ proditor, Vitellio fidus, & aliorum perfidiâ illustratus.

Vitelliani carptim ad victores transeunt.

Valentis cædes.

Vita & mores hominis.

C Abruptâ vndique spe, Vitellianus miles trãsiturus in partes, id quoque non sine dedecore, sed sub signis vexillisq; in subiectos Narniæ campos descendêre. Flauianus exercitus, vt ad prœlium [73] inrentus armarusque, densis circa viam ordinibus, adstiterat. Accepti in medium Vitelliani. & circumdatos, Primus Antonius elementer alloquitur. pars Narniæ, pars Intetamnæ subsistere iussi. relictæ simul è victricibus legiones, neque quiescentibus graues, & aduersus contumaciam validæ. Non omisêre per eos dies Primus ac Varus crebris nuntijs salurem, & pecuniam, & secreta Campaniæ, offerte Vitellio, si positis armis, seque ac liberos suos Vespasiano permisisser. In eumdem modum & Mucianus composuir epistolas: quibus plerumque fidere Vitellius, ae de numero seruorum, [74] electione lictorum loqui. Tanta torpedo inuaserat animum, vt si Principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse obli-

Cohortium Vitellij deditio.

Ipsi conditiones proposita.

Nec ab eo spreta.

71. RATIONE PERFICI.] *Vulgati*, proficisci; D *scripti*, profici. *ex quo nobis* perfici *visum facere.*

72. LVDICRO IVVENALIVM.] *Hoc malui, quàm quod vulgò est* Iuuenum.

73. INTENTVS ARMATVSQVE.] *Codex regius*, ornatusque. *quod germanum est. Loquebantur enim ita etiam in armis. Vnde & gladiatorum ornamenta. Tacitus lib.* v. pauci ornati militariter. *Liuius libro* IX. Diemque iis quâ equis armisque instructi ornatique adessent, edicit.

74. ELECTIONE LICTORVM.] *Quorsum lictores? Si enim priuatum seriò indueret, nihil iis opus. Scribendum omnino* litorum. *Secessum videlicet aliquem amœnum & maritimum adtribui sibi Vitellius volebat, velut ad otium. Itaque in oratione aduersariâ mox amicorum, respondetur huic parti:* Nunc pecuniam, & familiam, & bearos Campaniæ sinus promitti. *Suetonium ego in hac voce paullo grauiùs & obscuriùs corruptum restituo, Tiber. cap.* LXXII. Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret. *Cui enim rei lictor hic in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus & priscæ editiones*, vt stans in medio. *Legam & rescribam totum locum:* aut stans in medio triclinio, aut stans in litore, singulos, *&c. siue relegatâ alterâ voce breuiùs*, aut stans in medio triclinio, aut è litore. *Temerè enim repetita videtur à librario. Sententia autem liquida & pura, Tiberium Capreis dissimulando morbo stantem valedixisse comiter singulis, siue in triclinio, siue in ipso litore. Nam modica ea insula, & amici plerique diuersabantur, vt opinor, in oppositâ Italia terrâ.*

Sabinus incitatur ad arma.

obliuisceretur. At primores ciuitatis, Flauium Sabinum præfectum vrbis, secretis sermonibus incitabant, victoriæ famæque partem capesseret. *Esse illi proprium militem cohortium vrbanarum. nec defuturas* [75] *vigilum cohortes, seruitia ipsorum, fortunam partium, & omnia prona victoribus. nec Antonio Varoque de gloriâ concederet. Paucas Vitellio cohortes, & mæstis vndique nuntiis trepidas. populi, mobilem animum: & si se ducem præbuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium ne prosperis quidem parem, adeo ruentibus debilitatum. gratiam patrati belli penes eum, qui vrbem occupasset. Id Sabino conuenire, vt imperium fratri reseruaret: id Vespasiano, vt ceteri post Sabinum haberentur.* Haut quaquam erecto animo eas voces accipiebat, [76] inualidus senectâ. Erant qui occultis suspicionibus incesserent, tamquam inuidiâ & æmulatione fortunam fratris moraretur. Namque Flauius Sabinus ætate prior, priuatis vtriusque rebus, auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat. Et credebatur affectam eius fidem præiuuisse, domo agrisque pignori acceptis. Vnde, quamquam manente in speciem concordiâ, [77] offensarum operta metuebantur. Melior interpretatio, mitem virum abhorrere à sanguine & cædibus: B eoque crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisque per conditionem armis agitare. Sæpe domi congressi. postremò in æde Apollinis, vt fama fuit, pepigêre. Verba vocesque duos testes habebant, Cluuium Rufum & Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur, Vitellii proiectus & degener, Sabinus non insultans, & miseranti propior. Quòd si tam facilè suorum mentes flexisset Vitellius, quàm ipse cesserat: incruentam vrbem Vespasiani exercitus intrasset. Ceterùm vt quisque Vitellio fidus, ita pacem & conditiones abnuebant, discrimen ac dedecus ostentantes, & fidem in libidine victoris. *Nec tantam Vespasiano superbiam, vt priuatum Vitellium pateretur:* [78] *ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordiâ. Ipsum sanè senem, & prosperis aduersisque satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius Germanico fore? Nunc pecuniam, & familiam, & beatos Campaniæ sinus promitti. Sed vbi imperium Vespasianus inuaserit, non ipsi, non amicis eius, non denique exercitibus securitatem, nisi exstincto* [79] *æmulatu redituram. Fabium illis Valentem, captiuum & casibus dubiis reseruatum, prægrauem fuisse: nedum Primus ac Fuscus, & specimen partium Mucianus, vllam in Vitellium nisi occidendi licentiam habeant. Non* C *à Cæsare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos. Nisi fortè Vespasianus altiores spiritus gerat,* [80] *Vitellii cliens, cùm Vitellius collega Claudio foret. Quin vt censuram patris, vt tres consulatus, vt tot egregiæ domus* [81] *honores deceret, desperatione saltem in audaciam accin-*

Nec facilè impellitur.

Et magis de pace annititur.

Quam Vitellii proximi dirimunt.

Eumque ad vobur exstimulant.

75. VIGILVM COHORTES.] *Quas Principe Augusto institutas, Dio scribit lib.* LV. *idque refert in annum Vrbis* DCCLIX. *Idem Paulus tradidit libro proprio De officio Præfecti vigilum, vt vides in Pandectis. Appiano tamen quid fiet, qui in Triumuiratu Vigiles repperit, & institutos vult, Pompeio in Siciliâ victo? id esset, triginta penè ante Dionis traditionem annis. Scribit lib.* V. *Ciuil.* Sabinum præfectum à Cæsare ad turbas & latrocinia in vrbe atque Italiâ comprimenda: καὶ ἐξ ἐκείνου (*addit*) φασὶ παραμεῖναι τὸ τῆς στρατείας τῶν νυκτοφυλάκων ἔθος τε καὶ εἶδος. Atque ex eo tempore aiunt mansisse nocturnorum Vigilum morem & formam. *Benè,* aiunt: *nam si tu Appiane, nimis erras. Sparteolos hos milites vocare interpres Iuuenalis videtur, Sat.* XIV. *in illud*: Dispositis prædiues hamis. Per translationem, *inquit*, disciplinæ militaris Sparteolorum Romæ, quorum cohortes in tutelam vrbis, cum hamis & cum aquâ vigilias curare consueuerunt vicinis. *Corrigendum in fine huius Scholii,* curare consueuerunt vicibus: *& quod ad Sparteolos, ipsa vox in Tertulliani Apologetico, eodē sensu.*

76. INVALIDVS SENECTA.] *Vocem Rodolphus addit,* senectâ sensuque, *valdè appositè, modò è libris.*

77. OFFENSARVM OPERTA.] *Ita Farnesianus, probâ & solemni Tacito dictione. Alii,* opera.

78. NE VICTOS QVIDEM.] *Varia emendatio vel crux potiùs adhibita huic loco. Vertranius legit,* ne victor quidem laturus. *Beatus:* Ne victum quidem laturus. *Mihi sana lectio est, sana sententia. Si Vespasianus, inquiebant, tam alto animo est vt rectis oculis æmulum quondam imperii possit adspicere: tamen* D *id istæ ipsæ victæ partes ferent numquam. qui miseratione olim Principis, ad vltionem & res nouas accingentur. Atque huic sententiæ aptè subnexum.* Ita periculum ex misericordiâ.

79. ÆMVLATV REDITVRAM.] *Censeo nos aptè restituisse: etsi in libris,* æmulatore redituram. *Budensis aliquid innuit, qui* æmulatore daturam *præferebat. Tacitus alibi:* & ne æmulatus in vrbe ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.

80. VITELLII CLIENS, CVM VITELLIVS.] *Postrema ea verba,* cùm Vit. col. Cl. foret, *glossulam sapere videantur, ad subsequentia verba,* Quin vt censuram patris. *Fero tamen.*

81. HONORES DECERET.] *Rectè: & capio. In Romanâ tamen editione* honores degeret. *ex quâ (siquid*

A *accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. Denique nihil atrocius euenturum, quàm in quod sponte ruant. moriendum victis, moriendum deditis. id solum referre, nouissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.* Surdæ ad fortia consilia Vitellio aures. Obruebatur animus miseratione curaque, ne pertinacibus armis, minùs placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis: Erat illi & fessa ætate parens, quę tamen paucis antè diebus opportunâ morte excidium domus præuenit. nihil principatu filij assecuta, nisi luctum & bonam famam. xv. kal. Ianu. auditâ defectione legionis cohortiumque, quæ se Narniæ dediderant, pullo amictu palatio degreditur; mœstâ circùm familiâ. Simul ferebatur lecticulâ paruulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandæ & intempestiuæ. miles minaci silentio. Nec quisquam adeò rerum humanarum immemor, quem nō commoueret illa facies, Romanum Principem, & generis humani paullò antè dominum, relictâ fortunæ suæ sede, per populum, per vrbem, exire de imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. Repentina vis dictatorem

Natura ignauum & degenerem.

Mater eius obiit.

Ipse Principatu abiturit.

B Cæsarem oppresserat; occultæ Caium insidiæ. nox & ignotum rus, fugam Neronis absconderant. Piso & Galba, tamquam in acie cecidêre. in suâ concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca & præsenti mæstitię congruentia locutus: *Cedere se pacis & Reip. causâ: retinerent tantùm memoriam sui, fratrémque, & coniugem, & innoxiam liberorum ætatem miserarentur.* Simul filium protendens, modò singulis, modò vniuersis commendans, postremò fletu præpediente, assistenti consuli (Cæcilius Simplex erat) exsolutum à latere pugionem, velut ius necis vitæque ciuium, reddebat. Aspernante consule, reclamantibus qui in concione adstiterant, vt in æde Concordiæ positurus insignia imperij, domúmque fratris petiturus, discessit. Maior hic clamor obsistentium penatibus priuatis, in palatium vocantium. interclusum aliud iter, idq; solum quod in sacram viam pergeret, patebat. Tum consilij inops, in palatium rediit. Præuenerat rumor, eiurari ab eo imperium. Scripseratque Flauius Sabinus cohortium tribunis, vt militem cohiberent. Igitur tamquam omnis Resp. in Vespasiani sinum cessisset, primores senatus, & plerique equestris ordinis, omnisque miles vrbanus, & vigiles, domum Flauij Sabini compleuêre. Illud de studiis vulgi, & minis Germanicarum cohortium affertur. Longiùs iam progressus erat, quàm vt regredi posset: & suo quisque metu, ne disiectos, eóque minùs validos, Vitelliani consectarentur, cunctantem in arma impellebant. Sed quod in eiusmodi rebus accidit, consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumsêre. Circa lacum Fundani, descendentibus qui Sabinum comitabantur armatis, occurrunt promtissimi Vitellianorum. Modicum ibi prœlium, improuiso tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepidâ, quod tutissimum è præsentibus, arcem Capitolij insedit mixto milite, & quibusdam senatorum equitumque: quorum nomina tradere haut promtum est, quoniam victore Vespasiano, multi id meritum erga partes simulauêre. Subierunt obsidium etiam feminæ: inter quas maximè insignis, Verulana Gracilia, neque liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles, custodiâ socordi clausos circumdedit, eóque, concubiâ nocte, suos liberos Sabinus, & Domitianum fratris filium, [82] in Capitolium acciuit. Ar Sabinus,

Concionem habet.

Abiectū se gerit.

Populus & miles in sede eū restituunt.

Sabinus interea Remp. susceperat.

Præliatur cū Vitellianis: Pellitur. Capitolium occupat.

Obsidetur.

C (at "cessisset, primores senatus")

D beros Sabinus, & Domitianum fratris filium, [82] in Capitolium acciuit. Ar Sabinus, misso per neglecta ad Flauianos duces nuntio, qui circumsideri ipsos, & nisi subueniretur, artas res nuntiaret; noctem adeò quietam egit, vt digredi sine noxâ potuerit. Quippe miles Vitellij aduersus pericula ferox, laboribus & vigiliis parum intentus erat. Et hibernus imber repentè fusus, oculos aurésq; impediebat. Luce primâ Sabinus, antequam inuicem hostilia cœptarent, Cornelium Martialem è primipilaribus, ad Vitellium misit, cum mandatis & questu, quòd pacta turbarentur. *Simulationem prorsus & imaginem deponendi imperij fuisse, ad decipiendos tot illustres viros. Cur enim è rostris, fratris domum imminentem foro, & irritandis hominum oculis, quàm Auentinum & penates vxoris petisset? Ita priuato,*

Mittit ad Vitellium expostulatum.

(siquid mutandum est) fecerim, regeret. *Rodolphus enim longiùs abire à scripto videtur, qui reponit,* negligeret.

82. IN CAPITOLIVM.] *Hæ duæ voces à glossographo fortasse. certè in Capitolium eos accitos, sine monitore vllo nimis clarum.*

priuato, & omnem principatus speciem vitanti, conuenisse. Contrà, Vitellium in palatium, in ipsam imperij arcem regressum. Inde armatum agmen emissum, stratam innocentium cædibus celeberrimam vrbis partem. ne Capitolio quidem abstineri. Togatum nempe se, & vnum è senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium prælijs legionum, captiuitatibus vrbium, deditionibus cohortium iudicatur. Iam Hispanijs, Germanijsque, & Britanniâ, desciscentibus, fratrê Vespasiani mansisse fide, donec vltrò ad conditiones vocaretur. Pacem & concordiam victis vtilia; victoribus tantùm pulchra esse. Si conuentionis pæniteat; non se, quê perfidiâ deceperit, ferro peteret, non filium Vespasiani vix puberem. quantum occisis vno sene & vno iuuene profici? Iret obuiam legionibus, de summâ rerum illic certaret: cetera secundùm euentum prælij cessura. A Trepidus ad

Ille se purgat, militem culpat. hæc Vitellius, pauca purgandi sui caussâ respondit, culpam in militem conferens, cuius nimio ardori imparem esse modestiam suam. Et monuit Martialem, vt per secretam ædium partem occultè abiret, ne à militibus internuntius inuisæ pacis interficeretur. Ipse neque iubendi neque vitandi potens, non iam imperator, sed tantùm belli caussa erat.

Capitolium oppugnatur. Vix dum regresso in Capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo duce, sibi quisque auctor: cito agmine, forum & imminentia foro templa prætereuecti, erigunt aciem per aduersum collem, vsque adprimas Capitolinę arcis fores. Erânt antiquitùs [83] porticus in latere cliui, [84] dextrâ subeuntibus. In quarum tectum egressi, saxis tegulisque Vitellianos deturbabant. neque illis manus nisi gladijs armatæ; & arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. Faces in prominentem porticum iecêre, & sequebantur ignem. ambustasque Capitolij fores penetrassent, ni Sabinus reuulsas vndique statuas, decora maiorum, in ipso aditu vice muri obiecisset. Tum diuersos Capitolij aditus inuadunt, iuxta lucum asyli, & quà Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improuisa vtraque vis. propior atque acrior per asylum ingruebat. Nec sisti poterant, scandentes per coniuncta ædificia: quæ, vt in multâ pace, in altum edita, solum Capitolij æquabant. B

Incenditur. Hîc ambigitur, [85] ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quæ crebrior fama est, quò nitentes ac progressos depellerent. Inde lapsus ignis in porticus, appositas ædibus. mox [86] sustinentes fastigium Aquilæ, vetere ligno, traxêre flammam, aluerunt-que. Sic Capitolium, clausis foribus, indefensum & indireptum, conflagrauit. C

Querela super eo. Id facinus post conditam vrbem luctuosissimum fœdissimumque Pop. Rom. accidit, nullo externo hoste, propitijs, si per mores nostros liceret, deis. Sedem Iouis optimi maximi, auspicatò à maioribus pignus imperij conditam, quam non Porsena deditâ vrbe, neque Galli captâ, [87] temerare potuissent, furore Principum exscindi? Arsetar & antè Capitolium ciuili bello, sed fraude priuatâ. Nunc palàm obsessum, palàm incensum. quibus armorum caussis, [88] quo tantæ cladis pretio * pro patriâ bellauimus?

Quis condiderit. Vouerat Tarquinius Priscus rex, bello Sabino; iecetatque fundamenta, spe magis futuræ magnitudinis, quàm quò modicæ adhuc Pop. Rom. res sufficerent.

Auxerit. Mox Seruius Tullius, sociorum studio; deinde Tarquinius Superbus, captâ Suessâ Pometiâ, hostium spolijs exstruxêre. Sed gloria operis, libertati reseruata. Pulsis regibus, Horatius Puluillus iterùm consul dedicauit, eâ magnificentiâ, quam immensæ posteà Pop. Rom. opes ornarent potiùs, D

83. PORTICVS IN LATERE.] *Dionysius lib. IV.* Frons eius meridiem spectans, porticum habet, cum triplici columnarum ordine: in lateribus ordo duplex est.

84. DEXTRA SVBEVNTIBVS.] *An,* dextræ subeuntibus? *atque ita, vt disco, Florentinus.*

85. IGNEM OPPVGNATORES.] *Hoc quidem ambigi potest: at non quod Philostratus incuriosè scribit libro* v. Domitianum obsedisse Vitellianos in Capitolio, atque illos clanculum fugientes templum incendisse. *Ille dixit, qui perperàm multa alia: classicus nemo scripsit.*

86. SVSTINENTES FASTIGIVM AQVILÆ.] *Græci etiam eâ mente ἀετὸν dicunt. Hesychius:* ἀετὸς, καὶ ὄροφος, καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ γείσου κυμάτιον. *Pausanias aliquoties vsurpat, vt lib.* x. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἐστιν Ἄρτεμις, καὶ Λητὼ, καὶ Ἀπόλλων. *Libro* v. ὕψος μὲν δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐς τὸν ἀετὸν ἀνῆκον εἰσὶν οἱ ὀκτὼ πόδες καὶ ἑξήκοντα. *Nisi fallor, ista ipsa aquila, γεισίποδες Polluci dicuntur.*

87. TEMERARE POTVISSENT.] *Ita Farnesianus. melius certè, quàm,* tenere, *quod obtinuit. Pollutio enim ista ad locum sacrum refertur.*

88. QVO TANTÆ CLADIS.] *Aeger mihi locus olim visus, nunc in sanitate esse. Sententia: ne pro patriâ quidem olim tanta clade pugnatum, nedum pro ambitione priuatâ, aut contra patriam.*

89. CCCCXV.

A tiùs, quàm augerent. Iisdem rursus vestigiis situm est, postquam interiecto [89] CCCCXV.
annorum spatio L. Scipione, C. Norbano Coss. flagrauerat. Curam victor Sulla susce- *Reparauerit.*
pit, neque tamen dedicauit. hoc solum [90] felicitati eius negatum. [91] Lutatij Catuli no-
men, inter * tanta Cæsarum opera, vsque ad Vitellium mansit. Ea tunc ædes cremaba- ** Flor. tot*
tur. Sed plus pauoris obsessis, quàm obsessoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, ne-
que astu, neque constantiâ, inter dubia indigebat. Ex diuerso, trepidus miles, dux segnis, *Torpor Sabini.*
& veluti captus animi, non linguâ, non auribus competere. neque alienis consilijs regi,
neque sua expedire. huc illuc clamoribus hostium circumagi. quæ iusserat vetare, quæ
vetuerat iubere. Mox quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exsequi.
postremò abiectis armis, fugam & fallendi artes circumspectabant. Irrumpunt Vitel-
liani, & cuncta sanguine, ferro, flammisque miscent. Pauci militarium virorum, inter
quos maximè insignes, Cornelius Martialis, Æmylius Pacensis, Casperius Niger, Di-
dius Scæua, pugnam ausi obtruncantur. Flauium Sabinum inermem, neque fugam cœ-
B ptantem, circumsistunt, & Quinctium Atticum consulem, vmbrâ honoris & suâmet *Consul Atticus.*
vanitate monstratum, quòd edicta in populum pro Vespasiano magnifica, probrosa ad-
uersus Vitellium iecerat. Ceteri per varios casus elapsi, quidam seruili habitu, alij fide *Multi elapsi.*
clientium contecti, & inter sarcinas abditi. Fuêre, qui excepto Vitellianorum signo, quo
inter se noscebantur, vltrò rogitantes respondentésve, audaciam pro latebrâ haberent.
Domitianus, primâ irruptione apud ædituum occultatus, sollertiâ liberti, lineo amictu *Inter quos Domitianus.*
turbæ sacricolarum [92] immixtus ignarusque, apud Cornelium Primum paternum
clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto æditui contuber-
nio, modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, aramque posuit, casusque suos in *Qui latebrã suam postea sacrauit.*
marmore expressit. Mox imperium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, seque
in sinu dei sacrauit. Sabinus & Atticus onerati catenis, & ad Vitellium ducti, nequa-
quam infesto sermone vultuque excipiuntur, frementibus, qui ius cædis, & præmia na-
uatæ operæ, petebant. Clamore à proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini
C exposcit, minas adulationesque miscet. Stantem pro gradibus palatij Vitellium, & pre-
ces parantem, peruicêre vt absisteret. Tum confossum conlaceratumque, & abscisso ca- *Sabinus confoditur.*
pite truncum corpus Sabini, in Gemonias trahunt. Hic exitus viri haut sanè spernendi.
Quinque & XXX. stipendia in Repub. fecerat, domi militiæque clarus. Innocentiam
iustitiamque eius, non argueres: sermonis nimius erat. Id vnum septem annis, quibus
Mœsiam; duodecim, quibus præfecturam vrbis obtinuit, calumniatus est rumor. in fi-
ne vitæ, alij segnem, multi moderatum, & ciuium sanguinis parcum credidêre. Quod
inter omnes cõstiterit, ante principatum Vespasiani, decus domus penes Sabinum erat.
Cædem eius lætam fuisse Muciano accepimus. Ferebãt plerique etiam paci consultum,
diremtâ æmulatione inter duos, quorum alter se fratrem Imperatoris, alter consortem
imperij cogitaret. Sed Vitellius consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus ac *Atticus fauentibus eripitur.*
velut vicem reddens, quòd interrogantibus quis Capitolium incendisset, se reum Atti-
cus obtulerat. Eaque confessione, siue aptum tempori mendacium fuit, inuidiam cri-
D menque agnouisse, & à partibus Vitellij amolitus videbatur. Iisdem diebus L. Vitellius,
positis apud Feroniam castris, excidio Tarracinæ imminebat: clausis illic gladiatoribus *Tarracina obsessa.*
remigibusque, qui non egredi mœnia, neque periculum in aperto audebant. Præerat, vt
suprà memorauimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus, lasciuiâ secordia- *Quam gladiatores segniter custodiunt.*
que gladiatorum magis, quàm ducum similes. Non vigilias agere, non intuta mœnium
firma-

89. CCCCXV. ANNORVM.] *Ratio temporum euincit scrib.* CCCCXXV. *Adi Fastos.*

90. FELICITATI EIVS NEGATVM.] *Sulla ipsius dictum hoc est, quò Tacitus allusit. Plinius libro* VII. *cap.* XLIII. Hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quòd Capitolium non dedicauisset.

91. LVTATII CATVLI NOMEN.] *Fallit nos ergo, aut falsus ipse Dio, qui adseuerat inter alios honores datum Cæsari, vt nomen eius Capitolio inscriberetur, deleto Catuli. idq; eum recepisse. Quod ex hoc loco omnino non potest.*

92. IMMIXTVS IGNARVSQVE.] *Ita Vatic. quod germanum indicaui, non,* ignoratusque. *Nouitas quadam in eâ voce est, quam Sallustio debet:* More humanæ cupidinis ignara visundi. *id valet,* ignota.

93. RELI-

firmare, noctu dieq; fluxi, & amœna litorum personantes, in ministerium luxus dispersis militibus, de bello tantùm inter conuiuia loquebantur. Paucos ante dies, discesserat Apinius Tiro: donisque ac pecunijs acerbè per municipia conquirendis, plus inuidiæ quàm virium partibus addebat. Interim ad Vitellium seruus Verginij Capitonis perfugit, pollicitusque si præsidium acciperet, vacuam arcem furtim traditurum, multâ nocte cohortes expeditas summis montium iugis, super caput hostium sistit. inde miles ad cædem magis, quàm ad pugnam decurrit. sternunt inermes, aut arma capientes, & quosdam somno excitos, cùm tenebris, pauore, sonitu tubarum, clamore hostili turbarentur. pauci gladiatorum resistentes, neque inulti cecidêre. Ceteri ad naues ruebant, vbi cuncta pari formidine implicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex liburnicæ inter primum tumultum euasêre, in quîs præfectus classis Apollinaris: [93] reliquas in litore captas, aut nimio ruentium onere pressas, mare hausit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, & verberibus fœdatus, in ore eius iugulatur. Fuêre, qui vxorem L. Vitellij Triariam incesserint, tamquam gladio militari cincta, inter luctum cladesque expugnatæ Tarracinæ, superbè sæuèque egisset. Ipse lauream prosperè gestæ rei, ad fratrem misit: percontatus, statim regredi se, an perdomandę Campaniæ insistere iuberet. Quod salutare non modò partibus Vespasiani, sed Reipub. fuit. nam si recens victoriâ miles, & super insitam peruicaciam secundis ferox, Romam contendisset, haut paruâ mole certatũ, nec sine exitio vrbis foret. quippe L. Vitellio, quamuis infami, inerat industria: nec virtutibus, vt boni, sed quo modo pessimus quisque, vitiis valebat. Dum hæc in partibus Vitellij geruntur, digressus Namiâ Vespasiani exercitus, festos Saturni dies, Otriculi per otium agitabat. Caussa tam prauæ moræ, vt Mucianum opperirentur. Nec defuere qui Antonium suspicionibus arguerent, tamquam dolo cunctantem, post secretas Vitellij epistolas, quibus consulatum & nubilem filiam, & dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alij, ficta hæc, & in gratiam Muciani composita. Quidam, omnium id ducum consilium fuisse, ostentare potiùs vrbi bellũ, quàm inferre: quando validissimæ cohortes à Vitellio desciuissent, & abscissis omnibus præsidiis, cessurus imperio videbatur. Sed cuncta festinatione, deinde ignauiâ Sabini corrupta: qui sumtis temerè armis, munitissimam Capitolij arcem, & ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, aduersus tris cohortes rueri nequisset. Haut facilè quis vni assignauerit culpam, quæ omnium fuit. nam & Mucianus, ambiguis epistolis, victores morabatur; & Antonius, præpostero obsequio, vel [94] dum tegeret inuidiam, crimen meruit: ceterique duces, [95] dum peractum bellum putant, finem eius insigniuere. Ne Petilius quidem Cerealis, cũ mille equitibus præmissus, vt transuersis itineribus per agrum Sabinum, Salariâ viâ vrbem introiret, satis maturauerat: donec obsessi Capitolij fama cunctos simul excitet. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo iam noctis, serum auxilium venit. Illic interfectum Sabinum, conflagrasse Capitolium, tremere vrbem, mæsta omnia accepit. plebem quoque & seruitia pro Vitellio armari, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equestre prœlium aduersum fuerat. namque incautum, & tamquam ad victos ruentem, Vitelliani interiectus equiti pedes excepêre. pugnatum haut [96] procul vrbe, inter ædificia hortosque, & amfractus viarum. quæ gnata Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neque omnis eques concors, adiunctis quibusdam, qui nuper apud Namiam dediti, fortunam partium speculabatur. capitur præfectus alæ, Tullius Flauianus. ceteri fœdâ fugâ consternantur, non vltra Fidenas secutis victoribus. Eo successu studia populi aucta. Vulgus vrbanum arma cepit. Paucis scuta militaria. plures,

Proditur à seruo. — *Iulianus occisus.* — *Fœmina virilitur lasciuit.* — *L. Vitellij ingenium.* — *Flauiani Saturnalia agitant.* — *Caussa eius moræ.* — *Mox omnes properant ad vrbem.* — *Equites eorũ victi.* — *Plebs pro Vitellio se armat.*

93. RELIQVAS IN LITORE.] *Conarruula codex*, reliquæ in litore captæ. *quod verius.*

94. DVM TEGERET INVIDIAM.] *Ne vnus ipse omnia velle & facere videretur, eoq; cunctatus. Sed placet magis Pichenæ lectio ex scripturâ Flor.* dum regerit. *Nimirum inuidiam ipse in Mucianum retorquet: inuidiam, inquam, eius culpâ & consiliis Capitolium exustum. Cur enim moratus est, aut inhibuit? At in crimine tamen Antonius, nec parère in tantâ necessitate debebat.*

95. DVM PERACTVM.] *Romanus*, patratum bellum. *probè.*

96. PROCVL VRBE.] *Hispanus*, vrbem, *verè.*

97. VVLNE-

A res, tapris quod cuique obuium telis, signum pugnæ exposcunt. Agit grates Vitellius, & ad tuendam vrbem prorumpere iubet. Mox vocaro senatu, diliguntut legati ad exercitus, vt prætexto Reipub. concordiam pacemque suaderent. Varia legarorum sors fuit. Qui Petilio Cetiali occurrerunr, extremum discrimen adiere, aspernante milite conditiones pacis. 97 Vulnerarur prætor Arulenus Rusticus. auxit inuidiam, super violatum legati prætorisque nomen, propria dignatio viri. Palantur comites. occiditur proximus lictor, dimouere rurbam ausus. & ni dato à duce præsidio defensi forenr, sacrum etiam inter exteras gentes legarorum ius, anre ipsa patriæ mœnia, ciuilis rabies vsque in exitium temerasset. Æquioribus animis accepti sunr, qui ad Antonium venerant, non quia modestiot miles, sed duci plus auctoritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus equestris ordinis, studium philosophiæ & placita Stoicorum æmulatus: cœptabatque permixtus manipulis, bona pacis ac belli discrimina disserens, armatos monere. Id plerisque ludibrio, pluribus tædio. nec deerant qui propellerent proculcarentque, ni admo-
B nitu modestissimi cuiusque, & alijs minitantibus, omisisset intempestiuam sapientiam. Obuiæ fuere & virgines Vestales, cum epistolis Vitellij ad Antonium scriptis. Eximi supremo certamini vnum diem postulabant. si moram interiecissent, faciliùs omnia conuentura. Virgines cum honore dimissæ. Vitellio rescriptum, Sabini cæde, & incendio Capitolij, 98 diremta belli commercia. Tentauit ramen Antonius vocatas ad concionem legiones mitigare, vt castris iuxta pontem Miluium positis, posterâ die vrbem ingrederentur. Ratio conrandi, ne asperatus prœlio miles, non populo, non senatui, ne templis quidem ac delubris deorum consuleret. Sed omnem prolationem, vt inimicam victoriæ, suspectabant. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam imbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant. Tripartito agmine, pars vt astiterat Flaminiâ viâ, pars iuxta ripam Tiberis incessit, tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat. plebs, inuectis equitibus fusa. Miles Vitellianus, trinis & ipse præsidijs occurrit. Prœlia ante vrbem multa, & varia: sed Flauianis consilio ducum præstan-
C tibus, sæpiùs prospera. Ij tantùm conflictati sunt, qui in partem sinistram vrbis ad Sallustianos hortos, per angusta & lubrica viarum flexerant. Superstantes macerijs hortorum Vitelliani, ad serum vsque diei, saxis pilisque subeuntes arcebant. donec ab equitibus, qui portâ Collinâ irruperant, circumuenirentur. Concurrêre & in campo Martio infestæ acies. Pro Flauianis fortuna, & parta toties victoria: Vitelliani desperatione solâ ruebant. & quamquam pulsi, rursus in vrbe congregabantur. Adetat pugnantibus spectator populus, vtque in ludicro certamine, hos modò, rursus illos clamore & plausu fouebat: quoties pars altera inclinasset, * abditos in tabernis, aut si quam in domum perfugerant, erui iugularique postulantes, parte maiore prædæ potiebantur. Nam milite ad sanguinem & cædes obuerso, spolia in vulgus cedebant. Sæua ac deformis vrbe totâ facies. alibi prœlia & vulnera, alibi balneæ popinæque. Simul cruor & strues corporum. iuxta scorta, & scortis similes: quantum in luxurioso otio libidinum, quidquid in acerbissimâ captiuitate scelerum: prorsus, vt eamdem ciuitatem, & furere crederes, &
D lasciuire. Conflixerant antè armati exercitus in vrbe, bis L. Sullâ, semel Cinnâ, victoribus, nec tunc minus crudelitatis. nunc inhumana securitas, & ne minimo quidem temporis, voluptates intermissæ, velut festis diebus id quoque gaudium accederet, exsultabant, fruebantur: nullâ partium curâ, malis publicis læti. Plurimum molis in oppugnatione castrorum fuit, quæ acerrimus quisque vt nouissimam spem retinebant. Eò intentiùs victores, præcipuo veterum cohortium studio, cuncta validissimarum vrbium excidijs reperta, simul admouent, testudinem, tormenta, aggeres, fascesque: quidquid tot prœliis

Legati de pace missi: sed feruiter excepti.

Musonij importuna sapientia.

Vestales à Vitellio missæ.

Sed miles mora impatiens.

Triplici agmine vrbem adeunt. Occurritur.

Sed Flauiani vincunt.

Instauratum in cãpo Martio prælium: sed pars fortunâ.

Plebis leuitas & sæuitia.

Misera Romæ facies.

Castra Prætoria oppugnata.

* *Vulgò, abditi*

97. VVLNERATVR PRÆTOR.] *Haud aliunde lucẽ Plinio, siue Regulo potius dederis apud Plinium, lib. 1. epist. v.* Rustici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum recitaret ederetque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam *Stoicorum Simiam* appellat. Adiicit, *Vitellianâ cicatrice stigmosum.* Agnoscis Reguli eloquentiam. *Hoc cicatricis Vitellianæ conuicium, est à vulnere, quod nunc accepit.*

98. DIREMTA BELLI COMMERCIA.] *Quid clarius? Corrector tamen aduentat,* diremta bellico commercia.

 99. PER

prœlijs laboris ac periculi hausissent, opere illo consummari clamitantes. Vrbem sena- A
tui ac pop. Rom. templa dijs reddita; proprium esse militis decus, in castris. illam pa-
triam, illos penates. ni statim recipiantur, noctem in armis agendam. Contrà Vitelliani,
Strenuè propugnatas. quamquam numero fatoq; dispares, inquietare victoriam, morari pacem, domos aras-
que cruore fœdare, suprema victis solatia complectebantur. Multi semianimes, super
Sed deo iniusto. turres & propugnacula mœnium, exspirauêre. Conuulsis portis, reliquus globus obtu-
lit se victoribus: & cecidêre omnes contrarijs vulneribus, versi in hostem. Ea cura etiam
Vitellius palatiū deserit: morientibus decôri exitus fuit. Vitellius captâ vrbe, [99] per auersam palatij partem, A-
uentinum in domum vxoris sellulâ defertur: vt si diem latebrâ vitauisset, Tarracinam
ad cohortes fratremque perfugeret. Dein mobilitate ingenij, & quę natura pauoris est,
Iterùm repetit. cùm omnia metuenti, præsentia maximè displicerent, in palatium regreditur, vastum
desertumque: dilapsis etiam infimis seruitiorum, aut occursum eius declinantibus.
[100] Terret solitudo, & tacentes loci. tentat clausa, inhorrescit vacuis. fessusque misero er-
Latens capitur. rore, & pudendâ latebrâ semet occultans, ab Iulio Placido tribuno cohortis protrahitur. B
Vinctæ ponè tergum manus. laniatâ veste, fœdum spectaculum ducebatur, multis in-
Ad necem ducitur. crepantibus, nullo illacrymante. deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obuius è
Germanicis militibus Vitellium infesto ictu, per iram, vel quo maturiùs ludibrijs exi-
meret, an tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem tribuni amputauit, ac statim con-
fossus est. Vitellium infestis mucronibus coactum, modò erigere os & offerre contume-
lijs, nunc cadentes statuas suas, plerumque rostra, & Galbæ occisi locum contueri, po-
Vox supra eius indolem. stremò ad Gemonias, vbi corpus Flauij Sabini iacuerat, propulêre. Vox vna non dege-
neris animi excepta, cùm tribuno insultanti, se tamen Imperatorem eius fuisse respondit.
Ac deinde ingestis vulneribus, concidit. Et vulgus eâdem prauitate insectabatur inter-
Vita, & mores. fectum, quâ fouerat viuentem. Pater illi L. Vitellius. septimum & quinquagesimum
ætatis annum explebat. consulatum, sacerdotia, nomen locumque inter primores, nullâ
suâ industriâ, sed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulêre, qui ipsum
non nouerant. Studia exercitus, rarò cuiquam bonis artibus quæsita perinde affuêre, C
quàm huic per ignauiam. Inerat tamen simplicitas ac liberalitas: quæ, ni adsit modus,
in exitium vertuntur. Amicitias dum magnitudine munerum, [101] non constantiâ mo-
**Abest ea vox à vulgatis: reposui è Vat.* rum continere putat, meruit magis quàm habuit. * Reip. haud dubiè intererat, Vitel-
lium vinci. Sed [102] imputare perfidiam non possunt, qui Vitellium Vespasiano prodi-
dêre, cùm à Galbâ desciuissent. [103] Præcipiti in occasum die, ob pauorem magistra-
tuum senatorumque, qui dilapsi ex vrbe, aut per domos clientium semet occultabant,
Domitianus Cæsar salutatur. vocari senatus non potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metuebatur, ad duces
partium progressum, & Cæsarem consalutatum, miles frequens, vtque erat in armis, in
paternos penates deduxit.

99. PER AVERSAM PALATII PARTEM.] *Roman.* portam. *quod præfero: aut potiùs vtraque voce spretâ,* per auersa palatij. *Sæpè ita noster loquitur. itemq; Velleius:* Antonius per auersa castrorum, proruto vallo, receptus est.

100. TERRET SOLITVDO, ET TACENTES LOCI.] *Virgilius arcanum hunc naturæ nostræ motum pariter effert:*

Horror vbique animos, atque ipsa silentia terrent.

101. NON CONSTANTIA MORVM.] *Egregium dogma: etsi quis hæc notet? millena sunt. Sed in* constantiâ *aliquis hæreat, & an non melius,* conuenientiâ, *aut tale? Res ita habet, consensum & similitudinem morum ac virtutum, veram amicitiam parere: sed nec virtus sine* constantiâ *est: ergo nec mutemus.* D

102. IMPVTARE PERFIDIAM.] *Quasi Vespasiani causâ fidem Vitellio fregissent. Non, inquam, possunt adscribere hoc Vespasiano: & proprio verbo,* imputare. *neque aliud eâ vi reperies.*

103. PRÆCIPITI IN OCCASVM DIE.] *E Vatic. nam alij,* præcipitanti.

C. COR-

C. CORNELII TACITI AB EXCESSV NERONIS HISTORIAR. LIBER IV.

BREVIARIVM LIBRI.

B *FACIES & miseria Romanæ vrbis. L. Vitellius se cum cohortibus dedidit: sed nihilo secius ipse interfectus. Imperium Vespasiano à Senatu firmatur. De Heluidio Prisco accuratiùs, insigni viro. de discidiis eius cum Eprio Marcello. Mucianus inter hæc vrbem ingreditur. is Calpurnium Pisonem interfici iubet. Initia & motus Germanici belli: quod, duce Ciuili, Batauì primi sumpsére. Postque eos, Caninefates. Præsidia & castella Romana eiiciunt aut exscindunt. Aquilium primipilarem, & pòst Mumium Lupercum legatum prælis vincunt. Batauorum veteranæ cohortes ad Ciuilem abeunt. quas transitu arcere Herennius Gallus conatus, item funditur. Castra vetera à Ciuili obsidentur. Seditio militum Rom. contra Hordeonium. & summa belli Voculæ permissa. Is contra Ciuilem duxit: & primò victus, præter spem fortuitò vicit. Iterùm seditio in Hordeonium: quem & interficiunt. Quædam Romæ & apud patres gesta. iurgia: accusationes. Vitelliani milites compositi. alij in prætorium lecti. L. Pisonis in Africâ cędes. Capitolium Romæ restitutum. Treueri & Lingones à Romanis deficiunt, & reliquæ Galliæ nutant. Ipsæ legiones cohortesque Romanæ parum fidæ, & à Gallis cor-*
C *rumpebantur. Vocula interficitur. Sacramentum Romani pro imperio Galliarum dicunt. Idem legiones fecére, quæ in Veteribus diu obsessæ. Nec Agrippinenses vltrà contati, quin se victoribus adiungerent. Lingones intereà à Sequanis fusi. At Romæ, imperium periclitari visum: & Domitianus ipse ad hoc bellum accingitur, cum Muciano. Legiones quattuor statim præmissæ. Galli intereà deliberant: & pluribus sanioribusque cum seruitute pax placuit. Petilius Cerealis Treueros magnâ pugnâ vicit. defectores plerique ad Romana signa rediére. Paullò pòst acre iterùm certamen cum Ciuili & Classico: cuius initio ambiguo, lætus Romanis finis fuit. Vespasiani in Ægypto facta, & edita ab eo miracula. itemque de oraculis & sortibus ad eius imperium. Gesta illo ipso anno, cuius parte postremâ Consules*

IMP. VESPASIANVS ITERVM, TITVS FILIVS.

INTERFECTO Vitellio, bellum magis desierat, quàm pax cœperat. Atmati pet vrbem victores, implacabili odio, victos conse- *Sæuitum in vrbe.*
D ctabantut. plenæ cædibus viæ, cruenta fora templáque, passim trucidatis, vt quemque sors obtuletat. Ac mox, augescente licentiâ, scrutati, ac prottahere abditos: si quem [1] ptocerum habitu, & iuuentâ, prospexerant, obtruncare; nullo militum, aut populi discrimine. quæ sæuitia, recentibus odiis, sanguine explebatur; dein verterat in auaritiam. Nihil vsquam sectetum aut clausum si- *Et prædæ actæ.*
nebant, Vitellianos occultati simulantes. Initium id perfringendarum domuum, vel si resisteretut, caussa cædis. nec deerat egentissimus quisque ex plebe, & pessimi seruitiorum prodere vltrò dites dominos. alij ab amicis monstrabantur. Vbique lamenta, conclamationes, & [2] fortuna captæ vrbis, adeò vt Othoniani Vitellianique militis inuidiosa antea petulantia desideraretut. Duces partium accendendo ciuili bello acres, temperandæ victoriæ impares. Quippe in tutbas & discordias pessimo cuique plurima vis, *Nec duces militis coercendo.*
pax & quies bonis attibus indigent. Nomen sedémque Cæsaris, Domitianus acceperat,

nondum

nondum ad curas intentus, sed stupris & adulteriis filium Principis agebat. Præfectura A
Antonius impotenter se gerit. prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiámque è Principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Ceteri modestiâ vel ignobilitate, vt in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & seruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, exstinguique reliqua belli, postulabat. Præmissi [3] Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas stetir.
L. Vitellius se dedit, Nec cunctatus est Vitellius, seque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haur minùs irâ, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, septus armatis, per vrbem incessit. Nemo supplici vultu, sed tristes & truces, & aduersùm plausus ac lasciuiam insultantis vulgi immobiles. paucos erumpere ausos, circumiecti pressêre. ceteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum, & quamquam inter ad-
Itẽ interfectus. uersa, salua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde prosperis socius, quàm aduersis abstractus. Iisdem diebus
Campania composita. Lucilius Bassus, cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: discor- B
dibus municipiorum animis, magis inter semet, quàm contumaciâ aduersus Principem. Viso milite, quies, & minoribus coloniis impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi causâ locatur: & domus illustres afflictæ, cùm contrà Tarracinenses nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius est iniuriæ, quàm beneficio vicem exsoluere: quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur. Solatio fuit seruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, paribulo affixus, in iisdem annulis, quos acceptos à Vitellio gestabat.
Honores in Vespasianum à Senatu. At Romæ senatus cuncta principibus solita, Vespasiano decernit, lætus & spei certus. quippe, sumta per Gallias Hispaniasque ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, postquam Ægyptum, Iudæam Syriamque & omnis prouincias exercitusque
Qui comiter ad eos scribit. lustrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepisse finem videbantur. Addidere alacritatem Vespasiani litteræ, tamquam manente bello scriptæ. ea, primâ specie, forma. Ceterùm vt Princeps loquebatur, ciuilia de se, & Republicâ egregia. nec senatus obsequium deerat. Ipsi consulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & [4] consulare imperium C
Etiam Mucianus: decernuntur. Miserat & Mucianus epistolas ad senatum, quæ materiam sermonibus
Sed superbè. præbuêre. *Si priuatus esset, cur publicè loqueretur? potuisse eadem, paucos post dies, loco sententia dici. ipsa quoque insectatio in Vitellianos,* [5] *sera, & sine libertate. id verò erga Rempublicam superbum, erga Principem contumeliosum, quòd in manu suâ fuisse imperium, donatumque Vespasiano ia*ctabat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum
Honores in duces. honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed [6] in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco & Arrio Varro prætoria insignia. Mox deos respexêre. restitui placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Asiaticus, consul designatus censuit. [7] Ceteri, vultu manuque; pauci quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentieban-

NOTAE. D

1. PROCERVM HABITV AC IVVENTA.] *Duas notas Germani militis habebant, proceritatem corporis, itémque iuuẽtam. Nam Germani plerumque proceri; & milites, à flore & robore æui colligebantur.*

2. FORTVNA CAPTÆ VRBIS] *Non displicet Vertronij diuinatio*, forma captæ vrbis.

3. ARICIAM EQVITES.] *Liber vnus*, Arriani equites. *quid? an Arrij Vori turmas intellegit? Non opinor. & magis est vt vero sit vulgata.*

4. CONSVLARE IMPERIVM.] *Intellegit* potestatem Consularem, *vt Suetonius loquitur, Domitiani cap.* 1. Cæsar consalutatus, honorem Præturæ vrbanæ, cum potestate Consulari, suscepit.

5. SERA, ET SINE LIBERTATE.] *Sera, quia iam afflicti aut nulli erant: non libero, quia sine periculo mortuis vel inualidis insultabatur.*

6. IN SARMATAS EXPEDITIO.] *Quæ fuerit, non dixit: neque debuit. nam apparet exiguum aliquid fuisse. Atque hoc factum opinari licet ipso ciuili isto bello, cùm Mucianus lento itinere in Thraciam & Mœsiam venit.*

7. CETERI, VVLTV MANVQVE.] *Ratio assentiendi in Senatu, Voce aut Signo. Signo dupliciter, Pedibus aut Manu. Pedum in discessione vsus, Manus etiam in sessione aut statione, cùm eô exporrectâ significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aure-*

A tiebantur. Vbi ad Heluidium Priscum prætorem designatum ventum, [8] promsit sententiam, * vt honorificam in bonum Principem. Falsa aberant, & studiis senatus * attollebantur. Isque præcipuus illi dies, magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poscere videtur, quia iterùm in mentionem incidimus viri sæpiùs memorandi, vt vitam studiáque eius, & quali fortunâ sit vsus, paucis repetam. Heluidius Priscus, regione [9] Italiæ septimâ, Tarracinæ municipio, Cluuio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium illustre altioribus studiis iuuenis admodum dedit: [10] non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior aduersus fortuita, Rempub. capesseret. doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantùm quæ turpia; potentiam, nobilitatem, ceteráque extra animum, neque bonis neque malis annumerant. [11] Quæstorius adhuc, à Pæto Thraseâ gener dilectus, è moribus soceri nihil æquè ac libertatem hausit. [12] ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemtor, recti peruicax, constans aduersus metus. Erant quibus
B appetentior famæ videretur: [13] quando etiam sapientibus, cupido gloriæ, nouissima exuitur. Ruinâ soceri, in exsilium pulsus, vt [14] Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraseæ accusare aggreditur. Ea vltio, incertum maior an iustior, senatum in studia diduxerat. Nam si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primò minax certamen, & egregiis orationibus vtriusque [15] testatum. Mox dubiâ voluntate

Heluidius Priscus. — * attollebatur. — *Viri magni genus, & ingenium.* — *Stoicos amauit,* — *Et famam.* — *Actio eius in Marcellum.*

Aureliano. Deinde aliis MANVS PORRIGENTIBVS, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus conditum est Senatusconsultum. *Seneca epistolâ* VIII. Non videor tibi plus prodesse, quàm si in Senatu candidato vocem *&* MANVM commodarem? *Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert, libro* I. Mos est militaris, vt quoties consentiat exercitus, quia
C voce non potest, MANV promittat.

8. PROMSIT SENTENTIAM.] *Aut mihi mens, aut huic loco aliquid deest. Quid enim hic in quo Heluidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententiola integra: scripseritq́; Tacitus,* vt honorificam in bonum principem, ita adulationis expertem. *Certè membrum tale aliquod requiro. Rodolphus enim non explet, qui legit:* vt honorif. in bon. Principem, ita falsa aberant. *qui sententiam sequentem debilitat & eneruat.*

9. ITALIÆ SEPTIMA, TARRACINÆ MVNICIPIO.] *Locus nec bonus nec firmus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox,* septimâ: *quam nos tamen inseruimus, sententia vtcumque fulcienda, admonitionibus Vertranij & Ferreti. Scimus enim Italiam totam in* XI. *regiones diuisam ab Augusto. itaque cùm regionis hic mentio; εὔλογον, aiunt, nume-*
D *rum eius à Cornelio expressum. Sed iure ambigo. primùm quia non Tacito, non aliis historicis vsurpatum, vt in opidi mentione regionem Italiæ adiungant. Et vt id in loco ignotiore fiat: quid opus in Tarracinâ, municipio tam vicino vrbi, tam noto? Denique libri etiam in illo ipso verbo vacillant. Nam Vaticano est,* Tarentium municipio: *Farnes.* Tarentinæ: *priscis editionibus,* Tarentino. *Mirum verò, si libri omnes in opido toties iam antè sine errore vllo nominato, hîc demum offendant. At pro,* regione Italiæ, *subit opinari,* origine Italicâ. *Non exterum scilicet fuisse, vt tunc in Senatu plurimi, non solùm multi.*

10. NON VT PLERIQVE.] *Disce iuuentus, & vide verum finem quem Sapientiæ studiis proponas.*

11. QVÆSTORIVS ADHVC.] *Quæstor autem fuit sub Nerone, & Achaiam administrauit: quod Scholiastes in Sat.* V. *Iuuenalis prodidit. At Prætor demum sub Vespasiano, disertè ita scribente Suetonio, cap.* XV. *Nominatur tamen Tacito* Heluidius Priscus legatus legionis, *anno vrbis* DCCCV. *libro* XII: *quem, ex more eius aut, prætorium legatum fuisse probabile est: quis ergo iste? non noster, quia tunc sub Claudio nec Quæstor. An pater eius? non, quia Tacitus hîc* Cluuium *illi patrem dat dumtaxat* Primipilarem. *Suspicor auunculum fuisse, & ab eo in nomen & familiam adoptatum. Nam vnde alioqui* Heluidius è Cluuio *patre? Notandum hoc sanè est ad viri magni notitiam. Item illud, quod aliam etiam vxorem antè habuerit, & ex eâ* Heluidium iuniorem, *quem Domitianus interfecit: Plinio & Tacito laudatum item, & patre dignum virum. Vide quæ noto in fine Agricolæ.*

12. CIVIS, SENATOR.] *Magnæ laudes: & quæ iure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: & Plinius etiam in Epistolis celebrat, plus vno loco. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris penè iacebat, absque vnâ hac Taciti face.*

13. QVANDO ETIAM SAPIENTIBVS.] *Verissimè: nec mutandum. Omnes adfectus faciliùs à Sapiente exuuntur, quàm hæc cupido: & in magnis viris*

—— tu sola animum mentemq́; peruris
Gloria.

Plato ad hanc mentem aptissimè: τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα, ἡ ψυχὴ πέφυκεν ἀποτίθεσθαι: cupidinem gloriæ, velut vltimam tunicam, anima solet deponere. *Et noster in Agricolâ:* Fama, cui sæpè etiam boni indulgent.

14. GALBÆ PRINCIPATV REDIIT.] *Vnde? Apolloniâ. Illîc enim in exsilio egit: quod nos docet Scholiastes in Sat. Iuuenalis* V. Eluidius Priscus, post damnationem soceri Pæti Thraseæ, interdictâ sibi Italiâ, Apolloniam concessit.

15. TESTATVM.] *Nostri libri. Visum Rhenano,* certatum.

16. SENE-

nondum ad curas intentus, sed stupris & adulteriis filium Principis agebat. Præfectura A prætorij, penes Arrium Varum. Summa potentiæ, in Primo Antonio. is pecuniam familiámque è Principis domo, quasi Cremonensem prædam rapere. Ceteri modestiâ vel ignobilitate, vt in bello obscuri, ita præmiorum expertes. Ciuitas pauida & seruitio parata, occupari redeuntem Tarracinâ L. Vitellium cum cohortibus, exstinguique reliquias belli, postulabat. Præmissi ³ Ariciam equites. agmen legionum, intra Bouillas stetit. Nec cunctatus est Vitellius, seque & cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haud minùs irâ, quàm metu abiecit. Longus deditorum ordo, septus armatis, per vrbem incessit. Nemo supplici vultu, sed tristes & truces, & aduersùm plausus ac lasciuiam insultantis vulgi immobiles. paucos erumpere ausos, circumiecti pressêre. ceteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum, & quamquam inter aduersa, salua virtutis fama. Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in principatu eius vigilantior, nec perinde prosperis socius, quàm aduersis abstractus. Iisdem diebus Lucilius Bassus, cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: discordibus municipiorum animis, magis inter semet, quàm contumaciâ aduersus Principem. B Viso milite, quies, & minoribus coloniis impunitas. Capuæ, legio tertia hiemandi caussâ locatur: & domus illustres afflictæ, cùm contrà Tarracinenses nullâ ope iuuarentur. Tantò procliuius est iniuriæ, quàm beneficio vicem exsoluere: quia gratia oneri, vltio in quæstu habetur. Solatio fuit seruus Verginij Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, paribulo affixus, in iisdem annulis, quos acceptos à Vitellio gestabat. Ar Romæ senatus cuncta principibus solita, Vespasiano decernit, lætus & spei certus. quippe, sumta per Gallias Hispaniasque ciuilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, postquam Ægyptum, Iudæam Syriamque & omnis prouincias exercitusque lustrauerant, velut expiato terrarum orbe, cepisse finem videbantur. Addidere alacritatem Vespasiani litteræ, tamquam manente bello scriptæ. ea, primâ specie, forma. Ceterùm vt Princeps loquebatur, ciuilia de se, & Republicâ egregia. nec senatus obsequium deerat. Ipsi consulatus cum Tito filio, prætura Domitiano & ⁴ consulare imperium C decernuntur. Miserat & Mucianus epistolas ad senatum, quæ materiam sermonibus præbuere. *Si priuatus esset, cur publicè loqueretur? potuisse eadem, paucos post dies, loco sententiæ dici. ipsa quoque insectatio in Vitellianos,* ⁵ *sera, & sine libertate. id verò erga Rempublicam superbum, erga Principem contumeliosum, quòd in manu suâ fuisse imperium, donatumque Vespasiano* iactabat. Ceterùm inuidia, in occulto; adulatio in aperto, erant. Multo cum honore verborum, Muciano triumphalia de bello ciuili data. Sed ⁶ in Sarmatas expeditio fingebatur. Adduntur Primo Antonio consularia, Cornelio Fusco & Arrio Varo prætoria insignia. Mox deos respexêre. restitui placuit Capitolium. Eaque omnia Valerius Asiaticus, consul designatus censuit. ⁷ Ceteri, vultu manuque; pauci quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus assentiebantur.

Antonius impotenter se gerit. *L. Vitellius se dedit,* *Is q; interfectus.* *Campania composita.* *Honores in Vespasianum à Senatu.* *Qui comiter ad eos scribit.* *Etiam Mucianus:* *Sed superbè.* *Honores in duces.*

NOTAE. D

1. PROCERUM HABITU AC IUUENTA.] *Duas notas Germani militis habebant, proceritatem corporu, itémque iuuentam. Nam Germani plerumque proceri; & milites, à flore & robore aui colligebantur.*

2. FORTUNA CAPTÆ URBIS] *Non displicet Vertrany diuinatio,* forma captæ vrbis.

3. ARICIAM EQUITES.] *Liber vnus,* Arriani equites. *quid? an Arrij Vari turmas intellegit? Non opinor. & magis est vt vera sit vulgata.*

4. CONSULARE IMPERIUM.] *Intellegit potestatem Consularem, vt Suetonius loquitur, Domitiani cap. 1.* Cæsar consalutatus, honorem Præturæ vrbanæ, cum potestate Consulari, suscepit.

5. SERA, ET SINE LIBERTATE.] *Sera, quia iam afflicti aut nulli erant: non libera, quia sine periculo mortuis vel inualidis insultabatur.*

6. IN SARMATAS EXPEDITIO.] *Quæ fuerit, non dixit: neque debuit. nam apparet exiguum aliquid fuisse. Atque hoc factum opinari licet ipso ciuili isto bello, cùm Mucianus lento itinere in Thraciam & Mœsiam venit.*

7. CETERI, VULTU MANUQUE.] *Ratio assentiendi in Senatu, Voce aut Signo. Signo dupliciter, Pedibus aut Manu. Pedum in discessione vsus, Manu etiam in sessione aut statione, cùm eâ exporrectâ significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aure-*

A tiebantur. Vt ad Heluidium Priscum prætorem designatum ventum, [8] promsit sententiam, [*] vt honorificam in bonum Principem. Falsa aberant, & studiis senatus [*] attollebantur. Isque præcipuus illi dies, magnæ offensæ initium, & magnæ gloriæ fuit. Res poscere videtur, quia iterùm in mentionem incidimus viri sæpiùs memorandi, vt vitam studiáque eius, & quali fortunâ sit vsus, paucis repetam. Heluidius Priscus, regione [9] Italiæ septimâ, Tarracinæ municipio, Cluuio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium illustre altioribus studiis iuuenis admodum dedit: [10] non vt plerique, vt nomine magnifico segne otium velaret, sed quò firmior aduersus fortuita, Rempub. capesseret. doctores sapientiæ secutus est, qui sola bona quæ honesta, mala tantùm quæ turpia; potentiam, nobilitatem, ceteráque extra animum, neque bonis neque malis annumerant. [11] Quæstorius adhuc, à Pæto Thraseâ gener dilectus, è moribus soceri nihil æquè ac libertatem hausit. [12] ciuis, senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitæ officiis æquabilis, opum contemtor, recti peruicax, constans aduersus metus. Erant quibus B apperentior famæ videretur: [13] quando etiam sapientibus, cupido gloriæ, nouissima exuitur. Ruinâ soceri, in exsilium pulsus, vt [14] Galbæ principatu rediit, Marcellum Eprium delatorem Thraseæ accusare aggreditur. Ea vltio, incertum maior an iustior, senatum in studia diduxerat. Nam si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primò minax certamen, & egregiis orationibus vtriusque [15] testatum. Mox dubiâ voluntate

Heluidius Priscus.
attollebatur.
Viri magni genus, & ingenium.
Stoicos amauit,
Et famam.
Actio eius in Marcellum.

Aureliano. Deinde aliis MANVS PORRIGENTIBVS, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus conditum est Senatusconsultum. *Seneca epistolâ* VIII. Non videor tibi plus prodesse, quàm si in Senatu candidato vocem *&* MANVM commodarem? *Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert, libro* I. Mos est militaris, vt quoties consentiat exercitus, quia C voce non potest, MANV promittat.

8. PROMSIT SENTENTIAM.] *Aut mihi mens, aut huic loco aliquid desit. Quid enim hic in quo Heluidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententiola integro: scripserítque Tacitus,* vt honorificam in bonum principem, ita adulationis expertem. *Certè membrum tale aliquod requiro. Rodalphus enim non explet, qui legit:* vt honorif. in bon. Principem, ita falsa aberant. *qui sententiam sequentem debilitat & eneruat.*

9. ITALIÆ SEPTIMA, TARRACINÆ MVNICIPIO.] *Locus nec bonus nec firmus, de firmissimo viro. Nam libris abest vox,* septimâ: *quam nos tamen inseruimus, sententia vtcumque fulcienda, admonitionibus Vertranij & Ferreti. Scimus enim Italiam totam in* XI. *regiones diuisam ab Augusto. itaque cùm regionis hic mentio; εὔλογον, aiunt, numeD rum eius à Cornelio expressum. Sed iure ambigo. primùm quia non Tacito, non aliis historicis vsurpatum, vt in opidi mentione regionem Italia adiungant. Et vt id in loco ignotiore fiat: quid opus in Tarracinâ, municipio tam vicino vrbi, tam noto? Denique libri etiam in illoipso verbo vacillant. Nam Vaticana est,* Tarentium municipio: *Farnes.* Tarentinæ: *priscis editionibus,* Tarentino. *Mirum verò, si libri omnes in opido toties iam antè sine errore vllo nominato, hic demum offendant. At pro,* regione Italiæ, *subit opinari,* origine Italicâ. *Non exterum scilicet fuisse, vt tunc in Senatu plurimi, non solùm multi.*

10. NON VT PLERIQVE.] *Disce iuuentus, & vide verum finem quem Sapientiæ studiis proponas.*

11. QVÆSTORIVS ADHVC.] *Quæstor autem fuit sub Nerone, & Achaiam administrauit: quod Scholiastes in Sat.* V. *Iuuenalis prodidit. At Prætor demum sub Vespasiano, disertè ita scribente Suetônio, cap.* XV. *Nominatur tamen Tacito* Heluidius Priscus legatus legionis, *anno vrbis* DCCCV. *libro* XII: *quem, ex more eius aui, prætorium legatum fuisse probabile est: quis ergo iste? non noster, quia tunc sub Claudio nec Quæstor. An pater eius? non, quia Tacitus hic* Cluuium *illi patrem dat dumtaxat* Primipilarem. *Suspicor auunculum fuisse, & ab eo in nomen & familiam adoptatum. Nam vnde alioqui* Heluidius è Cluuio *patre? Notandum hoc sanè est ad viri magni notitiam. Item illud, quod aliam etiam vxorem antè habuerit, & ex eâ* Heluidium iuniorem, *quem Domitianus interfecit: Plinio & Tacito laudatum item, & patre dignum virum. Vide quæ noto in fine Agricolæ.*

12. CIVIS, SENATOR.] *Magnæ laudes: & quæ iure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim repertas in Dissertationibus Epicteti apud Arrianum: & Plinius etiam in Epistolis celebrat, plus vno loco. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris penè iacebat, absque vnâ hac Taciti face.*

13. QVANDO ETIAM SAPIENTIBVS.] *Verissimè: nec mutandum. Omnes adfectus faciliùs à Sapiente exuuntur, quàm hæc cupido: & in magnis viris*

—— tu sola animum mentemq; peruris
Gloria.

Plato ad hanc mentem aptissimè: τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα, ἡ ψυχὴ πέφυκεν ἀποτίθεσθαι: cupidinem gloriæ, velut vltimam tunicam, anima solet deponere. *Et noster in Agricolâ:* Fama, cui sæpè etiam boni indulgent.

14. GALBÆ PRINCIPATV REDIIT.] *Vnde? Apolloniâ. Illic enim in exsilio egit: quod nos docet Scholiastes in Sat. Iuuenalis* V. Eluidius Priscus, post damnationem soceri Pæti Thraseæ, interdictâ sibi Italiâ, Apolloniam concessit.

15. TESTATVM.] *Nostri libri. Visum Rhenano,* certatum.

16. SENE-

luntate Galbæ, multis senatorum deprecantibus, omisit Priscus: variis, vt sunt hominum ingenia, sermonibus, moderationem laudantium, aut constantiam requirentium. A

Cum eodem dissensio super legatis.

Ceterùm eo senatus die, quo de imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad Principem legatos. Hinc inter Heluidium, & Eprium, acre iurgium. Priscus eligi nominatim à magistratibus iuratis; Marcellus vrnam postulabat, quæ consulis designati sententia fuerat. Sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne aliis electis posthabitus crederetur. Paullatimque, per altercationem ad continuas & infestas orationes prouecti sunt. quærente Heluidio, *Quid ita Marcellus iudicium magistratuum pauesceret? esse illi pecuniam, & eloquentiam, quis multos anteiret, ni memoria flagitiorum vrgeret. Sorte & vrnâ, mores non discerni: suffragia & existimationem senatus reperta, vt in cuiusque vitam famamque penetrarent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Vespasiani honorem, occurrere illi quos innocentissimos senatus habeat, qui honestis sermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuisse Vespasiano amicitiam cum Thraseâ, Sorano,* [16] *Senecione: quorum accusatores, etiam si puniri non oporteat, ostentari non debere. hoc senatus iudicio, velut admoneri Principem, quos probet,* B *quos reformidet. nullum maius boni imperij instrumentum, quàm bonos amicos.* * *Esse satis Marcello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmiis & impunitate, Vespasianum melioribus relinqueret:* Marcellus, non suam sententiam impugnari, sed consulem designatum censuisse dicebat, [17] secundùm vetera exempla, quę sortem legationibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. *Nihil euenisse cur antiquitus instituta exolescerent, aut Principis honor in cuiusquam contumeliam* * *verteretur. sufficere omnes obsequio. id magis vitandum, ne peruicaciâ quorumdam irritaretur animus nouo principatu suspensus, & vultus quoque ac sermones omnium circumspectans. Se meminisse temporum, quibus natus sit, quam ciuitatis formam patres auique instituerint: vlteriora mirari, præsentia sequi: bonos imperatores voto expetere, qualescumque tolerare. Non magis suâ oratione Thraseam, quàm iudicio senatus afflictum. Sæuitiam Neronis,* [18] *per huiusmodi imagines illusisse. nec minus sibi anxiam talem amicitiam, quàm aliis exsilium. Denique constantiâ, fortitudine, Catonibus & Brutis æquaretur Heluidius: se vnum esse ex illo senatu, qui simul seruierit. suadere etiam Prisco, ne* C *supra Principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præceptis coërceret. Quo modo pessimis imperatoribus sine fine dominationem, ita quamuis egregiis modum libertatis placere.* Hæc magnis vtrimque contentionibus iactata, diuersis studiis accipiebantur. Vicit pars quæ sortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitentibus retinere morem. Et splendidissimus quisque eodem inclinabat, metu inuidiæ si ipsi eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi, modum impensis postulauerant. Eam curam consul designatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, Principi reseruabat. Heluidius, arbitrio senatus agendum censuit. Cùm perrogarent sententias consules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tantâ re, Principe absente, statueretur. Censuerat Heluidius, vt Capitolium publicè restitueretur, adiuuaret Vespasianus. Eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde obliuio transmisit: [19] fuêre, qui & meminissent. Tum inuectus est Musonius Rufus in Publium D

Inuehitur in hominem.

** esset.*

Marcellus cordatè respondet.

** Verteret.*

Legati sorte lecti.

De pecuniâ publicâ dissensio.

Et quadam ab Heluidio, non pro seculi statu.

16. SENECIONE.] *Malè. fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nera. Sequor igitur libros scriptas, qui hîc,* Sentio: *etsi virum ignaro.*

17. SECVNDVM VETERA EXEMPLA.] *Hoc virum doctum valdè anxium habuit: qui negabat de more ea se legisse. Ego ita accipio, non quasi semper legati sorte olim missi, sed sæpè. & in eam rem exempla hæc reperio. Cicero ad Atticum lib. 1. epist.* XVII. Senatus decreuit, vt legati, cum auctoritate mitterentur. *Addit post pauca:* Hoc non queo præterire, cùm de consularibus mea prima sors exisset, vnâ voce Senatus frequens retinendum me in vrbe censuit. *E quibus sortionem illîc fuisse, clarè vides. Dio libro* LIX. πρέσβεις τέ ἐπ' αὐτοῖς ἄλλους κλήρῳ, καὶ τὸν Κλαύδιον αἱρετὸν ἔπεμψαν. Legatos his de rebus, alios quidem sorte, Claudium verò suffragiis electum miserunt. *Plura exempla auidè quæsiui: sed, vt verum fatear, clamaui Hylam.*

18. PER HVIVSMODI IMAGINES ILLVSISSE.] *Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: Non se magis auctorē interficiendi claros viros Neroni fuisse, quàm senatum vniuersum qui eos damnauerit: Sed Neronem videlicet hoc quasi velum prætendisse sceleribus, vt quæ sponte iussurus erat, ea per accusatores & Senatum exerceret. atque ita imagine quadam Iustitiæ hominibus verè illuderet. Vulgò est,* illuxisse.

19. FVERE, QVI ET MEMINISSENT.] *Qui & apud*

Alium Celerem, à quo Baream Soranum falso testimonio circumuentum arguebat. Eâ cognitione renouari odia accusationum videbantur. sed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria. Celer professus sapientiam, dein testis in Baream, [20] proditor corruptorque amicitiæ, cuius se magistrum ferebat. Proximus dies, caussæ destinatur. Nec tam Musonius aut Publius, quàm Priscus & Marcellus, ceteriq; [21] motis ad vltionem animis, exspectabantur. Tali rerum statu, cùm discordia [22] inter patres, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non Princeps in ciuitate essent; Mucianus in vrbem ingressus cuncta simul in se traxit. fracta Primi Antonij Varique potentia, malè dissimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offensis sagax, verterat se, transtuleratque. Ille [23] vnus ambiri, coli. nec deerat ipse, stipatus armatis, domos, hortosque permutans, apparatu, incessu, excubiis, vim Principis amplecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus. sed nomen insigne, & decora

Musonius Celerem accusat. *Mucianus in vrbem venit.* *Ad quē omnes se inclinant.* *Calpurnius Piso cæsus.*

B ipsi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erantque in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis sermonibus lætâ, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iussu Muciani, custodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuso per venas sanguine exstinguitur. Iulius Priscus, prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, se ipsum interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæque suæ superfuit. Asiaticus (enim is libertus) malam potentiam, seruili supplicio, expiauit. Iisdem diebus, crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæsta ciuitas excipiebat. cæsos exercitus, capta legionum [* castra] hibema, desciuisse Gallias, non vt mala loquebantur. Id bellum quibus caussis ortum, quanto externarum sociarúmque gentium motu flagrauerit, altiùs expediam. Bataui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domesticâ pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simúlque [24] insulam inter vada sitam occupauêre, quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus

Asiaticus cruci affixus. *Abest à manuss.* *Initium belli Germanici.* *Batauorum regio,*

C Romanis, [25] societate validiorum, attriti, viros tantùm armaque imperio ministrant, diu

Et in armis gloria.

apud Vespasianum nempe deferrent. quare? quia hæc sententia dignitatem Principis minuebat, Senatus populiq; augebat. à quo restitui Capitolium, dumtaxat adiuuante Vespasiano, volebat.

20. PRODITOR CORRVPTORQVE AMICITIÆ, CVIVS SE MAGISTRVM FEREBAT.] *Non damno. reuerà enim philosophus magister amicitiæ, vti & aliarum virtutum est. Nec tamen vetus coniectura mea mihi euiluit*, corruptorque amici, & cuius se magistrum ferebat. *Vix enim est vt Tacitus omiserit, quod valdè ad rem & ad culpam facit, fuisse hunc Celerem Bareæ præceptorem. Iuuenalis docet:*

Stoicus occîdit Baream delator amicum,
D Discipulumque senex.

Interpres Iuuenalis hanc quoque rem affirmat, in versum —— magni delator amici.

Alij dicunt Philosophum Egnatium Celerem, Bareæ Sorani magistrum, qui ipsum apud Neronem detulit, & damnauit: & ipse posteà sub Vespasiano, hoc ipsum Musonio Rufo accusante, damnatus est.

21. MOTIS AD VLTIONEM ANIMIS.] *Corruptissimus anteà locus, quem restituimus ab ingenio: cùm libris esset*, motis adulationibus animis: *aut, vt Vatic.* notis adulationi. *Sententia est: Non tam minuti illi & plebeij delatores expectabantur, aut expetebantur; quàm, erectis semel cupidine vlciscendi animis, illi Senatorij & illustres Priscus & Marcellus.*

22. INTER PATRES.] *Ita Mercerus, & rectè:* non, partes. *Senatum nempe intelligit discordem, vt antè ostendit.*

23. VNVS AMBIRI, COLI.] *De hac flagranti ambitione Muciani, locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce Ἀγήλαιος. Ait:* ὅτι Μουκιανὸς ὁ Ρωμαῖος τιμᾶσθαι ὑφ' ἁπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχθετο εἰ καὶ ὅς τισοῦν οὐχ ὅτι ὑβρίσειν αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ οὐ μεγάλως ἀγήλειεν. Mucianus Romanus honore ab omnibus affici, & super omnes volebat: & ægrescebat, si quisquam non dicam contumeliâ eum affecisset, sed nisi summo cultu prosecutus esset.

24. INSVLAM INTER VADA.] *Valdè turbant libri. Quidam*, insulam vocatam sitam: *alij*, insulam Vacasitam: *Budensis*, insulam iuuata sitam. *Et certè inter vada aut vadosa loca, propriè sita non est hæc nobilis insula. quippe inter Rhenum Masamq; alta & profunda planè flumina. sed Vadorum scilicet voce paullò laxiùs & latiùs Tacitus vsus, pro aquis: Quomodo Catullus pro mari,*

—— vada salsa citâ decurrere puppi:

Virgilius, Ouidius, aliique. Etsi reuerâ vada & breuia multa olim (vt opinor) in illis fluminibus: cùm aggeres nondum & certa ripa coërcerent. ideoq; latè diffundebantur. An alicui placeat, insulam Vahali assitam?

25. SOCIETATE VALIDIORVM, ATTRITI.] *Sententia est. quamquam Romanis socij & fœderati Bataui, quæ societas apud potentiores plerumque in seruitutem transit: tamen non ita iis factum. libertatem tenuêre, nec tributa iis imposita aut seruitij alia*

l nota.

diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc co- A
hortibus, quas vetere instituto, nobilissimi popularium regebant. Erat & domi dilectus
eques, præcipuo nandi studio; [26] arma equósque retinens, integris turmis, Rhenum
Julius Paullus. Claudius Ciuilis. perrumpere. Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regiâ stirpe, multò ceteros anteibant.
Paullum Fronteius Capito, falso rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ,
missusque ad Neronem, & à Galbâ absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adijt, flagi-
tante supplicium eius exercitu. Inde caussæ irarum, spesque ex malis nostris. Sed Ciui-
Huius solertia. lis, vltrà quàm barbaris solitum, ingenio sollers, & Sertorium se aut Hannibalem ferens,
simili oris dehonestamento; ne vt hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm de-
sciuisset, Vespasiani amicitiam, studiumque partium prætendit. missis sanè ad eum Pri-
mi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici spe-
cie, retentare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præsens monuerat, inclina-
ro in Vespasianum animo, & Reip. curâ, cui excidium aduectabat, si redintegratum bel-
lum, & tot armatorum millia Italiam irrupissent. Igitur Ciuilis [27] dissidij certus, occul- B
tato interim altiore consilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit.
Dilectus Batauorum, Iussu Vitellij, Batauorum iuuentus ad [28] dilectum vocabatur: quem suapte naturâ gra-
uem, onerabant ministri auaritiâ ac luxu, senes aut inualidos conquirendo, quos pretio
** Vat. impubes,* dimitterent. rursus * impuberes, sed formâ conspicui (& est plerisque procera pueritia)
Occasio rebellandi. ad stuptum trahebantur. Hinc inuidia, & compositi seditionis auctores perpulêre vt
Ciuilis oratione eos incitat. dilectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promtissimos vulgi, specie epularum,
sacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitiâ incaluisse videt, à laude gloriaque gentis
orsus, iniurias & raptus, & cetera seruitij mala enumerat. *Neque enim societatem vt olim,
sed tamquam mancipia haberi.* [29] *Quando legatum, graui quidem comitatu, & superbo cum im-
perio, venire? tradi se præfectis centurionibusque. quos vbi spolijs & sanguine expleuerint, mu-
tari, exquirique nouos sinus, & varia prædandi vocabula. Instare dilectum, quo liberi à parenti-
bus, fratres à fratribus, velut supremùm diuidantur. Numquam magis afflictam rem Romanam,
nec aliud in hibernis quàm prædam & senes. attollerent tantùm oculos, & inania legionum no-* C
*mina ne pauescerent. esse sibi robur peditum equitumque; consanguineos Germanos; Gallias idem
cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Vespasiano impu-*
Et impellit ad arma. Caninefates quoque. *taturos: victoriæ rationem non reddi.* Magno cum assensu auditus, barbaro ritu, & patrijs
exsecrationibus, vniuersos adigit. Missi ad Caninefates, qui consilia sociarent. Ea gens
partem insulę colit, origine, linguâ, virtute, par Batauis: numero superantur. Mox occul-
tis nuntijs, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, missas in Germaniam, vt su-
prà rettulimus, actum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, stolidæ audaciæ
*Brinio dux. * Alij libri, Brinno, alij, Brenno,* * Brinio, claritate natalium insigni. pater eius multa hostilia ausus, Caianarum expedi-
tionum ludibrium impunè spreuerat. Igitur ipso rebellis familiæ [30] nomine placuit,
[31] impositusque scuto, more gentis, & sustinentium humeris vibratus, dux diligitur.
Sta-

notæ. Vaticanus liber, societatéve aliorum adstri-
cti. *quod minùs placet.*

26. ARMA EQVOSQVE RETINENS.] *Romanus codex*, arma quoque retinens. *quod haut spreuerim. vti non tam ipsi tranatasse, quàm equis tramisisse intelligantur. Certè ambiguum mihi, Batauorúmne hæc ars & opera fuerit, ita vt ipsi nantes, equos armaq; tenuerint: an potiùs equi ipsi docti sic & facti. E Tacito aut priscis scriptoribus litem hanc haud facilè decidas. Noster in Agricolâ, viris ipsis tribuere iterùm videtur: (de Batauis enim illa capio:)* lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul seq; & arma & equos regunt, repente immisit. *Xiphilinus in Hadriano, ambiguè:* τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων Βατάβων μετὰ τῶν ὅπλων διενήξατο. *Hadrianus de Sorano Batauo:*

Hadriano potui qui iudice, vasta profundi
Æquora Danubij cunctis tranare sub armis.

27. DISSIDII CERTVS.] *Libri veteres*, desciscendi certus. *Vtrum mauis rectum.* D

28. DILECTVM SVAPTE NATVRA GRAVEM.] *Quippe in longam & longinquam militiam. Velleius in laudibus Tiberij:* Quantâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuiq; timoris, supplementum, sine trepidatione dilectus, prouidet?

29. QVANDO LEGATVM.] *Notâ interrogandi hæc scripserim. atque interpreter: En, vsque eò viles Romanis sumus, vt non legati aut prætores saltem nos diripiant: id est, honestiorum manibus pereamus: sed latrunculi aliquot minuti, præfecti & centuriones.*

30. NOMINE PLACVIT.] *Siue etiam*, omine. *At Brinionem ipsum*, Brunonem, *scribi verius fortasse sit.*

31. IMPOSITVSQVE SCVTO, MORE GENTIS.] *Mos igitur ille ignotus Romanis, eo quidem æuo. Nam*
posteà

A Statimque accitis Frisijs (transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, [31] proximo occupato Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetum hostium milites: nec si præuidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra. dein vagos & pacis modo effusos lixas, negotiatoresque Romanos, inuadunt. Simul excidijs castellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in superiorem insulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. Quippe [33] viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumque pagis segnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus, incusauit vltro præfectos, quòd castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum. illi sua quisq; hiberna peterent. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes faciliùs opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit: erumpentibus paulatim indicijs, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi insidiæ parum B cessêre, ad vim transgressus, Caninefates, Frisios, Batauos proprijs cuneis componit. directa ex diuerso acies, haut procul à flumine Rheno, & obuersis in hostem nauibus, quas incensis castellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit: perculsique milites improuisâ proditione, à socijs hostibúsque cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorumque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hostili ripæ objicere. ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant. donec vniuersa quattuor & viginti nauium classis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præsens, in posterum vsui: armaque & naues, quibus indigebant, adepti, magnâ per Germanias Galliasque famâ, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim misêre legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem, Ciuilis arte donisque affectabat, captos cohortium præfectos suas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent datâ potestate. manentibus, honorata militia; digredientibus, C spolia Romanorum offerebantur. Simul, secretis sermonibus, admonebat malorum; quæ tot annis perpessi, *Miseram seruitutem falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse. primâ acie, fusum victumque Romanum: quid si Galliæ iugum exuant? quantum in Italia reliquum? prouinciarum sanguine, prouinciæ vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batauo equite, protritos Æduos Aruernosque. fuisse inter Verginij auxilia, Belgas. verèque reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc easdem omnium partes, addito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorum viguerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria Asiaque, & suetus regibus Oriens:* [34] *multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos. Nuper certè, cæsô*

Hiberna Romana capit.

Dolus Ciuilis.

Et mox aperta vis.

Prælium cum Romanis.

Qui produntur, & vincuntur.

Germaniam Ciuilis sibi iungit: Conatur & Gallias.

Compositâ oratione.

posteà irrepsit, sed non nisi cum Barbaris. Galli, Gothi, Franci hunc in cooptando Principe ritum habuerunt: & notauit, atque exemplis firmauit, P. Pythœus. Illum vide libro I I. *Subsecinor. cap.* V I. *Sed* D *addo, etiam Græcis leuationem hanc in scutum vsurpatam, inter sollennia Principatus. Zonaras de Hypatio, qui seditiosè contra Iustinianum electus:* καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετάρσιον ἄραντες, ἀναγορεύουσι βασιλέα: & in scutum sublimè eum tollentes, salutant regem. *Nicephorus Gregoras lib.* III. *de Theodoro Duca filio:* ἀνηγορεύετο δ' ὕστερον βασιλεὺς παρ' ἑκόντων τῶν ὑπηκόων ἁπάντων, κατιδθεὶς ἐπ' ἀσπίδος, κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος: Dictus autem posteà Imperator est à volentibus subditis, sedens in clypeo iuxta morem in hac re receptum. *Curopalates de officiis Aulæ:* ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σκουταρίου κατεδθεὶς ἐπαίρεται εἰς ὕψος: Nouus Imperator scuto impositus tollitur in altum. *In Excerptis Georgij Pachymerij lib.* II. Imperatorio clypeo insidet is, qui Imperio destinatur. *Adde si lubet, Zosimum lib.* III. *in electione Iuliani.*

32. PROXIMO OCCVPATO OCEANO.] *Legam,* proxima occupatu, Oceano irrumpit. *hac mente: vt Brinio duarum cohortium castra quæ finitima Caninefatibus, per Oceanum irruperit. Et accedit, quod in Flor. est,* Proxima occupata.

33. VIRIBVS COHORTIVM ABDVCTIS.] *Bona & fida lectio è libris. Frustra Rhenanus è Budensi admutilato codice turbat, miscet. Vitellius quidem non cohortes ipsas aut legiones omnes è Germaniâ abduxit: sed illis manentibus nomine & specie, valentissimum quemque militem subtraxit. id est, vires cohortium abduxit, vt hîc ait.*

34. MVLTOS ADHVC IN GALLIA]. *Cautè vide legas. Si enim de primâ seruitute & stipendio quod Cæsar imposuit, capis: capieris. quomodò enim vera hæc adsertio, cùm ab eo tempore ad hunc diem, anni sint inter ferè* CXX? *nec tam vitales, vt opinor, tunc nostri Galli. Sed ad Augustum eiusq; æuum id*

 referri

caeso Quinctilio Varo, pulsam è Germaniâ seruitutem. Nec Vitellium Principem, sed Caesarem A
Augustum bello prouocatum. Libertatem naturâ, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent vacui, occupatos; integri, fessos. dum alij Vespasianum, alij Vitellium foueant, patere locum aduersus vtrumque. Sic in Gallias Germaniásque intentus, si destinata prouenissent, validissimarum ditissimarumque nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius, primos Ciuilis conatus, per dissimulationem aluit. Vbi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batauorum insulâ Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis praeerat) egredi aduersus hostem iubet. Lupercus legionarios è praesentibus, Vbios è proximis, Treuerorum equites, haut longè agentes, raptim transmisit: additâ Batauorum alâ, quae iam pridem corrupta, fidem simulabat, vt proditis in ipsâ acie Romanis, maiore pretio fugeret. Ciuilis captarum cohortium signis circumdatus, vt suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoriâ cladis terrerentur, matrem suam sororesque, simul omnium coniuges paruosque liberos, consistere à tergo iubet: B
hortamenta victoriae, vel pulsis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum vlulatu, sonuit acies: [35] nequaquam par à legionibus, cohortibusque redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiens, statimque in nos versa. sed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordinésque retinebat. Vbiorum Treuerorumque auxilia, foedâ fugâ dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuêre Germani. Et fuit interim effugium legionibus, in castra, quibus Veterum nomen est. Praefectus alae Batauorum, Claudius Labeo, oppidano certamine aemulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, vel si retineretur, semina discordiae praeberet, in Frisios auehitur. Iisdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes, cùm iussu Vitellij in vrbem pergerent, missus à Ciuile nuntius assequitur. Intumuêre statim superbiâ ferociáque, & pretium itineris, donatiuum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio, postulabant; non vt assequerentur, sed caussam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm vt acriùs exposcerent, quae sciebant negaturum. Spreto C
Flacco, inferiorem Germaniam petiuere, vt Ciuili iungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibusque, consultauit, num obsequium abnuentes vi coërceret. Mox insitâ ignauiâ, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito dilectu suppletae legiones angebant, statuit continere intra castra militem. Dein poenitentiâ, & arguentibus ipsis qui suaserant, tamquam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis primae legato, qui Bonnam obtinebat, vt arceret transitu Batauos: se cum exercitu, tergis eorum haesurum. Et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis vtrimque copijs, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum, alijsque litteris Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum: quin cuncta quae acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, neque hostium vi, sed [36] fraude ducum euenire. Bataui, cùm castris Bonnensibus propinquarent, praemisêre qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent. *Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent. Longâ atque irritâ militiâ fessis, patriae atque otij cupidinem esse.* D
Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro viam inuenturos. Cunctantem legatum milites perpulerant, fortunam proelij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariae Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumque ignaua, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares circumfundant. [37] Illi veteres militiae, in cuneos congregantur, densi vndique, & frontem tergaque

Hordeonius segniter id obseruat.

Lupercus in eum missus.

Ciuilis animosè occurrit.

Et insigniter vincit. Romani in castra Vetera fugiunt.

Batauorum cohortes corrupta à Ciuile.

Ad eum tendunt. Hordeonius impedire vult, nec vult.

Bonnam veniunt. Innoxium transitum petunt.

Sed resistitur.

Illi ferro viam inueniunt.

referri verius erit: qui censum tributumq. instituit, quod penderent Galli. idq. in consulatu sua septimo. Ad quam rationem nihil absurdi aut vani in hac oratione Ciuilis.

35. NEQVAQVAM PAR.] *Quod valdè Romani obseruabant, & velut omen habebant euentus. Appianus in Parthicis:* Crassus iussit eos clamorem tollere. in quo maximè militum maestitia deprehensa est, exilem & dissonū clamorem edentium. Contrà, à Barbaris clarus & fortis est redditus.

36. FRAVDE DVCVM EVENIRE.] *Vocem sustuli,* metuebantur, *auctore Vaticano. qua perperam hic inserta, & de priore lineâ repetita.*

37. ILLI VETERES MILITIAE.] *Ipsa est Taciti phrasis, & egregia restitutio Florentino codici debetur, atque industria Pichena.*

38. LON-

A gaque ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis, pel-
litur legio, & vallum portásque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ cor-
poribus fossæ: nec cæde tantùm & vulneribus, sed ruinâ, & suis plerique telis interière.
Victores, coloniâ Agrippinensium vitatâ, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense
prœlium excusabant: tamquam petitâ pace, postquam negabatur, sibimetipsi cōsuluis-
sent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium, iusti iam exercitus ductor, sed consilij *Ciuilis Vespasiano callidè iurat.*
ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Vespasiani adi-
git. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ in Vetera castra conces-
serant, vt idem sacramentum acciperent. Redditur responsum, neque proditoris, neque
hostium se consilijs vti. Esse sibi Vitellium Principem, pro quo fidem & arma vsque
ad supremum spiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Roma-
narum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas exspectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incensus *Copias contrahit & auget.*
irâ, vniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, &
B excita nuntijs Germania, ad prædam famamque. Aduersus has belli concurrentis mi-
nas, legati legionum, Mumius Lupercus, & Numisius Rufus, vallum murósque firma-
bant. subuersa [38] longæ pacis opera, haut procul castris in modum municipij exstru-
cta, ne hostibus vsui forent. [39] Sed parum prouisum, vt copiæ in castra conueherentur;
rapi permisêre. Ita paucis diebus per licentiam absumta sunt, quæ aduersus necessitates
in longum suffecissent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens, *Ad Vetera venit.*
[40] vtramque Rheni ripam, quò truculentior visu foret, Germanorum cateruis complet,
assultante per campos equite. Simul naues in aduersum amnem agebantur. Hinc vete-
ranarum cohortium signa, inde depromtæ [41] siluis lucísque ferarum imagines, vt cui-
que genti inire prœlium mos est, [42] iuxtà belli ciuilis externíque facie obstupefecerant
obsessos. & spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus si-
tum, vix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbatâ pace
illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum, in collem leniter assurgens, *Eorum descriptio.*
C pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obsideri premíque Germanias Augustus cre-
diderat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones nostras venirent.
Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma satis placebant. Bataui,
Transrhenaníque, quo discreta virtus manifestiùs spectaretur, sibi quæque gens consi- *Oppugnatur:*
stunt, eminus lacessentes. Pôst vbi pleraque telorum turribus pinnísque mœnium irri-
ta* hærebant, & desuper saxis vulnerabantur; clamore atque impetu, inuasêre vallum. *• Vat. pendebant, Frustrà.*
Appositis plerique scalis, alij [43] per testudinem suorum, scandebant iam quidam; cùm
gladijs & armorum incussu præcipitari, sudibus & pilis obruuntur, præferoces initio, &
rebus secundis nimij. Sed* tum prædæ cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machi- *• Far. tamen Machinæ admouentur.*
nas etiam, insolitum sibi, ausi. nec vlla ipsis solertia: perfugæ captiuíque docebât strue-
re materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: vt alij superstantes, tam-
quam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa bali-
stis saxa, strauere informe opus. & crates vineasque patantibus, adactæ tormentis ar- *Frustrà.*
D dentes

38. LONGÆ PACIS OPERA.] *Id est Procestria, & quæ ædificari ante castra solent, vsibus lixarum aut aduentorum. Me vide Milit.* V. *Dial.* I.

39. SED PARVM PROVISVM, VT.] *Itáne in littera vnius salebrâ viri docti hæserant? Nam,* ni, *antea legebatur, non,* vt, *velut nos emendauimus. Itaque consensu Vertranius & Rhenanus corrigunt,* sed paruum prouisum, ni copiæ. *& prauisum interpretantur commeatum, annonam. Ludibria. Nostra sententia clara. Peccatum, inquit, in eo à ducibus, quòd dum ædificia pro castris diruuntur, commeatum altaq; toleranda obsidioni diripi permisere, potiùs quàm vt in castra conueherent ad vsum.*

40. VTRAMQVE RHENI RIPAM.] *Vox,* vtramque *Budensi abest. Et verò cur vtramque ripam milite compleuerit, cùm hæc in alterâ gesta? Inducatur igitur id verbi: aut rescribatur,* vtrimque. *Id enim veri speciem habet, supra infraq; castra militem locatum, ad obsessorum terrorem.*

41. SILVIS LVCISQVE.] *Sic libri nostri, non* lugisque. *Enimuerò in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. Tacitus de moribus gentis:* Effigiesque & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt.

42. IVXTA BELLI CIVILIS.] *Puto germanum esse. Romanus tamen codex, itemq; Flor.* mixta belli ciuilis. *non item malè.*

43. PER TESTVDINEM SVORVM.] *Explico in Poliorceticis, lib.* I. *Dial.* V.

I 3 44. IPSE

præstantibus,plura struebantur. Præcipuum pauorem intulit suspensum & nutás machinamentum,quo repentè demisso præter suorum ora, singuli plurésve hostium sub- A
lime rapti, verso pondere intra castra effundebantur. Ciuilis omissâ oppugnandi spe,

Igitur iterum ad obsidium Ciuilis vertit.

rursus per otium assidebat,nuntijs & promissis fidem legionum cōuellens. Hæc in Germaniâ ante Cremonense prœlium gesta, cuius euentum litteræ Primi Antonij docuere,addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus, fortunam partium præsens fatebatur. Diuersi hinc motus animorum. Auxilia è Galliâ, quîs nec amor,nec odium in partes,militia sine affectu, hortantibus præfectis, statim à Vitellio desciscunt: vetus miles cunctabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco,instantibus tribu-

Milites Vespasiano iurare adacti:

nis,dixit sacramentum, non vultu neque animo satis affirmans: & cùm cetera iurisiurandi verba conciperent, Vespasiani nomen hæsitantes, aut leui murmure, & plerumque silentio transmittebant. Lectæ deinde pro concione epistolæ Antonij ad Ciuilem,

Sed verò adacti.
**Vat. suspectiones*

* suspiciones militum irritauere, tamquam ad socium partium scriptæ; & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra nuntijs, eadem dicta, factáque: B

Montanus ad Ciuilem, pro pace.

& missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem,vt absisteret bello, [52] néve externa * armis falsis velaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret; satisfactum cœptis. Ad ea Ci-

Sed ipse vltrò eum ad bellū trahit.

uilis primò,callidè: pòst,vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res nouas,orsus à questu periculisque quæ per quinque & viginti annos in castris Romanis exhausisset, *Egregium*, inquit, *pretium laboris cepi,necem fratris, & vincula mea, & sæuissimas huius exercitus voces, quibus ad supplicium petitus, iure gentium pœnas reposco. vos autem Treueri,ceteræque seruientium animæ, quod pretium effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa,virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauique, exigua Galliarū portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel septa ferro fameque premimus. denique ausos aut libertas sequetur, aut victi ijdem erimus.* Sic accensum, sed * meliora referre iussum, dimittit. Ille vt irritus legationis re-

** Libri quidā, molliora*
Ciuilis in Voculam mittit.

dijt,cetera dissimulans,quæ mox erupêre. Ciuilis parte copiarum retentâ, veteranas cohortes,& quod è Germanis maximè promtum, aduersus Voculam exercitúmque eius C
mittit: Iulio Maximo, & Claudio Victore [53] sororis suæ filio, ducibus. Rapiunt in

Quem improuisò pene opprimunt.

transitu hiberna alæ, Asciburgij sita. adeóque improuisi castra inuolauere,vt non alloqui,non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum,vt in tumultu,monuit, subsignano milite media firmare. auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptúsque compositis hostium ordinibus,terga in suos vertit. Cædes inde,non prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu seu perfidiâ, latera nostrorum nudauêre. Sic ad legiones per-

Casus Romanos adiuuit:

uentum. quæ, amissis signis,intra vallum sternebantur; cùm repentè,nouo auxilio,fortuna pugnæ mutatur. Vasconum lectæ à Galbâ cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hostes à tergo inuadunt, latiorémque quàm pro numero terrorem faciunt: alijs à Nouesio, alijs à Magontiaco vniuersas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus

Et Batauos cadunt.

confidunt,suas recepere. Fortissimus quisque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euasit,cum signis captiuisque, quos primâ acie corripuerant. Cæsorum D
eo die,in partibus nostris,maior numerus & imbellior; è Germanis, ipsa robora. Dux

Iudicium in vtrumque ducem.

vterque, pari culpâ meritus aduersa,prosperis defuere. Nam Ciuilis,si maioribus copijs instruxisset aciem; circumiri à tam paucis cohortibus nequisset, castráque perrupta excidisset. Vocula,nec aduentum hostium explorauit,eóque simul egressus victusque. dein victoriæ parum confisus,tritis frustrà diebus,castra in hostem mouit. quem si statim impellere, cursumque rerum sequi maturasset; soluere obsidium legionum eodem im-

Ciuilis obsessos fraude tentat.

petu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos,tamquam perditæ apud Romanos res,& suis victoria prouenisset. Circumferebantur signa vexilláque. ostentati etiam

52. NEVE EXTERNA ARMIS FALSIS VELARET.] *Clarius*, externa arma. *hoc sensu, Ne Ciuilis vltrà tegeret perfidiam & rebellionem: neu quod reuerâ externum bellum erat, tegeret & velaret quasi pro Vespasiano sumtum & ciuile.*

53. SORORIS SVÆ FILIO.] *Romanus cod. & Rodolphus*, sororis suæ viro.

54. CRE-

A etiam captiui. ex quibus vnus, egregium facinus ausus, clarâ voce gesta patefecit, confossus illic à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vastatione incendijsque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa, fossamque & vallum circumdari Vocula iubet, vt depositis impedimentis sarcinisque expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium. & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessique prœlium sumsere. nam Ciuilis aderat non minùs vitijs hostium, quàm virtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, seque & proximos hortari. Et redintegratâ acie, manus ad obsessos tendere, ne tempori deessent. Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac fortè Ciuilis lapsu equi prostratus, [54] creditâ per vtrumque exercitum famâ, vulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallum turrésque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium immineret: corruptâ toB tiens victoriâ, non falsò suspectus bellum malle. Nihil æquè exercitus nostros, quàm egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turbâ Nouesium missa, [55] vt inde terrestri itinere frumentum adueherent. Nam flumine hostes potiebantur. Primum agmen securum incessit, nondum satis firmo Ciuile. [56] qui reuersus, missos Nouesium frumentatores, datásque in præsidium cohortes, velut multâ pace, ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentiâ vagos, compositus inuadit: præmissis, qui pontes & viarum angusta insiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam pertexere, manentibus vt fuerant castris, quæ relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regressu discriminis adeundum foret, frumentatoribus [57] onustis pauculisque. Addidit exercitui suo Vocula mille delectos, è quintâ & quartadecimâ legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem & ducibus C infensum. Plures quàm iussum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non se vltrà famem, insidias legatorum toleraturos. At qui remanserant, desertos se abductâ parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio, alijs reuocantibus Voculam; alijs redire in castra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atque inde Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haut procul Nouesio, equestri prœlio prosperè certauit. Sed miles, secundis aduersisque, perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumque auctæ legiones donatiuum exposcunt, comperto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu cunctatus Hordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idque præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renouant. nec vllo legatorum, tribunorúmve obsistere auso, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi seruili habitu, per tenebras, ignoratus euasisset. Vbi sedato impetu, metus redijt: centurioD nes cum epistolis ad ciuitates Galliarum misêre, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, vt est vulgus sine rectore præceps, * pauidus, secors, aduentante Ciuile, raptis temerè armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res aduersæ discordiam peperere; ijs qui è superiore exercitu erant, caussam suam dissociantibus. Vitellii tamen imagines, in castris, & per proximas Belgarum ciuitates, repositæ, cùm iam Vitellius * corruisset. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique, * & duodeuicesimani, Voculam sequuntur:

Quum captiuus vnus a... periit. *Ad Vetera certatur.* *Primâ ambitu.* *Mox eruptione, prosperè. Ciuilis periculum.* *Vocula non vtitur victoriâ.* *Frumentatores Ro. Ciuilis inuadit.* *Ad quos eripiendos copia à Veteribus lecta.* *Geldubam Ciuilis capit.* *Pecuniam Romani.* *Qua in per... nocuum datori vertit.* * *Alij, pauidum.* *Discordia inter ipsos.* *Ad Vitellium pars redeunt, iam nullum.* * *Flor. occidisset.* * *duoetuicesimani.*

54. CREDITA.] *Rhenanus*, editâ. *ego*, deditâ, *vel* diditâ.

55. VT INDE TERRESTRI.] *Præcessit de* impedimentis legionum & imbelli turbâ: *an illi igitur frumenta aduehebant, inter medios ita hostes? ridiculum. puto defectum aliquem esse, & asteriscum ante hæc verba ponendum* * vt inde terrestri. *Vide sequentia, agnosces.*

56. QVI REVERSVS, MISSOS] *Magìs placet quod è quibusdam libris eruas*, qui vbi rursus missos. *Sententiam certè aptiùs nectit.*

57. ONVSTIS PAVCVLISQVE.] *Rom.* onustis perculsisque.

58. NEC

luntate Galbæ, multis senatorum deprecantibus, omisit Priscus: variis, vt sunt homi- A
num ingenia, sermonibus, moderationem laudantium, aut constantiam requirentium.
Cum eodem dissensio super legatis. Ceterùm eo senatus die, quo de imperio Vespasiani censebant, placuerat mitti ad Prin-
cipem legatos. Hinc inter Heluidium, & Eprium, acre iurgium. Priscus eligi nomina-
tim à magistratibus iuratis; Marcellus vrnam postulabat, quæ consulis designati sen-
tentia fuerat. Sed Marcelli studium proprius rubor excitabat, ne aliis electis posthabi-
tus crederetur. Paullatimque, per altercationem ad continuas & infestas orationes pro-
Inuehitur in hominem. uecti sunt. quærente Heluidio, *Quid ita Marcellus iudicium magistratuum pauesceret? esse
illi pecuniam, & eloquentiam, quis multos anteiret, ni memoria flagitiorum vrgeret. Sorte &
vrnâ, mores non discerni: suffragia & existimationem senatus reperta, vt in cuiusque vitam
famamque penetrarent. pertinere ad vtilitatem Reip. pertinere ad Vespasiani honorem, occurrere
illi quos innocentissimos senatus habeat, qui honestis sermonibus aures Imperatoris imbuant. Fuis-
se Vespasiano amicitiam cum Thraseâ, Sorano,* [16] *Senecione: quorum accusatores, etiam si puni-
ri non oporteat, ostentari non debere. hoc senatus iudicio, velut admoneri Principem, quos probet,* B
**esset.* *quos reformidet. nullum maius boni imperij instrumentum, quàm bonos amicos.* * *Esse satis Mar-
cello, quòd Neronem in exitium tot innocentium impulerit. Frueretur præmiis & impunitate,
Marcellus cordatè respondet. Vespasianum melioribus relinqueret:* Marcellus, non suam sententiam impugnari, sed con-
sulem designatum censuisse dicebat, [17] secundùm vetera exempla, quę sortem legatio-
nibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret. *Nihil euenisse cur antiquitus in-
**Verteret.* stituta exolescerent, aut Principis honor in cuiusquam contumeliam* * *verteretur. sufficere omnes
obsequio. id magis vitandum, ne peruicaciâ quorumdam irritaretur animus nouo principatu sus-
pensus, & vultus quoque ac sermones omnium circumspectans. Se meminisse temporum, quibus
natus sit, quam ciuitatis formam patres auique instituerint: vlteriora mirari, præsentia sequi:
bonos imperatores voto expetere, qualescumque tolerare. Non magis suâ oratione Thraseam, quàm
iudicio senatus afflictum. Sæuitiam Neronis,* [18] *per huiusmodi imagines illusisse. nec minùs sibi
anxiam talem amicitiam, quàm aliis exsilium. Denique constantiâ, fortitudine, Catonibus & Bru-
tis æquaretur Heluidius: se vnum esse ex illo senatu, qui simul seruierit. suadere etiam Prisco, ne* C
*supra Principem scanderet, ne Vespasianum senem triumphalem, iuuenum liberorum patrem præ-
ceptis coërceret. Quo modo pessimis imperatoribus sine fine dominationem, ita quamuis egregiis
Legati sorte lecti. modum libertatis placere.* Hæc magnis vtrimque contentionibus iactata, diuersis studiis
accipiebantur. Vicit pars quæ sortiri legatos malebat, etiam mediis patrum annitenti-
bus retinere morem. Et splendidissimus quisque eodem inclinabat, metu inuidiæ si ipsi
De pecuniâ publicâ dissensio. eligerentur. Secutum aliud certamen. Prætores ærarij (nam tum à prætoribus tractaba-
tur ærarium) publicam paupertatem questi, modum impensis postulauerant. Eam cu-
ram consul designatus, ob magnitudinem oneris, & remedij difficultatem, Principi re-
Et quadam ab Heluidio, non pro seruili statu. seruabat. Heluidius, arbitrio senatus agendum censuit. Cùm perrogarent sententias
consules, Vulcatius Tertullinus tribunus plebis intercessit, ne quid super tantâ re, Prin-
cipe absente, statueretur. Censuerat Heluidius, vt Capitolium publicè restitueretur, ad-
iuuaret Vespasianus. Eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde obliuio
transmisit: [19] fuêre, qui & meminissent. Tum inuectus est Musonius Rufus in Pub- D
lium

16. SENECIONE.] *Malè. fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nero. Sequor igitur libros scriptos, qui hîc,* Sentio: *etsi virum ignoro.*

17. SECVNDVM VETERA EXEMPLA.] *Hoc virum doctum valdè anxium habuit: qui negabat de more eo se legisse. Ego ita accipio, non quasi semper legati sorte olim missi, sed sæpè. & in eam rem exempla hæc reperio. Cicero ad Atticum lib.* I. *epist.* XVII. Senatus decreuit, vt legati, cum auctoritate mitterentur. *Addit post pauca:* Hoc non queo præterire, cùm de consularibus mea prima sors exisset, vnâ voce Senatus frequens retinendum me in vrbe censuit. *E quibus sortionem illic fuisse, clarè vides. Dio libro* LIX. πρέσβεις τὲ ἐσ' αὐτοῖς ἄλλους κλήρῳ, καὶ τὸν κλαύδιον αἱρετὸν ἔπεμψαν. Legatos his de rebus, alios quidem sorte, Claudium verò suffragiis electum miserunt. *Plura exempla auidè quæsiui: sed, vt verum fatear, clamaui Hylam.*

18. PER HVIVSMODI IMAGINES ILLVSISSE.] *Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: Non se magis auctorē interficiendi claros viros Neroni fuisse, quàm senatum vniuersum qui eos damnauerit: Sed Neronem videlicet hoc quasi velum prætendisse sceleribus, vt quæ sponte iussurus erat, ea per accusatores & Senatum exerceret. atque ita imagine quadam Iustitiæ hominibus verè illuderet. Vulgò est,* illuxisse.

19. FVERE, QVI ET MEMINISSENT.] *Qui & apud*

A lium Celerem, à quo Baream Sotanum falso testimonio circumuentum arguebat. Eâ *Musonius Celerem accusat.*
cognitione renouari odia accusationum videbantur. sed vilis & nocens reus, protegi non poterat. Quippe Sotani sancta memoria. Celet professus sapientiam, dein testis in Baream, [20] proditor corruptorque amicitiæ, cuius se magistrum ferebat. Proximus dies, caussæ destinatur. Nec tam Musonius aut Publius, quàm Priscus & Marcellus, cetetiq; [21] moris ad vltionem animis, exspectabantur. Tali rerum statu, cùm discordia [22] inter patres, ita apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non Princeps in ciuitate essent; Mucianus in vrbem ingressus cuncta simul in se traxit. fracta Primi Antonij Va- *Mucianus in vrbem venit.*
rique potentia, malè dissimulatâ in eos Muciani iracundiâ, quamuis vultu tegeretur. Sed ciuitas rimandis offensis sagax, verterat se, transtuleratque. Ille [23] vnus ambiri, *Ad quem omnes se inclinant.*
coli. nec deerat ipse, stipatus armatis, domos, hortosque permutans, apparatu, incessu, excubiis, vim Principis amplecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit cædes Calpurnij Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus. sed nomen insigne, & decora *Calpurnius Piso cæsus.*
B ipsi iuuenta, rumore vulgi celebrabantur. Erantque in ciuitate adhuc turbidâ, & nouis sermonibus lætâ, qui principatus inanem ei famam circumdarent. Iussu Muciani, custodiâ militari cinctus, ne in ipsâ vrbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab vrbe lapidem, viâ Appiâ, fuso per venas sanguine exstinguitur. Iulius Priscus, prætoriarum sub Vitellio cohortium præfectus, se ipsum interfecit, pudore magis quàm necessitate. Alphenus Varus, ignauiæ infamiæque suæ superfuit. Asiaticus (enim is libertus) *Asiaticus cruci affixus.*
malam potentiam, seruili supplicio, expiauit. Iisdem diebus, crebrescentem cladis Germanicæ famam, nequaquam mæsta ciuitas excipiebat. cæsos exercitus, capta legionum [* castra] hiberna, desciuisse Gallias, non vt mala loquebantur. Id bellum quibus caus- **Abest à manusc.*
sis ortum, quanto externarum sociarúmque gentium motu flagrauerit, altiùs expediam. *Initium belli Germanici.*
Bataui, donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domesticâ pulsi, extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simúlque [24] insulam inter vada sitam occupauêre, *Batauorum regio,*
quam mare Oceanum à fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus
C Romanis, [25] societate validiorum, attriti, viros tantùm armaque imperio ministrant, *Et in armis gloria.*
diu

apud Vespasianum nempe deferrent. quare? quia hæc sententia dignitatem Principis minuebat, Senatus populiq; augebat. à quo restitui Capitolium, dumtaxat adiuuante Vespasiano, volebat.

20. PRODITOR CORRVPTORQVE AMICITIÆ, CVIVS SE MAGISTRVM FEREBAT.] *Non damno. reuerà enim philosophus magister amicitiæ, vti & aliarum virtutum est. Nec tamen vetus coniectura mea mihi euiluit*, corruptorque amici, & cuius se magistrum ferebat. *Vix enim est vt Tacitus omiserit, quod valdè ad rem & ad culpam facit, fuisse hunc Celerem Bareæ præceptorem. Iuuenalis docet:*

D Stoicus occîdit Baream delator amicum,
Discipulumque senex.

Interpres Iuuenalis hanc quoque rem affirmat, in versum —— magni delator amici.
Alij dicunt Philosophum Egnatium Celerem, Bareæ Sorani magistrum, qui ipsum apud Neronem detulit, & damnauit: & ipse posteà sub Vespasiano, hoc ipsum Musonio Rufo accusante, damnatus est.

21. MOTIS AD VLTIONEM ANIMIS.] *Corruptissimus anteà locus, quem restituimus ab ingenio: cùm libris esset*, motis adulationibus animis: *aut, vt Vatic.* notis adulationi. *Sententia est: Non tam minuti illi & plebeij delatores expectabantur, aut expetebantur; quàm, erectis semel cupidine vlciscendi animis, illi Senatorij & illustres Priscus & Marcellus.*

22. INTER PATRES.] *Ita Mercerus, & rectè:* non, partes. *Senatum nempe intelligit discordem, vt antè ostendit.*

23. VNVS AMBIRI, COLI.] *De hac flagranti ambitione Muciani, locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce* Ἀγήλλει. *Ait:* ὅτι Μουκιανὸς ὁ Ῥωμαῖος τιμᾶσθαι ὑφ' ἁπάντων ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχθετο εἰ καὶ ὁστισοῦν οὐχ ὅτι ὑβρίσειεν αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ καὶ μεγάλως ἀγήλλει. Mucianus Romanus honore ab omnibus affici, & super omnes volebat: & ægrescebat, si quisquam non dicam contumeliâ eum affecisset, sed nisi summo cultu prosecutus esset.

24. INSVLAM INTER VADA.] *Valdè turbant libri. Quidam*, insulam vocatam sitam: *alij*, insulam Vacasitam: *Budensis*, insulam iuuata sitam. *Et certè inter vada aut vadosa loca, propriè sita non est hæc nobilis insula. quippe inter Rhenum Masamq;, alta & profunda planè flumina. sed Vadorum scilicet voce paullò laxiùs & latiùs Tacitus vsus, præ aquis. Quomodo Catullus pro mari,*

—— vada salsa citâ decurrere puppi:

Virgilius, Ouidius, aliique. Etsi reuerà vada & breuia multa olim (vt opinor) in illis fluminibus: cùm aggeres nondum & certa ripa coërcerent. ideoq; latè diffundebantur. An alicui placeat, insulam Vahali assitam?

25. SOCIETATE VALIDIORVM, ATTRITI.] *Sentential est. quamquam Romanis socij & fæderati Bataui, quæ societas apud potentiores plerumque in seruitutem transit: tamen non ita iis factum. libertatem tenuêre, nec tributa iis imposita aut seruitij alia*

diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc co- A
hortibus, quas vetere instituto, nobilissimi popularium regebant. Erat & domi dilectus eques, præcipuo nandi studio; [26] arma equósque retinens, integris turmis, Rhenum

Iulius Paullus. Claudius Ciuilis. perrumpere. Iulius Paullus, & Claudius Ciuilis, regiâ stirpe, multò ceteros anteibant. Paullum Fronteius Capito, falso rebellionis crimine interfecit. Iniectæ Ciuili catenæ, missusque ad Neronem, & à Galbâ absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adijt, flagitante supplicium eius exercitu. Inde caussæ irarum, spesque ex malis nostris. Sed Ciui-

Huius solertia. lis, vltrà quàm barbaris solitum, ingenio sollers, & Sertorium se aut Hannibalem ferens, simili oris dehonestamento; ne vt hosti obuiam iretur, si à populo Romano palàm desciuisset, Vespasiani amicitiam, studiumque partium prætendit. missis sanè ad eum Primi Antonij litteris, quibus auertere accita à Vitellio auxilia, & tumultus Germanici specie, retetare legiones iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus præsens monuerat, inclinato in Vespasianum animo, & Reip. curâ, cui excidium aduetabat, si redinregratum bellum, & tot armatorum millia Italiam irrupissent. Igitur Ciuilis [27] dissidij certus, occul- B
tato interim altiore consilio, cetera ex euentu iudicaturus, nouare res hoc modo cœpit.

Dilectus Batauorum. Iussu Vitellij, Batauorum iuuentus ad [28] dilectum vocabatur: quem suapre naturâ grauem, onerabant ministri auaritiâ ac luxu, senes aut inualidos conquirendo, quos pretio

** Vat. impubes.* dimitterent. rursus * impuberes, sed formâ conspicui (& est plerisque procera pueritia)

Occasio rebellandi. ad stuprum trahebantur. Hinc inuidia, & compositi seditionis auctores perpulêre vt

Ciuilis oratione eos incitat. dilectum abnuerent. Ciuilis primores gentis, & promtissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, vbi nocte ac lætitiâ incaluisse videt, à laude gloriaque gentis orsus, iniurias & raptus, & cetera seruitij mala enumerat. *Neque enim societatem vt olim, sed tamquam mancipia haberi.* [29] *Quando legatum, graui quidem comitatu, & superbo cum imperio, venire? tradi se præfectis centurionibusque. quos vbi spolijs & sanguine expleuerint, mutari, exquirique nouos sinus, & varia prædandi vocabula. Instare dilectum, quo liberi à parentibus, fratres à fratribus, velut supremùm diuidantur. Numquam magis afflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis quàm prædam & senes. attollerent tantùm oculos, & inania legionum no-* C
mina ne pauescerent. esse sibi robur peditum equitumque; consanguineos Germanos; Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Vespasiano impu-

Et impellit ad arma. Caninefates quoque. *taturos: victoriæ rationem non reddi.* Magno cum assensu auditus, barbaro ritu, & patrijs exsecrationibus, vniuersos adigit. Missi ad Caninefates, qui consilia sociarent. Ea gens partem insulę colit, origine, linguâ, virtute, par Batauis: numero superantur. Mox occultis nuntijs, pellexit Britannica auxilia, Batauorum cohortes, missas in Germaniam, vt suprà retrulimus, actum Magontiaci agentes. Erat in Caninefatibus, stolidæ audaciæ

*Brinio dux. * Alij libri, Brinno, alij, Brenno.* * Brinio, claritate natalium insigni. pater eius multa hostilia ausus, Caianarum expeditionum ludibrium impunè spreuerat. Igitur ipso rebellis familiæ [30] nomine placuit, [31] impositusque scuto, more gentis, & sustinentium humeris vibratus, dux diligitur. Sta-

notæ. Vaticanus liber, societatéve aliorum adstricti. *quod minùs placet.*

26. ARMA EQVOSQVE RETINENS.] *Romanus codex*, arma quoque retinens. *quod haut spreuerim. vti non tam ipsi tranatasse, quàm equis tramisisse intelligantur. Certè ambiguum mihi, Batauorúmne hæc ars & opera fuerit, ita vt ipsi nantes, equos armaque tenuerint: an potiùs equi ipsi docti sic & facti. E Tacito aut priscis scriptoribus litem hanc haud facilè decidas. Noster in Agricolâ, viris ipsis tribuere iterùm videtur: (de Batauis enim illa capio:)* lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul seq; & arma & equos regunt, repente immisit. *Xiphilinus in Hadriano, ambiguè:* τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων Βατάβων μετὰ τῶν ὅπλων διενήξατο. *Hadrianus de Sorano Batauo:*

Hadriano potui qui iudice, vasta profundi
Æquora Danubij cunctis tranare sub armis.

27. DISSIDII CERTVS.] *Libri veteres*, desciscendi certus. *Vtrum mauis rectum.* D

28. DILECTVM SVAPTE NATVRA GRAVEM.] *Quippe in longam & longinquam militiam. Velleius in laudibus Tiberij:* Quâtâ cum quiete hominum, rem perpetui præcipuiq; timoris, supplementum, sine trepidatione dilectus, prouidet?

29. QVANDO LEGATVM.] *Notâ interrogandi hæc scripserim. atque interpreter: En, vsque eò viles Romanis sumus, vt non legati aut prætores saltem nos diripiant: id est, honestiorum manibus pereamus: sed latrunculi aliquot minuti, præfecti & centuriones.*

30. NOMINE PLACVIT.] *Siue etiam*, omine. *At Brinionem ipsum*, Brunonem, *scribi verius fortasse sit.*

31. IMPOSITVSQVE SCVTO, MORE GENTIS.] *Mos igitur ille ignotus Romanis, eo quidem æuo. Nam posteà*

A Statimque acciti Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, [32] proximo occupato Oceano, irrumpit. Nec præuiderant impetum hostium milites: nec si præuidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur & direpta castra. dein vagos & pacis modo effusos lixas, negotiatoresque Romanos, inuadunt. Simul excidijs castellorum imminebant: quæ à præfectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque, & quod militum, in superiorem insulæ partem congregantur, duce Aquilio primipilari, nomen magis exercitus, quàm robur. Quippe [33] viribus cohortium abductis, Vitellius è proximis Neruiorum Germanorumque pagis segnem numerum armis onerauerat. Ciuilis dolo grassandum ratus, incusauit vltrò præfectos, quòd castella deseruissent: se cum cohorte cui præerat, Caninefatem tumultum compressurum. illi sua quisq; hiberna repeterent. Subesse fraudem consilio, & dispersas cohortes faciliùs opprimi, nec Brinionem ducem eius belli, sed Ciuilem esse patuit: erumpentibus paulatim indicijs, quæ Germani læta bello gens, non diu occultauerant. Vbi insidiæ parum B cessêre, ad vim transgressus, Caninefates, Frisios, Batauos proprijs cuneis componit. directa ex diuerso acies, haut procul à flumine Rheno, & obuersis in hostem nauibus, quas incensis castellis illuc appulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors signa ad Ciuilem transtulit: perculsique milites improuisâ proditione, à socijs hostibúsque cædebantur. Eadem etiam nauibus perfidia. Pars remigum è Batauis, tamquam imperitiâ, officia nautarum propugnatorumque impediebant. mox contrà tendere, & puppes hostili ripæ obijcere. ad postremum gubernatores centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant. donec vniuersa quattuor & viginti nauium classis, transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in præsens, in posterum vsui: armaque & naues, quibus indigebant, adepti, magnâ per Germanias Galliasque famâ, libertatis auctores celebrabantur. Germaniæ statim misêre legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem, Ciuilis arte donisque affectabat, captos cohortium præfectos suas in ciuitates remittendo: cohortibus abire an manere mallent datâ potestate. manentibus, honorata militia; digredientibus, C spolia Romanorum offerebantur. Simul, secretis sermonibus, admonebat malorum; quæ tot annis perpessi, *Miseram seruitutem falsò pacem vocarent. Batauos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse. primâ acie, fusum victumque Romanum: quid si Galliæ iugum exuant? quantum in Italiâ reliquum? prouinciarum sanguine, prouincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent: Batauo equite, protritos Æduos Aruernosque. fuisse inter Verginij auxilia, Belgas. vereque reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc easdem omnium partes, addito si quid militaris disciplinæ in castris Romanorum viguerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Seruirent Syria Asiaque, & suetus regibus Oriens:* [34] *multos adhuc in Galliâ viuere, ante tributa genitos. Nuper certè,* *cæso*

Hiberna Romana capit.

Dolus Ciuilis.

Et mox aperta vis.

Prælium cum Romanis.

Qui produntur, & vincuntur.

Germaniam Ciuilis sibi iungit: Conatur & Gallias.

Compositâ oratione.

posteà irrepsit, sed non nisi cum Barbaris. Galli, Gothi, Franci hunc in cooptando Principe ritum habuerunt: & notauit, atque exemplis firmauit, P. Pythœus. Illum vide libro II. Subsecíuor. cap. VI. Sed D *addo, etiam Græcis leuationem hanc in scutum vsurpatam, inter sollennia Principatus. Zonaras de Hypatio, qui seditiosè contra Iustinianum electus:* καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετάρσιον ἄραντες, ἀναγορεύουσι βασιλέα: & in scutum sublimè eum tollentes, salutant regem. *Nicephorus Gregoras lib. III. de Theodoro Duca filio:* ἀνηγορεύετο δ' ὕστερον βασιλεὺς παρ' ἑκόντων τῶν ὑπηκόων ἁπάντων, καθεσθεὶς ἐπ' ἀσπίδος, κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπικρατοῦν ἔθος: Dictus autem posteà Imperator est à volentibus subditis, sedens in clypeo iuxta morem in hac re receptum. *Curopalates de officiis Aulæ:* ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σκουταρίου καθεσθεὶς ἐπαίρεται εἰς ὕψος: Nouus Imperator scuto impositus tollitur in altum. *In Excerptis Georgij Pachymerij lib. II.* Imperatorio clypeo insidet is, qui Imperio destinatur. *Adde si lubet, Zosimum lib. III. in electione Iuliani.*

32. PROXIMO OCCVPATO OCEANO.] *Legam,* proxima occupatu, Oceano irrumpit. *hac mente: vt Brinio duarum cohortium castra quæ finitima Caninefatibus, per Oceanum irruperit. Et accedit, quod in Flor. est,* Proxima occupata.

33. VIRIBVS COHORTIVM ABDVCTIS.] *Bona & fida lectio è libris. Frustra Rhenanus è Budensi admutilato codice turbat, miscet. Vitellius quidem non cohortes ipsas aut legiones omnes è Germaniâ abduxit: sed illis manentibus nomine & specie, valentissimum quemque militem subtraxit. id est, vires cohortium abduxit, vt hîc ait.*

34. MVLTOS ADHVC IN GALLIA]. *Cautè vide legas. Si enim de primâ seruitute & stipendio quod Cæsar imposuit, capis: capieris. quomodò enim vera hæc adsertio, cùm ab eo tempore ad hunc diem, anni sint inter ferè CXX? nec tam vitales, vt opinor, tunc nostri Galli. Sed ad Augustum eiusq; anum id*

 referri

cæso Quinctilio Varo, pulsam è Germaniá seruitutem. Nec Vitellium Principem, sed Cæsarem Augustum bello prouocatum. Libertatem naturâ, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem proprium hominis bonum. Deos fortioribus adesse. Proinde arriperent vacui, occupatos; integri, fessos. dum alij Vespasianum, alij Vitellium foueant, patere locum aduersus vtrumque. Sic in Gallias Germaniásque intentus, si destinata prouenissent, validissimarum ditissimarumque A

Hordeonius segniter id obmittit.

nationum regno imminebat. At Flaccus Hordeonius, primos Ciuilis conatus, per dissimulationem aluit. Vbi expugnata castra, deletas cohortes, pulsum Batauorum insulâ Romanum nomen, trepidi nuntij afferebant: Mumium Lupercum legatum (is duarum legionum hibernis præerat) egredi aduersus hostem iubet.

Lupercus in eum missus.

Lupercus legionarios è præsentibus, Vbios è proximis, Treuerorum equites, haut longè agentes, raptim transmisit: additâ Batauorum alâ, quæ iam pridem corrupta, fidem simulabat, vt proditis in ipsâ acie Romanis, maiore pretio fugeret.

Ciuilis animosè occurrit.

Ciuilis captarum cohortium signis circumdatus, vt suo militi recens gloria ante oculos, & hostes memoriâ cladis terrerentur, matrem suam sororesque, simul omnium coniuges paruosque liberos, consistere à tergo iubet: B hortamenta victoriæ, vel pulsis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum vlulatu, sonuit acies: [35] nequaquam par à legionibus, cohortibusque redditur clamor. Nudauerat sinistrum cornu Batauorum ala transfugiens, statimque in nos versa. sed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordinésque retinebat.

Et insigniter vincit. Romani in castra Vetera fugiunt.

Vbiorum Treuerorumque auxilia, fœdâ fugâ dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuêre Germani. Et fuit interim effugium legionibus, in castra, quibus Veterum nomen est. Præfectus alæ Batauorum, Claudius Labeo, opidano certamine æmulus Ciuili, ne interfectus inuidiam apud populares, vel si retineretur, semina discordiæ præberet, in Frisios auehitur.

Batauorum cohortes corrupta à Ciuili.

Iisdem diebus Batauorum & Caninefatium cohortes, cùm iussu Vitellij in vrbem pergerent, missus à Ciuile nuntius assequitur. Intumuêre statim superbiâ ferociáque, & pretium itineris, donatiuum, duplex stipendium, augeri equitum numerum, promissa sanè à Vitellio, postulabant; non vt assequerentur, sed caussam seditioni. Et Flaccus multa concedendo, nihil aliud effecerat, quàm vt acriùs exposcerent, quæ sciebant negaturum. Spreto C

Ad eum tendunt. Hordeonius impedire vult, nec vult.

Flacco, inferiorem Germaniam petiuere, vt Ciuili iungerentur. Hordeonius, adhibitis tribunis centurionibusque, consultauit, num obsequium abnuentes vi coërceret. Mox insitâ ignauiâ, & trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus, & subito dilectu suppletæ legiones angebant, statuit continere intra castra militem. Dein pœnitentiâ, & arguentibus ipsis qui suaserant, tamquam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, vt arceret transitu Batauos: se cum exercitu, tergis eorum hæsurum. Et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis vtrimque copijs, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum, alijsque litteris Gallum monuit, ne teneret abeuntes. Vnde suspicio, sponte legatorum excitari bellum: quin cuncta quæ acciderant, aut metuebantur, non inertiâ militis, neque hostium vi, sed

Bonnam veniunt. Innoxium transitum petunt.

[36] fraude ducum euenire. Batavi, cùm castris Bonnensibus propinquarent, præmisêre qui Herennio Gallo mandata cohortium exponerent. *Nullum sibi bellum aduersus Romanos, pro quibus toties bellassent. Longâ atque irritâ militiâ fessis, patriæ atque otij cupidinem esse.* D *Si nemo obsisteret, innoxium iter fore: sin arma occurrant, ferro viam inuenturos.* Contantem

Sed resistitur.

legatum milites perpulerant, fortunam prœlij experiretur. Tria millia legionariorum, & tumultuariæ Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumque ignaua, sed procax ante periculum manus, omnibus portis erumpunt, vt Batauos numero impares circum-

Illi ferro viam inueniunt.

fundant. [37] Illi veteres militiæ, in cuneos congregantur, densi vndique, & frontem tergaque

referri verius erit: qui censum tributumq́ instituit, quod penderent Galli. idq́ in consulatu suo septimo. Ad quam rationem nihil absurdi aut vani in hac oratione Ciuilis.

35. NEQVAQVAM PAR.] *Quod valdè Romani obseruabant, & velut omen habebant euentus. Appianus in Parthicis:* Crassus iussit eos clamorem tollere. in quo maximè militum mæstitia deprehensa est, exilem & dissonũ clamorem edétium. Contrà, à Barbaris clarus & fortis est redditus.

36. FRAVDE DVCVM EVENIRE.] *Vocem sustuli,* metuebantur, *auctore Vaticano. quæ perperam hic inserta, & de priore lineâ repetita.*

37. ILLI VETERES MILITIÆ.] *Ipsa est Taciti phrasis, & egregia restitutio Florentino codici debetur, atque industria Pichena.*

A gaque ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis, pel-
litur legio, & vallum portásque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatæ cor-
poribus fossæ: nec cæde tantùm & vulneribus, sed ruinâ, & suis plerique telis interiêre.
Victores, coloniâ Agrippinensium vitatâ, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense
prœlium excusabant: tamquam petitâ pace, postquam negabatur, sibimetipsi cōsuluis-
sent. Ciuilis aduentu veteranarum cohortium, iusti iam exercitus ductor, sed consilij *Ciuilis Vespasiano sal-*
ambiguus, & vim Romanam reputans, cunctos qui aderant, in verba Vespasiani adi- *lutē iurat.*
git. Mittitque legatos ad duas legiones, quæ priore acie pulsæ in Vetera castra conces-
serant, vt idem sacramentum acciperent. Redditur responsum, neque proditoris, neque
hostium se consilijs vti. Esse sibi Vitellium Principem, pro quo fidem & arma vsque
ad supremum spiritum retenturos. proinde perfuga Batauus arbitrum rerum Roma-
narum ne ageret, sed meritas sceleris pœnas exspectaret. Quæ vbi relata Ciuili, incensus *Copias con-*
irâ, vniuersam Batauorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique, & *trahit & auget.*
B excita nuntijs Germania, ad prædam famamque. Aduersus has belli concurrentis mi-
nas, legati legionum, Mumius Lupercus, & Numisius Rufus, vallum murósque firma-
bant. subuersa [38] longæ pacis opera, haut procul castris in modum municipij exstru-
cta, ne hostibus vsui forent. [39] Sed parum prouisum, vt copiæ in castra conueherentur;
rapi permisêre. Ita paucis diebus per licentiam absumta sunt, quæ aduersus necessitates
in longum suffecissent. Ciuilis medium agmen cum robore Batauorum obtinens, *Ad Vetera venit.*
[40] vtramque Rheni ripam, quò truculentior visu foret, Germanorum catervis complet,
assultante per campos equite. Simul naues in aduersum amnem agebantur. Hinc vete-
ranarum cohortium signa, inde depromtæ [41] siluis lucísque ferarum imagines, vt cui-
que genti inire prœlium mos est, [42] iuxtà belli ciuilis externíque facie obstupefecerant
obsessos. & spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod duabus legionibus si-
tum, vix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbatâ pace
illuc congregata, & bello ministra aderat. Pars castrorum, in collem leniter assurgens, *Torum descriptio.*
C pars æquo adibatur. quippe illis hibernis, obsideri premíque Germanias Augustus cre-
diderat: neque vnquam id malorum, vt oppugnatum vltrò legiones nostras venirent.
Inde non loco, neque munimentis labor additus. Vis & arma satis placebant. Bataui,
Transrhenaníque, quo discreta virtus manifestiùs spectaretur, sibi quæque gens consi- *Oppugnatur:*
stunt, eminus lacessentes. Pòst vbi pleraque telorum turribus pinnísque mœnium irri-
ta * hærebant, & desuper saxis vulnerabantur; clamore atque impetu, inuasêre vallum. * *Vat.* pende-
Appositis plerique scalis, alij [43] per testudinem suorum, scandebant iam quidam; cùm *bant.* *Frustrà.*
gladijs & armorum incussu præcipitati, sudibus & pilis obtuuntur, præferoces initio, &
rebus secundis nimij. Sed * tum prædæ cupidine, aduersa quoque tolerabant. Machi- * *Far.* tamen
nas etiam, insolitum sibi, ausi. nec vlla ipsis solertia: perfugæ captiuíque docebāt strue- *Machinæ admouentur:*
re materias in modum pontis, mox subiectis rotis propellere: vt alij superstantes, tam-
quam ex aggere prœliarentur: pars intus, occulti muros subruerent. Sed excussa bali-
stis saxa, strauere informe opus. & crates vineasque parantibus, adactæ tormentis ar- *Frustrà.*
D
dentes

38. Longæ pacis opera.] *Id est Procestria, & quæ ædificari ante castra solent, vsibus lixarum aut aduentorum. Me vide Milit.* v. *Dial.* 1.

39. Sed parum provisum, vt.] *Itáne in littera vnius salebrâ viri docti hæserant? Nam*, ni, *antea legebatur*. *non*, vt, *velut nos emendauimus. Itaque consensu Vertranius & Rhenanus corrigunt*, sed parum prouisum, ni copiæ. *& prouisum interpretantur commeatum, annonam. Ludibria. Nostra sententia clara. Peccatum, inquit, in eo à ducibus, quòd dum ædificia pro castris diruuntur, commeatum aliaq́; toleranda obsidioni diripi permisere, potiùs quàm vt in castra conueherent ad vsum.*

40. Vtramqve Rheni ripam.] *Vox*, vtramque *Budensi abest. Et verò cur vtramque ripam milite compleuerit, cùm hac in alterâ gesta? Inducatur igitur id verbi: aut rescribatur*, vtrimque. *Id enim veri speciem habet, supra infraq́; castra militem locatum, ad obsessorum terrorem.*

41. Silvis lvcisqve.] *Sic libri nostri, non* iugisque. *Enimuerò in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. Tacitus de moribus gentis:* Effigiesque & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt.

42. Ivxta belli civilis.] *Puto germanum esse. Romanus tamen codex, itemq; Flor.* mixta belli ciuilis. *non item malè.*

43. Per testvdinem svorvm.] *Explico in Poliorceticis, lib.* 1. *Dial.* v.

Igitur obsidii placuit. dentes hastæ. vltróque ipsi oppugnatores ignibus petebantur: donec desperatâ vi, verte- A
rent consilium ad moras, haut ignari paucorum dierum inesse alimenta, & multum imbellis turbæ. Simul ex inopiâ proditio, & fluxa seruitiorum fides, ac fortuita belli sperabantur. Flaccus interim, cognito castrorum obsidio, & missis per Gallias qui auxilia
Vocula ad id soluendum mittitur. concirent, lectos legionibus Dillio Voculæ duoetvicesimæ legionis legato tradit, vt quàm maximis per ripam itineribus celeraret. [44] Ipse pauidus torpere, inuisus militi-
Miles in Hordeonium fremit. bus. neque enim ambiguè fremebant, *Emissas à Maguntiaco Batauorum cohortes, dissimulatos Ciuilis conatus, acciri in societatem Germanos. non Primi Antonij, neque Muciani ope Vespasianum magis adoleuisse.* [45] *aperta odia, armaque palàm depelli: fraudem & dolum, obscura, eoque ineuitabilia. Ciuilem stare contrà, struere aciem; Hordeonium, è cubiculo & lectulo, iubere quidquid hosti conducat. Tot armatas fortissimorum virorum manus, vnius senis valetudine regi. Quin potiùs interfecto traditore, fortunam virtutemque suam malo omine exsoluerent.* His inter se [46] vocibus insistentes, flammauere insuper allatæ à Vespasiano litteræ, quas
Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitauit: vinctosque qui attulerant, ad B
Vitellium misit. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis ventum. Infensior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: eius iussu directam aduersus Batauos aciem, tamquam à Magontiaco legiones sequerentur: eiusdem proditione cæsos, nullis superuenientibus auxilijs. Ignota hæc ceteris exercitibus, neque Imperatori suo nuntiari: cùm accursu tot prouinciarum, exstingui repens perfidia potuerit. Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamque & Hispanias
Ille se purgat. auxilia orabat, exercitui recitauit: instituitque pessimum facinus, vt [47] epistolæ Aquili-
** Puto, legantur.* feris legionum traderentur, à quîs antè militi quàm ducibus * legebantur. Tum è seditiosis vnum vinciri iubet, [48] magis vsurpandi iuris, quàm quia vnius culpa foret. Mo-
Galli auxiliantur strenuè Romanis. túsque Bonnâ exercitus, in Coloniam Agrippinensem; affluentibus auxilijs Gallorum, qui primò rem Romanam enixè iuuabant. Mox valescentibus Germanis, pleræque ciuitates aduersum nos armatæ, spe libertatis; &, si exuissent seruitium, cupidine imperi-
tandi. Gliscebat iracundia legionum, nec terrorem vnius militis vincula indiderant. C
quin idem ille arguebat vltrò cōscientiam ducis: tamquam nuntius inter Ciuilem Flac-
Vocula constans factum. cúmque, falso crimine, testis veri opprimeretur. Conscendit tribunal Vocula, mirâ constantiâ, prehensumque militem ac vociferantem duci ad supplicium iussit. Et dum ma-
Quem omnes ducē deposcūt, & capiunt. li pauent; optimus quisque iussis patuêre. Exin, consensu, ducem Voculam poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant, inopia stipendij frumentíque, & simul dilectum tributáque Galliæ aspernantes: Rhenus, incognitâ illi cælo siccitate, vix nauium patiens: arti commeatus: dispositæ per omnem ri-
Sed multa Romanis aduersa. pam stationes, quæ Germanos vado arcerent: eâdemque de causâ minus frugum, & plures qui consumerent. Apud imperitos prodigij loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque, & vetera imperij munimenta, desererent. quod in
** Vat. xvi.* pace, fors, seu natura: tunc fatum & ira dei, vocabatur. Ingressis Nouesium, * tertiade-
Herennius accedit Voculæ. cima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum, Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, Gelduba nomē est, castra fecêre. Ibi struendâ acie, D
munien-

44. IPSE PAVIDVS TORPERE.] *Quædam editiones*, ipse nauibus inualidus corpore. *Fortè*, ipse pauidus, inualidus, torpêre. *Duplex certè vitium & segnitas huic seni, corporis animique.*

45. APERTA ODIA, ARMAQVE.] *Sallustiana imitatio est:* Hostem aduersum deprimere, homini strenuo haud difficile est: occulta pericula neque vitare, neque facere, bonis in promptu est.

46. VOCIBVS INSISTENTES.] *Alij*, vocibus instinctos.

47. EPISTOLÆ AQVILIFERIS.] *Cur Aquiliferis? quia legenda nimirum ad Signa: id est, in Principiis. Facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Pescennio Nigro refert ex epistolâ M. Antonini Imperatoris:* Itaque misi litteras recitandas ad signa.

48. MAGIS VSVRPANDI IVRIS.] *Vaticanum iure sequor in elegantissimo genere dicendi. Nam vulgati scilicet*, Caussam, *inculcauerant*, *sine causâ. Prisci autem hac breuitate sermonis vsi sæpè. Sallustius:* Quæ postquam gloriosa modò neque belli patrandi cognouit. *Liuius:* Ea prodendi imperij Romani, tradendæ Annibali victoriæ esse. *Plautus:* Iusiurandum rei seruandæ, non perdundæ conditum est. *Vlpianus:* Siquis euitandi criminis id egit, vt reip. causâ abesset. *Rectè enim ita liber Florentinus.*

49. At

A muniendo vallandóque, & ceteris belli meditamentis militem firmabant. Vtque prædâ ad virtutem incenderetur, in proximos Gugernorum pagos, qui societatem Ciuilis acceperant, ductus à Voculâ exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Fortè nauem, haut procul castris, frumento grauem, cùm per vada hæsisset, Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus, misitque subsidio cohortem. Auctus & Germanorum numerus, paulatímque aggregantibus se auxilijs, acie certatum. Germani, multâ cum strage nostrorum, nauem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non suam ignauiam, sed perfidiam legati culpabant. Protractum è tentorio, scissâ veste, verberato corpore, quo pretio, quibus conscijs, prodidisset exercitũ, dicere iubent. Redit in Hordeonium inuidia. Illum auctorem sceleris, hunc ministrum vocant: donec exitium minitantibus exterritus, proditionem & ipse Hordeonio obiecit. Vinctusque, aduentu demum Voculæ, exsoluitur. Is posterâ die, auctores seditionis morte affecit. Tanta illi exercitui diuersitas inerat, licentiæ, patientiæque. Haut dubiè gregarius miles, Vitellio fidus: splendidissimus quisque, in Vespasianum proni. inde scelerum ac

Fortuitum certamen, In quo Germani superãt.

Diuersi affectus & vota inter Romanos.

B suppliciorum vices, & mixtus obsequio furor: vt contineri non possent, qui puniri poterant. [49] At Ciuilem immensum vniuersa Germania extollebat, societate nobilissimis obsidum firmatâ. Ille, vt cuique proximum, vastari Vbios Treuerosque, & aliâ manu Mosam amnem transire iubet, vt Menapios & Morinos & extrema Galliarum quaterent. Actæ vtrobique prædæ. Infestius in Vbijs, [50] quos genus Germanicæ originis, eiuratâ patriâ, * Romanorum nomine Agrippinenses vocarent. Cæsæ cohortes eorum, in vico Marcoduro, incuriosiùs agentes, quia procul ripâ aberant. Nec quieuere Vbij, quominus prædas è Germaniâ peterent. primò impunè: dein circumuenti sunt, per omne id bellum, meliore vsi fide quàm fortunâ. Contusis Vbijs, grauior & successu rerum ferocior Ciuilis, obsidium legionum vrgebat: intentis custodijs, ne quis occultus nuntius venientis auxilij penetraret. Machinas molemque operum, Batauis delegat: Transrhenanos prœlium poscentis, ad scindendum vallum ire, detrusosque redintegrare certamen iubet: superante multitudine, & facili damno. nec finem labori nox attu-

Germani prædam è Gallis agunt.

** Malim. Romano*

Vbij ab iis repressi.

Ciuilis ad vetera satagit.

Quo Germanos oppugnatũ ea mittit.

C lit. Congestis circùm lignis accensisque, simul epulantes, vt quisque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipsorum tela, per tenebras vana. Romani conspicuam Barbarorum aciem, & si quis audaciâ aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Ciuili: & restincto igne, misceri cuncta tenebris & armis iubet. Tum verò strepitus dissoni, casus incerti, neque feriendi, neque declinandi prouidentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, [51] tendere arcus: nihil prodesse virtus; sors cuncta turbare, & ignauorum sæpè telis fortissimi cadere. Apud Germanos, inconsulta ira: Romanus miles periculorum gnarus, ferratas sudes, grauia saxa, non fortè iaciebat. Vbi sonus molientium, aut appositæ scalæ, hostem in manus dederant, propellere vmbone, pilo sequi. multos mœnia egressos, pugionibus fodere. Sic exhaustâ nocte, nouam aciem dies aperuit. Eduxerant Bataui turrim, duplici tabulato, quam prætoriæ portæ (is æquissimus locus) propinquantem, promoti contra validi asseres, & incussæ trabes perfregêre, multâ superstantium pernicie. Pugna-

Parum consultè.

Turris à Batauis structa:

Sed confracta.

D túmque in perculsos, subitâ & prosperâ eruptione. Simul à legionarijs peritiâ & arte præstan-

49. AT CIVILEM IMMENSVM.] *Locum rectè ita purgauimus, cùm legeretur*, immensis actibus, *vulgò. in Couarruuiano erat*, auctibus. *in Rodolphi codice*, laudibus. *Quæ omnes externæ & addititiæ voces, pro libito explentium. At mihi Vaticanus ille bonus bene præiuit, qui legit*, immensis vniuersa Germ. *Ex quo phrasim facile elicias Tacito & Sallustio notam. Noster libro* III. *Annal.* Opumque, quîs domus illa immensùm viguit, primus accumulator. *Sallustius* III. *Histor.* Neque iam sustineri poterant, immensùm aucto mari, & vento gliscente. *Nec tamen absurdè etiam scripseris*, immensum quantum. *Nam Vaticano certè spatium aliquod post eam vocem est, quasi altera desiat. Pichena quidem placere video, ex Flor.* immensis auctibus: *quod interpretatur, auctum valdè viribus copiísque, à Germanis. Vt quisque volet, at nimia pro re & vero illa locutio sit*, immensis auctibus. *Vbi hæc tam magna? ne dicam* immensa.

50. QVOS GENVS GERMANICÆ.] *E Budensi & Romano colligas*, quod gens Germ. *& statim*, vocarentur.

51. TENDERE ARCVS.] *Mihi suspectum, & tibi si attendes. Quorsum hîc Arcus? De Germanis sermo est, quibus haud crebra ea arma: sed nec ille sensus ad Taciti sensum. Mihi videbatur*, tendere armis. *Et ita solet. vbi periculum, eò armis tendimus.*

præstantibus,plura struebantur. Præcipuum pauorem intulit suspensum & nutás machinamentum,quo repentè demisso præter suorum ora, singuli plurésve hostium sublime rapti, verso pondere intra castra effundebantur. A

Igitur iterum ad obsidium Ciuilis vertit.

Ciuilis omissâ oppugnandi spe, rursus per otium assidebat,nuntijs & promissis fidem legionum cõuellens. Hæc in Germaniâ ante Cremonense prœlium gesta, cuius euentum literæ Primi Antonij docuere,addito Cæcinæ edicto. Et præfectus cohortis è victis, Alpinus Montanus,fortunam partium præsens fatebatur. Diuersi hinc motus animorum. Auxilia è Galliâ, quîs nec amor,nec odium in partes,militia sine affectu, hortantibus præfectis, statim à Vitellio

Milites Vespasiano iurare adacti.

desciscunt: vetus miles cunctabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco,instantibus tribunis,dixit sacramentum, non vultu neque animo satis affirmans: & cùm cetera iurisiurandi verba conciperent, Vespasiani nomen hæsitantes, aut leui murmure, & plerum-

Sed verò adacti.

** Vat. suspectiones*

que silentiò transmittebant. Lectæ deinde pro concione epistolæ Antonij ad Ciuilem, * suspiciones militum irritauere, tamquam ad socium partium scriptæ; & de Germanico exercitu hostiliter. Mox allatis Geldubam in castra nuntijs, eadem dicta, factáque: B

Montanus ad Ciuilem, pro pace.

& missus cum mandatis Montanus ad Ciuilem,vt absisteret bello, [52] néve externa * armis falsis velaret. Si Vespasianum iuuare aggressus foret; satisfactum cœptis. Ad ea Ci-

Sed ipse vltrò eum ad bellū trahit.

uilis primò,callidè: pòst,vbi videt Montanum præferocem ingenio, paratumque in res nouas,orsus à questu periculisque quæ per quinque & viginti annos in castris Romanis exhausisset, *Egregium*, inquit, *pretium laboris cepi, necem fratris, & vincula mea, & sæuissimas huius exercitus voces, quibus ad supplicium petitus, iure gentium pœnas reposco. vos autem Treueri,ceteræque seruientium animæ, quod pretium effusi totiens sanguinis exspectatis, nisi ingratam militiam, immortalia tributa, virgas, secures, & dominorum ingenia? En ego præfectus vnius cohortis,& Caninefates Batauique, exigua Galliarū portio, vana illa castrorum spatia excidimus, vel septa ferro fameque premimus. denique ausos aut libertas sequetur, aut victi ijdem*

** Libri quidā, molliora*

Ciuilis in Voculam mittit.

erimus. Sic accensum, sed * meliora referre iussum, dimittit. Ille vt irritus legationis redijt,cetera dissimulans,quæ mox erupêre. Ciuilis parte copiarum retentâ, veteranas cohortes,& quod è Germanis maximè promtum, aduersus Voculam exercitúmque eius C mittit: Iulio Maximo, & Claudio Victore [53] sororis suæ filio, ducibus. Rapiunt in

Quem improuisò pene opprimunt.

transitu hiberna alæ, Asciburgij sita. adeóque improuisi castra inuolauere,vt non alloqui,non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum,vt in tumultu, monuit, subsignano milite media firmare. auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptúsque compositis hostium ordinibus,terga in suos vertit. Cædes inde,non prœlium. Et Neruiorum cohortes, metu seu perfidiâ, latera nostrorum nudauêre. Sic ad legiones per-

Casus Romanos adiuuat:

uentum. quæ, amissis signis,intra vallum sternebantur; cùm repentè,nouo auxilio,fortuna pugnæ mutatur. Vasconum lectæ à Galbâ cohortes, ac tum accitæ, dum castris propinquant, audito prœliantium clamore, intentos hostes à tergo inuadunt, latiorémque quàm pro numero terrorem faciunt: alijs à Nouesio, alijs à Magontiaco vniuersas copias aduenisse credentibus. Is error Romanis addit animos, & dum alienis viribus

Et Batauos cadunt.

confidunt,suas recepere. Fortissimus quisque è Batauis, quantum peditum erat, funduntur: eques euasit,cum signis captiuisque, quos primâ acie corripuerant. Cæsorum D eo die,in partibus nostris,maior numerus & imbellior; è Germanis, ipsa robora. Dux

Iudicium in vtrumque ducem.

vterque,pari culpâ meritus aduersa,prosperis defuere. Nam Ciuilis,si maioribus copijs instruxisset aciem; circumiri à tam paucis cohortibus nequisset, castráque perrupta excidisset. Vocula,nec aduentum hostium explorauit,eóque simul egressus victusque. dein victoriæ parum confisus,tritis frustrà diebus,castra in hostem mouit. quem si statim impellere, cursumque rerum sequi maturasset; soluere obsidium legionum eodem im-

Ciuilis obsessos fraude tentat.

petu potuisset. Tentauerat interim Ciuilis obsessorum animos,tamquam perditæ apud Romanos res,& suis victoria prouenisset. Circumferebantur signa vexilláque. ostentati etiam

52. NEVE EXTERNA ARMIS FALSIS VELARET.] *Clarius*, externa arma. *hoc sensu, Ne Ciuilis vltrà tegeret perfidiam & rebellionem: neu quod reuerà externum bellum erat, tegeret & velaret quasi pro Vespasiano sumtum & ciuile.*

53. SORORIS SVÆ FILIO.] *Romanus cod. & Rodolphus*, sororis suæ viro.

54. CRE.

A etiam captiui. ex quibus vnus, egregium facinus ausus, clarâ voce gesta patefecit, confossus illic à Germanis. vnde maior indici fides. Simul vastatione incendijsque flagrantium villarum, venire victorem exercitum intelligebatur. In conspectu castrorum constitui signa, fossamque & vallum circumdari Vocula iubet, vt depositis impedimentis sarcinisque expediti certarent. Hinc in ducem clamor pugnam poscentium. & minari assueuerant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessique prœlium sumsere. nam Ciuilis aderat non minùs vitijs hostium, quàm virtute suorum fretus. Varia apud Romanos fortuna, & seditiosissimus quisque ignauus: quidam recentis victoriæ memores, retinere locum, ferire hostem, seque & proximos hortari. Et redintegratâ acie, manus ad obsessos tendere, ne tempori deessent. Illi cuncta è muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac fortè Ciuilis lapsu equi prostratus, 54 creditâ per vtrumque exercitum famâ, vulneratum aut interfectum, immane quantum suis pauoris, & hostibus alacritatis indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, val-

Quam captiuus vnus aperit.
Ad Vetera certatur:
Primò ambiguè:
Mox eruptione, prosperè. Ciuilis periculum.
Vocula non vtitur victoriâ.

B lum turresque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium immineret: corruptâ totiens victoriâ, non falsò suspectus bellum malle. Nihil æquè exercitus nostros, quàm egestas copiarum fatigabat. Impedimenta legionum cum imbelli turbâ Nouesium missa, 55 vt inde terrestri itinere frumentum aduehecent. Nam flumine hostes potiebantur. Primum agmen securum incessit, nondum satis firmo Ciuile. 56 qui reuersus, missos Nouesium frumentatores, datasque in præsidium cohortes, velut multâ pace, ingredi accepit, rarum apud signa militem, arma in vehiculis, cunctos licentiâ vagos, compositus inuadit: præmissis, qui pontes & viarum angusta insiderent. pugnatum longo agmine, & incerto Marte, donec prœlium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus vt fuerant castris, quæ relictorum illic militum præsidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regressu discriminis adeundum foret, frumentatoribus 57 onustis pauculisque. Addidit exercitui suo Vocula mille delectos, è quintâ & quartadecimâ legionibus apud Vetera obsessis, indomitum militem & ducibus

Frumentatores Ro. Ciuilis inuadit.
Ad quos eripiendos copia è Veteribus lecta.

C infensum. Plures quàm iussum erat profecti, palàm in agmine fremebant, non se vltrà famem, insidias legatorum toleraturos. At qui remanserant, desertos se abductâ parte legionum querebantur. Duplex hinc seditio, alijs reuocantibus Voculam; alijs redire in castra abnuentibus. Interim Ciuilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam, atque inde Nouesium concessit. Ciuilis capit Geldubam. Mox haut procul Nouesio, equestri prœlio prosperè certauit. Sed miles, secundis aduersisque, perinde in exitium ducum accendebatur. Et aduentu quintanorum quintadecimanorumque auctæ legiones donatiuum exposcunt, comperto pecuniam à Vitellio missam. Nec diu cunctatus Hordeonius, nomine Vespasiani dedit. Idque præcipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum & epulas, & nocturnos cœtus, veterem in Hordeonium iram renouant. nec vllo legatorum, tribunorúmve obsistere auso, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum è cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi seruili habitu, per tenebras, ignotus euasisset. Vbi sedato impetu, metus rediit: centurio-

Geldubam Ciuilis capit.
Pecuniam Romani.
Quæ in perniciem datoris vertit.

D nes cum epistolis ad ciuitates Galliarum misêre, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, vt est vulgus sine rectore præceps, * pauidus, socors, aduentante Ciuile, raptis temerè armis, ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res aduersæ discordiam peperere; ijs qui è superiore exercitu erant, caussam suam dissociantibus. Vitellij tamen imagines, in castris, & per proximas Belgarum ciuitates, repositæ, cùm iam Vitellius * corruisset. Dein mutati in pœnitentiam primani, quartanique,* & duodeuicesimani, Voculam sequuntur:

** Alij, pauidum.*
Discordia inter ipsos.
Ad Vitellium partes redeunt, iam nullum.
** Flor. occidisset.*
** duoetuicesimani.*

54. CREDITA.] *Rhenanus*, editâ. *ego*, deditâ, *vel* diditâ. *sequentia, agnosces.*

55. VT INDE TERRESTRI.] *Præcessit de* impedimentis legionum & imbelli turbâ : *an illi igitur frumenta aduehetent, inter medios ita hostes? ridiculum. puto defectum aliquem esse, & asteriscum ante hac verba ponendum* * vt inde terrestri. *Vide*

56. QVI REVERSVS; MISSOS] *Magis placet quod è quibusdam libris eruas*, qui vbi rursus missos. *Sententiam certè aptiùs nectit.*

57. ONVSTIS PAVCVLISQVE.] *Rom.* onustis perculsisque.

58. NEC

Magontiacū liberatum.
* Delenda videtur vocula.

tur: apud quem resumto Vespasiani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium A
ducebantur. Discesserant obsessores, mixtis ex Cattis, Vsipijs, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, [58] nec incruentati. [* Ita] dispersos & nescios miles noster inuaserat. Quin & loricam vallumque per fines suos Treueri struxêre, magnisq; inuicem cladibus cum Germanis certabant. donec egregia erga populum Romanum merita, mox rebelles fœdarent.

A. V. C. DCCCXXIII. Falsus ab Africâ metus. L. Piso.

Interea Vespasianus iterùm, ac Titus, consulatum absentes inierunt, mæstâ & multiplici metu suspensâ ciuitate. quæ super instantia mala, falsos pauores induerat, desciuisse Africam, res nouas moliente L. Pisone. Is præerat prouinciæ, nequaquam turbidus ingenio. Sed quia naues sæuitiâ hiemis prohibebantur, vulgus alimenta in dies mercari solitum, cui [59] vna ex rep. annonæ cura, clausum litus, retineri commeatus dum timet, credebat: augentibus famam Vitellianis, qui studium partium nondum posuerant: nec victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates externis quoque bellis inexplebiles, nulla vmquam ciuilis victoria satiauit.

Senatus honores distribuit.
* *Flo.* tamquam

Kalen. Ianuarijs, in senatu, quem Iulius Frontinus prætor vrbanus vocauerat, legatis exercitibusque, ac regibus laudes gratesque decretæ. B Et Tertio Iuliano prætura, * quòd transgredientem in partes Vespasiani, legionem deseruisset, ablata, vt in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas equestris data. Et mox, eiurante Frontino, Cæsar Domitianus præturam cepit.

Domitianus Prætor. Antonius Muciano suspectus.

Eius nomen epistolis edictisque proponebatur. Vis penes Mucianum erat: nisi quòd pleraque Domitianus, instigantibus amicis, aut propria libidine, audebat. Sed præcipuus Muciano metus è Primo Antonio, Varóque Ario: quos recentes, clarósque rerum famâ, ac militum studijs, etiam populus fouebat, quia in neminem vltra aciem sæuierant.

Spei bona

Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregijs maioribus, & fraternâ imagine fulgentem, ad capessendam rempub. hortatus: haut defuturâ consciorum manu, ni Scribonianus abnuisset. ne paratis quidem corrumpi facilis, adeò metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalàm opprimi Antonius nequibat: multis in senatu laudibus cumulatum, secretis promissis onerat, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluuij Rufi vacuam. simul amicis eius, tribunatus præfecturasque largitur. C

Callidè eum exarmat.

Dein, postquam inanem animum spe & cupidine impleuerat, vires abolet: dimissâ in hiberna legione septimâ, cuius flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Ario Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus, in Germanias ducebatur. Sic egesto, quidquid turbidum, redit vrbi sua forma, legésque, & munia magistratuum.

Domitianus Patres benignè alloquitur.

Quo die senatum ingressus est Domitianus, de absentiâ patris fratrísque ac iuuentâ suâ, pauca & modica disseruit, decorus habitu: & ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio, pro modestiâ accipiebatur.

Galbæ memoria restituta.

Referente Cæsare, de restituendis Galbæ honoribus, censuit Curtius Montanus, vt Pisonis quoque memoria celebraretur. Patres vtrumque iussere. de Pisone irritum fuit.

Leges & Fasti, reparata.

Tum sorte ducti, per quos redderentur bello rapta, quique æra legum vetustate delapsa noscerent, figerentque, & Fastos adulatione temporum fœdatos exonerarent, modumque publicis impensis facerent. Redditur Tertio Iuliano prætura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse. Gripho honor mansit.

P. Celer damnatus.

Repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum & P. Celerem placuit, damnatúsque Publius, & Sorani manibus satisfactum. D Insignis publicâ seueritate dies, ne priuatim quidem laude caruit. Iustum iudicium explesse Musonius videbatur. Diuersa fama Demetrio Cynicam sectam professo, quòd manifestum reum ambitiosiùs quàm honestiùs defendisset. [60] Ipsi Publio neque animus in periculis, neque oratio suppeditauit. Signo vltionis in accusatores dato, petit à Cæsare Iunius Mauricus, vt commentariorum principalium potestatem senatui faceret, per quos nosceret, quem quisque accusandum poposcisset. Consulendum tali super re Principem, respon-

dit

58. NEC INCRVENTATI. ITA DISPERSOS ET NESCIOS.] *Indicabam deesse quippiam. nunc restituere iuuante Romano cod. posse videor.* nec incruentati. In viâ dispersos.

59. VNA EX REP. ANNONÆ CVRA.] *Nihil mutandum. Tale illud Iuuenalis de populo Romano est:*

—— duas tantùm res anxius optat
Panem & Circenses.

Nam, Pana, *substituunt leguntq́, malè.*

60. IPSI PVBLIO NEQVE ANIMVS.] *Vox addita, auctore Vatic.*

61. IVSIV-

A dit Senatus,inchoantibus primoribus, [61] iusiurandum concepit, quo certatim omnes
magistratus, ceteri vt sententiam rogabantur. *Deos testes aduocabant, nihil ope suâ factum* *Iurati patres à calumniâ se purgant.*
quo cuiusquam salus læderetur, neque se præmium aut honorem ex calamitate ciuium cepisse. tre-
pidis, & verba iurisiurandi per varias artes mutantibus, quîs flagitij conscientia inerat.
Probabant religionem patres; periurium arguebant. Eáque velut censura, in Sariole-
num Voculam, & Nonium Actianum, & Cestium Seuerum acerrimè incubuit, cre- *Delatores propulsi.*
bris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenum & recens crimen vrgebat, quòd
apud Vitellium molitus eadem foret. nec destitit senatus manus intentare Voculæ, do-
nec curiâ excederet. Ad Pactium Africanum transgressi, eum quoque proturbant: tam-
quam Neroni, [62] Scribonianos fratres concordiâ opibusque insignes, ad exitium mon-
strauisset. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Crispum,
cuius interrogationibus fatigabatur, vltrò conuersus, miscendo quæ defendere nequi-
bat, societate culpæ inuidiam declinauit. Magnam eo die pietatis eloquentiæque fa-
B mam Vipsanius Messalla adeptus est, nondum senatoriâ ætate, ausus pro fratre [63] A- *Messalla Regulum eripere tentat.*
quilio Regulo deprecari. Regulum, subuersa Crassorũ & Orphiti domus, in summum
odium extulerat. [64] Sponte ex S. C. accusationem subijsse iuuenis admodum, nec de-
pellendi periculi, sed in spem potentiæ videbatur. Et Sulpicia Prætextata [65] Crassi vxor,
quattuórque liberi, si cognosceret senatus, vltores aderant. Igitur Messalla non caussam
neque reum tueri, sed periculis fratris semet opponens, flexerat quosdam. Occurrit tru-
ci oratione Curtius Montanus, eò vsque progressus, vt post cædem Galbæ, datam inter- *Curtius cum premit.*
fectori Pisonis pecuniam à Regulo, appetitum morsu Pisonis caput obiectaret. *Hæc cer-*
tè, inquit, *Nero non coëgit, nec dignitatem*, [66] *aut salutem illâ sæuitiâ redemisti. Sanè tolere-*
mus istorum defensiones: qui perdere alios, quàm periclitari ipsi maluerunt. Te securum relique-
rat exsul pater, & diuisa inter creditores bona, nondum honorum capax ætas: nihil quod ex te
concupisceret Nero, nihil quod timeret. libidine sanguinis, & hiatu præmiorum, ignotum adhuc
ingenium, & nullis defensionibus expertum, cæde nobili imbuisti. cùm ex funere reipublicæ, ra-
C *ptis* [67] *consularibus spolijs*, [68] *septuagies sestertio signatus, & sacerdotio fulgens, innoxios pue-*
ros,

61. IVSIVRANDVM, QVO CERTATIM.] *Est iuramentum à tato Senatu editum, de calumniâ quam nemini capitalem intulissent. Sed hîc non videa, cur ita* certatim *magistratus præstiterit: neque enim in honorem Principis, aut adulatio aliqua fuit, imò cunctanter potiùs hoc agendum. Sanè ea vox suspecta est, &* seriatim, *ait tale malum: quia certum habea ordine quodam magistratus omnes id præstitisse, & digniores primò.*

62. SCRIBONIANOS FRATRES.] *Iunctim eos iterùm nominat Annali* XIII. Ad Scribonios fratres ea cura transfertur. *Nec temerè aut iungit, aut concordiam laudat. Audi Xiphilinum, qui vnus hæc illustrat, in Nerone:* Ἀδελφοί τε, *inquit*, καὶ ἡλικιῶ-
D ται ζηλωτόν τινα ὄντες, καὶ μηδὲν μηδέποτε ἄνευ ἀλλήλων πράξαντες, ἀλλ' ὥσπερ τῷ γένει, οὕτω καὶ τῇ προαιρέσει τῇ τε οὐσίᾳ συμπεφυκότες: Fratres, & quodammodò æquales, nihil alter absque altero facientes, sed vt genere, ita & electione vitæ & facultatibus coniuncti. *Addit deinde*, cùm vtrique Germaniæ præfuissent, vocatos à Nerone in Græciam, ibique incisis sponte venis periisse. *Sed rectène* Scribonianos *hîc legimus? non opinor. Taciti loca dicto* Scribonios *habes: & in Xiphilino*, Σκριβωνίων.

63. AQVILIO REGVLO.] *Est omnina ille Regulus, Plinio in Epistolis meritissimò flagellatus, & alibi* Bipedum nequissimus *dictus. Obserua ergo de Messallâ diuersissimo fratre.*

64. SPONTE EX SC.] *Non de nihilo ambigit Rhenanus. Si enim & Sc^to subiit, quomodò sponte? Diuinat*, Sponte ex se. *Haut ineptè. Quid si*, sponte, nec Sc.?

65. CRASSI VXOR.] *Vox*, vxor, *abest Rom. edit. Rectissimè. Vix enim aliter prisci locuti aut scripsere, quàm Terentia Tullij, Liuia Drusi, &c. cùm intellegant vxorem.*

66. AVT SALVTEM ILLA SÆVITIA.] *Ex ductu scripturæ Vaticanæ restitui. Nam ibi*, nec dignitatem haustalitem. *Vulgò*, nec dignitatem aur ista lucem.

67. CONSVLARIBVS SPOLIIS.] *Eò dictum, quia consulatum acceperat, præmium accusationis. Nam ita obtinebat, vt accusanti & damnanti, non pecunia solùm merces esset, sed & honoris aut magistratus quem reus habuisset. Dio libro* XLVI. *de accusatoribus percussorum Cæsaris, pulchrè:* Χρήματά τε γὰρ ἐκ τῆς τοῦ ἁλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, εἴ τινα ἄρα εἶχεν ἤν, ἐλάμβανον: Nam & pecunias è bonis damnati, & honorem aut magistratum, siquem modò haberet, accipiebant. *Tacitus sæpè indicat: & clarè, initio libri* I. Nec minùs præmia delatorum inuisa, quàm scelera. cùm alij sacerdotia & cõsulatus, vt spolia, adepti, procurationes alij & interiorem potentiam, agerent, ferrent cuncta.

68. SEPTVAGIES SESTERTIO SIGNATVS.] *Volebam* dignatus, *vt in Virgilio:*

"Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo.

& ipsa alibi Cicerone. At nunc places magis Faerni coniectura, saginatus.

69. EXEM-

ros, illustres senes, conspicuas feminas eâdem ruinâ prosterneres: cùm segnitiam Neronis incusares, quòd per singulas domos, seque & delatores fatigaret. posse vniuersum senatum vnâ voce subuerti. Retinete patres conscripti, & reseruate hominem tam expediti consilij, vt omnis aetas instructa sit: & quomodo senes nostri, Marcellum, Crispum; iuuenes, Regulum imitentur. Inuenit etiam aemulos infelix nequitia. quid si floreat vigeatque? Et quem adhuc quaestorium offendere non audemus, praetorium & consularem visuri sumus? An Neronem, extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio superstites fuerunt: cùm interim intestabilior, & saeuior exortus est. Non timemus Vespasianum: ea principis aetas, ea moderatio. Sed diutiùs durant [69] exempla, quàm mores. Elanguimus P.C nec iam ille senatus sumus, qui occiso Nerone, delatores & ministros, more maiorum puniendos flagitabat. Optimus est, post malum Principem, dies primus.* Tanto cum assensu senatus auditus est Montanus, vt spem caperet Heluidius, posse etiam Marcellum prosterni. Igitur à laude Cluuij Rufi orsus, qui perinde diues & eloquentiâ clarus, nulli vnquam sub Nerone periculum facessisset, crimine simul exemploque Eprium vrgebat, ardentibus patrum animis. quod vbi sensit B
70 Marcellus, velut excedens curiâ: *Imus*, inquit, *Prisce, & relinquimus tibi senatum tuum: regna praesente Caesare.* Sequebatur Vibius Crispus: ambo infensi, vultu diuerso. Marcellus minacibus oculis, Crispus renidens: donec accursu amicorum, retraherentur. Cùm glisceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci & validi pertinacibus odijs tenderent; consumtus per discordiam dies. Proximo senatu, inchoante Caesare de abolendo dolore iraque, & priorum temporum necessitatibus, censuit Mucianus prolixè pro accusatoribus. Simul eos qui coeptam, dein omissam actionem repeterent, monuit sermone molli, & tamquam rogaret. Patres [71] coeptam libertatem, postquam obuiam itum, omisere. Mucianus ne spemi senatus iudicium, & cunctis sub Nerone admissis data impunitas videretur: Octauium Sagittam, & Antistium Sosianum senatorij ordinis, egressos exsilium, in easdem insulas redegit. Octauius, Pontiam Postumiam stupro cognitam, & nuptias suas abnuentem, impotens amoris interfecerat: Sosianus, prauitate morum multis exitiosus. Ambo graui senatus consulto damnati pulsique, quamuis concesso alijs reditu, in eâdem poenâ retenti sunt. Nec ideo lenita erga Mucianum C
inuidia. Quippe Sosianus ac Sagitta, viles, etiam si reuerterentur: accusatorum ingenia, & opes, & exercita malis artibus potentia, timebantur. Reconciliauit paulisper studia patrum; habita in senatu cognitio, secũdùm veterem morem. [72] Manlius Patricius ordinis senatorij, [73] pulsatum se in [74] coloniâ Senensi, coetu multitudinis, & iussu magistratuum querebatur. nec finem iniuriae hîc stetisse: planctum, & lamenta, & supremorum imaginem praesenti sibi circumdata: cum contumelijs & probris, quae in senatum vniuersum iacerentur. Vocati qui arguebantur. Et cognitâ caussâ, in conuictos vindicatum. Additumque S. C. quo Seniensium plebes modestiae admoneretur. Ijsdem diebus Antonius Flamma Cyrenensibus damnatur, lege repetundarum, & exsilio

Puto verius, ausuri

Et Senatum permouet. Heluidius iterum in Marcellum.

Sed memoria praeteritorum abolita.

Sagitta reiectus in exsilium.

Et Sosianus.

Puniti qui Senatorem illuserant.

69 EXEMPLA, QVAM MORES.] *Inepta aut nihili sententia. Rudolphus*, quàm homines. *Vis ad verum duci? lege*, amores: *tum alteram litteram diuide, habes* autores: *id est, rem & sententiam meram. O quàm leuia saepè turbant!*

70. MARCELLVS.] *Hic homo eloquens magis, quàm sapiens aut bonus, eâ vi accusatores omnes repressit, aut reiecit; & simul Vespasianum mox suum fecit. Quod idem in Vibio Crispo. Auctor Dialogi de Caussis corr. eloq. super hac re:* Quid aliud infestis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam suam opposuit? cùm accinctus & minax disertam quidem, sed inexercitatam eiusmodi certaminum & rudem Heluidij sapientiam elusit. *Item & de gratiâ apud Principem, ibidem de illis duobus:* Multos iam annos, ac donec libuit, principes fori, nunc principes in Caesaris amicitiâ agunt feruntque cuncta.

71. COEPTAM LIBERTATEM.] *Prisci libri*, coeptatam. *ex quo velim*, coeptam tantùm. D

72. MANLIVS PATRICIVS.] *Vatic. & Rom.* Patruitus. *Fortasse*, Patruinus. *quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges.*

73. PVLSATVM SE IN COLONIA.] *Grande priscis illis moribus crimen. nam nec conuicio Senatorem aspergere licebat impunè. Arnobius libro* IV. Magistratum in ordinem redigere, Senatorem aut conuicio prosequi, suis esse decretis periculosissimum poenis. *Saluianus libro* VI. Illustrem ac praepotentem virum nequaquam exhonorari à quoquam licet; & si quisquam exhonorauerit, decretis legalibus reus sistitur, & iniuriarum auctor iure damnatur.

74. COLONIA SENENSI.] Seniensi *in Vatic. semper.*

75. PREN-

A filio ob fæuitiam. Inter quæ, militaris feditio propè exarfit. Prętorianam militiam repetebant à Vitellio dimiffi, pro Vefpafiano congregati: & lectus in eamdem fpem è legionibus miles, promiffa ftipendia flagitabat. Ne Vitelliani quidem, fine multâ cæde, pelli poterant. Ingreffus caftra Mucianus, quò rectiùs ftipendia fingulorum fpectaret, fuis cum infignibus atmifque victores conftituit, modicis interfe fpatijs difcretos. Tum Vitelliani, quos apud Bouillas in deditionem acceptos memorauimus, ceterique per vrbem, & vrbi vicina conquifiti, producuntur propè intecto corpore. Eos Mucianus diduci, & Germanicum Britannicumque militem, ac fi qui aliorum exercituum, feparatim affiftere iubet. Illos primus ftatim afpectus obftupefecerat. cùm ex diuerfo, velut aciem telis & armis trucem; femet, claufos nudofque & illuuie deformes, afpicerent. Vt verò huc illuc diftrahi cœpere, metus per omnes, & præcipua Germanici militis formido, tamquam eâ feparatione ad cædem deftinarentur. [75] prenfare commanipularium pectora, ceruicibus innecti, fuprema ofcula petere, ne deferentur foli, neu in pari B caufsâ difparem fortunam paterentur: modò Mucianum, modò abfentem Principem, poftremùm cælum ac deos obteftari. donec Mucianus, cunctos eiufdem facramenti, eiufdem imperatoris milites appellans, falfo timori obuiam iret. Namque & victor exercitus, clamore, lacrymas eorum iuuabat. Ifque finis illâ die. Paucis pòft diebus, alloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos fibi agros, militiam & ftipendia orant. Preces erant, fed quibus contradici non poffet. igitur in prætorium accepti. Dein quibus ætas & iufta ftipendia, dimiffi cum honore, alij ob culpam: fed carptim, ac finguli. quo tutiffimo remedio, confenfus multitudinis extenuatur. Ceterùm veràne pauperie, an vti videretur, actum in fenatu, vt fexcenties feftertium à priuatis mutuum acciperetur. Præpofitufque ei curæ Poppæus Siluanus. nec multo pòft neceffitas abijt, fiue omiffa fimulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, confulatus quos Vitellius dederat. funufque cenforium Flauio Sabino ductum. magna documenta inftabilis fortunæ, [76] fummaque etiam mifcentis. Sub idem tempus L. Pifo C proconful interficitur. eâ de cæde quàm veriffimè expediam, fi pauca fuprà petiero, ab initio cauffifque talium facinorum non abfurda. Legio in Africâ auxiliaque, turandis imperij finibus, fub diuo Augufto Tiberioque principibus, Proconfuli patebant. Mox C. Cæfar turbidus animi, ac [77] M. Silanum obtinentem Africam metuens, ablatam Proconfuli legionem, miffo in eam rem legato tradidit. æquatus inter duos [78] beneficiorum numerus, & mixtis vtriufque mandatis, difcordia quæfita auctaque. Prauo certamine, legatorum ius adoleuit, diuturnitate officij, vel quia minoribus maior æmulandi cura.

Seditio penè noua. *Quam Mucianus comprimit.* *Vitellianos produci iubet:* *Illi fraudem & cadem timent.* *Sed confirmat Mucianus.* *Iterumq; in Pratorium accipit.* *Pecunia conquifita.* *De L. Pifonis cade.* *Inermis Proconful Africa factus.*

75. PRENSARE COMMANIPVLARIVM.] *Ita lego. non tamen malè*, prenfare commanipulares, pectori, ceruicibus innecti.

76. SVMMAQVE ETIAM MISCENTIS.] *Rodolphus acutè*, fummaque & ima mifcentis.

D 77. M. SILANVM.] *Dio hac in rebus Caij mirè confundit ac mifcet. Nec M. Silano Proconfule euenisse diuifionem hanc vult, fed ipfo L. Pifone. Vide eum: & de hac ipsô cade Plinium libro* III. *epiftolâ* VII.

78. BENEFICIORVM NVMERVS.] *Propriè & ex aui eius vfu accipe Beneficia, promotiones ad altiores ordines fiue gradus. Caftrenfe in eâ re verbum eft, Liuio fic vfurpatum lib.* IV. Vt tribuni militum à populo feni deni crearentur. quæ anteà, perquam paucis fuffragio populi relictis locis, Dictatorum & confulum fermè fuerant beneficia. *Ciceroni etiam epiftola ad Rufum Quæftorem:* De centurionibus tamen & tribunorum militum contubernalibus, res eft in integro. genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat. *Nec Valerius alio fenfu, lib.* IV. *cap.* VII. *fcripfit.* Ad equeftrem ordinem & fplendidæ militiæ ftipendia P. Cælij beneficio peruenerat. *Item Suetonius Tiberij capite* XII. *clarè:* Venit in fufpicionem, per quofdam beneficij fui centuriones. *Nofter adæquè lib.* I. *fuprà.* Primores militum, per beneficia Nymphidij, vt fufpectos. *Hi tales, Beneficiarij dicti. Cæfar de Bello ciuili libro* II. Petreius cum prætoriâ cohorte, barbarifq; equitibus paucis, Beneficiariis fuis. *Paßim in lapidibus:* BF.COS. *&* BF.PR. *&* BF.PR.PR. *id eft*, Beneficiarius Cõfulis. Beneficiarius prætoris. Beneficiarius præfecti prætorio, *aut* Proprætoris. *Vegetius reftringere nomen videtur; &* Beneficiarij, *inquit libro* II. *cap.* VII. ab eo appellati, quòd beneficio Tribunorum promouerentur. *Et ad eius mentem in lapidibus lego ifta. In Piceno:* BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. *Romæ:* CORNELIO. MARCIANO. MILITI. CHORT. XII. VRB. BENEF. TRIBVN. *Abiiffe in aliud officij nomen videtur, ex Tertulliano de Fugâ:* In matricibus Beneficiariorum & Curioforum inter tabernarios, & lanios, & aleones, & lenones, Chriftiani quoque vectigales continentur.

di cura. Proconsulum splendidissimus quisque, securitati magis quàm potentiæ consu- A
lebant. Sed tum legionem in Africâ regebat [79] Valerius Festus, sumtuosæ adolescen-
tiæ, neque modica cupiens, sed affinitate Vitellij anxius. Is, crebris sermonibus, tenta-
rítne Pisonem ad res nouas; an tentanti restiterit, incertum. quoniam secreto eorum ne-
mo affuit, & occiso Pisone plerique ad gratiam interfectoris inclinauere. Nec ambigi-
tur, prouinciam & militem, alienato erga Vespasianum animo fuisse. & quidam è Vi-
tellianis vrbe profugi, ostentabant Pisoni nutantes Gallias, paratam Germaniam, peri-
cula ipsius, & in pace suspectâ tutius bellum. Inter quæ Claudius Sagitta, [80] præfectus
alæ Petrinæ, prosperâ nauigatione præuenit Papirium centurionem, à Muciano mis-
sum: asseuerauitq; mandata interficiendi Pisonis, centurioni data. Cecidisse Galeria-
num, consobrinum eius generumque. Vnam in audaciâ spem salutis. Sed duo itinera
audendi, seu mallet statim arma, seu petitâ nauibus Galliâ, ducem se Vitellianis exerci-
tibus ostenderet. Nihil ad ea moto Pisone, centurio à Muciano missus, vt portum Car-
thaginis attigit, magnâ voce, læta Pisoni omnia, tamquam Principi continuare: obuios B
& subitæ rei miraculo attonitos, vt eadem adstreperent, hortati. vulgus credulum, rue-
re in forum, præsentiam Pisonis exposcere. Gaudio clamoribusque cuncta miscebant,
indiligentiâ veri, & adulandi libidine. Piso indicio Sagittæ, vel insitâ modestiâ, non in
publicum egressus est, neque se studijs vulgi permisit. Centurionemque percontatus,
postquam quæsitum sibi crimen cædemque comperit: animaduerti in eum iussit, haut
perinde spe vitæ, quàm irâ in percussorem, quòd idem ex interfectoribus Clodij Macri,
cruentas legati sanguine manus, ad cædem proconsulis rettulisset. Anxio deinde edicto
Carthaginensibus increpitis, ne solita quidem munia vsurpabat, clausus intra domum,
ne qua motus noui caussa vel fortè oriretur. Sed vbi Festo consternatio vulgi, centu-
rionis supplicium, veraque & falsa, more famæ, in maius innotuere; equites in necem
Pisonis mittit. Illi raptim vecti, obscuro adhuc cœptę lucis, domum proconsulis irrum-
punt, districtis gladijs, & magna pars Pisonis ignari: quòd Pœnos auxiliares, Mauros-
que in eam cædem delegerat. haut procul cubiculo, obuium fortè seruum, quis nam, & C
vbi esset Piso? interrogauere. Seruus, egregio mendacio, se Pisonem esse respondit: ac
statim obtruncatur. nec multo pòst, Piso interficitur. Namque aderat, qui nosceret, Be-
bius Massa è procuratoribus Africæ: iam tunc optimo cuiq; exitiosus, & in caussas ma-
lorum quæ mox tulimus, sæpiùs rediturus. Festus Adrumeto, vbi speculabundus sub-
stiterat, ad legionem tendit, præfectumque castrorum Cetronium Pisanum vinciri ius-
sit, proprias ob simultates: sed Pisonis satellitem vocabat, militesque & centuriones
quosdam punijt, alios præmijs affecit. neutrum ex merito, sed vt oppressisse bellum cre-
deretur. [81] Mox Ophensium Leptitanorumque discordias componit, quæ raptu fru-
gum & pecorum inter agrestes, modicis principijs, iam per arma atque acies exerceban-
tur. Nam populus Ophensis multitudine inferior, Garamantas exciuerat, gentem in-
domitam, & inter accolas latrocinijs fecundam. Vnde arta Leptitanis res, lateque vasta-
tis agris, intra mœnia trepidabant. donec interuentu cohortium alarumque fusi Gara-
mantes, & recepta omnis præda, nisi quam vagi per inaccessa mapalium vlterioribus D
vendiderant. At Vespasiano post Cremonensem pugnam, & prosperos vndique nun-
tios, cecidisse Vitellium multi cuiusque ordinis pari audaciâ fotrunaque hibernum ma-
re ag-

Valerius Festus in eâ legatus. *Is Pisonem criminatur.* *Centurio ad cadem eius missus.* *Qui fraude agit.* *Piso eum interficit.* *Et plebem coercet.* *Festus ad eius cadem mittit.* *Serui mira fides.* *Festus & alios punit.* *Ophenses. Leptitani.* *Garamantes.* *Vespasiano nuncij de victoriâ.*

79. VALERIVS FESTVS.] *Plinius lib.* III. *epist.* VII. Nuper L. Piso, pater illius qui à Valerio Festo per summú facinus in Africâ occisus est.

80. PRÆFECTVS ALÆ PETRINÆ.] *In Notitiâ Imperij.* Præfectus alæ Petrianæ *legitur in Britannia* per Lineam Valli. *Vbi Linea Valli, non aliud est quàm tractus ille ad Vallum à Seuero aliisq; exstructum.*

81. MOX OPHENSIVM.] *Rodolphus voluit,* Ruspensium: *sed à coniecturâ. Ophensium quidem non alibi mentia in hoc tractu: & putamus rectissimè emendatum iri,* Oëensium, *statimque,* populus Oëensis. *Rem tetigi. Te aduoco C. Plini, in meam fidem & Taciti lucem: Scribis libra* V. *cap.* V. *hisipsis verbis:* Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit. Proximo bello quod cum Oëensibus Romani gessêre, initiis Vespasiani Imperatoris, compendium viæ quatridui deprehensum est. *Quod illud bellum sub initia Vespasiani, nisi istud? Itaque Plinio quoque prælucent clarè hæc Corneliana. Tempus, situs, nomen, omnia conueniunt: & est hoc illud ipsum celebre opidum, vnde Pudentilla Apuleij, vt ipse Apologiâ commemorat. Scripsit & Orationem,* Pro statuâ sibi Oeæ locandâ.

82. QVADRA-

A re aggressi nuntiauêre. Aderant legati regis Vologesi, [82] quadraginta Parthorum equitum millia offerentes. magnificum lætumque tantis sociorum auxilijs ambiti, neque indigere. Gratiæ Vologeso actæ, mandatumque vt legatos ad senatum mitteret, & pacem esse sciret. Vespasianus in Italiam resque vrbis intentus, aduersam de Domitiano famam accipit: tamquam terminos ætatis, & concessa filio egrederetur. Igitur validissimam exercitus partem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem sermone orasse dicebatur, ne criminantiũ nuntijs temerè accenderetur: integrumque se ac placabilem filio præstaret. *Non legiones, non classes, perinde firma imperij munimenta, quàm numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, desinere: suum cuique sanguinem indiscretum. sed maximè Principibus: quorum prosperis & alij fruantur, aduersa ad iunctissimos pertineant. ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni pater exemplum præbuisset.* Vespasianus haut æquè Domitiano mitigatus, quàm Titi pietate gaudens, bono esse animo iubet, belloque & armis rempublicam attollere; sibi pacem domumque curæ fore.

Legati item à Partho. *Domitianus ei suspectus.* *Mitigat Titus.*

B Tum celerrimas nauium frumento onustas, sæuo adhuc mari committit. Quippe tanto discrimine vrbs nutabat, vt decem haut ampliùs dierum frumentum in horreis fuerit, cùm à Vespasiano cõmeatus subuenere. [83] Curam restituendi Capitolij in [84] L. Vestinum confert, equestris ordinis virum, sed auctoritate famaque inter proceres. Ab eo contracti haruspices, monuere, vt reliquiæ prioris delubri in paludes aueherentur, templum ijsdem vestigijs sisteretur. nolle deos mutari veterem formam. Vndecimo kalendas Iulias, serenâ luce, spatium omne quod templo dicabatur, euinctum vittis coronisque. Ingressi milites, [85] quibus fausta * nomina, [86] felicibus ramis. dein virgines Vestales, cum pueris puellisque patrimis matrimisque, [87] aquâ riuis & fontibus amnibúsque

Frumentum Romam missum, Quæ periclitabatur à fame. *Capitolium refectum.* *Quo ritu, quaq; ceremoniâ?* ** Vulgo omina.*

82. QVADRAGINTA PARTHORVM.] *Nec nimis pro illo rege, & militiâ totius gentis equestri.*
C *Idem numerus in Suetonio, cap.* VI. Vologesum promisisse XL. millia sagittariorum. *Non pugnat. nempe equites illi Sagittarij, vt solent, & Hippotoxota. Quidam tamen libri in Suetonio* XV. M. *nec audio.*

83. CVRAM RESTITVENDI CAPITOLII CONFERT.] *Confert in illum iam dictum. Sed adfuit igitur Vespasianus, an abfuit? Adfuisse Suetonius fortiter dicit, cap.* VIII. Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus admouit PRIMVS, ac suo collo quædam extulit. *Simile & in Dionis compendio legas. At Taciti verba & narratio aliorsum eunt, & omnia sunt, vt Vespasiano absente. Si præsens cur in alium transfert? cur nec nominatur quidem? cur cetera omnia, quæ temporum serie narrantur, illo absente gesta? Ego nihil nisi*
D *pugnam manifestam hîc video, & libens audiam (posi amicus sum) conciliantem.*

84. L. VESTINVM EQVESTRIS ORDINIS.] *Est ne ille, de quo Oratione pro Gallis Claudius Cæsar?* Ex quâ Coloniâ (*Viennensi*) inter paucos equestris ordinis ornamentum L. Vestinum familiarissimè diligo. *Ego puto. idq; paullò certiùs, quàm eumdem Martiali intellegi, lib.* IV. *Epigr.* XXIX.

Cùm grauis extremas Vestinus duceret horas,
  Et iam per Stygias esset iturus aquas:
Vltima voluentes orauit pensa sorores
  Vt traherent paruâ stamina pulla morâ.
Tum largas partitus opes, à luce recessit:
  Seque mori post hoc credidit ille senem.

Nam hic fuerit potius filius eius: qui videtur è clausulâ iuuenis obiisse.

85. QVIBVS FAVSTA NOMINA.] *Non, omina, vt vulgò. Voticanus ita iubet, & mos religionis prisco. quibus magna cura vt in his talibus initiis homines præessent aut interessent bono nomine. id est: è quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis & diuturnitatis. Talia sunt, Saluius, Longinus, Statorius, &c. Mala contrà, è quibus triste aliquod, infirmum, breue. vt Curtius, Minutius, Furius, Hostilius. Cicero de Diuinat.* Cùm Imperator exercitum, Censor populum lustraret, bonis nominibus qui hostias ducerent eligebantur: quod idem in dilectu Consules obseruant, vt primus miles fiat bono nomine. *Plinius:* Publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus. *Tale vaticinium lenonis illius Plautini, in Lucride:*

Nomen atque omen quantiuis est pretij,
Mihi quoque Lucridem confido fore te.

Adi & Festum in Lacus Lucrinus.

86. FELICIBVS RAMIS.] *Id est, è felici arbore (dîs gratâ, interpretatur Macrobius) decerptis. Ammianus in religione simili, libro* XXIX. Linteis quidam indumentis amictus, torulo capite circumflexo, verbenas felicis arboris gestans. *Huic vsui maximè Laurus. Liuius lib.* XL. Omnes coronati & lauream in manu tenentes supplicauerunt. *Suidas:* Αἴσακος. ὁ κλάδος τῆς δάφνης, ὃν κατέχοντες ὑμνοῦν τοὺς θεούς: Aisacus. ramus lauri, quem manu tenentes deos celebrabant.

87. AQVA PERLVERE.] *Sollenni & vsitatâ lustratione: publicè priuatimq; receptô. Tertullianus de Baptismo:* Ceterùm villas, domos, templa, totasque vrbes aspergine circumlatæ aquæ expiant passim. *Huic rei & περιῤῥαντήρια vasa in templis, aquâ lustrali plena, quô sacerdotes aut æditui intrantes aspergerent, aut etiam ipsi sese. Sozomenus:*

Quâ prece? *Lego, suouetaurilibus* *Aurum & argentū rude iniectum.* *Altiùs id extructum.*

busque hanstâ perluere. Tum Heluidius Priscus prætor, præeunte [88] Plauto Eliano A pontifice, [89] lustratâ * boue taurisque areâ, & super cespitem redditis extis, Iouem, Iunonem, Mineruam, presidesque imperij deos precatus vti cœpta prosperarent, sedesque suas pietate hominum inchoatas, diuinâ ope attollerent, vittas quibus ligatus lapis innexique funes erant, contigit. Simul ceteri magistratus, & sacerdotes, & senatus, & eques, & magna pars populi, studio lætitiaque connixi, saxum ingens traxêre: passimque iniectæ fundamentis argenti aurique stipes, & metallorum primitiæ, nullis fornacibus victæ, sed vt gignuntur. Prædixere haruspices, ne temeraretur opus saxo auróve in aliud destinato. Altitudo ædibus adiecta. Id solum religio annuere, & prioris templi magnificentiæ defuisse creditum, quo tanta vis hominum retinenda erat.

In Germaniâ acriores turbæ.

Audita interim per Gallias Germaniásque mors Vitellij, duplicauerat bellum. Nam Ciuilis omissâ dissimulatione, in populum Romanum ruere: Vitellianæ legiones externū seruitium, quàm Imperatorem Vespasianum malle. Galli sustulerant animos, eandem vbique exercituum nostrorum fortunam rati. vulgato rumore, à Sarmatis Dacísque Mœsica ac Pan- B nonica hiberna circumsideri, paria de Britanniâ fingebantur.

Et arrecti hostes, ob incendiū Capitolij.

Sed nihil æquè, quàm incendium Capitolij, vt finem imperij adesse crederetur, impulerat. Captam olim à Gallis vrbem; sed integrâ Iouis sede mansisse imperium. Fatali nunc igne, signum cælestis iræ datum. & possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi, superstitione vanâ Druidæ canebant. Incesserátque fama, primores Galliarum ab Othone aduersus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, ne deessent libertati, si populum Romanum continua bellorum ciuilium series & interna mala fregissent. Ante Flacci Hordeonij cædem, nihil ptorupit, quo coniuratio intelligeretur.

Fœdus Ciuili cum quibusdā Gallis. *Cum Treuiris primò.*

Interfecto Hordeonio, commeauere nuntij inter Ciuilem Classicúmque præfectum alæ Treuerorum. Classicus, nobilitate opibúsque, [90] anteibat alios. Regium illi genus, & pace bellóque clara origo. Ipse, è maioribus suis, [91] hostis populi Rom. quàm socius iactabat. Miscuere sese Iulius Tutor, & Iulius Sabinus, hic Treuir, hic Lingon. Tutor, ripæ Rheni à Vitellio præfectus: Sabinus, super insitam vanitatem, falsæ stirpis gloriâ in- C cen-

θαλλούς τινας διαβρόχους κατέχων ὁ ἱερεὺς, νόμῳ ἑλληνικῷ περιέῤῥαινε τοὺς εἰσιόντας: Ramos quosdam madidatos sacerdos tenens, aspergebat ritu Græcorum siue gentilium, intrantes. *Ouidius:*

Vdaque rorales laurea misit aquas.

Insignem ad hanc ablutionem locum abluo, Asconij In Diuinationem: Alij delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorū mortuorum, vt Dodonæi Iouis aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodesque visuntur. *Fallor, aut τὸ* mortuorum, *ab inepto glossographo est: nec aliunde Delubra deriuari vult, quàm ab istâ in templorum vasis aquâ ad deluendum.*

88. PLAVTO ELIANO.] *Vatic. Barbarè vulgò,* Eliatius.

89. LVSTRATA BOVE TAVRISQVE.] *Vera dictio,* Suouetaurilibus. *Prait Vatic. in quo,* bouetaurilibus. *& Couarruuia, qui,* bouetauribus. *Scilicet prisci in lustrationibus aut piamentis hoc sacrificij genus adhibebant, sollenni ritu. Liuius libro* IX. Telo potiri hostem fas non est: si potiatur, Marti Suouetaurilibus piaculum fieri. *Tacitus* v. *Annal.* Sacrificantibus, cùm hic more Romano Suouetaurilia daret, ille equum placando amni. *Cato de re Rustic.* Cum Diuis volentibus, quodque bene eueniat, mando tibi Mani, vti illace Suouetaurilia, fundum, agrum, terramque meam, quotâ ex parte circumferenda censeas, vti cures lustrare. *Quæ victima in hoc sacro, etsi vox indicat, clarè etiam Varro lib.* II. *De re Rust.* Populus Romanus cùm lustratur Suouetaurilibus, circùm aguntur verres, aries, taurus. *Et Quinctilianus:* Nam Suouetaurilia iam persuasum est esse ex sue, oue, & tauro. *Solitaurilia hac etiam dicta, docebit te Festus. nec abeunt à Græcorum veteri sacro, quod illi τριττὺν dicebant, de quo Eustathius, aliique.*

90. ANTEIBAT ALIOS.] *Breuius & verius Vatic. & Couarruuia,* ante alios. *Sic libro* v. *Histor.* Templum in modum arcis, propriique muri labore & opere ante alios. *Lib.* I. *Annal.* Cn. Lentulus ante alios ætate & gloriâ belli.

91. HOSTIS POPVLI ROMANI, QVAM SOCIVS IACTABAT.] *Sic restitui. Transmarinum & elegans dicendi genus est, Iactat esse socius: quod plebs* D *dixerit, Iactat se socium esse. Homerus:*

Ἕκτωρ ὅς Διὸς εὔχετ' ἐριγδούποιο πάϊς εἶναι.

& crebrò Græci: quos sæpè & vulgò imitati Latini, sed locis hodie ferè corruptis. Plautus Asinaria:

Argenti viginti minæ me modò ad mortem appulerunt,
Quas hodie adolescens Diabolus ipsi daturus dixit.

Ita enim consensu manuscripti. sicut & illo Bacchidibus:

Eia, nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.

Apuleium eo exemplo scripsisse censeam libro VII. Summos illi promitterent honores habituri mihi. *nec mutem. Virgilius*

—— sensit medios delapsus in hostes.

92. EXTRA

A cendebatur, proauiam suam diuo Iulio per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuisse. Hi secretis sermonibus animos ceterorum scrutari. vbi, quos idoneos rebantur, conscientiâ obstrinxere; in coloniâ Agrippinensi, in domum priuatam conueniunt. nam publicè, ciuitas talibus inceptis abhorrebat. Attamen interfuere quidam Vbiorum, Tungrorúmque. Sed plurima vis penes Treueros, ac Lingonas. Nec tulere moras consultandi. certatim proclamant, *Furere discordiis populum Rom. cæsas legiones, vastatam Italiam, capi cùm maximè vrbem, omnes exercitus suis quemque bellis distineri. si alpes præsidijs firmentur: coalitâ libertate, dispecturas Gallias, quem virium suarum terminum velint.* Hæc dicta pariter, probatáque. de reliquijs Vitelliani exercitus dubitauere. Plerique interficiendos censebant, turbidos, infidos, sanguine ducum pollutos. Vicit ratio parcendi: ne sublatâ spe veniæ, pertinaciâ accenderentur. Alliciendos potiùs in societatem. legatis tantùm legionum interfectis, ceterum vulgus conscientiâ scelerum, & spe impunitatis, facilè accessurum. Ea primi concilij forma. missique per Gallias concitores belli.

Qui in Vbiis consultant.
Deficiunt à Romanis.
De legionibus deliberant:
Ad reliquos Gallos mittunt.

B Simulatum ipsis obsequium, quò incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere qui Voculæ nunciarent. Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites, & occultos hostes, optimum è præsentibus ratus, mutuâ dissimulatione, & ijsdem quibus petebatur artibus grassari, in coloniam Agrippinensem descendit. Illuc Claudius Labeo, quem captum & [92] extra conuentum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit. pollicitúsq; , si præsidium daretur, iturum in Batauos, & potiorem ciuitatis partem ad societatem Romanam retracturum: acceptâ peditum equitúmque modicâ manu, nihil apud Batauos ausus, quosdam Neruiorum Bethasiorúmque in arma traxit. Et furtim magis, quàm bello, Caninefates Marsacósque incursabat. Vocula Gallorum fraude illectus, ad hostem contendit. Nec procul Veteribus aberat. cùm Classicus & Tutor per speciem explorandi prægressi, cum ducibus Germanorum pacta firmauere. Túmque primùm discreti à legionibus, proprio vallo castra sua circumdant, obtestante Voculâ, [93] *Non adeò turba-*

Vocula resciscit, nec punire audet.
Claudius Labeo aliquid pro Romanis tentat.
Treueri & Lingones palam deficiunt.
Vocula increpat.

C *tam ciuilibus armis rem Romanam, vt Treueris etiam Lingonibusque despectui sit. Superesse fidas prouincias, victores exercitus, fortunam imperij, & vltores deos. Sic olim, Sacrouirum & Æduos; nuper, Vindicem Galliasque singulis prælijs concidisse. Eadem rursus numina, eadem fata, ruptores fœderum exspectarent. Meliùs diuo Iulio, diuóque Augusto notos eorum animos. Galbam, & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle seruitium: cùm spoliati exutique fuerint, amicos fore.* Hæc ferociter locutus, postquam perstare in perfidiâ Classicum Tutoremque videt; verso itinere, Nouesium concedit. Galli, duûm millium spatio distantibus campis, consedêre. Illuc commeantium centurionum militúmque emebantur animi: vt (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignusque tanti sceleris, nece aut vinculis legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam suadebant, audendum ratus, vocatâ concione, in hunc modum disseruit. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis solicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortemque [94] in tot malis hostium vt finem miseriarum exspe-*

Et Nouesium abit.
Galli Romanos ipsos ad se alliciunt.
Vocula hortari conatur.

D *cto. Vestri me pudet miseretque, aduersus quos non prælium & acies parantur. id enim fas armorum, & ius hostium. bellum cum populo Romano vestris se manibus gesturum, Classicus sperat: imperiumque & sacramentum Galliarum ostentat. Adeò nos, si fortuna in præsens virtusque deseruit, etiam vetera exempla deficiunt. quoties Romanæ legiones perire præoptauerunt, ne loco pellerentur? socij sæpè nostri, exscindi vrbes suas, seque cum coniugibus ac liberis cremari pertulerunt. neque aliud pretium exitus, quàm fides famaque. Tolerant cùm maximè inopiam obsidiumque*

92. EXTRA CONVENTVM.] *Accipio, conuentum Socialem. eiectum ab iis omnibus, qui arma in Romanos iunxissent. Si tamen pura est lectio. nam libri quidam,* commentum *habent, Florentinus* cômtum. *Nihil melius elicio.*

93. NON ADEÒ TVRBATAM.] *Similem & è Romano pectore vocem, emisit ille Stilico apud Claudianum, De bello Getico:*

Non ita Romanum Fati violentia nomen
Obruit, vt vestros nequeat punire tumultus.

94. IN TOT MALIS HOSTIVM.] *Haud planè damno. Quid si tamen faciamus,* portum & finem? *Quid si* in tot malis honestam?

95. DONA-

diumque apud Vetera legiones, nec terrore aut promissis demouentur. Nobis, super arma & viros, & egregia castrorum munimenta, frumentum & commeatus quamuis longo bello pares. A
Pecunia nuper etiam [95] *donatiuo sufficit: quod siue à Vespasiano, siue à Vitellio datum interpretari mauultis, ab Imperatore certè Romano accepistis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuso toties hoste, si pauetis aciem, indignum id quidem. Sed est vallum murique, & trahendi artes, donec è proximis prouincijs auxilia exercitusque concurrant. Sanè ego displiceam. Sunt alij legati, tribuni, centurio denique, aut miles. ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis satellitibus, Ciuilem & Classicum Italiam inuasuros. An si ad mœnia vrbis Germani Gallique duxerint, arma patriæ inferetis? Horret animus tanti flagitij imagine. Tutori Treuero agentur excubiæ? Signum belli Batauus dabit? & Germanorum cateruas supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cùm Romanæ legiones contrà direxerint: transfugæ è transfugis, & proditores è proditoribus, inter recens & vetus sacramentum inuisi deis errabitis? Te Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis colimus; te Quirine Romanæ parens vrbis, precor venerorque, vt* [96] *si vobis non fuit cordi, me duce hæc castra incorrupta &* B
intemerata seruari: at certè pollui fœdarique à Tutore & Classico, ne sinatis. Militibus Romanis, aut innocentiam detis; aut maturam, & sine noxâ pœnitentiam.

[*Nec proficit multum.*] Variè excepta oratio inter spem metúmque ac pudorem. Digressum Voculam, & de supremis agitantem, liberti seruique prohibuêre fœdissimam mortem sponte præuenire. [*Classici operâ occiditur.*] Et Classicus, misso Æmilio Longino desertore primæ legionis, cædem eius maturauit. Herennium & Numisium legatos vinciri, satis visum. [*Legati alij vinciuntur.*] Dein sumtis Romani imperij insignibus, in castra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba vltrà suppeditauere, quàm vt sacramentum recitaret. [*Romani Gallis iurant.*] Iurauere qui aderant, pro imperio Galliarum. Interfectorem Voculæ, altis ordinibus; ceteros, vt quisque flagitium nauauerat, præmijs attollit. Diuisæ inde inter Tutorem & Classicum curæ. [*Tutor Agrippinenses eodê adigit.*] Tutor, validâ manu circumdatos Agrippinenses, quantúmque militum apud superiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit. Occisis Magontiaci tribunis, pulso castrorum præfecto, qui detractauerant, Classicus [*Obsessi in Veteribus solicitantur.*] corruptissimum quemque è deditis pergere ad obsessos iubet, veniam ostentantes si præ- C
sentia sequerentur. aliter, nihil spei. Famem, ferrúmque, & extrema passuros. Adiecere qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc fides, inde egestas, inter decus ac flagitium distrahebant. [*Quos fames premit.*] Contantibus solita insolitáque alimenta deerant; absumtis iumentis equísque, & ceteris animalibus, quæ profana fœdáque in vsum necessitas vertit. Virgulta posttemò & stirpes & internatas saxis herbas vellentes, miseriarum patientiæque documentum fuêre: donec egregiam laudem, fine turpi macularent, missis ad Ciuilem legatis vitam orantes. [*Et ad pactionem perpellit.*] Neque antè preces admissæ, quàm in verba Galliarum iurarent. Tum pactus prædam castrorum, dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent, ac qui ipsos leues abeuntes prosequerentur. Ad quintum ferè lapidem coorti Germani, incautum agmen aggrediuntur. [*Abeuntes Germani præter fas cædunt.*] Pugnacissimus quisque in vestigio; multi, palantes occubuere. Ceteri retrò in castra profugiunt, querente sanè Ciuile & increpante Germanos, tamquam fidem per scelus abrumperent. Simulata ea fuerint, an retinere sæuientes nequiuerit, parum affirmatur. Diteptis eastris, faces inijciunt. Cunctosque D
qui prœlio superfuerant, incendium hausit. [*Ciuilis crinem ponit, voti damnas.*] [97] Ciuilis, barbaro voto, post cœpta aduersus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem, patratâ demum cæde legionum, depo-

95. DONATIVO SVFFICIT.] *Imò*, suffecit. *Nuper enim donatiuum acceperant. Suprà.*

96. SI VOBIS NON FVIT CORDI.] *Imitatum clarè è Liuio:* Vos dI immortales precor quæsoque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumiũ cum Samnitibus bellum gerere. *Tacitus infrà:* Id fortasse cordi diis, & diuino ministerio Principem electum. *Nec quidquam hic scrupi aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budensi,* τὸ cordi, *non legi: ex quo ille iuratus emendat,* si vobis non fuit. *id est, licuit, inquit, more Græco. Benè Beate manibus tuis sit. nam periuria hæc litteratorum, pariter ac amantium, vt spero, venti auferunt.*

97. CIVILIS, BARBARO VOTO.] *Patrium & sollenne Germanis hoc votum. Tacitus de moribus eius gentis:* Aliis Germanorum populis vsurpatum, rarâ & priuatâ cuiusq; audentiâ, apud Cattos in consensum vertit, crinem barbamq; summittere, nec nisi hoste cæso exuere votiuum obligatumque virtuti oris habitum. *Mansit inferiore æuo. & lego apud Diaconum* III. *de Gestis Longobard. cap.* III. Sex millia Saxonum, quæ bello super-

A depoſuit.& ferebatut paruulo filio,quoſdam captiuorum,ſagittis iaculiſque pueriIibus *Saeuitia eius.*
figendos,obtuliſſe. Ceterùm neque ſe,neque quemquam Barauum,in verba Galliarum
adegit: fiſus Germanorum opibus, &, ſi certandum aduerſus Gallos de poſſeſſione re-
rum foret,inclytus famâ,& potior. Mumius Lupercus legatus legionis, inter dona miſ-
ſus Velledæ. Ea virgo narionis Bructeræ, latè imperitabat: vetere apud Germanos mo-
re, quo pleraſque feminarum faridicas, & augeſcenre ſuperſtitione arbitrentur deas.
Tuncque Velledæ auctoritas adoleuit. nam proſperas Germanis res,& excidium legio- *Velledæ virginis auctoritas.*
num prædixerat. Sed Lupercus, in itinere interfectus. Pauci centurionum tribuno-
rumque in Galliâ geniti,reſeruantur,pignus ſocietatis. Cohortium, alarum, legionum, *Castra Romana euerſa.*
hibema, ſubuerſa cremataque: ijs rantùm relictis, quæ Magontiaci, ac Vindoniſſæ ſita
ſunt. Legio XIII.cum auxilijs ſimul deditis,à Noueſio in coloniam Treuerorum tranſ- *Legio quæ Nouesij, exit:*
gredi iubetur, præfinitâ die intra quam caſtris excederet. Medium omne tempus, per
varias curas egêre. ignauiſſimus quiſque,cæſorum apud Vetera exemplo,pauentes; me-
B lior pars, rubore & infamiâ, quale illud iret, quis dux viæ, & omnia in arbitrio eorum,
quos vitæ neciſque dominos feciſſent. Alij, nullâ dedecoris curâ, pecuniam aut cariſſi-
ma ſibimetipſi circumdare: quidam expedire arma,teliſque tamquam in aciem accin-
gi. [98] Hæc meditantibus, aduênit proficiſcendi hora, exſpectatione triſtior. Quippe *Turpi & triſti agmine.*
intra vallum, deformitas haut perinde notabilis: detexit ignominiam campus, & dies.
Reuulſæ imperatorum imagines, [99] innexa ſigna,fulgentibus hinc inde Gallorum ve-
xillis, ſilens agmen, & velut longæ exſequiæ. Dux Claudius Sanctus effoſſo oculo, di- *Claudius Sanctus ducit.*
rus ore,ingenio debilior. Duplicatur flagitium, poſtquam, deſertis Bonnenſibus ca-
ſtris, altera ſe legio miſcuerat. Et vulgatâ captarum legionum famâ, cuncti qui paullo
antè Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectiſque, & vndique effu- *Illuditur à vulgo.*
ſi,inſolito ſpectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium inſultan- *Ala vna abit, & ſe vindicat.*
tis vulgi. ſpretiſque Sancti promiſſis, aut minis, Magontiacum abeunt: ac fortè obuio
interfectore Voculæ Longino, coniectis in eum telis, initium exſoluendæ in poſterum
C culpæ fecere. Legiones nihil mutato itinere, ante mœnia Treuerorum conſidunt. Ci-
uilis & Claſſicus rebus ſecundis ſublati, an Coloniam Agrippinenſem diripiendam ex- *Agrippinenſis colonia in ancipiti.*
ercitibus ſuis permitterent, dubitauere. Sæuitiâ* ingenitâ & cupidine prædæ, ad exci-
dium ciuitatis trahebantur. obſtabat ratio belli, & nouum imperium inchoãtibus vti- ** Ex vat. ſcribo, ingenij*
lis clementiæ fama. Ciuilem etiam beneficij memoria flexit; quòd filium eius primo *Sed fatum eam ſeruat: Germanis valde inuiſis.*
rerum motu in coloniâ Agrippinenſi deprehenſum,honoratè cuſtodierant. Sed Tranſ-
rhenanis gentibus inuiſa ciuitas,opulentiâ auctuque. Neque alium finem belli teban-
tur, quàm ſi promiſcua ea ſedes omnibus Germanis foret: aut diſiecta, Vbios quoque
diſperſiſſet. Igitur Tencteri, Rheno diſcreta gens, miſſis legatis, mandata apud conci- *E quis Tencteri Vbios adeunt.*
lium Agrippinenſium edi iubent. quæ,ferociſſimus è legatis, in hunc modum protulit. *Horridè affantur.*
*Rediſſe vos in corpus nomenque Germaniæ, communibus deis, ſed præcipuo deorum Marti grates
agimus: vobiſque gratulamur, quòd tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem, flumi-
na ac terras, & cælum quodammodo ipſum, clauſerant Romani: vt colloquia congreſſuſque no-*
D *ſtros arcerent: vel, quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac propè nudi, ſub custo-
de & pretio coiremus. Sed vt amicitia ſocietaſque noſtra in æternum rata ſint: poſtulamus à
vobis, muros coloniæ, munimenta ſeruitij, detrahatis. etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtu-
tis obliuiſcuntur. Romanos omnes, in finibus veſtris, trucidetis. haut facilè libertas, & domini
miſcentur. Bona interfectorum, in medium cedant: ne quis occulere quidquam, aut ſegregare
cauſſam*

ſuperfuerant, deuouerunt ſe neque barbam neque capillos raſuros, niſi ſe de Soeuis hoſtibus vlciſcerentur. *Pulchrè igitur & decorè Silius Sarmenti Gallo hoc affingit* IV. *Punic.*

Occumbit Sarmens, flauam qui ponere victor
Cæſariem crinemque tibi Gradiue vouebat.

Quin & Romani vſurparunt interdum, vt Iulius Cæſar. de quo Suetonius, cap. LXVII. Diligebat quoque milites vſqueadeò, vt auditâ clade Titurianâ, barbam capillumque ſubmiſerit, nec antè dempſerit, quàm vindicaſſet.

98. HÆC MEDITANTIBVS.] *Quis neget à Liuiano exemplari eſſe? qui in deditione illâ turpi ad Furculas:* Hæc frementibus, *inquit*, hora fatalis ignominiæ aduênit, omnia triſtiora experiundo factura.

99. INNEXA SIGNA.] *Budenſis codex*, inhora ſigna. *Roman.* in ora. *Diuinabam olim*, inuerſa ſigna.

caussam suam possit. Liceat nobis vobisque vtramque ripam colere, vt olim maioribus nostris. A *[100] quomodo lucem noctemque omnibus hominibus; ita omnes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta cultumque patrium resumite, [101] abruptis* voluptatibus, quibus Romani plus aduersus subiectos, quàm armis valent. sincerus & integer, & seruitutis oblitus populus, aut ex æquo agetis, aut alijs imperitabitis.* Agrippinenses, sumto consultandi spatio, quando neque subire conditiones metus futuri, neque palàm aspernari conditio præsens sinebat, in hunc modum respondent. *Quæ prima libertatis facultas data est, auidiùs quàm cautiùs sumsimus, vt vobis ceterisque Germanis consanguineis nostris iungeremur. Muros ciuitatis, congregantibus se cùm maximè Romanorum exercitibus, augere nobis, quàm diruere tutius est. Si qui ex Italiâ aut prouincijs alienigenæ in finibus nostris fuerant, eos bellũ absumsit: vel in suas quisque sedes refugêre. [102] Eductis olim, & nobiscum per connubium sociatis, quique mox prouenêre, hæc patria est. Nec vos adeò iniquos existimamus, vt interfici à nobis parentes, fratres, liberos nostros velitis. Vectigal & onera commerciorũ, resoluimus. Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes: donec noua & recentia iura, [101] in vetustatem cõsuetudine vertantur. Arbitrum habebimus* B *Ciuilem & Velledam, apud quos pacta sancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Ciuilem & Velledam missi cum donis, cuncta ex volũtate Agrippinensiũ perpetrauere. Sed coràm adire, alloquiq; Velledam, negatum. Arcebantur aspectu, quò venerationis plus inesset. [104] Ipsa editâ in turre. dilectus è propinquis, consulta responsaq;, vt internuntius numinis, portabat. Ciuilis societate Agrippinensium auctus, proximas ciuitates affectare, aut aduersantibus bellum inferre statuit. Occupatisq; Sunicis, & iuuentute eorũ per cohortes compositâ: quominus vltrà pergeret, Claudius Labeo Bethasiorũ Tungrorumq; & Netuiorum tumultuariâ manu restitit. fretus loco, quia pontem Mosę fluminis anteceperat. Pugnabaturq; in angustijs ambiguè, donec Germani tranâtes, terga Labeonis inuasere. Simul Ciuilis, ausus, an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, & clarâ voce, *Non ideo*, inquit, *bellum sumsimus, vt Bataui & Treueri gentibus imperent. Procul hæc à nobis arrogantia, accipite societatem. transgredior ad vos, [101] seu me ducem, seu militem mauultis.* Mouebatur vulgus, condebantque gladios; cùm Campanus, ac Iuuenalis, ex primoribus Tungrorum, vniuersam ei gentem dedidêre. C Labeo, antequam circumueniretur, profûgit. Ciuilis Bethasios quoque ac Netuios in fidem acceptos, copijs suis adiunxit: ingens rerum, perculsis ciuitatum animis, vel spontè inclinantibus. Interea [106] Iulius Sabinus,

* *Vulgò, vectigalibus.*

Vbij ambiguè & callidè respondent.

Velleda auctoritas: Eiusq; fastidium.

Labeo opponit se Ciuili.

Sed vincitur.

Tungri deduntur, Bethasij, & Neruij.

signa. *quod ignominiæ fuit, & victos se fatentium. Spartianus in Seuero:* In palatium eodem habitu perrexit, prælatis signis quæ prætorianis ademerat, supinis non erectis. *Idem vsurpatum in dolore. Tacitus* III. *Annal.* Præcedebant incompta signa, versi fasces. *Pedo Albinonanus ad Liuiam:*

Quos primùm vidi fasces, in funere vidi,
Sed vidi versos indiciumque mali.

At nunc putem commodiùs legi, inhonora signa. *id est, squallida, non vncta, non nitidata: quæ opponit* fulgentibus Gallorum vexillis*: aut potiùs retineri illud* innexa, *cum explicatione*, Signa innexa, *id est, sine nexu, & nuda fuisse. Nam solent imagines Principum, clypei, etiam coronæ, & talia innecti.*

100. QVOMODO LVCEM NOCTEMQVE.] *Perspicuè rectum. atque ita in Vatic. Vulgò*, lucem diemque, *quasi ea differant.*

101. ABRVPTIS VOLVPTATIBVS, QVIBVS.] *Ambigua lectio. Quam posui, libri firmant, nec ratio impugnat. Verè enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum, & per delicias amœnasq; voluptates frangere. Tacitus in Agricolâ:* Sequens hiems saluberrimis consilijs absumpta, vt homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent. *Et paullo pòst:* Paulatimque discessum ad delinimẽta vitiorum, porticus, & balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars seruitutis esset. *At veteres tamen editiones*, abruptis vectigalibus. *quod stabiliri prorsus responso Vbiorum videtur, ad hanc orationis partem:* Vectigal & onera commerciorum resoluimus.

102. EDVCTIS OLIM.] *Scribe*, deductis olìm. *colonos veteres intellegit.*

103. IN VETVSTATEM CONSVETVDINE.] D *Aptius & concinnius visum, quàm illud tritum*, vetustatem & consuetudinem. *Quod autem posui, in Farnesiano est.*

104. IPSA EDITA IN TVRRE.] *Romana edit. & Rodolphus:* ipsa adyta intrare, dilectus è prop. *Quam lectionem haud temerè spernendum. Vt de fatidico numine quopiam loquitur: cui rei apta hæc Adytorum vox. Vulgata nihilo seciùs valdè proba.*

105. SEV ME DVCEM.] *Insidiosâ modestiâ dictum: vt à Sallustij Catilinâ:* Vel imperatore, vel milite me vtimini.

106. IVLIVS SABINVS.] *Alius ab isto, qui Senecæ patri nominatur lib.* IX. *Contron.* IV. *in quo corruptè legas*, Et ab Iulio, & à Sabino. *Scio innctim fuisse*, ab Iulio Sabino. *qui Galliis præfuit sub Caio: paterne huius? Dionem vide, lib. vltimò.*

107. PROIE-

A Sabinus, [107] proiectis fœderis Romani monumentis, Cæsarem se salutari iubet: magnamque & incondiram popularium turbam in Sequanos rapit, conterminam ciuitatem & nobis fidam. Nec Sequani detractauêre certamen. Fortuna melioribus affuit. [108] Fusi Lingones. Sabinus festinatum temerè prœlium, pari formidine deseruit. Vtque famam exirij sui faceret, villam in quam perfugerat, cremauit. illîc voluntariâ morte interijsse creditus. Sed quibus artibus latebrisque, vitam per nouem mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam, & [109] insigne [110] Epponinæ vxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prosperâ acie, belli impetus stetit. Resipiscere paullatim ciuitates, fasque & fœdera respicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, vt missis legatis in commune consultarent, libertas an pax placeret. At Romę cuncta in deterius audita Mucianum angebant. [111] Nequaquam egregij duces, iam enim Gallum Annium & [112] Petilium Cerialem dilegerat, summam belli parum tolerare. Nec relinquenda vrbs, sine rectore. & Domitiani indomitæ libidines timebantur: su-

Sabini vanitas, qui Cæsarem se facit.
Sequanos inuadit:
Fugit, latet.
Concilium Galliarum, super summâ rei.

B spectis, vti diximus, Primo Antonio, Varoque Atrio. Varus prætorianis præpositus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonæ præfecit. Vtque Domitiani animum, Varo haut alienum, deliniret: Atretinum Clementem, domui Vespasiani per affinitatem innexum, & gratissimum Domitiano, prætorianis præposuit, patrem eius sub Caio Cæsare egregiè functum eâ curâ dictitans. Lętum militibus idem nomen. atque ipsum [113] quamquam senatorij ordinis ad vtraque munia sufficere. Assumuntur è ciuitate clarissimus quisque; & alij per ambitionem. Simul Domitianus Mucianusque accingebantur, dispari animo. ille, spe ac iuuentâ properus; hic, moras nectens, quîs flagrantem retineret, ne ferociâ ætatis, & prauis impulsoribus si exercitum inuasisset, paci bellóque malè consuleret. Legiones victrices, sextam & octauam, Vitellianarum vnaetvicesima, è recèns conscriptis secunda, Peninis Coctianisque alpibus, pars monte Graio, traducuntur: quartadecima legio è Britanniâ, [114] tertia ac prima ex Hispaniâ accitæ. Igitur venientis exercitus famâ, & suopte inge-

Varo præfectura Prat. adempta:
Clementi data.
Domitianus vnà cum Muciano ad bellũ expeditur.
Legiones contrahunt.

C nio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere. Treuerorum legatio

Remis deliberant Galli.

107. PROIECTIS FOEDERIS ROMANI.] *Aut nihil, aut nimis, in hoc loco video. Quale illud est, proiicere monumenta fœderis? pingue & insulsum. Aliorsum emendatione traxerim:* prolectus Romani generis monumentis. *Sabinus, inquit, inuitatus & inductus stirpis sua origine, Cæsarem se appellat: Quid mirum? ecce suprà scriptum:* Sabinus falsę stirpis gloriâ incendebatur. Proauiam suam, * D. Iulio per Gallias bellanti, corpore & adulterio placuisse. *Possis eodem sensu:* prolatis R. generis.

108. FVSI LINGONES.] *Tangit hoc bellum, quod in Iohanne Sarisberiense legitur lib.* V. *cap.* VII. Auspiciis imperatoriis Cæsaris Domitiani Germanico bello, quod Iulius Ciuilis in Galliâ mo-D uerat, Lingonum opulentissima ciuitas quæ ad Ciuilem desciuerat, cùm aduenientem ab exercitu Cæsaris populationem timeret, quòd præter spem inuiolara nihil ex rebus suis amiserat, ad obsequium redacta, septuaginta millia armatorum tradidit ei. *Quæ totidem verbis apud Frontinum libro* IV. *Stratagematôn.*

109. INSIGNE EPPONINÆ.] *Verè insigne & rarum, plenumq́; fidei in sexu infido. Non est in libris qui exstant. Seruauit enim Tacitus in vltimum Vespasiani annum, cùm & Iulius hic Sabinus (qui gloriabatur à Cæsare genus ducere) & ista ipsa Epponina interfecti. Tota historia dignissima lectu, apud Plutarchum diffusè est in Erotico extremo. Aliquid & Dionis compendium, in Vespasiano.*

110. EPPONINÆ.] *At Plutarchus* Emponam *scribit, & id nomen Gallis Heroinam signare addit:* ἣν δὲ γυναῖκα, *inquit,* πασῶν ἀρίστην ἠγμένος, ἣν ἐκεῖ μὲν Ἐμπονὴν ἐκάλουν, ἑλληνιστὶ δ᾽ ἄν τις ἡρωΐδα προσαγορεύσειε.

111. NEQVAQVAM EGREGII.] *Mercero accedo:* ne, quanquam egregij duces (iam enim Gallum Annium & Petilium Cerialem dilegerat) summam belli parum tolerarent.

112. PETILIVM CERIALEM DILEGERAT.] *Imò ex Iosepho, propriè non dilegerat ipse, aut Vespasianus: sed casu & bonâ sorte, Petilius Consul creatus à Vespasiano, in Britanniam missus erat. Ille verò auditâ hac rebellione, opportunè superuênit, & hostes vicit. vide Ioseph. lib.* VII. *cap.* XXIII.

** Notat & Dio idem, in Vespasiano:*

113. QVAMQVAM SENATORII ORDINIS.] *Suetonium igitur culpa quis purgat, scribentem Titum primum è Senatoriis pratorio præfectum? In Tito, cap.* VI. Præfecturam quoque Prætorij suscepit, numquam ad id tempus nisi ab equite Romano administratam. *Occultè adsentitur Plinius Præfatione operis:* Dum illud patri pariter & equestri ordini præstas, Præfectus prætorio eius. *Tamen noster palàm adfirmat Clementem hunc Artetinum, & Præfectum & Senatorem fuisse. Adde quæ notaui ad lib.* IV. *suprà.*

114. TERTIA AC PRIMA.] *Sauillus legit:* Sexta ac Decima. *Nam suprà sic in Hispaniâ collocauit. Tamen & Tertia ibi fuit, & diuturna: nec aliam caussam arbitror, cur Hispani hodieq́; legiones suas* Tertios *appellent.*

Tullius in arma eos trahit.

gatio illic operiebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valentino. Is meditatâ oratione, cuncta magnis imperijs obiectari solita, contumeliasque & inuidiam in populum Romanum effudit: turbidus miscendis seditionibus, & plerisque gratus vecordi A

Iulius retinet.

facundiâ. At Iulius Auspex è primoribus Remorum, vim Romanam, pacisque bona dissertans, & sumi bellum etiam ab ignauis, strenuissimi cuiusque periculo geri, iamque super caput legiones: sapientissimum quemque reuerentiâ fideque, iuniores periculo ac metu continuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis sequebantur. Constat obstitisse Treueris Lingonibusque apud Gallias, quòd Vindicis motu cum

Vide, per dissi. quae in pluriũ imperio eueniant.

Verginio steterant. Deterruit plerosque prouinciarum æmulatio. *quod bello caput? vnde ius auspiciumque peteretur? quam, si cuncta prouenissent, sedem imperio legerent?* Nondum victoria, iam discordia erat: alijs fœdera, quibusdam opes viresque, aut vetustatem originis, [115] per iurgia iactantibus. Tædio futurorum, præsentia placuere. Scribuntur ad

Galli Romanum iugum praeferunt.

Treueros epistolæ, nomine Galliarum, vt abstinerent armis, impetrabili veniâ, & paratis deprecatoribus si pœniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitque ciuitatis suæ B aures, haut perinde instruendo bello intentus, quàm frequens concionibus. Igitur non Treueri neque Lingones, ceteræue rebellium ciuitates, pro magnitudine suscepti discri-

Intereà hostes segniter agũt.

minis agere. Ne duces quidem, in vnum consulere. Sed Ciuilis, auia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere, aut exturbare nititur. Classicus, segne plerumque otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturauit superiorem Germaniæ ripam, & ardua alpium [116] præsidijs claudere. Atque interim vna-

Romani vndique irrumpunt.

etvicesima legio Vindonissâ, Sextilius Felix cum auxiliarijs cohortibus per Rhætiam, irrupère. Accessit ala Singularium, excita olim à Vitellio, deinde in partes Vespasiani

Iulius Briganticus proditus.

transgressa. Præerat Iulius Briganticus, sorore Ciuilis genitus, vt fermè [117] acerrima proximorum odia sunt, inuisus auunculo infensusque. Tutor, Treuerorum copias, recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum lectu auctas, veterano pedite atque equite

Legionarij Treueros deserunt:

firmauit, corruptis spe, aut metu subactis legionarijs. qui primò cohortem præmissam à Sextilio Felice, interficiunt. mox vbi duces exercitusque Romani propinquabant, ho- C

Alijq; plures.

nesto transfugio rediere: secutis Tribocis, Vangionibusque & Caracatibus. Tutor, Tre-

Tutor victus.

ueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat. sed incursu cohortium quas Sextilius ducebat, & reperto va-

Perculsi Treueri;

do, proditus fususque. Eâ clade, perculsi Treueri. & plebes omissis armis, per agros palatur. quidam principum, vt primi posuisse bellum viderentur, in ciuitates quæ societatem Romanam non exuerant, perfugerunt. Legiones à Nouesio Bonnaque in Treueros, vt suprà memorauimus, traductæ, se ipsas in verba Vespasiani adigunt. Hæc Valentino absente gesta. qui vbi aduentabat, furens, cunctaque rursus in turbas & exitium conuersurus: legiones in Mediomatricos, sociam ciuitatem, abscessere. Valentinus ac

Tamen iterũ animos & arma recipiunt.

Tutor, in arma Treueros retrahunt: occisis Herennio ac Numisio legatis, quo minore spe veniæ cresceret vinculum sceleris. Hic belli status erat, cùm Petilius Cerialis Magon-

Cerialis ingenium.

tiacum venit. eius aduentu, erectæ spes. Ipse pugnæ auidus, & contemnendis quàm cauendis hostibus melior, ferociâ verborum militem incendebat. vbi primùm congredi D licuisset, nullam prœlio moram facturus. Dilectus per Galliam habitos, in ciuitates remittit, ac nuntiare iubet sufficere imperio legiones. socij ad munia pacis redirent, securi velut confecto bello, quod Romanæ manus excepissent. Auxit ea res Gallorum obsequium. nam receptâ iuuentute, faciliùs tributa tolerauêre, proniores ad officia quòd

Ciuilis & Classicus accelerant.

spernebantur. At Ciuilis & Classicus, vbi pulsum Tutorem, cæsos Treueros, cuncta hostibus

115. PER IVRGIA IACTANTIBVS.] *Sumpsi lectionem à P. Manutio: qui amicè mihi in pomeridiano sermone contribuit. Nam vulgò est*, periuriaque iactantibus. *in manuss.* periuria iactantibus. *quod Manutianam coniecturam firmat. Romano tamen libro est*, pro iure iactantibus. *quod reiicere, iniurium sanè sit.*

116. PRÆSIDIIS CLAVDERE.] *Rom.* Præsidiis capere. *quod recipio.*

117. ACERRIMA PROXIMORVM ODIA.] *Exsequitur Aristoteles*, VII. *Politic. cap.* VII. *& caussam donat: vide. Sed breuiter, pro nostrâ re: Prouerbio iactatum ait*, χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν. καὶ, ὅτι οἱ πέρα στέρξαντες, οἱ δὲ καὶ πέρα μισοῦσι: Grauia fratrum bella. &, Qui nimis amant, nimis oderunt.

118. RIGO-

A ſtibus proſpera accepêre: trepidi ac propetantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntijs Valentinum monuêre, ne ſummæ rei periculum faceret. Eo rapidiùs Cerialis, miſſis in Mediomatricos, qui breuiore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumque ſecum tranſuexerat, tertijs caſtris [118] Rigodulum venit. quem locum, magnâ Treuerorum manu, Valentinus inſederat, montibus aut Moſellâ amne ſeptum. & addiderat foſſas, obiceſque ſaxorum. Nec deterruêre ea munimenta Romanum ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet; equitum aciem, in collem erigeret; ſpreto hoſte, quem temerè collectum, haut ita loco iuuari, vt non plus ſuis in virtute foret. Paulum moræ in aſcenſu, dum miſſilia hoſtium præuehuntur. Vt ventum * ad manus; deturbati, ruinæ modo, præcipitantur. Et pars equitum, æquioribus iugis circumuecta, nobiliſſimos Belgarum, in quîs ducem Valentinum, cepit. Cerialis, poſtero die, coloniam Treuerorum ingreſſus eſt, auido milite eruendæ ciuitatis. *Hanc eſſe Claſſici, hanc Tutoris patriam. horum ſcelere, clauſas cæſaſque*

Sed præuenit Cerialis. — *Valentinum inuadit:* — ** Flor in Alios fugat:* — *Ipſum capit.* — *Treueris excidium imminebat.*

B *legiones. Quid tantum Cremonam meruiſſe, quam e gremio Italiæ raptam, quia vnius noctis moram victoribus attulerit? Stare in confinio Germaniæ integram ſedem, ſpolijs exercituum & ducum cædibus ouantem. Redigeret prædam in fiſcum: ipſis ſufficere ignes, & rebellis coloniæ ruinas, quibus tot caſtrorum excidia penſarentur.* [119] Cerialis metu infamiæ, ſi licentiâ ſæuitiaque imbuere militem crederetur, preſſit iras. & paruere, poſito ciuili bello ad externa modeſtiores. Conuertit inde animos, accitarum è Mediomatricis legionum miſerabilis aſpectus. Stabant conſcientiâ flagitij mæſtæ, fixis in terram oculis. Nulla inter coëuntes exercitus conſalutatio. neque ſolantibus hortantibúſve reſponſa dabant, abditi per tentoria, & lucem ipſam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quàm pudor ac dedecus obſtupefecerat: attonitis etiam victoribus, qui vocem preceſque adhibere non auſi, lacrymis ac ſilentio veniam poſcebant. donec Cerialis mulceret animos, fato acta dictitans, quæ militum ducúmve diſcordiâ, vel fraude hoſtium eueniſſent. Primum illum ſtipendiorum & ſacramenti diem haberent: priorum facinorum neque Im-

Sed Cerialis diſſenſit. — *Legiones nuper dedita.* — *Veniam impetrant.*

C peratorem, neque ſe meminiſſe. Tunc recepti in eadem caſtra. & edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgióve ſeditionem aut cladem commilitoni obiectaret. Mox Treueros ac Lingonas, ad concionem vocatos, ita alloquitur. *Neque ego vmquam facundiam exercui; & populi Romani virtutem armis affirmaui. Sed quia apud vos verba plurimùm valent, bonaque ac mala non ſuâ naturâ, ſed vocibus ſeditioſorum æſtimantur: ſtatui pauca diſſerere, quæ profligato bello, vtilius ſit vobis audiſſe, quàm nobis dixiſſe. Terram veſtram, ceterorumque Gallorum, ingreſſi ſunt duces Imperatoreſque Romani, nullâ cupidine, ſed maioribus veſtris inuocantibus, quos diſcordiæ vſque ad exitium fatigabant. & acciti auxilio Germani, ſocijs pariter atque hoſtibus ſeruitutem impoſuerant. Quot prælijs aduerſus Cimbros Teutonoſque, quantis exercituum noſtrorum laboribus, quóve euentu Germanica bella tractauerimus, ſatis * clarum. Nec ideò Rhenum inſedimus, vt Italiam tueremur: ſed ne quis alius Arioviſtus, regno Galliarum potiretur. An vos cariores Ciuili Batauiſque & Tranſrhenanis gentibus creditis, quàm maioribus eorum patres auique veſtri fuerunt? Eadem ſemper cauſſa Germanis tranſcendendi in Gal-*

Cauetur certi infamia. — *Cerialis, ita me deus, facunda & ſapiens oratio.* — ** Vat. claret.*

D *lias, libido atque auaritia, & mutandæ ſedis amor: vt relictis paludibus & ſolitudinibus ſuis, fecundiſſimum hoc ſolum, voſque ipſos poſſiderent. Ceterùm libertas, & ſpecioſa nomina prætexuntur. nec quiſquam alienum ſeruitium, & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadem iſta vocabula vſurparet. Regna bellaque per Gallias ſemper fuere, donec in noſtrum ius concederetis. Nos, quamquam totiens laceſſiti, iure victoriæ id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium, ſine armis; neque arma, ſine ſtipendijs; neque ſtipendia, ſine tributis haberi queunt. Cetera in communi ſita ſunt. Ipſi plerumque legionibus noſtris præſidetis: ipſi has aliaſque prouincias regitis. Nihil ſeparatum, clauſúmve. Et* [120] *laudatorum Principum vſus ex æ-*

quo,

118. RIGODVLVM VENIT.] *Vatic.* Ridogulum. *Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot milliaribus ſupra Confluentes, pagus* Rigol *dictus.*

119. CERIALIS METV INFAMIÆ.] *Vulgati,* Cerialis à metu. *Mihi vox aliqua excidiſſe videtur, & alternaſſe cauſſas, vt ſolet, Tacitus:* Cerialis emptus, an metu infamiæ. *ſiue,* Cerialis clementiâ, an metu.

120. LAVDATORVM PRINCIPVM.] *Acuta gnome: quam non abeſt quin callidè abductam Salluſtio*

quo, quamuis procul agentibus: sæui proximis ingruunt. [121] *quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; ita luxum, vel auaritiam dominantium tolerare. Vitia erunt, donec homines. sed neque hæc continua; & meliorum interuentu pensantur. nisi fortè Tutore & Classico regnantibus, moderatius imperium speratis: aut minoribus quàm nunc tributis, parabuntur exercitus, quibus Germani Britannique arceantur. Nam pulsis (quod dij prohibeant) Romanis,* [122] *quid aliud quàm bella omnium inter se gentium exsistent? Octingentorum annorum fortunâ disciplinâque, compages hæc coaluit: quæ conuelli, sine exitio conuellentium, non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes quos aurum & opes, præcipuæ bellorum caussæ. Proinde pacem & vrbem, quam victi victoresque eodem iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos vtriusque fortunæ documenta, ne contumaciam cum pernicie, quàm obsequium cum securitate malitis.* A

Treueris ignotum.

Tali oratione grauiora metuenteis composuit, erexitque. Tenebantur victore exercitu Treueri; cùm Ciuilis & Classicus misere epistolas ad Cerialem, quarum hæc sententia fuit. Vespasianum, quamquam *nuntios occultarent, excessisse vitâ. Vrbem atque Italiam, interno bello consumtam. Muciani & Domitiani, vana & sine viribus nomina. B

**Farn. nuntij quod probo.*

Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipsos finibus ciuitatum suarum conrétos: si prœlium mallet, ne id quidem abnuere. Ad ea Cerialis Ciuili & Classico nihil: eum qui attulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit. Hostes diuisis copijs aduenere vndique. Plerique culpabant Cerialem passum iungi, quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossâ vallóque circumdedit: quîs temerè antea intutis consederat.

Ciuilis & Classicus aduenére.

Apud Germanos, diuersis sententijs certabatur. Ciuilis opperiendas Transrhenanorum gentes, *Quarum terrore fractæ Po. Ro. vires obtererentur. Gallos quid aliud quàm prædam victoribus? & tamen quod roboris sit, Belgas, secum palàm, aut voto stare:* Tutor cunctatione crescere rem Romanam affirmabat, coëuntibus vndique exercitibus. *Transuectam à Britanniâ legionem: accitas ex Hispaniâ: aduentare ex Italiâ: nec subitum militem, sed veterem, expertúmque belli. Nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere. Pecuniamque ac dona, quîs solis corrumpantur, maiora apud Ro. & neminem adeò in arma promtum, vt non idem pretium quietis quàm periculi malit. quòd si* C *statim congrediantur, nullas esse Ceriali, nisi ex reliquijs Germanici exercitus, legiones, fœderibus Galliarum obstrictas. Idque ipsum, quòd inconditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentum illis ducique temeritatis. Ausuros rursus, venturosque in manus, non imperiti adolescentuli verba & conciones, quàm ferrum & arma meditantis, sed Ciuilis & Classici: quos vbi aspexerint, redituram in animos formidinem, fugam, famemque, ac totiens captis precariam vitam, neque Treueros, aut Lingonas beneuolentiâ contineri: resumturos arma, vbi metus abscesserit.*

Ille pugnam differre censet.

Tutor maturare;

Diremit consiliorum diuersitatem, approbatâ Tutoris sententiâ, Classicus. statimque exsequuntur. Media acies Vbijs Lingonibúsque data, dextro cornu cohortes Batauorum, sinistro Bructeri Tencterique. pars montibus, alij viam inter Mosellamque flumen, tam improuisi assiluêre, vt in cubiculo ac lectulo Cerialis (neque enim noctem in castris egerat) pugnari simul, vincique suos audierit, increpâs pauorem nuntiantium, donec vniuersa clades in oculis fuit. Perrupta legionum castra, fusi equites: Medius Mosellæ pons, qui vlteriora Coloniæ annectit, ab hostibus insessus. Cerialis turbidis rebus D

Et cum eo Classicus.

Romanos inuadunt improuisò.

Penè fundit.

• *lustio credam, in oratione Sullæ ad Bocchum:* Tibi verò nulla amicitia opportunior nostrâ. primùm quòd procul absimus, in quo offensæ minimum, gratia par ac si propè adessemus.

121. QVOMODO STERILITATEM.] *Pulchrum documentum in mala publica, & ad ea fortiter sustinenda. Seneca præiuerat, De Constantiâ sapientis, cap.* IX. Omnia itaque sic patitur, vt hiemis rigorem, & intemperantiam cæli, vt feruores morbosque, & cetera fortè accidentia. *At Dio Cassius Ciceronem ita loqui facit, vbi Amnestiam suadet, post cædem Cæsaris: ὥστε τὰ μὲν γεγενημένα ταῦτα χαλάζης τέ τινος καὶ κατακλυσμοῦ τρόπον συμβεβηκέναι νομίσαντες, λήθῃ παραδόντες:* Itaque hæc præterita, grandinis aut nimbi modo euenisse existimantes, obliuioni tradite. *Planè gemina sunt, & aut ab inuentione, aut imitatione.*

122. QVID ALIVD QVAM BELLA.] *Oraculum, cuius fidem proaui viderunt: & nos videmus, videbimusq́, quamdiu secta in tot dominos Europa non audiet vnius Aurigæ habenas. Putarchus igitur verè,* Imperium Romanum, velut anchorâ esse *scripsit* fluctuanti mundo. *Et nónne à Crispa suo hoc effatum sumpsit noster? sumpsit. Ille sic ad Cæsarem:* Quippe si morbo iam aut fato huic Imperio secus accidat: cui dubium est, quin per orbem terrarum vastitas, bella, cædes oriantur?

123. OBLI.

A bus intrepidus, & fugientes manu retrahens, intecto corpore promtus inter tela, felici *Cerialis mira constantia.*
temeritate, & fortissimi cuiusque accursu, reciperatum pontem lectâ manu firmauit.
Mox in castra reuersus, palantes captarum apud Nouesium Bonnamque legionum manipulos, & rarum apud signa militem, ac propè circumuentas aquilas videt. Incensus
irâ, *Non Flaccum*, inquit, *Non Voculam deseritis. Nulla hîc proditio. neque aliud excusandum* *Milites increpat.*
habeo, quàm quòd vos Gallici fœderis [123] *oblitos prædixerim, memoriam Romani sacramenti tenere credidi. Annumerabor Numisijs & Herennijs, vt omnes legati vestri, aut militum manibus,*
aut hostium ceciderint. [124] *Ite, nuntiate Vespasiano, vel quod propius est Ciuili & Classico, relictum à vobis in acie ducem. venient legiones, quæ neque me inultum, neque vos impunitos patiantur.* Vera erant. & à tribunis præfectisque eadem ingerebantur. Consistunt per cohor- *Iisq. animum recipiunt.*
tes, & manipulos. neque enim poterat patescere acies effuso hoste, & impedientibus tentorijs sarcinisque, cùm intra vallum pugnaretur. Tutor, & Classicus, & Ciuilis, suis
quisque locis pugnam ciebant: Gallos pro libertate, Batauos pro gloriâ, Germanos ad
B prædam instigantes. Et cuncta pro hostibus erant. donec legio vicesimaprima, patentiore quàm ceteræ spatio conglobata, sustinuit ruentes; mox impulit. Nec sine ope diuinâ, mutatis repentè animis, terga victores vertêre. Ipse territos se cohortium aspectu *Mox fugant hostem:*
ferebant, quæ primo impetu disiectæ, summis rursus iugis congregabantur, ac speciem
noui auxilij fecerant. Sed obstitit vincentibus prauum inter ipsos certamen, hoste omisso spolia consectandi. Cerialis, vt incuriâ propè rem afflixit, ita constantiâ restituit. *Nimis prædæ intentum.*
Secutúsque fortunam, castra hostium eodem die capit exscinditque. Nec in longum
quies militi data. Orabant auxilium Agrippinenses; offerebantque vxorem ac sororem Ciuilis, & filiam Classici, relicta sibi pignora societatis. Atque interim dispersos *Vbij auxilium petunt.*
in domibus Germanos trucidauerant. Vnde metus & iustæ preces inuocantium, antequàm hostes reparatis viribus, ad spem, vel ad vltionem accingerentur. Namque & Ciuilis illuc intenderat, non inualidus, flagrantissimâ cohortium suarum [125] integrâ, & è
Chaucis Frisijsque compositâ. [126] Tolbiaci, in finibus Agrippinensium, agebat. Sed
C tristis nuntius auertit, deletam cohortem dolo Agrippinensium: qui largis epulis vinóque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremauere. Simul Cerialis propero *Cohortem Ciuilis dolo necant.*
agmine subuênit. Circumsteterat Ciuilem & alius metus, ne quartadecima legio, adiunctâ Britannicâ classe, afflictaret Batauos, quà Oceano ambiuntur. Sed legionem, terrestri itinere, Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosque duxit. Eæque ciuitates in
deditionem acceptæ. Classem vltrò Caninefates aggressi sunt. maiórq; pars nauium depressa, aut capta. Et Neruiorum multitudinem spontè commotam, vt pro Romanis *Classis Romana fusa. Itemq. Neruij, eorũ socij.*
bellum capesseret, ijdem Caninefates fudêre. Classicus quoque aduersus equites, Nouesium à Ceriale præmissos, secundum prœlium fecit. quæ modica, sed crebra damna,
famam victoriæ nuper partæ lacerabant. Ijsdem diebus, Mucianus Vitellij filium interfici iubet: mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. Neque Antonium Primum adsciri inter comites à Domitiano passus est: fauore militum anxius,
& superbiâ viri, æqualium quoque adeò superiorum intolerantis. Profectus ad Vespa- *Antonius Primus ad Vespasianum venit.*
D sianum Antonius, vt non pro spe suâ excipitur, ita neque auerso Imperatoris animo.
Trahebatur in diuersa. hinc, meritis Antonij, cuius ductu confectum haut dubiè bellum erat: inde, Muciani epistolis. simul ceteri, vt infestum tumidúmque insectabantur,
adiun-

123. OBLITOS PRÆDIXERIM.] *Vocem*, prædixerim, *corruptam, aut superfluere vides. Rodolphus pro eâ legisse videtur*, oblitos, proximam memoriam. *In Florentino est*, temerè, *pro*, tenere. *Quo leui ductu, hæc concinno*: obliros, redisse in memoriam R. s. temerè credidi. *Et collineaui, atque attigi.*

124. ITE, NVNTIATE VESPASIANO.] *Similis inuidiæ metum suis militibus iam fugientibus Sulla inicit*: Siquis vos milites rogauerit, vbi Sullam imperatorem vestrum reliqueritis, respondete, Apud Orchomenum pugnantem. *Atque ille hac increpatione rem labentem sustinuit. Plutarchus & Appianus.*

125. INTEGRA, ET E CHAVCIS.] *Romanus codex, & editiones aliæ*: integrâ manu, & è Chaucis. *Legam*, integrâ manenre, è Chaucis. *Florentinus porrò*, integraque ex: *si plenè, facias cum Pichenô*, integra, quæ.

126. TOLBIACI.] *Farnes.* Colbiaci. *In itinerario Antonij*, Tobiaci.

Cuius mores non ad aulã. adiunctis prioris vitæ criminibus. neque ipse deerat arrogantiâ vocare offensas, nimius A commemorandis quæ meruisset. Alios vt imbelles, Cæcinam vt captiuum ac dediti- *Itaque vilescit.* cium increpat. Vnde paulatim leuior viliórque haberi, manente tamen in speciem amicitiâ. Per eos menses, quibus Vespasianus Alexandriæ statos æstiuis flatibus dies, & certa maris, opperiebatur, multa miracula euenêre, quîs cælestis fauor & quædam in *Miracula Vespasiano edita.* Vespasianum inclinatio numinum ostenderetur. Ex plebe Alexandrinâ quidam, oculorum tabe notus, genua eius aduoluitur, remedium cæcitatis exposcens gemitu, mo- *Cæcum sanat,* nitu Sarapis dei, quem dedita superstitionibus gens ante alios colit. precabaturque Principem, vt genas & oculorum orbes dignaretur respergere oris excremento. Alius *Mancũ sanat.* manu æger, eodem deo auctore, vt pede ac vestigio Cæsaris calcaretur, orabat. Vespasianus primò irridere, aspernari: atque illis instantibus, modò famam vanitatis metuere, modò obsecratione ipsorum, & vocibus adulantium in spem induci. postremò æstimari à medicis iubet, an talis cæcitas ac debilitas, ope humanâ superabiles forent. Medici variè disserere. Huic non exesam vim luminis, & redituram si pelleren- B tur obstantia: illi elapsos in prauum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. Id fortasse cordi deis, & diuino ministerio Principem electum. denique patrati remedij gloriam, penes Cæsarem; irriti, ludibrium penes miseros fore. Igitur Vespasianus cuncta fortunæ suæ patêre ratus, nec quidquam vltrà incredibile, læto ipse vultu, erectâ quæ astabat multitudine, iussa exsequitur. Statim conuersa ad vsum manus, ac cæco reluxit dies. Vtrumque qui interfuere nunc quoque memorant, postquam [127] nullum mendacio pretium. Altior in Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, vt super *Sarapidis templum adit.* rebus imperij consuleret. Arceri templo cunctos iubet. atque ingressus, intentúsque *Omen illic ei factum.* numini, respexit pone tergum [128] è primoribus Ægyptiorum, nomine Basiliden: quem procul Alexandriâ plurium dierum itinere, & ægro corpore detineri haut ignorabat. Percontatur sacerdotes, num illo die Basilides templum inisset? percontatur obuios, num in vrbe visus sit? denique missis equitibus explorat, illo temporis momento, octoginta millibus passuum abfuisse. Tunc diuinam speciem, & vim responsi ex nomine C Basilidis, interpretatus est. Origo dei nondum nostris auctoribus celebrata: Ægyptio- *De Sarapide ipso excursio.* rum antistites, sic memorant. Ptolemæo regi, qui Macedonum primus Ægypti opes firmauit, cùm Alexandriæ recens conditæ mœnia, templaque & religiones adderet, oblatum per quietem decore eximio & maiore quàm humanâ specie iuuenem, qui moneret, vt fidissimis amicorum in Pontum missis, effigiem suam acciret: lætum id regno, magnamque & inclutam sedem fore quæ excepisset. simul visum eumdem iuuenem in cælum igne plurimo attolli. Ptolemæus omine & miraculo excitus, sacerdotibus Ægyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos visus aperit. Atque illis Ponti & externorum parum gnaris, Timotheum Atheniensem è gente Eumolpidarum, quem vt antistitem cærimoniarum Eleusi exciuerat, quænam illa superstitio, quod numen interrogat. Timotheus, quæsitis qui in Pontum meassent, cognoscit vrbem illîc Sinopen, nec procul templum vetere inter accolas famâ Iouis Ditis. Namque & muliebrem effigiem assistere, quam plerique Proserpinam vocent. Sed Ptolemæus, D vt sunt ingenia regum, pronus ad formidinem, vbi securitas rediit, voluptatum quàm religionum appetens, negligere paulatim, aliásque ad curas animum vertere: donec eadem species terribilior iam & instantior, exitium ipsi regnóque denuntiaret, ni iussa patrarentur. Tum legatos & dona Scydrothemidi regi (is tunc Sinopensibus imperitabat) expediri iubet, præcipítque nauigaturis, vt Pythium Apollinem adeant. Illis mare secundum. Sors oraculi haut ambigua. Irent, simulacrúmque patris sui reueherent,

127. NVLLVM MENDACIO PRETIVM.] *Quis autem gratuitò mendax sit?*

— cùm sint præmia falsi
Nulla, ratam debet testis habere fidem,

ait Ouidius.

128. E PRIMORIBVS ÆGYPTIORVM BASILIDEN.] *Firmat hoc valdè viri eximij coniecturam Laeuini Torrentij, in Suetonij Vespasiano:* Basilides libertus obtulisse ei visus est. *Quomodo libertus, si sacerdos? si, quod hic dicitur,* è primoribus Ægyptiorũ? *Bene igitur ille magnus amicus noster,* Basilides obtulisse, *deletâ voce* libertus, *perperã infarctã.*

129. QVA

A rent, fotoris relinquerent. Vt Sinopen venêre, munera, preces, mandata regis sui Scydrothemidi allegant. Qui diuersus animi, modò numen pauescere, modò minis aduersantis populi terreri, sæpè donis promissisq; legatorũ flectebatut. Atq; intetim triennio exacto, Ptolemæus non studium, nõ preces omittere. Dignitatẽ legatorum, numetum nauium, auti pondus, augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, ne destinata deo vltrà moratetur. Contantem varia pernicies, morbique & manifesta cælestium ira, grauiórque indies fatigabat. Aduocatâ concione, iussa numinis, suos Ptolemæiq; visus, ingruentia mala exponit. Vulgus aduetsari regem, inuidere Ægypto, sibi metuere, templúmq. circumsidere. Maior hinc fama tradidit, deum ipsum appulsas litori nauis spontè conscendisse. Mirum inde dictu, tettio die tantum maris emensi, Alexandriam appelluntut. Templum pro magnitudine vrbis exstructum, loco cui nomen Rhacotis fuerat illic sacellum, Satapidi atque Isidi antiquitùs sacratum. Hæc de origine & aduectu dei, celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam qui Seleuciâ vrbe Syriæ accitum, te-
B gnante Ptolemæo, quem tertia ætas tulit: alij auctorem eumdem Ptolemæum, sedem ex quâ transierit, Memphim perhibent, inclytã olim, & veteris Ægypti columen. Deum ipsum multi Æsculapium, quòd medeatur ægris corporibus; quidam Osirim, antiquissimum illis gentibus numen; pletique Iouem, vt rerum omnium potẽtem; plurimi Ditem patrem, insignibus quæ in ipso manifesta, aut per ambages coniectant. At Domi- *Domitianus*
tianus Mucianusque, antequam alpibus propinquatẽt, prosperos rerum in Treueris ge- *victoria nun-*
starum nuntios accepere. Præcipua victoriæ fides, dux hostium Valentinus, nequaquam *tium accipit.*
abiecto animo, quos spiritus gessisset, vultu ferebat. Auditus ideò tantùm, vt nosceretur
ingenium eius, damnatúsque. inter ipsum supplicium, exprobrãti cuidam patriam eius *Valentinus*
captam, Accipere se solatium mortis respondit. Sed Mucianus quod diu occultauerat, *damnatus.*
vt recens exptomsit. *Quoniam benignitate deûm fractæ vires hostium forent: parum decorè* *Mucianus*
Domitianum, confecto propè bello, alienæ gloriæ interuenturum. Si status imperij, aut salus Gallia- *Domitianum*
rum in discrimen verteretur, debuisse Cæsarem in acie stare. Canninefates Batauosque minoribus *sistit.*
C *ducibus delegandos. Ipse Lugduni vim fortunamque principatus è proximo ostentaret, nec paruis periculis immixtus, & maioribus non defuturus*. Intelligebantur artes. sed pars obsequij in eo, ne deprehenderentur. Ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus, occultis *Hic res nouas*
ad Cerialem nuntijs, fidem eius tentauisse, an præsenti sibi exercitum imperiúmq; tra- *tentat.*
diturus foret. [129] quâ cogitatione bellum aduersus patrem cogitauerit, an opes virésque
aduersus fratrem, in incerto fuit. Nam Cerialis, salubri temperamento elusit, vt vana *Nec perpetrat.*
pueriliter cupientem. Domitianus sperni à senioribus iuuentam suam cernens, modica quoque & vsurpata antea munia imperij omittebat. Simul simplicitatis ac modestiæ
imagine, in altitudinem conditus: studiumque litteratum & [130] amorem carminum *Otium &*
simulans, quò velaret animum, & fratris æmulationi subduceretur, cuius disparem mi- *poëtam simu-*
tiorémque naturam [131] contrà interpretabatur. *lat.*

129. QVA COGITATIONE BELLVM.] *Sperni-mus, vt spurcum, Cogitare cogitatione. Rom. cod.* quâ
D contagione. *ex quo verè emendo*, contatione. *Contari, velut conto explorare: & propriè noster hic vsus.*

130. AMOREM CARMINVM SIMVLANS.] *Simulans tantùm? ita. Suetonius:* Simulauit *(Domitianus hic iste)* mirè modestiam, imprimisq; Poëticæ studium, tam inusitatum anteà sibi quàm posteà spretum & abiectum. *At scriptores eius aui campum hunc adulatorium egregiè exercent, & vatem faciunt supra vates. Omitto poëtas (more mentiri aliquid & extollere iis fas: ecce nostrum senem Fabium:* Hos nominauimus, quia Germanicũ Augustum *(caue alium ab isto intellegas)* ab institutis studiis deflexit cura terrarum: parumque dis visum est, esse eum maximum poëtarum. Quid tamen iisipsis operibus eius, in quæ donatus imperio iuuenis successerat *(scribo,* secesserat*)* sublimius, doctius, omnibus deniq; numeris præstantius? *Ite Homere & Virgili, erepta vobis à Parde hoc palma. Plinius etiã Præfatione ad Titum:* Quantus in poeticâ es! ô magna fæcunditas animi! quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitasti. *Hæc turpia. atque vtinam tamen timeam, nequis hodie apud Principes sic peccet?*

131. CONTRA INTERPRETABATVR.] *Scripti libri subtexunt*, neque vos impunitos patiantur. *Perperam. quia verba sunt ex oratione Cerialis suprà repetita. Farnesianus adscribit*, Deest hîc aliquantulum. *cui fidem habeo.*

C. CORNELII TACITI
AB EXCESSV NERONIS
HISTORIAR. LIBER V.

BREVIARIVM LIBRI.

*T*ITI *in Iudæos vrbemque ſacram expeditio. Eâ occaſione, de Gentis origine, moribus, religione, vrbiſque ipſius opere & ſitu, accuratiùs & vberiùs dictum. Germanici belli progreſſus. prælia aliquot inter Ciuilem & Cerialem. quæ denique pax (ita apparet ex fine admutilati libri) excepit.* B

Titus in Iudæâ rem gerit.

Quibus copiis?

EIVSDEM anni principio, Cæſar Titus perdomandæ Iudææ dilectus à patre, & [1] priuatis vtriuſque rebus militiâ clarus, maiore tum vi famaque agebat, certantibus prouinciarum & exercituum ſtudiis. atque ipſe, [2] vt ſuperior ſui iam crederetur, decôrum ſe promtumque in armis oſtendebat, comitate & alloquiis officia prouocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, incorrupto ducis honore. Tres eum in Iudæâ legiones, quinta, & decima, & quintadecima, vetus Veſpaſiani miles, excepêre. Tradidit & Syria duodecimam, & adductos Alexandriâ duoetuicesimanos tertianóſque. Comitabantur viginti ſociæ cohortes, octo equitum alæ: Simul Agrippa Sohemúſque reges, & auxilia regis Antiochi, validáque & ſolito inter accolas odio infenſa Iudæis Arabum manus. Multi, quos vrbe atque Italiâ ſua quemque ſpes acciuerat, occupandi Principem adhuc vacuum. His cum copiis fines hoſtium ingreſſus, compoſito agmine, cuncta explorans, paratúſque decernere, haut procul Hieroſolymis caſtra facit. Sed quia famoſæ vrbis ſupremum diem tradituri ſumus, conguens videtur primordia eius aperire. Iudæos Cretâ inſulâ profugos, nouiſſima Libyæ inſediſſe memorant, quâ tempeſtate Saturnus vi Iouis pulſus ceſſerit regnis. Argumentum è nomine petitur. Inclytum in Cretâ, Idam montem. accolas, Idæos, aucto in Barbarum cognomento, Iudæos vocitari [* quaſi Idæos.] quidam regnante Iſide, exundantem per Ægyptum multitudinem, ducibus Hieroſolymo ac Iudâ, proximas in terras exoneratam. Plerique Æthiopum prolem, quos rege Cepheo, metus atque odium mutare ſedes perpulerit. Sunt qui tradant, Aſſyrios conuenas, indigum agrorũ populum, parte Ægypti C D

Hieroſolyma adſidet.

De Iudæorum ortu:

Varia & vana

* Gloſſema eſt: & abeſt à Vat.

N O T AE.

1. PRIVATIS VTRIVSQVE.] *Probam lectionem cenſeam & ſententiam, abſque libris ſit: qui conſenſu omnes,* prehatis vtriuſque. *aut,* prelatis. *Ego quamquam intentus, nihil elicio.*

2. VT SVPERIOR SVI IAM.] *Hic quoque me locus diu torſit, per ſingulos apices & ductus ſcripturæ veteris euntem. Sed exclamore tandem cum Philoſopho poſſum, εὕρηκα. Budenſis codex habuit,* Superior vnam crederetur. *Vatic.* ſuperiori vnam. *Ex quo, vix duabus litteris leuiter mutatis, facio:* ipſe vt ſuper fortunam, *eleganti ſententiâ. Titus, inquit, iam tum priuatus clarus bello: nunc multò promptior, vt parem vel ſuperiorem ſe potiùs fortunâ hac Imperatoriâ oſtenderet. Rhenanus diuinabat:* vt ſuperiori viâ ingrederetur. *Farneſ. autem cod. & Rom. abeunt ab hoc ſcripto longiùs,* vt ſuperior omnibus crederetur.

3. CAR-

A Ægypti potitos, ac mox proprias vrbes Hebræásque terras, & propiora Syriæ coluisse. Clara alij Iudæorum initia: Solymos [3] carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ vrbi Hierosolymam nomen è suo fecisse. Plurimi auctores consentiunt, [4] ortâ per Ægyptum tabe, quæ corpora fœdaret: [5] regem Occhorim, adito Hammonis oraculo, remedium petentem, purgare regnum, & id genus hominum vt inuisum deis, alias in terras auehere iussum. Sic conquisitum collectúmque vulgus, [6] postquam vastis locis relictum sit; ceteris per lacrymas torpentibus, Mosen vnum exsulum monuisse, ne quam *Moses.* deorum hominúmve opem exspectarent, ab vtrisque deserti, sed sibimet vt duci cælesti crederent, [7] primo cuius auxilio credentes, præsentes miserias pepulissent. Adsensere, atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil æquè, quàm inopia aquæ fa- *Aqua inopia.* tigabat. Iámque haut procul exitio, totis campis procubuerant: cùm grex asinorum agrestium, è pastu in rupem nemore opacam concessit. Secutus Moses, coniecturâ herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id leuamen. & continuum sex dierum iter emen-
B si, septimo pulsis cultoribus, obtinuere terras in quibus vrbs & templum dicata sunt. *Religio gentis.* Moses, quo sibi in posterum gentem firmaret, nouos ritus contrariósque ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quæ apud nos sacra. Rursum concessa apud illos, quę nobis incesta. [8] Effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimque depulerant, pe- *Asinus ita (sal sum) sacer.* netrali sacrauere: cæso ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque immolatur, quem Ægyptij Apin colunt. Sue abstinent, memoriâ cladis, quòd ipsos scabies quondam turpauerat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem, crebris adhuc ieiunijs fatentur. Et raptarum frugum argumentum, panis Iudaicus nullo fermento detinetur. Septimo die, otium placuisse ferunt: quia is finem laborum tulerit. dein *Sabbathi quies.* blandiente inertiâ, septimum quoque annum ignauiæ datum. Alij honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idæis, quos cum Saturno pulsos, & conditores gentis accepimus: seu quòd è septem sideribus, quîs mortales reguntur, altissimo orbe & præcipua potentiâ stella Saturni feratur: ac pleraque cælestium, vim
C suam & cursum septimos [9] per numeros conficiant. Hi ritus quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera instituta sinistra, fœda, prauitate valuere. Nam pessimus quisque, spretis religionibus patrijs, tributa & [10] stipes illuc congerebant. Vnde auctæ *Stipes in templum.* Iudæo-

3. CARMINIBVS HOMERI.] *Locus Homeri notus: sententia tantùm valdè ambigua inter natantes Scholiastas. Sunt qui designari Lycios aut finitimos quosdam velint: quò Strabo, & Eustatius, & Pindari interpres inclinant. sunt qui Pisidas: quò Plinius & Stephanus. sunt qui Iudæos: quod noster hîc suggerit, & Tzetzes. Eusebius etiam Cherili Poëta testimonio, Hebræos Solymas olim dictas censet euinci. Nec Q. Calaber sanè aliter apud Homerum accepit: ideóque* —— Σολύμων ἱερὸν στρατὸν *dixit: sacri epitheto sacram indicans gentem.*

D 4. ORTA PER ÆGYPTVM TABE.] *Vitiliginem appellat Iustinus, vti optimè restituit optimus & doctissimus Bangarsius.*

5. REGEM OCCHORIM.] *Ita libri vett. quos sum secutus, non,* Bocchorim. *etsi vulgatæ huic scripturæ adsertor Iustinus venit* Λόγῳ προτρεπτικῷ. *Nam ait:* Τετάρτην δέ φασι νομοθέτην γεγενῆσθαι Βόκχορεν τὸν βασιλέα, σοφόν τινα καὶ πανουργίᾳ διαφέροντα. *Etiam Orosius lib. 1. qui locum hunc totum transscribens, Bocchorim tamen appellat. Sed & Plutarchus ita nominat, libello* περὶ δυσωπίας. *Itaque iure vacillo. Nam Clemens Strom. 1. nimis diuersus à nobis abit, qui Omosim hunc, vel Amasim appellat. At quod ad rem ipsam, falsa est, & refellunt libri sacri. Tamen sumpsit hæc à Lysimacho, vti videre potes apud Iosephum contra Apionem, libro 1. extremo. vbi item scriptum,* Bocchoris.

6. POSTQVAM VASTIS LOCIS.] *Mirum non addere eum quibus in locis. Ac sanè ex Tertulliano legend. videatur,* vastis Arabiæ locis. *Is enim Apologetico narrat Cornelium Tacitum scripsisse in V. Historiar.* Iudæos Ægypto expeditos siue extorres in vastis Arabiæ locis aquarum egenos, *&c. Orosio tamen non aliter lectum, quàm nostri libri præferunt.*

7. PRIMO CVIVS AVXILIO.] *Citat etiam ita Orosius. ambigo tamen & cunctor, an non vox,* credentes, *eiicienda sit. Et iam video abesse in Othonis Frisingensis lib. 1. cap. XVIII. vbi hæc citat.*

8. EFFIGIEM ANIMALIS.] *Hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt: ne tantopere noster culpetur, tamquam* mendaciorum plenissimus *scriptor. Et sanè Strabo, Plutarchus, Democritus apud Suidam multa maiora deliria delirarunt contra gentem & libros sacros.*

9. PER NVMEROS CONFICIANT.] *Vera lectio, quam è Vatic. prompsi referente:* per numeros coniciant. *ex quo ego* conficiant. *Aliter vulgati. De re autem ipsâ Dionem vide XXXVII. & inprimis Alexandrinum Clementem Strom. VI.*

10. STIPES ILLVC CONGEREBANT.] *Cicero pro Flacco:* Cùm aurum, Iudæorum nomine,

 quotan-

Iudæorum res: & quia apud ipsos fides obstinata, misericordia in promtu, sed aduersus A omnes alios hostile odium. Separati epulis, discreti cubilibus, proiectissima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent. inter se nihil illicitum. Circumcidere genitalia instituere; vt diuersitate noscantur. Transgressi in morem eorum, idem vsurpant. nec quidquam priùs imbuuntur, quàm contemnere deos, [11] exuere patriam: parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendæ tamen multitudini consulitur. Nam & [12] necare quemquam ex agnatis, nefas: animásque prœlio aut supplicijs peremtorum, æternas putant. Hinc generandi amor, & moriendi contemptus. Corpora condere, quàm cremare, è more Ægyptio. Eadémque cura, & de infernis persuasio. cælestium contrà Ægyptij pleraque animalia effigiésque compositas venerantur. [13] Iudæi mente solâ, vnúmque numen intelligunt. Profanos qui deûm imagines, mortalibus materijs, in species hominum effingant. Summum illud & æternum, neque mutabile, neque interiturum. Igitur nulla simulacra vrbibus suis, nedum templis sunt. Non regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor. Sed quia sacerdotes eorum tibiâ tympanísque concinebant, B hederâ vinciebantur, vitísque aurea templo reperta: Liberum patrem coli, domitorem Orientis, quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos lætósque ritus posuit: Iudæorum mos absurdus sordidúsque. Terra finésque, quà ad Orientem vergunt, Arabiâ terminantur: à meridie, Ægyptus obiacet: ab occasu, Phœnices & mare: Septemtrionem à latere Syriæ longè prospectant. Corpora hominum salubria, & ferentia laborum. rari imbres, vber solum. [14] Exuberant fruges nostrum ad morem. præterque eas, [15] Balsamum: & Palmæ. palmetis proceritas, & decor. Balsamum, modica arbor. vt quisque ramus intumuit, si vim ferri [16] adhibeas, pauent venæ: fragmine lapidis, aut testâ aperiuntur. humor in vsu medentium est. Præcipuum

Circumcisio.

Animorum æternitas.

Imaginum despretio.

Quidam Liberū iis deum dant.

Iudæa fines & situs.

Vbertas & fruges.

Balsamum.

quotánis ex Italiâ & ex omnibus prouinciis Hierosolymá exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asiâ exportari liceret. *Philo de Legatione ad Caium:* καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ στέλλονται χρυσὸν καὶ ἄργυρον πλεῖστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, τὰ ἀθροισθέντα ἐκ τῶν ἀπαρχῶν. *Et paullò antè:* ἠπίστατο (Τιβέριος) καὶ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῶν τὰς θυσίας ἀνάξοντων. *Sed & Iosephus notat,* immensam vim auri congestam in templum ab omni Asiâ & Europâ. *lib.* XIV. *Antiquit. cap.* XII. *Nos plura in* Magnitudine Hebræâ.

11. EXVERE PATRIAM.] *Rom. eod.* exire.

12. NECARE QVEMQVAM EX AGNATIS.] *Qui otiosè legerit, nihil offendet: fortasse is, qui intentè. Si enim de cæde capis tantùm, quid in eo noui? Sanè & Romanis & Barbaris plerisque necare consanguineos nefas. Sed alium ego hîc sensum odoror, & scribo:* necare quemquam ex gnatis. *Scimus Græcis Latinisq; in promiscuo vsu fuisse abiectiones infantum & expositiones, imò neces. Id aliter in Iudæorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeò vt nulliusmodi partum necare fas, notat vt nouum noster. Itaque quia de liberis, iure addit* hinc generandi amor: *quoniam matres scilicet certa, prolem tollendam. Simile prorsus, quod de Germanis in libello De moribus:* numerum liberorum finire, aut quemquam ex agnatis necare nefas habetur. *Nam & ibi scribo,* gnatis.

13. IVDÆI MENTE SOLA, VNVMQVE NVMEN INTELLIGVNT.] *Benè & verè hæc Tacitus. Ideoq; nec statua Iudæis, & ipsum templum sub dio & apertum. Dico, in atus illud & Exterius templum: nam* Interius clausum, *vt mox dicet. Dio lib.* XXXVII. Οὐδ᾽ ἄγαλμα οὐδὲν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἔχον ἄρρητον δὲ δὴ καὶ ἀειδῆ τὸν Θεὸν νομίζοντες εἶναι, περισσότατα ἀνθρώπων θρησκεύουσι. καὶ αὐτῷ νεών τε μέγιστον καὶ περικαλλέστατον, πλὴν καθ᾽ ὅσον ἀχανής τε καὶ ἀνώροφος ἦν, ἐξεποίησαν: Nullam statuam C Hierosolymis habebant, & Deum ineffabilem quemdam & visui non obnoxium arbitrantes, magnâ religione & super ceteros homines eum colunt. Cui & Templum MAXIMVM & PVLCHERRIMVM, nisi quod APERTVM & sine tecto vllo est, construxerunt. *Sunt hæc verissima, pro Iudæorum sano sensu. sed quem illi deprauarunt, & quia sub cælo, & in illud adspicientes precabantur; rati sunt, cælum ipsum ab iis adorari. Iuuenalis:*

Nil præter nubes & cæli * lumen adorant.

Alius Satyricus:

Et cæli summas aduocat auriculas.

quasi putarent cælum aures habere, idq; inuocarent.

* Malè enim, numen.

14. EXVBERANT FRVGES.] *Mihi verò vox ea ipsa exuberare videtur. legamq;:* vber solum: fru- D ges nostrum ad morem.

15. BALSAMVM.] *Propriam eam arborem Iudææ esse plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Iustinus libro* XXXVI. Opes genti ex vectigalibus opobalsami creuêre, quod in his tantùm regionibus gignitur. *Atque ita sanè tunc fuerit. Posteà, non dubium stirpem eam in Aegyptum transisse: atque illic creuisse. Claudianus in Epithalamio Palladij:*

Gemmatis alij per totum Balsama tectum
Effudêre cadis. duro quæ saucius vngue
Niliacus pingui desudat vulnere cortex.

Perseuerare etiam illic nostro æuo, qui peregrinati sunt, affirmant.

16. ADHIBEAS, PAVENT VENÆ.] *Sic interpungenda ista: & in Pauendi verbo elegans metaphora. Pli-*

A cipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque niuibus. Idem amnem Iordanem alit, funditque. Nec Iordanes pelago accipitur. *Iordanes amnis.* Sed [17] vnum atque alterum lacum integer perfluit: tertio retinetur. Lacus immenso *Lacus Asphaltites.* ambitu, specie maris, sapore corruptior, grauitate odoris accolis pestifer, neque vento impellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. [18] Incertæ vndæ superiecta, vt solido feruntur, periti imperitique nandi, perinde attolluntur. [19] Certo anni, bitumen egerit: cuius legendi vsum vt ceteras artes, experientia docuit. *Bitumen in eo.* Ater suapte naturâ liquor, & sparso aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in summa nauis trahunt. Inde nullo iuuante influit, oneratque, donec abscindas. nec abscindere ære ferróve possis: fugit cruorem vestémque infectam sanguine, quo feminæ per menses exsoluuntur. Sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, vndantes bitumine moles pelli, manúque trahi ad litus: mox vbi vapore terræ, vi solis inaruerint, securibus cuneísque vt trabes aut saxa discindi. Haut procul inde campi, quos ferunt o- *Cāpi exusti.*

B lim vberes, magnísque vrbibus habitatos, [20] fulminum iactu arsisse: & manere vestigia, [21] terrámque specie torridam, vim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, siue herbâ tenus aut flore, seu solitam in speciem adoleuêre, atra & inania velut in cinerem vanescunt. Ego sicut [22] Iudaicas quondam vrbes igne cælesti flagrasse concesserim, ita halitu lacus infici terram, corrumpi superfusum spiritum, eóque fetus segetum & autumni putrescere reor, solo cæloque iuxtà graui. Et Belus amnis Iudaico mari illabitur: circa cuius os [23] conlectæ arenæ, admixto nitro, in vitrum excoquuntur. *Belus amnis.* modicum id litus, sed egerentibus inexhaustum. Magna pars Iudææ vicis dispergitur. habent & opida. Hierosolyma genti caput. Illic immensæ opulentiæ *Hierosolyma vrbs.* templum, & [24] primis munimentis [25] vrbs deiugis, [26] templum intimis clausum. ad *Ibi templum.* fores tantùm Iudæo aditus: limine, præter sacerdotes, arcebantur. Dum Assyrios penes Medosque & Persas Oriens fuit; despectissima pars seruientium. postquam Macedones præpotuêre; rex Antiochus demere superstitionem, & mores Græcorum dare adnixus, *Antiochus Iudæis infensus.*

C

ra. Plinius de eâdem arbore: Inciditur vitro, lapide, osseisve cultellis: ferro lædi vitalia odit. *Et Iosephus, qui indigeno*: ὀξεῖ λίθῳ, *aut* ὀξέσι λίθοις *incidi adserit. Falsus ergo cum Theophrasto Dioscorides, qui ferreis vnguibus secori arborem credidit: falsus compilator Isidorus*, qui percussum ferreis vngulis corticem. *Pausanias lib.* IX. *nescia quid de Balsamo Arabia nugatur, & circo eum viperis.*

17. VNVM ATQVE ALTERVM LACVM.] *Ita & Egesippus lib.* III. Duos lacus victor egressus, tertio retinetur. *At Pausanias repugnat clarè, & quidem oculatus, vt ait, testis, lib.* V. Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμὸν τινα Ἑβραίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰόρδανον λίμνην Τιβερίδα ὀνομαζομένην διοδεύοντα, ἐς δὲ ἄλλην λίμνην ἑτέραν καλουμένην θάλασσαν νεκράν, ἐς ταύτην ἐσιόντα,

D καὶ ὑπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλισκόμενον. *id est*: In Hebræorum terrâ fluuium quemdam Iordanum & ipse noui, qui stagnum Tiberias subit, ac deinde alterum, cui Mare mortuum nomen est, in quâ ipsâ palude consumitur. *Sed Tacito nos iure fidem habemus, qui in Thraconitide locum minorem esse scimus, quem primò Iordanus ingreditur, cui Samochonitis nomen.*

18. INCERTÆ VNDÆ SVPERIECTA.] *Emendatio è libris. Vulgò est*, incertum vnde. *quod sententiam etiam aptam recipere potest. Vide de totâ re Egesippum lib.* IV. *cap.* XVIII.

19. CERTO ANNI.] *Ita libri, & phrasis noto, & Tacito frequens. vulgati vocem addunt*, certo anni tempore.

20. FVLMINVM IACTV.] *Orosio lib.* I. *qui hac expresso etiam Cornelij nomine transcripsit, legas* fulminum ictu.

21. TERRAMQVE SPECIE TORRIDAM.] *In eodem Orosio*, terrámque ipsam specie solidâ.

22. IVDAICAS QVONDAM VRBES.] *Libri aliquot*, inclitas vrbes. *nec aliter Orosius.*

23. CONLECTÆ ARENÆ, ADMIXTO NITRO.] *Non*, coniectæ. *Farnesianus etiam rectè*, lectæ arenæ. *Plinium adi libro* XXXVI. *Strabonē* XVI.

24. PRIMIS MVNIMENTIS VRBS.] *Ex Iosepho & Zonarâ legam*, & trinis munimentis: *Nam triplici muro circumdatam eam fuisse vterque is scriptor te docebit. Iosephus libro* VI. *Haloseos cap.* VI. *Zonaras tomo* I.

25. VRBS DEIVGIS.] *Iure nato, & mecum libri. Farnes.* vrbs deingia templum clausum. *Vatican.* vrbs ob deingia. *At Ias. Mercerus legit:* Primis munimentis vrbs, dein regia. *Feliciter. Tacitus ipse iuuat, infrà:* Alia intus mœnia regiæ circumiecta.

26. TEMPLVM INTIMIS.] *Quomodo, intimis? Ablego eam vocem cum nonnullis libris, & lego:* trinis munimentis * vrbs, ob deingia. Templum clausum. ad fores tantùm Iudæo aditus. *Aut si retineri placet: scribam appositè*, Templum intimum, *siue magis*, interius. *Duplex enim templum, Exterius & Interius, vt Zonaras & Iosephus describunt appellantque: & Exterius patet, sola interior Domus clausa. Rodolphus hæc omnia concinnat (sed ab ingenio, opinor.)* & primis munimentis vrbis. alienigenis templum interius clausum.

 27. Mox

nixus, quo minùs teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus A
est. nam eâ tempestate, Arsaces desciuerat. Tum Iudæi, Macedonibus inualidis, Par-
Reges iis, vnà & sacerdotes. this nondum adultis (& Romani procul aberant) sibi ipsi reges imposuêre, qui mobi-
litate vulgi expulsi, resumtâ per arma dominatione, fugas ciuium, vrbium euersiones,
fratrum, coniugum, parentum neces, aliáque solita regibus ausi, superstitionem foue-
bant: quia honor sacerdotij, firmamentum potentiæ assumebatur. Romanorum pri-
Pompeius vincit. mus Gn. Pompeius, domuit: templúmque iure victoriæ ingressus est. Inde vulgatum,
** Aliàs, nullas i.d. effigies* * nulla intus deûm effigie vacuam sedem, & inania arcana. Muri Hierosolymorum di-
tuti, delubrum mansit. [27] Mox bello ciuili interno, postquàm in ditionem M. Antonij
Parthi vexât. prouinciæ cesserant: rex Parthorum Pacorus Iudæâ potitus, interfectúsque à P. Venti-
dio, & Parthi trans Euphratem redacti. Iudæos [28] C. Sosius subegit. Regnum ab An-
tonio Herodi datum, [29] victor Augustus sanxit. Post mortem Herodis, nihil exspecta-
Varij apud eos reges, & turbæ. to Cæsare, Simon quidam regium nomen inuaserat. Is à Quinctilio Varo obtinente
Syriam punitus. & gentem coërcitam, liberi Herodis tripartitò rexêre. Sub Tiberio B
quies. dein, iussi à C. Cæsare effigiem eius in templo locare, arma potiùs sumsêre. quem
motum Cæsaris mors diremit. Claudius defunctis regibus, aut ad modicum redactis,
Iudæam prouinciam equitibus Romanis aut libertis permisit. è quibus Antonius Fe-
Felix, procurator Iudææ. lix, per omnem sæuitiam ac libidinem, ius regium seruili ingenio exercuit, Drusillâ
Cleopatræ & Antonij nepte in matrimonium acceptâ. vt eiusdem Antonij, Felix pro-
gener, Claudius nepos esset. durauit tamen patientia Iudæis, vsque ad Gessium Florum
Florus, sub quo bellum. procuratorem. Sub eo bellum ortum. & comprimere cœptantem [30] Cestium Gallum
Syriæ legatum, varia prœlia ac sæpiùs aduersa excepêre. Qui vbi fato, aut tædio occidit:
Vespasianus eò missus. missu Neronis, Vespasianus fortunâ famâque & egregijs ministris, intra duas æstates,
cuncta camporum, omnesque præter Hierosolyma vrbes, victore exercitu tenebat. Pro-
ximus annus ciuili bello intentus, quantum ad Iudæos per otium trânsiit. pace per
Italiam partâ, & externæ curę rediere. Augebat iras, quòd soli Iudæi non cessissent. Si-
Titus ibi relictus. mul manere apud exercitus Titum, ad omnes principatus noui euentus casúsve vtile vi- C
debatur. Igitur castris, vti diximus, ante mœnia Hierosolymorum positis, instructas
legiones ostentauit. Iudæi sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longiùs ausu-
Pugnatur ad Hierosolyma. ri; & si pellerentur, parato perfugio. Missus in eos eques cum expeditis cohortibus,
ambiguè certauit. Mox cessere hostes, & sequentibus diebus crebra pro portis prœlia
Eadémque oppugnantur. serebant: donec assiduis damnis, intra mœnia pellerentur. Romani ad oppugnandum
versi. neque enim dignum videbatur, famem hostium opperiri. poscebantque pericu-
la, pars virtute, multi ferociâ, & cupidine prœmiorum. Ipsi Tito Roma, & opes, volu-
ptatesque ante oculos; ac ni statim Hierosolyma conciderent, morari videbantur. Sed
Frustrà, quia permunita. vrbem arduam situ, opera molésque firmauerant, quîs vel plana satis munirentur.
Nam duos colles immensùm editos claudebant muri per artem obliqui, aut introrsus
sinuati: vt latera oppugnantium, ad ictus patescerent. Extrema rupis, abrupta. & turres,
vbi mons iuuisset, in sexaginta pedes; inter deuexa, in centenos vicenosque attolleban-
tur. mirâ specie, ac procul intuentibus pares. Alia intus mœnia, regiæ circumiecta, con- D
Turris Antonia. spicuóque fastigio turris, Antonia in honorem M. Antonij ab Herode appellata. Tem-
plum

27. Mox bello civili interno.] *Cur hæc geminat Ciuile & Internum? placet imò Romana scriptio*, bello ciuili inter nos.

28. C. Sosius.] *Siue* Sossius. *Malè quidam libri*, Sestius.

29. Victor Augustus sanxit.] *Prisci aliquot libri*, auxit.

30. Cestium Gallum.] *Idem Suetonio narratur Vespas. cap. iv.* Iudæi rebellarunt, cæsoque præposito, legatum insuper Syriæ consularẽ, suppetias ferentem, raptâ aquilâ fugarunt. *In Iosepho hæc ipsa, & planè omnia vide. Sed quis tamen* Præpositus *ille* cæsus? *ita enim Suetonius, nec rem tam notabilem vel Iosephus, vel Tacitus dixêre. Imò ille planè contrà: Florum, qui tunc præpositus, euasisse, & bellum iis fecisse. An* cæsóque præsidio? *ita enim Eutropius, qui sua solet ex Tranquillo describere:* Exstinctis Romanis præsidiis, legatum quoque Syriæ suppetias ferentem, raptâ aquilâ fugarunt. *Sunt ipsa, vt vides, Tranquilli. An verius,* Gessiumque præpositum? *vt hoc dicat*, Gessium Florum (*id et nomen*) *fugatum, ac tum etiam Cestium Gallum? Interpretes nihil hic pro re dicunt. tu serie historiarum Lector arbitrare.*

31. Cete-

A plum in modum arcis, proprijque muri, labore & opere ante alios. ipsæ porticus, quîs *Templum.*
templum ambiebatur, egregium propugnaculum. Fons perennis aquę, cauati sub terrâ
montes: & piscinæ cisternæque seruandis imbribus. præuiderant conditores ex diuer-
sitate morum, crebra bella. inde cuncta, quamuis aduersus longũ obsidium: & à Pom-
peio expugnatis, metus atque vsus pleraque monstrauêre. Atque per auaritiam Clau-
dianorum temporum, empto iure muniendi, struxêre muros in pace, tamquam ad bel-
lum: magnâ colluuie, & [31] ceterarum vrbium clade aucti. Nam peruicacissimus quis-
que illuc perfugerat; eoque seditiosiùs agebant. Tres duces, totidem exercitus. Extrema *Duces Iudaorum: Simon,*
& latissima mœnium, Simon: mediam vrbem, Ioannes, quem & Bargioram vocabãt:
templum, Eleazarus firmauerat. Multitudine & armis Ioannes, ac Simon; Eleazarus, *Ioannes, Eleazarus.*
loco pollebat. Sed prœlia, dolus, incendia inter ipsos, & magna vis frumenti ambusta. *Inter se discordes.*
Mox Ioannes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumque eius obtrun-
carent, templo potitur. ita in duas factiones ciuitas discessit, donec propinquantibus
B Ro. bellum externum concordiam pareret. Euenerant prodigia, quæ neque hostijs, ne- *Prodigia ante exitium Iudaorum.*
que votis piare fas habet gens, superstitioni obnoxia, religionibus aduersa. Visæ per cæ-
lum concurrere acies, rutilantia arma, & subito nubium igne collucere templum. Ex-
passę repentè delubri fores, & audita maior humanâ vox, Excedere deos: simul ingens
motus excedentium. Quæ pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, anti- *Prædictio de rege regum è Iudaá.*
quis sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, vt valesceret Oriens, profecti-
que Iudæâ rerum potirentur. quæ ambages Vespasianum ac Titum prædixerant. Sed
vulgus, more humanæ cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne
aduersis quidem ad vera mutabantur. Multitudinem obsessorum omnis ætatis, virilis *Mira multitudo obsessorum.*
ac muliebris sexus, [32] sexcenta millia fuisse accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent:
& [33] plures, quàm pro numero, audebant. Obstinatio viris feminísque par: ac si trans-
ferre sedes cogerentur, maior vitæ metus quàm mortis. Hanc aduersus vrbem gentem-
que Cæsar Titus, quando impetum & subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque *Machinis vrbs inuaditur.*
C certare statuit. Diuiduntur legionibus munia, & quies prœliorum fuit: donec cuncta
expugnandis vrbibus reperta apud veteres, aut nouis ingenijs, struerentur. At Ciuilis, *Ciuilis ad veteracum copijs.*
post malam in Treueris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera con-
sedit tutus loco: & vt memoriâ prosperarum illic rerum, augescerent Barbarorum ani-
mi. Secutus est eôdem Cerialis, duplicatis copijs, aduentu secundæ & XVI. & XIIII. *Cerialis item illuc.*
legionum. Cohortesque & alæ iampridem accitæ, post victoriam properauerant. Neu-
ter ducum cuntator. Sed arcebat latitudo camporum, suopte ingenio humentium. Ad-
diderat Ciuilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu reuolutus amnis, adiacen-
tibus superfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis subdola, & nobis aduersa. quippe *Rhenus in campos effusus:*
miles Romanus armis grauis, & nandi pauidus: Germanos fluminibus suetos, leuitas
armorum, & proceritas corporũ attollit. Igitur lacessentibus Batauis, ferocissimo cuique *Pugna tumultuaria in aquis.*
nostrorum cœptum certamen. deinde orta trepidatio, cùm prǽaltis paludibus arma
equíque haurirentur. Germani, notis vadis persultabant; omissâ plerumque fronte, la-
D tera ac terga circumuenientes. neque vt in pedestri acie, cominus certabatur; sed tam-
quam nauali pugnâ, vagi inter vndas, aut si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus
niten-

31. CETERARVM VRBIVM CLADE.] *Alij* exterarum.

32. SEXCENTA MILLIA FVISSE ACCEPIMVS.] *Numerus mihi non certus, & quem ex Budensi cod. & Orosio substitutum video parùm cautè. Nam ille scribit*, sexcenta millia Iudæorum interfecta Cornelius & Suetonius referunt. *Sed interfecta ait: cùm noster hic vniuersè, de obsessis. qui certè paullò plures. Libri etiam instabiles, & quidam,* ducenta millia. *Fortasse*, dena, *aut*, vndena millia. *quod paullò propiùs ad Iosephum & Zonaram & Iornandem accedat, qui omnes* vndecies centena millia *periisse obsidione illâ clarè tradunt. periisse, inquam, fame, morbo, ferro. Nam Sulpicio Seuero fidem vix habeo, qui* Numerum peremptorum ad vndecies centena millia profert, capta verò centum millia ac væundata. *Sed peremptos fortasse largiùs accepit, & nostro illo sensu.*

33. PLVRES, QVAM PRO NVMERO.] *Id valet. fuère obsessi* sexcenta millia: *credas quartam aut circiter partem (pro communi ratiocinatione) arma tulisse. at hic aliter fuit, & plures impetu atque ardore ceperunt. Qui? infra aut supra legitimam ætatem, pueri senésque.*

34. SVAM

nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris, in mutuam perniciem impli- A
cabantur. minor tamen quàm pro tumultu cædes: quia non ausi egredi paludem Ger-
Quæ Ciuili pro meliore fuit. mani, in castra rediêre. Eius prœlij euentus, vtrumque ducem, diuersis animi moribus,
ad maturandum summæ rei discrimen erexit. Ciuilis, instare fortunæ; Cerialis, abolere
ignominiam. Germani, prosperis feroces; Romanos, pudor excitauerat. nox apud Bar-
Iterùm pugna, sed ordinata. baros cantu aut clamore, nostris per iram & minas acta. Posterâ luce, Cerialis equite
& auxiliarijs cohortibus frontem explet: in secundâ acie, legiones locatæ: dux sibi di-
lectos retinuerat, ad improuisa. Ciuilis haut porrecto agmine, sed cuneis astitit. Batatui
Cugernique in dextro; læua ac propiora fluminis, Transrhenani tenuêre. Exhortatio
ducum, non more concionis apud vniuersos, sed vt quosque eorum aduehebantur. Ce-
Cerialis suos variè hortatur. rialis *veterem Rom. nominis gloriam, antiquas recentesque victorias: vt perfidum, ignauum,
victum hostem, in æternum exscinderent. vltione magis, quàm prœlio opus esse. Pauciores nuper
cum pluribus certasse: attamen fusos Germanos, quod roboris fuerit. Superesse, qui fugam ani-
mis, qui vulnera tergo, ferant.* Proprios inde stimulos legionibus admouebat, domitores B
Britanniæ quartadecimanos appellans. principem Galbam, sextæ legionis auctoritate
factum: illâ primùm acie, Secundanos noua signa, nouamque aquilam dicaturos. Hinc
præuectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, vt suam ripam, sua castra san-
guine hostium reciperarent. Alacrior omnium clamor, quîs vel è longâ pace prœlij cu-
pido, vel fessis bello pacis amor, præmiáque & quies in posterum sperabantur. Nec Ci-
**silens, aut, silenter. Ciuilis item suos.* uilis * silentem struxit aciem, locum pugnæ testem virtutis ciens: *Stare Germanos Bata-
uosque super vestigia gloriæ, cineres ossáque legionum calcantes. quocumque oculos Romanus in-
tenderet, captiuitatem, cladem que & dira omnia obuersari. Ne terrerentur vario Treuerici præ-
lij euentu:* [34] *suam illic victoriam Germanis obstitisse, dum omissis telis, prædâ manus impediunt.
sed cuncta mox prospera, & hosti contraria euenisse. Quæ prouideri astu ducis oportuerit, proui-
disse: campos madentes, & ipsis gnaros, paludes hostibus noxias: Rhenum & Germaniæ deos in
aspectu, quorum numine capesserent pugnam, coniugum, parentum, patriæ memores. illum diem
Commissa acies. aut gloriosissimum inter maiores, aut ignominiosum apud posteros fore.* Vbi sono armorum tri- C
pudijsque (ita illis mos) approbata sunt dicta, saxis, glandibusque & ceteris missilibus
prœlium incipitur: neque nostro milite paludem ingrediente, & Germanis vt elicerent
lacessentibus. Absumtis quæ iaciuntur, & ardescente pugnâ, procursum ab hoste in-
festiùs, immensis corporibus, & prælongis hastis [35] fluitantem labantemque militem
eminus fodiebant. simul è mole, quam eductam in Rhenum rettulimus, Bructero-
Turbatique initiò Romani. rum cuneus transnatauit. turbata ibi res: & pellebatur sociarum cohortium acies, cùm
legiones pugnam excipiunt, suppressaque hostium ferociâ, prœlium exæquatur. Inter
Mox perfugæ suggestione adiuti. quæ, perfuga Batauus adijt Cerialem, terga hostium promittens, si extremo palu-
dis eques mitteretur: solidum illâ, & Cugernos quibus custodia obuenisset, parum in-
tentos. Duæ alæ cum perfugâ missæ, incauto hosti circumfunduntur. quod vbi clamo-
Hostes fugiût. re cognitum; legiones à fronte incubuêre, pulsique Germani Rhenum fugâ petebant.
Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset. Ne eques quidem institit,
repentè fusis imbribus, & propinquâ nocte. Posterâ die, decimaquarta legio in superio- D
rem prouinciam Gallo Annio missa. Cerialis exercitum, decima ex Hispaniâ legio sup-
Ciuilis in Batauiam se condit. pleuit. Ciuili Chaucorum auxilia venêre. non tamen ausus [36] opidum Batauorum ar-
mis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni in insulam concessit. gnarus dees-
se naues efficiendo ponti, neque exercitum Ro. aliter transmissurum. quin & diruit mo-
lem

34. SVAM ILLIC VICTORIAM.] *Vatic.* suam illic materiam. *quæ lectio innoluit aliud verbi, quod nondum educo. certè de auaritiâ aut cupidine, id dici verius, quàm de victoriâ. Neque enim ea, sed quòd eâ per securitatem & insolentiam abusi, cladem dedit.*

35. FLVITANTEM LABANTEMQVE.] *Interpunxi & voce additâ expleui locum, fide Vaticani.*

36. OPIDVM BATAVORVM.] *Quod opidum? nominare enim certè debuit. An* Batauodurum *scribendum? an cum Rom. codice legimus*, opida Batauorum? *Et intellegam tunc ea opida, quæ extra insulam. Nam Batauorum veterum sedes, non dubiè supra & extra etiam insulam, in orâ Gallicâ. Tacitus clarè, suprà:* Extrema Gallicæ oræ vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupauere.

37. ADIE-

A lem à Druso Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, disiectis quæ morabantur, effudit. Sic velut abacto amne, tenuis alueus, insulam inter, Germanosque, continentium terrarum speciem fecerat. Transiêre Rhenum Tutor quoque & Classicus, & centum tredecim Treuerorum senatores: in quibus fuit Alpinus Montanus, quem à Primo Antonio missum in Gallias superiùs memorauimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul cæteri miseratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum auidas. Tantúmque belli superfuit, vt præsidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis quadripartita Ciuilis inuaserit: Decimam legionem, Arenaci; secundam, Batauoduri; & Grinnes Vadamque cohortium alarumque castra: ita diuisis copijs, vt ipse & Verax sorore eius genitus, Classicusque ac Tutor suam quisque manum traherent: nec omnia patrandi fiduciâ, sed multa ausis aliquâ in parte fortunam affore. Simul Cerialem, neque satis cautum, & pluribus nuntijs huc illuc cursantem, posse medio intercipi. Quibus obuenerant castra decumanorum, oppugnationem legionis arduam rati, egressum militem & cædendis materijs operarum turbauêre, occiso præfecto castrorum & quinque primoribus centurionum, paucisque militibus. Ceteri se munimentis defendêre. Et interim Germanorum manus, Batauoduri, irrumpere inchoatum pontem nitebantur. Ambiguum prœlium nox diremit. Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Ciuilis, Grinnes Classicus, oppugnabant. nec sisti poterant, interfecto fortissimo quoque: in quîs Briganticus præfectus alæ ceciderat, quem fidum Romanis, & Ciuili auunculo infensum diximus. Sed vbi Cerialis cum delectâ equitum manu subuênit, versa fortuna. præcipites Germani in amnem aguntur. Ciuilis dum fugientes retentat agnitus, petitusque telis, relicto equo, transnatauit. Idem Germanis effugium. Tutorem Classicumque appulsæ lintres vexêre. Ne tum quidem Romana classis pugnę affuit, vt iussum erat. Sed obstitit formido, & remiges per alia militiæ munia dispersi. Sanè Cerialis parum temporis ad exsequenda imperia dabat: subitus consilijs, sed euentu clarus. Aderat fortuna, etiam vbi artes defuissent. hinc ipsi exercituique, minor cura disciplinæ. Et paucos post dies quamquam periculum captiuitatis euasisset, infamiam non vitauit. Profectus Nouesium Bonnámque ad visenda castra, quæ hiematuris legionibus erigebantur, nauibus remeabat, disiecto agmine, incuriosis vigilijs. Animaduersum id Germanis, & insidias composuêre. electa nox atra nubibus, & prono amne rapti, nullo prohibente vallum ineunt. Prima cædes astu adiuta: incisis tabernaculorum funibus, suismet * corijs coopertos trucidabant. Aliud agmen, turbare classem, inijcere vincla, trahere puppes. Vtque ad fallendum silentio, ita cœptâ cæde, & quò plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani vulneribus exciti, quærunt arma, ruunt per vias, pauci ornati militariter, plerique circum brachia tortâ veste, & strictis mucronibus. dux semisomnis ac propè intectus, errore hostium seruatur. Namque prætoriam nauem, vexillo insignem, illîc ducem rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, vt plerique credidêre, ob stuprum Claudiæ Sacratæ, mulieris Vbię. vigiles flagitium suum ducis dedecore excusabant, tamquam iussi silere: ne quietem eius turbarent. ira intermisso signo, & vocibus, se quoque in somnum lapsos. Multâ luce reuecti hostes, captiuis nauibus, prętoriam triremem, flumine Luppiâ, donum Veledę traxere. Ciuilem cupido incessit, naualem aciê ostentandi. Complet quot biremium, quæque simplici ordine agebantur. [37] Adiecta ingens lintrium vis. tricenis quadragenisq; armamenta liburnicis solita: & simul captæ lintres, sagulis versicoloribus, haut indecorè pro velis iuuabātur. Spatium velut æquoris * captum, vbi [38] Mosæ fluminis amnem

Margin notes: *Molem Drusi diruit.* — *Primores Gallorum trans Rhenum fugiunt.* — *Ciuilis diuersa præsidia inuadit.* — B *Castra decumanorum.* — *Batauoduri.* — *Grinnes & Vadam.* — *Sed vbique repulsus.* — *Cerialis parū prouidus.* — C *Itaque penè se intercepimus.* — * *Vat. textoriis* — D *Nauibus hostes potiti.* — *Nauale certamen tentatum.* — * *Vat. electū.*

37. Adiecta ingens lintrium vis.] *Locum vitiatum & mutilum correxi & auxi è Vatic. qui sic:* armamenta liburnicis solite & simul captę lintres sagulis versicoloribus haut indecore pro telis iuuabantur. *Hegesippi verba commodè adtexam & corrigam lib.* 11. *de Rheno:* Itaque iam non copiis Germanorum repletur, sed Romanorum Liburnis. *Vetus lectio,* copolis Germanorum. *quæ recta est, siue* caupulis: *& cape exiguas illas lintres. Quam vocem Agellio etiam restituimus in Electis, cap* VII. *At hic insignis locus tunc me fugit.*

38. Mosæ fluminis.] *Probè. nec improbè in libris quibusdam,* Mosę fluminis os amnem Rhenum. *Res quidem ipsa eadem, aliter elata.*

39. Mira,

nem Rhenus Oceano affundit. Caussa instruendę classis, super insitam genti vanitatem, A
vt eo terrore commeatus Galliâ aduentantes interciperent. Cerialis [39] miraculo magis,
quàm metu, direxit classem: numero imparem, vsu remigum, gubernatorum arte, na-
uium magnitudine potiorem. Is flumine secundo, illi vento agebantur. Sic prę uecti, ten-
tato telorum iactu, dirimuntur. Ciuilis nihil vltrà ausus, trans Rhenum concessit. Ceria-
lis insulam Batauorum hostiliter populatus, agros villásque Ciuilis intactos, notâ arte
ducum sinebat: cùm interim flexu autumni, & crebris pluuialibus imbribus superfu-
sus amnis, palustrem humilemque insulam in faciem stagni oppleuit. nec classis, aut
commeatus aderant: castráque in plano sita, vi fluminis differebantur. Potuisse tunc
opprimi legiones & voluisse Germanos, sed dolo à se flexos, imputauit Ciuilis. Neque
abhorret vero, quando paucis pòst diebus deditio insecuta est. Nam Cerialis, per occul-
tos nuntios, Batauis pacem, Ciuili veniam ostentans, Velledam propinquósque mone-
bat, fortunam belli tot cladibus aduersam, opportuno erga populum Rom. merito
mutare. *Cæsos Treueros, receptos Vbios, ereptam Batauis patriam: neque aliud Ciuilis amicitiâ* B
peractum, quàm vulnera, fugas, luctus. exsulem eum & extorrem, recipientibus oneri: & satis
peccauisse, quòd toties Rhenum transcenderint. si quid vltrà moliantur, inde iniuriam & cul-
pam, hinc vltionem & deos fore. Miscebantur minis promissa. Et concussâ Transrhena-
norum fide, inter Batauos quoque sermones orti, *Non prorogandam vltrà ruinam: nec pos-*
se ab vnâ natione totius orbis seruitium depelli. quid perfectum cæde & incendijs legionum, nisi
vt plures validioresque accirentur? Si Vespasiano bellum nauauerint, Vespasianum rerum poti-
ri. sin pop. Rom. armis prouocent; quotam partem generis humani Batauos esse? respicerent Rhæ-
tos Noricosque, & ceterorum onera sociorum: sibi non tributa, sed [40] virtutes & viros indici.
proximum id libertati: & si dominorum electio sit; honestiùs Principes Romanorum, quàm Ger-
manorum feminas tolerari. Hæc vulgus. Proceres, *atrociore Ciuilis rabie semet in arma trusos:*
illum domesticis malis, excidium gentis opposuisse. tunc infensos Batauis deos, cùm obsiderentur le-
giones, interficerentur legati, bellum vni necessarium, ferale ipsis sumeretur. Ventum ad extrema,
ni resipiscere incipiant & noxij capitis pœnâ pœnitentiam fateantur. Non fefellit Ciuilem ea C
inclinatio, & præuenire statuit. super tędium malorum, etiam spe vitæ, quæ plerumque
magnos animos infringit. Petito colloquio, scinditur [41] Nabaliæ fluminis pons. In cuius
abrupta progressi duces, & Ciuilis ita cœpit. *Si apud Vitellij legatum defenderer: neque facto*
meo venia, neque dictis fides debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo cœpta, à me aucta
erant. Erga Vespasianum, vetus mihi obseruantia: [42] & cùm priuatus esset, amici vocabamur.
Hoc Primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicæ legiones & Gal-
lica iuuentus alpes transcenderet. Quæ Antonius absens, Flaccus præsens mouebat, arma in Ger-
maniâ moui, quæ Mucianus in Syriâ, Aponius in Mœsiâ, * *Fabianus in Pannoniâ.*

Cerialis Batauiam intrat.

In quâ periclitatur ab aquis.

Ad pacem Batauos inuitat.

Atque hi inclinant.

Ciuilem accusant.

Ille ad colloquiû Cerialis venit.

* Lego, Flauianus.

39. MIRACVLO MAGIS, QVAM METV.] *Magis, quia mirabatur Ciuilem hoc audere, quàm quod timeret. Nam reuera Romanis hic peritissimis nihil periculi: & nondum Batavi in mari aut aquis, quales nunc miramur.*

40. VIRTVTES ET VIROS.] *Rhenanum audiebam corrigentem,* iuuentutem & viros: *nunc magis cum Florentino legam,* virtutem: *id est bellicum ab iis robur exigi, non pecuniam aut opes.*

41. NABALIÆ FLVMINIS.] *Nusquam id fluminis in hoc tractu. An opidum eo nomine? Quod Iunio Hadriano videtur, legitq.* Naualiæ. *& vrbem Campos ita indigetat ad sinum hodie Australem, Ptolemæo parum firmiter innixus. Ego ambigo ne* Vahalis *corrigendum sit. Pontem quidem aliquem cœptum à Romanis paullò suprà legas, sed Batauoduri: de quo hæc non vanè intellegas, nisi quòd Batauodurum ad Rhenum fuisse volunt, quos arguat hic locus.* D

42. ET CVM PRIVATVS ESSET.] *De hoc loco sensit Sidonius in Epistolis:* Caius Tacitus è maioribus vnus tuis, sub verbis cuiusdam Germanici ducis in historiâ suâ rettulit. Cum Vespasiano mihi vetus amicitia, & dum priuatus esset, amici vocabamur.

A D

AD CLARISSIMVM VIRVM IOANNEM SAMBVCVM PANNONIVM.

IENNA *vestrâ, Clarissime Sambuce, inuitus discessi. Tenuit me vrbs ipsa, & optimi Imperatoris aula, tenuisti præcipuè tu. Vrbis amœnitatem, aulæ splendorem admiratus sum; in te singularem humanitatem cum singulari eruditione coniunctam dilexi, vel, vt magis propriè loquar, amaui. Cui amori meo testificando hos Taciti duo libros, alterum De moribus Germanorum, alterum De vitâ Cn. Agricolæ, & incerti scriptoris tertium De Oratoribus sui temporis, nomini tuo inscripsi, & beniuolentiæ perpetuæ* MON. LIB. MER. D. D. *Tenue munus, fateor. & quod nullam partem sit gratiæ exsoluendæ: sed in quo spero te futurum quod benigni creditores solent, vt hac quasi particulâ soluti debiti tantisper sustenteris, dum meliore ingenij mei prouentu sortem ipsam cum vsuris dependam. Id quod breui, si Musæ adnuent, futurum confido. Vale.*

C. COR-

C. CORNELII TACITI DE SITV, MORIBVS ET POPVLIS GERMANIÆ LIBELLVS.

Fines Germaniæ.

GERMANIA omnis à Galliis Rhætiisque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Dacisq; , [2] mutuo metu aut montibus separatur. Cetera Oceanus ambit, B latos sinus & insularum immensa spatia complectens, [3] nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit. Rhenus Rhæticarum alpium inaccesso ac præcipiti vertice ortus, modico flexu in Occidentem versus, septentrionali Oceano miscetur. Danubius molli & clementer edito [4] montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit, donec in Ponticum mare sex meatibus erumpat. septimum enim os paludibus hauritur. Ipsos Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium aduentibus & hospitiis mixtos: quia nec terrâ olim, sed classibus aduehebantur qui mutare sedes quærebant: & immensus vltrà, [5] vtque sic dixerim, aduersus Oceanus raris ab orbe nostro nauibus aditur. Quis porrò præter periculum horridi & ignoti maris, Asiâ, aut Africâ, aut Italiâ relictâ, Germaniam peteret? informem terris, asperam cælo, tristem cultu aspectuque, nisi si patria sit. Celebrant carmi- C nibus antiquis ([6] quod vnum apud illos memoriæ & annalium genus est) Tuistonem deum terrâ editum & filium Mannum, originem gentis conditorésque. Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi Oceano Ingæuones, medij Herminones, ceteri Istæuones vocentur. Quidam autem licentiâ vetustatis pluresi deo ortos, pluresque

Populi qui?

Tuisto Deus.

N O T AE.

1. ORDINEM *scriptionis si sequimur, ante Historias & Annales sibi locum vindicet hic libellus. Scriptus enim est Traiano secundùm consule, id est Neruâ adhuc viua. Ipse ostendit infrà:* Cæcilio Metello ac Papirio Carbone Coss Ex quo si ad alterum Traiani consulatum computemus, ducenti fere & decem anni colliguntur. *At Historia cæpta Neruâ iam mortua, & inter diuos. vt docui.*

2. MVTVO METV AVT MONTIBVS.] *Vitiat acutam sententiam Bambergense exemplar*, mutuo victu. *Imò verò metu: qui inter aequè potentes, pro termino ac repagulo. Thucydides benè & appositè:* τὸ δὲ ἀντίπαλον δέος, μόνον πιστὸν ἐς ξυμμαχίαν.

3. NVPER COGNITIS.] *Domitiani imperio, opinor. cui bella cum Cattis, Sueuis, Sarmatis, & eâ occasione, illustratæ magis vicinæ gentes.*

4. MONTIS ABNOBÆ.] *Plinius nominat libro* IV. *cap.* XII. *sed ibi quoque infida scriptura. Alij enim libri*, Arnobæ. *Bambergensis hîc*, Annbæ. *Roman.* Arbonæ. *Ptolemao sunt* Αὐνόβοι *montes.* D

5. VTQVE SIC DIXERIM, ADVERSVS.] *Haud satis capio. An aduersum dicit, appositum & contrarium? An* obuersus *verius sit legi, idq; ex situ ipso? An vox aliqua durior aut remotior fuit, præsertim quam præfatione eâ leniit? Tamen haud malè aduersum ceperis, quasi mari Italico & Tyrrheno oppositum: eodémque sensu etiam*, Diuersus. *Sic in Agricolâ scripsit:* Glota & Bodotria diuersi maris æstu in immensum reuecti, angusto terrarum spatio dirimuntur.

6. QVOD VNVM APVD ILLOS.] *Vti apud Barbaros ferè omnes, & rudes litterarum. Nec Hispani aliter comperère, apud nouos Indos. Eginhartus in vitâ Caroli Magni:* Barbara & antiquissima carmina, quibus veterũ regum actus & bella cane-

A que gentis appellationes, Marsos, Gambriuios, Sueuos, Vandalios affirmant: eaque vera & antiqua nomina. Ceterùm Germaniæ vocabulum [7] recens, & nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, [8] nunc Tungri, nunc Germani vocati sint. ita nationis nomen, non gentis eualuisse paullatim, vt omnes primùm [9] à victore ob metum, mox [10] à seipsis inuento nomine Germani vocarentur. Fuisse apud eos & Herculem memorant, primumque omnium [11] virorum fortium. Ituri in prœlia canunt. Sunt illis hæc quoque carmina, quorum relatu quem [12] Barditum vocant, accendunt animos, futuræque pugnæ fortunam ipso cantu augurantur. terrent enim, trepidántve, prout sonuit acies. Nec tam vocis ille, [13] quàm virtutis concentus videtur. affectatur præcipuè asperitas soni, & fractum murmur obiectis ad os scutis, quo plenior & grauior vox repercussu intumescat. Ceterùm & [14] Vlixem quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc Oceanum delatum, adisse Germaniæ terras, Asciburgiúmque, quod in ripâ Rheni situm hodieque incolitur, ab illo
B constitutum, [15] nominatumque ἀσκιπύργιον. Aram quinetiam Vlyxi consecratam, adiecto

Germania vox, unde?

Hercules Germanicus.

Barditus.

Vlysses in Germania.

canebantur, scripsit, memoriæque mandauit. *Iornandes de Gothis:* in priscis eorum carminibus penè historico ritu recolitur. *&c. At propriè de Germanis, noster lib.* II. *Annal. de Arminia.* Caniturq; adhuc Barbaras apud gentes. *Iulianus egregiè in Antiochico, qui hæc ἄγρια μέλη vocat, παραπλήσια ταῖς κλαγγαῖς τῶν τραχὺ βοώντων ὀρνίθων:* agrestia carmina, similia clangoribus auium asperè clamantium.

7. RECENS ET NVPER ADDITVM.] *Nos auditum maluimus legi, quàm* additum. *Quod ait,* nuper. *non hercules ita nuper: quippe cùm ab æuo Iulij Cæsaris, quo constat Germanos Galliam irrupisse.*

C 8. NVNC TVNGRI, NVNC GERMANI.] *Valdè amplector Bambergensem scripturam, quam & Pichena repperit in veteri editione Bononiensi:* ac nũc Tungri, tunc Germani. *atque ita euoluam me ex obscurâ origine nominis, quod hodieq; hæret in pace & bello optimâ gente. Sententiam enim hanc reor (quidquid dissertum aliis) eos qui transgressi primitus Rhenum sint, esse eum ipsum populum qui nunc Tungri appellentur, at tunc Germani. quod tamen vnius nationis peculiare nomen, paulatim transfusum ad omnes.*

9. A VICTORE OB METVM.] *Vox* Germani, *eidem Bamberg. rectè abest. Ista ipsa enim nouiter interpretari posse videor, & præter mentem omnium, etsi non præter verum. Censeo eum hoc dicere: Factum vt omnes qui Rhenum accolerent, nomen ab istâ*
D *victrice natione inuenirent, ob metum scilicet recentem Gallorum: qui quoties de transgressu vel aduentu Transrhenanæ nationis audirent, aiebant trepidi aduentare Germanos. at isti propriè Germani, nouum nomen inuenirent à se ipsis, discriminandi nimirum causâ, & dicerent se Tungros. Possim vulgatam tueri & explicare. sed cur nuger? hæc mera veritas.*

10. A SEIPSIS INVENTO NOMINE GERMANI.] *Si mordicus hanc retines; legam,* à reipsâ inuento. *Germani enim etymo prisco, bellaces viri sunt. Gerra bellum. inuenêre ergo id nomen, ab ipsâ re, quia tales. Vulgatam quomodo expedies? aut quî à seipsis nomen hoc inuenêre, quod anteà in Tungris? Sanè interpretes hîc fluctuant, & fluctuabunt æternùm.*

11. VIRORVM FORTIVM. ITVRI.] *Rectè distinxi. Non enim ea mens, quòd Herculem canant: sed quòd alacres & cum cantu incipiant pugnas. Tacitus lib.* II. *Histor.* Temerè subeuntes cohortes Germanorum, cantu truci, & more patrio nudis corporibus. *Lib.* IV. Vt virorum cantu, fœminarum vlulatu sonuit acies. *Noto autem etiam Hispanos prœliis præcinuisse, ex Silio:*

—— ritu iam moris Iberi
Carmina pulsatâ fundentem barbara cetrâ.

Diodorus Siculus, de Lusitanis: Ἐν τοῖς πολέμοις πρὸς ῥυθμὸν ἐμβαίνουσι, καὶ παιᾶνας ᾄδουσιν ὅταν ἐπίωσι τοῖς ἀντιτεταγμένοις: In bellis ad numerum incedũt, & carmina canunt cùm aggrediuntur hostem. *Simile in Thracibus aliisque Barbaris fuisse, notaui ad* IV. *Annal.*

12. BARDITVM VOCANT.] *Ita Farnes. & scio Bardos Gallis dictos cantores, siue poëtas. Placet tamen nunc magis,* Baritum: *quæ mera vox nostras, quibus* Beren *aut* Baeren, *clamare, vocem tollere. Errabit enim qui ab elephantis barritu deducet, Germanis tunc ignoti. Althamerus,* Blaritum *vellet, Germanico item verbo. Quidquid de nomine sit; Ammianus hũc describit,* clamorem fuisse maximum, qui ipso feruore certaminum exoriens idẽtidem, paullatimq; adolescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum.

13. QVAM VIRTVTIS CONCENTVS VIDETVR.] *Bambergensis,* quàm mentis concentus. *quod haud præferam vulgatæ.*

14. VLIXEM QVIDAM.] *Interq; eos Strabo, magni & directi iudicij scriptor, lib.* III. *qui adfirmatè tradit Vlysseam Lusitaniæ (Vlyssiponem aliter dicimus) Homerici Vlyssis monumentum esse. Sed & in Britanniam eum venisse, ex arâ Græcis litteris inscriptâ collegit Solinus cap.* XXV. *itemq; Mela. Cui miræ & blandienti opinioni si indulgemus: quidni Vlissinga nostra in Zelandia, ab eodem sit? quidni Circæa à Circe? Sed vani & lasciui, vereor, lusus isti ingeniorum sunt: quibus tamen hodie non nemo se ostentat & superbit. Io. Brodæus hæc de Vlyssis errore in Miscellaneis scitè coarguit: Brodæus, vir siue adolescens potiùs, acris ingenij, probi iudicij, lectionis diffusæ, quem non magis in ore famæ esse miror, imò indignor.*

15. NOMINATVMQVE ἀσκιπύργιον.] *Vel, vt Rhenanus,* ἀστυπύργιον. *etsi abesse vox ea potest,*

iecto Laërte patris nomine, eodem loco, olim repertam: monumentáque, & tumulos A
Indigenæ Germani. quosdam [16] Græcis litteris inscriptos in confinio Germaniæ Rhætiæque adhuc exstare. quæ neque confirmare argumentis, neque refellere in animo est: ex ingenio suo quisque demat, vel addat fidem. Ipse eorum opinionibus accedo, qui Germaniæ populos
** Redundat.* nullis [* aliis] aliarum nationum connubiis infectos, [17] propriam & sinceram & tan-
Hominum habitus. tùm sui similem gentem exstitisse arbitrantur. Vnde habitus quoque corporum, quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus: truces & cærulei oculi, [18] rutilæ comæ, [19] magna corpora, & tantùm ad impetum valida. laboris atque operum non eadem patientia: miniméque sitim æstumque tolerare, frigora atque inediam cælo so-
Terra habitus. lóve assueuerunt. Terra [20] & si aliquanto specie differt, in vniuersum tamen aut siluis horrida, aut paludibus fœda: humidior quà Gallias; [21] ventosior quà Noricum ac Pannoniam aspicit: satis ferax, frugiferarum arborum impatiens, pecorum fœcunda, sed

potest, incolumi sensu. Præcessit enim. At libri quidam magis hîc diuersi, qui ἀχεϱνίωριον referunt. ex qua placet quibusdam ἀχεϱνήεκτον, à Nerita, vt volunt, Ithacæ monte. locus quidem hîc ipse, quem indicari putamus, cliuosus est, haud procul Veteribus vicus, Aschelburg *nunc dictus.*

16. GRÆCIS LITTERIS.] *Litteris fortasse, vix credo linguâ. Quid autem mirum de illis, cùm etiam Heluetij & Galli litteraturâ Græcâ vsi sint, Romanis characteribus iuxtà cum imperio ignotis?*

17. PROPRIAM ET SINCERAM.] *Bamberg.* perpetuam & sinceram.

18. RVTILÆ COMÆ.] *Siue flaua, & colore auri. Ideò Auricomi Bataui, Silio:*

At puer auricomo iam formidate Batauo:

VVandali χρυσοειδεῖς, Procopio dicti. Rufum Seneca dixit III. *De Irâ:* Non est Æthiopis inter suos insignitus color, nec rufus crinis & coactus in nodum apud Germanos. *Et Martialis, Ruffum eâ mente Batauum:*

Sum figuli lusus ruffi persona Bataui.

Græci plerumque ξανθὸν verterunt: etsi Galenus commentaria ad Polybum De victu, velit Germanos magis propriè πυῤῥοὺς dici, quàm ξανθούς. Calpurnius Flaccus Declamat. II. *de hoc Germanorum connato habitu:* Miramur hanc legem esse naturæ, vt in subolem transeant formæ, quas quasi descriptas species custodiunt? Sua cuique genti etiam facies manet. Rutuli sunt Germaniæ vultus, & flaua proceritas Hispaniæ. non eodem omnes colore tinguntur. Diuersa sunt mortalium genera, nemo tamen est suo generi dissimilis. *Quem obiter emendo:* & flaua proceritas. (*apage enim hoc de Hispanis.*) Hispani an non eodem omnes colore tinguntur? *Nec à naturâ solùm rutilus hic crinis,*
** Vide Diod. Sicul. lib. v.* *etiam ab * arte. Lauabant enim crebrò, & medicamento rutilabant. Ammianus:* Videbat (*Germanos*) lauantes alios, quosdam comas rutilantes ex more. *Medicamentum, sapo. Martialis:*

Caustica Theutonicos accēdit spuma capillos.

Plinius: Prodest & sapo. Galliarum hoc inuentum rutilandis capillis, ex seuo & cinere. *Ita Caligula procerissimum quemque è Gallis ad Germanicum triumphum legit:* coegitque rutilare & submittere comam: *vt germani scilicet Germani viderentur. Suetonius narrat cap.* XLVII. *Herodianus item de Antonino Germanos æmulante:* κόμας τε τῇ κεφαλῇ ἐπετίθετο ξανθὰς, καὶ εἰς κουρὰν Γερμανῶν ἐσκευασμένας. *id est:* comas etiam flauas capiti B
circumposuit, & ad tonsuram Germanicam factas. *Caussam huic coloris studio adsignat Clemens (libro* III. *Pædagog. cap.* III.*) terrorem.* Τῶν ἐθνῶν, *inquit,* οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Σκύθαι κομῶσιν, ἀλλ' οὐ κοσμοῦν). ἔχει τι φοβερὸν, τὸ εὔτριχον τοῦ βαρβάρου, καὶ τὸ ξανθὸν αὐτοῦ πόλεμον ἀπειλεῖ, συγγενές τι χρῶμα τῷ αἵματι. *Romanæ etiam matronæ veteres amauêre hunc colorem,* & summâ diligentiâ capillos cinere rutilabant, *ait Valerius lib.* II. *cap.* I. *Posteriores magis auidè, quæ capillitium ipsum emebant à Germanis, & præ comis suis supponebant. Ouidius ad puellam:*

Iam tibi captiuos mittet Germania crines,
Culta triumphatæ munere gentis eris.

Quamquam Seruium notare video in IV. *Virgilij,* matronis nigram comam, meretricibus flauam C
probatam fuisse. *Quò videatur Satyricus respexisse de Messallinâ matronam sedulò dissimulante:*

Et nigrum flauo crinem abscondente galero.

De hac ipsâ re doctissimus Tertullianus, libello De cultu: Video quasdam & capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis suæ, quòd non Germanæ aut Gallæ procreatæ sint: ita patriam capillo transferunt. Malè ac pessimè sibi auspicantur, flammeo capite. *Nam quòd mali auspicij ait flammeum caput: intellegit omen ad flāmas æternas.*

19. MAGNA CORPORA, ET TANTVM.] *Mutilus, me iudice, Bambergensis, qui spretâ priori voce scribit:* corpora tantùm impetu valida. *Nam proceritas etiam inter Germanorum proprias notas.*

20. ET SI ALIQVANTO SPECIE DIFFERT.] D
Nescio quid idem liber sibi velit, etsi aliquando specie aret. *An,* variet?

21. VENTOSIOR QVA NORICVM.] *Vix fides. Loca certè quæ humida & ad mare, magis obnoxia ventis, quàm sicca & mediterranea. quod vtique verissimum experimur in omni Germaniæ isto tractu, qui ad Septemtrionem. Sed nec ventorum propriè hîc res est: de humore agitur, aut siccitate. Anne* verticosior, *ausim legere? id est magis alta & montana? Mela quidem ita disparat, in hac ipsâ terrâ describendâ:* Terra multis impedita fluminibus, multis montibus aspera & magnâ ex parte siluis aut lapidibus inuia. *An frustrà angimur? & ventosam accipi, præ siccâ atque aereâ, simplicius & verius sit?*

22. PLE-

A sed [22] plerumque improcera. ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis. numero gaudent. eæque solæ & gratissimæ opes sunt. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim, nullam Germaniæ venam argentum aurúmve gignere. quis enim scrutatus est? possessione & vsu haut perinde afficiuntur. *Metalla, an sint?* Est videre apud illos argentea vasa, legatis & principibus eorum muneri data, non in aliâ vilitate, quàm quæ humo finguntur: quamquam proximi ob vsum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formasque quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt, atque eligunt: interiores simpliciùs & antiquiùs permutatione mercium vtuntur. Pecuniam probant veterem & diu notam, [23] Serratos, Bigatosque. Argentum quoque magis quàm aurum sequuntur, nullâ affectione animi, sed quia numerus argenteorum faciliori vsui est promiscua ac vilia mercantibus. *Pecunia nota.* Ne ferrum quidem superest, sicut ex genere telorum colligitur. *Item ferrum, & tela.* [24] Rari gladijs, aut [25] maioribus lanceis vtuntur. [26] hastas, vel ipsorum vocabulo frameas gerunt, angusto & breui ferro, sed ita acri & ad vsum habili, vt eodem telo, prout ratio poscit, vel cominus vel eminus pugnent. *Framea.* B & eques quidem scuto frameáque contentus est. pedites & missilia spargunt, pluráque singuli, atque in immensum vibrant, nudi aut sagulo leues. nulla cultus iactatio: scuta tantùm lectissimis coloribus distinguunt. *Scuta.* paucis loricæ: vix vni alterive cassis, aut galea. Equi non formâ, non velocitate conspicui. *Equites.* sed nec variare gyros in morem nostrum docentur. In rectum aut vno flexu dextros agunt, ita coniuncto orbe, vt nemo posterior sit. In vniuersum æstimanti, plus penes peditem roboris: eóque mixti prœliantur, aptâ & congruente ad equestrem pugnam velocitate pedum, quos ex omni iuuentute delectos ante aciem locant. *Mixti pedites.* Definitur & numerus: centeni ex singulis pagis sunt: idque ipsum inter suos vocantur. & quod primò numerus fuit, iam nomen & honor est. Acies per

cuneos

22. PLERVMQVE IMPROCERA.] *Malo*, pleraque. *De reipsâ autem, ita hodie contrà est, vt armenta nostra Batauia aut Frisia, palmam pascere* C *audeant contra omnia Europa.*

23. SERRATOS, BIGATOSQVE.] *Diu hos Serratos nummos quæro, homo aliàs non oppetens valdè nummûm. Nam vulgò leuiter defunguntur. & Serrati, inquiunt, nummi quibus serra forma impressa siue incusa, vt Bigati quibus Bigarum. & de his quidem clarum est. oculi me docent cottidie. at de Serratis, quis obsecro in tantâ istâ copiâ nummorum veterum vnum aliquem protulit aut præferet cum serrâ? Non vidi, non legi. Fuluius sanè Vrsinus, in gente Manliâ nummum repræsentat, cuius in posticâ parte caput vrbis, & inscriptum* ROMA. SER. *quod ipse interpretatur Serratum. sed quo argumento? Mille nummi cum illo capite, in quis nihil tale. & potius id referendum ad Serroni cognomen, quod ex aliâ gente hærere huic potuit per adoptionem. An lectio* D *solicitanda in Tacito? an* æraros, *aut* raritos, *aut* Seruianos *legendum? De prioribus quid fuerint, clarum: Seruianos autem interpreter veteres regios, quos in pretio fuisse notat Suetonius Augusto. Seruius certè primus regum, as signauit. Adde quòd in codice Bambergensi*, Seruaros. *An seruemus lectionem, & capimus Serratos eos, quorum ambitus dentatus atque asper sit in modum serræ? quæ proba nota, & nihil perisse longo vsu aut resectione. Nummos ego quosdam argenteos ita formatos vsurpasse his oculis sum certus. Spectasse autem id eas in nummis vulgò, ratio & Tertullianus addocent:* Qui venditant, priùs nummum quo paciscantur examinãt, ne scalptus, néve rasus, ne adulter sit. *Sed tu erudite lector cogita. nam de me Tullianum illud habe,* Cedo, eia manum tollo.

24. RARI GLADIIS VTVNTVR.] *Iisq́ grandibus & oblongis. Plutarchus de Cimbris:* μεγάλαις ἐχρῶντο καὶ βαρείαις μαχαίραις. *Cæsar item, Liuius, & Historici passim. Illud dignum notâ è VVindichindo:* Erat illis diebus Saxonibus longorum cultellorum vsus, quibus vsque hodie Angli vtuntur morem gentis antiquæ sectantes. Cultelli autem nostrâ linguâ Sahs dicuntur: ideoque aiunt quidam Saxones nuncupatos. *De veritate etymi nescio, illud scio falces oblongas & grandes frumentarias ea nomine etiam hodie nobis dici.*

25. MAIORIBVS LANCEIS.] *Mirum, quòd hîc rarum id telum facit: at in Annalibus vulgat. Vt libro* 1. *de Cheruscis:* Hastæ ingentes, ad vulnera quamuis procul facienda. *Et* 11. *vniuersè de Germanis:* Immensa Barbarorum scuta, enormes hastæ. *Iterúmque:* Artis locis prælongas hastas non protendere, non colligere. *Nusquam de istis breuibus, quas Frameas vocat.*

26. HASTAS, VEL IPSORVM VOCABVLO FRAMEAS.] *Quod genus teli fuerit, quæro. Isidorus vult gladium fuisse.* Framea, *inquit*, gladius ex vtraque parte acutus, quam vulgo Spatham vocant. Ipsa est & Romphæa. *Valdè à Tacito abit, qui clarè appellat Hastam: & addit, eodem telo cominus eminúsque pugnasse. Non ergo gladius. Numquid Romphæa? nam & hoc addidit. paritérque Glossæ veteres,* Framea, ῥομφαία. *Ambigo: nec facilè inducor credere, si* * *Valerij quidem descriptio hæc proba:* ** Argonaut. lib. VI.*

Æquaque, nec ferro breuior, nec rõphia ligno.

Facit enim genus teli, in quo hastile & mucro pari fuerint longitudinis modo. Tacitus autem aliud fuisse in suâ Frameâ docet, quam statuit breui & angusto ferro. *Itaq; magis est vt ad exemplum Hastæ siue* Spiesse *nostræ fuerit, breuiore tamen ligno.*

 27. NEQVE

Pugnandi ratio. cuneos componitur. Cedere loco, dummodo rursus instes, consilij quàm formidinis A
arbitrantur. Corpora suorum etiam in dubijs prœlijs referunt. Scutum reliquisse præ-
Ignominia ignaui. cipuum flagitium. nec aut sacris adesse, aut concilium inire ignominioso fas. multique
Reges, & Duces. superstites bellorum, infamiam laqueo finierunt. Reges ex nobilitate, duces ex virtute
sumunt. Nec regibus infinita aut libera potestas; & duces exemplo potiùs quàm impe-
rio, si prompti, si conspicui, si ante aciem agant admiratione præsunt. Ceterùm [27] neque
Sacerdotum potestas. animaduertere, neque vincire, neque verberare quidem nisi sacerdotibus permissum:
non quasi in pœnam nec ducis iussu, sed velut deo imperante, quem adesse bellantibus
credunt. effigiésque, & signa quædam detracta lucis in prœlium ferunt. Quódque præ-
Cunei è familiis. cipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut
cuneum facit, sed familiæ & propinquitates. & in proximo pignora: vnde feminarum
vlulatus audiri, vnde vagitus infantium. hi cuique sanctissimi testes, hi maximi lauda-
Feminæ in bello. tores. Ad matres, ad coniuges vulnera ferunt: [28] nec illæ numerare, aut exsugere pla-
Earum animositas. gas pauent. Cibósque & hortamina pugnantibus gestant. Memoriæ proditur, quas- B
dam acies inclinatas iam & labantes à feminis restitutas, constantiâ precum & obiectu
pectorum, & monstratâ cominus captiuitate. quam longè impatientiùs feminarum sua-
rum nomine timent: adeò vt efficaciùs obligentur animi ciuitatum, quibus [29] inter
Obsides puellæ. obsides puellæ quoque nobiles imperantur. Inesse quinetiam sanctum aliquid, & pro-
Vates feminæ. uidum putant: [30] nec aut consilia earum aspernantur, aut responsa negligunt. Vidimus
sub diuo Vespasiano [31] Velledam, diu apud plerosque numinis loco habitam. Sed &
olim [32] Auriniam & complureis alias venerati sunt, non adulatione, nec tamquam face-
rent

27. NEQVE ANIMADVERTERE.] *Repugnare Cæsar videtur lib.* VI. Cùm bellum ciuitas aut illatum defendit aut infert, magistratus qui ei bello præsint, vt vitæ necisque habeant potestatem deliguntur. *Sed Cæsar de belli tempore tantùm: noster in pace intellexit.*

28. NEC ILLÆ NVMERARE, AVT EXSVGERE PLAGAS PAVENT.] *Ita Rhenanus: spectátque suctus ille ad medicinam, Homero etiam non ignotam: qui de Machaone Iliad.* δ. *vers.* 218.

Αἷμ' ἐκμυζήσας, ἐπ' ἄρ' ἤπια φάρμακα εἰδὼς
Πάσσε.

Farnes. tamen codex & Rom. exigere. *quod robur femineum magis exprimere videtur, tamquam illæ non numerauerint solùm plagas, sed exegerint; expostularintq́; cum suis si illas retulissent, tamquam ignaui & vitæ suæ parci.*

29. INTER OBSIDES PVELLÆ QVOQVE.] *Igitur ad Germanos referam, quod generatim à Suetonio scriptum, in Augusto cap.* XXI. A quibusdam, nouum genus obsidum fœminas exigere tentauit, quod negligere marium pignora sciebat. *Etsi cur id Tranquillo nouum? Romani ipsi virgines obsides Porsenæ olim dederunt, intérque eas Clœliam. Athenæus id primum inuentum Cleonymo Spartano vult, parùm verè, libro* XIII. *cap.* XXVIII. ἐμοὶ γὰρ, *inquit*, κατὰ φύσιν δοκεῖ πεποιηκέναι Κλεώνυμος ὁ Σπαρτιάτης, πρῶτος ἀνθρώπων εἰς ὁμηρίαν λαβὼν παρὰ Μεταποντίνων γυναῖκας παρθένους τὰς ἐνδοξοτάτας καὶ καλλίστας διακοσίας. *id est:* Mihi iuxta naturam fecisse Cleonymus Spartanus videtur, qui primus mortalium (*magis rectè, si primus Græcorum dixisset*) obsides à Metapontinis fœminas virgines accepit nobilissimas & pulcherrimas. *Vbi discis Metapontinos, imò credo ceteros Italiæ populos, habuisse antiquitus hunc morem.*

30. NEC CONSILIA EARVM.] *Hócne supererat? heu ipsos parùm firmâ mente, qui eam quæsiuere apud amentem sexum! Et tamen adeò vera Taciti adfirmatio, vt Plutarchus narret, consultationibus omnibus apud Celtas (ita Germanos Græci vocant) de pace deq́; bella, feminas adhiberi, & lites cum fœderatis aut sociis populis exortas earum interuentu decîdi. Verba ipsa in re parùm credibili dabo. In libello De Virtutibus mulierum:* Ἐκ τούτου διετέλουν, *inquit*, περί τε πολέμου καὶ εἰρήνης βουλευόμενοι μετὰ τῶν γυναικῶν, καὶ τὰ πρὸς τοὺς συμμάχους ἀμφίβολα δι' ἐκείνων βραβεύοντες. C

31. VELLEDAM.] *De quâ multa noster lib.* IV. *Histor. quam captiuam & in triumpho posteà ductam colligas ex Statio:*

Non vacat Arctoasacies Rhenumq́; rebellem
Captiuæque preces Veledæ.

qui nomen tamen id corripit: cuius germanam scripturam fuisse censeo VVeldam. *Huic successit in dignatione & diuinatione* Gauna, *sub Domitiano celebris. Dio in Frag.* XLIX. καὶ Γαύνα παρθένος μετὰ τὴν D
Βελήδαν ἐν τῇ Κελτικῇ θειάζουσα: Gauna virgo, post Veledam, in Germaniâ, diuina & vates. *Addit, ad Domitianum venisse, & præmiis ab eo affectam. Quæ ipsi ex Dione Suidas (tacito nomine, vt solet) in voce* Θειάζουσα.

32. AVRINIAM.] *Farnes. liber*, Fluriniam. *Putem fuisse*, Aluriniam. *Quod Iornandes mihi auctor in rebus Gothicis, non proprium nomen, sed commune omnium sagarum fuisse.* Repperit, *inquit*, in populo quasdam magas mulieres, quas patrio sermone Aliorunas ipse cognominat. *De fatidicis autem feminis Germanorum, præter Cæsarem libro* I. *Plutarchum in Mario & Cæsare, Strabonem libro* VII. *Vide etiam Clementem Stromate* I.

33. MER-

A rent deas. Deorum maximè [33] Mercurium colunt, cui certis diebus, [34] humanis quoque hostijs litare fas habent. Herculem ac [35] Martem concessis animalibus placant: pars Sueuorum & Isidi sacrificat. Vnde caussa & origo peregrino sacro, parum comperi, nisi quòd signum ipsum in modum liburnæ figuratum, docet aduectam religionem. Ceterùm nec cohibere parietibus deos, neque in vllam humani oris speciem assimilare, ex magnitudine cælestium arbitrantur: [36] lucos ac nemora consecrant, deorumque nominibus appellant secretum illud, quod solâ reuerentiâ vident. Auspicia, sortésque vt qui maximè obseruant. Sortium consuetudo simplex. virgam frugiferæ arbori decisam, in surculos amputant, eósque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè ac fortuitò spargunt, mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis; sin priuatim, ipse paterfamiliæ precatus deos, cælumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundùm impressam antè notam interpretatur. Si prohibuerunt; nulla de eâdem re in eumdem diem consultatio. Sin permissum; auspiciorum adhuc fides exigitur. & illud

Mercurius Deus. *Hercules, & Mars.* *Luci pro templis.* *Sortes eorū.*

B quidem etiam hîc notum, auium voces, volatusque interrogare. Proprium gentis, [37] equorum quoque præsagia ac monitus experiri. publicè aluntur ijsdem nemoribus ac lucis, candidi & nullo mortali opere contacti, quos pressos sacro curru sacerdos ac rex vel princeps ciuitatis comitantur, hinnitúsque ac fremitus obseruant. Nec vlli auspicio maior fides, non solùm apud plebem, sed apud proceres, apud sacerdotes. Se enim ministros deorum, illos conscios putant. Est & alia obseruatio auspiciorum, quâ grauium bellorum euentus explorant. Eius gentis, cum quâ bellum est, captiuum quoquo modo interceptum; cum electo popularium suorum, patrijs quemque armis committunt. victoria huius vel illius, pro præiudicio accipitur. De minoribus rebus principes consultant, de maioribus omnes. ita tamen, vt ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, apud principes pertractentur. Coëunt, nisi quid fortuitum & subitum inciderit, certis diebus, cùm aut inchoatur luna aut impletur. nam agendis rebus hoc auspicatis-

Ex equis præsagia. *Item è captiuo.* *Ratio consultandi.*

simum

C 33. MERCVRIVM COLVNT.] *Plura igitur ac certiora de religione Germanorum Tacito nota, quàm Cæsari, qui contrà scribit lib.* VI. Deorum numero eos solos ducunt quos vident, Solem, Vulcanum, & Lunam. reliquos ne famâ quidem acceperũt. *Falsò. Nam noster etiam in Annali* XIII. *scriptum reliquit:* ab Hermunduris diuersam aciem Marti ac Mercurio sacraram. *Paulus Diaconus* notat Longobardis (ij autem Germani)* VVodam *Mercurium appellari. ego legerim* VVondam, *vel* VVonstam: *à lucro scilicet, cui præest. Maioribus quidem nostris ita dictum, claret vel ex Mercurij die, qui veteri & gentili appellatione nobis* VVonstdach.

34. HVMANIS QVOQVE HOSTIIS.] *Quod Gallis Germanisq; commune: & priscis testatum crebrò. Illud noto, mansisse eam diritatem etiam inferiori æuo.* D *Procopius lib.* II. *De Bello Goth. ait Francos etsi Christum iam colerent, humanis tamen ad suum æuum hostiis vsos. Ditmarus lib.* I. *Normannos & Danos quotannis mense Ianuario dis suis immolasse* XCIX. *homines, totidem equos cum canibus & gallis: ab eaq; barbarie Henricum aucupem primùm eos abduxisse.*

35. MARTEM CONCESSIS ANIMALIBVS.] *Non certè Gothi. de quibus Iornandes:* Martem semper asperrimâ placauere culturâ, nam victimæ eius mortes fuere captorum.

36. LVCOS AC NEMORA CONSECRANT.] *Fatuam religionem, quam Claudianus item iis opprobrat. de laudib. Stil. lib.* I.

Vt procul Hercyniæ per vasta silentia siluæ
Venari tutò liceat, lucosque vetustâ
Relligione truces, & robora numinis instar
Barbarici, nostræ feriant impunè secures.

Sed & Lucanus appositè, in obsidione Massiliæ:

Lucus erat, longo numquam violatus ab æuo.
—— hic barbara ritu
Sacra deûm, structæ diris altaribus aræ,
Omnisq; humanis lustrata cruoribus arbos.

Benè ergo & meritò Religione truces *eos fecit Claudianus: quoniam victimæ, imò & homines, ad arbores has (è Lucano hauries) immolata. Aut etiam,* robora numinis instar. *Illustrabit Tyrius Maximus, qui* Celtas excelsam quercum coluisse *ait*, & Iouis nomine sollenniter appellasse. *Atque adeò posteriori etiam æuo mansit hic cultus. Luitprandi regis Longobardorum lex est:* Qui ad arborẽ, quam rustici Sanctiuum vocant, adorauerit, vel incantationes fecerit, componat medietatem pretij sui in sacro palatio. *Tacitus hunc ipsum ritum saltem indicatum lib.* IV. *Histor. voluit, cùm scripsit Ciuilem Batauos* specie epularum sacrum in nemus vocasse: *nec putauerim sanè* sacri *vocem illic peculiare aut proprium siluæ nomen. Hæc in Germanis meritò nos ridemus. sed cur Romani? illi in eâdem naui. Plinius de arboribus:* Hæc fuere numinum templa, priscoque ritu etiam nunc simplicia rura deo præcellentem arborem dicant. *Seneca epistolâ* XLI. Si tibi occurrit vetustis arboribus & solitam altitudinem egressis frequens lucus, illa proceritas siluæ, & secretum loci, & admiratio vmbræ, fidem numinis facit.

* Lib. 1.

37. EQVORVM QVOQVE PRÆSAGIA.] *Ditmarus Luiticis (qui veterem superstitionem adhuc re-*

tine-

ſimũm initium credunt. Nec dierum numerum vt nos, ſed noctium computant. Sic A
conſtituunt, ſic condicunt. nox ducere diem videtur. Illud ex libertate virium, quòd
[38] non ſimul, nec iuſſi conueniunt, ſed & alter, & tertius dies cunctatione coëuntium abſumitur. Vt turbæ placuit, conſidunt armati. Silentium per ſacerdotes, quibus tum &
Mos aſſentiendi, vel contrà. coërcendi ius eſt, imperatur. Mox rex vel princeps, [39] prout ætas cuique, prout nobilitas, prout decus bellorum, prout facundia eſt, audiuntur, auctoritate ſuadendi magis quàm iubendi poteſtate. Si diſplicuit ſententia, fremitu aſpernantur: ſin placuit, frameas concutiunt. Honoratiſſimum aſſenſus genus eſt, armis laudare. Licet apud con-
Pœnarum ratio. cilium accuſare quoque, & diſcrimen capitis intendere. Diſtinctio pœnarum ex delicto. proditores & transfugas arboribus ſuſpendunt. ignauos, & [40] imbelles & corpore infames, cœno ac palude, iniectâ inſuper crate, mergunt. Diuerſitas ſupplicij illuc reſpicit, tamquam ſcelera oſtendi oporteat dum puniuntur, flagitia abſcondi. Sed & leuioribus delictis pro modo pœnarum, equorum pecorúmque numero conuicti mul-
tantur. pars multæ regi vel ciuitati, pars ipſi qui vindicatur vel propinquis eius exſolui- B
Principes, ſiue Iuridici. tur. Eliguntur in iiſdem concilijs & principes, [41] qui iura per pagos vicóſque reddunt. [42] Centeni ſingulis ex plebe comites, conſilium ſimul & auctoritas, adſunt. Nihil autem
Arma tradendi mos. neque publicæ neque priuatæ rei, [43] niſi armati agunt. Sed arma ſumere non antè cuiquam moris, quàm ciuitas ſuffecturum probauerit. Tum in ipſo concilio vel principum aliquis, vel pater, vel propinquus [44] ſcuto frameaque iuuenem ornant. hæc apud illos toga, hic primus iuuentæ honos: ante hoc domus pars videntur, mox reipublicæ.
Comites Principum. Inſignis nobilitas aut magna patrum merita, principis dignationem etiam adoleſcentulis

tinebant) hoc idem præſagium equinum adtribuit: ſed diuerſâ paullùm formâ: Equum, *inquit*, qui maximus inter alios habetur, & vt ſacer ab his veneratur, ſuper fixas in terram duorum cuſpides haſtilium inter ſe tranſmiſſorum, ſupplici obſequio ducunt: & præmiſſis ſortibus quibus id explorauêre priùs, per hunc quaſi diuinum denuò augurantur.

38. NON SIMVL, NEC IVSSI.] *Bambergenſis;* iuſſu. *Rhenanus in veteri codice legi ait*, nec iniuſſi. *ex quo benè etiam ſcripſeris*, nec vt iuſſi.

39. PROVT ÆTAS CVIQVE.] *Claudianus hoc etiam in Getico conceſſu notat:*

—— primoſque ſuorum
Conſultare iubet, bellis anniſque verendos.
Crinigeri ſedêre patres.

40. IMBELLES ET CORPORE INFAMES.] *Hoc lego de Germanis? feri illi & horridi, fœmineo morbo & mollitie corporis infames? Numquam credam: & Quinctilianus certè eos purgat in Declamatione pro Milite, cuius pudicitia tentata à Tribuno:* Nihil tale nouêre Germani, & ſanctiùs apud Oceanum viuitur. *Scribamus igitur (gratiam mihi age magna patria)* & torpôre infames. *Non enim alia mens hic Taciti, quàm quòd ignauos, torpentes, bello inutiles, crate impoſitâ merſerint. Idem in eodem verbo vitium apud Agellium lib.* XIX. *cap.* XII. *in extremo:* omnibus vehementioribus animi officiis amputatis in corpore ignauæ & quaſi eneruatæ vitæ conſeneſcunt. *ſcribe*, torpore. *Hoc mihi certum. quatit tamen non nihil Athenæus lib.* XIII. *qui fœdum illud vitium remotum à me, rurſus imponit Germanis:* Κέλτοι δὲ τῶν βαρβάρων, *inquit*, καίτοι καλλίστας ἔχοντες γυναῖκας, παιδικοῖς μᾶλλον χαίρουσιν, ὡς πολλάκις ἐνίους ἐπὶ ταῖς δοραῖς μετὰ δύο ἐρωμένων ἀναπαύεσθαι. *Quem falli tamen ſcio: nec vrtica illa vmquam tetigit maiores noſtros. Auſtri & Orientis iſta infamia ſit: quæ ne nunc quidem Septemtriones habitat, aut frigidum caſtumq́ hunc orbem. Hæc labefacere conati alij, ſed firmauimus in* EXCVRS. A.

41. QVI IVRA PER PAGOS VICOSQVE REDDVNT.] *In alia verba & ſententiam it Bambergenſis liber:* qui vitâ per pagos vicoſque excellunt. *Sed non auellor à vulgatâ.* C

42. CENTENI SINGVLIS.] *Hoc eſt quod in lege Alamannorum priſcâ lego:* Conuentus autem, ſecundùm conſuetudinem aliquam fiat in omni Centenâ, coram Comite aut ſuo Miſſo, & coram Centenario ipſum placitum fiat.

43. NISI ARMATI AGVNT.] *Quem eumdem morem Græcis priſcis fuiſſe, eóſque ſolitos σιδηροφορεῖσθαι, Thucydides notauit. Idemq́ de Gallis, Liuius lib.* XXI. In his noua terribiliſque ſpecies viſa eſt, quòd armati (ita mos gentis) in concilium venerunt. *Quin conuiuia etiam Germani adibant in armis. Tacitus hoc ipſo libro:* Tum ad negotia, nec D
minus ſæpè ad conuiuia procedunt armati. *Athenæus lib.* IV. *famulos adſtitiſſe vel aſſediſſe conuiuantibus iis vult, cum ſcuto, lanceâ, & iuſtis armis.* καὶ οἱ μὲν, *ait*, τὰς θυρεοὺς ὁπλοφοροῦντες ἐκ τῶν ὄπισθεν παρεστᾶσι, οἱ δὲ δορυφόροι, καὶ τὴν ἀντικρὺ καθήμενοι κύκλῳ, καθάπερ οἱ δεσπόται συνδειπνοῦσι. *Denique templa ipſa adiere armati. Panegyriſtes:* Nec maiores veſtri templa ingrediebantur, niſi armati.

44. SCVTO FRAMEAQVE.] *Originem moris vides auis noſtris ad inſaniam amati, Equites creandi. Fallor, aut tangit eum ſe Diaconus in Longobardicis, libro* I. *cap.* XV. Scitis non eſſe apud nos Conſuetudinem, vt regis filius cum patre prandeat, niſi priùs à rege gentis exteræ arma ſuſceperit. *Adde ſi lubet, Caput ſequens.*

45. CETE-

A tulis assignant. [45] Ceteris robustioribus ac iampridem probatis aggregantur. nec rubor inter comites aspici. Gradus quinetiam & ipse comitatus habet, iudicio eius quem sectantur. Magnáque & comitum æmulatio, quibus primus apud principem suum locus; & principum, cui plurimi & acerrimi comites. Hæc dignitas, hæ vires, magno semper electorum iuuenum globo circumdari, in pace decus, in bello præsidium. Nec solùm in suâ gente cuique, sed apud finitimas quoque ciuitates id nomen, ea gloria est, si numero ac virtute comitatus emineat. expetuntur enim legationibus, & muneribus ornantur, & ipsâ plerumque famâ bella profligant. Cùm ventum in aciem, turpe principi virtute vinci; turpe comitatui, virtutem principis non adæquare. Iam verò infame in omnem vitam ac probrosum, superstitem principi suo ex acie recessisse. Illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriæ eius assignare, [46] præcipuum sacramentum est. Principes pro victoriâ pugnant: comites pro principe. Si ciuitas, in quâ orti sunt, longâ pace & otio torpeat; plerique nobilium adolescentium petunt vltrò eas nationes,

Gradus pro virtute.

Deuotio.

Militare studium.

B quæ tum bellum aliquod gerunt. quia & ingrata genti quies, & faciliùs inter ancipitia clarescunt, magnumque comitatum non nisi vi belloque [47] tueantur. exigunt enim principis sui liberalitate illum bellatorem equum, illam cruentam victricémque frameam. Nam epulæ, & quamquam incomti largi tamen apparatus, pro stipendio cedunt. Materia munificentiæ per bella, & raptus. Nec arare terram, aut exspectare annum, tam facilè persuaseris, quàm vocare hostes & vulnera mereri. pigrum quinimmo & iners videtur sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, [48] non multum venatibus, plus per otium transigunt, dediti somno, cibóque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens, delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ. [49] Ipsi hebent: mirâ diuersitate naturæ, cùm iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem. Mos est ciuitatibus [50] vltrò ac viritim conferre principibus vel armentorum vel frugum, * quod pro honore acceptum, etiam necessitatibus subuenit. Gaudent præcipuè finiti-

Venatio.

Tributa, aut munera.

C marum gentium donis, quæ non modò à singulis, sed publicè mittuntur: electi equi, magna arma, phaleræ, torquésque. Iam & pecuniam accipere docuimus. Nullas Germanorum populis vrbes habitari, satis notum est; ne pati quidem inter se iunctas sedes. Colunt discreti ac diuersi, vt fons, vt campus, vt nemus placuit. Vicos locant, non in nostrum morem, connexis & cohærentibus ædificijs: suam quisque domum spatio circumdat, siue aduersus casus ignis remedium, siue inscitia ædificandi. Ne cæmentorum quidem apud illos aut tegularum vsus. Materiâ ad omnia vtuntur informi, & citra speciem aut delectationem. Quædam loca diligentiùs illinunt terrâ ita purâ ac splendente, vt picturam ac lineamenta colorum imitetur. Solent & [51] subterraneos specus aperi-

Nullæ vrbes.

Vici, & domus.

Specus subterranei.

45. Ceteris robvstioribvs.] *Lege*, ceteri. *statim liber vetus*, aggregant, *non* aggregantur. *quod Taciti & veterum phrasim olet.*

D 46. Præcipvvm sacramentvm.] *Liber scriptus*, principum sacramentum.

47. Tveantvr.] *Scriptus*, tueare.

48. Non mvltvm venatibvs.] *Pugnam cum Cæsare hîc video, imò cum vsu & ratione. Cæsar ais:* Vita Germanorum omnis in venationibus, atque in studiis rei militaris consumitur. *Iterum de Sueuis:* multũ sunt in venationibus. *Vsus etiam & ratio suadent, gentes acres, feras, vbi siluarum copia, venatui addictas. Nec aliter in hac ipsâ gente hodie. Pacem vera emendatio faciet:* quoties bella non ineunt, multum venatibus. *negatione eiectâ, quæ haud dubiè malè geminata & petita è prioribus verbis.*

49. Ipsi hebent: mira.] *Expressi Farnes. scripturam, nec quin ea germana sit dubitaueris. Vulgati*, ipsi habent miram diuersitatem.

50. Vltro ac viritim conferre.] *Imminutum locum esse res & sermo ipse clamant. Rhenanus ex vestigiis, vt ait, libri*, vltrò equitium conferre. *Et scio vocem Equitij probam, Iurisconsultis vsurpatam: & morem ipsum in Armeniis etiam obtinuisse, qui equos regi alebant in tributum. Xenophon id me docuit lib.* IV. *De expeditione Cyri. At ne sic quidem pendentia verba firmaueris, quæ sequuntur. An equitium armentorum dices? an frugum? ridiculum. Mihi nota excidisse videbatur* X. *quæ Decimam significat, vel Decimas: sicut eadem geminata* XX. *vigesimam, in lapidibus sæpè. scribesq́, meo sensu:* vltrò ac viritim X. conferre. *Quin mos quidem ille etiam hodie obtineat apud plerosque, de conferendis Decimis in nobilitatis vsum, negari non potest. Vel explere etiam possis:* vel frugũ quid, quod pro.

51. Svbterraneos specvs aperire.] *Idem Pomponius Mela de Sarmatis:* Atque ob sæua hiemis assiduæ, demersis in humum sedibus, specus aut suffossa habitant. *Xenophon de frigidâ Arme-*

aperire, eósque multo insuper fimo onerant, suffugium hiemi & receptaculum frugibus: quia rigorem frigorum eiusmodi locis molliunt: & si quando hostis aduenit, aperta populatur. abdita autem & defossa, aut ignorantur, aut eo ipso fallunt, quòd quærenda sunt. Tegumen omnibus sagum, fibulâ; aut, si desit, [52] spinâ consertum. Cetera intecti, totos dies iuxta focum atque ignem agunt. Locupletissimi veste distinguuntur, non fluitante, sicut Sarmatæ ac Parthi, [53] sed strictâ & singulos artus exprimente. Gerunt & ferarum pelles, proximi ripæ negligenter, vlteriores exquisitiùs, vt quibus nullus per commercia cultus. Eligunt feras, & detracta velamina [54] spargunt maculis pellibusq; belluarum, quas exterior Oceanus, atque ignotum mare gignit. Nec alius feminis quàm viris habitus, nisi quòd [55] feminę sæpiùs lineis amictibus velantur, eosq; purpurâ variant, partémque vestitus superioris in manicas non extēdunt, nudæ brachia ac laceros. sed & proxima pars pectoris patet. Quamquam seuera illic matrimonia. Nec vllam morum partem magis laudaueris. nam propè soli barbarorũ singulis vxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem plurimis nuptijs ambiuntur. Dotem non [56] vxor marito, sed vxori maritus offert. Intersunt parentes & propinqui, ac munera probant: munera non ad delicias muliebres quæsita, nec quibus noua

Vestitus eorũ. *Fœminarum vestes.* *Matrimonia casta.* *Dotiũ ratio.*

A B

Armeniorum regione, libro IV. *Expedit. Cyri:* αἱ δ' οἰκίαι ἦσαν κατάγειοι, τὸ μὲν στόμα ὥσπερ φρέατος, κάτω δ' εὐρεῖαι. αἱ δ' εἴσοδοι τοῖς μὲν ὑποζυγίοις ὀρυκταί, οἱ δ' ἄνθρωποι κατὰ κλίμακας κατέβαινον. ἐν δὲ ταῖς οἰκίαις ἦσαν αἶγες, βόες, ὄϊες, ὄρνιθες, καὶ τὰ ἔκγονα τούτων. *Frustrà autem originem Stubarum (ita Ditmarus & illa ætas appellant) petunt istinc. quid enim simile? Quæ tamen antiqua: &, nisi fallor, Iuliano intellecta in Antiochico, vbi de Lutetiâ urbe:* Ἐθάλπετο δὲ τὸ δωμάτιον οὐδαμῶς, ᾗπερ εἰώθει δ' οὖν. ὅνπερ εἰώθει τρόπον ὑπὸ τοῖς καμίνοις τὰ πολλὰ τῶν οἰκημάτων ἐκεῖ θερμαίνεσθαι. *Quamquam & Romanos æuo Seneca nescio quid tale commentos reperio: effectu quidem pari cum Stubis, non prorsus formâ. Seneca de Prouidentiâ, cap.* IV. Quem specularia semper à flatu vindicant, cuius cænationes subditus & parietibus circumfusus calor temperauit. *Quod fieri solitum, per ambientes quosdam tubos. Idem epistolâ* XCI. Quædam nostrâ demum prodisse memoriâ scimus, vt speculariorum vsum, vt suspensuras balneorum, & impressos parietibus tubos per quos circumfunderetur calor, qui ima simul & summa foueret æqualiter. *Quos tubos vidisse & notasse me in ruinis balnearum Romæ, probè memini. Ceterùm quod hîc legitur, fimo onerant: in Bambergensi est,* fimo operiunt.

*Nota igitur indigenam Panni vocem fuisse.

*Etsi propriè pars infra zonam pendula, pant nobis dicta.

52. SPINA CONSERTVM.] *Cur spinâ propriè & quæsitè? an non aptius pinnâ? Siue è pisce siue è ligno, aut aliâ materie fuit. Certè hodieq; ita à tenuibus aut sordidis factitatur.*

53. SED STRICTA ET SINGVLOS ARTVS EXPRIMENTE.] *Exprimit verò egregiè vestitum hunc nostrum, qui à nobilitate Germanicâ diffusus non dubiè per Europam. Describit & Sidonius eleganter, in Panegyrico:*

Strictius assutæ vestes, procera coercent
Membra virũ: patet iis arctato tegmine poples.

*Verum est in plebe.

Pars tamen etiam quædam Germania olim in laxis vestibus, Sarmatico ritu, sine braccis. Lucanus Batauis & Vangionibus hoc tribuit:

Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones, Batauique truces.

Quamquam de plebe id tantùm ceperim. Ceterùm ad adstrictas, & Sidonij verbo, assutas Germanorum vestes, facit Dionis locus, lib. XL. *me quidem interprete: vbi Pānonios dictos affirmat,* ὅτι τοὺς χιτῶνας χειριδωτοὺς ἐξ ἱματίων τινῶν ἐς πάννους ἐπιχωρίως πως καὶ κατατέμνοντες καὶ *προσαγορεύοντες συρράπτουσι: quòd tunicas manuleatas, ex centonibus quibusdam & Pannis (ita appellant) patrio more conscindunt & cöaptant. *Certum mihi est describi nostram tunicam, quam etiam nunc ab istis Pannis* *Pantrock *vocamus, veterum Germanorum & Pannonum ipsam vestem. Ea sanè, quod Dio ait, è variis panniculis, præter Romanum & Græcum morem, ad singula membra aptata.* C

54. SPARGVNT MACVLIS PELLIBVSQVE.] *Suspectus mihi locus. nec fas scio quomodo detractas feris pelles, sparserint maculis & pellibus aliis piscium. An Tacitus ipse hæc parùm intellexit? an maculæ vox non sine maculâ? Ego de Mastrucis aliquid libens suppofuissem, si velificata mihi libri alicuius aura. Isidorus:* Mastruca, vestis Germanica ex pelliculis ferarum. *Prudentius:*

—— mastrucis proceres vestire togatos.

Cicero Sardis etiam tribuit: Sardorum mastruca tentauit. *Ceterùm non dubium, quin duplici ornatu eos vsos Tacitus velit, siue è feris, siue è piscibus. Iustinus clariùs paullò idem tradidit de Scythis:* Lanæ iis vsus ac vestium ignotus: pellibus tantùm ferinis aut marinis vestiuntur. D

55. FÆMINÆ SÆPIVS LINEIS.] *Plinius:* Iam quidem & Transrhenani hostes vela è lino texunt, nec pulchriorem aliam vestem eorũ fœminæ nouêre. *Lingeræ igitur fæminæ, nec tamen solæ. Benè ait, sæpiùs. Diaconus in viris agnoscit, lib.* IV. *cap.* VII. Vestimenta eis *(de priscis Longobardis ait, indubiè Germanis)* erant *laxa & maximè linea, qualia Angli-Saxones habere solent, ornata institis latioribus, vario colore contextis. *Sed profectò quæ hîc de variegatis latisq; institis dicit, nos qui vidimus, fermus etiam nunc proprium amictum esse Germanicarum mulierum.*

56. VXOR MARITO.] *Illud,* marito, *abest Bambergensi: & sine fraude.*

A noua nupta comatur, sed boues & frenatum equum, & scutum cum frameâ, gladioque. In hæc munera vxor accipitur: atque inuicem ipsa armorum aliquid viro affert. hoc maximum vinculum. hæc arcana sacra, hos coniugales deos arbitrantur. Ne se mulierem extra virtutum cogitationes, extráque bellorum casus puter, ipsis incipientis matrimonij auspicijs admonetur, venire se laborum periculorúmque sociam, idem in pace, idem in prœlio passuram ausurámque. hoc iuncti boues, hoc paratus equus, hoc data arma denunciant. Sic viuendum, sic pereundum. accipere se quæ liberis inuiolata [57] ac digna reddat, quæ nurus accipiant, rursúsque ad nepotes referant. Ergo septâ pudicitiâ agunt, nullis spectaculorum illecebris, nullis conuiuiorum irritationibus corruptæ. [58] Litterarum secreta viri pariter ac feminæ ignorant. Paucissima in tam numerosâ gente adulteria, [59] quorum pœna præsens, & maritis permissa. [60] Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verbere agit. [61] publicatæ enim pudicitiæ nulla venia. non formâ, non ætate, non opibus maritum *Adulterij pœna.*

B inuenerit. Nemo enim illic vitia ridet: nec corrumpere & corrumpi, [62] sæculum vocatur. [63] Meliùs quidem adhuc eæ ciuitates, in quibus tantùm virgines nubunt, & cum spe votoque vxoris semel transigitur. Sic vnum accipiunt maritum quo modo vnum corpus, vnamque vitam; ne vlla cogitatio vltrà, ne longior cupiditas, ne tamquam maritum, sed tamquam matrimonium ament. Numerum liberorum finire, aut quemquam [64] ex agnatis necare, flagitium habetur. plusq; ibi boni mores valent, quàm alibi bonæ leges. In omni domo nudi ac sordidi, in hos artus, in hæc corpora, quæ miramur, excrescunt. Sua quemque mater vberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac seruum nullis educationis delicijs dignoscas. Inter eadem pecora, in eâdem humo degunt, donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat. Sera iuuenum Venus, eoq; inexhausta pubertas. nec virgines festinantur. eadem iuuenta, similis proceritas. pares validique miscentur. ac robora parentum liberi referunt. Sororum filijs idem apud auunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem artiorémque hunc ne- *Vniuira alibi.* *Educatio liberorum.* *Cognationis vincula.*

C xum sanguinis arbitrantur, & in accipiendis obsidibus magis exigunt, tamquam ij & animum firmiùs & domum latiùs teneant. Heredes tamen successorésque sui cuique liberi: & nullum testamentum. Si liberi non sunt; proximus gradus in possessione, fratres, patrui, auunculi. Quanto plus propinquorum, quo maior affinium numerus, tanto gratiosior senectus. nec vlla orbitatis pretia. Suscipere tam inimicitias seu patris seu propinqui, quàm amicitias necesse est. Nec implacabiles durant. luitur enim etiam homici- *Successio.* *Inimicitia propagantur.*

57. AC DIGNA REDDAT.] *Vox*, digna, *non sincera videtur. Sed & paullò antè Rhenanus*, sic viuentes sic parientes, *alibi legisse ait.*

58. LITTERARVM SECRETA.] *Quare hoc matrimoniis, aut pudicitia, interserit? mireris. Nimirum quia & litteris occultè missis corrumpi fœmina solent, sicut de Ludis & Conuiuiis praiuit. At ea*

D *non sunt.*

59. QVORVM POENA PRÆSENS.] *Ad ius & Romanos mores propius in Bambergensi scriptum*, quorum pœna parentibus & maritis. *Nam maritos solos hic esse arbitros, satis crudum. Tamen è Tacito non aliter appâret.*

60. ACCISIS CRINIBVS.] *Pœna duplex; Crines accisi, & Fustigatio. Quam reperio etiam aliâs vsurpatam Germanis in hoc sexu. In Legibus Luitprandi regis Longobardorum, hac est in fœminas violentas, & quæ sæuiunt aut feriunt.* Publicus, in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas Decaluare & Fustare *(ita lego: vulgò,* Frustrare;) per vicos vicinantes ipsius loci. *Paullò aliam & magis sæuam Adulterij pœnam tribuit priscis Saxonibus Bonifacius Archiepiscopus, Epistolâ ad Ethelbaldum Anglorum Regem:* In antiquâ, *inquit*, Saxoniâ, vbi nulla Christi cognitio, si virgo in maternâ domo, vel maritata sub coniuge sit adulterata: manu propria strangulatam cremant. *(& addit quod huc magis facit)* aut cingulo tenus vestibus abscissis flagellant eam castæ matronæ, & de villâ in villam missæ occurrunt nouæ flagellantes, & cultellis pungunt donec interimant.

61. PVBLICATÆ ENIM.] *Scribam*, publicatæ etiam. *Non enim hoc ad adulteras refero: sed ad eas quæ adhuc iniuges, vulgò tamen se vulgabant.*

62. SÆCVLVM VOCATVR.] *Grauis & acuta sententia. Seneca similiter:* Desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerant vitia, mores sunt.

63. MELIVS EÆ CIVITATES.] *Inter quas ciuitates fuisse Erulos reperio: apud quos adeò secundo matrimonio non locus, vti vxor marito mortuo laqueo sese statim iuxta sepulchrum indueret: nisi inuisa viuere mallet & infamis. Procopius tradit lib.* II. *De bello Gothorum.*

64. EX AGNATIS NECARE.] *Agnatos hic accipies non ἀγχιστεῖς aut συγγενεῖς, sed liberos qui adnascuntur. etsi mallem omnino scribi*, gnatis. *Illud autem*

I 4

mieidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque satisfactionem vniuersa domus, vtiliter in publicum, quia periculosiores sunt inimicitiæ iuxta libertatem. Conuictibus & hospitijs non alia gens effusiùs indulget. Quemcumque mortalium arcere tecto, nefas habetur. pro fortunâ quisque apparatis epulis excipit. Cùm defecerit, qui modò hospes fuerat, monstrator hospitij & comes, proximam domum non inuitati adeunt. nec interest. pari humanitate accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad ius hospitij, nemo discernit. Abeunti, si quid poposceris, concedere moris. & poscendi inuicem eadem facilitas. Gaudent muneribus. sed nec data imputant, nec acceptis obligantur. Victus inter hospites comis. Statim è somno, quem plerumque in diem extrahunt, lauantur, sæpiùs calidâ, vt apud quos plurimum hiems occupat. Lauti, cibum capiunt. 65 separatæ singulis sedes, & sua cuique mensa. Tum ad negotia, nec minus sæpè ad conuiuia procedunt armati. 66 Diem noctémque continuare potando, nulli probrum. Crebræ vt inter vinolentos rixæ, rarò conuicijs, sæpiùs cæde & vulneribus transiguntur. Sed & de reconciliandis inuicem inimicis, & iungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de pace denique ac bello plerumque in conuiuijs consultant: tamquam nullo magis tempore aut ad simplices cogitationes pateat animus, aut ad magnas incalescat. Gens non astuta nec callida, aperit adhuc secreta pectoris, licentiâ loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, posterâ die retractatur: & 67 salua vtriusque temporis ratio est. Deliberant, dum fingere nesciunt: constituunt, dum errare non possunt. Potui humor ex ordeo aut frumento, in quandam similitudinem vini corruptus. Proximi ripæ, & vinum mercantur. Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum. Sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem. aduersus sitim, non eadem temperantia. Si indulseris ebrietati, suggerendo quantum concupiscunt; haut minus facilè 68 vitijs, quàm armis vincentur. Genus spectaculorum vnum atque in omni coetu idem. Nudi iuuenes, quibus id ludicrum est, inter gladios se atque infestas frameas saltu iaciunt. Exercitatio artem parauit, ars decorem. non in quæstum tamen aut mercedem. C

Hospitalitas.

Victus, & mensa.

Vinolentia, & ex eâ pugnæ.

Consultatio in conuiuiis.

Potus, cereuisia.

Spectaculum militare.

autem mirum, Tacitum omittere insignitum illum ritum & peculiarem Germanis de exploratione liberorum. Prolem enim natam ad Rhenum ferebant, clypeóque imponebant. si vndis abriperetur, notham censebant: si innataret, verè suam. Claudianus in Ruffinum:

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Iulianus in epistolâ ad Maximum: πάντως οὐδὲ ὁ Ῥῆνος ἀδικεῖ τοὺς Κελτούς, ὃς τὰ μὲν νόθα τῶν βρεφῶν ὑποβρύχια ταῖς δίναις πέμπει, καθάπερ ἀκολάστου λέχους τιμωρὸς πρέπων. ὅσα δ' ἂν ἐπιγνῷ καθαροῦ σπέρματος, ὑπεραίρει τοῦ ὕδατος αἰωρεῖ, καὶ τῇ μητρὶ τρεμούσῃ πάλιν εἰς χεῖρας δίδωσιν ὥσπερ ἀδέκαστόν τινα μαρτυρίαν αὐτῇ καθαροῦ καὶ ἀμέμπτου γάμου τὴν τοῦ παιδὸς σωτηρίαν ἀντιδωρούμενος. *Meminit & Galenus De sanitate tuendâ, & alibi Nazianzenus. Nonnus in Dionysiacis, ab hac caussâ Rhenum* ἐλεγχιγάμον *agnominat, velut indicem vindicemq́ coniugij: & vidi, qui Rheni etymon hinc petendum adseueraret, quasi purgatoris. Purus quidem sermone nostro* reyn *dicitur. Sed addo, Valerium Flaccum ad Scythas & ad Phasum hunc ritum (nescio an ex vero) transferre. Ita enim ibi quispiam:*

—— subitam sæui durauimus anne
Progeniem, natosque rudes?

65. SEPARATÆ SINGVLIS SEDES.] *Quæ sedes è gramine aut frondibus, & propriè thori. Strabo suggerit, qui de Gallis:* καθεζόμενοι δειπνοῦσιν ἐν στιβάσι: sedentes cibum capiunt in thoris gramineis. *Posidonius apud Athenæum, fænum sibi substrauisse scribit, ab eâdem mente:* Κελτοὶ τὰς τροφὰς προτίθενται, χόρτον ὑποβάλλοντες καὶ ἐπὶ τραπεζῶν ξυλίνων, μικρὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπηρμένων, &c. *Plura de ratione Germanici victus, ibi vide. lib. IV. inquam, cap. XIII.*

66. DIEM NOCTEMQVE.] *Vti & de Persis Xenophon scribit in Pædiâ, lib. VIII. extremo. qui mirum (studiosè enim notaui & comparaui) quàm in pleraque omni ratione vitæ, imò & linguâ, consentiant cum Germanis.*

67. ET SALVA VTRIVSQVE TEMPORIS RATIO EST.] *Ego scribo*, & sua vtriusque temporis. *Interpretor: Germani in conuiuiis & compotationibus deliberant quidem agitantq́ res graues: sed easdem sobrij recoquunt & retractant. & vtrique rei sua quædam ratio est. Rationem autem addit*, deliberant, D dum fingere nesciunt; constituunt, dum errare non possunt. *Ex quo discimus, Germanos in conuiuijs illâ licentiâ proposuisse quidem seria: sed eadem conclusisse & finisse, non nisi matutinos & serios. Persarum similis mos, qui, vt Strabo ait,* ἐν οἴνῳ τὰ μέγιστα βουλεύονται, καὶ ταῦτα βεβαιότερα τῶν ἐν νήψει τίθενται. *idemq́ de iis Ammianus lib. XVIII. Sed & Cretensium: ex Athenæo lib. IV. cap. V. Græcorum omnium veterum: ex Homero, & Plutarcho diffusè Symposiacorum lib. VII. Propius ad Tacitum Herodotus I.* Quæ Persæ in conuiuiis deliberauerint, postridie proponi sobriis: & si tunc placuerint, rata esse.

68. VITIIS, QVAM.] *Bambergensis*, vino quàm armis.

69. DE LI-

A cædem. quamuis audacis lasciuiæ pretium est, voluptas spectantium. Aleam (quod mi-
rere) sobrij inter seria exercent, tantâ lucrandi perdendíve temeritate, vt cùm omnia de- *Aleæ studiū.*
fecerunt, extremo ac nouissimo iactu [69] de libertate & de corpore contendant. Victus
voluntariam seruitutem adit. Quamuis iunior, quamuis robustior, alligari se ac venire
patitur. Ea est in re praua peruicacia: ipsi fidem vocant. Seruos conditionis huius per
commercia tradunt, vt se quoque pudore victoriæ exsoluant. Ceteris seruis, non in no- *Serui, diuisi:*
strum morem descriptis per familiam ministerijs, vtuntur: suam quisque sedem, suos *& vt coloni.*
penates regit. Frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, vt colono iniungit: &
seruus hactenus paret. Cetera domus officia, vxor ac liberi exsequuntur. Verberare
seruum, ac vinculis & opere coërcere, rarum. Occidere solent, non disciplinâ & seueri-
tare, sed [70] impetu & irâ, vt inimicum, nisi quòd impunè. Liberti non multum supra *Liberti.*
seruos sunt, rarò aliquod momentum in domo, numquam in ciuitate, exceptis dumta-
xat ijs gentibus, quæ regnantur. Ibi enim & super ingenuos & super nobiles ascendunt.

B Apud ceteros, impares libertini libertatis argumentum sunt. Fenus agitare & in vsuras *Vsura nulla.*
extendere, ignotum: [71] ideoque magis seruatur, quàm si vetitum esset. [72] Agri pro nu- *Agrorum cul-*
mero cultorum ab vniuersis per vices occupantur, quos mox inter se secundùm digna- *tus, & parti-*
tionem partiuntur. facilitatem partiendi, camporum spatia præstant. Arua per annos *tio.*
mutant, & superest ager. nec enim cum vbertate & amplitudine soli labore conten-
dunt, vt pomaria conserant, & prata sepiant, & hortos rigent. sola terræ seges impera-
tur. Vnde annum quoque ipsum non in totidem digerunt species. Hiems & ver & æ-
stas intellectum ac vocabula habent: autumni perinde nomen ac bona ignorantur. Fu-
nerum nulla ambitio. Id solùm obseruatur, vt corpora clarorum virorum certis lignis *Funera.*
crementur. Struem rogi, nec vestibus, nec odoribus cumulant. sua cuique arma, quo-
rundam igni & equus adijcitur. Sepulcrum cespes erigit. Monumentorum arduum &
operosum honorem, vt grauem defunctis, aspernantur. Lamenta ac lacrymas citò, do-
lorem & tristitiam tardè ponunt. Feminis lugere honestum est: [73] viris meminisse.

C Hæc in commune, de omnium Germanorum origine ac moribus accepimus. Nunc *Altera libelli*
singularum gentium instituta, ritusque quatenus differant: quæ nationes è Germaniâ *pars.*
in Gallias commigrauerint, expediam. Validiores olim Gallorum res fuisse summus
auctorum diuus Iulius tradit. eoque credibile est, etiam Gallos in Germaniam trans- *Galli in Ger-*
gressos. Quantulum enim amnis obstabat, quò minus, vt quæque gens eualuerat, occu- *maniam.*
paret permutaretque sedes promiscuas adhuc, & nullâ regnorum [74] potentiâ diuisas?
Igitur inter Hercyniam siluam, Rhenumque & Mœnum amnes, Heluetij; vlteriora *Heluetij.*
Boij, Gallica vtraque gens, tenuêre. [75] Manet adhuc Boiemi nomen, significatque *Boij.*
[76] loci

69. DE LIBERTATE ET DE CORPORE.] *Hoc aleæ studium pertinax Hunnis adtribuit D. Ambrosius, de Thobiâ cap.* XI. Ferunt Hunnos, cùm sine legibus viuant, aleæ solius legibus obedire, in procinctu ludere, tesseras simul & arma portare, D & plures suis, quàm hostilibus ictibus interire. In victoriâ suâ captiuos fieri, & spolia suorum perpeti, quæ pati ab hoste nequiuerint. *Et statim:* Frequenter autem tanto ardore rapi, vt cùm ea quę sola magna æstimant, arma victus tradiderit, ad vnum aleæ iactum vitam suam potestati vel victoris, vel fœneratoris, addicat. Denique constat, quòd quidam & Imperatori Romano cognitus, in fide pretium seruitutis, quod sibi tali forte superatus intulerat, suppliciis imperatæ mortis exsoluerit. *O fœda, ô barbara. & scio apud quosdam Septemtrionalium hodie hanc insaniam pro parte vigere.*

70. IMPETV ET IRA.] *Hoc ita in Septemtrionis tractu, vt Holsatiâ atque alibi, etiam hodie Germani: & per mores licet.*

71. IDEOQVE MAGIS SERVATVR.] *Quid seruatur? imò non seruatur fanus, nec est eius vsus. Aliquid in hac scripturâ vitij: an* spernitur, *vel* spernatur? *ac tale sententia petit. Aut pro sensu capiendum, quasi de interdicta præiuisset.*

72. AGRI AB VNIVERSIS.] *Bambergensis,* ab vniuersis vicis occupantur. *longè aliâ, nec deteriore sententiâ.*

73. VIRIS MEMINISSE.] *Acutè. Seneca communiter ita præcipit, epistolâ* C. Meminisse perseueret, lugere desinat.

74. POTENTIA DIVISAS.] *Codex illeipse,* diuersas. *quod probum scio.*

75. MANET ADHVC BOIEMI NOMEN.] *Latêre aliud videtur in scripturâ Bambergensi,* manet adhuc Boiis è munere nomen. *Scribo,* manet adhuc Boiiasmi è re nomen. *vel* Boyasmum è re. *aptè ad hæc vestigia, & rem ipsam. Strabo quidē clarè* Βουίασμον *regiam Marobodui nominat: quam dictam à Boiis vult nunc noster. Pasis &* Boyaimum *scribere, veriùs propiusq́ ad etymon, quasi Boiorū domum.*

 76. Loci

Pannonij. [76] loci veterem memoriam,quamuis mutatis cultoribus. Sed vtrùm Arauisci in Pannoniam ab Osis Germanorum natione, an Osi ab Arauiscis in Germaniam commigrauerint, cùm eodem adhuc sermone, institutis, moribus vtantur, incertum est: quia pari olim inopiâ ac libertate, eadem vtriusque ripę bona malaque erant. *Treuiri & Neruij à Germanis:* Treueri & Neruij circa affectationem Germanicæ originis vltrò ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis,à similitudine & inertiâ Gallorum separentur.Ipsam Rheni ripam haud *Et Vbij.* dubiè Germanorum populi colunt, Vangiones, Treboci, Nemetes. Vbij quidem, quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentiùs Agrippinenses [77] conditoris sui nomine vocentur, [78] origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocari,vt arcerent non vt custoditentur. Omnium harum *Batauorum laus & situs.* gentium virtute præcipui Bataui, non multum ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt, Cattorum quondam populus, & seditione domesticâ in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperij fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne. nam [79] nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit. exemti oneribus & collationibus, & tantùm in vsum prœliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reseruantur. B *Mattiaci.* Est in eodem obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani [80] vltra Rhenum, vltraque veteres terminos imperij reuerentiam. Ita sede finibusque in suâ ripâ,mente animoque nobiscum agunt, cetera similes Batauis,nisi quòd ipso adhuc terræ suæ solo & cælo [81] acriùs animantur. Non numerauerim inter Germaniæ populos,quamquam trans Rhenum Danubiumque consederint,eos [82] qui *Agri decumates.* Decumates agros exercent. Leuissimus quisque Gallorum,& inopiâ audax, dubiæ posses- ** leg. aucto* sionis solum occupauêre. Mox limite * acto promotisque præsidijs, sinus imperij, & *Catti.* pars prouinciæ habentur. Vltra hos Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis,vt ceteræ ciuitates, in quas Germania patescit.durant siquidem colles, paulatimque rarescunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur *Bellica natio:* simul atque deponit. Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & maior animi vigor. Multum (vt inter Germanos) rationis ac solertiæ: præponere electos,audi- C *Et disciplinâ facta.* re præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare: quodque rarissi-

76. Loci veterem memoriam.] *Voculam inserit Bambergen.* veterem vix memoriam : *quâ quid faciam, sum incertus.*

77. Conditoris svi nomine.] *Agrippam intellegit, qui Rhenum eos primus traduxit, & in iis sedibus collocauit. Ille tamen non est Coloniæ conditor, neque auctor nominis: sed ab Agrippinâ id habent, eius filiâ, vt Tacitus clarè in* XII. *Annalium scripsit. Itaque dubitaui, num* conditoris suæ *legerem: neque nouum, eius flexus verba in famineum etiam genus vsurpari. Virgilius de Iunone:*

Auctor ego audendi. *Ouidius de Venere:*
Sponsor coniugij stat dea picta sui.

Et plura sunt eiusmodi.

78. Origine ervbescvnt.] *Imò verò,* non erubescunt. *Quamuis, inquit, Vbij nomen mutarint, & colonico iam iure, libentiùs Agrippinenses dicantur, à conditore: tamen nec Germanicæ originis eos pudet, libenterq́ue se iis inserunt.*

79. Nec tribvtis contemnvntvr.] *Sine,* continentur. *In promptu erat*, conteruntur. *sed parùm elegans, cùm idem verbi statim sequatur,* nec publicanus atterit. *Ferri & vulgata potest. Nam quibus tributa imponuntur, hoc ipso, vt victi, pro contemtis habentur & despretis. Steph. Pighius, in Hercule Prodicio, mallet,* contenuantur.

80. Vltra Rhenvm.] *Ergo non sunt* Mattiaci *(vt doctis viris visum) qui nunc Zelandi appellantur: etsi* Matiorum *vox, familiari appellatione, inter eos duret. Taciti hæc lustra: abnuet, atque vltra Rhenum propinqui Batauis, an vbi pars* Nort-hollandiæ *nunc est, & vicini sinus?*

81. Acrivs animantvr.] *Quia mari & frigori propiores. Neque opinor equidem vel ex hoc Taciti loco, Zelandos esse, sed* vltra Rhenum, *Septemtrionem versus populos: qui nunc in Frisiis, aut* Nort-hollandis *censentur. At mare multa abrasit.* D

82. Qvi Decvmates agros.] *Errare censeo, qui proprium hic gentis aut loci nomen quærunt. Quomodò verò iidem populi sine agri, trans Rhenum & Danubium simul sint? quod tamen ponit noster. Ego communiter Decumates agros interpreter, qui decumas soluunt. Cicero Decumanos dixit:* Omnis, *inquit*, ager Siciliæ decumanus est. *Nam hi agri non aliud sunt, quàm trans limitem capti ab hoste, & militibus dati, siqui ex iis fructus. Qui haud multi aut vberes, quoniam hostibus expositi, & vt ipse ait, dubia possessionis id solum. Tacitum de his ipsis loqui ego sentio* XIII. *Annali:* Frisij imbellem ætatem admouêre ripæ, agrosque vacuos & militum vsui sepositos insedêre. *Hos ipsos agros non fructu tantùm, sed mancipio militum esse iussit Imp.*

A rariſſimum, [83] nec niſi ratione diſciplinæ conceſſum, plus reponere in duce quàm in
exercitu. omne robur in pedite, quem ſuper arma ferramentis quoque & copijs one-
rant. Alios ad prœlium ire videas, Cattos ad bellum. rari excurſus & fortuita pugna.
Equeſtrium ſanè virium id proprium, citò parare victoriam, citò cedere. Velocitas iu-
xta formidinem, contatio propior conſtantiæ eſt. Et alijs Germanorum populis vſur-
patum, rara & priuata cuiuſque audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, vt primùm
adoleuerint crinem barbamque ſummittere, [84] nec niſi hoſte cæſo exuere votiuum *Crinis ex vo-*
obligatumq; virtuti oris habitum. Super ſanguinem & ſpolia, reuelant frontem, ſeque *to ponitur.*
rum demum pretia naſcendi rettuliſſe, dignoſque patriâ ac parentibus ferunt. Ignauis
& imbellibus manet ſqualor. Fortiſſimus quiſque ferreum inſuper annulum (ignomi- *Inſigne ferrei*
nioſum id genti) velut vinculum geſtat, donec ſe cæde hoſtis abſoluat. Plurimis Cat- *annuli.*
torum hic placet habitus: iamque canent inſignes, & hoſtibus ſimul, ſuiſque monſtra-
ti. omnium penes hos initia pugnarum. hæc prima ſemper acies, viſu noua. Nam ne in
B pace quidem * vultu mitiore manſueſcunt. Nulli domus, aut ager, aut aliqua cura; pro- *• Quidam*
ut ad quemque venêre aluntur, prodigi alieni, contemtores ſui, donec exſanguis ſene- *libri, cultu.*
ctus tam duræ virtuti impares faciat. Proximi Cattis certum iam alueo Rhenum, qui-
que terminus eſſe ſufficiat, Vſipij ac Tencteri colunt. Tencteri ſuper ſolitum bellorum *Vſipij ac*
decus, equeſtris diſciplinę arte præcellunt. Nec maior apud Cattos peditum laus, quàm *Tencteri.*
Tencteris equitum. Sic inſtituêre maiores, poſteri imitantur. Hi luſus infantium, hæc
iuuenum æmulatio, perſeuerant ſenes. inter familiam, & penates, & iura ſucceſſionum,
equi traduntur. excipit filius, non vt cetera maximus natu, ſed prout ferox bello & me-
lior. Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios im- *Bructeri.*
migraſſe narratur, pulſis Bructeris ac penitus excíſis, vicinarum conſenſu natio- *Chamaui.* *Angriuarij.*
num, ſeu ſuperbiæ odio, ſeu prædæ dulcedine, ſeu fauore quodam erga nos deorum.
nam ne ſpectaculo quidem prœlij inuidere. ſuper LX. milia non armis teliſque Ro-
manis, ſed, quod magnificentius eſt, oblectationi oculiſque ceciderunt. Maneat quæ-
C ſo, duretque gentibus ſi non amor noſtri, at certè odium ſui: quando [85] vrgentibus
imperij fatis nihil iam præſtare fortuna maius poteſt, quàm hoſtium diſcordiam. An-
griuarios & Chamauos à tergo Dulgibini, & Chaſuari cludunt, aliæque gentes haut *Dulgubini.*
perinde memoratæ. à fronte Friſij excipiunt. Maioribus minoribuſque Friſijs vocabu- *Chaſuari.* *Friſij duplices.*
lum eſt, ex modo virium; vtræque nationes vſque ad Oceanum Rheno prætexuntur, *Oceanum*
ambiuntque immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus nauigatos. Ipſum quin- *Romani ten-*
etiam Oceanum illà tentauimus. & ſupereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgauit: *tant.*
ſiue adijt Hercules, ſeu quidquid vbique magnificum eſt, in claritatem eius [86] referre
conſenſimus. Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſi-
mul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentauit: ſanctiuſque ac reuerentius vi-
ſum, de actis deorum credere, quàm ſcire. Hactenus in Occidentem, Germaniam no-
uimus. In Septemtrionem, ingenti flexu redit. Ac primò ſtatim Chaucorum gens, *Chauci.*
quamquam incipiat à Friſijs, ac partem litoris occupet, omnium quas expoſui gentium
D lateribus obtenditur, donec in Cattos vſque ſinuetur. tam immenſum terrarum ſpa-
tium

Imp. Alexander. de quo Lampridius: Sola quæ de hoſtibus capta ſunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita vt heredum eſſent, ſi heredes militarent: nec vmquam ad priuatos pertinerẽt. Addidit ſanè his animalia & ſeruos, vt poſſent colere quod acceperant. *Videntur autem id ſecuritatis cauſſâ feciſſe Romani, & ne hoſtes aut ſuſpecti propè colerent. Itaque vacua loca, ad multa milliaria, ſæpè relinquebant. In Fragm. Dionis* LXXIV. *Commodus Imp. Buris populis Germaniæ eâ lege, inter alias, pacem dat, ὥςε μὴ ἐνοικήσωσι ποτὲ, μήτε ἐνέμωσι τεσσαράκοντα ςάδια τῆς χώρας σφῶν, τῆς πρὸς τῇ Δακίᾳ οὔσης:* ne incolerent vmquam, néve paſcerent, in quadraginta ſtadiis terræ, quæ Daciæ proxima eſſet. *De Germanis priſcis, Cæſar ſimile libro* VI.

83. NEC NISI RATIONE DISCIPLINÆ.] *Bambergenſis*, nec niſi Romanę diſciplinę. *Et neutram ſanè lectionem iure ſpernas.*

84. NEC NISI HOSTE CÆSO.] *Hoc teneo, præ eo quod ſcriptis*, nec non hoſte. *At de more ipſo, ſuprà dixi.*

85. VRGENTIBVS IMPERII FATIS.] *Scriptus liber non malè*, vergentibus.

86. REFERRE CONSENSIMVS.] *Idem*, referre conſueuimus.

tium non tenent tantùm Chauci, sed & implent: populus inter Germanos nobilissi- A mus, quique magnitudinem suam malit iustitiâ tueri. sine cupiditate, sine impotentiâ, quieti secretique, nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrocinijs populantur. Idque præcipuum virtutis ac virium argumentum est, quòd vt superiores agant, non per iniurias assequuntur. Promta tamen omnibus arma. ac si res poscat exercitus, plurimum virorum equorumque. & quiescentibus eadem fama. In latere Chaucorum, Cattorumque, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nutrierunt. idque iocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quiescas: vbi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. * Tacti ruinâ Cheruscorum & Fosi contermina gens, aduersarum rerum ex æquo socij, cùm in secundis minores fuissent. Eumdem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent, parua nunc ciuitas, sed gloriâ ingens. veterisque famæ latè vestigia manent vtrâque ripa castra, ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem ma- B nusque gentis, & [87] tam magni exercitus fidem. Sexcentesimum & quadragesimum annum vrbs nostra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio Carbone C o s s. Ex quo si ad alterum Imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: tamdiu Germania vincitur. Medio tam longi æui spatio, multa inuicem damna. non Samnis, non Pœni, non Hispaniæ, Galliæve, ne Parthi quidem [88] sæpiùs admonuere. quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas. Quid enim aliud nobis quàm cædem Crassi, amisso & ipse Pacoro, infra Ventidium deiectus Oriens obiecerit? At Germani Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Cepione, M. quoque Manlio fusis vel captis, quinque simul consulateis exercitus Populo Romano, Varum tresque cum eo legiones etiam Cæsari abstulerunt. nec impunè C. Marius in Italiâ, diuus Iulius in Galliâ, Drusus ac Nero & Germanicus in suis eos sedibus perculerunt. Mox ingentes C. Cæsaris minæ in ludibrium versæ. Inde otium, donec occasione discordiæ nostræ & ciuilium ar- C morum, expugnatis legionum hibernis, etiam Gallias affectauêre: ac rursus pulsi inde, [89] proximis temporibus triumphati magis quàm victi sunt. Nunc de Sueuis dicendum est, quorum non vna vt Cattorum Tencterorúmve gens: maiorem enim Germaniæ partem obtinent, proprijs adhuc nationibus nominibusq; discreti, quamquam in commune Sueui vocentur. Insigne gentis, obliquare crinem, [90] nodoque substringere. Sic Sueui à ceteris Germanis: sic Sueuorum ingenui à seruis separantur. Sic in alijs gentibus seu cognatione aliquâ Sueuorum, seu (quod sæpè accidit) imitatione, rarum & intra iuuentæ spatium: apud Sueuos vsque ad canitiem horrentem capillum retrò sequuntur, ac sæpè in ipso solo vertice religant. principes & ornatiorem habent. Ea cu-

Cherusci. ** Pichena, Tacti* *Cimbri.* *Eorum vires & virtus.* *Sueui.*

87. Tam magni exercitus fidem.] *A coniecturâ reposui: cùm in libris sit,* magni exitus.

88. Sæpius admonvere.] *Recta, imò & sapiens scriptura est. Admonemur in felicitate sortis humanæ, per aduersa: hoc, inquit, Parthi nobis fecère, ne inuictos nos putaremus; neque tamen sæpius, quàm Germani.*

89. Proximis temporibus.] *Referendum ad Domitiani tempora, qui de Cattis triumphum duxit: sed vanum & irrisum. Suetonius, & noster Tacitus in Agricolâ:* Inerat conscientia, derisui nuper fuisse falsum è Germaniâ triumphum.

90. Nodoqve svbstringere.] *Quod Sueuis propriè tribuit noster, alij Germanis vulgò. Seneca De Irâ:* Non est Æthiopis insignitus inter suos color, nec ennis ruffus & in nodum coactus apud Germanos. *Idem epistolâ* CXXVI. Quid capillum ingenti diligentiâ comis? cùm illum vel effuderis more Parthorum, vel nodo Germanorum vinxeris, vel vt Scythæ solent, sparseris. *Martialis etiam Sigambris:* D

Crinibus in nodum tortis venere Sigambri.

Idem vniuersè alibi. Rhenique nodos. *Tertullianus Cirros in Germanis agnoscit, fortasse ab hac crinium obliquatione & flexu. De virginibus velandis:* Debebunt & ipsi aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum. *ideò quia, vt hic scriptum, crinem obliquabant. Iuuenalis:*

Cærula quis stupuit Germani lumina, flauam
Cæsariem, & madido torquentē cornua cirro?

Taciti tamen locum hùncce de obliquando crine, fateor ita etiam capi posse, vt crinem non in rectum passi sint descendere, sed reduxerint in posteriorem verticem & obliquarint.

91. Vt ho-

A Ea cura formæ, sed innoxiæ. Neque enim vtamenr amentúrve: in altitudinem quam-
dam, & terrorem, adituri bella comti, [91] vt hostium oculis, ornantur. Vetustissimos se
nobilissimosque Sueuorum [92] Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione fir- *Semnones.*
matur. Stato tempore in siluam [93] augurijs patrum & priscâ formidine sacram; om-
nes eiusdem sanguinis populi legationibus coëunt, cæsoque publicè homine celebrant
barbari ritus horrenda primordia. Est & alia luco reuerentia. Nemo nisi vinculo liga- *Lucus sacer.*
tus ingreditur, vt minor, & potestatem numinis præ se ferens. si fortè prolapsus est, at-
tolli & insurgere haut licitum. per humum euoluuntur. eoque omnis superstitio respi-
cit, tamquam inde initia gentis, ibi regnator omnium deus, cetera subiecta atque pa-
rentia. Adijcit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur: magnoque
corpore efficitur, vt se Sueuorum caput credant. Contrà Longobardos [94] paucitas *Longobardi.*
nobilitat, quòd plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed
prœlijs & periclitando tuti sunt. Reudigni deinde & Auiones, & Angli, & Varini, &
B Eudoses, & Suardones, & Nuithones fluminibus aut siluis muniuntur. nec quidquam
notabile in singulis, nisi quòd [95] in commune Herthum, id est, Terram matrem co- *Dea Aertha, & eius religio.*
lunt, eamque interuenire rebus hominum, inuehi populis arbitrantur. Est in insulâ
Oceani Castum nemus, dicatum in eo vehiculum veste contectum, attingere vni sa-
cerdoti concessum. Is adesse penetrali deam intelligit, vectamque bubus feminis mul-
tâ cum veneratione prosequitur. Læti tunc dies, festa loca, quæcumque aduentu ho-
spitióque dignatur. Non bella ineunt, non arma sumunt, clausum omne ferrum. pax
& quies tunc tantùm nota, tunc tantùm amata, donec idem sacerdos satiatam con-
uersatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum & vestes, & si credere ve-
lis, numen ipsum secreto lacu abluitur. Serui ministrant, quos statim idem lacus hau-
rit. Arcanus hinc terror, sanctáque ignorantia, quid sit illud quod tantùm perituri vi-
dent. Et hæc quidem pars Sueuorum in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (vt
quomodo paullò antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum ciui- *Hermunduri.*
C tas, fida Romanis, eoque solis Germanorum non in ripâ commercium; sed penitus,
atque in splendidissimâ Rhætiæ prouinciæ [96] coloniâ, passim sine custode transeunt,
& cùm ceteris gentibus arma modò castraque nostra ostendamus, his domos, villas-
que

91. VT HOSTIVM OCVLIS, ORNANTVR.] *Placet. Bambergensis*, armentur.

92. SEMNONES.] *Rectè. etsi in Velleio lib.* II. Senones *scriptum legas, qui eos cum Hermunduris coniungit. In Dionis Fragmentis Electo* LXXI. *probissimè scriptum erat:* πρὸς Σέμνονας ἐπιχειρῆσαι: *de Antonini bello in Quados & Marcomannos. Item Electo* XLIX. Μάσυος ὁ Σεμνόνων βασιλεύς. *Latè errat* * *vir doctus, qui vtrobique Nasamones substituit & edidit, Africæ nimirum gentem. At isti Semnones ad Albim sunt: & manifestò illa Dionis spectant ad*
D *Germanica bella.*

93. AVGVRIIS PATRVM ET PRISCA FORMIDINE SACRVM.] *Legitimus versus longus est (monuit me G. Falkenburgius) spontè effusus, an à veteri Poëtâ?*

94. PAVCITAS NOBILITAT.] *Ita Farnesianus. Vulgò erat*, paucitas nobilitasque.

95. IN COMMVNE HERTHVM.] *Libri alij.* Nerthum, *aut* Verthum. *ego veram vocem censeo,* Aerthum. *Ita enim nostratem eam vocem efferimus scribimúsque. Cum adspiratione, focum nobis signet non terram. Martianus Capella an huc adspexerit, dum Heroës ab Herâ deriuant, id est terrâ, nescio. Verba eius lib.* II. A medietate aëris vsque in montium terræq; confinia Hemithoi Heroësque versantur, qui ex eo quòd Heram Terram veteres dixerunt, Heroës nuncupati. *Nam aliàs certè à crasso errore eum non excuses.*

96. COLONIA PASSIM SINE CVSTODE.] *Distingue*, colonia. passim sine custode transeunt. *Quod ait, sine custode: morem ingeris rarum & notabilem. Romani enim in limite imperij hoc seruabãt, vt externum neminem admitterent exciperéntve; nisi custode dato & arbitro actionum. Discis ex hoc loco, & lib.* IV. *Historiarum, vbi acris querela de hac re Germanorum, ad Vbios:* Nam ad hunc diem flumina ac terras & quodammodo cælum ipsum clauserunt Romani, vt colloquia congressusque nostros arcerent: vel quod contumeliosius est viris ad arma natis, inermes ac propè nudi sub custode & pretio coiremus. *Et in responso Agrippinensium:* Sint transitus incustoditi, sed diurni & inermes. *fuit alioqui & alia Romanorum cautio in hac re, ne conuentus haberent suspecti populi, nisi certo loco, & numero: idq; coram aliquo Romano. Fragmentum Dionis* LXXIII. *Commodus pacem Marcomannis & Quadis dedit, sed cum lege,* Ne sæpè aut pluribus locis conuentus haberent: ἀλλ' ἅπαξ ἐν ἑκάστῳ μηνὶ, καὶ ἐς τόπον ἕνα, ἑκατοντάρχου τινὸς ῥωμαίου παρόντος: sed semel in mense dumtaxat, & in vno certo loco, idque Centurione aliquo Romano præsente.

* *Fuluius qui Fragmenta ea edidit.*

97. NA-

que patefecimus, non concupiscentibus. In Hermunduris Albis oritur flumen incli- A tum & notum olim: nunc tantùm auditur. *Narisci.* Iuxta Hermunduros [97] Narisci, ac deinde Marcomani & Quadi agunt. *Marcomanni. Quadi.* Præcipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes pulsis olim Boijs virtute parta. Nec Narisci Quadíve degenerant. Eaque Germaniæ velut frons est, quatenus [98] Danubio prætexitur. Marcomanis, Quadisque vsque ad nostram memoriam reges manserunt, ex gente ipsorum. nobile Marobodui & Tudri genus. iam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romanâ. rarò armis nostris, sæpiùs pecuniâ iuuantur. Nec minùs valent retrò Marsigni, [99] Gothini, Osi, Burij: terga Marcomanorum, Quadorumque claudunt. è quibus Marsigni, & Burij sermone cultuque Sueuos referunt. Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingua coarguit non esse Germanos: & quòd tributa patiuntur. *Gothini.* partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi vt alienigenis imponunt: Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterùm saltus & vertices montium iugumque insederunt. Dirimit enim scinditque Sueuiam B continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latissimè patet Lygiorum nomen in plures ciuitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elysios, Naharualos. *Naharuales, eorumque religio.* Apud Naharualos antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione Romanâ Castorem Pollucemque memorant. *Alcis, Deus, siue Dij.* Eius numinis nomen Alcis. nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium. vt fratres tamen, vt iuuenes venerantur. *Arij.* Ceterùm Arij super vires, quibus enumeratos paullò antè populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prœlia noctes legunt: ipsaque formidine atque vmbrâ feralis exercitus terrorem inferunt, nullo hostium sustinente nouum ac velut infernum aspectum. nam primi in omnibus prœlijs oculi vincuntur. *Gothones.* Trans Lygios Gothones regnantur, [100] paullò iam addictiùs quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugij, & Lemouij: omniumque harum gentium insi- C gne, rotunda scuta, breues gladij, & erga reges obsequium. *Suiones.* Suionum hinc ciuitates, ipso in Oceano, præter viros armaque classibus valent. *Naues eorū.* forma nauium eò differt, quòd vtrimque prora paratam semper appulsui frontem agit: [101] nec velis ministrantur, nec remos in ordinem lateribus adiungunt. Solutum vt in quibusdam fluminum, & mutabile vt res poscit, hinc vel illinc remigium. Est apud illos & opibus honos. eoque vnus imperitat, nullis iam exceptionibus, non precario iure parendi. nec arma vt apud ceteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode & quidem seruo: quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus. otiosa porrò armatorum manus facilè lasciuiunt. enim verò neque nobilem neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere regia vtilitas est. *Mare extremum.* Trans Suionas aliud mare, pigrum, ac propè immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides: quòd extremus cadentis iam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, vt sidera hebetet. [102] Sonum insuper emergentis audiri, D

97. NARISCI.] *Ita in Capitolini M. Antonino dicuntur, Ptolomæo, ναρισταί.*

98. DANVBIO PRÆTEXITVR.] *Scriptus liber,* peragitur. *Male. Quidam,* pergitur: *nec id tam probè.*

99. GOTHINI.] *Gothuni semper Claudiano.*

100. PAVLLÒ IAM ADDICTIVS.] *Bambergens. & Rom.* adductiùs. *etiam rectè, & dixi de eo verbo suprà.*

101. NEC VELIS MINISTRANTVR.] *Melius,* ministrant. *Virgilianum est,*

—— velisque ministrant.

102. SONVM INSVPER EMERGENTIS.] *Malim,* se mergentis. *Nam hac persuasio rudis & cæcæ plebis fuit, Solem dum in Oceanum cadit, stridorem edere non aliter quàm si ignitum ferrum condatur in aquam. Posidonius apud Strabonem lib.* III. λέγειν φησὶ Ποσειδώνιος τοὺς πολλοὺς, μείζω δύνειν τὸν ἥλιον ἐν τῇ παρωκεανίτιδι μετὰ ψόφου παραπλησίως, ὡσανεὶ σίζοντος τοῦ πελάγους κατὰ σβέσιν αὐτοῦ, διὰ τὸ ἐμπίπτειν εἰς τὸν βυθόν. *Florus de Decimo Bruto in Hispania bellante:* Non priùs signa conuertit, quàm cadentem in maria Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegij metu & horrore deprehendit. *Iuuenalis ab illo æuo:*

Audiet Herculeo stridentem gurgite solem.

Quid D. Hieronymus, nónne in eodem errore, aut sermone? In Eccles. cap. 1. Sol ipse, postquam ardentem rotam Oceano tinxerit, per incognitas nobis vias, ad locum vnde exierat regreditur.

103. ILLVC

A diri, formasque deorum, & radios capitis aspici persuasio adijcit. [103] Illuc vsque (&
fama vera) tantùm natura. Ergo iam dextro Sueuici maris litore Æstyorum gentes *Æstyi.*
alluuntur: quibus ritus habitúsque Sueuorum, lingua Britannicæ propior. Matrem
deûm venerantur. insigne superstitionis, formas aprorum gestant. Id pro armis
[104] omniúmque tutelâ, securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus fer-
ri, frequens fustium vsus. Frumenta ceterosque fructus patientiùs quàm pro solitâ
Germanorum inertiâ laborant. Sed & mare scrutantur. ac soli omnium [105] succi- *Succini in-*
num, quod ipsi Glesum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec quæ na- *uentio, & na-*
tura quæve ratio gignat, vt Barbaris, quæsitum compertúmve. diu quinetiam inter *tura.*
cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo v-
su, rude legitur: informe perfertur, pretiúmque mirantes accipiunt. Succum tamen
arborum esse intelligas: quia terrena quædam atque etiam volucria animalia plerum-
que interlucent, quæ implicata humore, mox durescente materiâ, cluduntur. Fecun-
B diora igitur nemora lucosque, sicut Orientis secretis, vbi thura balsamáque sudantur,
ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini Solis radijs expressa atque
liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in aduersa litora exundant.
Si naturam succini admoto igne tentes; in modum tedæ accenditur. alitque flam-
mam pinguem & olentem: mox vt in picem resinámve lentescit. Suionibus Sitonum *Sitones.*
gentes continuantur. Cetera similes, vno differunt, quòd femina dominatur: in tan-
tum non modò à libertate, sed etiam à seruitute degenerant. hîc Sueuiæ finis. Peu-
cinorum, Venedorúmque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam *Peucini,*
dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac *Venedi.*
domicilijs, vt Germani agunt. sordes omnium ac torpor. procerum connubijs mi- *Fenni.*
xtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxe-
runt. Nam quidquid inter Peucinos Fennosque siluarum ac montium erigitur, latro-
cinijs pererrant. hi tamen inter Germanos potiùs referuntur, quia & domos figunt, &
C scuta gestant, & pedum vsu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diuersa Sarmatis sunt,
in plaustro equóque viuentibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas. non arma, non *Victus &*
equi, non penates: victui herba, vestitui pelles, cubile humus. sola in sagittis spes, *paupertas.*
quas inopiâ ferri ossibus asperant. Idémque venatus viros pariter ac feminas alit. Pas-
sim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum im-
briumque suffugium, quàm vt in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt
iuuenes, hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illa-
borare domibus, suas alienasque fortunas spe metuque versare. Securi aduersus homi- *Ex quo feli-*
nes, securi aduersus deos, rem difficillimam assecuti sunt, vt illis ne voto quidem opus *citas.*
sit. Cetera iam fabulosa: Hellusios & Oxionas ora hominum vultúsque, corpora atque
artus ferarum gerere. quod ego vt incompertum, in medium relinquam.

103. ILLVC VSQVE (ET FAMA VERA) TANTVM NATVRA.] *Aiunt corruptum locum, siquem alium in his libris. At ego silentio transieram, vt pu-*
D *rum & liquentem. Et sanè est. Loquitur vt Physicus, sed illius aui: qui censebant Oceanum finem rerum, neque vltrà Naturam (hanc inferam) esse. Auitus declamator*: Ita est rerum Natura. post omnia oceanus, post oceanum nihil. *Albutius Alexandrum Magnum compellans:* Eumdem fortuna victoriæ tuæ, quem Natura finem facit, *de hoc ipso Oceano. Fabianus ad eumdem, dissuadens tentare Oceanum:* Sine potiùs rerum Naturam, quàm Fortunam tuam deficere. *Pedo Albinouanus, Carmine, quo Germanicum reuocat ab Oceano:*

Dij reuocant, RERVMQVE vetant cognoscere FINEM.

Crassuli fuerunt, nec orbem hunc verè orbem esse sciuerunt. Facit, quod iamnunc de Sole in Oceanum lapso dixit.

104. OMNIVMQVE TVTELA.] *Fortasse melius,* omniúque tutelâ.

105. SVCCINVM LEGVNT.] *Hic locus est, quem Cassiodorus indicatum voluit, lib. v. epist.* 11. Hoc Succinum, quodam Cornelio scribente, legitur in interioribus insulis Oceani, ex arboris succo defluens, vnde & Succinum dicitur, paullatim Solis ardore coalescens. *Sed itáne contemptim ille de nostro*, quodam Cornelio? *non scripsit, sed* quondam. *Quod autem inscriptione eius epistola est*, Hæstis Theodericus rex: *è Tacito esset, Æstyis, qui appellat* Æstyorum gentes, *Succinum hoc legentes.*

[1]IVLII AGRICOLÆ VITA,

SCRIPTORE CORN. TACITO.

LARORVM virorum facta morésque posteris tradere antiquitus vsitatum, ne nostris quidem temporibus quamquam incuriosa suorum ætas omisit, quotiens magna aliqua ac nobilis virtus vicit ac supergressa est vitium paruis ma- B gnisque ciuitatibus commune, ignorantiam recti & inuidiam. Sed apud priores vt agere memoratu digna pronum, magisque in aperto erat: ita celebertimus quisque ingenio, ad prodendam virtutis memoriam sine gratiâ aut ambitione, bonæ tantùm conscientiæ pretio ducebatur. Ac plerique suam ipsi vitam narrate, fiduciam potiùs morum, quàm arrogantiam arbittati sunt. nec id [2] Rutilio & [3] Scauto citra fidem, aut obrtectationi fuit. adeò virtutes iisdem temporibus optimè æstimantur, quibus facillimè gignuntur. At mihi nunc narratuto vitam defuncti hominis, veniâ opus fuit. quam non petissem, * ni incursaturus tam sæua & infesta virtutibus tempora. [4] Legimus cùm Aruleno Rustico Pætus Thrasea, Herennio Senecioni Priscus Heluidius laudati essent, capitale fuisse: neque in ipsos modò auctores, sed in libros quoque eorum sæuitum, delegato triumuiris ministerio, vt monumenta clarissimorum ingeniorum in comitio ac foro vreren- C tur. Scilicet illo igne vocem Pop. Rom. & libertatem Senatus, & conscientiam generis humani aboleri arbittabantur, expulsis insuper sapientiæ professoribus, atque omni bonâ arte in exsilium actâ, ne quid vsquam honestum occurreret. Dedimus profectò grande patientiæ documentum: & sicut vetus ætas vidit, quid vltimum in libertate esset; ita nos quid in seruitute, ademto per inquisitiones [5] & loquendi audiendique commercio. Memoriam quoque ipsam cum voce perdidissemus, si tam in nostrâ potestate esset obliuisci quàm tacere. Nunc demum redit animus, & quamquam primo statim beatissimi

NOTAE.

1. LIBELLVS *hic, siquis alius, verè disertus, verè prudens, scriptus videtur sub idem tempus cum illo de Germaniâ: vel certè haud longè secus. Nam quadriennio post mortem Agricolæ hunc contexuisse videtur, ipso quidem indice, hoc libro:* Nobis tam longæ absentiæ conditione, ante quadriennium amissus es. *Atqui obiit Agricola Pompeio Collegâ & Corn. Prisco* coss. *Vti hac ratione, scriptum syntagma hoc esse oporteat sub ipsum initium imperij Traiani.*

2. RVTILIO.] *Rutilium Rufum intellegit, qui & Historias scripsit, & Orationes, & De vitâ suâ. Citant eum Latini Graecique scriptores passim, & nominatim Charisius hac De vitâ. Etiam Isidorus, sed corruptus, lib.* x x. *Orig.* Lecticæ siue plutei lecti. de quibus Satilius Rufus De vitâ suâ: Primùm, D inquit, consuetudine Imperatorum ipse pro lectis lecticis vtebarur. *emenda*, Rutilius Rufus.

3. SCAVRO.] *De quo Cicero in Bruto:* huius & orationes sunt, & tres ad L. Fusidium libri scripti De vitâ ipsius actâ, sanè vtiles. *Plinius libro* XXXIV. L. Fusidium illum, ad quem Scaurus De vitâ suâ scripsit. *Valerius Maximus lib.* IV. M. Scaurus quantulam à patre hereditatem acceperit, in primo libro eorum quos De vitâ suâ scripsit, refert.

4. LEGIMVS CVM.] *Itáne* legimus? *imò*, vidimus. *nam hæc sub Domitiano gesta, vt in extremo libello indicas, te viuo, atque adeo præsente.*

5. ET LOQVENDI COMMERCIO.] *Malo*, etiam loquendi.

6. FACI-

A tiſſimi ſæculi ortu Nerua Cæſar res olim diſſociabiles miſcuerit, principatum ac libertatem, augeatque cottidie [6] facilitatem imperij Nerua Traianus; nec ſpem modò ac votum Securitas publica, ſed ipſius voti fiduciam, ac robur aſſumſerit: naturâ tamen infirmitatis humanæ, tardiora ſunt remedia quàm mala. & vt corpora lentè augeſcunt, citò extinguuntur; ſic ingenia ſtudiaq; oppreſſeris faciliùs, quàm reuocaueris. [7] Subit quippe etiam ipſius inertiæ dulcedo: & inuiſa primò deſidia, poſtremò amatur. Quid ſi per quindecim annos, grande mortalis æui ſpatium, [8] multi fortuitis caſibus, promtiſſimus quiſque ſæuitiâ Principis interciderunt? Pauci, &, vt ita dixerim, non modò aliorum ſed etiam noſtri ſuperſtites ſumus, exemtis è mediâ vitâ tot annis, quibus iuuenes ad ſenectutem, ſenes propè ad ipſos exactæ ætatis terminos per ſilentium venimus. non tamen pigebit vel incinditâ ac rudi voce [9] memoriam prioris ſeruitutis, ac teſtimonium præſentium bonorum compoſuiſſe. Hic interim liber honori Agricolæ ſoceri mei deſtinatus, profeſſione pietatis, aut laudatus erit, aut excuſatus.

B [10] CNAEVS Iulius Agricola veteri & illuſtri Foroiulienſium coloniâ ortus, vtrumque auum procuratorem Cæſarum habuit: quæ equeſtris nobilitas eſt. pater [11] Iulius Græcinus ſenatorij ordinis, ſtudio eloquentiæ ſapientiæque notus, iiſque virtutibus iram Caij Cæſaris meritus. Namque Marcum Silanum accuſare iuſſus, & quia abnuerat, interfectus eſt. Mater Iulia Procilla fuit, raræ caſtitatis. in huius ſinu indulgentiáque educatus, per omnem honeſtarum artium cultum pueritiam adoleſcentiámque tranſegit. Arcebat eum ab illecebris peccantium præter ipſius bonam integrámq; naturam, quòd ſtatim paruulus ſedem ac magiſtram ſtudiorum Maſſiliam habuerat, locum Græcâ comitate & prouinciali parcimoniâ miſtum, ac bene compoſitum. Memoriâ teneo ſolitum ipſum narrare, ſe in primâ iuuentâ ſtudium philoſophiæ [12] acrius vltra quàm conceſſum Rom. ac ſenatori hauſiſſe, ni prudentia matris incenſum ac flagrantem animum coërcuiſſet. ſcilicet ſublime & erectum ingenium, pulchritudinem ac C ſpeciem excelſæ magnæque gloriæ vehementiùs quàm cautè appetebat: mox mitigauit ratio & ætas: retinuítque, quod eſt difficillimum, [13] ex ſapientiâ modum. Prima caſtrorum rudimenta in Britanniâ Suetonio Paullino diligēti ac moderato duci approbauit, electus, quem contubernio æſtimaret. Nec Agricola licenter more iuuenum, qui militiam in laſciuiam vertunt, neque ſegniter ad voluptates & commeatus, titulum tribunatus & inſcitiam rettulit: ſed noſcere prouinciam, noſci exercitui, diſcere à peritis, ſequi

6. FACILITATEM IMPERII.] *Anne*, felicitatem imperij? *tametſi vulgatum quoque aptum ad ſcriptoris mentem.*

7. SVBIT QVIPPE IPSIVS INERTIÆ DVLCEDO.] *Eſt ſententia quam in me aliquoties expertior: & conſonat Auſonius ad Paulinum:*

——— agnoſco pudorem,
D Quòd vitium fouet ipſa ſuum ceſſatio iugis,
Dumq; pudet tacuiſſe diu, placet officiorum
Non ſeruate vices. & AMANT LONGA OTIA CVLPAM.

Apuleij hoc etiam ſimile: Deſuetudo omnibus pigritiam, pigritia veternum parit.

8. MVLTI FORTVITIS CASIBVS.] *Vulgati hic confuſi, nec ſani. nos ab ingenio reſtituimus: vt pleraque alia in hoc libello, quem non inuenimus in vllis manuſcriptis, etſi germaniſſimum Taciti fœtum.*

9. MEMORIAM PRIORIS SERVITVTIS.] *Correximus verè: cùm in libris eſſet*, prioribus ſenectutis. *niſi quòd Venetus*, prioris. *At non de ſenectute ſuâ Tacitus, ſed de priorum temporum ſeruitute clarè loquitur, & præſentium ſub Neruâ felicitate.*

10. CN. IVLIVS AGRICOLA.] *Ad quem pertinere videri Epigramma quoddam Antiphili, probabiliter obſeruauit Io. Brodæus lib.* I. *Ἀνθολογ. τῆς θάνατον.*

11. IVLIVS GRÆCINVS.] *De quo Seneca de Benefic. lib.* II. Si exemplo magni animi opus eſt, vtemur Græcini Iulij viri egregij, quem C. Cæſar occidit ob hoc vnum, quòd melior vir eſſet, quàm eſſe quemquam tyranno expediret. *Et epiſtolâ* XXIX. Iulius Græcinus vir egregius. *Scripſit de re Ruſticâ, aut certè de Vineis. ex Columellâ, lib.* I. *cap.* I. Iulij Attici velut diſcipulus, duo volumina ſimilium præceptorum De vineis, Iulius Græcinus compoſita facetiùs & eruditiùs poſteritati tradenda curauit. *Citat & Plinius eumdem inter ſcriptores, Indice libri* XIV. *&* XV.

12. ACRIVS VLTRA QVAM.] *Nihil verius, quàm legi*: vltraque, *cum copulâ.*

13. EX SAPIENTIA MODVM.] *Imò hoc docet & præit Sapientia, ſeruare modum. Fortaſſe*, & ſapientiæ modum. *Difficile omnibus ſtudiis temperare, ſed huic vtique.*

ſequi optimos, nihil appetere [14] ob iactationem, nihil ob formidinem recuſare, ſimulque anxius & intentus agere. Non ſanè aliàs exercitatior magiſque in ambiguo Britannia fuit. trucidati veterani, [15] incenſæ coloniæ, intercepti exercitus. tum de ſalute, mox de victoriâ certauêre. Quæ cuncta & ſi conſiliis ductúque alterius agebantur, ac ſumma rerum & reciperatæ prouinciæ gloria in ducem ceſſit; [16] artem & vſum & ſtimulos addidêre iuueni: intrauítque animum militaris gloriæ cupido, ingrata temporibus, quibus ſiniſtra erga eminentes interpretatio, nec minus periculū ex magnâ famâ, quàm ex malâ. Hinc ad capeſſendos magiſtratus in vrbem digreſſus, Domitiam Decidianam ſplendidis natalibus ortam ſibi iunxit. idque matrimonium ad maiora nitenti, decus ac robur fuit. vixerúntque mirâ concordiâ, per mutuam caritatem, & inuicem ſe anteponendo, niſi quòd in bonâ vxore [17] tanto maior laus, quanto in malâ plus culpæ eſt. Sors quæſturæ prouinciam Aſiam, proconſulem Saluium Titianum dedit. quorum neutro corruptus eſt: quamquam & prouincia diues ac parata peccantibus, & proconſul in omnem auiditatem pronus, quantalibet facilitate redempturus eſſet mutuam diſſimulationem mali. Auctus eſt ibi filiâ in ſubſidium, & ſolatium ſimul. Nam filium antè ſublatum, breui amiſit. Mox inter quæſturam, ac tribunatum plebis, atque etiam ipſum tribunatus annum quiete & otio tranſit, gnarus ſub Nerone temporum, quibus inertia pro ſapientiâ fuit. Idem præturæ tenor, & ſilentium. nec enim iuriſdictio obuenerat. Ludos, & inania honoris, [18] modo rationis atque abundantiæ duxit, vti longè à luxuriâ, ita famę propior. Tum electus à Galbâ ad dona templorum recognoſcenda, diligentiſſimâ conquiſitione fecit, ne cuius alterius ſacrilegium reſp. quàm Neronis ſenſiſſet. Sequens annus graui vulnere animum domumque eius afflixit. nam claſſis Othoniana licenter vaga [19] dum in templo (Liguriæ pars eſt) hoſtiliter populatur, matrem Agricolæ in prædiis ſuis interfecit: prædiáque ipſa, & magnam patrimonij partem diripuit, quę cauſſa cædis fuerat. Igitur ad ſollennia pietatis profectus Agricola, nuntio affectati à Veſpaſiano imperij deprehenſus, ac ſtatim in partes tranſgreſſus eſt. Initia principatus ac ſtatum vrbis Mucianus regebat, admodum iuuene Domitiano, & ex paternâ fortunâ tantùm licentiam vſurpante. Is miſſum ad dilectus agendos Agricolam, integréque ac ſtrenuè verſatum, viceſimæ legioni tardè ad ſacramentum tranſgreſſæ præpoſuit, vbi deceſſor ſeditioſè agere narrabatur: quippe legatis quoque conſularibus nimia ac formidoloſa erat. Nec legatus prætorius ad cohibendum potens, incertum ſuo an militum ingenio: ita ſucceſſor ſimul & vltor electus, rariſſimâ moderatione maluit videri inueniſſe bonos quàm feciſſe. Præerat tunc Britanniæ Vectius Bolanus, placidiùs quàm feroci prouinciâ dignum eſt. temperauit Agricola vim ſuam, ardorémque compeſcuit, ne increſceret, peritus obſequi, eruditúſque vtilia honeſtis miſcere. Breui deinde Britannia conſulatem Petilium Cerialem accepit. [20] Habuerunt virtutes ſpatium exem-

14. Ob iactationem.] *Ita Rhenanus. Venetus* in iactationem, *alij libri particulâ vtraque vacui. Scribo*, appetere iactatione.

15. Incensæ coloniæ.] *Coloniam vnicam deletam reperio Camalodunum. Tacito ipſi id crede lib.* XIV. *atque hoc ipſo libello, infrà. Magis ergo ex rei fide ſcribes*, incenſa colonia.

16. Artem et vsvm et stimvlos.] *Commodiùs, niſi fallor:* attamen & vſum.

17. Tanto maior lavs.] *Aſſentior verò Pichena*, tanto minor laus, *ingenioſè adſtruenti. Quod ego tamen aliter ab illo explico. Non eſt maxima laus in feminâ bonam eſſe, & mariti ſequentem. quid ita? quia ſic facta à naturâ eſt, mitis, mollis, imbecilla, ad parendum. Si ergo non facit; tanto plus culpanda, quia & in naturam pugnat. At ille vult, vitiis carere laudem non eſſe: quod ita eſt; ſed nihil ad iſtam feminam, quam non dicit non malam, ſed bonam fuiſſe.*

18. Modo rationis atqve abvndantiæ.] *Id eſſet, modo quodam & temperie inter rationem, & abundantiam. Rationem, quæ diſſuadet in talibus effundere. Subiit aliquando legere:* moderationis ſuæ atque. *vel potiùs*, moderationi, ſatiſque abundantiæ. *Vtrique ſatisfecit, & Moderationi, & Abundantiæ: medius igitur.*

19. Dvm in templo.] *Audio Sauillium (videre nondum contigit, etſi valdè optanti) correxiſſe:* Dum Intemelio: *certè acutè & ſagaciter, quantum poteſt. Fuluius tamen in veteri codice repperiſſe ait:* Dum Intemelium, Liguriæ vrbs eſt. *In re conſentio, in verbo mutem:* Dum Intemelios. *Nam populi ſunt hoc nomine: & pro vrbe, aut ſingulariè ſi legas, vix phraſis & textus admittit.*

20. Habvervnt virtvtes.] *Ego ſic lego.* Habuerunt virtutes ſpatium & exemplum. Sed primò Cerialis modò labores, *&c. Hac ſententiâ:*

Cerialis

A exemplorum.* Sed primò Cerialis modò labores & discrimina, mox & gloriam communicabat: sæpè parti exercitus in experimentum, aliquando maioribus copiis ex euentu præfecit. nec Agricola vnquam in suam famam gestis exsultauit, ad auctorem & ducem, vt minister, fortunam referebat: ita virtute in obsequendo, verecundiâ in prædicando, extra inuidiam, nec extra gloriam erat. Reuertentem ab legatione legionis diuus Vespasianus inter patricios asciuit, ac deinde prouinciæ Aquitaniæ præposuit, splendidæ in primis dignitatis administratione, ac spe consulatus cui destinarat. Credunt plerique militaribus ingenijs subtilitatem deesse, quia castrensis iurisdictio secura & obtusior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat. Agricola naturali prudentiâ, quamuis inter togatos, facilè iustéque agebat. Iam verò tempora curarum remissionúmque diuisa. vbi conuentus ac iudicia poscerent; grauis, intentus, seuerus, & sæpiùs misericors: vbi officio satisfactum, nulla vltrà potestatis persona. tristitiam & arrogantiam, & auaritiam exuerat: nec illi, quod est rarissimum, aut facilitas auctoritatem, aut
B seueritas amorem deminuit. Integritatem atque abstinentiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit. Ne famam quidem, cui etiam sæpè boni indulgent, ostentandâ virtute, aut per artem quæsiuit: procul ab æmulatione aduersus collegas, procul à contentione aduersus procuratores. & vincere inglorium, & atteri sordidum arbitrabatur. Minùs triennium in eâ legatione detentus, ac statim ad spem Consulatus reuocatus est, comitante opinione Britanniam ei prouinciam dari, nullis in hoc suis sermonibus, sed quia par videbatur. haut semper errat fama, aliquando & eligit. Consul egregiæ tum spei filiam iuueni mihi despondit, ac post consulatum collocauit, & statim Britanniæ præpositus est, adiecto pontificatus sacerdotio. Britanniæ situm populósque multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniíve referam; sed quia tum primùm perdomita est. itaque quæ priores nondum comperta, eloquentiâ percoluere, rerum fide tradentur. Britannia insularum quas Romana notitia complectitur maxima, [21] spatio ac cælo in Orientem Germaniæ, in Occidentem Hispaniæ obtenditur:
C Gallis in Meridiem etiam inspicitur: Septentrionalia eius, nullis contrà terris, vasto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britanniæ Liuius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi auctores, oblongæ scutulæ vel bipenni assimilauere. & est ea facies citra Caledoniam, vnde & in vniuersum fama est transgressa. sed immensum & enorme spatium procurrentium extremo iam litore terrarum, velut in cuneum tenuatur. Hanc oram nouissimi maris tunc primùm Romana classis circumuecta, insulam esse Britannicam affirmauit, ac simul [22] incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, inuenit, domuitque. dispecta est & Thyle, quam hactenus nix, & hiems abdebat. sed mare pigrum & graue remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo quòd rariores terræ montesque, caussa ac materia tempestatum, & profunda moles continui maris, tardiùs impellitur. Naturam Oceani atque æstus neque quærere huius operis est, ac multi rettulere. vnum addiderim: nusquam latiùs dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec litore tenus accrescere aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, etiam iugis atque montibus inseri velut in
D suo. Ceterùm Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ an aduecti, vt inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum va[illegible]: atque ex eo argumenta. namque [23] rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseue-

Cerialis & spatium campumq. exercendis virtutibus dedit, & exemplum. Ipse enim bonus strenuusq. dux. Sed tamen initio, labores dumtaxat & pericula cum Agricolâ partiebatur: mox, virtute eius clarè cognitâ, etiam laudem. Puteana autem retinet vulgatam, & capit de vtriusque virtutibus, Cerialis & Agricolæ, quæ spatium habuerint exempla prodendi.

21. SPATIO AC CÆLO.] *Quid sibi velint hæc verba, quærunt: nec immeritò. Ato distinctione illustranda:* maxima spatio, ac cælo in Orientem. *Est maxima spatio: si cælum intueâre, & ab eo situm, in Orientem Germania obiacet.*

22. INCOGNITAS AD ID TEMPUS INSULAS.] *Si nunc demum inuenta, falsum quod Eusebius Chronico tradidit:* Claudius de Britannis triumphauit, & Orchadas insulas Rom. adiecit imperio. *quem tamen plerique Epitomarÿ scriptores secuti sunt.*

23. RVTILÆ CALEDONIAM HABITANTIVM.] *Adspexit, imò transcripsit in parte hunc locum Iornandes*

asseuerant. Silurum colorati vultus, & torti plerumque crines, & positu contra Hispaniam, Iberos veteres traiecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt. A proximi Gallis, & similes sunt: seu durante originis vi; seu procurrentibus in diuersa terris, positio cæli corporibus habitum dedit. in vniuersum tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. Eorum sacra deprehendas, superstitionum persuasione. Sermo haut multum diuersus. in deposcendis periculis eadem audacia; & vbi aduenere, in detractandis eadem formido. plus tamen ferociæ Britanni præferunt, vt quos nondum longa pax emollierit. nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus. mox segnitia cum otio intrauit, amissâ virtute pariter ac libertate. quod Britannorum olim victis euenit, ceteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur, quædam nationes & curru prœliantur. honestior auriga, clientes propugnant. olim regibus parebant, nunc per principes factionibus & studijs trahuntur. nec aliud aduersus validissimas gentes pro nobis vtilius, quàm quòd in commune non consulunt. Rarus duabus tribúsque ciuitatibus, ad propulsandum commune periculum* conuentus: [24] ita dum singuli pugnant, vniuersi vincuntur. B Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum. asperitas frigorum abest. [25] Dierum spatia vltra nostri orbis mensuram, & nox clara, & extremâ Britanniæ parte breuis, vt finem atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quòd si nubes non officiant, aspici per noctem Solis fulgorem, nec occidere & exsurgere, sed transire affirmant: scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, [26] infráque cælum & sidera nox cadit. Solum præter oleam vitémque & cetera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fecundum. tardè mitescunt, citò proueniunt. eadémque vtriusque rei caussa, multus humor terrarum, cælíque. Fert Britannia aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ. gignit & Oceanus margarita, sed subfusca ac liuentia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. nam in rubro mari viua ac spirantia saxis auelli, in Britanniâ prout expulsa sint colligi. ego faciliùs crediderim naturam margaritis deesse, quàm nobis auaritiam. Ipsi Britanni dilectum, ac tributa, & iniuncta imperij munera impigrè obeunt, si iniuriæ absint: has ægrè tolerant, iam domiti vt pareant, nondum vt seruiant. C Igitur primus omnium Romanorum D. Iulius cum exercitu Britanniam ingressus, quamquam prosperâ pugnâ terruerit incolas, ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris non tradidisse. Mox bella ciuilia, & in rempublicam versa Principum arma, ac longa obliuio Britanniæ etiam in pace. Consilium id diuus Augustus vocabat, [27] Tiberius præcipuè. Agitasse C. Cæsarem de intrandâ Britanniâ satis constat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentiâ, & in-

* Vel, consensu.

nandes De origine Gathorum: Silurum (*malè in eo, sylorum*) colorati vultus, torto plerque crine & nigro nascuntur. Calidoniam verò incolentibus rutilæ comæ, corpora magna sed fluida, qui Gallis siue Hispanis à quibusque attenduntur adsimiles.

* Imò & supra octodecim in extremâ eius parte.

24. ITA DVM SINGVLI PVGNANT.] *Dictum, quod ætas nostra & alia comprobauit. Iustinus eleganter lib.* VIII. Græciæ ciuitates dum imperare singulæ cupiunt, Imperium omnes perdiderunt. Quippe in mutuum exitium sine modo ruentes, omnibus perire quod singulæ amitterent, non nisi oppressæ senserunt.

25. DIERVM SPATIA.] *Res hodie testis: atque etiam viri ab illa æuo. Scriptor Panegyricus ad Constantinum, de Britanniâ:* Longissimæ dies, & nullæ sine aliquâ luce noctes. dum illa litorum extrema planicies non attollit vmbras, noctísque metam cæli & siderum transit aspectus. *caussa tamen futilis & à salo petitâ, quæ reuera à sole. Sed nimirum orator ille palàm argutiolam à nostra hic sumpsit:* Scilicet extrema & plana terrarum humili vmbrâ non erigunt tenebras, infráque cælum & sidera nox cadit. *Plinius de longissimis diebus:* In Italiâ horarum quindecim. in Britanniâ * septemdecim; vbi æstate lucidæ noctes, haud dubiè repromittunt id quod ratio cogit credi, Solstitij diebus accedente Soli propiùs verticem mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terræ continuos dies habere senis mensibus, noctesque è D diuerso ad brumam remoto. *Quem corriga transiens*, haud dubiè repromunt.

26. INFRAQVE CÆLVM ET SIDERA.] *Id est (præ Taciti sensu) nox ibi humilis, quia ab vmbris est; vmbræ autem non illic eriguntur: ergo longi dies, & serena noctes, ac sidera lucem suam spargunt, sine obstacula. Nos alias caussas scimus, & à Solis cursu.*

27. TIBERIVS PRÆCIPVE.] *Valdè blanditur mihi correcta*, Tiberius præceptum. *Hoc sensu: Abstinere à Britanniâ Augustus consilio visum: Tiberius, præcepta. atque id vterque præ se ferebat. Respicit in Augusto illud, quod Annali primo de eo scriptum:* Addideratq; consilium coërcendi intra termi-

A & ingentes aduersus Germaniam conatus frustrà fuissent. Diuus Claudius auctor operis, transuectis legionibus auxilijsque, & assumto in partem rerum Vespasiano. quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti reges, & monstratus fatis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, vterque bello egregius: redactáque paullatim in formam prouinciæ proxima pars Britanniæ. addita insuper veteranorum colonia. quædam ciuitates Cogiduno regi donatæ. is ad nostram vsque memoriam fidissimus mansit, vetere ac iam pridem receptâ populi Romani consuetudine, vt haberet instrumenta seruitutis & reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum castellis in vlteriora promotis, per quæ fama aucti officij quæreretur. Didium Veranius excepit, isque intra annum exstinctus est. Suetonius hinc Paullinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus firmatísque præsidijs: quorum fiduciâ Monam insulam vt vires rebellibus ministrantem aggressus, terga occasioni patefecit. Namque absentiâ legati remoto metu,
B Britanni agitare inter se mala seruitutis, conferre iniurias, & interpretando accendere. *Nihil profici patientiâ, nisi vt grauiora tamquam ex facili tolerantibus imperentur. singulos sibi olim reges fuisse, nunc binos imponi; è quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sæuiret. æquè discordiam præpositorum, æquè concordiam subiectis exitiosam:* [28] *alterius manus centuriones, alterius vim & contumelias miscere: nihil iam cupiditati, nihil libidini exceptum. in prælio fortiorem esse qui spoliet, nunc ab ignauis plerumque & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, iniungi dilectus, tamquam mori tantùm pro patriâ nescientibus. quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic Germanias excussisse iugum, & flumine non Oceano defendi: sibi patriam, coniuges, parentes; illis auaritiam & luxuriam caussas belli esse. recessuros vt diuus Iulius recessisset, modò virtutes maiorum suorum æmularentur: néve prælij vnius aut alterius euentu pauescerent. plus impetus, maiorem constantiam penes miseros esse. iam Britannorum etiam deos misereri, qui Romanum ducem absentem,* [29] *qui relegatum in aliâ insulâ exercitum detinerent: iam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare porrò in eiusmodi consilijs pericu-*
C *losius esse deprehendi, quàm audere.* His atque talibus inuicem instincti, Voadicâ generis regij feminâ duce (neque enim sexum in imperijs discernunt) sumsêre vniuersi bellum: ac sparsos per castella milites consectati, expugnatis præsidijs, ipsam coloniam inuasêre, vt sedem seruitutis. nec vllum in Barbaris sæuitiæ genus omisit ira & victoria. Quòd nisi Paullinus, eo cognito prouinciæ motu, properè subuenisset, amissa Britannia foret: quam vnius prœlij fortunâ veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proptius ex legato timor agitabat. Hic cùm egregius cetera, arroganter in deditos, & vt suæ quoque iniuriæ vltor, duriùs consuleret; missus Petronius Turpilianus tamquam exorabilior, & delictis hostium nouus, eóque pœnitentiæ mitior. compositis prioribus nihil vltrà ausus, Trebellio Maximo prouinciam tradidit. Trebellius segnior & nullis castrorum experimentis, comitate quâdam curandi prouinciam tenuit. Didicêre iam Barbari quoque ignoscere vitijs blandientibus. & interuentus ciuilium armorum præbuit iustam segnitiæ excusationem. sed discordiâ la-
D boratum, cùm assuetus expeditionibus miles otio lasciuiret. Trebellius fugâ ac latebris vita-

terminos imperij, incertum metu an per inuidiam. *At hoc Augustæum consilium Tiberius*, qui omnia dicta factaque eius vice legis obseruabat, *(ipse ita apud Tac. loquitur* I V. *Annal.) habebat vt præceptum, siue interdictum. Caussæ porrò ipsa huius consilij in Strabone sunt, lib.* I V. *iustæ, & ex mente, nisi fallor, Augusti. Ait eum Principem contentum fuisse amicitiam cum Britannis colere, & tributi loco nescio quid minutarum rerum accipere:* ὥστε, *addit,* μηδὲν δεῖν φρουρᾶς τῆς νήσου. τελάχιστον γὰρ ἑνὸς τάγματος χρῄζοι ἂν, καὶ ἱππικοῦ τινος, ὥστε καὶ φόρους ἀπάγεσθαι παρ' αὐτῶν. εἰς ἴσον δὴ καθίστατο πᾶν τὸ ἀνάλωμα τῇ στρατιᾷ τοῖς προσφερομένοις χρήμασιν. ἀναίγκη γὰρ μειοῦσθαι τὰ τέλη φόρων ἐπιβαλλομένων, ἅμα δὲ καὶ κινδύνους ἀπαντᾶν τινας, βίας ἐπαγομένης.

28. ALTERIVS MANVS CENTVRIONES.] *Corrigo*, alterum manus, centuriones; alterum, vim & contumelias miscere. *Legatus quidem, inquiunt, manus militum & centuriones immittit: procurator vim & contumelias infert. Fortasse etiam melius:* Alternis manus, centuriones; alternis, vim & contumelias miscere: *vt velit eos alternis, & vicissitudine quadam sæuisse. Imò, fortè etiam:* alterius munus, centuriones. *Alter velut pro munere & ordinariâ operâ habet, immittere Centuriones & milites: alter, &c.*

29. QVI RELEGATVM.] *Placet. nec malè tamen*, religatum.

 30. EADEM

vitatâ exercitus irâ, indecorus atque humilis, ptecariò mox præfuit: ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. hæc seditio sine sanguine ster̃it. Nec Vectius Bolanus, manentibus adhuc ciuilibus bellis, agitauit Britanniam disciplinâ. [30] eadem inertia erga hostes, similis petulantia castrorum: nisi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis inuisus, caritatem parauerat loco auctoritatis. Sed vbi cum cetero orbe Vespasianus & Britanniam reciperauit, magni duces, egregij exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum ciuitatem, quæ numerosissima prouinciæ totius perhibetur, aggressus. multa prœlia, & aliquando non incruenta: magnamque Brigantum partem aut victoriâ amplexus, aut bello. Et cùm Cetialis quidem alterius successoris curam famámque obruisset, sustinuit quoque molem Iulius Frontinus vir magnus quantum licebat, validámque & pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus. Hunc Britanniæ statum, has bellorum vices mediâ iam æstate transgressus Agricola inuênit, cùm & milites velut omissâ expeditione ad securitatem, & hostes ad occasionem verterentur. Ordouicum ciuitas haut multò ante aduentum eius, alam in finibus suis agentem, propè vniuersam obtriuerat: eóque initio erecta prouincia, [31] vt quibus bellum volentibus erat, probare exemplum, aut recentis legati animum opperiri. Tum Agricola, quamquam transacta æstas, sparsi per prouinciam numeri, præsumta apud militem illius anni quies, tarda & contraria bellum inchoaturo, & plerisque custodiri suspecta potiùs videbatur, ire obuiam discrimini statuit: contractisque legionum vexillis & modicâ auxiliorum manu, quia in æquum digredi Ordouices non audebant, ipse ante agmen, quò ceteris par animus simili periculo esset, erexit aciem. cæsáque propè vniuersâ gente, non ignarus instandum famæ, ac prout prima cessissent, fore vniuersa. Monam insulam, cuius possessione reuocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ suprà memoraui, redigere in potestatem animo intendit. Sed vt in dubijs consilijs, naues deerant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul seque & arma & equos regunt, ita repentè immisit, vt obstupefacti hostes qui classem, qui naues, qui mare exspectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petitâ pace, ac deditâ insulâ, clarus ac magnus haberi Agricola: quippe cui ingredienti prouinciam, quod tempus alij per ostentationem aut officiorum ambitum transigunt, labor & periculum placuisset. Nec Agricola prosperitate rerum in vanitatem vsus, expeditionem aut victoriam vocabat, victos continuisse: ne laureatis quidem gesta prosecutus est, sed ipsâ dissimulatione famæ famam auxit, æstimantibus quantâ futuri spe tam magna tacuisset. Ceterùm animorum prouinciæ prudens, simulque doctus per aliena experimenta, parum profici armis si iniuriæ sequerentur, caussas bellorum statuit exscindere. à se suisque orsus, primam domum suam coërcuit, quod plerisque haut minùs arduum est, quàm prouinciam regere: nihil per libertos seruosque publicę rei: non studijs priuatis, nec ex commendatione aut precibus centurionũ milites ascire, sed optimum quemque fidelissimum putare: omnia scire, [32] non omnia exsequi: paruis peccatis veniam, magnis seueritatem commodare: nec pœnâ semper, sed sæpiùs pœnitentiâ contentus esse: * officijs & administrationibus potiùs non peccaturos, quàm damnare cùm peccassent. Frumenti & [33] tributorum auctionem æqualitate munerum mollire, circumcisis quæ in quæstum reperta, ipso tributo grauiùs tolerabantur. namque per ludibrium assidere

* *Deest vox præficere, aut alia similis.*

30. EADEM INERTIA.] *Pacta ergo illi non fides, qui Bolanum hunc magnum bellatorem facit apud filium, & trophæa eius Britannica ostendit. Statium dico, in Siluis libro* V. *ad Crispinum:*

Cernis adhuc titulos, hunc ipse vacãtibus armis
Induit, hunc regi rapuit thoraca Britanno.

quæq; alia in eodem Pratreptico vatum more inflat.

31. VT QVIBVS BELLVM VOLENTIBVS ERAT.] *Vellem*, vt quibusque.

32. NON OMNIA EXSEQVI.] *Notabis* Exsequi *hîc valere*, punire, vlcisci. *quod in Suetonij Iulia, cap.* LXVII. *Vespas. cap.* XIV. *Caligulâ, cap.* XII. *in Senecâ, & alibi obseruatum.*

33. TRIBVTORVM AVCTIONEM.] *Legam*, exactionem. *nisi tamen tributa aucta recenter intelligis, quod Vespasianus fecerat, vt in Suetonio legas.*

34. CLAV-

A fidere [34] clausis horreis, & emere vltrò frumenta, ac vendere pretio cogebantur. [35] de-
uortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates à proximis hiber-
nis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, paucis lucrosum
fieret. Hæc primo statim anno comprimendo, egregiam famam paci circumdedit; quæ
vel incuriâ, vel tolerantiâ priorum, haut minus quàm bellum timebatur. Sed vbi æstas
aduenit, contracto exercitu, militum in agmine laudare modestiam, disiectos coërce-
re: loca castris ipse capere, æstuaria ac siluas ipse prætentare: & nihil interim apud ho-
stes quietum pati, quo minùs subitis excursibus popularetur. atque vbi satis terruerat,
parcendo rursus * irritamenta pacis ostentare. Quibus rebus multæ ciuitates quæ in il- * Vel, inuitamenta
lum diem ex æquo egerant, datis obsidibus iram posuere, & præsidijs castellisque cir-
cumdatæ, tantâ ratione curâque, vt nulla antè Britanniæ noua pars illacessita transierit.
Sequens hiems saluberrimis consilijs absumta. namque vt homines dispersi ac rudes,
eóque bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescerent: hortari priuatim, adiuua-
B re publicè, vt templa, fora, domus exstruerent, laudando promtos, & castigando se-
gnes. ita honoris æmulatio, pro necessitate erat. Iam verò principum filios liberalibus
artibus erudire, & ingenia Britannorum studijs Gallorum anteferre, vt qui modò lin-
guam Romanam abnuebant, eloquentiam concupiscerent. inde etiam habitus nostri
honor, & frequens toga. paullatímque discessum ad dilinimenta vitiorum, porticus, &
balnea, & conuiuiorum elegantiam. idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm
pars seruitutis esset. Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vastatis vsque
ad Taum (æstuario nomen est) nationibus. quâ formidine territi hostes, quamquam
conflictatum sæuis tempestatibus exercitum, lacessere non ausi. ponendisque insuper
castellis spatium fuit. Adnotabant periti, non alium ducem opportunitates locorum
sapientiùs legisse, nullum ab Agricolâ positum castellum aut vi hostium expugnatum,
aut pactione ac fugâ desertum. crebræ eruptiones. nam aduersus moras obsidionis, an-
nuis copijs firmabantur. ita intrepida ibi hiems, & sibi quisque præsidio, irritis hosti-
C bus, eóque desperantibus, quia soliti plerumque damna æstatis hibernis euentibus pen-
sare, tum æstate atque hieme iuxtà pellebantur. Nec Agricola vmquam per alios gesta
auidus intercepit; seu centurio, seu præfectus, incorruptum facti testem habebat. Apud
quosdam acerbior in conuicijs narrabatur, vt bonis comis, ita aduersus malos iniucun-
dus. ceterùm ex iracundiâ nihil super erat. secretum & silentium eius non timeres. ho-
nestius putabat offendere, quàm odisse. Quarta æstas obtinendis quæ percurrerat in-
sumta. ac si virtus exercituum & Romani nominis gloria pateretur, inuentus in ipsa
Britanniâ terminus. Nam Glora & Bodotria, diuersi maris æstu per immensum re-
uecti, angusto terrarum spatio dirimuntur. quod tum præsidijs firmabatur: atque om-
nis

34. Clavsis horreis.] *An publicis horreis, in quæ Publicani frumenta Decumarum condiderāt? & quamquam haberent fortasse domi frumenta, cogebantur ab istu emere. Talia sanè horrea in prouin-*
D *ciis, & de iis Tacitus in Aegypto:* Germanicum apertis horreis pretia frugum leuasse, *inter popularia eius facta. An* ludibrium *hoc (eâ voce vtitur) spectat propria horrea? quæ claudebant Publicani, neque aperiri volebant, nisi pacti arbitrio suo super Decumis essent. Tale sanè Cicero Verri abiicit, in libro tertio: atque edictum etiam vulgasse in aratores,* Ne tollas ex areâ, nisi pactus eris. *Itaque pacisci pro libidine Publicanorum debebant, qui, vt idem ait,* dimidias partes *pro Decumis auferebant. Quid deinde?* emere vltrò cogebantur, *inquit. Cùm videlicet tantum frumenti attributum iam Publicanis esset; q rursum vendebant aratoribus, iubebantq́ emere. Satis? imò amplius, etiam* vendere. *Quomodo? cùm grandi pecuniâ suum vendidissent, redibant, & quasi in vsum militum, eorumq́ annonas, emebant: sed vili pretio scilicet, & quod Præses aut potius Procurator Principis, ex eius re, dixisset. Id quoque à Verrinis factum: vbi omnes hæ fraudes relatæ & reuelatæ ab illustri Oratore.*

35. Devortia itinervm.] *Iterùm ex Cicerone (nam quis fraudes meliùs retegat?) lux esto. Frumenti æstimatio introducta fuit, sed primò, inquit, in commodum aratoris,* cùm in eum locum, quò imperabatur, frumentum portare nollet. *Quid fecerunt boni Præsides?* Instituerunt semper ad vltima ac difficillima loca apportandum frumentum imperare, vt vecturæ difficultate ad quam vellent æstimationem peruenirent. *Et id vulgò factum ostendit, non solùm à Verre aliquo. At Agricola emendauit, itemq́ posteà Valerianus mandauit:* Ne præses prouincialem aut possessorem cogat frumenta illic, vbi non habet, dare; equum, vbi non potest, pascere. Quia, *inquit,* non est vlla prouisio melior, quàm vt in locis suis erogentur, quæ nascuntur, ne aut vehiculis aut sumptibus remp. grauent.

q 2 36. In

nis propior sinus tenebatur, summotis velut in aliam insulam hostibus. Quinto expe- A
ditionum anno naue primâ rransgressus, ignotas ad id tempus genres crebris simul ac
prosperis prœlijs domuit: eamque partem Britanniæ quæ Hiberniam aspicit, copijs in-
struxit, [36] in spem magis quàm ob formidinem. si quidem Hibernia medio inter Bri-
ranniam atque Hispaniam sita, & Gallico quoque mari oppotruna, valentissimam im-
perij partem magnis inuicem vsibus miscuerit. Spatium eius si Briranniæ comparetur
angustius, nostri maris insulas superat. Solum cælumque & ingenia cultusque homi-
num haut multum à Britanniâ differunt. meliùs aditus portúsque per commercia &
negotiatores cogniti. Agricola expulsum seditione domesticâ vnum ex regulis gentis
exceperat, ac specie amicitiæ in occasionem retinebat. Sæpè ex eo audiui, legione vnâ
& modicis auxilijs debellari obtinerique Hiberniam posse. Idque etiam aduersus Bri-
tanniam profuturum, si Romana vbique arma, & velut è conspectu libertas tolleretur.
* Alij, amplas ciuitates. Ceterùm æstate quâ sextum officij annum inchoabat,* amplâ ciuitate rrans Bodotriam
* sitas, * sita, quia morus vniuersarum vlrrà gentium, & infesta hostili exercitu itinera timeban- B
* Rhen. prius tur;* portus classe explorauit: quæ ab Agricolâ primùm assumta in partem virium, se-
quebatur egregiâ specie, cùm simul terrâ, simul mari bellum impelleretur: ac sæpè ijs-
dem castris pedes equesque & nauticus miles mixti copijs & lætitiâ, sua quisque facta,
suos casus attollerent: ac modò siluarum & montium profunda, modò tempestatum
ac fluctuum aduersa, hinc rerra & hostis, [37] hinc auctus Oceanus militari iactantiâ
compararentur. Brirannos quoque, vt ex captiuis audiebatur, visa classis obstupefacie-
bar, tamquam aperto maris sui secreto vlrimum victis perfugium clauderetur. Ad ma-
nus & arma conuersi Caledoniam incolentes populi paratu magno, maiore famâ, vti
* Fortè, oppugnauêre. mos est de ignotis, [38] *oppugnasse vltrò, castella adorti, metum vt prouocantes addi-
derant: regrediédumq; citra Bodotriam, & excedendum potiùs, quàm pellerentur, spe-
cie ptudentium ignaui admonebant. cùm interim cognoscit, hostes pluribus agmini-
bus irrupturos. Ac ne superanre numero, & peritiâ locotum circumirentut, diuiso &
ipse in tres partes exercitu incessit. Quod vbi cognitum hosti, mutato repentè consilio, C
vniuersi nonam legionem vt maximè inualidam, nocte aggressi inter somnum ac trepi-
dationem cæsis vigilibus irrupêre. Iámque in ipsis castris pugnabanr, cùm Agricola iter
hostium ab exploratoribus edoctus, & vestigijs insecutus, velocissimos equitum pedi-
túmque assultare tergis pugnantium iubet, mox ab vniuersis adijci clamorem. & pro-
pinquâ luce fulsere signa. ita ancipiti malo rerriti Britanni: & Romanis redit animus;
ac securi pro salute, de gloriâ certabant. vltrò quin etiam irrupêre. & fuit atrox in ipsis
portarum angustijs prœlium, donec pulsi hostes, vtroque exercitu certante, his vt tulisse
opem, illis ne eguisse auxilio viderenrur. quod nisi paludes & siluæ fugientes texissent,
debellatum illâ victoriâ foret. [39] Cuius constantiâ ac famâ ferox exercitus: nihil virtu-
ti suæ inuium, penetrandam Caledoniam, inueniendumque tandem Briranniæ termi-
num, continuo prœliorum cursu fremebant: atque illi modò cauti ac sapientes, promti
post euentum ac magniloqui erant. iniquissima hæc bellorum conditio est; prospera
omnes sibi vindicant, aduersa vni imputanrur. At Britanni non virtute, sed occasione D
& [40] arte ducis rati, nihil ex arrogantiâ remittere, quò minus iuuentutem armarent,
coniuges ac liberos in loca tuta transferrent, cœtibus ac sacrificijs conspirationem ciui-
tatum sancirent. atque ita irritatis vtrimque animis discessum. Eâdem æstate cohors
Vsipio-

36. IN SPEM MAGIS.] *Vel potius*, in speciem magis.

37. HINC AVCTVS OCEANVS.] *Putabam*, victus. *sed quid si* auctus, *quia incognitum mare iam nauigatum, & reliquo Oceano quasi adiectum?*

38. OPPVGNASSE VLTRÒ, CASTELLA ADORTI.] *Fortasse*, oppugnare vltrò, castella adoriri.

39. CVIVS CONSTANTIA AC FAMA.] *Fallor, aut* conscientiâ *legendum. Conscius sibi exercitus egregiæ victoriæ, & ex eâ fama, maiora voluebat. Video & Pichena hoc placuisse.*

40 ARTE DVCIS RATI.] *Hæret sententiâ. Putabam olim, & explebam:* arte ducis victos rati. *Nunc magis, & propius verbis:* non vt virtute, sed occasione & arte ducis superati. *Nam illud,* super, *compendio sæpè scriptum, & vnicâ litterâ: quæ & in fine antecuntis verbi est.* Occasione *autem victos se volunt, quia superuentu subito Agricolæ (prius prœlium vide) oppressi.*

41. MA-

A Vsipiorum per Germanias conscripta, in Britanniam transmissa, [41] magnum ac memorabile facinus ausa est. Occiso centurione ac militibus, qui ad tradendam disciplinam immixti manipulis exemplum & rectores habebantur, tres liburnicas adactis per vim gubernatoribus ascendêre: & vno remigrante, suspectis duobus eóque interfectis, nondum vulgato rumore vt miraculum prouehebantur. mox hâc atque illâ rapti, & cum plerisque Britannorum sua defensantium prœlio congressi, ac sæpè victores, aliquando pulsi, eò ad extremum inopiæ venêre, vt infirmissimos suorum, mox sorte ductos vescerentur. atque ita circumuecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi nauibus, pro prædonibus habiti, primùm à Sueuis, mox à Frisijs intercepti sunt. ac fuêre quos per commercia venumdatos, & in nostram vsque ripam mutatione ementium adductos, indicium tanti casus illustrauit. Initio æstatis Agricola domestico vulnere ictus, anno antè natum filium amisit. Quem casum neque vt plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rursus ac mœrorem muliebriter tulit. & in luctu, bellum inter remedia erat. Igitur præmissâ classe quæ pluribus locis prædata, magnū & incertum terrorem faceret, expedito exercitu cui ex Britannis fortissimos & longâ pace exploratos addiderat, ad montem Grampium peruenit, quem iam hostes insederant. Nam Britanni nihil fracti pugnæ prioris euentu, & vltionem aut seruitium exspectantes, tandemque docti [42] commune periculum concordiâ propulsandum, legationibus & fœderibus omnium ciuitatum vires exciuerant. Iamque super triginta milia armatorum aspiciebantur, & adhuc affluebat omnis iuuentus, & quibus cruda ac viridis senectus, clari bello, ac sua quisq; decora gestantes. cùm inter plures duces virtute & genere præstans, nomine Galgacus, apud contractam multitudinem prœlium poscentem, in hunc modum locutus fertur. *Quotiens caussas belli & necessitatem nostram intueor, magnus mihi animus est, hodiernum diem, consensumque vestrum, initium libertatis totius Britanniæ fore. Nam & vniuersi seruitutis expertes: & nullæ vltrà terræ, ac ne mare quidem securum, imminente nobis classe Romanâ. ita prœlium atque arma, quæ fortibus honesta, eadem etiam ignauis tutissima*

C *sunt. Priores pugnæ, quibus aduersus Romanos variâ fortunâ certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant: quia nobilissimi totius Britanniæ, eoque in ipsis penetralibus siti, nec seruientium litora aspicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus.* [43] *Nos terrarum ac libertatis extremos,* [44] *recessus ipse ac sinus famæ in hunc diem defendit. nunc terminus Britanniæ patet. atque omne ignotum, pro magnifico est. Sed nulla iam vltrà gens, nihil nisi fluctus & saxa:* [45] *& interiores Romani. quorum superbiam frustrà per obsequium & modestiam effugeris. raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuêre terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari: si pauper, ambitiosi. quos non Oriens, non Occidens, satiauerit: soli omnium, opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. auferre, trucidare, rapere falsis*

41. MAGNVM AC MEMORABILE FACINVS.] *Hodie rideamus: at olim hoc tanti fuit, quanti nunc penetrasse Magellani sinum, & orbem hunc*
D *circumdedisse. Ambrosius lib.* III. *Hexam. cap.* III. Illud magnum & inausum nauigantibus, atque intentatum nautis mare, quod Britannias frementi includit æquore, atque in vlteriora & ipsis fabulis inaccessa secreta se porrigit. *Hac autem circumuectione resecta Britannia, & insula bonâ fide approbata. Dionem in Tito vide.*

42. COMMVNE PERICVLVM CONCORDIA.] *O verba aurea! vtinam imbibamus! Nempe hoc est, quod Hermocrates ille Syracusanus pulcherrimè monuit, apud Thucid. lib.* IV. τοὺς δὲ ἀλλοφύλους ἐπελθόντας ἀθρόοι, ἢν σωφρονῶμεν, ἀμυνούμεθα. εἴπερ καὶ καθ᾽ ἑκάστους βλαπτόμενοι, ξύμπαντες κινδυνεύομεν. Extraneos aduenientes, si sapimus, iuncti repellemus: quoniam singuli etiam si lædimur, vniuersi periclitamur.

43. NOS TERRARVM AC LIBERTATIS.] *Animosa & alta hæc oratio Galgaci. in quâ quòd suos maximè hortatur ad robur, quoniam vltimi Britannorum sint, nec vlla gens vltrà: facit, quod Homericus ille Aiax Iliad. o.*

Ἀνέρες ἐστὲ φίλοι, μνήσασθε δὲ θούριδος ἀλκῆς.
Ἠέ τινας φαμὲν εἶναι ἀοσσητῆρας ὀπίσσω;
Ἠέ τι τεῖχος ἄρειον ὅ κ᾽ ἀνδράσι λοιγὸν ἀμύναι;
O socij este viri, reminiscimini virtutis.
A tergóne adiutores censetis adesse?
Aut aliquem murum, qui auertat tristia fata?

44. RECESSVS IPSE AC SINVS FAMÆ.] *Mirificè dictum. Defendit nos, inquit, quòd longinqui, occulti & vix famâ noti fuimus (in sinu famæ conditi) nunc omnia aperta.*

45. ET INTERIORES ROMANI.] *Vett. editiones*, inferiores: *è quo Rhenanus*, infestiores. *Ego diuisim*, & iis feriores. *Magis feri & duri, quàm fluctus & saxa.*

 46. MAN-

*falsis nominibus imperium; atque vbi solicitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura carissimos esse voluit: hi per dilectus alibi seruituri auferuntur. Coniuges sororesque & si hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atq; hospitum polluuntur. Bona fortunasque, in tributum egerunt; in annonam, frumentum. corpora ipsa ac manus, siluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata seruituti [46] mancipia semel veneunt, atque vltrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suam cottidie emit, cottidie pascit. Ac sicut in familiâ [47] recentissimus quisque seruorum & conseruis ludibrio est: sic in hoc orbis terrarum vetere famulatu, noui nos & viles in excidium petimur. Neque enim arua nobis, [48] aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis reseruemur. Virtus porrò ac ferocia subiectorum, ingrata imperantibus. & longinquitas ac secretum ipsum, quò tutius, eò suspectius. Ita sublatâ spe veniæ, tandem sumite animum, tam quibus salus, quàm quibus gloria carissima est. Brigantes, feminâ duce, exurere coloniam, expugnare castra; ac nisi felicitas in secordiam vertisset, exuere iugum potuère. nos integri & indomiti & [49] libertatem non in * præsentiâ laturi, [50] primo statim congressu vnde ostendamus quos sibi Caledonia viros sepofuerit. An eamdem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciuiam adesse creditis? Nostris illi discessionibus ac discordijs clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex diuersissimis gentibus, vt secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluent. nisi si Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quàm seruos, fide & affectu teneri putatis: metus & terror est, infirma vincula caritatis. quæ vbi remoueris, [51] qui timere desierint, odisse incipient. Omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: nullæ Romanos coniuges accendunt: nulli parentes fugam exprobraturi sunt: aut nulla plerisque patria, aut alia est: [52] paucos numero circùm trepidos ignorantiâ, cælum ipsum ac mare & siluas ignota omnia circumspectantes, clausos quodammodo ac vinctos [55] alij nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat. In ipsâ hostium acie inueniemus nostras manus. agnoscent Britanni suam caussam. recordabuntur Galli priorem libertatem. deserent illos ceteri Germani, tamquam nuper Vsipij reliquerunt. Nec quidquam vltrà formidinis, vacua castella, senum coloniæ, inter malè parentes & iniustè imperantes, ægra municipia & discordantia. hic dux, hic exercitus. ibi tributa & metalla, & ceteræ seruientium pœnæ, quas in æternum proferre, aut statim vlcisci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem, & maioreis vestros, & posteros cogitate.* Excepêre orationem alacres, & barbari moris cantu & fremitu clamoribusq; dissonis. Iamque agmina, & armorum fulgores, audentissimi cuiusque procursu: simul instruebantur acies. cùm Agricola, quamquam lætum & vix * monitis coërci-

*munimentis q. liber.

46. MANCIPIA SEMEL VENEVNT.] *Egregium verò membrum, & qualia multa in pulcherrimo corpore huius orationis. quâ, moriar, siquid meo sensu prudentius, disertius, argutius est in omni Romanâ linguâ. Ceterùm huic sententiæ planè compar, & velut hinc hausta, illa Saluiani libro* VI. *extremo, vbi queritur Romanos tributa barbaris pendere, quæ munera vocabant:* Dicimus donũ esse, quod pretium est, & quidem pretium conditionis durissimę ac miserrimę. Omnes quippe captiui cùm semel redempti fuerint, libertate potiuntur: nos semper redimimur, & numquam liberi sumus.

47. RECENTISSIMVS QVISQVE SERVORVM.] *Itaque serui recentiores non in magno pretio. Suetonius aliter præfert in Iulio cap.* XLVII. Seruitia recentiora politioraque immenso pretio comparasse dicitur. *sed ipsum mendo, & interpretes astu libero, scriboq;:* seruitia decentiora. *Firmat Plinius lib.* 1. *epist.* XX. Credo decentes esse seruos, qui mihi sunt empti consilio tuo.

48. AVT METALLA.] *Quid? nónne antè dictum,* aurum & argẽtum *in Britanniâ esse? dictum: sed hic de sese Caledonij loquuntur & sentiunt, vbi tunc nihil horum. Arua autem non esse, cape illa fertilia & glebâ vbere.*

49. LIBERTATEM NON IN PRÆSENTIA LATVRI.] *Romana editio*, & in libertatem non in præsentiam laturi. *ex quo M. Antonius Muretus ingeniosè, diductis vocibus litterisq;,* in libertatem, non in p. r. seruitium nati, *id est populi Romani. Ambigo tamen: & malim*, libertatem non in præsenti ablaturi, *vel* illaturi. *In hoc enim sententia huius penetrantis vis & velut acies est, integros adhuc Caledonios esse, & libertatem sine vllo iugo illibatam habere. irent igitur pugnarêntque, non vt amissam iterum inferrent, sed tot sæculis retentam vt nequis auferret.*

50. PRIMO STATIM CONGRESSV.] *Corrigo verè*, prima statim cõgressione ostendamus. *Vel*, congressu, nónne: *interrogando.*

51. QVI TIMERE DESIERINT.] *Nec malè*, quos timere desierint.

52. PAVCOS NVMERO.] *Lego*, numeros. *& accipio cohortes, vt notaui ad lib.* 1. *Histor.*

53. ALII NOBIS TRADIDERVNT.] *Qui alij? imò verò*, dij, *repone, meâ fide, & iussu.*

54. MILI-

A coëtcitum [54] militem adhue tatus,ita disseruit. [55] Octauus annus est, commilitones,ex quo
virtute & auspicijs imperij Rom.fide atque operá vestrá Britanniam vicistis.tot expeditionibus,
tot prælijs seu fortitudine aduersus hostes, seu patientiá ac labore pænè aduersus ipsam rerum na-
turam opus fuit, neque me militum, neque vos ducis pœnituit. Ergo egreßi, ego veterum legato-
rum,vos priorum exercituum terminos, finem Britanniæ non famá nec rumore, sed castris & ar-
mis tenemus. Inuenta Britannia, & subacta. Equidem in agmine, cùm vos paludes montésve
& flumina fatigarent, fortißimi cuiusque vocem audiebam, Quando dabitur hostis, quando
acies? Veniunt à latebris suis extrusi. & [56] vota virtúsque in aperto, omniaque prona victori-
bus,atque eadem victis aduersa. Nam vt superasse tantum itineris, siluas eua;isse, transisse
æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem; ita in fugientibus periculosißima,quæ hodie prosper-
rima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia, aut commeatuum eadem abundantia:
sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet,iam pridem mihi decretum est, neque
exercitus neque ducis terga tuta esse. Proinde & honesta mors turpi vitá potior; & incolumitas
B ac decus, eodem loco sita sunt. nec inglorium fuerit,in ipso terrarum ac naturæ fine cecidisse. Si no-
uæ gentes atque ignota acies constitisset: aliorum exercituum exemplis vos hortarer. nunc vestra
decora recensete,vestros oculos interrogate. Ij sunt quos proximo anno, vnam legionem furto no-
ctis aggressos,clamore debellastis: ij cetcrorum Britannorum fugacißimi. ideóque tamdiu superstí-
tes. Quomodo siluas saltusque penetrantibus,fortißimum quodque animal robore, pauida & in-
ertia ipso agminis sono pelluntur: sic acerrimi Britannorum iam pridem ceciderunt; reliquus est
numerus ignauorum & metuentium. quos quòd tandem inuenistis,non restiterunt,sed depreben-
si sunt nouißimi, & extremo metu corpora defixère in his vestigijs, in quibus pulchram & spe-
ctabilem victoriam ederetis. Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis ma-
gnum diem,approbate Reip. numquam exercitui imputari potuisse,aut moras belli,aut [57] caussas
debellandi. Et alloquente adhuc Agricolâ militum ardor eminebat, & finem otationis
ingens alacritas consecuta est, statimque ad arma discursum. instinctos tuentesque ita
disposuit,vt peditum auxilia quæ octo milia etant,mediam aciem firmarent: equitum
C tria milia, cotnibus affunderentut. legiones pro vallo stetere,ingens victoriæ decus ci-
tra Romanum sanguinem bellanti, & auxilium si pellerentut. Britannotum acies in
speciem simul ac terrotem editiotibus locis constitetant: ita vt ptimum agmen æquo,
ceteri pet accline iugum connexi velut insutgerent: media campi couinatius & eques
strepitu ae discutsu complebat. Tum Agrieola supetante hostium multitudine veritus,
ne simul in frontem, simul & latera suorum pugnatetur, diductis otdinibus, quam-
quam potrectior acies fututa etat, & arcessendas plerique legiones admonebant,prom-
tiot in spem,& firmus aduetsis,dimisso equo pedes ante vexilla cōstitit. Ac ptimo con-
gressu eminus certabatur. simul constantiâ, simul atte Britanni, ingentibus gladijs &
breuibus cetris,missilia nostrorum vitate,vel excutere,atque ipsi magnam vim telorum
superfundere: donec Agricola tres Batauorum cohortes ac Tungrorum duas cohorta-
tus est, vt tem ad muctones ac manus adducerent. quod & ipsis vetustate militiæ exet-
citatum, & hostibus inhabile parua scuta & enotmes gladios getentibus. nam Britan-
D notum gladij sine mucrone complexum armorum, & [58] in aperto pugnam non tole-
rabant. Igitut vt Bataui miscere ictus,ferite vmbonibus,ora fœdare,& tractis qui in æ-
quo

54. MILITEM ADHVC RATVS.] *Vox planissimè excidit,* militem acuendum adhuc ratus, *aut,* incitandum: *siue aliud tale.*

55. OCTAVVS ANNVS EST.] *Vnde numerat? ab introitu suo in prouinciam, & ad res suas aptat.*

56. VOTA VIRTVSQVE IN APERTO.] *Quod Polybius dixit, ἐν ὑπαίθροις.*

57. CAVSSAS DEBELLANDI.] *Quærenti apud me Guil. Barclayo erudito & sagaci viro, ex tempore emendabam,* caussas rebellandi. *Sententia proba, ista: per vos aut ignauiam vestram minus debellatum, nec per proteruiam rebellatum. Siue etiam, per eamdem ignauiam: quæ visa hostes animauit, & excitauit.*

58. IN APERTO PVGNAM.] *Quid ais? imò vel maximè optent, adeò non refutent. Faciebam,* in operto, *aut magis*, in opertos. *Qui sub armis scutisq; pugnant, & statim inuadunt, spernunt hos prælongos gladios: hodieq; res dicit. Tamen placet etiam Francisci Medicis coniectatio,* in arcto pugnam*: & quis stirpem è patronis illis Musarum non amet? Hodie veram gloriam ipsi sic ament.*

quo obstiterant, erigere in colles aciem cœpere; ceteræ cohortes æmulatione & impetu A commistæ proximos quosque cædere. ac plerique semineces aut integri festinatione victoriæ relinquebantur. [59] Interim equitum turmæ fugere, couinarij peditum se prœlio miscuêre: & quamquam recentem terrorem intulerant, densis tamen hostium agminibus & inæqualibus locis hærebant: [60] minimeque equestris ea pugnæ facies erat, cùm [61] in gradu stantes, [62] simul equorum corporibus impellerentur. ac sæpè vagi currus, exterriti sine rectoribus equi, vt quemque formido tulerat, [63] transuersos, aut obuios incursabant. Et Britanni qui adhuc pugnæ expertes summa collium insederant, & paucitatem nostrorum vacui spernebant, degredi paullatim & circumire terga vincentium cœperant: ni idipsum veritus Agricola quattuor equitum alas ad subita belli retentas, venientibus opposuisset; quantóque ferociùs accurrerant, tantò acriùs pulsos in fugam disiecisset. Ita consilium Britannorum in ipsos versum. transuectæq; præcepto ducis à fronte pugnantium alæ, auersam hostium aciem inuasêre. Tum verò patentibus locis grande & atrox spectaculum: [64] sequi, vulnerare, capere, atque eosdem B oblatis alijs trucidare. Iam hostium, prout cuique ingenium erat, cateruæ armatorum paucioribus terga præstare, quidam inermes vltrò ruere, ac se morti offerre. Passim arma, & corpora, & laceri artus, & cruenta humus: & aliquando etiam victis ira virtusque. postquam siluis appropinquarunt, collecti, primos sequentium incautos & locorum ignaros circumueniebant. Quod ni frequens vbique Agricola, validas & expeditas cohortes indaginis modo, & sicubi artiora erant, partem equitum dimissis equis, simul rariores siluas equitem persultare iussisset, acceptum aliquod vulnus per nimiam fiduciam foret. Ceterùm vbi compositos firmis ordinibus sequi rursus vidêre, in fugam versi, non agminibus vt priùs, nec alius alium respectantes, rari, & vitabundi inuicem, longinqua atque auia petiêre. finis sequendi nox & satietas fuit. cæsa hostium ad decem milia: nostrorum trecenti quadraginta cecidêre, in quîs Aulus Atticus præfectus cohortis, iuuenili ardore & ferociâ equi hostibus illatus. Et nox quidem gaudio prædaque læta victoribus: Britanni palantes, mixtoque virorum mulierumque ploratu, C trahere vulneratos, vocare integros, deserere domos, ac per iram vltrò incendere: eligere latebras, & statim relinquere: [65] miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare: aliquando frangi aspectu pignorum suorum, sæpiùs concitari. satisque constabat sæuisse quosdam in coniuges ac liberos, tamquam misererentur. Proximus dies faciem victoriæ latiùs aperuit. vastum vbique silentium, secreti colles, fumantia procul tecta, nemo exploratoribus obuius. quibus in omnem partem dimissis, vbi incerta fugæ vestigia, neque vsquam conglobari hostes compertum, & exactâ iam æstate spargi bellum nequibat, in fines Horestorum exercitum deducit. Ibi acceptis obsidibus, præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. datæ ad id vires, & præcesserat terror. ipse peditem atque

59. INTERIM EQVITVM TVRMÆ FVGERE.] *Alij in sequentibus, ego hic offendo. Nam vnde hac fuga, cùm nec de pugnâ vllâ præcesseris? miro vel ipsorum ignauia, vel scriptoris nostri incogitantia. At vitium hic esse palàm odoror. Ecce anteà, pro more gentis, instruxit & iunxit:* media, *inquit,* campi couinarius, & eques discursu ac strepitu complebant. *Itaque isti, vt apparet, acies interiecti: sed Agricola neglexit, & parte aliò inuasit Britannos pedites, quod robur censebat. Captâ autem pugnâ, iam equites & couinarij miscentur, sed verbis corrigendis. Quid dicam Critica? suauis, & molesta es: rem video, verbo requiro. Puto,* Interim equitum turmæ effudêre, & couinarij peditum se prælio miscuêre. *Aut potiùs,* turmæ effusæ & couinarij. *Profectò iam pugnarunt, & sequens narratio tota dicit: attende.*

60. MINIMEQVE EQVESTRIS EA PVGNÆ FACIES.] *Vides* equestre *prælium? nondum ergo fugerunt, vt vulgata lectio volebat.*

61. IN GRADV STANTES.] *Hærebant enim locis iniquis, vt dixit, tum & confertô Romanâ vel Sociali acie.*

62. SIMVL EQVORVM CORPORIBVS.] *Quid* D *clarius, quàm hæc ad singulares equites referenda? qui stantes hærentesq; , sine suo impetu, facilè cũ ipsis equis pellebantur è pedite, vi ingruente.*

63. TRANSVERSOS, AVT OBVIOS.] *Quos? Romanos? non: sed ipsos suos equites, quos turbabant aut euertebant.*

64. SEQVI, VVLNERARE, CAPERE.] *E Sallustio sumpta hæc scio, qui in Iugurtino:* tum spectaculum horribile in campis patentibus, sequi, fugere, occidi, capi, equi atque viri afflicti.

65. MISCERE INVICEM.] *Totâ hac periodo ornatum ex oppositis quæsiuit. ideoq; hic legam,* dein separare. *Aliquando, inquit, cum aliis, aliquando rursus secum deliberabant.*

66. TRV-

A atque equites lento itinere, quò nouarum gentium animi ipsâ transitus morâ terrerentur, in hibernis locauit. Et simul classis secundâ tempestate ac famâ [66] Trutulensem portum tenuit, vnde proximo latere Britanniæ lecto * omni redierat. Hunc rerum cursum, quamquam nullâ verborum iactantiâ, [67] epistolis Agricolæ actum, vt Domitiano moris erat, fronte lætus, pectore anxius excepit. Inerat conscientia, derisui fuisse nuper falsum è Germaniâ triumphum, emtis per commercia, quorum habitus & crines in captiuorum speciem formarentur: at nunc veram magnamque victoriam, tot millibus hostium cæsis, ingenti famâ celebrari. Id sibi maximè formidolosum, priuati hominis nomen supra Principis attolli: frustra studia fori, & ciuilium artium decus in silentium acta, si militarem gloriam [68] alius occuparet: & cetera vtcumque faciliùs dissimulari, ducis boni imperatoriam virtutem esse. Talibus curis exercitus, quodque sæuæ cogitationis indicium erat, secreto suo satiatus, optimum in præsentiâ statuit reponere odium, donec impetus famæ & fauor exercitus languesceret. nam etiam tum Agricola Britanniam obtinebat. Igitur [69] triumphalia ornamenta, & illustris statuæ honorem, & quidquid prò triumpho datur, multo verborum honore cumulata, decerni in senatu iubet: addique insuper opinionem, Syriam prouinciam Agricolæ destinari, vacuam tum morte Atilij Rufi consularis, & maioribus reseruatam. Credidêre plerique libertum ex secretioribus ministerijs missum ad Agricolam, codicillos quibus ei Syria dabatur tulisse, cum præcepto, vt si in Britanniâ foret, traderentur: eumque libertum in ipso freto Oceani obuium Agricolæ, ne appellato quidem eo ad Domitianum remeasse. siue verum istud, siue ex ingenio Principis fictum ac compositum est. Tradiderat interim Agricola successori suo prouinciam quietam tutamque. Ac ne notabilis celebritate & frequentiâ occurrentium introitus esset, vitato amicorum officio, noctu in vrbem, noctu in palatium, ita vt præceptum erat, venit: exceptusque breui osculo & nullo sermone, turbæ seruientium immixtus est. Ceterùm vt militare nomen, graue inter otiosos, alijs virtutibus temperaret, tranquillitatem atque otium penitus auxit, cultu modicus, sermone facilis, vno aut altero amicorum comitatus: adeò vt plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectoque Agricolâ, quærerent famam, pauci interpretarentur. Crebrò per eos dies apud Domitianum absens accusatus, absens absolutus est. caussa periculi non crimen vllum, aut querela læsi cuiusquam, sed infensus virtutibus Princeps, & gloria viri, ac [70] pessimum inimicorum genus, laudantes. Et ea insecuta sunt reipublicæ tempora, quæ sileri Agricolam non sinerent: tot exercitus in Mœsiâ Daciáque, & Germaniâ Pannoniáque, temeritate aut per ignauiam ducum amissi: [71] tot militares viri cum tot cohortibus expugnati & capti. nec iam de limite imperij & ripâ, sed de hibernis legionum & possessione dubitatum. Ira cùm damna

* omnis

66. TRVTVLENSEM PORTVM.] *Ignotus est. itaque alij volunt*, Rutupensem.

67. EPISTOLIS AGRICOLÆ ACTVM.] *Hæsi*
D *olim. nunc leni emendatione me expedio*, auctum, *pro* actum, *rescribens.*

68. ALIVS OCCVPARET.] *Putabam*, altius, *vel* artius, *siue* arctius. *De Agricolâ Domitianus ratiocinatur, & sese exstimulat: Frustrà silentio trãsitas ciuiles artes, si in militari præpolleret. Quòd si vulgata placet, de ipso Domitiano accipies, querente: Frustrà se* liberalia studia initio Principatus neglexisse *(ita Suetonius cap. XX.) vt ad militaria & imperatoria se daret scilicet: si ecce alius eam gloriam occuparet. Atque hanc veram sententiam puto. Videbatur enim sibi in studiis & eloquentiâ potuisse excellere, si perseuerasset.*

69. TRIVMPHALIA ORNAMENTA.] *Palàm est hæc à Domitiano tributa: quod Tacitus de socero non potuit, credo, ignorare. Tamen Dio vult à Tito.* Ἐσφάγη, *inquit*, διὰ ταῦτα ὑπὸ Δομιτιανοῦ, καίπερ τὰς ἐπινικίους τιμὰς παρὰ τοῦ Τίτου λαβών.

70. PESSIMVM INIMICORVM GENVS, LAVDANTES.] *Gnome ex ipsis adytis humanæ vitæ. cui Mamertinus interpres, Panegyrico ad Iulianum:* Cùm, *inquit*, sancti Principis merces *(legimus* mores*)* atque instituta falsarum vituperationum licentiam submouerent: callido nocendi artificio accusatoriam diritatem laudum titulis peragebant, in omnibus conuenticulis quasi per beniuolentiam illa iactantes, Iulianus Alemanniam domuit, Iulianus vrbes Galliæ excitauit, *&c. Statimq.:* Hæ voces fuerunt ad inflammanda odia probris omnibus potentiores. si enim comminisci aliqua flagitia tētassent, facilè ipso splendore laudis & gloriæ refutarentur. inuenerunt accusandi genus, quod nullus refelleret.

71. TOT MILITARES VIRI.] *Ego dubito an non*, tot militares numeri. *Atqui de* Cohortibus *iungit. Ita, sed illos Romanos intellegit; has Sociales.*

72. ASIÆ

na damnis continuarentur, atque omnis annus funeribus & cladibus insigniretur, populo A
ſcebatur ore vulgi dux Agricola: comparantibus cunctis vigorem, constantiam, & expertum bellis animum, cum inertiâ & formidine eorum. Quibus sermonibus satis constat Domitiani quoque aures verberatas, dum optimus quisque libertorum amore & fide, pessimi malignitate & liuore, pronum deterioribus Principem exstimulabant. Sic Agricola simul suis virtutibus, simul vitijs aliorum, in ipsam gloriam præceps agebatur. Aderat iam annus quo proconsulatum [72] Asiæ & Africæ sortiretur, & occiso Ciuicâ nuper, nec Agricolæ consilium deerat, nec Domitiano exemplum. Accessere quidam cogitationum Principis periti, qui iturus ne esset in prouinciâ, vltrò Agricolam interrogarent. ac primò occultiùs quietem & otium laudare, mox operam suam in approbandâ excusatione offerre: postremò non iam obscuri, suadentes simul terrentesque, pertraxêre ad Domitianum. qui paratus simulatione, in arrogantiam compositus, & audijt preces excusantis, & cùm annuisset, agi sibi gratias passus est: nec erubuit beneficij inuidiâ. [73] salarium tamen proconsulari solitum offerri, & quibusdam à seipso concessum, Agricolæ non dedit: siue offensus non petitum, siue ex conscientiâ, ne quod vetuerat videretur emisse. Proprium humani ingenij est, [74] odisse quem læseris: Domitiani verò natura præceps in iram, & quò obscurior eò irreuocabilior, moderatione tamen prudentiáque Agricolæ leniebatur. quia non contumaciâ, neque inani iactatione libertatis, famam fatumque prouocabat. Sciant quibus moris illicita mirari, posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse: obsequiumque ac modestiam, si industria ac vigor adsint, [75] eò laudis excedere, quò plerique per abrupta, sed [76] in nullum rei post vsum, ambitiosâ morte inclaruerunt. Finis vitæ eius nobis luctuosus, amicis tristis, extraneis etiam ignotisque non sine curâ fuit. Vulgus quoque, & hic aliud agens populus, & ventitauêre ad domum, & per fora & circulos locuti sunt: nec quisquam auditâ morte Agricolæ, aut lætatus est, aut statim oblitus est. Augebat miserationem constans rumor, veneno interceptum. Nobis nihil comperti affirmare ausim. ceterùm per omnem valetudinem eius, crebriùs quàm ex more principatus per nûntios visentis, & libertorum primi, & medicorum intimi venêre: siue cura illud, siue inquisitio erat. Supremo C
quidem die momenta deficientis per dispositos cursores nuntiata constabat, nullo credente sic accelerari, quæ tristis audiret. Speciem tamen doloris animo vultúque præ se tulit, [77] securus iam odij, & qui faciliùs dissimularet gaudiũ quàm metum. Satis constabat lecto testamento Agricolæ, quo coheredem optimæ vxori & pijssimæ filiæ Domitianum scripsit, lætatum eum, velut honore iudicióque: tam cæca & corrupta mens assiduis adulationibus erat, vt nesciret à bono patre non scribi heredem, nisi malum Principem. Natus erat Agricola Caio Cęsare tertiùm Conſ. idib. Iunijs: excessit sexto & quinquagesimo anno decimo kalen. Septemb. Collegâ Prisco que Coss. Quòd si habitum quoque eius posteri noscere velint, decentior quàm sublimior fuit. nihil metus in vultu: gratia oris supererat. bonum virum facilè crederes, magnum libenter. Et ipse quidem, quam- D

72. ASIÆ ET AFRICÆ.] *Non potest, vt sortitus fuerit vtrumque simul. nec ferunt Romani mores. Scribo*, Asiæ aut Africæ.

73. SALARIVM TAMEN PROCONSVLARI.] *Nihil magis ad huius loci lucẽ (vt ne ab alto aut longinquo petam) quàm quæ Dio Cassius in Fragmento rerum Macrini conscripsit. Ait* Aufidium Frontonem, neque Africæ Procõsulatu donatum à Macrino, etsi sortitus eam esset, neque item Asiæ: *& addit*, τότε μὲν ἐκπέμψων γέρας, καὶ οἴκοι μένοντι αὐτῷ, τὰς πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας, δοθῆναι εἰσηγήσατο. οὐ μέντοι καὶ ἐκεῖνος αὐτὰς ἔλαβεν, εἰπὼν, οὐκ ἀργυρίου, ἀλλ' ἡγεμονίας δεῖσθαι: adiunctum tamen salarium, etiam domi manenti ipsi, vigintiquinque myriadas drachmarum, dari statuit. quod ille non accepit, dicens non pecuniæ sed imperij honoriſque se egere. *Vides retineri solitos; vides Salarium tamen accipere; vides & ipsam summam, seriò notandam. Ea est* decies HS. *siue* XXV. *millia Philippicûm.*

74. ODISSE QVEM LÆSERIS.] *Seneca* II. *de Irâ*: Hoc habent animi magnâ fortunâ insolentes, quos læserunt & oderunt.

75. EO LAVDIS EXCEDERE.] *Malo*, accedere, *vel potius* escendere. *Sequentia huius comprehensionis parùm integra censeo.*

76. IN NVLLVM REI POST VSVM.] *Non displicet iunctim & quasi compositè*, post-usum. *Id est, morte eâ nec in posterum aliquid consuluisse, vel vtiliter præstitisse. Mercero placebat*: in nullum reipublicæ vsum. *ingeniosè, & fortasse verè.*

77. SECVRVS IAM ODII.] *Id est, qui odium non*

A quamquam medio in spatio integræ ætatis ereptus, quantum ad gloriam longissimum
æuum peregit. Quippe & vera bona, quæ in virtutibus sita sunt, impleuerat; & Consu-
laribus ac Triumphalibus ornamentis prædito, quid aliud adstruere fortuna poterat?
Opibus nimijs non gaudebat, speciosæ contigerant. filiâ atque vxore superstitibus, po-
test videri etiam beatus incolumi dignitate, florente famâ, saluis affinitatibus & amici-
tijs futura effugisse. Nam sicuti durare in hac beatissimi sæculi luce, ac Principem Tra-
ianum [78] videre, augurio votisque apud nostras aures ominabatur: ita festinatæ mor-
tis grande solatium tulit, euasisse postremum illud tempus, quo Domitianus non iam
per interualla ac spiramenta temporum, sed continuo & velut vno ictu rempublicam
exhausit. Non vidit Agricola obsessam curiam, & clausum armis senatum, & eâdem
strage tot consularium cædes, tot nobilissimarum feminarum exsilia & fugas. Vnâ ad-
huc victoriâ Carus Metius censebatur, & [79] intra Albanam villam sententia Messalli-
ni strepebat, & Massa Bebius [80] iam tum reus erat. [81] Mox nostræ duxêre Heluidium
B in carcerem manus: nos [81] Maurici, Rusticique visus, nos innocenti sanguine Senecio
perfudit. Nero tamen subtraxit oculos, iussitque scelera, non spectauit. præcipua sub
Domitiano miseriarum pars erat, videre & aspici: cùm suspiria nostra subscriberentur:
cùm denotandis tot hominum palloribus sufficeret sæuus ille vultus & [83] robur, à quo
se contra pudorem muniebat. Tu verò felix Agricola non vitæ tantùm claritate, sed et-
iam

non curaret, facilè iam deponeret, vt in mortuum: ideaq; & doloris affectum facilè induit.

78. VIDERE OMINABATVR.] *Mirum si tot annos antè præsagiit? nec de Traiana vlla spes aut suspicio; nisi si Deus mentem illi mauit, aut nostro scriptori Blanditia, quod non solet.*

79. INTRA ALBANAM VILLAM.] *Veteres editiones*, intra Albanam arcem villam. *Opinor,*
C villam, *glossematium esse: & germanum*, Albanam arcem. *Certè Domitianus delectatus eo loco, eumq; habuit velut arcem. Dionis compendium:* τῦτο τὸ χωρίον ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Ἀλβανὸν, ἀφ' ὅπερ ἔτους ὠνομάσθη, ὅν, ὥσπερ τινα ἀκρόπολιν ἐξείλετο. *Pichena vellet:* intra Albanam arcem nulla sententia: *quasi dicat, nondum tunc auditum ibi Messallinum. Ego putarē dicere, quòd adhuc intra Albanam arcem, nō in Senatu & publico, calūniator ille audiretur. At pestes illas hominū, & districtas eius aui accusatores, Plinius passim nominat. etiam Sidonius:* Hi sunt quorum comparatione digitum tollerent Narcissus, Asiaticus, Massa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinius. *Iuuenalis:*

— quem Massa timet, quem munere palpat
Carus.

D 80. IAM TVM REVS ERAT.] *Qui damnatus quidem postea est accusantibus Baticis. vt disces ex Plinij epistolâ vlt. lib.* VII.

81. MOX NOSTRÆ DVXERE.] *Nam in Senatu accusatus, & manus ibi ei iniecta sunt, maximè & primùm à quodam Certo. Plinij epistola legatur* XIII. *libri* IX. *Hæc autem referenda, nequis erret, ad* Heluidium filium, *quē Domitianus occidit (Suetonius cap.* X.) *cùm patrem eius ipse Vespasianus. idem Suetan. Vesp. cap.* XV. *Sed Heluidius hic filius quâ matre natus? Habuit sanè Heluidius pater* Fanniam *vxorem, filiam* Thraseæ Pæti: *quod in epistolâ* XIX. *lib.* VII. *apud Plinium clarè scriptum. Non tamen hæc mater, sed nouerca. & ita idem Plinius appellat epistolâ* XIII. *libri* IX. Fuerat cum Arriâ & Fanniâ, quarum altera Heluidio nouerca, altera mater nouercæ. *Nam Fannia hæc vxor Heluidij Prisci, vt Arria vxor Thraseæ, & ergo Fanniæ mater. Ex his liquet* Heluidium patrem, *aliam vxorem ante Fanniam habuisse, & ex eâ prolem: etsi* Quæstorius adhuc à Thraseâ gener sit electus, *vt libro* IIII. *scriptum.*

82. MAVRICI RVSTICIQVE VISVS.] *Scriptura apud me fidei fluxæ. Quò enim illud,* visus? *Nec melius tamen video: aut parùs in sententiolâ hac nihil video. Viri ipsi mihi notiores. è quibus Mauricus, Iunius est Mauricus,* quo viro nihil firmius, nihil melius, *ait Plinius lib.* IV. *epistolarum. Eum à Domitiano in exsilium pulsum, redisse principatu primo Neruæ, docebit te idem lib.* I. *epistolâ* V. *At Rusticum hunc, Iunium Rusticum nominat Suetonius in Domitiano:* Occidit Iunium Rusticum, quòd Pæti Thraseæ & Heluidij Prisci laudes edidisset. *Etiam lapis vetus, siue inscripta basis:*

L. IVNII. RVSTICI
PHILOSOPHI
STOICI
L. IVNIVS. L. L.
MYRINVS. P. P.

At noster Arulenum Rusticum appellat, initio huius libelli: & Plinius epistolâ V. *lib.* I. *de Regulo:* Rustici Aruleni periculum fouerat, exultauerat morte, adeò vt librum recitaret publicaretque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam Stoicorum simiam appellat. *Vt omnino nomina illi fuerint, L. Iunius Arulenus Rusticus. Plinius ipse hunc velut doctorem monitoremq; habuit, & in laudes eius erumpit epistolâ* XIV. *lib.* I. *Etiam Plutarchus, extrema libella De Curiositate, factum eius plenum constantiæ recensuit.* Et Antoninus epistolam inseruit I. De suâ vitâ. *At Senecio, Herennius Senecio est, Plinio non semel item nominatus. Reus & interfectus fuit, quod de vitâ Heluidij libros composuisset, ait Plinius lib.* VII. *Sed vos magnæ animæ mihi saluete: quos iure miramur, colimus, factis dictisq; sapientes, & legitimos robustæ porticus alumnos.*

83. ROBVR, A QVO SE CONTRA.] *Particulam*

iam opportunitate mortis. vt perhibent qui interfuerunt nouissimis sermonibus tuis, A constans & libens fatum excepisti, tamquam pro virili portione innocentiam Principi donares. Sed mihi filiæque, præter acerbitatem parentis erepti, auget mæstitiam, quòd assidere valetudini, fouere deficientem, satiari vultu, complexu, non contigit. [84] excepissem certè mandata vocesque, quas penitus animo figeremus. Noster hic dolor, nostrum vulnus: nobis tam longæ absentiæ conditione ante quadriennium amissus es. Omnia sine dubio, optime parentum, assidente amantissimâ vxore, superfuere honori tuo: paucioribus tamen lacrymis compositus es, & nouissimâ in luce desiderauere aliquid oculi tui. Si quis piorum mânibus locus, si, vt sapientibus placet, non cum corpore exstinguuntur magnæ animæ; placidè quiescas, nos domum tuam ab infirmo desiderio, & muliebribus lamentis ad contemplationem virtutum tuarum voces, quas neque lugeri, neque plangi fas est: [85] admiratione te potius * temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, * militum decoramus. Is verus honos, ea coniunctissimi cuiusque pietas. Id filiæ quoque vxorique præceperim, sic patris, sic mariti memoriam venerari, B vt omnia facta dictaque eius secum reuoluant, famamq; ac figuram animi magis quàm corporis complectantur. non quia intercedendum putem imaginibus quæ marmore aut ære finguntur: sed vt vultus hominum, ita simulacra vultus imbecilla ac mortalia sunt, forma mentis æterna. quam tenere & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Quidquid ex Agricolâ amauimus, quidquid mirati sumus, manet, mansurumque est in animis hominum, in æternitate temporum, famâ rerum. Nam multos veterum velut inglorios & ignobiles obliuio obruet, Agricola posteritati narratus & traditus, superstes erit.

culam superesse puto, & lego, rubor quo se. *Porrò de hoc Domitiani fallaci habitu, Plinius in Panegyrico:* Ira in oculis, fœmineus pallor in corpore, in ore impudentia multo rubore suffusa. *Item Suetonius cap.* XVIII. *Et communiter, Seneca epist.* XI. Quidam numquam magis, quàm cùm erubuerint, timendi sunt, quasi omnem verecundiam effuderint. Sulla tunc erat violentissimus, cùm faciem eius sanguis inuaserat.

84. EXCEPISSEM CERTE MANDATA.] *Planè Homericum est. Ita enim apud eum Andromache lugens Hectorem:*

Οὐδ' ἔ τι μοι εἶπες πυκινὸν ἔπος, οὗ τί κεν αἰεὶ
Μνημονεύοιμι νύκτας τε καὶ ἤματα δάκρυ χέουσα.
Nec mihi sermones dixisti, quorũ ego semper C
Noctes atque dies lacrymis suffusa recorder.

85. ADMIRATIONE TE POTIVS.] *Canum & lu...um, quod non purgo. Priora tentem:* admiratione te potiùs, te immortalibus laudibus.

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD DIALOGVM DE CAVSSIS
CORRVPTÆ ELOQVENTIÆ
PRÆFATIO.

VPERIORIBVS *libris lucem aliquam industria nostra attulit: huic, verè possum dicere, salutem. Nam cùm deprauatissimus vulgò circumferretur, nulla pagina sine vulnere & vibice: admirabile est, quantum à Farnesiano codice (nam Vaticanis aberat) in eo sanando simus adiuti. Multi hiatus expleti, verba & lineæ integræ inserta, centeni aliquot loci (Latinè non oratoriè loquor) emendati. Quorum omnium numerum inire aut longum, aut superuacuum: moderabor, & in his Notis ea saltem tangam quorum vel insignis correctio est, vel ambigua. Reliqua recepta in contextum, sa-*
C *tis sit verbo iamnunc prædixisse, è Farnesiani libri fide esse. At de scripto, & scriptore ipso, pauca etiam hîc libanda sunt. Scriptum sanè optimum, stilo, inuentione, iudicio: & quod in hoc genere (integrum esset modò) conferre nihil verear cum iis quæ optimi sæcli, & optimæ notæ. Scriptor tamen ipse incertus. Ita olim iudicaui: neque etiam muto. Nam Tacitum fuisse quî credam? Stilus validè abnuit, non fallax in hoc genere argumentum. qui in nostro, constrictus vbique, teres, acutus, & seuerus magis quàm lepidus: hic omnia contrà. At mutari is in ætate aut argumento potest, inquiunt. Non nego. sed numquam ita, vt abeat prorsus à sese. Quidquid Cicero scripsit, senex, iuuenis; philologum, philosophum; in iis*
D *tamen lineamenta quædam apparent eiusdem viri & vultus. Nec aliter fit in omnibus nobis. Aetatem etiam vide, si non pugnat. Hic scriptor sermonem hunc habitum inducit sexto Flauiani imperij anno: eiq; interfuisse se* admodum iuuenem. *Quomodò verò tunc admodum iuuenis Tacitus, si honores etiam cœpit sub Vespasiano? Id enim de se fatetur,* & dignitatem *suam* à Vespasiano inchoatam *ait Historiarum primo. Sed exemplaria omnia Tacito adserunt. Quæ illa? vix bina aut terna credo ea esse in omni Europâ. quæ tam facile & pronum est hic mentiri, quàm in aliis libris sæpè. Sed etiam Pomponius Sabinus. Ita enim politissimus doctissimúsque Pythœus nos docuit, Notis ad hunc libellum.*

Is igitur Sabinus mediæ ætatis Grammaticus in Carmen de obitu Mæcenatis: Cornelius, *inquit*, Tacitus appellat scripta Mæcenatis calamistros. *Nec negare certè possumus, quin is locus hodiéque in hoc libello exstet. Quid dicam? seriò & ingenuè, nihil me credere huic ignobili Sabino, qui ex veteri verbo, somniauit fortasse quod voluit. Dico me. nam aliis nihil praeo quid sequantur. Incommodi quid erit, siue Tacito tribuamus: siue M. Fabio Quinctiliano, vt mihi olim visum? Nam & stilus ipse planè geminus: & ille se* De caussis corruptæ eloquentiæ *scripsisse plus vno loco fatetur. quem titulum valdè appositum scio huic argumento. Præcipuam enim materiem & velut fundum scripti, hoc fuisse, euincunt illa quæ superant, & magis euincerent quæ à fine desunt. Ipse Maternus hic ad Messallam:* Exprime nobis non laudationem antiquorum, sed caussas cur in tantum ab eloquentiâ eorum recesserimus. *Aetas tamen Quinctiliani paullò grandior fuisse videtur: quàm vt hic sermo illo iuuene. Itaque ambigo. & cùm multa dixerim, claudo tamen omnia & signo hoc responso, Mihi non liquêre.*

FABII

FABII QVINCTILIANI
VT VIDETVR, DIALOGVS;
AN SVI SÆCVLI ORATORES ANTIQVIS, ET QVARE, CONCEDANT:
CORN. TACITO VVLGO INSCRIPTVS.

SÆPE ex me requiris, Iuste Fabi, cur cùm priora sæcula tot eminentium oratorum ingeniis gloriaque effloruerint, nostra potissimùm ætas deserta, & laude orbata, vix nomen ipsum oratoris retineat. neque enim ita appellamus nisi antiquos: horum autem temporum diserti, caussidici, & aduocati, & patroni, & quiduis potius quàm oratores vocantur. Cui percontationi tuæ respondere, & tam magnæ quæstionis pondus excipere, vt aut de ingeniis nostris [1] malè existimandum sit, si idem assequi non possumus, aut de iudiciis, si nolumus; vix hercule auderem, si mea sententia proferenda, ac non disertissimorum vt nostris temporibus hominum sermo repetendus esset. quos eamdem hanc quæstionem pertractantes, iuuenis admodùm C audiui. Ita non ingenio, sed memoriâ ac recordatione opus est, vt quæ à præstantissimis viris & excogitata subtiliter, & dicta grauiter accepi, cùm singuli diuersas [2] vel easdem, sed probabiles caussas afferrent, dum formam sui quisque & animi,& ingenij redderet, iisdem nunc numeris, iisdémque rationibus persequar, seruato ordine disputationis. neque enim defuit, qui diuersam quoque partem susciperet, ac multum vexatâ & irrisâ vetustate, nostrorum temporum eloquentiam antiquorum ingeniis anteferret. Nam postero die quàm [3] accuratiùs Maternus Catonem recitauerat, cùm offendisse potentium animos diceretur, tamquam in eo tragœdiæ argumento sui oblitus, tantùm Catonem cogitasset,eaq; de re per vrbem frequens sermo haberetur, venerunt ad eum M. Aper & Iulius Secundus, celeberrima tum ingenia fori nostri: quos ego in iudiciis non vtrosque modò studiosè audiebam, sed domi quoque & in publico assectabar, mirâ studiorum cupiditate, & quodam ardore iuuenili, vt fabulas quoque eorum & disputationes,& arcana semotæ dictionis penitus exciperem. quamuis malignè D plerique opinarentur,nec Secundo promtum esse sermonem,& Aprum ingenio potiùs & vi naturæ,quàm institutione& litteris famam eloquentiæ consecutum. Nam & Secundo purus,& pressus,&,in quantum satis erat, profluens, sermo non defuit: & Aper [4] communi eruditione imbutus, contemnebat potiùs litteras quàm nesciebat. tamquam

NOTAE.

1. MALE EXISTIMANDVM SIT.] *Ita Farnes. at in Rom. codice* existimandum habeam.

2. VEL EASDEM, SED PROBABILES.] *Id verò non probabile, vt in vno sermone easdem caussas repetiuerint. Ego verba ea superesse censeo,* vel easdem.

3. ACCVRATIVS MATERNVS.] *Farnes.* Curiatius Maternus. *Putabam,*curatius. *sed sententiam attendenti magis placet* Curiatius: *quod proprium nomen Materni poetæ fuerit.*

4. COMMVNI ERVDITIONE.] *Malè vulgò,* cum eruditione.

5. SEDEN-

quam maiorem industriæ & laboris gloriam habiturus, si ingenium eius nullis alienarum artium adminiculis inniti videretur. Igitur vt intrauimus cubiculum Materni, [5] sedentem ipsum, quem pridie recitauerat librum intra manus habentem, deprehendimus. Tum Secundus: Nil ne te, inquit, Materne, fabulæ malignorum terrent, quo minus [6] offensas Catonis tui ames? An ideo librum istum [7] apprehendisti, vt diligentiùs retractares, & sublatis si qua prauam interpretandi materiam dederunt, emitteres Catonem non quidem non meliorem, sed tamen securiorem? Tum ille, [8] Leges tu quidem si volueris & agnosces quæ audisti. quòd si qua omisit Cato, [9] sequenti tractatione Thyestes dicet. Hanc enim tragœdiam disposui iam, & intra me ipse formaui. Atque ideo maturare libri huius editionem festino, vt dimissâ priore curâ, nouæ cogitationi toto pectore incumbam. Adeò te tragœdiæ istæ non satiant, inquit Aper, quo minus omissis orationum & [10] curarum studijs omne tempus modò circa Medeam, ecce nunc circa Thyestem consumas? cùm tot amicorum caussæ, tot coloniarum & municipiorum clientelæ in forum vocent, quibus vix sufficeres, etiam si non nouum tibi ipse negotium importasses, Domitium, & Catonem: id est, nostras quoque historias, & Romana nomina, Græcorum fabulis aggregares. Et Maternus, Perturbaret hac tuâ seueritate, nisi frequens ac assidua nobis contentio iam propè in consuetudinem vertisset. Nam nec tu agitare & insequi poëtas intermittis, & ego [11] cui desidiam aduocationum obijcis, cotidianum hoc patrocinium [12] defendendæ aduersus te poëticæ exerceo. Quo lætor magis oblatum nobis iudicem, qui me vel in futurum vetet versus facere, vel quod iam pridem opto, suâ quoque auctoritate compellar, vt omissis forensium Musarum angustijs, in quibus satis mihi superque sudatum est, sanctiorem istam & augustiorem eloquentiam colam. Ego verò, inquit Secundus, ante quàm me iudicem Aper recuset, faciam quod probi & modesti iudices solent, vt in his cognitionibus excusent, in quibus manifestum est, alteram apud eos partem * gratiæ præualere. Quis enim nescit, neminem mihi coniunctiorem esse & vsu amicitiæ, & assiduitate contubernij, quàm Saleium Bassum, cùm optimum virum tum absolutissimum poëtam? porrò si poëtica accusatur, non alium video reum locupletiorem. Securus sit, inquit Aper, & Saleius Bassus, & quisquis alius studium poëticæ & carminum gloriam fouet, cùm caussas agere non possit. & ego enim [13] quatenus arbitrium litis huius inueniri non patiar, Maternum [14] sollicitè plurimum defendi. sed & ipsum solum [15] apud eos arguam, quòd natus ad eloquentiam virilem & oratoriam, quâ parare simul & tueri amicitias, adsciscere nationes, complecti prouincias possit, amittit studium, quo nō aliud in ciuitate nostrâ vel ad vtilitatem fructuosius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari potest. Nam si ad vtilitatem vitæ omnia [16] consilia, facta nostra dirigenda sunt; quid erit tutius quàm eam exercere artem, quâ semper armatus præsidium amicis, opem

* gratiâ

5. SEDENTEM IPSVM, QVEM.] *Rom. copula addita*, & quem. *rectè*.

6. OFFENSAS CATONIS TVI AMES.] *Perspicuè verum. vulgo*, aures.

7. APPREHENDISTI.] *Alij libri*, deprehendisti. *Ego*, reprehendisti: *propriâ significatione huius verbi.*

8. LEGES TV QVIDEM SI VOLVERIS.] *Scriptus liber longè aliter*, Leges quid Maternus sibi debuerit, & agnosces, *&c.*

9. SEQVENTI TRACTATIONE.] *Fortasse* recitatione. *Ipse Maternus infrà*, Recitatione tragœdiarum famam se auspicatum, ait.

10. CVRARVM STVDIIS.] *Omninò scribendum coniicio*, caussarum studiis.

11. CVI DESIDIAM ADVOCATIONVM OBIICIS.] *Praclarè meus liber. Antè à corruptè & mutilatè*, cui desidiam aduocamur, cottidianũ, *&c.*

12. DEFENDENDÆ ADVERSVS TE POETICÆ.] *Bene quoque hoc liber. Alij*, defendens aduersus te poeticè.

13. QVATENVS ARBITRIVM LITIS HVIVS.] *Totum locum P. Pythæus legit*, quatenus arbitrum litis huius inueni, non patiar Maternum societate plurium defendi. *hoc sensu, Quando te, Secunde, huius litis arbitrum nactus sum. Quod rectum omnino iis quibus mens non curua.*

14. SOLLICITE PLVRIMVM DEFENDI.] *Farnes.* societate plurium.

15. APVD EOS.] *Malo*, apud vos.

16. CONSILIA, FACTA NOSTRA.] *Rom. liber*, factáque nostra.

17. REBVS

A opem alienis,salutem periclitantibus, inuidis verò & inimicis metum & terrorem vltrò
feras,ipse securus & velut quadam perpetuâ potentiâ ac potestate munitus? cuius vis &
vtilitas,[17] rebus propè fluentibus,aliorum * præsidio & tutelâ intelligitur. sin proprium * præsidium & tutela.
[18] periculum increpuit; non hercule lorica aut gladius in acie firmius munimentum,
quàm reo & periclitanti eloquentiæ præsidium simul & telum, quo propugnare pari-
ter & incessere,vel in iudicio,siue in senatu,siue apud Principem possis. Quid aliud in-
festis patribus nuper Eprius Marcellus, quàm eloquentiam suam opposuit? qui accin-
ctus & minax disertam quidem sed inexercitatam & eiusmodi certaminû rudem Hel-
uidij sapientiam elusit. Plura de vtilitate non dico, [19] cui parti minimè contradictu-
rum Maternum meum arbitror. Ad voluptatem oratoriæ eloquentiæ transeo,cuius iu-
cunditas non vno alióve momento, sed omnibus propè diebus & propè omnibus ho-
ris contingit. Quid enim dulcius libero & ingenuo animo, & ad voluptates honestas
nato, quàm videre plenam semper & frequentem domum concursu splêdidissimorum
B hominum? idque scire,non pecuniæ,non orbitati,neque officij alicuius administratio-
ni, sed sibiipsi dari? illos quinimmo [20] orbos & locupletes & potentes venire plerum-
que ad iuuenem & pauperem, vt aut sua aut amicorum discrimina commendent. Vl-
lane tanta ingentium opum ac magnæ potentiæ voluptas, quàm spectare homines ve-
teres, & senes, & [21] totius orbis gratiâ subnixos, in summâ omnium rerum abundan-
tiâ confitentes id quod optimum sit se non habere? Iam verò qui togatorum comitatus
& egressus? quæ in publico species? quæ in iudicijs veneratio? quod gaudium consur-
gendi assistendíque inter tacentes, in vnum conuersos? coire populum,& circumfundi
coràm,& accipere affectum quemcumque orator induerit? Vulgata dicentium gaudia,
& imperitorum quoque oculis [22] exposita, percenseo. Illa secretiora, & tantùm ipsis o-
rantibus nota, maiora sunt. Siue accuratam meditatamque affert orationem; est quod-
dam sicut ipsius dictionis,ita gaudij pondus & constantia. siue nouam & recentem cu-
ram non sine aliquâ trepidatione animus attulerit; ipsa sollicitudo commendat euen-
C tum, & lenocinatur voluptati. Sed extemporalis audaciæ, atque ipsius temeritatis vel
præcipua iucunditas est. Nam ingenio quoque,sicut in agro,quamquam alia diu seran-
tur atque elaborentur,gratiora tamen quæ suâ sponte nascuntur. Equidem vt de me ip-
so fatear,non eum diem lætiorem egi, quo mihi latus clauus oblatus est, vel quo homo
nouus & in ciuitate minimè fauorabili natus, quæsturam, aut tribunatum, aut prætu-
ram accepi: quàm eos quibus mihi pro mediocritate huius quantulæcumque in dicen-
do facultatis, aut reum prosperè defendere, aut apud centumuiros caussam aliquam fe-
liciter orare, aut apud Principem ipsos illos libertos & procuratores Principum tueri &
defendere datur. Tum mihi supra tribunatus & præturas & consulatus ascendere vi-
deor, [23] tum * abire: quod si non in alio oritur, nec in codicillis datur, nec cum gratiâ
venit. Quæ fama & laus cuiusuis artis cum oratorum gloriâ comparanda est, qui non
illustres in vrbe solùm apud negotiosos & rebus intentos, sed etiam apud iuuenes &
adolescentes, [24] quibus morum indoles est & bona spes sui? Quorum nomina priùs
D paren-

17. REBVS PROPE FLVENTIBVS.] *Pythæus rectè legit & distinguit*, rebus probè (*nec malè, si,* prosperè) fluentibus, aliorum præsidio & tutelâ intelligitur.

18. PERICVLVM INCREPVIT.] *Alij libri*, periculum irrepat. *Sed hoc Farnesianum planissimè verum est. Cicero in Catilinariâ:* Quidquid increpuerit, Catilinam timeri. *Liuius:* Vnde si quid increpet terroris.

19. CVI PARTI MINIME CONTRADICTVRVM.] *Ita vetus. non tamen malè vulgati*, cùm præsertim minimè contradicturum.

20. ORBOS ET LOCVPLETES ET POTENTES.] *Auxi è libro scripto.*

21. TOTIVS ORBIS.] *Pythæus*, totius vrbis. *probè.*

22. EXPOSITA PERCENSEO.] *Bene ita liber. Anteà*, parua censeo, *cum pernicie totius sententia.*

23. TVM ABIRE: QVOD SI NON IN ALIO ORITVR.] *Corruptio clara, nec medicina hic à libro. Pythæus tentat*, Tum habere, quod non in aluo oritur. *quod capio haud satis. An ne* in albo *voluit dicere? & Pratorum ius formulasq; intellexit? Fortasse etiam*, quod scilicet (*ita enim illud, si, diducam & extendam*) non in atrio oritur. *Præcesserat enim de plenâ & splendenti domo, concursu salutantum. Rodolphi lectionem, sine coniectura est, non omitto, qui in prioribus verbis legit:* tum supra me abire.

24. QVIBVS MORVM INDOLES.] *Romana editio*, quibus maior indoles.

parentes liberis suis ingerunt? quos sæpiùs vulgus imperitum & tunicatus hic populus A transeunteis nomine vocat, & digito demonstrat? Aduenæ quoque & peregrini, iam in municipijs & colonijs suis auditos, cùm primùm vrbem attigerunt, requirunt ac vultus agnoscere concupiscunt. Ausim contendere Marcellum hunc Eprium, de quo modò locutus sum, & Crispum Vibium (libentiùs enim * nouis & recentibus quàm remotis & oblitteratis exemplis vtor) [25] non minus esse in extremis partibus terrarum, * quàm Capuæ aut Vercellis, vbi nati dicuntur. [26] nec hoc illis alterius ter millies sestertium præstat, quanquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiæ beneficio venisse. Ipsa eloquentia, cuius numen & cælestis vis multa quidem omnibus sæculis exempla edidit, ad quantam vsque fortunam homines ingenij viribus peruenerint. [27] Sed hæc, vt suprà dixi, proxima, & quæ non auditu cognoscenda sed oculis spectanda habemus. Nam quo sordidiùs & abiectiùs nati sunt, quoque notabilior paupertas & [28] angustia rerum nascentes eos circumsteterunt, eò clariora & ad demonstrandam oratoriæ eloquentiæ vtilitatem illustriora exempla sunt. quòd sine commendatione natalium, sine substantiâ facultatum, neuter moribus egregius, alter habitu quoque corporis contemptus, per multos iam annos [29] potentissimi sunt ciuitatis ac donec libuit principes fori, nunc principes in Cæsaris amicitiâ agunt ferúntque cuncta: atque ab ipso Principe cum quâdam reuerentiâ diliguntur. Quia Vespasianus venerabilis senex & patientissimus veri, benè intelligit, ceteros quidem amicos suos niti ijs quæ ab ipso acceperint, quæq; ipsi accumulare, & in alios congerere promtum est: Marcellum autem & Crispum, attulisse ad amicitiam suam, quod non à Principe acceperint, nec accipi possit. Minimum inter tot ac tanta locum obtinent [30] imagines, ac tituli & statuæ. quæ neque ipsa tamen negliguntur: tam hercule quàm diuitiæ & opes, quas faciliùs inuenies qui vituperet quàm fastidiat. His igitur & honoribus, & ornamentis, & facultatibus, refertas domos eorum videmus, qui se ab ineunte adolescentiâ caussis forensibus & oratorio studio dederunt. Nam carmina & versus, quibus totam vitam Maternus insumere optat (inde enim omnis fluxit oratio) neque dignitatem vllam auctoribus C suis conciliant, neque vtilitates alunt: voluptatem autem breuem, laudem inanem & infructuosam consequuntur. Licet hæc ipsa, & quæ deinde dicturus sum, aures tuæ ô Materne respuant, [31] cui bono est, si apud te Agamemnon aut Iason disertè loquitur? quis ideo domum defensus, & tibi obligatus redit? Quis Saleium nostrum egregium poëtam, vel (si hoc honorificentius est) præclarissimum vatem deducit, aut salutat, aut prosequitur? Nempe si amicus eius, si propinquus, si denique ipse in aliquod negotium inciderit, ad hunc Secundum recurret, aut ad te Materne, non quia poëta es, neque vt pro eo versus facias. hi enim Basso domi nascuntur, pulchri quidem & iucundi. quorum tamen hic exitus est, vt cùm toto anno, per omnes dies, magnâ noctium parte, vnum librum extudit & elucubrauit, rogare vltrò & ambire cogatur, vt sint qui dignentur audire: & ne id quidem gratis. nam & domum mutuatur, & auditorium extruit, & subsellia conducit, & libellos dispergit: & vt beatissimus [32] recitationum eius euen- D

* notis

25. NON MINVS ESSE IN EXTREMIS.] *Vox deest, quam à me repono:* non minus esse notos in extremis.

26. NEC HOC ILLIS ALTERIVS.] *In morbo locus & defectu. Scribas & distinguas:* nec hoc illis alterius ter millies, alterius bis millies HS. præstat (quamquam ad has ipsas opes possunt videri eloquentiæ beneficio peruenisse) sed ipsa eloquentia. cuius numen, *&c. Quæ addidi, satis mihi certa sunt, numero tantùm excepto. nam certè vtriusque opes exprimere propositum habuit. Rodolphus scribebat,* nec hoc illis vtriusque ter millies HS. *quod amplectar, si è libris.*

27. SED HÆC, VT SVPRA DIXI, PROXIMA.] *Totam periodum scripsi, vti in Farnesiano concepta. Non displiceat tamen è vulgatis libris,* propria, *pro,* proxima.

28. ANGVSTIA RERVM.] *Rom. editio,* angustia ereptum. *ex quo Rodolphus,* angustia parentum. *ego,* angustiæ rerum.

29. POTENTISSIMI SVNT CIVITATIS.] *Rodolphus,* potentissimi in iudiciis.

30. IMAGINES AC TITVLI ET STATVÆ.] *Præclarè liber. Vulgò erat,* imagines Attali & statuæ. *quis ingenio suo duce repperisset?*

31. CVI BONO EST, SI APVD TE.] *Optimè quoque liber. Anteà,* crebrò etsi apud te.

32. RECITATIONVM.] *Scribe,* recitationem.

33. SE IPSVM

A euentus prosequarur; omnis illa laus intra vnum aut alterum diem velut in herbâ vel flore præcepta, ad nullam certam & solidam peruenit frugem : nec aut amiciriam inde refert, aut clientelam, aut mansurum in animo cuiusquam beneficium, sed clamorem vagum, & voces inanes, & gaudium volucre. Laudauimus nuper vt mirâ & eximiam Vespasiani liberalitatem, quòd quingenta sestertia Basso donasset. Pulchrum id quidem, indulgentiam Principis ingenio mereri; quantò tamen pulchrius, si ita res familiaris exigat, [33] se ipsum colere, suum genium propitiare, suam experiri liberalitatem? Adijce quòd poëris, si modò dignum aliquid elaborare & efficere velint, relinquenda conuersatio amicorum, & iucunditas vrbis, deserenda cetera officia, vtque ipsi dicunt, in nemora & lucos, id est, in solitudinem recedendum est. Nec opinio quidem & fama, cui soli seruiunt, & quod vnum esse pretium omnis sui laboris fatentur, æquè poëtas quàm oratores sequitur. quoniam mediocreis poëtas nemo nouit, bonos pauci. Quando enim rarissimarum recitationum fama [34] in totam vrbem penetrat? nedum vt per B tot prouincias innotescat. Quotus quisque cùm ex Hispaniâ vel Asiâ, ne quid de Gallis nostris loquamur, in vrbem venit, Saleium Bassum requirit? atque adeò si quis requirit & semel vidit, transit & contentus est : vt si picturam aliquam vel statuam vidisset. Neque hunc meum sermonem sic accipi volo, tamquam eos quibus natura sua oratorum ingenium denegauit, deterream à carminibus, si modò in hac studiorum parte oblectare otium & nomen inserere possunt famæ. ego verò omnem eloquentiam omnesque eius partes sacras & venerabiles puto. nec solùm cothurnum vestrum, aut heroïci carminis sonum, sed lyricorum quoque iucunditatem, & elegorum lasciuias, & iamborum amaritudinem, epigrammatum lusus, & quamcumque aliam speciem eloquentia habeat, anteponendam ceteris aliarum artium studijs credo. sed tecum mihi Materne res est, quòd cùm natura tua in ipsam arcem eloquentiæ ferat, errare mauis, & summa adeptus, in leuioribus subsistis. Vt si in Græciâ natus esses, vbi ludicras quoque artis exercere honestum est, ac tibi [35] Nicostrati robur ac vires dij dedissent, non pateter im- C manes illos ad pugnam natos lacertos, leuitate iaculi aut iactu disci vanescere : sic nunc te ab auditorijs & theatris, in forum & ad caussas, & ad vera prœlia voco. cùm præsertim ne ad id quidem confugere possis, quod plerisque patrocinatur, tamquam minus obnoxium sit offendere poëtarum quàm oratorum studium. Efferuescit enim vis pulcherrimæ naturæ tuæ, nec pro amico aliquo, sed quod periculosius est, pro Catone offendis. nec excusatur offensa necessitudine officij, aut fide aduocationis, aut fortuitæ & subitæ dictionis impetu: meditatus videris elegisse personam notabilem, & cum auctoritate dicturam. Sentio quid [36] responderi possit. hinc ingentis ex his assensus, hinc in ipsis auditorijs præcipuè laudari, & mox omnium sermonibus ferri. Tolle igitur quietis & securitatis excusationem, cùm tibi sumas aduersarium superiorem. nobis satis sit priuatas & nostri sæculi controuersias tueri, [37] in quibus expressis si quando necesse sit pro periclitante amico potentiorum aures offendere; & probata sit fides, & libertas excusata. Quæ cùm dixisset Aper acriùs, vt solebat; & intento ore : remissus & subridens D Maternus, Paraui, inquit, me non minus diu accusare oratores quàm Aper* laudat. Fore enim arbitrabar vt à laudatione eorum degressus detractaret poëtas, atque carmi- num

* Forte, laudare.

33. SE IPSVM COLERE, SVVM GENIVM PROPITIARE.] *Auxi à libro, & partim correxi, Nam in illo erat*, suum ingenium propitiare. *pro quo sensus ipse facilè suggessit* Genium.

34. IN TOTAM VRBEM PENETRAT? NEDVM.] *Restitui, cùm in scripto esset*, penetrat medium: *in vulgatis*, metrum.

35. NICOSTRATI ROBVR.] *De quo Quinctilianus lib.* II. *cap.* IX At si fuerit qui docebitur, ille, quem adolescentes senem vidimus, Nicostratus : omnibus in eo docendi partibus similiter vtetur, efficietque illum qualis hic fuit, luctando pugnandoque (quo vtroque certamine iisdem diebus coronabatur) inuictum. *Quod ipsum suadet de Quinctiliano, libelli huius auctore. Ac de Nicostrato palæstritâ, etiam Pausanias in Eliacis.*

36. RESPONDERI POSSIT * HINC INGENTIS.] *Defectum odoror. & asteriscum poni velim, quâ parte nunc addidi.*

37. IN QVIBVS EXPRESSIS SIQVANDO NECESSE SIT.] *Pro his verbis fortasse:* In quibus expressit siquando necessitas.

num ſtudium proſterneret: arte quâdam mitigauit, concedendo his qui cauſſas agere A non poſſent, vt verſus facerent. Ego autem ſicut in cauſſis agendis efficere aliquid & eniti fortaſſe poſſum, ita recitatione tragœdiarum ingredi famam auſpicatus ſum, tum quidem cùm in Nerone improbam & ſtudiorum quoque ſacra profanantem vaticinij potentiam fregi. [38] hodie ſi quid in nobis notitiæ ac nominis eſt, magis arbitror carminum quàm orationum gloriâ partum. ac iam me deiungere à forenſi labore conſtitui, nec comitatus iſtos & egreſſus aut frequentiam ſalutationum concupiſco: non magis quàm æra & imagines, quæ etiam me nolente in domum meam irruperunt. Nam [39] ſtatum cuiuſque ac ſecuritatem meliùs innocentiâ tueor quàm eloquentiâ. nec vereor, ne mihi vnquam verba in ſenatu niſi pro alterius diſcrimine facienda ſint. Nemora verò, & luci, & ſecretum ipſum quod Aper increpabat, tantam mihi afferunt voluptatem, vt inter præcipuos carminum fructus numerem, quòd nec in ſtrepitu, nec ſedente ante oſtium litigatore, nec inter ſordes ac lacrymas reorum componuntur, ſed ſecedit animus in loca pura atque innocentia, fruiturque ſedibus ſacris. Hæc eloquentiæ B primordia, hæc penetralia: hoc primùm habitu cultuque *commoda mortalibus, in illa caſta & nullis contacta vitijs pectora influxit. ſic oracula loquebantur. Nam lucroſæ huius [40] & ſanguinantis eloquentiæ vſus, recens, & malis moribus natus, atque, vt tu dicebas Aper, in locum teli repertus. Ceterùm felix illud, &, vt more noſtro loquar, aureum ſæculum, & oratorum & criminum inops, poëtis & vatibus abundat, qui benefacta canerent, non qui malè admiſſa defenderent. Nec vllis [41] aut gloria maior, aut auguſtior honor: primùm apud deos, quorum proferre reſponſa & intereſſe epulis ferebantur: deinde apud illos dijs genitos ſacroſque reges, inter quos neminem cauſſidicorum, ſed Orphea ac Linum, ac ſi introſpicere altiùs velis, ipſum Apollinem accepimus. vel ſi hæc fabuloſa nimis & compoſita videntur, illud certè mihi concedis Aper, non minorem honorem Homero quàm Demoſtheni apud poſteros: nec anguſtioribus terminis famam Euripidis aut Sophoclis, quàm Lyſiæ aut Hyperidis includi. plures hodie reperies qui Ciceronis gloriam, quàm Virgilij detractent. Nec vllus Aſinij C aut Meſſallæ liber tam illuſtris eſt, quàm [42] Medea Ouidij, aut Varij Thyeſtes. Ac ne fortunam quidem vatum, & illud felix contubernium, comparare timuerim cum inquietâ & anxiâ oratorum vitâ. licet illos certamina & pericula ſua ad conſulatus euexerint: malo ſecurum & ſecretum VIRGILII ſeceſſum, in quo tamen neque apud diuum Auguſtum gratiâ caruit, neque apud populum Romanum notitiâ. Teſtes Auguſti epiſtolæ, teſtis ipſe populus, qui auditis in theatro verſibus Virgilij, ſurrexit vniuerſus, & fortè præſentem ſpectantemque Virgilium veneratus eſt, ſic quaſi Auguſtum. Ne noſtris quidem temporibus, Secundus Pomponius Afro Domitio, vel dignitate vitæ, vel perpetuitate famæ, ceſſerit. Nam Criſpus & Marcellus, ad quorum exempla me vocas, quid habent in hac præſenti fortunâ concupiſcendum? an quòd timēt, an quòd timentur? quòd cùm cottidie aliquid rogentur, [43] hi quibus præſtant indignantur? quòd alligati cum adulatione, nec imperantibus vmquam ſatis ſerui videntur, nec nobis ſatis liberi? Quæ hæc ſumma eorum potentia eſt? tantum poſſe liberti ſolent. Me verò dulces, D vt Virgilius ait, Muſæ, remotum à ſollicitudinibus, & curis, & neceſſitate cottidie aliquid

*commodata, vel compta.

38. HODIE SI QVID IN NOBIS.] *Rom. addit copulam*, & hodie. *rectè.*

39. STATVM CVIVSQVE.] *Malo*, ſtatum huc-uſque. *De ſe loquitur: & reſpondet illi parti Aprinæ orationis, qui eloquentiam telum eſſe voluit ad pericula omnia propulſanda.*

40. ET SANGVINANTIS ELOQVENTIÆ.] *Forſaſſe*, & ſaginantis. *vti ad commodum lucrumq. hæc tantùm referat. Nam Sanguinare probum quidem verbum: ſed non aliud quàm ſanguinem emittere. Artus ſanguinantes, Vulnera ſanguinãtia, in Quinctiliani Declamationibus mihi lecta. Quæ ſignificatia parum hîc apta. ſi ad accuſationes & ſanguiſugam illam eloquentiam reſpexit.*

41. AVT GLORIA MAIOR.] *E veſtigiis ſcriptura priſca reſtitui. Nam Farneſianus:* aut gloria more. *Vulgati planè turbant.*

42. MEDEA OVIDII, AVT VARII.] *Deeſt antiquo illud*, aut Varij.

43. HI QVIBVS PRÆSTANT, INDIGNANTVR?] *Ineptè & falsò. Negationem adda*, hi quibus non præſtant. *Etſi abeſſe alterum membrum ſentio perioda plena.*

44. NEC

A aliquid contra animum faciendi, in illa sacta illosque fontes ferant: nec insanum vltrà & lubricum forum famamque pallentem trepidus experiat. non me fremitus salutantium, nec anhelans libertus excitet: nec incertus futuri, testamentum pro pignore scribam: nec plus habeam, quàm quod possim cui velim relinquete, quandocumque fatalis & meus dies veniet. statuarque tumulo non mæstus & atrox, sed hilaris & coronatus: & pto memoriâ mei, [44] nec consulat quisquam nec roget. Vix dum finierat Maternus concitatus & velut instinctus, cùm [45] Vipsanius Messalla cubiculum eius ingressus est, suspicatúsque ex ipsâ intentione singulorum, altiorem inter eos esse sermonem: Num parum tempestiuus, inquit, interuêni, secretum cõsilium & caussæ alicuius meditationem tractantibus? Minimè, minimè, inquit Secundus, atque adeò vellem maturiùs interuenisses. delectasset enim te & Apri nostri accuratissimus sermo, cùm Maternum vt omne ingenium ac studium suum ad caussas agendas conuerteret, exhortatus est: & Materni pro carminibus suis læta, vtque poëtas defendi decebat, auden-
B tior, poëtarum quàm oratorum similior oratio. Me verò, inquir, & sermo ipse infinitâ voluptate affecisset, atque id ipsum delectat, quòd vos viri optimi & temporum nostrorum oratores, non forensibus tantùm negotijs, & declamatorio studio ingenia vestra exercetis, sed eiusmodi etiam disputationes adiungitis, quæ & [46] ingenium alunt & eruditionem: & litterarum iucundissimum oblectamentum, cùm vobis qui illa disputatis, afferunt, tum etiam his ad quorum aures peruenerint. Itaque hercule non minùs probari video in te Secunde, quòd Iulij Asiatici vitam componendo, spem hominibus fecisti plurium eiusmodi librorum, quàm in Apro quòd nondum à scholasticis controuersijs recessit; & otium suum mauult nouorum rhetorum more, quàm veterum oratorum consumere. Tum Aper, Non desinis Messalla vetera tantùm & antiqua mirari, nostrorum autem temporum studia irridere atque contemnere. Nam hunc tuum sermonem sæpè excepi, cùm oblitus & tuæ & [47] fratris tui eloquêtiæ, neminem hoc tempore [48] oratorem esse contenderes. Antiquis eò credo audaciùs, quòd maligni in ijs
C opinionem non verebaris, cùm eam gloriam quam tibi alij concedunt, ipse tibi denegares. Neque illius, inquit, sermonis mei pœnitentiam ago, neque aut Secundum, aut Maternum, aut teipsum Aper, (quamquam interdum in contrarium disputes) aliter sentire credo. Ac velim impetratum ab aliquo vestrûm, vt caussas huius infinitæ differentiæ scrutetur ac reddat, quas mecum ipse plerumque conquiro. & quod quibusdam solatio est, mihi auget quæstionem, quia video etiam Graijs accidisse, vt longiùs absit Æschine & Demosthene [49] Sacerdos iste Nicetes, & si quis alius Ephesum vel Mitylenas contentus scholasticorum clamoribus quatit, quàm Afer aut Africanus aut vos ipsi

44. Nec consvlat qvisqvam, nec roget.] *Consulat vates, roget principem. Quid ita? quia crebrum vt memoria damnaretur defunctarum: idest, tituli, imagines, honores.*

D 45. Vipsanivs Messalla.] *Legebatur anteà*, Vrbanus Messalla. *At vetus*, Vibanius. *è quo pronum reddere vira celebri gentile nomen.*

46. Ingenivm alvnt et ervditionem.] *Placet cum Rodalpha*, ingenium alunt, & eruditionis & litterarum.

47. Fratris tvi eloqventiæ.] *Quis hic Messallæ frater? puta Regulum intellegi, illum qui cum Plinio vixit & floruit, linguâ magis quàm vitâ laudatus. Suspicor ex Tacito* IV. *Histor.* Magnam eo die pietatis eloquentiæq; famam Vipsanius Messalla adeptus est, nondum Senatoriâ ætate, ausus pro fratre Aquilio Regulo deprecari.

48. Oratorem esse contenderes. Antiqvis.] *Expressi scripturam veterem: quæ tamen ipsa fortassis mutila, & scribendum:* contenderes parem antiquis. eò credo audaciùs. *Aut si inferi vocem displicet:* contenderes. Atque id eò credo audaciùs.

49. Sacerdos iste Nicetes.] *Ita emendaui verè & ἰυςόχως, cùm in libris esset*, sacerdos iste enitet. *Nicetes Sacerdos declamator nobilis ea auo. Plinius lib.* VI. *epistolarum audisse eum fatetur:* Erat non studiosorum tantùm, verumetiam studiorum amantissimus, ac prope quotidie ad audiendos quos tunc ego frequẽtabam Quinctilianum & Sacerdotem Nicetem ventitabat. *Exstat Philostrati Lemnij de hoc Nicete in Vitis Sophistarum elogium, de qua Pythæus nos monuit, ipse monitus à Neueleta. Nominat & Seneca pater lib.* IX. *Controuers.* II. Nec Iulio nec alij contigisse suo *(scribam,* ne Vibio, nec alij cõtigisse scio*)* quàm apud Græcos Nicetæ, apud Romanos Latroni, vt à discipulis non audiri desiderarent. *Et eodem libro, Controuersiâ vltimâ:* Nicetes egregiè dixit in eodem loco.

50. Non

ipsi à Cicerone aut Asinio recessistis. Magnam, inquit Secundus, & dignam tractatu A quæstionem mouisti: sed quis eam iustiùs explicauerit quàm tu, ad cuius summam eruditionem & præstantissimum ingenium cura quoque & meditatio accessit? Et Messalla, Aperiam, inquir, cogitationes meas, si illud à vobis antè impetrauero, vt vos quoque sermonem hunc nostrum adiuuetis. Pro duobus, inquit Maternus, promitto. nam & ego & Secundus exsequemur partes, quas intellexerimus te non tam omisisse quàm nobis reliquisse. Aprum enim solere dissentire, & tu paullò antè dixisti, & ipse satis manifestus est iamdudum in contrarium accingi, nec æquo animo perferre hanc nostram pro antiquorum laude concordiam. Non enim, inquit Aper, inauditum & indefensum sæculum nostrum patiar hac vestrâ conspiratione damnari. Sed hoc primum interrogabo, quos vocetis antiquos, quam oratorum ætatem * significatione istâ determinetis? Ego enim cùm audio antiquos, quosdam veteres & olim natos intelligo, ac mihi versantur ante oculos Vlysses & Nestor, quorum ætas mille ferè & CC. annis sæculum nostrum antecedit: vos autem Demosthenem & Hyperidem profertis; quos satis B constat Philippi & Alexandri temporibus floruisse; ita tamen vt vtrique superstites essent. Ex quo apparet, non multò plures quàm * CCC. annos interesse inter nostram & Demosthenis ætatem. quod spatium temporis, si ad infirmitatem corporum nostrorum referas, fortasse longum videatur: si ad naturam sæculorum & respectum huius immensi æui, perquàm breue, & in proximo est. Nam si, sicut Cicero in Hortensio scribit, is est magnus & verus annus, quo eadem positio cæli siderumque, quæ cùm maximè est, rursum existet, isque annus horum quos vocamus annorum XII. ∞ DCCCLIV. complectitur: incipit Demosthenes vester, quem vos veterem & antiquum fingitis, [10] non solùm anno quo nos, sed ferè eodem mense extitisse. Sed transeo ad Latinos oratores, in quibus non Menenium vt puto Agrippam, qui potest videri antiquus, nostrorum temporum disertis anteponere soletis: sed Ciceronem, & Cæsarem, & Cælium, & Caluum, & Brutum, & Asinium, & Messallam. quos quidem cur antiquis temporibus potiùs adscribatis quàm nostris, non video. nam vt de Cicerone ipso loquar, Hirtio nempe & Pansâ consulibus, vt Tiro libertus eius scripsit, [11] VII. Idus Decemb. C occisus est, quo anno diuus Augustus in locum Pansæ & Hirtij se & Q. Pedium Coss. suffecit. statue VI. & L. annos, quibus mox diuus Augustus Remp. rexit: adijce Tiberij tres & viginti, & prope quadriennium Cai, ac bis quaternosdenos Claudij & Neronis annos, atque ipsum Galbæ & Othonis, & Vitellij vnum annum, ac sextam iam felicis huius principatus stationem, quâ Vespasianus Remp. fouet, C. & XX. anni ab interitu Ciceronis in hunc diem colliguntur, vnius hominis ætas. Nam ipse ego in Britanniâ vidi senem, qui se fateretur & pugnæ interfuisse, quâ Cæsarem inferentem arma Britanniæ, arcere litoribus, & pellere aggressi sunt. Ita si eum qui armatus C. Cæsari restitit, vel captiuitas, vel voluntas, vel fatum aliquod in vrbem pertraxisset, idem Cæsarem ipsum & Ciceronem audire potuit, & nostris quoque actionibus interesse. Proximo quidem congiario ipsi vidistis plerosque senes, qui se à diuo quoque Augusto semel atque iterum accepisse congiarium narrabant. ex quo colligi potest, & Coruinum D ab illis & Asinium audiri potuisse. Nam Coruinus in medium vsque Augusti principatum, Asinius pænè ad extremum durauit. Nec diuidatis sæculum, & antiquos ac veteres vocetis oratores, quos eorumdem hominum aures agnoscere ac velut coniungere & copulare potuerunt. Hæc ideo prædixi, vt si qua ex horum oratorum famâ gloriaque, laus temporibus adquiritur; eamdem docerem in medio sitam, & propiorem nobis quàm Ser. Galbæ, C. Carboni, quosque alios antiquos meritò vocaremus. Sunt enim horridi, & impoliti, & rudes, & informes: & quos vtinam imitatus non esset Caluus vester

* figuratione Rom. edit.

* CCCC. verius.

50. NON SOLVM ANNO QVO NOS, SEO PERE EOOEM MENSE.] *Imò ex analogiâ, inquit Pythœus*, non solùm mense quo oos, sed ferè eodem die. *Ego non mutem.*

51. SEPTIMO IOVS DECEMBRIS.] *In Farnesiano tantùm erat*, Septimo Idus, *spatio tamen alteri voci relicto, quam non temerè ex historiâ addidi.*

52. PARVM

A ſter aut Cœlius, aut ipſe Cicero? Agere enim fortiùs iam & audentiùs volo, ſi illud antè prędixero, mutari cum temporibus formas & genera dicendi. Sicut Catoni ſeni comparatus C. Gracchus, plenior & vberior: ſic Graccho politior & ornatior, Craſſus: ſic vtroque diſtinctior & vrbanior & altior, Cicero: Cicerone mitior Coruinus & dulcior, & in verbis magis elaboratus. Nec quæro quis diſertiſſimus. hoc interim probaſſe contentus ſum, non eſſe vnum eloquentiæ vultum, ſed in illis quoque quos vocatis antiquos, plures ſpecies deprehendi: nec ſtatim deterius eſſe quod diuerſum eſt: vitio autem malignitatis humanæ vetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio eſſe. Num dubitamus inuentos, qui pro Catone Appium Cæcum magis mirarentur? Satis conſtat nec Ciceroni quidem obtrectatores defuiſſe, quibus inflatus & tumens, nec ſatis preſſus, ſupra modum exſultans & ſuperfluens, & [52] parum antiquus videretur. Legiſti vtrique & [53] Calui, & Bruti, ad Ciceronem miſſas epiſtolas. ex quibus facile eſt deprehendere, Caluum quidem Ciceroni viſum exſanguem, & attritum, Brutum autem [54] otio-
B ſum atque diſiunctum. Rurſumque Ciceronem à Caluo quidem malè audiuiſſe, tamquam ſolutum & eneruem: à Bruto autem, vt ipſius verbis vtar, tamquam fractum atque elumbem. Si me interroges, omnes mihi videntur verum dixiſſe. ſed mox ad ſingulos veniam, * nec mihi cum vniuerſis negotium eſt. Nam quatenus antiquorum ad- *nunc
mitatores hunc velut terminum antiquitatis conſtituere ſolent, quem vſque [55] ad Caſſium Seuerum faciunt, quem primum affirmant flexiſſe ab illâ vetere, atque dicendi viâ directâ: non infirmitate ingenij, nec inſcitiâ litterarum, tranſtuliſſe ſe ad id dicendi genus contendo, ſed iudicio & intellectu. Vidit namque, vt paullo antè dicebam, cum conditione temporum ac diuerſitate aurium formam quoque ac ſpeciem orationis eſſe mutandam. Facilè perferebat prior iſte populus, vt imperitus & rudis, impeditiſſimarum orationum ſpatia: atque id ipſum laudi dabatur, ſi dicendo quis diem eximeret. Ita verò longa principiorum præparatio, & narrationis altè repetita ſeries, & multarum diuiſionum oſtentatio, & mille [56] argumentorum gradus, & quidquid aliud aridiſſi-
C mis Hermagorę & Apollodoti libris præcipitur, in honore erat: & ſi quis odoratus philoſophiam, atque ex eâ locum aliquem orationi ſuæ inſereret, in cælum laudibus ferebatur. Nec mirum. erant enim hæc noua & incognita: & ipſorum quoque oratorum pauciſſimi, præcepta rhetorum aut philoſophorum placita cognouerant. At hercule peruulgatis iam omnibus, cùm vix [57] in cortinâ quiſquam aſſiſtat, qui elementis ſtudiorum & ſi non inſtructus, at certè imbutus ſit, nouis & exquiſitis eloquentiæ itineribus opus eſt, per quæ orator faſtidium aurium effugiat, vtique apud eos iudices qui vi aut poteſtate non iure & legibus cognoſcunt, & nec accipiunt tempora ſed conſtituunt, nec exſpectandum habent oratorem dum illi libeat de ipſo negotio dicere, ſed ſæpè vltrò admonent, atque aliò tranſgredientem reuocant & feſtinare ſe teſtantur. Quis nunc ferat oratorem de infirmitate valetudinis ſuæ præfantem? qualia ſunt ferè principia Coruini. Quis quinque in Verrem libros exſpectauetit? Quis de exceptione & formulâ perpe-

D 52. PARVM ANTIQVVS.] *Legam*, parum Atticus. *quod Ciceroni obiectum etiam viuo: & (cur negemus?) in quibuſdam eius ſcriptis verè.*

53. CALVI ET BRVTI AD CICERONEM EPISTOLAS.] *Ex iiſdem Fabius hauſit, libro* XII. Neque ipſe Ciceroni Demoſthenes videatur ſatis eſſe perfectus; nec Cicero Bruto Caluoque, qui certè compoſitionē ipſius etiam apud ipſum reprehendunt. *Adde ſequentia.*

54. OTIOSVM.] *Fortaſſe*, odioſum: *id eſt, affectatione quadam & aſperitate dictionis moleſtum. Nam ex reliquis epiſtola vnius aut alterius, nihil minus quàm otioſus Brutus, acer vbique & intentus. Diſiunctum autem capio, quo ſenſu Senecam dixêre Arenam ſine calce. nec muto.*

55. AD CASSIVM SEVERVM.] *Probum cenſeo. Vetus tamen*, Caſſium quem reum faciunt.

56. ARGVMENTORVM GRADVS.] *Rom. editio*, argumentorum genera.

57. IN CORTINA.] *Alij* Coronâ *legunt. ſi illud rectum, non aliud ceperim, quàm ſubſelliorum iuxta tribunal locum, in quo non aduocati ſolùm, ſed ſcribæ, pracones, atque id genus operæ forenſes conſiſtebant. Seuerus in Ætnâ pro theatri incuruâ parte dixiſſe videtur:* — magni cortina theatri: *Vide etiam, an non* Aſſiſtere, *hic propriè de Aſſeclis aut Fautoribus, qui Oratori ſe adiungebant: Ita ſtatim:* Vulgus quoque aſſiſtentium, & affluens & vagus auditor. *Diſtinguit ab auditore fortuito & incerto.*

58. TVR-

perpetietur illa immensa volumina, quæ pro M. Tullio aut A. Cæcinâ legimus? Præcurrit hoc tempore iudex dicentem, & nisi aut cursu argumentorum, aut colore sententiarum, aut nitore & cultu descriptionum inuitatus & corruptus est, auersatur dicentem. Vulgus quoque assistentium, & affluens & vagus auditor, assueuit iam exigere lętitiam & pulchritudinem orationis; nec magis perfert in iudicijs tristem & impexam antiquitatem, quàm si quis in scenâ Roscij, aut [58] Turpionis Ambiuij exprimere gestus velit. Iam verò iuuenes & in ipsâ studiorum incude positi, qui profectus sui causâ oratores sectantur, non solùm audire, sed etiam referre domum aliquid illustre & dignum memoriâ volunt. Traduntque inuicem, ac sæpè in colonias ac prouincias suas scribunt, siue in * suis aliquis argutâ & breui sententiâ effulsit, siue locus exquisito & poëtico cultu enituit. Exigitur enim iam ab oratore etiam poëticus decor, non Attij aut Pacuuij veterno inquinatus, sed ex Horatij & Virgilij & Lucani sacrario prolatus. Horum igitur auribus & iudicijs obtemperans nostrorum oratorum ætas, pulchrior & ornatior exstitit. Neque ideò minùs efficaces sunt orationes nostræ, quia ad aures iudicantium cum voluptate perueniunt. Quid enim si infirmiora horum temporum templa credas, quia non rudi cæmento, & informibus tegulis exstruuntur, sed marmore nitent & auro radiantur? Equidem fatebor vobis simpliciter, me in quibusdam antiquorum vix risum, in quibusdam autem vix somnum tenere, [59] nec vnum de populo * Canuti aut Atide Furnio & Toranio, quique alios in eodem valetudinario hæc ossa & hanc maciem probant. Ipse mihi Caluus cùm vnum & viginti, vt puto, libros reliquerit, vix in vnâ aut alterâ oratiunculâ satisfacit. nec dissentire ceteros ab hoc meo iudicio video. quotus enim quisque Calui in [60] Asitium aut in Drusum legit? at hercule in hominum studiosorum manibus versantur accusationes, quæ in Vatinium * conscribuntur, ac præcipuò secunda ex his oratio. est enim verbis ornata, & sententiis, auribus iudicum accommodata: vt scias ipsum quoque Caluum intellexisse quid melius esset, nec voluntatem quin sublimiùs & cultiùs diceret, sed ingenium ac vires defuisse. Quid ex Cœlianis orationibus? nempe [61] hæ placent siue in vniuersâ * parte factum in quibus nitorem & altitudinem horum temporum agnoscimus. Sordes autem verborum, & hians compositio & inconditi sensus redolent antiquitatem. nec quemquam adeò antiquarium puto, vt Cœlium ex eâ parte laudet, quâ antiquus est. Concedamus sanè C. Cæsari, vt propter magnitudinem cogitationum & occupationes rerum, minus eloquentiâ effecerit, quàm diuinum eius ingenium postulabat: tam hercule quàm Brutum philosophiæ suæ relinquamus. Nam in orationibus minorem esse famâ suâ, etiam admiratores eius fatentur. nisi fortè quisquā aut Cæsaris pro Decio Samnite, aut Bruti pro Deiotaro Rege, ceterosque eiusdem lentitudinis [62] ac teporis libros legit, nisi qui & carmina eorumdem miratur. fecerunt enim & carmina, & in Bibliothecas rettulerunt,

* sensibus, ferid.

* inscribun.

58. TVRPIONIS AMBIVII.] *Malè disiungunt libri*, Turpionis aut Ambiuij. *Eumdem enim hominem fuisse, Terentianæ epigrapha & Cicero De Senectute docent. Symmachus nominat lib. 1. epistolâ* XXV. *(optimam editionem eruditi Iureti sequor:)* Eapropter in comœdijs summatem quidem gloriam scriptores tulerunt: Roscio tamen atq; Ambiuio ceterisque actoribus fama non defuit. *Idem lib.* x. *epist.* 11. Non idem honor in pronunciandis fabulis P. Pollioni quàm Bauio fuit, neque par Æsopo Etrusco fama processit. *quæ verba simul vt legi, emendata à me*, qui Ambiuio fuit, neque par Æsopo & Ruscio (*siue* Roscio) fama. *Fortasse & Pellioni hic scribendum, vt sit ille Pellio Plautinus.*

59. NEC VNVM DE POPVLO CANVTI.] *Liber vetus:* nec vnum de populo Ganuti aut Atti de Furnio & Corانio alios in eodem valetudinario. *Fortasse:* nec vnius de populo Arij de F. a. T. quique alij in. *Aliàs mihi nulla mens aut manus, quâ medear huic plagæ.*

60. ASITIVM.] *Anne*, Asinium.

61. HÆ PLACENT, SIVE IN VNIVERSA PARTE FACTVM.] *Mendosa & ista. liber scriptus*, siue vniuersâ parte ferum. *Valdè placet lectio quam Fr. Modius mihi adnotauit*, hæ placent, si non vniuersæ, per partes attamen.

62. AC TEPORIS.] *Vera nostra coniectura, cùm esset*, ac temporis. *nisi placet magis*, ac tenoris. *De tepore adfirmat, quòd pari metaphorâ de Cicerone mox scribit*, tardè commouetur, rarò incalescit. *Agnosco idem vitij in Plinij loco, libro* v. *epistolâ* vi. Cælum est hieme frigidum & gelidum: myrtos, oleas, quæq; alia æstiuo tempore lætantur, aspernatur ac respuit. *Scribo*, æstiuo tepore.

63. VIDE-

A runt, non meliùs quàm Cicero, at feliciùs, quia illos fecisse pauciores sciunt. Asinius quoque, quamquam propioribus temporibus natus sit, videtur mihi inter Menenios & Appios studuisse. Pacuuium certè, & Attium, non solùm tragœdiis, sed etiam orationibus suis expressit. adeò durus & siccus est. Oratio autem, sicut corpus hominis, ea demum pulchra est, in quâ non eminent venę, nec ossa numerantur: sed temperatus ac bonus sanguis implet membra & exsurgit toris, ipsos quoque neruos rubore tegit & decôre commendat. Nolo Coruinum insequi, quia non per ipsum stetit quo minus lætitiam nitoremque nostrorum temporum exprimeret. [63] viderimus * inquam iudicio eius vis aut animi aut ingenij suffecerit. Ad Ciceronem venio, cui eadem pugna cum æqualibus suis fuit, quæ mihi vobiscum est. Illi enim antiquos mirabantur, ipse suorum temporum eloquentiam anteponebat. nec vllâ re magis eiusdem ætatis oratores præcurrit, quàm iudicio. Primus enim excoluit orationem, primus & verbis delectum adhibuit, & compositioni artem: locosque lætiores attentauit, & quasdam sen- * in quantum

B tentias inuenit: vtique in his orationibus quas senior iam & iuxta finem vitæ composuit, id est, postquam magis profecerat, vsuque & experimentis didicerat, quod optimum dicendi genus est. Nam priores eius orationes, non carent vitijs antiquitatis. lentus est in principijs, longus in narrationibus, otiosus circa excessus: tardè commouetur, raro incalescit: [64] pauci sensus opt. & cum quodam lumine terminantur. [65] nihil excerpere, nihil referre possis: & velut in rudi ædificio, firmus sanè paries & duraturus, sed non satis expolitus & splendens. Ego autem oratorem, sicut locupletem ac [66] laudatum patrem familiæ, non eo tantùm volo tecto tegi, quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam quod visum & oculos delectet: non eâ solùm instrui supellectile quæ necessarijs vsibus sufficiat; sed sit in apparatu eius, & aurū, & gemmæ, vt sumere in manus, & aspicere sæpiùs [67] liceat: quædam verò procul arceantur, vt iam oblitterata & olentia: nullum sit verbum velut rubigine infectum, nulli sensus tardâ & inerti structurâ, in morem Annalium, componantur: fugiat fœdam & insulsam scurrilitatem, variet com-

C positionem, nec omnes clausulas vno & eodem modo terminet. Nolo irridere *Rotam fortunæ*, & *Ius Verrinum*, & illud tertio quoque sensu in omnibus pro sententiâ positum, *Esse videatur*. Nam & hoc [68] inuitus rettuli, & plura omisi, quæ tamen sola mirantur atque exprimunt hi qui se antiquos [69] oratores vocabant. neminem nominabo, genus hominum signasse contentus: sed vobis vtique versantur ante oculos, qui Lucilium pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt: quibus eloquentia tui Aufidij Bassi, aut Seruilij Noniani, ex comparatione Sisennæ aut Varronis sordet: qui rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt, oderunt, Calui mirantur: quos more prisco apud iudicem fabulantes, non auditores sequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur. [70] adeò mæsti & inculti, illam ipsam quam iactant sanitatem, infirmitate & ieiunio consequuntur. Porrò ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quæ animi anxietate contingat. parum est ægrum non esse, fortem & lætum & alacrem volo: propè abest ab infirmitate, in quo sola sanitas laudatur. Vos verò disertis-

D simi, vt potestis, vt facitis, illustrate sæculum nostrum pulcherrimo genere dicẽdi. Nam & te Messalla, video lætissima quæque antiquorum imitantem: & vos Materne ac Secunde,

63. VIDERIMVS INQVAM IVDICIO EIVS.] *Lege*, Viderimus inquam an iudicio e. v. a. a. ingenij suffecerit.

64. PAVCI SENSVS OPT.] *Vetus*, sensus optet cum. *Rom. editio* sensus opacus. *Fortè*, opacius & cum q. l. terminantur. *vt ad picturam respectus sit, in quâ lumen nos delectat, sed cum quadam vmbrâ.*

65. NIHIL EXCERPERE, NIHIL REFERRE POSSIS.] *Perspicua libri bonitas. Aliàs*, nihil ex tempore referre possis.

66. LAVDATVM PATREM FAMILIÆ.] *Ego non dubitem scribere*, ac lautum.

67. LICEAT.] *Rodolphus benè*, libeat.

68. INVITVS RETTVLI.] *Rom. codex*, inuitatus. *non malè, quia lacessitum significat sese, ad hæc promenda, ab Messallâ.*

69. ORATORES VOCABANT.] *Scribe*, vocant.

70. ADEÒ MÆSTI ET INCVLTI, &c.] *Rodolphus hæc legit*, inculti, vt illam ipsam quam iactant sanitatem, non infirmitate sed ieiunio consequantur.

cunde, ita grauitati summum nitorem & cultum verborum misceatis; ea electio inuen-
tionis, is ordo rerum, & quotiens caussa poscit, vbertas; ea quotiens permittitur, breui-
tas; is compositionis decor, [71] sententiarum planitas, sic exprimitis affectus, sic liber-
tatem temperatis: vt etiam si nostra iudicia malignitas & inuidia tardauerit, verum de
vobis dicturi sint posteri nostri. Quæ cùm Aper dixisset, Agnoscitis ne, inquit Mater-
nus, vim & ardorem Apri nostri? quo torrente, quo impetu sæculum nostrum defendit!
quàm copiosè ac variè vexauit antiquos? quanto non solùm ingenio ac spiritu, sed etiam
eruditione & arte, ab ipsis mutuatus est, per quæ mox ipsos incesseret? Tuum tamen
Messalla promissum immutasse non debes. neque enim defensores antiquorum exigi-
mus, nec quemquam nostrorum, quamquam modò laudati sumus, his quos insectatus
est Aper, comparamus. ac ne ipse quidem ita sentit, sed more veteri [72] & * alijs vestris
philosophis sæpè celebrato, sumsit sibi contradicendi partes. Exprime nobis non lau-
dationem antiquorum, satis enim illos fama sua laudat, sed caussas cur intantum ab e-
loquentiâ eorum recesserimus; cùm præsertim centum & xx. annos ab interitu Cice- B
ronis in hunc diem effici ratio temporum collegerit. Tum Messalla: Sequar à te præ-
scriptam formam Materne. neque enim diu contradicendum est Apro, qui primùm,
vt opinor, [73] nominis controuersiam mouit, tamquam parum propriè antiqui voca-
rentur, quos satis constat ante centum annos fuisse. Mihi autem de vocabulo pugna
non est, siue illos antiquos, siue maiores, siue quo alio mauult nomine appellet: dum-
modò in confesso sit, eminentiorem illorum temporum eloquentiam fuisse. Ne illi qui-
dem parti sermonis eius repugno, [74] si comminus fatetur plures formas dicendi etiam
iisdem sæculis, nedum diuersis extitisse. Sed quomodo inter Atticos oratores primæ
Demostheni tribuuntur, proximum autem locum Æschines & Hyperides & Lysias
& Lycurgus obtinent; omnium autem consensu hæc oratorum ætas maximè proba-
tur: sic apud nos Cicero quidem ceteros eorumdem temporum disertos antecessit: Cal-
uus autem & Asinius & Cæsar & Cœlius & Brutus [75] sic iure & prioribus & sequen-
tibus anteponuntur. nec refert quòd inter se specie differant, cùm genere consentiant. C
At strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar; amarior Cœlius, grauior
Brutus, vehementior & plenior & valentior Cicero; omnes tamen eamdem sanitatem
eloquentiæ ferunt: vt si omnium pariter libros [76] in manus sumseris, quamuis in di-
uersis ingeniis, esse quamdam iudicij ac * voluminis similitudinem & cogitationem.
Nam quòd inuicem se obtrectauerunt, & supersunt aliqua epistolis eorum inserta, ex
quibus mutua malignitas detegitur, non est oratorum vitium, sed hominum. Nam &
Caluum & Asinium & ipsum Ciceronem credo solitos & inuidere, & liuere, & ceteris
humanæ infirmitatis vitiis affici. solum inter hos arbitror Brutum, non malignitate nec
inuidiâ, sed simpliciter & ingenuè iudicium animi sui detexisse. an inuideret Cicero-
ni, qui mihi videtur ne Cæsari quidem inuidisse? Quod ad Ser. Galbam & C. Lælium
attinet, & si quos alios antiquorum agitare non destitit, non exigit defensorem, cùm fa-
teatur quædam eloquentiæ eorum, vt nascenti adhuc nec satis adultæ defuisse. Ceterùm si
omisso optimo illo, & perfectissimo genere eloquentiæ, eligenda sit forma dicendi; ma- D
lim hercule C. Gracchi impetum, aut L. Crassi maturitatem, quàm calamistros Mæ-
cenatis, aut tinnitus Gallionis. adeò melius oratorem vel hirtâ togâ induere, quàm
fucatis & meretriciis vestibus insignire. Neque enim oratorius iste, immò hercule ne
viri-

71. SENTENTIARVM PLANITAS.] *Nescio an,* sanitas.

72. ET ALIIS VESTRIS.] *Ex veteri lego,* aliàs à vestris.

73. NOMINIS CONTROVERSIAM MOVIT, *&c.*] *Hac stigmate vulgò inusta, nos dempsimus & eluimus, adiuti à libro.*

74. SI COMMINVS FATETVR.] *Pythæus,* si communius fatetur.

75. SIC IVRE.] *Lego,* suo iure. *Liber tamen scriptus,* sic verè.

76. IN MANVS SVMSERIS, QVAMVIS, *&c.*] *Monere me in primâ editione aliquid de hoc loco fugit. qui non difficilis aliàs emendatu & expletu, ex libro scripto. Nam is voculam inserit,* sumpseris sciam quamuis, *&c. Lego:* in manus sumpseris, scias quàuis in diuersis ingeniis esse quandam iudicij ac voluntatis similitudinem & cognationem.

77. PLE-

A virilis quidem cultus est, quo [77] plerique temporum nostrorum actores ita vtuntur, vt lasciuiâ verborum & leuitate sententiarum, & licentiâ compositionis, histrionales modos exprimant. quodque vix auditu fas esse debeat, laudis & gloriæ, & ingenij loco plerique iactant, cantari saltarique commentarios suos. Vnde oritur illa fœda & præpostera, sed tamen frequens quibusdam exclamario, vt oratores nostri [78] tenerè dicere, histriones diserte saltare dicantur. Equidem non negauerim Cassium Seuerum, quem solum Aper noster nominare ausus est, si his comparetur qui postea fuerunt, posse oratorem vocari, quamquam in magnâ parte librorum suorũ plus vis habeat quàm sanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omissâ modestiâ, ac pudore verborum, ipsis etiam quibus vtitur armis incompositus, & studio feriendi plerumque [79] deiectus non pugnat, sed rixatur. Ceterùm, vt dixi, sequentibus comparatus, & varietate eruditionis, & lepôre vrbanitatis, & ipsarum virium robore, multum ceteros superat. quorum neminem Aper nominare, & velut in aciem educere sustinuit. Ego autem
B exspectabam, vt incusato Asinio, & Cœlio, & Caluo, [80] aliud nouum agmen produceret, plurisque vel certè totidem nominaret, ex quibus alium Ciceroni, alium Cæsari, singulis demum singulos opponeremus. Nunc detractasse nominatim antiquos oratores contentus, neminem sequentium laudare ausus est, nisi in publicum & in commune. veritus credo ne multos offenderet, si paucos excerpsisset. quotus enim quisque scholasticorum non hac suâ persuasione fruitur, vt se ante Ciceronem numeret, sed planè [81] post Gabinianum? At ego nõ verebor nominare singulos, quo faciliùs propositis exemplis appareat quibus gradibus fracta sit & deminuta eloquentia. Appropera, inquit Maternus, & potiùs exsolue promissum. neque enim hoc colligi desideramus, disertiores esse antiquos, quod apud me equidem in confesso est, sed caussas exquirimus, quas tê solitum tractare, [82] paullò antè, planè mitiore eloquentiâ & temporum nostrorum, mirarus, antequam te Aper offenderet maiores tuos lacessendo. Non sum, inquit, offensus [83] Aprinâ disputatione, nec vos offendi decebit, si quid fortè aures vestras per-
C stringet, cùm sciatis hanc esse eiusmodi sermonũ legem, iudicium animi citra damnum affectus proferre. [84] Perge, inquit Maternus, de antiquis loquaris. vtere antiquâ libertate, â quâ vel magis degenerauerimus, quàm ab eloquentiâ. Et Messalla, Non reconditas Materne caussas requiris, nec aut tibiipsi, aut huic Secundo, vel huic Apro ignotas, [85] & iam mihi partes assignatis proferendi in medium, quæ omnes sentimus. Quis enim ignorat & eloquentiam & ceteras artes descíuisse ab istâ vetere gloriâ, non inopiâ hominum, sed desidiâ iuuentutis, & negligentiâ parentum, & inscientiâ præcipientium, & obliuione moris antiqui? quæ mala primùm in vrbe nata, mox per Italiam fusa, iam in prouincias manant: quamquam nostra nobis notiora sunt. Ego de vrbe & his proprijs ac vernaculis virijs loquar, quæ natos statim excipiunt, & per singulos ætatis gradus cumulantur, si priùs de seueritate ac disciplinâ maiorum circa educandos formandosque

77. PLERIQVE TEMPORVM NOSTRORVM.] D *Optimè vetus. Erat anteà*, plerique ipsorum nostrorum.

78. TENERE DICERE.] *Audacter reposui, etsi à coniecturâ. Nam libris omnibus est*, temerè. *Plinius illustrat correctionem hanc satis & firmat lib.* 11. *epist.* XIV. Pudet referre, quæ, quàm fractâ pronunciatione, dicantur: quibus, quàm teneris clamoribus excipiantur. Plausus tantùm, ac potiùs sola cymbala & tympana, illis cantibus desunt.

79. DEIECTVS.] *Rom. codex*, detectus. *optimè.*

80. ALIVD NOVVM AGMEN.] *Idem liber*, aliud nobis agmen.

81. POST GABINIANVM.] *Rhetor fuit, Vespasiani æuo. de quo Eusebij Chronicon:* Gabinianus celeberrimi nominis Rhetor in Galliâ docuit. *Ita liber qui apud me manuscriptus, probus & vetus. Vulgò* Gabinius. *Nominant & Hieronymus & Suetonij index de claris Rhetoribus: quod doctissimus & optimus Nic. Faber adnotauit.*

82. PAVLLO ANTE PLANE MITIORE.] *Quidam liber*, paullò antè dixisti, planè mitiore. *Sed hac & sequentia tamen in mendo.*

83. APRINA DISPVTATIONE.] *Commodè videmur ita fecisse, cùm libri præferrent*, à primâ disputatione.

84. PERGE, INQVIT MATERNVS, DE ANTIQVIS.] *Scribe è scripto:* inquit Maternus, & cùm de antiquis loquaris, vtere.

85. ET IAM MIHI PARTES.] *E vestigiis priscis*, etiamsi mihi. *Nam in scripto est*, etenim iam si mihi.

dosque liberos pauca prædixero. Iamprimùm suus cuique filius ex castâ parente natus, A
non in cellâ emtæ nutricis, sed gremio ac sinu matris educabatur, cuius præcipua laus
erat, tueri domum, & inseruire liberis. Eligebatur autem aliqua maior natu propinqua;
cuius probatis spectatisque moribus, omnis cuiuspiam familiæ suboles committeretur;
coram quâ neque dicere fas erat quod turpe dictu, neque facere quod inhonestum factu
videretur. Ac [86] non studia solùm moresque, sed remissiones etiam lususque puero-
rum, sanctitate quadam ac verecundiâ temperabat. Sic Corneliam Gracchorum, sic
Aureliam Cæsaris, sic Attiam Augusti matrem præfuisse educationibus, ac produxisse
Principes liberos accepimus. quæ disciplina ac seueritas eò pertinebat, vt sincera & inte-
gra & nullis prauitatibus detorta vniuscuiusq; natura, toto statim pectore arriperet artes
honestas: & siue ad rem militarem, siue ad iuris scientiam, siue ad eloquentiæ studium
inclinasset, id solum ageret, id vniuersum hauriret. At nunc natus infans delegatur Græ-
culæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut alter ex omnibus seruis plerumque vilissi-
mus, nec cuiquam serio ministerio accommodatus. horum fabulis & erroribus, teneri B
statim & rudes animi imbuuntur. Nec quisquam in totâ domo pensi habet, quid co-
ram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes nec probitati ne-
que modestiæ paruulos assuefaciunt, sed [87] lasciuiæ & libertati. per quæ paullatim im-
pudentia irrepit, & sui alieníque contemtus. Iam verò propria & peculiaria huius vrbis
vitia pęnè in vtero matris concipi mihi videntur, histrionalis fauor, & gladiatorum e-
quorumque studia. quibus occupatus & obsessus animus quantulum loci bonis artibus
relinquit? quotum quemque inueneris qui domi quidquam aliud loquatur? quos alios
adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus? Nec præce-
ptores quidem vllas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent. colligunt enim
discipulos non seueritate disciplinæ, nec ingenij experimento, sed ambitione salutan-
tium, & illecebris adulationis. Transeo prima discentium elementa, in quibus & ipsis
parum elaboratur. nec in auctoribus cognoscendis, nec in euoluendâ antiquitate, nec
in notitiam vel rerum vel hominum, vel temporum, satis operæ insumitur. sed expetun- C
tur quos Rhetoras vocant: quorum professio quando primùm in hanc vrbem introdu-
cta sit, quamque nullam apud maiores nostros auctoritatem habuit, [88] statim de * cu-
rijs. Referam necesse est animum ad eam disciplinam, quâ vsos esse eos oratores acce-
pimus, quorum infinitus labor & cotidiana meditatio, & in omni genere studiorum
exercitationes, ipsorum etiam continentur libris. Notus est vobis vtique Ciceronis li-
ber qui Brutus inscribitur, in cuius extremâ parte, (nam prior commemorationem ve-
terum oratorum habet,) sua initia, suos gradus, suæ eloquentiæ velut quamdam educa-
tionem refert. se apud Q. Mucium ius ciuile didicisse, apud Philonem Academicum,
apud Diodotum Stoicum omnis philosophiæ partes penitus hausisse: neque his do-
ctoribus contentum, quorum ei copia in vrbe contigerat, Achaiam quoque & Asiam
peragrasse, vt omnem omnium artium varietatem complecteretur. Itaque hercule in
libris Ciceronis deprehendere licet, non geometriæ, non musicæ, non grammaticæ, non
denique vllius ingenuæ artis scientiam ei defuisse. Ille dialecticæ subtilitatem, ille mo- D
ralis partis vtilitatem, ille rerum motus caussasque cognouit. ita enim est, optimi viri,
ita, ex multâ eruditione, ex pluribus artibus, & omnium rerum scientiâ, exundat & ex-
uberat illa admirabilis eloquẽtia. neque oratoris vis & facultas, sicut ceterarum rerum,
angustis & breuibus terminis cluditur: sed is est orator, qui de omni quæstione pulchrè
& ornatè & ad persuadendum aptè dicere, pro dignitate rerum, ad vtilitatem tempo-
rum, cum voluptate audientium possit. Hæc sibi illi veteres persuadebant. ad hæc ef-
ficienda intelligebant opus esse, non vt rhetorum scholis declamarent, nec vt fictis nec
vllo

86. NON STVDIA SOLVM MORESQVE.] *Vetus Farnes.* studia modò curasque: *aptiùs ad sequentia.*

87. LASCIVIÆ ET LIBERTATI.] *Vetus:* lasciuiæ & bibacitati.

88. STATIM DE * CVRIIS.] *Ita & vetus. suspicabar*, statim decursis his. ἑλληνιστικῶς, *dicam videlicet aut promam. Sed placet magis Rodolphi scriptio*, statim docuero. *Pythæus edidit*, statim auditis: *nescio an è libro.*

89. QVI

A vllo modo ad veritatem accedentibus controuersiis linguam modò & vocem exercerent, sed vt his artibus pectus implerent, in quibus de bonis ac malis, de honesto ac turpi, de iusto & iniusto disputatur. Hæc enim est oratori subiecta ad dicendum materia. Nam in iudiciis ferè de æquitate, in delibetationibus de honestate dicimus, ita vt plerumque hæc ipsa inuicem misceantur. de quibus copiosè & variè & ornatè nemo dicere potest, nisi qui cognouit naturam humanam, & vim virtutum, prauitatemque vitiorum, & intellectum eorum quæ nec in virtutibus neque in vitiis numerantur. Ex his fontibus etiam illa profluunt, vt faciliùs iram iudicis vel instiget vel leniat, [89] qui scit quid ira: promptiùs ad miserationem impellat, qui scit quid sit misericordia, & quibus animi motibus concitetur. In his artibus exercitationibusque versatus orator, siue apud infestos, siue apud cupidos, siue apud inuidentes, siue apud tristes, siue apud timentes dicendum habuerit, tenebit habenas animorum: & prout cuiusque natura postulabit, adhibebit manum & temperabit orationem, parato omni instrumento, & ad omnem B vsum reposito. Sunt apud quos astrictum, & collectum, & singula statim argumenta concludens dicendi genus, plus fidei meretur. apud hos dedisse operam dialecticę proficiet. Alios fusa, & æqualis, & ex communibus ducta sensibus oratio, magis delectat. ad hos permouendos mutuabimur aliquid [90] à Peripateticis. hi aptos & in omnem disputationem paratos iam locos dabunt: Academici pugnacitatem, Plato altitudinem, Xenophon iucunditatem. ne Epicuri quidem & Metrodori honestas quasdam exclamationes assumere, hisque, prout res poscit, vti, alienum erit oratori. neque enim sapientem informamus, neque Stoicorum ciuitatem; sed eum qui non quasdam [91] artes audire, sed omnes liberaliter debet. Ideóque & iuris ciuilis scientiam veteres oratores comprehendebant, & grammaticâ, musicâ, & geometriâ imbuebantur. Incidunt enim caussæ plurimæ quidem ac pænè omnes, quibus iuris notitia desideratur: pleræque autem, in quibus hæ quoque scientiæ requiruntur. Nec quisquam respondeat: sufficit vt ad tempus simplex quiddam & vniforme doceamur. Primùm enim aliter vtimur C propriis, aliter commodatis: longeque interesse manifestum est, possideat quis quæ profert, an mutuetur. Deinde ipsa multarum artium scientia etiam aliud agentes nos ornat, atque vbi minimè credas, eminet & excellit. Idque non doctus modò & prudens auditor, sed etiam populus intelligit: ac statim ita laude prosequitur, vt legitimè studuisse, vt per omnes eloquentiæ numeros isse, vt denique oratorem etiam fateatur. quem non posse aliter exsistere, nec exstitisse vmquam confirmo, nisi eum qui tamquam in aciem omnibus armis instructus, sic in forum omnibus artibus armatus exierit. quod adeò negligitur ab horum temporum disertis, vt in actionibus eorum fex quoque cottidiani sermonis, fœda ac pudenda vitia deprehendantur, vt ignorent leges, non teneant S. C., ius ciuitatis vltrò derideant: sapientiæ verò studium & præcepta prudentium penitus reformident: in paucissimos sensus & angustas sententias detrudant eloquentiam, velut expulsam regno suo: vt quæ olim omnium artium domina pulcherrimo comitatu pectora implebat, nunc circumcisa & amputata, sine apparatu, sine honore, pænè dixerim D sine ingenuitate, quasi vna ex sordidissimis artificijs discatur. Ergo hanc primam & præcipuam caussam arbitror, cur tantum ab eloquentiâ antiquorum oratorum recesserimus. Si testes desiderantur, quos potiores nominabo quàm apud Græcos Demosthenem? quem studiosissimum Platonis auditorem fuisse memoriæ proditum est. Et Cicero his vt opinor verbis, *quidquid in eloquentiâ effecerit, id se non rhetorum, sed Academiæ spatijs consecutum*. Sunt aliæ caussæ magnæ & graues, quas à vobis aperiri æquum est, quoniam quidem ego iam meum munus expleui, & quod mihi in consuetudine est, satis multos offendi: qui si fortè hoc * audirent, certum habeo dicturos, me, dum iuris * audierint, &

89. Qvi scit qvid ira: promptivs, &c.] *Ita scripsi & distinxi, turbantibus libris.*

90. A Peripateticis. hi aptos, &c.] *Valdè mihi placeat cum Rodolpho hæc omnia scribi & distingui:* à Peripateticis. aptos & in omnem disciplinam paratos iam locos dabunt Academici; Stoici pugnacitatem; Plato altitudinem, *&c.*

91. Artes avdire.] *Malo*, artes adire: *vel* haurire: *& statim* liberales, *pro* liberaliter.

& philosophiæ scientiam tamquam oratori necessariam laudo, ineptijs meis plausisse. A Et Maternus, Mihi quidem, inquit, susceptum à te munus adeò peregisse nondum videris, vt inchoasse tantùm, & velut vestigia ac lineamenta quædam ostendisse videaris. Nam quibus instrui veteres oratores soliti sint, dixisti, differentiamque nostræ desidiæ & inscientiæ aduersus acerrima & fecundissima eorum studia demonstrasti; cetera exspecto, vt quemadmodum ex te didici quid aut illi scirent, aut nos nesciamus, ita hoc quoque cognoscam, quibus exercitationibus iuuenes iam & forum ingressi confirmare & alere ingenia sua soliti sint. neque enim arte & scientiâ, sed longè magis [92] facultate eloquentiam contineri, nec tu puto abnues, & hi significare vultu videntur. Deinde cùm Aper & Secundus idem annuissent, Messalla quasi rursus incipiens: Quoniam initia & semina veteris eloquentiæ satis demonstrasse videor, docendo quibus artibus antiqui oratores institui erudirique soliti sint, persequar nunc exercitationem eorum: quamquam ipsis artibus inest exercitatio, nec quisquam percipere tot reconditas aut tam varias res potest, nisi vt scientiæ meditatio, meditationi facultas, facultati vis eloquentiæ B accedat. per quæ colligitur eamdem esse rationem, & percipiendi quæ proferas, & proferendi quæ perceperis. sed si cui obscuriora hæc videntur, isque scientiam ab exercitatione separat, id certè cōcedet, instructum & plenum his artibus animum, longè paratiorem ad eas exercitationes venturum, quæ [93] propriæ circa oratoriam videntur. Ergo apud maiores nostros iuuenis ille, qui foro & eloquentiæ parabatur, imbutus iam domesticâ disciplinâ, refertus honestis studijs, deducebatur à patre, vel à propinquis, ad eum oratorem qui principem locum in ciuitate tenebat. hunc sectari, hunc prosequi, [94] huius omnibus dictionibus interesse, siue in iudicijs, siue in concionibus assuescebat, ita vt altercationes quoque excipere, & iurgijs interesse, vtque sic dixerim, pugnare in prœlio disceret. magnus ex hoc vsus, multum constantiæ, plurimum iudicij iuuenibus statim contingebat, in mediâ luce studentibus atque inter ipsa discrimina, vbi nemo impunè stultè aliquid, aut contrariè dicit, quo minus & iudex respuat, & aduersarius exprobret, ipsi denique aduocati aspernentur. Igitur verâ statim & incorruptâ C eloquentiâ imbuebantur: & quamquam vnum sequerentur, tamen omnes eiusdem ætatis patronos in plurimis & caussis & iudicijs cognoscebant: habebantque ipsius [95] populi diuersissimarum aurium copiam, ex quâ facilè deprehendebatur quid in quoque vel probaretur vel displiceret. Ita nec præceptor deerat optimus quidem & electissimus, qui faciem eloquentiæ non imaginem præstaret: nec aduersarij & æmuli, ferro non [96] sudibus dimicantes: sed auditorium semper plenum, semper nouum, ex inuidis & fauentibus, [97] vt nec benedicta dissimularentur. Scitis enim magnam illam & duraturam eloquentiæ famam, non minùs in diuersis subsellijs parari quàm suis; quin immò constantiùs surgere ibi, fideliùs corroborari. Atque herculè sub eiusmodi præceptionibus iuuenis ille de quo loquimur, oratorum discipulus, fori auditor, sectator iudiciorum, eruditus & assuefactus alienis experimentis, cui cottidie audienti notæ leges, non noui iudicum vultus, frequens in oculis consuetudo concionum, sæpè cognitæ populi aures, siue accusationem susceperat, siue defensionem, [98] solus statim & D vnus cuicumque caussæ par erat. Nonodecimo ætatis anno L. Crassus C. Carbonem,

[99] vno

92. Facultate eloqventiam contineri.] *Rodolphus appositè infert*, facultate & meditatione eloquentiam.

93. Propriæ circa oratoriam.] *Rodolphus*, propriæ esse oratorum videntur. *sed ab ingenio, vt solet, non à libris. Ego insigni metaphorâ locum ornem:* propriæ Circo oratorio videntur. *Quia de exercitationibus loquitur, eleganter Circum adiungit, qui pugnis & exercitiis destinatus.*

94. Hvivs omnibvs dictionibvs, &c.] *Versus hos aliquot inserui à Farnesiano libro, magno libelli huius bono. Alij enim omnes hic mutili.*

95. Popvli diversissimarvm avrivm.] *Rodolphus copulâ adiectâ*, populi & diuersissimarum. *Credo fuisse*, populi.i. diuersissimarum. *qua nota significat*, id est.

96. Svdibvs dimicantes.] *Manifestò*, rudibus. *Nam hæc à gladiatoribus sumpta.*

97. Vt nec bene dicta.] *Rodolphus auctius*: nec malè nec benè: *sententiâ quidem valdè fauente.*

98. Solvs statim et vnvs cvicvmqve cavssæ.] *Ita vetus. Non malè etiam vulgò*, statim vnicuique caussæ.

99. Vno

A „ vno & vicesimo Cæsar Dolabellam, altero & xx. Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium, iis orationibus insecuti sunt, quas hodieq; cum admiratione legimus. At nunc adolescentuli nostri deducuntur in [100] scenas scholasticorum, qui rhetores vocantur: quos paullò ante Ciceronis tempora exstitisse, nec placuisse maioribus nostris ex eo manifestum est, quòd Marco Crasso & Domitio censoribus eludere, vt ait Cicero, ludum impudentiæ iussi sunt. Sed, vt dicere instituerам, deducimur in scholas, quibus non facilè dixerim vtrúmne locus ipse, an condiscipuli, an genus studiorum plus mali ingeniis afferant. Nam in loco nihil reuerentiæ, sed in quem nemo nisi imperitus æquè intrat. In condiscipulis nihil profectus, cùm pueri inter pueros, & adolescentuli inter adolescentulos pari securitate dicant & audiantur. Ipsæ verò exercitationes magnâ ex parte contrariæ. Nempe enim duo genera materiarum apud rhetores tractantur, suasoriæ, & controuersiæ. [101] Ex iis suasoriæ quidem etsi tamquam planè leuiores & minus prudentiæ exigentes pueris delegantur; contro-
B uersiæ robustioribus assignantur, quales per fidem, & quàm incredibiliter compositæ! Sequitur autem vt materiæ abhorrenti à veritate declamatio quoque adhibeatur. Sic fit vt tyrannicidarum præmia, aut [102] vitiatarum electiones, aut [103] pestilentiæ remedia, aut incesta matrum, aut quidquid in scholâ cottidie agitur, in foro vel rarò vel numquam, ingentibus verbis persequantur; [104] cùm ad veros iudices ventum est * rem cogitare, nihil humile, nihil abiectum eloqui poterat. Magna eloquentia, sicut flamma materiâ alitur, & motibus excitatur, & vrendo clarescit. Eadem ratio in nostrâ quoque ciuitate antiquorum eloquentiam prouexit. Nam etsi horum quoque temporum oratores ea consecuti sunt, quæ compositâ & quietâ & beatâ Rep. tribui fas erat: tamen istâ perturbatione ac licentiâ plura sibi assequi videbantur. cùm mixtis omnibus & moderatore vno carentibus, tantum quisque orator saperet, quantum erranti populo persuaderi poterat. Hinc leges assiduæ, populare nomen, hinc [105] conciones magistratuum pænè pernoctantium in rostris, hinc accusationes potentium reorum, & assignatæ et-
C iam domibus inimicitiæ, hinc procerum factiones & assidua senatus aduersus plebem certamina. quæ singula etsi distrahebant Rempublicam, exercebât tamen illorum temporum eloquentiam, & magnis cumulare præmijs videbantur. Quia quantò quisque plus dicendo poterat, tantò faciliùs honores assequebatur; tantò magis in ipsis honoribus collegas suos anteibat; tantò plus apud Principes gratiæ, plus auctoritatis apud patres, plus notitiæ ac nominis apud plebem [106] probabat. hi clientelis etiam exterarum nationum redundabant. hos ituri in prouincias magistratus reuerebantur, hos reuersi colebant, hos & præturæ & consulatus vocare vltrò videbantur. hi ne priuati quidem sine potestate erant, cùm & populum & senatum consilio & auctoritate regerent. quinimmo sibi ipsi persuaserant, neminem sine eloquentiâ aut assequi posse in ciuitate, aut tueri conspicuum & eminẽtem locum. nec mirum, cùm etiam inuiti ad populum produce-

99. VNO ET VICESIMO CÆSAR.] *Suetonius*
D *in Iulio, cap.* I V. *accusationem hanc confert in tempus compositi belli Lepidiani, id est M. Aemilio Lepido, D. Iunio Bruto* COSS. *Atqui Cæsar tunc vigesimumquartum annum egerit, ex Fastis & anno eius natali. Corrigimus igitur? an, vt sæpè, dissensus est? ego hoc malo.*

100. SCENAS SCHOLASTICORVM.] *Diuinabam olim,* scholas. *malè. Nam appositè Scenas appellat, loca in quibus fucata illa & personata eloquentia exercetur, velut per lusum.*

101. EX IIS SVASORIÆ QVIDEM.] *Hîc quoque lineas aliquot adtexui, banam copiam mihi faciente libro. Nam aliâs, turpiter hæc habebant.*

102. VITIATARVM ELECTIONES.] *Rectè. respicit ad legem Scholasticam, quæ raptarum dicitur, Rapta raptoris nuptias vel mortem optet. Doctissimus Pythæus.*

103. PESTILENTIÆ REMEDIA.] *Petronius hæc talia in Satyrico exagitat, & disertè,* responsa in pestilentiam data. *Locum totum, si s, vide.*

104. CVM AD VEROS IVDICES VENTVM.] *Magna verò hîc lacuna, de quâ vulgò nec suspicantur. At liber vetus præfert, & spatio grandi interposito vsque ad ea verba,* rem cogitare; *adiicit,* Hic multum deficit. *Et clarum: quia sermo sequens non Messallæ amplius, sed Materni.*

105. CONCIONES MAGISTRATVVM.] *A libro est. quàm ridiculè autem alij,* conciones migrantium? *quod à concisâ illâ ratiane scribendi natum.*

106. PROBABAT.] *Melius,* parabat.

107. IN

* quis
ducerentur: cùm parum esset in senatu breuiter censere, nisi * qui ingenio & eloquentiâ A
sententiam suam tueretur: cùm in aliquam inuidiam aut crimen vocati, suâ voce re-
spondendum haberent; cùm testimonia quoque [107] in publicis non absentes nec per
tabellam dare, sed coràm & præsentes dicere cogerentur. Ita ad summa eloquentiæ præ-
mia magna etiam necessitas accedebat, & commoda. Disertum haberi pulchrum &
gloriosum, sed contrà mutū & elinguem videri, deforme habebatur. Ergo non minus
rubore quàm præmijs stimulabantur. ne clientulorum loco potiusquàm patronorū nu-
merarentur: ne traditæ à maioribus necessitudines ad alios transirent: ne tamquam in-
ertes & non suffecturi honoribus aut non impetrarent, aut impetratos malè tuerentur.
Nescio an venerint in manus vestras hæc vetera, quæ & antiquorum bibliothecis adhuc
manent, & nunc maximè à Muciano contrahuntur: ac iam vn decim, vt opinor, Acto-
rum libris, & tribus epistolarum composita, & edita sunt. Ex his intelligi potest Gn.
Pompeium & Marcum Crassum, non viribus modò & armis, sed ingenio quoque & o-
ratione valuisse: Lentulos, & Metellos, & Lucullos, & Curiones, & ceteram procerum B
manum, multum in his studijs operæ curæque posuisse: nec quemquam illis tempori-
bus magnam potentiam, sine eloquentiâ consecutum. His accedebat splendor rerum,
& magnitudo caussarum, quæ & ipsa plurimum eloquentiæ præstant. Nam multum
interest vtrúmne de furto, aut formulâ & interdicto dicendum habeas, an de ambitu
comitiorum, expilatis socijs, & ciuibus trucidatis. quæ mala sicut non accidere melius
est, isque optimus ciuitatis status habendus est, quo nihil tale patimur: ita cùm acci de-
rent, ingentem eloquentiæ materiam subministrabant. Crescit enim cum amplitudi-
ne rerum vis ingenij, nec quisquam claram & illustrem orationem efficere potest, nisi
qui caussam parem inuenit. Non, opinor, Demosthenem orationes illustrant, quas ad-
uersus tutores suos composuit: nec Ciceronem, magnum oratorem P. Quintius defen-
sus aut Licinius Archias faciunt: Catilina, & Milo, & Verres, & Antonius, hanc illi fa-
mam circumdederunt: non quia tanti fuit R. P. malos ferre ciues, vt vberem ad dicen-
dum materiam oratores haberent: sed, vt subinde admoneo, quæstionis memineri- C
* extitit.
mus, sciamusque nos de eâ re loqui, quæ faciliùs turbidis & inquietis temporibus * ex-
stitit. Quis ignorat vtilius ac melius esse frui pace, quàm bello vexari? Plures tamen
bonos prœliatores bella quàm pax ferunt. Similis eloquentiæ conditio. Nam quò sæ-
pius steterit tamquam in acie, quoque plures & intulerit ictus & exceperit, quò maior
aduersarius, eò [108] acrior qui pugnas sibi asperas desumserit, tantò altior & excelsior
& illis nobilitatus criminibus, [109] in ore hominum agit, quorum ea natura est [110] vt
secura nolint. Transeo ad formam & consuetudinem veterum iudiciorum: quæ [111] &
si nunc aptior est, ita * erit eloquentia, tantò illud forum magis exercebat, in quo nemo
intra paucissimas horas perorare cogebatur, & liberę comperendinationes erant, & mo-
dum dicendi sibi quisque sumebat; & numerus neque dierum neque patronorum fi-
niebatur. [112] Primus tertio consulatu Gn. Pompeius astrinxit imposuitque veluti fre-
nos eloquentiæ, ita tamen vt omnia in foro, omnia in legibus, omnia apud prætores
gererentur: apud quos quanto maiora negotia olim exerceri solita sunt, quod maius D
argumētum est, quàm quòd caussæ centumuirales quę nunc primum obtinent locum,
adeò splendore aliorum iudiciorum obruebantur, vt neque Ciceronis, neque Cæsaris,
neque

107. In publicis non absentes.] *Rodolphus*: in publicis iudiciis non absentes. *insitione valdè quidem aptâ.*

108. Acrior qui pugnas.] *Vetus*, acrior per pugnas *Aliquid hic vlceris. Fortasse*: maior aduersarius & acrior, quò plures. *Et statim*, illis nobilitatus discriminibus.

109. In ore hominum.] *Emendaui etiam in Historiis, & produxi hanc dictionem. Vulgò*, more.

110. Vt secura nolint.] *Clausulâ additâ Rodolphus*: vt dubia laudent, secura nolint. *quod qui neget aptum ad sensum esse, ipse sine sensu.*

111. Et si nunc aptior est, ita * erit eloquentia.] *Nobis corrupta hæc videbantur aut mutila. Rodolphus autem concinnat*: etsi nunc aptior est veritati, eloquentiam tamen. *acutè si ab ingenio, feliciter si à libro.*

112. Primus tertio consulatu.] *Addit etiam Rodolphus*, primus huius rei spatia tertio, *&c. nec hæc falsa sanè ab ingenij fonte videntur. Ego ex eo scri-*

A neque Bruti, neque Cœlij, neque Calui; non denique vllius magni oratoris liber apud centumuiros dictus legatur, exceptis orationibus Asinij, quæ [113] pro heredibus Vrbiniæ inscribuntur, ab ipso tamen Pollione mediis diui Augusti tẽporibus habitæ, postquam longa temporum quies, & continuum populi otium, & assidua senatus tranquillitas, & maximi Principis disciplina, ipsam quoque eloquentiam sicut omnia alia pacauerat? Paruum & ridiculum fortasse videtur quod dicturus sum, dicam tamen vel ideò vt rideatur. Quantum humilitatis putamus eloquentiæ attulisse pænulas istas, quibus astricti & velut inclusi cum iudicibus fabulamur? quantum virium detraxisse orationi auditoria & tabulatia credimus, in quibus iam ferè plurimæ caussæ explicantur? Nam quo modo nobiles equos cursus & spatia probant; sic est aliquis oratorum campus, per quem nisi liberi & soluti ferantur, debilitatur ac frangitur eloquentia. Ipsam quinimmò curam & diligentem styli anxietatem contrariam experimur: quia sæpè interrogat iudex; quando incipias; & ex interrogatione eius incipiendum est. frequenter proba-
B rionibus & testibus, silentium patronus indicit. vnus inter hæc dicenti ac alter assistit, & res velut in solitudine agitur. Oratori autem clamore plausuque opus est, & velut quodam theatro, qualia cottidie antiquis oratoribus contingebant: cùm tot pariter ac tam nobiles forum coartarent: cùm clientelæ quoque, & tribus, & municipiorum legationes, ac partes Italiæ periclitantibus assisterent: cùm in plerisque iudiciis crederet populus Romanus suâ interesse quid iudicaretur. Satis constat C. Cornelium, & M. Scaurum, & T. Milonem, & L. Bestiam, & P. Vatinium, concursu totius ciuitatis & accusatos & defensos. vt frigidissimos quoque oratores, ipsa certantis populi studia, excitare & incendere potuerint. Itaque hercule eiusmodi libri extant, vt ipsi quoque qui egerunt, non aliis magis orationibus censeantur. Iam verò conciones assiduæ, & datum ius quoque potentissimum quemque vexandi, atq; ipsa inimicitiarum gloria, cùm se plurimi disertorum, ne à P. quidem Scipione, aut Syllâ, aut Gn. Pompeio abstinuerint, & ad incessendos principes viros, vt est natura inuidiæ, populi quoque histriones auribus
C vterentur, quantum ardorem ingeniis, quas oratoribus faces admouebant? Non de otiosâ & quietâ re loquimur, & quæ probitate & modestiâ gaudeat: sed est magna ista & notabilis eloquentia, alumna licentiæ, quam * stulti libertatem vocabant, comes seditionum, effrenati populi incitamentum, sine obsequio, sine seruitute, contumax, temeraria, arrogans, quæ in benè constitutis ciuitatibus non oritur. [114] Quem enim oratorem Lacedæmonium, quem Cretensem accepimus? quarum ciuitatum seuerissima disciplina, & seuerissimæ leges traduntur. Nec Macedonum quidem ac Persarum, ac vllius gentis, quæ certo imperio contenta fuerit, eloquentiam nouimus. Rhodij quidam, Athenienses plurimi oratores exstiterunt: apud quos omnia populus, omnia imperiti, omnia, vt sic dixerim, omnes poterant. Nostra quoque ciuitas donec errauit, donec se partibus, & dissensionibus, & discordiis confecit, donec nulla fuit in foro pax, [115] nulla in senatu concordia, nulla in iudiciis moderatio, nulla superiorum reuerentia, nullus magistratuum modus: tulit sine dubio valentiorem eloquentiam, sicuti in-
D domitus ager habet quasdam herbas lætiores. Sed nec tanti Reipublicæ Gracchorum eloquentia fuit, vt pateretur & leges: nec bonæ formam eloquentiæ Cicero tali exitu pensauit. Sic quoque quod superest antiquis oratoribus, forum [116] non emendare, nec vsquam ad votum compositæ ciuitatis argumentum est quidem, quòd nemo nos aduocat,

*Budd.

eo scribam: primus huiusce spatia. *Sanè etiam pòst in hac translatione persistit*: Quomodo nobiles equos cursus & spatia probant: sic est aliquis oratorum campus, *&c.*

113. PRO HEREDIBVS VRBINIÆ.] *Quinctilianus me duxit ad emendationem; quem vide libro* 1 *v. cap.* 1. *Nam Asinium disertim pro heredibus Vrbinia laudat. In tritis libris erat*, Ironiæ: *in veteri*, Vriniæ.

114. QVEM ENIM ORATOREM LACEDÆMONIVM] *Miratur hoc idem Velleius lib.* 1. *in extremo: nec caussam dat, quam veram hic habes.*

115. NVLLA IN SENATV CONCORDIA.] *Sequentia verba plusculâ addidimus à libro.*

116. NON EMENDARE, NEC VSQVAM.] *Si nihil hic deest, scribam*: non emendatæ, nec vsque ad. *Sequentia etiam in libro Farnes.* argumentum est. Quis enim nos.

117. QVAM

uocat, nisi aut nocens aut miser. quod municipium in ciuitatem nostram venit, nisi A quod aut vicinus populus, aut domestica discordia agitat? quam prouinciam tuemur, nisi spoliatam vexatamque? Atqui melius fuisset [117] non queri, quàm iudicari. Quòd si inueniretur aliqua ciuitas in quâ nemo peccaret, superuacuus esset inter innocentes orator, sicut inter sanos medicus. Quo modo tamen minimum vsus minimumque profectus ars medentis habet in his gentibus, quæ firmissimâ valetudine ac saluberrimis corporibus vtuntur: sic minor oratorum obscuriorque gloria est inter bonos mores, & in obsequium regentis paratos. Quid enim opus est longis in senatu sententiis, [118] cùm optimi citò consentiant? Quid multis apud populum concionibus, cùm de republicâ non imperiti & multi deliberent, sed sapientissimus & vnus? Quid voluntariis accusationibus, cùm tam rarò & tam parcè peccetur? Quid inuidiosis & excedentibus modum defensionibus, cùm clementia cognoscentis obuiam periclitantibus eat? Credite optimi, & in quantum opus est disertissimi viri, si aut vos prioribus sæculis, aut isti quos miramur, his nati essent, ac deus aliquis vitas vestras, vestra tempora repente mutasset: nec vobis summa illa laus & gloria in eloquentiâ, neque illis modus & tempera- B mentum defuisset. Nunc quoniam nemo eodem tempore assequi potest magnam famam & magnam quietem, bonis sæculi sui quisque, citra obtrectationem alterius, vtatur. Finierat Maternus. Tum Messalla: Erant quibus contradicerem, erant de quibus plura dici vellem, nisi iam dies esset exactus. Fiet, inquit Maternus, postea arbitratu tuo, & si qua tibi obscura in hoc meo sermone visa sunt, de his rursus conferemus. Ac simul assurgens, & Aprum complexus, Ego, inquit, te poëtis; Messalla, antiquariis, criminabimur. At ego vos rhetoribus & scholasticis, inquit. Cùm adrisissent, discessimus.

117. NON QVERI, QVAM IVDICARI.] *Lego*, vindicari.

118. CVM OPTIMI CITÒ CONSENTIANT?] *Lego*, cùm optimis. *Rodolphus autem*, cùm optima citò sentiantur? *A fine autem libelli, vt cuiuis videre est, multa desunt, atque adeò præcipua dissertionis pars. Sed mihi, cum Deo, pausa hîc & finis: cui gratia & gloria in æternum.*

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD
C. CORNELII TACITI
ANNALIVM LIBRVM I.
EXCVRSVS.

A.

PAGINA 7.

IGNIS *originem nescio: nisi quòd antiquum video, & à temporibus Antoninorum. Herodianus sanè in Commodo statim meminit, vt rei vulgatæ, vbi de Lucillâ sorore eius:* οὐδὲν ἧττον μέντοι καὶ ὁ Κόμμοδος ἐφύλαττε τιμὰς τῇ ἀδελφῇ. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ βασιλείου θρόνου καθῆστο ἐν τοῖς θεάτροις, καὶ τὸ πῦρ προεπόμπευεν αὐτῆς: Nihilo secius Commodus honores sorori suæ seruauit. nam & in theatris sellâ imperatoriâ sedebat, & ignis eam præcedebat. *Item de Marciâ Commodi concubinâ:* ἣ οὐδὲν, *inquit,* ἀπεῖχε γαμετῆς γυναικός, ἀλλὰ πάντα ὑπῆρχεν, ὅσα σεβαστῇ, πλὴν τοῦ πυρός: quę nihilo differebat à legitimâ vxore, sed omnia vt Augustæ aderant, præter ignem. *Et de Pertinace:* κατῆλθεν ἐπὶ τὸ συνέδριον τῆς βουλῆς, οὔτε τὸ πῦρ ἐάσας ἑαυτοῦ προπομπεῦσαι, οὔτε τι ἄλλο τῶν βασιλικῶν συμβόλων εἰς ὕψος ἀρθῆναι: Venit in Senatum, neque ignem sibi passus præferri, neque aliud vllum principatus insigne attolli. *Nec ambigimus de more. Illud tamen mirum, bis mirum, non alium è Græcis Latinisque exprimere tam insignitam rem, præter Herodianum. Non Dionem, non Capitolinum, Spartianum, Lampridium, qui eadem scripserunt illi. Nec enim, quod sciam, meminerunt verbo. Quis tamen iste ignis? non è carbonibus aut ligno, nec qualis ille apud Horatium prunæ batillus: lampas tantùm fuit. Rem adhuc ignotam doceo, firmoque ex M. Antonino in libris suæ vitæ:* ὅτι δυνατόν ἐστι, *inquit,* ἐν αὐλῇ βιοῦντα μήτε δορυφορήσεως χρῄζειν, μήτε ἐσθήτων σημειωτῶν, μήτε λαμπάδων καὶ ἀνδριάντων τοιῶνδέ τινων, καὶ τοῦ ὁμοίου κόμπου. *Describit recensetque insignia omnia principatus,* & posse, *ait,* eum qui in aulâ viuat, carere stiparoribus, carere veste insigni purpuraque. item lampadibus, & certis statuis, similique luxu. *Vt ergo in deorum cultu adhibitæ lucernæ facesque, vt docui in * Electis; sic Imperatorum. Opinor autem Romam traductum morem è Persis. Illorum enim Regi prælatus ignis. Xenophon lib.* VIII. παιδείας. καὶ πῦρ ὄπισθεν τοῦ ἅρματος ἐπ᾽ ἐσχάρας μεγάλης ἄνδρες εἵποντο φέροντες: *& post ignem illum secutus Cyrus. Imò & Asiaticis, si rectè capio Ammianum lib.* XXIII. Feruntque etiam, (si iustum est credi) ignem cælitus lapsum apud se sempiternis foculis custodiri. cuius portionem exiguam faustam præisse quondam Asiaticis regibus dicunt. *Diadema autem primus Romanorum Principum vsurpauit Aurelianus: vti in vitâ eius Victor. Etsi alibi malè id refert ad Caligulam. Purpuram quis primus sumpserit, adhuc quæro.*

Prælatio ignis, Principatus insigne.

Silentium de eo more apud priscos.

Qualis ille ignis.

* Cap. III. lib. I.

Diademate quis primus vsus.

B.

PAG. 10.

CVM Antonius vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi: occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus ac liberis, & Dionysium saluta-

salutauerunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset. dixerunt despondere ipsos (*malim*, ipsi) in matrimonium Mineruam Musam suam, & rogauerunt vt duceret. & Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare se illis mille talenta. Tum ex Græculis quidam ait . . . . Huic quidem impune fuit, sed Atheniensium sponsalia mille talentis æstimata sunt. quæ cùm exigerentur, multi contumeliosi libelli propositi sunt, sicut ille qui subscriptus est statuæ eius, cùm eodem tempore Octauiam vxorem haberet & Cleopatram: Hoc tu euita restituas, tibi habe. *Primùm offendimus in Mineruâ Musâ. quoniam neque Dio nominat in hac historiâ,* Ἀθηνᾶν *dixisse contentus: nec cognomen nostrarum dearum scio aliàs adhæsisse Mineruæ. Itaque inductâ eâ voce scribo,* Mineruam suam. *nata fuit ex confusâ repetitione litteræ vocisque sequentis. In summâ discrepat idem Dio, qui* ἑκατὸν μυριάδας *imperatas pro dote ait, id est Romano ritu* H-S. *quadragies. Mille autem talenta Senecæ, paullò minus faciunt ducenties quadragies: sexto tanto immaniore summâ. Tamen non muto. Græculi iocum, cui spatium vacuum, doleo abesse: at Latinum commodè restituo,* Octauia res tuas tibi habe. *Quicumque ille, comiter iocatus est ex deuortij Romani formâ. Cùm enim Cleopatram amaret haberetque Antonius: ecce subscripsit iste quasi nomine Antonij Octauiam repudiantis,* Octauia res tuas tibi habe. *Quæ sollennia in libello repudij verba fuisse, iam notum. Appuleius:* Tu quidem ob istud *(ita emendo)* tam dirum facinus confestim thoro meo diuortte, tibique res tuas habeto.

IN *Senecæ loco de Mineruâ Musâ, mente nunc & manu amplector sententiam Iani mei Grutij, amœnissimi & acutissimi viri reponentis*, Mineruam Musicam. *Inter nobiles Athenis statuas fuit Minerua hoc cognomento; sic dicta*, quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. *Plinius lib.* XXXIV. *cap.* VIII.

C.

NEC *viri solùm ad sacerdotium adscripti magni huius diui, sed, quod rideamus, feminæ. Adeò proiecti in adulationem tunc mores. Marmor:*

P. POSTVMIAE. P. F. PAVLLAE.

SACERD. D. IVLI. AVGVST.

Liuia, prima Aug. sacerdos.

Item in Hispaniis, LVCR. L. F. CAMPANA. FLAM. PERP. DOMVS. AVG. *id est*, Lucretia L. filia, Flaminica perpetua. *Exemplum huius rei à Liuiâ, quæ miro exemplo*, * *sacerdos sui viri: & quidem ex decreto Senatus. Dio* LVI. *extremo:* τότε δὲ ἀθανατίσαντες αὐτὸν, καὶ θιασώτας οἱ καὶ ἱερὰ, καὶ ἱέρειαν τὴν Λιουίαν ἀπέδειξαν: Tunc verò consecrantes Augustum, sodales ei & sacra instituerunt, & sacerdotem Liuiam. *Quod noto eò libentius, vt lux inde adfulgeat tenebricoso Ouidij loco*, IV. *De Ponto:*

*Adde Velleij locum huic rei quem correx: Annalium lib. XIII. sub initium.

Ouidio noua lux.

Nec pietas ignota mea est, videt hospita tellus
In nostrâ sacrum Cæsaris esse domo.
Stant pariter natusque pius, coniuxque sacerdos,
Numina iam facto non leuiora deo.

Natus pius, *Tiberius est*: coniux sacerdos, *Liuia. Puto ad hæc sacerdotia, quæ cum ambitu & sumptu adfectabant in prouinciis passim, pertinere Arriani locum elegantem, De sermonibus Epicteti, lib.* I. *cap.* XIX. σήμερόν τις ὑπὲρ ἱερωσύνης ἐλάλει μοι τοῦ Αὐγούστου. λέγω αὐτῷ, ἄνθρωπε ἄφες τὸ πρᾶγμα. δαπανήσεις πολλὰ εἰς οὐδέν. ἀλλ' οἱ τὰς φωνάς, φησι, γράφοντες, γράψουσι τὸ ἐμὸν ὄνομα. μή τι οὖν σὺ τοῖς ἀναγινώσκουσι λέγεις παρὼν, ἐμὲ γεγράφασιν; εἰ δὲ καὶ νῦν δυνάσῃ παρεῖναι πᾶσιν, ἐὰν ἀποθάνῃς, τί ποιήσεις; μενεῖ μου τὸ ὄνομα. γράψον αὐτὸ εἰς λίθον, καὶ μενεῖ. ἄγε, ἔξω δὲ Νικοπόλεως τίς σου μνεία; ἀλλὰ χρυσοῦν στέφανον φορήσω. εἰ ἅπαξ ἐπιθυμεῖς στεφάνου, ῥόδινον λαβὼν περίθου, ὄψει γὰρ κομψότερον. *Lepidus & ad Philosophum, dialogismus:* Hodie, *inquit*, locutus mecum quidam super sacerdotio Augusti. Dico ei, Mi homo mitte rem, sumptum multum facies frustrà. At scribæ publici, inquit, (*corrupta hac parte Græca*) nomen meum adnotabunt. Num tu igitur legentibus omnibus coràm dices, Me inscripserunt? & vt nunc possis adesse omnibus legentibus, mortuus quid facies? Manebit meum nomen. inscribe ipsum lapidi,

Arriani egregia irrisio harum ineptiarum.

& ma-

A & manebit. Age, extra Nicopolim autem quæ memoria tui? At coronam auream ge-
stabo. (*quâ scilicet ornati sacerdotes, dum faciunt, ex Liuio, Plutarcho, aliis*) Si prorsum ap- Coronati sacerdotes in sacris.
petis coronam, roseam indutus circumi, aspectu enim id iucundius.

D.

PAG. 14.

PRIMVS *Prætor Romæ institutus, anno vrbis* CCCXXCVIII. *Furius Camillus. Li-* Prætorum origo. Progressus.
uius lib. VII. *&* *Suidas in voce* πραίτωρ. *Additus alter anno* DX. *cui cognomen datum*
Peregrini, quòd plerumque inter ciues ius diceret & peregrinos, Epitoma Liuij XIX. *Additi*
duo alij, anno vrbis DXX. *Siciliâ & Sardiniâ in prouinciam redactis, qui illuc cum imperio mit-*
terentur, Epitoma XX. *Iterùm duo, victis Hispaniis, anno* DLVII. *Ita in vniuersum ad id*
tempus Prætores sex: è quibus duo iuridicundo præerant, reliqui in prouincias mittebantur ex-
B *pertes iudiciorum. Id mansit, donec Quæstiones perpetuæ constitutæ, anno* DCV. *L. Censori-* Quæstiones perpetuæ, quando.
no, M'. Manilio Coss. Patribusque tunc visum, vt in totum magistratus sui annum, prætores in
vrbe manerent. è quibus duo, more prisco, ius dicerent: reliqui quattuor publicis iudiciis præes-
sent. iidem omnes exacto anno, sorte in prouincias prætorias mitterentur. Cornelius deinde Sul-
la Dictator auxit Quæstionum publicarum numerum: pariterque Prætorum. non tamen eatenus, Sulla auget Prætorum numerum.
vt quot Quæstiones essent, totidem Prætores: (errat largiter Pomponius, qui id sensit; quia
plures sæpè Quæstiones apud eumdem Prætorem exercitas cõstat) sed in vniuersum addidit duos. Pomponius errat in Prætt.
Ita non plures octo Prætores ad Ciceronis æuum: idque ex variis eius scriptis clarum, non decem,
vt voluit Iurisconsultus. Oppressâ mox rep. C. Cæsar Dictator primus instituit decem, quo plu- Sub Cæsare quot Prætt. Anno vrbis DCCVII.
ribus bellorum sociis honorem eum gratificaretur. Dio lib. XLII. ἵνα πλείους αὐτοῖς (*συναγωνιστῶν*
intellego) ἀμείψῃ, στρατηγούς τε δέκα ἐς τὸ ἐπιὸν ἔτος ἀποδεῖξαι, καὶ ἱερέας ὑπὲρ τὸ νομιζόμενον. *qui Pom-*
ponium refellit disertim. Sed nec in eo numero stetit Cæsar, creauitque biennio pòst, XIV. *ite-* Hæc ex Dione lib. XLIII.
rumque anno pòst XVI. *idque, vt Dio idem ait, in multos annos. At Augustus rep. & imperio*
C *potitus, pariter varium se in hac creatione gessit. Anno vrbis* DCCXXXI. *minuit Cæsarianum* Sub Augusto quot.
numerum, retraxitque ad decem. Dio LIII. αὐτοί τε ἔτους ὁ Αὔγουστος ὑπάτευε, καὶ στρατηγοὺς δέκα, Varietas magna in numero.
ὡς οὐδὲν ἔτι πλειόνων δεόμενος ἀπέδειξε. *Velleius*: Imperium magistratuum ad pristinum re-
dactum modum. tantummodo octo Prætoribus allecti duo. *Anno* DCCLXIV. *creauit*
XVI. *propter turbam competitorum: ita tamen (ait Dio lib.* LVI.*) vt posterioribus deinceps mul-*
tis annis XII. *dumtaxat crearet. Atque hoc est quod hîc Tacitus de duodenario numero tradito*
ab Augusto adseuerat: verè & rectè, si respicias instituta eius extrema. Nam ad prima adiecit
oculos Pomponius, qui XVI. *Prætores constituit sub Augusto. & in tempore saltem errat. At*
quòd Tiberium iurasse Tacitus ait se numerum XII. *non excessurum: quis Pontifex periurio* Tiberius falsò adseruit, se non excessurum.
eum soluet? Nam ego manifestò hominem teneo, ex Dionis testimonio lib. LVIII. *qui adfirmat*
Tiberium, anno vrbis DCCLXXXVI. *quindecim Prætores creasse, additque*: καὶ τοῦτο ἐπὶ πολλὰ
ἔτη συνέβη, ὥστε ἔστι μὲν ὅτε ἑκκαίδεκα, ἔστι δ' ὅτε καὶ παρ' ἕνα, ἢ καὶ δύο χειροτονεῖσθαι: & hoc in plures annos
factum, ita vt interdum sedecim, aliâs vno duobusque plus aut minus, crearentur. *Imò*
D *Claudius Imp. aliâs* XIIII. *aliâs* XVIII. *creauit; interdum medio inter hos numero. Vide* Sub Claudio quot.
eumdem Græcum, lib. LX.

E.

PAG. 14.

IVLIVS *Cæsar ius creandi magistratus non totum à populo tulit, crudâ adhuc seruitute: sed* Comitia qualia sub Cæsare.
cum eo diuisit. Suetonius satis clarè, cap. XLI.* Comitia cum populo partitus est, vt ex-
ceptis consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, * Vide Dionẽ li. XLIII. acta anni. DCCIX.
quos populus vellet, pronuntiarentur: (*iustum comitiorum verbum esset,* renuntiarentur)
pro parte alterâ, quos ipse dedisset. (*scribe,* edidisset) Et edebat per libellos circum tribus Suetonii leuiusculæ correctiones.
missos scripturâ breui, Cæsar Dictator illi tribui. Commendo vobis illum & illum, vt
vestro suffragio suam dignitatem teneant. *Vbi vides, Consulibus exceptis, in ceterorum suf-*
fragia æquale ius principi fuisse cum plebe. Nam Consules quidem, summi imperij olim nomen,

Comitia sub Aug. Suetonius explicatus, præter mentem vulgi.

& ipse & secuti principes seposuerunt Senatui sibique. Augustus deinde Comitiorum pristinum ius *(verba Suetonij sunt, cap.* XL. *)* reduxit : ac multiplici pœnâ coërcito ambitu, die comitiorum tribulibus suis, &c. *Quo loco pristinum ius, non vetus illud accipio quod integrâ libertate : sed hoc idem, quod à patre eius Iulio institutum. Pristinum tamen ideò, quia per bella ciuilia & impotentem Triumuiratum, abolitus Cæsarianus mos. quem reduxit longo interuallo nunc Augustus. Eum Suetonij sensum (nam interpretes silent aut vacillant) adstruo ex Dione, lib.* LIII. ὅ, τε δῆμος ἐς τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ τὸ πλῆθος αὖ συνελέγετο, οὐ μέντοι καὶ ἐπράττετο τι, ὃ μὴ καὶ ἐκείνῳ ἤρεσκε. τοὺς γοῦν ἄρξοντας, τοὺς μὲν αὐτὸς ἐκλεγόμενος προεβάλλετο, τοὺς δὲ καὶ ἐπὶ τῷ δήμῳ τῷ τε ὁμίλῳ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ποιούμενος, ἐπεμελεῖτο, ὅπως μήτ' ἀνεπιτήδειοι, μήτ' ἐκ παρακελεύσεως, ἢ καὶ δεκασμοῦ ἀποδεικνύωνται : Populus autem ad comitia iterum conueniebat : etsi nihil tamen fiebat, quod Augusto displiceret. Nam & ipse quosdam futuros magistratus designabat; alios populo & conuentui, ex more prisco, eligendos permittens, id modò curabat nequi indigni, néve per coitiones aut ambitum designarentur. *Aliquid tamen plebi etiam cum consulum comitiis fuisse, videtur colligi ex Dione* LIV. *in actis anni* DCCXXXIV. *Tiberius* B

Comitia Tiberiana, cuiusmodi.

primus, animis Quiritium fractis iam & ad seruitium factis, ius omne sibi & senatui sumpsit, populi nullo loco. Quod Tacitus his verbis voluit, comitia è campo ad patres tralata. *Sed in*

In consulibus obscura.

Consulibus quid eius æuo fuerit, Tacitus ipse effari non potest sine huius libri : De comitiis consularibus, quæ tum primùm illo principe ac deinceps fuêre, vix quidquam firmare ausim. adeò diuersa non modò apud auctores, sed in ipsius orationibus reperiuntur. *Potest Dio : qui videtur omnem consulum renuntiationem ad Tiberium referre : aliorum magistratuum ad Senatum, commendatione principis interpositâ. quem lib.* LVIII. *vide. Ex eo tempore*

Caius innouat, & omittit.

expers suffragiorum populus, donec Caius Tenrauit comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere, *ait Sueton. cap.* XVI. *scilicet Tiberij instituto omisso, Augusti reuocato : sed idem ille omisit. Tiberianumque morem, apud secutos principes valuisse deinceps, clarum ex memoriis rerum.*

PAG. 16. C

F.

* Cap. II. Deni asses, diurnum militis.

ORIGINEM & progressum stipendij Romani docui nuper in * Electis, & verè. Aureus in mensem fuit, id est, deni in diem asses, vt hîc milites fatentur. Quomodo ergo iidem milites, statim denarium petunt, quasi ad stipendium augendum? *Vt singulos denarios mererent. &,* Vt denarius diutnum stipendium foret. *Nónne enim, inquiunt, denarius idem quod deni asses? Et Æmilius Ferretus quidem post multum æstum hæsit in hoc vado. Locos eos*

Errat Ferretus, refellitúrque.

*pugnantes sic conciliat, quasi milites petant, inquit, duplicari stipendium : id est alios denos asses, præter illos datos. Vir optimus non didicit * conciliaturas. Quod Suetonius dicit voluisse eos æquari stipendio Prætorianis, (ij autem binos denarios capiebant :) de Germanico milite dixit, non de Pannonio, vt censet ipse, & post eum vir doctus. Dio de hac seditione nimis clarè,* τό, τε σύμπαν, ὑπὲρ ἑκκαίδεκα ἔτη στρατεύεσθαι ἤχθοντο, καὶ δραχμὴν ἡμερησίαν φέρειν, τά τε ἆθλα εὐθὺς αὐτοῦ ἐν τῷ στρατοπέδῳ λαμβάνειν ἠξίουν. *En, petebant, ait,* δραχμὴν ἡμερησίαν : Et vniuersè, neque supra decimum sextum annum militare volebant; & Drachmam diutnum stipendium habere; & præmia statim in ipsis castris accipere. *Non ergo duas, vt volunt illi. Sed quid alludo? res sic se habet.* D

* Turpi notione conciliaturæ vox.

Discrimen inter Denarium & Denos asses.

Aliud illo æuo Denarius, aliud deni asses. Per bella videlicet ciuilia (& sentimus etiam nunc) creuerat auri pretium & argenti. Itaque Denarius XVI. *primò assibus, (& pro ratione, sestertius item assibus quattuor, quod ex Maciano & Vitruuio disco) tandem æstimari* XII. *cœpit. in eoque stetit, Augusti & sequentium aliquot Principum æuo. Quo argumento? Claro quidem, è loco Suetonij, vt * nos eum emendauimus orchestræ non dubio consensu, in Domit. cap.* VII. *Ex quo clarum Aureum Romani militis stipendium fuisse in menses. At si aureus : ergo non plus* XXV. *denariis. Abi nunc ad mensularios, & reduc denos in diem asses (ita vt mensis dies habeat triginta) ad denarios* XXV. *reperies Denarium ipsum planissimè valuisse duodecim asses. Quid ergo miraris, si milites pro denis assibus denarium petant : vt quinque scilicet denarios in mensem faciant lucri? At acriter in hanc sententiam pugnat * Plinius. qui ait in militari*

* Vide Electa.

Errata Denarij æstimatio ex Aureo menstruo.

* Lib. XXXIII. cap. III.

A *militari stipendio semper denarium pro decem assibus datum. Pugnet, ego eum tam tranquillum reddam, quàm alcedo olim mare. Nam Plinius quidem planè à me est. Ea, inquit, seueritas disciplinæ militaris fuit, vt quamquam denarij pretio sæpius aucto, miles tamen nihil inde commodi senserit; sed proinde illi in stipendium denarius processerit, quasi si esset tantùm assium denum. Ea Plinij mens: aut si alia, de priscâ rep. sensit, non de hac Augustæâ. Simile prorsus ante annos paucos vidimus in vrbe, vrbium ocello. Hispani militis in petulanti illâ seditione præcipuum postulatum fuit, vt Aureos in solutum acciperet priscâ æstimatione, non hac grandi quæ obtinebat. Nec impetrauit. fecitque lucri in auri pretio fiscus: quod olim in argenti resp. Romana. Porrò quod ad modum hunc stipendij attinet: scire licet eumdem propemodum fuisse Græcis. Daricum enim in menses accipiebant, id est* XX. *drachmas: in expeditione Cyri, sesquidaricum extorserunt, tantúmnon per seditionem. Xenophon, lib.* I. περὶ ἀναβάσεως Κύρου. ὁ Κῦρος ὑπισχνεῖται ἡμιόλιον πᾶσι δώσειν οὗ πρότερον ἔφερον, ἀντὶ δαρεικοῦ, τρία ἡμιδαρεικὰ τοῦ μηνὸς τῷ στρατιώτῃ: Cytus promittit sesquialterum stipendij prioris & recepti se daturum: ita vt pro Datico in mensem,
B sesqui-Daticum acciperent singuli. *Et similis de Darico menstruo locus,* VII. *libro. Melior ergo conditio militis Romani.*

E Plinio obiectum, solutum.

Græcanici stipendij idē modus ferè.

G.

PAG. 16.

SVETONIVS *id quoque ab Augusto esse ostendit, sed obscuriùs, cap.* XLIX. Quidquid vbique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorumque formulam astrinxit: definitis, pro gradu cuiusque, & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate aut inopiâ post missionem solicitari ad res nouas possent. *Nam commoda missionum, hanc pecuniam accepit. Sed clarissimè Dio, lib.* LV. *summa etiam præmij expressa:* χαλεπῶς δὲ δὴ τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὴν τῶν ἄθλων σμικρότητα διὰ τοὺς πολέμους τοὺς τότε ἐνεστηκότας οὐχ ἥκιστα ἐχόντων, καὶ μηδενὸς ἔξω τοῦ τεταγμένου τῆς στρατείας σφίσι χρόνου ὅπλα λαβεῖν ἐθέλοντος, ἐψηφίσθη, τοῖς μὲν ἐκ τοῦ δο-
C ρυφορικοῦ πεντακισχιλίας δραχμὰς ἐπειδὰν ἑκκαίδεκα ἔτη, τοῖς δὲ ἑτέροις τρισχιλίας ἐπειδὰν εἴκοσι στρατεύσωνται, δίδοσθαι: Cùm milites præmiorum tenuitatem, ob bella tunc exorta, ægrè ferrent, nec facilè quisquam extra definitum militiæ tempus arma sumere vellet: decretum est, vt Prætorianis quinque millia drachmarum postquam sedecim annos, reliquis tria millia darentur, postquam viginti militassent. *Ex quo loco pronum mihi eluere vetustam Suetonij maculam, Cal. cap.* XLIV. Ceterorum increpitâ cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recîdit. *Hæc præmia enim haud dubiè intellegit. At quomodo constat immanis illa sexcentorum millium summa: si ex Dione verissimum est* τρισχιλίας δραχμὰς *tantùm, id est, Romano more, duodena millia nummùm destinata iis fuisse? Caligula autem de eâ ipsâ summâ aliquid recîdit. Scribe igitur,* ad sex millium summam. *Ea enim veritas: & Caligula dimidium imminuisse putandus est præmij militaris. Pretium operæ est sanè hæc loca inter se conferri, & non per caliginem vltrâ sciri rationem militiæ sub Augusto. Hæc pecunia alio nomine, Emeritum dicta: quia scilicet emeritis debebatur. Modestinus:* Qui militiæ tempus in desertione impleuit, emerito priuatur. *Et,* Vt veteranus restituetur, & emerita
D accipiet. *Menander Arrius,* Et præmia & emeritum capiet. *Sueton. in Aug. cap.* XXIV. Alias legiones immodestè missionem postulantes citra commoda emeritorum præmiorum exauctorauit. *vbi malo,* emeritorum & præmiorum. *Commoda iustæ militiæ idem sciptor dixit Vitellij cap.* XV. Dilectum eâ conditione in vrbe egit, vt voluntariis non modò missionem post victoriam, sed etiam veteranorum iustæque militiæ commoda polliceretur. *Dio * alibi adserere videtur, eam pecuniam adtributam pro agris, his verbis:* καὶ διέταξε (*Augustus scilicet*) τά τε ἔτη ὅσα οἱ πολῖται στρατεύσαιντο, καὶ τὰ χρήματα, ὅσα παυσάμενοι τῆς στρατείας, ἀντὶ τῆς χώρας, ἣν ἀεί ποτε ᾔτουν, λήψοιντο: Annos, quot ciues in legionibus militarent, definiuit; & pecunias, quas soluti militiâ, pro agris (quos semper petebant) acciperent. *Cui ambigo an adsentiar, quia non semel hic in Tacito & pecuniæ mentio & agrorum.*

Præmij eius definita ab Aug. summa.

Suetonius emaculatus.

Emeritum ea ipsa pecunia.

* Lib. LIV. Ea pecunia, an agrorum vicē data.

PAG. 17.

H.

Præfectus castrorum quando.
Vegetius emendatus obiter.

DESCRIBIT *Vegetius lib.* II. *cap.* x. Erat etiam castrorum Præfectus licet inferior
dignitate, tamen occupatus non mediocribus caussis. Ad quem castrorum po-
sitio, valli & fossæ destinatio (*nescio an* designatio) pertinebat. Tabernacula vel casæ mi-
litum cum impedimentis omnibus nutu ipsius curabantur: præterea ægri contuberna-
les, & medici à quibus curabantur. vehicula, sagmarij, nec non ferramenta quibus ma-
teria secatur vel cæditur: item ligna vel stramina, arietes, onagri, ballistæ, ceteraque ge-
nera tormentorum procurabat aliquando ne deessent. Is post longam probatamque
militiam legebatur, vt certè (*potius*, rectè) doceret alios, quod ipse cum laude fecisset.
Quæ verba ad lucem huius loci pertinent, & plurium infrà, in quibus de castrorum Præfecto.

Quæque legio suũ Præf. habuit.

*Cuique autem legioni suus castrorum præfectus fuit, si tamen tenderet seorsum. Collige ex Taci-
to, lib.* XIV. Pœnius Posthumus, Præfectus castrorum secundæ legionis. *& Velleio lib.* II. B
At è Præfectis castrorum duobus, quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceio-
nius prodidit. *Supra Tribunos militum collocare eos visus noster Histor. secundo in pompâ Vi-
telliana.* Ante aquilam Præfecti castrorum, Tribunique, & primi Centurionum can-
didâ veste. *Vir egregius, cuius memoriam amo, colo, in Semestribus suis censuit hunc eumdem*

Lapsus viri docti, qui hûc confundit eũ Præf. Præt.

*esse cum Prætorij Præfecto. & Vespasiani auum etiam auget hac dignitate, quoniam Suetonius
scripserit:* Polla patrem habuit Vespasium Pollionem ter Tribunum militum, Præfe-
ctumq; castrorum. *Abi vir maxime, lucrifac, reliquæ virtutis tuæ caussâ, censoriam hanc notam.*

PAG. 18.

I.

Ornari insignia, quid fuerit.
Floribus coronata.

REBVS *letis & militiâ prosperâ, ornari signa mos fuit, lauru, floribus, vnguentis. Clau-
dianus:* Lætaturque tamen: Mauortia signa rubescunt C
Floribus, & subitis animantur frondibus hastæ.
Suetonius Claudij cap. XIII. Verùm intra quinctum diem oppressus est, legionibus
in pœnitentiam religione conuersis: postquàm denuntiato ad nouum Imperatorem

* *Malè in Suet.* aquila. plures enim legiones.

itinere, casu quodam an diuinitùs, neque * aquilæ ornari, neque signa conuelli potue-
runt. *Et Orosius eâdem de re:* Die dicto vt in vnum vndique ad nouum Imperatorem
conuenirent, neque aquilæ ornari, neque conuelli quoquo modo signa mouerive po-
tuerunt. *Signa ergo in eiusmodi lætitiis obuiamque itionibus ornabantur. cui rei adhibita etiam*

Vnguentis perfusa.

vnguenta. Plinius lib. XIII. *cap.* IV. Aquilæ certè ac signa puluerulenta illa ac custodiis
horrida inunguntur etiam festis diebus. vtinamque dicere possemus, quis primus in-
stituisset. Ita est: hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicêre aquilæ. *Nec aliud est,*

Fulgor insignium.

quod noster hic appellat insignium fulgorem. Ita lib. XV. Hinc agmina legionum stetêre ful-
gentibus aquilis signisque, & simulacris in modum templi. *Et Liuius etiam lib.* XXVIII.
Asdrubal clamore equitum excitatus, vt ex tabernaculo prosiluit, tumultumque ante D
vallum & trepidationem suorum, & procul signa legionum fulgentia plenosque ho-
stium campos vidit. *etsi paullò aliter id accipio de fulgore argenti, puluere deterso: quia nondum*

Signa incompta, quid, & quando.

*illo æuo notus luxuriæ mos. Contrà in tristitiâ & rebus artis, signa horrida & incompta. Taci-
tus in funere Germanici:* Præcedebant incompta signa, versi fasces. *Libro* IV. *Histor.* Re-
uulsæ imperatorum imagines, innexa signa, fulgentibus hinc inde Gallorum vexillis.
Libro XV. *de fugâ Pæti:* Corbulo cum suis copiis apud ripam Euphratis obuius, non
eam speciem insignium & armorum prætulit vt diuersitatem exprobraret. *Nec plura
mihi notata de hoc parum cognito adhuc militiæ ritu. Illud addo, manasse videri à statuis deorum:
quas melioribus diebus, vnguentis perfundebant, quasi in cultum & honorem. Aquilæ autem
nónne dij militares? Cicero* IV. *in Verrem:* Omnes matronas & virgines conuenisse, cùm
Diana exportaretur: vnxisse vnguentis, complesse coronis & floribus. *Arnobius libro* I.
Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex oliui vnguine ordinatum. *vbi ma-
lim,*

A *lim*, odoratum. *Apuleius* I. *Florid.* Lapis vnguine delibutus. *Seneca Fragmento de Superstitione*: Alius fictor est, alius vnctor. *Lapis vetus Romæ*: DEINDE. CORONIS. INLATIS. SIGNISQVE. VNCTIS. *Vide quæ notaui lib.* II. *Elect. cap.* XVIII.

K.

Pag. 20.

Res *initium habuit non à Iulio Cæsare, vt famam esse video, sed ab Augusto. Nam Cæsar quidem tributi nomine* H-S. *quadringenties imposuit Galliæ victæ, vti apud Suetonium & Eutropium in melioribus libris legi: censendi prouincialem rationem non ipse, non priores instituerunt ante Augustum. Ille auctor rei. Claudius oratione, quam in Senatu habuit Censor.* Quando census cœperunt. Non à Iulio, vt putant, sed ab Augusto.
Sed districtè iam Comatæ Galliæ caussa agenda est, in quâ si quis hoc intuetur, quòd bello per decem annos exercuerunt Diuom Iulium: idem opponat centum annorum B immobilem fidem obsequiumque, multis trepidis rebus nostris plusquam expertum. Illi patri meo Druso Germaniam subigenti, tutam quiete suâ securamque à tergo pacem præstiterunt. & quidem cùm ad census (*nescio an*, à censu) nouo tum opere & inadsueto Galliis ad bellum auocatus esset. Quod opus quàm arduum sit, nobis nunc cùm maximè, quamuis nihil vltrà quàm vt publicè notæ sint facultates nostræ exquiratur, nimis magno experimento cognoscimus. *Ait clarè*, Nouo tum opere & Galliis inadsueto. *Rem insignem epitoma Liuij non tacuit, libro* CXXXIV. Cùm Augustus conuentum Narbone ageret, census à tribus Galliis, quas Cæsar pater vicerat, actus. *Idque accidisse ex Dione disco, septimo Augusti consulatu.* ἐς δὲ τὰς Γαλατίας ἐλθὼν ἐνταῦθα διέτριψεν. ἐκεῖνοί τε γὰρ ἐπικηρυκεύσασθαι οἱ ἐδόκουν, καὶ τὰ τούτων ἀκατάστατα ἔτι, ἅτε τοῦ ἐμφυλίου πολέμου εὐθὺς ἐπὶ τῇ ἁλώσει σφῶν ἐπιγενομένου, ἦν, καὶ αὐτῶν, καὶ ἀπογραφὰς ἐποιήσατο, καὶ τὸν βίον τήν τε πολιτείαν διεκόσμησε. Verùm, cùm in Gallias venisset, illîc substitit. Nam & Britanni missuri iam legatos videbantur. & res Gallorum inquietæ etiam, quia subactis illis statim bella ciuilia erant conse- In septimo eius Consulatu.
C cuta. Itaque & censum illorum egit, & vitam remque publicam composuit. *Huius autem census duplex modus. Videntur enim tributum & in capita contulisse: & in agros, lacus, pecudes, aliasque facultates. Prius illud eleganter ab Ammiano suggestum, lib.* XVI. *vbi de Iuliano Cæsare verba:* Quàm profuerit anhelantibus extrema penuria Gallis, hinc maximè claret, quòd primitùs partes eas ingressus pro * capitibus singulis tributi nomine vicenosquinos aureos repperit flagitari, discedens verò septenos tantùm munera vniuersa complentes. *Tertullianus Apologetico*: Sed enim agri tributo onusti, viliores; hominum capita stipendio censa, ignobiliora: nam hæc sunt notæ captiuitatis. *Panegyricus scriptor in laudibus Constantini*: Septem millia capitum remisisti quartam amplius partem nostrorum censuum. *& statim*: Remissione istâ septem millium capitum, viginti quinque millibus dedisti vires, dedisti opes, dedisti salutem. *iterumque*: Certè & tum liberi parentes suos cariores habent, & mariti coniuges non grauatè tuentur, & parentes adultorum non pœnitet filiorum, quorum onera sibi remissa lætantur. *quæ postrema non* Modus eius census. * Capita etiā pro pabulis iumentorum, Ammianus lib. XXII.
D *est vt vllo modo transferas ad capita, quæ vocabant agrorum. Aliàs non sum ignarus illud ipsum tributum quod pro modo agrorum penderent, Capitationem dictam à Iurisconsultis, & Saluiano Massiliensi, libro* V. Pletique pauperculorum atque miserorum spoliati resculis suis, & exterminati agellis suis, cùm rem amiserint, amissarum tamen rerum tributa patiuntur: cùm possessio ab his recesserit, capitatio non recedit, *scilicet à numero iugorum & capitum quibus agri coluntur. Sed perseuero, vt Galli in capita contulerint etiam humana. De agris autem, lacubus, aliisque, quæ obnoxia tributo: habes apud Iurisconsultos De censibus, & Panegyristem illum ipsum*: Iacebat illa ciuitas non tam * innixa Romanis, quàm virium defectione prostrata: ex quo eam noui census exanimauerat acerbitas. Nec tamen iustè queri poterat, cùm & agros qui descripti fuerant haberemus, & Gallicani census communi formulâ teneremur, qui fortunis nemini possumus æquari. *Vtrique censui olim præpositi ex primâ nobilitate viri, vt Drusus ab Augusto, Germanicus hic à Tiberio: Videturque ea non exigua dignitas fuisse, ex Tacito, libro* XIV. Census per Gallias à Q. Volu- Capita agrorum. * Puto leg. inuisa. Exactores & præpositi censui.

t 3 sio &

sio & Sex. Africano, Trebellioque Maximo acti sunt, æmulis inter se per nobilitatem A
Volusio atque Africano. Trebellium dum vterque dedignatur, suprà tulère. *In lapide,*

Q. MANILIO
C. F. CORDO. T.
LEG. XXI. RAPAC.
PRAEF. EQVIT. EXACT.
TRIBVT. CIVITAT. GALL.
FAC. CVR.
CERTVS. LIB.

Tabulæ census. De anno & trib. Quando exacti ij census.

Id est, Exactori tributorum ciuitatum Galliæ. *Hi census in tabulis perscripti. Dio in vi-
tâ Caligulæ:* Κυβεύων δέ ποτε, καὶ μαθὼν ὅτι οὐκ εἴη οἱ ἀργύριον, ἤτησέ τε τὰς τῶν Γαλατῶν ἀπογραφάς, καὶ
ἐξ αὐτῶν τοὺς πλουσιωτάτους θανατωθῆναι κελεύσας, *&c. Vnde Tabulæ censuales in codice Theodosia-
no, & Iustiniani lib. IV. De Agric. & censit. & alibi, Paginæ censuales. Actique videntur sin-
gulis lustris. Panegyricus:* Quinque annorum nobis reliqua remisisti. O lucrum omni- B
bus lustris felicius! *aut etiam singulis annis. Nam ecce in Tacito anno pòst, P. Vitellius &
Scantius mittuntur ad census Galliarum, lib. II. Tributum tamen ipsum, videtur olim descriptum
fuisse in singulos menses. Docet factum Licinij Procuratoris apud Dionem, qui, vt ait, eò mali-
tiæ peruenerat, vt quoniam singulis mensibus tributum erat Gallis pendendum, quattuordecim
definiret anni menses. Vide rem non iniucundam, apud optimum scriptorem, quod quidem ad
ritus priscos adtinet, libro LIIII.*

PAG. 24.

L.

Contra Suetonium disputatio, de Caligulæ natali solo.

SVETONIVS *non spernit solùm sententiam hanc, sed longâ & acri disputatione euertit.
Cui manus ego nondum do. Quid enim? an vulgus eius æui (nam versiculi illi, Caligulâ
principe, statim diuulgati sunt) nesciit Imperatoris sui solum genitale? tam impudenti mendacio
ludere ius fuit? Non Plinius & Tacitus, ea quæ Suetonius, peruiderunt? Scilicet iis cura non* C

Ad primum Suetonij argumentum.

*fuit inspiciundi Acta? logi. non copia? nugæ. At enim, inquit, natus est Caius patre suo & C. Fon-
teio Coss. pater autem consulatum eum anno toto gessit, & quidem in vrbe. Non igitur nasci po-
tuit in castris: quoniam pater demum exacto Consulatu in Germaniam est missus. Primùm, Sueto-
ni, quod tu sumis vt datum, fieri potest vt quis illorum iubeat te reponere. ambigo, inquam,
vtrùm illæ meæ partes consentiant consciscántque natum eo anno Caium esse. Video enim dissen-
tire alios in numero annorum quos dicitur vixisse. Et quid si paullò antè natus sit, cùm pater in
Germaniâ esset? quid si paullò pòst? Deinde, mi homo, quæritur quando natus Caligula sit, non
quando satus. Nonne ipso patre Consule vt tu vis, nasci potuit in castris? Nec enim opus credo
eam ad rem præsentiâ patris. Nam Germanicum constat ex Dione statim à clade Varianâ conti-
nenter in Germaniâ mansisse, ad hunc vsque Consulatum. Suspicari autem probabiliter possum,
vxorem quæ tumida & vicina partui, relictam ab eo in Germaniâ donec vterum posuisset. Nam
circumduci in longo itinere feminas, vt prisci dicebant, incientes, non ex more, non ex vsu. Po-
tuit ergo nasci in castris, & tamen in Consulatu patris. Sed in actis reperio, ais, natum eum Antij.* D

Ad II. argumentum.

*Quid si nomen tibi imponit, & acta de alio quopiam Caio, filio pariter Germanici, senserunt? Non
enim Caligulæ cognomen discriminis caussâ, opinor, opponi potuit Actis. quoniam professio apud
acta, nato statim puero fieri solita: cognomen autem illud posteà in castris illi datum, à veste. De-
nique contra tabulas actorum, Plinij pagina est, & hic noster fidelissimus senex: mihi quidem*

* à tabulis lapis.

*testis** ἐκ τῶν δὶς δέλτων. *Addis amplius, ex Augusti epistolis liquere bimulum demum perductum*

Ad tertium.

*in castra: non ergo ibi natum. Batuis tu, non pugnas: rude, non gladio feris. Quid enim obstat
Agrippinam peperisse in Germaniâ, rediisse in vrbem mariti sui Consulatu: deinde ipsam & in-*

Ad quartum.

*fantem in Germaniam reuertisse? Quòd Antium prætulerit omnibus secessibus Caius: quin tu
hoc argumento, Tiberium Capreis genitum dicis, Tibure aut Lanuuij Augustum? Itaque quid-
quid Suetonius conetur; me quidem iudice, Hæc pars adhuc, vt in formulâ Senatoriâ est, maior
esse videtur. Cui, præter consulares illos, subscribunt pedanij Senatores, Sex. Victor, & Athenæus
libro IV. cap. VII.*

M. PRO-

A

M.

PAG. 38.

PROVINCIARVM *diuisio à Cæsare Augusto in sexto consulatu facta duplex. Aliæ populo datæ, aliæ Cæsari. In eas quæ populi, propriè dicti Proconsules mittebantur : in Cæsaris, Legati aut Proprætores. qui interdum tamen & Prætores dicti; aut coniunctim Legati proprætores, vt in lapidibus plerumque. Rectorum, & Præsidum nomen generale est: etsi Præses, Præsidialesque prouincias, de Cæsarianis reperies etiam, significatione artâ. Discrimen inter Proconsules Legatosque multum. Primò, quòd ij in populi prouincias missi, quæ ferè inermes : hi in Cæsaris, quæ copiis instructæ.* II. *quòd illorum annua tantùm administratio: (vnde in Taciti lib.* III. *Flamen ait,* quanto facilius se abfuturum ad vnius anni proconsulare imperium? *Et Apuleij Florid.* II. Quid nobis cum istis proconsulum vicibus? quid cum annis breuibus & festinantibus mensibus? *horum longior contractiórve, vt Cæsari visum.* III. *Proconsu-*

B *les sorte missi. eoque Suetonius Aug. cap.* XLVII. ceteras prouincias Proconsulibus sortitò permisit. *& Tacitus, lib.* III. eoque etiam Asiæ sorte depellendum incusauit : *at Legati, Cæsaris delectu,* ἐκλεγονται *vt ait Dio. Statius lib.* I. *Silu.*

Qui propriè proconsules & legati.

Discrimina inter vtrosque.

Coniungit vtrosque Tacitus lib. II. *Qui sorte, aut missu prouincias tenerent?*

—— cùm tanti lectu rectoris habenas
Gallice fortunâ non admirante subisti.

IV. *Proconsules statim egressi vrbe insignia imperij sumunt (*τὰ τῆς ἀρχῆς δηλώματα*, ait Dio) puta lictores, fasces; nec deponunt, nisi ingressi iterum vrbem : at Legati, non antequam prouinciam attigerint, & in ipsâ prouinciâ deponunt.* V. *Proconsules* pacato habitu, & gladio non accincti fuerunt, (ex instituto quidem Augusti, quod tamen postea mutauit:) Legati,* τὴν στρατιωτικὴν στολὴν*, id est paludamentum, gestarunt, & gladium, vt quibus ius esset militis animaduertendi.* VI. *Proconsules sex lictoribus fascibusque vsi: quinque dumtaxat Legati qui consulatum nondum gessissent. Dio auctor,* LIII. *Septimò, Proconsuli tres Legati fuére : Legato vnus. Dio ibidem. Atque hæc discrimina. sed ex iis nihil eruas, cur prouinciarum Cæsaris conditio (quod tamen hîc ex*

C *Tacito clarum) melior pensiorque. Nisi id tamen in bonum prouincialium vertit, quod vtraque prouincia vni credita Legato. ideoque minus onerum in alendo ipso & canibus illis qui tribunal lambunt. Clarè Tacitus lib.* V. Is Macedoniæ tum intentus Achaiam quoque curabat.

* Statiũ hinc intellege, lib. V. Silu. ad Crispinum. *Mille vrbes Asiæ sortito rexerit anno Imperium mulcente toga.*

N.

PAG. 38.

SED *quis olim, quæso, modus lucaris? omnia enim aut peruadit aut tentat nostra curiositas. Vulgaris actoris videntur fuisse denarij quinque. Seneca epist.* LXXXI. Ille qui in scenâ elatus incedit, & hæc resupinus dicit, *Imperito Argis*, seruus est, quinque modios accipit & quinque denarios. *Aut certè septem, vt apud* Lucianum in loco qui re & verbis Senecæ illi par :* ἐοικότες μάλιστα τοῖς τραγικοῖς ἐκείνοις ὑποκριταῖς, ὧν ἣν ἀφέλῃς τὰ προσωπεῖα, καὶ τὴν χρυσόπαστον ἐκείνην στολὴν, τὸ καταλειπόμενόν ἐστι γελοῖον ἀνθρώπιον, ἑπτὰ δραχμῶν ἐς τὸν ἀγῶνα μεμισθωμένον : Similes maximè Tragicis illis histrionibus, quibus si personas auferas, & auratam il-

D lam vestem; quod relinquitur, ridiculus homuncio erit, septem drachmis ad certandum agendumque conductus. *Mutata tamen sæpiùs res, cùm vulgus editoresque multa adderent histrionibus famosis, præter morem. Ideò Tiberius*, Ludorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum recisis. *& M. Antoninus Imp.* Temperauit scenicas donationes, iubens vt quinos aureos scenici acciperent: ita tamen vt nullus editor decem aureos egrederetur. *magno tamen corruptis moribus incremento, si pro quinque denariis ventum ad aureos quinque. Sed Seneca, fortaße & Lucianus, de diurnâ mercede agunt: Capitolinus de menstruâ, aut certè productione totâ. Aut denique merces tam ampla ad principes scenæ pertinet, non ad pueros histrionum. Quod ait de editore, video labi virum doctum. hoc iubet Imperator, vt nemo editor, id est Prætor aut magistratus qui ludos præbet, suggerat iis supra decem. estque quasi correctio in capite eiusce legis. Sed vnde hæc pecunia? sæpe ab editoribus, sæpe à fisco. Ideo Glossæ.* Lucar, μισθὸς ἀπὸ φίσκου. *Aliàs*, Lucar, τὸ θεατρικόν. *Plutarchus*, τὸ τελούμενον εἰς τὰς θέας.

Quis modus lucaris.

* In Icaromenippo.

Lucar sæpè mutatum.

Capitolinus explicatus.

ADD. NOTAVI è *Capitolino quinque aureos statam mercedem fuisse scenicorum. Adde Scholiastem Iuuenalis in illud*, A

—— victori populus quod postulat aurum.

Præmium histrionum.

Vt in theatro, *inquit*, solent petere quinque aureos. nam non licebat amplius dare.

IVSTI LIPSI

AD

C. CORNELII TACITI

ANNALIVM LIBRVM II.

EXCVRSVS.

B

Pagina 42.

A.

Reges Parthorum quatenus ad Romanos pertinent.

ARTHORVM *reges, qui immixti rebus Romanis: vlteriora mihi non sunt curæ.*

I. ORODES. *Iustino*, Herodes: *Plutarcho*, Υρώδης. *qui vicit Crassum.* { PACORVS, *à P. Ventidio victus cæsusque. Dio, & alij.* PHRAATES, *Plutarcho*, Phraortes. C

II. PHRAATES. *cum quo M. Antonius bellum gessit. Teridates eum regno pepulit: sed ipse breui pulsus, Phraate restituto. cui legitimi filij quattuor.* { SARASPADES. CEROSPADES. PHRAATES. VONONES. *eius F.* { MEHERDATES.

Vnus ex concubinâ Romanâ muliere, Thermusâ, genitus. qui astu matris in Parthis remansit. de quo Ioseph. lib. XVIII. *cap.* III. { PHRAATACES, *nothus.*

III. PHRAATACES, *patris interfector, maritus matris. breui pulsus, facinorum odio, moritur. Idem Iosephus.*

IV. ORODES, *Iosepho*, Herodes, *nescio cuius proles. cœtu popularium facto cæsus in sacrificio vel venatu, ob crudelitatem. Ioseph.*

V. VONONES. *de quo hic Tacitus, & loco dicto Iosephus.* D

VI. ARTABANVS. *non ex rectâ priorum regum stirpe, tamen Arsacides & Medorum antea rex, ait Iosephus. Contra eum rex missus à Tiberio Phraates, de quo suprà, Vononis frater. sed in viâ periit. posteà Teridates (nescio cuius proles, nepos tamen Phraatis) qui pepulit Artabanum, iterumque ab eo pulsus. Regnum tenuit ad Claudij principatum.*

Eius filij { ORODES *qui Armeniæ rex. Tacit. lib.* VI. DARIVS. *qui Vitelliano fœdere cum Artabano, obses missus Romam. Iosephus. Is est quem nominat Suet. Calig. cap.* XIX.

VII. GOTARZES. *Artabani frater, qui necem ipsi filiisque maturauit. Tacit. lib.* XI.

*Imperitauit Apollonij tempore. Vide Philostratum lib. I

VIII. * VARDANES, *item Artabani frater. pepulit Gotarzem. Tacit. lib.* XII.

IX. GOTARZES, *iterùm, mortuo fratre. Contra eum submissus* MEHERDATES, *filius Vononis, imperante Claudio. Frustra. victor prœlio Gotarzes.*

X. VONO-

A X. VONONES (*ignoro stirpem*) *antea Mediæ rex, lectus accitusque à Parthis, sed breui & inglorio regno. Tacit.* XII.
{ VOLOGESES.
TIRIDATES, *sub Nerone Armeniæ rex.*

XI. VOLOGESES, *vel vt Græci*, VOLOGAESVS; *Vononis huius F. per tempus Neronis. Vixit ad Vespasiani imperium, vt liquet ex Taciti Histor. lib.* IV.

B.

PAG. 42.

APVD *Plautum mater familias,*

Obsignate cellas, referte anulum ad me,
Ego huc transeo in proximum ad meam vicinam. *Et alibi seruus:*
Isti parcipromi qui salinum seruis obsignant cum sale.

B *Plinius* XXXIII. At nunc cibi quoque & potus anulo vindicantur à rapinâ. *Ab hoc more Martialis libro* IX.

Septem post calices Opimiani
Denso cùm iaceam triente læsus,
Adfers nescio quas mihi tabellas,
Et dicis, Modò liberum esse iussi
Zenam, seruulus est mihi paternus.
Signa. cras melius, Luperce, fiet:
Nunc signat meus anulus lagenam.

Et simile, quòd mater Ciceronum amphoras vinarias signare solita etiam inanes. Clemens libro III. *Pædag. feminis Christianis talem anulum dat:* δίδωσιν οὖν (ὁ παιδαγωγὸς) αὐταῖς δακτύλιον ἐκ χρυσίου, οὐδὲ τοῦτον εἰς κόσμον, ἀλλ' εἰς τὸ ἀποσημαίνεσθαι τὰ οἴκοι φυλακῆς ἄξια, διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς οἰκουρίας. εἰ γὰρ οἱ πάντες ἦσαν παιδαγωγούμενοι, οὐδὲν τῆς σφραγῖδος ἔδει, ἐπίσης ὄντων δικαίων καὶ οἰκετῶν καὶ δεσπο-
C τῶν. ἐπεὶ δὲ ἡ ἀπαιδευσία πολλὴν ἐνδίδωσι ῥοπὴν εἰς ἀδικίαν, σφραγίδων ἐδεήθημεν: Tribuit etiam feminis anulum aureum, non herclè ad ornatum, sed ad signandum ea quæ domi custodienda sunt, propter curam domesticam quæ illis incumbit. Si enim omnes à pædagogo rectè instituti essemus, supervacua essent signacula, omnibus ex æquo bonis, seruis dominisque. Sed quoniam aut nulla aut mala institutio caussam magnam præbet iniuriæ, opus habuimus sigillis. *Vbi vides etiam illo æuo morem priscum. Anulos eiusmodi signatorios (ferreos tamen, vt appareat seruorum fuisse, aut vulgarium militum) complures erutos ipsi vidimus in Batauis, cum adiunctâ claui. ad duplicem scilicet vsum, signandi aperiendique. Eorũ hæc forma, magnitudine minimissimi digiti.* Claues anulatæ. *Plinius Iliacis temporibus ignotum anulorum vsum fuisse docet,* quoniam conditas arcis vestes vasaque aurea & argentea, & ea colligata nodi non anuli
D notâ Homerus indicat. *Versus Homeri, quos respexit, sunt, Odyss.* θ.

Αὐτὸς νῦν ἴδε πῶμα, θοῶς δ' ἐπὶ δεσμὸν ἴηλον,
Μή τίς τοι καθ' ὁδὸν δηλήσεται.

Ad hos anulos pertinere velim, Valerij locum lib. VII. *cap. vlt.* Insuperque anulos suos ei tradidit: videlicet nequid ex eâ hereditate, quam non erat aditurus, amitteret. Quos ocyus vir diligens, sed morientis amici plenum contumeliæ ludibrium, in locellum repositos & à præsentibus obsignatos diligentissimè, heredibus illius exheres ipse reddidit.

C.

PAG. 48.

EXEMPLVM *credo esse à Persis, quibus in militiâ, Aquila præcipuum & regale signum. Xenophon de Expeditione Cyri lib.* I. καὶ τὸ βασίλειον σημεῖον ὁρᾶν ἔφασαν, ἀετόν τινα χρυσοῦν, ἐπὶ πέλτης. Aquilæ Romanæ exemplũ à Persis.

πέλτης, ἐπὶ ξύλου ἀνατεταμένον. *Et Pædia Cyri, libro* VII. ἦν δὲ αὐτῷ τὸ σημεῖον ἀετὸς χρυσοῦς ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἀνατεταμένος. καὶ νῦν δ᾽ ἔτι τοῦτο τὸ σημεῖον τῷ Περσῶν βασιλεῖ διαμένει: Erat autem ei ſignum, aurea aquila in longâ haſtâ ſuſpenſa. & nunc etiam id inſigne Perſarum regibus manet. *Sed diuerſa tamen ea paullum ab aquilà Romanorum. Nam hæc non aliud, quàm modica ex argento aquila, quæ ſummæ haſtæ inſiſtebat, alis expanſis, pede fulmen aureum tenens. Ita, præter M. Antonij nummos, etiam Dio deſcribit libro* XLIII. *de prodigiis ante pugnam Mundenſem:* οἱ δὲ δὴ αἰετοὶ τῶν στρατοπέδων αὐτοῦ, τάς τε πτέρυγας σείσαντες, καὶ τοὺς κεραυνούς, οὓς ἐν τοῖς ποσὶν αὐτῶν τινες χρυσοῦς ἔφερον, ἐκβαλόντες, ἐκείνῳ τε τὸ κακὸν ἄντικρυς ἐδείκνυον, καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν Καίσαρα ἀπεπέτοντο: Aquilæ legionum eius, alas concutientes, & fulmina, quæ nonnullæ earum aurea pedibus tenent, abiicientes, Pompeio exitium palàm denunciabant, ipſæque ad Cæſarem quaſi auolabant. *Dixi modicam fuiſſe. collige ex his Flori verbis lib.* IV. Tertiam aquilam ſignifer, priuſquam in manus hoſtium veniret, euulſit, merſamque intra baltei ſui latebras gerens in cruentâ palude delituit. *Neque enim baltei latebris tegi potuiſſet aquila admodum magna. Vide Militiam noſtram.*

Romana aquila qualis.

Non magnũ id aquilæ corpus.

PAG. 51.

D.

STATIVS: —— Laurumque ſuperbam
In gremio Iouis exciſis deponere Pœnis.

Idem:

—— Et nondum gremio Iouis Indica laurus

Dixi in faſcibus lictorum: & eum ritum clarè ponit Dio LIV. *de Auguſto:* καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἀπὸ τῶν ῥάβδων ἀφεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο: Et in Capitolium conſcendens, laurum à faſcibus abſtulit, & in Iouis genibus depoſuit. *Sicut & Iulius Obſequens:* C. Antonius cùm in agro Piſtorienſi Catilinam viciſſet, laureatos faſces in prouinciam tulit. Apparuit eum hoſtibus portendiſſe victoriam, cùm ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. *Rectè ergo in Plinio ſcriptum:* Faſces imperatorum laurus decorat, ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quoties lætitiam noua victoria adtulit. *nec rectè mutauit è libro vetere, vt ait, vir doctus,* exhinc in gremio. *Senecam turpi notâ deformauit quicumque nebulo ignarus huius ritus. Conſolatione ad Elbiam, cap.* x. Scilicet minus beatè viuebat Dictator noſter, qui Samnitum legatos audiit cùm viliſſimum cibum in foco manu ſuâ verſaret, illâ, quâ tam ſæpe hoſtem percuſſerat, lancemque in Capitolini Iouis gremio repoſuerat: quam Apicius noſtrâ memoriâ vicit, qui, &c. *& moleſtiam obiecit quærendæ lancis, quam numquam inuenies. Libri aliquot,* lanceámque. *Emendo,* laureámque, *veriſſimè ad hunc triumphi morem. ſequentia etiam ſcribe,* quàm Apicius noſtrâ memoriâ vixit. *non, Vicit: & ſententia omnis clara. Ne hæreas, ſimillimus de hiſdem Fabriciis Panegyriſtæ locus Laudatione Theodoſij:* Curij, Coruncanij, Fabricij, cùm induciæ bella ſuſpenderant, inter aratra viuebant: & ne virtus quiete langueſceret, depoſitis in gremio Capitolini Iouis laureis, triumphales viri ruſticabantur. *Sed & laurea etiam depoſita ſine iuſto triumpho. vt in Sueton. Domitian. cap.* VI. De Sarmatis lauream modò Ioui Capitolino retulit. *Itemque Nero ob Teridatis in vrbem aduentum,* Imperator conſalutatus, laureâ in Capitolium latâ, *in eodem Suetonio cap.* XIII.

Laurus in faſcibus.

Defenſa Plinij recepta lectio.

Seneca ad eũ morem correctus.

E. L. SCRI-

A

E.

PAG. 51.

L. SCRIBONIVS LIBO, *qui Consul cum Antonio, anno* DCCXIX. *Vxor incerta.* *Ex his*	SCRIBONIA, *quæ nupsit* SEX. POMPEIO, *filio Magni, per bellum Siculum. Dio. Appian. Ex his*	POMPEIA, *quæ desponsa* M. MARCELLO, *pignus pacis cum Triumuiris initæ. sed non deducta. Nupsit, vt coniicio, pòst* SCRIBONIO LIBONI. *ex quis*	L. SCRIBONIVS LIBO. *qui consul initio libri huius.* SCRIBONIVS LIBO DRVSVS. *de quo hîc, qui tantùm Prætor.*

B

SCRIBONIA, *eius soror, vxor* OCT. AVGVSTI *Ex his*	IVLIA. *cui maritus* VIPSANIVS AGRIPPA. *Ex his*	CAIVS, LVCIVS *Cæsares.* IVLIA, *nupta L. Paullo.* AGRIPPINA, *nupta Germanico.*

SCRIBONIVS LIBO, *de quo nihil legi.*	SCRIBONIVS, *de quo nihil.*	SCRIBONIVS LIBO, *quem volo maritum Pompeiæ fuisse.*

Priores duæ lineæ huius generis veræ, & ex historiâ Dionis, Appiani, collectæ. Tertia à solâ coniecturâ est. sed aliter de amitâ Scriboniâ explicari à me non potest. L. Scribonium Libonem qui consul fuit hoc ipso anno quo damnatus adolescens, non patrem eius fuisse sed fratrem, ex narratione Taciti liquet. Patrem enim nusquam nominat: nominat fratrem. Hunc fuisse arbitror à quo Scribonia lex denominata: quem vir magnus in libello singulari ad eam legem imperitè confudit cum isto qui nunc reus.* *Iac. Rævardus ad leg. Scrib.

C

F.

PAG. 52.

GRAECI *διοικητὰς, πραγματευτὰς vertunt. Itaque ferè cum Procuratoribus æquiparantur: sic tamen vt minùs latè vagetur eorum potestas. Plinius in laudatione Traiani:* Dicitur actori, atque etiam procurarori tuo, In ius veni, sequere ad tribunal. *Idem libro* III. *epist. ad Caluisium:* Deinde quod non minùs vtile quàm voluptuosum, posse vtramque eâdem operâ, eodem viarico inuisere, sub eodem procuratore ac penè iisdem actoribus habere. *Saluianus Massiliensis:* Pauent quippe actores, pauent silentiarios, pauent procuratores: prope vt inter istos omnes nullorum minùs serui sint, quàm dominorum suorum. *In marmore prisco:* Actor publicus, similis procuratori.

HERCVLI. DEFENSORI
PRO. ITV. ET. REDITV
D. CLODI. SEPTIMI
ALBINI. CAESARIS
D. CLODIVS. D. L.
FELIX
ACTOR. CAES. N. D. D.

D

id est, Actor Cæsaris nostri dedicauit. *Sic Actores prædiorum l.* XVI. *C. De procuratoribus. Actores rerum, l. vlt. De offic. præsid. & in Suetonij Domitiano cap.* XI. *Actorem summarum ritè fortasse reposuit Torrentius. Certè enim pecuniæ recipiendæ & expendendæ præerant. Apuleius lib.* II. Philodespotum requirit actorem (*ita è codice scripto Giselini nostri legimus, cùm malè adhuc* auctorem.) eique præcepit, bono custodi redderet sine morâ premium. *Vt ergo isti in priuatâ familiâ, sic & in rep. Actores. de quibus Plinij locum correctum imputo iuuentuti, lib.* VII. *Epistolâ ad Caninium:* Equidem nihil cõmodius inuenio, quàm quod ipse feci. Nam pro quingentis millibus numinûm, quæ in alimenra ingenuorum promiseram, agrum ex meis longè pluris exactori (*corrigo, inquam*, actori) publico mancipaui, eumdem vectigali imposito recepi, tricena millia annua daturus. *quibus verbis* Correctus Plinius.

nihil

nihil clarius potest ad Taciti mentem. Vt enim ibi ager Actori publico mancipatur: sic hic serui. A

Serui publici agnominati à magistratibus

Vide quæ de reip. seruis scripsi libro Electorum, cap. XXII. *& adde (quod tunc me fugit) de appellatione eorum à magistratibus, Varronis insignem locum, quem secus accepit vir doctus: Lib.* VII. *De linguâ Latinâ*: Nomina habent plerique liberti à municipio manumissi: in quo, vt societarum & fanorum serui non seruarunt proportionem & rationem. Et Romanorum liberti debuerunt dici, vt à Fauentiâ Fauentinus, à Reate Reatinus, sic à Româ Romanus; vt nominantur libertini à libertis orti, & è publicis seruis populi Romani, qui manumissi antequam sub magistratuum nomina, qui eos liberarunt, succedere cœperunt.

Varro explicatus præter mentem viri docti.

Dicit Varro. Serui publici manumissi, dicti sunt liberti populi Romani, vti reapse erant: manumissi quidem, priusquam ambitiosa hæc consuetudo inualesceret nominandi à magistratibus. Nam ecce cœperunt à Consule quopiam aut Prætore, Corneliani dici, Gelliani, Clodiani. Et adde istis, quæ notaui ibi. Ille amicus noster ad successiones refert & testamenti factionem. Acutè. sed quò tam acutè?

B

PAG. 53.

G.

Mathematici quando & quoties pulsi.

ANNO *vrbis* DCXIV. M. Popillio Lænate, Cn. Calpurnio Coss. C. Cornelius Hispallus Prætor edicto Chaldæos intra decimum diem abire ex vrbe atque Italiâ iussit: leuibus atque ineptis ingeniis, fallaci siderum interpretatione, quæstuosam mendaciis suis caliginem iniicientes. *ait Valerius libro primo. Anno* DCCXXI. *M. Agrippa Ædilis* τοὺς ἀστρολόγους καὶ τοὺς γόητας ἐκ τῆς πόλεως ἐξήλασεν: astrologos & vates vrbe eiecit; *auctor Dio* XLIX. *in extremo. Iterum anno* DCCLXI. *ab Augusto interdictum seuerè omni vaticinio ac prædictione. notat idem Græcus lib.* LVI. *Sed seriò in primis & cum curâ ea res habita, hoc anno. Senatusconsulti, quod factum, formam & verba certò repperi in* * *Fragmentis Iurisconsultorum, quæ dedit nuper doctissimus P. Pythoëus. Ait ibi Vlpianus, lib.* VII. *de offic. Proconf.* Præterea interdicta est (*ita legit Pythoëus*) Mathematicorum callidâ imposturâ & obstinacitate persuasio. Nec hodie primùm interdici eis placuit, sed vetus hæc prohibitio est. Denique exstat S. C. Pomponio & Rufo Coss. factum, quo cauetur, vt Mathematicis, Chaldæis, ariolis, & ceteris qui similem in certum fecerunt (*Pythoëus, similem artem: ego legerim, similem cestum, siue, quæstum*) aquâ & igni interdicatur, omniaque bona eorum publicentur: & sic * eremus gentium qui si id fecerit in eum animaduertatur. *Dico Domitium intellegere Sc. hoc ipsum. At enim ille refert ad Pomponium & Rufum Coss. hoc autem anno Taurus & Libo Coss. fuerunt. Non hoc nouum, vt inter scriptores anni vnius discrimen sit. Cælius enim Rufus, & L. Pomponius, Consules fuerunt sequenti hunc anno. Addit Vlpianus alia, quæ ad cognitionem istam*: Sæpissimè denique interdictum est ferè ab omnibus principibus, nequis omnino huiusmodi ineptiis se immisceret: & variè puniti sunt hi qui id exercuerunt, pro mensurâ scilicet * & consultationis (*legerim, sceleris & consultationis, vel inductâ copulâ*, scilicet consultationis.) Nam qui de Principis salute, capite puniti sunt, vel quâ aliâ grauiore pœnâ adfecti. *Non omittam oraculum nostri vatis, de his vanis vatibus*: Mathematici genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax: quod in ciuitate nostrâ & vetabitur semper, & retinebitur.

Verba propemodum eruta huius Senatusconsulti.

* Librô cui titulus: Mosaicarum legum & Romanar. collatio tit. xv. Correctus Vlpianus.

C

De tempore Senatusconsulti dissensio.

Vlpianus iterum emendatus.

D

PAG. 53.

H.

Animaduersiones extra vrbem.

PLAVTVS, —— credo ego istoc exemplo tibi
Esse eundum actutùm extra portam, dispessis manibus
Patibulum quom habebis.

Carnificis domus extra vrbem.

Itaque & carnifex domicilium habuit extra vrbem. Cicero, pro Rabirio perduellionis reo: Sed moreretur priùs acerbissimâ morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex consisteret. quem non modò foro, sed etiam cælo hoc ac spiritu Censoriæ leges, atque vrbis domicilio carere voluerunt.

Ideo

A *Ideo Plautus,* ——— extra portam Metiam currendum est priùs, Plautus explicatus.

Lanios inde accersam duo cum tintinnabulis.

intellegit enim carnifices, quorum extra eam portam domus, ad solennem supplicijs locum. Imò & Coriarij ac Vispelliones vrbe submoti, à pari caussâ. Morticina enim tractant. Artemidorus libro I. *cap.* LIII. τὸ δὲ βυρσοδεψεῖν, πᾶσι πονηρόν. νεκρῶν γὰρ ἅπτεται σωμάτων ὁ βυρσοδέψης, καὶ τῆς πόλεως ἀπῴκισται: Coriariam exercere, malum omnibus. Corpora enim mortua attrectat cerdo, ideoq́ue ab vrbe secluditur. *Sed quid est quod Tacitus hic disertè nominat Esquilinam? non temerarium est. nec facilè reperies, vt ego censeo, vbi supplicij res, nominari portam aliam: nisi tamen Metiam, vt iterum apud Plautum:* Coriarij extra vrbem. Porta Esquilina suppliciorum fuit.

Illum edepol videre ardentem te extra portam Metiam,
Credo ecastor velle.

Sed profectò quæ Metia Plauto, eadem est cum Esquilinâ argumento loci de supplicijs, tum numeri situsque portarum vrbis. Idque ante me censuisse audio Octauium Pantagathum, virum Metia, eadem cum illâ.
B *magnum, altum, & qui esse doctus eligeret quàm videri. Non, inquam, reperies aliam nominatam ab istis, nisi fortè Collinam in Vestalium morte. quod aliud à supplicio vulgato. Facit ad portam Esquilinam, quod Suetonius in Claudio scripsit:* Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit. *Quod Horatius, anus illas lapidatas in Esquilijs abijcit:*

Vos turba vicatim hinc & hinc saxis petens
Contundet obscenas anus.
Post insepulta membra different lupi,
Et Esquilinæ alites.

Itaque & Puticuli ibi, quò vilium damnatorumque hominum cadauera proiiciebantur. Varro, Festus, aliique. Ibidem locum fuisse, qui Sestortius diceretur, infrà docebo. Puticuli.

I.

PAG. 53.

C BYSSINA, *è lino; Bombycina, è verme; Serica, ex arborum lanâ, confectæ. Bombycina eadem est cum Cëâ siue Coâ (nihil enim interest) manetque hodie: reliquarum nihil superest præter nomen. Byssum cum Serico, imperitè confundit Philostratus libro* II. *& vult ex arbore Indicâ nasci, quæ altitudine quidem populos æquet, folijs salici non absimilis. Sericum debuisset dicere. Nam Byssus è terrâ gignitur vt linum, circa Elidem præcipuè, Achaiæ vrbem. Eâdem imperitiâ Bombycinam, Sericam facit Isidorus lib.* XIX. *Si tamen imperitia est, & non recepta opinio inferioris æui. Nam & Zonaras in Iustiniani vitâ scribit* eius temporibus telam sericam à Romanis (*id est Græcis Byzantinis*) texi cœptam, cùm anteà à Persicis mercatoribus tantùm importaretur, nec Romani scirent fila illa esse vermium. *Et addit duos monachos oua illa vermium ex Indiâ attulisse, & mori folijs aluisse, & inde sericum confecisse. Otho item Frisingensis in historiâ Friderici lib.* I. *ait Rodericum Siculum expugnatis in Græciâ Athenis, Corintho, Thebis opifices qui sericos pannos texebant deduxisse captiuos, & in Siciliæ vrbe* D *Palermo collocasse. Inde factum vt quam textrinam priùs soli Græci inter Christianos habuerint, cum Romanis communicata sit ingenijs. Nec abhorrent ab hac sententiâ Pausanias, Pollux, Seruius. At magis veteres discriminant clarè: & lanam arborum esse Sericum volunt, apud Seres Indos. Virgil.* Velleraque vt folijs depectant tenuia Seres. Pollux, libro VII. ca. XVII. De bysso & serico. Byssinas vestes in Aegypto repertas tempore Semiramidis vult Clemens Strom. I. Isidori & Othonis error. Bombyx quomodo ad Italos peruenerit. Serica vestis parù propriè nominata inferiore æuo.

Plinius: Seres lanicio siluarum nobiles, perfusam aquâ depectentes frondium canitiem. *Seneca poeta*: Quæ fila ramis vltimi Seres legunt. *Marcellinus lib.* XXIII. Apud Seras sublucidæ siluæ, in quibus arborum fœtus aquarum asperginibus crebris velut quædam vellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam subtilitatem tenerrimam pectunt, nentesq́ue subtemine conficiunt sericum. *De his Seneca, libro* VII. *De beneficijs*: Video sericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil est quo defendi corpus, aut denique pudor possit. quibus sumptis, mulier parum liquidò nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summâ ab ignotis etiam ad commercium gentibus accersuntur, vt matronæ nostræ ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant. Vestes è serico pellucidæ.

Pellucebant enim tenerrimâ, vt Ammianus loquitur, subtilitate. ideóque quotiens pellucidam A *vestem, pellucentem togam, taliaque legis: capito de Sericâ, aut Coâ. Iuuenalis:*

Acer & indomitus libertatísque magister
Cretice pelluces.

Item è bombyce. *ceperim de Sericâ. Tibullus, de Bombycinâ:*

Illa gerat tenues vestes, quas femina Cea
Texuit, auraras dispofuitque vias.

Quando Serica Romæ. *& Horatius:* altera nil obstat Cois tibi. *Serica quando venerint in vsum planissimè non scio. suspicor Iulij Cæsaris æuo, (nam antè non inuenio) qui etiam ludis theatrum totum velis con-* Medica vestis, de quâ vide Procop. lib. I. de bello Vandalico. *texit sericis. vt ex quorumdam fide Dio refert lib.* XLIII. *Eam vestem etiam Medicam dictam, scriptum reliquit Procopius. Genera eius facta posteà Holoserica, Subserica. vsusque primus Holosericâ, Eligabalus. de quo adi scriptores historiæ Augustæ.*

PAG. 66. — B

K.

Pedibus intectis quid. Romani calcei quales. QVOD *ait, pedibus intectis: non planè verum est, sed in comparatione cum calceis Romanis. qui altiusculi, non solùm imos pedes, sed tibias velabant crure tenus. Horatius:*

—— nigris medium impediit crus
Pellibus.

Titinius in Setina: Iam cum mulleis te ostendisti, quos tibiatim calceas. *Tertullianus de pallio:* Impuro cruri purum aut mulleolum inducit calceum. *Et exstat exemplum hodie* Crepidæ soleæque, quid. *in calceis Turcarum Pannoniorumque. At crepidæ, soleæ, plantarum calces tantùm imas tegebant, ceteris ferè nudis. Ideò bene noster, pedibus intectis. Hunc sensum firmat ipse, dum subdit:* P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauisse apud Siciliam accepimus. *Scipio autem ibi crepidatus. Liuius:* Ipsius etiam Imperatoris non Romanus modò, sed ne militaris quidem cultus iactabatur: cum pallio crepidisque inambulare in gymnasio. *Quod tamen* C
Crepidis vti, molle erat. *molle & effeminatum censebatur: & Manilius delicatos insignit hac notâ.*

Femineæ vestes, nexæ sine tegmine plantæ.

Manilius tentatus. *vt Scaliger emendauit. etsi vetus lectio,* nec insunt tegmina: *ex quâ tentabam,* nec in vsum tegmina. *Dionem etiam non aliter exaudio, de Caligulæ ludis:* καὶ ἐξῆν καὶ ἀνυποδήτοις βουλομένοις θεᾶσθαι, νομιζόμενον μέν που ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου, καὶ δικάζειν τινὰς ἐν τῷ θέρει οὕτως, καὶ πολλάκις καὶ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου ἐν ταῖς θερειναῖς πανηγύρεσι γιγνόμενον, ἐκλειφθὲν δὲ ὑπὸ τοῦ Τιβερίου. *id est,* Volentibus etiam discalceatis spectare permissum. quod vsitatum olim; vt etiam* quidam iudicia hoc habitu æstatis tempore exercuerint, & ipse Augustus ita sæpè spectatit æstiuos ludos. omissum tamen à Tiberio. *Vbi ἀνυποδήτοις verè verteris, soleatos aut crepidatos. quomodo etiam conuiuia frequentabant Romani, calceis (qui inter forensia censebantur) omissis. In omni ergo remissione, per conuiuia, per ludos, per otium, Romani soleati. Nota etiam Ciceronis increpatio in Verrem, qui in littore soleatus: & in Antonium, qui Gallicis indutus.*

*Intellegit Catonem. de quo Plut. ἀνυπόδητος καὶ ἀχίτων πολλάκις ἐπὶ τὸ βῆμα προερχόμενος, καὶ θανατικὰς δίκας οὕτω βραβεύων, &c.

D

PAG. 69.

L.

Mos renuntiandæ amicitiæ. MOS *qui publicè obtinebat, priuatimq;. Publicè, Liuius lib.* XXXVI. Consulti feciales M'. Acilio Consule num priùs Ætolis renuntianda amicitia esset, quàm bellum inferendum. *Lib.* XLIII. Missi legati Perseo amicitiam renuntiarunt. *Priuatim, infrà* Inter priuatos idem mos. *lib.* VI. Morem fuisse maioribus quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, eumque finem gratiæ ponere. *Lib.* III. Quamquam non vltrà foret sæuitum, quàm vt amicitiâ Cæsaris prohiberetur. *Suetonius Aug. cap.* LXVI. Cornelio Gallo ob ingratum & maleuolum animum domo & prouinciis suis interdixit. *Idem in Claris Grammat. de Curtio Niciâ:* Pompeium offendit, domoque ei interdictum est. *Sic Badius Campanus apud Liuium* XXV. *palam omnibus renuntiat hospitium Crispino. Atque hoc est, quod Cicero inimi-*

A *inimicitias denuntiare ait, pro L. Flacco*: Etenim cùm à clarissimis viris iustissimas inimicitias sępè cum bene meritis ciuibus depositas esse vidissem: non sum arbitratus quemquam amicum patriæ nouas huic inimicitias nullâ acceptâ iniuriâ denuntiaturum. *Seneca epist.* LXXVII. Inimicitias mihi denuntias, si quidquam ex iis quæ cottidie facio, ignoraueris. *Idem, quod indicere inimicitias Seneca lib.* III. *De irâ*: Quid iuuat tamquam in æternum genitos iras indicere & breuissimam ætatem dissipare? *Vnde inimicitiæ indictæ, vti indictum bellum. Sidonius lib.* VII. Inimicitias indictas honestè exercet, tardè credir, celeriter deponit. *Item Inimicitiæ testatæ, quasi quæ litterarum testimonio signatæ: Valerius lib.* IV. Acerrimè cum Scipione Africano Macedonicus dissenserat, eorumque ab æmulatione virtutis profecta contentio ad graues testatasque inimicitias progressa fuerat. *Nec aliud censeo, cùm legimus inimicitias ex professo. Huic aperto mori vtinam his moribus locus! Sed vt omnia vitia nostro æuo, sic fraus, simulatio, dolus succreuit, & pessimum amicitiæ venenum blanditiæ fallaces. Nouimus nos eiusmodi stelliones, qui amicos quibus arrident mox*
B *arrodunt: & quibus nulla spes famæ est, nisi in labe famæ alienæ. Datum est nobis grande* exemplum præcauendi, quomodo fraudibus inuolutos aut flagitiis commaculatos: sic speciе bonarum artium falsos, & amicitiæ fallaces, *vt verè dixit noster vates.*

Denuntiare inimicitias.

Indicere inimicitias.

Testatæ inimicitiæ.

M.

PAG. 70.

QVID *vocat letum cultum? Vestémne albam, positâ nigrâ? an aurum & ornamenta, quæ in luctu ponebant feminæ, eoque finito recipiebant? Non tam procliue id statuere, propter veteres scriptores, qui hac in re sententiis diuersi. Dionysius lib.* VIII. *nigram vestem feminis attribuit.* γυναῖκες Ῥωμαίων, αἷς νόμος ἐστὶν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις καὶ ἀναγκαίοις ποιεῖν κήδεσιν, ἀποθέμεναι χρυσόν τε καὶ πορφύρεαν καὶ τὸν ἄλλον κόσμον, μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρώμεναι τὸν ἐνιαύσιον ἐπένθησαν χρόνον. *Apud Suidam incertus scriptor, de Marcij funere*: καὶ αἱ γυναῖκες ἀποθέμεναι χρυσὸν καὶ τὸν ἄλλον
C κόσμον, καὶ μέλασιν ἀμφιασμοῖς χρησάμεναι, καὶ πενθήσασαι ἐνιαύσιον χρόνον. *Et Varro clarè lib.* III. *De vitâ populi Romani*, vt dum supra terram esset, ricinis lugerent: funere ipso, vt pullis pallis amictæ. *Ibidem.* Propinquæ anthracinis, proximæ amiculo nigello, capillo demisso sequerentur lectum. *Valerius lib.* I. *cap.* I. *De Cannensi clade.* Itaque matres ac filiæ coniugesque nuper interfectorum, abstersis lacrimis, depositisque doloris insignibus, candidam induere vestem & aris dare thura coactæ sunt. *At alij ecce consensu, albam. Herodianus in funere Seueri*: αἱ γυναῖκες λιτὰς ἐσθῆτας λευκὰς ἀμφιεννύμεναι σχῆμα παρέχουσι λυπουμένων. *Statius in Lacrimis Etrusci*:

> Huc vittata comam, niueoque insignis amictu
> Mitibus exsequiis ades.

adsignat, vt vides, niueam vestem, quia mulier. Sed clarissimè Plutarchus: διὰ τί λευκὰ φοροῦσιν ἐν τοῖς πένθεσιν αἱ γυναῖκες ἱμάτια, καὶ λευκοὺς κεκρυφάλους; *& vide apud eum caussas. Quid statuemus in dissensu tam aperto? pacem. quam facilè conficio ex temporum ratione. Variatum scilicet hac in re apud Romanos fuit. Priscis temporibus dum resp. vixit & libertas, nigræ vestes*
D *etiam feminis in luctu. id docent ij scriptores, qui omnes consentiunt in narratione moris qui illo æuo. At sub Impp. rep. exstinctâ, in vsum venerunt lugubrium, albæ. docent ij alterius classis testes, qui non id referunt nisi de temporibus secutis. Hoc nisi tenes, numquam erit vt soluas eum nodum. Sed quæ caussa huius mutationis? Credo, diuitiæ & luxus. Matronis antiquis color albus & niger cogniti: iisque solis, vel præcipuis vsæ. At post sericam traductam vestem, & vulgatam Coam; post galbanam, cæruleam, amethystinam, & tot genera reperta colorum, rarus dignioribus feminis albi vsus. spretus inquam, (quod ex poëtis facilè disces) contemptusque color albus, adeò vt nota luctus fuerit superbo sexui, eum induisse. Hoc constanter censeo. mouet me leuiter Appuleij locus lib.* II. *qui inferiori illo æuo*, matronam flebilem fuscâ veste contectam *describit, non vt debuit, albâ: nec tamen demouet, quia aut priscum ritum in animo habuit, vt solet, Appuleius; aut aliud in prouinciis fuit, vbi id gestum. more Græciæ videlicet retento, apud quos feminæ in luctu nigræ.*

Quæ vestis feminarum in luctu.

Nigra, vt multi adserunt.

Alba, vt alij.

In concordiā scriptores ij reducti.

Caussa coloris mutati, parum certa.

Remota ex Appuleio obiectio.

ADD. *Pro veste nigrâ Tibullus clarè est, libro* III.

Pars quæ sola mei superabit corporis, ossa
Incinctæ nigrâ candida veste legant.

At Liuius suspicionem facit, nihil in veste mutatum: sed duntaxat in muliebri mundo. Valerij certè Tribuni in legem Oppiam verba apud eum sunt, lib. XXXIV. Mulieres quid aliud in luctu, quàm purpuram atque aurum deponunt? quid cùm eluxerunt, sumunt? *Nam quod Festus tradidit lugentes in pellibus fuisse*, αἰνιγματῶδες *est.* Pellem, *inquit*, habere Hercules fingitur, vt homines cultus antiqui admoneantur. Lugentes quoque diebus luctus in pellibus sunt. *Nihil tale reperio, nisi consentis mihi magne Festi interpres, (te, Scaliger, appello) vt accipiam de laneis vittis: quas mulieres in luctu sumpsisse è variis scriptorum locis certum. An hoc mauis insiticium istud emblema à Paullo esse? qui respexerit scilicet ad Barbaricum morem sui æui. quo etiamnunc apud nos receptum, pelles extremis oris vestium assui in luctu. Tu nos doce.*

Festi obscurus mihi locus.

Scaliger aliquis illustrato.

A

PAG. 73.

N.

B

PLINIVS, Scutis qualibus ad Troiam pugnatum est, continebantur imagines. vnde & * nomen habuêre clypeorum, non vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit à Cluendo. *Scuta autem apud Homerum, formâ orbis. Liuius lib.* XXV. *in ceterâ prædâ Hasdrubalis clypeum argenteum repertum ait, cum imagine ipsius. Suetonius Domitiano:* Senatus adeò lætatus est, vt repletâ certatim curiâ, scalas etiam inferri, clupeosque & imagines eius coràm detrahi, & ibidem solo affligi iuberet. *Capitolinus in Antonino:* Ceteris honoribus refutatis, clypeum Hadriano magnificentissimum posuit, sacerdotes instituit. *Trebellius in Claudio:* Illi clypeus aureus, vel vt Grammatici loquuntur, clupeum aureum, Senatus totius iudicio in curiâ collocatum est, vt etiam nunc videtur. *Quod ait Grammaticos malle, clupeum: verum est. & puto in Capro legisse,* Clupeum, imago: Clipeus, ἀσπίς. *Sed & Liuius Grammaticis paruit, lib.* LX. Ab his columnis, quæ incommodè posita videbantur signa amouit: Clypeaque de columnis & signa militaria affixa dempsit. C *In monumento prisco.* HVIC. DECVRIONES. FVNVS. PVBLICVM. STATVAM. EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM. LOCVM. SEPVLTVRAE. DECREVERVNT. *Nec tamen semper hi clypei cum effigie: sæpè sine eâ, cum nudo nomine ponentis; & cui ponebantur: siue etiam cum ponendi caussâ. Philo Iudæus egregiè, De legat. ad Caium:* Πιλάτος ἦν τῶν ὑπάρχων ἐπίτροπος ἀποδεδειγμένος τῆς Ἰουδαίας. οὗτος οὐκ ἐπὶ Τιβερίου μᾶλλον, ἢ ἕνεκα τοῦ λυπῆσαι τὸ πλῆθος, ἀνατίθησιν ἐν τοῖς κατὰ τὴν ἱερόπολιν Ἡρώδου βασιλείοις ἐπιχρύσους ἀσπίδας, μήτε μορφὴν ἐχούσας μήτε ἄλλο τι τῶν ἀπηγορευμένων, ἔξω τινὸς ἐπιγραφῆς ἀναγκαίας, ἣ δύο ταῦτα ἐμήνυε, τόν τε ἀναθέντα, καὶ ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις. *Nec verò publicè solùm hos clypeos, sed & priuatim sibi quisque ponebat. Plinius,* Suorum verò Clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit, anno vrbis CCLIX. *& quæ sequuntur. reperioque exemplum clypei priuati in lapide veteri:*

* ἀπὸ τοῦ γλύφειν. quasi sculpta.

Grammaticorum acumen, à Liuio nō spretum.

Clypei priuatim dicati.

NESTORI
AVG. NEPETE
HIC. LVDOS. FECIT
ET. DEDICATIONE
STATVAE. PATRONI
QVAM. IPSE. POSVIT
ET. CLVPEI. SVI. ITERVM
MVNICIPIBVS. NEPESINIS
EPVLVM. DEDIT.

D

O. QVAE

A

O.

PAG. 73.

QVAE *tamen professio irrita facta postea ex noua lege: eleganterque ad hanc rem Papinianus l.* x. *De adult.* Mulier quæ euitandæ pœnæ adulterij gratiâ lenocinium fecit, aut operas suas scenæ locauit, adulterij accusari damnarique Senatusconsulto potest. *Sed apud Ædiles cur ea professio? non apud Censores, aliósve? quia comperior ab antiquo Ædilibus curam fuisse fornicum, popinarum, locorum eorum in quibus* Honos *non colitur aut Virtus: itemque personarum, quæ sæpiùs in iis locis, quàm in templo Mariano. Ideò Seneca, vt solet, eleganter:* Inuenies voluptatem circa balnea & sudatoria, ac loca Ædilem metuentia. *id est, fornices & popinas. Et illuc alludens Iustinus scribit, Dionysium* apud Ædiles aduersus lenones iurgari *solitum, lib.* XXI. *Itaque Ædilibus curæ nosse publica scorta, habere ea in tabulis, vt sic dicam, & albo: & si quam vulgantem se, extra eum numerum nacti, multabant.*

Professio stupri apud Aediles.

B *Liuius lib.* x. Eo anno Q. Fabius Gurges Consulis filius (*is autem tunc Ædilis*) aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecuniâ multauit. *Nec pecuniâ solùm, sed & exsilio. Idem lib.* XXV. Vilius Tapullus & M. Fundanius Ædiles plebei aliquot matronas apud populum probri accusarunt: quasdam ex eis damnatas in exsilium egetunt. *Deducebantque iidem in iudicium etiam hoc crimine viros, vt in Liuio libro* VIII. Data à M. Flauio visceratio. erant qui per speciem honorandæ parentis meritam mercedem populo solutam interpretarentur, quòd eum die dictâ ab ædilibus crimine stuptatæ matrisfamilias absoluisset. *Pertinere ad hanc rem Laberij versum puto, vt ego eum restituo apud Agellium lib* XVI. Cocionem peruulgatè dicit, quem veteres Arilatorem dixerunt. Verba Laberij hæc sunt: Duas vxores, hoc herclè plus negotij est, inquit Cocio sex Ædiles viderat. *Scribo.* Duas vxores? hoc herclè plus negotij est, inquit Cocio: sed Ædiles viderint. *Non alia Laberij scriptio aut mens. Duásne vxores ille habet? inquit. herclè satis negotiosum negotium homini, vt ait Cocio. verùm id Ædiles viderint, quorum hæc cura. Dixi eiusmodi*

Aediles accusabant ad populum.

Laberij restitutio.

Prouerbiali forma est, Hoc plus negotij est, inquit Cocio. Et Cociones sæpè in vulgi dicto veniebant: vt Plauti illud, Vetus est, Nihili cocio.

C *infames feminas cessisse dignitate matronali, etiam ornamentis. De dignitate, liquet ex Suetonio: de ornamentis, ex Tertulliano, De cultu:* Quid minus habent infelicissimæ illæ publicarum libidinum victimæ? quas si quæ leges à matronis & matronalibus decoramentis coërcebant, iam certè sæculi improbitas honestissimis quibusque feminis vsque ad errorem dinoscendi coæquauit. *Censeo autem posuisse eas institam, stolam, vittas. imò sumpsisse meretriciam togam. Inducor à Iuuenali,*

Vide eundem Tertull. Apol. cap. v I.

Lecticas etiã posuerunt, vtique post Domitiani edictum. de quo alibi.

—— Carsinia talem
Non sumet damnata togam.

qui de matronâ aliquâ stupri damnatâ sentire videtur, cui ex more sumenda toga. De eâ satis dictum aliis, & præsertim M. Antonio Mureto: cuius doctrina, iudicium, facundia, semper mihi magna. Vnum addo, manasse videri morem eum ab Atheniensibus: apud quos scorta pariter veste à matronis discreta. idque ex lege. Suidas. νόμος Ἀθήνῃσι, τὰς ἑταίρας ἄνθινα φορεῖν.

Athenienses meretrices quo habitu. *Item Artemidorus notat lib.* II. *c.* III.

D

P.

PAG. 74.

TAMEN *reperio Augusti æuo & infrà, à liberis patres appellatos Dominos: & à fratribus blandientibus fratres. Quod tamen Augustus in suâ domo vetuit. Suetonius:* Dominum appellari se nec à liberis quidem aut nepotibus suis vel seriò vel ioco passus est: atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. *Tangit ecce vtrumque morem, & vellem id interpretes monuissent. Quòd patres, domini: etiam ex * Diadumeni Cæsaris epistolâ cognosco, ad matrem:* Dominus noster & Augustus nec te amat, nec ipsum se, qui inimicos suos seruat. *Et clarè ex illo Martialis:*

Domini vox variè vsurpata.

Aduersum patres.

* *Lampridius in eius vitâ.*

E seruo scis te genitum, blandeque fateris,
Cùm dominum appellas Sosibiane patrem.

Quòd fratres sic dicti: locus elegans Senecæ, epist. CV. Illud mihi in ore erat domini mei Gallio-

Aduersum fratres.

Gallionis, qui cùm in Achaiâ febrim habere cœpisset, confestim nauim conscendit: A
clamitans non corporis esse, sed loci morbum. *nam loquitur de fratre Iunio Gallione. Itemque coniuges inter se eo nomine vsi. Virgil.*

Aduersus coniuges.

—— dominum Æneam in regna recepi.

Sueton. Claudio: Occisâ Messallinâ, paullò postquam in triclinio decubuit, cur domina non veniret requisiuit. *Virgil.*

—— dominam Ditis thalamo deducere adorti.

vbi Seruius: De Græco tractum est, qui vxorem δεσποίνας dicunt. *Apud Iurisconsultos De Legat.* Peto abs te domina vxor. *Epictetus:* αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. *Vti & aduersum amicas, passim in poëtis. Sed & obuios vulgò, Dominos vocabant. Idem Seneca:* Quomodo obuios, si nomen non succurrit, dominos salutamus. *Lusit eleganter in eo more poëta Græcus in Anthologiâ:*

Aduersum obuios.

ἢν ὁ φίλος τί λάβῃ, δόμινε φράτερ, εὐθὺς ἔγραψεν.
ἢν δ' αὖ μή τι λάβῃ, τὸ φράτερ εἶπε μόνον. B
ὤνια γὰρ καὶ ταῦτα τὰ ῥήματα. αὐτὰρ ἔγωγε
οὐκ ἐθέλω δόμινε, οὐ γὰρ ἔχω δόμεναι.

IVSTI LIPSI
AD
C. CORNELII TACITI
ANNALIVM LIBRVM III. C
EXCVRSVS.

A.

PAGINA 77.

Funeris etymon.

Mos adeò tritus, *vt Isidorus* Funus dictum à funibus accensis, *velit*, quos ante ferettum papyris circumdatis ferebant. *Ambrosius De viduitate:* Vel cùm accensis funalibus mox ducitur, nónne pompæ funebris exsequias magis putat, quàm thalamum præparari? *Alludit Ambrosius illuc, quò sæpè poëta: vt*

Viximus insignes inter vtramque facem.

Apuleius 11. *Florid.* Comœdiam eius priùs ad funebrem facem, quàm ad nuptialem D venisse. *Calpurnius Flaccus Declamatione* XXVIII. Facem nubenti filiæ præferam, an rogum iacentis accendam? *Quod Isidorus ait, funes papyro circumdatos: non à se habet, sed à prisco scriptore. nec errat. Plinium ita capio lib.* XVI. *cap.* XXXVIII. Nec in fruticum nec in veprium genere scirpi fragiles palustresque. è quibus detracto cortice candelæ luminibus & funeribus seruiunt. *Cortex ille, non aliud quàm similitudo Ægyptiæ papyri: quem vtebantur fortasse homines tenuiores. Faces autem, candelasque in funeribus plerumque adultorum reperias: in puerorum, id est acerbis immaturisque, cereos ferè. Vt appareat, quod Interpres vetus Persij monuit, pueros ad cereos solitos efferri, facibus tamen immixtis. Senecæ aliquot loca sunt, quæ id peruincunt. vt epist.* CXXII. Isti mihi verò defunctorum loco sunt. quantulum enim à funere absunt, & quidem acerbo, qui ad faces & cereos viuunt? *De tranquillitate vitæ cap.* XI. Totiens in viciniâ meâ conclamatum est, totiens præter limen immaturas exsequias fax cereusque præcessit. *De breuitate vitæ, cap. vlt.* Quidam verò disponunt

Isidorus Pliniusque explicati.

Discrimen inter adulta immaturaque funera. Pueri ad cereos elati.

A ponunt etiam illa quæ vltra vitam sunt, moles magnas sepulcrorum, & operum publicorum dedicationes, & ad togum munera, & ambitiosas exsequias. At me herculè istorum funera, tanquam nimium vixerint, ad faces & cereos deducenda sunt. *vbi scribi sententia vult*, tanquam minimum. *Pertinet ad funebres faces etiam Suetonij locus, Aug. capite* XVIII. Masgabæ tumulum cùm ex triclinio animaduertisset magnâ turbâ multisque luminibus celebrari, &c. *qui tamen ad parentationem annuam spectat, non ad funeris deductionem.* *Correctus Seneca.*

B.

PAG. 83.

CARCER *triplex est, (ait vetus interpres Iuuenalis) Urbanus, Rusticus, Castrensis. Vrbanus, vt sunt turres: Rusticus, vt ergastula: Castrensis, quando captiui trahuntur* B *catenati. Notat hoc ad eum locum Iuuenalis:* *Triplex carcer. Vrbanus. Rusticus. Castrensis.*

Inde fides arti, sonuit si dextera ferro
Læuaque, si longo castrorum in carcere mansit.

Sed potuit, imò debuit, paullò distinctiùs. Nam in vrbe ipsâ triplex ratio adseruandi captiuos. Aut enim in carcere habebantur locoque concluso, sine vllo milite: vt ferè seruitia, & capita viliora. Aut in custodiâ militari: aut in ædibus magistratuum. Custodia militaris frequentissima, & Romæ & in prouinciis. eiusque modus, vt is qui in noxâ esset catenam manui dextræ alligatam haberet, quæ eadem militis sinistram vinciret custodiæ eius præfecti. Satis apertè Seneca, De tranquillitate lib. I. *capite* X. Sed quid refert? eadem custodia vniuersos circumdedit, alligatique sunt etiam qui alligauerunt. Nisi tu fortè leuiorem in sinistrâ catenam putas. *Idem epist.* V. Quemadmodum eadem catena & custodem (*emendo*, custodiam, *ita enim ipse captiuus dicebatur, vt mox docebo*) & militem copulat: sic ista quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt. *Et optimè Athenæus libro* V. *cap.* XI. *vbi Athenion* C *res Mithradatis extollit*: Ῥωμαίων δὲ στρατηγὸς μὲν Παμφυλίας Κόιντος ὁ ἵππιος παραδοθεὶς ἀκολουθεῖ δέσμιος. Μάνλιος δὲ Ακύλλιος ὁ ὑπατικὸς ὁ τὸν ἀπὸ Σικελίας καταγαγὼν θρίαμβον, συνδέτην ἔχων ἁλύσει μακρᾷ Βαστάρνην πεντάπηχυν, πεζὸς ὑπὸ ἱππέως ἕλκεται. *Id est*, E Romanis verò, Prætor Pamphiliæ Q. Oppius (*malè enim in Græco*, ἵππιος) deditione acceptus, sequitur in vinclis. Manius autem (*ita corrige, non* Μάνλιος) Aquilius consularis, qui de Siculis triumphauit, colligatum secum habens longâ catenâ Bastamam quemdam quinque cubitorum, pedes ab equite trahitur. *Nam ita ego verè interpretor: Natalis insulsa, fatua, aliena. quem, si libido ridendi est, vide. Simile est quod Iosephus narrat libro* XVIII. *capite* XIII. *de captiuo Agrippâ rege*: Centurionem illi satis benignum appositum, & militem cum quo vinciretur humanum. *Augustinus in Psalm.* CXXVIII. Ligantur duo & mittuntur ad iudicem, latro, & colligatus. ille sceleratus, iste innocens, vnâ catenâ ligantur, & longè sunt à sese. *Addo, duos sæpè milites vni reo datos, maiori custodiæ. In Apostolorum Actis, cap.* XII. *de D. Petro*: Dormiebat inter duos milites, duabus alliga- D tus catenis. *Catenæ autem eiusmodi, vti ex Athenæo clarum, longiusculæ erant; vt ambulare, incedere pariter non incommodè possent. Ad quas item pertinet, quod Suetonius in Domitiano scribit, cap.* XIV. Nec nisi secretò atque solus plerasque custodias, receptis quidem in manu catenis, audiebat. *Vbi iterum Custodiæ pro ipsis qui custodiuntur: vt Plinio libro* XXI. *cap.* III. Inde eductam custodiam bibere iussit. *ita veteres, malè vulgò*, eductum è custodiâ. *emendandusque ita Suetonius Nerone, cap.* XXXI. Quorum operum perficiendorum gratiâ, quot vbique essent custodiæ, in Italiam deportari iussit. *vulgata lectio, & interpretes turbant. Paullus in Sentent.* Si pecuniâ acceptâ miles custodiam dimiserit, capite puniendus est. *Hæc de custodiâ militari: de eâ quæ apud magistratus, opportuniùs dicam libro* VI.

Vrbanus ipse triplex. *Custodiæ militaris modus & ratio.* *Catenæ in manu rei dextra.* *In militis sinistrâ.* *Seneca emendatus.* *Athenæus explicatus, & contra interpretem versus.* *Catenæ istæ quales.* *Custodiæ, pro noxiis: sicut Operæ pro operariis. Plinij constituta lectio.* *Suetonius emendatus.*

PAG. 84.

C.

De Lege Papiâ liber excursus. Coniugia curæ Romanis. Censorum ea inquisitio. Cælibes mulctati. Lib. XI. cap. IX. Vxorium æs.

FAS *mihi vt cum Tacito hic leuiter exorbitem : & quæ faciunt huic legi, collecta à me & digesta proponam. Non subtiliter omnia, (cui enim bono?) sed ea saltim capita quæ ad vsum historiæ priscæ. Romanis semper coniugiorum subolisque magna cura. Ideo Censoria illa solennis quæstio :* Ex animi tui sententiâ. Tu vxorem habes? *Ideò Ciceroni ficta lex :* Cælibes esse prohibento. *Nec ignominiæ solùm cælibatus, sed pœnæ erat. Ita apud Valerium,* Camillus & Postumius Censores, æra pœnæ nomine, eos qui ad senectutem cælibes peruenerant, in ærarium deferre iusserunt. *Et Festus auctor,* Vxorium pependisse dici, qui quòd vxorem non habuerit, æs populo dedit. *Exemplum videtur ab Spartanis petitum, apud quos* ἀγαμίου ζημία, *imò* ὀψιγαμίου καὶ κακογαμίου, *vt notat Pollux. Nec tamen lege aliquid cautum reperio : nisi quòd C. Cæsar post bellum Africanum, vehementer exhaustâ vrbe, præmia proposuit multitudini liberorum. idque Præfectus morum, & quasi Censor. Dio* XLIII. ἐπειδή τε δεινὴ ὀλιγανθρωπία, διά τε τὸ τῶν ἀπολωλότων πλῆθος, ὡς ἔκ τε τῶν ἀπογραφῶν (τά τε γὰρ ἄλλα ὥσπερ τις τιμητὴς ἐποίησε) καὶ ἐκ τῆς ὄψεως αὐτῆς ἠλέγχετο, ἦν, πολυπαιδίας ἆθλα ἐπέθηκεν. *id est,* Et quoniam infrequens admodum vrbs erat, propter cæsorum multitudinem: quod ex recensu (cum autem & reliqua velut Censor faciebat) & ex ipso aspectu animaduertebatur, iis qui multos liberos haberent præmia proposuit. *Primus Augustus anno vrbis* DCCXXXVI. *certam legem posuit, & præmia pœnasque distinxit. Ea dicta, Iulia de maritandis ordinibus. quam tamen præ multitudine recusantium perferre non potuit, nisi ademptâ lenitâve parte pœnarum. Hanc Propertius intellexit lib.* III.

Cæsar πολυπαιδίας præmia ponit.

Augustus Iuliam legẽ fert. Sueton. Augusto cap. XXXIV.

Propertio lux data.

Gauisa est certè sublatam Cynthia legem,
Quâ quondam edictâ flemus vterque diu :
Ne nos diuideret ——

Et Horatio.

elegiâ illâ totâ. Et Horatius in Cantu sæculari :

—— patrumque
Prosperes decreta super iugandis
Feminis, prolisque nouæ feraci
Lege maritâ.

Lex marita.

Vbi Scholiastes vetus : Lex marita dicitur, quæ de maritandis ordinibus lata erat, quæ & Iulia dicta est. Cæsar enim post bellum legem tulit nequis aut cælebs esset, aut vidua nubilis, quo posset iactura iuuenum reparari, quæ bellis ciuilibus contigerat. Nam propè octoginta millia armatorũ interierant. *Et de eâdem in actis eiusce anni Dio, lib.* LIV. ὁ δ' Αὔγουστος τά τε ἄλλα ἐνομοθέτησε, τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀνάνδροις βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια ἐπέταξε, καὶ ἔμπαλιν τοῦ τε γάμου καὶ τῆς παιδοποιΐας ἆθλα ἔθηκεν. *Ex Dionis verbis clarum, etiam antè curam eam fuisse Augusto. ait enim* βαρύτερα τὰ ἐπιτίμια : *& addit,* ἔμπαλιν ἔθηκεν. *Et non dubiè aliquid super eâ re latum in eius sexto consulatu, annis decem antè. Suadet Tacitus hic :* Sexto demum consulatu Cæsar Augustus potentiæ securus, quæ Triumuiratu iusserat, aboleuit : deditque iura, quîs pace & principe vteremur. acriora ex eo vincla, inditi custodes; & lege Papiâ præmiis inducti, &c. *Sed latum imperfectè. Capita legis Iuliæ fuerunt. Vti libertinas ducere liceret omnibus, præter Senatores. Vti sponsiones pactionesque nuptiales non vltra biennium differri ius esset. Vti diuortiorum certus esset modus. aliaque quæ postea in legem Papiam mixta & inserta. Iulia ergo, tempore à Papiâ distincta. præcessit enim* XXV. *solidis annis, & alucinati concinnatores legum qui confuderunt. Dico Iuliam. veriùs fortasse, Iulias : quia non semel tot annorum interuallo eâdem de re latum ac relatum. ideoque propriè locutum Tacitum censeo, cùm hic* παρενθετικῶς *scripsit, Papiam latam post Iulias rogationes.*

Etiam ante dictũ annum mota ea lex.

Ex Dione, eopso loco. Ex Sueton. cap. XXXIV. Iulia diuersa à Papiâ. Tempore & re. Iuliæ leges.

Lata autem Papia anno vrbis DCCLXII. *sene iam Augusto : & lata per Senatum. Itaque & nomen à consulibus illi, Papio Mutilo & Q. Poppæo Secundo. Dicta enim Papia-Poppæa. Isidorus lib.* V. Sub Octauiano Cæsare suffecti Consules Papius & Poppæus legem tulerunt, quæ à nominibus eorum Papia & Poppæa nominatur, continens primum

Papia quando cœpit.

Caussa nominis.

(censeo

A (*censeo emendandum*, patrum, *cùm scriptum concisè fuerit*, prūm) præmia pro suscipiendis liberis. *Caussa iterum ferendæ, è Tacito duplex:* incitandis cælibum pœnis, & æratio augendo. *Incitandis pœnis, id est augendis: sincera modò lectio sit. Ambigo enim, & possit rescribi,* incitandi cælibes pœnis, *siue*, intendendis cælibum pœnis, *sensu clariore. Capita legis Iuliæ confusa cum istius: ideoque passim scripta Iurisconsultorum laudata*, Ad legem Iuliam & Papiam. *ita inquam, vt Papia quæ plenior acerbiorque, aboleuerit & velut absorbuerit Iulias leges. Latam dixi per Senatum: & verum est. eoque Paullus libro* v. *ad legem Iuliam & Papiam auctorem Senatum nominat:* Sed illud quæri potest, *inquit*, an idem seruandum sit quod Senatus sensuit, etiamsi in aliam personam captionem direxerit. *Capita eius legis pluria fuerunt: adeò vt* XXXV. *laudet alibi Marcianus. Ea vt distinctè proponam, ab homine me exiget nemo homo: confusè quædam recensebo, & vti dabunt se sub manum.*

Caussa ferendi. — Legem Iuliam Papia obscurauit. — Papia Senatoria lex. l. lxxij. De hered. instit. & l. xlviij. De ritu nupt. l. capite, De ritu nupt.

CAPVT. *De enuptione extra gentem ordinemque. Vti omnibus ingenuis libertinas vxores ducere ius esset, Senatoriis exceptis. Concepta Capitis eius verba, apud Paullum lib.* I. *ad hanc*
B *legem. Lege Iuliâ ita cauetur*, QVI SENATOR EST, QVIVE FILIVS PRONEPOSVE EX FILIO NATO CVIVS EORVM EST, ERIT: NEQVIS EORVM SPONSAM VXOREMVE, SCIENS DOLO MALO HABETO LIBERTINAM; AVT EAM QVAE IPSA, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT, FECERIT: NEVE SENATORIS FILIA NEPTISVE EX FILIO, PRONEPTISVE EX NEPOTE FILIO NATO NATA, LIBERTINO, EIVE QVI IPSE, CVIVSVE PATER MATERVE ARTEM LVDICRAM FACIT FECERIT, SPONSA NVPTAVE SCIENS DOLO MALO ESTO. NEVE QVIS EORVM DOLO MALO SCIENS SPONSAM VXOREMVE EAM HABETO. *Et è lege quidem Iuliá recenset Paullus: sed insitum in Papiam fuisse clarè docet Celsus:* Lege Papiâ, *inquit*, cauetur omnibus ingenuis, præter Senatores eorumque liberos, libertinam vxorem habere licere. *Meminit & Dio eiusce capitis lib.* LIV. ἐπειδή τε πολὺ πλεῖον τὸ ἄρρεν τοῦ θήλεος τοῦ εὐγενοῦς ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἐξελευθέρας τοῖς ἐθέλουσι, πλὴν τῶν βουλευόντων, ἄγεσθαι, ἔννομον τὴν τεκνοποιΐαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας.
C *Vbi tamen interpretis supina μετεωρία vertentis.* Ac quoniam * masculi patricij generis numerum patriciarum feminarum multò anteibant, liberum fecit vt qui vellent (modò Senatores ne essent) libertas etiam (*cautius & verius*, * libertinas: ἐξελευθέρας e*nim Dio dixit, non* ἀπελευθέρας. ἐξελεύθεροι *autem* οἱ τῶν ἐξελευθερωμένων υἱοί, *ait Hesychius*) ducere possent, eorumque liberos legitimos esse iussit. *En,* τὸ εὐγενὲς, *Patricium vbique vertit. at ingenuum debuerat, ex vi verbi, legisque. Meminit iterum Dio lib.* LV *in personâ Augusti:* καὶ ἐξελευθέρας τοῖς γε ἔξω τοῦ βουλευτικοῦ οὖσιν ἄγεσθαι συνεχώρησα. *Et eodem errore ibi interpres,* τὸ βουλευτικὸν, *Patricios vertit: cùm Senatorios, verè posset. Latum hoc caput matrimoniis frequentandis: vt siquem digniorem amor aut voluntas traxisset ad impar iugum, lege iungi liceret. Nam anteà vetitum. Neque Decemuirali lege, patricio cum plebeiâ, neque ingenuo cum libertinâ connubij ius. Prius abolitum. meminitque Liuius lib.* IV. *in oratione Canuleij Tribuni: & lib.* X. *vbi matronæ Patriciæ Virginiam, quòd è patribus enupsisset, sacris arcuerunt. Mansit posterius, ad hanc legem. Vide quæ Cicero Antonio de Fadiâ obiecit, Phil.* II.

Eâ lege permissa enuptio. — Vt libertinas ducere liceat. — Confunduntur clarè Iulia & Papia, vti vides. — * Mirum & preter id quod philosophis visum vsuque doctū. Nam præpollet ferè sexus sequior. — * Tamen ex ritu eius æui, Libertini iidem cum libertis, vti notum. — Caussa huic capiti. Decemuiri vetuerūt connubia cum plebe. Lex ea abolita.

D CAPVT *subnexum fortè priori: de connubio patronorum cum libertabus. Verborum partem Vlpianus appendit libro* III. *ad legem Iuliam & Papiam: In eo iure, quod dicit,* INVITO PATRONO, LIBERTAM QVAE EI NVPTA EST, ALII NVBERE NON POSSE, *Patronum accipimus, &c. Et idem iterùm l.* XL. *De diuortiis: Quod ait lex,* DIVORTII FACIENDI POTESTAS LIBERTAE QVAE NVPTA EST PATRONO, NE ESTO, QVAMDIV PATRONVS VXOREM EAM ESSE VOLET. *Vide interpretem eumpse Vlpianum: & adde l.* I. *De concub.*

Patronus cum libertâ.

CAPVT *De sponsalibus. quando & quâ fini contrahenda. Sumptum è Iuliâ de maritandis ordinibus, indice Suetonio cap.* XXXIV. Cumque, *inquit*, immaturitate sponsarum & matrimoniorum crebrâ mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coartauit. *Sponsalium enim olim licentia, adspectu nullo ætatis. At Augustus; cùm quidam immaturas planè virgines desponderent, & mariti essent non mariti: arcendæ huic fraudi tempus definiit ætatemque sponsionum: ita vt non ante decimum annum sponsa quæquam esset.*

Sponsalibus data lex. — Suetonius explic.

Clarè

Quādo sponsalibus locus.

Clarè Dio lib. LIV. ὡς δ' οὖν βρέφη τινὲς ἐγγυώμενοι, τὰς μὲν τιμὰς τῶν γεγαμηκότων ἐκαρποῦντο, τὸ δὲ ἔργον αὐτῶν οὐ παρείχοντο, προσέταξε μηδεμίαν ἐγγύην ἰσχύειν, μεθ' ἣν οὐ δὲ δυοῖν ἐτοῖν διελθόντων γαμήσει τις· τουτέστι δεκέτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι τὸν γέ τι ἀπ' αὐτῆς ἀπολαύσοντα. δώδεκα γὰρ ταῖς κόραις ἐς τὴν τοῦ γάμου ὥραν ἔτη πλήρη νομίζεται. *Id est:* At cùm quidam pueras desponderent, & præmia nihilominus ferrent maritorum, rem opusque mariti non præstarent: statuit nullam sponsionem firmam esse, post quam, biennio exacto, nuptiæ non sequerentur. hoc est, vt omnino decennem despondere opus esset, si quis sponsionis eius vellet fructum. Puellis enim duodecimus annus plenus, ad nuptias definita ætas censetur. *Xylander Dionis mentem planè hic non cepit. Facit huic capiti quod Caius lib.* I. *Ad Iuliam & Papiam scripsit:* Sæpè iustæ ac necessariæ caussæ non solùm annum vel biennium, sed etiam triennium & quadriennium & vlterius trahunt sponsalia: veluti valetudo sponsi sponsæve, vel mortes parentium, &c.

Decēnis tantùm despondenda. Caius explicatus. L. XVII. *De sponsalibus.*

CAPVT *de ætate eorum qui ducerent, quæve nuberent. Eo capite cautum ne mulier quinquaginta annis minor sexagenario nuberet; neu vir minor sexaginta, quinquagenariam duceret.* B *Lactantius lib.* I. *Senecæ verbis:* Quid ergo est quare apud poëtas salacissimus Iupiter desierit liberos tollere? vtrùm sexagenarius factus est, & illi lex Papia fibulam imposuit? an impetrauit ius trium liberorum? *Et Appuleio in iudicio obiectum, quòd Pudentilla ei anno ætatis sexagesimo ad libidinem nupsisset: videlicet contra legem Papiam. Huic tamen capiti Claudius abrogauit, vt Suetonius notat cap.* XXIII. Capiti, *inquit*, Papiæ-Poppæę legis à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit. *Legerim*, addito, *vel*, edito. *Edictum certè Claudij non fuit, sed Senatusconsultum. Vlpianus in Fragm. tit.* XVI. Sed SC. Claudiano maior sexagenario si minorem quinquagenariâ duxisset, perinde habebatur ac si minor sexaginta annorum duxisset vxorem. *Caussa quæ Tiberium, quæ Claudium mouerint, in aperto. Ille quod plurimum fieri solet, spectauit: hic, quod per naturam potest. Adeò autem amare & virum exercere sexagenarius potest, vt sint octogenarij senes iidemque patres inter exempla. At mulier quinquagenariâ maior, vix est vt impleatur.* C

Ne sexagenarij ducant. Ne quinquagenariæ nubant. Claudius fibulam laxauit sexagenariis. Suetonij vera lectio & mēs. Caussa varietis constitutionis inter Tib.&Claud.

CAPVT *de libertate coniungendi; quod tamen* XXXV. *in ordine fuit. Martianus:* Capite trigesimoquinto legis Iuliæ, qui liberos quos habent in potestate iniuriâ prohibuerint ducere vxores vel nubere, vel qui dotem dare non volunt: ex constitutione, &c. *Simile in libertis, etiamsi iurauerint, l.* VII. *De operis libert.*

Ne arceantur à matrimonio liberi. L. XVIII. *De ritu nupt.*

CAPVT *de interuallo temporis à morte coniugis vel diuortio, ad coniugium nouum. Neque enim probata Iuliis legibus monogamia: sed ad matrimonia compulsi iterum, vidui, aut disparati. Discreparunt in tempore Iulia & Papia. Nam vt Vlpianus notat tit.* XIV. *Feminis lex Iulia à morte viri, anni vacationem tribuit: à diuortio, mensium sex. At Papia clementior, à morte, biennium indulsit; à repudio, annum & menses sex. In Suetonio, Triennium leges: nec id te turbet. Exsoluit eum nodum Dio in oratione Augusti ad cælibes lib.* LVI. καὶ οὐδ' ἐς ταῦτα μέντοι κατήπειξα ὑμᾶς, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον τρία ἔτη ὅλα πρὸς παρασκευὴν ὑμῖν ἔδωκα, τὸ δὲ δεύτερον, δύο. *Id est.* Nec ad ista festinanter impuli vos, sed primùm tres integros annos ad apparatum rei concessi, deinde binos. D

Tempus legitimum inter nuptias vett. nouasque. Remota in Suetonij verbis hæsitatio.

CAPVT *de præmiis maritorum, patrumque: quod in ordine septimum fuisse, colligas ex Agellij lib.* II. *cap.* XV. *Præmiis enim inuitandi fuerunt ad matrimonia & prolem frequentandam. Præmia duorum generum, Honores & Commoda. Quæ largiora vtraque apud patres: quædam tamen seorsim data etiam maritis. Veluti, honestior in spectaculis locus. Suetonius Augusti cap.* XLIV. Militem secreuit à populo: maritis è plebe proprios ordines adsignauit. *Et ad eam sententiam accipio, quod poëta Hispanus facetè scribit:*

Præmia maritis patribusque. Maritorum priuilegia. Martialis illustratus.

> Spadone cùm sis euiratior fluxo,
> Theatra loqueris, & gradus, & edicta,
> Trabeasque & Idus, fibulasque censusque.
> Sedere in equitum an tibi liceat scamnis
> Videbo Didyme, non licet maritorum.

Præcesserunt item mariti in magistratu, & in fascibus. Agellius: Capite septimo legis Iuliæ

Mariti antelati in magistratu.

A liæ priori ex Consulibus fasces sumendi potestas est, non qui pluteis annos natus est, sed qui plures liberos quàm collega aut in suâ potestate haber aut bello amisit. Sed si par vtrique numerus liberorũ est, maritus aut qui in numero maritorum est præfertur. *In numero maritorum, id est, opinor, sponsus: vel etiam qui ius habeat ab Imperatore mariti. Id enim quoque dari solet, pariter ac ius liberorum. Didici ex vnico Dionis loco lib.* LX. *de Claudio:* Τοῖς στρατευομένοις, ἐπειδὴ γυναῖκας οὐκ ἐδύναντο ἔκ γε τῶν νόμων ἔχειν, τὰ τῶν γεγαμηκότων δικαιώματα ἔδωκε. *id est*, Militibus, quoniam ex legibus vxores ducere iis non licebat, iura maritorum concessit. *Sed & plura maritis priuilegia in sorte, in administratione prouinciarum: quæ bauries ex præmiis patrum statim, ne eadem iteranda sint. Patribus certè, vt prædixi, præmia vberiora, & pleno velut dimenso legum. Idque non solùm è Iuliâ aut Papiâ, sed more Rom prisco.* Lex sociis ac nominis Latini, qui stirpem ex sese domi relinquerent, dabat, vt ciues Romani fierent, *ait Liuius lib.* XLI. *Item à Censoribus*, In quattuor vrbanas tribus (*eæ autem minùs honestæ*) descripti erant libertini, præter eos quibus filius quinquenni maior ex

Quid sit, in numero maritorum esse. Ius mariti.

Mariti in sorte prouinciarii antehabiti. Præmia patrum mulia. Etiam veteri rep.

B Sc. esset, *ait idem lib.* XLV. *Iulius Cæsar*, agrum Campanum diuisit extra sortem XX. millibus ciuium, quibus terni pluresve liberi essent, *vt notat Suetonius cap.* XX. *& Appian. Ciuilium* II. *& exempla reperies fors sit plura. Sed Augusto in primis ea cura: non lege Papiâ solùm, vt censent quidam haud è vulgo, sed iamdiu antè. Quod clarum ex iis quæ Dio scribit* LIII. *de præsidibus prouinciarum, &* LV. *ante Papiam latam. Fateor tamen, quod Papia præsertim. Præmia* πολυπαιδίας *ex eâ lege, non absurdè fecero, si ordine proponam. Primum. Vt in petitione candidati præferantur, quibus liberi plures. Tacitus lib.* II. Contrà plerique nitebantur, vt numerus liberorum in candidatis præpolleret, quod lex iubebat. *Lex non alia quàm hæc Papia. Secundum. Vti præferantur proletarij in sorte prouinciarum: & easdem diutius obtineant. Prius membrum è Tacito firmo, Annali* XV. Percrebuerat eâ tempestate prauissimus mos, cùm propinquis comitiis aut sorte prouinciarum, plerique orbi fictis adoptionibus adsciscerent filios, præturasque & prouincias inter partes sortiti, statim emitterent manu quos adoptauerant. *Alterum è Dione* LIII. Præsides, *inquit*, annuos &

Auxit ea Augustus.

I. Patres in petitione prælati.

II. Præferuntur in sorte prouinciali.

C sorte lectos esse voluit, πλὴν εἴ τῳ πολυπαιδίας ἢ γάμου προνομία προσείη. *id est*, nisi sicui multitudinis liberûm aut nuptiarum caussâ priuilegium esset. *Quanquam id ad sortem tantùm referri fortasse par est, non etiam ad mansionem. Tertium. Præeant emineantque in omni magistratu. Colligas ex Agellij lib.* II. *cap.* XV. *verbis quæ suprà. Et ab hoc exemplo est, quòd qui plures liberos habet, in curiâ vel collegio primus sententiam rogatur; in albo & processu, ceteris præfertur. l.* IX. *C. De decur. Quartum. In honoribus petendis, gratia fit annorum qui liberos habent: & quidem pro numero liberorum. Exempli caussâ, minores* XXV. *annis ad honores non admittuntur nisi beneficio prolis. Qui ergo quinque habent, anno vigesimo admittuntur, qui tres, vigesimosecundo, & sic deinceps. Vide l.* II. *De minoribus, quæ ad hanc sententiam clara. Et Plinij locum eôdem traho, libro* VII. *Epist. præter meam suprà, aliorumque mentem:* Calestrium Tironem familiarissimè diligo. simul quæstores Cæsaris fuimus. Ille me in Tribunatu liberorum iure præcessit, ego illum in Præturâ sum consecutus, cùm mihi Cęsar annum remisisset. *Vbi vides dimitti etiam annos beneficio Cæsaris solere, quasi liberos haberent. Quin-*

III. Præcedunt collegas in magistratu.

IV Patribus gratia fit Legis Annalis.

Plinij nouus intellectus.

D *ctum. Qui plures liberos habet, id est, in vrbe tres, in Italiâ quattuor, in prouinciis quinque, à curâ, tutelâ, ceterisq; muneribus personalibus immunis est. l.* II. *De excusationibus. l.* I. *C. Qui num. liberor. Sextum. Damnatorum liberi plures assem accipiunt, è constitutione Hadriani l.* VII. *De bonis damnat. Et ab eâ mente Dio scripsit, Hadrianum mitiores pœnas reis irrogasse liberos habentibus. quod Cuiacius notauit pridem. Et plura, quæ facilè colliges ex iis quæ dicam de mulctis. Ex his ortum celebre illud Ius trium liberorum* (Auctoritatem trium liberorum *Tertullianus dixit, contra Valentinianos) quod orbis pro beneficio Princeps dabat. Plinius libro* II. *Epist.* Nuper ab optimo Principe trium liberorum ei ius impetraui: quod quanquam parcè & cum dilectu daret, mihi tamen, tanquam eligeret, indulsit. *Idem ad Traianum lib.* x. Exprimere domine verbis non possum, quantum mihi gaudium attulerit, quòd me dignum putasti iure trium liberorum. *Martialis*,

V. Immunes sunt à curâ, &c.

VI. Mitiùs cū damnatis agitur.

Origo iuris triũ liberûm. Id princeps dabat.

Vxor cùm tibi sit formosa, pudica, puella,
Quò tibi natorum iura Fabulle trium?

Quod

Quod petis à nostro supplex dominoque deoque,
Hoc dabis ipse tibi; si potes arrigere. A

Idem de se:

Præmia laudato tribuit mihi Cæsar vterque,
Natorumque dedit iura paterna trium.

Scripsit hæc Dio ante latam Papiam.

Origo eius è lege Iuliá, vti discas ex Dionis apto ad hanc rem loco, lib. LV. ἡ δὲ δὴ Λιουία ἐς τὰς μητέρας τὰς τρὶς τεκούσας ἐσεγράφη. οἷς γὰρ ἂν τὸ δαιμόνιον εἴτ᾽ οὖν ἀνδρῶν εἴτε γυναικῶν μὴ δῷ τοσαυτάκις τεκνῶσαι, τούτοις ὁ νόμος, πρότερον μὲν διὰ τῆς βουλῆς, νῦν δὲ διὰ τοῦ αὐτοκράτορος τὰ τῶν γεγεννηκότων δικαιώματα χαρίζεται. ὥστε σφᾶς μήτε τοῖς τῆς ἀπαιδίας ἐπιτιμίοις ἐνέχεσθαι, καὶ τὰ τῆς πολυπαιδίας ἆθλα, πλὴν ὀλίγων τινῶν, καρποῦσθαι. *id est*: Liuia in numerum matrum quæ ter peperissent adscripta. Quibus enim seu viris seu feminis fatum aliquod prouentum tot liberorum negauit; iis lex, anteà quidem per Senatum, nunc autem per Principem iura gratificatur natorum. ita vt neque pœnis orbitatis obnoxij sint, & præmia omnia multitudinis liberorum consequantur, paucis saltem exceptis. *Vbi vides & feminis tribui solere id beneficium: quod primò & ex* B

Feminis tributum etiam id ius. Peti solere à Senatu.

lege Iuliá, à Senatu petebatur; posteà à Principe. quanquam ea verba perperam, in longè aliam sententiam abduxit interpres. Plutarchus de Vestalibus notat, eas sine tutore aut curatore res suas administrasse, ὥσπερ, *inquit,* αἱ τρίπαιδες. *At quod id solus Princeps dederit, clarè Martialis:*

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat. valebis vxor.
Non debet domini perire munus.

Ius parentum, idem.

Hoc idem, ius parentum Iuuenalis appellat:

Iura parentis habes, propter me scriberis heres.

Ius liberorũ, idem.

& Tacitus hic priuilegia parentum. Alij simpliciter etiam, Ius liberorum. In fragmento iuris veteris, quod euulgauit doctissimus Pythœus: Mulier sine auctoritate tutoris manumittere potest, si ius habeat liberorum. *Et Paullus lib.* IV. *Sentent. ad* SC. *Tertullianum, plus semel.*

Quid tamen propriè sit.

Ius liberorum tamen propriá quadam & aliá significatione capi in Vlpiani Fragm. tit. XVI. *&* C *l.* I. C. *De iure liber. non vanè notat nostri æui Iurisconsultus ad Fragmenta eapsa: & nodum quem Duarenus ligauerat* I. *Disput. cap.* XL. *doctè soluit. Iubeo lucem huic rei mutuari te ab illo*

Ius quattuor liberorum.

Sole, in eapse Fragmenta. Sed & quattuor liberorum ius fuit: quod pertinuit (nisi in alienâ regione aberro) ad libertinas, non ingenuas. certè ita distinguit SC. *Tertullianum, de quo vide Paullum lib.* IV. *tit.* IX. *Quod tamen ius vetustius est illo Sc*[to]*: & mentio eius in Suetonij Claudio capite* XIX. *vbi Princeps* Feminis *(quæ naues scilicet mercaturæ caussá fabricarent)* ius tribuit quattuor liberorum. *De præmiis, ista.*

Cælibatus pœnæ & orbitatis. Cælibes nihil capiunt, orbi dimidiũ.

CAPVT *de pœnis multisque cælibum & orborum. Quæ etiam in lege Iuliâ fuerant: sed Augustus, vt ipse apud Dionem fatetur, intendit auxitque. Pœna prima & maxima, Vti cælibes ex testamentis nihil caperent, nisi è proximè iunctorum: orbi, non nisi dimidium. Melior ergo conditio orborum: & iure, quia mariti saltem. Sozomenus lib.* I. *Eccles. histor. discimen hoc bene notat*: Νόμος ἦν Ῥωμαίοις παλαιός, ἀπὸ εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν τὴν ἴσην ἀξιοῦσθαι κωλύων τοὺς ἀγάμους τοῖς μὴ τοιούτοις, περί τε ἄλλα πολλά, καὶ τὸ μηδὲν κερδαίνειν ἐκ διαθήκης τοὺς μὴ γένει ἐγγυτάτω προσήκοντας· τοὺς D δὲ ἄπαιδας, ζημιῶν τὸ ἥμισυ τῶν καταλελειμμένων.

Caducum fit quod cælibi relinquitur.

Cælibes ergo nihil capiunt: adeò vt scripserit Vlpianus, Cælibi relictum legatum caducum fieri, nisi legi intra centum dies paruerit. *Et respexit ad has pœnas Plutarchus, libello* περὶ φιλοστοργίας. Ῥωμαίων πολλοὶ, *inquit*, γαμοῦσι καὶ γεννῶσιν, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ᾽ ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται. *id est*, Romanorum plerique vxores ducunt & liberos serunt, non vt heredes habeant, sed vt heredes ipsi esse possint. *Nec vanè imputat adulter apud Satyricum marito*:

Iuuenalis explicatus.

—— propter me scriberis heres,
Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.

Solidum capere.

Tertullianus de Monogamiá: Aliud est si & apud Christum Legibus Iuliis agi credunt, & existimant cælibes & orbos ex testamento Dei solidum non posse capere. *Ideò toties apud Iuriscõsultos de solidi captione lectũ quæsitumq́; vt l.* LXII. *l.* LXXVIII. *De hered. instit. l.* VI. *De vulg. & pupil. substit. l.* XII. *§. fin. De iure fisci. quæ omnia propriè ad orbos spectant patresque*

A *tresque solitarios. Quidquid autem hoc modo præter legem legatum aut relictum, caducum fiebat ibatque in fiscum. ideoque caducaria lex Iulia dicta alibi Vlpiano. Tacitus :* Lege Papiâ præmiis inducti, vt si à priuilegiis parentum cessaretur, velut parens omnium populus vacantia teneret. *id est, ærarium publicum bona quibus dominus non esset, occuparet. Ea enim mens ; nec audio Vertranium emendantem,* ne si à pr. par cef. v. p. o. populus vacantia teneretur. *quæ emendatio frigidior est, vt ille ait, Gallicâ niue. Ferretum potius audio, de corruptione & defectu loci verè iudicantem. Prior enim pars ad præmia delatorum attinet : quibus sequentia filo orationis non respondent. Rævardus noster ad l.* CCVIII. *De Reg. iuris, ex his Cornelij verbis efficit, lege Papiâ discrimen nullum fuisse inter cælibes orbosque, & pariter omnes ab hereditatibus legatisque submotos. Discrimina quæ deinde reperta, esse à Tiberio qui legis eius nexus multos exsoluit & nodos. Ambigo. Illud scio, ex Vlpiani titulo* XIII. *totum hoc zetema definiri potuisse : integer exstaret modò. At nunc nihil præter indicem est ,* De cælibe, orbo, & solitario patre. *Et quidem si cælibes nihil acceperint, vti certum : orbos semissem habuisse, solitarios patres maiorem aliquam portionem, ratio consentit.*

Caducaria lex.

Refutatus Vertranius. Ferreti iudicium probū.

Rævardi sententia noua.

Discrimen videri fuisse cælibis, orbi, solitarij patris.

B CAPVT *de iis quæ coniuges inter se capiunt, adfine priori. Vlpianus tit.* XV. Vir & vxor inter se decimam matrimonij nomine capere possunt. Quòd si ex alio matrimonio liberos superstites habeant, præter decimam quam matrimonij nomine capiunt, totidem decimas pro numero liberorum accipiunt. *Vide eumdem Vlpian. tit.* XVI. De solidi capacitate inter virum & vxorem. *Caussæ enim sunt, è quibus solidum interdum coniuges capiunt : quas omnes clarè ibi recenset Iurisconsultus. Respexit huc Orator vetus :* Placet ergo ô leges diligentissimæ pudoris custodes, decimas vxoribus, quartas meretricibus dari? *Decimaria ea lex sublata, l.* II. *C. De inf. pæn. cæl. & orbit.*

Decimaria lex inter coniuges.

Interdum tamen solidum capiunt.

Sublatæ decimæ.

CAPVT *de bonis libertorum. Vide Vlpianum tit. vlt. & instit. lib.* III. *Caput item de liberatione operarum : cuius verba l.* XXXVII. *De operis libert.*

Iura in bonis libertorum, pro ratione libertorum.

CAPVT *de diuortiis. quo modus impositus eorum crebritati. Clarè Suetonio traditum, in Aug. cap.* XXXIV. *Iuuat aliquid Quintilianus, qui de quinquennio suggerit in sterilitate. The-*
C *mate Declamationis* CLI. Intra quinquennium non parientem repudiare liceat. *Eodem capite iniusti diuortij pœnæ : & vt dotem amittat, cuius culpâ diuortium factum Eoque de dote, multa in Comment. Iurisconsultorum ad Papiam legem. vide l.* LXIIII. *Soluto matrimonio. Plura capita omitto sciens volensque : quia ad subtilitates potius iuris pertinent, quàm cognitionem antiquitatis.*

Modus diuortiis impositus, vt ait Suetonius.

Ego si quid in his humanitus omisi, commisi : adde, corrige, ignosce. Illud moneo, in veteri Pandectarum Græcanico indice, Iuliam & Papiam κατ' ἐξοχὴν *& quia in iure plurimi vsus, appellari* ἁπλῶς *Leges. Ita inuenies* Μαυρικιανοῦ Ad leges βιβλία ϛ΄. Τερεντίου Κλήμεντος Ad leges βιβλία εἴκοσι. Μαρκέλλου Ad leges βιβλία ϛ΄. Γαΐου Ad leges βιβλία δεκάπεντε. Παύλου Ad leges βιβλία δέκα. Οὐλπιανοῦ Ad leges βιβλία εἴκοσι. *& caue aliter acceperis, quàm ad Iuliam & Papiam leges. Argumenta clara : quoniam & numerus librorum ferè conuenit ; & nusquam ij scriptores in Pandectis simpliciter Ad leges laudantur, sed ad Iuliam & Papiam saltem. Scies & illud, valuisse has leges ad Seueri Imp. æuum, qui non abrogauit quidem, sed imminuit : maximè eâ par-*
D *te, quâ fuit de gignendis liberis. Tertullianus Apol. cap.* IV. Nónne & vanissimas Papias leges, quæ antè cogunt liberos suscipi, quàm Iuliæ matrimonium contrahi, post tantæ auctoritatis senectutem heri Seuerus constantissimus Principum exclusit? *Cælibatus deinde pœnas sustulit Constantinus propter Christianos* παρθενίαν καὶ ἀπαιδίαν διὰ θεὸν ἀσκοῦντας. *Euseb. in vitâ Constantini, & Zozomenus libro* I. *Carpsit Papiam & in parte Theodosius, vt habes l.* I. *C. De iure liberorum, & principes secuti. Sed nos satis exspatiati, ad lineas redeamus, quod dicitur, & in gradum.*

In Pandectis Ad leges, simpliciter : pro, ad Iuliam & Papiam.

Seuerus imminuit Papias leges.

Et Constantinus Theodosiusque.

D.

PAG. 85.

OPINOR *Augusti & deinceps æuo, fuisse annum vigesimumquintum, sed incipientem. Vigesimusquartus, inquam, expletus sufficiebat. Argumento, quòd* Tiberius Quæstor fuit, vndeuicesimum annū agens, *ait Velleius : atqui illeipse non nisi* quinquennio maturiùs

quàm per Leges, *vt Dio libro* LIII. *& Tacitus statim notat : ergo ille legitimus annus. Certè* A *non intra. argumento Quinctiliani verborum lib.* XII. Caluus, Cæsar, Pollio, multò ante quæstoriam omnes ætatem grauissima iudicia susceperunt. *Atqui anno,* vnoetvigesimo Cæsar Dolabellam, altero & vigesimo Asinius Pollio C. Catonem, non multò ætate antecedens Caluus Vatinium iis orationibus insecuti sunt, quas hodieque cum admiratione legimus, *ait alibi idem scriptor. Nec multum eitrà. quia reperio Catonem* XXIX. *ætatis, Gracchum vigesimoseptimo Quæsturam gessisse. Plinij locus est, qui* XXII. *adstruere videatur, ad Traianum:* Cautum est domine, Pompeiâ lege nequis capiat magistratum, néve sit in Senatu minor annorum XXX. Secutum est dein edictum Diui Augusti, quo permisit minores magistratus ab annis duobus & viginti capere. *sed cùm is ad prouincias, & propriè ad Bithyniam spectet, nihil muto. Quòd verò disertè finierim vigesimumquintum : inducit me Dio lib.* LII. *Qui ex decreto Mæcenatis (quod secutus haud dubiè Cæsar, aut vt meliùs dicam, accommodata à Dione tota oratio illa ad formam reip. Augustææ) Senatoriæ ætati definit annum* XXV. *Quæstura autem primus gradus in Senatum : illa ergo etiam Quæstoria* B *ætas. Colligas & non obscurè idem ex l. De minoribus.*

PAG. 87.

E.

*Olim Censores vias curabant. Postea Quatuoruiri. * Viocuri, id est, qui curant vias. Seuiri viarũ. Curatores extraordinarij, viri illustres ferè.*

OLIM *Censoribus viarum cura. Cicero de Legibus:* Censores vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor. *Deinde Quattuoruiri instituti, quorum propriè id munus. Pomponius De origine iuris :* Eodem tempore & Quattuoruiri qui curam viarum gererent constituti. *tempus intellegit, post creatum Prætorem peregrinum, qui fuit annus vrbis* DX. *Ij videntur à Varrone non inconcinnè dicti* Viocuri. Antiqui ergo Quattuoruiri viarum. sed non sufficientibus iis, additi duo, factíque Seuiri, vti docebo mox ex Dione. Etiam Curatores extra ordinem reperti, quos destinabant singulis viis. Ita Cæsar Curator viæ Appiæ Plutarcho dicitur : Thermus Flaminiæ, Ciceroni. Augustus deinde,* quò plures partem administrandæ reip. C capeiem *(ait Suetonius)* noua officia excogitauit, Curam operum publicorum, Viarum, Aquarum. *Sed quomodo noua, si iam antè Quattuoruiri viarum, si Curatores? Silent scholiastæ : sed verè dicam ego. Curatores ante Augustum, fateor : sed nec perpetuum id, nec certum munus. Fecit vtrumque Augustus. Quod ad* IV. *viros : scito discretum à Curatoribus eorum munus. Quattuoruiri vias vrbis curabant: Curatores, eas quæ extra vrbem. Docuit me hoc Dio lib.* LIV. *de Vigintiuiris : vbi clarè scriptum è Seuiris viarum, amotos ab Augusto duos qui vias curabant extra muros,* τοὺς *(ait)* ἔξω τοῦ τείχους ὁδοὺς ἐγχειριζομένους *: retentos quattuor, qui in vrbe. Ergo sub Augusto & Curatores viarum & Quattuoruiri, quorum munera locis legionibusque distincta. Et digniores sanè Curatores: quia in vias illas grandes extra vrbem, sumptus & moles maior. Ideò Plinius gratulatur Cornuto de eo munere, lib.* v. *Epist.* Recesseram in municipium, cùm mihi nunciatum est Cornutum Tertullum accepisse Æmiliæ viæ curam. Exprimere non possum quanto sim gaudio adfectus & ipsius & meo nomine. *Et Statius Plotium dilaudans,* IV. *Silu.* D

Explicatus nodus in Suetonij verbis. Curatores perpetui ab Augusto. Discrimen inter IV. viros & Curatores. Curatores digniores habiti.

Te Germanicus arbitrum sequenti
Annonæ dedit, omniumque latè
Præfecit stationibus viarum.

Et in lapidibus passim inter alios honores insculptum CVRATORI. VIARVM. *aut plurimum,* CVRATORI. VIAE. APPIAE. *Salariæ, Flaminiæ, &c. nominibus expressis. quia ferè Curatores dabantur certis viis, vni pluribúsve. Et hos quidem Curatores fuisse censeam, à quibus mancipes redimebant, & quorum negligentia hic culpata.*

Certis viis adtributi.

A

F.

PAG. 88.

EVRIPIDES, —— ἔχει γὰρ καταφυγὴν θὴρ μὲν πέτραν,
Δοῦλοι δὲ βωμοὺς θεῶν. ——

Ad Aram confugere mos Græciæ. Supplices id faciebant & serui.

Seruulus apud Plautum :

Ego interim hanc aram occupabo.

Tibullus alludens :

Tibullus explicatus.

Et Veneris sanctæ considam vinctus ad aram.

Et bene, considam. quia supplicum, sedere. Nec diis modò is honos, sed etiam heroibus quibusdam, vt Theseo Athenis. Plutarchus : κεῖται μὲν ἐν μέσῃ τῇ πόλει, παρὰ τὸ νῦν γυμνάσιον, ἔστι δὲ φύξιμον οἰκέταις καὶ πᾶσι τοῖς ταπεινοτέροις καὶ δεδιόσι κρείττονας. *Itemque Regibus. vti Decium Magium* Thesei asylũ.

B *Cyrenas tempestate delatum, ad statuam Ptolomæi regis confugisse Liuius tradit libro* XXIII. *Romæ haud ita frequens ille mos. nec liberâ rep. quidquam reperio, præter Romuli asylum. Initium ei fuit à templo Iulij Cæsaris, quod Triumuiri exstruxêre, cum hoc iure, vt perfugium in eo cunctis esset. Dio libro* XLVII. ἀπηγόρευσαν δὲ μηδένα ἐς τὸ ἡρῷον αὐτοῦ καταφυγόντα ἐπ' ἀδείᾳ, μήτε ἀνδρηλατεῖσθαι, μήτε συλᾶσθαι, ὅπερ οὐδενὶ οὐδὲ τῶν θεῶν, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Ῥωμύλου γενομένων, ἐδεδώκεσαν. *id est:* Edixêre etiam Triumuiri, nequis, qui impunitatis caussâ in templum D. Iulij confugisset, inde eiici vel abripi posset. quod antè ne Deo quidem cuiquam concessum, exceptis iis quæ ad Romuli asylum pertinent. *Quæ postrema Dionis cautè lege. Vereor enim vt erret. Nam præter Romuli asylum, etiam Dianæ in Auentino monte templum idem ius habuit: quod clarè notat Dionysius Halicarnas.* IV. *Antiq. Sed sub Impp. tamen maximè inualuit : nec templa solùm, sed statuæ eorũ imaginesq; passim perfugium seruis. Seneca De clemẽtiâ lib.* 1. Seruis ad statuam licet confugere. cùm in seruum omnia liceant, est aliquid quod in hominem licere commune ius animantium vetet. *Vlpianus in Pythæanis Fragmentis :* Ideoq; cognosce de querellis illorum qui ex familea Iull. Sabini ad statuam confugerunt, & siue duriùs habiti quàm æquum, vel infami iniuriâ adfectos cognoueris, venire iube, vt in potestatem Sabini non reuertantur. *Etiam ingenuis, iniuriâ adfectis. Suetonius in Aug.* Antonium iuuenem simulacro Diui Iulij, ad quod post multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit. *In Tiberio, de Agrippinâ :* Nouissimè calumniatus modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle. *Resque eò euasit, vt non periculi solùm fuga, imago Imperatoris esset, sed calumniæ occasio. Eâ arreptâ, inferre iniuriam licebat, non solùm vitare. Vides hic in Tacito : & eleganter in Philostrato De vitâ Apollonij lib.* 1. Erat, *ait*, apud Aspendios asylum Tiberij, statuæque sanctiores illis in locis venerabilioresque quàm Iouis Olympij simulacrum habebantur. ita vt impietatis damnatus quidam fuerit, quòd seruum suum verberasset, qui drachmam argenteam Tiberij imagine signatam gestabat. *Itaque subuenerunt mox leges: &,* Ne ad statuas vel imagines quis confugiat, Senatus censuit : eumque qui imaginem Cæsaris in inuidiam alterius prætulisset, in vincla publica coërceri Diuus Pius rescripsit. *ait Callistratus l.* XXVIII. *De pœnis.*

Romæ quando id cœperit.

Imperatorum statuæ, perfugium.

C

Ad eas etiam ingenui confugiebant.

Hoc prætextu ad calumnias abusi.

Philostrati egregius locus.

Perfugium illud ventum. Vide l. vnic. C. De his qui ad stat. conf.

D *Sed & statuæ deorum eodem iure. itaque quibusdam adscriptum, A seruo non tangi. Lauinij, marmorea basis,*

Statuarum quarumdam ius eximium.

MAVORTIO
SACR.
HOC. SIGNVM
A. SERVO. TANGI
NEFAS. EST.

PAG. 89.

G.

Gladij Drusiani in prouerbio.
Qui fuerint.
Mos exhibendi gladios editori.

LICEAT ἐν παρέργῳ *lucem facere optimo scriptori, qui sæpè nobis. Ego non alios censuerim,* gladios Drusianos, *quàm illos quibus vsi gladiatores. Mos enim, priusquàm paria committerentur, vt sicæ siue gladij quibus pugnaturi, Editori publicè exhiberentur, satíne essent acuti. Suetonius in Tito, cap.* IX. *de coniuratis duobus:* Ceterùm ipsos non solùm familiari cęnæ adhibuit, sed & insequenti die, gladiatorum spectaculo, circa se ex industriâ collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit. *Ad quem locum nihil videre interpretes (quod per gratiam eorum dicam) scio. Intellegit Suetonius hos ipsos gladios ex more iam dicto : ideoque Victor,* periisse eum gladium dicit, quasi ad explorandam aciem. *Sed apertiùs ipse Dio in Neruâ, de Crasso & Calpurnio :* παρακαθίσας δὲ αὐτοὺς ἐν τινι θέᾳ ἀγνοοῦντας ὅτι κατεμεμήνυντο, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς ξίφη, λόγῳ μὲν ἵν' ἐπισκέψωνται αὐτὰ, ὅπερ εἴωθε γίνεσθαι, εἰ ὀξέα ἐστὶν, ἔργῳ δὲ ἐπιδεικνύμενος ὅτι οὐδὲν αὐτῷ μέλει, *&c.* Collocauitque eos in spectaculo quodam iuxta B
se, ignaros quòd proditi essent, iisque gladios tradidit, verbo quidem vti inspicerent (quod fieri solitum) satisne acuti essent, re autem verâ vt ostenderet, &c. *Caussa ergo huic quasi prouerbio, quòd cùm Druso crebrò edenti gladiatores, gladij explorandi offerrentur: non admittere solitus nisi acutissimos sit. Iure ergo ille sanguinarius: lenissimus contrà M. Antoninus qui gladios acutos iis non permisit, sed hebetes dumtaxat & obtusos.*

Suetonius explicatus.
Caussa agnominationis illius.
Idem Dio in M. Antonino.

PAG. 90.

H.

Rhenani temerarium facinus.
Vero argumento Beatus refutatus.
A Edui fratres Rom.
Solutio obiectionis à viro doctio oppositæ.
Panegyristes verissimè correctus.
Bagaudæ latrones Diocletiani tempore.

RHENANVS *in Oratione Eumenij Rhetoris, quà est:* Merentur & Galli nostri, vt eorum liberis quorum vita in Augustodunensium opido ingenuis artibus erudi- tur, &c. *contra veterem editionem rescribere audet* Augustocliuiensium. *itaque edidit. Os hominis! Scilicet tota ea oratio in Cliuiensium scholis instaurandis occupatur: quarum memoria (nisi* C
apud hunc dormitatorem) nusquam aut nomen. Adfero tibi tuam gloriam Augustodunum : vel vno ictu, quem non vitabit ipse. Scriptum ibi enim: Ciuitatem istam & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam. *Qui autem è Gallis, fratres populi Romani, præter Æduos? quorum hæc vrbs caput. At enim ibidem scriptum (id nuper homo amicus mihi obiiciebat)* latrocinio eam Batauicæ rebellionis obsessam fuisse. *quod vix conuenire putabat in Æduos, qui à Batauis siti longo interuallo. Sed vito facilè petitionem eius, & discedo latere tecto. Nam corruptus locus, scriboque*, Bagaudicæ rebellionis. *Batauí latrones numquam ad ea penita loca, nec latrocinij Batauici mentio in mediterraneis, sub id æuum. At de Bagaudis, auctores credendi qui res scripserunt Diocletiani. Victor :* Namque vbi comperit Carini discessu Ælianum Amandumque per Galliam excitâ manu agrestium ac latronum, quos Bagaudas incolæ vocant, populatis latè agris plerasque vrbium tentare : Maximianum Imperatorem iubet. *Saluianus libro* v. *de Gubernat.* Itaque passim vel ad Gothos, vel ad Bagaudas, vel ad alios vbique dominantes barbaros migrant, & migrasse non pœnitet. *Vide* D
& Orosium lib. VII. *vbi tamen,* Baticadæ *in manusc. codice qui apud me est, legitur, sicut &* Baccharidæ *in Eusebij Chronicis. Spernimus ergo Augustocliuienses, Rhenani colonos nouos: & Mæniana illa Augustoduni constituimus, vt hîc ex Tacito vides, vetustissimâ post Massiliam, bonarum artium sede.*

Disceptatiuncula de Scholâ Augustodunensi.

ADD. *Ergóne certamen mihi nouum, pro veteribus Mænianis? nouum & magnum, cum viro magno. Tecum Stephane Pighi. qui in Hercule Prodicio nuper, ipso aditu tui operis, ita acriter & multis machinis eas oppugnasti, vt nesciam an sim repugnando. Tamen quia caussæ bonitas, nisi fallor, à me est, nitar pro veritate. disponam hanc stili aciem, manus tecum conferam: sed vt cum amico, planè amicè. Vt non solùm sine plagâ pugna hæc sit, sed sine sugillatione aut morsu: sicut decet mitium dearum alumnos.* —— Ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι.
Quisquis hæc leges, affectum in me aut pro me pone : μικρὸν φροντίζων τοῦ Λιψίου, τῆς δὲ ἀληθείας πολὺ μᾶλλον. *Dixi ego nobiles illas Oratione Eumenij scholas (Mænianas ipse appellat) Augustoduni in*

Celticâ

A *Celticâ fuisse: tu Pighi Augusto-cliuij eas collocas in extremâ Belgicâ ad Rhenum. Ita toto solo & cælo, quod dicitur, dissidemus. Tua argumenta præuidebo, subseram mea. Ais primò, niti te sacrâ Constantij Cæsaris epistolâ (ea Orationi inserta est) in quâ Augusto-cliuiensium opidum disertè nominatur. Verba:* Merentur & Galli nostri, vt eorum liberis, quorum vita in Augusto-Cliuiensium opido ingenuis artibus eruditur; & ipsi adolescentes, vt eorum indoli consulere cupiamus. *Hoc, Pighi, adfers? vide ne Lunam hanc, quod Græci dicunt, in te detrahas: aut, quod Latini, asciam tuis ipse cruribus illidas. Nam ita quidem Rhenanus vulgauit, fateor: sed, quod scire te tuâ interest, aliter & à meâ mente diu ante illum* * *Cuspinianus. in quo reperies,* Augustodunensium opido, *clarè.* **Vtri credendum magis? ego huic censeam, non solùm quia vir simplicissimæ probitatis, sed magis quia libris probis & vetustis vsus (tota Editio docet; infinitis partibus illâ Rhenani melior, imò & auctior) quos alter habuisse* * *fatetur nullos. Igitur hoc telum anceps, aut tibi aduersum: ideoque validiore iam pugnas. Exstat ipsius Eumenij, inquis, Cliuij etiamnunc statua, monumentum & Scholæ olim, & eius doctrinæ. Commo-*

Ibi enim ego colloco.
At meus Pighius, Augustocliuij.
I. eius argumentum: à nomine.
Id reiectum.
* In panegyrico edito Viennæ anno M.D.XIII.
* In ipsâ Præfatione.

B *uisti me eo argumento, cùm legi, fateor: sed idem facilè in gradum reposuisti, descriptione quam addis. Qui enim euincis, aut illam talem statuam Eumenij esse, aut prisci omnino æui?* Stat, *inquis, (nam verba tua vsurpo)* in vestitu sui temporis. tunicâ videlicet talari tectus, & calcei ex alutâ pedem ac talos cingunt, & supra pedem execti atque fenestrati sunt. Comam in fronte & ceruice decurtatam æqualiter constringit vitta; sicut ventrem latus baltheus atque bullatus. Dextrâ massam vel auri vel argenti in paterâ positam præsentare videtur. sinistrâ tenuit ferulam demissam, magisterij insigne. *Tuam fidem, Pighi. Hæc insignia Eumenio Rhetori conueniunt? Baltheúsne? qui* * *militum esse solet. Vittáne? quæ sacerdotum. Ferula? quæ pædagogorum: non istorum (ne id nobis suadeas) qui publicè & cum dignitate docebant. Iam coma illa sic decurtata, tunica illa ad talos, & calcei: numquam à tam prisco habitu mihi videantur, quidquid adferat tua Peitho. Velim & illud bonâ veniâ quæsitum. an nomen Eumenij insculptum in hac statuâ est? non enim dicis. Si est: aliquod pro te argumentum fateor, sed fluxum; quia plures fuerunt Eumenij. si non est; quid vrges nos ancipiti coniecturâ?*

II. argumentum, à statuâ. Id specie firmum, reinfirmatum.
Non videri eius Eumenij statuam.
*Quod eò magis apparet, quia iste etiam bullatus.

C *Sed transis ab hoc musculo ad duplicem Arietem: quos intorques verbis & viribus Eumenij, & mœnia nostra valdè quatis. Primùm, inquis, Eumenius ipse docet sentire se de Cliuio, cùm ait,* vrbem suam latrocinio Batauicæ rebellionis obsessam, Romani Principis auxilium flagitasse. *Bellè hoc in Rhenanos accolas conuenit, qui vicini Batauis: in Augustodunenses qui potest? aut quis credat Batauos ab extremo Oceano, per tot sola terrarum, in mediam Celticam penetrasse? idque cùm tot oppida interiecta, & præsidia vbique Romana. Ne ego quidem, mi Pighi, credo. sed arietem hunc tuum pridem haud incallidè laqueo auerti. Nam vitium hîc verbi esse, &* Bacaudicæ *legendum, docui in Commentario meo: quem peto legas. Ætolica hæc audacia est, inquies. Non est. vide tempora, vide historiam: optimè de Bacaudis omnia conueniunt: haud æquè de Batauis. qui Romanis tunc fidi, qui fracti, & iniurias à Barbaris varias acceperunt, non ipsi alijs intulerunt. Tu ipse hæres, & ambiguè obsidionem hanc ad Taciti Imp. tempora refers: sub quo Franci aliæque Germanorum gentes Batauiam & Galliam vastarint. Sed qui doces ipsos Batauos aliena tunc vastasse? Id enim necessum est, si proba verba* Batauicæ re-

III. Argumentum: à locorum interuallo.
Id correctione repulsum.
Bataui non tunc rebelles.

D bellionis. *Vocat etiam* Latrocinium. *quod à me est, quia Victor aliique Bacaudas hos appellant,* agrestes ac latrones. *Argumentum vltimum. Verba, inquis, Eumenij ita clarè & graphicè Cliuium & finitimæ regionis situm describunt, vt trahi aliorsum nullâ vi possint. Videamus. ponam ipsa pluscula.* Nisi fortè non grauior Britanniam ruina depresserat, quàm si perfuso tegeretur Oceano: quæ profundissimo Pœnorum (*ita Rhenanus: tu* Pictonum *legis: Cuspinianus,* pœnarum, *quem sequor*) gurgite liberata ad conspectum Romanæ lucis emersit. Aut hæc ipsa, quæ modò desinit esse Barbaria, non magis feritate Francorum velut hausta desederat: quàm si eam circumfusa flumina & mare alluens operuisset. *En, velut in tabulâ, vt ais, depictam exponit Batauiam cum vicinâ Germaniâ: quos ramis suis Rhenus circũfundit, & Mosa alluit, & Oceani sinus vbique tangunt.* * Vbi autem Æduis mare alluens? vbi circumfusa flumina? *Pax, mi Pighi. obiecto lanæ sacco Arietis huius ictum mollio & excipio. Æduos non describi fateor: affirmo totam Galliam, in quâ Ædui. Franci quæ loca magis vastarunt, imò cœperunt sibi & insederunt, quàm Galliam? Itaque cùm Francos no-*

IV. argumentum: à situ oppidi.
Obiter emendatiunculâ.
* Pighij verba.
Id interpretatione aliâ mollitum.

minee, vides quàm appositè & omnium historiarum eius æui consensu, ad Galliam id trahamus. A
Sed vbi mare, inquis, & flumina? conspicua & in aperto. Quid enim clarius quàm Galliam mari vtrimque allui? quid certius quàm Rheno & Rhodano circumfundi, & multis aliis fluminibus perfundi? Itaque mi optime & doctissime Pighi (talis reuerà es) vide ne dum nimium pro gloriâ Cliuensium tuorum Principum (cui & nos ex animo fauemus, sed vanis rerum eam non augemus) pugnas, veritatem deseras. quam nos fulcimus his etiam argumentis.

Sententiæ meæ stabilimenta.

I. quia ignotum priscis Cliuium.

Primùm quæro. vbi, aut à quo scriptore idoneo & veteri nominatum istud Cliuium? adfers nullum. Nam quod Antonius Cleuum nominat, in Britanniâ scilicet id ponit, in hoc limite nusquam. Coniecturas aliquot recenses, & nescio quid ex vulgi famâ de Iulio Cæsare. sed obsecro, si tam vetustum hoc opidum siue castrum: nónne mirum silentio id ab omnibus superis, mediis, imis scriptoribus quasi de compacto præteritum? Et ferrem, si in vili loco. sed vrbem Mænianis istis celebrem, Coloniam populi Rom. (nam hoc quoque Eumenius tradit) verbulo nusquam nominari, quæ incuria vel potius iniuria est?

II. quia scholæ tunc ineptum.

Deinde. Cliuium tuum in Rheni limite situm est, in confinio tot Barbarorum. Quis acri pe- B
ctore tibi dabit, Scholam institutam in officinâ illâ Martis?

III. ex loci amplitudine & formâ.

Tertiò. magna & ampla ea vrbs fuit, de quâ Eumenius agit: templa pulcherrima habuit: Capitolium, & Aquæductus, & omnia more Romano. Cedò, vbi apud vos hæc vestigia? Suspicione leui ea quæris: sed re & veritate reperies Augustoduni. Eius muros spatiosi ambitus *alibi Ammianus appellat:* mœnium Augustoduni magnitudinem vetustam, *alibi: & clara indicia etiamnunc exstant, indice & teste* * *Petro San-Iuliano.*

* *Qui Burgundiam Gallicè descripsit nuper.*

IV. è verbis Eumenij.

Quartò. Scribit Eumenius, ciuitatem istam & olim fraterno populi Romani nomine gloriatam. *Nónne verissimum & testatissimum illud in Æduis? de Cliuio vbi tale repperis: Perfugium quæris in Batauis. & illi etiam, inquis, appellati fratres & amici populi Romani. Scio, & Commentariis meis iampridem inserui: sed hoc quoque scio, quòd non vulgò. & si Batauí; non tamen ideò vicini Galli. Alia illorum caussa est, qui tributorum immunes, semi-liberi, arma tantùm & viros imperio suppeditabant. Itaq; iure socios se dixerunt, fratres, amicos. In vobis quid*
simile? qui veri Galli & tributarij, tamdiu graue iugum ferebatis Romanæ seruitutis. C

V. ab ætate.

Quintò. Vetustissimæ sunt illæ Eumeniæ Mænianæ. Colligas vel ex his verbis: Mænianæ illæ scholæ quondam pulcherrimo opere & studiorum frequentiâ celebres. *Quod de Augustoduno certum: vbi Scholam à nobilitate omni Gallicâ frequentatam, Tacitus iam inde sub Tiberio agnoscit. De Cliuio nihil tale habemus, præter suspicari.*

Miscella quędam & leuiuscula argumenta.

Sextò. Mænianas illas inter Apollinis templum atque Capitolium *Eumenius ponit. Atqui Apollinis quoque templum in Flauiâ Æduorum siue Augustoduno inclutum fuisse, alius Panegyristes testatur in Oratione Constantino dictâ.*

Postremò. Eumenius, Artifices Transmarinos, & ex amplissimis Prouinciarum ordinibus incolas nouos indultos *suæ ciuitati ab Impp. scribit. Alius Orator in Panegyrico ad Maximinum:* Ciuitas Æduorum, *inquit*, ex hac Britannicæ facultate victoriæ plurimos, quibus illæ prouinciæ redundabant, accepit artifices. *Nónne eâdem de re palàm atque vrbe loquuntur? Et quid verba facio? citiùs pili nascantur in hac manus volâ, quàm opinio tua Pi-*
ghi, in meâ mente. ex iis quidem, quæ adhuc dixisti. Nam firmiora si adfers: facilè ego Plan- D
cus aut Deillius, nec morabor transfugij (dummodo in Veritatis castra) vllam notam. Hæc candidè à me scripta, homo candidissime, sine vllâ frontis nubeculâ, sic leges.

PAG. 94.

I.

Luxus feminarum in gemmis.

* *Fortè suppanguntur.*

SENECA *De Beneficiis:* Video vniones non singulos singulis auribus comparatos (iam enim exercitatę aures, oneri ferendo sunt:) iunguntur inter se, & insuper alij bini * supponuntur. Non satis muliebris insania viros subiecerat, nisi bina ac terna patrimonia singulis auribus pependissent. *Tertullianus acutè, De habitu mul.* Graciles aurium cutes Calendarium expendunt, & in sinistrâ per singulos digitos saxis singulis ludit. *Augustinus hoc amplius queritur, suo æuo insanisse in turpi isto aurium cultu etiam viros.*

quem

A *quem vide, si lubet, Epistolâ* LXXXIV. *Eum luxuriæ ritum referre quidam conantur ad æuum priscum, ex Valerij verbis lib.* V. *cap.* 11. *vbi de Martio exorato à feminis*: In quarum honorem, Senatus matronarum ordinem benignissimis decretis adornauit. Sanxit namque vti feminis semitâ viri cederent, cõfessus plus salutis reip. in stolâ, quàm in armis fuisse: vetustisque aurium insignibus nouum vitæ discrimen adiecit. *legunt enim*, inautium insignibus. *Non probo. & fortasse nec notæ quidem tunc Italiæ gemmæ. Scripserim*, vetustisque crinium insignibus. *Crinibus enim posituque comarum, matronæ antiquitus discretæ ab innuptis. Tertullianus, de Virginibus velandis*: Simulque se mulieres intellexerunt, vertunt capillum, & acu lasciuiore comam sibi inferunt, crinibus à fronte diuisis apertam professæ mulierositatem. *Plautus milite*: — Inquisitio in Valerij locum lectionis dubiæ. — De eo coniectura nostra.

Vtique eam ornatam adducas matronarum modo,
Capite compto, crines, vittásque habeat.

Mostellariâ: — Matronæ crinium formâ, aliâ à virginibus.

B Soli gerundum morem censeo, & capiundas crines.

id est, nubendum. Festus: Senis crinibus nubentes ornantur, quod, &c. *Senis crinibus, id est, sex crinium orbibus, siue sertis. Implexi igitur capilli matronales, vt exemplum petere licet à statuis nummisque: virginum puerorumque, cirri, & cincinni. Ammianus lib.* XIV. Et licet quocumque oculos flexeris, feminas affatim multas spectare cirratas; quibus si nupsissent, per ætatem ter iam nixus poterat suppetere liberorum. *Cirratas, capio innuptas: vti Persius eodem epitheto de pueris*, Ten' cirratorum centum dictata fuisse. *Valerij ergo mens, præter crinium discrimen, adiectam illis &* * *alteram vittam. Propert.* — Cirri virginũ.

Vinxit & acceptas altera vitta comas.

Vbi legi in vet. cod. asperfas; *& placet. referoque ad aspersionem aquæ nuptiis sollennem. De quâ idem*:

Et Stygio sum sparsa lacu, nec recta capillis
Vitta data est.

* *De quâ Capellam accipio lib* 1. *De nup. Philol.* Iuno quoque expurgatoris auri splendẽte venâ addiderat crinibus sociale vinculum.

C *Sed redeo ad nostrum.*

IVSTI LIPSI
AD LIB. IV. ANNALIVM
EXCVRSVS.

A.

D — PAGINA 124.

ROMVLI *lege, matrona adulterij rea, marito permissa cognatisque. Ij, vti visum, multabant, puniebant: Sed vtrúmne morte? Puto, verecundè contra virum doctum, licuisse. Ex Dionysio, qui lege regiâ maritum constituit* κύριον τῦ μεγέθους τῆς τιμωρίας, arbitrum magnitudinis pœnæ. *Ex iure ipso. quia mulier quæ iuxta sacratas Romuli leges nupta, ita in manu viri, vt proles in patris. Ex Tacito: apud quem* Plautius, prisco instituto, de capite famaque coniugis, propinquis coram, cognouit, & insontem nuntiauit. *Ait, capite famâque. Si in superstitionis crimine marito id iuris: credo & in adulterij. In eas quæ sacris Bacchanalium incestu vsæ, cognati maritique intra domos animaduerterunt, aiunt Liuius & Valerius: nec dubito, quin ea animaduersio ad caput pertinuerit. Denique Egnatius quispiam vxorem, quòd vinum bibisset, fusti interemit, idque factum non modò accusatore, sed etiam reprehensore caruit: quidni idem iuris in grauiori culpâ sit? Ar-* — Disputatio de adulterij pœnâ.

gumentum à Catone non petam, qui ait : In adulterio vxorem tuam si prehendisses, impune necares. *Vanum enim. & pertinere tantùm videtur ad deprehensam. Tamen hoc fateor, eo* A

Adulteræ domo exactæ, & dote priuatæ.

seuero iure perquàm rarò maritos vsos : moribusque receptum videtur, vt adulteram apud cognatos conuictam domo saltem exigerent, multarentque dote. Id ius (siue mos fuit) Plautus indicat Amphitruone :

> Quid si adduco tuum cognatum huc, à naui Naucratem,
> Qui mecum vnà vectu'st, vnâ naui : atque is si denegat
> Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi æquum est fieri?
> Numquid caussam dicis, quin te hoc multem matrimonio?

Et respondet mulier, Si deliqui, nulla caussa est. *Et clarè Valerius lib.* VIII. *cap.* II. Cùm C. Titinius Minturnensis Fanniam vxorem, quam impudicam de industriâ duxerat, eo crimine repudiatam spoliare dote conaretur. *Portius Latro, contra adulteram :* Illud, iudices, mihi tormento est, quòd notata iudicio vero, vt multiplicatam dotem perdat; plus tamen ex quæstu habet, plus habitura est, quàm quantum damnatæ perdendum B

Magistratus accusabant adulteras. Et præsertim AEdiles. * In lib. II. Annal.

est. *Hæc antiquitus obtinuisse videntur. quibus addo : Si mariti cognatique dissimulabant, aut, vt Liuij verbis vtar, idoneus in priuato supplicij exactor nemo erat : non rarò, publico iudicio, persequebatur id crimen magistratus. Et præsertim Ædilis. ac damnatos damnatásque apud populum reperio pecuniariâ multâ, imò exsilio interdum. Exempla adduxi * suprà, de Vistiliâ : & nunc non repono. Adde è Valerio de Cn. Sergio Silo,* cui promissorum matrifamiliæ nummorum

Quæ pœna legis Iuliæ.

gratiâ dies ad populum dicta, damnatúsque. *lib.* VI. *Nec plura reperio prisco æuo. Lex Iulia secuta est, ferente Augusto. Pœna eius in volumine Digestorum, quod miremur, non expressa: & ideò serram inter se reciprocant viri docti. Capitalem eam fuisse plures senserunt, deterioresque :*

Non fuit capitalis. * Velim considerari Suetonij etiam locũ in Aug. cap. v. vbi grauiorem adulterij pœnã nominat.

*Relegationem tantùm, pauci bonique. Et herclè non fuit mors. * Ex Taciti verbis libro* III. *de Juliâ filiâ, neptique :* Adulteros earum morte aut fugâ puniuit. *statimque addit, culpans Augustum :* clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur. *Nam intellegit Julias leges. Ne exsilium quidem, ex eodem loco : sic enim interpretor, fugam. & ex hoc, qui in manibus: vbi Tiberius contra legem Juliam, seueritatem peruicaciter amplexus, Aquiliam exsilio damnat.* C *Exsilium intellego, perpetuum, quod sit vice deportationis. Esto igitur Relegatio. Facit huc illud*

Relegatio fuit.

Taciti de Vistiliâ, Eaque in insulam Seriphon abdita est. *id est, in insulam relegata. & paullò clementiùs de Manlio, relegatione simplici :* Adultero Manlio Africâ atque Italiâ interdictum. *Juuat aliquid illud Ouidij, qui ob adulterium damnatus :* Namque relegatus, non exsul dicor. *Et rationes quædam ex iure scripto : quas pete à Cuiacio libro* VI. *Obseruat. cap.* XI. *Nodus aliquis esse possit in Iurisconsulti verbis ad l. Juliam :* Adulterij damnatam si quis duxerit vxorem, lege eâdem tenetur. *quod tollere videtur relegationem. Et in verbis Portij*

Aut fortasse tantùm multa dotis, cum infamiæ notâ.

Latronis, quæ suprà : è quibus mulcta dotis saltem erui potest, & infamia nota. Portius autem posterior Iuliâ lege. Dicam verè, parum certa res est : & exempla relegationis quæ in historiâ in personis eximiis, videri possunt à seueritate principum, non à lege : aliudque seruatum fortasse in

Adulteriorũ crebritas.

hominum vulgo. Ni fuisset, non illæ tam frequentes essent de adulteriis apud scriptores id æui querelæ. Seneca audet scribere : Numquid iam vllus adulterio pudor est? postquam eò ventum est, vt nulla maritum habeat, nisi vt irritet adulterum. *aliaque passim reperies in* D *eam sententiam; parum probabilia, si relegatio & fuga, adulterij pœna. Quidquid eius est : capi-*

Posteà tamen pœna capitis inducta. Gladij pœna ex legibus Wandalicis.

tale posteà id crimen factum, vt ex Apuleio notat idem Cuiacius : cui adde Arnobium libro IV. Adulteria tamen legibus vindicant, & capitalibus adficiunt eos pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genialis se lectuli expugnatione iecisse. *Et gladio animaduerterunt non in adulteros modò, sed omnes impudicos stupratorésque, VVandalicæ leges, vt legi apud Saluianum lib.* VII. Addiderunt quoque hoc ad libidinem comprimendam, seueras pudicitiæ sanctiones decretorum, gladio impudicitiam coërcentes.

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM V. ANNALIVM
EXCVRSVS.

A.

PAGINA 139.

B ACTA *Senatus vocabant, commentarios* (*ὑπομνήματα vertunt Græci*) *quibus breuiter inscriptum quidquid apud patres diceretur, agereturque. Tantùm apud patres. Origo eorum, vt videtur, à Iulio Cæsare: qui Consul,* Inito honore, primus omnium instituir, vt tam Senatus, quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarentur. *Confectio mansit: publicatio abrogata ab Augusto. Sueton. cap.* XXXVI. Auctor & aliarum rerum Senatui fuit: in quîs ne acta Senatus publicarentur. *Conficiebat ea quispiam è Senatu: scilicet ne arcana patrum sciret non è patribus. Colligimus ex Tacito hic, qui Iunium hunc Rusticum Senatorem ostendit infrà:* Quod fraude vnius Senatoris elusa maiestas imperatoria esset. *Et Spartiano. qui Hadriano munus hoc tribuit post Quæsturam.* Post Quæsturam, *ait,* acta Senatus curauit. *eumque vocabant A curá actorum, vel, Ab Actis Senatus. Lapis vetus,* C. PORCIO. C. F. QVIR. X. VIRO. STLITIB. IVDICAND. ADIECTO. INTER. QVAESTOR. AB. ACTIS. SEN. *Conficiebat dixi Senator: siue præerat conficiendis. cui tamen adiuncti scribæ censualesque, quos à re Actuarios item dicebant. Capitolinus Senatusconsultum Tacitum ita describit,* vt non
C scribæ, non serui publici, non censuales illis actibus interessent: Senatores exciperent, Senatores omnia officia censualium scribarumque complerent, nequid fortè proderetur. *Censuales illa ætas dixit, librarios, scribas, tabellionesque. Inde titulus in Codice lib.* x. *conceptus,* De tabularijs, scribis, logographis, & censualibus: *inde & Censuale officium, haud absimili sensu, l.* XVIII. C. *De testamentis. Eaque mente Tertullianus Apol. cap.* XX. Græcorum censuales conferendi.* *Actuarij qui excipiunt scribuntque, vt Iulio Suetonij cap.* LV. *Senecæ epist.* XXIII. Non quidem hæc quæ alienis verbis commodatur, & actuarij viceo fungitur: *& Glossis Græcis, ὑπομνηματογράφος,* Actuarius, Memoralius. *Qui non in vrbe solùm, sed in prouincijs militiaque. Actuarij in militiá, l.* v. C. *De erogatione militar. annonæ. Et Spartiano:* Ipse quòd matrimonijs militum & militarium corrumpendis operam daret, à quodam Actuario cuius vxorem stuprauerat percussus est. *Quos eleganter & cum adfectu describit Victor in Gallieno:* Actuarij, *inquit,* genus hominum nequam, venale, callidum, seditiosum, habendi cupidum, atque ad patrandas fraudes velandasque quasi ab naturâ factum, annonæ dominans: eoque vtilia curantibus & fortunis aratorum
D infestum: prudens in tempore his largiendi, quorum vecordiâ damnoque opes contraxerit. *Satis de Actis Senatus: venio ad populi. Ea dicta Publica acta, Suetonio in Tiberio cap.* v. *& aliás passim. Item Diurna, quia in dies conficerentur, Tacito lib.* XVI. *&* XIII. *Item Vrbana. Sæpius etiam ἁπλῶς, Acta, κατ' ἐξοχὴν. Iis continebantur res rationésque populi, iudicia publica, supplicia, comitia, ædificia, natiuitates, illustres mortes, matrimonia, diuortia. De iudicijs supplicijsque admonuit Ammianus libro* XXII. Et acta super eo gesta non sine magno legebantur horrore, cùm id voluminis publici contineret exordium: Consulatus Tauri & Florentij, inducto sub Præconibus Tauro. *Vbi & formam aliquam seruabis conficiendorum Actorum. De ædificijs, Tacitus lib.* XIII. Nerone II. L. Pisone Cos. pauca memoriâ digna euenêre. nisi cui libeat laudandis fundamentis & trabibus, quîs molem Amphitheatri Cæsar exstruxerat, volumina implere: cùm ex dignitate populi Rom. repertum sit, res illustres annalibus, talia diurnis vrbis actis mandare. *De natiuitatibus,* *Sueto-*

Acta Senatus.
Et confecit primus Cæsar, aut certè publicauit. *Sueton. cap.* XX.
Præerat conficiendis Senator.
Officium ab actis Senatus.
Scribæ actorum & Censuales.
* Ineptè Velius Longus *Actuarij, diuersis actibus occupati. Actarij, scriptores tantùm dicuntur actorum.*
Actuarij in militiâ.
Acta publica.
Diurna.
Vrbana.
Materies eorum.
Forma conficiendi.
Natiuitates in actis.

Suetonius sæpè: qui plerumque argumenta sibi sumit de die cuiusque principis natali, ex Actis. vt Tiber. cap. V. *Cal. cap.* IX. A

Seruij institutum. *Origo eius instituti à Seruio Tullio, qui vt numerum sciret nascentium, morientium, virorum; adinuénit, Vti propinqui natâ prole certum aliquem nummum in ærarium Iunonis Lucinæ inferrent: idem aliquo mortuo, in Veneris Libitinæ: & sumente quopiam virilem togam, in Iuuentutis. Exoleuisse is mos videtur, sed in pueris natis retraxit Augustus: eaque adnotatio in Actis cum curâ habita, vtique post Iulias Papiasque leges. Iuuenalis,*

—— Tu libris actorum spargere gaudes
Argumenta viri ——

Professio apud acta. *Apuleius*: Patet natum sibi filium ceterorum more professus est. *Scæuola l.* XXVIII. *De probationib.* Mulier grauida repudiata, absente marito filium enixa, vt spurium in actis professa est. Cauté legendus Capitolinus. *Capitolinus in Gordianis*: Filium Gordianum nomine Antonini & signo illustrauit, cùm apud Præf. ærarij, more Romano, professus filium, publicis actis eius nomen insereret. *Non fallet te idem Capitolinus in M. Aurelio, qui ita de hac professione disserit, quasi ille inuenerit primus.* Inter hæc, *inquit*, liberales caussas ita muniuit, vt primus B iuberet apud Præfectos ærarij Saturni vnumquemque ciuium natos liberos profiteri, intra tertium diem nomine imposito. *Quod aliter est: sed addidit quædam, immutauitque.*

Diuortia in actis. Cicero correctus & explicatus. *De matrimoniis diuortiisque, clarum est in acta relata fuisse propter præmia pœnásque legum. Imò etiam ante Iuliam, Papiámque. Cælius ad Ciceronem*, Paulla Valeria, (*scribo*, Valerij, *id est, coniunx*) soror Triarij diuortium sine caussâ fecit. Nuptura est D. Bruto: *nondum retulerat. *Retulerat, scilicet in Acta. Seneca De Beneficiis:* Quia verò nulla iam sine diuortio acta sunt, quod sæpè audiebant, facete didicerunt. *Et ad matrimonia pertinet versus Iuuenalis,*

* *Fuluius tamen legit, mundum, de quo etiam cogito.*

Fient ista palàm, cupient & in acta referri.

Vbi reposita Acta. *Hæc Acta à scribis tabellariisque confecta videntur, & ad* * *Atrium Libertatis in Tabulario adseruata. Liuius* XLIII. Censores extemplò in atrium Libertatis ascenderunt, & ibi signatis tabellis publicis, clausoque tabulario, & dimissis publicis seruis. *Cui vetus inscriptio Curatores tamen quosdam adsignat,* C

* *Sine etiam ad ædem Nympharum. ex Ciceron. pro Milone.*

Tabularium.

C. CALPETANVS. STATIVS
SEX. METRORIVS
M. PERPENNA. LVRCO
T. SARTIVS. DECIANVS
CVRATORES. TABVLARIOR.
PVBLICORVM. FAC. CVR.

Præfecti ærario tabulas publicas adseruabant. *At ex Taciti* XIII. *colligas curam eam Quæstorib. fuisse aut ærarij Præfectis.* Princeps, *inquit*, curam tabularum publicarum à Quæstoribus ad Præfectos transtulit. *Eóque facit quòd M. Aurelius Professiones infantium rettulit ad Ærarij præfectos. Tabularij mentio etiam Ciceroni, pro Rabirio perduellionis reo: Virgilióque* II. *Georg.*

—— aut populi tabularia vidit.

Vbi Seruius quædam. Lampridius in Alexandro referre videtur Actorum confectionem ad Præfect. vrbis: Fecit Romæ, *inquit*, curatores vrbis XIV. sed exconsulares viros, quos audire D negotia vrbis iussit, vt omnes aut magna pars adessent, cùm Acta fierent. *Sed intellegit iudiciaria acta.* Registra publica. *Fuerunt & Registra quædam publica, præter hæc Acta de quibus Vopiscus in Probo:* Vsus sum etiam Registris scribarum porticus Porphyreticæ, Actis etiam Senatus, ac populi. *Perierant hæc publica acta (γράμματα δημόσια appellat Dio) quà vetustate, quà incendio: sed reparauit primo principatu suo Tiberius, tribus Senatoribus ad describendum conquirendumque delectis.* Acta reparata à Tiberio. *Adi Græcum eum scriptorem lib.* LVII. *in actis anni* DCCLXIX. *Dixi ista vberiùs, & præter rem, vt constaret in parte iuuentuti, quæ essent illa Acta, quorum testimonio totiens noster aliique in memoriâ rerum vsi: quæque habita semper historiæ materia & seges.* Acta, materia historicorum.

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM VI. ANNALIVM
EXCVRSVS.

A.

PAGINA 143.

B OLIM *qui damnati grauioris criminis, puta Maiestatis, Perduellionis, Tyrannidis: non ipsi solùm adflicti & perditi, sed nomen & memoria eorum. Deterrere omnes à culpâ simili volebant, non pœna modò, sed ignominiæ metu. Itaque hæc duo ferè vsurpata: vt nomen deleretur, vt Effigies tolleretur. De nomine, Cicero Philip.* XIV. *cùm Antonij nomen è Fastis sublatum decreto Senatus esset:* Cuius totus consulatus est ex omni monumentorum memoriâ reuulsus. *Noster lib.*11. Nomen Pisonis radendum Fastis censuit. *Lampridius in Eligabalo:* Nomen Antonini erasum est, Senatu iubente. *Radebant igitur: sed & sæpè contenti erant per dedecus oblinere aut lutare. Lampridius Eligabalo:* Misit qui & in castris statuarum eius titulos luto tegerent, vt fieri solet de Tyrannis. *Eusebius pulchrè Eccl. Histor. lib.* IX. *cap. vlt. de Maxentio:* γραφαί τε ὅσαι εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων κατὰ πᾶσαν ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος ῥιπτούμεναι συνετρίβοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἠχρειοῦντο, σκοτεινῷ χρώματι καταμελανθεῖσαι: Inscriptiones etiam & tituli, quicumque honori eius aut liberorum per singulas vrbes positi erant, partim è sublimi in terram detracti confractique sunt; partim vt videntibus inutiles fierent, obscuro quodam C colore obducti & nigrefacti. *At de effigie fractâ & abolitâ; Ambrosius:* Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum Principum imagines perseuerent, deleantur tyrannorum. *Capitolinus in Gordianis:* Statuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt. *Liuius de Atheniensibus:* Rogationem extemplo tulerunt, vt Philippi statuæ, imagines omnes nominaq; earum, tollerentur delerenturque. *Iuuenalis:*

Frangendâ miseram funestat imagine gentem.

Eusebius loco quem dixi: ἀνδριάντες τε ὁμοίως ὁπόσοι εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν ἐγηγέρθησαν, ὡσαύτως ῥιπτούμενοι συνετρίβοντο. γέλως καὶ παιδιὰ τοῖς ἐνυβρίζειν καὶ ἐμπαροινεῖν ἐθέλουσιν ἐκκείμενοι: Statuæ etiam quotquot in honorem illius fuerant erectæ, similiter deiectæ & protritæ sunt: ac ludibrio & irrisui expositæ omnium qui iniuriâ & ignominiâ afficere eas vellent. *Ratio autem ista abolendi duplex. Prior, vt modestè id fieret, & per magistratum submouerentur è publico conspectu. Cicero in Verrem* IV. Centuripinorum Senatus decreuit, vt quæ statuæ C. Verris ipsius & filij essent, eas Quæstores demoliendas locarent, dumque ea demolirio fieret, Senatores non minus XXX. adessent. *Suetonius Domitiano:* Senatus scalas inferri, clypeosque & imagines eius coràm detrahi & affligi solo iussit. *Altera, vt per impetum, & tota res permitteretur furori cuidam plebeio. Tum receptum, laqueos statuis altioribus inijcere, atque ita detrahere. Iuuenalis:*

—— descendunt statuæ, restemque sequuntur.

Seneca, seu quis alius, in Octauiâ: de statuis Poppææ:

—— membra per partes trahunt
Deducta laqueis.

Ita enim rectè illic legimus, non Diducta. *Plinius graphicè hoc totum depingit, Panegyrico:* Ergo istæ quidem æreæ & paucæ manent manebuntque quamdiu templum ipsum: illæ autem aureæ & innumerabiles, strage & ruinâ publico gaudio litauerunt. Iuuabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sæuire securibus, vt si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur. Nemo tam temperans gaudij seræque (*velim scribi*, serusque)

[Margin notes: Pœnæ in damnatos. — Nomen tollebant. — Oblinebant. — Effigiem frangebant. — Aliquando per decretum. — Aliàs per impetum. — Seneca correctus. — Ex Plinius.]

que) lætitiæ, quin instar vltionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremò truces horrendasque imagines abiectas (*lego*, obiectas) excoctasque flammis, & ex illo terrore & minis, in vsum hominum ac voluptates ignibus mutarentur. *Mos autem hic damnandi imagines sanè antiquus. Ex Cicerone colligo, pro C. Rabirio:* Sex. Titius, quòd habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. *Vbi & hoc vides, culpæ fuisse vel priuatim damnatorum imagines habere. Quâ mente illud Taciti scriptum, lib.* XI. Ac primùm in vestibulo imaginem patris Silij Sc^to abolitam demonstrat. *Pulchrè Ambrosius Officior. lib.* I. *cap.* XLIX. Si tyranni aliquis imaginem habeat, nónne obnoxius est damnationi?

Quàm vetus id institutum.

Nefas habere eiusmodi imagines.

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XI. ANNALIVM
EXCVRSVS.

PAGINA 176.

A.

PAGINA PRIMA.

Orationis Claudij fragmentum.

MAE RERVM NOSTR. ....
EQVIDEM. PRIMAM. OMNIVM. ILLAM. COGITATIONEM. HOMINVM. QVAM. MAXIME. PRIMAM. OCCVRSVRAM. MIHI. PROVIDEO. DEPRECOR. NE. QVASI. NOVAM. ISTAM. REM. INTRODVCI. EXHORRESCATIS. SED. ILLA. POTIVS. COGITETIS. QVAM. MVLTA. IN. HAC. CIVITATE. NOVATA. SINT. ET. QVIDEM. STATIM. AB. ORIGINE. VRBIS. NOSTRAE. IN. QVOD. FORMAS. STATVSQ. RES. P. NOSTRA. DIDVCTA. SIT. QVONDAM. REGES. HANC. TENVERE. VRBEM. NE. TAMEN. DOMESTICIS. SVCCESSORIBVS. EAM. TRADERE. CONTIGIT. SVPERVENERE. ALIENI. ET. QVIDAM. EXTERNI. VT. NVMA. ROMVLO. SVCCESSERIT. EX. SABINIS. VENIENS. VICINVS. QVIDEM. SED. TVNC. EXTERNVS. VT. ANCO. MARCIO. PRISCVS. TARQVINIVS. PROPTER. TEMERATVM. SANGVINEM. QVOD. PATRE. DEMARATO. CORINTHIO. NATVS. ERAT. ET. TARQVINIENSI. MATRE. GENEROSA. SED. INOPI. VT. QVAE. TALI. MARITO. NECESSE. HABVERIT. SVCCVMBERE. CVM. DOMI. REPELLERETVR. A. GERENDIS. HONORIBVS. POSTQVAM. ROMAM. MIGRAVIT. REGNVM. ADEPTVS. EST. HVIC. QVOQVE. ET. FILIO. NEPOTIVE. EIVS. NAM. ET. HOC. INTER. AVCTORES. DISCREPAT. INCERTVS. SERVIVS. TVLLIVS. SI. NOSTROS. SEQVIMVR. CAPTIVA. NATVS. OCRESIA. SI. TVSCOS. CAELI. QVONDAM. VIVENNAE. SODALIS. FIDELISSIMVS. OMNISQVE. EIVS. CASVS. COMES. POSTQVAM. VARIA. FORTVNA. EXACTVS. CVM. OMNIBVS. RELIQVIS. CAELIANI. EXERCITVS. ETRVRIA. EXCESSIT. MONTEM. CAELIVM. OCCVPAVIT. ET. A. DVCE. SVO. CAELIO. ITA. APPELLITATVS. MVTATOQVE. NOMINE. NAM. TVSCE. MASTARNA. EI. NOMEN. ERAT. ITA. APPELLATVS. EST. VT. DIXI. ET. REGNVM. SVMMA. CVM. REI. P. VTILITATE. OPTINVIT. DEINDE. POSTQVAM. TARQVINI. SVPERBI. MORES. INVISI. CIVITATI. NOSTRAE. ESSE. COEPERVNT. QVA. IPSIVS. QVA. FILIORVM. EIVS. NEMPE. PERTAESVM. EST. MENTES. REGNI. ET. AD. CONSVLES. ANNVOS. MAGISTRATVS. ADMINISTRATIO. REIP. TRANSLATA. EST.

QVID.

A QVID. NVNC. COMMEMOREM. DICTATVRAE. HOC. IPSO. CONSVLARI. IMPERIVM. VALENTIVS. REPERTVM. APVD. MAIORES. NOSTROS. QVO. IN. ASPERIORIBVS. BELLIS. AVT. IN. CIVILI. MOTV. DIFFICILIORE. VTERENTVR. AVT. IN. AVXILIVM. PLEBIS. CREATOS. TRIBVNOS. PLEBEI. QVID. A. CONSVLIBVS. AD. DECEMVIROS. TRANSLATVM. IMPERIVM. SOLVTOQVE. POSTEA. DECEMVIRALI. REGNO. AD. CONSVLES. RVRSVS. REDITVM. QVID. IMP. ∴∴ VRIS. DISTRIBVTVM. CONSVLARE. IMPERIVM. TRIBVNOSQVE. MILITVM. CONSVLARI. IMPERIO. APPELLATOS. QVI. SENI. ET. SAEPE. OCTONI. CREARENTVR. QVID. COMMVNICATOS. POSTREMO. CVM. PLEBE. HONORES. NON. IMPERI. SOLVM. SED. SACERDOTIORVM. QVOQVE. IAM. SI. NARREM. BELLA. A. QVIBVS. COEPERINT. MAIORES. NOSTRI. ET. QVO PROCESSERIMVS. VEREOR. NE. NIMIO. INSOLENTIOR. ESSE. VIDEAR. ET. QVAESISSE. B IACTATIONEM. GLORIAE. PROLATI. IMPERI. VLTRA. OCEANVM. SED. ILLOC. POTIVS. REVERTAR. CIVITATEM.

PAGINA SECVNDA.

∴∴∴∴∴∴∴∴∴∴∴∴ SANE ∴∴∴∴∴∴∴∴∴∴∴

NOVO. ∴∴∴∴∴ DIVVS. AVG. ∴∴∴∴∴ NO. ∴∴∴∴ LVS. ET. PATRVVS. TI. CAESAR. OMNEM. FLOREM. VBIQVE. COLONIARVM. AC. MVNICIPIORVM. BONORVM. SCILICET. VIRORVM. ET. LOCVPLETIVM. IN. HAC. CVRIA. ESSE. VOLVIT. QVID. ERGO. NON. ITALICVS. SENATOR. PROVINCIALI. POTIOR? EST. IAM. VOBIS. CVM. HANC. PARTEM. CENSVRAE. MEAE. APPROBARE. COEPERO. QVID. DE. EA. RE. SENTIAM. REBVS. OSTENDAM. SED. NE. PROVINCIALES. QVIDEM. SI. C MODO. ORNARE. CVRIAM. POTERINT. RECIPIENDOS. PVTO.

ORNATISSIMA. ECCE. COLONIA. VALENTISSIMAQVE. VIENNENSIVM. QVAM. LONGO. IAM. TEMPORE. SENATORES. HVIC. CVRIAE. CONFERT. EX. QVA. COLONIA. INTER. PAVCOS. EQVESTRIS. ORDINIS. ORNAMENTVM. L. VESTINVM. FAMILIARISSIME. DILIGO. ET. HODIEQVE. IN. REBVS. MEIS. DETINEO. CVIVS. LIBERI. FRVANTVR. QVAESO. PRIMO. SACERDOTIORVM. GRADV. POST. MODO. CVM. ANNIS. PROMOTVRI. DIGNITATIS. SVAE. INCREMENTA. VT. DIRVM. NOMEN. LATRONIS. TACEAM. ET. ODI. ILLVD. PALESTRICVM. PRODIGIVM. QVOD. ANTE. IN. DOMVM. CONSVLATVM. INTVLIT. QVAM. COLONIA. SVA. SOLIDVM. CIVITATIS. ROMANAE. BENEFICIVM. CONSECVTA. EST. IDEM. DE. FRATRE. EIVS. POSSVM. DICERE. MISERABILI. QVIDEM. INDIGNISSIMOQVE. HOC. CASV. VT. VOBIS. VTILIS. SENATOR. ESSE. NON. POSSIT.

D TEMPVS. EST. IAM. TI. CAESAR. GERMANICE. DETEGERE. TE. PATRIBVS. CONSCRIPTIS. QVO. TENDAT. ORATIO. TVA. IAM. ENIM. AD. EXTREMOS. FINES. GALLIAE. NARBONENSIS. VENISTI.

TOT. ECCE. INSIGNES. IVVENES. QVOT. INTVEOR. NON. MAGIS. SVNT. PAENITENDI. SENATORES. QVAM. PAENITET. PERSICVM. NOBILISSIMVM. VIRVM. AMICVM. MEVM. INTER. IMAGINES. MAIORVM. SVORVM. ALLOBROGICI. NOMEN. LEGERE. QVOD. SI. HAEC. ITA. ESSE. CONSENTITIS. QVID. VLTRA. DESIDERATIS. QVAM. VT. VOBIS. DIGITO. DEMONSTREM. SOLVM. IPSVM. VLTRA. FINES PROVINCIAE. NARBONENSIS. IAM. VOBIS. SENATORES. MITTERE. QVANDO. EX. LVGDVNO. HABERE. NOS. NOSTRI. ORDINIS. VIROS. NON. PAENITET. TIMIDE. QVIDEM. P. C. EGRESSVS. ADSVETOS. FAMILIARESQVE. VOBIS. PROVINCIARVM. TERMINOS. SVM. SED. DESTRICTE. IAM. COMATAE. GALLIAE.

CAVSA. AGENDA. EST. IN. QVA. SI. QVIS. HOC. INTVETVR. QVOD. A
BELLO. PER. DECEM. ANNOS. EXERCVERVNT. DIVOM. IVLIVM. IDEM.
OPPONAT. CENTVM. ANNORVM. IMMOBILEM. FIDEM. OBSEQVIVMQVE.
MVLTIS. TREPIDIS. REBVS. NOSTRIS. PLVSQVAM. EXPERTVM. ILLI. PATRI.
MEO. DRVSO. GERMANIAM. SVBIGENTI. TVTAM. QVIETE. SVA. SECVRAMQVE.
A. TERGO. PACEM. PRAESTITERVNT. ET. QVIDEM. CVM. AD.
CENSVS. NOVO. TVM. OPERE. ET. INADSVETO. GALLIIS. AD. BELLVM.
AVOCATVS. ESSET. QVOD. OPVS. QVAM. ARDVVM. SIT. NOBIS. NVNC.
CVM. MAXIME. QVAMVIS. NIHIL. VLTRA. QVAM. VT. PVBLICE. NOTAE.
SINT. FACVLTATES. NOSTRAE. EXQVIRATVR. NIMIS. MAGNO. EXPERIMENTO.
COGNOSCIMVS.

IVSTI LIPSI B

AD LIBRVM XII. ANNALIVM

EXCVRSVS.

PAGINA 187.

A.

De *Crispo Passieno lubet paullò ampliùs adtexere, illustri cum primis viro & oratore. & maximè ea quæ Scholiastes vetus Iuuenalis curiosè rettulit ad versum Satyræ IV.* ——venit & Crispi iucunda senectus. C

Crispus, *inquit*, municeps Visselliensis, tirocinio suo, in Senatu ita cœpit: *Partes conscripti, & tu Cæsar. propter quod simul oratione (*malim orationem, vt duplex caussa laudis fuerit, & Libertas & Eloquentia*) plenissimè à Tiberio conlaudatus, plurimas spontè caussas apud *c. v. egit. pro quâ re in Basilicâ Iuliâ eius statua posita est. Consulatus duos gessit. Vxores habuit duas, primam Domitiam, deinde Agrippinam; illam amitam, hanc matrem Neronis Cæsaris. Possedit bis mille sestertia. (*scribo*, bis millies sestertiûm: *quia homo prædiues, & Suetonius ait Neronem hereditate eius ditatum.*) Omnium Principum gratiam adpetiuit, sed præcipuè Cæsaris (*excidit nota prænominis C. id est*, Caij. *nam hunc intellegit*) quem iter facientem secutus est pedibus. Hic nullo audiente à Nerone interrogatus (*à Nerone? imò verò* à Caio, *in quem scelus hoc incesti competiit. nisi mauis*, Hic illo audiente, à Nerone inter: *eâ mente, vt Caio præsente, à quopiam Nerone, qui adularetur fœdo Principi & simul huic insidiaretur, sit rogatus.*) Haberétne, sicut ipse, cum sorore germanâ consuetudinem? Nondum, inquit. D quantumuis decenter & cautè. ne aut negantem eum argueret, aut adsentientem sibimet mendacio dehonestaret. (*corrigo*, ne aut negando eum arg. aut adsentiendo semet dehon.) Periit per fraudem Agrippinæ, quam heredem reliquerat, & funere publico elatus est. *Scita narratiuncula. quam tamen ego ad Passienum hunc traho, auctore eius valdè inuito. Nam ille (dormiit, an stertuit?) refert ad Crispum, qui sub Domitiano. Atqui Vibius ille nomine fuit: nec quadrant in eum re aut æuo, quæ hîc dicta. Mira* μετεωρία *Scholiastæ, aliâs docti. Sed & noster amicus, cur rescribit* municeps Vercellensis? εὐλόγως *ad Vibium illum, fateor: at non ad Passienum. Quamquam Visselliæ municipium etiam mihi ignotum: An* Vitelliensis? *an* Vicelliensis? *quæ loca Italiæ reperies. De morte autem hominis, quod Hieronymus ecce Chronico, eam Principe Caligulâ ponit, anno eius secundo:* Passienus filius, fraude hereditatis suæ necatur. *sanè falsum est. constat enim sub initia Claudij obiisse, ex Suetonij Nerone capite* VI. *Itaque traiectitia ea nota Hieronymi, vt in Chronico illo multa. sed & emendanda sic:* fraude here-

* *Præposuit Patres Principi. sanè quàm liberè in seruitute.*
* *Interpretare* Centū viros.

A heredis suæ. *Agrippina enim illi heres, & per eius fraudem, vt disertè in Scholiaste extremis hic verbis legis, periit. Fuit & Passienus pater, Senecæ nominatus lib.* II. *Controuers.* V. *Ad quem pertinere censeo Velleij verba libro* II. Triumphalia ornamenta ex Africâ *ei tribuentis: idque sub Augusto.*

B.

PAG. 206

IN *prouincias Cæsaris olim Legati aut Proprætores missi. in prouincias dico maiores. Nam quædam minores nec tantæ rei, Procuratores saltem acceperunt. Quorum præcipuum ac proprium munus; vt reditus ac tributa colligerent, aliaque quæ ad fiscum: sed quoniam, nullo alio Præside, res sæpè cogebat ius inter prouinciales dici, etiam in re criminum; factum vt iurisdictionem aliquam sibi sumerent, Præsidum exemplo. Id Procuratorum genus, notæ & discriminis caussâ, dicti passim in libris legum, Procuratores vice Præsidis, aut cum potestate. vt l.* II. *C. De pœnis.* Prouinciæ minores solis Procuratoribus rectæ. Ij paullatim iura dicere ausi. Procuratores vice Præsidis.
B *l.* III. *C. Vbi causs. fisc. l.* IIII. *C. Ad leg. Flau. de plag. Dixi iurisdictionem sumerent. reuerà enim non habebant. Equites quoniam erant aut liberti. Tacitus in vitâ Agricolæ:* Vtrumque auum habuit procuratorem Cæsarum, quæ equestris nobilitas est. *Dio lib.* LIII. καὶ τοὺς ἐπιτρόπους, *(non rectè interpres vertit Curatores)* οὕτω γὰρ τοὺς τάς τε κοινὰς προσόδους ἐκλέγοντας καὶ προστεταγμένα σφίσιν ἀναλίσκοντας ὀνομάζομεν, ἐς πάντα ὁμοίως τὰ ἔθνη, τά τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου, τοὺς μὲν ἐκ τῶν ἱππέων, τοὺς δ᾽ ἐκ τῶν ἀπελευθέρων πέμπει. *id est:* Procuratores (ita enim appellamus eos qui publicos reditus colligunr, erogantque) in omnes prouincias tam suas quàm populi Cæsar mittit, quosdam ex equitibus, quosdam è libertis. *Itaque nec iudicia nec acta eorum rata, vocarique poterant ad disquisitionem Principis aut Senatus: quoniam lege apud eos agi (vt ad rem, & sollenniter loquar) nefas. apud magistratum solum populi Romani, próve magistratu actio legis fuit, vt Consules, Proconsules; Prætores, Proprætores: qui omnes è Senatu. apud equites non fuit, multo minus apud libertos. Inter equites excipio vnum Præfectum Ægypti, apud quem, vt Tacitus notat, lege agi permisit Augustus, decreto quodam singulari. Attamen* Procuratores ex equite, aut libertino. Ideò iure ipso acta eorum non rata. Præfectus Aegypti, supra ceteros ius habuit.
C *procuratores isti prouinciis præerant, & ius sæpè in crimine & caussâ capitis dicebant. Exemplum in Pontio qui Iudææ procurator (non enim illi prouinciæ propriè Præses) sententiam tulit de capite nostri capitis, Christi seruatoris: exempla in Petronio, Cumano, aliisque vulgò apud Iosephum. Idemque in ceteris minutis prouinciis factum, quibus regendis solus Procurator. quarum aliquot Tacitus recensuit* I. *Histor.* Duæ Mauretaniæ, Rhætia, Noricum, Thracia, quæque aliæ Procuratoribus cohibentur. *& præter eas notabis Alpium maritimarum Procuratorem, item Ponti,* * *Epiri, pluresque. Hæc clara satis & certa. Ad hos Procuratores, Claudij, me iudice, accommodamus edictum, iubentis vt in prouinciis eorum decreta proinde rata sint ac si ipse statuisset. Nam ad fiscum solum si aptas: quid fiet communibus & latè conceptis Cornelij verbis?* Rerum, *inquit*, à procuratoribus suis iudicatatum. *pariterque indefinitè extulit Tranquillus*, quæ procuratores sui in iudicando statuerent. *Adde subsequentem omnem Taciti orationem: videbis non aliud eum indignari, quàm quòd iurisdictio communicata cum equitibus & libertis: de quo toties inter ordines olim certatum seditione aut armis erat. At pro-* Iudæa Procuratores habuit, Syriæ attributa. Aliquot Prouinciæ queis solus Procurator præfuit. * De Epiri procuratore loco Præsidis Arrian. in Dissert. Epist. lib. III. cap. IV. vocat. ἐπίτροπον.
D *curatores qui rei familiari tantùm impositi, qui in prouinciis Proconsulum aut Legatorum: planè* * *priuati erant, & insigne in eos exemplum à Tiberio editum, de quo Dio:* Καπίτωνα τὸν τῆς Ἀσίας ἐπιτροπεύσαντα εἰς τὸ συνέδριον ἐσήγαγε, καὶ ἐγκαλέσας αὐτῷ ὅτι στρατιώταις ἐχρήσατο, καὶ ἄλλα τινὰ ὡς ἀρχὴν ἔχων ἔπραξεν, ἐφυγάδευσεν. οὐ γὰρ ἐξῆν τότε τοῖς τὰ αὐτοκρατορικὰ χρήματα διοικοῦσι πλέον, οὐδὲν ποιεῖν ἢ τὰς νομιζομένας προσόδους ἐκλέγειν, καὶ περὶ τῶν διαφορῶν ἔν τε τῇ ἀγορᾷ καὶ κατὰ τοὺς νόμους ἐξ ἴσου τοῖς ἰδιώταις δικάζεσθαι. *Et Tacitus:* Procurator Asiæ Lucillius Capiro accusante prouinciâ, caussam dixit, magnâ cum adseueratione principis, non se ius nisi in seruitia & pecunias familiares dedisse. quod si vim prætoris vsurpasset, manibusque militum vsus foret, spreta in eo mandata sua, audirent socios. *Planè ergo priuati. tunc quidem. Nam posteà ius acceperunt* * *de fiscali saltem pecuniâ cognoscendi, vt præmonui. Idque Dio etiam adsignificans ait,* οὐ γὰρ ἐξῆν τότε. *Hi posteriores Procuratores multi erant, & sparsi per prouincias omnes: illi, pauciores dignioresque. Dio excipuas habere Proconsulum prouincias videtur ab administratione Procuratorum. Addit enim ad verba libri* LIII. *quæ suprà,* πλὴν καθόσον τοὺς φόρους οἱ ἀνθύπατοι, * Ante Claudium quidē. nam posteà ampliatum & illorum ius. * Etiam de lege Fabiâ, de plagiariis; ex constitutione Imp. M. Antonini. Vlpian. lib. IX. De offic. Procons.

 παρ᾽ ὧν

An in Proconsulū prouinciis procuratores. Fuisse videri. Duplices in prouinciis quibusdam reditus.

* Quæ tamen videtur sustulisse Theodosius. & in fiscum suum vertisse. Vide Symmachū lib. x. ep. 1.

παρ' ὧν ἄρχουσιν ἐκπράσσουσιν. *quasi Proconsules reditus collegerint ipsi in prouinciis suis. Fallaci[a] verba, quæ virum doctum nuper induxerunt, non me. Planissimè enim in Proconsulum etiam prouinciis procuratores. Dio ipse docet; ἐς πάντα, inquiens, ὁμοίως τά τε ἔθνη τά τε ἑαυτοῦ καὶ τὰ τοῦ δήμου, id est,* in omnes gentes, tam quæ Cæsari quàm quæ populo adtributę. *Atqui prouinciæ omnes populi, Proconsulum fuêre. Vlpianus item de Off. proconſ.* Sanè, *inquit*, si fiscalis pecuniaria caussa sit, quæ ad procuratorem Principis respicit, melius fecerit si se abstineat. *cuius vana & irrita monitio, si in Proconsulum prouinciis Procuratores nulli. Quæ ergo Dionis verborum vera mens? Non alia, quàm Procuratorem in aliis quidem prouinciis omnes reditus colligere, quia omnes Cæsaris fiscique sunt: at in Proconsularibus non omnes, quoniam * vectigalia quædam vetera ipse Proconsul colligat in populi ærarium vsumque mittenda. Dictum satis, si addo; Procuratores solius rei, Rationales posteà dictos, vt à prioribus illis distinguerentur. quoniam illi rempublicam etiam; hi solam priuatam tractabant, rationesque pecuniæ principalis.*

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XIII. ANNALIVM
EXCVRSVS.

PAGINA 213.

A.

Ratio dandæ tesseræ. Cur sic dicta. Deorum nomina crebra pro signo.

FORMAM *dandæ tesseræ petendæque in parte expressit Appianus* IV. *Ciuilium:* καὶ ὁ Λεύκιος, *inquit*, ἔπεμψε τοὺς χιλιάρχους τὸ σύνθημα τῷ στρατῷ ληψομένους παρὰ τοῦ Καίσαρος, ὡς δὴ ἐφεστῶτι τῷ ἀριθμῷ τοῦ στρατοῦ, καὶ ἔστι νῦν ἔθος ἐστὶ τὸ αἰτοῦντα τὸ σύνθημα χιλίαρχον, ἐπιδιδόναι τῷ βασιλεῖ βιβλίον ἐφήμερον τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ παρόντος. *Atque olim ea data videtur sine voce, inscripta vel insculpta breui ligno; vnde Tesseræ nomen. de quo Polybium adi lib.* VI. *at sub Impp. vocale id signum. Dabant autem plerumque nomina deorum, aut heroum: etiam Græci. Pausanias libro* X. Cùm vtrimque à ducibus de more militi tesseræ darentur, fortuitu ad oraculi verba appositæ datæ sunt, à Thessalis Ironia Minerua, à Phocensibus gentis auctor Phocus. *Etiam Persæ, si Xenophonti fides lib.* VII. *παιδείας. &* III. *vbi à Cyro tessera data* Ζεὺς σύμμαχος καὶ ἡγεμών. *aut* Ζεὺς σωτήρ. *Suetonij loci bini non sani in hac re. alter Cal. cap.* LVIII. Signum, *ait*, more militiæ petisse: & Caio Iouem dante, Chæream exclamasse, Accipe ratum. *vbi restituo magnanimi viri vocem litterá additá*, Accipe * iratum. *alter cap.* LVI. Solitus modò signum petenti, Priapum aut Venerem dare; modò osculandam manum offerre formatam commotamque in obscænum modum. *Libri vett.* commitámque, *aut*, cammatámque. *Scribo*, gammatámque. *Gammata manus, insertis commixtisque digitis ad formam eius litteræ: qui mos in Italiâ & nunc. Sic lapides Gammati, non solùm qui insculptum Gamma habebant, sed qui litteram eam exprimebant transuersi. Scriptor Gromaticus:* Solent termini occurrere, qui lapides tam longiores sunt quàm qui latiores sequendi: hoc est, aut si cursum dirigunt lineares, aut si gamma faciunt transuersi. *Malo etiam in Suetonij verbis*, obscænum nodum, *quàm modum. Facit ad lucem infamis huius signi Lampridij locus Eligabalo:* Neque vmquam verbis pepercit infamibus, cùm & digitis impudicitiam ostentaret, nec vllus in conuentu & audiente populo esset pudor. *Scies amplius tu tiro, Tesseram duplicem fuisse: vnam quæ ad excubias, alteram quæ ad pugnam. De postremâ Tacitus lib.* III. *Histor.* Eadem vtrâque acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ signum.

Suetonius correctus. * Solemus enim quibus malè precamur cupimúsque factum, Iouem iratum optare. Iterum is correctus. Gammata manus, Italorum ritu. Gammati lapides. Tessera duplex.

B. OLIM

A

B.

PA. 224.

OLIM *ærario præpositi Quæstores: notum. Caussa immutandi sub Iulio Cæsare orta, anno vrbis* DCCIX. *Quia enim absente Cæsare Quæstores creati nulli, ærarij cura Ædilibus duobus commissa est: nec rediit postillà ad Quæstores. Dio disertè notat lib.* XLIII. *Ædiles ergo præfuisse videntur (non enim immutationem reperio) per annos ferè decem & septem, donec Augustus Prætorios substituit. Factum anno* DCCXXVI. *Dio lib.* LIII. *καὶ ἐπειδὴ χρημάτων τῷ δημοσίῳ ἐδέησεν, ἐδανείσατό τινα, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ, πρός τε τὴν διοίκησιν σφῶν, δύο κατ' ἔτος ἐκ τῶν ἐστρατηγηκότων αἱρεῖσθαι ἐκέλευσε. id est :* quoniam ærarium publicum inops pecuniarum esset, quasdam mutuò sumptas in id contulit: & administrationi earum duos Præturâ functos in annos singulos electos præfici iussit. *Sueton. cap.* XXXVI. Auctor fuit, vt cura ærarij à De Præfectura ærarij. Primò id Quæstores tractabant. Mox Ædiles. Inde Præturâ functi, aut Prætores.

B Quæstoribus vrbanis ad Prætorios, Prætorésve transiret. *Tacitus hic. Ideò in monumentis id æui historiisque, Prætores ærarij, inscripti passim. Mansit ad Claudium,* qui curam ærarij Saturni Quæstoribus reddidit, quam medio tempore Prætores aut vtique præturâ functi sustinuerant, *ait Sueton. cap.* XXIV. *Ita tamen, vt honores iis extra ordinem permitteret, ait Tacitus*, ne metu offensionum segniùs consulerent. *Quem Dio explicat, in Claudio : τοὺς στρατηγοὺς τοὺς ἐπὶ τῆς διοικήσεως καταλύσας, ταμίαις αὐτὴν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἐπέτρεψεν, οὐχ ὥστε ἐπετείους σφᾶς (ὅπερ ἐπί τε ἐκείνων πρότερον, καὶ ἐπὶ τῶν στρατηγῶν μετὰ ταῦτα ἐγίγνετο) ἄρχειν, ἀλλ' οἱ αὐτοὶ τρία ὅλα ἔτη αὐτὴν διεῴκουν, καὶ οἱ μὲν στρατηγίας εὐθὺς ἐλάμβανον, οἱ δὲ καὶ μισθὸν ἔφερον ὅπως ποτὲ καὶ ἔδοξαν ἄρξαι. id est:* Prætores ærarij soluens, Questoribus rursum antiquo more id tradidit. non tamen vt annuum eorum munus esset (quod anteà & in ipsis & in Prætoribus factum :) sed duo iidem tres annos continuos eam curam sustinebant: eisq; exactis Præturas statim adipiscebantur, interdum & præmium mercedémque: proinde ac benè se gesserant. *Honores ergo extra ordinem iis dati, sunt Preturæ. Sed idipsum immutans rursum Nero, redit* Iterùm Quæstores. Iisque extra ordinem date præturæ.

C *non ad Prætores (non enim ita appellati ampliùs) sed ad Præfectos: quos è Prætoriis elegit: Itaque clarè Tacitus*, Præturâ perfunctos *delegit, non Prætores. Ita enim in Tacito corrigendum. Per bella tamen ciuilia, & Principe nullo Romæ, iterùm Prætores præfecti videntur: innuitque Tacitus lib.* IV. *Histor.* Prætores ærarij (nam tunc à Prætoribus tractabatur ærarium) publicam paupertatem questi, &c. *Insita enim admonitio facilè ostendit aliud fuisse Taciti, id est, Traiani æuo. Gellius lib.* XIII. *Præfectum nominat,* Quod per Quæstorem dixi, *inquit,* intelligi nunc oportet Præf. ærario. nam cura ærarij à Quæstoribus ad Præfectos (*ita legerim, non* Præfectum) translata est. *Præfuisse autem eos censeo biennium, ex hac sanctione Neronis: certè quidem ita seruatum sub Traiano. Plinius Panegyr. de se & Tertullo,* Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo & maximo, cùm tu nobis consulatum obtulisti. *Et statim:* Nobis Præfectis ærario, Consulatum antequàm successorem dedisti. *In iure crebra mentio Præfectorum ærarij, vt l.* XII. *De his quæ vt indignis. l.* XV. *&* XLII. *De iure fisci.* Præfecti è prætoriis sub Nerone. Prætores sub Vespasiano. Postremò denique præfecti è prætoriis. Qui biennio præerant.

D

C.

PAG. 225

AD *hanc Vicesimam Arriani insignis locus, lib.* III. *Dissertation. Epicteti. cap.* XXVI. *ὁ δοῦλος εὐθὺς εὔχεται ἀφεθῆναι ἐλεύθερος. διὰ τί δοκεῖτε; ὅτι τοῖς εἰκοσώναις ἐπιθυμεῖ δοῦναι ἀργύριον; οὔ. ἀλλ' ὅτι φαντάζεται, &c. In quo loco, vide vt cæcutiat vir, alia doctus. Nam vertit :* Seruus inprimis cupit se donari libertate. Quam ob caussam? an quia desiderat pro tesserâ vendentibus argentum numerare ? Non. sed quia opinatur, &c. *Et in Notis ait, εἰκοσώνην esse qui rem emit exhibito signo aut tesserá: manumissos autem emere publicè frumenta potuisse exhibitá tesserá : vnde Persius :* Interpretis Arriani lapsus.

——— scabrosum tesserulâ far.

Somnia & nugamenta mera. Corrigo in Arriano, τοῖς εἰκοσώναις. Glossæ : εἰκοσώνης, ὁ τὰς εἰκοστὰς Correctus Arrianus.

Correctus Arrianus.

ἀπαιτῶν, Vicesimarius. *Verte igitur:* An quia vicesimariis argentum dare desiderat? *Idem* A *Arrianus lib.* II. *cap.* I. ὅταν ἂν στρέψῃ τις ἐπὶ στρατηγοῦ τὸν αὑτοῦ δοῦλον, οὐδὲν πεποίηκεν; ἐποίησε. τί; ἔστρεψε τὸν αὑτοῦ δοῦλον. ἄλλο οὐδέν; ναί. καὶ εἰκοστὴν αὐτοῦ δοῦναι ὀφείλει. *id est:* Cùm quis seruum suum verterit apud Prætorem, nihílne fecit? fecit. quid? vertit suum seruum. Numquid ampliùs? Certè. vigesimam pro eo dependet. *Cicero lib.* II. *ad Attic. epist.* XVI. Portoriis Italię sublatis, quod vectigal superest domesticum, pręter Vicesimam? *Hæc in manumissis. At in seruis receptum, vt quotiens venirent, vectigal pro iis penderet emptor. Id Tacitus fuisse ait, quintam & vicesimam: lectio modò sit certa. Ambigas enim iure, quoniam de hac* XXV. *nihil alibi scriptum. Imò scriptum contrà: Augustum, cùm pecuniá ad bellum & nocturnos Vigiles ei opus, instituisse Quinquagesimam venalium mancipiorum. Dio* L V. *in actis anni* DCCLX. τό τε τέλος τὸ τῆς πεντηκοστῆς ἐπὶ τῇ τῶν ἀνδραπόδων πράσει ἐσήγαγε. *Et hercle vti aliarum rerum venalium Centesima fuit: sic Quinquagesima mancipiorum. ausimque in Tacito reponere,* * quinquagesimę. *Alia quinquagesima est, de quâ in Symmacho, & infrà, hoc ipso libro. Fuit & Vicesima hereditatium, instituta ab Augusto ad ærarium militare: de quá Dio lib.* LV. *actis anni* DCCLIX. B τὴν εἰκοστὴν τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι, πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν ἢ καὶ πενήτων, καταλείπωσι, κατεστήσατο. *Temperauit eam Nerua, & magis Traianus: de quibus multa Plinius in Laudatione. qui omnino videndus, si vim intellegere aues eius vectigalis. postque illos Antoninus Philosophus, de quo Capitolinus:* Leges etiam addidit (*siue* edidit) de vicesimâ hereditatum: de tutelis. *Videndus item Paullus lib.* IV. *Sent. tit.* VI. *l. vlt.* C. *de edicto D. Hadrian. toll. De Vicesimæ legibus primus scripsit A. Ofilius, & post eum Macer libros duo: Inuenio & in lapidibus*, PROCVRATOR. XX. HEREDITATIVM. *item*, PROMAGISTER. XX. HEREDITATVM. *qui postremus titulus ab eo, quòd, vti è Plinio discis, publicani colligebant hoc vectigal: quorum Magistri, & Promagistri. Satis. nec enim Iurisconsultorum frugem demetere propositum nobis.*

Vicesimæ-quintæ vectigal in seruis venalibus. Quinquagesima venaliũ. * *Nisi tamen in Dione vitium, & rescribi placeat,* [illegible]. Vicesima hereditatium. Promagister Vicesimæ.

IVSTI LIPSI C

AD LIBRVM XIV. ANNALIVM

EXCVRSVS.

PAGINA 238.

A.

Errant vulgò in conuiuiis Tempestiuis, & Intempestiuis.

TEMPVS *enim vt tardè aliquando iuuentus nostra discat, quid Tempestiua conuiuia, quid Intempestiua. Discat, & dediscat illa quæ nuper hausit à magnis magistris. Aiunt conuiuium Tempestiuum esse, quod tempore celebretur: verbo reque* D *honestum: nec in vitio poni vmquam, nisi in libris vitiatis. Ecce alij qui Tempestiuum nihilum differre dicant ab Intempestiuo: & in culpâ habitum vtrumque. Tertium vidi, qui conuiuia tempestiua vellet esse, quæ statis certisque temporibus præberent sacerdotes. Inducunt, & seducunt. audite me iuuenes, &, cum bono Mercurio, inite viam rectam. Legitima conuiuij hora apud Romanos priscos, Sol occasus. Saluianus libro* I. Numquid parcam illam tunc agrestemque vitam cum gemitu & dolore tolerabant, cùm viles ac rusticos cibos, ante ipsos quibus coxerant focos sumerent; eosque ipsos capere nisi ad vesperam non liceret? *Itaque quia vesperè cæna: ideò prouerbij forma in Plauto,* de vespere suo viuere. *Postea autem Decima haberi cœpta. Clarè ex Cornificio ad Herennium, vbi describit hominem vanè gloriosum lib.* IV. *Is ad eos quos vocauerat ad cænam non in suas ædes:* Itáne? eamus, inquit, hospites. Frater venit ex Salerno. ego illi obuiam pergo, vos huc Decimâ venitote. Hospites discedunt. ille se raptim domum suam coniicit: illi Decimâ quò iusserat, veniunt.

Hora cænæ priscis vesperа.

Postea Decima.

A veniunt. *Et ab eâ mente Philippus Vulteium inuitans, apud Horat.:* Post nonam venies. ---- *Imò actuosi homines & forenses post decimam sæpè. quoniam res & iudicia in foro exercita ad* Aut serius. *Decimam horam, vti ex Milonianâ Asconij discas. At labente imperio moribusque, octaua hora balnei haberi cœpta, nona ipsa cœnæ. Plinius de Spurinnâ:* Vbi hora balnei nunciata est, (est autem hieme nona, æstate octaua) in sole ambulat nudus. lotus accubat. *Martialis præter locos alios:* Posteà Nona.

Imperat exstructos frangere Nona thoros.

Hanc horam qui præueniebant, tempestiuè epulari dicebantur & præmaturè, & conuiuia eorum Tempestiua. qui in longum trahebant, inque noctem intempestam, iure eorum epulæ Intempestiuæ. Qui de multo die, inquam, epulari incipiebant, in eos gulones hæc nota & nomen. Plautus probrosè in senem: Tempestiua conuiuia ante horam.

Cum suo sibi gnato vnà ad amicam de die
Potare.

B *Hinc apud Catullum,* Conuiuia lauta de die: *apud Horatium,*

—— dictus herè illic De medio potare die.

Suetonius de Nerone: Epulas à medio die ad mediam noctem protrahebat. *Plinius in laudatione Traiani:* Non enim ante medium diem distentus, solitariâ cœnâ, spectator adnotatorque conuiuiis tuis immines. *Liuius de Annibale Capuæ lasciuiente:* Cœperunt epulari de die, & conuiuium non ex more Punico aut militari disciplinâ esse. *Cicero de Pisone:* Qui numquam Solem orientem aut occidentem viderit: *culpatque eum vitij vtriusque. Vti & Silius Campanos:*

—— medioque dierum
Regales epulæ, atque ortu conuiuia Solis
Deprensa.

Hæc tempestiua conuiuia sæpè vsurpari solita diebus lætis, festisque. Iuuenalis Persicum suum inuitans: —— iam nunc in balnea saluâ Quando ea vsurpata.

C Fronte licet vadas: quamquam solida hora supersit Iuuenalis explicatus.
Ad sextam. ——

Vult ecce eum ad balneas ire horâ quintâ, præter morem, & ad epulas venire sextâ septimâve. Saturnalibus item vulgò conuiuia ordiebantur à multâ luce. Tertullianus: Non lauor diluculo Saturnalibus, ne & diem & noctem perdam: attamen lauor honestâ horâ & salubri. *Nam lautio semper ante cibum. Item nuptiis. Apuleius apol.* I. Nuptiæne illæ fuerunt, an aliud celebrarum officium, ac conuiuium tempestiuum? *Ea sunt conuiuia quæ Catoni placita apud Ciceronem:* Ego verò propter sermonis delectationem tempestiuis conuiuiis delector. *Item Claudio, de quo Tacitus lib.* XI. Claudius domum regressus, & tempestiuis epulis delinitus. *Quæ epulæ si mediâ nocte fuissent, non potuit inter eas Messallina esse interfecta, sine querelâ aut verbo historicorum. Alexandro: de quo Curtius lib.* VIII. Iamque iter patare in posterum iussus, sollenni & tempestiuo adhibetur conuiuio. *Tamen hæc conuiuia iure in vitio. Cicero ad Attic. lib.* IX. Audio bonis viris hanc cunctationem nostram non Et Tertullianus. Reprehensa conuiuia.

D probari, multaque & seuerè in me in conuiuiis quidem tempestiuis disputari. *Ibidem:* Quas eos cœnas facere & obire scripsit ad me Sextius? quàm lautas, quàm tempestiuas? *Idem lib.* III. *in Verrem, de Apronij cœnâ in foro:* Statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. *Et de ipso Verre lib.* V. *ait eum* diem conuiuiis, noctem stupris contriuisse. *Quinctilianus Declamat.* CCCXXXI. Neque enim senectutem adfert summus dies, sed longus ordo vitæ. nec ebrietatem facit illa potio, post quam concidendum est; sed tempestiuum conuiuium, & auiditas nimia. *Seneca De Irâ lib.* II. *cap.* XXVIII. Aliena vitia in oculis habemus, à tergo nostra sunt. Inde est, quòd tempestiua filij conuiuia pater deterior filio castigat. *Addo Taciti locum lib.* II. *Histor.* Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati Tribunique ex moribus imperatorum seueritatem æmulantur, vel tempestiuis conuiuiis gaudent. *Qui vel solus locus sententiæ meæ firmandæ. Cedò enim si non de die illud epulum, quomodò subiungit de luctâ inter milites? Quomodò,* Puluis procul & arma adspiciebantur, *in tenebris? Sanè iterum de Vitellio noster:* Clarum argumentum è Taciti contextu ad Tempestiua conuiuia.

medio diei temulentus. *Et Xiphilinus*, τὸ πλεῖστον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἐδαπάνα. *Diurnum ergo* A *conuiuium (intellego à meridie, aut circiter) Tempestiuum, quia initum tempori nimis: nocturnum contrà, Intempestiuum. Describit Propertius,*

Intempestiuum conuiuium.

Sic noctem paterâ, sic ducam carmine, donec
Iniiciat radios in mea vina dies.

Suetonius Calig. cap. XLV. Senatum populumque obiurgauit edicto, quòd Cæsare prœliante, intempestiua conuiuia, circum & theatra, & amœnos secessus celebrarent. *Cicero pro Murenâ*: Intempestiui conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. *Curtius lib.* VI. Intempestiua conuiuia, & perpotandi peruigilandique insana dulcedo. *Et exempla plura. sed iis qui cor habent, hæc satis: μωρῷ autem* οὔτε πεῖσαι οὔτε ῥῆξαι ἔστι, *aut verbum vetus.*

PAG. 243

B.

B

SED *& munera peti, darique solent eo die ad barbam. Ammianus libro* XVII. Cæsar cùm petenti, ex vsu, gregario cuidam vt barbas detonderet, dedisset aliquid vile, contumeliosis calumniis appetitus est à Gaudentio. *Iuuenalis,*

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati,
Plena domus libis venalibus.

Barba deo sacrabatur.

Quin etiam deo alicui sacrari solita, vt apud Græcos virginum puerorumque comæ. Suetonius de Nerone: Barbam primam posuit, conditamque in auream pyxidem & pretiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. *vbi emendo*, Capitolino, *Ioui scilicet, ex Dione. Earinus apud Martialem primam lanuginem comamque*

Suetonius emendatus.

Pergameo posuit dona sacrata deo.

Tertullianus, De animâ: Quis non exinde aut totum feli (*lego*, filij) caput reatui vouet, aut aliquem excipit crinem, aut totâ nouaculâ prosecat, aut sacrificio obligat, aut sa- C cro obsignat pro publicâ aut priuatâ deuotione? *Censorinus, De die natali, cap* 1. Quidam etiam pro ceterâ bonâ corporis valetudine, crinem deo sacrum pascebant. *Quando is mos Romæ cœperit (nam antiquos barbam aluisse satis constat) quæro. Liuius eum agnoscere videtur sub annum vrbis* CCCLXIX. *satis clarè, vbi de Manlio Capitolino in carcerem coniecto*: Satis constar magnam partem plebis vestem mutasse, multos mortales capillum ac barbam promisisse. *Si in luctu promiserint barbam, ergo aliàs rasa. Refellit tamen eum Varro libro* II. *De re Rust.* Omnino tonsores in Italiâ primùm venisse ex Siciliâ dicuntur post R. C. A. CCCCLIIII. vt scriptum in publico Ardeæ in litteris exstat. eosque adduxisse P. Ticinium Menam. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuæ, quòd pleræque habent capillum & barbam magnam. *Nec ambigo, quin ex ritu sui superiorisque æui aberrauerit Liuio mens & manus. Cicero certè pro M. Cælio etiam Ap. Claudium Cæcum barbatum inducit, aliquot post notatum Varroni æuum annis. Bellis Punicis in vsu crebro iam rasuram fuisse docent Annalium prisca verba, quæ de Scipione * Agel-* D *lius rettulit, & mirabundus parum cepit. Iuuenes ergo alebant barbam. Et ideò à Cicerone* 1. *ad Attic.* Comessatores coniurationis barbatuli iuuenes, *appellati sine vllâ lasciuiæ, vt volunt, notâ. & pro M. Cælio ad iuuenes alludens*, Non hac barbâ quâ ista delectatur, *inquiit. iuuenemque à barbâ descripsit Iuuenalis,*

Mos radendæ barbæ quando cœperit Romæ. Liuius & Varro diuersi.

Aberrasse Liuium videri.

* Lib. III. cap IV.

Iuuenes soli olim barbati.

Iam senior, cuius barbam tua ianua vidit.

Ponebant eam seriùs, citiùs, plerumque sub XXI. *annum. Macrobius certè in Somnium Scipionis* ter septenarium numerum requiri ad radendam barbam *adfirmauit. Atque ita Neronem posuisse colliges ex Fastis, annisque. Caligula tamen* XX. *anno posuit, Suetonij cap.* X. *At Cæsar Octauianus anno demum* XXV. *vti clarum ex Dione. Natus enim M. Tullio C. Antonio Coss. posuit L. Marcio C. Sabino. Mutauit ab hoc more primus Romanorum Imperatorum Hadrianus, adnotante Xiphilino, & ostendentibus Nummis. Hæc Romæ. Apud Græcos quid? Barbam in pretio mansisse ad tempora Alexandri Athenæus ex Chrysippo adserit li.* XIII. *cap.* VI.

Quo anno ab iis posita.

Hadrianus primus reduxit barbam.

In Græciâ quando radi cœperit.

A *cap.* VI. *sub eo rege radi repertum. Inter philosophos primus barbam aluisse traditur Antisthenes Suidæ, in voce κοιθῆναι. Hæc propemodum aliena à Tacito: sed per eum non absurdè, vt spero, nec ingratiis tuis, lector, mihi nata.* [Antisthenes primus barbæ auctor philosophis.]

C.

PAG. 250

OLIM *in populi libertate, non frequens appellationum vsus, non certè in caussâ ciuili: (nam prouocationem ad populum, in re maiori criminumque, frequentem scimus.) Vsus tamen. A Prætore enim appellatum reperio, aliàs ad collegam eius, aliàs ad Tribunos. Ad collegam, Cicero vno loco sed claro, in Verrem, de Præturâ vrbanâ:* L. Piso, *inquit*, multos codices impleuit earum rerum quibus ita intercessit, quòd iste aliter atque vt edixerat, decreuisset. quod vos oblîtos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto Prętore [De appellationibus quid olim. Et infrequentes. A Prætore ad Prætorem appellatum.]

B solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, obrutus in foro lapidibus esset. *Asconiusque ibi:* Intercedere, vt vides, etiam Prętor Prætori solet, vt Piso Verri, appellatione caussæ ad collegam factâ. *Ad Tribunos appellatum, docet idem Cicero pro P. Quinctio:* Appellantur Tribuni, à quibus cùm esset certum auxilium petitum, &c. *Clarius infrà:* Cuius procurator à Prætore Tribunos appellare ausus sit. *Hæc olim: nec appellatum reperio ad Senatum. At Augustus imperium adeptus,* Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum * Prætori delegauit vrbano: at prouincialium, consularibus viris, quos singulos cuiusque prouinciæ negotiis præposuisset, *ait Suetonius capite* XXXIII. *Quem ita intellego, vt appellationes à minoribus magistratibus iudicibúsve, Romæ ad Prætorem fierent, in caussis dumtaxat ciuilibus: è prouinciis, ad consulares. Namquin Augustus ipse, firmandæ dominationi, & iure potestatis Tribuniciæ, grauiorum rerum appellationes sibi seruarit: ambigendum vix puto è Dionis verbis lib.* LII. *vbi Mæcenas ad Augustum:* δίκαζε δὲ αὐτὸς ἰδίᾳ τά τε ἐφέσιμα καὶ τὰ ἀναπόμπιμα, ὅσα ἂν παρά τε τῶν μειζόνων ἀρχόντων, καὶ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων, [Item ad Tribunos. * Timidè ambigo, num scribend. in Tranquillo. Præf. delegauit vrbis. Augusti scitū in appellādo. Caussas plerasque sibi seruauit.]

C ἔτι πολιάρχου καὶ τοῦ ὑποτιμητοῦ καὶ τῶν ὑπάρχων, τοῦ τε τὸν σῖτον ἐπισιτοποιοῦντος καὶ τοῦ νυκτοφυλακοῦντος ἀφικνῆται. *etsi quædam ibi miscet, magis ex ritu sui æui Dio, quàm Augusti. Certè à Senatu ad Principem appellatum Tiberij imperio, sunt exempla in nostro scriptore. vt lib.* IV. iisque instantibus ad Imperatorem prouocauit: *& alibi. post eum Caius* magistratibus liberam iurisdictionem permisit, *ait Suetonius cap.* XVI. *id est, sine appellatione plenam priscamque: sed id non diuturnum fuit, non magis quàm permissa ab eo comitiorum libertas. Dio mihi auctor libro* LVIII. *sub Caio receptum, vt iudicia quædam Senatus tractaret, ita tamen vt ab eo Princeps appellaretur. Sed appellatio Principis, vt appâret, non sine pœnâ fuit. pœnâ, dico, in eos qui temerè appellassent. Quo exemplo nunc Nero auctum honorem Senatus it; statuitque vt eâdem pœnâ, qui illum temerè à priuatis iudicibus appellassent, tenerentur, quâ qui Principem. Sententiam hanc satis capio: confirmationem quæro & exempla. Nihil enim præ manu mihi quod istuc faciat, nisi fortè quæ de pœnâ præiudiciali eorum qui à Præfecto vrbis appellassent, Symmachus scribit libro* X. *duobus locis. Quem tu cupide lector vide. Mihi à latere tragulam iniicit Tranquillus,* [Ad Principem à Senatu appellatum sub Tiberio. Caius aliquid mutauit, sed id vanū fuit. Pœna temerè appellātium.]

D *qui hanc ipsam rem tangens, capite* XVII. *nihil eorum quæ Tacitus; sed hoc tantùm dicit,* Cautum vt omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent. *Hæret id spiculum, & non euello.* [Suetonij dissensus à Tacito: & res cogitanti intricata.]

IVSTI

IVSTI LIPSI

AD LIBRVM XV. ANNALIVM

EXCVRSVS.

PAGINA 277.

A.

CERTA *inuestigatio eius diei à clade Aliensi capi potest, & debet. quam certum est anteriorem fuisse, & fastis perpetuis traditam & signatam: ideoque & vulgo notam. Cicero ad Atticum:* Maiores nostri funestiorem diem esse voluerunt Aliensis pugnæ, quàm vrbis captæ, quòd hoc malum ex illo: itaque alter religiosus etiamnunc dies, alter in vulgus * ignotus. *Quis igitur ille? Liuius ex professo tradit, initio libri* VI. Diem ad XV. Kal. Sextiles duplici clade insignem, quo die ad Cremeram Fabij cæsi, quo dein ad Aliam, cum exitio vrbis, fœdè pugnatum. *Eadem Taciti nostri assertio* II. *Histor. de Vitellio, quem tradit* funesto omine de cerimoniis publicis edixisse XV. Kal. Augusti, die antiquitus infausto Cremerensi Aliensique cladibus. *Ergo eorum mente pugnæ ille dies: sequens autem vrbis captæ, & incensæ, quod Liuius item tradit.* Ingressi, *inquit*, postero die vrbem, patente Collinâ portâ. *Hæc si ita vera: quis non videt* XIV. *Kal. ipsum incendij diem fuisse? & rectè igitur hîc ita in Tacito scriptum. At alij fortasse dissentiunt. Minimè. imò Agellius è Verrio Flacco refert, libro* V. *cap.* XVII. *cùm caussam quæreit, cur dies postriduani atri Romanis habiti: refert, inquam,* Q. Sulpicium Tribunum militum, aduersus Gallos pugnaturum, rem diuinam dimicandi gratiâ postridie Idus fecisse; & post diem tertium eius diei vrbem à Gallis occupatam esse. *Quibus verbis si hæc sententia est, vt velit tres dies medios, & quarto demum pugnatum; profectò cum Liuio sentit ac Tacito, & pugnæ dies erit* Decimusquintus Kalendarum. *Esse autem, ex ipso Liuio dixeris, in quo pariter ita scriptum:* Quòd postridie Idus non litasset Sulpicius, & post diem tertium obiectus hosti exercitus Romanus esset. *At siquis aliter, & velit* post diem tertium, *significare ipsum diem tertium: tum certè fateor,* XVI. Kalendas *diem pugnæ fuisse, quomodo in Viris illustribus (quocumque auctore) est scriptum. Sed vel sic ipse incendij dies* XV. *fit, non hercules* XVI. *Itaque nihil video, quod virum illum tegat, nisi fortè Macrobius, qui describens Agelliana illa, vt solet, adserere videtur* die postero *quam Sulpicius malè sacrificasset, pugnatum fuisse. Sed hoc sanè falsum, & improuidè à Macrobio scriptum. sicut item à Plutarcho in Caussis:* ὅτι μετὰ τὰς κυντιλίας εἰδοὺς, ἃς νῦν ἰουλίας καλοῦσι, ἐξάγοντες οἱ χιλίαρχοι τὸ στράτευμα, περὶ τὸν ἀλίαν ποταμὸν ἐκρατήθησαν ὑπὸ κελτῶν μάχῃ: quòd post Quinctiles Idus, quas nunc Iulias vocant, educentes Tribuni copias, ad Aliam flumen victi sunt à Gallis. *Indefinitè aut falsò aio dictum: quo argumento? certo, quòd Liuium eius rei auctorem dat, qui palàm contrà scripsit, vt iam ostensum. Nam Plutarchus ibi,* ὡς οἱ πλεῖστοι νομίζουσι, καὶ λίβιος ἱστορεῖ: vt plurimi arbitrantur, & Liuius in historiâ scribit. *Ille verò hoc non scribit: & quocumque rem vertas,* XIV. *Kalendarum incendij erit, imò* XIII. *fortasse (tanto longius à* XVI.*) si Plutarcho & Polybio credam. Ille in Camillo, iste lib.* II. *scribunt, non* postero, *vt Liuius, sed* tertio denique die à pugnâ Gallos irrupisse. *Et consentit etiam, aut certè distinguit & conciliat Io. Zonaras:* qui posterâ quidem die iuisse ad vrbem *vult*, sed cùm portas apertas viderent, substitisse, insidias veritos; & tertiâ denique die ingressos. *Itaque, vt finiam, nihil erroris in Tacito: cum Liuio sentit & priscis, quos adduxi.*

Lib. VIII.

* *Quia scilicet non seruabatur, aut frequentabatur.*

B. Hos

B.

PA. 288.

PAEDAGOGIA *Seneca describit epist.* XCVI. Transeo agmina exoletorum, per natio- Pædagogia
nes coloresq; descripta, vt eadem omnibus leuitas sit, eadem primæ mensura la- veterum pari
nuginis, eadem species capillorum. *Iulianus in Antiochico:* *οὐ κρεῖττον ἦν ὀδυνᾶσθαι μᾶλλον τὴν ἀγο-* formâ & ætate.
ρὰν βαδίζοντός σου, καὶ παῖδας ἡγεῖσθαι καλοὺς, εἰς οὓς ἀποβλέπουσιν οἱ πολῖται; Hi pueri plerumque ad Ad delicias.
illicita dominis. Suetonius Nerone cap. XXVIII. Super ingenuorum pædagogia, & matronarum concubinatus. *Pædagogia enim non culpat, sed quòd ex ingenuis. Tertullianus Apol.* Cùm de pædagogiis aulicis nescio quem cinædum (*Antinoum intellegit*) deum facitis. *Notitiâ Imperij:* sub dispositione viri spectabilis Castrensis *collocantur*, PAEDAGOGIA. MINISTERIALES. DOMINICI. CVRAE. PALATIORVM.

B *Plinius* XXXIII. Iam verò & pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento: *quod de fibulis argenteis exaudio, Veneri arcendæ. Vsus etiam eorum ad mensam. Vlpianus l.* XII. *de Instructo vel instrum.* Si instructum fundum legasset, ea pædagogia quæ ibi habebat, vt cùm ibi venisset præsto essent in triclinio legato continentur. *Hos habebant in veste pretiosâ. Seneca De vitâ beatâ, cap.* XVII. Quare pædagogium pretiosâ ve- Pretioso amictu.
ste succingitur? *Imò auratâ. Idem De tranquillit. cap.* I. Præstringit animum apparatus Imò aureo.
alicuius pædagogij, diligentiùs quàm intra priuatum larem vestita & auro culta mancipia, & agmen seruorum nitentium. *Ammianus libro* XXVI. Tunicâ auro distinctâ, vt regius minister, indutus, à calce in pubem in pædagogiani pueri speciem. *Nec aliud* Pædagogiani
sensit cùm de auro Plinius scripsit: Honestiùs viri pædagogiis id damus, balineásque di- pueri.
ues puerorum forma conuertit. *nescio an*, conuestit. *Seneca de puerorum istorum deliciis, epist.* CXXIII. Omnium pædagogia oblitâ facie vehuntur, ne sol, ne frigus teneram cutem lædat. Turpe est neminem esse in comitatu puerorum, cuius sana facies medi-

C camentum desideret. *Vides ergo vbique Pædagogia pro cœtu & quasi collegio puerorum. pro* Pædagogiũ,
loco non accipio, nec apud Plinium quidem lib. VII. *epist.* Puer in pædagogio mistus pluri- pro cœtu, non loco.
bus dormiebat. *rescriboque,* Puer è pædagogio. *Intellegit enim puerum pædagogianum. Am-* Plinij leuicula correctio.
mianus lib. XXIX. Adultus quidam ex his quos Pædagogianos appellant, ad obseruan- Pueri nostri,
dam venaticiam prædam, Spartanum canem retinere dispositus. *Res nomenque in par-* quos Paigios vocamus,
te mansit, apud Paigios Gallorum, Italorumque. oriundi inde.

IVSTI

IVSTI LIPSI
AD LIBRVM XVI. ANNALIVM
EXCVRSVS.

PAGINA 298.

A.

Iusiurandum in acta Principum.

LIBERA re Romanâ non iuratum scio in cuiusquam acta. iuratum in leges quidem: sed acta finito magistratu vocari poterant ad disquisitionem senatus. Is probabat, aut rescindebat. Primi Triumuiri, nisi fallor, Calendis Ianuariis & ipsi iurarunt, & alios adegerunt, rata se habituros omnia acta diui Iulij. Inde secutis principibus exemplum. Dio opportunè, lib. XLVII. ἔν τε τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτοί τε ὤμοσαν, καὶ τοὺς ἄλλους ὥρκωσαν βέβαια νομιεῖν πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνου γενόμενα. καὶ τοῦτο καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσι τοῖς τὸ κράτος ἴσχουσιν, ἢ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ποτε γενομένοις, καὶ μὴ ἀτιμασθεῖσι γίγνεται. id est: Kalendis autem noui anni, & ipsi Triumuiri iurarunt, & alios iurare coëgerunt, omnia acta Iulij rata se habituros. Quod & nunc vsurpatur in omnibus qui aut tenent imperium, aut tenuerunt, nisi fortè infamiâ ignominiáque publicè notati sint. Id accidit sub annum vrbis DCCXII. Factum idem viuo Augusto; de quo idem Græcus lib. LIII. ἐν δὲ τῇ νουμηνίᾳ ὅρκοις ἡ βουλὴ βεβαιώσασα τὰς πράξεις αὐτοῦ ἐποιήσατο. Idque iuramentum semper abusque Diuo Iulio repetitum ad principem eius anni. Tacitus infrà: Eiusdem animi est Poppæam diuam non credere, cuius in acta Diui Iulij & Augusti non iurare. Nisi tamen si quis sceleribus & flagitiis aliter meruisset. Dio lib. LX. de Caio: καὶ διὰ ταῦτα τὸ μὲν ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν αὐτοκρατόρων, ὧν μνήμην ἐπὶ τοῖς ὅρκοις καὶ ἐπὶ ταῖς εὐχαῖς ποιούμεθα, ὥσπερ οὐδὲ τὸ τοῦ Τιβερίου. id est: Ob eas caussas non est Caij nomen in catalogo alboque Principum, quorum mentionem facimus in iuramentis votisque; vti nec Tiberij. Iuratum verò non viritim, sed vno aliquo ex quoque magistratu verba praeunte, reliquis assentientibus. Quem morem Senatus, adulatione nouâ, transgressus est sub Tiberio, vt narrat idem Dio LVIII. νομιζομένου συχνοῦ χρόνου ἤδη, μηκέτι κατ' ἄνδρα τὴν βουλὴν ἐν τῇ νουμηνίᾳ ὀμνύειν, ἀλλ' ἑνός, ὥσπερ εἴρηταί μοι, προομνύοντος, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεπαινεῖν, οὐκ ἐποίησαν αὐτό, ἀλλ' αὐτεπάγγελτοι μηδενὸς σφᾶς ἀναγκάσαντος, ἰδίᾳ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος ἐπισώθησαν, ὥσπερ τι παρὰ τοῦτο μᾶλλον εὐορκήσοντες. Sed præiurationem Claudius iterum reduxit, explicatque Dio lib. vltimo: Κλαύδιος δὲ αὐτὸς μὲν πάντα τὰ ἐθισμένα διώμοσε, τοὺς δ' ἄλλους ἐκέλευσε κατ' ἄνδρα ὀμόσαι, καὶ οὕτως εἷς τις τῶν στρατηγούντων, ὥσπερ ποτέ, καὶ ἕτερος τῶν δημαρχούντων, ἀπό τε τῶν ἄλλων ὡς ἑκάστων εἰς ἐξῆρξε τῶν ὅρκων τοῖς ὁμοίοις. καὶ τοῦτο ἐπὶ πλεῖον ἔτη ἐπράχθη. Quam tamen abrogatam denuò esse, reditumque ad singularia iuramenta, indicio sunt quæ hîc & posteà Thraseæ obiiciuntur. Et Dionis sanè verba vltima satis ostendunt, in aliquot annos dumtaxat id seruatum. D

Quam originem habuerit. — A Iulio vsque iurabant. — Iurabant in acta omnium Impp. exceptis pessimis. — Non viritim, sed vnus ex quoque magistratu. — Id posteà tamen mutatu.

PAG. 298

B.

Obsignabantur vota in tabulis.

EA vota in tabulis concipi solita, & signari. Suetonius Aug. cap. XCVII. Nam se quamquam conscriptis paratisque iam tabulis, negauit suscepturum vota, quæ non esset soluturus. Plinius ad Traianum: Sollennia vota pro incolumitate tuâ, quâ salus publica continetur, & suscepimus & soluimus: precati deos, vt velint ea semper solui, semperque signari. Concepta non Kalendis ipsis, sed III. Nonas. Plutarchus in Cicerone: τεχθῆναι Κικέρωνα λέγουσιν, ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλανδῶν, ἐν ᾗ νῦν οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος. Capitolinus in Pertinace: Tertio Nonarum die, Votis ipsis. Eunapius in vitâ Maximi:

Quis dies Votorum.

A ἡ τρίτη δὲ ἡμέρα τῶν καλανδῶν, ἃς αὐτὰς Ιανουαρίας ἡμέρας Ρωμαῖοι προσονομάζουσι, ἐν ᾗ προσκυνήσαντες πάντες αὐτῷ ὑπέχοντο τὴν εὐωχίαν. *Adde hunc Caij Ic^ti locum de verbor. signif.* Post Kalendas Ianuarias die tertio pro salute Principis vota suscipiuntur. *Denique hunc Dionis clarum lib.* L I X. Καὶ τρίτῃ δὲ ἡμέρα τῇ τὰς εὐχὰς ἐχούσῃ συνῆλθον μὲν, *&c.* Tertiâ autem die, quâ Vota fiunt, conuenerunt quidem, *&c. Firma hæc videbantur : tamen concutit nos nonnihil Tacitus lib.* IV. *Annal.* Cæsar sollennia incipientis anni Kalendas Ianuarias epistolâ precatus. *Et subdit :* Quem enim diem vacuum pœnâ, vbi inter sacra & Vota, vincla & laqueus inducantur? *Et Tibullus ad Messallam :* Alij videntur Kalēdis ipsis ponere.

—— Tyrio subtemine vestem
Inducras, oriente die duce fertilis anni :
Cùm fera discordes tenuerunt flamina venti,
Et largita tuis sunt multa silentia votis.

Sed stamus. & ad Taciti locum aio, non ita districtè verba capienda quasi illo ipso die Vota, sed Distinctio adhibita.
B *quasi in propinquo. Aut verius : etiam tunc Vota fuisse, sed ex ritu prisco, quæ soli Consules nuncupabant, pro Imperij & populi salute. Hæc autem pro Principe subtexta. & die quidem lætiore, & augustiore pompâ. Quod ipsum de Tibullianis illis censeo. Sanè veteri rep. negari non potest, quin Vota ipsis Kalendis. Omitto plures Liuij locos : hunc do firmum & clarum, lib.* XXI. *extremo : Consulem* C. Flaminium, conscientiâ præteritorum, & Capitolium, & sollennem Votorum nuncupationem fugisse : ne die initi magistratus, Iouis optimi max. templum adiret. *Fieri etiam potest, vt plures dies Votorum fuerint, ille tamen tertius ante Nonas præcipuus. Concepta autem & in castris apud signa; & in Capitolio. Tertullianus de Coronâ :* Ecce annua votorum nuncupatio, quid videtur? Prima in principijs, secunda in Capitolijs. Accipe post loca, & verba. Hunc tibi Iupiter bouem cornibus auro decoratis vouemus esse futurum. *Vbi & formulæ pars, in qua tamen corrigo,* esse * futurum. *Est enim eo exemplo dictum, quo illud Gracchi :* Credo ego inimicos meos hoc dicturum. *Dies hic publicè lætus; ideoque Ælius* Cæsar Votorum caussâ ab Hadriano lugere est Vbi concepta. Tertullianus correctus. * Ita posita verba: Mars tibi vouco facturum bidente verre.
C vetitus. *Eumdem etiam * Sollennia ἁπλῶς appellarunt. Quod obseruo ex Tertulliani his verbis :* Veræ religionis homines etiam Sollennia Imperatorum conscientiâ potiùs, quàm lasciuiâ celebrant. Grande videlicer officium focos & choros (*nescio an*, thoros, *vt ad lectisternia referatur*) in publicum educere, vicatim epulari, ciuitatem tabernæ habitu abolefacere. Hæccine sollennes dies principum decent, quæ alios dies non decent? O nos meritò damnandos! Cur enim Vota & gaudia Cæsarum casti & sobrij & probi expungimus? * Et Plinius supra, Sollennia vota. Coniectura in Tertulliano.

IVSTI LIPSI
AD
C. CORNELII TACITI
LIBRVM III. HISTOR.
EXCVRSVS.

PAGINA 368.

In Tacito concinnatio.

A.

CETERVM vt transmitteret in Italiam impunè & eo vsui foret, scri-
ptum Aponio, vt vnà cum Mœsico exercitu celeraret. Ac ne inermes
prouinciæ barbaris nationibus exponerentur, principes Sarmatarum
Iazygum in commilitium adsciri; plebem quoque & vim equitum
quâ solâ valent offerebant. remissum id munus ne inter discordias
externa molirentur, ac maiore ex diuerso mercede ius fasque exue-
rent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus reges Sueuorum, quibus vetus obsequium
erga Rom. & gens fidei commissæ* patientior. opposita in latus auxilia, infestâ Ræ-
tiâ, cui Porcius Septimius procurator erat incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur Sex-
tilius Felix cum alâ Taurianâ & VIII. cohortibus ac Noricorum iuuentute ad occu-
pandam ripam Æni fluminis quod Rætos Noricosque interfluit, missus, nec illis aut C
his prœlium tentantibus fortuna partium alibi transacta. Antonio vexillarios è cohor-
tibus & partem equitum rapienti comes fuit Arrius Varus, strenuus bello, quam glo-
riam & dux Corbulo & prosperę in Armeniâ res addiderant. Idem secretis apud Ne-
ronem sermonibus ferebatur Corbulonis virtutes criminatus. Vnde infami gratiâ pri-
mumpilum adepto, læta ad præsens malè parta, mox in perniciem vertêre. Sed Primus
ac Varus occupantes Aquileiæ proxima quæque, & Opitergij & Altini lætis animis ac-
cipiuntur. Relictum Altini præsidium aduersus classem Rauennatem, nondum defe-
ctione eius auditâ. Inde Patauium & Ateste partibus adiunxêre. Illic cognitum tris
Vitellianas cohortes, & alam cui Scribonianę nomen, ad Forum Alieni ponte iuncto
consedisse. Placuit occasio inuadendi incuriosos. nam id quoque nuntiabatur. Luce
primâ inermes plerosque oppressêre. Prædictum vt paucis interfectis ceteros pauore
ad mutandam fidem cogerent. Et fuêre qui se statim dederent. plures abrupto ponte in-
stanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victoria post principia belli secundùm Flauia- D
nos, duę legiones, septima Galbiana, tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquilâ legato
Patauium alacres veniunt. Ibi pauci dies ad requiem sumti, & Minutius Iustus præf.
casttorum leg. VII. quia audaciùs quàm ciuili bello imperitabat, subtractus militum
iræ, ad Vespasianum missus est. Desiderata diu res interpretatione glorię in maius ac-
cipitur, postquam Galbæ imagines discordiâ temporum subuersas in omnibus muni-
cipiis recoli iussit Antonius, decorum pro caussâ ratus si placere Galbæ principatum
partes præsumerent. Quæsitum inde quę sedes bello legeretur. Verona potior visa pa-
tentibus circùm campis ad pugnam equestrem quâ præualebant: simul coloniam co-
piis validam auferre Vitellio in rem famamque videbatur. Possessa ipso transitu Vi-
centia: quod per se parũ (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum ob-

tinuit,

A tinuit, reputantibus illîc Cæcinam genitum, & patriam hostium duci ereptam. In Veronensibus pretium fuit: exemplo opibúsque partes iuuêre. Et interceptus exercitus per Rætiam Iuliásque Alpes. ac ne peruium illâ Germanicis exercitibus foret, obsepserat. Quę ignara Vespasiano aut vetita. quippe Aquileię sisti bellum, exspectaríque Mucianum iubebat. Adiiciebatque imperio consilium, quando Ægyptus, claustra annonę, vectigalia opulentissimarum prouinciarum obtinerentur, posse Vitellij exercitum egestate stipendij frumentíque ad deditionem subigi. Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, incruentam & sine luctu victoriam & alia huiuscemodi prætexendo, sed gloriæ auidus atque omne belli decus sibi retinens. Ceterùm ex instantibus terrarum spaciis consilia post res afferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium irrupit, tentatísque leui prœlio animis, ex æquo discessum. Mox Cæcina inter Hostiliam, vicum Veronensium & paludes Tartari fluminis castra permu-
B niit, tutus loco, cùm terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur. Quòd si affuisset fides, aut opprimi vniuersis Vitellianorum viribus duæ legiones nondum coniuncto Mœsico exercitu potuêre, aut retroactæ desertâ Italiâ turpem fugam consciuissent. Sed Cæcina per varias moras prima hostibus vendidit tempora belli, dum quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuncios pacta perfidiæ firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione VII. Claudianâ aduenit. Legioni tribunus Vipsanius Messalla præerat, claris maioribus, egregius ipse, & qui ad id bellum solus artes bonas attulisset. Has ad copias nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Cæcina, temeritatem victa arma tractantium incusans. Simul virtus Germanici exercitus laudibus attollebatur, Vitellij modicâ & vulgari mentione, nullâ in Vespasianum contumeliâ. Nihil prorsus quod aut corrumperet hostem, aut terreret. Flauianarum partium duces omissâ prioris fortunæ defen-
C sione, pro Vespasiano magnificè, pro caussâ fidenter, de exitu securi, in Vitellium vt inimici. Facta Tribunis & Centurionibus retinendi quæ Vitellius indulsisset, spes: atque ipsum Cæcinam non obscurè ad transitionem hortabantur. Recitatæ pro concione epistolæ addidêre fiduciam, &c. *eo ordine quo deinceps vulgati.*

IVSTI LIPSI

AD

C. CORNELII TACITI

GERMANIAM

EXCVRSVS.

A.

Pro Germanorum castitate.

GERMANOS *liberatum ire volui, à fœdâ auersæ Veneris notâ: & ecce ego non sine notâ. Nam quidam me culpat (modestè tamen fateor, nec planè* ἀλόγως) *quòd temerè mendacem dixerim Athenæum. Ab eo enim, inquit, Diodorus, Aristoteles, Strabo. Primus quidem, de Celtis sic scribit:* γυναῖκας δ' ἔχοντες εὐειδεῖς, ἥκιστα ταύταις προσέχουσιν, ἀλλὰ πρὸς τὰς τῶν ἀῤῥένων συμπλοκὰς ἐκτόπως λυσσῶσι. *& quæ subdit, turpia mihi nimis, turpia relatu. At Aristoteles* VII. *Polit.* Plerasque militares gentes, & Celtas in iis, masculum cœtum palàm admisisse. *Iam Strabo, negat* turpe apud eos fuisse τὸ τῆς ἀκμῆς ἀφειδεῖν τοὺς νέους: florem ætatis prostituere iuniores. *Quid ad hos ego? ignosce quisquis legis, penè idem quod in Athenæum. Falsi inquam isti, falsi: si tamen de Germanis hoc scripserunt ac senserunt, non potiùs de Gallis. Quod ego omnino assero: præsertim de iis qui Maßiliæ & Italiæ magis propinqui. Ab eâ parte labes hæc in candidam per se gentem. Nónne* mores Massilienses *prouerbio, ab hac mollitie innotuêre? Græci ergo illi, qui vix limen illudipsum Galliæ nouerant (Germaniæ certè penetral numquam) illîc repertum vitium famâ & stilo sparserunt perperam in omnes. Non mihi creditur? Tacito igitur nostro, qui disertè hoc ipso loco scribit (ex vestrâ quidem mente) molles istos & flagitiosos* cæno & palude mersos, crate iniectâ. *Tuam fidem, ô optime. Si fidi illi Græci, & si vitium hoc tam commune Germanis, tam receptum: qui constat vt iidem tam seueriter illud puniant? Itaque ne sic quidem Germani inquinabuntur, etiamsi inquinata illa lectio retinebitur. Nec tamen à me, qui haud paullò tutiùs Tacito & inprimis Fabio (qui claris verbis ignotum id flagitium Germanis asserit, te dissimulante) hîc crediderim, quàm Græcis. Quippe isti leui & longinquâ famâ aliquid de eâ gente acceperunt: at illorum æuo, cognita iam Germania, imò lustrata Romanis & calcata.*

Galliæ pars olim in muliebri morbo.

Græci eminus res Germaniæ nouerunt.

Purgat palàm Germanos Tacitus. Etiam Quintilianus.

STEM-

STEMMA AVGVSTÆ DOMVS.

IVSTVS LIPSIVS IANO LERNVTIO S. DICO.

TEMMA Augustæum, Iane Lernuti, rem à se implexam, & in historiâ multi vsus; digestum à me compositumque tibi mitto. Tentatum antè aliis: sed, liberè dixerim, tentatum potiùs, quàm perfectum. Nec enim pauca correcta à nobis, pluriaque eruta: & in re tenuiter indagandâ non tenuis labor. Quæ clara promptaque visa, non firmaui: aliis addidi notas, quas scies indices esse numerorum nouitiæ editionis. Fateor tamen esse quæ fugerint me, fugiantque etiam nunc; quæ vestigiis odorari potui tantùm. velut de Apuleiâ Variliâ, quam sororis Augusti neptem noster ait, pag. 61. item de Claudiâ Pulchrâ, quam sobrinam ponit Agrippinæ vxori Germanici, pag. 128. Nec adsequor, quia nihil inuentum nobis de marito aut stirpe Marcellæ minoris: à quâ hæc deriuem. Tibi quidem, Lernuti, qualecumque hoc munus, vt amor tuus est, placebit, scio: vtinamque in reliquis meis scriptis, alij pariter aut iudicent tecum aut errent. Vale mi ocelle, cum Giselino tuo meoque: quibus in summa concordiâ vnum hoc certamen est, vter me magis amet.

- C. OCTAVIVS C. F. qui Macedoniae praefuit.
  - *Ex Ancharia priore uxore*
    - OCTAVIA maior. *Ex priore marito C. Marcello*
      - M. MARCELLVS, *cui prima uxor Pompeia Sexti: altera, Iulia Augusti filia. Ex neutrâ liberi. Obiit adolescens in Baiano.*
      - MARCELLA *maior. Ex I. marito M. Vipsanio Agrippâ*
        - *Liberi, ait Suetonius, sed nobis irreperti. Nam de Vipsaniâ Tiberij uxore falsum.*
      - *Ex II. marito Iulo Antonio Africano Triumviri filio, de quo Plut. in Antonio, & noster pag. 126.*
        - L. ANTONIVS AFRICANVS. *qui Massiliae abiit, pag. 126. Ex eo aut fratre aliqua, ut arbitror*
          - SEX. ANTONIVS AFRICANVS. *de cuius nobilitate, pag. 256.*
      - MARCELLA *minor, de quâ silent.*
    - *Ex II. marito M. Antonio III. viro*
      - ANTONIA *maior. Ex marito L. Domitio Ahenobarbo*
        - DOMITIA, *cui vir Crispus Passienus, uti suspicor ex Quinctil. lib. VI. cap. 11.*
        - DOMITIA LEPIDA. *Ex I. marito M. Valerio Barbata Messallâ*
          - VALERIA MESSALLINA *Claudij principis uxor. Adi Commentarium nostrum, pag. 183. Et adde Senecam in Menippaeâ, qui Messallinae maiorem avunculum facit Augustum.*
        - II. *Ap. Iunius Silanus. Qui tamen antea maritus fuisse videtur Aemiliae Lepidae proneptis Augusti (vide Commentar. nostrum pag. 212. etsi res haec adhuc nubilo) Ex quo is forte*
          - L. SILANVS *sponsus Octaviae, pag. 186. & 188.*
          - M. SILANVS *proconsul Asiae, pag. 211.*
          - IVNIA CALVINA *Vitellij nurus, pag. 188. quoque ad Vespasiani avum supervixit, ex Suet. Vesp. c. XXIII.*
        - CN. DOMITIVS, *cui uxor Agrippina, & ex eâ*
          - NERO *Imp.*
      - ANTONIA *minor. cuius stirpem ex marito Druso, quaere infrà.*
  - *Ex Atiâ II. uxore*
    - OCTAVIA *minor. de cuius coniugio aut stirpe nobis non lectum.*
    - C. OCTAVIVS, *qui posteà C. Iulius Caesar Octavianus Augustus.* *Ex Scriboniâ uxore*
      - IVLIA, *cui primus maritus M. Marcellus, tertius Tiberius Imp. uterque sine prole. Medius M. Vipsanius Agrippa. Ex hoc*
        - C. CAESAR, *cui uxor Livia soror Germanici, pag. 123.*
        - L. CAESAR, *cui destinata uxor AEmilia Lepida, posteà P. Quirinij uxor. pag. 83.*
        - AGRIPPA POSTVMVS.
        - IVLIA, *cui vir L. AEmilius Paullus Censoris F. Ex eo*
          - AEMILIVS LEPIDVS, *cui Drusilla uxor. Ex Dione LIX. & Suet. Cal. cap. XXIV.*
          - AEMILIA LEPIDA, *sponsa Claudij, Sueton. Claud. cap. XXVI. Nescio an eadem quae nupta Druso filio Germanici, pag. 160.*
        - AGRIPPINA, *cui vir Caesar Germanicus. Et ex eo*
          - NERO, *cui uxor Iulia Drusi filia, pag. 154.*
          - DRVSVS, *cui uxor AEmilia Lepida, pag. 160.*
          - C. CALIGVLA, *cuius matrimonia è Suetonio pete.*
          - AGRIPPINA, *cui mariti tres, Cn. Domitius, Crispus Passienus, Claudius Imp.*
          - DRVSILLA, *cui prior maritus L. Cassius: alter M. AEmilius Lepidus.*
          - LIVIA, *sive,* LIVILLA *Suetonio: quae eadem* IVLIA *est Tacito & Dioni. Nupsit M. Vinicio, pag. 150. Huic sive alteri è sororibus maritus antea Quinctilius Varus, quem generum Germanici vocat Seneca lib. 1. Contron. III. & aliquid Tacit. pag. 133.*

Habes

Habes Augusti Stemma, quod ad sanguinem quidem attinet. Superest vxoria stirps, quæ adfinitate primò, mox adoptione insita in domum Augustam. Eam, lucis caussâ, seorsum hîc expressi.

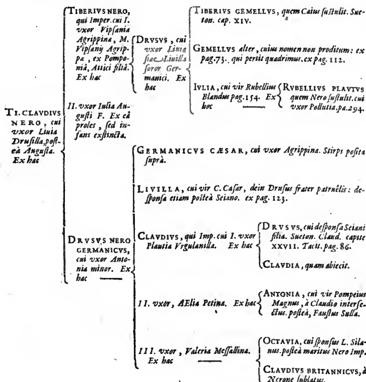

INDEX
ALPHABETICVS
IN CORNELIVM
TACITVM.

A.

Arduenna

B.

C.

Caspiarum

D. Daco-

D.

E.

F.

G.

Garaman-

H.

I.

Pedaneus

Q.

R.

S.

T.

Titius

INDEX
RERVM AC VERBORVM
QVAE HIS COMMENTARIIS
CONTINENTVR.

A.

Agge-

 Asinius

INDEX

RERVM AC VERBORVM

QVAE HIS COMMENTARIIS

CONTINENTVR.

A.

Agge-

B.

C. Cabiri

C.

Crinem

Ficus

G.

Iornan-

K.

L.

Q. Quadra-

Q.

R.

S.

T.

V. Vaca-

V.

Errata typographica.

Pag. 61. *lin.* 43. accessit, *lege* arcessit *Pag.* 101. *lin.* 36. tepore, *lege* texere *Pag.* 235. *lin.* 43. obsidioni, *lege* occidioni *Pag.* 444. *lin.* 50. anne, *lege* amne, *& subsequenti versu substitue punctum loco interrogationis.*

APPROBATIO.

HOS *Iusti Lipsij V.C. in castigatissima nunc supra omnes alias editiones C.Corn. Taciti opera Commentarios, non solùm Taciti nomine, quem in lucem magis magisq́ue, vbi is obscurior contractiorq́ue, producit, verumetiam multorum aliorum Veterum, in quibus plurima passim hîc obseruata, emaculata ac illustrata reperias, dignissimos censeo, qui recudantur.* VII. *Cal. Maij. Anno Domini nostri* M.D.XCIX.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apostolicus ac Regius librorum Censor.

BORE ET
ONSTA
TIA

IVSTI LIPSI

DISPVNCTIO NOTARVM MIRANDVLANI CODICIS AD CORN. TACITVM.

Editio ſecunda.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.
M. DC. VII.

ILL^MO ET EXCELL^MO
PRINCIPI
CAROLO
DVCI CROIIO ET ARSCHOTANO, PRINCIPI S. IMPERII, EQVITI AVREI VELLERIS.

T hunc libellum, ILLVSTRISSIME PRINCEPS, audeo ad te mittere? audebo. non quia ipse magnitudine tuâ dignus, sed quia Tacitus, cui labor hic facit. Homo ab Italiâ proteruus me petiuit, imò per meum latus ipsum Tacitum: scriptorem illum, vobis Principibus proprium, & velut consecratum. Iniuriâ affecit deprauando: vindicem iterum me sensit: vt ego te, contra id genus petulantes, animo rogo ILLVSTRISSIME PRINCEPS. Enimuerò ille nugas suas (iudicio, non affectu, sic appello) viro Principi inscribere ausus est: ego verear iustissimam meam, & publicè profuturam, Defensionem? Inscribo, te Patronum operi & auctori adopto, Herculem in eiusmodi monstra. Louanij, VIII. Kal. Iulias, ∞.IↃCII.

EX^TIAE TVAE

perpetuus cliens

IVSTVS LIPSIVS.

AD LECTOREM.

En, præter opinionem meam, Lector, aduersarium hoc scriptum: atque adeò præter morem. Equidem languebam nunc, & vt ouis in meridie, iacebam: ecce iste proteruus incurrit, & longo conuiciorum carmine me excitauit. Contemnerem? soleo, & generoso silentio me vindicare: sed hìc aliud amici suadebant, & res ipsa impellebat. Nec enim mea solùm caussa, sed Taciti agebatur: in quem ille iniquus, æquè atque in me iniurius, fuit. Deprauando, interpolando, interpretando vitium intulit optimo scriptori: & medicus plus nocuit, quàm morbus. Corde miseratus sum, cùm vidi: & quâ excusatione silerem, qui Tacitum tutelæ meæ iure duco? Fabius in Senatu olim, animosè: *Quam arborem conseruisset, sub eâ legere alium fructum, indignum esse*: de fructu non ego dicam. legant, imò ideò olim sata, & à nobis rigata est: sed defringi aut detruncari quî patiemur? Equidem respondi, & proteruiam siue inscitiam hominis, illam repressi, hanc produxi. Expedit hoc iuuentuti, quæ ignara iudicandi, in fraudem facilè inducatur, & spretis melioribus, vana hæc adhæreat & amplectatur. Caussa etiam priuata me mouit. Age, Zenone sim modestior; tamen istud tintinnabulum me excitet, & linguam ad iustissimam defensionem laxet. Homo impotens, moris communis & pudoris, pænè sensus dicam, expers, Campanâ quadam superbiâ me proterit: atque odio, non ambitione solùm, impugnat. Sileam? illum aliosque attollam, ac prouocem, & scopum me faciam petulantiæ atque inuidiæ telis. Imò cum poëtâ,

Liu. lib. x.

*— τάχα δή με διαῤῥαίσουσι καὶ αὐτόν.

*. Citò & ipsum me ore vorabunt.

Frgo respondi & repressi, fidei, famæ, quietis caussâ: sed idipsum quietè, nec magno animi motu. Non enim si ille fui, ego mei oblitus sum: nec furere cum cerito libuit, aut mergi, vt sic dicam, cum mergente. Ioculos adspersi tantùm, & tenues istas epulas velut sale aliquo condiui dictorum. Quid enim

enim aliud facere mihi fuit, aut ſcribere? Materies exigua, aut ſcabra: Critica tantùm: nec ea polita, aut diſtincta teſtimonijs, aut productione aliquâ ſcriptorum veterum: verba eius nuda, fatua, & *Aes Dodonaeum*. Itaque amoenitates ſiue argutias alibi à me miſcui, & conuicijs eius iocos oppoſui: cur non iure factum? Poëta-philoſophus olim ſcripſit:

* Σώφρων καθ' ἡμᾶς, σώφρον' ἀντιλήψεται, .
Θυμούμενος δ' ἀντιλήξεται θυμούμενον:

* *Modeſtus in nos, inuicē modeſtiam. Intemperans intemperantiam feret.*

Etſi poſtremum hoc abnuo, atque etiam incitatus in me, non ſentiet incitatum. Aſpera aut acerba à ſtilo, vt à naturâ, abſint. ſed vt culicem moleſtè circumſtrepentem, leui manu, & ſine irâ, diſpellimus: idem liceat & deceat in iſtis, qui innoxiam quietem noſtram turbant. Fecimus. atque ita, vt omnibus appareat, illam magis quàm vindictam procuratam; & veritatem, quàm victoriam quæſitam. Hæc de cauſsâ & modo ſcripti: de ipsâ re nunc vide. Scito, Lector, *Codicem Mirandulanum* aſſiduè hîc aduocari, tamquam de cælo teſtem: & quid, niſi fucum, fraudem, & quem falsò nobis (ad exhibendum prouoco) obtrudunt? Quæſitus, aut non erit in rerum naturâ; aut oblatus, ſe reteget nec æui nec pretij alicuius eſſe. O ludos, quos nobis, imò nos, faciunt! Itáne fungos haberi, vt diſtinguere & arbitrari inter germanum falſumque Codicem non poſſimus? Errant, poſſumus: fecimus antè, facimus hîc, & faciemus. Et tamē eſto. reipsâ, non titulo, Codex aliquis vetus ex angulo eruitur, & aliqua præter nos prodit. Quæ hîc culpa mea ſit? equidem qui nobiles fuêre, quóſque nanciſci noſtrâ aut amicorum gratiâ licuit, nacti ſumus: eos induſtriè & fideliter contulimus, nec pauca à nobis eruimus, bonis laudāda, alijs inuidenda. Tu è Codice abſtruſo aliquid ampliùs: quid iactas, aut carpis? Gratare ſorti tuæ, imò publicæ, & ſine liuore aut inſultatione, hæc profer. Quid ſi à te etiam aliqua? non magnum facies: ego prior centena aut millena. Nec ſum tamen ille Potitius, qui putem vnum me litare in hoc ſacro: alij ad aram veniant, faciant, bono & propitio Hercule illo Muſagetâ. Sicut vinitori ſcopus eſt, in vindemiando obuios & grandiores racemos legere, fraudi non eſt minores aut latentes tranſiſſe: de nobis ſic arbitrentur. Columellæ appoſitâ verba: *Vt in magnâ ſiluâ boni venatoris eſt, feras indaganter quàm plurimas capere, nec cuiquam culpa fuit non omnes cepiſſe:* idem hic

 eſto.

esto. Atqui & error, aut somnus, nos alibi habet. Itáne mirum in homine?

* Ἀλλ' οὐ γάρ πως ἐστὶν ἀΰπνους ἔμμεναι αἰὲν
Ἀνθρώπους.

* *At non fas homines vigilantes perpetuò esse.*

dixit poëta omnis æui sapientissimus. Sed nos alibi nempe lapsi: heus tu, tu ille, qui cummaximè me carpis, in centenis his, aut circiter *Notis*, tres aut quattuor probabiles, non dicam probas habes? Tamen nos pedibus trahis, & omnia nostra *nihil ad Parmenonis hanc suem*. Vnus Lucius,

Subtilis veterum iudex & callidus audit.

Ridemus: tu facies Lector, cùm legeris, & vero bonoque, vt soles, fauebis. Et simul scies, semel atque vniuersè toti huic generi responsum. sint alij qui incurrant, qui scribant:

—— Dis pietas mea
Et Musa cordi est:

tibi veritas, & sic salue. Louanij, postrid. Kalend. Maijas. ∞. IϽCII.

IVSTI

IVSTI LIPSI

DISPVNCTIO NOTARVM MIRANDVLANI CODICIS AD CORN. TACITVM.

IDIMVS librum, siue libellum tuum, Luci, auidè (fatebor hoc) exspectatum. Titulus inducebat, *NOTÆ IN CORN. TACITVM E MANVSCRIPTO CODICE MIRANDVLANO.* Amamus, vt scis, auctorem illum, benè ei fecimus: & amamus hoc quoque, vt alij: eoque, vt dixi, auidè exspectabamus. Quid autem nisi mira, è *Mirandulano codice*; magna à *ciue Romano*? sed fefellisti nos, vt rem dicam, & verbo veteri, *Thesaurus cineres fuêre.* Tria tu attulisti tantùm, Fraudem, Liuorem, Inscitiam: & substringe aurem breuiter hoc ac liberè docturo. Siquid non ad gratiam aut gustulum tuum erit, sustine & tolera: vel Euripide monente,

* —— ἐπεὶ τὰ μὴ καλὰ

Πράσσειν ἐτόλμας, τλῆθι καὶ τὰ μὴ φίλα.

* quoniam non bona Patrare es ausus, non amica etiam feras.

Præfatione tuâ ordiar: id est, calumniarum & conuiciorum campo. Primò vniuersè in Criticos:

„ *Ita planè est, vt Titianus noster dicebat, immani pauco-*
„ *rum, qui se Criticos dicunt, licentiâ eò ventum, vt si La-*
„ *tina lingua auctores reduces audire daretur, quæ verè sunt*
„ *sua, adeò pro cuiuslibet libidine mutilata, sublata, mutata, addita inuen-*
„ *turos, vt nullâ ratione pro suis agnituri sint.*

Censoria tua verba! quibus nos tamen in parte subsignamus. Quis magis aut sæpiùs conquestus est de temeritate siue calore quorumdam, qui Criticos se dicunt? Sed dicunt, ô Luci:

* Ὄρνιθες δέ τε πολλαὶ ὑπ' αὐγὰς ἠελίοιο

Φοιτῶσ', οὐδέ τε πάντες ἐναίσιμοι.

* Sunt multa quidem aues sub clari lumine Solis, Non tamen auspicijs apta omnes.

nec tu ille es inter auspicales. Legitimi autem Critici, mihi crede, sol & sal sunt litterarum. Neque mel ideò insuaue, quia ægris sic videtur; nec isti in-

utiles, quia vobis aliquor parum ſanis. Sicut bonus archirectus & nouas domos parat, & veteres reparat, vtrumque cum laude: ſimile litterator.

Sed vniuersè ita bacchatus, in me flectis, & meis deinde cruribus aſciam hanc illidis.

„*Id*, inquis, *ne longiùs abeamus, Tacito eueniſſe, & quidem ab eo qui Satyram in noſtri æui Criticos ſcripſit, Excerpta hæc manuſcripti Codicis, pauca è quamplurimis, perſpicuè docebunt.*

Hoc à me Tacito? medicina, ô homo: & fatentur omnes, qui ipſi medico non egent. Iacebat vtiliſſimus humano generi ſcriptor, paucis noſcendus, legendus, intellegendus: ego manum adhibui, famam & lucem, & (ringaris licet) alteram vitam dedi. Confidenter iſta: nam, vt ille ait,

* *Ξὺν τῷ δικαίῳ καὶ μέγ' ἔξεστι φρονεῖν.*

Quin hæc, atque alia opera mea laudabilis, vna incurſus veſtri cauſſa. Sicut piratæ nauim vacuam præteruehi patiuntur, onuſtæ inſidiantur: ita vos iſti, * *γοργείας κεφαλῆς ἀπόγονοι*, me bonæ famæ vberem petitis, maleuolentiæ ſaturandæ.

* *In iure & æquo, magnitudo animi decet.*

* *Gorgonei capitis proles.*

Pergis etiam:

„*Jlla* M.S. *codicis Excerpta perſpicuè docebunt, quot ibi hominis frigidas coniecturas, quot ſine cauſſâ proteruè reiecta, quot ineptas emendationes.*

De Grammaticâ & ſtructurâ, gratiam tibi ſemel facio: in re quid ais? *Jlla* M.S. *codicis Excerpta*. Cuius codicis, vbi aſſeruati? quando, quo modulo, quâ chartâ an membranâ, ſcripti? Nihil adſtruis: atqui fidem inſtrumentis præſtruere, id primum in hac contentione erat. Laudas Codicem adſiduè, & habes velut Palladium aliquod ex incendijs & ruinis: ſed éſtne reuera? ipſum vidiſti, an *Excerpta?* Nam eâ voce vteris: & ego rem tibi atque alijs, etſi diuinando, dicam. Ex ijs quæ adducis aſſero, Codicem illum aut non eſſe, aut certè veterem non eſſe. De plano, inquam, ego hoc adfirmo: exhibe ijs, qui gnari talium, poſſunt arbitrari. An fucum mihi faciant tuæ Notulæ; quæ omnes ab audaci aliquo & malè ſagaci ingenio, non à Codice, clamant eſſe? Si iſtud; quomodo ab omnibus libris ſic abirent, & nec ductum aut veſtigia ſcripturæ priſcæ tangerent? Certè nos Romæ perantiquos vidimus, & cum curâ ac fide (inquire Luci) compoſuimus: idem poſt nos Florentiæ Curtius Pichena, vir egregius, & ingenio ac modeſtiâ rui diſpar. Iſti Codices ante mille annos, aut circiter, ſcripti conſentiunt, aut leuiter mutant: tuus, vbi hæſitatio cumque aur nodus, nimium quantum diuertit: id eſt, nouitia & temeraria aliqua manus, vt dixi, interuenit & ſcindit. Crede à cortinâ hoc dictum, Lector: & tu, Luci, quid diſſimulas? fatere ariolum me eſſe, & diuinitus ſcire. Iterum repeto, non eſt, inquam, liber antiquus: quid ſi nec tu vidiſti, ſed *Excerpta* aliquis, ad oram vt fit ſcripta, tibi obtruſit? O pepo! & bellum hoc etiam, quòd in ſex prioribus libris, *Ab exceſſu Auguſti*, Codicem illum tuum aduocas: quorum vnicè vnicum in totâ Europâ exemplar eſſe hactenus

nus audimus. Id Leoni Decimo, Pontifici optimo maximo, oblatum, in Corbeienſi monaſterio ad Viſurgim repertum, ſeruat etiamnunc inclyta illa Bibliotheca Mediçea. Tu aut tui ſi alterum habent, cur non profertur? cur tu in his *Excerptis* non aliquid addis, mutas, corrigis, quod operæ pretium videatur? Nam pauxilla quę ſuggeris (res mox dicet) ea ſic inepta & abſona ſunt, vt fidem omnem Codici, & iudicium tibi, demant. Satis de illo. in quo * φοινικόν τι latêre, dies etiam reuelabit. ** Punicum aliquid.*

Sed de me addebas,

„ *Hominis frigidas coniecturas, ineptas emendationes.*

Itáne *frigidas?* hoc malo, quàm vt ab impetu calidas. Sed maturas & ſagaces pleraſque fuiſſe, vel codex ille Florentinus dicet: qui in centum pænè locis eas vel iuuat, vel firmat. A Pichenâ hoc pete. Addis de *ineptis emendationibus.* Mox videbimus. ſed vereor vt tu Homericum illum Paridem imiteris, qui cùm initio iactaret ſe ſtolidè & laceſſeret, mox vt Menelaum vidit

* Ἐν προμάχοισι φανέντα, κατεπλήγη φίλον ἦτορ: ** Stantem in principijs, perculſus pectore caro eſt.*

idem, inquam, tibi eueniat, & me pro Helenâ meâ pugnantem non ſubſiſtas.

Pergis:

„ *Moderationem autem adhibui, quamuis veteris legis auctoritate, aliâ*
„ *etiam viâ, tueri me poteram.*

Tu moderationem? teſtor quicumque tua legent, vix aliud intemperantius hoc æuo ſcriptum. Vel pauca hæc præloquij,

* Ταῦτ' οὐχὶ πικρότερ' ἐστὶν αὐτῆς τῆς χολῆς; ** Nônne hæc vel ipsâ bile amariora ſunt?*

Fati mei hoc cenſeo, à pleriſque diligi, à paucis carpi: ſed qui fecerunt, enormiter adhuc fecerunt, *Diodorus, Domaunus, tu.* Sed tamen *aliâ viâ,* inquis, *tueri etiam te poteras.* Quâ? * κυμῶν κυμιστής mihi viſus es in iſtâ. Sicut ij qui ocymum ſerunt, felicius id naſci ad conuitia interiecta autumant: ſic tu quidquid mox ad Tacitum, dicterio in me rigas. *Tueri,* inquis. Quid hoc eſt? aut quis te læſit, ſiue laceſſijt? Tu hanc ſecurim vltrò mihi inieciſti: ego te natum adhuc neſciui. ** cuminus magu, qua canes.*

At æquiter etiam factum hoc prætendis: quid ita?

„ *Quia tot ſcriptis meis ſpicula in Lambinum, in Hoſpitalium, in Mu-*
„ *retum contorſi.*

Itaque iure communi luo, & ex adagio,

* Πίνουσ' ὀμίχλην τῆς πονηρίας κακοί. ** Fæcem malitiæ turbidam mali bibunt.*

Agnoſco Nemeſin, & te adminiſtrum. Quos tamen læſi? *Lambinum.* Cognominem tuum tueris: ſcito autem. pauca à me contra eius ſenſum dicta aut ſcripta: nihil in illum, quod famam quidem tangat. *Hoſpitalium* etiam. Homo veri & verecundi exſors, vbi? Virum illum, verè inter lumina Galliæ, ego offuſcare conatus ſim? Imò quî potui? nec enim concurſus in his ſtudijs aut competitio: & Criticum aut Philologum nihil ille (quod ſciam) tractauit, certè non vulgauit. *Epiſtolas, & Sermones* ſcripſit, Deus bone, bonos & ſapientes!

sapientes! Hoc voce vbique, hoc scripto testatus sum: & differri instar Penthei volo, si verbulum mihi excidit in alium sensum. Cedò, cedò: si non potes, Istro fallacior, & Amazonâ audacior, cur hoc ponis? *In Muretum* denique. Audi. Muretum ego noui, & coràm introspexi, virum ingenio & eloquio suauem, iudicio sæpè bonum, ambitioni non semper extraneum. Quid in hunc autem à me iactum? Alibi defensio mei est, fateor, ob nescio quas suspiciunculas siue conceptas, siue quia videri volebat: ego liberè & fortiter reieci, sed reieci. Quæ mea hîc proteruia? quin confidenter & tempestiuè hoc dicam: inter omnes mei æui & generis scriptores, neminem modestiùs honestiusque se gessisse, siue erga functos, siue viuos. Quid de scriptis dico? idem in sermone: & publicè siue priuatim disserui, semper magnificè de ijs qui meruisse videbantur, & supra quàm meruisse. Ad auditores meos appello. quoties mihi triumphare de alienis erroribus fuit, & omisi? Nec magnum feci: natura mea sic est, si nescis: benigni, candidi, faciles in alienas laudes sumus: & sæpè nimias, iure in me notandum, imò iam notatum. At tibi satis est, inclementer hæc in me dixisse, probationis securo: nec pudet palàm populo mentiri.

—— hic nigræ succus lolliginis, hæc est
Aerugo mera.

Porrò ad alia. nam addis:

„ *In populos denique totos* (spicula contorsi) *eosq́; Europæ præcipuos. Gal-*
„ *lia languescit. pauci admodum in eâ viri docti. In Italiâ nullus post Si-*
„ *gonium, qui reliquum in eâ gente decus. In Germaniâ doctrina huma-*
„ *nior, vt antiqui loquebantur, delinquit. In VVestfaliâ semihomines, &*
„ *meri Suilij, Porcij, Scrophæ.*

Hem, hem ista AD TACITVM? tu verò de scammate abis, & non instrumenta ad veritatem, sed partes ad factionem quæris. Ego iaculatus sum (vtar tuâ metaphorâ) *in populos Europæ præcipuos*. Ecce, telum vnum: *Gallia languescit, pauci admodum in eâ viri docti.* Telum, sed tuum: his quidem verbis numquam arbitror me scripsisse. Illud, sed aliter & decentius, & addo verius: per bella hæc ciuica laudatissimæ & cultissimæ regioni non surculos aliquos doctrinarum defractos, sed arbores ipsas euulsas, fructiferas in orbem terrarum. Quid? Galli ipsi non fatentur, & sentiunt, & iure iudicasse me dicunt? quære. Non est hoc conuiciari, sed miserari: & vtinam alij sic de Galliâ, & de me quoque, vt nos inuicem sentimus! Addis de *Italiâ. Nullum in eâ doctum, post Sigonium*. Pari fide. nam vbi hoc aut scripsi, aut sensi? Quàm cæca autem ea præsumptio sit? men' iudicare de ignotis, & in tanto populo, tam altâ pace, in flore illo ingeniorum, proclamare vnum virum in doctis esse? Desipis mentis, ô homo: & dum me calumniæ vis, populares tuos ignauiæ, sed tuis verbis, damnas. Absit hoc mali fati à parente artium Italiâ, artes in eâ ab vnius hominis vitâ suspensas. Quid ergo est? vt liberè hoc tecum & porrectiore fronte (ita cœpimus) fabuler: fatemur Italiam, quæ ante dena aut vicena

vicena lustra fuit, eâ in parte, nunc non esse. Dic sodes, vbi *Politiani* vestri, *Hermolai*, *Iouiani*, *Sanazarij*, *Parrhasij*, *Bembi* sunt? plures alij, ingenio & doctrinâ inclyti, & propriâ vobis laude, elegantes. Nec culpamus, imò nec miramur. à Prouidentiâ ista sunt, quę per gentes ætatesque spargit artium flores, & magnum hunc mundi hortum, velut per areolas, variè colit.

Iam de *Germaniâ* etiam arguis scripsisse, *Doctrinam in eâ humaniorem delinquere*. Non est operæ videre vbi tale aliquid dictum, nec scio an de Germanis: hoc scio, nec in somnio id me sensisse. Delinquere ego dicam, quæ in eâ magnis auctibus crescit & assurgit? Videmus audimusque cottidie: & veniunt ad nos plebeij siue nobiles, sed isti maximè, quos honestissimus discendi ardor per varia loca atque homines agit. Vna Gallia tibi dicet, frequentissimam eam gentem apud se esse, & quid nisi ad ingenij animique cultum? Quod idem in Pannonijs, Dacis, Sarmatis scito: & lucem hanc artium ad oras Ponti Euxini iam radiare. Sed hoc bellissimum, quòd de *VVestfalis* etiam meis inijcis & obijcis. Túne? & quid tibi cum isto axe?

* Ἀλκίνο' ἄλλο τι τὶ μελέτω φρεσίν: ** Alcinoë bis alias curas age.*

non exspectant tuitionem tuam, nec poscunt. Isti Hercules non egent te Iolão. Quid, quod pax iam inter nos est? & Epistolas illas non interpretatione solùm leniui (quod verè poteram, & publicè feceram) sed spongiâ deleui. Non exstant in postremâ editione. Itaque, vt dixi, res alias, & tuas, age.

Iam ago, inquis.

„ *Nihil intolerabilius eâ epistolâ, quâ Petrum Bembum, columen illud*
„ *litterarum, tam scurriliter explodis.*

Plura addis, & in hoc altioris nominis velut pulpito reliquum Præfatiunculæ canticum desaltas. Heu, quid faciam? quis me purget?

Non mare si totum velit eluere omnibus vndis.

Sed tamen, ô homo, vetera hæc & languida putabam. * —— τί δ' ἄχρειον εὕδον ἐγείρεις; Iamdiu est cùm pœnitentiam huius offensæ, quanta est, egi: & * publicè testatus sum, nolle factum. Idem nunc itero, ** quid suscitas quiescentem dolorem?* ** Cent. ad Ital. epist. v 1.*

Confiteor, testêre licet, signate Quirites.

Non est hæc legitima satisfactio? Offero, inquam,

* Σπόγγον, ἀκεστῆρα πλαζομένης γραφίδος. ** Spongiam, aberrantis quæ medicina stili est.*

Meam sortem! vnumquodque verbulum nostrum sic acriter examinari, momentis omnibus pensitari? Non est veteribus aut nouis, vtique in isto Epistolari genere, factum. Sed fiat, fiat: & cautior per hanc malignitatem, si non melior, reddar. Et tamen quid inclamant? quid dixi aut scripsi? nihil, nisi affectatiunculam stili, idque in seriâ historiâ, damnaui: cetera, æstimo Bembum & colo. An non liceat?

* Πάμπαν δ' ἄμωμος οὔτις, οὐδ' ἀκήριος. ** Omnino culpa nemo liber aut noxa.*

At enim *familia illustrissima* fuit, *tot heröum parentis*, *Cardinalis*, & tuâ destinatione *Pontifex maximus*, si vixisset. Credo, & faueo his elogijs. quid autem?

autem? ergo in tali, nos qui litteras colimus, nihil iudicemus de litteris? Citharœdus olim quispiam, nescio cui regi carpenti aut admonenti: *O rex,* inquit, *non idem est plectrum & sceptrum.* Bellè: & tu vis, vt purpuræ iudicia omnia cedant, & fasces submittant? Non impetrabis, Luci. qui in comitia publica hæc descendit, puncta famæ suæ feret, non feret, vt liber ille *Populus Romanus Quiritium* volet. Conuicia tantùm amoueamus: quæ tu dolosè mihi adfingis. & sponsione prouoco, nisi ipsa Epistola refellit.

Sed hîc cùm benè desæuijsti, & tantumnon tubicinem ad ostium scelerosi Lipsij canere iussisti, ad rem tandem & ad Tacitum redis:

„ *Sed reprimo me,* inquis. *& tibi, Princeps amplissime, auctor sum, vt codicem illum tuum Mirandulanum, omnium dubio procul qui exstant emendatissimum, Titiano nostro viro eruditissimo credas. Is correctoribus istis personam detrahet, castumq́ nobis dabit Tacitum, aut nullus.*

Tu te reprimis? qui in sequenti totâ scriptione, velut mappâ missâ, ad conuicia curris. Sed *Principem* hortaris *Codicem illum edere*. Non ego, ô Princeps: nec vnius huius Xenocratis testimonio crede. Sunt in Italiâ tuâ alij viri gnari & veteres talium,

* Οἳ μὲν φέρτεροί εἰσι νοῆσαί τε, κρῖναί τε:

eos adi vel aduoca potiùs, & audi. Nam iste non est * μαντεῖον illud, quod consulas: alibi sciens aut experiens fortasse, in totâ hac re litterarum, Delfin in terrâ. *Titiano*, inquit, *viro eruditissimo committe*. Hunc ego quis sit nescio: probum doctumque esse opto & autumo: magis, si alio laudante. Quisquis tamen, aut non habebit codicem fidum & edi dignum, vt ex hoc gustu nos iudicamus: aut si aliter, non erit Mineruæ iste calculus: & vaticinor tibi, Princeps, præsens aut postera ætas suffragium huic industriæ non dabit. Sed hem, Æacidinę iam minæ: *Iste correctoribus personam detrahet*. Quam personam? non satis capio: nos quidem palàm loquimur, & profitemur esse quod sumus. Quin vos potiùs histrioniam exercetis, & personas sumitis, quas indecorè sustinetis. Illud in aurem:

* Μή μοι ἀθηναίοις αἰνήσετε, ἄσκοι ἔόνται.

Amplius, *Castum nobis dabit Tacitum.* Non sum inter * ὀρχησταλόγοις: sed audacter hoc dicam, non longè à puritate, nostrâ quidem operâ, abest. Imò aliquid audentius. conueniant decem Titiani, decem loca, præter illa nostra, sana farctaque non reddent, sine ope quidem eximij alicuius & perantiqui Codicis: qualem frustrâ iactas tuum esse. Nam illum ego fumi vmbrâ non emam: nec à me alius, nisi * — νήπιος ἠὲ χαλίφρων. Itaque omitte * γιγαντιᾷν & ampullari. diu est, cùm nouimus istos,

* Οἴκοι λέοντες, ἐν Ἐφέσῳ δ' ἀλώπεκες.

Atque hæc est tua eximia Præfatio: & quis tibi ad arculas sedit, vt suggereret & dictaret? Nec enim vel hæc tibi, vt reliqua sunt, sine Theseo.

Sed iam ad rem, ad rem, à Promulside ad ipsam Cœnam: & iudicia tua * δικαιότερα τῆς δίκης videamus.

* Qui meliores sunt hæc noscere, & arbitrari.
* oraculum.

* Ne mihi Athenaeos laudetis, erunt vacui vtres.
* sui saltatores.

* — demês aut puer insanus.
* instar gigantum iactare.
* Domi leones, in Epheso vulpeculæ.

* Iustitiâ iustiora.

A D

AD LIB. I. ANNAL.

Nauum id Cæsari.] Nos feceramus, *Gnarum id Cæsari,* optimè ad sensum, & ductum scripturæ priscæ: sed & pro Taciti phrasi. Quid tu? * νόθῶς, & ex tuo illo Codice, *Liuiam id Cæsari,* supponis. Et quis non videt, verè supponi? quàm tuus ille codex in ipsâ fronte se prodit? Quid simile ad germanam & veterem scripturam? Si hoc ius est, licet omnia inuertamus & rescribamus, vt vola veteris & veræ lectionis non exstet. Plutarchum adducis: quem tu non nisi apud me legisti, meis verbis & versione vsus. Ille autem contra me? planissimè pro me, & ipso Tacito (nam ille ita scripsit) si quis bonâ, liquidâ, & non tuâ mente legit. Videatur. Pag. 5. b. * adulterat.

Qui Vedij Pollionis luxus.] In omnibus Notis non maius tuum acumen. Nam legis ex libro, *lusus:* & interpretaris, *Hunc Augusto tam iocosæ consultationis auctorem fuisse.* O tuas argutias, an lusus! Præiuit, *consulti per ludibrium Pontifices:* & hîc iterùm de *lusu?* Quis tamen tibi dixit Vedium auctorem siue suasorem? Somnium, sed à portâ eburneâ. Verba & nexum vide: refellent. Iustissimè autem Augustus culpatus, quòd viles & indignos homines nimis euexisset, & illudere opibus ac reip. passus esset: inter eos, hunc Vedium, vt docui. Itaque tua interrogatio ridicula: *Ad quid culpare Augustum, ob Pollionis luxum?* Cui clarè respondemus, Quia culpæ ministrorum, Principes ipsos communicant. Pag. 11. a.

De magnitudine imperij, suâ modestiâ.] Muretus haud absurdè *Modestiam* hîc pro *tenuitate* (ego *mediocritatem* mallem) virium accepit. Id est, Excusabat se imparem, quia modicæ sibi animi ingenijque vires, pro magnitudine illâ & onere imperandi. Potes & solitè accipere Modestiam, pro affectu animi ab omni ambitu & imperio alieni. Bona hæc & vera sunt: quid tuus codex? *Suetâ modestiâ.* quod mihi quidem algâ est vilius. Ibidem. Lib. xi. Var. cap. IIII.

Dum interfectos, quia vtilitati legionum consulebamus, ij sepeliant.] Negat Lucius idonei aliquid sensus comparere: itaque suadet cum libro legi, *mei sepeliant.* Etiam ego aliquid nego, Luci. quid? communis sensus in te comparere. Potéstne clarius, *ij,* siue mauis, *hi sepeliant?* nempe commilitones, & digito demonstrat? Nam inuidiosè querebatur Vibulenus, fratrem occisum à Blæso, & *cadauer abiectum.* Quę autem, ô noster Crates, constructio aut sententia sit, *Nos mei sepeliant?* Pag. 18. a.

Luna clariore penè cælo.] Nos faciebamus, *claro repente cælo:* & benè expediebamus, è vero & naturâ. Quid noster? accusat *Catonianum meum supercilium:* & ex Codice substituit: *Luna clarior, repente cælo.* De supercilio dici, quæ caussa est? simpliciter modestèque ita posui: lege, si voles, & interpretatio- Pag. 19. b.

pretationem vnà meam vide. Iam in tuâ correctione quid probi est? *Luna cælo visa languescere*. Mirum, ni *terrâ*.

Pag. 31. a. *Vbi primum copia fuit, vehi equites.*] Probè. & monui eodem sensu, *inuehi*, legi posse. Quis nescit equites à suis euehi, in hostes inuehi? Tamen vtrumque damnat Hypercriticus, & *egredi* reponit, cum elogio: *Latinè & clarè*. Scilicet nostrum illud Latinum non est? obscurum etiam, & sole eget? Mihi crede, tu mente. nam *egredi* equites, in illo impetu & impressione, quis ferat?

Pag. 35. b. *Nihil strenuus ab ignauo, sapiens à prudenti, consilium à casu differre.*] Ego, *sapiens ab imprudenti*: sensu & germano codice Medicæo volentibus. Tu è tuo, *sapiens ab rude*. Agnoscimus diuinatiunculam alicuius, qui libri titulo hæc velat.

AD LIB. II.

Pag. 54. a. *Vt locis, dignationibus, ordinibus antistent, talesq́, ad requiem animi, aut salubritatem corporum parentur.*] Feceram, *aliisque qua ad requiem*. Tu è codice: *& alijs quæ*. Quid? Nónne hoc ipsum ibi subnotaui? Furuncule, sportulam captas. Sed amplius legis, *separentur*, pro *parentur*: quod non nolim, etsi illud velim.

Pag. 55. a. *Tiberius tamen, quasi augeretur potestas eius, disseruit.*] Scriptura vetus erat, *auretur*: nos ex eâ, *augeretur*: & res poscit. At tu superciliosè reponis, *auferretur*. Potéstne apertius contra Taciti mentem? Asinius Gallus in quinquennium comitia Cæsari permiserat: & amplius, vt Legati legionum, certi Prætores essent, extra suffragiorum aleam. Tiberius vidit *arcana imperij tentari* (ait noster:) quid ita? quia in longum sic designare magistratus, superbiam illis, sed & potentiam addebat: ianua aperiebatur ad res nouas. Præterea, Principi gratia adimebatur alios creandi; & præteritis offensa addebatur, & desperatio emergendi. Non bona hæc omnia Principi, quem non adstringi, & liberum potentemque præmiorum & honorum esse, expedit: eoque Tiberius damnat. Sed callidè, pro suo more. & quasi vim sententiæ non peruideret, verbis benignè accepit, & vt augendæ potentiæ dictam; re spre-
* Crassidens. uit, & veterem morem, vnaque vim imperij, tenuit. * παχύδερμος est, qui hæc non capit.

Pag. 56. a. *Vrgere modestiam Senatus, eamdem vim in me transmittere.*] Ait Lipsium emendare, & quidem *Critico supercilio* (hæc sunt sollemnia condimenta) emendare inquam: *Eâdem inuidiam in me transmittere*: vel, *inuidiæ me transmittere*. De priore membro, verum est: in altero, tua falsimonia comparet. Egóne, *inuidiæ transmittere*? spurcum, nec è Latio sit: scripsi palàm (relege) *Inuidiæ me transdere*: quod antiquis libris crebrum, pro *tradere*. At omnia hæc *nugæ* sunt, inquis. quid ergo tua cortina? *Vrgere modestiam Senatus, & odium in me transmittere*. Quid hoc ad scripturam veterem? semper à lineis codex tuus excidit.

Postquam

Postquam rarus in tribunali Cæsaris Piso.] Quis dubitat, inquis, meliùs legi, *Post quæ*? Ego, Quis dubitat te mea nec recto oculo legisse? Nam palàm edidi, *Póstque*: nec muto. Pag.65 a.

Dein Piso abire Suriâ statuit.] Notaui, deliquium aliquod hîc videri: ille accusat, *quòd nihil tamen addam aut mutem*. Hoc ius mihi esse vis? Verecundiùs ago. & cum Sophocle:* —— ἐφ' οἷς δὲ μὴ φρονῶ, σιγᾶν φιλῶ. At ille quàm pulchrè, quàm benignè explet! *Proin Piso.* Pag.68 a. *quæ non scio, silere amo.*

Reperio apud scriptores senatoresq́ eorumdem temporum.] Lipsius, inquit, *Dusam secutus* legit, *senioresq́*. Nugator. egóne Dusam? imò ille me; & testem habui, non auctorem. Verba mea vide. Sed tamen vterque nos absurdè. Ratio. *nam qui seniores eius aui, historiæ huius scriptæ tempore mortui erant.* Subtilissimè. scribente Tacito mortui, ergo audire aut discere ab ijs anteà non fuit. Quin tu Tacitum ipsum alibi castigas: *Audita scriptaq́ senioribus tradam?* Reponis igitur, *scrutatoresq́*: quod non est Codicis, sed tui illius scrutarij, qui iamdiu friuola sua pro gemmis tibi obtrusit. Ceterùm, & *Senatores* nunc tenẽa: vt quia res in Senatu acta, testes aduocet scriptores ex ipso Senatu. Pag.74.b.

AD LIB. III.

ODERO *seponamq́ à domo meâ, & priuatas inimicitias, non Principis, vlciscar. Sin facinus in cuiuscumque mortalium nece vindicandum detegitur.*] Valdè hîc incurris & inclamas, *Nihil idonei sensus esse, nec me tamen offendi*, nisi quòd rescribam, *non vt Princeps*. Imò, Luci, & illud in textu editum, & hoc à te subiectum, vtrumq; à me est: & ad vestigia quidẽ scripturæ Medicææ. Sed pretium hîc verba tua subijcere: *Heus Lipsi*, inquis, *qui gloriaris Ciuicam tibi Taciti caussâ deberi: Si Legatus officij terminos, & obsequium erga Imperatorem exuit, quid tandem caussæ, cur Tiberius facinus hoc, tãquam Princeps, non vlciscatur? Deinde ad quidnam referes periodum, Sin facinus in cuiuscumq́? O te parum attentum Commentatorem! Disce ex nostro Codice ita legendũ: Odero seponamq́ à domo meâ priuatas inimicitias, non Principis. Vlciscar enim facinus, in cuiuscumq́ mortalium nece vindicandũ detegitur.* Ain' *gloriari me de Ciuicâ*. Vbi? tua esto, si ostendis. Si quis alius mihi elogium dedit: amicè quàm verè fortasse: quid tamen ad te? Pythagoræum illud ad te, *στέφανον μὴ δρέπεσθ. Addis, *parum attentum Commẽtatorem*. Nam quid faciam, si non sum aquila aut serpens? Tu omnia acie figis: sed tamen Afri hoc legistin'? *Cæcitatis facilè duas species concurrere, vt qui non videant quæ sunt, videre videantur quæ nõ sunt.* Vereor, quid vereor? cõperior vtramq; in te esse. Sed de re, Rogas me, quid ita Tiberius non vt Princeps vlciscatur? liquere putabam. nam modestiam præ se fert, vt semper, & quia Germanicus læsus qui illi adoptione filius, Si, inquit, dumtaxat irreuerẽter & proteruè erga Imperatorẽ suum (Germanicum) Legatus gessit; vlciscar, sed vt priuatus. Quomodo? prisco illo ritu, domo meâ & Pag.79.b. *Coronam non decerpere.* Tertull.

BB 2 consuetu-

consuetudine interdicam. Sin autem longiùs progressus Piso, & non officij sed legis terminos egressus, id est si fraudem aut vim vitæ eius attulit; tum verò vlciscar vt leges iubent, & facinus in filio admissum puniam, quod in quocumque alio punirem. Ita planissimè suprà: libro 11. *Discordiam erga Germanicum* ODIO *fortasse dignam, non* POENA. Sermo autem & diuisio eò spectant, quod Tiberius credi volebat, venenum aut fraudem non interuenisse: accusatores aliter, & fama inclinabat. Iam palmariam tuam emendationem lustremus: *Odero seponámque à domo meâ priuatas inimicitias:* & quæ suprà dedi. O verè hæc lustranda! Quid est, *seponere à domo inimicitias*? quis præter te sic balbutit? Et sequentia deinde quàm cohærent! Quid interioris hominis sis, non definio:

* Εν τοῖς λόγοισι δ' οὐκ ἔνεισί σοι φρένες.

* *At in tuo sermone sensus haud insest.*

Pag. 80. a. *Scripsissent expostulantes. quod haud minus Tiberius, quàm Piso, abnuêre.*] Iterùm tua verba: *Lipsius hæc non intellegit. ideò alieno loco inserta autumat. Tandem Tacitum castrandum docet, & totam hanc ei periodum adimendam.* Hæc mea sunt * σφάλματα, quæ tua * ἀνορθώματα? Codex mirandus: *scripto ipsum id expostulasse, quod haud minus.* Deinde lux: *Litteris paulloante obitum expostulauerat Germanicus, se fraude Pisonis circumuentum: quod negauit Tiberius, qui occultè Pisoni fauebat.* Potest aliquid vaniùs? Germanicus, inquis, *litteris expostulauerat*. apud quem? Senatum, opinor: quod lectio tua & connexio poscit. Cedò igitur, vbi verbulum de his litteris. Et rem tam insignitam, id est ipsius morientis testimonium, Tacitus insuper habeat, nec vsquam ponat? Scripsit ad Pisonem, fateor: sed nihil pro hac re, & *litteras* tantùm, *quibus amicitiam ei renunciabat*. Stultum me quoque, qui ventilo. Nónne enim hæc talia, vt explodenda magis sint, quàm exploranda? Sed hem, ioculum tuum non aduerto. Ais, *castrare me Tacitum*: & sæpiùs culpas, ipso illo verbo. Habe semel. Nos Galli ad Rhenum, spadones certè non amamus. hoc tantùm, castrare quosdam, sed in capite, sollenni nobis & antiquo ioco.

* *Lapsus.*
* *Instaurationes.*

Pag. 81. a. *Qualem Piso diem supremum, noctémque egisset. Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente.*] Lipsius iterùm hîc vapulat, quia „ *hæc mutila asserit: vel si non sunt, legendum, Atque filio. Quasi filius patrem accusasset, quòd quædam protulisset inconsultiùs. Res verò minimè similis.* O Luci hîc eluce, qui verba mea aut Taciti sic capis! Quin ipse filius pleraq; sapienter, quędam (vt adolescens) inconsultiùs respondet. Hoc, inquã, sentimus: tamen & sic dissentis, & Codicis ista pręfers. *Ad quæ, illum pleraque sapienter „ quædam inconsultiùs, respondente.* Iam tua fax: *Senatum Tiberius interrogauerat, quænam fuissent Pisonis postrema verba. Qui respondet, eum quædã sapienter, quædam inconsultius dixisse. Figurata locutio. Respondente Senatu, id est aliquo ex Senatoribus, reliquis assentientibus. Senatum autem à Tiberio interrogatum, ostendunt illa verba, Apud Senatum crebrisq; interrogationibus exquirit. Ita enim distinguendũ.* Hæc sunt bella, arguta. Senatum, inquis, Tiberius

berius interrogauit de morte Pisonis,& quę circa eam.Itáne? quî scire autem Senatus potuit aut debuit,qui non in re præsenti?Nam in priuato,& occulta ea mors,vix domesticis gnara. Tamen ea mens, inquis, & Senatum à Tiberio interrogatum illa adserunt: *Apud Senatum crebrisq. interr. exquirit. Ita enim distinguendum*. Eximiè. *Apud Senatum exquirit:* id est, Senatum, tuâ Grammaticâ. Deinde, *Figurata locutio: Respondente Senatu, id est aliquo ex Senatoribus*. Bambalio! quin tu audi me non figuratè loquentem.Si peruersæ interpretationi, aut curuæ menti, præmium aliquod positum; tuo iure hîc habebas.

Verùm hæc nobis maiores certamina ex honesto maneant.] Ego, inquit, *in hoc loco conclamaui. quem tamen facillimo negotio clarum reddere poterat*. Ita sanè. tam facilè, quàm pirum vulpes comest. Nam codex: *Vera hæc nobis maiores certamina. Sensus. Ne irascamini maiores,quòd dixerim, nostram ætatem multa laudis protulisse: sed permittite, vt ex honesto vobiscum certemus*. Hîc tuus claror,an nebulæ? Nam Tacitus palàm ex suâ personâ loquitur: & vnde hæc auersio subita & * ἐκβολὴ ad maiores? Pag.95.c. * excursio.

Porrò si hi duxissent prouincias.] Fateor addubitasse me super hac phrasi, sed addidisse totidem verbis: *Aliquis tamen fortasse ad sortem haud malè traxerit: & duxerint, id est sorte extraxerint*. Quid igitur insultas?aut quid nisi mea,imò Merceri (à iudicio & doctrinâ laudati viri) nobis reponis?Tamen inseri hîc emblema etiam debet: *Lipsius optima quæque corrigendi auidus*. Non hercules, sed praua & prauos: vno quodam nunc excepto, qui corripi,non corrigi potest. Pag.96.b.

AD LIB. IIII.

ET *tum catenâ vinctus perorante filio. Præparatur adolescens*.] Ais me *Erricum Memmium hîc laudare, sed non sequi. Sic enim ipse:* « *perorante filio pater. paratur adolescens*. Os durum! non ego sequor? verba ipsa mea. *Audio virum magnum Err. Memmium legere, Perorante filio pater, paratur*. Deinde addo: *Et rei, & hominis causâ, quis non comprobet*?Ecce,vtroque pollice laudo:& tu audes scribere,non sequi? Calidum,sed non callidum mendacium. Pag.77.a.

Neq. aliud probis, quàm ex matrimonio solatium. Esse in ciuitate Germanici coniugem, & liberos eius recipere dignaretur.] Ego de me fassus sum, non esse medendo:at tibi omnia in procliui.Itaq; cum Codice legis: *Neque aliud probis, quàm ex matrimonio, solatium esse in ciuitate.Germanici coniugem ac liberos respicere dignaretur*. Quis approbet?itáne solatiũ ex matrimonio *in ciuitate* tantùm? infelicia & illætabilia coniugia,quæ rure? Quin tu Curtium Pichenam consuluisti, qui religiosè notat defectum in Florentino codice apparere: *in ciuitate .... Germanici*:& *dignarentur*, pro *dignaretur*? Pag.128.c

Pag. 130. b. *Quippe illi pragracilis & incurua proceritas.*] E tuo libro, *pragrauis :* & hoc vnum vſque adhuc eſt, quod referri poſſit in acceptum. Iò Pæan! * Γέγηθα. μαινόμεθα τοῖς εὑρήμασιν. Corrumpis tamen, & mox, *ſenectus*, legis vbi nos, *proceritas*. Ceterùm farêre. fundamentum huic lectioni (fortaſſe & auſpicium) à me habes.

* Gaudemus, insanimus inuentiunculis.

Pag. 135. a. *Corruptos quoſdam Libertorum, & peritum ſe arguens.*] Hîc exſultas, & „ in quadrigis albis veheris: quídni? Nam ecce (verba tua) *manifeſtò haret ſen-* „ *tentia: & quid ſibi vult illud, Peritum ſe?* (Phœbum aduoca. res implexa.) „ *Si rem diligenter perpendas* (ſuadeo, & omnes ingenij neruos intendas) *non* „ *conuenit huic loco: neque Sabinum aggredi potuiſſet, niſi criminum eius, vera* „ *an falſa fuerint, notitiam aliquam habuiſſet. Legendum itaque ſecũdum ſcri-* „ *pturam Mirandulani Codicis: Corruptos quoſdam libertorum, & petitum ſe arguens.* O notam lauru & Capitolio dignam! ô præſidium opportunum li- „ bri! Nos omnes, omnes, hoc fugerat: & *Lipſius ille* (iterùm tua verba) *ſicco pede, vt alia quamplurima, maioris etiam momenti*. Vis dicere, tuâ phraſi, *tranſierat*? En, malum me fullonem, qui pedes non merſerim ad eluendam hanc mendam. O quis tam vappam vnquam te putaſſet? Ita neſcis omnibus libris ſic legi, & lectum eſſe, etiam meis? Niſi fortè in vnâ aliquâ editione Typographicum hoc erratum: quod vel puer tamen emendaret. Lucidiſſima enim ſententia: cui tu neſcio quas iterùm nebulas offundis, ratiocinando: *Quomodo enim Sabinum aggredi potuiſſet*, & reliqua. Quibus verbis quid velis, neſcio, vapulem ego, ſi ipſe tu.

AD LIB. V.

Pag. 141. a. VIBVSDAM *Cæſaris Libertis velut agnitus, per dolúmque comitantibus.*] Melior, inquis, ſcriptura Codicis: *Velut agnitum, per dolum comitantibus*. Nego, textus videatur: etſi in ſententia pluma haud intereſt.

AD LIB. VI.

Pag. 143. a. ONA *Seiani ablata ærario, vt in fiſcum cogerentur, tum retulere Scipiones.*] Tu ſiles. Pichena religioſè monuit, in Medicæo legi: *tam referret Scipiones*. Puto ego: *vt in fiſcum cogerentur, tanquam referret, Scipiones*. Sententia. Seiani bona publicata, id eſt ęrario populi addicta erant: nunc per adulationem cẽſent Scipiones, in fiſcum Principis transferenda. vt ſcilicet propria eius eſſent, quia per illum Seianus opibus creuiſſet. Et exemplo item à militiâ, in quâ promoti Imperatori (alibi docui) obligabantur. Tacitus irridet, *tanquam referret*. Quaſi dicat, Quis neſcit, Principem & Ærarij & Fiſci (illo æuo) pecuniam omnem tractaſſe, & in nomine, diſcrimen fuiſſe?

Pag. 144. a. *Vt verò Latinum Latiarem ingreſſus eſt accuſator Acrius iuxta inuiſi.*]

Veriſſimè

Verissimè emendaueram, *aggressus est, accusator ac reus iuxta inuisi*. Non probat noster Probus, & vult ex Codice: *agressus est accusator acrius, iuxta inuisi*. Addit interpretatiunculam: sed, ita me Musæ, iuxtà cum eius textu intellegendam. Moneo autem, ad meam scripturam, meliùs etiam lectum mox iri, *gratissimum spectaculum præbebant*.

Arguitur pleraque C. Cæsarem.] Ais me hîc frustrà sudare, sed *refrigerium Codicem tuum esse: Arguitur notasse C. Cæsarem*. Agnosco. hîc & aliâs refrigerat nos tuus codex: etiam Neronianas, opinor, thermas. Hoc autem verbi, quis non videt de ingenio substitui? vt sunt pleraq; tua & illius *νοθόσπερμα. Pag. 144. b. * adulterina.

Neque segniùs Consules edixêre. Silentium ipsius non ciuile, vt crederat, sed in superbiam accipiebatur.] Hîc ego ad tribunal citor: *Adesdum Lipsi*, inquis: (adsum mi Prætor) *qui Tacitum tuum auctorem vocas* (malè, abdico, in te transscribo:) *Cuiúsnam silentium intellegit?* (Archimedæa quæstio) *Tiberiíne? qui fieri potest? non enim siluerat, quinimò magistratus & patres incusauerat. Cuius igitur?* (me miserum, vnde extricabo & reperiam?) *Audi, audi manuscriptum Mirandulanum: Neque segniùs Consules edixêre silentium. id quod non ciuile.* Audiui mi Prætor. sed ad alium Prætorem ego te duxerim: qui, sed sileo. Nam quàm fatua hæc sunt? quin tu audi liquidam veritatem. Plebs tumultuata, Tiberius siluit, & per magistratus saltem coërcuit. Hoc ei in superbiam vertit, quòd non ipse dignatus edicto aut verbis admonere. Pag. 150. a.

Qualem diem Tiberius induisset, pari habitu.] Codex Mirandus, *qualem faciem*. Tangere sententiam voluit, & certè allusit. Idem nos potuimus, si liceret aut liberet tam liberis esse. Pag. 152. a.

Tradidere quidam descriptum fuisse Macroni.] Legis, *destinatum fuisse*. Quanto Mureti illud præstat, *præscriptum*? Pag. 153. b.

Totâ mole regni vltimi. id peritiâ locorum melius ab Hiberis pugnatum.] Quod legendum censui, *vltum ijt*: Lipsius *hoc rectè*, inquis. Gaudeo & gratulor, quòd semel aliquid tibi rectum, mi Censor, sed cum exceptione. *nam quod posteà legit, Id peritiâ, imperitiam ostendit*. Bellè allusum. Sed itáne meam, an tuam ostendit? an malitiam potiùs? Hanc certè. nam ego clarè emendo & scribo: *vltum ijt: peritiâ locorum*. Nec cense sic imperitum, etiam elementarium litterarum, vt palàm solœcissem. Atque hæc sunt ad primores sex libros, tenuia sanè & praua. Vbi promissa? Iouis epulum exspectabamus, Hecales cęna apposita est. Sed alius iam fortè missus lautior: videamus. Pag. 158. a.

AD LIB. XI.

CLAVDIVM *spiceâ coronâ euinctum*.] Codex, *reuinctum*. Tanti litterula est? rideas in nobis, & exsibiles. Pag. 166. a.

Et reciperare Armeniam, in Vibio Marso.] Ego me hîc in tenebris micare fatebar: addis tu (facetè & defricatè) *non in hoc solùm loco, sed* Pag. 169. a.

aliĳs quàmplurimis. Quid igitur noster Phœbus? radios immittit: & *Sat*, inquit, *in tenebris micatum, veni in lucem Lipsi. Codex* M. S. *Et reciperasset Armeniam.* O mi sol & salus, sequor, & iam video. Non tamen fas alios codices incomparabiliter meliores sequi, qui præëunt, *reciperare Armeniam habebat*? Græcanicâ phrasi, sed Latinis etiam crebrâ.

Pag.173.b. *Aduersa in remp. casura, cùm prosperè egisset.*] Dorsum Lipsi, & vapula. » *Nam mutilum hunc locum agnoscis, nec tamen medicinam, quæ facillima est,* » *vides. Codex: aduersa in rempublicam casuram, ni prosperè egisset.* Hoc mihi est Bœoticum ænigma, alius capiat.

Pag.178.a. *Ex seueritate priscâ.*] Negationem ego addebam, *haud ex seueritate*: & sententia mecum. Tu abnuis, & nugas oggannis, quas piget reponere. Pichenam hîc audi: *Rectè dubitauit Lipsius de sinceritate huius loci, quem ego Florentini codicis auctoritate emendo: Mitem & recens repertam, quàm ex seueritate priscâ.* Optimè. negationi meæ hæc consonant: nam, *magis*, siue *potiùs*, intellegendum est.

Pag.179.f. *Dum industriâ cubiculum Principis occulit adulteros, dedecus quidem il-* » *latum, sed excidium procul abfuisse.*] Verba Lucij: *Lipsius regem eum fa-* » *cit, qui hunc locum emendarit. Miror: nec enim vllum hîc mendum, & sen-* » *tentia per se clara. Dum cubiculum, inquit, Principis occulit, id est abscondit* (optimè. quis enim *Occulere* cepisset?) *adulteros industriâ, id est cautè.* Cape, cape igitur sceptrum:

* Ἀμφιδέξιος γὰρ εἶ, καὶ οὐχ ἁμαρτάνεις.

* *Namque ambidexter es, nec erras vsquam.*

Tamen dic, sodes, *Cubiculum industriâ occulit*? vnde hæc illi? Figura est, dices: pro *Cubicularĳs*. Benè est, nihil vltrà addo. Hoc tantùm, meam correctiunculam à libris firmari, etiam Florentino. Videatur.

Pag.180.a. *Num Messallinam secretis minis depellerent amore Silĳ.*] Ais hîc *laborare Politicorum Principem, in eruendo quæ sint Secretæ minæ.* Non equidem, neque istîc hærebam: sed sententia tota obtenebrat, & parum hæret. At tu ex alto pronuncias, *Quis dubitat secretas minas eas dici, quæ dissimulato instigatore, per illos amicitiæ specie fiunt, quibus fidem in ceteris adhibere solemus?* Quis dubitat? nec Pyrrho. ille tamen Politicorum Princeps putat veriùs & simpliciùs, *Secretas minas* esse, quæ non in publico, sed priuatim adhibentur. *Politica* autem quid huc faciebant? nihil, nisi quòd illa, illa mea, vos vrunt.

Pag.182.b. *Tum quidquid habitum Neronibus & Drusis, in pretium probri cessisse.*] Legebam, *auitum*. Tu aliter è libro: *quidquid habitum Neronibus & Drusis in pretio, probro cessisse.* Itáne semper huic libro, tamquam polypus saxo, hæreas? Non hîc debebas. quid est, *Probro cedere*? nihil pro Taciti mente, quę est: pretij & auctoramenti loco, admissario ab adulterâ data omnia rata, & à maioribus ad Claudium transmissa. Est, quod ille in probro simili:

Coniugĳ obscæni pretium Romana poposcit
Mœnia.

AD LIB. XII.

Claudio *cælibi vitæ intonanti*.] Quæris hîc à me, *Quid sibi vult, Lipsi, vox Intonanti? quin cascum hîc nobis aliquod vocabulum, more tuo, obtrudis?* Respondeo, *Intonare* esse, voce & clamore aliquid efferre. Ita Liuius: *Cùm hæc intonuisset, plenus ira*. Et mihi decorè, ac pro Claudij ingenio, videbatur dictũ: cur mutarem? cur ad *cascum* aliquid irem? *Meo more*, inquis. Hoc tu & alij, sed inquitis: quando ostenditis? Tua tamen hîc lectio: *cælibis vitæ intoleranti*. Tua? Pichenæ est ante biennium: ipse vindicat, & manum inijcit. Pag.185.d.

Statueretur imò documentum, quo vxorem Imperator acciperet.] Legebam, *quomodo vxorem*: & clarius erat. Tu illud retines, & eundem sensum elicis: habeas, sed hoc quoque Pichenæ adscribas. Ab eodem amplius, Florentinum codicem de defectu suspicionem facere: in quo est: *quo vxorem imperator...... acciperet*. Semel tibi dicam, raro diuinationes nostras, aut hæsitatiunculas, temerarias esse. Pag.187.b.

Deinde L. Pomponius Legatus auxiliares Vangiones.] Parum ista hærere dixi: tu quoque, sed ferruminas ope codicis: *Proinde L. Pomponius*. Plumbaturâ parum firmâ: & nunc etiam hiant. Pag.194.a.

Tanquam ducem haut spernendum, et si non prælium, at certè bellum absumpsisset.] Oratio manca, inquis: deinde totidẽ hæc verba, totidem litteras è Mirando codice reponis. Quę hæc mira sunt? Oratio autem nõ manca, omni pede bellè procedit ijs, qui sciunt, quid inter *Prælium* & *Bellũ* sit Latinis. Pag.198.a.

Prouisum illic sacrificium imperatum dictitans.] Tu è codice: *sacrificium in id paratum*. Ego aliter, nequedum pœnitet. Illud fateor, hanc secundam tuam (ita puto) notam tolerabilem esse. Pag.201.b.

Vt ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisset.] Verba hîc tua, an intemperiæ: *Lipsius meras nugas egerit, è titulo de Iuris ignorantiâ: sed ne multis, Codex optimè: Ac si in seruitutem sui consensisset, ex eâ qui nati essent, pro vernis haberentur*. Imò tu pro veruece. Quid sani in totâ hâc scripturâ est? A me & Florentinus etiam codex, & Ic.torum sine controuersiâ Princeps *Iacobus Cuiacius*: cui boni arbitro talium iuuentus credat. Verba eius lib. XXI. Obseruat. cap. XVI. vbi de toto hoc *Sc. Claudiano: Nam si volente domino eius, efficiebatur liberta, non ancilla, vt locus Corn. Taciti* XII. *Annalium perspicuè demonstrat. quem feliciter restituit & interpretatus est Iustus Lipsius, rei litterariæ perfectissimum columen, quem ego vt admiror, & diligo quoque plurimum* Quid iam Lucius? in Ætnâ est: Aquam, aquam. Pag.203.b.

Cognitâ cæde Caij haud obtemperatum esset.] Mutilum locum censui: nihil est. Mirandulano credamus legenti: *haud obtemperarent*. Lucij deinde lux: *Iudæi subintellige præfectis Romanis*. De calcariâ in carbonariam. Tacitum vide, Lector. Pag.204.a.

AD LIB. XIII.

Pag.221.a. NERO *trepidus, & interficiendæ matris auidus, non prius differri potuit.*] Vis è tuo codice, *differre*. Puer septuennis non hoc damnet, illud capiat?

Ibidem. *Vocem vnius ex inimicâ domo adferri. Refutare tenebras.*] Liber, *adferri, hanc refutare*. Non damnem, si ita verus vetusque liber.

Pag.231.a. *Se ire ad illam, sibi concessam dictitans nobilitatem.*] Legebam: *concessam à dijs iactans nobilitatem*. Tu eadem, nisi quòd *iactitans* scribis. Si verè, quid insultas? iam vidimus.

Pag.233.a. *Temperata apud transmarinas prouincias frumenti subuectio.*] Hoc quidem est regulâ rectius: tamen Censori nostro sistamur. *Nescio*, inquit, *an vllibi legatur* (nullibi, securus esto) *frumenti subuectionem Romanis nocuisse. quare igitur temperata? Lipsius nescit, quò se voluat.* Non hercules. ego in hoc luto vtroq; pede hæreo. Tamen os etiam exstat, & quærenti respondeo: Ideò temperatam, Luci, quia iniqua erat, quia præter leges, & cupidè nimis, & fraudibus mixtis, publicani exercebant. Commentarium meum vide. Possis etiam referre ad sollemnem illam frumenti subuectionem ex Africâ & Ægypto, in annonam populi: de quâ abundè alibi scripsi. Nam & hîc oppressio, & vltra modum, vt apparet, iam ibant. At tuum argumentum ô Achillæum! *Non nocuit Romanis, quare igitur temperata?* Chrysippe, Stagirita adeste, expedite ex his laqueis. Furtum furi non nocet, quare vetetur? Itaque fatalem librum audiamus: *Imperata.* quo sensu? Quindecimuir dicet: *Duo hoc anno facta scribit Tacitus: imperatam à Tribunis plebis frumenti subuectionem, & fraudibus negotiatorum occursum.* Itáne à Tribunis? vbi mens tua & oculi? Desterte, palàm à Principe hæc edicta Tacitus scripsit. *Imperatam* etiam? tam verè, quàm lucem hanc noctem esse.

Pag.234.a. *Nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant.*] Tu è codice: *inquantum Germani regnabant*. In viâ eras, nescis progredi. Florentinus codex, Pichenâ notante, optimè: *inquantum Germani regnabantur.*

AD LIB. XIIII.

Pag.237.c. AN *fœcunditatem & verum animum timeri?*] Errici Memmij magni viri, & cum poëtâ, * — ὃς ἐνὶ φρεσὶ πευκαλίμῃσι κέκασο, coniectura erat, *vterum annuum:* digna tali. quid tu? te quoque digna adfers: *virilem animum*. Scin'tu de Poppęâ sermonem esse? de illâ mollicellâ? & ipsa scilicet virilem animum sibi adsumat. Nugator. Nos aut Memmij, aut librorum scriptum asserimus, *verum animum*. Quis igitur (ita quæris) *verus animus*? Rectus, & in maritum, sine fuco, affectus. Innuebat autem aliter in Octauiâ esse.

Pag.238.b. *Additurum Principem defunctæ templum.*] Theatrum hîc aperis, & suauiter

uiter ludis. Quæris à me (ego ſemper ſagittis tuis ſcopus) *Quid illud, Lipſi, Additurum?* Quod quiuis, reſpondeo: præter alios honores funeris, & ſolita teſtandę pietati, Principem (cui hoc vni cum Senatu ius) decreturum diuinos etiam honores, & templa. Hæc talia, amoliendæ ſuſpicioni, & teſtandæ, an oſtentandæ? pietati. At tu hîc ſudas & ſtupes, & legis denique (ex tuo illo, verè tuo, codice) *Aditurum defunctæ templum*. Addis lucem: *Nam Anicetus vult, vt dum ipſe Agrippinæ neci intentus eſt, Nero pietatem ſimulet, adeundo matris templa.* O quem te appellem? * — ὦ νιόβης ἔμπνοον ἀρχέτυπον! Itaque Agrippina iamtunc viua templum habebat, & Nero adire debebat? Nummos à me cape duos, quibus: ſed deſino. * ô ſpirãs effigui Niobæ.

Eminentibus tecti parietibus, fortè validioribus.] Vocem *parietibus*, ſuſpectam olim habui: nunc cenſeam, *arietibus*, reponi. Obliqua tigna, & fulcra, ſic appellarunt: vt eâdem cauſsâ & imagine *capreolos*. Cæſar in ponte Rhenano *Arietis* ita voce vſus: Poliorcetica noſtra vide. Pag. 239. b.

Qui nihil contatus, poſcit ſummam ſceleris.] Expoſui: at tu nugas ea habes, & legis, *ſummum ſceleris*: id eſt, inquis, *ſupremum mandatum. & fortè dixerat Anicetus, Si Nero id mihi mandet, promptus ero.* O friuola magis, quàm teſtulæ vllæ fractæ! Tamen diuina tua mens interlucet, ſubijcientis ipſa verba etiam Aniceti. Pag. 140. b.

Et luiſſe eam pœnam, eâ conſcientiâ, quâ ſcelus parauiſſet.] Hîc quidem cautè nobis caues, & infis: *Diceres de Agrippinâ ſermonem hîc eſſe, cùm de Agerino eius libertò agatur. Itaque Mirandulanus: Luiſſe eum pœnam.* Lector quiſquis es, illum an me culpas? Me iuſtiſſimè, qui tam fatuis paucas has horas, & aciem ſtili impendo: id eſt, perdo. Quid clarius certiuſque, quàm de Agrippinâ agi? Ipſe Tacitus prodit, in conſilio paulloantè Neroniano: *Agerino vincla iniecta, vt exitium Principis molitam matrem, & pudore deprehenſi ſceleris ſponte mortem ſumpſiſſe confingeret.* qui ipſe commentarius verborum, quæ in manu. Quid autem tu de Agerino? quis pręter te, de eius morte? Semper tibi cordi * — ὄνειρ' ἐγὼ ἀμήχανοι, ἀκριτόμυθοι. Pag. 141. b.

* . fatua . atque expertia somnia iesus.

Idemq́; dedecus Senatus & populi ſperauiſſet.] Noſtra & litterarum illa lux, *Codicis Mirandulani omnino ſequenda lectio: Indeq́; dedecus.* Deinde acroama, *Lippus es interdum, Lipſi.* Ita profectò, omnino ſequenda: ſed ijs, qui pede & mente ſunt varis. Nobis videbatur optimè ſcriptum, Quòd Agrippina ſperaſſet *idem dedecus Senatus & populi*: nempe, iuraturos in ſua verba primùm militęs, deinde Senatum populumq́;. Factitari hoc ſolitum, ſcimus: & Tacitus tibi dicat. *Cōſules primi in verba Tiberij Cæſaris iurauerunt: mox Senatus, mileſq́;, & populus.* Noſter Luci, hoc lucet? Lipſio quidem, etſi lippo. Ibidem.

Ac poſteaquàm fruſtrà oblata ſint.] Tu è Mirandulano, *optata ſint.* Quid opus eſt? ego iam è Romano. Ibidem.

Tentans citharam ac meditans, aſſiſtentibus familiaribus.] Vetus omnis ſcriptio, *facie*, aut *facies*; non *familiaribus* erat. Itaque ego ad *Faces* tranſtuli, re Pag. 144. a.

li,re

li, re & historiâ saltem approbante. At tuus codex supponit: *applaudentibus familiaribus*. Noui, inquam, commatis hæc moneta, & nequam.

Ibidem. *Quibus aliqua pangendi facultas, necdum insignis.*] Ego & Muretus hîc spernimur: codex præfertur: *necdum insignis erat, ij vati confidere simul. Vati, id est Neroni*. Venare, venare: testudo, non capies hunc leporem.

Pag. 247. a. *Quantoq; metu occultior, tanto plus famæ adeptus*.] Sollenne illud, ego ad examen & *Quid est*, inquit, *Lipsi, metu occultior? metúne aliquis famã adipiscitur*? Quid dicam mi doctor? nos in caligine; tu * — ἅμα ὁρᾷς πρόσσω καὶ ὀπίσσω. Quid ergo tu? *Quantoq; vitâ occultior*. Parabam dicere, *Consentio consciscoq;* : sed aperta veritas prohibet. & quid aliud Tacitus, quàm Plautum metu occultum subductumque fuisse, quia à Nerone & talibus Principibus timebat? Itaque egit procul à republicâ, *securâ & castâ domo* (ait noster) & famæ propior, quò alienior.

* prospicis idem & retrorsum vnus.

Pag. 247. b. *Consuleret sibi & turbis, seq; prauè diffamantibus subtraheret.*] Ridiculum hîc me dicis, qui feci, *sibi & vrbi*. Feci? dubitaui leuiter, & licere putabam. Oraculum autem tuum: *Consuleret sibi: & turbis, seq; prauè diffamantibus, subtraheret*. Ferre hoc possum, & laudare etiam (vt tu homo es) cùm nõ planè extra scopũ iacularis. At in meis, nihil quod iustè rideas, aut culpes.

Pag. 249. a. *Neque coniugijs suscipiendis, neque alendis liberis sueti.*] Tu immutas distinctione, *suscipiendis neque alendis liberis*. Quæ prauitas? An quia *suscipere coniugia*, non rectè & * ἐναργῶς, atque etiam * ἐνεργῶς dicitur? exempla & sermonis filum vincunt.

* clarè. * efficaciter.

Pag. 251. a. *Prasutagus longâ opulentiâ clarus.*] Elegantissimè, inquis, ad discrimen *recentis opulentiæ*. Tolero: cur non tu meum, *longè*?

Pag. 260. c. *Repetitum venerantium. iamq; & palatium.*] E codice: *repetitum venerant, iam iamque & palatium*. Ranis ministra. nam hoc non est merum.

AD LIB. XV.

Pag. 268. b. QVO *securitatem annonæ sustentaret*.] Noster iste, *sic ostentaret*. Ego nunc vellem (ductu scripturæ) *sua ostentaret*. Nam ANNONA AVG, id est Augusti, siue Principis, sæpè in nummis.

Pag. 272. a. *Initia vigiliarum.*] Tu, *munia*: quod despuo. Militiam nostram è Polybio vide, & morem disce.

Pag. 274. b. *Nomina summæ curæ & meditamenta.*] Hæc ego benè & sedulò in Editione vltimâ explicaui, etsi fateor olim obhæsisse. Cur errorem vides, reditum non vides? Itaque quidquid hîc adfers, * τὸ ἐμὸν γ' ἐμοὶ λέγεις ὄναρ. nisi quòd ego pluscula magis eruditi pulueris.

* meum mihi somnium narras.

Pag. 275. b. *Missi auspices duo, & genialis thorus.*] Cuperes, *admissi auspices*. Nugæ. lege nunc mecũ, *visi*: itemque, *dos*, non *duo*. quod & Florẽtino gaudeo adstrui.

Pag. 282. a. *Neque Senatui quid manere, sed prouisum.*] Nos in æstu hîc sumus, tu

tranquillo

tranquillo: atq; adeò tranquillas omnia mitior Neptunus. Nam codex ille: *Ergo Epicharis plorans ei omnia scelera Principis orditur, neq; Senatus quidem tacere.* Duplex emendatio. prior, *plorans ei omnia*, vbi vulgò, *plura & omnia*. Nec frustrà damnas: sed meliùs à me nūc repones, *plura & obuia*. Nota, nota. Altera, *neq; Senatus quidem tacere.* id est, *Anum istam* (sic tu facis, etsi bonâ ætate fœminam) *Chiliarcho & Neronis & Senatus scelera denudasse.* Heus tu Vatini, quid Senatus admiserat, nisi tolerando? Et cur illum odio obiectum velis, gladijs non obijciendum? neque id agebatur.

Cuius amœnitate captus Cæsar crebrò ventitabat.] Ego, *crebrò eò ventitabat.* At tu, *Quò eius amœn.* Eamdem incudem tundis, & est * ταυτότης: sed tamen Pichenæ & hoc transcribe. Pag.282.b. * Idem dicto.

Gestabatq; velut magni operis sacrum.] Negabam verbum *Gestandi* conuenire: meritò. neque enim pugiones gestari, eius æui mos ferebat: nisi fortè à milite: atquin hic Senator erat. Tu obducis, *occultè eum, tot aliorum exemplo, gestasse.* Vbi hæc tot exempla? cedò. Scio vnum atque alterum cum pugione deprehensum; sed nemo eorum iactauit aut prætulit, vt *magni operis sacrum*. Itaque etiamnunc sustineo, & de sanitate verbi controuerto. Pag.283.a.

Venerationem hominum merito, quod ad omina olim sui exitus verteretur.] Lucius: *Lipsi, quî fit, qui alios hîc & passim irrides, vt hiulcâ istâ oratione non offendaris?* Luci, neque hîc neque alibi irrideo; in tuis rideo, neque benignior materia ætati meæ obuênit. Cur autem non offendar, fit quia proba & plena est oratio: tuus codex solens peccat; *sed ad omina olim sui exitus vertebatur.* Pag.290.b.

AD LIB. XVI.

NON *falsa antè somnia sua, seq; tunc primùm delusum admirans.*] Tuas hîc nugas referre piget, nedum refellere. Scribis tamen: *non falsa vt ante somnia sua, sed se tunc.* Affaniæ & nebulæ: vulgata liquent. Pag.292.a.

Se æquum aduersus æmulos & religione iudicum, meritam laudem assecuturum.] Tu facis, *Se æquè.* quid velis, nescio: ego nūc, *Se æquo*, id est æquitate. Ibidem.

Ventitare ad eum nuntios & consolationes.] Feceram, *consultationes.* verissimè, & Florentinus posteà codex confirmauit. Sed *durus tibi loquendi modus*: ideoque, *consultores*, substituis. O molliter & Ionicè! Pag.295.b.

Nam illi dies per somnum, nox officijs & oblectamentis vitæ transigebatur.] Votum tuum: *Vellem Lipsius Petronij nocturna officia nobis explicasset.* Ego feci è Senecâ, si tu talium capax. Quia exercebantur, gestabantur, lauabant, prandebant noctu, itemque salutabantur aut salutabant, & eiusmodi munia vsurpabant. Tamen ex libro ingeris: *nox omnibus vitijs.* Quid hoc libri sit nescio, quia omnia acria, & bona, diluit aut deprauat. Pag.297.a.

Et quantum misericordiæ sæuitia accusationis permouerat.] Tu miraris & Pag.301.b.

abnuis, *saeuitiam accusationis misericordiam mouere; odium potius. & maiorum criminum reus, maiore odio dignus. Lipsius hic tacet: adeamus Codicem Mirandulanum: Et quantum misericordia se inuicem accusantes meruerant.* In sole caligas. nam sententia prompta. saeuum hoc spectaculum & accusationem: quia, vt Tacitus ait, *discrimini patris filia annectebatur: ruebant in mutuos amplexus, & lictor dimouebat.* Lege, intellege, & tu quoque miseraberis. *Lipsius autem hic*, inquis, *tacebat*. Ita soleo, nec in meridie lucernam adhibere. At tua lectio quàm falsimoniae clara? Tamen interpretaris: *Illud summopere misericordiam mouisse, quòd filia pro patre, & pater pro filiâ mori vellet, & quilibet seipsum accusaret.* Aduerso aestu ferris, & Tacito palàm obniteris: quid si & Latinitati? Nam, *se inuicem accusantes*, non quod tu vis; sed planissimè contrà signat, quòd mutuò se accusarint.

AD LIB. I. HIST.

ETIAMNE pergo? persedendum est scilicet in hoc epulo, & tertius tuus missus exspectandus. Quid? lautitiae, & Iouis cerebrum: compono me in cubitum, & immineo, & iam gusto.

Pag. 307. a. *Supremae clarorum virorum necessitates, ipsa necessitas fortiter tolerata.*] In me: *Criticus hic noster nihil offenditur*. Non ego, & per planam sententiae viam pergo. Tamen legendum: *supremâ clarorum virorum necessitate.* Luci, cras credo, hodie nihil. Magis illud θανάτων placet: & duo, inquit Tacitus, narrabo, mortes clarorum virorum, atque eas ipsas obitas fortiter & ex dignitate. Nam *necessitas*, si nescis (quid autem antiquum tu scias?) mors est, & ferè indicta. Noster xv. Annali: *Intromisit ad Senecam vnum ex centurionibus, qui necessitatem vltimam denunciaret.* Possem hîc alia docta: cur apud te? oleum & operam perdam.

Pag. 311. a. *Hunc vel illum ambitionis rumoribus destinabant.*] Putaui, *ambitiosis*, legendum, & puto. Tu Sesquiulysses subtiliter vulgatam expedis: *Populum Romanum, hunc vel illum adoptioni destinasse, pro rumore ambitionis, id est, prout audiebant hunc vel illum adoptionem ambire.* Hau, nosco tuum! semper tu, quasi de studio & industriâ à Tacito & à vero abis. Primùm, *populum Romanum* ais. quid Tacitus? *clientes vel amicos*. Deinde, affectus & destinationes cuiusque alligas ad ambientium vota. Quid stultius? Res ita habuit. clientes & addicti, quisque talem aut talem destinabant, & Principi ac famae proponebant, prout ipse ab eo sperabat aut ambiebat.

Ibidem. *Et iam in T. Vinij odium diuerterant.*] Nostra hîc bona, & probanda. Nouator & nouitius codex: *in T. Vinium oculum conuerterant.* Quis fando audiuit T. Vinium, odium publicum, imperio destinatum? Archigene haec egent.

Ibidem. *Qui indies quanto potentior, eodem actu inuisior erat.*] Produxi hac. Lectij, eruditi viri, coniecturam, *eodem auctu*: tu libri tui, siue tuas an tuorum gerras, *eo-*

ras,*eodem tanto*. Deinde lumen: *Eodem, ſubintellege quòd ceteris potentior eſſet*. Sermonis & rerum pariter es Ægiſthus.

Vt turbidis rebus euenit, timore magis & nonnullo adhuc conſilio parat ſigna.] Hæc in vitio ſunt: mederi volui, ſed fortaſſe volui. tamen decorè & modeſtè, addam etiam, ἀλόγως. Tu pedibus calcas, & adfers è codice: *timori magis, quàm vllo adhuc conſilio, parat ſigna*. Pichenam vide, certiora dabit, etſi nec ſic plenè medendo. Pag.317.b.

Quod poſteà creditum eſt, inſidijs & ſimulatione. Miſſus & Celſus Marius.] Diſtinguis: *quod poſteà creditum eſt. Inſidijs & ſimulatione miſſus & Celſus Marius ad*. O Herma! & ego, ſi refutem. Ibidem.e.

Interfici iuſſit, tradito Principibus more, munimentum ad præſens, in poſterum vltionem.] Quæ dixi, quidquid alij mutent, non muto. Noſter autem è Codice: *tradito Principibus more. Munimentum id præſens, in poſterum vltionem*. Et addit à ſe, *id eſt, in poſterorum tale aliquid tentantium*. Omitto priora, arenam ſine calce: ſed poſteri ſcilicet hîc in anteceſſum puniuntur? O vbi cerebrum habes? & an habes? Pag.321.a.

Sed ne hoſtis metum reconciliationis adhiberet.] Ego ſuſpecta habui: tu purgas. Quâ ſententiâ? Otho Celſum inter intimos habuit, *ne hoſtis Vitellius, gnomen illam politicam Celſo inſuſurraret, à reconciliato Cæſare diligenter cauendum*. Næ tu argutiores, quàm cicada. Ergo non inſuſurrare potuit iam reconciliato? imò non potuit non reconciliato. Acumen igitur ſollemne tuum: & quo longius à vero aut Tacito, hoc magis tuum. Pag.329.b.

Nulla innocentiæ cura, ſed vitæ impunitatis.] Tuus liber: *ſed vitij impunitatis*. ineptiſſimè: ego, *vice impunitatis*, veriſſimè. Pag.330.a.

Vetandi metu, vel cognoſcendi pudore.] Volebam, *agnoſcendi*: & Florentinus codex iam probat. Quid tuus? *concedendi*. falsò. Pag.332.a.

Ibi ſæuitiâ, hîc miſeriâ vulnerum abſumpti.] Tu è libro, *Illi ſæuitiâ, hi miſeriâ*. Triumpha, hîc te audio: vt ſit, in prœlio ſæuitiâ vulnerum abſumptos, in paludibus miſeriâ: nempe vulnerum non curatorum. Ibidem. b.

Curam nauium Oſcus libertus retinebat, ad obſeruandam honeſtiorum fidem inuitatus.] Tuus hîc liber an librarius in alto ſomno, cùm ſcripſit: *Hoſtienſium fidem*. De quibus ſcilicet iuxtà hîc, ac de Parthis, eſt ſermo. Tu tamen lupinós iſtos pro ære habes, & prouulgas: quem te dicam? te. Sententia clara, libertum iſtum (cui generi Principes maximè credebant) datum ab Othone ad obſeruandam fidem honeſtiorum, ducum ſcilicet qui præerant claſſi Gallicanæ. Vitium modò eſt in verbo, *inuitatus*: quod Florentino eſt, *immutatus*. Hoc expedi, & vir es. Pag.335.b.

Reliquias Neronianarum ſectionum.] Tuus liber, *exactionum*. Quid ita? quia ſcriptor aut tu, quid *Sectio*, non cepiſtis. At Tacitus dicit, è bonis dam- Pag.336.b.

CC 2 natorum,

natorum, sub hastâ diuenditis, reliqua concessa nuper exsulibus: iustè, quia ex ipsorum aut parentum bonis.

AD LIB. II.

Pag. 339. c. PARANDO *interim bello seclusum tutúmque ipsum mare.*] Quomodo mare propriè *Seclusum*? imò per id terræ. Itaque veteres libros audiebam: *secundum*. quod interpretor, fauens faciensque. Nónne mare ad apparatus aut instrumenta belli commodum, ad inuehenda ea aut deuehenda, idemque in milite? Et opportunitas altera, quòd *tutum*: id est, ab hoste defendebat, ne opprimi aut inuadi statim Vespasianus posset. Itaque hæc duo Tacitus distinxit: at tu confundis, &, *Seclusum*, tueris: vt sit, ab Othonianis copijs remotum. Omnia à te mira. an mare ab Othone remotum, qui Italiam habebat, mari vndique clausam?

Ibidem. *Arma in occasionem distulère. Vespasianus Mucianusq. nuper, ceteri olim mixtis consilijs.*] Nos iactamur, tu ad anchoram tuam confugis, & firmaris à Codice: *nuper, certè olim.* & addis, *nihil euidentius.* Vellem, vellem lux tua paullo vberiùs affulsisset! Nam quæ hæc septuosa dictio, *Nuper, ergo olim?* Quasi dicam, *Noua, certè vetera.* Vide ne meum nūc verius, *mixti consilijs.* Distulerunt arma, Vespasianus & Mucianus, qui non pridem in gratiam redierant, & consilijs adhibitus iste recenter erat; alij amici, iam olim.

Pag. 345. c. *Silentio, patientiâ, postremò precibus.*] Legebam, *pœnitentiâ*: & perseuero. Nam de seditiosis sermo: qui gradatim se mutarunt, primò ad modestiam compositi & silentes, mox pœnitentes, denique precantes & rogantes. Tu autem vis, *Silentio patienti*: quod non nauci est. & nónne vox ipsa, *postremò*, refutat, quæ ostendit pluscula præstructa?

Pag. 349. a. *Clamor accurrentium, clamantium.*] Prisci libri, *accurrentium, vomantiū.* Ex quo Pichena, *vocitantium*: an non magis, *boantium*? Tu autem *Rumor accurrentium, clamantium*: & illud *clamor* perperàm immutas.

Pag. 350. b. *Apud duces Vitellianos dubitatum, quò minus pacem concederent.*] Aiebam, *non dubitatum*, ex sententiâ. Tu legis: *ad duces Vitellianos*, & dubitationem ad Othonianos transfers. Ab ijs, inquis, dubitatum quò minus pacem Vitelliani concederent. Quis Latinè sic locutus? Sed nugarum desine. Curtius Pichena bellè, ex Florentino, emendauit: *Missa legatio. nec apud duces.*

Pag. 350. c. *Ire in aciem, excitare partium fortunam.*] Vis, *iret in aciem, excitaret*: & ad Othonem referri. Aristarche, vide sequentia, & necte.

Pag. 353. a. *Rediêre Bononiam rursus consiliaturi.*] Adulter tuus codex: *consilia inituri*. Plaudis, & me inclamas obsoleti verbi retinentem. Me? quin libri omnes retinent prisci boníque: & auctores ab Augusti æuo vsurparunt.

Fabij

Fabij Valentis epistola ad Consules scripta haud immoderatè.] Non concoquis, & reponis: *haud moderatè*. Imò vulgatum; verum argutumque est. Displicuisse, etsi modestè scriptas litteras: vel quia non moris illo æuo (docui in Commentarijs) vt Legati ad Consules aut Senatum scriberent; vel quia quæcumque scriptio, insultatio & opprobratio videbatur: quòd Senatus in victâ parte fuisset. Ibidem. b.

Tantum peditum equitúmque, vis & damna.] Hîc tu benè, *tanta peditum equitúmque vis*. Cape palmam. Ibidem. c.

Nec quemquam sæpiùs, quàm Verginium, omnis seditio infestauit.] Optimè, clarissimè: tu tamen è codice profers, *inanis seditio*: quid nisi inanias? Pag. 356.b.

Prodigis epulis & sumptu Caianæ aquæ satiare explebiles Vitellij libidines.] Emendabamus, ego: *Sumptu saginâque*; Palmerius, *sumptu ganeâque*: licebat eligere, nec aberrare. Obtrudis è libro, *sumptu aleâque*: ineptè & tuatim, da veniam vnius casci verbi. Pag. 364.b.

AD LIB. III.

Et gens fidei commissa patientior.] Vlcus, quod alio Chirone egeat: tamen manum admoues, legisque: *Et gentis fidei, commissa patens ora, ob posita in latus auxilia*. Heus Luci, lux vbi est? nam mihi iuxtà hîc claret, ac si in Cimmerijs essem. Pag. 369.b.

Quia audaciùs, quàm ciuili bello, imperitabat.] Nos è libris, *adductiùs*: consentitque & Florentinus. Tua tamen mirifica emendatio: *quia adductior, quàm ciuili bello par erat*. Quis subæratum hoc non agnoscit? Pag. 370. a.

Et vt proditionis ira in Flauianum incubuit.] Defectus est, & notaui. Supples: *Et vt proditionis reum, ira in Flauianum*. Non tibi, non codici tuo, post tot fraudes, fides. Ibidem. b.

Sed vbi totis castris infamâ proditio.] Tuus liber: *Castris rei fama didita*. Liber, an librarius? Pag. 371. c.

Multa cum strage incesserat contatio.] Olim volui, *tentatio*: nunc vulgatam teneo, sed aliter à te explico, ac distinguo: *Multâ cum strage, incesserat contatio*. Id est, strage & clade acceptâ, iam segnities & contatio accedebat. Pichena & similiter, & aliter: *Prosternerent multâ cum strage. Incesserat contatio.* Pag. 375. c.

Nobili gaudio Blæsum visendo.] Diuinabam, *notabili*: nec editum tamen spernens. Nam *Nobile gaudium* interpretêre, quod nosci facilè potest, & se prodit. Tuâ autem lectione, *vili gaudio*, quid vilius? Pag. 379. a.

De numero seruorum, electione lictorum loqui.] Feci, *litorum*, & explicaui. Tu, *libertorum*. Nō videtur, cùm de seruis dictū: & quis libertos ei adimeret? Pag. 385. a.

AD LIB. IIII.

IAM fatigor: & tædium etiam capit recenſendi tam aſſiduas & pares nugas. Nam, vt Græci dicunt, * πάντα μία κόνις. Itaque tranſeo quædam: hoc ſubnoto,

*Omnia idẽ puluis.

Pag.407.c. *Ex funere reip. raptis conſularibus ſpolijs, ſeptuagies* HS. *ſignatus*.] Quidni placuerit, & placeat, Faërni coniectura, *ſaginatus*? Veriſſima eſt: & ſpernimus vulgare & iacens tuum, *ditatus*.

AD LIB. V.

Pag.415.a.
PRIMO *cuius auxilio credentes, præſentes miſerias pepuliſſent*.] Vocem, *credentes*, eieci: & ante ſæcula aliquot Otho Friſingenſis: in quo ſic legas. Sed nec ita locum à vitio purum præſto. Tu facis, *præſentes miſerias pertuliſſent*: quid iam? in eodem luto.

Pag.428.a. *Inde vulgatum, nullâ intus Deûm effigie, vacuam ſedem, & inania arcana.*] Culpas, quòd *Lipſius hîc Tacitus*: vtinam & tu eſſes, in re clarâ! Sed ſomnium narras: *nullas intus Deûm effigies, vacuam ſed ædem*. Purga te flumine.

Pag.430.b. *Suam illic victoriam Germanis obſtitiſſe*.] Ego verò hæc non damnaui aut damno, facili & obuio ſenſu: atque etiam bono. Te damno mutantem, id eſt peruertentem: *Sua illic victoria Germanos obſtitiſſe*. Quid ergo? ego tantùm monui, & addubitaui, quòd in opt codice, *Materiam*, pro *Victoriâ*, repperiſſem. Sed iam (ô bonum factum!) finis tui Epuli; quid ſupereſt? bellaria quædam & ſcitamenta è libellis ſubiunctis.

DE MORIB. GERMAN.

Pag.442.a.
GERVNT *& ferarum pelles, proximi ripæ neglegenter, vlteriores exquiſitiùs, vt quibus nullus per commercia vſus.*] Valdè hîc æſtuas, & tecum (nam ego ſilui) diſputas: etſi Lipſio tamen, animi cauſsâ, aduocato. *Ideóne*, inquis, *vlteriores exquiſitiùs vtun-*
„ *tur pellibus, quia nullis commercijs gaudent? Contrarium verò ſimilius, ob pel-*
„ *lium ſelectum. Itaque vnius characteris immutatione legamus. Vlteriores*
„ *exquiſitiùs: at quibus nullus per commercia cultus, eligunt feras*. Legamus, inquis. Tu tibi, nobis vulgata firma & proba eſt: & explicamus. Proximi ripæ Romanæ, neglegenter pellibus ſe tegunt: quare? quia cultum & meliores iam veſtes à Romanis aut prouincialibus habent. Vlteriores exquiſitiùs: quare? cauſsâ ſimili, quia non alius, nec aliunde, eis cultus. Hóc hodiéque verum eſt: & vlteriores Sarmatæ magis, & cum dilectu, pelliti.

Gens

Gens non astuta nec callida, aperit adhuc secreta pectoris licentiâ loci. Ergo detecta & nuda omnium mens, posterâ die retractatur.] Tu hîc sepia tuum atramentum effundis, & liquidam anteà aquam turbas. Legis: *aperit adhuc secreta pectoris. Licentia loci ergo detecta & nuda omnium mens.* Quæ tua hîc mens, nescio; vellem *detectam* magis & *nudam*. Vulgata clara. Gens per se non astuta, nec tecta, magis reuelatur licentiâ conuiuiali, cùm Liber ille scilicet (sed Semeles filius, vt Becanus iocabatur, id est frumentarius) liberat soluitque curas, & — *arcanum iocoso Consilium retegit Lyæo*. Ergo tunc deliberant, & audiunt sententias; sed sobrij retractant & decernunt. Pag.444.b

Reuerentius visum, de actis deorum credere, quàm scire.] Rotundè & fortiter. tu laciniâ denormas & emollis: *scire velle.* Pag.447.c.

AD AGRICOLAM.

NIL *nisi fluctus & saxa, & interiores Romani.*] Libri quidam, *inferiores*: ex quo Rhenanus & ego, *infestiores*. Tu autem corrigis: *& inter ea Romani.* Quo sensu? siles: nec ego dicam. Possim & vulgatam expedire: *Interiores Romani*: vt dicat, Ecce à latere & tergo, vndique extrorsum, fluctus & saxa sunt: introrsum, & ante nos, Romani. Necessitas igitur, & nusquam effugium. Pag.461.c.

Nos integri & indomiti, & libertatem non in præsentiâ laturi.] Verum sensum aperuisse me censeo: in tuo tamen dissensu, qui legis: *libertatem in præsentiâ non laturi*? Interpretatio: *Nos indomiti libertatem nostram ferre, id est defendere non poterimus*? Nónne iure prædixi de bellarijs? ô suauem hunc lucunculum! *Ferre* pro *Defendere* tamen, quo exemplo defendis? Pag.462.a.

Primo statim congressu vnde ostendamus.] Citas me iterùm & vadaris: *Adesdum Lipsi. Quid illa vox, Vnde, significat?* à Calepino, vnico doctore tuo, pete. *Quò refertur?* à me quidem aufertur: quem scis, aut scire debes, legere: *primâ statim congressione*. Possis & interrogando: *primo statim congressu non ostendemus*. Tu nihil horum, sed è codice: *congressu abundè ostendamus*. Adspicienti haud prauum, inspicienti erit. Ibidem.

Et vix monitis coërcitum militem adhuc ratus.] Sententiam vidi, & expediui: tu diuersissimam, à meâ, imò à Taciti, quod quiuis tutæ mentis dicet. Legis: *& suis monitis coërcendum.* Ecce pugna instabat. & Agricola coërceat militem? imò exstimulet: quod oratio ipsa dicit. Pag.463.a.

Miscere inuicem consilia aliqua, dein sperare.] Liber tuus: *consilia aliquando, sperare*. Ego aliquid in meis. Pag.464.c.

Admiratione te potiùs, temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, militum decoremus.] Cùm fassus essem, quod res clamat, maculosum & mutilum hunc locum: iste inclamat, *Vbi ingenium illud tuum admirandum Lipsi?* Pag.468.c.

Lipsi? cuius face gloriaris te caligantes eruditorum oculos illustrare? De *ingenio* meo, respondeo: nec summum, nec imum esse. *Gloriari* autem eo me? falsum: cuicuimodi est, à Deo est; & in Deum refero, quidquid ab isto manat. *Illustrare me:* non abnuo. homo dare & accipere lucem, naturâ quærit: & ideò * φῶτα Græci commodè dixerunt. *Eruditorum oculos:* hoc verò abnuo. iuuentuti labor noster consulit, & illam meliorem elegantioremque reddere, id studemus. Fecimus etiam, cum bono Deo dicam: & faciemus, quamdiu artibus istis pretium aut honos erit. Nam hoc audi. post me & te Luci, mea quædam legentur: & addam, diligentur. Sed tu iterùm ad me: *Adesdum*, inquis: *& Coronidis loco, ex codice Mirandulano, ita legendum disce: Ut admiratione te potiùs, quàm temporalibus laudibus, & si natura suppeditet, tumulum decoremus.* Iam didici. felicem te ingenij & sortis, qui vbique * τρὶς ἓξ βάλλεις. Nullus aleator te sapientior. Sed dic, si placet, quid istud, *admiratione tumulum decorare?* Sublime, subtile. nos è vulgo non capimus. Atque hæc tu pro *Coronide:* eximia. Euge! & iam à me quoque coronam, an *Corollarium* hoc, cape.

* Lumen.

* ter sex iacis.

DISPVNXIMVS enim, Luci, tuas NOTAS: etsi EXPVNGERE fortasse sapientius erat. sed tibi hoc dedimus, *ciui Romano*, & codici *Mirandulano*. Nomina venerationem, imò & terrorem, faciebant. Nunc detractâ laruâ cùm rem vidimus (da veniam veriuerbio) *Asinus est Cumanus*. Seriò id docuimus, etsi obiter & velut transeuntes: quid enim insisteremus, vbi nullum auctoritatum aut rationum vallum erat? Tu dixisse contentus, & Codicem adduxisse: ego reiecisse, sed cum ratiunculâ adiunctâ, aut alogiâ ostensâ. Interdum, imò sæpè, & ioci fuerunt siue dicta: quid indigneris? tu huic choreæ præsultor fuisti. Funem duxisti, nos secuti sumus: sed passu impari, & valdè substitimus intra exemplum. Conuicia te delectarunt, nos ioculi; te lædere, nos ludere; te liuor, nos candor; & vno verbo, *contra Retiarium ferula fuit*. Hoc ipsum excuso, & deprecor tamen: ignosce. A more veteri est: quo triumphantes excipere & prosequi dictis siue cauillis, sollemne Romæ, tu *ciuis Romanus*, scis fuisse. Ergo fecimus. tu in curru sublimis, duxisti misellum Lipsium, victum & vinctum, ante ora populi: acclamauimus, plausimus, & miscuimus triumphales iocos. Amplius. tuo bono, seriò dico & profiteor, à me factum. Sicut vermes è dulcore & bellarijs nati, non nisi amariore pharmaco pelluntur: simile in istâ ingeniorum corruptelâ an lasciuiâ, quæ à suaui & blandiente illâ Philautiâ est orta. Defricare sale aliquo dictorum oportet; aloë interdum monitorum abstergere. Pone, pone, sodes, hæc externa: Italus sum, ciuis Romanus sum (beneficio, non origine, vt audio:) quid hæc ad nostram rem? Etiam Nero cùm certabat, Princeps humani generis, omnibus arenæ aut scænæ legibus examussim se aptabat: à te fiat. Sed illud maximè, vt te noris, & vires tuas, priusquam in æquum venias, libres.

Satin'

Satin' illud Pythagoræ examinasti, * μὴ θύειν ἄτερ ἀλφίτων? Instrumenta tibi sunt & apparatus, ad hanc litterariam censuram? Dubitare me facis, qui nusquam signum mittis eruditæ aut variæ alicuius lectionis. Quidquid dicis, idiotismi meri sunt, & de triuio sermones. Heus tu (iterùm liberè. neque nos salem tuum lingimus) ad te redi, & Fabij illud cogita: *Nihil esse peius ijs, qui paullum aliquid vltra primas litteras progressi, falsam sibi scientiæ persuasionem induerunt.* Sæpè aliàs, sed clarissimè in te, comperti sumus. Quid si verè sciens, imò & sapiens esses? sic petulanter & improbè alijs insultares? tibi vni iudicium omne & censionem vindicares? vel vna illa nota & characterismus non sapientis: cui proprium, demitti & moderari. Sicut in segete spicarum vacuæ attolluntur, grauidæ & feraces inclinant: tale hîc est. Sapiens, inquam, ille se demittit & sustinet, & scit etiam alijs, & alibi, Deos esse.

*non sacrificare sine mola.

Quamquam ego modestiam tuam hoc sermone vrgeo: & non es, non vis esse inter illos.

* —— οὐ γὰρ καλὸν ὑπέρβιον ἀχθέμεναι.

*Non etenim supra vires iactare decorum est.

Scriptio tua te producit: & in hoc theatro mediocritatem tuam (vtinam & modestiam!) satis approbasti. Quid reliquum est? vt ad hanc (modestiam dico) te incitem atque horter, & siqui sunt ingenij tui huius præpetis & subuolantis. Audite me, siue Platonem potiùs: & qui rationem non vultis, capite auctoritatem. Ille scitè ait, *duas Ignorantiæ species esse, Simplicem, Duplicémque. Priorem, cùm quod nescimus, non scire nos scimus: alteram* (verba eius ponam) ὅταν ἀμαθαίνῃ τὶς μὴ μόνον ἀγνοίᾳ ξυνεχόμενος, ἀλλὰ καὶ δόξῃ σοφίας: *cùm aliquis ignorat, non ignorantiâ solùm implicitus, sed sapientiæ opinione. O malum!* inquit ille, *ô malorum maximorum caussam!* Res ita habet, Luci: ab hac duplici inscitiâ, omnia vitia: sed maxima, ab istâ alterâ. caueamus, & quid simus, quid sciamus, quid scire possimus etiam, cogitemus. Pusilli & miseri! non passus aliquot attollimur supra hanc terram: & digito cælum tangere iam videmur. Tu peccasti, qui ad Criticam, & ad Tacitum, te dedisti. Asperum mare! scaphula tua non est ad enauigandum. Neque enim lectione solùm, & doctrinâ multâ ac miscellâ opus; sed sagacitate quadam ingenij; sed felicitate etiam dicam.

Lib. IX. De Legib.

* Οὐ γάρ πω πάντεσσι θεοὶ φαίνονται ἐναργεῖς.

* Nõ etenim diis præsentes omnibus adsunt.

Desine, desine:

* Φίλει δὲ σιγᾶν, ἢ λέγειν τὰ καίρια.

* Ama silere, vel decora proloqui.

Sed & alterum peccatum. cùm dedisti, petulanter & proteruiter te habuisti. Quid opus in me sic vltrò & ex superuacuo incurrere? quid veluti è plaustro conuicia iacere? Hæc non sunt compositæ mentis, aut verè Musici hominis: sed illorum, vt cum poëtâ dicam,

* —— ὡς ἐδίδαξαν ἀριστερὰ γράμματα Μοῦσαι.

*- quos litterulas Musa docuit sinistras.

Age, errauerim alibi, extra viam iuerim: verberes me potiùs, quàm reducas? Conditionis tuæ & meæ, id est publicæ, memento. pauca, adeò non omnia, homines scire nati sumus: nec firmiter scire.

* —— ἁμαρτω-

* —— ἁμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἕπονται.

*- humano generi error comitatur. *ad vnguem exigere.

Frustrà volumus omnia ad liquidum perducere, & * ἐξονυχίζειν: aut homo, aut ætas alia, aliud ſuggeret & docebit. Sit velut ex ære collato hoc conuiuium: benignè & comiter quiſque ſuum conferat: liuor iſte & detractio exſulent, imò auxiliemur inuicem & iuuemus. Quàm bellum, quàm vtile hoc eſſet! Ego in Tacitum, alius Suetonium aliquid contulit, & vulgauit publico bono: cur, ſiquid tu prætereà repperiſti, non communicas, eodem fine? ſicubi erraui, cur non comiter admones, atque id priuatim? Abſentes ſumus: ſed litterarum etiam commercia nos iungunt. Philippus olim Macedo, verè magnus inter reges, cùm ſederet & ſub haſtâ captiuos venderet, fuit qui proclamaret, *Paternus tuus amicus ſum, ô Philippe*. Iuſſit accedere, aurem præbuit: ille inſuſurrauit, *Demitte veſtem, ſodes, nam indecorè ſic ſedes*. Philippus optimè accepit, ſtatim dimitti liberum iuſſit, & *Verè*, inquit, *hic mihi amicus erat*. O tales nobis ſint, qui pudenda aliqua aut pœnitenda noſtra tegant, non reuelent! Tot annos iam in ſermone & ſcriptis, pro meo captu & copiâ, doceo iuuentutem: ſeneſco, &

* Ἤδη μὲν ὁ βίος ὁ ἐμὸς ἑσπέραν ἄγει:

*Nunc vita noſtra ſpectat ipſam veſperam.

date hanc veniam, ſi non præmium, vt quieto mihi abire liceat ad æternam illam (ſic voueo) quietem. Sed deſino: te ſaluere & ſapere cupio, mi Luci.

APPROBATIO.

Diſpunctio iſta Notarum Mirandulani Codicis ad Corn. Tacitum, digna prælo viſa eſt, quòd & nouam ſubinde lucem Tacito adferat, & iuſtam Iuſti LipsI defenſionem contineat. 3. *Iunij* 1602.

Guilielmus Fabricius Nouiomagus Apoſtolicus ac Archiducalis librorum Cenſor.

IVSTVS

IVSTVS LIPSIVS
BALTHASARI MORETO SVO
S. D.

Tv verò lætus audis de responso, quod paraui: quid tamen alij? inhibent, & in ipso cursu sistunt. Negant mereri hominem aut scriptum: negant ex decoro aut vsu fore, vt cum talibus contendam. Dicere aliquid, fateor: & nisi opera iam sumpta esset, fortasse deliberarem. Sed cùm omnia exputo, profectò coërcenda hæc lasciuia est, quæ nimis impunè sic exsultat. Languorem meum sciunt, & modestiam etiam: itaque tutò calcare & insultare se censent. Vsque patiar? imò semel ostendam petulantes istos barbam vellere *languido, sed non* mortuo, leoni. *Eat in lucem. etsi tenue scriptum, & cui vix argumentum vberius aut doctius differendi. Nota eius vsquequaque praua. & in eo peccauerim fortasse, quòd examinauerim, & singulas censione sim dignatus. Nam vt siquis ignarus citharæ eam percutit, frustrà dicam, hîc aut ibi peccas, cùm æquè in omnibus: tale tibi adfirmo in isto esse. Misellus, Criticam ille tractet? inops ab omni litteraturâ, nec nisi, vt cum Sillographo dicam,*

* —— κενεῆς οἰήσεος ἔμπλεος ἄσκος. ** vana opinionum plenus vter.*

Tamen vel sic respondendum censui, & singillatim. quid ita? pro quorumdam huius æui ingenio, quibus

* —— καὶ τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται, ** non pulchra, & pulchra videntur.*

& placent quæ in Lipsium dicuntur, etiam cùm non placent. Quid iuuentuti? quid viris etiam, qui Tacitum aut nostra ignauè legunt, nónne consulendum fuit? Codici detracta auctoritas, nónne sic firmanda? videbatur. Nam pauci inquirunt, aut loca inter se comparant, nisi alio præeunte. Denique de immodestiâ meâ & incursu in alios quæ obijcit, refellenda. Nam omnia mihi detrahi patiar, quàm hanc virtutem (modestiam dico) ingenitam, non adsumptam. Quam nec hîc migraui: etsi liberiùs aliquid aut facetiùs in istum dixi. Quidni in fama nostra hanc hirudinem? in istum Archilochum? sed tamen cum modo, & calor fortasse alibi appareat, non ira.

* Πρὸς σοφοῦ γὰρ ἀνδρὸς ἀσκεῖν σώφρον' ἀοργησίαν: ** Est sapientis exercere sobriam iracundiam.*

ait Euripides. Inter alia autem conuicia Pædagogum *me appellat. Silentio transmisi: quis popularium meorum nescit aliter? Benè honestéque nati & educati sumus, nec nisi ad publicam Professionem admoti:* quæ,

vt ille

ut ille ait, ornat potiùs omnem, quàm destruit dignitatem. *Hanc si ille* Pædagogiam *appellat: agnosco, & glorior. sum iuuenum, sum virorum, sum generis humani, voce & stilo, quidam Pædagogus. Sed omitto. vides & tu rescripti mei caussas, etsi* Ad Lectorem *etiam prompsi. Hoc apud te amplius, tridui aut quatridui, & cum variâ interpellatione, hanc curam fuisse. Quid enim nisi loca Taciti mihi inspicienda fuerunt? & hoc erat refutasse. Sapientes aut docti videbunt:* * τὸν δὲ μῶρον οὔτε πεῖσαι, οὔτε ῥῆξαί ἐστι. *Hem, omitto hoc etiam? bono mihi fuit ista scriptio, & animus in eâ alacer, & in risum sæpè traductus, corpus erexit & recreauit. Hallis fui, herè sub noctem rediï, hoc mane scripsi,* IIII. *Idus Iunias* ∞.IↃCII. *Vale mi Morete.*

* stultum nec suadere est, nec rumpere.

C. VELLEIVS PATERCVLVS

CVM

ANIMADVERSIONIBVS

IVSTI LIPSI,

Quas postremùm auxit & emendauit.

ANTVERPIAE,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Ioannem Moretum.

M. DC. VII.

Cum Priuilegiis Cæsareo & duorum Regum.

I. LIPSIVS THEODORO LEEWIO V. C. S. D.

NTE biennium, cùm Velleium publicè legiſſem,viſus ſum multis digna luce dicere & cognitione etiam aliorum. Itaque hortati ſunt vt colligerem, diſponerem, ederem : quod feci, vt vides, in parte. Nam vt omnia quæ ad Hiſtoriam, Mores, Prudentiam, opportunè & vtiliter tunc diximus, adiungerem, viſum non fuit: ſaltem illa,quæ nec prompta nimis aut obuia Lectori,& quæ ad medicinam potiùs Velleij facerent quàm ad ſplendorem. Non pauca enim nobis hîc & alibi, poſt viros eruditos & ſerios,obſeruata: quæ tegi aut perire(liberè dicam) non ſit è re litterarum. Et de aliis quidem aliàs videro:nunc Velleium hunc Paterculum iuuentus à me habeat: ſcriptorem veterem, induſtrium, diſertum; & addo etiam fidum, niſi quà Tiberij aſpectus obſtat, & cùm res tractat ſui æui. Illîc declinauit, fateor, & neglexit, quæ Hiſtoriæ pes & caput eſt, Veritatem. Nos ignoſcimus, in miſerà illâ & cōmuni temporum ſeruitute:nec Heluidios omnes naſci poſſe aut Thraſeas ſatis ſcimus. Quem poſtremum quòd toties me hortaris vt edam, ſuſtine. non faciam temerè in hoc æuo, nec debet magnanimus ille vir iterùm perire à Calumniæ telo. Cuius aciem ita recenter ſenſimus, vt non iniuriâ abhorreamus à ſeriâ omni ſcriptione. Sed hæc omitto. Tu, Vir Clariſſime, Velleium accipe tibi inſcriptum,monumentum & teſtem fidi arctique inter nos amoris: quem ſola Virtus, Eruditio, Prudentia tua genuit, aluit,ſeruauit. Vale. III. Nonas Ianuar. ∞. IϽ. XCI.

VELLEII NOMINA, GENVS, VITA, SCRIPTA.

PAVCA *de Velleio eiúsque scriptis prædicenda sunt: sed pauca, quia latet in turbâ illâ scriptorum prisci æui. Quis veterum eum nominat? præter Priscianum, & si fortè Tacitum. qui* P. Velleium *agnoscit* Præsidem exercitus, *vt opinor, in Macedoniâ. Sed ibi tamen* Publius *est, qui hîc* Caius: *nec argumentum satis firmum, quòd sit hic ipse. At Prisciano* Marcus *est. qui ex libro eius primo hoc adfert:* Nec minùs clarus eâ tempestate fuit Miltiadis filius Conon. *In Agellio etiam* Cn. Velleium *legas: sed corruptè. Nam in libris ibi melioribus* Vellius *est: & tu scito* Gellium *reponendum, probum notúmque historicum prisci æui. Noster hic natus equestri loco, vt videtur: maiorésque eius è Campaniâ. De auo paterno ita indicat:* C. Velleius honoratissimo inter illos CCCLX. iudices loco à Cn. Pompeio lectus, eiusdem, Marcique Bruti ac Ti. Neronis præfectus fabrûm, vir nulli secundus in Campaniâ. *Genus à matre, etiam indidem.* Multum, *inquit,* Minatij Magij atavi mei Asculanensis tribuendum est memoriæ: qui nepos Decij Magij Campanorum principis, celeberrimi & fidelissimi viri. *Quæ sanè decora stirps & vetus, ab nobili illo Decio Magio: in quam iterùm adoptione, nisi fallor, insitus Velleij frater. Nam nominat eum* Magium Celerem Velleianum, Legatum Tib. Cæsaris *Delmatico bello. Ipse Velleius* Tribunus militum in Thraciâ & Macedoniâ: *paullo pòst* Præfectus equitum in Germaniâ, successor officij patris sui. *Deinde* finitâ equestri militiâ, designatus Quæstor: *in Quæsturâ*, remissâ sorte prouinciæ, Legatus *Tiberij bello Pannonico. cuius etiam triumphantis currum* ipsi fratrique eius, inter præcipuos, præcipuisque donis adornatos viros, comitari contigit. *Postremùm* ipse fraterque eius destinati prætores, *primo Tiberiani imperij anno. An quos alios honores gesserit, haud scio: suspicor tamen de Consulatu. quia apud Tiberium & Seianum magnus: & in Prisciani dicto loco, Liber vetus scribit:* M. Velleius Consul. *Anne* Consularem *voluit? Et sanè si is est, qui apud Tacitum exercitui præsedit, probabile Consularem fuisse. quia Legati exercituum plerique tales. Plura de vitâ non repperi: minus de morte. quam animus mihi dictat obijsse eum in*

strage

strage illâ amicorum Seiani. Quidni ita credam, hominem tam amicum Seiano, & in hoc ipso libello publicum eius laudatorem, inter amicos fautorésque Seiani interfectum? profectò Tacitus & Dio auctores, rarum aliquem ex ijs Tiberianæ sæuitiæ superfuisse. Scripta an alia reliquerit, ignoro. Iactat quidem & promittit non vno loco Iustę Historię *volumina: sed an ediderit scripsérítve, quis dicet? Nam quod Gesnerus in Bibliothecâ adnotat, VVolfgangum Lazium habuisse* De bello in Sueuos, *nugas arbitramur: sicut & Georgij Merulæ, qui de integro apud se Velleio sparsit, vanitatem ridemus ambitiosam.*

DE INDICE, ET MATERIE, ET NVMERO HORVM LIBRORVM.

EXSTANT libelli hi duo, nec toti: probi & fidi, donec ad Cæsatum res venias, vbi haud vsquequaq; veri. Per adulationem enim multa celat, aut velat: imò & palàm aliter narrat. Diserti tamē vbique, & eloquentiâ quadam facili ac profluente. Titulus in ijs hodie est: HISTORIAE ROMANAE AD M. VINICIVM COS. nec credo hunc probum esse, aut à Velleio. An hęc Historia? imò nec compendium propriè aut breuiarium historiæ, sed seriæ accuratâ temporum Chronicæ quædam Notæ. sic tamen, vt pręcipua rerum, hominum, vrbium, misceat atque excerpat. An etiam Romana tātùm? mihi non videtur: & totum adeò priorem librum video occupati ferè in rebus Græcanicis atq; externis. Quod magis diceremus, si integer ille exstaret. Itaq; de Titulo ambigo: & dânare tamen magis gaudeo, quàm immutare. Materiem videamus. Rhenanus, qui primus auctorem hunc è Bibliothecâ Murbacensi bono publico protulit, censet *Velleium ab vrbis primordio Romanam historiam omnem, admirabili compēdio, duobus his voluminibus fuisse complexum*. Miror virum doctū sic scribere. An ab vrbis exordio ille cœpit, qui palàm & ex professo multa sæcula recenset, ante eam cogitatam? qui alienissima miscet à Romanis rebus? Librum hunc primorē videto, & aliquis mihi negato. Quid ergo est? ego in sententiâ quam tetigi hæreo, Velleiò propositū fuisse compendio & annorum ordine complecti res notarum gentiū & noti æui. Cœpisse eum à Troianis temporibus, aut circà, & pertexuisse vno filo ad Consulatum hunc M. Vinicij: id est annum Vrbis DCCLXXXII. Tiberiani autem imperij XVI. Clarum argumentum ex primordio ipso quod nunc est libelli: vbi casus & res eorū qui à Troiâ redierunt. Sed plura interciderunt, cùm hîc tantùm Græcorum casus: non etiam Troianorum, atq; adeò nec ipsius Æneæ: quem omittere certè nō potuit, auctorem & caput Romanæ stirpis. Sed hæc talia, quę & vbi deesse videantur, in locis suis adnotabo. Nunc de Numero quid cēsemus? Libelli duo sunt, ex Rhenani, aut codicis eius, diuisione. sed diuisione hercle parū scitâ aut æquabili, si quis copiam molemq; rerum videat, quæ perierūt. An in vnum & priorem librum incluseris, quæ à capite omnia desunt de Gręcis à Troiâ redeuntibus & variè sparsis? quæ posteà de Antenore, aut Æneâ? quę de Latij & Albę regibus? quæ de ipsis regibus Romanorum? imò quæ de Consulibus aut Tribunis militū, vsq; ad bellum Numantinum? Nam hæc omnia (vt illa quidem partitio est) necessariò habuerit liber vnus primus. Non potest ô Lector: & profectò plures in priore libro libri, si seriò examinas & attendis. Quod ipsum vt in Notis meis facias, quas adtexam, te rogo.

Verba citat ad lectorem.

IANI DOVSÆ FILII

AD

IVSTVM LIPSIVM

VIRVM CLARISS.

DE

VELLEIO RESTITVTO

CARMEN.

OC veterum in castris ritus habuere Quiritum,
Casurum cuius potuisset dextera ciuem
Eripuisse neci, & nigrum producere Parcæ
Stantis in exitium stricto iam forfice stamen,
Tempora Chaoniæ frondis velaret honore.
Millia at infernas cui plurima missa sub vmbras,
Qui domitum impositis pedibus calcauerat hostem,
Templa triumphali conscenderet aurea curru.
Quòd merces si tanta hominem seruantibus vnum,
Aut multos mactanti hostes, quæ ciuica, LIPSI,
Aut quales tua pensabunt benefacta coronæ;
Qui tótque illustres animas iam penè sepultas
Ereptas fatis medio reuocaueris Orco;
Musarúmque hostes, quorum Ignorantia princeps,
Sic cum Barbarie nostro procul orbe fugaris?
Te cingat muralis honos, tua tempora mille
Circumeant quercus, totidem decorere triumphis;
Virtutis tantæ superabit præmia virtus.
Plus longâ soluisse fuit caligine sæcla,
Quàm captos niueis Reges egisse quadrigis;
Et plus restituisse omnes tibi, Roma, triumphos,
Quàm semel aurato inuectum Capitolia curru.
Quantumuis aliquis Phrygiâ Syriáue petitos
Ostentet lapides, totámve implerit arenam
Spectatis non antè feris, tua gloria maior
Impleuisse rudem Romanis artibus orbem.
Hic picturatis splendentia marmora venis
Rettulit, auratásve trabes, ostrúmve renidens.
Ille triumphatâ spirantia signa Corintho,

Aeráque

Aeráque ab Isthmiacis auro potiora fauillis
Vexit ouans; primus Scythicis hic fructibus hortos
Instruxit Latios, ast illi Phasidos vnda
Orbata est auibus; portauit robora quidam
Longinqui nemoris, sectósque Atlantide syluâ
Imposuit niueis barrorum dentibus orbes.
Tu Latio aduexti nostra hac in sæcula princeps,
Quod gemmas, quod ebur, quódque æra Corinthia vincat.
Tu Circi lusus, & luxuriantis arenæ
Delicias, Cilices & olentia pulpita nimbos,
Ipsáque das oculis nostris visenda Theatra,
Amphitheatrales quamuis superantia pompas
Edere virtutis plus sit spectacula priscæ.
Hinc veteres rediere viri, neglectáque longùm
Nomina, Marcelli, Decij, Fabijque, animæq;
Prodigus ingentis Paullus, fortésque Camilli,
Et Bruti fasces; Trebia & Thrasymenus & Alpes,
Cannenséśque animæ referunt solatia mortis
Sic potuisse mori; latitans obscurus in vluâ
Attollit cælo Marius caput; vt taceam acta
Romula, quæ narrat Tacitus, moresque Neronum,
Germanásque acies, steterit quàm sæpè cruentus
Rhenus, & Arctoi sudarint sanguine campi:
Omnia quæ ingenij si non face collustrasses
Terq; quaterq; tui, quantâ sub nocte iacerent?
Singula quid memorem? satis hoc, qui pumice tersus
Lipsiaco populi gaudet prodire sub ora
Cultior, & vires senio vernante resumit,
Vel solus poterit VELLEIVS *dicere, narrans,*
Qui primùm populi, quando circumflua Ponto
Insula cœpta coli quæuis; quæ mœnia aratro
Descripta, aut quibus excultus primùm vrbibus orbis:
Additur, ingenium magni quo effulserit æuo
Mæonidis, cuius viuo de flumine vatum
Tota cohors duxit largos in carmina riuos.
Quis primùm Elæo raptarit puluere currus
Singula transacto celebrans sollennia lustro.
Quæ quotiesq; nouos deducta colonia ciues
Ceperit, impresso signassent mœnia sulco
Quum prius, æratoque ruissent vomere terram.
Nec non Historicùm passim Vatúmque recenset
Aetates, quaq; ars & quo celebrata sit æuo;
Hinc quantus furor in campo, Gracchíque tumultus;

Luxuriam inde refert ſpoliorum, & molibus æquor
Expulſum inſanis ac rurſus in arua receptum;
Namque quid aut Perſen, debellatúmque Philippum,
Cimbrorum aut referam clades, & vincla Iugurthæ,
Tigranem, Mithridatem, & claßica Martis Eoi?
Quid ciuile nefas, aut quid te Cæſaris atque
Fortunæ, Cato, victorem, Brutúmque, ratesq́;
Actiacas, Cleopatræ animos, & cætera narrem?
Omnia quæ gyro noſter ſic claudit in arcto,
Vt tamen haud trito narrantum more ſequatur
Plana modò, ceu qui ſummo vaga retia ducit
Aequore, nec fundo prædam rimatur in imo,
Sed dubia enodans & inobſeruata recludens,
Quicquid in hiſtoriâ pulchrum rarúmve notaſſet,
In medium exponit! quæ quamuis omnia rurſus
Inuida obumbrarant effati obliuia ſacli,
Ille decor, VELLEIE, *tamen tibi munere* LIPSI,
Ille acceßit honos, quem nec tua ſæcula quondam
Ipſa habuere tibi, vt famâ iam nominis alti
Extremam Calpen & Gangis littora tranes.

C. VEL-

C. VELLEII PATERCVLI
HISTORIAE ROMANAE
AD M. VINICIVM COS.
LIBER PRIMVS.

*** [1] tempeſtate diſtractus à duce ſuo Neſtore, Metapontum condidit. Teucer, non receptus à patre Telamone, ob ſegnitiam non vindicatæ fratris iniuriæ, [2] Cyprum appulſus, cognomine patriæ ſuæ Salamina conſtituit. Pyrrhus, Achillis filius, Epirum occupauit; [3] Philippus Ephyram in Theſprotiâ. at rex regum Agamemnon, tempeſtate in Cretam inſulam reiectus, [4] tres ibi vrbes ſtatuit, à patriæ nomine vnam, à victoriæ memoriâ, Mycenas, Tegeam, Pergamum. idem mox, ſcelere patruelis fratris Ægiſthi, hereditarium exercentis in eum odium, & facinore vxoris oppreſſus, occiditur. [5] regni potitur Ægiſthus per annos VII. hunc Oreſtes, matremque, cum ſociâ conſiliorum omnium ſorore Electrâ, virilis animi feminâ, obtruncat. factû eius à dijs comprobatum, ſpatio vitæ, & felicitate imperij apparuit: quippe vixit annis XC. [6] regnauit LXX. qui ſe etiam à Pyrrho, Achillis filio, virtute vindicauit. nam quòd pactæ eius, Menelai atque Helenæ filiæ Hermiones nuptias occupauerat, Delphis eum interfecit. Per hæc tempora Lydus & Tyrrhenus fratres cùm regnarent in Lydiâ, ſterilitate frugum compulſi, ſortiti ſunt, vter cum parte multitudinis patriâ decederet. ſors Tyrrhenum contigit. peruectus in Italiam, & loco, & incolis, & mari nobile ac perpetuum à ſe nomen

B · C (margin letters)

Metapontum condita. Salamin. Ephyra. Mycenæ. Tegea. Pergamum. Rex Ægisthus. Orestes. Pyrrhi cædes. Tyrrhenus Italiam venit.

ANIMADVERSIONES.

1. TEMPESTATE DISTRACTVS.] *Quid Græci Troiâ redeuntes paßi ſint aut fecerint, narratio fuit: quæ oppida condiderint, aut vbi fixerint ſedes. De quo tamen propriè hoc initium? Crede de Epio, quò trahit nos Iuſtinus lib* XXI. Metapontini in templo Mineruæ ferramenta, quibus Epius, à quo conditi ſunt, equum Troianum fabricauit, oſtentant. *Et facit Ariſtoteles in Admirandis*: Ἐγγὺς Μεταποντίου Ἀθηνᾶς ἱερὸν εἶναι φασίν, οὗ θεὰ τὰ τοῦ Ἐπειοῦ λέγουσιν ὄργανα ἀνακεῖσθαι, ἃ εἰς τὸν Δούρειον ἵππον ἐποίησεν. *Strabo ſimpliciter tamen dixit* Pylios Metapontum condidiſſe: *Stephanus aliiq́; Metabum nominarunt. de quo ipſo quin hæc capere poßis, non nego.*

2. CYPRVM APPVLSVS, COGNOMINE (*ſcribo* COGNOMINEM) PATRIÆ SVÆ SALAMINA.] *Apud Græcos Latinosq́; paßim hæc hiſtoria. Illud notâ non indignum, tempore Iſocratis, Teucri genus adhuc fuiſſe in Cypri regno. In Euagorâ*: Τεῦκρος δὲ, ἐπειδὴ Τροίαν συνεξεῖλεν, ἀφικόμενος εἰς Κύπρον, Σαλαμῖνά τε κατῴκισεν ὁμώνυμον ποιήσας τῆς πρότερον αὐτῷ πατρίδος οὔσης, καὶ τὸ γένος τὸ νῦν βασιλεῦον κατέλιπε: Teucer verò, poſtquam vnà cum aliis Troiam cepiſſet, veniens Cyprum, Salamina ibi condidit, cognominem veteri ſuæ patriæ, & genus quod nunc ibi regni potitur, reliquit.

D (margin letter)

3. PHILIPPVS EPHYRAM.] *Imò* Phidippus, *ex Homero: quod Aldus obſeruauit. Corruptum idem nomen video in Diodori quinto Bibliothecæ, & Strabonis extremo nono. cuius (Strabonis dico) locum totum ſic lego*: Τοὺς δὲ ἀπὸ Ἐφύρας τῆς Θεσπρωτίδος, ἀπογόνους Ἀντίφου καὶ Φειδίππου υἱῶν Θεσσαλοῦ τοῦ Ἡρακλέους, ἐπελθόντας, ἀπὸ Θεσσαλοῦ τοῦ ἑαυτῶν προγόνου τὴν χώραν ὀνομάσαι. *Quæ corrupta aut mutila vſque adhuc lecta.*

4. TRES IBI VRBES STATVIT, A PATRIÆ NOMINE.] *In primogeniâ Rhenani editione (ea puriſſima, & ſæpè nobis dux ad meliora) voculâ additâ legas*: ſtatuit, duas à patriæ nomine. *Vulgata ſanè manca eſt. Sed quid hæc igitur ſibi vult? Duplicem patriam fuiſſe Agamemnoni? de Mycenis fateor, & clarum eſt: de Tegeâ, quæ in Arcadiâ, quid ea ad Agamemnonem, nondum legi. Nam* Pergamum, *ſiue, vt Plutarchus in Lycurgo appellat* (Περγαμίαν) *certum eſt à victo Pergamo dictam.* Fortè ἐν τῷ

5. REGNI POTITVR ÆGISTHVS PER ANNOS VII.] *Homerus de hoc ipſo Odyſſ.* γ.

Ἑπτάετες δ' ἤνασσε πολυχρύσοιο Μυκήνης.

6. REGNAVIT LXX.] *Valdè diſſentit Euſebianum Chronicon*: Mycenis poſt mortem Ægyſthi Oreſtes regnauit annis XV. *Credo fuiſſe* LXV.

7. ANNO

Orestis filij. nomen dedit. Post Orestis interitũ, filij eius, Penthelus & Tisamenus, regnauêre trien- A
nio. Tum, ferè [7] anno octogesimo post Troiam captam, centesimo & vigesimo, quàm
Hercules ad deos excesserat, [8] Pelopis progenies, quæ omni hoc tempore, pulsis Hera-
Heraclidæ. clidis, Peloponnesi imperium obtinuerat, ab Herculis progenie expellitur. duces recu-
perandi imperij fuêre, [9] Teminus, Cresphontes, [10] Aristodemus [11] quorum atauus
Athenæ liberatæ. fuerat. Eodem ferè tempore Athenæ sub regibus esse desierunt: quarum vltimus rex
Codrus. fuit Codrus, Melanthi filius, vir non prætereundus: quippe, cùm Lacedæmonij graui
bello Atticos premerent, respondissetque Pythius, quorum dux ab hoste esset occisus,
eos futuros superiores; depositâ veste regiâ, pastoralem cultum induit; immistusque ca-
stris hostium, de industriâ, [12] imprudenter rixam ciens interemptus est. Codrum
cum morte æterna gloria, Athenienses secuta victoria est. quis eum non miretur, qui
Medon. ijs artibus mortem quæsierit, quibus ab ignauis vita quæri solet? Huius filius Medon
primus

7. ANNO OCTOGESIMO POST TROIAM CAPTAM.] *Nota, firmanda* * *sententia nostra de capite & exordio scripti huius Velleiani. Nam manifestò computat à Troiâ captâ. Sed in numero annorũ Strabo differt, qui lib.* XIII. *scribit* Penthilum in Thraciam venisse ἑξήκοντα ἔτη τῶν τρωικῶν ὕστερον, ὑπ' αὐτὴν τὴν Ἡρακλειδῶν εἰς Πελοπόννησον κάθοδον: sexaginta annis post Troïca tempora, sub ipsum Heraclidarum reditum in Peloponnesum. *Itaque disertè ille vult, à Troiâ captâ ad hunc reditum annos esse inter tantùm sexaginta. A Velleio tamen, cùm alij Chronologi, tum vetus ille & industrius Christianorum Tatianus stat: qui notat* Homerum vixisse πρὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου, μετὰ τὰ τρωϊκὰ ἐνδοτέρω τῶν ὀγδοήκοντα ἐτῶν: ante Herculidarum reditum, post Troianas res paullò minùs annis octoginta. *Idem numerus in Plutarchi, De Homero. An igitur non scriptum Strabonis corrigendum sit, tu amice noster Causabone, qui serius illi medicus, vide.*

*In Præmiss. ad Lectorem.

8. PELOPIS PROGENIES AB HERCVLIS PROGENIE EXPELLITVR.] *Hoc illud celebre tempus, quod crebrò in antiquis Chronicis quasi nota & character temporum signatur* Reditus Heraclidarum. *Atque ab eo initium plerique faciunt historiæ veræ. Diodorus lib.* IV. Ἔφορος ὁ Κυμαῖος, Ἰσοκράτους ὢν μαθητής, ὑποστησάμενος γράφειν τὰς κοινὰς πράξεις, τὰς μὲν παλαιὰς μυθολογίας ὑπερέβη, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς Ἡρακλειδῶν καθόδου πραχθέντα συνταξάμενος, ταύτην ἀρχὴν ἐποιήσατο τῆς ἱστορίας. ὁμοίως δὲ τούτῳ Καλλισθένης καὶ Θεόπομπος, κατὰ τὴν ἡλικίαν γεγονότες, ἀπέστησαν τῶν παλαιῶν μύθων: Ephorus Cumanus, Isocratis discipulus, cùm res publicè gestas scribere instituisset, veteres quidem fabulationes omisit; illa verò quæ ab Heraclidarum reditu facta, colligens, hoc initium fecit historiæ suæ. Callisthenes & Theopompus, qui eodem æuo vixerunt, pariter vt ipse abstinuerunt à priscis fabulis. *Varro paullò aliter tamen tempora in hunc finem discernit apud Censorinum, cap.* XXI. Varro, *inquit*, tria discrimina temporum esse tradit. Primum, ab hominũ principio vsque ad Cataclysmum priorem: quod propter ignorantiam vocatur Adelon. Secundum, à Cataclysmo priore ad Olympiadem primam; quod, quia in eo multa fabulosa referuntur, Mythicon nominatur. Tertium, à primâ Olympiade ad nos, quod dicitur historicum: quia res in eo gestæ veris historiis continentur.

B

9. TEMENVS.] *Quia hic maximus natu, & princeps recensetur: factum vt ipsi tota res tribuatur, aut eius posteris. Tertullianus de pallio, cap.* II. Sic & Herculea posteritas, qui Temeno pariter Peloponnesum occupando producunt. *Id est, vnà cum Temeno simulque. Idem corrigendus, de Animâ, cap.* XXX. Gloriosi quique occupant terras, vt Scythæ Parthicas, vt Menidæ Peloponnesum. *Legendum*, vt Temenidæ.

10. ARISTODEMVS.] *Ergóne ipse Aristodemus inter duces? Ita velle Velleium appâret: etsi in dissensu obstinato aliorum scriptorum. His traditum, Aristodemum dum apparatur reditus, fulmine tactum perisse. in eius locum liberos venisse, Eurysthenem & Proclem. Apollodorus talium rerum diligens* II. *Biblioth.* Ἐκεῖ δὲ ὄντος τοῦ στρατεύματος, Ἀριστόδημος κεραυνωθεὶς ἀπέθανε, παῖδας καταλιπὼν διδύμους, Εὐρυσθένη καὶ Προκλέα: Ibi cùm exercitus C
Herculidarum esset (*Naupacti, scilicet*) Aristodemus fulminatus occidit, filios geminos relinquẽs, Eurysthenem & Proclem. *Eadem aut similia Pausanias in Corinthiacis, atque alij. Quis à Velleio? damnabam: sed manum calculumque tenuit Herodotus. qui Spartanos ipsos docet fuisse in eâdem hac cum Velleio mente, etsi contra scriptorum vulgus. Ille libra* VI. Λακεδαιμόνιοι γὰρ, ὁμολογέοντες οὐδενὶ ποιητῇ, λέγουσι αὐτὸν Ἀριστόδημον τὸν Ἀριστομάχου τοῦ Κλεοδαίου τοῦ Ὕλλου βασιλεύοντα ἀγαγεῖν σφέας ἐς ταύτην χώρην, τὴν νῦν ἐκτέαται, ἀλλ' οὐ τοὺς Ἀριστοδήμου παῖδας: Lacedæmonij nemini poëtarum assentientes, tradunt ipsum Aristodemum, qui Aristomachi, qui Cleodæi, qui fuit Hylli, D
regnãtem eos reduxisse in hanc regionem quam nunc obtinent: non autem ipsos Aristodemi liberos. *Ergo benè & ex recanditâ sententiâ Velleius.*

11. QVORVM ATAVVS FVERAT.] *Distinctio interponenda*; Aristodemus, quorum. *Nam quem ait fuisse atauum? ipsum Herculem. Stemma tale. Hercules Hyllum genuit, hic Cleodæum, hic Aristomachum, hic Temenum, Cresphantem, Aristodemum. Ex Herodoto suprà, aliisque.*

12. IMPRVDENTER RIXAM CIENS INTEREMPTVS EST.] *Ille imprudenter? imò deditâ operâ & studiosè rixam ciuit. Sed tu verba interpunge, sententiam & te expedies:* Imprudenter, rixam ciens, interemptus est. *Vult interemptum imprudenter, & ab hostibus ignaris eum esse regem. Quod verum est.*

13. INSV-

A primus Archon Athenis fuit. ab hoc posteri apud Atticos dicti Medontidæ. sed ij, insequentesque Archontes, vsque ad Charopem, dum viuerent, eum honorem vsurpabant. Peloponnesij, digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Athenisque vrbem, condidêre. *Megara condita.* eâ tempestate & Tyria classis, plurimùm pollens mari, in vltimo Hispaniæ tractu, in extremo nostri orbis termino [13] insulam circumfusam Oceano, perexiguo à continenti diuisam freto, Gades condidit: *Gades.* ab ijsdem post paucos annos in Africâ [14] Vtica condita est. *Vtica.* Exclusi ab Heraclidis Orestis liberi, iactatique cùm varijs casibus, tum sæuitiâ maris, quinctodecimo anno [15] sedem cepêre circa Lesbum insulam. Tum Græcia maximis concussa est motibus: Achæi, ex Laconicâ pulsi, eas oc- *Achai.* cupauêre sedes, quas nunc obtinent: [16] Pelasgi Athenas commigrauête: *Pelasgi.* acerque belli iuuenis, nomine Thessalus, natione Thesprotius, cum magnâ ciuium manu, eam regionem armis occupauit, quæ nunc ab eius nomine Thessalia appellatur, anteà Myr- *Thessalia.* midonum vocitata ciuitas. quo nomine, mirari conuenit eos, qui, Iliaca componentes

B tempora, de eâ regione vt Thessaliâ commemorant. quod cùm alij faciant, Tragici frequentissimè faciunt. quibus minimè id concedendum est. nihil enim ex personâ poëtæ, sed omnia sub eorum, qui illo tempore vixerunt, dixerunt. quod si quis à Thessalo, Herculis filio, eos appellatos Thessalos dicet: reddenda erit ei ratio, cur numquam ante hunc insequentem Thessalum ea gens id nominis vsurpauerit. Paullò antè [17] Haletes, sextus ab Hercule, Hippotis filius, Corinthum, quæ anteà fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi continentem, in Isthmo condidit. Neque est, quod miremur ab Homero nominari Corinthum. nam ex personâ poëtæ & hanc vrbem & quasdam Ionum co- *Corinthus.* lonias ijs nominibus appellat, quibus vocabantur ætate eius, multò post Ilium captum conditæ. [18] Athenienses in Eubœâ Chalcida Eretriam colonis occupauêre; Lacedæ- *Chalcis.* monij in Asiâ Magnesiam. Nec multò pòst Chalcidenses, orti, vt prædiximus, Atticis, Hippocle & Megasthene ducibus, [19] Cumas in Italiâ condiderunt. huius classis cur- *Cumæ.* sum esse directum alij columbæ antecedentis volatu ferunt, alij nocturno æris sono, [20] qualis

C

13. INSVLAM CIRCVMFVSAM OCEANO.] *Hæc verò mira, si Tyria classis insulam condere potuit: quod nos scimus vnius esse à quo omnia condita. Atqui sententia ea necessariò in his verbis. Rescribo:* insulâ circumfusâ: *& pariter*, diuisâ. *Nam ista mens. oppidum Gades conditum in insulâ Oceano circumfusâ.*

14. VTICA CONDITA.] *Iustinus libro* XVIII. Tyrij, missâ in Africam iuuentute, Vticam condidêre. *Mela:* Vtica & Carthago ambæ inclytæ, ambæ à Phœnicibus conditæ.

15. SEDEM CEPERE CIRCA LESBVM.] *Obhæreo. Ambigua & ἀβέβαιος ista scriptio, Capere locum circa Lesbum. Vbi? in ipso mari? aut quin igitur nominas & designas? An à stili acumine subsidium,*

D *& rescribimus?* sedem cepêre circa Lesbum insulas? *Insulas, inquam, multitudinis numero: & sunt sanè plurimæ illîc, etiam ea quas ἑκατοννήσους appellarunt, etsi vicenas numero, aut, vt alij, quadragenas. Tentabam etiam:* sedem cepêre Lesbum insulam. *eiectâ voculâ, & id valdè volebam: sed renuunt scriptores, quorum nemo mihi auctor de occupatâ ab Orestis liberis Lesbo. Etiam Pausanias de locis circa Lesbum reuuit. qui vult in Corinthiacis,* Tisamenum cum suis copiis in partem Græciæ deuenisse, quæ nunc Achaia dicitur. *Imò idem libro* VII. *initio, periisse eum in Achaiâ narrat, prælio cum Ionibus, & in Helice sepultum. Itaque & nepotes Orestis in eâdem Achaiâ collocat, eodem lib.* VII.

16. PELASGI ATHENAS COMMIGRAVERE.] *Dionysius* I. *Antiquit. accuratè casus & sedes Pelasgorum exsequitur, sed aliâ omni parte quàm in Atticâ eos ponit. Etiam Strabo, libro* V. *nisi quòd idem (pro Velleij mente) addit:* Historiæ Atticæ scriptores ita Pelasgorum meminisse, vt qui etiam Athenis fuerint, & eos quia vagi fuerint auium modo πελάργους dictos. *Pausanias pariter lib.* I. *Athenis eos inhabitasse vult ipsam arcem.*

17. HALETES, SEXTVS AB HERCVLE.] *Sine circumductione vt loquar, falsum hoc est: nisi alij scriptores falsi. Pausanias lib.* II. Ἀλήτης Ἱππότου τοῦ Φύλαντος τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἡρακλέους. *Apollodorus totidem penè verbis:* Ἱππότης τοῦ Φύλαντος τοῦ Ἀντιόχου τοῦ Ἡρακλέους. *Quid dicemus?* quintum *reponi debere, sicui tamen tanta sunt λεπτολογήματα hæc Græcorum.*

18. ATHENIENSES IN EVBOEA CHALCIDA, ERETRIAM.] *Strabo conditionem earum vetustiorem facit, libro* X. Ἀμφότεραι, *inquit*, πρὸ τῶν Τρωϊκῶν ὑπ' Ἀθηναίων ἐκτίσθαι λέγονται: Vtraque *(Chalcis & Eretria)* ab Atheniensibus ante Troiana tempora condita perhibetur.

19. CVMAS IN ITALIA CONDIDERVNT.] *Quod ad Chalcidenses solos Velleius refert, alij etiam eum Eretriensibus communicant. Dionysius lib.* VII. *& Solinus. Strabo pro Eretriensibus substituit Cumanos. Sed hanc varietatem in re caså & tenebris æui obsitâ non miror: miror quid ita Eusebij Chronicon prodat:* Mycena condita in Italiâ, quæ nunc Cumæ. *An* Misenum *reponimus? sed diuersum id à Cumis. Hæreo, & porrigo herbam.*

20. QVA-

Neapolis. [20] qualis Cerealibus sacris cieri solet. Pars horum ciuiũ magno pòst interuallo [21] Neapolim condidit. vtriusque vrbis eximia semper in Romanos fides, facit eas nobilitate atque amœnitate suâ dignissimas: sed alijs diligentior ritus patrij mansit custodia: Cumanos Osca mutauit vicinia. Vires autem veteres earum vrbium hodieque magnitudo ostentat mœnium. Subsequenti tempore magna vis Græcæ iuuentutis, abundantiâ vitium sedes quæritans, in Asiam se effudit. nam & [22] Iones, duce Ione profecti Athenis, nobilissimam partem regionis maritimæ occupauere, quæ hodieque appellatur Ionia; vrbesque constituere, Ephesum, Miletum, Colophona, Prienen, Lebedum, Myuntem, Erythram, Clazomenas, Phocæam; multasque in Ægæo atque Icario occupauêre insulas, Samum, Chium, Andrum, Tenum, Pharum, Delum, aliasque ignobiles. Et mox Æolij, eâdem profecti Græciâ, longissimisque acti erroribus, non minùs illustres obtinuerunt locos; clarasque vrbes condiderunt, Smyrnam, Cymen, Larissam, Myrinam, Mitylenemque, & alias vrbes, quæ sunt in Lesbo insulâ. Clarissimum deinde Homeri illuxit ingenium, [23] sine exemplo maximum: qui magnitudine operum, & fulgore carminum [24] solus appellari Poëta meruit. in quo hoc maximum est, quòd [25] neque ante illum, quem ille imitaretur, neque post illum, qui eum imitari posset, inuentus est. neque quemquam alium, cuius operis primus auctor fuerit, in eo perfectis-

(Margin: *Ionia.* — *Homerus.* — A — B)

20. QVALIS CEREALIBVS SACRIS CIERI SOLET.] *Non quia æs pulsum in Cerealibus tantùm sacris. id falsum: & ecce*

Cymbala Thebano concrepuere Deo.

Item:

Nocte sonat Rhodope tinnitibus æris acuti:

Vt omittam Isidis & Ægyptiaca sacra cum suis sistris. Arnobius etiam vniuersè: Vos æris tinnitibus & tibiarum sonis persuasum habetis deos delectari & affici. *Cur ergo Cerealia eximiè nominat? quia de* nocturno æris sono *sermo est. & sacra illa noctu: idq́ cum clamore & clangore. Iustinus lib.* XI. Iussis matronis solito clamore ac strepitu, etiam in accessu hostium, sacra (*hæc Cerealia*) celebrare.

21. NEAPOLIM CONDIDIT.] *Imò Palæpolim priùs. Liuius lib.* VIII. Palæpolis erat haud procul inde, vbi nunc Neapolis est. Duabus vrbibus idem populus habitabat. Cumis erant oriundi.

22. IONES, DVCE IONE.] *Satin' in hac narratiunculâ, ô Vellei, φρένες tibi ἔμπεδοι? non videntur. Ionem ducem tu coloniæ huius facis: atqui Auctoritas te oppugnat, & Ratio ipsa. Auctoritas, magnorum ecce testium: qui à Nileo, Androclo, & Codri filiis coloniam hanc constanter asserunt deductã. Strabo libro* VIII. Μετὰ τῶν Κοδριδῶν ἔστειλαν τὴν Ἰωνικὴν ἀποικίαν εἰς τὴν Ἀσίαν: Vnà cum Codri filiis miserunt Ionicam coloniam in Asiam. *Pausanias libro* VII. Ὁ Νειλεὺς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Κόδρου παίδων ἐς ἀποικίαν ἀπεστάλησαν: Nileus & reliqui Codri filij in coloniam dimissi. *& plura vterque ille scriptor de tota re distinctè. Inter Latinos etiam Tertullianus, de pallio:* Iones Nilei comites Asiam nouis vrbibus instruunt. *Et Ammianus:* Milesij inter Ionas alios in Asiâ per Nileum multò antè locati, Codri illius filium, qui se pro patriâ bello fertur Dorico deuouisse. *Quin & Plutarchus Nileum in hac deductione nominat, libello De Exsilio. Iam ratio in te, à tempore. Verus ille & vetus Ion, Xuthi filius, ducentis pænè annis maior hac deductione: quia vixit Danai atque Eumolpi æuo. Quomodo nunc igitur coloniæ dux? Agnoscimus vel hinc Velleij τὸ παράλογον, pro quo nullus mihi quidem color.*

23. SINE EXEMPLO MAXIMVM.] *Vel quia nemo poëta ante eum, vel quia nemo posteà ad eum. id est, quia sine comparatione maximus, & cui neminem adæques. In aëre volat hic Pegasus, ceteri pedibus pulsant terram.*

24. SOLVS APPELLARI POETA MERVIT.] *Amo, amo te Vellei, ob hæc iudicia. Ille verò non summus solùm poëtarum, sed solus. Nam quis aliorum non peccat? at iste* * μόνος τῶν ποιητῶν οὐκ ἀγνοεῖ ὃ δεῖ ποιεῖν αὐτόν: solus poëtarum non ignorat quid factu scriptuque decorum sit. *Ita magnus Aristoteles censuit. quem Iulius Scaliger cùm vbique audiat, cur hîc spreuit? Ille Aristotelem quasi Deum habuit, at hic Homerum. Alibi inquit:* * Θεσπέσιος Ὅμηρος παρὰ τοὺς ἄλλους: diuinus Homerus præter ceteros. *Iterùm:* * Λέξει καὶ διανοίᾳ πάντας ὑπερβέβληκε: Dictione & sententiâ cunctos supergressus est. *Atque hæc ille vir, qui laudum & benigniaris iudicij valdè parcus. Quid Plato? ille ipse qui ciuitate eiecit, cælo ostendit dignum.* * Ὅμηρος, *inquit*, ἄριστος καὶ θειότατος τῶν ποιητῶν: Homerus optimus & diuinissimus poëtarum. *& passim talia præconia in eius scriptis. Alios quid accumulem? nemo tam consentienti iudicio sapientum omnis æui laudatus est: & id ab iis maximè, qui ipsi laudatissimi. Abi igitur Imperitia aut Liuor. tu capere, tu carpere, non potes* * immortalem hanc, cælestemq́ue naturam.

25. NEQVE ANTE ILLVM, QVEM ILLE IMITARETVR; NEQVE POST ILLVM, QVI EVM IMITARI POSSET, INVENTVS EST.] *Vtrumque verum est. Nam & Homerus* * primus doctrinarum & antiquitatis parens. *nec post eum natus, qui germanitus exprimeret aut referret. Non ergo ipse Virgilius? non, Velleio quidem iudice: atque etiam acri illo Fabio; cuius hæc verba:* In verbis, sententiis, figuris, humani ingenij modum excedit: vt magni viri sit, virtutes eius non æmulatione quod fieri non potest, sed intellectu sequi. *Et profecto ita est. Omnium rerum, omnium artium, omnis non prudentiæ solùm, sed sapientiæ, vestigia, aut expressa aut recondita sunt in illa. Quem haud temerè Themistius dixit,* προπάτορα καὶ ἀρχέγονον τῶν Πλάτω-

(Margin notes: * Arist. in Arte poët. — * Ibidem. — * Ibidem. — * In Ione. — * Quinctil. x. — * Plin. xxv. cap. 11. — C — D)

A fectiſſimum, præter Homerum, & Archilochum, reperiemus. Hic [26] longiùs à temporibus belli, quod compoſuit, Troici, quàm quidam rentur, abfuit. nam fermè ante annos DCCCCL. floruit, intra ∞. natus eſt. quo nomine, non eſt mirandum, quod ſæpè illud vſurpat. * hoc enim vt hominum, ita ſæculorum notatur differentia. quem ſi quis cæcum genitum putat, omnibus ſenſibus orbus eſt. Inſequenti tempore imperium Aſiaticum ab Aſſyrijs, [27] qui id obtinuerant annis ∞. LXX. tranſlatum eſt ad *Aſſyriorum imperium.* Medos, [28] abhinc annos fermè DCCLXX. quippe Sardanapalum, eorum regem, mollitijs florentem, & nimium felicem malo ſuo, [29] tertio & triceſimo loco ab Nino & *Sardanapalus.* Semiramide, qui Babylona condiderant, natum, ita vt ſemper ſucceſſor regni paterni foret filius, Pharnaces Medus imperio vitaque priuauit. Eâ ætate clariſſimus Graij nominis Lycurgus Lacedæmonius, [30] vir generis regij, fuit ſeueriſſimarum iuſtiſſimarumque legum auctor, & [31] diſciplinæ conuenientiſſimæ vir; cuius quamdiu Sparta *Lycurgus.* diligens fuit, excelſiſſimè floruit. Hoc tractu temporum ante annos v. & LX. quàm vrbs
B Romana conderetur, ab Eliſsâ Tyriâ, quam quidam Dido autumant, Carthago conditur *Carthago condita.*

Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους λόγων: primum parentem auctoremque Platonis & Ariſtotelis ſermonum. *Et Dionyſius*: Κορυφὴν ἁπάντων καὶ σκοπὸν, ἐξ οὗπερ πάντες ποταμοὶ καὶ πᾶσα θάλασσα καὶ πᾶσαι κρῆναι: verticem omnium & quaſi ſcopum, ex quo cuncta flumina, cuncta maria, cuncti fontes. *Sed diffundor in laudes viri, quem fateor me non æſtimare, ſed venerari; nec venerari, ſed penè dicam adorare.*

26. LONGIVS A TEMPORIBVS BELLI, &c.] *Omnia in hoc homine ſiue (fas ſit dicere) Genio obſcura: Parentes, Patria, Aetas ipſa. Sed de Aetate, certum antiquiſſimum eſſe: & Ioſephus contra Appionem*
C *aſſerit*, Nullum omnino apud Græcos, de quo conſtet, ſcriptum exſtare quod ſit Homeri carminibus antiquius. *Crates & alij* L X X X. *circiter annis à bello Troiano remouent. Ariſtoteles* C X L. *tempore nempe deducta Ionum Coloniæ. Herodotus* CLXXIII. *At Velleius noſter inferiorem multo facit: & ex eius computatione (tu ſi voles, numera: facile eſt) anni ad Homerum à Troiâ ſint paullò plus* CCLX. *Quæ ipſa Latinorum plurium opinio eſt: expreſſa etiam in Agellio, ſed nunc corrupta. Ille libro* XVII. *in capite illo Chronico*: Homerum ante Romam conditam vixiſſe Siluiis Albæ regnantibus: annis poſt bellum Troianum, vt Caſſius in primo Annalium ſcriptum reliquit, plus centum atque ſexaginta; ante Romam autem conditam, vt Corn. Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter cētum & ſexaginta. *Tu*
D *emenda*: Annis poſt bellum Troianum plus ducentis atque ſexaginta *Numquam aliter ſcripſit Caſſius: & euincit ipſa Agellij inſequens ſcriptio. Nam ponit eum vixiſſe ante Romam conditam* annis circiter centum atque ſexaginta. *Atqui ſi prior ille numerus verus: ergo à Troiâ captâ ad Romam natam fuerint modò anni* C C C X X. *Palàm id falſum: & Chronologi conſenſu ſtatuunt ſupra annos* CCCCXXX. *alij plures. Euſebianum etiam Chronicon hîc fœdatum: facile emendatu ex hiſipſis.*

27. QVI ID OBTINVERANT ANNIS ∞. LXX.] *De numero ambigo. Largior ille certè in aliis: vt Iuſtino, qui* mille trecentos *annos Syriaco imperio tribuit. Vt Diodoro Siculo, qui* mille quadringentos. *nec longè ab eo Georgius Monachus qui* ∞. CCCLX. *Euſebius etiam*, ∞. CCXL. *His adducor, vt in Velleio quoque ſcribam* ∞. CCXXX. *qui eſt Oroſianus ferè numerus, lib.* II. *cap.* III.

28. ABHINC ANNOS FERME DCCLXX.] *Ergóne hoc geſtum poſt Romam conditam? non, ex ipſo Velleio & temporum textu. Adde omnino centenariam notam, & ſcribe* DCCCLXX.

29. TERTIO ET TRICESIMO LOCO AB NINO.] *Diodoro Siculo eſt*, Triceſimo *loco ſaltem: at Euſebio*, Triceſimoſexto. *Quid miremur varietatem hanc in re locis temporibusq́; remotâ? Sanè res Syriaticæ parum perſpectè cognitæ Græcis Latiniſve.*

30. VIR GENERIS REGII.] *Ita. Nam ab Ariſtodemi filio Procle originem duxit, qui rex & poſteri eius Spartæ. Suidam corrige*: Λυκοῦργος Σπαρτιάτης Πατροκλέους ἀπόγονος. *imò* Προκλέους. *Idem error in Plutarchi Lycurgo, vbi ſtirpem hanc inquiris*: Ἀλλὰ Πατροκλέους μὲν τοῦ Ἀριστοδήμου γενέσθαι Σόον. *iterùm* Προκλέους. *Sed & in Platone hoc mendum* III. *de Legib.* Καὶ βασιλεὺς μὲν Ἄργους Τήμενος ἐγίγνετο. Λακεδαίμονος δὲ Πατροκλῆς καὶ Εὐρυσθένης. *Tolle, tolle. Nam certum ex Apollodoro, Pauſaniâ, Scholiaſte Pindari, aliiſque, Proclem ei fuiſſe verum nomen. AEmilius Probus in Ageſilao*: Mos eſt Lacedæmoniis traditus, vt duos ſemper reges haberent ex duabus familiis Proclis & Euryſthenis, qui Principes ex progenie Herculis Spartæ reges fuēre. *Cur autem duo ſimul, cauſſa ſine occaſio a Panegyrico ſcriptore promitur, ad Maximianum*: Sic fit vt tantum vobis imperium commune ſit, & planè, vt gemini illi reges Lacedæmone Heraclidæ, remp. pari ſorte teneatis. quanquam hoc vos meliores & iuſtiores, quòd illos mater aſtu coëgit, cùm nemini fateretur, quem priùs ediidiſſet in lucem, pari ætatis auctoritate regnare: vos hoc ſponte facitis.

31. DISCIPLINÆ CONVENIENTISSIMÆ VIR.] *Conantur emendare*: continentiſſimæ. *ſed conantur. Nos ſcribimus*, conuenientiſſimæ viris. *De Lycurgo ſermo eſt, quē auctorem ait ſeueriſſimorum legum & ſimul diſciplinæ aptiſſimæ viris. Nónne ita eſt? Spartana illa diſciplina & inſtitutio, adſtricta, rigida, & quæ verè faceret viros.*

Caranus.

ditur. Circa quod tempus [32] Caranus, vir generis regij, sextus decimus ab Hercule, profectus Argis, regnum Macedoniæ occupauit. à quo Magnus Alexander [33] cùm fuerit septimus-decimus, iure [34] materni generis Achille auctore, paterni Hercule gloriatus A
„ est. [35] Æmilius Sura de annis populi Romani. Assyrij, principes omnium gentium,
„ rerum potiti sunt, deinde Medi, posteà Persæ, deinde Macedones. exinde, duobus regi-
„ bus, Philippo & Antiocho, qui à Macedonibus oriundi erant, haud multo post Car-
„ thaginem subactam deuictis, summa imperij ad populum Romanum peruenit. [36] Inter hoc tempus, & initium Nini regis Assyriorum, qui princeps rerum potitus, intersunt anni ∞. DCCCCXCV. [37] Huius temporis æqualis Hesiodus fuit, [38] circa CXX. annos distinctus ab Homeri ætate, vir perelegantis ingenij, & mollissimâ dulcedine carminum memorabilis, otij quietisque cupidissimus, vt tempore tanto viro, ita operis auctoritate, proximus. qui vitauit, ne in id, quod Homerus, incideret: patriamque, & parentes, testatus est. sed [39] patriam, quia multatus ab eâ erat, contumeliosissimè. Dum in externis moror, incidi in rem domesticam, maximiq; erroris, & multum discrepan- B
tem auctorum opinionibus. Nam quidam, huius temporis tractu, aiunt, [40] à Tuscis Capuam Nolamque conditam, ante annos ferè DCCCXXX. quibus equidem assenserim. sed M. Cato quantum differt? qui dicat, Capuam ab eisdem Tuscis conditam, ac subinde Nolam: stetisse autem Capuam, antequam à Romanis caperetur, annis circiciter

Hesiodus.

Capua condita & Nola.

32. CARANVS VIR GENERIS REGII.] *Iterúmne hic commation*, vir generis regij? *Atqui paullò antè praiuit de Lycurgo. Censeo hîc ineptè insitum. deletor. Quid si nec è regibus Caranus? non lêgi: sed hoc tantùm.* Κάρανος εἷς τῶν Ἡρακλειδῶν: Caranus vnus ex Herculis posteris. *Ita Suidas. Vide & Solinum cap.* XV. *& Pausaniam lib.* IX. *extremo: & diffusè Iustinum libro* VII.

33. CVM FVERIT SEPTIMVS DECIMVS.] *Vide iterùm varietatem, & ride.* Duodecimus *est Iustino*: vigesimusquartus *Eusebio. Iam in totâ summâ quàm differunt? Iustinus* triginta *modò reges ad Persea Philippi F. numerat: Eusebius* quadraginta: *Liuius non nisi* viginti. *Ideò malè curiosi illi, qui hîc ex Iustino Velleium corrigunt.*

34. MATERNI GENERIS ACHILLE AVCTORE.] *Nam Alexander per Olympiam genus ad Neoptolemum referebat. auctor Plutarchus. Hoc adspectu sequentes quoque Macedonum reges Achillæum genus iactarunt: vt Philippus ille pater Persis, cui bellum Romani fecêre. Silius*:

Hic gente egregius, veterisq; ab origine regni
Æacidum sceptris, proauoq; tumebat Achille.

Et ita interpretandi Propertiani isti versus:

Et Persen proaui simulantem pectus Achillis,
Quiq; tuas proauus fregit Achille domos.

Interpretandi? imò & corrigendi. Nam in vett. scriptisq. libris reperio, stimulantem. *benè, si amplius etiam emendes*, proauo, &, Achille. *Ordo & sententia verborum hæc est: Testor Persen, qui stimulabat excitabatq. se ad magna, proauo Achille; siue memoriâ rebusq. gestis Achillis. Omnino hæc sententia. Vulgata friuola aut falsa. Quomodo Perses simulauerit pectus magnanimi heröis, qui ipse palàm timidissimus & ignauissimus hominum? Res gesta atque exitus eius leguntor.*

35. ÆMILIVS SVRA DE ANNIS.] *Sintne hæc integra, & sine hiatu; imò sintne Velleiana, addubita. Nam solet inserere aut aduocare verba auctorum, nec in compendio ista valdè decet. Tamen sunto. Quis iste AEmilius Sura? non repperi. Hoc tantùm, in Plinij Indicibus aliquoties laudari* Manilium Suram. *An illum teneas, an hunc substituas, tu vide.*

36. INTER HOC TEMPVS, ET INITIVM NINI.] *Cautè lege. Quod hoc tempus? an Velleianum, vti solet numerare? minimè. sed hoc, quo summa rerum, victis Macedonibus & Antiocho, peruênit ad Romanos. Ab eo inquam tempore sursum computando ad Ninum, tot sunt anni. Nisi obseruas, numeri nimis falsi.*

37. HVIVS TEMPORIS ÆQVALIS HESIODVS.] *Cuius item temporis? non iam dicti, sed retrorsum flecte oculos ad Caranum. Cùm ille ad regnum venit, hic ad Musarum fontes. Ista ipsa coniunctio temporum suggerit, totum illud Aemilianum insiticium esse, & ab alio quàm Velleio adtextum.* C

38. CIRCA CXX. ANNOS DISTINCTVS AB HOMERI ÆTATE.] *Scio quid iam olim, quid hodie, super hac re scriptum: tamen venia mihi vnius liberioris iudicij esto. Arbitror & mihi Hesiodum vetustiorem Homero esse. Quin alter ab altero versus & hemistichia pluscula sumpserit, negari non potest: sed meis auribus atque animo maior simplicitas, &, vt sic dicam, rudior antiquitas in Hesiodo compâret. atque ille praiuerit magnus vates maximo vatum.*

39. PATRIAM, QVIA MVLTATVS AB EA ERAT, CONTVMELIOSISSIME.] *Exstant hodieq. ij versus malè amici in natale solum:* D

Νάσσατο δ' ἄγχ' Ἑλικῶνος ὀϊζυρῇ ἐνὶ κώμῃ
Ἄσκρῃ, χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ, οὐδέ ποτ' ἐσθλῇ.

40. A TVSCIS CAPVAM NOLAMQVE CONDITAM.] *De Capuâ conditâ varia sententia, & alibi prompta: nec libet exsequi. De Nolâ, ab* Iapygibus conditam *eam Iustinus ait: at Solinus capite* VIII. à Tyriis. *Quod Solinianum iure miratus sum. nam quæ alia opida, in Italia eo tractu, Tyrij condiderunt? nos non legimus, & fidem ei rescribimus, à* Tyrrhenis: *vt consentiat cum Velleianâ traditione. aut si fortè*, Thuriis. *Sanè & Polybius* Tyrrhenos habitasse *ait* Phlegræos campos, qui circa Capuam & Nolam sunt.

41. CER-

A circiter CCLX. quod si ita est; cùm sint à Capuâ captâ anni CCXL. vt condita est, anni sunt ferè D. Ego (pace diligentiæ Catonis dixerim) vix crediderim, tam maturè tantam vrbem creuisse, floruisse, concidisse, resurrexisse. Clarissimum deinde omnium ludicrum [41] certamen, & ad exercitandam corporis animique virtutem efficacissimum, Olympiorum initium habuit, auctore Iphito Elio. [42] is eos ludos mercatumque instituit [43] ante annos, quàm tu M. Vinici consulatum inires, DCCCCIV. hoc sacrum eodem loco instituisse fertur [44] abhinc annos fermè ∞. CCL. [45] Atreus, cùm Pelopi patri funebres ludos faceret. quo quidem in ludicro [46] omnis generis certaminum Hercules victor exstitit. [47] Tum Athenis perpetui Archontes esse desierunt, cùm fuisset vltimus Alcmæon: cœperuntque in denos annos creari. quæ consuetudo in annos LXX. mansit: ac deinde annuis commissa est magistratibus resp. Ex ijs, qui denis annis præfuerunt, primus fuit Charops, [48] vltimus Eryx; ex annuis, primus Creon. [49] Sextâ Olym-

Olympia.

Archontes temporarij Athenis.

Mox annui.

B

41. CERTAMEN OLYMPIORVM INITIVM HABVIT.] *Varia super origine nobilium ludorum dicta scriptaq. sunt: sed nemo tamen initium ad Iphitum hunc retulit, dumtaxat instaurationem. Atque adeò à primo initio ad huius tempus sunt anni circiter* CDXXX. *Non ergo putamus Velleium* παραλόγως *ita sensisse siue scripsisse. In primogeniâ editione est:* auctorem Iphitum Elium. *Hinc lego:* Certamen Olympiorum initum, habuit auctorē Iphitum Elium. *Tunc nouiter, inquit, initum, longo scilicet post institutionem interuallo. Ipse certè statim adiungit, & fatetur ab Atreo eos primitus institutos.*

42. IS EOS LVDOS MERCATVMQVE INSTITVIT.] *An potiùs* restituit? *Tamen sera etiam* Instituit, *nempe perpetuas istos & certâ quadam lege.*

C *Potest & institutio ad Mercatum referri, quasi non is anteà. Sic autem appellat, quod Græci* πανήγυριν. *Strabo de templo Olympia, lib.* VIII. Τὴν αὔξησιν ἔλαβε διά τε τὴν πανήγυριν, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν Ὀλυμπιακόν.

43. ANTE ANNOS QVAM TV M. VINICI CONSVLATVM INIRES DCCCCIV.] *Atqui prima Olympias Iphitæa præcedit dumtaxat natalem vrbis (ex Velleij mox sententiâ) annis* XXII. *Sunt autem ab illa ad consulatum Vinicij anni* DCCLXXXII. *Itaque clarum est, scribi debere:* DCCCIV. *detractâ centenariâ notâ.*

44. ABHINC ANNOS FERME ∞. CCL.] *Ergo aliter paullò, & laxiùs quàm alij, Velleius putat. Nam Clemens Alexandrinus, à ludis primis ad Iphitheos spatium facit* CDXXVII. *annorum: Eusebius,*

D *Bedas, alij,* CDXXX. *Atqui ex hac Velleianâ summâ necessum est fuisse* CDXLVI. *Malim certè hic scribere,* ∞. CCXI. *vt minus paullò exorbitet.*

45. ATREVS CVM PELOPI PATRI FVNEBRES LVDOS.] *Rara aut noua hæc sententia, vt multa nobis in Velleio. Nam plerique alij, non ad Atreum, sed ad Herculem gloriam hanc referunt: quia, vt ille inquit,* quidquid vbique magnificum est, in claritatem eius referre consensimus. *Atqui Velleius vult Herculem dumtaxat hic certasse, nec* ἀγωνοθέτην *fuisse, sed* ἀγωνιστήν. *Illud etiam alibi reperio, ludos hos factos in honorem Pelopis defuncti, & fuisse funebres. Clemens Ad Gentes:* Pisa autem vobis, ô Græci, est sepulchrum aurigæ Phrygis, & Pelopis inferiæ. *Ipse Apollodorus, qui Herculem auctorem facit, tamen Pelopis aram exstructam hic agnoscit, grande argumentum pro sententiâ Velleianâ. A quo enim iustiùs tales ludi aut honos, quàm à filio? Verba Apollodori:* Ἔθηκε δὲ καὶ τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα, Πέλοπός τε βωμὸν ἱδρύσατο: Instituit & Olympicum certamen, & Pelopi aram posuit. *Opinio autem quæ Herculem auctorem fecit, originem habuit ab Homero: qui de quatuor equis certatoribus & victoribus meminit, interceptis ab Augeâ Eliensium rege. Vide, si voles, locum ipsum Iliados* λ. *ver. 6, 7. Itaque passim Grammatici & Historici transeunt in hanc partem: imò & Pindarus disertis verbis Olymp. Eid. 6.* Ὀλυμπιάδα δ' ἔστασεν Ἡρακλῆς ἀκροθίνια πολέμου. *Non dissentit tamen solùm, sed refutat Strabo libro* VIII. *& docet Homericis versibus non hanc esse mentem.*

46. OMNIS GENERIS CERTAMINVM HERCVLES VICTOR.] *Videtur dicere Herculem victorem fuisse in omni genere certaminum. At damnat reiicitq. valdè Pausanias: qui abundè & accuratè de his talibus libro* V. *Ille igitur tradit, primis ludis* Iolaum curru, Iasium equo singulari, Castorem cursu, Pollucem cestibus vicisse. ipsum Herculem, famâ ferri, luctâ & pancratio. *Itaque malim verba hæc sic distingui & accipi, vt sit: Quo in ludicro Hercules victor fuit, ludicro inquam omnis generis certaminum.*

47. TVM ATHENIS PERPETVI ARCHONTES ESSE DESIERVNT.] *Quando? & quò refers hoc* Tum? *an ad Olympiadem primam? Videtur ex serie sermonis. Tamen ratio aut certè auctoritas dissuadet: aliiq. volunt, Archontes istos desiisse demum Olympiadis septimæ anno primo. Ita clarè Eusebius, & Dionysius Halicarnassæus, lib. 1. Antiquit. vbi de conditu vrbis Romæ. Aut benignè igitur laxeq. interpretare,* Tum, *id est annis aliquat pòst: aut potiùs mecum cense hiatum desectùmque hic esse, & periisse quæ interseruit à primâ Olympiade ad sextam.*

48. VLTIMVS ERYX.] *In Eusebio est* Eryxias.

49. SEXTA OLYMPIADE.] *Omnina, nec aliter potest, ex ratiocinatione quam adiungit. Nam scribis,* post viginti duos annos *à primâ, Romam conditam. Id necessariò est Sextæ Olympiadis anno tertio. quæ ipsa Varronis sententia, Plutarchi, Eutropij & aliarum est. Dissentiunt alij: non miror. Hoc valdè, virum magnum, vbi argumentum hoc ex professo tractat, scripsisse; Velleium sentire conditam Romam Septimæ Olympiadis anno secundo.*

Olympiade, post duo & viginti annos, quàm prima constituta fuerat, [50] Romulus, A
Roma condita. Martis filius, vltus iniurias aui, Romam vrbẽ Patilibus in Palatio condidit. à quo tempore ad vos consules anni sunt DCCLXXXII. id actum [51] post Troiam captam annis CDXXXVII. id gessit Romulus, adiutus legionibus [52] Latini, aui sui: (libenter enim iis, qui ita prodiderunt, accesserim) cùm aliter firmare vrbem nouam, tam vicinis Veientibus, aliisque Etrusсis, ac Sabinis, cum imbelli & pastorali manu vix potuerit. quamquam, iam Asylo facto inter duos lucos, auxit. *Asylum.* Hic centum homines electos, appellatosque Patres, *Patres.* instar habuit consilij publici. hanc originem nomen Patriciorum habet. Raptus virginum Sabinarum,

* * * * * * *

[53] quam timuerat hostis, experit. nam [54] biennio adeò varia fortuna cum consulibus *Bellum Persicum.* conflixerat, vt plerumque superior fuerit, magnamque partem Græciæ in societatem suam perduceret. Quin Rhodij quoque, fidelissimi anteà Romanis, tum dubiâ fide, B speculati fortunam, proniores regis partibus fuisse visi sunt: & rex Eumenes in eo bello medius fuit animo, neque fratris initiis, neque suæ respondit consuetudini. Tum senatus populusque Romanus L. Æmilium Paullum, *Æmilius Paullus.* qui & [55] prætor, & consul triumphauerat, virum in tantum laudandum, in quantum intelligi virtus potest, consulem creauit, filium eius Paulli, qui ad Cannas quàm tergiuersanter perniciosam reip. pugnam inierat, tam fortiter in eâ mortem obierat. *Perseus victus:* is Perseum ingenti prœlio apud vrbem nomine Pydnam in Macedoniâ, fusum fugatumque, castris exsuit, deletisque eius copiis, destitutum omni spe coëgit è Macedoniâ profugere: quam ille linquens, in insulam Samothraciam profûgit, templique se religioni supplicem credidit. ad eum Cn. Octauius

50. ROMVLVS VLTVS INIVRIAS AVI.] *Dehinc ad res Romanas iam delabitur. Vbi ergo Latini Albaniq; reges, & omnis illa stirps AEnea? An credibile est eum initia ipsa rerum Romanarum omisisse, qui tam curiosè exsecutus sit externa? non potest. & hic quoque aut antè alibi lacuna grandis.*

51. POST TROIAM CAPTAM ANNIS CDXXXVII.] *Qui largissimè computant, efficiunt tantum* CDXXXII. *plerique alij pauciores. Et hercules à Troiâ captâ ad primam Olympiadem Africanus annos interponit* CCCCVIII. *Tatianus* CCCCVII. *è Latinis plerique & Eusebij Chronicon,* CCCCVI. *aut* CCCCV. *Quibus si addas Velleij istos* XXII. *medios ad natā Romam, non explebis vulgatam summam. Ego igitur recidendam Septenariam notam censeam, siue mauis Denariam. Vtrouis modo accommodes ad aliquam è sententiis prædictis.*

52. LATINI, AVI SVI.] *Obsecro, an* Latino *nomen fuit auo Romuli? quem testatissimum est Numitorem fuisse. Nisi tamen sententia rariorū adsectator Velleius, quam in Dionysio quoque habes:* natum Romulum ex Electrâ Latini filiâ. *Sed vix opiner, & potiùs litterula adiecta inscribam,* Latinis. *Vult legiones fuisse è Latio.*

53. * QVAM TIMVERAT HOSTIS.] *Defectus clarus, & aliis iam notatus. Scito autem deesse Romanos omnes reges, Romanos omnes consules Tribunósve militum, vsque ad annum* DLXXXII. *id est, plus dimidiâ parte scripti Velleiani. Et aliquis credet coniecta hæc omnia in libellum vnum priorem fuisse? non qui attendet. Sed in hisipsis verbis, quid narratum, aut qua sententia? de Perse rege Macedonum fuit: quem ait grauiorem multò hostem fuisse, quàm exspectassent. Itaque legam,* exstitit, *non* expetit: *quasi fuisset,* grauior quàm timuerat, hostis exstitit. *Timuerat autem, nempe populus Romanus.* C

54. BIENNIO ADEÒ VARIA FORTVNA REM GESSIT.] *Biennio tantùm? at quadriennium tenuit hoc bellum. Sed rectè tamen Biennium: quia priores duo anni saltem in fortunâ variâ, reliqui magis prosperi Romanis.*

55. PRÆTOR ET CONSVL TRIVMPHAVERAT.] *Ab Antiquariis nostris (Sigonio & Manutio) errorū damnatur Velleius, aut exscriptor: nec vnquam in Præturâ triumphasse Paullum. Ergo corrigunt:* Paullum qui & priore consulatu triumphauerat. *sed ipsi corrigendi. Ego rectè & verè aio à Velleio ita scriptum. Lapis Romæ:*

L. ÆMILIVS L. F. PAVLLVS
COS. II. CENS. AVGVR
TRIVMPHAVIT. TER D

Si ter triumphauit Paullus, quando primùm nisi in Præturâ? Nam duo alij triumphi manifestò in consulatu vtroque interuenerunt: prior de Liguribus, hic de Perse. Triumphasse autem in Præturâ etiam Plutarchus satis argumento est: qui ait, missum Paullum adhuc Prætorem in Hispaniam Proconsulari imperio, cum fascibus duodecim, ibi cecidisse ad XXX. ∞. hostium. *In Liuio* XVIII. millia *legas, libro* XXXVI. *sed nempe de solis Lusitanis. Si autem tot millia cæsa, nónne debitus triumphus? Imò & delatus, quod ex Liuio ibidem colligas, qui mox addit* decretam supplicationem, ob res ab Æmilio in Hispaniâ gestas: *at eo semper ferè dux triumphi. Sed & idem Liuius de triumpho indicat in Epitomâ* XLVI. *Triumphauit ergo, & marmori ac Velleio hoc credamus. Adde & Suidam in* Αἰμίλιος.

56. RATIO-

A uius prætor, qui classi præerat, peruenit; & [56] ratione magis, quàm vi, persuasit, vt se Romanorum fidei committeret. ita Paullus maximum nobilissimumq; regem in triumpho duxit. *Triumphatus.* quo anno & Octauij, prætoris naualis, & Anicij, regem Illyriorum Gentium ante currum agẽtis, triumphi fuêre celebres. Quàm sit assidua [57] eminentis fortunæ comes Inuidia, altissimisque adhæreat, etiam hoc colligi potest, quòd, cùm Anicij Octauijque triumphum nemo interpellaret, fuêre, qui Paulli impedire obniterentur: cuius tantum priores excessit, vel magnitudine regis Persei, vel specie simulacrorum, vel modo pecuniæ, vt [58] bis millies centies HS. ærario contulerit, & omnium anteactorum comparationem amplitudine vicerit. Per idem tempus, cùm Antiochus Epiphanes, *Antiochus rex.* qui Athenis Olympicum inchoauit, tum regem Syriæ, Ptolemæum puerum Alexandriæ obsideret; missus est ad eum legatus [59] M. Popillius Lænas, qui iuberet incepto desistere: mandataque exposuit; & regem, deliberaturum se dicentem, circumscripsit virgulâ, iussitque, priùs responsum reddere, quàm egrederetur finito arenæ circulo. sic

B [60] cogitationem regiam Romana disiecit constantia; obeditumque imperio. Lucio *Aem. Paulli domestica clades.* autem Paullo, magnæ victoriæ compoti, quattuor filij fuêre. ex ijs duos, natu maiores, vnum P. Scipioni, P. Africani filio, nihil ex paternâ maiestate, præter speciem nominis, vigoremque eloquentiæ, retinenti, in adoptionem dederat; alterum Fabio Maximo: duos, minores natu, prætextatos, quo tempore victoriam adeptus est, habuit. Is cùm in concione extra vrbem, more maiorum, ante triumphi diem, ordinem actorum suorum commemoraret, deos immortales precatus est, vt, si quis eorum inuideret operibus, ac fortunæ suæ, in ipsum potiùs sæuirent, quàm in remp. quæ vox, veluti oraculo emissa, magnâ parte eum spoliauit sanguinis sui. nam alterum ex ijs, quos in familiâ retinuerat, liberis, ante paucos triumphi, alterum post pauciores amisit dies. Aspera circa hæc tempora censura Fuluij Flacci, & Postumij Albini fuit. quippe Fuluij censoris [61] frater, & quidem consors, Cn. Fuluius senatu motus est ab ijs censoribus. Post victum, captumque Perseum, qui quadriennio pòst in liberâ custodiâ Albæ decessit, Pseudophi- *Persei obitus.*

C lippus, à mendacio simulatæ originis appellatus, qui se Philippum, regiæque stirpis, ferebat, *Pseudo-philippus surgit.* cùm esset vltimæ, armis occupatâ Macedoniâ, assumptis regni insignibus, breuî temeritatis pœnas dedit. quippe Q. Metellus prætor, cui ex virtute Macedonici [62] nomen inditum, *Q. Metellus vicit.* præclarâ victoriâ ipsum, gentemque superauit; & immani etiam Achęos, rebellare incipientes, fudit acie. Hic est Metellus Macedonicus, qui porticus, quæ fuêre circumdatæ [63], duabus ædibus sine inscriptione positis, quæ nunc Octauiæ porticibus *Eius monumenta Romæ.*

56. RATIONE MAGIS, QVAM VI.] *Velim,* oratione magis.

57. EMINENTIS FORTVNÆ COMES INVIDIA.] *Atque etiam (et as omnis vidit) famæ eminentis. Liuius in hac ipsâ re dixerat:* Intacta inuidiâ media sunt, ad summa ferè tendit.

D 58. BIS MILLIES CENTIES HS.] *Variant in summâ. Liuius ait*, Summam omnis captiui auri argentique fuisse HS. millies ducenties: *nimis infra Velleianum calculum, nisi emẽdas (ego ita optem)* bis millies. *Nam in Plinio quoque*, intulisse Æmilius Paullus *legitur*, Prædam pondo trium millium: *sine, vt manu scripti,* sestertium ter millies. *Itaque hoc quoque fecerit augendo numero Liuiano, quoniam grandius quàm vel illud Velleij.*

59. M. POPILLIVS LÆNAS.] *Plinius errat, qui hunc* C. Octauium *appellat, & historiam siue facta duplicia miscet ac confundit. Qui nuper Plinium recensuit & adnotauit, frustrà est in viro defendendo. Tu, si voles, fontem ipsum erroris eius reperies in Ciceronis Philippicâ Nonâ.*

60. COGITATIONEM REGIAM.] *Non negabis aptiùs esse:* contationem regiam. *Tardabat enim respondere, & deliberaturum se dixerat.*

61. FRATER, ET QVIDEM CONSORS.] *Placebat legere,* concors. *sed desino, cùm in Liuio quoque legam libro* XLI. Frater germanus, &, vt Valerius Antias tradit, censoris etiam consors erat. *Consortem autem hic interpretor, cum Glossis priscis,* κοινόβιον, *eiusdem mensæ eiusdemq; tecti.*

62. NOMEN INDITVM.] *Probè, non tamen purè. Nam in primogeniâ editione est:* inditum erat. *Scribo:* inditum hæret.

63. DVABVS ÆDIBVS SINE INSCRIPTIONE.] *Plinius de hisdem:* Neque Sauron & Batrachum oblitterari conuenit, qui fecêre templa Octauiæ porticibus inclusa. *Sed an Aedes ea sine inscriptione? asserit Velleius: negat idem Plinius. qui sic libro* XXXVI. *cap.* V. Intra Octauiæ porticus in Iunonis æde, Æsculapius ac Diana. *Et eodem capite sub finem, alterum templum inscribit* Ioui. *Quid nos dicimus? Velleium de aliâ inscriptione sensisse, non numinis, sed hominis, eiusq; qui dedicauit.*

bus ambiuntur, fecerat; quique [64] hanc turmam statuarum equestrium, quæ frontem A
ædium spectant, hodieque maximum ornamentum eius loci, ex Macedoniâ detulit.
cuius turmæ hanc caussam referunt: Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo, sin-
gulari talium auctore operum, vt eorum equitum, qui ex ipsius turmâ apud Gra-
nicum flumen ceciderant, expressâ similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius
quoque ijs interponeret. Hic idem, [65] primus omnium Romæ ædem ex marmore in
ijs ipsis monumentis molitus, vel magnificentiæ, vel luxuriæ princeps fuit. Vix vllius
Felicitas mira. gentis, ætatis, ordinis hominem inueneris, cuius felicitatem fortunæ Metelli compares.
nam, [66] præter excellentes triumphos, honoresque amplissimos, & principale in rep.
fastigium, extentumque vitæ spatium, & acres innocentesque pro rep. cum inimicis
contentiones, quattuor filios sustulit, omnes adultę ętatis vidit, omnes reliquit superstites,
& honoratissimos. mortui eius lectum pro Rostris sustulerunt quattuor filij, vnus
consularis & censorius, alter consularis, tertius consul, quartus candidatus consulatus,
quem honorem adeptus est. Hoc est nimirum magis, feliciter de vitâ migrare, quàm B
Achaicum bellum. mori. Vniuersa deinde, vt prædiximus, instincta in bellum Achaia, cùm pars magna,
eiusdem Metelli Macedonici virtute, armisque, fracta erat, maximè Corinthijs in ar-
ma, cum grauibus etiam in Romanos contumelijs, instigantibus. destinatus ei bello
gerendo consul Mummius. Et sub idem tempus, magis, quia volebant Romani, quid-
quid de Carthaginiensibus diceretur, credere, quàm quia credenda afferebantur, sta-
Scipio Æmilianus. tuit senatus Carthaginem excidere. ita eodem tempore P. Scipio Æmilianus, vir aui-
tis P. Africani, paternisque L. Paulli virtutibus simillimus, omnibus belli ac togæ dotibus,
ingenijque ac studiorum eminentissimus sæculi sui, qui nihil in vitâ, nisi laudan-
dum, aut fecit, aut dixit, ac sensit: quem, Paullo genitum, adoptatum à Scipione, Afri-
Bellum Punicum tertium. cani filio, diximus, ædilitatem petens consul creatus est. Bellum Carthagini, iam ante
biennium à prioribus consulibus illatum, maiore vi intulit; cùm antè in Hispaniâ mu-
rali coronâ, in Africâ obsidionali donatus esset; in Hispaniâ verò etiam ex prouocatio-
ne, ipse modicus virium, immanis magnitudinis hostem interemisset. Eamque vrbem, C
Carthago euersa. magis inuidiâ imperij, [67] quàm vllius temporis noxiæ, inuisam Romano nomini, fun-
ditus

64. Hanc turmam statuarum.] *An de istâ Plinius capiendus, libro* XXXIV? Alexandrum amicorumque eius imagines summa omnium similitudine Lysippus expressit. Has Metellus, Macedoniâ subacta, transtulit Romam. *Apparet. turbat tamen quòd Amicos appellat, qui aliis non nisi milites sunt, atque adeò Arriano sociales. Ipse ita libro* I. Μακεδόνων δὲ τῶν μὲν ἑταίρων ἀμφὶ τοὺς εἴκοσι καὶ πέντε τῇ πρώτῃ προσβολῇ ἀπέθανον, καὶ τούτων χαλκαῖ εἰκόνες ἐν Δίῳ ἑστᾶσιν, Ἀλεξάνδρου κελεύσαντος Λύσιππον ποιῆσαι: E Macedonibus circiter viginti quinque primâ aggressione ceciderunt, eorumque æneæ imagines in Dio opido positæ, Alexandro iubente à Lysippo eas fieri. *Similia in Alexandro Plutarchus. Sed Plinius in opinione fuisse, quâ Velleius, videtur: qui scribit hos* equites ex ipsius *(Alexandri)* turmâ apud Granicum cecidisse. *Si è turmâ regiâ; profectò assidui apud eum, aliis digniores, & quasi amici. Quod autem Arrianus notat Statuas eas in Dio positas: alij* Iouis templum *verterunt. nec valdè repugnem, nisi quòd de Dio opido magis signatè & probabiliter ceperis, quoniam Liuius lib.* XLIV. *prodidit hanc* vrbem exornatam publicis locis & multitudine statuarum. *Est in Macedoniâ, regione Pieriâ.*

65. Primus omnium Romæ ædem ex marmore molitus.] *Quid intelligit? Vtrùmne marmoream ædem primitus à Metello in vrbe Româ structam? an potiùs, vrbis ipsius Romæ templum? Nam cultam eam vt Diuam, ac templa arasque passim positas* [*] *alibi à nobis doctum. Si hæc mens, (& puto:) notabile sanè principium adorationis huius siue adulationis. Quod Smyrnæi apud Tacitum* III. *Annal. gloriantur* se primos templum vrbis Romæ statuisse: *à sententiâ nos non demouet, quoniam de primis prouincialium hoc capiendum est. At si prior sententia cuiquam placeat; illi expediendum est quæ sit ista Aedes, & cui Deo? cur non nominat? Nam de priuatâ ipsius Metelli (vt omittam, quòd Ædes eo sensu magis scripsisset) non potes capere: quia marmor seriùs adhibitum ad ædificia priuatorum. Plinium vide. qui tamen originem primam marmoris quæsiuit magis, quàm inuênit. Eò magis Velleij hæc notanda.* D

[*] In Com. ad Tacit.

66. Præter excellentes triumphos.] *Pluries ergo Metellus hic triumphauit? non inuenio. imò semel, & de Macedoniâ tantùm. Itaque Valerius de hac ipsâ eius felicitate, libro* VII. Speciosissimi triumphi prætextam largita est. *Vnum ecce agnoscis. Rescribi velim:* præter excellentem triumphum.

67. Quam vllius temporis noxiæ.] *Editio prima:* quàm vllius eius temporis. *Hinc fecerim:* quàm vllis eius tempori noxis. *Non enim vult numquam eos peccasse aut nocuisse, sed non illo tempore cùm decretum. Idque verum est.*

68. Ante

A ditus sustulit, fecitque suæ virtutis monumentum, quod fuerat aui eius clementię. Carthago diruta est, cùm stetisset annis DCLXVII. abhinc annos CLXXVII. Cn. Cornelio Lentulo, L. Mummio COS. Hunc finem habuit Romani imperij Carthago æmula; cum quâ bellare maiores nostri cœpere Claudio & Fuluio COS. [68] ante annos CCXCVI. quàm tu, M. Vinici, consulatum inires. ita per annos CXV. aut bellum inter eos populos, aut belli præparatio, aut infida pax fuit. neque se Roma, iam terrarum orbe superato, securam sperauit fore, [69] si nomen vsquam stantis maneret Carthaginis. adeò odiũ, certaminibus ortum, vltra metum durat. & ne in victis quidem deponitur, neque antè inuisum esse desinit, quàm esse desijt. Ante trienniũ, quàm Carthago deleretur, M. Cato, perpetuus diruendæ eius auctor, L. Censorino, M. Manlio COS. mortem obijt. Eodem anno, quo Carthago concidit, L. Mummius Corinthum, post annos DCCCCLII. quàm ab Halete, Hippotis filio, erat condita, funditus eruit. vterque imperator, deuictę à se gentis nomine honoratus, alter Africanus, alter appellatus est Achaicus. nec quisquam ex nouis hominibus prior Mummio cognomen virtute partum vindicauit. *Catonis Censorij mors.* *Corinthus euersa.*

B Diuersi imperatoribus mores, diuersa fuêre studia. quippe Scipio tam elegans liberalium studiorum, omnisque doctrinæ & [70] auctor & admirator fuit, vt Polybium, Panætiumque, præcellentes ingenio viros, domi militiæque secum habuerit. neque enim quisquam hoc Scipione elegantiùs interualla negotiorum otio dispunxit: semperque aut belli, aut pacis seruijt artibus: semper inter arma, ac studia versatus, aut corpus periculis, aut animum disciplinis exercuit. Mummius tam rudis fuit, vt captâ Corintho, cùm maximorum artificum perfectas manibus tabulas ac statuas in Italiam portandas locaret, iuberet prædici conducentibus, si eas perdidissent, nouas eos reddituros. Non tamen puto dubites, Vinici, quin magis pro rep. fuerit, manere adhuc rudem Corinthiorum intellectum, quàm in tantum ea intelligi; & quin hac prudentiâ illa imprudentia decori publico fuerit conuenientior. *Scipionis & Mummij collatio.*

Cùm faciliùs cuiusque rei in vnum contracta species, quàm diuisa temporibus, oculis animisque inhæreat; [71] statui priorem huius voluminis, posterioremque partem, non inutili rerum notitiâ in artum contractâ, distinguere, atque huic loco inserere, quæ quoque tempore, post Romam à Gallis captam, deducta sit colonia iussu senatus. nam militarium & caussæ, & auctores, & ipsarum præfulgent nomina. huic rei per idem tempus [72] ciuitates propagatas, auctumque Romanum nomen communione iuris, haud intempestiuè subtexturi videmur. *Post* septem annos, quàm Galli vrbem ceperunt, *Coloniarum distincta deductio.*

C

68. ANTE ANNOS CCXCVI.] *Iusta computatio*, CCXCII. *Paullò antè etiam*, CLXXIV.

69. SI NOMEN VSQVAM, &c.] *Confusio & corruptio sparsa per circumductionis huius corpus. Implexa omnia aut inepta: tu sic expedies.* si nomen vsquam stantis maneret Carthaginis: (adeò odium certaminibus ortum vltra metum durat, &

D ne in victos quidem deponitur.) neque antè inuisa esse desijt, quàm esse desijt *Egregiam acutámque sententiam sic efficimus. obserua. Primùm parenthesi includenda Gnome est, quam opportunè narratiuncula huic miscet: in quâ* victos *legimus, non* victis, *hac mente: vt velit odium diutinâ æmulatione aut contentione firmatum radices ita agere, vt nec in victos subiectosq́; deponatur, & certent non de honore, sed de vitâ. Tum deinde continuanda iterùm oratio & narratio: legendúmque* Inuisa, *non* Inuisum, *vt ad Carthaginem ipsam referatur: itémque* Desijt, *non* Desinit. *Atque ita lucem fecerimus, nisi fallor, sententia vniuersa.*

70. AVCTOR ET ADMIRATOR.] *Nimia pro Scipione laus, fuisse doctrinæ omnis auctorem. Scribo*, fautor: *& id Principi ac militari viro conuenit.*

71. STATVI PRIOREM HVIVS VOLVMINIS POSTERIOREMQVE PARTEM, &c.] *Obserua. Ergóne in priore libelli huius parte catalogus similis? ipse palàm dicit. Sed quæ fuerit huius voluminis prior pars, id verò non liquet. An cœpit ab vrbe conditâ? an potiùs ab eâ captâ? Hoc ego crediderim, ratiocinatione factâ ex mole & congerie rerum. Ibi igitur apportunè Colonias recensuit, sed eas dumtaxat quæ deducta à natâ vrbe ad eãdem à Gallis captam. Fuerunt autem numero septemdecim, notæ omnes & pleraque inclytæ. Fauet nostra coniectura hoc: quòd, nisi illic recensuisset, cur hic omitteret? cur de industriâ & testatò ordiretur,* post septem annos, quàm Galli vrbem ceperunt? *Sanè omißio illa aliter prætexi aut excusari non potest.*

72. CIVITATES PROPAGATAS.] *Quas ciuitates? logi & flocci. Scribe:* ciuitatem propagatam, *singulario numero: & accipe de Romanâ. Ego, inquit, colonias recensebo: & eâdem operâ, communicatam cum finitimis ciuitatem. Vtrumque enim ad ampliationem imperij spectat: siue cùm missi in exteros è ciuibus coloni, siue cùm exteri admissi in ciues. Clarum hoc ex ipso contextu Velleij: cui paßim inseritur,* Arricini in ciuitatem recepti. *item:* Aceranis ciuitas data. *& plura tu vide.*

runt, *Sutrium* deducta colonia est, & post annum *Setina*, nouemque interiectis annis A *Nepe*; deinde, interpositis duobus & triginta, *Aricini* in ciuitatem recepti. Abhinc annos autem CCCL. Sp. Postumio, Veturio Caluino COS. [71] *Campanis* data est ciuitas, partique *Samnitium* sine suffragio: & eodem anno *Cales* deducta colonia. Interiecto deinde triennio *Fundani* & *Formiani* in ciuitatem recepti, [74] eo ipso anno, quo Alexandria condita est. insequentibusque consulibus, à Sp. Postumio, Philone Publilio censoribus *Acerranis* data ciuitas. & post triennium *Tarracinam* deducta colonia. interpositoque quadriennio, [75] *Luceria*; ac deinde, interiecto triennio, *Suessa Aurunca* & *Saticula*, *Interamnaque* post biennium. Decem deinde hoc munere anni vacauerunt. tunc *Sora* atque *Alba* deductæ coloniæ, & *Carseoli* post biennium. at quinctùm Fabio, Q. Decio Mure quartùm COS. quo anno Pyrrhus regnare cœpit, *Sinuessam*, *Minturnasque* missi coloni, post quadriennium *Venusiam*. interiectoque biennio, M'. Curio & Rufino Cornelio COS. *Sabinis* sine suffragio data ciuitas. id actum ante annos fermè CCCXX. at *Cossam* & *Pæstum* abhinc annos fermè CCC. Fabio Dorsone & Claudio Caninâ cos. B interiecto quinquennio, Sempronio Sopho & Appio Cæci filio COS. *Ariminum*, *Beneuentum* coloni missi, & suffragij ferendi ius *Sabinis* datum. at initio primi belli Punici *Firmum* & *Castrum* colonis occupata: & post annum *Aesernia*, postque XXII. annos *Aesulum* & *Alsium*, *Fregellæque* post biennium; proximoque anno, Torquato, Sempronióque COS. *Brundisium*, & post triennium *Spoletium*: quo anno Floralium ludorum factum est initium. postque biennium deducta *Valentia*, &, sub aduentum in Italiam Hannibalis, *Cremona*, atque *Placentia*. Deinde, neque dum Hannibal in Italiâ moratur, neque proximis post excessum eius annis, vacauit Romanis colonias condere; cùm esset in bello conquirendus potiùs miles, quàm dimittendus, & post bellum vires refouendæ magis, quàm spargendæ. Cnæo autem Manlio Volsone, & M. Fuluio Nobiliore COS. *Bononia* deducta colonia, abhinc annos fermè CCXVII. &, post quadriennium, *Pisaurum*, ac *Potentia*; interiectoque triennio, *Aquileia* & *Grauisca*, & post quadriennium *Luca*. Eodem temporum tractu, quamquam [76] apud quosdam ambigitur, *Puteolos*, *Salernumque*, & *Buxentum* missi coloni: *Auximum* autem in Picenum, abhinc annos C fermè CLXXXVII. ante triennium, quàm Cassius censor, à Lupercali in Palatium versus, theatrum facere instituit: [77] cui in demoliendo eximia ciuitatis seueritas, & [78] consul Cæpio restitêre. quod ego inter clarissima publicæ voluntatis argumenta numerauerim. Cassio autem Longino, & Sextio Caluino, qui Sallues apud Aquas, quæ ab eo Sextiæ appellantur, deuicit, consulibus, *Fabrateria* deducta est, abhinc annos fermè CLVII. &, post annum, *Scylacium*, *Mineruium*, *Tarentum*, *Neptunia*, *Carthagoque* in Africâ prima, vt prædiximus, extra Italiam, colonia condita est. de *Dertonâ* ambigitur. *Narbo* autem

73. CAMPANIS DATA CIVITAS.] *Imò antè data, si Liuio fides, libro* VIII. Campanis equitibus, honoris caussâ, quia rebellare cum Latinis noluissent, sine suffragio ciuitas data. *Id ipse refert in Consules L. Furium, C. Manium: essetque quadriennium ante Velleij notam. Sed enim Liuius ibi signatè de equitibus tantùm commemorat, noster de Campanis vniuersis. Illi ergo beneficio hoc priores effecti.*

74. EO IPSO ANNO QVO ALEXANDRIA CONDITA.] *Idem Patauinus conditam vult C. Poëtilio, L. Papirio Cursore* COSS. *& Solinus cum eo, cap.* XXXV. *itemque Cassiodorus. Hoc esset quadriennio seriùs, quàm pro Velleij calculo.*

75. LVCERIA.] *Decennio toto Liuius dissentit. Quid isto fastidiosè colligam? Commentarius proprius huic rei instituendus sit: quam tamen satis industriè librarunt Sigonius & Onuffrius boni vindices rerum Romanarum.*

76. APVD QVOSDAM AMBIGITVR.] *Ita. Non Liuius ecce libro* XXXIV. *deductos Puteolos vult anno* DLX. *quod esset ante Bononiam, Potentiam, & omnes iam dictas.*

77. CVI IN DEMOLIENDO.]. *Sententia clamat legend.* emoliendo. *Cœperat moliri theatrum: emoliri non potuit, ciuitate & Scipione resistente.* D

78. CONSVL CÆPIO.] Scipio *scribendum, idque certum est: sed an tunc* Consul? *Consularem eum fuisse, & iam obiisse honore illo, Epitoma Liuij & Fasti euincunt. Nam de Scipione Nasicâ sermo est, qui Consul secũdùm fuit, biennio ante Valerium Messallam & Cassium Longinum Censores. Quomodo ergo Consul id impedierit? Tamen haut temerè in Velleio mutem, qui tempora fortassis Censura huius aliter digessit. præsertim cùm Appianus pro eo* 1. *Ciuil.* Τῷ δὲ αὐτῷ χρόνῳ, *inquit,* Σκιπίων ὕπατος καθεῖλε τὸ θέατρον ὃ Λεύκιος Κάσσιος ἤρχετο: Eodem tempore Scipio Consul diruit theatrum, quod cœperat Lucius Cassius.

79. QVÆ,

A autem *Marcius* in Galliâ, M. Porcio, Q. Marcio COS. abhinc annos circiter CLIII. deducta colonia est: post tres & viginti annos in Vagiennis *Eporedia*, Mario sexies, Valerioque Flacco COS. Neque facilè memoriæ mandauerim, [79] quæ, nisi militaris, post hoc tempus deducta sit.

Cùm hæc particula operis velut formam propositi excesserit: quamquam intelligo, mihi, in hac tam præcipiti festinatione, quæ me, rotæ, pronísve gurgitis, ac verticis modo, nusquam patitur consistere, pænè magis necessaria prætereunda, quàm superuacua amplectenda: nequeo tamen temperare mihi, quin rem, sæpè agitatam animo meo, neque ad liquidum ratione perductam, signem stylo. Quis enim abundè mirari potest, quòd eminentissima cuiusque professionis ingenia, [80] in eam formam, & in idem artati temporis congruens spatium, & quemadmodum clausa capsâ, alioque septo diuersi generis animalia, nihilo minùs separata alienis, [81] in vnum quoque corpus congregantur; ita cuiusque clari operis capacia ingenia in similitudinem & temporum, & *Artes & studia vno æuo.*

B profectuum, semetipsa ab alijs separauerunt? Vna, neque multorum annorum spatio diuisa, ætas, per diuini spiritus viros, Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustrauit tragœdias: vna priscam illam & veterem, sub Cratino, Aristophane, & Eupolide, comœdiam: ac [82] nouam comicam Menandrus, æqualesque eius ætatis magis quàm operis, Philemon ac Diphilus, & inuenêre intra paucissimos annos, neque imitanda reliquêre. Philosophorum quoque ingenia, Socratico ore defluentia, omnium, quos [83] paullo antè enumerauimus, quanto post Platonis Aristotelisq; mortem floruêre spatio? Quid ante Isocratem, quid post eius auditores, eorumque discipulos, clarum in oratoribus fuit? [84] adeò quidem artatum angustijs temporum, vt nemo memoriâ dignus alter ab altero videri nequiuerint. neque hoc in Græcis, quàm in Romanis, euênit magis. nam, nisi aspera ac rudia repetas, & inuenti laudanda nomine, in Attio, circaque eum Romana tragœdia est: dulcesque Latini lepôris facetiæ [85] per Cæcilium, Terentiumque, & Afranium [86] sub pari ætate nituerunt. Historicos, (vt & Liuium quoque *Tragici Græci. Comici. Philosophi. Oratores. Tragici Latini. Comici. Historici.*

C priorum ætati adstruas) præter Catonem, & quosdam veteres & obscuros, minùs LXXX. annis circumdatum æuum tulit. vt nec poëtarum in antiquius, citeriúsve processit vbertas. at oratio, ac vis forensis, perfectúmque prosæ eloquentiæ decus, vt idem separetur Cato, (pace P. Crassi, Scipionisque, & Lælij, & Gracchorum, & Fannij, & Ser. Galbæ dixerim) ita vniuersa sub principe operis sui erupit Tullio: vt delectari ante eum paucissimis, mirari verò neminem possis, nisi aut ab illo visum, aut qui illum viderit. Hoc idem euenisse grammaticis, plastis, pictoribus, scalptoribus, vt quisque temporum institerit notis, reperiet, eminentia cuiusque operis artissimis temporum claustris circumdata. Huius ergo, præcedentisque sæculi, ingeniorum similitudines congregantis & in studium par, [87] & in emolumentum, caussas cùm semper requiro, num- *Poësis. Oratores. Artifices alij.*

79. QVÆ, NISI MILITARIS.] *Videtur ergo duo genera Coloniarum facere, Ciuilem & Militarem. Illam dicere, quæ ex ciuibus togatis & miscellis deducta: hanc, quæ è legionibus cohortibúsve. cùm militiâ scilicet defunctæ collocabant in opidis & agris, & id quasi præmium habebant sanguinis pro rep. fusi. Sed tamen Velleius, quidquid excuset, nec Togatas quidem illas cum curâ satis enumerauit. Video omissas in hoc recensu colonias ad* XIX. *& quasdam ex iis vel maximè illustres. E Liuio disces.*

D

80. IN EAM FORMAM, ET IN IDEM ARTATI TEMPORIS CONGRVENS SPATIVM.] *Congrua magis lectio:* in eandem formam. *itémque:* congruant. *Velim etiam interrogatione clausulam attolli.*

81. IN VNVM QVOQVE.] *Scribe*, quæque. *& paullo antè:* aliόve.

82. NOVAM COMICAM MENANDRVS.] *Vox* comicam *redundat, & ascititia est. Statim,* imitandam, *pro* imitanda *scribe.*

83. PAVLLÒ ANTE ENVMERAVIMVS.] *Vbi enumerasti? nusquam in iis quæ nunc sunt. Periit ea quoque pars, & doleo.*

84. ADEÒ QVIDEM ARTATVM.] *Lubet legere:* adeoque iidem artati.

85. PER CÆCILIVM, TERENTIVMQVE, ET AFRANIVM.] *Ergo Plautum inter laudabiles Comicos omittis? quò sibi mens, quæ antè recta? Sed iudicio hoc factum, non neglectu aut contemptu: quia Plautus paullum istis maior, nec fecerit ad Velleianæ opinionis firmamentum.*

86. SVB PARI ÆTATE.] *Corrige*, suppari.

87. ET IN EMOLVMENTVM.] *Inspicienti legendum*

numquam reperio, quas esse veras confidam, sed fortasse verisimiles, inter quas has ma- A
Caussa eiusce concursus. ximè. Alit æmulatio ingenia: & nunc inuidia, nunc admiratio incitationem accendit:
naturaque, quod summo studio petitum est, adscendit in summum: difficilisque in
perfecto mora est: naturaliterque, quod procedere non potest, recedit. &, vt primò ad
consequendos, quos priores ducimus, accendimur: ita, vbi aut præteriri, aut æquari eos
posse desperauimus, studium cum spe senescit; &, quod assequi non potest, sequi desi-
nit, &, velut occupatam relinquens materiam, quærit nouam: præteritoque eo, in quo
eminere non possumus, aliquid, in quo nitamur, conquirimus: sequiturque, vt fre-
quens ac mobilis transitus maximum [88] perfecti operis impedimentum sit. Transit
Certæ vrbes certis artibus claræ. admiratio [89] ad conditionem temporum, & ad vrbium. Vna vrbs Attica [90] pluri-
bus annis eloquentiæ, quàm vniuersa Græcia, operibusque floruit; adeò vt corpora
gentis illius separata sint in alias ciuitates, ingenia verò solis Atheniensium muris clau-
sa existimes. Neque ego hoc magis miratus sim, quàm, neminem Argiuum, Theba-
num, Lacedæmonium oratorem; aut, dum vixit, auctoritate, aut post mortem memo- B
riâ dignum existimatum. [91] quæ vrbes, & multæ aliæ, talium studiorum fuêre steriles,
nisi Thebas vnum os Pindari illuminaret. nam Alcmana, Lacones falsò sibi vindicant.

gendum mecum videbitur, emolimentum. *Nam hoc ait, Ingenia congregari à quoque sæculo & in idem studium, & in parem ferè effectum. Volunt idem, & idem ferè emoliuntur. Tamen & vulgatum fero, ac capio.*

88. PERFECTI OPERIS IMPEDIMENTVM SIT.] *Resisto. Perfecti patratique operis quomodo aliquod impedimentum esse potest? nec dij quidem, vt vetus verbum habuit, reuocauerint aut impedierint facta. vide num legend.* indicamentum sit. *Velleij mens ita suadet, qui iamantè dixit* difficilem in perfecto moram esse: *& ingenia noua laudis stimulo aliorsum trahi, & quærere illibatam materiam. Itaque nunc addit: maximum hoc esse perfecti operis indicium, transiri vulgò ad aliud opus.*

89. AD CONDITIONEM TEMPORVM.] *Legendum docuimus*, ab conditione temporũ. *Quod notatum quoque video Iac. Scegkio eximiæ spei iuueni, si manet in viâ rectâ. Nam immodestia multorum cogit me adolescentiam timidè laudare.*

90. PLVRIBVS ANNIS ELOQVENTIÆ, QVAM VNIVERSA GRÆCIA, OPERIBVSQVE FLORVIT.] *Scribebam:* eloquentiæ, quàm vniuersa Græcia, operibus effloruit. *Vel magis:* eloquentiâ quàm vniuersa Græcia vberiusq; floruit. *Duo celebrat in celebribus illis Athenis, quòd & diutiùs illic eloquentia & quòd copiosiùs prouenerit.* C

91. QVÆ VRBES, ET MVLTÆ ALIÆ.] *Tria hæc postrema verba ab alienâ manu esse arbitramur: eóque inducenda.*

C. VEL-

C. VELLEII PATERCVLI

HISTORIAE ROMANAE

AD M. VINICIVM COS.

LIBER SECVNDVS.

OTENTIAE Romanorum prior Scipio viam aperuerat, luxu-
riæ poſterior aperuit. quippe, remoto Carthaginis metu, ſublata-
B que imperij æmulâ, non gradu, ſed præcipiti curſu à virtute deſci- *Luxus Romæ increuit.*
tum, ad vitia tranſcurſum; vetus diſciplina deſerta, noua indu-
cta; in ſomnum à vigilijs, ab armis ad voluptates, à negotijs in
otium conuerſa ciuitas. [1] tum Scipio Naſica in Capitolio porti-
cus, tum, quas prædiximus, Metellus, tum in circo Cn. Octauius
multo amœniſſimam moliti ſunt: publicamque magnificentiam
ſecuta priuata luxuria eſt. Triſte deinde, & contumelioſum bellum in Hiſpaniâ, duce *Bellum Viriathinum.*
latronum Viriatho, ſecutum eſt: quod ita variâ fortunâ geſtum eſt, vt ſæpiùs Romano-
rum gereretur aduersâ. ſed, interempto Viriatho fraude magis, quàm virtute, Seruilij
Cæpionis, Numantinum grauius exarſit. hæc vrbs [2] numquam x̄. plura, quàm pro- *Numantinũ.*
priæ iuuentutis, armauit. ſed, vel ferociâ ingenij, vel inſcitiâ noſtrorum ducum, vel for-
tunæ indulgentiâ, cùm alios duces, tum Pompeium, magni nominis virum, ad turpiſſi-
ma deduxit fœdera, (hic primus è Pompeijs conſul fuit) nec minus turpia ac deteſta-
C bilia Mancinum Hoſtilium cõſulem ſed Pompeium gratia impunitum habuit, Man- *Mancini fœdus.*
cinum verecundia. quippe, non recuſando perduxit huc, vt per Fetiales nudus, ac poſt *Et deditio.*
tergum religatis manibus, dederetur hoſtibus: quem illi recipere ſe negauerunt, ſicut
quondam Caudini fecerunt, dicentes, publicam violationem fidei non debere vnius
lui ſanguine. Immanem deditio Mancini ciuitatis mouit diſſenſionem. quippe Ti. *Ex eã ſeditio.*
Gracchus, Ti. Gracchi, clariſſimi atque eminentiſſimi viri, filius, P. Africani ex filiâ ne- *Ti. Gracchus.*
pos, quo Quæſtore & auctore id fœdus ictum erat, nunc grauiter ferens aliquid à ſe fa-
ctum infirmari, nunc ſimilis vel iudicij vel pœnæ metuens diſcrimen, tribunus pl.
creatus, vir alioqui vitâ innocẽtiſſimus, ingenio florentiſſimus, propoſito ſanctiſſimus,
tantis denique adornatus virtutibus, quantas perfecta & naturâ & induſtriâ, mortalis
conditio recipit, P. Mucio Scęuolâ, L. Calpurnio cõſulibus, abhinc annos CLXII. deſciuit
à bonis; pollicitusque toti Italiæ ciuitatem, ſimul etiam promulgatis agrarijs legibus,
[3] omnibus ſtatum concupiſcentibus, ſumma imis miſcuit; & in præruptum, atque *Turbat.*
D anceps periculum adduxit remp. Octauioque collegæ, pro bono publico ſtanti, impe-
rium

ANIMADVERSIONES.

1. VM SCIPIO NASICA IN CAPITOLIO PORTICVS.] *Quando? an euersâ Carthagine? minimè, ſed remoto tamen eius metu. Cùm iaceret Carthago, inſurgere luxus apud Romanos cœpit. & ſtructa hac, quæ dicit. Scipio quidem porticus has fecit Cenſor, vt ipſe paullò pòſt adnotat: hoc fuit decem circiter ante verſam Carthaginem annis. Simile de Metello, & de Octauio.* Tum *igitur, benignè interpretabere: & quaſi dixiſſet, ſub id tempus.*

2. NVMQVAM X̄. PLVRA QVAM PROPRIÆ.] *Tranſpoſita videntur, ordinandáque:* numquam plura quàm x̄. propriæ.

3. OMNIBVS STATVM CONCVPISCENTIBVS.] *Nobis hoc impura. Quid eſt* concupiſcere ſtatum? *aut quis ſic è priſco Latio? Quid hoc etiam ad Gracchi leges? Emendo:* omnium ſtatum concutientibus.

rium abrogauit: III. viros agris diuidendis, [4] colonijsque deducendis, creauit se socerumque suum consularem Appium, & Gracchum fratrem, admodum iuuenem. tum A

Scipio Nasica: P. Scipio Nasica, eius, qui optimus vir à senatu iudicatus erat, nepos, eius, qui censor porticus in Capitolio fecerat, filius, pronepos autem Cn. Scipionis, celeberrimi viri, P. Africani patruus, priuatusque, & togatus, cùm esset consobrinus Ti. Gracchi, patriam *In Gracchum dux.* cognationi præferens, &, quidquid publicè salutare non esset, priuatim alienum existimans, ob eas virtutes primus omnium absens pontifex max. factus est, cùm dara læuo brachio togæ lacinià, ex superiore parte Capitolij, summis gradibus insistens, hortatus est, qui saluam vellent remp. se sequerentur. Tum optimates, senatus, atque equestris ordinis pars melior, & maior, & intacta perniciosis cōsilijs plebs, inruere in Gracchum, stantem in areâ cum cateruis suis, & concientem pænè totius Italiæ frequentiam. is fu- *Eius cædes.* giens, decurrensque cliuo Capitolino, fragmine subsellij ictus, vitam, quam gloriosissimè degere potuerat, immaturâ morte finiuit. Hoc initium in vrbe Româ ciuilis sanguinis, gladiorumque impunitatis fuit. inde ius vi obrutum, potentiorque habitus B prior; discordiæque ciuium, antea condicionibus sanari solitæ, ferro dijudicatæ; bellaque non caussis inita, sed prout eorum merces fuit. quod haud mirum est. non enim ibi consistunt exempla, vnde cœperunt, sed quamlibet in tenuem recepta tramitem, latissimè euagandi sibi viam faciunt: &, vbi semel rectò deërratum est, in præceps peruenitur: nec quisquā sibi putat turpe, quod alij fuit fructuosum. Interim, dum hęc in Ita- *Aristonicus.* liâ geruntur, Aristonicus, mortuo rege Attalo, à quo Asia populo Romano hereditate relicta erat, sicut relicta postea est à Nicomede Bithynia, mentitus regiæ stirpis origi- *Cum eo bellum.* nem, armis eam occupat. is, victus à M. Perpernâ, ductusq; in triumpho, sed M'. Aquillio capite pœnas dedit, cùm, initio belli, Crassum Mucianum, virum iuris sciētissimum, decedentem ex Asiâ proconsulem interemisset. Et P. Scipio Africanus Æmilianus, qui Carthaginem deleuerat, post tot acceptas circa Numantiam clades, creatus iterùm consul, missusque in Hispaniam, fortunæ, virtutique, expertę in Africâ, respondit in Hispa- *Numantia capta.* niâ; & intra annum ac tres menses, quàm eò venerat, circumdatam operibus Numantiam, excisamque æquauit solo. nec quisquam vllius gentis hominum ante eum clariore vrbium excidio nomen suum perpetuæ commendauit memoriæ. quippe, excisâ Carthagine, ac Numantiâ, ab alterius nos metu, alterius vindicauit contumelijs. Hic, eum *Scip. Africani libertas.* interrogante tribuno Carbone, quid de Ti. Gracchi cæde sentiret, respondit: si is occupandæ reip. animum habuisset, iure cæsum. Et, cùm omnis concio acclamasset: Hostium, inquit, armatorum toties clamore non territus, quî possum vestro moueri, quo- *Moritur, aut necatur.* rum nouerca est Italia? Reuersus in vrbem, intra breue tempus, M'. Aquillio, C. Sempronio COS. abhinc annos CL. [5] post duos consulatus, duosque triumphos, & bis excisos terrores reip. manè in lectulo repertus est mortuus, ita vt quædam elisatum faucium in ceruice reperirentur notæ. De tanti viri morte nulla habita est quæstio: eiusque corpus velato capite elatum est, cuius operâ super totum terratum orbem Roma extulerat caput: seu fatalem, vt plures, seu conflatam insidijs, vt aliqui prodidêre memoriæ, mortem obijt. vitam certè dignissimam egit, quæ nullius ad id temporis, præ- D terquam auito, fulgore vinceretur. [6] decessit anno fermè LVI. de quo si quis ambiget, recur-

tibus. *Et profectò verum est. Leges istæ Tiberij, inquit, omnium fortunas & statum concutiebant. Quomodo? quia agros iamdiu possessos, alienatos, venditos, in dotem datos, iterùm vindicabant in publicum, & auferebant dominis priscis. Itaque omnes in metu, & fortunæ plurium incertæ. Appianus & Plutarchus pulchrè hoc diducunt: ille primo Ciuilium, hic in Gracchis. Tu vide. Quod ad phrasim, imò quod ad mentem, pariter Velleius infrà de Caij legibus:* Nihil immotum, nihil tranquillum, nihil denique in eodem statu sinebat.

4. COLONIISQVE DEDVCENDIS.] *Coloniás ergo deduxit Tiberius? caue credas. Litterula ne te induxerit, quin magis tolle. Nam scripsit Velleius,* colonisque. *Intellegit autem hos quibus agri adsignati, quiq; in eos deducendi, futuri coloni eorum siue cultores.* γεωργοὺς *inquam,* οὐκ ἐποίκους.

5. POST DVOS CONSVLATVS, DVÓSQVE TRIVMPHOS.] *Cur omittis Censuram & Auguratum? quæ vtraque in prisco lapide:*

P. CORNELIVS PAVLI. F. SCIPIO
AFRICANVS COS. II. CENS.
AVGVR. TRIVMPHAVIT. II.

6. DECESSIT ANNO FERME LVI.] *Metæ temporum, quas Velleius mox ponit, euincunt scripsisse eum* LIV.

A recurrat ad priorem conſulatum eius,in quem creatus eſt anno XXXVI. ita dubitare de-
ſinet. Ante tempus exciſæ Numantiæ, præclara in Hiſpaniâ militia A. Bruti fuit, qui, *Bellum in Hiſpaniâ.*
penetratis omnibus Hiſpaniæ gentibus, ingenti vi hominum vrbiumque potitus nu-
mero,aditis quæ vix audita erant,Gallæci cognomen meruit. Et ante eum paucis an-
nis tam ſeuerum illius Q.Macedonici in his gentibus imperium fuit, vt, cùm vrbem, *Q. Metelli rigor.*
Contrebiam nomine,in Hiſpaniâ oppugnaret,pulſas præcipiti loco quinque cohortes
legionarias eôdem protinus ſubire iuberet,facientibuſque omnibus in procinctu teſta-
menta, velut ad certam mortem eundum foret, non deterritus propoſito, perſeueran-
tia ducis, quem moriturum miſerat, militem victorem recepit. tantum effecit miſtus
timori pudor ſpeſque deſperatione quęſita.Hic virtute ac ſeueritate facti; at Fabius Æ-
milianus,Paulli exemplo,diſciplinæ in Hiſpaniâ fuit clariſſimus. Decem deinde inter-
poſitis annis,qui Ti.Gracchum, idem Caium, fratrem eius, occupauit furor, tam vir- *C. Gracchi turba.*
tutibus eius omnibus,quàm huic errori ſimilem, ingenio etiam eloquentiaque longè
B præſtantiorem. qui cùm,ſummâ quiete animi, ciuitatis princeps eſſe poſſet, vel vindi-
candæ fraternæ mortis gratiâ, vel præmuniēdæ regalis potentiæ, eiuſdem exempli tri-
bunatum ingreſſus, longè maiora [7] & acriora repetens, dabat ciuitatem omnibus Ita-
licis, extendebat eam penè vſque Alpes, diuidebat agros; vetabat quemquam ciuem
plus D. iugeribus habere: quod aliquando lege Liciniâ cautum erat: noua conſtitue-
bat portoria; nouis colonijs replebat prouincias; iudicia à ſenatu transferebat ad equi-
tes; frumentum plebi dare inſtituerat; nihil immotum, nihil tranquillum, nihil quie-
tum denique in eodem ſtatu relinquebat: quin alterum etiam continuauit tribuna-
tum. hunc L.Opimius conſul, qui prætor Fregellas exciderat, perſecutus armis, vnaque *Comprimit Opimius.*
Fuluium Flaccum,conſularem ac triumphalem virum, æquè praua cupientem, quem
C.Gracchus in locum Tiberij fratris III.virum nominauerat, eumque ſocium regalis
aſſumpſerat potentiæ,morte afficit. id vnum nefariè ab Opimio proditum, quòd ca-
pitis non dicam Gracchi,ſed ciuis R.pretium ſe daturum,idque auro repenſurum pro-
C poſuit. Flaccus, in Auentino armatos ad pugnam ciens,cum filio maiore iugulatus eſt. *Flacci cædes.*
Gracchus profugiens,cùm iam cōprehenderetur ab ijs,quos Opimius miſerat,ceruicem *Gracchi cædes.*
Euporo ſeruo præbuit,qui nō ſegniùs ſe ipſe interemit,quàm domino ſuccurrerat. Quo
die ſingularis Pomponij,equitis R.in Gracchum fides fuit,qui,more Coclitis,ſuſtenta- *Fides amici.*
tis in ponte hoſtibus,eius gladio ſe transfixit. Vt Tiberij Gracchi anteà corpus,ita Caij,
mirâ crudelitate victorum,in Tiberim deiectum eſt. Hunc Ti.Gracchi liberi, P.Scipio-
nis Africani nepotes, [8] viuâ adhuc matre Corneliâ,Africani filiâ, viri optimis ingenijs
malè vſi, vitæ mortiſque habuêre exitum: qui ſi ciuilem dignitatis concupiſſent mo-
dum,quidquid tumultuando adipiſci geſtierunt,quietis obtuliſſet reſp. Huic atrocitati
adiectum ſcelus vnicum. quippe iuuenis, ſpecie excellens, necdum duodeuiceſimum *Filius Flacci caſus.*
tranſgreſſus annum, immuniſq; delictorum paternorū, Fuluij Flacci filius,quem pater
legatum de conditionibus miſerat, ab Opimio interemptus eſt. quem cùm haruſpex
Tuſcus,amicus,flentem in vincula duci vidiſſet, Quin tu hoc potius,inquit,facis? pro-
D tinuſque inliſo capite in pontem lapideum ianuæ carceris, effuſoque cerebro exſpira-
uit. Crudeleſque mox quæſtiones,in amicos clienteſque Gracchorum, habitę ſunt. ſed
Opimium,virum alioqui ſanctum & grauem,damnatum poſteà iudicio publico,me- *Opimius ſubmerſus.*
moriâ ipſius ſæuitiæ,nulla ciuilis perſecuta eſt miſericordia. Eadem Rutilium, Popil- *Et Rutilius cum Popillio.*
lium-

7. ET ACRIORA REPETENS.] *Acutius veriusq.:* & acrior repetens. *Ipſe, inquit, Caius maiora molitus eſt quàm frater, & eodem illo acrior. Ita eſt. vis ingenij & oris apud Caium multo maior.*

8. VIVA ADHVC MATRE CORNELIA.] *Non omittatur ob raritatem, exemplum feminei roboris. Seneca De Conſol. ad Martiam:* Ex vnâ tibi familiâ duas Cornelias dabo. Primam Scipionis filiam, Gracchorum matrem: duodecim illa partus totidem funeribus recognouit. Et de ceteris facile eſt, quos nec editos nec amiſſos ciuitas ſenſit: Tiberium Gracchum & Caium, quos etiam qui bonos viros negauerit, magnos fatebitur, & occiſos vidit & inſepultos. Conſolantibus tamen miſeramque dicentibus, Numquam, inquit, non felicem me dicam, quæ Gracchos peperi.

liúmque, qui consules asperrimè in Tiberij Gracchi amicos sæuierant, posteà iudicio- A
rum publicorum meritò oppressit inuidia. [9] Rei tantæ parum ad notitiam pertinens
Opimianum vinum. interponetur. Hic est Opimius, à quo consule celeberrimum Opimiani vini nomen;
quod iam nullum esse, spatio annorum colligi potest; cùm ab eo sint ad te, M. Vinici,
consulem, anni CLI. Factum Opimij, quòd inimicitiarum quæsita erat vltio, minor se-
cuta auctoritas: [10] & visa vltio, priuato odio magis, quàm publicæ vindictæ, data. Sub-
Narbonensis colonia. inde, Porcio, Marcióque COS. deducta colonia, *Narbo Martius*. Mandetur deinde me-
moriæ seueritas iudiciorum. quippe COS. Cato consularis, M. Catonis nepos, Africani
Catonis damnatio. sororis filius, repetundarum ex Macedoniâ damnatus est; [11] cùm lis eius IIII. æstima-
retur. adeò illi viri magis voluntatem peccandi intuebantur, quàm modum: factáque
ad consilium dirigebant, & quid, non in quantum, admissum foret, æstimabant. Cir-
Duo Metelli simul triumphant. ca eadem tempora M. Metelli fratres vno die triumphauerunt. Non minùs clarum ex-
emplum, & adhuc vnicum Fuluij Flacci, eius, qui Capuam ceperat, filiorum, sed alte-
rius in adoptionem dati, in collegio consulum fuit. adoptiuus in Acidiani Manlij fa- B
miliam datus. nam censura Metellorum, patruelium, non germanorum fratrum fuit:
Cimbri moti. quod solis contigerat Scipionibus. Tum Cimbri & Teutoni transscendêre Rhenum,
Minucij porticus. multis mox nostris suísque cladibus nobiles. Per eadem tempora clarus eius Minucij,
qui porticus, quæ hodiéque celebres sunt, molitus est, ex Scordiscis triumphus fuit.
Oratores clari. Eodem tractu temporum niruerunt oratores, Scipio Æmilianus, Læliúsque, Ser. Galba,
duo Gracchi, C. Fannius, Carbo Papirius. Nec prætereundus Metellus Numidicus, &
Scaurus, & ante omnes L. Crassus, & M. Antonius. Quorum ætati ingenijsque succes-
sêre C. Cæsar Strabo, P. Sulpicius. [12] namque Mucius iuris scientiâ, quàm propriæ
Comici. eloquentiæ nomine, celebrior fuit. Clara etiam per idem æui spatium fuère ingenia, in
Tragici. Togatis Afranij, in Tragœdijs Pacuuij, atque Attij, vsque in Græcorum ingeniorum
comparationem euecti, magnúmque inter hos ipsos facientis operi suo locum, adeò
quidem, vt in illis limæ, in hoc pænè plus videatur fuisse sanguinis. Celebre & Lucilij
Lucilius poëta. nomen fuit, qui sub P. Africano, Numantino bello, eques militauerat. quo quidem C
Sisenna historicus. tempore iuuenis adhuc Iugurtha ac Marius, sub eodem Africano militantes, in ijsdem
castris didicêre, quæ posteà in contrarijs facerent. Historiarum auctor iam tum Sisen-
Cœlius, Rutilius, Quadrigarius, Antias. na erat iuuenis, sed opus belli ciuilis Sullani post aliquot annos ab eo seniore editum
est. Vetustior Sisennâ fuit Cœlius, æqualis Sisennæ Rutilius, Claudiusque Quadriga-
Pomponius comicus. rius, & Valerius Antias. Sanè, non ignoremus, eâdem ætate fuisse Pomponium, sensi-
bus celebrem, verbis rudem, & nouitate inuenti à se operis commendabilem.

Seueritas censoria. Persequamur notam seueritatem censorum, Cassij Longini Cæpionisque, qui ab-
hinc annos CLVII. Lepidum Ælium augurem, quòd sex millibus ædes conduxisset, ad-
esse iusserunt. at nunc, si quis tanti habitet, vix vt senator agnoscitur: adeò maturè à re-
ctis in vitia, à vitijs in praua, à prauis in præcipitia peruenitur. Eodem tractu temporum
Fabius Allobrogicus. & Domitij ex Aruernis, & Fabij ex Allobrogibus victoria fuit nobilis. Fabio, Paulli ne-
In Domitiis nota. poti, ex victoriâ cognomen Allobrogico inditum. Notetur Domitiæ familiæ peculia-
ris quædam, &, vt clarissima, ita artata numero felicitas. [13] vti ante hunc, nobilissimæ D
simpli-

9. REI TANTÆ PARVM.] *Melius fuerit*, Rei tantæ parua.

10. ET VISA VLTIO.] *Vox* vltio *inconcinnè repetitur: me arbitro, delenda. faciendúmque*: & visum priuato odio magis, quàm publicæ vindictæ datum. *Quid* visum? *factum nempe Opimij.*

11. CVM LIS EIVS IIII. ÆSTIMARETVR.] *Non grandis omnino hac mulcta iudiciaria, vti series & scopus indicat Velleiani sermonis. Tamen Franc. Hotomanno visa iusto minor, rescribitque*: quadringentis millibus. *Non assentior. Quid? Cicero duobus locis an pari fiduciâ corrigetur, quì minoris summa auctor? Ille sic* III. *in Verrem*: Quâ in ciuitate C. Carboni clarissimo homini H-SS. XVIII. ∞. lis æstimata sit. *Iterùm* IV. *in eundem*: Quo damnato (*Catone*) tum cùm seuera iudicia fiebant, H-SS. XVIII. millibus lis æstimata est. *Siquid ergo hic mutandum (& certè opinor) Ciceronis numeri obtineant, & reponuntor.*

12. NAMQVE MVCIVS IVRIS SCIENTIA, QVAM PROPRIÆ.] *Lego*: Nam Q. Mucius. *&*: propriè, *vt sit* ἐπίρρημα.

13. VTI ANTE HVNC NOBILISSIMÆ SIMPLICITATIS IVVENEM.] *Locus quem haud temerè transeam, à verbis corruptum, ab historiâ inuolutum. Quid illud* Vti? *corrigunt* VII. *& receptum* id iam

A simplicitatis iuuenem, Cn. Domitium, fuêre singulis omnino parẽtibus geniti, sed om-
nes ad consulatum, sacerdotiaque, ad triumphi autem pænè omnes peruenerunt insi-
gnia. Bellum deinde Iugurthinum gestum est per Q. Metellum, nulli secundum sæcu- *Bellum Iugurthinum.*
li sui. huius legatus fuit [14] C. Marius, quem prædiximus, natus equestri loco, hirtus at- *C. Marius.*
que horridus, vitaque sanctus, quantum bello optimus, tantum pace pessimus, immo-
dicus gloriæ, insatiabilis, impotens, semperque inquietus. hic per publicanos, aliósque
in Africâ negotiantes, criminatus Metelli lentitudinem, trahentis iam in tertium an-
num bellum, & naturalem nobilitatis superbiam, morandíque in imperijs cupidita-
tem, effecit, vt, cùm commeatu petito Romam venisset, consul crearetur, bellíque, pænè *Consul creatus.*
patrati à Metello, qui bis Iugurtham acie fuderat, summa committeretur sibi. Metelli
tamen & triumphus fuit clarissimus, [11] & meritum, virtutique cognomen Numidici
inditum. Vt paullò antè Domitiæ familiæ, ita Cæciliæ notanda claritudo est: quippe *In Cæciliis nota.*
[16] intra XII. fermè annos huius tẽporis consules fuêre Metelli, aut censores, aut trium-
B pharunt ampliùs XII. vt appareat, quemadmodum vrbium imperiorúmque, ita gen-
tium nunc florere fortunam, nunc senescere, nunc interire. At C. Marius L. Sullam, iam *L. Sulla*
tunc, vt [17] præcauentibus fatis, copulatum sibi quæstorem habuit, & per eum missum *Quæstor.*
ad regem Bocchum, Iugurthâ rege, abhinc annos fermè CXXXIIX. potitus est: desi- *Iugurtham*
gnatúsque iterùm consul, in vrbem reuersus, secundi consulatus initio Kal. Ian. eum in *capit.*
triumpho duxit. Effusa, vt prædiximus, immanis vis Germanarum gentium, qui-
bus nomen Cimbris ac Teutonis erat, cùm Cæpionem, Manliumque consulem, & *Cimbri Ro-*
antè Carbonem, Silanumque fudissent, fugassentque in Galliis, & exsuissent exercitu, *manos fundunt.*
Scaurumque Aurelium COS. & alios celeberrimi nominis viros trucidassent, popu-
lus R. non alium repellendis tantis hostibus magis idoneum imperatorem, quàm Ma-
rium,

id iam in libros, quasi certum. Ego miror. Nam ad vestigia scripturæ haud improbum hoc fateor: quid
C *tamen ad Velleij mentem, aut historicam fidem? Ecce Velleius ait*, peculiarem quãdam & artatam numero felicitatem Domitiæ familiæ se notare. *Vbi ea his? quodne septem in eô consules? nam illuc referunt. Ridiculum. ego triginta gentes Romanas dabo, in quâ longè plures: dabo vnam Claudiam, in quâ vigintiocto. Denique quomodo fides constabit, de septem triumphis? nam hoc additur*, omnes pænè ad triumphi insignia peruenisse. *Atqui volue reuolue Annales, duos modò Triumphos in Domitiâ gente reperies, quod Suetonius notat diligens & fidus obseruator talium rerum. Hæc incommoda in istâ correctione sunt. Nos ergo legimus:* IV. ante hunc, *id est, quattuor, istâ mente: In vnâ familiâ fuisse quattuor singulis parentibus genitos, ipsosq́ue singulos (nam hoc illud rarum quod intellegis, ex vnitis vnitos semper natos:) & eos omnes ad consulatum per-*
D *uenisse, ad triumphum pænè omnes. Velim igitur etiam scribi*: singuli parentibus geniti, *clariùs ad hanc sententiam exprimendam, non*, singulis. *Quod tamen si retines, eôdem trahe. Ab hac nostrâ correctione Velleij verba sunt*, artata numero felicitas: *& de paucis ostendit se loqui. Etiam Suetonij Domitianum stemma, quod initio Neronis legis. Ibi enumerat ab Domitio Allobrogico, quattuor parentibus suis vnicos, ad Domitium vsque patrem Neronis: qui est ipseipse Velleianus* nobilissimæ simplicitatis iuuenis. *Hæc ergo liquent: & omnes isti consules. Sed de Triumpho quid? vbi quattuor? Nego esse debere. Nam dixit Velleius (cuius verba iure pensito)* pænè omnes. *Ergo peruenerint vno minus. Sed hos ipsos tres quomodo expedio? Ex eodẽ Velleio: qui dixit nõ* Triumphos, *sed* Triumphi insignia. *Ergo sunto duo triumphi, alter Domitij Allobrogici notus; alter Domitij Caluini de Hispanis, anno* DCCXXI. *Tertius autem Domitius, auus Neronis, donatus est sub Augusto* ornamentis triumphalibus, ex Germanico bello. *Suetonius auctor. Iamne tenebrosa notulæ lux facta? mihi videtur.*

14. C. MARIVS NATVS EQVESTRI LOCO.] *Alij originem viliorem Mario tribuunt. vt auctor de Viris illustribus: qui ait*, humili loco natum. *vt Plutarchus qui scribit* γεγονὼς γονέων παντάπασιν ἀδόξων, αὐτουργῶν δὲ καὶ πενήτων: natum parentibus planè ignotis, & operariis atque pauperibus. *Et Iuuenalis:*

—— Volscorum in monte solebat
Poscere mercedes alieno lassus aratro.

15. ET MERITVM, VIRTVTIQVE COGNOMEN.] *Manelm:* & meritum virtutibus cognomen.

16. INTRA XII. FERME ANNOS, *&c.*] *Iterùm in obseruatiunculâ istâ hæremus. Si verba, vti posita scriptaq́ue, accipis: falsa sunt. Non enim profectò intra tot annos*, amplius XII. *Consules aut Censores aut Triumphales fuêre. Quid si notulas detrahas, scribasq́ue*, amplius X.? *Id certè verum sit: & reperio ab anno* DCXXXIII. *ad annum* DCLVI. *(qui sunt anni* XII.*) reperio inquam in gente Cæciliâ Consules quinque, Censores duos, Triumphales quattuor. Ergo* vndecim, *nisi quid in vestigando me fugit. Corrige me, non corripe, si ita est.*

17. PRÆCAVENTIBVS FATIS.] *Tentabam:* patriæ cauentibus fatis: *quasi compendio scriptum verbum fuisset. nec nunc pænitet. Hæc autem referenda ad necessitudinem, quæ more prisco inter Consulem & Quæstorem est, qualis inter patrem filiumque. Cicero non vno loco.*

In eos Marius missus. *Lex de sacerdotiis.* rium, est ratus. tum multiplicati consulatus eius. Tertius, in apparatu belli consumptus, quo anno Cn. Domitius tribunus pl. legem tulit, vt sacerdotes, quos antea collegę sufficiebant, populus crearet. Quartò, trans alpes circa Aquas Sextias cum Teutonis conflixit, ampliùs $\overline{CL}$. hostium, [18] priore ac postero die, ab eo trucidatis, gensque excisa Teutonum. *Clades Cimbrorum.* Quinctò, citra alpes in campis, quibus nomen erat Raudis, ipse consul, & proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo decertauêre prœlio. [19] cæsa, aut capta ampliùs CM. hominum. Hac victoriâ videtur meruisse Marius, ne eius nati remp. pæniteret, ac bona malis repensasse. Sextus consulatus veluti præmium ei meritorum datus. *Glaucia & Apuleij turba.* Non tamen huius consulatus fraudetur gloriâ; quo Seruilij Glauciæ Saturninique Appuleij furorem, continuatis honoribus remp. lacerantium, & gladiis quoque & cęde comitia discutientium, consul armis compescuit; *A Mario compressa.* hominesque exitiabiles in Hostiliâ curiâ morte multauit. Deinde, interiectis paucis annis, tribunatum *Liuius Drusus.* inijt M. Liuius Drusus, vir nobilissimus, eloquentissimus, sanctissimus, meliore in omnia ingenio animóque, quàm fortunâ vsus: qui, cùm senatui priscum restituere cuperet B *Pro senatu primò:* decus, & iudicia ab equitibus ad eum transferre ordinem; (quippe, eam potestatem nacti equites, Gracchanis legibus cùm in multos clarissimos atque innocentissimos viros sæuissent, tum P. Rutilium, virum non sæculi sui, sed omnis æui optimum, interrogatum lege repetundarum, maximo cum gemitu ciuitatis, damnauerant) in ijs ipsis, quæ pro senatu moliebatur, senatum habuit aduersarium, non intelligentem, si qua de plebis commodis ab eo agerentur, veluti inescandæ illiciendæque multitudinis causâ fieri, vt, minoribus perceptis, maiora permitteret. Denique ea fortuna Drusi fuit, vt malefacta collegarum, quàm [20] eius optimè ab ipso cogitata, senatus probaret magis; & honorem, qui ab eo deferebatur, sperneret; iniurias, quæ ab alijs intendebantur, æquo animo reciperet; & huius summæ gloriæ inuideret, illorum modicam ferret. Tum *Mox in eum vertit.* conuersus Drusi animus, quando benè cœpta malè cedebant, ad dandam ciuitatem Italiæ. quod cùm moliens reuertisset è foro, immensâ illâ & [21] incognitâ, quæ eum *Occiditur.* semper comitabatur, cinctus multitudine, in atrio domus suæ cultello percussus, qui af- C fixus lateri eius relictus est, intra paucas horas discessit. Sed, cùm vltimum redderet spiritum, intuens circumstantium mærentiumque frequentiam, effudit vocé, conuenientissimam conscientiæ suæ: Ecquando, inquit, propinqui amicique, similem mei ciuem habebit resp? Hunc finem clarissimus iuuenis vitæ habuit: cuius morum minimè omittatur argumentum. Cùm ædificaret domũ in palatio in eo loco, vbi est, quæ quondam Ciceronis, mox Censorini fuit, nunc Statilij Sisennæ est; promitteretque ei architectus, ita se eam ædificaturum, vt libera à conspectu, immunis [22] ab omnibus hominibus esset, neque quisquam in eam despicere posset: *Pulchra eius vox.* Tu verò, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum meam, vt, quidquid agam, ab omnibus perspici possit. *Colonia in exteris.* In legibus Gracchi inter perniciosissima numerauerim, quòd extra Italiam colonias posuit. id maiores (cùm viderent tanto potentiorem Tyro Carthaginem, Massiliam Phocæâ, Syracusas Corintho, Cyzicum ac Byzantium Milero, genitali solo) diligenter vitauerant, vt ciues Romanos ad censendum ex prouincijs in Italiam reuocauerint. Prima D autem

18. PRIORE AC POSTERO DIE.] *Benè postero die: & tunc iterùm pugnatum. Plutarchus aliiq́, consensu tradiderunt. Orosio quid visum dissentire, sic scribenti?* Quarto die rursus productæ vtrimque in campum acies, vsque ad meridiem pænè pari pugnauêre discrimine. *Non potest, vt hac res fuit, de quarto die. Audacter emendo:* Orto die.

19. CÆSA AVT CAPTA AMPLIVS C. M. HOMINVM.] *Vt alij summas cæsorum captorúmve concipiunt, videatur geminanda centenaria hîc nota:* CC. M. hominum.

20. EIVS OPTIME AB IPSO COGITATA.] *Voces,* ab ipso, *superfluere censeo.*

21. INCOGNITA MVLTITVDINE.] *Poßis etiam* inconditâ.

22. AB OMNIBVS HOMINIBVS.] *Prima editio optimè,* ab omnibus arbitris. *Arbitri sunt inspectores, censores, quique facta tua aut verba arbitrentur. Plautus:*

——Potare, amare vult, nequi sciat
Néve arbiter sit.

Iterum:

Secede huc nunc iam si videtur procul,
Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant.

23. SERVIVM

A autem extra Italiam colonia *Carthago* condita est. Mors Drusi, iam pridem tumescens, bellum excitauit Italicum. quippe L. Cæsare, P. Rutilio cos. abhinc annos CXX. cùm id *Bellum Italicum.* malum in vniuersâ Italiâ ab Asculanis esset, (quippe [23] Seruium prætorem Funteiumque legatum occiderant) ac deinde à Marsis exceptum, in omnes penetrasset regiones; arma aduersùs Romanos cepit. quorum vt fortuna atrox, ita caussa fuit iustissima. petebant enim eam ciuitatem, cuius imperium armis tuebantur: per omnes annos, atque omnia bella, [24] duplici numero se [25] militum equitumque fungi, neque in eius ciuitatis ius recipi, quæ per eos in idipsum peruenisset fastigium, per quod homines, eiusdem & gentis & sanguinis, vt externos alienosque fastidire posset. id bellum [26] amplius CCC iuuentutis Italicæ abstulit. Clarissimi autem imperatores fuerunt Romani *In eo Imperatores Romani.* eo bello, Cn. Pompeius, Cn. Pompeij Magni pater, C. Marius, de quo prædiximus, L. Sulla, anno antè præturâ functus, Q. Metellus, Numidici filius, qui meritum cognomen Pij consecutus erat. quippe expulsum ciuitate L. Saturnino tribuno pl. quod
B solus in leges eius iurare noluerat, pietate suâ, auctoritate senatus, consensu reip. restituit patrem. Nec triumphis honoribusque, quàm aut caussâ exsilij, aut exsilio, aut reditu clarior fuit Numidicus. Italicorum autem fuerunt celeberrimi duces, Silo Poppædius, Herius Asinius, Insteius Cato, C. Pontidius, Telesinus Pontius, Marius Egnatius, Papius Mutilius. *Imperatores Italici.* Neque ego verecundiâ, domestici sanguinis gloriæ quidquam, dum verum refero, subtraham. quippe multum Minatij Magij, ataui mei, Asculanensis, tribuendum est memoriæ: qui, nepos Decij Magij, Campanorum principis celeberrimi, & fidelissimi viri, tantam hoc bello Romanis fidem præstitit, *Magius Atauus Velleij.* vt cum legione, quam ipse in Hirpinis conscripserat, Herculaneum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sullâ oppugnaret, Cosamque occuparet. cuius de virtutibus cùm alij, tum maximè dilucidéque Q. Hortensius in Annalibus suis retulit. cuius pietati plenam populus R. gratiam retulit; [27] ipsum viritim ciuitate donando, duos filios eius creando prætores, cùm seni adhuc crearentur. Tam varia, atque atrox fortuna Italici belli *Clades belli Italici.*
C fuit, vt per biennium continuum duo Romani consules, Rutilius, ac deinde Cato Porcius, ab hostibus occiderentur, exercitus P. R. multis in locis funderentur, vtque ad saga iretur, diuque in eo habitu maneretur. Caput imperij sui Corfinium legerant, quod appellarent Italicum. Paullatim deinde recipiendo in ciuitatem, qui arma aut non ceperant, aut deposuerant maturiùs, vires refectæ sunt, Pompeio, Sullaque, & Mario fluentem procumbentemque Remp. restituentibus. Finito ex maximâ parte, nisi quæ *Paullatim id ponitur.* Nolani belli manebant reliquiæ, Italico bello, (quo quidem Romani victis afflictisque, ipsi exarmati, quàm integris vniuersis ciuitatem dare maluerunt) consulatum inierunt

23. SERVIVM PRÆTOREM.] *Etiam Orosius* C. Seruium Prætorem *appellat: At Liuij Epitoma* Q. Seruilium Proconsulem, *vti & Appianus.*

24. DVPLICI SE NVMERO.] *Frustrà vexatur*
D *hic locus, qui valet. Tamen legendum aliquis censet* duplici munere: *ab imperitiâ aut certè incogitantiâ moris prisci. qui fuit, vt socij duplum militum ferè darent præ Romanis. Liuius sæpè ingerit. vt libro* XXXVI. Decretum vt nouorum militum tria millia duceret, & trecentos equites: ita vt in iis duæ partes sociûm Latini nominis, tertia ciuium Romanorum esset. *Libro* XXXV. Imperatum L. Quinctio, vti duas legiones ciuium nouas scriberet, & sociûm ac Latini nominis viginti millia peditum, & equites octingentos. *En, manifestò numero duplici: quoniam legiones tunc nondum sex millium factæ. Exempla plura obseruitabis: atque ego alibi distinctiùs, cum deo, dicam.*

25. MILITVM EQVITVMQVE.] *Ergo equites seiuncti à militibus? Ita, genere quodam loquendi. Nam Pedites, quia plurima & præcipua militiæ pars, ἐξοχῇ quadam veniunt sæpè soli in Militum nomen. Cæsar* III. *de Bello ciuili:* Cùm ipsi numero militum equitumque præstarent. *Hirtius in bello Africo:* Aduectis militum equitumque copiis. *Et alibi quoque in iis libris.*

26. AMPLIVS CCC. M. IVVENTVTIS.] *Non dubito, pro cladibus & cædibus quas passim lego. In Eutropio tamen minor multo numerus: qui de bello Sociali & Ciuili simul, libro* V. *scribit:* Consumpserunt vltra CL. M. hominum, viros consulares XXIV. Prætorios VII. Ædilitios LX. Senatores ferè CCC. *Sed ego profectò ibi scribam adauctis natis*, D. M. hominum. *nec minus fuit in vtroque illo bello.*

27. IPSVM VIRITIM CIVITATE DONANDO.] *Id valet: solum & seorsum ciuem facienda, non vnà cum aliis & in turbâ. Quod certè ad honorem eius facit, & amorem simul indicat Romanorum. Valui aliquando scribere:* Ipsum Quiritium ciuitate donando. *nunc desisto.*

Corn. Sulla. ierunt Q. Pompeius, & L. Cornelius Sulla, vir, qui neque ad finem victoriæ satis laudari, neque post victoriam abundè vituperari potest. hic, natus familiâ nobili, sextus à Cornelio Rufino, qui bello Pyrrhi inter celeberrimos fuerat duces, cùm familiæ eius claritudo intermissa esset, diu ita se gessit, vt nullam petendi consulatum cogitationem habere videretur. deinde post præturam illustratus bello Italico, & antè in Galliâ legatione sub Mario, quâ eminentissimos duces hostium fuderat, ex successu animum sumpsit; petensque consulatum, pænè omnium ciuium suffragijs factus est. sed eum honorem [28] vndequinquagesimo ætatis suæ anno assecutus est. Per ea tempora *Mithridates rex.* Mithridates, Ponticus rex, vir, neque silendus, neque dicendus sine curâ, bello acerrimus, virtute eximius, [29] aliquãdo fortunâ, semper animo maximus, cõsilijs dux, miles manu, *Ciues Rom. necat.* odio in Romanos Hannibal, occupatâ Asiâ, necatisque in eâ omnibus ciuibus R. quos quidem eâdem die, atq; horâ, redditis ciuitatibus litteris, ingẽti cum pollicitatione præmiorum interimi iusserat, (quo tempore neque fortitudine aduersus Mithridatem, neque fide in Romanos quisquam Rhodijs par fuit. Horum fidem Mitylenæorum perfidia illuminauit, qui M'. Aquillium, aliósque Mithridati vinctos tradiderunt; quibus libertas, in vnius Theophanis gratiam, posteà à Pompeio restituta est) cùm terribi- *In eum Sulla missus.* lis Italiæ quoque videretur imminere, forte obuênit Sullæ Asia prouincia. is, egressus vrbe, cùm circa Nolam moraretur; (quippe ea vrbs pertinacissimè arma retinebat, exercituque Romano obsidebatur, velut pœniteret eius fidei, quam omnium sanctissimam *P. Sulpicius turbat.* bello præstiterat Punico) P. Sulpicius, tribunus pl. disertus, acer, opibus, gratiâ, amicitijs, vigore ingenij atque animi celeberrimus, cùm anteà, rectissimâ voluntate, apud populum maximam quæsisset dignitatem, quasi pigeret eum virtutum suarum, & benè consulta ei malè cederent, subitò prauus, & præceps, C. Mario, post LXX. annum omnia imperia & omnes prouincias concupiscenti, addixit, legémque ad populum tulit, quâ Sullæ imperium abrogaretur, C. Mario bellum decerneretur Mithridaticum; aliásque leges perniciosas & exitiabiles, neq; tolerandas liberę ciuitati, tulit: quin etiam Q. Pompeij consulis filium, eumdémque Sullę generum, per emissarios factionis suæ interfecit. *Sulla eum comprimit. Marium aliosq; eiicit.* Tum Sulla, contracto exercitu, ad vrbem redijt, eámque armis occupauit, XII. auctores nouarum pessimarúmque rerum, inter quos Marium, cum filio, & P. Sulpicio, vrbe exturbauit, ac, lege latâ, exsules fecit. Sulpicium etiam assecuti equites, in Laurentinis paludibus iugulauêre, capútque eius erectum & ostentatum pro Rostris, velut omen *Marius captus.* imminentis proscriptionis fuit. Marius post sextum consulatum, annóque LXX. nudus, ac limo obrutus, oculis tantummodo ac naribus eminentibus, extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens consectantes Sullę equites, abdiderat, iniecto in collum loro, in carcerem Minturnensium, [30] iussu II. viri, perductus est. ad quem interficiendum missus cum gladio seruus publicus, natione Germanus, qui fortè ab imperatore eo bello Cimbrico captus erat, vt agnouit Marium, magno eiulatu exprobmenti indignationem casus tanti viri, abiecto gladio, profugit è carcere. Tum ciues, ab *Dimissus.* hoste, misereri paullò antè principis viri, docti, instructum eum viatico, collatáque ve- *In Africâ latet.* ste, in nauem imposuerunt. at ille, assecutus circa Ænariam filium, cursum in Africam direxit; inopémque vitam in tugurio ruinarum Carthaginẽsium tolerauit; cùm [31] Marius adspiciens Carthaginem, illa intuens Marium, alter alteri possent esse solario. Hoc ptimùm anno, sanguine consulis Romani, militis imbutæ manus sunt: quippe Pompeius

28. VNDEQVINQVAGESIMO ANNO.] *Plutarchus*, quinquagesimo. Ὕπατος μὲν, *inquit*, ἀποδείκνυται πεντήκοντα ἔτη γεγονώς.

29. ALIQVANDO FORTVNA, SEMPER ANIMO MAXIMVS.] *Malim*, aliquamdiu. *Sed de magnitudine animi huius regis, emendetur Sallustianum fragmentum (apud Fabium, si memini:)* Mithridates corpore ingenti, perinde & armatus. *Facito*: perinde & animatus.

30. IVSSV II. VIRI.] *An potiùs*, II. virûm? *Duo enim certè in coloniis.*

31. MARIVS ASPICIENS CARTHAGINEM, &c.] *Egregiè exprimit & subiicit lubricum istud & incertum rerum humanarum. Placuit Lucano, & mutuatus est:*

—— Solatia fati
Carthago Mariusq; tulit, pariterq; iacentes
Ignouêre deis.

32. SVB

A peius, collega Sullę, ab exercitu Cn. Pompeij proconsulis, seditione, sed quam dux crea- *Q. Pompeius*
uerat, interfectus est. Non erat Mario Sulpicióque Cinna temperatior. itaque, cùm ita *interfectus.*
ciuitas Italiæ data esset, vt in octo tribus contribuerētur noui ciues; ne potentia eorum, *Cor. Cinna*
& multitudo, veterum ciuium dignitatem frangeret, plusque possent recepti in benefi- *turbamenta.*
cium, quàm auctores beneficij; Cinna, in omnibus tribubus eos se distributurum, pol-
licitus est. quo nomine, ingentem totius Italiæ frequentiam in vrbem acciuerat. è quâ
pulsus, collegæ optimatiúmque viribus, cùm in Campaniam tenderet, ex auctoritate
senatus, consulatus ei abrogatus est, suffectúsque in eius locum L. Cornelius Merula, *Consulatus*
flamen Dialis. Hæc iniuria homine, quàm exemplo, dignior fuit. Tum Cinna, corru- *ei adimitur.*
ptis primò centurionibus ac tribunis, mox etiam, spe largitionis, militibus, ab eo exer- *Exercitum*
citu, qui circa Nolam erat, receptus est. is cùm vniuersus in verba eius iurasset, retinens *corrumpit.*
insignia consulatus, patriæ bellum intulit, fretus ingenti numero nouorum ciuium, è
quorum delectu CCC. amplius cohortes conscripserat, ac triginta legionum instar im-
B pleuerat. Opus erat partibus, auctoritate, gratiâ, cuius augendæ, C. Marium, cum fi- *Marium re-*
lio, de exsilio reuocauit, quique cum iis pulsi erant. Dum bellum autem infert patriæ *uocat.*
Cinna, Cn. Pompeius, Magni pater, (cuius præclarâ operâ bello Marsico præcipuè cir- *Cn. Pompeius*
ca Picenum agrum, vt pręscripsimus, vsa erat resp. quique Asculum ceperat, circa quam *pater.*
vrbem, cùm in multis aliis regionibus exercitus dispersi forent, v. & LXX. ciuium Ro-
manorum, amplius LX. Italicorum vnâ die conflixerant) frustratus spe continuandi
consulatus, ita se dubium mediumque partibus præstitit, vt omnia ex proprio vsu age-
ret, temporibusque insidiari videretur, & huc atque illuc, vnde spes maior affulsisset po-
tentiæ, se, exercitumque deflecteret; sed, ad vltimum, magno atrocique prœlio, cum *Ambiguè cum*
Cinnâ conflixit. Cuius commissi patratique [32] sub ipsis mœnibus, sociisque vrbis Ro- *Cinnâ pu-*
manæ pugnantibus spectantibusque, quàm fuerit euentus exitiabilis, vix verbis expri- *gnat.*
mi potest. Post hoc, cùm vtrumque exercitum, velut parum bello exhaustum, lacera-
ret pestilentia, Cn. Pompeius decessit: cuius interitus voluptas, amissorum aut gladio,
C aut morbo ciuium pænè damno repensata est: populúsque Romanus, quam viuo ira-
cundiam debuerat, in corpus mortui contulit. Seu duæ, seu tres Pompeiorum fuêre fa-
miliæ, primus eius nominis, ante annos ferè CLXVIII. Q. Pompeius cum Cn. Serui-
lio consul fuit. Cinna, & Marius, haud incruentis vtrimque certaminibus editis, vrbem
occupauerunt: sed prior ingressus Cinna, de recipiendo Mario, legem tulit. mox *Cinna vrbem*
C. Marius, pestifero ciuibus suis reditu, intrauit mœnia. nihil illâ victoriâ fuisset cru- *intrat:* *Mox Marius.*
delius, nisi mox Sullana esset secuta. neque licentiâ immediocri sæuitum, sed excellis-
simi quique eminentissimæ ciuitatis viri variis suppliciorum generibus affecti. in iis
consul Octauius, vir lenissimi animi, iussu Cinnæ, interfectus est. Merula autem, qui *Octauius cæ-*
se sub aduentum Cinnæ consulis abdicauerat, incisis venis, superfusóque altaribus san- *sus.* *Et Merula.*
guine, quos sæpè pro salute reip. flamen Dialis precatus erat deos, eos in exsecrationem
Cinnæ, partiumque eius tum precatus, optimè de rep. meritum spiritum reddidit.
M. Antonius, princeps ciuitatis, atque eloquentiæ, gladiis militum, quos ipsos facun- *Et Antonius.*
D diâ suâ moratus erat, iussu Marij Cinnæque, confossus est. Q. Catulus, & aliarum *Et Catulus.*
virtutum, & belli Cimbrici gloriâ, quę illi cum Mario communis fuerat, celeberrimus,
cùm ad mortem conquireretur, conclusit se loco, nuper [33] calce arenaque perpolito,
illatóque igni, qui vim odoris excitaret, simul exitiali hausto spiritu, simul incluso suo,
mortem

32. SVB IPSIS MOENIBVS, SOCIISQVE VRBIS ROMANÆ PVGNANTIBVS SPECTANTIBVSQVE.] *Displicent, nec germana sunt.* Socij Romanæ vrbis, *duriter dicuntur: iidem* pugnasse & spectasse, *falsò. Nam ciues quoque parte vnâ pugnarunt, nec socij sanè spectatores vlli sed actores. Denique copula in voce* sociisque, *non pro sermonis textu. Nos credimus fuisse:* sub ipsis mœnibus oclisque (*siue* oculisque) vrbis Romanæ, pugnantibus spectantibusq́; quàm fuerit exitiabilis. *Hæc pugna, inquit, commissa, non vt aliæ procul à patriâ, sed apud Ianiculum, sub ore atque oculis Romanæ vrbis, quàm tristis funestaq́; fuerit & pugnantibus & spectantibus, ægrè dici potest. Sic mihi videtur: & rogo nequis ἀπῳεος τῶν κριτικῶν κριτὴς ἔσω.*

33. CALCE ARENAQVE PERPOLITO.] *Verius fuerit*, perlito.

mortem magis voto, quàm arbitrio inimicorum, obijt. Omnia erant præcipitia in rep. A
nec tamen adhuc quisquam inueniebatur, qui bona ciuis Romani aut donare auderet,
Bona ablata. aut petere sustineret. Posteà id quoque accessit, vt sæuitiæ caussam auaritia præberet, & modus culpæ ex pecuniæ modo constitueretur, & qui fuisset locuples, fieret nocens, sui quisque periculi merces foret; nec quidquam videretur turpe, quod esset quæstuosum. Secundum deinde consulatum Cinna, & septimum Marius, in priorum dedecus, inijt; *C. Marij mors.* cuius initio, morbo oppressus, decessit, vir in bello hostibus, in otio ciuibus infestissimus, quietisque impatientissimus. In huius locum suffectus Valerius Flaccus, turpissimæ legis auctor, quâ creditoribus quadrantem solui iusserat: cuius facti merita eum pœna intra biennium consecuta est. Dominante in Italiâ Cinnâ, maior pars nobilitatis ad Sullam in Achaiam, ac deinde pòst in Asiam perfugit. *Sulla res in Græciâ.* Sulla interim, cum Mithridatis præfectis, circa Athenas, Bœotiámque & Macedoniam, ita dimicauit, vt & Athenas reciperet, & plurimo circa multiplices Piræei portus munitiones labore expleto, amplius CC. hostiū interficeret, nec minus multa caperet. Si quis hoc rebellandi tem- B
Athenæ oppugnat. pus, quo Athenæ oppugnatæ à Sullâ sunt, imputat Atheniensibus, nimium veri vetustatisque ignarus est. adeò enim certa Atheniensium in Romanos fides fuit, vt semper & in omni re, quidquid sincerâ fide gereretur, id Romani Atticâ fieri prædicarent. Ceterùm tum oppressi Mithridatis armis homines miserrimæ conditionis, cùm ab inimicis tenerentur, oppugnabantur ab amicis, & animos extra mœnia, corpora, necessitati seruientes, intra muros habebant. *Pax cum Mithridate.* Transgressus deinde in Asiam Sulla, parentem antè omnia, supplicemque Mithridatem inuênit, quem multatū pecuniâ ac parte nauium, Asiâ, omnibusque alijs prouincijs, quas armis occupauerat, decedere coëgit: captiuos recepit: in perfugas, noxiosque animaduertit: paternis, id est Ponticis finibus contentum esse iussit. *C. Fimbria.* C. Flauius Fimbria, qui præfectus equitum ante aduentum Sullæ, Valerium Flaccum, consularem virum, interfecerat, exercitúque occupato imperator appellatus, fortè Mithridatem pepulerat prœlio, sub aduentu Sullæ se ipse interemit, adolescens, quæ pessimè ausus erat, fortiter exsecutus. *P. Lænatis sæuitia.* Eodem anno P. Lænas tribunus pl. C
14 Sex. Lucilium, qui priore anno tribunus pl. fuerat, saxo Tarpeio deiecit; &, cùm collegæ eius, quibus diem dixerat, metu ad Sullam profugissent, aquâ ignique ijs interdixit. *Parthi ad Sullam.* Tum Sulla, compositis transmarinis rebus, cùm ad eum, primum omnium Romanorum, legati Parthorum venissent, & in ijs quidam magi ex notis corporis respon-
Is in Italiam. dissent, 15 cælestem eius vitam & memoriam futuram, reuectus in Italiam, haud plura, quàm XXX. armatorum millia aduersum CC. amplius hostium exposuit Brundisij. Vix quidquàm in Sullæ operibus clarius duxerim, quàm quòd, cùm per triennium Cinnanæ Marianæque partes Italiam obsiderent, neque illaturum se bellum ijs dissimulauit, nec, quod erat in manibus, omisit; existimauitque, antè frangendum hostem, quàm vlciscendum ciuem; repulsoque externo metu, vbi, quod alienum *Cinna cædes.* esset, vicisset, superaret quod erat domesticum. Ante aduentum L. Sullæ Cinna, seditione ortâ, ab exercitu interemptus est, vir dignior, qui arbitrio victorum moreretur, quàm iracundiâ militum. de quo verè dici potest, ausum eum, quæ nemo auderet bo- D
nus; perfecisse, quæ à nullo, nisi fortissimo, perfici possent; & fuisse eum in consultando temerarium, in exsequendo virum. Carbo, nullo suffecto collegâ, solus toto anno con-
Sulla modestia. sul fuit. Putares, Sullam venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tantâ cum quiete exercitum per Calabriam Apuliamque cum singulari curâ frugum, agrorum, hominum, vrbium perduxit in Campaniam; tentauitque iustis legibus, & æquis conditionibus bellum componere: sed iis, quibus & pessima & immodica cupiditas erat, non poterat pax placere. Crescebat interim in dies Sullæ exercitus, confluen-

34. SEX. LVCILIVM SAXO TARPEIO DEIECIT.] *Plutarchus in Mario, ipsum Marium auctorem huius facti edit: sed in eo legas*, Σέξτον Λουκῖνον: Sextum Lucinum. *Nostrum, an illum rescribis?*

35. CÆLESTEM EIVS VITAM ET MEMORIAM FVTVRAM.] *Suspecta mihi vocula. Nam cur Sullæ* vita cælestis? *imò scelesta reuerà, & facinorum plena. Si ad famam & nomen respicit prædictio: cur non* immortalem, *aut, quod ego velim censeamque nunc substitui*, celebrem *dicat? Celebrem inquam lego: & in Plutarcho magorum hoc præsagium breuiter sic concipitur*, μέγιστον γενέσθαι.

A fluentibus ad eum optimo quôque, & ſaniſſimo. Felici deinde circa Capuam euentu
Scipionem Notbanumq́ue conſules ſuperat: quotum Norbanus, acie victus; Scipio,
ab exercitu ſuo deſertus, ac proditus, inuiolatus à Sullâ dimiſſus eſt. adeò enim Sulla *Clementia.*
diſſimilis fuit bellator, ac victor; vt, dum vincit, [36] iuſtiſſimo lenior, poſt victoriam
audito fuerit crudelior. [37] nam & conſul, vt prædiximus, exarmatum Q. Sertorium,
propinquanti mox bello facem, & multos alios, potitus eorum, dimiſit incolumes:
credo, vt in eodem homine duplicis ac diuerſiſſimi animi conſpiceretur exemplum.
Poſt victoriam, quâ deſcendens montem Tifara cum C. Norbano concurrerat Sulla,
[38] gratus Dianæ, cuius numini regio illa ſacrata eſt, ſoluit; [39] aquas ſalubritate in me- *Dianæ donũ.*
dendiſq́ue corporibus nobiles vt potiùs agros omnes adduxit deæ, huius gratæ religio-
nis memoria, & inſcriptio, templi affixa poſti, hodieq́ue teſtatur ærea tabula. Intereà de-
inde conſules Carbo III. & C. Marius ſepties conſulis filius, annos natus XXVI. vir ani- *C. Marius filius.*
mi magis, quàm æui paterni, multa fortiterq́ue molitus, neque vſquam inferior nomi-
B ne conſulis, apud Sacriportum pulſus à Sullâ acie, Præneſte, quod antè naturâ muni-
tum præſidiis firmauerat, ſe, exercitumq́ue contulit. [40] Ne quid vmquam malis pu-
blicis deeſſet, in quâ ciuitate ſemper virtutibus certatum erat, certabatur ſceleribus; op-
timuſq́ue ſibi videbatur, qui fuerat peſſimus. quippe, dum ad Sacriportum dimicatur,
Damaſippus prætor Domitium Scęuolam etiam pontificem maximum, & diuini hu- *Damaſippi facinora.*
maniq́ue iuris auctorem celeberrimum, & C. Carbonem prætorium, conſulis fratrem,
& Antiſtium ædilicium, velut fauentes Sullæ partibus, in curiâ Hoſtiliâ trucidauit.
Non perdat nobiliſſimi facti gloriam Calpurnia, Beſtiæ filia, vxor Antiſtij, quæ, iugu- *Magnanima Calpurnia.*
lato, vt prædiximus, viro, gladio ſeipſam transfixit. quantum huius gloriæ famæque
acceſſit? [41] nunc virtute eminet, patriâ latet. At Pontius Teleſinus, dux Samnitium, *Pontius Teleſinus.*
[42] vir domi belliq́ue fortiſſimus, penitúſque Romano nomini infeſtiſſimus, [43] con-
tractis circiter XL. fortiſſimæ pertinaciſſimæque in retinendis armis iuuentutis, Carbo-
ne ac Mario COS. [44] abhinc annos XL. Kal. Nou. ita ad portam Collinam cum Sullâ *Cum Rom. pugnat.*
C dimicauit, vt ad ſummum diſcrimen & eum & remp. perduceret: quæ non maius pe-
ricu-

36. IVSTISSIMO LENIOR.] Iuſto lenior, *mo-gis ferrem. Quid ſi etiam* mitiſſimo lenior?

37. NAM ET CONSVL, VT PRÆDIXIMVS, EXARMATVM Q. SERTORIVM.] *Vbi hoc, ſodes, prodixiſti Vellei? ne potuiſti quidem. nam profectò nihil harum rerum Sulla geſſit Conſul, ſed Proconſul. Clarum id eſt. Correctiunculâ igitur nos expedimus:* Nam & Conſulem, vt prædiximus, exarmatumq́ue Sertorium. *Ita ſanè eſt. Sulla clementiam lenitatemq́ exhibuit & in Conſule: quo illo? Scipione, quem antè dictum, cùm exercitum ipſumq́ in poteſtatem redegiſſet, dimiſſum ſine noxâ: & in Sertorio, qui Sueſſam fruſtrà occuparat, atque in Hiſpaniam aufugit. Appianum vide.*

D 38. GRATVS DIANÆ.] Grates *legendum, vt & alij dixerunt. Sed de templo hoc Dianæ apud Pauſaniam legi non omittendum. Ille libro* V. *vbi diſputat de elephantum dentibus ſiue cornibus: ait, ſe vidiſſe* ἐν γῇ τῇ Καμπανῶν κρανίον ἐλέφαντος ἐν Ἀρτέμιδος ἱερῷ. *& addit:* σταδίους δὲ ὡς τριάκοντα ἀπέχει μάλιστα Καπύης τὸ ἱερὸν: in terrà Campanorum, caluam elephantis, in templo Dianæ. quod abeſt maximè à Capuâ triginta ſtadiis. *Certè hoc ipſum eſt in quod Sulla tam munificus.*

39. AQVAS SALVBRITATE IN MEDENDISQVE CORPORIBVS NOBILES.] *Totam hanc periodum ſic, me arbitro, reſcribas.* Aquas ſalubritate medendiſq́ue corporibus nobiles, agroſq́ue omnes addixit deæ. Huius gratæ religionis memoriam inſcriptio templi affixa poſti, hodieque tabula teſtatur ærea intra ædem. Inde Conſules Carbo. *Præiuit nobis prima editio, tum alibi ingenium, quo fas in his talibus modicè modeſtéque vti.*

40. NEQVID VMQVAM.] *Malim*, vſquam.

41. NVNC VIRTVTE EMINET, PATRIA LATET.] *Corruptum hoc eſſe dicam, & dicam tantùm. Non enim medeor. Certè patria eius non latet, & Romanam fuiſſe nomen genúſque euincunt*, Calpurnia Beſtiæ filia.

42. VIR DOMI BELLIQVE FORTISSIMVS.] *Primâ editione*, animi belliq́ue. *Nec reiicio, cùm ſimile ſit illi Corneliano*, ingens animi.

43. CONTRACTIS CIRCITER XL. MILLIBVS.] *Penè duplicant numerum Appianus, Oroſius, Eutropius, ſcribúntque* millia LXXX. *At non hîc ſaltem* LX.?

44. ABHINC ANNOS XL. KAL. NOVEMBRIBVS.] *Aldus repoſuit*, annos CXI. *Rectè. ſed de Kalendis Nouembribus etiamne rectum? ambigo. Nam paullò infrà ſcribis:* Felicitatem eius diei, quo Samnitium Teleſiniq́ue pulſus eſt exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circenſium honorauit memoriâ, quibus ſine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur. *Atqui profectò perpetui ij ludi in Kalendario Romano ſunt notati, non Kalendis Nouembribus (tunc enim nulli) ſed* VII. Kal. Nou. *atque ibi ſculptum:* LVD. VICT. *ſicut & ſequenti quotriduo*, LVDI. *Niſi fallor, iſti ipſi ſunt, & ad hunc numerum Velleiana lectio reformanda.*

45. MAGNI-

riculum adijt, Hannibalis intra tertium miliarium castra conspicara, quàm eo die, quo A circumuolans ordines exercitus sui Telesinus, dictitansque adesse Romanis vltimum diem, vociferabatur eruendam delendámque vrbem; adijciens, nunquam defuturos raptores Italicæ libertatis lupos, nisi silua, in quam refugere solerent, esset excisa. Post primam demùm horam noctis & Romana acies respirauit, & hostium cessit. Telesinus *Occiditur.* posterâ die semianimis repertus est, victoris magis, quàm morientis, vultum præferens: cuius abscissum caput ferri gestaríque circa Præneste Sulla iussit. Tum demum, despe- *Marij filij cædes.* ratis rebus suis, C. Marius adolescens per cuniculos, qui, miro opere fabricati, in diuersas agrorum partes ferunt, conatus erumpere, cùm foramine è terrâ emersisset, à dispositis in idipsum interemptus est. Sunt, qui suâ manu; sunt, qui concurrentem mutuis ictibus cum minore fratre Telesino, vnà obsesso, & erumpente, occubuisse prodiderint. vtcumque cecidit, hodiéque tantâ patris imagine nō obscuratur eius memoria. de quo *Sulla Felix dictus.* iuuene quid existimauerit Sulla, in promptu est. occiso enim demum eo, Felicis nomen assumpsit: quod quidem vsurpasset iustissimè, si eundem & vincēdi & viuendi finem B *Ofella Lucretius.* habuisset. Oppugnationi autē Prænestis ac Marij præfuerat Ofella Lucretius; qui cùm antè Marianarum fuisset partium, prætor ad Sullam transfugerat. Felicitatem diei, quo Samnitium Telesiníque pulsus est exercitus, Sulla perpetuâ ludorum Circensium honorauit memoriâ, quibus sine nomine Sullanæ victoriæ celebrantur. Paullò antè, quàm Sulla ad Sacriportum dimicaret, 45 magnificis prœlijs partium eius viri hostium exercitum fuderant, duo Seruilij apud Clusium, Metellus Pius apud Fauentiam, M. Lucullus circa Fidentiam. Videbantur finita belli ciuilis mala, cùm 46 Sullæ crudelitate au- *Sulla Dictator.* cta sunt. quippe, 47 dictator creatus, (cuius honoris vsurpatio per annos CXX. intermissa. nam proximus post annum, quàm Hannibal Italiâ excesserat: vt appareat populum Romanum vsum dictatoris non tam desiderasse, quàm timuisse potestatem imperij, quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. vsi fuerant) immodicæ cru- *Proscriptiones.* delitatis licentiâ vsus est. Primus ille, & vtinam vltimus, exemplum proscriptionis inuênit, vt, in quâ ciuitate petulantis conuicij 48 iudicium histrioni exoleto redditur, in C eâ iugulati ciuis reip. constitueretur auctoramentum; plurimúmque haberet, qui plurimos interemisset; neque occisi hostis, quàm ciuis, vberius foret præmium; fieretque quisque merces mortis suæ. Nec tamen in eos, qui contrà arma tulerant, sed in multos insontes sæuitum. adiectum etiam, vt bona proscriptorum vænirent; exclusique paternis opibus liberi, etiam petendorum honorum iure prohiberentur; simúlque, quod indignissimum est, senatorum filij & onera ordinis sustinerent, & iura perderent. Sub *Cn. Pompeius.* aduentum in Italiam L. Sullæ, Cn. Pompeius, eius Pompeij filius, quem magnificentissimas res in consulatu gessisse bello Marsico prædiximus, XXIII. annos natus, abhinc annos CXIII. priuatis vropibus, ita consilijs magna ausus, magnificeque conata exsecutus, ad vindicandam restituendámque dignitatem patriæ, firmum ex agro Piceno, qui totus paternis eius clientelis refertus erat, contraxit exercitum. cuius viri magnitudo multorum voluminum instar exigit: sed operis modus paucis eum narrari iubet.

Fuit D

45. MAGNIFICIS PROELIIS.] *Non muto. etiam paullò pòst*, magnificentissimas res gerere *inuenies.*

46. SVLLÆ CRVDELITATE AVCTA SVNT.] *Suspicor scripsisse Velleium*, nata sunt. *Haud paullò argutior sic sententia, & ἀντιθέτου exornata.*

47. DICTATOR CREATVS (CVIVS HONORIS VSVRPATIO, &c.] *Parum hac inter se apta. Distingui scribiq. mauelim:* Dictator creatus (cuius honoris vsurpatio per annos CXX. intermissa. nam proximus post annum quàm Hannibal Italiâ excesserat: vt appareat populum Romanum non tam desiderasse, quàm timuisse.) potestate imperij, quo priores ad vindicandam maximis periculis remp. vsi fuerant, immodicæ crudelitatis licentiâ abusus est. *Ex hac distinctione, & transposita notâ parentheseos, longè alia clariorq. sententia, quàm quæ vulgatur. maximè si mecum* potestate, *pro* potestatem *scribas: itémque* abusus, *non* vsus.

48. IVDICIVM HISTRIONI EXOLETO REDDITVR.] *(* In Epistolis.)* *Alibi tentauimus hunc locum, etiamq. alij. Nunc placeat:* iudicium in histrionem ex albo. *Nam id verum est. & legibus* XII. *animaduersi actores aut histriones, qui carmen actitassent quod infamiam flagitiúmve faceret alteri. In bonâ omni Rep. ita solitum: hodierna licentia quàm effranis solutáque es!*

49. Ex

A Fuit hic genitus matre Luciliâ, stirpis senatoriæ, formâ excellens, non eâ, quâ flos commendatur ætatis, sed [49] ex dignitate constantiáque in illam conueniẽs amplitudinem, fortunam quoque eius, ad vltimum vitæ comitata est diem: innocentiâ eximius, sanctitate præcipuus, eloquentiâ medius; potentiæ, quæ honoris causâ ad eum deferretur, non vt ab eo occuparetur, cupidissimus; dux bello peritissimus; ciuis in togâ (nisi vbi vereretur, ne quem haberet parem) modestissimus; amicitiarum tenax, in offensis exorabilis, [50] in reconciliandâ gratiâ fidelissimus, in accipiendâ satisfactione facillimus, potentiâ suâ numquam, aut raro ad impotentiam vsus, [51] pænè omnium votorum expers, nisi numeraretur inter maxima, in ciuitate liberâ dominâque gentium, indignari, cùm omnes ciues iure haberet pares, quemquam æqualem dignitate conspicere. Hic, à togâ virili assuetus commilitio prudentissimi ducis parentis sui, bonum & capax rectæ discendi ingenium singulari rerum militarium prudentiâ excoluit, vt à Sertorio Metellus laudaretur magis, Pompeius timeretur validiùs. Tum M. Perperna, prætorius, è *Eius laudes.*

B proscriptis, gentis clarioris, quàm animi, Sertorium inter cenam Etoscæ interemit, Romanisque certam victoriam, partibus suis excidium, sibi turpissimam mortem pessimo auctorauit facinore. Metellus & Pompeius ex Hispanis triumpharunt: sed Pompeius, hoc quoque triumpho, adhuc eques Romanus, ante diem, quàm consulatum iniret, curru vrbem inuectus est. quem virum, quis non miretur, per tot extraordinaria imperia in summum fastigium vectum, iniquo tulisse animo, C. Cæsaris, in altero consulatu petendo, senatum populúmque R. rationem habere? adeò familiare est hominibus, omnia sibi ignoscere, nihil alijs remittere; & inuidiam rerum non ad caussam, sed ad voluntatem personasque dirigere. Hoc consulatu Pompeius tribuniciam potestatem restituit, cuius Sulla imaginem in iure reliquerat. Dum Sertorianum bellum in Hispaniâ geritur, LXIV. fugitiui è ludo gladiatorio Capuâ fugientes, duce Spartaco, raptis ex eâ vrbe gladijs, primò Vesuuium montem petiêre, mox, crescente in dies multitudine, grauibus varijsque casibus affecêre Italiam. quorum numerus in tantum adoleuit, *Sertorij cædes.* *Tribunicia potestas restituta.* *Spartacium bellum.*

C vt, quâ vltimò dimicauêre acie, XL. hominum se Romano exercitui opposuerint. Huius patrati gloria penes M. Crassum fuit, mox [52] Romanorum omnium principem. Conuerterat Cn. Pompeij persona totum in se terrarum orbem, & per omnia maiore vi habebatur: qui cùm consul perquàm laudabiliter iurasset, se in nullam prouinciam ex eo magistratu iturum, idque seruasset, post biennium A. Gabinius tribunus legem tulit, vt, cùm belli more, non latrociniorum, orbem classibus, iam non furtiuis expeditionibus, piratæ terrerent, quasdam etiam Italiæ vrbes diripuissent; Cn. Pompeius ad eos opprimendos mitteretur; essetque ei imperium æquum in omnibus prouincijs cum proconsulibus, vsque ad quinquagesimum miliarium à mari. quo S.C. pęnè totius terrarum orbis imperium vni viro deferebatur: sed tamen idem hoc ante biennium in M. Antonij præturâ decretum erat. sed [53] interdum persona, vt exemplo nocet, ita inuidiam *M. Crassus confecit.* *Piraticum bellum.* *Pompeio id decretum.*

49. Ex dignitate constantiaqve, &c.] *Arbitror hæc legenda:* ex dignitate constanti, quæ

D in illam conueniens amplitudinem fortunamq́;, eum ad vltimum vitæ comitata est diem. *Considera, & mecum facies. De graui autem hac & ἀξιωματικῇ Pompeij formâ, ex Silio aliquid capies libro* XIIII.

Ille hirtâ cui subrigitur coma fronte, decorũ
Et gratum terris Magnus caput.

50. In reconcilianda gratia fidelissimvs.] *Imò* reconciliatâ. *Nam ibi fides locum habet, vti facilitas in reconciliandâ.*

51. Pæne omnivm votorvm expers.] *Nimium est pro Pompeio. & quis vel Socrates ad hunc sapientiæ gradum venit, nil vouere? Aldus igitur* vitiorum *fecit, haud malè. Possis &*, notarum: *ac consequenter*, inter maximas. *Vt Velit nihil esse culpandum notandumq́, in Pompeio, præter nimiam æstimationem sui & studium excellendi.*

52. Romanorvm omnivm principem.] *Non sanè* omnium: *nec Cæsar aut Pompeius concesserint. Quid si*, opibus? *id verum sit. nec displiceat etiam omissis vocem*, omnium, *atque induci.*

53. Interdvm persona, vt exemplo nocet, &c.] *Quid noxa exemplorum hic ad rem? Examina, videbis frigidum hoc totum esse aut ineptum. Censeo legendum:* Interdum persona, vt exempla docent, aut inuidiam auget aut leuat. *Hoc scilicet per occasionem, sententiæ modo, addit: Sæpè in eâdem re aut culpâ inuidiam maiorem minorémve esse, & voces attolli aut minui, aspectu personæ magis quàm meriti. idq́, exempla testari. Suprà hoc ipsum dixerat:* Familiare esse hominibus, inuidiam rerum non ad caussam, sed ad voluntatem personasque dirigere.

54. Æqva-

uidiam auget, aut leuat. In Antonio homines æquo animo passi erant. tarò enim inui- A
detur eorum honoribus,quorum vis non timetur. Contrà,in ijs homines extraordina-
ria reformidant, qui ea suo arbitrio aut depositúri, aut retenturi videntur, & modum
in voluntate habent. Dissuadebant optimates: sed consilia impetu victa sunt. Digna
Q. Catulus. est memoriâ Q.Catuli cùm auctoritas, tum verecundia: qui cùm,dissuadens legem,in
concione dixisset,esse quidem præclarum virum Cn.Pompeium,sed nimium iam libe-
ræ reip. neque omnia in vno reponenda; adiecissetque, Si quid huic accidérit,quem in
eius locum substituetis? succlamauit vniuersa concio, Te, Q.Catule. Tum ille, victus
consensu omnium, & tam honorifico ciuitatis testimonio, è concione discessit. Hîc
hominis verecundiam, populi iustitiam mirari libet: huius,quòd non vltrà contendit;
plebis, quòd dissuadentem & aduersarium voluntatis suæ, vero testimonio fraudare
Cotta iudiciaria lex. noluit. Per idem tempus Cotta iudicandi munus, quod C. Gracchus, ereptum sena-
tui,ad equites, Sulla ab illis ad senatum,transtulerant, [54] æqualiter inter vtrumque or-
Roscij Theatralis. dinem partitus est. & Horoscius lege suâ equitibus in theatro loca restituit. At Cn. B
Pompeius, multis & præclaris viris in id bellum assumptis, descriptoque in omnes re-
cessus maris præsidio nauium, breui, inexsuperabili manu, terrarum orbem liberauit;
prædonesque [55] per multa proelia multis locis victos,circa Ciliciam classe aggressus,fu-
Piratæ vincuntur. dit ac fugauit. &, quo maturiùs bellum tam latè diffusum conficeret, reliquias eorum
In vrbibus locantur. contractas, in vrbibus, remotoque à mari loco, incertâ sede constituit. [56] Sunt qui
hunc carpant. sed,quamquam in auctore satis rationis est, tamen ratio quemlibet ma-
gnum auctorem faceret. datâ enim facultate sine rapto viuendi, rapinis arcuit. Cùm
L.Luculli res. esset in fine bellum Piraticum, & L.Lucullus (qui, ante septem annos ex consulatu sor-
titus Asiam,Mithridati oppositus erat,magnasque ac memorabiles res ibi gesserat,Mi-
thridatem sæpè multis locis fuderat, egregiâ Cyzicum liberarat victoriâ, Tigranem,
regum maximum, in Armeniâ vicerat,vltimamque bello manum pænè magis noluc-
rat imponere,quàm non potuerat, qui,alioqui per omnia laudabilis, & bello pænè in-
uictus, [57] pecuniæ expellebatur cupidine) idem bellum adhuc administraret, Mani- C
Manilij lex. lius tribunus pl. semper venalis,& alienæ ministet potentiæ,legem tulit, vt bellum Mi-
thridaticum per Cn. Pompeium administraretur. Accepta ea, magnisque certatum
Iurgia Luculli & Pompey. inter imperatores iurgiis,cùm Pompeius Lucullo [58] infamiam pecuniæ,Lucullus Pom-
peio interminatam cupiditatem obiiceret imperij, [59] neuterque ab eo,quod argueba-
tur,mentitus argui posset. nam [60] neque Pompeius,vt primùm ad remp. aggressus est,
quemquam animo parem tulit: & in quibus rebus primus [61] esse debebat, solus esse
cupiebat. neque eo viro quisquam aut alia omnia minùs,aut gloriam magis concupiit.
in appetendis honoribus immodicus, in gerendis verecundissimus, [62] vt qui eos, vt
liben-

54. ÆQVALITER INTER VTRVMQVE ORDINEM PARTITVS EST.] *Aliter hoc se habere certum est, nec inter duos ordines sed tres diuisum à Cottâ iudicandi munus. Nesciuit, aut neglexit Velleius? vix credam. magis de vitio: scribamq́,* inter ordines partitus est. *Statim etiam malo cum Aldo,* loca constituit: *aut*, instituit. *Nam certè Otho rei eius primus auctor.*

55. PER MVLTA PROELIA MVLTIS LOCIS VICTOS.] *Primæ editioni abest vox* proelia. *Addita explendæ sententiæ videtur. & fortean fuit,* per multos, multis locis. *Per multos, legatos nempe Pompey & duces.*

56. SVNT QVI HVNC CARPANT.] *Scribo,* hoc carpant.

57. PECVNIÆ EXPELLEBATVR CVPIDINE.] *Vnde* expellebatur? *aut quâ conuenit hoc verbi? Lego,* debellabatur. *Vir, inquit, ab hoste inuictus, à pecuniâ vincebatur.*

58. INFAMIAM PECVNIÆ.] *Puto rectius,* infamem: *& refero ad cupiditatem.*

59. NEVTERQVE AB EO QVOD ARGVEBATVR MENTITVS ARGVI POSSET.] *Vide num* D *verius, certè clarius:* neuterque adeò, quod arguebat, mentitus argui posset. *Neuter falsus conuinci arguiq; in eo posset, quod arguebat. Vterque vtrique veram culpam obiiciebat,*

60. NEQVE POMPEIVS QVEMQVAM ANIMO PAREM TVLIT.] *Animorum ergo inspector & arbiter Pompeius? non opinor. nec hoc illi ægrè, si quis animo æquaretur, sed si re & specie externâ. Fortaßè,* omnino, *pro* animo *legendum. Quid si etiam vox alia inclusa in simili priore? vt sit,* quemquam æquo animo parem.

61. ESSE DEBEBAT.] *Diuino,* esse hauebat.

62. VT QVI EOS VT LIBENTISSIME INIRET, &c.] *Lego,* & qui eos. *item,* arbitrio suo sumeret.

Alibentissimè iniret, ita finiret æquo animo; &, quod cupisset arbitrio suo sumere, alieno deponeret. & Lucullus, summus alioqui vir, profusæ huius in ædificiis, conuictibúsque, & apparatibus luxuriæ primus auctor fuit: quem ob iniectas moles mari, & receptum suffossis montibus in terras mare, haud infacetè Magnus Pompeius [63] Xerxem togatum vocare assueuerat. Per id tempus à Q. Metello Creta insula in populi R. potestatem redacta est, quæ, ducibus Panare & Lasthene, XXIV. millibus iuuenum coactis, velocitate pernicibus, armorum laborumque patientissimis, sagittarum vsu celeberrimis, per triennium Romanos exercitus fatigauerat. Ne ab huius quidem vsurâ gloriæ temperauit animum Cn. Pompeius, quin victoriæ partem conaretur vindicare. sed & Luculli & Metelli triumphum cùm ipsorum singularis virtus, tum etiam inuidia Pompeij apud optimum quemque fecit fauorabilem. Per hæc tempora *M. Cicero*, qui omnia incrementa sua sibi debuit, vir nouitatis nobilissimæ, & vt vitâ clarus, ita ingenio maximus, qui effecit, ne quorum arma viceramus, eorum ingenio vinceremur;
B consul, Sergij Catilinæ, Lentulique & Cethegi, & aliorum vtriusque ordinis virorum coniurationem singulari virtute, constantiâ, [64] vigiliâ, curaque eripuit. Catilina metu consularis imperij vrbe pulsus est. Lentulus consularis, & prætor iterùm, Cethegusque, & alij, clari nominis viri, auctore senatu, iussu consulis, in carcere necati sunt. ille senatus dies, quo hæc acta sunt, virtutem M. Catonis, iam multis in rebus conspicuam, atque prænitentem, in altissimo luminauit. Hic, genitus proauo M. Catone, [65] principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus, & per omnia ingenio dijs, quàm hominibus, propior, qui numquam rectè fecit, vt facere videretur, sed quia aliter facere non poterat; cuíque id solum visum est rationem habere, quod haberet iustitiam; omnibus humanis vitijs immunis, semper fortunam in suâ potestate habuit. hic, tribunus pl. designatus, adhuc admodum adolescens, cùm alij suaderent, vt per municipia Lentulus coniuratique custodirentur, penè inter vltimos interrogatus sententiam, tantâ vi animi atque ingenij inuectus est in coniurationem, vt ardore oris orationem omnium,
C lenitatem suadentium societate consilij, suspectam fecerit: sic impendentia ex ruinis incendijsque vrbis, & commutatione status publici, pericula exposuit; ita consulis virtutem amplificauit, vt vniuersus senatus in eius sententiam transiret, animaduertendumque in eos, quos prædiximus, censeret; maiorque pars ordinis eius Catonem prosequerentur domum. At [66] Catilina non segniùs nota obijt, quàm sceleris conandi consilia inierat: quippe, fortissimè dimicans, quem spiritum supplicio debuerat, [67] supplicio reddidit. Consulatui Ciceronis non mediocre adiecit decus natus eo anno D. AVGVSTVS abhinc annos LXXXII. omnibus omnium gentium viris magnitudine suâ inductùrus caliginem. Iam penè superuacaneum videri potest, eminentium ingeniorum notare tempora. quis enim ignorat diremptos gradibus ætatis floruisse hoc tempore Ciceronem, Hortensium, [68] saneque Crassum, Catonem, Sulpicium, moxque Brutum,

Luculli luxus. *Creta victa à Metello.* *M. Cicero.* *Catilinaria coniuratio.* *M. Cato Vticensis.* *Catilina interitus.* *Augusti natalis annus.* *Oratores Romani.*

meret. *Hæc ipsa autem Cato de Pompeio iam mor-*
D *tuo apud Lucanum in* IX.

—— inuasit ferrum, sed ponere norat.
Prętulit arma togę, sed pacē armatus amauit.
Iuuit sumpta ducem, iuuit dimissa potestas.

63. XERXEM TOGATVM VOCARE ASSVEVERAT.] *In Plutarcho leges, cognomen hoc iocosum Lucullo inditum à Q. Aelio Tuberone.*

64. VIGILIA, CVRAQVE ERIPVIT.] *Ineptè,* eripuit. *Repone*, eruit. *Nam hoc Cicero ipse vbique in laude suâ ponit, quòd coniurationem retexerit, in lucem produxerit, vindicandam comprimendámque Senatui præbuerit. Etiam Florus:* Industriâ rem patefecit.

65. PRINCIPE ILLO FAMILIÆ PORCIÆ.] *Nota Familiam pro Gente: nisi si dictio* Porciæ *aliena sit, & à glossulâ. Tamen infrà quoque Cæsarem* genitum nobilissimâ Iuliorum familiâ *dixit.*

66. CATILINA NON SEGNIVS NOTA OBIIT.] *Alij aliter. Puto,* mota obiit. *Id est, non minus animosè semel à se mota peragere valuit, quàm mouere ea cœperat. Vtrobique audax, in ordiendo, in exsequendo. Probè etiam,* vota obiit: *ea quæ vouerat destinaueratque.*

67. SVPPLICIO REDDIDIT.] *Imò* prœlio. *atque ita iam aliis correctum. Velleius infrà.* Ceionius auctor deditionis, supplicio quàm prœlio mori maluit.

68. SANEQVE CRASSVM, CATONEM.] *Lego:* vnaque Crassum. *Hac ipsâ ætate, inquit, floruerunt pariter in eloquentiâ Crassus, Cato. Crassum autem illum Diuitem intellegit, quem & Cicero eo nomine laudat, & Plutarchus* inter Romanos fuisse eloquen-

tum, Calidium, Cœlium, Caluum, & proximum Ciceroni Cæsarem; eorumque velut A alumnos Coruinum ac Pollionem Asinium, æmulumque Thucydidis Sallustium, auctoresque carminum Varronem ac Lucretium, neque vllo [69] in suspecti operis sui carmine minorem Catullum. Pænè stulta est inhærentium oculis ingeniorum enumeratio, inter quæ maximè nostri æui eminent, [70] princeps carminum Virgilius, Rabiriúsque, [71] & consecutus Sallustium Liuius, Tibullusque & Naso, perfectissimè in formâ operis sui: nam viuorum vt magna admiratio, ita censura difficilis est. Dum hæc in vrbe Italiaque geruntur, Cn. Pompeius memorabile aduersus Mithridatem, qui post Luculli profectionem magnas noui exercitus vires reparauerat, bellum gessit. At rex, fusus fugatusque & omnibus exsutus copijs, Armeniam [72] Tigranémque socerum petit, regem eius temporis, nisi quia Luculli armis erat infractus, potentissimum. Simul itaque duos persecutus Pompeius, intrauit Armeniam. prior filius Tigranis, sed discors patris, peruenit ad Pompeium, mox ipse supplex, & præsens se regnumque ditioni eius permisit, præfatus neminem alium, neque Romanum, neque vllius gentis virum, futurum fuisse, cuius se societati commissurus foret, quàm Cn. Pompeium: proinde omnem sibi vel aduersam, vel secundam, cuius auctor ille esset, fortunam tolerabilem futuram: non esse turpe, ab eo vinci, quem vincere esset nefas: neque ei inhonestè aliquem summitti, quem fortuna super omnes extulisset. Seruatus regi honos imperij, sed multato ingenti pecuniâ: quæ omnis, [73] sicuti Pompeio moris erat, redacta in quæstoris potestatem, ac publicis descripta litteris. Syria aliæque, quas occupauerat, prouinciæ ereptæ, & aliæ restitutæ populo Romano, aliæ tum primùm in eius potestatem redactæ, vt Syria, quæ tum primùm facta est stipendiaria. Finis imperij regis terminatus Armeniâ.

Poëta.
Mithridaticum bellum.
Tigranes rex.
Syria prouincia facta.

Haud absurdum videtur propositi operis regulæ, paucis percurrere, quæ cuiusque ductu gens ac natio redacta in formulam prouinciæ, [74] stipendia pacta sit, [75] notauimus faciliùs, vt quę partibus simul vniuersa conspici possint. Primus in *Siciliam* transiecit C

Prouinciarũ series.
Sicilia.

eloquentissimum *ait. Est qui* senemque Crassum *legat, & de illa Lucio, qui cum Antania vixit floruitque, intellegat. Valdè errat. palàm hîc Velleius de iis oratoribus qui M. Tullio compares, aut suppares certè fuerunt. Nam Catonem, intellegit Viticensem: Sulpicium, Seruium illum eloquio & iuris scientiâ laudatum. Denique de altero illa Crassa iamantè à Velleio & suo loco dictum.*

69. IN SVSPECTI OPERIS SVI CARMINE.] *Cur nan* suscepti? *nec enim aliud vult, quàm Catullum nullo minorem in opere & materiâ quam elegit. In magnis alij magni; hic nihil iis minor, sed in parnis.*

70. PRINCEPS CARMINVM VIRGILIVS, RABIRIVSQVE.] *Vetus editio communicat hunc Principatum cum Rabiria, scribitque,* Principes. *Credimúsne tam magnificè sensisse de poëtâ hodie vix noto Velleium? fortasse per amicitiam, aut aliâ de caussâ. Ouidius quoque laudat:*

—— magniq́ue Rabirius oris.

Et Seneca VI. *de Beneficus:* Egregiè mihi videtur M. Antonius apud Rabirium poëtam exclamare,

Hoc* habui quodcumque dedi. ——

* Legend. habeo

Fabius contrà tenuiter de ea sentit: Rabirius & Pedo non indigni cognitione, si vacet.

71. ET CONSECVTVS SALLVSTIVM LIVIVS.] *Vira docta atque aptimè (rem dica) de Velleio merita transposita hac verba videntur: & iis qua suprà subiungenda,* Æmulumque Thucydidis Sallustium. *Cur enim, inquit, poetis admisceatur historiarum scriptor Liuius? Ratio aliqua est, sed hic vana. quia non studiorum similitudinem in iungendo, sed temporum Velleius spectat. Liuius autem illis prioribus inferior, & tantumnon aui Velleiani. Obiit enim (Eusebio sic tradit̃) quarta Tiberiani imperij anno.*

72. TIGRANEMQVE SOCERVM PETIT.] *Omnes tradunt* generum *fuisse. Vacillauit memoria Velleij? potuit. Sed hoc quoque potest, error in scripto esse: & fortè vetus germanumq́,* socer eius petit. *Ipse socer generum suum petit.*

73. SICVTI POMPEIO MORIS ERAT.] *Nónne idem mos alius? & nónne semper pecunia publica appensa Quastori? Ita, sed nan pari fide. Luculli, Crassi, & eiusmodi rapones, partem plurimam in se deriuabant. Significat igitur & laudat integritatem* D *Pompeij, qui publica pecunia abstinentißimus fuit. Tamen Cato apud Lucanum, liberè, & vt Cato, prafert, aliquid eum quoque delibasse:*

Immodicas possedit opes, sed plura retentis
Intulit.

74. STIPENDIA PACTA SIT.] *Quasi pacisci gentes victa cum hac victrice de stipendiis soleant. Rarò aut nan hoc factum, ipsa superbè impanebat. Meâ voluntate scribas,* stipendiaria facta sit.

75. NOTAVIMVS FACILIVS, VT QVÆ PARTIBVS SIMVL VNIVERSA CONSPICI POSSINT.] *Scribendum,* Notabimus, vt faciliùs, quàm partibus, simul vniuersa conspici possint. *Hac mente. Ega simul & vt in tabulâ proponam, vt lector ea magis vno obtutu capere & simul animo infigere, quàm variè diducta, possit.*

76. SED

A iecit exercitum consul Claudius, & prouinciam eam, post annos fermè LII. captis Sy-
racusis, fecit Marcellus Claudius. Primus *Africam* Regulus, nono fermè anno primi *Africa.*
Punici belli: [76] sed post CCIV. annos P. Scipio Æmilianus, erutâ Carthagine, [77] ab-
hinc annos CLXXXII. Africam in formulam redegit prouinciæ. *Sardinia* inter primum *Sardinia.*
& secundum bellum Punicum, ductu T. Manlij consulis, certum recepit imperij iu-
gum. Immane bellicæ ciuitatis argumentum, quod semel sub regibus, iterùm hoc
T. Manlio consule, tertiò Augusto principe, certæ pacis argumentum Ianus Geminus
clausus dedit. In *Hispanias* primi omnium duxêre exercitus Cn. & P. Scipiones, initio *Hispania.*
secundi belli Punici, abhinc annos CCL. inde variè possessa, & sæpè amissa partibus, vni-
uersa, ductu Augusti, facta stipendiaria est. *Macedoniam* Paullus, Mummius *Achaiam*, *Macedonia.*
Fuluius Nobilior subegit *Ætoliam*: *Asiam* L. Scipio, Africani frater, eripuit Antiocho: *Achaia.* *Aetolia.*
sed beneficio senatus populique R. mox [78] ab Attalis possessam regibus, M. Perpena, *Asia.*
capto Aristonico, fecit tributariam. [79] *Cypro* deuictâ, nullis assignanda gloria est. *Cyprus.*
B [80] quippe Senatusconsulto, ministerio Catonis, regis morte, quam ille conscientiâ acci-
uerat, facta prouincia est. *Creta*, Metelli ductu, longissimæ libertatis finem fecit. Et *Sy-* *Creta.*
ria Pontusque Cn. Pompeij virtutis monumenta sunt. *Gallias* primùm Domitio Fabio- *Syria.* *Pontus.*
que nepoti Paulli, qui Allobrogicus vocatus est, intratas cum exercitu, magnâ mox clade *Gallia.*
nostrâ, sæpè & affectauimus & amisimus. sed fulgentissimum C. Cæsaris opus in ijs
conspicitur; quippe, eius ductu auspicijsque infractæ, [81] pænè idem, quod totus terra-
rum orbis, [82] ignauum conferunt stipendium. Ab eodem facta Numidicus *Ciliciam* *Cilicia.*
perdomuit, visa vicisset post bellum Antiochinum Vulso Manlius *Gallograeciam*. *Bithy-* *Gallogræcia.*
nia, vt prædiximus, testamento Nicomedis relicta hereditaria. D. Augustus, præter Hi- *Bithynia.*
spanias aliasque gentes, [83] quarum titulis forum eius prænitet, pænè idem, factâ *Ægy-* *Ægyptus.*
pto stipendiariâ, quantum pater eius Galliâ, in ærarium reditus contulit. At [84] Ti. Cæ-
sar, quam certam Hispanis parendi confessionem extorserat, parem Illyrijs Dalmatis-
que

C 76. SED POST CCIV. ANNOS P. SCIPIO.] *Nisi omnis calculatoria me fugit, superest hîc centenaria nota. Nam ecce Africa intrata anno* CCCCXCVIII. *Carthago deleta*, DCVII. *quid amplius quàm iusti intersunt anni* CV? *Tolle ergo grande hoc ἀντιχρόνισμα. Etiam minutum hoc quod sequitur.*

77. ABHINC ANNOS CLXXXII.] *Nam συλλογιστικῶς euincis*, CLXXV. *Facile colligere ex anno Carthaginis deletæ iam dicto.*

78. AB ATTALIS POSSESSAM REGIBVS.] *Siue places*, Attalicis. *Ita enim Pergami reges dicti, quia aliquot Attali nomine. Strabo lib.* XIII. *Πέργαμον ἐπιφανὴς πόλις, καὶ πολὺν συνευτυχήσασα χρόνον τοῖς Ατταλικοῖς βασιλεῦσι*: Pergamum, illustris ciuitas, & diu felix sub regibus Attalicis. *Ibi quoque origo eorum, & stemma.*

D 79. CYPRO DEVICTA.] *Melius*, Cypri deuictæ.

80. QVIPPE SC^TO.] *Certum est Plebis hoc scitum non Senatus fuisse: eoq; summo virorum Cuiacio visum hic reponi*, PS^to.

81. PÆNE IDEM, QVOD TOTVS TERRARVM ORBIS.] *Quæ mens? an tantum ferè stipendij conferre diuites illas Gallias, quantum reliquum orbem? tumidum & vanum est. An discrimen aliquod tributi Gallicani à reliquis prouinciis indicat? nugæ, nec hîc locus. Verbulum hoc turbans ego traiicio, & lego:* idem quod pænè totus. *Probè & cautè veritati nempe consultum it Velleius; & quia illa abnuit de toto orbe stipendiario, addidit* pænè totum.

82. IGNAVVM CONFERVNT STIPENDIVM.] *Alij volunt*, in ærarium conferunt. *Quid opus mutatione? Reuera* ignauum stipendium, *& eius pensio parum virilis. Tamen siquid opus, legam:* in annos.

83. QVARVM TITVLIS FORVM EIVS PRÆNITET.] *An hic ergo* Index *ille* rerum Augusti *tangitur? de quo Suetonius scripsit, & qui hodieq; lacer visitur Ancyræ Galatiæ vrbe. Sunt qui censent: non ego. Nam ille quidem ante* Mausolæum *Augusti* statutus in æneis tabulis: *at hi tituli in foro. Loca igitur discrepant: sed nec res eadem. Nam in illo breuiarium, quidquid belli aut domi Augustus gessit: hic saltem gentes ab eo, siue auspiciis eius, victa, & tituli ducum triumphales. Denique tangit Velleius hoc, quod Suetonius cap.* XXXI. *in Aug.* Proximum à diis immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cuiusque manentibus titulis restituit, & statuas omnium triumphali effigie in vtraque Fori sui porticu dedicauit.

84. TIB. CÆSAR, QVAM CERTAM HISPANIS, &c.] *Historiæ & fidei interest hoc corrigi. Numquid enim Tiberius Hispanos subegit, & domuit? nusquam factum, aut scriptum. Imò Augustus ipse, atque ita antea traditum, hoc ipso Indice:* Hispania vniuersa ductu Augusti facta stipendiaria est. *Huic sensui emendo:* quam certam Hispanis confessionem extorserat parens, Illyriis Dalmatisque extorsit. *Tam certam, inquit, Tiberius Dalmatis & Illyriis patientiam extorsit, quam parens eius (Augustus) Hispanis.*

Ratia. Vindelici. Noricum. Pannonia. Cappadocia.

que extorsit. *Rætiam* autem, & *Vindelicos* ac *Noricos*, *Pannoniamque* & Scordiscos, nouas impetio nostro subiunxit prouincias. Vt has armis, ita auctoritate *Cappadociam* populo R. fecit stipendiariam. Sed reuertamur ad ordinem. A

Pompeij res in oriente. *Mithridates victus & vita exutus.*

Secuta deinde Cn. Pompeij militia, gloriæ laborísne maioris, incertum est. Penetratæ cum victoriâ Media, Albania, Hiberia; ac deinde flexum agmen ad eas nationes, quę dextra atque intima Ponti incolunt, Colchos, Heniochosque, & Achæos. &, oppressus auspicijs Pompeij, insidijs filij Pharnacis, Mithridates, vltimus omnium iuris sui regum, præter Parthicos.

Triumphus Pompeij.

Tum victor omnium, quas adierat, gentium Pompeius, suoque & ciuium voto maior, & per omnia fortunam hominis egressus, reuertit in Italiam, [85] cuius reditum fauorabilem opinio fecerat. quippe plerique, non sine exercitu venturum in vrbem, affirmabant, & libertati publicæ staturum arbitrio suo modum. Quo magis hoc homines timuerant, eo gratior ciuilis tanti imperatoris reditus fuit. omni quippe Brundisij dimisso exercitu, nihil, præter nomen imperatoris retinens, cum priuato comitatu, quem semper illi vacare moris fuit, in vrbem redijt; magnificentissimumque de tot regibus per biduum egit triumphum, [86] longeque maiorem omni ante se inlatâ pecuniâ in ærarium, præterquam à Paullo, ex manubijs intulit. absente Cn. Pompeio, T. Ampius & T. Labienus tribuni pl. legem tulerunt, vt s. ludis Circensibus [87] coronâ aureâ, & omni cultu triumphantium vteretur, scenicis autem prætextâ, coronâque aureâ. id ille non plus, quàm semel, (& hoc sanè nimium fuit) vsurpare sustinuit. Huius viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit, vt primùm ex Africâ, iterùm ex Europâ, tertiò ex Asiâ triumpharet: &, quot partes terrarum orbis sunt, totidem faceret monumenta victoriæ suæ. Numquam eminentia inuidiâ caret. Itaque & Lucullus, memor tamen acceptæ iniuriæ, & Metellus Creticus, non iniustè querens, (quippe, ornamentum triumphi eius, captiuos duces Pompeius subduxerat) & cum ijs pars optimatium refragabatur, ne aut promissa ciuitatibus à Pompeio, aut benemeritis præmia, ad arbitrium eius, persoluerentur. Secutus deinde est consulatus C. Cæsaris, qui scribenti manum inijcit, & quamlibet festinantem, in se morari cogit. hic, nobilissimâ Iuliorum genitus familiâ, [88] &, quod inter omnes antiquissimos constabat, ab Anchise ac Venere deducens genus, formâ omnium ciuium excellentissimus, vigore animi acerrimus, munificentiæ effusissimus, [89] animo super humanam & naturam & fidem euectus, magnitudine cogitationum, celeritate bellandi, patientiâ periculorum, Magno illi Alexan- B C

Triplex de triplici orbe. *C. Cæsar. Laudes eius.*

85. CVIVS REDITVM FAVORABILEM OPINIO FECERAT.] *Certum est hoc esse contra mentem scriptumque Velleij. An hoc fauorem Pompeio fecit, quod cum exercitu rediret & oppressurus libertatem crederetur? imò odium prorsus. Aldus igitur legit,* formidabilem. *Ego,* infauorabilem: *nouo, sed apposito Verbo. Quidni istud, vt Defauere & Defautio, quæ in Tertulliano scio mihi lecta?*

86. LONGEQVE MAIOREM OMNI ANTE SE ILLATA PECVNIA IN ÆRARIVM, PRÆTERQVAM A PAVLLO, EX MANVBIIS INTVLIT.] *Plus ergo Paullus intulit, quàm Pompeius? Suprà de Paullinâ summâ vidimus: at hîc Plutarchus auctor,* Pompeium tulisse εἰς τὸ δημόσιον ταμιεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ δισμύρια τάλαντα, παρὲξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων: in publicum ærarium in pecuniâ & apparatibus argenti atque auri viginti millia talêtûm, præter ea quæ in milites dilargitus erat. *Confer eum illo* bis millies *Paulli: altero tanto vincit. Ergo iure hîc & ingeniosè rescriptum*, præter quam Capitolio intulit. *Ad quem sensum etiam fac*, maiore, *non* maiorem.

87. CORONA AVREA, ET OMNI CVLTV TRIVMPHANTIVM.] *Parum periti rerum morúmque Romanorum, qui auream coronam hîc locarunt. Non fuit ea triumphantibus, sed è lauru. Et hæc ipsa Pompeij* Laurea, *ex Dionis claris verbis, li.* XXXVII. Δαφνοφορεῖν τε αὐτὸν διὰ πάσας τὰς πανηγύρεις, καὶ τὴν στολὴν τὴν μὲν ἀρχικὴν ἐν πάσαις μὲν αὐταῖς, τὴν δὲ ἐπινίκιον ἐν τοῖς τῶν ἵππων ἀγῶσιν ἐνδύνειν: Ipsum autem Laurum ferre *(in capite)* per omnes ludos, & Togam prætextam; Triumphalem autem, per ludos Circenses. *Sunt hæc ipsa decreta, quæ Velleius dicit: & tu corrige.* D

88. ET QVOD INTER OMNES ANTIQVISSIMOS CONSTABAT.] *Vide ne fuerit:* & quod inter omnes constabat, antiquissimâ. *Nobilissimâ, inquit, gente natus; certè, omnium consensu, antiquissimâ. Nam potest, ritu Romano, vetustas esse in familiâ; non tamen imagines multæ, & nobilitas.*

89. ANIMO SVPER HVMANAM NATVRAM ET FIDEM EVECTVS.] *Probum est, sed de animo tamen, quia iam nunc præiuit, odiosè repetitum. Fortasse,* omnino super.

90. C. MA.

A xandro, ſed ſobrio neque iracundo, ſimillimus, qui denique ſemper & ſomno & cibo in vitam, non in voluptatem, vteretur; cùm fuiſſet [90] C. Mario ſanguine coniunctiſſimus, atque idem Cinnæ gener; cuius filiam vt repudiaret, nullo modo compelli potuit, cùm M. Piſo conſularis Anniam, quæ Cinnæ vxor fuerat, in Sullæ dimiſiſſet gratiam; habuiſſetque ferè XIIX. annos, eo tempore, quo Sulla rerum potitus eſt; magis miniſtris Sullæ, adiutoribuſque partium, quàm ipſo, conquirentibus eum ad necem, mutatâ veſte, diſſimilemque fortunæ ſuæ indutus habitum, nocte vrbe elapſus eſt. Idem poſteà admodum iuuenis, cùm à piratis captus eſſet, ita ſe per omne ſpatium, quo ab ijs retentus eſt, apud eos geſſit, vt pariter ijs terrori venerationiq; eſſet; neq; vmquam aut nocte, aut die (cur enim, quod vel maximū eſt, ſi narrari verbis ſpecioſis non poteſt, omittatur?) aut excalcearetur, aut diſcingeretur, in hoc ſcilicet, ne, ſi quando aliquid ex ſolito variaret, ſuſpectus ijs, qui oculis tantummodo eum cuſtodiebant, foret. Longū eſt narrare, quid, & quoties auſus ſit, quanto opere conata eius qui obtinebat Aſiam

Res & vita eius ſummaria.

A piratis capitur.

B magiſtratus P. R. [91] motu ſuo deſtituerit. illud referatur, documentum tanti mox euaſuri viri. Quæ nox eam diem ſecuta eſt, quâ publicâ ciuitatium pecuniâ redemptus eſt, (ita tamen, vt cogeret, antè obſides à piratis ciuitatibus dari) contractâ claſſe, & priuatus, & tumultuariâ, inuectus in eum locum, in quo ipſi prædones erant, partem claſſis fugauit, partem merſit, aliquot naues, multoſque mortales cepit; lætuſque nocturnæ expeditionis triumpho, ad ſuos reuerſus eſt, mandatiſque cuſtodiæ, quos ceperat, in Bithyniam perrexit, ad proconſulem Iunium, ([92] cùm idem enim Aſiam eam quam obtinebat) petens, vt auctor fieret ſumendi de captiuis ſupplicij. quod cùm ille ſe facturum negaſſet, [93] venditurúmque captiuos dixiſſet, (quippe ſequebatur inuidia inertiam) incredibili celeritate reuectus ad mare, priùs, quàm de eâ re illi proconſulis redderentur epiſtolæ, omnes, quos ceperat, ſuffixit cruci. Idem mox ad ſacerdotium ineundum (quippe [94] abſens pontifex factus erat, cùm in Cottæ conſularis locum pænè puer à Mario Cinnáque Flamen Dialis creatus, victoriâ Sullæ, qui omnia ab

Liberatur.

Captores ſuos capit.

Cruci affigit.

Pontifex factus.

C iis acta fecerat irrita, amiſiſſet id ſacerdotium) feſtinans in Italiam, ne conſpiceretur à prædonibus, omnia tunc obtinentibus maria, & meritò iam infeſtis ſibi, quattuor ſcalmotum nauem, vnâ cum duobus amicis decémque ſeruis, ingreſſus, effuſiſſimum Hadriatici maris tranſiecit ſinum. Quo quidem in curſu conſpectis, vt putabat, piratarum nauibus, cùm exſuiſſet veſtem, alligaſſetque pugionem ad femur, alterutri ſe fortunæ parans, mox intellexit, fruſtratum eſſe viſum ſuum, arborumque ex longinquo ordinem antemnarum præbuiſſe imaginem. Reliqua eius acta in vrbe, nobiliſſimáque Dolabellæ accuſatio, & maior ciuitatis in eâ fauor, quàm reis præſtari ſolet; contentionéſque ciuiles, cum Q. Catulo, atque aliis eminentiſſimis viris, celeberrimæ; & ante præ-

Audacia eius.

Actiones ciuiles.

90. C. MARIO SANGVINE CONIVNCTISSIMVS.] *Iſténe patricius huic plebeio? Hoc ſaltem in Plutarcho lego*, Iuliam Cæſaris amitam nuptam C. Mario fuiſſe, ex quâ minor Marius natus. *Er-*
D *go ſeniori Mario adfinis, iuniori cognatus fuit.*

91. MOTV SVO DESTITVERIT.] *Legendum*, metu. *Eſt etiam in primâ editione* deſtituere: *quod retineo; & paullò antè*, qui obtinebant Aſiam magiſtratus, *multitudinis numero lego.*

92. CVM IDEM ENIM ASIAM EAM QVAM OBTINEBAT.] *Verba implexa. Sceghius vocibus eiectis edidit*: tum idem enim Aſiam obtinebat. *Manutius putat fuiſſe*: Is enim Aſiam tum obtinebat. *Scriptura vetus mihi prait*: Tum idem enim Aſiam, eamq; obtinebat. *Hoc ſenſu. Tum, & illâ ætate, vnus idemq; proconſul Aſiæ & Bithyniæ erat: aliter ſcilicet quàm noſtro æuo. Hæc planè pro Velley ſermone & mente videntur: an pro vero? Nam ecce Bithynia illo tempore nō Prouincia, ſed Regnum. Et nónne Cæſar ipſe tunc deſedit apud Nicomedem eius regem? Ita eſt. ſed ſuſpicari oporteat partem aliquam regionis auulſam, & adtributam Aſiæ fuiſſe. Romani ſæpè ſic ſoliti incidere pennas regum. Sed hæc quia ſuſpicio, valeat, ſi viſum, ſententia aliorum.*

93. VENDITVRVMQVE CAPTIVOS DIXISSET.] *Mallem*, vindicaturumque. *Illud atrox reſponſum, hoc pro re. quia reuera captiui Proconſulis erant, in eius prouinciâ & adminiſtratione capti. Minatur ergo ſe vindicaturum eos & aſſerturum.*

94. ABSENS PONTIFEX FACTVS ERAT, CVM IN COTTÆ, &c.] *Valdè hic ſudant, & vt culpæ manifeſtus vapulat Velleius. Bis, inquiunt, errat. quòd & Cottam Flaminem Dialem facit, & Cæſarem ei dat ſucceſſorem. Nam Tacitus clarè ſcribit*, duobus & ſeptuaginta annis poſt Cornelij Merulæ cædem neminem ſuffectum. *Dio pariter libro* LIV. *Sub Auguſto* primùm poſt Merulam Flaminem Dialem creatum. *Quomodo igitur aut*

præturam victus, maximi pontificatus petitione, Q. Catulus, omnium confessione se- A
natus princeps; & restituta in ædilitate, aduersante quidem nobilitate, monumenta C. Marij, simulque reuocati ad ius dignitatis proscriptorum liberi; & prætura, quæsturáque mirabili virtute atque industriâ obita in Hispaniâ, cùm esset quæstor sub Vetere Antistio, auo huius Veteris, consularis atque pontificis, duorum consularium & sacerdotum patris, viri in tantum boni, in quantum humana simplicitas intelligi potest; quò notiora sunt, minus egent stylo.

Societas triumiralis. [95] Hoc igitur COS. inter eum, & Cn. Pompeium, & M. Crassum inita potentiæ societas, quæ vrbi orbique terrarum, nec minùs diuerso quoque tempore, ipsis exitiabilis fuit. Hoc consilium sequendi Pompeius caussam habuerat, vt tandem acta in transmarinis prouincijs, quibus, vt prædiximus, multi obtrectabant, per Cæsarem confirmarentur consulem: Cæsar autem, quòd animaduertebat se, cedendo Pompeij gloriæ, aucturum suam, & inuidiâ communis potentiæ in illum relegatâ, confirmaturum vires suas: Crassus, vt, quem principatum solus assequi non poterat, auctoritate Pompeij, vi- B
Cæsaris Iuliam Pompeius ducit. ribus teneret Cæsaris. Affinitas etiam inter Cæsarem Pompeiumque contracta nuptijs. quippe filiam C. Cæsaris Cn. Magnus duxit vxorem.

Lex agraria. In hoc consulatu Cæsar legem tulit, vt ager Campanus plebei diuideretur, suasore legis Pompeio. ita circiter XX. ciuium eò deducta, [96] & ius ab his restitutum post annos circiter CLII. quàm bello Punico ab Romanis *Capua* in formam præfecturæ redacta erat.

Bibuli vilitas. Bibulus collega Cæsaris, cùm actiones eius magis vellet impedire, quàm posset, maiore parte anni domi se tenuit. quo facto dum augere vult inuidiam collegæ, auxit potentiam.

Tum Cæsari decretæ in quinquennium Galliæ.

P. Clodius Per idem tempus P. Clodius, homo nobilis, disertus, audax, qui neque dicendi, neque faciendi vllum, nisi quem vellet, nosset modum; malorum propositorum exsecutor acerrimus, infamis etiam sororis stupro, & actus incesti reus, ob initum inter religiosissi- C
ma P.R. sacra adulterium; cùm graues inimicitias cum M. Cicerone exerceret, (quid enim inter tam dissimiles amicum esse poterat?) & à patribus ad plebem transiret, legem in tribunatu tulit: Qui ciuem R. damnatum interemisset, ei aquâ & igni interdi-
Ciceronem pellit. ceretur. Cuius verbis, etsi non nominabatur Cicero, tamen solus petebatur. ita vir optimè meritus de rep. conseruatæ patriæ pretium calamitate exsilij tulit. Non caruerunt suspicione oppressi Ciceronis Cæsar & Pompeius. Hoc sibi contraxisse videbatur Cicero, quòd inter XX. viros diuidendo agro Campano esse noluisset. Idem [97] intra biennium, serâ Cn. Pompeij curâ, verùm & cupito interitu, votisque Italiæ, ac decretis

Cotta Flamen, aut Cæsar? De Cæsare facilè est. creatum dicit, non dicit iniuisse aut gessisse. De Cottâ, vocula vna, traiecta solues nodum. Scribe: absens Pontifex factus erat in Cottæ Consularis locum, cùm pænè puer à Mario, &c. *Ipsa res est. Pontifex, inquit, factus (non sanè Maximus: posteà adeptus) in locum demortui Cottæ Pontificis: cùm anteà Flamen quidem designatus esset, sed Sullæ violentiâ honor ille ei ademptus. Hæc ita esse cùm res clamat, tum iuuat nonnihil (vnicum & sollenne hic nobis auxilium) Editio prisca: in quâ primùm illud* cum *nusquam comparet. Ego autem suo loco reposui, aut potius repperi & eduxi, cùm latitaret in verbo*, locum.

95. HOC IGITVR CONSVLE.] *Imò non illo* Consule, *sed Consule designato. Suetonius ita narrat, cap.* XIX. *& Liuy epitoma:* C. Cæsar Lusitanos subegit, eoque consulatus candidato, & captante remp. inuadere, conspiratio inter tres Principes ciuitatis facta, Cn. Pompeium, M. Crassum, & C. Cæsarem. *Idem Appianus, & addit Varronis librum in hanc conspirationem fuisse, cui titulus* Τρικάρανος.

96. ET IVS AB HIS RESTITVTVM.] *Cl. Puteanus inter lumina Galliæ (heu quàm tenebrosa nūc & adflicta!) leg. censebat:* Ius Ciu. his restitutum, *id est*, ciuitatis. *Certè rem tangit, & liquet hanc esse Velleij mentem. De verbo tamen ambigo: & quid si fuit*, ius his restitutum, *deletâ voce quæ imperitè irrepserat? Ratio & historia non abnuit. Nam ius apud eos nullum aut iurisdictio: sed petebant Româ. Liuius:* Ceterùm habitari tantùm, tanquam vrbem, Capuam, frequentarique placuit: corpus nullum ciuitatis, nec Senatum, nec plebis concilium, nec magistratus esse. Præfectum ad iura reddenda ab Româ quotannis missuros. *Tamen à Puteano nondum abeo, & viri & rei caussâ.* D

97. INTRA BIENNIVM.] *Satis laxè scriptum. Omnino intra biennium: atque adeò absuit tantùm*

Cicero

A cretis senatus, virtute atque actione Annij Milonis, tribunipl. dignitati patriæque restitutus est. Neque, post Numidici exsilium, aut reditum, quisquam aut expulsus inuidiosiùs, aut receptus est lætiùs. Cuius domus, quàm infestè à Clodio disiecta erat, tam speciosè à senatu restituta est. *Eius reditus*

Idem P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerij titulo, M. Catonem à rep. relegauit. quippe [98] legem tulit, vt is quæstor cum iure prætorio, adiecto etiam quæstore, mitteretur in insulam Cyprum, ad spoliandum regno Ptolemæum, omnibus morum vitijs eam contumeliam meritum. sed ille, sub aduentum Catonis, vitæ suæ vim intulit: vnde pecuniam longè speratâ maiorem Cato Romam rettulit: [99] cuius integritatem laudari, nefas est: insolentia penè argui potest, quòd, vnà cum consulibus ac senatu effusâ ciuitate, obuiam cùm per Tiberim subiret nauibus, non antè is egressus est, quàm ad eum locum peruenit, vbi erat exponenda pecunia. *Cato in Cyprum.*

Cùm deinde immanes res, vix multis voluminibus explicandas, C. Cæsar in Galliâ B ageret; nec contentus plurimis ac felicissimis victorijs, innumerabilibusque cæsis, & captis hostium millibus, etiam in Britanniam traiecisset exercitum, alterum penè imperio nostro ac suo quærens orbem: [100] inuictum par consulum Cn. Pompeius & M. Crassus, alterum inière consulatum, qui neque petitus honestè ab his, neque probabiliter gestus est. *Cæsar in Galliâ.* *In Britanniâ.*

Cæsari, lege, quam Pompeius ad populum tulit, prorogatæ in idem spatium temporis prouinciæ: Crasso, bellum Parthicum in animo molienti, Syria decreta. qui vir, cetera sanctissimus, immunisque voluptatibus, neque in pecuniâ, neque in gloriâ concupiscendâ aut modum norat, aut capiebat terminum. hunc proficiscentem in Syriam diris cum ominibus, tribunipl. frustrà retinere conati. quorum exsecrationes si in ipsum tantummodò valuissent, [101] vtile imperatoris damnum saluo exercitu fuisset reip. Transgressum Euphratem Crassum, petentemque Seleuciam, circumfusis immanibus copijs equitum, rex Orodes vnà cum parte maiore Romani exercitus interemit. reli- *Crassus in Parthos it.* *Cadit cum suis.*
C quias legionum C. Cassius, atrocissimi mox auctor facinoris, tum quæstor, conseruauit; Syriamque adeò in P. R. potestate retinuit, vt transgressos in eam Parthos, felici rerum euentu, fugaret ac funderet. *C. Cassius.*

Per hæc insequentiaque, & quæ prædiximus, tempora, [102] amplius $\overline{\text{cccc}}$. hostium à C. Cæsa-

Cicero menses ipsos quatuordecim. Pulsus enim anno DCXCV. *circiter Kal. Apriles: rediit anno insequenti, Mense Sextili. Plutarchus tamen menses* XVI. *computauit, parum exactè.*

98. LEGEM TVLIT, VT IS QVÆSTOR.] *Atqui diu antè Cato Quæstor, quod notum est. Medetur Aldus, & legit:* Quæsitor. *ego feliciùs:* Quæstorius.

99. CVIVS INTEGRITATEM LAVDARI NEFAS EST.] *Aldum hîc culpat Rob. Titius, qui im-*
D *missa negatione legit (profectò malè)* non laudari. *Sed Titius ipse an extra culpam? Lectionem retinet, in sensu parum videt. Nam sic explicat.* adeò præstabilem esse Catonis integritatem, vt quasi polluatur, si laudibus eum quis prosequi velit. *Et dat auctorem eius interpretamenti Aristotelem, qui primo ad Nicomachum ait:* ὅτι τῶν ἀρίστων οὐκ ἔστιν ἔπαινος: quòd optimarum rerum non sit laudatio. Itaque & deos felices beatosque prædicamus, & virorum eos qui diis proximi: non autem laudamus. *Sed nos Titi tam liberè à te discedimus, quàm tu à recto sæpè & à vero. Nihil minùs Velleius voluit. Quid ergo? hoc argutè saltem dixit, Nefas esse laudari in Catone integritatem & à pecuniâ abstinentiam, cùm alia sint eius magis eximia, magis rara virtutes. Integritas in alium aliquem etiã è vulgo cadat: in Catone laudetur, quidquid in alia haud temerè exstet. Ita Claudianus in laudatione Mallij.*

Nam spretas quis opes, intactaq; pectora lucro
Commemoret? fuerint aliis hæc fortè decora,
Nulla potest laus esse tibi quæ crimina purget.

Planè ad hanc sententiam est: etiam illud Taciti de Agricolâ: Integritatem atque abstinẽtiam in tanto viro referre, iniuria virtutum fuerit.

100. INVICTVM PAR CONSVLVM CN. POMPEIVS, ET M. CRASSVS.] *Age, Pompeius* inuictus *esto (etsi Cæsar aliter docuit:) quid? etiámne Crassus? Inconueniens planè verbum. Scribo:* inclutum par.

101. VTILE IMPERATORIS DAMNVM.] *Ne crede tam malignè de Crasso sensisse aut scripsisse Velleium, vt censeat vtilem patriæ fuisse eius mortem. Honestius veriusq;:* vile Imperatoris damnum. *id est, exigua, nec in magno, iactura.*

102. AMPLIVS $\overline{\text{CCCC}}$. HOSTIVM A C. CÆSARE CÆSA.] *Valde atterit Cæsarianam laudem (si modò laus è cædibus:) atterit inquam præ aliis & libat. Nam ecce Plinius scribit,* Præter ciuiles victorias, vndecies centena & nonaginta duo millia hominum occisa ab eo prœliis. *Et Appianus in Celticis:* Μυριάσι τε γὰρ ἀνδρῶν [illegible], ἐν τοῖς ὀκτὼ ἔτεσιν οἷς ἐστρατήγησεν, ἐς χεῖρας ἦλθον, εἴ τις ὑφ'

ἐν τῷ

Cæsaris res in Galliâ. C. Cæsare cæsa sunt, plura capta. [101] pugnatum sæpè directâ acie, sæpè in agminibus, A sæpè eruptionibus. bis penetrata Britannia. nouem denique æstatibus, vix vllâ non iustissimus triumphus emeritus. Circa Alexiam verò tantę res gestę, quantas audere, vix hominis; perficere, pænè nullius, nisi dei, fuerit.

[104] Septimo fermè anno Cæsar morabatur in Gallijs, [105] cùm medium iam ex inuidiâ Pompeij malè cohærentis inter Cn. Pompeium & C. Cæsarem concordiæ pignus, *Iulia obit.* Iulia, vxor Magni, decessit; atque omnia inter destinatos tanto discrimini duces dirimente fortunâ, filius quoque patuus Pompeij, Iuliâ natus, intra breue spatium obijt. Tum, in gladios cædesque ciuium furente ambitu, cuius neque finis reperiebatur, *Pompeius tertium consul.* nec modus, tertius consulatus soli Cn. Pompeio, etiam aduersantium anteà dignitati eius iudicio, delatus est. cuius ille honoris gloriâ, veluti reconciliatis sibi optimatibus, maximè à C. Cæsare alienatus est. sed eius consulatus omnem vim in coërcitionem ambitus [106] exercuit.

Clodij cædes. Quo tempore P. Clodius, à Milone, candidato consulatus, exemplo inutili, facto B salutari reip. circa Bouillas, contractâ ex occursu rixâ, iugulatus est. Milonem reum non magis inuidia facti, quàm Pompeij damnauit voluntas. quem quidem M. Cato palàm latâ absoluit sententiâ. quam si maturiùs tulisset, non defuissent, qui sequerentur exemplum; probarentque eum ciuem occisum, quo nemo perniciosior reip. neque bonis inimicior vixerat.

Semina ciuilis belli. Intra breue deinde spatium belli ciuilis exarserunt initia, cùm iustissimus quisque & à Cæsare & à Pompeio vellet dimitti exercitus. quippe Pompeius in secundo consulatu Hispanias sibi decerni voluerat, easque per triennium absens ipse, ac præsidens vrbi, per Afranium & Petreium, consularem ac prætorium, legatos suos, administrabat; & iis, qui à Cæsare dimittendos exercitus contendebant, assentabatur; iis, qui ab ipso, aduersabatur. qui si ante biennium, quàm ad arma itum est, perfectis muneribus theatri, & aliorum operum, quæ ei circumdedit, grauissimâ tentatus valetudine, decessisset in *Pompeij morbus.* Campaniâ, (quo quidem tempore vniuersa Italia vota pro salute eius, primo omnium C ciuium, suscepit) defuisset fortunæ destruendi eius locus; &, quam apud superos habuerat magnitudinem, inlibatam detulisset ad inferos.

C. Curio tribunus. Bello autem ciuili, & tot, quæ deinde per continuos XX. annos consecuta sunt, malis, non alius maiorem flagrantioremque, quàm C. Curio tribunus pl. subiecit facem, vir nobilis, eloquens, audax, suæ, alienæque & fortunæ & pudicitiæ prodigus, homo ingeniosissimè nequam, & facundus malo publico. [107] cuius animo, voluptatibus, vel libi-

ἂν τὰ μέρη συναθροίσῃ, τετρακοσίων πλείους. Καὶ τούτων ἑκατὸν μὲν ἐζώγρησαν, ἑκατὸν δὲ ἐν αὐτοῖς πόνοις κατέθανον: Quadragies cētena millia ferociū hostium (siquis partes in vnū & in summā redigat) decem illis annis quibus *Galliæ* prçfuit, manus cū eo conseruere. è quibus decies centena millia capta fuere, decies altera in ipso certamine periere*: reliquis scilicet elapsis. Nec aliter Plutarchus per occasionem enumerat, in Pompeia. Quis ergo ambiget hic rescribere* DCCC. *id est,* octingēta millia hostium? *Etiam siquis amplius volet, per me liceat.*

103. PVGNATVM SÆPE DIRECTA ACIE, SÆPE IN AGMINIBVS.] *Malim ad Liuianum exemplum,* sæpe agminibus. *Ille* XXI. Magis agmine, quàm acie, in viâ concurrerunt. *Agminibus concurrere est, non explicatis ordinibus distinctaq. acie.*

104. SEPTIMO FERME ANNO.] Septimum ferè annum, *ego.*

105. CVM MEDIVM IAM EX INVIDIA POMPEII, &c.] *Displicet suspectumq. est in primore loco nomen* Pompeij. *Si rectum, quid ita statim* Pompeium *repetit? cur non potiùs scribit,* inter eum & C. Cæsarem? *series & mos stili sic postulabat. Cur etiam solum Pompeium caussam facit infidæ huius concordiæ? peccauit enim non minus Cæsar. Denique primogenia lectio nulla habet Pompeij nomen. Illa sic:* ex inuidiâ Ponti ac Camiliæ. *Profectò legendum:* ex inuidiâ potentiæ malè. *Nam fuit compendio* D *scriptum,* pōtiæ. *Bona præ vulgatâ veràque hæc sententia. Obiit, ait, Iulia vnicum pignus siue vinclum concordiæ malè iam hærentis, quia alter alterius potentiæ inuidebant. hic illius crescenti, ille huius adultæ. Lucanus ad Iuliam:*

Morte tuâ discussa fides, bellumque mouere
Permissum ducibus. stimulos dedit æmula
virtus.

Aemulationē mutuam expressit, vti & hic Velleius.

106. EXERCVIT.] *Potiùs,* exeruit.

107. CVIVS ANIMO, VOLVPTATIBVS, VEL LIBIDINIBVS.] *Polylogia displicet. Malim,* cuius animi voluntatibus. *Primùm enim quasi honestiùs loquitur de Curione, & animi voluntates varias appellat: mox se corrigens, libidines. Sed* Cupidi-

A libidinibus, neque opes vllæ, neq; cupiditates sufficere possent. hic primò pro Pompeij partibus, id est, vt tunc habebatur, pro rep. mox, simulatione, contra Pompeium & Cæsarem, sed animo pro Cæsare stetit. id gratis, [108] an accepto centies H-S fecerit, vt accepimus, in medio relinquemus. ad vltimum, saluberrimas & coalescentis conditiones pacis, quas & Cæsar iustissimo animo postulabat, & Pompeius æquo recipiebat, discussit ac rupit, vnicè cauente Cicerone concordiæ publicæ. Harum præteritarumque rerum ordo cùm iustis aliorum voluminibus promitur, tum, vti spero, nostris explicabitur. *Corruptus à Cæsare.*

Nunc proposito operi sua forma reddatur, si priùs gratulatus ero Q. Catulo, duobus Lucullis, Metelloque & Hortensio; qui cùm sine inuidiâ in rep. floruissent, eminuissentque sine periculo, [109] quietâ, aut certè non præcipitatâ, fatali ante initium bellorum ciuilium morte functi sunt. *Catuli, Lucullorum, Metelli, Hortensij mors.*

Lentulo & Marcello COS. post vrbem conditam annis DCCIII. [110] & anno LXXX-
B IIX. quàm tu, M. Vinici, consulatum inires, Bellum ciuile exarsit. Alterius ducis caussa melior videbatur, alterius erat firmior. Hîc omnia speciosa, illîc valentia. Pompeium senatus auctoritas, Cæsarem militum armauit fiducia. [111] consules senatusque caussæ, non Pompeio, summam imperij detulerunt. Nihil relictum à Cæsare, quod seruandæ pacis caussâ tentari posset. nihil receptum à Pompeianis; cùm alter consul iusto esset ferocior; Lentulus verò saluâ rep. saluus esse non posset; M. autem Cato moriendum antè, quàm vllam condicionem ciuis accipiendam reip. contenderet. vir antiquus & grauis, Pompeij partes laudaret magis, prudens sequeretur Cæsaris; & illa gloriosa, hæc terribiliora duceret. Vt deinde, spretis omnibus, quæ Cæsar postulauerat, tantummodò contentus cum vnâ legione titulum retinere prouinciæ, priuatus in vrbem veniret, & se in petitione consulatus suffragijs P.R. committere decreuerat: rarus bellandum Cæsar, cum exercitu Rubiconem transijt: Cn. Pompeius consulesque, & maior pars senatus, relictâ vrbe, ac deinde Italiâ, transmisêre Dyrrhachium. At Cæsar Domitio, [112] legio-
C nibusque Corfinij, quæ vnâ cum eo fuerant, potitus, duce alijsque, qui voluerant abire ad Pompeium, sine dilatione dimissis, persecutus Brundisium, ita vt appareret, malle integris rebus & condicionibus finire bellum, quàm opprimere fugientes, cùm transgressos *Ciuile bellum.* *Pompeij fuga.*

piditates, *quod sequitur, quomodo rectum? An cupidines, cupidines expleant? Vide num*, ciuitates, *hoc censu. Eius libidines tam auida, tam capaces, vt non sufficerint iis explendis satiandisq. aut opes aut ciuitates. Do aurum, do opido toto, Curio hiat.*

108. AN ACCEPTO CENTIES H·S.] *Iure in summâ ambigit Aldus, & spernit vt minutam. Mallet*, trecenties. *Ego alterum addo, & scribo* sexcenties. *Caussam habeo: quod Dio Cassius auctor lib.* XL. omni ære alieno quo ingenti erat obstrictus, Curionem à Cæsare liberatũ. *atqui* forum nostrum,
D *ait Valerius lib.* IX. *cap.* I. Curionis filij sexcenties sestertium æris alieni aspexit. *Caussam etiam alteram, quòd Plutarchus & Appianus consentiunt*, Paullum cõsulem emptum à Cæsare mille quingentis talentis: Curionem autem maiore etiam summâ. *Si ita est, cùm tot illa talenta, paullò minùs quadringenties* H·S. *efficiant: quidni Valerium audiamus in maiore summâ?*

109. QVIETA, AVT CERTE NON PRÆCIPITATA.] *Clarius insertô dictione quæ delituit:* quietâ eâ, aut. *vti ad remp. referas.*

110. ET ANNO LXXIIX. QVAM TV M. VINICI.] *Scribo:* & ante septuagintaocto.

111. CONSVLES SENATVSQVE CAVSSÆ, NON POMPEIO, SVMMAM IMPERII DETVLERVNT.] *Ego verò hæc non capio. Quid est* caussæ deferre summam imperij? *Illa igitur imperauit? exercitus duxit, instruxit? nuga. Nos arbitramur fuisse:* caussâ nominis, Pompeio. *Illud sanè constat, regimen & imperium in hoc bello delatum ad Pompeium, idq. (vt Velleius per me nunc dicit) caussâ famæ & nominis Pompeiani. Ille enim triumphis victorijsq. celeber, & in ore omnium Magnus. Lentulus ipse Consul, qui more maiorum alioqui dux, apud Lucanum auctor huius sententiæ:*

Consulite in medium Patres, Magnumque iubete
Esse ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit, & Magno fatum patriæq; suumq;
Imposuit.

Cæsar III. *Ciuil. in oratione Bibuli:* Potestatem se eius rei nullam habere: propterea quòd de Consilij sententiâ summam belli rerumque omnium Pompeio permiserint.

112. LEGIONIBVSQVE CORFINII, QVÆ VNA CVM EO FVERANT, POTITVS.] *Cæsar in hac re legiones non nominat, sed cohortes* XXXIII. *quæ nondum fuisse videntur sub legionum suarum signis. Sunt autem illæ ipsæ cohortes, quæ, in iudicio Milonis, præsidium iudicibus & Pompeio. Lucanus ad Domitium:*

——tua classica seruat
Oppositus quondam polluto tiro Miloni.

Vbi

gressos reperisset consules, in vrbem reuertit: redditáque ratione consiliorum suorum A in senatu & in concione, ac miserrimæ necessitudinis, cùm alienis armis ad arma compulsus esset, Hispanias petere decreuit. Festinationem itineris eius aliquandiu morata *Massilia.* Massilia est; fide melior, quàm consilio prudentior, intempestiuè principalium armorum arbitria captans, quibus ij se debent interponere, qui non parentem coërcere pos- *Hispania recepta.* sunt. Exercitus deinde, qui sub Afranio consulari ac Petreio prætorio fuerat, ipsius aduentu vigore ac fulgore occupatus, se Cæsari tradidit. vterque legatorum, & quisquis *Pompeius ad Dyrrhachiū.* cuiusque ordinis sequi eos voluerat, remissi ad Pompeium. Proximo anno, cùm Dyrrhachium, ac vicina ei vrbi regio, castris Pompeij teneretur, (qui, accitis ex omnibus transmarinis prouincijs legionibus, equitum ac peditum auxilijs, regumque & tetrarcharum, simulque dynastarum copijs, immanem exercitum confecerat, & mare præsidijs classium, vt rebatur, sepserat, quo minùs Cæsar legiones posset transmittere) suâ & celeritate & fortunâ C. Cæsar vsus, nihil in morâ habuit, quo minùs &, cùm vellet, ipse exercitusque classibus perueniret, & primò pænè castris Pompeij sua iungeret, mox etiam obsidione munimentisque eum compleċteretur. Sed inopia obsidentibus, quàm B obsessis, erat grauior. [113] Tum Balbus Cornelius, excedente humanam fidem temeri- *Lentulus coemptus.* tate, ingressus castra hostium, sæpiusque cum Lentulo collocutus consule, dubitante quanti se venderet, illis incrementis fecit viam, [114] quibus non Hispaniæ suæ natus, sed Hispanus in triumphum & pontificatum assurgeret, fieretque ex priuato consula- *Cæsar initio victus.* ris. Variatum deinde prœlijs, sed vno longè magis Pompeianis prospero, quo grauiter impulsi sunt Cæsaris milites. Tum Cæsar cum exercitu fatalem victoriæ suæ Thessaliam petijt. Pompeius, longè diuersa alijs suadentibus, (quorum plerique hortabantur, vt in Italiam transmitteret: neque hercules quidquam partibus illis salubrius fuit: alij, vt bellum traheret, quod dignationi partem in die ipsi magis prosperum fieret) vsus *Mox vincit.* impetu suo, hostem secutus est. Aciem Pharsalicam & illum cruentissimum Romano nomini diem, tantumque vtriusque exercitus profusum sanguinis, & collisa inter se duo reip. capita, effusumque alterum Romani imperij lumen, tot talesque Pompeianarum C partium cæsos viros, non recipit enarranda hic scripturæ modus. Illud notandum est: *Clementia eius.* vt primùm C. Cæsar inclinatam vidit Pompeianorum aciem, neque prius, neque antiquius quidquam habuit, [115] quàm in omnes partes (vt militari & verbo & consuetudine

Vbi mirum nisi scribendum, Pullato. *id est sordidato & reo. Talis enim, Romano ritu, eorum vestis. Pollutum autem cur appelles? quiáne pollutum illum & fœdum interemit?*

113. TVM CORNELIVS BALBVS INGRESSVS CASTRA HOSTIVM, *&c.*] *Obseruate Politici. mira & audax hæc corruptio, sed sine quâ perierat Cæsar. Talia firmiter & pertinaciter tentanti vix deest successus. Idoneum autem instrumentum hic Balbus, quia amicus, & ob interiore notâ, Lentulo. Ipse ad Ciceronem (inter Epistolas ad Atticum lib.* VIII. *epist.* XV.*)* Quòd Lentulum Consulem meum voluisti hîc remanere, Cæsari gratum, mihi verò gratissimum mediusfidius fecisti. Nam illum tãti facio, qui non Cæsarem magis diligam. *Et plura, quæ addit.*

114. QVIBVS NON HISPANIÆ SVÆ NATVS, SED HISPANVS.] *Obscurum ait Aldus: verè. Sed quantula lux quam ipse affert? Legit*, natus esset. *id est, inquit*, Consuleret & splendorem afferret. *Sed sic quoque locus parum splendet: quem in clararem fortasse magis dabit noster Phœbus. Ille suadet:* quibus non Hispaniensis, sed Hispanus. *Affirmo ita se rem habere. Hac audaciâ, ait Velleius, effectum, vt Balbus ille, non dicam ciuis è Latio aut incola Hispaniæ saltem, sed verè Hispanus & externus, Romæ perueniret ad sacerdotium & triumphum. Certè hoc nouum. Nam plenè ciuibus, hoc ius magistratuum & imperiorum tantùm. Plinius lib.* V. *cap.* V. *clarè ab hac sententiâ, de Africâ & Garamantibus:* Omnia armis Romanis superata & à Cornelio Balbo triumphata, vnius omnium externo curru & Quiritium iure donato. Quippe Gadibus nato ciuitas Romana, cum Balbo maiore patruo, data est. *Atque idem lib.* VII. *cap.* XLIII. *de Balbo maiore:* Fuit & Balbus maior, *inquit*, Consul, primus externorum, atque etiam in Oceano genitorum, vsus illo honore, quem maiores Latio quoque D negauerunt. *Vidésne exteros non admissos ad magistratus, etsi in ciuitatem admissos? In vtroque igitur Balbo hoc nouum. in altero, quòd Consul primus exterorum; in altero, quòd Pontifex & Triumphalis. Sed de vocum quoque discrimine (propriè enim & signatè Velleius scripsit) addam. Sosipater:* Cùm dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus; cùm autem Hispaniensis, cognomen eorum qui prouinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani. *Martialis:* Ne Romam, si ire decreueris, non Hispaniensem librum mittamus, sed Hispanum. *Idem discrimen passim apud scriptores in Siculo, & Siciliensi; Græco, Græciensi; Germano, Germaniciano; & talibus. Vide Festum in* Corinthienses.

115. QVAM IN OMNES PARTES, *&c.*] *De Clementiâ Iulianâ sermo est: sed quid ad eam dimissio hac*

A dine vtar) dimitteret. Prô dij immortales, quod huius voluntaris erga Brutum suæ posteà vir tam mitis pretium tulit! Nihil illâ victoriâ mirabilius, magnificentius, clarius fuit; quando neminem, nisi acie consumptum, ciuem patria desiderauit: sed munus misericordiæ corrupit pertinacia, cùm libentiùs vitam victoriam daret, quàm victi acciperent. Pompeius, profugiens cum duobus Lentulis consularibus, Sextoque filio, *Pompeij fuga.* & Fauonio prætorio, quos victores darent comites ei fortuna aggregauerat, alijs vt Parthos, alijs vt Africam peteret, (in quâ fidelissimum partium suarum haberet regem Iubam) suadentibus, Ægyptum petere proposuit, memor beneficiorum, quæ in patrem eius Ptolomæi, qui tum puero, quàm iuueni, propior regnabat, Alexandriæ contulerat. Sed quis in aduersis beneficiorum seruat memoriam? aut quis vllam calamitosis deberi putat gratiam? aut quando fortuna non mutat fidem? Missi itaque ab rege, qui venientem Cn. Pompeium (is iam à Mitylenis Corneliam vxorem receptam in nauem, fugæ comitem habere cœperat) consilio Theodoti & Achillæ exciperent, hortarenturque, vt ex onerariâ in eam nauem, quæ obuiam processerat, transcenderet. quod cùm

B fecisset, princeps Romani nominis, imperio arbitrioque Ægyptij mancipij, C. Cæsare, P. Seruilio cos. iugulatus est. Hic, post tres consulatus, & totidem triumphos, domitumque terrarum orbem, sanctissimi ac præstantissimi viri, in id euecti, super quod adscendi non potest, duodesexagesimum annum agentis, pridie natalem ipsius, vitæ fuit *Pompeij cædes.* exitus: in tantum in illo viro à se discordante fortunâ, vt, cui modò ad victoriam terra *Eius ætas.* defuerat, deesset ad sepulturam. Quid aliud, quàm nimium occupatos dixerim, quos in ætate & tanti, & pænè nostri sæculi, viri fefellit quinquennium? cùm à C. Atilio & Q. Seruilio consulibus [116] tam facilis esset annorum digestio. quod adieci, non vt arguerem, sed ne arguerer. Non fuit tamen maior in Cæsarem, quàm in Pompeium fuerat, regis eorumque, quorũ is auctoritate regebatur, fides. quippe cùm venientem eum *Ægyptij puniti.* tentassent insidijs, ac deinde bello lacessere auderent, [117] vtrique summo imperatorum, alteri superstiti meritas pœnas luêre supplicijs. Nusquam erat Pompeius corpore,

C [118] adhuc vbique Iubæ nomine: quippe ingens partium eius fauor bellum excitauerat Africum. quod ciebat rex Iuba, & Scipio, vir consularis, [119] ante biennium, quàm ex- *Bellum Africum.* stingueretur Pompeius, lectus ab eo socer. eorumque copias auxerat M. Cato, ingenti cum difficultate itinerum, locorumq; inopiâ, perductis ad eos legionibus: qui vir, cùm summum ei à militibus deferretur imperium, honoratiori parêre maluit. Admonet promissæ breuitatis fides, quanto omnia transcursu dicenda sint.

Sequens fortunam suam Cæsar, peruectus in Africam, quam occiso Curione, Iulianarum duce partium, Pompeiani obtinebant exercitus, ibi [120] primò variâ fortunam *Iuba vincitur.* expugnauit viâ, inclinatæque hostium copiæ. Nec dissimilis ibi aduersus victos, quàm in

sia hæc in partes? Scribe: vt omnes partes. *Mens. Nihil prius Cæsar habuit, quàm vt omnes aduersarias suos incolumes dimitteret, gladiis & militari sæuitia subduceret. Has autem tales vocat* Partes, *idq;*
D militari verbo, *inquit: quia durum videbatur in ciuili dissensu dicere* Hostes. *Vsum huius vocis crebrum alibi natauimus: tu hic originem vides, & nondum tritum id satis fuisse hoc significatu. Cur enim aliàs excuset? Quod quidam* Patres *legunt, sperno. Nec enim militiæ aut castrorum, sed Curiæ hoc verbum. Vide etiam an non aptius*, militari verbo ex consuetudine vtar. Ex, *inquam, præ*, &, *capulâ. Quæ enim hic consuetudo propriè? quinimò hoc dictum voluit, Vti se verba militari: idq; ex consuetudine, & quia diu miles.*

116. TAM FACILIS ESSET.] *Probum est. tamen editio vetus*: tam felix: *An fuit*, tam non fallax?

117. VTRIQVE SVMMO IMPERATORVM; ALTERI SVPERSTITI.] *Suspicetur aliquis membrum deesse*, alteri mortuo: *cui rectè subiunctum*, alteri superstiti. *Etiam*, meritis, *melius quàm* meritas.

118. AOHVC VBIQVE IVBÆ NOMINE.] *Titius legit*, vbique ibat nomine. *Meritò reiicit is qui eum confecit Tuo: atque ipse vult deleri vt superuacuum* Iubæ *nomen. Assentior. etsi haud malè rescripserit*, vbique viuebat nomine.

119. ANTE BIENNIVM.] *Profectò* Triennium *est, si quidem duxit eam in tertia sua Consulatu, Plutarcho notatum. Nec tamen muto. Sollennes eiusmodi dissensus.*

120. PRIMÒ VARIA FORTVNAM EXPVGNAVIT VIA.] *Ferent hoc puræ & Latiares aures? spernunt meæ. Lego firmiter*: primò variâ fortunâ, mox pugnauit suâ. *Acutè. Initia, inquit, belli ambigua, lætus exitus & à fortunâ planè Cæsarianâ. Risit enim semper illi viro, & in bellis vtique visus eam habere*

in priores, clementia Cæsaris fuit. Victorem Africani belli C. Cæsarem grauius excepit A Hispaniense, (nam victus ab eo Pharnaces vix quidquam gloriæ eius adstruxit) quod Cn. Pompeius, Magni filius, adolescens, impetus ad bella maximi, ingens ac terribile conflauerat, vndique ad eum adhuc paterni nominis magnitudinem sequentium, ex toto orbe terrarum auxilijs confluentibus. Sua Cæsarem in Hispaniam comitata fortuna est. sed nullum vmquam atrocius periculosiusque ab eo initum prœlium, adeò vt plus quàm dubio Marte, descenderet equo, consistensque ante recedentem suorum aciem, increpitâ priùs fortunâ quòd se in eum seruasset exitum, denunciaret militibus, vestigio se non recessurum: proinde viderent, quem, & quo loco imperatorem deserturi forent. verecundiâ magis, quàm virtute, acies restitutæ, C. A. duce, quàm à milite, fortiùs. Cn. Pompeius, grauis vulnere inuentus, inter solitudines auias interemptus est. Labienum Varumque acies abstulit. Cæsar omnium victor, regressus in vrbem, (quod humanam excedat fidem,) omnibus, qui contra se arma tulerant, ignouit, magnificentissimisque gladiatorij muneris, naumachię, & equitum peditumque, simul elephantorum certaminis spectaculis, epulique per multos dies dati celebratione, repleuit eam. B Quinque egit triumphos. Gallici apparatus ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini testudine, Africi ebore, Hispaniensis argento rasili constitit. [121] Pecunia, ex manubijs lata, paullò ampliùs sexies millies H-S. Neq; illi tanto viro, & tam clementer omnibus victorijs suis vso, plus quinque mensium principalis quies contigit: quippe cùm mense Octobri in vrbem reuertisset, idibus Martijs, coniurationis auctoribus Bruto & Cassio, quorum alterum, promittendo consulatum non obligauerat, contrà, differendo Cassium offenderat; adiectis etiam [122] consiliarijs cædis familiarissimis omnium, & fortunâ partium eius in summum euectis fastigium, D. Bruto, & C. Trebonio, alijsque clari nominis viris, interemptus est. cui magnam inuidiam conciliârat M. Antonius, omnibus audendis paratissimus, consulatus collega, imponendo capiti eius Lupercalibus sedentis pro Rostris insigne regium, quod ab eo ita repulsum erat, vt non offensus videretur. Laudandum experientiâ consilium est Pansæ atque Hirtij, qui semper prædixerant Cæsari, vt principatum, armis quæsitum, armis teneret. C ille, dictitans, mori se, quàm timeri malle, dum clementiam, quam præstiterat, exspectat, incautus ab ingratis occupatus est, cùm quidem plurima præsagia atque indicia dij immortales futuri obtulissent periculi. nam & haruspices præmonuerant, vt diligentissimè iduum Martiarum caueret diem; & vxor Calpurnia, territa nocturno visu, vt eâ die domi subsisteret, orabat; & libelli, coniurationem nunciantes, dati, ab eo neque protinus lecti erant. Sed profectò ineluctabilis fatorum vis, [123] cuius cùm fortunam mutare constituit, consilia corrumpit. Quo anno id patrauêre facinus Brutus & C. Cassius, prætores erant, D. Brutus consul designatus. Hi vnà cum coniurationis globo, stipati gladiatorum D. Bruti manu, Capitolium occupauêre, cùm Consul Antonius, (quem cùm simul interimendum censuisset Cassius, testamentumque Cæsaris abolēdum, Brutus repugnauerat;

Hispaniense bellum.

Cn. Pompeius filius.

Cæsar ægrè vincit.

Cn. Pompeij cædes.

Cæsaris triumphi.

Conspiratio in eum.

Et cædes.

Coniurati Capitolium occupant.

habere in mancipio & potestate. Ipse gloriatur apud [a] *poëtam, quem sensuum & honesti acuminis caussâ amo:* —— quem numina numquam

Destituunt, de quo male tunc Fortuna meretur
Cùm post vota venit.

[a] Lucan.

121. PECVNIA EX MANVBIIS LATA PAVLLÒ AMPLIVS SEXIES MILLIES H-S.] *Haud muto, & videtur hæc ipsa pecunia esse quæ deposita posteà ad Opis, quam* septies millies *fuisse Cicero non semel indicat, & posteà Velleius. Iurisconsulto celebri an adsentiar* sexagies millies *reponenti?* opidò *enim* tenuis, *inquit*, est hæc summa. *Miror. Nam* sexies millies, *faciunt æstimatione Budæanâ (quam haud temerè quis mihi carpat)* centies quinquagies centena millia aureorum. *Et an Paullus Æmilius tantum intulit? an ipse Pompeius? longè infrà. Illud tamen fateor, paullò maiorem summam in Appiano me repperisse: qui tulisse in triumpho Cæsarem dicit* Μυριάδας ἓξ καὶ ἥμισυ ταλάντων: sexagintaquinque millia talentûm. *Ea essent quasi* decies sexies millies H-S., *computatione Romanâ: haud dubiè supra Velleianum numerum, sed longè infra immanem illum correctoris. Nam* sexagies millies, *fecerit* centum quinquaginta aureorum *(cum vulgo loquar)* milliones. D

122. CONSILIARIIS CÆDIS.] *Tentabam,* consciis aliis cædis.

123. CVIVS CVM FORTVNAM.] *Primò editi:* cuius quem. *Facito*, cuiuscumque.

124. HISPA-

Auerat; dictitans, nihil amplius ciuibus præter tyranni,ita enim appellari Cæsarem facto
eius expediebat, petendum esse sanguinem) conuocato senatu, cùm iam Dolabella,
quem substiturus sibi Cæsar designauerat cõsulem, fasces atque insignia corripuisset
consularia,velut pacis auctor, liberos suos obsides in Capitolium misit, fidémque de-
scendendi tutò interfectoribus Cæsaris dedit: & illud decreti Atheniensium celeberri- *Amnestia*
mi exemplum, relatum à Cicerone, obliuionis præteritarum rerum, decreto patrum *decreta.*
comprobatum est. Cæsaris deinde testamentum apertum est,quo C.Octauium, nepo- *C. Octauius.*
tem sororis suæ Iuliæ, adoptabat; de cuius origine,etiam si præuenetis & pauca dicenda
sunt. Fuit C. Octauius, vt non patriciâ, ita admodùm speciosâ equestri genitus fa-
miliâ,grauis,sanctus,innocens, diues. Hic prætor inter nobilissimos viros creatus, pri-
mo loco, cùm ei dignatio Iuliâ genitam Atiam conciliasset vxorem, ex eo honore sor-
titus Macedoniam, appellatusque in eâ imperator, decedens ad petitionem consulatus
obijt, prætextato relicto filio, quem C.Cæsar, maior eius auunculus, educatum apud
B Philippum vitricum,dilexit,vt suum, natumque annos XIIX. [124] Hispaniensis militiæ
assecurum se posteà comitem habuit,nunquam aut alio vsum hospitio, quàm suo, aut
alio vectum vehiculo: pontificatusque sacerdotio puerum honorauit. Et pacatis bellis
ciuilibus, ad erudiendum liberalibus disciplinis singularis indolem iuuenis, Apollo-
niam eum in studia miserat,mox belli Getici, ac deinde Parthici habiturus commilito-
nem. Cui vt est nuntiatum de cæde auunculi, cùm protinus ex vicinis legionibus cen-
turiones suam suorumque militum operam ei pollicerentur, neque eam spernendam
Saluidienus & Agrippa dicerent; ille festinans peruenire in vrbem, omnem ordinatio-
nem & necis & testamenti Brundisij comperit. Cui aduentanti Romam, immanis a- *Romam venit.*
micorum occurrit frequentia: &, cùm intraret vrbem, Solis orbis super caput eius, cur- *Omen imperij.*
uatus æqualiter,rotundatusque,in colorem arcus, veluti coronam tanti mox viri capiti
imponens,conspectus est. Non placebat Atiæ matri Philippoque vitrico,adiri nomen
inuidiosæ fortunæ Cæsaris: sed asserebant salutaria reip. terrarumque orbis fata condi-
C torem conseruatoremq. Romani nominis. Spreuit itaque cęlestis animus humana cõsi-
lia;& cum periculo potiùs summa,quàm tutò humilia,proposuit sequi,maluitq. auun-
culo & Cæsari de se, quàm vitrico credere; dictitans, nefas esse, quo nomine Cæsari di-
gnus esset visus, semetipsum videri indignum. Hunc protinus Antonius consul super- *Antonius*
bè excipit; (neque is erat contemptus, sed metus) vixque admisso in Pompeianos hor- *Octauio iniquus.*
tos, loquendi secum tempus dedit; mox etiam, velut insidiis eius petitus, sceleste insi-
mulare cœpit: in quo turpiter deprehensa eius vanitas est. Apertè deinde Antonij ac
Dolabellæ consulum ad nefandam dominationem erupit furor. [125] H-S. septies mil- *Eius rapinæ.*
lies,depositum à C.Cæsare ad ædem Opis, occupatum ab Antonio, actorum eiusdem,
insertis falsis, [126] ciuitatibusque corruptis,commentariis. Atque omnia pretio tempe-
rata,vendente remp. consule. Idem,prouinciam D.Bruto designato consuli decretam,
Galliam occupare statuit: Dolabella transmarinas decreuit sibi: interque naturaliter
dissimillimos ac diuersa volentes crescebat odium. eóque C.Cæsar iuuenis quotidianis
D Antonij petebatur insidiis. Torpebat oppressa dominatione Antonij ciuitas. indigna-
tio & dolor omnibus, vis ad resistendum nulli aderat, cùm C.Cæsar, XIX. annum in- *Octauianus*
gressus, mira ausus, ac summa consecutus; priuato consilio, maiorem senatu pro rep. *copias parat.*
animum

124. HISPANIENSIS MILITIÆ.] *Scribo*, Hispaniensi militiâ. *Suetonius cap.* VIII. *Aug.* Profectum mox auunculum in Hispaniam aduersus Pompeij liberos, per infestas hostibus vias subsecutus, magno opere demeruit.

125. H-S SEPTIES MILLIES DEPOSITVM A C. CÆSARE AD ÆDEM OPIS.] *Delemus τὸ* ædem. *idq, paullo veriùs, quàm Batauiæ lumen alterum Had. Iunius τὸ* septies. *Nam inductus à Plutarcho, qui in Antonio* quattuor *modò* millia talentûm *in brevi numerat, vult hic fuisse* H-S. millies: *quod respondet Græcanicæ illi summæ. Sed verè inductus. Cicero nónne aliquoties cum Velleio? vt Philip.* II. Vbi est septies millies, quod est in tabulis, quæ sunt ad Opis? *Iterùm:* Septies millies falsis proscriptionibus donationibusque auertit. *Atque alibi vocat* pecuniam maximam: *&*, pecuniam innumerabilem.

126. CIVITATIBVSQVE CORRVPTIS.] *Video ab aliis edi*, indubitateque corruptis: *anne à coniecturâ? Fas & nobis eâ vti:* commutatisque & corruptis.

animum habuit. primúmque à Calatiâ, mox à Casilino veteranos exciuit paternos. A Quorum exemplum secuti alij, breui in formam iusti coiêre exercitus. mox, cùm Antonius occurrisset exercitui, quem ex transmarinis prouinciis Brundisium venire iusserat, legio Martia, & Quarta, cognitâ & senatus voluntate, & tanti iuuenis indole, sublatis signis, ad Cæsarem se contulerunt. Eum senatus, honoratum equestri statuâ, quæ hodiéque in Rostris posita ætatem eius scripturâ indicat, (qui honor non alij per CCC. annos, quàm L. Sullæ, & Cn. Pompeio, & C. Cæsari contigerat) proprætorem vnà cum consulibus designatis, Hirtio & Pansâ, bellum cum Antonio gerere iussit. Ab eo, annum agente vicesimum, fortissimè circa Mutinam administratum est; & D. Brutus

Vincit Antonium. obsidione liberatus; Antonius turpi ac nudâ fugâ coactus deserere Italiam: consulum autem alter in acie, alter post paucos dies ex vulnere mortem obiit. Omnia antè, quàm fugaretur Antonius, honorificè à senatu in Cæsarem exercitúmque eius decreta sunt, maximè auctore Cicerone: sed, vt recessit metus, erupit voluntas, protinúsque Pompeianis partibus rediit animus. Bruto Cassióque prouinciæ, quas iam ipsi sine B vllo S. C. occupauerant, decretæ. laudati, quicumque his se exercitus tradidissent.

Brutus & Cassius Italiâ cedunt. omnia transmarina imperia eorum commissa arbitrio. quippe M. Brutus & C. Cassius, nunc metuentes arma Antonij, nunc, ad augendam eius inuidiam, simulantes se metuere, testati edictis, libenter se vel in perpetuo exsilio victuros, dum resp. constaret concordiâ, nec vllam belli ciuilis præbituros materiam, plurimum sibi honoris esse in conscientiâ facti sui, profecti vrbe atque Italiâ, intento ac pari animo, sine auctoritate

Prouinciis occupant. publicâ, prouincias exercitúsque occupauerant; &, vbicumque ipsi essent, prætexentes esse remp. pecunias etiam, quæ ex transmarinis prouincijs Romam ab quæstoribus deportabantur, à volentibus acceperant. quæ omnia senatus decretis comprehensa, &

Caussæ offensi Octauiani. comprobata sunt. Et D. Bruto, [127] quòd alieno beneficio viueret, decretus triumphus. Pansæ atque Hirtij corpora publicâ sepulturâ honorata. Cæsaris adeò nulla habita mentio, vt legati, qui ad exercitum eius missi erant, iuberétur, summoto eo, milites alloqui. Non fuit tam ingratus exercitus, quàm fuerat senatus. nam, cùm eam iniuriam dis- C simulando Cæsar ferret, negauêre milites, sine imperatore suo vlla se audituros mandata. Hoc est illud tempus, quo Cicero, insito amore Pompeianarum partium, Cæsarem laudandum & tollendum censebat; cùm aliud diceret, aliud intelligi vellet. Interim

M. Lepidus. Antonius, fugâ transgressus Alpes, [128] primò per colloquia repulsus à M. Lepido, qui pontifex maximus in C. Cæsaris locum furto creatus, decretâ sibi Hispaniâ, adhuc in Galliâ morabatur: mox sæpius in conspectum veniens militum, cùm & Lepido omnes imperatores forent meliores, & multis Antonius, dum erat sobrius, per auersa castrorum proruto vallo militibus receptus est: qui titulo imperij cedebat Lepido, cùm sum-

Iuuentius Laterensis. ma virium penes eum foret. Sub Antonij ingressum in castra Iuuentius Laterensis, vir vitâ ac morte consentaneus, cùm acerrimè suasisset Lepido, ne se cum Antonio, hoste

Plancus. iudicato, iungeret, irritus consilij, gladio seipse transfixit. Plancus deinde, dubiâ, id est suâ fide, diu, quarum esset partium, secum luctatus, ac sibi difficilè consentiens, & nunc adiutor D. Bruti, designati consulis, collegæ sui, senatuique se litteris venditans, mox e- D

Asin. Pollio. iusdem proditor; Asinius autem Pollio firmus proposito, & Iulianis partibus fidus, Pompeianis aduersus; vterque exercitus tradidêre Antonio. D. Brutus, desertus primò à Planco, pòst etiam insidijs eiusdem petitus, paullatim relinquente eum exercitu, fu-

D. Bruti cædes. giens, in hospitis cuiusdam, nobilis viri, nomine Cameli, domo, ab ijs quos miserat Antonius, iugulatus est; iustissimasque optimè de se merito viro C. Cæsari pœnas dedit: cuius cùm primus omnium amicorum fuisset, interfector fuit, & fortunæ, ex quâ fructum tulerat, inuidiam in auctorem relegabat; censebatque æquum, quæ acceperat à Cæsa-

127. QVÒD ALIENO BENEFICIO VIVERET.] *Ineptè, quasi illa caussa aut præscriptio triumphi. Lege*, qui alieno.

128. PRIMÒ PER COLLOQVIA REPVLSVS A M. LEPIDO.] *Minimè. sed probo quod in editione primâ est*, primò spe colloquij repulsus. *Id est, deiectus etiam à spe colloquij: quia Lepidus nec miscere sermones cum eo sub initia volebat. Dio clarè libro XLVI. aliique.*

129. CICE-

A Cæsare, retinere; Cæsarem, qui illa dederat, petisse. Hæc sunt tempora, quibus M. Tul-
lius continuis actionibus æternas Antonij memoriæ inussit notas. sed hic fulgentissimo
& cælesti ore, at tribunus Canutius continuâ rabie lacerabat Antonium. Vtrique vin-
dicta libertatis morte stetit, sed tribuni sanguine commissa proscriptio, [129] Cicero-
nis vel satiato Antonio pœnâ finita. Lepidus deinde à senatu hostis iudicatus est, vt
antè fuerat Antonius. Tum inter eum Cæsaremque & Antonium, commercia episto- *Triumuiralis*
larum; & condicionum facta mentio, cùm Antonius & subinde Cæsarem admone- *conspiratio.*
ret, quàm inimicæ ipsi Pompeianæ partes forent; & in quod iam emersissent fasti-
gium; & quanto Ciceronis studio Brutus Cassiusque attollerentur, denuntiaretque,
se cum Bruto Cassioque, qui iam decem & septem legionum potentes erant, iun-
cturum vires suas, si Cæsar eius aspernaretur concordiam; diceretque plus Cæsa-
rem patris, quàm se amici vltioni debere. tum inita potentiæ societas, & hortantibus
orantibusque exercitibus, inter Antonium etiam & Cæsarem facta affinitas, cùm esset
B priuigna Antonij desponsa Cæsari. consulatumque inijt Cæsar pridie, quàm viginti
annos impleret, x. Kal. Octobres, cum collegâ Q. Pedio, post V. C. annis DCCTX.
ante LXXII. quàm tu, M. Vinici, consulatum inires. Vidit hic annus Ventidium, *P. Ventidius.*
per quam vrbem inter captiuos Picentium in triumpho ductus erat, in eâ consularem
prætextam iungentem prætoriâ. Idem hic posteà triumphauit. Furente deinde Antô-
nio, simulque Lepido, quorum vterque, vt prædiximus, hostes iudicati erant, cùm
ambo mallent sibi nuntiari quid passi essent, quàm quid emeruissent, repugnante Cæ-
sare, sed frustrà aduersus duos, instauratum Syllani exempli malum, proscriptio. Ni- *Proscriptio*
hil tam indignum illo tempore fuit, quàm quòd aut Cæsar aliquem proscribere coactus *instituta.*
est; aut ab illo Cicero proscriptus est, abscissaque scelere Antonij vox publica est, cùm *M. Cicero*
eius salutem nemo defendisset, qui per tot annos & publicam ciuitatis, & priuatam ci- *occisus.*
uium defenderat. Nihil tamen egisti, M. Antoni: (cogit enim excedere propositi for-
mam operis, erumpens animo ac pectore indignatio) nihil, inquam, egisti, mercedem
C cælestissimi oris, & clarissimi capitis abscissi numerando, auctoramentóque funebri
ad conseruatoris quondam reip. tantique cos. irritando necem. Rapuisti tu M. Cice-
roni lucem solicitam, & ætatem senilem, & vitam in feriorem te principe, quàm sub te
III. viro mortem: famam verò gloriámque factorum atque dictorum adeò non abs-
tulisti, vt auxeris. Viuit viuétque per omnium sæculorum memoriam. Dumque hoc
vel forte, vel prouidentiâ, vel vtcumque constitutum rerum naturæ corpus, quod ille
pænè solus Romanorum animo vidit, ingenio complexus est, eloquentiâ illuminauit,
manebit incolume: comitem æui sui laudem Ciceronis trahet; omnisque posteritas
illius in te scripta mirabitur, tuum in eum factum exsectabitur; [130] citiusque in mun-
do genus hominum, quàm cadet. Huius totius temporis fortunam ne deflere quidem
quisquam [131] satis dignè potuit, adeò nemo exprimere verbis potest. Id tamen notan-
dum est, fuisse in proscriptis vxorum fidem summam, libertorum mediam, seruorum
aliquam, filiorum nullam. adeò difficilis est hominibus vtcumque conceptę spei mora.
D [132] Nequid vlli sanctum relinqueretur, vel in dotem inuitamentúmque sceleris, Anto-
nius

129. CICERONIS VEL SATIATO ANTONIO POENA.] *Aptius atque apertius*: velut satiato. *Cremutius Cordus*: Quibus visis (*capite & dextrâ Ciceronis*) lætus Antonius, cùm peractam proscriptionem suam dixisset, essetque non satiatus modò cædendis ciuibus, sed defectus (*corr.* defessus) quoque, pro rostris exponit.

130. CITIVSQVE IN MVNDO GENVS HOMINVM, QVAM CADET.] *Paullo Manutio placuit*: genus hominum concidet. *Nos explemus*: quàm ea cadet. Ea, *nempe laus Ciceronis, de quâ prædictum. Vide textum. Vniuersus autem hic locus expressus ab Arellio Fusco*: Quoad humanum genus incolume manserit, quamdiu vsus litteris, honor summæ eloquentiæ pretium erit, quamdiu rerum naturæ aut fortuna steterit, aut memoria durauerit, admirabile posteris vigebis ingenium, & vno proscriptus sæculo proscribes Antonium omnibus. *Vbi παρέργως legi velim*: honor scientiæ, eloquentiæ pretium erit, *elegantius magisq́; membratim. atque etiã verius, quia non honos tantum eloquentiæ pretium, sed opes & fructus. Scribo item*: rerum naturæ aut forma steterit: *non* fortuna.

131. SATIS DIGNE POTVIT.] *Abest vet. editioni illud* potuit. *rectè.*

132. NEQVID VLLI.] *Scribo*, vllibi.

Scelera proscriptionis. nius L. Cæsarem auunculum, Lepidus Paullum fratrem, proscripserant. Nec Planco A gratia defuit ad impetrandum, vt frater eius Plancus Plotius proscriberetur. Eóque inter iocos militares, qui currum Lepidi Planciíque secuti erant, inter exsecrationem ciuium vsurpabant hunc versum: *De Germanis, non de Gallis, duo triumphant consules.* Suo præteritum loco referatur. [133] neque enim persona vmbram actæ rei capit. [134] Dum *M. Cælius.* in acie Pharsalicâ Africáque de summâ rerum Cæsar dimicat, M. Cælius, vir eloquio animóq; Curioni simillimus, sed in vtroque perfectior, nec minus ingeniosè nequam, cùm in modica quidem seruari posset, quippe peior illi res familiaris, quàm mens, erat, in præturâ nouarum tabularum auctor exstitit; nequiítque senatus, & [135] auctoritate coss. deterreri, accito etiam Milone Annio, qui, non impetrato reditu, Iulianis partibus infestus erat, [136] in vrbe seditionem magis, occultè autem bellicum tumultum mouens, primò summotus à rep. mox consularibus armis, auctore senatu, circa Turios oppressus est. *Ann. Milo.* Incepto pari similis fortuna Milonis fuit; qui, [137] Compsam in Hirpinis oppugnans, ictusq; lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit; vir inquies, & [138] vltra fortem temerarius. B Quatenus autem aliquid ex omissis peto, notetur immodicâ & intempestiuâ libertate vsos aduersus C. Cæsarem, Marullum Epidium Flauiumq; Cæsetium trib. pl. dum arguunt in eo regni voluntatē, pænè vim dominationis expertos. In hoc tamen sæpè lacessiti principis ira excessit, vt, censoriâ potiùs contētus notâ, quàm animaduersione dictatoriâ, summoueret eos à rep. testareturq; esse sibi miserrimum, quòd aut naturâ suâ ei excedendum foret, aut minuenda digni- *Trebonij cædes.* tas. Sed ad ordinem reuertendum est. Iam & Dolabella in Asiâ C. Trebonium consularem, [139] cui succedebat, fraude deceptum, Smyrnæ occiderat, virum aduersus merita Cæsaris ingratissimum, participemque cædis eius, à quo ipse in consulare proue- *Cassij augmenta.* ctus fastigium fuerat: & C. Cassius, acceptis à Staio Murco & Crispo Matcio, prætorijs viris, imperatoribus, qui prævalidis in Syriâ legionibus, inclusum Dolabellam, qui *Dolabellæ cædes.* præoccupatâ Asiâ in Syriam peruenerat, Laodicea expugnat; ita tamen, vt ad ictum serui sui Dolabella non segniter ceruicem daret; & decem legiones in eo tractu sui iuris C *Bruti augmenta.* fecerat. & M. Brutus C. Antonio, fratri M. Antonij in Macedoniâ, Vatinioque circa Dyrrhachium volentes legiones extorserat: sed Antonium bello lacessierat: Vatinium dignatione obruerat: cùm & Brutus cuilibet ducum præferendus videretur; & Vatinius

133. NEQVE ENIM PERSONA VMBRAM ACTÆ REI CAPIT.] *Vmbrosum hoc sanè, quid si & mendosum? Arbitror, & emendem:* vmbram ac tenebras capit. *Non est ille Cælius, inquit, homo genere ingentoq; nobilis, qui latere in vmbrâ silentij ac tenebris debeat. Extraham etiamnunc, etsi alieno loco & tardè.*

134. DVM IN ACIE PHARSALICA AFRICAQVE DE SVMMA RERVM CÆSAR DIMICAT.] *Considera, falsum reperies hunc contextum. Tempus seditionis Cæliana indicare voluit; an hoc igitur, cùm Cæsar in Pharsaliâ & Africâ dimicat? De Pharsaliâ, verum est: sed de Africâ, certè diu post Cælij motum & mortem illud bellum. Quin præcessit Ægyptium siue Alexandrinum, alterumq; cum Pharnace. Denique Cæsar etiam intereà in vrbe. Omnino falsa hæc signatio: per Velleianámne incuriam, an scriptoris? Hunc culpari mitius est, & ϲὐςχως fortasse emendem:* dum in acie Pharsalicâ circaque. *Nihil pronius, quàm* Africam *ex eo fecisse, si littera finalis adhæsit, vt solet, capiti sequentis. Interpreter autem: Dum Cæsar in Pharsaliâ pugnat & circà, nempe ad Dyrrhachium vicinisq; locis oppositus Pompeio. Pugnas autem & ibi aliquot fuisse, notum. Quòd tueri vulgatam aliquis conetur, quasi de Africano bello Curionis in Iubam & Varum sentiat: frustrà sit. Nam nec* Cæsar *ibi* dimicauit: *nec certè* de summâ rerum. *quod vtrumq; hic scriptum.*

135. AVCTORITATE COSS. DETERRERI.] *Hoc valet,* Consulum. *Atqui, ne iuuentus erret,* Cos. *siue* Consulis *scribendum est. quia vnus Seruilius tunc in vrbe, cui Cæsar collega, sed absens & in bello.*

136. IN VRBE SEDITIONEM MAGIS, OCCVLTE AVTEM BELLICVM TVMVLTVM MOVENS.] *Argutabar:* in agris occultè. *Nam ita res fuit, Romæ seditionem, in agris bellum mouebat per* D *Milonem. Cæsar lib.* III. Clàm nunciis ad Milonem missis, euocatoque in Italiam: eum in Thurinum ad solicitandos pastores præmisit.

137. COMPSAM IN HIRPINIS OPPVGNANS.] *Cæsar ad* Cosam *scribit interfectum in* agro Thurino. *Etiam Eusebius, sed à nobis corrigendus:* M. Cælius Prætor & T. Annius Milo exsul oppressi, res nouas in Tiriano Brixioque agro molientes. *Scribendum:* in Thurino Brutioque.

138. VLTRA FORTEM TEMERARIVS.] *Imò verò* sortem. *Magis audax scilicet quàm pro conditione exsulis, cuius est iacêre ferè, nec attolli.*

139 CVI SVCCEDEBAT.] *Succedebat non à Senatu, sed à se & scelere suo missus. Nam prouincia illi Syria erat, atque in eam ibat.*

140. CAPITO

A nius nulli nomini non esset postferendus. in quo deformitas corporis cum turpitudine certabat ingenij, adeò, vt animus eius dignissimo domicilio inclusus videretur. eratque septem legionibus validus. Et lege Pediâ, quam consul Pedius collega Cæsaris tule- *Lex Pedia.* rat, omnibus, qui Cæsarem patrem interfecerant, aquâ ignique damnatis interdictum erat. quo tempore [140] Capito, patruus meus, vir ordinis senatorij, Agrippæ subscripsit in C. Cassium.

Dumque ea in Italiâ geruntur, acri atque prosperrimo bello Cassius Rhodum, rem *Rhodus capitur.* immanis operis, ceperat; Brutus Lycios deuicerat; & inde in Macedoniam exercitus transiecerant; cùm per omnia repugnans naturæ suæ Cassius, etiam Bruti clementiam vinceret. Neque reperias, quos aut pronior fortuna comitata sit, aut veluti fatigata maturiùs destituerit, quàm Brutum & Cassium. Tum Cæsar & Antonius transiecerunt exercitus [141] in Macedoniam, & apud vrbem Philippos cum M. Bruto Cassioque acie *Pugna Philippensis.* concurrerunt. Cornu, cui Brutus præerat, impulsis hostibus castra Cæsaris cepit. nam
B ipse Cæsar, etiam si infirmissimus valetudine erat, obibat munia ducis, oratus etiam ab Artorio medico, ne in castris remaneret, manifestè denunciatione quietis territo. Id autem, in quo Cassius fuerat, fugatum, ac malè multatum, in altiora se receperat loca. Tum Cassius, ex suâ fortunâ euentum collegæ æstimans, cùm dimisisset euocatum, iussissetque nunciare sibi, quæ esset multitudo ac vis hominum, quæ ad se tenderet, tardiùs eo nunciante, cùm in vicino esset agmen cursu ad eum tendentium, neq; puluere facies, aut signa denotari possent; existimans hostes esse, qui irruerent, lacernâ caput circumdedit, extentamque ceruicem interritus liberto præbuit. Deciderat Cassij caput, cùm e- *Cassij interitus.* uocatus aduenit, nuncians Brutum esse victorem. qui, cùm imperatorem prostratum videret; Sequar, inquit, eum, quem mea occîdit tarditas, & ita in gladium occubuit. Post paucos deinde dies Brutus conflixit cum hostibus, & victus acie, cùm in tumulum nocte ex fugâ se recepisset, impetrauit à Stratone Ægeate, familiari suo, vt manum mori- *Bruti interitus.* turo commodaret sibi; reiectoque læuo super caput brachio, cùm mucronem gladij
C eius dexterâ tenens, sinistræ admouisset mamillæ, ad eum ipsum locum, quà cor emicat, impellens se in vulnus, vno ictu transfixus, exspirauit. Protinus Messalla, fulgentis- *Messalla Coruinus.* simus iuuenis, proximus in illis castris Bruti Cassijque auctoritati, cùm essent, qui eum ducem poscerent, seruari beneficio Cæsaris maluit, quàm dubiam spem armorum tentare ampliùs. Nec aut Cæsari quidquam ex victorijs suis fuit lætius, quàm seruasse Coruinum; aut maius exemplum hominis grati ac pij, quàm Coruinus in Cæsarem fuit. Non aliud bellum cruentius cæde clarissimorum virorum fuit. Tum Catonis filius cecidit. Eadem Lucullum Hortensiumque, eminentissimorum ciuium filios, fortuna abstulit. nam [142] Varro ad ludibrium moriturus Antonij, digna illo, ac vera de exitu *Ter. Varronis mors.* eius

140. CAPITO PATRVVS MEVS VIR ORDINIS SENATORII.] *An Atteius Capito Iurisconsultus ille nobilis? Factum sit non abhorrens ab ingenio*
D *viri, qui adulator, &* cuius obsequium dominantibus probabatur, *ait Tacitus. Sed vereor, vt tunc non tam grandi & Senatoriâ ætate fuerit. quippe qui obiit demum nono Tiberiani imperij anno. Vide Tacit.* III. *Ann. extremo.*

141. IN MACEDONIAM ET APVD VRBEM PHILIPPOS.] *Sic est. Philippi isti in Macedoniâ extremâ Ptolomæo locantur, alijs in Thraciâ primâ. Sunt ad Strymonem fluuium, & subiacet planicies aptissima pugnæ. Victus in eâ Cassius & Brutus. Diuersi omnino ab istis Philippi sunt in Thessaliâ, vbi Pompeius victus, ad Peneum flumen. Ergo iure miror quid poëtis aliquot in mentem venerit confundere hæc loca & vrbes, quasi si vtrumque ciuile bellum in iisdem campis depugnatum. Lucanus innuit:*

Romanas acies iterùm vidêre Philippi.

quem tamen excuses, quasi Philippi iterùm viderint, sed non iidem. Manilio quid facias? qui sic lib. I.

—— ducibus iurata cruentis
Arma Philippæos implerunt agmine câpos.
Vix etiam siccâ miles Romanus arenâ
Ossa virû lacerosq; priùs superastitit artus,
Perque patris pater Augustus vestigia vicit.

Nam vult in iisdem campis atque adeò vestigiis pugnasse Augustum, quibus patrem: & milites superstitisse cadauera & ossa. Quid poëtas culpo? Florus historicus idem peccat: Brutus & Cassius, comparatis ingentibus copiis, eandem illam, quæ fatalis Cn. Pompeio fuit, arenam insederant. *Hoc autem tam verum est, vt centum aliquot milliaria sint interiecta. Vide Dionem* XLVII. *& Appianum* IV. *Ciuil. quorum vterque situm Philipporum, vbi Brutinum prælium, accuratè designat & describit.*

142. VARRO AD LVDIBRIVM MORITVRVS ANTONII.] *Quis autem iste Varro videatur meritissimâ*

eius magnâ cum libertate ominatus est. Drusus Liuius, Iuliæ Augustæ pater, & Varus A Quinctilius, ne tentatâ quidem hostis misericordiâ, alter se ipse in tabernaculo interemit; Varus autem liberti, quem id facere coëgerat, manu, cùm se insignibus honorum velasset, iugulatus est. Hunc exitum M. Bruti partium septimum & trigesimũ annum agentis fortuna esse voluit, corrupto animo eius in diem, quæ illi omnes virtutes vnius

Cassij ac Bruti ingenia.

temeritate facti abstulit. Fuit autem dux Cassius melior, quanto vir Brutus. è quibus Brutum amicum habere malles, inimicum magis timeres Cassium. in altero maior vis, in altero virtus. Qui si vicissent, quantum reip. interfuit, Cæsarem potiùs habere quàm Antonium principem, tãtum retulisset habere Brutum, quàm Cassium. Cn. Do-

C. Domitius.

mitius, pater L. Domitij, nuper à nobis visi, eminentissimæ ac nobilissimæ simplicitatis viri, auus huius Cn. Domitij, clarissimi iuuenis, occupatus nauibus, tum magno sequentium consilia sua comitatu, fugæ fortunæque se commisit, semetipso contentus

Staius Murcus. Sex. Pompeius.

duce partium. Staius Murcus, qui classi & custodiæ maris præfuerat, cum omni commissa sibi [143] parte exercituum nauiumque Sex. Pompeium, Cn. Magni filium, qui B ex Hispaniâ reuertens, Siciliam armis occupauerat, petit. ad quem & è Brutianis castris, & ex Italiâ aliisque terrarum partibus, quos præsenti periculo fortuna subduxerat, proscripti confluebant. quippe [144] nullum habentibus statum quilibet dux erat idoneus; cùm fortuna non electionem daret, sed perfugium ostenderet; exitialemque tempestatem fugientibus statio pro portu foret. Hic adolescens erat studiis rudis, sermone barbarus, impetu strenuus, [145] manu promptus, cogitatione celer, fide patri dissimillimus, libertorum suorum libertus, seruorumque seruus, speciosis inuidens, vt pareret humillimis: quem senatus pænè totus, adhuc è Pompeianis constans partibus, post Antonij à Mutinâ fugam, eodem illo tempore, quo Bruto Cassioque transmarinas prouincias decreuerat, reuocatum ex Hispaniâ, vbi aduersus eum clarissimum bellum Pollio Asinius prætorius gesserat, in paterna bona restituerat, & oræ maritimæ præfecerat. Is tum, vt prædiximus, occupatâ Siciliâ, seruitia fugitiuósque in numerum exercitus sui recipiens, magnum modum legionum effecerat; perque Menam & Menecratem paternos C libertos, præfectos classium, latrociniis ac prædationibus infestato mari, ad se exercitumque tuendum rapto vtebatur, cùm eum non depuderet vindicatum armis ac ductu patris sui mare infestare [146] piraticis sceleribus. Fractis Brutianis Cassianísque partibus, Antonius transmarinas obiturus prouincias substitit; Cæsar in Italiam se recepit,

L. Antonius res turbat.

eámque longè, quàm sperauerat, tumultuosiorem reperit. quippe L. Antonius consul, vitiorum fratris sui consors, sed virtutum, quæ interdũ in illo erant, expers, modò apud veteranos criminatus Cæsarem, modò eos, [147] qui iustè diuisione prædiorum, nominatis-

ritißimâ ἐξοχῆ noster ille intellegi, cui Fama quàm Aeternitas magis æqua. Illa nomen eius seruat, hæc scripta non adspexit: quorum tamen feracius vix fuit aliud ingenium Græcum aut Romanum. Sed videatur inquam iste intellegi: non tamen potest. Nam * *proscriptus quidem à Triumuiris Varro, sed certantibus de salute eius quibus aliqua honesti cura, vicit Fufius Calenus amicus Antonij. & eum ad se recepit. Ita tempestatem illam euasit. Pugnæ autem Philippensi nõ opinor interfuisse. Aetas militiâ & iis actionibus virum soluebat: & aliquos sanè annis pòst vixit. Quid verba facio? in lectulo suo obiit, non properatâ aliquâ morte: vt clarè scribit Valerius libro* VIII. Terentius Varro, non annis, quibus sæculum æquauit, quàm stilo viuacior fuit. In eodem enim lectulo & spiritus eius, & egregiorum operum cursus exstinctus est. *Ergo alius iste Varro, quem velim omnino magis Velleius retexisset.*

* *Appianum vide, & Agel. III. cap. X.*

143. PARTE EXERCITVVM.] *Prima editio:* exercitu. *Malim vnitatis numero,* exercitus.

144. NVLLVM HABENTIBVS STATVM, QVILIBET DVX ERAT IDONEVS.] *Interpretor, nullum statum firmumq́; ducem habentibus. Possis etiam scribere & distinguere:* nullum habentibus, statim quilibet. *Facilè, inquit, & citò quemcumque ducem* D *arripiebant, qui habebant nullum.*

145. MANV PROMPTVS, COGITATIONE CELER.] *Primitùs editi:* cogitator celer. *Certum mihi scribere:* concitatu celer. *Depressum enim hîc vbique Pompeium istum Velleius it, reuera vilem, bardum, & patri dissimillimam prolem. Et fuit reuerâ concitatu celer, magis quàm cogitatu (quod in laudem valeat:) id est,* ὀξύθυμος *&* ὀργίλος.

146. PIRATICIS SCELERIBVS.] *Cogitabam leuiter an,* piraticis celocibus. *Vulgatum tamen absit vt damnem.*

147. QVI IVSTE DIVISIONE PRÆDIORVM.] *Reuerâ* iniustè, *vel potiùs* iniustâ. *Nec sensit aut scripsit aliter, etsi adulator Velleius.*

148. QVIS

A natíſque colonis agros amiſerant, ad arma conciens, magnum exercitum conflauerat.
Ex alterâ parte vxor Antonij Fuluia, nihil muliebre, præter corpus, gerens, omnia at- *Fuluia.*
mis tumultúque miſcebat. Hæc belli ſedem Præneſte ceperat. Antonius, pulſus vndi-
que viribus Cæſaris, Peruſiam ſe contulerat; Plancus Antoniarum adiutor partium,
ſpem magis oſtenderat auxilij, quàm opem ferebat Antonio. Vſus Cæſar virtute &
fortunâ ſuâ, Peruſiam expugnauit; Antonium inuiolatum dimiſit. in Peruſinos magis *Perufia deleta.*
irâ militum, quàm voluntate ſæuitum ducis. vrbs incenſa, cuius initium incendij prin-
ceps eius loci fecit Macedonicus; qui, ſubiecto rebus ac penatibus ſuis igni, transfixum
ſe gladio flammæ intulit. Per eadem tempora exarſerat in Campaniâ bellum, quod,
profeſſus eorum, qui perdiderant agros, patrocinium, ciebat Ti. Claudius Nero, præto- *Ti. Nero.*
rius & Pontifex, Tib. Cæſaris pater, magni vir animi, doctiſſimíque ingenij. id quoque
aduentu Cæſaris ſepultum atque diſcuſſum eſt. Quis Fortunæ mutationes, quis du-
bios rerum humanarum caſus ſatis mirari queat? [148] quis non diuerſa præſentibus,
B contrariáq; exſpectatis aut ſperet, aut timeat? Liuia, nobiliſſimi & fortiſſimi viri Dru- *Liuia.*
ſi Claudiani filia, genere, probitate, formâ, Romanarum eminentiſſima, quam poſteà
coniugem Auguſti vidimus, quam tranſgreſſi ad eos ſacerdotem ac filiûm, tum fugiens
mox futuri ſui Cæſaris arma, cuius bimum hunc Tiberium Cæſarem, vindicem Ro-
mani imperij, futurúmque eiuſdem Cæſaris filium, geſtans ſinu, per auia itinerum vi-
tatis militum gladijs vno comitante, quo faciliùs occultaretur fuga, peruênit ad mare,
& cum viro Nerone peruecta in Siciliam eſt. Quod alieno teſtimonium redderem, in
eo non fraudabo auum meum. quippe C. Velleius, honoratiſſimo inter illos CCCLX. *C. Velleius.*
iud. loco à Cn. Pompeio lectus, eiuſdem, Marciq; Bruti ac Titonis præfectus fabrûm,
vir nulli ſecundus, in Campaniâ, digreſſu Neronis à Neapoli, cuius ob ſingularem cum
eo amicitiam partium adiutor fuerat, grauis iam ætate & corpore, comes eſſe non poſ-
ſet, gladio ſe ipſe transfixit. Inuiolatam excedere Italiâ Cæſar paſſus Fuluiam, Plan-
cúmque muliebris fugæ comitem. nam Pollio Aſinius cum ſeptem legionibus, diu re-
C tentâ in poteſtate Antonij Venetiâ, magnis ſpecioſiſque rebus circa Altinum aliaſque
eius regionis vrbes editis, Antonium petens, vagum adhuc Domitium, quem digreſſum *Domitius*
è Brutianis caſtris poſt cædem eius prædiximus, & propriæ claſſis factum ducem, con- *Antonio iungitur.*
ſilijs ſuis illectum, ac fide datâ, iunxit Antonio. Quo facto quiſquis æquum ſe præſti-
terit, ſciat non minus à Pollione in Antonium, quàm ab Antonio in Pollionem eſſe col-
latum. Aduentus deinde in Italiam Antonij, præparatuſque contra eum Cæſaris, ha-
buit belli metum: ſed pax circa Brundiſium compoſita. Per quæ tempora Rufi Salui- *Pax Brundiſina.*
dieni ſceleſta conſilia patefacta ſunt. qui, natus obſcuriſſimis initijs, parum habebat *Saluidienus.*
ſummam accepiſſe, & [149] proximus à Cn. Pompeio, ipſoque Cæſare, ex equeſtri ordi-
ne conſul creatus eſſe, niſi aſcendiſſet, quo infra ſe & Cæſarê videret & remp. Tum, ex-
poſtulante conſenſu populi, quem grauis vrebat infeſto mari annona, cum Pompeio *Pax cum Sex.*
quoque circa Miſenum pax inita: qui haud abſurdè, cùm in naui Cæſarémque & An- *Pompeio.*
tonium cenâ exciperet, dixit: In carinis ſuis ſe cenam dare. referens hoc dictum ad loci
D nomen, in quo paterna domus ab Antonio poſſidebatur. In hoc pacis fœdere placuit,
Siciliam

148. QVIS NON DIVERSA PRÆSENTIBVS, CONTRARIAQVE EXSPECTATIS, AVT SPERET, AVT TIMEAT?] *Vera gnome, & ita viuitur: aſſiduè natamus inter ſpei metúſque fluctus. Dea illa incerta nos quoque habet incertos; dico eos, qui ab eâ pendent. Manilius:*

Et ſubtexta malis bona ſunt, lacrymæque
ſequuntur
Vota, nec in cũctis ſeruat Fortuna tenorem.

Sapientiſſimus Romanorum Seneca: In ſecundis nemo confidat, in aduerſis nemo deficiat. alternæ ſunt vices rerum. Quid exſultas? iſta, quibus veheris in ſummũ, neſcis vbi te relictura ſint. Quid iaces? ad imum delatus es, nunc eſt reſurgendi locus. *Plato quoque bonâ imagine:* πάντα τὰ ὄντα ἀτεχνῶς, ὥσπερ ἐν Εὐρίπῳ, ἄνω καὶ κάτω στρέφεται: Quidquid eſt, velut in Euripo, ſurſum deorſumque voluitur.

149. PROXIMVS A CN. POMPEIO, &c.] *De Saluidieno Rufo ſermo eſt, qui Conſul creatus (ait Dio* XLVIII.*) nondum Senator. Atque hoc eſt, quod ait,* ex equeſtri ordine. *Proximus autem à Pompeio & Cæſare ideò: quia illorum quoque vterque ad hoc faſtigium venit, priuſquam in Curiam aut Senatum. nec poſt eos alius, ante hunc Saluidienum. Cæſarem porrò accipies, Octauianum.*

Siciliam Achaiámque Pompeio concedere: in quo tamen animus inquies manere non A
potuit: id vnum tantummodò salutare aduentu suo patriæ attulit, quòd omnibus pro-
Proscripti & profugi restituti.
scriptis, alijsque, qui ad eum ex diuersis caussis fugerant, reditum salutemque pactus
est. quæ res & alios clarissimos viros, & Neronem Claudium, & M. Silanum, Sentium-
que Saturninum, & [150] Aruntium Actium restituit reip. Staium autem Murcum, qui
aduentu suo classisque celeberrimæ, vires eius duplicauerat, insimulatum falsis crimi-
Staij Murci cædes.
nationibus, quia talem virum collegam officij Mena & Menecrates fastidierant, Pom-
peius in Siciliâ interfecerat. Hoc tractu temporum Octauiam, sororem Cæsaris, M. An-
tonius duxit vxorem. Redierat Pompeius in Siciliam, Antonius in transmarinas pro-
Labienus Parthos adducit. Vincitur à Ventidio.
uincias: quas magnis momentis Labienus, ex Brutianis castris profectus ad Parthos,
producto eorum exercitu in Syriam, [151] interfectoque legato Antonij, concusserat: qui
virtute & ductu Ventidij vnà cum Parthorum copijs, celeberrimóque iuuenum Paco-
ro regis filio, exstinctus est. Interim Cæsar per hæc tempora, ne res disciplinæ inimicis-
sima Otium corrumperet militem, crebris in Illyrico Dalmatiáque expeditionibus, B
patientiâ periculorum, bellique experientiâ durabat exercitum. Eâdem tempestate
Domitius Caluinus.
Caluinus Domitius, cùm ex consulatu obtineret Hispaniam, grauissimi comparandi-
que antiquis exempli auctor fuit: quippe primipili centurionem, nomine Vibillium,
ob turpem ex acie fugam, fuste percussit. Crescente in dies & classe & famâ Pompeij,
Iterùm bellū in Sextum.
Cæsar molem belli eius suscipere statuit. Ædificandis nauibus, contrahendóque mili-
ti ac remigi, naualibúsque adsuescendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus
M. Agrippa.
est M. Agrippa, virtutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo inuictus, parendique, sed
vni, scientissimus, alijs sanè imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes positus,
consultisque facta coniungens. Hic in Auerno & Lucrino lacu speciosissimâ classe fa-
bricatâ, quotidianis exercitationibus militem remigémque ad summam & militaris &
maritimæ rei perduxit scientiam. Hac classe Cæsar, cùm priùs, despondente ei Nerone,
Liuiam ducit Octauianus.
cui antè nupta fuerat, Liuiam, auspicatis reip. ominibus, duxisset eam vxorem, Pom-
peio Siciliæque bellum intulit. Sed virum, humanâ ope inuictum, grauiter eo tempo- C
Naufragium patitur.
re fortuna concussit. quippe longè maiorem partem classis, circa Veliam Palinurique
promontorium, adorta vis Africi, lacerauit ac distulit. Ea patrando bello mora fuit,
quod postcà dubiâ, & interdum ancipiti, fortunâ gestum est. nam & classis eodem lo-
co vexata est tempestate, & vt nauali primo prœlio, apud Mylas, ductu Agrippæ, pu-
Cladem accipit.
gnatum prosperè, ita inopinato classis aduentu, grauis sub ipsius Cæsaris oculis circa
Tauromenium accepta clades: neque ab ipso periculum abfuit. Legiones, quæ cum
Cornificio erant, legato Cæsaris, expositæ in terrâ, pænè à Pompeio oppressæ sunt. Sed
ancipitis fortuna temporis, maturâ virtute correcta. Explicatis quippe vtriusque par-
Tandem Pompeius fugit:
tis classibus, pænè omnibus exsutus nauibus, Pompeius Asiam fugâ petiuit. iussúque
M. Antonij, cuius opem petierat, dum inter ducem, & supplicem tumultuatur, &
Et interficitur.
nunc dignitatem retinet, nunc vitam precatur, à Titio iugulatus est: cui in tantum du-
rauit hoc facinore contractum odium, vt mox, ludos in theatro Pompeij faciens, exse-
cratione populi, spectaculo, quod præbebat, pelleretur. Acciuerat gerens contra Pom- D
M. Lepidus.
peium bellum ex Africâ Cæsar Lepidum cum XII. semiplenis legionibus. Hic vir om-
nium vanissimus, neque vllâ virtute tam longam fortunæ indulgentiam meritus, exer-
citum Pompeij, quia propior fuerat, sequentem non ipsius, sed Cæsaris auctoritatem ac
fidem, sibi iunxerat: inflatusque ampliùs XX. legionum numero, in id furoris processe-
Seditiosè agit.
rat, vt inutilis in alienâ victoriâ comes, quâ diu moratus erat, dissidendo in consilijs Cæ-
saris, & semper diuersa ijs, quæ alijs placebant, dicendo, totam victoriam vt suam inter-
pretaretur; audebátque denunciare Cæsari, excederet Siciliâ. Non ab Scipionibus, a-
lijsque veteribus Romanorum ducum, quidquam ausum patratúmque fortiùs, quàm
tunc

150. ARVNTIVM ACTIVM.] *Gentilitia duo nomina perperàm iuncta. Scribes*, Aruntium ac Titium. *M. autem Titius Dioni nominatur, & Velleio bis infrà.*

151. INTERFECTOQVE LEGATO ANTONII.] *Atqui ille se interfecerat. Florus:* Saxa, ne veniret in potestatem, à gladio suo impetrauerat.

152. ADIE.

A tunc à Cæsare. Quippe cùm inermis & lacernatus esset, præter nomen nihil trahens, ingressus castra Lepidi, euitatis, quæ iussu hominis prauissimi tela in eum iacta erant, cùm lacerna eius perforata esset lanceâ, Aquilam legionis rapere ausus est. Scires, quid interesset inter duces. Armati inermem secuti sunt; decimóque anno, quàm ad dissimillimam vitæ suæ potentiam peruenerat Lepidus, & à militibus, & à fortunâ desertus, pullóque velatus amiculo, inter vltimam confluentium ad Cæsarem turbam latens, genibus eius aduolutus est. *Exarmatur.* Vita, rerúmque suarum dominium, concessa ei sunt: spoliata quam tueri non poterat dignitas. Subita deinde exercitus seditio, qui plerumque contemplatus frequentiam suam, à disciplinâ descîscit; &, quod cogere se putat posse, rogare non sustinet; partim seueritate, partim liberalitate discussa principis. *Seditio militum.* Speciosúmque per id tempus [152] adiectum supplementum Campanæ coloniæ. eius reditus erant publici, pro his lòngè vberiores reditus duodecies HS. in Cretâ insulâ redditi, & aqua promissa, quæ hodiéque singulare & salubritatis instar, & amœnitatis ornamentum est. *Aqua Iulia.*

B Insigne coronæ classicæ, quo nemo vmquam Romanorum donatus erat, hoc bello Agrippa singulari virtute meruit. *Coronâ classicâ Agrippa donatus.* Victor deinde Cæsar reuersus in Vrbem, contractas emptionibus complures domos per procuratores, quo laxior fieret ipsius, publicis se vsibus destinare professus est: Templúmque Apollini, & circà porticus facturum promisit, quod ab eo singulari exstructum munificentiâ est. Quâ æstate Cæsar eam prospetè Lepidum in Siciliâ bene fortuna in Cæsare, & rep. militauir ad Orientem; quippe Antonius cum XIII. legionibus egressus Armeniam, ac deinde Mediam, & per eas regiones Parthos petens, habuit regem eorum obuiam. *Antonius in Parthos.* primóque duas legiones, cum omnibus impedimentis tormentísque, & Statiano legato, amisit; mox sæpiùs ipse, cum summo totius exercitus discrimine, ea adiit pericula, quibus seruari se posse desperauerat; *Periclitatur.* amissáque non minùs quartâ parte militum, captiui cuiusdam, sed Romani, consilio ac fide seruatus; qui clade Crassiani exercitus captus, cùm fortunam, non animum mutasset, accessit nocte ad stationem Romanam; prædixitque, ne destinatum

C iter peterent, sed diuerso siluestrique peruaderent. [153] Hoc M. Antonio acto, illis legionibus saluti fuit: *Aegrè seruatur.* de quibus tamen, totóque exercitu, haud minus pars quarta, vt prædiximus, militum, calonum, seruitijque desiderata est; impedimentorum vix vlla superfuit. Hanc tamen Antonius fugam suam, quia viuus exierat, Victoriam vocabat. Qui, tertiâ æstate reuersus in Armeniam, regem eius Artauasden, fraude deceptum, catenis, sed, ne quid honori deesset, aureis vinxit. *Artauasdem dolo capit.* Crescente deinde & amoris in Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ semper facultaribus, licentiáque & assentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre constituit; cùm antè, nouum se Liberum Patrem appellari iussisset, cùm, redimitus hederis coronâque velatus aureâ, & thyrsum tenens, cothurnisque succinctus, curru, velut Liber Pater, vectus esset Alexandriæ. *Luxus eius & fastus.* Inter hunc apparatum belli, Plancus non iudicio recta legendi, neque amore reip. aut Cæsaris, *L. Plancus nullâ fide.*

152. ADIECTVM SVPPLEMENTVM CAMPA-
D NÆ COLONIÆ, &c.] *Tota hoc res explicata ab vno Dione, libro* XLVIII. *qui de hac ipsâ seditione, & eius placamentis:* Οὕτω μὲν τότε τοὺς στρατιώτας κατέστησε, καὶ τὸ μὲν ἀργύριον αὐτίκα, τὴν δὲ χώραν οὐ πολλῷ ὕστερον αὐτοῖς ἔδωκεν. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἐξήρκεσεν ἡ ἐν τῷ δημοσίῳ τότε οὖσα, προσεξεπρίατο ἄλλην τε καὶ παρὰ Καμπανῶν τῶν ἐν τῇ Καπύῃ οἰκούντων συχνὴν (καὶ γὰρ ἐποίκων ἡ πόλις πολλῶν ἐδεῖτο) καὶ αὐτοῖς τό, τε ὕδωρ τὸ Ἰούλιον ὀνομασμένον, ὑφ' οὗ καὶ τὰ μάλιστα διὰ πάντων ἀγάλλονται, τήν τε χώραν τὴν Κνωσίαν, ἣν καὶ νῦν ἔτι καρποῦνται, ἀντέδωκε: Atque ita milites tunc quidem composuit: & argentum statim, agros non multò pòst iis dedit. Quoniam enim publici, qui tunc erant, non sufficiebant, etiam alios emit à Campanis illis qui Capuam incolunt, eosq; multos. (multis enim colonis indigebat ea vrbs.) & ipsis tum aquam Iuliam, quâ maximè omnium gaudent, tum terram Cnosiam (Gnosiam *melius: estq; Gnosus in Cretâ:*) quâ etiamnunc fruuntur, eorum loco dedit. *Omnia hæc quasi de industriâ scripta ad Velleij lucem: & quis scit si non à Dione istinc sumpto? Quod tamen hic scribitur:* eius reditus erant publici, *prauùm est. Quid* reditus *ad rem præsentem? nec eos sonè emit Cæsar, sed agros. In editione primâ:* eius relicti erant publici. *Certum habeo,* eius reliqui: *Id est, Capua reliquas habebat agras publicas, qui nondum attributi, & qui non venerant in diuisionem. Hos (Dione palàm narrante) ab iis emit Cæsar.*

153. HOC M. ANTONIO ACTO, ILLIS LEGIONIBVS.] *Emendant,* atque legionibus. *ego,* ac tot legionibus.

154. CVM

ris, (quippe hæc semper impugnabat,) sed morbo proditor, cùm fuisset humillimus A
assentator reginæ, & infra seruos cliens, cùm Antonij librarius, cùm obscenissimarum
rerum & auctor & minister, [154] cùm in omnia, & in omnibus venalis, cùm cœrulea-
tus & nudus, caputque redimitus arundine, & caudam trahens, genibus innixus,
[155] Glaucum saltasset, in conuiuio refrigeratus ab Antonio, ob manifestarum rapina-
Ad Cæsarem transit. rum indicia, transfugit ad Cæsarem. & idem posteà clementiam victoris pro suâ vir-
tute interpretabatur; dictitans, id probatum à Cæsare, cui ille ignouerat. Mox autem
hunc mox auunculum Titius imitatus est. Haud absurdè Coponius, vir prætorius,
grauissimus pater, Silij socer, cùm recens transfuga, multa ac nefanda Plancus absenti
Antonio, in senatu obijceret: *Multa*, inquit, *mehercules fecit Antonius, pridie quàm tu*
Actiaca pugna. *illum relinqueres*. Cæsare deinde, & Messallâ Coruino COS. debellatum apud Actium;
vbi longè antè quàm dimicaretur, exploratissima Iulianarum partium fuit victoria. Vi-
gebat in hac parte miles atque imperator; illam arcebant omnia. [156] hinc reges firmis-
simi; illinc inopiâ affectissimi. nauium hæc magnitudo, modicâ ne celeritate; aduersa B
illa specie terribilior. hinc ad Antonium nemo, illinc ad Cæsarem quotidie aliqui trã-
fugiebant. Denique, in ore atque oculis Antonianæ classis, per M. Agrippam Leucas
expugnata, Patræ captæ, Corinthus occupata, bis ante vltimum discrimen classis ho-
stium

154. CVM IN OMNIA, ET IN OMNIBVS VENALIS.] *Nónne æquiualent*, in omnia venalem esse, *&*, in omnibus? *ego discrimen non video. Puto delendum posterius τὸ* in, *faciendúmque*, in omnia, & omnibus. *Duo obiicit, venalem ad omne facinus ac flagitium fuisse, & sine discrimine omnibus venalem. breuiter: Ad quæuis à quouis trahi auro potuisse.*

155. CVM GLAVCVM SALTASSET, IN CONVIVIO REFRIGERATVS AB ANTONIO, *&c.*] *Moneo distinctiunculam mutandam:* saltasset in conuiuio, refrigeratus ab Antonio. *Saltasse enim eum vult in conuiuio, non illic refrigeratum. Sed quid hoc verbi? significat intepuisse gratiam eius apud Antonium, & calorem illum amoris mutasse in fastidij frigus. Vtebantur & in re actionis siue recitationis hoc verbo. vt in Suetonij Claudio scriptum, cap.* XLI. Cùm primùm frequenti auditorio commisisset, ægrè perlegit, refrigeratus sæpè à semetipso. *id est, frigore & fastidio sæpè affectus à sese. Rem enim ipsam, & teporem illum gratiæ siue amicitiæ, vocabant Frigus. Plinius lib.* VIII. *epist.* XIV. Interim Paullo (*recitanti*) aliena deliratio aliquantum frigoris attulit. *Fabius:* Rusticitas, & rigor, & deformitas adferunt interim frigus. *Sed propius ad Velleij mentẽ Seneca epist.* CXXIII. Votienus Montanus & amicitiâ Tiberij notus & frigore. *quem scilicet Tiberius & ardenter amauit, & subitò fastidiuit. Nec peccet, qui Horatium sic explicet:*

—— maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat.

etsi aliò quoque hoc commodè duci haud negem. Suetonij locum nouiter corrigo, Aug. cap. LXVI. Desiderauit & M. Agrippæ patientiam, & Mæcenatis taciturnitatem: cùm ille ex leui rigoris suspicione, & quòd Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se contulisset. *Nam quis rigori hic locus? nec suspicio de eo esse potest, sed sensus. Scripsit verò* frigoris: *hac istâ nostrâ mente. eoq., inquit, secessit Agrippa, quòd alieniorem sibi Augustum suspicaretur, & præferri atque in gratiâ esse Marcellum. Terentij illud huc quoque fecerit:* Nimirum hice homines frigent. *Atque omnino amor, ardor est: fastidium aut defectio, frigus.*

156. HINC REGES FIRMISSIMI; ILLINC INOPIA AFFECTISSIMI.] *Torsit me olim, cùm publicè legerem, hic locus: credo & illum, quisquis intentè leget. An reges à Cæsare firmissimi, ab Antonio inopes & imbecilli? planissimè contrà est: nec dicam plurimi aut potentissimi, sed penè omnes reges ab isto steterunt. Palàm & verè ita Dio,* Συνεμάχησαν, *inquit,* τῷ Ἀντωνίῳ οἵ τε βασιλεῖς καὶ οἱ δυνάσται πάντες, ὡς εἰπεῖν, οἱ τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ τότε ὑπ᾽ ἐκείνων ὅσῃ γειτνιῶντες, οἱ μὲν αὐτοί, οἱ δὲ δι᾽ ἑτέρων: C Commilitabant & auxiliabantur Antonio reges dynastæque omnes, vt breuiter dicam, quicumque Romanum imperium, quod duobus iis tunc parebat, attingerent; alij ipsi coràm, alij per alios & submissos. *Quinetiam in Plutarcho index, in qua nominatim reges Antonio adhærentes recensentur, nõ solùm Orientales plerique omnes, sed transmarini. Si voles, vide. At apud Cæsarem contrà qui? neminem reperio: imò vix esse potuerunt. quia in illius partibus dumtaxat Italia, Illuricum, Gallia, Hispania, Africa, & insulæ interiectæ. In iis autem omnibus regionibus qui tunc reges, nisi si fortè in Africâ? Ex eâ ipsâ Bacchum eripit nobis & transfert ad Antonium Plutarchus. Iure ergo, vt dixi, hærebam.* D *Quid autem est in re? Velleiane adulatio, vti tunc censebam? minimè. nec in scriptore, sed in scripto culpa, quam detectam nunc tollo. Scripsit Velleius:* hinc remiges. *Vide μεταβολὴν! à sceptris venimus ad remos. Sic oportet. & docebunt te Plutarchus & Dio, Antonium hac parte maximè peccasse, quòd hiemem cœptis suis interposuerit: atque ita classis, quam paratam habuerat, valdè viribus imminuerit. quoniam plerique remigum vel inopiâ aufugiebant, vel morbo peribant. Ita necessum habuit* ex afflictissimâ Græciâ, *ait Plutarchus*, corripere viatores, agasones, messores, adolescentulos; iisque ægrè etiam impleuit naues. *Ergo verè hic scriptum* remiges *fuisse* inopiâ affectissimos (*quæ ipsa phrasis non aptè cadit in reges:*) *contrà* firmissimos *Cæsari, recentes videlicet & bellis Siculis probè exercitatos.*

A ſtium ſuperata. Rex Amyntas meliota & vriliora ſecutus: [157] nam de illis exemplis *Rex Amyntas.*
vitæ naturâ Dolabella ad Cæſarem, virque clatiſſimus Cn. Domitius, qui ſolus Anto- *Cn. Domitius.*
nianatum partium, numquam reginam, niſi nomine ſalutauit, maximo & præcipiti
periculo transmiſit ad Cæſarem. Aduênit deinde maximi diſctiminis dies, quo Cæſar
Antoniusque, ptoductis claſſibus, pto ſalute alter, in ruinam alter terrarum orbis, dimi-
cauête. Dextrum nauium Iulianarum cornu [158] M. Latio commiſſum, læuum Ar- *Pugnæ ordo.*
runtio, Agrippæ omne claſſici cettaminis arbitrium. Cæſar, ei parti deſtinatus, in quam
à fortunâ vocaretur, vbique adetat: claſſis Antonij regimen, Publicolæ [159] Soſioque
commiſſum. At in terrâ locarum exetcitum Taurus Cæſaris, Antonij regebat Cani-
dius. Vbi initum certamen eſt, omnia in alterâ parte fuête, dux, remiges, milites; in al-
terâ nihil, præter milites. prima occupat fugam Cleopatra: Antonius fugientis Regi- *Fuga Antonius.*
næ, quàm pugnantis militis ſui, comes eſſe maluit: & impetator, qui in deſertores ſæui-
re debuerat, deſertor exercitus ſui factus eſt. Illis, etiam detracto capite, in longum for- *Milites perſtant.*
B tiſſimè pugnandi durauit conſtantia; &, deſperatâ victoriâ, in mortem dimicabatur.
Cæſar, quos ferro poterat interimere, verbis mulcere cupiens, clamitansque & oſten-
dens fugiſſe Antonium, quærebar, pro quo & cum quo pugnarent. At illi, cùm diu pro
abſente dimicaſſent duce, ægrè ſummiſſis armis, ceſsêre victoriam; citiùſque vitam ve-
niamque Cęſar promiſit, quàm illis, vt ea ptecarentur, perſuaſum eſt. Fuitque in confeſ-
ſo, milites optimi imperatoris, imperatorem fugaciſſimi militis functum officio. [160] vt
dubites, ſuóne, an Cleopatræ arbitrio victoriam temperaturus fuetat, qui ad eius atbi-
trium direxit fugam. Idem locatus in terrâ fecit exercitus, cùm ſe Canidius, præcipiti *Canidius fugit.*
fugâ, rapuiſſet ad Antonium. Quid ille dies terrarum orbi præſtiterit, ex quo in quem
ſtatum peruenerit fortuna publica, quis in hoc tranſcurſu tam attati operis exprimere
audeat? Victoria verò fuit clementiſſima; nec quiſquam interemptus, niſi pauciſſimi, *Clementia*
& ij, qui deprecari quidem pro ſe non ſuſtinerent. Ex quâ lenitate ducis colligi potuit, *Octauiani.*
quem aut initio triumuiratus ſui, aut in campis Philippis, ſi licuiſſet, [161] victoriæ ſuæ
C facturus fuerit triumphum. ad ſolium alatunt, in priſcâ gtauitate celeberrimi fides,
mox

157. NAM DE ILLIS EXEMPLIS VITÆ NATVRA DOLABELLA AD CÆSAREM.] *Atrox & aperta plaga: cui leue adhuc fomentum. Eſt qui legat:* Inde illius exemplo vir audax Dolabella. *alius:* inde illius exemplo maturè Dolabella. *Vno verbo, nihil ad Bacchum. In autographo fuit (certè editio prima ſic refert:)* nam de illius exemplis vitæ naxuta Dolabella. *Vide noſtram medicinam:* Nam Deillius exempli ſui tenax, vt à Dolabellâ ad Caſſium. *Nihil inueniliter iactamus, ſed prima illa ſagaciter & verè eruimus de Q. Deillio, ſiue vt alij, Dellio: qui naturâ transfuga, & irriſus palàm illo æuo. In hac re & hiſtoriâ, transfugiſſe opertè ſcribit Plutarchus* Q. Dellium hiſtoricum. *Dio hoc*
D *amplius, oſtendit cum Amyntâ illum fuiſſe: & paullò pòſt de transfugio addit. Quod ſi eſt: nonne appoſitè hîc quoque Amyntæ Velleius eum ſubiungit? Sed cur ait eum* exempli ſui tenacem? *ludit, & meritò in hominem nuſquam & numquam fidum, & cuius iam omnè nobilia aliquot transfugia. Ecce Senecæ patris verba: è quibus hoc quoque quod emendauimus,* à Dolabellâ ad Caſſium, *liquebit. Ille in Suaſoriis:* Belliſſimam tamen rem dixit Deillius, qué Meſſalla Coruinus deſertorem *(melius & venuſtius ſcripti libri,* deſultorem) bellotum ciuilium vocat: quia à Dolabellâ ad Caſſium, à Caſſio dein tranſmiſit ad Antonium, ab Antonio ad Cæſarem. *Et de Deillio quidem certum eſt. hoc de Dolabellâ ſicui diſplicet, is legito:* exempli ſui tenax fuit & illo bello. *Quod certè haud ſperno. nam & editionibus quibuſdam abſunt illa verba,* ad Cæſarem, *& videntur omnino huc tranſlata è tertiâ abhinc lineâ,* tranſmiſit ad Cæſarem. *Ceterùm vtro modo cumque leges, diſtinctiunculâ & parentheſi ſic iuuabis:* Rex Amyntas meliora & vtiliora ſecutus (nam Deillius exempli ſui tenax fuit & illo bello) virque clariſſimus Cn. Domitius, *&c. Noto amplius, videri in fine periodi legendum:* tranſmiſêre ad Cæſarem. *quia textus omnino ſermonis exigit Amyntam quoque comprehendi.*

158. M. LARIO.] Lurio *eſt in Dione, & rectè.*

159. SOSIOQVE COMMISSVM.] *Verius,* Soſſio. *Plutarchus hæc omnia longè aliter, nec Soſſium inter duces agnoſcit. Dio verò etiam mortuum illum facit in leui pugnâ contra L. Taureſium: in quâ, ſuperuentu Agrippa, ipſe & Tarcondimotus ſint caſi. Hoc paullò ante Actiacam pugnam. At ecce viuum eum iterùm facit initio libri ſequentis, & inter eos ponit quibus ignouerit Cæſar. Quid dicam neſcio, niſi haud vnum Soſſium fuiſſe.*

160. VT DVBITES SVÓNE.] *Cur Rhenanum non audiuerunt veriſſimè emendantem,* Viderit è ſuóne? *Nam in autographo erat,* Videbit è ſuóne. *Phraſis nota, & crebra veteribus in reiectione aut contemptu.*

161. VICTORIÆ SVÆ FACTVRVS FVERIT TRIVMPHVM.] *Ineptè,* triumphum. *Idem autographum,* modum. *At quæ ſequuntur hiulca & mutila ſunt: nec vllum ingenium expleuerit.*

162. DIV

Aſinius Pollio. mox [162] diu clementiâ luctatus ſuâ Cæſat, ſeruauit incolumem. Non prætereatut A- A
ſinij Pollionis ſactum & dictum memorabile. namque, cùm ſe poſt Brundiſinam pa-
cem continuiſſet in Italiâ, neque aut vidiſſet vmquam reginam, aut poſt eneruatum a-
more eius Antonij animum, partibus eius ſe miſcuiſſet, togante Cæſare, vt ſecum ad
bellum proficiſceretur Actiacum; *Mea*, inquit, *in Antonium maiora merita ſunt, illius in
me beneficia notiora: itaque diſcrimine veſtro me ſubtraham, & ero præda victoris*. Ptoximo
deinde anno, petſecutus teginam Antoniúmque Alexandriam, vltimam bellis ciuili-
Antonij mors: bus impoſuit manum. Antonius ſe ipſe non ſegniter intetemit, adeò vt multa deſidiæ
Et Cleopatra. crimina morte redimetet. At Cleopatta, fruſttatis cuſtodibus, illatâ aſpide, morſu ſanè
eius, expers muliebris metus, ſpititum teddidit. Fuitque & fortunâ & clementiâ Cęſa-
ris dignum, quòd nemo ex ijs, qui contra eum arma tuletant, ab eo iuſſúve eius inter-
emptus. D. Btutum Antonij interemit crudelitas. Sex. Pompeium, ab eodem victum,
idem Antonius, cùm dignitatis quoque ſetuandæ dediſſet fidem, etiam ſpiritu priuauit.
Brutus & Caſſius antè, quàm victorum experitentur animum, voluntariâ morte obie- B
runt. Antonij Cleopatræque quis fuiſſet exitus, nattauimus. Canidius timidiùs deceſ-
ſit, quàm profeſſioni eius, quâ ſemper vſus etat, congruebat. Vltimus autem ex interfe-
Caſſius Parmenſis. ctoribus Cæſaris, Patmenſis Caſſius, morte pœnas dedit, vt dedetat Trebonius. Dum
M. Lepidus filius. vltimam bello Actiaco Alexandtinóque Cæſar imponit manum, M. Lepidus, iuuenis,
fotmâ, quàm mente, meliot; Lepidi eius, qui III. vit fuetat reip. conſtituendæ, filius; Iu-
niâ Btuti ſorore natus, intetficiendi, ſimul in Vrbem teuertiſſet, Cæſaris conſilia inierat.
C. Mæcenas. Tunc Vtbis cuſtodijs prępoſitus C. Mæcenas, equeſtris, & ſplendido genere natus, vir,
vbi tes vigiliam exigetet, ſanè exſomnis, ptouidens atque agendi ſciens; ſimul verò ali-
quid ex negotio temitti poſſet, otio ac mollitijs pænè vltta feminam fluens, non minùs
Agrippâ Cæſati carus, ſed minùs honotatus: quippe vixit, [163] anguſti claui pęnè con-
tentus; [164] nec minora conſequi potuit, ſed non tam concupiuit. hic ſpeculatus eſt pet
ſummam quietem ac diſſimulationem, ptæcipitis conſilia iuuenis, & mirâ celetitate,
Lepidum oppressit. nulláque cum petturbatione aut rerum aut hominum oppreſſo Lepido, immane noui C
ac reſutrecturi belli ciuilis teſtinxit initium. & ille quidem malè conſultotum pœnas
Seruilia virile factum & famam. exſoluit. Æquetut prædictæ Calpurniæ Antiſtij, [165] Setuilia Lepidi vxot; quæ, viuo
igni deuorato, ptęmatutam mortem immortali nominis ſui penſauit memoriâ. [166] Cę-
ſar autem teuetſus in Italiam, atque vtbem occutſus, quo fauote omnium hominum,
ætatium, otdinum exceptus ſit; quæ magnificentia triumphorum eius, quæ fuetit mu-
nerum, ne in operis quidem iuſti materiâ, nedum huius tam tecisi, dignè exprimi po-
Felicitas publica ſub Auguſto. teſt. Nihil deinde optare à dijs homines, nihil dij hominibus ptæſtate poſſunt, nihil
voto concipi, nihil ſelicitate conſummari, quod non Auguſtus, poſt reditum in Vt-
bem, reip. populóque Rom. tettarúmque orbi tepræſentauit. Finita viceſimo anno
bella ciuilia, ſepulta externa, reuocata pax, ſopitus vbique armorum furot; reſtituta vis
legibus, iudicijs auctotitas, ſenatui maieſtas; imperium magiſttatuum ad priſtinum te-
dactum modum; tantummodò octo ptætoribus allecti duo; priſca illa & antiqua reip.
forma teuocata; tedijt cultus agris, ſacris honos, ſecuritas hominibus, certa cuique re- D
rum

162. DIV CLEMENTIA LVCTATVS.] *Velim*, cum clementiâ.

163. ANGVSTI CLAVI PÆNE CONTENTVS.] *Alij*, anguſto clauo: *rectè. Sed τὸ* pænè *an conuenit? Ille verò planiſſimè contentus vixit, nec opus voculâ hac imminuente vel ambigēte. Magis ad Mæcenatis ingenium*; benè contentus, *vel*, planè.

164. NEC MINORA CONSEQVI POTVIT, SED NON TAM CONCVPIVIT.] *Sententia legi poſtulat*: nec maiora conſequi non potuit, ſed numquam concupiuit.

165. SERVILIA LEPIDI VXOR.] *Atqui nupta iuniori Lepido fuit Antonia, M. Antonij Triumuiri filia: quod ita in Dionis* XLIIII. *extremo libro leges. Scire licet igitur, illâ ſpretâ aut mortuâ, alteram ſuperduxiſſe.*

166. CÆSAR AVTEM REVERSVS IN ITALIAM ATQVE VRBEM OCCVRSVS, QVO FAVORE.] *Alterutrum ſcribe. ſine*: Cæſaris autem reuerſi in Italiam atque vr. occurſus. *ſine*: Cæſar autem reuerſus in Italiam atque vrbem, quo occurſu, quo fauore. *Notet autem Dio ad hanc rem*, Decretum à Senatu, vt ei vrbem ingredienti virgines Veſtæ, Senatus populuſque cum coniugibus ac liberis occurreret. *Libro* LI.

167. PACA-

A rum suarum possessio; leges emendatæ vtiliter, latæ salubriter; senatus sine aspetitate, nec sine seueritate lectus. Principes viri, triumphisque & amplissimis honoribus functi, hortatu Principis, ad ornandam Vrbem illecti sunt. Consulatus tantummodò vsque ad vndecimum, quem continuaret Cæsar, cùm sæpè obnitens repugnasset, impetrari potuit. nam dictaturam, quàm pertinaciter ei deferebat populus, tam constanter repulit. Bella sub imperatore gesta, [167] pacatúsque victorijs terrarum orbis,& tot extra Italiam domique opera, omne æui sui spatium impensurum in id solum opus [168] scriptorem fatigans. Nos, memores professionis, vniuersam imaginem principatus eius oculis animisque [169] subiecimus. Sepulris, vt prædiximus, bellis ciuilibus, coalescentibúsque reip. membris, [170] & coram altero, quæ tam longa armorum series lacerauerat: [171] Dalmatia xx.& cc.rebellis, ad certam confessionem pacata est imperij; Alpes, feris multisque nationibus celebres, perdomitæ; Hispaniæ, nunc ipsius præsentiâ, nunc Agrippæ, quem vsque in tertium consulatum, & mox collegium tribuniciæ

Eius ciuilitas.

Series rerum Augusti.

Dalmatia subacta.

Hispania domita.

B potestatis, amicitia Principis euexerat, multo varióque Marte pacatæ. In quas prouincias cùm initio, Scipione & Sempronio Longo COS. primo anno secundi Punici, abhinc annos CCL. Romani exercitus missi essent, duce Cn. Scipione, Africani patruo, per annos CC. in his multo mutuóque ita certatum est sanguine, vt, amissis P. R. imperatoribus exercitibusque, sæpè contumelia, etiam nonnumquam periculum Romano inferretur imperio. Illæ enim prouinciæ Scipiones consumpserunt: illæ [172] contumelioso xx. annorum bello sub duce Viriatho maiores nostros exercuerunt: illæ, terrore Numantini belli populum R. concusserunt. in illis turpe Q. Pompeij fœdus, turpiusque Mancini, senatus cum ignominiâ dediti imperatoris rescidit: illa tot consulares, tot prætorios absumpsit duces; patrúmque ætate, in tantum Sertorium armis extulit, [173] vt per quinquennium dijudicari non potuerit, Hispanis Romanísne in armis plus esset roboris, & vter populus alteri pariturus foret. Has igitur prouincias, tam diffusas, tam frequentes, tam feras, ad eam pacem abhinc annos fermè L. perduxit Cæsar Augustus:

Hispanorum olim virtus.

C vt, quæ maximis bellis numquam vacauerant, eæ sub C. Antistio, ac deinde P. Silio legato, ceterisque, posteà etiam latrocinijs vacarent. Dum pacatur Occidens, ab Oriente ac Rege Parthorum signa Romana, quæ Crasso oppresso Orodes, quæ Antonio pulso filius eius Phraates ceperant, Augusto remissa sunt: quod cognomen illi viro Planci sententia consensu vniuersi senatus populíque R. indidit. Erant tamen, qui hunc felicissimum statum odissent. quippe L. Murena & Fannius Cæpio, diuersis moribus, (nam Murena sine hoc facinore potuit videri bonus, Cæpio & ante hoc erat pessimus) cùm

Signa à Parthis recepta.

Augusti cognomen.

Conspirationes in eum.

167. PACATVSQVE VICTORIIS TERRARVM ORBIS.] *Nec incommodè*, peragratusque.

168. SCRIPTOREM FATIGANS.] *Legendum*, fatigent.

169. SVBIECIMVS.] Subiiciemus *res ipsa vult. Dicet enim, non dixit.*

D 170. ET CORAM ALTERO, QVÆ TAM LONGA ARMORVM SERIES LACERAVERAT.] *Tria hæc verba*, & coram altero, *Aldus tollit, atque alij illo duce. Nec nego sententiam absque iis probam esse: vnde tamen sic frustrà irrepserint? Mutori melius videotur*: & curante eo quæ tam longa: *Nempe Augusto salutarem curam & medicinam adhibente reip. lacera.*

171. DALMATIA XX. ET CC. REBELLIS.] *Obscurum, siue mutilum est: & intellege*, annos, *aut adde. Hoc ferè vult, annos* CCXX. *medios esse à quo tempore vinci Dalmatia cœpit ad nunc victam. Primum autem bellum in Illurios & Dalmatas fuit sub Teutâ eorum reginâ: anno* DXXIV. *Postremum nunc cùm victi & domiti ductu Tiberij, auspiciis Augusti, anno* DCCXLIII. *Facilis supputatio.*

172. CONTVMELIOSO XX. ANNORVM BELLO SVB DVCE VIRIATHO.] *Qui plurimum numerorunt, annos fecerunt* XIIII. *belli Viriathini: vt Liuij epitome, & Florus. At Appianus*, annis *dumtaxat* octo id bellum gestum *apertè scribit. Apertè inquam, atque etiam exactè. Nam ille numerat ab anno* DCVI. *quo propriè id cœpit: Liuius & Florus ab anno* DCI. *quo Lusitani rebellarunt, non tamen Viriatho duce. Sed quia connexa bella fuerũt, confundunt. Quorsum hæc? vt prælargum falsúmque esse Velleianum numerum constet, & parte alterâ truncandum.* Contumelioso x. annorum bello, *legito: & Iustinum auctorem habeto.* In tantâ seculorum serie nullus illis dux magnus, præter Viriathum, fuit: qui annos decem Romanos variâ victoriâ fatigauit.

173. VT PER QVINQVENNIVM DIIVDICARI NON POTVERIT.] *Atqui* octo annos *bellum hoc Sertorio duce gestum, & octauo ipso casus. An ergo* octennium *hic legimus? An vult priores* quinque *annos ambiguos, reliquos non sic fuisse?*

cùm iniſſent occidendi Cęſaris conſilia, oppreſſi auctoritate publicâ, quod vi facere vo- A
Egnatius Rufus. luerant, iure paſſi ſunt. neque multo pòſt Rufus Egnatius, per omnia gladiatori quàm ſenatori propior, collecto in ædilitate fauore populi, quem exſtinguendis priuatâ familiâ incendijs in dies auxerat, in tantum quidem, [174] vt ei præturam continuaret, mox etiam conſulatum petere auſus; cùm eſſet omni flagitiorum ſcelerúmque conſcientiâ merſus; nec melior illi res familiaris, quàm mens foret; aggregatis ſimillimis ſibi, interimere Cęſarem ſtatuit, vt, quo ſaluo ſaluus eſſe non poterat, eo ſublato moreretur. Quippe ita ſe mores habent, vt publicâ quiſque ruinâ malit occidere, quàm ſuâ proteri, & idem paſſurus, minùs conſpici. Neque hic prioribus in occultando felicior fuit: additusque carceri, cum conſcijs facinoris, mortem digniſſimam vitâ ſuâ obijt. Præclarum
C. Sentius Conſul. excellentis viri factum, C. Sentij Saturnini, circa ea tempora conſulis, ne fraudetur memoriâ. Aberat in ordinandis Aſiæ Orientiſque rebus Cæſar, circumferens terrarum orbi præſentiâ ſuâ pacis ſuæ bona: tum Sentius fortè & ſolus, & abſente Cæſare cos. cùm alia, priſcâ ſeueritate ſummâque conſtantiâ, vetere conſulum more ac ſeueritate B
Eius ſeueritas. geſſiſſet, protraxiſſet publicanorum fraudes, puniſſet auaritiam, regeſſiſſet in ærarium pecunias publicas, tum in comitijs habendis præcipuum egit conſulem. nam & quæſturam petentes, quos indignos iudicauit, profiteri vetuit; &, cùm id facturos ſe perſe-
Egnatium coercet. uerarent, conſularem, ſi in campum deſcendiſſent, vindictam minatus eſt. & Egnatium, florentem fauore publico, ſperantémque, vt præturam ædilitati, ita conſulatum præturæ ſe iuncturum, profiteri vetuit; & cùm id non obtinuiſſet, iurauit, etiam ſi factus eſſet conſul ſuffragijs populi, tamen ſe eum non renuntiaturum. Quod ego factum cuilibet veterum conſulum gloriæ comparandum reor, niſi quòd naturaliter, audita viſis laudamus libentiùs; & præſentia, inuidiâ; præterita, veneratione proſequimur; & his nos obrui, illis inſtrui credimus. Ante triennium ferè, quàm Egnatianum ſcelus erumperet,
M. Marcellus, ſpes Romæ. circa Murenæ Cæpioniſque coniurationis tempus, abhinc annos L. M. Marcellus, ſororis Auguſti Octauiæ filius, quem homines ita, ſi quid accidiſſet Cęſari, ſucceſſorem potentiæ eius arbitrabantur futurum, vt tamen id per M. Agrippam ſecurè ei poſſe contingere non exiſtimarent; magnificentiſſimo munere ædilitatis edito, deceſſit admo- C
Moritur. dum iuuenis, ſanè, vt aiunt, ingenuarum virtutum, lætuſque animi & ingenij, fortunęque, in quam alebatur, capax. Poſt cuius obitum Agrippa, qui ſub ſpecie miniſteriorum Principalium profectus in Aſiam, vt fama loquitur, ob tacitas cum Marcello offenſiones, præſenti ſe ſubduxerat tempori; reuerſus inde, filiam Cæſaris Iuliam, quam
Agrippa Iuliam ducit. Ti. Claudius. in matrimonio Marcellus habuerat, duxit vxorem; feminam neque ſibi, neque reip. felicis vteri. Hoc tractu temporum, Ti. Claudius Nero, quo primo, vt prædiximus, Liuia, Druſi Claudiani filia, deſpondente Nerone, cui antè nupta fuerat, Cæſari nupſerat, innutritus cæleſtium præceptorum diſciplinis, iuuenis, genere, formâ, celſitudine corporis, optimis ſtudijs, maximoque ingenio inſtructiſſimus, qui protinus quantus eſt,
Quæſtor factus. ſperari potuerat, viſuſque prætulerit principem; quæſtor, vndeuiceſimū annum agens, capeſſere cœpit rempub. maximámque difficultatum annonæ, ac rei frumentariæ inopiam ita Oſtiæ atque in vrbe, mandato vitrici, moderatus eſt; vt per id, quod D
agebat, quantus euaſurus eſſet, eluceret. Nec multo pòſt miſſus ab eodem vitrico
In Orientem miſſus: cum exercitu ad viſendas ordinandáſque, quæ ſub Oriente ſunt, prouincias, præcipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingreſſus Armeniam, redactâ eâ in poteſtatem P. R. [175] regnum eius Artauaſdi tradidit. [176] cuius

174. VT EI PRÆTVRAM CONTINVARET.] *Non quia bis Prætor: ſed hoc modò vult, continuaſſe eum & iunxiſſe Præturam Ædilitati. Opus enim interuallo annorum erat à magiſtratu ad magiſtratum: Egnatius id neglexit. Ipſe Velleius ita interpretatur paginâ ſequenti, dum ait:* Præturam Ædilitati iunxiſſe. *Dio idem indicat libro* LIII.

175. REGNVM EIVS ARTAVASDI TRADIDIT.] *Conſenſu aliter Romani exterique ſcriptores. Omnes* Tigrani *regnum datum à Tiberio aſſerunt, non Artauaſdi: Tacitus, Suetonius, Dio, Ioſephus. Noſtra, ſi vis, ad* II. *Annal. vide. Ergo Velleius ſolus hoc neſciuit, aut meliùs ſciuit? durum dicere. & certè in rebus Tiberij ſui, tam recenti memoriâ, fœdè erraſſe Velleium piacularis ſit culpa. Mihi ſedet mu-*
tilum

A [176] cuius rex quoque Parthorum tanti nominis famâ territus, liberos suos ad Cæsarem misit obsides. Reuersum inde Netonem, Cęsar haud mediocris belli mole experiri statuit, adiutore operis dato fratre ipsius Druso Claudio, quē intra Cæsaris penates enixa etat Liuia. quippe vterque, diuisis partibus, Rhætos Vindelicósq; adgressi, multis vrbiũ & castellorũ oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gēres, locis tutissimas, aditu difficillimas, numeto frequentes, fetitate truces, maiote cum periculo, quàm damno Romani exercitus, plurimo cum earũ sanguine, perdomuerũt. Ante quæ tempora censura Planci & Paulli acta inter discordiam, neque ipsi honori, neque reip. vsui fuit: cùm alteri vis censoris, alteri vita deesset: Paullus vix posset implete censorem, Plancus [177] timere debetet, ne quidquam objicere posset adolescentibus, aut objicientes audite, quod non agnosceret senex. Mors deinde Agrippæ (qui nouitatem suam multis rebus nobilitauetat, atque in hoc perduxetat, vt & Neronis esset socer; cuiúsque liberos, nepotes suos, D. Augustus, præpositis Caij ac Lucij nominibus, adoptauetat) admouit propiùs Netonem Cæsari. quippe filia eius Iulia, quæ fuetat Agrippæ nupta, Neroni nupsit. Subinde bellum Pannonicum, [178] quod incohatum Agrippâ Marcóque Vinicio, auo tuo, cos. magnum atroxque, & perquàm vicinum imminebat Italiæ, pet Netonem gestum est. Gentes Pannoniorum, Dalmatarumque nationes, sitúmque regionum ac fluminum, numerumque & modum virium, excelsissimásq. & multiplices eo bello victorias tanti impetatoris, alio loco explicabimus. Hoc opus seruet formam suam. Huius victoriç compos Neto, ouans triumphauit. Sed, dum in hac parte imperij omnia geruntur prosperrimè, accepta in Germaniâ clades sub legato M. Lollio, homine in omnia pecuniæ, quàm rectè faciendi, cupidiore, & inter summam vitiorum dissimularionem vitiosissimo; amissaque legionis quintæ Aquilâ vocauit ab Vrbe in Gallias Cęsarem. Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio, fratri Netonis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis

In Rhætos & Vindelicos. *Censura postremo Romæ.* *Agrippa obit.* *Iulia nupta Tiberio.* *Bellum Pannonicum.* *M. Lollius.* *Claud. Drusus.*

tilum defectumq́, locum esse (nónne multa in hoc libello?) & fuisse anteà: regnum eius Artauasdi e-
C reptum, Tigrani tradidit. *aut tale in hunc sensum. Nam etsi Tacitus & Iosephus* Artaxiam *regno deiectum volunt, non* Artauasdem: *tamen pro Velleij hac scriptione etiam Dio fit, qui lib.* LIV. *in actis anni* DCCXXXIV. *disertè scribit* Tiberium missum vt Artabazen (*idem ille cum Artauasde*) regno pelleret, & Tigranem ei imponeret.

176. CVIVS REX QVOQVE PARTHORVM.] *Puto*, cùm rex.

177. TIMERE DEBERET, NE QVIDQVAM.] *Argutius & verius:* timere deberet. nec quidquam. *Periodum totam vide.*

178. QVOD INCOHATVM AGRIPPA MARCOQVE VINICIO AVO TVO COS.] *Verba & notatio quæ viros doctos latè induxit in errorem.*
D *Nam censent ij qui Fastos nobis industriè & peritè collegerunt (Sigonium & Onufrium me dicere palam est:) censent inquam, Agrippam Vipsanium quartùm fuisse consulem; atque ita adnotant, alter in anno* DCCXXXIV. *alter* DCCXXXV. *Quinetiam mirantur in Lapide Colotiano, vbi accurata recensio suffectorum Consulum, Vinicium poni, neglegi aut non exprimi Agrippam. Ego illos ab errore non reuoco (abiernut in communem locum) sed lectori caueo & inclamo ne cum iis erret. Non fuit hoc anno aut alio M. Agrippa quartùm Consul. Tertium ille consulatum non transcendit. Quo teste? ipso Velleio suprà, vbi de Agrippa laudibus:* Quem vsque in tertium Consulatum amicitia Principis euexerat. *Nónne maius aliquid esset si in quartum: & Velleius hoc neglegat aut omittat? Quin testes Fastos veteres & memorias omnes aduoco: nusquam Agrippa nisi tertiùm consul. Ita & Martialis apertè, libro* VIII. *Epigr.* LXVI.

Felix purpura, tertiusque Consul.
Pompeio dederit licet Senatus,
Et Cæsar genero sacros honores,
Quorum pacificus ter ampliauit
Ianus nomina.

Quæ ad ternos Agrippæ consulatus spectant: & licet interpretes non vltrà errent. Tertiùm igitur Consul, non quartùm. Atqui Velleius hîc clarè. Numquam ipse, numquam. Librarius errauit, cùm ille scripserit: quod * incohatum ab Agrippâ, Marco Vinicio auo tuo Consule. *Hoc dicit. Agrippam missum ad hoc bellum, eumq́, id primum administrasse, illo anno quo * Vinicij auus Consul. Nónne hæc clara, & quod dicitur, Solis radio scripta? ite nebulæ, & locum date huic luci. Colotianum marmor, quod fallere non potest, Consules hos ita digerit:*

C. SENTIVS SATVRNINVS Q. LVCRETIVS Vispillo
SVF. M. VINVCIVS. P. F.

*nec collegam vllum Vinucio adiungit: quióne solus fuit? an potiùs, quia cum Q. Lucretio Vespillone? quem ex * Dione disco serius paullò electum, & cùm Saturninus aliquantisper solus in Consulatu fuisset. meritò igitur diutiùs etiam eumdem gessit. Sed quidquid huius rei sit (nec est tanti:) credétne aliquis M. Agrippam, illum generum Augusti, illum Tribunicia potestate praditum, inter suffectos consules fuisse, & quidem post Sentium & Vinucium? non qui res moresque antiquos nouerit.*

* Possis & legere: incohatum Agrippa.
* Ita etiam infrà vnicum Consulē citat: Patre tuo P. Vinicio Consule Ti. Nero reuersus.
* In actis huius anni DXXXV.

ralis recipit, vel [179] industria percipit; cuius ingenium vtrùm bellicis magis operibus, A
an ciuilibus suffecerit artibus, in incerto est. Morum certè dulcedo ac suauitas,& aduersus amicos æqua ac par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. nam pulchritudo
Moritur. corporis,proxima fraternæ fuit. Sed illum,magnâ ex parte domitorem Germaniæ,plurimo eius gentis varijs in locis profuso sanguine,fatorum iniquitas,consulem, agentem
Tiberius in Germaniam. annum tricesimum, rapuit. Moles deinde eius belli translata in Neronem est, quod is suâ & virtute & fortunâ administrauit; peragratusque victor omnes partes Germaniæ, sine vllo detrimento commissi exercitus, quod præcipuè huic duci semper curæ fuit, sic perdomuit eam, vt in formam pænè stipendiariæ redigeret prouinciæ. Tum alter triumphus cum altero consulatu,ei oblatus est. Dum ea, quæ prædiximus, in Panno-
Bellum Thracium. L. Piso. niâ Germaniáque geruntur, atrox in Thraciâ bellum ortum, omnibus eius gentis nationibus in arma accensis,L.Pisonis,quem hodiéque diligentissimum, atque eumdem lenissimum securitatis vrbanæ custodem habemus, virtus compressit. Quippe,legatus Cæsaris,triennio cum his bellauit;gentésque ferocissimas, plurimo cum earum excidio, B
nunc acie, nunc expugnationibus, in pristinum pacis redegit modum; eiusque patratione,Asiæ securitatem, Macedoniæ pacem reddidit. De quo viro hoc omnibus sentiendum ac prædicandū est,esse mores eius vigore ac lenitate mixtissimos,& vix quemquam reperiri posse,qui aut otiū validiùs diligat,aut faciliùs sufficiat negotio, & magis, quæ agenda sunt, curet sine vllâ ostentatione agendi. Breui interiecto spatio, Ti.Nero,
Tiberius tribuniciam potestatem capit. duobus consulatibus,totidemque triumphis actis,tribuniciæ potestatis consortione æquatus Augusto,ciuium, post vnum,(& hoc , quia volebat) eminentissimus, ducum maximus, famâ fortunâque celeberrimus, & verè alterum reip. lumen & caput, mirâ quâdā & incredibili atq; inenarrabili pietate,(cuius caussę mox detectę sunt)cùm C.Cęsar sumpsisset iam virilem togam, Lucius item maturus esset viris,ne fulgor suus orientium iuuenum obstaret initijs,dissimulatâ caussâ consilij sui, commeatum ab socero, atque eodem vitrico, acquiescendi à continuatione laborum petijt. Quis fuerit eo tempore ciuitatis habitus,qui singulorum animi, quæ digredientium à tanto viro om- C
Rhodum abit. nium lacrymæ, quàm pænè ei patria manum iniecerit, iusto seruemus operi. Illud etiam in hoc transcursu dicendum est,ita septem annos Rhodi moratum,vt omnes,qui procoss.legatique,in transmarinas profecti prouincias, [180] visendi eius gratiâ, ad quem conuenientes, semper priuatos illa maiestas priuata numquam fuit, fasces suos summiserint, fassique sint otium eius honoratius imperio suo. Sensit terrarum orbis, digressum à custodiâ Neronem Vrbis. nam & Parthus,desciscens à societate Romanâ, adiecit Armeniæ manum; & Germania, auersis domitoris sui oculis, rebellauit. At in Vrbe, eo ipso anno,quo magnificentissimi gladiatorij muneris naumachiæque spectaculis,D.Augustus, abhinc annos XXX. [181] se & Gallo Caninio coss. dedicato Martis templo, animos oculósque P.R. repleuerat, fœda dictu, memoriáque horrenda in ip-
Iulia impudicitia. sius domo tempestas erupit. Quippe eius filia Iulia, per omnia tanti parentis ac viri immemor,nihil,quod facere aut pati turpiter posset femina,luxuriâ, libidine infectum reliquit; magnitudinémque fortunæ suæ peccandi licentiâ metiebatur; quidquid libe- D
ret,

179. INDVSTRIA PERCIPIT.] *Ego omnino mauelim:* industria perficit. *Nam semina quædam & igniculi virtutum in nobis sunt, quos elicit industria & ad frugem maturitatémque perducit. Quinctilianus eo sensu:* Virtus etsi quosdam impetus à naturâ sumit, tamen perficienda doctrinâ est.

180. VISENDI EIVS GRATIA, AD QVEM CONVENIENTES.] *Nos olim restituimus, in Epistolicis lib.* III. *cap.* VIII. *Aiunt pendulam sic sententiam esse. mihi non videtur, nec muto.*

181. SE ET GALLO CANINIO COSS.] *Id fuit anno vrbis* DCCLII. *Dio tamen Cassius valde ab hoc calculo abit, qui relegatam Iuliam commemorat anno* DCCXLVIII. *C. Antistio Vetere, P. Lælio Balbo* COSS. *Sed moneo iuuentutem manifestum illic hiatum defectumq́; historiæ esse. Posteà quidem annotatur ab interprete: ac hîc debebat ante Frumentationes & Naumachiæ ludos. E Velleio discis: tum etiam è Macrobio, non fallaci argumento. Ille* II. *Saturn. indicat Iuliam hanc pessimam simul & argutissimam fœminarum, tunc cùm pulsa à patre fuit, egisse annum circiter trigesimum octauum. Atqui nata ea (ex Dione didici) anno vrbis* DCCXV. *Ergo ad hunc annum* DCCLII. *iusti intercedunt, vt Macrobius voluit, anni* XXXVIII.

182. VTRIVS-

A ret, pro licito iudicans. Tum Iulus Antonius, singulare exemplum clementiæ Cæsaris, violator eius domus, ipse sceleris à se commissi vltor fuit; quem, victo eius patre, non tantùm incolumitate donauerat, sed sacerdotio, præturâ, consulatu, prouincijs, honoratum etiam matrimonio sororis suæ filiæ, in artissimam affinitatem receperat. Quinctiúsque Crispinus, singularem nequitiam supercilio truci protegens, & Appius Claudius, & Sempronius Gracchus, ac Scipio alijque minoris nominis, [182] vtriusque ordinis viri, quasi cuiuslibet vxore violatâ, pœnas pependêre; cùm Cæsaris filiam, & Neronis violassent coniugem. Iulia relegata in insulam, patriæque & parentum subducta oculis. quam tamen comitata mater Scribonia, [183] voluntarij exsilij permansit comes. Breue ab hoc intercesserat spatium, cùm C. Cæsar, antè alijs [184] prouincijs adsidendum obitis, in Syriam missus, conuento priùs Ti. Nerone, [185] cui omnem honorem vt superiori habuit, tam variè se ibi gessit, vt nec laudaturū magna, nec vituperaturum mediocri materia deficiat, [186] cum rege Parthorum iuuenes excelsissimæ insulæ, quam

Iulus Antonius. *Alij & in Iulia adulteri.* *Ipsa relegata.* *C. Cæsar in Orientem.*

B amnis Euphrates ambiebat, æquato vtriusque partis numero, coijt. Quod spectaculum stantis ex diuerso hinc Romani, illinc Parthorum exercitus, cùm duo inter se eminentissima imperiorum & hominum coirent capita, perquàm clarum & memorabile, sub initia stipendiorum meorum, tribuno militum mihi visere contigit. quem militiæ gradum antè sub patre tuo, M. Vinicio, & P. Silio auspicatus, in Thraciâ Macedoniâque, mox Achaiâ Asiâque, & omnibus ad Orientem versus prouincijs, & ore atque vtroque maris Pontici latere, haud iniucundâ tot rerum, locorum, gentium, vrbium recordatione perfruor. Prior Parthus apud Caium in nostrâ ripâ, posterior hic apud regem in hostili epulatus est. Quo tempore M. Lollij, quem veluti moderatorem iuuentæ filij sui Augustus esse voluerat, perfida & plena subdoli ac versuti animi consilia, [187] per Parthum indicata, Cæsaris ira euulgauit: cuius mors intra paucos dies fortuita, an voluntaria fuerit, ignoro. Sed, quàm hunc decessisse lætati homines, tam paullò pòst obisse Censorinum in ijsdem prouincijs, grauiter tulit ciuitas, virum demerendis homini-

Velleius Trib. milit. *Colloquium cum Partho.* *Lollij obitus.*

C bus genitum. Armeniam deinde ingressus, primâ parte introitus prosperè gessit; mox in col-

182. VTRIVSQVE ORDINIS VIRI, QVASI CVIVSLIBET VXORE VIOLATA, POENAS PEPENDERE.] *Non culpo. nempe relegati ipsi aut pulsi, quæ pœna Iuliæ de adulteriis. Tamen Tacitus aliter longè adstruit* III. *Annal.* Vt valida, *inquit* D. Augusto in Remp fortuna, ita domi improspera fuit, ob impudicitiam filiæ ac neptis, quas vrbe depulit, adulterosque earum morte aut fugâ puniuit. Nam culpam inter viros ac fœminas vulgatam, graui nomine læsarum religionum ac violatæ maiestatis appellando, clementiam maiorum suasque ipse leges egrediebatur. *Sed vterque adspectu aliquo verus. Velleius, si relegationem intueare istorum quos nominat; Tacitus, si mortem*

D *aut exsilium quorumdam.*

183. VOLVNTARII EXSILII PERMANSIT COMES.] *Lego*, Voluntaria. *Non enim ipsius Iuliæ exsilium voluntarium; indictum planè & coactum: sed huius Scriboniæ, quam pietas filiæ comitem dedit.*

184. PROVINCIIS ADSIDENDVM OBITIS.] *Lego*, ad visendum obitis.

185. CVI OMNEM HONOREM VT SVPERIORI HABVIT.] *An Velleius ita scripserit, Principi suo, vt sæpè, seruiens, nescio: contrà scripsit planissimè Dio, libro* LV. Τῷ δὲ Γαΐῳ σαλέντος ἐς τὸν πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον, ὁ Τιβέριος ἐς Χίον ἐλθὼν, αὐτὸν ἐθεράπευσε: Caio misso ad bellum Armeniacum, Tiberius Chium traiiciens, ipsum coluit & veneratus est. *Idem Zonaras. Nec sanè Caius illi se dedit, vt superbia & fortuna adolescentuli fuit: idq; Suetonius clarè indicat, Tib. cap.* XII. Priuignum Caium Orienti præpositum, cùm visendi gratiâ traiecisset Samum (Chium *dixit Dio*) alieniorē sibi sensit ex criminationibus M. Lollij. *Et omnino abiectior tunc despectiórque fort Tiberij, tantumnon exsulis: vt fortasse Velleius scripserit*, qui omnem. *Tamen, vt dixi, adulatio familiare scriptori meo in huius aui rebus vitium, facilè defenderit quod vulgatur.*

186. CVM REGE PARTHORVM IVVENE EXCELSISSIMÆ INSVLÆ.] *Consensu emendant:* iuuene excelsissimo, in insulâ. *De insulâ rectè: de iuuene, cur tam inconspectè? Phraates enim hoc tempore Parthorum rex, & cum eo colloquium. Ergo ille iuuenis? imò annorum & regni vetus. Ille est, qui bellum cum M. Antonio gessit, ille qui obsides liberos ad Augustum ante annos aliquot misit. Emenda verissimè:* iuuenis excelsissimus. *Hoc dicit, cum summo rege in colloquium coisse summum iuuenum (is est Caius) & ad spem imperij ab Augusto destinatum.*

187. PER PARTHVM INDICATA, CÆSARIS IRA EVVLGAVIT.] *Malè, nec quidquam per iracundiam hic Cæsar. Editio prima:* Cæsaris iam euulgauit. *Feci iampridem (in Epistolicis li.3.cap.8.)* indicata Cæsari, fama vulgauit. *In re arcanâ & cui non ipse arbiter, nil nisi famam auctorem dare callidè & cautè Velleius voluit.*

in colloquium (cui se temerè crediderat) circa Artageram grauiter à quodam, nomine A
C. Cæsar vulneratur. Adduo vulneratus, ex eo, vt corpus minùs habile, ita animum minùs vtilem reip. habere cœpit. Nec defuit conuersatio hominum, vitia eius assentatione alentium. etenim semper magnæ fortunæ comes adest Adulatio: per quæ eò ductus erat, vt in vltimo ac remotissimo terrarum orbis angulo consenescere, quàm Romam regredi, mallet. Diu reluctatus, inuitúsque reuertens in Italiam, [188] in vrbe Lyciæ (Limyram nominant)
Moritur: morbo obijt; cùm ante annum fermè quinquagesimum Cæsar, frater eius, Hispanias
Vti & Lucius eius frater. petens, Massiliæ decessisset. Sed fortuna, quæ subduxerat spem magni nominis, iam tum reip. sua præsidia reddiderat. quippe [189] ante vtriusque horum obitum, patre tuo P. Vinicio COS. Ti. Nero, reuersus Rhodo, incredibili lætitiâ patriam repleuerat. Non est diu cunctatus Cæsar Augustus. neque enim quærendus erat, quem legeret; sed legendus, qui eminebat. Itaque, quod post Lucij mortem, adhuc Caio viuo, facere voluerat, eoque vehementer repugnante Nerone, erat inhibitus; post vtriusque adolescentium obitum facere perseuerauit, vt & tribuniciæ potestatis consortionem Neroni con- B
stitueret, multum quidem eo cùm domi, tum in senatu recusante, & eum Ælio Cato
Tiberius adoptatur: Sentio COS. V. Kal. Iul. post V. C. annis DCCLIV. abhinc annis XXVII. adoptaret. Lætitiam illius diei, concursúmque ciuitatis, & vota pæne inserentium cælo manus, spémque conceptæ perpetuæ securitatis æternitatísque Romani imperij, vix in illo iusto opere abundè persequi poterimus, nedum hîc implere tentemus. [190] id vnum dixisse iuuat, quàm ille omnibus fuerit carus. tum refulsit certa spes liberorum parentibus, viris matrimoniorum, dominis patrimonij, omnibus hominibus, salutis, quietis, pacis, tranquillitatis; adeò, vt nec plus sperari potuerit, nec spei responderi feliciùs. Adoptatus eâdem
Et Agrippa. die etiam M. Agrippa, quem post mortem Agrippæ Iulia enixa erat. sed in Neronis adoptione illud adiectum, his ipsis Cæsaris verbis: *Hoc*, inquit, *reip. caussâ facio.* Non diu vindicem custodémq. imperij sui morata in Vrbe patria, protinus in Germaniam
Tib. in Germaniam. misit; vbi ante triennium sub M. Vinicio, auo tuo, clarissimo viro, immensum exarserat bellum. erat & ab eo quibusdam in locis gestum, quibusdam sustentatum feliciter, C
eóque

188. IN VRBE LYCIÆ, LIMYRAM NOMINANT, MORBO OBIIT.] *Clarè & distinctè Velleius in Lyciâ obiisse Caium vult, vrbe quoque expressâ. Et Limyrum quidem flunium, Limyram vrbem, in Lyciâ Ptolomæus collocat: quæ in Stephano* Lamyra *scripta. In eâdem cum Velleio sententiâ Suetonius*: Caium & Lycium in duodeuiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lyciâ, Lucio Massiliæ defunctis. *Etiam Ioh. Zonaras, qui à Dione vt solet (nam ipse Dio hac parte mutilus) hausit:* Ο' δὲ Γάϊος ἐς Λυκίαν ἐν ὁλκάδι παρέπλευσεν, ἔνθα δὴ καὶ μετήλλαξεν: Ipse Caius in Lyciam onerariâ naui prouectus est, vbi & obiit. *Hoc isti censent, probi, fidi, & talium curiosi scriptores. Tamen ecce qui dissentiunt (miramur in fato illustris iuuenis) & in Syriâ obiisse volunt. Grande autem, ne nescias, inter Lyciam & Syriam interuallum, & Pamphylia ac Cilicia tota interiecta. Seneca pater, qui ipse illius aui*: Cùm mortuo in Syriâ C. Cæsare, codicillo questus esset Augustus. *Florus pariter*: Massiliæ Lycius morbo soluitur: in Syriâ *(ita omnes scripti libri)* Caius ex vulnere. *Etiam Festus Rufus*: Caius vulneratus, reuersus in Syriam obiit. *Quid dicemus? inclinabam ad priores: sed reuocat Bellonij, viri fidi & industrij, vt mihi videtur, obseruatio. qui narrat libro* II. Vrbem Hamam esse, Arabibus Hamzam, Latinis olim Emesam vel Emissam, iuxta quam sepulchrum sit δίστεγον, in modum quadrangulæ Pyramidis fastigiatum, valido cæmento extructum: in quo C. Cæsaris epitaphium Græcis characteribus inscriptum legatur. *Si ita est: (& vtinam expressisset ipsum scriptum!) quis ambiget quin ad hunc C. Cæsarem pertinuerit? atque ita firma probaq. sit altera sententia: quia Emesa illa citra controuersiam Syriæ in Phœnice vrbs est.*

189. ANTE VTRIVSQVE HORVM OBITVM, TI. NERO REVERSVS RHODO.] *Id ipsum Suetonius adfirmat cap.* XIII. *&* XV. *in Tiberio: atque adeò redisse illum* Caio permittẽte. *Quomodo igitur Dio verus? qui sic libro* IV. Συνέβη δὲ εὐθὺς μετὰ ταῦτα καὶ τὸν Τιβέριον ἐκ Ῥόδου ἀφικέσθαι, Λουκίου καὶ Γαΐου τελευτησάντων: Accidit post ista statim, vt D
Tiberius Rhodo rediret, Lucio & Caio defunctis. *Profectò hæc falsa, etiam ipso Dione arguente. Si* post ista statim *redit Tiberius: (id est, post ingressum Caij in Armeniam, & renouata fœdera cum Partho. ita narrat.) quomodo Lucius & Caius iam defuncti? Nam Caius certè aliquanto pòst læsus, & post vulnus quoque diutule superuixit. Puto negationem è Dionis textu excidisse, scribendúmque*: Λουκίου καὶ Γαΐου οὐ τελευτησάντων. *siue voles*, οὐδέπω. *Confirmat, quod Zonaras quoque (assecla aut exscriptor ferè Dionis) significat Tiberium redisse ante vtriusque obitum.*

190. ID VNVM DIXISSE IVVAT, QVAM ILLE OMNIBVS FVERIT CARVS.] *Duo verba*, iuuat, *&*, carus, *nulla fuerunt in autographo quo vsus*
Rhenanus è

A eóq. nomine decreta ei cum speciosissimâ inscriptione operum ornamentâ triumphalia. Hoc tempus me, functum antè tribunatu castrorum, Ti. Cæsaris militem fecit. *Velleius cas.* quippe, protinus ab adoptione missus cum eo præfectus equitum in Germaniam, successor officij patris mei, cælestissimorum eius operum per annos continuos IX. præfectus, aut legatus, spectator, &, pro captu mediocritatis meæ, adiutor fui. Neque illi spectaculo, quo fructus sum, simile condicio mortalis recipere videtur mihi; cùm per celeberrimam Italiæ partem, tractum omnem Galliæ prouinciarum, veterem imperatorem, & [191] antè meritis ac viribus, quàm nomine, Cæsarem reuisentes, sibi quisque, quàm illi, gratularentur pleniùs. At verò militum conspectu eius elicitæ gaudio lacrymæ alacritásque, & salutationis noua quædam exsultatio, & contingendi manum cupiditas, non continentium protinus, quin adijcerent, *Videmus te, imperator, saluum recepimus*; ac deinde, *Ego tecum, imperator, in Armeniâ, ego in Rætiâ fui: ego à te in Vindelicis, ego in Pannoniâ, ego in Germaniâ donatus sum*; neque verbis exprimi, & fortasse vix mereri fi-
B dem potest. Intrata protinus Germania, subacti Caninefates, Attuari, Bructeri, recepti Cherusci gentes, & amnis, mox nostrâ clade nobilis, [192] transitus Visurgis: penetrata vlteriora, cùm omnem partem asperrimi & periculosissimi belli Cęsar vindicaret, in ijs, quæ minoris erát discriminis, Sentium Saturninum, qui tum legatus patris eius in Germaniâ fuerat, præfecisset; virum multiplicem in virtutibus, nauum, agilem, prouidum, *Sentius Saturninus.* militariumque officiorum patientem ac peritum pariter, sed eumdem, vbi negotia fecissent locum otio, liberaliter lautéque eo abutentem; ita tamen, vt eum splendidum ac hilarem potiùs, quàm luxuriosum, aut desidem, diceres. de cuius viri claro celebrique consulatu prædiximus. Anni eius æstiua, vsque in mensem Decembrem perducta, immanis emolumentum fecêre victoriæ. [193] Pietas sua Cæsarem, pænè obstructis hieme alpibus, in Vrbem traxit, ad tutelam imperij: eum veris initio reduxit in Germaniam; in cuius medijs finibus, [194] ad caput Iuliæ fluminis, hiberna digrediens princeps locauerat. Prô dij boni, quanti voluminis opera insequenti æstate, sub duce Tibe-
C rio Cæsare, gessimus! Perlustrata armis tota Germania est. Victæ gentes, pænè nominibus incognitæ. Receptę Cauchorum nationes. omnis eorum iuuentus, infinita numero, immensa corporibus, situ locorum tutissima, traditis armis, vnà cum ducibus *Cauchi.* suis, septa fulgenti armatóque militum nostrorum agmine, ante imperatoris procubuit tribunal. Fracti Longobardi; gens etiam Germanâ feritate ferocior. Denique, quod *Longobardi.* numquam anteà spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium, à Rheno vsque ad flumen Albim, qui Senonum Hermundorumque fines *Albis fl.* præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus, & eôdem, mirâ felicitate & curâ ducis, temporum quoque obseruantiâ, classis, quæ Oceani circumnauigauerat sinus, [195] ab inaudito atque incognito antè mari flumine Albi subuecta, plurimarum gentium

Rhenanus: ipse fatetur indidisse. Tentabam igitur legere: Id vnum dixero, quàm ille omnia omnibus fuerit. *Prouerbialis loquendi modus, in gratio-*
D *sis, aut qui apud aliquem possunt. Demosthenes in Philip.* Πᾶν ἐκεῖνος ἦν αὐτοῖς. *Diogenes Laërtius in Hipparchiâ:* Ἀλλὰ πάντα ἦν Κράτης αὐτῇ. *Lucianus:* Καὶ δὴ πάντα Κόμβαβος ἦν. *Idem:* Καὶ σωτὴρ, καὶ εὐεργέτης, καὶ πάντα ἦν ἐγώ. *Varro:* Hic enim omnia erat idem Sacerdos, idem Parochus, idem Senatus, idem Populi caput.

191. ANTE MERITIS AC VIRIBVS, QVAM NOMINE CÆSAREM.] *Superbius videtur. An vires imperatoriæ Tiberio ante imperium? dici aliquid possit, sed malim ego:* meritis ac virtutibus.

192. TRANSITVS VISVRGIS.] *Apud Dionem in hac re narratô mendum:* Τιβέριος μέχρι τοῦ ποταμοῦ πρότερον μὲν τοῦ Ερύγρου, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ Ἀλβίου προεχώρησεν: Tiberius vsque ad flumen primum Erygrum, deinde ad Albim progressus est. *Scribe*, τοῦ Οὐισούργου, *reductâ syllabô à voculâ priori.*

193. PIETAS SVA CÆSAREM, PÆNE OBSTRVCTIS HIEME ALPIBVS, IN VRBEM TRAXIT, AD TVTELAM IMPERII: EVM VERIS INITIO REDVXIT IN GERMANIAM.] *Melius & concinnius:* in vrbem traxit: at tutela imperij eum veris. *Pietas in vtrumque parentem & desiderium videndi duxit eum in Italiam: tutela imperij (quod defendendum ei contra barbaros) reduxit in Germaniam.*

194. AD CAPVT IVLIÆ FLVMINIS.] *Feci* Lupiæ *pridem. Perseuero: nisi si* Iulij *faciendũ, quasi in honorem C. Iulij Octauiani flumen sic nouiter appellatum.*

195. AB INAVDITO ATQVE INCOGNITO ANTE MARI.] *Nego. Drusus frater eius iam antè nauigauerat.*

196. NOSTRA

tium victoriâ, cum abundantissimâ rerum omnium copiâ, exercitui Cæsarique se iun- A
xit. Non tempero mihi, quin tantæ rerum magnitudini hoc, qualecumque est, inseram. Cùm citeriorem ripam prædicti fluminis castris occupassemus, & ulterior armatâ hostium iuuentute fulgeret, sub omnem motum nostrarum nauium protinus refugientium, vnus è barbaris, ætate senior, corpore excellens, dignitate, quantum ostendebat cultus, eminens, cauatum, vt illis mos est, ex materiâ conscendit alueum, solúsque id nauigij genus temperans, ad medium processit fluminis; & petijt, liceret sibi, sine periculo, in eam, quam armis tenebamus, egredi ripam, ac videre Cæsarem. Data petenti facultas. Tum appulso lintre, & diu tacitus contemplatus Cæsarem, [196] Nostra quidem, inquit, furit iuuentus, quæ cùm vestrum numen absentium colat, præsentium potiùs arma metuit, quàm sequitur fidem. sed ego, beneficio ac permissu tuo, Cæsar, quos antè audiebam, hodie vidi deos: nec feliciorē vllum vitæ meæ aut optaui, aut sensi diem. Impetratóque, vt manum contingeret, reuersus in nauiculam, sine fine respectans Cæsarem, ripæ suorum appulsus est. Victor omnium gentium locorumque, quos adierat, B
Cęsar, cum incolumi inuiolatoque, & semel tantummodò, magnâ cum clade hostium, fraude eorum tentato exercitu, in hiberna legiones reduxit, eâdem, quâ priore anno, festinatione vrbem petens. [197] Nihil erat iam in Germaniâ, quod vinci posset, præter gentem Marcomannorum; quæ, Maroboduo duce, excita sedibus suis, atque [198] in inferiora refugiens, incinctos Hercyniæ siluæ campos incolebat. Nulla festinatio huius viri mentionem transgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore prævalens, animo ferox, natione magis quàm ratione barbarus, non tumultuatium, neque fortuitum, neque mobilem, & ex voluntate parentium cōstantem inter suos occupauit principatum: sed, certum imperium, vimque regiam complexus animo, statuit, auocatâ procul à Romanis gente suâ, eò progredi, vbi, cùm propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima. Occupatis igitur, quos prædiximus, locis, finitimos omnes aut bello domuit, aut condicionibus iuris sui fecit. Corpus suum custoditum, imperium perpetuis exercitijs pænè ad Romanę disciplinę formam redactum, breui in emi- C
nens & nostro quoque imperio timendum perduxit fastigium; gerebátque se ita aduersus Romanos, vt neque bello nos lacesseret, &, si lacesseretur, superesse sibi vim ac voluntatem resistendi declararet. Legati, quos mittebat ad Cæsares, interdum vt supplicem commendabant, interdum vt pro pari loquebantur. Gentibus hominibúsque à nobis desciscentibus erat apud eum perfugium, totumque ex malè dissimulato agebat æmulum; exercitumq́. quem LXX. milliū peditum, quattuor equitum fecerat, assiduis aduersus finitimos bellis exercendo, maiori, quā quod habebat, operi præparabat. Eratque etiam eò timendus, quòd, cùm Germaniam ad læuam & in fronte, Pannoniam ad dextram, à tergo sedium suarum haberet Noricos; tamquam in omnes semper venturus, ab omnibus timebatur. Nec securam incrementi sui patiebatur esse Italiam: quippe cùm à summis Alpium iugis, quæ finem Italiæ terminant, initium eius finium haud multo plus CC. millibus passuum abesset. Hunc virum, & hanc regionem, proximo anno diuersis è partibus Ti. Cæsar aggredi statuit. Sentio Saturnino mandatum, vt per D
Cattos, excisis continentibus Hercyniæ siluis, [199] legiones Boiohœmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) ipse à Carnunto, qui locus Norici Regni proximus ab hac parte erat, exercitum, qui in Illyrico merebat, ducere in Marcomannos orsus est. Rumpit, interdum moratur proposita hominum, Fortuna. Præparauerat iam hiberna Cæsar ad Danubium, admotoque exercitu non plus, quàm v. dierum iter

Barbari factum. — *Marcomanni.* — *Maroboduus rex.* — *Eius progressus, & potentia.* — *Eius ditio, & fines.* — *Tib. hunc aggreditur.* — *Carnuntum.*

196. NOSTRA QVIDEM, INQVIT, FVRIT IVVENTVS.] *Adulatoria oratio & inepta, nec pro indole aut ferociâ Germanicâ. Est qui legat,* fugit iuuentus: *malè, malè. Imò verò furere illam vult, nec esse suæ mentis quæ cum diis belligeretur.*

197. NIHIL ERAT IAM IN GERMANIA, &c.] *O vanitatem! Sed hæc & plura magnificè, imò seruiliter, Velleius narrat, in Tiberij sui laudes.* ἀλλ᾽ ἐγὼ οὐ πείθομαι.

198. IN INFERIORA REFVGIENS.] *Verius,* interiora. *Loca magis interna petierant & dissita à limite Romano.*

199. LEGIONES BOIOHÆMVM.] *Sententia* ἀτελής. *Addendū videatur:* Boiohæmum duceret.

200. SATVR-

A itet à primis hostium, [200] Saturninum admoueri placuerat. pænè æquali diuisæ inter-
uallo ab hoste, intra paucos dies in prædicto loco cum Cæsate iuncturæ etant; cùm vni- *Pannonia rebellat, & Dalmatia.*
uersa Pannonia, insolens longę pacis bonis, & adulta vitibus Dalmatia, omnibus tra-
ctus eius gentibus in societatem adductis, ex constituto arma corripuit. Tum necessa-
ria gloriosis præposita; neque tutum visum, abdito in interiora exercitu, vacuam tam
vicino hosti relinquere Italiam. Gentium nationúmque, quæ rebellauerant, omnis nu-
metus ampliùs DCCC. millibus explebat. CC. ferè peditum colligebantur, armis habi-
lia, equitum VIIII. cuius immensæ multitudinis, parentis acettimis ac petitissimis du-
cibus, pars petere Italiam decreuerat, iunctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio;
[201] pars in Macedoniam etuperat; pars suis sedibus ptæsidium esse destinauerat.
[202] Proxima duobus Baronibus ac Pinneti ducibus auctoritas etat. In omnibus autem *Batones. Pinnes.*
Pannonijs non disciplinæ rantummodò, sed linguæ quoque notitia Romanæ; pleris-
que etiam litteratum vsus, & familiaris animorum erat exercitatio. Itaque, hercules, nul-
B la vnquam natio tam maturè consilio belli bellum iunxit ac decreta patrauit. oppressi *Pannonum progressus:*
ciues Romani, trucidari negotiatotes, magnus vexillariorum numerus, ad internecio-
nem, eâ in regione, quæ plutimum ab Imperatore aberat, cæsus. occupata atmis Mace-
donia; omnia, & in omnibus locis, igni ferroque vastata: quia tantus etiam huius belli
metus fuit, vt stabilem illum, & firmatum tantorum bellorum experientiâ, Cæsaris *Terribiles Romanis.*
Augusti animum quateret arque terreret. Habiti itaque delectus, reuocati vndique om-
nes veterani, viri feminæque ex censu libettinum coactæ date militem. Audita in sena-
tu vox principis, Decimo die, ni caueretur, posse hostem in vrbis Romæ venire conspe-
ctum. Senatotum equitumque Romanotũ exactæ ad id bellum operæ pollicitæ. Om-
nia hæc ftustrà præparassemus, nisi, qui illa regeret, fuisset. [203] Itaque, vt ptæsidium *Tiberius in eos missus.*
militum, resp. ab Augusto ducem in bellum poposcit Tiberium. Habuit in hoc quo-
que bello mediocritas nostra speciosi ministri locum. Finita equestri militiâ, designa-
tus quæstor, [204] necdum senator æquatus senatoribus, & iam designatis tribunis pl.
C partem exercitus ab Vrbe, traditi ab Augusto, perduxi ad filium eius: in quæsturâ de-
inde, remissâ sorte prouinciæ, legatus eiusdem ad eumdem missus, quas nos primo an-
no acies hostium vidimus? quantis, prudentiâ ducis, opportunitatibus, [205] furentes eo-
rum vires vniuersas euasimus artibus? quanto cum temperamento simul vtilitatis res
auctoritate Imperatoris agi vidimus? quâ prudentiâ hiberna disposita sunt? quanto o-
pere, inclusus custodijs exetcitus nostri, ne quâ posset erumpete, inopsque copiarum, &
intra

200. SATVRNINVM ADMOVERI PLACVERAT. PÆNE ÆQVALI DIVISÆ INTERVALLO.] *Lego*, admoneri, *certiorem nempe reddi de suo aduentu. Sequentia etiam sic expleam:* placuerat. cuius copiæ pænè æquali.

201. PARS IN MACEDONIAM ERVPERAT.] *In autographo:* Macedoniam effugerat. *Faciendum:* Pars se in Macedoniam effuderat.

D

202. PROXIMA DVOBVS BATONIBVS AC PINNETI.] *A quibus* Proxima? *nemo enim ante istos. Ad Maroboduum refers? frustrà: non ille mixtus huic bello. Alterutrum. aut* Prima duobus, *scribito: aut* à Pinnete. *nempe vt isti proximo loco post Pinnetem. Qui autem* Batoni *hîc fecerunt, peccarunt. Nam duo Batones in hoc bello, quod Dio extremo libro* LVI. *te docebit.*

203. ITAQVE VT PRÆSIDIVM MILITVM RESP. AB AVGVSTO DVCEM IN BELLVM POPOSCIT TIBERIVM.] *Non probo ducem* præsidium militum *esse, magis regimen. Scripsit Velleius:* præsidium vltimum. *Velut ad extremum auxilium, inquit, & ad sacram ancoram, decursum ad Tiberium: & ille dux depostulatus in graui grandiq; hoc bello. Nec Velleiano tantùm adulatiuncula est: ipse Augustus, Suetonio teste, Tiberium* epistolis aliquot, vt peritissimum rei militaris, vtque vnicum populi R. præsidium prosequitur. *Habes ipsum istud elogium.*

204. NECDVM SENATOR ÆQVATVS SENATORIBVS, ET IAM DESIGNATIS TRIBVNIS PLEBIS, PARTEM EXERCITVS AB VRBE PERDVXI.] *Emendant & ita edunt:* etiam designatus Tribunus plebis. *non pro Velleij mente. Vulgata retinenda est: qua hoc vult, sese æquatum Senatoribus, id est Tribunis designatis, nondum Senatorem. Quâ in re? quòd præfuerit copiis, æquè ac Tribuni; earumque partem duxerit ad Tiberium. Nam Tribuni hoc tempore eligi non poterant nisi è Senatu. Vide sodes, (& adde hunc ipsum locum opportunè) quæ notaui* II. *Elector. cap.* XIII.

205. FVRENTES EORVM VIRES VNIVERSAS EVASIMVS ARTIBVS.] *Editio primitiua,* partibus. *benè: sed velim etiam,* inuasimus, *magis ex dignitate Romanâ. Nec enim effugisse aut elapsum Tiberium vult copiis partitis: sed magis inuasisse grandes illas copias & carpsisse per partes.*

206. PRO-

intra se furens, viribus hostis elanguesceret? Felix euentu, forte conatu, primâ æstate A

Messallinus. belli Messallini opus mandandum est memoriæ: qui vir, animo etiam, quàm gente, nobilior, dignissimus qui & patrem Coruinum habuisset, & cognomen suum Cottæ fratri relinqueret, præpositus Illyrico, subitâ rebellione, cum semiplenâ legione vicesimâ, circumdatus hostili exercitu, amplius XX. hostium fudit fugauitque, & ob id ornamentis triumphalibus honoratus est. Ita placebat barbaris numerus suus, ita fiducia virium, vt, vbicumque Cæsar esset, nihil in se reponerent.

Pannonij fame pressi. pars exercitus eorum [206] proposita ipsi duci, & ad arbitrium vtilitatémque nostram macerata, perductaque ad exitiabilem famem, neque instantem sustinere, [207] neque facientibus copiam pugnandi dirigentibusque aciem, ausa congredi, occupato monte Claudio, munitione se defendit.

Alibi Romani premuntur. At ea pars, quæ obuiam se effuderat exercitui, quem A. Cæcina & Siluanus Plautius consulares ex transmarinis adducebant prouinciis, circumfusa V. legionibus nostris, auxiliaribusque & equitatu regio, (quippe magnâ Thracum manu iunctus prædictis ducibus Rhœtalces, Thraciæ rex, in adiutorium eius belli secum trahebat) pænè exitiabilem omnibus cladem intulit. B Fugata regiorum equestris acies, fugatæ alæ, conuersæ cohortes sunt. apud signa quoque legionum trepidatum, [208] sed Romana virtus militis plus eo tempore vindicatum gloriæ, quàm ducibus, reliquit: [209] qui, multum amore imperatoris sui crepantes, antè in hostem inciderunt, quàm per exploratores, vbi hostis esset, cognoscerent. Iam igitur, in dubijs rebus semetipsæ legiones adhortatæ, iugulatis ab hoste quibusdam tribunis militum, interempto præfecto castrorum, præfectisque cohortium, non incruentis centurionibus, [210] quibus etiam primi ordines cecidêre, inuasêre hostes: nec sustinuisse contenti, perruptâ eorum acie, ex insperato victoriam vindicauerunt.

Agrippæ Posthumi vitia. Hoc ferè tempore Agrippa, qui eodem die, quo Tiberius, adoptatus ab auo suo naturali erat, & iam ante biennium, qualis esset, apparêre cœperat, mirâ prauitate animi atque ingenij in præcipitia conuersus, patris atque eiusdem aui sui animum alienauit sibi; moxque, crescentibus in dies vitijs, dignum furore suo habuit exitum. Accipe nunc, C M. Vinici, tantum in bello ducem, quantum in pace vides principem. Iunctis exercitibus, quique sub Cæsare fuerant, quique ad eum venerant, contractisque in vna castra

Tiberij exercitus. [211] decem legionibus, LXX. amplius cohortibus, XIV. sed pluribus quàm decem veteranorum millibus, ad hoc magno voluntariorum numero, frequentiq. equite regio; tanto

Valdè magnus. denique exercitu, quantus nullo vmquam loco post bella fuerat ciuilia, omnes eo ipso læti erant, maximamque fiduciam victoriæ in numero reponebant. At imperator optimus, eorum, quæ agebat, iudex, & vtilia speciosis præferens, quodque semper eum facientem vidi, in omnibus bellis, quæ probanda essent, non quæ vtique probarentur, sequens, paucis diebus exercitum, qui venerat ad refouendas ex itinere eius vires, mora-

Dimittitur vt inhabilis. tus; cùm eum maiorem, quàm vt temperari posset, neque habilem gubernaculo cerneret,

206. PROPOSITA IPSI DVCI.] *Malo*, opposita. *Hostiles copiæ bipartitæ. pars vna Tiberio ipsi resistere debebat: pars altera legatis.*

207. NEQVE FACIENTIBVS COPIAM PVGNANDI OIRIGENTIBVSQVE ACIEM AVSA CONGREDI.] *In vet. edit. est:* neque vt facientibus. *Lego:* neque aut fac. *In eàdem:* dirigentibusque etiam. *quod omnino amplector: & τὸ* Dirigere *positum est ἀμεταβάτως. Dirigere, est aciem in ordines disponere. Sed & velim, instantes sustinere, numero plurium, vt ad Romanos referatur.*

208. SEO ROMANA VIRTVS MILITIS PLVS EO TEMPORE VINDICATVM GLORIÆ, QVAM DVCIBVS RELIQVIT.] *Palàm verum:* Romana virtus militibus. *Causso victoriæ milites maximè fuêre, cum duces porum exploratò profecti incidissent in hostes.*

209. QVI MVLTVM AMORE IMPERATORIS SVI CREPANTES.] *Non capio, nec pura censeo. Quid si,* properantes, *pro* crepantes? *Quid si etiam* vltum? *vt velit festinasse ad vindictam, & ad detergendam ignominiam à regiis acceptam.* D

210. QVIBVS ETIAM PRIMI ORDINES CECIDERE.] *Editio vet.* quinetiam primi ordines. *haud improbo sensu. Tamen velim:* qui etiam primi ordinis. *Vult enim Centuriones aliquot primorum ordinum cecidisse.*

211. DECEM LEGIONIBVS, LXX. AMPLIVS COHORTIBVS, XIV. SED PLVRIBVS QVAM DECEM VETERANORVM MILLIBVS.] *Desiderari vocem censeo, & scribo:* XIV. alis, & pluribus quàm. *Valde enim probabile de equitum etiam numero dixisse.*

212. CAPTVM

A ret, dimittere statuit: prosecutusque longo & perquàm laborioso itinere, cuius difficultas narrari vix potest, vt neque vniuersos quisquam auderet aggredi, & partem digredientium suorum quisque metu finium vniuersi rentare non possent, remisit eò, vnde venerant. & ipse, asperrimæ hiemis initio regressus Sisciam, legatos, inter quos ipsi fuimus, partitis præfecit hibernis. O rem dictu non eminentem, sed solidâ veráque virtute atque vtilitate maximam, experientiâ suauissimam, humanitate singularem! Per omne belli Germanici Pannonicique tempus, nemo è nobis, gradúmve nostrum aut præcedentibus, aut sequentibus, imbecillus fuit, cuius salus ac valetudo non ita sustentaretur Cæsaris curâ, tamquam distractissimus ille tantorum onerum mole huic vni negotio vacaret animus. Erat desiderantibus paratum iunctum vehiculum; lectica eius publicata, cuius beneficium cùm alij, tum ego sensi. Iam medici, iam apparatus cibi, iam in hoc solum importatum instrumentum balinei, nullius non succurrit valetudini. *Comitas Tiberij.*

B Domus tantùm ac domestici deerant; ceterùm nihil, quod ab illis aut præstari, aut desiderari posset. Adijce iam illud, quod, quisquis illis temporibus interfuit, (vt alia, quæ retuli) agnosceret protinus. Solus semper equo vectus est; solus cum ijs, quos inuitauerat, maiore parte æstiuarum expeditionum, cenauit sedens; non sequentibus disciplinam, quatenus exemplo non nocebatur, ignouit; admonitio frequens inerat, & castigatio, vindicta ratissima, agebatque medium, plurima dissimulantis, aliqua inhibentis. Hiems emolumentum patrati belli contulit. sed insequenti æstate omnis Pannonia, reliquijs totius belli in Dalmatiâ manentibus, pacem petijt. Ferocem illam tot millium iuuentutem, paullò antè seruitutem minatam Italiæ, conferentem arma, quibus vsa erat, apud flumen nomine Bathinum, prosternentemque se vniuersam genibus imperatoris, Batonemque & Pinetem, excelsissimos duces, [212] captum alterum, alterum deditum, iustis voluminibus ordine narrabimus, vt spero. Autumno victor in hiberna reducitur exercitus, cuius [213] omnibus copijs à Cæsare M. Lepidus præfectus est, vir nominis ac fortunæ eorum proximus, quem in quantum quisque aut cognoscere, aut intelligere potuit, in tantum miratur ac diligit, tantorumque nominum, quibus ortus est, ornamentum iudicat. *Fracti Pannonij pacem petunt.* *M. Lepidus.*

C Cæsar ad alteram belli Delmatici molem animum atque arma contulit. in quâ regione quali adiutore legatoque fratre meo, Magio Celere Velleiano, vsus sit, ipsius patrisque eius prædicatione testatum est, & [214] amplissimorum honorum, quibus triumphans eum Cæsar donauit, signat memoria. Initio æstatis Lepidus, educto hibernis exercitu, per gentes integras, immunesque adhuc clade belli, & eò feroces ac truces tendens ad Tiberium imperatorem, & cum difficultate locorum, & cum vi hostium luctatus, magnâ cum clade obsistentium, excisis agris, exustis ædificijs, cæsis viris, lætus victoriâ, prædaque onustus, peruênit ad Cæsarem; & ob ea, quæ si proprijs gessisset auspicijs, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, cōsentiente cum iudicio principum voluntate senatus, donatus est. Illa æstas maximi belli consummauit effectus. quippe Daorisi & Desitiates Delmatæ, situ locorum ac montium, ingeniorum ferociâ, mirâ etiam pugnandi scientiâ, & præcipuè angustijs saltuum pænè inex- *Bellum Delmaticum.* *Lepido triumphalia.*

D

212. CAPTVM ALTERVM, ALTERVM DEDITVM.] *In veteri est:* captum alterum à se deditum. *Suspicor fuisse:* captum alterum, alterum à se deditum. *Nam Bato sponte venisse ad Tiberium videtur, & se dedidisse. Vide Dionem* LV. *sub finem.*

213. OMNIBVS COPIIS A CÆSARE M. LEPIDVS PRÆFECTVS EST.] *Omnino,* à Cæsaribus. *Sic suprà:* Legati quos ad Cæsares mittebat. *Nam & Tiberius iam in hoc nomen venerat, adoptatus ab Augusto & imperij consors. Sed cur Lepidus hic* nominis (*siue* nomini) ac fortunę eorum proximus? *Puto, quia à Sullâ & Pompeio genus ducebat, qui ipsi quasi Principes in re Romanâ. Tacitus docet* III. *Annal. de Lepidâ:* Cui super Æmiliorum decus, *inquit,* L. Sulla ac Cn. Pompeius proaui erant, defendente ream Manio Lepido fratre. *Et vide ne hic sit isteipse* Manius, *atque ita prænomen in Velleio mutandum.*

214. AMPLISSIMORVM HONORVM, QVIBVS TRIVMPHANS EVM CÆSAR DONAVIT.] *Velim,* donorum. *Mox de eodem fratre & se:* Quem (*triumphum*) mihi fratrique meo inter præcipuos præcipuisque donis adornatos viros comitari contigit. *Notus mos triumphorum, in quibus coronæ, torques, faleræ, bello meritis dari solebant. Si tamen* honores *tenes: capere posis Triumphales.*

215. NAM

inexpugnabiles, non iam ductu, sed manibus atque armis ipsius Cæsaris tum demum A
Delmatæ subacti. pacati sunt, cùm pænè funditus euersi forent. Nihil in hoc tanto bello, nihil in Germa-
niâ aut videre maius, aut mirari magis potui, quàm quòd imperatori numquam adeò
vlla opportuna visa est victoriæ occasio, quam damno amissi pensatet militis. semper-
que visum est gloriosum, quod esset tutissimum; & antè conscientiæ, quàm famæ, con-
sultum; nec vmquam consilia ducis iudicio exercitus, sed exercitus prouidentiâ ducis
rectus est. Magna in Bello Delmatico experimenta virtutis, in multos ac difficiles locos
Q. Iulius Postumus. præmissus Germanicus dedit; celebris etiam operâ diligenti Q. Iulius Postumus, vir
consularis, præpositus Delmatiæ, ornamenta meruit triumphalia: quem honorem ante
paucos annos Passienus & Cossus, viri quibusdam diuersis virtutibus celebres, in Afri-
câ meruerant. Sed Cossus victoriæ testimonium etiam in cognomen filij contulit, ado-
L. Apronius. lescentis in omnium virtutum exempla geniti. At Postumi operum L. Apronius parti-
ceps, illâ quoque militiâ eos, quos mox consecutus est, honores excellenti virtute me-
ruit. Vtinam non maioribus experimentis testatum esset, quantum in omni re Fortuna B
Seianus. posset; sed in hoc quoque genere abundè agnosci vis eius potest. [215] nam & Seianus,
vir antiquissimi moris, & priscam grauitatem semper humanitate temperans, in Ger-
maniâ Illyricóque, & mox in Africâ, splendidissimis functus ministerijs, nō merito, sed
Licinius Nerua. materiâ adipiscendi triumphalia, defectus est. Et A. Licinius Nerua Silianus, P. Silij fi-
lius, quem virum, ne qui intellexit quidem, abundè miratus est, ne nihil optimo ciui,
simplicissimo duci perisset, præreptus immaturè, & fructu amplissimæ principis amici-
tiæ, & consummatione euectæ in altissimum paternumque fastigium imaginis, defe-
ctus est. Horum virorum mentione si quis quæsisse me dicet locum, fatentem arguet.
neque enim iustus sine mendacio candor apud bonos crimini est. Tantum quòd vlti-
mam imposuerat Pannonico ac Delmatico Bello Cæsar manum, cùm, intra quinque
Vari cædes in Germaniâ. consummati tanti operis dies, funestæ ex Germaniâ epistolæ, cæsi Vari, trucidatarum-
que legionum trium, totidemq. alarum, & sex cohortium, velut in hoc saltem tantum-
modò indulgente nobis fortunâ, [216] ne occupato duce, & caussa persona moram exi- C
git. Varus Quinctilius, illustri magis quàm nobili ortus familiâ, vir ingenio mi-
tis, moribus quietus, vt corpore & animo immobilior, otio magis castrorum, quàm bel-
licæ assuetus militiæ; pecuniæ verò quàm non contemptor, Syria, cui præfuerat, decla-
rauit; quam pauper diuitem ingressus, diues pauperem reliquit: is cùm exercitui, qui
erat in Germaniâ, præesset, concepit esse homines, qui nihil, præter vocem membráque
Vari incuria. haberent hominum; quique gladijs domari non poterant, posse iure mulceri. Quo pro-
posito mediam ingressus Germaniam, velut inter viros pacis gaudentes dulcedine, iu-
risdictionibus, agendoque pro tribunali ordine, trahebat æstiua. At illi, [217] quod, nisi
Germanorum vafrities. expertus, vix credebat, in summâ feritate versutissimi, natumque mendacio genus, si-
mulantes fictas litium series, & nunc prouocantes alter alterum iniuriâ, nunc agentes
gratias, quòd eas Romana iustitia finiret, feritasque sua, nouitate incognitæ disciplinæ,
mitesceret, & solita armis discerni iure terminarentur, in summam socordiam perduxê-
re Quinctilium. vsque eò, vt se prætorem vrbanum in foro ius dicere, non in medijs
Germaniæ finibus exercitui præesse crederet. Tum iuuenis, genere nobilis, manu for- D
Arminius. tis, sensu celer, vltra barbarum promptus ingenio, nomine Arminius, Sigimeri, princi-
pis

215. NAM ET SEIANVS VIR ANTIQVISSIMI MORIS.] *Suppositum nomen est, & prima editio refert:* Nam & etiam antiquissimi. *In Seianum certè hæc non conueniunt, qui equestri loco, prouincias aut exercitus non rexit. Tacitus te docebit lib.* IV. *Annal. vbi vita & facta viri. An ne,* Nam & Iunius? *Caussa suspicionis ex loco Velleij infrà; vbi Iunium Blæsum* in Illyrico celeberrimâ militiâ *fuisse ait,* cum imperio in summâ pace & quiete continuisse. *Et interserit,* vt prædiximus. *Vbi autem de Iunio aut Illyrico aliquid prædictum, nisi si hîc? Adde, quòd in eum conuenit Africæ præfectura, cuius hic quoque mentio. Turbat tamen, quòd ait eum* defectum materiâ adipiscendi triumphalia: *nisi si hoc adstringis ad Germaniam & Illyricum tantùm. Nam ex Africâ certè ea retulit.*

216. NE OCCVPATO DVCE, ET CAVSSA PERSONA MORAM EXIGIT.] *Mutilum est. Videtur fuisse:* ne occupato duce sæuiret. Sed caussa & persona moram exigit.

217. QVOD, NISI EXPERTVS, VIX CREDEBAT.] *Facito,* credat.

218. PER

A pis gentis eius filius, ardorem animi, vultu oculisque præferens, assiduus militiæ nostræ prioris comes, & iam ciuitatis Romanæ ius equestrémque consecutus gradum, segnitiâ ducis in occasionem sceleris vsus est; haud imprudenter speculatus, neminem celeriùs opprimi, quàm qui nihil timeret; & frequentissimum initium esse calamitatis, Securitatem. Primò igitur paucos, mox plures in societatem consilij recipit; opprimi posse Romanos, & dicit & persuadet; decretis facta iungit; tempus insidiarum constituit. Id Varo per virum eius gentis fidelem, clarique nominis [218] Segesten indicatur: sed prævalebant iam fata consilijs, omnemque animi eius aciem præstinxerant. Quippe ita se res habet, [219] vt plerumque, qui fortunam mutaturus est, consilia corrumpat, efficiátque quod miserrimum est, vt, quod accidit, id etiam meritò accidisse videatur, & casus in culpam transeat. Negat itaque se credere, spémque in se beneuolentiæ ex merito æstimare profitetur. Nec diutiùs, post primum indicem, secundo relictus locus. Ordinem atrocissimæ calamitatis, quâ nulla, post Crassi in Parthis damnum, in ex-

Coniurat in Romanos.

Segestes.

B ternis gentibus, grauior Romanis fuit, iustis voluminibus, vt alij, ita nos conabimur exponere. Nunc summa deflenda est. Exercitus omnium fortissimus, disciplinâ, manu, experientiaque bellorum inter Romanos milites princeps, marcore ducis, perfidiâ hostis, iniquitate fortunæ circumuentus; cùm ne pugnandi quidem egregiè occasio, in quantum voluerant, data esset miseris, castigatis etiam quibusdam graui pœnâ, quia Romanis & armis & animis vsi fuissent, inclusus siluis, paludibus, insidijs ab eo hoste ad internecionem trucidatus est, quem ita semper more pecudum trucidauerat, vt vitam aut mortem eius nunc irâ, nunc veniâ temperaret. Duci plus ad moriendum, quàm ad pugnandum, animi fuit. quippe, [220] paterni auitique exempli successor, se ipse transfixit. At è præfectis castrorum duobus quàm clarum exemplum L. Eggius, tam turpe Ceionius prodidit; qui, cùm longè maximam partem absumpsisset acies, auctor deditionis, supplicio, quàm prœlio, mori maluit. At Volumnius, legatus Vari, cetera quietus ac probus, diri auctor exempli, spoliatum equite peditem relin-

Clades Variana.

Ipsius Vari factum.

C quens, fugâ cum alis Rhenum petere ingressus est; quod factum eius Fortuna vlta est. non enim desertis superfuit, sed desertor occidit. Vari corpus semiustum hostilis lacerauerat feritas; caput eius abscissum, latumque ad Maroboduum, & ab eo missum ad Cæsarem, gentilitij tandem tumuli sepulturâ honoratum est. His auditis, reuolat ad patrem Cæsar: perpetuus patronus Romani Imperij, assuetam sibi caussam suscipit. Mittitur ad Germaniam, Gallias confirmat, disponit exercitus, præsidia munit, se magnitudine suâ, non fiduciâ hostium, metiens, qui Cimbricam Teutonicámque militiam Italiæ minabantur; vltra Rhenum, cum exercitu transgreditur. [221] Arminio territo, quem arguisse pater & patria contenti erant, penetrat interiùs, aperit limites, vastat agros, vrit domos, fundit obuios; maximáque cum gloriâ, incolumi omnium, quos trans-

Tiberius in Germaniam missus.

218. PER SEGESTEN INDICATVR: SED PRÆVALEBANT IAM FATA CONSILIIS.] *Negat editio vetus hæc germana. Illa est:* indicatur postulabat etiam fata. *An tale aliquid fuit?* indica-

D tur, qui vinciri postulabat etiam. *Nam apud Tacitum Segestes ipse ita narrat:* Dilarus segnitiâ ducis, vt me & Arminium & conscios vinciret flagitaui. *An potius sic?* indicatur. Obstabant sed iam fata. *Nam hæc talia sæpè per p. litteram scribebant aut sculpebant (lapides docent)* Opstare, Opsides, Opsitæ: *atque hinc librarij error.*

219. VT PLERVMQVE QVI FORTVNAM MVTATVRVS EST, CONSILIA CORRVMPAT.] *Altæ sapientia gnome. quam sic comperis ex editione veteri:* vt plerumque fortunam mutaturus Deus, consilia corrumpat. *Nam in eâ* τὸ est, *nullum est: eiúsque loco*, Deus. *Hac caussâ etiam illud qui delendum censui, natum ex repetitione.*

220. PATERNI AVITIQVE EXEMPLI SVCCESSOR SE IPSE TRANSFIXIT.] *De patre Sex. Quinctilij habes suprà in Bello Philippensi:* Varus Quinctilius cùm se insignibus honorum velauisset, liberti manu interfectus est. *De auo, non tam obuium. Reperio tamen apud Cæsarem* 1. *Ciuil.* Sex. Quinctilium Varum Quæstorem L. Domitij *fuisse Carfinij. vt probabile sit eum sic periisse in Pharsaliâ, aut in Africâ.*

221. ARMINIO TERRITO, QVEM ARGVISSE PATER ET PATRIA CONTENTI ERANT.] *In vet.* Arma interfecti quem. *Stabilis manet nostra olim-emendatio:* Arma infert, quæ arcuisse. *Rhenum, inquit, transgreditur, & vltrò petit in suis sedibus Arminium, quem arcuisse à nostris abundè satis habebat Augustus & ciues.*

L. Asprenas. transduxerat, numero, in hiberna reuertitur. Reddatur verum L. Asprenati testimonium; qui, legatus sub auunculo suo Varo militans, nauâ virilique operâ duarum legionum, quibus præerat, exercitum immunem tantâ calamitate seruauit; maturéque ad inferiora hiberna descendendo, vacillantium etiam cis Rhenum sitarum gentium animos confirmauit. Sunt tamen, qui, vt viuos ab eo vindicatos, ita iugulatorum sub Varo occupata crediderint patrimonia, hereditatémque excisi exercitus, [222] in quantum voluerit, ab eo aditam. *L. Cæditius.* Lucij etiam Cæditij, præfecti castrorum eorumque, qui, vnà circumdati Alisone, immensis Germanorum copijs obsidebantur, laudanda virtus est; qui, omnibus difficultatibus superatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hostium faciebat inexsuperabiles, nec temerario consilio, nec segni prouidentiâ vsi, speculatiq; opportunitatem, ferro sibi ad suos peperêre reditû. Ex quo appâret, Varum, sanè grauem, & bonæ voluntatis virum, magis imperatoris defectum consilio, quàm virtute destitutum militum, se, magnificentissimumque perdidisse exercitum. Cùm in *Caldi Cælij virtus.* captiuos sæuiretur à Germanis, præclari facinoris auctor fuit [223] Caldus Cœlius, vetustate familiæ suæ dignissimus; qui complexus catenarum, quibus vinctus erat, seriem, ita illas illisit capiti suo, vt protinus pariter sanguinis cerebrique profluuio exspiraret. Eadem & virtus & fortuna, subsequenti tempore, ingressa animam Imperatoris Tiberij fuit, quæ initio fuerat; qui, concussis hostium viribus, classicis peditumque ex- *Gallia composita.* peditionibus, cùm res Galliarum maximæ molis, accensasque plebis Viennensium dissensiones, coërcitione magis, quàm pœnâ, mollisset; & senatus populusque Rom. postulante patre eius, vt æquum ei ius in omnibus prouincijs exercitibusque esset, quàm erat ipsi, decreto complexus esset: (etenim absurdum erat, non esse sub illo, quæ ab illo vindicabantur; &, qui ad opem ferendam primus erat, ad vindicandum honorem *Tiberius triumphat.* non iudicari parem) in Vrbem reuersus, iampridem debitum, sed continuatione bellorum dilatum, ex Pannonijs Delmatisque egit triumphum. cuius magnificentiam quis miretur in Cæsare? fortunæ verò quis non miretur indulgentiam? quippe omnes eminentissimos hostium duces occisos fama narrauit, sed vinctos triumphus ostendit. quem mihi fratrique meo, inter præcipuos, præcipuisque donis adornatos vi- *Adulatoria laudes.* ros, comitari contigit. Quis non inter reliqua, quibus singularis moderatio Ti. Cæsaris elucet atque eminet, hoc quoque miretur, quòd, cùm sine vllâ dubitatione septem triumphos meruerit, tribus contentus fuerit? Quis enim dubitare potest, quin ex Armeniâ receptâ, & ex rege ei præposito, cuius capiti insigne regium suâ manu imposuerat, ordinatisque rebus Orientis, ouans triumphare debuerit? &, Vindelicorum Ræto-rumque victor, curru Vrbem ingredi? fractis deinde post adoptionem, continuâ triennij militiâ, Germaniæ viribus, idem illi honor & deferendus & recipiendus fuerit? &, post cladem sub Varo acceptam, ociùs prosperrimo rerum euentû, eadem excisa Germania, triumphum summi ducis adornare debuerit? Sed in hoc viro, nescias, vtrum magis mireris, quòd laborum periculorumque semper excessit modum, an quòd hono- *Augusti mors.* rum temperauit. Venitur ad tempus, in quo fuit plurimum metus. quippe Cæsar Augustus, cùm Germanicum, nepotem suum, reliqua belli patraturum, misisset in Germaniam, Tiberium autem filium missurus esset in Illyricum, ad firmanda pace, quæ bello subegerat, prosequens eum, simulque interfuturus athletarum certaminis ludicro, quod eius honori sacratum à Neapolitanis est, processit in Campaniam: quamquam iam motus imbecillitatis, inclinatæque in deterius principia valetudinis senserat; tamen obnitente vi animi, prosecutus filium, digressusque ab eo Beneuenti, ipse Nolam perijt; &, ingrauescente in dies valetudine, cùm sciret, quis, volenti omnia post se salua remanere, accersendus foret, festinanter reuocauit filium. ille ad patrem patriæ expectato

222. IN QVANTVM VOLVERIT.] *Imò*, valuerit. *id est, quantum in ipso fuit, opibus scilicet, pecuniaq;, quam repperit, in se translatâ.*

223. CALDVS CÆLIVS, VETVSTATE FAMILIÆ SVÆ DIGNISSIMVS.] *Ex vestigiis autographi:* Caldus Cælius, ac vetustate familiæ suæ dignissimi.

224. PRÆ-

A exspectato reuolauit maturiùs. Tum, securum se Augustus prædicans, circumfusus- *Tiberium successorem destinat.*
que amplexibus Tiberij sui, commendans illi sua, atque ipsius opera, nec quid-
quam iam de fine, si fata poscerent, recusans, subrefectus primo conspectu, alloquioque
carissimi sibi spiritus, mox, cùm omnem curam fata vincerent, in sua resolutus initia,
Pompeio Appuleioque cos. septuagesimosexto anno animam cælestem cælo reddi- *Moritur.*
dit. Quid tunc homines timuerint, quæ senatus trepidatio, quæ populi confusio,
quis orbis metus, in quàm arto salutis exitijque fuerimus confinio, neque mihi, tam fe-
stinanti, exprimere vacat; neque, cui vacat, potest. Id solum voce publicâ dixisse ha-
beo: Cuius vrbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem sensimus. tantá-
que vnius viri maiestas fuit, vt nec bonis, neque contra malos opus armis foret. Vna ta- *Tiberius recusat imperium.*
men veluti luctatio ciuitatis fuit, pugnantis cum Cæsare senatus populique Romani, vt
stationi paternæ succederet; illius, vt potiùs æqualem ciuem, quàm eminentem lice-
ret agere principem. tandem magis ratione, quàm honore, victus est; cùm, quidquid
B tuendum non suscepisset, periturum videret. solique huic contigit, pænè diutiùs recu-
sare principatum, quàm, vt occuparent eum, alij armis pugnauerant. Post redditum *Augusti consecratio.*
cælo patrem, & corpus eius humanis honoribus, nomen diuinis honoratum, primum
Principalium eius operum fuit, Ordinatio comitiorum; quam, manu suâ scriptam, *Comitia.*
D. Augustus reliquerat. Quo tempore mihi fratrique meo, candidatis Cæsaris, pro-
ximè à nobilissimis ac sacerdotibus viris, destinari prætoribus contigit, consecutis, vt
neque post nos quemquam D. Augustus, neque ante nos Cæsar commendaret Tibe- *Velleius prætor.*
rius. Tulit protinus & voti & consilij sui pretium resp. neque diu latuit, aut quid,
non impetrando, passuri fuissemus; aut quid, impetrando, profecissemus. quippe exer- *Seditiones militum.*
citus, qui in Germaniâ militabat, præsentisque Germanici imperio regebatur, simul-
que legiones, quæ in Illyrico erant, rabie quâdam & profundâ confundendi omnia cu-
piditate, nouum ducem, nouum statum, nouam quærebant remp. quinetiam ausi sunt
minari, daturos senatui, daturos principi leges; modum stipendij, finem militiæ sibi
ipsi constituere conati sunt. processum etiam in arma, ferrúmque strictum est; & pænè
in vltimum gladiatorum erupit impunitas. defuitque, qui contra remp. duceret, non
C qui sequerentur. Sed hæc omnia veteris Imperatoris maturitas, multa inhibentis, ali-
qua cum grauitate pollicentis, inter seueram [224] præcipuè nostrorum vltionem, mitis
aliorum castigatio, breui sopijt ac sustulit. Quo quidem tempore, vt pleraque igna-
uè Germanicus, ita Drusus, qui à patre in id ipsum, plurimo quidem igne emicans, in-
cendium militaris tumultus missus erat, priscâ antiquâque seueritate vsus, ancipitia si-
bi tam re, quàm exemplo, perniciosa, & his ipsis militum gladijs, quibus obsessus erat,
obsidentes coërcuit, singulari adiutore in eo negotio vsus, Iunio Blæso, viro nescias v- *Iunius Blæsus.*
tiliore in castris, an meliore in togâ. qui, post paucos annos proconsul in Africâ, orna-
menta triumphalia, cum appellatione Imperatoriâ meruit. ac Hispanias exercitumque
virtutibus, celeberrimáque in Illyrico militiâ, vt prædiximus, cum imperio obtineret,
in summâ pace, quiete continuit; cùm ei pietas rectissima sentiendi, & auctoritas, quæ
sentiebat, obtinendi, superesset. cuius curam ac fidem, Dolabella quoque, vir simplici- *Dolabella.*
D tatis generosissimæ, in maximâ parte Illyrici per omnia imitatus est. Horum XVI.
annorum opera quis, cùm incerta sint oculis animisque omnium, in partibus eloqua-
tur? Sacrauit parentem suum Cæsar non imperio, sed religione, non appellauit eum, *Effusio in Tiberij laudes.*
sed fecit deum. reuocata in forum fides, summota è foro seditio, ambitio campo, dis-
cordia curiâ, sepultæque ac situ obsitæ; iustitia, æquitas, industria, ciuitati redditæ;
accessit magistratibus auctoritas, senatui maiestas, iudicijs grauitas; compressa thea-
tralis seditio; rectè faciendi omnibus aut incussa voluntas, aut imposita necessitas. ho-
norantur recta, praua puniuntur. suspicit potentem humilis, non timet. antecedit,
non contemnit, humiliorem potens. quando annona moderatior? quando pax lætior?
Diffusa in Orientis Occidentisque tractus, & quidquid meridiano aut septemtrione
finitur,

224. PRÆCIPVE NOSTRORVM VLTIONEM.] *Vellem:* præcipuè auctorum.

finitur, pax Augusta per omnes terrarum orbis angulos à lattociniorum metu seruat A immunes. Fortuita non ciuium tantummodò, sed Vrbium damna Principis munificentia vindicat. Restitutæ vrbes Asiæ. vindicatæ ab iniutijs magisttatuum prouinciæ. honot dignis paratissimus. [225] pœna in malos seta, sed aliqua. superatur æquitate gratia, ambitio virtute. nam facete tectè ciues suos, Princeps optimus faciendo docet; cúmque sit Imperio maximus, exemplo maior est. Ratò eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam vsi sunt; vt duo Scipiones duobus Lælijs, quos per omnia æquauerunt sibi; [226] vt D. Augustus M. Agrippâ, & maximè ab eo, Statilio Tauro. quibus nouitas familiæ haud obstitit, quo minus ad multiplices consulatus triumphósque, & complura enitetentur sacerdotia, etenim magna negotia magnis adiutoribus egent. Neque in patuo paucitas ministeria defecit. Interestque teip. quod vsu necessarium, & dignitate eminere; vtilitatémque auctoritate muniri. Sub his exemplis Tiberius Cæsar Seianum Ælium, principe equestris ordinis patre natum, materno verò genere clarissimas, vetetésque & insignes honotibus com- B plexum familias, habentem consulares ftattes, consobrinos, auunculum, ipsum verò laboris ac fidei capacissimum, sufficiente etiam vigori animi compage corporis, singulatem principalium onerum adiutorem in omnia habuit, atque habet, virum seueritatis lætissimæ, hilatitatis priscæ, actu otiosis simillimum, nihil sibi vindicantem, eóque assequentem omnia, semper infra aliotum æstimationes se metientem, vultu vitáque tranquillum, animo exsomnem. In huius virtutum æstimatione iamptidem iudicia ciuitatis cum iudicijs principis certant. neque nouus hic mos senatus populíque R. est, putandi, quod optimum sit, esse nobilissimum. nam & illi antiqui, ante primum Bellum Punicum, abhine annos CCC. T. Coruncanium, hominem nouum, cùm alijs omnibus honoribus, tum pontificatu etiam maximo, ad principale extulêre fastigium; & equestri loco natum Sp. Catuilium, & mox [227] M. Catonem, nouum etiam, Tusculo, Vrbis inquilinum, Mummiúmque Achaicum in consulatus, censuras & triumphos prouexêre. &, qui C. Marium, ignotæ originis, vsque ad sextum con- C sulatum sine dubitatione Romani nominis habuêre principem; [228] &, qui M. Fuluio tantum ttibuête, vt pænè, assentatione suâ, quibus vellet, principatus conciliatet; quíque nihil Asinio Pollioni negauerunt, quod nobilissimis, summo cum sudore, consequendum foret; profectò hoc senserunt, In cuiuscumque animo virtus inesset, ei plurimum esse tribuendum. Hæc naturalis exempli imitatio ad experiendum Seianum, Cæsarem; ad iuuanda verò onera principis, Seianum protulit; senatúmque & pop. Rom. eò perduxit, vt, quod vsu optimum intelligit, id in tutelam securitatis suæ libenter aduocet. Sed, propositâ quasi vniuersâ Principatus Ti. Cæsaris formâ, singula recenseamus. Quâ ille prudentiâ Rhascupolim, intetemptorem fratris sui filij Corys, [229] consortísque eiusdem Imperij, euocauit? singulari in eo negotio vsus operâ Flacci Pom-

Breuiarium actorum Tiberij.

225. POENA IN MALOS SERA, SED ALIQVA.] *Fortasse:* sed æqua.

226. VT D. AVGVSTVS M. AGRIPPA, ET MAXIME AB EO, STATILIO TAVRO.] *Ferri intelligíque potest: ego tamen*

Μαντεύσομαι, ὡς ἐνὶ θυμῷ
Ἀθάνατοι βάλλουσι.

Et puto fuisse: M. Agrippâ, & Maximo Fabio. *Notus vel è* * *Tacito est Fabius Maximus, qui inter fidos Augusti amicos, & conscios arcanorũ. At enim, inquiet aliquis, ille nobilis: hic de nouis hominibus sermo. Ouidius quidem, fateor, nobilem eum fecit, sed nescio an historicâ fide: nec putem fuisse è priscis illis Fabiis.*

*Vide nostrũ Comm. lib. 1. Ann.

227. M. CATONEM NOVVM ETIAM TVSCVLO VRBIS INQVILINVM.] *Scribe:* Nouum & à Tusculo.

228. ET QVI M. FVLVIO TANTVM TRIBVERE, &c.] *Quis verò iste* M. Fuluius? *Primùm,* D *nec gens Fuluia inter nouas est, vetus, & multò copiâ honorum: nec in eô quisquam, in quem tam inuidiosa potentiæ elogium conueniat. Verè & auidè corrigo:* M. Tullio. *Omnino. nostra illa Romana Suada est, in quam hæc omnia cadant. Ille nouus, quod ipse aliiq́ testantur: ille potens, & cælesti suô linguâ Senatus populiq́ rector.* Assensione suâ (*ita verius, quàm* assentatione: *nisi præfers*, assertione) *prouincias, exercitus, & tantumnon regna dedit: Cæsar ipse & Pompeius testes. quorum illi Gallias prorogauit, hunc ad Piraticum bellum misit. Denique iam palam* Regnare in iudiciis, in concionibus *dicebatur: atque adeò inimici obiiciebant,* * Tertium peregrinum Romæ esse regem. *In M. Antonium etiam quæ feceris, dixerit, & quomodo habenas reip. tenuerit, scimus.*

*Orat. pro Sullâ.

229. CONSORTISQVE EIVSDEM IMPERII EVOCA-

A Pomponij, consularis viri, nati ad omnia, quæ rectè facienda sunt, simpliciique virtute merentis semper, quàm captantis gloriam. Cum quantâ grauitate, vt senator & iudex, non vt princeps, [230] & caussas pressiùs audit? quàm celeriter Libonem ingratum, & noua molientem, oppressit? Quibus præceptis instructum Germanicum suum, imbútúmque rudimentis militiæ secum actæ, domitorem recepit Germaniæ? Quibus iuuentam eius exaggerauit honoribus, respondente cultu triumphi rerum, quas gesserat, magnitudini? Quoties populum congiarijs honorauit, senatorúmque censum, cùm id senatu auctore facere potuit, quàm libenter expleuit, vt neque luxuriam inuitaret, neque honestam paupertatem pateretur dignitate destitui? Quanto cum honore Germanicum suum in transmarinas misit prouincias? Quâ vi, consiliorum suorum ministro & adiutore vsus Druso, filio suo, Maroboduum, inhærentem occupati Regni finibus, pace maiestatis eius dixerim, velut serpentem, abstrusam terræ, sa-
B lubribus consiliorum suorum medicamentis coëgit egredi? quàm illum & honoratè, nec securè continet? Quantæ molis Bellum, principe Galliarum ciente Sacrouiro, Floróque Iulio, mirâ celeritate ac virtute compressit? vt antè populus Rom. vicisse se, quàm bellare, cognosceret; nunciósque periculi, victoriæ præcederet nuncius. Magni etiam terroris Bellum Africum, & quotidiano auctu maius, auspicijs consilijsque eius breui sepultum est. Quanta, suo suorumque nomine, exstruxit opera! Quàm piâ munificentiâ superque humanam euectâ fidem, Templum patri molitur? Quàm magnifico animi temperamento Cn. quoque Pompeij munera absumpta igni restituit! qui, quidquid vmquam claritudine eminuit, id veluti cognatum censet tuendum. Quâ liberalitate, cùm aliàs, tum proximè, incenso monte Cœlio, omnis ordinis hominum iacturæ, patrimonio succurrit suo? Quantâ eum quiete hominum, rem perpetui præcipuique timoris, supplementum, sine trepidatione delectus, prouidet? Si aut natura patitur, aut mediocritas recipit hominum, [231] apud aures deorum de his queri; quid hic meruit? primùm, vt scelerata Drusus Libo iniret consilia? deinde, vt Silius & Piso; quorum alterius dignitatem constituit, auxit alterius? Vt ad maiora transscendam, quamquam & hæc ille duxit maxima; quid, vt iuuenes amitteret *Aduersa Tiberij.*
C filios? quid, vt nepotem ex Druso suo? Dolenda adhuc retulimus: veniendum ad erubescenda est. Quantis hoc triennium, M. Vinici, doloribus lacerauit animum eius? quamdiu abstruso, quod miserrimum est, pectus eius flagrauit incendio? quòd ex nuru, quòd ex nepote, dolere, indignari coactus est. Cuius temporis ægritudinem auxit amissa mater eminentissima, & per omnia deis, quàm hominibus, similior femina; cuius potentiam nemo sensit, nisi aut leuatione periculi, aut accessione dignitatis. Voto finiendum volumen sit. IVPPITER Capitoline, & [232] auctor ac stator Romani nominis, Gradiue Mars, perpetuorumque custos Vesta ignium, & quidquid numinum hanc Romani Imperij molem in amplissimum terrarum orbis fastigium extulit, vos publicâ voce obtestor atque precor, custodite, seruate, [233] protegite hunc statum, hanc pacem, eique, functo longissimâ statione mortali, destinate suc- *Vota pro Principe.*
D cessores quàm serissimos, sed eos, quorum ceruices tam fortiter sustinendo terrarum orbis Imperio sufficiant, quàm huius suffecisse sensimus; consiliaque omnium ciuium aut pia, * * *

EVOCAVIT.] *Edit. vet. vox inseritur:* imperij formam euocauit. *Facio ex eâ,* Romam. *Atque ita res est.*

230. ET CAVSSAS PRESSIVS AVDIT?] *Haneo scribere:* etiam caussas præsens audit? *Nam ita fecit. Suetonius de eo:* Magistratibus pro Tribunali cognoscentibus plerumque offerebat se consiliarium, assidebatque mistim, vel ex aduerso in parte primori.

231. APVD AVRES DEORVM DE HIS QVERI.] *Acutius,* de diis queri. *Si fas est, inquit, hominem apud deos, deos accusare. Et ita sanè facit, queriturq́, quòd dij à calamitatibus immunem eximiumque non habuerint Tiberium, ipsum quoque scilicet futurum diuum.*

232. AVCTOR AC STATOR ROMANI NOMINIS, GRADIVE MARS.] *Magis probem,* sator Romani nominis. *Genitor enim & pater Romanorum Mars, quia Romulum seuisse dictus.*

233. PROTEGITE HVNC STATVM, HANC PACEM: EIQVE FVNCTO.] *Vox deest, quam fidenter repono:* Hanc pacem, hunc Principem: eiq; functo. *Ad Principem enim certè pertinent, quæ adtexit. Tu vere, tu magne, tu vne Deus, Europæ aliquando salutarem pacem, & eius amantes Principes dato.*

VARIANTES LECTIONES IN VELLEIO.

TYPOGRAPHVS LECTORI S.

EN tibi, beniuole Lector, Notas aliquot in C. Velleium, partim ab Aldo & Scegkio annotatas; partim ex docentis LIPSII ore exceptas: quas ille aut ab aliis animaduerſas, aut rei leuioris, in Animaduerſionibus ſuis non ponendas duxit. Eas mihi adiungere hoc tempore viſum fuit, tum quia Textum Aldi expreſſimus parum vbique correctum, tum vt quiſque iudicio ſuo vti poſſit in eligendo. Tuum eſt interim noſtram vtilitati veſtrę ſtudendi voluntatem bene interpretari.

AD LIBRVM PRIMVM.

PAGINA 9. Cum ſociâ conſiliorum omnium ſorore Electrâ.] *Vocula* cum *abeſt à Lib. vet. Legendũ igitur cenſebat Lipſius*, conſciâ.

Pactæ eius.] *Non vt Aldus*, pactæ ei. Pacta *enim* eius, *ea moda hic dicitur, quo* ſponſa eius. *Nonium vide.*

PAG. 10. Penthelus & Tiſamenus.] *Scrib. cum Gracis*, Penthilus.

Teminus, Creſphontes.] *Ex iiſdem Gracis*, Temenus.

PAG. 11. Quod cùm alij faciant, Tragiei frequentiſſimè faciunt.] *Delendum illud alterum* faciunt, *tamquam additicium.*

Paullo antè Haletes] *Adrianus Iunius Animaduerſorum lib. 6. cap. 25.* Aletes *ſine Aſpiratione ſcribendum docet.*

Orti, vt prædiximus, Atticis.] *Ante lineas aliquat dixit. Itaque vix dubium quin hic gloſſema ſit illud*, vt prædiximus. *Qua voces ſæpiſſimè tata hoc apere reperiuntur, & ob id meritiſſimò Lipſia ſunt ſuſpecta.*

PAG. 12. Magna vis Græcæ iuuentutis.] *Rhenan.* Græciæ iuuentutis. *quod probat Scegkius.*

Pharum.] *Lipſius*, Parum.

PAG. 13. Quod ſæpe illud vſurpat .... hoc enim.] *Lacunam hanc ſupplenit Fulnius Vrſinus hemiſtichia illa, quod ter in Iliade vſurpat Hamerus* Οἷοι νῦν βροτοί εἰσι.

Mollitiis florentem.] *Editio Rhenani* fluentem. *eleganter.*

Pharnaces Medus.] *Emendandum ex Strabone, Athenao & Oroſio*, Aruaces, *cenſet Lipſius.* Arbaces *Iuſtino nominatur. quo modo hic legendum opinantur Fabricius & Bongarſius.*

Ante annos v. & LX.] *Diſſentis à Liuia, Virgilia & aliis, qui Carthaginem ante Aenea aduentum in Italiam, canditam tradiderunt: idq́, vt Aldus opinatur, veriùs.*

PAG. 14. Caranus.] *Rhenanus* Toranus: *contra hiſtoria fidem. Scegkius.*

Æmilius Sura.] *Petrus Delbenius exiſtimat hac annatata eſſe à diligenti lectare, & hinc in textum irrepſiſſe, ad hac verba*, Inter hoc. *Lipſius addit amplius, attextum eſſe vſque ad verba*, Huius temporis. *Quia non faciunt ad cantextum aut ſeriem Velleianam.*

PAG. 15. Ad exercitandam corporis animique virtutem.] *Vetus editio:* Ad excitandam.

PAG. 16. Anni ſunt DCCLXXXII.] *Rhenani editio* DCCCCLXXXL. *Corruptè.*

ANNIS CDXXXVII.] *Scegkius malit* CDXXXII.

Quamquam, iam Aſylo facto.] *Planiùs commodiusq́, Aldus*, quam, iam Aſylo facto.

In ſocietatem ſuam perduceret.] *Lipſius ſcrib. cenſet*, perduxerit.

In ea mortem obierat.] *Albertus Burrerius notat in ms. eſſe:* in eâ morte obierat. *Hinc Scegkius* In eo marte obierat.

PAG. 17. Ærano contulerit.] *Lipſius malit*, intulerit.

Olympicum inchoauit.] *Melior lectio* Olympieum. *Quam probat Frid. Sylburgius. Vel vt alij*, Olympium.

Tum regem Syriæ.] *Leg.* Rex. *ex Iuſtin. libro 34. & Liuia lib. 45. Quod & Aldus vidit, & Scegkius edidit.*

Alterum ex iis quos in familiâ retinuerat.] *Aldus legi vult* ex duobus: *quaſi ex* II. *factum ſit*, iis. *Quod & Sylburgia placet.*

PAG. 18. Cum pars magna.] *Ald.* cuius pars magna.

Tracta

Tracta erat.] *Idem* fracta.

Ita eodem tempore P. Scipio.] *Duæ hæ voces* eodem tempore, *à glossemate sunt; itaq; delendæ.*

Aut dixit, ac sensit.] *Aldus legit*, aut sensit.

PAG. 19. Annis DCLXVII.] *Abit à se Velleius, si scriptura sincera. suprà enim monuit Carthaginem* LXV. *annis ante Vrbem, conditam. Igitur exactiùs constaret cum Eutropio, qui* DCLXX. *annos exprimit. Scegkius.*

M. Manlio Cos.] *Car. Siganius & Aldus* MI.

Nam militarium & caussæ & auctores.] *Vet. lib.* caussa.

PAG 20. Sutrium deducta colonia est.] *Car. Sigonius dubitat an è Liuio scrib. hîc* Sarricum.

Et post annum Setina.] *Melius* Setia, *cum Aldo.*

Tarracinam deducta colonia] *Scrib. cum Lipsio* Tarracina.

At quinctùm Fabio, Q. Decio Mure quartùm COS.] *Lips.* at Q. Fabio v. *id est* quintùm. *&* Decio Mure, *non* Q. Decio M. *quoniam prænomen ei* Pub. *fuit Rhenan. edidit:* Ad quinctum Fabioque Decio Mure. *Vnde conicit Burrerius:* At quinctum Fabio, Q. Decio Mure. *Quem bene reprehendit Scegkius.*

Ante annos fermè CCCXX.] *Verior supputatia* CCCXIIX. *& paullò pòst pro* Cossam *malim* Cosam.

Abhinc annos fermè CCC.] *Iure hîc illud* fermè *repetit, cùm desint tres anni ad iustum numerum* CCC. *supplendum.*

Postque XXII. annos.] *Aldus secutus Sigonium legit* XVII.

Fregellæque.] *Car. Siganius* Fregenæque.

Qui Sallues apud Aquas.] *Gryphy lib.* Sallyes. *Aldus Manutius* Salyes *legit.*

Fermè CLVII.] *Emenda cum Lipsio,* CLII.

Vt prædiximus.] *Nec dixit, nec opportunitatem dicendi vllam suprà habuit.*

PAG. 21. Annos circiter CLIII.] *Lips. credit leg.* CXLVI.

Post tres & viginti annos.] *Intersunt anni tantùm* octodecim. *Itaq; legit Manutius.*

Iu Vagiennis.] *Vet. ed. Rhenani habet* Baciensis. *Burrer. & Sigonius* Baciennis.

In eam formam.] *Bene Rhenanus* eandem. *Nec malè* vnam *Lips.*

Artati temporis.] *Aly* Artata.

Nihilominus separati alienis.] *Vir doctus apud Scegkium*, separata ab aliis. *Nisi fortè* alienis *pro alienigenis positum sit.*

Illustrauit tragœdias.] *Aut potius, vt Lipsius,* Tragœdiam.

Ac nouam comicam.] *Bene Aldus* at nouam. Comicam *enim manifestum Glossema. Lipsius.*

Neque imitanda reliquêre.] *Leg. cum Lipsio* imitandam.

Videri nequiuerint.] *Aldus* nequiuerit. *Vulgatam tamen non damnat Sylburgius.*

In Attio circaque eum Romana tragœdia.] *Lib. Vet.* Circaque eorum.

Vt quisque temporum institerit notis.] *Lib. Vet.* quis/*leg.* quisquis. *Rhenan. & aly.*

Eminentia cuiusque operis.] *Lib. Vet.* & eminentiam, *additâ copulâ. rectissimè. Vt & Aldus emendauit.*

Temporum claustris circumdata.] *Idem vet.* circumdatam.

PAG. 22. Incitatio[illegible]n accendit.] *Leg.* imitationem, *cum Rhenano, & aliis.*

Naturaque.] *Lips.* Matureque.

AD LIBRVM SECVNDVM.

PAG. 24. In Capitolio fuerat.] *Ita etiam editia VVecheliana: dubium tamen non est quin legendum* fecerat.

P. Africani patruus.] *Aldus ingeniosè* patrui. *Nam vulgata lectio planè falsa.*

Cùm esset consobrinus Tib.] *Reuera* sobrinus *fuit. Sed historici sæpe cōfundunt quod tum Lipsius, tum Scegkius notârunt.*

Ob eas virtutes, &c. factus est.] *Includenda hæc parenthesi, auctore Lipsio. Aldus legit*, ob quas virtutes. *Et paullò pòst pro* cum datâ læuo brachio togæ laciniâ, *ex Valerio Max. lib. 3. cap. 2. emendat* circumdatâ.

Sed M' Aquillio] *Inserendam voculam, & legendum* sed à M' *manet Manutius.*

*Cùm omnis concio acclamasset.] *Aly cum Lipsio malunt* occlamasset.

Abhinc annos CL.] *Aldus legit* CLVIII.

PAG. 25. A. Bruti.] *Scribe cum Aldo,* D. *id est,* Decimi.

Ingenti vi hominum vrbiumque potitus numero.] *Illud* numero *Lipsio suspectum est tamquam glossema: nisi aduerbialiter* numerò, *sit pro citò, celeriter.*

Contrebiam.] *Aly* Trebiam *nominant.*

At Fabius Æmilianus, Paulli exemplo, disciplinæ in Hispaniâ fuit clariss.] *Lipsius hæc ita legit ac distinguit:* at Fabius Æmilianus Paulli, (*scilicet* filius) exemplo disciplinæ, in Hisp.

Frumentum plebi dare instituerat.] *Vet. editio* dari instit.

Armatos ad pugnam ciens.] *Eadem vet. edit.* armatus.

Inliso capite in pontem.] *Legendum ex Aldo* postem.

Rutilium.] *Scribe* Rupilium, *eadem auctore.*

PAG. 26. Opimiani vini.] *Ita repositum & editum ab eodem Aldo; cùm antea esset* vici.

Anni CLI.] *Idem* CL. *mauult.*

Quippe COS. Cato Consularis.] *Lipsius* C. Cato. *Qua modo edidit Scegkius. Fuit autem C. Cato Consul* A. V. DCXXXIX. *cum M. Acilio Balbo. Gryphy liber* M. Cato cons. C. Cato cons.

M. Metelli fratres.] *Pro* M. *censet reponendum* II. *id est,* duo fratres, *ex Eutropio lib. 4. Manutius. Verùm Scegkius edidit* Circa eadem tempora Metelli fr. *reiectâ* M.

In Acidiani Manlij.] *Aldus* Acidini.

Quod solis contigerat Scipionibus.] *Refellit eos Aldus qui* Cæpionibus *substituunt.*

Sed opus belli ciuilis Sullani.] *Vetus edit. bene habet* Sullaníque, *id est, belli quod cum Mithradate gessit Sulla.*

Et nouitate inuenti.] *Lipsius putat leg.* sed nouitate inu.

Persequamur notam seueritatem censorum, Cassij Longini Cæpionisque, qui abhinc.] *Lipsius*, Prosequamur. *Alÿ libri habent* Persequamur notam simultatem. Cassij Longini Cæsarisque, quæ abhinc.

Annos CLVII. Lepidum Ælium.] *Bene, iudicio Lipsÿ, Aldus*, CLV. Lepidum Æmilium. *vt etiam edidit Scegkius. In gente enim Aeliâ cognomen Lepidi non reperitur.*

At nunc, si quis tanti habitet, vix &c.] *Vulgati libri* si quis tanti habeat.

Vix vt senator agnoscitur.] *Lipsius malit* agnoscatur.

PAG. 27. Morandique in imperiis cupiditatem.] *Quidam lib.* immorandique imperiis cupiditatem.

Annos fermè CXXXIIX.] *Aldus leg. putat* CXXXIV.

Manliumque cons.] *Alÿ habent* Maniliumque; *idq. placet Manutio.*

Aurelium Cos.] *Aldus legit* consularem. *quia Orosius cecidisse eum dicit, cùm legatus esset, vnà cum Cæpione.*

PAG. 28. Nomen erat Raudis.] Caudiis *leg. hic, errorémque ex eo quòd anteà* Kaudiis *scriptum fuerit, natum existimat Lipsius. Veteres libri Vineti*, Raudium. *Flaru*[illegible]audium *appellat.*

Minoribus perceptis.] *Fortassè* præreptis. *Lipsius.*

Malè cedebant.] *Idem malit*, cadebant.

PAG. 29. Abhinc annos CXX. cùm id malum in vniuersâ Italiâ ab Asculanis esset. *Manutius legit* CXIX. Vniuersa Italia, cùm id malum ab Asculanis ortum esset.

Seruium prætorem.] Seruilium *mauult Aldus. Vt & Scegkius edidit.*

Expulsum ciuitate L. Saturnino.] *Scegkius Aldum secutus, edidit* à L. Saturnino.

Consensu Reip.] *Iidem* consensu P. Rom. *corrigunt & edunt.*

Insteius Caro.] *Manutio leg. videtur, ex Cicerone, Eutropia & Appiano*, Vettius.

Papius Mutilius.] *Legendum* Mutilus. *quo modo Orosio appellatur. Diodoro* Aponius Motylus.

Campanorum principis celeberrimi, & fidelissimi viri.] *Distingue, cum Lipsio:* Campanorum principis, celeberrimi & fideliss.

Tum maximè dilucideq. Q. Hortensius.] *Lipsius legit* tum maxime dilucidè Q. Hortens.

Cuius pietati.] *Editio vetus interserit vocem* ille. *ex quo Lipsius legendum conÿcit* cuius scilicet pietati.

Quod appellarent Italicum.] *Melius videtur Lipsio, quod in vetere editione est*, appellarant.

Nisi quæ Nolani belli.] *Lipsius*, nisi quòd Nolani bel.

PAG. 30. Magno eiulatu expromenti indignationem casus tanti viri.] *Scegkius legit* expromens. *Gryph. & Stephan.* Magno cum eiulatu se prodentem, indignatione c. t. v.

Sanguine consulis Romani, militis imbutæ manus.] *Distinguenda hæc* sanguine consulis, Romani militis imb. m.

PAG. 31. Ab exercitu Cn. Pompeij.] *Rhenanus* ad exercitum.

Quam dux creauerat.] *Quidam τὸ* creauerat, *coniecturâ Burrerÿ licenter in* excitauerat *mutarunt. Scegkius.*

Spes maior affuisset potentiæ.] *Aldus bene* affulsisset.

Ante annns fermè CLXVIII. Q. Pompeius.] *Turpiter errauit Marlianus, dum legit* LXVIII. *& pro* Q. quàm, *vt habet Rhenanus, reponit. Sed legendum* CLXIX. *Leopardum vide lib.* 8. *Miscellan. cap.* 8.

Neque licentiâ immediocri sæuitum.] *Legendum putat Lipsius:* licentiâ gladiorum in mediocres sæuitum.

Excelsissimi quique eminentissimæ ciuitatis viri.] *Lib. vet.* excelsissimi quoque atque eminentissimæ *additâ copulâ. Ex quo Aldus* Excelsissimi quique atque eminentissimi ciuit.

Qui se sub aduentum Cinnæ consulis abdicauerat.] Consulatu abdic. *legit Scegkius itáque edidit.*

PAG. 32. Merces foret.] *Vocula illa* foret *auctore Lipsio deletor tamquam glossema.*

Nimirum veri vetustatisque ignarus est.] *Alÿ* nimium veri.

Fortè Mithradatem pepulerat prælio.] *Illud* fortè *suspectum est Lipsio. Lib. vet.* ponte.

P. Lænas trib. pl] *Aldus* Popillius *mauult.*

PAG. 33. Optimo quôque & sanissimo.] *Alÿ* sanctissimo.

Scipionem Norbanumque.] *Manutius* Cæpionem Norb. *abnuente & repugnante Scegkio.*

Dum vincit iustissimo lenior.] *Sylburgius putat hîc substituendum* debito, *vel* austerissimo. *Lib. vet.* ac istissimo. *Lipsius olim faciebat* mitissimo lenior.

Propinquanti mox bello facem.] *Basil. editio* prô quanti mox belli facem. *quod sequitur Scegkius.*

Animi magis quàm æui paterni, multa fortiterque.] *Quidam libri interserunt vocem,* qui multa fort. *quam tamen vet. edit. non habet.*

Damasippus præter Domitium Scæuolam etiam pontificem.] *Lips.* Domitium, Scæuolam, & pontif. *Aldus Manutius* Dam. pr. Domitium, Scæuolam etiam. *Vel:* D. pr. Q. Mucium Scæuolam & Pontif.

PAG. 34. Non obscuratur eius memoria.] *Burrer.* ciuis mem.

Ofella Lucretius.] *Alÿ libri malè habent* Asella.

Magnificis præliis.] *Aldus legit* magnis. *Nihil mutandum censet Lipsius. nam & alibi sic loquitur.*

Per annos CXX. intermissa. nam proximus post annum quàm Hannibal.] *Vir iuris & antiquitatis consultus apud Scegkium leg. arbitratur:* Per annos CXX. intermissa, à proximo pòst anno, quàm Hannibal.

Vt appareat pop. Rom. vsum dictatoris non tam desiderasse, quàm timuisse potestatem imperij.] *Rhenanus diuinat:* Haud deside metu à

Ser.

Ser. Tullio continuisse, potestatem imperio (prô res ad vindicandū maximi periculi) spoliantem.

In eâ iugulari ciuis reip. constitueretur auctoramentum.] *De hoc loco vide Lipsium Elect. lib. 3. cap. 8. Cl. Puteanus:* In eâ iugulati ciuis R. (*id est* Romani) publicè constitueretur auct.

Nec tamen in eos] *Lipsius* tantùm.

PAG. 35. Dignitate constantiaque in illam conuenit.] *Aldus* dignitate constantiaque quæ in illam.

Dux bello peritiss.] *Lips.* belli.

Pæne omnium vororum expers.] *Locum hunc alij aliter emendant: Scegkius tolerat vulgatam.*

Eroscæ interem.] *Aldus* Et escas, *aut potiùs* Oscæ. *cui adsentitur Scegkius. Videtur hic fuisse* Eleoscæ, *nam &* Ileosca *dicta est Straboni.*

Ex Hispanis triumpharunt.] Hispaniis *reponit Lips. Nam alioqui legendum esset* de Hispanis.

LXIV. fugitiui.] *Non displicet Lipsio numerus qui in Liuij Epitomâ legitur.* LXXIV.

Et per omnia maiore vi habebatur.] *Egregiè, Lipsij iudicio; diuinârat Rhenanus* & pæne homine maior hab. *itaq. editum nuper. Posset tamen legi cum Aldo* per omnia maior euehebatur.

Orbem classibus, iam non furtiuis expeditionibus.] *Lipsius distinguit,* orbem classibus iam, non furt.

Quo S. C.] *Cuiacius in Obseruationibus rectissimè scribendum putat* P. S^{to} *id est* Plebiscito. *nam tribuno legem ferente populus eam sciuerat. Scegkius tamen id improbat, & emendat* quo scito *facili & prono errore imperiti librarij* τὸ Scito *in* S C^{to} *mutantis. etsi putat verius esse in Velleium hanc culpam, quàm in exscriptorem conferre.*

PAG. 36. Horoseius.] *Aldus Manutius legit* L. Roscius. *Cui tamen non displicet (vti nec Lipsio) lectio Cl. Puteani, qui pro* Huroscius *reponendum censet* Otho Roscius.

In Theatro loca restituit.] *Idem* constituit aut distribuit *legend. hic putat. Lips.* instituit. *Scegkius probat & retinet communem ac vulgatam lectionem.*

Expellebatur cupidine.] *Lips.* expallebat *vel* debellabatur. *Aldus* explebatur, *quod tamen postea improbauit.*

Quod arguebatur.] *Rhenan.* quo arg. *Scegkius nihil mutat.*

Vt primùm ad Remp. adgressus est.] *Alij* Vt primum Remp. adgres.

PAG. 37. Conuictibusque.] *Aldus mauult* conuiuiisque.

Ne ab huius quidem vsurâ gloriæ.] *Ita restituit Aldus, cùm anteà legeretur* vsuræ gloriâ.

In altissimo luminauit.] *Lips. assentitur Rhenano, qui legit* Altissimè illuminauit.

Vt ardore oris orationem omnium.] *Edit. vet.* & ardore oris, vt orationem. *Hinc Lips. pro* & *legit* eo. *Et posteà* ardore oris, vt orationem.

Ita consulis virtutem.] *Prior editio habet* consilij. *Ex quâ lectione Lips. legendum diuinabat* ita consilij sui rationem.

Quos prædiximus.] *Hic non habet locum. ergo deletor.*

Non segniùs nota obiit.] *Aldus,* mortem obiit, *aut* vitâ abiit. *Vir doctus* nota obiit. *Scegkius* voto obiit *ex Sallust.*

Annos LXXXII.] XCII. *substituendum putat Aldus.*

PAG. 38. Perfectissimè in formâ operis sui.] *Lips.* perfectissimi. *itaq. edidit Scegkius. Manutius* perfectissimæ metamorphosis. *Alius* Metamorphosi.

Sed discors patris.] *Lege* patri.

Societati commissurus.] *Manutius* potestati. *Scegkij editio habet* fidei.

Notauimus faciliùs, vt quæ partibus simul vniuersa conspici *&c.*] *Quidam legunt* notauimus, vt quæ faciliùs, quàm partibus, simul vniuersa conspici. *Aldus* notauimus, faciliùs vt è partibus simul *&c. Scegkius* notabimus vt faciliùs partibus (*aut* è partib.) simul vn. *Notatq.* notabimus *abesse libris vet.*

PAG. 39. Abhinc annos CCL.] *Stricta computatio* CCXLIIX.

Primùm Domitio Fabio nepote.] *Manutius:* à Domitio & Fabio. *In lib. vet. est* nepoti. *Hinc Lipsius* Domitio & Fabio nepoti.

Ab eodem facta Numidicus Ciliciam perdomuit, visa vicisset post bellū Antiochinum Vulso Manlius Gallogræciam.] *Aldus Manutius locum hunc ita legit:* Et eodem tractu Ciliciam perdomuit Isauricus, & post bellum Antiochinum Vulso *&c. Vel:* Et eodem tractu P. Seruilius Ciliciam perdomuit; eùm deseruisset post bellum Antioch. *Scegkius:* Ab eodem facta Numidia. Ciliciam perdomuit Isauricus. & post bellum. *Liber enim Bonhom. habebat* facta Numidici. *Ex quo Sigonium secutus Scegkius, fecit* facta Numidia.

Confessionem extorserat, parem Illyriis.] *Scegkius edidit* extorserat, tam parem *&c.*

PAG. 40. Vts. Ludis.] *Legendum* is; *quomodo alij iam ediderunt.*

PAG. 41. Nullo modo compelli potuit.] *Hoc probat Scegkius. Quidam malunt* nullo metu compelli.

Meritò iam infestis sibi.] *Alij* tam.

PAG. 42. Qui ciuem R damnatum.] *Scegkius Aldum secutus edidit* indemnatum.

Verùm & cupito interitu.] *Lips. nos docuerat emendandum,* verùm vt cœpit interrita. *Atque ita Scegkius.*

PAG. 43. P. Clodius in senatu, sub honorificentissimo ministerij titulo.] *Cuiacius censet voces* in senatu *delendas, quippe repetitas è superioribus lineis. Lips. etiam* honorificentissimi.

Non antè is egressus est.] *Manutius* non ante iis egressus est.

Inuictum par consulum.] *Bonhomei editio* victus par.

PAG. 44. Assentabatur.] *Lips.* assentiebatur.

Ante biennium.] *Ex fide historiæ Lipsius mallet* annum.

PAG. 45. Tantummodo contentus.] *Hæc vsque ad verbum* decreuerat *parenthesi seiungenda opinatur Aldus.*

Committere decreuerat.] *Scegkius bene emendat* committeret, decreuêre.

PAG. 46. Dignationi partem in die.] *Malè Robertus Titius,* dilationi. *Scegkius rectè* dignatione partium in dies.

Effusumque alterum Rom. imperij lumen.] *Dousa* effossumque.

PAG. 47. Quos victores darent, comites ei fortuna

tuna

tuna aggregauerat.] *In aliis libris duæ istæ voces* victores darent *non reperiuntur : & rectè, vt censet Lipsius; repetitæ etiam sunt è superioribus lineis. Aldus* Quos, victore Cæsare, comites *&c.*

Adhuc vbique Iubæ nomine.] *Manut.* vigens *vel* viuens. *Scegkius vulgatam tolerat. aut si quid mutandum sit, legendum cum Rob. Titio* vbique ibat.

Locorumque inopiâ.] *Quid si* aquarumque?

Pag. 48. Gloriæ eius adstruxit.] *Scribendum cum Lipsio* adstruxerit.

Restitutæ C. A. duce.] *Ita Aldina editio, pro* restitutę sunt à duce. *Quod in editione Francofurt. legitur. Aldus putabat fuisse anteà* restitutæ, ceterùm à duce. *Quibusdam placet* sed à.

Cuius cùm fortunam mutare constituit.] *Aldus abundare voculam* cùm *existimat.*

Pag. 49. Etiamsi præuentis & pauca dicenda.] *Lips.* at pauca. *Aldus* tamen pauca.

Hispaniensis militiæ assecutum.] *Lips. ex Sueton. Aug. cap. 8. legendum censet* Hispaniensi militiâ assec.

Et pacatis bellis ciuilibus] *Alij* paratis, *alij* peractis. *Aldus* patratis *emendat, sicq; editum à Scegkio.*

Saluidienus.] *Ita Rhen. Gryph. & Sueton. Aug. Liuij epitom. Quod Scegkio placet, pro illo* Saluidenus *quod est in Aldi editione.*

Omnem ordinationem.] *Alij* ordinantem. *VVecheliana editio* ordinem.

Ciuitatibusque corruptis.] *Aldus* sublatisque, corruptis.

XIX. annum ingressus.] *Alij* XIIX.

Pag. 50. Bellum cum Antonio gerere iussit. Ab eo annum agente.] *Leg. cum Lipsio* Id ab eo.

Vicesimum.] *Scegkius rescribi malit* vnde vicesimum.

Quicumque his se exercitus tradidissent.] *Leg.* hisce. *vt Aldus emendauit.*

Dum resp. constaret concordiâ.] *Lips.* dum reip. const. concordia.

Per auersa castrorum proruto vallo.] *Aldus putat leg.* auersam cast. partem. *non rectè.*

Nomine Cameli.] *Ita Rhenanus. Scegkius edidit* Capeni.

Pag. 51. Cæsarem qui illa dederat perisse.] *Idem Sceg.* perire *vulgauit.*

Trib. Canutius.] *Aldus dubitat an leg.* Tib. Canutius, *id est*, Tiberius, *quia id illi prænomen. Scegkius nihil mutat.*

Facta mentio.] *Francofurt. editio non malè* iacta.

Annis DCCIX.] *scrib.* DCCXI. *secundùm Aldum.*

Iungentem prætoriâ.] *Lips.* prætoriæ.

Aut ab illo Cicero.] *Legendum* ab vllo *cum Lipsio.*

Irritando necem.] *Lips.* inuitando.

Vitam inferiorem te principe.] *Scegkius edidit* miseriorem. *quod & Lipsio placebat.*

Pag. 52. Cùm in modicâ quidem seruari.] *Hen. Stephani editio rectiùs* cùm ne à diis quidem seru. *Quod Lipsio non displicet. Scegkio non item: qui edidit* cùm ne in modicâ quidem seruari posset. *Aldus* cùm ne in modicâ quidem re seru. poss.

Quippe peior illi res familiaris, quàm mens, erat.] *Parenthesi hæc includenda censet Lipsius.*

Imperatoribus, qui præualidis.] *Aldus.* Imperatoribusque præualidis. *Quibusdam lib. abest vocula* qui. *Bonhom.* Imperatoribusque validis. *quam lectionem probat Scegkius.*

Laodicea expugnat; ita tamen vt.] Expugnârat *mauult cum Aldo Scegkius. Libri vett.* Laodicea expugnata ea vrbe fecerat ita tamen. *Ex quo Rhenan. leg. censet* Laodicea expugnata interfecerat; ita tamen.

Ita tamen vt ad ictum serui sui Dolabella non segniter ceruicem daret.] *Si hæc itidem parenthesi includantur, haud paullùm ad periodi lucem factura iudicat Lipsius.*

Pag. 53. Varinius nulli nomini non esset postf.] *Aldus Manutius putat illud* nomini *natum ex glossemate* nemini: *in quo ei assentitur Scegkius. aut potiùs leg.* homini. *Puteanus* nulli minimo.

Et lege Pediâ.] *Lips.* At lege.

Aquâ ignique damnatis interdictum] *Petrus Delbenius tollit illud* damnatis.

Pag. 54 Iuliæ Augustæ pater.] Liuiæ *mauult Aldus: sed vulgatam tam olim ad Tacitum firmauit Lipsius.*

Corrupto animo eius in diem.] *Probum hoc Scegkio videtur. At Aldus emendat* vnâ die.

Occupatus nauibus, tum magno sequentium consilia sua comitatu.] *Legendum*, occupatis nauibus cum magno seq. conf. sua com.

Pag. 55. Quam transgressi ad eos sacerdotem ac filiam.] *Aldus legi vult*, Quin transgressa ad deos sacerdotem pænè habuit ac flaminem. *Benè illud* ad deos: *quod & Lipsius ad Tacitum probat & explicat. Reliqua ridiculè vt existimat Sceg.*

Cuius bimum hunc Tib.] *Aldus & Scegkius, assentiente Lipsio, legunt* vix bim.

Bruti ac Tironis.] *Lipsio placet* Tib. Neronis: *quo modo Aldus emendauit.*

Comes esse non posset.] *Aldus & Scegkius legunt* cùm comes esse n.

Præparatusque contra eum Cæsaris.] *Ita Rhenan. & Alds editiones. Scegkius edidit* paratusque.

Summam accepisse.] *Lips. malit* summa.

Pag. 56. Inutilis in alienâ victoriâ comes.] *Vetus editio*, inutilis alienæ victoriæ comes.

Pag. 57. Quam tueri non poterat dignitas.] *Aldus* intueri.

Singulari exstructum munificentiâ est.] *Haud displiceat Lipsio* magnificentiâ.

Quâ æstate Cæsar eam prosperè Lepidum in Sicilia, benè fortuna in Cæsare & rep. militauit ad Orientem.] *Locus manifestè corruptus. Ant. Bonhomei editio habet* quâ æstate C. Cæsar tam prosperè in Lepidum. *Scegkius, si nihil desit, tentauerit,* Q. æ. C. tam prosperè in Lep. in Siciliâ, pænè fortuna in Cæsarem & Remp. *(aut* in Cæsare & Rep. *antiquè.)* militauit ad Orient. *Mutatione leui vocis* benè *in* pænè. *Nihil tamen seriò adfirmat. Sunt quibus placitum:* Quâ æst. C. tam prosperè Lepidum in Siciliâ deuicit, benè fort. *&c.*

Egressus Armeniam.] *Lipsio leg. videtur* ingressus.

Hoc M. Antonio acto, illis leg.] *Aldus* Hoc M. Antonij octo illis leg.

Calonum seruitiique desiderata est.] *Inferendam hic voculam* tertia *opinatur Scegkius. Quod & Lipsio antè visum.*

PAG. 58. Mox autem hunc mox auunculum Titius.] *Duæ istæ voces* mox autem *desunt veteri editioni. & Scegkius delevit. Aldus postremum* mox *abiiciendum censet. Lipsius ante illud* Titius *ponendum existimat* M. *id est*, M. Titius.

Vir prætorius.] *Burrer. habet* vir epretorius. *Hinc Scegkius* vir è prætoriis.

Grauissimus pater, Silij socer.] *Ita Rhenanus. Sed Scegkius secu* grauissimus, P. Silij soc.

Multa ac nefanda.] *Aly* miranda.

Illam arcebant omnia.] *Legendum cum Aldo* in illà iacebant: *vel potius* illâ marcebant. *quod & Scegkius expressit.*

Nauium hæc magnitudo, modicâ ne celeritate.] *Aldus* Nau. hinc *(vel* hic*)* magnitudo modica, cum celeritate. *Vt est in editione VVech. Aly* Nau. hinc magnitudo modica, sed celerior.

Aduersa illa specie terribilior.] *Lips. putat legi hic etiam posse* terribiliora. *Scegkius edidit* ex aduerso illa, specie terribilior. *Aly*, ex aduersa illa specie terribilior. *Burrer.* aduersa illa species terr.

PAG. 59. Ex quo in quem statum.] *Aldus Manut. legit* ex coque in quem.

Facturus fuerit triumphum.] *Rhenanus plura hic deesse arbitratur. Edit. vet.* fuerit modum.

PAG. 60. Vt dederat Trebonius.] *Inferendam hic vocem* primus *& legendum vt* dederat primus Treb. *existimat Manutius, ex loco Ciceronis in Philip. & Latini sermonis obseruatione.*

Equestris, & splend.] *Aldus* equestri & splend. *Vt etiam edidit Scegkius. Vir doctus apud Scegkium* equestri, sed spl.

Repræsentauit.] *Lipsius malit* repræsentârit.

PAG. 61. Quem vsque in tertium conf. &c. euexerat.] *Hac omnia parenthesi comprehendenda censet Lipsius.*

Consensu vniuersi.] *Benè, Lipsij iudicio, lib. vet.* consensus.

PAG. 62. Agrippam securè ei posse.] *Vet. editio* securos. *Ex quo legendum conicit Lipsius* securo.

Quo primo.] *Leg. cum Aldo*, quo bimo. *Scegkius edidit* quo priùs nato.

Maximamque difficultatum annonæ.] *Corrige* difficultatem ann. *quo modo & Scegkius edidit.*

PAG. 64. Neque ipsi honori.] *Leg. vt emendauit Aldus & Scegkius edidit*, neque ipsis hon.

Vigore ac lenitate mixtissimos.] *Placet Puteano & Scegkio*, rigore ac len.

PAG. 65. Quicquid liberet pro licito iudicans.] *Editio VVecheliana habet* vindicans.

Iulus Antonius.] *Hoc melius, quàm quod alij habent*, Iulius Ant.

Prouinciis adsidendum obitis.] *Scegkij editio* ad sedandum.

M. Vinicio.] *Scegkius Aldum secutus edidit* M. Vinici.

Omnibus ad Orientem versus prouinciis.] *Scegkius ex vet. edit. reposuit* visis. *Vir doctus* vsus prouinciis. *malè, vt censet Scegkius.*

Cæsaris ira euulgauit.] *Vide Lipsij Epistol. Quæst. lib. 3. cap. 8. Rhenan.* Cæsaris iam auulgauit.

PAG. 66. Diu reluctatus.] *Ita Burrerius: aut*, de reditu luctatus. *A Scegkio editum*: Deinde reluctatus.

Ante annum fermè quinquagesimum Cæsar.] *Error library. Legendum autem* L. *(id est*, Lucius,*)* Cæsar. *Quod & Aldus vidit & Scegkius edidit.*

Eoque vehementer.] *Sceg. vet. edit. secutus fecit* atque vehem.

Ælio Cato Sentio cos.] *Leg. cum Aldo* Sex. Ælio, C. Sentio Coss. *Paullus Leopard. Miscellan. lib.* 8. *cap.* 8. Ælio Cato & Sentio COSS. *emendauit.*

Annis DCCLIV.] *Leg.* DCCLVI. *censet Aldus.*

Abhinc annis XXVII.] *Scribe cum eodem Aldo*, XXVI.

Et ab eo quibusdam in locis gestum.] *Lips.* Id ab eo.

PAG. 67. Neque verbis exprimi, & fortasse vix mereri fidem potest. Intratâ protinus Germaniâ.] *Hæc ita distinguit & legit Lipsius* neq. v. ex. & for. v. m. fidem potest, intratâ protinus Germaniâ.

Gerusci gentes.] *Illud* gentes *tamquam glossema abiiciendum censet Lipsius.*

Multiplicem in virtutibus.] *Lib. vet. abest vocula* in, *& benè.*

In mensem Decembrem perducta.] *Lips. malit* producta.

Senonum.] *Scegkius legit* Semnonum.

PAG. 68. Corpus suum custoditum.] *Vet. edit. habet* custodia tum. *ex quo Lips.* custodiâ tutum.

Totumq; ex malè dissimulato.] *Scribe cum Lipsio* tutumque.

Quem LXX. millium.] *Aly* LX.

Legiones Boiohæmum.] *Scegkius malit* Boyhaimum.

PAG. 69. Cuius immensæ multitudinis parentis acerrimis ac peritissimis ducibus.] *In Rhenani editione est:* C. imm. mult. pars acerrimis & perit.

Pars petere Italiam decreuerat.] *Eadem editio* properare in Italiam decreu. *eamq; veram lectionem censet Lipsius.*

Batonibus ac Pinneti.] *Petrus Delbenius legit* Batoni: *quia infrà* Batonem & Pinnetem *nominat.*

Quia tantus etiam huius belli metus.] *Lips.* quin tan.

Vndique omnes veterani.] *Vetus editio* vndique & omnes, *insertâ voculâ.*

Speciosi ministri locum.] *Lips. malit* ministerij. *Tolerat tamen vulgatam lectionem.*

Et iam designatis trib. pl.] *Vir doctus apud Scegkium leg.* etiam designatus tribunus militum. *Scegkius edidit* etiam designatus tribunus plebis. *Vulgatam probat Lipsius.*

PAG. 70. Magnâ Thracum manu.] *Scegkius ex sententiâ Aldi edidit* magnam Thracum manum.

Mœtalces.] *Ita Aldus & Burrer. Scegkius reposuit* Rœmetalces. *cùm vet. edit. habeat* Remo & Alces.

PAG. 71. Suorum quisque metu finium.] *Duæ istæ voces* quisque *&* finium, *desunt editioni Scegkij.*

Cuius beneficium.] *Lips.* cuius vsum. *Vocem enim* beneficium *Rhenanus substituit.*

Agnosce-

Agnofceret protinus.] *Vet. edit.* agnofcat.

Sed infequenti æftate.] *Scrib. Lipſio auctore*, & infeq.

PAG. 72. Operâ diligenti.] *Lipſ.* diligentiaque.

Virorum mentione.] Mentioni *mauult. Lipſ.*

Velut in hoc faltem tantummodo indulgente.] *Scegkius diuinat* falutem. *Niſi mauis* tantum modo.

Et cauffa perfona moram exigit.] *Pet. Delbenius* fed cauffa perfunæ moram exigit.

Vt corpore & animo.] *Lipſ.* & corp. & an.

Pro tribunali ordine.] *Duas iſtas voces coniungendas exiſtimat Lipſius, vt fuerit* protribunali ordine.

Prouocantes.] *Vet. edit.* prouocare.

Alter alterum iniuriâ.] *Lipſ.* iniuriis.

Vltra barbarum promptus.] *Lipſius præpoſitâ vocula legit* & vltra barb.

PAG. 73. Et iam ciuitatis.] *Scribe cum Lipſio* etiam ciu.

L. Eggius.] *Alij* Igilius *aut* Egilius. *Vulgatam retinet Aldus.*

At Volumnius.] *Scegkius ait hoc commentum Burrerij eſſe. Sed leg. vt ipſe edidit*, Vala Numonius, *cùm & vetus editio habeat* Val. Numonius. *quo modo & Fulu. Vrſinus in libro de Familiis Rom. emendauit.*

PAG. 74. Cerebrique profluuio exfpiraret.] *Vetus editio* influuio. *Hinc Lipſ. legendum videtur* effluuio.

Et fenatus populufq. Rom. poftulante patre eius, vt æquum ei ius in omnibus prouinciis exercitibufq. effet, quàm erat ipfi, decreto complexus effet: (etenim abfurdum erat.) *Non hæc verba* quàm erat ipfi, *à gloſſatoris manu imperitâ (quod Aldus exiſtimauit,) ſi verba* poftulante patre eius, *cum Beato incluſeris parentheſi; imò tum neceſſaria cenſet Scegkius. Burrerius* Senatus pop. q. R. p. p. eius, vt æquum ei. i. i. o. prouinc. effet, quas erat ipfe decreto complex. Effet etenim abfurd. *Oſcitanter ad ſuperiora, vt idem Scegkius arbitratur.*

Hoftium duces occifos fama narrauit.] *Lipſ. addendam hic voculam* non, *quæ eſt in lib. vet. exiſtimat. & legendum* non occifos fama.

Firmanda pace.] *Aly* formanda.

PAG. 75. Cuius vrbis ruinam timueramus, eam ne commotam quidem fenfimus.] *Vet. editio* Cuius orbis r. timueramus, eum ne commotum quidem.

In vltimum gladiatorum.] *Leg.* gladiorum, *vt edidit Scegkius.*

Celeberrimaq. in Illyrico militiâ, vt prædiximus, cùm imperio obtineret, in fummâ pace, quiete continuit.] *Legenda hæc vt emendat Lipſius:* cel. q. i. I. m. vt præd. cum imperio obtineret, in fummâ pace, quietè continuit. *Aut vt Rhenanus* cel. q. in Illyrico militiâ præditum: *ac paullo pòſt*, pace & quiete.

In maximâ parte.] *Aly* maritimâ.

Cùm incerta fint oculis.] *Reſcribe* inferta. *Vt Scegkius edidit.*

PAG. 76. Seruat immunes.] *Lipſ.* immune.

Neque in paruo paucitas minifterio defecit.] *Obſcura & corrupta.*

T. Coruncanium.] *Scegkius repoſuit* Ti. Coruncanium.

PAG. 77. Et cauffas preffiùs audit.] *Aldus particulam & abiicit.*

Dolere, indignari coactus eft.] *Burrer. codex* dolere, indignari, erubefcere coactus eft. *Anteà dixit:* Veniendum ad erubefcenda eft.

Iuppiter Capitoline, & auctor ac ftator Rom. nominis Gradiue Mars.] *Puteanus legendum putat* Iupp. Cap. & Stator ac auctor R. n. G. Mars.

INDEX

INDEX
RERVM ET VERBORVM
MEMORABILIVM.

A.

B.

C.

Iphitus

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

Sutrium

F I N I S.

APPROBATIO.

HAE *I. Lipsij, clariss. in Academia Louaniensi Professoris, ad Velleium Paterculum Animaduersiones vt nihil habent quod vel Religioni vel honestati aduersetur; ita continent plurima, quæ rem literariam egregiè iuuent.*

Guilielmus Fabricius Nouiomagus, Apostolicus ac Regius librorum Censor.

PRIVILEGIVM CÆSAREVM.

RVDOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ & VVirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Nostro & Sacri Imperij fideli dilecto IVSTO LIPSIO gratiam nostram Cæsaream. Postquam inter alia, quæ DEVS immortalis hominibus liberali manu dedit dona, illustria inprimis illa & quasi diuina sunt, quæ in litteris liberalibusque disciplinis consistunt, quibus scilicet homines non tantùm ab animalibus ceteris rationis expertibus, sed à rudi etiam & imperito hominum vulgo ita distinguuntur, vt tamquam Dij quidam splendescere in terris videantur: rem sanè præclaram seque dignam illi præstant, qui diligentem iis ipsis in litteris ac disciplinis operam ponunt; præclarissimam verò & Reipub. vtilissimam, qui eas ita excolunt, vt aliorum menti docendo, scribendo lumina præferant, eosque ex ignorantiæ tenebris quasi manu educant. Quos excitare, quos amare atque animare ad dignitatis nostræ munus, ad quod Diuino vocati beneficio concessuque sumus, inprimis pertinere existimamus. Cùm itaque ab iis, quorum nobis spectata fides, quique iudicare de Litteris possint, acceperimus, insignes te animi ingeniique tui dotes tibi à natura insitas à primis temporibus ætatis tuæ ita litterarum ac disciplinarum studiis excoluisse atque exornasse, vt olim iuuenilibus adhuc annis præclara florescentis minimeque vulgaris eruditionis specimina præbueris, dum obscura in antiquis scriptoribus loca, quæ quædam tamquam lustra erant, illustrasti, quæque in iis iniuria temporum deprauata & corrupta fuerunt, restituisti, dum vetusta Latinæ antiquitatis rudera in nouam subinde structuram singulari artificio eleganter conuertisti: ad exquisitam adeò & raram doctrinam, quæ magnam de te apud doctos quosque viros opinionem excitarit, peruenisse, eamque variis abs te libris acri & graui cum iudicio scriptis atque in lucem editis ostendisse, vt in eo quod tam feliciter tractes scriptionis genere paucos tibi pares hodie reperire sit: iam verò matura te ætate virum, viro magis magisque digna, & viris doctis grata ac Reipub. vtilia scribere, quæque à primis illis Romanis olim auctoribus scripta fuerunt, à mendis purgare, & lectissimos quosque ex Musarum hortis, in quibus assiduè verseris, flores colligere, concinnare, quibus Lectores mirificè recrees, & eorum pectus ad prudentiam, probitatemque informes: haudquaquam prætermittere voluimus, quin Reipub. ad quam hæc abs te ornamenta conferuntur, causa, Cæsareo te nostro elogio decorandum, & quamuis per te satis ipse animatus sis, animandum magis patrocinioque nostro defendendum pro benigna nostra in te susciperemus voluntate. Quoniam verò lucubrationibus atque operibus tuis in lucem edendis, peculiarem te eligere velle Typographum, accepimus, Diplomate hoc nostro priuilegioque te & Typographum tuum aduersus quorumcumque fraudem, qui lucri causa, quod fieri solet, eadem excudere aut typis imitari fortè

velint,

velint, munitos cupimus. Quamobrem pro auctoritate nostra Cæsarea decernimus, statuimus, vetamusque, ne quis Typographorum, Bibliopolarum, aut aliorum, qui librariam negotiationem exercent, eos libros, quos tu editurus es, quocumque modo, charactere, aut forma, siue integros, siue aliquam eorum partem typis imitari, edere, excudere, aut venundare intra sacri Romani imperij, regnorumque ac Dominiorum nostrorum hæreditariorum fines, triginta annis proximis à primo editionis die computandis, absque tuo tuorúmve hæredum consensu audeat: Hac autem lege addita, vti tria vt minimùm cuiusque libri exemplaria, quemadmodum moris est, ad Imperialem nostram Cancellariam mittantur. Si quis verò edictum hoc nostrum transgredi, violare, aut contemnere deprehensus fuerit, eum non solùm eiusmodi libris, tibi, hæredibúsve tuis, auxilio Magistratus, vbicumque reperti fuerint, vendicandis, priuari, sed triginta etiam Marcharum auri puri mulcta, cuius semissis quidem Fisci nostri Procuratori, fraudis vindici: alter verò semissis, tibi hæredibúsve tuis pendatur, puniri volumus. Mandantes vniuersis & singulis nostris & sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Politicis, cuiuscumque status, gradus aut ordinis exstiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum loco aut nomine, ius dicunt, iustitiámve exercent, ne quemquam hoc Priuilegium nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur: Sed, si quos contumaces compererint, constituta à nobis mulcta, eos puniri & quibuscumq; modis coërceri curent, ni & ipsimet grauissimam nostram in se conuertere indignationem velint. Id quod hoc Diplomate, manu nostra subscripto, & Cæsarei nostri sigilli impressione munito, confirmamus. Datum in arce nostra Regia Pragæ, die prima mensis Augusti; Anno Domini Millesimo, Quingentesimo, Nonagesimo secundo: Regnorum nostrorum Romani decimo septimo, Hungarici vigesimo, & Bohemici itidem decimo septimo.

Subsign.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenavv.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ Mtis proprium

Io. Baruitius.

Additum sigillum Cæs. Mtis in cerâ rubrâ.

SVMMA

SVMMA PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS *Dei gratia Hispaniarum, &c. Rex Catholicus, diplomate suo sanxit, nequis, Iusti Lipsi Historiarum in alma Vniuersitate Louaniensi Professoris, & item Historiographi sui libros quoscumque, à Censoribus legitimis approbatos, præter ipsius, heredúmue eius, voluntatem, intra triginta annos à primâ singulorum librorum editione computandos imprimat, aut alibi terrarum impressos, in has inferioris Germaniæ ditiones importet, venaléſve habeat. Qui secus faxit, præter librorum confiscationem triginta marcharum auri puri illatione mulctabitur. Vti latiùs patet in litteris, datis Bruxellæ,* XIV. *Febr.* M. D. XCVII.

Signat.

Verreycken.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CHRISTIANISSIMI.

HENRICVS *Dei gratia Galliarum & Nauarræ Rex Christianissimus, singulari priuilegio sanxit, nequis per vniuersos Regnorum suorum fines, Iusti Lipsi, quos vel hactenus edidit, vel in posterum editurus est libros, excudere intra decennium præter voluntatem ipsius possit. Qui secùs faxit, præter librorum confiscationem, ter mille florenorum illatione mulctabitur; vti latiùs patet in litteris, datis Parisiis,* XIII. *Iulij,* M. DC. V.

Signat.

Perrochel.

TIBI IOANNES MORETE, pro amicitiâ quæ mihi cum Plantino (heu, quondam meo) & Plantinianis est ac fuit, tibi, inquam, permitto, vti C. CORNELIVM TACITVM, *quem postremùm recensui, cum Commentariis auctis emendatisq; ab vltimâ meâ manu*; itemque C. VELLEIVM PATERCVLVM *cum meis in eumdem Animaduersionibus*, typis tuis excudas ac diuulges. Nequis alibi alius præter te, cupio siue iubeo, ex lege quam magnus Cæsar & Reges dixerunt.

Iustus Lipsius.

ANTVERPIÆ,

EX OFFICINA PLANTINIANA,

APVD IOANNEM MORETVM,

M. DC. VII.

LABORE ET